DOSTOYEVSKI

KARAMAZOV KARDEŞLER

(C İLT 1-2-3-4)

RUSÇADAN ÇEV İREN : LEYLA SOYKUT

KARAMAZOV KARDEŞLER

DOSTOYEVSKI

DÜNYA KLASİKLERİ : 13

Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi - Aralık 1997

Baskı: Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı ipek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu - İSTANBUL • (0212) 243 05 50 - 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

Cem Yayınevi

BEYAZİT DEVLET KÜTÜPHANESİ

Karamazof kardeşler

Bir ailenin Tarihi

1Fiyodor Pavloviç Karamazof

Aleksi Fiyodoroviç, feci ölümü on üç sene evvel birçok gürültülere sebep olan ve hâlâ unutulmayan, arazi sahibi “Fiyodor Pavloviç”in üçüncü oğlu idi. Çiftliklerinde hiç oturmayan bu arazi sahibi hakkında, şimdilik birkaç sözle bazı izahat verecek ve asıl mütaleamı daha sonraya bırakacağım.

Bu Fiyodor Pavloviç, bozuk ahlâkı, istidatsız, fakat kendi menfaatleri bahsinde garip bir zekâ eseri gösteren tipte bir adamdı. Hemen hiç denecek bir sermayesizlikle işe giriştiği halde, öldüğü vakit birkaç yüz bin çil ruble bırakmıştı. Bu servet, onu, vilâyetimizin en zirzop mahlûku olmaktan kurtaramamıştı. Zirzop diyorum, ama, bu hiç de ahmak demek değildir. Çünkü bu tipteki adamlar zeki, hilekâr olurlar ve bu hassa, onlarda muhite mahsus millî bir hususiyet gibi düşünülebilir.

İki defa evlenmiş ve üç oğlu olmuştu. Büyüğü Dimitri ilk karısındandı. “İvan”la “Aleksi”

ikinciden.. İlk karısı vilayetimizin en asîl ailesi “Miyusov” gillerin kızıydı. Oldukça da zengindiler, geniş arazileri vardı. Dolgun çeyizli, güzel, uyanık, bilgili, zarif bir kız, bu münasebetsiz ve çılgın şöhretli herifle nasıl evlenmeye razı olmuştu?...

Bu meseleyi uzun uzadıya izaha kalkışmayı faydalı bulmuyorum. İki nesil evvel mensup romantik bir genç kız tanımıştım ki, uzun yıllar, pek âlâ evlenebileceği bir adamı gizli gizli sevdikten sonra, izdivacı imkânsız gösterecek kuruntulara kapılmıştı.

Uydurduğu bu teessür öyle bir hal aldı ki, fırtınalı bir gecede korkunç bir uçurumdan hızlı akan derin bir ırmağa kendini atarak öldü. Onun cellâdı muhayyilesiydi ve bu feci işi, sırf “Şekspir”in “Öfelya”sına benzetmek için yapmıştı. Eğer, o uçurum bu kadar dik ve keskin kayalıklı olmasaydı, yahut ırmak daha adî, daha gösterişsiz bir kıyı ile kuşatılmış bulunsaydı, kızcağız, intiha etmeyecekti. Bahsettiğim vak’a uydurma değil, olmuş bir gerçektir ve son iki üç nesil arasında bu gibi şeyleri görenler çoktur...

İşte “Adelâyid Miyusov”un verdiği acayip kararda da böyle yabancı bir tesirin izi görülebilirdi.

Kızcağız, belki böylelikle hürriyetini, başına buyrukluğunu ispat etmek istemiş, cemiyet nüfuzuna karşı koymak, ailesinin tahakkümünü çiğnemek hevesine kapılmıştı.

Uyanık muhayyilesi, herkesin zirzop, çanak yalayıcı diye tanıdığı bir adamı, süslemiş, alımlı bir hale koymuştu.

Maceranın, bir kaçırma ile başlaması ise, “Adelâyid İvanovna”yı sevinç delisi etmeye yetmişti. Fiyodor Pavloviç’in vaziyeti de böyle bir harekete

müsaitti. O, ne pahasına olursa olsun, hayatına bir istikamet vermek zorunda idi. Asîl bir ailenin içine girmek ve dolgun bir çeyize konmak onun arayıp da bulamadığı şeydi. Aşk meselesine gelince, kız pek güzel olmakla beraber bu, iki taraf için de mevzuubahs değildi.

Lâtif cinse karşı, bütün ömrünce bitmez tükenmez bir iptilâ taşıyan, her eteğin peşinde birkaç adım sürüklenen “Fiyodor Pavloviç”in üstünde bu taze büyük bir tesir bırakmadı.

Adelâyid İvanovna, çok geçmeden kocasına karşı nefretten başka hiçbir his beslemediğini anlamıştı. Bundan sonra böyle bir izdivacın neticeleri de belirmekte gecikmedi. Kızın ailesi biraz vakit geçince, kaçan kızlarını affettiler ve çeyizini de verdiler. Fakat bütün bunlara rağmen, geçimsizlik ve karı koca kavgaları hiç eksik olmadı.

İşi yakından bilenler Adelâyid İvanovna’nın Fiyodor Pavloviç’ten çok daha asilâne hareket ettiğini söylerler. Yirmi beş bin rublelik drahomayı deve yapan kocasına kadın, bir kere olsun ondan bahsetmemişti.

Fiyodor, bu paradan başka, yine kıza çeyiz olarak verilen bir çiftlik ile güzel bir köşkü de resmen kendi üstüne bildirmesini istiyordu. Bu işte o kadar ısrar ediyordu ki, bu dilencilikten şiddetle tiksinen genç kadın, hiç şüphesiz onu da verecekti. Bereket versin ki, kız tarafı, işi vaktinde haber alarak bu yeni soygunculuğu önlediler.

Söylendiğine göre, karı koca, sık sık kavga ederler ve hattâ dövüşürlermiş. Asıl tuhafı şu ki, dövüşe, gözü kızınca dünyayı görmeyen bu sert, hiddetli ve şaşılacak derecede kuvvetli kadın başlarmış. Nihayet üç yaşındaki “Mitiya”yı kocasının kolları arasına bırakarak, açlıktan nefesi kokan bir seminer talebesine kaçtı.

Fiyodor, yalnız kalınca, ilk işi evinde bir harem kurarak içki âlemlerine dalmak olmuştu.

Arada sırada kazalarda dolaşır, her önüne gelene karısının kaçışından sızlanır ve evlilik hayatlarına dair açık saçık şeyler anlatırdı.

Bu anlatışı öyle renkli bir dille yapardı ki, dinleyenler, onun aldatılmış koca rolüne çıkmaktan zevk aldığına hükmediyorlardı. Hattâ bazan ona:

-Şikâyetlerine rağmen bu işten memnun olduğun anlaşılıyor Pavloviç!

Diyenler bile oluyordu.

Bazıları da, düştüğü gülünç vaziyeti anlamazlıktan gelerek, herkesi güldürmekle eğlendiğini söylerlerdi. Kimbilir, belki de bütün bunlar büyük bir saffetin mahsulü idi.

Nihayet kaçan karısının izini bulmaya muvaffak oldu. Adelâyid, Petresburg’da idi.

Fiyodor harıl harıl yolculuk hazırlıkları yapıyordu. Niçin hazırlanıyor? Ne yapmaya niyetleniyordu... Bunu kendisi de pek bilmiyordu. Belki hakikaten bir yolculuğu çıkacaktı. Fakat bir kere bu kararı verince, artık kendisinde adamakıllı sarhoş olmak hakkını gördü. Bu sırada karısının ailesi, zavallı kızlarının Petresburg'da tifo hummasından ansızın öldüğünü haber aldılar. Bu ölümün açlıktan ileri geldiğini söyleyenler de vardı.

Karısının öldüğünü haber verdikleri zaman, Fiyodor Pavloviç sarhoştu. Halkın bir kısmı onun bu haberle delicesine sevindiğini ve kollarını açarak Allah'a şükrettiğini, bir kısmı da tam tersine, çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağladığını ve muhitin kendisinden nefret etmesine rağmen, acınacak bir hale düştüğünü söylüyorlardı.

İki ihtimalden belki biri, belki öteki doğrudur. Belki adamcağız, kurtuluşundan ötürü kurtarıcısına karşı bir şükran hassasiyeti göstermişti. Çünkü çok kere, en fena insanlarda bile umulmaz bir duygu derinliği, beklenmez bir saffet görülür.

2

Karamazof, ilk oğlunu başından atıyor

Böyle bir adamın ne biçim bir baba ve nasıl bir mürebbi olacağı kolaylıkla tahmin edilebilir. “Adelâyid İvanovna” dan olan çocuğunu, kadına karşı kin beslediğinden değil, sadece unuttuğundan ötürü başından atmıştı. Göz yaşları, çığlıkları ve şikâyetleriyle evi rahatsız eden “Mitiya”yı, ailenin eski emektarı “Grigori” yanına almıştı. Zaten eğer, o alaka gösterip de çocuğa bakmasa, zavallının çamaşırlarını bile değiştiren kimse olmayacaktı.

Yavrunun büyük babası ölmüş, Moskova’da yerleşen büyükannesi hastalanmış, teyzeleri kocaya varmışlardı. İşte bu yüzden “Mitiya”, bir seneye yakın bir zaman “Grigori”nin oturduğu pavyonda süründü. Babası arada sırada (çünkü varlığını bilmemezlikten gelemezdi) onu hatırlasa bile, sefahat ve çapkınlığına engel olmaması ve yine pavyona yollanmak için hatırladı.

Bereket versin bu sıralarda “Adelâyid”in yeğeni Paris’ten gelmişti.

Aleksandroviç Miyusov, Avrupa’da uzun zamanlar kalmış, ailesi arasında kültürünün kuvveti ve kibar tavırlarıyla tanınmış, bir adamdı. Memuriyeti zamanında Rus ve yabancı liberallerle münasebette bulunmuş ve “Prüdon”, “Bakunin” gibi meşhur şahsiyetlerle tanışmıştı.

1848 Şubatının üç şanlı gününde ihtilâlciler ile beraber barikatlara girmeye davrandığını anlatmaktan hoşlanır ve bunları gençliğinin en tatlı hatıralarından sayardı. Çok zengindi de. Büyük, geniş ve mükemmel işlenmiş arazisi, malikâneleri, tâ kazanın meşhur manastırının hudutlarına kadar dayanırdı.

Piyer Aleksandroviç, mirasa konunca, manastır papazlarıyla, bu arazideki gölde balık avlamak ve ormanlardan odun kesmek meseleleri yüzünden bitmez tükenmez davalara girişmişti. O, bu neticesiz çekişmeyi, münevver vatandaşların kiliseye ve mutaassıplara karşı bir vazifesi gibi görüyordu.

Gönlünde iyi bir hatıra olarak sakladığı zavallı “Adelâyid”in feci ölümünü ve “Mitiya”

isminde bir öksüz bıraktığını öğrenince, Fiyodor Pavloviç’e karşı beslediği bütün kin ve nefrete rağmen pek üzüldü ve bunu kendine iş edindi.

Bu adamla ilk görüşmesi de bu yüzden oldu. Daha ilk cümlelerde açıkça çocuğu almak, terbiyesiyle meşgul olmak istediğini söyledi. Aleksandr, bu konuşmanın kendisinde bıraktığı intibaı uzun zaman unutamadı. Hele “Pavloviç”in çocuktan bahsederken takındığı kayıtsız tavırlara pek şaşmıştı. Bu bedbaht adam, hatta, kendi evinin bir köşesinde, unutulmuş bir evladı bulunduğundan bile habersiz görünüyordu. Onun bu hadiseyi

anlatışında ne kadar mübalağa olsa da yine bir hakikat payı vardı. Piyer Aleksandr, meseleyi kestirme yoldan halletti. Çocuğun “vasi”si oldu. Anasından kalma bir evle bir parça arazisini idareye başladı. “Mitiya” da bu yalnız “yeğen” in evine yerleşti.

Miras çiftlikleri, araziyi ve emlâkı kendi üstüne geçirtecek resmî muameleyi bitirdikten sonra, Paris’e dönmek zorunda kalan Aleksandr, çocuğu Moskova’daki halasına bıraktı.

Fransa iklimine ve muaşeretine alışan bu adam hele ihtilâl patlak verince, Mitiya’yı unuttu.

Moskova’daki hala, ölünce, çocuk onun evli kızlarından biri tarafından alındı. Bu suretle zavallı yavrucuk dördüncü bir göç yapmış oluyordu.

“Pavloviç”in üç oğlundan yalnız bu, reşit olduğu vakit konacağı küçük bir miras ve hür bir ömür bekleyebilirdi.

Dimitri – “Mitiya” – çocukluğu ile gençliği pek karışık ve maceralı geçmişti. Koleji bitirmeden çıktı. Oradan askerî mektebe giderek orduya girdi. Kafkasya’da döğüştü.

Fakat düello ettiği için rütbesi alındı. Sonra yine verildi. Cömertçe para harcadı, borca girdi. Savuruk bir ömür sürdü. Ancak bundan sonradır ki, doğduğu yere dönerek babasıyla görüştü. Bu da yalnız malî durumunu anlamak içindi.

Zaman zaman kendisine gönderilen paralar ona az görünüyor, kendi servetini olduğundan daha fazla sanıyordu. Nihayet dört sene sonra işi kökünden halletmek üzere tekrar gelince, verilen hesapların içinden çıkamadı. Bunlar çok karışık şeylerdi ve delikanlıya sıfırı tükettiğini gösteriyordu. “Mitiya” aldatıldığındın şüpheye düştü.

Korkunç bir hiddetle kendinden geçti. Romanımın birinci cildindeki hâdiseler ve bu kavga yüzündendir ki delikanlı, vak’a ile alâkadar görüldü.

Şimdi artık “Fiyodor Pavloviç”in öteki oğlundan bahsetmek ve asıllarını anlatmak zamanı gelmiştir.

3

Yeni evleniş ve ikinci çocuk

“Mitiya”yı başından savınca, Fiyodor Pavloviç, ikinci kere evlendi ve karısıyla sekiz sene beraber yaşadı. İkinci karısını, bir para için bir Yahudiyle birlikte gittiği komşu kasabadan almıştı. Bu da pek genç bir kızdı. Bu adam sarhoş, çapkın ve serseri ruhlu bir herif olduğu halde, parasını belki şerefsizce fakat her halde pek kurnazlıkla işletiyordu.

Geçmişi karanlık bir Zangoçun kızı olan “Sofiya İvanovna”, küçük yaşında öksüz kalmış

ve General “Vorokov” un karısı tarafındın büyütülmüştü. Zavallı, bu hiraye altında çok ıstıraplı bir ömür sürmüş ve bir gün kendisini asmaya bile kalkmıştı. Kızın şefkatli, uysal olduğunu söyleyenler, kadının da o nisbette sinirli, mızmız ve huysuz bir cadaloz olduğunu saklamıyorlardı. Kızcağızı yeise sürükleyen de galiba bu idi.

Pavloviç; bunları öğrendikten sonra, kızı istedi. Hakkında tahkikat yaptılar, sorup soruşturdular ve nihayet reddettiler. Netice böyle çıkınca, Fiyodor, kıza kaçırma teklifinde bulundu. Zavallıcık eğer, bu musibetin ne mal olduğunu bilseydi, çektiği sıkıntıları hoş görür, razı olmazdı.

Ne yazık ki, vak’a bir başka vilayette geçiyordu. Sonra, el kapısında canından bezecek hale gelmiş on altı yaşında bir öksüzün istihbarat vasıtaları zaten ne kadarcık şeydir?..

Evlenmekle nihayet bir kapı değiştirmiş oldu. Fiyodor Pavloviç, bu defa çeyiz, drahoma namına metelik bile alamadı. Çünkü, bu rızasız evleniş generali kızdırmıştı.

Ama, bizim ayyaş, bu defa paraya pek ehemmiyet vermiyordu. Genç kızın güzelliği ve körpeliğiyle masumluğu onu tatmin etmişti. O vakte kadar kaba zevklerle geçinen

“Fiyodor”: Çirkin bir gülüşle:

-Masum gözleri tâ ruhuma kadar işliyor, diyordu.

Fakat bununla beraber, onu ipten kurtarmış bir halaskar gururuyla kullanmaktan da çekinmedi. Evi, yine kahpelerle dolup boşalıyor, şehvet sahneleri ardı ardına kuruluyordu. Yalnız ailesinin ihtiyar emektarı “Grigori” hanımını müdafaa ediyor ve bu müdafaalarına bir uşak için, pek aşırı sayılacak bir hal vererek, efendisiyle kavgaya girişiyordu. Hatta bir gün eve dolan bu kaltakları kovacak kadar işi ileri vardırdı.

Ne yazık ki, yavrucağız, küçük yaştan beri çektiği yürek çarpıntısı ve korkudan, köylü kadınlarının “uğrama” dedikleri bir sinir hastalığına

tutulmuştu. Bazan isteri, öyle çetinleşirdi ki, biçare kadın âdeta aklını kaybederdi.

Bununla beraber Sofiya İvanovna, biri evlenmelerinin ilk senesinde, öteki üç yıl sonra olmak üzere iki çocuk doğurmuştu. Büyüğüne İvan, küçüğüne Aleksi adlarını taktılar.

Kadıncağız öldüğü vakit küçük oğlu henüz dört yaşını bitirmemişti. Fakat bütün ömrünce anasını bir rüya hatırası gibi içinde yaşattı. Anaları ölünce, çocuklar, üvey ağabeylerinin âkıbetlerine uğradılar. Yani, babaları, onları da unuttu. Bir kenara bıraktı. Onlara da yine ihtiyar "Grigori" baktı.

Analarını himaye eden, general karısı, çocukları Grigori'nin pavyonunda bulmuştu.

Arada geçen sekiz sene, kadının hıncını söndürmemişti. Büyüttüğü kızın nasıl işkenceli ve rezalet, hürmetsizlik dolu bir ömür içinde yuvarlandığını öğrenince, etrafındakilere:

-Ooh olsun, Allah ona nankörlüğünün cezasını verdi.

Demişti.

"Sofiya İvanovna"nın ölümünden üç ay sonra, generalin karısı, kazamıza gelerek Pavloviç'in evine uğramıştı. Bu uğrayış yarım saatten fazla sürmedi; fakat bu zaman iyi kullanıldı. Vakit akşamdı ve Fiyodor Pavloviç, zilzurna sarhoştu. Anlattıklarına göre daha karşı karşıya gelir gelmez, kadın, ona şakırtılı iki tokat atmış, perçeminden tutarak bir aşağı, bir yukarı çekmişti. Sonra bir tek kelime söylemeden çocukların bulunduğu pavyona yollanarak onları buldu. İkisi de kirli, pasaklı idiler. Hırçın kadın bu pislikten tiksinerek ihtiyar "Grigori" ye de bir şamar aşketti ve yavruları götüreceğini söyledi.

"Grigori" mükemmel bir uşak ruhuyla bu tokatı hazmetti ve çocukları arabaya kadar götürdü. Generalin karısının önünde derin bir saygıyla eğildikten sonra:

-Allah, bu iyiliğinizin mükâfaatını versin! Dedi.

Kadın ise, Allaha ısmarladık yerine:

-Sen budalanın birisin!

Cümlesini bir başka tokat gibi savurarak uzaklaştı.

Fiyodor Pavloviç, kendine gelip de vaziyeti muhakeme edince memnun oldu. Çocukların general tarafından terbiye edilmesini resmen kabul etti ve şehre inerek yediği tokatların hikâyesiyle övünmeye başladı.

Bu vak'adan pek az zaman sonra generalin karısı öldü. Vasiyetnamesinde çocukların yetiştirilmesi için herbirine biner ruble bırakıyordu.

Bereket versin madamın mirasçısı, “Petroviç Poliyenov” adında namuslu bir mareşaldi.

Meseleyi birkaç mektupla Fiyodor’a anlattı. Fakat sarhoş herif, kat’i bir şey söylemiyor, işi savsaklamakla vakit geçiriyordu. Bunun üzerine Petroviç, kendi başına hareket ederek çocukları yanına aldı. Bilhassa uzun zamanlar ailesi arasında kalan büyüğüne karşı hususî bir sevgi besliyordu. Burada bir noktaya okuyucularımın dikkatini çekmek isterim: Daha sonraları çocuklarda inkişafını göreceğimiz asîl seciyelerin kaynağı Petroviç’tir. Onun terbiyesi sayesinde çocukların ruhunda bu iyilikler yerleşmişti.

Bu, emek yalnız terbiye sahasında kalmamış, paralarını da pek güzel irade etmişti. Öyle ki, çocuklar rüşte erdikleri zaman herbirinin iki biner rubleden fazla birikmiş harçlıkları olmuştu. Petroviç kendi kesesinden de bunlara biner ruble eklemekten çekinmemişti.

Bunların çocukluklarıyla, delikanlılık zamanlarını anlatmayacağım. Mühimce vak’alara bile dokunmayacağım.

Büyüğü İvan, sakin, kapalı idi; fakat asla küskün bir delikanlı olmamıştı. Yabancıların birer sığıntısı olduklarını pek erken anlamıştı. Söylenenlere bakılırsa, İvan daha küçük yaşında iken okumağa karşı büyük bir heves ve kabiliyet göstermişmiş.

On üç yaşında Moskova lisesine yazılmış ve hamisinin arkadaşlarından meşhur bir terbiye mütehassısının evine pansiyoner olarak yazılmıştı. Orasını bitirip üniversiteye girdiği vakit ise, artık ne hâmisi, ne de ilk mürebbisi olan Pedagogun yardımı vardı.

Çocuğun miras meselesinde bazı eksiklikler görüldüğü için resmi muamelelerin formaliteleri, işi biraz sürüncemede bırakmıştı. İşte bu yüzden delikanlı, üniversitedeki ilk iki sene epey sıkıntı çekmiş ve bir yandan derslerini takip ederken, bir yandan da hayatını kazanmak zorunda kalmıştı.

Şunu söyleyeyim ki, bütün bu yoksulluklara rağmen, İvan, hiçbir zaman babasına mektup yazarak halini açmamıştı. Buna, belki gururundan ötürü katlanmamış, belki de aklıyla, böyle bir müracaatın zaten faydasız olacağını kestirmişti.

Herne ise, İvan kimseye derdini söylemedi. Çalıştı çabaladı, ilk önce yirmi “kopek”e hususi dersler verdi. Sonra onar satırlık küçük şehir haberleri toplayıp gazetelere sattı.

Bilenler, bu kısa haberciklerin zeka ve kabiliyetle hulâsa edildiklerini söylerler. Nitekim İvan bu üstünlüğü sayesindedir ki Moskova’da ve Petresburg gazete idarehanelerini dolduran binlirce üniversiteliyi geride bırakarak kendini kabul ettirmişti.

Bir kere gazeteler muhitine girince, artık oradan tahsilini bitirinceye kadar

hiç ayağını kesmedi. Gittikçe yazılarına da parıltı siniyor ve edebiyat alemiyle tanışıyordu. Fakat fakülteyi bitirdiği vakit, kilise ve mezhep hakkında yazdığı bir makaleden sonradır ki, meşhur oldu. Bu makaledeki keskin görüş, zamanın ileri gelen muharrirlerinin bile takdirini kazanmıştı. İvan'ın hiç meşgul olmadığı bir mevzuda gösterdiği bu kudret herkesi alakalandırdı. Ruhanilerle birlikte, dinsizler de onu alkışlıyorlardı. Bu makalenin şöhreti, bizim kazadaki manastıra kadar yayılmış, imza sahibi tanınmıştı. Pek az sonra da makalenin sahibi, doğduğu topraklara gelmişti.

İvan, babasının yanına niçin gelmişti?.. Daha o günlerde biraz endişe ile bu suali kendi kendime sorduğumu hatırlıyorum.

O kadar feci neticeler veren bu geliş, benim için uzun zaman çözülmez bir muamma olarak kaldı. Doğrusu, İvan gibi yüksek tahsilli, derin bilgili ve mağrur bir adamın, bu kadar fena idare edilen bir eve gelmesi, anlaşılır şey değildi.

Fiyodor Pavloviç, bütün ömrünce, onu ihmal etmiş, aramamış, özlememişti. Para göndermek şöyle dursun, belki bir gün istemeye gelir diye hep içi titremişti. İş böyle olmakla beraber, işte İvan buraya gelmiş bir ay, iki ak kalmış ve babasıyla pek güzel anlaşmıştı. Buna şaşan sade ben değildim. O sıralarda Paris'ten sılaya gelen Piyer Pavloviç bile:

-Zengin malûmatı var. Yabancı bir memlekette daha şimdiden de hayatını kazanarak yaşayabilir. Burada ne yapacak?.. İçkisi yok, kumarı yok, çapkınlığı yok. Herkes biliyor ki, gelmesinin sebebi babasından para çekmek değildir, diyordu.

Evet ama, gün geçtikçe huysuz baba, oğlunun değerini anılıyor ve aralarındaki yakınlık artıyordu.

Araya zaman girince, anlaşıldı ki, İvan'ın gelişi ağabeysi "Dimitri" ye ait bir meseleden ötürüdür. Bunları öğrendikten sonra da İvan bana yine bir muamma gibi karanlık görünmekte devam etti ve gelişini izah etmek kabil olmadı.

Yalnız ortada açıkça görünen mesele şu idi: İvan, babasıyla dargın ve davalı bulunan ağabeysi hesabına çalışıyor hissini veriyordu.

Birbirlerini çoktan beri görmemiş olan bu aile efradı ilk defa olarak birleşmiş

bulunuyorlardı. Yalnız içlerinde en küçükleri olan "Aleksi" bir seneden beri kasabada oturuyordu. Bu delikanlı daha şimdiden papaz cübbesi taşıyor ve ömrünü vakfettiği kilisede yaşıyordu.

4

Üçüncü çocuk: “Aliyoşa”

Aliyoşa, henüz yirmisine varmıştı; ağabeyleri İvan, yirmi dördünde, Dimitri de yirmi sekizinde idiler. Şunu da söyleyeyim ki, Aliyoşa, papaz olmakla beraber mutaassıp değildi. Hatta bana kalırsa onun mistik bir ruhu da yoktu. O, sadece kendisini kin ve nefretten kurtaran kalabalık yaşayışa düşkün bir çocuktu. Manastırı sevişi, oraya bağlanışı da işte bu yüzdendi. Orada başkalarına benzemeyen bir üstün adamın bulunuşu, Aliyoşa’yi çekmeye yetmişti. O, bu veliye bütün kalbiyle bağlanmıştı.

Bu çocuğun daha beşikte iken garip haller gösterdiğini yukarıda söylemiştim.

Dört yaşında iken kaybettiği annesinin hayalini, sesinin ahengini hala bütün canlılığıyla hafızasında taşıyordu. Açık pencerelerden gün batısının yatış ışıkları giren bir akşam saati hatırlıyordu. Duvarda önünde kandil yanan bir Meryem resmi vardı. Anası diz çökmüş, hıçkırıyor, bir sinir buhranı geçirir gibi inliyordu. Aliyoşa’yi kolları arasına almıştı. Boğacak gibi sıkıyor, arada sırada mukaddes resme doğru kaldırıp yardım diliyordu. Bereket versin ki, sütnine koşup gelmiş ve onu annesinin kucağından kapıp kaçırmıştı.

Aliyoşa, annesinin o günkü halini, vecitli, cezbeli yüzünü hatırlıyordu. Fakat bunları konuşmaktan hoşlanmazdı. Gençliğinde olduğu gibi çocukluğunda da Aliyoşa sessizdi. Az söyleyişi beceriksizliğinden ve ürkekliğinden değil, kendi içini dinlemekle pek meşgul olduğundandı. Bu derunî konuşmalar içinde etrafını unutuyordu. Bununla beraber insanları pek sever, aptal olmadığı halde onlara inanırdı. Ona içinden bir ses, elâleme karışmamasını, kimse hakkında hüküm vermemesini ihtar eder dururdu. Çok kere derin bir melânkoli kaplayışı altında herşeyi hoş görürdü. Bu ruhla o, daha pek genç yaşında hiçbir şeye şaşmaz ve hiçbir şeyden korkmaz olmuştu.

Yirmi yaşına geldiği vakit, babasının evinde idi. O evde ki, bin türlü rezaletler olur, edepsizliklerin daniskası işlenirdi. Aliyoşa, bütün bu kirli çatılar altında temiz bir ruh, parpar yanan bir vicdan ve ahlâkla, altın bir yürek olarak kaldı. Pek bunaldığı zamanlar, usulca çekilir, manastıra sığınır; fakat hiç kimseye bir tek sözle olsun derdini dökmezdi.

Babası onun bu sessiz dargınlığına sinirlenir, bu harekette bir sitem havası sezerek, şüpheli şüpheli:

-Konuşmuyor ama, bu, düşünmediğini ispat etmez, derdi.

Bununla beraber, o ayyaş yürekte temiz bir aydınlık gibi Aliyoşa’nın sevgisi uyanmıştı.

Vakit vakit onu karşısına alıyor, konuşuyor, sevip okşuyordu. Zaten Aliyoşa, küçüklüğünden beri herkes tarafından sevilmişti. Hissiz babası başta olmak üzere, hâmisinin, ev halkının bütün görenlerin ona kanı kaynardı.

Hâmisi

nin yanında bulunduğu z amanlar, küçüktü. Kendini sevdirecek hesaplı hareketler yapamaz, hile ile gönül almayı beceremezdi. Onda sevimlilik yapma bir şey değil, bir Allah vergisi idi. Yalnız mektepte bu gönül fatihliğini yapamadı. Zavallı

“Aliyoşa” cık arkadaşlarının alaylarına, hakaretlerine uğradı.

Oyundan hoşlanmaz, daha minimini iken bile tenha bir yere çekilip düşünmek, yahut kitap okumaktan zevk alırdı. Ancak koleje girdikten sonra, herkesten iltifat ve şefkat gördü. Haris değildi. Öne geçip görünmek hevesine kapılmazdı. Kimse onda bir rakip varlığı sezmediği için, her gönülde kolayca yerleşiyordu.

Aliyoşa, kin ve hınç nedir bilmezdi. Bir saat evvel uğradığı tecavüzü, bir saat sonra unutur ve kendisine fenalık edeni iyilikle karşılar, aralarında sanki hiçbir şey olmamış gibi itimatlı, sakin sesiyle konuşurdu. Arkadaşlarının anlamadıkları bir tek hali, vardı: Melekliği... Fazilet ve ahlâk temizliğini, uzlaşmaz bir titizlikle korurdu. Yanında kadınlara dair bir tek kelimenin söylenmesine tahammül edemezdi. Aksi gibi kolejde bu mevzu da lâfın tatlı tarafı idi.

Ömürlerinde hiç kadın görmemiş çocuklar, kadından bahsetmeyi, açık saçık resimlere bakmayı pek severler. Bu hal, bazan askerler arasında da kendini gösterir. Aliyoşa’nın böyle bir yarenlik karşısında, kulaklarını tıkadığını görünce yaramaz arkadaşları, onun etrafını alırlar, ellerini aşağı indirirler ve bağıra bağıra “o”ndan konuşurlardı.

Aleksi Karamazof, bu saldırışları hırçınlaşmadan karşılar, yerlere yatarak yüzünü saklamaya çalışırdı.

Gitgide çocuklar, onun bu aşırı utangaçlığına alıştılar. “Kız” diye çağırmaktan vazgeçtiler. Hatta onun bu hallerini hoş görmeye bile başladılar. Aliyoşa, birincilik davası gütmeyecek, daima en iyi talebeler arasında bulunan göze batmaz bir arkadaş olarak kaldı.

“Petroviç”in ölümünden sonra, Aliyoşa daha iki sene koleje gitti. Dul karısı bütün kadınlardan mürekkep, ev halkıyla, İtalya’ya uzun bir seyahate çıktılar. Delikanlı da bunun üzerine hâmisinin uzak akrabasından o vakte kadar hiç görmediği iki kadının evinde yaşamaya başladı. “Aliyoşa”nın hususiyetlerinden biri de kendisini geçindiren paranın nereden geldiğini asla düşünmemesi idi. O, üzümünü yiyip, bağını sormayanlardandı. Bu telâkki de ağabeysinin tam zıttı, bir kanaat taşırdı. İvan, çocukluğunda el ekmeği yemenin acısını tatmış ve üniversitede ilk sene yoksulluğun bütün ıstırabını çekmişti.

Ama, Aliyoşa’nın bu kalenderliğini bir haysiyet düşkünlüğüne vermemeli. Çünkü, Aleksi, o tiplerdendir ki, bir hayır uğruna bütün varını yoğunu kendi de seve seve verir.

Sonra, bu yavrucuk, paranın dünyada nasıl bir değeri olduğunu da bilmiyordu. Ona cep harçlığı verdikleri vakit, ya haftalarca hiç dokunmaz, yahut göz açıp kapayıncaya kadar harvurup harman savururdu.

Aleksandroviç, onun ahlâk ve seciyesini tetkik ettikten sonra şu hükmü vermişti:

-İşte bir varlık ki, büyük bir şehirde, hiçbir geliri yokken ne açlıktan ölüyor, ne soğuktan donuyor. Aleksi, belki dünyada eşi bulunmayan bir tiptir. Eğer bunlara talihi sayesinde ermese de, işin içinden kendi kendine sıyrılmanın kolayını bulacaktı. Herkes de ona hizmet etmekten zevk alacaktır.

Mektebi bitirmesine bir yıl kala, ansızın yanında yaşadığı kadınlara, artık babasının evine döneceğini söyledi.

Bu haber, kadınları pek üzdü. Fakat razı oldular ve hâmisinin ayrılırken, on hediye ettiği saati rahine koymasına meydan bırakmadılar. Para, çamaşır verdiler, yolluk yaptılar.

Yalnız Aliyoşa, üçüncü mevki ile seyahat edeceğini söyleyerek paranın yarısını geri verdi.

Babası, tahsilini neye bitirmediğini sorunca, hiç cevap vermemiş fakat her vaktinden daha düşünceli bir tavırla önüne bakmıştı. Biraz sonra, çocuğun anasının mezarını aradığı anlaşıldı. Hatta bir gün, ancak bu iş için geldiğini söylemekten de çekinmedi.

Tabii mektepten, çok iyi muamele gördüğü hâmilerinden ayrılmasının biricik sebebi bu değildi. Ve şüphesiz, ansızın içinden taşarak kendisini yeni bir yola atan kararın, bütün teferruatını da izah edemezdi.

Fiyodor Pavloviç, ona mezarın bulunduğu yeri gösteremedi. Çünkü aradan yıllar geçince, burasını kendi de unutmuştu.

Karısının ölümünden üç yahut dört sene sonra, cenuba gitmiş ve Odesa’da yerleşerek birçok Yahudilerle ahbap olmuştu. Bu devir içinde onun para yapmak sanatını öğrendiğine de inanmak gerek.

Kasabamıza tekrar gelişi, Aliyoşa’nın baba ocağına dönüşünden ancak üç sene evvele tesadüf eder. Eskiden tanıyanlar, yaşına göre, onu pek ihtiyarlamış ve çökmüş buldular.

Her vakitten daha küstah ve edepsiz olmuştu. Eski maskara, şimdi başkalarına gülmek ihtiyacını duyuyor gibiydi. Haylazlığı artmıştı. Onun sayesinde şehirde daha başka meyhaneler de açıldı.

Yüz bin rublelik koca bir serveti olduğu hemen ortalığa yayılmıştı. Çok

sağlam rehinlerle tefecilik yapıyordu. Son zamanlarına doğru bunamaya yüz tutmuş, artık kendi kendini idare edemez olmuştu. Sarhoşluğu ise gittikçe artıyordu. Eğer emektar ve ihtiyar Grigori'nin mentorluğu olmasa, Fiyodor Pavloviç, hapı yutmuş demekti.

Aliyoşa'nın gelişi onun ahlâkında bir değişme yaptı ve vakitsiz ihtiyarlayan hafızadaki hatıraları uyandırdı. Oğluna bakar, bakar, sonra:

-Sen o uğramış kadına çok benziyorsun, derdi.

İkinci karısına o, bu adı takmıştı.

Aliyoşa'ya, uğramışın zavallı mezarını da Grigori buldu. Çocuğu alıp mezarlığa götürerek tenha bir köşedeki taşı gösterdi. Grigori bunu kendi kendine yaptırmış ve üstüne atında yatan talihsizin adını, yaşını ve ölüm tarihini yazdırmıştı. Efendisi, bu mezar bahsi ne vakit açılsa omuzlarını silkmiş ve bir gün de kalkıp Odesa'yı boylayıvermişti.

Aliyoşa, anasının mezarı başında, heyecanının derecesini anlatacak hiçbir taşkınlık göstermedi. Taşın nasıl dikildiğine dair Grigori'nin anlattıklarını dinledi ve bir tek söz söylemeden oradan ayrıldı. Belki bir sene, bir daha mezarlığa uğramadı. Fakat bu hâdise Fiyodor Pavloviç'in üstünde büyük bir tesir bırakmıştı. Cebine bin ruble koyarak manastıra gitti. Ve Uğramışın değil, kendisini rezil eden ilk karısının canı için âyin yaptırdı.

Gene o gece, patlayıncaya kadar içti ve Aliyoşa'nın önünde papazlara ağız dolusu sövdü.

Pavloviç, ömründe hiçbir mukaddes Meryem heykeline bir tek mum dikmiş adam değildi.

Bu âyin meselesini gerip bir ruhî tezada vermek gerektir.

Bu adamın pek ihtiyarladığını söylemiştim. Yüzü geçirdiği sefih ömrü anlatan buruşukluklarla dolmuştu. Küçük ve daima hayasız gözlerinin altında kesecikler sarkıyor, derin çizgilerle katlanan yüzü ve fırlak gırtlağı ona çirkin bir iştahın damgasını vuruyordu.

Bu surata bir de aralandıkça, kara çürük dişleri görünen ve her söz söyleyişinde tükürük saçan geniş, kocaman bir ağız koyunuz, manzara tamam olur. İnce, kıvrık burnunu beğenmesine rağmen kendi suratıyla kendi alay etmesini sever: "Bu burnum ve gırtlağımla eski Romanın yıkım çağındaki âyan âzasına benziyordum!" der ve böbürlenirdi.

Anasının mezarını bulduktan az zaman sonra Aliyoşa, manastıra gireceğini ve orada kendisini papazlığa kabule hazır bir cemaat bulunduğunu söyledi.

Pavloviç, zaten Zosima adındaki başpapazın, uslu oğlu üstünde büyük bir nüfuzu olduğunu biliyordu.

Ayyaş baba, oğlunun kararını düşünceli bir sükût içinde dinledikten sonra,

şaşmış

görünmeden:

-Zosiman'ın, papazların en namuslularından olduğuna şüphe yok... Fakat gideceğin yerin mahiyetini biliyor musun? Dedi ve hilekâr ayyaş gülümseyişiyle, zaten işin buraya varacağını ben, çoktan anlamıştım... İki bin rublen var... Onları senin çeyizin olarak saklayacağım. Lâzım olan herşeyi yapacağım, benim melek oğlum. Bütün ihtiyaçlarını karşılayacağım. Para isterlerse vereceğim. Fakat sanıyorum ki, senin artık hiçbir masrafın da olmayacak. Bir kanaryanın darıya ne kadar lüzumu varsa senin de paraya o kadar ihtiyacın düşünülebilir... Bazı manastırların yanıbaşında papazların karılarının oturdukları ayrı binalar vardır. Ben, bunlardan birini gezmiştim. Çak meraka değer şeylerdir bunlar... Hem bunların sayesinde kilise hayatı da bir değişme, bir çeşni vasıtasına kavuşmuş oluyor. Belaya bak ki, bu dişiler manastırlarında da hep Rus kadınları otururlar. Hiçbir Fransıza rastlanmaz... Senin manastırında iki yüz papazdan başka kimse yok... Tabii hepsi de ibadetle meşgullerdir... Oraya girmekle bana ıstırap veriyorsun Aliyoşa... Seni o kadar seviyorum ki... eh ne yapalım. Kısmet böyle imiş. Bari orada bizim gibi günahkâr ve vicdanları pişmanlıkla yüklü olanlar için dua et. Ben, çok kere kendi kendime:

-Benim için de bir gün dua eden bir kul bulunacak mı? Diye sormuşumdur.

Benim sevgili oğlum, bu hususta ben de pek günahkârım. Sen, belki bunun derecesini bilmezsin... Yalnız şunu söyleyeyim ki, bazan, ben ölünce, cenazemi şeytanların kancalarıyla çekip götüreceklerini düşünürdüm. Kendi kendime sorarım ki, bu kancalar nereden geliyor? Neden yapılmışlardır? Demirden mi?.. Demirdense onları nerede dövüyorlar?.. Dindarlar, cehennemin bir tavanı olduğuna inanırlar. Ben, cehennemin tavansız olmasını tercih ederim. Böylece cehennem daha aydınlık ve daha az kasvetli durur. Ama, sen diyeceksin ki, cehennemin tavanı olmuş veya olmamış bundan ne çıkar?

Ne mi çıkar? Şu çıkar ki, eğer tavan olmazsa, kancalar da olmaz. Kancasız ise, beni şeytanlar nasıl sürükleyecek? Şayet sürüklemezlerse bu dünyada adalet kalmaz. Bu kancaları benim için, sade benim için icat etmek gerek. Benim ne yaman bir günahkâr olduğumu bilseydin Aliyoşa... Ah bilseydin.

Aliyoşa, babasını ciddi bir bakışla süzdükten sonra:

-Orada kanca manca yoktur! Dedi.

-Nasıl yok?.. Nasıl yok?.. Orada bu kancaların gölgelerinden başka bir şey görülmez. Bir Fransız kitabı cehennemi şöyle tasvir ediyor:

Bir seyisin gölgesini gördüm,

Ki bir fırçanın gölgesiyle

Bir faytonun gölgesini ovuyordu

-Şu halde sen sevgili oğlum orada kancaların olmadığını nereden biliyorsun. Hele bir manastıra git. Papazlarla öğür olunca fikrini değiştirirsin. Ne ise, git, hakikati öğren ve gel bana da söyle ki, şu ahret seferine rahat rahat çıkayım.

Hem doğrusunu istersen, senin gibi bir gencin, bu evde, ayyaşlar ve kahpeler arasında yaşamasından ise, papazlarla düşüp kalkması daha hayırlıdır. Manastıra girmene razı oluşum da bu yüzden. Umuyorum ki, bir müddet sonra, içindeki ateş sönecek ve tekrar baba ocağına döneceksin. Seni sabırla bekleyeceğim. Çünkü sen, benim bu dünyada en çok kıymet verdiğim varlıksın. Çünkü yalnız sen bana lânet okumuyorsun. Bunu duymamak kabil değil yavrum.

Fiyodor bunları söyledikten sonra ağlamaya başladı. Şu ayyaşın hassas bir tarafı da vardı.

5

Papazlar

Okuyucularım, benim bu kahramanımı belki papaz cübbesi altında solgun yüzlü, sıska ve dini vecdlerin ateşiyle erimiş bir mahluk diye düşünmüşlerdir. Hayır, Aliyoşa'nın, bilakis on dokuz yaşında güçlü kuvvetli, güzel ahenkli bir vücudu ve sıhhat fışkıran bir yüzü vardı. Uzun boylu idi. Kestane renginde saçları, biraz uzunca fakat pek tenasüplü bir çehresi ilk bakışta göze çarpardı. Yanakları tutuşmuş gibiydi, iri, koyu elâ gözleri, biraz düşünceli, fakat sakin bakışlıydı.

Aranızda belki bu kızıl yanaklarla birlikte, onun müteassıp ve mistik olmaktan kurtulamayacağını ileri sürenler çıkacak. Bence Aliyoşa herkesten daha realistti.

Mucizeler karşısında da bir şey kaybetmiş olmuyordu. Çünkü, benim anlayışıma göre, mucizeler, realistliği hiç bulandırmaz. Gerçekten realist olan bir adam, harikalar önünde daima bir müvazene vasıtası bulur. Eğer hakikî bir mucize ile karşılaşsa bile, o harikaya inanmaktansa, kendi hislerinin aldandığına hükmeder. Hakikati kabul ederse de bunu, ömrünün yeni ve o vakte kadar karşılaşmadığı tabiî bir hâdisesi gibi mütalea eder.

Denilecek ki, Aliyoşa, henüz tekemmül etmemiş bir çocuktur. Daha tahsilini bitirmemiştir. Bu hüküm doğrudur. Fakat o, istidatsız değildi. Sonra, evvelce de söylemiştim ki, onun bu din yoluna girişi, ibadette, ruhunu karartan şeylerden kurtaran bir ışık sezdiği içindi.

Bu ruhu arayışının dışında Aliyoşa, bizim gibi düşünüyordu. Temiz, sağlam ruhu, iyilik aşkı ile dolu idi. Hakikate uygundu. Ona kavuşmak uğrunda canına varıncaya kadar her şeyini feda edecek mert bir yaradılışı vardı. O, bu yolu seçmekle, yine bir ideale hizmet ediyordu.

Ciddi bir düşünüşten sonra, Tanrı ile "ebediyet"in varlığını kabul edince:

-Ebedilik için yaşayacağım ve günahtan kaçınacağım!

Demişti. Eğer Tanrıya ve iyiliğe inanmasa idi, hemen dinsiz ve sosyalist olacaktı. (Çünkü sosyalizm, gelişigüzel bir işçi davası değildir. Onda tarihin Babil kulesi hikâyesini zamanımızda hortlatan bir dinsizlik gayreti de vardır. O Babil ki, göklere erişmek için değil, gökleri yere indirmek için yapılmıştı.) Aliyoşa'ya evvelki gibi yaşamak imkansız görünüyordu. Kendi kendine meşhur Harî gibi "Eğer kemale ermek isitersen, neyin varsa dağıt ve arkamdan gel!" demişti. Fakat bununla beraber yine hakikatten ayrılmayarak:

"Ben, neyim varsa yerine, iki ruble bile veremem ve arkamdan gel, hitabını da ancak kiliseye gitmekle karşılayabilirim!" sözlerini de zihninden

geçirmişti. Çocukluk hatıraları arasında annesinin kendisini kiliseye götürdüğü ve bir akşam kızıllığı içinde bir kadının hıçkıra hıçkıra ağlayarak onu Meryeme doğru yükselttiği hafızasında yaşıyordu.

İşte zihninde bu türlü düşüncelerle kiliseye giderek orada manastırın başrahibine rastladı.

Evvelce de size bahsettiğim Zosima, manastırda başpapazdı. Bunlara başpapaz demek de gördükleri vazifeye göre pek uymaz. Bunlar, eski evliyalar gibi birtakım mukaddes tiplerdir. Şuradan buradan topladığım malûmata göre Rusyada, “Starets”ler pek eski zamanlardan beri varmış. Tatar baskınlarıyla, İstanbul’un Türkler tarafından zaptı, onları dağıtmış. Ancak yüz seneden beridir ki, Stareçler yeniden türemişler. Bunları dirilten

“Paiyos Veliçkovski” adında biri imiş.

Bugün Rusyada Starestlere pek az rastlanır. Meşhur “Kozelskaiya” manastırında yetişiyorlarmış. Bizim manastıra bunların gelişi hangi tarihten başlar bilmiyorum. Yalnız şunu biliyorum ki, Zosima bu manastırda üçüncü Starest olarak bulunuyordu. Fakat eski Mısır kâhinlerini andıran, onların kudretlerini temsil eden bu adam, bütün hastalıkları savdırıyor, bütün zaafları ortadan kaldırdığı için, halk onun üstüne titriyordu. Kudretinin nereden geldiğini kestirmek de mümkün değildi. Çünkü ne mukaddes emanetlere sahipti, ne de haç, put taşıyordu.

Bir “Stareç” nedir? Diye sorarsanız, onu şöyle tarif edeceğim: Stareç, sizin irade ve ruhunuzu kendi irade ve ruhuyla emen bir varlıktır. Böyle birisiyle karşılaştınız mı, can ve gönülden ona teslim olursunuz.

Bunlardan birine teslim olan mürit, uzun ve çok eziyetli bir çıraklık devrindeçile doldurduktan sonra nefsine hâkimiyetin sırrını öğreniyorlar ve her türlü iğvadan kurtuluyorlar. Meziyetinin en mütekâmil, en ileri şekli olan “kendini yenmek”e ancak bu sayede kavuşuyorlar.

Müritler, Stareçlerine karşı mutlak bir itaat, tam bir feragat, bütün bir teslimiyetle bağlıdırlar. Onların emrini hiçbir kimse, hiçbir dini makam değiştiremez.

Bizim manastırdaki Stareç Zosima, altmış beş yaşında idi. Emlak sahibi bir ailenin çocuğu idi. Gençliğinde Kafkas ordusunda zabitlik etmişti. Aliyoşa, işte bu adama meftun olmuş, bütün ruhu ile bağlanmıştı. Stareçin hücresinde oturuyordu. Şunu da kaydedelim ki, Aliyoşa manastırda yaşamakla beraber henüz hiçbir merasime tabi olmamış ve “ikrar”

etmemişti. İstediği zaman çıkıp gidebilir ve bütün günü dışarıda geçirebilirdi. Eğer bunları yapmıyorsa, isteyerek yapıyor, daha doğrusu manastırdakilerden herhangi bir imtiyazla ayrılmamak için yapmıyordu.

Aliyoşa, belki de Stareçin kendisini bir azizin hâlesi gibi kuşatan iltifatlarından ötürü bu mahrum hayata katlanıyordu. Şimdiye kadar

Zosima'ya birçok ermek âşıkları koşuşmuşlar, onun irşadı önünde diz çökmüşlerdi. O daha ilk bakışta önündeki adamın ruhunu okuyor, kalbine girerek niçin geldiğini, ne istediğini, içinde nasıl bir dert taşıdığını görüyordu.

İşte bu yüzdendir ki, müracaat eden adam, çok kere daha bir tek söz söylemeden bütün içinin okunduğunu görerek ürperiyorlar ve âdeta vehme kapılarak ürküyorlardı. Fakat hangi dert, hangi murat olursa olsun onun yanına solgun, bedbin girenler, renkli ve canlanmış çıkıyorlardı. Aliyoşa, daha ilk günlerde bunun farkına varmıştı.

Zasima'nın akıl ermez taraflarından biri de günahkârlara karşı gösterdiği sonsuz şefkatti.

Bu sebepledir ki, Starest, ihtiyarlığa vardığı günlerde de papazlar arasında muhalifler eksik olmuyor, onu çekiştirmeye cesaret edenler bile çıkıyordu. Fakat bunların sayıları günden güne azalıyordu. Bu sonuncular, yavaş sesle Starestin bir veli olduğunu söylerler ve ondan manastırımızı meşhur edecek mucizeler beklerlerdi. Aliyoşa da bu insanlar arasında idi. Starest okuması için gelen hastaların, kötürüm çocukların, biraz sonra, hatta daha ertesi gün teşekküre geldikleri görülmüştü. Zosima'nın, hakikaten dertleri şifaya kavuşturan bir kuvveti var mıydı? Yoksa telkinindeki tesirle hastalara gayret mi geliyordu. Bunu Aliyoşa düşünmek bile istemezdi. Çünkü bu genç mürit, şeyhinin kudsiyetine can ve gönülden inanıyor ve bu hadiseleri de o kudsiyetin zaferlerinden sayıyordu.

Zosima'nın, kendisini manastır kapısında bekleyen kafileler arasına çıktığı temlerde, Aliyoşa'nın gözleri parlar ve yüreği çarpardı. Bu adamlar Rusya'nın her köşesinden koşup gelmiş kimselerdi. Onun önünde secdeye kapanırlar, ayaklarını öperler, kadınlar ona doğru çocuklarını kaldırarak ağlaşırlardı.

Starest, kısa nutuklar söyler, onları takdis eder ve sonra selamlardı. Gitgide hastalıklar öyle azalmıştı ki, Zosima, artık hücresinden pek seyrek çıkıyor ve ziyaretçiler, çok kere bütün gün manastırın kapısında boşuboşuna bekliyorlardı. Aliyoşa, halkın bu adamı neden bu kadar çok sevdiklerini, niçin önünde secdeye kapandıklarını sormazdı. Çünkü Zosima ahalisinin ıstıraptan, adaletsizlikten pek yaralı olduğunu ve böyle bir teselli kaynağına kavuşmayı cana minnet bildiklerini – kendisi de halktan biri olduğu için –

anlıyordu. Ölümün bile Starestin şöhretini silemeyeceğine hatta masastırda daha büyük bir kudsiyetle anılacağına zaviyedeki papazlardan ziyade inanmıştı.

Bir zamandan beri, kalbi, içindeki coşkun duygularla kabarıyor, ateşleniyordu. Zosima'da uzleti seven bir varlık görmekle heyecanı sönmüyordu. Onun kuvvetini yakından sezmişti:

-Yalnız yaşamasından ne çıkar?... diyordu. Onun yüreğinde herkesin

selameti için harcanacak bir kuvvet var. Bu kuvvet, nasıl olsa bir gün, şu fani dünyada gerçek bir adaletin kurulmasına, insanların birbirlerini sevmesine hizmet edecek. Onun sayesinde ne zengin, ne fakir, ne sahip, ne esir kalacak. Herkes Allah'ın kulu olacak ve İsa'nın saltanatı başlayacak.

İşte Aliyoşa'nın gördüğü rüya bu idi.

Aliyoşa, o vakte kadar hiç tanımadığı kardeşlerinin gelişlerinden çok mütehassis olmuştu.

Ve Dimitri, daha sonra geldiği halde, o, bunu daha çok sevmişti. İvan'a gelince, iki aydan beri sık sık görüşüyorlar, fakat birbirlerine kaynaşamıyorlardı. Aralarında bir yabancı havanın estiğini her ikisi de duyuyorlardı.

Aliyoşa, düşünceliydi, hatta – garip iç sezişleriyle – utanılacak fena şeyler bekliyor gibiydi. İvan, ilk zamanlarda küçük kardeşinin kendisine bakarken gözlerinde beliren merakı görmüş; fakat az sonra aldırış etmez olmuştu. Aliyoşa, bu ehemmiyet vermemezlikten, önceleri sıkılmış, sonra da bunu aralarındaki yaş ve tahsil farklarına vermişti. Ama, başka türlü düşündüğü de oluyordu. Acaba, bu ehemmiyet vermemezliğin daha başka ve onun bilmediği sebepleri de var mıydı?.. Çocuğun sezişlerine göre İvan'ın pek büyük ve mühim düşünceleri var gibiydi. Yoksa, bu soğuk duruş, dinsiz bir âlimin, böyle basit ve değersiz bir papaz çömezine karşı beslediği nefretin tabii bir neticesi miydi?.. Zavallı Aliyoşa bunları kendi kendine soruyor; fakat ağabeyine çıtlatmamaya da olanca gayretle çalıyordu.

Dimitri, Aliyoşa'ya İvan'dan bahsederken onun hakkında büyük hürmet eseri gösteriyordu. Onunla İvan'ı birbirine yaklaştıran mühim sebebi bütün teferruatiyle anlatmıştı.

Dimitri'nin, İvan'dan bahsederken coşkunluğu, Aliyoşa'yı düşündürüyor ve ikisini mukayese ediyordu. Dimitri hemen hemen bir cahildi. Aralarındaki seciye farkı da pek açıktı. Birbirinden bu kadar ayrı karakterli iki kişiye dünyada çok seyrek rastlanabilirdi.

Bu acayip yaratılışlı aile erkânının Starestin hücresindeki toplantıları da işte bu tarihlere tesadüf eder. Dimitri ile babası arasında miras meselesinden ötürü çıkan mesele için Zosima'ya başvurmuşlardı. Anlaşamamazlık son kertesine varmıştı. Baba ile oğlunun münasebeti adamakıllı zehirlenmişti.. Kâhin rahibin hücresinde toplanmaya Fiyodor Pavloviç teklif etmişti. Bu teklifte "Veli" nin nüfuz ve kudretiyle alay eden bir eda da vardı. Ama hakikatte onun huzurunda işin daha ağırbaşlılıkla konuşulacağı ve daha iyi bir neticeye bağlanacağı da muhakkaktı. Bunu, her iki taraf da umuyordu.

Zosima'yı hiç görmemiş olan Dimitri, ilkin kuşkulanmış ve kendisine oyun edildiğini sanmıştı. Fakat kendi kendine de bir hal çaresi bulamadığı için buna razı oldu. Şurasını da kaydedelim ki, Dimitri, kardeşi İvan gibi, babasının yanında oturmuyor, kasabının tâ ömür ucundaki bir yerde

kalıyordu.

O sıralarda tesadüfen kasabada bulunan Aleksandroviç, Miyosov da serbest düşünceli, dine karşı lakayt bir adam olduğu halde, bu fırsattan istifade ederek Starestle görüşmek istedi. Zaten manastırla kendisi arasındaki meşhur ve eski dava da hala neticelenmemişti. Bu düşüncelerle Zosima'ya başvurdular. Rahatsızlığı dolayısıyla rahip, dışarıya çıkmadığı için, mülakatın manastırda yapılmasına karar verildi. Stareç de buna razı oldu. Gün tayin edildi. Yalnız mukaddes adam gülümseyerek:

-Onların arasında benim hakemliğimi kim teklif etti?

Diye Aliyoşa'ya sormuştu.

Bu mülâkatı öğrenince, Aliyoşa, pek müteessir göründü. Çünkü Dimitri ile kendisinden başka, aile erkânından hiçbirisi, buraya gerçek bir inanışla gelmeyeceklerdi. Hatta belki alay etmek, Zosima'yı üzmek için böyle bir münasebetsizliğe girişmiş olabilirlerdi. İvan'la Aleksandroviç, şüphesiz merak ve tecessüs için, babası maskaralık olsun diye gelecekti.

Aliyoşa, hepsini ayrı ayrı tanıyor ve bu yüzden mülakat gününü yürek çarpıntısıyla bekliyordu.

Endişesi kendi hesabına değil, Stareç içindi. Zeki ve müstehzi bir adam olan Miyosov ile alim İvan'ın, Zosima'yı müşkül mevkilere sokmalarından korkuyordu. Bu korku onu, Starest'e düşündüklerini söylemeye bile koşturdu. Fakat vaktinde aklını başına topladı ve sustu.

Mukarrer günün sabahında Aliyoşa, Dimitri'ye koşarak ondan vaatlerini tutmasını istedi.

Dimitri, ne vadettiğini hatırlamadı ama, kardeşine sakin olacağını, bu işte bir tuzak kokusu sezmekle beraber yine hiçbir adiliğe mahal vermeyeceğini söyledi ve:

-Stareç gibi bir adama fena şeyler söylemektense, dilimi yutmayı tercih ederim, dedi.

UYGUNSUZ BİR TOPLANTI

1

Manastıra varış

Dışarıda Ağustos sonlarına mahsus sıcak ve aydınlık bir hava vardı. Startes'le görüşme, bugün, sabah âyini bitince, saat on bir buçukta olacaktı. Ziyaretçiler iki partide geldiler.

Evvela güzel, pahalı atlar koşulmuş süslü bir faytonla Aleksandroviç Miyosov ve onun uzak akrabasından Piyotr Fomiç Kalkanov göründüler. Bu yirmi yaşındaki delikanlı, üniversiteye girmeye hazırlanıyordu. Onu evinde

misafir eden Miyosov, delikanlıya

“Zürih” veya “İyena”ya götürmeyi teklif ediyordu. Fakat o, henüz kat’i bir karar vermiş

değildi. Düşünceli ve dalgın adamlara mahsus, durgunluk seziliyordu. Bazen size uzun uzun görmeden bakardı. Bazen ansızın neşelenir, muhayyilesi parıltılar içinde kalırdı.

Fakat bütün bunların, bir saman ateşi gibi yanmalarıyla sönmeleri bir olurdu. İyi giyinirdi. Epey serveti olduğu için zengin ümitleri de vardı. Aliyoşa ile dostça görüşüyorlardı.

Fiyodor Pavloviç’le oğlu, zayıf iki beygirle çekilen eski bir arabaya binmişlerdi. Süslü faytonu, epey uzaktan takip ediyorlardı. Dimitri, henüz o sabah buluşma saatinden haberdar edilmiş ve geç kalmıştı.

Ziyaretçiler arabalarını dışarıdaki han gibi yerde bırakarak, manastıra yaya girdiler.

İçlerinde Fiyodor’dan başka hiç birisi bu manastırı bilmiyordu. Hele Miyosov, otuz seneden beri kiliseye girmemişti. Alakasız görünmeye çalışarak etrafına bakıyordu.

Burası zaten dikkatini çekecek manzaralarla dolu bir yer de değildi. Mabedden son dindarlar, haç çıkararak ayrılıyorlardı. Ziyaretçileri de dilenciler sardılar. Fakat hiçbirisi sadaka vermedi. Yalnız, Kalkanov bir kabahat işler gibi, kesesinden on kapek çıkararak bir kadıncağıza verdi ve:

-Paylaşınız! Dedi.

Bereket versin buna kimse dikkat etmedi ve delikanlı mahcubiyetten kurtuldu.

Ziyaretçilerin biri, daha az evvel bin rublelik bir teberruda bulunmuş bir adam, öteki manastırı müşkül mevkilere sokması muhtemel zengin ve nüfuzlu bir şahsiyet olduğu halde, kendilerini hiç kimse karşılamadı. Miyosov kilisenin etrafında sıralanan mezar taşlarına bakıyor ve kendi kendine böyle mukaddes bir yere gömülmek için bu zavallıların kimbilir ne pahalı fedakarlıklarda bulunduklarını düşünüyordu. Fakat içinde heyecandan çok alay ve kızgınlık vardı. Kendi kendine söylüyormuş gibi:

-Bu mezarlıkta kime başvurmalı, bilmem ki, boşuna vakit geçiyor! Diye mırıldandı.

Ansızın yazlıklar giyinmiş altmış beşlik bir adam, onlara doğru yürüdü.

Başı çıplaktı; fakat bakışlarında garip bir tatlılık okunuyordu. Şapkasını elinde tutarak kendisini, arazi sahiplerinden “Maksimov” diye takdim etti.

Ziyaretçilerin şaşkınlıkları ona dokunmuştu:

-Startes Zosima, manastırdan dört yüz adım kadar ilerideki zaviyede oturur.

Ağaçlık bahçeyi geçeceksiniz.

Dedi. Fiyodor Pavloviç:

-Biliyorum; fakat çok zamandan beri buraya uğramadığımız için yolu şaşırdık.

Cevabını verdi.

-Bu kapıdan çıkınız... Sonra korudan dosdoğru geçiniz... Müsaade ediniz de ben size yoldaşlık edeyim... Buradan... Buradan...

arazi sahibi Maksimov onların yanında, göz kapakları sık sık çarptıran can sıkıcı bir dikkatle kendilerini süzerek yürüyor, daha doğrusu koşuyordu.

-Biz, Startes Zosima'yı hususi bir mesele için ziyarete gidiyoruz. Önceden randevu almıştık. Bizimle gelmeniz bu bakımdan uygunsuz olur, dedi.

-Ben, onu sizden önce gördüm... Tam manasıyla bir şövalye!

Miyosov sordu:

-Şövalye mi?... Kim bu şövalye?

-Startes... Meşhur Startes... Bu manastırın şöhret ve şerefi olan Startes Zosima!..

Bu sırada karşıdan kukuletalı, solgun yüzlü ve ufak tefek bir papaz görünerek, gelenlere doğru yürüdü. Konuşma da kesildi.

Fiyodor Pavloviç'le, Miyosov durdular. Papaz, onları büyük bir nezaketle selamladıktan sonra: -Babamız, sizleri müzakereden sonra öğle yemeğine davet ediyor. Tam saat birde sofraya oturulacaktır.

Sonra Maksimov'a dönerek:

-Sizi de efendim, dedi.

Fiyodor bu davetten son derece memnun olduğunu gösteren bir sesle:

-Seve seve dedi. Buraya nezaketten ayrılmamak kararıyla geldik. Yaz siz, Miyosov, siz de gelecek misiniz?

Aleksandroviç:

-Gelecek misiniz de söz mü? Ben, zaten buranın adetlerini tetkik etmekten başka bir fikirle bu mülakata razı olmuş değilim. Yalnız bir şey hoşuma gitmiyor. O da sizinle birlikte bulunmaktır.

-!

-Dimitri Fiyodoroviç henüz gelmedi mi?

-Hiç gelmezse daha iyi eder. Sanıyor musunuz ki, sizin maceranız benim hoşuma gidiyor...

Miyosov, bu cevabı verdikten sonra papaza dönerek:

-Ziyafete geleceğiz, Startes'e teşekkürlerimizi lütfen söyleyiniz.

Dedi. Fakat papaz:

-Affediniz efendim, sizi Startes'in yanına götürmeye memurum...

Cevabını verdi. Maksimov, sanki kendisi çağrılıyormuş gibi:

-Ben, hemen bu mukaddes adamın yanına gitmeye hazırım... Onunla görüşmeye can atarım! Diye şakıdı.

Papaz, imalı bir nezaketle:

-Startes, bu dakikada pek meşguldür; fakat siz, yine nasıl isterseniz öylece hareket edersiniz, dedi.

Maksimov, manastıra dönünce, Miyosov, söylendi:

-Ne yapışkan adammış bu!

Fiyodor Pavloviç de:

-Bu adam, dedi "Sohn"a benziyor.

Miyosove:

-Siz onu gördünüz mü hiç? Diye sordu.

-Kendisini değil, resmini görmüştüm. Yüz çizgileri tıpkı tıpkısına benzememekle beraber, onu andıran yerleri var. Ama, o bambaşka bir tiptir.

-Belki!... Birbirinizi tanıyorsunuz demek... Ama Fiyodor Pavloviç, unutmayınız ki, buruya gelirken rezalet çıkarmamaya söz vermiştin. Kendinize hakim olunuz. Eğer maskaralığa başlarsanız, sizinle beni denk görmelerini istemem. Sonra, papaza dönerek, kimlerle beraber olduğumuzu görüyorsunuz ya... dedi. Böyleleriyle muhterem bir adamı ziyarete gitmek insanı korkutur.

Papazın kansız dudakları üstünde solgun bir gülümseme belirdi. Cevap vermedi. Fakat bu gülümseyiş sükutunun sebeplerini anlatacak kadar beliğdi. Aleksandroviç kaşlarını çattı ve içinden:

-Dışlarını asırların süslediği fakat hakikatte ciğeri beş para etmeyen bu heriflerin topunu birden şeytanlar alsın!

Diye beddua etti.

Zaviye kapısının iki tarafına nakşedilen mukaddes resimleri görünce, geniş hareketlerle haç çıkaran Fiyodor Pavloviç:

-İşte geldik! Diye bağırdı. Dünyada herkes istediği gibi yaşar. Mesela burada yirmi beş papaz var. Kendilerini ibadete vermişlerdir. Lahana çorbası yiyerek geçinirler.

Bunları anlıyorum. Fakat aklımın ermediği nokta şu ki, hiçbir kadın bu kapıların eşiğinden geçmezmiş. Ama benim kulağıma çalındığına bakılırsa, Startes, ara sıra hanımları da kabul ediyormuş. Doğru mu acaba? Bu son söz, yol gösteren papaza hitaben söylenmişti.

-Derman aramaya gelen kadınlar, işte şu gördüğünüz kapının önündeki çimenlikte beklerler. Gelenler eğer içtima mevkii yüksek aile hanımları olursa, onlar için dehlizde iki oda ayrılmıştır. Startes, eğer sıhhati müsaade ederse, içerdeki bir yoldan o adaların pencereleri önüne gelir. Dertlerini dinler, nasihatlerini verir ve hastaları takdis eder. Şimdi de orada Harkov zenginlerinden Koklakov'un karısı bekliyor. Bilinmez bir hastalıktan eriyip giden kızı hakkında onun fikrini almak için gelmiştir. Startes şu son günlerde pek rahatsız olmasına ve odasından çıkmamasına rağmen, o kadınla görüşmeyi kabul etti.

-Kem bakanın gözü çıksın. Demek bu ibadethanede kadınlar için aralık bırakılmış

bir kapı var ha... Çünkü malum ya, "Atos" manastırında kadınlara karşı dehşetli bir boykotoj vardır. Eşiğinden değil hatun kişi, eksik etek, tavuk ve inek gibi dişi hayvanları bile geçirmezler.

-Aklını başına topla ve terbiyeni takın Pavloviç!... Böyle yaparsan seni kapı dışarı edecekler!...

-Kuzum Aleksandroviç, sizi rahatsız edecek ne yapıyorum? Hele bir kere kadınların kabul edildikleri şu gülistana bakınız.

Gerçekten de onun işaret ettiği sahada bir gül bahçesi uzanıyordu. Mermerler arasında ve Startes hücresinin duvarlarında yeni açmış çiçekler göze çarpıyordu.

Fiyodor merdivenleri çıkarken yine dayanamadı ve:

-Geçen Startes zamanında da burası böyle miydi? Diye sordu. İşittiğine göre Barsanüf, zarafetten hiç hoşlanmaz ve kadınları sopa ile kovalarmış.

-Barsanüf hakkında herkes, istediğini uydurabilir. Fakat o, hiçbir zaman kimseyi sopa ile kovalamamıştır. Şimdi aziz efendilerim, bana bir dakika

müsaade buyurun da geldiğimizi haber vereyim.

Miyosov da:

-Pavloviç, dedi, buraya gelirken aramızda kararlaştırdığımız şartları düşünün ve ciddi olun, aksi takdirde vay halinize.

Fiyodor Pavloviç alaylı bir tavırla:

-Sizi bu kadar telaşlandıran sebebi bir türlü bulamıyorum, dedi. Galiba günahlarınızdan korkuyorsunuz... Dediklerine bakılırsa, Startes bir bakışta insanın içinden geçenleri su gibi okuyormuş. Fakat sizin gibi ömrünü Paris'te geçirmiş bir ileri adamın, bu papazlara bu derece taraftarlık etmesi akıl alır şey değil... Doğrusu beni hayretler içinde bırakıyorsunuz.

Miyosov'un bu hezeyana cevap vermesine vakit kalmadı. Çünkü kapı açılarak:

-Buyurunuz!

Demişlerdi.

Miyosov, içinde bir hiddet dalgasının kabardığını duydu. Kendi kendine: "Böyle sinirli kalırsam, münakaşada itidalimi kaybedecek, hem kendimi, hem fikirlerimi küçülteceğim!." Dedi.

2

Bir ihtiyar maskara

Yatak odasından henüz çıkan Startes'le birlikte höcereye girdiler. Kendilerinden önce gelmiş iki papaz da orada idiler. Bunlardan biri yaşından daha ihtiyar görünen solgun bir adamdı; fakat onun pek geniş bilgisi olduğu söylenirdi. Höcerede yirmi iki yaşlarında redingotlu bir genç de vardı. Bu, üniversiteyi bitirdikten sonra, "İlahiyat"a merak sardırmış ve manastırın himayesine alınmıştı.

Yüzü taze ve renkli, küçük gözleri ateşli idi. Halinde pek ileri varmayan bir hürmetkarlık okunuyordu. Gelenleri selamlamadı. Fakat bu gururundan değil, kendisini aşağı tuttuğundandı. Konuşma sürdüğü müddetçe, hep ayakta durdu.

Stareç, genç bir papazla Aliyoşa'nın arasında olarak görünmüştü. Papazlar ayağa kalktılar. Parmakları yerlere değecek kadar eğilerek selamladılar ve koşup ellerini öptüler, hayırduasını istediler. Zosima da, herbirine ayni ihtiramla eğilerek selamlarını iade etti. O da, onların hayır dualarını istedi. Bu coşkun dini merasimin tatsız ve mübalağalı hiçbir tarafı yoktu.

Bu sırada, heyetin en önünde bulunan Miyosov, kendi inanışları ne olursa olsun, Startes'e yaklaşıp elini öpmeyi en basit bir nezaket icabı saymıştı. Fakat öteki papazları da orada hazır görünce, yalnız bir salon adamı

inceliğiyle, derin bir reverans yaparak yerine geçti. Fiyodor da Miyosov'’ bir maymun gibi taklit ederek aynı şeyi yaptı. İvan, hepsinden daha zarafetle eğildi. Kalkanov”a gelince, bu utangaç delikanlı, o kadar kendisinden geçmişti ki, selamlamayı bile unuttu. Startes de takdis için kaldırdığı elini, yavaş yavaş indirerek, misafirlerden oturmalarını rica etti. Aliyoşa kıpkırmızı kesilmişti.

Korktuğu şeyler başına geliyordu.

Stareç, deri kaplı küçük sedire otararak, misafirlerini karşısına aldı. Papazlardan biri pencere, öteki kapı tarafında yer almıştı. “İlahiyat”çı ile Aliyoşa ayakta kalmışlardı.

Höcere, geniş değildi ve eşyası solmuştu. Zaten eşya namına da burada pek az şey vardı.

Pencerede iki çiçek saksısı, köşede birçok put sıralanmıştı. Bir tanesi, tabii büyüklükte bir Meryemi temsil ediyor ve önünde bir kandil yanıyordu. Daha ötede iki melek heykeliyle bir fildişi haç görünüyordu. Duvarlarda geçmiş asırlara ait büyük İtalyan san’atkarlarının dini tabloları asılıydı. Bu kıymetli tabloların yanıbaşında birkaç kopeğe satılan panayır malı adi taş basması resimlere de rastlanıyordu. Miyosov etrafına çabucak bir göz gezdirdikten sonra Stareç’i süzmeye başladı. O, bu adamı, nafiz bakışları, tâ ruha giden bir kudret diye tasavvur etmişti. Fakat daha ilk nazarda aradığını bulamadı ve Stareç’ten hoşlanmadı. Miyosov’dan başkaları için belki bu adamın yüzünde çarpıcı bir hal bulunabilirdi. Stareç, zayıf, sıska bacaklı ve olduğundan on yaş daha ihtiyar görünen hastalıklı bir adamdı. Yüzü hele gözlerinin etrafı çizgi ve buruşuk içindeydi. Fakat bakışları iki ışık noktası gibi parlıyordu. Başının ancak şakak taraflarında ağarmış iki tutam saç vardı ve sakalı sivrilerek iniyordu. Biteviye gülümseyen ince dudakları ve sivri burnu bir kuşu hatırlatıyordu.

Gördüklerinden hiç memnun olmayan Miyosov: “Bütün zevahiriyle adi ve kendini beğenmiş ruhlu bir adam!” diye düşündü.

Bu sırada küçük bir saat, on ikiyi vurdu ve bu darbeler aradaki buzlu sükutu yırttı.

Fiyodor Pavloviç:

-Vakit tamam! Diye haykırdı. Vakit tamam; fakat benim oğlum Dimitri daha gelmedi. Huzurunuzdan onun namına ben af dilerim, mukaddes Stareç! (Bu mukaddes Stareç hitabı Aliyoşa’yı titretmişti.) Ben, her vakit dakikası dakikasına gelirim. Bu şaşmamazlık, kralların nezaketi icabıdır.

Kendini tutamayan Miyosov:

-Evet ama, siz kral değilsiniz.

Diye atıldı. Öteki hiç tınmadan:

-Hakkınız var, dedi. Zaten ben de kral olmadığımı biliyorum. Fakat ne yaparsın azizim, dilimi tutamıyorum. Alışmış kudurmuştan beterdir, derler. Doğru! Bazen acayip konuşarak soytarılık etmekten ve bu suretle etrafıma kendimi sevdirmekten hoşlanırım.

Etrafında hoş tesir bırakmak lazım değil mi ya?... Yedi sene oluyor, iş için küçük bir kasamaya uğramıştım, işimizi halletmek için polis komiserine müracaat lazım geldi.

Herifin boyu pek uzundu. Kendi şişmandı. Ona nezaketle yaklaşarak:

-efendim galiba siz bizim Napravnikimiz olacaksınız, dedim.

Bu Napravnik aslı Çek olan meşhur bir orkestra şefi ve bestekârı idi. Ama herif anlamadı:

-Hangi Napravnik? Diye sordu.

O zaman ona anlatmaya mecbur oldum ki, yaptığım şakadır. Ve bestekâr sözünden maksat, komiserin bizim aramızı bularak ahenge sokmasıdır. Bunda kızacak hiçbir şey yokken, adamcağız küplere bindi ve:

-Afedersiniz, ben komiserim, mesleğimle alay edilmesine dayanamam, dedi ve bize arkasını döndü.

Bu yüzden işimiz bozuldu. Yine çok sene evvel bir gün, mühim mevki sahibi bir zata yaranmak maksadıyla:

-Karınız hanımefendi, ne kadar çabuk gıdıklanıyor! Belli ki çok hassas!

Demiştim. Bundan maksadım, kadının hassasiyetini söylemekti. Fakat kocası, bana:

-Nereden biliyorsunuz, tecrübe mi ettiniz?

Diye sordu... Kendi kendime zihnimden: “Hadi nazik olalım!” sözlerini geçirdim ve:

-Evet!

Cevabını verdim. Verdim ama bu defa beni asıl kocası gıdıkladı. Mesele, yıllarca evvel başımdan geçmiştir. Fakat bakınız, hala utanmadan anlatıyorum. Ne yapayım, hezeyan etmek benim için ikinci tabiat olmuştur.

Miyosov, yüzünü nefretle buruşturarak:

-Zaten şimdi de başka bir şey yapmıyorsunuz.

Dedi. Startes hiç ağzını açmadan hepsini ayrı ayrı süzüyordu.

Fiyodor, yeni bir iştiha ile devam etti:

-Evet, gevezelik ediyorum. Çünkü benim irademden daima sıyrılarak içime yerleşen bir soytarı var. Ama zararsız bir soytarı. Bütün hayreti, başkalarını keyiflendirmek olan bir maskara. Yalnız azizim Aleksandroviç aramızda bir fark görüyorum. Siz imansızsınız, ben inanıyorum. Gerçi, bir zamanlar benim de şüphe ettiğim olurdu. Fakat, şimdi artık Allah'a inanıyor ve göklerin benimle konuşmasını bekliyorum. Ben, filozof Didero'ya benziyorum. Siz aziz babamız, onu ikinci Katerina'nın yanındaki Metrepolit "Plâton"la nasıl görüştüklerini biliyor musunuz? Filozof onların bulunduğu salona girerek elini havaya kaldırmış ve:

-Allah yoktur!

Demişti. Metrepolit buna parmağıyla gökleri işaret ederek:

-Bir deli, Tanrıyı inkâr etti.

Cevabını vermişti. Bunun üzerine Didero Metrepolidin ayaklarına kapanarak yalvardı:

-İnanıyorum ve vaftiz edilmek istiyorum.

Bunun üzerine hemen vaftiz edildi. Prenses Doçkov analığını, Patiyomkin de babalığını kabul ettiler.

Artık kendini tutamayan Miyosov, titreyen bir sesle:

-Fiyodor Pavloviç, ayıp yahu, ne çekilmez mahlûksun!... Bütün bu masallar hep uydurma. Bile bile yalan söylemekten utanmıyorsun.

Diye haykırdı.

Fiyodor yine hiç tınmadan:

-Bütün hayatımın yalandan ibaret olduğunu gördüm. Muhterem Startes, siz beni affediniz, son anlattığım hikayenin sonu uydurma idi. Bunu da galiba öc almak için uydurdum. Mu mesele hiç aklıma gelmemişti. Şimdi anlatırken birdenbire içimden doğdu. Eğer fenalık ettimse, daha sevimli olmak için yaptım. Şu Didero hikayesini de, belki yirmi defa anlattılar. Bunları, ben sizin halanız Mavra Fominişa'nın yanında dinlemiştim. Filozof, Moskova metropolidiyle Allah hakkında münakaşa etmek için görüşmüş, diyorlardı.

Aleksandroviç, kendinden geçmiş bir halde ayağa kalkmıştı. Höcerede geçen hadiseler hakikaten artık adamı çileden çıkaracak hale gelmişti. Bu odada kırk elli seneden beri toplanan ziyaretçiler, daima derin bir ihtiram ile oturmuşlar, çok büyük bir terbiye ile konuşmuşlardı. Çoğu dize gelirler ve bütün ziyaret zamanını bu vaziyette geçirirlerdi.

Buraya gelenler arasında içtimaî mevkii yüksek olanlar, ilmî şöhret sahipleri, hatta dinsizler bile vardı. Fakat hepsi büyük bir hürmetle oturur ve müzakerelerin sürdüğü bütün müddetçe çıt olmazdı.

Odadaki iki rahip, bir şey söylemiyorlar, fakat tepeden tırnağa kadar dikkat kesilerek Stareç'e bakıyorlardı. İkisi de yerlerinden fırlamaya hazır bir tetiklikle yay gibi idiler.

Aliyoşa başını eğiyor ve ağlamamak için kendini sıkıyordu. Bütün ümidi ağabeyi İvan'da idi. Çünkü babasının gevezeliğine mani olacak biricik kuvvet olarak onu tanıyordu. Fakat onun da hareketsiz durduğunu görünce şaşakalmıştı. Zavallı delikanlı yanındaki

"İlahiyat"çıya bakamıyordu bile.

Miyosov, Stareç'e:

-Muhterem efendim, bu maskaralığa katlandığım, karıştırıldığım için beni affediniz. Hatta şu Fiyodor Pavloviç ayarında bir herifin bile bu kadar hürmete layık bir huzurda böyle kepazelikler yapabileceğini zannetmiyordum. Hele af dilemek, iztırarında kalacağım hiç aklıma gelmemişti.

Diye başladı ve sözünü bitirmeye dayamayarak odadan çıkmaya davrandı.

Stareç, hemen titrek bacakları üstünde ayağa kalkarak, Aleksandroviç'in iki elinden tuttu ve:

-Rica ederim oturunuz ve üzülmeyiniz. Siz, benim misafirimsiniz!

Dedi. Zosima bunları söyledi ve bir reverans yaparak tekrar sedirine oturdu.

Fiyodor Pavloviç ise, iki eli, oturduğu koltuğun desteklerinde, alacağı cevaba göre hemen fırlamaya hazırlanarak:

-Muhterem efendim, sözlerim sizi incitti mi?

Diye sordu. Stareç, şahane bir tavırla:

-Rica ederim, siz de hiç rahatsız olmayınız. Kendi evinizde imişsiniz gibi hareket ediniz ve hele kendinizden bu derece utanmaktan vazgeçiniz. Bütün fenalıklar bu inanıştan gelir.

Cevabını verdi.

-Kendi evimdeki gibi miyim?.. O ne iyi... Ne iyi... Şu halde tam manasıyla serbestim. Mu müsaadenizi için ezilerek kabul ediyorum. Lütuflarınız, beni sevinçli bir teessür içinde bırakıyor. Fakat aziz pederim, beni bu kadar şımartmayınız. Olduğum gibi görünmeme razı olmak, tehlikeli bir şey olur. Ben, böyle bir harekete razı olamam. Bunu söyleyişim de sizi kendinizi müdafaaya davet etmek içindir. Bazılarının bana ders vermeye kalkışmalarına rağmen bu iş, yine karanlıkta kalıyor. Şu son cümle, bilhassa size hitap ediyor, Aleksandroviç. Siz, mukaddes zata gelince huzurunuzda şunu söyleyeyim ki, bu dakikada içimdeki heyecandan

taşacak bir haldeyim.

İhtiyar palyaço, kolları havada olarak ayağa kalktı:

-Seni taşıyan karın ve emziren memeleri takdis ederim. Biraz evvel; “Kendinizden utanmayınız” buyurmuştunuz. Ne büyük söz bu!.. Sizin bu hitabınıza erdikten sonradır ki, başımda bir ışık yandı. İçimi gördüm. Kaç kere halka yaklaşırken, onların arasında en alçak mahlûk ben olduğumu düşünmüştüm. Herkesin bana maskara nazarı ile baktığına inanmış ve bu inanışla da: “Madem ki öyledir, şu halde bari soytarılık edelim! Çünkü sizin fikir ve mütealanız hiç umurumda değil, bilirim ki, siz, benden de aşağılık mahlûklarsınız!” dedim. İşte aziz babamız, benim soytarı oluşum utancımdandır. Ben, eğer bir yere giderken, vakarlı bir insan gibi karşılanacağımı bilseydim, Allah bilir ki mükemmel bir adam olurdum.

Fiyodor Pavloviç böyle dedikten sonra dizüstü düştü ve:

-Allah indinde makbul bir kul olmak için ne yapmam lâzımdır?

Diye sordu. Bu halinde bile alay edip etmediği pek belli d eğildi. Heyecanından mı, yoksa ezelî kepazeliğinden ötürü mü böyle konuştuğunu kimse kestiremedi.

Stareç, gözlerini ona doğru kaldırdı ve gülümseyerek:

-Çoktan beri ne yapmak lazım geldiğini biliyorsunuz, sanıyorum. Duygulu bir adam olduğunuz anlaşılıyor, dedi. Kendinizi içkiye, çapkınlığa, hele asla para hırsına kaptırmayınız ve hiçbir zaman yalan söylemeyiniz.

-Didero hakkında söylediklerime telmih ediyorsunuz değil mi?

-Hayır, onun için değil. Kendi kendinize de yalan söylememenizi istiyorum. Bir adam ki, kendi kendine yalan söyler, yarın artık başkalarının söyledikleri arasında da hakikati bulamaz, göremez olur. Kimseye hürmeti kalmaz ve bir kere yüreklerde bu acı hâdise yerleşince, sevmekten de uzaklaşır. Kendini fuhuşa, rezalete, edepsizliğe, sarhoşluğa atar. Kendi hücumlarıyla başkalarının taarruzlarına uğrayınca da gönülde kin yerleşir... Fakat ayağa kalkınız rica ederim kalkıp oturunuz. Çünkü bu hareket de fenadır.

-Verin ellerinizi öpeyim.

Fiyodor böyle haykırarak, Stareç’in kupkuru elerine dudaklarını yapıştırdı. Sonra:

-Ömrümde hiç kimse benim duygularımı bana böyle sizin gibi şerhetmedi. Ben bütün ömrümde kendimi alçaltmaktan başka bir şey yapmadım. Kendimin yalan bir varlık ve yalanın babası olduğumu anlıyorum. Tarifte belki yanılıyorum, tutalım ki yalanın oğluyum diyeyim... Yalnız benim melek Zosimam, bazen Didero etrafında bir mübalağa, bir yalancık kıvrılabilir değil mi? Bu, o kadar büyük bir günah sayılmaz sanırım. Mesela üç sene

evvel buraya gelip hakikati aramak sevdasına düşmüştüm. Bu hakikatin mevzuu da şu idi: Velilerden birinin din uğruna şehit olan bir “Veli”nin kesilen başını kolları arasına alıp öptüğünü ve uzun zaman taşıdığını eski bir kitap yazarmış, bu, doğru mudur?.

Stareç:

-Hayır, doğru değildir?

Cevabını verdi. Köşedeki âlim papaz da:

-Bahsettiğiniz hadise, hiçbir merakıp mecmuasında yoktur. Hangi veli imiş bu?..

Diye sordu.

-Bilmiyorum. Bana anlatan da Aleksandr Miyosov’dur. Hani şu Didero meselesinde bana o kadar çıkışan adam...

-Sizinle hiçbir zaman konuşmuş değilim ki, böyle bir şey anlatmış olayım.

-Bana şahsen söylemediğiniz doğrudur. Fakat siz bu hikayeyi birçok insanın bulunduğu bir toplantıda anlatmıştınız. Ben de orada hazırdım ve o günden beri büyük bir iman sarsıntısı geçiriyorum. Bu sıkıntımın sebebi de sizsiniz.

Fiyodor Pavloviç, anlatırken ateşleniyor, heyecanlanıyor, samimi görünüyordu. Fakat Aleksandr Miyosov, dehşetli surette sinirlenmişti.

-Ne çirkin münasebetsizlik... Filhakika böyle bir şey anlattığım, benim de şimdi aklıma geliyor. Bunu bir Fransız âliminden dinlemiştim. Bizim dualarımızda böyle bir şeyden bahsedildiğini o söylemişti Ben, bu türlü kitapları okumadım ve okumayacağım da... Galiba yeme esnasında konuşmuştuk.

Fiyodor onu kızdırmak için:

-Evet dedi; yemek yiyorken anlattınız ve bana itikadımı kaybettirdiniz.

Aleksandr, az daha:

-Vız gelir bana senin itikadın!.. diye bağıracaktı. Fakat kendisini topladı ve hangi mevzuya, neye dokunursanız, siz mutlaka onu kirletirsiniz!... dedi.

Stareç, birdenbire ayağa kalktı, herkese hitap ederek:

-Beni affediniz; siz daha gelmeden önce beni bekleyenler vardı. Sonra Fiyodor’a dönerek şakacı bir sesle: “Siz de bundan sonra yalan söylemekten vazgeçiniz!”

Sözlerini ilave etti. Höcereden çıktı. Aliyoşa ile ve rahip yamağı onun merdivenlerden inmesine yardım için atıldılar. Aliyoşa bir taraftan boğulur

gibi oluyor, bir taraftan da Stareç'in darılmadığını görerek seviniyordu. Zosima koridora çıkıyor ve hastayı takdise gidiyordu. Fakat Fiyodor onu kapıda yakaladı:

-Mukaddes varlık, mutlu adam, izin ver de bir kere daha ellerini öpeyim. Seninle konuşmak ne büyük kazanç. Adam canlanıyor. Belki boyuna yalan söylediğimi, hiç durmadan maskaralık ettiğimi sanıyorsunuz. Bütün bunları benim alçalışımla sizin vekarınızın birleşmesine imkan olup olmadığını anlamak için yaptım. Beni kabul ederseniz, şimdiden sonra ağzımı açmayacağım. Artık söz sizin Aleksandr Miyosov... on dakika için şeref mevkii, hitabet kürsüsü sizindir azizim.

Manastırın dış duvarlarına doğru uzanan ahşap koridorun önünde yirmi kadar kadın kaynaşarak bekliyorlardı. Çünkü meydancı papazlardan biri, onlara Stareç'in höcresinden çıktığını ve kendilerini kabul edeceğini haber vermişti. Madam Koklakov da onlar gibi fakat itibarlı aile hanımlarına ayrılar bir odada bekliyordu. Koklakov'lar anakız birlikte gelmişlerdi. Genci, itinalı giyimi, zarif kıyafeti, güzel yüzü ve siyaha çalan parlak gözleriyle çok cana yakındı. Henüz otuz üçünde olduğu halde beş seneden beri duldu. On dört yaşındaki kızı ayakları inmeli bir zavallı idi. Beş aydan beri yavrucuk yatalak olmuştu.

Hastalığın biraz süzdürdüğü nefis bir yüzü ve uzun kirpiklerle gölgelenen iri gözleri vardı.

Tekerlekli bir koltuğa uzanmıştı. Annesi, onu Avrupa'ya götürecekti. Fakat arazilerindeki işler, geciktirmişti. Sekiz günden beri kasabamızda idiler. Stareç'i, bir kere de üç gün önce ziyaret etmişlerdi. Zosima'nın hasta olduğunu söyledikleri halde zavallı anne, bu şifa kaynağı bir kerecik olsun kendilerine görünmeden dönemiyordu. Stareç'i beklerken, kadıncağız koltuğun yanına oturmuştu. Ondan iki adım ötede şimalin uzak taraflarından gelmiş bir ihtiyar papaz duruyor ve azizin hayırduasını almak için bekliyordu.

Stareç, divanhaneden göründü ve doğruca halkın biriktiği tarafa doğruldu. Kadınlar onun etrafına toplaştılar. Zosima, merdivenin üst basamağında durdu. Ziyaretçileri takdis etti.

Nefes etsin diye, uğramış bir kızcağızı getirmişlerdi. Zavallı mahlûk onu görür görmez, bir sar'a nöbetine tutulmuş gibi titremeye başladı. Stareç kısa bir dua okur okumaz titreme ve inilti kesildi.

Ben, çocukluğumda böyle hastaların kiliseye getirildiklerini ve ibadet sırasında köpek gibi havladıklarını görüp işitmiştim. Daha sonraları, âlim hekimlerle görüşünce, bu illetlerin Rusya'da daha çok kadınlara musallat olduğunu öğrendim. Boyuna doğurmak, lohusalıklarında hiçbir fennî tedbir almamak, pek fena şartlar altında yaşamak, ağır tarla, köy ve ev işleriyle uğraşmak bu korkunç hastalığın sebeplerindenmiş.

Köylü kadınlar, uğramışların, mukaddes muhite girince ve bir aziz adam

tarafından okununca, cinlerle perilerin hemen vücudundan çıkacağına inanırlar.

Stareç'in etrafına dizilen kadınlar, bir yandan ağlaşıyorlar, bir yandan da erişebildikleri kadar eteklerini öpmeye çalışıyorlardı. O da hastalarını tanıyor, her biriyle ayrı ayrı konuşuyordu. Aralarında yüzü adeta kararmış, zayıf, cılız bir genç kadını göstererek:

-İşte uzaktan gelen biri daha!.. dedi.

Bu kadın, diz çökmüş ve gözlerini sabit bir bakışla Zosima'nın yüzüne dikmişti. Yüzü avucunun içinde ve başı sağa sola sallanarak dert yandı.

-Uzaktan, çok uzaktan, pek uzaktan geliyorum babamız... Üç yüz fersahlık yoldan geliyorum...

Rus halkında sabırlı, ürkek ve susan bir ıstırap vardır. Evet, onlar, acılarını dille söylemezler. Fakat gözyaşları sel gibi akar ve herşeyi anlatır. Bu ifade yürekleri parçalar.

Bu türlü ıstıraplar, teselli istemezler.

Stareç ona dikkatle bakarak:

-Sen taşralısın galiba!

Dedi. Kadın:

-Biz şehirde oturuyoruz efendimiz... Şehirde oturuyoruz, ama aslımız köylüdür.

Ben, seni görmek için geldim. Bundan evvel, üç manastıra uğradım. Fakat bana burası için oraya git! Dediler. Geldim işte... Dün gece kilisede idim. Orada sabahladım.

-Neye ağlıyorsun?

-Çocuğuma ağlıyorum... Üç yaşında kaybettiğim yavrum için gözyaşı döküyorum.

Çektiklerim hep onun yüzünden. "Nikituçka"m son ümidimdi... Ondan evvel de iki tane kaybettim. Fakat bu üçüncüsünü bir türlü unutamıyorum. Gözümün önünden hiç gitmiyor. Artık ruhum kurudu. Onun minimini çamaşırlarına, ufacık ayakkabılarına bakıp bakıp ağlarım. Kocama:

-Bırak beni, kilise kilise dolaşayım. Mukaddes Stareçleri ziyaret edeyim, dedim.

Vaktiyle o, bunlara razı olmaz. Azıcık ayrılsam sararıp solardı. Arabalarımız vardı. Ama, şimdi artık onu düşünemiyorum. Kendisini içkiye verdiğini gördüğüm halde düşünemiyorum. Hem zaten ben, artık her şeyden

vazgeçtim. Ondan da, bütün öteki insanlardan da... Evimi, malımı, mülkümü görmek bile istemiyorum. Gözlerimin kör olmasına bile seve seve razıyım.

Stareç:-Dinle analık! Dedi. Vaktiyle senin gibi bir kadın, Allah'ın kendi yanına çağırdığı yavrusunu aldığı için, biz azize başvurmuş. Aziz, ona: "Bu yavrucukların Tanrı huzurunda ne kadar cesur olduklarını biliyor musun?" diye sormuş. Gökler ikliminde onlardan daha cüretkar hiç kimse yoktur. Tanrıya: "Bize can verdin; fakat hayata gözlerimizi açar açmaz ruhumuzu aldın!" diyorlar. Çocukların şikayeti Tanrıya dokunur ve onları melek yapar."

Dedikten sonra, görüyorsun ya, yavruların en büyük saadete ermiş bulunuyorlar. Artık ağlama!

Sözlerini ilave etmiş. Sen de tıpkı o kadın gibisin. Senin miniminilerin de Allah'ın huzurunda melekleşmişlerdir. İstersen ağla; fakat sevinerek ağla.

-Kocam da beni böyle teselliye çalışır: "Ne ağlıyorsun canım, oğlumuz, şimdi Tanrının tahtı etrafında meleklerle beraber şakımaktadır." Derdi. Ama ben de ona: "Evet biliyorum ki, burada bizim yanımızda değiller. Ben işte bunun için ağlıyorum." Cevabını verirdim. Ben onu bir saniye yanımda görmek, küçücük ince sesiyle. "Anne neredesin?"

dediğini işitmek istiyorum. Ah mukaddes adam, aziz insan, ne yazık ki, bu isteğim boşunadır. İşte yavrumun kemeri... Ama kendisi yok... Yok... Yok...

Bunları söyleyen kadıncağız, koynundan küçük bir kemer çıkardı. Kokladı ve hıçkırmaya başladı. Ellerini yüzüne kapamıştı; fakat parmaklarının arasından sel gibi yaşlar akıyordu.

Stareç:

-Bu, yeni bir şey değil, dedi; Raşel de kaybolan çocukları için ağlamıştı. Senin de nasibin bu yavrum. Teselli bul, unut demiyorum. Ağla fakat düşün ve hatırla ki, çocuğun şimdi melekler arasındadır. O, sana bakıyor ve seni görüyor. Senin annelik yaşların daha uzun zaman akacak. Fakat bu yaşlar gitgide yaralarını yıkayan bir şifa kaynağı olacak.

Yaşlar ruhu temizler. Oğlun için dua edeceğim. Adı nedir onun?

-Aleksi!

-Güzel isim. Bir Allah kulu, büyük bir aziz de bu adı taşımıştı.

-Evet, efendiniz!

-Analık, duadan unutmayacağım. Kocanın sağlığına da dua edeceğim. Ama kocandan ayrılık günahtır. Çabuk koş, ona iyi bak. Göklerden minimini oğlun babasını kendi haline bıraktığını görüp ağlıyor. Ruh ölmez. Yavrunun ruhu da yaşıyor. Sen evine uğramazsan o, nasıl gelir? Tövbe et ve evine

dön. Rüyaların tatlılaşacak, oğlunu görerek teselli bulacaksın. Bugünden tezi yok, hemen yuvana dön.

-Mukaddes adam, içimi okudun. İstediğini yapacağım. Hemen döneceğim.

Kadıncağız:

-Ah benim Nikitüçkam!.. Beni biliyorsun değil mi, geliyorum, geliyorum.

Diye ağlamaya başlamıştı. Fakat Stareç o aralık başka bir dertliye dönmüş, onu dinlemeye, onun yarasını sarmaya koyulmuştu. Bu kadıncağız, bir küçük zabitten dul kalmış, oğlu da Sibirya'ya gönderilmişti. Bir yıldan beri haber alamıyordu. Başvurduğu yerler de susuyorlardı.

-Geçen gün, zengin bir adam, bana, "Adını bir kağıda yaz, kiliseye git, dua et.

Onun ruhu senin çektiklerinden haberdar olur ve yakında mektup alırsın" dedi. Ama, ben, bunun bir günah olup olmadığını kestiremiyorum. Sen ki, bizim ışığımızsın, söyle bana bunu yapmak iyi mi? Fena mı?

-Sakın, sakın!.. Hiç sağ olan bir adam için, dua edilir mi? Böyle bir işe anneler girişebilir mi? Bu, büyük bir günahtır. Sihirbazlıktan farkı yok bunun... Bereket versin ki, sen cahilsin de bu yüzden Allah suçunu bağışlar. Göklerin sahibine onun sağlığı, afiyeti için dua et. Oğlun, ya kendi gelecek, yahut sana mektup yazacaktır. Hadi gönül rahatlığıyla git. Yavrun sağdır.

-Allah senden razı olsun, bizim nurdan dilimiz... Bizim kurtarıcımız...

O, daha söylüyordu. Fakat Stareç bir başkasına dönmüştü:

-Sen yavrum, ne istiyorsun?

Genç kadın, onun dizlerine kapandı. Telaşsız bir sesle:

-Ruhumu azaptan kurtar. Günahkârım ben.

Dedi. Stareç, son basamağa oturdu. Kadın dizüstü sürüklenerek ona yaklaştı. Pek yavaş

bir sesle:

-Üç seneden beri dulum. Evlilik hayatım da iyi geçmedi. Kocam hırçın ve huysuzdu. Kızınca, beni dövüyordu. Bir gün hastalandı. Yatağa düştü. Ona bakarken, kendi kendime: "Tekrar iyileşirse benim halim nice olur?" diye sordum. Sonra bu düşünce, bu soru hiç aklımdan çıkmaz oldu.

Zosima, kulağına kadının dudaklarına yaklaştırarak:

-Dur biraz, dedi.

Dul, daha birşeyler söyledi ve bitirince, Stareç sordu:

-Üç sene mi oluyor?

-Evet, üç sene. Önceleri pek düşünmüyordum. Fakat sonraları hastalık başladı.

Müthiş azap içindeyim.

-Uzaktan mı geliyorsun?

-Beş yüz fersahlık yoldan1

-Günah çıkarttın mı?

-Evet, iki kere.

-Kurban kestin mi? Âyin yaptırdın mı?

-Evet... Korkuyorum... Öleceğim diye korkuyorum.

-Hayır, korkma... Hiçbir zaman korkma ve üzülme. Allah herşeyi affeder. Dünyada kul, hulûs ile yalvardıktan sonra Tanrının affetmeyeceği hiçbir suç yoktur. Kul, Allah'ın affından daha büyük günahlar işleyebilir mi? Sen yüreğini temiz tut, bütün korkuları içinden at. İnan ki, Allah, seni günahlarınla birlikte sever. Tanrıyı sev. Aşk, her şeyi temizler. Seni dinlerken benim gibi bir günahkâr merhamete gelirse, rahmet denizi olan Allah, sana acımaz mı? Hadi git affedileceksin.

Stareç böyle söyleyerek kadına doğru üç kere haç işaret yaptı. Sonra boynundan bir resim çıkararak kadının boynuna taktı. Kalktı kollarında bir kundan tutan bir başkasına tatlı gözleriyle baktı.

-Ben Vişegoriye'den geliyorum.

-Kucağında çocukla bu kadar yol yürüdün ha?

-Evet... hem birinci defa değil. İşittim ki, hasta imişsin. Meraklanıp koştum. Nasıl oluyor da senin için bu kadar insan dua ederken hastalanıyorsun?

-Teşekkür ederim yavrum.

-Madem ki geldim, bir şey de danışayım. Şu altmış kopeği alınız, benden daha fakir birine verirsiniz. Siz en lâyıklısını bizden iyi tanırsınız.

-Allah razı olsun yavrum... Dediğini yapacağım... kucağındaki çocuk kız mı?

-Evet kız!

-Allah bağışlasın. Bugün kalbimi huzurla doldurdunuz, hepinizden Tanrı razı olsun! Allaha ısmarladık yavrularım.

Stareç bu duadan sonra hepsini birden takdis etti ve derin bir reveransla

onları selamladı.

4

İmanı zayıf bir kadın

Halk kadınlarıyla bu görüşme devam ederken, dehlizdeki odada da bir kadın, gözyaşları döküyordu. Bu kadın, çok hassas ve faziletli bir hanımdı. Stareç, ona dönünce, kadıncağız gerçek bir heyecan ile atıldı:

-Deminki müessir sahneyi seyrederken, öyle bir içim sarsıldı ki… – Heyecan bir aralık onun sözünü kesmişti – oh, evet halkın sizi neden bu kadar sevdiğini şimdi daha iyi anlıyorum… Ben de halkı severim… Zaten büyüklüğü kadar saf olan Rus halkını kim sevmez ki…

-Kızınız nasıl?.. Benimle tekrar görüşmek istemişsiniz?…

-Evet istedim… Yalvardım, yakardım… Lazım gelirse, dizüstü günlerce pencerelerinizin önünde beklemeye bile katlanarak sizi görmeye çalışacaktım. Siz büyük şifa vericinin huzuruna minnetle çıkmak borcumdu. Çünkü Lizi siz iyileştirdiniz. Biz, ona şifa veren mübarek ellerinizi öpmek için geldik.

-İyileştirdiğimi söylüyorsunuz ama, kız henüz yatakta!

Madam, keskin bir telaşla:

-Gece nöbetleri tamamıyla geçti… Sonra bacaklarına da yavaş yavaş kuvvet geldiğini hissediyoruz. Bu sabah pek iyi kalktı. Yüzünün rengine ve gözlerinin parıltısına bakın. Evvelce hiç durmadan ağlıyordu. Şimdi gülüyor. Neşesi içinden taşıyor. Bugün ayağa kaldırmamızı istedi ve hiç kimsenin yardımına muhtaç olmadan tam bir dakika kendi kendine ayakta durdu. On beş güne kadar dans edeceğine dair benimle bahse girişmek istiyor. Doktor Herzanstüp’ü çağırttım. Baktı ve sonra omuzlarını silkerek:

-Şaşılacak şey!.. dedi. Sebebini anlayamıyorum.

İşte muhterem aziz, bunun için geldik. Şükranlarımızı kabul etmez misiniz? Hadi Liz, teşekkür et bakayım.

Liz’in küçük yüzü, ansızın ciddileşti. Koltuğunda elinden geldiği kadar doğruldu ve Stareç’e bakarak dua vaziyeti aldı. Fakat kendini tutamayarak güldü. Sonra yaptığı şeyin bir kabahat olabileceğini düşünerek:

-Ben arkanızdakine gülüyorum! Dedi ve bir çene işaretiyle Aliyoşa’yı gösterdi.

Delikanlının yüzü birdenbire ateş kesilerek başını eğdi. Kirpikleri arasından bir alevin yanıp söndüğü görüldü.

Kızın annesi, ona minimini eldivenli bir el uzatarak:

-Onun size getirdiği bir haber var, dedi.

Stareç, dönüp delikanlıya baktı. Aliyoşa, kıza doğru yürüdü ve elini sıkarak şaşkınca gülümsedi. Liz, ona bir mektup uzattı ve:

-Katerin İvanovna, bana bu mektubu size teslim etmek üzere verdi. Kendisini mümkün olduğu kadar yakında görmenizi istiyor, dedi.

Aliyoşa'nın yüzünü şüphe bulutları kaplamıştı; derin bir hayretle:

-Beni mi çağırıyor?.. Acaba niçin... diye mırıldanıyordu.

Kızın annesi, söze karışarak çabucak anlattı:

-Dimitri Fiyodoroviç'e ait bir mesele için olacak... Son günlerde bazı hadiseler oldu. Katerin İvanovna, yeni bir karar vermiş galiba... ama bu kararın ne olduğunu bilmiyorum. Sizi mutlaka görmek isteyişi de bu yüzdendir. Tabii gideceksiniz, dini duygularınız da size bunu emrediyor.

Aliyoşa, şaşkınlığından henüz kurtulamamış bir halde:

-Onu ben, ömrümde ancak bir kere gördüm.

Diyecek oldu.

-Pek asil bir kızdır. Tertemiz bir yüreği var. Fakat neler çekiyor, neler... Uğradığı ıstırap müthiştir. Ne kara bir alın yazısı varmış zavallının!

İçinde esrarlı bir davadan başka açık hiçbir mana bulunmayan muammalı, kısa mektuba göz gezdiren Aliyoşa:

-Olur, giderim.

Dedi.

Liz, hayran bir sesle:

-Sizin hesabınıza ne güzel bir karar! Demekten kendini alamadı. Ben, asla gideceğinizi ummuyordum. Siz, burada kendi ruhunuzun selâmetini aramakla meşgulsünüz... Vaktiniz olmaz sanıyordum. Ne kadar iyi bir kalbiniz var. Bunu her vakit düşünmüştüm... Düşündüğümü söylemek beni ayrıca sevindiriyor.

Madam, gülümsemekle beraber ciddi bir sesle;

-Liz!

Dedi, sonra Aliyoşa'ya dönerek anlattı:

-Aleksi Fiyodoroviç, siz artık bizi unuttunuz. Semtimize uğradığınız yok. Halbuki Liz, bana kaç kere ancak sizinle birlikte olunca ıstırabından kurtulduğunu söylemiştir.

Aliyoşa, tekrar kızardı ve sonra gözlerini kaldırarak neden olduğunu bilmeden gülümsedi. Stareç ona bakmıyor, biraz önce bahsettiğimiz ihtiyar papazla konuşuyordu.

Bu papaz, Topolsk'ın en ücra bir yerindeki manastırdan gelmişti. İçinde ancak dokuz keşiş barındırabilen fakir bir manastır. Adamcağızın ilmi, irfanı yoktu. Fakat kuvvetli bir imanı vardı. Vakur bir eda ile Liz'i göstererek:

-Böyle şeylere nasıl girişebiliyorsunuz?

Diye sordu. Keşiş hastaya verdiği şifaya telmih ediyordu.

-Böyle bir şeyden daha bahsedilemez. Bir an ferahlamak, tamamıyla iyileşmek demek değildir ve herhangi başka bir sebepten de ileri gelebilir. Ne olursa olsun hepsini yapan Allah'tır. Herşey ondan gelir. Beni görmeye geliniz. Hastayım, her vakit ziyaretçi kabul edemem. Artık günlerim de sayılıdır.

-Oooh, hayır, hayır... Böyle fena şeyler söylemeyiniz. Allah sizi bizden almayacaktır. Siz, nasıl hasta olabilirsiniz?.. O kadar sıhhatli, şen ve bahtiyar görünüyorsunuz ki, daha çok zaman yaşayacağınıza, Allah'ın size uzun ömürler vererek bizleri sevindireceğine can ve gönülden inanırız.

Diye haykırdı.

-Bugün gerçi, kendimi pek iyi buluyorum. Fakat bu iyiliğin uzun sürmeyeceğini de biliyorum. Hastalığımı bütün teferruatıyla öğrenmiş bulunuyorum. Beni neşeli ve bahtiyar gördüğünüzü söylüyorsunuz. Buna pek sevindim. Çünkü ilahi neşe ve bahtiyarlık, yeryüzünde adam oğlunun son mertebesidir. Bunu kendinde duyan insan artık: "Fani dünyadaki işim bitti!" diyebilir. Hekimler, azizler, kurbanlar, hep bu ilahi neşeye kavuşmuş bahtiyar kişilerdi.

Kadın: -Ne güzel, ne ûlvi sözler... diye atıldı. Bu sözler, ruhu delip geçiyor... Fakat bütün bunlara rağmen saadet nerede?.. Bahtiyarlık hani? Kim, kendini murada ermiş buluyor?..

Madem ki bizden bir kere daha görünmek lûtfunu esirgemediniz, şu halde size söyleyeceğim dertlerimi de dinleyiniz. Ben, çok mustarip bir insanım. Çoktan beri ruhum bu ıstırap ateşinde yanıyor.

Genç kadın bunları söyledikten sonra onun karşısında heyecanının şevkiyle ellerini kavuşturdu.

-En çok neden mustaripsiniz?

-İnanamamazlıktan!

-Allah'a mı inanmıyorsunuz?

-Oh, hayır hayır, öylesi değil... Fakat hayattan sonrası o kadar karanlık, öyle bir muamma ki... Hiç kimse bu perdenin arkasında ne var, bilmiyor. Siz ki, insan ruhunun bütün derinliklerinde dolaşmış bir adamsınız, siz ki en korkunç hastalıkları şifaya kavuşturan bir azizsiniz, beni dinleyiniz. Bana mutlak surette inanın diyemem, fakat size bütün bir azametle diyebilirim ki, sözlerim bir hoppalık davası değildir. Öldükten sonraki hayat meselesi, beni mustarip edecek, kendimden geçirecek kadar düşündürüyor. Kime başvuracağımı bugüne kadar kestirememiştim. İşte şimdi, ilk defa olarak bu hissim, söz olarak ağzımdan çıkıyor. Kimbilir beni ne yerine koyacaksınız?.. Bunun için de ayrı bir azap ve utanç duyuyorum.

Kadın,

bunları söyledikten sonra dizlerini dövdü. Stareç:

-Benim kanaatim, sizi kuşkulandırmasın, dedi; fikrinizde samimi olduğunuza inanıyorum.

-Teşekkür ederim...Bakın mesela gözlerimi kapıyor ve düşünüyorum. İman nereden geliyor? Temin ettiklerine bakılırsa, dinler, tabiatın ilk insanlar üzerinde bıraktığı korkudan doğmuş. Fakat hakikatte böyle bir şey yokmuş. Kendi kendime:

“Bütün ömrümce inandım ki, bir gün öleceğim ve benden bu dünyada hiçbir şey kalmayacak. Yalnız mezarımda otlar bitecek. Bir muharririn dediği gibi bu ne feci bir yokluktur!.. Hakiki imana nasıl kavuşmalı?.. Ben, düşünmeden, makine gibi ancak çocukken inanmıştım. Sonraları bu vasıtasız inanışı kaybetti. İçimde şüpheler belirdi. Siz, bana yol gösteriniz. Çünkü anlıyorum ki, eğer bu fırsatı da kaçırırsam, bir daha benim içir kurtuluş yoktur. Nasıl bu şüphelerden kurtulayım. Hangi delillere bağlanayım! Ne talihsizim!.. Etrafımda bu işlerle uğraşacak hiç kimsem yok. Tek başıma başaramıyorum.

Karanlık beni ezecek kadar büyük ve derin!..”

-Evet, bu öyle bir şeydir ki, ispat edilemez, inanılır.

-Nasıl?.. Hangi delillerle?..

-Hız veren aşkla... Kendinizi, istikbalinizi sevmeye tükenmez bir şevkle daima zorlayınız, bunda muvaffak oldukça içinizdeki şüpheler silinecek. Birgün ruhunuzdaki aşk kemale erince de artık hiçbir şüphe bulutu imanınızın göklerini karartmayacak. B, bir tecrübe işidir.

-Hız veren aşkla... diyorsunuz. Bu da ayrı bir mesele, hem ne mesele!..Mesela ben, insanlığa inanıyor ve onu seviyorum. Bilmem inanacak mısınız, bazen bu aşk içimde öyle taşar, öyle kabarır ki, bütün varımı yoğumu ona vermek, biricik yavrumu da ona bağlayarak insanlık mabedinin bir rahibesi olmak istediğimi duyarım. Bu demlerde ruhumun sonsuz bir kuvvetle dolduğunu hissederim. İçimde, hiçbir korku, çekinme

kalmaz. Hiçbir yara, çürüyen hiçbir et parçası beni tiksindiremez. Onları kendi ellerimle yıkayıp temizlenebileceğime, hastaların ülserlerini öpebileceğime inanırım.

-Bu türlü güzel düşünceler, sizin ruhunuz hesabına ehemmiyetli bir kazançtır.

Bunlardan birgün hakikaten yüksek bir hareket de çıkabilir.

-Evet ama, acaba böyle bir hayata uzun zaman dayanabilecek miyim?.. İşte beni en çok kıvrandıran başlıca düşünce budur. Gözlerimi kapar ve kendime sorarım: "Bu yolda devam edebilecek misin?.. Ya senin yaralarını yıkadığın, ağrılarını öpüşlerle geçirmeğe uğraştığın hastalar nankörlük ederler, mızmızlanarak seni işkenceye sokarlarsa da – ki çok ıstırap çeken hastalarda bu haller sık sık görülmüştür – sevgin eksilmeyecek mi?. Şunu da söyleyeyim ki, aziz babamız, benim insanlığa karşı beslediğim büyük aşkı yalnız onun nankörlüğü söndürür sanıyorum. Hulasa ben, ancak karşılıklı bir aşkı anlıyorum. Tek taraflı olarak hiç kimseyi sevmeme imkan yoktur."...

Genç kadın, böylece, içini döktükten sonra, Zosima'ya samimiyetin parlattığı gözlerle baktı.

Stareç:

-Böyle düşünmekte, siz yalnız değilsiniz. Çok evvel, tanıdığım zeki ve çok bilgili bir doktor da olgun yaşında aynı buhranı geçirmişti. O da sizin gibi açık olarak fakat davasına biraz şaka ve nükte karıştırarak şöyle derdi:

"Ben insanlığı seviyorum. Fakat insanlığı topyekûn sevdiğim kadar, insanları tek tek sevemiyorum. Bazen kendimi insanlığa vakfetmeyi, bu uğurda mücadeleye girişmeyi, düşünürdüm. Fakat tecrübe ile bilirim ki, başkasıyla bir odada iki gün bile yaşayamam.

Ne yapayım, birinin bana yaklaştığını duyunca, tiksiniyor ve hürriyetimin kaybolduğunu duyuyorum. Yirmi dört saat içinde, kiminden sofrada çok kaldığı, kiminden nezleli olduğu için kaçarım. İnsanlığın aşıkı olan ben, insanlarla temasa geldiğim dakikadan itibaren onların düşmanı kesiliyorum. Şu tezada bakınız ki, insanlardan nefretim çoğaldıkça, insanlığa karşı aşkım, bağlarım, fedakârlığım artıyor. Bu ne haldir?.."

Genç kadın:

-Şu halde nereye başvurmalı, hangi çareye kime sarılmalı? Bu, insanı ümitsizliğe sürüklüyor, dedi.

-Hayır, teessür duymak yeter... Siz, elinizden geleni esirgemeyin. İyilikler kaybolmayacaktır. Siz, kendinizi bütün derinliğiyle anlamak için zaten lâzımgelen kuvveti harcamışsınız. Eğer bana bu kadar açık kalplilikle içinizi dökmeseydiniz, hız veren aşka yaklaşmış olmayacaktınız. Ömrünüz

rüya gibi geçecek, karanlık istikbali unutacaksınız.

Sonra şöyle veyahut böyle bir sebeple huzura kavuşacaksınız.

-Size insan nankörlüğü karşısında duyduğum nefret ve tiksinişi anlatmakla, samimiyetimin lâyık olduğu takdiri, anlattım. Bana kendi kendimi okumayı öğrettiniz.

-Böyle bir itiraftan sonra, sizi iyi bir insan olarak kabul etmemek imkânı yoktu. İyi bir yoldasınız. Ondan ayrılmamaya çalışınız. Hele gerek kendi kendinize, gerek başkalarına karşı yalan söylemekten çekininiz. Nefret ve tiksinmelere gönlünüzde yer vermeyiniz. Kendinizde beğenmediğiniz yeni bir şeyi farkettiğiniz dakikada, onda kurtulmuş olursunuz.

Bu ûlvi aşkın yolunda kendi küçüklüklerinizden korkmayınız. Size daha iyi şeyler söyleyemediğime müteessirim. Çünkü hız veren aşkı, lâhutî sevdayı, görülen, değişen bir aşka benzetmek korkunç bir şey olur. Nasutî sevginin çabucak neticeye varması istenir ve bu uğurda âşıklar en büyük fedakârlıklar yaparlar. Lâhutî aşk, bambaşkadır. O, insanın, ruhuna ışık gibi girer. Bu aşk insanı kendine hâkim yapan uzun bir didinme, derin bir ilimdir. Size yalnız şunu söyleyeyim ki bu yolda çabalarken, hiç ilerlemediğinizi, hatta gerilediğinizi görseniz bile ümidinizi kesmeyiniz. İmanınız sarsılmasın. En zor ve en dar zamanınızda Allahın sırlı kuvveti size yardım edecektir. Daha çok kalamayacağıma müteessirim, affediniz. Hadi Allaha ısmarladık.

Madam ağlıyordu. Heyecanla:

-Ya Liz?.. dedi, bari onu takdis ediniz.

Stareç, şakacı bir tavırla sataştı:

-O, sevilmeye lâyık mı ya?.. Her zaman onu hoppa görüyorum. Söyle bakayım bana, Aleksi ile neden alay ediyorsun sen?..

Doğrusu, Liz de bütün bu konuşma sırasında tuhaf şeyler yapmıştı. Daha ilk ziyaretlerinde, Aliyoşa’nın utandığını hissetmiş ve bu onun pek hoşuna gitmişti. Gözlerini hiç kırpmadan onun yüzüne dikiyor bu sabit bakışlardan üzülen delikanlı da ister istemez ona bakıyordu. Aliyoşa’yı kendine baktırınca da, Liz, çocuğun heyecanını arttıran tatlı muzaffer bir gülüşle eğleniyordu. Nihayet zavallı oğlan Stareç’in arkasın sığınarak ona sırtını çevirdi. Birkaç dakika sonra büyülenmiş gibi tekrar bakıyor mu diye dönünce, Liz’i koltuğundan âdeta kalkmış bir vaziyette buldu ve fıldır fıldır gözlerinin kendi gözleri içine daldığını hissetti. Genç kız, bu defa o kadar keyiflendi ki, kendini tutamayarak kahkaha ile güldü. Stareç bile dayanamadı ve:

-Küçük yaramaz, onu ne diye böyle terletiyorsun?

Dedi. Liz, kiraz gibi kızardı. Gözleri parladı. Güzel yüzü korkak bir mana

aldı ve sinirli bir sesle: -Niçin herşeyi unuttu öyle ise?.. Hem küçükken, beni kolları arasında taşıyordu.

Biraz sonra hep beraber oynardık. Bana okuma öğreten odur. İki sene evvel, bizden ayrılırken, bana beni hiç unutamayacağını, daima dost olacağımızı söylemişti. Şimdi de işte sanki onu yiyecekmişim gibi benden korkuyor. Neden bana sokulmuyor? Ne diye benimle konuşmuyor?..Onu bunlardan meneden siz değilsiniz tabii. Her istediği yere gittiğini biliyoruz. Benim onun davet etmeme muaşeret kaideleri izin vermez. Onun bunu düşünmesi ve gelmesi lazımdı. Küçük bey ibadetle meşguller!.. Onu bu uzun cübbeyi ne diye giydirdiniz. Koşmak isterse düşecek zavallı!..

Ve ansızın, artık kendini tutamayarak, elleriyle yüzünü kapadı ve katıla katıla bir sinir fıkırdayışı içinde gülmeye başladı.

Gülümseyerek dinleyen Stareç, onu takdis etti. Kızcağız, Zosima'nın elini öptü ve yaşları akan gözlerinin üstüne bastırdı.

-Ben küçük bir sersemim, sakın bana darılmayın. Belki de Aliyoşa'nın benden uzaklaşmakta hakkı var, dedi.

Stareç cevap verdi:

-Onu size göndereceğim!

5

Âmin

Stareç'in höcereden ayrılışı aşağı yukarı yirmi beş dakika sürmüştü. Saat on iki buçuk olmuş ve Dimitri, kendisi için toplanan içtimaa henüz gelmemişti. Zaten hemen herkes onu unutmuş gibiydi. Stareç, tekrar höcereye girdiği zaman misafirlerini hararetli bir münakaşaya dalmış buldu. İki rahiple, İvan Fiyodoroviç, bu münakaşanın karşılıklı kutuplarını teşkil ediyorlardı.

Miyosov da arada sırada lafa karışıyor; fakat bu münakaşada o ikinci planda kalarak kendisine cevap veren bile bulunamıyordu ki, bu hal, onun zaten gerilen sinirlerini büsbütün bozuyordu. Miyosov, evvelce de İvan'la ilmi münakaşalara girişmiş, fakat zamane gençlerinin bu gibi fikir çarpışmalarındaki nezaket eksikliğinden hoşlanmamıştı.

Kendi kendine: "Ben, Avrupa'daki terakkiciler arasında müsavi tutulmuş bir adamım, ama bu yeni yetişmeler, bizi topyekûn tanımıyorlar!" diye düşünüyordu.

Fiyodor Pavloviç, vadettiği gibi bir zaman lafa karışmadan yerinde durdu. Fakat komşusu Miyosov da sezdiği sinirlilikten de yüreği yağ bağlıyordu. O, çoktan beri içinde beslediği hıncı çıkarmak istiyor ve bu fırsatı kaçırmak işine gelmiyordu.

Nihayet dayanamadı ve komşusunun omuzuna eğilerek sataştı:

-Evliya hikayesinden sonra, ne diye kalkıp gitmediniz de vakarınızla hiç uygun olmayan bu muhitte kaldınız? Galiba, mat edildiğinizi görmek sizi üzdü. Zekanızı gösterecek bir bahanenin belirmesini bekliyor, nüktedanlığınızı göstermeden gitmeye katlanamıyorsunuz.

-Yine mi başladınız?.. Şimdi kalkar giderim.

Fiyodor Pavloviç filleri çatlatan bir vurdumduymazlıkla:

-Siz, buradan ancak en sonuncu olarak çıkacaksınız!

Sözlerini savurdu.

Stareç işte tam bu sırada kapıdan girmişti. Münakaşa birdenbire durdu. Fakat Zosima, onlara, “kesmeyiniz!” der gibi baktı. Onun her halini en ince noktalarına kadar bilen Aliyoşa, yorgunluktan bitkin bir halde olduğunu anladı, hastalığının verdiği dermansızlıktan son günlerde zavallının sık sık bayıldığını biliyordu. Yüzü böyle bir halin yaklaştığını gösterecek kadar sarı ve dudakları solgundu. Bu yorgunluğa rağmen topluluğu dağıtmadı. Aliyoşa bunun sebebini anlamak için ona dikkatle bakmaya başlamıştı.

Bilgin papaz, İvan’ı göstererek:

-Efendi ile çok meraklı bir makaleden bahsediyorduk. Makalede birçok yeni sezişler olmakla beraber iki başlı bir dava da güdülüyor. Bu yazı, kilise mahkemeleri ve onların hukukuna dair bir kitap telif eden papaza cevap olarak neşredilmiştir.

Stareç, İvan’a dikkatle bakarak:

-Ne yazık ki, makalenizi ben, okuyamadım. Fakat ondan çok bahsedildiğini işitmişimdir.

Dedi. Keşiş Jozef:

-Efendi, bu meseleyi çok dikkate değer bir noktadan mütalea ederek hükümet ve kilise mahkemelerinin ayrılığını kökünden reddediyor, dedi.

Stareç:-Bakış zaviyeniz hakikaten alımlı; fakat böyle bir hükme varmak için delilleriniz nelerdir?

Diye İvan’a sordu.

İvan, Aliyoşa’nın korktuğu gibi mağrur bir eda ile yüksekten atarak değil bilakis temiz, nazik ve saygılı bir tavırla cevap verdi:

-Ben, hareket noktası olarak, kilise ve devlet elemanlarının, birbirinden tamamıyla ayrı karakterler taşıdıkları halde, imtizaç içinde yaşayacaklarını ele almıştım. Gerçi bunların tabii bir varlık teşkil etmeleri şöyle dursun,

birbirleri ile uzlaşması bile imkansız şeylerdir. Çünkü her ikisi de yalan ve hurafe üzerine kurulmuştur. Mesela adalet bahsi üstünde, kilise ile devletin telakkilerini birleştirmenin bence asla imkanı yoktur.

Kendisine cevap verdiğim ruhanî, kilisenin devlet içinde kat’î ve sarih bir yer tuttuğunu söylüyordu. Ben, ona, kilisenin devlet içinde bir köşe ile iktifa etmemesi ve bütün devleti temsil etmesi lazım gelir diyordum. Bu, eğer bugünkü şartlar içinde imkansız görülüyorsa, bütün hıristiyan teşekküllerinin hep bu ideali benimseyerek birlikte hareket etmesi sayesinde elde edilir sanıyorum.

Keşiş Paisyüs:

-İşte mükemmel ve dosdoğru bir fikir!

Dedi. Miyosov, bacak bacak üstüne atarak atıldı:

-Bu, düpedüz bir Ultramontanisme’dir.

Keşiş Jozef:

-Bizim memleketimizde Alp dağları yok, dedikten sonra Stareç’e dönerek, efendi, münakaşa ettiği zatın esas fikirlerini reddediyor ve bu fikirler, dikkat buyurunuz ki, bir kilise adamınındır. Bu esas fikirler şunlardır: Evvela “Hiçbir halk teşekkülü, kendi azalarına siyasi ve kanuni haklar izafe edemez”, sonra: “Cinaî meselelerde kilise hâkim vaziyete girmelidir.” Üçüncüsü de: “kilise, dünyaya ait olmayan bir saltanattır.”

Keşiş Paisiyüs, dayanamayarak:

-Bu kelime oyunları bir din adamına kakışacak şeyler değil, dedi; ve İvan’a dönerek: “Reddettiğiniz eseri, ben okudum. Sizin gibi ben de “Kilise dünyaya ait olmayan bir saltanattır” hükmü karşısında sarsıldım. Eğer bu dünyanın malı olmasaydı, yer yüzünde kurulmamış olması lazım gelirdi. İncildeki “Bu dünyaya ait değil” sözleri başka ve mecazî manalarda kullanılmıştır. Kelime oyunları yapmaya kalkışmak doğru olmaz.

Efendimiz İsa, kilise saltanatını yer yüzünde kurmak için gelmişti. Semalar saltanatının kapısı da kilisedir. Oraya bu kapılardan girilir, asrîlerin alayları da çirkin şeylerdir. Din saltanatı bir gün elbette yer yüzünü kaplayacaktır. Bu, vadolunmuştur.

Keşiş sustu. İvan onu büyük bir dikkat ve sükunetle dinlemişti. Stareç’e dönerek:

-Kakalemin ana çizgisi, hıristiyanlığın doğduğu zamandan sonraki ilk üç asırda, tam manasıyla bir kilise olduğunun ispatı idi. Dinsiz Roma devleti hıristiyanlığı kabul edince, kiliseyi bir yanda bırakarak, dinsiz bir devlet olarak hüküm sürmekte devam etti.

Bu da, eski medeniyetlerin varisi olan Roma için, tabii bir şeydi. Devlet

işine giren kilise, bu kötü idare şartını değiştiremezdi. Dine düşen vazife, azimle yolunda yürümek ve bütün dünyayı bilhassa Roma hükümetini kiliseye kalbetmekti. İşte bu sebepledir ki, hasmımın inandığı gibi, kilisenin devlet içinde gelişigüzel bir yer alması değil, bütün devletleri kiliseleştirmesi gerektir.

Keşiş Paisiyüs, her kelime üstünde ayrı ayrı durarak:

-Başka bir tâbirle, on dokuzuncu asrın telakkilerine göre kilise medeni terakkileri takip ve temsil etmediği takdirde, devlet içinde aşağı bir mevkie düşmesi lazım gelir sanıyorlar. Fakat Rusya'da bu, böyle olmayacaktır. Bizde kilise Avrupa'nın inanışına rağmen, en büyük dereceye yükselecektir. İnşallah öyle olacaktır, böyle olsun âmin!

Miyosov gülümseyerek:

-Beni teyit ettiğinizi bilmem farkediyor musunuz? Bu, İsa'nın tekrar inmesi gibi uzak bir idealdir. Erişilmez bir hülya olarak kalacak. Bu hayale kapılmış birçok insan var.

Harplerin, diplomatların, bankaların ortadan kalkacağını umarlar. Sosyalizm gibi bir şey... Ben de bütün bunların hakikat olacağını sanmıştım. Kiliselerin cânileri, kırbaç, sürgün ve hatta ölüm cezalarına mahkûm edeceklerini ummuştum.

İvan Fiyodoroviç sakin bir sesle:

-Eğer kilise, hâkim bir mahkeme olsaydı; cezalar, gittikçe yumuşayacak, suçlar da azalacaktı. Tabii bu ruh değişmesi birdenbire değil, yavaş yavaş olacaktı.

Miyosov ona dikkatle bakarak:

-Bunları ciddi mi söylüyorsunuz? Diye sordu.

-Eğer, kilise başlı başına bu işin amir ve hakimi olsaydı katilleri aforoz edecek, fakat asla kafa kesmeyecekti. O zaman size sorarım canilerin hali ne olurdu? çünkü aforoz edilince onlar, yalnız insanlardan değil, İsa'dan da ayrılacaklar. Dünya ve ahretlerinin ikisini de birden kaybedecekler.

Birçok hırsız ve caniler, yakalandıkları vakit hakimlere ve kendi vicdanlarına:

-Evet çaldım, öldürdüm; fakat bu suçlarımla beraber, ben kilisenin ve İsa'nın düşmanı değilim!

Derler. Din, onların son dayanacakları yer, son tesellisidir. Eğer kilise, yer yüzündeki devlet teşkilatını da kendinde toplarsa, o zaman böyle demek, onlar için imkansızlaşır.

Yahut da mesele kiliseyi, dini, Allahı her şeyi inkara dayanır. O vakit

“bunların hepsi yalan, katil ve hırsız olan ben asıl hakiki hıristiyanlığın kilisesiyim!” diyebilirlerdi! Böyle bir hükme varmak, güçtür. Çok garip şartlar birleşmeden böyle kıpkızıl mahluklar türeyemez. Sonra, kilisenin caniler karşısındaki halinde, putperest çağlardan kalma bir görüş zaviyesi sezilmez mi?.. Cemiyeti kurtarmak uğrunda, kangren olmuş bir uzvu kesmektense, caniyi yeni bir hayata kavuşturmak daha iyi değil mi?

Miyosov sözün burasında dayanamayarak atıldı:

-Bütün bunlar ne demek Allah aşkına?.. Artık davayı anlayacak halim kalmadı.

Bir rüyadan mı bahsediyorsunuz? Şekil bağlamasına imkan olmayan bir rüya… Aforozla herşeyin hakkından gelmek… Galiba eğleniyorsunuz azizim İvan.

Stareç, ansızın herkesi kendine baktırarak sözüne girişti:

-Bugün de bundan başka bir şey olmuyor zaten… Eğer kilise mevcut olmasaydı katiller ve bütün suçlular için ne bir fren, ne de ceza bulunacaktı. Ceza derken, bugün devletlerce tatbik edilen, fakat suçluların gayzini arttıran cismanî cezaları kastetmiyorum. Hakiki ceza ve azap, vicdanı uyandırarak verilirse, şifaya doğru götürür.

Miyosov, ateşli bir merakla:

-Bu nasıl olur? Müsaade buyurun da size bunu sorayım?

Dedi. Stareç devam etti:

-Cismani cezalar, eziyetli işler, sürgün ve hapisler, bunlara uğrayanları ıslah etmiyor. Başkalarının onları takip etmelerine engel olamıyor. Cezalar şiddetlendirildikçe caniler çoğalıyor. Buna siz de tasdik edersiniz. Şu halde, madem ki, zindanlar, sürgünlerle çürüyen bir uzuvdan cemiyet kurtarılmak istenirken, hapsedilen bir katil yerine bir başkası, hatta ikisi birden fışkırıyor, şu halde tedbir, ihtiyacı karşılayamıyor demektir.

Eğer bugün hâlâ, katilleri zapteden bir kuvvet varsa o da İsa’nın kuvveti, kilisenin vicdanlara giren nüfuzudur. Bugün ancak vicdan yolundan bu kanlı suçların önü alınabilir. Mücrim, kanunun, devletin huzurunda değil, kilise ile dinin önünde hatasını kabul eder. Kanun af nedir bilmez. Her cürmü bir balta hissizliğiyle cezalandırır. Bunlar kurtarıcı tedbirler değillerdir. Kilise, bir ana gibi mücrimi kucaklar. Onun vicdanını uyandırır. Mücrimin ve cürmün yok olması sebeplerini yaratır. Afsız kanun, insan oğlunu ümitsizliğe düşürür, kıpkızıl katil ve soysuz eder. Devletin noksanı buradadır. Yarın muhakkak bu söylediğim tarz galip gelecek. Herkes onun büyüklüğünü, şifakar tesirlerini anlayacak. Bu insanlığın alnına yazılmıştır. Arada geçecek zamandan dolayı üzülmeye gelemez. Allah her şeye kadirdir. Biz insanlar için çok uzak görünen şeyler, eğer o murat ederse hemen yarın husule geliverir. İnşallah böyle olur, böyle olsun âmin!

Papazlar da derin bir hürmetle tekrarladılar:

-Âmin!

Miyosov, gururu incinmiş bir eda ile:

-Garip, çok garip son derece garip!

Diye mırıldandı.

Keşiş Jozef sordu:

-Bunun garabet neresinde!

-Hükümeti kaldırıp yerine kiliseyi koymak istiyorsunuz. Sonra da bunun garabet neresinde diye soruyorsunuz. Böyle bir kilise kudretini hatta Papa Yedinci Greguvar bile aklından geçirmemiştir.

Keşiş Paisiyüs vakur bir sesle

-Mütaleanız hakikatin tam zıddınadır. Hükümeti ile almak isteyen kilise değil, yükselen devletin varabileceği son merhale kiliseye inkılaptır. Sizin ima ettiğiniz davayı, Roma güdüyor. Bu, üçüncü bir şeytan iğvasıdır. Ortodoksluk âleminde bahsettiğiniz dava güdülmez. Onun üstüne aldığı ulvî bir vazife vardır. Bu yıldız şarkta parlayacaktır.

Aleksandroviç derin bir sükuta varmıştı. Dudaklarında memnun bir gülümseyiş belirdi.

Heyecanlanmış bir halde idi. Aliyoşa, bütün dikkatiyle onu süzüyordu. Yanındaki ilahiyatçının da kızardığını görünce, kendi gibi onun da münakaşadan nasibini aldığını anlamıştı.

Miyosov, müessir bir tavırlar:

-Müsaade ederseniz, bize bir hikayecik anlatayım; dedi. Eylül vak'asından sonra Paris'te mühim bir mevkie geçen bir tanıdığımı görmeye gitmiştim. Onun yanında çok merak verici bir adama rastladım. Bu, polis mesleğinde olmamakla beraber, bir polis teşkilatının başında bulunuyordu. Fırsattan istifade ederek onunla konuştum. Benim bir yabancı olduğumu anlayınca samimiyet gösterdi ve benimle, açık açık görüştü. Bunun idare ettiği teşkilat sosyalistlerin takibine memur edilmişmiş. Onunla konuştuklarımızın büyük bir kısmını atlayarak yalnız bir noktasını anlatacağım. Bu adam söz arasında ağzından şunları kaçırdı:

-Anarşist sosyalistlerin, ihtilâlci ve dinsiz olanlarından biz, hiç korkmuyoruz.

Onların ne yaptıklarından, ne işlediklerinden tamamıyla haberdarız. Fakat bunların arasında sayı bakımından az fakat manevi kuvvet bakımından pek ağır basan bir kısım daha var ki, onlardan ciddi endişelere düşüyoruz.

Bunlar, Allaha inanan sosyalistlerdir.

Hıristiyan sosyalistler, dinsizlerden daha çok tehlikelidirler.Bu sözler, o vakit beni sarsmıştı. Şimdi sizleri dinlerken yine onları hatırladım ve aynı heyecanı duydum.

Keşiş Paisiyüs, hiçbir heyecan ve şaşkınlık alameti göstermeden:

-Yani bizi de o sosyalistlerden mi sanıyorsunuz?

Dedi, fakat Miyosov'un cevap vermesine meydan kalmadan kapı açıldı ve Dimitri Fiyodoroviç göründü. Doğrusu artık onu bekleyen hiç kimse yoktu. Bu yüzdendir ki, onun gelişi, meclise ani bir hayret verdi.

6

Böyle bir adam niçin yaratılmıştır?

Yirmi sekiz yaşında, orta boylu, sevimli yüzlü bir delikanlı olan Dimitri Fiyodoroviç, olduğundan daha yaşlı görünüyordu. Adalî vücudunda, büyük bir kuvvet sezildiği halde, çukur yanakları zayıf ve solgun yüz ile insanda hastalıklı bir adam tesiri bırakıyordu.

Siyah gözlerinin inatçı görünüşüne rağmen dalgın bakışı vardı. Hırçınlaştığı ve heyecanla söz söylediği demlerde bile ruhunun hali bakışlarına sinmezdi. Onunla konuşanlar çok kere:

-Ne düşündüğü kestirilemez! Derlerdi.

Bazı günler, onda rastlanılan taşkın keyif ve neşe, derin derin düşünür gibi duran gözlerine bakanları şaşırtırdı. Yüzündeki solgunluk, zaten kimseyi şaşırtacak bir şey değildi. Herkes son günlerde onun nasıl gürültülü, yorucu bir ömür sürdüğünü biliyordu.

Babasıyla arasını bozan para meselesi de gene bu maceralı hayatın neticesiydi. Şehirde bu meseleye dair bir sürü hikayeler dönüp dolaşıyordu.

Doğrusu aranırsa, Dimitri, sert ve keskin yaratılışlı, yalçın ve garip kafalı bira gençti.

Odaya kusursuz bir kıyafet ve tavırla girmişti. Arkasında iyi bir redingot ve siyah eldivenli elinde bir silindir şapka vardı. Ordudan yeni ayrılmış bir zabit olduğu için bıyıklarını daha kesmemişti. Kestane renkli saçları kısa kesilmiş ve öne doğru taranmıştı. Geniş

adımlarla ve karar sahibi bir yürüyüşle ilerliyordu. Eşikte bir saniye durarak, odadakileri gözden geçirdi; sonra ev sahibi olarak tahmin ettiği Stareç'in önüne gitti. Derin bir eğilişle selamlayarak takdisini diledi.

Zosima ayağa kalkmıştı. Dimitri onun elini öptü ve âdeta sinirli bir sesle:

-Sizi bu kadar çok beklettiğim için beni mazur görünüz efendim, dedi; babamın gönderdiği uşak Simerdiyakov'dan görüşme saatini sordum. Bana iki kere birde olduğunu söyledi. Ve şimdi anlıyorum ki...

Stareç:

-Üzülmeyini, biraz geç kaldınız ama ne ehemmiyeti var.

Dedi. Dimitri bu nezaketi:

-Çok teşekkür ederim, zaten sizin iyiliklerinizden de ancak bunu bekliyordum.

Sözleriyle karşıladı.

Muaşeret icabı olan bu cümlelerden sonra, Dimitri döndü. Babasının önüne giderek, aynı derin hürmetle onu da selamladı. Onun bu selamında evvelden düşünülmüş

bir hal seziliyordu. Fiyodor Pavloviç'e gelince, o da koltuğundan kalkarak oğlunu aynen selamladı. Yüzü vakarlı ağır bir mana almıştı. Dimitri, odadakileri de ayrı ayrı selamladıktan sonra, salonun biricik boş sandalyesine doğru yürüdü. Oturdu ve biraz öne doğru eğilerek gelişiyle kesilen konuşmanın tekrar başlamasını bekledi.

İki üç dakika sonra da konuşma başladı. Fakat bu defa Aleksandr Miyosov, keşiş

Paisiyüs'ün sert, mühim sualine cevap vermeyi lüzumlu bulmadı ve ince bir salon adamı zarafetiyle:

-Müsaade ederseniz, dedi, bu mühim ve nazik meseleyi burada keselim. Bakınız İvan gülümsüyor, mutlaka bize anlatacak meraklı bir şeyi var.

İvan hemen:

-Fevkalade bir şey değil, diye cevap verdi; yalnız suna işaret etmek istiyorum.

Çoktan beri Avrupa liberalizmi, hatta bizim ilim, sanat ve fen merakımız, sosyalizm akideleri ile din umdelerini birbirine pek âlâ yaklaştırıyor. Bu acayip netice, bir ana çizgidir. Ortada sasyalizm ile hıristiyanlığı uzlaştıran liberallerle sanat ve ilim meraklılarından başka kimseler yok. Yabancı memleketlerde bunlara eklenecek bir de jandarmalar var. Paris'e dair hikayeniz, bence bu bakımdan çok dikkate değer azizim Aleksandroviç.

Aleksandr Miyosov:

-Bu mevzuu, bırakmak hususunda tekrar müsaadenizi rica edeceğim. Onun yerine size yine çok dikkate layık bir başka fıkra daha anlatacağım. Beş gün oluyor. Çokluğu kadınların teşkil ettiği bir toplulukta İvan, hiçbir şey

dünyada insanı, insanları sevmeye sevketmediğini, insanlık aşkını emreden hiçbir tabii kanun bulunmadığını ve bu sevginin ancak ebediyete inanıştan doğduğunu söylemişti. İvan bu hükümden sonra, eğer insanlar arasında itikat olmazsa hayatın bile imkansız bir hale geleceğini de ayrıca ilave etmişti.

Ne Allah'a, ne kendi ölmezliğine inanmayanlar, bütün mukaddesatı çiğneyecekler, özcülük "hodperestlik" ahlaksızlığa, alçaklığa kadar varacak ve bunlar yalnız tabii görülmekle de kalmayarak en namuskâr ve asîl bir cemiyet kanunu olacak, diyordu. Bu fıkranın içindeki garabet, bizim aziz İvan'ımızın paradoksallığını gösterir. Onu dinlerken, bunları da hatırlayınız.

Kimsenin sözüne karışmasına vakit kalmadan, Dimitri, birdenbire atıldı:

-Müsaade edin, müsaade edin yanlış anlamadım ya, İvan. "Dinsizlerce her türlü alçaklık kanun haline konmakla da kalmaz, bu, içtimaî bir zaruret gibi benimsenir!" mi demiş?... Onun fikri bu mu?.

Keşiş Paisiyüs:

-Evet, dedi, tastamam bu!

-Sırasında bunu hatırlayacağım!

Dimitri bu cümleyi söyledikten sonra, söze nasıl ansızın başladıysa, yine etrafı yadırgatan ani bir susuşla sözünü kesti.

Stareç İvan'a beklenmez bir sual sordu:

-İman ve ahiret fikrinin insanlardan kalkışından doğacak hadiseleri, tahlile çalıştığınız vakit samimi misiniz?

-Evet, dinsiz insanların faziletli olabileceğini zannetmiyorum.

-Bu inanışta iseniz, siz bahtiyar bir adamsınız, ama belki de bedbaht...

İvan gülümseyerek sordu:

-Niçin bedbaht diyorsunuz?..

-Çünkü görünüşe bakılırsa, ne ahiret fikrine, ne ruhun ölmezliğine, ne de makalenizdeki kilise haklarına dair yazdıklarınıza, siz, kendinize bile inanmıyorsunuz.

Bu acı hükmün karşısında kızaran ivan:

-Belki hakkınız var; fakat o makalem, büsbütün alay mahsulü de değildir, dedi.

-Büsbütün alay etmediğiniz doğrudur. Çünkü bu fikir, henüz yüreğinizde tamamıyla yerleşmemiş, katiyet bağlamamıştır. Azap çekiyorsunuz. Din

kuranları bile bazen kendi ümitsizlikleriyle eğlenmek zorunda kalırlar. Sizin de inanmadığınız bir mevzua dair mecmualarda makaleler yazmanız salonlarda münakaşalar etmeniz, bu türlü avunuşlardır. Bu mesele sizin içinizde henüz mutlak bir neticeye varmamıştır. Azabınız bundan ileri geliyor. Çünkü böyle davalar, halledilmeden insan ıstıraptan kurtulamaz.

İvan, Stareç'e manası anlaşılmaz bir gülümseyişle bakarak:

-Güzel söylüyorsunuz, ama, bu türlü meselelerde müsbet bir neticeye varılabilir mi:

Diye sordu.

-Eğer müsbet olarak halledilemezse, menfi olarak da hiç halledilemez. Siz, kendi kalbinizi herkesten iyi bilirsiniz, azap oradadır. Kıvranan odur. Allah'a şükrediniz ki, size azap duyan böyle asîl bir yürek vermiş. Tanrı sizi uyandırsın ve davanızı hal için iman ışığı versin.

Stareç bunları söyledikten sonra elini kaldırdı. Uzaktan İvan'ı takdis etmek istedi.

Fakat o, yerinden fırlayarak koştu. Zosiman'ın önünde eğilerek hayır duasını aldı ve elini öperek koltuğuna döndü. Yüzü ansızın ciddileşmiş, tavrı ağırlaşmıştı.

İvan'ın birdenbire değişmesi, herkesin üstünde derin bir tesir bıraktı. Çünkü münakaşa ederken takındığı tavırlardan böyle bir netice beklenmiyordu. Odada derin bir sessizlik oldu. Aliyoşa'nın yüzünde korkuya benzer bir mana vardı. Fiyodor Pavloviç ayağa kalktı:

-Aziz ve mukaddes Stareç, diye başladı. İşte eti etimden olan sevgili oğlum İvan ve işte huzurunuzda kendisinden teminat istediğim öteki oğlum Dimitri. İvan, benim saygılı Karlmoor'um, Dimitri de Frantz Moor'umdur. Bunlara baktıkça, kendimi de Graf von Moor'a benzetirim. Siz, bizi muhakeme edin, hüküm verin, bizi kurtarın. Çünkü biz, sizin yalnız hayır duanıza değil, istikbalimizi bildirmenize de muhtacız.

Stareç yorgun bir sesle:

-Kendi yakınlarınızı itham ile söze başlamayınız ve böyle çapraşık konuşmayınız!

Dedi. Takati tükenmişti. Dakikadan dakikaya bitkinliği artıyordu.

Dimitri Fiyodoroviç, ayağa kalkarak kızgın bir sesle:

-Buraya gelirken tahmin ettiğim gibi, çirkin bir komedya ile karşılaşıyorum, diye bağırdı. Siz, muhterem ev sahibi, beni mazur görünüz. Cahil bir adamım, hatta sizin sıfat ve isminizi bile bilmiyorum. Fakat şunu biliyorum ki, ruhunuzun iyiliği çok fena istismar edilmiştir. Bizi evinize kabul etmemeli, bu lûtufkarlığı göstermemeli idiniz. Babamın rezalet

çıkarmaktan başka işi yok. Bu işe niçin girişti, pek anlamıyorum, fakat onun hesapsız hareket etmeyeceğine göre elbette meseleye sizi karıştırmakta bir dalaveresi var.

Hem yavaş yavaş bunu da anlıyor gibi oluyorum.

Fiyodor Pavloviç de bağırmaya başladı:

-Herkes, bütün alem beni suçlu buluyor. En başta Aleksandr Miyosov, siz beni oğlumun parasını yemekle, itham ediyorsunuz. Fakat sorarım size; burada mahkemeler yok mu? Orada senetleriniz, makbuzlarınız ortaya konur, paranızdan ne sarfolunmuş, ne kalmış meydana çıkar. Niçin Aleksandr böyle bir davanın açılmasını istemiyor? Dimitri onun da yabancısı değildir. Oğlum, bugün benim karşımda borçlu vaziyetindedir. Hem ufak tefek bir borç değil, yekunu binlerce ruble tutan bir miktar... Bunu nerede isterlerse ispata hazırım. Onun sürdüğü çapkın hayat, bütün kasabanın dilinde dolaşıyor. Kafkas garnizonlarında namuslu kızları ayartmak için binlerce ruble harcadı. Biz bunların hepsini biliyoruz ve sırası gelince ortaya dökeceğiz. Düşününüz ki, aziz Stareç, bu çapkın, garnizon kumandanının kızını kendine âşık etti. Vatan uğrunda kan dökmüş bir miralayın kızı ile nişanlandıktan sonra, onun gözleri önünde kahpelerle vur patlasın, çal oynasın yaşıyor. Şimdi da başka bir kadına vurulmuştur. İtibarlı bir adamla nikahsız yaşadıktan sonra, yalnız kalan, fakat namuslu olan bir kadın. İşte Dimitri bu namus kalesini altın bir anahtarla açmak istiyor. Bana kafa tutuşu, para davalarına girişmesi de bu yüzdendir. Benden sızdırmak istediği para, hep bu iş içindir. Daha kimlerden para çektiğini de söyleyeyim mi?..

Dimitri:

-Susunuz, diye bağırdı. Dünyanın en mükemmel bir kızını huzurumda karalamazınaz müsaade edemem.

Fiyodor, yalancıktan ağlayarak, teessür taklitleri yaparak:

-Babalık hakkını unutuyor musunuz Mitiya, sana beddua edersem halin ne olur?

Diye haykırdı.

Dimitri uludu:

-Utanmaz Tartüf!..

-Kendi öz babasına bakın ne diyor bu evlat!.. O, böyle yaparsa başkaları ne demezler... Dinleyin efendiler, Mitiya, geçenlerde bir meyhanede muvakkaten açığa çıkarılmış, muhterem bir yüzbaşıyı sakalından tutarak yarlere çaldı. Kalabalık ve namuskâr bir ailenin reisi bulunan bu zavallı adamın, benim işlerimle uğraşmaktan başka suçu yoktu.

Dimitri hiddetten tirtir titreyerek:

-Yalan!.. diye bağırdı. Dışı gerçek gibi görünen, fakat içi yalan baştanbaşa yalan...

Baba, ben, o hareketimi doğru veya mazur göstermeye çalışmayacağım. Evet o adama karşı fena hareket ettim. Bunu da burada herkesin huzurunda açıkça söylüyor ve utandığımı saklamıyorum. Fakat şerefli bir adam gibi takdim ettiğiniz o yüzbaşı, melek dediğiniz o kadını sizin tarafınızdan görmeye gitmiş ve elinizde bulunan senetlerini ciro etmeyi teklif etmişti. Bu suretle şayet ben, sizi kanun kuvvetiyle sıkıştırırsam, elinizde bir silah bulunduracaktınız. Beni hapse attırmak isteyişinizin biricik sebebi de kıskançlıktır.

Çünkü siz de bu kadının etrafında dönüyorsunuz. Benim her şeyden haberim var. O, bu hezeyanlarınıza gülüyor. Bana da bunları alay ederek anlattı.

İşte muhterem Stareç, oğlunun uygunsuz hareketlerinden şikayet eden bu babasının hakiki suratı ve ruhu budur Beni affediniz; fakat burada toplanacağımızı öğrendiğim zaman, işin içinde bir rezalet sahnesi hazırlandığını zaten sezmiştim. Ben, buraya eğer layık olursa, onu affetmek, hatta ondan af dilemek niyetiyle gelmiştim. Fakat, onun dünyanın en namuslu ve faziletli bir kızını tahkir ettiğini görünce, dayanamayarak, herkesin huzurunda onun maskesini, babam olduğu halde, yırtmaktan çekinmedim.

Delikanlı, daha fazla söyleyemedi. Gözleri kıvılcımlanıyor, göğsü kalkıp iniyordu.

Zorlukla nefes aldığı görülüyordu. Odadakilerin hepsine onun bu samimi ve haklı heyecanı dokunmuştu. Stareç’ten başka herkes şiddetle ayağa kalkmıştı. Keşişler de sert bir tavır takınmışlardı; fakat Stareç’in işaretini bekliyorlardı. İnce, solgun dudakları üstünde vakit vakit yalvaran bir gülümseyiş görünüyor, kendinden geçmiş kavgacıları yatıştırmak için ara sıra da elini kaldırıyordu. İstese bir tek hareketle herkesi susturur, ortalığı karmakarışık ederdi.

İşte bu sırada, Aleksandroviç, vakarının tahammül edilmez bir şekilde incindiğini hissederek, söze başladı:

-Buradaki rezalete meydan verdiğimiz için hepimiz suçluyuz. Fakat işin bu dereceye varacağını kestirememiştim. Gerçi nasıl bir mahlukla karşılaşacağımı biliyordum; ama bu kadarını da tahmin etmemiştim. Vakit geçirmeden şu işi bitirmek gerek. Muhterem Stareç, bizi temin ederim ki, buraya gelirken böyle şeylerle karşılaşacağımı bilmiyordum. Söylenenlere de inanmak istemiyordum. Baba, oğlunu bir kadın yüzünden kıskanıyor ve onu hapse attırmak için bu kaltakla gizli gizli tertibat alıyor, entrika çeviriyor. Zavallı beni işte bu mahluklar arasına atmışlar. Bizi aldattıklarını burada alenen söylemekten kendimi alamayacağım.

Fiyodor Pavloviç, kendi sesine benzemeyen bir uluyuşla bağırdı:

-Dimitri! Dimitri! Eğer sen benim oğlum olmasaydın, hemen, şimdi düelloya davet ederdim. Tabanca ile hem üç adımlık mesafeden...

Ömürlerini komedya oynamakla geçiren ihtiyar yalancılar, çok kere oynadıkları rol içinde, kendilerinden geçerek sahneyi hayata çevirirler ve gerçekten ağlayıp zırlamaya başlarlar. Ama bu heyecanlar, titremeler, tepinmeler, biraz sonra “bunak maskara, kendini de mi aldatmaya yelteniyorsun!” demelerine de mani olmaz.

Dimitri, babasını anlatılmaz bir nefretle süzdü, sonra yavaş bir sesle:

-Ben, doğduğum topraklara nişanlım, o melek sevgilimle dönerken, babamın ihtiyar günlerinde onu sevgi ve saygımızla kucaklayacaktık. Ama o bir soytarı ve çökmüş

bir ihtiyar rezil...

Dedi. Fiyodor Pavloviç nefes nefese ve her kelime üstünde durarak:

-Düello! Düello! Diye kudurdu ve sonra Miyosov’a dönerek.

-Size gelince, şunu unutmayınız ki, ailenizin kadınları içinde kaltak diye tavsif ettiğini hatundan daha şerefli bir tek insan, işitiyor musunuz?.. Bir tek insan yoktur...

Senin de Dimitri kulağında küpe olsun, nişanlını bu kadın uğrunda feda ettiğin işin sende, onu bu kaltağın pabucuna değişmediğini ispat etmiş oldu.

Cümlelerini savurdu.

Keşiş jozef, artı dayanamayarak:

-Ayıp!

Dedi. O vakte kadar hiç sesini çıkarmayan Kalkanov, kıpkırmızı kesildi ve heyecandan titreyen bir sesle:

-Ayıp ve alçaklık bu!

Diye haykırdı.

Kambur görünecek kadar omuzlarını kaldıran Dimitri köpürmüş bir kızgınlıkla gözleri dönerek:

-Böyle bir adam ne diye yaratılmış?.. Niçin yaşasın? Yeryüzünün namısını berbat etmesine tahammül edilir mi?..

Diye kükredi ve etrafına göz gezdirerek parmağıyla babasını gösterdi.

İhtiyar, bu kere de keşiş jozef’e saldırdı:

-İşitiyor musun papaz?.. Şu baba katilini işitiyor musun?.. Ayıp! Sözüne verilen cevabı duydun mu?.. Ayıp olan ne?.. O fena yaşayan kadın mı? O kahpe, sizin, hani şu gece gündüz dua edip tesbih çeken sizin gibi bütün papazlardan bir kere daha mukaddestir... O zavallı; kadın, belki günah işlemiştir, fakat o kadar candan severek bu günahı işlemiştir ki, aşkın ateşi onda bir kir bırakmamıştır. Hazreti İsa bile çok sevenlerin günahını affetmemiş miydi?..

Yumuşak ruhlu Jozef dayanamayarak:

-Hazreti İsa'nın afla müjdelediği aşk, bu türlü aşklar değildir!

Demekten kendini alamadı.

-Nasıl değil papaz?.. Nasıl değil!.. Bütün afları yalnız size mahsus mu sanıyorsunuz?.. Lahana çorbası içtiğiniz ve kaya balığı yediğiniz için cenneti satın aldığınıza inanıyorsunuz ha!.. Yağma yok!..

Her taraftan:

-Rezalet bu!.. Bu kadarı da çekilmez artık1..

Diye bağırışıyorlardı.

Fakat bu kepazelik, ansızın ve hiç umulmaz bir şekilde sona erdi. Birdenbire Stareç ayağa kalktı. Utanç ve korkudan çıldırma derecelerine gelen Aliyoşa, hemen koluna girdi. Zosima, Dimitri'ye doğru yürüdü. Önüne gelince, delikanlının ayakları dibine diz çöktü. Aliyoşa, bu hareketi, ilkin aziz adamın dermansızlığına verdi. Fakat işin içyüzü böyle değildi. Stareç diz çöktükten sonra Dimitri'nin ayaklarına kapandı. Alnı yere değmişti. Aliyoşa bu secdeden o kadar şaşırmıştı ki, adamcağızın kalkmasına bile yardım edemedi. Velinin dudaklarında zayıf ve solgun bir gülümseyiş titriyordu; herkesi ayrı ayrı selamlayarak:

-Affediniz!.. Hepiniz birbirinizi affediniz!

Diye fısıldadı.

Dimitri, afallamıştı. Bu kadar büyük ve kutsal bir adamın kendi ayaklarına kapanışı onun içini altüst etmişti. Bir saniye donmuş gibi durdu. Sonra elleriyle yüzünü kapayarak:

-Aman yarabbi!..

Diye inledi ve odadan dışarıya fırladı, odadakilerin, papazlar müstesna hepsi onun arkasından çıktılar. O kadar şaşkındılar ki, ev sahibinden izin almak kimsenin hatırına gelmemişti.

Olup bitenlerden bütün kızgınlığı geçen Fiyodor Pavloviç, Stareç'in niçin secdeye kapandığını merak etmişti. Fakat kimseye sormaya da cesareti yoktu. Onun için şahıs tayin etmeden:

-Bu secde acaba, herhangi bir fikrin remzi midir?

Diye mırıldandı. Bu sırada manastırın kapısından çıkıyorlardı. Yanında yürüyen Aleksandr Miyosov:

-Benim, delilerle işim yok! Sizinle selamı kesiyorum. Hem kıyamete kadar. Şu papaz da nerede kaldı?

Diye omuzlarını silkti.

Şu papaz dediği, manastıra gelirken önlerine çıkıp kendilerini yemeğe davet eden keşişti. Keşiş tam onlar merdivenden inerlerken yetişti.

Aleksandr, âdeta hırçın bir sesle:

-Lütfen Stareç'e derin hürmetlerimi söyleyiniz, dedi. Kendisine verdiğimiz zahmetten ötürü çok müteessirim. Fakat bu beklenmedik hadiseden sonra artık burada daha fazla kalamayacağım. Beni affetsinler. Davetlerine de bu yüzden icabet edemeyeceğim.

Geveze ihtiyar:

-Beklenmedik hadiseler cümlesiyle beni kastediyorsunuz değil mi?.. Diye atıldı; papaz efendi, Miyosov, bu daveti benimle beraber bulunmamak için reddediyor... Gidiniz Miyosov, gidiniz ve Allah afiyet versin yiyiniz. Ziyafete ben gelmeyeceğim. Çünkü iştahım kaçtı. Evime dönüyorum, benim pek sevgili akrabam!

-Sefil herif, ben senin akraban değilim ve hiçbir zaman da olmadım!

-Bunu, sizi kızdırmak için mahsus söylüyorum. Çünkü ne kadar inkar etseniz yine bu akrabalığı ortadan kaldıramazsınız. Bu akrabalığı ben, size kilise defterleri ve belediye kayıtlarıyla ispat edeceğim... İvan, eğer istersen sen de kal, sana arabayı gönderirim. Miyosov, insanlık terbiyesi, sizin bu davete gitmenizi ve sebep olduğunuz kepazelikten dolayı af dilemenizi emrediyor.

-Gideceğiniz doğru mu? Hakikaten defolacak mısınız?... Yalan söylemiyorsunuz ya!..

-Bütün bu olup bitenlerden sonra nasıl kalabilirim yahu!… Kendimi kaybederek bu işi yaptım efendiler, hoş görünüz. Şimdi pek müteessirim ve utanıyorum. Bir adam göğsünde Makedonyalı İskender'in de, yahut bir köpeğin de sadık kalbini taşıyabilir.

Utanıyorum… Bunca rezaletten sonra, nasıl manastırda kalır, Stareç'in sofrasına oturabilirim!… Yapamam!… Yapamam… Beni mazur görünüz!..

Miyosov, kendi kendine:

-Onun aklından geçenleri ancak şeytanlar bilir!

Diye düşündü. Sonra uzaklaşan maskaranın arkasından birkaç saniye baktı. Tam bu zamanda herif döndü ve Miyosov'un kendisine baktığını görünce, ona doğru parmaklarıyla öpücükler yolladı.

Aleksandr donuk bir sesle İvan'a sordu:

-Gelecek misiniz?

-Neye gelmeyeyim, Stareç beni dün adam göndererek davet etmişti.

-Felakete bakın ki, ben de bu uğursuz yemekte, nezaket icabı bulunmak zorundayım. Gitmek ve olan işlerden ötürü af dilemek gerek. Siz ne dersiniz? Öyle değil mi?.. dedi.

-Evet öyle! Zaten babam da bulunmayacak!

-Hah... İşte bir bu eksikti.

Böyle konuşuyorlar ve bir taraftan da ziyafetin verileceği semte doğru yürüyorlardı. Papaz, hiç sesini çıkarmadan yanlarında yürüyor ve onları dinliyordu.

Küçük soruyu geçerlerken biri geldi manastır başpapazının kendilerini beklediğini ve yarım saat geç kaldıklarını bildirdi. Buna, hiç biri cevap veremedi. Miyosov kin ve nefretle İvan'a bakıyor ve içinden:

-Sanki hiçbir şey olmamış gibi bu da geliyor... Hayasız surat... Ne olacak, Karamazof vicdanı işte!.. diyordu.

İhtiraslı bir ilahiyatçı

Aliyoşa; Stareç'i, odasına götürerek yatağına oturttu. Bu oda, ancak en lüzumlu eşya ile döşeli küçük bir yerdi. Dar, ufak, üstüne bir tek şilte serili demir bir karyola, haçın yanındaki bir rahlenin üstünde bir put ve bir incil vardı. Stareç, yatağa çöktü.

Gözleri parlıyor, göğsü, sık nefeslerle kalkıp iniyordu. Oturunca bir şey düşünüyormuş

gibi Aliyoşa'ya dikkatle baktı:

-Git yavrum; dedi. Hadi git, Porfir, bana yardım eder. Başpapazın dairesinde sen bulunmalısın. Sofrada hizmet edersin.

Aliyoşa, yalvaran bir sesle:

-Müsaade edin de kalayım, dedi.

-Orada bulunman daha faydalı. Çünkü orada hırçın bir hava esiyor. Herkes sinirli... Şunu da bil ki oğlum – Stareç ona oğlum demekten hoşlanırdı – senin yerin burası değildir. Allah beni huzuruna kabul görünce, sen de

hemen manastırdan çık, git.

Aliyoşa titredi.

-Ne oluyorsun oğlum?.. Şimdilik yerin burası değil diyorum. Dünyada büyük bir iş

başarman için seni takdis ediyorum. Uzun seyahatler yapacaksın. Evleneceksin... Evet bu lazımdır. Burada çok iş görmen lazım gelecek. Ne için burada kalmanı istemediğimi şimdi anladım mı?.. Senin kabiliyetinden şüphe etmiyorum. Ben, ölünce hemen yola çık.

Allah'a bütün kalbinle sarıl. O da sana, doğru yolu gösterecektir. Büyük acılar çekecek ve aynı zamanda saadetin lezzetini tadacaksın. Senin nasibin bu işte: Saadeti ıstırap içinde aramak. Çalış, hiç durmadan çalış, hiç durmadan çalış. Söylediklerimi sık sık hatırla, gene seninle konuşacağım; ama artık günlerim, hatta saatlerim bile sayılıdır.

Aliyoşa'nın yüzünde keskin bir heyecanın izleri belirerek dudakları titredi. Stareç, tatlı tatlı gülümsedi:

-Ne oluyorsun canım?.. Dünyaya tapanlar, ölülerine varsın ağlasınlar. Bizler, aramızdan birinin son nefesini verdiği vakit sevinir ve ona dua ederiz. Beni artık yalnız bırak. Dua edeceğim. Hadi oraya git, kardeşlerinin yanında bulun. Sakın yalnız birini seçme, ikisinin de ortasında kal.

Stareç, delikanlıyı takdis etmek için elini kaldırdı. Orada kalmak istediği halde Aliyoşa hiç sesini çıkarmadı. Hatta pek merak ettiği halde aziz adama, Dimitri'nin ayaklarına kapanıp secde etmesinin ne demek olduğunu bile soramadı. Aliyoşa, biliyordu ki, eğer bir fayda görseydi, Stareç bu hadisenin sebebini kendiliğinden anlatırdı.

Sustuğuna göre de söylememek gerekiyordu. Fakat, yerlere kadar kapanan bu selamlayış

çocuğu şaşırtmıştı. O, bu harekette esrarlı bir mana seziyordu. Esrarengiz... Belki de korkunç bir şey. Bahçeye çıkınca, içi sıkıldı. Stareç'in yakın ölümünden bahsedişini hatırlamıştı. O, her ne demişse olmuştu. İstikbali hiç şaşmaz bir surette okurdu. Bu feci haberler de mutlaka yakında gerçekleşecekti. Aliyoşa, ona körü körüne inanırdı. Onsuz ne yapacaktı?.. Nereye gidecekti?.. Ona ağlamaması ve manastırdan ayrılması emrediliyordu. Aliyoşa, çoktan beri bu kadar zor bir durumda kalmamıştı. Koruyu hızla geçerek bahçedeki çiçekleri seyre daldı. Bu yol beş yüz adımlık yerdi. Bu zamanlarda orada hiç kimse bulunmazdı. Fakat daha ilk dönemeçte "Rakitin"'e rastladı. İlahiyatçı, birini bekliyor gibiydi.

Aliyoşa, ona yaklaşınca

-Beni mi bekliyordun?

Diye sordu. Rakitin gülüseyerek:

-Evet, dedi; biliyorum ki, başpapazın dairesine gidiyorsun. Orada bugün ziyafet var. Çoktan beri böyle şatafatlı bir sofra kurulmamıştır. Ben, çağrılmadığım için orada bulunamayacağım. Sen git hizmet et! Ama dur azıcık sana bir şey soracağım. Şu rüya ne demektir?

-Hangi rüya?

-Canım, kardeşin Dimitri'nin önünde yerlere kapanmadan bahsetmek istiyorum.

Nasıl da alnını döşemeye çarptı!

-Sozima babadan mı bahsediyorsun?

-Evet!

-Alnını çarptı! Ne demek?

-Ah hoş gör, ağzımdan kaçtı, istemeyerek böyle dedim. Rüyaya benzeyen bu halin sence manası ne?

-Bilmiyorum, Misa!

-Bu meseleyi sana izah etmeyeceğini zaten biliyordum. Ama, şaşılacak bir şey de yok. Bütün evliya geçinenlerin bu türlü hezeyanları olur. Fakat adamcağız, çok yerinde bir hareket yaptı. Mesele halka yayılınca tefsirin bini bir paraya gidecek... Bana kalırsa, Stareç bu hadisede bir cinayet kokusu sezdiği için böyle yaptı. O pek zeki bir ihtiyardır.

-Cinayet mi?.. Nasıl cinayet?

-Bu cinayet, senin ailenden kardeşlerinle zengin baban arasında olacak. İşte Zosima baba, bu yüzden alnını yere çarptı. Hadise olunca, herkes bu olayı hatırlayacak:

"Herif evliya imiş, bizim gözümüzü açmaya çalıştı, kan döküleceğini evvelden bildirdi, katili tanıttı, ama biz mankafalar anlamadık!" diyecekler. Stareç'in şöhreti, bir kat daha parlayacak. Ermişlerin hepsi böyle yaparlar. Meyhaneleri takdis ederler ve mabetleri taşlarlar. Senin Stareç'in de böyle işte. Uslu bir zavallıya sopa, bir katilin önünde de secde...-Hangi cinayet?.. Hangi katil... Kuzum sen bozdun mu yoksa? Ne dediğini anlayamadım.

Aliyoşa olduğu yerde mıhlanmış gibi kaldı. Rakitin de durdu.

-Bilmez gibi soruyorsun. Eminim ki, sen de kendi kendine bu dediklerimi düşündün. Dinle beni Aliyoşa, sen daima doğru söylersin. Bu meseleyi düşündün mü, düşünmedin mi?

Delikanlı alçak bir sesle:

-Düşündüm! Dedi.

Rakitin:

-Sen de düşündün ha? Diye bağırdı.

-Düşünüp düşünmediğimi pek iyi kestiremiyorum. Fakat o kadar garip şeyler söyledin ki, şaşardım ve bana sanki bunları zihnimden geçirmişim gibi geldi.

-Evet, evet bugün babanla kardeşin Mitya çekişirken, eminim ki sen bir cinayet sahnesi zihninden geçirdin. Niçin böyle yaptın mesela?..

Aliyoşa, içi altüst bir halde:

-Dur dur dedi, bütün bunlara sen, ne ile hükmediyorsun? Sonra neden bu işe bu kadar ilgi gösteriyorsun?

-İki ayrı, fakat tabii iki soru... İkisine de ayrı ayrı cevap vereceğim. Eğer bugün kardeşin Dimitri'yi kendinden geçmiş bir halde görmeseydim, bu ihtimallerin hiçbirini düşünmeyecektim. Böyle pek namuslu, çok haysiyetli adamlar için muayyen bir sınır vardır. Bir kere bu sınırı aştılar mı artık ondan sonra bir bıçakta babasını öldürmek işten bile değildir. Babası, adi bir sarhoştur, çirkin bir müfteridir. Kavga başlarsa, bir bıçak ağzı, hava içinde vınlayacak ve iki birden mezara girecek.

-Hayır Mişa, eğer bütün kuruntuların bunlardan ibaretse, yüreğime su serpmiş

olursun. İş oraya varmayacak!

-O halde niçin böyle titriyorsun? Niçin titrediğini biliyor musun? Mitya, kaba fakat namuslu bir adamdır. Ama, heyecanına mağluptur. Yaratılış, babasının fenalığına onu varis etmiştir Senin bakir oluşun bile beni hayretlere sevkediyor. Sen de Karamazof'sun. Üçünün de ceplerinde birer bıçak var. Kafa kafaya gelmiş bir haldedirler.

Sen, niçin dördüncü olamayacaksın?..

Aliyoşa:

-Eğer o kadını düşünerek bu hükümlere girişiyorsan, yanılıyorsun. Dimitri ondan nefret ediyor.

-Gruşinika mı nefret ediyor?.. Hayır, aldanıyorsun yavrum, Dimitri onun uğruna nişanlısını herkesin huzurunda bırakmadı mı?

Bu olay Mitya'nın ondan nefret etmediğini gösterir. Bu işte, azizim senin daha anlayamadığın birtakım karanlık noktalar var. Bazen bir kadının sadece vücuduna, yahut vücudunun bir tek parçasına vurulanlar olur. Bu aşka tutulan dama, anasını, babasını, vatanını satar, çocuklarını atar. Namuslu bir insanken çalar, kuzu yaratılışlı olduğu halde adam öldürür. Sadıkken hain olur. Kadın ayaklarının destancısı Puşkin bunları şiirlerinde

öğmüştür. Bu yaratılışta olanlar için nefretin manası ve kudreti kalmaz.

Kardeşin Gruşinika'dan nefret edebilir ama ayakları dibinden de ayrılmaz.

Aliyoşa, beklenmedik bir cevap verdi:

-Buna benim de aklım eriyor!

Rakitin çirkin bir sevinçle:

-Anladın ha!.Ağzından kaçırdın her halde… ama bu ihtiyarsızlık, itirafın kıymetini arttırıyor. Demek şehvet sana yabancı bir his değil; seni vavsız evliya seni!.. Bakir olduğun halde aklından geçmeyen yok. Seni çoktan beri kolluyordum zaten… Sen tam manasıyla bikr Karamazof'sun. İnsan, taşıdığı kanın verasetinden kurtulamaz. Sen, baba tarafından şehveti, ana tarafından da masumluğu almışsın… Neye titriyorsun böyle?..

Biliyor musun ki, Gruşinika senin için bana:

-Getir onu buraya, cübbesini çıkartayım, demişti. O da bir acayip kadındır a…

Aliyoşa samimi bir gülümseyişle:

-Ona gitmeyeceğimi söyle… Ve bunu yapacağına da yemin et, dedi. Sonra da ne diyeceksen bitir ki, bende düşündüklerimi sana söyleyeyim.

-Devam etmek neye yarar?.. Söyleyeceklerimi sen de bilirsin. Sen şehvetçi olduğun gibi, kardeşin İvan da öyledir. Bütün Karamazof ailesinin yaratılışı böyle… İvan, dinsiz olduğu halde, şimdi İlahiyata dair yazılar yazıyor, müdafaalara girişiyor. Sonra bir de tutuyor ağabeyinin nişanlısını ayartmaya çalışıyor. Hem galiba, işin sonunda varmak üzeredir. Bütün bunları da Mitya'nın rızasıyla yapıyor. Çünka Mitya, nişanlısından kurtulup Gruşinika ile yaşamak niyetindedir. Bu facianın aktörleri, kendi alçaklıklarını bile bile temsillerine devam ediyorlar. Fakat hikayenin gerisini de dinle: Bir ihtiyar Mitya'nın yolunu kesiyor. Bu ihtiyar onun öz babasıdır. Çünkü o da Gruşinika'ya delicesine vurgun. Daha adını anarken ağzı sulanıyor.

İşte bu çılgın aşk yüzündendir ki, Miyosov kadından kahpe diye bahsedince, adamcağız kendinden geçerek bunca rezaletle ortalığı yangın yerine çevirdi. İlk zamanlarda bu kadın ihtiyarın sadece aleti idi. Sonra sonra hoşuna gitti, ansızın alev saçağı sardı. Şimdi birteviye namussuzca tekliflerde bulunuyor. Baba ile oğul işte bu yolda karşı karşıya geldiler. Gruşinika, pusuda her iki tarafı tetkik ile meşgul. Hangisinin daha elverişli olduğunu düşünüyor. İhtiyardan çok para sızdırmak ve genci ile evlenmek.

Bunların ikisi de mümkün. Evet kardeşin, Katerin İvanova gibi kusursuz bir güzeli, bir serveti ve asil bir aile kızını gözünü kırpmadan fedadan çekinmeyecek. Bu karışık şeylerden pek kolaylıkla bir cinayet doğabilir.

Geçenlerde bir akşam meyhanede saz çaldırıp eğlenen Mitya, sarhoş olmuş ve kendisinin Katerina gibi bir meleğe layık olmadığını, İvan'ın ona daha yaraştığını söylemiş. Bu sözler en nihayet Katerana'ya da işleyecek ve İvan'ı reddetmeyecektir. Şu İvan da bilmem ki, hangi sebeple hepinizi böyle büyülemiş... Topunuz birden onun hayranısınız. O ise sizin yüzünüze gülüyor.

Aliyoşa, ansızın kaşlarını çatarak:

-Bütün bunları nereden biliyorsun, hem nasıl oluyor da bu kadar emniyet ve katiyetle hükümler verebiliyorsun?

Diye sordu.

-İyi ama, sen de neden vereceğim cevaptan korktuğun halde bana bunu soruyorsun. Anlaşılıyor ki, sözlerimin gerçek olduğunu biliyorsun.

-Hayır, yanılıyorsun. İvan para ile satın alınacak adam değildir. Sen onu sevmediğin için böyle söylüyorsun.

-Öyle mi?.. Altmış bin rublelik çeyiz az şey olmamakla beraber hadi onu geçelim; ya Katerina'nın güzelliği?..

-İvan'ın gözü daha yükseklerdedir. Ruble yığınları onun başını döndüremez. O ne gurur, ne huzur peşindedir. Belki ıstırabı arıyor.

-Bu deli saçması da ne?..

-Mişa, onun şehit bir ruhu ve esir bir zekası var. Başında bir türlü anahtarını bulamadığı büyük bir fikir hazinesi seziyor. İvan o adamlardandır ki, milyonlara sırtını döner ve yalnız düşüncesini öğütecek şeyi arar.

Mişa, yüzünde şiddetli bir kin buruşmasıyla bağırdı:

-Bırak canım, dedi; intihalcinin biri... Stareç'in hükümlerini teyit ediyorsun. Onu muamma sayıyorsunuz. Muamma; evet ahmaklığın muamması... Düşünmeye değer bir tek noktası yok. Azıcık gayret et, sen de anlarsın. Yazdığı makale gülünç ve riyakaranedir.

Tez diye müdafaa ettiği şeye bak: "Maneviyat olmazsa, ahlaki hiçbir kayıt olmaz. Yani dinsize dünyada herşey mübah... O, bu nazariyesini söylediği vakit Mitya'nın "zamanı gelince ben, bu hükmü hatırlayacağım!" dediğini unutma. Bu maskara nazariye ancak çapkınların, edepsizlerin taraftar olacakları bir şeydir. Hakikatte ise "Ali Hoca, Hoca Ali"

kadar manasız bir ukalalıktır. Çünkü ebediyete, ahirete inanmadan da insanlık fazilet ve namus içinde yaşamak kuvvetini kendinde bulur. Bu yaşayış kuvvetini, hürriyet, müsavat ve kardeşlik inanışlarında bulmak mümkündür.

Rakitin, heyecanlandığı için daha çok söyleyecekti. Fakat, bir şey hatırlamış gibi ansızın lafını kesti. Ters bir gülüşle:

-Hadi, artık yeter... Ama, sen niçin gülüyorsun? Yoksa beni aptal bir düztaban yerine mi koyuyorsun?

-Hayır, ne münasebet?.. Böyle bir şey aklımdan bile geçmedi. Bilakis sen, zekisin...

Sebepsiz gülmüş olacağım. Bırakalım bunları… Yalnız bu kadar ateşlenmenin sebebini ben, Katerin İvanovna’ya tutkunluğunda buluyorum… Bundan epey zamandır şüpheleniyordum. İşte İvan’ı bunun için sevmiyor, onu kıskanıyorsun.

-Katerin’in parasına tamah ettiğimi de söyle… Hadi hadi sıkılma, işi bu kerteye kadar götür.

-Hayır, seni incitmek istemiyorum.

-Olabilir… Fakat seni de İvan’ı da şeytan alsın!.. İkiniz de Katerin İvanovna’nın ne sevimsiz olduğunu bir türlü anlamıyorsunuz. Onu sevmek için, nasıl bir sebep var?.. İvan, her tarafta bana sövüp sayıyor. Ben de ona mevlüt okuyacak değilim ya!..

-İvan’ın senin hakkında ne iyi, ne fena bir tek söz söylediğini hiç işitmedim.

-Öyle mi sanıyorsun?.. Daha evvelki gün Katerin İvanovna’nın evinde benim hakkımda ağız dolusu konuştuğunu duydum. Bunlar meydanda dururken, kimin kimi kıskandığını artık siz kendiniz düşününüz. Demiş ki, eğer bir gün başpapaz olmaktan vazgeçersem yakın bir gelecekte Petersburg’a giderek orada bir gazeteye intisap eder ve mühim tenkitiler yazarak şöhretimi etrafa yayarım. On sene içinde de mecmuayı satın alır ve zengin olurum hülyasında imişim.

Kendini gülmekten alıkoyamayan Aliyoşa:

-Bütün bunlar, belki tıpatıp gerçekleşir! Dedi.

-Sen de mi, sen de mi alaya başladın Aleksi?..

-Yok canım şaka ediyorum… Hoşgör. Fakat bütün bunları sana kim yetiştirdi?

-Dimitri söyledi… Hem bana değil Gruşinika’ya… istemiyerek dinledim. Çünkü odadan bir kapı ile ayrılan mutfakta idim ve ağabeyin orada iken çıkıp gidemezdim.

-Haa.. Evet bu kadının senin akraban olduğunu unutmuştum…

Rakitin kıpkırmızı:

-Akrabam... Bu kaltak benim akrabam ha!.. diye haykırdı: Sen çıldırdın mı?..

Akraban değil mi?.. Böyle dediklerini işitmiştim.

-Nerede, kimden?.. Ah siz yok mu siz, Karamazoflar, eski, asil bir aile çocukları gibi mağrur tavırlar alırsınız. Ama olsun ki, babanız başkalarının masalarında dalkavukluk ve soytarılık eder... Evet sizin yanınızda adi bir kay papazının oğluyum...

Fakat bu, size beni tahkir etmek hakkını vermez. Benim de kendime göre bir şerefim var, Aleksi Fiyodoroviç, ben umumi bir kadının akrabası olamam.

Rakitin'i hiddetten kan boğacak gibiydi.

Kıpkırmızı kesilen Aliyoşa:

-Affet kardeşim dedi, ben, o kızın senin dediğin tarzda bir mahluk olduğuna asla inanmamıştım. Ben, sana dillerde dolaşanı söyledim. Sen de bana aranızda hiçbir mesele bulunmadığını anlatmıştın. Oraya sık sık gittiğini de biliyoruz. Bu kadından bu derece nefret ettiğini nasıl kestirebilirdim? Hem, hakikaten o zavallı, bu kadar hakarete layık mıdır?

-Oraya sık sık gidersem, bunun elbette bence bir sebebi var; hem âleme ne?.. akrabalık meselesine gelince, bunu asıl sen düşün ki, ağabeyin, yahut baban onu ailenizin içine sokmak üzeredir... Ne ise işte geldik. Hadi, çabuk mutfağa git. Ama dur, hele... Acaba ne oluyor?... Geç mi kaldık yoksa?.. ziyafet bu kadar çabuk bitmiş olamaz... Meğer Karamazoflar işi azıtmış olsunlar... İşte baban ve Miyosov başpapazın dairesinden çıkıyorlar. İşte İzidor baba, merdivenlere koşarak arkalarından bağırıyor. Babana bak babana... Nasıl kollarını sallayarak küfür ediyor... Neler oldu acaba?.. Papazı mı dövdüler?.. İşin içinde mutlaka bir rezalet var...

Rakitin, iyi tahmin etmişti. Filhakika orada kızılca kıyamet kopmuştu.

8

Bir rezalet

İvan'la Miyosov, başpapazın dairesine gelince, zarif bir salon adamı olan Aleksandr, kapıldığı hiddetten ötürü utandı. Soğukkanlılıkla düşününce, Fiyodor Pavloviç'e uymakla iyi etmediğini anlıyordu. Kendi kendine: "Papazların suçu ne?.. Onlara karşı nazik ve sevimli davranmak gerek! Böylelikle Fiyodor maskarasıyla benim aramdaki farkı da göstermiş olacağım" diyordu.

Hemen oracıkta başka bir şey de düşündü. Manastırla kendi arasında dava mevzuu olan orman işi ve balık avı hakkından vazgeçecek, oranın gelirini kiliseye bırakacaktı.

Başpapazın dairesine girdikleri vakit, bu kararı katileşti. Gerçi yemek salonu, pek parlak değildi ve başrahibin evi, ancak iki odalı bir yerdi. Ama gene Stareç'in höceresinden daha güzeldi... Oda döşemeleri parıldamıyordu. Eşya, sahtiyan kaplı akajudandı. Fakat bu sönüklüğün yanıbaşında zengin bir temizlik göze çarpıyordu. Pencere kıyılarında güzel ve pahalı çiçekler vardı. Bütün emek ve dikkat sofraya harcanmıştı.

Tabaklar, örtüler parpar yanıyordu. Masaya gayet iyi pişmiş üç türlü ekmek, manastır bodrumlarından iki şişe nefis şarap, büyük bir sürahi kavs konmuştu. Votka yoktu.

Listede beş türlü yemek vardı.

Son derece mütecessis olan Rakitin, dayanamayarak, başrahibin mutfağına sokulmuş ve yemeklerin listesini öğrenerek Aliyoşa'ya anlatmıştı. Zaten onun her yerde ahbapları vardı÷ Her yere burnunu sokar merakını giderirdi. Rakitin, kendisinin hayatta mühim bir rol oynamak için doğduğuna kanidi. Çok meziyetli bir varlık olduğuna da inanırdı.

Bu gencin manastırdaki mevkii böyle bir ziyafete çağırılmasına müsait değildi. Fakat Jozef ve Paisyüs davetliler arasında idiler. Miyosov, Kalganov ve İvan salona girdikleri vakit onları orada buldular. Emlak sahibi Maksimof da bir kenarda duruyordu. Başpapaz, misafirlerini karşılamak için salonun ortasına doğru ilerledi. Bu, iri yarı, biraz zayıf saçlarına, sakalına kır düşmüş, fakat kuvvetli bir ihtiyardı. Uzun yüzü vakar ve ciddiyetle dolu görünüyordu.

Misafirerini sessizce selamladı. Onlar da takdis etmesi için, yanına sokuldular. Miyosov, elini bile öpmek istedi. Fakat ihtiyar vermedi. İvan'la Kalganov daha ileri giderek, aşağı tabaka halkının yaptıkları gibi dudaklarını şapırdattılar.

Aleksandroviç, zarif bir gülümseyiş ve vakur bir sesle:

-Sizden af dilemek mecburiyetindeyiz, muhterem efendimiz. Çünkü davet ettiğiniz Fiyodor Pavloviç gelemeyecek. Gelmeyişi de sebepsiz değil. Oğlu ile kavga etti ve ağıza alınmaz şeyler söyledi. Tabii sizin de bütün bunlardan haberiniz olmuştur. İşte kızgınlıkla ağzınızdan kaçırdığı sözlerden sonra artık huzurunuza çıkamayacağını anlayarak oğlu İvan'la beni, sizden af

dilemeye memur etti. Kusurunu bağışlamanızı ve geçenleri

unutmanızı diliyor.

Dedi. Miyosov nutkunun sonlarına doğru içinin ferahladığını duymuş ve yüreğinde insanlık aşkının yeniden canlandığını hissetmişti.

Kendisini ağırbaşlı bir sükût içinde dinleyen başpapaz, başını eğdi ve:

-Onun aramızda bulunmamasına cidden müteessirim. Beraber lokma etmek

belki bizi birbirimize daha çok yaklaştıracaktı. Buyurunuz oturunuz efendiler.

Cevabını verdi ve duvardaki resme dönerek duaya başladı. Herkes başlarını eğerek durdular. Emlak sahibi Maksimof öne geçerek mübalağalı bir ihtiramla ellerini bağlamıştı.

İşte bu sırada Fiyodor Pavloviç kapıdan girerek bütün hıncını, olanca çirkinliğiyle boşalttı. Şurasını not etmek lazımdır ki Fiyodor, ayrılırken gerçekten gitmek niyetinde idi. O da Stareç'in odasında geçen kepazelik sahnesinden sonra hiçbir şey olmamış gibi başpapazın sofrasına oturmaya utanıyordu. Utanıyor, demek pek doğru değil. Çünkü bunu o , utandığından ziyade muaşerete uygun bulmadığı için yapmıştı. Fakat tam faytonuna binmeye hazırlanırken, birdenbire durdu. Stareç söylediklerini hatırlamıştı:

"Ben, bir topluluğa gittiğim vakit kendimi herkesten daha âdi görür ve daha ilk bakışta onların beni bir soytarı yerine koyduklarını anlarım. Anlayınca da, eh madem ki böyledir, o halde hadi biz de soytarılık edelim. Çünkü hepiniz benden beşbeter mahluklarsınız."

Kendi alçaklığıyla bütün dünyadan intikam almak istiyor gibiydi. Bir gün birisi için ona:

-Bu adamdan niçin bu kadar nefret ediyorsun?

Diye sormuşlardı. Maskara bir hayasızlıkla:

-Onun bana hiçbir fenalığı dokunmadı. Bilakis ben, onun başına bir çorap örmüştüm.

İşte o vakitten beri tiksiniyorum, demişti.

Bunların zihninden geçişi, onu çirkin çirkin güldürdü. Gözleri kıvılcımlandı, dudakları titredi. Bir dakika kararsızlık içinde durakladı. Sonra ansızın:

-Madem ki, bir kere başladık, oy yaydan çıktı, bari sonuna kadar gidelim! Bana hepiniz vız gelirsiniz. Sizi hele bir adamakıllı donatayım da bir görünüz!

Diye söylendi ve arabacıya:

-Dur!

Emrini verdi. İri adımlarla manastıra yollandı. Doğruca başpapazın dairesine gidiyordu.

Orada ne yapacağını ne söyleyeceğini kendi de bilmiyordu. Fakat herhalde hissediyordu.

Artık kendinde değildi. İradesi yokuş aşağı bu rezaletin kopacağı yere doğru büyük ve boşanmış bir hızla yuvarlanıyordu.

Salona tam dua bitip de sofraya otururulurken varmıştı. Hazır bulunuşlara utanmaz gözlerle bakarak kahkahalarla gülmeye başladı ve avazı çıktığı kadar bağıra bağıra:

-Beni gitti sanıyorlardı!.. Halbuki işite buradayım!..

Odadakiler ona sessizce bakıyorlar, fakat hepsi karşı durulmaz bir rezaletin kopacağını anlıyorlardı. Aleksandroviç'in birdenbire en korkunç bir hiddetle kan başına sıçradı.

Ağzından köpükler saçarak:

-Yok... Bu kadarı da artık çekilmez!..

Diye haykırdı. Kızgınlığından tıkanacak bir haldeydi. Şapkasını kaptı Fiyodor Pavloviç:

-Çekilmeyen de neymiş? Beni misafir, davet ettiğiniz bir misafir gibi kabul edecek misiniz? Gireyim mi, girmeyeyim mi, dedi.

Başpapaz:

-Büyük bir minnetle... Cevabını verdi. Sonra etrafındakilere dönerek yalvardı:

-Sizden de mütevazı soframızı muhabbet ve şevkle şenlendirmenizi rica ederim.

Kendinden geçen Aleksandroviç:

-Hayır hayır!.. Olamaz... Bu olamaz! Diye haykırdı.

-Aleksandroviç için imkansız olan bir şey, benim için de imkansızdır. Burada kalamam.

Ben, zaten ondan bir karış ayrılmamak kararıyla döndüm. O giderse, ben de giderim, kalırsa ben de beraber... Hele siz muhterem başpapaz hazretleri, kardeşlikten bahsetmekle hepimizden çok onu siz kızdırmış oldunuz. Benim akrabam böyle bir kardeşliğe razı değildir. Öyle değil mi Von Sohn? Merhaba Von Sohn. Bak sen de burada imişsin Von Sohn!..

Bu hitap yaylımından şaşıran Maksimov:

-Bana mı böyle diyorsunuz!.. Diye kekeledi.

-Sana ya... Von Shon'un kim olduğunu biliyor musun? O meşhur bir davanın kahramanıdır. Bir kerhanede öldürülmüş soyulmuş, sonra da bir sandığa konarak Petersburg'dan Moskova'ya kalkan bir trenin yük vagonlarına yerleştirilmişti. Bu sandık üstündeki etiketle şehir şehir dolaşırken, zevk kızları piyano çalarak dans ediyorlardı. İşte bu adamın adı Von Sohn'du. Şimdi de hortlayarak desin şekline girdiğini görüyorum.

Öyle değil mi Von Sohn?

Birçok ses birden:

-Bu ne demektir?.. Bunlar ne biçim laflar?..

Diye bağırıştılar.

Miyosov, Kalganov'a:

-Haydi gidelim!

Dedi. Fiyodor Pavloviç, onlara doğru bir adım atarak uludu:

-Hayır, hayır... Bırakın da bitireyim. Stareç'in höcresinde kaya balığından bahsettim diye beni hürmetsizlikle suçlamıştınız. Benim akrabam Miyosov, sözlerinde hakikatten ziyade asaletin bulunmasına düşkündür. Ben onun tam tersine konuşurken asaleti değil, gerçeği ararım. Vız gelir bana asalet... Öyle değil mi Van Shon?.. Müsaade edin başpapaz efendi, bir soytarı olmama rağmen bende bir şövalye ruhu da vardır. İnandığımı açıkça söylerim.

Evet ben, böyleyim: Miyosov ise ancak ikide bir her şeyden yaralanan bir "izzeti nefis"le övünür. Buraya neler olup bittiğini görmek ve hakkınızdaki düşüncelerimi söylemek niyetiyle gelmiştim. Oğlum Aleksi, sizinle birlikte ibadete dalmıştır. Ben de babayım ve onun hayatıyla alakadarım. Aranızda bulunduğum kadar sizi tetkik ettim. Bu içtima sahnesinin son perdesini de ben bitireceğim. Bizim memleketimizde altta kalanın canı çıkar. Fakat ben, kalkacağım. Olduğum gibi görünmek, alkışladığım bir kıymettir.

Stareç'in höcresinde herkes diz çökerek yüksek sesle suçlarını itiraf ediyorlar, böyle bir şeye din izin verir mi? Bütün dini ananeler -yazacağım. Şimdilik ise oğlumu aranızdan çekip alıyorum.

Şunu söylemeliyim ki, Stareç'in hücresinde Fiyodor Pavloviç'in söylediği şekilde ne bir itiraf olmuş, ne de onu dinleyen bulunmuştu. Bütün bu hezeyanlar, onun kafasından fışkırıyor ve uydurduğuna kendisi de inanıyordu.

Sabrı tükenen Miyosov:

-Ne bayağılık!

Diye haykırdı fakat başpapaz:

-Hoş görünüz, hoş görünüz, eski bir veli: "Benden çok bahsettiler... Hakkımda fena şeyler söyleyenler oldu. Onların hepsini dinledikten sonra: "Bu sövmeler ruhumdaki gururu kırmak için Hazreti İsa tarafından gönderilmiş bir ilaçtır!" dermiş. Biz de aziz misafir, size bu yüzden teşekkür ederiz.

Dedi ve Fiyodor’un önünde yerlere kadar eğildi.

-Vay yobazım vay!… Ne eski yaveler, ne kokmuş palavra bunlar!… Hele şu yerlere kadar eğilişe bakın… Biz bu muhteşem selamların altındaki manaları da pek iyi biliriz. Şiller’in piyesinde olduğu gibi… Dudağından öperken, kalbine hançer sokmak hikayesi. Ben, riyâkarlıktan hoşlanmam papaz efendiler. Tanıdığım varlık, hakikattir. Hakikatler ise asla kaya balıklarıyla beslenmezler. Oruç tutar ve sonra da göklerden mükafat beklersiniz. Niçin? Mükafatla olduktan sonra, ben de oruca hazırım. Hayır papazlar hayır… eğer gücümüz yeterse, manastırlara kapanıp kalacağınıza, hayata girin, cemiyete hizmet edin ve göklerden mükafat beklemeyin. Böylesi daha büyük bir iş olur.

Görüyorsunuz ya. isteyince ben de süslü cümleler yapıyor, nutuklar söyleyebiliyorum.

Sonra masaya yaklaşarak:

-Hele durun bakalım, neleriniz var?.. dedi. Porto şarabı ha… Hem de en iyi markalısı.

“Medok”unuz da şehrin en yüksek mağazasından alınmış. Maşallah şu kaya balıkları demek kuru bir gösteriş… Hele şu şişelere bir bakın heh, heh!.. iyi ama, bunları size ekim veriyor? Zavallı Rus köylüsü değil mi? Nasırlı elleri ve terli alınları ile kazandıkları parayı çocuklarından alarak, onların haklarını çiğneyerek size getiriyorlar. Bunda belki hükümetten çalınmış bir hisse bile vardır. Fakat muhterem papazlar, siz şu biçare halkı soyuyorsunuz.

Rahip Jozef:

-Sizi pek küçültüyor bu sözler!

Diye atıldı. Paisyüs, hiç sesini çıkarmıyordu. Miyosov, daha ziyade dayanamayarak odadan dışarıya fırladı. Arkasından Kalganov de çıkmıştı.

Fiyodor Pavloviç:

-Ben de gidiyorum papaz efendiler ve diz çökerek yalvarsanız bile dönmem. Sizlerime de ilave edecek bir şey bulamıyorum. Yalnız gençliğimin intikamını alıyorum. – Yumruğunu masaya vurarak – bu manastır, benim hayatımda büyük bir rol oynamıştır. Onun yüzünden ne acı gözyaşları döktüm!.. Uğramış karımı benim aleyhime sizler çevirmiştiniz. Beni bütün komşu kasabalara varıncaya kadar bedduaya layız bir adam olarak yaydınız. Artık yeter papaz efendiler.

Artık yeter. Biz hür bir asırda, buhar kuvvetinin saltanat sürdüğü şimendiferlerin, vapurların, işlediği bir zamanda yaşıyoruz. Bundan sonra benden bir değil, beş yüz değil bir tek ruble bile alamayacaksınız.

Halbuki Pavloviç bu kilise yüzünden ne bir damla gözyaşı dökmüş, ne de

para harcamıştı.

Fakat Fiyodor bu uydurma gözyaşlarıyla o kadar heyecanlanmıştı ki, onları şimdi kendi de sahih zannediyor ve gerçekten köpürüyordu. Ama bu köpürmeye rağmen artık tornistan etmek zamanı geldiğini de kestirdi. Bütün iğrenç yalanlarına karşı başpapaz sadece tekrar eğildi ve:

-Mukaddes kitaplarda, şu da yazılıdır, dedi: “Sana karşı savrulan iftiralara sabır ve tevekkülle tahammül et ve asla bunları yapana karşı kin gütme!...”

-Palavra... Palavra, hepsi palavra! Devam edin bakalım papazlar devam edin. Ben gidiyorum. Babalık hakkımı kullanarak oğlum Aleksi’yi de alacağım. İvan, benim pek akıllı oğlum, müsaade et de senin de arkam sıra gelmeni isteyeyim. Von Shon!.. Sen de gel be... Burada ne yapacaksın? Gel bana... Pamuk yağı yerine sana domuz yavrusu kebabı yedirir, konyak, likör ikram ederim. Hatta belki bir kız bile bulurum. Hadi gel, şu fırsatı kaçırma, başına konan devlet kuşunu yobazlıkla ürkütme!..

Fiyodor bu kirli cümleleri salona döktü ve bağıra çağıra kollarını sallaya çırpına çıktı. İşte Rakitin’in görüp de Aliyoşa’ya gösterdiği şey, bu çıkıştı.

Aliyoşa’ya babası:

-Aleksi, bugünden tezi yok eve gel. Yastığını, yorganını al, burada hiçbir şeyin kalmasın!

Diyerek uzaktan seslenmişti.

Aliyoşa, hiç sesini çıkarmadan, ama içinden ığıl ığıl kan giderek bu sahneyi seyrediyordu.

Fiyodor aramaya bindi. Arkasından karanlık siması ile İvan da atladı. Dönüp kardeşini selamlamamıştı bile. Maksimov da koşa koşa geliyordu. Hatta bir aralık az kaldı bir basamaktan atlarken ayağını kıracaktı. Sıçraya sıçraya koşuyor, bir yandan da garip bir gülüşle:

-Beni de götür, ben de seninle beraber geliyorum!..

Diyordu. Bunu görünce Fiyodor sevinçle haykırdı:

-Nasıl Von Shon derken hakkım yok mu imiş! Bu hortlayan hakiki Von Sohn’dur. Ulan cehennemden nasıl çıktın?.. Ya şu sofradan nasıl ayrılabildin. Bunun için hayasız bir surat sahibi olmak gerektir. Bu suratlardan bir tanesi bendedir. Fakat onun bir eşinin sende oluşu beni şaşırtıyor. Hadi gel, atla. İvan, bırak da binsin... Adamakıllı eğleneceğiz.

Ayaklarımız altına serilecek. Seyisin yanında oturmak ister misin Von Shon? Geç oraya öyle ise Von Shon!..

İvan arabaya binmek isteyen adamın göğsünden itti. Maksimov sendeledi. Düşmeyişi de bir tesadüf eseri idi. İvan bunu yaptıktan sonra arabacıya

keskin ve sert bir sesle:

-Çek!

Emrini verdi. Araba yollandı.

Biraz sonra Fiyodor İvan'a bakarak:

-Amma da tuhafsın ha, dedi; bu manastır ziyaretini tertip eden sensin. Şu halde ne diye darılıyorsun?

İvan kızgın bir tavırla:

-Acayiplik etmeyin de biraz dinlenin!..

Cevabını veri. İki dakika sonra babası yine söylendi:

-Bir kadeh konyak olsaydı bütün sinirlerimi yatıştırırdı.

İvan bunu işitmezlikten geldi.

-Eve varınca sen de bir kadeh içersin değil mi?

İvan yine cevap vermedi. Fakat Fiyodor da bir türlü susmak bilmiyordu:

-Belki senin hiç hoşuna gitmeyecek ama, ben Aliyoşa'yı manastırdan büsbütün alacağım.

İvan, adam sen de ne halt edersen et, manasına gelen bir tavırla omuzlarını silkti ve yola dönerek etrafı seyretmeye başladı. Artık eve varıncaya kadar aralarında bir tek söz geçmedi.

ÜÇÜNCÜ PARÇA

ŞEHVET HASTALARI

1

Uşaklar arasında

Fiyodor Pavloviç, biraz eski, fakat sağlam bir evde oturuyordu. Bu kırmızı çatılı kül rengi bina, geniş ve rahat bir evdi. Bir zemin katı, bir bodrumdan ibaret bu binanın gizli köşeleri ve saklı merdivenleri vardı. Bu aralıklarda sıçanlar hora teperlerdi. Fakat Fiyodor bunlara pek aldırmaz ve "onların sayesinde geceleri yalnızlığımı duymuyorum!"

derdi. Filhakika bu adam akşam olunca uşakları pavyonlara gönderir ve kendisi burada kapanır kalırdı. Avluda yapılmış olan bu pavyon geniş ve sağlamdı.

Fiyodor, yemek kokusundan hoşlanmadığı için mutfağı da bu pavyonda yaptırmıştı. Ve yaz kış yemek oradan gelirdi. Bina lüzumundan büyük

yapılmıştı. Bugünkünden beş kere daha kalabalık bir aile burada ferah ferah oturabilirdi. Fakat büyük evde Fiyodor ile oğlu ve pavyonda da üç uşaktan – Grigori, karısı ve genç Smerdiyakov'dan – başka kimse yoktu. Bu üç kişiden sırası geldikçe ayrı ayrı bahsedeceğiz. Grigori ile evvelce tanışmıştınız. Bu, azimkar ve hiçbir suretle eğilmez karakterli bir adamdı. Gayesine doğru – bu gaye kendisini birçok kereler aldattığı halde – sarsılmaz bir bağlılıkla yürürdü.

Karısı, ona büyük kalbiyle bağlı ve pek muti bir kadındı. Fakat köleliğin kaldırılması üzerine Moskova'ya gitmek, biriktirdikleri para ile küçük bir ticarete girişmek için Grigori'ye çok yalvarmış ve epey üzmüştü. Grigori, karısının bu tekliflerini yersiz ve mertliğe uygunsuz bulduğu için hep reddederdi.

Marta İğnatiyevna'ya şöyle derdi:

-Sen vazife nedir bilir misin?

-Bilirim kocacığım, bilirim. Fakat burada kalmamızın neden vazife olduğunu anlamıyorum.

-İster anla, isten anlama, buradan ayrılamayız. Bundan sonra da artık bir daha vırvır etme!

Bu, son söz oldu ve kaldılar. Fiyodor da onlara küçük aylıklar bağladı. Sektirmeden verirdi. Grigori, efendisinin üstünde nüfuzu olduğunu da bilirdi. Birçok noktalarda kuvvetli ve azimkâr olan Fiyodor bazı yerlerde anlaşılmaz bir ürkekliğe kapılırdı. Bu halinden ötürü sağlam ve namuslu bir adama muhtaçtı. Grigori'nin namusu, bağlılığı ve sadakati ise bin imtihandan geçmişti. Fiyodor, derbeder yaşayışı içinde birçok kereler dayak yemek tehlikesine uğramış, hepsinden de adamakıllı çıkışır, fakat aynı kötülüğün, bir kere daha işlenmesine mani olamazdı.

Fiyodor'un Grigori'ye olan ihtiyacı, dayaktan korktuğu için değil, daha karışık, daha derin ve daha ruhî sebeplerden ötürü idi. O, yanında emin bir adamın bulunmasına şiddetli bir ihtiyaç duyuyordu. Muzır ve tehlikeli bir zehirli hayvan gibi fenalık yapmaktan çekinmeyen bu ruh hastası, sarhoş olduğu vakit, anlaşılmaz ıstıraplarla kıvranır ve

"Canım ağzımdan çıkıyor sanıyorum!" derdi. İşte böyle zamanlarda, Fiyodor emin, sağlam, metin ve bütün kusurlarını bildiği halde bağlılığı yüzünden bunlara tahammül eden bir adamın yanıbaşında bulunmasını isterdi. İsterdi ki, bu adam onu ayıplarından dolayı ne dünya, ne ahiret cezasıyla korkutmasın ve lazım geldiği vakit başkalarına karşı korusun.

Bu başkaları kimlerdi?.. Bunu, o da bilmez, yalnız bu düşmanın kuvvetli ve korkulacak bir adam olduğuna inanırdı. Böyle buhranlı zamanlarda karşısına onu almak, ona söz söylemek ihtiyacını duyardı. Eğer karşısındakini neşeli görürse, kendisinin de kederi dağılır, aksi taktirde daha beter bile hale düşerdi.

Fiyodor Pavloviç, Grigori'yi gece uyandırarak yanında alıkoymak ihtiyacını ancak pek seyrek hissetmişti. Onu görür görmez içi ferahlar, hatta bazen hiç konuşmadan göndererek yatağına serilir ve rahat bir uykuya dalardı.

Aliyoşa'nın baba ocağına döndüğü vakit de buna benzer vakalar olmuştu. Delikanlı, bu hadiseler karşısında sinirlenmez, babasını ayıplamaz, şefkatli bir sabır ile yardıma koşardı. İhtiyar çapkına bu haller dokunur ve kendi ifadesine göre yüreğini parçalardı.

Aliyoşa evden ayrılınca, Fiyodor, o vakte kadar inkar ettiği birtakım duyguların içinde doğduğunu sezer gibi olmuştu.

Grigori'nin, Dimitri'nin annesi Adelaid İvanovna'dan hiç hoşlanmadığını ve evin ikinci hanımı Sofiya'yı ise bilakis hem Fiyodor, hem de bütün âleme karşı müdafaa ettiğini söylemiştim. Bu hastalıklı kadıncağız, onun nazarında kutsîleşmiş ve aradan yirmi yıl geçtikten sonra bile, ondan saygısızca bahsedilmesine katlanamamıştı.

Grigori, serinkanlı, durgun, az konuşur ve ancak temiz mevzular için ağzını açan ağırbaşlı bir adamdı. İlk görüşte onun kendisine candan bağlı olan karısını sevip sevmediği kestirilemezdi. Fakat Grigori bu yumuşak başlı, cana yakın kadının gerçekten severdi.

Marta İğnatiyevna, kocasından daha zeki, hele hayat işlerinde muhakkak ki, daha uyanık bir kadındı. Bununla beraber kadıncağız, kocasına körü körüne bağlı idi ve büyük bir hürmetle onu sayardı. Ama, aralarında ancak pek lazım olan sözler geçer, uzun konuşmazlardı. Mühim mevzuları Grigori kendi kendine düşünür, karısını bu türlü karar ve hüküm işlerine karıştırmazdı.

Grigori, karısına, ilk evlendikleri sene bir kere, şöyle hafifçe biri dayak atmış ve bir daha hiç el kaldırmamıştı. Bir bayram günü, kendilerinin henüz azat edildikleri kölelik zamanına ait bir bayram günü, çiftlikte toplanmışlar ve "bu yeşil güzel ovalarda..."

şarkısını söyleyerek dans etmişlerdi. İşte o gün Marta, herkes gibi yapacağına, tutmuş

Miyosov'larda hizmetçi iken, hanımlarına ders öğreten muallimin gösterdiği figürlerle saza uymuştu.

Grigori, bunu görmüş ve eve dönünce, karısını saçlarından yakalayarak hafifçe dövmüş.

Marta da bundan sonra artık gösterişi bırakarak herkes gibi dans etmeye ant içmişti.

Minimini iken ölen bir taneden başka, Allah onlara çocuk ihsan etmemişti. Grigori çocukları sever ve bu sevgisini de saklamazdı. Adelayid, âşkıyla kaçınca, o zaman üç yaşında olan Dimitri'yi almış, kendi eliyle yıkayıp

tarayarak ona evlat gibi bakmıştı. Daha sonraları İvan'la Aliyoşa'ya da aynı sevgi ile bakmıştı. Bu yüzden bir de tokat yediğini biliyorsunuz.

Kendi öz çocuğu, ona ancak karnında iken sevinç vermişti. Çünkü doğduğu gün, bu çocuğun altı parmaklı olduğunu görüp üzülmüştü. Grigori, vaftiz gününe kadar sırrını sakladı. Bahçeyi belledi durdu. Vaftiz saati gelince, o da bir karar vermiş olacak ki, davetlilerin ve Fiyodor'un bulunduğu odaya girerek:

-Bu çocuk vaftiz edilemez!

Demiş, sonra uzun uzun papaza bakmıştı.

Papaz hayretle:

-Niçin?

Diye sordu.

-Çünkü... Çünkü bu çocuk bir ejderhadır!

Grigori bu sözleri kekeledi ve:

-Bir yaradılış cilvesi galiba...

Diye cümlesini tamamladı. Tahmin edeceğiniz gibi kahkahalarla gülüşüldü ve çocuk vaftiz edildi. Grigori dini törenin bütün icaplarını yaptı. Ama çocuk hakkındaki kanaatinden de vazgeçmedi. Yavrunun ancak iki haftalık ömrü varmış. Bu iki hafta içinde Grigori onu hiç kucağına almadı. Okşamadı, sevmedi. Hatta bütün vakitlerini hep dışarıda geçirdi; fakat çocuk ölünce, tabuta kendi eliyle koydu. Mezara kendi eliyle indirdi ve sonra toprağa kapanarak büyük bir kederle ağladı. Bir daha ondan hiç bahsetmedi. Karısı bile ancak o, evde yokken yavaş sesle yavrusunun adını anardı.

Kadıncağız, yalnız şunun farkına varmıştı. Bu ölümden sonra kocasının din duygularında yeni bir heyecan seziliyordu. Akşamları gözlüklerini takarak dua kitaplarına dalıyor, hele yortu günlerinde yüksek sesle okuyordu. Zaten ciddi bir adam olan Grigori, bu dini heyecanla, büsbütün ağırlaşıyordu.

Çocuğunun ölümü, onda garip bir hassasiyet uyandırmıştı. Hatta yavrusunun toprağa konulduğunun ertesi gecesi Marta İğnatiyevna, birdenbire uyanmış ve yeni doğmuş bir çocuk sesi duyar gibi olarak korkmuştu. Bu korku ile kocasını kaldırdı. Adamcağız kulak kabartarak etrafı dinledi, sonra:

-Kadın iniltisi! Deyip giyindi.

Ilık bir Mayıs gecesiydi. Merdiven başına çıkınca, iniltilerin bahçe tarafından geldiğini anladı. Fakat bahçe kapısı kilitliydi ve ancak yüksek bir tahta perdeden aşılarak buraya girilebilirdi.

Grigori, tekrar içeriye döndü. Feneri yaktı ve canının acısından ne dediğini bilmeyen karısının:

-Çocuğumun, yavrumun sesini duyuyorum!

Feryadına aldırmayarak, karanlık sebze bahçesine daldı. Sesler, dipteki kulübeden geliyordu. Grigori, kapıyı açınca hayretten donakalmıştı. Bütün kasabanın tanıdığı zavallı bir deli kız orada samanlar üstünde doğurmuştu. Kendi de can çekişiyordu.

Bu işte Grigori'nin şüphelendiği bir ihtimali kuvvetlendiren bir hal vardı. Elizabet, kasaba halkının merhametini çeken pek kısa boylu ve aptal bir kızdı. İri yanaklı, kırmızı yüzlü, sabit bakışlı, çirkin, ablak bir budala... Yaz kış yalınayak dolaşır ve arkasında bir kenevir gömlekten başka bir şey taşımazdı. Hiç taranmamış saçları kendiliğinden kıvırcıktı ve başının üstünde bir kazak kalpağı gibi yükselirdi. Çok kere çamurlara bulanmış bir halde görülürdü. Çünkü kuru otlar, yapraklar üstünde yatar, aklına estiği yere kıvrılırdı.

Ayyaş ve serseri İlya, bu kızın babası idi. Anası ise çoktan ölmüştü. İlya her eve geldikçe bu zavallı kızı insafsızca dövüyordu. Bereket versin ki, Elizabet, bütün halk tarafından korunduğu için, evine ancak pek seyrek uğrardı.

Gerek İlya'nın çalıştığı evin efendileri, gerek kasaba esnafı bu kızı birçok kereler giydirmişler, kuşatmışlar, yarı çıplak ve uygunsuz bir halde dolaşmasına mani olmak istemişler. Aptal kız, kendisinin giydirilmesine sesini çıkarmaz, fakat daha hemen o gün bir kilise kapısında, tepeden tırnağa kadar soyunur ve yine eskisi gibi yalınayak, başıkabak sokakları dolaşırdı.

Fakat bir gün şehre yeni bir vali tayin edilince iş sarpa sardı. Yeni vali, bu kızın yetişmiş, dolgun vücuduyla sokaklarda çıplak gezmesini ahlaka uygun bulmadı. Zavallının deli olduğunu söylediler. Fakat vali, "Deli de olsa bu halde bırakılamaz!" dedi. Biraz sonra o da değişince, kız yine eski halinde kaldı. Bu sıralarda babası da ölmüş ve aptallığına yetimlik de eklenerek bir kat daha merhamete layık olmuştu.

Nitekim, ona kasabanın en katı yüreklileri ve bu tiplerin en amansız düşmanı sayılan çocuklar bile sataşmaz olmuştu. Herkes seviyor ve acıyordu. Hiç tanımadığı evlere girdiği halde kimse onu kovamazdı. Bilakis her gören ona yardım eder ve sadaka verirdi. Kız, bu paraları harcamaz, götürür, ya kilisenin yardım sandığına, yahut hapishanenin kumbarasına atardı. Ona çarşıda bir hayır sahibi çörek, pasta verse, o da ya ilk rastladığı çocuğa hediye eder, yahut da kasabanın en asil ailesinden bir hanımı durdurarak ona peşkeş çekerdi. Onun verdiği asla geriye çevrilmezdi. Kendisi, siyah ekmek ve su ile yaşardı. En zengin dükkanlara girer çıkar, mal sahipleri hiç yüksünmezlerdi. Çünkü bilirlerdi ki, binlerce rubleyi önüne serseler, Elizabet bir metelik bile almaya tenezzül etmeyecektir.

Bazen, kiliselerin içerlek kapıları altında, bazen de sebze bahçelerinde yatardı. Haftada bir kere, babasının efendilerini ziyarete gelir ve onların ahırında yatardı. Herkes bu kızın şu halde nasıl yaşayabildiğine şaşardı. Kar, buz, fırtına onu daima böyle çıplak bulurdu.

Boyu kısa olmasına rağmen harikulade kuvvetli ve sağlam bir vücudu vardı. Bazıları, onun paraya, mala karşı gösterdiği tokgözlülüğü gururuna verirdi. Fakat bu düşünüş

doğru değildi. Zavallıcık dilsizdi. Bir kelime söyleyemezdi. Arada sırada ağzının içinde dili oynar, çakal sesleri çıkarırdı. Böyle bir mahlukta gururun yeri kalır mı hiç?

Sıcak ve aylı bir eylül gecesi kulüpten çıkan beş altı sarhoş, en kestirme yollardan evlerine dönüyorlardı. Yol bahçelikler arasından geçiyordu. Onlardan başka görünürlerde kimsecikler yoktu.

Sarhoşlar, bir ot yığınının üstünde uyuyakalan Elizabet'i gördüler. Etrafına dizilerek edepsizce şakalara giriştiler. İçlerinden biri garip bir fikir ortaya attı:

-Buna da kadın gözü ile bakacak bir mahluk bulunur mu acaba? Dedi.

Hepsi tiksinerek:

-Hayır!

Cevabını verdiler. Fakat onların arasında bulunan Fiyodor Pavloviç:

-Ben, sizin gibi düşünmüyorum. Pekala bulunur. Hem bunun kendisine mahsus garip bir çeşni farkı da olmak gerektir.

Fikrini ileri sürdü. Fiyodor, bu sıralarda maskaralıktan hoşlanıyordu. Şapkasında yeni ölen ilk karısının yasını tutan siyah bir tül taşıdığı halde öyle ahlaksız bir ömür sürüyordu ki, en hayasız çapkınlar bile ondan utanıyorlardı.

Fiyodor'un deli kız hakkındaki fikri, çapkınlar çetesini biraz daha şaşırttı. İçlerinden biri Fiyodor'dan yana çıktı ve kışkırttı. Ötekiler iğrenerek yüzlerini buruşturdular. Ama neşeleri de gittikçe artıyordu. Gülüştüler ve şakalaşarak yollarına devam ettiler. Fiyodor, sonraları, kendisine telmihler yapıldıkça, herkesle beraber uzaklaştığını söylerdi.

Kimbilir belki doğrusu da bu idi. Hiç kimse için iç yüzünü öğrenemedi. Fakat beş altı ay sonra, Elizabet'in gebeliği meydana çıkınca, bütün kasaba halkı, bu rezilce hareketten şiddetli bir isyan duydu. Çok geçmeden Fiyodor'u itham eden bir dedikodu şehre yayılmıştı. Bu dedikodu, nereden çıkıyordu?.. Gece onunla beraber dönenlerden mi?..

Hayır, çünkü kızın karnı şişip de iş anlaşıldığı vakit, onlardan yalnız bir kişi kasabada idi.

Ötekiler şuraya buraya dağılmışlardı. Kalan adam ise, ağırbaşlı, yaşlı bir aile babası idi.

Şüphe etmiş olsa bile böyle bir şeyden bahse tenezzül edemezdi.

Fiyodor, hiç oralı olmuyor, basit tabaka ile temas etmediği için, dillerde dolaşanlara cevap vermek lüzumunu duymuyordu. İşte bu sıralarda, Grigori, efendisinin tarafını tutarak, cesur ve atılgan bir müdafaaya girişmişti. Yalnız müdafaa ile de kalmıyor, bütün kuvvetini harcayarak halkın içine yerleşen inanışları söküp atıyor:

-Dünyada bu işi yapsa yapsa Karp haydudu yapar! Diyordu.

Karp, zindandan kaçarak bizim havalide saklanmış bir kürek mahkumu idi. Grigori’nin buluşu akla yakın geliyordu. Bazıları da bu herifin o gecelerde birkaç yolcuyu soyduğunu da hatırladılar. Artık anne olan zavallı kıza karşı, halkın şefkat ve merhameti artmıştı.

Hatta zengince bir mağaza sahibi olan dul bir kadın, nisan sonunda doğurması için onu evine bile aldı. Deli kızı başıboş bırakmıyorlar, her halini kolluyorlardı. Fakat bütün dikkatlere rağmen, bir gece, tam doğuracağı gece evden kaçmış ve Fiyodor’un bahçesine atlamıştı. Karnı burnunda iken, sancılarla kıvranması lazım gelen bir saatte o yüksek parmaklığı nasıl aşabilmişti?.. Aşmış ama yaralanmıştı.

Grigori, onu bu halde görünce hemen karısını çağırarak ilk tedavileri yaptırmış, bir yandan da komşu ebe kadının evine koşup getirmişti. Çocuğu kurtardılar, fakat anne, şafak sökerken öldü. Grigori yavruyu aldı. Pavyona götürerek karısının dizleri üstüne koydu ve:

-İşte anası babası biz olacağımız bir öksüz, dedi. Bunu bize küçük ölen evladımız gönderiyor. Şeytanın oğlu ile bir masumun kanından hasıl olmuştur. Al, bunu besle, büyüt ve sakın ağlama!..

Marta, çocuğu büyüttü. Vaftiz adını Pavel koymuşlardı. Buna, bazıları öteki babası Fiyodoroviç lakabını da eklemişlerdi. Bu ekleyişte yine eski telmihlerin kokusu vardı.

Fakat Fiyodor, bunlara kızmıyor, hatta zevk alır gibi bile görünüyordu. Fiyodor daha sonraları çocuğa anasının adından çıkardığı bir isim de taktı. Artık herkes onu Smerdiyakov demeye başladılar.

Hikayemizin başladığı tarihlerde Smerdiyakov, Fiyodor’un hizmetine bakıyor ve Grigori ile ihtiyar Marta pavyonunda oturuyordu. Ona başlı başına kitabın bir kısmını vermek iyi olurdu. Fakat bir uşak parçası ile okuyucularımı yormaktan çekindiğim için kısa kesiyorum. Hem zaten vukuatın akışı içinde onunda rolü var.

2

Ateşli bir kalbin manzum itirafları

Arabadan kendisine bağıran babasının emirlerini dinlerken, Aliyoşa, şaşkın ve içi altüsttü. Manastırdan uzaklaşan babasına bakarak yerinde donmuş gibi kaldı. Neden sonra heyecanını yenerek kendine gelince, mutfağa koştu. Başpapazın dairesinde neler olup bittiğini öğrenmek istiyordu. Orada çok durmadı. Kafasında halledilecek meseleleri serinkanlılıkla düşünebilmek için, yola koyuldu. Be meseleler, babasının bağıra çağıra verdiği “pılını pırtını topla, eve gel!” emirleriydi. Gerçi bu çılgınlıkların saman ateşinden ibaret geçici bir heyecan mahsulü olduğunu biliyor ve korkmuyordu. Belki daha o gün babası, onun manastıra dönmesine izin verecekti. Fakat, Aliyoşa’nın şimdi başka bir korkusu vardı. Bu korkunun rahatsızlığı o kadar büyüktü ki, kendi kendisine içinden çıkamıyordu. Onun yüreğini oynatan şey, bu sabah Madam Koklakov’un verdiği mektuptu. Katerin İvanovna bu mektubunda görüşmek için şaşılacak bir ısrar gösteriyordu.

Bu ısrar ve Katerin’le görüşmek ısrarı onu heyecanlandırıyor, araya karışan bunca gürültü ve rezalet bile yüreğindeki ürpermeleri gideremiyordu. Katerin’i tanırdı.

Manastıra geleceği güne kadar onların yanında yaşamıştı. Fakat çok seyrek görüşürler ve hemen hiç konuşmazlardı. Aliyoşa, onda güzel, büyük ve kibirli bir hanım hali sezmişti.

Kızın güzelliğinden korkmuyordu; fakat içinde ona karşı izah edemediği bir ürkeklik vardı.

Katerin’in maksadı, kendisine karşı suçlu olan Dimitri’yi kurtarmaktı. Bunu da sırf asil yüreğinin emriyle yapıyordu. Delikanlı bunları sezmekle beraber, kızın evine yaklaştıkça heyecanının da çoğaldığını görüyordu.

İvan, babasının yanında olduğu için herhalde orada olmayacaktı. Dimitri de yaptığı işten sonra tekrar oraya dönemezdi. Aliyoşa, Katerina’ya gitmeden önce Dimitri ile konuşmak istiyordu. Fakat o da kimbilir şimdi nerelerde idi...

Delikanlı bir an durdu. İstavrozlandıktan sonra, müthiş şahsiyetin evine doğru metin adımlarla yürümeye başladı. Evi bilmiyordu. Fakat ana caddeden geçerek yolu uzatmıştı.

Kasaba büyük olmakla beraber, yolları epey acayipti. Ara sokaklar açılmadığı için bir yere vaktinde sapılmazsa, mesafe epey uzar. Acele etmek lazımdı.

İşte bu yüzden düz caddeyi bırakarak tenha ve ıssız bir kestirmeye saptı ve orada hiç ummadığı biriyle karşılaştı. Bir çalılığın arkasında yalnız başı görünen kardeşi Dimitri, ona “sus!” işareti yapıyor, ses çıkarmadan yaklaşmasını istiyordu.

Yanyana gelince Dimitri:

-Hele şükür başını kaldırabildin! Az daha seslenmeye mecbur olacaktım. Atla şuradan, gel yanıma, tam vaktinde düştün. Ben de seni düşünüyordum.

Aliyoşa da kardeşini gördüğüne sevinmişti. Fakat nasıl atlayacağını bir türlü kestiremiyordu. Dimitri kuvvetli, atlet eliyle onu yakalayarak atlattı. Cübbesi uçarak ne de hoş sıçramıştı.

Ağabeyi, sevinç delisi olmuş bir halde:

-Şimdi, hadi bakalım dedi.

Aliyoşa, etrafına bakındı. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Geniş, ıssız bir bahçede idiler.

Şaşkın şaşkın:

-Nereye? Hem burada yalnızız, niçin yine yavaş sesle konuşuyoruz? Diye sordu.

Sesine olanca hızını veren Dimitri:

-Niçin mi?.. diye haykırdı. Eğer sebebini bilirsem arap olayım. Bak hele, ne acayip bir hale düşmüşüm, bak ta ibret al!.. Ben, buraya bir sırra ermek için gelmiştim... İçimde galiba bir duygu beni fısıltı ile konuşmaya mecbur etti. Anlıyorsun a... Hele gel... Evvela seni bir kucaklayıp öpeyim. Şuracıkta oturup hep bu beyti tekrarlıyorum: Tanrı yeryüzünde muzaffer olsun,

Tanrı benim ruhumda da muzaffer olsun.

İki dönüm kadar olan bahçenin, yalnız kenarlarına ağaçlar dikilmişti. Elma, akkavak, ıhlamur, kayın ağaçlarının altında da frenk üzümü kümeleri sıralanıyordu.

Bahçenin arkası, harman yerini andırıyordu. Bahar gelince, sahibi burasını birkaç rubleye kiraladı. Pek az zamandan beri işlenmeye başlayan sebze bahçesi de evin yanında idi. Dimitri, kardeşini en ücra köşeye götürdü. Orada yaprakların, çiçek ve fidanların, sarmaşıkların arkasında yeşil boyalı, eski, harap fakat hala yağmurlu havalarda sığınılabilecek bir kulübe vardı. Bu pavyon söylenenlere göre, elli yıl önce emekli bir miralay tarafından yaptırılmıştı. Döşeme çürümüş, tavan örümcek ve toz içinde kalmıştı.

Ortada yeşil boyalı bir masa ve etrafında yere mıhlı sıralar vardı. İşte yalnız bunlar hala kullanılabilecek bir halde idiler.

Bu masanın üstünde yarısına kadar boşalmış bir şişe ve küçük bir kadeh duruyordu.

Aliyoşa, zaten ağabeyinin taşkın halini farketmişti. Mitya kahkahalarla gülerek:

-Konyak! Dedi. Yine içinden: “hala içiyor!” diyeceksin ama görünüşe bakarak sakın hükmetme:

“Boş ve yalancı halkın dediklerine kanma!

“Şüphelerinden vazgeç.”

Ben sarhoş olmak için içmiyorum. Senin şu domuz Rakitin’in dediği gibi yudum yudum tadıyorum. O hep böyle diyecek. Hele gel şöyle yanıma otur. Seni kollarımın arasına alıp ezmek istiyorum. Çünkü inan ki, dünyada senden başka hiç kimseyi ama hiç kim..se..yi sevmiyorum.

Son kelimeleri bir iptilâ ihtirasıyla söylemişti.

-Sen de talihsizliğim yüzünden aşık olduğum başka bir yosmasın... Ama aşık olmak, sevmek değildir. Bir insan hem aşık olur, hem ondan nefret eder. Bunu iyici belle. Buraya kadar keyifle konuştum. Masaya, yanıma otur ki, seni görebileyim. Otur, dinle çünkü artık söylemenin zamanı gelmiştir. Ama yavaş söyleyeceğim. Çünkü burada duvarların bile kulağı var.

Herşeyi , herşeyi öğreneceksin. Burada bulunduğum şu beş günden beri, seni görmek için müthiş bir arzu duyuyorum. Demek sen, benim için vazgeçilmez bir ihtiyaç imişsin...

Ancak yalnız sana herşeyi söyleyebilirim. Şunu bil ki, benim için yarın bir hayat bitip, başka bir ömür başlıyor. Sen, hiç rüyada bir uçuruma yuvarlandığını gördün mü? Ben onu gerçekten duyuyorum. Gerçekten o hal içindeyim. Dur, böyle fellenme! Bak ben korkuyor muyum? Duyduğum korku değil, bir sarhoşluk tadı gibi bir şey... Hem sonra...

Bana vız gelir korku; falan filan!..

Her taraf yemyeşil. Hava açık, güneş pırıl pırıl. Hala yaz içindeyiz... Sen nereye gidiyordun?...

-:Babama gidiyordum. Geçerken de Katerina’ya uğrayacaktım.

-Ona ve sonra moruğa... Dünyada fikir birliği olursa işte bu kadar olur... Ben de seni evvela ihtiyara,, sonra da onu gönderecektim...İkisiyle de bütün hesaplarımı kesmek için...Kimi olsa gönderebilirdim. Fakat bana bir melek lazımdı. İşte sen de kendiliğinden geldin.

Aliyoşa ıstırapla burkularak:

-Sahi mi?... Beni göndermek istediğim gerçek mi?

Diye sordu.

-Dur! Herşeyi bildiğini, hiç olmazsa sezdiğini anlıyorum. Sözümü kesme, ağlamadan dinle!

Dimitri dalgın bir halde ayağa kalktı:

-Sen kendiliğinden gitmiyorsun değil mi? Herhalde o, yazarak çağırdı?

Aliyoşa, cebinden tezkereyi çıkararak, ağabeyine uzattı. Dimitri mektuba hızlı bir göz gezdirdi.

-Sen kendiliğinden gitmiyorsun, değil mi? Seni bu yoldan sevkeden Allah'a da şükürler olsun... Hani masallarda söylenen altınbalık gibi ihtiyar balıkçıya geldin meleğine günahlarımı itiraf ettikten sonra, bir de yer melaikesine aynı itirafta bulunmak istiyorum.

Çünkü sen gerçekten bir meleksin. Beni dinleyecek ve affedeceksin. Benden daha asil biri tarafından hakkımda af duası okunmasına muhtacım.

Farzet ki, iki kişi arz ile alakalarını keserek semalara yükselsin. İçlerinden birisi uçmadan önce arkadaşına eğilerek:

-Bunu, yahut şunu yap!

Desin ve bu istenilen şeyler de, ancak ölüm döşeğinde söylenebilen soydan dilekler olsun.

Buna muhatap, bir dost veya arkadaş.

-Hayır!

Diyebilir mi?

-Peki. İstediklerini yapacağım. Ama, söyle ki, bileyim, nedir bunlar?

-Yooo!.. Böyle beni sıkıştırma. Acele işe şeytan karışır. Koşmağa hacet yok. Dünya, yeni bir havanın içine giriyor. Ne yazık ki, Aliyoşa, s en heyecansız bir gençsin. Yok öyle değil, asıl coşmayan benim, ben...

Ey insan asil ol!

Bu şiir kimin acaba!

Aliyoşa, dinlemeye karar vermişti. Dimitri, bir müddet dalgın durdu. Dirseklerini masaya dayamış, alnını avuçları içine almıştı. İkisi de susuyordu.

-Aliyoşa, Aliyoşa'cığım, dünyada beni gülmeden dinleyecek yalnız sen varsın. İtiraflarıma Şiller gibi zevk adlı bir ilahi ile başlamak isterdim... Ama Almanca bilmiyorum. Sakın sarhoşlukla abuk sabuk konuşuyorum sanma. Benim kafayı tutabilmekliğim için iki şişe konyak lazım. Halbuki henüz şişenin dörtte birini bile içmiş değilim. Hayır, ben maymun değil, Herkül'üm. Çünkü kahramanca bir karar vermiş bulunuyorum. Zevksizliğimi hoş

gör. Zaten bugün benim affedilecek daha birçok kusurlarım da olacak. Dur hele meraklanma. Uydurma şeyler söylüyorum zannetme. Hayır en kestirme yoldan yürüyorum.

Dimitri, bunları söyledikten sonra başını kaldırdı, biraz düşündü ve heyecanlı bir sesle okumaya başladı:

Vahşi, çıplak ve ürkek Troglodyte

Mağaralarda saklanıyordu;

Bedevî, ovalarda geziyor

Ve etrafı yağmalıyordu.

Ormanda yayı ve okuyla

Avcı dolaşıyordu.

Dalgaların bu misafiri sevmez kıyılara

Atacağı kazazedelerin vay haline!

Bahçelerin meyveleri, tatlı salkımlar

Hiçbir ziyafeti süslemiyor;

Kanlı mihraplar üstünde

Yalnız kurbanların vücutları tütüyor.

Göklerden inen ilah,

Nereye baksa

İnsanlığın çiğnendiğini görür.

Şiiri bitince, Mitya’nın göğsü hıçkırıkla sarsıldı. Aliyoşa’nın elini tuttu:

-Dostum! Dostum, dedi. İnsanlık bugüne kadar hep ıstırap içinde yaşadı. Beni içki içmekten, kadın okşamaktan başka bir şeye yaramayan zabit elbiseli bir kukla sanma.

Alçaklık ve hakaret insanlığın paylaştığı bir şeydir. Zihnim işte hep bununla dolu. Ben işte bu ezilen ve tahkir edilen adamı düşünüyorum. Çünkü o adam benim.

Adam oğlunun ruh kuvvetiyle

Alçaklıktan kurtulabilmesi için

En eski anne olan toprakla

Ebedi bir ittifak akdetmesi lazımdır.

İyi ama, bu ebedî ittifakı nasıl akdetmeli?... Ben, toprağın göğsünü yararak onu doğurtmuyorum. Ekinci mi, çoban mı olmalıyım? Nereye gittiğimi bilmeden yürüyorum.

Yolum, beni parlak bir aydınlığa mı, yoksa utanılacak bir yere mi çıkaracak? Fenalık işte burada. Dünyanın her hali başka bir muammadır.

Alçaklık ve âdilik çukurlarına düştüğüm zamanlarda hep bu şiiri okudum. Bu manzume beni uslandırdı mı? Hayır! Niçin? Çünkü, ben bir Karamazof'um. Çünkü uçuruma da yuvarlanırken tepesi üstü kendimi atarım. Hatta bu düşüş, hoşuma bile gider. Alçalışta güzellikler farkeder gibi oluyorum. Rezaletin koynunda bir "nefes" bulur, bir destan çıkarırım. Ben, kötü, melun bir adamım; fakat bütün bu kusurlarımla beraber, Allah'ımın eteklerini öpebilecek bir mevkideyim de... Evet Allah'ım! Ben, şeytanın yolunda yürüdüğüm halde yine senin kulunum. Seni sever ve sensiz bu dünyanın var olamayacağını, içimin derinliklerinde duyarım.

Fakat artık şiir yeter. Bırak beni ağlayayım. Belik herkesin nazarında bu halim gülünecek bir şeydir. Fakat sen başkasın Aliyoşa. İşte bak, gözlerin parlıyor. Şimdi sana Tanrı'nın şehvetle müyesser kılıp mükafâtlandırdığı haşarattan bahsedeceğim. Ben onlardan biriyim. Biz, Karamazof'lar, hepimiz böyleyiz. Bu muzır böcek, bu fena haşere benim içimde yaşıyor. Bu melun böcek, bir melek olan senin bile içinde yaşamakta ve fırtınalar koparmaktadır. Çünkü şehvet bir fırtına, belki ondan da fena bir şey... Güzellik korkunç ve iğrenç varlıklardandır. Korkunçtur; çünkü sonsuzluğu ile adamı çileden çıkarır. Allah, zaten muammadan başka bir şey yaratmadı. Güzellikte zıtlar kavuşur; müntehalar birbirlerine girerek içiçe yaşarlar. Ben, az okumuş; fakat çok düşünmüş bir adamım kardeşim. İnsan, ne sonsuz meçhullerin, ne gizliliklerin altında eziliyor.

Büyük hiçbir zeka ve derin hiçbir gönül tasavvur edemem ki, idealine Meryem'le başlayarak Sodom'da karar kılsın. Hayır, insan çok geniş bir mahluktur. Onu anlamak isterdim. Fakat nasıl ihata etmeli?.. Çoğumuz en kirli şeylerde bile güzelliği buluruz. Sen bunların sırrına erebiliyor musun?.. Bu sır, Allah ile şeytanın düellosudur. Bu çarpışma da insan kalbinin içinde geçiyor. Sonra da tutarlar, insanın canını sıkacak şeylerden bahsederler. Ne ise biz konumuza gelelim.

3

Delidolu söylenişler

Eğleniyordum. Babamız da genç kızları baştan çıkarmak için binlerce ruble harcadığımı ortalığa yayıyordu. Yalan, çünkü ben kadınları parasız fethediyordum. Para, bence aşkın kendisi için değil, dekorları için lazımdır. Bugün bir büyük aile bayanının aşkı, yarın, bir sokak kızına vurgun yaşadım. Parayı avuç avuç sevgimin etrafına çalgı ve keyif için serptim. Çamurda inci toplar gibi aşkın peşinde koştum. Eğer benim ayarımda

olsaydın bunların ne demek olduğunu daha iyi anlardın. Çapkınlığı, bazen yalnız adiliği içini bile sevdiğim olurdu. Hainlik yılanlık ettiğim de vardır. Çünkü nihayet bir Karamazof'tum ve Karamazof yılan, çıyan ve bütün muzır mahlukların hepsi demektir.

Bir gün, bir kış günü Troykalarla bir kış eğlencesi yapmıştık. Kızaktaki kız bir orta halli ailenin tertemiz yavrusuydu. Karanlıkta her istediğimi verdi. Zavallı kız, ertesi gün gidip onu isteyeceğimi sanıyordu. Fakat tam beş ay, ona bir tek kelime söylemedim. Salonlarda dans ettiğim zamanlar, onun bir köşeye çekilip bana kızgın gözlerle baktığını görürdüm.

Bu sessiz şikayet, benim domuzluğumu arttırmaktan başka hiçbir netice vermedi. Beş ay sonra bir memurla evlenip gitti. Bana kızıyor ve belki de hala seviyordu. Şimdi rahat ve mesut yaşıyor. Fakat şunu bil ki, onunla aramızda geçenlerden kimsenin haberi yoktur.

Yılanlığıma rağmen namussuz bir adam değilim. Bak kızarıyorsun. Gözlerin kıvılcımlanıyor. Anlattıklarımdan bıktın galiba. Ama, bunlar çapkınlıklarımın ancak suyunun suyudur. Evet kardeşim, kocaman bir aşk albümüm var.

Ayrılırken kavgadan çekinirdim. Hepsinden tatlı tatlı ayrıldım. Zannetme ki seni, bu hezeyanları dinletmek için çağırdım. Hayır, daha önemli şeylere de sıra gelecek. Yalnız karşında utanmadan bunları söylediğime şaşma.

Aliyoşa ansızın:

-Kızardığım için mi böyle söylüyorsun? Hayır beni kızartan ne senin sözlerin, hatta ne de yaptıklarındır. Ben, kendimde de bu hisleri duyduğum için utanıyorum, dedi.

-Aynı hisleri mi? Sen mi duyuyorsun bunları? Amma tuhaf şey ha!..

Aliyoşa ateşlenmişti:

-Hayır, böyle derken, hiç de abartmıyorum. Sefahat merdiveni herkes için birdir. Ben, birinci basamakta, sen biraz daha yüksektesin. Tutalım ki, on üçüncü basamaktansın.

Bence hepsi bir, ilk basamağa ayak attıktan sonra, sonuna kadar çıkmak gerek.

-Oraya hiç basmamak daha mı iyi?

-Tabii... ama kabil olursa.

-Peki, sen bunu yapabilecek misin?

-Zannetmiyorum.

-Sus Aliyoşa, sus... Böyle şeyler söyleme. Yüreğim çarpıyor. Eğilip ellerini

öpmek istiyorum.

Şu Gruşinika kaltağı, bir bakışta adamı aldatıyor vesselam! Bana dedi ki, nasıl olsa sen onunmuşsun... Peki susuyorum... Darılma... Şimdi şu sineklerle kirli maceraları bırakalım da, asıl faciama gelelim. Gerçi o da bin türlü kepazelikler, adiliklerle kirlidir ya... Moruk, benim için, kızları para ile baştan çıkarıyor, derken yalan söylüyordu. Fakat bir kere, yalnız bir kere bu ahlaksızlığı da yaptım. Bunu kimse bilmez. Bana iftira atan babam bile... Sana anlatacağım şeyi kimseye söylemedim. Tabii İvan müstesna, o, herşeyi ve çoktan beri bilir. Ama İvan mezar gibidir. Ağzından sır çıkmaz.

-Mezar gibi mi?

-Evet!

Bu cevap üzerine Aliyoşa, dikkatini arttırdı.

-Hudut alaylarından birinde azıcık haşarı ve gözönünde bulundurulması gazım gelen dik başlı bir zabit diye tanınmıştım. Fakat şehirdeki mevkiim yolunda idi. Bol para harcıyordum. Beni zengin sanıyorlar, buna ben kendim de inanıyordum. Başka sebeplerden ötürü de sevildiğimi sanıyorum. Çünkü yapkınlıklarım dillerde dolaştığı halde, herkes beni sevinçle karşılıyordu.

Fakat nasıl oldu bilmem, alay kumandanı birdenbire bana düşman kesildi. Bereket versin kolum uzundu. Kendimi müdafaa ettim. Şehir halkı da hep benden yana çıktılar...

Adamcağız kızmakta haksız da değildi. Ona karşı borçlu olduğum hürmeti göstermiyordum. Fena yürekli olmayan bu inatçı ihtiyar, iki kere evlenmişti.

İlk karısı, orta tabakadandı ve kendi ayarında bir kız çocuğu bırakarak öldü. Bu kız o sıralarda yirmi dört yaşında idi. Teyzesiyle birlikte babasının yanında oturuyordu. Agat, teyzesinin sessizliğinden, küskünlüğünden uzak, neşeli bir kızdı. Ben, ömrümde onun kadar sevimli başka bir kadın daha görmedim. Adı “Agat”tı. İri yarı, bir Rus güzeli. Ama, biraz alelade bir güzellik. Çok müsait mevkili adamlar onu istemişler; fakat evlenmemiş, kız kalmak da, neşesini kaçırmamıştı. Onunla canciğer olmuştuk. Temiz bir arkadaşlık, kadınlık erkek arasında daima pek kıymetlidir. Açık saçık konuşur, gülüşürdük.

Kulağında küpe olsun, birçok kadınlar bu türlü serbest konuşmalardan hoşlanırlar. Hele onun gibi birisiyle bu konuşmaların daha başka bir tadı vardı.

Babasının evinde, sevimli bir tevazua bürünerek yaşıyorlar, sosyeteye karışmıyorlardı.

Herkes ona bayılır, dikişindeki sanatı öve öve bitiremezdi. Hakikaten Agat,

dostlarının, tanıdıklarının dikişlerini diker ve şayet bir şey verirlerse, reddetmezdi.

Miralaya gelince, o, bu tevazudan uzak, şatafatlı bir ömür sürüyordu. Şehrin bütün ileri gelenleri, salonlarda toplanıyorlar, içip yiyorlar, dans ediyorlar, eğleniyorlardı. Ben, oraya tayin edildiğim zaman, herkesin ağzında alay kumandanının güzelliğiyle meşhur ikinci kızının geleceği haberi dolaşıyordu. Payitahttaki asiller pansiyonundan henüz çıkıyormuş. Bu kız, işte şu bildiğin Katerin İvanovna'dır. Miralayın ikinci karısı olan asil, madamın kızı... Madam, asil olmakla beraber fakirdi ve miralaya çeyiz namına hiçbir şey getirmemişti. Meseleyi, ben yerinden öğrenmişimdir... Bu evleniş, adamcağıza belki ümit ve hülyadan ibaret birtakım şeyler hediye etmişti, ama para namına zırnık bile vermedi.

Bütün bunlara rağmen genç kız, kasabaya gelince, herkes, kendisine çeki düzen verdi. Herkes kalaylı maşrabalar gibi parıl parıl süslendi. Ekselanslar, rütbeli kişiler, hatırı sayılanlar hep birer birer onun şerefine ziyafetler vermeye başladılar. Bu güzel kız baloların, pikniklerin kraliçesi olmuştu. Hiçbir fırsat kaçırmıyor, mesela bilmem hangi muallimin yararına canlı tablolar tertip ediliyordu.

Bana gelince, ben, hiçbir şeye karışmıyor, eğlenmeme bakıyordum. İşte bu sıralarda ona karşı, Karamazofkari bir yaptım ki, bütün kasabanın diline düştü. Bir gece, batarya kumandanımızın verdiği baloda Katerin, beni hakaretli bir bakışla süzdü. Çünkü o zamana kadar, ben ona sokulmamış, tanışmaya can atmamıştım. Belki gururu incinmiştir diye başka bir ziyafette yanına gittim. Dudaklarında mağrur bir kıvrım ve yüksek bir bakışla, şöyle bir göz attı. Bu sebepsiz hakaret içimi yaktı. Kendi kendime:

-Dur hele, ben de sana öyle bir iş yapayım ki... Acısı tependen çıksın!

Dedim. O sıralarda cüretkarlığı korkunç derecelere çıkarmış uçarı bir delikanlı idim. Ketarina, hem güzel, bilgili hem kibar ve mağrurdu. Heme zekasına hiç diyecek yoktu. Bunların bazılarını galiba bende eksik görmüştü. Belki aklından onu isteyeceğimi geçiriyorsun... Hayır, asla o niyette değildim. Yalnız bana ettiği hakaretin acısını çıkarmak istiyordum. Kendimi öyle delice bir zevke attım ki, miralay, beni üç gün hapsetmeye mecbur kaldı. Tam o günlerde, bizim ihtiyar, bana annemin mirasından el çekmek şartı ile altı bin ruble yollamış ve bir senet imzalatmıştı.

Halbuki, ben buraya geldiğim güne kadar babamla oramdaki şu hesap işine hiçbir zaman akıl erdirmiş değilim. Orada iken de böyle bir para göndermesini istememiştim, kardeşim. Şu para lafını da şeytanlar götürsün.

Bu altı bir rublenin elime değdiği sıralarda bir dostun mektubu bana öğretti ki, bizim miralay, suistimal ile şüphe altına alınmış ve onu sevmeyenler tarafından kendisine bir tuzak kurulmuş imiş. Filhakika birkaç gün sonra fırka kumandanı, ona şiddetli bir ihtar gönderdi. Zavallı adam, bu hakaretten incinerek istifa etti. Sana bu, olayı bütün ayrıntısıyla

anlatacak değilim. Ama, şunu bil ki, miralayın gerçekten amansız düşmanları varmış. Şehirde ansızın hem onun şahsiyetine, hem de bütün ailesine karşı soğuk bir hava belirdi. Herkes onlardan uzaklaştı. İşte ilk kozumu bu sıralarda oynadım. Bir gün daima dost olduğum, arkadaşça konuştuğum Agat'a rastlamıştım.

Ona:

-Babanın kasasındaki emanet paradan dört bir beş yüz ruble eksiktir.

Dedim. Şaşırdı:

-Nasıl olur, dedi; fırka kumandanı general geçenlerde geldiği zaman para sayılmıştı. Tamamdı.

-Evet o zaman öyle idi, ama şimdi değildir. Fakat telaş etmeyin. Üzülmeyin.

Bilirsiniz ki, ben mezar gibi sessiz ve dilsizim. Bundan kimseciklere bahsedecek değilim.

Bunu da size tedbirli olasınız diye söylüyorum. Şayet, günün birinde ani bir teftiş

karşısında kalırsanız, bana gizlice kız kardeşinizi gönderin. İsteyeceğiniz miktarı hep emrinize hazır tutacağım.

Agat kızdı:

-Ne ahlaksız şeysin Allah'ım!.. dedi. Nasıl utanmadan, yüzün kızarmadan bana böyle bir teklifte bulunabiliyorsun. Hayret! Hayret!

Diyerek uzaklaştı. Ben de arkasından bağırdım:

-Bu mesele aramızda sır olarak kalacaktır.

Agat'la teyzesi, yeryüzü melaikelerindendi. Sonradan öğrendim ki, çok sevdikleri Katerina'ya bu hezeyanımı anlatmışlar. Benim de istediğim bu idi.

İstifa olayı üzerine alaya yeni bir kumandan geldi. Bizimki bu haberi alınca, hemen yataklara serildi. İki gün yerinden kımıldamayarak hesap vermekten kaçındı.

Alayın doktoru Kravaçenko hastanın kalkamayacak bir halde bulunmadığına dair rapor verince, iş sarpa sardı. Bütün bunların sebebi şu idi: Her mali teftişten sonra, artık tâ gelecek seneye kadar hesap soran bulunmayacağı için, bizim miralay, kasadan mühimce bir para alır ve komisyonculardan birine vererek, ticaret yapardı. Namusuna güvendiği Trifonov adında bir panayır tüccarı vardı. Parayı işletir ve bir iki ay sonra, dolgun bir kârla dönerdi. Bu kere de öyle yapmıştı. Fakat miralay hakarete uğrayıp istifaya mecbur kalınca, o da kendi çıkarına bakmış ve kendisinden

para isteyen zavallı düşküne melun herif: -Benim size borcum yoktur!

Demekten çekinmemişti.

Bu uğursuz haber miralayı gerçekten hasta etti. Kadınlar etrafına üşüşerek başına buz koymaya başladılar. Fakat iki saate kadar kasayı teslim etmesine dair bir emir de çıkagelince, adamcağız, çıldırma derecelerine geldi. Emri imzaladı ve içeri odaya gitmek üzere kalktı. Evdekilere kağıtlarını düzelteceğini söyleyerek usulca yatak odasına geçmiş, av tüfeğini kurşunla doldurup sağ ayağından çorabını çıkarmış, baş parmağıyla tetiğe basmaya çalışmış. Fakat benim sözlerimi aklından çıkarmayan Agat babasının halinden şüphelenerek odaya girmiş ve tam tetiğe basarken, miralayı arkasından kucaklamış. Silah patlamış ve kurşun da kimseyi yaralamayarak tavanı delmiş. Evdekiler, hep birlik olup silahı kapmışlar...

Bu olaylar olurken, dışarıda şafak söküyor ve ben de yıkanmış, taranmış bir halde kışlaya gitmeye hazırlanıyordum. İşte bu dakikada kapı açıldı. Boşluğun içinde Katerin İvanovna'yı gördüm.

Sokaklar tenha olduğu için bana geldiğini kimse farketmemişt. Derhal niçin geldiğini anlamıştım. Gözleri gözlerimin içinde, içeri girdi. Bakışlarında herşeye karar verdiği okunuyordu. Dudaklarında yine o hakaretli kıvrım vardı yine o mağrur eda ile yürüyordu. Karşımda durdu:

-Ablam, eğer bizzat ben gelirsem, dört bir beş yüz ruble vereceğinizi söyledi. İşte geldim. Herşeye hazırım, parayı veriniz.

Dedi. Söylerken, sesi titriyor, göğsü kalkıp iniyor, güzel boynu ürperiyordu.

Halinde korkuya benzer bir şey bile vardı... Aliyoşa dinliyor musun, yoksa uyuyor musun?..

Aliyoşa, mahzun sesiyle:

-Dinliyorum Dimitri, dinliyorum ve biliyorum ki, doğruyu söyleyeceksin...

-Evet doğru söyleyeceğim... Bana ilk hakim olan his, bir Karamazof'un böyle bir fırsat karşısında duyacağı his oldu... Bir gün beni kırkayak ısırarak zehirlemişti. O

dakikalarda aynı zehirli ısırışı kalbimde duydum. Katerin İvanovna, asaleti, feragati, baba uğruna katlandığı müthiş fedakarlıkla gözümde büyüdü. Ben, onun yanında ne kadar küçük ve ne iğrençtim bilsen kardeşim!.. O, ahlaki bir asalet içinde güneş gibi parlıyordu.

Kızın bu hali, beni kırkayaktan beter bir ıstıraba düşürdü, istesem, ona sahip olacaktım. Ertesi gün de gider onu resmen isterdim. Zihnimden bunlar geçti. Fakat aynı zamanda bir ses kulağına:

-Yarın onu istemeye gittiğin zaman, seni kabul etmeyecek ve seyisleri

vasıtasıyla kovduracak! Hatta belki “haydi koş, dün bana sahip olduğunu elaleme yay. Bu alçaklığın da beni korkutamaz!” diyecek.

Sözlerini fısıldadı. Bu sesin yalan söyleyip söylemediğini anlamak için genç kıza bir daha baktım. Yüzündeki mana hiç tereddüde yer verecek gibi değildi.

Bu hal, beni yeni baştan kızdırdı. Gülümseyerek:

-Dört bin beş yüz ruble mi? Adam siz de alay etmiştim ben… İki yüz rubleyi kabul ederseniz seve seve veririm. Fakat, dört bir beş yüz… Bu adeta bir servet… Kolay kolay verilmez. Boşuna yoruldunuz küçük hanım!

Demek istedim.

Anlıyor musun Aliyoşa, bu cehennemî hakaretle intikam alacaktım. Ben, ömrümde hiçbir kadına kinle bakmış değilim. Ama, ona bir iki saniye en büyük ve taşkın aşklardan ancak kıl kadar bir farkla ayrılan bütün bir hınç ve nefretle baktığımı hatırlıyorum. Bu hal içinde pencereye yaklaşıp alnımı cama dayadım. Soğuk ateş gibi bir tesir yapıyordu. Merak etme Aliyoşa, Katerina’yı çok bekletmedim. Masama doğru yürüdüm. Gözü çektim. Fransızca lûgatin içinden beş bir rublelik bir kağıdı aldım. Büküp verdim, sonra kendi elimle kapıyı açtım ve yerlere kadar eğilerek onu selamladım. Genç kız bu hareketim karşısında tepeden tırnağa kadar titredi. Yüzü bembeyaz kesildi. Gözleri ansızın dolu dolu oldu ve ayaklarıma kapandı. Hem yüksek bir aile kızı gibi değil, tam bir Rus kadının secdesiyle alnını yere koymuştu. Ben de şaşırmıştım. Hiç bir şey yapamadım, zavallıcık, kendi kendine kalktı ve kaçtı.

O gidince, kılıcımı çekip karnıma sokmak istedim. Niçin mi? Diye soruyorsun, ne bileyim ben… Galiba insan sevinçten de intihar edebilecek. İşte ben, az kaldı bu işi yaşıyordum. Bereket versin kendime geldim ve kılıcımın namlusunu öperek kınına koydum. Bunları söylememek belki daha iyi olurdu Aliyoşa, fakat herşeyi olduğu gibi söylemeye ant içmiştim. Sonra şu vicdan muhasebesini yaparken işin içine biraz da şiir falan karıştı galiba… Mübalağa etmiş olmaktan korkuyorum.

İşte Katerin İvanovna ile aramızdaki macera bundan ibarettir. Bunu da dünyada seninle İvan’dan başka hiç kimse bilmiyor.

Bu sözler üzerine Dimitri kalktı. Hızlı hızlı biraz dolaştı. Mendilini çıkararak, alnını sildi. Sonra eski halinin tam zıddına bir yere oturdu. Öyle ki, Aliyoşa, yerini değiştirmeye mecbur oldu.

4

Coşkun bir kalbin itirafları

Aliyoşa:

-Meselenin birinci kısmını öğrendim, dedi.

-Bu, mesele değil, bir facia idi. İlk perdesi orada geçti. Sonu bir haile olacak ve burada oynanacaktır.

-Bu ikinci kısımdan ben, hiçbir şey anlamıyorum.

-Ya ben?.. Ya ben, anlıyor muyum sanki!..

-Dur Dimitri, önemli bir nokta var; söyle bakayım bana, sen hala onunla nişanlı mısın?

-Sıra ile dinle... Bu nişan işi hemencecik değil, olaydan ancak üç ay sonra oldu.

Ertesi gün, kendi kendime artık bu mesele kapandı dedim. Gidip onu istemek, bana bayağı göründü. Şehirde kaldığı altı hafta zarfında o da susmuştu. Arada yalnız küçük bir olaydan başka bir şey geçmedi. Bu olay da şudur: Beni ziyaretinin ertesi günü, onların oda hizmetçisi evime geldi ve bir tek kelime söylemeden üstünde adresim yazılı bir zarfı bırakıp gitti. Açtım, içinde beş bin rublenin kusuru vardı. Çeki vermek için iki yüz ruble sarraflara verilmişti. Zarfta bundan başka bir şey yoktu. Hatta tek kelimelik açıklama bile... Artan para ile öyle edepsizlikler ettim ki, yeni kumandan beni sigaya çekmeye mecbur kaldı.

Beri tarafta eski kumandanın da hesabını tam vererek kasasını teslim etmiş ve herkesin parmağını ağzında bırakmıştı. Birçokları bu neticeyi beklemiyorlar, imkansız sayıyorlardı. Ama, zavallı adamı bu olay pek sarsmıştı. Yatağa düştü. Üç hafta yattı ve beyin sulanmasından gidiverdi. Henüz emeklilik emri gelmediği için askerî merasimle gömüldü. Cenaze töreninden on gün sonra Katerin İvanovna, Agat ve teyzeleri Moskova’ya yollandılar.

Hareket edecekleri günü sabahı mavi bir kağıda yazılı şu tek cümleyi almıştım.

Katerin bu tezkeresinde: “Mektubumu bekleyiniz” diyordu.

Moskova’daki durumları, binbir gece masallarının hızıyla yürüdü. Katerin İvanovna’nın arkabalarından bir general karısı, varislerinden ikisini ansızın kaybetti.

Teessür ve heyecan neticesi olarak, bütün sevgisiyle Katerina’ya kendi kızı gibi sarıldı.

Yeni bir vasiyetname ile Katerin’i biricik mirasçı ilan etti ve çeyiz olarak da aline seksen bir ruble verdi. Bu kadın, sinirli bir mahluktu. Sonraları Moskova’da onunla görüşmüştüm. Bir sabah Moskova postanesinden gelen dört bin beş yüz rubleyi alınca şaştım. Üç gün sonra da vaadolunan mektup geldi. Onu hala üstümde taşıyorum. Son nefesime kadar da taşıyacağım. İster misin Aliyoşa, sana da onu göstereyim?..

Oku... Oku... Bana birleşmemizi kendi teklif etti. İstersen ezberden

okuyayım:

“Sizi delice seviyorum. Hem beni sevmenizi istemeyecek kadar çok seviyorum.

Yalnız kocam olmayı kabul ediniz. Korkmayın, size hiçbir rahatsızlık vermeyeceğim.

Evinizde mesela, masanız, çiğneyip geçtiğiniz halı gibi eşya makulesinden bir şey olacağım. Sizi ebedi olarak seveceğim. Sizi kendinizden kurtarmaya çalışacağım...”

Ah Aliyoşa, ben, bu mektubu ne üstümde taşımaya, ne de münasebetsiz dilimle okumaya layık bir adamım. Bu satırlar şimdiye kadar hep kalbimi parçaladı. Ancak bugün biraz ferahtayım. Hemen Moskova’ya gitmekliğim imkansız olduğu için, ona mektupla cevap verdim. Göz yaşlarımla yazmıştım. Onu zengin ve bol çeyizli ve kendimi meteliksiz görmek, bende acayip bir utanç uyandırmıştı. Altı sayfalık bir başka mektup İvan’a yazdım. Meseleyi anlattım ve gidip onları görmesini istedim. Niçin yüzüme böyle bel bel bakıyorsun? Nen var yine? Ha!.. Evet İvan’ın onu görünce aşık olduğunu anlatmak istiyorsun. Biliyorum bunu, ama ne çıkar sanki... Elalemin nazarında böyle hareket etmekle belki münasebetsizlik etemiş oluyorum. Ama, bizi, hepimizi kurtaracak olan da işte bu münasebetsizliktir.

Tabii kızcağız benimle onun arasında bir mukayese yapmış ve İvan’ı üstün bulmuştur. Benim burada yaptığım bunca kepazeliklerden sonra böyle hareket etmekle hakkı yok mu?..

-Onun seveceği adam, İvan değil, sensin Dimitri. Ona layık erkek olarak ancak sen varsın Mitya!

Dimitri, hiddetli bir tavırla ağzından kaçırdı:

-O, beni değil, kendi faziletini seviyor yavrum. (Sonra gülmeye çalıştı. Gülüşü zehir yapan bir gülüşle sarsıldı. Fakat bu çok sürmedi. Birdenbire kıpkırmızı kesildi ve masaya şiddetli, ağır bir yumruk indirerek) Allah’a İsa’ya ve bütün mukaddesata yemin ederim ki, ben, onun yanında bir milyon kere daha aşağılık bir mahlukum. Facia da işte bu inanışın dekorları içindedir. Nişanlımın gözleri önünde yapmadığımı bırakmadıktan sonra, yine beni tercih etmeleri garip değil mi? İvan, o müthiş zekasıyla tabiata lanet etme hakkı yok mu?.. Fakat niçin?... Nedir bunun sırrı? Çünkü bu genç kız, evvelce yapılmış bir iyiliğin minnettarıdır. Kurtarılmış iki taraflı bir namusun minnetini, kendini bedbaht ederek, ödemek sevdasına düşmüştür. Bundan daha feci bir şey olur mu? İnsan buna nasıl katlanır?.. Unutma ki, ben, İvan’a bunlardan bu tarzda asla bahsetmiş değilim.

O da buna dair hiçbir imada bulunmamıştır. Fakat iş olacağına varır. Alnımıza yazılan başımıza gelecek. Hayır benim gibi bir ifritin tercih edilmesine razı olmayacağım.

Kendini çamur, kepazelik, kan içinde boğacağım ve Katerin, İvan'la evlenecek!

Aliyoşa, büyük birk heyecan ve fevkalade bir telaşla:

-Dur kardeşim, dur... Meselede karanlık bir nokta var. Sen bugün onun nişanlısısın. Eğer Katerin razı olmazsa, nişanı nasıl bozabilirsin, dedi.

-Evet nişanlısıyım. Moskova'da mukaddes resimlerk altında ve Meryem'in hu huzurunda, büyük bir merasimle nişanlanarak takdis edildik. Düşün ki, Aliyoşa, generalin karısı biz e dua ederken Katerina'yı da tebrikten çekinmedi ve:

-Güzel ve iyi bir koca seçmişsin, kızım. Onun gözlerinden ruhunu okuyorum.

Demişti. Bilmem niçin İvan'dan bu kadın hoşlanmadı. Ona söz söylemedi.

Nezaketen olsun, onun gönlünü almaya bile katlanmadı.

Moskova'da Katerin ile uzun uzadıya konuştuk. Ona kendimi olduğum gibi bütün kusurlarımı, bütün fenalıklarımla, hiçbirini duyuyor musun!.. hiçbirini saklamadan tasvir ettim. Hepsini dinledi ve:

"Sevgimin heyecanı sevimli bir dalgalanış oldu,

Ağzından güzel ve sıcak sözler döküldü."

Beytini okudu. Bunlara güzel ve mağrur sözler de kattı. Nihayet allem etti, kallem etti, uslanacağıma dair benden söz aldı. Vadetmiştim, işte bak bugün de ne haldeyim...

-Yok canım abartıyorsun!

-Unutma ki, bugün seni buraya çağırmaktan maksadım, Katerin İvanovna'ya göndermek içindir. Sonra da...

-Sonrası da ne?

-Benim tarafımdan selamlayarak, bir daha sonun huzuruna çıkamayacağımı söyleyeceksin.

-Böyle şey olur mu hiç?

-Olur, olur... olmaması lazım gelen şey bu suratla onun karşısına çıkmamaktır.

İşte bunun içindir ki, benim yerime senin gitmeni istiyorum.

-Ya sen?... Sen nereye gideceksin?

-Çamur uçurumuna, bataklığıma döneceğim!..

Aliyoşa, bu cevap üzerine yeisle ellerini kavuşturarak:

-Yani Gruşinika’nın evine!

Dedi. Acaba, Rakitin, hakikati mi görmüştü? Söylediklerinde haklı mı idi?..

Halbuki, ben bu gönül işini geçici bir şey sanmıştım.

-Nişanlı bir adamın, herkesin gözü önünde böyle çirkin bir münasebete girişmesini akıl alır mı?.. Hayır, bu olamazdı. Aliyoşa. Fakat ben, Gruşinika ile yuvarlanmaya başladığım günden beri, zaten namuslu bir adam hakkını kaybetmiş

bulunuyorum. Böyle şaşkın şaşkın yüzüme bakma… Onun evine ilk gittiğim gün kaltağa temiz bir sopa çekmek için gitmiştim. Hani babamın Stareç’in odasında bahsettiği şu yüzbaşı yok mu, işte o, benim imzamı taşıyan bir senedi Gruşinika’ya vermişti. Bununla beni mahkemeye verecekler, “dolandırıcılık”la lekeleyerek berbat edeceklerdi. Beni böylelikle korkutmak ve haklarımdan vazgeçirmek istiyorlardı.

Daha evvelce du bu kadını bir kere görmüştüm. İlk bakışta güzelliği göze çarpmaz.

Derin suların akışı gibi onun da güzelliği sessizdir. İhtiyar bir tüccarın metresi idi. Evet ihtiyar, bir ayağı çukurda bir ihtiyar. Fakat sevgilisine dolgun bir miras bırakacak.

Tamahkâr, hileli ve dalavereli işler yapan bir tefeci olduğunu bilirdim. Kahpenin aklını başına getirmek için oraya koşmuştum… Koştum ve onun evinden bir daha çıkmaz oldum.

Bu kadın, mücessem bir vebadır, anladın mı, canlı veba… Bu hastalık bana da geçti. Onu derimin içinde hissediyorum. Artık herşey bitti. Artık hayat ve eşyayı nisbetlere bölen manazır kalmadı. Ne halde olduğumu şimdi anladın mı?.. O gün cebimde üç bir ruble vardı. Birlikte Makroi’ye gittik. Buradan yirmi beş fersah ötede bir yer... Çalgıcıları topladım. Herkese, köylü kadınlara ve alelade kızlara varıncaya kadar herkese şampanya ikram ettim. Üç gün içinde tırıllaştım. Sonra sanır mısın ki, bu kadın benim oldu?.. Ne gezer. Kaltağın vücudu, tam bir yılanı andırıyor. Sol ayağının küçük parmağına varıncaya kadar, bacaklarında, her yerinde bu yılanlığın izleri var. Bana ayağını okşatıp öptürdü ve sonra:

-Al, beni nikahla ama dövmeyeceğine ve istediğim gibi yaşamama mani olmayacağına da söz ver.

Dedi ve kıvrana kıvrana gülmeye başladı. Hala da gülüyor işte…

Dimitri, hiddetle ayağa kalktı, halinde zom olmuş bir sarhoş edası vardı. Gözleri kanlanmıştı.

-Ciddi mi söylüyorsun?.. Ağabey, böyle bir evlenme gerçek olabilir mi?

-Eğer razı olursa evleneceğim. Olmazsa yine yanında kalacağım, kulu, kölesi olacağım. Sana gelince Aliyoşa...

Mitya onun önünde durdu. Kuvvetli elleriyle delikanlıyı ince bir fidan gibi silkerek:

-Sen, masum ve bakir çocuk, sen bütün bunların bir nevi hezeyan olduğunu bilir misin?... Bu sayıklayışta bir haile saklıdır.

Evet korkunç bir haile... Ben, sefih, çapkın bir adamım. Çılgın bir katil olabilirim.

Ama Dimitri Karamazof, hiçbir zaman adi bir hırsız derecesine düşemez. Değil mi?

Hayır, yanılmışız... Mesela işte ben, bugün bir hırsızım.

Gruşinika'ya layık olduğu cezayı vermeye giderken, Katerin ivanovna, beni çağırttı ve gizili tutulmasını yalvararak, Moskova'daki kız kardeşine göndermek üzere üç bir ruble verdi. Bu gönderişi şehirde kimsenin öğrenmemesi içini de parayı, başka bir yerden postaya verecektim. Gruşinika'nın evine cebimde bu üç bir ruble ile gittim. Pakarlar da Makroi'deki ziyafetlere yaradı. Sonra güya postaya vermişim gibi yaptım makbuzu da bir türlü nereye koyduğumu hatırlayamadım... E, Aliyoşa'cık!.. Bu işlere sen ne dersin bakayım? İşte şimdi, senden istediğim şu: Katerina'ya gideceksin. Olan biteni anlatacak ve diyeceksin ki, "ağabeyim tam anlamıyla bir çılgındır. Sizin paranızı postaya verecek yerde emanete hıyanet etmiş ve vur patlasın, çal oynasın yemiş. Yalnız Dimitri Fiyodoroviç bir hırsız değildir. İşte üç bir rubleniz. Onun hürmetlerini kabul edin ve parayı kendiniz yollayın." Evet, ama, bu parayı nereden bulacağız?

-Dimitri, sen talihsizsin, fakat asla zannettiğin kadar fena adam değilsin!

-Kafama bir kurşun sıkarak işin içinden tertemiz çıkacağımı mı sanıyorsun.

Hayır... Böyle bir niyette değilim. Bu kuvveti kendimde göremiyorum... Yok canım...

Gruşinika'ma döneceğim... Belki daha sonraları o işi de yaparım. Ama şimdi, dedim ya, Gruşinika var. Derimi onun eşiğine adadım.

-Yani?

-Kabul ederse, onunla evleneceğim... Aşıkları geldiği vakit, ben sofaya çıkacağım, onların pabuçlarını boyayacağım, semaveri hazırlayacağım, öteberi almaya gideceğim...

-Katerin ivanovna, nasıl bir azap cehennemi içinde olduğunu anlayacak ve seni affedecek Dimitri. O zeki bir kızdır. Senden daha talihsiz, daha zavallı bir insan bulunmayacağına inanacak.

-Hayır affetmeyecek. Bu işte hiçbir kadının affedemeyeceği bir çirkinlik var. En iyisi nedir, biliyor musun?

-Nedir?

-Ona üç bir rublesini iade etmek.

-Güzel, ma bu parayı nereden bulacağız?

-....!

-Bak, dinle... Benim iki bir rublem var. İvan da bin ruble verir ve hesap da temizlenmiş olur.

-Çocukluk etme... Sen daha reşit bile değilsin. Paran vasinin elinde. Halbuki iş acele.

Yarın çok geç kalmış olacağız. İyisi hadi ihtiyara git, iste.

-Babamıza mı?

-Evet, git ondan bu parayı iste.

-Dimitri, Dimitri adama hiç o, para verir mi?

-Biliyorum yavrum, biliyorum, ama, sen de ümitsizliğin ne demek olduğunu bilir misin?..

-Evet!

-Dinle Aliyoşa, babam, belki kanunen bana hiçbir şey borçlu değildir. Fakat ahlaken borçludur. Bugünkü yüz bir rubleyi aşan servetini, benim annemden kalan yirmi sekiz bir rublemle kazandı. Bütün bunlara karşılık olarak yalnız üç bir ruble versin, hakkımı helal edeceğim. Ruhumu cehennemden kurtaracak ve bu iyiliği yüzünden onun da birçok günahları affolunacaktır.

-Metelik bile vermeyecek Mitya!

-Biliyorum... Vermeyeceğini ben de biliyorum. Hele şu son olaydın sonra hiçbir ümit kalmamıştır. Dahası da var. Babamız Gruşinika'nın benimle evleneceğini henüz dün haber aldı. O, bu kadın karakterini iyi tanır. Belki onun yanında itibarını arttırmak için parayı seve seve verecek. Malum ya babam da Gruşinika'ya delicesine tutkundur. Sonra, şunu da bil ki, beş günden beri babamız, beş yerinden mühürlü ve üstü pembe kurdelelerle sarılı bir zarfa yüzlük kaymaklardan üç bir ruble koymuştur. Olup bitenler nasıl gözümden kaçmıyor anlıyorsun ya... Zarfın üzerinde: "Eğer bana gelmeye razı olursa, melek Gruşinika'ma" sözleri yazılıdır. Bu satır kendi eliyle yazılmıştır. Böyle bir paranın ayrıldığını da kendisi kadar emin olduğu uşak Smerdiyakov'dan başka kimse bilmez. İşte dört günden beri kadının gelmesini bekliyor. Çünkü Gruşinika ona, "bekle, gelirim!" diye

kaçamaklı bir haber yollamıştı. Buraya niçin saklandığımı ve kimi gözetlediğimi şimdi anladın mı?... Kaltak, oraya giderse, ben artık onunla evlenemem...

-Onu mu bekliyorsun?

-Evet. Bu oda, bana Toma isimli biri tarafından hazırlandı. Bu adam benim takımımda neferdi. Geceleri o, bekeliyor, gündüzleri de ben. Hanımlarının hiçbir şeyden haberleri yok.

-Ama, Smerdiyako biliyor, değil mi?

-Evet, biliyor. Gruşinika'nın gidip gitmeyeceğini de bana o bildirecek.

-Sana para zarfından bahseden de o mu?

-Evet o... İhtiyar, bunu pek gizli tutuyor. Hatta İvan'ın bile haberi yok. Zavallıyı

"Çermaçniya"ya güya bir orman işi için yollayacak; tüccarlardan biri sekiz bin ruble vermiş. Moruk, işi İvan'a yükledi. Maksadı, kardeşimizi uzaklaştırarak Gruşinika ile yalnız kalmaktır.

-Bugün mü bekliyor?

Dimitri, Aliyoşa'nın bu sorusuna bağırarak cevap verdi:

-Hayır. Bazı alametlere göre, beklenen ziyaret bugün olmayacak. Smerdiyakov da böyle sanıyor. Hadi, yavrum git. Moruk şimdi masadadır. İvan'la beraber çekiştiriyorlar. Git de şu parayı iste...

Aliyoşa, yerinden sıçrayarak ağabeyinin yüzüne baktı ve telaş ve korkuyla:

-Nen var kardeşim, nen var?

Diye haykırdı. Çünkü Mitya'nın gözleri bir acayip olmuş ve Aliyoşa, onu çıldırıyor sanmıştı. Dimitri kardeşinin heyecanına üzülerek:

-Korkma, bir şeyim yok... Merak etme, aklım başımda. Hadi git parayı almaya bak. Ben, bir mucizenin gerçekleşeceğine inanıyorum.

-Bir mucizeye mi?..

-Evet, mucizeye... Allah, benim kalbimden geçenleri, biliyor. Nasıl bir ümitsizlik içinde olduğum ona malumdur. Elbet bu kadar korkunç şeşlerin meydana çıkmasına razı olamaz. Dedim ya mucizeye inanıyor ve bekliyorum.

-Peki gidiyorum... Sen beni burada mı bekleyeceksin?..

-Elbette. Gerçi biliyorum iş uzun sürecek. Konuya birdenbire giremezsin. Lafın açılmasını bekleyeceksin. O, şimdi sarhoştur. Bir iki, hatta gerekirse

beş saat bekleyeceğim. Yalnız şu var ki, mutlaka bugün, gece yarısı bile olsa mutlaka bugün Katerin İvanovna'ya gideceksin. İster para bulunsun, ister bulunmasın, gideceksin.

Unutma "Dimitri benden gelip onun namına sizi selamlamamı rica etti!" diyeceksin. Bu cümleye mim koy. Bunu aynen tekrarlayacaksın.

-Ya Gruşinika, bugün, yarın, öbür gün oraya gitmeye kalkışırsa?

-Bekliyorum ya işte. Oraya gitmek için başka yol yok. Mutlaka buradan geçecek. Yakasına sarılır, bırakmam. Gerekirse, kapıyı kırarım.

-Ya bütün bunlarla beraber, bir aksilik çıkar da engel olamazsan?

-O zaman öldürürüm!..

-Kimi öldürürsün?

-Tabii babamı... Gruşinika'ya el süremem.

-Neler söylüyorsun kardeşim?

-Bilmiyorum... Bilmiyorum... Belki öldürür, belki öldürmem... Fakat bana öyle geliyor ki, eğer böyle bir halde onunla karşılaşırsam, dayanamam. Onun gırtlağından, yüzünden, gözlerinden ve hayasız gülüşünden iğreniyorum. İşte bu nefretin beni kendimden geçirmesinden korkuyorum.

-Gidiyorum, Mitya... Sanıyorum, Allah bize acıyarak yardım edecek ve bu korkunç şeylerin hiçbiri olmayacak.

-Ben de işte bu mucizenin gerçekleşmesini bekleyeceğim... Fakat eğer umduğumu bulamazsam... O zaman...

Aliyoşa, dalgın bir halde babasına gitti.

5

Smerdiyakov

Fiyodor, daha sofradan kalkmamıştı. Masa, yemek odasında değil, asıl salonda kurulmuştu. Bu salon, evin en geniş yeriydi ve biraz gösterişli bir şekilde döşenmişti. Pek eski eşya, beyazdı. Kanepe ve koltuklar yarı ipek, yarı pamuk kırmızı kumaşlarla kaplanmıştı. Yine beyaz ve yaldız çerçeveli muhteşem endam aynaları tavana kadar yükseliyordu. Yer yer, epirmiş duvar halıları üstünde iki tablo vardı. Bunların biri eski bir valinin, öteki de çoktan ölmüş bir başpapazın resimleri idi. Kapının karşısına gelen köşede irili ufaklı putlar, haçlar göze çarpıyordu. Bunların üstünde, onlara hürmetten ziyade ortalığı aydınlatmak için bir kandil yanardı.

Fiyodor Pavloviç, pek geç, sabaha karşı yatardı. Saat üçe, dörde kadar ya bu salonda bir aşağı, bir yukarı dolaşır ya da koltuğuna gömülerek

düşünürdü. Bu hal, onun için artık adet haline gelmişti. Gecelerini hemen hemen yalnız geçirirdi. Uşaklar yemekten sonra pavyonlarına çekilirler, sade uzun bir sandık üstünde yatan Smerdiyakov kalırdı.

Aliyoşa, oraya vardığı zaman, artık reçel, meyve ve kahveler gelmişti. Fiyodor, yemekten sonra tatlı meze ile konyaktan hoşlanırdı. İvan, babasıyla karşı karşıya kahve içiyordu.

Grigori ile Smerdiyakov da sofra hizmetini görüyorlardı. Efendiler de, uşaklar da pek neşeliydiler. Fiyodor kahkahalarla gülüyordu. Aliyoşa, daha dehlizde iken, ahengini pek iyi tanıdığı bu kahkahaları duymuştu. Babasının daha sarhoş olmadığını anlayınca sevindi. Çünkü bu çakır keyiflik belki de Dimitri'nin hesabına bir kazanç olacaktı.

Oğlunun geldiğini görünce, memnun olan Fiyodor:

-Nihayet işte gelebildi... Diye haykırdı. Gel, beraber oturalım. Kahve ister misin? Nefis olmuş... konyak ikram etmiyorum, çünkü perhizde olduğunu biliyorum... Ama eğer istersen iç... Hayır mı?... Dur o halde, sana bir likör getirteyim. Smerdiyakov, çabuk büfeye koş likör getir. Anahtarların nerede olduğunu biliyorsun.

Aliyoşa, istemem, demeye davrandı, fakat babası:

-Gelsin, gelsin! Dedi. Eğer sen içmezsen, bize verirler. Yemek yedin mi?

Aliyoşa:

-Evet!

Cevabını verdi. Ama, doğrusu şu ki, başpapazın mutfağında bir dilim ekmekle bir yudum

"kvas"tan başka ağzına hiçbir şey koymamıştı. Baygınlığını bastırmak için:

-Bir kahve içerim, dedi.

-Hele şuna bak, kahveden başka içecek şey bulamadı. Acaba tekrar ısıtmak lazım mı?

Sıcak mı? Eh öyle ise Smerdiyakov'un pişirdiği şu meşhur kahveyi iç bakalım... Malum ya kahvede usta geçinir şu bizim Smerdiyakov... onun balık çorbası da yamandır. Bir gün gel de şu çorbayı beraber içelim. Ama geleceğini önceden haber ver, hem artık buna da lüzum kalmadı. Sana yastığını, yatağını alıp gelmeni söylemiştim. Oldu değil mi? He, he he!

Aliyoşa da gülümseyerek:

-Hayır, daha getirmedim, cevabını verdi.

-Ama, korktun değil mi? Bu fikrimde inat edeceğim diye korktun değil mi?

Ah benim yavrum. Hiç ben sana eziyet eder miyim? İvan, bu çocuk benim gözlerimin içine böyle gülümseyerek baktı mı, dayanamıyorum vesselam. Ne isterse yaparım. Sevinç ta içime işler. Onu çok seviyorum. Aliyoşa, gel seni takdis edeyim.

Aliyoşa, yerinden kalktı, fakat Fiyodor:

-Yok, yok, zahmet etme. Buradan bir haç işaretiyle takdis yapacağım. Belamın dişi eşeği, senin de ezberinde olan bir mevzu üzerine konuşmuştu. Dinle biraz onu. Hoşuna gidecek, güleceksin.

“Belam”ın eşeği Smerdiyakov’du. Bu yirmi dört yaşındaki delikanlı, sessiz, sokulgan olmayan ve bütün insanlardan tiksinen bir adamdı. Size onun hakkında biraz açıklama yapmak zamanı gelmiştir. Marta ile Grigori’nin baktıkları bu çocuk, kendi kendine vahşi bir halde büyümüştü. Küçükken kedileri asmak ve sonra törenler yaparak gömmek en sevdiği oyundu. Kedileri astıktan sonra, yatak çarşaflarından parçalar kopararak kefen yapar ve dualar okuyarak gömerdi.

Birgün bu işi yaparken, Grigori onu yakaladı ve temiz bir sopa çekti. Tam bir hafta bir köşeye büzülen çocuk, uzaktan korkulu gözlerle etrafına bakındı durdu. Grigori, karısına:

-Bu canavar, bizi sevmiyor zaten kimseyi sevdiği yok ya!..

Demişti. Arada sırada, Smerdiyakov’a:

-Ulan, in misin, cin misin?

Diye sorar ve cevap alamayınca:

-Hayır, derdi, sen insan yavrusu değilsin... Sen hamamların ıssızlığından hasıl olmuş bir mahluksun!

Daha aşağı bahislerde görüleceği üzere, Smerdiyakov, onun bu sözlerini unutmamış ve affetmemişti. Grigori, ona okuma yazma öğretti ve din tarihinde de on iki yaşına vardığı zaman başlattı. Fakat bu başlangıç fena neticeler verdi. Daha ilk derslerin birinde çocuk güle güle bayıldı.

Grigori, gözlüklerinin üstünden sert sert bakarak sordu:

-Nen var ulan?

-Hiç... Diyorsun ki, Allah dünyayı birinci, güneşi, ayrı yıldızları da dördüncü günde yarattı... Eh ilk günde ışık nereden geliyordu öyle ise?

Grigori, bu beklenmez soru karşısında afalladı. Maskara, hocasına tuhaf bir alayla bakıyor, kızdırmaya yelteniyordu. Grigori, kendi afallayışına mı, çocuğun bakışlarındaki manaya mı, neye kızacağını anlamadan:

-İşte buradan geliyordu!

Diyerek yüzüne ağır bir şamar indirdi. Çocuk ağlamadı; fakat tekrar köşesine büzüldü.

Bir hafta sonra da ilk sara nöbeti kendini gösterdi ve bir daha da hiç yakasını bırakmadı.

Bu olay üzerine Fiyodor, çocuğa karşı halini değiştirdi. O zamana kadar her gördükçe eline birkaç kopek sıkıştırır, çıkışmaz, kendi sofrasından tatlı yollar, fakat başka şeylere hiç aldırmazken, bundan sonra hemen bir doktor çağırttı. Baktırdı. Ama ne yazık ki, hastalık onmaz cinstendi. Birbirini tutmaz aralarla ayda bir kere nöbet geçiriyordu.

Nöbetler, bazen şiddetli, bazen hafif oluyordu. Fiyodor, Grigori'nin çocuğu dövmesini yasak etti ve hastayı kendi yanına aldı. Smerdiyakov, on beş yaşlarına vardığı günlerden birinde kütüphanede kitapların isimlerini okurken, Fiyodor onu gördü. Bu kütüphanede yüz kadar kitap vardı. Fakat sahibinin onlara el sürdüğünü gören olmamıştı. Hemen anahtarlarını verdi ve:

-Madem ki meraklısın, seni benim kütüphane memurum yapayım. Bahçede sürteceğine oku, daha iyi. Mesela işte şunu al.

Dedi. Bu "Gogol" un ilk hikayelerini toplayan bir ciltti. Bu kitabı bir kerecik olsun gülümsemeden bitiren çocuk, eserden hoşlanmamıştı.

-Seni eğlendirmedi mi bu kitap?

Smerdiyakov sustu.

-Cevap versene ahmak!

Smerdiyakov gülümseyerek:

-Bunun içinde yalandan başka bir şey yok! Dedi.

-Hay Allah cezanı versin aptal!.. Dur bakalım, al şu umumi tarihi öyle ise... bundakilerin hepsi gerçektir işte.

Fakat çocuk, bundan ancak on sayfa okuyabildi. Eseri cansıkıcı bulmuştu. Bundan sonra bir daha hiç kütüphane lafı olmadı.

Bu sıralarda Marta ile Grigoru, Fiyodor'a Smerdiyakov'un acayipleştiğini, titizleştiğini söylediler:

-Herşeyden iğreniyor. Çorba içerken kaşığına dalıp gidiyor!

Dediler. Grigori bu hallere kızıyor ve o kaşığını aydınlığa kaldırıp bakmaya koyulurken:

-Hamam böceği mi çıktı?

Diye sorar, arkasından Marta da:

-Belki sinek düşmüştür!

Mütaleasında bulunurdu.

Delikanlı bunların hiçbirine cevap vermez ama bildiğinden de şaşmayarak, ekmeği, eti, her yemeğe ışığa kaldırır, çatalına taktığı lokmalara mikroskop altında gibi uzun uzun baktıktan sonra ancak ağzına götürürdü.

Grigori onu süzerek:

-Papa hazretlerinin oğlu musun be mübarek!

Diye söylenirdi. Fiyodor bunu öğrenince:

-Onda galiba aşçılık sanatına istidat var.

Dedi ve çocuğu Moskova'ya bu sanatı öğrenmeye gönderdi. Smerdiyakov, orada senelerce kaldı. Döndüğü zaman tanınmaz bir hale gelmişti. Yaşına nisbetle dehşetli surette ihtiyarlamıştı. Yüzü sararmış, buruşmuş, zayıflamış, hadımlar meclisi azasına dönmüştü. Ama maneviyatı hiç değişmemişti. Gittiği gibi dönmüştü. Yine soğuk, yine hissizdi. Sonradan öğrenildi ki, Moskova'da da tıpkı böyle yaşamış. Kimselerle görüşmemiş. Ne şehri beğenmiş, ne de tiyatroları... Temiz ve düzgün çamaşırlar getirmişti. Elbesilerini günde birkaç defa fırçalar, hele cici ayakkabılarını özel bir İngiliz cilasıyla ayna gibi parlatırdı. Aşçılık da hayli ilerlemişti.

Fiyodor'un verdiği bütün paralar, üstüne, başına, kokulara ve pomatlara gidiyordu. Kadınlarla da ancak erkekler kadar görüşüyordu. Fiyodor'un onunla alakası gittikçe artıyordu. Fakat hastalığının nöbetleri sıklaşınca, Matra Smerdiyakov'u mutfakta yatırdı. Bu efendinin hoşuna gitmiyordu.

Bir gün:

-Nöbetler niçin sıklaştı? Belki evlenmen sıhhatin için hayırlı olur. İster misin seni evlendireyim?

Diye sormuştu. Fakat, o utançtan kızararak susunca, Fiyodor da omuzlarını silkerek yanından uzaklaştı. İhtiyar, biliyordu ki, bu genç namusludur. Çalıp çırpmaz.

Ona bu kadarı yeterdi. Meselenin ruhu da zaten bu idi.

Fiyodor, sarhoşlukla para kaybederdi. Bir gün bahçede üç yüz ruble düşürmüştü.

Ertesi günü yüzlük banknotları masasının üstünde gördü. Delikanlı bulup getirmişti.

Birçok sınayışlardan sonra itimadı sağlamlaştı. Ona on ruble vererek:

-Ben senin gibisini hiç görmedim, dedi.

Şunu da söyleyeyim ki, Fiyodor'un ona karşı itimattan başka sevgisi de vardı.

Smerdiyakov efendisine de diğer insanlardan daha başka türlü davranmadığı halde, Fiyodor sevgisini esirgememişti.

-Bu delikanlı, neden hoşlanır? Başlıca kıymet verdiği şey nedir?

Diye sorulsa, cevabı bulunamazdı.

Bununla beraber, evde, bahçede ve sokakta bazen Smerdiyakov on dakika durur, dalar, derin derin düşünürdü.

Bu dakikalarda onun yüzü hiçbir şey ifade etmezdi. Bu, düşünmekten ziyade hayran bir temaşaya benziyordu.

6

Bir münakaşa

"Belam"ın eşeği ansızın, garip bir tarzda konuşmaya başladı. Sabahleyin Grigori öteberi almak için bakkal Lukiyanov'un dükkanına uğramış ve orada şu hikayeyi dinlemişti: Bir Rus neferi, şark hududundaki alaylarında askerliğini yaparken, yerliler tarafından esir edilmiş ve ölüm tehdidiyle dininden dönmesi istenmiş, fakat nefer, hıristiyanlığından vazgeçmemiş ve İsa'yı anarak din uğrunda şehit olmuş. Bu iman kahramanlığı, o günkü gazetelerde uzun uzadıya alkışlanıyor, halk da ondan bahsediyordu. Grigori bu olaydan sofrada da bahsetmişti. Fiyodor, yemekten sonra likör içer ve yemiş yerken Grigori ile yarenlikten hoşlanırdı. Hele bu akşam, keyfi de adamakıllı yerinde olduğu için laf lafı açıyordu.

Konyağını içerek hikayeyi dinledikten sonra:

-Bu askerin cenazesini mumyalamalı. Halk onu gümüşle kaplar, dedi.

Grigori, efendisinin din meselelerine alay karıştırdığını görünce yüzünü buruşturdu. Bu sırada kapının yanında duran Smerdiyakov sırıttı.

Smerdiyakov, yemek esnasında bazen salondu bulunurdu. Fakat İvan geldigeleli hiç ayrılmaz olmuştu. Bu sırıtışın Grigori'yi istihdaf ettiğini anlayan Fiyodor:

-Ne var, ne gülüyorsun sen?

Diye sordu.

Smerdiyakov yüksek sesle:

-Şu kahraman askeri düşünüyorum... dedi, fakat ben, bu fedakarlığın yersiz

olduğuna kaniyim. Zorbalar karşısında o nefer pekala dinini değiştirmiş görünebilir ve buna da İsa, hiç gücenmezdi. Ölümden kurtardığı canını ve vücudunu hayırlı işlerde kullanmak dururken, manasız bir inada kurban olmak bana uygun gelmiyor.

Fiyodor:

-İsa gücenmez miydi? Yalan! Bu günahın için seni cehennemde kebap edecekler.

Diye ona sataştı.

İşte Aliyoşa tam bu sırada salona girmiş ve babasının keyfini katmerlendirmişti.

Fiyodor, Aliyoşa'yı yanına oturtarak:

-Tam senin aradığın bir bahsin içindeyiz.

Dedi. Smerdiyakov bildiğini okudu:

-Hayır, Allah böyle bir saçma şey için ceza yazmaz. O, adildir! Hatta beşeri hiçbir kanun bile bunu emretmez.

Fiyodor diziyle Aliyoşa'yı dürterek:

-Hiçbir kanun mu?

Diye haykırdı.

Grigori saralıyı kızgın bir bakışla süzerek mırıldandı:

-Ahlaksız mı?.. Sözlerinizi ne kadar da seçmeden söylüyorsunuz. İnsafsız zorbalar tarafından kılıçla zorlanan bir zavallının canını kurtarmak için, dinini değiştirmiş

görünmesinden ne mahzur var? Bunu benim aklım almıyor ve açıkça söylüyorum. Günah mı bu?

Fiyodor:

-Bunu anladık canım, uzatma da ispat et!

Diye haykırdı. Beri yanda Grigori de:

-Münasebetsiz!

Demekten kendini alamadı.

-Münasebetsiz de ne? Niçin kötü laf ediyorsunuz? Bir kere de siz, kendiniz düşününüz. Canımı kurtarmak için, zorbalara karşı din değiştirmiş gibi görünürsen, Allah benim ıstırabımı bilmez mi?

Fiyodor İvan’a:

-Azıcık kulağıma eğil… dedi; o bu hezeyanları hep sana yaranmak için yapıyor.

Sevindir şu zavallıyı.

İvan eski ağır başlılığıyla babasına uzandı ve kendisine fısıldanan şu sözleri dinledi:-Seni de Aliyoşa kadar severim. Sakın onu sana tercih ettiğimi aklına getirme! Bir konyak içer misin?

-Seve seve!

Dedi ve sonra içinden:

-Senin hesabın görüldü galiba!

Cümlesini geçirdi. Smerdiyakov’a şaşılacak bir dikkatle bakıyordu.

Fakat Grigori’nin sabrı taşmıştı:

-Allah seni çoktan telin etmiştir! Hala mı münakaşa ediyorsun melun!

Diye bağırdı. Fiyodor söze karıştı:

-Yooo! Grigori, kendine gel, küfür etme!

-Sabırlı ol Grigori Vasiliyeviç, tutalım ki, ben Allah’ı inkar ettim. Kafir olurum ve hıristiyan dini üzere yapılan vaftizin silinir. Böyle değil mi?..

Fiyodor konyağını yudum yudum içerek:

-Haydi, sadede gel dedi.

-Peki efendim… Eğer ben bir mürtedsem, cellatlarımın: “Sen hıristiyan mısın, değil misin?” sualine. “Hayır!” dediğim zaman yalan söylememiş olurum. Çünkü zaten vaftizim silinmiş, dine bağlılığım koparılmıştır. Bu halde zalim bir Tatarın karşısındaki inkardan ne çıkar? Yerde, gökte hakim olan Tanrı’yı aldatmak hiç elimizden gelebilir mi?

Grigori, bu nutkun bütün manasını anlamamıştı. Fakat ağız kalabalığı, onu şaşırtmış ve gözleriyle beraber beyni de kamaşmıştı. Alnını duvara çarpmış gibi bir hal içindeydi.

Konyağını bitiren Fiyodor, keskin bir kahkaha attı ve:

-Aliyoşa, görüyor musun, şunu? Diye bağırdı. Ne mükemmel cizvit papazı olmuş

bizim oğlan…

-Öyle değil mi İvan?.. sen Cizvit papazlarına dönmüşsün be oğlum… Kim

sana bunları öğretti böyle, ha?.. Fakat yalan da söylüyorsun. Bunların hepsi, senin inandığın şeyler değil. Merak etme Grigori, biz bu imansız kafiri tuzbuz edeceğiz... Tatarların karşısında canını kurtarmak için inkara katlansın, kafır olmazsın. Ama, kendi kendine de bunu benimsersen, sonra iş neye varır? Benim bildiğime göre cehennemden kollarımızı sallayarak geçemeyiz. Sen ne dersin bakalım buna türedi Cizvit?

-İçimden de din değiştirdiğim şüphesiz. Şimdi orada küçük günahlardan başka bir şey yok.

-Nasıl küçük günahlar?..

Grigori, onun cevap vermesine zaman bırakmadan atıldı:

-Yalan söylüyorsun melun!

Smerdiyakov, sinirlenmeden yendiği hasmına mürüvvetle muamele eden bir galip edasıyla devam etti:

-Evvelce de söyledim ya,hüküm verirken biraz düşününüz. Mukaddes kitaplarda yazar ki, bir adamda hardal tohumu kadar küçük bir iman zerresi varsa, dağları onun gücüyle denizlere fırlatır. Sen ki, bana imanından aldığın kuvvetle lanetler yağdırıyorsun, o halde şu dağa emret denize değil, çünkü deniz çok uzaktır, fakat bizim bahçenin ardındaki bataklık dereye yuvarlansın bakayım.

Hele bir sına bakalım. Göreceksin ki, emir değil a; gırtlağını parçalasan bile yerinden kımıldamayacaktır.

Bundan şu anlaşılır ki, azizim Grigori, sizin de imanınız Allah’ın istediği şekilde derin bir inanış ve bağlanış değildir. Bu halinizle de kalkıp etrafınızdakilere lanetler yağdırıyorsunuz.

Ama, bu zavallılıkta sen, yalnız sayılmazsın. Biri, ikisi, müstesna dünyadaki bütün insanlar, böyledir. Tanrı elbette bütün alemi topyekun cehenneme atmaz. Şüphelerimden dolayı beni de affından mahrum etmez.

Fiyodor, heyecanının en son derecesine vararak:

-Dur, dedi, dur. Dağları yerinden oynatıp uzak denizlere fırlatacak bir iki adamın var olduğunu kabul ediyorsun öyle mi?.. İvan bu noktaya dikkat et. Bütün Rus ruhu bu cümlenin içindedir.

İvan, babasının fikrine uyduğunu gösteren bir gülümseyişle:

-Evet, dedi; işaretiniz yerindedir. Bu noktada Rus halkının imanı duyulur.

-Sen de aynı fikirdesin ha?.. Ne iyi , ne iyi... Ya sen Aliyoşa? Sen de bunda Rus imanını görüyor musun?

Aliyoşa, kati ve cesur bir tavırla:

-Hayır! Dedi. Bunda Rus imanının hiçbir zerresi yok!

-Canım, sana imandan bahseden kim?.. Ben şu istisnadaki ruhun halis Rus malı, olup olmadığını soruyorum.

Aliyoşa gülümsedi ve:

-Evet, dedi, o bakımdan hakkınız var.

Fiyodor, Smerdiyakov'a dönerek:

-Ulan Balam eşeği, bu son sözlerin bir altın değer. Ama, yalnız bunlar. Ötekilred hezeyan ettin. Budala, şunu bil ki, eğer biz, bugün imanımızı kaybediyorsak, sırf kendi hoppalığımız yüzünden kaybediyoruz. İşe, faaliyete boğulmuş bir haldeyiz. Günler pek kıza. Artık dini vazifelerimiz şöyle dursun, fakat adamakıllı bir uyku için bile vaktimiz yok. Sen tehdit karşısında hemen gerçekten dönüverdin. Bu müthiş bir günahtır ve suçlusun.

-Evet suçlu, fakat gayet hafif suçluyum. Çünkü eğer itikadım tam olsaydı.

Muhammed'in dinine girmemek için kurban olmaklığım lazım gelecekti. Yok o vakit de bütün hulusumla dağlara emreder ve cellatlarımı onlara ezdirirdim. Fakat ya ben:

"Yürüyün ey dağlar ve şu haydutları çiğneyin!" desem ve onlar da yerlerinden kımıldamasalardı. Tatarların kılıçları altında benim halim nice olurdu? bir kere, seslendiğim halde dağlar yürümeyince imanımın tam olmadığı meydana çıkacak ve ahiretteki şehitlik tesellisinden de mahrum kalacaktım. Böyle zamanlarda insanın korkudan dili tutulur. İşte her tarafı böyle karanlık gördüğüm içindir ki, ben, canımı kurtarmaya bakar ve şehitlik gayretiyle dinimde ısrar etmezdim. Allah da muhakkak beni affederdi.

7

Baba ile oğulları

Smerdiyakov'un açtığı münakaşa bitmişti. Fakat o zamana kadar pek neşeli olan Fiyodor, birdenbire değişti. Yüzü bulutlandı. Artık fazla olan bir kadeh konyağı daha yuvarladı.

-Haydi papazlar, defolun. Çıkın buradan. Smerdiyakov, sen vaadettiğim altını alacaksın. Sen de Grigori üzülme: Git karının yanına. O seni avutur.

Hizmetçiler çekilince:

-Bunlardan da hiç rahatımız yok. Şu Smerdiyakov da artık her akşam gelmeye başladı. Evvelleri hiç sokulmazdı. Galiba, ona sen iltifat ediyorsun, İvan!

-Hayır, asla... Herif, domuzun biri... Fırsat düşkünü o, herkesten önce bize saldıracak.

-Herkesten önce mi?

-Evet, gerçi yalnız o değil, onun gibi daha birçokları da var.

-Fırsat vakti ne zaman gelecek?

-Fitil tutuşturulmuştur. Belki sonuna kadar da yanacak. Fakat bereket versin halk, bu soysuzlardan hoşlanmıyor.

-Hakikaten şu “Balam” eşeği bir acayip düşünüyor, sonra bunun nereye kadar varacağı da pek belli değil, sonunu Allah bilir.

İvan gülümseyerek:

-Fikir kumkuması olmak sevdasında galiba, dedi.

-Evet, ne beni, ne seni, hiç kimseyi sevmez. Onun sana karşı hürmetkâr tavırlar takınmasına pek aldırma. Hele Aliyoşa’dan şiddetle nefret ettiğini biliyorum. Fakat değerli tarafları da var. Hırsız değildir. Dedikodu yapmaz. Mükemmel balık pişirir. Hem adam sen de onun üstünde durmak bile bir tenezzüldür.

-Evet!

-Kafasındaki fikirlere gelince, ben, her zaman müjiklerin dayakla yola geleceklerine inanmışımdır. Bunun da hala arada sırada sopa istediğine kaniim. Bunlar merhamete layık değildir. Ben de münevver insanlarla beraberim. Müjiklerle alay etmekten hoşlanmam. Fakat bunlar da sopadan vazgeçmemişlerdir. İnsan ektiğini biçer.

Ben Rusya’dan, hayır Rusya’dan değil. Rusya’daki fenalıklardan, belki Rusya’nın kendisinden de iğreniyorum... Ben zekaya hayranım.

-Yeni bir kadeh doldurdunuz. Artık yetmez mi?

-Dur, şunu, ondan sonra da bir tane daha içeceğim. İşte o kadar. Hem ne diye sözümü kestin... Geçenlerde “Makroi” de görüştüğüm bir ihtiyar diyordu ki:

“Biz her milletten çok kızları kırbaçlatmaktan hoşlanıyoruz. Hem bu cezaları delikanlılara verdiririz. Sonra, her genç, kırbaçladığı kızla nişanlanır. Bu, hemen hemen bizde adet hükmüne girmiştir.” “Sadizm”in bir nevi demek olan bu usulün belki zeka ile alakası bulunduğunu söyleyeceksin... Ne dersiniz, gidip böyle bir sahne seyredelim mi?..

Kızarma Aliyoşa... Bunda utanacak bir şey yok yavrum.

Bugün başpapazın ziyafetini reddettiğime pişmanım. Orada şu kızlardan

bahsedebilecektim... Aliyoşa, ona karşı yaptığım işten dolayı bana gücenmedin ya...

Hiddetten gözümü bürüyünce, dünyayı görmüyorum. Ne yapayım elimde değil...

Düşünüyorum ki, eğer Allah varsa, ben, yaptıklarımın cezasını çekeceğim. Ama ya yoksa, bütün şu papaz sürüsünün aramızda işi ne!.. Onların kafalarını kesmeli. Çünkü terakkiye mani oluyorlar. Kesmek bile, onların hak ettikleri şiddetli ceza olamaz.

Bu meselenin beni üzdüğüne inanır mısın İvan?.. Hayır inanmıyorsun… Bunu gözlerinden okuyorum. Sen de herkes gibi beni bir soytarı telakki ediyorsun. Ya sen Aliyoşa, sen inanıyor musun?

-Hayır, inanmıyorum.

-Senin doğru söylediğine kaniim. Sen İvan'a benzemezsin. O, hükümlerini evvelden verir. Ama şu manastırın da köküne kibrit suyu dökmek gerek. Bu mistik tenbelhaneleri Rusya topraklarından söküp atmalıdır. Ahmakları akıllandırmak için bu mutlaka lazımdır. Oralardan çıkacak eşya ile kimbilir ne kadar altın ve gümüş paralar basılırdı.

İvan:

-Peki ama, niçin manastırları yıkmak istiyorsunuz.

Diye sordu.

-Hakikat, daha çabuk doğup parlasın diye!

-Bu hakikat güneşi doğunca, evvela sizi soyup soğana çevirecekler, sonra da vücudunuzu yok edecekler.

Fiyodor, başını kaşıyarak:

-Yok canım! Dedi. Ama belki de hakkın vardır. Eğer mesele böyle ise, senin manastırın kıyamete kadar dursun. Biz, uyanık insanlara gelince, biz de sıcacık odalarımızda kalalım ve konyaklarımızı içelim. Yoksa, bu Allah'ın bir takdiri mi? Ha, sen edersin İvan bu işe?.. Söyle bana, dünyada bir Allah var mı? Yok mu? Kuzum, şakayı bırak da doğru söyle!.. Neye gülüyorsun hem?..

-Smerdiykov'un bir iki veli yaradılışlı insanın dağları yerlerinden kımıldatabilecekleri hakkındaki inanışına mim koyuşunuz aklıma geldi de… Ne güzel ve ne isabetli bir görüştü o!..

-Ben böyle bir şey söyledim miydi?

-Evet!

-Şu halde, ben de halis bir Rus'um. Felsefe ile uğraşmana rağmen sen de

öylesin...

İster misin ki, seni bu inanış ve karakter içinde yakalayayım. Merak etme çok sürmez.

Sana bir hafta içinde bu dediğimi ispat ederim. Hele de söyle bana bakayım, Allah var mı, yok mu?

-Hayır, yoktur!

-Aliyoşa, Allah var mı, yok mu?

-Evet, vardır!

-İvan ahiret var mı?

-Hayır yok?

-Hiç mi yok?

-Hiç yok!

-Bir parçacık olsun yok mu?

-Bir parçacık da yok!

-Şu halde ahiret, Allah falan filan hep sıfır ha!

-Hep sıfır!

-Aliyoşa, ahiret var mı?

-Var!

-Hem Allah, hem ahiret var ha?

-Evet, ahiret, Allah'ın vücuduyla var olur!

-Bana kalırsa, bu meselede İvan haklıdır... Bu inanışların, binlerce yıldan beri zavallı insanlığa neye mal olduğunu düşünmek bile akıllara zarar... Bizimle kim böyle eğleniyor acaba?.. İvan son defa olarak soruyorum: Allah var mı, yok mu?

-Son defa olarak söylüyorum, yoook!..

-Dünya ile kim alay ediyor öyle ise?

-Galiba şeytan!

-Şeytan var mı

?

-Hayır!

-Âlâ öyle ise... Allah'ı icat eden yobazı elime geçirirsen ne yapacağımı pek bilmem... Çünkü onu asmak bile en hafif cezadır.

-Bu icat olmasaydı, medeniyet de olmayacaktı!

-Sahih mi?

-Elbette sahih... Sonra konyak da bulamayacaktınız. Kendinizin çekmeniz lazım gelecekti.

-Dur hele bir küçük kadehçik daha içeyim. Galiba fikirlerim Aliyoşa'yı incitti.

Gücendin mi bana yavrum?

-Hayır gücenmedim... Bilirim ki, kalbiniz kafanızdan iyidir.

-Kalbim kafamdan iyi mi?.. Nasıl nasıl?.. Bunu sen mi söylüyorsun? İvan Aliyoşa'yı seviyor musun?

-Evet, seviyorum!..

Fiyodor, artık saniyeden saniyeye ağırlaşıyor, dili dolaşıyor ve sızmaya doğru sürükleniyordu.

-Sev onu... Sev! Dedi. Aliyoşa, senin Stareç'e karşı kaba davrandım. Fakat çıldırmış gibiydim. Ne yaptığımı bilmiyorum... Stareç, zeti, uyanık ve bilgili bir adam...

Sen ne dersin İvan?

-Olabilir!

-Muhakkak ki öyle... Tam bir Moskov cizviti... Rolü icabı azizlik kisvesine bürünüyor...

-Ama Allah'a inanıyoru!

-Ne münasebet!.. Biliyor musun ki o da zekasıyla hareket eder.

-Sahih mi?..

-Sahih ya... Ama, bu hal onun da değerini eksiltmez. Onda "Mefisto" yu andıran bir sezilir. "Zamanımızın kahramanları" kitaplarındaki kahramana da benzer. Galiba adı

"Arbenye" idi. O da müthiş bir şöhretçidir. Öyle ki, bugün bile şayet karım ve kızım olsaydı, günah çıkartmak için ona gitmelerine razı olamazdım. Onda öyle hikayeler var ki, dinlerken gülmekten katılırsın. Üç sene evvel, bir gün bizi çay ve likör ziyafetine çağırmıştı. Zengin kadınlar ona likör

gönderirlerdi. Bir kadını nasıl hastalıktan kurtardığını anlattı. Güle güle bayıldık.

Onun ne mal olduğunu siz bilmezsiniz. Tüccar “Demidov”un altmış bin rublesini de deve yapmıştı.

-Nasıl deve?

-Onun fazilet ve namusuna bu para emanet edilmişti. Hacizden korkarak ona parayı veren tüccar, sonradan metelik bile alamadı. Müthiş adam vesselam... Hadi bir kadeh konyak daha sun bakalım. Son bir kadeh, başka içmeyeceğim. İvan kaldır şişeyi artık... Neden bu yalanları kıvırırken hezeyanlarıma mâni olmadın?

-Kendi kendinize susacağınızı biliyordum

-Yalan... Fenalık olsun diye sesini çıkarmadın. İçin için benden nefret ediyorsun.

Buraya da bu nefretini bana göstermek için geldin.

-Konyak, başınıza vurmaya başladı. Ben artık gidiyorum.

-Sana bir iki gün için “Çermançiya”ya gitmeni rica etmiştim. Gitmedin.

-Bu kadar ısrar ettiğinizi bilseydi, giderdim. Yarın yola çıkarım.

-Yok canım ağız yapma... Bir casus gibi ne yaptığımı görmek için gitmedin.

İhtiyar, artık kendini zaptedemiyordu. İçki, bütün huysuzluğunu azdırmış, ortaya dökmüştü.

-Niçin böyle fena fena bakıyorsun? Gözlerin bana “iğrenç sarhoş!” diyor gibi...

Nefret ve itimatsızlıkla dopdolu bu gözler... Halbuki Aliyoşa’nın bakışları ne aydınlıktır!

O, benden iğrenmiyor. Aliyoşa, İvan’ı sevmekten sakın.

Aliyoşa çetin bir sesle:

-Kardeşime karşı haksızlık etme, onu sebepsiz incitiyorsun!

Dedi.

-Peki öyle olsun... Aman Yarabbi, ne kadar da başım ağrıyor... İvan kaldır şu konyak şişesini canım. Kaç oldu söylüyorum.

Fiyodor bunları söyledikten sonra, düşünceye daldı. Ama çilekar bir gülümseyişle:

-İvan benim gibi zavallı bir ihtiyarın söylediklerine gücenme! Beni sevmiyorsun.

Hem niçin seveceksin? Yalnız darılma, yeter. Çermaniça'ya gideceksin. Orada benim çoktan beri göz diktiğim bir kız var. Henüz yalınayak dolaşan bir kızcağız. Papuçsuzluğu sakın seni tiksindirmesin... Bunların içinde ben öyle körpelerini bilirim ki, birer inci tanesidirler.

Dedi ve kendi elini öptü. Birdenbire canlanmış, ayılmıştı.

-Ah yavrularım, ah benim küçük domuzlarım. Diye devam etti... Ben, ömrümde hiçbir kadını çirkin bulmadım. Benim düsturum işte budur. Anlıyor musunuz? Hayır değil mi?.. anlayamazsınız... Sizin damarlarınızda kan değil, süt akıyor süt!.. Sizler, daha kabuklarınızı kırıp dünyaya çıkmadınız. Bana göre her kadının, kendine mahsus bir tadı, bir hususi lezzeti vardır. Ama, bu tadı bulmak, keşfetmek gerek. Bu, ayrı bir meziyet, başka bir istidattır. İhtiyarlamış kızlarda bile böyle ateşli şeyler vardır ki, insanın, onları bu kadar zaman kenarda bırakanlara, farketmeden ihtiyarlatanlara lanet edeceği geliyor.

Böyle bir kızı şaşırtmak lazımdır. Nasıl elde edilir bilir misiniz? Ona, kendisi gibi bir zavallıyı aşık görünmeli. Hizmetçi kızlar mesela... Basit kadınlar da öyledir. Mesela, Aliyoşa, senin rahmetli anneni ben, çük kereler hayretlere düşürürdüm... Uzun süre onu okşayışlardan mahrum ettikten sonra, birgün ansızın, önünde eğilir, ayaklarını öperdim.

O, gıdıklanır, ince, kısık, sinirli kahkahalarla gülerdi. Ertesi gün de asabi nöbetler başalardı.

Biyye Laviski isminde, güzel zengin bir adam bize sık sık gelir ve karıma kur yapardı. Bir gün bir münakaşa sonunda beni, onun yanında tokatladı. O kadar sessiz, yumuşak olan bu kadın birdenbire kaplan kesildi. Beni dövecek sandım. Avazı çıktığı kadar bağırarak: "Dayak yedin... Beni ona satmak mı istiyorsun?... Çabuk koş onu düelloya çağır, vuruş... Bunu yapmadan gözüme görünme!" dedi. Onu alıp kiliseye götürdüm. Okusunlar, diye... Hiç de eziyet etmedim ona... Yalnız bir kere, o da iyilik olsun diye onu üzmüştüm. Tatsız bir dindarlığı vardı. Bir akşam taptığı putlara tükürerek:

-İşte harika bir varlık sandığın mukaddesatın ne miskin bir şey olduğunu gör.

Bana hiçbir ceza veremeyecek!

Dedim. Birdenbire durdu. Sapsarı kesildi ve kaskatı olarak yere düştü... Aliyoşa...

Aliyoşa... Ne oluyorsun yavrum!..

İhtiyar şaşırmış, telaşlanmıştı. Annesinden bahsedilmeye başlanalı beri

Aliyoşa'nın yüzü perde perde soluyordu. Ansızın kıpkırmızı kesildi. Sonra tekrar sarardı.

Gözleri parladı, dudakları titredi. Babası, tıpkı tıpkısına annesinin gösterdiği âraz başlayıncaya kadar hiçbir şeyin farkına varmamıştı. Sessizce masadan kalkan Aliyoşa, uğrak annesi gibi isteri nöbeti ile titreyerek ağlamaya başlamıştı.

-İvan! İvan çabuk su!.. su yetiştir! Tıpkı annesinin halleri... Yüzüne serpmek için ağzına su doldur...

İvan öfkeli bir sırıtışla:

-Onun annesi, benim de annemdi...

Demekten kendisini alamadı. Alevlenen gözleri, ihtiyarı korkutmuştu. O, adeta Aliyoşa ile İvan'ın aynı kadından doğduklarını unutmuş gibiydi.

-Nasıl annen?.. niçini bunu söylüyorsun?.. Öyle ya... Öyle ya.. Benim de aklım nerede acaba? Nasıl birden unutmuşum. Hoş gör oğlum... İhtiyarlık.

Sarhoş ve sersem bir gülüşle durdu. Tama bu sırada sofada hiddetli sesler duyuldu. Kapı açılarak, Dimitri göründü. Ödü kopan ihtiyar, İvan'a doğru koşarak, sımsıkı sarıldı ve:

-Bırakmayın... Öldürecek!..

Diye bir çığlık kopardı.

8

Şehvet hastaları

Grigri ile Smerdiyakov, Dimitri'nin arkasından koşuyorlardı. Birkaç gün evvel Fiyodor'un verdiği emirlere uyarak, onunla sofada çekişmişler, içeriye girmesine mani olmaya çalışmışlardı. Müthiş delikanlının masa başında bir saniye durmasından istifade eden Grigori koşmuş, yatak odasının kapılarını kapayarak önüne dikilmişti. Kollarını haç şeklinde yana açarak burasını son nefesine kadar müdafaa etmeye karar verdiğini anlatıyordu. Onun bu telaşını gören Dimitri, birdenbire çileden çıktı ve bağırmaktan ziyade ulumaya benzeyen bir sesle kükredi:

-Demek orada, oraya sakladınız ha, pis herif!

Griyori'yi kapının önünden çekmek istedi. Fakat kuvvetli ihtiyar onu itti.

Kızgınlıkla kendinden geçen Timitri ağır elini kaldırdı ve bütün kuvvetiyle vurdu. İhtiyar, biçilmiş bir başak gibi düştü. Dimitri onun üstünden atlayarak kapıya saldırdı.

Smerdiyakov, odanın öteki tarafında sapsarı, tirtir titriyor ve Fiyodor'la

İvan'a sokuluyordu. Dimitri tekrar uludu:

-O, buradadır... Eve doğrulduğunu gördüm. Fakat yetişemedim. Nereye sakladınız?

Çabuk çıkarın!..

"Buradadır!" sözü, Fiyodor'un üstünde şaşılacak bir tesir bıraktı. Bütün korkusu uçtu.

Dimitri'nin arkasından koşarak:

-Yakalayın, yakalayın şunu! Diye bağırdı.

Bu sırada, Grigori de baygınlıktan kurutularak kalkmaya davranmıştı. Fakat henüz kendine gelemiyordu. İvan'la Aliyoşa, Dimitri'nin arkasından koşan babalarının peşinden fırladılar. İçeride bir gürültü oldu. Bu Dimitri'nin hızla geçerken çarpıp devirdiği bir büyük vazo idi. Mermer bir kaidenin üstünde duran bu vazo parçalanmıştı.

İhtiyar:

-İmdat!

Diye bağırdı.

İvan'la Aliyoşa ona yetişerek odaya getirdiler. İvan kızgın bir sesle sordu:

-Niçin arkasından koşuyorsunuz? Ne halde olduğunu görmüyor musunuz? Sizi öldürecek!

-Aliyoşa, İvan... Gruşinika buradaymış. Girdiğini o görmüş...

Fiyodor, nefes nefese koşuyor ve takati kesiliyordu. Beklemediği bir sırada Gruşinika'nın evinde olduğunu öğrenmek, adamı deliye döndürmüştü. Tirtir titriyordu.

İvan:

-Gelmediğini kendi gözlerinizle gördünüz ya işte!

Diye haykırdı:

-Ama belki öteki kapıdan girmiştir?

-O kapı, kapalıdır, anahtarı da sizde değil mi?

Dimitri, tekrar yemek salonuna girdi. Orada kimseyi bulamamış ve yokladığı öteki kapının da sımsıkı kapalı olduğunu görmüştü. Bütün pencereler de aynı haldeydi.

Gruşinika buralardan ne girip, ne de çıkabilirdi.

Fiyodor:

-Yakalayın şunu! Yatak odamdan para çaldı!

Diye uludu ve İvan'ın kollarından sıyrılarak Dimitri'ye saldırdı. Öteki zaten bunu bekliyordu. Elini kaldırdı, ihtiyarın başında kalan bir tutam saçından yakaladı. Etrafında topaç gibi çevirdi ve yere fırlatarak, suratına da birkaç tekme indirdi. İhtiyar, keskin bir çığlıkla serildi. İvan ağabeyine sarılarak babasından uzaklaşmıştı. Aliyoşa da Dimitri'yi kucaklamış bütün kuveetiyle İvan'a yardım ediyordu.

İvan:

-Öldürdün bunağı... diye haykırdı.

Dimitri nefes nefese:

-Layığını buldu!... dedi, eğer bu kere öldüremedimse, tekrar gelip işimi tamamlayacağım.

Hem o zaman siz, onu kurtaramayacaksınız.

Aliyoşa, amir bir sesle bağırdı.

-Dimitri, hemen çık buradan1

-Aliyoşa, burada seneden başka hiç kimseye itimadım yok. Söyle bana biraz evvel Gruşinika buraya geldi mi, gelmedi mi? Çünkü duvar boyunca ilerlediğini kendi gözlerimle görmüştüm. Arkasından seslendim. Kaçtı.

-Sana yemin ederim ki, Gruşinika burada değildi ve kimse de onu beklemiyordu.

-Ne tuhaf şey... kendi gözlerimle görmüştüm... Ben, şimdi onun nerede olduğunu öğrenirim. Paraya dair bunağa tek kelime söyleme. Hemen Katerina'ya koş, benim namıma onu selamla, burada geçen olayı da anlat.

Onlar, böyle konuşurlarken, Grigori ile İvan, ihtiyarı kaldırarak koltuğuna götürdüler.

Yüzü kan içindeydi. Ama, kendini biliyordu. Hala Gruşinika'nın bir yerden çıkageleceğini umuyordu. Dimitri, ona kindar gözlerle bakarak yürüdü ve kapıdan çıkarken:

-Senin kanını döktüğüme pişman değilim. Dikkat et ihtiyar, hülyalarını koru. Çünkü benim de kendime mahsus bazı düşüncelerim var. Seni ebediyen babalıktan reddediyorum. Lanet olsun sana!..

İhtiyar, Smerdiyakov'a işaret ederek:

-Gruşinika buradadır! Buradadır!

Dedi. Sesi, ancak işitilebilir bir haldeydi. İvan artık dayanamayarak sesini yükseltti.

-Yok... Yok burada... Sersem ihtiyar! Hah! İşte bayıldı. Smerdiyakov, çabuk su ver, havlu getir!

Smerdiyakov, su getirmeye koştu. Ötekiler babalarının elbiselerini çıkardılar. Yatak odasına götürdüler ve döşeğine koydular. Başını ıslak bir havlu ile sardılar. Konyakla sarhoş olan, dayakla ezilen, heyecanla yüreği ağzına gelen Fiyodor, başını daha yastığa koyar koymaz kendinden geçip sızdı. İvan'la Aliyoşa, salona döndüler. Smerdiyakov, vazo kırıklarını topladı, Grigori kenarda gamlı ve başı önüne eğik duruyordu.

Aliyoşa ona:

-Kardeşim sana da bir yumruk vurdu. Sen de başını soğuk su ile sarmalı ve hemen yatmalısın.

Dedi. Grigori dalgın dalgın cevap verdi:

-Evet bana da el kaldırdı...

Halinde kızgınlık ve kinden ziyade gam ve tasa vardı.

Dudakları kısılan İvan mırıldandı:

-Babasına el kaldırmaktan çekinmedikten sonra... Sana, bana haydi haydi...

Grigori:

-Ben, onu minimini iken kendi elimle yıkayayım da o, bana el kaldırsın...

diye söylendi. İvan, Aliyoşa'ya dönerek:

-Eğer, ben ellerine sarılmasaydım, babamızı öldürecekti. Zavallı ihtiyarın zaten ne kadarlık canı var, dedi. Aliyoşa:

-Allah göstermesin!

-Niçin? Yılanların akıbeti birbirlerini yemektir...

İvan, bu cümleyi kindar hali ve hiddetten çarpılmış ağzı ile tekrarlamıştı.

Aliyoşa, titredi, o devam etti:

-Ama, elbette gözümün önünde bir cinayet işlenmesine katlanacak değilim. Sen otur bekle, ben bahçeye çıkıp biraz dolaşacağım. Başım ağrıyor.

Aliyoşa, yatak odasına geçti ve paravanın arkasında, babasının başucunda bir saat kadar kaldı. Ansızın, ihtiyar gözlerini açtı ve ona hiçbir şey söylemeden uzun uzun baktı.

Hafızasını toplamaya çalıştığı anlaşılıyordu. Yüzünde büyük bir heyecanın izleri belirdi.

-Aliyoşa, İvan nerede?

Diye fısıldadı.

-Bahçeye çıktı. Başı ağrıyor ve nöbet bekliyor.

-Oradaki küçük aynayı bana ver.

Aliyoşa, komodinin üstündeki yuvarlak aynayı ona uzattı. İhtiyar bakındı. Burnu sıyrılmış ve sol kaşının üstünde kıpkırmızı bir şiş oluşmuştu.

-İvan ne diyor oğlum, benim biricik evladım, İvan ne diyor? Ben ondan ötekinden daha çok korkuyorum. Bana korku vermeyen tek evlat sensin yavrum.

-İvan'dan korkma... o da hırçındır ama, bizi müdafaa edeceğine eminim.

-Ya öteki ne yaptı?.. mutlaka Gruşinika'ya koşmuştur. Söyle bana meleğim Gruşinika buraya geldi mi?

-Yok canım, hepsi hayal... Hiçbirimiz onu görmedik.

-Biliyor musun ki, Dimitri onunla evlenmek istiyor.

-Evet ama katın buna razı olmayacak!

İhtiyar, dünyada en büyük müjdeyi almış gibi sevinçle titreyerek, Aliyoşa'nın elini kalbi üstüne bastırıp sıktı. Hatta gözlerinde yaşlar bile pırıldadı.

-Sana demin bahsettiğim Meryem resmini al götür. Manastıra dönmene de izin veriyorum... Bugün şaka ediyordum, sen aldırma ve darılma. Ah Aliyoşa, başım sızlıyor.

Sen beni teselli et, bana gerçeği söyle.

Aliyoşa, üzgün bir sesle:

-Hep aynı şey!

Diye söylendi.

-Yok, yok darılma... Sana inanıyorum. Git Gruşinika'ya... Ya da onu görmeye çalış. Sor, soruştur, bu kadın kimi tercih ediyor öğren... Onu mu, beni mi?..

Aliyoşa, utanarak ancak:

-Eğer görürsem, sorarım!

Diyebildi. İhtiyar:

-Sorsan da söylemez... O korkunç bir çocuktur. Görünce, söze seni öpmekle başlayacak ve

“istediğim sensin!” diyecek. O, hem pervasız, hem hilekâr bir kadındır. Hayır, hayır sen onun evine gidemezsin.

-Doğrusu ben de bu fikirdeyim babacığım. Bana böyle bir hareket yakışmaz.

-Ya o, seni nereye gönderdi? Kapıdan çıkarken sana: “Git!” diye bağırdığını duymuştum.

-Katerin İvanovna’ya!

-Para istemek içinmi?

-Hayır!

-Meteliği olmadığını biliyordum da onun için sordum... Dinle Aliyoşa, gece düşüneceğim.

Git artık... Belki bir yerde ona rastlar da konuşursun. Yarın sabah mutlaka gelip beni gör..

Sana diyeceklerim var. Gelecek misin?

-Evet.

-Güya sıhhatimi yoklamak için geliyormuşsun gibi yapacaksın. Sakın benim seni çağırdığımı kimseye söyleme. Hele İvan’a tek kelime söyleme.

-Peki!

-Güle güle meleğim. Biraz evvel beni müdafaa etmiştin. Bunu hiçbir zaman unutmayacağım. Yarın sana bir şey söyleyeceğim Ama düşünmem lazım.

-Şimdi nasılsınız?

-Yarım, kalkarım. Hiçbir şeyim yok. Turp gibi olacağım.

Aliyoşa, giderken İvan’a araba kapısının yanında bir sıraya oturmuş buldu. Cep defterine bir şeyler yazıyordu. Babasının kendine geldiğini ve manastıra gitmesi için izin verdiğini söyledi.

İvan Aliyoşa’nın beklemediği bir buhabbetle:

-Yarın seni görürsem, pek memnun olacağım.

-Yarın sabah, belki de Madam Koklakovlar’a gideceğim. Eğer orada bulamazsam, Katerin ivanovna’ya da uğrayacağım.

-Katerina’ya onu tekrar tekrar selamlamak için gidiyorsun değil mi?

İvan, bu son cümleyi gülerek söylemiş ve bu sözler Aliyoşa’yı derin dedin düşündürmüştü.

-Dimitri’nin bu sözlerle ne demek istediğini anlıyor gibiyim... bu selamlayışın manası galiba biraz da Allah’a ısmarladıktır.

Aliyoşa:

-Bu kabus, Dimitri ile babam için nasıl bir sonuç hazırlıyor dersin kardeşim?

-Bunu şimdiden kestirip atmak kolay bir şey değil. Muhakkak olan şu ki, babamın evde oturması, Dimitri’nin de buraya girmemesi lazımdır.

-Bir şey daha sormama izin verin. İnsanlar arasında şunun yaşamasına, şunun yaşamamasına hükmetmek hakkı diye bir şey düşünülebilir mi?

-Bu türlü hükümler hak fikri ile yanyana getirilemez.

-Fakat başkasının ölümünü istemek de fena değil mi?

-Kendi kendimizi aldatmak neye yarar? Belki biraz evvel dediğim “Yılanlar birbirlerini yerler!” sözüne işaret etmek istiyorsun. Benim de Dimitri gibi babamın kanının dökebileceğimi umar mısın?

-Aman İvan neler söylüyorsun? Böyle bir şey hiç aklımdan geçmedi. Hatta Dimitri’nin bile bunu yapacağına inanmam.

İvan gülümseyerek:

-Hakkımdaki düşüncelerinden ötürü teşekkürler ederim; dedi. Şunu bil ki, babamı daima müdafaa edeceğim. Fakat kendi arzularıma da açık kapılar bırakacağım. Sakın böyle düşündüğüm için beni bir sefil sanma. Hadi Allah’a ısmarladık. Yarın görüşürüz.

Birbirlerinin ellerini samimiyetle sıktılar. Aliyoşa, kardeşini kendisine gizli bir sebeple yakınlaştığını hissediyordu.

9

İkisi birlikte

Aliyoşa, babasının evinden, geldiğinden daha beter bir ıstırap içinde ayrıldı. Kafasının içinde karmakarışık şeyler vardı. Bu parça parça düşünceleri birleştirip, sonuç çıkarmaktan kendisi de ürküyor gibiydi. Gün o kadar çapraşık hadiselerle dolu geçmişti.

Şimdiye kadar hiç duymadığı bir ümitsizlik içine düşmüştü. Bu tehlikeli kadın karşısında babasıyla ağabeyinin hali ne olacaktı? Bu soru, zihninin

işkencesi oluyordu. İkisini de iş

başında görmüştü. En fena mevkide olan , yine uğursuzluğun kurbanı haline giren Dimitri idi. Sonra, bu meseleye Aliyoşa'nın önceden kestiremediği başkaları da karışıyor, iş gittikçe bir muamma karanlığına bürünüyordu.

İvan, ona çoktan beklenen bir yakınlaşma göstermişti ki, bu hal onu korkutuyordu.

Katerin İvanovna'ya giderken böyle düşünüyor ve hiçbir şeye karar veremiyordu. Genç kızdan adeta medet umacak hale gelmişti. Halbuki üzerine aldığı bu işin de acı tarafları çoktu. Üç bir ruble davasında Dimitri namusunu kaybetmişti. Delikanlı bu hale düştüğünü görünce, artık kendini büsbütün kapıp koyverebilirdi. Daha aşağılara düşmesi, çamura saplanması mümkündü. Dahası var, Aliyoşa, babasının evinde geçen kötü sahneleri de Katerina'ya anlatmak mecburiyetinde bulunuyordu.

Ana caddedeki güzel bir evde oturan Katerina'nın kapısını çalarken, saat yediye geliyor ve hava kararıyordu. Onun iki teyzesiyle birlikte yaşadığını biliyordu. Bunlardan biri, kız kardeşi "Agat" ın teyzesiydi. Bu sessiz kadın, Katerin, pansiyondan çıktığından beri ona bakıyordu. Öteki Moskova'lı pek asil fakat parasız bir hanımdı. İkisinin de genç kızın yanında bulunuşu bu münasebetleri yüzündendi.

Aliyoşa, oraya varınca, kendisini karşılayan hizmetçinin halinden, geleceğini bildiklerini sezdi. Belki de pencereden görmüşlerdi. Ama sofadan geçerken, birkaç kadının salondan kaçıştıklarını, ipek eteklerin fışırdadığını duymuştu. Delikanlı, gelişinin evde bu karışıklığı doğurmasına şaşmıştı. Onu salona aldılar. Burası büyük, zarafetle döşenmiş ve bayağı hiçbir iz taşımayan bir yerdi. Kanepeler, koltuklar, şezlonglar, masalar, duvarlardaki resimler, hepsi ayrı ayrı birer ince zevk mahsulü idi. Hatta pencere yanında içinde renkli balıklar ve nebatlar bulanan bir cam havuz bile vardı. Gün batımı burasını esmerleştirmişti. Gözleri loşluğa alışınca, Aliyoşa, kanepe üstünde unutulmuş bir ipek şal ve masada da fincanlarla bisküvi ve bombon tabaklarını gördü. Bu görüş, genç adamın kaşlarının çatılmasına sebep oldu. Demek misafirler vardı ve onlar başka yere alınarak gizlenmişlerdi. Bu sırada kapı perdesi kalktı. Katerin İvanovna, tatlı bir gülüşle ve iki elini birden uzatarak ona doğru koştu. Arkasından hizmetçilerden biri de iki mumlu bir şamdan getirip ortalığı aydınlattı.

-Çok şükür, nihayet gelebildiniz... Bütün gün Allah'tan hep bunu istemiştim...

Otursanıza...

Katerina'nın muhteşem güzelliğini, üç hafta önce, Dimitri onu takdim ettiği zaman görmüştü. Genç kız, Aliyoşa'yı pek tanımak istediğini nişanlısına söylemiş ve ilk görüşme işte böyle olmuştu. Delikanlının pek mahcup olduğunu anlayan Katerin, o gün hep Dimitri ile konuşmuş, onu üzmekten

çekinmişti.

Aliyoşa, gerçi lafa karışmamış; fakat derin derin tetkik etmişti. Genç kızın muhteşem güzelliğini, zarafet ve terbiyesini, nefsine hakimiyetini, hülasa bütün benliğinden dağılan alımlı, yüksek ve mağrur havayı pek beğenmişti. Parıl parıl yanan iri, siyah gözleri beyaz yüzü ile ne büyük ahenk için birleşiyordu. Fakat, bu gözler, bu güzel dudaklar aşkı vermekte ne kadar kabiliyetli olurlarsa olsunlar, Dimitri'yi uzun müddet zaptedemezlerdi.

Aliyoşa, bu düşüncesini ağabeyinden de saklamamıştı. Nişanlısını nasıl bulduğunu, bu birleşmenin ne sonuç vereceğini sorduğu zaman:

-Onunla mesut olacağını sanıyorum. Fakat saadetin heyecansız geçmeyecek galiba!

Demişti.

-Kadınların hepsi böyledir kardeşim. Mukadderat karşısında boyun eğmezler. Demek onu bütün ömrümce sevemeyeceğim zannediyorsun, öyle mi?

-Yok bunu demek istemiyorum. Şüphesiz daima seveceksin ama belki saadetin daimi olmayacak.

Aliyoşa, ağabeyinin zorlayışı karşısında, bunları söyler söylemez, utancından kızardı.

Çünkü verdiği hükümlerin çok basit ve biraz da aptalca olduğunu kendi de hemen anlamıştı. Bir katın hakkında bu kadar çabuk ve tetkiksiz hükümler verdiği için, içinde azaba benzer şeyler de duyuyordu.

Bugün de Katerina'ya bakarken, ilk hükmünde yanıldığını sezer gibi oldu. O mağrur, yüksek varlığın içinde ince, fedakar bir ruhun izleri vardı. Yüzü bu güzel şeylerle parlıyordu. İlk karşılaşmada delikanlıya çarpan o yüksek gururun yalnız sağlam bir irade kuvveti olduğu anlaşılıyordu. Daha ilk cümlelerde Aliyoşa, genç kızın nasıl bir talihle karşılaştığını kavramış olduğunu ve hatta ne feci halde bulunduğunu bildiğini anladı.

Belki de herşeyi biliyordu.

Bununla beraber, yüzündeki temiz aydınlık, istikbalden emin olduğunu gösteriyordu.

Aliyoşa, ilk yanlış hükümlerinden ötürü, ona karşı suçlu ve utanılacak bir halde bulunduğunu hissetti. Bundan başka, genç kızın halinden çok heyecanlı olduğu da seziliyordu.

-Sizi bekliyordum, çünkü bütün gerçeği yalnız sizden öğreneceğimi biliyordum.

Aliyoşa kekeledi:

-Geldim işte... Geldim... Yani beni o gönderdi.

-O mu gönderdi?.. Ben de öyle tahmin etmiştim, dedi. – Genç kadının gözleri kıvılcımlanmıştı – Herşeyi, hepsini biliyorum. Bakınız, Aleksi Fiyodoroviç, sizinle konuşmayı neden bu kadar şiddetle istediğimi anlatayım. Olup bitenleri, belki sizden daha iyi biliyorum. Yani görüşmek istememin sebebi, bir şeyler öğrenmek değildir.

Sizden istediğim şu: Bana bugünkü konuşmanızdan sonra, onun hakkındaki düşüncelerinizi söyleyiniz. Ama, hiçbir şey saklamadan, ne kadar kaba ve çirkin olursa olsun en küçük açıklamaya kadar herşeyi bana anlatınız. Hayır, kızarmaya lüzum yok.

Madem ki, artık gelip beni görmek istemiyor, o halde aramızda herhangi bir konuşmadan, sizin vereceğiniz açıklama daha kıymetli ve faydalı olacaktır. Sizden ne beklediğimi şimdi anladınız mı?... Sizi nasıl bir sebeple bana yolladı? Buna hiçbir süs katmadan anlatınız. Kelimeleri ağzınızda çiğnemenize de lüzum yok. Açık açık söyleyin.

-Bana sizi selamlamamı, bir daha gelmeyeceğini söylememi ve tekrar tekrar onun namına selamlamamı rica etmişti.

-Selamlamak mı? Kendisi böyle mi söyledi?

-Evet!

-Belki lazım gelen kelimeyi bulamayacak bir haldeydi. Belki de siz bu kelime konusunda aldanıyorsunuz.

-Hayır, yanılmıyorum. Bana üç kere tekrarladı. Mutlaka bu kelimeyi söylemem gerektiğini bildirdi.

-O halde, Aleksi Fiyodoroviç, bana yardım ediniz. Çünkü size muhtacım. Bakınız neden: Eğer size gelişi güzel bir veda sözü olacak selamdan bahsetmiş olsaydı, meselede hiçbir ümit noktası kalmayacaktı. Fakat madem ki, bu kelimeye önem vermiş, üstünde durmuştur, henüz herşey kayboldu denilemez. Bunda ısrar ettiyse, kendinde olmayacak kadar mustarip ve heyecanlı idi demektir. Verdiği kararın kendisini de korkuttuğu anlaşılıyor. Ayrılışı ihtiyarî görünmüyor. Selamda ısrar, bence biraz tehditli bir şey...

Aliyoşa:

-Evet, evet tastamam... Ben de tıpkı sizin fikrinizdeyim.

-Böyle ise henüz herşey kaybolmamıştır. Hala kurtarabiliriz... Size hiç paradan bahsetti mi? Üç bin rublelik bir paradan?

-Nasıl bahsetmedi!.. Onu çileden çıkaran da işte bu para meselesidir... Namusunu kaybettiği dakikadan beri, gözünde hiçbir şeyin değeri kalmadığını söylüyor. Dünya umurunda değil.

Aliyoşa, bunları hafif bir ümit ışığının doğduğunu görmekten gelen bir heyecanla söylemişti. Son olarak:

-O paranın hangi para olduğunu da biliyor musunuz?

Diye sordu.

-Çoktan... Moskova’ya bir telgraf çekerek sormuştum. Parayı almadıklarını bildirdiler.

Dimitri göndermemişti. Fakat ben, ona hiçbir şey açmadım. Geçen hafta pek darda olduğunu öğrenmiştim... Benim bir tek hedefim var. Bu da onun dostunu tanıması ve kime başvurmak, kime dayanmak lazım geldiğini anlamasıdır. Fakat en sadık dostunun ben olduğuma inanmak istemiyor. Bende bir kadından başka bir varlık görmeye yanaşmadı. Bütün bir hafta içim içime sığmadı. Şu üç bir rubleden ötürü, benim karşımda yüzünün kızarmamasını temin için ne yapacağımı düşündüm. Onun uğrunda nelere katlanacağımı daha nasıl anlamadı. Şaşıyorum vallahi... Aramızda geçen bunca şeylerden sonra hala nasıl şüphe ediyor? Benimle karşı karşıya gelmekten utanıyor. Ama, bakın size açılabiliyor. Beni basit bir nişanlı gibi tanımaktan vazgeçsin. Neden onun itimadına layık görülmüyorum?

Kateri, son cümlelerini söylerken gözleri dolmuştu.

Aliyoşa, titreyen bir sesle:

-Size şunu söyleyeyim ki, bir saat önce, babamla aralarında korkunç bir olay geçti.

Diye başladı ve olanları bütün ayrıntısıyla anlattı. Dimitri’nın kendisini nasıl babasına para için yolladığını, sonra bir yanlışlıkla kendinden geçerek, eve ne halde girdiğini, babasını dövdüğünü birer birer sayıp döktü ve sonunda yavaş bir sesle:

-O kadının yanına gitti, dedi.

Katerin, sinirli bir gülüşle:

-Bu kadınla olan ilişkisini hazmedemeyeceğimi sanıyorsunuz değil mi? O da böyle düşünüyor. Fakat bütün bunlar geçici şeylerdir. Dimitri herhalde onunla evlenecek değil ya... Bir Karamazof, hiç ebedi bir ateşle tutuşabilir mi? Bu ilişki, bir aşk değil, bir hevestir. Hayır evlenmeyecektir. Çünkü o kadın böyle bir teklifi kabul etmez.

Aliyoşa, gözleri yerde, kederli bir sesle:

-Belki de evlenecek!

Dedi. Katerin ivanovna beklenmez, umulmaz bir ateşlilikle:

-Evlenmeyecekler diyorum size... Biliyor musunuz ki bu genç kız bir

melektir.

İnanılmayacak kadar mükemmel bir mahluk. Görenlerin aklını çelecek kadar güzel olduğu halde, çok sağlam bir seciyesi var. Yüzüme niçin böyle tuhaf tuhaf bakıyorsunuz Aleksi Fiyidoroviç?.. Sözlerim sizi hayretlere düşürüyor, inanmak istemiyorsunuz, öyle mi?

Katerin İvanovna, böyle diyerek başını yandaki odaya doğru çevirip seslendi:

-Agrafena Aleksandrovna, geliniz, geliniz bu cici çocuk her şeyi biliyor.

Tatlı, çok tatlı ve cana yakın bir ses:

-Zaten, ben de çağırmanızı bekliyordum.

Dedi. Kapı perdesi dalgalandı ve altından fıkırdak yürüyüşlü Gruşinika göründü. Aliyoşa, şaşkına dönmüştü. Gözlerini ondan ayıramıyor, zihninden "İşte herkesin korkunç dediği kadın!", biraz önce İvan'ın "Canavar!" adını taktığı yosma..." sözlerini geçiriyordu.

Halbuki önünde duran kadın, ona hiç de öyle korkunç görünmüyordu. Ne tatlı gülüyor, ne güzel yürüyor ve ne şirin bakıyordu. Bütün güzel kadınlar da hep böyle değiller miydi?

Doğrusu Gruşinika gerçekten güzel, hem pek güzeldi. İhtirasları kamçılayan meşhur Rus güzelliği onda son derecesini bulmuştu. İri yarı olan Katerina kadar değilse bile yine endamlı idi. Yürürken, hiç ses çıkarmıyordu. Koltuğa yumuşacık bir hareketle gömüldü.

Kar gibi beyaz boynu ile geniş omuzları üstünde ipek bir şal vardı. Siyah elbisesinin kıvrımları konuşuyor gibiydi. Yüzü, yirmi iki baharlık bir ömrün aynasıydı. Nur teni, donuk bir pembelikle yoğrulmuştu. Alt çenesinin çizgileri biraz keskin görünüyordu. Üst dudağı ince, altındaki tam aksine dolgun ve gergindi. Zengin, kestane saçları, ensesine ipek bir çağlayan cömertliğiyle dökülüyordu. Kara, düzgün kaşlarının altında sümbül renkli nefis gözledi vardı. Dünyanın en duygusuz adamı bile, en kalabalık bir meydanda hemen onu seçer, karşısında durur ve uzun zaman aklından bu dilberin hayalini çıkaramazdı.

Aliyoşa'yı en çok sarsan şey, Gruşinika'nın bir çocuk saflığı içinde görünüşü oldu. Çocuk bakışları ile masaya yaklaşmış ve çoktan özlediği bir şeyle karşılaşmış gibi bir tavır takınmıştı. Gözleri, ta ruha kadar iniyordu. Aliyoşa bu tesiri hissetti. Vücudunda toplu bir düzgünlükle beraber anlatılmaz edalı bir kıvraklık seziliyor, şalın altında dolgun omuzlar ve genç, sert göğüsler beliriyordu.

Bu vücudun "Venüs"ten kalır yeri yoktu. Yalnız şu var ki, Rus güzelliklerini iyi tanıyanlar, Gruşinika'nın otuzuna doğru gevşeyerek tenasübünü kaybedeceğini anlarlardı. Vücudun ahengi bozulacak, alınla gözleri

etrafında çizgiler belirecekti. Ten solacak, beleki de inadına kıpkırmızı olacaktı. Hulasa halis Rus güzelliğine mahsus mukadderata uyacaktı.

Aliyoşa tabii bunların hiçbirinin farkında değildi. Yalnız genç kadın konuşurken, o kendi kendine:

-Bu da, ne diye kelimeleri uzata uzata söylüyor? Doğru dürüst konuşamaz mı acaba?

Diye soruyordu.

Gruşinika bu nazlı konuşmada elbette daha müessir bir eda sezmişti. Halbuki bu tarzda konuşmalar, ancak adi ve aşağılık bir terbiye ile basit bir zeka derecesinin şahididir.

Aliyoşa bunu da farketmiyordu. O, yalnız kadının bir bebek sevinciyle güldüğünü görmüştü.

Katerin, Gruşinika'yı tam Aliyoşa'nın karşısına oturttu ve her güzel söylediği söz için, her güzel gülüşü için birer kere onu dudaklarından öptü. Adeta ona tutulmuş gibiydi.

Pek şen bir sesle:

-Aleksi, ilk defa görüşüyoruz. Onu görmek, konuşmak istiyordum. Evine gidecektim.

Fakat, daha ilk çağırışımda nezaketiyle beni geride bırakarak o koştu. Birlikte her şeyi yoluna koyacağımızı biliyordum. Kalbim böyle diyordu. Bu düşüncemi beğenmemişler, engel olmuşlardı. Fakat işte hissiyatımda yanılmadığımı anlıyorum. Gruşinika, bütün tasavvurlarını bana söyledi. Evime sevinç ve dirlik getirdi.

Gruşinika tatlı gülüşü ve edalı sesiyle:

-Siz de beni hor görmediniz sevgili Matmazel!

Dedi.

-Dilber sihirbaz, böyle gereksiz şeyler söylemeyin. Sizi hor görmek mi? Bu da ne demek?

Şimdi yine güzel dudaklarınızı öpeceğim. Kabarmış gibi duruyorlar. Daha da kabartacağım onları. Ne cana yakın bir gülüşü var, hele bakın Aleksi Fiyodoroviç. Onu seyretmek ruhu aydınlatan bir şey oluyor.

Aliyoşa, kızarıyor ve hafifçe vücudu ürperiyordu.

-Güzel matmazel, beni iltifata boğuyor, şımartıyorsunuz. Fakat belki de bütün bunlara hiç layık değilim.

-Layık mı değilsiniz? O nasıl söz a canım?.. Aleksi şunu biliniz ki, Gruşinika biraz kendi bildiğine giden, azıcık kanun ve nizam tanımayan bir kızdır. Fakat asil ve cömert yaradılışlıdır. Onun bu meziyetlerini biliyor muydunuz? Az daha bu cömertlik uğruna hayatını kurban verecekti. Bir zabiti sevmiş, beş yıl evvel ona her şeyini vermişti. Fakat o zalim, bunu unutarak evlendi. Nihayet karısı ölüp de dul kalınca, tekrar bu yavrucuğa yazdı. Şimdi yoldadır. Gruşinika yalnız onu seviyor. Bugüne kadar da hep onu sevmişti.

Beş sene ıstıraptan sonra, işte yine önlerinde bir saadet ufku açılıyor. Şurada burada dedikodusu yapılan o zengin tüccar, bu körpe kızcağız için bir baba, bir hami, bir dosttan başka bir şey değildi. Gruşinika meyus ve gamlı iken, kendini suya atmaya karar vermişken bu ihtiyar çıkagelmiş ve onu kurtarmıştı.

Gruşinika, yine nazlı ve edalı sesiyle:

-Beni, dedi pek candan müdafaa ediyorsunuz, fakat önceden de söylemiştim, buna layık değilim. Müdafaa ederken gerçekten uzaklaşıyorsunuz.

-Müdafaa mı?... Siz buna muhtaç mısınız ki... Gruşinika bana elinizi veriniz... Aleksi şu yumuşak, şu beyaz ve nefis ele bakınız. Bana saadet getiren işte bu eldir. Onu öpeceğim işte böyle... Oohh işte böyle!..

Genç kız, böyle diyerek, üç kere Gruşinika’nın yumak ve gerçekten güzel olan elini öptü.

O, kıvrak gülüşler, neşeli kaynamalar içinde Katerina’ya bakıyordu.

Aliyoşa, kendi kendine:

-Biraz fazla abartıyor galiba!

Diye düşündü. Kendi de rahat değildi. Tekrar kızardığını hissediyordu.

-Aleksi’nin önünde elimi öpmekle beni utandırıyorsunuz, sevgili matmazel.

-Ben mi sizi utandıracağım?.. Niçin? Ah beni ne kadar yanlış anlıyorsunuz!

-Galiba asıl yanılan sizsiniz, sevgili matmazel!.. Size göründüğümden de ben, daha fenayım... Fena kalpliyim, her aklıma geleni yaparım. Mesela şu zavallı Dimitri’yi sırf alay etmek için kendime bağlamıştım.

-Belki ama, şimdi onu kurtaracaksınız. Çoktan beri başkasını sevdiğinizi, yakında bu sevgilinizle evleneceğinizi söyleyerek kurtaracaksınız... Bana bunu vaddettiniz.

-Yooo... Melek matmazel. Ben, böyle bir şey vaadetmedim... Siz kendiniz bunları sayıp döküyorsunuz.

Gruşinika bu sözlerden sonra, yine o eski masum, şen, sakin tavrıyla:

-Ne fena mahluk olduğumu gördünüz mü?.. Çarçabuk değişiveriyorum. Biraz önce size bir şeyler vadetmiştim. Şimdi de kendi kendime:

-Ya Mitya, tekrar hoşuma gitmeye başlarsa?

Diyorum. Çünkü bir kere tam bir saat ondan hoşlanmıştım. Belki eve gidince, onu dizimin dibinden ayırmayacağım. Görüyorsunuz a, benim ipimle kuyuya inmek zor!

Katerin ivanovna, şaşkın:

-Binaz önce büsbütün başka türlü konuşuyordunuz!

Diye mırıldandı.

-Evet, haklısınız, ama ben de pek yufka yürekliyim. Dimitri'yi görünce, benim için çektiklerini, yaptığı fedakarlıkları hatırlarsam, iş nereye varır?

-Böyle bir şey beklemiyordum...

-Oh matmazel, bana nisbetle ne asil ve ne iyi bir kalbiniz var. Benim ahlakımdaki acayipliği görünce beni artık sevmeyeceksiniz. Şimdi melek matmazel, bana elinizi, güzel elinizi veriniz, ben de onu öpeceğim. Siz üç kere öpmüştünüz. Ödeşmemiz için üç yüz kere öpmem gerek... Takdirde varsa sizin esiriniz olur, bütün istediklerinizi yaparım.

Şimdi verin bana güzel ellerinizi melek yaratılışlı cici hanım.

Gruşinika, öptü. Genç kız elini çekmedi. Yüreği çarpıyordu. Son sizlerinden tekrar ümitlenmişti. Canı gözlerinde ona bakıyor, misafirini hep o eski halinde görür gibi oluyordu. Yeni bir ümit pırıltısı içinde "galiba pek idaresiz!" diye düşündü.

Bu sırada Gruşinika güzel eli dudaklarına götürüyor fakat değdirip değdirmediği belli olmuyordu. Birdenbire düşünüyor gibi durdu. En tatlı sesiyle:

-Biliyor musunuz meleğim, dedi, ödeşme hesabına rağmen elinizi öpmeyeceğim!

Katerin titredi:

-Canınız nasıl isterse... Fakat, bu hallere sebep ne? Ne oluyorsunuz?

-Şunu unutmayınız... siz benim elimi öptünüz; fakat ben sizinkini öpmedim.

Kaltağın gözleri parlıyor ve kirpiklerini oynatmadan Katerina'yı süzüyordu.

Nasıl feci bir şekilde aldatıldığını anlamaya başlayan zavallı masum kız, hızla kalktı:

-Hayasız, dedi.

Gruşinika hiç acele etmeden doğruldu ve:

-Gidip Mitya'ya ellerimi öptüğünüzü, fakat benim böyle bir şeye tenezzül etmediğimi söyleyeceğim. Bu onu kimbilir ne kadar güldürecek, dedi.

-Defo buradan kaltak!

-Ne ayıp! Ne ayıp! Sizin gibi kişizadeler mahalle çocukları gibi böyle kiri sözler söylememelidirler!

Katerina kendinden geçmiş bir halde yüzü alev alev:

-Defol buradan satılık kız!

Diye haykırdı.

-Satılık... Evet ama güzelim, siz de bir gece genç bir adamın evine vücudunuzla parayı değiştirmek için gitmiştiniz... Hadi hadi, büyüklük satmayın, ben hepsini biliyorum.

Katerina, bir çığlık koyuverdi ve kızın üstüne atılmaya davrandı. Fakat Aliyoşa onu kucaklayıp durdurdu:

-Yerinizden kımıldamayın onu cevap vermeyin...Kendiliğinden çıkıp gider!

Çığlığı duyan kadınlar koşup gelmişlerdi.

Gruşinika şalını alarak:

-İşte gidiyorum.... dedi; Aliyoşa, güzel delikanlı, hadi beni götür.

Aliyoşa:

-Çabuk gidiniz Allah aşkınınıza!

Diye yalvardı.

-Aliyoşa, hadi güzelim, gel, sana yolda pek hoşlanacağın şeyler söyleyeceğim... Bu komedyayı da sırf senin için seni görmek için oynadım... Gel, gel çok tatlı dakikalar yaşatacağım sana!..

Aliyoşa, utancından ona arkasını döndü. Gruşinika, kıvrak bir kahkaha atarak uzaklaştı.

Katerina bir sinir nöbetine tutulmuştu. Herkes başına üşüştü. Titremeler zavallıyı zangır zangır sarsıyordu. Büyük teyzesi:

-Ben sana söylemiştim, inanma şu kaltağa diye... Bunları sen bilmezsin! Hiç bu türlü mahluklarla anlaşmaya kalkışılır mı? Hem bu, onların da en kötüsü

imiş diyorlar... Zaten sen hep kendi bildiğine gidersin...

Katerin:

-Dişi kaplanmış meğer... Ah Aliyoşa, niçin beni tuttun. Onu ayağımın altında ezecektim.

-Celladın kırbacıyla meydan dayağına layıktır o!..

Aliyoşa, kapıla doğru yaklaşıyordu.

Katerin İvanovna, ellerini kavuşturarak söylendi:

-Aman Allah'ım, ya o, ya Dimitri nasıl bu kadar alçalarak o uğursuz olayı bu kaltağa anlattı?.. Herşeyi biliyor... Aleksi, kardeşiniz alçağın biri imiş!

Aliyoşa, bir şeyler söylemek istedi; fakat konuşmadı. Kalbi sıkışıyor, içine fenalık geliyordu.

-Yalvarırım size Aleksi, şimdi gidiniz, yarın, yarın konuşuruz. Ne halde olduğumu görüyorsunuz...

Delikanlı sendeleyerek çıktı. O da talihsiz kız gibi ağlamak istiyordu. Fakat birdenbire hizmetçi kız ona yaklaştı:

-Matmazel, Madam Koklakov'un mektubunu size vermeyi unuttu.

Dedi. Aliyoşa, pembe küçük zarfı aldı vee şuursuz bir halde cebine attı.

10

Beklenmeyen mektup

Şehirle manastırın arası bir fersah çekmiyordu bile. Aliyoşa, tenha yolda hızlı adımlarla yürüyordu. Artık gece adamakıllı çökmüş ve otuz adım ilerisi görülmez olmuştu. Dört yol ağzındaki tek söğüdün altında bir gölge belirdi. Aliyoşa, oraya yaklaşırken, gölge ağaç altından yola fırladı ve:

-Ya malını, ya canını!

Diye haykırdı.

Aliyoşa, heyecanlanarak:

-Sen misin Dimitri? Dedi.

-Haha hah hah!... Hiç ummuyordun değil mi? Hakkın var. Ben, seni nerede beklemek lazım geldiğini birdenbire kestirememiştim. Onun evinin yanında bekledim, üç ayrı yol var orada... Hepsini birden gözönünde bulunduramazdım. Nihayet burada beklemeye karar verdim. Çünkü manastıra gitmek için bundan başka yol yoktur. İster istemez buradan geçecektim... Hadi şimdi, olup bitenleri bana anlat. Gerçek beni ezecek

kadar acı ve ağır da olsa yine söylemekten çekinme!... Ne oluyorsun. Nen var?

Aliyoşa birdenbire söyleyecek söz bulamadı. Bir şey yok kardeşim... Bir şey yok...

Korktum, belki de... Şu babamızın kanı... Dedi ve ağlamaya başladı. Delikanlının buna ihtiyacı vardı. İçinde bir şeyler yırtılıyormuş gibi bir his duyuyordu. Şöyle söylendi:

-Zavallı ihtiyarı az daha öldürüyordun. Ona lanetler ederek çıkıp gittin. Bak şimdi de gülüyor, eğleniyorsum...

-Evet haklısın, yersiz ve zamansız şaka yaptım...

-Hayır onu demek istemiyordum...

-Dinle yavrum... Bu neşenin altında bir facia var. Bak şu karanlık geceye, şu homurdanmaya başlayan fırtınaya bak... Söğüdün altında seni beklerken, Allah şahidimdir ki, şöyle dedim:

-Beklemek neye yarar? Bunun azaptan, ıstıraptan başka madem ki faydası yoktur, o halde niçin durmalı? İşte bir söğüt ağacı. Mendilim, gömleğim ve askılarımdan mükemmel bir ip yapabilirim. Dünyayı kendimden kurtarayım bari! Fakat bu sırada uzaktan senin ayak seslerini duydum. Ansızın ruhumda bir aydınlık parladı. Sevdiğim bir adam var, bir küçük adam... Benim kardeşim, Aliyoşa'm geliyor dedim. O saniyede içim sana karşı öyle sevgi ile doluydu ki, boynuna sarılmak istedim. Ama tam bu sırada başka bir fikre kapıldım. Bu münasebetsiz fikir, işte senin beğenmediğin şekildeki bağırışımdır.

Gerçekten şakam çirkin oldu. Ama zararı yok, hislerim, hareketlerimden daha temizdir.

Hele anlat bakalım ne var, ne yok? Ne dedi? Neler düşünüyor? Hadi durma ez beni, öldür beni.

-Hayır Mitya, böyle bir şey yok. Orada ikisine birden rastladım.

-İkisi birden dediğin kimler?

-Gruşinika, Katerina ile beraberdi:

Dimitri bu haber afalladı:

-Ne münasebet?.. diye bağırdı; ne münasebet. Hiç böyle şey olur mu? Yalan söylüyorsun!

Aliyoşa, süssüz, yaldızsız; fakat hakikati olduğu gibi gösteren bir üslupla, Katerina'nın evinde geçen olayı anlattı. Dimitri, dalgın bakıyordu fakat Aliyoşa, onun herşeyi anladığını gösteriyordu. Dimitri dinlerken yüzünün

manası değişti ve nihayet keskin, gürültülü bir kahkaha ile gülmeye başladı. O kadar kuvvetli gülüyordu ki Aliyoşa, sesinin duyulmadığını görerek bir süre sustu.

Dimitri:

-Nasıl? Nasıl? Katerina öptüğü halde, Gruşinika onun elini öpmedi ha!.. Kızcağız da ona pek haklı olarak “Dişi kaplan!” dedi. İpe çekilmeye layık bir mahluk, o azizim... Ben, bu fikirdeyim kardeşim... Fakat her şeyden önce bu cehennemî mahluka koşmayalım... o, böyledir işte... kuzum gücenme bana... onu boğmak vazifedir, ama hoş işte bilakis kucaklamak için koşacağım!

Aliyoşa, kederli bir tavırla:

-O, bu hareketiyle her zamandan daha iyi olduğunu ispat etti. Onun alicenaplığını da anlıyorum. Hala o eski ruh vesselam!.. Babasını kurtarmak uğrunda çapkınlığı ortalığa yayılmış bir genç zabitin evine götüren cüret ve fedakarlık dolu ruh... Onda hala, o eski gurur, tehlikeye susayış, mukadderat ile son hadde kadar boğuşma illeti var. Teyzesinin bu işe mani olmaya çalıştığını söylüyordum. Moskova’lı Generalin kız kardeşi, müstebidin biridir. Katerin, onun nasihatlarına rağmen bu işe girişti. Çünkü nişanlım kendi kendine: “Ben, her şeyin üstesinden gelebilirim. Herkes bana itaate mecburdur.

İstediğim dakikada Gruşinika’yı da büyülerim!” dedi.

Buna gerçekten inandığı için yaptığın fenalığın büyüklüğünü kavrayamıyorsun. Nasıl oldu da, Gruşinika gibi bir mahluka aranızda geçen olayı anlattın? Gruşinika, Katerina’ya: “Hadi hadi senin de ne mal olduğunu biliyoruz. Delikanlıların evine gizli gidip para alan sen değil misin?” diye haykırdı. Dünyada bundan daha büyük bir hakaret olabilir mi? Nasıl yaptın bu işi sen?

Aliyoşa, kardeşinin böyle bir adiliğe razı olmasını vicdanına sığdıramıyor ve darin bir iç işkencesi çekiyordu.

Dimitri, eliyle alnına vurarak ve kaşlarını çatarak:

-Sahih!.. Sahih dedi; o uğursuz günden Gruşinika’ya bahsetmiştim. Şimdi hatırlıyorum

“Makroi”de oldu bu iş... Saz çalıyordu; ben fitil gibi sarhoştum. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve Katerina’nın resmi önünde dizüstü dua ediyordum. İşte o zaman takdir ederek söylemiştim. Gruşinika bu ıstırabımı anlıyor, hatta o da benimle beraber ağlıyordu... Ne hislerle söylediğimi bildiği ve birlikte ağladığı halde, şimdi olayı bir hançer yaparak zavallı kızın kalbine soktu ha... İşte kadınlar böyledir yavrum.

Dimitri bunları söyleyerek başını eğdi ve düşünceye daldı. Sonra

birdenbire donuk bir sesle:

-Evet, dedi, kızın hakkı var; ben gerçekten alçağın biriyim... Resminin önünde ağlamaklığım hiçbir şeyi değiştiremez. Ona, söyle ki, beni böyle tavsif etmesini – eğer bu, onu teselli ediyorsa – haklı buluyorum... Hem ne diye gevezelik edip duruyoruz? Hadi artık herkes kendi yoluna gitsin. Son saat çalmadan seni görmek istemiyorum. Allah'a ısmarladık Aliyoşa!

Dimitri böyle dedi ve kardeşinin elini kuvvetle sıkarak başını kaldırmadan bir kaçak gibi şehre giden yolu tuttu. Aliyoşa, onu gözleriyle takip ediyor, büsbütün gideceğine bir türlü inanamıyordu. Filhakika ağabeyi ansızın döndü:

-Dur, bekle Aleksi, diye seslendi. Sana, yalnız sana söylenecek bir çift sözüm var. Bana bak, bana gözlerimin içine bak. – Göğsünü göstererek – burada müthiş bir alçaklık homurdanıyor. – Dimitri bunları söylerken bağrını orada sanki alçaklığın deposu varmış

gibi yumrukluyordu... – Sen yalnız Katerina'ya karşı yaptığım alçaklığı biliyorsun. Fakat içimdekine nispetle o hiç kalır, ama, korkma bu melun duyguyu ezeceğim. Beni zorladığı şeyi yapmayacağım. Hadi Allah'a ısmarladık. Benim için dua etme. Buna layık değilim.

Çekil yolumdan...

Bu defa Dimitri, gerçekten uzaklaştı. Aliyoşa, kendi kendine:

-Onu bir daha göremeyecekmişim!.. Ne demek bu? Ne yapmak istiyor bu çılgın? Yarın herhalde gidip aramalıyım.

Dedi ve manastıra yollandı. Küçük koruluğu geçerek bahçeyi dolandı. O saatte hiç kimseye açılmayan kapı, ona açıldı. Yüreği çarpa çarpa Stareç'in höcresine girdi. Şu dünya ne pis yerdi Allah'ım... Manastırdaki büyüklük yanında dışarının adiliği ne kadar çirkin kalıyordu!..

Odada papaz Parfir'le Paisyüs baba vardı. Bu iki aziz adam, Zosima'nın fenalaştığını sezerek her saat bir kere höcereye uğruyorlardı. Aliyoşa bunu öğrenince titredi. Demek bu gece her zamanki gibi Stareç'in huzurunda toplanıp istiğfar edemeyeceklerdi. burada herkes kendi kusurlarını, işledikleri, düşündükleri, akıllarından geçirdikleri suçları söylerler, Stareç ya affeder, ya cezalandırır yada takdis ederdi.

Odaya girince, Paisyüs, Aliyoşa'nın kulağına:

-Artık pek halsiz düştü. Dalıyor, uyandırmakta zorluk çekiyoruz. Zaten bu da yersiz bir işkence... Kendine gelir gelmez duaya çalışıyor... Seni aradı. Nereye gittiğini sordu. Şehre dediler. "Benim takdisim ona yoldaşlık ediyor, onun yeri burası değil.! Dedi. Ne mutu sana ki, onun gönlünde bu kadar kuvvetle yer etmişsin. Nail olduğun saadeti takdir ediyor musun?.. Fakat acaba niçin dünyayı dolaşmanı istiyor? Belki senin hakkında bazı sezdiği

şeyler vardır, unutma Aleksi hayata girersen, Stareç'in emriyle bir işi başarmak için girdiğini hatırla. Nefsin için yaşamayacaksın!

Paisyüs çıktı. Aliyoşa, bir iki gün daha yaşasa bile Stareç'in son demlerine yaklaştığını anlamıştı. İçinden babasına, kardeşine, Madam Koklakov'a, Katerina'ya söz verdiği halde, Zosiman'ın yanından ayrılmamak kararını verdi. Hatta onu ölüm döşeğinde az bir zaman yalnız bıraktığı için vicdanı sızlıyor, büyük bir ıstırap duyuyordu. Yatak odasına geçti. Döşeğin önünde secdeye kapandı. Stareç, sakin uyuyor, yüzünde ancak büyük bir iç ferahının verebileceği bir huzur okunuyor, solukları ancak işitilebiliyordu.

Aliyoşa, öteki odaya geçti. Çizmelerini çıkararak sert bir meşin divanın üstüne uzandı.

Onun yatağı işte burasıydı. Yastığını alır oraya kıvrılırdı.

Babasının bahsettiği şilteden çoktan beri vazgeçmişti. Yalnız cübbesini çıkararak onunla örtünürdü. Yatmadan önce, her akşamki gibi duaya başladı. O, ne kadar sıkıntılı bir gün geçirirse geçirsin, ibadetle bütün kederlerinin dağıldığını duyar ve gönlü ferahlardı. Bu sayede de rahat ve sakin bir uyku çekerdi.

Dua ederken, cebindeki pembe zarf hışırdadı. Hani şu, Katerina'nın evinden çıkarken hizmetçi kızın koşturduğu mektup... Büyük bir heyecan duymadı. Ama, duasını da her zamandan daha kısa keserek mektubu açtı. Bu mektup daha bu sabah Stareç'in höcresinde kendisiyle alay eden yaramaz Liz'in imzasını taşıyordu.

"Aleksi Fiyodoroviç, bu mektubu annemden ve herkesten gizli olarak yazıyorum. Hem fena bir şey yaptığımı bile bile... Fakat kalbimde doğan yepyeni bir duyguyu söylemeden de kendimi alamıyorum. Kağıtların kızarmak nedir bilmediğini söylerler. Yalan vallahi.

İşte biz bu dakikada ikimiz de kıpkırmızıyız. Aliyoşa, ben seni çoktan, ta Moskova'da olduğum zamandan beri, çocukluğumdan beri seviyorum. Kalbim seni seçmiştir.

Günlerimiz beraber geçsin ve beraber bitsin diye. Tabii Manastırdan çıkmanız şartıyla bu olabilir. Yaşlarımız meselesine gelince, kanunun bize bu hakkı vereceği güne kadar bekleriz. O zamana kadar ben de tamamıyla iyileşmiş bulunacağım. Gezip tozacak, sıçrayıp dans edeceğim. Buna hiç şüphem yok...

"Görüyorsunuz ya, her şeyi hesaplamışımdır. Yalnız aklımı bulandıran bir nokta var.

Acaba bu mektubu okuduktan sonra, benim hakkımda neler düşüneceksiniz?.. Beni, hoppa bir kız sanırsınız. Ama, sizi temin ederim ki, elime kalemi almadan önce Meryem'in önünde diz çöküp dualar ettim, hatta ağladım bile.

“Sırrım, artık avuçlarınız içindedir. Yarın bize geldiğiniz vakit yüzünüze nasıl bakacağımı bilmiyorum. Eğer bu sabahki gibi gülemezsem, halim ne olur acaba? Kahkaha benim bir nevi siperim, müdafaa vasıtamdır. Böyle yapabilirsem, mektubuma bir alay vesikası sayacak ve beni insafsız bir zevzek yerine koyacaksınız. Sizden rica ederim, yarın geldiğiniz zaman yüzüme uzun uzadıya bakmayınız. Belki cübbeniz, papaz kıyafetiniz yine sinirime dokunur da gülerim.

Daha şimdiden, o dakikayı düşünürken kalbim buz gibi oluyor. Beni alıştırmak için bakışlarınızı önce anneme, yahut da pencerelere falan çeviriniz.

Bak Aliyoşa ben, bir aşk mektubu yazdım. Aman Allah’ım ne hatlar ediyorum! Sakın benden nefret etmeyiniz. Her şeyim sizin elinizde. Muhakkak bugün ağlayacağım. Şu korkunç görüşme dakikasına kadar Allah’a ısmarladık.”

Liz

Ek:

Aliyoşa, sakın gelmemezlik etmeyiniz, mutlaka geliniz!.”

Liz

Aliyoşa, bu mektubu hayretle iki kere okudu. Dalgınlaştı. Sonra keyifle gülümsedi ve ansızın titredi. Bu gülüş, ona suç gibi gelmişti. Fakat biraz zaman geçince yine tatlı tatlı güldü. Mektubu zarfına, zarfı cebine koydu. Tapındı ve yattı. İçi hafiflemişti. Sakin bir uykuya daldı.

İKİNCİ KISIM

1

YIRTILIŞLAR

Terapont Baba

Aliyoşa şafaktan önce uyandı. Stareç uyumuyor ve kendini pek zayıf buluyordu. Bununla beraber kalkıp koltukta oturmak istedi. Kendini biliyordu. Bitkin yüzünde melekçe bir neşe vardı. Aliyoşa’ya:

-Belki de bugünün akşamını göremeyeceğim.

Dedi ve günah çıkartmak, itiraflarda bulunmak istedi. Paisyüs baba ile öteki zahitler toplandılar. Höcere yavaş yavaş doldu. Gün artık ışımıştı. Duadan sonra, Stareç helalleşmek için herkesi ayrı ayrı öptü. Kalabalığı oda almadığı için vedalaşanların bir kısmı çıkarak yeniler geliyordu. Aliyoşa, Stareç'in oturduğu koltuğun dibine çökmüştü.

Zavallı ihtiyarın sesi zayıflamış olmakla beraber, istediğini anlatabiliyordu.

Hatta bir aralık:

“Aziz kardeşlerim, sevgili evlatlarım, yıllarca süren mürşitlik vazifem, bana bu halimde bile konuşmayı emrediyor. Çünkü huzurunuzda susmak, söylemekten güçtür.”

Diye şakalaştı ve etrafına mahzun gözlerle baktı. Stareç, kavuşacağı ebedî sükûnun verdiği gayretle çok konuştu. Halinde bütün ömrünce söylemeye zaman bulamadığı şeyleri hep birden boşaltmak isteyen bir acelecilik seziyordu.

Aliyoşa’nın hatırladığına göre Stareç:

“Birbirinizi seviniz evlatlarım! Demişti. Bütün hıristiyan ümmetini seviniz. Şu duvarlar arasına sokulup kaldığımız için, biz öteki insanlardan daha değerli, Allah indinde da makbul değiliz. Hayır, uzun perhiz ve ibadetlerimiz, bize anlatmıştır ki üstün olmak şöyle dursun, daha beteriz bile... Zahitler ayrı yaşadıkça, bu vicdan acısını daha kuvvetle duyacaklardır. Çünkü başka türlü olsaydı, buraya gelip kapanmaktan nasıl bir fayda umulurdu.

Biz, dindarlar, kendi günahlarımızdan başka, cemiyetin kusurlarından da mesulüz. Bu mesuliyetin bize verdiği azap zahitliğin tacıdır. Biz, bu dünyada herkesin olması lazımgelen birer örneğiz. Bundan ötürüdür ki, yüreklerimizde hiç bitmez, asla yeise kapılmaz derin bir sevginin çağlaması gerektir. Her biriniz, ruhunuzdaki aşkla bu işe sarılmalı ve halkın günahlarını gözyaşlarınızla yıkamalısınız. İncili anlatmak hususunda yorulmak nedir bilmeyiniz. Dünya malına, altına, gümüşe itibar etmeyiniz. Dinin bayrağını kuvvetle kaldırıp yükseltiniz.”

Stareç bazen soluk soluğa duruyor, fakat daldığı vecdin heyecanıyla kendi topluyordu.

Bazıları bu sözleri karanlık bulmakla beraber büyük bir tahüssüsle dinlediler.

Aliyoşa, Rakitin’in gönderdiği bir haber üzerine dışarı çıkınca manastırı saran zelzeleli havayı hissetti. Herkes harikulade şeylerin oluşmasını bekliyor gibiydi.

Rakitin Madam Koklakov’dan bir mektup getirmişti. Bunda Stareç’in bir kerametinden bahsediliyordu. Bir dul kadının asker oğlu vazife ile Sibirya’ya gitmiş ve bir seneden beri hiçbir haber alamamıştı. Kadıncağız, onu öldü sanarak, dua etmeye kalkmış, fakat bir kere de gelip Stareç’e bunun mahzuru olup olmadığını sormuş. Zosima, şiddetle yasak ederek:

-Günah işliyorsun. Hiç sağlara fatiha okunur mu? Demiş. Git evine sabırla bekle. Bugün yarın bir haber alacaksın.

Gerçekten de geleceği açık bir kitap gibi okuyan mürşidin hakkı varmış.

Çünkü

“Vasili”den mektup gelmiş. Rusya’ya dönmek üzere olduğunu ve iki üç haftaya varmadan anasını kucaklayacağını bildiriyormuş.

Madam Koklakov, Aliyoşa’dan haberi herkese söylemesini rica ediyordu. Her satırında başka bir heyecan sezilen bu mektuptan delikanlı kimseye bahsetmeye fırsat bulamadı.

Çünkü herkes meseleyi hemen öğrenmiş, haber birdenbire bütün manastıra yayılmıştı.

Paisyüs gibi metin bir adam bile mektubu okuduktan sonra, gözleri parlayarak:

-Daha nicelerini göreceğiz!

Demekten kendini alamadı. Öteki papazlar da:

-Evet, evet, onun daha nice nice kerametlerine şahit olacağız! Diye çığırıştılar. Fakat Paisyüs tekrar kaşlarını çatarak:

-Evet, ama mesele gerçekleşmeden ortalığa yaymayın. Halkın arasında pek acayip şayialar dolaşabilir. Bazen bunların boşa çıktığı da görülmüştür. İhtiyatlı olalım.

Nasihatini verdi.

Bütün bu ihtiyatlara rağmen “keramet” hikayesi, ağızdan ağıza yayılarak manastırın hem içine hem dışına yayılmıştı. Duyanların içinde, Rusya’nın şimalinden gelen ve Stareç’e Liz’i göstererek:

-Böyle şeylere nasıl girişebiliyorsunuz?

Diyen papaz en çok şaşıranlardandı. Artık neye inanacağını bilmiyordu. Dün “Terapont”

babaşı hususi höcresinde ziyaretle uzun uzun konuşmuştu. Bu adam, büyük bir perhizci idi. Stareç’in rakibi daha doğrusu “Stareç’liğin” muhalifi diye tanınırdı. Hiç kimse ile konuşmamasına rağmen birçoklarının ona karşı sevgisi olduğu için muhalefetinden korkulabilirdi. Ama ona deli nazarıyla bakanlar da yok değildi.

“Terapont baba”, Stareç’in yanına asla gitmezdi. Manastırda yaşadığı halde kimse onu böyle bir itaate de mecbur etmemişti. Kendisi gibi müthiş bir perhiz ile yüz beş yaşına katdar yaşayan ve ölümünden sonra da hala fevkaladelikleri dillerde dolaşan bir papazın höcresine yerleşmişti. Bu harap, çürük, ahşap höcre barınmaya yarar bir şey olmamakla beraber, bir kiliseyi de andırırdı. İçinde birçok putlar vardı. Hepsinin önünde adak mumlar, kandiller yanar ve “Terapont” baba bunların hiç sönmemelerini sağlardı. Vazife olarak ona kovanların bekçiliği verilmişti. Bu hizmetine

karşılık olarak üç günde iki dilim ekmekten başka hiçbir şey kabul etmezdi.

Her sabah testisinin suyunu tazeleyenler, onu hep dizüstü ibadetle meşgul bulurlardı.

Ziyaretçilerin d söylediklerine cevap vermez, pek seyrek olarak söylediği bir iki sözün de bilmeceden farkı olmazdı. Fakat bu hezeyanlar, çok kere anlaşılmaz, erişilmez bir kudsiyetin nişanesi sayılırdı.

Halk arasında çalkalanan rivayetlere bakılırsa, Terapont baba, ruhlarla temasta bir adamdır. İnsanlarla konuşmaması da bu yüzdendir.

Şimalden gelen papaz onu ziyarete giderken kendisine kılavuzluk eden:

-Belki sizinle konuşmak lûtfunda bulunur. Belki de bir tek kelime söylemez, demişti.

Geniş höcresinin önünde ulu karaağacın altında bir sıraya oturmuştu. Dallar ürperiyor ve akşam serinliği çöküyordu. Şimalli papaz, münzevî keşisin önünde yere kapandı ve takdisini diledi.

-Hey papaz, benim de senin önünde secdeye kapanmamı mı istiyorsun? Öyle değilse kalk.

Papaz kalktı.

-Hayır işleyen, hayır bulur... Otur bakalım... Nereden geliyorsun?

Şimalli papazı şaşırtan ilk nokta şu oldu. Münzevi keşiş, müthiş perhizine ve yetmişini geçmesine rağmen hala bir atlet vücuduna sahipti. Yüzü zayıf, fakat teni taravetli idi. Kır sakalı ile saçları bakımsızdı. İri mavi gözleri parlak ve keskindi. Sırtında kırmızımtırak bir cübbe ve beline de kuşak yerine bir ip dolamıştı. Aylarca taşıdığı kalın gömleği kapkara idi. Boynu ve göğsü çıplaktı. Üstünde ağır demirler taşıdığı söylenirdi.

Ayakkabıları pek eskiydi.

Şimalli papaz mütevazı bir sesle:

-“Obdorsk”daki “Silvester” manastırından geliyorum.

-Ben Silvesterleri tanırım. İyidirler inşallah?

Papaz şaşırdı.

-Söyle bakayım bana oradaki perhiz şartları nelerdir? Nasıl oruç tutarsınız?

-Perhizde Pazartesi, Çarşamba, Cuma günleri bizde hiç yemek yoktur. Salıları beyaz ekmek, yabani dut, tuzlu lahana falan verirler.

-Ya keçi mantarı?

Papaz afallayarak:

-Keçi mantarı mı? Diye kekeledi.

-Evet, keçi mantarı ve yabani üzüm… Beyaz, siyah ekmekleri kendilerinin olsun. Bana bunlar yeter.

Papaz:

-Evet!

Diye içini çekti.

Keşiş Terapont:

-Sen hiç şeytanları kendi evlerinde gördün mü?

-Nerede dediniz, nerede?

-Ben geçen sene başpapazı ziyarete gitmiştim. O zamandan beri de bir daha oraya adım atmadım. Çünkü orada bir papazın cübbesi altına saklanmış bir şeytan gördüm. Yalnız boynuzları meydanda kalmıştı. Bir başka papazın cebinde bunlardan biri vardı. Ama benden korktuğu için gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Bir başkası da belinde, bir diğeri de boynunda birer şeytan taşıyorlardı. Hiç birinin de bunlardan haberi yoktu.

Şimal keşişi, şaşarak sordu:

-Bütün bunları gördünüz mü?

-Gördüm ya… Sana gözlerimle gördüm diyorum ya… Baş papazdan ayrılırken bir şeytan daha kapının arkasına saklandığını farkettim. O uzun kuyruğu kapı aralığında sıkışmıştı.

Kanadı hızla kapadım ve kuyruğunu kıstırdım. O çırpınırken, ben de üstüne doğru üç kere haç işareti yaptım. Ezilmiş böcek gibi olduğu yerde geberdi. Fakat o zavallı papazlar bunu ne gördüler, ne de farkına vardılar. Bu kadar yabancılar arasında meseleyi yalnız sana açıyorum.

-Benim muhterem ve ermiş keşişim, sözleriniz müthiştir. Fakat, söylendiği gibi siz, gerçekten mukaddes ruhlarla temasta mısınız?

-Bazen bana indikleri olur!

-Ne suretle görünürler?

-Bir kuş suretinde!

-Muhakkak bir güvercin olurlar.

-Hayır, o başkasına aittir. Bunlar bazen kırlangıç, bazen saka kuşu olup gelirler.

-Ruh olduklarını nereden bilirsiniz?

-Konuşurlar!

-Hangi dille söylerler?

-İnsanların diliyle!

-Peki ne söylerler?

-Bugün, bir sersem herifin gelip bana manasız şeyler soracağını haber vermişlerdi... Sen çok meraklı bir adamsın papaz!

Şimalli keşiş:

-Sözleriniz müthiş!

Dedi, fakat gözlerinde inanmadığını gösteren bir patıltı vardı.

Terapont Baba:

-Şu ağacı görüyor musun?

Diye sordu.

-Evet görüyorum!

-Senin indinde bu ağaç bir kara ağaçtır. Fakat bence büsbütün başka bir şey...

-Ne gibi başka şey?

-Şu iki dalı görüyor musun? Bunlar bazı geceler İsa'nın kolları olup bana uzanırlar. Bu aranışı açıkça görür, titrerim.

-Madem ki İsa'nın kollarıdır, o halde niçin titrediniz?

-Bir gece yakalar, kaldırır diye.

-Canlı canlı mı?

-Tabii!

Bu konuşmadan sonra Şimali Keşiş kendisine verilen hücreye döndü. Zihni karmakarışıktı.

Fakat gönlünün "Stareç"ten ziyade bu garip papaza aktığını duyuyordu.

Kendisi de oruç düşkünü olan Şimalli papaz, Terapont Baba gibi fevkalade bir perhizkarın keramete ermesine şaşmamıştı. Gerçi sözleri bir hayali acayipti. Manasız bu görünüyordu. Fakat bu manasızlığın altındaki gerçekleri ancak Allah bilirdi. Tarihin bütün velileri, hep böyle muammalı

konuşmamışlar mıydı/ Bir yandan da “Stareç”in son kerameti ile meşgul oluyordu.

Aliyoşa, onun her yere sokulduğunu, herkesi lafa tutarak bundan konuştuğunu sezmişti.

İlk zamanlarda buna – kafası başka şeylerle yüklü olduğu için – pek aldırış etmedi.

Stareç, uzun bir dalgınlıktan sonra kendine gelince onu sormuş, aratmıştı.

Delikanlı koştu. İhtiyarın yanında Paisyük, Jozef ve Porfir’den başka kimse yoktu.

Zosima, yorgun gözleriyle ona baktı ve sordu:

-Seninkilerden ne haber, seni beklemiyorlar mı?

Aliyoşa’nın yüzü karıştı.

-Hiç kimseye söz vermedin mi? Babana, kardeşlerine, ahbaplarına falan?..

-Evet, babama, kardeşlerime, başkalarına da söz vermiştim.

-Hadi git öyle ise… Git ve üzülme. Korkma, sana son sözlerimi söylemeden ölmeyeceğim.

Beni sevdiğini bildiğim için son arzularımı sana söyleyeceğim. Hadi şimdi koş onlara.

Ayrılmak gücüne gittiği halde, delikanlı bu emre boyun eğdi. Stareç’in son vasiyetleri için kendisini seçmesi ruhunu minnetle doldurmuştu. Bu gayretle, mümkün olduğu kadar çabuk dönebilmek için işlerini acele bitirmek kararını verdi.

Höcreden çıkacağı sırada, Paisyüs Baba, onu durdurdu ve:

-Şunu unutma delikanlı dedi, ilim ve fen bilhassa şu son asırda epey ilerledi. Fakat alimler bilgi ağacının ayrı ayrı birer dalını seçerek çalıştıkları için, “kül”lün üstünlüğünü göremez oldular. Bu körlüğe ne kadar şaşılsa yeridir. Hakikat bütün büyüklüğüyle meydanda duruyor.

Onlar, ne arıyorlar bilmem ki… Dünya ne kadar ilerlerse ilerlesin hiçbir zaman İsa’nın tesisinden daha mükemmel bir şey ortaya konamaz. Sen gençsin, mürşidin seni dünyaya yolluyor. Dünya iğva ve fesatla doludur. Buna kuvvetin yetmez belki… Hadi zavallı öksüz git bakalım.

Paisyüs Baba, böyle söyleyerek Aliyoşa’yı takdis etti. Delikanlı bu nasihatleri dinlerken o zamana kadar sade sert bir papaz olarak tanıdığı Paisyüs Baba’da yeni bir dost siması sezdi. Şüphesiz, Stareç, son demlerinin yaklaştığını görerek, genç yavrusu için, bu tecrübeli ve alim

zahidin himayesini istemişti.

Aliyoşa'yı tecrübeleriyle donatmaya çalışması bu yüzdendi.

2

Aliyoşa babasının yanında

Aliyoşa, o günkü ziyaretine babasından başladı. Fiyodor, bu ziyaretten İvan'nın haberdar olmamasını istemişti. Delikanlı kendi kendine:

-Niçin acaba?

Diye soruyor ve:

-Eğer babamın bana söyleyeceği gizli şeyleri varsa, eve bir hırsız gibi kimseye görünmeden girmem mi lazımdır? Hiç şüphesiz, heyecanı içinde bana birşeyler anlatmak istemiş, fakat halsizliğinden ötürü bu işi başaramamıştı.

Diyordu.

Kendisine kapıyı açan "Marta" oldu. Grigori hasta yatıyormuş. İvan da iki saat önce çıkmış.

-Babam ne alemde?

İhtiyar kadın:

-Kalktı; kahvesini içiyor!

Cevabını verdi.

Aliyoşa, eve girdi. Babası, gecelik kıyafeti ve terlikleriyle masaya oturmuştu. Hesaplara bakıyordu. Fakat dikkatsizdi. Aklının başka yarde olduğu görülüyordu. Yanında kimsecikler yoktu. Smerdiyakov pazara çıkmıştı. Çok erken kalkmış olmasına rağmen ihtiyar, kedine gelememiş gibiydi. Zayıflamış görünüyordu. Alnındaki yumru, kırmızı bir sargı ile örtülmüştü. Şiş burnu yüzünün aksiliğini bir kat daha arttırıyordu.

Hesaplarına dalan ihtiyar, Aliyoşa'yı, hiç de dostane olmayan bir bakışla karşıladı.

-Kahve soğudu... Dedi. Öğle yemeğimiz de pek yavan... Kimseyi ağırlayacak halde değilim. Sen, ne diye geldin?

Aliyoşa:

-Nasıl olduğunuzu sormak için gelmiştim!

Cevabını verdi.

-Evet... Biliyorum, dün gece seni ben çağırmıştım. Saçma bir şey... Boşuna yoruldun.

Sesi, berbattı. Her halinden itimatsızlık ve huysuzluk akıyordu. Kalkıp, aynaya yürüdü.

Burnunu muayeneye koyuldu. Sabahtan beri belki kırk kere aynı şeyi yapmıştı. Sargısını zarif bir tarzda sardı:

-Kırmızı bana daha yaraşıyor... dedi. Beyaz sargı hastaneyi andırır... Ne var ne yok...bakalım. Senin Stareç'ten ne haber?..

Aliyoşa:

-Çok fena... Belki bugün ölecek.

Dedi. Fakat babası buna aldırış bile etmedi.

Babası damdan düşer gibi haber verdi. Ağzı kinle çarpılmış ve gözleri parlamıştı:

-İvan, sokağa çıktı. Mitya'nın nişanlısını ayartmaya çalışıyor. İşi gücü hep bu. Zaten buraya gelmesinin sebebi de ondan başka bir şey değil.

-Size kendi mi söyledi?

-Çoktan... Üç hafta oluyor. Tabii gizlice beni öldürmek için gelmemiştir. Her halde bir maksadı var.

Aliyoşa, üzülerek bağırdı:

-Niçin böyle şeyler söylüyorsunuz?

-Evet, gerçi para istemiyor... Hoş, istese de kim verecek ya... Bak, benim biricik yavrum.

Aleksi, şunu iyice zihnine yerleştir ki, elimden geldiği kadar çok yaşamak niyetindeyim.

Paralarımın hepsi bana lazım. Yaşım ilerledikçe, daha çok para lazım bana... Elli beş

yaşında olduğum halde bütün erkeklik kuvvetimi muhafaza ediyorum.

Daha yirmi yıl bu kuvvetin devam edeceğini umuyorum. Ama ihtiyarladıkça sevimsizleşiyorum. Kadınlar, seve seve yanıma gelmeyecekler. Onları para ile çekmek lazım. Şimdi neden para topladığımı anlıyor musun oğlum? Ben, ömrümün sonuna kadar hovarda yaşamaya ant içmişimdir. Dünyada şehvetten başka her şey boştur. Herkes ona tapar, herkes onu yapar; fakat gizli yapar. Ben, örtmeye gizlemeye gerek duymuyorum.

Benim açık kalpliliğimden ötürüdür ki, elalem beni çekiştirir durur. Halbuki

ben, şerefli bir adamın olduğu gibi görünmemesini hiç uygun bulmam. Ölüm, uyanmamak üzere bir uyuyuştur. İsterseniz, ben öldükten sonra, canım için bir âyin yaptırır, dualar edersiniz.

İstemezseniz, bana vız gelir. İşte benim felsefem bu. Dün akşam sarhoşlukla pek iyi konuşmuştuk... İvan, alimlik taslayan bir palavracı olmakla beraber, din, ölüm ve ahiret hakkındaki fikirleri hoşuma gitti... Ama biliyor musun onun köklü bir tahsili bulunduğuna ben inanmıyorum. Sadte susup gülmesini biliyor. Bütün muvaffakiyeti işte o kadar...

Aliyoşa bir şey söylemeden dinliyordu.

-Sen nene susuyorsun? O, konuştuğu zaman gayesi istihzadır. Şu senin İvan'ın pis herifin biri vesselam... Eğer canım isterse Gruşinika ile evleneceğim. Malum ya, para ile her şeye erişilir... Senin şu melun İvan'ın ne yapmak istiyor biliyor musun? Böyle şeylere senin aklın vermez. O, benim Gruşinika ile evlenmeme engel olmak için, Mitya'yı kullanıyor.

İstiyor ki, benim yerime kızla o evlensin. Bu suretle hem nişanlısı Katerina'yı elde edecek, hem de benim mirasım emniyette kalacak. Ne derin, ne ustaca hesaplar değil mi?

-Ne kadar sinirlisiniz... Bütün bunların sebebi dünkü heyecandır. Siz yatmalı, istirahat etmeliydiniz.

-Senim lafın bana dokunmuyor. Bunları İvan söyleseydi küplere binerdim... Huysuz bir adam olmama rağmen sana kızamıyorum işte...

Aliyoşa gülerek:

-Hayır huysuz değil, yalnız bugün biraz sinirlisiniz, dedi.

-Şu Mitya haydudunu deliğe tıkmak istiyordum, ama şimdi ne yapacağımı kestiremiyorum. Kanun ihtiyar babasını saçından tutup yerlere savuran, yüzüne tekme vuran bir evladı elbette şiddetle cezalandırır. O, bununla da kalmadı, bir sürü şahit huzurunda tekrar gelip beni öldüreceğini söyledi. İsteseydim, onu hemen yakalatır, hapse attırırdım.

-Şu halde dava etmek niyetinde değilsiniz!

-İvan vazgeçirdi... Ben onu zor dinlerdim ama, işin içinde başka bir şey da var...

Fiyodor, oğluna doğru eğildi ve mahremane bir eda ile devam etti:

-Eğer polise başvurup yakalatsam, kız, onun peşinden koşacak. Fakat savunmasız bir ihtiyara yaptıklarını duyarsa, belki benim hatırımı sormaya gelir. Gruşinika bu karakterde bir kadındır. Herşeyin tersini yapmaktan hoşlanır. Ben onu iyi bilirim...

Konyak istemiyor musun?... Peki, peki bari kahve iç. İçine bir çeyrek

kadehlik konyak koyayım, bak ne güzel olur...

-Hayır, teşekkür ederim. Eğer izin verirseniz, yalnız şu bir dilim ekmeği alacağım.

Aliyoşa, böyle diyerek, ekmeği alıp cübbesinin cebine attı ve sonra babasına yalvaran bir sesle:

-Artık siz de konyak içmemelisiniz!

Diye nasihat etti. İhtiyar, dolaptan şişeyi çıkarıp kadehini doldurdu ve tekrar kilitleyerek anahtarı cebine attı:

-Hakkın var, konyak beni öfkelendiriyor... Ama çok değil, bir küçücük kadeh içeceğim.

Bir kadehle de sızacak değilim ya...

Dedi.

-İşte keyfiniz geldi.

-Adam sen de, kalleşler kalleşi bir adam olduğum halde, ben seni konyaksız da severim...

İvan, “Çermançiya”ya gitmiyor. Sebebi de benim ne yaptığımı öğrenmektir.... Gelirse Gruşinika’ya kaç para vereceğimi anlamak istiyor. Ben, şu İvan’ın evladım olduğundan şüpheliyim. Huyu huyumuza, soyu soyumuza benzemiyor. Benim mirasıma konmak istiyor. Fakat şunu bil ki, ben vasiyetname bırakacak değilim... “Mitya” ya gelince, onu da ayağımın altında bir hamam böceği gibi ezeceğim. Senin Mitya’n da tıpkı onlar gibi terliğimin altında çıtırdayarak geberecek. Senin Mitya’n diyorum... Çünkü sen onu seviyorsun... ama, bu umurumda değil. Eğer onu seven İvan olsaydı, o zaman korkardım.

Fakat İvan kimseyi sevmez. O bize benzemez. Toz gibidir o... Rüzgar esince dağılır gider.

Sana dün gel beni gör demiştim... Mitya’ya dair görüşmek istiyordum. Acaba be melun bin ya da iki bin ruble karşılığı olarak buradan defolur beş, otuz beş sene için uzaklaşır ve Gruşinika’dan vazgeçer mi diye....

-Onunla bu konu hakkında konuşurum. Belki de üç bin rubleye karşılık...

-Hayır... Hayır... Bu dediğim, dün geceye ait bir heyecan eseridir. Şimdi metelik vermem.

Paralarıma benim ihtiyacım var... Ne zaman canım isterse onu bir hamam böceği gibi ezerim. Hayır, hiçbir şey söyleme hayduda, burnu büyür sonra... Nişanlısı Katerina’dan ne haber? Evlenecek mi onunla? Sen, dün ona gidecektin.

-Katerina, ne pahasına olursa olsun onunla evlenmek istiyor.

-Bak hele şu kızlar kimleri, ne biçim herifleri seviyorlar... Çapkın alçaklara bayılırlar kafirler... Eğer onun yaşında olsaydım.... – Çünkü... Ben yirmi sekizinde Mitya'dan daha güzeldim – benim de böyle muvaffakiyetlerim olacaktı... Ama Gruşinika'yı alamayacak.

Ben, onların aralarını bozacağım.

İhtiyar bundan sonra yine hırçınlaştı, delikanlıya sevimsiz bir sesle:

-Hadi, sen de git, artık... dedi.

Aliyoşa, yaklaştı, babasını omuzundan öptü. Fiyodor sordu:

-Neye? Neye?... Son defa mı görüşüyoruz ki, böyle yapıyorsun?

-Hayır, Allah etmesin... Tesadüfen böyle oldu.

İhtiyar, ona bakarak:

-Ben de laf olsun diye söyledim, aldırma dedi. Sonra oğlunun arkasından bağırdı:

-Yarın gel, nefis bir balık çorbası yaptıracağım. Anlıyor musun, yarın gel!

Aliyoşa, çıkar çıkmaz, o da hemen büfeye koşarak bir kadeh konyak daha doldurdu. İçti ve:

-İşte, artık yeter.

Diye seslendi.

Dolabı kapadı, anahtarı cebine attı sonra takati tükenerek yatağa girip yattı ve hemencecik zıbardı.

3

Okul çocuklarıyla karşı karşıya

Aliyoşa, Madam Koklakov'un evine doğru giderken kendi kendine:

-Hele şükür, babam, Gruşinika'ya dair benimle konuşmadı! Dünkü tesadüfümü anlatmam gerekecekti, diyordu.

Bir gece içinde hasımların, ruhlarına yeni kuvvetler biriktirdiklerini ve uzlaşmaktan uzaklaştıklarını üzülerek düşünüyor: "Babam, yine aynı fikre saplanmış. Dimitri'nin de kendine göre hazırlanmış bir planı var. Onu bugün mutlaka görmeliyim" diyordu.

Fakat Aliyoşa'nın düşüncesi, önemsiz bir olayla bozuldu. Büyük yoldan yalnız bir ırmakla ayrılan "Sen Mişel" sokağına varınca dokuzla on iki yaş

arasında olan bir okul kümesine rastları. Arkalarında ve boyunlarında çantalarıyla evlerine dönüyorlardı. Kiminin sırtında yalnız birer ceket, kiminde pardesü, bir ikisinin de ayağında çizme vardı. Çocuklar hararetli bir tartışmaya girmişlerdi. Bir karar vermek üzere oldukları anlaşılıyordu.

Aliyoşa çocukları sever, hele küçük bebeklere bayılırdı. Ama okullulardan da hoşlanırdı.

Düşünceli olmakla beraber, yine onlara yanaşıp konuşmaktan kendini alamadı.

Sokulunca, yanaklarının ateş gibi olduğunu ve hepsinin ellerinde birer ikişer taş

bulunduğunu gördü. Onlardan otuz adım ötedeki çitlere dayanmış, omuzları torbalı, on yaşlarında solgun benizli, hastalıklı ve pek parlak gözlü bir başka çocuk vardı. Kavga ettiği anlaşılan arkadaşlarını süzüyordu.

İçlerindeki kumral bir çocuğa:

-Ben sizin yaşınızda iken çantalarımızı sol tarafımızda taşırdık. Siz, sağınıza almışsınız.

Şimdi adet böyle mi?

Kümeden biri:

-O solaktır...

Cevabını verdi. Ötekiler delikanlıya bakıyorlardı. Bu başkası:

-O, sol elle taş atar!

Dedi. Tam bu sırada solağı sıyıran bir taş, vınlayarak duvara çarptı. Taşı çay kenarındaki çocuk atmıştı. Çocuklar:

-Ne duruyorsun be... Yapıştırsana!

Diye bağırıştılar. Solak savurdu. Fakat vuramadı. Pusudaki yumurcak bir tane daha salladı ve bu sefer taş Aliyoşa’nın omuzuna geldi.

Yaramazlar gülüşerek:

-Siz bir Karamazof’sunuz, size attı.

Diye bağırıştılar ve hep birden taşlarını o yalnız çocuğa fırlattılar. Yumurcak, başına yediği bir taşla yere düştü fakat hemen kalkarak şiddetle karşılık vermeye başladı. Sert bir bombardıman başlamıştı. Maskaraların cepleri taşla dolu idi.

Aliyoşa:

-Ne yapıyorsunuz? Ne yapıyorsunuz? Bire karşı altı kişi... Öldüreceksiniz yavrucağı...

Ayıp değil mi?

Diye çıkıştı ve taşlardan korumak için yalnız çocuğun tarafına koştu. Bombardımanların üçü durdu, ateşi kestiler. İçlerinden kırmızı mintanlı biri hiddetle bağırdı:

-Önce o attı... Zaten mundarın biridir o... Sınıfta Krasatkin'e de çakı batırdı... Zavallı çocuk şikayeti mertliğe yakıştırmadığı için ceza yemedi....Ama şimdi ona biz bir sopa çekmeliyiz.

-İyi ama, siz neden ona sataşıyorsunuz?

Çocuklar:

-Size de attı. Tanıyor sizi o... Dediler ve hep birden hücuma geçtiler.

Bombardıman bir defa daha insafsızca başladı. Yalnız çocuk göğsüne bir taş yiyerek ağlamaya başladı ve kaçtı. Ötekiler arkasından uludular:

-Yuha!.. Korkak kaçıyor! Yuha!..

Hepsinden büyük görünen bir çocuk:

Siz, dedi onun ne mal olduğunu bilmezsiniz Karamazof... Ona ölüm bile azdır.

-Fitnecilik mi ediyor?

Çocuklar bakışıp gülüştüler. Yine en büyükleri:

-Siz Sen Mişel sokağına gidiyorsunuz. İşte o da durdu. Yakalayıp sorun haydı...

Dedi, solak da:

-Dikkatli olun, size bakıyor, arkanızdan vurur ha!

İhtarını savurdu.

-Ben ona kızdıracak şeyler söylemeyeceğim. Yalnız sizin ondan neye bu kadar nefret ettiğinizi soracağım.

Çocuklar gülüştüler ve hep bir ağızdan:

-Sorun, dediler. Sorun ona bakalım. Likasilki'yi seviyor mu? Solak ısrar etti:

-Gitmeyiniz, sizi yaralayacak melun?

Aliyoşa, yürüdü. Çocuklar:

-Dikkat! Dikkat! Diye seslendiler. “Krosatkin” e yaptığı gibi alçakça arkadan vuracak!

Yalnız çocuk orada bekliyordu. Bu, zayıf armut yüzlü, hasta bir çocuktu. Arkasında kısalmış pek eski bir pardesü vardı. Çıplak bilekleri yenlerinden dışarıda kalıyordu.

Yamalı, delik pantolonu mürekkep lekeleri içinde idi. Pardesüsünün cepleri taşla dolu idi.

Aliyoşa, ona iki adım kalınca durdu ve soran gözlerle yüzüne baktı.

Küçük, delikanlının fena niyeti olmadığını anlayınca yüreklendi, gözlerinden ateşler saçarak:

-Altıya karşı tek başıma idim. Ama, hepsini tepelerim ben onların… Dedi.

-Yediğin taş çok canını yaktı mı?

-Ben de Smorov’un kafasına bir tane ekledim.

-Onlar, dediler ki, sen beni tanıyormuşsun ve mahsus atmışsın.

Çocuk, buna cevap vermedi. Fena fena baktı.

Aliyoşa, tekrar sordu:

-Ben seni tanımıyorum… Sen benim kim olduğumu sahiden biliyor musun?

Çocuk, ona düşmanca baktı ve hiddetli bir sesle:

-Çekilin başımdan!

Diye bağırdı. Fakat olduğu yerde kımıldamadı. Bir şey bekliyor gibiydi.

-Pekala… Gidiyorum. Ama ben, sana sataşmak niyetinde değildim. Allah’a ısmarladık.

Çocuk yine o kindar bakışlarla Aliyoşa’yı süzerek:

-Hadi oradan papaz bozuntusu!

Dedi ve müdafaa vaziyeti aldı. Delikanlı, dönüp bir kere ona hayretle baktı, sonra hiç sesini çıkarmadan yoluna devam etti. Fakat daha üç adım atmamıştı ki, hınzır piç cebindeki en büyük taşı onun arkasına yapıştırdı.

-Arkadan ha… Demek senin için arkadaşlarının söyledikleri doğruymuş…

Aliyoşa böyle söyleyerek dönerken ikinci bir taşı az daha suratına yiyordu. Bereket vaktinde kolunu kaldırdı ve taş dirseğine çarparak yüzünü korudu. Delikanlı:

-Senin hiç utanman yok mu? Ne yaptım sana? Diye bağırdı.

Çocuk bu defa, dayak bekliyordu. Fakat hamının durduğunu görünce, canavar gibi saldırdı ve Aliyoşa'nın sol elini yakalayarak şiddetle ısırdı. Yara derindi. Tam tırnağının altından açılmıştı. Delikanlı can acısıyla haykırdı. Kan akıyordu. Mendilini çıkararak parmağını sardı. Sonra, sakin, gözlerini o meluna doğru kaldırarak:

-Bak, elimi ne kadar fena ısırdın... Oldu mu keyfin? Hadi bakalım, şimdi söyle, ben sana ne yaptım?

Çocuk ona şaşkın şaşkın bakıyordu. Aliyoşa yine aynı soğukkanlılık ve meleklikle:

-Ben seni tanımıyorum. İlk defa bugün gördüm... Ama bu kadar hücuma göre, sana bir fenalık etmiş olacağım. Boşuboşuna bana elbette ıstırap vermek istemezdin. Hadi, söyle ne yaptım ben sana?

Çocuk, hiç cevap vermedi. Birdenbire hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayarak Sen Mişel sokağına doğru koşmaya başladı. Aliyoşa, zaman bulunca bu meseleyi kurcalamaya karar vererek yürüdü.

4

Koklakov'gillerde

Şehrin en güzel binalarından biri olan Madam Koklakov'un evine vardı. Madamın Moskova'da daha başka şehirlerde de evleri olduğu ve daha çok oralarda oturduğu halde, kasabamızda da bu evi muhafaza ediyordu.

Aliyoşa, dehlize girince, Madam Koklakov, onu karşılamaya koştu ve sinirli bir sesle:

-Kerametten bahseden mektubumu aldınız mı?

Diye sordu.

-Evet.

-Stareç, bir anaya oğlunu bağışlamıştı. Bari mektubumu herkese gösterip, harikayı ortalığa yaydınız mı?

Aliyoşa:

-O, bugün mutlaka ölecek!

Cevabını verdi.

-Biliyorum... Biliyorum, ama bu meseleden, ondan sizinle ve başkalarıyla konuşmaya o kadar çok istiyorum ki... Bilhassa sizinle... Sizinle... Bütün kasabada hep bu mesele çalkalanıyor. Herkes onun ölmek üzere olduğunu

düşünerek kan ağlıyor... Ne ise...

Katerin İvanovna'nın burada olduğunu biliyor musunuz?

-Ne iyi tesadüf!.. Bugün için gidip kendisini görmemi istemişti.

-Evet, bunu da biliyorum. Dün orada olup bitenleri, o pis mahlukla karşılaşmanın hikayesini dinledim. Bir facia bu iş azizim... Bir facia.. Eğer Katerina'nın yerinde ben olsaydım, nereye kadar gideceğimi Allah bilirdi... Ah Aleksi, şu kardeşiniz Dimitri ne biçim adamamış öyle... Öteki kardeşiniz İvan da burada.. Katerina ile resmi bir mülakat yapıyor. Aralarındaki meseleyi bilsen.. iğrenirdin. İnsan böyle bir şeyin gerçek olabileceğine inanamaz. O kadar fena, o kadar çirkin... Her şeyi bildiği halde kızın ıstırabından zevk alarak bu yaraya dokunup dokunup geçiyor. Sizi yüreğim çarpa çarpa bekliyordum. Artık tahammülüm kalmadı... Size herşeyi anlatacağım. Ha az kaldı asıl mühim noktayı unutuyordum. Liz, sizin geldiğinizi haber alır alamaz bir sinir buhranına kapıldı. Bunun sebebini siz biliyor musunuz acaba?

Bu sırada kapının perdesi arkasından kızın cıvıldayan sesi duyuldu:

-Sinir buhranını, asıl siz geçiriyorsunuz anneciğim...

Zaptedilmiş bir gülüşün izlerini taşıyan bu cümle genç kadını kızdırdı.

-Ah, dedi; sen böyle şımarıklıklar yaparsan, beni gerçekten sinir illetine uğratacaksın.

Düşününüz ki, Aleksi Fiyodoroviç, bütün gece inledi durdu. Ateşi vardı. Sayıklıyordu.

Sabahı ne endişelerle beklediğimi bilemezsiniz... Doktor, onun halindeki bu değişiklikten hiçbir şey anlamadığını söylüyor... Siz kapıdan girince, bir çığlık kopardı ve öteki odaya götürülmesini istedi.

-Anneciğim, ben Aleksi'nin geleceğini bilmiyordum ki...

-Hayır, doğru söylemiyorsun... Jüli, yolu gözlüyordu. Misafirimiz görününce, koşup sana haber verdi.

-Güzel anneciğim, bana çıkışacağınıza, herkesi eğlendiren dünkü olaydan sonra, muazzez misafirimizin buraya gelmesindeki acayipliği anlatsanız daha iyi edersiniz.

-Amma yaptın ha... Hiç kimse onunla eğlenmiyor. Evimize geldiğine pek memnunum.

Aleksi bana pek lazımdı. Ah Aleksi Fiyodoroviç bilseniz ne kadar bedbahtım!

-Neniz var anneciğim?

-Ne mi var? Senin hastalığın dün geceki buhranın, acayipliklerin, doktorlar, ilaçlar, hepsi hepsi dehşetli surette sinirime dokunuyor. Ya dünkü keramet... O da ayrı bir mesele...

Acaba Zosima Baba, yarına kadar yaşayacak mı?

Aliyoşa ansızın:

-Affınızı dilerim madam, fakat sizden bir bez parçası istemek zorumdayım. Yaralı parmağımı saracağım. Çok canım yanıyor.

Dedi ve elindeki kanla sırılsıklam mendili çekerek yarasını açtı. Madam Koklakov bir çığlık koparararak gözlerini kapadı:

-Aman Allah'ım ne müthiş!

Diye bağırdı. Liz, birdenbire kendini topladı:

-Geliniz, geliniz... Şimdiye kadar ne diye durdunuz? Aman anneciğim koş, zavallının bütün kanı damarlarından boşanacak... Neden oldu bu? Su... Su.. Parmağını soğuk suyun içine batırınız. Soğuk su acıyı dindirir. Hadi anne çabuk olun...

Zavallı kızı bu yaranın görünüşü fena etmişti galiba.

Annesi:

-Doktor çağırtalım!

Diye haykırdı.

-Ah anne, beni öldüreceksin. Senin doktorun, ancak hiçbir şey anlamadığını söylemek için gelecek. Çabuk anne siz, gidiniz... Jüli kimbilir hangi deliğe sokulup uyumuştur...

Abuk şu yoksa şimdi bayılacağım...

Aliyoşa, kadınların heyecanından afallayarak:

-Galiba bir münasebetsizlik ettim. Telaşa gerek yok canım, önemsiz bir şey...

Diye kekeledi.

Jüli, elinde bir tas su ile yetişmişti. Delikanlı parmağını ona daldırdı.

-Anneciğim... Anneciğim, hadi koşunuz da sargı ve şu bulanık sudan getiriniz... Hani şu kesiklere karşı kullandığımız bulanık ilaç... Nerede olduğunu biliyor musunuz? Sizin yatak odanızda... Sağdaki dolapta. Orada bundan koca bir şişe var...

-Şimdi şimdi, gidiyorum... Ama böyle bağırıp durma... Aklımı başımdan

alıyorsun... Bak Aleksi ne kadar metanetle acısına tahammül ediyor. Kuzum nerede böyle yaralandınız?

Genç kadın acele çıktı. Liz'in de istediği buydu.

-Söyleyin bana bakayım, nerede yaralandınız. Önce bana cevap veriniz sonra, daha başka şeylerden de konuşacağız.

Dedi. Aliyoşa zamanın darlığını hesaplayarak, Liz'e başından geçenleri anlattı. Kızcağız ellerini kavuşturdu. Ve sanki delikanlının sahibi imiş gibi:

-Bu kıyafeetle nasıl oluyor da sokak çocuklarının arasına karışıyor, meseleler çıkarıyorsunuz?

Diye bağırdı; zaten siz de onlardan birisiniz. Fakat şu maymun kimmiş bir öğrenin bakalım. Bana anlatırsınız. Sebepsiz böyle bir şey olmaz. İşin içinde mutlaka bir sır vardı... ıstırabınız konuşmanıza mani olamaz herhalde... Konuşabiliriz değil mi?

-Evet... Hem artık acımıyor.

-Acımıyor, çünkü sudadır...Değiştirmek lazım. Jüli hadi koş yeni bir tas su ile birlikte bir parça da buz getir... Hah işte gitti. Şimdi Aleksi, bana mektubumu hemen iade edin annem neredeyse gelir.

-Yanımda yok!

-Hayır, yalan... Böyle söyleyeceğinizi zaten biliyordum. Bundan dolayı dün gece öyle üzüldüm, öyle üzüldüm ki, kahroldum. Hadi veriniz mektubumu, hadi hemen veriniz...

-Evde kaldı.

-Bu münasebetsiz mektup, beni sokak kızı yerine koydu. Yazdığıma o kadar pişmanım ki... Hadi kuzum veriniz onu bana... Eğer gerçekten yanınızda değilse, hemen bugün getiriniz.

-Bugün imkanı yok... Çünkü buradan doğruca manastıra gideceğim. İki, üç, belki de dört gün oradan çıkamam... Zira Stareç...

-Dört gün mü? Amma yaptınız... ha. Söyleyin bakayım bana çok güldünüz mü?

-Gülmek mi? Asla!

-Niçin gülmediniz?

-Çünkü yazdıklarınıza körü körüne inanmıştım.

-Beni üzüyorsunuz! Bana karşı bir tecavüz bu...

-Ne münasebet!.. İnandım. Hem belki yarın o bahsettiğiniz şey

gerçekleşebilir. Çünkü Zosima ölünce ben de manastırdan çıkacağım. Tekrar okula gidip imtihanlarımı verecek, kazanınca, evleneceğiz… Şimdiye kadar böyle bir şey aklımdan geçirmememe rağmen öyle sanıyorum ki, sizden daha iyi biriyle evlenemem. Stareç de benim çoluk çocuk sahibi olmamı emrediyor.

Liz, yanakları tutuşarak:

-İyi ama, bak ben ne haldeyim… Bir sandalye üstünde yuvarlanıyorum.

-Koltuğunuzu ben çekeceğim… Fakat o zamana kadar siz iyileşeceksiniz.

-Bir şakadan bu kadar önemli neticeler çıkarmak manasızlık olur… İşte annem geliyor.

Ah anneciğim ne kadar geciktiniz. Hele şükür Jüli de buz getirdi.

-Rica ederim Liz böyle bağırma… Sargıları, ilaçları koyduğum yerlerde bulamadım. Araya araya canım çıktı. Sanki mahsus hepsinin yerlerini değiştirmişsin gibi bir şey...

-Onun böyle kan içinde geleceğini nereden bilecektim… Bilseydim belki yapardım…

Anneciğim dehşetli kurnazca şeyler söylemeye başladın.

-Kurnazca mı? Pekala… Ah Aleksi Fiyodoroviç, parça parça olan bu işlere pek aldırış

etmiyorum, ama hepsi bir araya gelince beni çileden çıkarıyorlar.

Bu sırada Liz neşeli bir kahkaha ile:

-Bırak artık anneciğim şu hikayeleri de ver bana sargıları… Biliyor musun ne yapmış bu papaz efendi? Sokakta çocuklarla dövüşmüş ve içlerinden biri de onun parmağını ısırmış.

Sonra dahası da var.. Bu cübbeli mollacık bir de evlenmek istiyormuş. Evlenmek...

Cübbesiyle beraber evlenecek. Adamı güle güle öldürmeye yetmez mi bu haber anneciğim!

Liz katıla katıla gülüyor, yaramaz gözlerle Aliyoşa’ya bakıyordu.

Annesi:

-Neler söylüyorsun kızım. Hiç sana yakışacak şeyler değil… Bu ısıran çocuk belki de kudurmuşun biriydi.

-Hiç çocuklar kudururlar mı?

-Neden olmasın! O çocuğu bir kuduz köpek ısıramaz mı? O da kudurur ve ısırır... aleksi, canınız acıyor mu?

-Pek az madam!

Liz yine çapkınca ve imalı bir sesle:

-Sudan korkmuyor musunuz?

Diye sordu.

-Sus artık Liz... Böyle uğursuz şeyleri hatırına getirme. Aleksi Katerina geldiğinizi haber almış. Çok görüşmek istiyor.

-Anneciğim siz yalnız gidiniz. O daha gelemez... Baksanıza yarasına bir kere...

Aliyoşa:

-Hayır, bir şeyim kalmadı... Pekala gidebiliriz.

-Nasıl, nasıl? Gidiyor musunuz? Demek öyle ha?

-Buna üzülecek ne var? Gidip görüşeceğim. Sonra tekrar buraya dönerim. İstediğiniz kadar gevezelik ederiz. Katerina bakalım ne diyecek? Manastıra da mümkün olduğu kadar çabuk dönmeliyim.

-Alın bunu anneciğim götürün... Aleksi, tekrar dönmek zahmetine katlanmanıza gelince, buna gerek yok. Hemen manastırınıza koşunuz. Sizi orada bekliyorlar. Ben dün gece gözümü kırpmadım. Uykum var, yatacağım.

-Liz, yaramazlık etme... Fakat Allah vere de dediklerin doğru olsa ve uyusan.

Aliyoşa:

-Eğer isterseniz daha üç, hatta beş dakika kalırım!

Sözlerini ekledi.

-Götür bunu anneciğim... Götür... Canavar olmuş bu...

-Kız sen, çıldırdın mı? Bu ne acayiplik böyle... Geliniz Aleksi, geliniz... Lafı uzatmayalım.

Bugün onun sinirleri berbat bir halde. Belki de gerçekten uyur... Belki huzurunuz ona bu rahatlığı vermiştir.

-Ooh anneciğim ağzını öpeyim... Ne güzel söyledin.

-Geliniz Aleksi...

Madam Koklakov bundan sonra sesini alçaltarak gizli bir fısıltı ile:

-Sizin üzerinizde tesir yapmak istemem. Olayı kendiniz görüp karar veriniz. Olayın üstündeki esrarlı duvağı kendi elinizle kaldırınız. Mesele bence korkunç bir komedyadır.

Katerin İvanovna, ortanca kardeşiniz İvan'ı sevdiği halde, kalbinin Dimitri'de olduğuna kendi kendisini inandırmak istiyor.

Ne çirkin şey... Size yoldaşlık edeceğim ve eğer onlar isterlerse, konuşma sırasında ben de bulunacağım.

5

Salondaki facia

Salondaki konuşma bitmişti. Pek sinirli görünen Katerin İvanovna'nın duruşunda karar vermişlerin hali seziliyordu. Madam Koklakov'la Aliyoşa girince, İvan gitmek üzere kalktı.

Yüzü sararmıştı ve kardeşi onun bu haline üzülerek bakıyordu. Aliyoşa, kendisini çoktan beri şüphelendiren bu bilinmezin düğümlerini çözer gibi oluyordu.

Bir aydan beri, çeşitli vesilelerle, İvan'ın Katerin'i sevdiği, ona telkin ediliyordu. Me mesele, Aliyoşa'ya canavarca bir şey gibi görünmüş ve onu korkutmuştu. Kardeşlerinin ikisini de seviyor ve onların birbirlerine düşman olmalarındın çekiniyordu. Fakat bu sabah, bizzat Dimitri, kardeşinin kendisine rakip oluşundan sevinç duyduğunu ve bu rekabetin büyük bir hizmet yerine geçtiğini söylemişti.

Bu hizmet neydi? Gruşinika ile evlenmek kolaylığı, imkanı mı? Sonra bu akşam, Katerina İvanovna'nın, Dimitri'ye karşı sarsılmaz aşkını da anlamıştı. Zaten, delikanlı bu kızın, İvan'ı değil, garip olmakla beraber Dimitri'yi sevebileceğine öteden beri inanıyordu.

Yalnız Gruşinika ile geçen sahne, onun bu inanışını sarsmıştı. Madam Koklakov'un dediği gibi, bu hakikaten bir facia idi. Bütün gece rüyasında hep bu sahneyi görmüş ve şafak sökerken facia sözünü tekrarlayarak uyanmıştı.

Madam Koklakov'a göre, Katerina, İvan'ı seviyor fakat minnettarlık yüzünden kendi kendisini aldatarak Dimitri'ye bağlı kalıyordu. Aliyoşa, bunları dinleyince kendi kendine:

-Belki de öyledir!

Diyordu. Yalnız bu takdirde İvan'ın hali ne olacaktı? Katerina hâkim yaratılışlı idi. Bu hâkimiyet ise İvan'a değil, Dimitri'ye tesir edebilirdi. Bir gün ancak Dimitri, genç kızın feragat ve fedakarlıklarını anlayarak onun nüfuzu altına girerdi. Aliyoşa'ya göre böyle bir tabiiyet İvan'ın karakterine

uymaz, onu mutlu edemezdi.

İvan, daha dün babasıyla, Dimitri için:

-Yılanlar birbirlerini yerler!

Demişti. Şu halde Dimitri, demek çoktan beri onun nazarında bir zehirli yılandı. Eğer böyle ise, artık aile ocağında dirlik ummak boş bir hülyaya saplanmaktan farksız bir şeydi. Her gün yeni yeni düşmanlık vesileleri çıkıp dururken, dirliğe nasıl kavuşulabilirdi?

Aliyoşa, salona girerken işte zihni bu kadar ağır düşünceler, hesaplar ve ihtimallerle yüklü idi

Delikanlıyı görünce, Katerin İvanovna, kalkmak isteyen İvan'a:

-Bir dakika bekleyiniz. Kendisine çok inandığım kardeşinize danışmak istiyorum.

Sonra Madam Koklakov'a dönerek:

-Siz de kalınız Katerin Osipovna! Dedi.

Madam Koklakov, İvan'ın yanındaki kanepeye oturdu. Aliyoşa genç kızın sağında ve ağabeyinin karşısına düşmüştü.

Katerin, sesinde derin ve gerçek bir iç acısının yaşlı titreyişleriyle söze başladı:

-Sizler, benim şu dünyadaki en candan dostlarımsınız. Siz Aleksi, dün uğradığım korkunç felaketi gördünüz. O sahneden sonra benim için neler düşündüğünüzü bilmiyorum. Fakat aynı olaylar karşısında sözlerim de, hareketlerim de tıptı dünkünün aynı olacaktır...

Şimdi neye karar vereceğimi, hangi yolu tutacağımı kestiremiyorum. Hala onu sevip sevmediğimi bilemiyorum. Dimitri'ye acıyorum. Merhamet ise, aşkın en fena damgasıdır.

Sesi titriyor ve kirpiklerinde yaşlar parıldıyordu. Bu hal Aliyoşa'ya pek dokundu. İçinden:

-Bu genç kız, asil ve mert bir insanmış artık Dimitri'yi sevemez!

Sözlerini geçirdi. Madam Koklakov da:

-Doğru, pek doğru! Dedi.

-Acele etmeyiniz Katerin Osipovna, size bütün bir gecelik boğuşmadan sonra verdiğim asıl kararı daha söylemedim. Belki içtiğim ant, kendim için korkunç olacaktır; fakat şuna da imanım var ki, bu karar asla değişmeyecektir. Dünyada en çok sevdiğim, en büyük dost saydığım İvan,

benim bu kararımı uygun buluyor.

İvan, zayfı fakat metin bir sesle:

-Evet!

Diye tasdik etti.

-Fakat bu karar için Alişoşa da – size böyle laubali hitap ettiğim için affınızı dilerim Aleksi Fiyodoroviç – istiyorum ki, hepinizin huzurunda fikrini söylesin. Saçmalıyor muyum? Yoksa haklı mıyım? Aliyoşa, sevgili kardeşim – çünkü siz benim gerçekten kardeşimsiniz… – hissediyorum ki, sizin tasdikiniz beni avutacak.

Aliyoşa, kızardı ve:

-Bana ne söyleyeceğinizi bilmiyorum. Yalnız bildiğim şu ki, sizi çok seviyor ve mutlu olmanızı candan istiyorum. Kendi saadetimden çok, sizin mutlu olmanızı istiyorum.

Fakat bu gibi şeylere benim pek aklım ermez. Bana güvenmeseniz, daha iyi olur.

Dedi.

-Meselenin ruhu şeref ve vazifedir. Kalbim, bana bu vazifeyi emrediyor. İşte bu tesirler altında karar verdim. Dimitri, hatta şu… mahlukla evlense bile, hiçbir zaman affetmemekle beraber, asla onu terk de etmeyeceğim.

Katerin, bu asla sözünü marazi bir katiyetle söylemişti. Devam etti.

-Ama yanlış anlamayın… Terketmeyeceğim demekle, sanmayın ki, onun peşinden koşarak, anasından emdiği sütü burnundan getireceğim… Hayır, hayır. Hiç böyle bir niyetim yok… Başka bir şehre gideceğim, uzaktan uzağa onunla ilgileneceğim. Yeni hayatında bedbahtlık başlayınca – ki bunun da gecikeceğini ummuyorum – yanıma çağıracağım. O, bende bir dost, bir hemşire şefkati bulacak… Evet, ne yazık ki, yalnız bir hemşire bulacak. Seven, uğrunda hayatını kurban eden bir hemşire… Bana kızarmadan bütün dertlerini söyleyecek. Bütün suçlarını itiraf edecek. Ona karşı katlandığım bunca ıstırap bana bu hakkı vermiştir. Görecek ki, kendi hıyanetine rağmen ben, verdiğim sözü ömrümün sonuna kadar tutacağım. Onun saadeti için yaşayacağım… İşte verdiğim karar budur. İvan, beni haklı buluyor.

Zavallı kız, boğulur gibiydi. Duyduklarını belki daha başka kelimeler ve daha resmi bir tavırla söylemek fikriyle başlamıştı fakat ıstırap onu samimileştirmiş ve maskesiz konuşturmuştu.

Ansızın yüzü bulutlandı, bakışlarında fena parıltılar çaktı. Aliyoşa bunu gördü. Kardeşi İvan’da:

-Evet dediğiniz gibi size hak veriyorum. Başkasının hata sayılacak hareketi sizde tecelli edince, haklı bir hamle oluyor. Sizi bu işte tam anlamıyla samimi gördüğüm için kararınızı haklı buldum, dedi.

Madam Koklakov, meseleye karışmamak için verdiği karara rağmen:

-Evet öyle ama, bu samimiyet yalnız söylendiği zamana aittir.

Demekten kendini alamadı.

İvan, bu duruma kızmış gibi hırçın bir sesle:

-Evet, dedi, küçük bir zaman fakat Katerina'nınki gibi bir seciye, bu küçücük zamanı bütün bir ömür sürdürür. Başkaları için gelişigüzel telakki edilen bir söz meselesi, onun bütün hayatında rol alır.

Evet, Katerina, ilk günlerde çok azap çekeceksiniz. Fakat gitgide ruhunuzu tırmalayan tırnakların keskinliği azalacak yaralarınız uyuşacak ve yavaş yavaş bu azabın yerinde feragatin acı lezzeti duyulacak.

İvan bu sözleri örtmeğe bile çalışmadığı istihzalı bir sesle söylemişti.

Madam Koklakov tekrar:

-Bütün bunlar, ne kadar yanlış hükümler Allah'ım!

Diye haykırdı.

Katerin, hüngür hüngür ağlamaya başlayarak:

-Aleksi, sizin fikriniz gecikiyor... Hadi söyleyiniz, dedi.

Aliyoşa, genç kızın bu ağlayışı karşısında ne yapacağını şaşırarak ayağa fırladı. Katerin:

-Merak edecek bir şey değil... Dünkü ıstırap, uykusuzluk sinirlerimi yordu. Fakat sizin gibi değerli ve candan dostlarla bunu da yeneceğim. Eminim ki, beni yalnız bırakmayacaksınız.

İvan, umulmadık bir haber verdi:

-Ne yazık ki, yarı, ben Moskova'ya hareket etmek zorundayım. Seyahatim uzun sürecek ve sizden ayrı kalacağım.

Katerin, yüzünün çizgilerini geren bir acık ile:

-Yarın mı?... Moskova'ya mı... diye haykırdı. – sonra birdenbire değişen bir sesle – ne saadet, ne saadet! Dedi. Gözyaşlarını kirpikleri içip bitirmişti. Bu hal Aliyoşa'yı şaşırttı. Ç

ünkü şerefi, aşkı çiğnenmiş bir genç kızın ağlayan yüzü bir anda değişerek, kendine hakim bir kadın çehresi bağlamıştı. Bu beklenmez neşenin sırrını

anlatmak için, bir salon zarafetiyle:

-Tabii gidişinize sevinmiyorum... Sizin gibi bir dost, benden elbette böyle bir şey beklemez... Manevi yardımınızdan uzak kalmak elbette beni çok üzecek. Şuna seviniyorum ki, siz Moskova'da teyzelerimle görüşüp, uğradığım felaketi bütün açıklığıyla onlara anlatırsınız. "Agat"a açıkça söyleyiniz; fakat ötekine olayı yumuşatarak yavaş

yavaş açarsınız. Bu hususta sizin büyük bir kabiliyetiniz vardır. Ben, şimdiye kadar onlara buna dair hiçbir şey yazmadım. Siz görüştükten sonra daha kolaylıkla yazacağım.

Gidişinize niçin sevindiğimi anladınız ya... Yoksa sizin dostluğunuz benim en kıymetli bir desteğimdi. Hemen birkaç satır yazıp size vereyim.

Genç kız, böyle diyerek salondan çıkmaya davrandı. Madam Koklakov, sinirli ve hırçın bir tavırla:

-Ya, o kadar şiddetle öğrenmek istediğiniz Aliyoşa'nın fikri ne olacak, diye bağırdı.

Katerin olduğu yerde durarak döndü:

-Unutmadım... Unutmadım... Fakat bu acıklı halimde siz, bana karşı, niçin bu kadar az şefkatlisiniz Katerin Osiyovna? Onu da unutmadım. Aleksi'nin sözlerini dinleyeceğim, onun mütaleasının nazarımda büyük bir kıymeti var. Ama siz ne oluyorsunuz Aleksi Fiyodoroviç?

Aliyoşa, şaşkın bir halde:

-Böyle bir şeye asla ihtimal veremezdim.

-Neye ihtimal veremezdiniz?

-Neye olacak... Ağabeyimin Moskova'ya gideceğini haber alınca, seviniyorsunuz. Sonra bu sevincin incitici bir şey olduğunu görüyor ve neşenizin onun gidişinden ötürü olmadığını bilakis bir dost kaybedeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat bütün bunların hepsi komedya...

Katerin, büyük şaşkınlık içinde dondu, kıpkırmızı kesildi ve kaşlarını çatarak:

-Komedya mı? Neler söylüyorsunuz... böyle? Dedi.

Aliyoşa ayağa kalkmıştı. Masanın yanında nefes nefese:

-Hem bir dost kaybettiğinizi söylüyor hem de bu gidişin sizce bir saadet olduğunu söylüyorsunuz... eh bunun ikisi birden nasıl doğru olabilir?

-Ne demek istiyorsunuz? Bir şey anlamıyorum.

-Ben de pek farkında değilim... İlham gibi bir şey. Yalnız konuşmakla haltettiğimi de anlıyorum... Belki Dimitri'yi şimdiye kadar hiç sevmediniz. O da size aşkla bağlanmadı.

Yalnız hürmet duymuştur sanıyorum. Karmakarışık bir şey vesselam... İçinden çıkılır gibi değil... Asıl gerçeği simse söylemiyor... Bunu ortaya atacak bir adam lazım.

Katerin, kendinden geçerek:

-Hangi gerçek?

Diye haykırdı. Aliyoşa, bir boşluğa yuvarlanıyormuş gibi bir sersemlik içinde:

-Birini gönderip Dimitri'yi çağırtın; dedi. İsterseniz ben, gidip getireyim. Gelsin ve İvan'la sizin ellerinizi birleştirsin. Çünkü sız, İvan'ı sevdiğiniz için ona işkence ediyorsunuz...

Dimitri'ye karşı duyduğunuz aşka gelince, bu aşk, inanmaya çalıştığımız canyakıcı bir yalandır.

Delikanlı, birdenbire sustu. Katerina dudakları titreyerek:

-Siz, siz toy bir çılgınsınız!

Hükmünü verdi. İvan, şapkasını kaparak kalktı. Halinde açık bir mertlik ve Aliyoşa'nın şimdiye kadar onda hiç rastlamadığı temiz bir samimiyet vardı:

-Aldanıyorsunuz yavrum!.. dedi; Katerin İvanovna, hiçbir zaman beni sevmedi.

Kendisine karşı çoktan beslediğim aşkı pekala bildiği halde hiçbir zaman sevgime karşılık vermedi. Onun asla dostu da olamadım. Çünkü gururu, onu dostluklardan uzak bırakmıştı. Benimle konuşması, beni yanında alıkoyması, Dimitri'nin ona yaptığı münasebetsizliklerin öcünü almak içindi. Çünkü Katerina'nın kalbinde Dimitri, daima bir tecavüz gibi yaşadı.

Benim rolüm, onun Dimitri'ye karşı duyduğu aşkın neticelerini dinlemekti. İşte nihayet gidiyorum. Fakat şunu biliniz ki, Katerina İvanovna, siz yalnız Dimitri'yi, hani şu, size karşı etmediği kalmayan Dimitri'yi seviyorsunuz. Aşkınız, zulümle besleniyor. Sizi işkenceye sokan işte budur. Onu bütün kötülükleriyle birlikte istemeye istemeye seviyorsunuz. Eğer o, biraz yumuşak davransaydı, hemen yakanızdan atacak ve artık hoşlanmayacaktınız. Muhabbetiniz, bitecekti. Onun kötülüğü karşısında, kendi sadakatinizi temaşa etmek sizin için gereklidir. Gururunuz bununla beslenir... Ben, çok gencim... Sizi çok sevmiştim... Bunları söylemenin iyi olmadığını biliyorum. Belki hiçbir şey söylemeden çıkıp gitmek daha iyi olurdu. Fakat pek uzaklara gidiyorum ve bir daha hiç dönmeyeceğim. Buradaki korkunç işkenceli havayı teneffüs etmek istemiyorum...

Başka bir diyeceğim de yok. Allah’a ısmarladık Katerin İvanovna… Bana gücenmeyiniz…

Çünkü ben sizi görmemek kararını vermekle, zaten cezaların en büyüğüne kendi kendimi mahkum etmiş bulunuyorum. Çok çekeceğim için, sizi affedebileceğimi de zannetmiyorum.

İvan, bunları söyledikten sonra “Şiller”i ezberden bildiğini gösteren bir eda ile: Den Dank, Dame begehr’ick nicht.

Mısrasını okutu ve ev sahibini selamlamaya bile gerek görmeden çıkıp gitti.

Aliyoşa, ellerini oğuşturarak:

-İvan! Diye bağırdı. İvan! Dön İvan! Hayır… Dünyada onu şimdi artık… hiçbir şey döndüremez. Hem ben sebep oldum… Onu ben söylettim… Öfke gözünü bürüdü ve içini döktü.

Zavallı delikanlı parça parça bir haldeydi. Katerin başka bir odaya geçti. Madam Koklakov heyecanlı bir sesle:

-Siz, bir meleğin yapabileceğini yaptınız. İvan’ın gitmemesi için elimden geleni esirgemeyeceğim, dedi.

Aliyoşa’nın büyük şaşkınlığına rağmen onun yüzünde derin bir sevinç parıltısı tutuşuyordu.Bu sırada Katerina içeri girdi. Elinde iki tane yüzer rublelik banknot vardı.

Delikanlıya sakin bir tavırla:

-Size büyük bir zahmetim olacak, dedi… Sekiz on gün evvel bir akşam, Dimitri kendisine yakışmayacak bir rezalet çıkarmıştı. Burada fena şöhretli bir meyhane vardır. Ağabeyiniz orada açığa çıkarılmış bir yüzbaşıyı sakalından tutarak yerlere çalmış. Bu zabiti babanız kendi işlerinde kullanıyormuş. Zavallıyı, Dimitri, sokağa kadar o halde sürüklemiş, olayı görenlerden birinin anlattığına göre, küçük, hastalıklı bir çocuk onların etrafında dönüyor ve gelip geçenlere babasını kurtarmaları için yalvarıyormuş. Duydum ve için parçalandı. Hoş görünüz Aleksi, fakat bu meseleyi utanmadan düşünemiyorum. Ancak Dimitri kızdığı zaman bu kadar kötü işler yapabilir. Olayı araştırdım. Öğrendim ki, o zavallı adam pek talihsiz biriymiş. Ordudan bir hatası yüzünden çıkarılmış. Karısı çılgın, çocukları hasta, kendisi fakirmiş. Sizden rica ediyorum, onları gidip bulunuz ve ancak sizin o kendinize pek yaraştırdığınız sıcak büyüklükle bu iyi yüz rubleyi onlara veriniz.

Biliyorum ki, pek muhtaçtırlar. İncitmeden bu yardımı onlara kabul ettiriniz. Bunu dava etmesin diye yapmıyorum. Hayır, sırf merhametten doğan bir şey… İstiyorum ki, Dimitri’nin nişanlısı sıfatıyla bu yardımda bulunayım. Kendim gidecektim. Fakat bu işi siz, benden daha iyi yaparsınız. Gül sokağında Madam “Kalmikov’un evinde oturuyorlar.

Allah aşkına şu iyiliği yapınız... Ben, çok yorgunum. Allah’a ısmarladık.

Genç kız, kapı perdesinin arkasında o kadar çabuk kayboldu ki, Aliyoşa bir tek kelime söylemeye zaman bulamadı. Özür dilemek, sebep olduğu şeylerden dolayı bir şeyler söylemek istiyordu. Madam Koklakov onu kolundan tutarak dehlize çıkardı. Orada durarak yavaş bir sesle:

-Evet mağrurdur; fakat bu gururun altında cömert, asil ve merhametli bir yürek çarpar.

Bazen onu o kadar severim ki... Aziz Aleksi, biliyor musunuz ki, iki teyzesi hatta Liz bile onu sizin kardeşinizden vazgeçirmeye çalışıyoruz. Sevmediği halde Dimitri’ye saplanıp kaldı. Münevver, zarif kardeşiniz İvan’la evlenmesini başarmak için neler yapmadık.

Benim hala burada kalmamın tek sebebi de işte bu izdivacı hazırlamaktı.

Aliyoşa:

-Ama, bütün bunları bir tecavüz saydı ve yeniden ağladı!

Diye haykırdı.

Madam Koklakov:

-Kadınların göz yaşlarına inanmayınız Aleksi, bu konuda ben daima erkeklerin tarafında ve kendi cinsimin aleyhindeyim.

Dedi.

Kapının arkasından Liz’in sesi duyuldu:

-Anneciğim, onu şımartıyorsunuz.

Diyordı. Aliyoşa boyuna:

-Bütün ortalığı karıştıran ben oldum. Suçum çok büyük!

Diye hayıflanıp duruyordu.

-Hayır, bilakis, siz bir melek gibi hareket ettiniz. Bunu, herkesin önünde bir kere tekrar edebilirim.

Liz, yine sordu:

-Hangi meselede, o bir melek gibi hareket etti anneciğim?

Aliyoşa, kızın sesine aldırmayarak:

-Kimbilir nasıl bir hisse kapılara, Katerina’nın İvan’ı sevdiğini sanmış ve aptalca konuşmuştum. Şimdi işin sonu nereye varacak?

Liz:

-Kuzum anneciğim, neden bahsediyorsunuz? Bir saattir soruyorum, aldırmıyorsunuz bile. Yoksa beni öldürmek mi istiyorsunuz?

Bu sırada hizmetçi kız, koşarak geldi ve telaşla:

-Katerin İvanovna birden fenalaştı… Nöbet geçiriyor, ağlıyor, çırpınıyor.

Haberini verdi.

Liz de:

-Ne oluyor anne? Ne oluyor canım? Şimdi bana da nöbet gelecek.

Diye haykırdı.

-Liz, Allah aşkına böyle bağırıp durma. Beni öldürüyorsun… Senin yaşındakiler, her şeyi anlatmaya kalkışamazlar. Sonra ben gelir sana, söylenebilecek şeyleri anlatırım… Sinir nöbeti yavrum… Yalnız olay beni çok üzüyor, vah zavallı kızcağız!.. Aleksi, bu sinir nöbeti iyi alamettir… Koş Jüli, de ki geliyorum… İvan'ın küskün gidişinin günahı onun boynunadır. Fakat İvan da Moskova'ya hareket etmeyecek… Aman Liz, bağırma kuzum…

Ama, galiba ben senden çok bağırıyorum… Anneni affet yavrum… Yalnız olay beni çok heyecanlandırdı. İvan'ın konuşması, ne kadar sade, fakat ne kadar candandı. Siz de farkına vardınız değil mi? Bir Üniversite alimi olan adamın masum ve tecrübesizliğini ispat eden bu konuşmadan ben, bek memnunum… Ya şu Aleksi, Allah'a ısmarladık hastanın yanına koşuyorum… Sen de Liz Allah aşkına oğlanı alıkoyma… Yine gelecek, o zaman bol bol laf edersiniz.

Madam Koklakov gidince, Aliyoşa Liz'in kapısını açıp Allah'a ısmarladık demek istedi.

Fakat Liz, en hırçın sesiyle:

-Sizin yüzünüzü ne pahasına olursa olsun, görmek istemiyorum… Sakın içeri girmeyiniz.

Kapının dışından konuşunuz. Merak ettiğim bir tek şey var. O da şu , nasıl oluyor da siz bir melek gibi hareket ediyorsunuz. Yaptığınız meleklik nedir?

-Korkunç budalalığıma bu sıfatı veriyorlar… Allah'a ısmarladık Liz!

-Böyle yarı dargın mı ayrılacağız?

-Kuzum Liz, affet… Büyük bir kederle ezilmiş bir haldeyim… En yakın bir zamanda gelirim… Allah'a ısmarladık!

Delikanlı koşarak çıktı...

6

İzbedeki facia

Aliyoşa, bugünkü kadar şiddetli bir ıstırabı ömründe pek az kere duymuştu. Mevzu kendisine tamamıyla yabancı bir his ve ruh işi idi. Kendi kendine: "Ben bunlardan ne anlarım!.. Duyduğum utanç benim için hissettiğim bir cezadır. Felakete bakın ki, yeni dedikodulara da sebep olmuş bulunuyorum. Steraç de beni güya bunları uzlaştırmak için göndermişti... İnsanlar böyle mi uzlaştırılır? Böyle mi onların araları bulunur? Diyordu.

Yaptıklarını düşününce kızardı. Daha akıllıca hareket etmem gerek, diye söylendi.

Katerina'nın angaryası onu Gül sokağına sürükledi. Ağabeyi de hemen bu sokağın yanıbaşındaki bir evde oturuyordu. Aliyoşa, her ihtimale karşı bir kere de ona uğramayı kararlaştırdı. Evet, her ihtimale karşı... Çünkü Dimitri'yi evinde bulacağını umuyordu.

Belki de Dimitri, ona görünmek de istemiyordu. Fakat ne pahasına olursa osun, onu bulması lazımdı. Zaman geçiriyor ve manastırdan çıktığından beri Stareç'in ölüm halinde olduğu aklından çıkmıyordu.

Katerina'nın anlattıkları arasında bir nokta onu pek yakından ilgilendirmişti. Genç kızın bahsettiği küçük okullu, hani şu babası dayak yerken çırpınan ve etraftan yardım isteyen çocuk... Aliyoşa Katerina'yı dinlerken, bu çocuğun kendi parmağını ısıran yumurcak olacağını düşünmüştü. Artık mutlaka bu çocuğun o yüzbaşının oğlu olduğuna kanaat getiriyordu.

Ağabeyinin oturduğu sokağa gelince, acıktığını hissetti ve cebindeki babasının sofrasından aldığı ekmek dilimini hatırladı. Yiyerek yoluna devam etti. Açlığı geçince kuvvetinin arttığını duyuyordu.

Dimitri, orada yoktu. Ev sahipleri, Aliyoşa'ya şüpheli şüpheli bakarak, üç geceden beri kiracılarının görünmediğini, belki de dışarıya gitmiş olacağını söylediler. Aliyoşa, bunların verilmiş bir emre itaat ederek böyle konuştuklarını anlamıştı. Gruşinika'da ya da eski emirbeyi "Foma"nın evinde Salı olmasın sakın deyince, karşısındakiler korkulu gözlerle bakıştılar. Delikanlı kendi kendine:

-Evet, bunlar onu seviyorlar... Ondan yana çıkıyorlar. Ne ala!..

Diye düşündü.

Aliyoşa, oradan çıkarak yüzbaşının oturduğu evi buldu. İçinde bir inek bağlı duran pis bir avludan geçti. Aralığa bu avludan geçiliyordu. Ev sahipleri ana kız, ikisi de sağıra benziyorlardı. Çünkü "Yüzbaşı nerede oturuyor?" sorusunu birçok defa tekrarladıktan sonra, ancak derdini

anlatabilmişti. Kadınların biri, parmağıyla bir kapı gösterdi.

Buradan izbenin en güzel köşesine giriliyordu.

Aliyoşa, kapının rezesine elini koyunca, içerde hüküm süren derin sessizlikten vücudu ürperdi. Katerina'nın anlattığına göre, yüzbaşının karısı ve çocukları vardı. Acaba hepsi de uyuyorlar mı? Yoksa benim geldiğimi gördüler de, girmemi mi bekliyorlar? Diye düşündü. Sonra:

-Kapıyı çalsam daha iyi olur.

Dedi ve eliyle vurdu. Neden sonra hırın kalın bir ses duyuldu:

-Kim o?

Aliyoşa, kanadı iterek eşiği geçti. Burası büyükçe fakat karmakarışık bir odaydı. Ortada bir Rus sobası vardı. Duvardan duvara üstünde bezler sarkan bir ip gerilmişti. Her köşede bir yatak görülüyordu. Hepsinin üstlerine elle örülmüş örtüler serilmişti. Karşı tarafta bir sandalye ile bir masa üstüne uzatılmış kalaslarla yapılmış bir karyola göze çarpıyordu. Bu yatağın yanında çömelmiş çok zayıf ve sapsarı bir kadın duruyordu. Daha ötede kızıl saçlı ve nankör yüzlü, basit, fakat tertemiz kılıklı bir genç kız ayakta bekliyordu. Gözleri, tatlılaşarak Aliyoşa'ya takıldı kaldı. Yüzü genç, fakat yanında koltuk değnekleri duran bir başka kambur kız daha vardı.

Kırk beş yaşlarında kadar görünen ufak tefek, cılız yapılı bir adam havlusuyla ağzını silerek kalktı. Genç kız:

-Kilisesi için sadaha istemeye gelmiş bir papaz olacak... Tam bal alacak çiçeği buldu işte...

Diye söylendi.

Aliyoşa'ya yaklaşan adam:

-Hayır "Varvara" yanılıyorsun... dedi. Bu zatın bizi ziyaretinin her halde bir başka sebebi var.

Aliyoşa, buna dikkatle baktı. Herifin halinde hayasızlıkla birlikte garip bir sıcakkanlılık seziliyordu.

Delikanlı:

-Ben, Aleksi Karamazof'um, dedi.

-Evet, biliyorum. Yalnız ziyaretinizin sebebi nedir?

-Size bir şey söylemek için gelmiştim.

-Öyle mi? Buyurun oturun...

Yüzbaşı böyle diyerek delikanlıya bir sandalye verdi. Bir sandalye de

kendine çekerek oturdu ve:

-Ben fenalıkları yüzünden açığa çıkarılmış yüzbaşı Nikola'yım. Berbat bir halde olduğum için ziyaret kabul edemiyorum. Şimdi lütfen zahmete sokan merakın ne olduğunu öğrenebilir miyim?

-Ben, mahut mesele için geliyorum.

Yüzbaşı sabırsızlığını bildiren bir tavırla:

-Hangi mesele?

Diye sordu.

Aliyoşa, sıkılarak:

-Ağabeyim Dimitri ile aranızda geçen olay... dedi.

-Şu alaylı lakap davası mı?

-Hangi alaylı lakap?

Bu aralık köşedeki perde açıldı ve bir baş uzanarak:

-Benden şikayete gelmiş olacak baba… Bugün onun parmağını ısırmıştım…

Dedi. Aliyoşa'ya parlak, sıtmalı gözlerle bakıyor ve sanki: "Burada bana dokunamazsın!"

demek istiyordu.

Yüzbaşı yerinden sıçrayarak:

-Nasıl nasıl? Diye bağırdı… Kimin parmağını ısırmış… Sizin mi?

-Evet benim parmağımı… Sokakta arkadaşlarıyla taş dövüşü yapıyordu. Ona karşı altı kişi hücum ediyorlardı. Aralarına girip ayırdım. Bu, tuttu bana biri sırtıma değen, biri de yüzümü sıyırarak geçen iki taş savurdu. Niçin attığını, kendine ne yaptığımı sorunca da gelip haince parmağımı ısırdı.

Sandalyesinden sıçrayan yüzbaşı:

-Keratayı kırbaç altında tepeleyeceğim.

Diye köpürdü. Aliyoşa, tatlı, sakin sesiyle:

-Ama, benim bir şikayetim yok. Sadece olayı anlatıyorum. Ona dayak atmanıza razı değilim. Hem galiba yavrucuk hasta.

Yüzbaşı, Aliyoşa'ya doğru adeta saldıracakmış gibi tehditli bir tavırla dönerek:

-Çocuğu kırbaçlamadan önce ister misiniz ki, şu bıçakla kendi dört parmağımı keseyim ve yüreğinizin hıncını söndüreyim? Bu kadar yeter değil mi? Beşinci parmağımı da kopartmak istemezsiniz sanırım...

dedi. Yüzünün bütün çizgileri oynuyor, dudakları seyiriyordu. Kendinden geçmiş bir halde idi. Aliyoşa, tatlı ve mahzun bir sesle:

-Şimdi herşeyi anlıyorum, dedi. Babasını seven cevherli bir oğlunuz var yüzbaşı. Size tecavüz eden adamın kardeşini karşısında görünce, üzerime atıldı... – Sonra delikanlı dalgınlaşarak, ağır ağır – evet şimdi anlıyorum... Fakat Dimitri yaptığına çoktan pişmandır. Eminim ki eğer buraya gelse, hatta olayı yerinde sizinle karşılaşsa, mutlaka herkesin huzurunda affınızı diler.

-Yani, beni elaleme maskara ettikten sonra, bir pardonla işi geçiştirmek istiyor değil mi?

-Hayır, tarziyenin bütün şartlarını size bırakıyor.

-Ya ondan aynı meyhaneye gelip diz çökmesini istersem?

-Onu da yapacaktır!

-Ağabeyinizin duyduğu teessür, beni de üzdü... Durun size ev halkını takdim edeyim. İki kızım, karım ve oğlum... eğer ben ölürsem, onlara kim bakar ve eğer onlar olmazsa, bu dünyada bunca fenalıklarımdan sonra beni kim sever? Malum ya, hiç kimse sevilmek ihtiyacından sıyrılamamıştır. Allah yarattıklarını bu ihtiyaçla birlikte dünyaya getirir.

Aliyoşa:

-Ne doğru, ne güzel!

Dedi. Bu sırada pencere önünde duran genç kız, hırçın yüzünü bir kata çirkinleştiren bir utanmazlıkla buruşturdu ve hırçın hırçın babasına çıkıştı: Sende, her önüne çıkan budalaya bizi maskara edersin.

Yüzbaşı gözlerindeki sevgi sönmeden amir bir sesle:

-Dur hele Varvara, bırak da sözümü bitireyim.

İhtarını savurdu ve sonra Aliyoşa’ya dönerek:

-Onun huyu bu işte!

Dedi. Sonra karısına seslenerek:

-İren, hadi mümkün olduğu kadar güzelleş de seni Aleksi Karamazof’a takdim edeyim.

Zavallı kadın yürüyemiyordu. Bir ayak hastalığına uğramıştı. Kendisi

kurumuş, gıdığı çıkmıştı. Değnek gibi ince bacakları kova kadar şiş bir çift ayağı kaldıramıyordu.

-Vaktiyle dalyanlar gibi idim. Ama şimdi... İğne yutmuşa döndüm. Mösyö Çermanazof, dedi.

Penceredeki mendebur kız:

-Anne anne! Diye homurdandı. Karamazof deyiniz... Sonra bizi bayağı insanlardan sayacak.

Yüzbaşı:

-Sanki yalan mı?

Dedi. Kız:

-Soytarı!

Sözünü savurdu. Kadıncağız da:

-Ne halde olduğumuzu görüyorsunuz... Diye başladı. Vaktiyle, orduda olduğumuz zamanlar bize de sizin gibi muhterem misafirler gelirdi.

Anne bu sözlerinden sonra geçmişin hasretiyle ağlamaya başladı.

Yüzbaşı usulca:

-Gördünüz ve duydunuz ya?

Dedi. Aliyoşa dalgın dalgın:

-Evet gördüm ve duydum!

Cevabını verdi.

Nihayet adacağız delikanlının koluna girerek dışarıya çıktılar.

7

Açık havada

-Evimdeki havanın berbatlığı ile dışarının temiz serinliği arasında ne kadar fark var değil mi? Hadi biraz yürüyelim. Kendimi sevdirmek istiyorum.

Aliyoşa:

-Size mahrem bir şeyden bahsedeceğim, dedi; fakat nereden başlayacağımı belimeyiorum.

-Ben de öyle tahmin etmiştim. Her halde yalnız, oğlumdan şikayet için bu zahmete katlanacak değilsiniz ya... Bu çocuk hakkında affınızı dilemeden

önce, olayı size açıklamalıyım. Çünkü içerde, herkesin yanında anlatamadım. Kardeşiniz, beni sakalımdan yakalayarak sürüklemeye başladığı zaman, tam çocukların okuldan çıktıkları saate rastlamıştı. Benim ki de arkadaşlarıyla birlikte oradan geçiyorlarmış. Beni o halde görünce, koşup sarıldı. Dimitri'ye de:

-Bırakınız Mösyö! Bırakınız, o benim babamdır!.. Affediniz... Affediniz!..

Diye yalvardı ve hısmımım elini öptü. O eli ki... Oğlumun o saniyedeki yüzünün manzarasını ölünceye kadar unutmayacağım.

Aliyoşa heyecanla:

-Sizi temin ederim ki, istediğiniz şekilde, istediğiniz yerde ve dilediğiniz şartlarda Dimitri size tarziye verecek... Ben, ona bunu kabul ettireceğim. Aksi taktirde o benim kardeşim değildir, dedi.

-Ya, demek bu teklif, henüz kararlaşmış bir şeyin ifadesi değil. Sizin asil kalbinizde doğmuş bir insanlık eseri... Öyle mi? Durun öyle ise, size kardeşinizin bir kahramanlığını da anlatayım. Beni bıraktıktan sonra: "Sen, sözüm ona askersin. Ben de askerim. Seni tahkir ettim. Eğer şerefli bir şahit bulabilirsen, yolla bana... Namusunu kurtarmak için sana düello imkanını vereceğim." Demişti. Yüksek tabakaya mensup olmak neye yarar.

İşte benim evimden çıkıyorsunuz. Ne gördünüz? Biri sakat, biri hasta iki kadın ve çirkin fakat pek zeki bir kız ki, tahsil aşkıyla yanıp tutuşuyor. "Neva" kıyılarındaki üniversiteye can atıyor. Oradan Rus kadınlığının hukukunu kurtarmak davasını güder. Oğlumdan bahsetmeyeceğim. Daha dokuz yaşındadır... Benden başka bütün bu ailemin bir tek dayanacak dalı yok. Bu halde ben, nasıl kuvvetli ağabeyinizin düello teklifini kabul edebilirim?

Aliyoşa, gözleri ateşler içinde:

-Gelip ayaklarımıza kapanacak! Af dileyecek. Hem istedtiğiniz yerde.

Diye bağırdı.

Yüzbaşı devam etti:

-İlkin dava etmek istedim. Fakat sonra vazgeçtim. Çünkü kanun kitaplarımızı açınız. O

maddelerle uğradığım hakaretin intikamını almak kabil midir? Daha var. Gruşinika, beni çağırttı ve eğer mahkemeye gidersem, sahtekarlığımdan ötürü bu hale düştüğümü söyleyeceğini bildirdi. Bu sahtekarlığın asıl faili kim olduğu da Allah'a malumdur. Beni kovacaklarını, iş vermeyeceklerini, acımdan ölmeye mahkum olacağımı söylediler.

Patronum olan tüccarların üstünde bu kadının müthiş bir etkisi vardır. Ne isterse yaptırabilir. Babanızın da elinde senetlerim var. O da ayrı bir

tehlike.

Bütün bunlar bir araya gelince bana susmak, hakareti sineye çekmek düştü.

Çocuğumuzun size karşı yaptığı işin hangi sebeplerden ileri geldiğini şimdi anladınız.

İçeride soramazdım, oğlum çok canınızı yaktı mı?

-Evet, canım çok yandı. Fakat çocuk kızmıştı. Bir Karamazof'un hissini tamamıyla anlıyorum. Ama çocuklarla yaptığı taş dövüşünü görseydiniz, korkardınız.

Öldürebilirlerdi, yavruyu... o yaşta gözleri hiçbir şeyi görmüyor. Bir taş, bazen kafayı parçalar.

-Başına değil, ama göğsüne, tam kalbinin üstüne bir taş yemiş. Orası mosmor duruyor.

İşte şimdi de hasta.

-İlk önce onun hücum ettiğini biliyor musunuz? Arkadaşlarından birini çakı ile kolundan yaralamış. Sebebi de sizsiniz.

-Biliyorum... Bu çocuğun babası da burada memurdur. Başımıza bu yüzden bir iş

açılabilir.

-Size tavsiyem şu ki, onu bir süre okula göndermeyiniz. Olaylar biraz unutulsun. Hiddeti geçsin.

-Evet doğru söylediniz. Onda küçük bir vücuda dolmuş büyük bir hiddet var. Siz işin içyüzünü bilmezsiniz. Durun da ben anlatayım. Çocuklar tek tek birer melektirler. Fakat bir araya gelince, hele sınıfta toplanınca, müthiş bir şey olurlar... İşte kimbilir niçin benim sakalımı alay mevzuu yapmışlar, eğlenmeye başlamışlar. Başka biri olsaydı, bu birlik karşısında yılacak, susacaktı. Fakat benimki susmadı. Topuna birden karşı durdu.

Benim için, hak ve adalet için böyle yaptı. Fakir çocuklar pek küçük yaşta hayatı anlıyorlar... Zenginlerinki öyle değil azizim... Istırap en büyük hocadır.

Olayın ertesi günü duyduğum utanç ve acıdan kurtulmak için içtim. Oğlumu okulda arkadaşları tahrik etmişler:

-Baban dayak yerken, sen af dileyerek etraflarında dolaşıyordun, demişler. Akşamüstü sapsarı eve döndü. Nen var? Dedim. Cevap vermedi. Evde konuşmak mümkün değildi.

Kadınlar lafa karışacaklar, işin sonu gelmeyecekti. Akşamüstü küçükle beraber gezmeye çıktık. Her akşam bu gezintiyi yaparız. O tenha yerlerde yine elele yürüyorduk. Onun ince parmakla küçücük bir eli var. Bu ellerş, göğsünden mustarip olduğu için daima buz gibidir. Ansızın:

-Baba, dedi. Babacığım!

Gözlerinin kıvılcımlandığını görmüştüm.

-Ne var yavrum?

-Sana ne kadar fenalık etti o adam!

-Ne yapalım yavrum!

-Onunla sakın barışma baba... Çocuklar diyorlar ki, o sana o ruble vererek gönlünü yapmak istemiş.

-Hayır yavrum, bu dünyada hiçbir şey pahasına ondan para kabul edemem.

Oğlum bu cevap üzerine, titredi, beni kucaklayıp öptü, sonra:

-Baba, diye fısıldadı, onu düelloya çağır. Okulda senin korkak ve haysiyetsiz bir adam olduğunu söylüyorlar. Vuruşamaz ama on rubleyi almaktan çekinmezmişsin.

Çocuğa:

-Onu düelloya çağıramam yavrum, dedim ve biraz önce size anlattığım sebepleri, birer birer ona da anlattım. Sonuna kadar dinledi ve:

-Evet ama, dedi, sen yine bu adamla asla barışma. Büyüdüğüm zaman onu ben düelloda öldüreceğim.

Gözleri alev alev yanıyordu. Babası olduğum için ona doğru yolu göstermek istedim:

-Düelloda bile olsa, adam öldürmek günahtır tosunum!

Dedim.

-Peki öyle ise... Büyüyünce, onu yakalayıp, yerlere çalarak sakalını yolacağım. Gırtlağına basacağım. Sonra. “Seni gebertebilirdim, fakat affediyorum!” diyeceğim.

Şu iki günde onun minimini başı ne kadar yorulmuş görüyorsunuz ya... İntikamdan başka düşündüğü bir şey yok... Bu gece de hep bunları sayıklıyordu. Dün okuldan, fena halde dayak yemiş geldi. Hepsini öğrendim. Hakkınız var. Bir süre onu arkadaşlarından uzaklaştırmak lazım. Orada bütün sınıfa karşı geliyor. Herkesle kavga ediyor. İçi dışı hınçla dolu yavrucağın. Onun halinden korkuyorum.

Tekrar gezintimize başladık. Beş on adım atınca, dudakları titreyerek:

-Baba, dedi; bu dünyada zenginlerin fakirlerden daha kuvvetli oldukları doğru mu?

-Evet yavrum!

-Ben de zengin, zabit olacağım. Düşmanları ezerek hizmet edeceğim. Çar bana mükafat verecek. Sonra senin yanına döneceğim. O zaman hiç kimse...

Çocuk sözünün burasında durdu. Ne demek istediğini anlamıştım. Nitekim o da, lafını değiştirdi:

-Babacığım burası ne kötü bir kasaba değil mi?

-Evet oğlum!

-Baba, başka bir memlekete gidelim... Bizi kimsenin tanımadığı bir yere.

-Ben de senin fikrindeyim yavrum, ama para toplamak lazım.

Bu meseleyi fırsat bilerek, çocuğun kafasındaki karanlık ve tehlikeli şeyleri silmek istiyordum. Bir hayal ufku açarak projeler yapmaya, planlar kurmaya başladık. Başka bir kasabada yerleşecektik. Bir araba ile bir de at alacaktık.

-Annenle, ablaların ona binerler. İyice sarınıp örtünürler... Biz yaya yürürüz. Çünkü altı idare etmek lazımdır. Sen de yorulunca binersin, diyordum. Bir ata sahip olmak düşüncesi, bilhassa onu çok sevindirmişti. Malum ya, bütün Rus çocukları atlara bayılırlar. Uzun uzadıya laf ettik. Kendi kendime:

-Allah'a şükürler olsun avundu yavrucak!

Diye düşünüyordum.

Fakat dün akşam, okuldan küskün dönmüştü. Gezintimizde sözü yine at ve araba meselesine getirerek:

-Eh, söyle bakalım Liyuşa, bizim seyahat nasıl olacak?

Dedim. Cevap vermedi. Yalnız avucundaki küçücük parmakların titreyerek büzüldüğünü duydum. Güneş batmış, rüzgar çıkmıştı. Güzün kokusu ortalığa yayılmıştı.

-Yine bir fenalık var galiba!

Sözleri zihnimden geçti. Bu taşın yanına kadar gelmiştik. Havada yirmi, otuz uçurtma süzülüyordu.

-Lyuşa, keşke biz de uçurtmamızı alsaydık. Havalandırırdık şimdi!

Dedim. Yine cevap vermedi. Bu sırada rüzgar da ansızın sertleşerek tozları kaldırdı. Artık dönmek üzere idik. Ansızın Liyuşa kucağıma atıldı. Küçücük kollarını boynuma doladı..

Mağrur ve azimkar çocuklar, uzun zaman ağlamamaya çalışırlar. Fakat bir kere de coştular mı, hıçkırıktan boğulacak hale gelirler. Büyük ve derin kedere onların gözyaşlarını damlalıktan çıkarır, sel haline kor. Liyuşa da gözlerinden çağlayan kaynar yaşlar, yüzümü ıslattı. Bütün vücudu titriyordu.

-Baba, babacığım, o adam seni ne fena tahkir etmişti!

Diye haykırdı. Artık ben de kendimi tutamadım. İkimiz de kucak kucağa bu taşın üstünde hüngür hüngür ağlamaya başladık. İşte azizim Aleksi Fiyodoroviç, kardeşinizin ne yaptığını görüyorsunuz... Sizin parmağınızı ısırdığı için ben, nasıl ona kırbaç atabilirim?

Aliyoşa’nın gözleri yaşarmıştı. Bu adamın ne derin bir samimiyetle kendisine açıldığını duyuyordu.

-Oğlunuzla barışmaya ne kadar candan istediğimi bilseniz... Eğer razı olursanız...

Dedi. Yüzbaşı:

-Elbette, elbette!

Cevabını verdi. Delikanlı:

-Fakat şimdi, ben başka bir şey teklif edeceğim. Ağabeyim şu bildiğiniz Dimitri, pek asil bir kız olan kendi nişanlısını da sizden daha beter bir şekilde tahkir etti. Bu aile sırrını size acıyorum. Çünkü uğradığınız hakareti ve bulunduğunuz fena hayat şartlarını öğrenince, sizi bir dert ortağı saydı. İşte bu duygularladır ki, size yardım etmek istiyor ve kabulünü rica ediyor. İkiniz de aynı zulme uğramış bulunuyorsunuz. Size bir hemşire gibi elini uzatıyor. Bu hüviyetle şu iki yüz rubleyi reddetmemenizi diliyor. Dünyada bunu bizden başka hiç kimse bilmeyecek. İşte rubleler. Lütfen alınız. Eğer almazsanız, bu topraklar üstünde insanlık ve şefkatin bir damlası bile kalmadığına hükmetmek gerekecek.... “Kardeşlik” duyguları da var... Asil ruhlar da var. Bu fani dünyada...

Aliyoşa, böyle dedi ve paraları ona uzattı. Banknotlar yepyeniydi. İkisi de mahut taşın yanında idiler. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Rubleler, yüzbaşının üstünde derin bir tesir bırakmıştı. Titredi. Fakat bu titreyiş, ihtirastan değil, beklenmedik olaylar karşısında kalmaktan ötürü idi. Yüzbaşı, böyle bir şey ummuyor, aklından geçirmiyordu.

Parayı aldı ve belki bir dakika hiçbir şey söylemeden durdu.

-İki yüz ruble ha?... Bütün bu para hep bana mı? İnanınız ki, dört yıldan

beri, bu kadar toplu parayı bir arada görmedim... Bir hemşire gibi gönderdiğini söylüyorsunuz... Doğru mu bu?

Size yemin ederim ki, söylediklerimin hepsi dosdoğrudur.

Yüzbaşı, kızardı ve:

-Beni dinleyiniz azizim, dedi. Eğer bunu kabul edersem, alçak bir adam olmaz mıyım, ben? Mesela, siz bana bu gözle bakmayacak mısınız? Gerçi bunun bir hemşire hissiyle gönderildiğini söylüyorsunuz fakat aldığım dakikada bana karşı bir nefret duymayacak mısınız?

-Hayır, bin kere hayır! Şerefim, dinim adına ant içerim ki, aklımdan böyle bir şey geçmez.

Hiç kimse de bunu bilmeyecek!

-Bu iki yüz rublenin benim için en demek olduğunu mümkün değil tahmin edemezsiniz.

Dinleyiniz beni... “Yüzbaşı bunları söylerken derin bir heyecana kapılıyordu.” Bir hemşireden geldiğini söylediğiniz bu para, bana karımla kızımı tedavi etmek imkanını da veriyor. İkisi de hastadırlar. Doktorun verdiği reçeteler pahalı oldukları için evde ocağın üstünde duruyor.

Hem sonra, bu para ile şu hayali projelerimizi de gerçekleştirebiliriz. Bir araba ve bir at alıp yakın kasabalardan birine kapağı atmak olmayacak şey değil. Tanıdığım bir avukat var ki, eğer kendisine başvurursam, bana iş bulabilirmiş... Kızımı Petersburg’a da gönderirim. Ah azizim bu rüya gibi bir gerçek...

Aliyoşa, bir yuvaya bu kadar saadet getirebildiğinden dolayı büyük bir sevinç duyuyordu.

-Mükemmel! Dedi. Çok güzel düşünüyorsunuz. Gerekirse Katerin İvanovva, size daha da para gönderir. Ben de verebilirim. Tıpkı bir kardeş gibi... Bunu bir borç olarak kabul edersiniz... Sonra ödemesi kolay. Çünkü ilerde zengin olacaksınız.

Aliyoşa, daha bir şeyler söyleyecekti. Fakat birdenbire sustu. Çünkü yüzbaşının yüzü ansızın değişmiş, berbat bir hal almıştı. Dudakları bir şeyler söylemek ister gibi kıpırdıyor, ama bir türlü ağzından ses çıkmıyordu. Aliyoşa, şaşkın şaşkın:

-Neniz var? Ne oldunuz böyle? Diye sordu.

Yüzbaşı uçurama atılmaya koşan bir adamın deli bakışlarıyla onu süzdü ve ıslıklaşan bir sesle:

-Aleksi Fiyodoroviç, dedi, size bir şey göstereyim mi?

-Ne göstereceksiniz?

Yüzbaşı ağzı açılarak ve sol gözü seyirerek:

-Şimdi görürsünüz dedi; bakın, bakın"!

Aliyoşa ürkek bir halde:

-Canım neniz var? Niçin böyle tuhaf konuşuyorsunuz?

Diye sordu. Yüzbaşı:

-İşte, işte!

Dedi ve sonra ona baş ve şahadet parmakları arasında tuttuğu iki banka kaimesini göstererek kudurmuş gibi avucunda buruşturdu:

-Gördünüz ya, gördünüz ya... diye bağırdı ve elinin bütün hızıyla paraları yere fırlattı.

Çiğnedi, çiğnedi, çiğnedi; soluk soluğa:

-İşte sizin paranıza karşı yapacağım şey budur!

Diye uluyordu. Halinde anlatılmaz bir gurur ve büyüklük vardı. Kolunu uzatarak haykırdı:

-Hadi, sizi gönderenlere gidip deyiniz ki, ben namus ve haysiyetini satan alçaklardan değilim.

Yürüdü. Beş adım sonra, tekrar dönerek Aliyoşa'ya bir veda işareti yaptı. Yüzünde karanlık gülüş vardı. Beş adım daha attı, bir kere daha döndü. Fakat bu defa yüzünde akan yaşlarının parıltısı vardı. Hıçkırıklar içinde:

-Eğer haysiyetimi satarak bu parayı alsaydım, zavallı oğluma ne cevap verecektim!..

Dedi ve koşa koşa uzaklaştı.

Aliyoşa şaşkındı. Derin bir kederle vurulmuştu. Yüzbaşının son dakikaya kadar böyle bir şey yapacağına emindi. Adam, gözden kaybolunca eğilip paraları aldı, tekrar katlarken yeni banknotların hışırdadığını duyuyordu. Cebine koydu ve Katerina'ya meseleyi anlatmak üzere yola koyuldu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1

Nişan törenleri

Aliyoşa'yı karşılayan yine Madam Koklakov oldu. Pek telaşlı ve meşguldü. Katerina'nın geçirdiği buhran bir baygınlıkla bitmişti. Şimdi hummalar

içinde sayıklıyordu. Doktora ve teyzelerine adam gönderilmişti. Hepsi meraklanarak koşmuşlardı. Genç kız dalgın yatarken, onun ateşinin düşmesine ve hastalığın önemli bir şey olmamasına dua ediyorlardı.

Kadınlara göre mesele bu defa pek ağırdı. Sanki bugüne kadar Katerina hiçbir olay yaşamamış gibi sürekli:

-Bu kere pek ağır!

Deyip duruyorlardı.

Aliyoşa, içi yanarak dinliyordu. Madama başından geçenleri anlatmak istedi. Fakat daha ağzını açar açmaz, genç kadın onu susturdu. Zaman yoktu. Kendisi ile uğraşırken delikanlının da Liz'e yoldaşlık etmesi ricasında bulunuyordu.

Adeta kulağına ağzını yapıştırarak:

-Azizim Aleksi, diye fısıldadı. Liz'in bazı hareketleri beni şaşırtıyor, fakat ona çok acıdığım için bütün kusurlarını bağışlıyorum... Mesela, siz gidince, dün ve bugün yaptığı yaramazlıklardan ötürü, gerçek bir üzüntü gösterdi. Gerçi bütün onlar nihayet birer şaka idi. Ama, üzüldü işte... Hatta ağladığını görünce şaşakaldım. Artık büyüdü... Onu daha yumuşaklıkla idare etmek lazım. Ne kadar zeki olduğunu bilirsiniz. Siz onun çocukluk arkadaşı idiniz. Aleksi, ben iki kere zihni hastalığa tutulup iyileştim. Onda da bu türlü hastalıkların arazı belirecek diye korkuyorum. Kuzum gidin de, onu biraz avutun. Siz, isterseniz öyle tatlı tatlı avutursunuz ki...

Madam Koklakov bunları söyledikten sonra:

-Liz! Diye seslendi, sana kurbanını getiriyorum... Hiç darılmamış... Hatta böyle birşeyi aklına getirdiğine şaşıyor.

-Çok teşekkür ederim anneciğim... Giriniz Aleksi Fiyodoroviç!

Aliyoşa girince, Liz, ona utanarak baktı. Kulaklarına kadar kıpkırmızı kesilmişti.

Yaptığına pişmandı. Evvelkinden bambaşka bir konu ele alarak konuşmaya başladı:

-Annem, şu zavallı yüzbaşı ile, iki yüz rublelik yardım hikayesini anlattı. Ne yürekler acısı bir şey! Nasıl bu kadar fenalık yapılabilir? O müthiş sahneyi de bana tasvire çalıştı. Fakat annem çok fena anlatıyor... Dinlerken ağladım... Bu parayı, ona götürüp verebildihiz mi barı?

-Hayır, ne yazık ki, bu para meselesiyle yeni bir olaya daha sebep olduk...

Delikanlı olay ile meşgul görünmek istiyordu. Fakat o da Liz'in yüzüne bakamıyor, gözlerini şuraya buraya dolaştırıyordu... Güçbela kendisine geldi ve ilk cümlelerden sonra açılarak Liz'e hakim bir vaziyete girdi. Zaten

henüz biraz evvelki heyecanın sarsıntısı içindeydi. Bir sinir gerginliği ve iç uyanıklığı ile, hikayesi canlanarak dokunaklı bir hal aldı... Moskova'da daha Liz çocukken yine böyle gelir ona yeni yeni havadisler kurarlardı.

Aliyoşa, anlatırken bilhassa yüzbaşının oğlu üstünde fazla durmuştu. İş, paranın yerlere fırlatılarak çiğnenmesine gelince, Liz, ellerini kavuşturdu ve:

-Demek parayı vermediniz ha... Neye arkasından koşmadınız? Niçin tekrar yalvarmadınız?

Aliyoşa, ayağa kalktı. Dalgın bir tavırla odada dolaşmaya başladı. Sonra birden durarak:

-Hayır, liz, dedi; böyle olduğu daha iyi!

-Bunun iyilik neresinde?... Acıdan ölecekler zavallılar...

-Hayır, ölmeyecekler... Bugün reddettiklerini yarın kabul edecekler... Ben, bir hata ettimse bile sonuç iyi çıktı.

-Nasıl iyi çıktı? Hangi hata?

-Bakınız niçin, Liz, bu zayıf seciyeli, belki iyi kalpli fakat korkak bir adamdır. Birdenbire hangi sebeple öyle çıldırdığını ben de kendi kendime sorup duruyordum. Çünkü son dakikaya kadar kendi de iyi yüz rubleyi ayakları altına alıp çiğneyeceğini bilmiyordu.

Bunu kendimce birkaç sebebe bağlıyorum. Birincisi, para karşısında duyduğu sevinç onu, kendinden geçirdi, galiba. Eğer birçokları gibi yapmacıklara kalkışsaydı, sonuç asla böyle çıkmayacaktı. Hayır, o bütün sevincini olanca samimiyetle ortaya koymuştu. Belki ondan utandı. Bana kızlarının halini, ailevi felaketlerini sonuna kadar anlattı. Söylerken sesinin gülmekle ağlamak arasında gerip bir ahengi vardı. Sanırım ki, bunları bir heyecan coşkunluğu içinde söylediği için birdenbire bana düşman kesildi. Nefret etti. Çünkü ben, işte bu noktada istemeyerek bir pot kırdım. Ona eğer bu para yetişmezse, daha da verebileceğimizi söyledim. Birinci yardımım ona dokunmamıştı. Fakat ikinci teklif, onda, kinli bir hareket hissi uyandırdı. Bir talihsiz için herkesin kendisine sadaka vermeğe kalkışması kadar ağır bir şey yoktur. Ama, dava böyle çapraşık olmasına rağmen, işler yolundadır. Yarın vaziyet değişecek.

Liz, şaşkın şaşkın Aliyoşa'ya bakarak:

-Nasıl olur? Hiç buna imkan var mı? Dedi.

-Liz, eğer bu adam parayı çiğneyeceği yerde kabul edip götürse idi, eve varınca, çocuğu ile karşılaşınca ağlayacak ve yarın rubleleri getirip suratımıza atacaktı. Fakat bugün artık o muzaffer olmuş, hıncını almıştır. Yarından tezi yok, iki yüz rubleyi seve seve kabul edeceğini size ispat ederim. Belki buna da ihtiyaç kalmayacak, bana karşı takındığı gösterişli

tavrından ötürü af dilemek için gelecektir. O zaman: “Gururlu bir adam olduğunuzu ispat ettiniz. Fakat hastalarınızla çocuklarınızı kurban etmeye de hakkınız yoktur. Artık kabulunüze bir mani kalmadı” diyere parayı vereceğim, alacak.

Delikanlı bu:

-Alacak!

Sözünü kendinden geçerek söylemişti. Liz ellerini çırptı ve:

-Sahi, dedi, beni de inandırdınız. Ama siz, bu kadar genç olduğunuz halde insan kalbinin derinliklerine böyle nasıl girebiliyorsunuz? Şaşıyorum doğrusu.

Aliyoşa, dalgın bir halde:

-Bütün mesele, parayı alırken, bizim seviyemizden aşağı düşmediğine, hatta kabulü ile yükseldiğine onu inandırmaktır, dedi.

-Yükseldiğine mi? Mükemmel!.. Mükemmel Aliyoşa... Ne güzel konuşuyorsunuz!...

Söyleyin, söyleyin.

-Beğendiniz mi?

-Evet... Hem başka şeyler de var... Mesela ben, şimdiye kadar size karşı hürmet duymamıştım... şey... hani sanki sizi kendimle beraber tutuyordum, demek istiyorum.

Bundan sonra benden yüksek olduğunuzu tasdike mecburum... Fakat bu adamdan bahsederken, biz, kendimizi ondan yüksek tutuyor gibi konuşuyoruz galiba...

-Hayır, Liz, böyle bir şey yok. Buraya gelirken, ben de bu noktayı düşünmüştüm... Ondan niçin kendimizi üstün tutacağız? Bunun için nasıl bir sebep var? Böyle bir olay karşısında onun hareketi fena değil mi? Küçük ve adi mi mesela? Stareç, bana: “İnsanlara bazen çocuk gibi, bazen de hasta gibi muamele etmek lazımdır” demişti.

-Azizim Aliyoşa, ister misin ki biz de insanlara karşı hastalara yapılan mumalelerle hareket edelim?

-Peki Liz... Fakat ben tamamıyla buna hazır değilim. Bazen sabırsızlığım tutuyor... Bazen de hallerinden anlamaz oluyorum. Siz de böyle misiniz?

-Hayır, değilim. Olmamak ne iyi, ne iyi!

-Liz, sizin böyle konuştuğunuzu işitmek de büyük bir zevk!

-Aliyoşa, sizin çok iyi bir kalbiniz var. Yalnız bazen inatçılığınız depreşiyor. Gidip şu kapıyı yavaşça açınız ve bakınız annem bizi dinlemesin. Gürültü etmeyin ama...

Liz bunları hızlı bir fısıldama ile söylemişti. Aliyoşa, kızın istediğini yaptı ve görünürlerde kimselerin bulunmadığını söyledi.

Liz, gittikçe daha fazla kızrarak:

-Aliyoşa şöyle yanıma geliniz... Elinizi de bana verin. Hah şöyle... Şimdi dinleyin, size yazdığım tezkere şaka falan değildi. Dosdoğru içimin sesi idi, Aliyoşa...

Dedi ve sonra elleriyle yüzünü kapadı. Bu itirafın ona pek pahalıya mal olduğu anlaşılıyordu. Birdenbire delikanlının elini aldı ve üç kere üstüste öptü.

Aliyoşa, büyük bir sevinçle:

-Aferin Liz, dedi... Ben de onun sahici olduğunu biliyordum.

Liz, onun elini itti, fakat bırakmadı. Nazlı bir sitemle:

-Hele şuna bakınız... Ben onun elini öpüyorum ve bunu hiç fevkalade bulmuyor da mektubumun sahici olduğunu söylüyor... Ne kendine güveniş bu böyle?

Bu kerede kızarmak sırası delikanlıya gelmişti:

-Size kendimi beğendirmeyi pek isterdim ama... Ne yapacağımı, nasıl buna varacağımı bilemiyorum...

-Azizim Aliyoşa, hiç ateşli bir genç değilsiniz... Bir yandan beni eş olarak seçiyor, bir yandan da soğuk soğuk duruyorsunuz... Küçük bey kendisini sevdiğimden emin imiş...

Böyle şey olur mu hiç?

Aliyoşa gülerek:

-Emin olmak kabahat mi? Diye sordu.

-Hayır bilakis!

Elleri, birbirinin içindeydi. Delikanlı birdenbire onun üstüne kapandı ve ağzından öptü.

Liz:

-Bu ne? Bu ne? Ne yapıyorsunuz? Dedi.

-Affediniz... Soğuk soğuk durduğumu söylemiştiniz. Bilmem niçin elimde

olmadan sizi öptüm... Fakat galiba münasebetsizlik etmiş oldum.

Liz katıla katıla güldü ve elleriyle yüzünü kapadı.

-Evet, hem de cübbenle... dedi, sonra birdenbire ciddileşerek:

-Hayır Aliyoşa, münasebetsizlik değil!.. Fakat öpüşmeyi sonraya bırakarak biraz akıllıca konuşalım. Bu kadar güzel, sohbetli, cana yakın ve akıllı olduğun halde, ne diye benim gibi hastalıklı bir zirzop kızla evlenmek istiyorsun? Gerçi çok mutluyum. Fakat sana layık olmadığımı da bilirim...

-Böyle düşünmek doğru değil Liz. Ben, yakında manastırdan ayrılacağım. Mürşidimin emrine uymak için evleneceğim. Senden iyisini nereden bulabilirim? Sizden başka kim beni ister? Ben bu meseleyi çok düşündüm. Siz, beni çocukluğunuzdan beri tanıyorsunuz.

Sonra bende eksik olan kıymetlerden çoğu sizde var. Siz, benden daha neşeli, hele daha saf ruhlusunuz. Ben ise nihayet bir Karamazof'um. Gülseniz, alay etseniz bile ne çıkar?

Ben memnunum vesselam. Siz de çok düşünerek kendinizi üzmeyiniz.

-Nasıl nasıl? Üzülüyor muyum ben?

-Evet, üzülüyorsunuz. Demin yüzbaşıdan bahsederken kendimizi ona üstün tutup tutmamaktan bahsetmiştik. Bu da gösteriyor ki, siz koltuğunuza oldukça derin meseleler düşünüp içinizi sıkıyorsunuz.

Liz, saadetten hafiflemiş bir sesle:

-Aliyoşa, neye elinizi çekiyorsunuz. Verin bana onu kuzum... Dedi.. Manastırdan çıkınca nasıl giyineceksiniz? Ama sakın gülmeyin, benimle alay etmeyin, mesele, bence pek mühimdir.

-Ne biçime gireceğimi henüz bilmiyorum. Fakat hangi kıyafet hoşunuza giderse, ben de onu seçeceğim.

-Sizi koyu lacivert kadifeden bir ceket, beyaz pike bir yelek ve kül renkli bir şapka ile görmek isterdim... Ha söyleyiniz bakayım dün mektubumu mahsus yazdığımı, alay ettiğimi söyleyince, sizi sevmediğime inandınız mıydı?

-Hayır!

-Allah'ım sen ne uslanmaz adamsın!

-Yok, yok... Beni sevdiğinizi biliyordum ama... bilmezlikten gelerek hoşunuza gitmek istedim.

-Öööf... Kaş yapayım derken göz çıkarıyorsun... Peki öyle olsun Aliyoşa... Biliniz ki, size tapıyorum... Bakın dinleyin, dün kendi kendime: "Ondan

mektubumu isterim, şayet hemen çıkarır verirse, beni sevmediği, onun insafsızlığı, ahmaklığı, münasebetsizliği meydana çıkar, ben de mahvolmuş olurum” demiştim. Bereket versin ki, mektubumu, manastırda bırakmıştınız. Bu unutuş bana cesaret verdi. O mektubu bana vermemek için manastırda bırakmıştınız değil mi?

-Hayır, öyle değil. Mektup, o zaman olduğu gibi şimdi de yanımdadır. Hiç ayırmadım koynumdan onu... Nah şu cebimdedir.

Aliyoşa böyle dedi ve mektubu cebinden çıkardı ve uzaktan göstererek güldü, sonra fısıldadı.

-Ama vermem... isterseniz uzaktan bakabilirsiniz.

Karamazov Kardeşler 2. Cilt

DÜNYA KLASİKLERİ : 13

DOSTOYEVSKI

Karamazov Kardeşler

Rusçadan çeviren :

Leyla Soykut

KARAMAZOV KARDEŞLER

DOSTOYEVSKI (cilt 2)

Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi - Aralık 1997

Baskı: Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı ipek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu - İSTANBUL • (0212) 243 05 50 - 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

cem

Yayınevi

Besinci Kitap

SAVUNMA VE KARŞI GELME

TERTiP

Alyoşa'yı gene önce Bayan Hohlakova karşıladı Kadın acele ediyordu; önemli bir şey olmuştu: Katerina îvanovna'nm isteri krizi bayılma ile sonuçlanmış, sonra da genç kadına

'«korkunç» bir bitkinlik gelmişti, yatağa düşmüş, gözlerini kaydırmış, sayıklamağa baş-

iamıstı Şimdi de ateşi yükselmişti Hemen Hertzens-:ube'ye ve teyzelerine haber vermişlerdi; teyzeleri gelmişti bile. Hertzenstube ise hâlâ gelmemişti. Hepsi Ka-terina İvanovna'nın odasında oturuyor, bekliyorlardı Bir şeyler olacaktı. Katerina İvanovna hâlâ kendinde değildi. Ya bir de nöbet başlarsa?

Bayan Hohlakova bunları bağırarak söylerken yüzünde ciddî, korkulu bir anlam vardı.

Daha önce olanlar ciddî değilmiş gibi, her sözün arkasından "Bu artık ciddî, bu ciddî!»

deyip duruyordu. Alyoşa bu anlattıklarını üzüntü ile dinledi; sonra ona kendi başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Ama bayan Hohlakova daha Alyoşa konuşmaya başlar başlamaz sözünü kesti; Vakti yoktu. Ondan Lise'in odasında oturmasını ve kendisini orada beklemesini rica ediyordu.

Aleksey'in hemen hemen kulağına fısıldıyarak: — Ah sevgili Aleksey Fiyodoroviç, o Lise yok mu? dedi. Demin tuhafıma giden bir söz söyledi, beni şaşırttı, ayni zamanda duygulandırdı da. Bu yüzden ne yapsa, onu yürekten bağışlıyorum. Düşünün bir kez; siz gider gitmez, birden dün de, bugün de sizinle alay et-mişmiş gibi içten gelen bir pişmanlık duymağa başladı. Ama o sizinle alay etmemişti, yalnız şaka etmişti. Hem o kadar ciddî bir pişmanlık duyuyordu ki, neredeyse ağlıyacaktı; o kadar üzüldü ki, şaştım kaldım! Oysa şimdiye kadar benimle alay ettiği vakit, hiç öyle ciddî bir pişmanlık duymamıştır. Hoş, bunu hep şaka--dan yapardı ya.

«Biliyor musunuz, Lise benimle her an şaka eder. Ama şimdi ne yapsa ciddî. Her davranışı ciddî oluyor şimdi. Sizin düşüncenize de çok önem veriyor, Aleksey Fiyodoroviç. Onun için eğer imkân varsa, ona darılmayın, onu suçlamayın. Ben bile ne yapsa, onu hoş görüyorum, hep öyle yapıyorum. Çünkü öylesine zeki bir çocuktur ki o!

İnanır mısınız? Demin sizden söz ederken çocukluk arkadaşı olduğunuzu söyledi:

«Düşünün, bir kez! En ciddî arkadaşı sizmişsiniz. Peki, ya ben ne oluyorum? Onun bu konuda aşırı denecek kadar derin duyguları, hattâ anıları var. Asıl önemli olan da söylediği o cümleler, o sözlerdir, öyle beklenmedik sözler ki. İnsanın hiç beklemediği bir anda, birden bir şey söyleyiveriyor.

«örneğin, geçenlerde bir çamdan söz etti: Bahçemizde, Lise daha küçücükken bir çam vardı. Belki de hâlâ orada duruyordun Onun için şimdi geçmiş zamanı kullanmak doğru olmaz belki. Çamlar insanlar gibi değildir; onlar uzun bir süre değişmez, Aleksey Fiyodoroviç. Lise bana : «Anne, o çamı rüyadaki gibi hatırlıyorum,» dedi. Daha doğrusu

«Çamı rüyadaymışım gibi hatırlıyorum,» dedi. Bunu biraz başka türlü söylemisti. Çünkü bu işin içinde bir karışıklık var. Zaten «Cam aslında anlamsız bir söz. Ama bana bu konuda o kadar orijinal bir şeyler söyledi ki, şimdi kesin olarak söylediklerini imkânı yok anlatamam. Zaten hepsini unuttum. Her neyse! Güle güle, çok sarsıldım ben. Galiba aklımı kaçırıyorum. Ah, Aleksey Fiyodoroviç, ömrümde iki kez aklımı kaçırdım; beni tedavi ettiler. Siz Lise'in yanma gidin. Ona cesaret verin. Ona her zaman nasıl güzel güzel cesaret verirdiniz?» Kapıya yaklaştı:

— Lise! diye bağırdı, îşte o kadar gücendirdiğin f Aleksey Fiyodoroviç'i getirdim. Hem de sana artık hiç j kızmıyor. İnan bana! Şimdi tersine, senin öyle şeyleri 'nasıl olup da düşündüğüne hayret ediyor.

— Merci, maman! Giriniz Aleksey Fiyodoroviç! Alyoşa girdi. Lise bir garip utançla ona bakıyordu;

birden kıpkırmızı oldu. Nedense utanıyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, asıl konuyla hiç ilgisi olmayan bir şeyden söz ederek hızlı hızlı konuşmaya başladı. Sanki o anda kendisini yalnız o konu ilgilendiriyordu.

— Annem demin durup dururken, bana o iki bin rubleyi ve onlarla ilgili olarak size verilen görevi anlattı Aleksey Fiyodoroviç... O zavallı subaya giderek yerine getireceğiniz görevi... Aynı zamanda bana o subaya yapılan hakaretin feci hikâyesini anlattı ve biliyor musunuz? Gerçi annem bir şeyi her zaman doğru dürüst anlatamaz... hep bir konudan bir başka konuya atlar... Ama ben onu dinlerken ağladım. Peki ne oldu, nasıl oldu? Paraları verdiniz tabiî. Şimdi o zavallı adam ne yapıyor?

Alyoşa sanki gerçekten zihnini asıl uğraştıran şey parayı vermemesiymiş gibi :

— İS'n kötüsü parayı hâlâ veremedim. Bunun uzun bir hikâyesi var, diye karşılık verdi.

Ama Lise bu arada Alyoşa'nın gözlerini öbür tarafa çevirdiğini farketmişti;

belliydi ki, o da asıl konuyla ilgisi olmayan şeylerden söz etmeye çalışıyordu. Alyoşa, masanın önüne oturarak anlatmaya koyuldu. Ama daha ilk sözleri söylediği sırada, duyduğu utanç geçti.

Anlattıklarının heyecanına Lise'i de kaptırmıştı. Şiddetli bir duygunun ve biraz önceki olağanüstü izlenimlerinin etkisi altında konuşuyordu: Bu yüzden her şeyi ayrıntılarıyla birlikte çok güzel anlattı. Eskiden de, daha Moskova'da ve Lise daha çocukken, Alyoşa ona gidip ya biraz önce başından geçenleri, ya bir kitapta okuduğunu ya da çocukluğunda yaşayıp da hatırladığı herhangi bir şeyi anlatmaktan hoşlanırdı Hatta bazen ikisi hayal kurar, birlikte başından sonuna kadar hikâye uydururlardı. Ama onlar çoğu zaman neşeli, gülünç hikâyelerdi.

O sırada ikisi de o iki yıl önce Mokova'da geçirdikleri günlere dönmüş gibiydiler.

Alyoşa'nın anlattığı olay Lise'i aşın derecede duygulandırmıştı. Genç adam heyecanla konuşurken, Lise hayalinde «Ilyuşeçka» tipini canlandırabilmişti. O zavallı adamın paraları nasıl ayaklarının altında çiğnediğini belirten sahneyi, bütün ayrıntılarıyla anlattığı sırada, Lise birden kollan-nı şiddetle iki yanma indirdi, bastıramadığı bir öfkeyle:

— Demek paraları vermediniz, demek kaçıp gitmesine fırsat verdiniz! diye bağırdı.

Aman Allahım! Hiç olmazsa siz de arkasından koşup ona yetişseydi-niz...

Alyoşa iskemleden kalkarak odanın içinde dolastı

— Hayır Lise, koşmadığım daha iyi oldu, dedi.

— Nasıl daha iyi? Ne bakımdan daha iyi? Şimdi ekmek parası bile bulamazlar, mahvolurlar!

— Mahvolmazlar. Çünkü bu iki yüz ruble nasıl olsa ellerine geçecektir. Kendisi nasıl olsa yarın onları alır. Yarın muhakkak alacaktır onları!

Alyoşa oradan oraya dolaşarak düşünceli düşünceli konuşuyordu. Birden genç kızın karşısında durdu:

— Size bir şey söyliyeyim mi Lise? Ben bu işte bir yanlış yaptım ama, bu yanlışım durumu daha iyiye çevirdi.

— Nedir o yanlış Hem neden durumu iyiye çevirdi?...

— Nedenini söyliyeyim: Bu adam korkak ve zayıf karakterlidir. Çek acı çekmiş ve o kadar iyi yürekli bir insan ki. Şimdi iste hep şunu düşünüyorum: Acaba neye gücendi de öyle birden paralan ayaklarının altında çiğnemeye başladı? Çünkü bana inanın, kendisi son dakikaya kadar onları ayaklarının altında ciğni-yeceğini bilmiyordu.

Şimdi bana öyle geliyor ki, onu bu işte gücendiren birçok şeyler var... Zaten onun durumunda olan bir insan için başka türlü olamazdı... önce benim yanımda paraya aşırı derecede sevindiği ve bu sevincini benden gizlemediği için gururu incinmiştir. Eğer o kadar fazla sevinmeseydi, bunu belli etmeseydi, nazlanmaya kal-kışsaydı, başkalarının yaptığı gibi parayı alırken mı-nn kırın etseydi, eh o zaman belki buna dayanabilir, parayı da alabilirdi. Oysa buna pek içten sevindi, işte gururunu yaralıyan şey bu! Ah Lise!

O,dürüst ve iyi yürekli bir insandır. Ama bu gibi olaylarda asıl felâket de budur!

«Hep gücünü yitirmiş, zayıf bir sesle konuşuyordu; hızlı hızlı söylüyordu sözlerini. Hem de hep incecik bir. sesle «hi hi hi» diye gülüyor, belki de ağlıyordu... Evet, doğrusu, ağlıyordu, bu işe o kadar memnun olmuştu ki... kızlarından da söz etti... başka bir kentte kendisine verecekleri işi anlattı... sonra içindekileri döker dökmez, bana ruhunu olduğu gibi gösterdiği için utanç duydu. O zaman benden hemen nefret etmeğe başladı. Çünkü o çok utanç duyan fakirlerdendir. Asıl gururunu kıran şey, beni çabucak bir dost olarak kabul etmesi, çabucak bana kendini teslim etmesiydi; daha önce üzerime atılacak gibi oluyor, beni korkutuyordu. Ama parayı görünce, birden beni kucaklamaya başladı.

Hatırlıyorum, beni hep kucaklıyor, hep bana sarılıyordu. Herhalde bu şekilde davranırken, ne kadar küçük düştüğünü hissetmiştir, ben de tam o sırada bir yanlış, çok önemli bir yanlış yaptım: Durup dururken ona, başka bir kente gitmesi için para yetmezse kendisine daha da para vereceklerini, hattâ kendi paramdan bile ne kadar isterse vereceğimi söyledim. İşte bu onu birden şaşırttı: Kendi kendine: «Durup dururken neden yardımıma koşuyor?» diye soruyor gibiydi.

«Biliyor musunuz Lise? Başkalarının gururu yaralanmış bir adama, kendileri velinimetleriymiş gibi bakmaları, ona öyle ağır gelir ki! Bunu daha önce de işittim. Dede söylemişti. Ne demek istediğimi, nasıl anlatacağımı bilemiyorum; ama bunu sık sık kendim de gördüm. Ben de zaten aynı hisleri duyuyorum. Asıl önemlisi de şu: Gerçi kendisi son dakikaya kadar parayı ayaklarının altında ezeceğini bilmiyordu, ama ne olursa olsun, öyle yapacağını önceden sezmiştir: Bunu kesin olarak biliyorum. Çünkü öyle coşkun bir sevinç içindeydi ki! İçinde muhakkak bir seziş vardı.. İşte böyle. Bütün bunlar gerçi kötü şeyler, ama, ne olursa olsun sonunda daha iyi oldu. Hattâ öyle düşünüyorum ki, en iyi sonuç buydu, bundan iyisi olamazdı...

Lise iri gözlerinde derin bir şaşkınlıkla, Alyoşa'ya Iraktı:

— Neden, neden daha iyisi olamazdı?

— Çünkü parayı ayaklarının altında çiğnemesey-di, bu paralan alsaydı, evine döndükten bir saat sonra, bu kadar küçük düştüğü için ağlardı. Muhakkak öyle olurdu. Ağlardı, belki de yarın sabah karanlığı bana gelir,

paraları fırlatarak demin yaptığı gibi ayaklarının altında çiğnerdi Oysa şimdi gururu yaralanmamış olarak, üstelik «kendisini felâkete attığını bildiği halde-içinde bir zafer duygusuyla yanımdan ayrıldı. Bunun için ona aynı iki yüz rubleyi yarından tezi yok kabul ettirmekten daha kolay bir şey olamaz. Çünkü kendisi şerefini ispat etmiş oldu, paraları fırlattı, ayaklarının altında çiğnedi... Onları çiğnerken benim bunları kendisine yarın tekrar götüreceğimi bilemezdi ya. Söz aramızda, bu paralara o kadar müthiş ihtiyacı var ki. Şimdi gurur duyuyor ama, ne olursa olsun, hemen sonra nasıl yardımdan yoksun kaldığını düşünmeye başlıya-caktır. Gece bunu daha da çek düşünecektir, rüyasında bile görecektir. Yarın sabah ise, herhalde bana koşup özür dileyecek hale gelecektir. İşte o sırada ben ona gidip : «Alın buyurun! Siz gururlu bir insansınız, bunu ispat ettiniz, artık bunları kabul ediniz, bizi bağışlayınız,»

diyeceğim. O zaman parayı alacaktır!

Alyoşa garip bir heyecanla : «İşte o zaman alacaktır!" diye tekrarladı. Lise ellerini çırptı:

— Ah çok doğru! Ah. şimdi bunu birden iyice anladım. Müthiş bir şey! Ah Alyoşa. nasıl oluyor da bütün bunları o kadar iyi biliyorsunuz? O kadar genç olduğunuz halde insanın içinden geçenleri biliyorsunuz... Ben olsam bunları dünyada bilemezdim...

Alyoşa kendini kaptırdığı o heyecanla devam etti:

— Şimdi asıl önemli olan şey, bizden para aldığı halde, onu bizimle eşit durumda olduğuna inandırmaktır. Hattâ bize eşit değil, bizden daha üstün bir durumda olduğuna inanmalı...

— Evet «üstün durumda,» olduğunu düşünmeli! Çok güzel Aleksey Fiyodoroviç! Daha söyleyin, söyleyin...

— Gerektiği gibi söyliyemedim... «Üstün durumda», dedim ama... Her neyse zararı yok.

çünkü...

— Ah, zararı yok. zararı yok, zararı yok!... özür dilerim Alyoşa! Sevgili Alyoşa... biliyor musunuz; şimdiye kadar size karşı hemen hemen hiç saygı duymadım... Daha doğrusu size saygı duyuyordum ama, kendime eşit bir düzeyde görüyordum. Bunlan böyle ise.

Ama bunu sağlamak için ne yapmak gerektiğini bilmiyorum! diye mırıldandı.

— Alyoşacığım! Siz bana karşı hem soğuk davranıyor, hem de küstahlık ediyorsunuz!

Şuna bakın hele: Beni lütfen kendisine bir eş olarak seçmiş, ondan sonra da içi rahat etmiş! Daha ben söylemeden yazdığım mektubun ciddî

olduğuna eminmiş! Şaşılacak şey!

Bu bana karşı düpedüz küstahlıktır! Başka hiç birşey değil!

Alyoşa birden güldü:

— Ama buna kesin olarak inanmam, kötü birşey mi yani?

Lise, ona mutlu bir anlamla tatlı tatlı baktı:

— Ah. Alyoşa! Aksine, bu müthiş bir şey! Çok güzel bir şey! dedi.

Alyoşa halâ elini Lise'in elinden çekmemişti. Birden eğildi, genç kızı dudaklarından öptü.

Lise:

— A.a.a... Ne oluyorsunuz? diye bağırdı. Alyoşa büsbütün şaşırdı:

— Şey... Olmayacak bir şey yaptıysam, özür dilerim... Ben... biliyorum, belki de çok aptalca bir şey oldu.. Siz., siz bana soğuk olduğumu söylediniz, ben de sizi öptüm işte...

Ama şimdi anlıyorum ki, bu aptalca bir şey oldu...

Lise gülerek elleriyle yüzünü kapadı. Kahkahalar arasında:

— Hem de sırtınızda cüppe varken! dedi.

Ama sonra birden kahkahaları kesildi ve Lise çok ciddileşti. Neredeyse sert bir tavır takınmıştı. Birden:

— Bakın Alyoşa. öpüşmelere daha vakit var, bekleyelim. Çünkü askı daha ikimiz de bilmiyoruz. Oysa daha uzun bir süre beklememiz gerekiyor, diye kararını bildirdi. İyisi mi, bana şunu söyleyin şimdi, siz ne diye benim gibi bir kızı, hasta bir küçük budalayı kendinize eş olarak alıyorsunuz? Siz ki, o kadar akıllı, herşeyin o kadar derinini düşünen, hiçbir şeyi gözünden kaçırmayan bir insansınız, bunu neden yapıyorsunuz? Ah, Alyoşa, korkunç bir mutluluk içindeyim! Çünkü ben faize eş olmağa değer bir kız değilim!

— Değersiniz Lise. Ben bugünlerde manastırdan büsbütün çıkacağım. Dışarıdaki insanlara karışınca, evlenmem gerekir; bunu çok iyi biliyorum. Zaten «o» da bana bunu emretti. Öyle olunca kendime eş olarak sizden daha iyi birini bulabilir miyim? Hem beni sizden başka kim eş olarak alır? Ben bunları daha önce düşündüm. Birincisi siz beni daha çocukluğumdan tanıyorsunuz, ikincisi, sizde bende hiç bulunmayan birçok yetenekler var. Siz benden daha neşeli bir insansınız; asıl önemlisi, benden daha günahsız bir varlıksınız. Oysa ben şimdiye kadar birçok, birçok şeylere bulaşmışımdır... Ah, siz bunun ne olduğunu bilemezsiniz! Ben bir Karamazov'um! Herşeye gülseniz, herşeyi şakaya boğsanız, hattâ benimle alay etseniz bile, bundan ne çıkar? Aksine benimle alay edin, bundan öyle

memnunluk duyarım ki! Siz gülerken bir küçük kız gibi gülüyorsunuz, ama «Ben çile çeken bir insan gibi gülüyorum» diye düşünüyorsunuz...

— Nasıl çile çeken bir insan gibi? Nasıl yani?

— Evet Lise, bakın demin bir soru sormuştunuz, «Ruhunu sanki anatomi incelemesi yapar gibi incelediğimiz o zavallıya karşı içimizde bir küçümseme yok mu?» demiştiniz.

Bu çile çeken bîr insanın sorabileceği bir sorudur... Anlıyor musunuz? Bunu bir türlü anlatamıyorum, ama böyle sorular aklına gelen bir insanın kendisi acı çekebilen, acı duyan bir insandır. O tekerlekli iskemlede otururken, şimdi bile herhalde birçok şeyleri düşünmüşsünüzdür...

Lise, mutluluktan zayıflamış, garip bir şekilde al-çalmış incecik bir sesle:

— Alyoşa, elinizi verin bana! Neden onu ikide bir elimden çekiyorsunuz? diye söylendi.

Size bir şey soracağım Alyoşa: Manastırdan çıkınca hangi kostümünüzü giyeceksiniz?

Gülmeyin, kızmayın, bu benim için önemli, çok önemli bir şeydir.

— Daha hangi kostümü giyeceğimi düşünmedim. Lise. Ama hangisini isterseniz, onu giyerim.

— Koyu mavi, kadife bir ceketiniz, beyaz pike bir yeleğiniz, başınızda da kül rengi yumuşak fötr bir şapka olsun istiyorum... Söyleyin, dün benim sizi sevmediğime inandınız mı? Hani dünkü mektubu yazdığımı inkâr ettiğim zaman?

— Hayır, inanmadım

— Ah, siz dayanılmaz bir insansınız! Sizi kimse yola getiremez!

— Bakın, size söyliyeyim: beni şey... galiba beni sevdiğinizi biliyordum, ama mahsus beni sevmediğinize inanmış göründüm. Bunları söylemeniz size daha kolay gelsin diye...

. — Daha kötü ya! Hem daha kötü, hem de hepsinden daha iyi bir şey. Alyoşa, sizi öyle seviyorum ki. Müthiş bir şey bu! Demin, siz gelmeden önce, kendi kendime tahminler yürüttüm: «Ondan dünkü mektubu isterim, bana onu sakin sakin çıkarıp verirse (ki böyle bir davranış ondan her zaman beklenebilir) o zaman beni hiç sevmiyor, hiçbir şey duymuyor, yalnız budala ve sevgime değmeyen bir çocuktur. Eğer böyleyse ben de mahvoldum demektir.» Ama siz mektubu hücrede bırakmıştınız. Bu bana cesaret verdi işte: Onu sizden geri isteyeceğimi sezdiğiniz için hücrede bıraktınız, doğru değil mi? Onu geri vermemek için değil mi? Bildim değil mi? öyle oldu değil mi?

— Ah Lise! Hiç de sandığınız gibi olmadı, mektup şimdi de yanımda, demin de yanımdaydı, şu cebimde. Bakın işte!

Alyoşa gülerek mektubu çıkarıp onu Lise'e uzaktan gösterdi:

— Yalnız onu size vermem! Elimdeyken bakın.

— Nasıl? Demek demin bana yalan söylediniz; bir rahip olan siz yalan söylediniz...

Alyoşa da gülüyordu:

— Belki de yalan söylemişimdir; mektubu size geri vermemek için!

Birden büyük bir heyecanla:

— Bu mektubun benim için büyük bir değeri var, diye ekledi.

Gene kızarmıştı:

— Artık onu hiç kimseye, hiçbir zaman vermem! Lise ona hayran hayran bakıyordu.

Tekrar:

— Alyoşa! diye fısıldadı. Kapıya bir baksanıza: Annem oradan dinlemiyor mu?.

— Peki Lise, bakarım. Yalnız bakmasam daha iyi olmaz mı, ha? Niçin annenizin böyle adî bir davranışta bulunacağından şüphe edelim?

Lise öfkelendi:

— Adî davranış ne demek? Hangi adî davranıştan söz ediyorsunuz? Kapının öbür tarafından kızının sözlerini dinliyorsa, bu onun hakkıdır. Adî bir davranış değildir, inanın bana Aleksey Fiyodoroviç, ben de anne olduğum vakit, benim de böyle bir kızım olursa, ben de ne olursa olsun, onun konuştuklarını kapılardan dinleyeceğim.

— Ciddî mi söylüyorsunuz Lise? Ama bu hiç iyi bir şey değil...

— A!. Bunda ne kötülük var. Allah aşkına? Eğer. alelade bir sosyete dedikodusunu gizlice dinleseydim, o zaman adilik olurdu. Burada ise kendi kızı. genç bir adamla bir odaya kapanmış... Bakın Alyoşa, şunu aklınıza koyun ki. evlendiğimiz gün sizi de gözetlemeğe başlıyacağım. Bütün mektuplarınızı açıp, hepsini okuyacağım... Bundan haberiniz olsun!

Alyoşa:

— Evet, tabiî, öyleyse... diye mırıldanıyordu. Yalnız bu iyi bir şey değil.

— Allah Allah!.. Ne kadar da yüksekten bakıyorsunuz bana! Alyoşa, sevgili

Alyoşa, ne olur daha bastan kavga etmiyelim. İyisi mi, size gerçeği olduğu gibi söyliyeyim : Tabiî ki, kapılardan içerde konuşulanları dinlemek çok kötü bir şeydir. Bu bakımdan haksızım tabiî. Haklı olan sizsiniz. Öyleyken gene de kapılardan, dinliyeceğim konuştuğunuzu!

Alyoşa güldü:

— Dinlerseniz, dinleyin. Benim hiçbir kötü davranışımı yakala yamıyacaksınız.

— Alyoşa benim sözümü dinleyecek misiniz? Bu konuda da önceden anlaşmamız gerekiyor.

— Seve seve dinlerim Lise, bundan şüpheniz olmasın. Yalnız en önemli konularda dinlemem. En önemli konularda, benimle aynı düşüncede olmasanız bile ben gene de ödevim neyi emrediyorsa, onu yaparım.

— Öyle olmalı ya. Bunu söylediğiniz için şunu belirteyim ki, ben sizin gibi yalnız en önemli konularda değil, herşeyde size boyun eğeceğim ve şu anda size bunun böyle olacağına yemin ediyorum. Herşeyde, ömrümün sonuna kadar boyun eğeceğim.

Lise, bunu heyecanla bağırarak söylemişti:

— Hem de bu bana mutluluk verecek, mutluluk verecek. Yalnız bu kadar da değil, yemin ederim ki. sizin neler konuştuğunuzu gizli gizli dinlemiyeceğim, hiç bir zaman!

Hiç bir mektubunuzu gizlice okumıya-cağım, çünkü siz haklısınız, ben değilim! Hem, sizin neler konuştuğunuzu gizlice dinlemek için can atacağım, bunu biliyorum; öyleyken gene de bunu yapmıya-cağım, çünkü siz bunu kibar olmayan bir davranış sayıyorsunuz.

"Siz şimdi benim için âdeta Tanrı oldunuz... Hem, dinleyin, şimdi size bir şey soracağım Aleksey Fiyodo-roviç: Neden bugünlerde hep öyle hüzünlü durdunuz?

Dün de, bugün de öyleydiniz. Biliyorum sizi uğraştıran işlerle, üzüntüleriniz var. Ama görüyorum ki siz bunlardan başka apayrı, garip bir üzüntü içindesiniz. Belki de gizli bir dert bu, öyle değil mi? Alyoşa üzüntüyle:

— Evet Lise, benim gizli bir derdim de var, dedi. Madem bunu hissettiniz demek beni seviyorsunuz.

Lise, sesinde çekingen bir yalvarışla:

— Nedir sizin bu derdiniz? Neye üzülüyorsunuz? Bana söylemez misiniz? diye sordu.

Alyoşa ne söyliyeceğini şaşırdı:

— Sonra söylerim. Lise... sonra. Şimdi söylersem, Belki anlaşılmaz. Zaten belki de söylemesini bile beceremiyeceğim.

— Biliyorum ki, ağabeyleriniz sizi üzüyorlar. Onlardan başka bir de babanıza mı üzülüyorsunuz yoksa?

Alyoşa düşüncelere dalmış gibi:

— Evet, ağabeylerime de... diye söylendi. Lise birden:

— Ben İvan Fiyodorovic ağabeyinizi sevmiyorum, dedi.

Alyoşa. onun bu açıklamasını oldukça şaşırarak karşıladı, ama üzerinde durmadı.

— Ağabeylerim kendilerini mahvediyorlar, diye devam etti. Babam da öyle. Üstelik başkalarını da ken-. dilleriyle birlikte felâkete sürüklüyorlar. Bu işin içinde geçenlerde peder Paisiy'in belirttiği gibi, Karamazov'-ları hayata bağlayan bir «güç" var. Bu bizi dünyaya bağlıyan karşı gelinmez, hiçbir yön verilmez bir güçtür. Ama bu güç Tanrı'dan mı geliyor? Bunu bilmiyorum. Yalnız-sunu biliyorum ki, ben de bir Karamazov'um. Ben bir rahibim. < Rahip» mi dedim? Söyleyin, sizce ben gerçekten bir rahip miyim Lise? Demin, söz arasında, siz de benim bir "rahip» olduğumu söylemiştiniz.

— Evet, söyledim.

— Öyle ama, bakın belki de ben Tanrı'ya inanmıyorum!

Lise, yavaşça ve onu kırmamağa çalışarak:

— Siz mi inanmıyorsunuz? Ne oldu size böyle? dedi...

Ama Alyoşa buna karşılık vermedi. Kendisinden beklenmeyen bu sözlerde aşırı derecede gizli, aşırı derecede kendi kişiliğine bağlı, hattâ kendisinin de iyice kavrayamadığı; öyleyken ona üzüntü verdiği muhakkak olan bir şey vardı:

— işle şimdi, bütün bunlardan başka benim dostum olan biri, dünyadaki insanların en üstünü hayata gözlerini kapıyor. O" insanla birbirimize ne kadar bağ]s olduğumuzu, ruhlarımızın ne kadar kaynaştığını bir bilseniz Lise! Öyleyken iste artık yalnız kalıyoruz... Size geleceğim, Lise! Bundan böyle hep beraber olalım

— Evet hep birlikte olalım, beraber olalım! Bundan böyle ömrümüzün sonuna kadar ayrılmayalım Dinleyin; beni öpebilirsiniz, buna izin veriyorum...

Alyoşa onu öptü:

— Haydi şimdi gidebilirsiniz. İsa yardımcınız ol-

sun!...

Genç kız onu haçla kutsadı:

— Çabuk «O nün yanma gidin! Daha sağken yetişin ona. Anlıyorum ki, sizi alıkoymakla insafsızlık etmişim. Bugün, hem «O» nun için hem de sizin için dua edeceğim! İkimiz mutlu olacağız Alyoşa! Mutlu olacağız, değil mi?

— Belki de, Lise...

Alyoşa Lise'nin yanından ayrıldıktan sonra Bayan Hohlakova'nın odasına gitmeyi uygun bulmadı. Ona veda etmeden evden çıkmak üzereydi. Ama daha kapıyı açıp dışarıdaki merdivene doğru yürürken, birdenbire nereden çıktığı belli olmayan, Bayan Hohlakova ile karşılaştı. Alyoşa daha söylediği ilk sözden onun kendisini orada mahsus beklediğini anladı. Bayan Hohlakova ona doğru atılarak:

— Aleksey Fiyodoroviç, bu korkunç bir şey! Bunlar çocukça ve saçma şeyler: Hepsi saçma! İnşallah öyle bir şeyi hayalinizden geçirmiyorsunuz... Saçma, saçma, saçma! dedi.

— Sakın bunu ona söylemeyin. Sonra sinirlenir, bu da şu anda onun için zararlı olur.

— îşte bu duyduklarım aklı başında bir gencin, akıllıca sözleridir. Bu sözünüzü şöyle anlıya bilirim değil mi? Siz hasta olduğu için, ona acıdığınızdan ötürü kendisi ile anlaştınız. İsteğine karşı gelmekle onu darıltmak istemiyorsunuz öyle değil mi?

Alyoşa kesin bir tavırla:

— Yok canım, ben onunla gerçekten, ciddî olarak konuştum, dedi!

— Bu işte ciddilik olamaz! Bu akıl alacak şey değil! Bundan böyle artık sizi evimize bir daha almam! İkincisi buradan gideceğim, onu da götüreceğim, bunu böyle bilin!

Alyoşa:

— Ama neden? dedi. Bu işe daha o kadar çok va-fcit var ki; daha belki bir buçuk yıl beklemek zorunda Kalacağız.

— Ah, Aleksey Fiyodoroviç! Burası tabiî doğru. Böylece bir buçuk yıl içinde onunla daha bir defa darılır, ayrılırsınız. Ama ben öyle mutsuzum, öyle mutsuzum ki; bütün bunlar saçma da olsa, bu iş beni mahvetti. Şimdi ben son sahnede Famusov rolündeyim. Siz Catskiy'siniz. O Sofia'dır. Hem bakın ben mahsus ko-şup buraya, merdivene çıktım; sizinle konuşmak için. Oysa kaderi bağlayan olay, orada, merdivende iken oldu. Herşeyi işittim. Az kalsın bayılacaktım. Demek ki bu gece olup biten bütün o korkunç şeylerin, bütün o isteri krizlerinin nedeni buydu! Kıza sevgi, annesine ölüm! Buyrun cenaze törenine! Şimdi ikinci birşey var :

Hem de en önemli olanı budur. Lise'in size yazdığı o mektup neydi? Bana gösterin onu, hemen gösterin!

— Hayır, hayır gösteremem! Şimdi siz bana sunu söyleyin : Katerina İvanovna nasıl?

Bunu muhakkak öğrenmeliyim.

— Halâ yattığı yerde sayıklıyor; Daha kendine gelmedi. Teyzeleri de burada. Yalnız »Ah, vah» edip duruyor, bir de benim karşımda kuruluyorlar. Hertzenstube ise, gelir gelmez o kadar korktu ki. ona ne yapacağımı, o adamı nasıl kurtaracağımı bilemedim. Doktor çağırtmayı bile düşündüm. Benim arabamla götürdüler onu. Sonra herseyin üzerine tüy diker gibi, durup dururken bir de siz ortaya çıktınız. Gerçi biliyorum, bütün bunlara daha bir buçuk yıl var. Ama yüce olan ne varsa onun hatırı için, ölüm döşeğinde yatan

«dedenizin» başı için bana o mektubu gösterin Aleksey Fiyodoro-viç! Bir anne olarak bana gösterin onu! İsterseniz onu parmaklarınızın arasında tutun. Mektubu elinizden okuyayım!

— Hayır, göstermem Katerina Osipovna! Lise'in kendisi izin verse bile onu size gene göstermem. Yarın geleceğim, o zaman isterseniz sizinle birçok şeyleri konuşuruz. Ama şimdilik Allahaısmarladık!.

Alyoşa bunu söyledikten sonra, merdivenden koşarak sokağa indi II GiTAR ÇALAN SMERDYAKOV

Zaten vakti de yoktu. Daha Lise ile vedalaştığı sırada aklına bir şey gelmişti. Düşündüğü şuydu: Acaba o sırada herhalde ondan saklanan ağabeyi Dimitriy'i yakalamak için nasıl bir kurnazlık yapmalıydı? Vakit artık erken değildi. Saat üçe geliyordu. Alyoşa bütün varlığı ile bir an Önce ölüm döşeğindeki büyüğüne kavuşmağa can atıyordu; ama ağabeyi Dimitriy'i görmek ihtiyacı herşeye üstün geliyordu. Alyoşa'-rıin zihninde her an meydana gelmeğe hazır, kaçınılmaz ve Korkunç bir felâketin olacağı kanısı gittikçe güçleniyordu.

Bu felâket neydi? Ağabeyine hemen o anda neyi söylemek istiyordu? Belki bunu kendisi de bilmiyordu ..Varsın velinimetim yanında bulunmadığım bir sırada hayata gözlerini kapasın» diye düşündü. Hiç olmazsa, ömrümün sonuna dek, kendimi »belki ağabeyimi kurtarabilirdim, öyleyken kendi yuvama bir an önce dönmeyi düşünerek yanından geçip gittim» diye suç-lamıyacağım. Zaten öyle davranırsam, «Onun yüksek öğütlerine göre davranmış olacağım.»

Plânı, ağabeyi Dimitriv'i hiç beklemediği bir sırada yakalamaktı. Bu da şöyle olacaktı: Bir akşam önce olduğu gibi çitin öbür tarafına geçmeli, bahçeye gitmeli, o kameriyenin altına gidip pusuda beklemeliydi. «Eğer orada değilse, o zaman Foma'ya da, ev sahibi kadınlara da bir şey söylemeden orada saklanmalı ve kameriyenin içinde hiç olmazsa akşama

kadar beklemeli» diye düşünüyordu. »Eğer eskisi gibi Gruşenka'nın gelişini gözetliyorsa, büyük bir ihtimalle, kameriyeye gelecektir.»

Sözün kısası Alyoşa, plânın ayrı ayrı noktaları üzerinde pek durmuyordu, ama o gün manastıra gitmemek zorunda kalsa bile, onu uygulamağa karar vermişti... Herşey engelsiz olup bitti! Alyoşa çitin öbür tarafına, hemen hemen bir akşam önceki yerden geçti ve gizlice çardağa doğru gitti. Kendisini görmelerini istemiyordu. Ev sahibi kadın da, Foma da (eğer kendisi orada ise) ağabeyinin tarafını tutabilir, Dimitriy'in emirlerini dinleyebilirlerdi; öyle olunca da Alyoşa'yı bahçeye bırakmayabilir, ya da arandığını, sorulduğunu Dimitriy'e tam o sırada bildirebilirlerdi.

Kameriyede kimse yoktu. Alyoşa bir akşam önceki yerine oturup beklemeye başladı.

Çardağı gözden geçirdi; çardak nedense şimdi ona bir aksam öncesinden çok daha harap görünüyordu: bu sefer onu eski PÜSKÜ bir yer olarak görüyordu. Kava o akşamki gibi açıktı Yeşil masanın üzerinde, herhalde o akşam etrafa dökülen konyakla dolu kadehten kalmış yuvarlak bir ia göze çarpıyordu.

Alyoşa'nın aklından can sıkıcı bir bekleyiş sırasında, her zaman olduğu gibi, boş boş, işe yaramaz düşünceler gelip geçiyordu; örneğin: kendisi şimdi oraya girince, neden tam o bir akşam önceki yere oturmuştu? Niçin başka bir yere oturmamıştı? Sonunda içinde biı hüzün duydu. Endişe verici »bilinmeyen» den ötürü hüzün içindeydi. Ama oraya oturalı daha bir çeyrek saat olmamıştı ki, birden çok yakında bir yerden, birinin gitar üzerinde akortlar yaptığı duyuldu. Gitarı çalan Alyoşa'dan hemen hemen yirmi adım ötede oturuyordu, ya da oraya o anda yerleşmişti; daha uzakta değildi. Fundalıkların arasında bir yerdeydi.

Alyoşa'nın zihninde birden bir anı canlandı. Bir akşam önce ağabeyinin yanından ayrılırken, çardaktan çıkacağı sırada, fundaların arasında, bahçe duvarının yanında solda, yeşil renkte, alçak bir bahçe bankı görür gibi olmuştu. İşte şimdi, konuklar herhalde onun üzerinde oturmuşlardı. Ama kimdi bu konuklar? Birden bir erkek sesi duyuldu. Biri kendi kendine gitarla eşlik ederek, sözleri kırıta kırıta söylüyormuş gibi uzata-uzata, falsolu falsolu şarkı söylüyordu:

Dayanılmaz bir güçle Bağlıyım sevgilime Tanrı bağışlasın bizi Onu ve beni. Onu ve beni.

Onu ve beni.

Ses kesildi. Ton, tam bir «uşak tenoruydu», şarkının okunuşu da, okuyanın bir uşak olduğunu belli ediyordu. Birden bir başka ses, bu sefer bir kadın sesi, şefkatle sanki bunları söyleyen utanıyormuş gibi ama aynı zamanda nazlı nazlı:

— Neden uzun bir süredir bize gelmiyorsunuz, Pa-vel Fiyodoroviç? Neden

bize hep öyle yüksekten bakıyorsunuz?

Erkeğin sesi gerçi nezaketle ama inatçı ve kesin bir güvenle:

— öyle bir şey aklımızdan geçmez! dedi. Belliydi ki, erkek kendini kadından üstün görüyer-du. Kadın ise gönül çelmeğe çalışıyordu. Alyoşa: «Erkek galiba Smerdyakov,» diye düşündü. «Sesinden öyle anlaşılıyor. Hanım da herhalde buradaki küçük er sahibi kadının, Moskova'dan gelen kızıdır. Uzun kuyruklu rop giyen ve Marfa İgnatyevna'dan çorba almağa gelen kadın var ya, galiba o işte!» Kadının sesi tekrar duyuldu :

— Ben her türlü şiiri severim, yeter ki sözleri birbirine uygun olsun. Neden devam etmiyorsunuz?

Erkeğin sesi gene şarkı söylemeğe başladı:

Tacı var çarımın Sağ olsun sevgilim Tanrı bağışlasın Onu ve beni! Onu ve beni! Onu ve beni!

Gene kadını sesi duyuldu :

— Geçen sefer daha güzel olmuştu, dedi. Taç için şarkı söylerken! «Sevdiceğim sağ

olsun!» demiştiniz. O zaman daha tatlı oluyordu : Bugün herhalde öyle dedeyi unuttunuz!...

Smerdyakov:

— Şiir saçma bir şeydir, diye kestirip attı.

— A, hiç olur mu, ben şiirciklere bayılırım.

— Evet, şiir dediğimiz, gerçekte saçmalıktan başka birşey değil. Siz de bir düşünün; dünyada hiç kafiye ile konuşan insan var mı? Eğer hepimiz, hükümetin emri ile de olsa kafiyeli konuşmağa başlasaydık. çok şeyler söyliyebilir miydik? Efendim? Şiirde iş yok, Ma-riya Kondratyevna!

Kadın gittikçe daha cilveli bir sesle :

— Herşeye nasıl böyle akıl erdiriyorsunuz? Nasıl oldu da her konuda böyle üstün bilgilere sahip oldunuz?

— Eğer kader bana daha çocukluktan o oyunu oynamasaydı, daha neler yapardım! Daha neler bilirdim! O zaman piç olduğum için, beni «pis kokulu Lizaveta» dünyaya getirdiği için, âdi bir adam olduğumu söyliye-ni, düelloya davet edip tabanca ile öldürürdüm!

Oysa onlar Moskova'da da bunu durmadan başıma kakıp duruyorlardı. Dedikodusu, Grigoriy Vasilyeviç sayesinde buradan Moskova'ya yayılmıştı... Grigoriy Vasilyeviç beni aristokrasiye karşı baş kaldırıyorum diye kınıyor.

«Sen Aristokrasinin kara koyunusun»

diyor. Diyelim ki, gerçekten kara koyunum. Ne yapalım! İmkân olsaydı, dünyaya hiç gelmemek için, beni ana rahminde iken öldürmelerine bile razı olurdum. Pazarda söylerlerdi... Anneniz bile kendisine özgü o büyük nezaketsizliği ile bana «Onun başında koca bir saç kümesi ile dolaştığını, boyunun da iki arşından azıcık fazla» olduğunu anlatmağa kalkıştı. Neden «azıcık» diyordu sanki? Herkesin dediği gibi «îki arşından bir az fazla» diyemez miydi? Herhalde o sırada gözleri dolu dolu olarak konuşma isteğini duymuştu. Ama sunu da söylemek gerekir ki, böyle gözleri dolu dolu konuşmak mujiklere özgü bir duygululuk belirtisidir. Oysa Rus mujiği kültürlü bir insan kadar duygulu olabilir mi? Cahil olduğu için hiç-

bir duygusu olamaz onun! Ben daha çocukluktan o ..azıcık» sözünü işittim mi, neredeyse kendimi duvara çarpacak hale gelirdim. Bütün Rusya'dan nefret ediyorum ben, Mariya Kondratyevna!

— Eğer orduda görevli bir subay adayı, ya da gencecik bir süvari subayı olsaydınız, öyle demezdiniz. Kılıcınızı çektiğiniz gibi tüm Rusya'yı savunmağa başlardınız.

— Ben orduda görevli bir süvari subaycıgı olmayı istemek şöyle dursun, aksine tüm askerlerin yok edilmesini isterim!

— O zaman düşman gelince kim bizi savunacak?

— Zaten savunmak gerekli değil ki! Sekiz yüz on ikide, Fransız imparatoru I. Napoleon Rusya'ya büyük bir sefer yaptı, kendisi bugünkü imparatorun babasıdır. İşte o zaman o Fransızlar bizi boyundurukları altına alsalardı, iyi olacaktı. Böylece akıllı bir millet, oldukça aptal bir milleti boyunduruğu altına almış, kendisine bağlamış olurdu. O

zaman bambaşka bir düzen olacaktı...

— Peki, onlar kendi ülkelerinde iken bizimkilerden daha mı iyiler sanki? Ben bizim o kibar gençlerimizden bir tanesini olsun, o İngilizlerden üç tanesine bile değişmem!

Mariya Kondratyevna bunu sevgi dolu bir sesle söylemişti. Her halde bu sözlerini söylerken de en tatlı bakışları ile bakıyordu.

— Orası herkesin kendi zevkine kalmış bir şey efendim.

— Hem siz kendin'z de, tıpkı bir yabancı gibisiniz. Tıpkı en soylu yabancılardan biri gibisiniz. Bunu size utancımı yenmeğe çalışarak söylüyorum!

— İşin doğrusunu öğrenmek isterseniz, şunu da belirteyim ki, ahlâksızlıkta bizimkiler de, onlar da birbirlerine benzerler... Hepsi âdidirler. Aralarında yalnız ŞU ayırım vardır: Oradaki rugan çizmeler içinde, bizdeki âdi herif ise, fakirlik içinde pis bir koku yaya yaya dolaşır, üstelik bunda bir kötülük

görmez. Rus milletine, Fiyodor Pavloviç'in çok doğru söylediği gibi dayak atmalı; gerçi Fiyodor Pavloviç, o oğullan yüzünden kaçığın biri oldu, ama sözü doğru...

— Ama siz Ivan Fiyodoroviç'e karşı saygı duyuyor-muşsunuz... Bunu kendiniz söylemiştiniz.

— Öyle ama beyefendi benim için »Pis kokulu bir uşak..'.» dediler. Beni isyan edebilecek biri sayıyorlar; ama bu konuda yanılıyorlar. Cebimde şöyle bir para olsaydı, buradan çoktan giderdim. Dimitriy Piyodoroviç davranışları ile de, aklı ile de, fakirliği ile de tüm uşaklardan daha kötüdür. Hem de hiç bir iş yapmasını bilmez: Buna rağmen gene de herkesten saygı görür. Diyelim ki, ben bulaşıkçıdan başka bir şey değilim, ama mutlu bir insanım; çünkü canım isterse Moskova'da Petrovka'da bir kafe-restoran açabilirim.

Çünkü ben spesialite yemekleri bilirim. Oysa onlardan hiç biri, yabancıları bir tarafa bırakalım, onlardan hiç biri özel bir servis yapmasını bilmezler. Dimitriy Fiyodoroviç'in ayağında donu yok. Öyleyken, en birinci kontun oğlunu düelloya çağırsın, adam onunla düello etmeğe razı olur. Oysa, Dimitriy Fiyodoroviç'in benden üstün yönü ne ki? Benden aşırı derecede aptal olması mı? Oysa hiç gereği yokken, ne kadar para batırmıştır!

Manya Kondratyevna birden :

— Karabilir, düello ne güzel bir şeydir... dedi.

— Ne bakımdan?

— İnsana korku da, cesaret de verir, hele gencecik iki subay ellerinde tabanca ile bir kadın için birbirlerine ateş ederlerse!... Tam tablolardaki gibi. Ah, genç kızların düello seyretmelerine izin verselerdi ne iyi olurdu! Ben bir düelloyu seyretmeyi o kadar isterdim ki!...

— İnsan kendisi nişan alıyorsa iyi, yok eğer başkası onun suratına nişan alıyorsa o zaman işte berbat birşey olur. Öyle bir şey olursa yerinizi bırakıp kaçarsınız. Mariya Kondratyevna!...

— Yol: canım, siz kaçar mısınız?..

Ama Smerdyakov karşılık vermek lütfunda bulunmadı. Bir dakikalık bir sessizlikten sonra gene bir akor duyuldu ve falsolu ses şarkının son bölümünü okuyarak havada dalgalandı:

Ne büyükse de çabam

Uzaklaşırım ben ondan.

Keyfederim, tad alırım yaşamdan

Başkente gider, yerleşirim orada

Üzülmem artık.

Çekmem hiç dert

Aklımdan geçmez benim dert çekmek artık!

Bu sırada beklenmedik bir şey oldu. Alyoşa birden aksırdı; bankta oturanlar hemen sustular. Alyoşa kalktı, onların bulunduğu yöne gitti. Bu gerçekten Smerd-yakov'du; şık giyinmiş, pomatlar sürünmüş, saçlarını hafifçe kıvırmış, ayaklarına rugan ayakkabılar geçirmişti. Gitar bankın üzerindeydi. Kadın da, ev sahibi kadının kızı Mariya Kondratyevna'ydı. Üzerinde, eteğinde iki arşınlık bir kuyruğu bulunan açık mavi bir rop vardı; daha genç bir kızdı, hem de çirkin değildi, ama yüzü yusyuvarlaktı ve müthiş

çilliydi.

Alyoşa elinden geldiği kadar sakin :

— Ağabeyim Dimitriy çabuk gelecek mi? diye sordu. ' .

Smerdyakov, banktan ağır ağır kalktı; Mariya Kondratyevna da öyle yaptı. Smerdyakov alçak sesle ve kayıtsız bir tavırla sözlerin üzerinde dura dura :

— Benim Dimitriy Fiyodoroviç'ten nasıl haberim olabilir? Yanlarında bekçilikle görevli olsaydım, o zaman başka! dedi.

Alyoşa:

— Canım, ben yalnız '«acaba biliyor musunuz?» diye sordum, dedi.

— Gelişleri konusunda hiçbir şey bilmiyorum, bilmek de istemiyorum.

— Oysa bana ağabeyim, bizim evde olup biten her şeyi ona bildirdiğinizi, hattâ Agrafena Aleksandrovna'-nın ne zaman geleceğini haber vermeyi kendisine vaa-dettiğinizi bile söyledi.

Smerdyakov, ağır ağır ve hiç çekinmeden gözlerini ona doğru kaldırdı. Yüzüne ısrarla bakarak :

— Peki, siz buraya nasıl girdiniz? Buranın kapısı bir saattir sürgülü.

Alyoşa Mariya Kondratyevna'ya doğru döndü :

— Yan sokaktan, çitin üzerinden atlayarak girdim. Bunun için sanırım ki. beni bağışlarsınız. Bir an önce ağabeyimi görmem gerekiyordu.

Alyoşa'nın özür dilemesinden ötürü gururu okşanan Mariya Kondratyevna :

— Ah, size hiç darılabilir miyiz? diye sözleri uzata uzata karşılık verdi. Dimitriy Piyodoroviç, buraya aynı şekilde sık sık kameriyeye geldikleri için 'biz hiç farkında olmayız, bir de bakarız ki kameriyede oturuyorlar...

— Ben de onu arıyorum şu anda! Onu görmek ya da nerede olduğunu sizden öğrenmek isterdim. İnanın ki, kendisi için çok önemli bir işi görüşmek istediğimden arıyorum onu.

Mariya Kondratyevna :

— Ağabeyiniz bizlere sırlarım açmazlar ki! dedi. Smerdyakov gene söze karıştı:

— Ben buraya ahbap olarak uğradım ama ağabeyiniz bana burada bile rahat vermezler, beyefendi için bitmez tükenmez sorular sorarak fena halde canımı sıkarlar : yok "Onların evine kim geliyor, kim gidiyor. kendilerine şu ya da bu konuda bilgi vermem müm-kün mü?" Falan filân! Hattâ iki kez beni ölümle bile tehdit ettiler.

Alyoşa şaşırdı :

— Yani nasıl ölümle tehdit?

— Beyefendide, dün sizin de gördüğünüz gibi öyle bir karakter varken başkasını ölümle tehdit bir önem taşır mı sanki? Bana: "Eğer Agrafena Ivanovna'nın buradan geçmesine göz yumarsan, geceyi burada geçirirse, önce seni sağ bırakmam,» diyorlardı. Beyefendi'

den çok korkuyorum. Eğer o işten korkmasaydım, onu il başkanlığına şikâyet ederdim; şikâyet etmeliydim zaten. Onun daha neler yapabileceğini Tanrı bilir!

Mariya Kondratyevna :

— Geçenlerde: «Onu havanda döveceğim!» dediler, diye söze karıştı.

Alyoşa :

— Eh, madem «havanda» dedi, o halde, o tehdidi belki de lâf olsun diye savurmuştur, dedi. Şu anda ona rastlıyabilseydim, bu konuda kendisine bir şeyler söyli-yebilirdim.

Smerdyakov, birden aklına gelmiş gibi:

— Size bildirebileceğim tek şey şu; dedi. Ben buraya komşu ve ahbap olarak her zaman gelirim. Nasıl gelmiyeyim? Bundan başka, bugün İvan Fiyodoroviç beni bu sabah erkenden, Dimitriy Fiyodoroviç'in evine gönderdi, Ozyörnaya sokağına! Mektup da vermemişti. Dimitriy Fiyodoroviç'e muhakkak şurada, meydandaki meyhaneye gelmesini söyliyecekmişim: birlikte yemek yemeleri için. Gittim ama, Dimitriy Fiyodoro-viç'i evlerinde bulamadım. Oysa artık saat sekiz olmuştu. «Gelmiş, ama çıkıp gitmiş,» ev sahipleri öyle dediler. Burada aralarında sanki gizli bir anlaşma var. Şim-öi ise kendileri, şu anda belki de kardeşleri İvan Fiyo-doroviç'le birlikte o meyhanede oturuyorlar. Çünkü İvan

Fiyodoroviç yemeğe eve gelmedi. Fiyodor Pavloviç ise, bir saat önce tek başlarına yemeklerini yediler, şimdi de uykuya yattılar. Yalnız sizden... size yalvarırım. onlara benden söz etmeyin, benim size söylediklerimi bildirmeyin. Onlara hiçbir şey söylemeyin, çünkü bunu yaparsanız beni öldürürler...

Alyoşa aceleyle:

— İvan ağabeyim, Dimitriy'i bugün meyhaneye mi -çağırttı?

— Evet efendim.

— «Başkent» meyhanesine mi? Meydandakine mi?

— Evet, o meyhaneye efendim. Alyoşa derin bir heyecanla :

— Belki de gerçekten oradadır! diye bağırdı. Teşekkür ederim, Smerdyakov, bu haber benim için çok -önemli, hemen oraya gideyim!

Smerdyakov Alyoşa'nın arkasından :

— Yalnız beni ele vermeyin! diye seslendi.

— Yok canım, ben meyhaneye sanki rastgele girmişim gibi davranacağım. Merak etmeyin.

Mariya Kondratyevna :

— Nereye gidiyorsunuz canım? Bahçekapısını açayım size! diye bağıracak oldu.

— Hayır, buradan kestirme oluyor, gene çitin üstünden atayayım.

Aldığı haber Alyoşa'yı çok sarsmıştı. Hemen meyhaneye doğru yola koyuldu. Meyhaneye cübbeyle gitmek ona ayıp geliyordu. Ama içerde olup olmadıklarını merdivenden sorup öğrenmek ve onları oradan çağırt mak imkânsız bir seydi. Alyoşa meyhaneye yaklaştığı sırada, birden pencerelerden biri açıldı, İvan ağabeyi ona yukarıdan aşağı seslendi:

— Alyoşa! Hemen buraya, yanıma gelebilir misiniz? Gelemez misin? Bunu yaparsan, beni çok memnun edersin!

— Tabiî gelirim ama, cübbemle nasıl olur?

— Ben zaten ayrı bir odadayım, sen kapıya git. koşup seni karşılıyayırn...

Alyoşa. bir dakika sonra ağabeyi ile yan yana oturuyordu. İvan tek başına oturmuş yemek yiyordu.

III

KARDEŞLER TANIŞIYOR

Oysa İvan ayrı bir odada oturmuyordu. Burası pencerenin yanında perde ile ayrılmış bir yerdi; ama yabancılar gene de perdelerin arkasında oturanları göremezlerdi. Meyhaneye girince, ilk oda burasıydı, yan duvarın önünde bir büfesi vardı. Odadan her an servis yapanlar geçip duruyorlardı. Müşterilerden yalnız bir ihtiyarcık, emekli bir subay, köşede çay içiyordu. Buna karşılık meyhanenin öbür odalarından içkili yerlere özgü patırdılar, gürültüler geliyor, çağırışlar, bira şişelerinin açıldığı, bilardo toplarının yuvarlandığı işitiliyor, bir org'un uğultusu duyuluyordu.

Alyoşa biliyordu ki, İvan bu meyhaneye hemen hemen hiç gitmezdi. Zaten genel olarak meyhanelere gitmeğe pek hevesli olmadığını da biliyordu. Bu yüzden: «Demek ki, buraya yalnız Mimitriy ile buluşmak için gelmiş» diye düşündü. Öyleyken Dimitriy ağabeyi ortalarda yoktu.

İvan bağıra bağıra konuşarak :

— Sana balık çorbası ısmarlayayım mı? Yoksa başka bir şey mi istersin? Yalnız çay içerek yaşamıyorsun ya! dedi. ,

Belliydi ki, Alyoşa'yı oraya çekebildiği için çok seviniyordu. Alyoşa neşe ile :

— Balık çorbası söyle, sonra da çay söylersin, kar-acıktı, dedi.

— Vişne reçeli de getirsinler mi? Burada reçel var. Hatırlıyor musun, küçükken Polenov'dan nasıl reçel çalmıştın?...

— Demek sen de hatırlıyorsun bunu öyle mi? Eh, reçel de söyle, şimdi de severim reçeli ben...

İvan çıngırağın kordonunu çekerek garsonu çağırdı, balık çorbası, çay ve reçel ısmarladı.

— Ben herşeyi hatırlıyorum, Alyoşa. Seni on bir yaşına gelinceye kadar hatırlıyorum; o zaman ben on beş yaşma basmak üzereydim. On beş ve on bir.. Bu öyle bir yaş ayrılığı ki!

Bu yaşlarda kardeşler hiçbir zaman birbirleri ile arkadaşlık etmezler. Seni o zaman sevip sevmediğimi bile bilmiyorum. Moskova'ya gittikten sonra da ilk yıllarda aklıma bile gelmiyordun. Sonradan Moskova'ya geldiğin vakit de galiba yalnız bir defa bir yerde karşılaştık. Oysa, bak dört aydır burada oturuyorum, şimdiye kadar bir araya gelip bir çift lâf etmedik. Yarın gidiyorum, onun için demin burada otururken: «Nasıl etsem de onu görebilsem, ona veda edebilsem,» diye düşünüyordum, bir de baktım önümden sen geçiyorsun...

— Demek beni görmeyi çok istiyordun, öyle mi?

— Evet, seni ilk ve son defa şöyle iyice tanımak istiyorum. Aynı zamanda kendimi de sana tanıtmalıyım. Sonra da çekip giderim. Bence, insanların ayrılmadan önce birbirlerini tanımaları daha iyi olur. Bütün bu üç ay boyunca, bana nasıl baktığın gözümden hiç kaçmadı; gözlerinde hep garip

bir bekleyiş vardı. Ben ise bundan nefret ederim. Onun için sana yaklaşmadım. Ama sonunda sana saygı duymayı öğrendim:

"Ayağım yere sağlam basan bir adam iste!» diyordum. Şunu da bil ki, şimdi gülüyorum ama, sözlerim ciddîdir. Sen gerçekten ayağını yere sağlam basan bir insansın, öyle değil mi? Ben öyle ayağını sağlam basan insanlardan hoşlanırım, nereye basarlarsa bassınlar, hattâ senin gibi birer küçük çocuk olsalar bile severim onları. Sonunda o senin bekleyişli bakışın artîk bende hiç nefret uyandırmaz oldu; aksine sevdim o birşeyler bekleyen bakışını senin... Bana öyle geliyor ki, neden bilmiyorum sen de beni seviyorsun Alyoşa, öyle değil mi?

— Seviyorum İvan. Dimitriy ağabeyim senin için «îvan mezardır» diyor. Ben ise senin için: «İvan bilmecedir» diyorum. Şimdi bile benim için bir bilmecesin ,sen! Bu bilmecenin bir parçasını daha önceden çözmüştüm. Tümünü ise ancak bu sabah çözebildim!

İvan güldü:

— O da ne demek öyle? Alyoşa da güldü :

— Söylersem darılmaz mısın?

— Nedir Allah aşkına?

— Demek istediğim şu: Sen de yirmi üç yaşındaki başka gençler gibisin. Onlar gibi gencecik, körpecik, taptaze ve cana yakın bir çocuksun. Yani sözün kısası, ağzı süt kokan bir çocuktan başka birşey değilsin!.. Şimdi söyle, seni çok mu darılttım?..

İvan neşe ve heyecanla :

— Aksine, nasıl olup da tam üstüne bastığına şaşıyorum, dedi. Sen Tanrı mısın? «O» nün evindeki o karşılaşmamızdan sonra, kendi kendime hep bunu, yirmi üç yaşında olduğum halde ağzı süt kokan bir çocuk gibi olduğumu düşünüyordum. Sen de durup dururken içimi okuyormuşsun gibi söze bundan başladın. Şimdi şurada durmuş kendi kendime ne düşünüyordum, biliyor musun? Yaşantım beni hayal kırıklığına da uğratsa, sevdiğim kadına olan güvenimi de yitirsem, bu düzenin doğru olduğuna da inanmasam, hattâ aksine bu düzenin, karmakarışık, uğursuz hattâ belki de bir cehennem kaosu olduğu kanısına da varsam, başıma bir insanın basma gelebilecek tüm felâketler de gelse, ben gene de yaşamak isterim. Bu kadehe bir kez dudaklarımı değdirdikten sonra, biliyorum ki, artık ondan ayrılamam, dibindeki son damlaya kadar içerim!

«Bununla birlikte, otuz yaşına doğru herhalde, içindekini sonuna dek içmesem bile o kadehi elimden atıp uzaklaşacağım... ama nereye gideceğim, bilmiyorum! Yalnız şunu kesin olarak biliyorum ki, otuz yaşıma kadar, gençliğim tüm hayal kırıklıklarından, yaşantının içimde uyandırdığı tüm nefretlerin üstesinden gelecek. Kendi kendime birçok defalar şunu

sormuşumdur: Acaba su dünyada içimdeki o zincire vurulmaz, o belki de ayıp sayılabilecek yaşama hırsını yenebilecek bir umutsuzluk var mı? Sonra da şu yargıya vardım: Galiba, öyle bir şey yok dünyada! Ama gene de söylüyorum, yalnız otuz yasıma kadar öyle olacak sanıyorum. Ondan sonra zaten artık kendim yaşamak istemem. Öyle geliyor bana. Daha burnunu silmesini bilmeyen ince hastalığa tutulmuş bazı ahlâkçılar, özellikle şairler, bu yasama hırsını çoğu zaman âdi bir şey sayarlar. Gerçi bu, bir bakıma katıksız bir Karamazov özelliğidir; burası doğru! Ama herşeye rağmen, içimdeki bu yaşama hırsı neden muhakkak âdi olsun? Dünyamızda merkeze yönelen daha pek çok güç vardır; Al-yoşa! Ben yasamak istiyorum ve yasıyorum, yaşamam mantığa aykırı olsa bile!

«Bu düzene inanmasam da, baharda açılan yapışkan yaprakcıkları da, mavi gökyüzünü de, neden sevdiğimi bazen hiç kestiremediğim falanca insanı da severim, insanlığın, çoktandır inanmaktan vazgeçtiğim ve herşeye rağmen, tek eski bir anıdır diye hâlâ yürekten bağlılık duyduğum falanca aşaması da içimde sevgi uyandırıyor. İşte! Balık çorbasını getirdiler. Afiyet olsun! Buranın balık çorbası güzeldir; iyi pişirirler onu. Ben Avrupa'ya gitmek istiyorum Alyoşa; buradan doğru oraya gideceğim. Oysa biliyorum ki, orası mezarlıktan başka birsey değildir. Yalnız mezarlıkların en değerlisi, en çok sevilenidir, o kadar iste! Orada en değerli ölüler yatıyor, kabirlerinin üzerindeki her taş

öyle ateşli geçmiş bir yaşantıyı, insanın kendi aşamasına

kendi gerçeğine, kendisinin verdiği savaşa, kendi bilimine öyle güçlü bir inamsın hikâyesini taşır ki! Önceden biliyorum, oraya gidince kendimi toprağın üzerine atıp o taslan öpe öpe ağlıyacağım. Oysa bunu yaparken, yüreğimde oranın artık bir mezarlıktan başka bir şey olmadığına kesin bir inanç olacak. Gözyaşlarına umutsuzluktan da dökecek değilim. Dökeceğim o gözyaşları bana mutluluk vereceği için, ağlıyacağım. Kendi duygululuğumla sarhoş olacağım. O yapışkan bahar yaprakcıklarını, o mavi gökyüzünü seviyorum ben, işin özü bu! Bu işte ne akıl, ne mantık söz konusu olabilir; burada insanın özünden, varlığından fışkıran bir sevgi öz konusudur, insan kendi gençliğinden doğan gücü seviyor işte... Benim bu saçma sözlerimden bir şey anlıyor musun, anlamıyor musun Alyoşa?

İvan bunu söylerken birden gülmüştü. Alyoşa:

— Hem de çok iyi anlıyorum İvan: İnsan özü ile, tüm varlığı ile sevmek istiyor. Bunu çok iyi söyledin!. Senin yaşamak için bu kadar istek duymana da seviniyorum, öyle sanıyorum ki, herkes dünyada herşeyden önce yaşamayı sevmeli.

— Yani, yaşamanın anlamından çok yaşamanın kendisini sevmeli öyle mi?

— Evet, öyle. Senin dediğin gibi, mantıktan önce sevgi gelmeli! Muhakkak öyle olmalı.

Sevgi mantıktan önce gelmeli ki, anlamım kavrayabileyim. Zihnimde

çoktandır dolaşan birsey var. Senin için işin yarısı olmuştur: Sen yaşamasını seviyorsun. Şimdi ikinci yarıyı da olmalı ki, ruhun kurtulsun...

— Sen de, hemen «kurtarmaktan» söz ediyorsun. ' bakalım, belki ben, hiç de mahvolmuş

değilim, ne

Biliyorsun? Peki, senin için işin ikinci yansı nedir? •

— O söz ettiğin ölüleri canlandırmak! Belki onlar ölmemişlerdir de... Haydi, bana çay ver. Seninle

konuştuğumuza seviniyorum, İvan.

— Görüyorum ki, sen garip bir ilhamın etkisi altındasın. Senin gibi... «rahip adaylarının»

böyle pro-fessions de foi yapmalarından çok hoşlanıyorum... Sen sağlam karakterli insansın Aleksey. Manastırdan çıkmak istediğin doğru mu?.

— Doğru. Dede beni manastırın dışında yaşamaya gönderiyor...

— O halde, demek ki, ben otuz yaşıma basıncaya, kadehten dudaklarımı ayırmağa başlayıncaya dek, dünyada daha birbirimize rastlıyacağız. Bak, babam yetmiş yaşma kadar o kadehten dudaklarım ayırmak istemiyor. Üstelik seksen yaşına kadar kadehten içmeyi hayalinden geçiriyor. Kendi söyledi! Gerçi soytarının biridir ama, bu konuda çok ciddî. İlle de şehvetine sarılıyor, taşa sarılır gibi... Hoş, otuz yaşından sonra insana taştan başka sarılacak şey kalmıyor ya! Ama yetmiş yaşına kadar, şehvete bağlı kalmak iğrenç bir şey olur. İyisi mi, otuzuna kadar öyle yaşamalı; insan ondan sonra da, «eski hovardalığının birazını daha sürdürebilir» ama bu artık kendi kendini aldatmadan başka bir şey olamaz. Bugün Dimitriy'i görmedin mi?

— Hayır, görmedim, ama Smerdyakov'u gördüm. Alyoşa bunu söyledikten sonra ağabeyine aceleyle

Smerdyakov'la nasıl karşılaştığını etraflı olarak anlattı. İvan, birden endişe ile dinlemeğe başladı, hattâ bazı şeyleri tekrar tekrar sordu. Alyoşa söze devam ederek:

— Yalnız, benden Dimitriy ağabeyim için söylediklerini sana bildirmememi rica etti.

İvan, kaşlarını çatarak düşünceye daldı. Alyoşa:

— Smerdyakov'a kızdığın için mi kaşlarını çatıyorsun? diye sordu.

İvan isteksiz bir tavırla:

— Evet, ona kızdığım için. Neyse Allah belâsını versin onun! Gerçekten Dimitriy'i görmek istiyordum. Ama şimdi gelmesin artık, istemez! dedi.

— Sen gerçekten o kadar çabuk mu gidiyorsun ağabey?

— Evet.

Alyoşa endişe ile:

— Peki Dimitriy ile babam ne olacaklar? diye sordu. Aralarındaki o is nasıl sonuçlanacak?

— Sen de birşeyi aklına taktın mı hep onu söyler durursun! Ben burada neyim yani?

Dimitriy ağabeyimin bekçisi miyim?

İvan sinirli sinirli sözü kısa kesmek istedi ama sonra birden acı acı gülümsedi:

— Kabil de öldürülen kardeşinin hesabını vermek zorunda kaldı değil mi? Belki de, sen şu anda bunu düşünüyorsun, ha? Allah kahretsin! Yanlarında bekçi olarak kalamazdım ya? İşim bitti artık, onun için gidiyorum. Yoksa, Dimitriy'i kıskandığımı, bütün o üç ay boyunca o güzelim Katerina İvanovna'sını baştan çıkarmağa çalıştığımı mı, sanıyorsun?

Yok canım! Benim kendi işim vardı. Şimdi işlerimi bitirdim, gidiyorum. O işi biraz önce, nasıl bitirdiğimi sen de gördün.

— Demin, Katerina îvanovna'nın evinde mi?

— Evet, onun evinde. Nasıl da birden bağları koparı verdim! Sonra ne oldu sanki?

Dimitriy'den bana ne? Dimitriy'in bunda hiç suçu yok. Benim Katerina İvanovna ile görülecek, yalnız kendi hesabım vardı. Sen de biliyorsun ki, Dimitriy sanki benimle sözleşmiş gibi davranıyordu. Ben ondan bir şey istemedim. Dimitriy kendisi resmen, seve seve kızı bana teslim etti. Bunlar gülünç şeyler. Hayır, Alyoşa, hayır! Şu anda kendimi Be kadar hafif hissettiğimi bir bilsen! Bak ben burada oturup yemek yiyordum ve inanır mısın, özgürlüğümün ilk saatini kutlamak için kendime şampanya ısmarlamak istedim.

Tuh! Neredeyse yarım yıl olmuştu... birden, herşeyi siliverdim. Canım, diyelim ki. daha dün akşam bile istersem herşeyi bu kadar kolay bitirebileceğimi hiç aklımdan geçirebilir miydim?

— Aşkından mı söz ediyorsun, İvan?

— Diyelim ki. evet, aşkımı söylemek istiyorum.

Evet âşık oldum; bir genç kıza, bir enstitülüye âşık oldum. Onun uğruna çok acı çektim, o da bana çok çektirdi. Ondan bir adım olsun ayrılmadım... Sonra birden herşey dağılıverdi. O sırada, ilham gelmiş gibi konuşuyordum, ama çıkınca, kahkahalarla gülmeğe başladım. Buna inanır mısın? Evet, olduğu gibi söylüyorum. Alyoşa:

— Şimdi bile bunu neşeyle söylüyorsun, dedi. Bunu İvan'ın gerçekten neşelenmiş yüzüne dikkatle bakarak söylemişti :

— Canım, gerçekte onu hiç sevmediğimi nereden bilebilirdim? Ha... ha... ha!... Şimdi de sevmediğim anlaşıldı işte! Oysa o söylevimi verirken ne kadar hoşuma gidiyordu!

Hem, biliyor musun? Şu anda bile korkunç denecek kadar hoşuma gidiyor. Öyleyken, ondan uzaklaşmak ne kadar kolay oldu! Rol mu yapıyorum sanıyorsun?

— Hayır, yalnız, belki de o duyduğum şey, sevgi değildi!

İvan gülmeye başladı:

— Alyoşa, sen aşk konusunda düşünce yürütme! Senin için ayıp olur. Sahi sen, o sırada, tam o sırada odadan kaçtındı ya! Öyle davrandığın için seni öpmeyi bile unuttum... Bana neler neler çektirdi! Gerçekten kendi kendine acı çektiren birinin yanında vakit geçirmişim meğer! Ah o kendisini sevdiğimi, çok iyi bilirdi! Hem de kendisi Dimitriy'i değil, beni seviyordu...

İvan bunda neşe ile ısrar ediyordu :

— Dimitriy onun gözünde sadece kendi kendine işkence etmek için bir bahaneydi. Ona o sırada söylediğim herşey gerçekti. Burada isin en önemli noktası şu: Onun Dimitriy'e karsı hiç sevgi duymadığını, yalnız acı çektirdiği adamı, beni sevdiğini anlaması için belki on beş. yirmi yıl geçmesi gerekiyor. Hattâ belki bugünkü aldığı derse rağmen bunu hiçbir zaman da anlıyamıya-çaktır. Her neyse daha iyi oldu! Kalkıp bir daha dönmemek üzere yanından ayrıldım işte. Sırası gelmişken sorayım, kendisi nerede şimdi?

Ben gittikten sonra orada ne oldu?

Alyoşa ona Katerina İvanovna'nın isteri krizi geçirdiğini ve olup bitenleri anlattı: «Galiba şimdi kendinden geçmiş durumda, sayıklıyormuş» dedi.

— Peki, Hohlakova yalan söylemesin?

— Öyle sanıyorum ki, yalan söylemedi.

— Bu işin doğrusunu öğrenmeli. Hoş, hiç kimse hiçbir zaman isteriden ölmemiştir ya!

Varsın isteri geçirsin. Zaten Tanrı isteri denilen şeyi, kadına onun iyiliği

için göndermiştir. Artık oraya ayak basmam! Ne diye gene burnumu sokayım?

— Ama kısa bir süre önce, ona, onun seni hiçbir zaman sevmemiş olduğunu söyledin.

— Ben, bunu mahsus söyledim. Bir şampanya ısmarlayayım da, özgürlüğe kavuşmamız şerefine içelim Alyoşa! Ah, ne kadar sevindiğimi bir bilsen!

Alyoşa birden :

— Hayır, ağabey, içmeyelim daha iyi, dedi. Hem. nedense içimde bir hüzün var.

— Evet, çoktandır üzülüyorsun, bunu çoktandır seziyorum.

— Demek sen; kesin olarak yarın sabah gidiyorsun,, öyle mi?

— Sabah mı? Ben sabah demedim... Hoş, belki sabah da giderim ya. İnanır mısın?

Bugün burada, tek ihtiyarla başbaşa yememek için yalnız başıma yiyorum; bana o kadar iğrenç görünmeğe başladı. İmkân olsaydı yalnız ondan uzaklaşmak için çoktan giderdim.

Hem gidiyorum diye neden o kadar endişe duyuyorsun? Ben gidinceye kadar daha bol bol vaktimiz var. Sonsuzlu-ga dek vaktimiz var bizim! ölümsüzlüğe kadar!

— Madem yarın gidiyorsun, nasıl oluyor da ölümsüzlüğe kadar vaktimiz oluyor?...

İvan güldü:

— Benim gitmemle ikimizi ilgilendiren konu arasında bir ilişki var mı? Bu arada, ne olursa olsun bizi ilgilendiren şeyleri, buraya konuşmaya geldiğimiz şey-ieri konuşmaya vakit bulacağız ya? Neden bana hayretle bakıyorsun? Söyle: Burada neden bir araya geldik? Katerina İvanovna'ya karşı duyduğum aşktan, ihtiyardan ve Dimitriy'den söz etmek için mi? Yoksa Avrupa'dan, Rusya'da felâkete yönelen bu gidişten, ya -da imparator Napoleon'dan mı? Söyle, bunları konuşmak için mi geldik buraya?..

— Hayır, bunun için gelmedik.

— Demek ki, niçin geldiğimizi anlıyorsun. Başkalarını filânca konu ilgilendirebilir, bizleri, «ağzı süt kokan çocukları» ise, bambaşka şeyler ilgilendiriyor. Biz herşeyden önce ölümsüz sorunları çözmek ihtiyacını duyarız. Bizim baş derdimiz o! Şimdi bütün Rus gençliği yalnız ölümsüzlükle ilgili sorunlardan söz edip duruyor; hep bunları tartışıyor! Tam da tüm ihtiyarların, birden yalnız günlük sorunlarla uğraşmaya başladıkları bir sırada... Sen bu üç ay boyunca neden bana hep, birşeyler

bekliyormuş gibi baktın? Hep bana: »Sen bir şeye inanıyor musun, yoksa hiçbir şeye inanmıyor musun?» diye sormak için! Üç aydır bana yönelen tüm bakışlarınızın tek anlamı bu, Aleksey Fiyodoroviç! Öyle değil mi?

Alyoşa gülümsedi:

— Belki de öyle. Şu anda benimle alay etmiyorsun değil mi ağabey?.

— Sen alay ettiğimi mi, sanıyorsun? Yok canım, bana üç aydır böyle bir bekleyişle bakmış olan küçük kardeşimi gücendirmek istemem. Sen de bu konuyu söyle bir düşün Alyoşa: Ben de senin gibi küçücük bir çocuktan farksızım; yalnız rahip adayı değilim. Şimdiye kadar bizin: Rus çocukları neler yaparlardı? Yani bazıları nasıl vakit geçirirlerdi? örneğin; şu pis kokan

meyhaneyi ele alalım; diyelim ki, gençler burada bir araya gelip şu köşeye oturdular.

Daha önce ömürlerinde birbirlerini hiç tanımamış olan, meyhaneden çıkar çıkmaz da daha kırk yıl birbirlerini hiç aramıyacak olan bu gençler, burada ne gibi konuları tartışırlar dersin? Meyhanede boş bir dakikaları oldu mu? nelerden söz ederler?

Muhakkak ki, tüm evrenle ilgili konulardan. Başka türlü olamaz. «Tanrı var mı, yok mu, ölümsüzlük diye bir şey var mı?» Hep bunları konuşurlar! Tanrıya inanmıyanlara gelince, eh, onlar da sosyalizmden, anaşizmden, tüm insanlığı yeni bir düzene kavuşturmak için yapılacak değişikliklerden söz ederler. Oysa, bunların hepsi aynı kapıya çıkar.

Konuştukları hep aynı sorunlardır, yalnız sorunları ele alışları terstir, öbür uçtandır.

Çağımızda sayısız gençler, hem de en orijinal düşünceli gençlerimiz hep böyle yüzyıllar boyu ele alınmış sorunlardan söz eder 'dururlar, öyle değil mi?

— Evet, gerçek Ruslar için: «Tanrı var mı, ölümsüzlük var mı?» gibi sorular, daha doğrusu senin dediğin gibi tersinden, öbür ucundan ele alınmış sorular, tabiî ki en önemli sorunlardır. Zaten öyle olması gerekir.

Alyoşa bunu ağabeyine dudaklarında karşısındakini sanki sınamak istiyormuş gibi gülümseyişle bakarak söylemişti.

— Bak sana bir şey söyliyeyim, Alyoşa? Bir insanın Rus olması bazen hiç de akıllıca bir iş

değil; gelge-lelim, şimdi Rus delikanlılarının uğraştıkları işler, o kadar saçma ki!

Bundan saçması akla gelmez! öyleyken, ben bir Rus delikanlısını, Alyoşa adlı bir delikanlıyı çok, pek çok seviyorum!

Alyoşa birden güldü:

—- Sözünü ne de güzel bağladın?..

— Eh, söyle bakalım, nereden başlıyalım? Emret,

haydi Tanrıdan başlıyalım olmaz mı? Tanrı var mı? Bunu konuşalım ister misin, ha?..

Alyoşa, keskin bir bakışla ağabeyine baktı:

— Nereden istersen başla. Hattâ istersen «öbür uçtan» başlıyalım. Sen dün babamın yanında Tanrı yoktur dedin ya!

— Ben dün ihtiyarla yemek yerken öyle konuşarak mahsus seni kızdırdım, gözlerinin de nasıl parlamağa başladığını gördüm. Ama simdi seninle bu konuda tartışmaktan kaçınmam; hem de bunu çok ciddî söylüyorum. Seninle anlaşmak istiyorum; çünkü arkadaşlarım yok. Denemek istiyorum, arkadaş olmayı. Ama sana bir şey söyliyeyim,

-ben de Tanrı'ya inanıyorum!

İvan, bunu gülerek söylemişti:

— Bu beklenmedik bir şey olur, değil mi, ha?...

— Evet. Tabiî beklenmedik ter şey olur. Eğer şimdi benimle saka etmiyorsan.

— Şaka ediyormuşum! Dün de dedenin yanında iken şaka ettiğimi söylediler. Bak yavrum, on sekizinci yüzyılda ihtiyar bir günahkâr vardı: Şöyle bir lâf ortaya attı: «Eğer Tanrı olmasaydı, onu icat etmek gerekirdi» dedi. «S'il n'existait pas Dieu il faudrait l'in-vanter» ve garip olanı insanda hayranlık uyandıran, Tanrının gerçekten var olması değildir. Asıl hayranlık uyandıran şey, insan gibi acımak bilmeyen vahşi bir hayvanın içinde «Tanrının var olması zorunlu bir şeydir!» diye bir düşüncenin uyanmasıdır. Tanrı düşüncesi o derece kutsal, o derece insanı.duygulandıran, o derece derin ve insana onur kazandıran bir düşüncedir, iste! Bana gelince, ben çoktandır: «İnsan mı Tanrıyı yarattı, yoksa Tanrı mı insanı yarattı?» diye düşünmekten vazgeçtim! Artık bu konuda tüm çağdaş Rus gençlerinin ortaya attıkları düşünceleri eleştirecek değilim. Bütün bu düşünceler hep Avrupalıların teorilerinden çıkarılmıştır. Çünkü Avrupa'da daha teori olan

şey, Rus delikanlısının zihninde hemen kesin bir yargı olur. Hem de yalnız gençlerin gözünde öyle değildir, bazı profesörler için bile böyledir. Çünkü şimdi bizim Rus profesörleri ile o Rus gençlerinin arasında çoğu zaman hiç ayrıntı olmuyor. Onun için bütün bu teorileri bir tarafa bırakıyorum.

«Şimdi ikimizin amacı ne? Benim amacım ne kadar mümkünse o kadar çabuk, sana özümü, yani nasıl bir insan olduğumu, neye inandığımı, neye güvendiğimi anlatmaktır, öyle değil mi, söyle? Onun için sana şunu

bildiriyorum ki, Tanrılım varlığını düpedüz ve yapmacıksız kabul ediyorum. Yalnız şunu belirtmem gerekir: Eğer Tanrı gerçekten var ise ve dünyayı yaratmışsa, o halde hepimizin çok iyi bildiği gibi onu öklid geometrisine göre, insan aklını da ancak üç boyutu kavrayabilecek şekilde yaratmıştır. Bu arada bazı geometri bilginleri ve filozoflar ortaya çıktı. Üstelik bunların arasında çok değerli olanları vardır. Bunlar tüm evrenin, hattâ evreni de içine alan sonsuzluğun bile Öklid geometrisine göre yaratılmış olmasından şüphe ediyorlar. Hattâ, öklid'e göre dünyada hiçbir şart altında kesişmeyen, kesişmeleri imkânsız plan iki paralel çizginin belki de sonsuzluğun herhangi bir noktasında birleştiklerini, hayallerinden geçirmek cüretini gösteriyorlar.

' Ben şöyle bir yargıya vardım, yavrum: Madem benim böyle bir düşünceyi bile kavramağa gücüm yok, o halde Tanrıyı nasıl kavrıyabilirim? Boynumu eğerek Şunu açıklıyorum ki, böyle sorunları çözmek için gere-ien yeteneklerden hiçbirine sahip değilim! Benim ak-lım, Öklid prensiplerine göre işleyen, yani yalnız bu dünyayı kavrayabilecek bir akıldır. Böyle olunca, nasıl olur da bu dünya ile ilgisi olmayan bir konuda karar verebilirim? Sana da öğüdüm bunu hiçbir zaman düşünmemektir, dostum Alyoşa! Hele Tanrı'yı «Tanrı var mı? Yok mu?» sorusunu hiçbir zaman aklına getirme!

Bütün bu sorular üç boyutlu düşünceye sahjp bir

aklın hiçbir zaman kavrıyamıyacağı şeylerdir.

«Bu bakımdan Tanrının varlığını kabul ediyorum. Hem de bunu seve seve kabul etmekten başka, «O» nün hikmetine, «O» nün bizim hiçbir zaman bilemiyeceği-miz bir amacı güttüğüne, hayatın belirli bir düzen içinde olduğuna, bir anlam taşıdığına, günün birinde de güya hepimizin birleşeceği kusursuz düzene, bütün evrenin yöneldiği «kelâm»

a, daha doğrusu «Tanrının kendisi» olan «Kelâm» a ve benzerleri olan herşeye, her şeye, hattâ sonsuzluğa bile inanıyorum!... Bu konuda birçok sözler söylenmiştir. Artık bana öyle geliyor ki, iyi bir yoldayım değil mi?..

«Öyleyken bütün bunların sonucunu düşündüğüm vakit, Tanrı'ya bağlı olan bu dünyayı kabul edemiyorum. Hem de varlığını bildiğim halde, yani böyle bir dünyanın nasıl var olabileceğine bir türlü inanamıyorum. Kabul edemediğim şey, Tann'nın kendisi değil, bunu anla! Ben yalnız «O» nün yarattığı dünya'yi kabul edemiyorum, onu bir türlü benimsemeğe razı olamıyorum! Ne demek istediğimi açıklıyayım: Mini mini bir çocuk gibi içtenlikle ve kesin olarak inanıyorum ki, tüm acılar günün birinde dinecek, insanlığın içinde yaşadıkları tüm zıtlıkların gurur yaralıyan gülünçlüğü basit bir serap gibi siliniverecek ve tüm ayrılıklar bu atom kadar küçük, güçsüz ve Öklid prensiplerine göre yaratılmış aklımızın çirkin bir uydurması olarak yok olacak, inanıyorum ki en sonunda, dünya sona erdiği, herşeyin o kusursuz düzene karışmış bir bütün olacağı anda, öylesine değerli bir şey olacak ki, meydana gelen bu değerli şey tüm yürekleri dolduracak, tüm nefretlerin söndürülmesine, insanların yaptıkları tüm

kötülüklerin, döktükleri kanların bağışlanmasına yetecektir. O zaman insanların yaptıkları hersey bağışlanacak, hoş

görülecek ve başlarından geçen her şeyi hoş karşılamak mümkün olacaktır. Varsın öyle olsun!... Varsın bu söylediklerimin hepsi gerçekten meydana gelsin ve o de-diğim değerli varlık karşımıza çıksın, öyle de olsa ben. gene de bunu kabul etmiyorum, etmek de istemiyorum

«Diyelim ki, paralel çizgiler bir noktada birleştiler, diyelim ki bunu ben de kendi gözümle gördüm; öyleyken, bunu kendi gözümle gördüğüm halde, sadece «birleştiklerini gördüm.» derim de ama gene de, gerçekten öyle olduğunu kabul edemem. İşte, benim anlatmak istediğim bu, Alyoşa!... Benim tezim budur! Artık bunu sana ciddî söylüyorum.

Seninle yaptığımız bu konuşmaya mümkün olduğu kadar saçma başladım, ama sonunda işte bu açıklamaya dek götürdüm. Çünkü biliyorum ki, senin için gerekli olan budur.

Senin bilmek istediğin Tann'nın varolup olmadığı değildir. Senin için yalnız sevgili ağabeyinin hangi duygular içinde yaşadığını öğrenmek gerekliydi. Ben de bunu söyledim işte...

İvan, uzun söylevini birden bambaşka ve beklenmedik bir heyecanla sona erdirmişti.

Alyoşa ona düşünceli düşünceli bakarak:

— Peki neden bu konuşmaya «mümkün olduğu kadar saçma başladın? diye sordu.

— Çok basit; çünkü hersey den önce Ruslara öyle yakışır da ondan: Rusların bu konularda yaptıkları tüm tartışmalar saçma bir şekilde yürütülür; daha saçması olamaz, ikincisi; bu konuda ne kadar aptalca söz edilirse, iş o kadar çabuk sonuca varır. Ne kadar aptalca konuşulsa sözler o kadar açık anlaşılır. Aptallık derinlikten yoksundur, aptalın kurnazlığı yoktur. Zekâ, ise kıvrılıp bükülür, saklanır. Akıl sinsidir, Aptallık ise dosdoğrudur, dürüsttür. Bu konudaki düşüncelerimi umutsuzluğa kapılıncaya kadar götürdüm. Şimdi bu umutsuzluğumu ne kadar saçma sözlerle ortaya koyarsam, o kadar çıkarıma uygun olur.

Alyoşa :

— Bana «Tann'nın yarattığı dünyayı neden kabul etmediğini» açıklar mısın? diye sordu.

— Tabiî açıklarım, sır değil ki bu! Zaten sözlerimi bu konuya doğru götürüyorum. Sevgili kardesciğim benim' Şunu anla ki ben seni doğru yoldan ayırmak istemiyorum, seni desteğinden yoksun bırakmaya niyetim yok. Belki de senden güç kazanarak kendimi günahtan kurtarmak istiyorum.

İvan bunu söylerken birden küçük, uysal bir çocuk gibi gülümsedi. Alyoşa o zamana kadar İvan'ın dudaklarında böyle bir gülümseyişi hiç görmemişti.

IV

İSYAN

îvan, söze başlıyarak :

— Sana birşey açıklayayım mı? dedi. Hep şunu düşünürüm: İnsan yakınlarını nasıl sevebilir? Bunu hiçbir zaman anlayamamışımdır. Bence insanın yakınlarını bile sevmesine imkân yoktur! Kaldı ki, uzak ahbaplarım! Bir yerde okumuştum, «Merhametli İyoann» a, (kendisi bir veliydi) aç ve soğuktan neredeyse donmak üzere olan biri gelmiş, kendisini ısıtması için yalvarmış. O zaman «Merhametli İyoann,» onunla birlikte yatağa yatmış, bilmem hangi korkunç hastalıktan ötürü iltihaplı ve pis kokan ağzına kendi ağzını dayayarak ona hava vermeğe başlamış. Ama ben şuna kesin olarak inanıyorum ki, o bunu, kendi kendine çile çektirmek isteği ile, yapmacık bir kendi kendine çile çektir-mek isteğinden, görevin emrettiği ısmarlama bir sevgiden, üzerine yüklendiği sorumluluktan ötürü yapmıştır. Bir insanın sevilebilmesi için, gizlenmesi gerekir, bir parçacık yüzünü gösterdi mi, sevgi hemen yok olur.

Alyoşa:

— Zosima dede de bunu birkaç defa söylemiştir,

dedi. O da derdi ki, insanın yüzü sevgide daha tecrübesiz olan birçok kişilerin sevgi duymalarına engel olur. Ama insanlar daha pek çok ve çeşit çeşit sevgiler duyarlar. Hattâ İsa'nın duyduğu sevgiye benzer bir sevgi vardır, bunu iyice biliyorum...

— Hele böyle bir sevgiyi daha kavrayacak, anlayacak durumda bile değilim. Benim durumumda olan daha sayısız insanlar vardır. Asıl düşünülecek şey şu: insanların sevgiyi duyamarnalarının nedeni kötü karakterlerinden mi ileri geliyor? Yoksa doğuştan mı öyle yaratılmışlardır? Bence İsa'nın insanlara karşı duyduğu sevgi gibi bir duygu, dünyada varolması imkânsız bir mucizedir. Yalnız doğru söylemek gerekirse, İsa Tanrı'ydı. Ama biz Tanrı değiliz ki. Diyelim ki, örneğin ben acıyı derinden yasayabilen bir insanım, öyleyken, bir başkası hiçbir zaman benim ne derecede acı çektiğimi anlayamaz. Çünkü o benden ayrı bir insandır, başka bir varlıktır. Üstelik bir insan başkasının büyük acı çeken bir varlık olduğunu çok nadir kabul eder. (Sanki bu bir rütbeymiş gibi) Ama bunu neden kabul etmez? Ne dersin ha? Söyliyeyim; çünkü örneğin: Belki tenim kötü kokuyor, belki yüzümde budalaca bir anlam var, ya da belki bir vakitler ayağına basmışımdır da ondan...

«Bundan başka acılar arasında ayrılık vardır. Velinimetim olan biri, beni küçük düşüren, beni alçaltan bir acıyı örneğin, açlık gibi bir şeyi çekmemi rahatça kabul eder. Ama acının çeşidi biraz daha yüksek olsun, örneğin; bir

ideal için acı çekmek söz konusu olsun, ay-nı insan, böyle bir çileyi çekebileceğimi çok nadir zamanlarda kabul eder. Çünkü bundan söz edilince, bir de bakar ki, benim yüzüm hiç te herhangi ideal için acı Çeken bir insanın yüzüne benzemiyor. İşte o zaman he-bana iyilik etmekten vazgeçer; hem bu hiç de Karamazov Kardeşler II — F: 4

kötü yürekli olmasından ileri gelmez. Fakirler, özellikle soylu fakirler hiçbir vakit dışarıya çıkıp kendilerini başkalarına göstermemelidirler, sadakayı gazetelere ilân vererek istemelidirler, insan kendi cinsinden olanları plâtonik olarak sevebilir, hattâ bazan uzaktan bile sevmesi mümkündür ama yakından hiçbir zaman sevemez.

«Eğer fakirler sahnede, örneğin; balede lime lime olmuş ipekler ve danteller içinde gelip zarif bir tavırla oynıya oynıya sadaka isteselerdi, eh, belki o zaman onlara bakmaktan gözler rahatsız olmazdı. Zevkle seyretmek mümkün olurdu onları! Ama gene de sevgi duyulmazdı. Herneyse, bu konuda yeter derecede konuştum. Benim istediğim sadece, seni kendi bulunduğum noktaya getirmekti. Genel olarak tüm insanlığın çektiği acılardan söz etmek istiyordum. Ama en iyisi yalnız çocukların çektikleri acı üzerinde duralım.

Böylece ileri süreceğim delillerin sayısı belki on kat azalır. Yalnız çocuklardan söz edelim daha iyi olur. Tabiî bu, hiç de benim çıkarıma olmaz. Çünkü insan çocukları yakından da, hattâ pis olanlarını bile, hattâ yüzleri çirkin olanlarını bile sevebilir. Hoş, bana öyle geliyor ki, çocukların yüzü hiçbir vakit çirkin olmaz, ikincisi, büyüklerden söz etmek istemiyorum; onlar iğrenç varlıklardır. Sevilecek varlıklar değildirler, üstelik cezalandırılmış barlıklardır. Çünkü cennette ki elmayı yediler, böylece iyilikle kötülüğün ne olduğunu kavradılar, «Birer Tanrı gibi» oldular. Şimdi de o elmayı yemeğe devam ediyorlar.

«Ama küçük çocuklar hiçbir şey yememişlerdir. BU bakımdan daha hiçbir suçları yoktur.

Sen çocukları se- I ver misin Alyoşa? Biliyorum ki, seviyorsun. Onun için neden şimdi yalnız onlardan söz etmek istediğimi anlarsın. Madem onlar da müthiş acılar çekiyorlar; demek ki, çektikleri bu acılar babalarının yüzünden başlarına gelmiştir. Yani çocuklar elmayı yemiş olan babalarının işledikleri günahın cezasını çekiyorlar. Ama bu başka-KARAMAZOV KARDEŞLER 51

bir dünyada yürütülecek bir düşüncedir; burada, bizim dünyamızda böyle bir düşünce şekli insan yüreğinin kabul edemiyeceği, anlaşılmaz bir şeydir. Suçsuz bir varlığın başkası için acı çekmesi doğru olmaz. Hele çocuk gibi henüz hiçbir günah işlememiş olan bir varlığa böyle bir şey reva görülmemeli!-Bu dediğime hayret edeceksin Alyoşa, ben de çocukları pek

çok severim. Hem bak bir şey söyliyeyim mi sana? Karamazov'lar gibi acımak bilmez, şehvete düşkün, cinsel zevklerden baş-ka bir şey düşünmeyen insanlar bile bazen çocukları çok severler. Çocuklar daha küçükken, örneğin yedi yaşına kadar, insanlardan bambaşkadırlar; bir çocuk san-ki büyüklerden apayrı bir varlıktır, sanki bambaşka bir şekilde yaratılmıştır. Bir vakitler hapse düşen bir haydut tanımıştım: Bu adamın haydutluk ederken, geceleri soygun yapmak için girdiği evlerde, bazen tüm aileleri işkence ederek yok ettiği, bu arada birkaç ço-cuğu da öldürdüğü olurmuş. Ama cezaevinde iken çocuklara karşı şaşılacak kadar sevgi gösterirdi. Hücresinde bütün vaktini cezaevinin bahçesinde oynayan çocukları seyretmekle geçirirdi. Bir küçük çocuğu penceresinin altına gelmeye alıştırmıştı, çocuk da onunla Çok iyi arkadaş olmuştu...

Bütün bunları niçin söylüyorum biliyor musun, Alyoşa? Başımda tuhaf bir ağrı içimde de hüzün var. Alyoşa endişeyle :

— Tuhaf bir tavırla konuşuyorsun, dedi. Bir çıl-Einlığa kapılmış gibisin, tvan Piyodoroviç kardeşini hiç dinlemiyormuş gibi :

— Söz arasında şunu da söyliyeyim: Geçenlerde Moskova'da bir Bulgar bana Bulgaristan'daki yabancı yöneticilerin İslav'lar başkaldırır diye korkarak, herke-se rastgele zulmettiklerini, etrafı yakıp yıktıklarını, asıp

Atiklerini, mahkûmları kulaklarından duvarlara çi-^ediklerini, onları böylece çivili olarak sabaha kadar

beklettiklerini, sonra da astıklarını ve daha akla hayale gelmeyecek bir sürü şeyler yaptıklarını anlattı. Gerçekten de bazen insanların katı yürekliliğinden söz ederken

«Vahşi bir hayvan gibi» denilir. Ama bunu söylemekle vahşi hayvanlara karşı büyük bir haksızlık edilmiş olur. Vahşi bir hayvan, hiçbir zaman insan kadar katı yürekli, onun kadar işkencede ince bir sanat göstererek, onun kadar ustaca kötülük edemez. Kaplan sadece dişleriyle kemirir, parçalar, onun bildiği tek şey budur, insanları kulaklarından duvara çakmayı, böylece sabaha kadar bekletmeyi akıl edemez, elinde olsaydı bile bunu yapamazdı. O Bulgaristandakiler lâf arasında, çocuklara da işkence ederek bir şehvet zevki duyuyorlarmış: Kılıçla çocukları ana rahminden almaktan başlıyarak memedeki çocukları havaya fırlatıp onları analarının gözleri önünde süngülemeye kadar herşeyi yapmışlar. Ama asıl zevki çocuklara analarının gözü önünde işkence etmekmiş. Bak, sana beni çok ilgilendiren bir sahne anlatayım. Hayalinde canlandır bakalım: Daha memede olan bir çocuk,

elleri tiril tiril titreyen annesinin kucağında. Etraflarını içeriye giren yabancılar almış. Akıllarına çok eğlenceli bir şey gelmiş. Çocuğu okşuyorlar, onu güldürmek için kahkahalar atıyorlar, sonunda çocuk gülmeğe başlıyor. İşte o sırada, adamlardan biri tabancayı çocuğa doğru tutuyor; bebeğin yüzüne dört karış mesafeden nişan alıyor. Çocuk sevinçle kahkahalar atıyor, küçük ellerini tabancayı tutmak için uzatıyor, işte o zaman o büyük sanatçı tetiği çekip tam yüzüne ateş ederek çocuğun başını parçalayıveriyor... Şimdi söyle, bu işte, ince bir sanat yok mu, yani?... Alyoşa :

— Ağabey, sen bunları ne diye anlatıyorsun? diye

sordu.

— Düşünüyorum ki, eğer şeytan yoksa ve yok ol' duğuna göre onu insan yaratmışsa, o halde

onu kendine benzer olarak, kendisini örnek alarak yaratmıştır.

— O halde Tanrıyı da öyle yaratmıştır. İvan güldü:

— Şaşılacak şeydir, sözleri Hamlet'teki Polonyus gibi nasıl tersine çevirebiliyorsun?

Tam da beni söz üzerinde yakaladın; olsun! Buna memnun oldum, eğer insan Tanrı'yı kendini örnek alarak icat ettiyse, amma da iyi bir Tanrı yaratmış! Demin bütün bunları niçin anlattığımı sordun: Bak söyliyeyim, ben bazı olaylara meraklıyım, onlan topluyorum. İnanır mısın? Gazetelerden okuduğum hikâyelerden, nereden olursa olsun, bazı fıkracıkları çıkarıp biriktiririm. Elimde şimdiden güzel bir kolleksiyon var. Tabiî Türkler de bu koleksiyona girdiler. Şimdiye dek, anlattıklarım yep yabancı. Ama elimde bizimkiler için de birçok hikâyecikler var, hem de Türk'lerinkini gölgede bırakacak cinsten. Biliyor musun? Bizde daha çok revaçta olan dayaktır. Daha çok değnek ve kırbaç kullanırız biz. Bu bizim millî töremiz; bizde insanları kulaklarından duvara çivilemek, kimsenin aklına gelmez. Ne de olsa Avrupalıyız biz! Ama değnek, ama kırbaç, bunlar artık bizim öz âdetlerimiz ve bunları bizim elimizden artık kimse alamaz. Avrupa'da artık falaka cezası hiç yokmuş. Avru-pa'lılar daha temiz yürekli mi oldular, yoksa öyle kanunlar mı kondu? Nedir?... Yalnız artık bir insanın başka bir insanı kırbaçlaması yasakmış. Ama onun yerine kendilerini memnun etmek için başka bir şey, bizdeki gibi millî bir şey bulmuşlar. Hem de bu bulduktan o kadar millî o kadar onlara özgü bir şey ki, bizde uygulanması hemen hemen imkânsız. Hoş, galiba özel-bizde yüksek sosyetede dinî akımlar başladığın-jan beri bu iş, bize de aşılanıyor ya!...

«Elimde çok güzel bir broşürcük var, Fransızcadan iş. Çok kısa bir süre önce, belki de beş

yıl kadar r, Cenevre'de bir canavarı, bir katili, Rişar adında54

KARAMAZOV KARDEŞLER

birini galiba yirmi üç yaşında bir genci idam etmişler. O genç yaptıklarına pişman olmuş

ve tam giyotinin altına yatacağı sırada Hıristiyanlığı kabul etmiş. Bu Ri-şar birilerinin meşru olmayan çocuğuymuş. Kendisi daha altı yaşlarında bir çocukken anası babası dağda ya-şıyan, İsviçreli çobanlara hediye etmişler onu. Bunlar da onu işte kullanmak için yetiştirmişler. Çocuk onların yanında yabanî bir hayvan yavrusu gibi büyümüş. Ona hiçbir şeyi öğretmemişler. Aksine çocuğu daha yedi yaşında iken yağmurda, soğukta, hemen hemen çıplak bir halde, hem de ona neredeyse yiyecek bile vermeden sürüyü otlatmaya gönderirlermiş. Tabiî, bunu yaparken de aralarından hiçbiri en küçük pişmanlık duymamış. Aksine hepsi onun üzerinde kendilerini tam bir hak sahibi sayarlarmış. Çünkü Rişar onlara bir eşya gibi hediye edilmiş. Bu yüzden kendileri ona yiyecek vermeyi bile gerekli bulmuyorlarmış.

«Rişar'ın kendisi bile, o yıllarda tıpkı İncil'deki o «yolunu şaşırmış oğul» gibi olduğunu, satılmak için yetiştirilen ve besiye çekilen domuzlara verilen yemden olsun yemeyi çok istediğini, ama kendisine bunu bile çok gördüklerini, domuzlardan yem çaldığı vakit onu dövdüklerini, bütün çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını böyle geçirdiğini, büyüyüp kuvvetlendikten sonra da gidip hırsızlık etmeye başladığını açıklıyor...

«Yabanî adam Cenevre'de gündelik işler yaparak ekmek parası kazanmaya, kazandığını içkiye vermeye başlamış. Hayvan gibi yaşıyormuş. Sonunda da bir ihtiyarı öldürüp onu soymuş. Kendisini yakalamışlar, mahkemeye vermişler ve idama, mahkûm etmişler.

Oralarda bu gibi konularda aşırı duygululuk göstermezler. İşte cezaevinde Rişar'ın etrafını papazlar, çeşitli hıris-tiyan tarikatlerinde bulunan kişiler, hayır sever hanımefendiler sarmışlar. Cezaevinde ona okuma yazma öğretmişler, incil'i anlatmaya başlamışlar, öğütler vermişler, gene adamı dine inandırmaya çalışmışlar, baş-

lu yapmışlar, yoğurmuşlar, zorlamışlar. Sonunda genç adam merasimle cinayeti kendi eliyle işlediğini itiraf etmiş, mahkeme heyetine kendisinin bir canavar olduğunu, ama en sonunda üstün bir şeye lâyık görüldüğünü, Tanrı'nın nuruna kavuştuğunu ve Tanrı'nın kendisini kutsal mutluluğa eriştirdiğini yazmış. O zaman Cenevre'de herkes heyecana kapılmış, Cenevre'deki bütün hayır sever ve iyilik sever çevreler heyecanlanmışlar, kentte ne kadar üstün ve iyi terbiye görmüş insan varsa, hepsi cezaevine onu görmeğe koşmuşlar; Rişar'ı kucaklıyor, öpüyor: «Sen bizim kardeşimizsin, sen kutsal mutluluğa erdin!» diyorlarmış, Rişar'ın kendisi de duygulanarak sadece ağlıyor: «Evet, üzerime Tanrı'nın nurlu ışıkları geldi,

kutsal mutluluğa erdim! Tüm çocukluğum ve ilk gençliğim domuzların yemini çalabildiğim zaman sevinmekle geçti. Şimdi ise kutsal mutluluğa erdim, içimde Tanrı'ya inanç duyarak ölüyorum,» diyormuş. «Evet, evet, Rişar... Tanrıya inanarak, yüreğinde inançla ölmelisin. Sen başkasının kanına elini buladın, ama Tanrıya inanç duyarak ölmelisin! Gerçi domuzların yemlerini çaldığın ve bu yüzden dayak yediğin vakitler, Tanrı'yı bilmemen senin suçun değil, (bunu yapmakla çok kötü bir şey yapıyordun, çünkü hırsızlık etmek yasak olan bir şeydir.) Şimdi ise başkasının kanına girdin, bu yüzden ölmelisin.» diyorlarmış. Böylece son gün gelip çatmış. Artık gücünü yitirmiş olan Rişar ağlıyor, yalnız durup durup: «Bu benim en güzel günüm, artık Tanrıya kavuşuyorum!» diye «söyleniyormuş.

«Papazlar, yargıçlar ve yardımsever hanımefendiler: «Evet, bu senin en mutlu günündür, çünkü artık Tanrı'ya kavuşacaksın,» diyorlarmış. Bütün bu kişiler, Rişar'ın giyotine götürüldüğü «utanç ara bası» nın peşinden giyotinin kurulduğu yere gidiyorlarmış, kimi Babayla, kimi yaya olarak. Böylece, idam sahasının bulunduğu yere varmışlar. Rişar'a:

«öl, biricik kardeşi-

miz bizim! İnançlı olarak öl! Çünkü sen kutsal mutluluğa erdin!» diye bağırıyorlarmış.

Sonra «kardeş» leri-nin öpücüklere boğduğu «Rişar» ı sehpaya çıkarmışlar, giyotinin altına sokmuşlar, kutsal mutluluğa erdi diye kardeşçe başını uçuruvermişler. Tam anlamıyla özel bir metod!

«Bu broşürcük yüksek sosyetede bulunan bazı Lü-terci yardımseverler tarafından Rusça'ya çevrilmiş, Rus milletinin kültürünü yükseltmek için başka gazeteler ve bedava olarak dağıtılan yayınlarla birlikte dağıtılmış. Rişar'a yapılan şakanın asıl güzel yönü, millî olmasıdır. Bizde ise, gerçi bir adam. bize kardeş oldu, kutsal mutluluğa erdi, diye başını koparmak saçına birşey oluyor, ama bizim de kendimize göre pek de bundan aşağı kalmayan şeylerimiz vardır. Bizde insanları babadan kalma, doğrudan doğruya uyguladığımız, aynı zamanda büyük bir yakınlığa dayanan, dayakla öldürme zevki vardır.

Nekrasov, şiirlerinden birinde, bir mujiğin atını kırbaçla, gözlerine vura vura nasıl dövdüğünü anlatır: «Sevgi dolu gözlerine vuruyordu» der. Bu gibi şeyleri kimler görmedi ki! İşte bu, tam Ruslara göre bir iş. Nekrasov, gücü yetmeyen zavallı atın, üzerine fazla yük yüklendiği için, yükü ile birlikte çamura saplandığını ve bir türlü çamurdan kurtulamadığını anlatır.

Mujik vurur kırbacı hayvana, kendinden geçmiş gibi vurur!

Sonunda, artık ne yaptığını bilmeden, kendini dayak atma sarhoşluğuna kaptırarak, hayvana öldüresiye vurur, indirdiği vuruşların sayısını şaşırmıştır artık. «Gücün yetmese de çek yükü! Geber ama çek!" Zavallı at, bütün gücü ile çırpınıp durur. İşte o zaman adam, kendini savunamayan hayvanın o ağlayan «sevgi dolu» gözlerine indirmeğe baslar kırbacı! Hayvan can havli ile atılır, kendini de yükü de çamurdan kurtarır, titreyerek, sanki hiç soluk almıyormus. bir tuhaf, zıplaya zıplaya yürüyormuş gibi, tabiî olmayan ve utanç uyandıran adımlarla yola koyulur. Nekrasov'un

bunu müthiş bir anlatışı vardır!

«Ama ne olursa olsun, o sadece bir attır. Tanrı atları zaten insanlara onlara kırbaç atsınlar diye vermiştir. Tatarlar bunu bize böylece öğretmiş, unutmayalım diye de. anı olarak kırbacı hediye etmişlerdir. Oysa kırbaçla insanlar da dövülebilir. İşte, aydın, tahsil görmüş bir beyefendi ile eşi olan hanımefendi kendi kızlarını, yedi yaşlarında bir küçük çocuğu, kızılcık sopası ile dövmüşler. Bu olay notlarımda tüm ayrıntıları ile yazılıdır. Peder bey, dalın üstünde budak var diye seviniyor, «daha iyi gömülür deriye»

diyormuş, kendi kızını böyle «sopayı derisine göme göme» dövmeye başlamış. Bence böyle dayak atmaktan hoşlanan insanlar vardır, bunu kesin olarak biliyorum: Bunlar her vuruşta daha çok heyecan duyarlar, o kadar ki, bir şehvet zevki, evet, tam anlamıyla bir cinsel zevk duymağa başlarlar. Her vuruşta gittikçe daha çok, daha çok artan, gittikçe şiddetlenen bir zevk. Basarlar dayağı, bir dakika geçer, döverler, beş dakika geçer dövmeye devam ederler, on dakika döverler, hırslarını alamaz daha çok, daha şiddetli, vuruşları daha sık indirerek öldüresiye döverler. Çocuk bağırır, en sonunda yavrucak bağıramıyacak duruma gelir. Nefes nefese boğulacak gibi, yalnız «Baba, baba, babacığım, babacığım!...» diye yalvarır. İş hangi Allahın belâsı ayıp tesadüfle bilinmez, mahkemeye kadar gider. Avukat tutulur, Rus halkı avukata çoktandır kendine göre bir ad bulmuş: «Abluka t dediğin kiralanmış vicdandır!» der.

«Avukat müvekkilini savunmak için bağırır çağırır: BU iş basit bir şey, efendim! Sadece aileyi ilgilendiren, olağan şeylerden biridir bu. Ne var yani? Bir baba kızını dövmüş.

Günümüzde ne utanılacak bir şey-ki, böyle bir is mahkemeye kadar gelmiş!» önce-işin doğruluğuna inandırılmış jüri üyeleri salondan uzaklaşıp, sonra beraat kararı vererek çıkarlar. Halk eden kişi beraat etti diye sevinçten çığlık çığ-58

KARAMAZOV KARDEŞLER

lığa bağırışır. A... a... ah! Orada ben olmalıydım ki, o işkence edene göz dağı olsun diye adamakıllı bir ceza verilmesini teklif ederek suratlarına karşı bağırayım! Senin anlıyacağın, topladıklarım hep bunun gibi «güzel!» sahneler.

«Ama çocuklarla ilgili daha da güzel şeyler bilirim. Rus çocuklarıyla ilgili nice hikâyeler topladım, Alyoşa. Küçücük bir kızcağıza, beş yaşında bir mini miniye karşı, annesi babası nefret duymaya başlamış. Annesi babası için «saygı değer bir memur ailesi. Tahsilli, iyi yetişmiş insanlar,» deniliyor. Bak, bir kez daha, kesin olarak şunu ileri sürüyorum ki, insanlar arasında birçoklarının özel bir eğilimi vardır: Bu da çocuklara işkence etmekten hoşlanmadır. Bunlar yalnız çocuklara işkence ederler ise, bu çocuklara işkence etmekten zevk. alan bu adamlar, insanlık dediğimiz tümde bulunan başka varlıklara karşı çok iyi, hattâ şefkat göstererek, tahsilli ve insansever Avrupalılara yakışır gibi davranırlar. Oysa çocuklara işkence etmekten çok zevklenirler. Bu anlamda, çocukları kendilerine o zevki veriyorlar diye çok severler. İşkenceye meraklı insanları asıl tahrik eden şey, o küçük varlıkların kendilerini savunmak imkânından yoksun bulunmaları, gidecek yerleri ve başvuracak kimseleri olmayan bu yavrucakların melek kadar saf olmalarıdır. İşkence edenin damarlarındaki kanı tutuşturan işte budur. Her insanda muhakkak bir canavar gizlenir, her insanın içinde bir canavar vardır. Bu canavar çürümüş bir vücuttan, işkence edilen kurbanın attığı çığlıkları duyunca gittikçe alevlenen bir şehvetten doğar.

Ahlâksızlığın, bulaşıcı hastalıkların, negrisin, hasta böbreklerin ve daha birçok nedenlerin yarattığı, zincirlerinden boşanmış bir canavardır bu.

«O zavallı beş yaşındaki kızcağıza, o tahsil görmüş ana babası akla hayale gelebilecek her çeşit işkenceleri yapıyorlarmış. Onu dövüyor, kırbaçlıyor, tekmeliyorlar-mış. Kendileri de nedenini bilmeden çocuğun tüm vücudunu mosmor etmişler; sonunda işkencenin en incesini bulmuşlar: Soğukta, ayazda, çocuğu «geceleri çişi geldiğini, söylemiyor» diye helaya kilitliyor, bütün gece onu orada tutuyorlarmış. (Sanki beş

yaşında bir çocuk, melek gibi, yatağında mışıl mışıl uyurken, daha o çağda gece helaya gitmek istediğini haber vermeyi öğrenebilirmiş gibi) Bu kabahati yüzünden çocuğun yüzüne pisliğini sürüyor, onu kendi pisliğini yemeğe zorluyorlarmış. Hem de bunu anası, öz anası zorla yaptırıyormuş!... Üstelik o ana geceleri helaya kilitli olan zavallı yavrucağın iniltileri etrafı çınlatırken uyuyabi-liyormuş! Sen anlıyor musun bu saçmalığı? Mini mini bir varlık, daha başına gelenlerin ne olduğunu kavra-yamayacak çağda küçücük bir varlık, o ayak yolunda, karanlıkta, soğukta küçücük yumruğunu acıdan neredeyse parçalanacak gibi olan göğsüne indiriyor ve kin nedir bilmeyen göz yaşlarını dökerek

«Allah baba» kendisini savunsun diye yalvarıyor! Sen bu saçmalığı anlıyabiliyor musun?

Dostum, kardeşim, kendisini Tanrıya adamış, nefsini yenmiş, rahip adayım benim, bu saçmalığın neye yaradığını, böyle bir şeyin hangi amaca hizmet

ettiğini anlayabiliyor musun? Oysa, diyorlar ki: «Bu saçmalık olmasaydı, insanın dünyada yaşaması imkânsız olurdu,» Çünkü o zaman insan kötülüğün de, iyiliğin de ne olduğunu kavrıyamazmış.

Peki ama o Allanın belâsı iyilik ile kötülük insana bu kadar pahalıya mal olduktan sonra, onu öğrenmek neden gerekli oluyor? «Allah babaya» yalvaran o çocu-pn göz yaşlarına bütün bilinç dünyası feda olsun! Arık büyüklerden söz etmiyorum, onlar zaten cennette-ki elmayı yemişler, bu yüzden ne halleri varsa görsün-ler hepsinin Allah belâsını versin!

Gelgelelim bunlara ne Diyeceğiz? Görüyorum ki, seni üzdüm Alyoşa, rahat-sız olmuş

gibisin. İstersen devam etmiyeyim. Alyoşa :60

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Olsun! Ben de üzülmek istiyorum, diye mırıldandı.

— Bir şey daha, yalnız bir sahne daha anlatayım sana. Bunu meraklı bir şey olduğu, çok karakteristik bir yönü bulunduğu için anlatacağım. Hem bunu biraz. önce bizim eski dergilerden birinin toplandığı ciltte okudum. «Arşiv» dergisinde miydi, yoksa «Eski günler» dergisinde mi, bunu araştırmalı, nerede okuduğumu bile unuttum. Olay, kölelik çağının en kötü zamanında olmuş. Daha yüzyılın başlangıcında. Çok şükür, geçti o günler! Yaşasın, Halkımızın Kurtarıcısı...

«O zamanlar, yani bu yüzyılın başında bir general varmış, bu generalin büyüklerle ilişkileri olduğu gibi kendisi de çok zengin bir toprak sahibiymiş, ama öyle toprak sahiplerinden biriymiş ki! (doğrusunu söylemek gerekirse, o zamanlarda bile bu tip toprak sahipleri çok azmış) Bunlar hizmet süreleri sona erip de emekliye ayrıldıkları vakit, neredeyse kendi adamlarının hayatı üzerinde de, ölümü üzerinde de söz sahibi olmak hakkını kazandıklarına kesin olarak inanırlar-mış. O zamanlar böyleleri varmış.

«îşte bu general iki biri canlık çiftliğinde yaşıyor, herkese yukarıdan bakıyor, daha aşağı bir düzeyde olan komşularına, sanki onlar yanaşmaları, ya da kendi soytarılarıymış gibi davranıyormuş. Tavlasında yüzlerce köpek ve hemen hemen yüz kadar köpek bakıcısı varmış. Hepsi de üniformalı, hepsi de atlıymış. Bir gün çiftlikte çalışanlardan birinin oğlu senin anlıyacağın, küçük bir çocuk, ancak sekiz yaşında bir oğlan, her nasılsa oynarken bir taş fırlatmış ve generalin en çok sevdiği cins bir av köpeğini bacağından yaralamış.

General: «En çok sevdiğim köpeğim neden topallamaya başladı» diye

sormuş. Kendisine:

«İste şu çocuk köpeğı-,nize taş attı, onu ayağından yaraladı,» diye bildirmiş' ler. General çocuğu tepeden tırnağa süzmüş; «Ya! Demek sensin- bunu yapan?» demiş. «Yakalayın şunu!

Çocuğu yakalamışlar, annesinden zorla kopararak alıp götürmüşler. Çocuk, bütün geceyi hapis odasında geçirmiş. Ertesi sabah gün doğarken, general tam bir av giyimi içinde ava çıkmış. Atına binmiş, etrafında beslemeleri, köpekleri, köpek bakıcıları ve av kovalayıcı-

ları varmış. Hepsi de at üstündeymiş. Etraflarına da çiftlikte çalışanları toplamışlar: Bu iş

onlara ders olsun diye. En önde de suçlu çocuğun annesi duruyormuş. Hapis odasından çocuğu çıkarmışlar. Bulutlu, soğuk, sisli bir sonbahar günüymüş. Tam av için bir gün.

General, çocuğu soymalarını emretmiş. Çocuğu çırılçıplak soymuşlar. Yavrucak tiril tiril titriyormuş, korkudan aklı basından gitmiş, bağırmaya bile cesaret ede-miyormuş.

General "koşturun şunu!» diye bir komut vermiş. Köpek bakıcıları çocuğa, «koş, koş!»

diye bağırmışlar. Çocuk koşmaya başlamış... General avazı çıktığı kadar «Tut! Getirin şunu!» diye bağırmış ve tüm av köpeği sürüsünü onun üzerine saldırtmış. Çocuğu anasının gözleri önünde köpeklere kovalatmış, köpekler de çocuğu paramparça etmişler!

Ondan sonra galiba generali hacir altına almışlar. Eh... ne yapacaklardı onu başka?

Kurşuna mı dizmeliydiler yani? Başkalarının Vicdanı tatmin olsun diye, kurşuna mı dizmeliydiler onu? Söyle, Alyoşa!

Alyoşa yüzü sapsarı olmuş, dudaklarında garip, eğri bir gülümseyişle, gözlerini ağabeyine doğru kaldırarak yavaşça :

— Kurşuna dizmeîiydiler ya! dedi. Ivan, tuhaf bir heyecanla :

— Bravo! diye bağırdı. Madem ki artık sen de bunu söylüyorsun, demek ki... Şu rahibe bakın hele!...

demek senin de içinde bir şeytan var, Alyoşa Kara-

— Saçma birşey söyledim, ama... îvan:

— Belki de, yalnız, asıl önemli olan o «ama» dadır.

KARAMAZOV KARDEŞLER

diye bağırdı. Şunu bil ki, bu dünyada saçmalıklar çok gerekli şeylerdir, rahip adayı!

Dünya saçmalıklar üzerinde duruyor. Onlar olmasaydı, belki de bu dünyada hiç bir şey olamazdı. Biz bildiğimizi biliriz!

— Neyi bilirsin?

Ivan, sayıklıyormuş gibi devam etti:

— Hiç bir şey anlamıyorum. Artık hiç bir şeyi anlamak da istemiyorum. Yalnız olaylar üzerinde durmak istiyorum. Herşeyi anlamaktan çoktan vazgeçtim. Eğer bir şeyi anlamak isteğini duyarsam biliyorum ki, hemen üzerinde durduğum olayı değiştirmiş olurum.

Oysa ben olayı olduğu gibi ele almaya kararlıyım...

Alyoşa büyük ve içten bir üzüntüyle:

— Beni niçin deniyorsun? diye bağırdı. Bunu bana sonunda söyliyecek misin?..

— Tabiî, söyliyeceğim. Zaten sözü sana bunu söylemek için o yöne götürdüm. Sen benim için değerlisin. Seni elimden kaçırmak istemiyorum ve o Zosima'ya da kaptırmıyacağım!...

İvan. bir dakika kadar sustu. Yüzünde birden çok hüzünlü bir anlam belirmişti:

— Beni dinle: Bu çocukları iş daha açıkça anlaşılsın diye ele aldım. İnsanların dünyanın üstündeki toprağı, ta ortasından kabuğuna kadar sırsıklam hale getirmiş olan gözyaşlarından artık tek bir söz söylemek istemiyorum. Konumu kasıtlı olarak daralttım. Ben bir tahta kuruşuyum ve boynumu eğerek şunu kabul ediyorum ki, olup bitenden hiç bir şey anlamıyorum. Herşey neden böyle düzenlenmiştir? Bunu anlamıyorum.. Demek ki, insanların kendileri suçlu: Onlara cennet verilmiş, onlar ise özgürlüğü istemişler ve bundan ötürü mutsuz olacaklarını kendileri de bilmeden gök yüzündeki ateşi çalmışlar; O halde demek ki, onlara acımak boşuna! Gel gelelim benim o zavallı, o bu dünyaya göre yaratılmış ve Öklid prensiplerine göre işleyen aklım diyor ki, dünyada asıl var olan şey, çekilen

acılardır. Suçlu diye bir 'şey yoktur. Her şey bir başka şeyden dümdüz ve basit olarak çıkar. Herşey akıp gider ve herşey aynı paralele girer. Ama bu yalnız Öklid'e yakışır bir acayipliktir. Çünkü bu acayipliğe uyarak yaşamağa razı olamıyacağımı çok iyi biliyorum!

Suçlu diye bir şeyin olmadığından, herşeyin bir başka şeyden çıkmasından bana ne?

Bunu bilmemden ne çıkar? Benim ihtiyaç duyduğum, suçun cezalandırılmasıdır. Suç cezalandırılmazsa, kendimi mahvederim! Hem de ceza, sonsuzluğun bilmem hangi noktasında ya da bilmediğim bir zamanda verilmemeli. Ceza burada, bu dünyada verilmeli, ben de bunu gözlerimle görmeliyim.

«Evet, madem iman sahibi benim, bunu kendi gözümle görmeliyim. O ceza günü gelip çattığı vakit, ölü olursam, beni diriltsinler, çünkü o iş bensiz olursa, çok çok yazık olur.

Ben kendi varlığımı işlediğim kötülüklerin ve çektiğim acıları bilmem kim için meydana gelecek olan mahşerden sonraki o kusursuz düzene temel olsun diye mahvetmedim, onun için çırpınmadım. Ben, kendi gözümle karacanın, aslanın yanına nasıl yatacağını, bıçaklananın nasıl dirilip kendisini öldürmüş olanları kucaklayacağını görmek istiyorum.

Herkes herşeyin neden meydana geldiğini, niçin yapıldığım öğrendiği vakit burada olmak istiyorum ben!...

«Dünyadaki bütün dinlerin temelinde bu istek vardır. Ben de dine inanıyorum. Yalnız, işte o çocuklar var ya, onlar ne olacak? Bu sorunun karşılığını bir türlü bulamıyorum.

Belki yüzüncü kezdir söylüyorum; karşımızdaki sorunlar pek çok. Ama ben yalnız çocukları ele aldım, çünkü ne demek istediğimi böylece açıkça belirtebiliyorum. Beni dinleyin: Eğer herkesin acı çekmesi zorunluysa, herkes mahşerden sonraki 'ölümsüz'

kusursuz düzene ancak acı çekme pahasına kavuşabilecekse o halde çocukların bu işte suçu ne? Bunu bana söyler misin lütfen?.. Neden onlar da büyüklerle aynı doku içine girmişler? Neden onlar da bilmem kim meydana64 KARAMAZOV

KARDEŞLER

gelecek o kusursuz düzene kavuşsun diye bu yükün altında eziliyorlar?

«insanların günahta ortak olmalarını anlıyorum, hattâ cezada bile ortak olmalarını anlıyorum, ama çocukların büyüklerin işledikleri günahlarda onlarla ortak olduklarını kabul edemem! Eğer çocukların babaları ile her bakımdan hem de babalarının işledikleri bütün kötülüklerde onlarla ortak oldukları bir gerçek ise, bu gerçek bu dünyaya göre değildir ve kavranılması, anlaşılması imkânsız bir şeydir!.

«Şakacının biri, «Çocuk nasıl olsa büyüyecek ve günün birinde günah işlemeğe vakit bulacaktır!» dese bile, o anlattığım çocuk büyümedi ya, onu, sekiz yaşındaki bir çocuğu köpeklere parçalattılar ya! Ah, Alyoşa, Tanrıya

isyan ediyorum! Gökyüzünde ve toprağın altında olan herşey, tüm varlıklar, tüm canlılar ve eskiden yaşamış olanlar, hepsi hep birden aynı ağızdan «Sen haklısın Ya Rab!... Çünkü bize yolumuzu gösterdin!...» diye bağırdıkları vakit, tüm evrenin nasıl sarsılacağını anlıyorum! O ana, çocuğunu köpeklerine parçalatan o canavarla kucaklaştığı ve üçü birden, gözyaşları içinde: «Sen haklısın Ya Rab!..» diye bağırdıkları vakit, biliyorum ki artık bilincin son halkasına ulaşılmış ve herşey anlaşılmış olacaktır.

«Ama işte, işin püf noktası burada! Ben işte bunu, bir türlü kabul edemiyorum. Onun için daha dünyada olduğum bir sırada kendi tedbirlerimi almakta acele ediyorum. Bak Alyoşa, belki de ben o ana kadar hayatta kalacağım, ya da olup bitenleri görmek için herkesle birlikte ben de dirileceğim, belki ben de o yavrucuğun cellâdı ile kucaklaşan anaya bakarak: «Sen haklısın Ya Rab!.» diye bağıracağım. Ama o zaman bile öyle bağırmak istemiyorum, bu yüzden, daha vakit varken kendimi bundan korumak istiyorum. Onun için daha şimdiden o ölümsüz, o kusursuz hayattan büsbütün vazgeçiyorum.

Mahşerden sonraki o kusursuz düzen, o pis koku-HP} helada mini mini yumruğu ile göğsünü yumrukla-I yan ve karşılığı ödenmemiş gözyaşları dökerek «Allah babaya» dua eden çocuğun bir tek gözyaşı damlasına değmez! Değmez, çünkü o gözyaşlarının karşılığı ödenmemiştir. Ama neyle ödeyeceksin karşılığını? O gözyaşları ödenebilir mi hiç? Yoksa intikam alarak mı ödenecek bunların karşılığı? Ama, intikamı ne yapayım ben?

Cellâdların cehenneme atılması ne anlam taşır? Neyi düzeltecektir cehennem?...

Mademki, o çocuklar artık işkence ile yok edilmişlerdir?

>< Sonra eğer cehennem varsa, her şeyi içine alan kusursuz düzen nerede? Ben.»

bağışlamak ve kucaklamak isterim, artık kimsenin acı çekmesini istemem. Ama eğer, çocukların çektiği çileler, insanlığı gerçeğe kavuşturmak için toplanması gereken tüm acıların, tüm çilelerin toplamı eksiksiz olsun diye kullanılacaksa, o zaman önceden söyliyeyim ki, insanlığın kavuşturulacağı o gerçek, tümü ile kendisi için ödenen fiyat kadar etmez. Son olarak şunu da belirteyim : Ben o ananın çocuğunu köpeklere parçalatan o cellâtla kucaklaşmasını da istemiyorum! Onu bağışlamağa cüret etmemelidir o ana! Eğer istiyorsa, kendi namına, bir ana olarak çektiği o sonsuz acının üzerinden bir çizgi Çizerek cellâdı bağışlayabilir, ama parçalanan çocuğun Çektiği acıyı o cellâdın yanına bırakmağa, bundan ötürü onu bağışlamağa hakkı yoktur. Hattâ çocuğun ken-disi cellâdı bağışlasa bile! Madem öyle, o zaman şunu sorrmak cesaretini kendimde görebilirim: öyle olacaksa, o

halde kusursuz düzen bunun neresinde?...

"Bu dünyada o işi bağışlıyabilecek, daha doğrusu onu bağışlamağa hakkı olan bir varlık var mı? Ben tüm insanlığa karşı duyduğum sevgiden ötürü böyle kusursuz düzen istemiyorum. Ben intikamı alınma-Karamazov Kardeşler II — F: 566

KARAMAZOV KARDEŞLER

mış acılarla kalmak istiyorum, böylesi daha iyi. İntikamı alınmamış acımla,

-dindirilmemiş öfkemle kalayım daha iyi, hattâ haksız olsam bile!

«Evet, biz mahşerden sonraki o kusursuz düzene aşırı bir fiyat biçtik, böyle bir âleme girmek için böylesine pahalı bir ücret ödemek bize göre değil. Onun için giriş bedelini vermekte acele ediyorum. Eğer ben namuslu bir insansam, bu bileti bir an önce geri vermem gerekir. Ben de öyle yapıyorum işte. Benim kabul etmediğim Tanrının kendisi değildir. Benim yaptığım şey, sadece Tanrı'ya saygı ile biletimi geri vermektir, Al-yoşa!...

Alyoşa gözlerini yere indirerek:

— Buna isyan derler! dedi.

İvan karşısındakini etkileyen bir seste:

— isyan mı? dedi. Doğrusu senden böyle bir söz beklemezdim. İnsan isyan içinde yaşayabilir mi? Oysa ben; yaşamak istiyorum. Şimdi bana doğru söyle, bak seni tartışmaya çağırıyorum! Bana karşılık ver, söyle: Bir an için düşün ki: «İnsanlığın kaderi» denilen yapıyı sen meydana getiriyorsun. Amacın da sonunda insanları mutluluğa kavuşturmak, onlara en sonunda barışı ve rahatı kazandırmaktır! Yalnız, bunu sağlamak için, kaçınılmaz bir şekilde, bir tek küçük varlığı, diyelim ki, intikamı alınmamış gözyaşları içinde mini mini yumruğu ile göğsünü döven o küçük çocuğu işkence ile öldürmek gerekiyor, öyle olsaydı, sen bu şartlar altında böyle bir yapının mimarı olmaya razı olur muydun? Söyle! Ama yalan olmasın söylediğin!...

Alyoşa yavaşça :

— Hayır, razı olmazdım, dedi.

— Bundan başka, uğrunda o yapıyı meydana ge tirmeğe çalıştığın insanların da işkence ile öldürülen küçüğün, intikamı alınmamış kanı pahasına elde edilecek mutluluğu kabul edeceklerini, kabul ettikten

sonra da sonsuzluğa kadar mutlu kalabileceklerini düşünebilir misini Alyoşa, gözlerinde birden beliren bir parıltı ile : — Hayır, bunu düşünmem,

ağabey! dedi.

Yalnız. demin «Bu dünyada bağışlamak hakkına sahip olabilecek ve bağışlayan bir varlık var mı?» diye sormuştun. Öyle bir varlık vardır. O varlık herşeyi, herkesi, tüm olup bitenleri ve «herşeye rağmen» bağışlayabilir. Çünkü o varlığın kendisi günahsız kanını herkes ve herşey için dökmüştür. Sen «Onu» unuttun. O yapıya işte ancak o temel olabilir. Herkes ona: «Sen haklısın Ya Rab. Çünkü sen bize yolunu açıkladın...»

diyecektir...

— Ha... a..., o «Tek ve Günahsız» olandan mı söz ediyorsun? «O» nün dökülen kanını mı söylüyorsun? Hayır, ben «Onu» unutmadım. Aksine bütün bu süre içinde hep, «nasıl oluyor da bu kadar uzun bir zaman «Onu» ileriye sürmüyorsun» diye hayret ediyordum. Çünkü tüm sizinkiler, tartışmalarda herşeyden önce «Onu» ileriye sürerler.

Biliyor musun Alyoşa? Sakın güleyim deme. Ben bundan bir yıl kadar önce bir şiir uydurdum. Eğer benimle daha on dakika kadar vakit geçirebilirsen. Sana onu da anlatırdım, ister misin?

— Sen şiir mi yazdın? îvan güldü :

— Yok canım, yazmadım, ben bütün ömrümce hiçbir vakit iki satırlık olsun şiir yazmamışımdır. Bu şiiri uydurdum sadece, uydurdum ve zihnime iyice yerleştirdim.

Heyecanla uydurmuştum onu. Sen benim ilk okuyucum, daha doğrusu dinleyicim olacaksın.

Alaycı bir gülüşle devam etti:

Gerçekten, bir yazar bir tek dinleyiciyi olsun

buldu

mıı?

mu, kaçırmamalı, değil mi ya? Söyle anlatayım

elde Alyoşa

Alyoşa:

Can kulağı ile dinliyorum, dedi.68

— Şiirimin adı «Büyük Engizitör» dür, saçma bir şey, ama sana onun ne olduğunu açıklamak istiyorum.

îvan güldü :

— Bak görüyor musun, bu işte de bir önsöz yapmadan, daha doğrusu edebî bir önsöz yapmadan söze girişmeğe imkân yok, tuh! Görüyor musun? Oysa öyle şeyleri uydurmak nerede, ben nerde! Bak, ele aldığım olay Onaltıncı Yüzyılda oluyor. O zamanlar, (bunu her halde daha okuldayken, sınıfta öğrenmişsindir) o zamanlar gökyüzündeki varlıkları şiirler yazarak dünyaya indirmek alışkanlık olmuştu. Artık Dante'den söz etmiyorum.

Fransa'da mahkemedeki zabıt kâtipleri, hattâ manastırlardaki rahipler bile tam anlamıyla temsiller veriyor ve bu temsillerde Hazreti Meryem'i, melekleri, velileri, İsa'yı, hattâ Tanrı'nın kendisini bile sahneye çıkarıyorlardı.

O zamanlar bütün bunlar hiç art niyet beşlemeden yapılırdı. Victor Hugo'nun «Nötre Dame de Paris» inde, Fransız veliahdının dünyaya gelişi onuruna, Paris'te, I Louis'nin önünde, belediye salonunda halka Le bon jugement de tres sainte et gracieuse Vierge Marie» adı altında bedava olarak, öğüt verici bir temsil sunuldu, bu temsilde Hazreti Meryem'in kendisi sahneye çıkıyor ve kendi bon jugement'unu bildiriyor.

«Bizde de Petro'dan önceki devrede konuları özel-likîe. Eski Ahit'ten alınmış, hemen hemen buna benzer dramatik temsiller verilirdi. Zaman zaman oynatılırdı bu oyunlar.

Zaten o dramatik oyunlardan başka, bütün dünyada o zamanlar gerektiğinde velilerin, meleklerin ve gökyüzündeki tüm güçlerin rol aldığı birçok

hikâyeler, «şiir» ler de elden ele dolaşıyordu. Bizde de manastırlarda, böyle şiirlerin çevirileri ya da kopyaları ile uğraşıyorlardı, hattâ buna benzer şiirler uyduruluyordu.

Hem de ne zaman? Daha Tatar'ların idaresi altında uluduğumuz zamanlarda.

«Örneğin manastırda yazılmış bir küçük şiircik vardır. (Tabii gerekçeden çevrilmiştir)

«Hazreti Meryem'in Çilesi» adlı bu şiirde öyle sahneler öyle bir cesaretle anlatılır ki!

Bunlar Dante'ninkilerden aşağı kalmaz. Hazreti Meryem cehennemi ziyaret eder, ona bu

«Çileli yolda» meleklerden Mikail rehberlik eder. Hazreti Meryem, günah

işlemiş

insanları ve çektikleri çileleri görür. Bunların arasında çok ilgi çekici bir günahkârlar gurubu var, bunlar ateşten bir göl içindedirler. Aralarından hangileri bu gölün içine artık yüzeye çıkamı-yacak kadar gömülüyorlarsa «Onlar artık Tanrının unuttuğu varlıklar»»

dır. Bu anlatımda olağanüstü bir derinlik, olağanüstü bir güç vardır.

«İşte bunun üzerine derin bir şaşkınlığa kapılan Hazreti Meryem ağlayarak Tanrı'nın tahtı önünde secdeye varır ve cehennemde bulunan herkesin, ama hiç bir ayrılık yapılmadan, herkesin o gölde gördüğü tüm insanların da bağışlanması için yalvarır.

Hazreti Meryem'in Tanrı ile o konuşması çok ilgi çekicidir. Hazreti Meryem yalvarır durur, bir an bile yalvarmaktan geri durmaz. Tanrı ona; «Oğlunun» çivi çakılmış elleri ile ayaklarını göstererek: «Oğluna işkence edenleri nasıl Ağışlarsın?» diye sorduğu vakit, Meryem, tüm velilere, din uğruna çile çekmiş bütün kutsal varlıklara, tüm küçük ya da büyük, hepsinin, kendisi ile birlikte secde-ya varmalarını ve hiçbir ayırım yapılmadan herkesin Dışlanması için Tanrı'ya yalvarmalarını emreder.

«Sonunda Hazreti Meryem Tanrıya yalvara yalva-ra cehennemde çekilen çilelerin, her yıl, Kutsal Cuma Troitsa yortusuna dek durdurulmasına razı sağlıyor. Bunun üzerine cehennemdeki günah-70

kârlar da Tanrıya şükrederek: «Sen böyle bir Yargıda bulunmakta haklısın Ya Rab!» diye bağırıyorlar.

«İşte benim şiirim de buna benzer bir şey olacaktı, eğer o zamanlar yazılmış olsaydı.

Benimkinde, sahneye çıkan ı<O» dur. Yalnız hiçbir şey söylemiyor benim şiirimde, sadece gelip geçiyor... Kendisi tüm haşmetiyle dünyaya geleceğini vaad ettiğinden, peygamberinin de: «Yakında dünyaya tekrar inecek, ama o günü ve saati oğlu bile bilmiyor, yalnız gökyüzündeki Babamız biliyor» sözlerini (daha kendisi dünyada iken belirttiği gibi) söylediğinden bu yana on beş yüzyıl geçmiştir, öyleyken, insanlık «Onu»

eski inançla, eski heyecanla bekliyor. Hem de büyük bir inançla bekliyor onu! Çünkü gökyüzünden insanlara inen vaadlerin arkası kesi-leli on beş yüzyıl olmuştur!

İnan yalnız yüreğinden gelene, Yoktur gökten gelen vaatler artık...

«Böylece yalnız yürekten gelen bir inanç olabiliyor! Gerçi doğrusunu söylemek gerekirse, böyle bir inanç olunca, birçok mucizeler de mümkün oluyordu. Geçmişte insanları bir mucizeyle hastalıklarından kurtaran kutsal insanlar vardı; bazı velilere de (kendilerinin hayat hikâyelerini anlattıkları

gibi) Gökyüzünün Kraliçesi bile görünmüş. Ama şeytan uyumaz. Onun için insanlar arasında artık o mucizelerin doğruluğundan şüphe etmeğe başlayanlar olmuş. İşte bu sırada, kuzeyde, Almanya'da korkunç yeni bir kâfirlik ortaya çıkıyor. «Koca bir kandil» e benzeyen kocaman bir yıldız, (burada kast edilen kilisedir.)

«Pınarların içine düşüyor ve o zaman bütün pınarların suyu acılaşıyor.» BU kâfirler Tanrıya karşı gelerek mucizeleri inkâr etmeğe başlıyorlar. Ama dine bağlı kalanlar ona daha da büyük bir heyecanla inanmaya devam ediyordu. İnsanlık gözyaşlarını gene

«Ona» sunuyor. Gene eskisi gibi «O

bekliyorlar, «O» nu seviyorlar, «O» na güveniyorlar, O'-nun uğrunda acı çekmeğe, «O»

nün uğrunda ölmeye can atıyorlar, tıpkı eskisi gibi... işte insanlık bunca yüzyıl ona inanç ve heyecanla: «Çünkü Tanrı aramıza gelecek» diyerek dünyaya inmesi için yalvardıktan sonra, sonunda «O», insanların acıları karşısında ve onların çektiği çileleri paylaşmak için sınırsız bir istek duyarak kendisine yalvaranların arasına inmeğe karar veriyor. Zaten daha önce de, dünyaya indiği vakit alçak gönüllülük göstererek bazı Peygamberleri, çile çekenleri ve dünyayla ilişkilerini kesmiş olan kutsal insanları (yaşantılarını anlatan hikâyelerde belirtildiği gibi) ziyaret etmişti. Bizde de kendi sözlerinin doğruluğuna inanan Tütçev bunu şöyle anlatır :

Kutsal haçın ağırlığı altında ezilerek Sevgili dünyamızın her noktasını Köle gibi, Gökyüzünün Çan Dolaşmıştır, kutsayarak...

«Şunu sana söyliyeyim ki, gerçekten öyle olmuştur, e, bu sefer de «O», gene acı içinde kıvranan, çile çeken, günahlara gömülmüş ama bir çocuk kalbiyle «Onu» seven halka, kendi halkına bir an için olsun görünmek isteğini duyuyor. Anlattığım olay, ispanya'da, Sevil'de, engizisyonun en korkunç zamanında, Tanrı uğruna, ateşlerin yakıldığı ve : O güzel Otodafe'lerde (*)

Kötü kalpli kâfirlerin her gün yakıldığı

... çağda geçiyor. Ama tabiî «Onun» bu gelişi, eski-söz verdiği ve çağların sonunda, tüm haşmeti için-beklenmedik bir anda, «tıpkı doğudan batıya doğ-

<*) Kâfirlerin yakıldığı ateş.72

KARAMAZOV KARDEŞLER

ru fışkıran bir şimşek gibi» olacağını bildirdiği asıl gelişi değildir. Hayır, benim şiirimde

«O» ancak bir ağ için, çocuklarını ziyaret ve onları özellikle kâfirlerin çatır çatır yakıldığı o ülkede görmek isteği ile geliyor.

«Tanrıya özgü, sonsuz bir sevgi göstererek, bir kez daha insanların arasında tıpkı on beş

yüzyıl önce yaptığı gibi gene insan şeklinde dolaşıyor.

«Büyük bir alçak gönüllülükle, daha bir akşam önce, kralın, saraylıların, şövalyelerin, kardinallerin ve en güzel saray kadınlarıyla tüm Sevil'in kalabalık halkının gözü önünde, Büyük Engizitörün bir defada Ad majörem glors dei tam yüz kâfiri «harikulade güzel bir Otodafe» üzerinde yaktığı bir güney şehrinin «sıcak ot yığınları» üzerine iniyor. Sessizce, kimseye belli etmeden geliyor. Ama, o zaman ne gariptir, herkes onu tanıyor. Bu şiirimin en güzel yeri olabilirdi; yani herkesin onun neden böyle tanıdığını belirttiğim yer var ya, orası işte! Halk karşı konulmaz bir güçle «ona» doğru yöneliyor. «Onun» etrafını sarıyor,

«Onun» çevresinde gittikçe kalabalıklaşıyor ve peşinden gidiyor. «O» hiç konuşmadan, dudaklarında sonsuz bir şefkatle, çektikleri çileleri paylaştığını belirten hafif bir gülümseyişle aralarından geçiyor. Yüreğinde sevgi güneşi yanıyor, gözlerinden Nur, Bilim ve insanlara güç veren bir kudret yayılıyor. İnsanların üzerine dökülen bu ışınlar onların yüreklerini sarsıyor ve içlerinde de «Ona» karsı bir sevgi ateşi alevleniyor.

«Kendisi onlara doğru ellerini uzatıyor, onları kut-suyor ve yalnız ıOna» dokunmakla, yalnız «Onun» giysilerini tutmakla, insanlara şifa veren bir güç bulaşıyor. İşte o sırada çocukluğundanberi kör olan bir ihtiyar: "Tanrım, beni şifaya kavuştur. Ben de Seni göreyim!» diye bağırıyor. O zaman gözlerinden sanki bir perde kalkıyor ve ihtiyar «Onu»

görüyor. Halk :gözyaş! döküyor ve «Onun» geçtiği yerlerde toprağı öpüyor. Co' cuklar

«Onun» önüne çiçekler serpiyor, «Ona» şarkı-

lar okuyor ve: «Osanna!» diye bağırıyorlar. Herkes: «,işte ta kendisi! işte «O» geliyor. Bu ancak «O" olabilir. «Ondan» başkası olamaz» diye tekrarlıyorlar.

«O» Sevil Katedralinin kapısı önünde duraklıyor: Tam o sırada tapınağın içine göz yaşlarıyla küçük, beyaz bir çocuk tabutu getiriyorlar. Tabutun içinde yedi yaşlarında bir kız çocuğu yatıyor. Bu tanınmış bir adamın tek kızıdır. Ölü çocuk çiçekler içinde yatıyor.

Kalabalığın arasından gözyaşları döken anaya: «O çocuğunu diriltecek»

diye bağırıyorlar.

Tabutu karşılamak için kapıya çıkmış olan Katedral papazı, şaşkınlık içinde olup bitenlere bakıyor ve kaşlarını çatıyor. Birden ölen çocuğun annesinin bir çığlık attığı duyuluyor. Kadın kendini «O» nün ayaklarına atıyor; kollarını ona doğru uzatıyor:

«Karşımda olan «Sen» isen, çocuğumu dirilt!» diye bağırıyor. Cenaze alayı duraklıyor, küçük tabutu kilisenin eşiğine, «Onun» ayaklan dibine bırakıyorlar. «O» acıyarak tabuta bakıyor ve dudaklarından yavaşça bir kez daha şu sözler dökülüyor: «Talifa Kumi» yani:

«... ve kız dirilsin.»

«Küçük kız tabutun içinde doğruluyor, oturuyor,. Şaşkın şaşkın gözlerini açarak etrafına bakıp gülümsüyor. Ellerinde tabutta yatarken üzerinde bulunan beyaz bir gül demeti var.

Halkın arasında şaşkınlık oluyor, bağrışmalar, hıçkırıklar duyuluyor ve işte tam o anda birden katedralin önünden Kardinalin kendisi, Büyük Engizitör geçiyor. Bu, hemen hemen doksan ya-Şmda, uzun boylu, dimdik duran, yüzü kurumuş bir ihtiyardır; gözleri içeri gömülmüştür ama, içlerinde hâlâ kıvılcım gibi bir ışık yanmaktadır. Doğrusu o sı-

rada üzerinde bir akşam önce Roma dininin düşmanlarını, kâfirleri yaktıkları sırada, halkın karşısında gösteriş yaparak dolaştığı o güzel kardinal giysileri yoktur. Hayır, o anda üzerinde yalnız eski, kaba bir ra~ hip cübbesi var. Arkasından ölçülü bir mesafeden, yüz-leri gülmeyen yardımcıları ve köleleri ile, «Kutsal» mu-74

KARAMAZOV KARDEŞLER

hafızlar geliyor. Kardinal halkın karşısında duruyor ve olup bitenleri uzaktan seyrediyor.

Herşeyi görüyor. Tabutu nasıl «Onun» ayakları dibine koyduklarını, küçük kızın nasıl dirildiğini görüyor ve yüzü* asılıyor. Ağarmış gür kaşlarını çatıyor. Bakışlarında acımak bilmeyen bir parıltı oluyor. Parmağını uzatıyor, muhafızlarına «Onu» yakalamalarını emrediyor. Ve onda öyle bir güç var ki, halk da öylesine alıştırılmış, öylesine boynu eğik, öylesine içi titriyerek onun sözünü dinler bir hale gelmiştir ki, kalabalık hemen muhafızların önünde açılıyor, onlar da birden meydana gelen bir mezar sessizliği içinde, ellerini «Onun» omuzlarına koyup kendisini götürüyorlar.

«Kalabalık hemen, tek bir varlık gibi ihtiyar engi-zitörün karşısında yerlere kadar eğiliyor, o da halkı kutsuyor ve geçip gidiyor. Muhafızlar mahpusu eskiden kalma Kutsal Mahkeme binasında bulunan daracık, karanlık,

kubbeli cezaevine getiriyorlar. Bir gün geçiyor, Sevil'in karanlık, sıcak «boğucu» gecesi başlıyor. Havada «bir defne ve limon kokusu» var. Derin karanlığın içinde birden zindanın demir kapısı açılıyor ve ihtiyar büyük engizitör elinde bir kandille ağır ağır zindana giriyor. Ama kendisi yalnızdır; kapı onun arkasından hemen kapanıyor. Büyük Engizitör içeriye girer girmez duruyor ve uzun uzun, bir ya da iki dakika kadar bir süre dikkatle, «Onun» yüzüne bakıyor. Sonunda yavaşça yaklaşıyor, kandili masanın üzerine koyuyor ve «Ona» şöyle diyor.

— Söyle sen «O» musun? Gerçekten «O» sen misin? Ama karşılık almayınca çabucak sözüne devam

ediyor:

— Bana karşılık verme! sus. Zaten ne söyliyebilir-sin? Senin ne söyliyeceğini, ben zaten çok iyi biliyorum. Hem daha önce söylemiş olduklarına daha başka bir şey katmaya hakkın yok! O halde, niçin gelip bize engel oluyorsun? Çünkü sen bize engel olmağa geldin!

Bunu kendin de biliyorsun. Ama yarın ne olacak biliyor musun? Ben kim olduğunu bilmiyorum, bilmek de istemiyorum! Karşımdaki gerçekten Sen misin, yoksa «Onun» bir kopyası mı? Ne olursan ol, yarından tezi yok, seni mahkûm edip kâfirlerin en kötüsü olarak yaktıracağım ve bugün senin ayaklarını öpen o halk, yarın benim bir tek işaretim üzerine, seni yakacak olan ateşin altına avuç avuç kömür atmak için ileri doğru atılacaktır. Bunu biliyor musun?

Bunu söyledikten sonra derin bir düşünce içinde ve gözlerini bir an için tutuklu'dan ayırmadan :

— Evet, belki, bunu sen de biliyorsun, diyor. Bütün bu süre içinde susmuş olan Alyoşa gülümseyerek :

— Ben pek anlayamıyorum, îvan. Nedir bu böyle? diye -sordu. Doğrudan doğruya dizginsiz bırakılmış bir hayal eseri mi, ihtiyarın yaptığı bir yanlış mı, yoksa akıl almaz bir qui pro quo (*) mu?

İvan güldü :

— Diyelim ki, sonuncusu olsun. Eğer seni bugünkü realizm bu kadar şımarttıysa ve artık hiçbir fantastik şeye dayanamıyorsan öyle olsun. Madem istiyorsun, varsın bu bir qui pro quo olsun.

Tekrar güldü :

— Gerçi, ihtiyar doksan yaşındadır ve çoktandır taktığı o düşünceyle çıldırmış olabilir.

Tutuklu

a onu görünüşüyle şaşırtmış olabilir. Hattâ son bir ihtimal daha var: Bu;

belki de doksan yaşındaki bir ih-tiyarın ölmeden önce, üstelik hâlâ o akşam Otodafeler ferinde yüz dinsizin yakılmasından ötürü heyecanı içinde olduğu için gördüğü bir hayal ya da bir sayıkla-ma olabilir. Ama ister bir qui pro quo, ister dizginsiz bir hayalin eseri olsun, bizim için ne fark eder? Bura-da önemli olan ihtiyarın içindekilerini dökmek ihtiya-

(*) Karışıklık.

çını duymasıdır; doksan yıllık ömrünün en sonunda ilk kez olarak içinden geçirip de sustuğu şeyleri artık yüksek sesle söylemesidir.

— Peki tutuklu da susuyor mu? Ona bakıyor da bir tek söz olsun söylemiyor, demek.

İvan gene güldü :

— Evet, zaten öyle olması gerekiyor! Hangi yönden ele alırsan al, gene öyle olmalı, ihtiyarın kendisi «Ona» daha önce söylemiş olduklarına hiçbir şey katmaya hakkı olmadığını belirtiyor. Doğrusunu istersen, katolikliğinin temel özelliği de budur. Bence Öyledir. Ben şöyle anlıyorum, Katolikler: «Sen herşeyi papaya teslim ettin! Demek ki, herşey şimdi papanın elinde. Sen ise hiç olmazsa artık hiç gelme. Hiç olmazsa bir süreye kadar aramıza gelme,» derler.. Yalnız söyledikleri de değildir bu. Bunu yazarlar da, özellikle cizvitlerin yazılarında öyledir. Bunları kendi gözümle, Tanrı üzerine yazılar yazmış olanlarının kitaplarında okudum.

Benim ihtiyar «Ona» : «Bizlere gelmiş olduğun âlemdeki, Sırlardan birini olsun açıklamağa hakkın var mı?» diye sorar ve »Onun» yerine kendisi karşılık verir: «Hayır, buna hakkın yoktur, çünkü bunu yaparsan daha önce söylediklerine bir şey katmış

olursun. Bunu söyleyemezsin! Çünkü söylemen insanların elinden özgürlüklerini almak olacaktır. Oysa, Sen dünyaya geldiğin vakit bu özgürlüğü savunmuştun. Bize yeniden haber vereceğin herşey, insanların inanma özgürlüğüne zarar verir! Çünkü insanlara bir mucize olarak görünür. Oysa onların özgürlük içinde inanmaları, senin için daha o zaman daha bundan binbeş yüz yıl önce, her şeyden daha çok değer verdiğin bir şeydi.

O zamanlar sık sık insanlara: <Sizi özgür varlılar haline getirmek istiyorum.» diyen Sen değil miydin-İşte şimdi o «özgür» insanları gördün!»

İhtiyar birden düşünceli bir tavırla gülümsüyor ona ciddî bir tavırla

bakarak devam ediyor:

— Evet, bu iş bize pahalıya mal oldu. Ama biz bu işi senin adına sona erdirdik. Onbes yüzyıl o özgürlükle çile çekip durduk. Ama şimdi artık bu iş bitti, hem de sağlama bitti.

Sen tabiî bunun artık kesin olarak sona erdiğine inanmıyorsun değil mi? Bana sevgiyle bakıyor, hattâ bana öfkelenmek alçak gönüllülüğünü bile göstermiyorsün; değil mi? Ama şunu bil ki, şimdi, hem de özellikle şimdi o gördüğün insanlar her zamankinden daha özgür olduklarına inanıyorlar. Oysa kendileri özgürlüklerini getirip bize teslim ettiler, boyunlarını eğerek onu ayaklarımızın dibine bıraktılar. Ama bunu biz sağladık. Oysa

«Senin» istediğin bu muydu? Sen öyle bir özgürlük mü istiyordun?

Alyoşa :

— Gene anlamıyorum! diye İvan'ın sözünü kesti. İhtiyar alay ediyor, onunla eğleniyor, değil mi?

— Hiç de değil. Gerçekten özgürlüğü sonunda yenmiş, ona üstün gelmiş olmalarını ve bunu insanları mutluluğa kavuşturmak için yapmış olmalarını bir başarı olarak gösteriyor. Diyor ki, «çünkü şimdi (şimdi derken tabiî engizisyondan söz ediyor) artık ilk kez olarak insanların mutluluğundan söz etmek mümkün oldu, însan isyancı olarak yaratılmıştır; isyan edenler hiç mutlu olabilirler mi? Sana da bu önceden bildirilmişti!

Uyarmalardan, öğütlerden yoksun değildin. Ama sen o verilen haberleri dinlemedin.

İnsanları mutluluğa ka-vuşturabileeek olan tek yolu reddettin. Ama çok şükür ki aramızdan çekilirken işi bize bıraktın. Sen bize vaettin. Bize kesin olarak söz verdin. Bize bağlamak ve

çözmek hakkını bağışladın; şimdi de artık bu hakkı eli-2den almayı aklından bile geçiremezsin tabiî. O hal-de neden gelip bize engel olmak istiyorsun?» Alyoşa : Peki, «uyarmalardan ve öğütlerden yoksun dene demek? diye sordu. BU, ihtiyarın asıl söylemek istediği şeydir. Ken-78

KARAMAZOV KARDEŞLER

dişi sözlerine devam ederek Ona diyor ki; «Kitaplardan bizlere kadar gelen bilgiye göre, çölde seninle korkunç ve zeki bir ruh, varlığın kendi kendini yok etmesini, yok-luğu temsil eden bir ruh, yüce bir ruh konuşmuş, soy. lediğine göre o ruh gönlünü çelerek seni

«Kötü yola itmek» istemiş. Gerçekten öyle mi oldu? Ama sana şunu

söylemek isterim: O

ruhun sana sorduğu o üç sorudan daha gerçeğe uygun bir şey söylemek mümkün müdür?

Senin reddettiğin ve kitaplarda «kötü yola çekme» olarak gösterilen o üç sorudan daha gerçek bir şey var mı? Şunu da söyliyeyim ki, eğer dünyada gerçekten insanlığı yıldırımla çarpar gibi meydana gelmiş bir mucize varsa, işte o gün, sana sunulan o üç kötü yolun teklif edildiği gün olmuştur.

«Eğer o korkunç ruhun sorduğu bu üç sorunun kitaplardan hiç iz bırakmadan yok olduğunu düşünmek mümkün olsaydı, hattâ bir örnek, bir deneme olsun diye böyle bir şeyi aklımızdan geçirmek mümkün olsaydı, o soruları yeniden icad edip, yazmak ve tekrar o kitaplara geçirmek gerekseydi, bu iş için de dünyadaki bütün akılı insanlar, devlet adamları, din bilginleri, bilim adamları, filozoflar, şairler bir araya getirilip, onlara:

«Bize üç soru bulun, ama bunlar öyle sorular olsun ki, oluşumun bütünlüğünü olduğu gibi kavramaktan başka ayrıca üç sözle, üç cümleyle insanlığın ve dünyanın geleceğini özetlesin,» denilseydi, sanıyor musun ki, dünyanın bir araya getirilen bütün bu bilimi.

derinlik ve etki bakımından, gerçekten o güçlü ve zeki ruhun sana çölde sorduğu o soruların derinliğine ve gücüne eşit olacak üç soru bulabilir?.

«Yalnız o sorulardan bile, onların sana sorulması mucizesinden bile. senin o sırada ölümlü, geçici bir insan aklıyla değil, ölümsüz ve mutlak bir akılla karşılaşmış olduğunu belirtmeye yeterlidir. Çünkü bu üç soruda sanki insanlığın bundan sonraki tüm tarihi bir bütün içinde özetlenmiş gibidir ve bütün dünyada insanlık tarihinde görülen bütün çözülmesi imkânsız zıtlıkların birleştiği üç şekil karşısına çıkarılmıştır. O zamanlar bunun böyle olduğu, daha o kadar iyi görülemezdi. Çünkü henüz gelecek bilinmeyen bir şeydi. Ama bugün aradan onbeş yüzyıl geçtikten sonra, görüyoruz ti, bu sorularda herşey o kadar iyi tahmin edilmiş ve önceden o kadar iyi haber verilmiştir ki, aynı zamanda herşey öylesine harfi harfine gerçekleştirilmiştir ki, artık o sorulardan ne birşey çıkarmaya imkân vardır, ne de onlara herhangi bir şey katmaya!

«Kendin karar ver; hanginiz haklıydınız? Sen mi, yoksa o mu? Birinci soruyu hatırla; harfi harfine ha-tırlamasan bile, o sorunun anlamı şuydu: «Sen dünyaya» insanların arasına ellerin çıplak olarak, basit varlıklar oldukları ve doğuştan onurlarını yitirmiş

oldukları için kavrıyamadıkları, korktukları, hattâ içlerinde dehşet uyandıran bir özgürlük vaadiyle inmek istiyorsun. Bu özgürlük onları korkutur, çünkü insan için insanlardan meydana gelen bir toplum için özgürlükten daha ağır bir yük yoktur! Oysa bu çıplak ve güneşten kasıp kavrulan taşlan görüyor musun? Onları etmek haline getir! Q

zaman tüm insanlık daima içi titrediği halde, sana karşı şükran duyan uslu

bir sürü gibi arkandan koşar. Elini çektin mi, verdiğin ö ekmek hemen yok olsun.»

«Ama sen insanı özgürlükten yoksun bırakmak istemedin ve bu teklifi reddettin. Çünkü şöyle düşündün: "Eğer insanların Sana bağlılığı ekmeklerle satın alına-o zaman bu, özgürlük olur mu?» Bu teklife kar-vererek insanın yalnız ekmekle yaşamadığını söyle-

ama biliyor musun ki, gene işte bu dünyanın ek-uğruna yeryüzündeki tüm insanların ruhu Sana başkaldınp, Seninle savaşacak ve Seni yenecek-tir O zaman herkes onun arkasından gidecek ve: «Bu eşit olan biri var mı? O bize gökyüzünün ate-Sini

vermiştir!» diyecektir. Biliyor musun ki, yüzyıllar80 KARAMAZOV

KARDEŞLER

geçecek ve insanlık kendi düşüncelerinin derinliği, kendi bilimiyle vardığı yargıyı açıklayarak, dünyada suç diye birşey olmadığını, böyle olunca da günahın da olamıyacağını ve ortada yalnız aç insanların bulundu-ğunu bildirecektir?

«Karınlarını doyur, ondan sonra onlardan iyilik bekle!» îşte sana karşı dikecekleri ve Senin mabedini yıkacak olan sancağa bunu yazacaklardır! Senin tapınağının yerine yeni bir yapı yükseltilecektir. Gerçi bu Babil kulesi de eskisi gibi tamamlanamıya-caktır. Ama ne olursa olsun, Sen bu yeni Babil Kulesinin yapılmasına engel olabilir ve insanların çilelerini bin yıl kısaltabilirdin. Çünkü insanlar o yeni Babil Kuleleriyle daha bin yıl dert çektikten sonra gene de bize geleceklerdir! Bizleri gene toprağın altında, katakomb-larda (*) gizlendiğimiz yerlerde (çünkü bizler gene oradan oraya sürünecek ve işkencelere uğrayacağız) bulacak ve: «Kamımızı doyurun, çünkü öbürleri bize gökyüzünden bir ateş

vereceklerini vaadettiler, ama vermediler» diye bağıracaklar. İşte o zaman onların yaptıkları Kuleyi bizler tamamlayacağız, çünkü yapıyı ancak karınlarını doyuracak olan tamamlayacaktır. Karınlarını doyuracak olan ise yalnız biziz. Hem de Senin adına yapacağız bunu ve onları senin adına yaptığımızı soyliyerek aldatacağız.

«Ah, onlar biz olmadan hiçbir zaman karınlarım doyuracak ekmeği bulamayacaklardır!

Hiçbir bilim onlara özgür kaldıkları sürece ekmek vermiyecektir, sonunda da onlar özgürlüklerini ayaklarımıza getirecek ve bize: «Size köle olalım daha iyi olur, hiç olmazsa karnımızı doyurursunuz...» diyecekler. Böylece sonunda özgürlüğün ve toprağın verdiği ekmeğin, herkes için

l

(*) Hıristiyanların Romalılar tarafından işkencelerle öldürüldüğü zamanlarda toprak altında gizlendikleri yerler.

eşit miktarda olamıyacağını anlayacaklardır. Çünkü onları aralarında hiçbir zaman, hiçbir zaman paylaşa-mıyacaklardır! Aynı zamanda hiçbir zaman özgür de olamayacakları kanısına varacaklardır; çünkü kendileri güçleri yetmeyen, kusurlu, önemsiz ama isyancı varlıklardır.

«Sen onlara gökyüzünden gelecek ekmeği vaadet-tin. Oysa tekrar ediyorum, güçsüz, kusurlarından bir türlü kurtulamayan, daima nankörlük eden insan kavimlerinin gözünde, o ekmek yeryüzündeki ekmeğe eşit olabilir mi? Diyelim ki, gökyüzünden gelecek ekmek uğruna Senin için, yalnız onbinlerce güçlü ve yüce olan varlıklar önemli de, geriye kalan o sahildeki kum gibi kalabalık, güçsüz ama Seni seven milyonlar; ancak o üstün, o yüce, o güçlü varlıkları meydana getirecek olan bir hamur mudur?

«Hayır, bizim için güçleri olmayanlar da değerlidir. Belki kusurlu ve isyan içinde olan varlıklardır, ama sonunda asıl sözümüzü dinleyecek olanlar onlardır. Onlar bize hayranlıkla bakacak ve başlarına gelip, o korktukları özgürlük yükünü omuzlarımıza almaya razı olduğumuz için bizleri birer Tanrı sayacaklardır. İşte sonunda özgür olmak onlara bu kadar ağır gelecektir! Ama biz onlara Sana bağlı olduğumuzu ve onlan Senin adına idare ettiğimizi söyliyeceğiz. Onlan gene aldatacağız; bu mümkün olacak, çünkü artık Seni bir daha aramıza bırakmıyacağız. Bizim çilemiz işte bu aldatışta olacaktır, çünkü yalan söylemek zorunda kalacağız.

"İşte çölde Sana sorulan birinci sorunun anlamı buydu ve Senin herşeyden üstün tuttuğun özgürlük uğ-*una reddettiğin de budur. Bununla birlikte, o soruda Bu dünyanın yüce sırlarından biri saklıydı. Eğer «ek-mek vermeyi» kabul etşeydin, insanlığın yüzyıllar bo-Karamazov Kardeşler II — F: 682

KARAMAZOV KARDEŞLER

yu hasret çektiği, tek tek olarak da, tüm insanlık ola rak da, hep birlikte özlemini çektiği bir şeye karşıl vermiş olacaktın; bu da «kime tapacağız?» sorusunun karşılığıdır.

«İnsan için özgür olur olmaz hemen tapacak, bo-yun eğecek birini bulmaktan daha sürekli, daha üzücü bir uğraşma yoktur: Ama insanın tapmak için aradığı varlık, artık tartışmasız kabul edilebilecek bir varlık olmalı, o kadar tartışmasız kabul edilecek bir varlık olmalı ki, herkes birden ona tapmaya razı olsun. Çünkü bu zavallı varlıkların derdi örneğin, benim ya da filânca kişinin tapacağı birini bulmak değildir. Onların istediği öyle birini bulmaktır ki, herkes ona inansın, ona boyun eğsin, üstelik ona hep birlikte tapsın, işte tapmada birlik olmak ihtiyacı, ayrı ayrı her insanın ve dünya yaratıldığından beri tüm insanlığın uğrunda acı çektiği en önemli

şeydir. İnsanlar böyle hep birlikte ortaklaşa bir şeye tapmak için birbirlerini kılıçla yok etmişlerdir. Kendilerine Tanrılar yaratmış ve birbirlerine: «Kendi Tanrılarınızı bırakın, gelin bizim tanrılarımıza tapın, yoksa size de, tanrılarınıza da ölüm!» diye-bağırmış, birbirlerini kendi dinlerine bağlanmaya zorlamışlardır. Dünyanın sonuna dek de öyle olacaktır. Hatta dünyada Tanrılar yok olduğu zaman bile: O zaman da gene ilâhların önünde secdeye varacaklardır.

«Sen insan varlığının bu temel sırrını biliyordun, bilmemene imkân yoktu! Ama sana sunulan tek mutlak sancağı, «yeryüzünün insanlara kazandırdığı ekmek» sancağını, herkesi, hiçbir itiraz ileri sürmeden kendine boyun eğmeye zorlamak için ve özgürlükle insanlara gökyüzünden bağışlanacak ekmek uğruna reddettin. Ondan sonra daha neler yaptın. Hep özgürlük adına yaptın bunları! Oysa sana söylüyorum, insana. ° zavallı, o mutsuz varlığa dünyaya gelirken birlikte getirdiği özgürlük bağışını bir an önce devredebilecek

birini bulmaktan daha çok çile çektiren bir dert yoktur.

»Ama insanların özgürlüğüne, ancak vicdanlarını tatmin edebilen sahip olabilir.

İnsanlara ekmeği vermen, teklif edilirken, itirazsız olarak herkesçe kabul edilebilecek bir sancak sunulmuş oluyordu Sana! Ekmeği verirsen, insan boyun eğer; çünkü ekmekten daha itirazsız olarak kabul edilebilecek bir şey yoktur. Ama Sen, insanlara ekmek sunduğun sırada, herhangi bir başkası Sana rağmen insanın vicdanına sahip olursa, o zaman insan, Senin sunacağın ekmeği fırlatıp atar ve vicdanını aldatmış olanın peşinden gider. Bu konuda Sen haklıydın! Çünkü insan varlığının sırrı yalnız yasamak değildir; bir şey için yaşamaktır. İnsan neden yaşadığını, ne için yaşadığını kesin olarak kavrayamazsa, yaşamaya razı olmaz, dünyada yaşamaya devam etmektense, kendi kendini yok eder: hatta etrafında hep ekmekler olsa bile.

«Bu böyledir! Gelgelelim ne oldu? Sen insanların özgürlüğüne sahip olacak yerde, onlar için bu özgürlüğü daha da büyüttün! Yoksa insan için rahatın, hatta ölümün bile iyiliği ve kötülüğü kavradıktan sonra ikisinin arasında özgür olarak bir seçim yapmaktan daha değerli olduğunu unuttun mu yoksa? İnsan için vicdan özgürlüğünden daha çekici ama aynı zamanda daha acı veren bir şey yoktur, öyleyken Sen insan vicdanı-nı sonsuzluğa kadar rahata kavuşturacak sağlam tekeller ele almaktansa, ne kadar olağanüstü, ne kada tahmine dayanan, ne kadar belirsiz şey varsa, insanların güçlerini aşan neler varsa, onları ele aldın! Böylece insanları hiç sevmiyormuş gibi davranmış oldun. Hem de

bunu kim yaptı: Sen! Dünyaya Kendi hayatını insan-

nn uğruna bağışlamaya gelen Sen! Yani insanların

özgürlüğüne sahip çıkmaktansa, onu arttırdın. onun

verdiği acılarla insanın ruh dünyasını sonsuzluğa dek

sürecek bir yük altında bıraktın.

«Sen insanın özgür bir sevgi duymasını istedin, insanın Senin peşinden özgür olarak, seni beğendiği, sana hayranlıkla bağlandığı için gelmesini istedin. Eski çağlardan kalma kesin kural yerine bir başka kural koydun: İnsan kötülüğün ne olduğuna, iyiliğin ne olduğuna hiçbir etki altında kalmadan, özgür bir yürekle karar vermeliydi. Bunu yaparken de yalnız Seni örnek olarak almalıydı! Ama bunu ortaya atarken hiç düşünmedin mi ki, insan özgür bir seçim yapmak gibi ağır bir yük altında ezilirse, sonunda örnek olarak aldığı, seni bile hatta Senin getirdiğin gerçeği bile tartışmaya başlıyacak ve sonunda onu reddedecek.

Zaten insanlar sonunda asıl gerçeğin Sende olmadığını bağırarak, herkese bildireceklerdir; çünkü onları senin yaptığından daha büyük bir şaşkınlık ve acı içinde bırakmaya imkân yoktu. Sen ki onlara bunca dert, bunca çözülmemiş sorunlar bıraktın!

Bunu yaparak dünyada kendi egemenliğinin temellerini sarstın. Bu yüzden kimseyi suçlama!

«Oysa sana teklif edilen bu muydu? Bu güçten yoksun isyancıların mutluluğu için, onların güçlü varlıklar haline gelebilmeleri için, vicdanlarını büyüleyecek, ona sonsuzluğa dek üstün gelebilecek üç güç vardır, yalnız üç çeşit güç! Bunlar da: "Mucize, sır ve otoritedir». Sen birincisini de, ikincisini de, üçüncüsünü de red ettin! Bu bakımdan örnek oldun. O korkunç, o her şeyi bilen ruh, Seni tapınağın tepesine koyup da «Eğer Tanrının oğlu olup olmadığını öğrenmek istiyorsan, kendini buradan aşağıya at. Çünkü Onu meleklerin ya kalayıp götürecekleri bildirilmiştir ve o düşmeyecektir»

parçalanmıyacaktır? Eğer sen de parçalanmazsan Tanrının Oğlu olup olmadığını öğrenecek ve Babana olan inancını ispat etmiş olacaksın," dediği vakit. Sen sözlerini sonuna kadar dinledikten sonra, teklifini red et tin, Ona kapılmadın ve kendini aşağıya atmadın!

«Doğrusu gerçekten gurur verici ve çok güzel

Davranışta bulundun. Tanrıya yakışır bir davranıştı bu! Ama insanlar, o güçsüz ve yüreği isyan dolu kavimdeki varlıklar, onlar Tanrı mı? Ama tabiî, Sen bir tek adım atarsan, hatta sadece kendini aşağıya ata-cakmış gibi davranırsan bile, hemen Tann'ya ihanet olacağını, ona olan inancını

yitireceğini ve insanlarını kurtarmağa geldiğin bu toprağa çarparak parçalanacağını, o zaman gönlünü çelerek seni bu kötü yola sürükleyen o zeki ruhun bundan ötürü sevinç duyacağını anlamıştın. Ama tekrar ediyorum, Senin gibi olanlar çok mu?

«Bundan başka, Sen gerçekten, bir an için insanların böylesine çekici bir aldanışa kapılmadan durabileceklerini düşündün mü? İnsan denilen varlık yaşantının böyle korkunç anlarında, tüm varlığının temellerini sarsan ve ruhunda en büyük üzüntüyü yaratan sorunlarla karşı karşıya kaldığı vakit mucizeyi red edecek ve hiçbir etki altında kalmadan yalnız özgür vicdanından doğan kararla yetinecek gibi mi yaratılmıştır? Ama sen tabiî bu kahramanlığının kitaplara geçeceğini, çağlar boyunca dillere destan olacağını ve yeryüzünün son sınırlarına kadar duyulacağını biliyordun. İnsanın da seni örnek alarak, mucizeye ihtiyaç kalmadan Tanrıya bağlı kalacağını ümit ettin. Ama şunu biliniyordun ki, insan mucizeyi red ettiği anda, Tanrı'yı da red etmiş olacaktır. Çünkü insan Tanrı'dan çok, mucizeleri aramaktadır!

«İnsan, mucizeler olmadan yaşamak gücüne sahip olmadığı için, ergeç kendi kendine yeni mucizeler uydurur, kendisinin uydurduğu bu mucizelere bağlanır ve falcılara, kadınların yaptığı büyülere inanmaya baş-lar yüz defa isyan etmiş, asıl dinin yolundan sapmış ve Tann'ya inanmayan bir varlık haline gelmiş olsa bile daima öyle olacaktır.

Başkaları Seni kızdırmaya Çalışarak alaylı, alaylı, sana! «İn haçtan, o zaman kar-«Sen»

olduğuna inanırız!» diye bağırdık-

lan vakit, Sen haçtan inmedin, inmedin, çünkü gene de insanı mucizeyle Köleleştirmek istemiyordun, senin istediğin özgür bir inançtı, mucizeye bağlı bir inanç iste-medin.

Özgür bir sevgiye susamıştın Sen! Bir kez onu hissettikten sonra ömrünün sonuna kadar dehşet için-de kalan bir tutuklunun kendisini bu hale getiren bir gücün karşısında köle hayranlığı duymasını değil. Oysa insanları böyle düşünürken onları aşırı derecede yükseltmiş oluyordun. Çünkü onlar birer isyancı olarak yaratıldıkları halde, aslında birer köledirler. Etrafına bir bak ve kendin karar ver; bak, aradan on beş yüzyıl geçti, şimdi gel de bir gör onları: Kendinle eşit bir düzeye yükseltmek istediğin varlıklar bunlar mı?

Yemin ederim ki, insan senin düşündüğünden çok daha zayıf, çok daha aşağı bir varlık olarak yaratılmıştır! Böyle bir varlık Senin yaptığını hiç yapabilir mi? Ona bu kadar saygı duyduğun halde sanki acılarını hiç paylaşmı-yormuş gibi davrandın, çünkü ondan gücünün yetmi-yeceği bir şey istedin. Hem de bunu kim yaptı? İnsanı Kendisinden de daha çok seven

bir varlık.

"Eğer ona karşı daha az saygı duysaydın, ondan daha az şeyler isteyecektin. Bu da sevgiye daha yakın bir şey olacaktı; çünkü taşınması daha kolay bir yük olurdu. İnsan zayıf ve adi bir varlıktır. Her yerde bizim kudretimize karşı isyan etmesinden ve bize isyan ettiği için gururlanmasından ne çıkar? Bu, bir çocuğun, bir öğrencinin duyduğu gururdan başka bir şey değildir. Onlar sınıfta isyan çıkaran ve öğretmenlerini kapı dışarı etmiş küçük çocuklardır. Ama çocukların bu sevinci bir gün sona erecek ve onlara pahalıya mal olacaktır. Tapınakları yerle bir edecekler, dünyayı da kan içinde bırakacaklar. Bu aptal çocuklar günün birinde sunu anlayacaklar ki. kendileri gerçi birer isyancıdır" lar ama, güçleri olmayan ve kendi ayaklanmalarına bile dayanamayan isyancılardır. O zaman budalaca gözyaşları dökerek onları böyle birer isyancı olarak yarat-KARAMAZOV KARDEŞLER

87

olanın, bunu yaparken onlarla alay etmek istediği-. Beşiri olarak anlayacaklardır.

Bunu umutsuzluk içinde söyliyeeeklerdir, söyledikleri bu sözler de tanrıya karşı bir küfür sayılacaktır. Bunu söyledikleri için de kendilerini daha mutsuz hissedeceklerdir, çünkü insan denilen varlık yaratılış bakımından Tanrı'ya karşı küfre dayanamaz. Sonunda insanlığın kendisi, Tanrı'nın yerine o küfürlerin intikamını alacaktır. İşte Sen, insanların özgürlüğü için bunca acılara katlandıktan sonra, onlara yalnız huzursuzluk, karışıklık ve mutsuzluk nasip olmuştur. Senin Büyük Peygamberin kendisine görünen şeyleri, hayali sembollerle açıklarken, Birinci Diriliş'e katılan herkesi gördüğünü, o birinci dirilişe her kuşaktan iki bin kişinin katıldığını belirtmiştir. Ama eğer sayıları yalnız o kadarsa, demek ki, onlar insan değil de, Tanrı'ya benzer varlıklardır. Senin taşıdığın çarmıha onlar omuz vermişlerdir! Çöllerde yıllarca çıplak ve aç dolaşmış olanlar onlardır! Sadece ağaç kökleriyle, böceklerle beslenmişlerdir. Bu bakımdan tabiî, onlardan gururla, gerçekten, bağımsız bir sevgi duyan, özgürlüğe bağlı ve hiçbir etki altında kalmadan, özgür olarak senin uğruna olağanüstü bir fedakârlık gösteren varlıklar olarak söz edebilirsin.

Ama şunu unutma ki, onların sayısı ancak birkaç i. Onlar da tanrı gibi varlıklardı. Peki ya ötekiler? kalan zayıf insanlar güçlülerin dayanabildikleri dayanamadılarsa, suç onlarda mı? Gücü olma-yan bir ruh, bu korkunç yeteneklerden yoksunsa, suçlu mudur? Yoksa Sen gerçekte yeryüzüne yalnız seçkin inanlar için ve yalnız o seçkin insanlara görünmek için indin? Eğer öyleyse, işin içinde bir sır var demektir. insanlar bu sırrı kavrayamazlar.

Madem ortada bir sır var biz bu sırrı öğretmek hakkına sahibiz. İnsanlara asıl önemli olanın hiçbir etki altında kalmıyarak yü-rekten gelen bir inançla özgürlük içinde karar verme-88

KARAMAZOV KARDEŞLER

lerinin ya da başka insanlara sevgi duymalarının değil, sırrın kendisinin önemli olduğunu, bu sırra körü körüne hattâ vicdanlarına aykırı olsa bile boyun eğmeleri gerektiğini öğretmek bizim hakkımızdır. Biz de bunu yaptık işte. Senin yaptığın kahramanlığı anlatırken onu düzelttik ve bu kahramanlığı mucize, sır ve otorite temelleri üzerine oturttuk. O zaman insanlar biri gelip gene onları bir sürü gibi gütmeye başladı ve sonunda onlara bu kadar çile çektiren o vicdanlarındaki korkunç yetenek kalktı diye sevindiler. Onlara bunun böyle olduğunu öğretmek ve böyle yapmakla haklı mıydık, söyle?

«İnsanın güçsüzlüğünü bu kadar olgunlukla kabul eden, sevgiyle onun taşıdığı yükü hafifleten ve o güçsüz varlığın bizim iznimizle de olsa günah işlemesini hoş gören bizler, insanı sevmiyor muyduk acaba? Şimdi neden gelip bize engel oluyorsun? Neden hiç konuşmadan o sevgi dolu gözlerinle içimi okuyormuş gibi bakıyorsun? Kız bana! Sevgim istemiyorum senin! Çünkü ben de seni sevmiyorum. Hem zaten Senden saklı-yacak bir şeyim var mı? Sen zaten herşeyi biliyorsun. Bunu gözlerinden okuyorum. Ben mi sırrımızı Senden saklıyacağım? Belki de sen zaten onu benim ağzımdan işitmek istiyorsun. Öyleyse dinle: Biz sana bağlı değiliz, «ona» bağlıyız. İşte bizim sırrımız bu.

Çoktandır artık seninle değiliz. Sekiz yüz yıldır artık «onunlayız» Sen onun sana sunduğu son hediyeyi reddettin; bizler işte o reddettiğin şeyi sekiz yüz yıl önce ondan aldık. O sana dünyanın bütün krallıklarını göstermişti, sen reddettin! Biz ondan Roma'yı ve Sezar'ın kılıcını alarak kendimizi dünyanın kralları olarak ilân ettik. İsimizi bugüne dek daha tam olarak sona erdiremediğimiz halde, bizden başka kral olamıyacağım bldirdik. Ama bunun suçu kimdedir?

«Gerçi, doğrusu, yaptığımız iş daha başlangıcındadır. Ama başlamıştır bir kez. Daha bitmesine çok uzun

bir süre vardır ve dünya daha çok çile çekecektir. Ama eninde sonunda amacımıza varacağız ve birer Sezar olacağız. O zaman işte bütün dünyadaki insanların mutluluğunu düşüneceğiz. Söz gelmişken söyliyeyim, sen de daha o zaman Sezar'ın kılıcını alabilirdin.

Neden o son sunulan hediyeyi reddettin? Eğer o kudretli ruhun üçüncü öğüdünü kabul etmiş olsaydın, insanın dünyada aradığı herşeyi gerçekleştirmiş olurdun: Böylece insanlar kime tapacaklarını, vicdanlarını kimin eline bırakacaklarını ve nasıl olup da sonunda hep birlikte hiçbir tartışmanın olamıyacağı, herkesin birbirine uyacağı bir karınca yuvası haline gelebileceklerini bilirlerdi. Çünkü insanların üçüncü ve son çilesi bütün dünyadaki insanları birleştirmek ihtiyacıdır, insanlık daima tüm

olarak bütün dünyada tek bir düzen içinde yaşamak amacını gütmüştür. Büyük tarihleri olan bir çok büyük milletler yaşamıştır. Ama bunların arasında hangileri daha çok yükselmişse. o milletler daha mutsuz olmuşlardır, çünkü onlar dünyadaki bütün insanların birleşmeleri ihtiyacını öbürlerinden daha kuvvetli olarak duymuşlardır. Büyük fatihler, Timur'lar, Cengiz Han'lar bütün dünyayı fethetmek amacıyla yeryüzünden birer fırtına gibi geçip gittiler. Onlar bile gerçi bilinçsiz olarak, ama bütün dünyadaki insanların birleşmeleri, tek bir tüm haline gelmeleri için duyulan o en büyük ihtiyacı açığa vurmuşlardır.

«Eğer sen dünyayı ve Sezar'ın tacını kabul etsey-din, bütün dünyada bir krallık kurmuş, bütün dünyadaki insanlara huzuru sağlamış olurdun. Çünkü insanları, onların vicdanlarına hâkim olan, onların ekmeğini ellerinde tutanlardan başka kim idare edebilir? Biz Sezar'ın kılıcını aldık, onu aldıktan sonra da tabiî Seni reddederek «Onun»

arkasından gittik. Gerçi özgür akıl daha yüzyıllar boyu şerefsizce işler yapacak, insanlar daha yüzyıllar boyu bilimleriyle uğraşıp didinecekler ve birbirlerini yiyeceklerdir. Çünkü o kendi Babil90

Kulelerini yükseltmeğe bizim yardımımız olmadan başladıklarından ötürü, sonunda muhakkak birbirlerini yi- ' yeceklerdir.

«İşte, o zaman canavar yerlerde sürüne sürüne ayaklarımızın dibine kadar gelecek, ayaklarımızı yalıyacak ve onları gözlerinden fışkıran kanlı gözyaşlarıyla ıslatacak. Biz de canavarın üzerine oturup kâseyi elimize alacağız. Bu kâsenin üzerinde şöyle bir yazı olacak: '«Sır!» İşte insanlar için ancak o zaman bir huzur ve mutluluk çağı gelecektir. Sen insanların arasından seçtiklerinle öğünüyorsun, ama Senin elinde yalnız seçilmiş insanlar var. Oysa biz, herkesi huzura kavuşturacağız. Hem yalnız bunlar mı olacak? O seçilen, o kuvvetli insanlardan kimbilir kaç tanesi, gerçekten başkalarının arasında «seçilmiş»

varlıklar olabilecek kişilerden kimbilir kaç tanesi, sonunda Seni bekliye bekliye yoruldular ve yüreklerindeki o ateşle ruhlarındaki gücü götürüp başka bir kıyıya bıraktılar. Kimbilir kaç tanesi daha aynı Şeyi yapacak, sonunda da özgürlük sancaklarını senin üzerine dikeceklerdir.

«Ama o sancağı Sen ortaya koydun. Bizim idaremiz altında ise insanlar mutlu olacak ve artık senin onlara bağışladığın o özgürlükte olduğu gibi her yerde ayaklanarak birbirlerini yok etmiyeceklerdir. Evet, biz ancak bizim uğrumuza özgürlüklerini reddettikleri ve bize boyun eğdikleri vakit gerçekten özgür olacaklarına onları inandıracağız. Böyle yaparsak haklı mı olacağız, yoksa onlara yalan mı söylemiş olacağız? Kendileri de haklı

olduğumuzu anlıyacaklardır; çünkü Senin onlara verdiğin özgürlük uğruna birer köle gibi ne korkunç acılar çektiklerini, bu özgürlüğün onları ne kadar büyük bir karışıklığa götürdüğünü hatırlayacaklardır.

»Özgürlük daha doğrusu hiçbir etki altında olma-. yan, özgür bir akıl ve bilim insanları öyle geçilmez yollara götürecek, onları öyle mucizeler ve öyle çözülmesi ıkânsız sırlar karşısına getirecektir ki, aralarından en oyun eğmez, en atılgan olanları kendi kendilerini mahvedeceklerdir. Öbürleri gene boyun eğmeyen, ama güçleri yetmeyenler ise birbirlerini yok edeceklerdir. Yalnız geriye kalan üçüncü gurupta olanlar, zayıf ve mutsuz alanlar, sürüne sürüne ayaklarımızın dibine gelecekler,)ize: «Evet, siz haklıymışsınız, yalnız siz «Onun» sırını biliyormuşsunuz. İşte size dönüyoruz, bizi kendinizden kurtarın» diye bağırarak yalvaracaklar.

«Bizden ekmek aldıkları vakit, tabiî açıkça görecekler ki, biz onların kendi elleriyle meydana getirdikleri ekmeği ellerinden alıyor ve gene onlara dağıtıyoruz. Ortada bir mucize olmadığını, bizim taşları ekmek haline getirmediğimizi göreceklerdir. Ama gerçekten ekmeğin kendisinden çok, onu bizim elimizden aldıklarına sevineceklerdir.

Çünkü şunu çok iyi hatırlayacaklardır ki, eskiden yanlarında biz yekken, onların kendi elleriyle yaptıkları o ekmekler sadece birer taştı. Oysa tekrar bize döndükleri vakit, aynı taşlar ellerinde ekmek haline gelmişlerdir. Böylece insanlar ilk ve son defa boyun eğmenin, başkasının idaresi altına girmenin ne kadar değerli olduğunu iyice anlayacaklardır! Bunu anlamadıkça mutsuz olacaklardır.

«Şimdi söyle, onların bunu anlamamalarına en çok kim yardım edecektir? Sürüyü parçalayan ve bilinmeyen vollara dökülmesine yol açan kimdir? Âmâ sürü yeniden bir araya gelecek, yeniden boyun eğecek ve artık bir daha baş kaldıramıyacaktır. İşte o zaman biz insanlara gürültüsüz, patırdısız, bir mutluluk, gücü olmayan zayıf insanlara uygun, gösterişsiz bir mutluluk vereceğiz. Evet, biz eninde sonunda onlara gururlanmamayı öğreteceğiz. Çünkü sen onları yükselttin, böylece onlara gururlanmayı öğrettin. Biz ise onlara zayıf olduklarını, zavallı birer çocuktan başka bir şey olmadıklarını, ama çocuklara özgü mutluluğun her mutluluktan daha tatlı olduğunu öğreteceğiz. Onlar da ürkek birer varlık92 KARAMAZOV KARDEŞLER

haline gelecekler, gözlerini bize doğru çevirecekler ve tıpkı analarına sokulan yavru kuşlar gibi korku içinde bize yapışacaklar. Bize bakıp şaşacaklar, korku içinde kalacaklardır. Ama bizim bu kadar güçlü, bu kadar akıllı olmamızdan ötürü ve böyle yüzbinlerce isyancıdan meydana gelen koca bir sürüyü uslandırabildiğimiz için gurur duyacaklardır. Öfkemiz karşısında güçlerini yitirmiş olarak tiril tiril titreyeceklerdir.

Zihinleri korkudan fazla işleyemez hale gelecektir. Gözleri ikide bir tıpkı çocuklarda ve kadınlarda olduğu gibi dolacaktır. Ama aynı kolaylıkla birden bir tek işaretimiz üzerine neşeye, kahkahalara, bulutsuz bir sevince kavuşacak ve mutlu çocuk şarkılarını söyliyeceklerdir.

«Evet, onları çalıştıracağız, ama işten geriye kalan boş saatlerde yaşantılarını bir çocuk oyunu gibi, çocuklara özgü şarkılarla, korolarla, saf çocuk danslarıyla dolduracağız. Ha...

onların günah işlemelerine de izin vereceğiz. Onlar zayıf ve güçsüzdürler. Bizleri de günah işlemelerine izin verdiğimiz için çocuklar gibi seveceklerdir. Biz kendilerine her günahın bağışlanacağını söy-liyeceğiz; yeter ki, o günah bizim iznimizle işlenmiş olsun.

Günah işlemelerine izin vereceğiz, çünkü onları seviyoruz. Bu günahların cezalandırılması işini ise, artık ne yapalım, üzerimize alırız.

«Biz bu cezalandırma işini üzerimize alınca, onlar bize kendilerine iyilik etmiş, onların işledikleri günahların cezalarını kendi omuzlarına yüklenmiş insanlar olarak bize tapacaklar. Böyle olunca da artık bizden, sakladıkları hiçbir sırları olmayacak. Eşleriyle ya da sevgilileriyle yaşayıp yaşamamaları, çocuk sahibi olup olmamaları bizim iznimize bağlı olacak; bunları onlara bizler izin verecek, ya da yasak edeceğiz. Bunu da onların ne kadar söz dinler olduklarına bakarak karar vereceğiz. Onlar ise bize neşe ve sevinçle boyun eğecekler.

«Vicdanlarında kendilerine en çok acı veren bütün sırlarını gelip bizlere açıklayacaklar, biz de herşeyi bir

çözüme bağlıyacağız. Onlar bizim verdiğimiz kararlara sevinçle inanacaklardır. Çünkü böyle yapınca, bu, onları simdi özgür birer varlık olarak kendi kişiliklerini ilgilendiren sorunları çözmek için çektikleri o korkunç çilelerden, sıkıntılardan kurtaracak. Böylece kendilerini idare eden birkaç yüz bin varlık bir tarafa, bütün o diğer milyonlarca varlık mutlu olacaklardır. Çünkü yalnız bizler, sırrı koruyan bizler, mutsuz olacağız.

«Dünyada yüz milyonlarca mutlu küçük çocukla, iyilik ve kötülük bilincinin lanetini omuzlarına yüklenmiş yüz bin kadar çile çeken insan olacaktır. Mutlu olanlar sessizce öleceklerdir. Sessizce senin adını anarak gözlerini hayata kapıyacak ve mezarın öbür taralında yalnız ölümle karşılaşacaklardır. Ama biz sırrı açıklamıyacağız ve onların mutluluğu için kendilerini gökyüzündeki sonsuzluğa dek sürecek olan mutlulukla avutacağız. Çünkü öbür dünyada öyle bir şey olsa bile, l herhalde onlar gibi varlıklar için değildir. «Diyorlar ki, (Peygamberler de bunun öyle olaca-gını söylemişlerdir) Sen gene dünyamıza gelecek ve ge-ne herşeyi yeneceksin. Seçtiklerinle birlikte, gururlu ve güçlü olanlarla birlikte gelecekmişsin. Ama bizler onla-Ijrın yalnız kendilerini kurtardıklarını, bizim ise her-kesi kurtardığımızı söyliyeceğiz. Diyorlar ki, canavarın üzerinde oturan ve elinde Sırrı tutan «fahişe» utandırılacak, güçten yoksun yaratıklar, yeniden ayaklanarak onun örtüsünü paramparça edecek ve o.«pis» vücudunu çırılçıplak bırakacaklardır. Ama o zaman ben kalkıp Sana milyonlarca mutlu çocuğu, günah nedir bilmeyen milyonlarca mutlu çocuğu

göstereceğim. Ve bizler, onların günahlarını kendi mutlulukları için üzerimize almış olan bizler, senin önünde ayağa kalkıp: "Eğer bunu yapabilirsen, buna cesaret edersen, bizi mahkûm et.» diyeceğiz.

«Şunu bil kî, senden korkmuyorum. Şunu bil ki, ben de çölde bulundum, ben de böceklerle, bitki kökle-riyle beslendim, ben de insanlara bağışladığın özgürlü-94

ğü göklere çıkardım. Ben de Senin seçtiklerini, güçlü ve kudretli olanların arasına «sayıyı tamamlamak» isteğiyle katılmaya hazırlanıyordum. Ama gözlerim açıldı ve o zaman artık çılgınlığa hizmet etmek istemedim. Geri döndüm ve «Senin kahramanca yaptığın işi düzelten» lerin arasına katıldım. Gururluların yanından ayrılıp, boyun eğenlerin yanına, onların mutluluğu için döndüm. Sana söylediklerim hep olacak ve saltanatımız kurulacaktır. Sana tekrar söylüyorum, yarından tezi yok, bu söz dinleyen sürü, benim bir işaretim üzerine, sıcak kömürleri, senin altında yanan ateşe, bizlere engel olmaya geldiğin için, Seni üzerinde yakacağım ateşe atmak için ileriye atılacak. Çünkü bizim yakacağımız ateşte yanmayı hak etmiş olan biri varsa, o da sensin. Yarın Seni yakacağım, Dixi.»

İvan sustu. Konuşurken gittikçe heyecanlanmış ve ateşli ateşli konuşmuştu. Sözlerini bitirince de birden gülümsedi. Onu hep susarak dinlemiş olan ve sonunda büyük bir heyecana kapılarak bir kaç kez ağabeyinin sözlerini kesmeye kalkışan, ama belli ki kendini güç belâ tutmuş olan Alyoşa. birden yerinden fırlar gibi konuşmaya başladı.

Kızararak:

— Ama., bu saçma bir şey! diye bağırdı. Şiirin İsa' ya bir övgüdür. Bir kötüleme değil...

senin istediğin gibi. Hem özgürlük için söylediklerine kim inanır? Bakalım o özgürlüğü o şekilde mi anlamalı? Senin anlattığın gibi mi? Ortodoksluktaki anlayış öyle mi? Bu söylediklerin Roma'nın tezidir. Üstelik Roma tezinin tümü de değil. Yalandır o sözler. Ele aldıkların katolikliğin en kötü tipleri, engizitörler. Cizvitler! Zaten senin o en-gizitör gibi fantastik bir tipin var olması imkânsız bir şeydir. Neymiş o insanlara ait olup da onun kendi omuzlarına aldığı günâhlar? Kimmiş o sırları içlerinde taşıyanlar, kimmiş o insanların mutluluğu için bilmem hangi laneti üzerlerine çekmiş olanlar? Ne zaman görülmüştür öyle varlıklar?

«ıBiz o cizvitlerin ne olduklarını biliriz. Onlar için kötü söylerler. Ama gene de bakalım onlar senin anlattığın gibi mi? Hiç de öyle değildirler, hiç de öyle değildirler. Onlar yalnız Roma'nın ilerde bütün dünyaya hâkim olmak için hazırladığı bir ordudan başka bir şey değildirler. Başlarında da imparatorları... Yani Roma'nın başpapazı var... îşte onların ideali budur,

ama hiç bir sırları ve öyle yüce bir hüzünleri filân yoktur... İstedikleri basit bir şey: Sadece iktidarı, dünyanın adî nimetlerini ve başkalarını kendilerine köle etmeyi istiyorlar... İlerde kölelik kanununun yeniden kurulmasını istiyorlar, kendileri de o köleleri çalıştıran birer çiftlik sahibi olacaklar... İşte onların ileri sürdükleri, istedikleri hep bu. Onlar belki de Tanrıya bile inanmıyorlar. Senin başkaları için acı çeken o engizitörün, sadece hayalinin yarattığı bir tip... İvan güldü.

— Canım, dur dur! Ne kadar da heyecanlandın. Demek «hayal» diyorsun öyle mi?

Varsın öyle olsun! . Tabiî hayal olacak. Yalnız, izin ver, sana bir şey söyliyeyim. Sen gerçekten son çağlardaki katolik akımının sadece iktidar hırsından, sadece dünyanın kirli nimetlerini elde etmek isteğinden başka bir şey olmadığına mı inanıyorsun? Yoksa sana bunları peder Paisiy mi öğretti?

Alyoşa, birden kendini topladı:

— Hayır, hayır, aksine, hatta birgün' peder Paisiy senin sözlerine benzeyen birşeyler söylemişti... Ama tabiî hiç de öyle değil.

— Gerçi bunu söylerken «hiç de öyle değil» dedin ama,- gene de buna rağmen arada bir benzeyiş görmen Çok önemli. Asıl ben sana söylemek isterim. Neden se-oin cizvitlerle engizitörler yalnız dünyanın âdi nimetleri için birleşsinler? Neden' aralarında üstün bir acıyla Çırpınan ve insanlığı seven bir çilekeş olmasın? Bak, diyelim ki yalnız o kirli dünya nimetlerini isteyenler ara-96 KARAMAZOV KARDEŞLER

sında bir tek, benim ihtiyar engizitörüm gibi, kendisi çölde bitki kökleri ile beslenerek yaşamış ve nefsini yenmek, kendisini özgür ve mükemmel bir insan haline getirmek için cinnet getirircesine çırpınmış, aynı zamanda bütün ömrü boyunca insanları sevmiş biri olmuştur ve kendisi nefsine tam olarak söz geçirmenin manevî mutluluğunun pek büyük bir şey olmadığını, Tanrı'nın yarattığı diğer milyonlarca varlığın sadece alay olsun diye yaratılmış olduklarını, bunların hiçbir zaman kendi özgürlüklerini kulalanamıyacaklarını, bu zavallı isyancılardan hiçbir zaman kuleyi tamamlayacak devlerin çıkamıyacağını, o sonsuz büyük düzeni yaratmayı düşünen yüce İdealistin onu böyle kaz gibi, varlıklar için hazırlamadığım kavrayınca, o manevi mutluluğun pek bir şey olmadığını anlasın. Bunu anlayınca da geri dönüp... akıllı insanlara katılsın. Böyle bir şey sence imkânsız mı yani?

Alyoşa neredeyse kendinden geçmiş gibi:

— Kime katılmış, hangi akıllı insanlara katılmış? diye bağırdı. Onlarda akıl diye birşey yok! Hiçbir sırları gizlileri de yok onların. Onlarda olan tek şey Allahsızlıktır. Bütün sırları işte bu. Senin engizitör Tanrıya inanmıyor. Onun bütün sırrı budur!

— öyle de olsa ne çıkar! Sonunda işte sen de bunu anladın artık. Gerçekten de dediğin gibidir, gerceK-ten de bütün sırları budur. Ama bu onun gibi bir insan için bile, bütün ömrünü çölde bir aşamada bulunmak için mahvetmiş, öyleyken insan sevgisi denilen hastalıktan kurtulmamış bir kişi için dert değil mi? O ihtiyar ömrünün sonuna doğru kesin olarak şunu anlıyor ki ancak o korkunç yüce ruhun öğütleri güçleri yetersiz ıs yancıların, «deneme olarak eksik yaratılmış varlıkların alay olsun diye yaratılmış

olanların» kaderini biraz ol sun dayanabilecek bir şekilde düzenleyebilir. İşte bu ka nıya varınca görüyor ki. o akıllı ruhun, o korkunç ölüm ve yok etme ruhunun gösterdiği yoldan yürümek gerek kiyor. Onun için de yalanı ve aldatışı kabul etmek KARAMAZOV KARDEŞLER

97

sanları da, artık bilinçli olarak ölüme ve yok edilişe götürmek, bu arada da onları oraya götürürken bütün yol boyunca nereye götürüldüklerini anlamasınlar ve bu zavallı kör varlıklar kendilerini yol boyunca olsun mutlu saysınlar diye onları aldatmak gerekiyor.

.Hem de şu noktaya dikkat et. Bu aldatış, «O» nün ihtiyar adamın tüm ömrü boyunca bu kadar ateşli bir şekilde idealine inanmış olduğu Varlığın adına yapılacaktır! Bu bir mutsuzluk değil midir? O, «yalnız kirli nimetlere kavuşmak için iktidara susamış»

olanların ordusu başına böyle bir tek kişinin gelmesi bile, bir trajedinin meydana gelmesine değmez mi? Yalnız bu kadar da değil : Böyle başa geçmiş bir tek kişinin olması, sonunda tüm Roma dâvasının, tüm orduları ve cizvitleriyle birlikte tüm Roma ekolünün yöneleceği yüce bir ideal için yeterlidir. Sana açıkça şunu söylüyorum ki, akımın başında bulunanlar arasında daima hiçbir vakit ahlâk bakımından düşmemiş bir adamın bulunduğuna kesin olarak inanmışımdır. Kimbilir belki de Roma'daki ilk papazlar arasında da böyle «başkalarından apayrı» insanlar olmuştur.

"Kimbilir belki de bu kadar inatla, bu kadar kendine özgü bir sevgiyle insanlığı seven o Allahin belâsı ihtiyar da böyle sürüden ayrı, toplumda tek olan birçok ihtiyarlar arasından çıkmıştır. Böyle prensip sahibi bir ihtiyarın varlığı hiç de tesadüf değildir.

Aksine önceden bir sözleşmenin gizli bir antlaşma sonucu olarak, çoktandır meydana getirilmiş ve «sırrın,» korunması. < sırrın» gücü yetmeyen mutsuz insanlardan saklanması için meydana getirilmiş bir kuralın sonucu olarak, insanlar mutlu olsun diye kabul edilmiştir.

"Bu tiplerin varlığına kesin olarak inanıyorum. Za-olması gerekir. Bana öyle geliyor ki, masonlar-en

bana öyle geliyor ki, masonlar da buna benzeyen bir sır vardır, yani masonluğun temelinde de aynı sır gizlidir. Katolikler onun için ma-

KARAMAZOV KARDEŞLER

sonlardan bu kadar nefret ediyorlar. Onları kendilerine rakip olarak görüyorlar. Onların gözünde, masonlar ide. alin birliğini parçalayan insanlardır. Oysa sürünün tek bir bütün, sürünün başında da tek bir çoban olması gerekir... Bununla birlikte düşüncemi savunurken sanki bir şeyler uyduruyor ve senin eleştirmene dayanamıyor gibiyim. Onun için bu konuda konuşmayı yeterli buluyorum.

Alyoşa elinde olmayarak:

— Belki sen de masonsun! diye bağırdı. Sonra da derin bir üzüntüyle:

— Sen Tanrıya inanmıyorsun! diye sözünü tamam-ladı.

Ağabeyinin kendisine alaylı alaylı baktığını zannediyordu. Gözlerini yere indirerek:

— Peki şiirin nasıl sona eriyor? diye sordu. Yoksa sonu bu mu?

— Onu şöyle bitirmek istiyordum: Engizitör susuyor ve Tutuklusu kendisine karşılık versin diye bekliyor. «O» nün susması, engizitöre ağır geliyor. Bütün bu süre içinde, Tutuklu'nun, içinden geçenleri okur gibi, hiç konuşmadan, gözlerinin tâ içine baktığını far-ketmiştir. Belli ki tutuklu, bunlara karşılık vermeyi hiç istememektedir.

Oysa ihtiyar "öbürünün» kendisine bir şeyler söylemesini, hatta acı, hatta korkunç da olsa, bir şeyler söylemesini istiyor. Ama -'O» birden, hiç bir şey söylemeden ihtiyara yaklaşıyor ve yavaşça onu, o doksan yaşındaki ihtiyarı soluk dudaklarından öpüyor.

«İşte verdiği karşılık bundan başka bir şey değil d ir! İhtiyar irkiliyor. Dudaklarının uçlarında titreyen bir şey vardır; o zaman kapıya doğru gidiyor, onu açıp Tutukluya şöyle diyor: «Git ve artık bir daha gelme-;-bir daha ayak basma buralara... hiç bir zaman, hiç bir zaman gelme artık!" Sonra onu salıveriyor. Tutuklu d çıkıp gidiyor.

— Peki ya ihtiyar?

— ihtiyarın dudakları hâlâ o öpüşten yanar, ama ihtiyar gene kendi düşüncesine bağlı kalır.

Alyoşa üzülerek sordu:

— Sen de mi onunla birliksin? Sen de mi? İvan güldü:

— Canım, bu saçma bir şey Alyoşa! Bu, sadece ömründe iki şiir olsun

yazmamış, aklı başında olmayan bir üniversite öğrencisinin, saçma şiirinden başka şey değil ki! Neden bunu o kadar ciddiye alıyorsun? Yoksa benim hemen oraya, cizvitlerin yanına gidip

«Onun yaptığı kahramanlığı düzelten» insanlara katılacağımı mı sanıyorsun? Aman canım, bana ne? Ben sana zaten söylemiştim: Benim tek istediğim şey, otuz yaşına kadar dayanabilmek, ondan sonra... haydi, vur kadehi yere.»

Alyoşa üzüntüyle:

— Peki ya o yapışkan yaprakcıklar, ya o değerli mezarlar, ya mavi gökyüzü, ya sevdiğin kadın? Onlar olmadan nasıl yasıyacaksın? Onları nasıl seveceksin? Yüreğinde ve aklında böyle bir cehennem varken, yasayabilir misin sen? Hayır, ne dersen de, sen gerçekten onlara katılmağa gidiyorsun... Onlara katılmazsan, Dayanamaz, kendini öldürürsün!

İvan soğuk bir gülümseyişle:

—• Öyle bir güç var ki. herseye dayanabilir! dedi.

— Neymiş o güç?

— Karamazov'ların içlerinde taşıdıkları güç... Kara mazov'ların alçalma gücü.

— Yani ahlâksızlık içine gömülmek, ruhu mah-vetmek demek istiyorsun, öyle değil mi?

— Belki de öyle... Belki de ancak otuz yaşma ka-

dar bunlardan kaçınabileceğim, kimbilir? Ondan son-

ra da

Nasıl kaçınacaksın? Ne yaparak kaçınacaksın? bu düşünceler varken buna imkân yok.

— Sana söylediğim gibi, gene Karamazov'lara özgü bir şekilde.

— Yani "Herşeye izin var» diyeceksin öyle mi? Herşeyin hoş görüleceğini ileri süreceksin, öyle değil mi?

İvan kaşlarını çattı sonra birden garip bir şekilde sarardı. Dudaklarında

çarpık bir gülümseyişle:

— Ya! Demek dün Miusov'u bu kadar gücendiren sözü gene ileri sürüyorsun...

Dimitriy ağabeyimin de bu kadar saf bir çıkış yaparak tekrar ettiği o sözü bu kez sen söylüyorsun. Eh, varsın öyle olsun, madem bu söz bir kez ağzımdan çıktı: «Herşeye izin var, diyelim. Ben onu söylediğimi inkâr etmiyorum. Hem Mitenka'-nın o sözü tekrarlayışı da kötü olmadı.

Alyoşa hiç konuşmadan yüzüne bakıyordu, îvan birdenbire duygulanarak:

— Ben buradan giderken, dünyada hiç olmazsa, bana bağlı bir kardeşim var sanıyordum, dedi. Oysa şimdi görüyorum ki, senin yüreğinde de bana yer yok, benim dünyayı terketmiş sevgili dostum. Ben «Herşeye izin var» formülünden caymıyacağım, bu formülü inkâr etmiyeceğim. Ne olacak? Bu yüzden beni red mi edeceksin yani? Öyle mi? Ha?

Alyoşa yerinden kalktı, ona yaklaştı ve hiçbir şey söylemeden ağabeyini dudaklarından öptü. İvan, birden garip bir heyecana kapıldı:

— Bu edebi bir hırsızlıktır! diye bağırdı. Sen bunu benim şiirimden çaldın. Her neyse, teşekkür ederim. Kalk Alyoşa, ben de artık gitmeliyim, sen de gitmelisin!

Dışarı çıkıp, meyhanenin kapısı önünde durdular. İvan kararlı bir sesle:

— Bak sana bir şey söyliyeyim, Alyoşa, dedi. Eğer ömrüm o yapışkan yaprakçıkları sevmeğe gerçekten yetecekse. onları sadece seni anarak seveceğini. Senin buralarda bir yerde olduğunu bilmek bana yeter. Buna bilirsem, henüz hayattan ayrılmak isteğini duymam. Nasıl? Yetti mi bu sana?

İstersen bunu bir ilânı aşk olarak say. Şimdi ise sen sağa, ben sola... Bütün bunlardan söz etmiyelim artık, işitiyor musun? Yetişir. Yâni eğer yarın gitmezsem (ki herhalde gideceğim) ve birbirimize, herhangi bir nedenle yeniden rastlarsak artık bana bütün bu konulardan hiç söz etmiye-ceksin. Bunu senden ısrarla rica ediyorum. Sonra birden sinirli sinirli devam etti:
— Dimitriy ağabeyim için de bana artık bir şey söyleme.

Özellikle bunu senden çok rica ediyorum. Hatta benimle artık hiç konuşma... Zaten artık aramızda konuşabileceğimiz bütün konular bitti, herşey konuşuldu, öyle değil mi? Ben de, kendiliğimden sana bir vaad-te bulunacağım, otuz yaşıma doğru «o kadehi yere çalıp paramparça etmek» istediğim vakit, nerede olursan ol, ne olursa olsun, son olarak seninle bir daha konuşmağa geleceğim... Amerika'da olsam bile, gene ger leceğim, bunu bil! Mahsus geleceğim. O zaman seni seyretmek kırabilir ne kadar ilgi çekici bir şey olacaktır! Kimbilir o zaman nasıl bir insan olacaksın? Görüyorsun ki, sana şimdi hemen hemen resmen vaadte bulunmuş oluyorum.

«Gerçekten de belki birbirimizle yedi ya da on yıl görüşmemek üzere veda ediyoruz.

Haydi senin Pater Se-raphicus'un yanına git. ölüm döşeğindeydi ya! Bir de bakarsın, sensiz ölür, o zaman üstelik bir de seni burada alıkoydum diye bana kızarsın. Haydi Allahaısmarladık! Gel beni bir kez daha öp bakayım. Hah, şöyle! Haydi şimdi güle, güle...»

İvan birden arkasını döndü ve artık ardına bakmadan kendi yoluna koyuldu. Onun bu gidişi tıpkı bir akşam önce Alyoşa'nın Dimitriy ağabeyisinin gidişine ben-• ziyordu. Ama o akşamki gidiş bambaşka bir gidişti. Aklına gelen bu benzetiş. Alyoşa'nın hüzün ve acı dolu yüreğine saplanan bir ok etkisi yapmıştı. Bir süre ağabe-102

KARAMAZOV KARDEŞLEr

yinin arkasından bakarak olduğu yerde bekledi, ivan' in nedense sallana sallana yürüdüğünü ve arkadan bakılınca, sağ omuzunun sol omuzundan daha kısa göründüğünü farketti. Oysa o zamana kadar buna hiç dikkat etmemişti.

Sonra birden o da arkasını döndü, neredeyse koşarak manastıra gitti. Artık hava kararıyordu ve Alyoşa içinde korkuya benzeyen bir his duyuyordu; içinde gittikçe şiddetlenen yepyeni bir duygu vardı. Zihninde düğümlenen yeni bir soruya karşılık arıyor, ama bulamıyordu. Yeniden, tıpkı bir akşam önce olduğu gibi rüzgâr çıktı. Alyoşa manastırın korusuna girdiği vakit asırlık çamlar, insana korku veren bir şekilde uğuldamağa başlamışlardı. Alyoşa koşarcasına yürüyordu. Aklından: «Pater Seraphicus...

bu adı da nereden buldu?» diye bir düşünce geçti. »Nereden buldu bunu? İvan! Zavallı İvan! Kimbilir artık bir daha seni ne zaman göreceğim? Hah, işte hücrelerin bulunduğu yere geldim. Allahım! Evet, o gerçekten Pater Seraphicus'tur. Beni o kurtaracaktır... beni daima o kurtaracak, sonsuzluğa dek beni koruyacaktır!"

Alyoşa sonradan, yaşantısı boyunca, kaç kez derin bir şaşkınlıkla, o gün îvan'dan ayrıldıktan sonra, daha o sabah muhakkak bulmayı, hatta bulmadan hiçbir yere gitmemeğe kararlaştırdığı ağabeyi Dimitriy'i nasıl olup da büsbütün aklından çıkardığını, düşündü. Oysa onu bulmak için o gece manastıra dönmemesi gerekse, buna bile razıydı.

VI

HENÜZ DAHA ÇOK BELiRLi DEĞİL

İvan Fiyodorovdç ise, Alyoşa ile vedalaştıktan sonra eve daha doğrusu Fiyodor Pavloviç'in evine gitti'

ne gariptir, bütün varlığını birden dayanılmaz bir hüzün sarmıştı. İşin en önemli tarafı bu hüzün İvan eve yaklaştıkça her adımda artıyordu. Bu duyguda garip olan bir şey varsa, o da şuydu: İvan Fiyodoroviç, neden ileri geldiğini bir türlü bilemiyordu.

Eskiden de sık sık hüzünlendiği oluyordu. Sonra böyle bir hüznü hemen ertesi günü, kendisini buraya sürüklemiş olan herşeyle bağlarını koparարak sert bir dönüş yapmağa hazırlandığı bir sırada, gene eskisi gibi yapayalnız olarak, birçok umutlarla ama gene de neye umut bağladığını kendisi de kestiremiyerek, hayattan birçok şeyler beklediği halde, beklediklerinin de istediklerinin ne olduğunu kesin olarak bilmeden yeni, üstelik hiç bilmediği bir yola koyulduğu bir anda duymasında şaşılacak bir şey yoktu. Bununla birlikte, gerçekten bilinmeyen o yeni yaşantının endişesini duyarken hissediyordu ki, onu asıl üzen bu değildi. «Yoksa baba ocağından nefret mi ediyorum,» diye düşündü. «Bana öyle geliyor ki, bugün son defa olarak geçeceğim o pis eşiğe bir daha ayak basmayacağımı bildiğim halde, gene de içimde tiksinti duyuyorum...»

Hayır, içindeki o hüzün, bundan doğmuyordu. Yoksa Alyoşa ile vedalaştığı ve onunla yaptığı konuşma mı onu böyle üzüyordu? «O kadar yıl başkaları ile hiç kokuşmadan hep sustum, alçak gönüllülük gösterip bir şey söylemedim. Sonra birden bunca saçma sözler .» diye düşündü. Gerçekten bu, genç, tecrübesiz bir adam gibi davrandığından ötürü saf bir pişmanlık ya da gururu yaralandığı için duyduğu bir can sıkıntı-sı da olabilirdi. Çünkü istediklerini gerektiği gibi soyle-yememişti. Hem de bunu, muhakkak, içinden bazı bü-yük hesaplar yaparak düşündüğü Alyoşa'nın karşısın-da yapmıştı. Böyle bir duyguyu, yâni böyle bir pişman-'** duyması da tabiî bir şeydi. Ama gene de bu asıl değildi. Bütün bunların duyduğu o hisle ilgi-104

sı yoktu. «Herşeyden tiksinecek kadar sıkıntı duyuyorum, ama ne istediğimi belirtecek gücüm yok. Yoksa bunlar: hiç düşünmemeli mi?»

İvan Fiyodoroviç, bunları «düşünmemeyi» de denedi. Ama bu bile içini ferahlatmadı.

İşin en önemlisi bu sıkıntıda can sıkan, sinir bozan bir şey vardı. Çünkü tamamen dıştan gelen bir etkiyle oluyordu. Tıpkı insan bir işle uğraştığı ya da heyecanla konuştuğu vakit far-ketmediği, ama göz önünde durduğu için sinirlendiren, hatta neredeyse usanç vermeğe başlayan bir şey gibi... Bu sinirlilik insan en sonunda o ise yaramayan eşyayı kaldırmayı akıl edinceye kadar devam edip gider. Hem de o eşya çoğu zaman önemsizdir, gülünçtür. Örneğin, yerine konulmadan unutulmuş bir şey, yere düşmüş bir mendil, dolapta yerine konulmamış bir kitap ya da buna benzer bir şey olabilir. İvan Fiyodoroviç sonunda çok kötü bir ruh hali içinde, sinirli sinirli babasının evine yaklaştı ve birden bahçe kapısına on beş adım kala, evin dış kapışma bakınca birden ona bu kadar sıkıntı veren, onu bu kadar sinirlendiren şeyin ne olduğunu anladı.

Kapının önündeki bankta uşak Smerdyakov oturuyor, akşamın serinliğinden yararlanıyordu. İvan Fiyodoroviç de gözü ona ilişir ilişmez ruhunun üzerine çökmüş olan ağırlığın işte bu uşak Smerdyakov olduğunu, işte, asıl bu adamın varlığını hazmedemediğini anladı. Herşey birden aydınlandı, apaçık oldu. Daha önce, Alyoşa, Smerdyakov'la nasıl karşılaştığını anlatırken, İvan'ın yüreğine birden uğursuz ve tiksindirici bir duygu saplanıvermiş ve içinde hemen ona karşı büyük bir öfke uyandırmıştı.

Sonradan konuşma arasında Smerdyakov'u bir süre için unutmuştu. Ama o, gene de ruhunun bir köşesinde duruyordu.. Bu yüzden İvan Fiyodoroviç Alyoşa'-ya veda edip de tek başına eve dönmek için yola koyul-

düğü vakit, o unuttuğu tatsız duygu içinde tekrar uyanmıştı. Dayanılmaz bir öfke ile:

»Canım o alçak herif, gerçekten bu kadar huzurumu bozabilir mi?" diye düşündü.

Gariptir, îvan Fiyodoroviç gerçekten son zamanlarda o adamdan nefret etmeğe başlamıştı. Özellikle son günlerde duymağa başlamıştı bu nefreti, îçinde. o yaratığa karşı gittikçe artan bir tiksinti farkediyordu. Belki de bu nefretin bu derece artmasının nedeni başlangıçta, yani İvan Fiyodoroviç bize geldiği vakit durumun bambaşka olmasıydı. O

zamanlar îvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'a karşı birden olağanüstü bir ilgi göstermiş, hattâ onu orijinal bir tip olarak görmüştü. Onu yanına gelip sohbet etmeğe alıştıran gene kendisiydi. Bununla birlikte, Smerdyakov'un garip mantıksızlığına, daha doğrusu zihni bakımdan böyle dengesizlik içinde bulunmasına hayret etmiş, «olaylara seyirci kalan» bu adama hiç ara vermeden, huzursuzluk veren şeyin ne olduğunu bir türlü kavrayamamıştı.

Felsefe sorunlarından hatta dünyanın yaratıldığı ilk gün, ortalığın nasıl olup da aydınlık olduğundan, güneşin, ayın ve yıldızların ancak dördüncü günü yaratılmış olmalarına bakılırsa, evrenin o ilk günlerde karanlık olması gerektiğinden, öyleyken aksine aydınlık olmasının nasıl anlaşılabileceğinden söz etmişlerdi. Ama İvan Fiyodoroviç işin hiç de güneşte, ayda ve yıldızlarda olmadığını kısa bir süre içinde anlamıştı. Smerdyakov için güneş, ay ve yıldızlar gerçi meraklı konulardı ama bunların sadece üçüncü derecede bir önemi vardı, o bambaşka bir şeyin peşindeydi.

Hangi şekilde olursa olsun, yavaş yavaş ortaya müthiş bir gurur, üstelik yaralanmış bir gurur çıkıyordu. Bu, İvan Fiyodoroviç'in hiç hoşuna gitmemişti. Smerdyakov'a karşı duyduğu nefret işte buradan başlamıştı. Sonradan evde düzensizlikler başlamış. Gruşen-106

ka ortaya çıkmış, Dimitriy ağabeyi ile afalarında meseleler olmuş, uğraşma, didinme başlamıştı. Gerçi bunlardan da Smerdyakov'la söz etmişlerdi ama, Smerdyakov her zaman bunlardan heyecanla söz ettiği halde, gene de bu gibi konularda ne istediğini anlamağa imkân yoktu. Elinde olmayarak yüzeye gene de belirsiz olarak çıkan bazı isteklerinin mantıksızlığına, karışıklığına ancak hayret edilebilirdi. "

Smerdyakov hep herşeyi soruşturuyor, durup durup dolaylı olarak bazı sorular soruyordu. Belliydi ki, bunları önceden düşünmüştü. Ama bunları niçin sorduğunu açıklamıyor ve hep kendi sorduğu sorulardan ortaya çıkan tartışmaların en ateşli anlarında birderı susuyor ya da bambaşka bir konuya geçiyordu. Ama sonunda îvan Fiyodoroviç'i en çok sinirlendiren, içinde böyle bir tiksinti uyandıran şey, Smerdyakov'un ona karşı gösterdiği ve gittikçe arttırdığı bambaşka, iğrenç bir lâubalilikti.

Gerçi nezaketsizlik göstermiyordu, aksine, her zaman büyük bir saygı ile konuşuyordu, ama eninde sonunda iş öyle bir hal almıştı ki, Smerdyakov'un kendisini, nedense İvan Fiyodoroviç'le aynı düşüncede olan bir insan saydığı belli oluyordu. Her zaman, sanki artık ikisinin arasında önceden kararlaştırılmış, bir vakitler birlikte ortaya attıkları, gizli ve yalnız ikisinin bildiği ama etraflarında kaynaşıp duran basit insanların kavramak yeteneğine sahip olamadıkları bir şey varmış gibi konuşuyordu, öyleyken îvan Fiyodoroviç gene de uzun bir süre, içinde gittikçe artan bu tiksintinin gerçek nedenini bir türlü anlayamadı. Bu duygunun ne olduğunu, ancak son zamanlarda, daha doğrusu son günlerde tahmin etmeğe başlamıştı.

Şimdi de bahçe kapısından bir tiksinti ve sinirlerini bozan bir duygu ile, Smerdyakov'a hiç bakmadan, onunla hiç konuşmadan geçmek istiyordu. Ama

Smerdyakov banktan kalktı. İvan Fiyodoroviç onun bu kalkışından bile Smerdyakov'un kendisi ile özel bir konuşma yapmak istediğini anladı. Ona baktı ve durakladı. Bir an önce düşündüğü gibi onun önünden geçip gitmediği ve böyle birden durakladığı için de kendi kendine müthiş öfkelendi. Smerdyakov'un içkiden kırışmış yüzüne, dikkatlice taranmış

favorilerine, alnının üzerinde kabartılmış bir tutam saçına öfke ile. nefretle bakıyordu.

Smerdyakov'un sol gözü hafifçe kısılıyor, iki de bir kırpışıyor, sanki hafif bir alayla:

«Nereye gidiyorsun? Buradan böyle geçemezsin. Görüyorsun ki, bizim gibi zeki iki insanın konuşacakları bazı şeyler var» diyordu.

İvan Fiyodoroviç, tepeden tırnağa titredi. Az kalsın: • Def ol buradan alçak!

Ben senin dengin miyim? Budala!» diye bağıracaktı. Ama derin bir şaşkınlıkla dudaklarından bambaşka sözlerin döküldüğünü farket-ti. Kendi de bunu hiç beklemediği halde, uysal bir tavırla ve yavaşça:

— Ne oldu? Babam uyuyor mu, yoksa uyandı mı? diye sordu.

Sonra gene bunu yapacağını hiç ummadığı halde, banka oturdu. Bir an korkuya benziyen bir his duydu. Bunu sonradan hatırlayacaktı.

Smerdyakov karşısında, ellerini arkasında kenetlemiş olarak duruyor, ona kendine güvenen hatta hemen hemen sert bir tavırla bakıyordu. Acele etmeden:

— Daha yatıyorlar, efendim, dedi.

Bunu söylerken sanki: «önce sen benimle konuşmağa başladın, önce ben konuşmadım»

diyor gibiydi.

an sustuktan sonra, garip bir hareketle, poz verir gibi gözlerini yere indirdi, sağ ayağını ileri doğru attı, rugan potinin ucu ile yerde bir şeyler çizerek:

— Size hayret ediyorum, beyefendi! dedi-r

ivan Piyodoroviç soğuk bir tavırla, kesik kesik konuşarak:

— Neden hayret ediyormuşsun bana? diye sordu.

Tiksintisini belli etmemek için elinden geldiği kadar kendisini tutmağa çalışıyordu. Ama birden büyük bir öfke ile içinde büyük bir merakın uyandığını ve bu merakını gidermeden dünyada oradan ayrılamayacağını hissetti. Smerdyakov, o küçük gözlerini ona doğru kaldırarak, laubali bir tavırla gülümsedi.

— Neden Çermaşnaya'ya gitmiyorsunuz sanki?

Kırptığı sol gözü ise: «Neden gülümsediğime gelince eğer akıllı bir adamsan bunu kendin de anlarsın» der gibiydi.

İvan Fiyodoroviç şaşırdı:

— Ne diye Çermaşnaya'ya gidecekmişim?

Smerdyakov gene bir an sustu. Sonra acele etmeden, sanki verdiği karşılığı

kendisi de beğenmiyormuş ve «Üçüncü derecede önemli bir neden ileri sürerek işin içinden kurtulmağa çalışıyorum, lâf olsun diye söylüyorum bunu» der gibi:

— Fiyodor Pavloviç'in kendileri bile oraya gidesiniz diye size ne kadar yalvardılar! dedi.

İvan Fiyodoroviç. sonunda dayanamayarak, uysallıktan vazgeçip, kaba bir tavırla:

— E... e... e, Allah belânı versin kerata! Açıkça konuşsana, ne demek istiyorsun? diye bağırdı.

Smerdyakov hemen sağ ayağını sol ayağına bitiştirdi, vücudunu doğrulttu, dimdik durdu.

Ama gene gözlerinde aynı sakin bakış, dudaklarında da aynı anlamlı, hafif gülümseyiş

vardı.

— önemli bir şey yok, efendim... lâf olsun diye söyledim işte...

Gene bir sessizlik oldu. İkisi de hemen hemen bir dakika kadar sustular. İvan Fiyodoroviç biliyordu ki, o anda kalkıp öfkelenmesi gerekiyordu. Smerdyakov da karsısında sanki:

«Bakayım öfkelenecek misin?

109

lenmiyecek misin?» der gibi bekliyordu. Daha doğrusu İvan Fiyodoroviç'e öyle geliyordu.

Sonunda, ayağa kalkmağa hazırlanıyormuş gibi olduğu yerde hafifçe sallandı.

Smerdyakov, bu hareketini tam anında yakalayarak birden kesin bir tavırla, sözlerin üzerinde dura dura:

— Durumum çok kötü İvan Fiyodoroviç, çok kötü efendim, bu durumdan kendimi nasıl kurtaracağımı bilemiyorum, dedi.

Son sözünü söylerken içini çekmişti, îvan Fiyodoroviç doğrulmuşken gene oturdu.

Smerdyakov devam etti:

— İkisi de akıllarını kaçırmışlar, ikisi de tam anlamıyla birer çocuk gibi davranıyorlar.

Yani peder beyinizle, ağabeyiniz Dimitriy Fiyodoroviç'ten söz ediyorum

efendim. Bakın, simdi Fiyodor Pavlcviç uyanır uyanmaz, hemen her dakika beni sıkıştırıp duracaklar,

"Gelmedi ha? Niçin gelmedi?» diye sorup duracaklar, böylece gece yarısına kadar, hatta gece yarısı geçtikten çok daha sonraya kadar bana hiç rahat vermiyecek-ier. Eğer Ağrafena Aleksandrovna gelmezse (çünkü, öyle sanıyorum ki, buraya hiç de gelmeğe niyetli değiller) o zaman yarın sabah gene üzerime atılacaklar: «Neden gelmedi? Niçin gelmedi? Ne zaman gelecek:» diyecekler. ..

"Sanki bu bakımdan beyefendinin karşısında suçlu olan benmisim gibi. Diğer taraftan, gene buna benzer bir şey oluyor: Hava karardı mı, hatta hava kararmadan çok daha önce ağabeyiniz, elinde tüfekle geliyorlar, uzaktan değil, komşu olan bir yerden. Üzerime varıp: «Bak, alçak herif, sana söylüyorum bulaşıkçı, eğer onun geldiğini gözden kaçırır ve gelmiş olduğunu bana haber vermezsen, önce seni gebertirim!» diyor. Gece geçti mi, ertesi günü Dimitriy Piyodorcviç de ba-banız Fiyodor Pavloviç gibi «Neden gelmedi?

Çabuk ge-lecek mi?» diye canımı çıkarıyorlar. Sanki Ağabeyinizin Karşısında da, hanımefendileri gelmediler diye ben suç-110

KARAMAZOV KARDEŞLER

lu imişim gibi! İkisi de hergün gittikçe daha çok kızıyorlar, her gün her saat artıyor kızgınlıkları... O kadar ki, bazan korkudan kendi hayatıma son vereyim diye düşünüyorum, efendim. Ben onlara hiç güvenemiyorum beyefendi.

İvan Fiyodoroviç sinirli sinirli:

— Peki neden bu işe karıştın? Neden herşeyi Di-mitriy Piyodoroviç'e bildirmeğe başladın? diye sordu.

— Nasıl karışmayayım, efendim? Zaten herşeyi olduğu gibi öğrenmek isterseniz şunu söyliyeyim ki, ben bu işe hiç karışmamıştım. Ben daha başlangıçta hep susuyordum.

Onlara karşı gelmeğe cesaretim bile yoktu. Onlar beni kendilerine bu işte hizmet edecek adam saydılar, kendilerine gözcü olmamı istediler. O zaman-danberi de tek söyledikleri söz: »Onu gözden kaçırırsan, gebertirim seni herif!» oldu, bundan başka bir şey bilmiyorlar! Böyle giderse, yarın galiba, uzun bir krize tutulacağım, bana öyle geliyor!

— Neymiş o uzun kriz?

— Uzun bir kriz iste efendim, çok çok uzun bir kriz işte. Bazen birkaç saat,

bazen de bir gün, iki gün sürer. Bir defasında tam üç gün sürmüştü! O zaman tavan arasından aşağı düşmüştüm. Bir ara geçer gibi oluyor, sonra yeniden başlıyordu: Tam üç gün aklımı basıma toplayamadım. Fiyodor Pavlovic, o zaman, buranın doktoru Hertzenstube'yi cağırtmıstı. O da sakaklarıma buz koydu, bir de başka ilâç verdi... Az kalsın ölecektim.

îvan Fiyodoroviç öfke ile karışık bambaşka bir merakla:

— Nasıl olur? Bir sara krizinin insana falan gün ya da falan saatte geleceğini önceden bilmeğe irnkân yokmuş, diyorlar. Sen nasıl yarın sara krizi geçireceğini söyleyebilirsin?

— Orası doğru, önceden bilmeğe imkân yoktur, efendim.

— Hem sen o gün tavan arasından aşağı düşmüşsün.

— Ben tavan arasına hergün çıkıyorum, efendim, Yarın da düşebilirim tavan arasından.

Tavan arasından aşağı düşmesem bile, bodruma düşebilirim: Çünkü bodruma da her gün, kendi ihtiyacım için iniyorum, efendim.

İvan Fiyodoroviç ona uzun uzun baktı: Sonra garip, tehdit edici bir tavırla, yavaşça:

— Sen bir şeyler geveliyorsun ama, ne demek istediğini pek anlayamıyorum, dedi. Yarın sara krizine tutulmuşsun gibi rol mu yapmak istiyorsun? Yani üç gün için sanki seni sara tutmuş gibi davranacaksın? Ha?

Gene sağ ayağının ucu ile yerde bir şeyler çizerek oyalanan Smerdyakov o ayağını yerine koydu. Ama bu sefer sol ayağını ileri sürdü ve başını kaldırdı, alaylı alaylı gülerek:

— O işi yapabilsem bile efendim, yani saraya tutulmuşum gibi rol yapsam bile (ki bu tecrübeli bir insan için hiç de zor bir şey değildir) canımı kurtarmak için böyle bir çareye baş vurmakta haklı olurum. Çünkü hastalanıp yatağa düşersem, o sırada peder beyinizin yanma Agrafena Aleksandrovna gelse bile, ağabeyiniz Dimitriy Fiyodoroviç. benim gibi hasta olan bir insana «Neden bu işi bana bildirmedin? diye soramazlar. Artık öyle bir şey yapmaktan utanırlar.

İvan Fiyodoroviç, yüzü öfkeden bir yana eğilmiş olarak birden:

— E, e Allah kahretsin seni! diye bağırdı. Neden sana bir şey olur diye bu kadar korkuyorsun sanki? Di-mitriy ağabeyimin o tehditleri sadece öfkeden söylenmiş Çilgmca sözler! Başka bir şey değil. Seni öldürmez o! Onun öldüreceği adam sen değilsin!

— öldürür, öldürür! Hem de sinek gibi. Herkesten önce beni öldürür. Benim en çok korktuğum şey başka:112

KARAMAZOV KARDEŞLER

Kendileri bey babalarına bir şey yapacak olurlarsa, bu işte beni de suç ortağı olarak sayarlar diye korkuyorum

__jCanim, ne diye seni suç ortağı saysınlar?

__Evet, suç ortağı sayabilirler, çünkü ben kararlaştırdığımız gizli işaretleri ağabeyinize de bildirmiş olacağım.

__ Hangi işaretleri? Kime bildireceksin o işaretleri? Daha açik konuşsana, Allahm belâsı!

Smerdyakov ukalâ bir tavırla sözü uzatıp duruyordu:

__Şunu artık açıklamalıyım ki, Fiyodor Pavloviç

ile ikimizin arasında bir sır var. Bildiğiniz gibi (ama bundan haberiniz var mı, bilmiyorum) beyefendi artık birkaç gündenberi gece oldu mu, hatta karanlık bastı mı hemen odalarına kapanıp kapıyı içerden kilitliyorlar Siz şimdi artık her akşam erkenden yukarıya, odanıza gidiyor, sonra da bir daha aşağıya hiç inmiyorsunuz Bu yüzden, beybabanızın şimdi artık kendi odasının kapısını nasıl titizlik göstererek içerden kilitlediğini bilmiyorsunuz. Beybabanız o kadar titizlik gösteriyor ki Grigoriy Vasilyeviç gelse bile, ancak sesinden gelenin o olduğunu anlayınca kapıyı açıyorlar.

«Ama, artık Grigoriy Vasilyeviç gelmiyor, efendim. Çünkü beybabanıza odalarında yalnız ben hizmet ediyorum Agrafena Aleksandrovna ile aralarında o iş başladıktan sonra, bunun böyle olmasını kendileri istediler Şimdi gece olunca, emirlerine uyarak çıkıp müştemilâta gidiyorum; hem de gece yarısı oluncaya kadar uyumamak, nöbet tutmak, arada bir kalkıp avluyu dolaşmak ve Agrafena Aleksandrovna'nın geleceği anı beklemek şartı ile! Çünkü kendileri onu birkaç gündür deli gibi bekliyorlar.

«Yürüttükleri düşünce şu: «Agrafene Aleksandrovna, ondan yani Dimitriy Fiyodoroviç'ten korkuyor, (kendileri ağabeyinize «Mitka» diyorlar). Onun için, ancak geç vakit arka yollardan geçerek bana gelecektir.» diyorlar. Bana da: «Sen de onu gece yarısına kadar, hatta daha da geç vakitlere kadar bekliyeceksin» dediler. «Eğer Agrafena Aleksandrovna gelirse, bir koşu kapıya gel, iki kez kapıya ya da pencerenin camına vur. Önce iki kez hafifçe vurursun. Bak söyle: bir, iki!

Ondan sonra da arka arkaya hızlı hızlı üç kez vurursun: tak, tak, tak! İşte o zaman ben de onun gelmiş olduğunu anlar, yavaşça sana kapıyı açarım.

(Bir de, olağanüstü bir şey olursa, diye bana başka bir işaret daha vermemi söylediler, önce iki kez hızlı hızlı vuracakmışım: Tak, tak! Biraz

bekliyecekmişim, ondan sonra bir kez daha kuvvetlice vuracakmışım. İşte, o zaman babanız olağanüstü bir şey olduğunu, kendilerini muhakkak görmem gerektiğini anlıyacak, bana kapıyı açacaklarmış. Ben de içeri girip olup bitenleri söyliyecekmişim. Agrafena Aleksandrovna belki kendisi gelmez de, herhangi bir haber gönderir diye, bütün bunları bana bir bir tembih etti. Bundan başka, Dimit-riy Piyodoroviç de gelebilirler. Öyle bir şey olursa, bunu da hemen haber verecekmişim, onun yakında bir yerde bulunduğunu bildirecekmişim...

«Beybabanız Dimitriy Fiyodoroviç'ten çok korkuyorlar. Agrafena Aleksandrovna geldikten, kendileri de onunla odaya kapandıktan sonra Dimitriy Fiyodoroviç yakınlarda bir yerde görünürse, hemen ne yapıp yapıp bunu kendisine pencereye üç defa vurarak bildirecekmişim. Şöyle ki, birinci işaret beş vuruşlu olacak ve bu beş vuruş «Agrafena Aleksandrovna geldi» anlamına gelecekmiş. İkinci işaret ise yalnız üç vuruşlu olacakmış.

Onun da anlamı şu olacakmış: «Sizi hemen görmem gerekiyor». Bunları kendisi birkaç kez önümde tekrarlayarak öğretti. Hepsini iyice, bir, bir gösterdi. Tüm dünyada bu işaretleri bir kendileri bir de ben biliyoruz, Onun için böyle bir işaret verilince, artık hiç şüphe et-Karamazov Kardeşler II — F: 8114

KARAMAZOV KARDEŞLER

meden ve hiç seslenmeden (kendileri gece seslenmekten çok korkuyorlar) kapıyı açacaklarmış. İşte şimdi, bu işaretleri Dimitriy Fiyodoroviç de öğrenmiş bulunuyor,

— Nereden öğrenmiş? Sen mi söyledin yoksa? Ne cesaretle bildirdin ona bunları?

— Korkudan bildirdim, efendim. Zaten durum öyle olunca bunları ondan gizleyebilir miydim? Dimitriy Fiyodoroviç her gün: '«Sen beni aldatıyorsun! Sen benden bir şeyler saklıyorsun! Ayaklarını kırarım senin!» diye üstüme varıyordu. İşte o zaman ben de, hiç olmazsa kendilerine nasıl köle gibi bağlı olduğumu görsünler, kendilerini aldatmadığıma, herşeyi kendilerine bildirdiğime kesin olarak inansınlar, diye bunları açıkladım.

— Bu işaretlerden yararlanarak içeriye girmek isteyeceğini düşünüyorsan, o da gerçekten böyle bir şey yaparsa, sakın onu içeri bırakma.

— Kendim de o sırada kriz geçiriyorsam, yatağa düşmüşsem ona nasıl engel olabilirim?

Hem zaten öyle bir şeye cesaretim olsa bile, ağabeyinizde o atılganlık varken ve ben onun bu atılganlığını bildiğim halde, bunu yapabilir miyim?

— E... e... Allah kahretsin seni. Nasıl oluyor da ille sara krizi geçireceğine bu kadar kesin inanabiliyor^ sun? Benimle alay mı ediyorsun yoksa?

— Allah göstermesin, sizinle alay etmek cesaretini gösterebilir miyim? Bende bu korku varken gülebilir miyim ben? Gerçekten hissediyorum ki, sara krizi geçireceğim. İçimde öyle bir seziş var işte. Hiç bir şey olmasa, korkudan başıma gelecek bu kriz!

— Hay Allah! Eh, ne yapalım, sen yatağa düşersen, Grigoriy bekçilik eder. Önceden Grigoriy'e haber verir-sin. Artık o tas çatlasa Dimitriy'i içeri bırakmaz.

— Beyefendinin haberi olmadan, o işaretleri Gri-goriy Vasilyeviç'e acıklayamam.

Grigoriy Vasilyeviç'in ağabeyinizin gelişini işitmesine ve onu içeriye bırakmamasına gelince, şunu haber vereyim ki, kendisi

dündenberi hasta, Marfa İgnatyevna onu yarın tedavi etmeğe çalışacakmış. Dün öyle kararlaştırdılar. Marfa İgnatyevna'nın.uygulayacağı tedavi oldukça ilgi çekici bir şey: Kendisi bir su biliyormuş, bunu hep evinde bulundururmuş, çok keskin bir şeydir.

Bilmem hangi ottan yapılıyor. Bunun sırrını yalnız kendisi biliyormuş.

"Bu gizli ilâçla Grigoriy Vasilyeviç'i yılda üç kez bütün beli uyuştuğu vakit tedavi ederler.

Grigoriy Vasil-yeviç sanki kendisine inme inmiş gibi olur, hem de yılda üç defa efendim.

O zaman bir havlu alıyorlar, onu bu karışımın içine sokup ıslatıyorlar, sonra da Marfa İgnatyevna bu havlu ile bütün sırtını hemen hemen yarım saat kadar, havlu neredeyse kuruyuncaya kadar ovuyor. Sırtı kıpkırmızı oluyor, hatta şişiyor. Sonra şişenin içine kalanı bir dua okuyarak Grigoriy'e içiriyor-lar. Ama hepsini değil, çünkü bazen Marfa îgnatyevna şişedekinden biraz da kendisi için bırakıyor ve ondan içiyor. Sonra da efendime söyliyeyim, Marfa İgnatyevna içkiye alışık olmadığından ikisi de hemen sızıyor, uzun süre derin bir uykuya dalıyorlar. Sonradan, Grigo-riy Vasilyeviç uyandığı vakit çoğu zaman dipdiri oluyor. Marfa İgnatyevna ise uyandı mı. daima başı ağrıyor. İşte, Marfa îgnatyevna yarın bu niyetlerini gerçekleştirirlerse, o zaman artık Grigoriy Vasilyeviç bir Şey işitirler mi, Dimitriy Fiyodoroviç'in içeriye girmesi-ne engel olabilirler mi? Hiç tahmin etmiyorum! Derin uykuda olacaklar.

İvan Fiyodoroviç :

— Bu ne saçma şey! diye bağırdı. Sanki herşey mahsus hep de aynı anda olacakmış gibi konuşuyorsun. Sen sara krizine tutulacaksın, Marfa İgnatyevna kendinden geçecek!

Yoksa? bunların böyle hep aynı anda olmasını sen mi sacmalamak istiyorsun?

Bunu birden tehdit edici bir tavırla kaşlarını çatarak söylemişti.116

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Ben bunları nasıl mahsus yapabilirim? Hem ne diye böyle bir yöne sürükleyeyim işleri? Madem ki, her §ey yalnız Dimitriy Fiyodoroviç'e, yalnız onun düşüncelerine bağlı...

Eğer kendileri kötülük etmek isterlerse, bunu muhakkak yapacaklardır. Eğer öyle bir şey yapmak istemiyorlarsa, kendilerini ben mahsus getirip babalarının evine sokacak değilim ya!

İvan Fiyodoroviç, öfkeden sapsarı oldu:

— Eğer dediğin gibi, Agrafena Aleksandrovna hiç gelmiyecekse, o zaman Dimitriy ne diye babamın evine, hem de böyle gizlice gelsin? dedi. Sen kendin bile bu-rada oturduğun sürece, hep ihtiyarın sadece hayal içinde yaşadığını, o yaratığın evine hiç bir zaman gelmiye-ceğini söyledin. Eğer o kadın gelmiyecekse, Dimitriy neden ihtiyarın evine zorla girsin? Söyle! Ne düşünüyorsun? Bunu öğrenmek istiyorum!

— Dimitriy ağabeyinizin buraya neden geleceğini siz daha iyi bilirsiniz. Benim düşündüklerimin ne önemi var? Belki sadece öfkeli oldukları için ya da bir şeyden kuşkulandıkları için geleceklerdir. Çünkü ben hastalanırsam, içlerine kuşku düşebilir, o zaman acaba o kadın herhangi bir şekilde, kendilerinden gizli olarak buraya geldi mi, diye dün yaptıkları gibi onları aramağa kalkışabilirler. Ağabeyiniz de çek iyi biliyorlar ki, Fi-yodor Pavloviç'in odasında içinde üç bin ruble bulunan üzerine de üç damga vurulmuş, kurdeleyle bağlanmış üstüne de beyefendinin kendi eli ile «Meleğim, Gruşen-ka'ya! Eğer gelmek isterse» diye yazılı büyük bir zarf hazır duruyor. Beyefendi o zarfı hazırladıktan üç gün sonra '«Meleğim» sözüne bir de «ve civcivime» sözünü eklediler.

İste Dimitriy Fiyodoroviç herşeyi bildiği için, insanın içine kuşku düşüyor İvan Fiyodoroviç neredeyse kendinden geçmiş gibi: — Saçma! diye bağırdı. Dimitriy hırsızlık etmez! Hırsızlık ederken babamı da öldürmeyi aklından geçirmez! Dimitriy Gruşenka için, çıldıran bir budala

davranarak babamı dahi dün öldürebilirdi, ama hiçbir zaman hırsızlık etmez!

— Oysa kendilerinin, tam bu sırada paraya ihtiyaçları var. Evet, Dimitriy Fiyodoroviç, şu anda artık para sıkıntısının son raddesine gelmişler. Paraya ne kadar ihtiyaçları olduğunu bilmezsiniz...

Smerdyakov bunu olağanüstü denecek kadar sakin bir tavırla hem de-sözlerin üzerinde dura dura söylemişti. Devam etti:

— O üç bin rubleyi kendilerine ait bir para sayıyorlar. Kendileri bana öyle söylediler:

«Babamın bana daha tam üç bin ruble borcu var»' dediler. Sonra bütün bunlardan başka gerçekler üzerinde de durmak gerekiyor. İvan Fiyodoroviç: Bir kez şunu kabul edin ki, eğer Agrafena Aleksandrovna isterse, ne yapar yapar beyefendiyi, Fiyodor Pavlcviç'i kendisi ile evlenmeğe zorlar. Bunu sağlamak için neler isterler, kim bilir? Belki ben yalnız lâf olsun diye Agrafena Aleksandrovna'nın babanıza gelmek istemiyeceğini söyledim. Belki de o hanım bundan çok daha fazla şeyler de isteyecekler, örneğin belki de buranın hanımefendisi olmak isteğine kapılacaklar. Biliyorum H, o hanımı dostu Samsonov var ya, her zaman yaptkları gibi dosdoğru konuşarak, kendilerine bu işin hiç de fena olmadığını söylemişler, üstelik öyle yapmalarını gülerek öğütlemişlerdir. Zaten o hanımın kendileri de Uç de budala değildirler. Dimitriy Fiyodoroviç gibi beş parası olmayan bir adamla evlenmek, o hanıma göre bir şey değil.

«İşte şimdi öyle bir şey olursa, siz de kabul edin ki İvan Fiyodoroviç, artk ne Dimitriy Fjyodoroviç'e ne size ve ne de kaTdeşini2 Aleksey Fiyodoroviç'e babanızın ölümünden sonra MÎ tek kuruş kalır. Çünkü Agrafena Aleksandrovna beyefendi ile onun elinde ne varsa hepsini kendi adına yazdırmak, ne kadar nakit para varsa hepsini kendi heaplarına geçirmek için evlenecektir. Oysa baba nız şimdi, daha bütün bunlar olmadan

ölecek olursa, herbirinize, hatta beyefendinin bu kadar nefret ettikleri Dimitriy Fiyodoroviç'e bile kırkar bin ruble kalacaktır. Çünkü beyefendi daha vasiyetnamesini yazmamıştır. Bütün bunları Dimitriy Fiyodoro-viç bilir... •

İvan Fiyodoroviç'in yüzü garip bir şekilde titredi ve sanki ezilir gibi oldu. Birden kızardı, Smerdyakov'un sözünü keserek:

— Peki, bütün bunlar doğru ise, bana ne diye Çer-maşnaya'ya gitmemi öğüt veriyorsun?

Bana bunu söylemekle ne demek istiyorsun yani? Ben gidersem, demek burada bütün o dediklerin olacak.

İvan Fiyodoroviç, güçlükle nefes alarak konuşuyordu. Smerdyakov, alçak sesle ve ona bir şeyi iyice anlatmak ister gibi:

— Çok doğru, dedi.

Bu sözleri söylerken gözlerini İvan Fiyodoroviç'ten ayırmıyordu, İvan Fiyodoroviç kendisini güçlükle tutarak ve gözlerinde öfkeli kıvılcımlarla:

— Ne demek «çok doğru?»

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'in kıvılcımlar saçan gözlerine çekinmeden bakarak:

— Ben bunu size acıdığım için söyledim. Eğer sizin yerinizde ben olsaydım, hemen herşeyi burada olduğu gibi bırakır giderdim... Böyle bir işin başında kalmak-tansa...

İkisi de sustular, İvan Fiyodoroviç birden banktan kalktı:

— Bana öyle geliyor ki, sen koca bir budalasın! Aynı zamanda da tabiî... alçağın, namussuzun birisin!

Sonra bahçe kapısından içeri girmek istedi, ama birden durakladı ve Smerdyakov'a doğru döndü. O sırada garip bir şey oldu: İvan Fiyodoroviç birdenbire sanki titreme geçiriyormuş gibi dudaklarını ısırdı ve yumruklarını sıktı. Bir an daha geçseydi, herhalde Smerdyakov'un üzerine atılacaktı. Ama öbürü bu durumu aynı anda farketti, irkilerek birden geri çekildi. Bu yüzden o an Smerdyakov için kazasız belâsız geçti ve İvan Fiyodoroviç, hiç konuşmadan, garip bir şaşkınlık içinde gene bahçe kapısına doğru döndü. Sonra birden öfkeyle, sözlerin üzerinde dura dura yüksek sesle:

— Yarın Moskova'ya gidiyorum! diye bağırdı. Haberin olsun. Yarın sanalı erkenden gideceğim, o kadar işte!

Sonradan o anda bunu ne diye Smerdyakov'a söylemek ihtiyacını duyduğuna kendisi de hayret edecekti, öbürü sanki bunu bekliyormuş gibi:

— Yapacağınız en iyi şey de bu olur! dedi. Yalnız eğer herhangi bir şey olursa, buradan telgraf çekerek .sizi Moskova'da rahatsız edebilirler.

İvan Fiyodoroviç gene durakladı, sonra tekrar hızla -Smerdyakov'a doğru döndü. Ama öbüründe de bir değişiklik olmuştu. Bütün lâubaliliği, kayıtsızlığı bir anda yok oluvermişti. Tüm yüzünde büyük bir dikkat, bir bekleyiş seziliyordu. Ama bu bekleyişte şimdi artık çekingenlik ve yaltaklanma vardı, îvan Fiyodoroviç'e diktiği gözlerinin o ısrarlı bakışı sanki: «daha başka bir şey söylemiyecek misin? Daha başka bir şey katmıyacak mısın sözlerine?» diyor gibiydi. İvan Fiyodoroviç, nedense birden avazı çıktığı kadar:

— Burada bir şey olursa, Çermaşnaya'dan da çağırmazlar mı sanki? diye bağırdı.

Smerdyakov sanki ne söyleyeceğini şaşırmış gibi, ama gene de İvan Fiyodoroviç'in gözlerinin tâ içine bakmaya devam ederek :

— Çermaşnaya'dan da... rahatsız ederler tabiî... diye fısıldadı.

— Yalnız Moskova daha uzaktır. Çermaşnava ise yakındır. Oraya gitmem için ısrar ederken sarf edeceğim yol parasına mı acınıyorsun, yoksa yol büyük bir120

kavis yaptığı için yorulacağımdan ötürü mü üzülüyorsun?

Smerdyakov pis pis gülümsiyerek ve her ihtimale karşı tam zamanında geriye doğru çekilmeye hazırlanarak titreye titreye, kesik kesik:

— Çok doğru, efendim, diye mırıldandı.

Ama İvan Fiyodoroviç birden Smerdyakov'u da şaşırtan bir şey yaptı. Gülmeye başladı ve kahkahalarla güle güle hızla bahçe kapısından içeri girdi. O sırada yüzüne bakan biri, herhalde onun hiç de neşeli olduğu için gülmediğini anlıyacaktı. Zaten o sırada içindeki duygulan sorsalardı, kendisi de bunu açıklıyacak durumda değildi. Bütün vücudu sarsılıyormuş gibi salla-na sallana yürüyordu.

VII

«AKILLI BİR İNSANLA SOHBET ETMEK BiLE YARARLI OLABİLİR»

Yürürken de konuşuyordu, içeriye girer girmez, salonda Fiyodor Pavloviç'i görünce birden ellerini sal-lıyarak: «Ben yukarıda, kendi odama çıkıyorum, size gelmiyorum, sonra görüşürüz!» diye bağırdı ve babasının yüzüne bile bakmamaya çalışarak yanından geçip gitti. Belki de ihtiyar o anda gerçekten ona nefret edilecek bir insan olarak görünüyordu. Ama böyle açıktan açığa bir düşmanlık gösterisi, Fiyodor Pavloviç için bile beklenmedik bir şeydi. Oysa ihtiyarın gerçekten ona bir an önce bir şey haber vermek istediği belliydi. Onu karşılamak için bu yüzden mahsus salona girmişti; îvan Fiyodoroviç'in böyle acaip bir şey söylemesi karsısında ise hiç konuşmadan durakladı, alaylı bir tavırla «sevgili oğlu» merdivenden yukardaki daireye çıkıp KARAMAZOV KARDEŞLER 121

gözden kayboluncaya kadar izledi, îvan Fiyodoroviç'in. peşinden giren Smerdyakov'a aceleyle :

— Ne oluyor buna? diye sordu, öbürü açıkça konuşmaktan kaçınarak :

— Bir şeye kızmışlar efendim, kimbilir neye diye mırıldandı.

— Ee, Allah belâsını versin! Kızarsa kızsın! Sen Semaveri getir, kendin de bir an önce çek arabanı, haydi çabuk ol. Yeni bir şey var mı?

İşte bu sırada Smerdyakov'un biraz önce İvan Fi-yodoroviç'e şikâyet ederek anlattığı o sorular başladı. Bunlar hep gelmesi beklenen kadınla ilgiliydi. Onun için bunları burada tekrar etmeden geçelim. Yarım saat sonra ev

kapısı içerden kilitlenmişti ve bunamış

ihtiyar içerde, her an daha önceden kararlaştırılmış o beş vuruşun duyulmasını heyecanla titriye titriye bek-liyerek, tek başına, odadan odaya dolaşıyor, arada bir karanlık pencerelerden dışarı bakıyordu, ama dışarda» karanlık geceden başka bir şey göremiyordu.

Artık vakit çok geçti. Oysa İvan Fiyodoroviç hâlâ. uyumuyor, düşünüp duruyordu. O gece geç vakit, saat ikiye doğru yatağa yattı. Ama biz şimdi burada düşüncelerinin nasıl bir akış izlediğini anlatacak değiliz. Zaten şimdi onun ruhunda olup bitenleri anlatmanın sırası değil. Ruhunda olup bitenleri sırası gelince anlata» cağız. Zaten ne düşündüğünü anlatmaya kalkışsak bile, bu çok zor bir şey olacaktı. Çünkü bunlara düşünce-denilemezdi. Bunlar çok belirsiz ve en önemlisi aşırt derecede heyecanla karışık şeylerdi.

Kendisi de ipin ucunu kaçırdığını hissediyordu. Düşüncelerinden başka, bir de garip ve hemen hemen hiç beklenmedik istekler ona üzüntü veriyordu, örneğin: Artık gece yansından sonra birdenbire ne yapıp yapıp ille aşağıya inmek, kilitli kapıyı açmak, müştemilâta geçmek ve Smerdyakov'a temiz bir dayak atmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Ama kendisine-122

KARAMAZOV KARDEŞLER

bunu niçin istediğini sordukları anda, bunu akla uygun göstermek için bir tek kesin neden bulamazdı; ancak o uşağın «kendisine dünyada en ağır hakareti etmiş bir insan gibi» nefret duyduğu bir varlık haline geldiğini soyliyebilirdi. Bundan başka o gece ruhunda birkaç defa hiçbir şeyin mantığa uygun gösteremiyece-ği ve kendisini, küçük düşüren bir korkaklık uyanmıştı. Bu korkaklık yüzünden (bunu kendisi hissediyordu) vücudunun bütün gücünü sanki birden yitirmiş gibiydi. Başı ağrıyor ve dönüyordu.

içinde birinden intikam almaya hazırlanıyormuş gibi ona rahat, huzur vermeyen, üzücü bir şey vardı. Daha önce Alyoşa ile yapmış olduğu konuşmaları hatır lıyarak ondan bile nefret ediyordu. Zaman zaman kendisinden de çok tiksiniyordu. Katerina İvanovna'yı ise aklına bile getirmiyordu. Buna da sonradan çok hayret edecekti. Çünkü daha bir gün önce sabahleyin, Katerina îvanovna'nın evinde Moskova'ya gideceğini -söyliyerek meydan okur gibi konuştuğu sırada içinden .gelen bir sesin kendisine: «Ama saçmalıyorsun, gitmi-yeceksin, kendini buradan koparman, şimdi meydan okur gibi söylediklerini yapman o kadar kolay olmayacak» diye fısıldadığını çok iyi hatırlıyordu.

Aradan uzun bir süre geçtikten sonra, bambaşka bir tiksinme ile o gece durup dururken birden divandan nasıl kalktığını ve sanki birisinin kendisini gözetlemesinden korkuyormuş gibi nasıl yavaşça gidip kapılan açtığını,

nasıl merdiven başına çıktığını ve alt kattaki odalarda Fiyodor Pavloviç'in hareketlerini, odadan odaya dolaşmasını nasıl dinlediğini hatırlayacaktı. Uzun uzun, neredeyse beş dakikaya varan sürelerle, garip bir merak içinde, nefsini tutarak ve kalbi hızlı hızlı çarparak aşağıda olup bitenlere kulak kabartıyordu. Ama bunu niçin yapıyordu, neden dinliyordu? Tabiî bunu kendisi de bilmiyordu. Sonradan da, bütün ömrü boyunca o geceki bu hareketine kendisi «alçakça bir davranış» de-iş, ömrünün sonuna kadar ruhunun derinliklerinde sakladığı bu olayı, yaptığı en büyük adilik saymıştır.

Fiyodor Pavloviç'in kendisine karşı ise o anlarda hiç bir nefret bile duymuyordu. Yalnız nedense bütün varlığını saran derin bir merak içindeydi. Kendi kendine: «Acaba şimdi aşağıda nasü yürüyor, acaba şimdi kendi dairesinde neler yapıyor?» diye soruyor, babasının aşağıda karanlık pencerelerden nasıl dışarı baktığını, sonra da odanın ortasında duraklıyarak nasıl «acaba biri kapıyı çalıyor mu?» diye uzun uzun beklediğini tahmin ediyor, bunları hayalinden geçirmeye çalışıyordu.

İvan Fiyodoroviç bu işler için merdiven başına iki kez kadar çıkmıştı. Bütün sesler dindikten ve Fiyodor Pavloviç de artık yattıktan sonra saat ikiye doğru İvan Fiyodoroviç kendisini müthiş yorgun hissettiği için bir an önce uyumak düşüncesiyle yattı. Gerçekten de birden derin bir uykuya daldı. Uykusunda rüya da görmedi. Ama ertesi sabah erkenden, saat yediye doğru uyandı. Hava artık ağarmıştı. İvan Fiyodoroviç gözlerini açınca hayretle birden içinde garip ve alışmadığı bir enerji hissetti, hemen yatağından fırladı, çabucak giyindi, sonra bavulunu çekip çıkararak hiç vakit geçirmeden aceleyle eşyalarını bavula yerleştirmeye başladı.

Çamaşırı tam bir gün önce sabahleyin çamaşırcıdan gelmişti. Hattâ İvan Fiyodoroviç herşeyin rast gittiğini, hemen gitmesi için hiçbir engelin çıkmadığını düşünerek kendi kendine alaylı alaylı güldü. Gidişi gerçekten anî oluyordu. Gerçi İvan Fiyodoroviç bir gün önce (Katerina İvanovna'ya, Alyoşa'ya, sonra da Smerd-yakov'a) ertesi günü gideceğini söylemişti, ama o ak-Şam yatarken çok iyi hatırlıyordu ki, gitmeyi hiç dü-Şünmemişti.

Hatta bunu hiç aklına getirmemişti. Oy-sa, sabahleyin uyanır uyanmaz ilk hareketi hemen atı-P bavulunun içine yerleştirmek olmuştu. Bavulunu124

t

ola, çantasını da hazırladı. Marfa İgnatyevna hergün yaptığı gibi: «Nerede çay; içeceksiniz? Kendi odanızda mı, yoksa aşağıya mı ineceksiniz?» diye sormak için geldiği vakit saat dokuza geliyordu. İvan Fiyodoroviç aşağıya indi. Hemen hemen her halinde, sözlerinde, davranışlarında dağınık ve dalgınlığa benzeyen, aceleci bir hava vardı ama, kendisi neşeli gibi görünüyordu. Nazik bir tavırla babasına .«günaydın» dedikten ve özel bir ilgi göstererek sağlık durumunu sorduktan sonra, babasının vereceği karşılığı beklemeden, hemen, bir saat sonra artık bir daha gelmemek üzere

Moskova'ya gideceğini bildirerek, atların hazırlanmasını rica etti. İhtiyar, bu haberi hiçbir hayret göstermeden dinledi, çok ayıp bir şekilde oğlunun gidişine üzülmeyi unuttu, hattâ böyle bir üzüntü gösterecek yerde, birden olağan üstü bir şekilde bir şeylerle uğraşmağa başladı, • bu arada da asıl kendisini ilgilendiren konuyu hatırlamaktan da geri kalmadı.

— Alı sen yok musun! Ne adamsın sen! Dün söylemedin... Herneyse, hepsi bir, şimdi hepsini hallederiz. Hatırım için bir zahmette bulunur musun yavrum, evlâdım. Giderken Çermaşnaya'ya uğra. Volovyaya istasyonundan sola döndün mü, topu topu on iki verts kadar bir yol yaptın mı? iste Çermaşnaya'ya gelmiş olursun.

— Özür dilerim, ama bunu yapamam: Demir yolu istasyonuna kadar seksen verst var!

Tren Moskova'dan akşam saat yedide kalkıyor. Ancak yetişirim.

— Olmazsa yarın, o da olmazsa öbür gün gidersin. Ama bugün muhakkak Çermaşnaya'ya uğra. Babanın içini rahat ettirsen olmaz mı? Eğer burada işler olmasaydı, ben kendim çoktandır oraya-gidip gelirdim. Çünkü orada acele görülmesi gereken bir iş var. Hem de çok önemli bir şey. Burada ise... şimdi öyle bir zaman ki...

anlıyor musun, oradaki korum iki yere baki' yor, hem Begiçev'e, hem de Diyaçkin'e; hem de boşu boşuna öyle duruyor Tüccarlardan baba oğul Maslov'lar

odun sesimi için. benim o koruya topu topu sekiz bin ruble veriyorlar. Oysa elana geçen yıl bir müşteri çıkmıştı, koruyu almak için yalvarıp duruyordu. On iki bin ruble veriyordu. Ama kendisi buralı değildi. İşin, önemi: tarafı da bu zaten. Çünkü buradakilerin elinde şimdi para yok: Burada her birinin yüz binlik serveti olan taba oğul Maslov'ların borusu ötüyor. Kendileri ne fiyat verirlerse onu kabul etmek zorundasın!

Üstelik buradakilerden hiç kimse bu konuda onlarla boy ölçüşmeye cesaret edemez.

Oysa, İlyin kilisesinin papazı geçen perşembe günü, beklenmedik bir sırada oraya Gortskin'in geldiğini yazdı. O da küçük bir tüccardır. Tanrım ben onu. Ama adamın değeri buralılardan olmamasında. Kendisi Pogreboy'ludur. Senin anlıyacağın, buralı olmadığı için Maslov'lardan korkmaz! Koru için ön bir bin ruble veririm diyormuş, işittin mi? Oysa burads yalnız bir hafta kadar kalacakmış. Onun -için oraya gidip kendisiyle bir konuşsan...

— Siz papaza yazıverin. o da adamla konuşup anlaşsın.

— O beceremez bunu Burada ince bir nokta var. Bu papaz baktığı şeye değer biçmesini bilmiyor. Gerçi kendisi altın gibi adamdır. Ona hemen

senetsiz sepetsiz yirmi bin rubleyi bile emanet edebilirim. Gelgele-lim o idam hiçbir şeyin değerini bilmiyor. Çocuk gibidir.

Kargalar bile aldatır onu. Oysa üstelik tahsil görmüştü:, düşün bir kez; o Gortskin görünüşte köylünün biri. Hep sırtında mavi bir köylü ceketiyle dolaşır. Ama karakter bakımından tam anlamında alçağın biridir. Zaten derdimiz de budur. Herif hep yalan söyler. İş burada. bazen o kadar atıp tutar ki, bunu neden yapıyor diye, şaşar kalırsın.

Bundan üç yıl önce: «karım öldü, ben de başka bir kadınla evlendim» diye bir yalan attı.

Oysa öyle bir şey olmamış. Artık anla ne adam, olduğunu. Karısı ölmemiş, hâlâ da sağdır.

Hem de herif, ka-tüncağza her üç günde bir, temiz bir dayak atar. Sim-126

di bizim, şunu öğrenmemiz gerekiyor: Bu adam koruya on bir bin ruble vermek istediğini söylerken doğru mu söylüyor, yoksa yalan mı?

— İyi ama ben bir şey yapamam ki! Ben de öyle şeyden anlamam.

— Dur, acele etme, sen bu işi başarırsın. Çünkü ben sana herseyi anlatırım), neyi nereden anlıyacağını öğretirim. Yani Gortskin'in ne demek istediğini anlaman için. Ben çoktandır onunla iş yaparım. Bak, sana birşey söyliyeyim, onunla konuşurken sakalına bakmalı, kızıl bir sakalı vardır. Pis, incecik bir şeydir. Eğer sakalı titriyorsa, kendisi de konuşurken öfkelenip duruyorsa, demek ki iş iyi. Demek doğru söylüyor, yapacağını söylediği şeyi de gerçekten istiyor. Yok eğer sakalını sol eliyle okşayıp duruyor, kendisi de alaylı alaylı gülüyorsa, o zaman, eyvah! İş berbat oldu, sana kazık atmak istiyor, sinsi sinsi tertipler hazırlıyor, demektir. Sakın gözlerine bakma. Çünkü gözlerine bakarak hiçbir şey anyamazsın. Onun gözleri karanlık bir su gibidir. Adamı aldatır! İyisi mi, sen sakalına bak.

«Sana ona vermen için pusula yazarım. Kendisine gösterirsin. Gerçi soyadı Gortskin'dir, ama aslında o Gortskin değil. Liyagaviy'dir. Yalnız sen ona Liyagaviy (*) olduğunu sakın söyleme, gücenir. Onunla anlaşır da, işin doğru dürüst olduğunu görürsen, hemen buraya birşeyler karalar gönderirsin. Yalnız şu dediğimi yazsan yeter: «Yalan söylemiyor!» diye yaz. On bir binde ısrar edersin. Yalnız bin ruble kadar düşebilirsin. Daha aşağıya sakın inme. Düşün bir kez: Sekiz ve on bir... Üç bin fark var. Böylece insan üç bini sokakta bulmuş gibi olur! Müşteri dediğin çabuk mu bulunur? Oysa şimdi o kadar çok paraya ihtiyacım var ki!. İşin ciddî olduğunu bildirirsin, O zaman ben de bir çırpıda gider pazarlığı bitiririm. Artık ne yapıp yapıp bir zaman ayırırım. Şimdi ise oraya ne diye gideyim? Ya papaz bunu

t(*) Liyagaviy: Bir cins köpek.

uydurduysa? Söyle, gidecek misin, gitmiyecek misin?

— Ah, hiç vaktim yok, beni bundan kurtarın ne olur?

— Ne olur! Babana bir yardımda bulun! İnan bu yaptığın iyiliği unutmam! Ama ne var ki sizin gibi evlâtlarda yürek yok, yürek! Ben bunu bilir, bunu söylerim! Senin için bir günün ya da iki günün ne önemi var? Nereye gideceksin şimdi? Venediğe mi, yoksa?

Merak etme, senin o Venedik iki gün içinde yerin dibine batmaz. Alyoşa'yı da gönderirdim ama, o bu işlerden ne anlar? Seni göndermek isteyişimin tek nedeni akıllı bir adam olmandır. Ben senin akıllı olduğunu görmüyor muyum? Gerçi kereste tüccarı değilsin ama, gördüğün şeyin değerini bilirsin sen. Bu işte de görmesini bilmek yeter; adam ciddî mi konuşuyor, yoksa ciddî değil mi? Yalnız, bunu iyice anlamalı. Söylüyorum sana; sakalına bakarsın. Eğer sakalı titriyorsa demek ki, ciddî konuşuyor.

îvan Fiyodoroviç öfkeyle alaylı alaylı gülerek:

— Demek kendi elinizle beni o Allahın belâsı Çer-maşnaya'ya itiyorsunuz, öyle mi? diye bağırdı.

Piyodor Pavloviç oğlunun öfkesini farketmedi, ya da görmemezliğe gelmek istedi. Oysa alaylı alaylı gülüşünü hemen görmüştü, onun için de vakit kaybetmeden :

— Demek gidiyorsun! Gideceksin, değil mi, dur sana bir pusula karalıyayım, demişti.

— Bilmiyorum, gideyim mi gitmiyeyim mi? Gerçekten bilmiyorum gidip gitmiyeceğimi.

Yolda karar veririm.

— Yolda ne karar vereceksin? Hemen burada karar ver. Evlâdım, yavrum, ne olursun burada karar ver! Onunla anlaşırsan bana iki satırlık bir pusula yaz, pusulayı papaza ver, papaz onu hemen bana gönderir. Ondan' sonra artık engel olmam sana! Güle güle git Venediğe. Volovo istasyonuna kadar papaz arabana kendi atlarının koşulmasına izin verir...128

ihtiyar tam anlamıyla coşkun bir sevinç içindeydi. Hemen pusulayı yazdı. Atları getirtmek için adam gönderdiler, sofraya konyakla meze geldi. İhtiyar sevindiği vakit, her zaman gevezelik ederdi, ama bu sefer kendini tutuyor gibiydi, örneğin: Dimitriy Fiyodoro-viç'ten bir kez olsun söz etmedi.' İvan Fiyodoroviç'ten ayrılacağına da hiç üzülmüyordu. Sanki konuşacak şey bulamıyormuş gibiydi. İvan Piyodoroviç de bunu çok iyi anladı. Kendi kendine: «Benden amma da bıkmış» diye düşündü, ihtiyar,

ancak oğlunu kapıya kadar geçirdiği vakit biraz heyecana kapılır gibi oldu ve onunla kucaklaşmak için uzandı. Ama İvan Fiyodoroviç onunla öpüşmekten kaçınmak istediğini belli ederek aceleyle geri çekilip elini uzattı, ihtiyar hemen durumu anladı; bir anda kendini toparladı. Kapıdan:

— Haydi Tanrı yardımcın olsun, Tanrı yardımcın olsun! diye tekrarladı. Ama ömrümüz varsa, bir defa daha geleceksin değil mi? Gel; ne zaman gelsen, başımın üstünde yerin var. Haydi, İsa yardımcın olsun!

İvan Fiyodoroviç faytona bindi. Babası son bir kez:

— Elveda İvan! Beni çok kötüleme! diye bağırdı.

İvan Fiyodoroviç'i uğurlamak için evdekilerin hepsi dışarı çıkmıştı: Smerdyakov da, Marfa da, Grigoriy de oradaydılar. İvan Fiyodoroviç herkese onar ruble hediye etti. Artık faytona yerleştikten sonra Smerdyakov fırladı, gelip arabanın içindeki halıyı düzeltti.

İvan Fi-yodoroviç'in ağzından birden şu sözler döküldü :

— Görüyorsun ya... Çermeşnaya'ya gidiyorum... dedi.

Bu sözler bir gün önceki gibi kendiliğinden üstelik, garip, sinirli bir gülüşle dudaklarından dökülmüştü. Sonradan bunu uzun bir süre hatırlıyacaktı.

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'in içini okuyormuş gibi gözlerinin içine bakarak kesin bir tavırla:

— Demek ki, zeki bir insanla konuşmak bile ya-Tarlı oluyor diyenler doğru söylemişler, dedi.

Fayton hareket etti ve uzaklaştı. İçindeki yolcunun ruhunda karışık duygular vardı, ama tarlalara, tepelere, ağaçlara, üzerinden, bulutsuz göklerin içinde ta yükseklerden geçen yabani kaz sürüsüne büyük bir istekle bakıyordu. Birden kendini o kadar iyi hisseti ki, arabacıyla sohbet etmeye kalkıştı ve köylünün verdiği karşılıkla çok ilgileniyormuş gibi davrandı. Ama bir an sonra, adamın söylediği sözlerin bir kulağından girip, bir kulağından çıktığını ve gerçekte ne dediğini bile anlamadığını farketti. O zaman sustu.

Zaten ancak sustuğu vakit kendini rahat hissediyordu: Hava temiz, taze ve serin, gökyüzü açıktı.

İvan Fiyodoroviç'in hayalinde Alyoşa ile Katerina îvanovna canlandı. Ama bafifçe gülerek, gözlerinin önünde beliren bu sevimli hayallere doğru hafifçe üfledi. O zaman bu hayaller hemen dağıldı. İvan Fiyodoroviç: «Onlara daha vakit var» diye düşündü.

İstasyona kadar olan mesafeyi çabucak aldılar, atlan değiştirdiler ve Volovo'ya doğru dört nal gittiler. İvan Fiyodoroviç birden «zeki bir insanla konuşmak neden yararlı bir şey oluyor? Bununla ne demek istedi acaba?» diye Düşündü ve bu düşünce sanki bütün varlığını birden kavramış gibi oldu. «iyi ama ben de ne diye ona Çer-ttıeşnaya'ya gideceğimi söyledim.»

Dört nal Volovo istasyonuna kadar gittiler. İvan Piyodoroviç faytondan indi. etrafını arabacılar çevirdi. Çermeşnaya'ya kadar on iki verstlik yolu almak için Pazarlığa giriştiler.

Arabaya dinlenmiş atların koşul-^ası gerekiyordu. İvan Fiyodoroviç atların koşulmasını emretti. Sonra, araba durağındaki hana girecek ol-du, etrafına bakındı, gözü hana bakan kadına ilişti, sonra birden tekrar kapıya çıktı:

— istemez! Çermeşnaya'ya gitmjyeceğim! Akşam yedi tirenine gecikmez miyim?

Evlâtlar ne dersiniz?

— Tam zamanında yerleştiririz sizi! Atları koşalım mı?

— Hemen koş atları arabaya! Aranızda yarın kente inecek var mı?

— Olmaz olur mu? İşte, Mitriy inecek.

— Bana bir yardımda bulunmaz mısın Mitriy? Babam Fiyodor Pavloviç Karamazov'a uğra, ona Çermeşnaya'ya gitmediğimi söyle. Bunu yapar mısın ha?

— Neden yapmıyayım? Uğrarız. Zaten Fiyodor Pav-loviç'i çok eskiden tanınz.

İvan Fiyodoroviç neşeyle güldü :

— öyleyse al bakalım bahşişini! Çünkü öyle sanıyorum ki babam sana bahşiş vermez...

Mitriy de güldü:

— Herhalde vermezler! dedi. Teşekkür ederim Beyefendi. Emrinizi muhakkak yerine getiririz.

İvan Fiyodoroviç akşamın yedisinde vagona girdi ve trenle hemen Moskova'ya gitti.

«Geçmişteki herşey uzaklaşsın benden! Elveda artık eski yaşadığım hayata, bir daha dönmemek üzere, elveda! Artık geçmişten ne bir haber, ne bir ses

isterim; yeni bir dünyaya, yeni yerlere, hem de hiç arkama bakmadan gideceğim!» diye düşünüyordu.

Ama içine coşkun bir sevinç yerine, birden öylesine karanlık bir hüzün çöktü ve kalbinde öyle bir acı uyandı ki, böylesini bütün ömründe hiçbir zaman duymamıştı. Bütün gece düşündü durdu; tren sanki uçuyordu. İvan Fiyodoroviç, ancak Moskova'ya artık girdikleri sırada, gün doğarken, birden kendine gelir gibi oldu!

— Ben alçağın biriyim! diye fısıldadı.

Fiyodor Pavloviç ise oğlunu uğurladıktan sonra çok memnun kalmıştı. Tam iki saat içinde hemen hemen büyük bir mutluluk duyarak konyağı yudumlayıp durdu; ama birden evde herkes için çok can sıkıcı, tat'

sız, aynı zamanda Fiyodor Pavloviç'i büyük bir şaşkınlık içinde bırakan bir olay oldu: Smerdyakov bir şey almak için bodruma inerken üst basamaktan aşağıya düştü. İyi ki, o sırada Marfa İgnatyevna avludaydı ve bunu tam zamanında işitmişti. Kadıncağız Smerdya-kov'un düştüğünü görmemişti, ama çığlığı duymuştu. özel, garip, ama Marfa Ignatyevna'nın çoktandır bildiği bir çığlıktı bu. Bir saralının, krize tutulan bir saralının çığlığı. Herkesçe saralı olduğu bilinen Smerdya-kov'un bu krizi, tam merdivenden aşağıya indiği zaman mı başlamıştı ve bu yüzden mi elinde olmıyarak kendini kaybederek aşağıya düşmüştü, yoksa düştüğü vakit geçirdiği sarsıntıdan mı kriz gelmişti? Bunu anlamaya imkân yoktu. Yalnız kendisini artık bodrumun dibinde, vücudu kıvrılmış, kasılmış bir halde titriye titriye, ağzında köpüklerle, çırpınır bir halde bulmuşlardı, önce herhalde elinin ya da bacağının kırıldığını ve bir yere çarptığını sanmışlardı. Ama Marfa Ignatyevna'nın dediği gibi «Tanrı korumuştu» ve öyle bir şey olmamıştı. Yalnız Smerdyakov'u bodrumdan tekrar dışarı çıkarmak zor olmuştu. Neyse ki, komşulardan yardım isteyerek bunu güç belâ başarmışlardı.

Bütün bu işler olup biterken Fiyodor Pavloviç'in kendisi de orada bulunmuş, yardım etmişti. Belliydi ki, korkmuş, hattâ şaşkınlıktan kendini kaybetmiş gibiydi. İstelik hasta bir türlü kendine gelemiyordu. Gerçi krizler arada bir kesiliyordu ama, kısa bir süre sonra yeni-en başlıyordu ve herkes Smerdyakov'un geçen yıl ta-yan arasından aşağıya düştüğü vakit olduğu gibi bir urum meydana geleceğini söylüyordu. O vakit basına iuz konulduğunu hatırladılar. Hemen bunu da buldu-ir; çünkü bodrumda hâlâ buz vardı.

Marfa İgnatyev-ia gereken emirleri verdi. Fiyodor Pavloviç de akşama doğru doktor Hertzenstube'nin gelmesi için adam gön-erdi. Doktor Hertzenstube ise çabucak geldi.

Hastayı dikkatle muayene ettikten sonra (bu bu-132

tün ilin en dikkatli, en titiz doktoruydu, kendisi de yaşlı ve çok saygı değer bir ihtiyarcıktı) krizin çok şiddetli olduğu ve durumun «belki de çok tehlikeli olacağı»

sonucuna vardı. Sonra da daha herşeyi iyice kavrıyama-dığını, ama yarın sabah eğer şimdi verdiği ilâçlar fayda etmezse başka bir tedbir alınması için karar vereceğini söyledi.

Hastayı müştemilâta, Grîgoriy ile Marfa Ignatyevna'nın oturduklan dairenin yanındaki küçük odaya yatırdılar. Ondan sonra da Piyodor Pavloviç bütün gün arka arkaya bir dizi sıkıntılarla karşılaştı: Yemeği Marfa İgnatyevna yapmıştı. Çorba Smerdyakov'-un pişirdiği çorbalara kıyasla K bulaşık suyu gibi» bir şey olmuştu. Tavuk ise o kadar kuru olmuştu ki, onu çiğnemeye bile imkân yoktu. Marfa İgnatyevna, beyin haklı suçlamalarına karşılık vererek tavuğun zaten çok kart olduğunu, kendisinin de ahçılık dersleri almadığını söyledi.

Akşama doğru bir başka sıkıntı çıktı: Fiyodor Pav-loviç'e üç gündür hasta olan Grigoriy'in tam o sırada büsbütün yatağa düştüğünü bildirdiler; adamın beli uyuşmuştu. Fiyodor Pavloviç çayını mümkün olduğu kadar erken içti ve evde tek basma kalıp kapıyı içerden kilitledi. Kendisi korku ve endişeyle karışık bir bekleyiş içindeydi. Çünkü tam o akşam Guruşenka'nın artık muhakkak gelmesini bekliyordu. Daha doğrusu o sabah, erkenden Smerdyakov'dan »hanımefendi artık muhakkak geleceklerini vaadettiler!» haberini almıştı; Smerdyakov, ihtiyarı buna hemen hemen kesin olarak inandırmıştı. İhtiyarcığın bir türlü huzur bulamıyan kalbi heyecanla hızlı hızlı çarpıyordu. Boş odalarında oradan oraya dolaşıyor, ikide bir etrafa kulak kabartıyordu. Çok dikkatli olmalı, iyice dinlemeliydi etrafı; belki Dimitriy Fiyodoroviç Gruşenka'yı herhangi bir yerden gözetliyordu. Onun için Guruşenka cama vurdu mu, (Smerdyakov daha üç gün önce Fiyodor Pavloviç'e kesin olarak, Guruşenka'ya gelirse, nereye ve nasıl vura-iğim öğrettiğini söylemişti.) kapıyı çabucak açmalı ve onu taşlıkta boşuna hiç bekletmemeliydi. Allah korusun, korkuya kapılarak kaçıp gitmesin diye, hemen içeriye almalıydı onu: Fiyodor Pavloviç bütün bunları düşünerek dolaşıp duruyordu, ama şimdiye kadar yüreği hiçbir vakit bundan daha tatlı bir umut içine gömül-memisti; çünkü artık bu 'sefer Guruşenka'nın muhakkak geleceğine inanabilirdi!

LAltıncı Kitap

RUS RAHİBİ

I ZOSiMA DEDE VE KONUKLARI

Alyoşa endişe ve üzüntüyle dedenin hücresine gir-diği vakit, hemen hemen şaşkınlık içinde durakladı; karşısında hayata gözlerini kapamak üzere olan,

hattâ belki de kendini artık kaybetmiş bulunan bir hasta görmekten korkuyordu. Oysa, dedenin koltukta oturduğunu ve gerçi dermansızlıktan bitkin ama, gene de neşeli, zinde bir yüzle etrafı konuklarla çevrili olarak oturduğunu, onlarla huzur içinde sakin, sakin sohbet ettiğini gördü. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, dede ancak Alyoşa gelmeden bir çeyrek saat önce yataktan kalkmıştı. Konuklar, peder Paisiy'in kesin olarak: «(Hocamız muhakkak sevdikleriyle bir kez daha sohbet etmek için kalkacaktır, bunu kendisi bu sabah vaadeetti!» demesi üzerine hücrede daha önceden toplanmış, dedenin uyanmasını beklemeye başlamışlardı. Peder Paisiy, hayata gözlerini kapamak üzere olan dedenin vaadine, hattâ her sözüne o kadar inanıyordu ki, onun artık kendini kaybettiğini, hattâ soluk bile almadığını görse, belki de onu almağa gelen ecele bile inanmıya-

çak, hep ihtiyarın ölüm döşeğinde kendine gelip verdiği sözü yerine getirmesini bekliyecekti.

O sabah ise Zosınıa dede uykuya dalarken kesin bir tavırla, ama: «Sizinle bir kez daha sohbete doymadan ölmem sevgili evlâtlarım, sevgili yüzlerinize doya doya bakacağım!

Size bir kez daha içimi dökeceğim!'» demişti. Dedenin herhalde artık sonuncu olan bu sohbetinde bulunmak için, yalnız yıllardanberi dostları olan, kişiler toplanmıştı. Bunlar dört kişiydi. Bunlardan üçü Rahip Peder İyosif, peder Paisiv, ve dedelerin bulunduğu kısmı idare eden peder Mihayıl idi. (Bu peder hiç te o kadar ihtiyar olmayar aynı zamanda pek fazla tahsili olmayan bir adamdı, basit halktandı. Ama sağlam, karakterli, inancı yürekten gelen ve kolay kolay sarsılmayan, aynı zamanda görünüşte sert, ama aslında çok duygulu bir insandı. Hattâ bu duygululuğunu garip bir utançla başkalarından saklıyordu.) Dördüncü konuk ise artık büsbütün ihtiyarlamış, basit bir rahipçikti; bu rahip köylüden gelmeydi. Adı Anfim'di. Neredeyse okuma yazması bile yoktu. Fazla konuşmayan, sessin başkalarıyla nadir olarak iki çift lâkırdı eden, aşırı derecede yumuşak başlı bir adamdı. Günün birinde aklının alamıyacağı dehşet verici, yüce bir şeyden korkmuş-ve bu korkusu sanki ömrünün sonuna dek sürecekmiş-gibi ürkek bir hali vardı.

Zosima dede, her zaman sanki tiril tiril titriyormuş hissini veren bu adamcağızı çok severdi. Bütün yaşantısı boyunca en az konuştuğu insan, bu adam olduğu halde, ona karşı ömrünün sonuna-kadar büyük bir saygı duydu. Oysa bir vakitler yıllarca-kutsal Rusya topraklarını onunla birlikte dolaşmışlardı...

Bu anlattığımız çok eskiden oldu. Bundan kırk yıl kadar önce, Zosima dede o fakir, az tanınmış Kostroma manastırında bir rahip hayatı yaşamaya başladığı zamandı. Zosima dedenin oraya girdikten kısa bir süre-sonra, o fakir Kostroma manastırcığı için bağış

topla-

mak üzere, peder Anfim ile birlikte yola çıktığı günlerde...

Hepsi, ev sahibi konuklar da, dedenin bölümündeki ikinci odada, karyolasının bulunduğu odada toplanmışlardı. Bu oda daha önceden belirtildiği gibi oldukça dardı. O kadar ki, dördü de (rahip adayı olan ve ayakta duran Porferiyden başka) öbür odadan getirilip dedenin koltuğunun etrafına dizilen iskemlelere güçlükle yerleşebilmişlerdi. Hava artık kararmaya başlamıştı. Odayı kandiller ve tasvirlerin önünde yanan mumlar aydınlatıyordu. Dede içeri girer girmez şaşıran ve kapının yanında ayakta kalan Alyoşa'yı görünce sevinçle gülümseyerek ona elini uzattı:

— Hoş geldin uslu evlâdım! Hoş geldin, sevgili oğlum, işte sen de buradasın artık! Zaten geleceğini biliyordum...

Alyoşa ona yaklaştı, dedenin önünde başı yere de-ğinceye kadar eğildi ve ağlamaya başladı. Yüreğinden bir şeyler kopuyordu. İçi titriyordu Hıçkıra hıçkıra ağlamak istiyordu. Dede sağ elini başının üzerine koyarak :

— Ne ağlıyorsun? Daha ağlamana vakit var, dedi. Bak görüyorsun işte, oturup sohbet ediyorum. Belki de daha yirmi yıl yaşarım, o kucağında kızı, Lizaveta'sıy-la gelen Vışegorya'lı o iyi yürekli, sevimli kadının dilediği gibi... Tanrım o anneyi de, kızı Lizaveta'yı da koru. (Dede bunu söylerken haç çıkardı.) Porfiriy! Onun. getirdiği bağışı, dediğim yere götürdün mü?

O sırada birgün önce dua etmek için gelen o neşeli kadının: «Benden daha fakirine verin»

diyerek bağışladığı altı girivennik'i hatırlamıştı. Böyle bağışlar bir Çeşit ceza idi; bir kimse herhangi bir nedenden ötürü kendi kendine böyle bir ceza verdi mi, muhakkak ken-öi alnının teriyle kazandığı bir paradan böyle bir bağış yapmak zorundaydı. Dede,'

daha o akşam Porfiriy'i kısa bir süre önce bizim kentte yangında herşeyini yitir-138

mis, ondan sonra da dilenmeye başlamış olan iki çocuklu bir dula göndermişti. Porfiriy, hemen o işi yapmış olduğunu, parayı kendisine tenbih edildiği gibi «bilinmeyen bir hayırseverden» diyerek dula verdiğini bildirdi.

Dede söze devam ederek Alyoşa'ya :

— Kalk evlâdım! dedi. Yüzüne bir bakayım. Söyle sizinkilere gittin mi, ağabeyini gördün mü?

Dedenin bu kadar kesin olarak ve yalnız ağabeylerinden birini sorması Alyoşa'nın tuhafına gitmişti. Acaba hangisini soruyordu? Belki de, bir gün önce de o gün de Alyoşa'yı yanından gönderirken işte o ağabeyini görmesini istemişti. Alyoşa :

— Ağabeylerimden yalnız birini gördüm.

-r Ben sana dün gördüğüm, büyük ağabeyini, kar-şı sında yerlere kadar eğildiğim ağabeyini soruyorum. Alyoşa :

— Onu yalnız dün gördüm. Bugün ise onu bir türlü bulamadım, dedi.

— Hemen bul onu! Yarından tezi yok hemen git, ne yap yap bul onu! Herşeyi olduğu gibi bırak, bir an önce ona git. Belki öyle yaparsan, feci bir olayı önlersin. Ben dün onun çekeceği büyük acıları düşünerek karşısında secdeye vardım.

Dede bunu söyledikten sonra birden sustu, sanki düşüncelere dalmıştı. Sözleri bir garipti.

Bir gün önce dedenin nasıl yerlere kapandığına tanık olan peder İyo-sif, peder Paisiy ile gözgöze geldi. Alyoşa dayanamadı; büyük bir heyecanla :

— öğretmenimiz, sözleriniz çok belirsiz. Ağabeyimi bekliyen acı nedir?

— Meraklı olma! Dün, korkunç bir şey görür gibi oldum. Ağabeyinin dünkü bakışında sanki tüm kaderini açıklayan bir anlam vardı, öyle bir bakıştı ki... BU adamın kendisi için ne kadar müthiş bir acı hazırladığını düşünerek birden yüreğimde bir dehşey duydum; ömrümde ya bir ya iki defa bazı insanların yüzünde böyle bir anlam, o insanların tüm kaderini belirten, bir anlam görmüşümdür ve ne yazık ki, yüzlerinde okuduğum o kader hep gerçekleşmiştir!

«Seni ona gönderdim, Aleksey, çünkü düşünüyordum ki, senin kardeş yüzün ona belki yardımcı olur. Ama herşey, hepimizin kaderi Tanrı'nın elindedir. «Eğer bir buğday tanesi toprağa düştüğü vakit ölmezse, tek başına kalır; ölürse bol mahsul getirir.» Bunu daima hatırla!

Dede hafifçe gülümsiyerek söze devam etti:

— Seni ise ömrün boyunca çok defalar böyle bir yüzün olduğu için kutsamişımdır Aleksey! Bunu bil. Senin için şunu düşünüyordum: Bu duvarların öbür tarafına gideceksin, öyleyken dünyada gene de daima rahip olarak yaşıyacaksın. Birçok düşmanların olacak, ama düşmanların bile seni seveceklerdir. Hayat sana birçok felâketler getirecektir. Ama sen onlardan ötürü mutluluk duyacak ve hayatı kutsayacaksın. Hattâ başkalarını da, yaşamı Tanrıdan gelen bir şey olarak sevmeğe zorlıyacaksın ki, en Önemli olanı da budur! İşte sen böyle bir insansın.

Dede duygulanarak gülümsüyordu, konuklarına doğru döndü :

— Sevgili pederler, sevgili öğretmenlerim benim! Bu güne dek, ona bile yüzünü neden bu kadar çok sevdiğimi söylemerhişimdir. Ancak şimdi söylüyorum bu-nu: Ogün yüzü benim için bir anı, bir peygamber işareti gibi olmuştur, ömrümün başlangıcında daha küçük bir Çocuk olduğum günlerde, bir ağabeyim vardı. Delikanlılık çağında gözlerimin önünde öldü. Ancak on yedi yaşındaydı. Sonradan yaşadığım yıllar boyunca yavaş yavaş

ağabeyimin benim kaderimde yüce bir varlığın işareti ve önceden gönderilmiş bir belirtisi olarak rol oynadığına kesin olarak inandım. Çünkü eğer benim140

KARAMAZOV KARDEŞLER

yaşantımda ağabeyim olmasaydı, ağabeyim dünyaya gelmeyeydi, belki de ben hiçbir vakit rahip olmayı dü-şünmiyecek, bu kutsal yola girmiyecektim! öyle düşünüyorum. Kutsal varlığın o ilk belirtisi çocukluğumda karşıma çıkmıştı, şimdi ise artık yolumun sonuna vardığım bir sırada, gözlerimin Önünde, sanki o olay yeniden tekrarlanıyormuş gibi bir his duyuyorum.

«Bu ne garip bir şeydir pederler, öğretmenler. Ağabeyime yüz bakımından aşırı değil, sadece biraz benzeyen Aleksey, bana ruh bakımından onunla o kadar eşit olarak göründü ki, çok defa onu, o delikanlının yani ağabeyimin kendisi saymışımdır. Sanki o, yolumun en sonunda, esrarengiz bir şekilde, bana bir şeyler hatırlatmak, içimde bazı duygular uyandırmak için gene karşıma çıkmıştır. O kadar ki, kendim bile bu garip düşünceme şaşmışımdır. İşitiyor musun Porfiriy?

Dede bunu söylerken onu hizmet eden rahip adayına doğru dönmüştü :

— Çok defalar yüzünde, Aleksey'i senden daha çok sevdiğim için bir üzüntü görmüşümdür. Şimdi neden öyle olduğunu öğrendin. Ama seni de severim. Bunu bil.

Hem de çok defa böyle üzülüyorsun diye, kendim acı duymuşumdur. Şimdi ise sevgili konuklarım, sizlere o delikanlıdan, ağabeyimden söz etmek istiyorum. Çünkü benim yaşantımda ondan daha değerli, ilerisim bana daha açık olarak bildiren, daha dokunaklı hiçbir varlık olmamıştır. Yüreğim hüzünle doldu. Şu anda tüm yaşantımı, sanki onu yeniden yaşıyormuşum gibi gözümün önünde görüyorum...

Burada şunu belirtmeliyim ki, dedenin ömrünün son gününde kendisini ziyaret etmiş

olan konuklarla yapmış olduğu bu son konuşmanın bir kısmı yazılı ola'

rak saklanmıştır. Bu konuşmayı dedenin ölümünden kısa bir süre sonra, hatıra olsun diye, Aleksey Fiyodo-roviç Karamazov yazmıştır. Ama o yazdıkları gerçekten o gün yapılan konuşmamıdır, yoksa Aleksey Fiyodoroviç yazdıklarına öğretmeniyle daha önceden yapmış olduğu eski konuşmalarından da bazı şeyler mi katmıştır? Bu konuda artık bir şey söyliyemem. Bundan başka, yazıda bu konuşma sanki dede dostlarına olup bitenleri açıklarken yaşantısını bir hikâye olarak anlatıyormuş gibi hiç ara verilmeden yazılmış. Oysa, şüphe yok ki, sonradan anlatıldığı gibi, is biraz değişik olmuştur. Çünkü o akşam konuşmaya herkes katılmıştı ve gerçi konuklar ev sahibinin sözünü nadir olarak kesiyorlardı ama gene de lâfa karışarak kendileri için de bir şeyler söylüyor, kendi içlerini döküyor, onlar da birşey-3er anlatıyorlardı. Bundan başka zaten öyle bir sürekliliğe imkân yoktu. Çünkü dedenin bazen nefesi tıkanıyor, sesi kesiliveriyordu. Hattâ bazen dinlenmek için yatağına yatıyordu. Gerçi uyumuyordu ama, gene de yatıyordu. Ama konuklar dede yatarken yerlerinden kalkmıyorlardı.

Bir iki kez konuşmaya İncil'in okunmasıyla ara verildi. Okuyan peder Paisiy'di. Garip bir nokta daha vardı; herşeye rağmen, aralarından hiçbiri dedenin hemen o gece öleceğini akıllarından geçirmiyorlardı. Çünkü, ömrünün o son akşamında dede gündüzki derin uykusundan sonra sanki birden yeni bir güç kazanmıştı. İşte dostlarıyla yaptığı bu uzun konuşmada onu des-tekliyen bu güçtü. Bu sanki son bir duygulanıştı. Ondaki inanılmayacak canlılığı devam ettiren bir duygulanış, ama bu çok kısa sürdü. Çünkü yaşantısı birden kopuverdi... Her neyse bunu sonra anlatırız. Şimdi ise Şunu belirtmek istiyorum ki, dedenin yaptığı konuşmaya tüm ayrıntılarıyla vermektense, onu Aleksey Fiyodo-roviç Karamazov'un yazdığı şekilde vermekle yetinmeyi daha doğru buluyorum.

Böylece söz daha kısa olur. O142

kadar yorucu olmaz. Bununla birlikte, tekrar ediyorum belki Alyoşa birçok şeyleri dedeyle yaptığı eski konuşmalarından almış, hepsini birleştirmiştir.

* II

Tanrının huzuruna çıkmış bulunan rahip Zo-sima dedenin yaşantısından alınarak ve söylediği sözler bir araya getirilerek Aleksey Fi-yodorovic Karamazov tarafından yazılmış

notlar...

t

BİYOGRAFİK BİLGİLER

a) Zosima dedenin ağabeyi olan delikanlı hakkında...

Çok sevgili pederlerim ve öğretmenlerim, ben uzak kuzey eyaletlerinden

birinde, B...

kentinde dünyaya geldim. Babam soylu bir adamdı, ama pek tanınmış ve büyük bir rütbe sahibi değildi. Kendisi ben henüz iki yaşımdayken hayata gözlerini yumdu. Bu yüzden onu hiç hatırlamıyorum. Anneme pek büyük olmayan ahşap bir evle, biraz para bıraktı.

Bu bıraktığı para pek fazla değildi ama, anneme çocuklarıyla sıkıntı çekmeden yaşamayı sağlıyacak kadardı. Annemin yalnız iki çocuğu vardı: Biri ben Zinoviy, öbürü de, ağabeyim Markel'di.

Ağabeyim benden sekiz yaş kadar daha büyüktü. Çabuk parlayan, herşeye hemen kızan ama, iyi yürekli, kimseyle alay etmeyen ve özellikle bizim evde, yanında annem, ben ya da hizmetçi varken garip. bir şekilde hep susan bir çocuktu. Gimnazya'da iyi okuyordu.

Yalnız arkadaşlarıyla anlaşamıyordu. Gerçi onlarla kavga etmiyordu ama, onlarla pek bağdaşamıyordu. Daha

doğrusu annem öyle hatırlıyordu.

ölümünden altı ay önce, on yedi yaşına bastığı sıralarda birden bizim kentte Moskova'dan serbest düşünceli olduğu için sürgün edilmiş siyasî suçlunun, tek başına yaşayan bir adamın evine gidip gelmeye başladı. Bu sürgün edilen kişi bir bilim adamıydı, hem de küçüklerden değil, önemli bir bilim adamı, hattâ üniversitede ün salmış bir filozoftu.

Adam nedense Markel'i sevmiş ve onu evinde kabul etmeğe başlamıştı. Delikanlı bütün gecelerini onun yanında geçiriyordu. Bütün kış öyle oldu. Tâ sürgün tekrar Petersburg'a devlet dairelerinden birindeki görevine çağrılıncaya kadar. Bu geri çağrılma sürgünün kendi isteği üzerine olmuştu. Çünkü arkası vardı. Büyük perhiz geldi çattı. Markel ise perhiz etmek istemiyor, bu işle alay ederek küfrediyor : «Bütün bunlar saçma! Tanrı diye bir şey yok dünyada!» deyip duruyordu. Böyle söyleyerek annemi ve evdeki hizmet edenleri dehşet içinde bırakıyordu. O şırada dokuz yaşlarında olan ben bile, bu sözlerden çok korktum. Bizim evde hizmet görenlerin hepsi köleydi. Dört kişiydiler. Hepsini de tanıdığım bir çiftlik sahibinin adına almıştık. Hattâ hatırlıyorum annem, bu dört kişiden birini, topal ve yaşlı bir kadın olan ahçı Afim-ya'yı, senetle altmış rubleye satmış, yerine köle olmayan birini tutmuştu.

îşte, Büyük Perhiz'in altıncı haftasında ağabeyim birden fenalaştı. Zaten her zaman sağlık durumu zayıftı- Göğsünden rahatsızdı. Dayanıksız bir yapısı vardı. Vereme yakalanmaya müsaitti. Ama»boyu kısa değildi Yalnız ince ve hastalıklıydı. Yüzü oldukça güzeldi.

Kendisini üşütmüş müydü neydi? Bir gün, doktor geldi, kısa bir süre sonra da anneme:

«Tez vereme tutulmuş» di-yee fısıldayarak, artık herhalde pek uzun bir süre yaşamı yacağmı bildirdi. Annem ağlamaya ve ağabeyimi kırma-'ftağa çalışarak (daha dogrusu onu korkutmamak için) elinden geldiği kadar ihtiyatlı bir tavırla, ona perhiz et-144

mesi ve Kutsal Ekmeği alması için yalvarmağa başladı. Çünkü o zamanlar ağabeyim daha yatağa düşmemişti. Ama ağabeyim bunu işitince, fena halde kızdı ve Tanrı evine, kiliseye küfürler yağdırmağa başladı. Böyleyken birden düşünceye dalmıştı. Tabiî hastalığının tehlikeli olduğunu, annemin bu yüzden onu daha gücü yettiği bir sırada, perhiz etmeğe ve kutsal ekmeği almağa zorladığını hemen anlamıştı.

Zaten çoktandır hasta olduğunu biliyordu. Daha ondan bir yıl önce, bir gün sofrada annemle bana serinkanlılıkla: «Ben aranızda kalıcı değilim. Bir yıl daha yaşamamı»

demişti. Bu sözü kehanet gibi bir şey oldu. Aradan üç gün geçti, Kutsal hafta başladı. İşte ağabeyim salı günü sabahleyin perhiz tutmak için kiliseye dua etmeğe gitti. Anneme de:

«Bunu asıl sizin için yapıyorum, anneciğim,» dedi.

Annem hem sevinçten, hem de üzüntüden ağlamağa başladı: «Madem onda öyle bir değişiklik oldu, demek ki, artık sonu yakındır» diye düşünüyordu. Ama ağabeyim kiliseye uzun bir süre gidip gelmedi. Yatağa düştü. Bu yüzden günah çıkarma ile Kutsal Ekmeği verme töreni artık evde yapıldı. Gündüzleri hava aydınlık, pırıl pırıl ve güzel kokuluydu.

Paskalya geç gel-; misti o yıl. Hatırlıyorum, ağabeyini bütün gece öksü-rür, iyi uyuyamazdı. Ama sabah oldu mu, her zaman giyinir ne yapıp yapıp yumuşak koltuğa geçer otururdu, öylece aklımda kaldı: Koltukta sessiz sessiz oturur, gülümser, hasta iken hastalığını belli etmez, yüzü de hep neşeli hep sevinçli olurdu.

Ruhi bakımdan büsbütün değişmişti. Öyle harikulade güzel bir değişiklik olmuştu ağabeyimde! İhtiyar dadı odasına girip: «İzin verirsen, tasvirlerin önündeki kandili yakayırru» derdi. Oysa eskiden ağabeyim öyle şeye izin vermez, hattâ mumu üfleyerek söndürürdü. Şimdi ise: «Yak dadıcığım, eskiden sana bunu yasak et-KARAMAZOV KARDEŞLER 145

inekle canavarlık etmişim,» diyordu. «Sen Tanrıya dua .ederek kandili yakıyorsun, ben ise sana sevinç içinde bakıyor ve içimden dua ediyorum. Demek ki ikimiz de aynı Tanrı'ya dua ediyoruz.» Bu sözler bize garip geliyordu. Annem ise hep kendi odasına gidip orada ağlıyordu. Yalnız ağabeyimin odasına girerken gözlerini siler, neşeli bir tavır takınırdı.

Bazen ağabeyim: «Anneciğim ağlama, canım anneciğim ağlama,» diyordu. «Daha çok yıllar yaşayacağım. Birlikte daha çok neşeli günler geçireceğiz.

Yaşamak ise, yaşamak o kadar güzel, o kadar sevinç verici bir şey ki!» diyordu. Annem «Ah evlâdım, nasıl neşelenebilirsin? Bütün gece ateşler içinde yanıyor, öksürü-yorsun, hem de öyle öksürüyorsun ki, neredeyse göğsün parçalanacak.» diyordu. Ağabeyim «Anneciğim ağlama, hayat cennettir! Bizler, hepimiz şimdi cennetteyiz, yalnız bunu düşünmek istemiyoruz, oysa bunun böyle olduğunu kabul ettiğimiz gün. bütün dünya gerçekten

-cennet olacaktır!» diye karşılık veriyordu. Herkes de sözlerine hayret ediyordu. Öyle garip ve kesin konuşuyordu. Herkes heyecanlanıyor, herkes ağlıyordu.

Evimize ahbaplarımız geliyordu. Ağabeyim onlara da: «Sevgili dostlarım, ben size ne yaptım ki, beni seviyorsunuz? Neden bana karşı sevgi gösteriyorsunuz? Nasıl oluyor da, bunu daha önceden bilemedim? Nasıl oluyor da, bu sevginize önceden değer vermedim?

>• diyordu, içeriye giren uşaklara da şöyle diyordu: «Sevgili Dostlarım, değerli dostlarım benim! Bana ne diye hiz-met ediyorsunuz? Ben buna değer miyim? Eğer Tanrı acır da beni hayatta bırakırsa, size hizmet ederim. çünkü herkes birbirine hizmet etmelidir.»

Annem bu sözleri dinlerken başını sallıyor: Sen Anları hasta olduğun için söylüyorsun»

diyordu. «An-neciğim, benim tek sevincim, anneciğim, dünyada bey-ler de uşaklar da olmalı. Böyle olunca, ben kendi uşak-Karamazov Kardeşler II — F: 10146

KARAMAZOV KARDEŞLER

larımın hizmetkârı olsam ne çıkar? Onlar bana nasıl hizmet ediyorlarsa, ben de onlara hizmet etmek isterim. Sonra sana bir şey söyliyeyim anneciğim; aramızda her birimiz herkese karşı suçluyuz. Ben ise herkesten fazla suçluyum!»

Annem bu sözü işitince güldü. Hem ağlıyor hem gülüyordu: «(Canım senin tüm insanlara karşı ne suçun var? Onların arasında katiller, haydutlar vardır. Sen ise daha günah işlemek için vakit bile bulanuraış-sındır. Niçin kendini herkesten fazla suçluyorsun?»

dedi. Bunun üzerine ağabeyim şunları söyledi: «Anneciğim, canım, ruhum anneciğim (birden böyle beklenmedik tatlı sözler söylemeğe başlamıştı) ruhum, sevgili anneciğim benim! Şunu bil ki, gerçekten her insan, herkese karşı yapılan herşeyden ötürü suçludur.

Bunu sana nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Ama hissediyorum ki, hem de

içimde bir acı uyandıracak şekilde hissediyorum ki, bu öyledir. Şimdiye dek nasıl da öyle ya-•şamış, birbirimize kızmış ve hiçbir şey bilmemişiz?»

İşte her gün uyandıktan sonra, hep gittikçe daha çok duygulanıyor, daha çok seviniyor ve bütün varlığını saran sevgi ile içi titriyordu. Bazan doktor gelirdi. Eisenstein diye bir doktordu bu. Ağabeyim: «Eh, söyle bakalım doktor, bir gün daha yaşıyacak mıyım?» diye sorardı. Şaka ederdi onunla. Bazen doktor ona: «Daha aylarca, yıllarca yaşıyacaksınız,»

derdi. Bunun üzerine ağabeyim: «Canım ne diye günleri sayalım? Bir insanın mutluluğun ne olduğunu öğrenmesi için bir gün bile yeter. Sevgili dostlarım! Ne diye birbirimizle darılıyor, birbirimiz karşısında böbürleniyoruz? Neden birbirimize karsı kin güdüyoruz?

Çıkıp doğru bir bahçeye gidelim, orada gezip eğlenelim. Birbirimizi sevmeğe, birbirimizi övmeğe, kucaklamağa başlayalım, yaşantımızı kutsayalım.»

Doktor, annem onu kapıya kadar uğurladığı vakit:

«Oğlunuz artık dünyada uzun bir süre yaşamıyacak. Hastalıktan zihni bulanıyor artık»

demiş. Ağabeyimin odasının pencereleri bahçeye bakıyordu, ihtiyar ağaçlarla dolu gölgeli bir bahçemiz vardı. Ağaçlarda bahan müjdeleyen ve o yıl erken gelmiş göçmen kuşlar, ağabeyimin odasının pencereleri önünde ötüşüp duruyorlardı. İşte bir gün ağabeyim onları hayran hayran seyrederken, birden o kuşlardan özür dilemeğe başladı: «Tanrının küçük kuşları, sevinçli küçük kuşlar, beni bağışlayın, çünkü sizlere karşı günah işledim»

diyordu. Artık bunu aramızda hiç kimse anlayamıyordu. Ağabeyim ise sevinçten ağlıyor: «Evet, etrafımda Tan-rı'nın yarattığı bu güzellikler varken, kuşlar, ağaçlar, kırlar, gökler varken, bir ben utanç verecek bir yaşantı içindeydim. Bir ben herşeyi lekeledim.

Bu güzellikleri hiç ama hiç görmedim.» diyordu. Annem bazen ağlamağa başlıyordu:

«Sen artık üzerine fazla günah yükleniyorsun» diyordu. Ağabeyim ise: «Anneciğim, biricik sevinç kaynağım benim, ben üzüntümden değil, sevinçten ağlıyorum. Onların karşısında suçluluk duymayı kendim istiyorum. Yalnız bunu sana anlatamıyorum.

Çünkü onları nasıl seveceğimi bile bilemiyorum.. Ziyanı yok, ben herkesin karşısında günah işlemiş bir insan olayım! Böylece hepsi beni bağışlarlar. Cennet dediğin Şey de budur zaten. Ben simdi cennette değil miyim sanki?» diye cevap veriyordu.

Daha birçok sözler de söyledi. Artık hatırlamıyorum hepsini. Herbirini

burada anlatmama da imkân yok. Bir seferinde hatırlıyorum, odasına tek başıma girmiştim Yanında kimse yoktu. Akşam vaktiydi, pı-pırıl pırıl bir aksam. Güneş daha batmamıştı, ve odayı egri gelen ışıklarla aydınlatmıştı. Ağabeyim işaretle yanına çağırdı. Bunu görünce hemen yanına git-. İki eliyle beni omuzlarımdan tuttu, çok duygulan-belli eden bir bakışla yüzüme baktı. Sevgiyle ba-yüzüme; önce hiçbir şey söylemedi. Yalnız işte 148

böyle bir dakika kadar yüzüme baktı. Sonra: -Eh şimdi git eğlen, benim yerime sen yaşa»

dedi. O zaman yanından ayrıldım, eğlenmeye gittim. Sonradan da ömrümde defalarca, gözlerim dolu dolu olarak, onun nasıl bana kendi yerine yasamayı emrettiğini hatırladım.

O zamanlar ağabeyim daha bir çok böyle, o vakitler anlayamadığımız ama çok güzel ve şaşılacak sözler söyledi. Ölümü ise Paskalya'nın üçüncü günü oldu. Aklı basındaydı. Gerçi artık konuşmuyordu ama değişmemişti. Son saati gelip catıncaya dek hiç değişmedi: Hep bize sevinçle bakıyordu. Gözlerinde bir neşe vardı. Bakışları ile hep bizi izliyor, gülümsüyor, bizi yanına çağırıyordu. Kentte bile ölümünden çok söz edildi. Ama bütün bunlar, beni, çok ağladığım halde, kendimi bilmez derecede sarsmadı. O zamanlar daha gençtim. Çocuktum, öyleyken hersey yüreğimde silinmeyen bir iz bıraktı. İçime gizli bir duygu kok saldı. Zamanı gelince içimdeki o gizli izlenimlerin hepsi yüzeye çıkacak, o zaman olayların tepkisi görülecekti... Gerçekten de öyle oldu.

b) Kutsal Kitabın Zosima dedenin

yasantısmdaki etkisi...

O zaman anneciğimle yalnız kaldık. Kısa bir süre sonra iyi ahbaplarımızdan bazıları ona:

"Bakın artık bir tek oğlunuz kaldı. Fakir de değilsiniz, başkalarına göre epey paranız var?

O halde neden oğlunuzu Peters-burg'a göndermiyorsunuz? Burada kalarak, zengin, tanınmış bir hanım olarak yasayabilirsiniz, arna oğlunuzun kısmetine de engel olursunuz,- dediler. Böylece, annemi beni Petersburg'daki askerî okula götürmesi, sonra da imparatorun hassa alayına girmemi sağlaması için kandırdılar. Anneciğim uzun bir süre kararsızlık içinde kaldı. Son kalan oğlundan ayrılmağa bir türlü gönlü razı olmuyordu. Ama gene de (gerçi epey göz yası döktü ama) kararını verdi. Bu şekilde davranarak mutluluğumu sağlayacağına inanıyordu.

Beni Petersburg'a götürüp okula yerleştirdi. O günden sonra onu bir daha da görmedim.

Çünkü annem üç yıl sonra öldü. Bütün bu üç yıl ağabeyimle ikimiz için üzülüp durmuş, içi titrermiş hep. Baba ocağından yalnız değerli anılarla ayrıldım. Değerli diyorum, çünkü bir insanın baba ocağında geçirdiği ilk çocukluk yıllarının anılarından daha değerli bir şey olamaz. Bu her zaman öyledir. Hattâ, sözü geçen- ailede az bir sevgi ve birlik olsa bile.

Evet, en kötü bir aileden bile değerli anılar kalır. Yeter ki, insanın ruhu değerli olanı aramak yeteneğine sahip olsun.

Ailemizle ilgili anılara daha çocuk olduğum halde öğrenmeğe çok merak sardığım Kutsal Kitap'la ilgili anıları da katıyorum. O zamanlar elimde bir kitap vardı. Kutsal Tarih kitabı, içinde çok güzel resimler vardı. Adı: «Eski ve Yeni Ahitten yüz dört Kutsal Hikâye» idi.

Okumayı da zaten o kitaptan öğrendim. Şimdi, bile o kitap burada rafta duruyor. Onu çok değerli bir anı olarak saklıyorum.

Ama daha okumayı öğrenmeden de, henüz sekiz yaşında iken, bir gün içimde nasıl bir dini seziş, bir duygu uyandığını hatırlıyorum. Annem beni, ama yalnız beni (ağabeyimin o sırada nerede olduğunu hatırlamıyorum) Büyük Perhiz Haftası içinde, Pazartesi günü.

ayine götürmüştü. Hava açıktı. Şimdi o anı hatırlıyorum da, gözlerimin önünde buhurdandan, günlük dumanının nasıl yavaş yavaş yukarı doğru yükseldiğini, yukardan da, tanrının gönderdiği ışıkların kubbe şeklindeki damdan, daracık bir pencereden bize doğru na-sıl döküldüğünü, dumanın da dalga dalga yükselerek ışıkların içinde nasıl eridiğini tekrar görür gibi oluyorum. Etrafıma heyecanla bakıyordum ve o sırada dünyaya geldiğimden beri ilk kez bilinçli olarak Tanrının ruhuma ektiği tohumu hissettim.

Tapmağın ortasına, elinde büyük bir kitapla bir çıktı. Kitap o kadar büyüktü ki o zaman ba-150

na sanki delikanlı onu güçlükle taşıyormuş gibi geldi. Çocuk kitabı kürsünün üzerine koydu, açtı ve okumaya başladı. O zaman ilk kez olarak Tanrı Evi'nde nelerin okunduğunu biraz sezer gibi oldum. Vaktiyle Uz ülkesinde doğru sözlü, Eyüb isminde bir adam yaşıyormuş. Bu adamın pek çok serveti varmış. Şu kadar devesi, şu kadar koyunu ve merkebi varmış. Çocukları hep evlenip dururlarmış. Eyüb de çocuklarını çok sever, onlar için «belki eğlenirken günah işlemişlerdir» diye dua edermiş İşte günün birinde, Tanrı çocuklarıyla birlikte İblis de Tanrının huzuruna çıkar. Bütün dünyayı ve yeraltını dolaştığını söyler. Tanrı ona :

— Peki, kulum Eyüb'ü de gördün mü? diye sorar. Sonra da îblis'e o yüce, o

dine bağlı kulunu örnek

göstererek onu över. İblis Tanrı'nın bu sözlerine alaylı alaylı güler:

— Onu bana teslim et! Görürsün, kulun sana karşı isyan edecek, adını lânetliyecektir, der.

Bunun üzerine Tanrı o doğru yolda olan ve bu kadar sevdiği kulunu İblis'e teslim eder İblis de Eyüb'ün çocuklarını doğru yoldan çevirir, sürüsünü dağıtır, servetini savurur.

Bütün bunlar başına gelince, Eyüb birden Tanrı'nın gönderdiği bir yıldırımla çarpılmış

gibi üzerindeki bütün giysileri param parça eder, kendini toprağın üzerine atar ve: «Ana rahminden dünyaya çıplak olarak geldim, toprağa yine çıplak olarak döneceğim. Neyim varsa Tanrı verdi, gene Tanrı geri aldı. Tanrının adı yüzyıllar sona erinceye dek, kutsal olsun!»

Pederler, öğretmenler, şimdi döktüğüm gözyaşlarını hoş görün. Çünkü şu anda çocukluk yıllarımı yeniden yaşıyormuşum, gene o sekiz yaşındaki göğsümle soluk alıyormuşum gibi oluyorum. O anda hîkayedeki develer de, Tanrıyla böyle konuşan iblis de, kulunu böyle felâkete bırakan Tanrı da: «Beni cezalandırdığın halde adın mübarek olsun» diyen Kulu da tapınakta duyulan o tatlı: «Dualarım kabul olunsun» ilâhisi de,

papazın elinde tuttuğu buhurdandıktan yükselen günlük dumanı da, diz çökerek yapılan dua da hayalimi öyle etkiledi ki! O günden beri bu kutsal hikâyeyi (hattâ onu daha dün tekrar okudum) gözlerim dolmadan okuyamıyorum. Bu hikâyede o kadar yüce, o kadar gizli, o kadar sözle anlatılamıyacak derin bir anlam var ki!

Sonradan alaycı ve dini kötüleyen bazı insanların, bazı gururlu sözlerini işitmişimdir.

Efendim, nasıl oluyormuş da Tanrı en çok dine bağlı kullarından birini îblis'e eğlence olsun diye veriyormuş? Nasıl oluyor da, çocuklarının kendisinden alınmasına razı oluyormuş, nasıl oluyor da kulunu hastalıklar ve yara bere içinde bırakarak, yaralarındaki cerahati bir çömlek parçasıyla temizlemek zorunda kalmasına göz yumuyormuş? Hem de bunu tek İblis'in karsısında: «Bak aziz kulum, bana karşı beslediği bağlılık uğruna işte bütün bunlara dayanabilir!» diye övünmek için yapması, akıl alır şey değilmiş. Ama, bu işin içinde yüce, gizli bir anlam var! Burada, dünyanın geçici yönü ve ölümsüz gerçek olarak kabul edilen şeyin karşısında, ölümsüz olan asıl gerçek, örnek olarak alınan bir olayla gösteriliyor. Burada Tanrı tıpkı evreni yarattığı ilk zamanlarda: «Yarattığım şey gerçekten iyi» diye, her gün nasıl bir memnunluk duyduysa, ayni şekilde

Eyüb'e bakarak kendi yarattığı varlıktan memnunluk duyuyor. Eyüb de Tanrı'nın adını göklere çıkararak gene yalnız O'na hizmet etmiş olmuyor, ayni zamanda Tanrı'nın yarattığı bütün varlıklara yüzyıllar boyu arka arkaya gelecek olan kuşaklara da hizmet etmiş oluyor. Çünkü kendisi bu görevi yerine getirmek için yaratılmıştır.

Ah, Tanrım! O nasıl kitaptır! İçinde alınacak ne dersler vardır! O Kutsal Kitap nasıl bir mucizedir! Onunla birlikte insana ne büyük bir güç verilmiştir! O kitapta sanki tüm evrenin ve dünyada yasıyan çeşit çe-Şit karakterdeki insanların bir özeti vardır. Her şeyin orada adı vardır ve her şey orada önceden yüzyılların152

KARAMAZOV KARDEŞLER

sonuna dek gösterilmiştir. Nice sırlar açıklanmış, nice gerçekler ortaya atılmıştır.

Hikâyede Tanrı Eyüb'ü gene eski durumuna getirir. Ona yine servet bağışlar. Aradan birçok yıllar geçer, sonunda da Eyüb'ün yeniden çocukları olur. Eyüb de yeniden dünyaya gelen bu çocuklarını sever. Ah Tanrım! İnsan şaşırıp kalır. «Nasıl oluyor da, Eyüb bu yeni çocuklarını sevebiliyor? Madem ki, o ilk çocukları yok, madem ki onlardan yoksun kaldı?» diye düşünebilir. Çocuklarını hatırladıkça, tam anlamıyla mutlu olması, yeni çocuklarıyla sanki onlar eskiden beri sevdiği o ilk çocuklarıymış gibi yaşamasına imkân var mı?

Ama işte bu mümkün, evet mümkündür! İnsan yaşantısındaki sırra uyan eski bir acı, zamanla yavaş-yavaş, sessiz tatlı bir hüzün haline gelir. Kanı kaynatan gençliğin yerini, yumuşak, bulutsuz ihtiyarlık alır. Her gün doğan güneşi kutsarım! Yüreğim eskisi gibi ona şarkılar besteler. Ama artık daha çok güneşin batışını seviyorum, battığı andaki eğri ışınlarını. Onlarla "birlikte de içimde canlanan tatlı bir duygu ile hüzün dolu tatlı anıları, Tanrı'nın kutsadığı tüm o uzun ömrüm boyunca bağlandığım insanların hayallerini seviyorum. Tüm olup bitenlerin üzerinde de Tanrı'nın, insanları duygulandıran, barıştıran, herşeyi içine alan gerçeği vardır!

Ömrüm artık sona eriyor. Bunu biliyor ve anlıyorum. Ama sağ kaldığım sürece, yaşadığım her gün biraz daha, dünyadaki yaşantımın yepyeni, sonsuz, bilinmeyen ve yakında kavuşacağım bir hayata bitiştiğini hissediyorum. Bu yeni hayatı sezişim, ruhumu heyecanla dolduruyor, zihnim aydınlanıyor ve yüreğim se* vinç gözyaşlarıyla doluyor...

Dostlar öğretmenler, işittim ki... (hem de bunu bir değil, kaç kez işitmişimdir. Hele şimdi, bu, özellikle son zamanlarda çok daha sık işitilen bir şey olmuştur) bizde, Tanrı sözünü yaymak görevini üzerine almış olanlar, en çok da köy papazları,-

her yerde, göz yaşı dökerek durumlarıma kötülüğünden, düşkün bir hale geldiklerinden şikâyet ediyorlarr mış. Hattâ başkalarını şuna inandırmaya çalışıyorlarmış ki (bunu yazdıkları yazılarla bile açıklamışlardır, bunu kendim de okumuşumdur) bugün artık halka kutsal kitabı öğretmelerine imkân yoktur. Bunu yapa-mazlarmış. Çünkü durumları malî bakımdan kötüymüş-ve eğer artık Lüter'cilerle dinin doğru yolundan sapanlar gelip sürüyü başka yola yöneltmeye çalışırlarsa, varsın çalışsınlarmış, onlara engel olunamazmış; buna önlemek için elimizde maddî imkânlar azmış.

Yazık. Onları düşünerek diyorum ki: Tanrı, onlara bu kadar değer verdikleri maddî imkânlardan daha çoğunu nasip etsin! Çünkü şikâyetleri yerindedir. Ama şunu gerçek olarak belirtmek istiyorum ki, bundan suçlu olan biri varsa, gene biziz. Suçun yansını biz taşıyoruz! Çünkü insanın fazla bir zamanı olmasa, şikâyeti haklı olsa, hattâ tüm zamanını çalışmak ve ihtiyaçlarını gidermek için uğraşıp didinme bile, gene de hiç olmazsa tüm bir hafta içinde tek bir saat olsun bulabilir,, o bir saatte de Tann'yı anabilir. Hem, insanın bütün yılı çalışmakla geçmez ki!

O şikâyet eden, haftada bir kez, akşam vakti, önce yalnız çocukları bir araya toplasa, babalar da söylediklerini işitince gelmeğe başlarlar. Zaten bu iş için saraylar kurmağa lüzum yok ki. Sadece kendi evine buyur et, yeter. Korkma, onlar izbeni kirletmezler.

Zaten onları bir saat için toplamış olacaksın. Aç bakalım onlara bu kitabı, anlaşılması zor, bilimli sözleri kullanmadan, ukalâlık etmeden, kendini onlara üstün görmeden okumaya başla. Duygulanarak, şefkatle, onlara bu kitabı okumaktan, onların da seni dinlediklerinden ve sözlerimi anlamalarından memnunluk duyarak, bu sözlerden kendin de zevk duyarak oku. Yalnız arada bir dur. ba-sit insanların anlayamıyacağı herhangi bir sözü onlara açıkla. Üzülme, onlar hepsi anlarlar. Hıristiyan yüre-154

KARAMAZOV KARDEŞLER

ği taşıyan herşeyi anlar! Onlara Sare ile İbrahim'i, Ishak ile Rebecca'yı, Yakub'un nasıl Laban'a gittiğini, rüyasında Tanrı'yla nasıl boy ölçüştüğünü, nasıl: »Burası korkunç bir yerdir» dediğini anlatan hikâyeleri oku!

O zaman basit halkın dine bağlı zihnini şaşırtmış olursun. Onlara, özellikle çocuklara, kendi kardeşlerini, sevimli bir delikanlı olan Yusuf'u, rüyaları gerçek çıkan ve büyük bir peygamber olan Yusuf'u köle olarak satan, babalarına da oğlunu bir canavarın parçaladığını söyliyerek kardeşlerinin kanlı giysilerini gösteren çocukların hikâyesini oku. Sonradan bu kardeşlerin buğday almak için nasıl Mısır'a geldiklerini ve artık nüfuzlu bir saraylı olan Yusuf'u nasıl tanımadıklarını, Yusuf'un da nasıl kardeşlerine acı çektirdiğini, onları nasıl suçladığını, küçük kardeşi Bünyamin'i nasıl alıkoyduğunu, bütün bunları yaparken de kardeşlerine karşı nasıl hep sevgi

duyduğunu, bu sevgiyi duya duya nasıl: «Sizi seviyorum, ama sevdiğim halde size acı çektiriyorum» dediğini oku Çünkü Yusuf tüm ömrünce daima kardeşlerinin kendisini nasıl sıcak çölün bir yerinde, kuyu başında tacirlere sattığını, kendisinin de ellerini bükerek nasıl ağladığını ve ağabeylerine kendisini yabancı bir ülkeye götürülmek üzere köle olarak satmamaları için nasıl yalvardığını bir an için olsun unutmamıştır. Bunca yıl sonra onları karşısında görünce içinde onlara karşı gene sonsuz bir sevgi duymuştur, ama gene de onları sevdiği halde üzmüş, onlara acı çektirmiştir. Sonunda çektiği bu acılara yüreği dayanamıyarak kardeşlerinin yanından ayrılır, gidip yatağının üzerine atılarak ağlar. Sonra yüzünü silerek neşe içinde gözleri sevinçle dolu olarak gene kardeşlerinin yanına gelir, onlara:

«Ağabeylerim, ben Yusuf'um, sizin kardeşinizim." der.

Hikâyeyi okumağa devam ederek, ihtiyar Yakub'-

un sevgili oğlunun sağ olduğunu öğrenince nasıl sevindiğini, nasıl ülkesinden ayrılıp, hemen kendini Mısır'a attığını, o yabancı ülkede nasıl öldüğünü, ölmeden önce de o ürkek ve sevgi dolu yüreğinde herkesten gizlediği bir şeyi, yüzyıllar boyu etkisi sürecek olan vasiyetinde büyük bir söz ederek açıkladığını, bütün evrenin beklediği Büyük Umudun, insanlığın yolunu gizlediği barıştırıcının ve yüce Kurtarıcının kendi soyundan, Yehuda soyundan çıkacağını bildirdiğini öğrensin!

Pederler, öğretmenler, bir çocuk gibi, çoktandır bildiğiniz ve benden çok daha becerikli, çok daha akla uygun olarak gene bana öğretebileceğiniz şeylerken söz «diyorum diye beni bağışlayın, bana darılmayın! Bunları sadece coşkun bir heyecan duyduğum için söylü-3'orum. Gözyaşlarımı da hoş görün. Ağlıyorum, çünkü bu kitabı severim! Varsın Tanrı'nın sözlerini bildiren o kişi de ağlasın ve kendisini dinliyenlerin yüreklerinde bir yankı meydana geldiğini görsün. İnsanın ruhu yalnız küçük, mini mini bir tohuma muhtaçtır; bu tohumu basit halkın ruhuna attın mı, artık o tohum ölmez, onun ruhunda ömrünün sonuna kadar yaşar. Karanlığın ortasında, günahlarının pislikleri arasında aydınlık bir nokta gibi, yüce bir anı gibi, gizli kalır. Hem fazla konuşmaya, fazla öğretmeye de ihtiyaç yoktur; halkın kendisi herşeyi kolaylıkla anlar. Sanıyor musunuz ki, basit halk bunu anlamaz? Bir deneyin, daha sonra hal-^a güzel Ester ile gururlu Vashi'nin insanı duygulandı-ran acıklı hikâyesini ya da balinanın karnındaki Yunus peygamberin hikâyesini okudun. Bu arada Tanrı'nın sözlerini de okumayı ihmal etmeyin. En iyisi, onları Luka'nın İncilin'den okuyun. (Ben öyle yapardım.) . Sonra da Havari'lerin işlemlerinden aziz Paul'un dine nü (Hele bunu muhakkak, muhakkak okuyun!) sonunda da «Azizlerin Yaşantıları» kitabından hiç azsa Tanrı kulu Aleksey'in ve din uğruna çile çe-nier arasında en mutlu kadınlarından birinin, bu- ,156

r

KARAMAZOV KARDEŞLER

yüklerin en büyüğü, Tann'ya ve isa'ya bağlı Mısır'lı. Maria ananın hikâyesini okuyun. Bu basit hikâyelerle halkın yüreğini sızlatabilirsin. Hem de bunu haftada yalnız bir saat ayırarak yapabilirsin. Bunu yapan halkın yumuşak yürekli ve kadir bilir olduğunu, teşekkür etmek için beklediğini, aldığının yüz mislini verdiğini gerecektir. Halk din adamının fakirliğini ve dokunaklı sözlerini hatırlıyarak ona seve seve yardım edecektir, evinde bile gereken yardımda bulunacaktır, üstelik eskisinden daha çoğunu saygıyla bağışlıyacaktır. Böylece işte din adamının maddî imkânları çoğalmış olacaktır.

Bu iş o kadar basittir ki, bazen bunu söylemekten bile çekiniriz. Çünkü bunu bir söyledin mi, seninle alay ederler. Oysa bu ne kadar doğru bir şeydir! Kim Tann'ya inanmıyorsa, Tanrı'nın sözünü bildirenlere de inanmıyacaktır. Tanrının sözünü bildirenlere kim inanırsa, o Tanrının Kutsal Varlığını görecektir. Hattâ önceden ona inanmasa bile...

Ancak halkın kendisi ve-onun ruhundaki güç toprağımızdan kopmuş olan kâfirleri doğru yola döndürecektir. Hem örnek verilmezse, İsa'nın sözü nedir ki? Tanrı'nın sözünden yoksun bir halkın sonu felâkettir. Çünkü insan ruhu onun sözüne ve tüm güzelliklere susamıştır.

Çok eskiden, gençliğimde, daha doğrusu bundan kırk yıl kadar önce, peder Anfim ile birlikte tüm Rusya'yı dolaşıyor, manastırımız için sadaka topluyorduk. Bir kez üzerinden gemiler geçen büyük bir nehrin kıyısın da balıkçılarla birlikte geceledik, yanımıza yakışıklı bir delikanlı, bir köy delikanlısı geldi. Görünüşte on sekiz yaşlarında kadar vardı.

Ertesi günü, nehirde bir tüccarın mavnasını çekmek için gideceği yere varmak üzere acele ediyormuş, içinden gelen duygulara kulak kabar' tıyormuş gibi bir tavırla önüne baktığını, gözlerinin; aydınlık bir bakışı olduğunu farketmiştim. Gece ışıl ışıl sessiz ve ılıktı. Bir Temmuz gecesiydi. Nehir geniş

Suların üzerinde buğu yükseliyor, bize serinlik veriyordu. Bazen bir balık suların üzerinden hafifçe sıçrıyor, ,,şap» diye tekrar suya düşüyordu. Kuşlar susmuştu. her taraf sessiz, herşey huzur içindeydi. Tüm varlıklar Tanrıya dua ediyorlardı.

Yalnız ikimiz uyumuyorduk. Bir ben, bir de o delikanlı. İkimiz Tanrı'nın yarattığı bu dünyanın güzelliğinden ve "O» nün büyük sırrından söz etmeğe başladık. Her ot, her böcek, her karınca, hattâ altın kanatlı anlar bile. hepsi şaşılacak bir şekilde, akılları olmadığı halde, gidecekleri yolu biliyor. Tanrı'nın sırrına tanık oluyor. Tanrı'nın iradesini durmadan gerçekleştiriyorlardı. Bunlardan söz edince farkettim ki, delikanlının ateşli bir yüreği var.

Bana ormanı, ormandaki kuşları sevdiğini söyledi. Meğer kendisi kuş tutmakla geçinirmiş. Herbirinin ötüşünü anlarmış, her bir kuşu nasıl

avlayacağını bilirmiş.

'Ormanda olanlardan daha güzel bir şey bilmiyorum ben! diyordu. <-Evet, ormanda herşey güzeldir.» Ben de ona "Gerçekten öyle,» dedim. »Ormanda herşey iyi ve güzeldir, çünkü orada ne varsa hepsi gerçektir, örneğin atı ele alalım. At yüksek bir hayvandır, insana yakın bir hayvandır. Ya da insanı besleyen, insan için çalışan, yorgun ve düşünceli duruyormuş gibi görünen öküzü elele alalım. Öküzün gözlerini düşün: O ne yumuşak-uktır, kendisini sık sık, hem de hiç acımadan döven insana karsı ne bağlılıktır o! Ne kin bilmeyen bir sevgi, ne büyük bir güven ve ne güzelliktir o gözlerinde olan.. Hayvanın hiçbir günahı olmadığını bilmek bile insanı Uygulandırır. Çünkü dünyada insandan başka tüm Arlıklar günahsızdır. Hem de İsa hayvanlara bizden -daha önce gelmiştir!

Delikanlı :

— İnanılmaz şey! Demek onların da İsa'sı var öy- la mi? diye sordu.

~— Başka türlü olabilir mi? dedim. Kelâm tüm var-158

KARAMAZOV KARDEŞLER

lıklar içindir. Bütün yaratıklar, tüm varlıklar, en küçük bir yaprak bile Kelâm'a yönelmiştir. Her biri Tan-rı'nın adını göklere çıkarır, gözyaşları dökerek İsa'ya yalvarır, bunu da kendi günahsız yaşantısının sırrına uyarak yapar. Bak, görüyor musun?

Ormanda korkunç, azgın, canavar gibi bir ayı dolaşıyor, ama o azgın ayının bile hiçbir günahı yoktur.

Böylece ona birgün ayının ormanda, küçük bir hücrede yaşayan bir veliye nasıl geldiğini, velinin hayvana nasıl acıdığını ve hiç korkmadan hücresinden çıkıp ona bir parça ekmek vererek: «Haydi, git, îsa yardımcın olsun» dediğini, o canavarın da söz dinliyerek uslu uslu ve hiçbir zarar yapmadan oradan uzaklaştığını anlattım. Delikanlı ayının hiçbir zarar vermeden çekilip gitmesine, Hazreti İsa'nın onu da korumasına şaştı kaldı, çok duygulandı.

— Ah, bu ne kadar güzel bir şey! dedi. Herşeyin Tanrı'ya ait olması ne kadar güzel, ne kadar mucizeli bir şey!

Oturuyor, sessiz sessiz, tatlı tatlı, bir şeyler düşünüyordu. Anladım ki, dediklerimi anlamış. Sonra yanımda hafif, günahsız bir varlığa yakışır tatlı bir uykuya daldı. Tanrı gençleri korusun! O zaman ben de hemen uyumadan önce dua ettim. "Tanrım dünyayı barışa kavuştur, yarattığın tüm insanları aydınlat!» dedim.

c) Zosima dedenin daha manastıra girmeden önceki yaşantısının, gençliğinin anılan DÜELLO

Petersburg'da, harp okulunda uzun bir süre kaldım. Hemen hemen sekiz yıl kadar.

Aldığım yeni terbiye yüzünden, çocukluktaki izlenimlerimden birçoğu ru'

humda derinlere gömüldü. Ama gene de hiçbir şeyi unutmuş değildim. O izlenimlerin silinir gibi olmasına Karşılık, o kadar çok yeni alışkanlıklar, hattâ yeni kanılar edindim ki, neredeyse yabanî, acımak nedir bilme-yen, saçma bir varlık oldum. Fransızca ile birlikte, sosyetede nasıl davranacağımı ve nezaket kurallarını öğrendim; bunlar varlığıma sürülen bir cila gibiydi. Askerî okulda bize hizmet eden erlere gelince, hepimiz onları tam anlamında birer hayvan sayıyorduk. Ben bile öyle düşünüyordum. Hattâ belki bu konuda başkalarından daha sert olmuştum, çünkü arkadaşlarımdan daha kolay etki altında kalıyordum.

Subay çıktığımız vakit, alayımızın şerefini lekeli-yen bir şey olsa, hemen bu lekeyi temizlemek için kanımızı dökmeğe hazırdık. Gerçek şeref duygusunun ne olduğunu ise aramızda hiç kimse bilmiyordu. Birimiz bunun ne olduğunu öğrensek bile önce kendimiz onunla alay ederdik. Sarhoşlukla, serserilikle ve gözümüzü budaktan esirgememekle neredeyse gurur duyuyorduk. Kötü insanlardık demek istemiyorum. Bütün o gençler aslında iyi insanlardı, ama davranışları kötüydü. Hele ben, herkesten baskındım. İşin en önemli noktası şuydu: O sırada elimde para vardı. Bu yüzden kendi keyfime göre bir yaşantı düzenlemiştim. Genç bir insan olarak içimden gelen bütün eğilimleri tatmin ediyordum. Öolu dizgin yaşıyordum, kendimi kapıp koyvermiştim.

Ama şaşılacak bir şey vardı, bu yaşantıya rağmen o zamanlar kitap ta okuyordum. Hem de büyük bir zevk Duyarak okuyordum onları. Yalnız Kutsal Kitab'ın ka-pağını hemen hemen hiçbir zaman açmıyordum. Ama onu hiç yanımdan ayırmıyordum. Nereye gidersem o kitabı da götürüyordum. Gerçekten kendim de farkın-da olmadan o kitabı gözüm gibi saklıyordum. «Belki bir gün, bir ay, ya da bir yıl» lâzım olur diye. Böylece orduda dört yıl hizmet ettikten sonra, en sonunda ken-160

KARAMAZOV KARDEŞLER

dimi K... kentinde buldum. Alayımız o zaman bu kentte konaklamıştı.

Kentteki sosyete çok çeşitli, kalabalık, eğlenceli, konuksever ve zengindi. Beni her yerde iyi karşılıyorlardı. Çünkü neşeliydim. Aynı zamanda fakir olmadığım da biliniyordu; bu ise, sosyetede oldukça önemli bir şeydi. İşte o sırada herşeyin başlamasına yol açan bir olay meydana geldi. O sıralarda

genç, çok güzel, zeki, namuslu, yumuşak başlı, vicdanlı bir genç kıza takılmağa başladım. Kendisi saygı değer bir ana babanın kızıydı. Annesi ile babası öyle önemsiz kişiler değildi. Servetleri, nüfuzları vardı, birçok bakımlardan güçleri olan insanlardı. Beni daima şefkatle, candan karşılıyorlardı.

Birden o genç kızın bana karsı bir eğilimi varmış gibi bir duyguya kapıldım. Böyle bir hayale kapılınca da tüm varlığım tutuştu. Ancak sonradan şunu kesin olarak anladım ki, gerçekte başlangıçta ona karşı hiç de öyle büyük bir- sevgi duymuyormuşum. Sadece zekâsına ve o yüksek karakterine hayran olmuştum, ki bu da şaşılacak bir şey değildi.

Onu sevdiğimi sanmama rağmen, o sırada içimdeki egoizm, ona talip olmama en-? gel oldu. Genç yaşta, üstelik elimde pa ra varken, bekarlığın o çekici ve ahlâksızca eğlencelerinden, o özgür yaşantısından ayrılmak bana ağır, korkunç bir şey olarak görünüyordu. Ama gene de ona talip olmak niyetinde olduğumu ima ettim. Yalnız, son adımı, belki bir şey olur diye, her ihtimale karsı kısa bir süre için ertelemiştim.

Bu sırada beni iki ay için başka bir eyalete görev le gönderdiler. İki ay sonra, geri dönünce bir de öğreniyorum ki, kızcağız kentteki zengin çiftlik sahiplerinden. biri ile evlenmiş. Kocası gerçi yaşça benden büyükmüş ama gene de geriçmis. Başkentte ve en yüksek sosyetede tanıdıkları varmış. Oysa benim öyle bir şeyim yoktu. Aynı zamanda hem çok nazik, hem de yüksek tahsilli bir adammış. Tahsilden yana ise benim sözüm bile olamazdı. Bu beklenmedik olay beni o kadar şaşırtmıştı ki, zihnim karmakarışık oldu. İşin asıl önemli yönü de şu: o sırada öğrendiğime göre, o genç çiftlik sahibi bu kızla çoktandır nişanlıymış. Meğer ben de onu evlerinde defalarca görmüşüm, ama kendi üstünlüğüme olan inancım gözlerimi o kadar bağlamış ki, onun varlığını bile farketmemişim.

Ama işte en çok gücüme giden de bu oldu. Nasıl oluyor da hemen hemen herkes bunu bildiği halde, bir benim bundan haberim yoktu? Bunu düşündükçe birden içimde dayanılmaz bir öfke duymağa başladım. Yüzüm kızararak kimbilir kaç defa, az kalsın kıza sevgimi açıklayacak gibi olduğumu hatırlıyor ve o zamanlar kendisi beni susturmadığı ya da durumunu bana bildirmediği için, benimle alay ettiğini düşünüyordum. Sonradan tabiî gerçekten benimle eğlenmediğini, aksine böyle konuşmağa başladığım vakit, şaka ederek sözümü kestiğini, bambaşka konulardan söz açtığını hatırladım Ve düşüncelerimin yanlış olduğunu anladım. Ama o sırada bunu yapabilecek durumda değildim. Aksine yüreğim intikam hırsı ile tutuşuyordu.

Hayretle hatırlıyorum ki, o intikam hırsı, o kin bana çok ağır hem de tiksinilecek bir şey gibi geliyordu. Karakter bakımından yumuşak bir insan olduğum için, hiç kimseye uzun bir süre kızamazdım. Kendimi zorla kışkırtıyor gibiydim. Sonunda böyle kendimi kı-

zıştıra kızıştıra, öyle bir öfke duymağa başladım ki, Çirkin hattâ saçma davranışlarda bulundum. Bir fırsatını bekledim ve bir gün kalabalık bir

toplantıda, birden «rakibime»

asıl nedenle hiç ilgisi olmıyan bir bahane ile, o sıralarda tartışılması moda olan düşünceleri ile alay ede ede hakaret etmek imkânını buldum. Bu iş 1826 yılında olmuştu.

Sonradan bazı insanların söy-lediğine göre, o adamla zekice, tam lâfı gediğine koya-alay etmişim.

Sonradan adamı benimle tartışmağa zorladım ki, o benim meydan okuyuşumu gerektiği gibi karşıladı, aramızdaki büyük ayrılığa rağmen, benimle düello etmeği kabul etti. Oysa ben hem ondan küçük, hem onun kadar önemli olmıyan üstelik daha küçük rütbede bir adamdım. Sonradan kesin olarak öğrendim ki, o da düelloya davetimi, beni kıskandığı için kabul etmiş. Beni eskiden de karısından, daha doğrusu o vakitler henüz nişanlısı olan genç kızdan kıskanıyormuş örmüş. O sırada ise şöyle düşünmüş: «Eğer karım onun bana hakaret ettiğini öğrenir, buna rağmen, onunla düello etmeğe bir türlü karar veremediğimi işitirse, elinde olmıyarak beni küçük görmeğe başlar, bu yüzden de, bana karşı duyduğu sevgi sarsılmış olur.»

Düelloda tanıklık etmek için çabucak birini buldum. Bu benimle aynı alaydan olan teğmen arkadaşlarımdan biriydi. O zamanlar gerçi düello yapanlar şiddetle takip ediliyordu, ama askerler arasında düello neredeyse moda haline gelmiş gibiydi; insanların içine bazen böyle vahşî ve peşin yargılar kök salar ve günden güne de kuvvetlenir işte...

Haziran ayı sona ermek üzereydi. Sonunda düello günü gelip çattı. Ertesi günü kentin dışında, sabahleyin, saat yedide buluşacaktık. Tam o sırada başıma kaderimi tayin edecek olay geldi. Daha o gece öfke içinde, ne yaptığımı bilmez bir durumda eve döndüğüm vakit emir erim Afanasiy'e öfkelenerek yüzüne var gücümle bir tokat atmıştım. Öyle şiddetli bir tokattı ki, adamın bütün yüzü kan revan içinde kaldı. Alanasiy yanımda kısa bir süreden beri hizmet görüyordu. Onu daha önceden de tokatladığım olmuştu. Ama hiçbir zaman bunu böyle vahşice ve ona hiç acımadan yapmamıştım Hem de inanıyor musunuz, sevgili dostlarım? Aradan kırk yıl geçti, bugün bile, bu olayı utançla, acıyla ani-

yorum. Yatağıma yattım, üç saat kadar uyudum. Uyandığım vakit, artık gün ağarıyordu.

Birden yatağımdan Kalktım. Artık uyumak istemiyordum. Pencereye yaklaştım, onu açtım. Pencere bahçeye doğru açılıyordu. Baktım, sıcacık bir güneş doğmuş, ortalık ılık, her taraf güzel, kuşlar ötüşüp duruyor. Kendi

kendime «nedir bu içimde duyduğum utanç verici, alçaltıcı duygu?» diye düşündüm. «Yoksa bunu başka bir insanın kanını dökmeye hazırlandığım için mi duyuyorum? Hayır, pek öyleye benzemiyor. Yoksa ölümden mi korkuyorum? öldürülmekten mi korku duyuyorum? Hayır, hiç te öyle değil. İçimdeki duygunun bununla hiç ilgisi yok...»

Birden ne olduğunu anladım. Bu duygu, o gece Afanasiy'i dövmemden ileri geliyordu!

Herşeyi birden tekrar gözlerimin önünde görür gibi oldum. Sanki bütün olay yeniden tekrarlanıyordu: Afanasiy karşımda duruyor, ben ise var gücümle kolumu savurarak tam yüzünün ortasına elimi indiriyorum. O ise iki elini yanma yapıştırmış, başını dimdik tutarak, gözleri yuvalarından dışarı uğramış, hazırolda duruyormuş gibi hareketsiz, benim her vuruşumla irkiliyor, ama kendini korumak için elini kaldırmaya bile cesaret edemiyor. Düşünün bir insan öyle bir hale geliyor ki, bir başka insanı dövüyor! Bu ne cinayettir! Yüreğime sanki sivri bir hançer saplanmış gibi oldu. Pencerenin önünde yıldırımla vurulmuş gibi duruyordum. Sıcacık güneş ise etrafı aydınlatıyor, yaprakcıklar neşe saçıyor, güneşin altında pırıl pırıl parlıyor, hele kuşlar, mini mini kuşlar ötüşerek Tann'yı övüyorlardı...

İki elimle yüzümü kapadım, kendimi yatağın üzerine attım, hıçkıra hıckıra ağlamaya başladım. O anda ağabeyini Markel'in ölüm döşeğinde uşaklara söylediği sözleri hatırladım: «Sevgili dostlarım, değerli dostlarım benim, neden bana hizmet ediyorsunuz?

Niçin betti seviyorsunuz? Ben hizmetinize değer miyim?» Bir-164

den aklımdan bir düşünce ok gibi geçti. Evet, buna değer miyim?» diye düşündüm.

Gerçektende ben ne yaptım ki, bir başka insan, tıpkı bana benzeyen, tıpkı be-nim gibi, Tanrı'nın kendisini örnek alarak yarattığı bir başka insan bana hizmet etsin? O sırada ömrümde ilk kez olarak zihnimde bu soru bir hançer gibi saplanıver-mişti. Ağabeyimin sözleri kulağımda çınlıyordu: Anneciğim! Biricik anneciğim benim, gerçekten söylüyorum, herkes tüm insanlara karsı suçludur. Yalnız bunu insanlar bilmiyorlar. Eğer bilselerdi, dünya hemen cennet olurdu.»

Kendi kendime: «Tanrım, bu da mı yalan?» diye düşünerek ağlamaya başladım. «Belki de gerçekte herkese karşı en çok suçlu olan benim. Evet, belki de ben, dünyada yaşıyan tüm insanlardan daha kötüyüm!» O zaman birden gerçeği olduğu gibi gördüm. Apaçık olarak gördüm onu! Ben ne yapmaya gidiyordum? iyi yürekli, akıllı, dürüst, bana karşı hiçbir suç işlememiş bir insanı öldürmeye gidiyordum! Bu davranışımla da eşini ömrünün sonuna kadar mutsuzluğa mahkûm edecek, onu acı içinde bırakacak, üzüntüden öldürecektim. Yatağımın üzerine yüzü koyun yatmış, başımı yastığa gömmüştüm. Zamanın nasıl geçtiğini anlıyamadım bile.

Birden arkadaşım olan o teğmen beni almak için, elinde tabancalarla içeri girdi: «A, kalkmışsın! Bak, bu güzel işte. Vakit geldi, haydi gidelim!» dedi. Bunun üzerine odanın içinde kendimi oradan oraya attım. Ne yapacağımı büsbütün şaşırmıştım, öyleyken birlikte dışarı çıktık. Tam faytona oturacağımız sırada, ona: «Sen burada biraz bekle, ben bir koşu içeri gideceğim, cüzdanımı unuttum!» dedim.

Tek başıma eve dönünce doğru Afanasiy'in odasına koştum: «Afanasiy, ben dün gece yüzüne iki tokat attım! Beni bağışla» dedim. Afanasiy olduğu yerde tepeden tırnağa titredi. Korkmuş gibiydi. Yüzüme bakıyordu O zaman gördüm ki, bu yaptığım azdır. Evet, KARAMAZOV KARDEŞLER

azdı benim bu yaptığım. O zaman birden olduğum gibi, omuzlarımda apoletlerle paldır küldür kendimi onun ayaklarına attım, başımı yere değdirerek: «Beni bağışla!» dedim.

İşte o zaman Afanasiy büsbütün şaşırdı: «Sayın komutanım, ekselansım, beyefendi, nasıl oluyor da... ben buna değer miyim?» diye kekeledi... ve birden kendisi de benim biraz önce yaptığım gibi, iki eliyle yüzünü kapıyarak ağlamaya- başladı. Pencereye doğru dönmüştü. Hıçkırıklardan bütün vücudu sarsılıyordu. Ben ise koşarak arkadaşımın yanına gittim, bir çırpıda kendimi arabaya attım. «Haydi götür beni!» diye bağırdım.

«Sen hiç zafer kazanmış adam gördün mü? îşte gör karşındadır o adam!»

İçimde öylesine coşkun bir heyecan vardı ki, bütün yol boyunca güldüm, konuştum, konuştum. Ne söylediğimi bile artık hatırlamıyorum. Arkadaşım bana bakıyor: «Eh, kardeşim, aslanmışsın sen. Görüyorum ki, üniformamıza leke sürdürmiyeceksin!»

diyordu. Böylece yerimize vardık. Onlar ise daha önceden gelmiş, bizi bekliyorlardı. Bizi birbirimizden on iki adımlık bir mesafeye götürüp bıraktılar. Önce o ateş edecekti.

Karşısında neşeli neşeli duruyordum. Yüz yüze bakıyorduk. Gözümü bile kırpmıyordum.

Yüzüne sevgiyle bakıyordum. Ne yapacağımı çok iyi biliyordum. O ateş etti, kurşun sadece azıcık yanağımı çizdi, biraz da kulağımı zedeledi, o kadar...

— Çok şükür, hiç olmazsa bir insanı öldürmüş olmadınız! diye bağırdım ve kendi tabancamı yakaladığım gibi arkamı döndüm, onu tâ yukardan ormanın içine fırlattım:

«Haydi bakalım, senin yerin orası!» dedim.

Sonra hasmıma döndüm:

— Sayın bay, beni bağışlayın, dedim. Ben budala bir gençten başka bir şey

değilim. Size karşı suçluyum, durup dururken . gücendirdim sizi. Üstelik şimdi de kendime ateş

etmeye zorladım. Ben sizden on kat daha

KARAMAZOV KARDEŞLER

kötü bir insanım. Belki ondan da daha kötü. Bunu dünyada herkesten daha çok saygı duyduğunuz o hanıma da bildiriniz.

Ben daha bu sözleri söyler söylemez, üçü de bağırmağa başladılar. Hasmım:

— Aman rica ederim! dedi. Hattâ öfkelenmişti, devam ederek :

— Madem düello etmek istemiyordunuz, ne diye bizi rahatsız ettiniz?

Neşeyle :

— Dün daha aklım başıma gelmemişti, bugün akıllandım! diye karşılık verdim.

— Dün öyle olduğunuza inanıyorum, ama bugünkü davranışınıza bakılırsa, bu düşüncenize katılmak zor.

El çırparak:

— Bravo! diye bağırdım. Bunda sizinle aynı düşüncedeyim. Bunu hak ettim!

— Sayın bayım, siz ateş edecek misiniz, etmiye-cek misiniz?

— Etmiyeceğim, dedim. Ama eğer siz istiyorsanız, buyurun siz bir kez daha ateş edin, yalnız bunu yapmazsanız daha iyi olur.

Düello tanıkları bağırıp duruyorlardı, özellikle benimki çok bağırıyor: Nasıl yaparsın bunu? Alayımıza nasıl leke sürdürürsün, düello sınırında dururken özür dilenir mi? Ah, bunun böyle olacağını bir bilseydim!» diyordu.

Ben hepsinin karşısında öyle duruyordum. Artık gülmüyordum da...

— Sayın baylar, çağımızda budalalık etmiş, kabahat işlemiş bir insanın işlemiş olduğu suçtan ötürü herkesin içinde özür dilemesi o kadar şaşılacak bir şey mi? dedim, Benim düello tanığım:

— Evet, ama bu iş düello yerinde olmaz! diye bağırdı.

— îşin asıl önemli noktası bu ya! diye karşılık verdim. Asıl şaşılacak şey bu ya! Çünkü, buraya gelir gelmez, beyefendi ateş etmeden önce özür

dilemem, böylece beyefendinin böyle büyük ve ölümü gerektiren bir günah işlemesine engel olmam gerekiyordu. Ama biz, kendimiz dünyadaki yaşantımızı o kadar berbat bir şekilde düzenlemişiz ki, böyle davranmam hemen hemen imkânsızdı. Çünkü sözlerimin ancak şimdi, beyefendinin bana yirmi adımlık mesafeden ateş etmesini bekledikten sonra kendileri için bir anlamı olabilir. Eğer bunu, beyefendi ateş etmeden önce, buraya geldiğimiz anda yapmış

olsaydım, benim için hemen: «Korkak, tabancadan korktu, onun sözlerini dinlememeli»

diyeceklerdi.

Birden tâ yüreğimden gelen bir heyecanla:

— Baylar, etrafınıza bakın, her yerde Tanrı'nın nimetlerini göreceksiniz: Bulutsuz, aydınlık bir gök, tertemiz bir hava, yumuşacık otlar, kuşlar, harikulade güzel ve hiçbir günahı olmayan doğa... öyleyken bizler hayatın cennet olduğunu anlamıyoruz. Oysa sadece bunu anlamayı istememiz bile yeterli, dünya hemen tüm güzelliğiyle gerçekten bir cennet olur. Gelin birbirimizi kucaklıyalım, birlikte gözyaşı dökelim.

Daha da devam edecektim, ama bunu yapamadım, heyecandan neredeyse nefesim tıkanıyordu, öylesine tatlı, öylesine körpe bir duygu içindeydim ki! Yüreğimde de öyle bir mutluluk vardı ki. O güne dek ömrümce böyle bir mutluluk duymamıştım. Hasmım:

— Bütün bunlar akıllıca ve saygı uyandıran; sözler! dedi. Her neyse, belli ki orijinal bir adamsınız.

Ben de ona gülerek :

— Benimle alay edebilirsiniz, ama sonradan kendiniz beni öveceksiniz, dedim.

— Zaten ben şimdi de sizi övmeye hazırım, dedi. Buyurun, size elimi uzatıyorum, çünkü bana öyle geli-168

yor ki, siz gerçekten içinizden geldiği gibi konuşan bir insansınız.

— Hayır, bunu simdi yapmamalısınız. Daha sonra, daha iyi bir insan ve saygınızı hak eden bir adam haline geldiğim vakit elinizi uzatırsınız bana. O zaman iyi bir davranışta bulunmuş olursunuz.

Eve döndük. Düello tanığım tüm yol boyunca bana. küfretti durdu, ben ise onu durup durup öptüm. Bütün arkadaşlarım hemen herşeyi öğrendiler ve daha o gün beni muhakeme etmek için bir araya toplandılar: »Üniformayı lekeledi! Ordudan istifa etsin!»

deyip duruyorlardı...

Bu arada beni savunanlar da oldu.

— Ne olursa olsun, hasmının kendisine ateş etmesini bekledi ya, buna dayandı ya!

diyorlardı.

— Orası öyle ama, ondan sonra kendisine ateş edilmesinden korktu ve düello edecek yerde özür diledi

Beni savunanlar buna :

— Eğer kendisine ateş edilmesinden korksaydı, özür dilemeden önce kendisi tabancasıyla ateş ederdi, diye karşılık veriyorlardı. O ise bunu yapmayıp, tabancayı daha dolu iken ormana fırlatmış. Hayır, bu işin içinde bambaşka, alışılmamış bir şey var.

Orijinal bir davranış bu!

Ben ise sözlerini dinliyor ve onlara bakarken içimde bir neşe duyuyordum.

— Sevgili arkadaşlarım, dostlarım! Candan arkadaşlarım, benim ordudan istifa etmem için üzülmeyin, çünkü ben zaten bu işi yaptım, daha bugün istidamı sabahleyin kaleme verdim, îstifam kabul edilir edilmez hemen manastıra gideceğim. Zaten ordudan bunun için ayrılıyorum, dedim.

Daha bunu söyler söylemez, hepsi birden kahkahalarla gülmeye başladılar. Bir türlü gülmekten Kendilerini alamıyarak:

— Canım, madem öyle, bunu daha başında söyle-

şeydin, ya. Eh, şimdi herşey anlaşılıyor! Bir rahip muhakeme edilmez, diyorlardı.

Ama gülüşleri hiç de alaylı değildi. Şefkatle, neşeyle gülüyorlardı. Hepsi de birden bana karşı sevgi göstermeye başladılar, hattâ beni en çok suçlayanlar bile. Sonra da tüm o ay boyunca, istifamın kabul edildiğini bildiren emir gelinceye kadar, beni hep el üstünde tuttular:

— Ah, seni gidi rahip seni! diyorlardı.

Her karşıma çıkan bana tatlı bir söz söylüyordu. Beni niyetimden vazgeçirmeye, hattâ bana acımaya başladılar...

— Ne diye kendine bunu reva görüyorsun? diyorlardı.

— Hayır, ne derseniz deyin, bizim o arkadaşımız cesaretlidir, kendisine ateş edilmesine bile dayanmıştır ve tabancasıyla ateş edebilecekken bunu

yapmamıştır. Bu karan daha önce gördüğü bir rüyadan ileri geliyor. Rüyasında rahip olması gerektiğini bildiren bir şey görmüş işte onun için vermiş bu karan, diyorlardı. -

Kentteki sosyetede de hemen hemen aynı şey olmuştu. Daha önce bana karşı pek özel bir ilgi gös-termiyorlardı. Yalnız candan karşılamakla yetiniyorlardı. Şimdi ise herkes birbiriyle yarış eder gibi beni kendi evine davet etmeye başlamıştı. Hem benimle alay ediyor, hem de beni seviyorlardı. Bu arada şunu söyliyeyim ki, o sıralarda bizim düellodan herkes açık-ten açığa söz ediyordu ama, komutanlarım işi örtbas et-ftıişlerdi. Çünkü hasmım bizim generalin akrabasıydı. Sonra zaten kan dökülmemişti, hem düello şakacıktan yapılmış gibiydi. Ayrıca ben zaten sonunda istifamı vermiştim.

Bunun üzerine herkes işi gerçekten şakaya Çevirdi. O zaman ben de açıktan açığa korkusuzca ve onların bana gülmelerine bakmadan, bu işten söz et-meğe başladım.

Çünkü ne olursa olsun, onların bu gü-işleri kinli değildi, iyi yürekli olduklarını belirten bir Sülüstü.

KARAMAZOV KARDEŞLER

Bütün bu konuşmalar daha çok akşamlan, hanımların da bulunduğu toplantılarda oluyordu. O zamanlar kadınlar beni dinlemekten daha çok hoşlanıyor, erkekleri de beni dinlemeye zorluyorlardı. Her karşılaştığım insan gülerek bana açıktan açığa:

— Canım, hiç öyle şey olur mu? örneğin ben herkese karşı kötü olabilir miyim? diyordu.

Size karşı bir suçum olabilir mi?.

Onlara :

— Canım, siz bunu nasıl anlıyabilirsiniz? diyordum. Madem ki dünya çoktandır bambaşka bir yola sapmış. Madem ki, bizler aslında yalandan başka bir şey olmayan şeyleri gerçek diye kabul ediyoruz; hattâ başkalarından da aynı yalanları bekliyoruz. İşte ben ömrümde tek bir kez olarak içimden geldiği gibi davrandım da ne oldu? Hemen hepiniz için «ermiş» bir .adam oluverdim. Gerçi beni sevmeye başladınız ama, gene de benimle alay ediyorsunuz!

Toplantılardan birini evinde yapan bir hanım yüksek sesle gülerek:

— Canım sizin gibi bir adamı kim sevmez? diyordu.

O toplantı çok kalabalıktı. Birden baktım orada bulunanların arasında uğrunda kocasını düelloya çağırdığım o genç hanım, daha kısa bir süre önce kendime eş olarak düşündüğüm o hanım ayağa kalktı. Ben ise onun o akşam toplantıya gelişini bile farketmemiş-tim. Genç kadın yerinden kalkıp bana yaklaştı, bana elini uzattı:

— İzin verirseniz size şunu bildirmek istiyorum, herkesten önce ben sizinle alay etmiyorum, aksine gözyaşlarıyla size teşekkür ediyorum ve o davranışınız için size karşı saygı duyduğumu belirtmek istiyorum.

Orada bulunan kocası da yanıma geldi, sonra herkes bana sokuldu, neredeyse hepsi beni öpmek istiyorlardı, içimde bir sevinç uyandı. Ama herkesin arasında en çok bir baya gözüm takıldı. Bu artık yaşlı bir adamdı. O da başkalarıyla birlikte bana yaklaşıyordu. Onu gerçi daha önce tanıyordum, daha doğrusu adını biliyordum ama o akşama kadar kendisiyle hiç tanışmamış ve onunla bir tek söz etmemiştim.

d) Esrarengiz ziyaretçi

Bu adam uzun bir süredir kentimizde görev almıştı. Önemli bir mevkii vardı. Herkesten saygı görüyordu. Zengin adamdı, yardımseverliğiyle ün salmıştı. Düşkünler eviyle yetimler evine önemli bağışlarda bulunmuştu. Bundan başka yaptığı iyilikleri hep gizli olarak, etrafa duyurmadan yapıyordu, bütün bunlar kendisi öldükten sonra meydana çıktı. Yaşı elliye yakındı ve hemen hemen sert bir adama benziyordu; fazla konuşmazdı.

On yıldır evliydi ama eşi daha gençti. Çok küçük yaşta olan üç çocuğu vardı. İşte o anlattığım toplantıdan sonra ertesi akşam evimde oturuyordum, birden kapı açıldı, içeriye o bay girdi.

Bu arada şunu belirteyim ki, ben o sırada artık eski evimde oturmuyordum. İstifamı verir vermez başka bir eve taşınmıştım. İhtiyar bir kadının evini kiralamıştım. Kendisi yaşlı, dul bir memurun karısıydı. Hem evini kiralamış, hem de hizmetçisini tutmuştum. Çünkü onun evine taşınmamın asıl nedeni şuydu: Daha düellodan dönüşümde, hemen o gün Afanasiy'i gene orduya geri göndermiştim. Çünkü daha önceki davranışımdan sonra artık onun yüzüne bakmağa utanıyordum. İşte, bu gibi şeylere hazır olmayan bir insan bazen en haklı davranışından bile bu derece utanç duyar Evime giren bay :

— Sizi birkaç gündür çeşitli evlerde büyük bir me-rakla dinledim, sonunda da sizinle daha etraflı olarak konuşmak için yüz yüze gelmek isteğini duydum. Bana bu büyük iyiliği yapar mısınız, sayın bay? dedi.

— Tabiî yaparım, hem de büyük bir memnunlukla, aslında sizinle konuşmayı kendim için büyük bir şeref sayarım.

Bunları ona söylüyordum ama, kendim hemen hemen korku içindeydim. Kendisini o ilk görüşümde beni o kadar şaşırtmıştı iste. Çünkü başkaları beni dinliyor, sözlerimi merak ediyorlardı ama, o zamana kadar daha hiç

kimse beni böyle ciddiye almamıştı, evet kimse bir ciddiyetle yaklaşmamıştı bana. Bu adam ise üstelik evime gelmişti. Bir yere oturdu, sonra :

— Sizde çok büyük bir irade, çok sağlam bir karakter görüyorum diye devam etti. Çünkü siz gerçek olarak inandığınız bir işte gerçek olarak kabul ettiğiniz bir amaca hizmet etmekten hiç çekinmediniz, hem de, bundan ötürü herkesin sizi hor görmesinden korkmadınız!

— Belki de beni gözünüzde fazla büyütüyorsunuz!

Beni boşuna göklere çıkarıyorsunuz, dedim.

— Hayır, sizi gözümde büyütmüyorum, diye karşılık verdi. Bana inanın, böyle bir davranışta bulunmak,, sandığınızdan çok daha zordur. Doğrusunu isterseniz, beni tek şaşırtan şey budur, buraya da bunu konuşmak için geldim. Eğer benim belki de böyle yersiz merakımı kötü görmezseniz, o düelloda özür dilemeğe karar verdiğiniz anda, tam o sırada içinizde nasıl bir his duyduğunuzu bana- anlatabilir misiniz? Tabiî eğer hatırlıyorsanız... Bu sorumu hafife almayın; aksine size bu soruyu sorarken gizli bir amaç güdüyorum. Bu amacı her-

, halde sonradan, eğer Tanrı birbirimize daha çok yaklaşmamızı hoş görürse size açıklıyacağım.

O bunları söylerken, ben bütün bu süre içinde gözlerinin içine bakıyordum ve birden ona karşı içimde büyük bir güven duydum. Aynı zamanda içimde olağanüstü bir merak uyanmıştı. Çünkü hissediyordum ki, o adamın içinde gizlediği garip bir sır vardı.

Sorusuna karşılık vererek:

— Bana hasmımdan özür dilediğim anda ne his-

settiğimi soruyorsunuz, edim. Ama iyisi mi, ben size > herşeyi ta başından anlsayım, başkalarına henüz an- ' latmadıklanmı da açıklaayım.

Sonra ona Afanasiyle benim aramda olup bitenleri ve nasıl onun karşında yerlere kadar eğildiğimi anlattım. Sözlerimi bitiriken de :

— Bundan şunu anlyabilirsiniz ki, düello sırasında benim için herşey artık kolaylaşmıştı.

Çünki bu işe daha evde başlamıştım v bu yola girdikten sonra, artık geriye kalan herşey (kadar zor olmadı. Hattâ sevinç verecek, neşe verece şekilde oldu.

Sözlerimi sonuna kaar dinledi. Yüzüme öyle, gürel güzel bakıyordu.

— Bütün bunlar çok ilgi çekici şeyler, ben tekrar tekrar gelip sizinle görüşceğim.

işte o zamandanberi hemen her akşam evime gelmeğe başladı ve eğer < da kendisinden bana söz et- ' şeydi, onunla çok iyi dost olacaktık. 'Ama, o, kendisi için bir tek söz bile etmiyor, hep bana sorular sorup duruyordu. Buna rağmer gene de onu çok sevmeğe başlamıştım ve tüm dudularımı ona açtım. Çünkü şöyle düşünüyordum: «Onun sırrından bana ne? Nasıl olsa kendisi bana sırrını söylemese de görüyorum ki, dürüst bir insandır.

Bunan başka, o kadar ciddî bir adam ki, hem yaşça bendû büyük olduğu halde, benim gibi bir delikanlının evine geliyor hem de benimle görüşmeyi kendisi için bir uçukluk saymıyor.»

Ondan birçok yararlı şeyler de öğrendim, çok akıllı bir insandı. Bir gün durup dururken bana :

— Ben cennet denilen şeyin hayatın kendisi oldu-tu kanısına çoktan varmışımdır, dedi.

Bir an sustu, sonra gene birden :

— Zaten bundan başa düşündüğüm bir şey yok, *

Bana bakıyor, gülünüyordu.

— Bunun böyle olduğuna, sizden çok daha kesin174

bir şekilde inanıyorum, nedenini sonra öğrenirsiniz'

dedi.

Onu dinliyor, içimden de: «Bunu herhalde bana birşeyi açıklamak istediği için söylüyor»

diyordum.

— Cennet herbirimizin içinde gizlidir, diyordu. Bakın, işte şu anda benim içimde de gizlidir cennet! Eğer istersem, yarından tezi yok, benim için de hayat gerçekten bir cennet olur, ömrümün sonuna kadar da hep öyle sürüp gider.

Bakıyorum, bana bunları çok duygulanmış olarak söylüyor, bir taraftan da gözlerinde bana sanki soru sormak istiyormuş gibi bir anlam var.

— Her insanın kendi günahlarından başka herşey için tüm insanlara karşı suçlu olduğuna gelince, bu düşünceniz çok doğrudur ve bunu nasıl olup da böyle bütünlüğü ile kavradığınızı düşündükçe duygulanmamak elden gelmiyor! Gerçekten de insanlar bu düşünceyi kavradıkları vakit, onlar için

yeryüzü artık hayal olarak değil de, gerçekten cennet olacaktır.

O zaman acı ile :

— Peki, ama ne zaman olacak bu? Hem bakalım, gerçekten bir gün olacak mı? Bu sadece aklımızdan geçen bir hayal olmasın? dedim.

. — Bakın sizin inancınız yok iste, dedi. Kendiniz öğütler veriyor doğru yolu gösteriyorsunuz, ama kendiniz de inanmıyorsunuz. Şunu bilin ki sizin «Hayal» dediğiniz gerçekleşecektir. Buna inanınız. Ama şimdi olacak demiyorum, çünkü her oluşumun kendine göre bir kanunu vardır. Bu is ruhidir, psikolojiktir.

«Dünyanın düzenini değiştirmek için, herseyden önce insanların kendiliklerinden, psikolojik olarak, ye ni bir yola doğru dönmeleri gerekir. Gerçekten her in sana kardeş

olmadığın sürece sahici bir kardeşlik olmayacaktır dünyada! Hiçbir bilim, hiçbir çıkar insan' ların birbirlerini darıltmadan, sahip oldukları malları ve kazandıkları haklan bölüşmelerini sağlayamaz.

de bir şeyleri yeterli bulmayacak, hep homurdanıp duracak, kıskanacak ve birbirlerini yiyeceklerdir. O sözünü ettiğimiz şeyin günün birinde olup olmayacağım soruyorsunuz.

Olacaktır, ama daha önce insanlığın bir yalnızlık dönemini geçirmesi gerekecektir.

— Hangi yalnızlık dönemini?

— Bugün her yerde saltanat süren yalnızlık gibi bir yalnızlık, özellikle çağımızda görülen, ama henüz tüm olarak tamamlanmamış, daha sona ermemiş olan bir yalnızlık dönemi! Çünkü şimdi herkes kendi kişiliğini elinden geldiği kadar çok belirtmeğe çalışıyor. Yaşamın bütün dolgunluğunu kendi kendine, tatmak istiyor. Oysa gösterdiği tüm bu çabalardan ötürü insan dolgun, zengin bir yaşantıya kavuşacak yerde, tam anlamıyla bîr intihara sürükleniyor. Çünkü insan, böylece kendi kişiliğini tam olarak belirtecek yerde, büsbütün yalnızlığa gömülüyor.

«Çünkü çağımızda toplum hep bireylere bölünmüştür. Her bir varlık kendi kabuğuna çekiliyor, her biri başkalarından ayrılıyor, başkalarından saklanıyor, sahip olduklarını da başkalarından gizliyor. Böylece en sonunda hem kendisi insanlardan uzaklaşıyor hem de başka insanları da kendisinden uzaklaştırıyor. Tek başına servetler biriktiriyor ve: «Oh şimdi ne kadar güçlü oldum! illerimi nasıl da garanti altına aldım!» diye düşünüyor.

Oysa, aklını yitirmiş olan zavallı bilmiyor ki, ne kadar çok biriktirirse, o kadar çok intihara sürükleyen bir güçsüzlüğe düşmüş oluyor. Çünkü artık yalnız kendisine güvenmeğe alışmıştır ve tümden ayrı-krak sadece bir birey olmuştur. Ruhunu da insanların yardımına, insanlığa inanmamağa alıştırmıştır. Bu Büzden de, hep paralan ya da elde ettiği haklar yok oluverir diye içi titrer durur.

«Bugün bütün dünyada, her yerde, insan aklı, gü-'ünç şekilde bir saplantı içindedir. Bir türlü anlamıyor *•*> ilerisini asıl garanti eden şey, insanın yalnız başına ki176

gösterdiği kişisel çabalar değildir, insanların bir bütün .meydana getirmeleridir. Ama bu korkunç yalnızlık, er-geç sona erecektir ve tüm insanlar birbirlerinden nasıl doğaya aykırı bir şekilde ayrıldıklarını anlayacaklardır. İşte o çağın akımı böyle olacaktır ve in-.sanlar nasıl olup da bu kadar uzun bir süre karanlıkta yaşadıklarına, nasıl olup da aydınlığı görmedikle-zine şaşıp kalacaklardır. Gökyüzünde, «Tanrı Oğlu» nün işareti o zaman görünecektir. Ama o gün gelinceye dek, sancağı saklamak gerekir. Zaman zaman da, lıiç olmazsa tek bir insan, birden başkalarına örnek olmalı, ruhunu bu yalnızlıktan kurtararak, kardeşçe bir sevginin kurulması için bir aşamada bulunmalı, hattâ bir

«ermiş» olarak olsa bile. O yüce düşüncenin ölme-mesi için bunu yapmalıdır.»

işte akşamları birbiri arkasına böyle ateşli ve heyecanlı konuşmalar içinde geçiyordu.

Hattâ sosyeteye -devam etmekten bile vazgeçmiştim, misafirliğe de artık •çok daha az gidiyordum. Bundan başka, zaten o sırada «modam» geçmeğe yüz tutmuştu. Bunu başkalarını kötülemek için söylemiyorum, çünkü beni sevmeğe devana ediyor, beni gene sevinçle karşılıyor, bana karşı candan bir sevgi gösteriyorlardı. Ama sosyetede modanın gerçekten pek de küçümsenmeyecek bir kraliçe olduğunu itiraf etmek gerekir. Benim o esrarengiz ziyaretçime gelince, sonunda ona hayranlık duymağa başlamıştım Onun zekice konuşmalarından zevk almaktan başka, seziyordum ki, o içinde bir amaç gizliyor ve belki de yü-ce bir aşama yapmağa hazırlanıyordu.

Belki benim, sırrını görünüşte hiç merak etmiyor-muşum gibi davranmam ve açıktan açığa olsun, imalı bir şekilde olsun, ona hiçbir soru sormamam hoşuna gi' -diyordu.

Bununla birlikte, sonunda onun bana birşey açıklamak için âdeta tüm

varlığının tutuştuğunu sezmeğe başladım. Bu, o adam evime gelmeğe başladıktan bir ay kadar sonra artık iyice belli oluyordu. Bir gün

— Biliyor musunuz? Kentte ikimizin durumunu çok merak ediyorlar ve benim size bu kadar sık gelişime hayret ediyorlar. Varsın merak etsinler, önem vermiyorum buna, çünkü yakında herşey anlaşılacaktır! dedi.

Birden durup dururken müthiş bir heyecana kapılıyordu. Öyle zamanlarda hemen hemen her seferinde, kalkıp gidiyordu. Bazen ise içimi okumak istermiş gibi keskin bir bakışla yüzüme bakardı : »Hah, işte şimdi birşeyler söyliyecek.» diye düşünürdüm. O ise birden sözünü kesiyor, bambaşka, herkesçe bilinen ve olağan bir şeyden söz etmeğe koyuluyordu. Bundan başka, sık sık hep baş ağrısından şikâyet etmeğe başlamıştı. İşte birgün, hiç beklenmedik bir sırada, birden sarardı, yüzü iyice çarpıldı, bana dik dik bakmağa başladı :

— Ne oldunuz? diye sordum. Yoksa fenalık mı geçiriyorsunuz?

Daha önce baş ağrısından şikâyet ettiği için sormuştum bunu.

— Ben... biliyor musunuz?... Ben... bir insanı öldürdüm, dedi.

Bunu söylerken hep gülümsüyordu, yüzü ise tebe-Şir gibi bembeyaz olmuştu. Ne olup bittiğini daha kavramadan bir düşünce, şimşek gibi zihnimden gelip geç- -ti: «Neden öyle gülümsüyor sanki?» diye düşündüm. Ben de sapsarı olmuştum.

— Ne diyorsunuz? diye bağırdım. Solgun dudaklarında bir gülümseyişle :

— Görüyorsunuz ya, bu ilk sözü söylemek benim için ne kadar güç oldu. Şimdi söyledim ya, artık doğru yola çıkmış sayılırım, bundan sonra devam etmem da-ha kolay olur, dedi.

Anlattıklarına uzun bir süre inanmadım. Hattâ

parça parça inanıyordum sözlerine. Ancak evime üst üste üç gün gelip de herşeyi tüm ayrıntıları ile anlattıktan sonra inandım, önce delirdiğini sanıyordum, ama sonradan büyük bir acı ve şaşkınlıkla doğru söylediği kanısına vardım. Bu adam on dört yıl önce müthiş, korkunç bir cinayet işlemişti. Zengin, genç ve güzel bir kadını öldürmüştü. Bu kadın bir tüccarın dul karısıydı, kentimizde bir evi vardı.

Bu adam o kadına âşık olduğunu hissedince, ona sevgisini açıklamış ve kendisi ile evlenmeğe razı olsun diye genç kadına baskı yapmaya başlamış. Ama genç kadın gönlünü daha önce rütbesi oldukça büyük, ünlü bir subaya kaptırmışmış. Sevdiği adam o sırada sefer-deymiş. Kadın kısa bir süre içinde dönmesini bekliyor-muş.

Bu yüzden genç kadın onun teklifini reddetmiş ve artık evine gelmemesini rica etmiş.

Adam kadının evinden ayağını kesmiş ama evin iç yapısını bildiği için, gece hiç korkmadan üstelik yakalanmak tehlikesini göze alarak damdan içeri girmiş. Büyük bir cesaretle işlenen cinayetler, çoğu zaman öbürlerinden daha başarılı olur. Bu sefer de öyle olmuş. Adam damdaki küçük pencereden, tavan arasından içeriye girmiş, sonra da tavan arasından inen küçük merdivenden aşağıya, kadının oturduğu daireye inmiş. Merdivenin altında bulunan küçük kapının her zaman olmamakla birlikte, bazen uşakların ihmalkârlığı yüzünden kilitlenmediğini biliyormuş. Bu sefer de gene uşakların ihmalkârlığına güvenmiş, gerçekten de kapıyı açık bulmuş.

Kadının oturduğu daireye girdikten sonra, karanlıkta, bir kandilin yandığı yatak odasına geçmiş. O gün sanki mahsusmuş gibi iki hizmetçisi kadından izin almadan, aynı sokakta oturan komşulardan birinin isim günü ziyafetine gitmişler, öbür uşaklar ve hizmetçiler de ofiste ya da mutfakta, alt katta yatıyorlarmış. Adan*

yatağında yatan genç kadını görünce birden damarları arzuyla tutuşmuş. Ama hemen sonra yüreğinde kıskançlığın uyandırdığı bir intikam arzusu uyanmış. O zaman ne yaptığını bilmeden, sarhoş gibi, yanına yaklaşmış, tam kalbine bir bıçak saplamış. Öyle bir saplamış ki, kadın bir çığlık bile atamamış!

Ondan sonra katile yakışır bir soğukkanlılıkla herşeyi uşaklardan şüphe edilmesini sağlıyacak şekilde hazırlamış. Hiç tiksinmeden kadının para çantasını almış, yastığının altından aldığı anahtarlarla komidinini açmış ve içinden sanki bunu cahil bir uşak yapıyormuş gibi, yalnız bazı şeyleri almış. Yani değeri olan kâğıtları bırakmış, sadece paraları ve büyükçe olan bazı ziynet eşyalarını almış. Ama onlardan on kat daha değerli olup da büyük olmayanlarını bırakmış. Ayrıca kendisine hatıra olarak bazı şeyler de alıp götürmüş. Ama bunu daha sonra anlatacağım.

Bu feci işi yaptıktan sonra, gene eskisi gibi, aynı yoldan çıkıp gitmiş. Ondan sonra da ne ertesi günü her kes birbirine gidiği vakit, ne de daha sonraları, asıl canavardan şüphe etmek kimsenin aklına gelmemiş! Zaten adamın genç kadına karşı sevgisinden kimsenin, haberi yokmuş. Çünkü kendisi eskiden de şimdi olduğu gibi konuşkan değilmiş, insanlara pek sokulmazmış da. içini dökebileceği bir arkadaşı da yokmuş. Ona sadece öldürülen kadının bir ahbabı, hem de pek yakın olma-, yan bir ahbabı gözüyle bakıyorlarmış; çünkü son iki hafta içinde kadını hiç ziyaret etmemiş.

Bütün şüpheler ise hemen kadının, hem kölesi hem de uşağı olan Pyotr üzerinde toplanmış. Herşey de öyle-sine denk gelmiş ki, şüpheler

kesinleştikçe kesinleşmiş. Çünkü o uşak öldürülen kadının kendisini askere göndereceğini biliyormuş. Zaten kadın da bunu saklamı-yor açıkça söylüyormuş. Onu köylüleri arasında hükü-asker olarak göndermek zorunda olduklarına kar-göndermeye niyetliymiş. Çünkü adamın kimsesi180

yokmuş, üstelik davranışları iyi değilmiş. Hattâ bir sarhoş bir halde bir meyhanede kızgınlık içinde g kadını Öldüreceğini söylediğini işitenler olmuş. Kadın öldürülmeden iki gün önce, Pyotr kaçmışmış; kentte nerede oturduğu bile bilinmiyormuş. Cinayetin ertesi günü ise, onu kentin giriş kapısının yanında içkide» kendinden geçmiş bir halde sokakta yatarken bulmuşlar. Cebinde de bir bıçak varmış, üstelik bu bıçak da sağ eli de kanlara bulanmışmıs.

Pyotr, bu kanın burnundan geldiğini ısrarla söylemiş durmuş ama, kimse ona inanmamış. Hizmetçiler ise kabahat işlediklerini, ziyafete gittiklerini ve bahçe kapısını kendileri o ziyafetten dönünceye kadar açık bıraktıklarını itiraf etmişler. Evet, bundan başka daha birçok delililer ileri sürülmüş. Bunlara bakarak, suçsuz uşağı yakalamışlar, tevkif etmişler. Biraz sonra da muhakemesi başlamış. Ama tevkif edilen uşak bir hafta sonra şiddetli ateşler içinde yanmaya başlamış sonra da hastahanede. kendine gelemeden ölmüş. Böylece iş kapanmış gitmiş. Uşağı Tanrı'nın iradesine teslim etmişler ve hakimler de, âmirler de, sosyete de, sözün kısası herkes, cinayeti ölen uşaktan başka bir kimsenin işle' mediğine kesin olarak inanmaya devam etmiş. İşte bütün bunlardan sonra, asıl suçlu yaptığının cezasını görmeye başlamış.

Esrarengiz ziyaretçim, şimdi de artık dostum olan adam, bana başlangıçta vicdan azabından ötürü hiç de üzüntü çekmediğini açıkladı. Uzun bir süre acı çekmiş ama sadece sevdiği kadını öldürdüğü, o kadın artık yatta olmadığı ve onu öldürdükten sonra içindeki sev giyi de söndürdüğü için acı çekiyormuş; oysa damar larındaki tutku hep aynı şekilde varlığını tutuştur ya devam ediyormuş. Ama suçsuz bir insanın ka döktüğünü, bir insanı öldürmüş olduğunu, o zaman hemen hemen hiç aklına getirmiyormüş. Kurbanın başka erkeğin esi olabileceği düşüncesi ise ona imkan

sız bir şey olarak görünüyormuş. Bu yüzden uzun bir süre vicdanı rahat olarak başka bir şekilde davranmanın elinde olmadığı kanısını beslemiş. Ancak uşak tev-fcif edildiği vakit, başlangıçta biraz üzüntü duymuş, ama mahkûmun hastalığı, sonra da ölümü içini rahat ettirmiş. Çünkü olup bitenlere bakılırsa adamın tevkif edildiği ya da korkuya kapıldığı için ölmediği belliymiş. (Kendisi o zamanlar öyle düşünüyormuş). Ona göre uşak, oradan oraya kaçtığı o günlerde ve kendini bilmeyecek derecede sarhoş olarak nemli toprağın üzerinde bütün geceyi geçirdiği sırada kendini üşüttüğü için, hastalıktan ölmüş.

Çaldığı eşyalarla paralar ise, kendisine pek az üzüntü veriyormuş. Çünkü bu hırsızlığı kendi çıkarı için yapmamışmış. (Kendisi o zaman öyle düşünüyormuş.) Şüpheleri başka bir yöne çevirmek için yapmışmış. Çaldığı şeylerin değeri ise önemsizmiş, zaten kendisi çok geçmeden o eşyaların değeri kadar bir parayı hattâ çok daha fazlasını bizim kentte açılmış olan bir düşkünler evine bağışlamış. Bunu mahsus, hırsızlık konusunda vicdanını rahat ettirmek için yapmış ve ne gariptir ki, bir süre için, hattâ uzun bir süre için gerçekten vicdanı rahat etmiş. Bunu bana kendisi söyledi. O zamanlar görevinde büyük işlemlerde bulunmaya başlamış, kendisine çok uğraştırıcı ve zor isler verilmesini rica etmiş, iki üç yıl sürecek işleri üzerine almış. İradesi güçlü ol-duğu için. çalışırken olup bitenleri hemen hemen tüm olarak unutuyormus; bazen bunlar aklına geldiği vakit ise yaptığını hiç düsünmemeye çalışıyormuş.

Yardım işlerine girişmiş, bizim kentte pek çok yar-dım Dernekleri kurmuş, pek çok bağışlarda bulunmuş, hatta başkentlerde bile kendini bu bakımdan tanıtmış ve moskova ile Petersburg'daki yardım derneklerine bi-le üye olarak seçilmiş. Ama gene de sonunda gücünün yetmeyeceği müthiş 'bir acı duymağa, düşüncelere dal-başlamış. Bu arada çok güzel, aklı başında bir182

genç kız hoşuna gitmişmiş. Kısa bir süre sonra, evliliğin içindeki o tek başına savaştığı üzüntüyü yok edeceğini, yeni bir yaşantıya başlayınca, eşine, çocuklarına karşı olan görevlerini titizlikle yerine getirirken eski anılarından büsbütün kurtulacağını düşünerek o genç kızla evlenmiş.

Ama beklediğinin tamamen tersi olmuş. Daha evliliğinin ilk ayında aklından bir türlü silemediği düşünce huzurunu bozmaya başlamış: »Şimdi karını beni seviyor, ama eğer olup bitenleri öğrenseydi ne olacaktı?» Karısı ilk çocuğuna hamile kalıp ta bunu ona açıkladığı vakit adam birden şaşırmış: «Başkalarına hayat veriyorum, oysa bir insanın hayatını yok ettim.».diye düşünüyormuş. Çocuklar birbirlerini izlemişler. Adam: »Ne cesaretle onlara birşeyler öğretiyor, onları yetiştirmeğe çalışıyorum. Onlara iyilikten nasıl söz edeceğim. Ben ki bir insanın canına kıydım?» diye düşünüyormuş. Çocukları çok güzelmiş, içinden onları sevip okşamak geliyormuş. Öyleyken: »Ama onların suçsuz, temiz yüzlerine bakamam, buna hakkım yok,» diyormuş kendi kendine. Sonunda öldürdüğü kadının mahvettiği o körpe yaşantısı, durmadan intikam bekleyen kanı gözlerinin önünde korkunç ve acı bir hayal gibi canlanmaya başlamış. Korkunç rüyalar görüyormuş artık.

Yüreği pek bir adam olduğu için, açışına uzun bir süre dayanmış: «içimde sakladığım bu sırrın günahını çektiğim bu çileyle öderim» diye düşünüyormuş. Ama bu umudu boşuna çıkmış. Duyduğu vicdan azabı gün geçtikçe şiddetleniyormuş. Sosyetede herkes o ciddî ve somurtkan halinden korktuğu halde, ona karşı fakirlere'yaptığı yardımlardan ötürü saygı duymaya başlamış. Ama ona karşı ne kadar çok saygı duyarlarsa,

kendisinin duyduğu vicdan azabı, o derece dayanılmaz oluyormuş. Bana kendisini öldürmeyi bile düşündüğünü açıkladı. Ama bunu yapacak yerde bir başka hayal canlanmaya başlamış

içinde. Bu hayal o kadar imkânsız-

o kadar çılgınca bir şeymiş ki! Bununla birlikte varlığına o kadar yapışmış, sonunda da yüreğine o kadar kök salmış ki, onu bir türlü içinden koparıp atamıyor-muş. Hayalinden geçirdiği şey şuydu: Kalkıp milletin karşısına geçmek ve herkese bir insanı öldürmüş

olduğunu açıklamak! Yüreğinde bu isteği tam üç yıl yaşatmış. Bunu yapmayı hayalinde çeşitli şekillerde can-landırıyormuş. Sonunda tüm varlığı ile işlediği cinayeti açıkladığı anda yüreğinin kesin olarak şifaya kavuşacağına, kendinin de huzur bulacağına inanmış.

Ama buna inanınca yüreğinde bir dehşet uyanmış. Hep: "Bu işi nasıl yapacağım?» diye düşünüyormuş. İşte o sırada benim düellodaki olay meydana gelmiş. Bana:

— Şimdi sizden örnek almağa karar verdim, dedi. Yüzüne baktım. Ellerimi iki yanıma vurarak:

— Demek gerçekten böyle küçük bir olay sizi böyle bir karar vermeye sürükledi ha? diye bağırdım.

Adam :

— Bu kararı üç yıldır vermiş bulunuyorum, diye karşılık verdi. Sizin başınızdan geçen olay, sadece, beni son adımı atmaya itti. Size bakarak kendi kendimi azarladım ve sizi kıskandım.

Bunu bana âdeta sert bir tavırla söylemişti.

— İyi ama, size inanmazlar ki! dedim. Bir kez aradan on dört yıl geçmiş.

— Delillerim var, hem de büyük deliller! Onları ileri sürerim.

O zaman ağlamaya başladım ve onu kucakladım. Adam bana :

— Yalnız bir tek karar vermenizi istiyorum, bir tek konuda aydınlatın beni! dedi bana.

(Sanki her şey şimdi artık benim elimdeymiş gibi). Karım, çocuklarım ne olacak? Karım belki üzüntüsünden ölür. Çocuklarım ise gerçi unvanlarından ve çiftlikten yoksun kalmazlar ama ömürlerinin sonuna kadar bir mahkûmun184

çocukları olacaklardır artık. Üstelik bırakacağım anı,, yüreklerinde bırakacağım anı, nasıl olacak?.. Sustum.

— Ya onlardan ayrılmak, onları ömrümün sonuna kadar yalnız bırakmak! Çünkü öyle birşey olursa, ayrılığımız ömrümün sonuna kadar sürer, ömrümün sonuna kadar!...

Oturuyor, sessiz sessiz kendi kendime bir dua fısıldıyordum. Sonunda ayağa kalktım.

Birden korktum. Adam yüzüme baktı.

— Bana ne diyeceksiniz? diye sordu.

— Gidiniz! insanlara herşeyi bildiriniz. Herşey geçecektir... Yalnız gerçek kalacaktır!

Çocuklarınız büyüdükleri vakit verdiğiniz bu kararla ne kadar yüksek bir vicdan sahibi olduğunuzu anlarlar.

O zaman yanımdan gerçekten bu işe karar vermiş gibi ayrıldı. Ama gene de, iki haftadan daha uzun bir süre ile üst üste her aksam hep bana geldi. Kendini hep bu ise hazırlıyor, ama bir türlü kararını veremiyordu. Beni de üzüntüden mahvetti. Bazan kesin bir kararla geliyor ve duygulanarak:

— Biliyorum, benim için hayat bir cennet olacak. Bu işi açıklar açıklamaz hemen bir cennet olacak yaşantım! On dört yıldır cehennemde yaşadım. Şimdi çile çekmek istiyorum. Biliyorum ki çileyi kabul ettiğim anda, yaşamaya baslıyacağım. İnsan yalanla tüm dünyayı dolaşabilir ama, geriye dönemez! Şimdi insan kardeşlerimi söyle dursun, çocuklarımı bile sevmeye cesaretim yok. Yarabbi! Çocuklarım belki de gerçekten şu

•çektiğim acının bana. neye mal olduğunu anlarlar ve beni suçlamazlar! Tanrı güçte değil, gerçektedir.

— Sizin yaptığınız bu aşamayı herkes anlıyacak-tır, dedim. Şimdi anla masalar bile sonradan anlıyacak-lardır. Çünkü siz dünyadaki gerçeğe değil, dünyadan üstün bir gerçeğe uydunuz... Böylece her seferinde yanımdan, sanki teselli bulmuş gibi ayrılıyordu.

Ama er-

L

tesi günü gene öfke içinde, yüzü sapsarı olarak geliyor, alaylı alaylı:

— Size her gelişimde bana: «Gene mi açıklamadınız?» der gibi merakla bakıyorsunuz.

Biraz bekleyin, beni çok küçük görmeyin. Bu iş, sizin sandığınız kadar kolay değil. Belki de bunu hiç yapmıyacağım, kimbi-lir? Gidip beni ihbar etmezsiniz değil mi?

Ben ise ona budalaca bir merakla bakmak şöyle dursun, gözlerimi ona doğru çevirmeye bile korkuyordum. Üzüntüden neredeyse hasta olacak kadar perişan olmuştum. Bütün varlığım gözyaşlarıyla dolmuş gibiydi. Hattâ geceleri gözüme uyku bile girmiyordu. Söze devam ederek :

— Şimdi doğru karımın yanından geliyorum. Siz eş» ne demektir, bunu biliyor musunuz? Yavrucuklarım beni uğurlarken : «Güle güle baba, çabuk geri dönün, birlikte

«Çocuk Dergisini» okuyacağız!» diye bağırdılar. Hayır, siz bunu anlıyamazsmız!

Başkasının felâketi insana akıl vermez.

Bunu söylerken gözleri kıvılcımlar saçıyor, dudakları titriyordu. Birden masaya öyle bir yumruk indirdi ki, üzerinde ne varsa hepsi havaya fırladı. Oysa o kadar yumuşak bir insandı ki! Böyle bir hareketi ilk defa olarak yapmıştı.

— Bunu yapmam gerekli mi, ha? diye bağırdı. Bunu yapmama ihtiyaç var mı? Hiç kimse mahkûm olmadı ki, hiç kimseyi benim yerime müebbed kürek cezasına çarptırıp sürmediler ki buradan! Uşak, hastalıktan öldü. Döktüğüm kana gelince, zaten onun cezasını çektiğim çilelerle ödemiş bulunuyorum. Zaten bana hiç inanmazlar ki! İleri süreceğim hiçbir delile inanmazlar. Böyle olunca bu açıklamayı yapmam gerekli mi.

gerçekten gerekli mi? Dökmüş clduğum o kan için ömrümün sonuna kadar daha. da acı çekmeğe hazırım. Yeter ki, karımla çocuklarıma birşey olmasın. Onları benimle Birlikte felâkete sürüklemeye hakkım var mı? Bu işte186

yanılmıyor muyum? Bu konuda gerçek nerededir? Hem zaten o insanlar gerçeği kavrarlar mı, ona değer verirler mi, onu anlarlar mı?

İçimden: »Tanrım, böyle bir anda bile başka insanların kendisine karşı gösterecekleri saygıyı düşünüyor!» •diye düşündüm. O zaman ona karşı öyle bir acıma duy--dum ki, galiba mümkün olsaydı, tek yükü biraz hafiflesin diye kaderini paylaşacaktım.

Görüyordum ki, kendini kaybetmiş gibiydi. İşte o zaman böyle bir kararın neye mal olduğunu artık aklımla değil de tüm yüreğimle anladım. Adam gene :

— Haydi kaderime yön verin! diye bağırdı. Ona :

— Gidin ve açıklayın, diye fısıldadım.

Artık sesim çıkmıyordu. Ama fısıldarken bile bunu kesin olarak söylemiştim. Masanın üzerinde duran incili, daha doğrusu İncil'in Rusça bir çevirisini aldım ve ona aziz İyoann'ın incilinin XII. ci bölümündeki 24 ün-«ü şiiri okudum:

«Gerçekten, gerçekten söylüyorum size, eğer buğday tanesi toprağa düşünce ölmezse, tek başına kalır, ama eğer ölürse o zaman bol mahsul getirir.»

Bu şiiri o gelmeden biraz önce okumuştum. O da onu okudu, sonra: «Doğru,» dedi. Ama hemen sonra acı acı güldü:

— Evet, bu kitaplar da...

Bir an sustu, sonra sözünü tamamladı:

— İnsan öyle korkunç şeyler bulur ki, bunları başkalarına okutmak kolay! Hem kim yazmıştır bunları? gerçekten insanlar mı?

— Bunu Kutsal Ruh yazmıştır, dedim.

Gene alaylı alaylı ama bu sefer üstelik nefretle gülerek :

— Gevezelik etmek kolay! dedi.

Kitabı gene aldım, başka bir yerini açtım ve

Yahudiler için yazılmış olan X. uncu bölümdeki 31 inci şiiri gösterdim. Şiiri okudum:

«Tanrının eline canlı olarak düşmek korkunç bir şeydir!»

Şiiri okudu ve kitabı tuttuğu gibi fırlattlı. Bütün vücudu tir tir titredi.

— Korkunç bir şiir! dedi. Diyecek yok doğrusu, güzel bulmuşlar...

İskemleden kalktı:

— Haydi Allahaısmarladık! dedi. Belki de artık gelmem.. Cennette görüşürüz. Demek ben ora dört yıldan beri Tanrı'nın eline düşmüştüm. Demek bu on dört yıla verilen ad bu!

işte yarından tezi yok, bu «El» in beni bırakması için yalvaracağım...

Onu kucaklamak, öpmek istedim, ama b)u cesareti kendimde bulamadım. Yüzü o kadar çarpılmiştı ve gözlerinde o kadar ağır bir anlam vardı ki! Böylece çikip gitti. «Tannm, şimdi bu adam nereye gitti!»;» diye düşündüm. Hemen orada tasvirin önünde diz üstü çöktüm, insanların hemen imdadına koşan, onlaıra yardım eden Tanrı'nın kutsal annesine o adamın durumunu bildirerek ağlamaya başladım. Gözyaşları içimde diz üstü dua etmeye başlayalı yarım saat olmuştu. Dışarıda artık hava kararmıştı, gecenin hemen hemen onikisiy-di. Birden baktım, kapı açılıyor ve adam tekrar içeri giriyor. Şaşırıp kaldım. Ona :

— Nerelerdeydiniz? diye sordum.

— Ben... ben, galiba burada bir şeyler umuttum... Bir mendil mi nedir, bir şey unuttum galiba... Aman birşey unutmasam da, ne çıkar, izin verirseniz birazcık oturayım...

İskemleye oturdu. Ben, önünde ayakta duruyordum. Bana, «Siz de oturun!» dedi. Ben de oturdum. iki dakika kadar oturduk. Bana dik dik, uzun uzun baktı, sonra birden alaylı alaylı güldü. Bu davranışımı bir tür-188

KARAMAZOV KARDEŞLER

lü unutamıyorum. Sonradan ayağa kalktı, beni sımsıkı kucaklıyarak öptü :

— Bunu unutma! dedi. Unutma ki, bu gece sana bir kez daha geldim. Bunu işitiyor musun? Bunu unutma!

Bana ilk kez olarak »sen» demişti. Bunu söyledikten sonra da çekip gitti. «İs yarına» diye düşündüm.

Gerçekten de öyle oldu. Oysa, ben o akşam, ertesi günün onun doğum, günü olduğunu hiç bilmiyordum. Zaten son günlerde hiçbir yere çıkmıyordum, bu yüzden, bunu hiç kimseden öğrenmeme imkân yoktu.

Doğum günlerinde, her yıl evinde büyük bir toplantı yapılırdı. Tüm kent bir araya gelirdi.

O gün de toplanmışlardı. İşte o gün öğle yemeğinden sonra kendisi odanın ortasına çıkmış; elinde bir kâğıt tutuyormuş. Bu kâğıt üst makamlara yazdığı bir bildiriymiş. .Üst makamda» bulunanlar da o gün orada oldukları için kâğıdı bütün orada toplanmış

olanlara yüksek sesle okumuş. Yazısında cinayeti tüm ayrıntılarıyla olduğu gibi anlatıyormuş. Kâğıdı okuduktan sonra sözünü :

— Kendimi bir canavar olarak insanlardan ayırıyorum. Yüreğime Tann'nın nuru indi.

yaptıklarım için acı çekmek istiyorum! diye bitirmiş.

Sonra hemen orada, cinayeti ispat edeceğini düşündüğü ve on dört yıldır sakladığı ne varsa, hepsini masanın üzerine koymuş, şüpheleri kendinden uzaklaştırmak için çaldığı altın ziynet eşyalarını, ölü kadının boynundan çıkardığı madalyonu, haçı (Madalyonun içinde kadının nişanlısının resmi varmış) kadının hatıra defterim... Hepsini, hepsini ortaya çıkarmış. En sonunda da iki mektup vermiş: Bunlardan birini kadına nişanlısı, yakında geleceğini haber vermek için göndermismiş. Öbürü de kadının ona karşılık olarak yazdığı ama. başlayıp da bitirmediği mektupmus. Bunu kadın ertesi günü postaya vermek düşüncesiyle masanın üzerine bı-rakmışmış...

Adam her iki mektubu da alıp götürmüsmüş. Ama neden? Neden ileride delil olabilecek bu eşyaları yok edecek yerde, on dört yıl boyunca saklamış? ;Bunu kimse bilemez.

Sonunda ne oldu biliyor musunuz? Herkes derin bir şaşkınlık, bir dehşet içinde kalmış

ama, kimse adamın söylediklerine inanmak istememiş. Gerçi herkes sözlerine büyük bir merakla kulak vermiş ama onu bir hasta gibi dinliyorlarmış. Birkaç gün sonra ise artık her gittiği evde, herkes, zavallı adamın aklımı kaçırdığına kesin olarak karar vermiş.

Komutanları da, hakimler de işe el koymadan yapamamışlar, öyleyken onlar da durumu inceleyince duraklamışlar; ileri sürülen eşyalarla mektuplar gerçi insanı düşündürüyormuş ama hemen şuna karar verilmiş ki, bu eşyalar gerçekten kadına ait olsa bile, gene de adamı yalnız bunlara dayanarak mahkûm etmeye imkân yoktur! Çünkü o eşyaları bir ahbabı olarak ve ona güven beslediği için, kadının kendisi vermiş olabilirdi.

Bununla birlikte şunu da söyliyeyim ki,, sonradan öldürülen kadının birçok ahbaplarından ve; akrabalarından bu eşyaların gerçekten ona ait olup olmadığının kontrol edildiğini, hattâ bu konuda hiçbir şüphe olmadığını öğrendim. Ama işe gene de el koyamadılar; bir kez kader öyle nasip etmişti. Beş gün kadar «sonra, herkes vicdan azabı çeken adamın hastalandığını, öleceğinden korkulduğunu öğrenmiş. Hangi hastalığa yakalanmıştı? Bunu pek söyliyemiyeceğim. Yalnız çarpıntısı olduğunu söylüyorlardı.

Bunu biliyorum. Ayrıca doktorlar adamın eşinin isteği üzerine bir araya gelip konsültasyon yapmışlar ve daha o zaman onda bir akıl has talığının başladığını bildirmişler. Ama adamda bunu gösteren hiçbir şey farketmemiştim. Herkes birden be-ni soru yağmuruna tutmuştu. Oysa onu ziyaret etmek istediğim, vakit, hepsi bana engel olmağa ;kalkıstılar. asıl önemlisi, eşi bana hep: "Kocamın sinirlerini siz Uzdunuz! Kendisi eskiden de somurtkandı, a;ma son bir190

yıl içinde herkes onda olağanüstü bir heyecan sezmiş, garip davranışlarda bulunduğunu görmüştü. İşte bu sırada siz ortaya çıkıp onu mahvettiniz. Onu siz okuya okuya bu hale getirdiniz! Evinizden tam bir ay çıkmadı!» Sonra yalnız eşi değil, kentte bulunan herkes, bana hücum etmeğe başladı, hepsi de beni suçluyorlardı: «Bu iş hep sizin başınızın altından çıktı!» diyorlardı. Ben ise susuyor, içimde büyük bir sevinç duyuyordum; çünkü Tanrı'nın kendine eziyet eden, kendi kendine ceza veren o adama acıdığını kesin olarak görüyordum. Onun çıldırdığına ise bir türlü inanamıyordum.

Sonunda, beni yanına bıraktılar. Bunu kendisi ısrarla istemiş, benimle vedalaşmak için.

Odasına girdim, girer girmez de hemen yalnız günlerinin değil, saatlerinin bile artık sayılı olduğunu anladım.

Kendisi zayıf ve sapsarıydı, elleri titriyor, nefesi tıkanıyordu. Ama bakışları duygulu ve sevinçliydi. Bana :

— Oldu işte! dedi. Çoktandır seni görmek istiyordum, özledim seni. Neden geliniyordun?

Kendisine beni daha önce yanına bırakmadıklarını açıkladım.

— Tanrı bana acıdı, beni artık yanına çağırıyor. Öleceğimi biliyorum. Ama bunca yıl sonra ilk kez olarak huzur duyuyorum. Gereken isi yerine getirir getirmez, birden ruhumda bir cennet hissettim. Şimdi artık çocuklarımı korkusuzca sevebiliyor, onları öpebiliyorum. Bana inanmıyorlar. Hiç kimse inanmadı bana. ne karım, ne hakimlerim inandılar bana! Çocuklarım da hiçbir zaman inanmıyacaklardır. Bu Tanrı'nın çocuklarıma da acıdığını gösteriyor. Ölsem de adım onların zihninde lekelenmiş

olmıyacak! Yakında Tanrı'nın huzuruna çıkacağımı hissediyorum. Yüreğim sanki cennete kavuşmuşum gibi neşe içinde... Artık görevimi yerine getirdim...

Artık konuşamıyor, nefesi tıkanıyordu. Heyecanla

elimi sıkıyor, sevgiyle yüzüme bakıyordu. Ama pek uzun bir süre sohbet edemedik. Karısı durmadan odaya girip çıkıyordu, öyleyken, kendisi bir fırsat bulup: «Sana o zaman ikinci bir defa gece yarısı geldiğimi hatırlıyor musun?» diye fısıldayabildi. «Hani sana «bunu hatırla» demiştim! Hatırlıyor musun? O sırada ne için geldiğimi biliyor musun? O sırada seni öldürmeye gelmiştim

ben!»

Tepeden tırnağa titredim. O devam etti: — O gece senin yanından ayırılıp

karanlığa çıkınca, sokaklarda dolaştım durdum. Hep kendi kendimle savaşıyordum. Birden sana karşı öyle bir kin duydum ki! Neredeyse yüreğim buna dayanamayacaktı. «Şimdi bir tek o beni bağlıyor, bir tek o beni suçlayabilir. Yarınki cezamdan artık kendimi koruyamam!

Çünkü o herşeyi biliyor,» diye düşündüm. Ama sen beni ihbar edersin diye korkmuyordum. (Öyle bir şeyi aklıma bile getirmedim.) Yalnız, şöyle düşünüyordum:

«Kendimi elevermezsem), onun yüzüne nasıl bakacağım?» Sen o sırada oradan fersah fersah uzaklarda olsaydın ama sağ olduğunu bilseydim, gene de sağ olduğunu, herşeyi bildiğini ve beni suçladığını düşünmek bile bana dayanılmaz bir şey olarak görünecekti.

Senden, sanki her-şeye sen yol açmışsın, sanki herşeyden sen suçluymuş-sun gibi nefret etmeye başlamıştım. İşte o zaman tekrar sana geldim. Hatırlıyordum ki, odanda masanın üzerinde bir.kılıç vardı. Oturdum ve senin de oturmanı rica ettim ve tam bir dakika düşündüm. Eğer seni o sırada öldürseydim, bu işleyeceğim cinayet yüzünden kendimi mahvetmiş olacaktım, hattâ o eskiden işledi-Üm cinayeti açıklamasam bile! Ama bunu o sırada hiç düşünmedim, bir an olsun düşünmek te istemedim. Yalnız senden nefret ediyor, başıma gelen herşeyin intikamını senden almak istiyordum! Bütün varlığım bu istekle tutuşmuştu. Ama Tanrı yüreğimdeki, iblisi yendi. Yalnız şunu bil ki, sen tüm ömrünce hiçbir zaman192

o gece olduğu kadar ölüme yakın olmamışsındır!

Bir hafta sonra öldü. Tabutunu mezara kadar kent halkı götürdü. Piskopos mezarın başında dokunaklı sözler söyledi. Herkes ömrünü kısaltan o korkunç hastalıktan söz ederek gözyaşı döktü. Ama onu gömdükten sonra tüm kent halkı bana düşman oldu. Beni evlerine bile kabul etmemeğe başladılar. Yalnız bazı insanlar, (başlangıçta bunların sayılan çok azdı ama, sonradan gittikçe çoğaldılar) onun ileri sürmüş olduğu delillerin gerçek olduğuna inanmaya, sık sık beni ziyaret etmeye ve büyük bir merakla hattâ sevinçle bana bazı sorular sormaya başladılar. Çünkü insan doğru yolda olan bir insanın düşmesinden, rezil olmasından zevk alır! Ama ben sustum, kısa bir süre sonra da o kentten ayrıldım. Aradan beş ay geçtikten sonra da, Tann'nın yardımıyla doğru yola koyuldum. Bana bu yolu böyle apaçık olarak işaret etmiş olan o görünmez parmağı kutsayarak ilerlemeğe başladım. Bunca acı çekmiş olan Tanrı kulu Mihayil'i de bugüne dek, her gün dualarımda anıyorum.

III

ZOSlMA DEDENÎN SOHBETLERİNDEN VE ÖĞÜTLERİNDEN ALINMIŞ BÖLÜMLER.

ee) Rus rahibi ve izleyebileceği amaç konusunda...

Pederler, öğretmenler, bir rahip nasıl bir insandır-

Aydın dünyamızda bu sözü bazı insanlar artık

alaylı de

alaylı, bazıları ise küfreder gibi söylüyorlar. Hem gün geçtikçe öyle davrananlar gittikçe çoğalıyor. rudur! Ah, çok doğrudur, rahipler arasında birçok para zitler, fırsat düşkünleri, rahatlarını düşünen varlıklar

yersiz yurtsuz, arsız insanlar da vardır. Toplumdaki aydın insanlar: «Siz toplumun tembel ve işe yaramaz üyelerisiniz. Siz başkalarının alın teriyle yaşıyorsunuz, siz utanmaz dilencilersiniz,» diyerek bunu işaret ediyorlar. Oysa rahipler arasında nice uysal, yumuşak ve yalnızlığa, derin bir sessizlik içinde ta yürekten dua etmeye susamış insanlar vardır. Bu gibi insanlara daha az dikkat edilir, hattâ bunlar için hiçbir şey söylenmez ve belki de ben «Rus toprağının kurtuluşunu bir kez daha işte bu yumuşak ve yalnızlık içinde dua etmeye susamış varlıklar sağlıyacaktır» desem kimbilir ne kadar şaşacaklardır. Oysa onlar gerçekten sessizlik içinde «günü, saati, ayı ya da yılı» gelir diye hazırlanıyorlar. Onlar yüreklerinde İsa'nın hayalini o yalnızlıkları içinde hiç bozulmamış

ve kusursun bir sır olarak, Tanrının gerçeğine uygun tertemiz bir hayal olarak, ta eski çağlarda yaşamış pederlerin, havarilerin ve din uğruna işkence görmüş insanların bize onu tanıttıkları gibi saklıyorlar. Gerektiği vakit de, onu dünyanın artık sallanmağa yüz tutmuş gerçeğinin karşısına çıkaracaklardır. Bu güzel bir düşüncedir ve inanın, bu yıldız doğudan yükselecektir!

Ben rahibi şöyle düşünürüm: (Acaba benim bu düşüncem yanlış mı, böyle düşünmekle kibir mi gösteriş oluyorum?) Bir dinle ilgisi olmayan insanlara ve Balkın karşısında göklere yükselen dünyaya bakın. Bu dünyada Tann'nın çehresi, Tanrı'nın gerçeği bozulmuş değil midir? İnsanların elinde bilim var. Ama bilim ancak duyularımıza bağlı olan şeylere el atar. İnsanın ruhi dünyası daha doğrusu insan varlığının üstün olan yönü ise büsbütün inkâr edilmiş, bir zafer duygusu ile «atta nefretle bu dünyadan koyulmuştur. İnsanlık özgürlüğünü ilân etmiştir, özellikle son zamanlarda öyle oldu.

Ama insanların bu özgürlüğünde ne görüyoruz? sadece bir kölelik düzeni ve intihar eğilimi!

Çünkü insanlık şöyle diyor: «Senin ihtiyaçların. var, bu ihtiyaçlarını karşıla. Çünkü senin en tanınmış, en zengin insanlarla eşit hakların vardır. Yalnız

ihtiyaçlarını gidermekle de yetinme, onları elinden geldiği kadar çoğalt;» işte, bugün dünyada öğüt verilen şey budur, özgürlüğü böyle görüyorlar. İhtiyaçları çoğaltmak hakkı nereden doğuyor? Bunu düşünmüyorlar. Zenginlerde bir yalnızlık ve ruhî bakımdan bir intihar eğilimi, fakirlerde ise kıskançlık Ve cinayet görülüyor. Çünkü haklan verdiler ama ihtiyaçları giderecek imkânları sağlamadılar. Bugün dünyadaki insanların gün geçtikçe birleştiklerini, bir araya kardeşçe toplandıklarını ileri sürüyorlar: çünkü mesafeler azalıyor ve insanlar düşüncelerini birbirlerine havadan iletiyorlar. Ama siz sakın insanların böyle birleşeceklerine inanmayın! insanlar özgürlüğü ihtiyaçların çoğalması, bu ihtiyaçların elden geldiği kadar çabuk karşılanması olarak anlamakla kendi yaradılışlarına aykırı bir yol tutuyorlar, çünkü böyle yapmakla içlerinde birçok saçma ve budalaca istekler, alışkanlıklar yaratıyor, en olmayacak şeyleri uyduruyorlar. Yalnız birbirlerini kıskanmak, bir birlerine oyun oynamak, birbirlerine karşı böbürlenmek için yaşıyorlar. Ziyafetler vermek, çift çubuk sahibi, rütbe sahibi, hizmet edecek köleler sahibi olmak artık öyle birer ihtiyaç haline geldi ki, bu ihtiyaç için insanlar hayatlarını, onurlarını, başka insanlara karşı göstermeleri gereken sevgiyi bile feda ediyorlar. Hem de bu ihtiyaçlarını karşılayamadıkları zaman intihar ediyorlar,..

Çok zengin olmayanlarda bile aynı durumu görüyoruz. Fakirlerde ise ihtiyaçları gidermek imkânsızlığı ve kıskançlık şimdilik sarhoşlukla bastırılıyor. Ama onlar yakın bir zamanda şarap yerine kan içeceklerdir. çünkü onları bu yola itiyorlar.

Şimdi sorarım size, böyle bir insan özgür müdür-

Ben vaktiyle «ideal uğruna savaşan» bir adam tanımıştım. Bu adam kendisi bana anlattı, onu hapiste tütünden yoksun bıraktıkları vakit, bu yoksulluktan o kadar sıkıntı çekmiş ki, az kalsın «idealine» bile ihanet edecekmiş, tek kendisine tütün versinler diye! İşte böyle bir insan «tüm insanlık uğruna savaşmağa gidiyorum!» diyebiliyor. Haydi, canım!

Nereye gidebilir böyle bir insan ve ne yapabilir? Belki de kısa bir süre fedakârlığa bile dayanamaz! Böyle olunca da, insanlar özgürlüğe kavuşacak yerde, köleliğe düşmüşlerdir; kendi isteklerinin köleliğine! Aynı zamanda başka insanları kardeşçe sevecek, onlara bağlanacak yerde, aksine onlardan ayrılmış, esrarengiz konuğumun, öğretmenimin dediği gibi, kardeşlerinden ayrı düşmüş, yapayalnız kalmışlardır.

Bu yüzden de insanlığa hizmet etmek, insanlar arasında kardeşlik bağları kurmak, insanları birleştirmek gibi bir amaç yavaş yavaş siliniyor, hattâ çoğu zaman alayla karşılanıyor. Çünkü insan kendi alışkanlıklarından nasıl kurtulabilir? Kendini onlara zincirlemiş olan özgürlükten yoksun bir varlık nereye gidebilir? Madem kendi icat ettiği o sayısız ihtiyaçlarını gidermeye bu kadar alışmıştır, ne yapabilir? Böyle bir insan yalnızlık içindedir!

İnsanlık umurunda bile değildir. İşte şimdi öyle bir noktaya ulaştık ki, insanlar daha çok eşya biriktiriyorlar ama çok daha az mutluluk duymak imkânlarını buluyorlar!

Rahibin durumu ise bambaşkadır. Bugün dini kurallara boyun eğmekle, perhizle, duayla alay bile ediyorlar; oysa gerçek olan asıl özgürlüğe giden yalnız bu yoldur! Kendimi gereksiz, fazla gelen ihtiyaçlardan kurtarıyor, gururlu, egoist, yalnız kendi kendini seven benliğime boyun eğdiriyor, dinî kurallara uyarak nefsime baskı yapıyor, sonunda da Tanrı'nın yardımıyla bir ruh Özgürlüğüne, onunla birlikte de ruhuma neşe veren bir196

huzura, bir mutluluğa kavuşuyorum; söyleyin, kim yüce bir düşüncenin yükünü daha kolay yüklenebilir ve ona daha iyi hizmet edebilir? Tek başına olan bir zengin mi, yoksa kendisini eşyaların, alışkanlıkların baskısından kurtarmış bir insan mı? Bir rahibi çok defa yalnızlığa çekilmesinden ötürü kınarlar: «Sen kendini herşeyden korumak için manastırın dört duvarı arasına hapsettin, insanlığa kardeşçe hizmeti unuttun!» derler.

Oysa kardeşçe bir sevgi göstermek bakımından kim daha çok çaba gösterir? Bu üzerinde düşünülecek bir-şeydir. Çünkü yalnızlığa mahkûm olanlar bizler değiliz, onlardır!

Bize gelince, çok eski çağlarda milletlerin liderleri bizim aramızdan çıkardı, bugün de neden aynı şey olmasın? Aynı kurallara boyun eğmiş, o yürekleri şefkat dolu, o nefislerini perhize zorlamış o ömürlerince konuşmayanlar, günün birinde doğrulacak ve yüce bir işi yerine getirmek için yola koyulacaklardır! Rusya'nın kurtuluşu halktan gelecektir; Rus rahipleri de zaten ta eski çağlardan beri halkla birlik olmuşlardır. Eğer halk yalnızlık içinde ise, bizler de yalnızlık içindeyiz! Biz nasıl dine bağlıysak, halk da aynı şekilde dine bağlıdır. Dine inanmayan devlet adamı ise bizim Rusya'da hiçbir şey yapamaz. Hattâ içten gelen bir istekle çalışsa ve zekâ bakımından bir dahi olsa bile! Bunu aklınızda tutun. Halk dinsize karşı gelir ve onu y ener. O zaman Rusya tek bir hıristiyan ülkesi olacaktır. Onun için halkı koruyun ve yüreğini sakının. Onu gürültüsüz patırtısız yetiştirin. İşte sizin rahip olarak aşamanız bu olmalıdır; çünkü bu halk içinde Tanrıyı taşır.

f) Efendilerle uşaklar ve efendilerle uşakların ruh bakımından kardeş olup olamı yacaklan konusunda birkaç söz.

Ah, Ulu Tanrım, halkın içinde de günah işleyenler

vardır, aksini söylemiyorum. Hattâ ahlâksızlığın alevi her gün, her saat gittikçe çoğalmakta ve yukardan aşağıya gittikçe daha çok yayılmaktadır.

Halkın içinde de, yalnızlığa düşenler vardır. Halkın içinde de mala mülke düşkün olanlar, midelerini doldurmaktan başka bir şey düşünmeyenler vardır.. Artık esnaf gittikçe daha çok, daha çok saygı görmek istiyor, hep kendisini tahsilli bir insan olarak göstermek istiyor. Oysa hiç tarihi yoktur. Kendisini öyle göstermek için ise babada .anmatörelere saygı göstermekten, hattâ atalarımızdan kalan inanca bağlılık göstermekten utanıyor.

Prenslerin evlerine girip çıkıyor, oysa kendisi ahlâkı bozulmuş bir mujikten başka birşey değildir. Halk, içkiden zehirlenmiştir ve artık bir türlü kendisini ondan kurtaramamaktadır.

Hele ailelerde ne kadar katı yüreklilik vardır! Erkekler eşlerine, hattâ çocuklarına karşı ne kadar katı yüreklidirler; bunlar hep sarhoşluktan oluyor. Fabrikalarda henüz dokuz yaşında olan çocuklar bile gördüm; zayıf, çelimsiz, iki büklüm olmuş ve daha o yaşta ahlâkı bozulmuş çocuklar. Havasız bir atelye, takırdayıp duran bir makine, sabahtan akşama kadar çalışma, ahlâksızca sözler ve şarap, hep şarap... Oysa böyle daha küçük yaşta bir çocuğa bu mu gereklidir? Onun güneşe, çocuk oyunlarına, her yerde iyi örnekler görmeye ve hiç olmazsa birazcık sevgi görmeye ihtiyacı vardır. Rahipler! Artık bitsin bunlar. Artık çocuklara işkence edilmesin! Hepiniz buna karşı gelin ve bir an önce, evet bir an önce insanlara bunu öğretin!

Ama Tanrı Rusya'yı bu durumda olduğu halde, gene de kurtaracaktır. Çünkü basit halk, gerçi ahlâk bakımından düşkündür ve artık kendini o pis günahları islemekten kurtaramamaktadır, ama işlediği o günahları lanetlediğini bilmektedir. Günah işleyerek kötü dayandığım kavramaktadır. Halkımız bu gerçeğe daima inanmıştır. Tanrıyı kabul etmiştir. Onun adını duyun-198

ca duygulanarak gözyaşı dökmektedir. Yüksek kişilerde ise öyle bir şey yoktur. Onlar yalnız kendi akıllarına dayanarak ve artık İsa'ya eskisi gibi bağlanmadan bilimin çizdiği yoldan giderek yaşantılarını adalet üzerine düzenlemek istiyorlar ve daha şimdiden suç diye bir şey olmadığını, günah diye bir şey olamıyacağını ilân etmişlerdir.

Gerçekten de, onların gözüyle bakılırsa öyledir: Çünkü eğer Tanrı'n yoksa, o zaman senin için hiç suç diye bir şey olur mu? Avrupa'da halk artık zenginlere karşı gücünü kullanarak ayaklanıyor, halkın başına geçenler de her yerde onu kan dökmeye kışkırtıyor, ona öfkesinin haklı olduğunu öğretiyorlar. Ama «insanların bu öfkesi lânetlidir, çünkü acımak nedir bilmeyen bir öfkedir». Rusya'ya gelince, onu ancak Tanrı kurtaracaktır. Şimdiye kadar birçok defalar kurtardığı gibi. Kurtuluş halktan, dinden ve halkın kurallara boyun eğmesinden gelecektir. Pederler, öğretmenler halktaki bu inancı koruyun ve inanın ki, bu bir hayal değildir. Ben tüm ömrümce yüce milletimizde gerçekten değerli bir kişilik ve haysiyet olduğunu görerek buna hayret etmişimdir; halktaki bu kişiliği ben kendi

gözümle gördüm, buna tanıklık edebilirim; halkımız günahlarının çamuru içine gömülmüş ve görünüşte dilenciden farksız olmasına rağmen, bir gurur sahibidir. Halkımız kimseye kul köle de olmaz, hem de iki yüzyıl esir olarak yaşadıktan sonra! Halk her haliyle ve davranışlarıyla özgürdür; ama hiç kimseyi kırmadan, gücendirmeden özgürdür. Hem kin bilmez, hem kıskanç değildir: <Sen ünlüsün, sen zenginsin, sen akıllı-• sın ve yeteneklerin var; eh. varsın öyle olsun! Tanrı razı olsun senden. Sana karşı saygı duyuyorum, ama biliyorum ki. ben de bir insanım.

Çünkü hiç kıskançlık duymadan sana karşı saygı gösteriyorum, ama insan olarak, haysiyetimi yitirmiyorum!» der. Gerçekte belki bunu söylemezler (çünkü bunu nasıl söyliyeceklerini

bilmezler), ama bu anlama gelecek şekilde davranırlar. Bunu kendi gözümle gördüm, tüm duygularımla kavradım bunu! Hem inanır mısınız? Bizim Ruslar arasında bir insan ne kadar fakir, ne kadar düşkün olursa, yüreğinde o kutsal gerçeği taşıdığı o kadar belli olur. Çünkü zenginler mala mülke düşkün ve keyiflerinden başka bir şey düşünmeyen, çoğu artık ahlâksızlaşmış insanlardır. Bütün bunların meydana gelmesinde ihmalimizin, dikkatsizliğimizin pek çok etkisi olmuştur. Ama Tanrı kendi yarattığı insanları kurtaracaktır; çünkü Rus milleti dine bağlılığında yüce bir millettir! deleceğimizi hayalimden geçiriyor ve daha şimdiden ileride olacakları apaçık görüyor gibiyim. Çünkü sonunda bizim en ahlâksız zenginimiz bile fakirin karşısında sahip olduğu zenginlikten ötürü utanç duymağa başlıya-caktır. Fakir ise zenginin böyle yumuşadığını görünce, durumunu anlıyacak, onu hoş görecek, duyduğu o yüce, o güzel utancı sevinç ve sevgiyle karşılıyacaktır. İnanın, herşey bununla sonuçlanacaktır; herşey buna •doğru yönelmektedir. Eşitlik yalnız insanların ruhî bakımdan bir değer taşımalarında olabilir; Bunu da yalnız bizde anlıyacaklardır. Ancak herkes kardeş olmazsa insanlar hiçbir zarnan hiçbir şeyi paylaşamayacaklardır. Yüreğimde taşıdığım İsa'nın hayalini koruyalım, bir gün o hayal paha biçilmez bir elmas gibi tüm •dünyaya ışıklarını saçacaktır... Öyle olsun, amin, amin.

Pederler, öğretmenler, bir gün basıma hüzün verici bir olay geldi. Ülkede oradan oraya dolaşırken, birgün, •eyalet başkenti olan K... kentinde eski emir erim Afa-nasiy ile karşılaştım. Ondan ayrıldığımdan beri sekiz yıl olmuştu. Onunla pazarda rastlastık. beni görür görmez tanıdı, hemen yanıma koşup geldi. Alla-hım, ne kadar sevinmişti! Hemen orada bana doğru "atılarak: »Sevgili pederim, beyefendi. siz misiniz? Ger-'Çekten karşımda sizi mi görüyorum su anda?" deyip

duruyordu. Beni evine götürdü. Artık emekli olmuş, evlenmişti, iki küçük çocuğu bile vardı. Eşiyle birlikte ufak tefek şeyler satarak geçiniyorlardı.

Odası fakir döşeliydi, ama tertemizdi ve içerde neşeli bir hava vardı. Afanasiy beni oturttu, semaveri yaktı, karısı gelsin diye haber gönderdi. Sanki benim evine gelmem onun için bir bayram olmuştu. Evlâtlarını bana getirdi: -Onları kutsayın, sevgili peder»

dedi. "Ben onları nasıl kutsarım» dedim. «Ben basit ve boynu eğik bir rahibim. Ancak onlar için Tanrıya dua edebilirim. Senin için ise her zaman, o gündenberi, her gün Tanrı'ya dua ediyorum Afanasiy Pavloviç, çünkü, ne olduysa hep senin sayende oldu.»

dedim. Sonra ona elimden geldiği kadar olup bitenleri anlattım. O zaman adamcağız ne hale geldi: Bana bakıyor, bir türlü karşısında gördüğü insanın ben olduğumu kavrayamıyor gibiydi. Eski efendisi, subayı, şimdi onun karşısında bu halde ve bu giysiler içinde bulunsun, buna akıl erdiremiyordu. Hattâ ağlamaya başladı.

— Neden ağlıyorsun? dedim. Sen benim için unutulmaz bir insansın! Ağlıyacağına benim için yüreğinde bir sevinç duymalısın, sevgili Afanasiy! Çünkü tuttuğum bu yol sevinçli ve aydınlık bir yoldur.

Afanasiy fazla bir şey söylemedi. Ama durup durup içini çekiyor, çok duygulandığını belli eden bir tavırla başım sallıyordu:

— Peki, servetiniz ne oldu? diye sordu.

— Manastıra bağışladım, diye karşılık verdim-Şimdi hepimiz aynı yurtta birlikte oturuyoruz.

Çaydan sonra ona veda etmeye hazırlandım. bir den kalktı, bana yarım ruble getirdi.

Bunu manastıra bağışlamak istiyordu. Sonra, bir yarım rubleyi dan elimin içine sıkıştırdı, aceleyle :

— Bu da sizin için, dedi. Siz garipsiniz, yolcusunu • belki bir işinize yarar, sevgili pederim.

.Verdiği yarım rubleyi kabul ettim, sonra ona

eşine de yerlere kadar eğilerek veda ettim ve yanından sevinç içinde ayrıldım. Yolda giderken: "İşte şimdi ikimiz de içimizi çekiyoruz, o kendi evinde, ben de yolumda giderken. Herhalde şu anda o da benim gibi sevinçle gülüyordur. İkimiz de başımızı

.sallıyarak, yüreğimizde sevinçle Tann'nın tekrar karşılaşmamızı nasıl nasip ettiğini hatırlıyoruz. » diye düşündüm.

Ondan sonra artık onu bir daha göremedim. Eskiden ben onun efendisi, o da benim uşağımdı. Şimdi ise onunla sevgi içinde ve ruhlarımızda derin bir mutlulukla kucaklaşmıştık. Aramızda insanları birleştiren o yüce birlik meydana gelmişti. O zaman bütün bunları çok düşündüm. Şirndi de şöyle düşünüyorum: Bu yüce ve basit birlik zamanı gelince ülkemizin her yerinde, tüm Rusların arasında meydana gelemez mi? Bu birliğin meydana gelmesi, insan aklının bu kadar alamıya-cağı bir şey mi? Ben şuna inanıyorum ki, bu olacaktır ve zamanı da yakındır.

Uşaklara gelince, onlar için şu sözleri de söylemek isterim: Eskiden, delikanlı iken uşaklara çok kızardım: «Ahçı kadın yemeği fazla ısıtmış, emir erim giysimi temizlememiş! » derdim. Ama günün birinde birden çocukluğumda ağabeyimden işittiğim bir söz, zihnirnden geçen bir düşünce halinde ruhumu aydın--atıverdi: «Ben bir başka insanın bana hizmet etmesine değer miyim? Tüm varlığımla bunu başkasından eklemeye hakkım var mı? Fakirliğini, cahilliğini bir başkasının başına nasıl kakarım?» O

zaman böyle ba-sit ama apaçık anlaşılabilecek düşüncelerin nasıl olup aklımıza bu kadar geç geldiğine şaştım kaldım! Uşakla-yeryüzünden büsbütün kalkması imkânsızdır, ama

sen

,

öyle davran ki. uşağın tâ içten kendisini senin ya-nında uşak olmayan birinden daha özgür hissetsin. Hem ' neden kendi uşağımın uşağı olmıyayım sanki? Ay-mıyım bunu ona karşı hiçbir gurur göstermeden yapamaz mıyım ? O da neden benim kendisine karşı beslediğim bu202

duyguya inanmasın? Neden uşağım benim için bir ak raba, bir kardeş olmasın? Neden onu sonunda ailemin içine almıyayım ve buna sevinmiyeyim? Bunu bugün bile yerine getirmek mümkündür. Ama bu asıl yarın bütün insanları bir araya getiren o yüce birliğe temel olacaktır. O zaman insan, kendisi için uşak aramıya-cak, kendisine benziyen varlıkları uşak haline getirmeye çalışmıyacaktır; (bugün olduğu gibi) aksine bütün gücüyle herkese kendisi hizmet etmek istiyecektir, tıpkı İncilde yazılı olduğu gibi...

Sonunda insanın yalnız ruhunu aydınlatan aşa malardan ve başkalarına karşı acıma duymaktan zevk alacağını, insanların (bugün olduğu gibi) katı yürekli lik etmekten, birbirlerini yemekten, serserilik etmek ten, kibirli davranışlardan, birbirlerine karşı öğünmek-ten ve birbirlerinin üstünlüklerini kıskanmaktan artık hoslanmıyacakları bir günün geleceğini düşünmek ha yal midir? Kesin olarak inanıyorum ki, hayır, haya.

•değildir ve o günün gelmesi yakındır! Bazıları bun?; gülüyor ve :

— Ne zaman gelecektir o gün? Ya da :

— öyle bir günün geleceğini gösteren işaretle

var mı? diye soruyorlar.

Ben ise düşünüyorum ki, isa'nın yardımıyla bı yüce işi bizler başaracağız. Hem dünyada insanlık tar-hi boyunca nice idealler besliyenler olmuştur. BU ı allerden bazılarını bundan daha on yıl önce bile insan lar akıl almaz şeyler olarak görüyorlardı. öyleyken bunlar, kader onların ne zaman ve nasıl olacakların tayin etmiş ise, o gün gelince gerçekleşmiş, hattâ yanın bir ucundan öbür ucuna dek herkesçe benimseyen mislerdir.

Bizde de öyle olacaktır ve milletimiz ya milletlere ışıklar içinde görünecek, tüm insanlar yapıyı yapanların kullanmak istemedikleri bu taş» naya temel olmuştur,» diyeceklerdir.

Alay edenlere ise şöyle sormak gerekir: Diyelim ki, biz hayal içindeyiz, peki o halde sizler İsa'nın yardımı olmadan yapacağınız binayı ne zaman meydana getirecek, ne zaman yalnız kendi aklınıza dayanarak adaletli bir düzen kuracaksınız? Eğer onlar buna karşılık kendilerinin birliğe doğru yürüdüklerinde ısrar ederlerse, şunu bilmeli ki, buna ancak aralarında en saf olanları inanmaktadır. Bu bakımdan gösterdikleri bu saflığa ancak hayret edilebilir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, onlarda bizden çok daha fazla hayallere kapılma, olmayacak şeyleri düşünme eğilimi vardır. Adalete uygun bir düzen kurmayı düşünüyorlar. Ama bunu İsa'yı inkâr ederek yapacaklarını umuyorlar. Oysa, sonunda dünyayı kan içinde bırakacaklardır. Çünkü kan yine kan ister, kılıcını çeken de yine kılıçtan ölecektir ve eğer isa'nın verdiği söz olmasaydı, insanlar dünyada yalnız iki kişi kalıncaya dek birbirlerini öldürürlerdi. O son kalan iki kişi bile birbirlerine karşı üstünlük taslamaktan kendilerini alamayacak, en sonunda da biri diğerini yok ettikten sonra kendisini de öldürecekti. Eğer İsa, temiz yürekli ve uysal insanların iyiliği için. bu durumun uzamıyacağma söz vermemiş olsaydı, muhakkak öyle olacaktı.

Ben, o düellodan sonra henüz subay üniforma-

sını çıkarmadan, sosyetede uşakların durumundan

söz etmeye başlamıştım ve hatırlıyorum ki, herkes ba-

- hayret ediyordu: «Ne yapalım yani, uşağı divanın

üzerine oturtup ona çay mı ikram edelim?» diye sorulardı.

O zaman onlara şu karşılığı verdim :

Neden olmasın? öyle de yapsanız olur, hiç ol-^a bazen.

herkes buna gülmüştü. Sordukları bu so-verdiğim karşılık ise kesin değildi. Ama oy-204

le düşünüyorum ki, verdiğim o karşılıkta bir vardı.

g) Dua, sevgi ve başka dünyalara konusunda

Delikanlı, dua etmeyi unutma. Eğer duan yürekten geliyorsa, her seferinde içinde yeni bir duygu uyanacak, zihninden o zamana kadar bilmediğin, ama sana yeniden cesaret verecek olan yeni bir düşünce geçecektir. O zaman anlarsın ki, dua bir eğitimdir. Şunu da unutma, her gün, fırsat buldukça içinden «Tanrım, bugün huzuruna çıkmış olanları bağışla» diye tekrarlamaksın. Çünkü her saat, her an binlerce • insan bu dünyadan ayrılıyorlar ve ruhları Tanrı'nın huzuruna çıkıyor. Bunların arasında kimbilir kaç tanesi dünyadan. ayrılırken yalnız başlarına kalmış, kimsenin haberi olmadan, hüzün ve özlem içinde gitmişlerdir; bunların arkasından hiç kimse acıma duymaz. Hattâ kimse onların kim olduklarını bilmediği gibi, bu insanlar dünyada yaşadılar mı, yaşamadılar mı, bunu da bilmez. İşte belki de o anda, dünyanın ta öbür ucunda Tanrı'ya doğru, ölen insanın ruhunu bağışlaması için senin duan yükselir; hattâ sen o alemi hiç tanımamış, o da senin kim olduğunu hiç bilmemiş olsa bile.

Korku içinde Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bir ruh için o anda, dünyanın herhangi bir yerinde onun için dua eden ve onu seven bir varlığın, bir insanın bulunduğunu hissetmek, kimbilir ne kadar, teselli edici bir şeydir. Evet bunu yapmalısınız, o zaman Tanrı ikini de daha büyük bir şefaat gösterir; çünkü madem sen bilmediğin insana karşı bu kadar acıma gösterdi • Tanrı da sana daha büyük bir acıma gösterecektir çünkü o senden çok daha şefkatli, çok daha büyük acıma duygusuna sahiptir. Eğer o insan günah iş se bile Tanrı onu senin sayende bağışlıyacaktır.

Kardeşlerim, insanların günahından korkmayınız. İnsanı günah işlese de seviniz, çünkü böyle bir sevgi Tanrı'nın insanlara karşı gösterdiği sevginin bir benzeridir ve tüm sevgilerden üstün bir sevgidir. Tanrı'nın yarattığı bütün varlıkları, tümü meydana getiren her bir küçük parçacığı da seviniz. Her bir yaprağı, Tanrı' nın gönderdiği her bir ışını seviniz! Hayvanları, bitkileri, herşeyi seviniz. Herşeyi seversen, Tanrı'nın her-şeyde gizli olan sırrını da kavramış olursun. Bir kez kavradın mı da artık her zaman ve gün geçtikçe onu daha iyi anlayarak kavramaya devam edersin. Sonunda da evreni artık tüm olarak içine alan bir sevgiyle sevmeğe baslarsın.

Hayvanları seviniz; Tanrı onlara bir düşünce başlangıcı ve hiçbir şeyin bozmadığı bir neşe vermiştir. Bu neşelerini yoketmeyiniz, onlara eziyet etmeyiniz. Tanrı'nm onlara verdiği bu neşeden hayvanları yoksun bırakmayınız; bunda Tanrı'nın isteğine karşı gelmeyiniz. İnsan! Sen kendini hayvanlardan üstün görme. Onlar günahsızdır, sen ise dünyayı, yalnız buraya gelmekle, tüm varlığınla çürütüyor ve arkanda da çürüyen bir iz bırakıyorsun. Ne yazık ki, hemen hemen hepimiz öyleyiz!

Çocukları da seviniz. Onlara özel bir sevgi gösteri-niz, çünkü onlar da melekler gibi günahsızdırlar ve dünyada çocukların var olması bizi duygulandırmak, yüreklerimizin temizliğe kavuşmasını sağlamak içindir, her biri bizim için kutsal bir işarettir. Bir çocuğu üzenin vay haline! Çocukları sevmeyi, bana peder Anım öğretti: Kendisi sevimli, fazla konuşmayan bir insandır. Tanrı uğruna yollara düştüğümüz vakit, oradan oraya giderken bazen sadaka olarak aldığımız kuruş-arla çocuklara priyanikler ve akide şekerleri alır, bun-lerı onlara dağıtırdı; çocukların yanından, içinde bir he-yecan duymadan geçemezdi; öyle bir insandı işte.

Bazen aklına gelen bir düşünce karşısında şaşırır206

kalırsın, özellikle insanların işlediği günahları gördü-gün vakit öyle olur. Kendi kendine;

«onları zorla mı,. yoksa iyilikle, sevgiyle mi yola getireyim?» diye sorarsın. Bu gibi durumlarda daima: «Onları güzellikle, sevgiyle yola getireyim» diye karar ver. Bir kez öyle bir karar verdin mi, artık tüm dünyaya boyun eğdirebilir-sin. Tatlı dil, sevgi, korkunç bir güçtür. Tüm güçlerden, kudretlidir. Dünyada onun kadar güçlü bir şey yoktur. Her gün, her saat, her an kendi davranışlarına göz kulak ol, kendine dikkat et, daima her bakımdan iyiye-doğru yönelmiş olmalısın.

Örneğin küçük bir çocuğun önünden öfke içinde, küfrede ede, yüreğinde kin duyarak geçiyorsun, diyelim. Sen belki çocuğu görmezsin bile ama o seni görmüştür ve savunma gücünden yoksun, mini mini yüreğinde senin o çirkin, o kötü hayalin kalmıştır. Belki bunu bilmezsin, ama kimbilir çocuğun yanından yalnız o halde geçmekle bile, belki ruhuna kötü bir tohum atmışsındır ve bu tohum belki günün birinde filiz verecektir. Bu da, sadece çocuğun önünde kendine çeki düzen vermediğin, içinde herşeye gereken değeri vermeyen, iyiliğe yönelmiş bir sevgiyi yetiştirmediğin için öyle olmuştur.

Kardeşlerim, sevgi bir öğretmendir. Ama onu kazanmak gerekir. Çünkü bu öğretmeni elde etmek zordur, insana pahalıya mal olur, uzun bir süre çalışmak ister ve insan ancak uzun bir süre sonra, başkalarını sevmenin ne olduğunu öğrenebilir. Çünkü insan yalnız rastgele değil, tüm bir süre için sevgi duymalıdır. Rastgele sevgi duymak herkesin yapabileceği bir-şeydir, kötü yürekli bir insan bile böyle bir sevgi duyabilir! Benim delikanlı ağabeyim kuşların bile kendisini bağışlamaları için yalvarıyordu; belki

onun bu sözü insana saçma görünür, oysa öyle davranması doğruydu. Çünkü dünyada herşey bir okyanus gibi akıp gidiyor herşey birbirine bitişiyor, bir şeye dokundun mu, yan-KARAMAZOV KARDEŞLER

kısı dünyanın tâ öbür ucuna kadar yayılıyor. Varsıı Kuşlardan özür dilemek akılsızca bir iş olarak görür sun, şunu kabul etmelisin ki, eğer sen şimdi olduğun dan daha iyi davransaydım, hiç olmazsa bir parçacı, daha güzel hareketlerde bulunsaydın, kuşlar için d çocuk için de, senin yanında yaşıyan herhangi bir car lı varlık için de, yaşamak daha kolay olurdu. Diyorum ya size, herşey bir okyanus gibidir. Bunu hissettiğin man kuşlar için bile dua etmeye kalkışırsın, tüm varlı ğmı müthiş bir sevgi sardığı için derin bir heyecana kapılır, dua eder ve kuşların bile işlemiş olduğun gü nahları bağışlamalarını istersin. Bu duyacağın coşkun heyecanın değerini bil. insanlara ne kadar saçma gö rünürse görünsün, bu duyguna değer ver!

Dostlarım, Tanrı'dan neşe dileyin, çocuklar gibi. gökyüzünde uçuşan kuşlar gibi neşeli olun. İnsanların günahları da onlara iyilik ettiğiniz bir sırada sizi şaşırtmasın, o günahlar yaptığınız işleri mahveder, amacınızın gerçekleşmesine engel olur, diye korkmayın.

«Günah kudretlidir, ahlâksızlık güçlü bir şeydir, kötü çevrenin gücü vardır, bizler ise yalnızız, bizim gücümüz yok, bu kötü çevre bizi silecek ve iyiliğin gerçekleşmesine engel olacaktır!» demeyin. Böylesine bir kötümserlikten kaçınız, çocuklarım!

Böyle bir durumda bir insan için tek kurtuluş çaresi vardır: Kendini tüm insanların günahlarından sorumlu tut. Dostum, zaten bu gerçekten de böyledir. Çünkü kendini herşeyden ve herkesten içtenlikle sorumlu tuttun mu, hemen görürsün ki, bu, gerçekten düşündüğün gibidir ve sen gerçekten herkesten ve her şeyden sorumlusun. Ama hele kendi tembelliğini, kendi güçsüzlüğünü insanlardan bil. sonunda şeytanca bir gurura kapılır, hattâ Tanrı'ya bile karsı gelirsin! Şeytanca bir gurura kapılma konusuna gelince, ben bunu şöyle düşünüyorum. Böyle, ancak şeytana yakışır bir208

gururu biz insanlar, bu dünyada güçlükle kavrıyabili-riz. Bu yüzden de hata işliyerek ona kapılmamız, o oranda kolay olur. Üstelik böyle bir gurura kapıldığımız vakit, yüce ve çok güzel bir iş yapıyormuşuz gibi bir düşünceye de kapılabiliriz.

Evet, en güçlü duyguları ve yaratılışımızın en güçlü akımlarını şimdilik bu dünyada kavrayanlayız. Ama bu seni günaha sokmasın, sanma ki bunları kavramamış olman, ileride senin için bir kurtuluş çaresi olacaktır. Çünkü Ölümsüz Hakim sana öbür dünyada ancak kavrıyabildikierini soracaktır, kavrayamadıklarını sormıyacaktır; bunu kendin de o zaman apaçık anlıya-caksın. Çünkü o vakit herseyi doğru olarak görecek ve artık tartışmalara

girismiyeceksin. Bizler dünyada gerçekten yolumuzu kaybetmiş gibiyiz ve eğer karşımızda İsa'nın o değerli, o kutsal hayali olmasa, herhalde yolumuzu büsbütün şaşırmış olacak ve Büyük Tufandan önce tüm insan soyunun düştüğü duruma düşecektik.

Bu dünyada birçok şeyler bizden gizlidir, ama buna karşılık içimizde bir başka dünyayla ilişiğimiz olduğunu bize hissettiren gizli bir duygu verilmiştir, daha yüksek, daha yüce bir dünyayla ilişkimiz olduğunu hissettiren bir duygudur bu. Zaten düşüncelerimizin ve duygularımızın kökleri bu dünyada değildir, başka dünyalardadır. İşte bunun içindir ki, filozoflar eşyanın özünü bu dünyada kavramaya imkân olmadığını söylerler.

Tanrı başka dünyalardan tohumlar almış, onları bu dünyaya ekerek kendisine bir bahçe meydana getir mis, böylece bu topraktan yükselebilen ne varsa, onla' boy atmış. Ama toprağa dönen yine yasamaya devam ediyor. Sağ olan ise, ancak o başka, esrarengiz dünya ile olan ilişkisini hissettiği kadar yasar. Eğer bu duygu senin içinde zayıflar ya da yok olursa, o zaman o dün yaya dönüş ümidi de söner. O zaman yaşantıya karşı KARAMAZOV

kayıtsız olur, hattâ ona karşı nefret duyarsın, düşüncem budur.

209

Benim

h) İnsan kendisine benzeyen varlıkları yargılayabilir mi?

SONUNA DEK İNANÇ DUYMA KONUSUNDA

Özellikle şunu hatırında tut ki, sen hiçbir zaman hiç bir insanı yargılayamazsın. Çünkü bu dünyada belki de bir suçluyu yargılayacak bir yargıç yoktur; meğer ki o yargıç kendisinin de tıpkı karşısında duran suçlu gibi suçlu olduğunu, onun işlediği suçtan belki de herkesten önce kendisinin sorumlu olduğunu kavrasın. Ancak bunu kavrayan bir insan gerçekten bir yargıç olabilir!

Bu söz ne kadar saçma görünürse görünsün, doğrudur. Çünkü ben doğru yolda olsaydım, belki de karşımda böyle bir suçlu olmazdı. Eğer karşımda duranın suçunu üzerine alabilirsen, hemen yürekten suçladığın insanın sorumluluğunu üzerine al, onun yerine sen acı Çek, o insanı en küçük bir söz etmeden serbest bırak. Hattâ kanun bile seni yargıç olarak atamışsa, elinden geldiği kadar bunu yapmaya çabala, hiç olmazsa bunu yürekten, kendi içinden gerçekleştir. Çünkü suçluyu Bırakırsan, o, senin yanından ayrılınca kendi kendini senin ona yapabileceğinden çok daha acı bir şekilde Suçlayacaktır. Hattâ o insan kendisini kucakladığın halde senin yanından kayıtsızlık içinde, seninle alay ede ede uzaklaşsa bile, bu seni yanlış yolu yöneltme-çünkü öyle yapıyorsa, demek ki henüz zamanı gel-aiştir ama kendini suçlayacağı gün muhakkak ge-ektir. Gelmese bile, bunun hiç önemi yoktur. Eğer o bunu kavramazsa, onun yerine bir başkası bunu kav-

rıyacak, acı çekecek ve kendi kendini suçlayacak, kendi kendini mahkûm edecek, o zaman da hak yerini bulacaktır. Buna inan! Kesin olarak inan, çünkü azizlerin tüm umudu ve inancı işte bunda saklıdır...

Durmadan iyilik et. Eğer gece uykuya dalacağın sırada: «Yapmam gereken bir şeyi yapmadım» diye hatırlarsan, hemen yataktan kalk ve gidip o işi gör. Eğer çevrende kötü yürekli ve duygusuz insanlar varsa, seni dinlemek istemiyorlarsa, onların karşısında yerlere kapan, onlardan özür dile, çünkü onlar seni dinlemek istemiyorlarsa bundan sen suçlusun. Eğer yüreğinde kin olan insanlarla konuşamıyorsan, hiç konuşmadan, nefsini alçaltarak, hiçbir zaman umudunu kesmeden onlara hizmet et. Onlar seni yalnız bırakır, ya da kovarlarsa tek başına kaldığın vakit toprağın üzerine kapan, onu gözyaşlarınla ıslat; ancak o zaman, hiç kimse seni o halde görmemiş ve yapayalnızken söylediğin sözleri duymamış olsa bile toprak gözyaşlanndan bir ürün verecektir. Sonuna dek inancını koru, hattâ dünyada herkes dinden ayrılmış olsa ve tüm yeryüzünde dine bağlı olarak bir sen kalmış olsan bile, kendini bir kurban olarak Tanrı'ya sun, onun adını öv, bunu dünyada inançlı tek varlık olarak kalsan da yapmalısın. Hattâ bu durumda dünyada yalnız iki kişi kalsanız bile... Çünkü o zaman aranızda apayrı bir dünya, gerçek sevgiyle dolu bir dünya kurulmuş olacaktır. Duygulanarak birbirinizi kucaklayın ve Tanrı'nın adını kutsayın.

Çünkü «O» nün gerçeği yalnız ikinizin içinde olsa bile gene gerçekleşmiş olacaktır.

Eğer kendin günah işlersen ve ölünceye dek, o işlediğin günahlar yüzünden acı çekersen, hattâ günahın elinde olmıyarak meydana gelmiş olsa bile, başkası için, doğru yoldaki bir insan için sevinmelisin, çünkü sen günah işlemiş olsan bile, o insan doğru yoldadır ve günah işlememiştir. Bundan memnunluk duymalısın.

Eğer insanların kötülüğü senin içinde artık yene-mediğin bir öfke uyandırırsa, seni sarsarsa, hattâ içinde o zalimlerden intikam almak isteğini duyarsan, en çok bu duygudan kork. Hemen gidip kendin için sanki insanların işlediği bu kötülüklerden sen suçluymuşsun gibi, kendine acı verecek şeyler bul. Bu acıları seve seve kabul et, onlara dayan. O zaman yüreğin huzur bulur ve sen de gerçekten suçlu olduğunu anlarsın. Çünkü o kötü yüreklileri günah işlememiş tek varlık olarak sen aydınlatabilirdin, ama bunu yapmadın demektir. Eğer onları aydınlatmış olsaydın, gösterdiğin bu ışıkla onlar kendilerine başka bir yol bulacaklardı, kötülüğü işleyen de belki senin tuttuğun o ışık altında bunu işlememiş olacaktı.

Hattâ diyelim ki, o ışığı tuttun ama, insanlar senin tuttuğun bu ışığa rağmen gene de kendilerini kurtarmaya çalışmadılar. O zaman bile kararlı

ol ve gökyüzünden gelecek ışığın gücünden şüphe,etme; inan ki, bugün kendilerini kurtaramazlarsa, bir başka zaman kurtulacaklardır. Bir başka zaman kendileri kurtul-nıazlarsa, evlâtları kurtulacaklardır. Çünkü senin tuttuğun o ışık, sen ölmüş olsan bile sönmiyecektir. Doğru yoldaki bir insan hayata gözlerini kapar, ama tuttuğu ışık daima yanmağa devam eder.

İnsanlar ise, her zaman, ancak onları kurtaracak olan öldükten sonra kutulurlar. İnsanlık kendisine Peygamber olanları kabul etmez, onlara işkence eder; Beyken insanlar gene de, o acı çektirdikleri varlıkları severler ve hattâ işkenceyle öldürdüklerine saygı duyarlar.

Sen tüm için çalışıyorsun, ne yapıyorsan ilerisi için

Diyorsun. Ama ödül bekleme, çünkü sen zaten bu

dünyada artık büyük bir ödül almış bulunuyorsun; bu

da ruhunda duyduğun mutluluktur, bu mutluluğa an-

cak doğru yolda olan kavuşur. Ünlü insanlardan da,

güçlü olanlardan da korkma, ama herşeyin derinliğine inmesini bil ve her zaman iyi ol.

Herşeyin ölçüsünü, herşeyin zamanını bil. Bunu öğren. Yalnız kaldığın vakit, dua et.

Secdeye varmaktan ve toprağa yüz sürmekten zevk al. Toprağı öp ve durmadan, doymadan sev. Herkesi, herşeyi sev, bu sevgiden ruhuna dolacak coşkunluğu, heyecanı ara. Toprağı mutlu gözyaşlarmla ıslat ve bu gözyaşlarından zevk al. Duyduğun bu coşkunluktan utanma, ona değer ver, çünkü bu Tanrı'nın sana bağışladığı yüce bir nimettir, hem de birçok insanlara değil, ancak seçilmiş olanlara verilen bir nimettir, yalnız onlara bağışlanan bir üstünlüktür.

i) Cehennem ile cehennem ateşi konuşunda... Mistik düşünceler...

Pederler, öğretmenler: «Cehennem nedir?» diye düşünüyorum. Benim düşünceme göre cehennem: «Artık sevgi imkânsız olduğu için acı çekmek» tir. Bir kez, zamanla ölçülemeyen, boşlukla bile tanımlanamıyan sonsuzlukta bir ruh olan varlığa, dünyaya gelmesiyle kendi kendine: «Ben varım ve seviyorum» demek yeteneği verilmiş, evet o varlığa bir kez, yalnız bir kez, sevgisini iyi davranışlarla göstermek, sevgiyi yaşamak imkânı verilmiş. Bunun için de kendisine yeryüzünde yaşam denilen şeyle birlikte zaman, süre adı verilen imkânlar da verilmiş. Öyleyken ne olmuş? O mutlu varlık kendisine verilen bu paha biçilmez hediyenin değerini anlıya-mamış, sevgiyi yaşamamış, kendisine verilenlere alaylı alaylı bakmış, onlara karşı

duygusuz kalmış.

İşte böyle bir varlık artık dünyadan ayrılınca îb rahimin makamını görür, İbrahim'le konuşur, (tıpkı Lazar ile zenginin yaptığı sohbeti anlatan hikâyede olduğu gibi) cenneti görür, hattâ belki kendisi de Tanrı nın huzuruna çıkar, ama işte ona asıl acı veren şey budur: Tanrı'nın huzuruna hiç sevmemiş bir insan ola

rak çıkacak, orada sevmiş, sevginin ne olduğunu öğrenmiş varlıklarla karşılaşacak, sevgilerini küçümsediği insanlarla karşı karşıya gelecektir. Bu ona acı verecektir. Çünkü herşeyin gerçek değerini artık apaçık görecek ve kendi kendine: «Şimdi bilime kavuştum, şimdi sevgiye susamış bulunuyorum, ama artık sevgim bir aşama olmıyacak, hiçbir davranışım artık fedâkârlık sayılmıyacak, kendimi bu uğurda kurban etmiş olmı-

yacağım, çünkü artık yeryüzündeki yaşantı sona ermiştir ve artık İbrahim gelip te bir damlacık abu hayatla (yani yeniden yeryüzünde ki o eski yaşantıyı, o hareketli yaşantının bir parçasını olsun sunarak) ruhumu kasıp kavuran ateşi dindiremiyecektir. Şu anda yeryüzünde iken küçümsediğini sevgiyi duymak için tüm varlığımı bir alev sarmıştır, ne yazık ki, artık yeryüzündeki yaşantıya dönemem ve artık benim için bir daha hiçbir vakit böyle bir yaşantı olmıyacaktır! Şu anda ömrümü başkaları için seve seve verirdim, ama artık buna imkân yok. Çünkü o yaşantı geçmiştir, seven bir varlık olarak kurban edebileceğim, feda edebileceğim yaşantıdan artık yoksunum ve o yaşantıyla, şimdiki varlığım arasında bir uçurum vardır.»

Cehennemdeki ateşten maddî bir ateş olarak söz ederler: Bu sırrı incelemeye cesaretim yok, bundan korkuyorum, ama öyle düşünüyorum ki, eğer cehennemdeki ateş gerçekten bildiğimiz maddi bir ateşse cehenneme düşen varlıklar ona sevinirlerdi. Çünkü bana öyle geliyor ki, o varlıklar böyle maddî bir acı duyarken hiç olmazsa bir an için kendile'rini unutmak imkânına sahip olabilirler; ruhî bir acı ise bundan çok daha korkunçtur. Zaten o cenenneme düşmüş olanları bu ruhî Çileden kurtarmağa imkân yoktur, çünkü onların duyduğu bu acı, varlıklarının dışında değildir, içlerindedir.

Eğer onları bu acıyı çekmekten kurtarmak imkânı olsaydı bile, onlar bundan çok daha fazla mutsuzluk Ayarlardı. Çünkü doğru yolda oldukları için cennete

girenler, çektikleri bu çileleri görerek o varlıkları ba-ğışlasalar ve yanlarına çağırsalar bile, kendilerinin duy. dukları bu sonsuz sevgiyi göstererek cehennemde olanların çektikleri çileleri daha da artırmış olacaklardır. Çünkü böylece onların içinde cennette olanların bu sevgisine karşılık

verecek, iyiliğe yönelmiş şükran dolu bir sevgi duymak için tüm varlıklarını daha şiddetli bir tutku saracaktır; ama artık öyle bir sevgi duymaları imkânsız olacaktır.

Çekinmekle birlikte, kendi içimden sonunda bu imkânsızlığı kavramalarının belki durumlarını biraz olsun hafifleteceğini düşünüyorum. Çünkü doğru yolda olanların kendilerine karşı gösterdikleri bu sevgiyi kabul edince, ona seve seve boyun eğince, belki de yeryüzünde o küçümsedikleri sevginin, o insanları iyi davranışlara yönelten olumlu sevginin yarattığı etkiye benzer bir etki altında kalacaklardır.

Bunu daha açık bir şekilde belirtemediğim için üzgünüm dostlarım, kardeşlerim. Yalnız şunu söyliyeyim ki: veyl, yeryüzünde kendi benliklerini mahvetmiş olanlara! Veyl intihar edenlere! Bana öyle geliyor ki, onlardan daha mutsuz bir varlık olamaz. Bize diyorlar ki, onlar için Tanrıya dua etmek günahtır. Kilise de görünüşte onları reddeder bir tavır takınıyor. Oysa içimden öyle düşünüyorum ki, onlar için bile dua edebiliriz.

îsa bir insana sevgi duyduğu için kızmaz ki! Ben böyleleri için tüm ömrümce içimden dua etmişimdir, bu günahımı da sizlere şimdi açıklıyorum, pederler, öğretmenler. Ben onlar için şimdi de her gün dua eder dururum.

Ha... cehennemde de apaçık görülen gerçeği, gördükleri, tartışılması imkânsız olan gerçeği kavradıkları ve onu öğrendikleri halde hâlâ gururlu olanlar ve azgınlık edenler, şeytana ve onun gururlu varlığına tüm olarak bağlanmış korkunç varlıklar vardır. Onlar için

cehennem artık bile bile katlanılan, doyulmaz bir şeydir. Onlar artık kendi istekleri ile çile çekenlerdir. Çün-.kü yaşantıyı da Tanrı'yı da lanetleyerek, kendi kendilerini lanetlemiş durumdadırlar. Bunlar kendi gururlan ile beslenirler, tıpkı çölde aç kalan ve vücudundan iSizan kanı emen bir insan gibi. Ama doyurmaz onları ini beslenmeleri; öyleyken gene de bagişlanmayı red -dederler, onları çağıran Tann'ya lanetler yağdırırlar, karşılarında gördükleri Tanrı'ya içlerinde nefret duymadan bakamazlar ve herşeyi yaşatan bir Tann'nın var olmamasını isterler! Tanrı'nın kendisini de, yarattığı herşeyi de yok etmesini isterler. Bunlar Kendi kinlerinin ateşi içinde ölümsüzlüğe dek yanacaklardır. Sonsuzluğa dek ölüme susayacak, yokluğu anyacaklardır. Ama bir türlü ölüme kavuşamayacaklardır'

Aleksey Fıyodoroviç Karamazov'un yazısı burada sona eriyor. Tekrar söylüyorum; bu yazı Kesik kesiktir, tam değildir. Örneğin, verilen biyografik bilgiler yalnız dedenin ilk gençlik yuları ile ilgilidir. Öğütlerden ve düşüncelerinden birçokları bir araya toplanmış, onlarla bir tüm meydana getirilmiş gibidir; ama, bunlardan bir çoğunun ayrı ayrı tarihlerde ve çeşit çeşit etkiler altında söylendikleri bellidir.

Dedenin, yaşamının son saatlerinde söylediği sözlerden alınmış olanlar ise, kesinlikle belirtilmiş değildir. Aleksey Piyodoroviç'in yazısında dedenin daha önceden vermiş

olduğu öğütlerle kıyaslanınca o son konuşkanın ancak genel hatları verilmiştir.

Dedenin ölümü ise gerçekten hiç beklenmedik bir şekilde oldu. Gerçi o son akşam çevresinde toplananlar ölümünün yakın olduğunu iyice anlıyorlardı, ama gene de böyle birden hayata gözlerini yumacağını teklemek imkânsız bir şeydi. Aksine, dostları daha önceden216

de belirttiğim gibi, onu o ahşanı bu kadar zinde ve konuşmağa hevesli görünce sağlık durumunun, belirli olarak, hiç olmazsa kısa bir süre için, iyiye yöneldiği kanısına varmışlardı.

Sonradan hayretle anlattıklarına göre, daha ölümünden beş dakika önce bile, öyle bir şey olacağını tahmin etmeğe imkân yokmuş. Dede birden göğsünde müthiş bir ağrı duymuş, sapsarı olmuş ve elini gösüne bastırmış. O zaman herkes yerinden fırlamış, ona doğru atılmış. Ama o ağrı duyduğu halde gene de onlara gülümseyerek bakmış, yavaş yavaş

koltuğundan yere inmiş, diz çökmüş, sonra sanki dua ederek, derin bir mutlulukla toprağı öpüyormuş gibi (kendisi de öyle öğüt-veriyordu ya) toprağın üzerine kapanmış, kollarını iki yana açmış ve sessizce, huzur içinde ruhunu Tanrı'ya teslim etmiş.

Dedenin öldüğü haberi hemen bütün hücrelerde duyulmuş, oradan da manastıra ulaşmış. Tanrı'nın huzuruna yeni çıkana en yakın olanlar, onu eski törelere uyarak, gerektiği gibi hazırlamışlar ve tüm rahipler manastırın kilisesinde toplanmışlar. Böylece, sonradan öğrenildiğine göre, Tanrı'nın huzuruna yeni çıkmış olanın haberi, daha gün doğmadan kente de ulaşmış. Sabah olunca artık tüm kent, bu olaydan söz ediyormuş.

Sonra da kentliler manastıra akın etmeğe başlamışlar. -Ama bundan daha sonraki kitapta söz edeceğiz, şimdilik yalnız şunu ekliyeyim ki, aradan daha bir gün geçmeden herkes için manastırda ve kentte bıraktığı etki bakımından o kadar beklenmedik, o kadar garip, o kadar endişe verici ve şaşırtıcı bir olay meydana geldi ki, bunca yıl sonra kentimizde, o endişeler içinde geçen günün yankıları, hâlâ birçok kişide tüm canlılığıyla yaşamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yedinci Kitap

ALYOŞA

>

Hayata gözlerini yuman papaz rütbesindeki rahip-Zosima dedenin cenaze törenini mevkiine uygun olarak hazırladılar. Bilindiği gibi rahiplerin ve büyük perhiz yaparak nefislerine eziyet yapanların ölüleri yıkanmaz.

Büyük Kural kitabında der ki: «Eğer rahiplerden. biri Tanrı huzuruna çıkarsa, bu işle görevlendirilmiş-bir rahip onun vücudunu ılık bir suyla siler; silmeden. Önce de süngerle ölenin vücudu üzerinde, göğsünde, kollarının, ellerinin ve dizlerinin üzerinde haç işaretleri yapar ve bununla yetinir, başka birşey yapmaz.»

Bütün bunları, rahip Paisiy kendi eliyle yaptı. Dedenin vücudunu sildikten sonra, üzerine rahip elbisesi geçirdi ve onu cüppeye sardı; cüppe kurallara uygun olarak haç şeklinde sarılsın diye de onu birkaç yerinden kesti. Başına da üzerinde sekiz uçlu haç bulunan bir başlık geçirdi. Başlık açık bırakılmıştı, ölenin Büzünü siyah bir bezle örttüler.

Eline de Kurtarıcının Bir tasvirini sıkıştırdılar, işte sabahleyin onu tabutun içine böyle yatırdılar. (Tabut ise daha önceden hazır-knınıştı.)218

Tabutu kiliseye götürmeden önce bütün gün hücrede (ölen dedenin rahip kardeşlerini ve cemaati kabul «ettiği o birinci büyük odada) bırakmayı düşündüler. Hayata gözlerini yuman rahip papaz rütbesinde olduğu için, tabutu başında Mezmurlar Kitabı değilde, İn--cil okunması gerekiyordu. İncil'i dinî törenden hemen sonra Peder İyosif okumaya başladı. Peder îyosif'ten sonra bütün gün ve bütün gece İncil okuyacağını kendisi istemiş

olan Peder Paisiy ise henüz, dedelerin bulunduğu kısmı idare eden rahiple birlikte çok meşgul ve üzüntülüydü, çünkü saatler geçtikçe manastırdaki rahiplerin ve manastıra bağlı misafirhanelerle, kentten gelen akın akın insanların arasında, o zamana kadar hiç duyulmamış alışılmamış ve hattâ «yakışık almaz» bir heyecan ve sabırsızlıkla dolu bir bekleyiş başgöstermişti.

Dedelerin bölümünü idare eden rahiple Peder Paisiy böyle heyecan içinde kımıldayıp duranları sakinleştirmek için; ellerinden geleni yapıyorlardı. Vakit öğleye doğru yaklaşınca, kentten yanlarına, hastalarını ve özellikle çocuklarını almış bulunanlar gelmeye başladılar; sanki o anı beklemişlerdi; belliydi ki, hastalarının hemen iyi olacağını bekliyorlardı. Herhalde böyle bir mucizenin kısa bir süre içinde muhakkak olacağına inanıyorlardı. İşte ancak o zaman herkesin hayata gözlerini kapamış olan dedeyi daha sağken ne kadar büyük bir aziz olarak saydığı ve öyle olduğuna ne kadar kesin olarak inandığı anlaşıldı. Hem de gelenlerin arasında hiç de yalnız basit insanlar yoktu.

İnançlı olan kişilerin bu kadar aceleyle ve böylesine apaçık bir şekilde, hattâ sabırsızlık ve ısrarla belirt tikleri bu büyük bekleyiş peder Paisiy'e çok yanlış görünüyordu; bunun böyle olacağını çok daha önceden hissetmişti, ama olup bitenler tahminlerini de aşmıştı Heyecan içinde

bulunan rahiplere rastladıkça onlara:

— Böyle hemen yüce bir şeyin olmasını beklemek

ancak manastırla ilgisi olmayan insanlar arasında hoş görülecek bir hafifliktir, böyle bir şey bizlere hiç yakışmaz, demeye başladı.

Ama onu pek az dinliyorlardı ve Peder Paisiy huzursuzlukla (sonradan o andaki duygularını hatırlayınca, böyle olduğunu kabul etmek zorundaydı) başkalarının aşırı bir sabırsızlıkla belirttiği bu bekleyişi bir hafiflik ve saçma bir şey saydığı halde, kendi içinde de hemen hemen aynı heyecanın uyandığını hissediyor, bunu da kendi kendine açıklamak zorunda kalıyordu.

Bununla birlikte bazı kişilerle karşılaşmak onda özel bir hoşnutsuzluk uyandırıyordu; onlara rastladığı vakit içinde sanki kötü şeyler olacakmış gibi bir seziş ve büyük bir kuşku uyanıyordu. Ölen dedenin odasında itiş kakış toplananlar arasında içinde bir tiksintiyle (bu hissi duyduğu için kendi kendini hemen o anda suçlamıştı) örneğin Rakitin'in ve uzak bir yerden Obdors-kiy manastırından gelmiş olan, hâlâ da manastırda kalan o rahibin bulunduğunu farketmişti. Bunların ikisi de nedense birden peder Paisiy'e şüpheli kişiler ola-raksgöründü. Bununla birlikte aynı duyguyu uyandırabilecek yalnız onlar değildi, daha başkalarrda'vardı. Heyecan gösterenler arasında en çok kımıldayıp duran o Obdorskiy'li rahipti; onu her yerde, her köşede görmek mümkündü. Her yerde, herkese birşeyler soruyor, her yerde konuşulanlara kulak kabartıyor, her yerde garip esrarengiz bir tavırla birileriyle fısıldaşıyordu. Yüzünde ise öyle bir sabırsızlık vardı ki! Sanki beklenen şeyin bu kadar uzun bir süre bir türlü meydana gelmemesinden ötürü sinirleniyor gibiydi.

Rakitin'e gelince, sonradan öğrenildiğine göre, onun dedelere ayrılmış olan yerde bu kadar erken gö-rünmesinin nedeni bayan Hohlakova'nın kendisinden Özel bir ricada bulunmuş olmasıydı. O iyi yürekli, ama karakteri zayıf olan kadın, dedelerin bulunduğu kısma girmesine izin verilmesine imkân olmadığı için, uyanıp

da, dedenin Tanrının huzuruna çıktığını öğrenir öğren, mez, birden içinde öyle bir merak duymuştu ki, hemen dedelerin kısmına kendi yerine Rakitin'i göndermiş ve-orada olup bitenlere göz kulak olmasını, sonra da her-şeyi, her yarım saatte bir kendisine bir pusula yazarak bildirmesini istemişti; Rakitin olup biten herşeyi ona. dakikası dakikasına yazmalıydı, Hohlakova onu çok dürüst ve inancına bağlı bir genç sanıyordu. Rakitin işte böyle, her nabza göre şerbet vermesini ve kendisi için. en küçük bir çıkar gördüğü yerde, karşısındakinin isteğine göre tavır takınmasını biliyordu.

Hava açık ve aydınlıktı. Dua etmeye gelmiş olanlardan bir çoğu ya toplu halde kilisenin etrafında, ya da dedelerin bulunduğu bölümde dağınık olarak mezarla-rın başında duruyorlardı. Rahip Paisiy dedelerinin bölümünden geçerken birden aklına Alyoşa geldi ve onu uzun bir süredir, daha doğrusu sabahtanberi görmediğini hatırladı. Alyoşa aklına gelir gelmez, delikanlının! dedelere ayrılmış olan bölümün en uzak köşesinde, tâ parmaklığın yanında, çok eskiden ölmüş ve dini bakımdan büyük aşamalarda bulunmakla ün salmış bir rahibin mezarı başında oturduğunu gördü. Alyoşa dedelerin hücrelerinin bulunduğu kısma arkasını dönmüştü. Yüzü parmaklığa doğru dönüktü ve sanki mezar taşının arkasında saklanıyor gibiydi. Rahip Paisiy, ya nına yaklaşınca, onun yüzünü iki eliyle örtmüş olarak sessiz sessiz ve bütün vücudu sarsılarak hıçkıra hıçkı ra ağladığını gördü. Bir süre başında durdu, sonra kendisi de duygulanarak:

— Ağlama, sevgili oğul, ağlama, evlât, dedi. ağlıyorsun. Ağlıyacağına, sevin. Yoksa, sen b

«O» nün yaşantısında en önemli gün olduğunu yor musun? Şu anda nerede olduğunu bir düşünsene-Alyoşa, ellerini tıpkı bir küçük çocuk yüzünü andı ran ve göz yaşlarından şişmiş olan yüzünden Çekerek ona baktı. Ama hemen sonra bir tek kelime bile soy KARAMAZOV KARDEŞLER

221

meden gene arkasını döndü, yüzünü iki eli ile tekrar örttü. O zaman peder Paisiy düşünceli bir tavırla :

— Eh madem istiyorsun ağla, dedi. Ziyam yok... ağla oğlum. Demek bu gözyaşlarını sana İsa döktürüyor...

Sonra Alyoşa'nın yanından uzaklaşarak kendi kendine : «Döktüğü o acı gözyaşları yüreğini sakinleştirir, aynı zamanda sevgili dedenin ruhuna neşe verir,» diye düşündü.

Bunu düşünürken de içinde Alyosa'ya karşı büyük bir sevgi duyuyordu. Zaten onun yanından bir an önce uzaklaşmasının nedeni şuydu: Orada kalırsa, ona baka baka ahlamaya başlıyacağını hissetmişti.

Bu arada zaman geçiyor ve manastırda hayata gözlerini kapayan dede için dualar, ayinler, törenler, geleneklere uygun olarak birbirlerini izliyordu. Peder Paisiy, tabutun başında gene Peder lyosif'i gördü,- yanına gidip İncil'i onun elinden alarak okumaya başladı.

Öğleden sonraydı. Daha saat üç olmamıştı ki, geçen kitabın sonunda söz ettiğimiz o olay meydana geldi. Bu, hepimiz için o kadar beklenmedik ve herkesin düşündüğüne o kadar aykırı bir şeydi ki, tekrar ediyorum, olup bitenler bugün bile kentimizde ve tüm çevrede hâlâ tüm ayrıntılarıyla ve heyecanla, herşey sanki bugün olmuş gibi olağanüstü bir şekilde canlandırılarak anlatılır.

Bir kez daha şunu söyliyeyim ki: Bu tür davranışlara ve yanlış düşüncelere yol açan ama, aslında basit, tabiî bir şey olan bu olayı hatırlamak, hemen hemen tiksinti veriyor.

Doğrusu, eğer o olay hikâyemin ileride de olsa, en önemli kahramanı haline gelecek olan Alyo-şa'nın ruhu ve yüreği üzerinde bu kadar büyük bir et-* yapmamış olsaydı, onu hiç anlatmaya lüzum görme-den atlıyacaktım. Ama bu olay Alyoşa'nın ruhunda muthiş bir sarsıntı yaptı. İçini altüst etmiş gibi oldu. ikanlıyı yaraladı, ama düşüncelerini güçlendirdi ve onu kesin olarak, ömrünün sonuna dek bilmen amaca

u yöneltti.222

Herneyse, hikâyemize devam edelim: Dedeyi kendisi için hazırlanmış olan tabuta koyup da onu daha gün doğmadan eskiden kabul odası olan o birinci büyük odaya getirip koydukları .vakit, tabutun etrafında bulunanlar arasında «odanın penceresini açalım mı, açmıyalım mı?» diye soranlar oldu. Ama birinin lâf arasında ve üzerinde durmadan sorduğu bu soru hiç kimsenin dikkatini çekmedi ve karşılıksız kaldı. Yalnız belki de orada bulunanlar arasında bazıları, içlerinden, böyle bir büyük ölünün vücudunun çürümeye başlıya-cağını düşünmenin ve kötü bir koku yaymasını beklemenin saçma bir şey olacağını, hattâ böyle bir düşüncenin akla gelmesine üzülmek gerektiğini, (hattâ belki de böyle bir şeyi akıldan geçirmenin gülünç bir şey olduğunu) bunu soranın pek inançlı olmadığını, ciddilikten uzak bir insan olduğunu düşünmüşlerdir. Çünkü herkes bunun tam tersinin olmasını bekliyordu.

öyleyken, öğleden kısa bir süre sonra, belirsiz bir değişiklik olmaya başladı; önce içeriye girip çıkanlar bu olanı yalnız kendi kendilerine farketmekle yetiniyor, hattâ herhalde akıllarına gelen düşünceyi başkalarına açıklamaktan korkuyorlardı. Ama öğleden sonra saat üçe doğru, o olan şey, artık o kadar apaçık ve inkâr kabul etmez bir şekilde kendini belli etmeye başladı ki, haber hemen dedelerin hücrelerinde bulunan herkese, 4

oraya gelmiş olan tüm ziyaretçilere yayıldığı gibi, ma-nastırdakilere de ulaştı ve oradakileri derin bir şaşkınlık içinde bıraktı. Hattâ söylenti çok kısa bir süre içinde kente de yayıldı ve dine bağlı olsun, olmasın herkes-de bir kuşku uyandırdı.

Dine bağlı olmayanlar buna sevindiler. Dine bağlı olanlara gelince; onların arasında da bu işe dinsizlerden çok daha fazla sevinenler oldu. Çünkü (ölen dedenin bir gün öğüt verirken dediği gibi) insanlar doğru yolda olanın alçalmasından, utanç verecek bir duruma, düşmesinden hoşlanırlar.

Olay şuydu; tabuttan yavaş yavaş ve zaman geçtikçe gittikçe daha çok duyulan-, kötü bir koku yayılmaya başlamıştı. Bu koku saat üçe doğru artık apaçık hissediliyor ve gittikçe şiddetleniyordu. Ayrıca şunu da söyliyeyim ki, manastırın geçmiş yıllarında da böyle, insanları kötü yola çeken, bu kadar kaba ve aşın davranışlara yol açan bir başka olayı hatırlamak imkânsızdır. Başka bir zamanda böyle bir olay, olmayacak, imkânsız bir şey sayılırdı. Oysa bu söylediğimiz olaydan hemen sonra rahipler arasında bile çok yanlış

davrananlar oldu. Daha sonra ve aradan birçok yıllar geçince, bazı aklı başında rahiplerimiz, o gün olup bitenleri ayrıntılarıyla hatırladıkça, nasıl olup da. böyle yanlış

bir inancın herkese bu kadar yayıldığını hayret ve korku ile düşünmüşlerdir.

Çünkü daha önce de dinlerine çok bağlı ve doğru insanlar oldukları herkesçe bilinen rahiplerin, Tanrı korkusu içinde yaşıyan birçok dedelerin de öldüğü olmuş ve artık hayata gözlerini kapıyan bu insanların tabutlarından, her ölen insanda olduğu gibi hafif bir koku yayılmıştı. Ama bu kokunun duyulması hiçbir vakit" başkalarında yanlış düşünceler uyandırmamış, herhangi bir heyecana bile yol açmamıştı. Tabiî bizim manastırda da çok eskiden Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bazı insanların hâlâ bütün canlılığıyla saklanan kalıntıları da vardı. Anlatıldığına göre, bu insanların vücutlarından kalan şeyler çürümemişti. Bu, rahipleri duygulandırıyor, onlarda esrarengiz bir duygu uyandırıyordu.

O kişilerin kalıntılarına daima kutsal ve mucizeli şeyler gözü ile bakılıyordu. Hattâ rahipler bu kalmtı-krin çürümemesini, eğer Tanrı izin verirse, zamanı ge-ünce, o kutsal insanların tabutlarmdan'daha da büyük sihirli bir kuvvet yayılacağını belirten bir işaret olarak Soruyorlardı.

Bunların arasında en çok, yüz beş yasına kadar yakmış olan tov dede anılıyordu. Bu dede, din uğrun-224

da büyük bir aşama yapmış, şiddetli bir perhizle nefsini baskı altında tutmuş ve ömrü boyunca konuşmamaya karar vermişti. Tanrının huzuruna çıkalı uzun bir süre olmuş, bu yüzyılın ilk yıllarında ölmüştü. Mezarını manastıra dua etmek için ilk gelenlere her zaman özel ve olağanüstü bir saygıyla gösterir, bu arada da onunla ilgili olarak ileride olacağı düşünülen bazı büyük olaylardan söz edilirdi. (İşte peder Paisiy'in Alyoşa* yi başında otururken gördüğü mezar buydu.)

Uzun bir süre önce ölmüş olan o dededen başka, bir de ona oranla kısa bir süre önce hayata gözlerini kapamış olan yüce insan ve papaz rütbesindeki rahip Varsonofiy dedenin anısı da hâlâ canlı olarak herkesin yüreğinde yaşıyordu. Zosima dede, kutsal görevini ondan almıştı ve o sağken manastıra dua etmek için gelen herkes, o dedeyi tam anlamında kutsal bir

insan sayardı. Bu iki insan için ağızdan ağıza yayılan bir söylenti vardı; buna göre iki dede de tabutlarının içinde tıpkı canlıymış gibi yatıyorlardı, ve gömülürken de vücutları hiç bozulmamıştı, hattâ tabuta kondukları vakit yüzleri bile aydınlanmıştı. Hattâ bazıları vücutlarından güzel bir kokunun yayıldığım, bu kokunun herkesçe duyulduğunu hatırladıklarını ısrarla söylüyor-'.ardı.

Ama insanları etkiliyen tüm bu anılara rağmen, tene de Zosima dedenin tabutu etrafında olup biten sersemce, budalaca ve öfkeli davranışların nedenini an-Umak zordur. Bana kalırsa, o sırada aynı anda birçoK çeşitli nedenler bir araya gelmişti. Bunların arasında örneğin, dedeliğe karşı zaten zararlı bir yenilik olarak ötedenberi manastırda gizli gizli yaşatılan ve hâlâ da bir çok rahiplerin zihinlerini bulandıran o köklü düşmanlık duygusu vardı. Sonra, tabii, hayata gözlerini yuman dedenin kutsallığına karşı duyulan kıskançlığın da önemi vardı; daha kendisi sağken kutsallığı o kadar •sağlam bir şekilde zihinlerde yer etmişti ki, ona karşı

gelmek sanki yasaklanmış gibiydi. Çünkü ölen dede mucizelerden çok gösterdiği sevgiyle bir çok insanları etrafına çekmeyi başarmış ve böylece çevresinde onu sevenlerden meydana gelen bir dünya kurulmuştu. Bununla birlikte, hattâ daha doğru söylemek gerekirse, asıl bu yüzden başkalarında kıskançlık uyandırmış, bunun arkasından da kendisine karşı yalnız manastırda değil, manastırın dışında bile ona karşı açıktan açığa ya da gizli gizli şiddetli bir kin duyan düşmanlar meydana gelmişti.

Gerçi dede örneğin hiç kimseye zarar vermemişti, ama: »Neden onu bu kadar kutsal sayıyorlar?» Yalnız sık sık tekrarlanan bu soru bile yavaş yavaş bir türlü .sönmeyen büyük bir kinin birikmesine yol açmıştı. Onun içindir ki, birçoklarının dede ölünce vücudundan yayılan, üstelik bu kadar çabuk duyulan (çünkü daha ölümünün üzerinden bir gün bile geçmemişti.) kötü kokuyu duyunca derin bir sevinç duyduklarını düşünüyorum. Dedeye bağlı olanlara ve o zamana kadar ona karşı saygı duyanlara gelince, onların arasında da bu olaydan ötürü kişisel olarak hakarete uğramış ve Duygularının yaralandığını hissetmiş olanlar vardı.

Olup bitenler sırayla şöyle olmuştu: Cesedin kötü bir koku yaymağa başladığı hissedilir hissedilmez artık ölen dedenin hücresine girenlerin halinden bile niçin geldikleri kolayca anlaşılmağa başlamıştı. Her gelen hücrede kısa bir süre duruyor ve hemen çıkıp dışarda kalabalık olarak bekleyenlere içerideki durumu haber veriyordu. Orada bekliyenlerden bazıları haberi alınca üzüntüyle başlarını sallıyor, bazıları ise duydukları se-^ftei, öfkeli bakışlarında ışıl ışıl sezilen memnunluğu Aklamak bile istemiyorlardı. Kimse de artık onlara da-rılmıyor, kimse onlara karşı sesini çıkarmıyordu. Bu da Alacak bir şeydi, çünkü ne de olsa manastırda ölen

büyük bir perhiz tutan ve daha dede sağken, konuş, maktan vazgeçmiş» kendilerini sessizliğe mahkûm etmiş olup da, şimdi, birden konuşmağa başlamış olan en yaşlı rahipler arasında da söyliyenler vardı. Bu artık korkunç bir şeydi! Çünkü onların sözleri, genç ve daha kararları kesinleşmemiş olan rahipler üzerinde büyük bir etki yapıyordu.

Bütün bu sözleri, aziz Silvester manastırından gelmiş olan o Obdorskiy'li konuk rahip de dinliyor, derin derin içini çekerek başını sallıyordu: «Evet... demek peder Ferapont dün söylediklerinde haklıydı.» diye düşünüyordu.

Bu sırada da, tam üstüne gelmiş gibi peder Ferapont göründü. Meydana gelen şaşkınlığı daha da şiddetlendirmek istiyormuş gibi hücresinden çıka gelmişti.

Daha önce de söylediğim gibi, peder Ferapont yalnızlığa çekilen rahiplerin bölümündeki ahşap hücresinden nadir olarak çıkardı. Hattâ kiliseye bile uzun bir süre gitmediği oluyordu. Gelmeyisin! de hoş görüyor, onun bir «ermiş» olarak, herkesin boyun eğmek zorunda olduğu kurallarla bağlı olmaması gerektiğini kabul ediyorlardı. Yalnız, doğru söylemek gerekirse, bütün bunların hoş görülmesi biraz da zorunluydu. Çünkü böyle geceli gündüzlü dua ederek (peder Ferapont'-un diz çöktüğü yerde uyuduğu bile oluyordu) büyük bir perhize, boyun eğmiş ve kendisini hiç konuşmamağa mahkûm etmiş

bir din adamının, böyle bir şey istese bile, herkesin bağlı kaldığı bir kurala boyun eğmesini beklemek, ona ayrıca bir yük yüklemekti.

Böyle bir şey yapılacak olsa bile, rahipler :

— O hepimizden daha kutsaldır ve bizim bağlı olduğumuz kuralların emrettiklerinden çok daha zor olanı yerine getiriyor. Kiliseye gitmemesine gelince, ma' dem ki gitmiyor, demek ne zaman gitmesi gerektiğini biliyor, demek onun bağlı olduğu ayrı bir kural vardır' diyeceklerdi.

işte, peder Ferapont'u bu söylentilerin çıkacağını ve bunların bazı kişileri yanlış

düşüncelere yönelteceğini bildikleri için bu konuda rahat bırakmışlardı. Her-ies peder Ferapont'un Zosima dedeyi hiç sevmediğini artık biliyordu. İşte «demek Tanrı'nın yargısı, insanların yargısından bambaşka oluyor» ve «tabiî olan bir . olay bile, onun ölmesi ile asıl süresinden önce meydana geldi» söylentileri onun da hücresine ulaşmıştı.

Bu haberi, ona kerkesten önce, herhalde kendisini o akşam ziyaret etmiş olan ve yanından derin bir korku içinde ayrılmış bulunan Obdorskiy'li rahip vermişti. Daha önce de belirttiğim gibi, kararlı bir tavırla ve hiç

şaşırmadan tabutun başında İncil okuyan peder Paisiy, gerçi hücrenin dışında olup bitenleri göremez, işitemezdi, ama dışarda olanlar arasında en önemli olayları içinden gelen bir duygu ile seziyordu; çünkü çevresini çok iyi tanıyordu, öyleyken hiç şaşırmıyor, daha neler olacağını korkusuzca bekliyor, zihnindeki «göz» le artık iyice farkettiği bu heyecanın nasıl sonuçlanacağını anlamak için, herşeyi dikkatle izliyordu.

Birden, taşlıkta, huzuru artık açıktan açığa bozan ve beklenmedik bir gürültü kulağına geldi. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte peder Ferapont göründü. Onun arkasında, artık hücreden bakıldığı vakit bile farkedi-len bir topluluk vardı; birçok rahipler bir araya toplanarak pederle birlikte yürüyor, aralarında rahip olmayan bazı kişilerin de bulunduğu belirli olarak görülüyordu.

Ama onunla birlikte yürüyenler içeri girmediler, eşikteki basamaklardan yukarı çıkmadılar, geride durup, peder Ferapont acaba bundan sonra 'ne söyliye-cek, ne yapacak, diye beklediler. Çünkü küstah olmalarına rağmen, içlerinde garip bir korku ile onun oraya boşuna gelmediğini hissediyorlardı. Peder Ferapont, eşikte durarak kollarım uzattı. Sağ kolunun altından obdorskiy manastırından gelen konuğun merakla ba-232

kan keskin küçük gözleri göründü. Dayanamayıp peder Ferapont'un peşinden merdivenden yukan bir o çıkmıştı. Müthiş bir merak içindeydi. Ötekiler ise, aksine,, kapı ardına kadar açılır açılmaz, birden duydukları korkunun etkisi ile biraz daha geriye çekilip birbirlerine sokulmuşlardı. Peder Ferapont derin bir acı duyuyor-muş gibi kollarını göğe kaldırarak birden avazı çıktığı kadar:

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı ve hemen dört bir tarafa sıra ile dönerek hücrenin dört duvarını ve köselerini haçla kutsamağa başladı.

Peder Ferapont'un bu davranışının ne anlama geldiğini peşinden gelenler hemen anlamışlardı; çünkü pederin nereye gitse, daima öyle yaptığı, bulunduğu, yerden şeytanı böyle kovuncaya kadar bir yere oturmayacağı, hattâ bir tek söz bile söylemiyeceği biliniyordu. Peder Ferapont her haç çıkarışta :

— Defol İblis! Defol İblis! diye tekrarlıyordu. Sonra gene :

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı. Sırtında kaba bir rahip gömleği vardı.

Beline ip

bağlamıştı. Elde dokunmuş gömleğin altından ağarmış kıllarla kaplı çıplak göğsü görünüyordu. Yalınayaktı. Ama kollarını sallamaya başladığı vakit, rahip örtüsünün altından vücuduna bağlı olan ağır zincirlerin şangırtıları

duyuldu. Peder Paisiy, okumayı bıraktı, öne doğru bir adım attı ve peder Ferapont'un karşısına dikilip ne yapacağını beklemeğe koyuldu. Sonunda yüzüne sert bir tavırla bakarak:

— Neden geldin buraya, saygı değer pederimiz? Neden huzurumuzu bozuyorsun?

Neden söz dinleyen, uysal sürümüzü heyecana kaptırıyorsun? diye sordu.

Peder Ferapont «ermişi' lere özgü sözler söyliye-rek:

— Neden mi geldim buraya? Neden soruyorsun bunu? Senin inancın nedir? diye bağırdı.

Gelmişsem, ko-

paklarınızı kovmaya, kör olası pis şeytanları kovmaya, gelmişimdir. Bakalım ben yokken çok mu şeytan biriktirdiniz burada? Süpürge ile defedeceğim onları! Peder Paisiy korkusuzca :

— Şeytanı kovuyorsun ama, belki kendin de ona hizmet ediyorsun! diye devam etti.

Hem, kim kendisi için: «Ben kutsalım, ben veliyim» diyebilir? Yoksa sen, mi söyliyebilirsin bunu, peder?

Peder Ferapont:

— Ben kutsal değilim, ben lekelenmiş bir varlığım! diye gürledi. Ama ben koltuklara kurulmam, bana bir puta tapar gibi tapmalarını istemem! Bugün, insanlar kutsal dinimizi mahvediyorlar!

Kalabalığa doğru döndü, işaret parmağıyla tabutu göstererek, halka :

— İşte sizin bu kutsal ölünüz şeytanları reddediyordu! Şeytanlardan kurtulmak istiyenlere ilâçlar veriyordu. Bu yüzden, şeytanlar da burada her köşede örümcek gibi üremişler. Onun için kendisi de kokmuş işte, bakın! Bizce bunda Tanrı'nın büyük bir işareti gizlidir.

Gerçekten de Zosima dedenin sağlığında bir gün öyle bir şey olmuştu. Rahiplerden biri rüyasında da, uyanıkken de şeytanı görmeğe başlamıştı. Bu rahip, müthiş bir korku içinde, başına geleni dedeye açtığı vakit, dede ona hiç durmadan dua etmesini, büyük bir perhiz tutmasını öğütlemişti. Ama bunun hiçbir yardımı olmayınca, bu sefer rahibe perhizi de, duayı da bırakmadan bir ilâç almasını söylemişti. O zamanlar birçokları bunu fırsat bilerek başlarını sallıya sallıya kendi aralarında dedikodu etmişlerdi. En çok da, dedenin bu özel durumda o rahibe verdiği «olağanüstü» öğüdü

kötüleyerek; onu hemen yetiştirdikleri peder Ferapont söylenmişti.

Peder Paisiy: ,

— Lütfen buradan git, peder! diye emreder gibi

büyük bir perhiz tutan ve daha dede sağken, «konuşmaktan vazgeçmiş» kendilerini sessizliğe mahkûm etmiş olup da, şimdi, birden konuşmağa başlamış olan en yaşlı rahipler arasında da söyliyenler vardı. Bu artık korkunç bir şeydi! Çünkü onların sözleri, genç ve daha kararları kesinleşmemiş olan rahipler üzerinde büyük bir etki yapıyordu.

Bütün bu sözleri, aziz Silvester manastırından gelmiş olan o Obdorskiy'li konuk rahip de dinliyor, derin derin içini çekerek başını sallıyordu: «Evet... demek peder Ferapont dün söylediklerinde haklıydı.» diye düşünüyordu.

Bu sırada da, tam üstüne gelmiş gibi peder Ferapont göründü. Meydana gelen şaşkınlığı daha da şiddetlendirmek istiyormuş gibi hücresinden çıka gelmişti. Daha önce de söylediğim gibi, peder Ferapont yalnızlığa çekilen rahiplerin bölümündeki ahşap hücresinden nadir olarak çıkardı. Hattâ kiliseye bile uzun bir süre gitmediği oluyordu.

Gelmeyisin! de hoş görüyor, onun bir «ermiş» olarak, herkesin boyun eğmek zorunda olduğu kurallarla bağlı olmaması gerektiğini kabul ediyorlardı. Yalnız, doğru söylemek gerekirse, bütün bunların hoş görülmesi biraz da zorunluydu. Çünkü böyle geceli gündüzlü dua ederek (peder Ferapont'-un diz çöktüğü yerde uyuduğu bile oluyordu) büyük bir perhize, boyun eğmiş ve kendisini hiç konuşmamağa mahkûm etmiş bir din adamının, böyle bir şey istese bile, herkesin bağlı kaldığı bir kurala boyun eğmesini beklemek, ona ayrıca bir yük yüklemekti. Böyle bir şey yapılacak olsa bile, rahipler: — O

hepimizden daha kutsaldır ve bizim bağlı olduğumuz kuralların emrettiklerinden çok daha zor olanı yerine getiriyor. Kiliseye gitmemesine gelince, madem ki gitmiyor, demek ne zaman gitmesi gerektiğini biliyor, demek onun bağlı olduğu ayrı bir kural vardır!

diyeceklerdi.

îşte, peder Ferapont'u bu söylentilerin çıkacağını ve bunların bazı kişileri yanlış

düşüncelere yönelteceğini bildikleri için bu konuda rahat bırakmışlardı. Herkes peder Ferapont'un Zosima dedeyi hiç sevmediğini artık biliyordu. İşte «demek Tanrı'nın yargısı, insanların yargısından bambaşka oluyor» ve

«tabiî olan bir olay bile, onun ölmesi ile asıl süresinden önce meydana geldi» söylentileri onun da hücresine ulaşmıştı.

Bu haberi, ona kerkesten önce, herhalde kendisini o akşam ziyaret etmiş olan ve yanından derin bir korku içinde ayrılmış bulunan Obdorskiy'li rahip vermişti. Daha önce de belirttiğim gibi, kararlı bir tavırla ve hiç şaşırmadan tabutun başında İncil okuyan peder Paisiy, gerçi hücrenin dışında olup bitenleri göremez, işitemezdi, ama dışarda olanlar arasında en önemli olayları içinden gelen bir duygu ile seziyordu; çünkü çevresini çok iyi tanıyordu, öyleyken hiç şaşırmıyor, daha neler olacağını korkusuzca bekliyor, zihnindeki «göz» le artık iyice farkettiği bu heyecanın nasıl sonuçlanacağını anlamak için, herşeyi dikkatle izliyordu.

Birden, taşlıkta, huzuru artık açıktan açığa bozan ve beklenmedik bir gürültü kulağına geldi. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte peder Ferapont göründü. Onun arkasında, artık hücreden bakıldığı vakit bile farkedi-len bir topluluk vardı; birçok rahipler bir araya toplanarak pederle birlikte yürüyor, aralarında rahip olmayan bazı kişilerin de bulunduğu belirli olarak görülüyordu.

Ama onunla birlikte yürüyenler içeri girmediler, eşikteki basamaklardan yukarı çıkmadılar, geride durup, peder Ferapont acaba bundan sonra 'ne söyliye-cek, ne yapacak, diye beklediler. Çünkü küstah olmalarına rağmen, içlerinde garip bir korku ile onun oraya boşuna gelmediğini hissediyorlardı. Peder Ferapont, eşikte durarak kollarım uzattı. Sağ kolunun altından Obdorskiy manastınndan gelen konuğun merakla ba-232

kan keskin küçük gözleri göründü. Dayanamayıp peder Ferapont'un peşinden merdivenden yukan bir o çıkmıştı. Müthiş bir merak içindeydi. Ötekiler ise, aksine, kapı ardına kadar açılır açılmaz, birden duydukları korkunun etkisi ile biraz daha geriye çekilip birbirlerine sokulmuşlardı. Peder Ferapont derin bir acı duyuyor-muş gibi kollarım göğe kaldırarak birden avazı çıktığı kadar:

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı ve hemen dört bir tarafa sıra ile dönerek hücrenin dört duvarını ve köselerini haçla kutsamağa başladı.

Peder Ferapont'un bu davranışının ne anlama geldiğini peşinden gelenler hemen anlamışlardı; çünkü pederin nereye gitse, daima öyle yaptığı, bulunduğu. yerden şeytanı böyle kovuncaya kadar bir yere oturmayacağı, hattâ bir tek söz bile söylemiyeceği biliniyordu. Peder Ferapont her haç çıkarışta :

— Defol İblis! Defol İblis! diye tekrarlıyordu. Sonra gene :

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı. Sırtında kaba bir rahip gömleği vardı.

Beline ip

bağlamıştı. Elde dokunmuş gömleğin altından ağarmış kıllarla kaplı çıplak göğsü görünüyordu. Yalınayaktı. Ama kollarını sallamaya başladığı vakit, rahip örtüsünün altından vücuduna bağlı olan ağır zincirlerin şangırtıları duyuldu. Peder Paisiy, okumayı bıraktı, öne doğru bir adım attı ve peder Ferapont'un karşısına dikilip ne yapacağını beklemeğe koyuldu. Sonunda yüzüne sert bir tavırla bakarak:

— Neden geldin buraya, saygı değer pederimiz? Neden huzurumuzu bozuyorsun?

Neden söz dinleyen, uysal sürümüzü heyecana kaptırıyorsun? diye sordu.

Peder Ferapont «ermiş» lere özgü sözler söyliye-rek:

— Neden mi geldim buraya? Neden soruyorsun bunu? Senin inancın nedir? diye bağırdı.

Gelmişsem, ko-

nuklarımzı kovmaya, kör olası pis şeytanları kovmaya, gelmişimdir. Bakalım ben yokken çok mu şeytan biriktirdiniz burada? Süpürge ile defedeceğim onları! Peder Paisiy korkusuzca :

— Şeytanı kovuyorsun ama, belki kendin de ona hizmet ediyorsun! diye devam etti.

Hem, kim kendisi için: «Ben kutsalım, ben veliyim» diyebilir? Yoksa sen mi söyliyebilirsin bunu, peder?

Peder Ferapont:

— Ben kutsal değilim, ben lekelenmiş bir varlığım! diye gürledi. Ama ben koltuklara kurulmam, bana bir puta tapar gibi tapmalarım istemem! Bugün, insanlar kutsal dinimizi mahvediyorlar!

Kalabalığa doğru döndü, işaret parmağıyla tabutu göstererek, halka :

— İşte sizin bu kutsal ölünüz şeytanları reddediyordu! Şeytanlardan kurtulmak istiyenlere ilâçlar veriyordu. Bu yüzden, şeytanlar da burada her köşede örümcek gibi üremişler. Onun için kendisi de kokmuş işte, bakın! Bizce bunda Tanrı'nın büyük bir işareti gizlidir.

Gerçekten de Zosima dedenin sağlığında bir gün öyle bir şey olmuştu. Rahiplerden biri rüyasında da, uyanıkken de şeytanı görmeğe başlamıştı. Bu rahip, müthiş bir korku içinde, başına geleni dedeye açtığı vakit, dede ona hiç durmadan dua etmesini, büyük bir perhiz tutmasını öğütlemisti. Ama bunun hiçbir yardımı olmayınca, bu sefer rahibe perhizi de, duayı da

bırakmadan bir ilâç almasını söylemişti. O zamanlar birçokları bunu fırsat bilerek başlarını sallıya sallıya kendi aralarında dedikodu etmişlerdi. En çok da, dedenin bu özel durumda o rahibe verdiği «olağanüstü» öğüdü kötüleyerek; onu hemen yetiştirdikleri peder Ferapont söylenmişti.

Peder Paisiy:

— Lütfen buradan git, peder! diye emreder gibi234

konuştu. İnsanları, insanlar değil, Tanrı yargılar! Belki de bu olayda ne senin, ne benim, ne de herhangi bir başka insanın anlıyabileceği bir «işaret» vardır, kırabilir?

Bunu söyledikten sonra ısrarla tekrar etti:

— Lütfen git buradan peder! Sürüyü baştan çıkarma!

Akılsızca bir inatla hâlâ ısrar eden ve bir türlü sa-kinleşemiyen yobaz hâlâ:

— Kendisine yakışacak şekilde perhiz yapmıyordu! Onun için işte Tanrı ona öyle bir ders vermiştir! Bu apaçık bir şey, bunu saklamak günahtır! diye devam ediyordu.

Şekerler yiyordu! Hanımlar ona ceple-Tinde şekerler taşıyorlardı, çaylar içiyordu, keyfine boyun eğiyordu, midesini tatlılarla dolduruyordu, zihnine doldurduğu şey ise kibirli düşüncelerden başka bir şey değildi, bu yüzden de rezil oldu işte...

Peder Paisiy, sesini yükselterek :

— Bunlar ciddî olmıyan sözler, peder! dedi. Senin tuttuğun perhize, dindarlığına hayranım, ama bu sözlerin ciddî değil. Sanki rahip değilmişsin de, dışarıdaki, dengesiz, aklı başında olmayan bir delikanlıymışsın gibi konuşuyorsun.

Peder Paisiy, bunları söyledikten sonra tekrar:

— Lütfen git diyorum, Peder! Sana emrediyorum, git buradan! diye gürledi.

Peder Ferapont:

— Peki gideyim! diye karşılık verdi.

Biraz şaşırmış gibiydi ama gene de öfkesi geçmemişti.

— Siz okumuş insanlarsınız! Çok akıllı olduğunuz için, benim şu düşkün durumumda tabiî kendinizi benden çok üstün görüyorsunuz. Buraya geldiğim vakit, çok az okuyup yazma biliyordum. Burada ise bildiklerimi de unuttum. Ama beni, benim gibi küçük bir in-KARAMAZOV KARDEŞLER

sanı sizin o derin bilginizden Tanrı'nın kendisi korumuştur.

Peder Paisiy, başında duruyor, kesin bir tavırla bekliyordu. Peder Ferapont bir süre sustu, sonra birden üzüntüyle sağ avucunu yanağına yapıştırdı, ölen dedenin tabutuna baka baka şarkı söyler gibi:

— Onun başında yarın «Yardımcımız ve Koruyucumuz» ilâhisini, güzel bir ilâhiyi okuyacaklar. Bense öldüğüm vakit, tabutumun başında sadece: «Dünyanın verdiği zevkler gibi» ilâhisini, kısacık, basit bir ilâhiyi okuyacaklar, diye söylendi.

Gözleri dolu dolu olmuştu, sesinden kendi kendine acıdığı belli oluyordu. Birden çıldırmış gibi kolunu sallıyarak :

— Gururlandınız! Kendinizi göklere çıkardınız! Burası anlamsız bir yer! diye bağırdı, sonra hızla arkasını döndü, aceleyle kapının önündeki basamaklardan aşağıya indi.

Aşağıda bekliyen kalabalık da heyecana gelmişti. Bazıları hemen peder Ferapont'un peşinden gittiler, bazıları ise durakladılar. Çünkü hücrenin kapısı hâlâ açıktı, peder Ferapont'un arkasından çıkmış olan peder Paisiy ise hâlâ eşikte duruyor, olup bitenlere bakıyordu. Ama artık kendini kapıp koy vermiş olan ihtiyar, daha yapacağı herşeyi bitirmemişti, yirmi adım kadar uzaklaştıktan sonra, birden batan güneşe doğru döndü, her iki elini göklere doğru kaldırdı, sonra sanki birisi ayağını yerden kesmiş gibi müthiş

bir çığlıkla kendini yere attı.

Ellerini güneşe doğru uzatarak ve toprağın üzerinde yüzü koyun yatmış bir halde, avazı çıktığı kadar:

— Zaferi Tanrım kazandı! Isa batan güneşi yendi! diye bağırıyordu.

Birden tıpkı bir çocuk gibi avaz avaz ağlamaya başladı. Hıçkırıklardan bütün vücudu sarsılıyordu. Kollarını da iki yana açmış, yere yapıştırmıştı. O zaman236

KARAMAZOV KARDEŞLER

herkes ona doğru atıldı, çığlıklar, ve onun hıçkırıklarına karşılık veren hıçkırıklar duyuldu... Herkes sanki bir çılgınlığa kapılmıştı. Artık korkusuzca :

- — işte, asıl kutsal olan odur! İşte doğru yolda olan odur! diye bağıranlar oldu.

Bazıları da artık öfkelerini gizlemeden :

— İşte dede diye ona demeli! diyorlardı. Hemen sonra birkaç ses daha duyuldu :

— O «dede» olmaz... Öyle bir şeyi reddeder... O bu Allanın belâsı yeni modaya uymaz...

Onların budalaca davranışlarına uymaz...

tş, o dereceyi buldu ki, bunun nereye varacağını tahmin etmeye bile imkân yoktu. Ama tam bu sırada herkesi ayine çağıran çan sesi duyuldu. Herkes birden haç çıkarmaya başladı. Peder Ferapont da yattığı yerden kalktı ve kendini dış etkilerden korumak için haç çıkara çıkara, arkasına bakmadan, hücresine doğru yürüdü. Hâlâ birşeyler bağırıyordu. Ama, artık söyledikleri arasında hiçbir bağlantı yoktu. Bazıları onun arkasından gidecek oldular, ama sayıları azdı. Asıl çoğunluk bir an önce âyine gitmek için dağılmaya başlamıştı. Peder Paisiy İncil'i okumayı peder İyosif'e bırakarak aşağıya indi.

Yobazların kendilerinden geçmiş gibi bağırıp çağırmaları, Peder Paisiy'in içindeki inancı sarsamazdı, ama yüreğinde birden nedense büyük bir hüzün, bir özlem uyanmıştı. Bunu iyice hissediyordu. Durakladı ve birden kendi kendine: «Neden böyle bir hüzün duyuyorum, neden ruhumda böyle çöküntü yaratan bir üzüntü içindeyim?» diye sordu.

Sonra hayretle anladı ki. içinde uyanan bu hüzün, aslında küçük önemsiz bir olaydan ileri geliyordu. Onu üzen şey, biraz önce hücrenin eşiğinde dururken aşağıda, heyecan içinde itişip kakışan kalabalığın içinde. Alyoşa'yı da görmüş .olmasıydı. Onu görür görmez, hemen yüreğinin nasıl sızladı-

ğını hatırladı. Derin bir hayretle: »Yoksa o delikanlı simdi artık, yürekten bağlı olduğum bir varlık mı oldu?-» diye kendi kendine sordu. Tam o sırada, Alyoşa yanımdan geçiyordu. Bir yere gitmek için acele ediyor gibijydi. Ama kiliseye doğru gitmiyordu.

Peder Paisiy'le göze: göze geldiler. Alyoşa hemen gözlerini başka yöne çevirdi, sonra da yere indirdi. Peder Paisiy, delikanlının dış (görünüşünden bile o sırada duygularında meydana büyük değişiklği farketmişti. Birden:

— Sen de mi yanlış düşüncelere kapıldın yoksa? bağırdı.

Sonra üzüntüyle:

— Yoksa sen demi, inancı sağlam olmayanlardan yandasın? diye tekrar sordu.

Alyoşa duraladı, garip, anlamı belirsiz bir bakışla peder Paisiy'e baltı. Sonra, gözlerini hemen gene başka tarafa çevirdi, arkasından da tekrar yere baktı. Delikanlı yan duruyardu, kendisine soru sorana doğru

dönmemişti. Peder Paisiy, ona dikkatle bakıyordu:

— Böyle aceleyi; nereye gidiyorsun? Ayine çağırıyorlar, duymuyor musun? diye sordu.

Ama Alyoşa gere karşılık vermedi.

— Yoksa kendili dünyadan uzaklaştırmış olanların' yurdundan gitmek mi istiyorsun?

Nasıl olur? Hiç izin almadan mı? Seni kutsalamalarını bile dilemeden mi gideceksin?

Alyoşa'nın dudağında birden eğri bir gülümseyiş belerdi. Sonra garip, çok garip bir tavırla, kendisine soru sorana, eski öğretmeninin, eskiden hem yüreğine, hem de aklına söz geçiren sevgili dedesinin, ölürken omu emanet ettiği alama baktı. Birden biraz önceki gibi, , hiç karşılık verneden, sanki saygı göstermeyi bile arttık gerekli bulmuyormuş gibi elini salladı ve hızlı hızlı adımlarla «dediler» in yaşadıkları bölümün dış ka-pıssına kadar yürüdü238

Peder Paisiy, üzüntüyle karışık derin bir hayretle Arkasından bakarak:

— Ne olursa olsun günün birinde buraya döneceksin, diye fısıldadı.

II

ÖYLE BİR AN

Peder Paisiy o «sevgili evlâdının» manastıra tekrar döneceğini söylerken tabiî yanılmaımıştı. Hattâ belki de (gerçi tam anlamıyla değil, ama gene de oldukça büyük bir doğrulukla) Alyoşa'nın o an nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu, bu ruhî dudumun ne anlama geldiğini anlamıştı, öyleyken, açıkça şunu söylemeliyim ki, şimdi bu kadar sevdiğim ve hikayenin henüz bu kadar genç olan kahramanının yaşantısındaki bu garip, bu belirsiz anın gerçek anlamımı belirtmem gerekseydi, ben bile çok güçlük çekecektim.

Peder Paisiy'in Alyoşa'ya üzüntüyle sorduğu o «Yoksa sen de inancı az olanlardan yana mısın?» sorusuna tabiî Alyoşa'nın yerine kesin olarak karşılık verebilirim. «Hayır o inancı az olanlardan yana değildir» diyebilirim. Hattâ, bu durumda, tam aksi söz konusu olabilirdi: Çünkü Alyoşa'nın bütün şaşkınlığı, aslında çok inanmış olmasından ileri geliyordu. Gerçi inancı gene de sarsılmamıştı. Ama buna rağmen, bir şaşkınlık içindeydi.

Bu da ona öyle üzüntü veriyordu ki, Al-yoşa sonradan aradan çok zaman geçtikten sonra bile, o günü, ömrünün en acı ve en uğursuz güllerinden biri saymıştır.

Ama bana doğrudan doğruya: «Yoksa bu üzüntüsü, daha doğrusu böyle bir endişe duyması, dedesinin öldükten hemen sonra, hastaları iyi eden bir etki yapacak yerde, aksine vücudunun vaktinden önce çürü-

meye başlamasından mı ileri geliyordu?» diye soracak olsalar, bu soruya «evet, gerçekten öyle oldu» diye karşılık verirdim. Bunda da yanılmamış olurdum. Yalnız okuyucumdan delikanlı kahramanımızın o temiz yüreğiyle alay etmekte acele etmemesini rica ederdim.

Bana gelince, ben, öyle bir duygu içindedir diye Alyoşa'nın yerine özür dilemek, onun saf yüreğinden doğan bu inancı yaşça küçük olması ya da daha önce edindiği bilgilerde pek büyük başarı göstermemiş olması gibi bahaneler ileri sürerek hoş göstermek niyetinde değilim. Aksine, kesinlikle şunu belirtmek isterim ki, Alyoşa böyle temiz yürekli yaratılmış olduğu için, gerçekten ona karşı içten gelen bir saygı duyuyorum.

Şüphesiz insanın yüreğinde yankı uyandırması gereken hayat denemelerini ihtiyatlı karşılayan ve artık ateşli değil de, sadece ılımlı bir sevgi gösterebilen, hattâ belki de artık iyilikle kötülüğü doğru olarak ayırabilen, ama yaşına göre fazlaca ölçülü olan (bu yüzden moral değeri azalan) akıllı uslu bir delikanlı, bizim delikanlının başına gelenlerden kendisini koruyabilirdi. Ama doğru söylemek gerekirse, bazı olaylarda asıl insanın ilk anda içinden gelen duyguya değer vermek gerekir; bence kendini büyük bir sevgiye kaptırmak akıllıca bir şey olarak görünmese bile ona hiç kapılmamaktan daha iyidir.

Hele ilk gençlik yıllannda, bunun daha da çok öyle olması gerekir! Çünkü devamlı olarak aşırı derecede hesaplı davranan bir delikanlı, güvenilir bir varlık olmaz, moral değeri de düşük olur. Benim düşüncem budur! Belki de aklı başında insanlar, benim ileri sürdüğüm bu düşünceye karşılık :

— Ama her delikanlının böyle bir peşin yargıya kendini kaptırması doğru olmaz ki! Sonra sizin o delikanlı başkaları için bir örnek olarak kabul edilemez ki! diye itiraz edebilirler.

O zaman ben gene de onlara şöyle derim: «Evetr

benim delikanlı, inancı olan bir delikanlıdır, onun inan. cı kutsal, sarsılmayan bir inançtır, öyleyken, onun namına özür dileyecek değilim!»

Anlıyor musunuz? Gerçi ben daha önce (belki de aşırı derecede acele ederek) açıklamalarda bulunmıya-<:ağımı, özür dilemiyeceğimi ve kahramanımın davra-nışlarını hoş göstermeğe çalışmayacağımı söylemiştim, ama görüyorum ki, hikâyemin bundan sonraki bölümünün

anlaşılması için, gene de bazı şeyleri belirtmem gerekiyor. Onun için, şunu söyliyeyim ki, burada asıl üzerinde durulması gereken şey mucize değildir.

Alyoşa'nın sabırsızca bekleyişinde bir mucize özleminin ciddilikten yoklun heyecanı yoktu. Bir mucize olmasını inançlarının doğru olduğunu ispatlamak için istemiyordu, (öyle bir şey aklına bile gelmiyordu.) Bunu daha önce kabul ettiği ve bir an önce, başkalarına üstün gelmesini istediği bir idealin gerçekleşmesi için de istemiyordu: hele böyle bir şey hiç söz konusu olamazdı. Burada, herşeyden önce, en ön plânda Alyoşa'nın karşısında yalnız bir yüz, çok sevdiği dedenin yüzü, o güne kadar böyle taparcasına sevip saygı duyduğu o «doğru yolu seçmiş» insanın yüzü vardı.

Daha doğrusu onun o körpe ve tertemiz yüreğinde «herşeye ve herkese karşı» duyduğu tüm sevgi bütün o süre ve özellikle o son yıl içinde sanki zaman zaman tüm olarak, belki de yanlış bir şekilde, yalnız bir tek varlığın, herkesten üstün olan bir tek varlığın üzerinde toplanmıştı; daha doğrusu yüreğinden taşan en şid' •detli duygular o çok sevdiği ve şimdi ölmüş olan dede-sinin kişiliğinde toplanıyordu.

Doğru söylemek gerekirse, o varlık Alyoşa'nın kar şısında o kadar uzun bir süre tartışma kabul etmez bir ideal olarak durmuştu ki, varlığındaki tüm körpe güç lerinin ona doğru yönelmemelerine ve bazı anlarda likanlıya «herkesi ve herşeyi» unutturacak kadar yal nız onun üzerinde toplanmamasına imkân yoktu. Son-

radan kendisi de o acılı gününde bir akşam önce, bu kadar meşgul olduğu ve bu kadar üzüldüğü ağabeyi Dimitriy'i büsbütün unuttuğunu hatırladı. İlyuşeçka'-nin babasına iki yüz ruble götürmeyi bile aklından çıkarmıştı. Oysa bunu da bir akşam önce yerine getirmek için o kadar büyük bir istek göstermişti ki. Ama gene de, onun muhtaç olduğu şey mucize değildi. O yalnız «üstün bir adaletin» yerine gelmesini istiyordu. İnancına göre, o olayla düşündüğü üstün adalet, o kadar acı duyuracak bir şekilde bozulmuş

oluyordu ki! •Bu yüzden yüreğinde beklenmedik bir yara açmıştı.

Hem Alyoşa'nın yerine gelmesini istediği o ilâhî adaleti, olayların akışına bakarak, sonunda meydana gelecek bir mucize olarak kabul etmesinden, onun gözünde bu «ilâhî adaletin» o taparcasına sevdiği üstadının ölüsünden hemen beklenen bir mucize şeklini almış olmasından ne çıkar? Zaten manastırda Alyoşa'nın zekâlarına hayran olduğu kişiler bile öyle düşünmüyor ve bunu beklemiyorlar mıydı? örneğin, peder Paisiy bile öyle düşünüyordu. Bu yüzden Alyoşa, kendisini hiçbir şüpheye kaptırmadan, başka da bir endi-şe duymadan düşüncelerini herkesin düşüncesine uy-durmuştu.

Hem o düşünceler çoktandır içinde yer etmişti, bir yıllık manastır hayatı buna yetmişti ve delikanlı içinin artık böyle şeyleri beklemeye alışmıştı. Ama onun sujsadığı şey, adaletin yerine gelmesiydi. Hakkın yerine ekmesini istiyordu; sadece mucize beklemiyordu! İşte bunu beklediği sırada, inancına dayanarak, bütün dün-yada herkesten üstün tuttuğu, göklere

çıkardığı bir var-lık hakkı olan bir üne kavuşacak yerde, birden alçal-*§' utanç verecek bir duruma düşmüştü! Bu neden böyle olmuştu? Kim böyle bir yargıda bulunmuştu? onu buna mahkûm etmişti? İşte Alvoşa'nın dene-

meden geçmemiş, körpe varlığına işkence eden sorular bunlardı. En doğru yolu seçmiş

olanlar arasında, en üstün olanın böyle kendisinden çok daha aşağılarda bulunan ve ciddilikten yoksun kalabalığın eğlencesine, kin dolu, alaylı söylentilerine hedef olması karşısında dayanamamış, içinde kendisi hakarete uğramış gibi bir duygu, hatta bir öfke uyanmıştı. Mucize de olmasaydı, olağanüstü bir olay meydana gelmeseydi, yalnız normal olarak beklenen şey böyle vaktinden önce, gerçek-leşmeseydi, gene olurdu. Ama böyle leke getirecek. utanç verici bir şeyin meydana gelmesine neden imkân verilmişti? Neden ölenin vücudu böyle kısa bir süre içinde çürümeye başlamıştı? Neden o yürekleri kin dolu rahiplerin dedikleri gibi «Tabiî bir sonuç bile, olması gereken zamandan daha önce» meydana gelmişti? O rahiplerin şimdi peder Ferapont'la birlikte böyle bir zafer duygusu ile başkalarına ders olduğunu söyledikleri bu «işarete» ne ihtiyaç vardı? Ve onlar neden böyle bir sonucu çıkarmak hakkına sahip olduklarına inanıyorlardı? Tanrı bu işin neresindeydi? Tanrı'nın işaret parmağı neredeydi? Neden o parmak kendisine «en çok muhtaç oldukları anda» görünmemişti? Sonra neden, sanki o, köıü körüne isleyen, sessiz ve acımak bilmeyen doğal yasalara bağlıvmıs gibi. hattâ onlara boyun eğmeyi istiyormuş gibi hareket etmişti? Alyoşa işte bunları düşünüyordu.

Bu yüzden içi kan ağlıyordu ve daha önce söylediğim gibi, şimdi herşeyden önce.

dünyada en çok sevdiği varlığın «rezil olduğunu, lekelendiğini» görmek onu üzüyordu!

Varsın bizim delikanlının bu isyanı ciddilik' ten yoksun ve aptalca görünsün. Grene de üçüncü kez. olarak tekrar ediyorum (şunu da kabul ederim ki, bu sözüm de ciddilikten uzak görünebilir) benim delikanlı nin böyle bir anda pek o kadar akıllıca davranmadığına seviniyorum. Çünkü budala olmayan bir insanın er geç aklı başına gelir. Ama eğer böyle olağanüstü bir anda»

bile, bir delikanlının yüreğinde heyecan olmazsa, ne zaman olacaktır? Bu arada, Alyoşa'nın bu uğursuz, tüm varlığını sarsan anlarda kısa bir sürede olup biten garip bir olaydan söz etmeden geçemiyeceğim.

Bir anda gelip geçen bu yeni olay, Alyoşa'nın bir akşam önce ağabeyi İvan'la yapmış

olduğu konuşmanın, zihninde yarattığı, şimdi de durup dururken hatırladığı acı bir izlenimdi. Tam bu sırada aklına geliyordu bu. Yalnız hemen söyliyeyim ki, o aklına gelen şey, ruhundaki inançların doğal yönünde, temelinde, herhangi bir sarsıntı meydana getirmiş değildi. Alyoşa Tanrı'sim gene seviyordu ve birden içinde ona karşı hemen hemen bir isyan uyandığı halde, gene de sarsılmaz bir inancı vardı, öyleyken ağabeyi İvan ile bir gün önce yapmış olduğu konuşma sırasında, duyduğu belirsiz ama kendisine acı veren, hattâ onda öfke uyandıran kötü bir duygu, şimdi, ruhunun derinliklerinde yeniden kıpırdamağa başlıyor, gittikçe daha çok yüzeye çıkıyordu.

Hava iyice kararmaya yüz tutunca, dünyayı terk etmîş dedelerin yaşadıkları hücrelerin etrafındaki korunun içinden manastıra doğru giden Rakitin, birden, bir ağacın dibinde yüzü koyun yere yatmış olan Alyoşa'yi gördü. Alyoşa hiç kımıldamadan yatıyor, sanki uyuyordu. Rakitin yanına yaklaşarak seslendi. Şaşkınlıkla: —Buralarda ne arıyorsun Aleksey? Yoksa sen de., diye soracak oldu, ama sözünü bitirmeden durakladı. Ona «yoksa artık bu dereceye mi düştün?» diye sormak istemişti. Alyoşa ona bakmıyordu ama Rakitin onun hafifçe kımıldamasından, hemen sözlerini işittiğini ve- söylediklerini de anladığını farketti. Gene hayretle :

—Ne oldu sana böyle? diye sordu. Ama yüzündeki hayretin yerini yavaş yavaş gittik-çe daha alaylı bir anlam almıştı. Dudaklarında Alyo-244

şa ile içinden eğlendiğini belli eden bir gülümseyiş vardı.

— Bak ne diyeceğim! Seni nerede ise iki saatten daha fazla bir zamandır arayıp duruyorum. Oradan, birdenbire çekip gitmişsin. Burada ne arıyorsun Alla-haşkına?

Gene ne 'dinsel budalalıklar» yapıyorsun? Canım, hiç olmazsa yüzüme baksana!

Alyoşa başını kaldırdı, sonra doğruldu ve sırtını ağaca dayayarak oturdu. Ağlamıyordu, ama yüzünde acı bir anlam vardı. Bakışlarında öfke seziliyordu. Bununla birlikte Rakitin'in yüzüne değil de, yan yan başka bir yöne bakıyordu.

— Biliyor musun, büsbütün değişmişsin. Artık yüzünde o eski tertemiz, yumuşacık anlam kalmamış. Yoksa birine mi öfkelendin? Gücendirdiler mi seni nedir?

Alyoşa gene Rakitin'in yüzüne bakmıyarak yorgun

bir tavırla elini salladı:

— Bırak beni! dedi.

— Vay, vay, vay! Demek öyle, ha? Şimdi artık rahip olmayan basit insanlar gibi bağırmağa başladınız, demek. Vay vay vay! Hem sizin gibi melekler böyle davransın hayret! Doğrusunu söyliyeyim, beni şaşırttın Alyoşa! Biliyor musun? İçimden geldiği gibi söylüyorum. Çoktandır burada artık hiçbir şeye hayret etmez olmuştum. Doğrusunu istersen, seni hep kültürlü adam saymışımdır.

Alyoşa, sonunda Rakitin'in yüzüne baktı. Ama ga rip, dalgın bir bakıştı bu. Sanki olup bitenleri hâla pek anlamıyordu.

Rakitin, gene gerçekten hayret ederek: — Yoksa, senin ihtiyar kokmaya başladı diye mi bu hale geldin? Dede ölürse mucize olacağına ciddî ola rak inanıyor muydun yoksa? diye bağırdı.

Alyoşa sinirlilikle :

— İnanıyordum, inanıyordum da, inanmak da istiyorum ve inanacağım da! Daha ne istiyorsun? diye bağırdı.

— Ben hiçbir şey istemiyorum canım, hiçbir şey-cik istemiyorum, yavrum. Hay Allah!

Canım artık böyle şeylere on üç yaşındaki bir okul öğrencisi bile inanmaz! Her neyse, söz aramızda... Hay Allah kahretsin! Bak, şimdi sen Tanrı'na karşı isyan ettin: Yani dedenin rütbesine yakışır şekilde davranılmadı, senin dede bir kenara atıldı, demek istiyorsun.

Dede bir bakıma bayramda ödül almamış biri gibi oldu, demek! Ah siz yok musunuz?

Alyoşa gözlerini garip bir şekilde kısarak, ısrarla Rakitin'e bakıyordu. Birden bakışı kıvılcımlandı. Ama bu Rakitin'e karşı bir öfke değildi. Dudaklarında eğri bir gülümseyişle

:— Ben Tanrı'ma karşı gelmiyorum, ben sadece «Onun yaratmış olduğu dünyayı»

kabul etmiyorum! dedi.

Rakitin, Alyoşa'nın verdiği bu karşılık üzerinde biraz düşünerek :

— Yani nasıl, kabul etmiyorsun bu dünyayı? diye sordu. Ne saçmalıktır bu canım?

Alyoşa karşılık vermedi.

— Her neyse, haydi boş, boş konuşmak yeter. Şimdi doğru dürüst konuşalım. Sen bugün hiçbir şey yedin mi?

— Hatırlamıyorum... galiba yedim.

Biraz kuvvet alman gerekir, yüzüne bakılırsa... i sana bakınca insanın yüreği eziliyor.

İşittiğime e, gece de uyumamışsın. Sizin orada gece bir toplan-yapılmış... Sonra da gündüzki bütün patırtı gürül-tü herhalde ağzına kutsal ekmekten bir lokma at-r, o kadar. Cebimde biraz salam var, her ihti-246

KARAMAZOV KARDEŞLER

male karsı yanıma almıştım, buraya gelirken. Ama herhalde salam yemezsin sen...

— Ver bakalım, salam da olsa ne çıkar?

— Ya! Demek öyle ha? Demek artık büsbütün isyan ediyorsun! Barikatlar kuruyorsun, ha? Eh, öyleyse bu fırsatı kaçırmamak gerekir, kardeşim! Benim eve gidelim... Şu anda imkân olsa azıcık votka içmek isterim. Yorgunluktan neredeyse öleceğim. Tabiî sen votka içmekten çekinirsin... Yoksa içer misin ha?

— Votkan varsa, onu da içerim.

Rakitin, acayip bir şey görmüş gibi Alyoşa'ya bakarak :

— Bak hele! Şaşılacak şey, kardeşim! dedi. Madem öyle votka da olsa, salam da olsa razısın... bu iş eğlenceli, güzel bir şey olacak demek! öyle bir fırsat kacırılmaz! Hadi gidelim l

Alyoşa hiç konuşmadan yerden kalktı, Rakitin'in peşinden yürüdü.

— Bunu Vaniçka ağabeyin görseydi, kimbilir ne kadar şaşardı! Söz gelmişken sorayım, ağabeyin İvan Fiyodorovıç bu sabah Moskova'ya gitti, haberin var mı?

Alyoşa, kayıtsız bir tavırla :

— Biliyorum, dedi ve hemen hayalinde Dimitriy ağabeyi canlandı.

Ama bu hayal yalnız bir an için, zihninde belirip kaybolmuştu ve gerçi çok acele olarak yerine getirilmesi, artık bir an bile ertelenmemesi gereken bir işi, b görevi, daha doğrusu korkunç bir sorumluluğu hatırlatır gibi oldu, ama bunu hatırlaması Alyoşa'nın için "

hiçbir yankı uyandırmadı, yüreğine kadar inmedi. Ay nı anda zihinden silindi gitti...

Delikanlı onu bir » da unutmuştu. Ama sonradan bunu uzun zaman hatır Uyacaktı.

— Ağabeyciğiniz Vaniçka bir gün benim için ye teneksiz liberal.bir paçavra" buyurmuşlar: Sen bu

sabredemedin de, bana sence «şerefsiz» biri olduğumu ima ettin... Varsın öyle olsun!

Şimdi göreceğiz bakalım, sizin yetenekleriniz de, şerefiniz de nicedir. Göreceğiz bakalım!

Rakitin, bu son sözü kendi kendine konuşur gibi fısıldayarak söylemişti. Tekrar yüksek sesle:

— Tuh! Allah kahretsin! Bak dinle, dedi. Manastırın yanından şöyle geçip patikadan doğru kente gidelim... Hımm! zaten benim de Hohlakova'ya uğramam gerekiyor. Düşün bir kez: Ona olup biten herşeyi yazmıştım. O da, inanmazsın ama, bana hemencecik kurşun kalemle yazdığı bir pusula ile karşılık verdi. (Hanımefendi pusula yazmaya bayılıyor.) Diyor ki, pusulasında: «'Ben Zosima dede gibi saygı değer bir dededen, öyle basit bir şey beklemiyordum!» Vallahi öyle yazmış! »Basit bir şey» diyor. O da öfkelenmiş anlaşılan : Ah siz yok musunuz! Hepinizi aynı arabaya koşmalı! Dur!...

Rakitin bağırarak birden durmuştu. Alyosa'yı da omuzundan tutarak durdurdu. Zihninde şimşek gibi çakmış olan yeni bir düşüncenin etkisi altında, duygularını okumak istiyormuş gibi Alyoşa'nın gözlerinin içine bakarak:

—- Biliyor musun, Alyoşa? dedi.

Gerçi gülüyordu ama, belliydi ki, aklına yeni gel-toiş olan bu düşünceyi yüksek sesle söylemeye cesaret edemiyordu. Alyoşa'nın içinde bulunduğu ve ondan hiç beklenmiyen o şaşılacak ruh haline hâlâ bu derece ina-^mıyordu. Sonunda karşısındakinin nasıl bir tepkide bunacağını merak ederek çekingen bir tavırla :

— Alyoşa, en iyisi biz şimdi nereye gitmeliyiz bi-liyormusun? dedi.

— Benim için hepsi bir... Nereye istersen oraya iz!

Rakitin nasıl bir karşılık alacağını merak ettiği

n neredeyse içi titreyerek çekine çekine :— Gruşenka'ya gidelim mi? Ne dersin? Gider misin? diye sordu.

Alyoşa, sakin bir tavırla hemen :

— Olur istersen Gruşenka'ya gidelim, dedi.

Onun buna .böyle çabuk ve bu kadar sakin bir tavırla razı olusu. Rakitin için o kadar beklenmedik bir şeydi ki, şaşkınlıktan az kalsın geriye doğru fırlayacaktı.

Derin bir hayret içinde :

— Hay Allah! bak hele! diye bağırdı. Sonra birden. Alyoşa'nın kolunu sımsıkı tuttu, onu aceleyle patikadan ileriye doğru sürükledi. Hâlâ Alyoşa verdiği bu karardan döner diye büyük bir korku içindeydi. Hiç konuşmadan yürüyorlardı. Rakitin, ağzını açmaya bile-korkuyordu.

— Kim bilir ne kadar sevinecek! Ne kadar sevinecek... diye söylenecek oldu, ama gene sustu.

Zaten Alyoşa'yı Gruşenka'ya sürüklemesinin nedeni, kadını sevindirmek değildi. Rakitin ciddî adamdı ve çıkarı olmadan hiçbir işe girişmezdi. Şimdi ise iki amacı vardı. Birincisi intikam almak isteğiydi. Daha-doğrusu: doğru yoldan olanın «rezil oluşunu» ve Alyoşa'mn muhakkak "kutsal insanlar arasından çıkıp günahkârlar» arasına «düşmesini»

görmekti. Bunu peşin olarak büyük bir zevkle düşünüyordu, ikinci olarak işin maddî bir yönü. hem de Rakitin için oldukça kazançlı olan bir başka yönü daha vardı. Ama bunu daha aşağıda anlatacağız.

Kendi kendine neşe ve öfkeyle: «Demek eninde sonunda beklediğim an geldi işte!» diye düşünüyor, «İşte biz de bu anı ensesinden böyle şıp diye yakalarız. Çünkü oldukça isimize yarıyacaktır bu an!» diye söyleni' yordu.

III BiR SAP SOĞAN

Gruşenka kentin en hareketli yerinde, Sobornoya meydanının yakınında, bir tüccarın dul karısı olan Morozova'nm evinde oturuyordu; bu evin avlusundaki küçük ahşap müştemilâtı kiralamıştı. Morozova'nın oturduğu ev ise büyük, iki katlı, eski ve çok çirkin görünen taş bir binaydı. Ev sahibi orada oturuyordu. Kendisi ihtiyar bir kadındı. Gene oldukça yaşlı iki kart kız olan yeğenleri ile birlikte oturuyordu.

Morozova'nın avludaki müştemilâtı kiraya vermeye ihtiyacı yoktu. Ama herkes biliyordu ki, onun kiracı olarak Gruşenka'yı kabul etmesinin nedeni (bu iş-daha dört yıl önce olmuştu.) yalnız akrabası olan ve Gruşenka'yı açıkça himayesi altına alan tüccar Samsanov'un gözüne girmekti. Söylendiğine göre, kıskanç ihtiyar «gözdesini» Morozova'nın evine yerleştirirken, herşeyden önce, ihtiyar kadının yeni kiracısının hal ve gidişine göz kulak olmasına güveniyordu. Ama o keskin bakışlı gözlere kısa bir süre içinde hiç ihtiyaç kalmadı ve sonunda iş öyle bir hal aldı ki, Morozova Gu-ruşenka'yla nadiren karşılaşıyordu, hattâ kadın sonunda

Gruşenka'yı artık gözetleyerek hiç canını sıkmıyordu.

Gerçi ihtiyar adamın eyalet başkentinden on sekiz yaşında, çekingen, utangaç, incecik, zayıf, hep düşünceli duran ve hüzünlü kızı getirdiğinden bu yana dört yıl geçmiş ve bu süre içinde köprülerin altından çok su akmıştı.

Bu kızın hayat hikâyesi, kentimizde pek az biliniyordu; bilinenler de karışık şeylerdi.

Daha sonraları agrafena İvanovna dört yıl içinde «dillere destan bir haline gelip birçokları onunla ilgilenmeye baş-250

ladıkları -vakit de, hakkında fazla bir şey öğrenilemedi. Yalnız daha on yedi yaşında bir kızken, birinin onu iğfal ettiği, sonra da terkettiği söyleniyordu. Anlatılanlara bakılırsa, onu aldatan adam subaydı. Güya o subay sonradan gitmiş, bir başka kentte evlenmiş.

Gruşenka ise utanç verici durumda ve fakirlik içinde kalmış. Bu arada, söylendiğine göre, ihtiyar sevgilisi gerçi Gruşenka'yı yanına aldığı vakit, kız gerçekten fakirmiş ama, iyi bir aileden geliyormuş, hatta güya babası bir din adamıymış. Diyakoz gibi bir şeymiş.

İste dört yıl içinde o duygulu, o hakarete uğramış, zavallı yetim kız, alyanaklı, dolgun bir Rus güzeli, korkusuz, kararlı, iradeli, paranın değerini bilen, mal sahibi elmayı beceren, cimri, ihtiyatlı, ama doğru yoldan, ama yanlış yoldan (söylendiğine göre) daha o yaşta kendine göre bir servet sahibi olmayı başarmış., gururlu ve hiçbir şeyden çekinmeyen bir kadın oluvermişti. Yalnız herkes bir şeye, kesin olarak inanıyordu. O da şuydu : Gruşenka'ya yaklaşmak çok zordu. Kendisini himayesi altına almış olan o ihtiyardan başka, bir tek erkek bile, bütün o dört yıllık süre içinde ondan yüz bulmakla böbürlenemedi.

Bu, kesin olarak bilinen bir şeydi. Çünkü ondan yüz bulmak için özellikle son iki yıl içinde birçok hevesliler ortaya çıkmıştı. Ama yapılan bütün denemeler boşa gidiyor, hatta bu işin heveslilerinden bazıları hemen geri çekilmek zorunda kalıyor, kuvvetli karakter sahibi olan genç kadının kesin, alaylı bir karşılık vermesi yüzünden, is. onlar için gülünç, hatta ayıp denilecek bir biçimde sona eriyordu.

Son .yıl içinde şişmiş ayaklarım kullanmak imkânından yoksun kalmış olan hasta Samsanov, karısını kaybetmiş, artık yetişkin olan çocuklarını baskı altında tutan ve yüzbin rubleden fazla serveti olan cimri, acımak nedir bilmeyen bir adamdı, öyleyken, başlangıçta ve dedikoducuların söylediğine göre, soluk bile al-KARAMAZOV KARDEŞLER

kırmadığı, avucunun içinde sımsıkı tuttuğu, «sadece sade suya tirit» beslediği protegee'sinin büyük etkisi altında kalmıştı. Ama Gruşenka bir iş kadını olarak hayata atılırken, bir taraftan da adama sadık olduğu konusunda sonsuz bir güven vermesini bilmişti.

İhtiyar büyük çapta bir iş adamıydı. (Şimdi çoktan öldü). Onun da çok tuhaf bir karakteri vardı. En belirli özelliği cimriliği ve taş gibi katı kalpli olmasıydı. Gerçi Gruşenka'ya o kadar tutkundu ki, onsuz yaşıyamıyordu. (özellikle son iki yıl içinde gerçekten öyleydi).

Ama ona bağlı olduğu halde gene de genç kadına bir servet bırakmak şöyle dursun, değerli hiç bir şey bırakmamıştı. Guruşenka ondan büsbütün, ayrılmak tehdidini de savurmuş olsaydı bu konuda gene de boyun eğmezdi.

Bunun birlikte genç kadına ondan belirli bir para kalmıştı. Bu öğrenildiği vakit, herkes paranın azlığına şaşırıp kaldı. Oysa Samsanov ona sekiz bin rublelik bir pay ayırırken:

«Sen yaş tahtaya basmayacak kadınsın» demişti. «Kendin bir şeyler becer, ama şunu bil ki, sana eskidenberi verdiğim yıllık geçim parasından başka benden, ömrünün sonuna kadar beş para bile alamazsın.»

Dediği gibi de yaptı, ölürken herşeyi ömrü boyunca kendilerini de, eşleri ile çocuklarını da uşak düzeyinde tuttuğu oğullarına bıraktı, Gruşenka'nın ise vasiyetnamesinde adı bile geçmiyordu. {Bütün bunlar sonradan öğrenildi). Bununla birlikte, sağken Gruşenka'ya,

«kendi serveti» ile ne gibi işleri nasıl çevireceğini göstermek için öğütlerini esirgemiyor, epeyce yardımda bulunuyor, ona yapılacak «iş»leri öğretiyordu.

Fiyodor Pavloviç Karamazov, Gruşenka ile ilk kez •olarak, tesadüfen karşılaşıp da, «karlı bir iş» nedeni ile onunla daha yakından tanışınca, böyle bir şeyi aklın-öan bile geçirmediği halde, genç kadına çılgınca âşık olduğu ve bu yüzden aklını kaçırmış gibi davranmağa

başladığı vakit, artık bir ayağı çukurda olan ihtiyar Samsanov, onunla çok alay etmişti.

Şaşılacak bir şeydi; Gruşenka ihtiyar sevgilisi ile ilişkisi devam ettiği sürece, tam anlamıyla açık davrandı, ondan hiçbir şey saklamadı. Galiba öyle davrandığı tek kişi de oydu dünyada.

Ancak en son günlerde, ortaya aşkı ile Dirm'triy Fi-yodoroviç çıkınca, ihtiyar, işi alaya almaktan vazgeçti. Aksine, bir gün, ciddi olarak ve sert bir tavırla Gruşen-ka'ya:

«Aralarından birini yani ya babayı ya da oğulu seçmek gerekirse, o zaman ihtiyarı seç.

Yalnız bir şartla: O ihtiyar adi herif seninle muhakkak evlensin. Daha önce de, sana hiç değilse belirli bir para ayırsın. Yüzbaşı ile ise sakın oynaşma, sonu yok çünkü!» demişti.

O sırada artık ölümünün yakın olduğunu hisseden, ve gerçekten de verdiği bu öğütten beş ay sonra ölen şehvet düşkünü ihtiyar, Gruşenka'ya işte bunları söylemişti. Bu arada kısaca şunu söyliyeyim ki, o zaman kentimizde birçok kişi Gruşenka yüzünden baba oğul Ka-ramazov'lar arasında meydana gelen o çirkin, o yakışık almaz rekabeti biliyorlardı, ama onun baba ile olsun, oğulla olsun ilişkilerini tam olarak anlayan azdı. Hatta Gruşenka'nın iki hizmetçisi bile (sonradan meydana gelecek olan fakat daha ileride söz edeceğimiz felâketten sonra) mahkemede tanıklık ederken, Agrafe-na Aleksandrovna'nın, Dimitriy Fiyodoroviç'i sadece korkudan, güya genç adam onu: «Seni öldüreceğim!" diye tehdit ettiği için, kabul ettiğini söylediler.

Gruşenka'nın iki hizmetçisi vardı, bunlardan biri çok yaşlı bir ahçı kadındı. Bu kadın ailesinden kalmaydı. Hasta ve hemen hemen sağırdı. Yirmi yaşlarında, terütaze ve hareketli bir kız olan torunu da Gruşenka'ya hizmetçilik ediyordu. Genç kadın böyle hiç de zengin olmayan bir dekor içinde, çok heyecanlı bir yaşantı sürdürüyordu.

Müştemilâtında yalnız üç oda vardı. Bunları ev sahibi kadından döşeli olarak kiralamıştı-

Odaların eşyaları 1820 yıllarında moda olan çeşittendi. Gül ağacından yapılmış, eski püskü şeylerdi.

Rakitin ile Alyoşa, Gruşenka'nın evine geldikleri vakit, artık hava kararmıştı, ama odalarda daha ışık yanmıyordu. Gruşenka misafir odasında arkalığı gül ağacı taklidi tahtadan yapılmış, çoktandır aşınmış hatta yer yer delinmiş bir deri ile kaplı kocaman, biçimsiz divana uzanmış yatıyordu. Başının altında yatağından .aldığı beyaz iki küçük kus tüyü yastık vardı. Yüzü koyun uzanmıştı, iki elini basının altına sokmuş, hareketsiz yatıyordu. Birini bekliyor gibi süslenmiş, püs-lenmişti. Üzerinde ipek siyah bir elbise, başında da ona çok yakışan, küçük, ince bir dantel örtü vardı. Omuzlarına som altın bir iğne ile tutturduğu dantel bir şal almıştı. Gerçekten birini bekliyor gibiydi. Uzandığı yerde özlem ve sabırsızlık içindeydi. Yüzü biraz solmuştu, dudakları ile gözleri yanıyordu.

Sağ ayağının ucu ile sabırsızlıkla hafif hafif divanın koluna vuruyordu.

Rakitin ile Alyoşa içeri girdikleri anda ortalık biraz daha karışır gibi oldu.

Sofadan Gruşenka'nın içerde yattığı divandan nasıl hızla fırladığı ve birden korku içinde:

— Kim o? diye bağırdığı duyuldu.

Ama konukları hizmetçi kız karşılamıştı ve hemen hanımına:

— Merak etmeyin efendim, gelen başkaları! Bir şey yok! diye bağırdı.

Rakitin, Alyoşa'yı kolundan tutup misafir odasına götürerek: «Ne oluyor ona öyle?» diye mırıldandı.

Gruşenka, hâlâ korku içinde divanın başında duruyordu. Koyu kumral saçlarının gür örgüsü, başına iliştirdiği dantel örtünün altından kurtularak sağ omuzu-na sarkmıştı.

Ama Gruşenka bunu farketmedi ve konukların yüzüne dikkatle bakarak kim olduklarını anlayıncaya kadar da düzeltmedi.254

— A, sen misin Rakitka? ödümü patlattın vallahi: Kiminle geldin? Kimdir o yanındaki?

Gelenin Alyoşa olduğunu görünce:

— Aman Allahım! Kimi getirdin öyle! diye bağırdı Rakitin, Gruşenka'nın en yakın bir ahpabıymış,

hatta evde emirler vermeğe bile hakkı varmış gibi laubali bir tavırla:

— Canım, emret de mumları getirsinler! dedi. Gruşenka gene:

— Mum getirsinler... tabiî ...getirsinler mumları... Fenya! Mum getir beyefendiye! diye söylendi. Sonra başı ile Alyoşa'yı işaret etti.

— Tam da onu getirmenin sırasını buldun, dedi ve aynaya doğru dönerek çabucak iki eliyle saç örgüsünü düzeltmeğe başladı.

Rakitin'in gelmesinden hiç hoşnut değilmiş gibi bir hali vardı.

Rakitin, alınmış gibi oldu. Hemen kızgın bir tavırla:

— Memnun edemedik mi yani? diye sordu. Gruşenka gülümseyerek Alyoşa'ya doğru dönmüştü:

— Beni korkuttun Rakitka. Anladın mı sen? dedi. Alyoşa! Benden korkma yavrum!

Gelişine çok sevindim. Beklenmedik konuğum benim! Ah! Vallahi beni korkuttun Rakitka! Kapıyı Mitya zorluyor sanmıştım. Senin anlayacağın, demin onu kandırdım.

İnan, öyle oldu, önce: «Bana inanacağına yemin et» dedim, yemin ettirdim, sonra da kandırdım onu. Kuzma Kuzmiç'in, benim ihtiyarın yanına gideceğimi ve bu akşam, gece oluncaya kadar, onunla para hesabı yapacağımı söyledim. Zaten her hafta bir aksam onunla hesap yaparız. İçerden kapıyı kilitleriz, o hesap tahtasında tık tık hesap yapar, ben de oturur hesapları deftere geçiririm. Bir bana güvenir çünkü. Mitya, tabiî bu akşam orada kalacağımı sandı, îşte bu yüzden kapıyı içerden kilitledim-îçerde oturup duruyordum. Bir haber bekliyordum d»-

Fenya sizi nasıl içeriye aldı, bilmem! Penya, Fenya! Dış Kapıya koş, aç etrafa bir bak bakalım; yüzbaşı oralarda bir yerde olmasın. Belki de bir yere gizlenmiş, beni gözetliyordur. Ödüm kopuyor ondan!

— Hiç kimse yok, Agrafena Aleksandrovna! Demin etrafı gözden geçirdim. Zaten arada bir kendiliğimden kapıdaki aralıktan dışarısını gözetliyorum. Ben de korkudan tiril tiril titriyorum.

— Panjurlar kapalı mı, Fenya? Perdeleri de çekmeli, hah şöyle!

Ağır perdeleri kendi eliyle indirdi:

— Bir de bakarsın, burada ışık yandığını görünce, damlar. Senin anlayacağın, bugün ağabeyin Mitya'dan korkuyorum Alyoşa.

Gruşenka yüksek sesle konuşuyordu; gerçi endişe içindeymiş gibi bir hali vardı ama aynı zamanda hemen hemen coşkun bir sevinç duyuyordu. Rakitin:

— Neden Mitenka'dan bugün o kadar korkuyorsun? diye sordu. Benim bildiğime göre, onun karşısında pek ürkeklik göstermezsin. Onu avucunda istediğin gibi oynatabilirsin.

— Diyorum ya sana, bir haber, şeker gibi bir mektup bekliyorum. Onun için Mitenka'nın buraya şu anda gelmesi hiç de gerekli değil. Hem benim Kuzma Kuz-miç'e gittiğime inanmamıştır o. Bunu hissediyorum. Herhalde şimdi Fedor Pavloviç'in bahçesinin dibinde, bir köşeye sinmiş, benim oraya gelip gelmiyeceğimi gözetliyordur. Eğer gerçekten orada gizlenmişse, buraya gelemez. Benim de istediğim bu. Hem gerçekten de Kuzma Kuzmiç'in yanındaydım. Mitya'nın kendisi beni oraya kadar götürdü. Gece yarısına kadar orada oturacağımı, beni muhakkak gece yarısı gelip oradan almasını söyledim. Mitya gitti. Ben de ihtiyarın yanında on dakika kadar oturdum, sonra... hemen tekrar buraya döndüm. Ah, öyle korkuyordum ki. Onunla karşılaşmayayım diye koşa koşa geldim!

— Peki niye süslendin böyle. Şuna bak hele! Ba-.şmdaki o başlık ne garip şey öyle?

— Aman sen de! Ne meraklısın, Rakitin! Dedim ya sana bir haber bekliyorum, diye.

Haber gelir gelmez fırlayıp gideceğim... uçup gideceğim... bir anda yok olacağım buradan! îşte onun için süslendim. Hazır olarak beklemek için!

— Peki, nereye uçacaksın öyle?

— Çok şey bilirsen çabuk ihtiyarlarsın.

— Şuna bak hele! Sevinç içinde... Seni hiç böyle görmemişimdir. Baloya gidecek gibi süslenmişsin...

Rakitin, bunu söylerken, Gruşenka'yı tepeden tırnağa süzüyordu.

— Balodan çok alarsın ya, Allah için.

— Ya sen? Sen çok mu anlarsın sanki?

— Hiç olmazsa, ben balo nedir gördüm. Bundan üç yıl önce, Kuzma Kuzmiç oğlunu evlendiriyordu. Ben de orkestranın bulunduğu yerden seyrediyordum. Hem, burada, öyle bir şehzade varken ne diye seninle konuşup vaktimi geçiriyorum Rakitka? Hay Allahım!

Ne değerli bir konuğum var! Alyoşa, yavrucuğum, sana bakıyorum da, gözlerime inanamıyorum. Aman Allahım, evime gelen, gerçekten sen misin? Doğrusunu istersen, seni hiç beklemiyordum. Geleceğini aklımdan bile geçirmiyordum. Daha önce de senin bir gün buraya gelebileceğini bir an olsun düşünmedim. Gerçi şimdi hiç sırası değil, ama gene de geldiğine o kadar seviniyorum ki! Gel, divanın üzerine otur. İşte şuraya, hah şöyle! Şahinim benim! Körpecik şahinim benim! Doğrusunu söyliyeyim, hâlâ aklım başıma gelmemiş gibi... Ah Ra kitka. Sen yok musun? Onu dün, ya da önceki gün ge-tirseydin ne olurdu? Her neyse, gene de çok sevindin^ Belki de böyle bir anda gelmesi daha iyi. Belki önceki gün gelseydi, böyle olmayacaktı...

Çevik bir hareketle divanın üzerine, Alyoşa'nın yanına oturdu. Ona kararlı bir tavırla, hayran hayran

bakıyordu. Geldiğine gerçekten sevinmişti. Yalan söylemiyordu. Gözleri ışıl ısıldı.

Dudakları gülüyordu. Ama bu gülüşte neşeli ve içten gelen bir anlam vardı. Alyo-ga genç kadının yüzünde böyle iyi yürekli insana yakışır bir anlam

görünce şaşmıştı. Bunu hiç beklemiyordu... Bir gün öncesine kadar, ona nadir rastlamıştı ve Gruşenka'yı hep korkunç bir yaratık olarak düşünüyordu. Ayrıca bir gün önce. onun Katerina İvanovna'ya karşı yaptığı ve ne kadar,, katı yürekli olduğunu belli eden, öfkeli hareketi Alvoşa'yı müthiş sarsmıştı. Bu yüzden onu şimdi hemen hemen bambaşka ve hiç beklemediği bir varlık olarak görünce şaşırıp kalmıştı.

Gerçi Alyoşa'nın o sırada üzüntüsü vardı, ama bu • üzüntü ona ne kadar ağır gelirse gelsin, gene de genç kadına dikkatle bakmaktan kendini alamıyordu. Gru-senka'nm davranışları da, bir gün öncesine oranla iyiye doğru değişmiş, bambaşka olmuştu. Artık konuşmalarında da davranışlarında da. hemen hemen hiç kırıtma yoktu... Her haliyle apaçık ve içinden geldiği gibi davranıyordu. Hareketleri hızlı ve kesindi. Karşısındakilere güvendiği de belliydi. Yalnız çok heyecanlıydı. , Tekrar:

— Hay Allah! Bugün de neler oluyor! Şaştım vallahi! diye mırıldandı. Hem gelişine neden bu kadar sevindim Alyoşa, bunu bile bilmiyorum. Gel sor bakalım bana, neden sevindim diye, bilmiyorum işte.

Rakitin alaylı alaylı güldü.

— Haydi canım! Neden sevindiğini hiç bilmez misin sen? Daha önce benim, hep: »getir onu, getir onu!» diye başımın etini yediğin vakit bunun her halde bir nedeni vardı, bir amaç gütmüşsündür herhalde.

— Eskiden başka bir amacım vardı, ama şimdi o iş geçti! Zaman o zaman değil artık.

Neyse, şimdi siz-leri ağırlamağa çalışayım, bakalım. Artık cömertleştim,

KARAMAZOV KARDEŞLER

Rakitka. Sen de otursana, ne ayakta duruyorsun? Ha oturdun mu? Hiç Rakituşka kendini zahmete sokar mı, desene? îşte şimdi karşımızda oturuyor ve neden, önce senin oturmanı rica ettim diye güceniyor, Alyoşa. Ah! Bizim. Rakitka öyle çabuk herşeyden alınır ki!

Gruşenka bunu söylerken gülmüştü:

— Kızma, bana Rakitka! Artık cömert bir kadın oldum.

Neşeli bir tavırla için için eğlenerek, Alyoşa'nın gözlerinin içine baktı:

— Neden öyle üzüntülü oturuyorsun Alyoşeçka? Yoksa benden korkuyor

musun?

Rakitin kalın bir sesle :

— Onun büyük bir üzüntüsü var. Birinin şanına hiç yakışmayan bir iş oldu.

— Kimin şanına?

— Sevgili «dedesi» nin cesedi kokmağa başladı.

— Nasıl kokmağa başladı? Gene bir şeyler saçmalıyorsun! Kötü bir lâf etmek istiyorsun galiba. Sus, aptal! Alyoşa, izin verir misin, kucağına oturayım? Bak, işte, böyle; Gruşenka bir anda yerinden fırladı, gülerek, tıpkı okşanmak isteyen bir kedi yavrusu gibi Alyoşa'nın kucağına oturdu. Yumuşak, tatlı bir hareketle boynuna sarılmıştı.

— Ben şimdi seni neşelendiririm, yavrum! Benim dine düşkün yavrucuğum! Hayır, gerçekten söyle, dizinde oturmama izin verecek misin? Kızmaz mısın? Emredersen...

hemen dizlerinden inerim, merak etme.

Alyoşa susuyordu. Kımıldamaktan korkuyormuş gi" bi bir hali vardı. Grusenka'nın

«Emredersen dizlerinden hemen inerim» sözlerini işitmişti, ama buna hiçbir karşılık vermedi. Sanki donmuş kalmıştı. Yalnız o anda içindeki duygular, hiç de örneğin, oturduğu yer den onun her hareketini, avını gözetleyen bir vahşi hayvan gibi izleyen Rakitin'in bekleyebileceği cinsten de-

ğildi. Duyduğu üzüntü, içinde uyanabilecek tün: başka izlenimleri yok etmiş, boğmuştu ve eğer o anca durumunun bilincine tam olarak varabilseydi, her çeşit baştan çıkarmalara, her çeşit günah yoluna saptırmalara ve tuzaklara karşı adeta zırhlı olduğunu hemen

anlayacaktı.

Bununla birlikte, ruhundaki bu bulanıklığa ve tüm duygularını söndüren o büyük acısına rağmen, gene de elinde olmayarak içinde uyanan yeni ve garip bir duyguya şaşıp kalıyordu: bu kadın, bu «korkunç» kanlın, artık onun içinde eski korkuyu uyandırmıyordu. Oysa, eskiden herhangi bir kadını hayalinden geçirdiği vakit, bir korku duyardı. Belki o sırada ruhunda buna gene belirsiz bir endişe olarak duyuyordu ama, bütün kadınlar arasında en çok korktuğu o kadın, dizlerinin üzerinde oturan ve ona sarılan kadın, onda şimdi bambaşka, beklenmedik ve apayrı bir his uyandırıyordu. Bu ona karşı olağanüstü, büyük ve başka hiçbir duygunun karışmadığı tertemiz bir meraktı.

Hem de şimdi artık korkusuzca, eskisi gibi hiç de dehşet içinde kalmadan duyuyordu bunu! İşte asıl önemli olan ve Alyoşa'yı bu kadar şaşırtan şey

buydu.

Rakitin:

—Eh artık saçmalamayın, yeter! diye bağırdı. İyisi mi, şampanya getir. Bana şampanya borçlusun, biliyorsun!

. — Gerçekten de borçluyum ya. Biliyor musun Alyoşa? Eğer seni bana getirirse, ona şampanya ikram edeceğimi söylemiştim. Getir şu şampanyayı! Ben de sizinle içerim!

Fenya! Eenya! Bize şampanya getir! Ha-fti Mitya'nın bıraktığı şişe var ya. onu getir!

Çabuk! Cimriyim ama bir şişe şampanyayı esirgernem. Sana değil Rakitka! Senin benim için bir karınca kadar bile Önemin yok. Ama o bir kartaldır. Bak şu anda yüreğim Bambaşka duygularla dolu, öyleyken, ne olursa olsun, sizinle içeceğim. İçimden herseye bos vermek geliyor!260

Rakitin, merakla gene söze katılarak, güya durmadan üzerine yağan kötü sözlere önem vermiyormuş gibi:

— Neymiş bu senin bu kadar önemle söz ettiğin «bu an?» Beklediğin haber nedir?

Sorabilir miyim? diye gene söze karıştı. Yoksa bir sır mı bu?

Gruşenka başını Rakitin'e doğru çevirdi ve birden üzüntü ile:

— Yok canım, sır değil. Sır olmadığını sen de biliyorsun! dedi.

Bunu söylerken Alyoşa'dan biraz uzaklaşmıştı ama hâlâ dizlerinin üzerinde oturuyor, ona sarılmağa devam ediyordu.

— Senin anlayacağın o subay geliyor, Rakitin! Benimki geliyor.

— Geleceğini ben de işittim. Gelmesi bu kadar yakın mı?

— Şimdi Mokroye'dedir herhalde. Oradan buraya elden bir mektup gönderecekmiş.

Kendisi yazdı, demin mektup aldım... Şimdi işte oturup bu haberi bekliyorum.

— Bak hele. Neden Mokroye'ye gelmiş peki?

— Anlatması uzun, hem senin için bu kadarı da yeter!

— Hay Allah! Eh desene Mitenka şimdi... Hapı yuttu. Bunu biliyor mu, yoksa haberi yok mu?

— Hiç bilmesine imkân var mı? Bir şeycikten haberi yok. Zaten bilse, gebertir beni. Ama ben şimdi bundan hiç mi hiç korkmuyorum. Artık bana bıçak atar diye de korktuğum yok. Sen sus Rakitka! Bana Dimit-riy Fiyodorovic'i hatırlatma! O yüreğimi yaraladı.

Zaten şu anda hiçbir şey düşünmek istemiyorum. Bak, Alyoşeçka'yı düşünebilirim, Alyoşeçka'ya bakıyorum da... Canım, birazcık gülsene ne olur! Yavrucuğum' Hiç değilse gül... Benim su budalalığıma gül! Beni sevindirmek için, gül, ne olursun... Bak gülümsedi işte, gülümsedi vallahi! Ne kadar şefkatle bakıyor. Biliyor

musun Alyoşa? Üç gün önce olup bitenler yüzünden, küçük hanıma yaptıklarım için bana kızıyorsun sanıyordum. Gerçekten de eşeklik ettim, o akşam... Doğrusu bu... Yalnız öyle bir şey olması iyi oldu.

Gruşenka birden düşünceli düşünceli güldü:

— Hem kötü, hem de iyi oldu... dedi, gülüşünde de bir an için sert bir anlam belirip kayboldu. —Mitya'nın bana anlattığına göre, sonradan benim için «Kırbaçlatmak onu!»

diye bağırmış. Meğer çok gücendirmişim onu. Oysa kendisine boyun eğdirmek için çağırmıştı beni. Çukulata vererek beni aldatacağını sanıyordu... Hayır, ne derseniz deyin, olup bitenler iyi oldu.

Gruşenka bunu söylerken gene güldü.

— Alyoşa ben, yalnız sen kızmıssındır, diye korkuyordum.

Rakit'in birden ciddî bir hayretle:

— Gerçekten de doğru söylüyor... dedi. Biliyor musun Alyoşa? Gruşenka senden, senin gibi daha palazlanmamış birinden bile korkuyordu.

— O senin gözünde palazlanmamıştır ...Çünkü sende vicdan diye bir şey yoktur. Mesele burada. Ama ben onu içten, ruhumla seviyorum anladın mı? inanıyor musun Alyoşa?

Seni yürekten seviyorum ben!

— Seni gidi utanmaz, ahlâksız seni! Şimdi sana ilânı aşk ediyor Aleksey! Bak sana aşkım açıklıyor.

— Ne var yani? Ayıp mı? Seviyorum işte!

— Peki subay ne oluyor? Sonra Mokroye'den beklediğin haber de var, değil mi?

— O başka, bu başka!

— İste. bu tam kadınci? bir lâf... Gruşenka öfkeye kapıldı:

— Beni kızdırma Rakitka! dedi. O başka, bu başka! Ben Alyoşa'yı başka türlü seviyorum.

Doğrusunu söyliyeyim, daha önce senin için kurnazca bir düşüncem vardı Alyoşa. Ama ben zaten adi, katı yürekli bir kadı-262

mm. Öyleyken, bazen sana, sanki sen benim vicdanım-mışsm gibi bakıyordum. Hep şöyle düşünüyordum: «Onun gibi bir insanın benim gibi kötü bir kadından nefret etmesi gerekir!» Üç gün önce, küçük hanımın yanından çıkıp buraya koşa koşa geldiğim vakit de, öyle düşünüyordum. Uzun bir süredir senin için aklimden hep böyle şeyler geçiriyordum Alyoşa. Mitya da bunu biliyordu. Ona da söylemiştim çünkü. Bak Mitya bunu anlıyor. İnanıyor musun Alyoşa? Bazen sana bakınca, kendimden utanıyordum.

Böyle bir kadın olduğum için utanç duyuyordum... Sonradan nasıl olup da senin için öyle şeyler düşünmeğe başladığımı bilmiyorum.

İçeriye Fenya girdi ve masanın üzerine bir tepsi koydu. Tepsinin üzerinde açılmış bir şişe ile dolu olarak üç kadeh vardı. Rakitin:

— Hah, işte, şampanya geldi! diye bağırdı. Sen heyecan içindesin Agrafena Aleksandrovna. Aklın başından gitmiş! Bir kadeh içtin mi, dansetmeğe, oynamağa başlarsın!

Şampanya şişesini gözden geçiriyordu:

— Hay Allah! Bunu bile doğru dürüst yapamamışlar... dedi. ihtiyar, mutfakta şampanyayı dökmüş. Şişeyi de tıpasız getirmişler, üstelik soğuk da değil. Eh, ne yapalım, öyle de olsa, ver bakalım...

Masaya yaklaştı, bir kadeh aldı, onu dikerek için-dekini dibine kadar içti. Dilini dudaklarının üzerinden geçirdi:

— İnsan her zaman şampanya içmez, fırsat bu fırsat! dedi. Haydi bakalım Alyoşa, göster kendini! Neyin şerefine içeceğiz? Cennete gitmemizin şerefine mi? Sen de bir kadeh al Gruşa! Sen de cennet kapılarının şerefine iç bakalım!

Gruşenka:

— Hangi cennet kapılarının şerefine? diye sorarak bir kadeh aldı.

Alyoşa da kendi kadehini aldı, bir yudum içti, sonra onu tekrar yerine koydu.

— Hayır, içmesem daha iyi olur! diyerek hafifçe gülümsedi.

Rakitin:

— Ama demin böbürleniyordun! diye bağırdı. Gruşenka :

— Madem öyle, ben de içmem! diye söze karıştı. Za-len canım da istemiyor. Şişeyi tek başına sen iç Rakit-ka! Alyoşa içerse, ben de içerim.

Rakitin:

— Aman bu ne incelik! diye alay etti. Öyle diyor ama gene de dizlerinin üstünde oturuyor! Diyelim ki, onun büyük bir üzüntüsü var, onun için içmiyor, ya esenin neyin var? O kendi Tanrısına baş kaldırmış, salam yemeğe kalkışmış...

— Neden?

— Bugün «dede»si öldü de ondan. Zosima dede... Hani ermişlerden bir dede vardı ya, o öldü.

Gruşenka:

— Zosima dede öldü ha? diye bağırdı. Hay Allah! Hiç haberim yoktu!

Dinî bir duygunun etkisi altında haç çıkarıyordu, sonra birdenbire korkuya kapılmış gibi Alyoşa'nın dizlerinin üzerinden fırladı divana oturdu:

— Hay Allah! Şu yaptığıma bak bir kez! Böyle bir zamanda, dizlerinde oturuyorum!

Alyoşa, derin bir hayretle ona uzun uzun baktı. Birden yüzü aydınlanır gibi oldu. Yüksek sesle ve kararlı bir tavırla:

— Rakitin! Sen, Tanrı'ma baş kaldırıyorum diye beni kışkırtıp durma! dedi. Sana kızmak istemiyorum. Onun için, sen de daha iyi yürekli ol. Ben, hiçbir za-sahip olamayacağın bir hazineyi yitirmişim! Onun şimdi seri beni yargılayacak durumda değilsin. İyisi mi sen bu kadına bak: şu anda beni kötü davranışta264

bulunmaktan nasıl koruduğunu görüyor musun'? BU-raya gelirken, karşımda kötü bir ruh bulacağımı düşünüyordum. Böyle bir şeye doğru öylece sürükleniyordum. Çünkü o sırada kendim de adi, kötü yürekli bir varlık olmuştum. Oysa, burada duygulan içten konuşan bir bacı, bir hazine, seven bir ruh buldum.. Şu anda, beni o korumuştur...

Agrefena Aleksandrovna, anlattığım sensin, şu anda. Şimdi, ruhumu, doğru yola yönelten sensin!

Alyoşa'nın dudakları titremeğe başladı. Zorlukla soluk alıyordu. Sustu. Rakitin öfkelendi:

— Demek seni o kurtardı, ha? diye alaylı alaylı güldü. Ayol o seni çıtır çıtır yemeğe hazırlanıyordu!.. Bunu biliyor musun sen?

Gruşenka birden yerinden fırladı:

— Dur, Rakitin! diye bağırdı. İkiniz de susun bakalım! Şimdi herşeyi söyliyeceğim. Sen konuşma Alyo-şa! Çünkü söylediğin sözlerden utanç duyuyorum. Çünkü ben gerçekten kötü yürekli bir kadınım! îyi yürekli değilim. Evet, öyleyim, ben. Sen de sus Rakitka!

Çünkü yalan söylüyorsun. Gerçi daha önce aklımdan onu çıtır çıtır yemek gibi... çirkin, adice bir düşünce geçmişti, ama şimdiki duygularım hiç öyle değil... Sus! Bir daha sesini duymayayım Rakitka.

Gruşenka bütün bunları olağanüstü bir heyecanla söylemişti. Rakitin ikisini de şaşkınlıkla tepeden tırnağa süzerek:

— Şunlara bakın! İkisi de çıldırmışlar. Akıllarını kaçırdılar galiba, bana öyle geliyor.

Hay Allah, akıl hastahanesine düşmüş gibiyim. İkisi de karşılıklı olarak kırılıp dökülüyorlar, neredeyse ağlıyacaklar!

Gruşenka:

— Ağlarım ya! Ağlarım ya! diye söyleniyordu. O bana demin «bacım» dedi. Bunu artık ömrümce unutmayacağım! Yalnız bir şey var, Rakitka! Gerçi ben kö"

tü kalpli kadının biriyim, ama herşeye rağmen, gene de bir sap soğan uzattım, işte!

— Hangi soğan sapını? Hay Allah! Gerçekten de delirmiş bunlar!

Rakitin onların gösterdikleri heyecana hayret ediyor, o anda her ikisini sarsabilecek olan tüm şartların, bir insanın ömründe çok nadir görüldüğü şekilde, hep bir araya geldiğini kavrayamadan öfkeleniyordu. Zaten, kendisi ile ilgili olan herşeyi inceden inceye kavrayabi-len Rakitin, başka insanların duygularını, düşüncelerini kavraması gerektiği vakit çok kabalaşırdı. Bu, bir bakıma daha denemeler geçirmemiş olmasından, bir bakıma da büyük bir egoizm içinde olmasından ileri geliyordu.

Gruşenka birden ona doğru dönerek sinirli sinirli güldü:

— Bak, görüyor musun Alyoşeçka, demin soğan sapını uzattığım için Rakitka'ya böbürlendim. Ama senin karşında, böbürlenecek değilim. Sana bunu bambaşka bir amaçla söyliyeceğim. Bu bir çocuk hikâyesidir. Ama güzel bir hikâyedir. Bu hikâyeyi daha çocukken yanımda ahçı olarak çalışan Matriyona'dan işitmişimdir.

«Bak, hikâye şöyle: «Bir varmış, bir yokmuş, vaktiyle bir kadın, çok katı yürekli, kötü bir kadın varmış. Günün birinde ölmüş. Ama sağken hiçbir iyilik etme-ftüşmiş. Şeytanlar kadını yakalayıp ateş deryası bir gölün içine atmışlar. Koruyucu meleği gölün başında duruyor: «Acaba işlediği hangi iyiliği hatırlayayım da, Tanrı'ya bildireyim?" diye düşünüyormuş. Sonunda hatırlamış. Tanrı'ya: «Bu kadın bostanındaki soğanlardan birini topraktan sökmüş, fakir bir kadına vermişti!» demis. O zaman Tanrı ona şu karşılığı vermiş: -Sen. bu soğan sapını al, onu gölün içindeki kadına uzat. ka-dın. ona sarılsın, sen de kadını bu sapla çekmeğe başla, Eğer kadını bu soğan sapı ile çölden çıkarmayı başa-rirsan, varsın cennete gitsin! Yok eğer sap koparsa. ka-266

din, şimdi nerede bulunuyorsa, orada kalsın» demiş. Melek koşmuş, hemen kadına soğan sapım uzatmış. «Al bakalım, kadın, sıkı tut ve kendini yukarıya doğru çek!» demiş.

Sonra onu yavaş yavaş başlamış çekmeğe. Artık neredeyse kadını gölden tüm olarak çıkaracakmış. Tam o sırada gölde bulunan başka günah işlemiş kişiler kadının dışarıya çekildiğini görmüşler. Hemen onunla birlikte kendilerini de çeksinler diye ona yapışmışlar. Kadın, öyle kızmış, öyle kızmış ki, hep onları ayaklan ile geri tepiyor: «Beni çekiyorlar, sizi değil» diyormuş. ı<O soğan sapı benimdir, sizin değil.» işte bu sözü söylediği anda, soğan sapı kopuvermiş. Kadın tekrar göle düşmüş yanmağa başlamış.

Bugün hâlâ orada yanıyormüş. Meleği ise ağlayarak oradan uzaklaşmış.

«işte tüm hikâye bu, Alyoşa. Hatırımda kaldı, hâlâ ezberimde. Çünkü o kötü yürekli kadın var ya, işte o benim! Demin Rakitka'ya soğan sapını uzattım diye böbürlendim. Ama sana başka bir şey söyliyeceğim: ben ömrüm boyunca belki, yalnız bir kez birine böyle bir sap soğanı uzatmışımdır. Yaptığım tek iyilik bu! Onun için bundan sonra, beni övme Alyoşa, beni iyi kalpli bir kadın sayma! Ben kötü yürekliyim, kötülerin en katı yü-reklisiyim! Eğer beni översen, utancımdan yerin dibine batırmış olursun. Eh, artık tüm bunları söyledikten sonra, herşeyi açıklıyayım bari. Dinle Alyoşa: Seni buraya çekmeyi o kadar istiyordum ki ve Rakitka'ya, seni buraya getirsin diye o kadar ısrar ettim ki, bilemezsin.

Hem de seni buraya getirirse kendisine yirmi beş ruble vereceğimi vaadettim. Dur Rakitka, bekle!

Hızlı adımlarla masaya yaklaştı, çekmecesini çekti, içinden para cüzdanını çıkardı, bir yirmi beş rublelik aldı.

Rakitin ne yapacağını bilemeyerek yüksek sesle: — Bu ne saçmalık canım! Ne saçmalık!

diye soy lenip duruyordu.

— Al Rakitka! Borcumu ödüyorum. Reddetmezsin herhalde, kendin istedin.

Gruşenka bunu söyledikten sonra, parayı ona fırlattı. Rakitin'in utandığı belliydi, ama yiğitliğe leke sürdürmemeğe çalışarak kalın bir sesle:

— Red mi edecektim yani? dedi. Bu para çok işime yarıyacak. Zaten Tanrı aptalları akıllılar onlardan yararlansın diye yaratmıştır.

— Şimdi sus Rakitka! Bundan sonra artık söyliyeceğim her söz senin gibi bir insana göre değil. Şuraya, köşeye otur da, sus. Sen bizi sevmezsin, onun için kapa ağzını!

Rakitin, artık öfkesini gizlemeden:

— Canım ne diye seveyim sizi? diye öfke ile kargılık verdi.

Yirmi beş rublelik parayı cebine sokmuştu, ama şimdi Alyoşa'nin karşısında gerçekten utanç duyuyordu. Bu işin ücretini daha sonra, Alyoşa'nin haberi bile olmadan almayı tasarlamıştı. Şimdi ise öyle utanmıştı ki, içinde öfke duyuyordu. O ana kadar, Gruşenka'nın onu durup durup iğnelemek için söylediği tüm sözlere rağmen, ona karşı gelmenin pek çıkarına uygun bir davranış olmıyacağını düşünüyordu ve belliydi ki genç kadının onun üzerinde bir etkisi vardı. Ama şimdi o da kızmıştı.

— Sevilmenin daima bir nedeni olur, ikiniz bana ne yaptınız ki, sizi seveyim?

—Hiçbir şey beklemeden sev sen de, tıpkı Alyoşa'-nın sevdiği gibi...

— Onun seni sevdiği nereden belli? Sevgisini bir şeyle gösterdi mi sanki? Ne diye öğünüp duruyorsun?

Gruşenka odanın ortasında duruyor, isterik bir ka-kadın gibi heyecanlı heyecanlı konuşuyordu.

— Sus Rakitka! Sen bizi hiç anlayamazsın! Hem küfidan böyle bana «sen» deme. Artık öyle demene izin Emiyorum. Zaten bu cesareti nereden aldın bilmem 268

ki? Artık böyle konuşmayacaksın! İşte o kadar! Bir uşa-ğımmışsın gibi bir köşeye geç, otur ve sus bakalım!

«Şimdi de, gerçeği, olduğu gibi tüm gerçeği yalnız sana söyliyeceğim, Alyoşa! Benim nasıl bir yaratık olduğumu göresin diye. Rakitka'ya değil, sana söylüyorum. Ben seni mahvetmek istiyordum Alyoşa. Gerçekten öyleydi, doğru söylüyorum. Kesin olarak karar vermiştim : Bunu o kadar istiyordum ki, seni "bana getirsin diye, Rakitka'ya rüşvet olarak para vermiştim. Ama neden istiyordum gelmeni sanki? Senin hiçbir şeyden haberin yoktu! Hep benden yüz çeviriyordun. Yanımdan geçerken de gözlerini hep yere indiriyordun. Ben ise belki yüz defa yüzüne bakmış ve artık seni herkese sormaya başlamıştım. Yüzün içimde derin bir iz bırakmıştı. Kendi kendime : »Beni hor görüyor, yüzüme bile bakmak istemiyor!» diye düşünüyordum. Sonunda öyle bir duygu uyandı ki içimde, kendi kendime 'hayret ediyor : «Ne diye böyle bir çocuktan korkuyorum sanki?»

diye sormaya başlıyordum. «Onu çıtır çıtır yiyeyim de görsün gününü. Sonra da alay ederim onunla!)) diyordum. Kızdıkça kızıyordum. İnanır mısın? Burada hiç kimse Agrafena Aleksandrovna'ya, o biçim işi için gelmeyi düşünemez bile. Benim yalnız bir tek ihtiyacım var. Ona bağlıyım, ona satılmışım ben! Bizi şeytan nikahladı, ama ondan başka evime hiç kimse gelemez! Gel gelelim, sana bakarken: «Şunu çıtır çıtır yiyeceğim. Sonra da onunla alay ederim!» diyordum. Görüyorsun ya. ne pis köpeğim ben! Kardeş dediğin o yaratığın ne olduğunu görüyorsun ya.

«İşte, simdi vaktiyle bana kötülük etmiş olan o adam gelmiş. Şimdi oturup ondan haber bekliyorum-Beni incitmiş olan o adamın benim neyim olduğunu biliyor musun? Kuzma, beni buraya getireli beş yıl oldu-Bazen kendi kendime oturuyor, herkesten gizli olarak, tek beni görmesinler, duymasınlar diye. incecik, budala bir kız gibi oturup hıçkıra hıçkıra ağlıyorum. Geceleri

baha dek gözüme uyku girmiyor. Kendi kendime: «Nerededir acaba o bana kötülük eden adam? Herhalde şu anda başka bir kadınla birlikte benimle alay ediyordur. Ah! Onu bir görsem, ona bir rastlasam! İşte o zaman intikamımı öyle bir alırım, ona öyle bir karşılık veririm ki! diye düşünürdüm. Geceleri, karanlıkta başımı yastığa gömer, hep bu düşünceleri zihnimden geçirirdim. Mahsus kendi kendimi onlarla üzerdim, kendi öfkemle avunmağa çalışırdım: «Ah, ona öyle bir karşılık veririm ki. ah öyle bir intikam alırım ki, ondan!» deyip duruyordum. Bazen öyle oluyordu ki. o karanlıkta bağırmağa başlıyordum. Sonra da birden ona hiç de ter şey ya-pamıyacağımı, o sırada benimle alay ettiğini, hattâ belki de beni büsbütün unuttuğunu düşünürdüm. O zaman kendimi yere atar, çaresizlik içinde ağlamaya başlar ve gün ağanncaya dek titrer dururdum. Sabahleyin kalkınca da köpekler gibi kızgın olurdum, dünyaya düşman

kesilirdim.

«Sonradan ne oldu tahmin edersin? Para biriktirmeye başladım, acımak nedir bilmeyen bir kadın oldum. Şişmanladım. Ama akıllandım mı acaba? Hiç de değil. Kimse bunu görmez. Tüm evrende bir tek canlı olsun bunu bilmez. Ama hava karardı mı, ben hep gene öyle tıpkı küçücük bir kız olduğum zamanlardaki gibi, bundan beş yıl önce olduğu gibi, bazen yatağımda yatarken dişlerimi gıcırdatıyor, sabahlara kadar ağlıyorum. «Ah bir hıncımı alsam ondan, ona neler yapardım!» diye dü-Şünüyorum!

«Bütün bunları işittin değil mi? Şimdi söyle baka-yım bana, nasıl anlarsın davranışlarımı? Bundan bir ay önce, bir gün bir mektup geldi: Meğer karısı ölmüş, kendisi de buraya geliyormuş, benimle görüşmek isti-yorrnuş. O zaman, tüm varlığımı saran bir heyecana ka-Mdırn: «Ah, Tanrım!" dedim. Sonra şöyle düşündüm: 'Biliyorum, buraya gelir gelmez, bana bir ıslık çaldı mı, beni yanma çağırdı mı, köpek gibi: sürüne sürü-270

ne, dövülmüş, kabahat işlemiş bir köpek gibi gene ona koşacağım!» Bunu düşünüyordum, ama sahiden öyle olacağına bir türlü inanamıyordum: «Ben adi bir varlık mıyım, yoksa değil miyim? Gerçekten koşa koşa ona gider miyim?...» diye kendi kendime sorup duruyordum. Kendime karşı bir aydır öyle bir öfke duyuyorum ki! Bundan beş yıl öncesinden çok daha büyük bir öfke içindeyim. Görüyorsun ya, Alyoşa ben ne kadar zincire vurulmaz, ne kadar azgın bir kadınım, İşte sana doğruyu olduğu gibi söyledim!

«Mitya ile gönül eğlendiriyordum, tek ötekine koş-mıyayım diye! Sus Rakitka! Sen benim davranışlarımı eleştiremezsin. Zaten bunları sana söylemedim. Demin, siz buraya gelmeden önce burada yatıyor, bekliyor, kendi kendime kaderimi çizmeye çalışıyordum.

İçimden geçenleri hiç bir zaman bilemezsiniz! Hayır,,Alyoşa senin küçük hanıma söyle, üç gün önce ona yaptıklarım için, bana kızmasın! Dünyada hiç kimse şimdi ne duygular içinde olduğumu bilmiyor. Bilemez de... Kimbilir belki de bugün oraya giderken, yanıma bir bıçak alacağım. Bunu yapıp yapmayacağıma daha karar vermedim!

Gruşenka bu «acıklı» sözleri söyledikten sonra, birden dayanamadı, sözünü bitirmeden, elleriyle yüzünü kapayarak, kendini divanın üzerine attı, yastıklara gömüldü ve küçük bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladı. Alyoşa, yerinden kalktı, Rakitin'e yaklaştı.

— Mişa! Darılma! dedi. Seni kırdı ama, sen gene ona kızma. Şimdi söylediklerini işittin ya? Bir insan yüreğinden bu kadar çok şey beklememek gerekir! Daha yumuşak yürekli olmalı! Daha çok acımasını bilmeli...

Alyoşa, bunu içinden gelen dayanılmaz bir heyecanla söylemişti. Bir boşalma ihtiyacı duyuyordu. BU yüzden Rakitin'e söylemişti bunları. Eğer

orada olmasaydı, kendi kendine yüksek sesle söylenmeye lardı. Ama Rakitin ona alaylı alaylı baktı. O zaman Al-KARAMAZOV KARDEŞLER 271

yoşa birden sustu. Rakitin nefret uyandıracak bir gülümseyişle:

— Seni daha önce «dede»nin sözleriyle doldurmuşlar. Sen de şimdi, onun sözleriyle bana hücum ediyorsun, Alyoşenka. Kendini Tanrı'ya adamış Alyoşenka!

Alyoşa birden ağlar gibi bir sesle :

— Gülme Rakitin! Alay etme, ölenden söz etme. O, dünyadaki bütün insanlardan daha yüksek bir varlıktı! diye bağırdı. Deminki sözü bir yargıç gibi söylemedim! Kendim de suçluların en suçlusuymuşum gibi söyledim. Bu kadının karşısında ben neyim ki?

Buraya kendimi mahvetmek için gelmiştim. Gelirken de: «Varsın öyle olsun! Varsın öyle olsun!» diyordum. İçimde yeteri kadar cesaret olmadığı için yapmıştım bunu! O ise, beş

yıl acı çektikten sonra, ilk olarak gelip de kendisine içten bir söz söyliyeni görür görmez, herşeyi bağışladı, herşeyi unuttu, şimdi de ağlıyor! Onu incitmiş olan adam geri dönmüş, kendisini yanına çağınyormuş. O da yaptığı herşeyi bağışlıyor, sevinç içinde ona koşuyor ve biliyorum ki giderken yanına bıçak almıyacak-tır! Almıyacaktır o bıçağı! Hayır! Ben onun gibi değilim. Senin öyle olup olmadığını bilmiyorum Mişa, ama ben öyle değilim.

Ben bugün, şu anda ondan bir ders aldım... O sevgi konusunda bizlerden çok yüksek bir varlık... Şimdi söylediklerini daha önce kendisinden işit mis miydin? Hayır! işitmedin.

İşitmiş olsaydın çoktandır herşeyi anlamış olurdun... Üç gün önce kalbi kınla» öbür genç kadın var ya, o da onu bağışlasın! Zaten bunu öğrenirse, bağışlıyacaktır... Hem öğrenecektir de... Bu, henüz daha uslanmamış bir ruhtur, onu korumak gerekir... Belki de bu ruhta bir duygu hazinesi gizlidir, kimbilir.

Alyoşa sustu, çünkü artık soluk alamıyordu. Rakitin bütün öfkesine rağmen, ona hayretle bakıyordu. Sessiz Alyoşa'nın böyle uzun bir söylev vermesini hiç bekletiyordu.272

— Şuna bakın! Avukat kesildi mübarek! Âşık mı oldun yoksa?

Sonra küstah bir gülüşle :

— Agrafena Aleksandrovna! Bizim büyük perhizci var ya, sana âşık olmuş gerçekten!

Zaferi kazandın! diye bağırdı.

Gruşenka başını yastıktan kaldırdı, dudaklarında duygulu ve biraz önceki gözyaşlarından bir anda şişmiş olan yüzünü aydınlatan bir gülümseyişle Alyoşa'ya baktı.

— Bırak onu Alyoşa! Melek Alyoşam benim! Görüyorsun ya, ne biçim bir adamdır? Sen de, bunları söy-liyecek, bir adamı buldun!

Rakitin'e doğru döndü :

— Demin seni azarladığım için az kalsın beni bağışlamanı rica edecektim Mihayil Osipoviç. Ama şimdi gene istemiyorum. Alyoşa! Yanıma gel, şuraya otur!

Dudaklarında sevinçli bir gülümseyişle Alyoşa'ya gelmesini işaret ediyordu.

— Hah, işte böyle! Şuraya otur. Şimdi söyle, (Al-voşa'nın elini tutmuştu. Gülümsiyerek eğilip yüzüne dikkatle bakıyordu), söyle bakayım bana: Ben o adamı seviyor muyum, sevmiyor muyum? Beni kırmış olan o adama karşı içimde sevgi var mı, yok mu? Siz gelmeden önce burada karanlıkta yatıyor, hep kendi kendime bunu sorup duruyordum, seviyor muyum, yoksa sevmiyor muyum diye? Şimdi bu sorunu benim yerime sen çöz, Alyoşa! Artık zamanı geldi. Artık nasıl karar verirsen öyle olacaktır. Onu bağışlıyayım mı, bağışla-mıyayım mı?

Alyoşa gülümsiyerek :

— Sen onu çoktan bağışladın, dedi. Gruşenka düşünceli bir tavırla :

— Gerçekten de öyle, bağışladım ya! dedi. Ne kadar da adî bir ruhum var benim!

Birden masadan kadehi kaptı:

— O adî ruhumun şerefine! diye bağırdı, içkiyi bir nefeste bitirdi, sonra kadehi kaldırdığı gibi, var gücüyle yere fırlattı.

Kadeh şangırtıyla kırıldı. Grunşenka'nın gülümseyişinde sert bir anlam belirmişti.

Gözlerini yere indirdi, kendi kendine konuşur gibi tehdit dolu bir sesle :

— Gene de daha bağışlamadım onu, kimbilir! dedi. Belki de yalnız yüreğim onu bağışlamaya hazırlanıyor •ama daha yüreğimle de savaşırım ben. Sana bir şey söyliyeyim mi Alyoşa? Beş yıldır döktüğüm gözyaşlarımı, çok sevmeye başladım... Hep belki de ben aslında yalnız o kırgınlığımı

sevmişimdir, o adamı ise hiç sevme-mişimdir. kimbilir!

Rakitin :

— Ah, onun yerinde ben olmak istemezdim! diye fısıldadı.

— Olamazsın Rakitka! Sen hiç bir zaman onun ye-Tine geçemezsin. Sana pabuçlarımı diktireceğim ben, Rakitka! Seni bu iş için kullanacağım. Sen benim gibi bir kadını ömründe göremiyeceksin!... Belki o da göremez kimbilir?

Rakitin, karşısındakini iğnelemek istiyormuş gibi:

— O mu göremiyecek? Peki neden süslendin öyleyse? diye alay etti.

— Süsümü başıma kakma Rakitka! Sen daha yüreğimde neler olup bittiğini tam olarak bilemezsin!

Gruşenka, bunu söyledikten sonra etrafı çınlatan Ur sesle :

— İstersen parçalar yırtarım o süslü elbisemi. Şim-di şimdi yırtarım! Hemen şu anda!

diye bağırdı. Bu süslü elbiseyi niçin giydiğimi bilemezsin, Rakitka! Belki de onun karşısına böyle çıkıp: «Şimdiye dek beni hiç e gördün mü?» diye soracağım.

Çünkü o beni o za-on yedi yaşlarında, incecik, veremli, gözü yaşlı, bir

KARAMAZOV KARDEŞLER

küçük kız olarak bıraktı. Böyle yanına oturup, onu baştan çıkaracağım, damarlarını tutuşturacağım onun! Ona: «Şimdi ne duruma geldiğimi görüyorsun ya! Eh, gördüğünüz yeter işte, sayın bay! Ağzın da sulansa, bir-şeycik alamazsın benden!» diyeceğim. İşte belki de bu süslü elbise bu işe yarıyacak Rakitka!

Gruşenka bu son sözü öfkeyle söylemişti:

— Ben azgın, kudurmuş kadının biriyim, Alyoşa! O süslü elbisemi parçalıyabilirim, kendimi sakatlıyabi-lirim, güzelliğimi mahvedebilirim, yüzümü yakabilir ve bıçakla kesebilirim, sonra da gidip sokaklarda dilencilik edebilirim, istersem, şu anda hiç bir yere, hatta ona da gitmem! istersem, yarından tezi yok Kuzma'ya bana hediye etmiş

olduğu her şeyi, tüm paralarını geri gönderirim. Kendim de, ömrümün sonuna kadar gündelikçi bir işçi olarak çalışmaya başlarım! Ne sanıyorsun? Bunları yapamaz mıyım, Rakitka? Yapmağa cesaret edemez miyim? Yaparım, yaparım, hem de hemen şuracıkta yapabilirim bunları. Yalnız beni kızdırmayın... Onu kovarım, ona avucunu yalatırım, rüyasında bile beni göremez o!

Bu sözleri isterik bir kadın gibi bağırarak söylemişti. Ama gene dayanamadı. Yüzünü elleriyle kapadı, yastığın üzerine atıldı tekrar, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bütün vücudu sarsılıyordu. Rakitin yerinden kalktı:

— Gitme zamanı geldi! dedi. Geç oldu. Manastıra sokmazlar sonra.

Gruşenka birden yerinden fırladı. Üzüntü ve şaşkınlıkla :

— Gerçekten gitmek mi istiyorsun Alyoşa? diye bağırdı. Ah, şimdi ne diye yapıyorsun bunu bana? önce ruhumda fırtınalar kopardın! Mahvettin beni, simdi de gene üzerime, o gece geliyor. Şimdi, gene yalnız kalacağım!

Rakitin onu iğnelemek ister gibi:

— Canım evinde geceleyemezdi ya? dedi. Ama eğer istiyorsan gecelesin! Ben kendim de giderim!

Gruşenka öfkeyle :

— Sen sus! Fesat yürekli! diye bağırdı. Hiç kimse bana, onun söylediği sözler gibi sözler söylememiştir.

Rakitin sinirli bir tavırla :

— Neymiş o sana söyledikleri? diye homurdandı.

— Bilmiyorum, anlamıyorum, hiçbir şey kavrıya-mıyorum söylediklerinden. Ama yüreğim anladı o sözleri. İçimi altüst etti o sözler... Ömrümde ilk kez olarak, o bana acıdı.

Bir o, benim için üzüldü. Anladın mı?

Gruşenka, birden Alyoşa'nın önünde sanki kendisinden geçmiş gibi kendini yere atıp diz çöktü :

— Neden daha önce gelmedin meleğim? dedi. ömrüm boyunca senin gibi birinin gelmesini bekledim. Biliyordum ki, bir gün öyle biri gelecek ve beni bağışlıya-caktır.

inanıyordum ki, beni gerçekten sevecek bir insan çıkacak, benim gibi adî bir kadını sevecek. Hem de sadece o utanılacak şey için değil.

Alyoşa ona doğru eğilerek duygulandığını belli eden bir tavırla gülümsedi,

sonra şefkatle ellerini tuttu :

— Ben sana ne yaptım ki? dedi. Ben sana sadece o soğan sapını uzattım. Bir tek soğan sapı uzattım sana! O kadar! Yalnız o kadar!

Bunu söylerken, kendisi de ağlamaya başladı. Bu sırada sofada bir gürültü oldu. Biri hole girmişti; Gruşenka müthiş bir korkuya kapılmış gibi ayağa fırladı, içeriye paldır küldür Fenya girdi. Sevinç içinde, soluk soluğa :

— Hanımefendi, sevgili hammefendiciğim, dörtnala bir haberci geldi! diye bağırdı.

Mokroye'den bir araba göndermişler, sizi almaya. Troykayı arabacı Timofev sürmüş.

Şimdi yeni at koşacaklar... Mektup, mektup da var hanımefendi! İste burada!

Mektup elindeydi. Hem bağırıyor, hem onu havada sallıyordu. Gruşenka onu elinden kaparak, muma yak-276

KARAMAZOV KARDEŞLER

laştırdı. Bu sadece küçük bir pusulaydı. Üzerinde yalnız bir kaç satır vardı. Gruşenka mektubu bir anda okudu. Sonra acı bir gülümseyişle eğrilen, sapsarı bir yüzle:

— Çağırıyor! diye bağırdı. Islık çaldı ya, hemen sürüne sürüne git, dişi köpek!

Bir an kararsızlık içindeymiş gibi durdu. Birden sanki bütün kanı başına toplanmıştı, yanakları al al olmuştu.

— Gidiyorum! diye bağırdı. Elveda ömrümün beş yılı! Elveda, Alyoşa! Kaderim belli oldu, artık... Gidin, gidin! Şimdi hepiniz gidin yanımdan! Artık gözüm görmesin sizi!

Şimdi Gruşenka yepyeni bir yasama doğru uçuyor... Beni kötülükle anma, Rakitka! Belki de ölümüme doğru gidiyorum, kimbilir! öf! Sarhoş gibiyim!

Birden onları bıraktı, yatak odasına doğru koştu.

Rakitin:

— Eh, artık bizi görecek hali yok! diye homurdandı. Gidelim, yoksa biraz sonra gene çığlıklar başlıyacak. Bıktım artık ben bu ağlayıp sızlanmalardan, bağrışma-lardan...

Alyoşa, Rakitin'in kendisini götürmesine razı oldu. Rüyada gibi yürüyordu. Avluda bir fayton duruyordu. Atları çözmüşlerdi, birkaç kişi ellerinde fenerlerle faytonun etrafında dolaşıp duruyorlardı. Açık olan büyük kapıdan dışarıya, dinlenmiş üç at çıkarıyorlardı.

Alyoşa ile Rakitin çıkar çıkmaz, Gruşenka'rim yatak odasının penceresi birden açıldı ve genç kadın etrafı çınlatan bir sesle, Alyoşa'ya seslendi:

— Alyoşeçka! Ağabeyin Mitenka'ya selâm söyle-Beni, o kötü kalpli sevgilisini kötülükle anmasın! Hem ağabeyine söyle diyeceksin: «Gruşenka alçağın birine nasib oldu! Senin gibi soylu birine değil!» Aynca şunu da söylemeni isterim ona : Gruşenka, seni ömründe yalnız bir saatçık, evet, yalnız bir saatçık sevmiştir-"

Mitya o saati ömrünün sonuna dek unutmasın! Ona: «.Gruşenka öyle emretti, o saati ömrünün sonuna dek unutmıyacakmışsın! dersin.

Sözlerini bitirirken sesinden ağladığı belli oluyordu. Pencere kapandı. Rakitin gülerek:

— Hımmm, hımm! diye homurdandı. Şuna bak, ağabeyin Mitenka'yı can evinden vurdu da, üstelik ömrünün sonuna kadar bunu hatırlamasını emrediyor. Bu ne hırs!

Alyoşa, hiçbir karşılık vermedi. Sanki bu sözleri işitmemiş gibiydi. Rakitin'in yanında hızlı hızlı, sanki çok acele bir yere gidiyormuş gibi yürüyordu. Derin düşüncelere dalmış

görünüyordu. Yürüdüğünü farketmi-yor gibiydi.

Rakitin, birden sanki yüreğine bir ok saplanmış ya da taze yaraya biri parmağını değdirmiş gibi oldu. Al-yoşa'yı Gruşenka ile biraz önce buluştururken, işin böyle olacağını hiç beklememişti; istediğinin tam aksi olmuştu. Gene de kendisini tutmağa çalışarak:

— O adam Polonyalı, dedi. Hani subay diyor ya! Zaten artık subay da değil. Sibirya'da gümrükte, memur olarak çalışıyormuş. Çin sınırının oralarda. Herhalde çelimsiz, zayıf, zavallı Polonyalı'nın biri olacak. Söylendiğine göre, mesleğinden olmuş. Şimdi Gruşen-ka'nm elinde para olduğunu işitti ya, onun için dönüyor. İşte bütün mucize bundan ibaret.

Alyoşa gene hiç bir şey işitmiyor gibiydi. Rakitin dayanamadı, öfkeyle gülerek Alyoşa'ya :

— Demek günahkâr kadını doğru yola yönelttin Yoldan çıkmış kadını doğruluğa kavuşturdun öyle

? Ruhundaki tüm şeytanları kovdun ha? Beklediğimiz mucizeler şimdi oldu desene!

Alyoşa içinde büyük bir üzüntü duyarak:

— Yeter Rakitin! dedi.

— Ne o? Yoksa demin o yirmi beş rubleyi aldığım İÇin şimdi beni küçük mü görüyorsun?

Yani sence, ger-278

çek bir dostumu satmış oluyorum, öyle değil mi? Ama ne sen İsa'sın, ne de ben Yehuda'yım. Alyoşa :

— Ah, Rakitin! İnan bana, ben, o işi çoktandır unuttum! diye bağırdı. Bunu bana şimdi sen hatırlattın...

Ama Rakitin iyiden iyiye kızmıştı artık. Avazı çıktığı kadar:

— Allah belânızı versin hepinizin! Her birinizin belâsını versin! Ne diye seninle uğraşıyorum, bilmem ki? Bundan böyle, seninle konuşmak bile istemiyorum! Haydi, çek arabanı! Tek başına yürü bakalım. Senin yolun orası.

Sonra sert bir hareketle başka bir sokağa saparak Alyoşa'yi karanlıkta tek başına bıraktı.

Alyoşa kentten çıktı ve tarladan geçerek manastıra doğru yürüdü.

IV

GALILE'DEKİ DÜĞÜN...

Alyoşa manastıra geldiği vakit, artık oraya göre epey geç olmuştu; kapıya bakan rahip onu özel bir yoldan geçirdi. Artık saat dokuzdu, bunca telâşla geçen günün' sonunda, herkesin dinlendiği, rahat ettiği saatti. Alyoşa, çekingen bir tavırla kapıyı açarak, dedenin hücresine girdi. Tabut şimdi orada duruyordu. Hücrede tabutun başında incil okuyan peder Paisiy ile, bir gece önceki tartışmalardan ve o günkü konuşmalardan yorgun düşerek, öbür odada, döşemenin üzerinde uzanarak, gençlere özgü derin bir uykuya dalmış olan delikanlı rahip adayı Porfiriy'den başka kimse yoktu.

Peder Paisiy, Alyoşa'nın içeriye girdiğini işitmişti ama başını çevirip ona doğru bakmadı bile. Alyoşa, kapının yanından sağ köşeye doğru yürüdü, yere diz çok'

tu, dua etmeye başladı. Ruhunda çeşitli duygular vardı. Ama için dolduran bu duygular garip bir karışıklık içindeydi. Hiç bir izlenim, bunların arasından ayrılıp belirli olarak ortaya çıkmıyor, tersine, bir duygu bir başka

duyguyu uyandırıyor ve tüm düşünceler birbirini izleyerek zihninde bir çember içindeymiş gibi sakin sakin dönüp duruyorlardı.

Ama içinde tatlı bir duygu uyanmıştı ve ne gariptir bu tatlı duyguya hayret etmiyordu.

Gerçi karşısında gene o tabutu, gene her tarafı örtülmüş olan o değerli ölüyü görüyordu, ama o sabah olduğu gibi, onu gözyaşlarına boğacak bir hüzün, üzüntüden mahveden bir acıma duymuyordu. Biraz önce, içeri girdiği vakit, tabutun önünde, tıpkı kutsal bir şeyin önündeymiş gibi, secdeye varmıştı. Ama zihni de, yüreği de derin bir huzura kavuşmuştu.

Bütün varlığını ışıklandıran bu huzurdan başka hiç bir şey duymuyordu.

Hücrenin bir penceresi açıktı. İçerdeki hava da temiz ve soğuktu. Alyoşa: «Madem pencereyi açmaya karar verdiler, demek ki, koku daha şiddetli duyulmağa başlamış» diye düşündü. Ama kısa bir süre önce, kendisine o kadar korkunç ve çirkin görünen bu düşünce, cesedin bozulmaya yüz tutarak koktuğu düşüncesi, .şimdi onun içinde daha önceki gibi, üzüntü ve öfke yaratmıyordu. Sessiz sessiz dua etmeye başladı. Kısa bir süre sonra, duanın dudaklarından hemen hemen kendiliğinden döküldüğünü farketti.

Zihninden ikide bir parça parça düşünceler geçiyor, tıpkı karanlık bir gecede yıldızlar gibi yanıp sönüyor ve her sönenin yerini de bir başka düşünce alıyordu. Buna karşılık, ruhunda, parçalanması imkânsız, sağlam ve tatmin edici bir his her şeye üstün geliyordu.

Bunu kendisi de kavrıyordu. Biran önce büyük bir heyecanla bir duaya başlıyordu.

Tanrıya o kadar şükretmek ve öyle bir sevgi duymak istiyordu ki... Ama duaya başladıktan sonra, birden aklı bir başka şeye gidiyordu. Farkında olmadan düşüncele-280

re kapılıyor, duayı unutuyor, hattâ duasını l böyle yan-da bırakan şey bile, zihninden siliniverriyordu. Bir ara peder Paisiy'in okuduğuna kulak vermek istedi. Ama o kadar yorgundu ki. sonunda yavaş yavaş uykuya daldı... Peder Paisiy:

— «Üçüncü' günü Galile'de, Kana'da bir düğün olacaktı» diye okuyordu, «isa'nın annesi de e oradaydı. İsa ile öğrencileri de bu düğüne davet edilmişlerdi.»

Alyoşa'nın zihninden yıldırım gibi düşüünceler geçiyordu :

— Düğün mü? Neymiş o düğün... Gruşenka da. mutluydu... O da ziyafete gitti... Hayır, yanına bıçak. almadı, almadı o bıçağı... O söylediği yalnız «zavallılığını» gösteren bir sözdü... Hem... öyle zavaallı sözleri. bağışlamak gerekir. Muhakkak bağışlamalı o onları.

Acınacak sözler ruha teselli verir... Eğer onlar * olmasaydı belki de insanların acısı aşırı derecede ağır olacaktı. Rakitin giderken yan sokağa saptı. Zaten kendi üzüntülerini düşündüğü sürece, hep böyle yan sokaklara sapacaktır... Oysa yol... yol öyle geniş, öyle dümdüz, öyle-aydınlık ki... Kristal gibi... Ta ucunda da, pırıl pırıl bir güneş... Ha? Şimdi ne okuyorlar acaba?

Kulağına incilden okunanlar geliyordu. «... Ve şarap yetmeyince İsa'nın annesi i ona doğru döndü: «Şarapları yok» dedi.»

— Ha evet, burasını kaçırdım. Oysa kaçırmak istemezdim, incilin burasını severim. Bu Galile'de, Ka nada'da ilk mucizenin anlatıldığı yer... Ah, o ne mucize. Ah o ne sevimli bir mucizedir! İsa ilk mucizesini yap mak için, insanların sevincine ortak oldu. İnsanlar neşelenmesine yardım etti... «Kim insanlardı severse onların neşesini de sever.» Hayata gözlerini kapıyan

de de bunu her an tekrarlar dururdu. Bu, onun önemli düşüncelerinden biriydi...

Mitya da o «insan ne şe duymadan yaşıyamaz» diyordu... Evet, Mitya... gerçek olan her şey, hem güzeldir, hem de her zaman

bakımdan bağışlanabilecek bir şeydir... Bunu da gene o söylemişti...

«... O zaman Isa ona: «Bundan sana ve bana ne? Daha benim saatim çalmadı!» dedi.

Annesi, uşaklarına döndü: «Size ne derse, öyle yapın» dedi.

— Yapın... Kimbilir ne fakir, ne kadar fakir insanları sevindirmişti... Tabiî fakirdiler!

Madem düğünlerinde bile şarap yetmemişti... Tarihçilerin yazdıklarına göre, o devirde Genisaret gölünün yakınlarında ve bütün oralarda, o zamanın en fakir insanları, düşünülebilecek en büyük sefalet içinde yaşayan insanlar oturu-yormuş.. Hem bir başka yüksek varlık da, o düğünde bulunan İsa'nın annesi de içinden biliyordu ki, o sırada oğlu dünyaya yalnız, büyük bir mucize göstermek için inmemiştir, öyleyken işte cahil, bilgisiz, saf insanların onu fakir düğünlerine sevgiyle davet etmiş olanların, anlaşılması güç olmayan basit mutluluklarına «o» da ortak olmuştur ve bu mutluluk onun için bilinmeyen bir şey değildir. «Saatim henüz çalmadı» diyor. Sessiz bir gülümseyişle...

(Bunu söylerken muhakkak annesine yumuşak bir tavırla gülümsemiştir) Gerçekten de, kendisi, dünyaya fakirlerin düğünlerinde şarabı çoğalt--Biak için mi, gelmişti sanki?

Ama, işte düğüne gitmeyi kabul etti, hattâ annesinin ricası üzerine, bunu yerine getirdi...

Ah işte gene okuyor!

«İsa onlara: Sakalar, kovalarınızı doldurun, ağız doldurun hepiniz!» dedi.

«... Ve onlara dedi ki: Şimdi kovaya bir kâse daldı-ranı. sonra da onu sofracıbaşıya götürün» dedi. Onlar da dediği gibi yaptılar.

«Sofracıbaşı sudan meydana gelmiş şarabı tadınca, bunun nereden geldiğini bilemedi, uşaklar ise küpler-den su aldıklarını sanıyorlardı. O zaman sofracıbaşı damadı çağırdı:

«Ve ona şöyle dedi: «Her insan, önce iyi olan sarakam eder ve 'konuklar içip sarhoş

olduktan sonra,282

kötüsünü sunar. Sen ise bu iyi şarabı şu ana kadar sakladın... dedi.»

— Bu da ne? Ne oluyor? Odanın duvarları neden geri çekiliyor? Ha, evet... düğündü ya!

Düğün vardı ya... Evet, tabiî öyle olacak. İşte konuklar da burada, işte gelin güvey de oturuyorlar. Her yerde neşeli bir kalabalık var. Peki... O her şeyin özünü düşünen sofracıbaşı nerede? Bu da kim? Kimdir o? Odanın duvarları gene açıldı. Kimdir o büyük sofranın öbür tarafından ayağa kalkan? Nasıl olur? O da mı burada? Ama o tabutun içindeydi... Oysa burada olan da «o»... işte ayağa kalktı, beni gördü, buraya geliyor...

Aman yarabbi!

Evet, gerçekten ona doğru, kupkuru, yüzü kırış kırış olmuş bir ihtiyarcık, sevinç içinde ve hafif hafif gülerek yaklaşıyordu. Artık tabut ortadan yok olmuştu. Zosima dede, bir akşam önce hücresine konuklar toplandığı vakit giydiği elbiselerle duruyordu. Yüzü açıktı, gözleri ışıl ısıldı. Nasıl olmuştu da, o da bu ziyafete, Galile'de ki, bu Kana düğününe davet edilmişti? Alyoşa başucunda hafif bir ses işitti.

— Evet, yavrum, ben de davetliyim. Beni de çağırdılar, beni de davet ettiler. Neden buraya saklandın? Beni görmemek için mi? Gel, seninle bizim oraya gidelim.

Bu ses, bu ses, Zosima dede'nin sesiydi... Canım madem onu çağırıyordu, başkası olamazdı ki! Dede Al-yoşa'yı kolundan tutarak kaldırdı. Delikanlı, diz çöktüğü yerden doğruldu. Küçücük vücudu kupkuru olan ihtiyarcık devam etti:

— Neşeleniyoruz, taze şarap içiyoruz, yepyeni, yüce bir mutluluğun şarabını içiyoruz; görüyor musun, ne kadar çok konuk var? İşte, gelinle güvey burada. İş" te, o her şeyin özünü bilen sofracıbaşı da yeni şarabi tadıyor. Neden bana hayretle bakıyorsun? Ben bir soğan sapı uzattım, onun için işte ben de buradayım. Bir •çokları da burada, onlar da bir sap soğancık uzatmıŞ'

lar birine. Ancak küçümencik bir soğancık... Bizim işler ne âlemde? Sen de, sen de benim sessiz, yumuşak başlı, iyi yürekli yavrum, sen de bugün acı içinde kıvranana bir sap soğan uzattın. Başla yavrum, başla, iyi yürekli oğlum, başla yapacağın işe. Bizim güneşimizi,

«O» nü görüyor musun? Alyoşa:

— Bakmağa korkuyorum... Cesaretim yok, diye fısıldadı.

— Ondan korkma. Gerçi karsımızda yüceliği içinde korkunçtur. O kadar yüksektir ki, içimize korku girer. Ama gene de sonsuz bir acıması vardır ve sevgide bize eşit olmuştur.

Bak, bizimle birlikte neşeleniyor, suyu şaraba çeviriyor; tek konukların neşesi kaçmasın diye. Yeni konuklar bekliyor, bu sofraya durmadan yeni yeni konukları çağırıyor! Bu davet, yüzyılların sonuna dek devam edecektir! İşte bak, yeni şarabı getiriyorlar, görüyor musun küpleri getiriyorlar...

Alyoşa'nın yüreğinde bir şeyler yanıyordu. Birden bütün varlığına ona acı verircesine bambaşka bir duygu doldu. Heyecandan gözlerinden yaşlar fışkırmak üzereydi...

Kollarını uzattı, bir çığlık attı ve uyandı...

Ortada gene o tabut, o açık pencere ve gene incilin ciddî ciddî, alçak sesle ve kelimelerin üzerinde dura dura okunuşu devam ediyordu. Ama Alyoşa artık okunanı dinlemiyordu.

Şaşılacak bir şeydi, diz çökmüş olarak uykuya dalmıştı. Şimdi ise ayakta duruyordu.

Birden yerinden fırlar gibi atıldı, hızlı hızlı yürüdü, sertçe üç adımda tabutun ta yakınma gitti. Hattâ az kalsın, neredeyse omuzuyla peder Paisiy'e takılıyordu. Ama bunu farketmedi. Peder Paisiy gözlerini kitaptan ayırarak ona doğru çevirecek oldu, ama hemen delikanlının garip bir şeyler geçirdiğini anlıyarak. onları gene başka yere çevirdi.

Alyosa yarım dakika kadar tabuta, tabutun içinde, göğsünün üzerinde tasvirler, basında da sekiz uçlu haçla süslü bir başlıkla üstü örtülü ola-284

KARAMAZOV KARDEŞLER

rak hareketsiz yatan ölüye baktı. Daha biraz önce sesini işitmişti. O ses hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Hâlâ. etrafı dinliyor, daha başka sesler işitmek istiyordu... Sonra birden sert bir hareketle döndü, hücreden dışarı, çıktı.

Eşikte de durmadı, hızlı hızlı aşağıya indi. Heyecanla dolu ruhunda bir özgürlük, bir mesafe, bir genişlik özlemi uyanmıştı. Başının üzerinde gözün göremi-yeceği kadar geniş, uçsuz bucaksız bir gökyüzü, hafif hafif ışıldayan yıldızlarla dolu bir gökyüzü uzanıp gidiyordu. Saman yolu göğün ortasından çok belirli olmayan çift bir çizgi halinde ta ufuklara kadar uzanmıştı.. Yeryüzü tertemiz, sakin, hareketsiz denecek kadar sakin bir gece içindeydi. Lâcivert göklerin altında beyaz kulelerle, manastırın altın kubbeleri görünüyordu. Sonbaharın o güzel çiçekleri evin çevresinde, kümelerin içinde sabaha kadar uykuya dalmışlardı. Sanki dünyanın sessizliği, göklerin sessizliğine, yeryüzünün sırrı da gökyüzünün sırrına karışıyordu... Alyoşa duruyor, bakmıyordu... Birden yıldırım çarpmış gibi kendini toprağın üstüne attı.

Bu toprağı neden kucakladığını bilmiyor, kavrıya-mıyordu. Neden onu böyle öpmek için yüreğinde bu kadar büyük ve karşı konulmaz bir istek duymuştu? Tüm toprağı öpmeliydi! Ama onu öperken ağlıyor, hıçkıra hıçkıra ağlarken toprağı gözyaşlarıyla ıslatıyor, müthiş bir heyecan içinde, kendinden geçmiş gibi onu sonsuzj luğa dek seveceğine yemin ediyordu. İçinde «toprağı mutluluğunun gözyaşlarıyla ıslat ve bu gözyaşlarını sev!...» sözlerini duyar gibi oluyordu.

Neden ağlıyordu sanki? O coşkun heyecan içinde uçsuz bucaksız boşluktan ona ışıklarını gönderen bu yıldızlara bile ağlıyor ve «böyle kendini kaybettiğinde» ötürü» hiç de utanç duymuyordu. Sanki o sayısız dürt' yalardan inen incecik teller onun ruhunda birleşmişti ve tüm varlığı: «başka dünyalara temas eder etmez

titremeğe başlamıştı. Herkesi ve herşeyi, olup biten herşey için bağışlamak, başkalarından da özür dilemek istiyordu. Hayır, kendisini değil, herkesi, herşeyi, olup.

biten her şey için bağışlamalarım istiyordu. İçinde tekrar; «benim için de, varsır başkaları özür dilesin» diye bir söz işitir gibi oldu.

Ama her geçen an, apaçık olarak, kesin ve sarsılmaz bir şeyi kavrar gibi, gökyüzünün yavaş yavaş indi-|ini, ruhuna dolmağa başladığını hissediyordu. Sanki zihninde, bir ideal uyanmıştı ve artık ömrünün sonuna dek, yüzyıllar boyu bu ideale bağlı kalacaktı.

Toprağın üzerine kapandığı anda, gücü olmayan bir delikanlıydı, kalktığı zaman ise artık ömrünün sonuna dek savaşacak bir insan olmuştu ve bunu anlıyor, böyle olduğunu kavrıyordu. Zaten bunu daha o coşkunluğu hissettiği anda, hissetmişti ve artık tüm ömrünce, bu anı bir daha hiçbir zaman, hiçbir zaman unutamıya'caktı! Sonradan: «O

sırada ruhumu biri ziyaret etmişti!» diyecek, bu sözlerine de kesin olarak inanacaktı...

Üç gün sonra manastırdan çıkıp gitti. Böylece hayata gözlerini yummuş olan ve ona

«dünyada yaşamasını» emreden dedesinin sözünü yerine getirmiş oluyordu.Sekizinci Kitap

M İ T Y A

I KUZMA SAMSANOV

Gruşenka'nın yeni bir yaşantıya doğru atılırken son selâmını gönderdiği ve ona karşı sevgi duyduğu o bir saatçik süreyi Ömrünün sonuna dek unutmamasını emrettiği Dimitriy Fiyodoroviç, o sırada genç kadının yaptıklarından habersiz, büyük bir şaşkınlık ve telâş-içindeydi. Son iki günden beri öyle anlatılması imkânsız bir durumdaydı ki!

Sonradan kendisinin de söylediği gibi, gerçekten bir beyin hummasına uğrayabilirdi.

Alyoşa, bir gün önce, sabahleyin, onu bir türlü bulamamış, kardeşi İvan ise ayni gün meyhanede onunla buluşamamıştı. Karaladığı evin sahipleri, onun verdiği. emir üzerine nerede olduğunu herkesten saklamışlardı. Dimitriy ise, o iki gün hep sonradan kendisinin de anlattığı gibi: «Kaderiyle savaşıp kendisini kurtarmaya çalışarak» kendini oradan oraya atmış, hattâ bir ara, Gru-Şenka'yı bir an,olsun yalnız bırakarak kentten ayrıl-öıaktan korktuğu halde, bir iki saat için, çok önemli bir ihtiyacını görmek üzere kentten çıkıp gitmişti.

Bütün bunlar sonradan ayrıntılı olarak ve delille-re dayandırılarak meydana çıkacaktır.

Ama biz şimdilik böyle Dimitriy'in yaşantısını birden alt üst eden o

korkunç felâketin gelip çattığı günden, önceki o iki korkunç gün içinde, olup bitenlerden yalnız en gerekli ve anlatmadan geçilemiyecek olanlarını üstün körü olarak belirteceğiz.

Gerçi Gruşenka onu bir saat süreyle de olsa gerçekten sevmişti, ama bazen ona hiç acımadan, büyük bir katı yüreklilikle acı çektirdiği de oluyordu. Dimitriy için en önemli şey şuydu: Gruşenka'nın niyetlerini bir türlü

anlayamıyordu. Genç kadını şefkatle de, zorla da yola getirmeğe imkân yoktu. Öyle bir şey yapacak olsa, Gruşenka, ne olursa olsun, kendini ona vermez, yalnız öfkelenir, hattâ ondan büsbütün yüz çevirirdi. Dimitriy, bunu açıkça anlıyordu. Oysa Dimitriy, o sırada oldukça doğru olarak Gruşenka'nın da, olağanüstü bir kararsızlık içinde bulunduğunu, bir şeylere karar vermek istediğini, ama bir türlü karar veremediğini tahmin ediyor, onun için de bazı anlarda ona karşı gösterdiği tutkudan ötürü genç kadının ondan düpedüz nefret ettiğini içi ürpererek düşünüyordu.

Belki de gerçekten öyleydi, ama Gruşenka'nın özlemini çektiği şey neydi? Dimitriy, bunu, herşeye rağmen, gene de anlamıyordu. Zaten ona acı çektiren tüm sorun şu iki ihtimalde düğümleniyordu: «Bu işte kendisi, Mitya kazanacak, ya da Fiyodor Pavloviç üstün gelecekti!»

Bu arada kesin olarak bir olayı belirtmemiz gerekiyor: Dimitriy, Fiyodor Pavloviç'in Gruşenka'ya muhakkak meşru bir evlilik teklif edeceğine (eğer bunu zaten daha önceden teklif etmediyse) inanıyordu, ihtiyar şehvet düşkününün işin içinden yalnız üç bin ruble vererek sıyrılmayı düşündüğünü aklından bile ge* çirmiyordu. Mitya Gruşenka'yı ve onun ne karakterde bir kadın olduğunu bildiği için, bu sonuca varmıştı. BU yüzden, zaman zaman Gruşenka'nın tüm üzüntüsünün de, sadece aralarından hangisini seçeceğini, hangisinin kendi çıkarına daha uygun geleceğini bir türlü kestire memekten ileri geldiğini düşünüyordu. O «subayın», da~

ha doğrusu Gruşenka'nın hayatını alt üst eden ve genç kadının bunca heyecanla, bu kadar korkuyla gelişini beklediği o uğursuz adamın yakında geleceğini, ne gariptir o günlerde aklından bile geçirmiyordu. Doğru söylemek gerekirse, Gruşenka da son günlerde bu konuda onunla hiç konuşmuyordu. Ama Dimitriy gene Gru-şenka'dan eskiden onu baştan çıkarmış olan o adamın, ona bir ay önce bir mektup göndermiş olduğunu öğrenmişti. Hattâ mektubun bir bölümünü bile biliyordu. Gruşenka, öfkeli bir anında onu kendisine göstermişti. Ama Dimitriy'in bu mektuba hiç bir değer vermediği-, ni hayretle görmüştü.

Bunun nedenini anlamak da çok zordu. Belki bu sadece şundan ileri geliyordu: Dimitriy, bu kadın yüzünden öz babasıyla giriştiği çatışmanın bütün çirkinliği ve dehşeti altında ezildiği için, artık bundan daha korkunç ve daha tehlikeli bir şeyi, o sırada düşünemiyordu bile. Beş yıllık bir kayboluştan sonra, birden ortaya çıkan bu nişanlının varlığına düpedüz inanmıyor-du. Hele onun yakında geleceğini hiç tahmin etmiyordu. Zaten subayın, Mitenka'ya gösterilmiş olan o ilk mektubunda, bu yeni rakibinin gelişinden oldukça belirsiz bir şekilde söz ediliyordu. Mektup anlamı belirsiz, büyük sözlerle doluydu ve romantik bir mektuptu. Şu-ftu da belirtmeli ki, Gruşenka mektubun sonunu, subayın gelişinden biraz daha kesin olarak söz edildiği son bölümünü Dimitriy'den saklamıştı. Bundan başka, Mi-tenka sonradan hatırlayacaktı ki, o zaman Gruşenka da, Sibirya'dan gelen bu mektuba karşı, elinde ol-toryarak gururlu bir

küçümseyiş

göstermişti, Dimitriy de bunu farketmişti. Sonra Gruşenka yeni ortaya çıkan bu rakiple olan ilişkileri konusunda artık Mitenka'ya

ir şey söylemez olmuştu.

Böylece Dimitriy yavaş yavaş subayın varlığını bile Karamazov Kardeşler II — F: 19290

KARAMAZOV KARDEŞLER

büsbütün unutmuştu. Düşündüğü tek şey şuydu: Gru-senkay'la o subay arasında ne olursa olsun, iş ne şekle dönerse dönsün Fiyodor Pavloviç ile çatışması artık bir gün meselesiydi, hattâ bu çatışma herhangi bir başka olaydan daha önce olacaktı. Yüreği ürpererek her an Gruenka'nın karar vermesini bekliyor, hep onun bu karan sanki ilham gelmiş gibi, aniden vereceğine inanıyordu.

Gruşenka, birden gelip ona: «Al beni, ömrümün sonuna kadar senin olacağım!» diyecek ve artık her şey bitecekti. O zaman kendisi genç kadını kaptığı gibi, hemen dünyanın öbür ucuna götürecekti. Evet, hemen götürecekti, hem de elinden geldiği kadar uzağa götürecekti onu! Dünyanın öbür ucuna olmasa bile, Rusya' nın her hangi bir uzak köşesine. Orada onunla evlenecek, ve onunla birlikte başka bir isim altında bir yere yerleşecekti. Böylece, artık hiç kimse kim olduklarını bilmiyecekti. Ne orada, ne burada, ne de herhangi bir başka yerde! Kimse onların kim olduğunu bilemiyecek-ti. işte o zaman, evet işte o zaman, yepyeni bir yaşam başlıyacaktı!

Dimitriy o bambaşka, o yepyeni ve artık «iyiliğe doğru yönelen» bu yaşantıyı (kesin olarak ileriye doğru yönelmiş olmalıydı, kesin olarak!) her an hayalinden geçiriyor, bu hayalle kendinden geçiyordu. Böyle bir yeniden doğuşa, böyle bir kendi kendini yenilemeye susamıştı. Kendi iradesiyle saplandığı o pis çamur, ona aşırı bir ağırlık veriyor ve kendisi bu gibi olaylarda bir çoklarının sığındığı, gittikçe daha büyük bir ümitle, başka bir yere gidince, bu değişikliğin herşeyi değiştireceğine inanıyordu. Yalnız bu insanların yanından uzaklaşmalı, yalnız bu şartlardan kurtulmalı, yalnız bu Al-lahın belâsı yerden çıkıp gitmeliydi! O zaman, herşey yeniden doğacak, herşey bambaşka bir yola dökülecek' ti! îşte inandığı ve özlemini çektiği şey buydu.

Ama bu yalnız o sorunun birinci çözümü gerçekle?

tiği takdirde mümkün olacaktı. Zihninde bir başka çözüm yolu da Deliriyordu, ama bu, artık korkunç bir çözümdü. Gruşenka birden ona :

»Sen git, ben şimdi Fiyodor Pavloviç'le karar verdim, onunla evleneceğim, sana ihtiyacım yok!» diyecekti. İşte o zaman... ama o zaman... doğrusunu söylemek gerekirse Mitya, o zaman ne olacağını, son saat gelip çatıncaya kadar bilemiyordu. Bu bakımdan ona hak vermek gerekir.

Kesin bir niyeti yoktu. Cinayet daha önceden düşünülmemişti. Dimitriy, yalnız gözetliyor, ipuçları topluyor, kendi kendine işkence ediyor, ama herşeye rağmen, kaderinin yalnız o ilk mutlu çözüme doğru gideceğini düşünerek ona hazırlanıyordu. Hattâ aklına gelen herhangi bir başka düşünceyi zihninden kovuyordu. Ama iş buraya gelince, artık bambaşka bir üzüntü, yepyeni ve bununla ilgisi olmayan, öyleyken aynı şekilde çözülmesi imkânsız, uğursuz bir durum meydana geliyordu.

Bunu kısaca şöyle açıklamak mümkündü: Eğer Gruşenka ona: «Seninim, götür beni buradan» diyecek olursa, Dimitriy onu nasıl götürebilirdi? Bu iş için gereken imkânları, parayı nereden bulacaktı? Fiyodor Pavloviç'in sadaka kabilinden verdiği ve birkaç yıldır devamlı olarak hiç kesilmeden eline gelen gelir, tam o sırada büsbütün kesilmişti.

Tabiî, Grusenka'nın parası vardı, ama Mitya'nın içinde birden bu konuda müthiş bir gurur uyanmıştı. Genç kadını kendi parasıyla götürmek ve onunla birlikte yeni bir hayata başlamak işiyordu. Bunu da kendi imkânlarıyla yapmalıydı. Gru-Gruşenka'nın imkânlarıyla değil. Onun elinden para alma-bir an için olsun aklına getirmiyordu. Bunu düsün-k bile, onda büyük bir tiksinti, müthiş bir iğrenme usu uyandırıyordu.

Burada durumu ayrıntılı olarak ele almıyorum, tahlil etmiyorum. Yalnız belirtmekle

.yeniyorum292

ki, Dimitriy'in o anda ruhî durumu iste buydu. Bütün bunlar, belki de Katerina İvanovna'nın parasına bir hırsız gibi el koyduğundan ötürü vicdan azabı çekmesinden ve bu yüzden bilinçsiz olarak kendi kendine işkence etmesinden ileri geliyordu. O zamanlar sonradan itiraf ettiği gibi «birinin karşısında alçakça davrandım. Şimdi de öbürünün karşısında gene alçakça davranmış olacağım» diye düşünüyordu. »Zaten eğer Gruşenka bunu öğrenirse, böyle bir alçağı istemiyecektir.» diyordu. O halde imkânları nereden bulmalı? O uğursuz paraları nereden sağlamalıydı? Eğer bulamazsa herşey mahvolacak, hiçbir şey de gerçekleşmeyecekti. «Hem de sadece para yetmediği için... işin rezaleti de burada!» diye düşünüyordu.

Olayları atlayarak, önceden söyliyeyim, işin en önemli yönü şuydu: Belki Dimitriy, bu paraları nereden bulacağım biliyordu. Hattâ o paraların nerede durduklarım bile öğrenmişti. Şimdilik bu konuda daha fazla bir şey söylemiyeceğim. Çünkü zaten sonradan her şey anlaşılacaktır; ama onun için en büyük felâket şuradaydı. (Gerçi bu henüz belirsiz bir şeydi ama, gene de söyliyeceğim bunu.) Bu bir yerlerde bulunan imkânları elde etmek,

onları almaya hak kazanmak için, her şeyden önce, üç bin rubleyi Katerina İvanovna'ya geri vermesi gerekiyordu. Mitya: ;<Bunu yapmazsam başkalarının cebinden para çalan bir hırsız, âdi herifin biri olacağım, oysa yeni yaşantıya alçak bir insan olara başlamak istemiyorum!» diye düşünüyordu, bu yüzden de gerekirse dünyayı altüst etmeye, ama ne yapıp yapıp herşeyden önce Katerina İvanovna'ya o üç bin rubley geri vermeye karar vermişti.

Bu kararı, son olarak, iki gün önce, Gruşenka, terina İvanovna'ya hakaret ettikten, Mitya bunun hi kâyesini Alyoşa'dan dinleyip de: «ben alçağın biriyim diye itiraf ettikten ve bunu Katerina İvanovna'ya bir dirmesini rica ederek: «Eğer bu birazcık olsun uzu

a hafifletirse» dedikten sonra, yolda Alyoşa'yla son olarak görüştüğü vakit vermişti. Yine aynı gece kardeşinin yanından ayrıldıktan sonra, kendinden geçmiş gibi bir heyecana kapıldığı sırada hissetmişti ki, «Kat-ya'ya olan borcunu edememektense, birini öldürüp onu soyması» daha iyi olacaktı. Kendi kendine: «Katya'ya ihanet ettiğimi ve parasını çalarak, bu parayla Gruşenka ile doğru dürüst bir hayata başlamak için kaçtığımı söylemek hakkını vermektense, o öldürülen, o soyulan adamın katili olayım, herkesin karşısına bir hırsız olarak çıkıp Sibirya'ya sürüleyim, daha iyi! Bunu yapamam!» diyordu.

İşte Mitya dişlerini gıcırdatarak böyle söyleniyor ve gerçekten de zaman zaman sonunda beyin hummasına tutulacağını düşünüyordu. Ama şimdilik kendi kendisiyle savaşıyordu...

Garip şey: Sanılırdı ki, öyle bir karar verdikten sonra, artık kendisi için umutsuzluktan başka hiç bir şey kalamazdı. Çünkü birden öyle bir parayı nereden bulabilirdi? Üstelik onun gibi beş parasız bir insan, bunu nereden sağüyabilirdi? Oysa kendisi bütün bu süre sonuna kadar, o üç bin rubleyi bulacağından umudunu kesmedi. Bu üç bin rublenin kendiliklerinden, belki de gökten yağar gibi eline gelivereceğini sanıyordu, işte Dimitriy Bîyodoroviç gibi, ömürleri boyunca, yalnız parayı sarfetmeyi ve miras olarak ellerine geçen serveti har vurup harman savurmasını bilmiş, ama pa-ratun nasıl kazanıldığını akıllarından bile geçirmemiş insanlar böyle olur. Üç gün önce, Alyoşa ile vedalaştık-tan sonra, Dimitriy'in zihninde müthiş bir fırtına kop-tüm düşüncelerini karmakarışık etmişti. Böylece ida en olmıyacak, en acaip davranışla işe koyuldu. Evet, belki de bu gibi durumlarda, o tip insanların ak-lına gelen en olmıyacak. en fantastik davranışlar, on-lara ilk yapılacak ve mümkün olan en iyi şey gibi gö-

rülür».

Dimitriy, birden Gruşenka'nın koruyucusu olan tüccar Samsanov'a gitmeğe ve ona bir

«plân» teklif etmeye karar vermişti. Bu «plân» bahanesiyle de ondan muhtaç olduğu tüm parayı birden elde edecekti. Teklif edeceği plânın ticarî yönünden hiç şüphe etmiyordu.

Ancak eğer Samsanov bu işe, yalnız ticarî açıdan bakmazsa, onun bu çıkışını nasıl bir gözle göreceğinden endişe duyuyordu.

Gerçi, Mitya o tüccarı şahsen tanıyordu, ama onunla tanışmamıştı, bir kez olsun onunla konuşmamıştı. Öyleyken nedense içinde hem de epey bir süredir, bir kanı yerleşmişti.

Ona öyle geliyordu ki, artık belki bir ayağı çukurda olan o ihtiyar şehvet düşkünü, eğer Gruşenka herhangi bir şekilde, kendisine namuslu bir hayat kurar ve «güvenilecek bir insanla» evlenirse artık buna hiçbir itirazda bulunmayacaktı. Hattâ karşı koymak şöyle dursun, bunu kendisi diliyordu ve belki buna yardım edecekti. Yeter ki, öyle bir fırsat çıksın!

Gene kulağına gelen bazı söylentilerden mi, yoksa Gruşenka'nın söylediği bazı sözlerden mi, şu sonuca varmıştı ki, ihtiyar, Gruşenka için eş olarak Fiyodor Pavloviç'ten çok kendisini, Dimitriy'i tercih ediyordu. Belki de, hikâyemizin okurlarından birçoğuna Dimit-riy'in böyle bir yardım almayı tasarlaması ve nişanlısını, sözüm ona, «onu koruyan erkeğin» elinden almaya kalkışması, artık çok âdice ve tiksinilecek bir davranış olarak görünür. Yalnız şunu belirtmeliyim ki, Gruşenka'nın geçmişi Mitya'ya artık büsbütün sona ermiş-geçmişe gömülmüş olarak görünüyordu. O geçmişe, sonsuz bir acıma duygusuyla bakıyor, içinde yanan tutkunun etkisi altında, sanıyordu ki Gruşenka bir kez, ona sevdiğini, onunla evleneceğini söyledi mi, artık ortaya bambaşka, yepyeni bir Gruşenka çıkacaktır. Onunla birlikte gene yepyeni bir Dimitriy Fiyodoroviç meydana gelecektir; artık hiçbir kusuru olmayan ve yalnız iyi özellikleri olan bir Dimitriy Fiyodoroviç! Böylece, ikisi'

birbirlerine herşeyi bağışlıyacak, yaşantılarım artık yepyeni bir temel üzerinde kuracaklardır.

Kuzma Samsanov'a gelince; Mitya onu daGruşen-ka'nın o göçüp gitmiş geçmişinde bulunan ve hayatında kaderin karşısına çıkardığı ama, genç kadını» hiçbir zaman sevmediği ve en önemlisi, artık «miadı dolmuş,» bitmiş bir insan sayıyordu. Bu bakından, bu adam Gruşenka'nın yaşantısında yeri olmayan, daha şimdiden silinmiş bir varlıktı. Bundan başka, ,Mitya artık onu bir insan olarak bile sayamazdı. Çünkü kentte herkes biliyordu ki, Samsanov hastalıklı bir yıkıntıdan başka birşey değildi. Gruşenka'yla devam 2ttirdiği ilişkiler de artık yalnız bir babanın kızma duyabileceği ilişkilerdi.

Aralarındaki bağ eskiden dayandığ temellere artık dayanmamaktadır ve bu

çoktandır, hemen hemen bir yıldır böyledir.

Sözün kısası, bu düşüncelerde Mitya'nın çok saf olan bir yönü beliriyordu. Dimitriy gerçekten bütün kusurlarına rağmen, çok saf bir adamdı. Şunu da belirteyim ki, ihtiyar Kuzma'nın bir ayağı çukurdayken, Gru-şenkay'la geçmişteki yaşantısı yüzünden, içten gelen bir pişmanlık duyduğuna ve kendisinin Gruşenka'nın artık hiçbir zararı olmayan o ihtiyardan daha sidik bir dostu, bir koruyucusu bulunmadığına ciddî olarak ve kesin bir şekilde inanması, gene bu saflığından ileri geliyordu.

Mitya, Alyoşa'yla yaptığı konuşmadan sonrı bütün hemen hemen hiç uyuyamamış, ertesi salah saat Samsanov'un evine giderek, gelmiş olduğunu ha-r vermelerini rica etmişti.

Samsanov'un eri, eski, kasvetli, çok geniş, iki katlı ve avluya bakan bölmele-riyle bir de ek dairesi bulunan bir evdi. Alt katta aile-leriyle birlikte iki evli oğlu, çok yaşlı kızkardeş ve evli olmayan bir kızı oturuyorlardı. Ek dairede işi uşağı Yerleşmişti, bunlardan birinin ailesi çok kalabalıktı.296

Çocuklar da, uşaklar da kendi dairelerinde sıkışık yasıyor, evin üst katında ise ihtiyar tek başına oturuyordu. Oraya kendisine bakan kızının bile girip oturmasına izin vermiyordu.

Bu yüzden kızı, ancak belirli saatlerde, babasının belirsiz çağırışlarını duyunca, kendisinde nefes darlığı olduğu halde, hemen her-seferinde, koşarak yukarı çıkmak zorunda kalıyordu.

‚Bu u yukarı kat» sıra sıra biçimsiz koltukları, duvarın diplerinde dizilmiş kırmızı tahtadan iskemleleri kılıf geçirilmiş kristal avizeleri, üzerine çarşaf örtülmüşr hüzün uyandıran aynalarıyla birçok tüccar evlerinde görüldüğü gibi, eski moda döşenmiş büyük, geniş, süslü odalar dizişiydi. Bütün bu odalar, boş duruyor, hiçbir işe yaramıyorlardı.

Çünkü hasta ihtiyar, katın bir köşesindeki küçücük odalardan birinde, tâ uçtaki küçük yatak odasında otururdu; burada kendisine başını mendille bağlamış ihtiyar hizmetçi kadınla, sofada sedirin üstünde yatan bir «delikanlı» hizmet ederdi.

ihtiyar adam, ayaklan şiştiği için, artık hiç yürü-yemiyordu, nadir olarak deri koltukların üzerinden kalkıyor ve ihtiyar hizmetçisi, onu kollarından tutarak odada birkaç kez dolaştırıyordu. Samsanov bu ihtiyar kadına karşı bile çok sert davranır, onunla hiç konuşmazdı. Kendisine «yüzbaşının» geldiğini haber verdikleri vakit, Samsanov, onu içeri almamalarını emretti. Ama Mitya ille onu görmek için ısrar ediyordu. Bu yüzden ona bir kez daha haber gönderdi. Kuzma Kuzmiç, delikanlı uşağa: «Durumu nasıl?

Sarhoş mu? Gürültü patırtı ediyor mu?» diye etraflı olarak sordu. Bunun>

üzerine ona Mitya'nın «ayık olduğunu, ama gitmek istemediğini» söylediler. İhtiyar, gene kabul etmemelerini emretti. O zaman bütün bunları daha önceden tahmin eden ve öyle bir şey olur düşüncesiyle yanına kâğıt, kalem almış olan Mitya, bir parça kâğıda okunaklı olarak:

«Agrafena Aleksandrovna ile yakından ilgili ve konuşulması gerekli bir iş için» diye yazdı, pusulayı ih-KABAMAZOV KARDEŞLER

29T

tiyara gönderdi. İhtiyar, kısa bir süre düşündükten sonra delikanlıya, konuğu salona almasını emretti, ihtiyar kadını da hemen yukarı yanına gelsin diye, küçük oğlunu çağırmağa gönderdi.

Hemen hemen on iki verşok boyunda, müthiş kuvvetli, sakalını traş eden ve Almanlar gibi giyinen küçük oğlu, (Samsanov'un kendisi ise sırtında kaftanla ve sakallı olarak dolaşırdı) hemen ve hiç itiraz etmeden yukarı çıktı. Zaten hepsi babanın karşısında tiril tiril titrerlerdi. Baba bu iri yapılı delikanlıyı yüzbaşıdan korktuğu için çağırtmamıştı. Öyle korkak bir adam değildi. Onu, her ihtimale karsı daha çok yanında bir tanık bulunsun diye çağırtmıştı. Sonunda koluna giren oğlu ile delikanlı uşağının arasında kayar gibi yürüyerek salona gitti. Her halde oldukça büyük bir merak da duyuyordu.

Mitya'nın beklediği salon kocaman, kasvetli, insana ağırlık veren iki pencereli, yukarısında orkestra için ayrı bir yeri bulunan, duvarları «mermer taklidi» ve-hepsi de kılıflarının içinde duran, kocaman üç .avizeli bir odaydı. Mitya, giriş kapısının yanında, küçük bir iskemlenin üzerinde oturuyor, sinirli bir sabırsızlık içinde kaderini bekliyordu.

İhtiyar, giriş kapısının karşı tarafındaki kapıdan, Mitya'nın oturduğu iskemleden on sajen kadar ilerideki öbür kapıdan içeri girince, genç adam, birden yerinden fırladı, askerlere özgü, sert, ar-şınlık adımlarıyla ihtiyar adamı karşılamak için ona doğru yürüdü.

Mitya, derli toplu giyinmişti. Üzerinde kapalı bir ceket, elinde yuvarlak bir şapka ve siyah eldiven vardı. Tıpkı üç gün önce manastırda, dedenin hücresinde Fi-yodor Pavloviç ve erkek kardeşleri ile birlikte yapılan aile toplantısındaki gibiydi. İhtiyar adam çok resmî ve ciddî bir tavırla Mitya'nın yanına yaklaşmasını ayakta tekliyordu. Mitya ona doğru yürürken, ihtiyarın ken-298

KARAMAZOV KARDEŞLER

dişini tepeden tırnağa süzdüğünü hissetti. Kuzma Kuz. miç'in son günlerde çok şişmiş

olan yüzü de Mitya'yı şaşırtmıştı, ihtiyarın zaten kalın olan alt dudağı şimdi aşağıya doğru sarkmış bir et parçasını andırıyordu. Konuğuna resmi bir tavırla ve niç konuşmadan eğilerek selâm verip, ona divanın yanındaki

koltuğu işaret etti. Kendisi de oğlunun koluna dayanarak, bir 'hasta gibi ablaya puflaya Mitya'nın karşısına, divanın üzerine yerleşmeye çalıştı. O kadar ki, Mitya onun hasta bir adam olarak gösterdiği bu çabalara bakınca, hemen içinden böyle önemli bir insanı rahatsız ettiği için kendisini suçladı ve ince ruhlu bir insana özgü utançla pişmanlık duydu, ihtiyar, eninde sonunda yerleştikten sonra ağır ağır, her sözünün üzerinde dura dura, ama gene de nezaketle konuşmağa başladı:

— Benden bir dileğiniz mi vardı, beyefendi? diye sordu.

Mitya birden irkildi, oturduğu yerden fırlayacak gibi oldu, ama hemen gene oturdu.

Sonra yüksek sesle, hızlı hızlı, sinirli sinirli, elleriyle işaretler yaparak, gerçekten kendinden geçmiş gibi konuşmaya başladı. Belliydi ki, bir insan olarak dayanabileceği son sınıra ulaşmıştı. Mahvolduğunu hissediyor ve son olarak bir kurtuluş çaresi arıyordu.

Bunu bulamazsa, hemen kendini suya atacaktı! İhtiyar Samsanov'un yüzü hiç değişmedi.

Gene bir heykelin yüzü gibi soğuktu. Ama herhalde bütün bunları hemen anlamıştı.

— Sayın Kuzma Kuzmiç, herhalde şimdiye dek bir çok defalar öz annemin ölmünden sonra beri soyup soğana çeviren babam Fiyodor Pavloviç Karamazov ile be nim aramda olan çatışmaları işitmişlerdir... Çünkü artık bütün kent bunun dedikodusunu yapıp duruyor Zaten burada herkes gereksiz şeyleri diline dolar--Bundan başka, bu dedikodular Gruşenka'nın... pardon Agrafena Aleksandrovna'nın... Çok saygı duyduğum ve

pek çok saydığım Agrafena Aleksandrovna'nın da kulağına çalınmıştır.

Mitya işte konuşmasına böyle başlamıştı, ama daha ilk sözlerini söyler söylemez sustu.

Biz burada söylediği sözleri aynen alacak değiliz. Ancak özetini vereceğiz. Mitya durumunu şöyle özetlemişti: Kendisi bundan üç ay önce bir maksatla (bunu söylerken gerçekten «mahsus» sözünü değil de, «bir maksatla» sözünü kullanmıştı) eyalet başkentindeki avukata danışmıştı. .(Kendisi tanınmış bir avukattır. Herhalde adım işit-mişsinizdir, İşittiniz değil mi? Geniş bir alnı vardır. Devleti idare edebilecek kadar parlak bir zekâ... Sizi de tanıyor... Sizin için çok iyi sözler söyledi.» Mitya bunları söyledikten sonra tekrar sustu.

Ama sözünü arada bir böyle kesmesi onu konuşmaktan alıkoymuyordu. Hemen sonra gene birden atılıyor, gittikçe daha çok, daha çok konuşmağa

başlıyordu. O Korneplodov dediği adam, herşeyi etraflıca sorduktan ve Mitya'nın kendisine ibraz ettiği vesikaları inceledikten sonra (Mitya bu vesikalardan söz ederken belirsiz şeyler söylemiş, sözünün burasında nedense çok acele etmişti) şöyle bir sonuç çıkarmıştı; ona göre, Çermeşnaya köyü, Dimitriy'e annesinden kaldığı için, ona ait sayılmalıydı ve bu konuda gerçekten dâva açmak, böylece ahlâksız ihtiyarı kıstırmak mümkündü... Çünkü bütün yollar tıkalı değildi, zaten kanun adam-terı işe nereden başlıyacaklarını bilirlerdi.»

Sözün kısası, Fiyodor Pavloviç'ten daha altı bin hat-tö yedi bin ruble koparmanın mümkün olduğu düşünü-tebilirdi. Çünkü Çermeşnaya, ne olursa olsun yirmi beş bin rubleden, hattâ belki yirmi sekiz bin rubleden da-ha az etmezdi. «Otuz bin. otuz bin eder, Kuzma Kuz-miç Ben ise düşünün, o katı yürekli adamdan on yedi bin ruble bile almış

değilim!» İşte Mitya demek istiyordu ki: ,«Ben bu işi o zaman olduğu gibi bıraktım.

Çünkü kanun adamlarıyla başım hoş değildir. Buraya ge-300

linçe ise, bir karşı dava açıldığını görünce çıkmaza gir-diın.» (Sözün burasında Mitya tekrar ne söyliyeceğini şaşırdı ve gene kesin bir dönüş yaparak başka konuya atladı.) Şöyle diyordu: «Asil yürekli Kuzma Kuzmiç o canavara karşı olan haklarımı üzerinize alır mısınız? Karşılığında da bana sadece üç bin ruble verirsiniz. Olmaz mı?... Dâvayı hiçbir şekilde kaybetmenize imkân yoktur. Bu konuda size şerefimin üzerine yemin ederim.

Aksine, bu işten üç bin ruble yerine altı bin, hattâ yedi bin ruble kazanabilirsiniz... Yalnız işte en önemli nokta şudur; bu isi !hemen, bugün» bitirmek gerekiyor...

«Ben size noterde mi, ne derler ona, işte orada... yani sizin anlıyacağınız, herşeye razıyım.

İstediğiniz, bütün vesikaları veririm, herşeyi imzalarım... Böylece o kâğıdı hemen, eğer mümkünse, eğer imkânınız varsa, hemen bu sabah hazırlayıp bitirelim... Siz bana üç bin ruble verirsiniz... Zaten bu küçük kentte sermaye bakımından sizin karsınızda kim durabilir?... Bu parayı verince de beni şeyden... kurtarmış olursunuz... Sözün kısası, benim gibi zavallı bir adamı çok asil bir davranışta bulunabilmem için, çok yüksek bir hareket yapmam için kurtarmış olursunuz, diyebilirin... Çünkü tanıdığınız bir hanıma, sizin çok iyi bildiğiniz, bir baba gibi kendisi için üzüntü çektiğiniz b:r hanıma karşı, çok yüksek duygular besliyorum. Hattâ eğer isterseniz, bunu şöyle de anlatabilirim, bu işte üç kişi karşı karsıya gelmiştir. Kader korkunç bir şeydir Kuzma Kuzmiç!

«Gerçekçilik Kuzma Kuzmiç, gerçekçilik işte budur! Yalnız, madem sizi, bu

çatışmadan çoktandır sıradan çıkarmak gerekiyor, demek ortada çarpışan iki kişi kalıyor. Bunu ancak böyle anlatabilirim. Gerçi belki, pek beceriklice bir anlatış olmadı. Ama ten edebiyatçı değilim. Yani çarpışanlardan biri benim. Diğeri de o canavar! Bu bakımdan seçmek zorundasınız: Ya-

ben, ya o canavar. Anladınız mı? Şimdi herşey elinizde... Üç kişinin kaderi ve iki insanın mutluluğu söz konusu... özür dilerim, laflan karıştırdım, ama ne demek istediğimi anlıyorsunuz... Bunu saygı değer gözle-fauzden okuyorum, anlıyorsunuz... Yok eğer anlama-oınızsa, o zaman benim için, bugünden tezi yok, kendimi suya atmaktan başka çare kalmıyor. İşte o kadar!» Mitya bu «o kadar» sözüyle, saçma söylevini yarıda kesti, yerinden kalkarak yapmış olduğu budalaca teklife karşılık verilmesini bekledi. Son cümleyi söylerken tirden umutsuz bir şekilde artık her şeyin mahvolduğunu ve en önemlisi çok saçmalamış olduğunu hissetti. Umut ışıkları sönmüş, zihninde, birden :

«Garip şey, buraya gelirken her şey iyi görünüyordu, şimdi ise böyle herşey saçma sapan oldu!» diye bir düşünce geçti. Di-mitriy konuştuğu sürece, ihtiyar, gözlerinde buz gibi soğuk bir anlamla onun her hareketini izliyerek hiç kımıldamadan oturmuştu. Mitya'nın sözleri bitince. Sam-sanov onu bir an kadar bekletti, sonunda çok kesin ve neşesiz bir tavırla :

— özür dilerim! Biz böyle işlerle meşgul olmuyoruz! dedi.

Mitya, birden dizlerinin kesildiğini hissetti. Yüzü solmuştu. Gülümsemeye çalışarak:

— Peki ama şimdi ne olacak Kuzma Kuzmiç? diye mırıldandı. Demek oluyor ki. şimdi ben mahvoldum. Ne sanıyorsunuz?

— özür dilerim...

Mitya hâlâ ayakta duruyor, hâlâ gözlerini bir noktaya dikmiş olarak kımıldamadan bakıyordu, birden ihtiyarın yüzünde bir hareket farketti. İrkildi. İhtiyar ağır ağır konuşarak:

— Bakın, beyefendi, böyle isler bizim için elverişli oünuyor. Mahkemeler başlıyacak, avukatlar, bir sürü sıkıntılar ortaya çıkacak. Ama eğer isterseniz, burada bir adam var, ona bas vurun...302

Mitya birden:

— Aman Allahım, kimdir bu adam? Beni yeniden hayata kavuşturdunuz Kuzma Kuzmiç, diye mırıldandı...

— O adam buralı değil. Zaten şu anda kendisi burada bulunmuyor. Köylerde kereste alım satımı yapıyor. Lâkabı Lyagaviy'dir. Bu adam Fiyodor Pavloviç'le o sizin olduğunu söylediğiniz Çermeşnaya'daki koru için bir

yıldır pazarlık ediyor, öyleyken, işittiğimize göre, fiyatta bir türlü uyuşamıyorlarmış. Şimdi bu adam gene gelmiş, İlyinskiy papazının evinde kalıyormuş. Vo-iovo istasyonundan on iki verst kadar ilerde. İlyinskiy köyünde.

Buraya iş için, yani sizin o koru için, bana da mektup yazmıştı. Kendisine bu konuda öğüt vermemi istedi. Fiyodor Pavloviç'in kendisi gitmek istemiyormuş. Demek oluyor ki, siz Piyodor Pavloviç'den önce davranır da, Lyagaviy'e demin bana teklif ettiğinizi teklif ederseniz, belki de o zaman istediğiniz olur...

Mitya büyük bir sevinçle sözünü kesti:

— Dahice bir düşünce! dedi. Evet tam ona göre, tam ona göre bir iş! Kendisi pazarlık ediyormuş, ondan fazla para istiyorlarmış, şimdi ise işte çiftliğin tümünü bir senetle eline geçirmiş olacak! Ha ha ha!...

Mitya, birden kısa kısa kahkahalar atarak, duygusuz bir insan gibi, öyle beklenmedik şekilde gülmeye başladı ki, Samsanov bile birden irkilerek başını kaldırdı. Mitya sevinç içindeymiş 'gibi:

— Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum Kuzma Kuzmiç, diyordu.

Samsanov başını eğdi:

— Bir şey değil.

— Ama siz bilmiyorsunuz! Beni kurtardınız Ah-Zaten buraya gelirken içimde bir his vardı...

şimdi o papaza gitmeli!

— Teşekküre değmez, efendim.

— Hemen oraya koşuyorum, uçarak gideceğim oraya! özür dilerim, hasta olduğunuz halde sizi rahatsız ettim, ömrümün sonuna kadar unutmıyacağım bunu! Bunu size bir Rus olarak söylüyorum Kuzma Kuzmiç! Bir Rus olarak!...

— Evet, efendim.

Mitya, ihtiyarın elini tutup sıkmak istedi, ama berikinin gözlerinde garip, öfkeli bir ışık belirdi. Mitya bunu farkedince hemen elini geri çekti, ama sonradan ihtiyarı yanlış

anlıyafak bundan alındığı için, kendini suçlu hissetti. Aklından: «Herhalde yoruldu da ondan» diye bir düşünce geçti. Birden bütün salonu çınlatırca-

sına :

— Bunu onun için yapıyorum! Onun için, Kuzma Kuzmiç! Anlıyor musunuz? Onun için yapıyorum bunu! diye bağırdı. Eğilerek selâm verdi, sert bir dönüş yaptı, ve gene aynı hızlı, koca koca adımlarla, arkasına bakmadan kapıya doğru yürüdü.

Heyecandan neredeyse titriyordu. «Artık herşey mahvolmak üzereydi, öyleyken işte koruyucu melek gelip beni kurtardı!» diye düşünüyordu. «Madem bu ihtiyar gibi bir iş

adamı (ne soylu bir insanmış... o ne kibar duruştu!) bana bu yolu gösterdi. Demek...

demek artık dert bitti! İşi kazandım. Hemen yola koyulmalıyım. Gece olmadan dönerim.

Gece de dönsem olur. Ama srtık iş kazanıldı demektir, ihtiyar benimle alay etmedi ya?»

Mitya, evine giderken, yüksek sesle böyle kendi kendine söylemiyordu. Tabiî artık işin ona başka türlü görünmesine imkân yoktu. Yani ihtiyarın söylediği şey ya işe yarar bir öğüttü (böyle bir iş adamından başka türlüsü beklenmezdi) madem işi biliyordu, madem o Lya-gaviy adındaki adamı tanıyordu, (ne tuhaf bir soyadıydı bu!) ya da... ya da ihtiyar onunla alay etmişti! Ne yazık ki, doğru olanı, bu son düşüncesiydi. Ara-artık uzun bir süre geçtikten ve tüm o felâketler304

olduktan sonra ihtiyar Samsanov'un kendisi de gülerek o zaman «yüzbaşı» ile alay etmiş

olduğunu açıklaya-çaktı. Zaten Samsanov kötü yürekli, soğuk, alaycı bir adamdı. Üstelik bazılarına karşı hastalık derecesine varan bir antipati duyardı. Yüzbaşının sevinçli hali mi, o «üç kâğıtçının ve parayı har vurup harman savurmaya alışmış» adamın kendisi gibi, Samsanov ayarında bir adamın, tasarladığı «plân» la tuzağa düşeceğini düşünmek budalalığına kapılması mı, yoksa yemlik olarak ona "böyle bir av gösterip, para almıya gelen «o serserinin» bunları Gruşenka için yaptığını söylemesi ve kadına karşı duyduğu kıskançlık mı, o sırada ihtiyarı kışkırtan neydi? Bilmiyorum. Yalnız, Mitya onun karşısında, ayaklarının kesildiğini hissederek durduğu, budalaca: «mahvoldum» diye söylediği sırada, Samsanov ona müt-ıiış bir kinle bakıyordu. Birden Dimitriy'le alay etmek isteğini duydu. Mitya dışarı çıktıktan sonra, Kuzma Kuzmiç, öfkeden sapsarı olmuş bir halde, oğluna doğru döndü,ve bundan böyle o serserinin kesin olarak içeriye alınmamasını emrederek bir daha gözüm görmesin onu, yoksa...» dedi.

Yoksa ne yapacağını söyliyemedi. Tehdidini savu-Tamadı, ama onun kızdığını sık sık görmüş olan oğlu bile bu halini farkedince, korkudan

irkildi. İhtiyar aradan bir saat geçtikten sonra bile hâlâ öfkeden tir tir titriyordu. Akşama doğru da hastalandı ve bir

«tabip" çağırtmak için birini gönderdi.

II LYAGAVÎY

Böylece «dört nala» gitmek gerekiyordu. Oysa at kiralamak için elinde beş parası, bile yoktu. Daha doğ' rusu dört grivennik'i vardı. Bunca yıllık varlıklı bir ya KARAMAZOV KARDEŞLER 305

şantıdan geriye kalan sadece buydu! Ama evinde çoktandır artık işlemeyen gümüş bir saat vardı. Dimitriy saati aldığı gibi, onu çarşıda dükkânı olan yahudi sa-atçıya götürdü.

Yahudi saate altı ruble verdi. Mitya, büyük bir heyecanla: «Bunu bile beklemiyordum!»

diye bağırdı. (Hâlâ müthiş bir heyecan içindeydi.) Altı rublesini kaptı, koşa koşa evine döndü. Evde, aldığının üzerine ev sahiplerinden aldığı üç rubleyi de katarak parayı tamamladı. Ev sahipleri, ellerinde kalan son para bu olduğu halde, hepsini ona seve seve vermişlerdi; Dimitriy'i o kadar seviyorlardı.

Mitya, bulunduğu derin heyecan içinde, onlara hemen orada artık kaderinin belli olacağını açıkladı ve tabiî büyük bir telâşla Samsanov'un kendisine biraz önce teklif ettiği

«plân» ı da hemen hemen eksiksiz olarak anlattı. Samsanov'un kararını bildirdi, ileride olacak şeyler için beslediği ümitleri filân, hepsini açıkladı. Daha önceden de, birçok sırlarını açıkladığı ev sahipleri ona nedense, kendi ailelerinden olan bir insan gözü ile bakıyor, onu hiç de gururlu bir beyefendi saymıyorlardı. Mitya böylece dokuz rubleyi bir araya getirdikten sonra, yolcu arabası getirtilsin diye Volovo istasyonuna adam gönderdi. Ama bütün bunların yükünden, bazı olayların meydana gelmesinden bir gün önce, öğle vakti, Mitya'nın elinde bir kuruş bile bulunmadığı, para bulmak için saatini sattığı, üstelik ev sahiplerinden de üç ruble borç aldığı, bütün bunları da tanıkların gözü önünde yaptığı, herkesin aklında kal-mış, tesbit edilmiş oluyordu.

Bunu önceden belirtiyorum. Sonradan bunlara ne-den işaret ettiğim anlaşılacaktır.

Mitya dört nala Volovo istasyonuna gitti. Gerçi

yolda eninde sonunda artık «bütün bu işleri» yoluna

koyacağını düşünerek derin bir sevinç içinde idi, ama

gene de kendisi kentte yokken, Grusenka ne olacak diye korkudan içi titriyordu. Ya şene kadın tam da o gün, sonunda sabredemeyerek Fiyodor Pavloviç'e gitmeğe karar verirse?

O zaman ne olacaktı? Mitya işte bunu düşündüğü için gideceğini ona söylemeden yola koyulmuş, ev sahiplerine de eğer biri gelip de kendisini sorarsa, nereye gittiğini söylememelerini tenbih etmişti. Arabanın içinde sarsıla sarsıla giderken: 'Muhakkak, muhakkak iyi olur, herhalde... işi burada bitirmeli...» İşte Mitya içi ürpererek bu hayaller içindeydi. Ama ne yazık ki, hayallerinin »plânına» uygun olarak gerçekleşmesine imkân olmayacaktı...

BİT kez, Volovo istasyonundan sonra köye gittiği için geç kaldı. Köyün on iki verst değil, on sekiz verst mesafede olduğu meydana çıktı. İkinci olarak İlyinskiy papazını evde bulamadı. Peder, komşu köye gitmişti. Mitya, gene yola koyularak artık yorgunluktan bitkin hale gelmiş, aynı atların koşulu olduğu arabayla, komşu köye gidip, papazı buluncaya kadar gece bastırdı.

Görünüşte çekingen ve yumuşak bir adam olan «peder» ona hemen o Lyagaviy'in gerçi daha önce kendi evinde misafir kaldığını, ama şimdi Kuru Köy'de bulunduğunu, korucunun baktığı koru için pazarlık etmeğe geldiğinden ötürü, geceyi onun evinde geçireceğini anlattı.

Mitya onu hemen Lyagaviy'le buluşturması ve böylece »kendisini kurtarması» için papaza ısrarla yal varınca, peder önce kararsızlık gösterdi, ama sonunda, herhalde içinde bir merak duymağa başladığı için, genç adamı Kuru Köy'e götürmeğe razı oldu. Yalnız işin kötüsü oraya, «yaya» olarak gitmelerini sağlık vermiş^-Söylediğine göre o köye kadar ancak bir verst'ten «bir parçacık daha fazla» yol vardı.

Mitya, tabiî kabul etti ve o arşınlık adımlarıyla yü-rümeğe başladı, öyle hızlı yürüyordu ki, zavallı Pe

dercik» arkasından yetişmek için neredeyse koşuyordu. Papaz, daha ihtiyarlamamış ve çok ihtiyatlı bir adamdı. Mitya, hemen ona da plânlarını açıkladı. Heyecanla, sinirli sinirli Lyagaviy ile ilgili olarak öğütler istedi ve yol boyunca hep konuşup durdu. Papaz dikkatle dinliyor, ama pek az öğüt veriyordu. Mitya'nın sorduğu sorulara ise belirsiz karşılıklar vererek: «Bilmiyorum, ah., bilmiyorum, nereden bileyim ben bunu?» gibi sözler söylüyordu. Hattâ Mitya, miras konusunda babasıyla kendisi arasında o anlaşmazlıklardan söz açınca, papaz bazı bakımlardan Fiyodor Pavloviç'e bağlı olmak zorunda bulunduğu için korkuya bile kapıldı.

Bu arada hayretle, Mitya'nın o alım satımla geçinen köylü Gortskin'e neden

Lyagaviy dediğini sordu ve bir görev yerine getirir gibi, ona bu adamın gerçekten, bir Lyagaviy olduğunu, ama ona bunu söylememek gerektiğini, onun bundan fena halde alındığını, bu yüzden kendisine muhakkak «Gortskin» demek gerektiğini söyledi. Sonra: «Bunu yapmazsanız, onunla hiç anlaşamazsınız, zaten sizi dinlemez bile!» diyerek sözünü bitirdi.

Mitya, böyle şeyler üzerinde duramıyacak kadar acele ettiğim belirtecek şekilde, fazla hayret göstermedi ve papaza Samsanov'un o adamdan söz ederken bu adı kullandığını söyledi. Papaz bunu öğrenince, hemen konuyu değiştirdi. Oysa eğer, o sırada aklına gelen ihtimali Dimitriy Fiyodoroviç'e açmış olsaydı, iyi olurdu. Papaz Samsanov'un Mitya'yı köylünün yanma gönderirken ondan Lvagaviy diye söz etmesine bakılırsa, belki de, onunla alay etmiş olduğunu ima edebilir ve «acaba işin içinde bir dalavere yok mu?» diye sorabilirdi. Ama Mitya'nın «böyle önemsiz şeyler» üzerinde durmağa vakti yoktu. Acele ediyor, koca koca adımlar atarak yürüyordu. Ancak Kuru Köy'e geldikleri vakit bir verst değil, bir buçuk verst değil, belki üç verst yürüdükleri-üi anladı. Fena halde canı sıkıldı, ama kendisini tuttu.308

KARAMAZOV KARDEŞLER

Köy evine girdiler. Pederin tanıdığı olan korucu, evin bir bölümünde oturuyordu, öbür bölüme, sofanın öbür tarafındaki temiz olan bölümüne ise Gorstkin yerleşmişti. İzbenin bu temiz olan bölümüne girip yağh bir mum yaktılar. İçerisi fazla ısınmamıştı. Meşe tahtası bir masanın üzerinde, sönmüş bir semaver, semaverin hemen yanında üzerinde fincanlarla bir tepsi, sonuna kadar içilmiş bir şişe rom, bitirilmemiş bir ştof votka ve buğday ekmeği artıkları vardı.

Gelen yabancı ise bankın üzerine uzanmış, üst giysilerini çıkarıp başının altına yastık yapmış olarak yatıyor, horul horul uyuyordu. Mitya, ne yapacağını bilemeyerek durdu:

»Tabiî, uyandırmalıyız,» dedi. «Benim işim çok önemli. Buraya gelirken o kadar acele ettim ki, gene bugün, hem de hemen geri dönmem gerekiyor!» diye endişeyle söylendi.

Ama korucu ile papaz konuşmadan duruyor, düşüncelerini açıklamıyorlardı.

Mitya, yaklaştı, adamı uyandırmağa çalıştı. Bü-,yük bir çaba göstererek onu ayıltmağa çalışıyordu. Ama adam bir türlü gözünü açmıyordu. Mitya: «Sarhoş,» dedi. «Şimdi ne yapmalı? Allahım ne yapmalı?» Birden müthiş bir sabırsızlıkla uyuyanı kollarından, bacaklarından tutup çekiştirmeğe, başını sağa sola çevirmeğe, vücudunu kaldırıp bankın üzerine oturtmağa çalıştı. Ama bütün bu çabaları, adamın sonunda garip garip homurdanmasından ve dilini iyice döndürememekle birlikte, şiddetli küfürler savurmasından başka bir sonuç vermedi.

Sonunda peder:

— Hayır, iyisi mi biraz bekleyin, dedi. Belli ki ko nuşacak halde değil...

Korucu:

— Bütün gün içti, diye söze karıştı.

Mitya:

— Aman Allahım! diye bağırdı. Şu anda ona ne

kadar ihtiyacım olduğunu, nasıl bir umutsuzluk içinde bulunduğumu bir bilseniz! Peder:

— Ama sabaha dek beklemeniz daha doğru olur, diye tekrarladı.

Mitya:

— Sabaha dek mi? Rica ederim... Bu imkânsız bir şey! dedi ve büyük bir üzüntü içinde sarhoşu uyandırmak için gene ileri atılacak oldu, ama çabalarının tüm. yararsızlığını hemen kavrayarak vazgeçti.

Peder susuyor, uykulu görünen korucu ise somurtuyordu. Mitya büsbütün umutsuzluğa kapılarak:

— Gerçekçilik insanı ne felâketlerle karşılaştırıyor! dedi.

Yüzünden sel gibi ter akıyordu. Peder müsait bir anda, çok yerinde olarak, uyuyan adamı uyandırmayı başarsalar bile, sarhoş olduğu için, gene de hiçbir konuşma yapabilecek durumda olmayacağını söyledi. «Sizin ise önemli bir işiniz var, onun için en doğrusu, siz bunu yarın sabaha bırakın!» dedi.

Mitya kollarım iki tarafa açtı, sonra razı oldu.

— Ben burada kalacağım, mum da burada kalacak, burada kalıp müsait anı yakalamağa çalışacağım. Uyandığı vakit başla...

Korucuya doğru döndü:

— Sana mumun parasını da, burada konaklama ücretini de vereceğim. Sonradan Dimitriy Karamazov'u hatırlarsın. Yalnız şimdi sizinle ne yapacağız bilmiyorum, sayın peder. Siz nereye yatacaksınız?

Peder:

— Yok canım! Ben evime gideceğim, efendim... Onun kısrağına biner giderim...

Bunu söylerken korucuyu işaret ediyordu.

— Eh artık izninizle, size basarılar...

Böylece karar verdiler. Papaz, sonunda ondan kurtulduğu için memnunluk duyarak, kısrağa binip gitti.310

Ama giderken gene de düşünceli düşünceli başını sallıyor, içinden: »Acaba bu meraklı olayı velinimetim Fi-yodor Pavioviç'e haber vermeli mi?» diye kendi kendine soruyor,

»belki de bir bakarsın, öyle bir saatine gelir, işi öğrenir, öfkeye kapılır, yardımlarını kesiverir» diye söyleniyordu.

Korucu kaşındı, sonra hiç konuşmadan kendi odasına gitti. Mitya ise banka oturdu ve dediği gibi «müsait anı yakalamağa» hazırlandı. Ruhuna ağır bir sis gibi, müthiş bir sıkıntı çökmüştü. Derin, korkunç bir sıkıntı! Oturuyor, düşünüyor, ama düşünce bile bir sonuca yaramıyordu. Mum yandıkça eriyordu, ısınan odada bir cırlak böceği çıtırdamağa başlamıştı. İçerisi da-yanılmıyacak derecede ısınmıştı. Mitya'nın gözünün önünde, birden bahçe canlandı. Bahçenin arkasındaki yolu görür gibi oldu, babasının evinde, gizlice bir kapı açılıyor, Gruşenka bu kapıdan içeri koşarak giriyordu... Birdenbire banktan fırladı...

Dişlerini gıcırdatarak:

— Feci bir şey! diye söylendi, uyuyan adama bir robot gibi yaklaştı, yüzüne bakmağa başladı.

Bu kupkuru, çok yaşlı olmayan, oldukça uzun yüzlü, kıvırcık saçlı, kızıla çalan incecik sakallı bir adamdı. Sırtında basma bir gömlekle, cebinden gümüş bir saat kösteği görünen siyah bir yelek vardı. Mitya bu surata, büyük bir nefretle bakıyordu. Adamın saçlarının kıvır kıvır olması nedense içinde özel bir kin uyandırıyordu. O sırada, kendisinin, o ertelenmesi imkânsız sorunu ile, bu adam karşısında bitkin bir halde durması, bu iş için bunca fedakârlık etmiş, bunca şeyi bırakmış olması, çok ağırına gidiyordu. Başkalarının sırtından geçinen bu adam için: «Oysa şimdi bu adam, kaderimi elinde tutan bu adam. sanki hiçbir şey olmamış gibi horul horul uyuyor, sanki başka bir gezegenden gelmiş gibi...» diye düşündü. Sonra birden yüksek ses-KARAMAZOV KARDEŞLER

le: «Ah! kader bana ne oyun oynadı!» diye söylendi ve birden büsbütün kendini kaybederek, gene sızmış olan köylüyü uyandırmak için onun üzerine atıldı. Adamı garip bir öfke ile uyandırmağa çalışıyor, üstünü başını yırtıyor, sarsıyor, hatta dövüyordu. Ama beş dakika kadar uğraştıktan sonra, gene hiçbir başarı elde edemeyince, gücünü yitirmiş

olarak, umutsuzluk içinde, tekrar gidip banka oturdu.

— Saçma, saçma! diye yüksek sesle söyleniyordu... Sonra nedense:

— Hem... tüm bunlar ne onur kırıcı! diye ekledi.

Basında şiddetli bir ağrı başlamıştı. Aklından: -Yoksa çekip gitmeli mi? Vazgeçip gitmeli mi?» diye bir düşünce geçti. «Hayır. Madem öyle, artık sabaha dek kalacağım! Mahsus kalacağım işte, mahsus kalacağım! Ne diye geldim sanki buraya, öyleyse? Zaten nasıl gidebilirim, buradan neyle gidilebilir artık? Hay Allah! Ne saçmalık!» diye söyleniyordu.

Başağrısı gittikçe şiddetleniyordu. Hareketsiz oturuyordu. Nasıl olup da, böyle bir anda, böyle oturduğu yerde uykuya daldığını bilemedi. İki saat ya da biraz daha uzun bir süre uyumuştu herhalde. Dayanılmaz, bağırtacak kadar şiddetli bir baş ağrısıyla uyandı.

Şakakları zonkluyor, başının üst tarafı acıyordu. Uyanınca, uzun bir süre tam anlamıyla kendine gelemedi ve başına gelenleri bir türlü kavrayamadı. Sonunda fazla ısınmış olan odada müthiş bir kömür kokusunun yayılmış olduğunu hissetti. Eğer uyanmasaydı belki de ölecekti. İhtiyar köylü ise, hâlâ yatıyor, horluyordu. Mum iyice erimişti, neredeyse sönmek üzereydi. Mitya bağırarak, sallana sallana atıldı, sofadan geçip korucunun odasına gitti. Korucu hemen uyandı, öbür odada kömürün havayı zehirlediğini öğrenince, yapılacak şeyleri emretmek için dışarı çıktı, ama olmayı, şaşılacak kadar kayıtsız bir tavırla karşılamıştı. Bu da Mitya'yı hem

gücendirmiş, hem de şaşırtmıştı. Karsısında durmuş kendini kaybetmiş gibi:

— Ya ölürse, ya ölürse, o zaman ne olacak... O zaman ne olacak?, diye yüksek sesle söylenip duruyordu.

. Kapıyı, pencereyi açtılar, borunun anahtarını çevirdiler, Mitya, sefadan suyla dolu bir kova getirip önce kendi başını ıslattı, sonra bir bez bulup onu suya daldırdı ve Lyagaviy'in basına yapıştırdı. Korucu ise, tüm olaylara hâlâ olup biten her şeyi önemsiz görüyormuş

gibi bir tavırla bakıyordu. Pencereyi açtıktan sonra canı sıkılarak:

— Bu kadarı da yeter! diyerek demir feneri Mitya'-nın yanında bırakıp, gene uyumağa gitti.

Mitya, sarhoşla yarım saat kadar uğraştı, hep başını ıslatıyordu ve artık ciddi olarak tüm geceyi uyumadan geçirmeye karar vermişti. Ama yorgunluktan bitkin bir hale gelince, bir dakikacık soluk alabilmek için oturdu, bir an gözlerini kapadı, sonra farkında bile olamadan, banka uzandı

ve ölü gibi derin bir uykuya daldı.

Uyandığı vakit, artık çok geçti. Saat sabahın hemen hemen dokuzuna gelmişti. Isıl ışıl bir güneş küçük evin iki penceresinden içeri giriyordu. Dünkü kıvırcık saçlı köylü, bankın üzerinde oturuyordu, artık sırtına uzun ceketini giymişti. Önünde yeni yakılmış bir semaver ile başka bir ştof duruyordu. Eskisi, dünkü artık bitmişti. Yenisinin de yarısından fazlası içilmişti. Mitya yerinden fırladı, ama hemen o uğursuz köylünün gene sarhoş hem de kendini bilemeyecek, ayılamaya-cak kadar sarhoş olduğunu anladı.

Gözleri yuvalarından uğramış gibi bir an ona baktı. Köylü ise hiç konuşmadan sinsi sinsi, insanı gücendiren garip bir sakinlikle kurnaz kurnaz, hattâ, karşısındakini küçük gördüğünü belirten bir tavırla, bakıyordu. Ya da Mit-ya'ya öyle gelmişti. Sarhoşa doğru atıldı:

— Bir dakika, görüyorsunuz... Ben... Siz, her halde öbür «odada oturan buranın korucusundan işitmişsiniz-dir... Ben teğmen Dimitriy Karamazov'um. Kendisiyle koru için pazarlık ettiğiniz ihtiyar Karamazov'un oğlu..

Köylü sakin ve kesin bir tavırla:

— Atıyorsun be! dedi,

— Nasıl atıyorum? Fiyodor Pavloviç'i tanıyorsunuz yal

Köylü dilini ağzının içinde güçlükle döndürüyordu:

— Hiç de senin o Fiyodor Pavloviç'ini tanımıyorum, diye söylendi.

— Canım koruyu, koruyu almak için onunla pazarlık; etmişsiniz. Uyansarıza... Aklınızı başınıza toplayın... Beni buraya Pavel İlyinskiy getirdi... Siz Sam-sanovr'a yazmışsınız, o da beni size gönderdi...

Mîitya, bunu soluk soluğa söylemişti. Lyagayiv gene sert bir sesle:

— Atıyorsun! dedi.

Mîitya ayaklarının soğuduğunu hissetti.

—- Rica ederim! Bu şaka değil ki! Belki de şu anda çakır keyifsiniz, ama ne de olsa konuşabiliyor, anlı-yabilijyorsunuz... Ben bu işten hiç bir şey anlamıyorum!

— Sen boyacısın!

— Rica ederim! Ben Karamazov'um. Dimitriy Ka-ramazzov'um... Size bir teklifim var...

Kârlı bir teklifim..., Gerçekten kazançlı bir iş... Hem de koru ile ilgili.

Köylü ciddi ciddi sakalını okşuyordu:

— Hayır, sen müteahhitlik ediyordun, icarcıydın, sonra ı da alçağın biri çıktın. Alçağın birisin sen!...

Mîitya umutsuzluk içinde parmaklarını büküp du-ruyorcdu:

. —- inanın bana yanılıyorsunuz! dedi.

IKöylü hep sakalını sıvazlıyordu. Birden kurnazca bir taıvırla gözlerini kıstı:314

— Hayır, sen bana şunu söyle! Bana öyle bir kanun göster ki, kötülük etmek serbest olsun! İşitiyor musun? Alçağın birisin sen. Anlıyor musun bunu?

Mitya, canı sıkılarak geri çekildi. Birden »Alnına bir darbe indirilmiş» gibi oldu.

Sonradan kendisi de öyle diyecekti. Bir anda zihni garip bir şekilde aydınlandı. Kendisi

'bir kıvılcım çaktı, o zaman her şeyi birden kavradım-, diyecekti. Şaşkınlık içindeydi, dona kalmıştı. Nasıl oluyor da kendisi gibi, ne de olsa zeki bir adam, böyle bir saçmalığa kanmıstı? Nasıl oluyor da böyle bir maceraya burnunu sokmuş, hemen hemen tüm bir gün, tüm bir gece bu Lyagaviy ile uğraşıp didinmiş, başını ıslatmağa çalışmıştı... «Ne yapmalı yani, adam sarhoş, küp gibi sarhoş, belki de daha bir hafta durmadan kafayı çekecektir... Bu durumda daha-ne bekliye-ymı? Ya Samsanov beni buraya mahsus gönderdiyse? O zaman ne olacak? Ya Gruşenka... Aman Allahım, ben ne yaptım!...»

Köylü oturuyor, alaylı alaylı gülerek ona bakıyordu. Başka bir zaman olsaydı Mitya belki de öfkesinden bu aptalı öldürürdü, ama şimdi bütün vücudu gücünü yitirmişti, bir çocuk gibi olmuştu. Yavaşça banka doğru gitti, paltosunu aldı, sırtına giydi, izbeden çıktı. Öbür odada korucuyu bulamadı. Ortalarda kimse yoktu. Cebinden bozuk olarak elli köpek çıkardı, onu orada bir gece geçirdiği için ve yaktığı mumla verdiği zahmet karşılığı olarak, masanın üzerine bıraktı.

İzbeden çıkınca etrafın ormanla çevrili olduğunu gördü. Başka hiçbir şey görünmüyordu, izbeden çıkınca sağa mı, yoksa sola mı gitmek gerektiğini bile ha' tırlayarnadan rastgele yürümeğe başladı; o akşam Pa" pazla acele acele oraya gelirken yolun nereden geçti' ğini fark etmemişti bile.

Yüreğinde kimseye karşı kin yoktu, Samsanov'a karşı bile. Ormanın içinden geçen daracık patikadan, hiçbir şey düşünmeden, kendini

betrniş, «tüm düşüncelerini yitirmiş gibi» hatta nereye gittiğini bile hiç düşünmeden yürüyordu. Birden ruh bakımından da vücutça da o kadar zayif, güçsüz oluver-jnişti ki! O

sırada karşısına bir çocuk çıksaydı, onu yenebilirdi. Öyleyken güç belâ ormandan çıktı.

Birden karsısına gözün görebileceği yere dek uzanan ekinleri biçilmiş uçsuz bucaksız tarlalar çıktı. Hiç durmadan ileri, hep ileri giderek Her yer ne büyük bir umutsuzluk içinde! Her yerde nasıl bir ölüm kokusu var!" diye tekrarlıyordu.

Onu yoldan geçenler kurtardı. Arabacının biri ihtiyar bir taciri köy yolundan götürüyordu. Araba hizasına gelince, Mitya onlara yol sordu, o zaman onların da Volövo'ya gittikleri anlaşıldı. Konuşmağa başladılar, sonunda Mitya'yı yanlarına yol arkadaşı olarak aldılar. Üç saat kadar sonra istasyona vardılar. Volovo istasyonunda, Mitya hemen kente gitmek için bir araba kiraladı ve birden dayanamıyacak derecede aç olduğunu hissetti. Atları arabaya koşarlarken Dimitriy'e sahanda yumurta yapıverdiler.

Dimitriy yumurtayı bir çırpıda bitirdi. Koca bir parça ekmeği, hafifçe kokmağa başlamış

salamı da yedi ve üç kadeh votka içti. Böylece biraz canlandı, gene cesaret buldu ve içinde tekrar bir umut ışığı yandı. Yolda rüzgâr gibi gidiyor, hep daha hızlı gitmesi için arabacıyı durmadan kışkırtıyordu. Birden «bu uğursuz parayı» hemen o gün bulmak için artık

"vazgeçilmez» yeni bir plân tasarladı. Nefretle:

— Akıl alacak şey değil! Akıl alacak şey değil... Bu Allanın belâsı, adi üç bin ruble yüzünden bir insanın hayatı mahvoluyor!... diye bağırdı. Ne olursa olsun, kahrımı bugün vereceğim!

Eğer hiç durmadan Grusenka'yı düsünmeseydi, ba-şına bir şey gelmesin diye endişe etmeseydi, belki gene tam anlamıyla neşeli olacaktı. Ama bu düşünce, her an yüreğine sivri bir hançer gibi saplanıyordu. Sonun-da kente vardılar. Mitya da hemen Gruşenka'ya koştu.

— III — ALTIN MADENLERİ

Bu Gruşenka'nın o kadar korku ile Rakitin'e anlattığı ziyaretti. Bu sırada, Gruşenka, o söylediği -pusulayı» bekliyordu ve Mitya'nın bir gün önce de, o gün de, gelmemiş

olduğuna seviniyor, «Allah vere de ben kentten ayrılıncaya kadar gelmese» diye umutlanıyordu. Oysa Dimitriy, birden çıka gelmişti. Ondan sonra olup bitenleri biliyorsunuz: Gruşenka onu başından savmak için, güya «para hesabı» yapması gerektiğini söyleyerek kendisini Kuzma Samsanov'un evine kadar geçirmesi için kandırmış. Mitya da ona kanarak, genç kadını hemen oraya götürmüştü. Gruşenka kapıda veda ederken saat on ikide gelip kendisini alması için ondan söz almıştı.

Mitya onun bu ricasına memnun olmuştu. Hemen kendi kendine su sonuca varmıştı:

«Kuzma'nın evinde oturacaksa, Fiyodor Pavloviç'e gitmeyecek demektir... Meğer ki, yalan söylesin!» Ama ona öyle geliyordu ki, Gruşenka yalan söylemiyordu. Dimitriy, sevilen kadından ayrı olduğu vakit, Allah bilir ne feci şeyler hayalinden geçiren, başına bin türlü belâ beldiğini, ona nasıl «ihanet ettiğini» düşünen, ama bir koşu yanına geldiği vakit gene de fırsattan yararlanarak kendisine ihanet ettiğini düşündüğü halde yüzüne bakar bakmaz, o gülen, o neşeli, o şefkatli yüze bir göz atar atmaz, hemen Ye niden cesaret bulan, bütün şüphelerini bir anda silen. daha önceki kıskançlığı için de utanç duyarak sevinçle kendi kendini suçlayan kıskançlardandı.

Gruşenka'yı Samsancv'a götürdükten sonra. he men evine dönmüştü. Ah, o gün daha ne çok yapılacak iş vardı!... Ama ne olursa olsun, yüreği hafiflemişti Aklından «bir de, Smerdyakov'dan o akşam hiç bir şey

olmadığını, bir an önce öğrenmeliyim. Allah göstermesin, Fiyodor Pavloviç'e bir gittiyse!

Felâket!» diye bir düşünce geçti. Daha evine varmadan, bir türlü rahat edemeyen yüreğinde gene kıskançlık alevlenmişti.

Kıskançlık! Puşkin: «Otello kıskanç değildir, inanan, saf bir insandır!» demişti. Onun bu sözü bile büyük şairimizin olağanüstü derin zekâsına işarettir. Gerçi Otello'nun iç dünyası yıkılmış, yüreği param parça, dünya görüsü alt üst olmuştur!... ideali mahvolmuştur. Ama Otello gibi bir insan saklanmaz, gözetlemez, casusluk etmez. O

karşısındakine inanan insandır. Aksine ihaneti aklına getirmesi için ona yol göstermek, onu sürüklemek, olağanüstü bir çaba göstererek kıskançlığını alevlendirmek gerekiyordu.

Gerçek bir kıskanç böyle olmaz!

Kıskanç insanın hiçbir pişmanlık duymadan, ne kadar utanç verici bir duruma düşebileceğini, ahlâk bakımından ne kadar alçalabileceğini, kendi

kendini ne kadar küçük düşürebileceğini, insan hayalinden bile geçiremez. Oysa, hepsi adi ve kirli ruhlu insanlar değildirler. Aksine insan yüksek ruhlu da olsa, tertemiz bir sevgi de duysa, kendisinden fedakârlıklar da etse, masaların altına saklanabilir, en adi insanlara rüşvet verebilir, en adi gözetleme ve casusluk işlerinin kirli, çirkin yollarına baş vurabilir.

Otelle, ne olursa olsun, ihaneti olduğu gibi kabullenemezdi. Belki bağışlamamazlık edemezdi, ama ruhu bir süt çocuğunun ruhu kadar tertemiz, günahsız, kinsiz olduğu halde, ihaneti bir türlü hazmedemezdi. Gerçekten kıskanç olan bir insan ise. öyle olamaz.

Bazı kıskançların nelere boyun eğebildiğim, nelere göz yumabileceğim, neleri bağışlayabileceğin! insan bilemez! Kıskanç insanlar herkesten daha çabuk, herkesten daha çok şey bağışlarlar... Bunu da bütün kadınlar bilirler. Kıskanç bir insan çok kısa bir süre içinde (tabiî başlangıçtaki korkunç çatışmadan sonra) bağışlayabilir.

Bunu yapabilecek bir yaratılıştadır. Örneğin artık is. patlanmış bir ihaneti, hattâ kendi gözüyle gördüğü bir kucaklaşmayı ya da öpüşmeyi bile bağışlayabilir. Yeter ki, bunun

«son kez- olduğuna, rakibinin o andan itibaren artık ortadan kalkacağına, dünyanın ta ucuna gideceğine, ya da kendisinin sevgilisini bir yere kaçırabileceğine inansın! Tabiî barışma ancak bir saatliktir. Çünkü rakibi gerçekten yok olsa bile, kıskanç, hemen ertesi günü kendisine yeni. başka bir rakip uydurur ve bu sefer o yeni rakibine karşı kıskançlık duymağa başlar. Denilebilir ki, daima böyle gözetlenmesi gereken bîr sevgi nasıl bir sevgidir? Ve böyle büyük bir çaba ile her an bekçilik etmeyi gerektiren bir sevginin değeri var mıdır? Ama işte gerçekten kıskanç olan insan, bunu hiç bir zaman anlıyamaz. Oysa kıskançlar arasında, birçok yüksek ruhlu insanlar da vardır. Gariptir ki, o yüksek ruhlu insanlar bile bir köşede birini gözetlemekten çekinmezler. Birini gözetlerken de «o yüksek duyguları ile seve seve girdikleri durumun utanç verici olduğunu açık olarak anlarlar, ama işte o kösede durdukları sürece, ne olursa olsun, hiçbir zaman bir pişmanlık duymazlar.

Mitya, Grusenka'yı görür görmez içindeki kıskançlık yok oluyor, genç adam hemen ona inanan, kibar bir insan oluyor, hatta kötü duyguları için kendi kendine kızıyordu. Ama bu, yalnız o kadına karşı duyduğu bu sevgide sandığından çok daha yüksek bir şey bulunduğunu, bu duyguda yalnız Alyoşa'ya anlattığı gibi "bir vücut kıvrımının»

uyandırdığı tutkunun bulunmadığını gösteriyordu. Çünkü Grusenka uzaklaşır uzaklaşmaz. Mitya gene ondan şüphe etmeğe başlıyor, onun tüm alçaklıkları isleyebileceğini, tüm ihanetleri yapabileceği ni düşünüyordu. Bunları düşünürken de içinde pişmanlık duymuyordu.

içindeki, kıskançlık yeniden alevlenmişti. Ne sa olsun acele etmesi gerekiyordu.

Herşeyden önce olmazsa Gruşenka'nın yolunu kesmek için biraz

para bulması gerekiyordu. Bir gün önceki dokuz rublenin hemen hemen hepsi yola gitmişti. Parasız ise, muhakkak ki, bir adım bile atmaya imkân yoktu. Ama Di-mitriy yeni plânı ile birlikte bu zamanı geçiştirmek için. gereken parayı nereden bulacağını daha önceden arabada düşünmüş, tasarlamıştı. Mermileri ile birlikte iyi cins iki düello tabancası vardı. Bunları şimdiye kadar rehine koymamasının nedeni onları sahip -

olduğu her şeyden fazla sevmesiydi. "Başkent» meyhanesinde çoktandır bir genç memurla tanışmıştı. Bir gün gene meyhanede onunla konuşurken, genç adamın bekâr olduğunu ve oldukça varlıklı olan bu memurun da tutku derecesinde silâh sevdiğini, tabancalar, revolverler, kılıçlar satın aldığını, bunları evinde duvarlara astığını, ahbaplarına göstererek onlarla gururlandığını, bir tabancanın nasıl yapıldığını, nasıl islediğini, nasıl doldurulmak gerektiğini hatta hedefe isabet etmek için nasıl ateş

edilebileceğini anlatmakta usta olduğunu Öğrenmişti.

Mitya, uzun süre düşünmeden hemen ona koştu ve tabancaları on rubleye rehin olarak kabul etmesini teklif etti. Memur sevinçle ona tabancaları kendisine satması için yalvarmağa başladı. Ama Mitya razı olmadı. O zaman adam Mitya'ya on ruble verdi, bu para için de kesin olarak hiç faiz almıyacağım söyledi. Dostta ayrıldılar. Mitya acele ediyordu. Bir an önce Smerd-yakov'u çağırtmak için Fiyodor Pavloviç'in bahçesinin arka tarafına gitti. Ama böylece daha sonra çok söz edeceğimiz önemli bir olay meydana geldi, daha iki üç saat kadar önce Mitya'nın elinde hiçbir para bulunma-dıgı, on ruble bulmak için çok sevdiği şeyleri bile rehi-ne bıraktığı halde aradan üç saat geçtikten sonra ise birden binlerce rubleye kavuştuğu anlaşılacaktı.

Ama olayları gene önceden anlatmış oluyorum.

Mariya Kondratyevna'nın evinde (bu kadın Fiyodor Pavloviç'in komşusuydu) Dimitriy'i çok şaşırtan, aklını320

başından alan bir haber bekliyordu, bu da Smerdyakov un hastalığı haberi idi.

Smerdyakov'un bodruma nasıl düştüğünü, sara krizine nasıl tutulduğunu, doktorun nasıl geldiğini, Fiyodor Pavloviç'in onunla ne kadar n, gilendiğini ayrıntılı olarak öğrendi.

Hayretle ağabeyi İvan Fiyodoroviç'in de biraz önce sabahleyin Moskova' ya gitmiş

olduğunu öğrenmişti. «Herhalde Volovo'dan benden önce geçmiştir.» diye düşündü.

Ama Smerdyakov'un durumuna çok üzülüyordu. «Şimdi kim bekçilik edecek, durumu bana kim bildirecek?» diye düşünüyordu. Büyük bir merakla kadınlara bir aksam önce herhangi bir şeyi farkedip etmediklerini sormağa başladı. Onlar da Dimitriy'in bunları neden sorduğunu anlayarak endişelerini tam anlamıyla giderdiler. Kimse uğramamıştı, yalnız îvan Fiyodoroviç gebeyi orada geçirmişti. Ve «Herşey yolunda gidiyordu.»

Mitya, düşünceye daldı. Muhakkak ki, o gün de etrafı gözetlemesi gerekiyordu. Ama bunu nereden yapmalıydı? Buradan mı, yoksa Samsanov'un kapısında mı? Sonunda kararını verdi: Hem burada bekliyecekti hem orada. Duruma göre beklediği yer de değişecekti, şimdilik ise, şimdilik ise... İşin önemli tarafı, şimdi zihninde daha arabada iken tasarladığı yeni ve artık yanlış elması imkânsız bir «plân" vardı. Bu plânı ertelemeğe imkân yoktu. Mitya bunun için bir saat feda etmeye karar vermişti: «Bir saat içinde herşeyi kararlaştırır, herşeyi öğrenirim. O zaman da önce Samsanov'un evine gider, Gruşenka'nın orada olup olmadığına bakarım, sonra da hemen gerisin geriye, bir koşu buraya ge lir ve saat on bire kadar burada beklerim, sonra da ge ne Gruşenka'yı alıp, tekrar evine götürmek için Samsa nov'a giderim!» İşte verdiği karar buydu.

Koşa koşa eve gitti, yıkandı, saçlarını taradı, elbi selerini temizledi, giyindi, sonra bayan Hohlakova'n evine gitti. «Plân»ı onunla ilgiliydi. O hanımdan üç bin ruble borç almağa karar vermişti. Hem de nedense, için

de onun bu isteğini reddetmiyeceğine dair şaşılacak bir inanç doğmuştu. Belki de:

«Madem içinde böyle bir inanç vardı, neden önce buraya, daha doğrusu kendi çevresinden olan birine gitmeyip de, bambaşka bir insan olan Samsanov'a, kendisi ile nasıl konuşacağını bile bilmediği bir adama baş vurduğuna» hayret edilebilir. Ama şunu söylemek gerekir ki, son bir ay içinde Dimit-riy, Bayan Hohlakova ile ahbaplığını nerede ise tamamen kesmişti. Zaten eskiden de onunla az tanışıyordu. Bundan başka, o kadının kendisinden nefret ettiğini çok iyi biliyordu. Bu kadın, daha başlangıçta, yalnızca Katerina Ivanovna'nın nişanlısıdır diye ondan nefret •etmeğe başlamıştı. Oysa. kendisi nedense birden Katerina Ivanovna'nın onu bırakıp «sevimli, şövalye ruhlu. tahsilli ve her bakımdan çok kibar davranan İvan Fiyodoroviç» ile evlenmesini istiyordu. Mitya'nın davranışlarına ise, fena halde öfkeleniyordu. Mitya, onunla alay bile etmiyordu, hatta bir gün o kadının «Ne kadar hareketli ve laubali ise, o kadar terbiyesiz» olduğunu

söylemişti.

İşte o sabah, arabada gelirken, birden aklına parlak bir düşünce gelmişti. «Madem, kendisi Katerina îvanovna ile evlenmemi istemiyor ve madem bu onda o kadar öfke uyandırıyor, (biliyordu ki, kadın bu ihtimali düşündükçe nerede ise isteri krizi geçirecek gibi oluyordu) o halde, neden şimdi bana bu üç bin rubleyi vermeyi reddetsin? Madem ki, bu parayla Katya'yı bı-rakıp buraya bir daha dönmemek üzere gidebilirim. üksek sosyetedeki bu şımarık hanımefendiler bir şeyi akıllarına takacak kadar istediler mi, artık ille dedik-leri olsun diye hiçbir şeyden kaçınmazlar. Sonra bu ka-zengin de Mitya böyle düşünüyordu. Tasarladığı »plan gelince, bu gene aynıydı. Yani gene Çermaş-üzerindeki haklarını ona teklif etmek istiyordu.

Ama artık bunu bir akşam önce Samsanova'ya yaptığı gibi ticarî bir düşünceyle, üç bin ruble yerine altı, ya da yedi bin ruble kazanmak ihtimalini ileri sürerek yapmıyacaktı.

Sadece bunu borcuna karşılık dürüst bir adama yakışır şekilde teminat olarak gösterecekti.

Mitya, zihninde bu yeni düşünceyi evirip çevirirken de derin bir heyecana kapılıyordu.

Zaten yeni bir işe giriştiği vakit, ya da bir anda bütün kararlarında böyle oluyordu. Her yeni düşünceye tutku derecesine varan bir heyecanla kendisini kaptırıyordu. Bununla birlikte, bayan Hohlakova'nın evinin kapısına geldiği anda, birden korkudan sırtında bir ürperme hissetti. Ancak o anda, artık matematik bir kesinlikle gerçekten son umudunun burada olduğunu, bundan sonra artık onun için dünyada hiçbir şey kalmadığını, eğer bu umut burada kırılacak olursa, <bu üç bin rubleyi bulmak için birini bıçaklayıp soymaktan başka hiçbir çare kalmadığını» anladı... Kapıdaki çıngırağı çaldığı sırada, saat sekiz buçuktu.

Önce her şey yolunda gider gibi oldu. Dimitriy daha geldiğini bildirmelerini rica eder etmez, olağanüstü bir telâşla hemen kabul edildi. Aklından «Sanki beni bekliyordu» diye bir düşünce geçti. Onu misafir odasına aldıkları vakit ev sahibi de neredeyse koşarak hemen yanma geldi ve başka bir söze başlamadan önce onu beklediğini söyledi:

— Bekliyordum ya, bekliyordum ya!... dedi. Sizin barla geleceğinizi nereden bilebilirdim, değil mi? öyleyken sizi bekliyordum işte. Bu sezgime hayret edeceksiniz Dimitriy Fiyodoroviç! Sabahtan beri bu gün geleceğinize kesin olarak inanıyordum.

Mitya, biraz hantalca oturdu :

— Gerçekten şaşılacak bir şey, hanımefendi! diye söylendi. Ama ben buraya çok önemli bir iş için gel dim... Çok, çok Önemli bir şey için... Yani benim için KARAMAZOV KARDEŞLER

hanımefendi, yalnız benim için. Hem de çok acelem var...

— Çok önemli bir iş için geldiğinizi biliyorum Dimitriy Fiyodoroviç... Sanmayın ki, bunu bir çeşit sezişle, ya da mucize bekleyen bir insanın geri kafalılığı ile sezdim. (Zosima dedeyi işittiniz değil mi?) Burada, bu işin içinde matematik bir kesinlik rol oynuyor: Katerina İvanovna ile olan şeylerden sonra, buraya gel-memezlik edemezdiniz... Gelmeden duramazdınız... Bu matematik bir gereklilik!...

— Gerçek, yaşamın gerçekçiliğidir bu hanımefendil Beni buraya getiren gerçekçiliktir.

Yalnız izin verin düşüncelerimi anlatayım...

— Evet, realizm, tam anlamıyla realizm sizi buraya getirdi, Dimitriy Fiyodoroviç. Ben de şimdi tüm varlığımla realizmi savunuyorum. Artık mucize konusunda yeteri kadar ders aldım. Zosima dedenin ölmüş olduğunu işittiniz değil mi?

Mitya biraz şaşırdı:

— Hayır hanımefendi, bunu ilk kez sizden işitiyorum.

Zihninde Alyoşa'nın hayali canlandı.

— Bu gece öldü işte... Mitya sözünü kesti:

— Hanımefendi ben su anda ancak umutsuzluğun sınırına gelmiş olduğumu düşünebiliyorum. Eğer siz bana yardım etmezseniz herşey mahvolacaktır. Hepsin-öen önce de ben mahvolacağım. Bu beylik sözler için özür dilerim, ama sayıklıyor gibiyim, sanki bir hum-maya tutuldum...

— Biliyorum, biliyorum... Hummaya tutulmuş gi-bi olduğunuzu biliyorum, zaten başka bir durumda ola-

.. mazsınız ve ne söylerseniz söyleyin, ben hepsini daha

önceden biliyorum. Ben çoktandır kaderinizi inceliyo-

Dimitriy Fiyodoroviç... Onu izliyor ve inceliyorum.324

Ah... inanın ki ben tecrübeli bir ruh doktoruyum, Di. mitriy Fiyodoroviç.

Mitya kendini zorlayarak iltifat etti:

— Hanımefendi, madem siz tecrübeli bir ruh doktorusunuz, ben de tecrübeli bir hastayım ve öyle hissediyorum ki, madem kaderimi böyle inceliyorsunuz, o halde hayatımın mahvolmaması için yardımda bulunacaksınız. Yalnız bunun için, izin verin, size buraya gelmeyi göze almama yol açan ve yeni tasarladığım plânı... Sizden neler beklediğimi açıklıyayım... Ben buraya şunun için geldim, hanımefendi!...

— Açıklamayın! Zaten bunun ikinci derecede bir önemi var. Yardıma gelince, yardım elimi uzattığım ilk insan siz olmayacaksınız Dimitriy Fiyodoroviç... Herhalde kuzenim Belmesova'yı işittiniz. Onun kocası da demin çok yerinde söylediğiniz gibi mahvoluyordu.

İflâs etmişti. Dimitriy Fiyodoroviç sonra ne oldu biliyor musunuz?. Ona at yetiştirmesini öğütledim. böylece şimdi çok para kazanan bir adam oldu. Siz at yetiştirmekten anlar mısınız Dimitriy Fiyodoroviç?

Mitya sinirli bir sabırsızlık içinde :

— Hayır efendim ben o işten hiçbir şey anlamam!, diye bağırdı.

Nerdeyse yerinden fırlayacak gibi oldu. 'Yalnız size yalvarıyorum, beni dinleyin hanımefendi. Rahatça konuşabilmem için beni yalnız iki dakikacık dinleyin; böylece önce size herşeyi, buraya gelmemin nedeni olan plânı olduğu gibi anlatayım, inanın zaman benim için çok değerli... Çok acele etmem gerekiyor...»

Mitya, kadirim gene konuşmaya başladığını hissederek son sözleri krize tutulmuş gibi avazı çıktığı kadar bağırarak söylemişti. Sonra onun sesini bastırmak ümidiyle bağırmağa devam etti:

— Buraya büyük bir mutluluk içinde geldim. •• Umutsuzluğun son basamağını inmiş

bulunuyorum. Sizden üç bin ruble borç istemeğe geldim. Gerçi borçtur

ama, bu borca karşılık size sağlam, garantili bir karşılık göstereceğim, hanımefendi. Bu sizin için sağlam bir gelir kaynağı olacak! Yalnız izin verirseniz anlatayım... Bayan Hohlakova elini ona doğru sallayarak:

— Bütün bunları bana sonra söylersiniz!... Sonra... dedi. Zaten şimdi bana ne deseniz hepsini biliyorum ben. Bunu size daha önce de söyledim. Siz benden para istiyorsunuz.

Üç bin rubleye ihtiyacınız var. Ama ben sizi bundan çok daha fazla, bununla kıyaslanmıys-cak kadar çok paraya kavuşturacağım. Sizi kurtaracağım. Sizi

kurtaracağım Dimitriy Fiyodoroviç.,. Ama daha önce sözümü dinlemelisiniz!

Mitya gene yerinden fırlıyacak oldu. Olağanüstü bir heyecanla:

— Gerçekten bu kadar iyi kalplisiniz demek hanımefendi! diye bağırdı. Allahım!... Beni kurtardınız. Su anda bir insanı intihardan, tabancayla öldürülmekten kurtardınız... Size sonsuz teşekkürlerimi sunarım...

Bayan Hohlakova Mitya'nın bu heyecanına sevinçli bir gülümseyişle bakarak:

— Ben sizi üç binden çok daha fazla, sayamıyacak kadar çok paraya kavuşturacağım!., diye bağırdı.

— Sayamıyacağım kadar bir paraya mı? Ama benim bu kadara ihtiyacım yok. Benim için şu anda yalnız o uğursuz üç bin rubleyi bulmak önemli. Bunu bana verirseniz, ben de size, vereceğiniz bu paraya karşılık bir garanti göstererek sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Size bu plânı teklif ediyorum... Bu plân...

Bayan Hohlakova iyilik yapan bir kadının, temiz yürekli bir insanın, kötülüğü yenmiş

tavrıyla :

— Yeter Dimitriy Fiyodoroviç!.. Söylenen şey yapılacaktır., diye sözünü kesti. Madem sizi kurtarmağa söz verdim, kurtaracağım. Tıpkı Belmesov'u nasıl kur-tardıvsam, sizi de öyle kurtaracağım. Altın madenlerine ne dersiniz, Dimitriy Fiyodoroviç?326

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Altın madenlerine mi hanımefendi? Onları hiç düşünmedim bile...

— Siz düşünmediniz, ama ben düşündüm işte! Hem de inceden inceye düşündüm!.. Bu amaçla tam bir aydır sizi izleyip duruyorum. Yanımdan geçtiğiniz zamanlar belki yüz defa size bakmış ve kendi kendime «işte tam altın madenlerine gönderilecek enerjik bir insan» demişimdir. Yürüyüşünüzü bile inceledim ve kendi kendime şöyle karar verdim:

-Bu adam birçok altın madenleri bulacaktır."

Mitya gülümseyerek:

— Bunu yürüyüşümden mi anladınız? diye sordu.

— Yürüyüşünüzden ya! Bundan ne çıkar? Yani siz bir insanın karakterini yürüyüşünden anlamanın mümkün olduğunu red mi ediyorsunuz Dimitriy Fiyodoroviç? Doğal bilimler aynı şeyi söylüyorlar. Ah!.. Ben şimdi realist

oldum, Dimitriy Fiyodoroviç... Bu günden, beni o kadar üzmüş olan o manastırdaki olaydan sonra.artık tam anlamıyla realist oldum ve artık pratik bir faydası olan işlere atılmağa karar verdim. Artık eski hastalığımdan kurtuldum. Turgenyev'in dediği gibi: «Yeter artık!'

— Ama hanımefendi, bu kadar yüksek kalplilikle bana bağışlamayı vaat ettiğiniz o üç bin... O üç bin ruble...

Bayan Hohlakova hemen sözünü kesti:

— Merak etmeyin, onlara kavuşacaksınız, Dimitriy Fiyodoroviç... O üç bin rubleyi daha şimdiden cebiniz de bilin. Hem de üç bin değil, üç milyon... Üstelik en kısa zamanda sizin olacak bunlar! Nasıl bir ideale bağ" lanmak gerektiğini söyliyeyim. Siz altın madenlerini bulacak, milyonlar kazanacak, memlekete dönecek faal bir adam olup, bizleri iyiliğe doğru yönelteceksin Her şeyi yahudilere mi kaptıralım yani? Siz büyük bin lar yaptıracak, çeşitli is yerleri açacaksınız. Fakir yardım edeceksiniz, onlar da sizi kutsayacaklardırKARAMAZOV KARDEŞLER 327

demir yolu çağıdır, Dimitriy Fiyodoroviç.!. Meş-jıur olacaksınız!... Şimdi bu kadar sıkışık durumda olan maliye bakanlığının altıra ihtiyacı olacak. Bizim kâğıt paraların düşmesi yüzünden gözüme uyku girmiyor, Dimitriy Fiyodoroviç. Benim bu yönümü kimse bilmiyor... Dimitriy Fiyodoroviç, gene huzursuz bir sezgiyle kadının sözünü kesti:

— Hanımefendi, hanımefendi... Gerçekten, gerçekten öğüdünüzü yerine getireceğim belki. Akıllıca öğüdünüzü yerine getireceğim... Belki de gerçekten oraya... O altın madenlerine gideceğim... Sonra da bu konuda sizinle tekrar konuşnağa geleceğim... Hem de bir çok defalar konuşacağım.. Ama şimdi bana yüksek vicdanınızdan gelen b;r duygu ile vaat ettiğiniz o üç bin... Ah, onları bana verseniz, beni bağlarımdan kurtarmış

olacaksınız Eğer mümkünse bugün... Yani anlıyor musunuz, şu anda bir saat, bir saat olsun vaktim yok...

Bayan Hohlakova ısrarla sözünü kesti:

— Yeter Dimitriy Fiyodoroviç, yeter... Asıl mesele şurada: Siz bu altın madenlerine gidiyor musunuz, git-wiyor musunuz? Tam anlamıyla karar verdiniz mi? Bana matematik bir kesinlikle karşılık verir misiniz?

— Gideceğim hanımefendi, ama daha sonra... Ben

nereye isterseniz oraya giderim hanımefendi ama şimdi...

Bayan Hohlakova:

— O halde durun, diye bağırarak yerinden fırladı, sayısız çekmeceleri olan şık yazı masasına doğru atıldı. çeknıeceleri bir biri arkasına çekmeğe başladı, harıl ha-rıl birşeyler arıyordu.

Mitya neredeyse baygınlık geçirerek: -Üç bin rub-

le diye düşünüyordu. »Hem de bunları hemen vere-

cek senet sepet istemeden, hiçbir formalite olmadan. İş-

te bu gerçekten centilmence bir hareket! Ne mükem-

mel kadınmış... Yalnız bu kadar çok konuşmasa..."328

Bayan Hohlakova sevinçle:

— İşte, işte aradığımı buldum!., diye bağırdı.

Bu, içinden ip geçirilmiş, küçücük gümüş bir tasvirdi. Bazılarının boyunlarına istavrozla birlikte taktıkları küçük tasvirlerden. Bayan Hohlakova dinî bir heyecan içinde:

— Bu bana Kiev'den geldi, Dimitriy Fiyodoroviç, diye devam etti. İşkence görmüş azize Varvara'nın kutsal kalıntılarının bulunduğu kiliseden, .îzin verirseniz, bunu kendi elimle boynunuza takayım ve böylece sizi yeni bir hayata baslarken ve yeni aşamalara girişirken bununla kutsayayım.

Sonra gerçekten tasviri boynuna geçirdi ve onu düzeltmeye koyuldu. Mitya, büyük bir utanç içinde ona doğru eğilmişti. Bayan Hohlakova'ya yardım ederek, güç belâ tasviri kravatının ve gömleğinin yakası altına sokarak söğsüne doğru sarkıttı.

Bayan Hohlakova, zafer kazanmış bir tavırla gene yerine oturdu:

— Eh artık gidebilirsiniz! dedi.

— Hanımefendi o kadar duygulandım ki... Size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum...

Bana karşı böyle duygular beslediğiniz için... Eğer, şu anda benim için zamanın ne kadar değerli olduğunu bilseniz!... şimdi di sizden, sizin o yüksek cömertliğinizden bu ka dar heyecanla beklediğim o para var ya... Ah, ha nımefendi, madem bana karşı bu kadar iyi kalplisiniz madem halime acıyarak bu kadar vicdanlı davranıyor sunuz. (Mitya bunları birden ilham gelmiş gibi bağıra rak söylemişti.) o halde izin verirseniz, size birşey açık

bulalıyayım... Gerçi bunu çoktandır biliyorsunuz... Bu bir sevdiğim var... Katya'ya, yani Katerina İvanovya ıhanet ettim... Ah... Biliyorum ona karşı insanca ranmadım, şerefini lekelemiş oldum, ama ne yapayım ki. burada bir başkasına âşık oldum, bir başka KARAMAZOV KARDEŞLER

sevdim, hanımefendi. Belki de o kadından nefret ediyorsunuz. Ama herhalde artık herşeyi öğrenmişsinizdir. Ne yapayım ki, o sevdiğim kadını artık bırakamam, onun. için de bu üç bin rubleyi...

Bayan Hohlakova kesin bir tavırla:

— Bırakın bütün bunları, Dimitriy Fiyodoroviç! dedi. Bırakın bunları!.. Özellikle kadınlardan artık söz etmeyin. Sizin amacınız altın madenlerine gitmek olacak! Oraya kadınları götürmeniz gerekli değil. Sonradan, buraya servet ve ün kazanmış olarak döndüğünüzde gönlünüze göre, hem de en yüksek sosyeteden bir hayat arkadaşı bulursunuz. Bulacağınız o genç kız modern, bilgili ve peşin yargıları olmayan bir genç kız olacak. O zamana kadar bugün ortaya atılmış olan kadın sorunu çoktan bir bütün olarak çözülmüş olacak ve yeni tip kadın meydana çıkacak...

Dimitriy Fiyodoroviç, ellerini birleştirerek neredeyse, yalvarıyor gibi:

— Hanımefendi benim söylemek istediğim, o değil, dedi.

— Odur, Dimitriy Fiyodoroviç, sizin asıl ihtiyacınız olan şey, kendiniz de bunu bilmeden bütün varlığınız-k susadığınız şey budur. Gerçi ben bugün kadın sorusunun tartışılmasına hiç de karşı değilim, Dimitriy Fiyodoroviç benim idealim, kadının gelişmesi, hattâ çok. yakın bir zamanda politik bir rol oynamasıdır! Benim bir kızım var, Dimitriy Fiyodoroviç... Herkes karakterimin bu yönünü pek az biliyor. Bu konuda yazar Şed-rine yazdım. Kadının oynayabileceği rol konusunda, ya-zılarıyla bana o kadar çok bilgi vermişti ki, geçen yıl kendisine iki satırlık, imzasız bir mektup gönderdim: sizi Çağdaş kadın namına kucaklıyarak öperim, yazı-niza devam ediniz...»

diye yazdım. Sonra da «Bir

anne diye imzaladım önce «Çağdaş bir anne» diye

yazmak istiyordum.. Ama çekindim. Sonunda da sade-ce Anne sözü üzerinde karar kıldım. Bu sözde daha330

büyük bir moral güzellik var, Dimitriy Fiyodoroviç. Zaten «Çağdaş» sözü onlara

«Çağdaş dergisi»ni hatırlatırdı. Bu ise, onun için, şimdiki sansür göz önünde bulundurulursa acı bir anıdır... Aman yarabbi... Ne oldunuz öyle?

Mitya sonunda ayağa fırlamıştı. Tutunacak kimsesi olmayan bir insan gibi, dua edermişçesine iki elini kavuşturarak:

— Hanımefendi, beni ağlatacaksınız. Eğer bu kadar cömertçe vaadettiğiniz şeyi ertelerseniz ağlarım...

— Dimitriy Fiyodoroviç, ziyanı yok ağlayın!.. Bunlar çok güzel duygulardır..

Sizin önünüzde öyle bir yol var ki, göz yaşlarınız sizi hafifletir. Sonradan dönecek ve sevinç duyacaksınız. Sibirya'dan yalnız beni görmek için dört nala gelecek, sevincinizi benimle paylaşacaksınız.

Mitya birden avazı çıktığı kadar:

— Bir dakika, benim de bir şey söylememe izin verir misiniz? diye bağırdı. Son kez olarak yalvarıyorum, söyleyin... Bana o vaad ettiğiniz parayı bugün alabilecek miyim?

Bugün mümkün değilse parayı almak için ne zaman geleyim?

— Hangi parayı Dimitriy Fiyodoroviç?

— Bana söz verdiğiniz... Bu kadar cömertçe vermeyi vaat ettiğiniz o üç bini!...

— Üç bini mi? Üç bin ruble mi? Ah!... Bende üç bin ruble yok ki!...

Bayan Hohlakova bunu sakin bir hayretle söylemişti. Mitya şaşırdı kaldı.

— Nasıl olur?... Demin... Dediniz ki... Hattâ özel bazı sözler de kullandınız, o paraları cebimde saymak gerektiğini belirttiniz...

— A... Hayır, beni yanlış anladınız, Dimitriy Fiyodoroviç. Eğer öyle düşünüyorsanız, ne demek istediğimi anlamadınız demektir. Ben altın madenlerinden söz ediyordum. Gerçi size çok daha fazla, üç binle kıyas-

lanmayacak kadar çok para vaat ettim amma... Şimdi herşeyi hatırlıyorum... Ama bunları söylerken yalnız altın madenlerini kastediyordum... Dimitriy aptallaşmış gibi:

— Ya paralar? Ya üç bin ruble?... diye bağırdı.

— A... Eğer parayı kastettinizse hemen söyliyeyim bende o yok... Zaten şimdi beş

param kalmadı, Dimitriy Fiyodoroviç... Bizim çiftliğin kâhyası ile uğraşıp didiniyorum, hattâ Miusov'dan beş yüz ruble borç aldım geçenlerde. Hayır, hayır param yok... Hem şunu da bilin ki, param olsaydı bile onu size vermezdim Dimitriy Fiyodoroviç. Çünkü borç para vermek âdetim değildir. Borç vermek dargınlığa yol açmak demektir. Hele size hiç vermezdim onları; çünkü sizi severim, sizi kurtarmak için vermezdim o parayı size...

Şimdi yalnız bir tek şeye ihtiyacınız var: Altın madenlerine!.. Altın madenlerine ve gene de altın madenlerine...

Mitya birden kükrer gibi:

— Hay Allah belânızı versin! diye bağırdı ve var gücü ile yumruğunu masaya indirdi.

Bayan Hohlakova korku ile :

— Ay... diye bir çığlık atarak misafir odasının tâ öbür ucuna kaçtı. Mitya yere tükürerek hızlı adımlarla odadan, evden dışarı, sokağa, karanlığa çıktı. Aklını kaybetmiş gibi yürüyor, iki gün önce akşam vakti Al-yoşa ile son kez olarak yol üstü, karanlıkta, karşılaştığı vakit yaptığı gibi göğsünü yumruklayıp duruyordu. Göğsünün orasını yumruklaması ne anlama geliyordu ve bunu yaparak neye işaret etmek istiyordu? Bu.

henüz sırdı. Daha hiç kimsenin bilmediği, hattâ o akşam Alyoşa'ya bile açıklamadığı bir sır! Ama bu sırda kendisi için utançtan çok daha fazla birşey, bir mahvoluş, bir intihara sürükleniş vardı.

Öyle karar vermişti; eğer Katerina İvanovna'ya borcunu ödeyemez, böylece yüreğinden

«göğsünün şurasından» o ağırlığı kaldıramaz, Katerina. İvanovna'ya332

karşı duyduğu utançtan vicdanını böyle ezen bu yükten kurtulmazsa bütün bunlar öyle olacaktı, buna karar vermişti artık. Sonradan okuyucuya açıklanacaktır Ama şimdi son umut da yok olduktan sonra, fizik olarak bu kadar güçlü olan genç adamın Hohlakova'nın evinden daha bir kaç adım uzaklaşır uzaklaşmaz birden gözlerinden sel gibi göz yaşları fışkırdı, küçücük bir çocuk gibi ağlamağa başladı. Kendinden geçmiş olarak yürüyor, yumruğu ile göz yaşlarını siliyordu. Böylece meydana vardı ve yürürken birden tüm vücuduyla bir şeye çarptığını hissetti. İhtiyar bir kadının tiz sızlanması duyuldu. Dimitriy az kalsın onu devirecekti. Kadın:

— Hay Allah, az kalsın öldürüyordun!... Ne diye önüne bakmadan yürürsün, haydut!...

diye bağırdı.

Mitya karanlıkta ihtiyar kadına dikkatle baktı:

— A... Siz misiniz, nasıl olur?

Bu Kuzma Samsanov'a hizmet eden ihtiyar hizmetçiydi; Mitya daha o aksam kadına dikkat etmişti. İhtiyar kadın hemen sesinin tonunu değiştirerek :

— Ya siz kimsiniz beyefendi? diye sordu. Karanlıkta bir türlü tanıyamadım.

— Siz Kuzma Kuzmiç'in evinde oturuyorsunuz, ona hizmet ediyorsunuz değil mi?

— Evet efendim, biraz önce <Prohoriç'e kadar bir koşu gidip geldim... Ama sizi hâlâ tanıyamadım, siz kimsiniz?

Mitya heyecanlı bir bekleyiş içinde :

— Teyzeciğim, söyler misiniz, Agrafena Aleksand-rovna şimdi sizde mi? Bir süre önce, onu size götürmüştüm.

— Bizdeydi beyefendi, bizdeydi... Biraz oturdu-sonra gitti.

Mitya :

— Nasıl? Gitti mi?... diye bağırdı. Nereye gitti?

— Daha o zaman gitti. Bizde ancak bir dakikacık ı. Kuzma Kuzmiç'e bir hikâye anlattı, onu güldürdü, sonra da koşa koşa gitti.

Mitya avazı çıktığı kadar :

— Yalan söylüyorsun cadı!... diye bağırdı. İhtiyar kadın:

— Ay!... diye bir çığlık attı ama Mitya'nın yerinde artık yeller esiyordu. Var gücüyle Morozova'nın evine doğru koşmağa başlamıştı.

O sırada Gruşenka Mokroye'ye gitmek için yola koyulmuştu. Çıkalı bir çeyrek saat kadar olmuştu. Fenya, ninesi ahçı Matriyona ile birlikte mutfakta oturuyordu. Birden içeriye

«Yüzbaşı» koşarak girdi. Fenya, onu görünce çığlıklar atmağa başladı.

Mitya :

— Bağırıyorsun ha!... diye bağırdı. Söyle nerede o?...

Sonra korkudan dona kalmış olan Fenya'nın karşılık vermesine fırsat vermeden birden ayaklarına kapandı :

— Fenya!... Allah rızası için söyle bana, nerededir o?...

— Beyefendi... ben hiçbir şey bilmiyorum.. Sevgili Dimitriy Fiyodoroviç!... Vallahi bir şey bilmiyorum ben... Biraz önce siz onunla birlikte gitmiştiniz ya!...

Fenya yemin üzerine yemin ediyordu :

— Ama sonra buraya dönmüş?...

— Gelmedi beyefendiciğim, vallahi, billahi gelmedi...

Mitya:

— Yalan söylüyorsun!... diye bağırdı. Korkundan anlıyorum yalan söylediğini. Söyle nerede o?...

Kendini dışarı attı. Korku içindeki Fenya, ucuz kurtulduğuna sevinmişti. Ama çok iyi anlaşılıyordu ki, Dimitriy'in o sırada vakti yoktu. Yoksa ondan böyle kurtulamazdı. Ama Dimitriy koşarak dışarı çıkarken334

gene de Fenya ile ihtiyar Matriyona'yı beklenmedik bir hareketle şaşırttı: Masanın üzerinde bakır bir havan, içinde de tokmağı vardı. Pek büyük bir tokmak değildi uzunluğu ancak on yedi bucuk santim kadardı. Mitya koşarak dışarı çıkacağı sırada bir eliyle kapıyı açarken öbür eliyle havanın içinden tokmağını kaptığı gibi yan cebine sokmuş, oradan yıldırım gibi uzaklaşmıştı. Penya:

— Aman yarabbi:!... Birini öldürmek istiyor!... diye kollarını iki yanına vurdu.

IV

KARANLIKTA

Böyle koşarak nereye gitmişti? Belli birşeydi, Fiyo-dor Pavloviç'in evinden başka nereye gidebilirdi? Gru-senka her halde Samsanov'un yanından ayrılır ayrılmaz soluğu orada almıştı, bu artık belli bir şeydi. Tüm entrikalar, Dirnitriy'i aldatmak için söylediği tüm yalanlar gün gibi apaçık ortaya çıkmıştı... Bütün bu düşünceler Mitya'nın zihninden yıldırım gibi geçiyordu. Koşmağa • devam ederek Mariya Kondratyevna'-nın avlusuna girmeyi gerekli bulmadı. «Oraya gitmem gerekli değil, hiç gerekli değil... Kimseyi telâşa vermemeli. Yoksa durumu ona hemen bildirirler, hemen söylerler... Mariya Kondretyevna da her halde onlarla birlik... Smerdyakov da öyle! O da öyle... Hepsi satın alınmış...

Şimdi başka bir niyeti vardı: Yan sokağa saptı. Fi-yodor Pavloviç'in evinin arka tarafından dolaştı, bir koşu Dimitriyevskaya sokağını geçti, küçük bir köprüyü koşa koşa geçip doğru arka tarafta bulunan ıssız, boş ve hiç bir evin bulunmadığı bir sokağa çıktı.

Sokağın bir yanında komşu bostanın çiti, öbür yanında Fi-

vodor Pavloviç'in bahçesinin etrafını çeviren yüksek du-var vardı. Dimitriy bu duvarda münasip bir yer buldu, Burası kulağına çalındığına göre vaktiyle pis kokulu Lizaveta'nın bahçeye girdiği yerdi. Zihninden «Madem o buradan tırmanarak öbür tarafa geçebildi, ben neden aynı yerden tırmanamıyayım?» diye düşündü.

Gerçekten de olduğu yerde zıplıyarak eliyle duvarın üst tarafına tutunduğu gibi bir hareketle kendini yukarı çekip, duvarın üzerine ata biner gibi oturdu. Küçük hamam yakında bir yerde idi. -Ama evin aydınlık pencereleri de oradan görünüyordu. Dimitriy

«Tam düşündüğüm gibi, ihtiyarın yatak odasında ışık yanıyor, Gruşenka orada!» diye düşündü, sonra duvardan aşağı, bahçeye atladı. Gerçi Grigoriy'in hasta olduğunu biliyordu, hattâ belki de Smerdyakov da gerçekten hastalanmıştı. Bu bakımdan geldiğini kimsenin işitmesine imkân yoktu. Ama gene de bir iç güdüyle olduğu yerde sinerek, hareketsiz kaldı, etrafa kulak kabarttı. Her yerde derin bir sessizlik vardı, herşey sanki inadına imiş gibi bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. En küçük bir rüzgâr bile yoktu.

Mitya'nın aklına bir şairin «Ve yalnız sessizliğin fısıltısı vardı...» mısraı geldi. «Yalnız duvardan atladığım kimse duymasın, galiba da duymadı...» diye dü-Şündü. Bir an durduktan sonra yavaşça bahçeden, çimenlerin üzerinden, ağaçların ve çiçek kümelerinin etrafından dolaşarak yürümeğe başladı. Her adımını kimsenin işitmemesine dikkat ede ede, çevreye kulak vererek uzun bir süre yürüdü.

Aydınlık pencerenin bulunduğu yere beş dakikada ulaştı. Hatırlıyordu ki, pencerelerin tam altında birkaç büyük ve gür böğürtlenle kalinalar (*) vardı. Evin sol yan tarafında bahçeye açılan çıkış kapısı kilitliydi. Dimitriy evin önünden geçerken onu mahsus dikkatle denemişti. Sonunda fundalara geldi, aralarına sindi. So-

(*) Rusya'da yetişen ve beyaz çiçek açan bir çeşit bitki..336 KARAMAZOV

KARDEŞLER

luk bile almıyordu. «Şimdi biraz beklemeli,» diye düşünüyordu. «Eğer adımlarımın sesini işitmişlerse ve şimdi de kulak kabartıyorlarsa, şüphelenmesinler... Allah vere de öksürmesem, aksırmasam...»

İki dakika kadar bekledi. Ama kalbi müthiş çarpıyor ve arada bir nefesi tıkanır gibi oluyordu. '«Hayır, çarpıntım geçmiyeeek» diye düşündü. «Daha fazla bek-liyemiyeceğim...» O sırada gölgede bir funda kümesinin arkasında duruyordu: Funda kümesinin yarısı pencereden gelen ışıklarla aydınlanıyordu. Dimitriy durup du-lurken nedenini bilmeden :

— Kalmaymış! Meyvaları da ne kırmızı! diye fısıldadı...

Sessiz ve kesin adımlarla yavaşça pencereye yaklaştı. Parmaklarının ucuna basarak uzandı. Şimdi Fi-yodor Pavloviç'in tüm yatak odası, karşısında bir tepsi üstündeymişcesine olduğu gibi iyice görünüyordu. Bu pek büyük olmayan, enine kırmızı perdelerle ayrılmış küçük bir odaydı. Mitya «Fiyodor Pavloviç bunlara «Çin perdeleri»

diyor» diye düşündü. Gruşenka her halde bunların arkasında. Fiyodor

Pavloviç'e dikkatle bakmağa başladı. İhtiyar adamın sırtında yeni, çizgili robdö-şambn vardı. Mitya bunu giydiğini daha hiç görmemişti. Sabahlığın yine ipekten, uçları püsküllü bir kuşağı vardı.

Yakasından tertemiz, sık iç giysileri görünüyordu; kol düşmeleri altın, tiril tiril Hollanda gömleği. Fiyodor Pavloviç'in başında ise Alyosa'nın gördüğü o kırmızı sargı vardı. Mitya:

«sıklasmış.» diye düşündü. Fiyodor Pavloviç pencerenin yakınında duruyordu. Herhalde düşüncelere dalmıştı. Birden basını kaldırdı, etrafa kulak kabartmaya başladı. Ama hiçbir şey işitmeyince masaya yaklaştı, sürahiden küçük bir kadehe yansına kadar konyak doldurup içti. sonra tüm göğsünü şişirerek derin bir soluk aldı. Gene durdu. Dalgın dalgın duvardaki aynaya yaklaştı, sağ eliyle alnındaki kırmızı sargıyı hafifçe kaldırdı.

Daha geçmemiş olan bere-leririe, ağrıyan yerlerine baktı. Mitya: «tek" basma her-KARAMAZOV KARDEŞLER

halde?» diye düşündü. «Herşeyden anlaşılıyor ki, su anda yapayalnız» Pavloviç aynadan uzaklaştı, birden pencereye doğru döndü, gözlerini Dimitriy'e doğru çevirdi. Dimitriy hemen gölgeye doğru çekildi. Birden yüreğine hançer gibi birsey saplandı: «Belki de Gruşenka onun odasında, perdelerin arkasında artık mışıl mışıl uyuyordur şu anda?...»

diye düşündü.

Fiyodor Pavloviç pencereden uzaklaştı. Mitya: «Her halde pencereden onu gözlüyordu.

Demek Gruşenka içerde değil, yoksa ne diye karanlığa baksın? Demek ki sabırsızlıktan kendi kendini yiyor...» diye düşündü. Sonra tekrar atıldı ve gene pencereden içerisini seyretmeye başladı. İhtiyar artık masanın önüne oturmuştu. Herhalde üzüntü içindeydi.

Sonunda dirseğini masaya dayadı, avucunu da yanağına yapıştırdı. Mitya bir tek hareketini olsun kaçırmamak için ona büyük bir dikkatle bakıyordu. Gene kendi kendine

«tek başına» diye tekrarlıyordu.

Eğer Gruşenka burada olsaydı yüzünde başka bir anlam olurdu. Ne gariptir, birden genç kadın burada olmadığı için saçma, anlamsız, garip bir can sıkıntısı •duyuyordu. Bunun nedenini kendi kendine hemen şöyle açıkladı: «Onun burada olmayışına değil, bir türlü gerçekten burada olup olmadığını kesin olarak öğrene-îneyişime sıkılıyorum.» Sonradan Mitya, o anda zihninin gayet iyi işlediğini her şeyi en ince noktasına kadar kavradığını, her şeyi tüm ayrıntılarıyla düşündüğünü hatırlıyacaktı ama, o sıkıntı bir şeyi bilmemekten ve kararsızlıktan doğan sıkıntı yüreğinde

müthiş bir hızla artıyordu. Birden öfkeyle: «Canım, burada mı, yoksa •değil mi?» diye öfkeyle söylendi. Birden karannı verdi, «lini uzattı, yavaşça pencerenin çerçevesine vurdu. İhtiyarın Smerdyakov'la anlaştığı gibi vurmuştu: İki defa hafifçe, sonra hızla arka arkaya üç defa: «tık tık tık,»

diye. Bu, «Gruşenka geldi» anlamına gelen bir işaretti.. İhtiyar irkildi, başını kaldırdı, hızla ayağa fırladı, pencereye doğru atıldı. Mitya gölgeye, geriye çekildi. Fiyo-dor Pavloviç pencereyi açtı, başını dışarıya çıkardı. Garip, hafif bir fısıltıyla :

— Gruşenka sen misin? Sen misin? diye sordu. Neredesin yavrucuğum, meleğim neredesin?

Müthiş bir heyecan içindeydi, nerdeyse soluğu kesiliyordu. «Demek tek başına!» diye karar verdi. İhtiyar gene :

— Canım neredesin? diye bağırdı ve başını daha da ileri doğru uzattı, omuzuna kadar pencereden dışarı sarkmıştı. Bir sola, bir sağa bakınarak etrafı gözden geçiriyordu: Gel buraya, gel bak sana hediye hazırladım, gel göstereyim.

Mitya: «Herhalde o üç bin rublelik paketi söylüyor!» diye düşündü.

— Canım neredesin? Yoksa kapıda mısın? Şimdi açacağım...

İhtiyarın sağda, bahçeye açılan kapının bulunduğu yeri ve karanlıkta olup bitenleri görmek için az kalsın büsbütün pencereden dışarı fırlayacağı o kadar belliydi ki, bir saniye daha geçseydi, Gruşenka'nın karşılığını beklemeden koşup ona kapıyı açacaktı.

Mitya yan yan bakıyor, hiç kımıldamıyordu. Odadaki lâmbadan dışarı süzülen parlak ışık, genç adamın o nefret ettiği profili, o aşağıya doğru sarkmış gerdanı, o kıvrık burnu o tatlı bir bekleyişle gülümsiyen dudakları aydınlatı yordu. Mitya'nın içinde birden, karşı konulmaz kor kunç bir öfke uyandı, işte rakibi, ona işkence eden, ona yaşamayı zehir eden adam karşısındaydı. Bu, dört önce, Alyoşa ile çardakta konuştuğu sırada sanki . den böyle bir şey duyacağını seziyormuş gibi, . ve Alyoşa'nın «babamı öldüreceğini nasıl söyliyebiliyor sun?...» sorusuna karşılık verirken belirttiği

dalga gibi, birden bütün varlığını saran intikamcı, dayanılmaz öfkeydi.

O zaman «ama bilmiyorum, bilmiyorum ki...» demişti. «Belki de öldürürüm. Belki de öldürmem. Korkuyorum ki, o anda «tam o sırada yüzü bende müthiş bir nefret uyandıracak. O sarkmış gerdanından, burnundan,

gözlerinden, utanmak bilmeyen gülümseyişinden nefret ediyorum. Ondan insan olarak da tiksiniyorum! îşte asıl korktuğum bu. Bir de bakarsın kendimi tutamam...»

Bu kişisel tiksinti dayanılmaz bir şekilde gittikçe artıyordu. Mitya artık ne yaptığını bilmiyordu, birden cebinden o madenî tokmağı çıkardı...

Sonradan Mitya bunları anlatırken «o sırada davranışlarıma tann bekçilik ediyordu»

diyecekti. Tam o sırada hasta Grigoriy Vasilyiviç yatağında uyandı. Kendisi Smerdyakov'un İvan Fiyodoroviç'e anlattığı tedaviyi o günün akşamı uygulamıştı. Yani eşinin yardımıyla tüm vücudunu votka ve gizli tutulan çok etkili bir karışımla övmüştü.

Gerisini ise eşinin başucunda fısıldadığı «belirli bir dua» dan sonra içmiş ve içkiye alı-şık, eşinin yanında sızmıştı.

Ama işte Grigoriy hiç beklenmedik bir anda gecenin karanlığında birdenbire uyanmış, aklını başına toplamağa çalışmış, sonra belinde, gene şiddetli bir ağ-rı duyduğu halde, yatağında doğrulmuştu. Birden aklına bir şey gelmiş, o zaman ayağa kalkmış, aceleyle giyinmişti. Belki de «böyle tehlikeli bir zamanda» ev bek-çisiz kaldığı bir sırada uyuduğu için pişmanlık duy-muştu. Sarası tutmuş olan Smerdyakov öbür odada hiç Adamadan yatıyordu. Marfa Ignatyevna'da da hiç hareket yoktu. Grigoriy Vasilyiviç, ona bakarak: «gü-cünü yitirdi kadın.» diye düşündü ve ofluya pufluya eşiğine çıktı. Sadece eşikten şöyle bir bakmak340

istiyordu. Adım atacak hali yoktu. Belinde ve sağ ayağında dayanılmaz bir ağrı vardı. Tam o sırada birden bahçe kapısını akşamdan kilitlememiş olduğunu hatırladı. Grigoriy Vasilyiviç çok düzenli ve herşeyde titiz olan bir insandı; evin içinde artık yerleşmiş

düzene, yıllardır edindiği alışkanlıklara çok bağlıydı.

Topallıya topallıya, ağrıdan iki büklüm olmuş bir durumda kapının önündeki basamaktan inip bahçeye doğru yürüdü. Gerçekten de bahçe kapısı ardına kadar açıktı.

Hemen bahçeye girdi. Belki de gözlerinin önünde birşey canlanmıştı, belki de kulağına bir ses gelmişti; başını sola çevirdi, beyin odasının penceresinin açık olduğunu gördü.

Ama artık pencerede kimse yoktu. Kimse oradan dışarıya bakmıyordu...

Grigoriy; «pencere neden açılmış? Şimdi yaz değil ki» diye düşündü. İşte o sırada birden tam önünde, bahçede, beklenmedik bir hareket oldu. Kırk adım kadar ileride, karanlıkta, sanki biri koşarak kaçıyordu. Bir gölge hızla kayıp gidiyordu. Grigoriy: »Aman yarabbi!»

diyerek aklı başından gitmiş gibi, belindeki ağrıyı da unutarak koşan adamın yolunu kesmek için, ileri doğru atıldı. Kestirmeden koşuyordu. Belliydi ki, bahçeyi koşandan daha iyi tanıyordu. Öbürü hamama doğru gidiyordu, hamamı da geçti ve duvara doğru atıldı... Gri-goriy gözlerini ondan ayırmıyordu ve koşan adam duvarı aşacağı sırada ona yetişti. Grigoriy avaz avaz bağırmaya başladı, ileri atıldı, iki eliyle ayağım yakaladı-

Yanılmamıştı, ön sezisi onu aldatmamıştı. Kaçanı hemen tanımıştı. Bu o «canavar baba katiliydi!»

İhtiyar etrafı çınlatan bir sesle:

— Baba katili seni! diye bağırdı. Ama yalnız bunu söyleyebildi ve birden yıldırımla vurulmuş yere düştü.Mitya gene bahçeye atladı, düşmüş olan ihtıya üzerine doğru eğildi.

Mitya'nın elinde madenî tok vardı. Genç adam onu robot gibi duygusuz bir

Ketle otlara doğru fırlattı. Tokmak Grigoriy'e iki adım mesafeye, ama otların üzerine değil de patikaya, en görünen yere düştü. Genç adam birkaç saniye önünde yatanı gözden geçirdi. İhtiyar adamın başı kan içindeydi; Mitya elini uzatarak başını yokladı. Sonradan çok iyi hatırlayacaktı ki, tek istediği şey, o anda ihtiyar adamın başına indirdiği o tokmakla kafa tasını deldiğini mi, yoksa sadece onu «bayılttığını mı!» öğrenmekti. Ama kan şarıl şarıl akıyor, akıyordu. Sıcak bir dalga olarak Mitya'nın titriyen parmaklarını bir anda ıslat-mıştı.

Hatırlıyordu ki, Hohlakova'ya giderken yanma aldığı yeni, beyaz mendilini cebinden çıkararak ihtiyarın başına bastırmış, anlamsız bir hareketle alnındaki, yüzündeki kanı silmeye çalışmıştı. Mendil de hemen bir anda kandan sırsıklam oluvermişti. Mitya

«Aman yarabbi! ne diye yaptım sanki bunu?» diye aklını basına toplar gibi oldu.

«Kafasını kırdıysam şimdi nasıl öğrenebilirim?... Zaten kırmış olsam da artık hepsi bir!.»

diye söylendi. Sonra birden umutsuz bir tavırla, yüksek sesle: «Eh, öldürdüysem öldürdüm... Madem .yakalandın ihtiyar, şimdi yat bakalım!» diye söylendi. Duvarın öbür tarafına yan sokağa atladı, sonra var kuvvetiyle koşmağa başladı. Kandan sırsıklam olmuş mendilini buruşturmuş, yumruk yaptığı sağ elinde tutuyordu. Koşarken onu ceketinin arka cebine soktu. Var gücü ile teli gibi, koşuyordu... Karanlıkta, kentin sokaklarında rastladığı tek tuk insanlar sonradan o gece, yıldırım gibi koşan bir adamla karşılaştıklarını hatırlıyacaklar-dı!..Gene koşa koşa Morozova'nın evine gidiyordu. Fen-ya da biraz önce Dimitriy gittikten hemen sonra, bek-Çipaşı

Nazar İvanoviç'in yanma koşmuş, ona: «Allah

rızası için artık yüzbaşıyı ne o gün, ne de ertesi günü içeriye salmaması için» yalvarmıştı.

Nazar İvanoviç

Fenya'nin sözlerini dinledikten sonra, buna razı olmuş342

tu. Ama kötü bir rastlantı olacak, o sırada, kendisini çağırdıkları için yukarıki kata, hanımefendinin yanına gitmişti. Gerçi oraya giderken, kısa bir süre önce köyden gelmiş

olan yirmi yaşındaki delikanlı yeğenine, avluda durmasını tenbih etmişti, ama yüzbaşıyı içeri almaması için emir vermeyi unutmuştu.

Mitya koşa koşa gelip kapıyı çaldı. Delikanlı onu nemen tanımıştı. Kaç kez ondan bahşiş

almıştı. Delikanlı kapıyı açtı, Mitya'yı içeriye aldı ve neşeli neşeli gülümsiyerek, ona hemen: «Ama biliyor musunuz Agra-fena Aleksandrovna artık evde yok!» diye haber verdi.

Mitya birden durakladı:

—.Peki nereye gitti Prohol? diye sordu.

— Demin arabayla gitti. İki saat kadar oluyor. Ti-mofeyle birlikte Mokroye'ye gittiler.

Mitya :

— Niçin? diye bağımı.

— Vallahi onu bilemiyorum, efendim. Bir subaya gidecekmiş, biri çağırtmış. Zaten arabayı da oradan göndermişler!...

Mitya aklı başından gitmiş gibi delikanlıyı bırakıp Fenya'nın yanına koştu...

BiRDEN VERİLEN KARAR

Fenya, ninesiyle mutfakta oturuyordu. İkisi de yatmaya hazırlanıyorlardı. Nazar İvanoviç'e güvendik leri için gene kapıyı içerden kilitlememişlerdi koşarak içeri girdi, Fenya'nın üzerine atıldı, boğ sıkarak kendinden geçmiş bir halde :

— Söyle söyle, nerededir o? Şimdi Mokroye'de y nında kim var?

İki kadın da çığlık çığlığa bağırmaya başladılar. Ödü patlamış olan Fenya, acele acele :

— Ah söyliyeceğim! Ah sevgili Dimitriy Fiyodoro-viç... Vallahi söyliyeceğim, diye bağırarak yal varıyordu. Şimdi herşeyi söyliyeceğim size. Mokroye'ye subayın yanma gitti.

Mitya deli gibi:

— Hangi subayın yanma? diye bağırdı. Fenya, gene hızlı hızlı konuşarak :

— O eski subayının yanına! Hani eskiden tanıdığı subay, o beş yıl önceki subay vardı ya, hani onu bırakıp gitmişti, işte osun yanına! dedi.

Dimitriy Fiyodoroviç, genç kadının boğazını sıkarken birden ellerini geri çekti. Fenya'nın karşısında ölü gibi sapsarı olmuş bir halde duruyordu. Sesini kaybetmişti. Ama gözlerinden belliydi ki, daha ilk sözden, en ince noktasına kadar herşeyi anlamış, herşeyi tahmin etmişti. Yalnız zavallı Fenya'nın artık o anda, Dimit-ıiy'in bunları anlayıp anlamadığını inceleyecek durumu yoktu. Kadın, Mitya içeriye koşarak girdiği anda olduğu gibi, hâlâ sandığın üzerinde tiril tiril titreyerek oturuyordu. Kollarını da kendisini korumak istiyormuş gibi ileri doğru uzatmıştı. Sanki öyle donup kalmıştı. Göz bebekleri iri iri olmuştu. Korkulu gözleriyle dik dik ona bakıyordu. Mitya'nın ise o sırada her iki eli de kan içindeydi. Yolda koşarken herhalde terini silmek için, «Herini alnına, yüzüne sürmüştü. Çünkü alnı ile sağ yanağında etrafa bulaşmış kan lekeleri vardı. Fenya neredeyse isteri krizi geçirmek üzereydi. İhtiyar ahçı kadın da yerinden fırlamıştı, Dimitriy'e deli gibi bakıyor-du- Sanki aklı durmuştu. Dimitriy Fiyodoroviç böyle bir an durdu, sonra ne yaptığını farketmeden Fenya'-nın yanma, bir iskemlenin üzerine çöktü.

Oturduğu yerde, olup bitenleri kavramadan sadece korkuya kapılmış gibiydi. Sanki yıldırımla vurulmuş-tu- Ama herşey gün gibi apaçıktı.

O subay... Onu biliyordu, pek âlâ herşeyi biliyordu... Gruşenka'nın kendisinden öğrenmişti... Biliyordu ki, subay bir ay önce, mektup göndermişti. Demek ki, bu iş ondan çok gizli olarak subayın gelişine dek idare edilmişti. Kendisi ise onu aklına bile getirmemişti. Ama nasıl olmuş da bunu hiç düşünmemişti?.. Neden o subayla ilgili her şeyi öğrendikten hemen sonra onu büsbütün hatırından çıkarmıştı? îşte bu soru Dimitriy'

in karşısında korkunç, acayip bir varlık gibi duruyordu. Bu korkunç varlığı gerçekten dehşetle, içinde seyrediyordu. Korkudan vücudu buz gibi olmuştu sanki...

Sonra birden, tıpkı uslu, yumuşak başlı bir çocuk gibi alçak sesle ve uysal

bir tavırla Fenya ile konuşmağa başladı. Biraz önce onu korkuttuğunu, gücendirdiğini, ona işkence ettiğini unutmuş gibiydi. Birden olağanüstü, hattâ o- durumda şaşılacak bir titizlikle Fenya'ya bir sürü sorular sormağa başladı. Fenya, gerçi halâ onun kanlı ellerine ürkek ürkek bakıyordu ama gene de şaşılacak bir yumuşaklıkla, her sorusuna, sanki ona: «Bütün gerçeği olduğu gibi» açıklamak için acele ediyormuş gibi aceleyle karşılık vermeğe başladı.

Yavaş yavaş, içinde garip bir memnunluk duyuyor-muş gibi, olup bitenleri tüm ayrıntıları ile açıklıyordu. Hem de bunu hiç de ona üzüntü vermek için yapmıyordu. Aksine, yürekten gelen bir istekle ona hizmet etmekten başka birşey düşünmüyor gibiydi. O gün sabahtan akşama kadar olanları tüm ayrıntılarıyla anlattı-Rakitin ile Alyosa'nın nasıl geldiklerini, hanımı arabaya binip giderken kapıda nasıl bekçilik ettiğini ve hanımının pencereden Alyosa'ya seslenerek nasıl '

ne, Mitenka'ya selâm söylesin diye bağırdığını, « yalnız bir saatçik sevdiğimi ömrünün sonuna kadar unutmasın! dediğini, bir bir söyledi. Mitya, Gruşen ka'nın kendisine selâm söylediğini işitince birden ha fifce güldü. Solgun yanakları kızardı, Fenya ise artık

duyduğu merakı açığa vurduğu için hiç de korkmayarak, o anda :

— Ellerinize ne olmuş Dimitriy Fiyodoroviç? Kan içinde kalmış elleriniz!... dedi.

Mitya bir robot gibi:

— Evet! diye karşılık vererek dalgın bir tavırla ellerine baktı, ama hemen o anda onların kan içinde olduğunu da, Fenya'nın sorusunu da unutuverdi.

Gene susmuştu, hiç konuşmuyordu. Oraya koşarak gireli artık yirmi dakika olmuştu.

Biraz önceki korkusu geçmişti, ama belliydi ki, kendi kendine verdiği yeni ve karşı konulmaz bir karar, her şeye üstün gelmişti. Birden yerinden kalkarak dalgın dalgın gülümsedi. Fenya gene ellerini işaret etti:

— Beyefendi ne oldu mu böyle? diye sordu. Bunu sanki derdine ortak olabilecek en yakınıymış.

gibi bir acıma duygusuyla söylemişti. Mitya gene ellerine baktı. Sonra garip bir anlamla Fenya'ya bakarak :

— Ellerimde gördüğün kan Fenya!.. diye söylendi, insan kanı... Aman Allahım neden, neden döküldü?... Ama... Fenya... Şurada bir bahçe duvarı var... (Fenya'ya bir bilmece soruyormuş gibi bakıyordu) Yüksek korkunç bir

duvar. Ama... Yarın sabaha karşı,

«Güneş ufukta yükselince» Mitenka o duvarın öbür tarafına atlıyacak... Tabiî hangi duvardan söz ettiğimi anlamıyorsun Fenya!... Ama ziyanı yok... Zaten yarın herşeyi işitecek ve anlıyacaksın!... Şimdilik elveda!... Sevgilim, engel olmam sana... Aradan çekilirim... Çekilmesini bileceğim... Sen sağ ol sevgilim... Madem bir saatçik be-ni sevmişsin... öyleyse sen de ömrünün sonuna kadar Mitenka Karamazov'u unutmayacaksın... Bana hep Mitenka derdi, Fenya hatırlar mısın?.,.

Mitya bu sözlerle birden mutfaktan dışarı çıktı. Fenya ise onun bu çıkısından, daha önce içeriye koşarak girip de üzerine atıldığı zamankinden daha da çok korkmuştu.346

KARAMAZOV KARDEŞLER

Tam on dakika sonra, Dimitriy Piyodoroviç, tabancalarını rehin bıraktığı genç memur Piyotr îlyiç Per-hotin'in evine girdi. Saat artık sekiz buçuktu, Piyotr İlyiç evinde çay içtikten sonra bilardo oynamak için «Başkent» meyhanesine gitmeğe hazırlanıyordu, ceketini giymişti. Tam çıkacağı sırada Mitya gelmişti. Genç adam Mitya'nın kan içindeki yüzünü görünce:

— Aman Yarabbi... Ne oldu size böyle? diye batırdı.

Mitya acele acele :

— Şey... Tabancaları almağa geldim. Size de para getirdim. Teşekkürlerimle... Çok acelem var Piyotr îlyiç, lütfen mümkün olduğu kadar çabuk davranır mısınız?

Piyotr İlyiç gittikçe daha çok hayret ediyordu. Dikkat edince, birden Mitya'nın elinde bir yığın para bulunduğunu farketmişti. İşin asıl önemli tarafı, Mitya bu yığınla parayı elinde öyle garip bir şekilde tutuyordu ve onlarla içeriye öyle bir girmişti ki, başka hiç kimse parayı öyle tutamaz, bir yere böyle giremezdi. Bütün paralar, sanki onları herkese göstermek istiyormuş gibi sağ elindeydi. Elini de önüne doğru uzatmıştı. Memurun ayak işleri için kullandığı çocuk, sonradan Mitya'-ya sofada rastlamış olduğunu, genç adamın sofaya da paraları aynı şekilde tutarak girdiğine göre, herhalde sokakta da hep onları böyle sağ elinde tutarak, kolunu da ileri doğru uzatmış olarak yürümüş olduğunu söyleyecekti. Paraların hepsi yüzer rublelikti, renk renk paralardı. Mitya onları kanlı parmaklarıyla tutuyordu.

Sonradan Piyotr İlyiç, konu ile ilgili kişilerin «Ne kadar para vardı?» sorusuna, o sırada kesin olarak bir tahminde bulunmanın, parayı saymanın imkânsız olduğunu, ama elinde belki de iki bin, ya da üç bin ruble bulunduğunu ve destenin kalın, daha doğrusu

«dolgun» göründüğünü söyleyecekti. Gene sonradan tanıklık eder ken söylediği gibi, Dimitriy Fiyodoroviç O sırada hiç

kendini bilmiyordu. Gerçi sarhoş değildi ama garip bir heyecan içinde ve çok dalgındı.

Aynı zamanda sanki bütün dikkati bir noktaya toplanmıştı. Birşey düşünüyor, ille onu elde etmek istiyormuş ama bir türlü karar veremiyormuş gibiydi. Hem de çok acele ediyor, sert bir tavırla çok garip cevaplar veriyor, bazen derin bir üzüntü içinde, bazen de neşeli görünüyordu.»

Piyotr İlyiç misafirini garip garip tepeden tırnağa süzerek gene :

— Canım ne oldu size? Ne oldu size şimdi böyle? diye bağırdı. Üstünüz başınız kan içinde, düştünüz mü nedir? Şuraya baksanıza!...

Mitya'yı dirseğinden tutup onu aynaya doğru çevirdi. Mitya kan içindeki yüzünü görünce irkildi, öfkeyle kaşlarını çattı. Canı sıkılarak :

— E... Allah kahretsin, bir bu eksikti! diye söylendi. Sonra sağ elindeki kâğıt paralan sol eline geçirdi, sinirli sinirli cebinden mendilini çıkardı. Ama mendil de kan içindeydi.

(Mitya onunla Grigoriy'in başıyla yüzünü silmişti) Üzerinde artık en küçük bir beyaz yer bile kalmamıştı. Gerçi daha kurumağa başlamamıştı ama buruşturulduğu gibi kalmış, katılaşmıştı. Bir türlü açılmıyordu. Mitya öfke ile mendili yere fırlattı:

— E... Allah kahretsin!... Sizde bir bez yok mu?.. Bir silinsem...

Piyotr İlyiç :

— Demek sadece kirlendiniz, yaralı değilsiniz öyle mi? O halde bari yıkanın.

— Musluk varmı? Çok iyi... Yalnız bunları nereye koyayım?

Dimitriy bunu söylerken garip bir şaşkınlık içinde Piyotr îlyiç'e yüzer rublelik desteyi işaret ederek, yüzüne sanki genç adam ona kendi parasını nereye koyacağını söylemek zorundaymış gibi sorarak bakıyordu:

— Cebinize koyun, ya da isterseniz şuraya masanın üzerine... Marak etmeyin kaybolmazlar.

— Cebime mi? Ha evet cebime... Güzel... Birden dalgınlığından sıyrılarak:

— Hayır, biliyor musunuz, bunların hepsi saçma! diye bağırdı. Bakın önce

işimizi bitirelim. Tabancalarımı geri verin... işte buyurun paralarınızı... Çünkü çok ihtiyacım var, çok... Hem de hiç zamanım yok, hiç mi hiç. Vaktim yok...

Sonra destenin üst tarafındaki yüz rubleliği alıp onu memura uzattı. Genç adam:

— Canım üzerini veremem ki, bozukluğum yok, dedi. Sizde bozuk para yok mu?

Mitya gene para destesine baktı:

— Hayır, dedi ve sanki kendi sözüne güvenemiyor-muş gibi destenin üstündeki iki üç banknotu yokladı. Hayır, hepsi aynı.

Sonra tekrar soru sorar gibi Piyotr İlyiç'e baktı.

Piyotr İlyiç:

— Peki birdenbire böyle, nasıl zengin oldunuz? diye sordu. Durun, bizim çocuğu Plotnikov'lara göndereyim. Onlar geç kaparlar, parayı bozarlar mı, diye bir sordurayım.

Sofaya doğru seslendi:

— Hey, Mişa!..

Mitya. birden aklına bir şey gelmiş gibi:

— Tabiî Plotnikov'lara gitmeli ya, çok güzel olur! diye bağırdı.

İçeri giren çocuğa doğru döndü:

— Mişa. koş Plotnikov'lara git, «Dimitriy Fiyodoro-viç selâm söyledi, biraz sonra da kendisi gelecek» de, canım dinlesene! «O gelinceye kadar şampanya hazırlayın. Üç düzine kadar olsun!» dersin. Hem de Mokro-ye'ye gittiğim vakitki gibi hazırlasınlar onları... O zaman dört düzine şampanya almıştım. Bunu söylerken birden Piyotr İlyiç'e doğru dönmüştü) Merak etme onlar bilirler ne yapacaklarını...

Tekrar çocuğa döndü:

— Hem, bak, dinle: peynir, Strazburg börekleri, füme balık, jambon, havyar, yani senin anlıyacağın onlarda ne varsa hepsinden hazırlasınlar. Yüz ya da yüz yirmi rublelik kadar olsun, eskiden olduğu gibi... Hem bak, tatlıları da unutmasınlar, şeker, armut, hatta iki. üç karpuz koysunlar... Yoksa karpuz dört mü olsun? Yok, hayır bir karpuz yeter... Sonra çikolata, akide şekeri,

monpansiye, elma şekeri... Sözün kısası Mokroye'ye gittiğim vakit, yanıma neler aldıysam, hepsinden koysunlar. O zaman yalnız üç yüz rublelik şampanya almıştım... Bütün bunları bir bir söyle. Hem unutma Mişa, adın nasıl Mişa ise... Mişa'ydı değil mi senin adın?

Bunu söylerken gene Piyotr İlyiç'e doğru dönmüştü:

Piyotr İlyiç, huzursuz bir tavırla onu dinliyor, tepeden tırnağa süzüyordu; sözünü keserek:

— Durun canım, iyisi mi siz kendiniz gider o zaman istediklerinizi kendiniz söylersiniz.

Ona kalırsa, yalan yanlış şeyler söyler...

— Söyler ya! Yalan yanlış söyler. Ben de görüyorum bunu! Ah Mişa, ben de bu işimi yapacaksın diye, seni kucaklamak istiyordum... Eğer yalan yanlış bir şeyler söylemezsen, sana on ruble var! Fırla, haydi!... Şampanya'yı, özellikle şampanya'yı unutma, asıl onu hazırlasınlar... Sonra konyak da çıkarsınlar, kırmızısından da, beyazından da... Sonra istediklerimin hepsini getirsinler... O zamanki gibi...

Piyotr İlyiç. artık sabrı tükenerek:

— Canım dinlesenize siz!... diye sözünü kesti. Bakın ben diyorum ki: Çocuk gidip yalnız parayı bozdursun ve dükkânı kapamamalarını söylesin... Sonra siz gider istediğinizi kendiniz söylersiniz... Verin şu paranızı! Haydi marş, Mişa!.. Bir ayağın orada, bir ayağın bulada olsun»350

Piyotr İlyiç, galiba mahsus Mişa'yı bir an önce git-mesi için göndermişti. Çünkü çocuk misafirin karşısında, gözleri dışarı uğramış gibi duruyor, kanlı yüzüne, paraları tutan titrek kanlı parmaklarına hayretten ve korkudan ağzı bir karış açık olarak öyle bir bakıyordu ki, herhalde Mitya'nın kendisine tenbih ettiklerinden çok azını anlamıştı.

Piyotr İlyiç soğuk bir tavırla:

— Eh, şimdi gidip yıkanalım, dedi. Paralan masanın üzerine koyun, ya da cebinize sokun... İşte böyle! Ceketinizi de çıkarın...

Ceketini çıkarması için ona yardım etti. Birden gene:

— Bakın ceketiniz de kan içinde kalmış! dedi. Mitya hemen garip bir saflıkla:

— Hayır ceketim değil, ceketim değil!.. Yalnız birazcık şurası kanlanmış, kol ağzı... Bir de şurası, mendilin bulunduğu yer... cebimden dışarı sızmış... Fenya' dayken oturmuştum, o zaman dışarı bulaşmış olacak, diye açıkladı.

Piyotr İlyiç bu sözleri işitince kaşlarını çattı:

— Üstünüz başınız berbat olmuş, biriyle doğuştunuz herhalde...

Yıkanma başladı. Piyotr İlyiç sürahiyi tutuyor, gerektikçe su döküyordu. Mitya aceleden ellerini rast gele sabunlamıştı. (Piyotr îlyiç sonradan ellerinin titrediğini hatırlayacaktı) Piyotr İlyiç hemen daha çok sabun sürmesini ve ellerini iyice ovmasını söyledi. O anda Mitya'ya sözünü geçirecek kadar bir üstünlük takınmıştı ve gittikçe de daha otoriter bir tavır alıyordu. Şunu da bu arada söyliyeyim ki, genç adam zaten öyle çekingenlerden değildi.

— Bakın, tırnaklarınızın altını yıkamamışsınız.. Haydi, şimdi yüzünüzü ovun bakayım, işte şurasını, şakaklarınızı, kulaklarınızın yanını da... Oraya sırtı-

nızda bu gömlekle mi gideceksiniz? Nereye gidiyorsunuz böyle? Bakın tüm kol kapaklarınız kan içinde. Mitya gömleğinin kol kapağını gözden geçirdi:

— Ha... Evet kan içndeymiş, dedi.

— Bari çamaşırınızı değiştirin...

Mitya gene aynı saf tavırla ve artık havluyla yüzünü ve ellerini sildikten sonra ceketini giyerek :

— Vaktim yok, dedi. Bakın ne yapacağım şimdi... iste, kolun şurasını kıvırıp şöylece içeri sokarım, kol da ceketin altından görünmez... Gördünüz mü?

— Şimdi söyleyin bakalım, nedir sizi bu hale getiren? Biriyle mi doğuştunuz, nedir? Hani o vakit meyhanede yaptığın gibi kavga mı ettin, gene o yüzbaşı ile mi tutuştunuz yoksa?

Hani onu dövüp de oradan oraya sürüklediğiniz gün olduğu gibi...

Piyotr ilyiç, bunlan hatırlayarak Mitya'yı suçlar gibi konuşuyordu:

— Birini daha mı dövdünüz? Yoksa öldürdünüz, mü?

Mitya:

— Saçma! diye mırıldandı.

— Nasıl saçma?

Mitya:

— Öyle şeyler söylemeyin! Sonra birden hafifçe güldü. Canım ihtiyar bir kadıncağızı, biraz önce tek. başına meydanda dolaşan bir ihtiyar kadını

ezdim...-

— Ezdiniz mi? İhtiyar kadını mı ezdiniz? Mitya, Piyotr İlyiç'in yüzüne gülerek, sanki karşısındaki sağırmış gibi kulağına bağırdı:

— İhtiyar bir adamı ezdim...

— B... Allah kahretsin, önce ihtiyar bir kadın diyorsunuz, sonra ihtiyar adama çeviriyorsunuz... Birini mi öldürdünüz yoksa?

— Barıştık canım! Tutuştuk, sonra barıştık. Bir yerde döğüşmüştük. dostça ayrıldık sonra. Budalanın352

biriymiş... Beni bağışladı ama... Hele şimdi muhakkak bağışlamıştır...

Mit ya bunu söylerken gözünü kırpmıştı:

— Dirilse, tabiî bağışlardı! dedi. Yalnız size birşey söyliyeyim... Bırakalım onu şimdi, canı cehenneme... Piyotr ilyiç işittiniz mi? Canı cehenneme, şimdi bunla-rı konuşmayalım!. .

Kesin bir tavır takınmıştı:

— Şu anda bundan söz etmek istemiyorum.

— Ben size şunu söylemek istiyordum. Ne diye durup dururken önünüze gelenle başınızı belâya sokarsınız?... Hani o yüzbaşı ile olduğu gibi doğuştunuz ya... Artık şimdi de kendinizi nereye atacağınızı bilemiyorsunuz, sizin bütün karakteriniz böyle iste. Üç düzine şampanyaymıs. Bu kadarını nereye götüreceksiniz?..

— Bravo size... Şimdi tabancalarımı verir misiniz? Vallahi vaktim yok. Seninle de konuşmak isterdim canım, ama vaktim yok. Zaten artık konuşmak için ortada bir gereksinim kalmadı. İs isten geçti artık. Mitya birden: A... Paralar nerede? Nereye goymuştum onları?, diye bağırdı. Sonra ellerini ceplerine soktu, araştırmağa başladı.

— Masanın üzerine koymuştunuz... Kendiniz koydunuz ya! İşte orada duruyor, unuttunuz mu yoksa? Vallahi sizin gözünüzde para çöp gibi, su gibi bir şey. Alın tabancalarınızı, ne garip şey, saat altıda onları on rubleye rehin bıraktınız, şimdi ise elinizde belki bine yakın para var, belki de surda iki üç bin ruble vardır, değil mi?

Mitya, paraları pantolonunun yan cebine koyarak güldü:

— Her halde üç bin vardır...

— Onları böyle tutarsanız kaybedersiniz. Altın madeni mi buldunuz nedir?

Mitya avazı çıktığı kadar:

— Maden mi? Evet altın madenleri!., diye bağıra-

rak kahkahalarla gülmeğe başladı. Siz de altın madeni bulmak ister misiniz Perhotin?

öyle bir isteğiniz varsa, burada bir hanım size hemencecik üç bin ruble verir! Yeter ki siz, gitmeye razı olun. Bana veri verdi işte. Altın madenlerini bu kadar seviyor... Hohlakova'yı tanıyor musunuz?

— Hayır tanışmıyoruz, ama adını işittim, şahsen de tanırım onu. Şimdi o gerçekten size üç bin ruble mi verdi? Durup dururken verdi ha?

Piyotr İlyiç, buna bir türlü inanamıyarak Mitya'-jıın yüzüne hayretle bakıyordu:

— İnanmıyorsanız yarın, güneş ufukta yükselir yükselmez, sonsuzluğa dek genç kalacak olan Febüs Tanrı'nın adını överek şanını etrafa yayarak göklerde yükseldi mi, hemen Hohlakova'ya gidin ve kendisine sorun bakalım, o üç bin rubleyi elime sıkıştıran o mu, değil mi? Doğrusunu öğrenmiş olursunuz...

— Aranızdaki ilişkilerin ne olduğunu bilmiyorum, ama madem böyle kesin konuşuyorsunuz, dernek vermiş... Siz de paracıklan avuçlarınıza aldınız mı, Sibirya'ya gideceğiniz yerde üç bini de har vurup, harman savuran. Hem gerçekten, şimdi nereye gidiyorsunuz Allah aşkına?

— Mokroye'ye...

— Mokroye'ye mi? Gecenin karanlığında yollara düşeceksiniz ha?

Mitya birden :

— Her şeyim vardı, şimdi bir şeyciğim yok!... diye söylendi.

— Nasıl bir şeyiniz yok? Bu binlikler varken bir Şeyiniz yok mu?...

— Ben binliklerden söz etmiyorum. Allah belâsını Dersin binliklerin! Kadınlardan söz ediyorum, kadınlardan...

«Hercaidir kadının huyu. Heran değişir, her an kusurlu...» Bu konuda Ulis'le aynı şekilde düşünüyorum, dediği doğru...

— Sizi anlamıyorum!...

— Sashoş muyum yoksa?...

— Sarhoş değilsiniz ama, daha kötü durumdasınız.

— Benim ruhum sarhoş Piyotr tlyiç! Ruhum sarhoş... Hem yeter artık, yeter...

— Nedir o? Tabancanızı mı dolduruyorsunuz?

— Böldürüyorum ya!...

Mitya gerçekten tabancaların bulunduğu kutuyu ve içinde barut bulunan keseyi açmış, barutu dikkatle namluya dolduruyordu. Sonra bir mermi aldı ve onu şarjöre sokmadan önce iki parmağının arasında tutup, önündeki mumun alevine tuttu.

Piyotr İlyiç, davranışlarını merakla izliyerek, endişeyle :

— Neden mermiye bakıyorsunuz öyle? diye sordu.

— Hiç, hayalimden bazı şeyler geçiriyorum. Bak eğer bu mermiyi beynine sıkmayı aklına koysaydın, tabancayı doldururken, bu mermiye bakar miydin, bakmaz miydin?...

— Ne diye bakayım?

— Beynimin içine gireceğine göre ilginç de onun için; ne henem birşey olduğuna bir bakayım... Hoş bunların hepsi saçma ya! Aklımdan şöyle gelip geçen, saçma bir şey!...

Mitya mermiyi şarjöre sokup balmumlu tapayı sıktı:

— îşte bitti, dedi. Sevgili Piyotr İlyiç, bunlar saçma... Hep saçma... Ne kadar saçma olduğunu bir bil-sen sen... Bana şimdi bir parçacık kâğıt versene!

— îşte kâğıt burada...

— Hayır öylesini değil, düz, temiz bir kâğıt olsun-Üzerine yazı yazılan kâğıttan. Hah böyle...

Mitya bunu söyledikten sonra, masanın üzerinden mürekkep kalemini aldı, acele ile kâğıdın üzerine iki satır yazdı. Onu dörde katladı, sonra da yeleğinin cebine soktu.

Tabancaları da kutuya koydu, küçük bir anahtarla kilitledi, ve eline aldı. Sonra Piyotr İlyiç'e uzun uzun bakarak dalgın bir tavırla gülümsedi:

— Haydi şimdi gidelim, dedi. Piyotr İlyiç endişe ile :

— Nereye gidelim? Hayır durun... Belki de gerçekten beyninize sıkmak istiyorsunuz o kurşunu...

— Mermi neymiş, saçma! Ben yaşamak istiyorum, ben yaşamı seviyorum! Bunu bil! Ben altın saçlı Fe-büs'ü de, onun sıcak ışıklarını da seviyorum... Sevgili Piyotr îlyiç, söyle, sen aradan çekilebilir misin?

— Nasıl aradan çekilmek?

— Yani birine yol vermek. Çok sevdiğin bir varlıkla, nefret ettiğin bir varlığa yol vermek.

Öyle ki, nefret ettiğin, sevdiğin bir varlık haline gelsin... İşte böylesine yol vermek! Sonra da onlara "Tanrı yardımcınız olsun, siz gidin, yanımdan geçip gidin, ben ise...»

— Siz ise?

— Artık yeter! gidelim.

Piyotr ilyiç ona bakıp duruyordu :

— Vallahi birine söyleyeceğim, sizi oraya bırakmasınlar diye. Şimdi niçin Mokroye'ye gidiyorsunuz sanKİ?

— Orada bir kadın var, bir kadın... Senin için bu kadarı yeter, Piyotr İlyiç... Kes artık!

— Beni dinleyin, gerçi siz vahşî bir adamsınız ama, ne gariptir sizden her zaman hoslanmışımdır... Onun için, işte şimdi sizin adınıza korkuyorum...

— Teşekkür ederim kardeşim. Benim için vahşî diyorsun ha? Vahşiler, vahşiler!... Ben de hep aynı şeyi söyler dururum: Vahşiler!... Ha, bak Mişa geldi işte! Ben ise onu unutmuştum bile...356

KARAMAZOV KARDEŞLER

İçeriye soluk soluğa elinde bozdurduğu bir deste para ile Mişa girdi ve «raporunu»

vererek Pilotnikov'-larda «Herkesin harekete geçtiğim» şişeleri de çıkarıp getirdiklerini, balığı da, çayı da hazırladıklarını... yani her şeyin hemen yerine getirileceğini söyledi.

Mitya, bir on rublelik çıkararak onu Piyotr İlyiç'e, sonra bir başka on rublelik daha alıp, onu da Mişa'ya fırlattı.

Piyotr îlyiç :

— Sakın ha!... diye bağırdı. Benim evimde öyle şey olmaz!... Hem zaten bu

kötü birşey, şımarıklığa yol açar. Saklayın paralarınızı... tşte şuraya koyun; ne diye onları avuç avuç serpiyorsunuz öyle? Yarın ihtiyacınız olacak bunlara, gene de bana gelip on ruble isteyeceksiniz sonra. Neden hepsini yan cebinize koyuyorsunuz? Hay Allah, kaybedeceksiniz hepsini...

— Beni dinle sevgili kardeşim, gel Mokroye'ye birlikte gidelim, olmaz mı?

— Benim orada ne işim var?

— Dinle ister misin bir şişe açayım, yaşamanın şerefine içelim! Ben içmek istiyorum, hem de en çok istediğim şey seninle içmektir. Seninle hiç içki içmedik değil mi?

— Peki içelim. Meyhanede içebiliriz. Oraya gidelim, zaten ben de oraya gidiyorum.

— Meyhanede içmeğe vakit yok. Ama Pilotnikov'-ların dükkânında arka odada içebiliriz.

Sana bir bilmece sorayım ister misin?...

— Sor.

Mitya, yeleğinden bir kâğıt çıkardı, onu açıp adama gösterdi. Kâğıtta belirli ve iri harflerle şöyle yazılıydı: «Kendimi Ömrüm boyunca işlediklerim için cezalandırıyorum, tüm ömrümde yaptıklarımın hepsini ödüyorum.» Piyotr İlyiç kâğıdı okuduktan sonra :

— Vallahi gidip birine söyliyeceğim, şimdi gidip söyliyeceğim! diye söylendi.

— Vakit bulamazsın kardeşim, haydi gel gidip içelim. Marş marş

Pilotnikov'ların dükkânı hemen hemen Piyotr İlyiç'in evinden bir ev ileride, sokağın köşesindeydi. Bir tüccar yeri olan, kentimizdeki en önemli bakkaliye mağazası buydu.

Hem de oldukça güzel bir dükkândı. İçinde başkentteki bir mağazada bulunabilecek her çeşit bakkaliye vardı. «Yeliseyev kardeşlerin şaraphane sinden çıkma» şaraplar, meyveler, purolar, çay, şeker, kahve ve daha başka maddeler. Tezgâhın arkasında her zaman üç satıcı vardı, iki de ayak işlerine bakan çocuk oraya buraya koşuyorilardı.

Gerçi bizim bölge fakirleşmişti, mal mülk sahipleri hep başka yerlere göçetmişlerdi, ticaret yavaşlamıştı ama bakkal dükkânı eskisi gibi iyi işliyordu. Hattâ her yıl gittikçe daha çok gelişiyordu. Bu malların alıcısı hiç tükenmiyordu. Mitya'yı dükkânda sabırsızlıkla bekliyorlardı. Çok iyi

hatırlıyorlardı ki, üç dört hafta önce, Mitya şimdi olduğu gibi, bir seferde, temiz para olarak birkaç yüz rublelik çeşit çeşit mal, çeşit çeşit şarap almıştı. (Veresiye olarak tabiî ona güvenmedikleri için hiçbir şey vermezlerdi!.) Yine hatırlıyorlardı ki, o zaman da şimdi olduğu gibi ellerinde koca bir deste renk renk para vardı. Mitya onları har vurup harman sa-vurmuş, pazarlık etmemiş, bütün bu yiyecekleri, şarapları, tüm o aldıklarını :ne yapacağını düşünmemiş, hattâ düşünmek bile istememişti.

Sonradan kent'te söylendiğine göre Dimitriy o vakit Graşenka ile birlikte Mtokroye'ye gittikten sonra, bir gece ile, ondan sonraki gün içinde üç bin rubleyi'bir çırpıda harcamış, yaptığı bu alemden geriye beş parasız, elinde avucunda birşey kalmadan dönmüştü. O

zaman tüm bir çingene kabilesini ayağa kaldırmıştı. Bu kabile o günlerde bizim buralarda konaklamışdı. Bunlar iki gün içinde sarhoş Dimitriy'in cebinden sayısız para Çekmi?, pek çok da pahalı şarap içmişlerdi. Mitya ile358

alay ederek anlattıklarına göre, kendisi Mokroye'de eli nasırlı köylülere şampanya içirerek sarhoş etmiş, köylü kızlarıyla kadınlarını da şekere, Strazburg çöreklerine boğmuştu. Bizde de özellikle meyhanede, Mitya'nın o zaman herkes içinde yaptığı açıklama ile alay etmişlerdi. (Yüzüne karşı tabiî alay edemezlerdi, böyle birşey yapmak biraz tehlikeli olurdu) Ama gene söylendiğine göre Mitya bütün bu «alem» den sonra Gruşenka'dan hiçbir şey koparamamış, genç kadın «ancak küçücük ayağını öptürmüş, başka hiç bir şeye izin vermemişti.» Mitya ile Piyotr İlyiç dükkâna yaklaştıkları vakit, kapıda içi halıyla örtülü, ziller çıngıraklar takılmış, atlan koşulu, heran yola çıkmağa hazır bir troyka ve Mit-ya'yı bekleyen arabacı Andrey'i gördüler. Dükkânda, Mitya gelinceye kadar bir sandığı mallarla doldurup «düzenlemişlerdi» bile. Sandığı kapayıp çivilemek, sonra da arabaya yerleştirmek için onun gelmesini bekliyorlardı. Piyotr İlyiç şaşırıp kaldı.

Mitya'ya:

— Troyka'yı da nereden buldun? diye sordu.

— Sana gelirken Andrey'e rastlamış, doğru buraya, dükkâna gelmesini söylemiştim. Ne diye vakit kaybedeyim!... Geçen sefer Timofey'le gitmiştim. Ama Timofey bu sefer «dut...

dut...» benden önce davranmış, gönlümün perisini tek başına alıp götürmüş. Andrey!

Çok gecikmeyiz ya!...

Andrey, hemen :

— Bizden ancak bir saat önce varırlar. O kadar bile değil!... Bir saat önce yola koyulmuş

olurlar! diye karşılık verdi. Timofey'i ben yolcu etmiştim. Nasıl gideceklerini biliyorum.

Onların gidişi ile bizim gidişimiz aynı değil. Onlar bizim kadar hızlı gidemezler. Bir saat bile önce varamazlar.

Daha yaşlanmamış kızıl saçlı, kupkuru bir adam olan ve sırtında uzun bir gömlekle sol elinde kırbaç bulunan arabacı Andrey, heyecanla konuşmuştu:

— Bir saat önce bile varamazlar!... diye tekrarladı.

— Eğer yalnız bir saat geri kalırsak elli ruble bahşiş var sana...

— Bir saat söz mü? Bana güvenebilirsiniz Dimit-riy Fiyodoroviç. Eh... Yarım saat kadar önce varabilirler, ama bir saat nerede?

Mitya telâşla emirler veriyordu ama, konuşması bir garipti, tuhaf tuhaf kekeliye kekeliye, sırasız bir sürü emirler veriyordu. Bir söze başlıyor, sonunu hemen unutuyordu. Piyotr İlyiç işe karışıp ona yardım etmek zorunluluğunu duydu.

Mitya:

— Dört yüz rublelik olsun! Daha az olmaz! Dört yüz rublelik olsun, tıpkı o zamanki gibi, diye emrediyordu. Dört düzine şampanya, bir şişe daha az olmaz...

Piyotr İlyiç:

— Bu kadar çoğunu ne yapacaksın? Dur!... diye bağırdı. Bu sandık da ne? Ne var içinde bunun? Dört yüz rublelik malı buna mı doldurdunuz?

Uğraşıp didinen bakkal çırakları aşırı bir nezaketle ona birinci sandıkta ancak yarım düzine şampanya ile daha önce gerekli olacak şeylerin, mezelerin, şekerlerin, monpansiye ile buna benzer şeylerin bulunduğunu, ama «asıl önemli maddelerin» o zaman olduğu gibi özel bir şekilde yerleştirilip, özel bir arabayla, gene bir troykayla tam zamanında yetiştirileceğini anlattılar. «Belki de Dimitriy Fiyodoroviç'ten ancak bir saat sonra oraya varacaktır.» dediler.

Mitya heyecanla :

— Bir saatten fazla olmasın! Bir saatten fazla olmasın! Mümkün olduğu kadar çok monpansiye ile fondan koyun. Oradaki kızlar bunları çok severler! diye

| ısrar ediyordu. Piyotr İlyiç:

— Peki, varsın fondan da koysunlar. Ama dört dü-360

zine şampanyayı ne yapacaksın? Bir düzine yeter, dedi.

Neredeyse öfkelenecekti!...

Bakkalla pazarlık etmeğe başladı, hesabı istedi. Bir türlü sakinleşemiyordu. Bununla birlikte ancak hesaptan yüz ruble kadar indirebildi. Sonunda tüm olarak üç yüz rublelik mal gönderilmesi için anlaştılar. Ondan, daha fazla olmayacaktı. Piyotr İlyiç, birden aklı başına gelerek:

— Hay Allah kahretsin!... diye bağırdı. Bana ne oluyor yani? Madem paraları bedavadan elde ettin, savur öyleyse!...

Mitya onu dükkânın arka tarafındaki odaya sürükledi:

— Gel bakalım, tutumlu adam! Gel bakalım buraya! Kızma canım, dedi. îşte, şimdi bize buraya bir şişe getirecekler, biz de biraz çöpleniriz. Eh... Piyotr İlyiç,. gel oraya seninle birlikte gidelim. Seninle giderim çünkü sen iyi bir insansın. Senin gibileri severim.

Mitya çok kirli bir peçeteyle örtülü küçük masanın önündeki hasır iskemlenin üzerine oturmuştu. Piyotr îlyiç karşısına ilişti. Bir an sonra şampanya geldi. «Beyler istiridye isterler mi?» diye teklif edildi. "Eh. iyi cins istridye, en son gelen partideki istridyelerden..» denildi. Piyotr İlyiç hemen hernen öfkeyle:

— İstridye istemez! dedi. Zaten ben istridye yemem, hem başka birşey istemez, diye homurdandı.

Mitya:

— İstridye yemeğe vakit kalmadı. Zaten iştahımız da yok, dedi.

Birden heyecanlandı:

— Biliyor musun dostum! Ben hiçbir zaman bu düzensizliklerden hoşlanmamışımdır.

— Canım düzensizlikten kim hoşlanır? Üç düzine şampanya! Düşün bir kez! Mujiklere üç düzine şam panya, kim olsa bundan sarhoş olur.

— Ben onu demek istemiyorum. Ben üstün bir düzenden söz ediyorum. İçimde düzen yok benim, «madem öyle, Allah belâmı versin!» diyorum.

Tüm ömrüm düzensizlik içinde geçmiştir. Artık ona bir düzen vermeli. Söz oyunu yapıyorum, değil mi ha?

— Sayıklıyorsun, söz oyunu yapmıyorsun...

— «Şan olsun dünyanın en yükseğine,

«Şan olsun içimdeki Tanrı'ya!...» Bu şiir bir vakitler içimden gelmişti, aslında şiir değil, bir göz yaşı dam-iasıdır. Bunu kendim uydurdum... Ama bunu o yüzbaşıyı sakalından tutup da sürüklediğim sırada uydurmuş değilim...

— Durup dururken ne diye ondan söz ediyorsun?

— Durup dururken neden ondan mı söz ediyorum? Saçma! Herşey günün birinde bitiyor, herşey eşit oluyor! Bir çizgi çiziliyor, sonunda da toplam yapılıyor.

— Vallahi senin o tabancalarını hep gözümün önünde görür gibi oluyorum.

— Tabancalar da, saçma! Haydi iç de, gözlerine hayaller görünmesin! Ben yaşamı seviyorum. Aşırı denecek bir aşkla sevmişimdir onu. O kadar aşırı bir sevgi duymuşumdur ki hayata karşı... neredeyse adice bir sevgi... Ama yeter artık! Yaşamın şerefine yavrucuğum!... Seninle yaşamın şerefine içelim... Yaşamın şerefine kadeh kaldırmayı teklif ediyorum! Neden kendimden memnunum? Belki adiyim ama kendimden Memnunum işte... Adî olduğum için çok üzüntü duyuyorum, ama gene de kendimden memnunum. Tanrının yarattığı herşeyi kutsuyorum... Şu anda Tanrı'yi kutsamaya hazırım. Onun yarattıklarını da... Ama... Pis kokulu bir böceği yok etmek gerekir. Oraya buraya sürüne sürüne gidip te başkalarının yaşantısını zehir etlesin diye.

Yaşamanın şerefine içelim, sevgili karde-şim!... Yaşamaktan daha değerli ne olabilir?

Hiçbir şey!... Yaşamın ve kraliçeler kraliçesi olan bir kadının Şerefine içelim...362

KARAMAZOV KARDEŞLER

— öyle olsun bakalım! Yaşamın şerefine, hattâ se-îjin kraliçenin şerefine içelim...

Birer bardak içtiler. Mitya gerçi heyecan içindeydi ve herşeyi oraya buraya savuruyordu, ama gene de garip bir hüzün duyuyordu. Yalnız üzerine, karşı konulmaz, ağır bir sıkıntı çökmüştü.

— Mişa!... İçeriye giren senin Mişa'ydı değil mi? Mişa yavrucuğum gel buraya!... Şu bardaktakini iç bakalım, altın saçlı Febüs'ün, yarın ki Febüs'ün şerefine!.

Piyotr İlyiç asabî bir tavırla:

— Canım ne diye ona da veriyorsun!... dedi.

— Ne olursun izin ver, ne olursun!... Ben öyle istiyorum...

— Ay sen yokmusun?...

Mişa bardaktakini içti, eğilerek selâm verdi. Sonra koşa koşa gitti. Mitya :

— Sonradan beni daha çok hatırlar! dedi. Ben bir kadım seviyorum, bir kadını!... Kadın nedir? Dünya'-nm kraliçesidir... Ama içimde bir hüzün var, bir hüzün Piyotr İlyiç...

Hamlet'i hatırlar mısın? «içimde öyle bir hüzün, öyle bir hüzün var ki Horasiyo... Ah zavallı torik!...» Belki de o torik benim işte. Evet gerçekten şu anda ben İorik'im, sonra da bir kafatası olacağım...

Piyotr İlyiç dinliyor, susuyordu. Mitya da bir süre sustu. Sonra küçük kara gözlü güzel bir fino köpeğini farkederek birden dalgın dalgın bakkal çırağına :

— Köpeğiniz ne cinstir? diye sordu. Bakkal çırağı:

— Varvara Alekseyevna"nın, bizim ev sahibinin köpeğidir. Demin kendileri getirdiler.

Sonra da burada unuttular onu. Geri götürmeli...

Mitya düşünceli bir tavırla :

— öyle bir köpek görmüştüm alayda... Yalnız onun arka ayağı kırıktı. Piyotr İlyiç söz gelmişken sana şey sormak istiyorum; sen hiç hayatında hırsızlık mi, etmedin mi?

— Bu ne biçim soru?

— Lâf olsun diye sordum işte. Bak ne diyorum; birinin cebinden başkasına ait olan bir şeyi çaldın mı? Devlet hazinesini soydun mu? demiyorum. Devleti herkes soyuyor, sen de soymuşsundur tabiî...

— Sus be, Allah kahretsin!

— Ben yabancıya ait bir şeyden bahsediyorum. Yani birinin cebimden, para cüzdanından filân bir şey çaldın mı ha?

— Bir gün annemden yirmi köpek çalmıştım. O zaman dokuz yaşındaydım. Masanın üzerinden almıştım parayı. Yavaşça almış avucumun içinde

saklamıştım.

— Peki sonra ne oldu?

— Hiç! Hiç bir şey olmadı. Parayı üç gün sakladım, sonra utandım, gidip itiraf ettim, parayı da geri verdim.

— Peki sonra ne oldu?

— Tabiî dayağı bastılar. Hem sen ne diye bunları soruyorsun? Yoksa sen de bir şey mi çaldın?...

Mitya kurnaz bir tavırla göz kırptı:

— Çaldım ya... Piyotr İlyiç, merakla:

— Ne çaldın?

— Annemden yirmi köpek çaldım. Dokuz yaşındaydım. Üç gün sonra geri verdim...

Mitya bunu söyledikten sonra yerinden kalktı. Birden dükkânın kapısından içeri arabacı Andrey baktı:

— Dimitriy Fiyodoroviç acele etsek nasıl olur? diye seslendi.

Mitya birden harekete geçti:

— Herşey hazır mı? Gidelim! Son olarak birşey daha söyliyeceğim, hem... Andrey'e yola koyulurken bir bardak votka verin! Votkadan başka bir kadeh de konyak verin!... Şu kutuyu'(Tabanca kutusunu söylüyor-du benim oturacağım yerin altına sokun. Elveda Piyotr İlyiç. Beni kötülükle anma!...

— Canım nasıl olsa yarın döneceksin değil mi?

— Evet... Ne olursa olsun döneceğim!... Bakkal çırağı ayağa fırladı:

— Hesabı, lütfen, şimdi öder misiniz? dedi.

— Ha, evet, hesap var ya! Tabiî ödeyeceğim...

Mitya gene cebinden para destesini çıkardı, içinden renk renk üç kâğıt para çıkardı, tezgâhın üzerine attı ve aceleyle dükkândan çıktı. Herkes peşinden gitti, onu yerlere kadar eğilerek selâmlarla, temennilerle uğurladılar. Andrey, Jbiraz önce içtiği konyaktan hafifçe geğirdi, arabanın ön tarafına atlayıp oturdu. Ama Mitya tam oturacağı sırada, birden hiç beklemediği bir şey oldu; karşısında Fenya'yı gördü. Kadın soluk soluğa, koşa koşa geldi. Bağırarak ellerini önünde kavuşturdu ve «Pat» diye

Mitya'nın ayaklarına kapandı:

— Beyefendiciğim, Dimitriy Fiyodoroviç, evlâdım, sakın hanımefendiye bir kötülük etmeyin!... Ben de size herşeyi anlattım!... O adama da yazık etmeyin. Zaten o hanımefendinin eski beyidir, yabancısı değildir! Şimdi Agrafena Aleksandrovna ile evlenecekmiş. Onun için Sibirya'dan dönmüş... Dimitriy Fiyodoroviç!... Beyefendiciğim...

Bir başka insanın hayatına yazık etmeyin!...

Piyotr İlyiç kendi kendine:

— Vay, vay vay!... Bak hele! Eh şimdi kim bilir orada neler yapacaksınız? diye mırıldandı.

Şimdi her-şey anlaşılıyor. Nasıl anlaşılmasın...

Mitya'ya yüksek sesle :

— Dimitriy Fiyodoroviç, sen şimdi bana tabancaları versene erkekçe ver bana onları...

işitiyor musun Dimitriy? diye bağırdı.

Mitya :

— Tabancaları mı? Dur yavrum!... Ben onları yolda fırlatıp atacağım, diye karşılık verdi.

Fenya ayağa kalk! önümde yatma öyle. Merak etme, artık bundan

böyle Mitya kimseye zarar vermez!... O budala artık hiç kimseye kötülük etmiyecektir...

Arabaya yerleştikten sonra :

— Hem bak, sana ne diyeceğim Fenya! diye bağırdı. Biraz önce seni kırdım, onun için beni bağışla. Benim gibi adî bir adamı bağışla... Hoş bağışlamazsan da ziyanı yok! Çünkü artık benim için hepsi bir... Çek bakalım Andrey! Çabuk ol! Çek!...

Andrey dizginlere dokundu; arabanın çıngırağı etrafı çınlatmağa başladı:

— Elveda Piyotr İlyiç!... Son göz yaşım senin olsun!...

Piyotr îlyiç arkasından: "Sarhoş değil, öyleyken neler saçmalıyor!» diye düşündü.

Bir an Mitya'yı aldatacaklarını, ona kazık atacaklarını hissederek arabaya

yüklenecek eşyaları nasıl ha-zırlıyacaklarmı kontrol etmek için orada kalmayı düşündü. Sonra birden kendi kendine kızdı, tükürdü, bilardo oynamak için kendi meyhanesine gitti. Yolda giderken :

— Çok iyi çocuk ama, budala... diye mırıldanıyordu. O subayı Gruşenka'nın «eski göz ağrısı» nı işitmiş-tim. Eh, madem buraya gelmiş, o halde... Ah... o tabancalar yok mu?...

Aman canım dadısı değilim ya, ne oluyor bana? Varsın yanında kalsın tabancalar! Hem zaten bir şey olmayacak. Bir ağız kavgası yaparlar, olur biter! İçerler, döğüşürler, döğüştükten sonra da barışırlar. Bunlar birşey yapacak adam mı? Neydi o «aradan çekilirim», «Kendimi cezalandırırım» lâfları? Hiçbir şeycik olmayacak! Meyhanede sarhoş gibi hep bu lafları bağırarak bin defa söyledi. Ama şimdi sarhoş değil. "Ruhu sarhoşmuş!» Öyle laflan basit adamlar sever. Ben lalası mıyım, neyim yani? Muhakkak biriyle döğüşmüştür. Suratı kan içindeydi, acaba kiminle dö-tüştü? Meyhanede öğrenirim. Mendili de kan içindey-366

KARAMAZOV KARDEŞLER

di... Hay Allah, hem de mendil bizim evde, yerde kaldı... Aman vız gelir bana!...

Meyhaneye müthiş bir can sıkıntısı içinde gitti ve hemen bir parti oyuna başladı. Oyun onu neşelendirdi. Bir başka parti daha oynadı. Sonra oyun arkadaşlarından biriyle konuşmağa başladı, ona Dimitriy Karama-zov'un gene bir yerden para bulduğunu söyledi. Mitya'-nın elinde üç bin ruble kadar paranın bulunduğunu kendi gözüyle gördüğünü ve onun gene Gruşenka ile Mokroye'ye âlem yapmağa gittiğini anlattı. Bu sözler onu dinleyenlerde beklenmedik bir hayret uyandırdı. Hepsi birden ve hiç gülmeden garip bir ciddilikle konuşmağa başlamışlardı. Hattâ oyunu bile yarıda bıraktılar.

— Üç bin mi? Allah, Allah... Nereden olacak üç bin rublesi?

Daha başka sorular sormağa başladılar. Piyotr İl-yiç, Mitya'ya parayı Hohlakova'nın hediye ettiğini bildirince de onun bu sözlerini şüphe ile karşıladılar:

— Sakın ihtiyarı soymuş olmasın? öyle olamaz mı?...

— Üç bin bu!... İşin içinde muhakkak bir bit yeniği vardır.

— Babasını öldüreceğini söyleyerek atıp tutmuştu ya! Hepimiz burada isitmiştik...

Hemde tam üç binden söz etmişti.

Piyotr İlyiç konuşulanları dinliyordu. Birden sorulan tüm sorulara soğuk bir tavırla ve iki üç sözle karşılık vermeğe başladı. Oraya gelirken, Mitya'nın yüzüyle ellerinin kan içinde olduğunu anlatmak istediği halde, bundan bir tek kelime olsun söz etmedi..

Üçüncü partiye başladılar. Mitya'yla ilgili konuşmalar yavaş yavaş sona erdi. Ama Piyotr îlyiç üçüncü partiyi bitirdikten sonra, daha fazla oynamak istemedi. Istakayı bıraktı ve akşam yemeğini yemeğe hazırlandığı halde, bundan vazgeçerek meyhaneden çıkıp git-lti. Meydana vardığı vakit, şaşkınlıkla durakladı. Kendisine hayret ediyordu, çünkü o anda, içinde Fiyodor Pavloviç'in evine gitmek ve olup bitenleri öğrenmek isteğini duymuştu. «Saçma... Saçma sapan olan bir şey yüzünden gidip yabancı bir adamın evinde herkesi uyandırarak rezalet koparmağa ne hakkım var? Allah kahretsin!... Lalası mıyım ben neyim?»

Fena halde canı sıkılarak kendi evine doğru yürüdü. Birden Fenya'yı hatırladı, üzülerek:

«Hay Allah!... Demin ona sorsaydım, herşeyi öğrenirdim..."' diye düşündü. İlle onunla konuşmak için sabırsız bir istek duydu. Bu istek içinde öyle alevlenmişti ki, yarı yolda sert bir dönüş yaparak hemen Gruşenka'nın kira ile oturduğu Morozova'nın evine gitti.

Yaklaştı, dış kapıyı çaldı. Gecenin sessizliğinde duyulan bu vuruşlar, birden aklını başına getirmiş gibi oldu. İçinde öfke uyandırdı. Üstelik kimse karşılık vermiyordu. Evde herkes-uykudaydı. Bu sefer gerçekten büyük bir üzüntü ile «Hay Allah, rezalet çıkacak!» diye düşündü, ama çekilip gidecek yerde gene var gücü ile vurmağa devam etti. Gürültü tüm sokağa yayıldı, etrafı çın çın çınlatıyordu. Piyotr llyiç, vuruşların sesi etrafı çınlattıkça, her seferinde kendi kendine deli gibi: «Ne olursa olsun duyuracağım, ne olursa olsun duyuracağım!...» diye mırıldanıyor, dış kapıya indirdiği vuruşları gittikçe şiddetlendiriyordu...

VI

KENDİM GELİYORUM

Dimitriy Fiyodoroviç'e gelince, genç adam rüzgâr gibi gidiyordu. Mokroye'ye kadar yirmi verst'den biraz daha fazla mesafe vardı, ama Andrey'in troykası dört nala öyle gidiyordu ki, oraya bir saat, bir çeyrekte va-368

rabilirdi. Arabanın hızlı gidişi birden Mitya'yı zinde-leştirmiş gibiydi. Hava taze, biraz da soğuktu. Temiz göklerde iri yıldızlar parlıyordu. Bu, Alyoşa'nın toprağın üzerine kapanarak »coşkun bir heyecanla onu sonsuzluğa dek seveceğine yemin ettiği» geceydi.

Hattâ belki de aynı saatti!

Gerçi Mitya'nin ruhunda bir karışıklık, büyük bir karışıklık vardı ve o anda, birçok şeyler ona müthiş üzüntü veriyordu... Ama tüm varlığı karşı konulmaz bir şekilde, kavuşmak için rüzgâr gibi gittiği, son bir kez daha yüzüne bakmak için acele ettiği «kraliçesine»

doğru yönelmişti. Yalnız bir tek şey söylemek isterim: O anlarda içinde en küçük bir isyan uyanmıyordu. Belki de bu kıskanç adamın karşısına yeni çıkan o erkeğe karşı, yerden biter gibi ortaya çıkan o yeni rakibine, o «Subaya» karşı içinde en küçük bir kıskançlık bile duymadığını söylersem, bana inanmazlar...

Belki karşısına her hangi biri çıksaydı, hemen kıskançlık duyardı, hattâ belki de o korkunç ellerini gene kana bulardı. Ama o adama, Gruşenka'nın «O ilk göz ağrısına»

karşı şimdi troykasmda uçup giderken öfkeli bir kıskançlık duymak şöyle dursun, en küçük bir düşmanlık bile beslemiyordu. Gerçi onu daha görmemişti bile ama «Şimdi kesin olarak artık Gru-şenka ile o adamın hakkı söz konusu olur. Onun ilk aşkı, beş yıldır unutmadığı aşkı söz konusu. Madem onu unutmadı, demek ki, bu beş yıl içinde hep onu sevdi. Hem ben durup dururken ne diye ortaya atıldım sanki? Bu işin içinde benim yerim var mı? Çekil Mitya!... Yol ver! Zaten artık ben neyim ki? Şimdi subay da olmasa, artık herşey bitmiştir. Hattâ o adam hiç ortaya çıkmamış olsaydı, gene de herşey artık sona ermiş olacaktı.» İşte eğer o sırada düşünebilseydi, izlenimlerini "bu sözlerle açıklayabilirdi. Ama artık o sırada düşüne-miyordu bile. Kararını, hiç düşünmeden, içinden gelen bir duyguyla, bir anda ve tüm sonuçlarını kabul ede-

rek daha Fenyada iken, daha kadının ilk sözlerini işitir işitmez vermişti.

Bununla birlikte verdiği bu karara rağmen, ruhunda bir bulanıklık, ona müthiş üzüntü veren bir karışıklık vardı. Verdiği karar bile onu sakinleştirmemişti. Geride pek çok şey kalmıştı, bunlar onu çok üzüyordu. Bazen bir hayret duyuyor gibiydi. Gerçi mürekkep kalemiyle kâğıda: «Kendime ceza vereceğim, suçumun kefaletini ödiyeceğim» diye yazmıştı ve o kâğıt, şimdi yanında, cebinde hazır duruyordu. Gerçi tabancası doluydu.

Ertesi gün altın saçlı Febüs'ün ilk sıcak ışıklarını nasıl karşılayacağına karar vermişti, öyleyken gene de geride kalan, daha önce olup biten ve ona müthiş bir acı veren şeylerle hesabını kesmesine, yaptığını ödemesine imkân yoktu! Bunu derin bir üzüntüyle hissediyordu. Bu ümitsiz düşünce, ruhuna bir sülük gibi yapışıp kalmıştı.

Yolda, bir ara birden Andrey'i durdurmak, arabadan atlamak, doldurulmuş tabancayı çıkarmak ve gün doğmasını beklemeden herşeyi orada bitirivermek isteğini duydu. Ama bu an bir kıvılcım kadar kısa süreli oldu. Zaten troyka da «mesafeyi yutarcasına» uçup gidiyordu. Dimitriy, hedefine yaklaştıkça yalnız Gruşen-ka'yı, yalnız onu düşünmeğe başlıyor, bu

düşünce, gittikçe daha büyük bir güçle tüm varlığını sarıyor, geri kalan bütün o korkunç hayalleri zihninden geriye itiyordu. Ah... Gruşenka'yı ne kadar görmek istiyordu! Hiç değilse göz ucuyla, hiç değilse uzaktan görebilseydi onu! «Şimdi Gruşenka o adamla beraber. Eh ne yapalım? Gidip bakarım, onunla birlikte, o eski sevgilisiyle birlikteyken ne halde? Onu bir göreyim, başka hiç birşev istemiyorum...» diye düşünüyordu.

Kaderin karşısına çıkardığı ve yaşantısını böylesine değiştiren o kadına karşı içinde öyle bir sevgi,

yepyeni ve o zamana kadar daha hiç duymadığı öyle-bir duygu, kendisi için de beklenmedik, öylesine duaya benziyen tatlı bir şefkat duygusu uyanmıştı ki, neredeyse onun karşısında yok olmak isteğini duyuyordu. Birden garip bir coşkunluk içinde: »Hem de yok edeceğim kendimi işte!...» diye söylendi.

Hemen hemen bir saattir dört nala gidiyorlardı. Mitya susuyordu. Andrey ise, gerçi konuşkan bir mujikti, ama o da sanki konuşmaktan korkuyormuş gibi bir tek söz etmemişti. Habire: '«sürüsünü,» cılız ama çevik, doru troykasını hızlandırıyordu. Mitya birden» büyük bir endişe içinde :

— Andrey!... diye seslendi. Ya uyuyorlarsa? O zaman ne olacak?...

Bu, bir anda aklına gelmişti. O zamana kadar öyle bir şeyi hatırından bile geçirmemişti.

— Her halde yatmışlardır, Dimitriy Piyodoroviç,. öyle olmalı...

Mitya bir yeri ağrıyormuş gibi kaşlarını çattı: Gerçekten de... kendisi böyle rüzgâr gibi, içinde o duygularla gelecek... Onlar ise uyumuş olacaklar!... Belki Gruşenka da uyuyordu.

Yanında da...

Birden içinde öfkeli bir duygu uyandı. Çıldırmış gibi:

— Dört nala sür Andrey!... Sür... Çabuk ol! diye* bağırdı.

Andrey biraz sustuktan sonra düşünceli bir tavır-la:

— Belki de yatmamışlardır, diye söylendi. Timo-fey, bana, daha önce, orada birçoklarının toplandığını söylemişti...

— İstasyonda mı?...

— Hayır istasyonda değil, Plastunov'larda, yolcu' hanında. Sizin anlıyacağınız isteyen, orada gelir kalır-Yol geçen hanı gibidir.

Mitya bu beklenmedik haber karşısında birden büyük bir endişeye kapıldı:

— Biliyorum. Demek orada birçokları daha olacak öyle diyorsun ha? Onlar kalabalık sayılmaz ki! Çok dediğin kimler? diye sordu..

— Ben ne bileyim? Timofey öyle diyordu. Hepsi beyefendiden insanlar. Kent'ten iki kişi gelmiş, ama kim olduklarını bilmiyorum. Yalnız Timofey söyledi; buradan iki bey, başka yerden iki bey daha gelmiş, ayrıca daha birkaç kişi gelecekmiş. Etraflıca sormadım, söylediklerine göre, kâğıt oynamağa başlamışlar...

— Kâğıt mı?

— Evet, onun için, eğer kâğıda oturdularsa, belki uyumuyorlardır. Öyle olmalı... Şimdi saat ancak on ikiye geliyor. Çok geç değil...

Mitya, gene sinirli sinirli:

— Sür Andrey sür!... diye bağırdı. Andrey bir süre sustuktan sonra gene :

— Size birşey sormak istiyorum beyefendi, diye söze başladı. Ama darıltacağım diye korkuyorum. Danl-mazsınız ya beyefendi?

— Ne istiyorsun?

— Demin Fedosya Markovna ayaklarınıza kapandı. Hanımına, bir de başka birine yazık etmeyin, diye yalvardı... îşte beyefendi ben sizi oraya götürüyorum... Bağışlayın beni beyefendi! Yani vicdanım elvermiyor... Belki söyleyeceğim budalaca birşey ama...

Mitya. birden onu arkadan omuzlarından kavradı. Deli gibi :

— Sen arabacı değil misin? Arabacı değil misin sen? diye bağırdı.

— Arabacıyım...

— öyleyse yol vermesini bilirsin. Ne yani? Araba-cıysan artık hiç kimseye yol vermiyecek misin? «Ezip geçerim... Ben ekliyorum.» mu diyeceksin? Hayır arabacı, kimseyi ezme!

İnsanlar ezilmemeli. insanların ha-372

yatına zarar vermemeli... Eğer birinin yaşantısına zarar verdiysen... Kendini cezalandıracaksın... Ama herhangi bir zarar verdiysen... Ama eğer birini yok ettiy-sen... O

zaman kefaretini öde... git...

Bütün bunlar Mitya'nın ağzından tam anlamıyla kriz geçiren bir adamın ağzından dökülür gibi bir çırpıda dökülüvermişti. Andrey gerçi beyin, bu söylediklerine şaşmıştı ama, sözlerini destekledi:

— Doğru söylüyorsunuz beyefendi, Dimitriy Fiyo-doroviç... Bu konuda haklısınız, insanları ezmemeli diyorsunuz ya, her hangi bir canlıya eziyet etmek de öyledir. Çünkü her canlı Tanrı'nın yaratığıdır. Bakın, diyelim ki bir at, bakarsınız arabacının biri hayvanı boşuna tüketir, bizim arabacı milleti öyledir... Bir türlü kendisini alamaz bundan, boyuna sürer atı, ne der.san de... Boyuna zorlar hayvanı...

Mitya birden o hiç beklenmeyen kısa kısa kahkahaları ile güldü :

— Cehenneme mi? diye sözünü kesti.

Sonra Andrey'i şiddetle omuzlarından yakaladı:

— Andrey!... Temiz yürekli halk adamı! Söyle bakalım, Dimitriy Fiyoclorovic Karamazov sence cehenneme mi gidecek, yoksa gitmeyecek mi?

— Bilmiyorum efendim... Hersey size bağlıdır, çünkü siz bizde... Bakın beyefendi, Tanrı'nın oğlu çarmıha gerilip de can verdikten sonra dirilmis. Çarmıhtan iner inmez cehenneme gitmiş, orada çile dolduran tüm günah işlemiş insanları serbest bırakmış. O

zaman cehennem sızlanmağa başlamış. Çünkü artık günah işlemiş hiçbir insanın oraya gelmiyeceğini düşünüyormuş. Tanrı da cehenneme şöyle demiş: «Sızlanma cehennem!... Çünkü bundan böyle sana birçok büyükler, devlet adamları, büyük hakimler ve zenginler gelecektir. Şimdi olduğu gibi ağzına kadar dopdolu olacaksın.. Tekrar geleceğim güne dek, böyle kalacaksın!» Doğru söylüyorum, gerçekten öyle söylemiş...

— Halk efsanesi olacak! Çok güzel!... Soldaki atı kamçılasana Andrey!...

Andrey, soldaki atı kamçıladı :

— İşte beyefendi, cehennem o insanlar içindir. Siz ise tıpkı küçük bir çocuk gibisiniz.

Biz sizi öyle sayarız... Gerçi çabuk öfkeye kapılırsınız ama, yüreğiniz teiniz olduğu için Tanrı sizi bağışlar...

— Peki ya sen? Sen beni bağışlar mısın Andrey?

— Ben sizi ne diye bağışlayacak mışım? Siz bana birşey yapmadınız ki!...

— Hayır, herkesin yerine, herkesin yerine sen, tek başına, işte şimdi şurada, şu yol üstünde beni herkesin yerine bağışlar mısın? Söyle bana temiz yürekli halk adamı, söyle?...

— Ah beyefendi! öyle garip bir konuşmanız var ki, sizi oraya götürmek bile bana korku veriyor...

Ama Mitya, Andrey'in ne söylediğini iyice işitmedi. Kendinden geçmiş gibi dua ediyor, deli gibi içinden: «Tanrım kanun dışı yaptığım tüm davranışlarla beni olduğum gibi kabul et, ama beni yargılama. Beni yargılamadan, bırak... Yargılama, çünkü ben kendimi yargılamış bulunuyorum. Beni yargılama! Çünkü seni seviyorum Tanrım! Biliyorum alçağın biriyim, ama seni seviyorum. Beni cehenneme de göndersen, orada da seveceğim seni! Oradan da hep yüz yıllar boyunca, sonsuzluğa dek seni sevdiğimi haykıracağım...

Ama izin ver, sevgime doyayım... Şimdi, şurada sevgime doyayım, senin o sıcak ışınlarına yalnız beş saat kaldı... Çünkü ruhumun kraliçesini seviyorum ben. Seviyorum cnu!

Sevmemezlik edemiyorum, elimden gelmiyor. Beni olduğum gibi görüyorsun işte. Dört nala ona gidip, karşısında yerlere kapanacağım: «Yanımdan geçip gittiğin için haklısın...

Bağışla beni! Kurbanını unut ve hiçbir zaman üzüntü çekme, diyeceğim.»

Andrey, kırbacıyla ilerisini işaret etti.

Gecenin karanlığında birden geniş bir yere dağıl-374

mış küme küme yapıların koyu karaltısı göründü. Mok-roye köyü iki bin nüfusluydu.

Ama o saatte artık herkes uyuyordu ve karanlıkta ancak yer yer seyrek ışıklar kırpışıyordu. Mitya, sayıklar gibi:

— Sür, Andrey sür! diye bağırdı. Gelen benim!

Andrey, köyün hemen girişinde ve sokağa bakan altı penceresi de ışıklı olan Plastunov'ların yolcu hanını kırbacıyla işaret ederek:

— Daha yatmamışlar! dedi. Mitya neşeyle :

— Uyumuyor! diye bağırdı. Çınlasın çıngıraklar Andrey! Dört nala sür, çınlat etrafı!

Her yanı çınlata, çınlata yaklaş oraya. Herkes bilsin kimin geldiğini! Gelen

benim! Ben, ben geliyorum!

Mitya kendinden geçmiş gibi bağırıyordu. Andrey yorgunluktan bitmiş olan üç atını dört nala kaldırdı ve gerçekten patır kütür kapının önündeki yüksek basamakların önüne geldi, soluk soluğa kalmış, buğusu tüten atlarını yavaşlattı. Mitya tam hancı artık yatmaya hazırlanırken kimin geldiğini merak ederek kapıya çıkıp baktığı sırada, arabadan atladı...

— Trifon Borisoviç, sen misin?

Hanın sahibi eğildi, dikkatle baktı, sonra hızla kapının önündeki merdivenden paldır küldür inerek, dalkavukça bir sevinçle konuğa doğru atıldı.

Bu, Trifon Borisoviç yüzü biraz şişmanca, etine dolgun, orta boylu, sağlam ve sert görünüşlü bir köylüydü; özellikle Mokroye'deki köylülere karşı sert bir tavır takınırdı ama, herhangi bir yerde çıkarını hissettiği vakit, yüzüne çabucak tavrını değiştirip dalkavukça bir anlam vermesini bilirdi. Sırtında Rus giyimiyle, yakası yandan bir gömlek, üzerinde de uzun bir ceketle dolaşırdı. Epeyce parası vardı ama, hep hayalinden daha önemli bir rol oynamayı geçirirdi.

Köylülerin yarısı avucunun içindeydi, çevresinde herkes ona borçluydu. Çiftlik sahiplerinden toprak kira-

lıyor, ya da satın alıyordu. Bu aldığı toprakları köylüler ona bir türlü kurtulamadıkları borçlara karşılık ola-.rak bedava işliyorlardı. Kendisi duldu ve yetişkin dört kızı vardı.

Hattâ biri kocasını kaybetmişti ve Trifon .Borisoviç'e torun olan iki küçük çocuğu ile birlikte onun yanında oturuyor, bir gündelikçi gibi ona çalışıyordu. Köylünün öbür kızı yıllarca çalışarak, .kendine iyice bir durum yaratmış bir memurla, bir kâtiple evliydi ve yolcu hanının odalarından birinin duvarında, aile fotoğraflarının arasında, minicik bir minyatür gibi bir fotoğraf asılıydı. Bu onun devlet memuru olarak, üniforma ile ve omuzunda memur olduğunu belli eden apoletlerle çekilmiş bir fotoğrafıydı. İki küçük kız, büyük yortularda üzerlerine modaya uygun -olarak dikilmiş, arkadan bele sımsıkı oturmuş, kuyrukları bir arşın uzunluğunda mavi ya da yeşil elbiseler giyer, misafirliğe giderlerdi. Ama ertesi günü her gün olduğu gibi, daha güneş doğarken yataklarından kalkıp «ilerinde kavaktan yapılmış süpürgelerle ortalığı süpürür, bulaşık suyunu döker, müşterilerden arda kalan -çöpleri temizlerdi.

Trifon Borisoviç kazandığı binliklere rağmen, âlem yapan bir müşterisinden para sızdırmağa bayılırdı. Daha bir ay bile olmamıştı, bir gece Dimitriy Fiyo-doroviç, Gruşenka ile içki içtiği sırada ondan iki yüz, hattâ belki de üç yüz ruble koparmıştı. Bunu hatırlayarak daha Mitya'nın hanın kapısına arabayla geldiği anda onun gene kendisine yem olacağını sezer sezmez

ileri atılmış, genç adamı sevinçle karşılamıştı:

— Sevgili Dimitriy Ryodoroviç, sonunda size kavuştuk öyle mi?... Mitya: — Dur, Trifon Borisoviç! diye söze başladı. Herşey-den önce bana en önemli şeyi söyle, nerede?

Nerede o? Hancı hemen kimden söz ettiğini anlayarak keskin bir bakışla Mitya'nın yüzüne dikkatle baktı:376

— Agraf ena Aleksandrovna mı? diye sordu? Evet burada, o da burada kalıyor...

— Kiminle? Kiminle?...

— BaşKa yerden gelen bazı konuklarla efendim... Biri memur, konuşmasına bakılırsa Polonyalı olacak... Hanımı aldırmak için buradan araba göndermişti. Öbürü de onun arkadaşı, ya da yol üstü tanıştığı biri, kım-bilir kimdir? Sivil giyinmişler...

— Peki âlem mi yapıyorlar? Zengin mi bu adamlar?...

— Ne âlemi? Bunlar öyle büyük adam değil, Di-mitriy Fiyodoroviç...

— Büyük değil ha? Peki ya ötekiler?

— ötekiler kent'ten geldiler, efendiden iki kişi... Çornaya'dan dönerken uğradılar bize, sonra da burada, kaldılar. Biri çok genç. Herhalde bay Miusov'un akrabası olacak. Yalnız adını unuttum... Öbürünü ise siz de tanıyorsunuz. Çiftlik sahibi Maksimov. Dua etmek için sizin manastıra gitmişmiş. Bay Miusov'un o genç akrabası ile yolculuk ediyormuş...

— Hepsi bu kadar mı?

— Bu kadar...

— Dur! Trifon Borisoviç, konuşma! Şimdi bana yalnız asıl önemli olanı söyle:

-«Gruşenka ne yapıyor?' Nasıldır?

— İşte. demin buraya geldi, şimdi de onlarla oturuyor...

— Neşeli mi? Gülüyor mu?

— Hayır. Görünüşe bakılırsa pek gülmüyor... Hattâ iyice somurtmuş. Demin genç adamın saçlarını taradı...

— O Polonyalı subayın saçlarını mı?

— Yok canım? Ne genci? Hem o adam subay filân değil. Hayır beyefendi!

Onun saçlarını değil. Miusov'un yeğeninin, o delikanlının saçlarını tarıyordu... Hay Al" lah! Adı neydi?

Unuttum işte...

— Kalganov mu?

— Tamam... tamam! Kalganov...

— İyi öyleyse, ne yapacağıma kendim karar veririm. İskambil oynuyorlar mı?

— Demin oynadılar, ama şimdi bıraktılar oynamayı. Çay içtiler. Polonyalı memur likör istedi.

— Dur, Trifon Borisoviç. dur canım, şimdi kararımı vereceğim. Yalnız sen bana en önemlisini söyle, içerde çingene yok mu?

— Şimdi çingeneler pek ortalıkta dolaşmıyorlar Dimitriy Fiyodoroviç.. Hükümet kovdurdu hepsini. Ama Rojdestvenskaya'da yahudiler var, senbal ve keman çalıyorlar.

İstiyorsanız şimdi onları çağırtabilirim. Hemen gelirler.

Mitya :

— Çağırt ya! Muhakkak çağırt! diye bağırdı. Kızları da uyandırabilirsin. Hani geçen sefer olduğu gibi. özellikle Maria'yı, Stafanida'yı da, Arina'yı da uyandır... Koro için sana iki yüz ruble var!

— Canım siz bu parayı verdikten sonra, ben koca. köyü ayağa kaldırırım! Hattâ şu anda hepsi yatmış, zıbarmış olsalar bile. Sanki bizim köylüler'sizin bu gösterdiğiniz ilgiye lâyık mıdırlar sevgili Dimitriy Fiyodoroviç? Kızlar bile bunlara değer mi? Öyle âdi, kaba varlıklara bu kadar para verilir mi? Puro içmek kim, bizim köylü kim? Oysa sen onlara purolar verdin. Ama bizim köylü pis kokar... keratalar.. Köylü kızlarımızın <da hepsi bitli.

Hem canım sen emret, ben senin için kendi kızlarımı da bedavadan ayağa kaldırırım!

Değil öyle bir paraya! Biraz önce yattılar. Arkalarına bir tekme! Onları kaldırır, senin için şarkı söyletirim. Oysa «sîz o zaman mujiklere bile şampanya icirdiniz! ahh!...

Trifon Borisoviç mahsus Mitya'ya açıyormuş gibi davranıyordu. Kendisi daha o zaman gizlice yarım dü-şampanya saklamış, masanın altından da yere dü-378

şen bir yüz rubleliği kaldırıp avucuna sıkıştırmıştı. Sonradan para öyle avucunda kalmıştı.

— Trifon Borisoviç, o vakit burada bir binlik değil, kaç binlik ezdim! Hatırlıyor musun?

— Hatırlıyorum, hatırlıyorum canım! Sizi nasıl hatırlamam. Galiba üç bin ruble kadar bırakmıştınız bizde?...

— Şimdi de aynı düşünce ile geldim, bak, görüyor musun?

Cebinden bir deste kâğıt para çıkarıp onu hancının tâ burnuna doğru tuttu :

— Şimdi aklını başına topla ve beni dinle: Bir saat sonra buraya şarap, meze, börek ve karamela gelecek. Hepsini hemen oraya, yukarıya gönderirsin. And-rey'in arabasında duran bu sandık var ya, onu da hemen yukarı! Sandığı açıp şampanya ikram et... Ha, en önemlisi kızları, kızları unutma. Hem de Maria muhakkak gelsin...

Arabaya doğru döndü, oturduğu yerin altından içerde tabancaları bulunan kutuyu çekip aldı.

— Al hesabını Andrey! İşte, troyka için sana on beş ruble, bu da votka ve bana hemen hizmete hazır olduğun için. Ayrıca bana karşı sevgi gösterdiğin için de elli ruble...

Dimitriy Karamazov'un bir beyefendi olduğunu unutmayacaksın!...

Andrey kararsızlık içinde :

— Korkuyorum beyefendi... dedi. Bahşiş olarak beş ruble alırım, ama daha fazlasını kabul etmem. Trifon Borisoviç bana tanık olsun. Artık benim bu budalaca sözlerim için kusura bakmayın...

Mitya, onu tepeden tırnağa süzdü :

— Neden korkuyorsun? Eh madem öyle, peki, Pe~ ki öyle olsun! diye bağırarak beş

rubleyi ona doğru iv~ lattı. Şimdi beni yavaşça oraya kadar götür Trifon Borisoviç. önce hepsini şöyle bir kendi gözümle

ama öyle ki, onlar beni görmesinler. Neredeler şimdi? Mavi odada mı oturuyorlar?.

Trifon Borisoviç ürkek bir tavırla Mitya'ya baktı. Ama gene de hemen uysal bir tavırla isteğini yerine getirdi. Onu sessizce sofaya götürdü. Sonra onu orada bırakıp kendisi büyük birinci odaya, konukların oturdukları odanın yanındaki odaya girdi. Oradaki şamdanı dışarı çıkardı. Sonra Mitya'yı yavaşça o odaya soktu, onu köşeye doğru götürdü, orada bıraktı. Mitya, karanlıkta, burada kendisi görünmeden komşu odada olup bitenleri rahatça görebilirdi. Ama Mitya içerisini uzun bir süre seyretmedi, daha doğrusu seyredemedi: Onu görmüştü, görür görmez de kalbi hızlı hızlı çarpmaya, gözleri bulanmaya başlamıştı.

Gruşenka masanın önünde bir koltukta yan olarak oturuyordu. Yanında, divanın üzerinde, çok yakışıklı ve daha çok genç olan Kalganov oturuyordu. Gruşenka, onun elini tutmuş, gülüyor gibiydi. O da Gruşenka'ya bakarak, üzülüyormuş gibi, yüksek sesle masanın öbür tarafında Gruşenka'nın karşısında oturan Maksimov'a bir şeyler söyleyip duruyordu. Maksimov da birşeye kahkahalarla gülüyordu.

«O adam» divanda oturuyordu. Divanın yanında, duvarın dibinde iskemlede oturan bir başka yabancı vardı. Divandaki yayılmış, pipo tellendiriyordu. Mitya'-Sm zihninden

«şişman, geniş yüzlü bir adam, herhalde boyu da pek uzun değil, bir şeye kızmış gibi görünüyor» öiye bir düşünce geçti. Adamın arkadaşı olan yabancı ise aksine Mitya'ya nedense çok uzun boylu görünüyordu. Ama bundan başka hiçbir şey göremedi. Artık soluk bile alamıyor gibiydi. Bir dakika olsun duramadı. Sandığı komidinin üzerine koydu.

Vücudu buz gibi ol-bir halde, içi titriyerek dosdoğru mavi odaya, ora-bulunanlara doğru yürüdü. önce Gruşenka onu gördü, korkuyla : — Ayyy! diye bağırdı...380

VII

ESKİSİ VE ASIL HAK SAHİBİ

Mitya hızlı ve uzun adımlarıyla masanın ta yakınına gitti. Hemen hemen bağırır gibi, ama her sözde kekeliyerek:

— Beyler... diye başladı. Ben... ben birşey yapmam! Korkmayın! Ben bir şey yapmam, bir şey yapmam...

Hızlı bir hareketle oturduğu koltukta birden Kal-ganov'a doğru dönen ve onun koluna sımsıkı yapışmış olan Gruşenka'ya :

— Ben... ben de yolcuyum. Ben sabaha dek... beyler yoldan geçen bir yolcunun sabaha dek. sizinle birlikte burada kalmasına izin verir misiniz? dedi. Son olarak, bu odada yalnız sabaha kadar kalabilir miyim?

Sözünü, divanda, ağzında pipoyla oturan, şişman kısa boylu adama doğru

dönerek bitirmişti, öbürü ciddî bir tavırla pipoyu ağzından çıkardı, sert sert:

— Bayım, biz burada özel olarak toplanmışız. Bu handa başka daireler de vardır...

Birden Kalganov söze karıştı :

— A... siz miydiniz Dimitriy Fiycdoroviç? Canım neden çekmiyorsunuz? Buyurun yanıma oturun, merhaba !...

Mitya, sevinçle birdenbire :

— Merhaba sevgili ve... çok değerli arkadaşım? Ben daima size karşı büyük bir saygı duymuşumdur, dedi ve hemen masanın üzerinden ona elini uzattı.

Kalganov güldü:

— Ay, amma da kuvvetli sıktınız elimi! Az kalsın parmaklarım ı kırıyordunuz!

Gruşenka çekingen bir tavırla gülümsiyerek, neşeyle :

— Zaten o her zaman böyle el sıkar, her zaman öyle yapar! dedi.

Herhalde birden Mitya'nın rezalet çıkarmıyacağım anlamıştı. Ama gene de büyük bir merak ve endişeyle, dikkatle yüzüne bakıyordu. Mitya'da onu çok şaşırtan bir şey vardı.

Zaten onun böyle bir anda içeriye gireceğini, böyle sözler söyliyeceğini aklından bile geçir-memişti...

Sol taraftan çiftlik sahibi Maksimov'un nazik bir tavırla söze, karıştığı duyuldu :

— Merhaba efendim, diye söze karıştı.

— Merhaba! Siz de mi buradasınız? Burada olduğunuza ne kadar sevindim! Baylar, baylar ben...

Gene pipolu Polonyalı'ya doğru dönmüştü. Belliydi ki, burada onu, en önemli kişi sayıyordu.

— Rüzgâr gibi geliyordum... Son günümü, son saatimi bu odada, evet tam bu odada...

kraliçeme... bakmış olduğum bu odada geçirmek istiyordum! özür dilerim Pane!

Kendinden geçmiş gibi bağırmıştı bunu :

— Rüzgâr gibi geliyordum. Kendi kendime yemin etmiştim... Ah, korkmayın, bu benim son gecem! îçe-lım Pane! Bu dünyanın şerefine! Şimdi şarap getirecekler... Bakın neler getirdim...

Birden nedense o para destesini çıkardı:

— İzin ver Pane! Ben müzik, patırtı, gürültü, geçen sefer ne olmuşsa, onları istiyorum...

Ama kurt, kimseye gerekli olmayan kurt toprağın üzerinden sürüne sürüne geçip gidecektir ve artık ordan yok olacaktır! Mutlu olduğum tek günü, son gecemde, burada kutlayacağım!

Neredeyse boğuluyordu, daha birçok, birçok şeyler söylemek istiyordu ama ağzından seslerden, garip bağırışlardan başka bir şey çıkmıyordu. Polonyalı bay hiç kımıldamadan Mitya'ya, Mitya'nın para destesine, Gru-şenka'ya bakıyordu. Belliydi ki, şaşkınlık içindeydi.382

— Eğer kraliçem emir buyurursa... diye söze baş-lıyacak oldu...

Gruşenka birden sözünü kesti:

— Canım, neden «kraliçem» diyorsunuz, yani kraliçem mi demek istiyorsunuz nedir?

dedi. Nasıl konuştuğumuzu işittikçe gülesim geliyor. Otur Mitya, hem ne söylüyorsun sen? Beni korkutma rica ederim! Kor-kutmıyacaksm değil mi? Korkutmıyacaksın değil mi? Korkutmazsan, geldiğine sevineceğim...

Mitya, birden ellerini yukarı kaldırdı:

— Ben mi, ben mi korkutacağım seni? diye bağırdı. Ah, buyurun geçin yanımdan, geçip gidebilirsiniz, size engel olmam!

Sonra herkes için, hem de tabiî kendisi için hiç beklenmiyen bir şey yaptı, birden kendini iskemlenin üzerine attı, başını öbür duvara doğru çevirdi, iki eliyle iskemlenin arkalığını, ona sarılıyor gibi sımsıkı kavradı, sel gibi gözyaşları dökerek ağlamaya başladı...

Gruşenka darılır gibi:

— Bak işte! Bak iste!... Ne adamsın sen! diye bağırdı. İşte bana da geldiği vakit hep böyle olurdu. Birden konuşmaya baslardı, ama anlattıklarından hiç, hiç bir şey anlamazdım.

Bir gün, tıpkı şimdi olduğu gibi ağlamaya başladı. Gene aynı şeyi yapıyor... Ne ayıp!

Neden ağlıyorsun canım?...

Sonra birden anlamlı anlamlı ve her sözün üzerinde sinirli sinirli durarak :

— Bari ağlanacak bir şey olsaydı! dedi.

Mitya, birden oturduğu iskemlede ona doğru dön-dü:

— Ben... ağlamıyorum... Bak! Merhaba! diye gülmeğe başladı.

Ama her zaman yaptığı gibi, duygusuz, kesik kesik kahkahalar atarak değil, bir tuhaf uzun uzun, sinirli sinirli ve bütün vücudunu sarsan kahkahalarla gülüyordu. Gruşenka gene sakinleştirmeğe çalıştı:

— Bak işte gene... canım neşelensene, neşelense-ııe! diye yalvarıyordu. Geldiğine çok sevindim, çok sevindim, Mitya. İşitiyor musun? Çok çok sevindim.

Sonra aslında bunu divanda oturana söylediği halde, herkese bildiriyornıuş gibi emreden bir tavırla :

— Onun bizimle birlikte oturmasını istiyorum, dedi. İstiyorum! İstiyorum! Eğer o buradan giderse ben de giderim, işte bu kadar!...

Bunu birden gözleri kıvılcımlanarak söylemişti. Polonyalı nazik bir tavırla Gruşenka'nın elini öptü:

— Kraliçemin isteği benim için kanundur! Sonra nazik bir tavırla Mitya'ya doğru döndü :

— Beyefendinin bizim gruba katılmasını rica ederim...

Mitya gene söylev vereceği belli olan bir tavırla ayağa fırladı. Ama uzun bir söylev verecek yerde, dudaklarından bambaşka bir söz döküldü. Birden konuşmasını yanda bıraktı:

— Yani barışmanın şerefine içelim Pane! diye kestirip attı...

Herkes güldü. Gruşenka sinirli sinirli:

— Hay Allah! Ben de gene uzun uzun konuşmak istiyor sanmıştım, dedi.

Israrla :

— Bak işitiyor musun Mitya, sakın bir daha fırlama öyle! diye ekledi. Şampanya getirmene gelince, bunu çok iyi ettin. Şampanyayı ben içeceğim. Likörden nefret ediyorum. Geldiğine de çok iyi ettin. Çok sıkılıyordum... Gene eğlenmiye geldin değil mi?

Yalnız paralarını cebine soksana! Bu kadar parayı nereden buldun?...

Ellerinin arasında herkesin ve özellikle Polonyalı adamların farkettikleri kâğıt paralan hâlâ buruşturmuş olarak tutan Mitya onları aceleyle ve utangaç bir tavırla tekrar cebine soktu. Kıpkırmızı olmuştu. Tam o sırada hancı üzerinde açılmış bir şişe şampanyayla384

kadehleri bulunan bir tepsiyle içeri girdi. Mitya hemen şişeyi Kaptı, ama o kadar şaşırmıştı ki, onu ne yapaca-gını bilemedi Sonunda şişeyi elinden Kalganov aldı ve Mitya'nın yerine kadehleri doldurdu.

Mitya böyle resmî bir tavırla barışma şerefine içki içrneye davet ettiği Polonyalı ile kadeh tokuşturmayı unutarak, hancıya :

— Canım, bir sise daha. bir şişe daha getir! diye. bağırdı ve birden kimseyi teklemeden kadehini tek başına sonuna kadar içti...

Bütün yüzü birden değişmişti. Yüzünde içeriye girdiği andaki, o ciddî, o dramatik anlamın yerine çocuksu bir anlam belirmişti. Sanki tüm varlığıyla uysallaş-mış. herşeye boyun eğmişti. Herkese ürkek ürkek ve sevinçli bir tavırla bakıyor, sık sık, sinirli sinirli, kısa kısa kahkahalar atıyor ve kabahat islemiş ama sene de okşanan, gene sokaktan içeriye alman zavallı bir köpek gibi minnet dolu bakışlarla bakıyordu.

Sanki herşeyi unutmuştu. Herkesi dudaklarında çocuksu bir gülümseyişle hayran hayran seyrediyordu. Gruşenka'ya bakarken durmadan gülüyordu. İskemlesini de koltuğunun ta yakınına getirmişti. Belli etmeden her iki Polonyalıyı da incelemişti. Gerçi daha ne biçim insanlar olduklarını az anlıyordu ama... Divanın üzerinde oturan Polonyalı onu, duruşu, Polonya söyleyişi ve en önemlisi piposu ile şaşırtmıştı. Eh!... Bunda ne var yani? Pekâlâ ediyor iste, pipo içiyorsa iyi ediyor!» diye düşünüyordu. Biraz yağlanmış ve artık hemen hemen kırk yaşlarında olduğunu belli eden yüzü, o küçücük burnu ve burnunun altında görünen incecik... küstah bir anlam taşıyan bıyıkları, Mitya'nın -zihninde henüz hiçbir soru uyandırmıyordu. Hattâ Po-lonya'lının Sibirya'da yapılmış ve budalaca bir şekilde şakaklarının üzerinde, öne doğru taranıp yapıştırılmış saçlarıyla o kötü perukası bile onu pek şaşırtmamıştı.

Memnun memnun bakmağa devam ederek: «Eh madem perukası var, demek öyle gerekiyor!" diye düşünüyordu...

Duvarın dibinde konuşulanları küçümserce, hiç ses çıkarmadan dinleyerek oturan ve bütün gruba küstah bir tavırla, sanki meydan okuyormuş gibi bakan Polonyalı ise.

divandakine, göze çarpacak kadar aykırı -olan uzun boyu ile şaşırtmıştı.

Zihninden: "Ayağa kalkarsa herhalde on bir ver-şok kadar olur,» diye bir düşünce geçti.

Aynı anda o uzun boylu Polonyalının herhalde divanda oturanın dostu, can yoldaşı, aynı zamanda bir çeşit «muhafızı-olduğunu ve pipolu küçük Polonyalı'nın tabiî, o uzun boyluya kumanda ettiğini düşündü. Ama bütün bunlar Mitya'ya çok güzel ve hoş

karşılanmıyacak yönü olmayan şeyler olarak görünüyordu. Zavallı köpeğin içinde tüm rekabet duyguları sönmüştü.

Gruşenka'nın halinden ve söylediği birkaç sözdeki O bilmeceli anlamdan hiçbir şey anlamamıştı. Yalnız içi titreyerek onun kendisine karşı şefkatli davrandığını, onu

"bağışladığını» ve yanına oturttuğunu düşünüyordu. Genç kadının kadehten şarap içmesine hayran hayran, kendinden geçmiş gibi bakıyordu. Gruptaki sessizlik birden onu şaşırttı, herkese birşeyler bekleyen gözlerle bakmağa başladı. Gülen bakışı sanki: »Peki simdi ne diye oturuyoruz? Neden birşeyler yapmağa başlamıyorsunuz beyler?" diyor gibiydi.

Kalganov onun bu düşüncesini anlamış gibi, Mak-simov'u işaret ederek birden:

— Bu var ya, hep yalan söyler, dedi. Demin hepimiz burada ona gülüyorduk, diye söze başladı...

Mitya Kalganov'a baktı, sonra gözlerini hemen Maksimov'a doğru çevirdi. Sanki bir şeye çok sevinmiş gibi kesik kesik kahkahalarla gülerek :

— Yalan mı söylüyor? diye sordu. Ha!... Ha!.... Ha!...

— Evet, bakın ne diyor, iddia ediyor ki! Bizim tüm süvarimiz 1820 yıllarında hep Polonya'lı kadınlarla evlenmişler. Ama bu çok saçma bir şey, öyle değil mi?...

Mitya :

— Polonyalı kadınlarla mı? diye tekrarladı. Artık kesin olarak hayranlık duyuyordu.

Kalganov

Mitya ile Gruşenka arasındaki ilişkileri çok iyi biliyordu. Polonyalının durumunu da seziyordu, ama bütün bunlar onu o kadar ilgilendirmiyordu,

hattâ belki de hiç ilgilendirmiyordu. Onun en çok ilgi duyduğu Maksimov'du.

Buraya Maksimov'la bir rastlantı olarak uğramıştı. Polonyalılarla da yolcu hanında ömründe ilk kez karşılaşmıştı. Gruşenka'yı ise daha önceden de tanıyordu. Hattâ bir kez biriyle evine bile gitmişti. O vakit genç kadın Kalganov'dan hoşlanmamıştı. Ama burada ona çok, çok tatlı bir tavırla bakıyordu. Hattâ Mitya gelmeden önce onu okşamıştı. Ama o garip bir şekilde bu okşamalara duygusuz kalmıştı.

Kalganov gençti, yirmi yaşlarından fazla değildi, çok şık giyinmişti, sevimli küçük beyaz bir yüzü ve gür kumral saçları vardı. Ama o beyaz küçük yüzde, bazen yaşına göre olmayan derin anlamlı, zeki bakışlı, açık mavi ve çok güzel olan gözleri dikkati çekiyordu; oysa bazen gerçekten çocuk gibi bakıyor, çocuk gibi konuşuyordu. Bunu kendisi de farkeder, ama bundan hiç te utanç duymazdı. Zaten her bakımdan özelliği olan bir gençti.

Hattâ şımarıktı. Bununla birlikte başkalarına karşı her zaman yumuşak bir tavır takınırdı. Yalnız arada bir yüzünde donuk, inatçı bir anlam beliriyordu. insana dik dik bakıyor, söylenenleri dinliyor, ama bu arada kendi kendine içinden ısrarla bir şeyler kuruyor-KARAMAZOV KARDEŞLER 387

du. Bazen gevşek ve tembel duruyor, bazen hiç olmıya-cak basit bir olaydan ötürü heyecana kapılıyordu.

Sözlerini tembel tembel uzatarak, ama hiç te züppece olmayan, aksine çok tabiî bir tavırla

:

— Düşünün bir kez, bu adamı dört gündür nereye gidersem oraya götürüyorum, diye devam etti. Hatırlıyor musunuz, ağabeyiniz onu arabadan itmiş, o da yere düşmüştü. İşte o günden beri hep yanımda! daha o vakit, o zamanki davranışıyla beni ilgilendirmişti.

Bunun üzerine onu alıp köye götürmüştüm. Gelgelelim, şimdi yalan söylüyor. O kadar ki, insanı mahcup ediyor. Bu yüzden şimdi onu geri götürüyorum... Pipolu Polonyalı Maksimov'a : — Beyefendi Polonyalı bir kadını ömründe görmemiştir, öyle bir şey olamaz! dedi.

Pipolu Polonyalı, Rusça'yı oldukça iyi konuşuyordu. Hiç olmazsa göründüğünden çok daha iyi biliyordu Rusça'yı. Ama konuşurken rusça sözleri mahsus bozup onları Polonya diline uyduruyordu. Maksimov kesik kesik gülerek :

— Canım ben bile Polonyalı bir hanımla evliydim, diye karşılık verdi.

Kalganov söze karıştı:

— Ama siz süvari misiniz? Demin o sözü. subaylar için söylemiştiniz... Siz,

süvari misiniz sanki?

Mitya konuşmaları dikkatle dinliyor, soran bakışlarını konuşanların üzerinde gezdiriyor, sanki Allah bilir neler işitecekmiş gibi sırayla her birine bakıyordu.

Maksimov ona doğru döndü :

— Hayır, bakın anlatayım efendim, dedi. Ben şunu söylemek istedim, o Polonyalı küçük hanımlar... Çok cici şeyler efendim... Bizim süvarilerden biriyle bir mazurka oynadılar mı... Polonyalı bir kız bir süvari subaylarından biri ile mazurka yaptı mı. hemencecik küçücük bir kedi yavrusu gibi dizlerine atlar. Bembeyaz, bir kedi yavrusu gibi... Baba Polonyalı ile ana Po-

lonyalı da bunu görürler ve ses çıkarmazlar... Evet, ses Çıkarmazlar efendim... Süvari subayı ise, ertesi günü gidip evlenme teklif eder... İşte işler böyle olur efendim. Gidip evlenme teklif eder, ha... ha... ha...

Maksimov sözlerini kısa kısa gülerek bitirmişti.

İskemlenin üzerinde oturan uzun boylu Polonyalı birden :

— Pan laydak! diye homurdandı ve kavuşturduğu bacaklarını değiştirdi.

Mitya, ancak o zaman o kalın kirli tabanlı, kocaman pis çizmeyi farketti. Zaten her iki Polonyalının üzerindeki elbiseler oldukça kirliydi.

Grusenka birden öfkelendi:

— Bak işte. Laydak'mış! Ne küfrediyor yani? Pipolu Polonyalı Gruşenka'ya :

— Parıl Agripinna, pan Lehistan'da sokak kadınları görmüş, soylu Panni'ler görmemiş, dedi.

İskemlenin üzerinde oturan uzun boylu Polonyalı:

— Buna emin olabilirsin! diye hakaret eder gibi kestirip attı.

' Grusenka öfkeyle :

— Şuna da bak hele! Canım bırakın konuşsun.. Biri konuşurken engel olunur mu?

Bunların yanında insanın neşesi kaçar vallahi!

Perukalı Polonyalı, Gruşenka'ya uzun uzun, anlamlı anlamlı bakarak :

— Ben kimseye engel olmuyorum Fani, dedi. Sonra ciddî bir tavırla sustu ve gene piposunu tüttürmeğe başladı.

Kalganov gene, sanki söz konusu olan şey, çok önemliymiş gibi :

— Canım, doğru değil, doğru değil... Pan gerçekten söylediğinde haklı! dedi. Kendisi Polonya'da bulunmamış ki. . Polonva hakkında nasıl konuşur? Siz Polonya'da evlenmediniz değil mi?

— Hayır, Smolensk eyaletinde evlendim, efendim. Yalnız daha önce eşimi, yani sonradan benim aldığım kadını, Polonya'dan, anası olan Pani ile, hatta bir kadın akrabasıyla birlikte başka bir süvari subayı tante-siyle getirmiş. Üstelik yetişkin bir oğlu da vardı.

Yani o süvari subayı onu Polonya'dan, kendi ülkesinden almış... Sonra da bana bıraktı. O

genç bizim teğmenlerden biriydi. Çok iyi çocuktu... Önceden kendisi onun evlenmek istiyormuş, ama evlenememiş. Cünkü di nin topal olduğu meydana çıkmış...

Kalganov yüksek sesle :

— Yok canım, siz topal bir kadınla mı evlendiniz diye sordu.

— Topal bir kadınla ya! Sizin anlıyacağınız o vakit beni azıcık aldatmışlar, durumu gizlemişler benden. Ben sanıyordum ki, kadın yürürken mahsus sekiyor... Gerçekten seke seke yürüyordu. Ben de neşesinden öyle yapıyor sanıyordum.

Kalganov, neredeyse çocuk sesini andıran tiz bir sesle :

— Sizinle evleniyor diye sevinçten zıplıyor sandınız ha?...

— Evet, sevinçten yaptığını sanıyordum. Ama bunun sonradan bambaşka bir nedenden ileri geldiği anlaşıldı. Evlendiğimiz vakit, daha nikâh gününün akşamı bana herşeyi açıkladı, hem de acıklı bir tavırla, onu bağışlamam için yalvardı. Söylediğine göre, gençlik yıllarında günün birinde bir su birikintisinin üzerinden atlayayım demiş. İşte o zaman ayacığını sakatlamış. Hi... hi... hû...

Kalganov çocuk gibi katılırcasına kahkahalarla gülmeğe başladı. Az kalsın divanın üzerine düşüyordu. Grusenka da gülmeğe başladı. Mitya ise mutluluğun son basamağına ulaşmıştı artık. Kalganov Mitya'ya :

— Biliyor musunuz? Biliyor musunuz, burası doğru. Bu söylediği yalan değil artık! diye bağırıyordu.390

Hem biliyor musunuz, kendisi iki kez evlenmiştir... BU anlattığı ilk karısı, ikinci karısı ise kaçmış. Hâlâ da yaşıyor, bundan haberiniz var mıydı? Maksimov tevazu ile :

— Evet efendim, dedi. Kaçtı, efendim. Başımıza böyle can sıkıcı bir iş de geldi. Bir Mösyö ile kaçtı. İşin en önemli yönü, kaçmadan önce tüm köyümü kendi üzerine kaydettirdi. Bana «Sen kültürlü adamsın, ekmek paranı çıkarırsın!» dedi. Böylece beni kandırdı. Bir gün saygı değer bir piskopos bana: "Birinci karın topaldı, ikinci ise pek oynak» demişti. Hi!... Hi!... Hi!.

Kalganov'un içi içine sığmıyordu :

— Dinleyin, dinleyin, yalan söylediği vakit... oysa sık sık yalan söyler... bunu tabiî olarak, içinden geldiği gibi yapar. Tek herkesi memnun edeyim diye. Ama bu âdice bir davranış

değil. Adice bir şey değil değil mi? Biliyor musunuz? Ben ona karşı bazen sevgi duyarım.

Çok âdi bir adamdır, ama içten geldiği gibi tabiî bir adiliği vardır, öyle değil mi? Ne dersiniz buna siz? Bir başkası herhangi bir amaçla, bir çıkar elde etmek için adilik eder. O

ise, içinden geldiği için, öyledir.

örneğin, ileri sürdüğüne göre (bu konuda yol boyunca hep inat etti durdu) Gogol «ölü Canlar» ında ondan söz etmiş. Hatırlıyor musunuz? Orada mal sahibi bir Maksimov vardır. Nozdrev'in falakaya çektiği sonra da Maksimov adındaki mal sahibine sopa çekip, hakarette bulunduğu için mahkemeye verilmişti. Canım hatırlıyorsunuz ya? Şimdi ne diyor, biliyor musunuz? Güya o Maksimov kendisiymiş ve sopa ile ona dayak atmışlar.

Hiç öyle şey olur mu? Çiçikov oraya en geç bin sekiz yüz yirmi yıllarında, hem de o yılın başında gitmiştir. Demek ki, tarih uymuyor. Ona o zaman dayak atmalarına imkân yoktu.

İmkân yoktu değil mi? imkânsız bir şeydi bu değil mi?

Kalganov'un neden bu kadar öfke ile konuştuğunu

anlamak zordu, içtenlikle öfkelenmişti. Mitya da sanki Kalganov'un ilgilendiği konu kendisi için de, en önemli şeymiş gibi kahkahalarla gülerek :

— Canım, madem dayak atmışlar! diye bağırdı. Maksimov birden söze karıştı:

— Gerçi dayak sayılmaz ama... öyle oldu işte, efendim.

— Nasıl yani? Dayak attılar mı, atmadılar mı? Pipolu «pan» canının sıkıldığını belli eden bir tavırla iskemlenin üzerinde oturan uzun boylu pan'a :

— Ktura godzina pane? diye sordu. (Saat kaç?) Öbürü omuzlarını silkti. İkisinin de saatleri yoktu. Gruşenka gene atılarak :

— Neden konuşturmuyorsunuz onları? Bırakın başkaları da konuşsunlar. Sizin canınız sıkılıyorsa, başkaları da konuşmasınlar mı? dedi.

Belliydi ki, onları kızdırmak için bahane arıyordu.

Mitya'nın aklından ilk kez olarak ve bir an için, belirsiz bir düşünce geçmişti. Bu sefer Pan artık belirli bir sinirlilikle karşılık verdi:

— Pani, yanitz nee muven protiv, neitz en povedz-yalem. (Ben karşı gelmiyorum, ben bir şey demedim.)

Gruşenka :

— Peki öyleyse, dedi. Sonra Maksimov'a :

— Neden herkes sustu öyle? diye bağırdı. Anlatsanıza !...

Maksimov, belli bir memnunlukla ve birazda nazlanarak :

— Canım zaten burada anlatılacak pek bir şey yok ki!... Bütün bunlar hep saçma sapan şeyler! dedi. Zaten Gogol'de de tüm bunlardan yalnız allegorik olarak söz ediliyor. Ele aldığı tiplerin soy adları bile allegorik-tir. Nozdrev aslında Nozdrev değil Nosov'dur.

Kuvsin-nikkov'a gelince, onun adı asıl kahramanın adına hiç Benzemiyor bile... Çünkü onun adı Şkornev'di. Penardi392

ise gerçekten Fenardi idi. Yalnız italyan değil, Rustu, Adı Petrov'du. Sonra matmazel Fenardi de vardı. Güzel bir kız, bacaklarında gerçekten yünlü triko vardı... ve güzeldi bacakları. Etekliği kısacık, pullu pullu, işte böyle kıvırıp duruyordu, yalnız, dört saat değil! Olsa olsa dört dakika kadar... Herkesi de .baştan çıkarıver-mişti...

Kalganov :

— Peki ama neden dayak attılar sana? Niçin dövdüler seni?

Maksimov:

— Piron'un yüzünden! diye karşılık verdi. Mitya:

— Hangi Piron'un yüzünden? diye sordu.

— Tanınmış Fransız yazarı Piron'un yüzünden. Biz o zaman kalabalık bir toplantıda, meyhanede, aynı panayırda şarap içiyorduk. Onlar beni davet etmişlerdi, ben de ilk iş

olarak hicivli şiirler söylemeye başlamıştım: «Sen misin Bualo, ne gülünç giyimin var!»

diyordum. Bualo da güya bana kostümlü bir baloya, daha doğrusu hamama gitmeye hazırlandığını söylüyordu. Onlar bundan alındılar. Kendileri için söylediğimi sandılar. O

zaman hemen, bir başka şiiri, tüm kültürlü insanların bildikleri bir şiiri (çok iğneleyici bir şiirdi) okudum.

Safo'sun sen ben de Faon

Bir itirazım yok buna

Denizin yolunu bilmemendir

Tek üzüldüğüm nokta.

«O zaman daha çok gücendiler, bana pis küfürler savurmağa başladılar. Ben de durumu düzelteyim derken başıma belâ açtım, onlara Piron hakkında çok yerinde bir hikâye anlattım. Onu nasıl Fransız akademisine kabul etmediklerini, onun da intikam almak için, nasıl kendi mezar taşına şu sözleri yazdığını anlattım.

«Cit-git Piron qui ne fut rien, Pas meme academicien.»

O zaman beni yakladıkları gibi dövmeye başladılar...

— iyi ama neden, niçin?

Maksimov bir şey öğretir gibi yumuşak bir tavırla :

— Okumuş bir adam olduğum için! dedi. Hem birini dövmek için az mı bahane bulunur?

Gruşenka birden sözünü kesti:

— E yeter! Bütün bunlar berbat şeyler. Dinlemek. istemiyorum bunları1 Ben zannediyordum ki. neşeli şey çıkacak sonunda...

Mitya, hemen birseyler yapmak istedi ve gülmeyi bıraktı. Uzun boylu Pan yerinden kalktı, kendi çevresinde bulunmadığı için fena halde canı sıkılan bir insanın gururlu tavrı ile ellerini arkasında kenetliyerek odada bir aşağı bir yukarı dolaşmıya başladı.

Gruşenka :

— Şuna bakın! Amma da yürüyor! diye hakaret eder gibi söylendi..

Mitya endişelendi. Divanın üstündeki Pan'ın kendisine sinirli sinirli baktığını farketmişti.

— Pan! diye bağırdı. İçelim Pane! öbür Pân'la da içelim. İçelim Panove!...

Bir anda üç kadehi yan yana getirmiş, içlerine şampanya doldurmuştu.

— Polonya'nın şerefine Panove! Polonya'nın şerefine içiyorum. Lehistan'ın şerefine!

Divandaki Pan çok ciddî, ama olup bitenleri hoş görüyormuş gibi bir tavırla :

— Bardzo mi to mil pane içelim. (Bu hoşuma gitti işte, Pane, içelim.) diyerek kadehini aldı.

Mitya ikram etmeye çalışarak :

— öteki Pan da. neydi adı? Hey! Çok saygı değer Pan! al kadehini!

Divandaki Pan :

— Adı Pan Vurublevskiy, diye öbürünün soyadını söyledi.

Pan Vurublevskiy sallana sallana masaya yaklaştı, ayakta durarak uzatılan kadehi aldı.

Mitya kadeh kaldırdı:

— Polonya'nın şerefine, Panove! Urra! diye bağırdı.

Üçü de içtiler. Mitya şişeyi kaptı ve aceleyle kadehlerden üçünü de tekrar doldurdu :

— Şimdi Rusya'nın şerefine içelim Panove! Haydi kardeş olalım!

Gruşenka :

— Bize de doldur! Rusya'nın şerefine ben de içmek isterim! dedi.

Kalganov:

— Ben de, dedi.

Maksimov: «Hi, hi, hi...» diye kısa kısa gülerek:

— Eh, ben de içmek isterim efendim... Rusyacığı-mız, ihtiyar ninecizimizin şerefine!

dedi.

Mitya :

— Herkes, herkes içsin! diye bağırıyordu. Hancı!. Bir kaç şişe şampanya daha getir.

Mitya'nın getirdiği şişelerden son kalan üçünü de getirdiler. Mitya kadehleri doldurdu ve gene :

— Rusya'nın şerefine urra! diye bağırdı.

Pan'lardan başka herkes içti. Gruşenka tüm kadehini bir dikişte içmişti. Panove'ler ise, kendi kadehlerini dudaklarına bile dokundurmamışlardı. Mitya:

— öyle olur mu Panove? diye bağırdı. Demek siz öyle davranıyorsunuz, oldu mu bu şimdi?

Pan Vurublevskiy kadehini aldı, onu kaldırarak gür bir sesle :

— Bin yedi yüz yetmiş iki yılına kadar olan Rusya'nın şerefine içiyorum! dedi.

öbür Pan :

— Oto bardzo penke! (İste bu güzel) diye bağırdı, İkisi de kadehlerini boşalttılar.

Mitya.:

— Siz de amma budalasınız, Panove! diye ağzından kaçırdı.

Pan'ların ikisi de birden horoz gibi tehdit edercesine Mitya'ya doğru döndüler ve bir ağızdan :

— Pane! diye bağırdılar.

özellikle Pan Vurublevskiy çok kızmıştı:

— Ale ne mojno ne metz slavo se te zei do svoyego krayu? diye bağırdı. (İnsan kendi ülkesini sevmemez-lik edebilir mi?)

Gruşenka emreder gibi:

— Susun! Kavga etmeyin! Kavga istemiyorum! diye bağırdı ve küçük ayağını yere vurdu.

Yüzü al al olmuştu, gözleri kıvılcımlanmıştı. Biraz önce içtiği kadeh, etkisini şimdi gösteriyordu. Mitya, büyük bir korkuya kapıldı.

— özür dilerim Panove! Kabahat bende! Bir daha yapmam. Vurublevskiy! Pan Vurublevskiy, bir daha yapmam!...

Gruşenka canı sıkılarak ve öfkeyle onu azarladı:

— Canım, hiç değilse sen sus! Otur şuraya. Ah ne aptal çocuksun!

Herkes oturdu, herkes sustu ve birbirine baktı. Gruşenka'nın bu bağırmasından hiçbir şey anlamamış Olan Mitya gene :

— Beyler, bütün bunlar benim yüzümden oluyor! diye söze başladı. Ne diye oturuyoruz şimdi böyle? Bir şeyler yapalım ama ne?... Eğlenceli bir şey olsun! Gene neşelenelim olmaz mı?

Kalganov tembel tembel:

— Gerçekten hiç eğlenemiyoruz! diye hafifçe mırıldandı.

Maksimov, gene kısa kısa gülerek birden:

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Demin oynadığımız gibi banko oynasak... Mitya :

— Banko mu? Çok güzel! diye hemen kabul etti. Eğer yalnız Pano ve...

Divandaki Pan isteksiz bir tavırla:

— Giç Pane! dedi.

Pan Vurublevskiy de onu destekledi.

— Doğru söylüyor. Gruşenka :

— Giç mi? Giç ne demek? Divandaki Pan:

— Yani «Geç oldu» demek, Pani! Geç oldu. Saat geç! diye açıkladı...

Gruşenka, canı sıkılarak, bağırır gibi tiz bir sesle:

— Hep de herşey için vakti geç buluyorlar, hiç bir şey yapamıyorlar! diye bağırdı.

Kendileri can sıkıntısı içinde oturuyorlar. Başkalarının da canlan sıkılsın istiyorlar. Sen gelmeden de hep öyle susuyorlardı. Hep karşımda böbürlenip durdular...

Divandaki Pan :

— İlahem benim! diye bağırdı. Tso moviç to sen stane. Vidzen nelasken i estem smuthih.

(Bana karşı güler yüz görmüyorum da ondan üzüntülüyüm.)

Sonra Mitya'ya doğru döndü :

— Esten gotüv. (Ben hazırım pane.) diye sözünü bitirdi.

Mitya cebinden kâğıt paralarını çıkarıp içlerinden iki tane yüz rubleliği masanın üzerine koydu :

— Başla Pane, dedi. Sana çok para kazandırmak istiyorum, Pan! Al, bakalım iskambilleri!

Tut bankoyu.

Kısa boylu Pan, ciddî ve ısrarlı bir tavırla :

— İskambiller hancıdan olsun, Pane, dedi. Pan Vurublevskiy onu destekledi.

Mitya:

— Hancıdan mı olsun? diye sordu. Peki, anlıyorum, varsın hancı getirsin, iyi söylediniz, Panove!

Sonra hancıya seslendi :

— İskambil getir!

Hancı açılmamış bir deste iskambil getirdi ve Mitya'ya kızların artık hazırlandığını, yahudilerin de herhalde, biraz sonra semballeri ile geleceklerini, yiyecek getiren troykanın ise henüz daha gelmediğini haber verdi. Mitya masanın önünden kalktı, hemen emirler vermek için koşarak yandaki odaya gitti. Ama kızlardan ancak üçü gelmişti.

Maria ise daha ortalıkta yoktu. Zaten Mitya'nın kendisi de ne emir vereceğini, ne diye oraya koşup geldiğini bilemiyordu. Yalnız sandıktan hediyeler, karamelalar, fondanlar çıkarmalarını ve bunları kızlara dağıtmalarım emretti. Sonra aceleyle :

— Andrey'e de votka verin. Votka verin Andrey'e! Andrey'i gücendirdim ben!

Bu sırada peşinden koşarak gelmiş olan Maksimov, ' omuzuna dokundu. Mitya'ya :

— Bana beş ruble verir misin? Ben de bankoda talihimi denemek istiyorum, diye fısıldadı. Hi, hi, hi!..

— Çok güzel, çok iyi. on ruble vereyim! Alın işte! Mitya, bütün kâğıt paralan gene cebinden çıkardı

ve içinden on ruble bulup çıkardı.

— Kaybedersen gene gel, gene gel...

Mitya da hemen geri döndü ve onları beklettiği için «özür diledi. Pan'lar artık oturmuş ve iskambil destesini açmışlardı bile. Şimdi çok daha nazik ve hemen hemen yumuşak bir tavırla bakıyorlardı. Divandaki Pan. yeni bir pipo yakmış, iskambilleri dağıtmaya hazırlanmıştı. Hattâ yüzünde bir törende bulunuyormuş gibi resmî bir anlam vardı. Pan Vurublevskiy:

— Na meistza, Panove! diye bağırdı.

Kalganov:

— Hayır, ben artık oynamıyacağım! Zaten demin

çınlara elli ruble kaptırdım.

Divandaki Pan; ona doğru dönerek:

— Pan'ın talihi yokmuş, belki şimdi gene talihli olabilir.

Mitya heyecanla :

— Bankoda kaç para var? Ne kadar varsa, o kadarı mı verilecek?

— Anlaşmaya göre, Pane! Yüz olabilir, iki yüz. olabilir, ne kadar koyarsan o kadar...

Mitya kahkahalarla gülmeye başladı:

— Bir milyon olsun Öyleyse! Pan yüzbaşı. Fan Podvısotskiy'ı işittiler belki...

— Hangi Podvısotskiy?

— Varşova'da banko oynanıyormuş. Kim ortaya para koyduysa karşılığını alıyormuş.

Podvısotskiy gelmiş, masanın üzerinde bin altın görmüş. Bunun üzerine bankoya karşı oynamış. Bankoyu tutan ona: «Pane Podvısotskiy, ortaya altın koyacak mısın? Yoksa şeref sözüne güvenerek mi oynıyalım?» diye sormuş.

Podvısotskiy: «Şeref sözüne güvenerek oynıyalım. Böylesi daha iyi Pane!» Bankoyu tutan zarları atmış. Podvısotskiy, bin altını almış. Bankoyu tutan: «Al Pane!» diyerek çekmeceyi çekmiş ve içinden bir milyon çıkarıp vermiş. «Al Pane, oto ves tvoy rahunek» (Senin payın bu kadar!) Meğer banko milyonlukmuş. Podvısotskiy: «Bunu bilmiyordum» demiş. Bankoyu tutan da:

«Pane Podvısotskiy sen ortaya şerefini koyarak söz üzerine oynadın, biz de şerefimizi ortaya koyarak karşılığını verdik,» demiş. Podvısotskiy milyonu böylece almış.

Kalganov:

— Yalan! dedi.

— Pane Kalganov, ve seyahetnoi kumpanyi tak muvitz ne projistoi. (Namuslu bir toplulukta böyle konuşulmaz!)

Mitya :

— Sanki Polonyalı bir oyuncu sana bir milyonu böylece kaptırmış gibi! diye bağırdı, ama hemen aklı

başına geldi: Bağışla beni Pane, suçluyum, gene suçluyum! Verir, verir, şeref sözü üzerine, bir Polonya'linin şerefi üzerine söz verdiği için bir milyon da verir. Na polskuz çest! Görüyorsun ya nasıl lehçe konuşuyorum. Ha, ha, ha!... Bak işte on ruble koyuyorum. Ortada

vale var.

Maksimov elindeki kâğıdı, kızı ortaya koyarak kesik kesik «hi hi hi!» diye güldü:

— Ben de1 küçük hanımın üzerine bir rublecik koyuyorum, kupa kızına, cici kıza, küçük Paneçkaya, hi! hi! hû... dedi ve herkesten elindeki iskambili saklamak istiyormuş gibi, masaya iyice yaklaştı ve aceleyle eğilerek haç çıkardı.

Mitya kazandı. Rubleyi de aldı. Mitya :

— Köşe! diye bağırdı...

Maksimov, bir rublecik kazandığı için müthiş sevinerek büyük bir memnunluk içinde :

— Ben de gene bir rublecik oynıyacağım. Tek bir rublecik! Sembil olsun, küçücük, küçümencik bir sem-bil olsun.

Mitya :

— Aldım onu! diye bağırdı. Yedilinin üzerine çift

olsun.

— Çift olarak yediliyi de aldılar! Kalganov birden:

— Yeter! dedi.

Mitya, hep ortaya koyduğunu iki misline çıkararak :

— Duble, duble! diye iki katına çıkarıyor ve iki katına çıkardığı her iskambil karşı taraftan almıyordu. Bir rublecik oynadığı vakit ise kazanıyordu. Mitya öfke içinde :

— Duble olsun! diye kükredi. Divandaki Pan :

— îki yüz kaybettin, Pane! Gene ikiyüz mü koyuyorsun? diye öğrenmek istedi.

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Nasıl olur? Şimdiden ikiyüz mü kaybettim? Peki iki yüz daha olsun. Tüm ikiyüz de

«Pe» olsun.

Mitya bunu söyledikten sonra cebinden paraları çıkardığı gibi iskambillerden kızın üzerine iki yüz ruble atacağı sırada Kalganov birden iskambili eliyle kapadı. Gür sesiyle :

— Yeter! diye bağırdı. Mitya ona dikkatle baktı:

— Ne oldu? dedi.

— Yeter artık! Artık oynamayın, istemiyorum». baha fazla oynamıyacaksınız.

— Neden?

— Öyle iste! Bos verin, kesin oyunu ve çekip gidin. İşte bunun için! Artık daha fazla oynamanıza izin vermem!

Mitya, ona derin bir şaşkınlık içinde bakıyordu. Gruşenka sesinde garip bir ifadeyle :

— Bırak Mitya! Belki de doğru söylüyor. Zaten çok kaybettin.

Her iki Pan da birden çok gücenmiş gibi davranarak yerlerinden kalktılar. Kısa boylu Pan, sert bir tavırla Kalganov'u tepeden tırnağa süzdü.

Pan Vurublevskiy Kalgonav'a :

— Yak, sen Povajes to robiteze, Pane, «buna nasıl cüret ediyorsun' diye homurdandı.

Gruşenka :

— Ne hakla, ne hakla bağırıyorsunuz, bağırmayın! diye haykırdı. Sizi hint horozları sizi!

Mitya hepsine sıra ile bakıyordu. Ama Gruşenica'-nm yüzündeki belirsiz değişiklik onu birden şaşırtmıştı-Aynı anda o zamana kadar hiç aklına gelmeyen yeni bir düşünce zihninden geçti. Yepyeni garip bir düşünceydi bu.

Kısa boylu Pan :

— Pani Agripinna, diye söze başlıyacak oldu.

Meydan okuyan bir tavırla kıpkırmızı olmuştu. Birden Mitya yanına yaklaştı, omuzuna vurarak :

— Çok sayın bay, iki çift lâkırdım var size.

— Çevo htzeş Pane (Ne var?)

— Öbür odaya, o odaya gidelim, sana iki sözcük, iki güzel sözcük söyliyeceğim. En güzel sözlerden... Çok memnun kalacaksın!

Kısa boylu Pan şaşırıp kaldı ve ürkek bir tavırla Mitya'ya baktı. Ama gene de razı oldu.

Yalnız bir şart koştu. Pan Vurublevskiy de onlarla birlikte gelecekti.

Mitya :

— Muhafız mı gelsin istiyorsun? Varsın gelsin o da, o da gelmeli! Hatta onun muhakkak gelmesi gerekir! diye bağırdı. Marş Pan öve!

Gruşenka endişeyle:

— Nereye gidiyorsunuz? diye sordu. Mitya :

— Bir anda döneceğiz, diye karşılık verdi. Yüzünde garip bir cesaret, beklenmedik garip bir

canlılık parıldamıştı. Bir saat önce o odaya girdiği vakit yüzünde hiç te öyle bir ifade yoktu. Fanları kız korosunun toplandığı ve sofranın hazırlandığı büyük odaya değil de, sandıkların, yüklerin ve herbirinin üzerinde yığınla

basma kılıflı yastıklar bulunan iki büyük karyolanın durduğu yatakhaneye, sağdaki odaya götürdü. Bu odada ta köşede küçük tahta bir masanın üzerinde bir mum yanıyordu. Pan ile Mitya masanın -önüne karşılıklı olarak oturdular. O kocaman Pan Vurublevskiy ise onların yan tarafına ellerini arkasında kavuşturarak oturdu. Panlar ciddî bir tavırla ve belli "bir merakla bakıyorlardı.

Kısa boylu Pan :

— Pan'a ne gibi bir yardımımız dokunabilir? diye sordu.

Mitya :

— Şöyle bir yardımda bulunabilirsiniz Pane, ben fazla konuşacak değilim, bak al sana para.

Kâğıt paralarım çıkarmıştı:

— Üç bin istermisin? Al, sonra nereye gidersen git.

Parı keskin bir bakışla, büyük bir dikkatle bakı-yordu. Gözlerini Mitya'nın yüzüne dikmişti.

— Trji tısentzı Pane? diye sordu. Vurublevskiy ile bakıştılar.

— Trji Panove'ya Trji! dinle Pane görüyorum ki, akıllı adamsın. Al bu üç bini ve buradan defol. Giderken Vurublevskiy'i de götür, işitiyor musun bunu? Ama hemen şu anda ve bir daha geri dönmemek üzere gideceksin, anlıyor musun Pane? îşte şu kapıdan bir daha ömrünün sonuna kadar dönmemek üzere çıkıp gideceksin. Senin orada neyin var, palton mu, kürkün mü? Ben sana getiririm. Sana hemencecik bir troyka hazırlarlar, sonra... dovidzenya, Pane! Olur mu?

Mitya kesin bir tavırla karşılık bekliyordu, içinde hiç bir şüphe yoktu. Pan'ın yüzünde çok kesin bir anlam belirdi.

— Peki paralan nasıl vereceksin Pane?

— Rubleleri şöyle vereceğim Pane: Şimdi şu anda peşin olarak ve arabacı için sana beş

yüz ruble vereceğim. İki bin beş yüz rubleyi de yarın şehirde veririm. Şerefimin üzerine yemin ederim. Yarın alacaksın onları. Patlarım çatlarım, ama bulurum, diye bağırdı.

Polonyalılar gene bakıştılar. Pan'ın yüzünde kötüye doğru bir değişiklik olmuştu. Mitya işin kötüye gittiğini hissederek parayı arttırdı:

— Yedi yüz, yedi yüz vereceğim! Beş yüz değil' Hemen şu anda, eline sayacağım, dedi.

Ne oluyorsun Pan? İnanmıyor musun yoksa? Canım, sana üç binin hepsini de simdi verememem ya! Verirsem, sen de hemen yarın Gruşenka'nın yanına dönersen, ne olacak sonra?

Zaten şimdi o üç bin ruble yanımda yok. Paralar kentte, evimde.

Mitya, bunları aceleyle ve her söylediği sözde cesareti biraz daha kırılarak korkuyla söylüyordu.

— Vallahi billahi, orada duruyorlar, sakladım onları...

Birden kısa boylu Pan'ın yüzünde kendine aşırı derecede değer verdiğini belli eden bir duygu, belirdi. Alaylı alaylı:

— Çi ne potşe bu veş yeşo çego? diye sordu. Pfe! Af Pfe! (Ayıp, ayıp.) Sonra yere tükürdü. Pan Vurublevskiy de tükürdü. Mitya artık herşeyin bittiğini anlayarak umudunu yitirmiş bir halde:

— Bunun için mi yere tükürüyorsun, Pane? diye söylendi. Gruşenka'dan daha fazla koparacağını sanıyorsun, değil mi? Amma da üç kâğıtçısınız ikiniz de! Üç kâğıtçı!...

Küçük Pan, birden İstakoz gibi kızararak :

— Yeste do jibogo dotkentem (bu benim 'için en büyük hakarettir). Sonra büyük bir öfke içinde sanki artık hiçbir şey dinlemek istemiyormuş gibi odadan dışarı çıktı.

Vurublevskiy sallana sallana arkasından gitti, en sonda da artık utanç içinde ne yapacağını şaşırmış olan Mitya geliyordu. Gruşenka'dan korkuyor ve Pan'ın içeri girer girmez bağırıp çağıracağını hissediyordu. Gerçekten de öyle oldu. Pan salona girdi ve tiyatroda rol yapıyormuş gibi bir poz takınarak Gruşen-ka'nin önünde durdu :

— Pani Agrippina, yestem do jivego dotkentım, diye bağıracak oldu.

Ama Gruşenka'nın birden sabrı tükendi, sızlayan bir yarasına dokunmuşlardı sanki.

Adama :

— Rusça konuş, Rusça! diye bağırdı. Bir tek keli-404

me lehçe istemiyorum! Eskiden rusça konuşuyordun ya... beş yıldır unuttun mu?

Öfkesinden kıpkırmızı olmuştu.

— Pani Agrippina...

— Benim adım Agrafena... Gruşenka'yım ben!... Rusça konuş! Yoksa dinlemem seni!

Pan fena halde bozulmuştu, homurdandı, sonra rusça sözleri bozuk bozuk söyleyerek aceleyle kibirli bir tavırla :

— Pani Agrippina, ben buraya eskiden olup bitenleri bağışlamağa, bugüne dek olup bitenleri unutmağa geldim... dedi.

Gruşenka sözünü kesti. Yerinden fırlıyarak :

— Ne diyorsun sen? Benim için mi? diye bağırdı. Yani sen buraya beni bağışlamak için mi geldin?»

— Tak yest, pani (evet, öyle pani) ben adî bir insan değilim, ben vicdanlı bir insanım.

Ama burada sevgililerini görünce zdizven (hayret ettim). Pan Mitya bana öbür odada üç bin ruble veriyordu, tek buradan gideyim diye. Ben de suratına tukurdum.

Gruşenka kriz geçiriyormuş gibi tiz bir sesle :

— Neler söylüyorsun? Sana beni bırakman için para mı veriyordu? diye bağırdı. Bu doğru mu Mitya? Bu cesareti nerden buldun? Ben satılık mıyım?

Mitya, avazı çıktığı kadar:

— Pane, pane! diye bağırdı. Ona hiçbir leke gelmedi, tertemizdir o! Ben hiçbir zaman onun sevgilisi olmamışımdır. Bunu sen uydurdun!

Gruşenka :

— Beni onun karşısında ne cesaretle savunuyorsun? Ben temiz kalmışsam namuslu olduğum, ya da Kuzma'dan korktuğum için öyle kalmış değilim. Tek onun karşısında gururum yaralanmasın, onunla karşılaştığım vakit, o alçağa ne kadar temiz kaldığımı gös-KARAMAZOV KARDEŞLER

terebileyim diye öyle kaldım. Parayı gerçekten, almadı mı?

Mitya:

— Alacaktı canım, alacaktı... diye bağırdı. Ama üç bini birden vermemi istedi, ben ise peşin olarak yalnız yedi yüz veriyordum.

— Anlaşıldı: demek bende para olduğunu işitmiş, onun için benimle evlenmek üzere çıkageldi!

Pan:

— Pani Agrippina, diye bağırdı. Ben şövalyeyim, ben Polonyalıyım, âdi adam değilim!...

Ben seni kendime eş olarak almağa geldim, oysa karşımda yepyeni bir Pani görüyorum.

Başına buyruk, utanma bilmeyen bir kadın görüyorum...

Gruşenka kendinden geçmiş gibi:

— Ee!... Defol git, geldiğin yere! Seni kovsunlar diye bir emir verirsem, şimdi buradan atarlar seni! Beş yıl kendi kendime acı çektirdiğim için, aptalmışım, aptal! Hem ben kendime bunun için eziyet etmedim, içimde öfke olduğu için acı çektim. Zaten bu adam o değil ki! O öyle miydi? Bu onun babası gibi bir şey!.. Perukanı nerede yaptırdın söylesene? öbürü kartaldı, bu karga!- Öbürü güler, bana şarkılar söylerdi... Oysa ben, ben beş yıl gözyaşı döktüm durdum! Allah kahretsin benim gibi bir aptalı... Ah ne adiymişim ben! Ne utanmazmışım! *

Kendini koltuğun üzerine attı, elleri ile yüzünü kapadı. O anda, birden yandaki odadan, artık bir araya toplanmış olan Mokroye'li kızların korosu ve insanı coşturan bir oyun şarkısı duyuldu. Pan Vurublevs-kiy birden :

— Buna rezalet derler!... diye kükredi. Hancı! Kov bu utanmazları buradan!

Çoktandır içeride bağrışmaları işiterek müşterilerinin kavga ettiğini hisseden ve merakla kapının ara-KARAMAZOV KARDEŞLER

aralıgında bakan hancı hemen içeri gireli. Vurublevskiy'e dönerek :

— Ne bağırıyorsun? Ne yırtınıp duruyorsun? diye anlaşılmaz, nazik bir tavırla sordu.

Pan Vurublevskiy avazı çıktığı kadar:

— Hayvan! diye bağırdı.

— Hayvan mı? Peki, sen demin hangi iskambillerle oynuyordun? Ben sana bir deste vermiştim, o desteyi sakladın! Sahte iskambillerle oynadın! Sahte

iskambil kullandığın için Sibirya'ya sürdürebilirim, biliyor musun sen bunu? Sahte iskambil, tıpkı sahte vesika gibidir...

Divana doğru yürüdü, parmaklarım arkalık ile oturma yerinin yastığı arasına soktu, ordan daha açılmamış, bir deste iskambil çıkardı. Onu yukarı kaldırıp herkese göstererek :

— İşte benim destem burada! Açılmamış bile! Ben odadan, getirdiğim iskambil destesini aralığa nasıl soktuğunu, yerine kendi destesini nasıl koyduğunu gördüm! Sen Pan değil, sahtekârın birisin!

Kalganov :

— Ben öbür Pan'ın iki kez el değiştirdiğini görmüştüm! diye bağırdı.

Gruşenka kollarını iki yanına şiddetle indirerek :

— Ah! Ne ayıp, ne ayıp!... diye bağırdı ve gerçekten de utancından kızardı. Aman Allahım! Ne biçim adam olmuş!

Mitya :

— Ben de öyle düşünüyordum! diye bağırdı.

Mitya bunu söyler söylemez, Pan Vurublevskiy, fena halde bozulmuş olarak ve büyük bir öfke ile Gruşen-ka'ya doğru döndü, yumruğunu ona doğru sallıyarak genç kadını tehdit eder gibi:

— Seni sokak şırfıntısı! diye bağırdı.

Ama o daha bağırır bağırmaz, Mitya üzerine atıl-

salondan çıkarıp biraz önce, her ikisini de götürdüğü sağdaki odaya taşıdı. Hemen ardından döner dönmez, heyecanla, soluk soluğa :

— Onu o odada yere yatırdım! diye haber verdi. Dövüşüyor kerata! Ama artık oradan çıkamaz!

Kapının bir kanadını kapadı, öbür kanadını ardına kadar açarak uzun boylu Pan'a :

— Çok saygı değer beyefendi, siz de oraya buyurmaz mısınız pşepraşam?...

Trifon Borisoviç :

— Beyefendi, Mitriy Fiyodoroviç, diye bağırdı. Ne olursun, şu paralarını geri al onlardan!

Demin oyunda ikaybettiğin paralan, onlar bu paraları senden çalmış sayılırlar.

Kalganov birden:

— Ben elli rublemi geri almam...

Mitya :

— Ben de iki yüz rublemi almıyacağım! diye bağırdı. Ne olursa olsun geri almam artık!

Varsın teselli olarak ona kalsın!

Gruşenka :

— Aferin sana Mitya! Aslan Mitya! diye bağırdı. Sesi öfke ile çınlamıstı. Kısa boylu Pan kızgınlığından kıpkırmızı olmuş bir yüzle, ama gene de gururlu gururlu kapıya doğru yürümeye başlamıştı. Birden durakladı, Gruşenka'ya doğru dönerek :

— Pani, yejeli htzeş istz za mnovu idzmı. yesli ne bvay zdrova! (Pani eğer arkamdan gelmek istersen gidelim, istemezsen elveda!)

Sonra öfkesinden, hırsından homurdanarak kapıdan öbür tarafa geçti. Kendine çok güveni olan bir insandı : Olup biten herşeyden sonra hâlâ Pani'nin arkasından geleceğinden ümit kesmiyordu. Kendine o kadar değer veriyordu! Mitya arkasından kapıyı çarparak kapadı.408

Kalganov :

— Kapıyı kilitleyin, dedi.

Ama kilit öbür taraftan "Şak!» diye kapandı. Adamlar kapıyı kendileri içerden kilitlemişlerdi. Gru-senka öfkeyle, acımasız bir tavırla :

— Aferin!... diye bağırdı. Aferin! Onların lâyık oldukları da bu zaten...

VIII SAYIKLAMA

Sonra tam anlamıyla bir sefahat âlemi, müthiş bir ziyafet başladı. Gruşenka herkesten önce davranarak yüksek sesle şarabı istedi :

— İçmek istiyorum! Zil zurna sarhoş olmak istiyorum! Eskisi gibi olsun. Hatırlıyor musun Mitya, hatırlıyor musun ha? Burada nasıl kendimizden geçmiştik!

Mitha ise sayıklıyor gibiydi, «Mutlu olacağını»-hissediyordu. Bununla birlikte Gruşenka onu durmadan yanından kovuyor:

— Git eğlen, onlara söyle oynasınlar. herkes neşelensin... «Fırıl fırıl dönsün evimiz, fırıl fırıl dönsün ocağımız... oynasınlar, tıpkı o zaman olduğu gibi Tıpkı o zaman olduğu gibi! diye bağırmaya devam ediyordu.

Büyük bir heyecan içindeydi. Bunun üzerine, Mitya koşup emirler vermeğe başladı. Koro yandaki odada toplanmıştı. Zaten o oturdukları oda hem dardı, hem de basma bir perde ile ikiye ayrılmıştı. Bu basma perdenin arkasında kus tüyü yatağı ile kocaman bir karyola, karyolanın üstünde de basma kılıfları içinde-bir yığın yastık vardı. Evin öbür «temiz»

dört odasın--da da karyolalar vardı.

Gruşenka tam kapı ağzında oturuyordu. Mitya onun. koltuğunu buraya getirmişti. Genç kadın «o gün» de, orada ilk defa âlem yaptıkları vakit de aynı şekilde oturmuş, koroya ve oynayanlara oradan bakmıştı. Kızlar gene o kızlardı. Keman ve sembal çalan yahudiler de toplanmışlardı. Sonunda troyka ile o beklenen şaraplar, yığın yığın yiyecek de geldi.

Mitya koşuşup duruyordu. Odaya olup bitenleri seyretmek için yabancılar da, erkek, kadın birçok köylü de gelmişti. Uykuya dalmak üzere oldukları bir sırada, tıpkı bir ay önce olduğu gibi, ziyafete konacaklarını hissederek yataklarından kalkmışlardı. Mitya herkesle selâmlaşıyor, tanıdıklarını kucaklıyor; bazılarının yüzlerini hatırlamağa çalışıyor, şişeleri açıyor, rast-gele herkese içki ikram ediyordu. Şampanyanın üzerine yalnız kızlar üşüşüyordu. Rom, konyak ve özellikle sıcak punç daha çok mujiklerin hoşuna gidiyordu. Mitya, bütün kızlar için şokala kaynatılmasını ve bütün gece çay bitmesin diye üç semaverin birden yakılmasını emretmişti. Her gelene çay ile punç yetmeliydi. Herkes her istediğinden içebilmeliydi. Sözün kısası düzensiz, akıl almaz bir karışıklık olmuştu. Mitya da tam havasını bulmuştu, ne kadar patırtı gürültü olursa o kadar çok canlanıyordu. O sırada rastgele bir köylü ondan para istiyecek olsa, hemencecik desteyi çıkarıp paralarını sağa sola hiç saymadan dağıtabilirdi.

Hancı Trifon Borisoviç bu yüzden ve herhalde Mitya'yi yanlış işler yapmaktan korumak için, hemen hemen yanından hiç ayrılmıyor, etrafında dolaşıp duruyordu. Galiba o gece artık yatıp uyumaktan büsbütün vazgeçmişti. Bununla birlikte, az içiyordu. Topu topu bir kadehçik punç içmişti, o kadar! Kendi açısından Mitya'nın çıkarlarını korumak için keskin bir bakışla herşeyi dikkatle izliyordu. Bazı anlarda, gerekirse yumuşak ve dalkavukça bir tavırla, Mitya'yı durduruyor,410

onu yaptıklarının yanlış olduğuna inandırmağa çalışıyordu, «geçen sefer» olduğu gibi mujikleri »purolara, ren şaraplarına» boğarak herşeyini paylaşmasına engel oluyor, hele Allah korusun, para dağıtmasına hiç imkân vermiyor, kızların likör içmelerine, şeker yemelerine fena halde öfkeleniyordu. »Bunların hepsi bitli, Mitriy Fiyodovoriç» diyordu.

«Bunların kıçına bir tekme vuracaksın! Üstelik bunu şeref saymalarını emredeceksin!

Onlar buna lâyıktır!»

Mitya bir kez daha Andrey'i hatırlayarak ona da punç göndermelerini emretti. Zayıf, duygulu bir sesle : «Kalbini kırdım onun!» diye tekrarlayıp duruyordu. Kalganov, önce içmek istemedi; kızların korosu da önce hiç hoşuna gitmemişti. Ama iki kadeh şampanya içtikten sonra, müthiş neşelendi. Odalarda dolaşıyor, gülüyor, herşeyi ve herkesi, şarkıları da, müziği de öve öve göklere çıkarıyordu. Maksimov mutluluğun son basamağına ulaşmıştı, iyice sarhoş olmuş, Kalganov'un yanından bir adım olsun ayrılmıyordu. Artık çakır keyf olan Gruşenka da Mitya'ya Kalganov'u göstererek: «Ne şeker, ne cici çocuk!» diyordu. O zaman Mitya, sevinç içinde koşup Kalganov ve Maksimov'la öpüşüyordu...

Doğrusunu söylemek gerekirse, Mitya birçok şeyleri seziyordu. Gerçi Gruşenka daha ona hiçbir şey söylememişti ve belliydi ki söyliyeceğini mahsus erteliyordu. Ama arada bir ona ateşli bir bakışla tatlı tatlı bakıyordu. Sonunda birden Mitya'nın elini sımsıkı yakaladı, var gücü ile onu kendine doğru çekti. O sırada kapının yanında, koltukta oturuyordu.

— Demin buraya nasıl girmiştin? Ha? Nasıl girmiştin içeri? öyle korkmuştum ki! Peki nasıl oldu da, beni ona bırakmağa razı oldun, ha? Gerçekten istiyor muydun bunu?

Mitya derin bir mutluluk içinde :

— Ben senin mutluluğunu yok etmek istemiyordum! diye söyleniyordu.

Ama Gruşenka zaten Mitya'nın bir karşılık vermesini beklemiyordu, buna ihtiyacı yoktu.

Mitya'yi gene kendisinden uzaklaştırıyor :

— Haydi, git... Eğlen, diyordu. Ama üzülme, gene yanıma çağıracağım seni!

Mitya uzaklaşıyor, Gruşenka da gene şarkıları dinlemeğe, oyunu seyretmeğe koyuluyordu. Ama Mitya nerede olursa olsun genç kadın onu gözleriyle izliyor, aradan on beş dakika kadar geçtikten sonra, onu tekrar çağırıyor, Mitya da koşarak gene yanına geliyordu.

— Gel, otur yanıma. Anlat bakalım! Dün benim buraya geldiğimi nasıl işittin? Anlat, önce kimden işittin bunu?.

Mitya da bağlantısız cümlelerle, karmakarışık olarak içten gelen bir heyecanla herşeyi anlatmaya koyuluyordu. Yalnız anlatışında bir gariplik

vardı, sık sık kaşlarını çatıyor, sözünü kesiyordu. Gruşenka :

— Canım neden kaşlarını çatıyorsun oyle? diye soruyordu...

— Hiç... hiç... Orada bir hasta bıraktım da! Ah! O hasta bir iyileşse! Bir iyileştiğini duysam! Bunu işitmek için şu anda ömrümden hemen şurada on yılı seve seve verirdim.

— Eh hasta ise Tanrı şifasını versin! Demek gerçekten yarın kendini öldürmeyi düşünüyordun, ha? Ah, ne budala çocuksun! Hem ne diye öldüreceksin kendini? İşte ben böyle aklı başında değilmiş gibi davranan erkekleri severim...

Gruşenka artık dilini döndürmekte güçlük çekiyordu :

— Demek benim için herşeyi göze alırsın? Öyle mi? Demek gerçekten yarın kendini öldürmeyi düşünüyordun öyle mi? Budala çocuk! Hayır! Azıcık sabret, bel-412

ki yarın sana küçücük bir söz söyliyeceğim... Bugün, söylemem! Yarın söylerim... Sen o sözü bugün söylememi isterdin, öyle değil mi? Ama ben bugün söylemek istemiyorum...

Haydi git, eğlen şimdi.

Bununla birlikte, bir ara şaşkın ve endişeli bir tavırla Mitya'yı gene yanma çağırdı:

— Neden üzgün duruyorsun? Görüyorum, üzgün duruyorsun... Hayır benden saklayamazsın! Görüyorum... diye söylenerek keskin bir bakışla gözlerinin içine baktı:

— Gerçi köylülerle orada öpüşüyor, bağırıp çağırıyorsun, ama ben bir şeyler görüyorum... Olmaz, neşeli olmalısın! Madem ben neşeliyim, sen de neşeli olmalı, eğlenmelisin... Hem ben burada olan birini seviyorum. Bil bakalım kimi? A! Bak: çocuk uyumuş, sızmış zavallıcık!...

Kalganov'u gösteriyordu. Genç adam gerçekten içkiyi fazla kaçırmış, bir an için oturduğu yerde, divanda uyuyuvermişti. Ama sızmış değildi. Nedense çok sıkılmıştı, sıkıntısından uyku «bastırıyor» demiş ve uyuyakalmıştı. Kızların içkinin etkisi arttıkça artık iyice çığ-

rından çıkan açık saçık bir şekil alan şarkıları da onu fena halde üzmüştü.

Oyunları da öyleydi: İki kız giyimlerini değiştirerek ayı olmuşlardı. İri yarı bir kız olan Stepanida da elinde sopayla ayıcı rolünü oynuyor, ayılarını müşterilere «görtermeye»

lalısıyordu.

— Daha neşeli ol Maria! diye bağırıyordu. Yoksa sopayı yersin.

Sonunda ayılar, ayıbı bir tarafa bırakıp içerisini tıklım tıklım dolduran köylü kadiri ve erkeklerin etrafı çınlatan kahkahaları arasında iyice açılıp saçılarak yerlere yuvarlandılar.

Gruşenka mutlu bir yüzle herşeyi hoş görüyor gibi:

— Varsın eğlensinler! Varsın eğlensinler! diyordu.

Eğlenmek için vakitleri mi vardı sanki? Madem fırsat -çıktı, eğleşmesinler mi?...

Kalganov, olup bitenlere tiksinti ile bakıyordu: •Geriye çekilerek:

— Hayvanlıktan başka bir şey değil, tüm bu halk -eğlenceleri! diye söylendi. Bunlar bahar oyunlarıymış. Yaz gecelerinde «güneşi sakladıkları" zamanki oyun-lardanmış.

Hele «yeni» moda olan bir şarkıdan hiç hoşlanmamıştı. Bu şarkının çok canlı bir oyun havası ile söylenen ara nağmesi vardı. Şarkıda yoldan arabayla geçen ve rastladığı genç kızlara soru soran bir beyden söz ediliyordu.

"Kızlara soru soruyordu bey

Seviyor mu kızlar onu, sevmiyor mu?»

Ama kızlara öyle geliyordu ki, beyefendiyi sevmeleri imkânsız bir şeydi.

«Beyefendi dayak atar, acıtır canımı Sevmez gönlüm, sevmez o beyi.»

Sonra yoldan bir çingene geçiyordu. (Şarkıda çin-.gene sözü özellikle i harfinin üzerine basılarak söyleniyordu.) O da aynı şeyi yapıyordu.

«Çingene soruyordu kızlara Seviyorlar mı onu, sevmiyorlar mı?»

Ama çingene de sevilecek insan değildi onlara gö-

Çingene eder hırsızlık

Acı çektirir bana, acı çektirir bana...»

Böylece yoldan birçok kimseler geçiyor, hepsi de kızlara soru soruyordu. Bir ara yoldan bir er geçiyordu:

«Er soru soruyordu kızlara

Seviyorlar mı kızlar onu, sevmiyorlar mı?»

Ama kızlar eri de küçümseyerek reddediyorlardı.

«Er sırtında taşır çantasını... Ben de taşırım...»

Şarkının bu bölümünde akla gelebilecek en açık saçık sözler geçiyordu. Kızlar bu sözleri hiç çekinmeden apaçık söylemişlerdi. Bu da şarkıyı dinleyen kalabalığı iyice coşturmuştu.

Sonunda iş tüccarın üzerinde kalıyordu :

«Tüccar kızlara soruyordu, Seviyorlarmı onu, sevmiyorlar mı?»

Kızların tüccarı çok sevdikleri anlaşılıyordu.

«Tüccarcık satış yapar, Bana kraliçeler gibi bakar.»

Hattâ Kalganov öfkeye kapıldı, Yüksek sesle :

— Bu artık büsbütün modası geçmiş bir şarkı! dedi. Hem kim uyduruyor bunları? Artık o yoldan, geçmedik bir demir yolu işçisi ve bir de yahudi kaldı. Bir onlar kızlara soru sormadılar. Hattâ belki onlar geç-selerdi, daha öncekilerin hepsini yenerlerdi.

Bunu söyledikten sonra hemen hemen kırgın bir tavırla çok sıkıldığını söyledi, divana oturdu, oturur oturmaz da uykuya daldı. O güzel küçük yüzü hafifçe solmuş, başı biraz arkaya doğru kaymış, divanın yastığına yaslanmıştı. Gruşenka Mitya'yı ona doğru götürerek :

— Bak ne kadar güzel çocuk! diyordu. Demin saçlarını taradım. İpek gibi saçları var!

Hem de öyle gür ki...

Sonra heyecanla Kalganov'a doğru eğildi, onu alnından öptü. Kalganov hemen göz-lerini açtı, Gruşenka' ya baktı, yerinden kalktı, çok düşünceli bir tavırla :

— Maksimov nerede? diye sordu. Gruşenka gülerek :

!

— Bak kimi arıyor! dedi. Canım bir dakika yanımda otursana! Mitya! Koş Maksimov'u getir!

Maksimov'un artık kızların yanından bir adım bile uzaklaşmadığı, ancak arada bir kadehine likör doldurmak için ayrıldığı, sonra gene koşup

yanlarına geldiği, iki fincan da şokola içtiği anlaşıldı. Küçük yüzü kıpkırmızı olmuş, burnu morarmıştı. Gözleri nemli nemliydi; tatlı tatlı bakıyordu. Bir koşu geldi, şimdi «bir havaya ayak uydurup» sabotiere dansını oynamak istediğini söyledi.

— Sizin anlıyacağınız, bana, daha küçük yaşta sosyetenin en kibar insanlarına öğretilen tüm dansları öğretmişlerdi.

— Peki, sen onunla git, Mitya! Ben d_e buradan seyrederim, bakalım, nasıl yapacak bu dansı.

Kalganov Gruşenka'nın yanında oturmak teklifini saf saf reddederek :

— Hayır ben de, ben de gidip seyredeceğim! diye bağırdı.

Bunun üzerine, herkes dansı seyretmeye gitti. Maksimov, gerçekten o söylediği dansı yaptı. Ama bu oyun Mitya'dan başka hiç kimsede pek öyle büyük bir hayranlık uyandırmadı. Bütün dans zıplamalardan, ayakları tabanlarını yukarı doğru çevirerek yanlara doğru kıvırmaktan başka Bir şey değildi. Maksimov her zıplayışta, avucuyla tabanlarına vuruyordu. Kalganov, bu dansı hiç beğenmemişti. Mitya ise dans edeni kucaklayıp öptü :

— Eh, çok çok teşekkür ederim. Belki yoruldun. Ne bakıyorsun buraya? Şeker ister misin? Ha? Yoksa sigara mı istersin?

— Sigara rica ederim, efendim.

— Bir şey içer misin?

— Ben zaten kendime bir likörcük koymuştum,, efendim... Fondan var mı?
— Masanın üzerinde, bir yığın londan var. Hangi-.sini istersen al, canım kardeşim!

— Ama ben şeylisini, vanilyalısım istiyorum... ihtiyarlar için olanlar var ya, onlardan...

Hi! Hi! Hi...

— Hayır öyle özel olanlardan yok, kardeşim, ihtiyar adam, birden Mitya'nın tâ kulağına eğildi.

— Beni dinleyin, dedi. Şu kız var ya! Hani Mar-Ijuşka diyorlar ya! Hi! Hi! Hi! Acaba, onunla tanışabilir miyim? Bu iyiliği bana yapar mısınız?...

— Bak hele! Gözü kimdeymiş? Hayır kardeşim, olmaz öyle şey!

Maksimov üzüntüyle :

— Ama benim kimseye kötülüğüm yok ki, efen-«dim! diye fısıldadı.

— Peki, olur, olur. Ama burada yalnız şarkı söylenir, dans edilir, o kadar. Bununla birlikte... Hay Allah kahretsin! Bekle bakalım... Şimdilik karnını doyur, iç, eğlen. Paraya ihtiyacın var mı?

Maksimov gülümsedi:

— Belki sonradan olur!

— Peki peki...

Mitya'nın başı ateş gibi yanıyordu... Sofaya, oradan da avluya girip, binanın bir kısmını içerden çepe çevre saran ahşap sundurmaya çıktı. Taze hava ona zindelik verdi.

Karanlıkta bir köşede durdu. Birden iki eliyle başını tuttu. Biraz önce zihninde karmakarışık olan düşünceler birden bir araya toplanmış, tüm izlenimler bir bütün olmuş, zihninde herşey aydınlanmıştı. Bu korkunç, müthiş bir aydınlıktı!

Zihninden: «Kendimi öldüreceksem, bundan daha uygun bir an bulabilir miyim?» diye bir düşünce geçti. «Gidip tabancamı alayım, onu buraya getirip, işte şurada, bu pis, karanlık köşede işimi bitirivereyim!»

Bir dakika kadar kararsızlıklar içinde durdu. Biraz önce, buraya rüzgâr gibi gelirken, arkasında utanç

verici şeyler bırakmıştı. Yaptığı o hırsızlık, kendi eliyle yaptığı o hırsızlık yok muydu?

Sonra o kan, o kan!.. Ama o sırada gene de daha rahattı. Evet daha rahattı! Çünkü o zaman artık herşey sona ermişti. Gruşenka'yı yitirmiş, onu başkasına bırakmıştı. Genç kadın onun için artık yok olmuş, ortadan kalkmış bir varlıktı. Ah! o vakit kendini mahkûm etmek ona çok daha rahat görünüyordu. Hiç değilse, bunu kaçınılmaz, zorunlu bir şey olarak görüyordu o zaman. Dünyada onun için artık başka ne kalmıştı ki? Şimdi ise öyle miydi? Durum o zamanki gibi miydi?

Bir kez, simdi hiç olmazsa o hayaletle, o korkunç varlıkla artık bir alıp veremediği kalmamıştı. Grusen-ka'nın »o eski göz ağrısı» genç kadının üzerinde asıl söz sahibi olan ve kaderini değiştiren adam iz bırakmadan ortadan çekilivermişti. O korkunç hayalet, birden o kadar küçük, o kadar gülünç bir şey haline gelmişti ki! Yatak odasına kucakta götürülmüş, kapı da üzerine kilitlenmişti. O korkunç hayalet artık hiçbir zaman geri dönmiyecekti. Grusenka, utanç duyuyordu ve Mitya onun gözlerinden, bakışından apaçık olarak kimi sevdiğini artık anlıyordu. Evet, işte simdi, ancak şimdi yaşamanın tadına varabilirdi, öyleyken, yaşamak artık imkânsız bir şeydi. Artık yaşıyamazdı! Ah! bu ne feci şeydi!...

Tanrım! duvarın dibinde yatanı canlandır! Ö korkunç şeylerle dolu kâse geçip gitsin yanımdan! Mucizeler yarattın Tanrım, o mucizeleri benim gibi günah işlemiş insanlar için yaratmadın mı? Ah, ne olur ihtiyar sağ olsa! Ah, o zaman geri kalan, o utanç veri-ci şeylerin hepsini silerim ortadan? Çalınmış paralan geri veririm! Geri veririm onları!

Gerekirse toprağın altından çıkarıp veririm onları... Böylece o rezaletten ömrümün sonuna dek yüreğimden başka hiçbir yerde

iz kalmıyacak! Ama hayır! Hayır! Bunlar gerçekleşmesi imkânsız, korkakça hayallerden başka bir şey değil! Allah kahretsin!» diye düşünüyordu.

öyleyken, karanlıkta herşeye rağmen aydınlık bir ümit ışığı yanmış gibiydi. Birden yerinden fırladı, içeriye, ona, gene ona, ömrünün sonuna kadar yüreğinin sultanı kalacak olan kadına doğru koştu. «Canım Gru-şenka'mın bir saatlik, bir dakikalık aşkı, tüm o geri kalan yaşantıya, hattâ bana acı çektiren o rezilce olaylara değmez mi?» Bu acayip soru birden tüm varlığını sarmıştı. »Ona gitmeliyim, yalnız ona gitmeli, onu görmeli, onu dinlemeli, hiçbir şey düşünmemeli ve herşeyi unutmalıyım! Hiç değilse bu gece için! Hiç değilse bir saat, bir an için!»

Sofaya tam girişte, daha sundurmadayken hancı Trifon Borisoviç'le karşılaştı. Hancı ona somurtkan ve endişeli göründü. Mitya'yı aramağa çıkmış gibiydi.

— Ne var Borisoviç? Beni mi arıyordun yoksa? Hancı birden şaşırmış gibi:

— Hayır efendim, sizi değil, dedi. Neden sizi ariyayım? Siz... neredeydiniz ki?

— Neden öyle somurtuyorsun? Yoksa kızıyor musun? Biraz bekle, biraz sabret, biraz sonra yatmaya gidersin... Saat kaç?

— Üç olacak. Hattâ belki de dörde geliyordur. Ve hemen ekledi:

— Rica ederim, ziyanı yok efendim. Hattâ daha istediğiniz kadar kalabilirsiniz efendim...

Mitya'nın zihninden yanıp sönen bir kıvılcım gibi: Nesi var acaba?» diye bir düşünce geçti ve koşarak kızların oyun oynadıkları odaya girdi. Ama Gruşenka orada yoktu. Mavi odada da değildi; orada tek başına Kalganov divanda uyuyordu. Mitya perdenin arkasına baktı. Gruşenka oradaydı. Bir köşeye, sandığın üzerine oturmuş, yandaki karyolaya doğru eğilmiş, başını ve kollarım önden üzerine bırakmış, acı acı ağlıyor, sesini KARAMAZOV KARDEŞLER

işitmesinler diye var gücüyle kendini tutmaya çalışıyordu. Mitya'yi görünce onu işaretle yanına çağırdı. Genç adam koşarak yanına gelince elini de sımsıkı tuttu. Fısıldıyarak :

— Mitya! Mitya! Onu sevmiştim ben! diye sızlanmağa başladı. Beş yıl boyunca, bütün bu süre içinde, onu o kadar sevdim ki! Ama onu mu sevdim, yoksa o içimdeki öfkeyi mi?

Hayır! Sevdiğim oydu benim! Ah, onu ne kadar seviyordum. Onu değil de, yalnız içimdeki öfkeyi sevdiğimi ileri sürdüğüm vakit, yalan söylemiştim. Mitya ben o zaman daha on yed: yaşında bir çocuktum. Ama o bana karsı o kadar yumuşak davran-nıyordu, o kadar neşelliydi ki, hep bana şa-kılar söylerdi... Yoksa bana mı öyle göründü. O zaman aptal bir küçük kız olduğum için mi bana öyle gidi?.. Şimdi ise, aman Tanrım, bu adam o değil ki! Bu adamın • onunla hiç ilgisi yok! Zaten yüzü de onur yüzüne hiç benzemiyor!

Daha yüzüne baktığım vakit, onu tanıyamamıştım, zaten. Oysa Timofey'le birlikte hıraya gelirken, yol boyunca hep «onunla nasıl karşılaşacağım? Ona neler söyliyeceğim, birbirimize nasıl bakacağız?» diye düşünüp duruyordum.'

«Heyecandan neredeyse ölecektim! ama buraya geldiğim vakit, sanki o> benim üstüme bir leğen dolusu bulaşık suyu boşaltmış gibi oldum! Beninle tıpkı bir öğretmen gibi konuşuyordu: Hep öyle bilgi, öyle ciddî sözler söylüyordu. Beni öyle resmî, öyle ciddî karşıladı ki, birden bir çıkmaza, girdiğimi hissettim Söyliyacek söz bulamıyordum, önce sanıyordum ki, o uzun boylu Polonyalısından utanıyordu! Hep oturuyor onlara bakıyor:

«Peki şimdi neden onunla bir türlü konuşamıyorum» diye düşünüyordum. Biliyor musun? Onu kan-sj bu hale getirmiştir. :Hani beni bıraktıkta! sonra evlendiği kadın var ya, işte o... O kadın onu orada bambaşka bir adam haline getirmiş! Ah bu ne utanç verici420

birşey Mitya! Ah, o kadar utanıyorum, öyle utanıyorum ki. Ah! Tüm yaşantım için utanıyorum şimdi! Lanet olsun, lanet olsun bu beş yılıma! Lanet olsun!

Sonra gene sel gibi gözyaşları dökmeğe başladı. Ama gene de Mitya'nın elini bırakmıyor, onu sımsıkı tutuyordu. Birden :

— Mitya. yavrucuğum! Dur gitme. Sana bir küçücük söz söylemek istiyorum, diye fısıldıyarak yüzünü ona doğru kaldırdı. Dinle, söyle bana, kimi seviyorum ben? Ben burada birini seviyorum. Ama kim o sevdiğim adam? Söyle bakayım bana?

Gözyaşlarından şişmiş olan yüzünde bir gülümseyiş titredi. Yarı karanlıkta gözleri ışıl ışıl olmuştu.

— Demin Kartal gibi içeri daldığın vakit yüreğime bir ateş düştü. İçimden bir ses hemen:

«Aptal kız! işte sevdiğin adam bu!» diye fısıldadı. Sen içeri girer girmez herşeyi aydınlattın. «Ne diye korkuyor sanki?» diye düşünüyordum. Gerçekten korkmuştun, korkudan dilini yutmuştun, ne söyliyeceğini bile bilemiyordun. «Onlardan korkmuyor ya?» diye düşündüm. Ama sen kimseden korkar mısın hiç? «Benden korkuyor, yalnız benden!» diye düşündüm. Ama budala çocuk! Fen-ya, giderken Alyoşa'ya pencereden

«Mitenka'yı bir saat-çik sevdim, şimdi de bir başkasını sevmeğe gidiyorum» diye bağırdığımı sana anlatmadı mı? Ah Mitya, Mitya! Ben ne apt almışım! Nasıl olup da senden sonra, bir başkasını sevebileceğimi düşünebildim? Bağışlar mısın beni Mitya?

Söyle bağışlıyor musun? Yoksa bağışlamıyor musun? Seviyor musun beni? Ha, seviyor musun?

Birden fırladı, iki eliyle onu omuzlarından yakaladı. Mitya heyecandan sanki dili tutulmuş gibi genç kadının gözlerine, yüzüne, gülümseyişine bakıyordu. Birden ona var gücü ile sarıldı, genç kadını öpmeğe başladı...

— Söyle, sana eziyet çektirdiğim için beni bağışlıya-cak mısın? Şimdi doğrusunu söyliyeceğim, hepinize hırsımdan eziyet ediyordum. İhtiyarcığı da mahsus hırsımdan baştan çıkardım, doğrusu bu... Hatırlıyor musun? Bir gün evimde nasıl içki içmiş, nasıl kadeh kırmıştın? O davranışın öylece aklımda kaldı. Bugün ben de kadehimi kırdım. «O

âdi yüreğimin» şerefine içtim. Mitya! Şahinim benim! Neden öpmüyorsun beni? Beni bir kez öptü, kendini benden kopardı, şimdi de bakıp duruyor, dinleyip duruyor... Beni dinliyecek ne var? öp beni! Daha kuvvetli öp! İşte böyle! İnsan sevince tam sevmeli!

Şimdi artık kölen olacağım, ömrümün sonuna kadar kölen olacağım senin! Kölen olmak ne tatlı şey! Öp! Döv beni, acı çektir bana! Bana istediğini yapabilirsin!... Ah, şimdi gerçekten bana acı çektirmeli. Dur! Bekle, sonra, öyle istemiyorum...

Mitya'yı birden iterek kendinden uzaklaştırdı:

— Çekil buradan Mitya! Şimdi gidip şarap içeceğim! Sarhoş olmak istiyorum. Şimdi, sarhoş olup oynamaya başlıyacağım. Oynamak istiyorum! Oynamak istiyorum !...

Gruşenka, Mitya'nın kollarından sıyrılarak perdenin arkasından çıktı. Mitya da kendini kaybetmiş gibi peşinden koştu. Zihninden: «Artık ne olursa olsun! Artık ne olursa olsun!

Şu anda tüm dünya bir anıma feda olsun!» diye bir düşünce geçti. Gruşenka gerçekten bir kadeh şampanyayı hemen bir solukta içti ve hemen sarhoş oldu. Dudaklarında aşın derecede mutlu bir gülümseyişle eski yerine, koltuğa oturdu. Yanakları al al olmuştu.

Dudakları ateş gibiydi. Prıl pırıl parlayan gözleri nemlenmişti. Bakışı sanki insanı çağırıyordu. Kal-ganov bile, yüreğine bir şey batmış gibi oldu ve ona yaklaştı. Gruşenka ona :

— Demin uyurken seni öptüğümü hissettin mi? diye mırıldandı. Sana bir şey söyliyeyim mi? Ben sar-422

hoş oldum... Sen sarhoş değil misin? Mitya neden içmiyor? Neden içmiyorsun Mitya?

Ben içtim, ama sen içmiyorsun...

— Ben sarhoşum zaten! Zaten sarhoşum... Beni sen sarhoş ediyorsun, Ama şimdi bir de şaraptan sarhoş olmak istiyorum!

Mitya bunu söyledikten sonra bir kadeh içti. Ama yalnız içtiği bu son kadehten birdenbire sarhoş oldu. Oysa o zamana kadar ayıktı. Bunu iyice hatırlıyordu. Böyle birden sarhoş olması kendisine de garip göründü. O andan sonra çevresinde bulunan herşey fırıl fırıl dönmeye başladı. Ateş içinde sayıklıyor gibiydi. Yürüyor, gülüyor, herkesle konuşuyordu, ama tüm bunları sanki kendinde değilmiş gibi yapıyordu. Yalnız içinde bir tek şey, hiç kımıldamıyan bir ağırlık olarak duruyordu. Bir tek duygu her an içini ateş

gibi yakıyordu. Sonradan bunu «tıpkı ruhumda yanan bir kor varmış gibi» diye hatırlayacaktı. Guruşenka'ya yaklaşıyor, yanında oturuyor, ona bakıyor, onu dinliyordu...

Gruşenka ise, şaşılacak kadar konuşkan olmuştu. Herkesi yanma çağırıyor, birden korodaki kızlardan birine işaret ediyor, kız yaklaşıyor, Gruşenka da onu ya öpüp tekrar bırakıyor, ya da eliyle haç işareti yaparak onu kutsuyordu.

Bazen ağlıyacak gibiydi. Ama «ihtiyarcık» onu hemen neşelendiriyordu, kendisi Maksimov'a öyle diyordu. Maksimov, her an koşarak gelip Gruşenka'nın ellerini »teker teker her bir parmacığını» öpüyordu. Sonunda da gene kendisinin söylediği, eski bir şarkıya uyarak oynamağa başladı, özellikle ara nağmede coşarak oynuyordu :

«Domuzcuk hır hır hır Danacık mu mu mu Ördekçik vak vak vak Kazcık gak gak gak...

Tavukçuk sofada geziniyordu

git git git diyordu. Ay ay ay, diyordu.»

Gruşenka :

— Ona bir şey versene Mitya! diyordu. Ona bir -bağışta bulun. Fakirdir o. Ah, fakirler zavallı insanlardır! Biliyor musun Mitya? Ben manastıra gireceğim! Hayır, gerçekten söylüyorum! Bir gün gideceğim. Bugün bana Alyoşa ömrümün sonuna kadar unutamayacağım sözler söyledi... Evet... Bugün artık öyle olsun, eğlenelim. Yarın manastıra! Ama bugün dans edelim. Ben, yaramazlık etmek istiyorum, dostlarım Ne çıkar bundan sanki? Tanrı bağışlar beni! Ben Tanrı olsaydım, tüm insanları bağışlardım:

«Zavallı günah işlemiş sevgili insancıklarım, bugünden sonra hepinizi bağışlıyorum!»

derdim. Bana gelince, ben de gidip herkese beni bağışlamaları için yalvaracağım:

«Bağışlayın beni sevgili insanlar! Benim gibi budala bir kadını bağışlayın!» diyeceğim, îşte bu kadar. Ben canavarın biriyim. Dua etmek istiyorum. Ama birine soğan sapı uzattım ya! Benim gibi kötü bir kadın, işte şimdi dua etmek istiyor! Mitya bırak oynasınlar, sen engel olma! Dünyadaki tüm insanlar, ama tüm insanlar, hepsi iyidirler!

Dünyada yaşamak güzel şey! Gerçi bizler kötü insanız ama, dünyada yaşamak güzel şey.

Biz hem kötüyüz, hem iyi. Hem kötü, hem iyi!... Hayır söyleyin, size sormak istiyorum, hepiniz yaklaşın bana! Size şunu sormak istiyorum, bana şunu söyleyin: Ben neden bu kadar iyiyim? Gerçekten iyiyim! Çok iyiyim... Söyleyin bakalım şimdi neden böyle iyiyim ben?...

Gruşenka sarhoşluğu gittikçe artarak, işte böyle konuşuyordu. Sonunda da herkese ortaya çıkıp hemen oynamak istediğini bildirdi. Koltuğundan kalktı, ama olduğu yerde sallandı...

— Mitya! Bana artık şarap verme, istesem de ver-rne! Şarap insanı sâkinleştirmiyor!

Herşey dönüyor, soba da, her şey de fırıl fırıl dönüyor! Ben oynamak istiyorum. Herkes görsün nasıl oynadığımı... Ne kadar güzel, nasıl herkesten güzel oynadığımı görsün...

Niyeti ciddiydi: Cebinden beyaz, patiska küçük bir mendil çıkardı, oyunda sallamak için sağ eliyle ucundan tuttu. Mitya ellerini çırpmaya başladı,

kızlar oyun şarkısını, koro halinde söylemeğe hazırlanarak susmuşlardı. Gruşenka'nın ilk hareketini bekliyorlardı.

Mak-simov, Grusenka'nın oynamak istediğini öğrenince, sevincinden tiz bir çığlık attı.

Neredeyse genç kadının önünden zıplaya zıpla ya ve şarkı söyleye söyleye geçecekti.

incecik ayakları, yuvarlak kalçaları… Kuyruğu da kıvrık mı kıvrık...»

Ama Gruşenka mendille onu uzaklaştırmak istiyormuş gibi bir işaret yaparak Maksimov'u kovdu :

— Şşşşt! Mitya! Neden gelmiyorlar? Herkes gelsin bakmaya... Onları da çağır! İçeride kilitli olanları da... Neden kilitledin onları? Onlara da oynadığımı söyle. Gelip onlar da baksınlar, nasıl oynadığımı görsünler...

Mitya sarhoş olduğu için, hızla ileri doğru atıldı, kilitli kapıya yaklaştı. İçeride bulunan Pan'lara seslenerek kapıyı yumrukladı:

— Hey baksanıza... Podvısotskiy'ler!... Çıkın bakalım! Gruşenka oynamak istiyor, sizi de çağırıyor...

Pan'lardan biri içeriden :

— Laydak!... diye bağırdı.

— Sen de Laydak'tan daha âdisin! Âdinin âdisisin» sen! Bu kadar söylüyorum sana!

Kalganov ciddî bir tavırla :

— Polonya ile alay etmekten vaz geçseniz, iyi olur-dedi.

O da artık dayanamıyacak kadar sarhoş olmuştu.

— Sus delikanlı! Eğer ben ona âdi dediysem, bu bütün Polonya'ya âdi dedim demek değildir. Bir tek laydak tüm Polonya demek değildir. Sen sus, cici çocuk! Git şeker ye!...

Gruşenka :

— Ah, ne biçim insanlar! Sanki bizim, gibi insanlar değillermiş gibi... Neden barışmak istemiyorlar sanki? dedikten sonra oynamak için ortaya çıktı.

Koro: «Ah vi seni, moi seni» şarkısını söylemeğe başladı. Genç kadın başını

dimdik tutarak, dudaklarını araladı, gülümsedi, mendilini sallıyacak oldu, ama hemen sonra olduğu yerde şiddetle sallanarak odanın ortasında şaşkınlık içinde durdu. Tuhaf, acınacak bir sesle :

— Gücüm kalmamış... dedi. özür dilerim, gücüm yok, oynayamıyacağım... Kabahat bende..

Koro'ya doğru eğilerek selâm verdi, sonra sırayla dört bir yöne doğru yerlere kadar eğilerek selâm vermeğe başladı.

— Kabahatliyim, bağışlayın...

— İçkiyi fazla kaçırdı hanımcık, içkiyi fazla kaçırdı güzel hanımcık... diye sesler duyuluyordu.

Maksimov, genç kızlara: «Hi! Hi! Hi...» diye kesik kesik gülerek :

— Hanımefendi fazla içtiler efendim, diye açıklıyordu.

Gruşenka :

— Mitya, beni götür... Al beni Mitya... diye söylendi.

Mitya ona doğru atıldı, Gruşenka'yı kucağına aldı ve o büyük hazinesiyle birlikte perdenin arkasına doğru gitti. Kalganov: «Eh. şimdi artık giderim!» diye düşünerek mavi odadan çıktı, arkasından kapının her iki kanadını kapadı. Ama salonda ziyafet, patırtı, gürül-426

KARAMAZOV KARDEŞLER

tü devam etti. Hattâ gürültü daha da artmıştı. Mitya Gruşenka'yı karyolanın üzerine yatırmıştı, dudaklarını dudaklarına bastırarak onu öpmeğe başlamıştı. Gruşen-ka yalvaran bir sesle :

— Bana dokunma... dedi. Bana dokunma! Daha senin değilim... Senin olduğumu söyledim, ama sen, daha dokunma... Bana acı... Onlar buradayken, onların yanında olmaz! O burada... Burada âdice birşey olur...

Mitya:

— Emrin baş üstüne! Sen emredersen aklımdan bile geçirmem... Sana tapıyorum!...

diye mırıldandı. Evet, burada âdice birşey olur... Ah, alçakça bir şey olur...

Sonra onu kollarından bırakmadan karyolanın yanına, yere diz çöktü. Gruşenka güçlükle konuşuyordu:

— Biliyorum, gerçi canavarın birisin ama, soylusun... diye söyleniyordu. Bu...

namusluca olmalı.'.. Bundan böyle herşey dürüstçe olacak... Biz de dürüst

olmalıyız, biz de iyi kalpli olmalıyız, canavar olmayacağız... Beni buradan götür, uzaklara götür, işitiyor musun? Burada kalmak istemiyorum. Uzaklara, uzaklara...

Mitya onu kollarının arasında sıkarak :

— Ah!... Evet, evet ne olursa olsun gideceğiz!, diyordu. Seni buradan götüreceğim, uçup gideriz buradan... Ah şimdi bir yıl için tüm ömrümü feda etmek isterdim, yeter ki, o kanı aklımdan çıkarabileyim!...

Gruşenka şaşkınlıkla :

— Hangi kanı? diye sordu. Mitya dişlerinin arasından :

— Hiç!... dedi. Gruşa! Sen herşeyin dürüst olmasını istiyorsun, halbuki, ben hırsızın biriyim. Ben Kat-ya'dan para çaldım... Rezalet, rezalet!...

— Katya'dan mı? Yani küçük hanımdan mı? Yok canım, sen çalmamışsındır. Geri ver ona, benden al...

Ne bağırıyorsun? Bundan böyle benim olan herşey senindir! Para da neymiş? Biz seninle zaten o paralan har vurup harman savururuz... Bizim gibi insanlar olsun da parayı har vurup harman savurmasınlar... İyi si mi, biz seninle gidip toprağı sürelim. Toprağı işte bu ellerimle sürmek istiyorum. Çaba harcamak gerekiyor, işitiyor musun? Alyoşa öyle emretti! Ben sevgilin ol-mıyacağım! Sana sadık olacağım! Kölen olacağım, senin için çalışacağım. İkimiz küçük hanıma gider, ikimiz de yerlere kadar eğilip bağışlamasını isteriz, sonra da buradan gideriz. Bağışlamazsa gene de gideriz. Ama sen paraları ona götür, hem beni sev... onu sevme. Artık onu sevme. Onu seversen boğarım seni... İğne ile gözlerini oyarım onun!...

— Ben yalnız seni seviyorum, yalnız seni... Sibir-; ya'da da seni seveceğim!

— Neden Sibirya olsun? Eh ne yapalım, eğer istiyorsan Sibirya'da da olur, benim için hepsi bir... İki miz çalışacağız... Sibirya'da kar var... Ben karda arabayla gezmeğe bayılırım... Arabanın bir de çıngırağı olsun... Bak, işitiyor musun bir çıngırak çınlıyor...

Nereden geliyor bu çıngırak sesi? Birileri geliyor... Hah işte çıngırağın sesi kesildi...

Gruşenka gücü tükenerek gözlerini yumdu ve bir an için uyur gibi oldu. Gerçekten uzaklardan bir çıngırak sesi duyulmuş, sonra birden kesilmişti. Mitya başını Gruşenka'nın göğsüne doğru eğmişti. Çıngırağın nasıl birden sustuğunu farketmedi bile.

Birden şarkıların da kesildiğini ve şarkı ile sarhoşların gürültüsü yerine,

bütün eve birden beklenmedik bir ölüm sessizliğinin yayıldığını da farketmedi. Gruşenka gözlerini açtı :

— Ne oldu? Uyudum mu ben?... Ha, evet... çıngırak... uyumuşum, uykumda rüya gördüm: Karların üzerinde arabayla gidiyormuşum. Çıngırak çınlıyor,

ben de uyuyormuşum. Sanki yanımda da sevdiğim biri, sen varmışsın... Hem de uzaklara, uzaklara gidiyormu-şum... Sana sarılıyor, seni öpüyor, sana sokuluyormu-şum.

Üşüyormuşum gibi... Etrafta da karlar pırıl pırıl parlıyordu ...Biliyor musun? Gece karlar parladığı, göklerde de ay yere doğru baktığı vakit olduğu gibi... Sanki dünyada değilmişim de başka bir yerdeymişim... Uyanınca bir de baktım sevgilim yanımdaymış, ne güzel!...

Mitya elbisesini, göğsünü, ellerini öperek :

— Yanında ya! diye mırıldanıyordu.

Birden çok garip birşey oldu, Gruşenka, sanki önüne bakıyormuş, ama ona değil de, onun yüzüne değil de, başının üzerinde bir yere dikkatle, garip denecek kadar hareketsiz bir bakışla bakıyormuş gibi geldi ona. Genç kadının yüzünde birden bir hayret ve hemen hemen korkuya benzeyen bir duygu belirdi. Birden :

— Mitya, ordan bize bakan kimdir öyle? diye fısıldadı...

Mitya arkasına baktı ve gerçekten birinin perdeyi çekip onları seyrettiğini gördü. Hem de o bakan kişi tek başına değildi. Mitya birden fırladı, içeriye bakana doğru atıldı. Biri:

— Lütfen yanımıza, buraya gelir misiniz? dedi. Bunu pek yüksek sesle değil, ama kesin ve ısrarlı

bir tavırla söylemişti.

Mitya perdenin arkasından çıktı ve olduğu yerde hareketsiz kaldı. Bütün oda insanlarla doluydu, ama bunlar biraz önceki insanlar değildi, yabancı insanlardı. Mitya'nın sırtında bir ürperme gezindi; birden irkil-di. Bir anda tüm bu insanları birden tanımıştı, iste su uzun boylu, saçları ağarmış, sırtında palto, başında da kokartlı bir kasket bulunan adam zabıta memuru Mi-hayıl Makaric'ti. Şu "veremli.» şu iki dirhem bir çekirdek ve "Her zaman

böyle tertemiz çizmeler ile dolasan

l.adam, savcının arkadaşıydı. Mitya 'Onun dört yüz rublelik bir kronometresi var, göstermişti,» diye düşündü. Şu genç, kısa boylu, gözlüklü olana gelince... Mitya soyadını unutmuştu, ama onu tanıyordu. Daha önce görmüştü: O da keşif memuruydu, mahkemenin keşif için gönderdiği adamdı, kısa bir süre önce «Adalet bakanlığından»!

gönderilmişti. Şu iri yarı olan Mav-rikiy Mavrikiç'e gelince Mitya onu gayet iyi tanıyordu.

Bu adam da ona hiç yabancı değildi. Peki, ya o palas-kalı adamların burada ne isi vardı?

Sonra iki kişi daha vardı, bunlar köylüydü... Daha ileride ise, kapıda Kalganov ile Trifon Borisoviç duruyorlardı... Mitya :

— Baylar! Ne istiyorsunuz, baylar?... diyecek oldu, ama birden aklı basından gitmiş

delirmiş gibi, ava-zı çıktığı kadar :

— Anlıyorum... diye bağırdı.

Gözlüklü genç adam, birden öne doğru ilerledi, Mitya'ya yaklaştı. Gerçi ciddî bir tavırla ama biraz acele ederek söze başladı:

— Sizinle görüşülecek... Yani sizden rica ediyorum, buraya, divana buyrun... Sizlerle muhakkak görüşmemiz gerekiyor!

Mitya deli gibi :

— ihtiyar! diye bağırdı, ihtiyar... İhtiyarın kanı!. Anlıyorum!...

Sonra sanki yıldırımla vurulmuş gibi, yanında duran iskemlenin üzerine yığıldı. İhtiyar keşif memuru birden Mitya'nın yanına yaklaştı:

— Anlıyor musun? Anladın demek!... Baba katili seni! Canavar seni!... İhtiyar babanın kam şimdi intikam alıyor senden! diye kükredi.

Kendini kaybetmişti, kıpkırmızı olmuş, tepeden tırnağa titriyordu. Kısa boylu genç :

— Ama bu olmaz! diye bağırdı. Mihayıl Makariç, Mihayıl Makariç bu böyle olmaz, böyle olmaz! Rica ede-430

rim bırakın, yalnız ben konuşayım... Böyle birşey yapacağınız aklıma gelmezdi. Keşif memuru :

— Ama bu korkunç bir şey, beyler! Korkunç bir şey! diye bağırıyordu. Şuna

bakın: gece vakti sarhoş bir halde, yanında bir sokak kızı, oysa ellerinin üzerinde daha babasının kanı kurumamış... Korkunç birşey! Korkunç bir şey!

Savcı yardımcısı aceleyle ihtiyara :

— Sizden çok rica ediyorum, ağabey Mihayıl Ma-kariç, bu seferlik duygularınızı açığa vurmayın, diye fısıldadı. Aksi halde tedbir almak zorunda... Ama kısa boylu savcı sözünü bitirmesine imkân vermedi. Mitya'-ya doğru döndü, yüksek sesle ve ciddî, kesin bir tavırla :

— Müstafi Teğmen bay Karamazov! size sunu bildirmek zorundayım ki. bu gece öldürülmüş bulunan babanız Fiyodor Pavloviç Karamazov'u öldürmekle suçlandırılıyorsunuz. ..

Bir şey daha söyledi, savcı yardımcısı da araya bir söz sıkıştırır gibi oldu ama Mitya onları dinlediği halde, artık ne söylediklerini anlamıyordu. Herkese çılgın gözlerle bakıp duruyordu...

ikinci Cildin SonuDÜNYA KLASİKLERİ : 13

DOSTOYEVSKI

Karamazov Kardeşler

Rusçadan çeviren :

Leyla Soykut

KARAMAZOV KARDEŞLER

DOSTOYEVSKI

Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi - Aralık 1997

Baskı: Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı ipek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu - İSTANBUL • (0212) 243 05 50 - 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

cem

Yayınevi

Besinci Kitap

SAVUNMA VE KARŞI GELME

TERTiP

Alyoşa'yı gene önce Bayan Hohlakova karşıladı Kadın acele ediyordu; önemli bir şey olmuştu: Kateri-na îvanovna'nm isteri krizi bayılma ile sonuçlanmış, sonra da genç kadına '«korkunç» bir bitkinlik gelmişti, yatağa düşmüş, gözlerini kaydırmış, sayıklamağa baş-iamıstı Şimdi de ateşi yükselmişti Hemen Hertzens-:ube'ye ve teyzelerine haber vermişlerdi; teyzeleri gelmişti bile. Hertzenstube ise hâlâ gelmemişti.

Hepsi Ka-terina İvanovna'nın odasında oturuyor, bekliyorlardı Bir şeyler olacaktı.

Katerina İvanovna hâlâ kendinde değildi. Ya bir de nöbet başlarsa?

Bayan Hohlakova bunları bağırarak söylerken yüzünde ciddî, korkulu bir anlam vardı.

Daha önce olanlar ciddî değilmiş gibi, her sözün arkasından "Bu artık ciddî, bu ciddî!»

deyip duruyordu. Alyoşa bu anlattıklarını üzüntü ile dinledi; sonra ona kendi başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Ama bayan Hohlakova daha Alyoşa konuşmaya başlar başlamaz sözünü kesti; Vakti yoktu. Ondan Lise'in odasında oturmasını ve kendisini orada beklemesini rica ediyordu.

Aleksey'in hemen hemen kulağına fısıldıyarak: — Ah sevgili Aleksey Fiyodoroviç, o Lise yok mu? dedi. Demin tuhafıma giden bir söz söyledi, beni şaşırttı, ayni zamanda duygulandırdı da. Bu yüzden ne yapsa, onu yürekten bağışlıyorum. Düşünün bir kez; siz gider gitmez, birden dün de, bugün de sizinle alay et-mişmiş gibi içten gelen bir pişmanlık duymağa başladı. Ama o sizinle alay etmemişti, yalnız şaka etmişti. Hem o kadar ciddî bir pişmanlık duyuyordu ki, neredeyse ağlıyacaktı; o kadar üzüldü ki, şaştım kaldım! Oysa şimdiye kadar benimle alay ettiği vakit, hiç öyle ciddî bir pişmanlık duymamıştır. Hoş, bunu hep şaka--dan yapardı ya.

«Biliyor musunuz, Lise benimle her an şaka eder. Ama şimdi ne yapsa ciddî. Her davranışı ciddî oluyor şimdi. Sizin düşüncenize de çok önem veriyor, Aleksey Fiyodoroviç. Onun için eğer imkân varsa, ona darılmayın, onu suçlamayın. Ben bile ne yapsa, onu hoş görüyorum, hep öyle yapıyorum. Çünkü öylesine zeki bir çocuktur ki o!

İnanır mısınız? Demin sizden söz ederken çocukluk arkadaşı olduğunuzu söyledi:

«Düşünün, bir kez! En ciddî arkadaşı sizmişsiniz. Peki, ya ben ne oluyorum? Onun bu konuda aşırı denecek kadar derin duyguları, hattâ anıları var. Asıl önemli olan da söylediği o cümleler, o sözlerdir, öyle beklenmedik sözler ki. İnsanın hiç beklemediği bir anda, birden bir şey söyleyiveriyor.

«örneğin, geçenlerde bir çamdan söz etti: Bahçemizde, Lise daha küçücükken bir çam vardı. Belki de hâlâ orada duruyordun Onun için şimdi geçmiş zamanı kullanmak doğru olmaz belki. Çamlar insanlar gibi değildir; onlar uzun bir süre değişmez, Aleksey Fiyodoroviç. Lise bana : «Anne, o çamı rüyadaki gibi hatırlıyorum,» dedi. Daha doğrusu

«Çamı rüyadaymışım gibi hatırlıyorum,» dedi. Bunu biraz başka türlü söy-

lemisti. Çünkü bu işin içinde bir karışıklık var. Zaten «Cam aslında anlamsız bir söz. Ama bana bu konuda

j o kadar orijinal bir şeyler söyledi ki, şimdi kesin olarak söylediklerini imkânı yok anlatamam. Zaten hepsini unuttum. Her neyse! Güle güle, çok sarsıldım ben. Galiba aklımı kaçırıyorum. Ah, Aleksey Fiyodoroviç,

I ömrümde iki kez aklımı kaçırdım; beni tedavi ettiler. Siz Lise'in yanma gidin. Ona cesaret verin. Ona her

j zaman nasıl güzel güzel cesaret verirdiniz?» Kapıya yaklaştı:

— Lise! diye bağırdı, îşte o kadar gücendirdiğin f Aleksey Fiyodoroviç'i getirdim. Hem de sana artık hiç j kızmıyor. İnan bana! Şimdi tersine, senin öyle şeyleri 'nasıl olup da düşündüğüne hayret ediyor.

— Merci, maman! Giriniz Aleksey Fiyodoroviç! Alyoşa girdi. Lise bir garip utançla ona bakıyordu;

birden kıpkırmızı oldu. Nedense utanıyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, asıl konuyla hiç ilgisi olmayan bir şeyden söz ederek hızlı hızlı konuşmaya başladı. Sanki o anda kendisini yalnız o konu ilgilendiriyordu.

— Annem demin durup dururken, bana o iki bin rubleyi ve onlarla ilgili olarak size verilen görevi anlattı Aleksey Fiyodoroviç... O zavallı subaya giderek yerine getireceğiniz görevi... Aynı zamanda bana o subaya yapılan hakaretin feci hikâyesini anlattı ve biliyor musunuz? Gerçi annem bir şeyi

her zaman doğru dürüst anlatamaz... hep bir konudan bir başka konuya atlar... Ama ben onu dinlerken ağladım. Peki ne oldu, nasıl oldu? Paraları verdiniz tabiî. Şimdi o zavallı adam ne yapıyor?

Alyoşa sanki gerçekten zihnini asıl uğraştıran şey parayı vermemesiymiş gibi :

— İS'n kötüsü parayı hâlâ veremedim. Bunun uzun bir hikâyesi var, diye karşılık verdi.

Ama Lise bu arada Alyoşa'nın gözlerini öbür tara-Karamazov Kardeşler 2. CiltDÜNYA KLASİKLERİ : 13

DOSTOYEVSKI

Karamazov Kardeşler

Rusçadan çeviren :

Leyla Soykut

KARAMAZOV KARDEŞLER

DOSTOYEVSKI

Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi - Aralık 1997

Baskı: Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı ipek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu - İSTANBUL • (0212) 243 05 50 - 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

cem

Yayınevi

361527

2988-98-891.7Besinci Kitap

SAVUNMA VE KARŞI GELME

TERTiP

Alyoşa'yı gene önce Bayan Hohlakova karşıladı Kadın acele ediyordu; önemli bir şey olmuştu: Kateri-na îvanovna'nm isteri krizi bayılma ile sonuçlanmış, sonra da genç kadına '«korkunç» bir bitkinlik gelmişti, yatağa düşmüş, gözlerini kaydırmış, sayıklamağa baş-iamıstı Şimdi de ateşi yükselmişti Hemen Hertzens-:ube'ye ve teyzelerine haber vermişlerdi; teyzeleri gelmişti bile. Hertzenstube ise hâlâ gelmemişti.

Hepsi Ka-terina İvanovna'nın odasında oturuyor, bekliyorlardı Bir şeyler olacaktı.

Katerina İvanovna hâlâ kendinde değildi. Ya bir de nöbet başlarsa?

Bayan Hohlakova bunları bağırarak söylerken yüzünde ciddî, korkulu bir anlam vardı.

Daha önce olanlar ciddî değilmiş gibi, her sözün arkasından "Bu artık ciddî, bu ciddî!»

deyip duruyordu. Alyoşa bu anlattıklarını üzüntü ile dinledi; sonra ona kendi başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Ama bayan Hohlakova daha Alyoşa konuşmaya başlar başlamaz sözünü kesti; Vakti yoktu. Ondan Lise'in odasında oturmasını ve kendisini orada beklemesini rica ediyordu.

Aleksey'in hemen hemen kulağına fısıldıyarak: — Ah sevgili Aleksey Fiyodoroviç, o Lise yok mu? dedi. Demin tuhafıma giden bir söz söyledi, beni şaşırttı, ayni zamanda duygulandırdı da. Bu yüzden ne yapsa, onu yürekten bağışlıyorum. Düşünün bir kez; siz gider gitmez, birden dün de, bugün de sizinle alay et-mişmiş gibi içten gelen bir pişmanlık duymağa başladı. Ama o sizinle alay etmemişti, yalnız şaka etmişti. Hem o kadar ciddî bir pişmanlık duyuyordu ki, neredeyse ağlıyacaktı; o kadar üzüldü ki, şaştım kaldım! Oysa şimdiye kadar benimle alay ettiği vakit, hiç öyle ciddî bir pişmanlık duymamıştır. Hoş, bunu hep şaka--dan yapardı ya.

«Biliyor musunuz, Lise benimle her an şaka eder. Ama şimdi ne yapsa ciddî. Her davranışı ciddî oluyor şimdi. Sizin düşüncenize de çok önem veriyor, Aleksey Fiyodoroviç. Onun için eğer imkân varsa, ona darılmayın, onu suçlamayın. Ben bile ne yapsa, onu hoş görüyorum, hep öyle yapıyorum. Çünkü öylesine zeki bir çocuktur ki o!

İnanır mısınız? Demin sizden söz ederken çocukluk arkadaşı olduğunuzu söyledi:

«Düşünün, bir kez! En ciddî arkadaşı sizmişsiniz. Peki, ya ben ne oluyorum? Onun bu konuda aşırı denecek kadar derin duyguları, hattâ anıları var. Asıl önemli olan da söylediği o cümleler, o sözlerdir, öyle beklenmedik sözler ki. İnsanın hiç beklemediği bir anda, birden bir şey söyleyiveriyor.

«örneğin, geçenlerde bir çamdan söz etti: Bahçemizde, Lise daha küçücükken bir çam vardı. Belki de hâlâ orada duruyordun Onun için şimdi geçmiş zamanı kullanmak doğru olmaz belki. Çamlar insanlar gibi değildir; onlar uzun bir süre değişmez, Aleksey Fiyodoroviç. Lise bana : «Anne, o çamı rüyadaki gibi hatırlıyorum,» dedi. Daha doğrusu

«Çamı rüyadaymışım gibi hatırlıyorum,» dedi. Bunu biraz başka türlü söy-

lemisti. Çünkü bu işin içinde bir karışıklık var. Zaten «Cam aslında anlamsız bir söz. Ama bana bu konuda

j o kadar orijinal bir şeyler söyledi ki, şimdi kesin olarak söylediklerini imkânı yok anlatamam. Zaten hepsini unuttum. Her neyse! Güle güle, çok sarsıldım ben. Galiba aklımı kaçırıyorum. Ah, Aleksey Fiyodoroviç,

I ömrümde iki kez aklımı kaçırdım; beni tedavi ettiler. Siz Lise'in yanma gidin. Ona cesaret verin. Ona her

j zaman nasıl güzel güzel cesaret verirdiniz?» Kapıya yaklaştı:

— Lise! diye bağırdı, îşte o kadar gücendirdiğin f Aleksey Fiyodoroviç'i getirdim. Hem de sana artık hiç j kızmıyor. İnan bana! Şimdi tersine, senin öyle şeyleri 'nasıl olup da düşündüğüne hayret ediyor.

— Merci, maman! Giriniz Aleksey Fiyodoroviç! Alyoşa girdi. Lise bir garip utançla ona bakıyordu;

birden kıpkırmızı oldu. Nedense utanıyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, asıl konuyla hiç ilgisi olmayan bir şeyden söz ederek hızlı hızlı konuşmaya başladı. Sanki o anda kendisini yalnız o konu ilgilendiriyordu.

— Annem demin durup dururken, bana o iki bin rubleyi ve onlarla ilgili olarak size verilen görevi anlattı Aleksey Fiyodoroviç... O zavallı subaya giderek yerine getireceğiniz görevi... Aynı zamanda bana o subaya yapılan hakaretin feci hikâyesini anlattı ve biliyor musunuz? Gerçi annem bir şeyi her zaman doğru dürüst anlatamaz... hep bir konudan bir başka konuya atlar... Ama ben onu dinlerken ağladım. Peki ne oldu, nasıl oldu? Paraları verdiniz tabiî. Şimdi o zavallı adam ne yapıyor?

Alyoşa sanki gerçekten zihnini asıl uğraştıran şey parayı vermemesiymiş gibi :

— İS'n kötüsü parayı hâlâ veremedim. Bunun uzun bir hikâyesi var, diye karşılık verdi.

Ama Lise bu arada Alyoşa'nın gözlerini öbür tara-8 KARAMAZOV

KARDEŞLER

fa çevirdiğini farketmişti; belliydi ki, o da asıl konuyla ilgisi olmayan şeylerden söz etmeye çalışıyordu. Alyoşa, masanın önüne oturarak anlatmaya koyuldu. Ama daha ilk sözleri söylediği sırada, duyduğu utanç geçti. Anlattıklarının heyecanına Lise'i de kaptırmıştı. Şiddetli bir duygunun ve biraz önceki olağanüstü izlenimlerinin etkisi altında konuşuyordu: Bu yüzden her şeyi ayrıntılarıyla birlikte çok güzel anlattı. Eskiden de, daha Moskova'da ve Lise daha çocukken, Alyoşa ona gidip ya biraz önce başından geçenleri, ya bir kitapta okuduğunu ya da çocukluğunda yaşayıp da hatırladığı herhangi bir şeyi anlatmaktan hoşlanırdı Hatta bazen ikisi hayal kurar, birlikte başından sonuna kadar hikâye uydururlardı. Ama onlar çoğu zaman neşeli, gülünç hikâyelerdi.

O sırada ikisi de o iki yıl önce Mokova'da geçirdikleri günlere dönmüş gibiydiler.

Alyoşa'nın anlattığı olay Lise'i aşın derecede duygulandırmıştı. Genç adam heyecanla konuşurken, Lise hayalinde «Ilyuşeçka» tipini canlandırabilmişti. O zavallı adamın paraları nasıl ayaklarının altında çiğnediğini belirten sahneyi, bütün ayrıntılarıyla anlattığı sırada, Lise birden kollan-nı şiddetle iki yanma indirdi, bastıramadığı bir öfkeyle:

— Demek paraları vermediniz, demek kaçıp gitmesine fırsat verdiniz! diye bağırdı.

Aman Allahım! Hiç olmazsa siz de arkasından koşup ona yetişseydi-niz...

Alyoşa iskemleden kalkarak odanın içinde dolastı

— Hayır Lise, koşmadığım daha iyi oldu, dedi.

— Nasıl daha iyi? Ne bakımdan daha iyi? Şimdi ekmek parası bile bulamazlar, mahvolurlar!

— Mahvolmazlar. Çünkü bu iki yüz ruble nasıl olsa ellerine geçecektir. Kendisi nasıl olsa yarın onları alır. Yarın muhakkak alacaktır onları!

KARAMAZOV KARDEŞLER »

Alyoşa oradan oraya dolaşarak düşünceli düşünceli konuşuyordu. Birden genç kızın karşısında durdu:

— Size bir şey söyliyeyim mi Lise? Ben bu işte bir yanlış yaptım ama, bu yanlışım durumu daha iyiye çevirdi.

— Nedir o yanlış Hem neden durumu iyiye çevirdi?...

— Nedenini söyliyeyim: Bu adam korkak ve zayıf karakterlidir. Çek acı

çekmiş ve o kadar iyi yürekli bir insan ki. Şimdi iste hep şunu düşünüyorum: Acaba neye gücendi de öyle birden paralan ayaklarının altında çiğnemeye başladı? Çünkü bana inanın, kendisi son dakikaya kadar onları ayaklarının altında ciğni-yeceğini bilmiyordu.

Şimdi bana öyle geliyor ki, onu bu işte gücendiren birçok şeyler var... Zaten onun durumunda olan bir insan için başka türlü olamazdı... önce benim yanımda paraya aşırı derecede sevindiği ve bu sevincini benden gizlemediği için gururu incinmiştir. Eğer o kadar fazla sevinmeseydi, bunu belli etmeseydi, nazlanmaya kal-kışsaydı, başkalarının yaptığı gibi parayı alırken mı-nn kırın etseydi, eh o zaman belki buna dayanabilir, parayı da alabilirdi. Oysa buna pek içten sevindi, işte gururunu yaralıyan şey bu! Ah Lise!

O,dürüst ve iyi yürekli bir insandır. Ama bu gibi olaylarda asıl felâket de budur!

«Hep gücünü yitirmiş, zayıf bir sesle konuşuyordu; hızlı hızlı söylüyordu sözlerini. Hem de hep incecik bir. sesle «hi hi hi» diye gülüyor, belki de ağlıyordu... Evet, doğrusu, ağlıyordu, bu işe o kadar memnun olmuştu ki... kızlarından da söz etti... başka bir kentte kendisine verecekleri işi anlattı... sonra içindekileri döker dökmez, bana ruhunu olduğu gibi gösterdiği için utanç duydu. O zaman benden hemen nefret etmeğe başladı. Çünkü o çok utanç duyan fakirlerdendir. Asıl gururunu kıran şey, beni çabucak bir dost olarak kabul etme-10 KARAMAZOV KARDEŞLER

si, çabucak bana kendini teslim etmesiydi; daha önce üzerime atılacak gibi oluyor, beni korkutuyordu. Ama parayı görünce, birden beni kucaklamaya başladı. Hatırlıyorum, beni hep kucaklıyor, hep bana sarılıyordu. Herhalde bu şekilde davranırken, ne kadar küçük düştüğünü hissetmiştir, ben de tam o sırada bir yanlış, çok önemli bir yanlış yaptım: Durup dururken ona, başka bir kente gitmesi için para yetmezse kendisine daha da para vereceklerini, hattâ kendi paramdan bile ne kadar isterse vereceğimi söyledim. İşte bu onu birden şaşırttı: Kendi kendine: «Durup dururken neden yardımıma koşuyor?» diye soruyor gibiydi.

«Biliyor musunuz Lise? Başkalarının gururu yaralanmış bir adama, kendileri velinimetleriymiş gibi bakmaları, ona öyle ağır gelir ki! Bunu daha önce de işittim. Dede söylemişti. Ne demek istediğimi, nasıl anlatacağımı bilemiyorum; ama bunu sık sık kendim de gördüm. Ben de zaten aynı hisleri duyuyorum. Asıl önemlisi de şu: Gerçi kendisi son dakikaya kadar parayı ayaklarının altında ezeceğini bilmiyordu, ama ne olursa olsun, öyle yapacağını önceden sezmiştir: Bunu kesin olarak biliyorum. Çünkü öyle coşkun bir sevinç içindeydi ki! İçinde muhakkak bir seziş vardı.. İşte böyle. Bütün bunlar gerçi kötü şeyler, ama, ne olursa olsun sonunda daha iyi oldu. Hattâ öyle düşünüyorum ki, en iyi sonuç buydu, bundan iyisi olamazdı...

Lise iri gözlerinde derin bir şaşkınlıkla, Alyoşa'ya Iraktı:

— Neden, neden daha iyisi olamazdı?

— Çünkü parayı ayaklarının altında çiğnemesey-di, bu paralan alsaydı, evine döndükten bir saat sonra, bu kadar küçük düştüğü için ağlardı. Muhakkak öyle olurdu. Ağlardı, belki de yarın sabah karanlığı bana gelir, paraları fırlatarak demin yaptığı gibi ayaklarının altında çiğnerdi Oysa şimdi gururu yaralanmamış olarak, üstelik «kendisini felâkete attığını bildiği halde-içinde bir zafer duygusuyla yanımdan ayrıldı. Bunun

için ona aynı iki yüz rubleyi yarından tezi yok kabul ettirmekten daha kolay bir şey olamaz. Çünkü kendisi şerefini ispat etmiş oldu, paraları fırlattı, ayaklarının altında çiğnedi... Onları çiğnerken benim bunları kendisine yarın tekrar götüreceğimi bilemezdi ya. Söz aramızda, bu paralara o kadar müthiş ihtiyacı var ki. Şimdi gurur duyuyor ama, ne olursa olsun, hemen sonra nasıl yardımdan yoksun kaldığını düşünmeye başlıyacaktır. Gece bunu daha da çek düşünecektir, rüyasında bile görecektir. Yarın sabah ise, herhalde bana koşup özür dileyecek hale gelecektir. İşte o sırada ben ona gidip : «Alın buyurun! Siz gururlu bir insansınız, bunu ispat ettiniz, artık bunları kabul ediniz, bizi bağışlayınız,» diyeceğim. O zaman parayı alacaktır!

Alyoşa garip bir heyecanla : «İşte o zaman alacaktır!" diye tekrarladı. Lise ellerini çırptı:

— Ah çok doğru! Ah. şimdi bunu birden iyice anladım. Müthiş bir şey! Ah Alyoşa. nasıl oluyor da bütün bunları o kadar iyi biliyorsunuz? O kadar genç olduğunuz halde insanın içinden geçenleri biliyorsunuz... Ben olsam bunları dünyada bilemezdim...

Alyoşa kendini kaptırdığı o heyecanla devam etti:

— Şimdi asıl önemli olan şey, bizden para aldığı halde, onu bizimle eşit durumda olduğuna inandırmaktır. Hattâ bize eşit değil, bizden daha üstün bir durumda olduğuna inanmalı...

— Evet «üstün durumda,» olduğunu düşünmeli! Çok güzel Aleksey Fiyodoroviç! Daha söyleyin, söyleyin...

— Gerektiği gibi söyliyemedim... «Üstün durumda», dedim ama... Her neyse zararı yok.

çünkü...

— Ah, zararı yok. zararı yok, zararı yok!... özür dilerim Alyoşa! Sevgili Alyoşa... biliyor musunuz; şimdiye kadar size karşı hemen hemen hiç saygı duymadım... Daha doğrusu size saygı duyuyordum ama, kendime eşit bir düzeyde görüyordum. Bunlan böyle ise12

Ama bunu sağlamak için ne yapmak gerektiğini bilmiyorum! diye mırıldandı.

— Alyoşacığım! Siz bana karşı hem soğuk davranıyor, hem de küstahlık ediyorsunuz!

Şuna bakın hele: Beni lütfen kendisine bir eş olarak seçmiş, ondan sonra da içi rahat etmiş! Daha ben söylemeden yazdığım mektubun ciddî olduğuna eminmiş! Şaşılacak şey!

Bu bana karşı düpedüz küstahlıktır! Başka hiç birşey değil!

Alyoşa birden güldü:

— Ama buna kesin olarak inanmam, kötü birşey mi yani?

Lise, ona mutlu bir anlamla tatlı tatlı baktı:

— Ah. Alyoşa! Aksine, bu müthiş bir şey! Çok güzel bir şey! dedi.

Alyoşa halâ elini Lise'in elinden çekmemişti. Birden eğildi, genç kızı dudaklarından öptü.

Lise:

— A.a.a... Ne oluyorsunuz? diye bağırdı. Alyoşa büsbütün şaşırdı:

— Şey... Olmayacak bir şey yaptıysam, özür dilerim... Ben... biliyorum, belki de çok aptalca bir şey oldu.. Siz., siz bana soğuk olduğumu söylediniz, ben de sizi öptüm işte...

Ama şimdi anlıyorum ki, bu aptalca bir şey oldu...

Lise gülerek elleriyle yüzünü kapadı. Kahkahalar arasında:

— Hem de sırtınızda cüppe varken! dedi.

Ama sonra birden kahkahaları kesildi ve Lise çok ciddileşti. Neredeyse sert bir tavır takınmıştı. Birden:

— Bakın Alyoşa. öpüşmelere daha vakit var, bekleyelim. Çünkü askı daha ikimiz de bilmiyoruz. Oysa daha uzun bir süre beklememiz gerekiyor, diye kararını bildirdi. İyisi mi, bana şunu söyleyin şimdi, siz ne diye benim gibi bir kızı, hasta bir küçük budalayı kendinize eş olarak alıyorsunuz? Siz ki, o kadar akıllı, herşeyin.

o kadar derinini düşünen, hiçbir şeyi gözünden kaçırmayan bir insansınız, bunu neden yapıyorsunuz? Ah, Alyoşa, korkunç bir mutluluk içindeyim! Çünkü ben faize eş olmağa değer bir kız değilim!

— Değersiniz Lise. Ben bugünlerde manastırdan büsbütün çıkacağım. Dışarıdaki insanlara karışınca, evlenmem gerekir; bunu çok iyi biliyorum. Zaten «o» da bana bunu emretti. Öyle olunca kendime eş olarak sizden daha iyi birini bulabilir miyim? Hem beni sizden başka kim eş olarak alır? Ben bunları daha önce düşündüm. Birincisi siz beni daha çocukluğumdan tanıyorsunuz, ikincisi, sizde bende hiç bulunmayan birçok yetenekler var. Siz benden daha neşeli bir insansınız; asıl önemlisi, benden daha günahsız bir varlıksınız. Oysa ben şimdiye kadar birçok, birçok şeylere bulaşmışımdır... Ah, siz bunun ne olduğunu bilemezsiniz! Ben bir Karamazov'um! Herşeye gülseniz, herşeyi şakaya boğsanız, hattâ benimle alay etseniz bile, bundan ne çıkar? Aksine benimle alay edin, bundan öyle memnunluk duyarım ki! Siz gülerken bir küçük kız gibi gülüyorsunuz, ama «Ben çile çeken bir insan gibi gülüyorum» diye düşünüyorsunuz...

— Nasıl çile çeken bir insan gibi? Nasıl yani?

— Evet Lise, bakın demin bir soru sormuştunuz, «Ruhunu sanki anatomi incelemesi yapar gibi incelediğimiz o zavallıya karşı içimizde bir küçümseme yok mu?» demiştiniz.

Bu çile çeken bîr insanın sorabileceği bir sorudur... Anlıyor musunuz? Bunu bir türlü anlatamıyorum, ama böyle sorular aklına gelen bir insanın kendisi acı çekebilen, acı duyan bir insandır. O tekerlekli iskemlede otururken, şimdi bile herhalde birçok şeyleri düşünmüşsünüzdür...

Lise, mutluluktan zayıflamış, garip bir şekilde al-çalmış incecik bir sesle:

— Alyoşa, elinizi verin bana! Neden onu ikide bir elimden çekiyorsunuz? diye söylendi.

Size bir şey sora-16

cağım Alyoşa: Manastırdan çıkınca hangi kostümünüzü giyeceksiniz? Gülmeyin, kızmayın, bu benim için önemli, çok önemli bir şeydir.

— Daha hangi kostümü giyeceğimi düşünmedim. Lise. Ama hangisini isterseniz, onu giyerim.

— Koyu mavi, kadife bir ceketiniz, beyaz pike bir yeleğiniz, başınızda da kül rengi yumuşak fötr bir şapka olsun istiyorum... Söyleyin, dün benim sizi sevmediğime inandınız mı? Hani dünkü mektubu yazdığımı inkâr ettiğim zaman?

— Hayır, inanmadım

— Ah, siz dayanılmaz bir insansınız! Sizi kimse yola getiremez!

— Bakın, size söyliyeyim: beni şey... galiba beni sevdiğinizi biliyordum, ama mahsus beni sevmediğinize inanmış göründüm. Bunları söylemeniz size daha kolay gelsin diye...

. — Daha kötü ya! Hem daha kötü, hem de hepsinden daha iyi bir şey. Alyoşa, sizi öyle seviyorum ki. Müthiş bir şey bu! Demin, siz gelmeden önce, kendi kendime tahminler yürüttüm: «Ondan dünkü mektubu isterim, bana onu sakin sakin çıkarıp verirse (ki böyle bir davranış ondan her zaman beklenebilir) o zaman beni hiç sevmiyor, hiçbir şey duymuyor, yalnız budala ve sevgime değmeyen bir çocuktur. Eğer böyleyse ben de mahvoldum demektir.» Ama siz mektubu hücrede bırakmıştınız. Bu bana cesaret verdi işte: Onu sizden geri isteyeceğimi sezdiğiniz için hücrede bıraktınız, doğru değil mi? Onu geri vermemek için değil mi? Bildim değil mi? öyle oldu değil mi?

— Ah Lise! Hiç de sandığınız gibi olmadı, mektup şimdi de yanımda, demin de yanımdaydı, şu cebimde. Bakın işte!

Alyoşa gülerek mektubu çıkarıp onu Lise'e uzaktan gösterdi:

— Yalnız onu size vermem! Elimdeyken bakın.

— Nasıl? Demek demin bana yalan söylediniz; bir rahip olan siz yalan söylediniz...

Alyoşa da gülüyordu:

— Belki de yalan söylemişimdir; mektubu size geri vermemek için!

Birden büyük bir heyecanla:

— Bu mektubun benim için büyük bir değeri var, diye ekledi.

Gene kızarmıştı:

— Artık onu hiç kimseye, hiçbir zaman vermem! Lise ona hayran hayran bakıyordu.

Tekrar:

— Alyoşa! diye fısıldadı. Kapıya bir baksanıza: Annem oradan dinlemiyor mu?.

— Peki Lise, bakarım. Yalnız bakmasam daha iyi olmaz mı, ha? Niçin annenizin böyle adî bir davranışta bulunacağından şüphe edelim?

Lise öfkelendi:

— Adî davranış ne demek? Hangi adî davranıştan söz ediyorsunuz? Kapının öbür tarafından kızının sözlerini dinliyorsa, bu onun hakkıdır. Adî bir davranış değildir, inanın bana Aleksey Fiyodoroviç, ben de anne olduğum vakit, benim de böyle bir kızım olursa, ben de ne olursa olsun, onun konuştuklarını kapılardan dinleyeceğim.

— Ciddî mi söylüyorsunuz Lise? Ama bu hiç iyi bir şey değil...

— A!. Bunda ne kötülük var. Allah aşkına? Eğer. alelade bir sosyete dedikodusunu gizlice dinleseydim, o zaman adilik olurdu. Burada ise kendi kızı. genç bir adamla bir odaya kapanmış... Bakın Alyoşa, şunu aklınıza koyun ki. evlendiğimiz gün sizi de gözetlemeğe başlıyacağım. Bütün mektuplarınızı açıp, hepsini okuyacağım... Bundan haberiniz olsun!

Alyoşa:

— Evet, tabiî, öyleyse... diye mırıldanıyordu. Yalnız bu iyi bir şey değil.

— Allah Allah!.. Ne kadar da yüksekten bakıyorsunuz bana! Alyoşa, sevgili Alyoşa, ne olur daha bastan kavga etmiyelim. İyisi mi, size gerçeği olduğu gibi söyliyeyim : Tabiî ki, kapılardan içerde konuşulanları dinlemek çok kötü bir şeydir. Bu bakımdan haksızım tabiî. Haklı olan sizsiniz. Öyleyken gene de kapılardan, dinliyeceğim konuştuğunuzu!

Alyoşa güldü:

— Dinlerseniz, dinleyin. Benim hiçbir kötü davranışımı yakala yamıyacaksınız.

— Alyoşa benim sözümü dinleyecek misiniz? Bu konuda da önceden anlaşmamız gerekiyor.

— Seve seve dinlerim Lise, bundan şüpheniz olmasın. Yalnız en önemli konularda dinlemem. En önemli konularda, benimle aynı düşüncede olmasanız bile ben gene de ödevim neyi emrediyorsa, onu yaparım.

— Öyle olmalı ya. Bunu söylediğiniz için şunu belirteyim ki, ben sizin gibi yalnız en önemli konularda değil, herşeyde size boyun eğeceğim ve şu anda size bunun böyle olacağına yemin ediyorum. Herşeyde, ömrümün sonuna kadar boyun eğeceğim.

Lise, bunu heyecanla bağırarak söylemişti:

— Hem de bu bana mutluluk verecek, mutluluk verecek. Yalnız bu kadar da değil, yemin ederim ki. sizin neler konuştuğunuzu gizli gizli

dinlemiyeceğim, hiç bir zaman!

Hiç bir mektubunuzu gizlice okumıya-cağım, çünkü siz haklısınız, ben değilim! Hem, sizin neler konuştuğunuzu gizlice dinlemek için can atacağım, bunu biliyorum; öyleyken gene de bunu yapmıya-cağım, çünkü siz bunu kibar olmayan bir davranış sayıyorsunuz.

"Siz şimdi benim için âdeta Tanrı oldunuz... Hem, dinleyin, şimdi size bir şey soracağım Aleksey Fiyodo-roviç: Neden bugünlerde hep öyle hüzünlü durdunuz?

Dün de, bugün de öyleydiniz. Biliyorum sizi uğraştıran işlerle, üzüntüleriniz var. Ama görüyorum ki siz bunlardan başka apayrı, garip bir üzüntü içindesiniz. Belki de gizli bir dert bu, öyle değil mi? Alyoşa üzüntüyle:

— Evet Lise, benim gizli bir derdim de var, dedi. Madem bunu hissettiniz demek beni seviyorsunuz.

Lise, sesinde çekingen bir yalvarışla:

— Nedir sizin bu derdiniz? Neye üzülüyorsunuz? Bana söylemez misiniz? diye sordu.

Alyoşa ne söyliyeceğini şaşırdı:

— Sonra söylerim. Lise... sonra. Şimdi söylersem, Belki anlaşılmaz. Zaten belki de söylemesini bile bece-remiyeceğim.

— Biliyorum ki, ağabeyleriniz sizi üzüyorlar. Onlardan başka bir de babanıza mı üzülüyorsunuz yoksa?

Alyoşa düşüncelere dalmış gibi:

— Evet, ağabeylerime de... diye söylendi. Lise birden:

— Ben İvan Fiyodorovic ağabeyinizi sevmiyorum, dedi.

Alyoşa. onun bu açıklamasını oldukça şaşırarak karşıladı, ama üzerinde durmadı.

— Ağabeylerim kendilerini mahvediyorlar, diye devam etti. Babam da öyle. Üstelik başkalarını da ken-. dilleriyle birlikte felâkete sürüklüyorlar. Bu işin içinde geçenlerde peder Paisiy'in belirttiği gibi, Karamazov'-ları hayata bağlayan bir «güç" var. Bu bizi dünyaya bağlıyan karşı gelinmez, hiçbir yön verilmez bir güçtür. Ama bu güç Tanrı'dan mı geliyor? Bunu bilmiyorum. Yalnız-sunu biliyorum ki, ben de bir Karamazov'um. Ben bir rahibim. < Rahip» mi dedim? Söyleyin, sizce ben gerçekten bir rahip miyim Lise?

Demin, söz arasında, siz de benim bir "rahip» olduğumu söylemiştiniz.

— Evet, söyledim.20

— Öyle ama, bakın belki de ben Tanrı'ya inanmıyorum!

Lise, yavaşça ve onu kırmamağa çalışarak:

— Siz mi inanmıyorsunuz? Ne oldu size böyle? dedi...

Ama Alyoşa buna karşılık vermedi. Kendisinden beklenmeyen bu sözlerde aşırı derecede gizli, aşırı derecede kendi kişiliğine bağlı, hattâ kendisinin de iyice kavrayamadığı; öyleyken ona üzüntü verdiği muhakkak olan bir şey vardı:

— işle şimdi, bütün bunlardan başka benim dostum olan biri, dünyadaki insanların en üstünü hayata gözlerini kapıyor. O" insanla birbirimize ne kadar bağ]s olduğumuzu, ruhlarımızın ne kadar kaynaştığını bir bilseniz Lise! Öyleyken iste artık yalnız kalıyoruz... Size geleceğim, Lise! Bundan böyle hep beraber olalım

— Evet hep birlikte olalım, beraber olalım! Bundan böyle ömrümüzün sonuna kadar ayrılmayalım Dinleyin; beni öpebilirsiniz, buna izin veriyorum...

Alyoşa onu öptü:

— Haydi şimdi gidebilirsiniz. İsa yardımcınız ol-

sun!...

Genç kız onu haçla kutsadı:

— Çabuk «O nün yanma gidin! Daha sağken yetişin ona. Anlıyorum ki, sizi alıkoymakla insafsızlık etmişim. Bugün, hem «O» nun için hem de sizin için dua edeceğim! İkimiz mutlu olacağız Alyoşa! Mutlu olacağız, değil mi?

— Belki de, Lise...

Alyoşa Lise'nin yanından ayrıldıktan sonra Bayan Hohlakova'nın odasına gitmeyi uygun bulmadı. Ona veda etmeden evden çıkmak üzereydi. Ama daha kapıyı açıp dışarıdaki merdivene doğru yürürken, birdenbire nereden çıktığı belli olmayan, Bayan Hohlakova ile karşılaştı. Alyoşa daha söylediği ilk sözden onun kendisini orada mahsus beklediğini anladı. Bayan Hohlakova ona doğru atılarak:

— Aleksey Fiyodoroviç, bu korkunç bir şey! Bunlar çocukça ve saçma şeyler: Hepsi saçma! İnşallah öyle bir şeyi hayalinizden geçirmiyorsunuz... Saçma, saçma, saçma! dedi.

— Sakın bunu ona söylemeyin. Sonra sinirlenir, bu da şu anda onun için zararlı olur.

— îşte bu duyduklarım aklı başında bir gencin, akıllıca sözleridir. Bu sözünüzü şöyle anlıya bilirim değil mi? Siz hasta olduğu için, ona acıdığınızdan ötürü kendisi ile anlaştınız. İsteğine karşı gelmekle onu darıltmak istemiyorsunuz öyle değil mi?

Alyoşa kesin bir tavırla:

— Yok canım, ben onunla gerçekten, ciddî olarak konuştum, dedi!

— Bu işte ciddilik olamaz! Bu akıl alacak şey değil! Bundan böyle artık sizi evimize bir daha almam! İkincisi buradan gideceğim, onu da götüreceğim, bunu böyle bilin!

Alyoşa:

— Ama neden? dedi. Bu işe daha o kadar çok va-fcit var ki; daha belki bir buçuk yıl beklemek zorunda Kalacağız.

— Ah, Aleksey Fiyodoroviç! Burası tabiî doğru. Böylece bir buçuk yıl içinde onunla daha bir defa darılır, ayrılırsınız. Ama ben öyle mutsuzum, öyle mutsuzum ki; bütün bunlar saçma da olsa, bu iş beni mahvetti. Şimdi ben son sahnede Famusov rolündeyim. Siz Catskiy'siniz. O Sofia'dır. Hem bakın ben mahsus ko-şup buraya, merdivene çıktım; sizinle konuşmak için. Oysa kaderi bağlayan olay, orada, merdivende iken oldu. Herşeyi işittim. Az kalsın bayılacaktım. Demek ki bu gece olup biten bütün o korkunç şeylerin, bütün o isteri krizlerinin nedeni buydu! Kıza sevgi, annesine ölüm! Buyrun cenaze törenine! Şimdi ikinci birşey var :22

Hem de en önemli olanı budur. Lise'in size yazdığı o mektup neydi? Bana gösterin onu, hemen gösterin!

— Hayır, hayır gösteremem! Şimdi siz bana sunu söyleyin : Katerina İvanovna nasıl?

Bunu muhakkak öğrenmeliyim.

— Halâ yattığı yerde sayıklıyor; Daha kendine gelmedi. Teyzeleri de burada. Yalnız »Ah, vah» edip duruyor, bir de benim karşımda kuruluyorlar. Hertzenstube ise, gelir gelmez o kadar korktu ki. ona ne yapacağımı, o adamı nasıl kurtaracağımı bilemedim. Doktor çağırtmayı bile düşündüm. Benim arabamla götürdüler onu. Sonra herseyin üzerine tüy diker gibi, durup dururken bir de siz ortaya çıktınız. Gerçi biliyorum, bütün bunlara

daha bir buçuk yıl var. Ama yüce olan ne varsa onun hatırı için, ölüm döşeğinde yatan

«dedenizin» başı için bana o mektubu gösterin Aleksey Fiyodoro-viç! Bir anne olarak bana gösterin onu! İsterseniz onu parmaklarınızın arasında tutun. Mektubu elinizden okuyayım!

— Hayır, göstermem Katerina Osipovna! Lise'in kendisi izin verse bile onu size gene göstermem. Yarın geleceğim, o zaman isterseniz sizinle birçok şeyleri konuşuruz. Ama şimdilik Allahaısmarladık!.

Alyoşa bunu söyledikten sonra, merdivenden koşarak sokağa indi II GiTAR ÇALAN SMERDYAKOV

Zaten vakti de yoktu. Daha Lise ile vedalaştığı sırada aklına bir şey gelmişti. Düşündüğü şuydu: Acaba o sırada herhalde ondan saklanan ağabeyi Dimitriy'i yakalamak için nasıl bir kurnazlık yapmalıydı? Vakit artık erken değildi. Saat üçe geliyordu. Alyoşa bütün varlığı ile bir an Önce ölüm döşeğindeki büyüğüne kavuşmağa can atıyordu; ama ağabeyi Dimit-

riy'i görmek ihtiyacı herşeye üstün geliyordu. Alyoşa'-rıin zihninde her an meydana gelmeğe hazır, kaçınılmaz ve Korkunç bir felâketin olacağı kanısı gittikçe güçleniyordu.

Bu felâket neydi? Ağabeyine hemen o anda neyi söylemek istiyordu? Belki bunu kendisi de bilmiyordu ..Varsın velinimetim yanında bulunmadığım bir sırada hayata gözlerini kapasın» diye düşündü. Hiç olmazsa, ömrümün sonuna dek, kendimi »belki ağabeyimi kurtarabilirdim, öyleyken kendi yuvama bir an önce dönmeyi düşünerek yanından geçip gittim» diye suç-lamıyacağım. Zaten öyle davranırsam, «Onun yüksek öğütlerine göre davranmış olacağım.»

Plânı, ağabeyi Dimitriv'i hiç beklemediği bir sırada yakalamaktı. Bu da şöyle olacaktı: Bir akşam önce olduğu gibi çitin öbür tarafına geçmeli, bahçeye gitmeli, o kameriyenin altına gidip pusuda beklemeliydi. «Eğer orada değilse, o zaman Foma'ya da, ev sahibi kadınlara da bir şey söylemeden orada saklanmalı ve kameriyenin içinde hiç olmazsa akşama kadar beklemeli» diye düşünüyordu. »Eğer eskisi gibi Gruşenka'nın gelişini gözetliyorsa, büyük bir ihtimalle, kameriyeye gelecektir.»

Sözün kısası Alyoşa, plânın ayrı ayrı noktaları üzerinde pek durmuyordu, ama o gün manastıra gitmemek zorunda kalsa bile, onu uygulamağa karar vermişti... Herşey engelsiz olup bitti! Alyoşa çitin öbür tarafına, hemen hemen bir akşam önceki yerden geçti ve gizlice çardağa doğru gitti. Kendisini görmelerini istemiyordu. Ev sahibi kadın da, Foma da (eğer kendisi orada ise) ağabeyinin tarafını tutabilir, Dimitriy'in emirlerini dinleyebilirlerdi; öyle olunca da Alyoşa'yı bahçeye bırakmayabilir, ya da arandığını, sorulduğunu Dimitriy'e tam o sırada bildirebilirlerdi.

Kameriyede kimse yoktu. Alyoşa bir akşam önceki yerine oturup beklemeye başladı.

Çardağı gözden geçir-24

di; çardak nedense şimdi ona bir aksam öncesinden çok daha harap görünüyordu: bu sefer onu eski PÜSKÜ bir yer olarak görüyordu. Kava o akşamki gibi açıktı Yeşil masanın üzerinde, herhalde o akşam etrafa dökülen konyakla dolu kadehten kalmış yuvarlak bir ia göze çarpıyordu.

Alyoşa'nın aklından can sıkıcı bir bekleyiş sırasında, her zaman olduğu gibi, boş boş, işe yaramaz düşünceler gelip geçiyordu; örneğin: kendisi şimdi oraya girince, neden tam o bir akşam önceki yere oturmuştu? Niçin başka bir yere oturmamıştı? Sonunda içinde bıı hüzün duydu. Endişe verici »bilinmeyen» den ötürü hüzün içindeydi. Ama oraya oturalı daha bir çeyrek saat olmamıştı ki, birden çok yakında bir yerden, birinin gitar üzerinde akortlar yaptığı duyuldu. Gitarı çalan Alyoşa'dan hemen hemen yirmi adım ötede oturuyordu, ya da oraya o anda yerleşmişti; daha uzakta değildi. Fundalıkların arasında bir yerdeydi.

Alyoşa'nın zihninde birden bir anı canlandı. Bir akşam önce ağabeyinin yanından ayrılırken, çardaktan çıkacağı sırada, fundaların arasında, bahçe duvarının yanında solda, yeşil renkte, alçak bir bahçe bankı görür gibi olmuştu. İşte şimdi, konuklar herhalde onun üzerinde oturmuşlardı. Ama kimdi bu konuklar? Birden bir erkek sesi duyuldu. Biri kendi kendine gitarla eşlik ederek, sözleri kırıta kırıta söylüyormuş gibi uzata-uzata, falsolu falsolu şarkı söylüyordu:

Dayanılmaz bir güçle Bağlıyım sevgilime Tanrı bağışlasın bizi Onu ve beni. Onu ve beni.

Onu ve beni.-

Ses kesildi. Ton, tam bir «uşak tenoruydu», şarkının okunuşu da, okuyanın bir uşak olduğunu belli ediyordu. Birden bir başka ses, bu sefer bir kadın sesi, şefkatle sanki bunları söyleyen utanıyormuş gibi ama aynı zamanda nazlı nazlı:

— Neden uzun bir süredir bize gelmiyorsunuz, Pa-vel Fiyodoroviç? Neden bize hep öyle yüksekten bakıyorsunuz?

Erkeğin sesi gerçi nezaketle ama inatçı ve kesin bir güvenle:

— öyle bir şey aklımızdan geçmez! dedi. Belliydi ki, erkek kendini kadından üstün görüyer-du. Kadın ise gönül çelmeğe çalışıyordu. Alyoşa: «Erkek galiba Smerdyakov,» diye düşündü. «Sesinden öyle anlaşılıyor. Hanım da herhalde buradaki küçük er sahibi kadının, Moskova'dan gelen kızıdır.

Uzun kuyruklu rop giyen ve Marfa İgnatyevna'dan çorba almağa gelen kadın var ya, galiba o işte!» Kadının sesi tekrar duyuldu :

— Ben her türlü şiiri severim, yeter ki sözleri birbirine uygun olsun. Neden devam etmiyorsunuz?

Erkeğin sesi gene şarkı söylemeğe başladı:

Tacı var çarımın Sağ olsun sevgilim Tanrı bağışlasın Onu ve beni! Onu ve beni! Onu ve beni!

Gene kadını sesi duyuldu :

— Geçen sefer daha güzel olmuştu, dedi. Taç için şarkı söylerken! «Sevdiceğim sağ

olsun!» demiştiniz. O zaman daha tatlı oluyordu : Bugün herhalde öyle dedeyi unuttunuz!...26

KARAMAZOV KARDEŞLER

Smerdyakov:

— Şiir saçma bir şeydir, diye kestirip attı.

— A, hiç olur mu, ben şiirciklere bayılırım.

— Evet, şiir dediğimiz, gerçekte saçmalıktan başka birşey değil. Siz de bir düşünün; dünyada hiç kafiye ile konuşan insan var mı? Eğer hepimiz, hükümetin emri ile de olsa kafiyeli konuşmağa başlasaydık. çok şeyler söyliyebilir miydik? Efendim? Şiirde iş yok, Ma-riya Kondratyevna!

Kadın gittikçe daha cilveli bir sesle :

— Herşeye nasıl böyle akıl erdiriyorsunuz? Nasıl oldu da her konuda böyle üstün bilgilere sahip oldunuz?

— Eğer kader bana daha çocukluktan o oyunu oynamasaydı, daha neler yapardım! Daha neler bilirdim! O zaman piç olduğum için, beni «pis kokulu Lizaveta» dünyaya getirdiği için, âdi bir adam olduğumu söyliye-ni, düelloya davet edip tabanca ile öldürürdüm!

Oysa onlar Moskova'da da bunu durmadan başıma kakıp duruyorlardı. Dedikodusu, Grigoriy Vasilyeviç sayesinde buradan Moskova'ya yayılmıştı... Grigoriy Vasilyeviç beni aristokrasiye karşı baş kaldırıyorum diye kınıyor. «Sen Aristokrasinin kara koyunusun»

diyor. Diyelim ki, gerçekten kara koyunum. Ne yapalım! İmkân olsaydı,

dünyaya hiç gelmemek için, beni ana rahminde iken öldürmelerine bile razı olurdum. Pazarda söylerlerdi... Anneniz bile kendisine özgü o büyük nezaketsizliği ile bana «Onun başında koca bir saç kümesi ile dolaştığını, boyunun da iki arşından azıcık fazla» olduğunu anlatmağa kalkıştı. Neden «azıcık» diyordu sanki? Herkesin dediği gibi «îki arşından bir az fazla» diyemez miydi? Herhalde o sırada gözleri dolu dolu olarak konuşma isteğini duymuştu. Ama sunu da söylemek gerekir ki, böyle gözleri dolu dolu konuşmak mujiklere özgü bir duygululuk belirtisidir. Oysa Rus mujiği kültürlü bir insan kadar duygulu olabilir mi? Cahil olduğu için hiç-

bir duygusu olamaz onun! Ben daha çocukluktan o ..azıcık» sözünü işittim mi, neredeyse kendimi duvara çarpacak hale gelirdim. Bütün Rusya'dan nefret ediyorum ben, Mariya Kondratyevna!

— Eğer orduda görevli bir subay adayı, ya da gencecik bir süvari subayı olsaydınız, öyle demezdiniz. Kılıcınızı çektiğiniz gibi tüm Rusya'yı savunmağa başlardınız.

— Ben orduda görevli bir süvari subaycıgı olmayı istemek şöyle dursun, aksine tüm askerlerin yok edilmesini isterim!

— O zaman düşman gelince kim bizi savunacak?

— Zaten savunmak gerekli değil ki! Sekiz yüz on ikide, Fransız imparatoru I. Napoleon Rusya'ya büyük bir sefer yaptı, kendisi bugünkü imparatorun babasıdır. İşte o zaman o Fransızlar bizi boyundurukları altına alsalardı, iyi olacaktı. Böylece akıllı bir millet, oldukça aptal bir milleti boyunduruğu altına almış, kendisine bağlamış olurdu. O

zaman bambaşka bir düzen olacaktı...

— Peki, onlar kendi ülkelerinde iken bizimkilerden daha mı iyiler sanki? Ben bizim o kibar gençlerimizden bir tanesini olsun, o İngilizlerden üç tanesine bile değişmem!

Mariya Kondratyevna bunu sevgi dolu bir sesle söylemişti. Her halde bu sözlerini söylerken de en tatlı bakışları ile bakıyordu.

— Orası herkesin kendi zevkine kalmış bir şey efendim.

— Hem siz kendin'z de, tıpkı bir yabancı gibisiniz. Tıpkı en soylu yabancılardan biri gibisiniz. Bunu size utancımı yenmeğe çalışarak söylüyorum!

— İşin doğrusunu öğrenmek isterseniz, şunu da belirteyim ki, ahlâksızlıkta bizimkiler de, onlar da birbirlerine benzerler... Hepsi âdidirler. Aralarında yalnız ŞU ayırım vardır: Oradaki rugan çizmeler içinde, biz-28

deki âdi herif ise, fakirlik içinde pis bir koku yaya yaya dolaşır, üstelik

bunda bir kötülük görmez. Rus milletine, Fiyodor Pavloviç'in çok doğru söylediği gibi dayak atmalı; gerçi Fiyodor Pavloviç, o oğullan yüzünden kaçığın biri oldu, ama sözü doğru...

— Ama siz Ivan Fiyodoroviç'e karşı saygı duyuyor-muşsunuz... Bunu kendiniz söylemiştiniz.

— Öyle ama beyefendi benim için »Pis kokulu bir uşak..'.» dediler. Beni isyan edebilecek biri sayıyorlar; ama bu konuda yanılıyorlar. Cebimde şöyle bir para olsaydı, buradan çoktan giderdim. Dimitriy Piyodoroviç davranışları ile de, aklı ile de, fakirliği ile de tüm uşaklardan daha kötüdür. Hem de hiç bir iş yapmasını bilmez: Buna rağmen gene de herkesten saygı görür. Diyelim ki, ben bulaşıkçıdan başka bir şey değilim, ama mutlu bir insanım; çünkü canım isterse Moskova'da Petrovka'da bir kafe-restoran açabilirim.

Çünkü ben spesialite yemekleri bilirim. Oysa onlardan hiç biri, yabancıları bir tarafa bırakalım, onlardan hiç biri özel bir servis yapmasını bilmezler. Dimitriy Fiyodoroviç'in ayağında donu yok. Öyleyken, en birinci kontun oğlunu düelloya çağırsın, adam onunla düello etmeğe razı olur. Oysa, Dimitriy Fiyodoroviç'in benden üstün yönü ne ki? Benden aşırı derecede aptal olması mı? Oysa hiç gereği yokken, ne kadar para batırmıştır!

Manya Kondratyevna birden :

— Karabilir, düello ne güzel bir şeydir... dedi.

— Ne bakımdan?

— İnsana korku da, cesaret de verir, hele gencecik iki subay ellerinde tabanca ile bir kadın için birbirlerine ateş ederlerse!... Tam tablolardaki gibi. Ah, genç kızların düello seyretmelerine izin verselerdi ne iyi olurdu! Ben bir düelloyu seyretmeyi o kadar isterdim ki!...

— İnsan kendisi nişan alıyorsa iyi, yok eğer başkası onun suratına nişan alıyorsa o zaman işte berbat

birşey olur. Öyle bir şey olursa yerinizi bırakıp kaçarsınız. Mariya Kondratyevna!...

— Yol: canım, siz kaçar mısınız?..

Ama Smerdyakov karşılık vermek lütfunda bulunmadı. Bir dakikalık bir sessizlikten sonra gene bir akor duyuldu ve falsolu ses şarkının son bölümünü okuyarak havada dalgalandı:

Ne büyükse de çabam

Uzaklaşırım ben ondan.

Keyfederim, tad alırım yaşamdan

Başkente gider, yerleşirim orada

Üzülmem artık.

Çekmem hiç dert

Aklımdan geçmez benim dert çekmek artık!

Bu sırada beklenmedik bir şey oldu. Alyoşa birden aksırdı; bankta oturanlar hemen sustular. Alyoşa kalktı, onların bulunduğu yöne gitti. Bu gerçekten Smerd-yakov'du; şık giyinmiş, pomatlar sürünmüş, saçlarını hafifçe kıvırmış, ayaklarına rugan ayakkabılar geçirmişti. Gitar bankın üzerindeydi. Kadın da, ev sahibi kadının kızı Mariya Kondratyevna'ydı. Üzerinde, eteğinde iki arşınlık bir kuyruğu bulunan açık mavi bir rop vardı; daha genç bir kızdı, hem de çirkin değildi, ama yüzü yusyuvarlaktı ve müthiş

çilliydi.

Alyoşa elinden geldiği kadar sakin :

— Ağabeyim Dimitriy çabuk gelecek mi? diye sordu. ' .

Smerdyakov, banktan ağır ağır kalktı; Mariya Kondratyevna da öyle yaptı. Smerdyakov alçak sesle ve kayıtsız bir tavırla sözlerin üzerinde dura dura :

— Benim Dimitriy Fiyodoroviç'ten nasıl haberim olabilir? Yanlarında bekçilikle görevli olsaydım, o zaman başka! dedi.30

KARAMAZOV KARDEŞLER

Alyoşa:

— Canım, ben yalnız '«acaba biliyor musunuz?» diye sordum, dedi.

— Gelişleri konusunda hiçbir şey bilmiyorum, bilmek de istemiyorum.

— Oysa bana ağabeyim, bizim evde olup biten her şeyi ona bildirdiğinizi, hattâ Agrafena Aleksandrovna'-nın ne zaman geleceğini haber vermeyi kendisine vaa-dettiğinizi bile söyledi.

Smerdyakov, ağır ağır ve hiç çekinmeden gözlerini ona doğru kaldırdı. Yüzüne ısrarla bakarak :

— Peki, siz buraya nasıl girdiniz? Buranın kapısı bir saattir sürgülü.

Alyoşa Mariya Kondratyevna'ya doğru döndü :

— Yan sokaktan, çitin üzerinden atlayarak girdim. Bunun için sanırım ki. beni bağışlarsınız. Bir an önce ağabeyimi görmem gerekiyordu.

Alyoşa'nın özür dilemesinden ötürü gururu okşanan Mariya Kondratyevna :

— Ah, size hiç darılabilir miyiz? diye sözleri uzata uzata karşılık verdi. Dimitriy Piyodoroviç, buraya aynı şekilde sık sık kameriyeye geldikleri için 'biz hiç farkında olmayız, bir de bakarız ki kameriyede oturuyorlar...

— Ben de onu arıyorum şu anda! Onu görmek ya da nerede olduğunu sizden öğrenmek isterdim. İnanın ki, kendisi için çok önemli bir işi görüşmek istediğimden arıyorum onu.

Mariya Kondratyevna :

— Ağabeyiniz bizlere sırlarım açmazlar ki! dedi. Smerdyakov gene söze karıştı:

— Ben buraya ahbap olarak uğradım ama ağabeyiniz bana burada bile rahat vermezler, beyefendi için bitmez tükenmez sorular sorarak fena halde canımı sıkarlar : yok "Onların evine kim geliyor, kim gidiyor. kendilerine şu ya da bu konuda bilgi vermem müm-kün mü?" Falan filân! Hattâ iki kez beni ölümle bile tehdit ettiler.

Alyoşa şaşırdı :

— Yani nasıl ölümle tehdit?

— Beyefendide, dün sizin de gördüğünüz gibi öyle bir karakter varken başkasını ölümle tehdit bir önem taşır mı sanki? Bana: "Eğer Agrafena Ivanovna'nın buradan geçmesine göz yumarsan, geceyi burada geçirirse, önce seni sağ bırakmam,» diyorlardı. Beyefendi'

den çok korkuyorum. Eğer o işten korkmasaydım, onu il başkanlığına şikâyet ederdim; şikâyet etmeliydim zaten. Onun daha neler yapabileceğini Tanrı bilir!

Mariya Kondratyevna :

— Geçenlerde: «Onu havanda döveceğim!» dediler, diye söze karıştı.

Alyoşa :

— Eh, madem «havanda» dedi, o halde, o tehdidi belki de lâf olsun diye savurmuştur, dedi. Şu anda ona rastlıyabilseydim, bu konuda kendisine bir şeyler söyli-yebilirdim.

Smerdyakov, birden aklına gelmiş gibi:

— Size bildirebileceğim tek şey şu; dedi. Ben buraya komşu ve ahbap olarak her zaman gelirim. Nasıl gelmiyeyim? Bundan başka, bugün İvan Fiyodoroviç beni bu sabah erkenden, Dimitriy Fiyodoroviç'in evine gönderdi, Ozyörnaya sokağına! Mektup da vermemişti. Dimitriy Fiyodoroviç'e muhakkak şurada, meydandaki meyhaneye gelmesini söyliyecekmişim: birlikte yemek yemeleri için. Gittim ama, Dimitriy Fiyodoro-viç'i evlerinde bulamadım. Oysa artık saat sekiz olmuştu. «Gelmiş, ama çıkıp gitmiş,» ev sahipleri öyle dediler. Burada aralarında sanki gizli bir anlaşma var. Şim-öi ise kendileri, şu anda belki de kardeşleri İvan Fiyo-doroviç'le birlikte o meyhanede oturuyorlar. Çünkü İvan Fiyodoroviç yemeğe eve gelmedi. Fiyodor Pavloviç--32

KARAMAZOV KARDEŞLER

ise, bir saat önce tek başlarına yemeklerini yediler, şimdi de uykuya yattılar. Yalnız sizden... size yalvarırım. onlara benden söz etmeyin, benim size söylediklerimi bildirmeyin. Onlara hiçbir şey söylemeyin, çünkü bunu yaparsanız beni öldürürler...

Alyoşa aceleyle:

— İvan ağabeyim, Dimitriy'i bugün meyhaneye mi -çağırttı?

— Evet efendim.

— «Başkent» meyhanesine mi? Meydandakine mi?

— Evet, o meyhaneye efendim. Alyoşa derin bir heyecanla :

— Belki de gerçekten oradadır! diye bağırdı. Teşekkür ederim, Smerdyakov, bu haber benim için çok -önemli, hemen oraya gideyim!

Smerdyakov Alyoşa'nın arkasından :

— Yalnız beni ele vermeyin! diye seslendi.

— Yok canım, ben meyhaneye sanki rastgele girmişim gibi davranacağım. Merak etmeyin.

Mariya Kondratyevna :

— Nereye gidiyorsunuz canım? Bahçekapısını açayım size! diye bağıracak oldu.

— Hayır, buradan kestirme oluyor, gene çitin üstünden atayayım.

Aldığı haber Alyoşa'yı çok sarsmıştı. Hemen meyhaneye doğru yola koyuldu. Meyhaneye cübbeyle gitmek ona ayıp geliyordu. Ama içerde olup olmadıklarını merdivenden sorup öğrenmek ve onları oradan çağırt mak imkânsız bir seydi. Alyoşa meyhaneye yaklaştığı sırada, birden pencerelerden biri açıldı, İvan ağabeyi ona yukarıdan aşağı seslendi:

— Alyoşa! Hemen buraya, yanıma gelebilir misiniz? Gelemez misin? Bunu yaparsan, beni çok memnun edersin!

— Tabiî gelirim ama, cübbemle nasıl olur?

— Ben zaten ayrı bir odadayım, sen kapıya git. koşup seni karşılıyayırn...

Alyoşa. bir dakika sonra ağabeyi ile yan yana oturuyordu. İvan tek başına oturmuş yemek yiyordu.

III

KARDEŞLER TANIŞIYOR

Oysa İvan ayrı bir odada oturmuyordu. Burası pencerenin yanında perde ile ayrılmış bir yerdi; ama yabancılar gene de perdelerin arkasında oturanları göremezlerdi. Meyhaneye girince, ilk oda burasıydı, yan duvarın önünde bir büfesi vardı. Odadan her an servis yapanlar geçip duruyorlardı. Müşterilerden yalnız bir ihtiyarcık, emekli bir subay, köşede çay içiyordu. Buna karşılık meyhanenin öbür odalarından içkili yerlere özgü patırdılar, gürültüler geliyor, çağırışlar, bira şişelerinin açıldığı, bilardo toplarının yuvarlandığı işitiliyor, bir org'un uğultusu duyuluyordu.

Alyoşa biliyordu ki, İvan bu meyhaneye hemen hemen hiç gitmezdi. Zaten genel olarak meyhanelere gitmeğe pek hevesli olmadığını da biliyordu. Bu yüzden: «Demek ki, buraya yalnız Mimitriy ile buluşmak için gelmiş» diye düşündü. Öyleyken Dimitriy ağabeyi ortalarda yoktu.

İvan bağıra bağıra konuşarak :

— Sana balık çorbası ısmarlayayım mı? Yoksa başka bir şey mi istersin? Yalnız çay içerek yaşamıyorsun ya! dedi. ,

Belliydi ki, Alyoşa'yı oraya çekebildiği için çok seviniyordu. Alyoşa neşe ile :

— Balık çorbası söyle, sonra da çay söylersin, kar-acıktı, dedi.

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Vişne reçeli de getirsinler mi? Burada reçel var. Hatırlıyor musun, küçükken Polenov'dan nasıl reçel çalmıştın?...

— Demek sen de hatırlıyorsun bunu öyle mi? Eh, reçel de söyle, şimdi de severim reçeli ben...

İvan çıngırağın kordonunu çekerek garsonu çağırdı, balık çorbası, çay ve reçel ısmarladı.

— Ben herşeyi hatırlıyorum, Alyoşa. Seni on bir yaşına gelinceye kadar hatırlıyorum; o zaman ben on beş yaşma basmak üzereydim. On beş ve on bir.. Bu öyle bir yaş ayrılığı ki!

Bu yaşlarda kardeşler hiçbir zaman birbirleri ile arkadaşlık etmezler. Seni o zaman sevip sevmediğimi bile bilmiyorum. Moskova'ya gittikten sonra da ilk yıllarda aklıma bile gelmiyordun. Sonradan Moskova'ya geldiğin vakit de galiba yalnız bir defa bir yerde karşılaştık. Oysa, bak dört aydır burada oturuyorum, şimdiye kadar bir araya gelip bir çift lâf etmedik. Yarın gidiyorum, onun için demin burada otururken: «Nasıl etsem de onu görebilsem, ona veda edebilsem,» diye düşünüyordum, bir de baktım önümden sen geçiyorsun...

— Demek beni görmeyi çok istiyordun, öyle mi?

— Evet, seni ilk ve son defa şöyle iyice tanımak istiyorum. Aynı zamanda kendimi de sana tanıtmalıyım. Sonra da çekip giderim. Bence, insanların ayrılmadan önce birbirlerini tanımaları daha iyi olur. Bütün bu üç ay boyunca, bana nasıl baktığın gözümden hiç kaçmadı; gözlerinde hep garip bir bekleyiş vardı. Ben ise bundan nefret ederim. Onun için sana yaklaşmadım. Ama sonunda sana saygı duymayı öğrendim:

"Ayağım yere sağlam basan bir adam iste!» diyordum. Şunu da bil ki, şimdi gülüyorum ama, sözlerim ciddîdir. Sen gerçekten ayağını yere sağlam basan bir insansın, öyle değil mi? Ben öyle ayağını sağlam basan insanlardan hoşlanırım, nereye basarlarsa bassınlar, hattâ senin gibi birer küçük çocuk olsalar bile severim onları. Sonunda o senin bekleyişli bakışın artîk bende hiç nefret uyandırmaz oldu; aksine sevdim o birşeyler bekleyen bakışını senin... Bana öyle geliyor ki, neden bilmiyorum sen de beni seviyorsun Alyoşa, öyle değil mi?

— Seviyorum İvan. Dimitriy ağabeyim senin için «îvan mezardır» diyor. Ben ise senin için: «İvan bilmecedir» diyorum. Şimdi bile benim için bir bilmecesin ,sen! Bu bilmecenin bir parçasını daha önceden çözmüştüm. Tümünü ise ancak bu sabah çözebildim!

İvan güldü:

— O da ne demek öyle? Alyoşa da güldü :

— Söylersem darılmaz mısın?

— Nedir Allah aşkına?

— Demek istediğim şu: Sen de yirmi üç yaşındaki başka gençler gibisin. Onlar gibi gencecik, körpecik, taptaze ve cana yakın bir çocuksun. Yani sözün kısası, ağzı süt kokan bir çocuktan başka birşey değilsin!.. Şimdi söyle, seni çok mu darılttım?..

İvan neşe ve heyecanla :

— Aksine, nasıl olup da tam üstüne bastığına şaşıyorum, dedi. Sen Tanrı mısın? «O» nün evindeki o karşılaşmamızdan sonra, kendi kendime hep bunu, yirmi üç yaşında olduğum halde ağzı süt kokan bir çocuk gibi olduğumu düşünüyordum. Sen de durup dururken içimi okuyormuşsun gibi söze bundan başladın. Şimdi şurada durmuş kendi kendime ne düşünüyordum, biliyor musun? Yaşantım beni hayal kırıklığına da uğratsa, sevdiğim kadına olan güvenimi de yitirsem, bu düzenin doğru olduğuna da inanmasam, hattâ aksine bu düzenin, karmakarışık, uğursuz hattâ belki de bir cehennem kaosu olduğu kanısına da varsam, başıma bir insanın basma gelebilecek tüm felâketler de gelse, ben gene de yaşamak isterim. Bu kadehe bir kez dudaklarımı değdirdikten sonra, biliyorum ki, artık ondan ayrılamam, dibindeki son damlaya kadar içerim!

«Bununla birlikte, otuz yaşına doğru herhalde, içindekini sonuna dek içmesem bile o kadehi elimden atıp uzaklaşacağım... ama nereye gideceğim, bilmiyorum! Yalnız şunu kesin olarak biliyorum ki, otuz yaşıma kadar, gençliğim tüm hayal kırıklıklarından, yaşantının içimde uyandırdığı tüm nefretlerin üstesinden gelecek. Kendi kendime birçok defalar şunu sormuşumdur: Acaba su dünyada içimdeki o zincire vurulmaz, o belki de ayıp sayılabilecek yaşama hırsını yenebilecek bir umutsuzluk var mı? Sonra da şu yargıya vardım: Galiba, öyle bir şey yok dünyada! Ama gene de söylüyorum, yalnız otuz yasıma kadar öyle olacak sanıyorum. Ondan sonra zaten artık kendim yaşamak istemem. Öyle geliyor bana. Daha burnunu silmesini bilmeyen ince hastalığa tutulmuş bazı ahlâkçılar, özellikle şairler, bu yasama hırsını çoğu zaman âdi bir şey sayarlar. Gerçi bu, bir bakıma katıksız bir Karamazov özelliğidir; burası doğru! Ama herşeye rağmen, içimdeki bu yaşama hırsı neden muhakkak âdi olsun? Dünyamızda merkeze yönelen daha pek çok güç vardır; Al-yoşa! Ben yasamak istiyorum ve yasıyorum, yaşamam mantığa aykırı olsa bile!

«Bu düzene inanmasam da, baharda açılan yapışkan yaprakcıkları da, mavi gökyüzünü de, neden sevdiğimi bazen hiç kestiremediğim falanca insanı da severim, insanlığın, çoktandır inanmaktan vazgeçtiğim ve herşeye rağmen, tek eski bir anıdır diye hâlâ yürekten bağlılık duyduğum falanca aşaması da içimde sevgi uyandırıyor. İşte! Balık çorbasını getirdiler. Afiyet olsun!

Buranın balık çorbası güzeldir; iyi pişirirler onu. Ben Avrupa'ya gitmek istiyorum Alyoşa; buradan doğru oraya gideceğim. Oysa biliyorum ki, orası mezarlıktan başka birsey değildir. Yalnız mezarlıkların en değerlisi, en çok sevilenidir, o kadar iste! Orada en değerli ölüler yatıyor, kabirlerinin üzerindeki her taş

öyle ateşli geçmiş bir yaşantıyı, insanın kendi aşamasına

kendi gerçeğine, kendisinin verdiği savaşa, kendi bilimine öyle güçlü bir inamsın hikâyesini taşır ki! Önceden biliyorum, oraya gidince kendimi toprağın üzerine atıp o taslan öpe öpe ağlıyacağım. Oysa bunu yaparken, yüreğimde oranın artık bir mezarlıktan başka bir şey olmadığına kesin bir inanç olacak. Gözyaşlarına umutsuzluktan da dökecek değilim. Dökeceğim o gözyaşları bana mutluluk vereceği için, ağlıyacağım. Kendi duygululuğumla sarhoş olacağım. O yapışkan bahar yaprakcıklarını, o mavi gökyüzünü seviyorum ben, işin özü bu! Bu işte ne akıl, ne mantık söz konusu olabilir; burada insanın özünden, varlığından fıskıran bir sevgi öz konusudur, insan kendi gençliğinden doğan gücü seviyor işte... Benim bu saçma sözlerimden bir şey anlıyor musun, anlamıyor musun Alyoşa?

İvan bunu söylerken birden gülmüştü. Alyoşa:

— Hem de çok iyi anlıyorum İvan: İnsan özü ile, tüm varlığı ile sevmek istiyor. Bunu çok iyi söyledin!. Senin yaşamak için bu kadar istek duymana da seviniyorum, öyle sanıyorum ki, herkes dünyada herşeyden önce yaşamayı sevmeli.

— Yani, yaşamanın anlamından çok yaşamanın kendisini sevmeli öyle mi?

— Evet, öyle. Senin dediğin gibi, mantıktan önce sevgi gelmeli! Muhakkak öyle olmalı.

Sevgi mantıktan önce gelmeli ki, anlamım kavrayabileyim. Zihnimde çoktandır dolaşan birsey var. Senin için işin yarısı olmuştur: Sen yaşamasını seviyorsun. Şimdi ikinci yarıyı da olmalı ki, ruhun kurtulsun...

— Sen de, hemen «kurtarmaktan» söz ediyorsun. ' bakalım, belki ben, hiç de mahvolmuş

değilim, ne

Biliyorsun? Peki, senin için işin ikinci yansı nedir? •

— O söz ettiğin ölüleri canlandırmak! Belki onlar ölmemişlerdir de... Haydi, bana çay ver. Seninle

konuştuğumuza seviniyorum, İvan.

— Görüyorum ki, sen garip bir ilhamın etkisi al-38

tındasın. Senin gibi... «rahip adaylarının» böyle pro-fessions de foi yapmalarından çok hoşlanıyorum... Sen sağlam karakterli insansın Aleksey. Manastırdan çıkmak istediğin doğru mu?.

— Doğru. Dede beni manastırın dışında yaşamaya gönderiyor...

— O halde, demek ki, ben otuz yaşıma basıncaya, kadehten dudaklarımı ayırmağa başlayıncaya dek, dünyada daha birbirimize rastlıyacağız. Bak, babam yetmiş yaşma kadar o kadehten dudaklarım ayırmak istemiyor. Üstelik seksen yaşına kadar kadehten içmeyi hayalinden geçiriyor. Kendi söyledi! Gerçi soytarının biridir ama, bu konuda çok ciddî. İlle de şehvetine sarılıyor, taşa sarılır gibi... Hoş, otuz yaşından sonra insana taştan başka sarılacak şey kalmıyor ya! Ama yetmiş yaşına kadar, şehvete bağlı kalmak iğrenç bir şey olur. İyisi mi, otuzuna kadar öyle yaşamalı; insan ondan sonra da, «eski hovardalığının birazını daha sürdürebilir» ama bu artık kendi kendini aldatmadan başka bir şey olamaz. Bugün Dimitriy'i görmedin mi?

— Hayır, görmedim, ama Smerdyakov'u gördüm. Alyoşa bunu söyledikten sonra ağabeyine aceleyle

Smerdyakov'la nasıl karşılaştığını etraflı olarak anlattı. İvan, birden endişe ile dinlemeğe başladı, hattâ bazı şeyleri tekrar tekrar sordu. Alyoşa söze devam ederek:

— Yalnız, benden Dimitriy ağabeyim için söylediklerini sana bildirmememi rica etti.

İvan, kaşlarını çatarak düşünceye daldı. Alyoşa:

— Smerdyakov'a kızdığın için mi kaşlarını çatıyorsun? diye sordu.

İvan isteksiz bir tavırla:

— Evet, ona kızdığım için. Neyse Allah belâsını versin onun! Gerçekten Dimitriy'i görmek istiyordum. Ama şimdi gelmesin artık, istemez! dedi.

— Sen gerçekten o kadar çabuk mu gidiyorsun ağabey?

KARAMAZOY KARDEŞLER 30— Evet.

Alyoşa endişe ile:

— Peki Dimitriy ile babam ne olacaklar? diye sordu. Aralarındaki o is nasıl sonuçlanacak?

— Sen de birşeyi aklına taktın mı hep onu söyler durursun! Ben burada neyim yani?

Dimitriy ağabeyimin bekçisi miyim?

İvan sinirli sinirli sözü kısa kesmek istedi ama sonra birden acı acı gülümsedi:

— Kabil de öldürülen kardeşinin hesabını vermek zorunda kaldı değil mi? Belki de, sen şu anda bunu düşünüyorsun, ha? Allah kahretsin! Yanlarında bekçi olarak kalamazdım ya? İşim bitti artık, onun için gidiyorum. Yoksa, Dimitriy'i kıskandığımı, bütün o üç ay boyunca o güzelim Katerina İvanovna'sını baştan çıkarmağa çalıştığımı mı, sanıyorsun?

Yok canım! Benim kendi işim vardı. Şimdi işlerimi bitirdim, gidiyorum. O işi biraz önce, nasıl bitirdiğimi sen de gördün.

— Demin, Katerina îvanovna'nın evinde mi?

— Evet, onun evinde. Nasıl da birden bağları koparı verdim! Sonra ne oldu sanki?

Dimitriy'den bana ne? Dimitriy'in bunda hiç suçu yok. Benim Katerina İvanovna ile görülecek, yalnız kendi hesabım vardı. Sen de biliyorsun ki, Dimitriy sanki benimle sözleşmiş gibi davranıyordu. Ben ondan bir şey istemedim. Dimitriy kendisi resmen, seve seve kızı bana teslim etti. Bunlar gülünç şeyler. Hayır, Alyoşa, hayır! Şu anda kendimi Be kadar hafif hissettiğimi bir bilsen! Bak ben burada oturup yemek yiyordum ve inanır mısın, özgürlüğümün ilk saatini kutlamak için kendime şampanya ısmarlamak istedim.

Tuh! Neredeyse yarım yıl olmuştu... birden, herşeyi siliverdim. Canım, diyelim ki. daha dün akşam bile istersem herşeyi bu kadar kolay bitirebileceğimi hiç aklımdan geçirebilir miydim?

— Aşkından mı söz ediyorsun, İvan?

— Diyelim ki. evet, aşkımı söylemek istiyorum.40

KARAMAZOV KARDEŞLER

Evet âşık oldum; bir genç kıza, bir enstitülüye âşık oldum. Onun uğruna çok acı çektim, o da bana çok çektirdi. Ondan bir adım olsun ayrılmadım... Sonra birden herşey dağılıverdi. O sırada, ilham gelmiş gibi konuşuyordum, ama çıkınca, kahkahalarla gülmeğe başladım. Buna inanır mısın? Evet, olduğu gibi söylüyorum. Alyoşa:

— Şimdi bile bunu neşeyle söylüyorsun, dedi. Bunu İvan'ın gerçekten neşelenmiş yüzüne dikkatle bakarak söylemişti :

— Canım, gerçekte onu hiç sevmediğimi nereden bilebilirdim? Ha... ha... ha!... Şimdi de sevmediğim anlaşıldı işte! Oysa o söylevimi verirken ne

kadar hoşuma gidiyordu!

Hem, biliyor musun? Şu anda bile korkunç denecek kadar hoşuma gidiyor. Öyleyken, ondan uzaklaşmak ne kadar kolay oldu! Rol mu yapıyorum sanıyorsun?

— Hayır, yalnız, belki de o duyduğum şey, sevgi değildi!

İvan gülmeye başladı:

— Alyoşa, sen aşk konusunda düşünce yürütme! Senin için ayıp olur. Sahi sen, o sırada, tam o sırada odadan kaçtındı ya! Öyle davrandığın için seni öpmeyi bile unuttum... Bana neler neler çektirdi! Gerçekten kendi kendine acı çektiren birinin yanında vakit geçirmişim meğer! Ah o kendisini sevdiğimi, çok iyi bilirdi! Hem de kendisi Dimitriy'i değil, beni seviyordu...

İvan bunda neşe ile ısrar ediyordu :

— Dimitriy onun gözünde sadece kendi kendine işkence etmek için bir bahaneydi. Ona o sırada söylediğim herşey gerçekti. Burada isin en önemli noktası şu: Onun Dimitriy'e karsı hiç sevgi duymadığını, yalnız acı çektirdiği adamı, beni sevdiğini anlaması için belki on beş. yirmi yıl geçmesi gerekiyor. Hattâ belki bugünkü aldığı derse rağmen bunu hiçbir zaman da anlıyamıya-çaktır. Her neyse daha iyi oldu! Kalkıp bir daha dönmemek üzere yanından ayrıldım işte. Sırası gelmişken sorayım, kendisi nerede şimdi?

Ben gittikten sonra orada ne oldu?

Alyoşa ona Katerina İvanovna'nın isteri krizi geçirdiğini ve olup bitenleri anlattı: «Galiba şimdi kendinden geçmiş durumda, sayıklıyormuş» dedi.

— Peki, Hohlakova yalan söylemesin?

— Öyle sanıyorum ki, yalan söylemedi.

— Bu işin doğrusunu öğrenmeli. Hoş, hiç kimse hiçbir zaman isteriden ölmemiştir ya!

Varsın isteri geçirsin. Zaten Tanrı isteri denilen şeyi, kadına onun iyiliği için göndermiştir. Artık oraya ayak basmam! Ne diye gene burnumu sokayım?

— Ama kısa bir süre önce, ona, onun seni hiçbir zaman sevmemiş olduğunu söyledin.

— Ben, bunu mahsus söyledim. Bir şampanya ısmarlayayım da, özgürlüğe kavuşmamız şerefine içelim Alyoşa! Ah, ne kadar sevindiğimi bir bilsen!

Alyoşa birden :

— Hayır, ağabey, içmeyelim daha iyi, dedi. Hem. nedense içimde bir hüzün var.

— Evet, çoktandır üzülüyorsun, bunu çoktandır seziyorum.

— Demek sen; kesin olarak yarın sabah gidiyorsun,, öyle mi?

— Sabah mı? Ben sabah demedim... Hoş, belki sabah da giderim ya. İnanır mısın?

Bugün burada, tek ihtiyarla başbaşa yememek için yalnız başıma yiyorum; bana o kadar iğrenç görünmeğe başladı. İmkân olsaydı yalnız ondan uzaklaşmak için çoktan giderdim.

Hem gidiyorum diye neden o kadar endişe duyuyorsun? Ben gidinceye kadar daha bol bol vaktimiz var. Sonsuzlu-ga dek vaktimiz var bizim! ölümsüzlüğe kadar!

— Madem yarın gidiyorsun, nasıl oluyor da ölümsüzlüğe kadar vaktimiz oluyor?...

İvan güldü:

— Benim gitmemle ikimizi ilgilendiren konu arasında bir ilişki var mı? Bu arada, ne olursa olsun bizi ilgilendiren şeyleri, buraya konuşmaya geldiğimiz şey-ieri konuşmaya vakit bulacağız ya? Neden bana hayretle bakıyorsun? Söyle: Burada neden bir araya geldik? Katerina İvanovna'ya karşı duyduğum aşktan, ihtiyardan ve Dimitriy'den söz etmek için mi? Yoksa Avrupa'dan, Rusya'da felâkete yönelen bu gidişten, ya -da imparator Napoleon'dan mı? Söyle, bunları konuşmak için mi geldik buraya?..

— Hayır, bunun için gelmedik.

— Demek ki, niçin geldiğimizi anlıyorsun. Başkalarını filânca konu ilgilendirebilir, bizleri, «ağzı süt kokan çocukları» ise, bambaşka şeyler ilgilendiriyor. Biz herşeyden önce ölümsüz sorunları çözmek ihtiyacını duyarız. Bizim baş derdimiz o! Şimdi bütün Rus gençliği yalnız ölümsüzlükle ilgili sorunlardan söz edip duruyor; hep bunları tartışıyor! Tam da tüm ihtiyarların, birden yalnız günlük sorunlarla uğraşmaya başladıkları bir sırada... Sen bu üç ay boyunca neden bana hep, birşeyler bekliyormuş gibi baktın? Hep bana: »Sen bir şeye inanıyor musun, yoksa hiçbir şeye inanmıyor musun?» diye sormak için! Üç aydır bana yönelen tüm bakışlarınızın tek anlamı bu, Aleksey Fiyodoroviç! Öyle değil mi?

Alyoşa gülümsedi:

— Belki de öyle. Şu anda benimle alay etmiyorsun değil mi ağabey?.

— Sen alay ettiğimi mi, sanıyorsun? Yok canım, bana üç aydır böyle bir bekleyişle bakmış olan küçük kardeşimi gücendirmek istemem. Sen de bu konuyu söyle bir düşün Alyoşa: Ben de senin gibi küçücük bir çocuktan farksızım; yalnız rahip adayı değilim. Şimdiye kadar bizin: Rus çocukları neler yaparlardı? Yani bazıları nasıl vakit geçirirlerdi? örneğin; şu pis kokan

meyhaneyi ele alalım; diyelim ki, gençler burada bir araya gelip şu köşeye oturdular.

Daha önce ömürlerinde birbirlerini hiç tanımamış olan, meyhaneden çıkar çıkmaz da daha kırk yıl birbirlerini hiç aramıyacak olan bu gençler, burada ne gibi konuları tartışırlar dersin? Meyhanede boş bir dakikaları oldu mu? nelerden söz ederler?

Muhakkak ki, tüm evrenle ilgili konulardan. Başka türlü olamaz. «Tanrı var mı, yok mu, ölümsüzlük diye bir şey var mı?» Hep bunları konuşurlar! Tanrıya inanmıyanlara gelince, eh, onlar da sosyalizmden, anaşizmden, tüm insanlığı yeni bir düzene kavuşturmak için yapılacak değişikliklerden söz ederler. Oysa, bunların hepsi aynı kapıya çıkar.

Konuştukları hep aynı sorunlardır, yalnız sorunları ele alışları terstir, öbür uçtandır.

Çağımızda sayısız gençler, hem de en orijinal düşünceli gençlerimiz hep böyle yüzyıllar boyu ele alınmış sorunlardan söz eder 'dururlar, öyle değil mi?

— Evet, gerçek Ruslar için: «Tanrı var mı, ölümsüzlük var mı?» gibi sorular, daha doğrusu senin dediğin gibi tersinden, öbür ucundan ele alınmış sorular, tabiî ki en önemli sorunlardır. Zaten öyle olması gerekir.

Alyoşa bunu ağabeyine dudaklarında karşısındakini sanki sınamak istiyormuş gibi gülümseyişle bakarak söylemişti.

— Bak sana bir şey söyliyeyim, Alyoşa? Bir insanın Rus olması bazen hiç de akıllıca bir iş

değil; gelge-lelim, şimdi Rus delikanlılarının uğraştıkları işler, o kadar saçma ki!

Bundan saçması akla gelmez! öyleyken, ben bir Rus delikanlısını, Alyoşa adlı bir delikanlıyı çok, pek çok seviyorum!

Alyoşa birden güldü:

—- Sözünü ne de güzel bağladın?..

— Eh, söyle bakalım, nereden başlıyalım? Emret,44

KARAMAZOV KARDEŞLER

haydi Tanrıdan başlıyalım olmaz mı? Tanrı var mı? Bunu konuşalım ister misin, ha?..

Alyoşa, keskin bir bakışla ağabeyine baktı:

— Nereden istersen başla. Hattâ istersen «öbür uçtan» başlıyalım. Sen dün babamın yanında Tanrı yoktur dedin ya!

— Ben dün ihtiyarla yemek yerken öyle konuşarak mahsus seni kızdırdım, gözlerinin de nasıl parlamağa başladığını gördüm. Ama simdi seninle bu konuda tartışmaktan kaçınmam; hem de bunu çok ciddî söylüyorum. Seninle anlaşmak istiyorum; çünkü arkadaşlarım yok. Denemek istiyorum, arkadaş olmayı. Ama sana bir şey söyliyeyim,

-ben de Tanrı'ya inanıyorum!

İvan, bunu gülerek söylemişti:

— Bu beklenmedik bir şey olur, değil mi, ha?...

— Evet. Tabiî beklenmedik ter şey olur. Eğer şimdi benimle saka etmiyorsan.

— Şaka ediyormuşum! Dün de dedenin yanında iken şaka ettiğimi söylediler. Bak yavrum, on sekizinci yüzyılda ihtiyar bir günahkâr vardı: Şöyle bir lâf ortaya attı: «Eğer Tanrı olmasaydı, onu icat etmek gerekirdi» dedi. «S'il n'existait pas Dieu il faudrait l'in-vanter» ve garip olanı insanda hayranlık uyandıran, Tanrının gerçekten var olması değildir. Asıl hayranlık uyandıran şey, insan gibi acımak bilmeyen vahşi bir hayvanın içinde «Tanrının var olması zorunlu bir şeydir!» diye bir düşüncenin uyanmasıdır. Tanrı düşüncesi o derece kutsal, o derece insanı.duygulandıran, o derece derin ve insana onur kazandıran bir düşüncedir, iste! Bana gelince, ben çoktandır: «İnsan mı Tanrıyı yarattı, yoksa Tanrı mı insanı yarattı?» diye düşünmekten vazgeçtim! Artık bu konuda tüm çağdaş Rus gençlerinin ortaya attıkları düşünceleri eleştirecek değilim. Bütün bu düşünceler hep Avrupalıların teorilerinden çıkarılmıştır. Çünkü Avrupa'da daha teori olan

şey, Rus delikanlısının zihninde hemen kesin bir yargı olur. Hem de yalnız gençlerin gözünde öyle değildir, bazı profesörler için bile böyledir. Çünkü şimdi bizim Rus profesörleri ile o Rus gençlerinin arasında çoğu zaman hiç ayrıntı olmuyor. Onun için bütün bu teorileri bir tarafa bırakıyorum.

«Şimdi ikimizin amacı ne? Benim amacım ne kadar mümkünse o kadar çabuk, sana özümü, yani nasıl bir insan olduğumu, neye inandığımı, neye güvendiğimi anlatmaktır, öyle değil mi, söyle? Onun için sana şunu

bildiriyorum ki, Tanrılım varlığını düpedüz ve yapmacıksız kabul ediyorum. Yalnız şunu belirtmem gerekir: Eğer Tanrı gerçekten var ise ve dünyayı yaratmışsa, o halde hepimizin çok iyi bildiği gibi onu öklid geometrisine göre, insan aklını da ancak üç boyutu kavrayabilecek şekilde yaratmıştır. Bu arada bazı geometri bilginleri ve filozoflar ortaya çıktı. Üstelik bunların arasında çok değerli olanları vardır. Bunlar tüm evrenin, hattâ evreni de içine alan sonsuzluğun bile Öklid geometrisine göre yaratılmış olmasından şüphe ediyorlar. Hattâ, öklid'e göre dünyada hiçbir şart altında kesişmeyen, kesişmeleri imkânsız plan iki paralel çizginin belki de sonsuzluğun herhangi bir noktasında birleştiklerini, hayallerinden geçirmek cüretini gösteriyorlar.

' Ben şöyle bir yargıya vardım, yavrum: Madem benim böyle bir düşünceyi bile kavramağa gücüm yok, o halde Tanrıyı nasıl kavrıyabilirim? Boynumu eğerek Şunu açıklıyorum ki, böyle sorunları çözmek için gere-ien yeteneklerden hiçbirine sahip değilim! Benim ak-lım, Öklid prensiplerine göre işleyen, yani yalnız bu dünyayı kavrayabilecek bir akıldır. Böyle olunca, nasıl olur da bu dünya ile ilgisi olmayan bir konuda karar verebilirim? Sana da öğüdüm bunu hiçbir zaman düşünmemektir, dostum Alyoşa! Hele Tanrı'yı «Tanrı var mı? Yok mu?» sorusunu hiçbir zaman aklına getirme!

Bütün bu sorular üç boyutlu düşünceye sahjp bir46

KARAMAZOV KARDEŞLER

aklın hiçbir zaman kavrıyamıyacağı şeylerdir.

«Bu bakımdan Tanrının varlığını kabul ediyorum. Hem de bunu seve seve kabul etmekten başka, «O» nün hikmetine, «O» nün bizim hiçbir zaman bilemiyeceği-miz bir amacı güttüğüne, hayatın belirli bir düzen içinde olduğuna, bir anlam taşıdığına, günün birinde de güya hepimizin birleşeceği kusursuz düzene, bütün evrenin yöneldiği «kelâm»

a, daha doğrusu «Tanrının kendisi» olan «Kelâm» a ve benzerleri olan herşeye, her şeye, hattâ sonsuzluğa bile inanıyorum!... Bu konuda birçok sözler söylenmiştir. Artık bana öyle geliyor ki, iyi bir yoldayım değil mi?..

«Öyleyken bütün bunların sonucunu düşündüğüm vakit, Tanrı'ya bağlı olan bu dünyayı kabul edemiyorum. Hem de varlığını bildiğim halde, yani böyle bir dünyanın nasıl var olabileceğine bir türlü inanamıyorum. Kabul edemediğim şey, Tann'nın kendisi değil, bunu anla! Ben yalnız «O» nün yarattığı dünya'yi kabul edemiyorum, onu bir türlü benimsemeğe razı olamıyorum! Ne demek istediğimi açıklıyayım: Mini mini bir çocuk gibi içtenlikle ve kesin olarak inanıyorum ki, tüm acılar günün birinde dinecek, insanlığın içinde yaşadıkları tüm zıtlıkların gurur yaralıyan gülünçlüğü

basit bir serap gibi siliniverecek ve tüm ayrılıklar bu atom kadar küçük, güçsüz ve Öklid prensiplerine göre yaratılmış aklımızın çirkin bir uydurması olarak yok olacak, inanıyorum ki en sonunda, dünya sona erdiği, herşeyin o kusursuz düzene karışmış bir bütün olacağı anda, öylesine değerli bir şey olacak ki, meydana gelen bu değerli şey tüm yürekleri dolduracak, tüm nefretlerin söndürülmesine, insanların yaptıkları tüm kötülüklerin, döktükleri kanların bağışlanmasına yetecektir. O zaman insanların yaptıkları hersey bağışlanacak, hoş

görülecek ve başlarından geçen her şeyi hoş karşılamak mümkün olacaktır. Varsın öyle olsun!... Varsın bu söylediklerimin hepsi gerçekten meydana gelsin ve o de-diğim değerli varlık karşımıza çıksın, öyle de olsa ben. gene de bunu kabul etmiyorum, etmek de istemiyorum L

«Diyelim ki, paralel çizgiler bir noktada birleştiler, diyelim ki bunu ben de kendi gözümle gördüm; öyleyken, bunu kendi gözümle gördüğüm halde, sadece «birleştiklerini gördüm.» derim de ama gene de, gerçekten öyle olduğunu kabul edemem. İşte, benim anlatmak istediğim bu, Alyoşa!... Benim tezim budur! Artık bunu sana ciddî söylüyorum.

Seninle yaptığımız bu konuşmaya mümkün olduğu kadar saçma başladım, ama sonunda işte bu açıklamaya dek götürdüm. Çünkü biliyorum ki, senin için gerekli olan budur.

Senin bilmek istediğin Tann'nın varolup olmadığı değildir. Senin için yalnız sevgili ağabeyinin hangi duygular içinde yaşadığını öğrenmek gerekliydi. Ben de bunu söyledim işte...

İvan, uzun söylevini birden bambaşka ve beklenmedik bir heyecanla sona erdirmişti.

Alyoşa ona düşünceli düşünceli bakarak:

— Peki neden bu konuşmaya «mümkün olduğu kadar saçma başladın? diye sordu.

— Çok basit; çünkü hersey den önce Ruslara öyle yakışır da ondan: Rusların bu konularda yaptıkları tüm tartışmalar saçma bir şekilde yürütülür; daha saçması olamaz, ikincisi; bu konuda ne kadar aptalca söz edilirse, iş o kadar çabuk sonuca varır. Ne kadar aptalca konuşulsa sözler o kadar açık anlaşılır. Aptallık derinlikten yoksundur, aptalın kurnazlığı yoktur. Zekâ, ise kıvrılıp bükülür, saklanır. Akıl sinsidir, Aptallık ise dosdoğrudur, dürüsttür. Bu konudaki düşüncelerimi umutsuzluğa kapılıncaya kadar götürdüm. Şimdi bu umutsuzluğumu ne kadar saçma sözlerle ortaya koyarsam, o kadar çıkarıma uygun olur.

Alyoşa :

— Bana «Tann'nın yarattığı dünyayı neden kabul etmediğini» açıklar mısın? diye sordu.

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Tabiî açıklarım, sır değil ki bu! Zaten sözlerimi bu konuya doğru götürüyorum. Sevgili kardesciğim benim' Şunu anla ki ben seni doğru yoldan ayırmak istemiyorum, seni desteğinden yoksun bırakmaya niyetim yok. Belki de senden güç kazanarak kendimi günahtan kurtarmak istiyorum.

İvan bunu söylerken birden küçük, uysal bir çocuk gibi gülümsedi. Alyoşa o zamana kadar İvan'ın dudaklarında böyle bir gülümseyişi hiç görmemişti.

IV

İSYAN

îvan, söze başlıyarak :

— Sana birşey açıklayayım mı? dedi. Hep şunu düşünürüm: İnsan yakınlarını nasıl sevebilir? Bunu hiçbir zaman anlayamamışımdır. Bence insanın yakınlarını bile sevmesine imkân yoktur! Kaldı ki, uzak ahbaplarım! Bir yerde okumuştum, «Merhametli İyoann» a, (kendisi bir veliydi) aç ve soğuktan neredeyse donmak üzere olan biri gelmiş, kendisini ısıtması için yalvarmış. O zaman «Merhametli İyoann,» onunla birlikte yatağa yatmış, bilmem hangi korkunç hastalıktan ötürü iltihaplı ve pis kokan ağzına kendi ağzını dayayarak ona hava vermeğe başlamış. Ama ben şuna kesin olarak inanıyorum ki, o bunu, kendi kendine çile çektirmek isteği ile, yapmacık bir kendi kendine çile çektir-mek isteğinden, görevin emrettiği ısmarlama bir sevgiden, üzerine yüklendiği sorumluluktan ötürü yapmıştır. Bir insanın sevilebilmesi için, gizlenmesi gerekir, bir parçacık yüzünü gösterdi mi, sevgi hemen yok olur.

Alyoşa:

— Zosima dede de bunu birkaç defa söylemiştir,

dedi. O da derdi ki, insanın yüzü sevgide daha tecrübesiz olan birçok kişilerin sevgi duymalarına engel olur. Ama insanlar daha pek çok ve çeşit çeşit sevgiler duyarlar. Hattâ İsa'nın duyduğu sevgiye benzer bir sevgi vardır, bunu iyice biliyorum...

— Hele böyle bir sevgiyi daha kavrayacak, anlayacak durumda bile değilim. Benim durumumda olan daha sayısız insanlar vardır. Asıl düşünülecek şey şu: insanların sevgiyi duyamarnalarının nedeni kötü karakterlerinden mi ileri geliyor? Yoksa doğuştan mı öyle yaratılmışlardır? Bence İsa'nın insanlara karşı duyduğu sevgi gibi bir duygu, dünyada varolması imkânsız

bir mucizedir. Yalnız doğru söylemek gerekirse, İsa Tanrı'ydı. Ama biz Tanrı değiliz ki. Diyelim ki, örneğin ben acıyı derinden yasayabilen bir insanım, öyleyken, bir başkası hiçbir zaman benim ne derecede acı çektiğimi anlayamaz. Çünkü o benden ayrı bir insandır, başka bir varlıktır. Üstelik bir insan başkasının büyük acı çeken bir varlık olduğunu çok nadir kabul eder. (Sanki bu bir rütbeymiş gibi) Ama bunu neden kabul etmez? Ne dersin ha? Söyliyeyim; çünkü örneğin: Belki tenim kötü kokuyor, belki yüzümde budalaca bir anlam var, ya da belki bir vakitler ayağına basmışımdır da ondan...

«Bundan başka acılar arasında ayrılık vardır. Velinimetim olan biri, beni küçük düşüren, beni alçaltan bir acıyı örneğin, açlık gibi bir şeyi çekmemi rahatça kabul eder. Ama acının çeşidi biraz daha yüksek olsun, örneğin; bir ideal için acı çekmek söz konusu olsun, ay-nı insan, böyle bir çileyi çekebileceğimi çok nadir zamanlarda kabul eder. Çünkü bundan söz edilince, bir de bakar ki, benim yüzüm hiç te herhangi ideal için acı Çeken bir insanın yüzüne benzemiyor. İşte o zaman he-bana iyilik etmekten vazgeçer; hem bu hiç de Karamazov Kardeşler II — F: 4

kötü yürekli olmasından ileri gelmez. Fakirler, özellikle soylu fakirler hiçbir vakit dışarıya çıkıp kendilerini başkalarına göstermemelidirler, sadakayı gazetelere ilân vererek istemelidirler, insan kendi cinsinden olanları plâtonik olarak sevebilir, hattâ bazan uzaktan bile sevmesi mümkündür ama yakından hiçbir zaman sevemez.

«Eğer fakirler sahnede, örneğin; balede lime lime olmuş ipekler ve danteller içinde gelip zarif bir tavırla oynıya oynıya sadaka isteselerdi, eh, belki o zaman onlara bakmaktan gözler rahatsız olmazdı. Zevkle seyretmek mümkün olurdu onları! Ama gene de sevgi duyulmazdı. Herneyse, bu konuda yeter derecede konuştum. Benim istediğim sadece, seni kendi bulunduğum noktaya getirmekti. Genel olarak tüm insanlığın çektiği acılardan söz etmek istiyordum. Ama en iyisi yalnız çocukların çektikleri acı üzerinde duralım.

Böylece ileri süreceğim delillerin sayısı belki on kat azalır. Yalnız çocuklardan söz edelim daha iyi olur. Tabiî bu, hiç de benim çıkarıma olmaz. Çünkü insan çocukları yakından da, hattâ pis olanlarını bile, hattâ yüzleri çirkin olanlarını bile sevebilir. Hoş, bana öyle geliyor ki, çocukların yüzü hiçbir vakit çirkin olmaz, ikincisi, büyüklerden söz etmek istemiyorum; onlar iğrenç varlıklardır. Sevilecek varlıklar değildirler, üstelik cezalandırılmış barlıklardır. Çünkü cennette ki elmayı yediler, böylece iyilikle kötülüğün ne olduğunu kavradılar, «Birer Tanrı gibi» oldular. Şimdi de o elmayı yemeğe devam ediyorlar.

«Ama küçük çocuklar hiçbir şey yememişlerdir. BU bakımdan daha hiçbir suçları yoktur.

Sen çocukları se- I ver misin Alyoşa? Biliyorum ki, seviyorsun. Onun için neden şimdi yalnız onlardan söz etmek istediğimi anlarsın. Madem onlar da müthiş acılar çekiyorlar; demek ki, çektikleri bu acılar babalarının yüzünden başlarına gelmiştir. Yani çocuklar elmayı yemiş olan babalarının işledikleri günahın cezasını çekiyorlar. Ama bu başka-KARAMAZOV KARDEŞLER 51

bir dünyada yürütülecek bir düşüncedir; burada, bizim dünyamızda böyle bir düşünce şekli insan yüreğinin kabul edemiyeceği, anlaşılmaz bir şeydir. Suçsuz bir varlığın başkası için acı çekmesi doğru olmaz. Hele çocuk gibi henüz hiçbir günah işlememiş olan bir varlığa böyle bir şey reva görülmemeli!-Bu dediğime hayret edeceksin Alyoşa, ben de çocukları pek çok severim. Hem bak bir şey söyliyeyim mi sana? Karamazov'lar gibi acımak bilmez, şehvete düşkün, cinsel zevklerden baş-ka bir şey düşünmeyen insanlar bile bazen çocukları çok severler. Çocuklar daha küçükken, örneğin yedi yaşına kadar, insanlardan bambaşkadırlar; bir çocuk san-ki büyüklerden apayrı bir varlıktır, sanki bambaşka bir şekilde yaratılmıştır. Bir vakitler hapse düşen bir haydut tanımıştım: Bu adamın haydutluk ederken, geceleri soygun yapmak için girdiği evlerde, bazen tüm aileleri işkence ederek yok ettiği, bu arada birkaç ço-cuğu da öldürdüğü olurmuş. Ama cezaevinde iken çocuklara karşı şaşılacak kadar sevgi gösterirdi. Hücresinde bütün vaktini cezaevinin bahçesinde oynayan çocukları seyretmekle geçirirdi. Bir küçük çocuğu penceresinin altına gelmeye alıştırmıştı, çocuk da onunla Çok iyi arkadaş olmuştu...

Bütün bunları niçin söylüyorum biliyor musun, Alyoşa? Başımda tuhaf bir ağrı içimde de hüzün var. Alyoşa endişeyle :

— Tuhaf bir tavırla konuşuyorsun, dedi. Bir çıl-Einlığa kapılmış gibisin, tvan Piyodoroviç kardeşini hiç dinlemiyormuş gibi :

— Söz arasında şunu da söyliyeyim: Geçenlerde Moskova'da bir Bulgar bana Bulgaristan'daki yabancı yöneticilerin İslav'lar başkaldırır diye korkarak, herke-se rastgele zulmettiklerini, etrafı yakıp yıktıklarını, asıp

Atiklerini, mahkûmları kulaklarından duvarlara çi-^ediklerini, onları böylece çivili olarak sabaha kadar

beklettiklerini, sonra da astıklarını ve daha akla hayale gelmeyecek bir sürü şeyler yaptıklarını anlattı. Gerçekten de bazen insanların katı yürekliliğinden söz ederken

«Vahşi bir hayvan gibi» denilir. Ama bunu söylemekle vahşi hayvanlara karşı büyük bir haksızlık edilmiş olur. Vahşi bir hayvan, hiçbir zaman insan kadar katı yürekli, onun kadar işkencede ince bir sanat göstererek, onun kadar ustaca kötülük edemez. Kaplan sadece dişleriyle kemirir, parçalar, onun bildiği tek şey budur, insanları kulaklarından duvara çakmayı, böylece sabaha kadar bekletmeyi akıl edemez, elinde olsaydı bile bunu yapamazdı. O Bulgaristandakiler lâf arasında, çocuklara da işkence ederek bir şehvet zevki duyuyorlarmış: Kılıçla çocukları ana rahminden almaktan başlıyarak memedeki çocukları havaya fırlatıp onları analarının gözleri önünde süngülemeye kadar herşeyi yapmışlar. Ama asıl zevki çocuklara analarının gözü önünde işkence etmekmiş. Bak, sana beni çok ilgilendiren bir sahne anlatayım. Hayalinde canlandır bakalım: Daha memede olan bir çocuk, elleri tiril tiril titreyen annesinin kucağında. Etraflarını içeriye giren yabancılar almış. Akıllarına çok eğlenceli bir şey gelmiş. Çocuğu okşuyorlar, onu güldürmek için kahkahalar atıyorlar, sonunda çocuk gülmeğe başlıyor. İşte o sırada, adamlardan biri tabancayı çocuğa doğru tutuyor; bebeğin yüzüne dört karış mesafeden nişan alıyor. Çocuk sevinçle kahkahalar atıyor, küçük ellerini tabancayı tutmak için uzatıyor, işte o zaman o büyük sanatçı tetiği çekip tam yüzüne ateş ederek çocuğun başını parçalayıveriyor... Şimdi söyle, bu işte, ince bir sanat yok mu, yani?... Alyoşa :

— Ağabey, sen bunları ne diye anlatıyorsun? diye

sordu.

— Düşünüyorum ki, eğer şeytan yoksa ve yok ol' duğuna göre onu insan yaratmışsa, o halde

onu kendine benzer olarak, kendisini örnek alarak yaratmıştır.

— O halde Tanrıyı da öyle yaratmıştır. İvan güldü:

— Şaşılacak şeydir, sözleri Hamlet'teki Polonyus gibi nasıl tersine çevirebiliyorsun?

Tam da beni söz üzerinde yakaladın; olsun! Buna memnun oldum, eğer insan Tanrı'yı kendini örnek alarak icat ettiyse, amma da iyi bir Tanrı yaratmış! Demin bütün bunları niçin anlattığımı sordun: Bak söyliyeyim, ben bazı olaylara meraklıyım, onlan topluyorum. İnanır mısın? Gazetelerden okuduğum hikâyelerden, nereden olursa olsun, bazı fıkracıkları çıkarıp biriktiririm. Elimde şimdiden güzel bir kolleksiyon var. Tabiî Türkler de bu koleksiyona girdiler. Şimdiye dek, anlattıklarım yep yabancı. Ama elimde bizimkiler için de birçok hikâyecikler var, hem de Türk'lerinkini gölgede bırakacak cinsten. Biliyor musun? Bizde daha çok revaçta olan dayaktır. Daha çok değnek ve kırbaç kullanırız biz. Bu bizim millî töremiz; bizde insanları kulaklarından duvara çivilemek, kimsenin aklına gelmez. Ne de olsa Avrupalıyız biz! Ama değnek, ama kırbaç, bunlar artık bizim öz âdetlerimiz ve bunları bizim elimizden artık kimse alamaz. Avrupa'da artık falaka cezası hiç yokmuş. Avru-pa'lılar daha temiz yürekli

mi oldular, yoksa öyle kanunlar mı kondu? Nedir?... Yalnız artık bir insanın başka bir insanı kırbaçlaması yasakmış. Ama onun yerine kendilerini memnun etmek için başka bir şey, bizdeki gibi millî bir şey bulmuşlar. Hem de bu bulduktan o kadar millî o kadar onlara özgü bir şey ki, bizde uygulanması hemen hemen imkânsız. Hoş, galiba özel-bizde yüksek sosyetede dinî akımlar başladığın-jan beri bu iş, bize de aşılanıyor ya!...

«Elimde çok güzel bir broşürcük var, Fransızcadan iş. Çok kısa bir süre önce, belki de beş

yıl kadar r, Cenevre'de bir canavarı, bir katili, Rişar adında54

KARAMAZOV KARDEŞLER

birini galiba yirmi üç yaşında bir genci idam etmişler. O genç yaptıklarına pişman olmuş

ve tam giyotinin altına yatacağı sırada Hıristiyanlığı kabul etmiş. Bu Ri-şar birilerinin meşru olmayan çocuğuymuş. Kendisi daha altı yaşlarında bir çocukken anası babası dağda ya-şıyan, İsviçreli çobanlara hediye etmişler onu. Bunlar da onu işte kullanmak için yetiştirmişler. Çocuk onların yanında yabanî bir hayvan yavrusu gibi büyümüş. Ona hiçbir şeyi öğretmemişler. Aksine çocuğu daha yedi yaşında iken yağmurda, soğukta, hemen hemen çıplak bir halde, hem de ona neredeyse yiyecek bile vermeden sürüyü otlatmaya gönderirlermiş. Tabiî, bunu yaparken de aralarından hiçbiri en küçük pişmanlık duymamış. Aksine hepsi onun üzerinde kendilerini tam bir hak sahibi sayarlarmış. Çünkü Rişar onlara bir eşya gibi hediye edilmiş. Bu yüzden kendileri ona yiyecek vermeyi bile gerekli bulmuyorlarmış.

«Rişar'ın kendisi bile, o yıllarda tıpkı İncil'deki o «yolunu şaşırmış oğul» gibi olduğunu, satılmak için yetiştirilen ve besiye çekilen domuzlara verilen yemden olsun yemeyi çok istediğini, ama kendisine bunu bile çok gördüklerini, domuzlardan yem çaldığı vakit onu dövdüklerini, bütün çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını böyle geçirdiğini, büyüyüp kuvvetlendikten sonra da gidip hırsızlık etmeye başladığını açıklıyor...

«Yabanî adam Cenevre'de gündelik işler yaparak ekmek parası kazanmaya, kazandığını içkiye vermeye başlamış. Hayvan gibi yaşıyormuş. Sonunda da bir ihtiyarı öldürüp onu soymuş. Kendisini yakalamışlar, mahkemeye vermişler ve idama, mahkûm etmişler.

Oralarda bu gibi konularda aşırı duygululuk göstermezler. İşte cezaevinde Rişar'ın etrafını papazlar, çeşitli hıris-tiyan tarikatlerinde bulunan kişiler, hayır sever hanımefendiler sarmışlar. Cezaevinde ona okuma yazma öğretmişler, incil'i anlatmaya başlamışlar, öğütler vermişler, gene adamı

dine inandırmaya çalışmışlar, baş-

lu yapmışlar, yoğurmuşlar, zorlamışlar. Sonunda genç adam merasimle cinayeti kendi eliyle işlediğini itiraf etmiş, mahkeme heyetine kendisinin bir canavar olduğunu, ama en sonunda üstün bir şeye lâyık görüldüğünü, Tanrı'nın nuruna kavuştuğunu ve Tanrı'nın kendisini kutsal mutluluğa eriştirdiğini yazmış. O zaman Cenevre'de herkes heyecana kapılmış, Cenevre'deki bütün hayır sever ve iyilik sever çevreler heyecanlanmışlar, kentte ne kadar üstün ve iyi terbiye görmüş insan varsa, hepsi cezaevine onu görmeğe koşmuşlar; Rişar'ı kucaklıyor, öpüyor: «Sen bizim kardeşimizsin, sen kutsal mutluluğa erdin!» diyorlarmış, Rişar'ın kendisi de duygulanarak sadece ağlıyor: «Evet, üzerime Tanrı'nın nurlu ışıkları geldi, kutsal mutluluğa erdim! Tüm çocukluğum ve ilk gençliğim domuzların yemini çalabildiğim zaman sevinmekle geçti. Şimdi ise kutsal mutluluğa erdim, içimde Tanrı'ya inanç duyarak ölüyorum,» diyormuş. «Evet, evet, Rişar... Tanrıya inanarak, yüreğinde inançla ölmelisin. Sen başkasının kanına elini buladın, ama Tanrıya inanç duyarak ölmelisin! Gerçi domuzların yemlerini çaldığın ve bu yüzden dayak yediğin vakitler, Tanrı'yı bilmemen senin suçun değil, (bunu yapmakla çok kötü bir şey yapıyordun, çünkü hırsızlık etmek yasak olan bir şeydir.) Şimdi ise başkasının kanına girdin, bu yüzden ölmelisin.» diyorlarmış. Böylece son gün gelip çatmış. Artık gücünü yitirmiş olan Rişar ağlıyor, yalnız durup durup: «Bu benim en güzel günüm, artık Tanrıya kavuşuyorum!» diye «söyleniyormuş.

«Papazlar, yargıçlar ve yardımsever hanımefendiler: «Evet, bu senin en mutlu günündür, çünkü artık Tanrı'ya kavuşacaksın,» diyorlarmış. Bütün bu kişiler, Rişar'ın giyotine götürüldüğü «utanç ara bası» nın peşinden giyotinin kurulduğu yere gidiyorlarmış, kimi Babayla, kimi yaya olarak. Böylece, idam sahasının bulunduğu yere varmışlar. Rişar'a:

«öl, biricik kardeşi-

KARAMAZOV KARDEŞLER

miz bizim! İnançlı olarak öl! Çünkü sen kutsal mutluluğa erdin!» diye bağırıyorlarmış.

Sonra «kardeş» leri-nin öpücüklere boğduğu «Rişar» ı sehpaya çıkarmışlar, giyotinin altına sokmuşlar, kutsal mutluluğa erdi diye kardeşçe başını uçuruvermişler. Tam anlamıyla özel bir metod!

«Bu broşürcük yüksek sosyetede bulunan bazı Lü-terci yardımseverler tarafından Rusça'ya çevrilmiş, Rus milletinin kültürünü yükseltmek için başka gazeteler ve bedava olarak dağıtılan yayınlarla birlikte dağıtılmış.

Rişar'a yapılan şakanın asıl güzel yönü, millî olmasıdır. Bizde ise, gerçi bir adam. bize kardeş oldu, kutsal mutluluğa erdi, diye başını koparmak saçına birşey oluyor, ama bizim de kendimize göre pek de bundan aşağı kalmayan şeylerimiz vardır. Bizde insanları babadan kalma, doğrudan doğruya uyguladığımız, aynı zamanda büyük bir yakınlığa dayanan, dayakla öldürme zevki vardır.

Nekrasov, şiirlerinden birinde, bir mujiğin atını kırbaçla, gözlerine vura vura nasıl dövdüğünü anlatır: «Sevgi dolu gözlerine vuruyordu» der. Bu gibi şeyleri kimler görmedi ki! İşte bu, tam Ruslara göre bir iş. Nekrasov, gücü yetmeyen zavallı atın, üzerine fazla yük yüklendiği için, yükü ile birlikte çamura saplandığını ve bir türlü çamurdan kurtulamadığını anlatır. Mujik vurur kırbacı hayvana, kendinden geçmiş gibi vurur!

Sonunda, artık ne yaptığını bilmeden, kendini dayak atma sarhoşluğuna kaptırarak, hayvana öldüresiye vurur, indirdiği vuruşların sayısını şaşırmıştır artık. «Gücün yetmese de çek yükü! Geber ama çek!" Zavallı at, bütün gücü ile çırpınıp durur. İşte o zaman adam, kendini savunamayan hayvanın o ağlayan «sevgi dolu» gözlerine indirmeğe baslar kırbacı! Hayvan can havli ile atılır, kendini de yükü de çamurdan kurtarır, titreyerek, sanki hiç soluk almıyormus. bir tuhaf, zıplaya zıplaya yürüyormuş gibi, tabiî olmayan ve utanç uyandıran adımlarla yola koyulur. Nekrasov'un

bunu müthiş bir anlatışı vardır!

«Ama ne olursa olsun, o sadece bir attır. Tanrı atları zaten insanlara onlara kırbaç atsınlar diye vermiştir. Tatarlar bunu bize böylece öğretmiş, unutmayalım diye de. anı olarak kırbacı hediye etmişlerdir. Oysa kırbaçla insanlar da dövülebilir. İşte, aydın, tahsil görmüş bir beyefendi ile eşi olan hanımefendi kendi kızlarını, yedi yaşlarında bir küçük çocuğu, kızılcık sopası ile dövmüşler. Bu olay notlarımda tüm ayrıntıları ile yazılıdır. Peder bey, dalın üstünde budak var diye seviniyor, «daha iyi gömülür deriye»

diyormuş, kendi kızını böyle «sopayı derisine göme göme» dövmeye başlamış. Bence böyle dayak atmaktan hoşlanan insanlar vardır, bunu kesin olarak biliyorum: Bunlar her vuruşta daha çok heyecan duyarlar, o kadar ki, bir şehvet zevki, evet, tam anlamıyla bir cinsel zevk duymağa başlarlar. Her vuruşta gittikçe daha çok, daha çok artan, gittikçe şiddetlenen bir zevk. Basarlar dayağı, bir dakika geçer, döverler, beş dakika geçer dövmeye devam ederler, on dakika döverler, hırslarını alamaz daha çok, daha şiddetli, vuruşları daha sık indirerek öldüresiye döverler. Çocuk bağırır, en sonunda yavrucak bağıramıyacak duruma gelir. Nefes nefese boğulacak gibi, yalnız «Baba, baba, babacığım, babacığım!...» diye yalvarır. İş hangi Allahın belâsı ayıp tesadüfle bilinmez, mahkemeye kadar gider. Avukat tutulur, Rus halkı avukata çoktandır kendine göre bir ad bulmuş: «Abluka t dediğin kiralanmış vicdandır!» der.

«Avukat müvekkilini savunmak için bağırır çağırır: BU iş basit bir şey, efendim! Sadece aileyi ilgilendiren, olağan şeylerden biridir bu. Ne var

yani? Bir baba kızını dövmüş.

Günümüzde ne utanılacak bir şey-ki, böyle bir is mahkemeye kadar gelmiş!» önce-işin doğruluğuna inandırılmış jüri üyeleri salondan uzaklaşıp, sonra beraat kararı vererek çıkarlar. Halk eden kişi beraat etti diye sevinçten çığlık çığ-58

KARAMAZOV KARDEŞLER

lığa bağırışır. A... a... ah! Orada ben olmalıydım ki, o işkence edene göz dağı olsun diye adamakıllı bir ceza verilmesini teklif ederek suratlarına karşı bağırayım! Senin anlıyacağın, topladıklarım hep bunun gibi «güzel!» sahneler.

«Ama çocuklarla ilgili daha da güzel şeyler bilirim. Rus çocuklarıyla ilgili nice hikâyeler topladım, Alyoşa. Küçücük bir kızcağıza, beş yaşında bir mini miniye karşı, annesi babası nefret duymaya başlamış. Annesi babası için «saygı değer bir memur ailesi. Tahsilli, iyi yetişmiş insanlar,» deniliyor. Bak, bir kez daha, kesin olarak şunu ileri sürüyorum ki, insanlar arasında birçoklarının özel bir eğilimi vardır: Bu da çocuklara işkence etmekten hoşlanmadır. Bunlar yalnız çocuklara işkence ederler ise, bu çocuklara işkence etmekten zevk. alan bu adamlar, insanlık dediğimiz tümde bulunan başka varlıklara karşı çok iyi, hattâ şefkat göstererek, tahsilli ve insansever Avrupalılara yakışır gibi davranırlar. Oysa çocuklara işkence etmekten çok zevklenirler. Bu anlamda, çocukları kendilerine o zevki veriyorlar diye çok severler. İşkenceye meraklı insanları asıl tahrik eden şey, o küçük varlıkların kendilerini savunmak imkânından yoksun bulunmaları, gidecek yerleri ve başvuracak kimseleri olmayan bu yavrucakların melek kadar saf olmalarıdır. İşkence edenin damarlarındaki kanı tutuşturan işte budur. Her insanda muhakkak bir canavar gizlenir, her insanın içinde bir canavar vardır. Bu canavar çürümüş bir vücuttan, işkence edilen kurbanın attığı çığlıkları duyunca gittikçe alevlenen bir şehvetten doğar.

Ahlâksızlığın, bulaşıcı hastalıkların, negrisin, hasta böbreklerin ve daha birçok nedenlerin yarattığı, zincirlerinden boşanmış bir canavardır bu.

«O zavallı beş yaşındaki kızcağıza, o tahsil görmüş ana babası akla hayale gelebilecek her çeşit işkenceleri yapıyorlarmış. Onu dövüyor, kırbaçlıyor, tekmeliyorlar-mış. Kendileri de nedenini bilmeden çocuğun tüm vücudunu mosmor etmişler; sonunda işkencenin en incesini bulmuşlar: Soğukta, ayazda, çocuğu «geceleri çişi geldiğini, söylemiyor» diye helaya kilitliyor, bütün gece onu orada tutuyorlarmış. (Sanki beş

yaşında bir çocuk, melek gibi, yatağında mışıl mışıl uyurken, daha o çağda gece helaya gitmek istediğini haber vermeyi öğrenebilirmiş gibi) Bu kabahati yüzünden çocuğun yüzüne pisliğini sürüyor, onu kendi pisliğini

yemeğe zorluyorlarmış. Hem de bunu anası, öz anası zorla yaptırıyormuş!... Üstelik o ana geceleri helaya kilitli olan zavallı yavrucağın iniltileri etrafı çınlatırken uyuyabi-liyormuş! Sen anlıyor musun bu saçmalığı? Mini mini bir varlık, daha başına gelenlerin ne olduğunu kavra-yamayacak çağda küçücük bir varlık, o ayak yolunda, karanlıkta, soğukta küçücük yumruğunu acıdan neredeyse parçalanacak gibi olan göğsüne indiriyor ve kin nedir bilmeyen göz yaşlarını dökerek

«Allah baba» kendisini savunsun diye yalvarıyor! Sen bu saçmalığı anlıyabiliyor musun?

Dostum, kardeşim, kendisini Tanrıya adamış, nefsini yenmiş, rahip adayım benim, bu saçmalığın neye yaradığını, böyle bir şeyin hangi amaca hizmet ettiğini anlayabiliyor musun? Oysa, diyorlar ki: «Bu saçmalık olmasaydı, insanın dünyada yaşaması imkânsız olurdu,» Çünkü o zaman insan kötülüğün de, iyiliğin de ne olduğunu kavrıyamazmış.

Peki ama o Allanın belâsı iyilik ile kötülük insana bu kadar pahalıya mal olduktan sonra, onu öğrenmek neden gerekli oluyor? «Allah babaya» yalvaran o çocu-pn göz yaşlarına bütün bilinç dünyası feda olsun! Arık büyüklerden söz etmiyorum, onlar zaten cennette-ki elmayı yemişler, bu yüzden ne halleri varsa görsün-ler hepsinin Allah belâsını versin!

Gelgelelim bunlara ne Diyeceğiz? Görüyorum ki, seni üzdüm Alyoşa, rahat-sız olmuş

gibisin. İstersen devam etmiyeyim. Alyoşa :60

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Olsun! Ben de üzülmek istiyorum, diye mırıldandı.

— Bir şey daha, yalnız bir sahne daha anlatayım sana. Bunu meraklı bir şey olduğu, çok karakteristik bir yönü bulunduğu için anlatacağım. Hem bunu biraz. önce bizim eski dergilerden birinin toplandığı ciltte okudum. «Arşiv» dergisinde miydi, yoksa «Eski günler» dergisinde mi, bunu araştırmalı, nerede okuduğumu bile unuttum. Olay, kölelik çağının en kötü zamanında olmuş. Daha yüzyılın başlangıcında. Çok şükür, geçti o günler! Yaşasın, Halkımızın Kurtarıcısı...

«O zamanlar, yani bu yüzyılın başında bir general varmış, bu generalin büyüklerle ilişkileri olduğu gibi kendisi de çok zengin bir toprak sahibiymiş, ama öyle toprak sahiplerinden biriymiş ki! (doğrusunu söylemek gerekirse, o zamanlarda bile bu tip toprak sahipleri çok azmış) Bunlar hizmet süreleri sona erip de emekliye ayrıldıkları vakit, neredeyse kendi adamlarının hayatı üzerinde de, ölümü üzerinde de söz sahibi olmak

hakkını kazandıklarına kesin olarak inanırlar-mış. O zamanlar böyleleri varmış.

«îşte bu general iki biri canlık çiftliğinde yaşıyor, herkese yukarıdan bakıyor, daha aşağı bir düzeyde olan komşularına, sanki onlar yanaşmaları, ya da kendi soytarılarıymıs gibi davranıyormuş. Tavlasında yüzlerce köpek ve hemen hemen yüz kadar köpek bakıcısı varmış. Hepsi de üniformalı, hepsi de atlıymış. Bir gün çiftlikte çalışanlardan birinin oğlu senin anlıyacağın, küçük bir çocuk, ancak sekiz yaşında bir oğlan, her nasılsa oynarken bir taş fırlatmış ve generalin en çok sevdiği cins bir av köpeğini bacağından yaralamış.

General: «En çok sevdiğim köpeğim neden topallamaya başladı» diye sormuş. Kendisine:

«İste şu çocuk köpeğı-,nize taş attı, onu ayağından yaraladı,» diye bildirmiş' ler. General çocuğu tepeden tırnağa süzmüş; «Ya! Demek sensin-bunu yapan?» demiş. «Yakalayın şunu!

Çocuğu yakalamışlar, annesinden zorla kopararak alıp götürmüşler. Çocuk, bütün geceyi hapis odasında geçirmiş. Ertesi sabah gün doğarken, general tam bir av giyimi içinde ava çıkmış. Atına binmiş, etrafında beslemeleri, köpekleri, köpek bakıcıları ve av kovalayıcı-

ları varmış. Hepsi de at üstündeymiş. Etraflarına da çiftlikte çalışanları toplamışlar: Bu iş

onlara ders olsun diye. En önde de suçlu çocuğun annesi duruyormuş. Hapis odasından çocuğu çıkarmışlar. Bulutlu, soğuk, sisli bir sonbahar günüymüş. Tam av için bir gün.

General, çocuğu soymalarını emretmiş. Çocuğu çırılçıplak soymuşlar. Yavrucak tiril tiril titriyormuş, korkudan aklı basından gitmiş, bağırmaya bile cesaret ede-miyormuş.

General "koşturun şunu!» diye bir komut vermiş. Köpek bakıcıları çocuğa, «koş, koş!»

diye bağırmışlar. Çocuk koşmaya başlamış... General avazı çıktığı kadar «Tut! Getirin şunu!» diye bağırmış ve tüm av köpeği sürüsünü onun üzerine saldırtmış. Çocuğu anasının gözleri önünde köpeklere kovalatmış, köpekler de çocuğu paramparça etmişler!

Ondan sonra galiba generali hacir altına almışlar. Eh... ne yapacaklardı onu başka?

Kurşuna mı dizmeliydiler yani? Başkalarının Vicdanı tatmin olsun diye, kurşuna mı dizmeliydiler onu? Söyle, Alyoşa!

Alyoşa yüzü sapsarı olmuş, dudaklarında garip, eğri bir gülümseyişle, gözlerini ağabeyine doğru kaldırarak yavaşça :

— Kurşuna dizmeîiydiler ya! dedi. Ivan, tuhaf bir heyecanla :

— Bravo! diye bağırdı. Madem ki artık sen de bunu söylüyorsun, demek ki... Şu rahibe bakın hele!...

demek senin de içinde bir şeytan var, Alyoşa Kara-

— Saçma birşey söyledim, ama... îvan:

— Belki de, yalnız, asıl önemli olan o «ama» dadır.

diye bağırdı. Şunu bil ki, bu dünyada saçmalıklar çok gerekli şeylerdir, rahip adayı!

Dünya saçmalıklar üzerinde duruyor. Onlar olmasaydı, belki de bu dünyada hiç bir şey olamazdı. Biz bildiğimizi biliriz!

— Neyi bilirsin?

Ivan, sayıklıyormuş gibi devam etti:

— Hiç bir şey anlamıyorum. Artık hiç bir şeyi anlamak da istemiyorum. Yalnız olaylar üzerinde durmak istiyorum. Herşeyi anlamaktan çoktan vazgeçtim. Eğer bir şeyi anlamak isteğini duyarsam biliyorum ki, hemen üzerinde durduğum olayı değiştirmiş olurum.

Oysa ben olayı olduğu gibi ele almaya kararlıyım...

Alyoşa büyük ve içten bir üzüntüyle:

— Beni niçin deniyorsun? diye bağırdı. Bunu bana sonunda söyliyecek misin?..

— Tabiî, söyliyeceğim. Zaten sözü sana bunu söylemek için o yöne götürdüm. Sen benim için değerlisin. Seni elimden kaçırmak istemiyorum ve o Zosima'ya da kaptırmıyacağım!...

İvan. bir dakika kadar sustu. Yüzünde birden çok hüzünlü bir anlam belirmişti:

— Beni dinle: Bu çocukları iş daha açıkça anlaşılsın diye ele aldım. İnsanların dünyanın üstündeki toprağı, ta ortasından kabuğuna kadar sırsıklam hale getirmiş olan gözyaşlarından artık tek bir söz söylemek istemiyorum. Konumu kasıtlı olarak daralttım. Ben bir tahta kuruşuyum ve

boynumu eğerek şunu kabul ediyorum ki, olup bitenden hiç bir şey anlamıyorum. Herşey neden böyle düzenlenmiştir? Bunu anlamıyorum.. Demek ki, insanların kendileri suçlu: Onlara cennet verilmiş, onlar ise özgürlüğü istemişler ve bundan ötürü mutsuz olacaklarını kendileri de bilmeden gök yüzündeki ateşi çalmışlar; O halde demek ki, onlara acımak boşuna! Gel gelelim benim o zavallı, o bu dünyaya göre yaratılmış ve Öklid prensiplerine göre işleyen aklım diyor ki, dünyada asıl var olan şey, çekilen

acılardır. Suçlu diye bir 'şey yoktur. Her şey bir başka şeyden dümdüz ve basit olarak çıkar. Herşey akıp gider ve herşey aynı paralele girer. Ama bu yalnız Öklid'e yakışır bir acayipliktir. Çünkü bu acayipliğe uyarak yaşamağa razı olamıyacağımı çok iyi biliyorum!

Suçlu diye bir şeyin olmadığından, herşeyin bir başka şeyden çıkmasından bana ne?

Bunu bilmemden ne çıkar? Benim ihtiyaç duyduğum, suçun cezalandırılmasıdır. Suç cezalandırılmazsa, kendimi mahvederim! Hem de ceza, sonsuzluğun bilmem hangi noktasında ya da bilmediğim bir zamanda verilmemeli. Ceza burada, bu dünyada verilmeli, ben de bunu gözlerimle görmeliyim.

«Evet, madem iman sahibi benim, bunu kendi gözümle görmeliyim. O ceza günü gelip çattığı vakit, ölü olursam, beni diriltsinler, çünkü o iş bensiz olursa, çok çok yazık olur.

Ben kendi varlığımı işlediğim kötülüklerin ve çektiğim acıları bilmem kim için meydana gelecek olan mahşerden sonraki o kusursuz düzene temel olsun diye mahvetmedim, onun için çırpınmadım. Ben, kendi gözümle karacanın, aslanın yanına nasıl yatacağını, bıçaklananın nasıl dirilip kendisini öldürmüş olanları kucaklayacağını görmek istiyorum.

Herkes herşeyin neden meydana geldiğini, niçin yapıldığım öğrendiği vakit burada olmak istiyorum ben!...

«Dünyadaki bütün dinlerin temelinde bu istek vardır. Ben de dine inanıyorum. Yalnız, işte o çocuklar var ya, onlar ne olacak? Bu sorunun karşılığını bir türlü bulamıyorum.

Belki yüzüncü kezdir söylüyorum; karşımızdaki sorunlar pek çok. Ama ben yalnız çocukları ele aldım, çünkü ne demek istediğimi böylece açıkça belirtebiliyorum. Beni dinleyin: Eğer herkesin acı çekmesi zorunluysa, herkes mahşerden sonraki 'ölümsüz'

kusursuz düzene ancak acı çekme pahasına kavuşabilecekse o halde çocukların bu işte suçu ne? Bunu bana söyler misin lütfen?.. Neden onlar da büyüklerle aynı doku içine girmişler? Neden onlar da bilmem kim meydana64 KARAMAZOV

KARDEŞLER

gelecek o kusursuz düzene kavuşsun diye bu yükün altında eziliyorlar?

«insanların günahta ortak olmalarını anlıyorum, hattâ cezada bile ortak olmalarını anlıyorum, ama çocukların büyüklerin işledikleri günahlarda onlarla ortak olduklarını kabul edemem! Eğer çocukların babaları ile her bakımdan hem de babalarının işledikleri bütün kötülüklerde onlarla ortak oldukları bir gerçek ise, bu gerçek bu dünyaya göre değildir ve kavranılması, anlaşılması imkânsız bir şeydir!.

«Şakacının biri, «Çocuk nasıl olsa büyüyecek ve günün birinde günah işlemeğe vakit bulacaktır!» dese bile, o anlattığım çocuk büyümedi ya, onu, sekiz yaşındaki bir çocuğu köpeklere parçalattılar ya! Ah, Alyoşa, Tanrıya isyan ediyorum! Gökyüzünde ve toprağın altında olan herşey, tüm varlıklar, tüm canlılar ve eskiden yaşamış olanlar, hepsi hep birden aynı ağızdan «Sen haklısın Ya Rab!... Çünkü bize yolumuzu gösterdin!...» diye bağırdıkları vakit, tüm evrenin nasıl sarsılacağını anlıyorum! O ana, çocuğunu köpeklerine parçalatan o canavarla kucaklaştığı ve üçü birden, gözyaşları içinde: «Sen haklısın Ya Rab!..» diye bağırdıkları vakit, biliyorum ki artık bilincin son halkasına ulaşılmış ve herşey anlaşılmış olacaktır.

«Ama işte, işin püf noktası burada! Ben işte bunu, bir türlü kabul edemiyorum. Onun için daha dünyada olduğum bir sırada kendi tedbirlerimi almakta acele ediyorum. Bak Alyoşa, belki de ben o ana kadar hayatta kalacağım, ya da olup bitenleri görmek için herkesle birlikte ben de dirileceğim, belki ben de o yavrucuğun cellâdı ile kucaklaşan anaya bakarak: «Sen haklısın Ya Rab!.» diye bağıracağım. Ama o zaman bile öyle bağırmak istemiyorum, bu yüzden, daha vakit varken kendimi bundan korumak istiyorum. Onun için daha şimdiden o ölümsüz, o kusursuz hayattan büsbütün vazgeçiyorum.

Mahşerden sonraki o kusursuz düzen, o pis koku-HP} helada mini mini yumruğu ile göğsünü yumrukla-I yan ve karşılığı ödenmemiş gözyaşları dökerek «Allah babaya» dua eden çocuğun bir tek gözyaşı damlasına değmez! Değmez, çünkü o gözyaşlarının karşılığı ödenmemiştir. Ama neyle ödeyeceksin karşılığını? O gözyaşları ödenebilir mi hiç? Yoksa intikam alarak mı ödenecek bunların karşılığı? Ama, intikamı ne yapayım ben?

Cellâdların cehenneme atılması ne anlam taşır? Neyi düzeltecektir cehennem?...

Mademki, o çocuklar artık işkence ile yok edilmişlerdir?

>< Sonra eğer cehennem varsa, her şeyi içine alan kusursuz düzen nerede? Ben.»

bağışlamak ve kucaklamak isterim, artık kimsenin acı çekmesini istemem. Ama eğer, çocukların çektiği çileler, insanlığı gerçeğe kavuşturmak için toplanması gereken tüm acıların, tüm çilelerin toplamı eksiksiz olsun diye kullanılacaksa, o zaman önceden söyliyeyim ki, insanlığın kavuşturulacağı o gerçek, tümü ile kendisi için ödenen fiyat kadar etmez. Son olarak şunu da belirteyim : Ben o ananın çocuğunu köpeklere parçalatan o cellâtla kucaklaşmasını da istemiyorum! Onu bağışlamağa cüret etmemelidir o ana! Eğer istiyorsa, kendi namına, bir ana olarak çektiği o sonsuz acının üzerinden bir çizgi Çizerek cellâdı bağışlayabilir, ama parçalanan çocuğun Çektiği acıyı o cellâdın yanına bırakmağa, bundan ötürü onu bağışlamağa hakkı yoktur. Hattâ çocuğun ken-disi cellâdı bağışlasa bile! Madem öyle, o zaman şunu sorrmak cesaretini kendimde görebilirim: öyle olacaksa, o halde kusursuz düzen bunun neresinde?...

"Bu dünyada o işi bağışlıyabilecek, daha doğrusu onu bağışlamağa hakkı olan bir varlık var mı? Ben tüm insanlığa karşı duyduğum sevgiden ötürü böyle kusursuz düzen istemiyorum. Ben intikamı alınma-Karamazov Kardeşler II — F: 566

KARAMAZOV KARDEŞLER

mış acılarla kalmak istiyorum, böylesi daha iyi. İntikamı alınmamış acımla,

-dindirilmemiş öfkemle kalayım daha iyi, hattâ haksız olsam bile!

«Evet, biz mahşerden sonraki o kusursuz düzene aşırı bir fiyat biçtik, böyle bir âleme girmek için böylesine pahalı bir ücret ödemek bize göre değil. Onun için giriş bedelini vermekte acele ediyorum. Eğer ben namuslu bir insansam, bu bileti bir an önce geri vermem gerekir. Ben de öyle yapıyorum işte. Benim kabul etmediğim Tanrının kendisi değildir. Benim yaptığım şey, sadece Tanrı'ya saygı ile biletimi geri vermektir, Al-yoşa!...

Alyoşa gözlerini yere indirerek:

— Buna isyan derler! dedi.

İvan karşısındakini etkileyen bir seste:

— isyan mı? dedi. Doğrusu senden böyle bir söz beklemezdim. İnsan isyan içinde yaşayabilir mi? Oysa ben; yaşamak istiyorum. Şimdi bana doğru söyle, bak seni tartışmaya çağırıyorum! Bana karşılık ver, söyle: Bir an için düşün ki: «İnsanlığın kaderi» denilen yapıyı sen meydana getiriyorsun. Amacın da sonunda insanları mutluluğa kavuşturmak, onlara en sonunda barışı ve rahatı kazandırmaktır! Yalnız, bunu sağlamak için, kaçınılmaz bir şekilde, bir tek küçük varlığı, diyelim ki, intikamı alınmamış gözyaşları içinde mini mini yumruğu ile göğsünü döven o küçük çocuğu işkence ile

öldürmek gerekiyor, öyle olsaydı, sen bu şartlar altında böyle bir yapının mimarı olmaya razı olur muydun? Söyle! Ama yalan olmasın söylediğin!...

Alyoşa yavaşça :

— Hayır, razı olmazdım, dedi.

— Bundan başka, uğrunda o yapıyı meydana ge tirmeğe çalıştığın insanların da işkence ile öldürülen küçüğün, intikamı alınmamış kanı pahasına elde edilecek mutluluğu kabul edeceklerini, kabul ettikten

sonra da sonsuzluğa kadar mutlu kalabileceklerini düşünebilir misini Alyoşa, gözlerinde birden beliren bir parıltı ile : — Hayır, bunu düşünmem, ağabey! dedi.

Yalnız. demin «Bu dünyada bağışlamak hakkına sahip olabilecek ve bağışlayan bir varlık var mı?» diye sormuştun. Öyle bir varlık vardır. O varlık herşeyi, herkesi, tüm olup bitenleri ve «herşeye rağmen» bağışlayabilir. Çünkü o varlığın kendisi günahsız kanını herkes ve herşey için dökmüştür. Sen «Onu» unuttun. O yapıya işte ancak o temel olabilir. Herkes ona: «Sen haklısın Ya Rab. Çünkü sen bize yolunu açıkladın...»

diyecektir...

— Ha... a..., o «Tek ve Günahsız» olandan mı söz ediyorsun? «O» nün dökülen kanını mı söylüyorsun? Hayır, ben «Onu» unutmadım. Aksine bütün bu süre içinde hep, «nasıl oluyor da bu kadar uzun bir zaman «Onu» ileriye sürmüyorsun» diye hayret ediyordum. Çünkü tüm sizinkiler, tartışmalarda herşeyden önce «Onu» ileriye sürerler.

Biliyor musun Alyoşa? Sakın güleyim deme. Ben bundan bir yıl kadar önce bir şiir uydurdum. Eğer benimle daha on dakika kadar vakit geçirebilirsen. Sana onu da anlatırdım, ister misin?

— Sen şiir mi yazdın? îvan güldü :

— Yok canım, yazmadım, ben bütün ömrümce hiçbir vakit iki satırlık olsun şiir yazmamışımdır. Bu şiiri uydurdum sadece, uydurdum ve zihnime iyice yerleştirdim.

Heyecanla uydurmuştum onu. Sen benim ilk okuyucum, daha doğrusu dinleyicim olacaksın.

Alaycı bir gülüşle devam etti:

Gerçekten, bir yazar bir tek dinleyiciyi olsun

buldu

mıı?

mu, kaçırmamalı, değil mi ya? Söyle anlatayım

elde Alyoşa

Alyoşa:

Can kulağı ile dinliyorum, dedi.68

— Şiirimin adı «Büyük Engizitör» dür, saçma bir şey, ama sana onun ne olduğunu açıklamak istiyorum.

BÜYÜK ENGlZİTÖR

îvan güldü :

— Bak görüyor musun, bu işte de bir önsöz yapmadan, daha doğrusu edebî bir önsöz yapmadan söze girişmeğe imkân yok, tuh! Görüyor musun? Oysa öyle şeyleri uydurmak nerede, ben nerde! Bak, ele aldığım olay Onaltıncı Yüzyılda oluyor. O zamanlar, (bunu her halde daha okuldayken, sınıfta öğrenmişsindir) o zamanlar gökyüzündeki varlıkları şiirler yazarak dünyaya indirmek alışkanlık olmuştu. Artık Dante'den söz etmiyorum.

Fransa'da mahkemedeki zabıt kâtipleri, hattâ manastırlardaki rahipler bile tam anlamıyla temsiller veriyor ve bu temsillerde Hazreti Meryem'i, melekleri, velileri, İsa'yı, hattâ Tanrı'nın kendisini bile sahneye çıkarıyorlardı.

O zamanlar bütün bunlar hiç art niyet beşlemeden yapılırdı. Victor Hugo'nun «Nötre Dame de Paris» inde, Fransız veliahdının dünyaya gelişi onuruna, Paris'te, I Louis'nin önünde, belediye salonunda halka Le bon jugement de tres sainte et gracieuse Vierge Marie» adı altında bedava olarak, öğüt verici bir temsil sunuldu, bu temsilde Hazreti Meryem'in kendisi sahneye çıkıyor ve kendi bon jugement'unu bildiriyor.

«Bizde de Petro'dan önceki devrede konuları özel-likîe. Eski Ahit'ten alınmış, hemen hemen buna benzer dramatik temsiller verilirdi. Zaman zaman oynatılırdı bu oyunlar.

Zaten o dramatik oyunlardan başka, bütün dünyada o zamanlar gerektiğinde velilerin, meleklerin ve gökyüzündeki tüm güçlerin rol aldığı birçok

hikâyeler, «şiir» ler de elden ele dolaşıyordu. Bizde de manastırlarda, böyle şiirlerin çevirileri ya da kopyaları ile uğraşıyorlardı, hattâ buna benzer şiirler uyduruluyordu.

Hem de ne zaman? Daha Tatar'ların idaresi altında uluduğumuz zamanlarda.

«Örneğin manastırda yazılmış bir küçük şiircik vardır. (Tabii gerekçeden çevrilmiştir)

«Hazreti Meryem'in Çilesi» adlı bu şiirde öyle sahneler öyle bir cesaretle anlatılır ki!

Bunlar Dante'ninkilerden aşağı kalmaz. Hazreti Meryem cehennemi ziyaret eder, ona bu

«Çileli yolda» meleklerden Mikail rehberlik eder. Hazreti Meryem, günah işlemiş

insanları ve çektikleri çileleri görür. Bunların arasında çok ilgi çekici bir günahkârlar gurubu var, bunlar ateşten bir göl içindedirler. Aralarından hangileri bu gölün içine artık yüzeye çıkamı-yacak kadar gömülüyorlarsa «Onlar artık Tanrının unuttuğu varlıklar»»

dır. Bu anlatımda olağanüstü bir derinlik, olağanüstü bir güç vardır.

«İşte bunun üzerine derin bir şaşkınlığa kapılan Hazreti Meryem ağlayarak Tanrı'nın tahtı önünde secdeye varır ve cehennemde bulunan herkesin, ama hiç bir ayrılık yapılmadan, herkesin o gölde gördüğü tüm insanların da bağışlanması için yalvarır.

Hazreti Meryem'in Tanrı ile o konuşması çok ilgi çekicidir. Hazreti Meryem yalvarır durur, bir an bile yalvarmaktan geri durmaz. Tanrı ona; «Oğlunun» çivi çakılmış elleri ile ayaklarını göstererek: «Oğluna işkence edenleri nasıl Ağışlarsın?» diye sorduğu vakit, Meryem, tüm velilere, din uğruna çile çekmiş bütün kutsal varlıklara, tüm küçük ya da büyük, hepsinin, kendisi ile birlikte secde-ya varmalarını ve hiçbir ayırım yapılmadan herkesin Dışlanması için Tanrı'ya yalvarmalarını emreder.

«Sonunda Hazreti Meryem Tanrıya yalvara yalva-ra cehennemde çekilen çilelerin, her yıl, Kutsal Cuma Troitsa yortusuna dek durdurulmasına razı sağlıyor. Bunun üzerine cehennemdeki günah-

kârlar da Tanrıya şükrederek: «Sen böyle bir Yargıda bulunmakta haklısın Ya Rab!» diye bağırıyorlar.

«İşte benim şiirim de buna benzer bir şey olacaktı, eğer o zamanlar yazılmış olsaydı.

Benimkinde, sahneye çıkan ı<O» dur. Yalnız hiçbir şey söylemiyor benim şiirimde, sadece gelip geçiyor... Kendisi tüm haşmetiyle dünyaya geleceğini vaad ettiğinden, peygamberinin de: «Yakında dünyaya tekrar inecek, ama o günü ve saati oğlu bile bilmiyor, yalnız gökyüzündeki Babamız biliyor»

sözlerini (daha kendisi dünyada iken belirttiği gibi) söylediğinden bu yana on beş yüzyıl geçmiştir, öyleyken, insanlık «Onu»

eski inançla, eski heyecanla bekliyor. Hem de büyük bir inançla bekliyor onu! Çünkü gökyüzünden insanlara inen vaadlerin arkası kesi-leli on beş yüzyıl olmuştur!

İnan yalnız yüreğinden gelene, Yoktur gökten gelen vaatler artık...

«Böylece yalnız yürekten gelen bir inanç olabiliyor! Gerçi doğrusunu söylemek gerekirse, böyle bir inanç olunca, birçok mucizeler de mümkün oluyordu. Geçmişte insanları bir mucizeyle hastalıklarından kurtaran kutsal insanlar vardı; bazı velilere de (kendilerinin hayat hikâyelerini anlattıkları gibi) Gökyüzünün Kraliçesi bile görünmüş. Ama şeytan uyumaz. Onun için insanlar arasında artık o mucizelerin doğruluğundan şüphe etmeğe başlayanlar olmuş. İşte bu sırada, kuzeyde, Almanya'da korkunç yeni bir kâfirlik ortaya çıkıyor. «Koca bir kandil» e benzeyen kocaman bir yıldız, (burada kast edilen kilisedir.)

«Pınarların içine düşüyor ve o zaman bütün pınarların suyu acılaşıyor.» BU kâfirler Tanrıya karşı gelerek mucizeleri inkâr etmeğe başlıyorlar. Ama dine bağlı kalanlar ona daha da büyük bir heyecanla inanmaya devam ediyordu. İnsanlık gözyaşlarını gene

«Ona» sunuyor. Gene eskisi gibi «O

bekliyorlar, «O» nu seviyorlar, «O» na güveniyorlar, O'-nun uğrunda acı çekmeğe, «O»

nün uğrunda ölmeye can atıyorlar, tıpkı eskisi gibi... işte insanlık bunca yüzyıl ona inanç ve heyecanla: «Çünkü Tanrı aramıza gelecek» diyerek dünyaya inmesi için yalvardıktan sonra, sonunda «O», insanların acıları karşısında ve onların çektiği çileleri paylaşmak için sınırsız bir istek duyarak kendisine yalvaranların arasına inmeğe karar veriyor. Zaten daha önce de, dünyaya indiği vakit alçak gönüllülük göstererek bazı Peygamberleri, çile çekenleri ve dünyayla ilişkilerini kesmiş olan kutsal insanları (yaşantılarını anlatan hikâyelerde belirtildiği gibi) ziyaret etmişti. Bizde de kendi sözlerinin doğruluğuna inanan Tütçev bunu şöyle anlatır :

Kutsal haçın ağırlığı altında ezilerek Sevgili dünyamızın her noktasını Köle gibi, Gökyüzünün Çan Dolaşmıştır, kutsayarak...

«Şunu sana söyliyeyim ki, gerçekten öyle olmuştur, e, bu sefer de «O», gene acı içinde kıvranan, çile çeken, günahlara gömülmüş ama bir çocuk kalbiyle «Onu» seven halka, kendi halkına bir an için olsun görünmek isteğini duyuyor. Anlattığım olay, ispanya'da, Sevil'de, engizisyonun en

korkunç zamanında, Tanrı uğruna, ateşlerin yakıldığı ve : O güzel Otodafe'lerde (*)

Kötü kalpli kâfirlerin her gün yakıldığı

... çağda geçiyor. Ama tabiî «Onun» bu gelişi, eski-söz verdiği ve çağların sonunda, tüm haşmeti için-beklenmedik bir anda, «tıpkı doğudan batıya doğ-

<*) Kâfirlerin yakıldığı ateş.72

KARAMAZOV KARDEŞLER

ru fışkıran bir şimşek gibi» olacağını bildirdiği asıl gelişi değildir. Hayır, benim şiirimde

«O» ancak bir ağ için, çocuklarını ziyaret ve onları özellikle kâfirlerin çatır çatır yakıldığı o ülkede görmek isteği ile geliyor.

«Tanrıya özgü, sonsuz bir sevgi göstererek, bir kez daha insanların arasında tıpkı on beş

yüzyıl önce yaptığı gibi gene insan şeklinde dolaşıyor.

«Büyük bir alçak gönüllülükle, daha bir akşam önce, kralın, saraylıların, şövalyelerin, kardinallerin ve en güzel saray kadınlarıyla tüm Sevil'in kalabalık halkının gözü önünde, Büyük Engizitörün bir defada Ad majörem glors dei tam yüz kâfiri «harikulade güzel bir Otodafe» üzerinde yaktığı bir güney şehrinin «sıcak ot yığınları» üzerine iniyor. Sessizce, kimseye belli etmeden geliyor. Ama, o zaman ne gariptir, herkes onu tanıyor. Bu şiirimin en güzel yeri olabilirdi; yani herkesin onun neden böyle tanıdığını belirttiğim yer var ya, orası işte! Halk karşı konulmaz bir güçle «ona» doğru yöneliyor. «Onun» etrafını sarıyor,

«Onun» çevresinde gittikçe kalabalıklaşıyor ve peşinden gidiyor. «O» hiç konuşmadan, dudaklarında sonsuz bir şefkatle, çektikleri çileleri paylaştığını belirten hafif bir gülümseyişle aralarından geçiyor. Yüreğinde sevgi güneşi yanıyor, gözlerinden Nur, Bilim ve insanlara güç veren bir kudret yayılıyor. İnsanların üzerine dökülen bu ışınlar onların yüreklerini sarsıyor ve içlerinde de «Ona» karsı bir sevgi ateşi alevleniyor.

«Kendisi onlara doğru ellerini uzatıyor, onları kut-suyor ve yalnız ıOna» dokunmakla, yalnız «Onun» giysilerini tutmakla, insanlara şifa veren bir güç bulaşıyor. İşte o sırada çocukluğundanberi kör olan bir ihtiyar: "Tanrım, beni şifaya kavuştur. Ben de Seni göreyim!» diye bağırıyor. O zaman gözlerinden sanki bir perde kalkıyor ve ihtiyar «Onu»

görüyor. Halk :gözyaş! döküyor ve «Onun» geçtiği yerlerde toprağı öpüyor. Co' cuklar

«Onun» önüne çiçekler serpiyor, «Ona» şarkı-

lar okuyor ve: «Osanna!» diye bağırıyorlar. Herkes: «,işte ta kendisi! işte «O» geliyor. Bu ancak «O" olabilir. «Ondan» başkası olamaz» diye tekrarlıyorlar.

«O» Sevil Katedralinin kapısı önünde duraklıyor: Tam o sırada tapınağın içine göz yaşlarıyla küçük, beyaz bir çocuk tabutu getiriyorlar. Tabutun içinde yedi yaşlarında bir kız çocuğu yatıyor. Bu tanınmış bir adamın tek kızıdır. Ölü çocuk çiçekler içinde yatıyor.

Kalabalığın arasından gözyaşları döken anaya: «O çocuğunu diriltecek» diye bağırıyorlar.

Tabutu karşılamak için kapıya çıkmış olan Katedral papazı, şaşkınlık içinde olup bitenlere bakıyor ve kaşlarını çatıyor. Birden ölen çocuğun annesinin bir çığlık attığı duyuluyor. Kadın kendini «O» nün ayaklarına atıyor; kollarını ona doğru uzatıyor:

«Karşımda olan «Sen» isen, çocuğumu dirilt!» diye bağırıyor. Cenaze alayı duraklıyor, küçük tabutu kilisenin eşiğine, «Onun» ayaklan dibine bırakıyorlar. «O» acıyarak tabuta bakıyor ve dudaklarından yavaşça bir kez daha şu sözler dökülüyor: «Talifa Kumi» yani:

«... ve kız dirilsin.»

«Küçük kız tabutun içinde doğruluyor, oturuyor,. Şaşkın şaşkın gözlerini açarak etrafına bakıp gülümsüyor. Ellerinde tabutta yatarken üzerinde bulunan beyaz bir gül demeti var.

Halkın arasında şaşkınlık oluyor, bağrışmalar, hıçkırıklar duyuluyor ve işte tam o anda birden katedralin önünden Kardinalin kendisi, Büyük Engizitör geçiyor. Bu, hemen hemen doksan ya-Şmda, uzun boylu, dimdik duran, yüzü kurumuş bir ihtiyardır; gözleri içeri gömülmüştür ama, içlerinde hâlâ kıvılcım gibi bir ışık yanmaktadır. Doğrusu o sı-

rada üzerinde bir akşam önce Roma dininin düşmanlarını, kâfirleri yaktıkları sırada, halkın karşısında gösteriş yaparak dolaştığı o güzel kardinal giysileri yoktur. Hayır, o anda üzerinde yalnız eski, kaba bir ra~ hip cübbesi var. Arkasından ölçülü bir mesafeden, yüz-leri gülmeyen yardımcıları ve köleleri ile, «Kutsal» mu-74

KARAMAZOV KARDEŞLER

hafızlar geliyor. Kardinal halkın karşısında duruyor ve olup bitenleri uzaktan seyrediyor.

Herşeyi görüyor. Tabutu nasıl «Onun» ayakları dibine koyduklarını, küçük kızın nasıl dirildiğini görüyor ve yüzü* asılıyor. Ağarmış gür kaşlarını çatıyor. Bakışlarında acımak bilmeyen bir parıltı oluyor. Parmağını uzatıyor, muhafızlarına «Onu» yakalamalarını emrediyor. Ve onda öyle bir güç var ki, halk da öylesine alıştırılmış, öylesine boynu eğik, öylesine içi titriyerek onun sözünü dinler bir hale gelmiştir ki, kalabalık hemen muhafızların önünde açılıyor, onlar da birden meydana gelen bir mezar sessizliği içinde, ellerini «Onun» omuzlarına koyup kendisini götürüyorlar.

«Kalabalık hemen, tek bir varlık gibi ihtiyar engi-zitörün karşısında yerlere kadar eğiliyor, o da halkı kutsuyor ve geçip gidiyor. Muhafızlar mahpusu eskiden kalma Kutsal Mahkeme binasında bulunan daracık, karanlık, kubbeli cezaevine getiriyorlar. Bir gün geçiyor, Sevil'in karanlık, sıcak «boğucu» gecesi başlıyor. Havada «bir defne ve limon kokusu» var. Derin karanlığın içinde birden zindanın demir kapısı açılıyor ve ihtiyar büyük engizitör elinde bir kandille ağır ağır zindana giriyor. Ama kendisi yalnızdır; kapı onun arkasından hemen kapanıyor. Büyük Engizitör içeriye girer girmez duruyor ve uzun uzun, bir ya da iki dakika kadar bir süre dikkatle, «Onun» yüzüne bakıyor. Sonunda yavaşça yaklaşıyor, kandili masanın üzerine koyuyor ve «Ona» şöyle diyor.

— Söyle sen «O» musun? Gerçekten «O» sen misin? Ama karşılık almayınca çabucak sözüne devam

ediyor:

— Bana karşılık verme! sus. Zaten ne söyliyebilir-sin? Senin ne söyliyeceğini, ben zaten çok iyi biliyorum. Hem daha önce söylemiş olduklarına daha başka bir şey katmaya hakkın yok! O halde, niçin gelip bize engel oluyorsun? Çünkü sen bize engel olmağa geldin!

Bunu kendin de biliyorsun. Ama yarın ne olacak biliyor musun? Ben kim olduğunu bilmiyorum, bilmek de istemiyorum! Karşımdaki gerçekten Sen misin, yoksa «Onun» bir kopyası mı? Ne olursan ol, yarından tezi yok, seni mahkûm edip kâfirlerin en kötüsü olarak yaktıracağım ve bugün senin ayaklarını öpen o halk, yarın benim bir tek işaretim üzerine, seni yakacak olan ateşin altına avuç avuç kömür atmak için ileri doğru atılacaktır. Bunu biliyor musun?

Bunu söyledikten sonra derin bir düşünce içinde ve gözlerini bir an için tutuklu'dan ayırmadan :

— Evet, belki, bunu sen de biliyorsun, diyor. Bütün bu süre içinde susmuş olan Alyoşa gülümseyerek :

— Ben pek anlayamıyorum, îvan. Nedir bu böyle? diye -sordu. Doğrudan doğruya dizginsiz bırakılmış bir hayal eseri mi, ihtiyarın yaptığı bir yanlış

mı, yoksa akıl almaz bir qui pro quo (*) mu?

İvan güldü :

— Diyelim ki, sonuncusu olsun. Eğer seni bugünkü realizm bu kadar şımarttıysa ve artık hiçbir fantastik şeye dayanamıyorsan öyle olsun. Madem istiyorsun, varsın bu bir qui pro quo olsun.

Tekrar güldü :

— Gerçi, ihtiyar doksan yaşındadır ve çoktandır taktığı o düşünceyle çıldırmış olabilir.

Tutuklu

a onu görünüşüyle şaşırtmış olabilir. Hattâ son bir ihtimal daha var: Bu; belki de doksan yaşındaki bir ih-tiyarın ölmeden önce, üstelik hâlâ o akşam Otodafeler ferinde yüz dinsizin yakılmasından ötürü heyecanı içinde olduğu için gördüğü bir hayal ya da bir sayıkla-ma olabilir. Ama ister bir qui pro quo, ister dizginsiz bir hayalin eseri olsun, bizim için ne fark eder? Bura-da önemli olan ihtiyarın içindekilerini dökmek ihtiya-

(*) Karışıklık.

çını duymasıdır; doksan yıllık ömrünün en sonunda ilk kez olarak içinden geçirip de sustuğu şeyleri artık yüksek sesle söylemesidir.

— Peki tutuklu da susuyor mu? Ona bakıyor da bir tek söz olsun söylemiyor, demek.

İvan gene güldü :

— Evet, zaten öyle olması gerekiyor! Hangi yönden ele alırsan al, gene öyle olmalı, ihtiyarın kendisi «Ona» daha önce söylemiş olduklarına hiçbir şey katmaya hakkı olmadığını belirtiyor. Doğrusunu istersen, katolikliğinin temel özelliği de budur. Bence Öyledir. Ben şöyle anlıyorum, Katolikler: «Sen herşeyi papaya teslim ettin! Demek ki, herşey şimdi papanın elinde. Sen ise hiç olmazsa artık hiç gelme. Hiç olmazsa bir süreye kadar aramıza gelme,» derler.. Yalnız söyledikleri de değildir bu. Bunu yazarlar da, özellikle cizvitlerin yazılarında öyledir. Bunları kendi gözümle, Tanrı üzerine yazılar yazmış olanlarının kitaplarında okudum.

Benim ihtiyar «Ona» : «Bizlere gelmiş olduğun âlemdeki, Sırlardan birini

olsun açıklamağa hakkın var mı?» diye sorar ve »Onun» yerine kendisi karşılık verir: «Hayır, buna hakkın yoktur, çünkü bunu yaparsan daha önce söylediklerine bir şey katmış

olursun. Bunu söyleyemezsin! Çünkü söylemen insanların elinden özgürlüklerini almak olacaktır. Oysa, Sen dünyaya geldiğin vakit bu özgürlüğü savunmuştun. Bize yeniden haber vereceğin herşey, insanların inanma özgürlüğüne zarar verir! Çünkü insanlara bir mucize olarak görünür. Oysa onların özgürlük içinde inanmaları, senin için daha o zaman daha bundan binbeş yüz yıl önce, her şeyden daha çok değer verdiğin bir şeydi.

O zamanlar sık sık insanlara: <Sizi özgür varlılar haline getirmek istiyorum.» diyen Sen değil miydin-İşte şimdi o «özgür» insanları gördün!»

İhtiyar birden düşünceli bir tavırla gülümsüyor ona ciddî bir tavırla bakarak devam ediyor:

— Evet, bu iş bize pahalıya mal oldu. Ama biz bu işi senin adına sona erdirdik. Onbes yüzyıl o özgürlükle çile çekip durduk. Ama şimdi artık bu iş bitti, hem de sağlama bitti.

Sen tabiî bunun artık kesin olarak sona erdiğine inanmıyorsun değil mi? Bana sevgiyle bakıyor, hattâ bana öfkelenmek alçak gönüllülüğünü bile göstermiyorsün; değil mi? Ama şunu bil ki, şimdi, hem de özellikle şimdi o gördüğün insanlar her zamankinden daha özgür olduklarına inanıyorlar. Oysa kendileri özgürlüklerini getirip bize teslim ettiler, boyunlarını eğerek onu ayaklarımızın dibine bıraktılar. Ama bunu biz sağladık. Oysa

«Senin» istediğin bu muydu? Sen öyle bir özgürlük mü istiyordun?

Alyoşa :

— Gene anlamıyorum! diye İvan'ın sözünü kesti. İhtiyar alay ediyor, onunla eğleniyor, değil mi?

— Hiç de değil. Gerçekten özgürlüğü sonunda yenmiş, ona üstün gelmiş olmalarını ve bunu insanları mutluluğa kavuşturmak için yapmış olmalarını bir başarı olarak gösteriyor. Diyor ki, «çünkü şimdi (şimdi derken tabiî engizisyondan söz ediyor) artık ilk kez olarak insanların mutluluğundan söz etmek mümkün oldu, însan isyancı olarak yaratılmıştır; isyan edenler hiç mutlu olabilirler mi? Sana da bu önceden bildirilmişti!

Uyarmalardan, öğütlerden yoksun değildin. Ama sen o verilen haberleri dinlemedin.

İnsanları mutluluğa ka-vuşturabileeek olan tek yolu reddettin. Ama çok şükür ki aramızdan çekilirken işi bize bıraktın. Sen bize vaettin. Bize kesin olarak söz verdin. Bize bağlamak ve

çözmek hakkını bağışladın; şimdi de artık bu hakkı eli-2den almayı

aklından bile geçiremezsin tabiî. O hal-de neden gelip bize engel olmak istiyorsun?» Alyoşa : Peki, «uyarmalardan ve öğütlerden yoksun dene demek? diye sordu. BU, ihtiyarın asıl söylemek istediği şeydir. Ken-78

KARAMAZOV KARDEŞLER

dişi sözlerine devam ederek Ona diyor ki; «Kitaplardan bizlere kadar gelen bilgiye göre, çölde seninle korkunç ve zeki bir ruh, varlığın kendi kendini yok etmesini, yok-luğu temsil eden bir ruh, yüce bir ruh konuşmuş, soy. lediğine göre o ruh gönlünü çelerek seni

«Kötü yola itmek» istemiş. Gerçekten öyle mi oldu? Ama sana şunu söylemek isterim: O

ruhun sana sorduğu o üç sorudan daha gerçeğe uygun bir şey söylemek mümkün müdür?

Senin reddettiğin ve kitaplarda «kötü yola çekme» olarak gösterilen o üç sorudan daha gerçek bir şey var mı? Şunu da söyliyeyim ki, eğer dünyada gerçekten insanlığı yıldırımla çarpar gibi meydana gelmiş bir mucize varsa, işte o gün, sana sunulan o üç kötü yolun teklif edildiği gün olmuştur.

«Eğer o korkunç ruhun sorduğu bu üç sorunun kitaplardan hiç iz bırakmadan yok olduğunu düşünmek mümkün olsaydı, hattâ bir örnek, bir deneme olsun diye böyle bir şeyi aklımızdan geçirmek mümkün olsaydı, o soruları yeniden icad edip, yazmak ve tekrar o kitaplara geçirmek gerekseydi, bu iş için de dünyadaki bütün akılı insanlar, devlet adamları, din bilginleri, bilim adamları, filozoflar, şairler bir araya getirilip, onlara:

«Bize üç soru bulun, ama bunlar öyle sorular olsun ki, oluşumun bütünlüğünü olduğu gibi kavramaktan başka ayrıca üç sözle, üç cümleyle insanlığın ve dünyanın geleceğini özetlesin,» denilseydi, sanıyor musun ki, dünyanın bir araya getirilen bütün bu bilimi.

derinlik ve etki bakımından, gerçekten o güçlü ve zeki ruhun sana çölde sorduğu o soruların derinliğine ve gücüne eşit olacak üç soru bulabilir?.

«Yalnız o sorulardan bile, onların sana sorulması mucizesinden bile. senin o sırada ölümlü, geçici bir insan aklıyla değil, ölümsüz ve mutlak bir akılla karşılaşmış olduğunu belirtmeye yeterlidir. Çünkü bu üç soruda sanki insanlığın bundan sonraki tüm tarihi bir bütün içinde özetlenmiş gibidir ve bütün dünyada insanlık tarihinde görülen bütün çözülmesi imkânsız zıtlıkların birleştiği üç şekil karşısına çıkarılmıştır. O zamanlar bunun böyle olduğu, daha o kadar iyi görülemezdi. Çünkü henüz gelecek bilinmeyen bir şeydi. Ama bugün aradan onbeş yüzyıl geçtikten sonra, görüyoruz ti, bu sorularda herşey o kadar iyi tahmin edilmiş ve önceden o kadar iyi haber

verilmiştir ki, aynı zamanda herşey öylesine harfi harfine gerçekleştirilmiştir ki, artık o sorulardan ne birşey çıkarmaya imkân vardır, ne de onlara herhangi bir şey katmaya!

«Kendin karar ver; hanginiz haklıydınız? Sen mi, yoksa o mu? Birinci soruyu hatırla; harfi harfine ha-tırlamasan bile, o sorunun anlamı şuydu: «Sen dünyaya» insanların arasına ellerin çıplak olarak, basit varlıklar oldukları ve doğuştan onurlarını yitirmiş

oldukları için kavrıyamadıkları, korktukları, hattâ içlerinde dehşet uyandıran bir özgürlük vaadiyle inmek istiyorsun. Bu özgürlük onları korkutur, çünkü insan için insanlardan meydana gelen bir toplum için özgürlükten daha ağır bir yük yoktur! Oysa bu çıplak ve güneşten kasıp kavrulan taşlan görüyor musun? Onları etmek haline getir! Q

zaman tüm insanlık daima içi titrediği halde, sana karşı şükran duyan uslu bir sürü gibi arkandan koşar. Elini çektin mi, verdiğin ö ekmek hemen yok olsun.»

«Ama sen insanı özgürlükten yoksun bırakmak istemedin ve bu teklifi reddettin. Çünkü şöyle düşündün: "Eğer insanların Sana bağlılığı ekmeklerle satın alına-o zaman bu, özgürlük olur mu?» Bu teklife kar-vererek insanın yalnız ekmekle yaşamadığını söyle-

ama biliyor musun ki, gene işte bu dünyanın ek-uğruna yeryüzündeki tüm insanların ruhu Sana başkaldınp, Seninle savaşacak ve Seni yenecek-tir O zaman herkes onun arkasından gidecek ve: «Bu eşit olan biri var mı? O bize gökyüzünün ate-Sini

vermiştir!» diyecektir. Biliyor musun ki, yüzyıllar80 KARAMAZOV

KARDEŞLER

geçecek ve insanlık kendi düşüncelerinin derinliği, kendi bilimiyle vardığı yargıyı açıklayarak, dünyada suç diye birşey olmadığını, böyle olunca da günahın da olamıyacağını ve ortada yalnız aç insanların bulundu-ğunu bildirecektir?

«Karınlarını doyur, ondan sonra onlardan iyilik bekle!» îşte sana karşı dikecekleri ve Senin mabedini yıkacak olan sancağa bunu yazacaklardır! Senin tapınağının yerine yeni bir yapı yükseltilecektir. Gerçi bu Babil kulesi de eskisi gibi tamamlanamıya-caktır. Ama ne olursa olsun, Sen bu yeni Babil Kulesinin yapılmasına engel olabilir ve insanların çilelerini bin yıl kısaltabilirdin. Çünkü insanlar o yeni Babil Kuleleriyle daha bin yıl dert çektikten sonra gene de bize geleceklerdir! Bizleri gene toprağın altında, katakomb-larda (*) gizlendiğimiz yerlerde (çünkü bizler gene oradan oraya sürünecek ve işkencelere uğrayacağız) bulacak ve: «Kamımızı doyurun, çünkü öbürleri bize gökyüzünden bir ateş

vereceklerini vaadettiler, ama vermediler» diye bağıracaklar. İşte o zaman

onların yaptıkları Kuleyi bizler tamamlayacağız, çünkü yapıyı ancak karınlarını doyuracak olan tamamlayacaktır. Karınlarını doyuracak olan ise yalnız biziz. Hem de Senin adına yapacağız bunu ve onları senin adına yaptığımızı soyliyerek aldatacağız.

«Ah, onlar biz olmadan hiçbir zaman karınlarım doyuracak ekmeği bulamayacaklardır!

Hiçbir bilim onlara özgür kaldıkları sürece ekmek vermiyecektir, sonunda da onlar özgürlüklerini ayaklarımıza getirecek ve bize: «Size köle olalım daha iyi olur, hiç olmazsa karnımızı doyurursunuz...» diyecekler. Böylece sonunda özgürlüğün ve toprağın verdiği ekmeğin, herkes için

l(*) Hıristiyanların Romalılar tarafından işkencelerle öldürüldüğü zamanlarda toprak altında gizlendikleri yerler.

eşit miktarda olamıyacağını anlayacaklardır. Çünkü onları aralarında hiçbir zaman, hiçbir zaman paylaşa-mıyacaklardır! Aynı zamanda hiçbir zaman özgür de olamayacakları kanısına varacaklardır; çünkü kendileri güçleri yetmeyen, kusurlu, önemsiz ama isyancı varlıklardır.

«Sen onlara gökyüzünden gelecek ekmeği vaadet-tin. Oysa tekrar ediyorum, güçsüz, kusurlarından bir türlü kurtulamayan, daima nankörlük eden insan kavimlerinin gözünde, o ekmek yeryüzündeki ekmeğe eşit olabilir mi? Diyelim ki, gökyüzünden gelecek ekmek uğruna Senin için, yalnız onbinlerce güçlü ve yüce olan varlıklar önemli de, geriye kalan o sahildeki kum gibi kalabalık, güçsüz ama Seni seven milyonlar; ancak o üstün, o yüce, o güçlü varlıkları meydana getirecek olan bir hamur mudur?

«Hayır, bizim için güçleri olmayanlar da değerlidir. Belki kusurlu ve isyan içinde olan varlıklardır, ama sonunda asıl sözümüzü dinleyecek olanlar onlardır. Onlar bize hayranlıkla bakacak ve başlarına gelip, o korktukları özgürlük yükünü omuzlarımıza almaya razı olduğumuz için bizleri birer Tanrı sayacaklardır. İşte sonunda özgür olmak onlara bu kadar ağır gelecektir! Ama biz onlara Sana bağlı olduğumuzu ve onlan Senin adına idare ettiğimizi söyliyeceğiz. Onlan gene aldatacağız; bu mümkün olacak, çünkü artık Seni bir daha aramıza bırakmıyacağız. Bizim çilemiz işte bu aldatışta olacaktır, çünkü yalan söylemek zorunda kalacağız.

"İşte çölde Sana sorulan birinci sorunun anlamı buydu ve Senin herşeyden üstün tuttuğun özgürlük uğ-*una reddettiğin de budur. Bununla birlikte, o soruda Bu dünyanın yüce sırlarından biri saklıydı. Eğer «ek-mek vermeyi» kabul etşeydin, insanlığın yüzyıllar bo-Karamazov Kardeşler II — F: 682

yu hasret çektiği, tek tek olarak da, tüm insanlık ola rak da, hep birlikte özlemini çektiği bir şeye karşıl vermiş olacaktın; bu da «kime tapacağız?» sorusunun karşılığıdır.

«İnsan için özgür olur olmaz hemen tapacak, bo-yun eğecek birini bulmaktan daha sürekli, daha üzücü bir uğraşma yoktur: Ama insanın tapmak için aradığı varlık, artık tartışmasız kabul edilebilecek bir varlık olmalı, o kadar tartışmasız kabul edilecek bir varlık olmalı ki, herkes birden ona tapmaya razı olsun. Çünkü bu zavallı varlıkların derdi örneğin, benim ya da filânca kişinin tapacağı birini bulmak değildir. Onların istediği öyle birini bulmaktır ki, herkes ona inansın, ona boyun eğsin, üstelik ona hep birlikte tapsın, işte tapmada birlik olmak ihtiyacı, ayrı ayrı her insanın ve dünya yaratıldığından beri tüm insanlığın uğrunda acı çektiği en önemli şeydir. İnsanlar böyle hep birlikte ortaklaşa bir şeye tapmak için birbirlerini kılıçla yok etmişlerdir. Kendilerine Tanrılar yaratmış ve birbirlerine: «Kendi Tanrılarınızı bırakın, gelin bizim tanrılarımıza tapın, yoksa size de, tanrılarınıza da ölüm!» diye-bağırmış, birbirlerini kendi dinlerine bağlanmaya zorlamışlardır. Dünyanın sonuna dek de öyle olacaktır. Hatta dünyada Tanrılar yok olduğu zaman bile: O zaman da gene ilâhların önünde secdeye varacaklardır.

«Sen insan varlığının bu temel sırrını biliyordun, bilmemene imkân yoktu! Ama sana sunulan tek mutlak sancağı, «yeryüzünün insanlara kazandırdığı ekmek» sancağını, herkesi, hiçbir itiraz ileri sürmeden kendine boyun eğmeye zorlamak için ve özgürlükle insanlara gökyüzünden bağışlanacak ekmek uğruna reddettin. Ondan sonra daha neler yaptın. Hep özgürlük adına yaptın bunları! Oysa sana söylüyorum, insana. ° zavallı, o mutsuz varlığa dünyaya gelirken birlikte getirdiği özgürlük bağışını bir an önce devredebilecek

birini bulmaktan daha çok çile çektiren bir dert yoktur.

»Ama insanların özgürlüğüne, ancak vicdanlarını tatmin edebilen sahip olabilir.

İnsanlara ekmeği vermen, teklif edilirken, itirazsız olarak herkesçe kabul edilebilecek bir sancak sunulmuş oluyordu Sana! Ekmeği verirsen, insan boyun eğer; çünkü ekmekten daha itirazsız olarak kabul edilebilecek bir şey yoktur. Ama Sen, insanlara ekmek sunduğun sırada, herhangi bir başkası Sana rağmen insanın vicdanına sahip olursa, o zaman insan, Senin sunacağın ekmeği fırlatıp atar ve vicdanını aldatmış olanın peşinden gider. Bu konuda Sen haklıydın! Çünkü insan varlığının sırrı yalnız yasamak değildir; bir şey için yaşamaktır. İnsan neden yaşadığını, ne için yaşadığını kesin olarak kavrayamazsa, yaşamaya razı olmaz, dünyada yaşamaya devam etmektense, kendi kendini yok eder: hatta etrafında hep ekmekler olsa bile.

«Bu böyledir! Gelgelelim ne oldu? Sen insanların özgürlüğüne sahip olacak yerde, onlar için bu özgürlüğü daha da büyüttün! Yoksa insan için rahatın, hatta ölümün bile iyiliği ve kötülüğü kavradıktan sonra ikisinin arasında özgür olarak bir seçim yapmaktan daha değerli olduğunu unuttun mu yoksa? İnsan için vicdan özgürlüğünden daha çekici ama aynı zamanda daha acı veren bir şey yoktur, öyleyken Sen insan vicdanı-nı sonsuzluğa kadar rahata kavuşturacak sağlam tekeller ele almaktansa, ne kadar olağanüstü, ne kada tahmine dayanan, ne kadar belirsiz şey varsa, insanların güçlerini aşan neler varsa, onları ele aldın! Böylece insanları hiç sevmiyormuş gibi davranmış oldun. Hem de

bunu kim yaptı: Sen! Dünyaya Kendi hayatını insan-

nn uğruna bağışlamaya gelen Sen! Yani insanların

özgürlüğüne sahip çıkmaktansa, onu arttırdın. onun

verdiği acılarla insanın ruh dünyasını sonsuzluğa dek

sürecek bir yük altında bıraktın.

«Sen insanın özgür bir sevgi duymasını istedin, insanın Senin peşinden özgür olarak, seni beğendiği, sana hayranlıkla bağlandığı için gelmesini istedin. Eski çağlardan kalma kesin kural yerine bir başka kural koydun: İnsan kötülüğün ne olduğuna, iyiliğin ne olduğuna hiçbir etki altında kalmadan, özgür bir yürekle karar vermeliydi. Bunu yaparken de yalnız Seni örnek olarak almalıydı! Ama bunu ortaya atarken hiç düşünmedin mi ki, insan özgür bir seçim yapmak gibi ağır bir yük altında ezilirse, sonunda örnek olarak aldığı, seni bile hatta Senin getirdiğin gerçeği bile tartışmaya başlıyacak ve sonunda onu reddedecek.

Zaten insanlar sonunda asıl gerçeğin Sende olmadığını bağırarak, herkese bildireceklerdir; çünkü onları senin yaptığından daha büyük bir şaşkınlık ve acı içinde bırakmaya imkân yoktu. Sen ki onlara bunca dert, bunca çözülmemiş sorunlar bıraktın!

Bunu yaparak dünyada kendi egemenliğinin temellerini sarstın. Bu yüzden kimseyi suçlama!

«Oysa sana teklif edilen bu muydu? Bu güçten yoksun isyancıların mutluluğu için, onların güçlü varlıklar haline gelebilmeleri için, vicdanlarını büyüleyecek, ona sonsuzluğa dek üstün gelebilecek üç güç vardır, yalnız üç çeşit güç! Bunlar da: "Mucize, sır ve otoritedir». Sen birincisini de, ikincisini de, üçüncüsünü de red ettin! Bu bakımdan örnek oldun. O korkunç, o her şeyi bilen ruh, Seni tapınağın tepesine koyup da

«Eğer Tanrının oğlu olup olmadığını öğrenmek istiyorsan, kendini buradan aşağıya at. Çünkü Onu meleklerin ya kalayıp götürecekleri bildirilmiştir ve o düşmeyecektir»

parçalanmıyacaktır? Eğer sen de parçalanmazsan Tanrının Oğlu olup olmadığını öğrenecek ve Babana olan inancını ispat etmiş olacaksın," dediği vakit. Sen sözlerini sonuna kadar dinledikten sonra, teklifini red et tin, Ona kapılmadın ve kendini aşağıya atmadın!

«Doğrusu gerçekten gurur verici ve çok güzel

Davranışta bulundun. Tanrıya yakışır bir davranıştı bu! Ama insanlar, o güçsüz ve yüreği isyan dolu kavimdeki varlıklar, onlar Tanrı mı? Ama tabiî, Sen bir tek adım atarsan, hatta sadece kendini aşağıya ata-cakmış gibi davranırsan bile, hemen Tann'ya ihanet olacağını, ona olan inancını yitireceğini ve insanlarını kurtarmağa geldiğin bu toprağa çarparak parçalanacağını, o zaman gönlünü çelerek seni bu kötü yola sürükleyen o zeki ruhun bundan ötürü sevinç duyacağını anlamıştın. Ama tekrar ediyorum, Senin gibi olanlar çok mu?

«Bundan başka, Sen gerçekten, bir an için insanların böylesine çekici bir aldanışa kapılmadan durabileceklerini düşündün mü? İnsan denilen varlık yaşantının böyle korkunç anlarında, tüm varlığının temellerini sarsan ve ruhunda en büyük üzüntüyü yaratan sorunlarla karşı karşıya kaldığı vakit mucizeyi red edecek ve hiçbir etki altında kalmadan yalnız özgür vicdanından doğan kararla yetinecek gibi mi yaratılmıştır? Ama sen tabiî bu kahramanlığının kitaplara geçeceğini, çağlar boyunca dillere destan olacağını ve yeryüzünün son sınırlarına kadar duyulacağını biliyordun. İnsanın da seni örnek alarak, mucizeye ihtiyaç kalmadan Tanrıya bağlı kalacağını ümit ettin. Ama şunu biliniyordun ki, insan mucizeyi red ettiği anda, Tanrı'yı da red etmiş olacaktır. Çünkü insan Tanrı'dan çok, mucizeleri aramaktadır!

«İnsan, mucizeler olmadan yaşamak gücüne sahip olmadığı için, ergeç kendi kendine yeni mucizeler uydurur, kendisinin uydurduğu bu mucizelere bağlanır ve falcılara, kadınların yaptığı büyülere inanmaya baş-lar yüz defa isyan etmiş, asıl dinin yolundan sapmış ve Tann'ya inanmayan bir varlık haline gelmiş olsa bile daima öyle olacaktır.

Başkaları Seni kızdırmaya Çalışarak alaylı, alaylı, sana! «İn haçtan, o zaman kar-«Sen»

olduğuna inanırız!» diye bağırdık-

lan vakit, Sen haçtan inmedin, inmedin, çünkü gene de insanı mucizeyle Köleleştirmek istemiyordun, senin istediğin özgür bir inançtı, mucizeye

bağlı bir inanç iste-medin.

Özgür bir sevgiye susamıştın Sen! Bir kez onu hissettikten sonra ömrünün sonuna kadar dehşet için-de kalan bir tutuklunun kendisini bu hale getiren bir gücün karşısında köle hayranlığı duymasını değil. Oysa insanları böyle düşünürken onları aşırı derecede yükseltmiş oluyordun. Çünkü onlar birer isyancı olarak yaratıldıkları halde, aslında birer köledirler. Etrafına bir bak ve kendin karar ver; bak, aradan on beş yüzyıl geçti, şimdi gel de bir gör onları: Kendinle eşit bir düzeye yükseltmek istediğin varlıklar bunlar mı?

Yemin ederim ki, insan senin düşündüğünden çok daha zayıf, çok daha aşağı bir varlık olarak yaratılmıştır! Böyle bir varlık Senin yaptığını hiç yapabilir mi? Ona bu kadar saygı duyduğun halde sanki acılarını hiç paylaşmı-yormuş gibi davrandın, çünkü ondan gücünün yetmi-yeceği bir şey istedin. Hem de bunu kim yaptı? İnsanı Kendisinden de daha çok seven bir varlık.

"Eğer ona karşı daha az saygı duysaydın, ondan daha az şeyler isteyecektin. Bu da sevgiye daha yakın bir şey olacaktı; çünkü taşınması daha kolay bir yük olurdu. İnsan zayıf ve adi bir varlıktır. Her yerde bizim kudretimize karşı isyan etmesinden ve bize isyan ettiği için gururlanmasından ne çıkar? Bu, bir çocuğun, bir öğrencinin duyduğu gururdan başka bir şey değildir. Onlar sınıfta isyan çıkaran ve öğretmenlerini kapı dışarı etmiş küçük çocuklardır. Ama çocukların bu sevinci bir gün sona erecek ve onlara pahalıya mal olacaktır. Tapınakları yerle bir edecekler, dünyayı da kan içinde bırakacaklar. Bu aptal çocuklar günün birinde sunu anlayacaklar ki. kendileri gerçi birer isyancıdır" lar ama, güçleri olmayan ve kendi ayaklanmalarına bile dayanamayan isyancılardır. O zaman budalaca gözyaşları dökerek onları böyle birer isyancı olarak yarat-KARAMAZOV KARDEŞLER

87

olanın, bunu yaparken onlarla alay etmek istediği-. Beşiri olarak anlayacaklardır.

Bunu umutsuzluk içinde söyliyeeeklerdir, söyledikleri bu sözler de tanrıya karşı bir küfür sayılacaktır. Bunu söyledikleri için de kendilerini daha mutsuz hissedeceklerdir, çünkü insan denilen varlık yaratılış bakımından Tanrı'ya karşı küfre dayanamaz. Sonunda insanlığın kendisi, Tanrı'nın yerine o küfürlerin intikamını alacaktır. İşte Sen, insanların özgürlüğü için bunca acılara katlandıktan sonra, onlara yalnız huzursuzluk, karışıklık ve mutsuzluk nasip olmuştur. Senin Büyük Peygamberin kendisine görünen şeyleri, hayali sembollerle açıklarken, Birinci Diriliş'e katılan herkesi gördüğünü, o birinci dirilişe her kuşaktan iki bin kişinin katıldığını belirtmiştir. Ama eğer sayıları yalnız o kadarsa, demek ki, onlar insan değil de, Tanrı'ya benzer varlıklardır. Senin taşıdığın çarmıha onlar omuz vermişlerdir! Çöllerde yıllarca çıplak ve aç dolaşmış olanlar onlardır! Sadece ağaç kökleriyle, böceklerle beslenmişlerdir. Bu bakımdan tabiî, onlardan gururla, gerçekten, bağımsız bir sevgi duyan, özgürlüğe bağlı ve

hiçbir etki altında kalmadan, özgür olarak senin uğruna olağanüstü bir fedakârlık gösteren varlıklar olarak söz edebilirsin.

Ama şunu unutma ki, onların sayısı ancak birkaç i. Onlar da tanrı gibi varlıklardı. Peki ya ötekiler? kalan zayıf insanlar güçlülerin dayanabildikleri dayanamadılarsa, suç onlarda mı? Gücü olma-yan bir ruh, bu korkunç yeteneklerden yoksunsa, suçlu mudur? Yoksa Sen gerçekte yeryüzüne yalnız seçkin inanlar için ve yalnız o seçkin insanlara görünmek için indin? Eğer öyleyse, işin içinde bir sır var demektir. insanlar bu sırrı kavrayamazlar.

Madem ortada bir sır var biz bu sırrı öğretmek hakkına sahibiz. İnsanlara asıl önemli olanın hiçbir etki altında kalmıyarak yü-rekten gelen bir inançla özgürlük içinde karar verme-88

KARAMAZOV KARDEŞLER

lerinin ya da başka insanlara sevgi duymalarının değil, sırrın kendisinin önemli olduğunu, bu sırra körü körüne hattâ vicdanlarına aykırı olsa bile boyun eğmeleri gerektiğini öğretmek bizim hakkımızdır. Biz de bunu yaptık işte. Senin yaptığın kahramanlığı anlatırken onu düzelttik ve bu kahramanlığı mucize, sır ve otorite temelleri üzerine oturttuk. O zaman insanlar biri gelip gene onları bir sürü gibi gütmeye başladı ve sonunda onlara bu kadar çile çektiren o vicdanlarındaki korkunç yetenek kalktı diye sevindiler. Onlara bunun böyle olduğunu öğretmek ve böyle yapmakla haklı mıydık, söyle?

«İnsanın güçsüzlüğünü bu kadar olgunlukla kabul eden, sevgiyle onun taşıdığı yükü hafifleten ve o güçsüz varlığın bizim iznimizle de olsa günah işlemesini hoş gören bizler, insanı sevmiyor muyduk acaba? Şimdi neden gelip bize engel oluyorsun? Neden hiç konuşmadan o sevgi dolu gözlerinle içimi okuyormuş gibi bakıyorsun? Kız bana! Sevgim istemiyorum senin! Çünkü ben de seni sevmiyorum. Hem zaten Senden saklı-yacak bir şeyim var mı? Sen zaten herşeyi biliyorsun. Bunu gözlerinden okuyorum. Ben mi sırrımızı Senden saklıyacağım? Belki de sen zaten onu benim ağzımdan işitmek istiyorsun. Öyleyse dinle: Biz sana bağlı değiliz, «ona» bağlıyız. İşte bizim sırrımız bu.

Çoktandır artık seninle değiliz. Sekiz yüz yıldır artık «onunlayız» Sen onun sana sunduğu son hediyeyi reddettin; bizler işte o reddettiğin şeyi sekiz yüz yıl önce ondan aldık. O sana dünyanın bütün krallıklarını göstermişti, sen reddettin! Biz ondan Roma'yı ve Sezar'ın kılıcını alarak kendimizi dünyanın kralları olarak ilân ettik. İsimizi bugüne dek daha tam olarak sona erdiremediğimiz halde, bizden başka kral olamıyacağım bldirdik. Ama bunun suçu kimdedir?

«Gerçi, doğrusu, yaptığımız iş daha başlangıcındadır. Ama başlamıştır bir kez. Daha bitmesine çok uzun

bir süre vardır ve dünya daha çok çile çekecektir. Ama eninde sonunda amacımıza varacağız ve birer Sezar olacağız. O zaman işte bütün dünyadaki insanların mutluluğunu düşüneceğiz. Söz gelmişken söyliyeyim, sen de daha o zaman Sezar'ın kılıcını alabilirdin.

Neden o son sunulan hediyeyi reddettin? Eğer o kudretli ruhun üçüncü öğüdünü kabul etmiş olsaydın, insanın dünyada aradığı herşeyi gerçekleştirmiş olurdun: Böylece insanlar kime tapacaklarını, vicdanlarını kimin eline bırakacaklarını ve nasıl olup da sonunda hep birlikte hiçbir tartışmanın olamıyacağı, herkesin birbirine uyacağı bir karınca yuvası haline gelebileceklerini bilirlerdi. Çünkü insanların üçüncü ve son çilesi bütün dünyadaki insanları birleştirmek ihtiyacıdır, insanlık daima tüm olarak bütün dünyada tek bir düzen içinde yaşamak amacını gütmüştür. Büyük tarihleri olan bir çok büyük milletler yaşamıştır. Ama bunların arasında hangileri daha çok yükselmişse. o milletler daha mutsuz olmuşlardır, çünkü onlar dünyadaki bütün insanların birleşmeleri ihtiyacını öbürlerinden daha kuvvetli olarak duymuşlardır. Büyük fatihler, Timur'lar, Cengiz Han'lar bütün dünyayı fethetmek amacıyla yeryüzünden birer fırtına gibi geçip gittiler. Onlar bile gerçi bilinçsiz olarak, ama bütün dünyadaki insanların birleşmeleri, tek bir tüm haline gelmeleri için duyulan o en büyük ihtiyacı açığa vurmuşlardır.

«Eğer sen dünyayı ve Sezar'ın tacını kabul etsey-din, bütün dünyada bir krallık kurmuş, bütün dünyadaki insanlara huzuru sağlamış olurdun. Çünkü insanları, onların vicdanlarına hâkim olan, onların ekmeğini ellerinde tutanlardan başka kim idare edebilir? Biz Sezar'ın kılıcını aldık, onu aldıktan sonra da tabiî Seni reddederek «Onun»

arkasından gittik. Gerçi özgür akıl daha yüzyıllar boyu şerefsizce işler yapacak, insanlar daha yüzyıllar boyu bilimleriyle uğraşıp didinecekler ve birbirlerini yiyeceklerdir. Çünkü o kendi Babil90

Kulelerini yükseltmeğe bizim yardımımız olmadan başladıklarından ötürü, sonunda muhakkak birbirlerini yi- ' yeceklerdir.

«İşte, o zaman canavar yerlerde sürüne sürüne ayaklarımızın dibine kadar gelecek, ayaklarımızı yalıyacak ve onları gözlerinden fışkıran kanlı gözyaşlarıyla ıslatacak. Biz de canavarın üzerine oturup kâseyi elimize alacağız. Bu kâsenin üzerinde şöyle bir yazı olacak: '«Sır!» İşte insanlar için ancak o zaman bir huzur ve mutluluk çağı gelecektir. Sen insanların arasından seçtiklerinle öğünüyorsun, ama Senin elinde yalnız seçilmiş

insanlar var. Oysa biz, herkesi huzura kavuşturacağız. Hem yalnız bunlar mı olacak? O seçilen, o kuvvetli insanlardan kimbilir kaç tanesi, gerçekten başkalarının arasında «seçilmiş»

varlıklar olabilecek kişilerden kimbilir kaç tanesi, sonunda Seni bekliye bekliye yoruldular ve yüreklerindeki o ateşle ruhlarındaki gücü götürüp başka bir kıyıya bıraktılar. Kimbilir kaç tanesi daha aynı Şeyi yapacak, sonunda da özgürlük sancaklarını senin üzerine dikeceklerdir.

«Ama o sancağı Sen ortaya koydun. Bizim idaremiz altında ise insanlar mutlu olacak ve artık senin onlara bağışladığın o özgürlükte olduğu gibi her yerde ayaklanarak birbirlerini yok etmiyeceklerdir. Evet, biz ancak bizim uğrumuza özgürlüklerini reddettikleri ve bize boyun eğdikleri vakit gerçekten özgür olacaklarına onları inandıracağız. Böyle yaparsak haklı mı olacağız, yoksa onlara yalan mı söylemiş olacağız? Kendileri de haklı olduğumuzu anlıyacaklardır; çünkü Senin onlara verdiğin özgürlük uğruna birer köle gibi ne korkunç acılar çektiklerini, bu özgürlüğün onları ne kadar büyük bir karışıklığa götürdüğünü hatırlayacaklardır.

»Özgürlük daha doğrusu hiçbir etki altında olma-. yan, özgür bir akıl ve bilim insanları öyle geçilmez yollara götürecek, onları öyle mucizeler ve öyle çözülmesi ıkânsız sırlar karşısına getirecektir ki, aralarından en oyun eğmez, en atılgan olanları kendi kendilerini mahvedeceklerdir. Öbürleri gene boyun eğmeyen, ama güçleri yetmeyenler ise birbirlerini yok edeceklerdir. Yalnız geriye kalan üçüncü gurupta olanlar, zayıf ve mutsuz alanlar, sürüne sürüne ayaklarımızın dibine gelecekler,)ize: «Evet, siz haklıymışsınız, yalnız siz «Onun» sırını biliyormuşsunuz. İşte size dönüyoruz, bizi kendinizden kurtarın» diye bağırarak yalvaracaklar.

«Bizden ekmek aldıkları vakit, tabiî açıkça görecekler ki, biz onların kendi elleriyle meydana getirdikleri ekmeği ellerinden alıyor ve gene onlara dağıtıyoruz. Ortada bir mucize olmadığını, bizim taşları ekmek haline getirmediğimizi göreceklerdir. Ama gerçekten ekmeğin kendisinden çok, onu bizim elimizden aldıklarına sevineceklerdir.

Çünkü şunu çok iyi hatırlayacaklardır ki, eskiden yanlarında biz yekken, onların kendi elleriyle yaptıkları o ekmekler sadece birer taştı. Oysa tekrar bize döndükleri vakit, aynı taşlar ellerinde ekmek haline gelmişlerdir. Böylece insanlar ilk ve son defa boyun eğmenin, başkasının idaresi altına girmenin ne kadar değerli olduğunu iyice anlayacaklardır! Bunu anlamadıkça mutsuz olacaklardır.

«Şimdi söyle, onların bunu anlamamalarına en çok kim yardım edecektir? Sürüyü parçalayan ve bilinmeyen vollara dökülmesine yol açan kimdir? Âmâ sürü yeniden bir araya gelecek, yeniden boyun eğecek ve artık bir daha baş kaldıramıyacaktır. İşte o zaman biz insanlara gürültüsüz, patırdısız, bir mutluluk, gücü olmayan zayıf insanlara uygun, gösterişsiz bir mutluluk vereceğiz. Evet, biz eninde sonunda onlara gururlanmamayı öğreteceğiz. Çünkü sen onları yükselttin, böylece onlara gururlanmayı öğrettin. Biz ise onlara zayıf olduklarını, zavallı birer çocuktan başka bir

şey olmadıklarını, ama çocuklara özgü mutluluğun her mutluluktan daha tatlı olduğunu öğreteceğiz. Onlar da ürkek birer varlık

haline gelecekler, gözlerini bize doğru çevirecekler ve tıpkı analarına sokulan yavru kuşlar gibi korku içinde bize yapışacaklar. Bize bakıp şaşacaklar, korku içinde kalacaklardır. Ama bizim bu kadar güçlü, bu kadar akıllı olmamızdan ötürü ve böyle yüzbinlerce isyancıdan meydana gelen koca bir sürüyü uslandırabildiğimiz için gurur duyacaklardır. Öfkemiz karşısında güçlerini yitirmiş olarak tiril tiril titreyeceklerdir.

Zihinleri korkudan fazla işleyemez hale gelecektir. Gözleri ikide bir tıpkı çocuklarda ve kadınlarda olduğu gibi dolacaktır. Ama aynı kolaylıkla birden bir tek işaretimiz üzerine neşeye, kahkahalara, bulutsuz bir sevince kavuşacak ve mutlu çocuk şarkılarını söyliyeceklerdir.

«Evet, onları çalıştıracağız, ama işten geriye kalan boş saatlerde yaşantılarını bir çocuk oyunu gibi, çocuklara özgü şarkılarla, korolarla, saf çocuk danslarıyla dolduracağız. Ha...

onların günah işlemelerine de izin vereceğiz. Onlar zayıf ve güçsüzdürler. Bizleri de günah işlemelerine izin verdiğimiz için çocuklar gibi seveceklerdir. Biz kendilerine her günahın bağışlanacağını söy-liyeceğiz; yeter ki, o günah bizim iznimizle işlenmiş olsun.

Günah işlemelerine izin vereceğiz, çünkü onları seviyoruz. Bu günahların cezalandırılması işini ise, artık ne yapalım, üzerimize alırız.

«Biz bu cezalandırma işini üzerimize alınca, onlar bize kendilerine iyilik etmiş, onların işledikleri günahların cezalarını kendi omuzlarına yüklenmiş insanlar olarak bize tapacaklar. Böyle olunca da artık bizden, sakladıkları hiçbir sırları olmayacak. Eşleriyle ya da sevgilileriyle yaşayıp yaşamamaları, çocuk sahibi olup olmamaları bizim iznimize bağlı olacak; bunları onlara bizler izin verecek, ya da yasak edeceğiz. Bunu da onların ne kadar söz dinler olduklarına bakarak karar vereceğiz. Onlar ise bize neşe ve sevinçle boyun eğecekler.

«Vicdanlarında kendilerine en çok acı veren bütün sırlarını gelip bizlere açıklayacaklar, biz de herşeyi bir

çözüme bağlıyacağız. Onlar bizim verdiğimiz kararlara sevinçle inanacaklardır. Çünkü böyle yapınca, bu, onları simdi özgür birer varlık olarak kendi kişiliklerini ilgilendiren sorunları çözmek için çektikleri o korkunç çilelerden, sıkıntılardan kurtaracak. Böylece kendilerini idare eden birkaç yüz bin varlık bir tarafa, bütün o diğer milyonlarca varlık mutlu olacaklardır. Çünkü yalnız bizler, sırrı koruyan bizler, mutsuz olacağız.

«Dünyada yüz milyonlarca mutlu küçük çocukla, iyilik ve kötülük bilincinin lanetini omuzlarına yüklenmiş yüz bin kadar çile çeken insan olacaktır. Mutlu olanlar sessizce öleceklerdir. Sessizce senin adını anarak gözlerini hayata kapıyacak ve mezarın öbür taralında yalnız ölümle karşılaşacaklardır. Ama biz sırrı açıklamıyacağız ve onların mutluluğu için kendilerini gökyüzündeki sonsuzluğa dek sürecek olan mutlulukla avutacağız. Çünkü öbür dünyada öyle bir şey olsa bile, l herhalde onlar gibi varlıklar için değildir. «Diyorlar ki, (Peygamberler de bunun öyle olaca-gını söylemişlerdir) Sen gene dünyamıza gelecek ve ge-ne herşeyi yeneceksin. Seçtiklerinle birlikte, gururlu ve güçlü olanlarla birlikte gelecekmişsin. Ama bizler onla-Ijrın yalnız kendilerini kurtardıklarını, bizim ise her-kesi kurtardığımızı söyliyeceğiz. Diyorlar ki, canavarın üzerinde oturan ve elinde Sırrı tutan «fahişe» utandırılacak, güçten yoksun yaratıklar, yeniden ayaklanarak onun örtüsünü paramparça edecek ve o.«pis» vücudunu çırılçıplak bırakacaklardır. Ama o zaman ben kalkıp Sana milyonlarca mutlu çocuğu, günah nedir bilmeyen milyonlarca mutlu çocuğu göstereceğim. Ve bizler, onların günahlarını kendi mutlulukları için üzerimize almış olan bizler, senin önünde ayağa kalkıp: "Eğer bunu yapabilirsen, buna cesaret edersen, bizi mahkûm et.» diyeceğiz.

«Şunu bil kî, senden korkmuyorum. Şunu bil ki, ben de çölde bulundum, ben de böceklerle, bitki kökle-riyle beslendim, ben de insanlara bağışladığın özgürlü-94

ğü göklere çıkardım. Ben de Senin seçtiklerini, güçlü ve kudretli olanların arasına «sayıyı tamamlamak» isteğiyle katılmaya hazırlanıyordum. Ama gözlerim açıldı ve o zaman artık çılgınlığa hizmet etmek istemedim. Geri döndüm ve «Senin kahramanca yaptığın işi düzelten» lerin arasına katıldım. Gururluların yanından ayrılıp, boyun eğenlerin yanına, onların mutluluğu için döndüm. Sana söylediklerim hep olacak ve saltanatımız kurulacaktır. Sana tekrar söylüyorum, yarından tezi yok, bu söz dinleyen sürü, benim bir işaretim üzerine, sıcak kömürleri, senin altında yanan ateşe, bizlere engel olmaya geldiğin için, Seni üzerinde yakacağım ateşe atmak için ileriye atılacak. Çünkü bizim yakacağımız ateşte yanmayı hak etmiş olan biri varsa, o da sensin. Yarın Seni yakacağım, Dixi.»

İvan sustu. Konuşurken gittikçe heyecanlanmış ve ateşli ateşli konuşmuştu. Sözlerini bitirince de birden gülümsedi. Onu hep susarak dinlemiş olan ve sonunda büyük bir heyecana kapılarak bir kaç kez ağabeyinin sözlerini kesmeye kalkışan, ama belli ki kendini güç belâ tutmuş olan Alyoşa. birden yerinden fırlar gibi konuşmaya başladı.

Kızararak:

— Ama., bu saçma bir şey! diye bağırdı. Şiirin İsa' ya bir övgüdür. Bir kötüleme değil...

senin istediğin gibi. Hem özgürlük için söylediklerine kim inanır? Bakalım

o özgürlüğü o şekilde mi anlamalı? Senin anlattığın gibi mi? Ortodoksluktaki anlayış öyle mi? Bu söylediklerin Roma'nın tezidir. Üstelik Roma tezinin tümü de değil. Yalandır o sözler. Ele aldıkların katolikliğin en kötü tipleri, engizitörler. Cizvitler! Zaten senin o en-gizitör gibi fantastik bir tipin var olması imkânsız bir şeydir. Neymiş o insanlara ait olup da onun kendi omuzlarına aldığı günâhlar? Kimmiş o sırları içlerinde taşıyanlar, kimmiş o insanların mutluluğu için bilmem hangi laneti üzerlerine çekmiş olanlar? Ne zaman görülmüştür öyle varlıklar?

«ıBiz o cizvitlerin ne olduklarını biliriz. Onlar için kötü söylerler. Ama gene de bakalım onlar senin anlattığın gibi mi? Hiç de öyle değildirler, hiç de öyle değildirler. Onlar yalnız Roma'nın ilerde bütün dünyaya hâkim olmak için hazırladığı bir ordudan başka bir şey değildirler. Başlarında da imparatorları... Yani Roma'nın başpapazı var... îşte onların ideali budur, ama hiç bir sırları ve öyle yüce bir hüzünleri filân yoktur... İstedikleri basit bir şey: Sadece iktidarı, dünyanın adî nimetlerini ve başkalarını kendilerine köle etmeyi istiyorlar... İlerde kölelik kanununun yeniden kurulmasını istiyorlar, kendileri de o köleleri çalıştıran birer çiftlik sahibi olacaklar... İşte onların ileri sürdükleri, istedikleri hep bu. Onlar belki de Tanrıya bile inanmıyorlar. Senin başkaları için acı çeken o engizitörün, sadece hayalinin yarattığı bir tip... İvan güldü.

— Canım, dur dur! Ne kadar da heyecanlandın. Demek «hayal» diyorsun öyle mi?

Varsın öyle olsun! . Tabiî hayal olacak. Yalnız, izin ver, sana bir şey söyliyeyim. Sen gerçekten son çağlardaki katolik akımının sadece iktidar hırsından, sadece dünyanın kirli nimetlerini elde etmek isteğinden başka bir şey olmadığına mı inanıyorsun? Yoksa sana bunları peder Paisiy mi öğretti?

Alyoşa, birden kendini topladı:

— Hayır, hayır, aksine, hatta birgün' peder Paisiy senin sözlerine benzeyen birşeyler söylemişti... Ama tabiî hiç de öyle değil.

— Gerçi bunu söylerken «hiç de öyle değil» dedin ama,- gene de buna rağmen arada bir benzeyiş görmen Çok önemli. Asıl ben sana söylemek isterim. Neden se-oin cizvitlerle engizitörler yalnız dünyanın âdi nimetleri için birleşsinler? Neden' aralarında üstün bir acıyla Çırpınan ve insanlığı seven bir çilekeş olmasın? Bak, diyelim ki yalnız o kirli dünya nimetlerini isteyenler ara-96 KARAMAZOV KARDEŞLER

sında bir tek, benim ihtiyar engizitörüm gibi, kendisi çölde bitki kökleri ile beslenerek yaşamış ve nefsini yenmek, kendisini özgür ve mükemmel bir insan haline getirmek için cinnet getirircesine çırpınmış, aynı zamanda bütün ömrü boyunca insanları sevmiş biri olmuştur ve kendisi nefsine tam olarak söz geçirmenin manevî mutluluğunun pek büyük bir şey olmadığını,

Tanrı'nın yarattığı diğer milyonlarca varlığın sadece alay olsun diye yaratılmış olduklarını, bunların hiçbir zaman kendi özgürlüklerini kulalanamıyacaklarını, bu zavallı isyancılardan hiçbir zaman kuleyi tamamlayacak devlerin çıkamıyacağını, o sonsuz büyük düzeni yaratmayı düşünen yüce İdealistin onu böyle kaz gibi, varlıklar için hazırlamadığım kavrayınca, o manevi mutluluğun pek bir şey olmadığını anlasın. Bunu anlayınca da geri dönüp... akıllı insanlara katılsın. Böyle bir şey sence imkânsız mı yani?

Alyoşa neredeyse kendinden geçmiş gibi:

— Kime katılmış, hangi akıllı insanlara katılmış? diye bağırdı. Onlarda akıl diye birşey yok! Hiçbir sırları gizlileri de yok onların. Onlarda olan tek şey Allahsızlıktır. Bütün sırları işte bu. Senin engizitör Tanrıya inanmıyor. Onun bütün sırrı budur!

— öyle de olsa ne çıkar! Sonunda işte sen de bunu anladın artık. Gerçekten de dediğin gibidir, gerceK-ten de bütün sırları budur. Ama bu onun gibi bir insan için bile, bütün ömrünü çölde bir aşamada bulunmak için mahvetmiş, öyleyken insan sevgisi denilen hastalıktan kurtulmamış bir kişi için dert değil mi? O ihtiyar ömrünün sonuna doğru kesin olarak şunu anlıyor ki ancak o korkunç yüce ruhun öğütleri güçleri yetersiz ıs yancıların, «deneme olarak eksik yaratılmış varlıkların alay olsun diye yaratılmış

olanların» kaderini biraz ol sun dayanabilecek bir şekilde düzenleyebilir. İşte bu ka nıya varınca görüyor ki. o akıllı ruhun, o korkunç ölüm ve yok etme ruhunun gösterdiği yoldan yürümek gerek kiyor. Onun için de yalanı ve aldatışı kabul etmek

sanları da, artık bilinçli olarak ölüme ve yok edilişe götürmek, bu arada da onları oraya götürürken bütün yol boyunca nereye götürüldüklerini anlamasınlar ve bu zavallı kör varlıklar kendilerini yol boyunca olsun mutlu saysınlar diye onları aldatmak gerekiyor.

.Hem de şu noktaya dikkat et. Bu aldatış, «O» nün ihtiyar adamın tüm ömrü boyunca bu kadar ateşli bir şekilde idealine inanmış olduğu Varlığın adına yapılacaktır! Bu bir mutsuzluk değil midir? O, «yalnız kirli nimetlere kavuşmak için iktidara susamış»

olanların ordusu başına böyle bir tek kişinin gelmesi bile, bir trajedinin meydana gelmesine değmez mi? Yalnız bu kadar da değil : Böyle başa geçmiş bir tek kişinin olması, sonunda tüm Roma dâvasının, tüm orduları ve cizvitleriyle birlikte tüm Roma ekolünün yöneleceği yüce bir ideal için yeterlidir. Sana açıkça şunu söylüyorum ki, akımın başında bulunanlar arasında daima hiçbir vakit ahlâk bakımından düşmemiş bir adamın bulunduğuna kesin olarak inanmışımdır. Kimbilir belki de Roma'daki ilk papazlar arasında da böyle «başkalarından apayrı» insanlar olmuştur.

"Kimbilir belki de bu kadar inatla, bu kadar kendine özgü bir sevgiyle insanlığı seven o Allahin belâsı ihtiyar da böyle sürüden ayrı, toplumda tek olan birçok ihtiyarlar arasından çıkmıştır. Böyle prensip sahibi bir ihtiyarın varlığı hiç de tesadüf değildir.

Aksine önceden bir sözleşmenin gizli bir antlaşma sonucu olarak, çoktandır meydana getirilmiş ve «sırrın,» korunması. < sırrın» gücü yetmeyen mutsuz insanlardan saklanması için meydana getirilmiş bir kuralın sonucu olarak, insanlar mutlu olsun diye kabul edilmiştir.

"Bu tiplerin varlığına kesin olarak inanıyorum. Za-olması gerekir. Bana öyle geliyor ki, masonlar-en

bana öyle geliyor ki, masonlar da buna benzeyen bir sır vardır, yani masonluğun temelinde de aynı sır gizlidir. Katolikler onun için ma-

KARAMAZOV KARDEŞLER

sonlardan bu kadar nefret ediyorlar. Onları kendilerine rakip olarak görüyorlar. Onların gözünde, masonlar ide. alin birliğini parçalayan insanlardır. Oysa sürünün tek bir bütün, sürünün başında da tek bir çoban olması gerekir... Bununla birlikte düşüncemi savunurken sanki bir şeyler uyduruyor ve senin eleştirmene dayanamıyor gibiyim. Onun için bu konuda konuşmayı yeterli buluyorum.

Alyoşa elinde olmayarak:

— Belki sen de masonsun! diye bağırdı. Sonra da derin bir üzüntüyle:

— Sen Tanrıya inanmıyorsun! diye sözünü tamam-ladı.

Ağabeyinin kendisine alaylı alaylı baktığını zannediyordu. Gözlerini yere indirerek:

— Peki şiirin nasıl sona eriyor? diye sordu. Yoksa sonu bu mu?

— Onu şöyle bitirmek istiyordum: Engizitör susuyor ve Tutuklusu kendisine karşılık versin diye bekliyor. «O» nün susması, engizitöre ağır geliyor. Bütün bu süre içinde, Tutuklu'nun, içinden geçenleri okur gibi, hiç konuşmadan, gözlerinin tâ içine baktığını far-ketmiştir. Belli ki tutuklu, bunlara karşılık vermeyi hiç istememektedir.

Oysa ihtiyar "öbürünün» kendisine bir şeyler söylemesini, hatta acı, hatta korkunç da olsa, bir şeyler söylemesini istiyor. Ama -'O» birden, hiç bir şey söylemeden ihtiyara yaklaşıyor ve yavaşça onu, o doksan yaşındaki ihtiyarı soluk dudaklarından öpüyor.

«İşte verdiği karşılık bundan başka bir şey değil d ir! İhtiyar irkiliyor.

Dudaklarının uçlarında titreyen bir şey vardır; o zaman kapıya doğru gidiyor, onu açıp Tutukluya şöyle diyor: «Git ve artık bir daha gelme-;-bir daha ayak basma buralara... hiç bir zaman, hiç bir zaman gelme artık!" Sonra onu salıveriyor. Tutuklu d çıkıp gidiyor.

99

— Peki ya ihtiyar?

— ihtiyarın dudakları hâlâ o öpüşten yanar, ama ihtiyar gene kendi düşüncesine bağlı kalır.

Alyoşa üzülerek sordu:

— Sen de mi onunla birliksin? Sen de mi? İvan güldü:

— Canım, bu saçma bir şey Alyoşa! Bu, sadece ömründe iki şiir olsun yazmamış, aklı başında olmayan bir üniversite öğrencisinin, saçma şiirinden başka şey değil ki! Neden bunu o kadar ciddiye alıyorsun? Yoksa benim hemen oraya, cizvitlerin yanına gidip

«Onun yaptığı kahramanlığı düzelten» insanlara katılacağımı mı sanıyorsun? Aman canım, bana ne? Ben sana zaten söylemiştim: Benim tek istediğim şey, otuz yaşına kadar dayanabilmek, ondan sonra... haydi, vur kadehi yere.»

Alyoşa üzüntüyle:

— Peki ya o yapışkan yaprakcıklar, ya o değerli mezarlar, ya mavi gökyüzü, ya sevdiğin kadın? Onlar olmadan nasıl yasıyacaksın? Onları nasıl seveceksin? Yüreğinde ve aklında böyle bir cehennem varken, yasayabilir misin sen? Hayır, ne dersen de, sen gerçekten onlara katılmağa gidiyorsun... Onlara katılmazsan, Dayanamaz, kendini öldürürsün!

İvan soğuk bir gülümseyişle:

—• Öyle bir güç var ki. herseye dayanabilir! dedi.

— Neymiş o güç?

— Karamazov'ların içlerinde taşıdıkları güç... Kara mazov'ların alçalma gücü.

— Yani ahlâksızlık içine gömülmek, ruhu mah-vetmek demek istiyorsun, öyle değil mi?

— Belki de öyle... Belki de ancak otuz yaşma ka-

dar bunlardan kaçınabileceğim, kimbilir? Ondan son-

ra da

Nasıl kaçınacaksın? Ne yaparak kaçınacaksın? bu düşünceler varken buna imkân yok.

— Sana söylediğim gibi, gene Karamazov'lara özgü bir şekilde.

— Yani "Herşeye izin var» diyeceksin öyle mi? Herşeyin hoş görüleceğini ileri süreceksin, öyle değil mi?

İvan kaşlarını çattı sonra birden garip bir şekilde sarardı. Dudaklarında çarpık bir gülümseyişle:

— Ya! Demek dün Miusov'u bu kadar gücendiren sözü gene ileri sürüyorsun...

Dimitriy ağabeyimin de bu kadar saf bir çıkış yaparak tekrar ettiği o sözü bu kez sen söylüyorsun. Eh, varsın öyle olsun, madem bu söz bir kez ağzımdan çıktı: «Herşeye izin var, diyelim. Ben onu söylediğimi inkâr etmiyorum. Hem Mitenka'-nın o sözü tekrarlayışı da kötü olmadı.

Alyoşa hiç konuşmadan yüzüne bakıyordu, îvan birdenbire duygulanarak:

— Ben buradan giderken, dünyada hiç olmazsa, bana bağlı bir kardeşim var sanıyordum, dedi. Oysa şimdi görüyorum ki, senin yüreğinde de bana yer yok, benim dünyayı terketmiş sevgili dostum. Ben «Herşeye izin var» formülünden caymıyacağım, bu formülü inkâr etmiyeceğim. Ne olacak? Bu yüzden beni red mi edeceksin yani? Öyle mi? Ha?

Alyoşa yerinden kalktı, ona yaklaştı ve hiçbir şey söylemeden ağabeyini dudaklarından öptü. İvan, birden garip bir heyecana kapıldı:

— Bu edebi bir hırsızlıktır! diye bağırdı. Sen bunu benim şiirimden çaldın. Her neyse, teşekkür ederim. Kalk Alyoşa, ben de artık gitmeliyim, sen de gitmelisin!

Dışarı çıkıp, meyhanenin kapısı önünde durdular. İvan kararlı bir sesle:

— Bak sana bir şey söyliyeyim, Alyoşa, dedi. Eğer ömrüm o yapışkan yaprakçıkları sevmeğe gerçekten yetecekse. onları sadece seni anarak seveceğini. Senin buralarda bir yerde olduğunu bilmek bana yeter. Buna bilirsem, henüz hayattan ayrılmak isteğini duymam. Nasıl? Yetti mi bu sana?

İstersen bunu bir ilânı aşk olarak say. Şimdi ise sen sağa, ben sola... Bütün

bunlardan söz etmiyelim artık, işitiyor musun? Yetişir. Yâni eğer yarın gitmezsem (ki herhalde gideceğim) ve birbirimize, herhangi bir nedenle yeniden rastlarsak artık bana bütün bu konulardan hiç söz etmiye-ceksin. Bunu senden ısrarla rica ediyorum. Sonra birden sinirli sinirli devam etti:
— Dimitriy ağabeyim için de bana artık bir şey söyleme.

Özellikle bunu senden çok rica ediyorum. Hatta benimle artık hiç konuşma... Zaten artık aramızda konuşabileceğimiz bütün konular bitti, herşey konuşuldu, öyle değil mi? Ben de, kendiliğimden sana bir vaad-te bulunacağım, otuz yaşıma doğru «o kadehi yere çalıp paramparça etmek» istediğim vakit, nerede olursan ol, ne olursa olsun, son olarak seninle bir daha konuşmağa geleceğim... Amerika'da olsam bile, gene ger leceğim, bunu bil! Mahsus geleceğim. O zaman seni seyretmek kırabilir ne kadar ilgi çekici bir şey olacaktır! Kimbilir o zaman nasıl bir insan olacaksın? Görüyorsun ki, sana şimdi hemen hemen resmen vaadte bulunmuş oluyorum.

«Gerçekten de belki birbirimizle yedi ya da on yıl görüşmemek üzere veda ediyoruz.

Haydi senin Pater Se-raphicus'un yanına git. ölüm döşeğindeydi ya! Bir de bakarsın, sensiz ölür, o zaman üstelik bir de seni burada alıkoydum diye bana kızarsın. Haydi Allahaısmarladık! Gel beni bir kez daha öp bakayım. Hah, şöyle! Haydi şimdi güle, güle...»

İvan birden arkasını döndü ve artık ardına bakmadan kendi yoluna koyuldu. Onun bu gidişi tıpkı bir akşam önce Alyoşa'nın Dimitriy ağabeyisinin gidişine ben-• ziyordu. Ama o akşamki gidiş bambaşka bir gidişti. Aklına gelen bu benzetiş. Alyoşa'nın hüzün ve acı dolu yüreğine saplanan bir ok etkisi yapmıştı. Bir süre ağabe-102

yinin arkasından bakarak olduğu yerde bekledi, ivan' in nedense sallana sallana yürüdüğünü ve arkadan bakılınca, sağ omuzunun sol omuzundan daha kısa göründüğünü farketti. Oysa o zamana kadar buna hiç dikkat etmemişti.

Sonra birden o da arkasını döndü, neredeyse koşarak manastıra gitti. Artık hava kararıyordu ve Alyoşa içinde korkuya benzeyen bir his duyuyordu; içinde gittikçe şiddetlenen yepyeni bir duygu vardı. Zihninde düğümlenen yeni bir soruya karşılık arıyor, ama bulamıyordu. Yeniden, tıpkı bir akşam önce olduğu gibi rüzgâr çıktı. Alyoşa manastırın korusuna girdiği vakit asırlık çamlar, insana korku veren bir şekilde uğuldamağa başlamışlardı. Alyoşa koşarcasına yürüyordu. Aklından: «Pater Seraphicus...

bu adı da nereden buldu?» diye bir düşünce geçti. »Nereden buldu bunu? İvan! Zavallı İvan! Kimbilir artık bir daha seni ne zaman göreceğim? Hah, işte hücrelerin bulunduğu yere geldim. Allahım! Evet, o gerçekten Pater Seraphicus'tur. Beni o kurtaracaktır... beni daima o kurtaracak, sonsuzluğa

dek beni koruyacaktır!"

Alyoşa sonradan, yaşantısı boyunca, kaç kez derin bir şaşkınlıkla, o gün îvan'dan ayrıldıktan sonra, daha o sabah muhakkak bulmayı, hatta bulmadan hiçbir yere gitmemeğe kararlaştırdığı ağabeyi Dimitriy'i nasıl olup da büsbütün aklından çıkardığını, düşündü. Oysa onu bulmak için o gece manastıra dönmemesi gerekse, buna bile razıydı.

VI

HENÜZ DAHA ÇOK BELiRLi DEĞİL

İvan Fiyodorovdç ise, Alyoşa ile vedalaştıktan sonra eve daha doğrusu Fiyodor Pavloviç'in evine gitti'

ne gariptir, bütün varlığını birden dayanılmaz bir hüzün sarmıştı. İşin en önemli tarafı bu hüzün İvan eve yaklaştıkça her adımda artıyordu. Bu duyguda garip olan bir şey varsa, o da şuydu: İvan Fiyodoroviç, neden ileri geldiğini bir türlü bilemiyordu.

Eskiden de sık sık hüzünlendiği oluyordu. Sonra böyle bir hüznü hemen ertesi günü, kendisini buraya sürüklemiş olan herşeyle bağlarını kopararak sert bir dönüş yapmağa hazırlandığı bir sırada, gene eskisi gibi yapayalnız olarak, birçok umutlarla ama gene de neye umut bağladığını kendisi de kestiremiyerek, hayattan birçok şeyler beklediği halde, beklediklerinin de istediklerinin ne olduğunu kesin olarak bilmeden yeni, üstelik hiç bilmediği bir yola koyulduğu bir anda duymasında şaşılacak bir şey yoktu. Bununla birlikte, gerçekten bilinmeyen o yeni yaşantının endişesini duyarken hissediyordu ki, onu asıl üzen bu değildi. «Yoksa baba ocağından nefret mi ediyorum,» diye düşündü. «Bana öyle geliyor ki, bugün son defa olarak geçeceğim o pis eşiğe bir daha ayak basmayacağımı bildiğim halde, gene de içimde tiksinti duyuyorum...»

Hayır, içindeki o hüzün, bundan doğmuyordu. Yoksa Alyoşa ile vedalaştığı ve onunla yaptığı konuşma mı onu böyle üzüyordu? «O kadar yıl başkaları ile hiç kokuşmadan hep sustum, alçak gönüllülük gösterip bir şey söylemedim. Sonra birden bunca saçma sözler .» diye düşündü. Gerçekten bu, genç, tecrübesiz bir adam gibi davrandığından ötürü saf bir pişmanlık ya da gururu yaralandığı için duyduğu bir can sıkıntı-sı da olabilirdi. Çünkü istediklerini gerektiği gibi soyle-yememişti. Hem de bunu, muhakkak, içinden bazı bü-yük hesaplar yaparak düşündüğü Alyoşa'nın karşısın-da yapmıştı. Böyle bir duyguyu, yâni böyle bir pişman-'** duyması da tabiî bir şeydi. Ama gene de bu asıl değildi. Bütün bunların duyduğu o hisle ilgi-104

sı yoktu. «Herşeyden tiksinecek kadar sıkıntı duyuyorum, ama ne istediğimi belirtecek gücüm yok. Yoksa bunlar: hiç düşünmemeli mi?»

İvan Fiyodoroviç, bunları «düşünmemeyi» de denedi. Ama bu bile içini ferahlatmadı.

İşin en önemlisi bu sıkıntıda can sıkan, sinir bozan bir şey vardı. Çünkü tamamen dıştan gelen bir etkiyle oluyordu. Tıpkı insan bir işle uğraştığı ya da heyecanla konuştuğu vakit far-ketmediği, ama göz önünde durduğu için sinirlendiren, hatta neredeyse usanç vermeğe başlayan bir şey gibi... Bu sinirlilik insan en sonunda o ise yaramayan eşyayı kaldırmayı akıl edinceye kadar devam edip gider. Hem de o eşya çoğu zaman önemsizdir, gülünçtür. Örneğin, yerine konulmadan unutulmuş bir şey, yere düşmüş bir mendil, dolapta yerine konulmamış bir kitap ya da buna benzer bir şey olabilir. İvan Fiyodoroviç sonunda çok kötü bir ruh hali içinde, sinirli sinirli babasının evine yaklaştı ve birden bahçe kapısına on beş adım kala, evin dış kapışma bakınca birden ona bu kadar sıkıntı veren, onu bu kadar sinirlendiren şeyin ne olduğunu anladı.

Kapının önündeki bankta uşak Smerdyakov oturuyor, akşamın serinliğinden yararlanıyordu. İvan Fiyodoroviç de gözü ona ilişir ilişmez ruhunun üzerine çökmüş olan ağırlığın işte bu uşak Smerdyakov olduğunu, işte, asıl bu adamın varlığını hazmedemediğini anladı. Herşey birden aydınlandı, apaçık oldu. Daha önce, Alyoşa, Smerdyakov'la nasıl karşılaştığını anlatırken, İvan'ın yüreğine birden uğursuz ve tiksindirici bir duygu saplanıvermiş ve içinde hemen ona karşı büyük bir öfke uyandırmıştı.

Sonradan konuşma arasında Smerdyakov'u bir süre için unutmuştu. Ama o, gene de ruhunun bir köşesinde duruyordu.. Bu yüzden İvan Fiyodoroviç Alyoşa'-ya veda edip de tek başına eve dönmek için yola koyul-

düğü vakit, o unuttuğu tatsız duygu içinde tekrar uyanmıştı. Dayanılmaz bir öfke ile:

»Canım o alçak herif, gerçekten bu kadar huzurumu bozabilir mi?" diye düşündü.

Gariptir, îvan Fiyodoroviç gerçekten son zamanlarda o adamdan nefret etmeğe başlamıştı. Özellikle son günlerde duymağa başlamıştı bu nefreti, îçinde. o yaratığa karşı gittikçe artan bir tiksinti farkediyordu. Belki de bu nefretin bu derece artmasının nedeni başlangıçta, yani İvan Fiyodoroviç bize geldiği vakit durumun bambaşka olmasıydı. O

zamanlar îvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'a karşı birden olağanüstü bir ilgi göstermiş, hattâ onu orijinal bir tip olarak görmüştü. Onu yanına gelip sohbet etmeğe alıştıran gene kendisiydi. Bununla birlikte, Smerdyakov'un garip mantıksızlığına, daha doğrusu zihni bakımdan böyle dengesizlik

içinde bulunmasına hayret etmiş, «olaylara seyirci kalan» bu adama hiç ara vermeden, huzursuzluk veren şeyin ne olduğunu bir türlü kavrayamamıştı.

Felsefe sorunlarından hatta dünyanın yaratıldığı ilk gün, ortalığın nasıl olup da aydınlık olduğundan, güneşin, ayın ve yıldızların ancak dördüncü günü yaratılmış olmalarına bakılırsa, evrenin o ilk günlerde karanlık olması gerektiğinden, öyleyken aksine aydınlık olmasının nasıl anlaşılabileceğinden söz etmişlerdi. Ama İvan Fiyodoroviç işin hiç de güneşte, ayda ve yıldızlarda olmadığını kısa bir süre içinde anlamıştı. Smerdyakov için güneş, ay ve yıldızlar gerçi meraklı konulardı ama bunların sadece üçüncü derecede bir önemi vardı, o bambaşka bir şeyin peşindeydi.

Hangi şekilde olursa olsun, yavaş yavaş ortaya müthiş bir gurur, üstelik yaralanmış bir gurur çıkıyordu. Bu, İvan Fiyodoroviç'in hiç hoşuna gitmemişti. Smerdyakov'a karşı duyduğu nefret işte buradan başlamıştı. Sonradan evde düzensizlikler başlamış. Gruşen-106

ka ortaya çıkmış, Dimitriy ağabeyi ile afalarında meseleler olmuş, uğraşma, didinme başlamıştı. Gerçi bunlardan da Smerdyakov'la söz etmişlerdi ama, Smerdyakov her zaman bunlardan heyecanla söz ettiği halde, gene de bu gibi konularda ne istediğini anlamağa imkân yoktu. Elinde olmayarak yüzeye gene de belirsiz olarak çıkan bazı isteklerinin mantıksızlığına, karışıklığına ancak hayret edilebilirdi. "

Smerdyakov hep herşeyi soruşturuyor, durup durup dolaylı olarak bazı sorular soruyordu. Belliydi ki, bunları önceden düşünmüştü. Ama bunları niçin sorduğunu açıklamıyor ve hep kendi sorduğu sorulardan ortaya çıkan tartışmaların en ateşli anlarında birderı susuyor ya da bambaşka bir konuya geçiyordu. Ama sonunda îvan Fiyodoroviç'i en çok sinirlendiren, içinde böyle bir tiksinti uyandıran şey, Smerdyakov'un ona karşı gösterdiği ve gittikçe arttırdığı bambaşka, iğrenç bir lâubalilikti.

Gerçi nezaketsizlik göstermiyordu, aksine, her zaman büyük bir saygı ile konuşuyordu, ama eninde sonunda iş öyle bir hal almıştı ki, Smerdyakov'un kendisini, nedense İvan Fiyodoroviç'le aynı düşüncede olan bir insan saydığı belli oluyordu. Her zaman, sanki artık ikisinin arasında önceden kararlaştırılmış, bir vakitler birlikte ortaya attıkları, gizli ve yalnız ikisinin bildiği ama etraflarında kaynaşıp duran basit insanların kavramak yeteneğine sahip olamadıkları bir şey varmış gibi konuşuyordu, öyleyken îvan Fiyodoroviç gene de uzun bir süre, içinde gittikçe artan bu tiksintinin gerçek nedenini bir türlü anlayamadı. Bu duygunun ne olduğunu, ancak son zamanlarda, daha doğrusu son günlerde tahmin etmeğe başlamıştı.

Şimdi de bahçe kapısından bir tiksinti ve sinirlerini bozan bir duygu ile, Smerdyakov'a hiç bakmadan, onunla hiç konuşmadan geçmek istiyordu. Ama

Smerdyakov banktan kalktı. İvan Fiyodoroviç onun bu kalkışından bile Smerdyakov'un kendisi ile özel bir konuşma yapmak istediğini anladı. Ona baktı ve durakladı. Bir an önce düşündüğü gibi onun önünden geçip gitmediği ve böyle birden durakladığı için de kendi kendine müthiş öfkelendi. Smerdyakov'un içkiden kırışmış yüzüne, dikkatlice taranmış

favorilerine, alnının üzerinde kabartılmış bir tutam saçına öfke ile. nefretle bakıyordu.

Smerdyakov'un sol gözü hafifçe kısılıyor, iki de bir kırpışıyor, sanki hafif bir alayla:

«Nereye gidiyorsun? Buradan böyle geçemezsin. Görüyorsun ki, bizim gibi zeki iki insanın konuşacakları bazı şeyler var» diyordu.

İvan Fiyodoroviç, tepeden tırnağa titredi. Az kalsın: • Def ol buradan alçak! Ben senin dengin miyim? Budala!» diye bağıracaktı. Ama derin bir şaşkınlıkla dudaklarından bambaşka sözlerin döküldüğünü farket-ti. Kendi de bunu hiç beklemediği halde, uysal bir tavırla ve yavaşça:

— Ne oldu? Babam uyuyor mu, yoksa uyandı mı? diye sordu.

Sonra gene bunu yapacağını hiç ummadığı halde, banka oturdu. Bir an korkuya benziyen bir his duydu. Bunu sonradan hatırlayacaktı.

Smerdyakov karşısında, ellerini arkasında kenetlemiş olarak duruyor, ona kendine güvenen hatta hemen hemen sert bir tavırla bakıyordu. Acele etmeden:

— Daha yatıyorlar, efendim, dedi.

Bunu söylerken sanki: «önce sen benimle konuşmağa başladın, önce ben konuşmadım»

diyor gibiydi.

an sustuktan sonra, garip bir hareketle, poz verir gibi gözlerini yere indirdi, sağ ayağını ileri doğru attı, rugan potinin ucu ile yerde bir şeyler çizerek:

— Size hayret ediyorum, beyefendi! dedi-r

KARAMAZOV KARDEŞLER

ivan Piyodoroviç soğuk bir tavırla, kesik kesik konuşarak:

— Neden hayret ediyormuşsun bana? diye sordu.

Tiksintisini belli etmemek için elinden geldiği kadar kendisini tutmağa çalışıyordu. Ama birden büyük bir öfke ile içinde büyük bir merakın uyandığını ve bu merakını gidermeden dünyada oradan ayrılamayacağını hissetti. Smerdyakov, o küçük gözlerini ona doğru kaldırarak, laubali bir tavırla gülümsedi.

— Neden Çermaşnaya'ya gitmiyorsunuz sanki?

Kırptığı sol gözü ise: «Neden gülümsediğime gelince eğer akıllı bir adamsan bunu kendin de anlarsın» der gibiydi.

İvan Fiyodoroviç şaşırdı:

— Ne diye Çermaşnaya'ya gidecekmişim?

Smerdyakov gene bir an sustu. Sonra acele etmeden, sanki verdiği karşılığı kendisi de beğenmiyormuş ve «Üçüncü derecede önemli bir neden ileri sürerek işin içinden kurtulmağa çalışıyorum, lâf olsun diye söylüyorum bunu» der gibi:

— Fiyodor Pavloviç'in kendileri bile oraya gidesiniz diye size ne kadar yalvardılar! dedi.

İvan Fiyodoroviç. sonunda dayanamayarak, uysallıktan vazgeçip, kaba bir tavırla:

— E... e... e, Allah belânı versin kerata! Açıkça konuşsana, ne demek istiyorsun? diye bağırdı.

Smerdyakov hemen sağ ayağını sol ayağına bitiştirdi, vücudunu doğrulttu, dimdik durdu.

Ama gene gözlerinde aynı sakin bakış, dudaklarında da aynı anlamlı, hafif gülümseyiş

vardı.

— önemli bir şey yok, efendim... lâf olsun diye söyledim işte...

Gene bir sessizlik oldu. İkisi de hemen hemen bir dakika kadar sustular. İvan Fiyodoroviç biliyordu ki, o anda kalkıp öfkelenmesi gerekiyordu. Smerdyakov da karsısında sanki:

«Bakayım öfkelenecek misin?

lenmiyecek misin?» der gibi bekliyordu. Daha doğrusu İvan Fiyodoroviç'e

öyle geliyordu.

Sonunda, ayağa kalkmağa hazırlanıyormuş gibi olduğu yerde hafifçe sallandı.

Smerdyakov, bu hareketini tam anında yakalayarak birden kesin bir tavırla, sözlerin üzerinde dura dura:

— Durumum çok kötü İvan Fiyodoroviç, çok kötü efendim, bu durumdan kendimi nasıl kurtaracağımı bilemiyorum, dedi.

Son sözünü söylerken içini çekmişti, îvan Fiyodoroviç doğrulmuşken gene oturdu.

Smerdyakov devam etti:

— İkisi de akıllarını kaçırmışlar, ikisi de tam anlamıyla birer çocuk gibi davranıyorlar.

Yani peder beyinizle, ağabeyiniz Dimitriy Fiyodoroviç'ten söz ediyorum efendim. Bakın, simdi Fiyodor Pavlcviç uyanır uyanmaz, hemen her dakika beni sıkıştırıp duracaklar,

"Gelmedi ha? Niçin gelmedi?» diye sorup duracaklar, böylece gece yarısına kadar, hatta gece yarısı geçtikten çok daha sonraya kadar bana hiç rahat vermiyecek-ier. Eğer Ağrafena Aleksandrovna gelmezse (çünkü, öyle sanıyorum ki, buraya hiç de gelmeğe niyetli değiller) o zaman yarın sabah gene üzerime atılacaklar: «Neden gelmedi? Niçin gelmedi? Ne zaman gelecek:» diyecekler. ..

"Sanki bu bakımdan beyefendinin karşısında suçlu olan benmisim gibi. Diğer taraftan, gene buna benzer bir şey oluyor: Hava karardı mı, hatta hava kararmadan çok daha önce ağabeyiniz, elinde tüfekle geliyorlar, uzaktan değil, komşu olan bir yerden. Üzerime varıp: «Bak, alçak herif, sana söylüyorum bulaşıkçı, eğer onun geldiğini gözden kaçırır ve gelmiş olduğunu bana haber vermezsen, önce seni gebertirim!» diyor. Gece geçti mi, ertesi günü Dimitriy Piyodorcviç de ba-banız Fiyodor Pavloviç gibi «Neden gelmedi?

Çabuk ge-lecek mi?» diye canımı çıkarıyorlar. Sanki Ağabeyinizin Karşısında da, hanımefendileri gelmediler diye ben suç-110

KARAMAZOV KARDEŞLER

lu imişim gibi! İkisi de hergün gittikçe daha çok kızıyorlar, her gün her saat artıyor kızgınlıkları... O kadar ki, bazan korkudan kendi hayatıma son vereyim diye düşünüyorum, efendim. Ben onlara hiç güvenemiyorum

beyefendi.

İvan Fiyodoroviç sinirli sinirli:

— Peki neden bu işe karıştın? Neden herşeyi Di-mitriy Piyodoroviç'e bildirmeğe başladın? diye sordu.

— Nasıl karışmayayım, efendim? Zaten herşeyi olduğu gibi öğrenmek isterseniz şunu söyliyeyim ki, ben bu işe hiç karışmamıştım. Ben daha başlangıçta hep susuyordum.

Onlara karşı gelmeğe cesaretim bile yoktu. Onlar beni kendilerine bu işte hizmet edecek adam saydılar, kendilerine gözcü olmamı istediler. O zaman-danberi de tek söyledikleri söz: »Onu gözden kaçırırsan, gebertirim seni herif!» oldu, bundan başka bir şey bilmiyorlar! Böyle giderse, yarın galiba, uzun bir krize tutulacağım, bana öyle geliyor!

— Neymiş o uzun kriz?

— Uzun bir kriz iste efendim, çok çok uzun bir kriz işte. Bazen birkaç saat, bazen de bir gün, iki gün sürer. Bir defasında tam üç gün sürmüştü! O zaman tavan arasından aşağı düşmüştüm. Bir ara geçer gibi oluyor, sonra yeniden başlıyordu: Tam üç gün aklımı basıma toplayamadım. Fiyodor Pavlovic, o zaman, buranın doktoru Hertzenstube'yi cağırtmıstı. O da sakaklarıma buz koydu, bir de başka ilâç verdi... Az kalsın ölecektim.

îvan Fiyodoroviç öfke ile karışık bambaşka bir merakla:

— Nasıl olur? Bir sara krizinin insana falan gün ya da falan saatte geleceğini önceden bilmeğe irnkân yokmuş, diyorlar. Sen nasıl yarın sara krizi geçireceğini söyleyebilirsin?

— Orası doğru, önceden bilmeğe imkân yoktur, efendim.

— Hem sen o gün tavan arasından aşağı düşmüşsün.

— Ben tavan arasına hergün çıkıyorum, efendim, Yarın da düşebilirim tavan arasından.

Tavan arasından aşağı düşmesem bile, bodruma düşebilirim: Çünkü bodruma da her gün, kendi ihtiyacım için iniyorum, efendim.

İvan Fiyodoroviç ona uzun uzun baktı: Sonra garip, tehdit edici bir tavırla, yavaşça:

— Sen bir şeyler geveliyorsun ama, ne demek istediğini pek anlayamıyorum, dedi. Yarın sara krizine tutulmuşsun gibi rol mu yapmak istiyorsun? Yani üç gün için sanki seni sara tutmuş gibi davranacaksın? Ha?

Gene sağ ayağının ucu ile yerde bir şeyler çizerek oyalanan Smerdyakov o ayağını yerine koydu. Ama bu sefer sol ayağını ileri sürdü ve başını

kaldırdı, alaylı alaylı gülerek:

— O işi yapabilsem bile efendim, yani saraya tutulmuşum gibi rol yapsam bile (ki bu tecrübeli bir insan için hiç de zor bir şey değildir) canımı kurtarmak için böyle bir çareye baş vurmakta haklı olurum. Çünkü hastalanıp yatağa düşersem, o sırada peder beyinizin yanma Agrafena Aleksandrovna gelse bile, ağabeyiniz Dimitriy Fiyodoroviç. benim gibi hasta olan bir insana «Neden bu işi bana bildirmedin? diye soramazlar. Artık öyle bir şey yapmaktan utanırlar.

İvan Fiyodoroviç, yüzü öfkeden bir yana eğilmiş olarak birden:

— E, e Allah kahretsin seni! diye bağırdı. Neden sana bir şey olur diye bu kadar korkuyorsun sanki? Di-mitriy ağabeyimin o tehditleri sadece öfkeden söylenmiş Çilgmca sözler! Başka bir şey değil. Seni öldürmez o! Onun öldüreceği adam sen değilsin!

— öldürür, öldürür! Hem de sinek gibi. Herkesten önce beni öldürür. Benim en çok korktuğum şey başka:112

KARAMAZOV KARDEŞLER

Kendileri bey babalarına bir şey yapacak olurlarsa, bu işte beni de suç ortağı olarak sayarlar diye korkuyorum

__jCanim, ne diye seni suç ortağı saysınlar?

__Evet, suç ortağı sayabilirler, çünkü ben kararlaştırdığımız gizli işaretleri ağabeyinize de bildirmiş olacağım.

__ Hangi işaretleri? Kime bildireceksin o işaretleri? Daha açik konuşsana, Allahm belâsı!

Smerdyakov ukalâ bir tavırla sözü uzatıp duruyordu:

__Şunu artık açıklamalıyım ki, Fiyodor Pavloviç

ile ikimizin arasında bir sır var. Bildiğiniz gibi (ama bundan haberiniz var mı, bilmiyorum) beyefendi artık birkaç gündenberi gece oldu mu, hatta karanlık bastı mı hemen odalarına kapanıp kapıyı içerden kilitliyorlar Siz şimdi artık her akşam erkenden yukarıya, odanıza gidiyor, sonra da bir daha aşağıya hiç inmiyorsunuz Bu yüzden, beybabanızın şimdi artık kendi odasının kapısını nasıl titizlik göstererek içerden kilitlediğini bilmiyorsunuz. Beybabanız o kadar titizlik gösteriyor ki Grigoriy Vasilyeviç gelse bile, ancak sesinden gelenin o olduğunu anlayınca kapıyı açıyorlar.

«Ama, artık Grigoriy Vasilyeviç gelmiyor, efendim. Çünkü beybabanıza

odalarında yalnız ben hizmet ediyorum Agrafena Aleksandrovna ile aralarında o iş başladıktan sonra, bunun böyle olmasını kendileri istediler Şimdi gece olunca, emirlerine uyarak çıkıp müştemilâta gidiyorum; hem de gece yarısı oluncaya kadar uyumamak, nöbet tutmak, arada bir kalkıp avluyu dolaşmak ve Agrafena Aleksandrovna'nın geleceği anı beklemek şartı ile! Çünkü kendileri onu birkaç gündür deli gibi bekliyorlar.

«Yürüttükleri düşünce şu: «Agrafene Aleksandrovna, ondan yani Dimitriy Fiyodoroviç'ten korkuyor, (kendileri ağabeyinize «Mitka» diyorlar). Onun için, ancak geç vakit arka yollardan geçerek bana gelecektir.» diyorlar. Bana da: «Sen de onu gece yarısına kadar, hatta daha da geç vakitlere kadar bekliyeceksin» dediler. «Eğer Agrafena Aleksandrovna gelirse, bir koşu kapıya gel, iki kez kapıya ya da pencerenin camına vur. Önce iki kez hafifçe vurursun. Bak söyle: bir, iki!

Ondan sonra da arka arkaya hızlı hızlı üç kez vurursun: tak, tak, tak! İşte o zaman ben de onun gelmiş olduğunu anlar, yavaşça sana kapıyı açarım.

(Bir de, olağanüstü bir şey olursa, diye bana başka bir işaret daha vermemi söylediler, önce iki kez hızlı hızlı vuracakmışım: Tak, tak! Biraz bekliyecekmişim, ondan sonra bir kez daha kuvvetlice vuracakmışım. İşte, o zaman babanız olağanüstü bir şey olduğunu, kendilerini muhakkak görmem gerektiğini anlıyacak, bana kapıyı açacaklarmış. Ben de içeri girip olup bitenleri söyliyecekmişim. Agrafena Aleksandrovna belki kendisi gelmez de, herhangi bir haber gönderir diye, bütün bunları bana bir bir tembih etti. Bundan başka, Dimit-riy Piyodoroviç de gelebilirler. Öyle bir şey olursa, bunu da hemen haber verecekmişim, onun yakında bir yerde bulunduğunu bildirecekmişim...

«Beybabanız Dimitriy Fiyodoroviç'ten çok korkuyorlar. Agrafena Aleksandrovna geldikten, kendileri de onunla odaya kapandıktan sonra Dimitriy Fiyodoroviç yakınlarda bir yerde görünürse, hemen ne yapıp yapıp bunu kendisine pencereye üç defa vurarak bildirecekmişim. Şöyle ki, birinci işaret beş vuruşlu olacak ve bu beş vuruş «Agrafena Aleksandrovna geldi» anlamına gelecekmiş. İkinci işaret ise yalnız üç vuruşlu olacakmış.

Onun da anlamı şu olacakmış: «Sizi hemen görmem gerekiyor». Bunları kendisi birkaç kez önümde tekrarlayarak öğretti. Hepsini iyice, bir, bir gösterdi. Tüm dünyada bu işaretleri bir kendileri bir de ben biliyoruz, Onun için böyle bir işaret verilince, artık hiç şüphe et-Karamazov Kardeşler II — F: 8114

KARAMAZOV KARDEŞLER

meden ve hiç seslenmeden (kendileri gece seslenmekten çok korkuyorlar) kapıyı açacaklarmış. İşte şimdi, bu işaretleri Dimitriy Fiyodoroviç de

öğrenmiş bulunuyor,

— Nereden öğrenmiş? Sen mi söyledin yoksa? Ne cesaretle bildirdin ona bunları?

— Korkudan bildirdim, efendim. Zaten durum öyle olunca bunları ondan gizleyebilir miydim? Dimitriy Fiyodoroviç her gün: '«Sen beni aldatıyorsun! Sen benden bir şeyler saklıyorsun! Ayaklarını kırarım senin!» diye üstüme varıyordu. İşte o zaman ben de, hiç olmazsa kendilerine nasıl köle gibi bağlı olduğumu görsünler, kendilerini aldatmadığıma, herşeyi kendilerine bildirdiğime kesin olarak inansınlar, diye bunları açıkladım.

— Bu işaretlerden yararlanarak içeriye girmek isteyeceğini düşünüyorsan, o da gerçekten böyle bir şey yaparsa, sakın onu içeri bırakma.

— Kendim de o sırada kriz geçiriyorsam, yatağa düşmüşsem ona nasıl engel olabilirim?

Hem zaten öyle bir şeye cesaretim olsa bile, ağabeyinizde o atılganlık varken ve ben onun bu atılganlığını bildiğim halde, bunu yapabilir miyim?

— E... e... Allah kahretsin seni. Nasıl oluyor da ille sara krizi geçireceğine bu kadar kesin inanabiliyor^ sun? Benimle alay mı ediyorsun yoksa?

— Allah göstermesin, sizinle alay etmek cesaretini gösterebilir miyim? Bende bu korku varken gülebilir miyim ben? Gerçekten hissediyorum ki, sara krizi geçireceğim. İçimde öyle bir seziş var işte. Hiç bir şey olmasa, korkudan başıma gelecek bu kriz!

— Hay Allah! Eh, ne yapalım, sen yatağa düşersen, Grigoriy bekçilik eder. Önceden Grigoriy'e haber verir-sin. Artık o tas çatlasa Dimitriy'i içeri bırakmaz.

— Beyefendinin haberi olmadan, o işaretleri Gri-goriy Vasilyeviç'e acıklayamam.

Grigoriy Vasilyeviç'in ağabeyinizin gelişini işitmesine ve onu içeriye bırakmamasına gelince, şunu haber vereyim ki, kendisi

dündenberi hasta, Marfa İgnatyevna onu yarın tedavi etmeğe çalışacakmış. Dün öyle kararlaştırdılar. Marfa İgnatyevna'nın.uygulayacağı tedavi oldukça ilgi çekici bir şey: Kendisi bir su biliyormuş, bunu hep evinde bulundururmuş, çok keskin bir şeydir.

Bilmem hangi ottan yapılıyor. Bunun sırrını yalnız kendisi biliyormuş.

"Bu gizli ilâçla Grigoriy Vasilyeviç'i yılda üç kez bütün beli uyuştuğu vakit tedavi ederler.

Grigoriy Vasil-yeviç sanki kendisine inme inmiş gibi olur, hem de yılda üç defa efendim.

O zaman bir havlu alıyorlar, onu bu karışımın içine sokup ıslatıyorlar, sonra da Marfa İgnatyevna bu havlu ile bütün sırtını hemen hemen yarım saat kadar, havlu neredeyse kuruyuncaya kadar ovuyor. Sırtı kıpkırmızı oluyor, hatta şişiyor. Sonra şişenin içine kalanı bir dua okuyarak Grigoriy'e içiriyorlar. Ama hepsini değil, çünkü bazen Marfa îgnatyevna şişedekinden biraz da kendisi için bırakıyor ve ondan içiyor. Sonra da efendime söyliyeyim, Marfa İgnatyevna içkiye alışık olmadığından ikisi de hemen sızıyor, uzun süre derin bir uykuya dalıyorlar. Sonradan, Grigo-riy Vasilyeviç uyandığı vakit çoğu zaman dipdiri oluyor. Marfa İgnatyevna ise uyandı mı. daima başı ağrıyor. İşte, Marfa îgnatyevna yarın bu niyetlerini gerçekleştirirlerse, o zaman artık Grigoriy Vasilyeviç bir Şey işitirler mi, Dimitriy Fiyodoroviç'in içeriye girmesi-ne engel olabilirler mi? Hiç tahmin etmiyorum! Derin uykuda olacaklar.

İvan Fiyodoroviç :

— Bu ne saçma şey! diye bağırdı. Sanki herşey mahsus hep de aynı anda olacakmış gibi konuşuyorsun. Sen sara krizine tutulacaksın, Marfa İgnatyevna kendinden geçecek!

Yoksa? bunların böyle hep aynı anda olmasını sen mi sacmalamak istiyorsun?

Bunu birden tehdit edici bir tavırla kaşlarını çatarak söylemişti.

— Ben bunları nasıl mahsus yapabilirim? Hem ne diye böyle bir yöne sürükleyeyim işleri? Madem ki, her §ey yalnız Dimitriy Fiyodoroviç'e, yalnız onun düşüncelerine bağlı...

Eğer kendileri kötülük etmek isterlerse, bunu muhakkak yapacaklardır. Eğer öyle bir şey yapmak istemiyorlarsa, kendilerini ben mahsus getirip babalarının evine sokacak değilim ya!

İvan Fiyodoroviç, öfkeden sapsarı oldu:

— Eğer dediğin gibi, Agrafena Aleksandrovna hiç gelmiyecekse, o zaman Dimitriy ne diye babamın evine, hem de böyle gizlice gelsin? dedi. Sen kendin bile bu-rada oturduğun sürece, hep ihtiyarın sadece hayal içinde yaşadığını, o yaratığın evine hiç bir zaman gelmiye-ceğini söyledin. Eğer o kadın gelmiyecekse, Dimitriy neden ihtiyarın evine zorla girsin? Söyle! Ne düşünüyorsun? Bunu öğrenmek istiyorum!

— Dimitriy ağabeyinizin buraya neden geleceğini siz daha iyi bilirsiniz. Benim düşündüklerimin ne önemi var? Belki sadece öfkeli oldukları için ya da bir şeyden kuşkulandıkları için geleceklerdir. Çünkü ben hastalanırsam,

içlerine kuşku düşebilir, o zaman acaba o kadın herhangi bir şekilde, kendilerinden gizli olarak buraya geldi mi, diye dün yaptıkları gibi onları aramağa kalkışabilirler. Ağabeyiniz de çek iyi biliyorlar ki, Fi-yodor Pavloviç'in odasında içinde üç bin ruble bulunan üzerine de üç damga vurulmuş, kurdeleyle bağlanmış üstüne de beyefendinin kendi eli ile «Meleğim, Gruşen-ka'ya! Eğer gelmek isterse» diye yazılı büyük bir zarf hazır duruyor. Beyefendi o zarfı hazırladıktan üç gün sonra '«Meleğim» sözüne bir de «ve civcivime» sözünü eklediler.

İste Dimitriy Fiyodoroviç herşeyi bildiği için, insanın içine kuşku düşüyor İvan Fiyodoroviç neredeyse kendinden geçmiş gibi: — Saçma! diye bağırdı. Dimitriy hırsızlık etmez! Hırsızlık ederken babamı da öldürmeyi aklından geçirmez! Dimitriy Gruşenka için, çıldıran bir budala

davranarak babamı dahi dün öldürebilirdi, ama hiçbir zaman hırsızlık etmez!

— Oysa kendilerinin, tam bu sırada paraya ihtiyaçları var. Evet, Dimitriy Fiyodoroviç, şu anda artık para sıkıntısının son raddesine gelmişler. Paraya ne kadar ihtiyaçları olduğunu bilmezsiniz...

Smerdyakov bunu olağanüstü denecek kadar sakin bir tavırla hem de- sözlerin üzerinde dura dura söylemişti. Devam etti:

— O üç bin rubleyi kendilerine ait bir para sayıyorlar. Kendileri bana öyle söylediler:

«Babamın bana daha tam üç bin ruble borcu var»' dediler. Sonra bütün bunlardan başka gerçekler üzerinde de durmak gerekiyor. İvan Fiyodoroviç: Bir kez şunu kabul edin ki, eğer Agrafena Aleksandrovna isterse, ne yapar yapar beyefendiyi, Fiyodor Pavlcviç'i kendisi ile evlenmeğe zorlar. Bunu sağlamak için neler isterler, kim bilir? Belki ben yalnız lâf olsun diye Agrafena Aleksandrovna'nın babanıza gelmek istemiyeceğini söyledim. Belki de o hanım bundan çok daha fazla şeyler de isteyecekler, örneğin belki de buranın hanımefendisi olmak isteğine kapılacaklar. Biliyorum H, o hanımı dostu Samsonov var ya, her zaman yaptkları gibi dosdoğru konuşarak, kendilerine bu işin hiç de fena olmadığını söylemişler, üstelik öyle yapmalarını gülerek öğütlemişlerdir. Zaten o hanımın kendileri de Uç de budala değildirler. Dimitriy Fiyodoroviç gibi beş parası olmayan bir adamla evlenmek, o hanıma göre bir şey değil.

«İşte şimdi öyle bir şey olursa, siz de kabul edin ki İvan Fiyodoroviç, artk ne Dimitriy Fjyodoroviç'e ne size ve ne de kaTdeşini2 Aleksey Fiyodoroviç'e babanızın ölümünden sonra MÎ tek kuruş kalır. Çünkü Agrafena Aleksandrovna beyefendi ile onun elinde ne varsa hepsini kendi adına yazdırmak, ne kadar nakit para varsa hepsini kendi heaplarına geçirmek için evlenecektir. Oysa baba nız şimdi, daha bütün bunlar olmadan118

ölecek olursa, herbirinize, hatta beyefendinin bu kadar nefret ettikleri Dimitriy Fiyodoroviç'e bile kırkar bin ruble kalacaktır. Çünkü beyefendi daha vasiyetnamesini yazmamıştır. Bütün bunları Dimitriy Fiyodoro-viç bilir... •

İvan Fiyodoroviç'in yüzü garip bir şekilde titredi ve sanki ezilir gibi oldu. Birden kızardı, Smerdyakov'un sözünü keserek:

— Peki, bütün bunlar doğru ise, bana ne diye Çer-maşnaya'ya gitmemi öğüt veriyorsun?

Bana bunu söylemekle ne demek istiyorsun yani? Ben gidersem, demek burada bütün o dediklerin olacak.

İvan Fiyodoroviç, güçlükle nefes alarak konuşuyordu. Smerdyakov, alçak sesle ve ona bir şeyi iyice anlatmak ister gibi:

— Çok doğru, dedi.

Bu sözleri söylerken gözlerini İvan Fiyodoroviç'ten ayırmıyordu, İvan Fiyodoroviç kendisini güçlükle tutarak ve gözlerinde öfkeli kıvılcımlarla:

— Ne demek «çok doğru?»

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'in kıvılcımlar saçan gözlerine çekinmeden bakarak:

— Ben bunu size acıdığım için söyledim. Eğer sizin yerinizde ben olsaydım, hemen herşeyi burada olduğu gibi bırakır giderdim... Böyle bir işin başında kalmak-tansa...

İkisi de sustular, İvan Fiyodoroviç birden banktan kalktı:

— Bana öyle geliyor ki, sen koca bir budalasın! Aynı zamanda da tabiî... alçağın, namussuzun birisin!

Sonra bahçe kapısından içeri girmek istedi, ama birden durakladı ve Smerdyakov'a doğru döndü. O sırada garip bir şey oldu: İvan Fiyodoroviç birdenbire sanki titreme geçiriyormuş gibi dudaklarını ısırdı ve yumruklarını sıktı. Bir an daha geçseydi, herhalde Smerdyakov'un üzerine atılacaktı. Ama öbürü bu durumu aynı anda farketti, irkilerek birden geri çekildi. Bu yüzden o an Smerdyakov için kazasız belâsız geçti ve İvan Fiyodoroviç, hiç konuşmadan, garip bir şaşkınlık içinde gene bahçe kapısına doğru döndü. Sonra birden öfkeyle, sözlerin üzerinde dura dura yüksek sesle:

— Yarın Moskova'ya gidiyorum! diye bağırdı. Haberin olsun. Yarın sanalı

erkenden gideceğim, o kadar işte!

Sonradan o anda bunu ne diye Smerdyakov'a söylemek ihtiyacını duyduğuna kendisi de hayret edecekti, öbürü sanki bunu bekliyormuş gibi:

— Yapacağınız en iyi şey de bu olur! dedi. Yalnız eğer herhangi bir şey olursa, buradan telgraf çekerek .sizi Moskova'da rahatsız edebilirler.

İvan Fiyodoroviç gene durakladı, sonra tekrar hızla -Smerdyakov'a doğru döndü. Ama öbüründe de bir değişiklik olmuştu. Bütün lâubaliliği, kayıtsızlığı bir anda yok oluvermişti. Tüm yüzünde büyük bir dikkat, bir bekleyiş seziliyordu. Ama bu bekleyişte şimdi artık çekingenlik ve yaltaklanma vardı, îvan Fiyodoroviç'e diktiği gözlerinin o ısrarlı bakışı sanki: «daha başka bir şey söylemiyecek misin? Daha başka bir şey katmıyacak mısın sözlerine?» diyor gibiydi. İvan Fiyodoroviç, nedense birden avazı çıktığı kadar:

— Burada bir şey olursa, Çermaşnaya'dan da çağırmazlar mı sanki? diye bağırdı.

Smerdyakov sanki ne söyleyeceğini şaşırmış gibi, ama gene de İvan Fiyodoroviç'in gözlerinin tâ içine bakmaya devam ederek :

— Çermaşnaya'dan da... rahatsız ederler tabiî... diye fısıldadı.

— Yalnız Moskova daha uzaktır. Çermaşnava ise yakındır. Oraya gitmem için ısrar ederken sarf edeceğim yol parasına mı acınıyorsun, yoksa yol büyük bir120

kavis yaptığı için yorulacağımdan ötürü mü üzülüyorsun?

Smerdyakov pis pis gülümsiyerek ve her ihtimale karşı tam zamanında geriye doğru çekilmeye hazırlanarak titreye titreye, kesik kesik:

— Çok doğru, efendim, diye mırıldandı.

Ama İvan Fiyodoroviç birden Smerdyakov'u da şaşırtan bir şey yaptı. Gülmeye başladı ve kahkahalarla güle güle hızla bahçe kapısından içeri girdi. O sırada yüzüne bakan biri, herhalde onun hiç de neşeli olduğu için gülmediğini anlıyacaktı. Zaten o sırada içindeki duygulan sorsalardı, kendisi de bunu açıklıyacak durumda değildi. Bütün vücudu sarsılıyormuş gibi salla-na sallana yürüyordu.

VII

«AKILLI BİR İNSANLA SOHBET ETMEK BiLE YARARLI OLABİLİR»

Yürürken de konuşuyordu, içeriye girer girmez, salonda Fiyodor Pavloviç'i görünce birden ellerini sal-lıyarak: «Ben yukarıda, kendi odama çıkıyorum,

size gelmiyorum, sonra görüşürüz!» diye bağırdı ve babasının yüzüne bile bakmamaya çalışarak yanından geçip gitti. Belki de ihtiyar o anda gerçekten ona nefret edilecek bir insan olarak görünüyordu. Ama böyle açıktan açığa bir düşmanlık gösterisi, Fiyodor Pavloviç için bile beklenmedik bir şeydi. Oysa ihtiyarın gerçekten ona bir an önce bir şey haber vermek istediği belliydi. Onu karşılamak için bu yüzden mahsus salona girmişti; îvan Fiyodoroviç'in böyle acaip bir şey söylemesi karsısında ise hiç konuşmadan durakladı, alaylı bir tavırla «sevgili oğlu» merdivenden yukardaki daireye çıkıp KARAMAZOV KARDEŞLER 121

gözden kayboluncaya kadar izledi, îvan Fiyodoroviç'in. peşinden giren Smerdyakov'a aceleyle :

— Ne oluyor buna? diye sordu, öbürü açıkça konuşmaktan kaçınarak :

— Bir şeye kızmışlar efendim, kimbilir neye diye mırıldandı.

— Ee, Allah belâsını versin! Kızarsa kızsın! Sen Semaveri getir, kendin de bir an önce çek arabanı, haydi çabuk ol. Yeni bir şey var mı?

İşte bu sırada Smerdyakov'un biraz önce İvan Fi-yodoroviç'e şikâyet ederek anlattığı o sorular başladı. Bunlar hep gelmesi beklenen kadınla ilgiliydi. Onun için bunları burada tekrar etmeden geçelim. Yarım saat sonra ev kapısı içerden kilitlenmişti ve bunamış

ihtiyar içerde, her an daha önceden kararlaştırılmış o beş vuruşun duyulmasını heyecanla titriye titriye bek-liyerek, tek başına, odadan odaya dolaşıyor, arada bir karanlık pencerelerden dışarı bakıyordu, ama dışarda» karanlık geceden başka bir şey göremiyordu.

Artık vakit çok geçti. Oysa İvan Fiyodoroviç hâlâ. uyumuyor, düşünüp duruyordu. O gece geç vakit, saat ikiye doğru yatağa yattı. Ama biz şimdi burada düşüncelerinin nasıl bir akış izlediğini anlatacak değiliz. Zaten şimdi onun ruhunda olup bitenleri anlatmanın sırası değil. Ruhunda olup bitenleri sırası gelince anlata» cağız. Zaten ne düşündüğünü anlatmaya kalkışsak bile, bu çok zor bir şey olacaktı. Çünkü bunlara düşünce-denilemezdi. Bunlar çok belirsiz ve en önemlisi aşırt derecede heyecanla karışık şeylerdi.

Kendisi de ipin ucunu kaçırdığını hissediyordu. Düşüncelerinden başka, bir de garip ve hemen hemen hiç beklenmedik istekler ona üzüntü veriyordu, örneğin: Artık gece yansından sonra birdenbire ne yapıp yapıp ille aşağıya inmek, kilitli kapıyı açmak, müştemilâta geçmek ve Smerdyakov'a temiz bir dayak atmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Ama kendisine-122

KARAMAZOV KARDEŞLER

bunu niçin istediğini sordukları anda, bunu akla uygun göstermek için bir tek kesin neden bulamazdı; ancak o uşağın «kendisine dünyada en ağır hakareti etmiş bir insan gibi» nefret duyduğu bir varlık haline geldiğini soyliyebilirdi. Bundan başka o gece ruhunda birkaç defa hiçbir şeyin mantığa uygun gösteremiyece-ği ve kendisini, küçük düşüren bir korkaklık uyanmıştı. Bu korkaklık yüzünden (bunu kendisi hissediyordu) vücudunun bütün gücünü sanki birden yitirmiş gibiydi. Başı ağrıyor ve dönüyordu.

içinde birinden intikam almaya hazırlanıyormuş gibi ona rahat, huzur vermeyen, üzücü bir şey vardı. Daha önce Alyoşa ile yapmış olduğu konuşmaları hatır lıyarak ondan bile nefret ediyordu. Zaman zaman kendisinden de çok tiksiniyordu. Katerina İvanovna'yı ise aklına bile getirmiyordu. Buna da sonradan çok hayret edecekti. Çünkü daha bir gün önce sabahleyin, Katerina îvanovna'nın evinde Moskova'ya gideceğini - söyliyerek meydan okur gibi konuştuğu sırada içinden .gelen bir sesin kendisine: «Ama saçmalıyorsun, gitmi-yeceksin, kendini buradan koparman, şimdi meydan okur gibi söylediklerini yapman o kadar kolay olmayacak» diye fısıldadığını çok iyi hatırlıyordu.

Aradan uzun bir süre geçtikten sonra, bambaşka bir tiksinme ile o gece durup dururken birden divandan nasıl kalktığını ve sanki birisinin kendisini gözetlemesinden korkuyormuş gibi nasıl yavaşça gidip kapılan açtığını, nasıl merdiven başına çıktığını ve alt kattaki odalarda Fiyodor Pavloviç'in hareketlerini, odadan odaya dolaşmasını nasıl dinlediğini hatırlayacaktı. Uzun uzun, neredeyse beş dakikaya varan sürelerle, garip bir merak içinde, nefsini tutarak ve kalbi hızlı hızlı çarparak aşağıda olup bitenlere kulak kabartıyordu. Ama bunu niçin yapıyordu, neden dinliyordu? Tabiî bunu kendisi de bilmiyordu. Sonradan da, bütün ömrü boyunca o geceki bu hareketine kendisi «alçakça bir davranış» de-iş, ömrünün sonuna kadar ruhunun derinliklerinde sakladığı bu olayı, yaptığı en büyük adilik saymıştır.

Fiyodor Pavloviç'in kendisine karşı ise o anlarda hiç bir nefret bile duymuyordu. Yalnız nedense bütün varlığını saran derin bir merak içindeydi. Kendi kendine: «Acaba şimdi aşağıda nasü yürüyor, acaba şimdi kendi dairesinde neler yapıyor?» diye soruyor, babasının aşağıda karanlık pencerelerden nasıl dışarı baktığını, sonra da odanın ortasında duraklıyarak nasıl «acaba biri kapıyı çalıyor mu?» diye uzun uzun beklediğini tahmin ediyor, bunları hayalinden geçirmeye çalışıyordu.

İvan Fiyodoroviç bu işler için merdiven başına iki kez kadar çıkmıştı. Bütün sesler dindikten ve Fiyodor Pavloviç de artık yattıktan sonra saat ikiye doğru İvan Fiyodoroviç kendisini müthiş yorgun hissettiği için bir an önce uyumak düşüncesiyle yattı. Gerçekten de birden derin bir uykuya daldı. Uykusunda rüya da görmedi. Ama ertesi sabah erkenden, saat yediye doğru uyandı. Hava artık ağarmıştı. İvan Fiyodoroviç gözlerini açınca hayretle birden içinde garip ve alışmadığı bir enerji hissetti, hemen yatağından fırladı, çabucak giyindi, sonra bavulunu çekip çıkararak hiç vakit geçirmeden aceleyle eşyalarını bavula yerleştirmeye başladı.

Çamaşırı tam bir gün önce sabahleyin çamaşırcıdan gelmişti. Hattâ İvan Fiyodoroviç herşeyin rast gittiğini, hemen gitmesi için hiçbir engelin çıkmadığını düşünerek kendi kendine alaylı alaylı güldü. Gidişi gerçekten anî oluyordu. Gerçi İvan Fiyodoroviç bir gün önce (Katerina İvanovna'ya, Alyoşa'ya, sonra da Smerd-yakov'a) ertesi günü gideceğini söylemişti, ama o ak-Şam yatarken çok iyi hatırlıyordu ki, gitmeyi hiç dü-Şünmemişti.

Hatta bunu hiç aklına getirmemişti. Oy-sa, sabahleyin uyanır uyanmaz ilk hareketi hemen atı-P bavulunun içine yerleştirmek olmuştu. Bavulunu124

tola, çantasını da hazırladı. Marfa İgnatyevna hergün yaptığı gibi: «Nerede çay; içeceksiniz? Kendi odanızda mı, yoksa aşağıya mı ineceksiniz?» diye sormak için geldiği vakit saat dokuza geliyordu. İvan Fiyodoroviç aşağıya indi. Hemen hemen her halinde, sözlerinde, davranışlarında dağınık ve dalgınlığa benzeyen, aceleci bir hava vardı ama, kendisi neşeli gibi görünüyordu. Nazik bir tavırla babasına .«günaydın» dedikten ve özel bir ilgi göstererek sağlık durumunu sorduktan sonra, babasının vereceği karşılığı beklemeden, hemen, bir saat sonra artık bir daha gelmemek üzere Moskova'ya gideceğini bildirerek, atların hazırlanmasını rica etti. İhtiyar, bu haberi hiçbir hayret göstermeden dinledi, çok ayıp bir şekilde oğlunun gidişine üzülmeyi unuttu, hattâ böyle bir üzüntü gösterecek yerde, birden olağan üstü bir şekilde bir şeylerle uğraşmağa başladı, • bu arada da asıl kendisini ilgilendiren konuyu hatırlamaktan da geri kalmadı.

— Alı sen yok musun! Ne adamsın sen! Dün söylemedin... Herneyse, hepsi bir, şimdi hepsini hallederiz. Hatırım için bir zahmette bulunur musun yavrum, evlâdım. Giderken Çermaşnaya'ya uğra. Volovyaya istasyonundan sola döndün mü, topu topu on iki verts kadar bir yol yaptın mı? iste Çermaşnaya'ya gelmiş olursun.

— Özür dilerim, ama bunu yapamam: Demir yolu istasyonuna kadar seksen verst var!

Tren Moskova'dan akşam saat yedide kalkıyor. Ancak yetişirim.

— Olmazsa yarın, o da olmazsa öbür gün gidersin. Ama bugün muhakkak Çermaşnaya'ya uğra. Babanın içini rahat ettirsen olmaz mı? Eğer burada işler olmasaydı, ben kendim çoktandır oraya-gidip gelirdim. Çünkü orada acele görülmesi gereken bir iş var. Hem de çok önemli bir şey. Burada ise... şimdi öyle bir zaman ki...

anlıyor musun, oradaki korum iki yere baki' yor, hem Begiçev'e, hem de Diyaçkin'e; hem de boşu boşuna öyle duruyor Tüccarlardan baba oğul Maslov'lar KARAMAZOV KARDEŞLER

odun sesimi için. benim o koruya topu topu sekiz bin ruble veriyorlar. Oysa

elana geçen yıl bir müşteri çıkmıştı, koruyu almak için yalvarıp duruyordu. On iki bin ruble veriyordu. Ama kendisi buralı değildi. İşin, önemi: tarafı da bu zaten. Çünkü buradakilerin elinde şimdi para yok: Burada her birinin yüz binlik serveti olan taba oğul Maslov'ların borusu ötüyor. Kendileri ne fiyat verirlerse onu kabul etmek zorundasın!

Üstelik buradakilerden hiç kimse bu konuda onlarla boy ölçüşmeye cesaret edemez.

Oysa, İlyin kilisesinin papazı geçen perşembe günü, beklenmedik bir sırada oraya Gortskin'in geldiğini yazdı. O da küçük bir tüccardır. Tanrım ben onu. Ama adamın değeri buralılardan olmamasında. Kendisi Pogreboy'ludur. Senin anlıyacağın, buralı olmadığı için Maslov'lardan korkmaz! Koru için ön bir bin ruble veririm diyormuş, işittin mi? Oysa burads yalnız bir hafta kadar kalacakmış. Onun -için oraya gidip kendisiyle bir konuşsan...

— Siz papaza yazıverin. o da adamla konuşup anlaşsın.

— O beceremez bunu Burada ince bir nokta var. Bu papaz baktığı şeye değer biçmesini bilmiyor. Gerçi kendisi altın gibi adamdır. Ona hemen senetsiz sepetsiz yirmi bin rubleyi bile emanet edebilirim. Gelgele-lim o idam hiçbir şeyin değerini bilmiyor. Çocuk gibidir.

Kargalar bile aldatır onu. Oysa üstelik tahsil görmüştü:, düşün bir kez; o Gortskin görünüşte köylünün biri. Hep sırtında mavi bir köylü ceketiyle dolaşır. Ama karakter bakımından tam anlamında alçağın biridir. Zaten derdimiz de budur. Herif hep yalan söyler. İş burada. bazen o kadar atıp tutar ki, bunu neden yapıyor diye, şaşar kalırsın.

Bundan üç yıl önce: «karım öldü, ben de başka bir kadınla evlendim» diye bir yalan attı.

Oysa öyle bir şey olmamış. Artık anla ne adam, olduğunu. Karısı ölmemiş, hâlâ da sağdır.

Hem de herif, ka-tüncağza her üç günde bir, temiz bir dayak atar. Sim-126

di bizim, şunu öğrenmemiz gerekiyor: Bu adam koruya on bir bin ruble vermek istediğini söylerken doğru mu söylüyor, yoksa yalan mı?

— İyi ama ben bir şey yapamam ki! Ben de öyle şeyden anlamam.

— Dur, acele etme, sen bu işi başarırsın. Çünkü ben sana herseyi anlatırım), neyi nereden anlıyacağını öğretirim. Yani Gortskin'in ne demek istediğini anlaman için. Ben çoktandır onunla iş yaparım. Bak, sana birşey söyliyeyim, onunla konuşurken sakalına bakmalı, kızıl bir sakalı vardır. Pis, incecik bir şeydir. Eğer sakalı titriyorsa, kendisi de konuşurken öfkelenip duruyorsa, demek ki iş iyi. Demek doğru söylüyor, yapacağını söylediği şeyi de gerçekten istiyor. Yok eğer sakalını sol eliyle okşayıp duruyor, kendisi de

alaylı alaylı gülüyorsa, o zaman, eyvah! İş berbat oldu, sana kazık atmak istiyor, sinsi sinsi tertipler hazırlıyor, demektir. Sakın gözlerine bakma. Çünkü gözlerine bakarak hiçbir şey anyamazsın. Onun gözleri karanlık bir su gibidir. Adamı aldatır! İyisi mi, sen sakalına bak.

«Sana ona vermen için pusula yazarım. Kendisine gösterirsin. Gerçi soyadı Gortskin'dir, ama aslında o Gortskin değil. Liyagaviy'dir. Yalnız sen ona Liyagaviy (*) olduğunu sakın söyleme, gücenir. Onunla anlaşır da, işin doğru dürüst olduğunu görürsen, hemen buraya birşeyler karalar gönderirsin. Yalnız şu dediğimi yazsan yeter: «Yalan söylemiyor!» diye yaz. On bir binde ısrar edersin. Yalnız bin ruble kadar düşebilirsin. Daha aşağıya sakın inme. Düşün bir kez: Sekiz ve on bir... Üç bin fark var. Böylece insan üç bini sokakta bulmuş gibi olur! Müşteri dediğin çabuk mu bulunur? Oysa şimdi o kadar çok paraya ihtiyacım var ki!. İşin ciddî olduğunu bildirirsin, O zaman ben de bir çırpıda gider pazarlığı bitiririm. Artık ne yapıp yapıp bir zaman ayırırım. Şimdi ise oraya ne diye gideyim? Ya papaz bunu

t(*) Liyagaviy: Bir cins köpek.

uydurduysa? Söyle, gidecek misin, gitmiyecek misin?

— Ah, hiç vaktim yok, beni bundan kurtarın ne olur?

— Ne olur! Babana bir yardımda bulun! İnan bu yaptığın iyiliği unutmam! Ama ne var ki sizin gibi evlâtlarda yürek yok, yürek! Ben bunu bilir, bunu söylerim! Senin için bir günün ya da iki günün ne önemi var? Nereye gideceksin şimdi? Venediğe mi, yoksa?

Merak etme, senin o Venedik iki gün içinde yerin dibine batmaz. Alyoşa'yı da gönderirdim ama, o bu işlerden ne anlar? Seni göndermek isteyişimin tek nedeni akıllı bir adam olmandır. Ben senin akıllı olduğunu görmüyor muyum? Gerçi kereste tüccarı değilsin ama, gördüğün şeyin değerini bilirsin sen. Bu işte de görmesini bilmek yeter; adam ciddî mi konuşuyor, yoksa ciddî değil mi? Yalnız, bunu iyice anlamalı. Söylüyorum sana; sakalına bakarsın. Eğer sakalı titriyorsa demek ki, ciddî konuşuyor.

îvan Fiyodoroviç öfkeyle alaylı alaylı gülerek:

— Demek kendi elinizle beni o Allahın belâsı Çer-maşnaya'ya itiyorsunuz, öyle mi? diye bağırdı.

Piyodor Pavloviç oğlunun öfkesini farketmedi, ya da görmemezliğe gelmek istedi. Oysa alaylı alaylı gülüşünü hemen görmüştü, onun için de vakit kaybetmeden :

— Demek gidiyorsun! Gideceksin, değil mi, dur sana bir pusula karalıyayım, demişti.

— Bilmiyorum, gideyim mi gitmiyeyim mi? Gerçekten bilmiyorum gidip gitmiyeceğimi.

Yolda karar veririm.

— Yolda ne karar vereceksin? Hemen burada karar ver. Evlâdım, yavrum, ne olursun burada karar ver! Onunla anlaşırsan bana iki satırlık bir pusula yaz, pusulayı papaza ver, papaz onu hemen bana gönderir. Ondan' sonra artık engel olmam sana! Güle güle git Venediğe. Volovo istasyonuna kadar papaz arabana kendi atlarının koşulmasına izin verir...128

ihtiyar tam anlamıyla coşkun bir sevinç içindeydi. Hemen pusulayı yazdı. Atları getirtmek için adam gönderdiler, sofraya konyakla meze geldi. İhtiyar sevindiği vakit, her zaman gevezelik ederdi, ama bu sefer kendini tutuyor gibiydi, örneğin: Dimitriy Fiyodoro-viç'ten bir kez olsun söz etmedi.' İvan Fiyodoroviç'ten ayrılacağına da hiç üzülmüyordu. Sanki konuşacak şey bulamıyormuş gibiydi. İvan Piyodoroviç de bunu çok iyi anladı. Kendi kendine: «Benden amma da bıkmış» diye düşündü, ihtiyar, ancak oğlunu kapıya kadar geçirdiği vakit biraz heyecana kapılır gibi oldu ve onunla kucaklaşmak için uzandı. Ama İvan Fiyodoroviç onunla öpüşmekten kaçınmak istediğini belli ederek aceleyle geri çekilip elini uzattı, ihtiyar hemen durumu anladı; bir anda kendini toparladı. Kapıdan:

— Haydi Tanrı yardımcın olsun, Tanrı yardımcın olsun! diye tekrarladı. Ama ömrümüz varsa, bir defa daha geleceksin değil mi? Gel; ne zaman gelsen, başımın üstünde yerin var. Haydi, İsa yardımcın olsun!

İvan Fiyodoroviç faytona bindi. Babası son bir kez:

— Elveda İvan! Beni çok kötüleme! diye bağırdı.

İvan Fiyodoroviç'i uğurlamak için evdekilerin hepsi dışarı çıkmıştı: Smerdyakov da, Marfa da, Grigoriy de oradaydılar. İvan Fiyodoroviç herkese onar ruble hediye etti. Artık faytona yerleştikten sonra Smerdyakov fırladı, gelip arabanın içindeki halıyı düzeltti.

İvan Fi-yodoroviç'in ağzından birden şu sözler döküldü :

— Görüyorsun ya... Çermeşnaya'ya gidiyorum... dedi.

Bu sözler bir gün önceki gibi kendiliğinden üstelik, garip, sinirli bir gülüşle dudaklarından dökülmüştü. Sonradan bunu uzun bir süre hatırlıyacaktı.

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'in içini okuyormuş gibi gözlerinin içine bakarak kesin bir tavırla:

— Demek ki, zeki bir insanla konuşmak bile ya-Tarlı oluyor diyenler doğru söylemişler, dedi.

Fayton hareket etti ve uzaklaştı. İçindeki yolcunun ruhunda karışık duygular vardı, ama tarlalara, tepelere, ağaçlara, üzerinden, bulutsuz göklerin içinde ta yükseklerden geçen yabani kaz sürüsüne büyük bir istekle bakıyordu. Birden kendini o kadar iyi hisseti ki, arabacıyla sohbet etmeye kalkıştı ve köylünün verdiği karşılıkla çok ilgileniyormuş gibi davrandı. Ama bir an sonra, adamın söylediği sözlerin bir kulağından girip, bir kulağından çıktığını ve gerçekte ne dediğini bile anlamadığını farketti. O zaman sustu.

Zaten ancak sustuğu vakit kendini rahat hissediyordu: Hava temiz, taze ve serin, gökyüzü açıktı.

İvan Fiyodoroviç'in hayalinde Alyoşa ile Katerina îvanovna canlandı. Ama bafifçe gülerek, gözlerinin önünde beliren bu sevimli hayallere doğru hafifçe üfledi. O zaman bu hayaller hemen dağıldı. İvan Fiyodoroviç: «Onlara daha vakit var» diye düşündü.

İstasyona kadar olan mesafeyi çabucak aldılar, atlan değiştirdiler ve Volovo'ya doğru dört nal gittiler. İvan Fiyodoroviç birden «zeki bir insanla konuşmak neden yararlı bir şey oluyor? Bununla ne demek istedi acaba?» diye Düşündü ve bu düşünce sanki bütün varlığını birden kavramış gibi oldu. «iyi ama ben de ne diye ona Çer-ttıeşnaya'ya gideceğimi söyledim.»

Dört nal Volovo istasyonuna kadar gittiler. İvan Piyodoroviç faytondan indi. etrafını arabacılar çevirdi. Çermeşnaya'ya kadar on iki verstlik yolu almak için Pazarlığa giriştiler.

Arabaya dinlenmiş atların koşul-^ası gerekiyordu. İvan Fiyodoroviç atların koşulmasını emretti. Sonra, araba durağındaki hana girecek ol-du, etrafına bakındı, gözü hana bakan kadına ilişti, sonra birden tekrar kapıya çıktı:

— istemez! Çermeşnaya'ya gitmjyeceğim! Akşam yedi tirenine gecikmez miyim?

Evlâtlar ne dersiniz?

— Tam zamanında yerleştiririz sizi! Atları koşalım mı?

— Hemen koş atları arabaya! Aranızda yarın kente inecek var mı?

— Olmaz olur mu? İşte, Mitriy inecek.

— Bana bir yardımda bulunmaz mısın Mitriy? Babam Fiyodor Pavloviç Karamazov'a uğra, ona Çermeşnaya'ya gitmediğimi söyle. Bunu yapar

mısın ha?

— Neden yapmıyayım? Uğrarız. Zaten Fiyodor Pav-loviç'i çok eskiden tanınz.

İvan Fiyodoroviç neşeyle güldü :

— öyleyse al bakalım bahşişini! Çünkü öyle sanıyorum ki babam sana bahşiş vermez...

Mitriy de güldü:

— Herhalde vermezler! dedi. Teşekkür ederim Beyefendi. Emrinizi muhakkak yerine getiririz.

İvan Fiyodoroviç akşamın yedisinde vagona girdi ve trenle hemen Moskova'ya gitti.

«Geçmişteki herşey uzaklaşsın benden! Elveda artık eski yaşadığım hayata, bir daha dönmemek üzere, elveda! Artık geçmişten ne bir haber, ne bir ses isterim; yeni bir dünyaya, yeni yerlere, hem de hiç arkama bakmadan gideceğim!» diye düşünüyordu.

Ama içine coşkun bir sevinç yerine, birden öylesine karanlık bir hüzün çöktü ve kalbinde öyle bir acı uyandı ki, böylesini bütün ömründe hiçbir zaman duymamıştı. Bütün gece düşündü durdu; tren sanki uçuyordu. İvan Fiyodoroviç, ancak Moskova'ya artık girdikleri sırada, gün doğarken, birden kendine gelir gibi oldu!

— Ben alçağın biriyim! diye fısıldadı.

Fiyodor Pavloviç ise oğlunu uğurladıktan sonra çok memnun kalmıştı. Tam iki saat içinde hemen hemen büyük bir mutluluk duyarak konyağı yudumlayıp durdu; ama birden evde herkes için çok can sıkıcı, tat'

sız, aynı zamanda Fiyodor Pavloviç'i büyük bir şaşkınlık içinde bırakan bir olay oldu: Smerdyakov bir şey almak için bodruma inerken üst basamaktan aşağıya düştü. İyi ki, o sırada Marfa İgnatyevna avludaydı ve bunu tam zamanında işitmişti. Kadıncağız Smerdya-kov'un düştüğünü görmemişti, ama çığlığı duymuştu. özel, garip, ama Marfa Ignatyevna'nın çoktandır bildiği bir çığlıktı bu. Bir saralının, krize tutulan bir saralının çığlığı. Herkesçe saralı olduğu bilinen Smerdya-kov'un bu krizi, tam merdivenden aşağıya indiği zaman mı başlamıştı ve bu yüzden mi elinde olmıyarak kendini kaybederek aşağıya düşmüştü, yoksa düştüğü vakit geçirdiği sarsıntıdan mı kriz gelmişti? Bunu anlamaya imkân yoktu. Yalnız kendisini artık bodrumun dibinde, vücudu kıvrılmış, kasılmış bir halde titriye titriye, ağzında köpüklerle, çırpınır bir halde bulmuşlardı, önce herhalde elinin ya da bacağının kırıldığını ve bir yere çarptığını sanmışlardı. Ama Marfa Ignatyevna'nın dediği gibi «Tanrı korumuştu» ve öyle bir şey olmamıştı.

Yalnız Smerdyakov'u bodrumdan tekrar dışarı çıkarmak zor olmuştu. Neyse ki, komşulardan yardım isteyerek bunu güç belâ başarmışlardı.

Bütün bu işler olup biterken Fiyodor Pavloviç'in kendisi de orada bulunmuş, yardım etmişti. Belliydi ki, korkmuş, hattâ şaşkınlıktan kendini kaybetmiş gibiydi. İstelik hasta bir türlü kendine gelemiyordu. Gerçi krizler arada bir kesiliyordu ama, kısa bir süre sonra yeni-en başlıyordu ve herkes Smerdyakov'un geçen yıl ta-yan arasından aşağıya düştüğü vakit olduğu gibi bir urum meydana geleceğini söylüyordu. O vakit basına iuz konulduğunu hatırladılar. Hemen bunu da buldu-ir; çünkü bodrumda hâlâ buz vardı.

Marfa İgnatyev-ia gereken emirleri verdi. Fiyodor Pavloviç de akşama doğru doktor Hertzenstube'nin gelmesi için adam gön-erdi. Doktor Hertzenstube ise çabucak geldi.

Hastayı dikkatle muayene ettikten sonra (bu bu-132

KARAMAZOV KARDEŞLER

tün ilin en dikkatli, en titiz doktoruydu, kendisi de yaşlı ve çok saygı değer bir ihtiyarcıktı) krizin çok şiddetli olduğu ve durumun «belki de çok tehlikeli olacağı»

sonucuna vardı. Sonra da daha herşeyi iyice kavrıyama-dığını, ama yarın sabah eğer şimdi verdiği ilâçlar fayda etmezse başka bir tedbir alınması için karar vereceğini söyledi.

Hastayı müştemilâta, Grîgoriy ile Marfa Ignatyevna'nın oturduklan dairenin yanındaki küçük odaya yatırdılar. Ondan sonra da Piyodor Pavloviç bütün gün arka arkaya bir dizi sıkıntılarla karşılaştı: Yemeği Marfa İgnatyevna yapmıştı. Çorba Smerdyakov'-un pişirdiği çorbalara kıyasla K bulaşık suyu gibi» bir şey olmuştu. Tavuk ise o kadar kuru olmuştu ki, onu çiğnemeye bile imkân yoktu. Marfa İgnatyevna, beyin haklı suçlamalarına karşılık vererek tavuğun zaten çok kart olduğunu, kendisinin de ahçılık dersleri almadığını söyledi.

Akşama doğru bir başka sıkıntı çıktı: Fiyodor Pav-loviç'e üç gündür hasta olan Grigoriy'in tam o sırada büsbütün yatağa düştüğünü bildirdiler; adamın beli uyuşmuştu. Fiyodor Pavloviç çayını mümkün olduğu kadar erken içti ve evde tek basma kalıp kapıyı içerden kilitledi. Kendisi korku ve endişeyle karışık bir bekleyiş içindeydi. Çünkü tam o akşam Guruşenka'nın artık muhakkak gelmesini bekliyordu. Daha doğrusu o sabah, erkenden Smerdyakov'dan »hanımefendi artık muhakkak geleceklerini vaadettiler!» haberini almıştı; Smerdyakov, ihtiyarı buna hemen hemen kesin olarak inandırmıştı. İhtiyarcığın bir türlü huzur bulamıyan kalbi heyecanla hızlı

hızlı çarpıyordu. Boş odalarında oradan oraya dolaşıyor, ikide bir etrafa kulak kabartıyordu. Çok dikkatli olmalı, iyice dinlemeliydi etrafı; belki Dimitriy Fiyodoroviç Gruşenka'yı herhangi bir yerden gözetliyordu. Onun için Guruşenka cama vurdu mu, (Smerdyakov daha üç gün önce Fiyodor Pavloviç'e kesin olarak, Guruşenka'ya gelirse, nereye ve nasıl vura-iğim öğrettiğini söylemişti.) kapıyı çabucak açmalı ve onu taşlıkta boşuna hiç bekletmemeliydi. Allah korusun, korkuya kapılarak kaçıp gitmesin diye, hemen içeriye almalıydı onu: Fiyodor Pavloviç bütün bunları düşünerek dolaşıp duruyordu, ama şimdiye kadar yüreği hiçbir vakit bundan daha tatlı bir umut içine gömül-memisti; çünkü artık bu 'sefer Guruşenka'nın muhakkak geleceğine inanabilirdi!

LAltıncı Kitap

RUS RAHİBİ

I ZOSiMA DEDE VE KONUKLARI

Alyoşa endişe ve üzüntüyle dedenin hücresine gir-diği vakit, hemen hemen şaşkınlık içinde durakladı; karşısında hayata gözlerini kapamak üzere olan, hattâ belki de kendini artık kaybetmiş bulunan bir hasta görmekten korkuyordu. Oysa, dedenin koltukta oturduğunu ve gerçi dermansızlıktan bitkin ama, gene de neşeli, zinde bir yüzle etrafı konuklarla çevrili olarak oturduğunu, onlarla huzur içinde sakin, sakin sohbet ettiğini gördü. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, dede ancak Alyoşa gelmeden bir çeyrek saat önce yataktan kalkmıştı. Konuklar, peder Paisiy'in kesin olarak: «(Hocamız muhakkak sevdikleriyle bir kez daha sohbet etmek için kalkacaktır, bunu kendisi bu sabah vaadeetti!» demesi üzerine hücrede daha önceden toplanmış, dedenin uyanmasını beklemeye başlamışlardı. Peder Paisiy, hayata gözlerini kapamak üzere olan dedenin vaadine, hattâ her sözüne o kadar inanıyordu ki, onun artık kendini kaybettiğini, hattâ soluk bile almadığını görse, belki de onu almağa gelen ecele bile inanmıya-

çak, hep ihtiyarın ölüm döşeğinde kendine gelip verdiği sözü yerine getirmesini bekliyecekti.

O sabah ise Zosınıa dede uykuya dalarken kesin bir tavırla, ama: «Sizinle bir kez daha sohbete doymadan ölmem sevgili evlâtlarım, sevgili yüzlerinize doya doya bakacağım!

Size bir kez daha içimi dökeceğim!'» demişti. Dedenin herhalde artık sonuncu olan bu sohbetinde bulunmak için, yalnız yıllardanberi dostları olan, kişiler toplanmıştı. Bunlar dört kişiydi. Bunlardan üçü Rahip Peder İyosif, peder Paisiv, ve dedelerin bulunduğu kısmı idare eden peder Mihayıl idi. (Bu peder hiç te o kadar ihtiyar olmayar aynı zamanda pek fazla tahsili olmayan bir adamdı, basit halktandı. Ama sağlam, karakterli, inancı yürekten gelen ve kolay kolay sarsılmayan, aynı zamanda görünüşte sert,

ama aslında çok duygulu bir insandı. Hattâ bu duygululuğunu garip bir utançla başkalarından saklıyordu.) Dördüncü konuk ise artık büsbütün ihtiyarlamış, basit bir rahipçikti; bu rahip köylüden gelmeydi. Adı Anfim'di. Neredeyse okuma yazması bile yoktu. Fazla konuşmayan, sessin başkalarıyla nadir olarak iki çift lâkırdı eden, aşırı derecede yumuşak başlı bir adamdı. Günün birinde aklının alamıyacağı dehşet verici, yüce bir şeyden korkmuş-ve bu korkusu sanki ömrünün sonuna dek sürecekmiş-gibi ürkek bir hali vardı.

Zosima dede, her zaman sanki tiril tiril titriyormuş hissini veren bu adamcağızı çok severdi. Bütün yaşantısı boyunca en az konuştuğu insan, bu adam olduğu halde, ona karşı ömrünün sonuna-kadar büyük bir saygı duydu. Oysa bir vakitler yıllarca-kutsal Rusya topraklarını onunla birlikte dolaşmışlardı...

Bu anlattığımız çok eskiden oldu. Bundan kırk yıl kadar önce, Zosima dede o fakir, az tanınmış Kostroma manastırında bir rahip hayatı yaşamaya başladığı zamandı. Zosima dedenin oraya girdikten kısa bir süre-sonra, o fakir Kostroma manastırcığı için bağış

topla-

mak üzere, peder Anfim ile birlikte yola çıktığı günlerde...

Hepsi, ev sahibi konuklar da, dedenin bölümündeki ikinci odada, karyolasının bulunduğu odada toplanmışlardı. Bu oda daha önceden belirtildiği gibi oldukça dardı. O kadar ki, dördü de (rahip adayı olan ve ayakta duran Porferiyden başka) öbür odadan getirilip dedenin koltuğunun etrafına dizilen iskemlelere güçlükle yerleşebilmişlerdi. Hava artık kararmaya başlamıştı. Odayı kandiller ve tasvirlerin önünde yanan mumlar aydınlatıyordu. Dede içeri girer girmez şaşıran ve kapının yanında ayakta kalan Alyoşa'yı görünce sevinçle gülümseyerek ona elini uzattı:

— Hoş geldin uslu evlâdım! Hoş geldin, sevgili oğlum, işte sen de buradasın artık! Zaten geleceğini biliyordum...

Alyoşa ona yaklaştı, dedenin önünde başı yere de-ğinceye kadar eğildi ve ağlamaya başladı. Yüreğinden bir şeyler kopuyordu. İçi titriyordu Hıçkıra hıçkıra ağlamak istiyordu. Dede sağ elini başının üzerine koyarak :

— Ne ağlıyorsun? Daha ağlamana vakit var, dedi. Bak görüyorsun işte, oturup sohbet ediyorum. Belki de daha yirmi yıl yaşarım, o kucağında kızı, Lizaveta'sıy-la gelen Vışegorya'lı o iyi yürekli, sevimli kadının dilediği gibi... Tanrım o anneyi de, kızı Lizaveta'yı da koru. (Dede bunu söylerken haç çıkardı.) Porfiriy! Onun. getirdiği bağışı, dediğim yere götürdün mü?

O sırada birgün önce dua etmek için gelen o neşeli kadının: «Benden daha fakirine verin»

diyerek bağışladığı altı girivennik'i hatırlamıştı. Böyle bağışlar bir Çeşit ceza idi; bir kimse herhangi bir nedenden ötürü kendi kendine böyle bir ceza verdi mi, muhakkak ken-öi alnının teriyle kazandığı bir paradan böyle bir bağış yapmak zorundaydı. Dede,'

daha o akşam Porfiriy'i kısa bir süre önce bizim kentte yangında herşeyini yitir-138

mis, ondan sonra da dilenmeye başlamış olan iki çocuklu bir dula göndermişti. Porfiriy, hemen o işi yapmış olduğunu, parayı kendisine tenbih edildiği gibi «bilinmeyen bir hayırseverden» diyerek dula verdiğini bildirdi.

Dede söze devam ederek Alyoşa'ya :

— Kalk evlâdım! dedi. Yüzüne bir bakayım. Söyle sizinkilere gittin mi, ağabeyini gördün mü?

Dedenin bu kadar kesin olarak ve yalnız ağabeylerinden birini sorması Alyoşa'nın tuhafına gitmişti. Acaba hangisini soruyordu? Belki de, bir gün önce de o gün de Alyoşa'yı yanından gönderirken işte o ağabeyini görmesini istemişti. Alyoşa :

— Ağabeylerimden yalnız birini gördüm.

-r Ben sana dün gördüğüm, büyük ağabeyini, kar-şı sında yerlere kadar eğildiğim ağabeyini soruyorum. Alyoşa :

— Onu yalnız dün gördüm. Bugün ise onu bir türlü bulamadım, dedi.

— Hemen bul onu! Yarından tezi yok hemen git, ne yap yap bul onu! Herşeyi olduğu gibi bırak, bir an önce ona git. Belki öyle yaparsan, feci bir olayı önlersin. Ben dün onun çekeceği büyük acıları düşünerek karşısında secdeye vardım.

Dede bunu söyledikten sonra birden sustu, sanki düşüncelere dalmıştı. Sözleri bir garipti.

Bir gün önce dedenin nasıl yerlere kapandığına tanık olan peder İyo-sif, peder Paisiy ile gözgöze geldi. Alyoşa dayanamadı; büyük bir heyecanla :

— öğretmenimiz, sözleriniz çok belirsiz. Ağabeyimi bekliyen acı nedir?

— Meraklı olma! Dün, korkunç bir şey görür gibi oldum. Ağabeyinin dünkü bakışında sanki tüm kaderini açıklayan bir anlam vardı, öyle bir bakıştı ki... BU adamın kendisi için ne kadar müthiş bir acı hazırladığını düşünerek

birden yüreğimde bir dehşey duydum; ömrümde ya bir ya iki defa bazı insanların yüzünde böyle bir anlam, o insanların tüm kaderini belirten, bir anlam görmüşümdür ve ne yazik ki, yüzlerinde okuduğum o kader hep gerçekleşmiştir!

«Seni ona gönderdim, Aleksey, çünkü düşünüyordum ki, senin kardeş yüzün ona belki yardımcı olur. Ama herşey, hepimizin kaderi Tanrı'nın elindedir. «Eğer bir buğday tanesi toprağa düştüğü vakit ölmezse, tek başına kalır; ölürse bol mahsul getirir.» Bunu daima hatırla!

Dede hafifçe gülümsiyerek söze devam etti:

— Seni ise ömrün boyunca çok defalar böyle bir yüzün olduğu için kutsamişımdır Aleksey! Bunu bil. Senin için şunu düşünüyordum: Bu duvarların öbür tarafına gideceksin, öyleyken dünyada gene de daima rahip olarak yaşıyacaksın. Birçok düşmanların olacak, ama düşmanların bile seni seveceklerdir. Hayat sana birçok felâketler getirecektir. Ama sen onlardan ötürü mutluluk duyacak ve hayatı kutsayacaksın. Hattâ başkalarını da, yaşamı Tanrıdan gelen bir şey olarak sevmeğe zorlıyacaksın ki, en Önemli olanı da budur! İşte sen böyle bir insansın.

Dede duygulanarak gülümsüyordu, konuklarına doğru döndü :

— Sevgili pederler, sevgili öğretmenlerim benim! Bu güne dek, ona bile yüzünü neden bu kadar çok sevdiğimi söylemerhişimdir. Ancak şimdi söylüyorum bu-nu: Ogün yüzü benim için bir anı, bir peygamber işareti gibi olmuştur, ömrümün başlangıcında daha küçük bir Çocuk olduğum günlerde, bir ağabeyim vardı. Delikanlılık çağında gözlerimin önünde öldü. Ancak on yedi yaşındaydı. Sonradan yaşadığım yıllar boyunca yavaş yavaş

ağabeyimin benim kaderimde yüce bir varlığın işareti ve önceden gönderilmiş bir belirtisi olarak rol oynadığına kesin olarak inandım. Çünkü eğer benim140

KARAMAZOV KARDEŞLER

yaşantımda ağabeyim olmasaydı, ağabeyim dünyaya gelmeyeydi, belki de ben hiçbir vakit rahip olmayı dü-şünmiyecek, bu kutsal yola girmiyecektim! öyle düşünüyorum. Kutsal varlığın o ilk belirtisi çocukluğumda karşıma çıkmıştı, şimdi ise artık yolumun sonuna vardığım bir sırada, gözlerimin Önünde, sanki o olay yeniden tekrarlanıyormuş gibi bir his duyuyorum.

«Bu ne garip bir şeydir pederler, öğretmenler. Ağabeyime yüz bakımından aşırı değil, sadece biraz benzeyen Aleksey, bana ruh bakımından onunla o kadar eşit olarak göründü ki, çok defa onu, o delikanlının yani ağabeyimin kendisi saymışımdır. Sanki o, yolumun en sonunda, esrarengiz bir şekilde,

bana bir şeyler hatırlatmak, içimde bazı duygular uyandırmak için gene karşıma çıkmıştır. O kadar ki, kendim bile bu garip düşünceme şaşmışımdır. İşitiyor musun Porfiriy?

Dede bunu söylerken onu hizmet eden rahip adayına doğru dönmüştü :

— Çok defalar yüzünde, Aleksey'i senden daha çok sevdiğim için bir üzüntü görmüşümdür. Şimdi neden öyle olduğunu öğrendin. Ama seni de severim. Bunu bil.

Hem de çok defa böyle üzülüyorsun diye, kendim acı duymuşumdur. Şimdi ise sevgili konuklarım, sizlere o delikanlıdan, ağabeyimden söz etmek istiyorum. Çünkü benim yaşantımda ondan daha değerli, ilerisim bana daha açık olarak bildiren, daha dokunaklı hiçbir varlık olmamıştır. Yüreğim hüzünle doldu. Şu anda tüm yaşantımı, sanki onu yeniden yaşıyormuşum gibi gözümün önünde görüyorum...

Burada şunu belirtmeliyim ki, dedenin ömrünün son gününde kendisini ziyaret etmiş

olan konuklarla yapmış olduğu bu son konuşmanın bir kısmı yazılı ola'

rak saklanmıştır. Bu konuşmayı dedenin ölümünden kısa bir süre sonra, hatıra olsun diye, Aleksey Fiyodo-roviç Karamazov yazmıştır. Ama o yazdıkları gerçekten o gün yapılan konuşmamıdır, yoksa Aleksey Fiyo-doroviç yazdıklarına öğretmeniyle daha önceden yapmış olduğu eski konuşmalarından da bazı şeyler mi katmıştır? Bu konuda artık bir şey söyliyemem. Bundan başka, yazıda bu konuşma sanki dede dostlarına olup bitenleri açıklarken yaşantısını bir hikâye olarak anlatıyormuş gibi hiç ara verilmeden yazılmış. Oysa, şüphe yok ki, sonradan anlatıldığı gibi, is biraz değişik olmuştur. Çünkü o akşam konuşmaya herkes katılmıştı ve gerçi konuklar ev sahibinin sözünü nadir olarak kesiyorlardı ama gene de lâfa karışarak kendileri için de bir şeyler söylüyor, kendi içlerini döküyor, onlar da birşey-3er anlatıyorlardı. Bundan başka zaten öyle bir sürekliliğe imkân yoktu. Çünkü dedenin bazen nefesi tıkanıyor, sesi kesiliveriyordu. Hattâ bazen dinlenmek için yatağına yatıyordu. Gerçi uyumuyordu ama, gene de yatıyordu. Ama konuklar dede yatarken yerlerinden kalkmıyorlardı.

Bir iki kez konuşmaya İncil'in okunmasıyla ara verildi. Okuyan peder Paisiy'di. Garip bir nokta daha vardı; herşeye rağmen, aralarından hiçbiri dedenin hemen o gece öleceğini akıllarından geçirmiyorlardı. Çünkü, ömrünün o son akşamında dede gündüzki derin uykusundan sonra sanki birden yeni bir güç kazanmıştı. İşte dostlarıyla yaptığı bu uzun konuşmada onu des-tekliyen bu güçtü. Bu sanki son bir duygulanıştı. Ondaki inanılmayacak canlılığı devam ettiren bir duygulanış, ama bu çok kısa sürdü. Çünkü yaşantısı birden kopuverdi... Her neyse bunu sonra anlatırız. Şimdi ise Şunu belirtmek istiyorum ki, dedenin yaptığı konuşmaya tüm ayrıntılarıyla vermektense, onu Aleksey Fiyodo-roviç Karamazov'un yazdığı şekilde vermekle yetinmeyi daha doğru buluyorum.

Böylece söz daha kısa olur. O142

kadar yorucu olmaz. Bununla birlikte, tekrar ediyorum belki Alyoşa birçok şeyleri dedeyle yaptığı eski konuşmalarından almış, hepsini birleştirmiştir.

* II

Tanrının huzuruna çıkmış bulunan rahip Zo-sima dedenin yaşantısından alınarak ve söylediği sözler bir araya getirilerek Aleksey Fi-yodorovic Karamazov tarafından yazılmış

notlar...

t

BİYOGRAFİK BİLGİLER

a) Zosima dedenin ağabeyi olan delikanlı hakkında...

Çok sevgili pederlerim ve öğretmenlerim, ben uzak kuzey eyaletlerinden birinde, B...

kentinde dünyaya geldim. Babam soylu bir adamdı, ama pek tanınmış ve büyük bir rütbe sahibi değildi. Kendisi ben henüz iki yaşımdayken hayata gözlerini yumdu. Bu yüzden onu hiç hatırlamıyorum. Anneme pek büyük olmayan ahşap bir evle, biraz para bıraktı.

Bu bıraktığı para pek fazla değildi ama, anneme çocuklarıyla sıkıntı çekmeden yaşamayı sağlıyacak kadardı. Annemin yalnız iki çocuğu vardı: Biri ben Zinoviy, öbürü de, ağabeyim Markel'di.

Ağabeyim benden sekiz yaş kadar daha büyüktü. Çabuk parlayan, herşeye hemen kızan ama, iyi yürekli, kimseyle alay etmeyen ve özellikle bizim evde, yanında annem, ben ya da hizmetçi varken garip. bir şekilde hep susan bir çocuktu. Gimnazya'da iyi okuyordu.

Yalnız arkadaşlarıyla anlaşamıyordu. Gerçi onlarla kavga etmiyordu ama, onlarla pek bağdaşamıyordu. Daha

doğrusu annem öyle hatırlıyordu.

ölümünden altı ay önce, on yedi yaşına bastığı sıralarda birden bizim kentte Moskova'dan serbest düşünceli olduğu için sürgün edilmiş siyasî suçlunun, tek başına yaşayan bir adamın evine gidip gelmeye başladı. Bu sürgün edilen kişi bir bilim adamıydı, hem de küçüklerden değil, önemli bir bilim adamı, hattâ üniversitede ün salmış bir filozoftu.

Adam nedense Markel'i sevmiş ve onu evinde kabul etmeğe başlamıştı. Delikanlı bütün gecelerini onun yanında geçiriyordu. Bütün kış öyle oldu. Tâ sürgün tekrar Petersburg'a devlet dairelerinden birindeki görevine çağrılıncaya kadar. Bu geri çağrılma sürgünün kendi isteği üzerine olmuştu. Çünkü arkası vardı. Büyük perhiz geldi çattı. Markel ise perhiz etmek istemiyor, bu işle alay ederek küfrediyor : «Bütün bunlar saçma! Tanrı diye bir şey yok dünyada!» deyip duruyordu. Böyle söyleyerek annemi ve evdeki hizmet edenleri dehşet içinde bırakıyordu. O şırada dokuz yaşlarında olan ben bile, bu sözlerden çok korktum. Bizim evde hizmet görenlerin hepsi köleydi. Dört kişiydiler. Hepsini de tanıdığım bir çiftlik sahibinin adına almıştık. Hattâ hatırlıyorum annem, bu dört kişiden birini, topal ve yaşlı bir kadın olan ahçı Afim-ya'yı, senetle altmış rubleye satmış, yerine köle olmayan birini tutmuştu.

îşte, Büyük Perhiz'in altıncı haftasında ağabeyim birden fenalaştı. Zaten her zaman sağlık durumu zayıftı- Göğsünden rahatsızdı. Dayanıksız bir yapısı vardı. Vereme yakalanmaya müsaitti. Ama»boyu kısa değildi Yalnız ince ve hastalıklıydı. Yüzü oldukça güzeldi.

Kendisini üşütmüş müydü neydi? Bir gün, doktor geldi, kısa bir süre sonra da anneme:

«Tez vereme tutulmuş» di-yee fısıldayarak, artık herhalde pek uzun bir süre yaşamı yacağmı bildirdi. Annem ağlamaya ve ağabeyimi kırma-'ftağa çalışarak (daha dogrusu onu korkutmamak için) elinden geldiği kadar ihtiyatlı bir tavırla, ona perhiz et-144

mesi ve Kutsal Ekmeği alması için yalvarmağa başladı. Çünkü o zamanlar ağabeyim daha yatağa düşmemişti. Ama ağabeyim bunu işitince, fena halde kızdı ve Tanrı evine, kiliseye küfürler yağdırmağa başladı. Böyleyken birden düşünceye dalmıştı. Tabiî hastalığının tehlikeli olduğunu, annemin bu yüzden onu daha gücü yettiği bir sırada, perhiz etmeğe ve kutsal ekmeği almağa zorladığını hemen anlamıştı.

Zaten çoktandır hasta olduğunu biliyordu. Daha ondan bir yıl önce, bir gün sofrada annemle bana serinkanlılıkla: «Ben aranızda kalıcı değilim. Bir yıl daha yaşamamı»

demişti. Bu sözü kehanet gibi bir şey oldu. Aradan üç gün geçti, Kutsal hafta başladı. İşte ağabeyim salı günü sabahleyin perhiz tutmak için kiliseye dua etmeğe gitti. Anneme de:

«Bunu asıl sizin için yapıyorum, anneciğim,» dedi.

Annem hem sevinçten, hem de üzüntüden ağlamağa başladı: «Madem onda öyle bir değişiklik oldu, demek ki, artık sonu yakındır» diye düşünüyordu. Ama ağabeyim kiliseye uzun bir süre gidip gelmedi. Yatağa düştü. Bu yüzden günah çıkarma ile Kutsal Ekmeği verme töreni artık evde yapıldı.

Gündüzleri hava aydınlık, pırıl pırıl ve güzel kokuluydu.

Paskalya geç gel-; misti o yıl. Hatırlıyorum, ağabeyini bütün gece öksü-rür, iyi uyuyamazdı. Ama sabah oldu mu, her zaman giyinir ne yapıp yapıp yumuşak koltuğa geçer otururdu, öylece aklımda kaldı: Koltukta sessiz sessiz oturur, gülümser, hasta iken hastalığını belli etmez, yüzü de hep neşeli hep sevinçli olurdu.

Ruhi bakımdan büsbütün değişmişti. Öyle harikulade güzel bir değişiklik olmuştu ağabeyimde! İhtiyar dadı odasına girip: «İzin verirsen, tasvirlerin önündeki kandili yakayırru» derdi. Oysa eskiden ağabeyim öyle şeye izin vermez, hattâ mumu üfleyerek söndürürdü. Şimdi ise: «Yak dadıcığım, eskiden sana bunu yasak et-KARAMAZOV KARDEŞLER 145

inekle canavarlık etmişim,» diyordu. «Sen Tanrıya dua .ederek kandili yakıyorsun, ben ise sana sevinç içinde bakıyor ve içimden dua ediyorum. Demek ki ikimiz de aynı Tanrı'ya dua ediyoruz.» Bu sözler bize garip geliyordu. Annem ise hep kendi odasına gidip orada ağlıyordu. Yalnız ağabeyimin odasına girerken gözlerini siler, neşeli bir tavır takınırdı.

Bazen ağabeyim: «Anneciğim ağlama, canım anneciğim ağlama,» diyordu. «Daha çok yıllar yaşayacağım. Birlikte daha çok neşeli günler geçireceğiz. Yaşamak ise, yaşamak o kadar güzel, o kadar sevinç verici bir şey ki!» diyordu. Annem «Ah evlâdım, nasıl neşelenebilirsin? Bütün gece ateşler içinde yanıyor, öksürü-yorsun, hem de öyle öksürüyorsun ki, neredeyse göğsün parçalanacak.» diyordu. Ağabeyim «Anneciğim ağlama, hayat cennettir! Bizler, hepimiz şimdi cennetteyiz, yalnız bunu düşünmek istemiyoruz, oysa bunun böyle olduğunu kabul ettiğimiz gün. bütün dünya gerçekten

-cennet olacaktır!» diye karşılık veriyordu. Herkes de sözlerine hayret ediyordu. Öyle garip ve kesin konuşuyordu. Herkes heyecanlanıyor, herkes ağlıyordu.

Evimize ahbaplarımız geliyordu. Ağabeyim onlara da: «Sevgili dostlarım, ben size ne yaptım ki, beni seviyorsunuz? Neden bana karşı sevgi gösteriyorsunuz? Nasıl oluyor da, bunu daha önceden bilemedim? Nasıl oluyor da, bu sevginize önceden değer vermedim?

>• diyordu, içeriye giren uşaklara da şöyle diyordu: «Sevgili Dostlarım, değerli dostlarım benim! Bana ne diye hiz-met ediyorsunuz? Ben buna değer miyim? Eğer Tanrı acır da beni hayatta bırakırsa, size hizmet ederim. çünkü herkes birbirine hizmet etmelidir.»

Annem bu sözleri dinlerken başını sallıyor: Sen Anları hasta olduğun için söylüyorsun»

diyordu. «An-neciğim, benim tek sevincim, anneciğim, dünyada bey-ler de uşaklar da olmalı. Böyle olunca, ben kendi uşak-Karamazov Kardeşler II — F: 10146

KARAMAZOV KARDEŞLER

larımın hizmetkârı olsam ne çıkar? Onlar bana nasıl hizmet ediyorlarsa, ben de onlara hizmet etmek isterim. Sonra sana bir şey söyliyeyim anneciğim; aramızda her birimiz herkese karşı suçluyuz. Ben ise herkesten fazla suçluyum!»

Annem bu sözü işitince güldü. Hem ağlıyor hem gülüyordu: «(Canım senin tüm insanlara karşı ne suçun var? Onların arasında katiller, haydutlar vardır. Sen ise daha günah işlemek için vakit bile bulanuraış-sındır. Niçin kendini herkesten fazla suçluyorsun?»

dedi. Bunun üzerine ağabeyim şunları söyledi: «Anneciğim, canım, ruhum anneciğim (birden böyle beklenmedik tatlı sözler söylemeğe başlamıştı) ruhum, sevgili anneciğim benim! Şunu bil ki, gerçekten her insan, herkese karşı yapılan herşeyden ötürü suçludur.

Bunu sana nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Ama hissediyorum ki, hem de içimde bir acı uyandıracak şekilde hissediyorum ki, bu öyledir. Şimdiye dek nasıl da öyle ya-•şamış, birbirimize kızmış ve hiçbir şey bilmemişiz?»

İşte her gün uyandıktan sonra, hep gittikçe daha çok duygulanıyor, daha çok seviniyor ve bütün varlığını saran sevgi ile içi titriyordu. Bazan doktor gelirdi. Eisenstein diye bir doktordu bu. Ağabeyim: «Eh, söyle bakalım doktor, bir gün daha yaşıyacak mıyım?» diye sorardı. Şaka ederdi onunla. Bazen doktor ona: «Daha aylarca, yıllarca yaşıyacaksınız,»

derdi. Bunun üzerine ağabeyim: «Canım ne diye günleri sayalım? Bir insanın mutluluğun ne olduğunu öğrenmesi için bir gün bile yeter. Sevgili dostlarım! Ne diye birbirimizle darılıyor, birbirimiz karşısında böbürleniyoruz? Neden birbirimize karsı kin güdüyoruz?

Çıkıp doğru bir bahçeye gidelim, orada gezip eğlenelim. Birbirimizi sevmeğe, birbirimizi övmeğe, kucaklamağa başlayalım, yaşantımızı kutsayalım.»

Doktor, annem onu kapıya kadar uğurladığı vakit:

«Oğlunuz artık dünyada uzun bir süre yaşamıyacak. Hastalıktan zihni bulanıyor artık»

demiş. Ağabeyimin odasının pencereleri bahçeye bakıyordu, ihtiyar ağaçlarla dolu gölgeli bir bahçemiz vardı. Ağaçlarda bahan müjdeleyen ve o yıl erken gelmiş göçmen kuşlar, ağabeyimin odasının pencereleri önünde ötüşüp duruyorlardı. İşte bir gün ağabeyim onları hayran hayran seyrederken, birden o kuşlardan özür dilemeğe başladı: «Tanrının küçük kuşları, sevinçli küçük kuşlar, beni bağışlayın, çünkü sizlere karşı günah

işledim»

diyordu. Artık bunu aramızda hiç kimse anlayamıyordu. Ağabeyim ise sevinçten ağlıyor: «Evet, etrafımda Tan-rı'nın yarattığı bu güzellikler varken, kuşlar, ağaçlar, kırlar, gökler varken, bir ben utanç verecek bir yaşantı içindeydim. Bir ben herşeyi lekeledim.

Bu güzellikleri hiç ama hiç görmedim.» diyordu. Annem bazen ağlamağa başlıyordu:

«Sen artık üzerine fazla günah yükleniyorsun» diyordu. Ağabeyim ise: «Anneciğim, biricik sevinç kaynağım benim, ben üzüntümden değil, sevinçten ağlıyorum. Onların karşısında suçluluk duymayı kendim istiyorum. Yalnız bunu sana anlatamıyorum.

Çünkü onları nasıl seveceğimi bile bilemiyorum.. Ziyanı yok, ben herkesin karşısında günah işlemiş bir insan olayım! Böylece hepsi beni bağışlarlar. Cennet dediğin Şey de budur zaten. Ben simdi cennette değil miyim sanki?» diye cevap veriyordu.

Daha birçok sözler de söyledi. Artık hatırlamıyorum hepsini. Herbirini burada anlatmama da imkân yok. Bir seferinde hatırlıyorum, odasına tek başıma girmiştim Yanında kimse yoktu. Akşam vaktiydi, pı-pırıl pırıl bir aksam. Güneş daha batmamıştı, ve odayı egri gelen ışıklarla aydınlatmıştı. Ağabeyim işaretle yanına çağırdı. Bunu görünce hemen yanına git-. İki eliyle beni omuzlarımdan tuttu, çok duygulan-belli eden bir bakışla yüzüme baktı. Sevgiyle ba-yüzüme; önce hiçbir şey söylemedi. Yalnız işte 148

böyle bir dakika kadar yüzüme baktı. Sonra: -Eh şimdi git eğlen, benim yerime sen yaşa»

dedi. O zaman yanından ayrıldım, eğlenmeye gittim. Sonradan da ömrümde defalarca, gözlerim dolu dolu olarak, onun nasıl bana kendi yerine yasamayı emrettiğini hatırladım.

O zamanlar ağabeyim daha bir çok böyle, o vakitler anlayamadığımız ama çok güzel ve şaşılacak sözler söyledi. Ölümü ise Paskalya'nın üçüncü günü oldu. Aklı basındaydı. Gerçi artık konuşmuyordu ama değişmemişti. Son saati gelip catıncaya dek hiç değişmedi: Hep bize sevinçle bakıyordu. Gözlerinde bir neşe vardı. Bakışları ile hep bizi izliyor, gülümsüyor, bizi yanına çağırıyordu. Kentte bile ölümünden çok söz edildi. Ama bütün bunlar, beni, çok ağladığım halde, kendimi bilmez derecede sarsmadı. O zamanlar daha gençtim. Çocuktum, öyleyken hersey yüreğimde silinmeyen bir iz bıraktı. İçime gizli bir duygu kok saldı. Zamanı gelince içimdeki o gizli izlenimlerin hepsi yüzeye çıkacak, o zaman olayların tepkisi görülecekti... Gerçekten de öyle oldu.

b) Kutsal Kitabın Zosima dedenin

yasantısmdaki etkisi...

O zaman anneciğimle yalnız kaldık. Kısa bir süre sonra iyi ahbaplarımızdan bazıları ona:

"Bakın artık bir tek oğlunuz kaldı. Fakir de değilsiniz, başkalarına göre epey paranız var?

O halde neden oğlunuzu Peters-burg'a göndermiyorsunuz? Burada kalarak, zengin, tanınmış bir hanım olarak yasayabilirsiniz, arna oğlunuzun kısmetine de engel olursunuz,- dediler. Böylece, annemi beni Petersburg'daki askerî okula götürmesi, sonra da imparatorun hassa alayına girmemi sağlaması için kandırdılar. Anneciğim uzun bir süre kararsızlık içinde kaldı. Son kalan oğlundan ayrılmağa bir türlü gönlü razı olmuyordu. Ama gene de (gerçi epey göz yası döktü ama) kararını verdi. Bu şekilde davranarak mutluluğumu sağlayacağına inanıyordu.

Beni Petersburg'a götürüp okula yerleştirdi. O günden sonra onu bir daha da görmedim.

Çünkü annem üç yıl sonra öldü. Bütün bu üç yıl ağabeyimle ikimiz için üzülüp durmuş, içi titrermiş hep. Baba ocağından yalnız değerli anılarla ayrıldım. Değerli diyorum, çünkü bir insanın baba ocağında geçirdiği ilk çocukluk yıllarının anılarından daha değerli bir şey olamaz. Bu her zaman öyledir. Hattâ, sözü geçen- ailede az bir sevgi ve birlik olsa bile.

Evet, en kötü bir aileden bile değerli anılar kalır. Yeter ki, insanın ruhu değerli olanı aramak yeteneğine sahip olsun.

Ailemizle ilgili anılara daha çocuk olduğum halde öğrenmeğe çok merak sardığım Kutsal Kitap'la ilgili anıları da katıyorum. O zamanlar elimde bir kitap vardı. Kutsal Tarih kitabı, içinde çok güzel resimler vardı. Adı: «Eski ve Yeni Ahitten yüz dört Kutsal Hikâye» idi.

Okumayı da zaten o kitaptan öğrendim. Şimdi, bile o kitap burada rafta duruyor. Onu çok değerli bir anı olarak saklıyorum.

Ama daha okumayı öğrenmeden de, henüz sekiz yaşında iken, bir gün içimde nasıl bir dini seziş, bir duygu uyandığını hatırlıyorum. Annem beni, ama yalnız beni (ağabeyimin o sırada nerede olduğunu hatırlamıyorum) Büyük Perhiz Haftası içinde, Pazartesi günü.

ayine götürmüştü. Hava açıktı. Şimdi o anı hatırlıyorum da, gözlerimin önünde buhurdandan, günlük dumanının nasıl yavaş yavaş yukarı doğru yükseldiğini, yukardan da, tanrının gönderdiği ışıkların kubbe şeklindeki damdan, daracık bir pencereden bize doğru na-sıl döküldüğünü, dumanın da dalga dalga yükselerek ışıkların içinde nasıl eridiğini tekrar görür gibi

oluyorum. Etrafıma heyecanla bakıyordum ve o sırada dünyaya geldiğimden beri ilk kez bilinçli olarak Tanrının ruhuma ektiği tohumu hissettim.

Tapmağın ortasına, elinde büyük bir kitapla bir çıktı. Kitap o kadar büyüktü ki o zaman ba-150

na sanki delikanlı onu güçlükle taşıyormuş gibi geldi. Çocuk kitabı kürsünün üzerine koydu, açtı ve okumaya başladı. O zaman ilk kez olarak Tanrı Evi'nde nelerin okunduğunu biraz sezer gibi oldum. Vaktiyle Uz ülkesinde doğru sözlü, Eyüb isminde bir adam yaşıyormuş. Bu adamın pek çok serveti varmış. Şu kadar devesi, şu kadar koyunu ve merkebi varmış. Çocukları hep evlenip dururlarmıs. Eyüb de çocuklarını çok sever, onlar için «belki eğlenirken günah işlemişlerdir» diye dua edermiş İşte günün birinde, Tanrı çocuklarıyla birlikte İblis de Tanrının huzuruna çıkar. Bütün dünyayı ve yeraltını dolaştığını söyler. Tanrı ona :

— Peki, kulum Eyüb'ü de gördün mü? diye sorar. Sonra da îblis'e o yüce, o dine bağlı kulunu örnek

göstererek onu över. İblis Tanrı'nın bu sözlerine alaylı alaylı güler:

— Onu bana teslim et! Görürsün, kulun sana karşı isyan edecek, adını lânetliyecektir, der.

Bunun üzerine Tanrı o doğru yolda olan ve bu kadar sevdiği kulunu İblis'e teslim eder İblis de Eyüb'ün çocuklarını doğru yoldan çevirir, sürüsünü dağıtır, servetini savurur.

Bütün bunlar başına gelince, Eyüb birden Tanrı'nın gönderdiği bir yıldırımla çarpılmış

gibi üzerindeki bütün giysileri param parça eder, kendini toprağın üzerine atar ve: «Ana rahminden dünyaya çıplak olarak geldim, toprağa yine çıplak olarak döneceğim. Neyim varsa Tanrı verdi, gene Tanrı geri aldı. Tanrının adı yüzyıllar sona erinceye dek, kutsal olsun!»

Pederler, öğretmenler, şimdi döktüğüm gözyaşlarını hoş görün. Çünkü şu anda çocukluk yıllarımı yeniden yaşıyormuşum, gene o sekiz yaşındaki göğsümle soluk alıyormuşum gibi oluyorum. O anda hîkayedeki develer de, Tanrıyla böyle konuşan iblis de, kulunu böyle felâkete bırakan Tanrı da: «Beni cezalandırdığın halde adın mübarek olsun» diyen Kulu da tapınakta duyulan o tatlı: «Dualarım kabul olunsun» ilâhisi de, KARAMAZOV KARDEŞLER

papazın elinde tuttuğu buhurdandıktan yükselen günlük dumanı da, diz çökerek yapılan dua da hayalimi öyle etkiledi ki! O günden beri bu kutsal

hikâyeyi (hattâ onu daha dün tekrar okudum) gözlerim dolmadan okuyamıyorum. Bu hikâyede o kadar yüce, o kadar gizli, o kadar sözle anlatılamıyacak derin bir anlam var ki!

Sonradan alaycı ve dini kötüleyen bazı insanların, bazı gururlu sözlerini işitmişimdir.

Efendim, nasıl oluyormuş da Tanrı en çok dine bağlı kullarından birini îblis'e eğlence olsun diye veriyormuş? Nasıl oluyor da, çocuklarının kendisinden alınmasına razı oluyormuş, nasıl oluyor da kulunu hastalıklar ve yara bere içinde bırakarak, yaralarındaki cerahati bir çömlek parçasıyla temizlemek zorunda kalmasına göz yumuyormuş? Hem de bunu tek İblis'in karsısında: «Bak aziz kulum, bana karşı beslediği bağlılık uğruna işte bütün bunlara dayanabilir!» diye övünmek için yapması, akıl alır şey değilmiş. Ama, bu işin içinde yüce, gizli bir anlam var! Burada, dünyanın geçici yönü ve ölümsüz gerçek olarak kabul edilen şeyin karşısında, ölümsüz olan asıl gerçek, örnek olarak alınan bir olayla gösteriliyor. Burada Tanrı tıpkı evreni yarattığı ilk zamanlarda: «Yarattığım şey gerçekten iyi» diye, her gün nasıl bir memnunluk duyduysa, ayni şekilde Eyüb'e bakarak kendi yarattığı varlıktan memnunluk duyuyor. Eyüb de Tanrı'nın adını göklere çıkararak gene yalnız O'na hizmet etmiş olmuyor, ayni zamanda Tanrı'nın yarattığı bütün varlıklara yüzyıllar boyu arka arkaya gelecek olan kuşaklara da hizmet etmiş oluyor. Çünkü kendisi bu görevi yerine getirmek için yaratılmıştır.

Ah, Tanrım! O nasıl kitaptır! İçinde alınacak ne dersler vardır! O Kutsal Kitap nasıl bir mucizedir! Onunla birlikte insana ne büyük bir güç verilmiştir! O kitapta sanki tüm evrenin ve dünyada yasıyan çeşit çe-Şit karakterdeki insanların bir özeti vardır. Her şeyin orada adı vardır ve her şey orada önceden yüzyılların152

KARAMAZOV KARDEŞLER

sonuna dek gösterilmiştir. Nice sırlar açıklanmış, nice gerçekler ortaya atılmıştır.

Hikâyede Tanrı Eyüb'ü gene eski durumuna getirir. Ona yine servet bağışlar. Aradan birçok yıllar geçer, sonunda da Eyüb'ün yeniden çocukları olur. Eyüb de yeniden dünyaya gelen bu çocuklarını sever. Ah Tanrım! İnsan şaşırıp kalır. «Nasıl oluyor da, Eyüb bu yeni çocuklarını sevebiliyor? Madem ki, o ilk çocukları yok, madem ki onlardan yoksun kaldı?» diye düşünebilir. Çocuklarını hatırladıkça, tam anlamıyla mutlu olması, yeni çocuklarıyla sanki onlar eskiden beri sevdiği o ilk çocuklarıymış gibi yaşamasına imkân var mı?

Ama işte bu mümkün, evet mümkündür! İnsan yaşantısındaki sırra uyan

eski bir acı, zamanla yavaş-yavaş, sessiz tatlı bir hüzün haline gelir. Kanı kaynatan gençliğin yerini, yumuşak, bulutsuz ihtiyarlık alır. Her gün doğan güneşi kutsarım! Yüreğim eskisi gibi ona şarkılar besteler. Ama artık daha çok güneşin batışını seviyorum, battığı andaki eğri ışınlarını. Onlarla "birlikte de içimde canlanan tatlı bir duygu ile hüzün dolu tatlı anıları, Tanrı'nın kutsadığı tüm o uzun ömrüm boyunca bağlandığım insanların hayallerini seviyorum. Tüm olup bitenlerin üzerinde de Tanrı'nın, insanları duygulandıran, barıştıran, herşeyi içine alan gerçeği vardır!

Ömrüm artık sona eriyor. Bunu biliyor ve anlıyorum. Ama sağ kaldığım sürece, yaşadığım her gün biraz daha, dünyadaki yaşantımın yepyeni, sonsuz, bilinmeyen ve yakında kavuşacağım bir hayata bitiştiğini hissediyorum. Bu yeni hayatı sezişim, ruhumu heyecanla dolduruyor, zihnim aydınlanıyor ve yüreğim se* vinç gözyaşlarıyla doluyor...

Dostlar öğretmenler, işittim ki... (hem de bunu bir değil, kaç kez işitmişimdir. Hele şimdi, bu, özellikle son zamanlarda çok daha sık işitilen bir şey olmuştur) bizde, Tanrı sözünü yaymak görevini üzerine almış olanlar, en çok da köy papazları,-

her yerde, göz yaşı dökerek durumlarıma kötülüğünden, düşkün bir hale geldiklerinden şikâyet ediyorlarr mış. Hattâ başkalarını şuna inandırmaya çalışıyorlarmış ki (bunu yazdıkları yazılarla bile açıklamışlardır, bunu kendim de okumuşumdur) bugün artık halka kutsal kitabı öğretmelerine imkân yoktur. Bunu yapa-mazlarmış. Çünkü durumları malî bakımdan kötüymüş-ve eğer artık Lüter'cilerle dinin doğru yolundan sapanlar gelip sürüyü başka yola yöneltmeye çalışırlarsa, varsın çalışsınlarmış, onlara engel olunamazmış; buna önlemek için elimizde maddî imkânlar azmış.

Yazık. Onları düşünerek diyorum ki: Tanrı, onlara bu kadar değer verdikleri maddî imkânlardan daha çoğunu nasip etsin! Çünkü şikâyetleri yerindedir. Ama şunu gerçek olarak belirtmek istiyorum ki, bundan suçlu olan biri varsa, gene biziz. Suçun yansını biz taşıyoruz! Çünkü insanın fazla bir zamanı olmasa, şikâyeti haklı olsa, hattâ tüm zamanını çalışmak ve ihtiyaçlarını gidermek için uğraşıp didinme bile, gene de hiç olmazsa tüm bir hafta içinde tek bir saat olsun bulabilir,, o bir saatte de Tann'yı anabilir. Hem, insanın bütün yılı çalışmakla geçmez ki!

O şikâyet eden, haftada bir kez, akşam vakti, önce yalnız çocukları bir araya toplasa, babalar da söylediklerini işitince gelmeğe başlarlar. Zaten bu iş için saraylar kurmağa lüzum yok ki. Sadece kendi evine buyur et, yeter. Korkma, onlar izbeni kirletmezler.

Zaten onları bir saat için toplamış olacaksın. Aç bakalım onlara bu kitabı, anlaşılması zor, bilimli sözleri kullanmadan, ukalâlık etmeden, kendini onlara üstün görmeden okumaya başla. Duygulanarak, şefkatle, onlara bu kitabı okumaktan, onların da seni dinlediklerinden ve sözlerimi anlamalarından memnunluk duyarak, bu sözlerden kendin de zevk duyarak oku. Yalnız arada bir dur. ba-sit insanların anlayamıyacağı herhangi bir sözü onlara açıkla. Üzülme, onlar hepsi anlarlar. Hıristiyan yüre-154

KARAMAZOV KARDEŞLER

ği taşıyan herşeyi anlar! Onlara Sare ile İbrahim'i, Ishak ile Rebecca'yı, Yakub'un nasıl Laban'a gittiğini, rüyasında Tanrı'yla nasıl boy ölçüştüğünü, nasıl: »Burası korkunç bir yerdir» dediğini anlatan hikâyeleri oku!

O zaman basit halkın dine bağlı zihnini şaşırtmış olursun. Onlara, özellikle çocuklara, kendi kardeşlerini, sevimli bir delikanlı olan Yusuf'u, rüyaları gerçek çıkan ve büyük bir peygamber olan Yusuf'u köle olarak satan, babalarına da oğlunu bir canavarın parçaladığını söyliyerek kardeşlerinin kanlı giysilerini gösteren çocukların hikâyesini oku. Sonradan bu kardeşlerin buğday almak için nasıl Mısır'a geldiklerini ve artık nüfuzlu bir saraylı olan Yusuf'u nasıl tanımadıklarını, Yusuf'un da nasıl kardeşlerine acı çektirdiğini, onları nasıl suçladığını, küçük kardeşi Bünyamin'i nasıl alıkoyduğunu, bütün bunları yaparken de kardeşlerine karşı nasıl hep sevgi duyduğunu, bu sevgiyi duya duya nasıl: «Sizi seviyorum, ama sevdiğim halde size acı çektiriyorum» dediğini oku Çünkü Yusuf tüm ömrünce daima kardeşlerinin kendisini nasıl sıcak çölün bir yerinde, kuyu başında tacirlere sattığını, kendisinin de ellerini bükerek nasıl ağladığını ve ağabeylerine kendisini yabancı bir ülkeye götürülmek üzere köle olarak satmamaları için nasıl yalvardığını bir an için olsun unutmamıştır. Bunca yıl sonra onları karşısında görünce içinde onlara karşı gene sonsuz bir sevgi duymuştur, ama gene de onları sevdiği halde üzmüş, onlara acı çektirmiştir. Sonunda çektiği bu acılara yüreği dayanamıyarak kardeşlerinin yanından ayrılır, gidip yatağının üzerine atılarak ağlar. Sonra yüzünü silerek neşe içinde gözleri sevinçle dolu olarak gene kardeşlerinin yanına gelir, onlara:

«Ağabeylerim, ben Yusuf'um, sizin kardeşinizim." der.

Hikâyeyi okumağa devam ederek, ihtiyar Yakub'-

un sevgili oğlunun sağ olduğunu öğrenince nasıl sevindiğini, nasıl ülkesinden ayrılıp, hemen kendini Mısır'a attığını, o yabancı ülkede nasıl öldüğünü, ölmeden önce de o ürkek ve sevgi dolu yüreğinde herkesten gizlediği bir şeyi, yüzyıllar boyu etkisi sürecek olan vasiyetinde büyük bir söz ederek açıkladığını, bütün evrenin beklediği Büyük Umudun, insanlığın yolunu gizlediği barıştırıcının ve yüce Kurtarıcının kendi soyundan, Yehuda soyundan çıkacağını bildirdiğini öğrensin!

Pederler, öğretmenler, bir çocuk gibi, çoktandır bildiğiniz ve benden çok daha becerikli, çok daha akla uygun olarak gene bana öğretebileceğiniz şeylerken söz «diyorum diye beni bağışlayın, bana darılmayın! Bunları sadece coşkun bir heyecan duyduğum için söylü-3'orum. Gözyaşlarımı da hoş görün. Ağlıyorum, çünkü bu kitabı severim! Varsın Tanrı'nın sözlerini bildiren o kişi de ağlasın ve kendisini dinliyenlerin yüreklerinde bir yankı meydana geldiğini görsün. İnsanın ruhu yalnız küçük, mini mini bir tohuma

muhtaçtır; bu tohumu basit halkın ruhuna attın mı, artık o tohum ölmez, onun ruhunda ömrünün sonuna kadar yaşar. Karanlığın ortasında, günahlarının pislikleri arasında aydınlık bir nokta gibi, yüce bir anı gibi, gizli kalır. Hem fazla konuşmaya, fazla öğretmeye de ihtiyaç yoktur; halkın kendisi herşeyi kolaylıkla anlar. Sanıyor musunuz ki, basit halk bunu anlamaz? Bir deneyin, daha sonra hal-^a güzel Ester ile gururlu Vashi'nin insanı duygulandı-ran acıklı hikâyesini ya da balinanın karnındaki Yunus peygamberin hikâyesini okudun. Bu arada Tanrı'nın sözlerini de okumayı ihmal etmeyin. En iyisi, onları Luka'nın İncilin'den okuyun. (Ben öyle yapardım.) . Sonra da Havari'lerin işlemlerinden aziz Paul'un dine nü (Hele bunu muhakkak, muhakkak okuyun!) sonunda da «Azizlerin Yaşantıları» kitabından hiç azsa Tanrı kulu Aleksey'in ve din uğruna çile çe-nier arasında en mutlu kadınlarından birinin, bu- ,156

yüklerin en büyüğü, Tann'ya ve isa'ya bağlı Mısır'lı. Maria ananın hikâyesini okuyun. Bu basit hikâyelerle halkın yüreğini sızlatabilirsin. Hem de bunu haftada yalnız bir saat ayırarak yapabilirsin. Bunu yapan halkın yumuşak yürekli ve kadir bilir olduğunu, teşekkür etmek için beklediğini, aldığının yüz mislini verdiğini gerecektir. Halk din adamının fakirliğini ve dokunaklı sözlerini hatırlıyarak ona seve seve yardım edecektir, evinde bile gereken yardımda bulunacaktır, üstelik eskisinden daha çoğunu saygıyla bağışlıyacaktır. Böylece işte din adamının maddî imkânları çoğalmış olacaktır.

Bu iş o kadar basittir ki, bazen bunu söylemekten bile çekiniriz. Çünkü bunu bir söyledin mi, seninle alay ederler. Oysa bu ne kadar doğru bir şeydir! Kim Tann'ya inanmıyorsa, Tanrı'nın sözünü bildirenlere de inanmıyacaktır. Tanrının sözünü bildirenlere kim inanırsa, o Tanrının Kutsal Varlığını görecektir. Hattâ önceden ona inanmasa bile...

Ancak halkın kendisi ve-onun ruhundaki güç toprağımızdan kopmuş olan kâfirleri doğru yola döndürecektir. Hem örnek verilmezse, İsa'nın sözü nedir ki? Tanrı'nın sözünden yoksun bir halkın sonu felâkettir. Çünkü insan ruhu onun sözüne ve tüm güzelliklere susamıştır.

Çok eskiden, gençliğimde, daha doğrusu bundan kırk yıl kadar önce, peder Anfim ile birlikte tüm Rusya'yı dolaşıyor, manastırımız için sadaka topluyorduk. Bir kez üzerinden gemiler geçen büyük bir nehrin kıyısın da balıkçılarla birlikte geceledik, yanımıza yakışıklı bir delikanlı, bir köy delikanlısı geldi. Görünüşte on sekiz yaşlarında kadar vardı.

Ertesi günü, nehirde bir tüccarın mavnasını çekmek için gideceği yere

varmak üzere acele ediyormuş, içinden gelen duygulara kulak kabar' tıyormuş gibi bir tavırla önüne baktığını, gözlerinin; aydınlık bir bakışı olduğunu farketmiştim. Gece ışıl ışıl sessiz ve ılıktı. Bir Temmuz gecesiydi. Nehir geniş

Suların üzerinde buğu yükseliyor, bize serinlik veriyordu. Bazen bir balık suların üzerinden hafifçe sıçrıyor, ,,şap» diye tekrar suya düşüyordu. Kuşlar susmuştu. her taraf sessiz, herşey huzur içindeydi. Tüm varlıklar Tanrıya dua ediyorlardı.

Yalnız ikimiz uyumuyorduk. Bir ben, bir de o delikanlı. İkimiz Tanrı'nın yarattığı bu dünyanın güzelliğinden ve "O» nün büyük sırrından söz etmeğe başladık. Her ot, her böcek, her karınca, hattâ altın kanatlı anlar bile. hepsi şaşılacak bir şekilde, akılları olmadığı halde, gidecekleri yolu biliyor. Tanrı'nın sırrına tanık oluyor. Tanrı'nın iradesini durmadan gerçekleştiriyorlardı. Bunlardan söz edince farkettim ki, delikanlının ateşli bir yüreği var.

Bana ormanı, ormandaki kuşları sevdiğini söyledi. Meğer kendisi kuş tutmakla geçinirmiş. Herbirinin ötüşünü anlarmış, her bir kuşu nasıl avlayacağını bilirmiş.

'Ormanda olanlardan daha güzel bir şey bilmiyorum ben! diyordu. <-Evet, ormanda herşey güzeldir.» Ben de ona "Gerçekten öyle,» dedim. »Ormanda herşey iyi ve güzeldir, çünkü orada ne varsa hepsi gerçektir, örneğin atı ele alalım. At yüksek bir hayvandır, insana yakın bir hayvandır. Ya da insanı besleyen, insan için çalışan, yorgun ve düşünceli duruyormuş gibi görünen öküzü elele alalım. Öküzün gözlerini düşün: O ne yumuşak-uktır, kendisini sık sık, hem de hiç acımadan döven insana karsı ne bağlılıktır o! Ne kin bilmeyen bir sevgi, ne büyük bir güven ve ne güzelliktir o gözlerinde olan.. Hayvanın hiçbir günahı olmadığını bilmek bile insanı Uygulandırır. Çünkü dünyada insandan başka tüm Arlıklar günahsızdır. Hem de İsa hayvanlara bizden -daha önce gelmiştir!

Delikanlı :

— İnanılmaz şey! Demek onların da İsa'sı var öy- la mi? diye sordu.

~— Başka türlü olabilir mi? dedim. Kelâm tüm var-158

KARAMAZOV KARDEŞLER

lıklar içindir. Bütün yaratıklar, tüm varlıklar, en küçük bir yaprak bile Kelâm'a yönelmiştir. Her biri Tan-rı'nın adını göklere çıkarır, gözyaşları dökerek İsa'ya yalvarır, bunu da kendi günahsız yaşantısının sırrına uyarak yapar. Bak, görüyor musun?

Ormanda korkunç, azgın, canavar gibi bir ayı dolaşıyor, ama o azgın ayının bile hiçbir günahı yoktur.

Böylece ona birgün ayının ormanda, küçük bir hücrede yaşayan bir veliye nasıl geldiğini, velinin hayvana nasıl acıdığını ve hiç korkmadan hücresinden çıkıp ona bir parça ekmek vererek: «Haydi, git, îsa yardımcın olsun» dediğini, o canavarın da söz dinliyerek uslu uslu ve hiçbir zarar yapmadan oradan uzaklaştığını anlattım. Delikanlı ayının hiçbir zarar vermeden çekilip gitmesine, Hazreti İsa'nın onu da korumasına şaştı kaldı, çok duygulandı.

— Ah, bu ne kadar güzel bir şey! dedi. Herşeyin Tanrı'ya ait olması ne kadar güzel, ne kadar mucizeli bir şey!

Oturuyor, sessiz sessiz, tatlı tatlı, bir şeyler düşünüyordu. Anladım ki, dediklerimi anlamış. Sonra yanımda hafif, günahsız bir varlığa yakışır tatlı bir uykuya daldı. Tanrı gençleri korusun! O zaman ben de hemen uyumadan önce dua ettim. "Tanrım dünyayı barışa kavuştur, yarattığın tüm insanları aydınlat!» dedim.

c) Zosima dedenin daha manastıra girmeden önceki yaşantısının, gençliğinin anılan DÜELLO

Petersburg'da, harp okulunda uzun bir süre kaldım. Hemen hemen sekiz yıl kadar.

Aldığım yeni terbiye yüzünden, çocukluktaki izlenimlerimden birçoğu ru'

humda derinlere gömüldü. Ama gene de hiçbir şeyi unutmuş değildim. O izlenimlerin silinir gibi olmasına Karşılık, o kadar çok yeni alışkanlıklar, hattâ yeni kanılar edindim ki, neredeyse yabanî, acımak nedir bilme-yen, saçma bir varlık oldum. Fransızca ile birlikte, sosyetede nasıl davranacağımı ve nezaket kurallarını öğrendim; bunlar varlığıma sürülen bir cila gibiydi. Askerî okulda bize hizmet eden erlere gelince, hepimiz onları tam anlamında birer hayvan sayıyorduk. Ben bile öyle düşünüyordum. Hattâ belki bu konuda başkalarından daha sert olmuştum, çünkü arkadaşlarımdan daha kolay etki altında kalıyordum.

Subay çıktığımız vakit, alayımızın şerefini lekeli-yen bir şey olsa, hemen bu lekeyi temizlemek için kanımızı dökmeğe hazırdık. Gerçek şeref duygusunun ne olduğunu ise aramızda hiç kimse bilmiyordu. Birimiz bunun ne olduğunu öğrensek bile önce kendimiz onunla alay ederdik. Sarhoşlukla, serserilikle ve gözümüzü budaktan esirgememekle neredeyse gurur duyuyorduk. Kötü insanlardık demek istemiyorum. Bütün o gençler aslında iyi insanlardı, ama davranışları kötüydü. Hele ben, herkesten baskındım. İşin en önemli noktası şuydu: O sırada elimde para vardı. Bu yüzden kendi keyfime göre bir yaşantı düzenlemiştim. Genç bir insan olarak içimden gelen bütün eğilimleri tatmin ediyordum. Öolu dizgin yaşıyordum, kendimi kapıp koyvermiştim.

Ama şaşılacak bir şey vardı, bu yaşantıya rağmen o zamanlar kitap ta okuyordum. Hem de büyük bir zevk Duyarak okuyordum onları. Yalnız Kutsal Kitab'ın ka-pağını hemen hemen hiçbir zaman açmıyordum. Ama onu hiç yanımdan ayırmıyordum. Nereye gidersem o kitabı da götürüyordum. Gerçekten kendim de farkın-da olmadan o kitabı gözüm gibi saklıyordum. «Belki bir gün, bir ay, ya da bir yıl» lâzım olur diye. Böylece orduda dört yıl hizmet ettikten sonra, en sonunda ken-160

KARAMAZOV KARDEŞLER

dimi K... kentinde buldum. Alayımız o zaman bu kentte konaklamıştı.

Kentteki sosyete çok çeşitli, kalabalık, eğlenceli, konuksever ve zengindi. Beni her yerde iyi karşılıyorlardı. Çünkü neşeliydim. Aynı zamanda fakir olmadığım da biliniyordu; bu ise, sosyetede oldukça önemli bir şeydi. İşte o sırada herşeyin başlamasına yol açan bir olay meydana geldi. O sıralarda genç, çok güzel, zeki, namuslu, yumuşak başlı, vicdanlı bir genç kıza takılmağa başladım. Kendisi saygı değer bir ana babanın kızıydı. Annesi ile babası öyle önemsiz kişiler değildi. Servetleri, nüfuzları vardı, birçok bakımlardan güçleri olan insanlardı. Beni daima şefkatle, candan karşılıyorlardı.

Birden o genç kızın bana karsı bir eğilimi varmış gibi bir duyguya kapıldım. Böyle bir hayale kapılınca da tüm varlığım tutuştu. Ancak sonradan şunu kesin olarak anladım ki, gerçekte başlangıçta ona karşı hiç de öyle büyük bir- sevgi duymuyormuşum. Sadece zekâsına ve o yüksek karakterine hayran olmuştum, ki bu da şaşılacak bir şey değildi.

Onu sevdiğimi sanmama rağmen, o sırada içimdeki egoizm, ona talip olmama en-? gel oldu. Genç yaşta, üstelik elimde pa ra varken, bekarlığın o çekici ve ahlâksızca eğlencelerinden, o özgür yaşantısından ayrılmak bana ağır, korkunç bir şey olarak görünüyordu. Ama gene de ona talip olmak niyetinde olduğumu ima ettim. Yalnız, son adımı, belki bir şey olur diye, her ihtimale karsı kısa bir süre için ertelemiştim.

Bu sırada beni iki ay için başka bir eyalete görev le gönderdiler. İki ay sonra, geri dönünce bir de öğreniyorum ki, kızcağız kentteki zengin çiftlik sahiplerinden. biri ile evlenmiş. Kocası gerçi yaşça benden büyükmüş ama gene de geriçmis. Başkentte ve en yüksek sosyetede tanıdıkları varmış. Oysa benim öyle bir şeyim yoktu. Aynı zamanda hem çok nazik, hem de yüksek tahsilli bir adammış. Tahsilden yana ise benim sözüm bile olamazdı. Bu beklenmedik olay beni o kadar şaşırtmıştı ki, zihnim karmakarışık oldu. İşin asıl önemli yönü de şu: o sırada öğrendiğime göre, o genç çiftlik sahibi bu kızla çoktandır nişanlıymış. Meğer ben de onu evlerinde defalarca görmüşüm, ama kendi üstünlüğüme olan inancım gözlerimi o kadar bağlamış ki, onun varlığını bile farketmemişim.

Ama işte en çok gücüme giden de bu oldu. Nasıl oluyor da hemen hemen herkes bunu bildiği halde, bir benim bundan haberim yoktu? Bunu düşündükçe birden içimde dayanılmaz bir öfke duymağa başladım. Yüzüm kızararak kimbilir kaç defa, az kalsın kıza sevgimi açıklayacak gibi olduğumu hatırlıyor ve o zamanlar kendisi beni susturmadığı ya da durumunu bana bildirmediği için, benimle alay ettiğini düşünüyordum. Sonradan tabiî gerçekten benimle eğlenmediğini, aksine böyle konuşmağa başladığım vakit, şaka ederek sözümü kestiğini, bambaşka konulardan söz açtığını hatırladım Ve düşüncelerimin yanlış olduğunu anladım. Ama o sırada bunu yapabilecek durumda değildim. Aksine yüreğim intikam hırsı ile tutuşuyordu.

Hayretle hatırlıyorum ki, o intikam hırsı, o kin bana çok ağır hem de tiksinilecek bir şey gibi geliyordu. Karakter bakımından yumuşak bir insan olduğum için, hiç kimseye uzun bir süre kızamazdım. Kendimi zorla kışkırtıyor gibiydim. Sonunda böyle kendimi kı-

zıştıra kızıştıra, öyle bir öfke duymağa başladım ki, Çirkin hattâ saçma davranışlarda bulundum. Bir fırsatını bekledim ve bir gün kalabalık bir toplantıda, birden «rakibime»

asıl nedenle hiç ilgisi olmıyan bir bahane ile, o sıralarda tartışılması moda olan düşünceleri ile alay ede ede hakaret etmek imkânını buldum. Bu iş 1826 yılında olmuştu.

Sonradan bazı insanların söy-lediğine göre, o adamla zekice, tam lâfı gediğine koya-alay etmişim.

Sonradan adamı benimle tartışmağa zorladım ki, o benim meydan okuyuşumu gerektiği gibi karşıladı, aramızdaki büyük ayrılığa rağmen, benimle düello etmeği kabul etti. Oysa ben hem ondan küçük, hem onun kadar önemli olmıyan üstelik daha küçük rütbede bir adamdım. Sonradan kesin olarak öğrendim ki, o da düelloya davetimi, beni kıskandığı için kabul etmiş. Beni eskiden de karısından, daha doğrusu o vakitler henüz nişanlısı olan genç kızdan kıskanıyormuş örmüş. O sırada ise şöyle düşünmüş: «Eğer karım onun bana hakaret ettiğini öğrenir, buna rağmen, onunla düello etmeğe bir türlü karar veremediğimi işitirse, elinde olmıyarak beni küçük görmeğe başlar, bu yüzden de, bana karşı duyduğu sevgi sarsılmış olur.»

Düelloda tanıklık etmek için çabucak birini buldum. Bu benimle aynı alaydan olan teğmen arkadaşlarımdan biriydi. O zamanlar gerçi düello yapanlar şiddetle takip ediliyordu, ama askerler arasında düello neredeyse moda haline gelmiş gibiydi; insanların içine bazen böyle vahşî ve peşin yargılar kök salar ve günden güne de kuvvetlenir işte...

Haziran ayı sona ermek üzereydi. Sonunda düello günü gelip çattı. Ertesi günü kentin dışında, sabahleyin, saat yedide buluşacaktık. Tam o sırada başıma kaderimi tayin edecek olay geldi. Daha o gece öfke içinde, ne yaptığımı bilmez bir durumda eve döndüğüm vakit emir erim Afanasiy'e öfkelenerek yüzüne var gücümle bir tokat atmıştım. Öyle şiddetli bir tokattı ki, adamın bütün yüzü kan revan içinde kaldı. Alanasiy yanımda kısa bir süreden beri hizmet görüyordu. Onu daha önceden de tokatladığım olmuştu. Ama hiçbir zaman bunu böyle vahşice ve ona hiç acımadan yapmamıştım Hem de inanıyor musunuz, sevgili dostlarım? Aradan kırk yıl geçti, bugün bile, bu olayı utançla, acıyla ani-KARAMAZOV KARDEŞLER

163

yorum. Yatağıma yattım, üç saat kadar uyudum. Uyandığım vakit, artık gün ağarıyordu.

Birden yatağımdan Kalktım. Artık uyumak istemiyordum. Pencereye yaklaştım, onu açtım. Pencere bahçeye doğru açılıyordu. Baktım, sıcacık bir güneş doğmuş, ortalık ılık, her taraf güzel, kuşlar ötüşüp duruyor. Kendi kendime «nedir bu içimde duyduğum utanç verici, alçaltıcı duygu?» diye düşündüm. «Yoksa bunu başka bir insanın kanını dökmeye hazırlandığım için mi duyuyorum? Hayır, pek öyleye benzemiyor. Yoksa ölümden mi korkuyorum? öldürülmekten mi korku duyuyorum? Hayır, hiç te öyle değil. İçimdeki duygunun bununla hiç ilgisi yok...»

Birden ne olduğunu anladım. Bu duygu, o gece Afanasiy'i dövmemden ileri geliyordu!

Herşeyi birden tekrar gözlerimin önünde görür gibi oldum. Sanki bütün olay yeniden tekrarlanıyordu: Afanasiy karşımda duruyor, ben ise var gücümle kolumu savurarak tam yüzünün ortasına elimi indiriyorum. O ise iki elini yanma yapıştırmış, başını dimdik tutarak, gözleri yuvalarından dışarı uğramış, hazırolda duruyormuş gibi hareketsiz, benim her vuruşumla irkiliyor, ama kendini korumak için elini kaldırmaya bile cesaret edemiyor. Düşünün bir insan öyle bir hale geliyor ki, bir başka insanı dövüyor! Bu ne cinayettir! Yüreğime sanki sivri bir hançer saplanmış gibi oldu. Pencerenin önünde yıldırımla vurulmuş gibi duruyordum. Sıcacık güneş ise etrafı aydınlatıyor, yaprakcıklar neşe saçıyor, güneşin altında pırıl pırıl parlıyor, hele kuşlar, mini mini kuşlar ötüşerek Tann'yı övüyorlardı...

İki elimle yüzümü kapadım, kendimi yatağın üzerine attım, hıçkıra hıckıra ağlamaya başladım. O anda ağabeyini Markel'in ölüm döşeğinde uşaklara söylediği sözleri hatırladım: «Sevgili dostlarım, değerli dostlarım benim, neden bana hizmet ediyorsunuz?

Niçin betti seviyorsunuz? Ben hizmetinize değer miyim?» Bir-164

KARAMAZOV KARDEŞLER

den aklımdan bir düşünce ok gibi geçti. Evet, buna değer miyim?» diye

düşündüm.

Gerçektende ben ne yaptım ki, bir başka insan, tıpkı bana benzeyen, tıpkı be-nim gibi, Tanrı'nın kendisini örnek alarak yarattığı bir başka insan bana hizmet etsin? O sırada ömrümde ilk kez olarak zihnimde bu soru bir hançer gibi saplanıver-mişti. Ağabeyimin sözleri kulağımda çınlıyordu: Anneciğim! Biricik anneciğim benim, gerçekten söylüyorum, herkes tüm insanlara karsı suçludur. Yalnız bunu insanlar bilmiyorlar. Eğer bilselerdi, dünya hemen cennet olurdu.»

Kendi kendime: «Tanrım, bu da mı yalan?» diye düşünerek ağlamaya başladım. «Belki de gerçekte herkese karşı en çok suçlu olan benim. Evet, belki de ben, dünyada yaşıyan tüm insanlardan daha kötüyüm!» O zaman birden gerçeği olduğu gibi gördüm. Apaçık olarak gördüm onu! Ben ne yapmaya gidiyordum? iyi yürekli, akıllı, dürüst, bana karşı hiçbir suç işlememiş bir insanı öldürmeye gidiyordum! Bu davranışımla da eşini ömrünün sonuna kadar mutsuzluğa mahkûm edecek, onu acı içinde bırakacak, üzüntüden öldürecektim. Yatağımın üzerine yüzü koyun yatmış, başımı yastığa gömmüştüm. Zamanın nasıl geçtiğini anlıyamadım bile. Birden arkadaşım olan o teğmen beni almak için, elinde tabancalarla içeri girdi: «A, kalkmışsın! Bak, bu güzel işte. Vakit geldi, haydi gidelim!» dedi. Bunun üzerine odanın içinde kendimi oradan oraya attım. Ne yapacağımı büsbütün şaşırmıştım, öyleyken birlikte dışarı çıktık. Tam faytona oturacağımız sırada, ona: «Sen burada biraz bekle, ben bir koşu içeri gideceğim, cüzdanımı unuttum!» dedim.

Tek başıma eve dönünce doğru Afanasiy'in odasına koştum: «Afanasiy, ben dün gece yüzüne iki tokat attım! Beni bağışla» dedim. Afanasiy olduğu yerde tepeden tırnağa titredi. Korkmuş gibiydi. Yüzüme bakıyordu O zaman gördüm ki, bu yaptığım azdır. Evet,

azdı benim bu yaptığım. O zaman birden olduğum gibi, omuzlarımda apoletlerle paldır küldür kendimi onun ayaklarına attım, başımı yere değdirerek: «Beni bağışla!» dedim.

İşte o zaman Afanasiy büsbütün şaşırdı: «Sayın komutanım, ekselansım, beyefendi, nasıl oluyor da... ben buna değer miyim?» diye kekeledi... ve birden kendisi de benim biraz önce yaptığım gibi, iki eliyle yüzünü kapıyarak ağlamaya- başladı. Pencereye doğru dönmüştü. Hıçkırıklardan bütün vücudu sarsılıyordu. Ben ise koşarak arkadaşımın yanına gittim, bir çırpıda kendimi arabaya attım. «Haydi götür beni!» diye bağırdım.

«Sen hiç zafer kazanmış adam gördün mü? îşte gör karşındadır o adam!»

İçimde öylesine coşkun bir heyecan vardı ki, bütün yol boyunca güldüm, konuştum, konuştum. Ne söylediğimi bile artık hatırlamıyorum. Arkadaşım bana bakıyor: «Eh, kardeşim, aslanmışsın sen. Görüyorum ki, üniformamıza leke sürdürmiyeceksin!»

diyordu. Böylece yerimize vardık. Onlar ise daha önceden gelmiş, bizi bekliyorlardı. Bizi birbirimizden on iki adımlık bir mesafeye götürüp bıraktılar. Önce o ateş edecekti.

Karşısında neşeli neşeli duruyordum. Yüz yüze bakıyorduk. Gözümü bile kırpmıyordum.

Yüzüne sevgiyle bakıyordum. Ne yapacağımı çok iyi biliyordum. O ateş etti, kurşun sadece azıcık yanağımı çizdi, biraz da kulağımı zedeledi, o kadar...

— Çok şükür, hiç olmazsa bir insanı öldürmüş olmadınız! diye bağırdım ve kendi tabancamı yakaladığım gibi arkamı döndüm, onu tâ yukardan ormanın içine fırlattım:

«Haydi bakalım, senin yerin orası!» dedim.

Sonra hasmıma döndüm:

— Sayın bay, beni bağışlayın, dedim. Ben budala bir gençten başka bir şey değilim. Size karşı suçluyum, durup dururken . gücendirdim sizi. Üstelik şimdi de kendime ateş

etmeye zorladım. Ben sizden on kat daha166

KARAMAZOV KARDEŞLER

kötü bir insanım. Belki ondan da daha kötü. Bunu dünyada herkesten daha çok saygı duyduğunuz o hanıma da bildiriniz.

Ben daha bu sözleri söyler söylemez, üçü de bağırmağa başladılar. Hasmım:

— Aman rica ederim! dedi. Hattâ öfkelenmişti, devam ederek :

— Madem düello etmek istemiyordunuz, ne diye bizi rahatsız ettiniz?

Neşeyle :

— Dün daha aklım başıma gelmemişti, bugün akıllandım! diye karşılık verdim.

— Dün öyle olduğunuza inanıyorum, ama bugünkü davranışınıza bakılırsa, bu düşüncenize katılmak zor.

El çırparak:

— Bravo! diye bağırdım. Bunda sizinle aynı düşüncedeyim. Bunu hak ettim!

— Sayın bayım, siz ateş edecek misiniz, etmiye-cek misiniz?

— Etmiyeceğim, dedim. Ama eğer siz istiyorsanız, buyurun siz bir kez daha ateş edin, yalnız bunu yapmazsanız daha iyi olur.

Düello tanıkları bağırıp duruyorlardı, özellikle benimki çok bağırıyor: Nasıl yaparsın bunu? Alayımıza nasıl leke sürdürürsün, düello sınırında dururken özür dilenir mi? Ah, bunun böyle olacağını bir bilseydim!» diyordu.

Ben hepsinin karşısında öyle duruyordum. Artık gülmüyordum da...

— Sayın baylar, çağımızda budalalık etmiş, kabahat işlemiş bir insanın işlemiş olduğu suçtan ötürü herkesin içinde özür dilemesi o kadar şaşılacak bir şey mi? dedim, Benim düello tanığım:

— Evet, ama bu iş düello yerinde olmaz! diye bağırdı.

— îşin asıl önemli noktası bu ya! diye karşılık verdim. Asıl şaşılacak şey bu ya! Çünkü, buraya gelir gelmez, beyefendi ateş etmeden önce özür dilemem, böylece beyefendinin böyle büyük ve ölümü gerektiren bir günah işlemesine engel olmam gerekiyordu. Ama biz, kendimiz dünyadaki yaşantımızı o kadar berbat bir şekilde düzenlemişiz ki, böyle davranmam hemen hemen imkânsızdı. Çünkü sözlerimin ancak şimdi, beyefendinin bana yirmi adımlık mesafeden ateş etmesini bekledikten sonra kendileri için bir anlamı olabilir. Eğer bunu, beyefendi ateş etmeden önce, buraya geldiğimiz anda yapmış

olsaydım, benim için hemen: «Korkak, tabancadan korktu, onun sözlerini dinlememeli»

diyeceklerdi.

Birden tâ yüreğimden gelen bir heyecanla:

— Baylar, etrafınıza bakın, her yerde Tanrı'nın nimetlerini göreceksiniz: Bulutsuz, aydınlık bir gök, tertemiz bir hava, yumuşacık otlar, kuşlar, harikulade güzel ve hiçbir günahı olmayan doğa... öyleyken bizler hayatın cennet olduğunu anlamıyoruz. Oysa sadece bunu anlamayı istememiz bile yeterli, dünya hemen tüm güzelliğiyle gerçekten bir cennet olur. Gelin birbirimizi kucaklıyalım, birlikte gözyaşı dökelim.

Daha da devam edecektim, ama bunu yapamadım, heyecandan neredeyse nefesim tıkanıyordu, öylesine tatlı, öylesine körpe bir duygu içindeydim ki! Yüreğimde de öyle bir mutluluk vardı ki. O güne dek ömrümce böyle bir mutluluk duymamıştım. Hasmım:

— Bütün bunlar akıllıca ve saygı uyandıran; sözler! dedi. Her neyse, belli ki orijinal bir adamsınız.

Ben de ona gülerek :

— Benimle alay edebilirsiniz, ama sonradan kendiniz beni öveceksiniz, dedim.

— Zaten ben şimdi de sizi övmeye hazırım, dedi. Buyurun, size elimi uzatıyorum, çünkü bana öyle geli-168

yor ki, siz gerçekten içinizden geldiği gibi konuşan bir insansınız.

— Hayır, bunu simdi yapmamalısınız. Daha sonra, daha iyi bir insan ve saygınızı hak eden bir adam haline geldiğim vakit elinizi uzatırsınız bana. O zaman iyi bir davranışta bulunmuş olursunuz.

Eve döndük. Düello tanığım tüm yol boyunca bana. küfretti durdu, ben ise onu durup durup öptüm. Bütün arkadaşlarım hemen herşeyi öğrendiler ve daha o gün beni muhakeme etmek için bir araya toplandılar: »Üniformayı lekeledi! Ordudan istifa etsin!»

deyip duruyorlardı...

Bu arada beni savunanlar da oldu.

— Ne olursa olsun, hasmının kendisine ateş etmesini bekledi ya, buna dayandı ya!

diyorlardı.

— Orası öyle ama, ondan sonra kendisine ateş edilmesinden korktu ve düello edecek yerde özür diledi

Beni savunanlar buna :

— Eğer kendisine ateş edilmesinden korksaydı, özür dilemeden önce kendisi tabancasıyla ateş ederdi, diye karşılık veriyorlardı. O ise bunu yapmayıp, tabancayı daha dolu iken ormana fırlatmış. Hayır, bu işin içinde bambaşka, alışılmamış bir şey var.

Orijinal bir davranış bu!

Ben ise sözlerini dinliyor ve onlara bakarken içimde bir neşe duyuyordum.

— Sevgili arkadaşlarım, dostlarım! Candan arkadaşlarım, benim ordudan istifa etmem için üzülmeyin, çünkü ben zaten bu işi yaptım, daha bugün istidamı sabahleyin kaleme verdim, îstifam kabul edilir edilmez hemen manastıra gideceğim. Zaten ordudan bunun için ayrılıyorum, dedim.

Daha bunu söyler söylemez, hepsi birden kahkahalarla gülmeye başladılar. Bir türlü gülmekten Kendilerini alamıyarak:

— Canım, madem öyle, bunu daha başında söyle-

şeydin, ya. Eh, şimdi herşey anlaşılıyor! Bir rahip muhakeme edilmez, diyorlardı.

Ama gülüşleri hiç de alaylı değildi. Şefkatle, neşeyle gülüyorlardı. Hepsi de birden bana karşı sevgi göstermeye başladılar, hattâ beni en çok suçlayanlar bile. Sonra da tüm o ay boyunca, istifamın kabul edildiğini bildiren emir gelinceye kadar, beni hep el üstünde tuttular:

— Ah, seni gidi rahip seni! diyorlardı.

Her karşıma çıkan bana tatlı bir söz söylüyordu. Beni niyetimden vazgeçirmeye, hattâ bana acımaya başladılar...

— Ne diye kendine bunu reva görüyorsun? diyorlardı.

— Hayır, ne derseniz deyin, bizim o arkadaşımız cesaretlidir, kendisine ateş edilmesine bile dayanmıştır ve tabancasıyla ateş edebilecekken bunu yapmamıştır. Bu karan daha önce gördüğü bir rüyadan ileri geliyor. Rüyasında rahip olması gerektiğini bildiren bir şey görmüş işte onun için vermiş bu karan, diyorlardı. -

Kentteki sosyetede de hemen hemen aynı şey olmuştu. Daha önce bana karşı pek özel bir ilgi gös-termiyorlardı. Yalnız candan karşılamakla yetiniyorlardı. Şimdi ise herkes birbiriyle yarış eder gibi beni kendi evine davet etmeye başlamıştı. Hem benimle alay ediyor, hem de beni seviyorlardı. Bu arada şunu söyliyeyim ki, o sıralarda bizim düellodan herkes açık-ten açığa söz ediyordu ama, komutanlarım işi örtbas et-ftıişlerdi. Çünkü hasmım bizim generalin akrabasıydı. Sonra zaten kan dökülmemişti, hem düello şakacıktan yapılmış gibiydi. Ayrıca ben zaten sonunda istifamı vermiştim.

Bunun üzerine herkes işi gerçekten şakaya Çevirdi. O zaman ben de açıktan açığa korkusuzca ve onların bana gülmelerine bakmadan, bu işten söz et-meğe başladım.

Çünkü ne olursa olsun, onların bu gü-işleri kinli değildi, iyi yürekli olduklarını belirten bir Sülüstü.170

KARAMAZOV KARDEŞLER

Bütün bu konuşmalar daha çok akşamlan, hanımların da bulunduğu toplantılarda oluyordu. O zamanlar kadınlar beni dinlemekten daha çok hoşlanıyor, erkekleri de beni dinlemeye zorluyorlardı. Her karşılaştığım insan gülerek bana açıktan açığa:

— Canım, hiç öyle şey olur mu? örneğin ben herkese karşı kötü olabilir miyim? diyordu.

Size karşı bir suçum olabilir mi?.

Onlara :

— Canım, siz bunu nasıl anlıyabilirsiniz? diyordum. Madem ki dünya çoktandır bambaşka bir yola sapmış. Madem ki, bizler aslında yalandan başka bir şey olmayan şeyleri gerçek diye kabul ediyoruz; hattâ başkalarından da aynı yalanları bekliyoruz. İşte ben ömrümde tek bir kez olarak içimden geldiği gibi davrandım da ne oldu? Hemen hepiniz için «ermiş» bir .adam oluverdim. Gerçi beni sevmeye başladınız ama, gene de benimle alay ediyorsunuz!

Toplantılardan birini evinde yapan bir hanım yüksek sesle gülerek:

— Canım sizin gibi bir adamı kim sevmez? diyordu.

O toplantı çok kalabalıktı. Birden baktım orada bulunanların arasında uğrunda kocasını düelloya çağırdığım o genç hanım, daha kısa bir süre önce kendime eş olarak düşündüğüm o hanım ayağa kalktı. Ben ise onun o akşam toplantıya gelişini bile farketmemiş-tim. Genç kadın yerinden kalkıp bana yaklaştı, bana elini uzattı:

— İzin verirseniz size şunu bildirmek istiyorum, herkesten önce ben sizinle alay etmiyorum, aksine gözyaşlarıyla size teşekkür ediyorum ve o davranışınız için size karşı saygı duyduğumu belirtmek istiyorum.

Orada bulunan kocası da yanıma geldi, sonra herkes bana sokuldu, neredeyse hepsi beni öpmek istiyorlardı, içimde bir sevinç uyandı. Ama herkesin arasında en çok bir baya gözüm takıldı. Bu artık yaşlı bir adamdı. O da başkalarıyla birlikte bana yaklaşıyordu. Onu gerçi daha önce tanıyordum, daha doğrusu adını biliyordum ama o akşama kadar kendisiyle hiç tanışmamış ve onunla bir tek söz etmemiştim.

d) Esrarengiz ziyaretçi

Bu adam uzun bir süredir kentimizde görev almıştı. Önemli bir mevkii vardı. Herkesten saygı görüyordu. Zengin adamdı, yardımseverliğiyle ün salmıştı. Düşkünler eviyle yetimler evine önemli bağışlarda bulunmuştu. Bundan başka yaptığı iyilikleri hep gizli olarak, etrafa duyurmadan yapıyordu, bütün bunlar kendisi öldükten sonra meydana çıktı. Yaşı elliye yakındı ve hemen hemen sert bir adama benziyordu; fazla konuşmazdı.

On yıldır evliydi ama eşi daha gençti. Çok küçük yaşta olan üç çocuğu vardı. İşte o anlattığım toplantıdan sonra ertesi akşam evimde oturuyordum, birden kapı açıldı, içeriye o bay girdi.

Bu arada şunu belirteyim ki, ben o sırada artık eski evimde oturmuyordum. İstifamı verir vermez başka bir eve taşınmıştım. İhtiyar bir kadının evini

kiralamıştım. Kendisi yaşlı, dul bir memurun karısıydı. Hem evini kiralamış, hem de hizmetçisini tutmuştum. Çünkü onun evine taşınmamın asıl nedeni şuydu: Daha düellodan dönüşümde, hemen o gün Afanasiy'i gene orduya geri göndermiştim. Çünkü daha önceki davranışımdan sonra artık onun yüzüne bakmağa utanıyordum. İşte, bu gibi şeylere hazır olmayan bir insan bazen en haklı davranışından bile bu derece utanç duyar Evime giren bay :

— Sizi birkaç gündür çeşitli evlerde büyük bir me-rakla dinledim, sonunda da sizinle daha etraflı olarak konuşmak için yüz yüze gelmek isteğini duydum. Bana bu büyük iyiliği yapar mısınız, sayın bay? dedi.172
KARAMAZOV KARDEŞLER

— Tabiî yaparım, hem de büyük bir memnunlukla, aslında sizinle konuşmayı kendim için büyük bir şeref sayarım.

Bunları ona söylüyordum ama, kendim hemen hemen korku içindeydim. Kendisini o ilk görüşümde beni o kadar şaşırtmıştı iste. Çünkü başkaları beni dinliyor, sözlerimi merak ediyorlardı ama, o zamana kadar daha hiç kimse beni böyle ciddiye almamıştı, evet kimse bir ciddiyetle yaklaşmamıştı bana. Bu adam ise üstelik evime gelmişti. Bir yere oturdu, sonra :

— Sizde çok büyük bir irade, çok sağlam bir karakter görüyorum diye devam etti. Çünkü siz gerçek olarak inandığınız bir işte gerçek olarak kabul ettiğiniz bir amaca hizmet etmekten hiç çekinmediniz, hem de, bundan ötürü herkesin sizi hor görmesinden korkmadınız!

— Belki de beni gözünüzde fazla büyütüyorsunuz!

Beni boşuna göklere çıkarıyorsunuz, dedim.

— Hayır, sizi gözümde büyütmüyorum, diye karşılık verdi. Bana inanın, böyle bir davranışta bulunmak,, sandığınızdan çok daha zordur. Doğrusunu isterseniz, beni tek şaşırtan şey budur, buraya da bunu konuşmak için geldim. Eğer benim belki de böyle yersiz merakımı kötü görmezseniz, o düelloda özür dilemeğe karar verdiğiniz anda, tam o sırada içinizde nasıl bir his duyduğunuzu bana- anlatabilir misiniz? Tabiî eğer hatırlıyorsanız... Bu sorumu hafife almayın; aksine size bu soruyu sorarken gizli bir amaç güdüyorum. Bu amacı her-

, halde sonradan, eğer Tanrı birbirimize daha çok yaklaşmamızı hoş görürse size açıklıyacağım.

O bunları söylerken, ben bütün bu süre içinde gözlerinin içine bakıyordum ve birden ona karşı içimde büyük bir güven duydum. Aynı zamanda içimde olağanüstü bir merak uyanmıştı. Çünkü hissediyordum ki, o adamın içinde gizlediği garip bir sır vardı.

Sorusuna karşılık vererek:

— Bana hasmımdan özür dilediğim anda ne his-

settiğimi soruyorsunuz, edim. Ama iyisi mi, ben size > herşeyi ta başından anlsayım, başkalarına henüz an- ' latmadıklanmı da açıklaayım.

Sonra ona Afanasiyle benim aramda olup bitenleri ve nasıl onun karşında yerlere kadar eğildiğimi anlattım. Sözlerimi bitiriken de :

— Bundan şunu anlyabilirsiniz ki, düello sırasında benim için herşey artık kolaylaşmıştı.

Çünki bu işe daha evde başlamıştım v bu yola girdikten sonra, artık geriye kalan herşey (kadar zor olmadı. Hattâ sevinç verecek, neşe verece şekilde oldu.

Sözlerimi sonuna kaar dinledi. Yüzüme öyle, gürel güzel bakıyordu.

— Bütün bunlar çok ilgi çekici şeyler, ben tekrar tekrar gelip sizinle görüşceğim.

işte o zamandanberi hemen her akşam evime gelmeğe başladı ve eğer < da kendisinden bana söz et- ' şeydi, onunla çok iyi dost olacaktık. 'Ama, o, kendisi için bir tek söz bile etmiyor, hep bana sorular sorup duruyordu. Buna rağmer gene de onu çok sevmeğe başlamıştım ve tüm dudularımı ona açtım. Çünkü şöyle düşünüyordum: «Onun sırrından bana ne? Nasıl olsa kendisi bana sırrını söylemese de görüyorum ki, dürüst bir insandır.

Bunan başka, o kadar ciddî bir adam ki, hem yaşça bendû büyük olduğu halde, benim gibi bir delikanlının evine geliyor hem de benimle görüşmeyi kendisi için bir uçukluk saymıyor.»

Ondan birçok yararlı şeyler de öğrendim, çok akıllı bir insandı. Bir gün durup dururken bana :

— Ben cennet denilen şeyin hayatın kendisi oldu-tu kanısına çoktan varmışımdır, dedi.

Bir an sustu, sonra gene birden :

— Zaten bundan başa düşündüğüm bir şey yok, *

Bana bakıyor, gülünüyordu.

— Bunun böyle olduğuna, sizden çok daha kesin174

bir şekilde inanıyorum, nedenini sonra öğrenirsiniz'

dedi.

Onu dinliyor, içimden de: «Bunu herhalde bana birşeyi açıklamak istediği için söylüyor»

diyordum.

— Cennet herbirimizin içinde gizlidir, diyordu. Bakın, işte şu anda benim içimde de gizlidir cennet! Eğer istersem, yarından tezi yok, benim için de hayat gerçekten bir cennet olur, ömrümün sonuna kadar da hep öyle sürüp gider.

Bakıyorum, bana bunları çok duygulanmış olarak söylüyor, bir taraftan da gözlerinde bana sanki soru sormak istiyormuş gibi bir anlam var.

— Her insanın kendi günahlarından başka herşey için tüm insanlara karşı suçlu olduğuna gelince, bu düşünceniz çok doğrudur ve bunu nasıl olup da böyle bütünlüğü ile kavradığınızı düşündükçe duygulanmamak elden gelmiyor! Gerçekten de insanlar bu düşünceyi kavradıkları vakit, onlar için yeryüzü artık hayal olarak değil de, gerçekten cennet olacaktır.

O zaman acı ile :

— Peki, ama ne zaman olacak bu? Hem bakalım, gerçekten bir gün olacak mı? Bu sadece aklımızdan geçen bir hayal olmasın? dedim.

. — Bakın sizin inancınız yok iste, dedi. Kendiniz öğütler veriyor doğru yolu gösteriyorsunuz, ama kendiniz de inanmıyorsunuz. Şunu bilin ki sizin «Hayal» dediğiniz gerçekleşecektir. Buna inanınız. Ama şimdi olacak demiyorum, çünkü her oluşumun kendine göre bir kanunu vardır. Bu is ruhidir, psikolojiktir.

«Dünyanın düzenini değiştirmek için, herseyden önce insanların kendiliklerinden, psikolojik olarak, ye ni bir yola doğru dönmeleri gerekir. Gerçekten her in sana kardeş

olmadığın sürece sahici bir kardeşlik olmayacaktır dünyada! Hiçbir bilim, hiçbir çıkar insan' ların birbirlerini darıltmadan, sahip oldukları malları ve kazandıkları haklan bölüşmelerini sağlayamaz.

de bir şeyleri yeterli bulmayacak, hep homurdanıp duracak, kıskanacak ve birbirlerini yiyeceklerdir. O sözünü ettiğimiz şeyin günün birinde olup olmayacağım soruyorsunuz.

Olacaktır, ama daha önce insanlığın bir yalnızlık dönemini geçirmesi gerekecektir.

— Hangi yalnızlık dönemini?

— Bugün her yerde saltanat süren yalnızlık gibi bir yalnızlık, özellikle çağımızda görülen, ama henüz tüm olarak tamamlanmamış, daha sona ermemiş olan bir yalnızlık dönemi! Çünkü şimdi herkes kendi kişiliğini elinden geldiği kadar çok belirtmeğe çalışıyor. Yaşamın bütün dolgunluğunu kendi kendine, tatmak istiyor. Oysa gösterdiği tüm bu çabalardan ötürü insan dolgun, zengin bir yaşantıya kavuşacak yerde, tam anlamıyla bîr intihara sürükleniyor. Çünkü insan, böylece kendi kişiliğini tam olarak belirtecek yerde, büsbütün yalnızlığa gömülüyor.

«Çünkü çağımızda toplum hep bireylere bölünmüştür. Her bir varlık kendi kabuğuna çekiliyor, her biri başkalarından ayrılıyor, başkalarından saklanıyor, sahip olduklarını da başkalarından gizliyor. Böylece en sonunda hem kendisi insanlardan uzaklaşıyor hem de başka insanları da kendisinden uzaklaştırıyor. Tek başına servetler biriktiriyor ve: «Oh şimdi ne kadar güçlü oldum! illerimi nasıl da garanti altına aldım!» diye düşünüyor.

Oysa, aklını yitirmiş olan zavallı bilmiyor ki, ne kadar çok biriktirirse, o kadar çok intihara sürükleyen bir güçsüzlüğe düşmüş oluyor. Çünkü artık yalnız kendisine güvenmeğe alışmıştır ve tümden ayrı-krak sadece bir birey olmuştur. Ruhunu da insanların yardımına, insanlığa inanmamağa alıştırmıştır. Bu Büzden de, hep paralan ya da elde ettiği haklar yok oluverir diye içi titrer durur.

«Bugün bütün dünyada, her yerde, insan aklı, gü-'ünç şekilde bir saplantı içindedir. Bir türlü anlamıyor *•*> ilerisini asıl garanti eden şey, insanın yalnız başına ki176

gösterdiği kişisel çabalar değildir, insanların bir bütün .meydana getirmeleridir. Ama bu korkunç yalnızlık, er-geç sona erecektir ve tüm insanlar birbirlerinden nasıl doğaya aykırı bir şekilde ayrıldıklarını anlayacaklardır. İşte o çağın akımı böyle olacaktır ve in-.sanlar nasıl olup da bu kadar uzun bir süre karanlıkta yaşadıklarına, nasıl olup da aydınlığı görmedikle-zine şaşıp kalacaklardır. Gökyüzünde, «Tanrı Oğlu» nün işareti o zaman görünecektir. Ama o gün gelinceye dek, sancağı saklamak gerekir. Zaman zaman da, lıiç olmazsa tek bir insan, birden başkalarına örnek olmalı, ruhunu bu yalnızlıktan kurtararak, kardeşçe bir sevginin kurulması için bir aşamada bulunmalı, hattâ bir

«ermiş» olarak olsa bile. O yüce düşüncenin ölme-mesi için bunu yapmalıdır.»

işte akşamları birbiri arkasına böyle ateşli ve heyecanlı konuşmalar içinde geçiyordu.

Hattâ sosyeteye -devam etmekten bile vazgeçmiştim, misafirliğe de artık •çok daha az gidiyordum. Bundan başka, zaten o sırada «modam» geçmeğe yüz tutmuştu. Bunu başkalarını kötülemek için söylemiyorum, çünkü beni sevmeğe devana ediyor, beni gene sevinçle karşılıyor, bana karşı candan bir sevgi gösteriyorlardı. Ama sosyetede modanın gerçekten pek de küçümsenmeyecek bir kraliçe olduğunu itiraf etmek gerekir. Benim o esrarengiz ziyaretçime gelince, sonunda ona hayranlık duymağa başlamıştım Onun zekice konuşmalarından zevk almaktan başka, seziyordum ki, o içinde bir amaç gizliyor ve belki de yü-ce bir aşama yapmağa hazırlanıyordu.

Belki benim, sırrını görünüşte hiç merak etmiyor-muşum gibi davranmam ve açıktan açığa olsun, imalı bir şekilde olsun, ona hiçbir soru sormamam hoşuna gi' -diyordu.

Bununla birlikte, sonunda onun bana birşey açıklamak için âdeta tüm varlığının tutuştuğunu sezmeğe başladım. Bu, o adam evime gelmeğe başladıktan bir ay kadar sonra artık iyice belli oluyordu. Bir gün

— Biliyor musunuz? Kentte ikimizin durumunu çok merak ediyorlar ve benim size bu kadar sık gelişime hayret ediyorlar. Varsın merak etsinler, önem vermiyorum buna, çünkü yakında herşey anlaşılacaktır! dedi.

Birden durup dururken müthiş bir heyecana kapılıyordu. Öyle zamanlarda hemen hemen her seferinde, kalkıp gidiyordu. Bazen ise içimi okumak istermiş gibi keskin bir bakışla yüzüme bakardı : »Hah, işte şimdi birşeyler söyliyecek.» diye düşünürdüm. O ise birden sözünü kesiyor, bambaşka, herkesçe bilinen ve olağan bir şeyden söz etmeğe koyuluyordu. Bundan başka, sık sık hep baş ağrısından şikâyet etmeğe başlamıştı. İşte birgün, hiç beklenmedik bir sırada, birden sarardı, yüzü iyice çarpıldı, bana dik dik bakmağa başladı :

— Ne oldunuz? diye sordum. Yoksa fenalık mı geçiriyorsunuz?

Daha önce baş ağrısından şikâyet ettiği için sormuştum bunu.

— Ben... biliyor musunuz?... Ben... bir insanı öldürdüm, dedi.

Bunu söylerken hep gülümsüyordu, yüzü ise tebe-Şir gibi bembeyaz olmuştu. Ne olup bittiğini daha kavramadan bir düşünce, şimşek gibi zihnimden gelip geç- -ti: «Neden öyle gülümsüyor sanki?» diye düşündüm. Ben de sapsarı olmuştum.

— Ne diyorsunuz? diye bağırdım. Solgun dudaklarında bir gülümseyişle :

— Görüyorsunuz ya, bu ilk sözü söylemek benim için ne kadar güç oldu. Şimdi söyledim ya, artık doğru yola çıkmış sayılırım, bundan sonra devam etmem da-ha kolay olur, dedi.

Anlattıklarına uzun bir süre inanmadım. Hattâ

parça parça inanıyordum sözlerine. Ancak evime üst üste üç gün gelip de herşeyi tüm ayrıntıları ile anlattıktan sonra inandım, önce delirdiğini sanıyordum, ama sonradan büyük bir acı ve şaşkınlıkla doğru söylediği kanısına vardım. Bu adam on dört yıl önce müthiş, korkunç bir cinayet işlemişti. Zengin, genç ve güzel bir kadını öldürmüştü. Bu kadın bir tüccarın dul karısıydı, kentimizde bir evi vardı.

Bu adam o kadına âşık olduğunu hissedince, ona sevgisini açıklamış ve kendisi ile evlenmeğe razı olsun diye genç kadına baskı yapmaya başlamış. Ama genç kadın gönlünü daha önce rütbesi oldukça büyük, ünlü bir subaya kaptırmışmış. Sevdiği adam o sırada sefer-deymiş. Kadın kısa bir süre içinde dönmesini bekliyor-muş.

Bu yüzden genç kadın onun teklifini reddetmiş ve artık evine gelmemesini rica etmiş.

Adam kadının evinden ayağını kesmiş ama evin iç yapısını bildiği için, gece hiç korkmadan üstelik yakalanmak tehlikesini göze alarak damdan içeri girmiş. Büyük bir cesaretle işlenen cinayetler, çoğu zaman öbürlerinden daha başarılı olur. Bu sefer de öyle olmuş. Adam damdaki küçük pencereden, tavan arasından içeriye girmiş, sonra da tavan arasından inen küçük merdivenden aşağıya, kadının oturduğu daireye inmiş. Merdivenin altında bulunan küçük kapının her zaman olmamakla birlikte, bazen uşakların ihmalkârlığı yüzünden kilitlenmediğini biliyormuş. Bu sefer de gene uşakların ihmalkârlığına güvenmiş, gerçekten de kapıyı açık bulmuş.

Kadının oturduğu daireye girdikten sonra, karanlıkta, bir kandilin yandığı yatak odasına geçmiş. O gün sanki mahsusmuş gibi iki hizmetçisi kadından izin almadan, aynı sokakta oturan komşulardan birinin isim günü ziyafetine gitmişler, öbür uşaklar ve hizmetçiler de ofiste ya da mutfakta, alt katta yatıyorlarmış. Adan*

yatağında yatan genç kadını görünce birden damarları arzuyla tutuşmuş. Ama hemen sonra yüreğinde kıskançlığın uyandırdığı bir intikam arzusu uyanmış. O zaman ne yaptığını bilmeden, sarhoş gibi, yanına yaklaşmış, tam kalbine bir bıçak saplamış. Öyle bir saplamış ki, kadın bir çığlık bile atamamış!

Ondan sonra katile yakışır bir soğukkanlılıkla herşeyi uşaklardan şüphe edilmesini sağlıyacak şekilde hazırlamış. Hiç tiksinmeden kadının para çantasını almış, yastığının altından aldığı anahtarlarla komidinini açmış ve içinden sanki bunu cahil bir uşak yapıyormuş gibi, yalnız bazı şeyleri almış.

Yani değeri olan kâğıtları bırakmış, sadece paraları ve büyükçe olan bazı ziynet eşyalarını almış. Ama onlardan on kat daha değerli olup da büyük olmayanlarını bırakmış. Ayrıca kendisine hatıra olarak bazı şeyler de alıp götürmüş. Ama bunu daha sonra anlatacağım.

Bu feci işi yaptıktan sonra, gene eskisi gibi, aynı yoldan çıkıp gitmiş. Ondan sonra da ne ertesi günü her kes birbirine gidiği vakit, ne de daha sonraları, asıl canavardan şüphe etmek kimsenin aklına gelmemiş! Zaten adamın genç kadına karşı sevgisinden kimsenin, haberi yokmuş. Çünkü kendisi eskiden de şimdi olduğu gibi konuşkan değilmiş, insanlara pek sokulmazmış da. içini dökebileceği bir arkadaşı da yokmuş. Ona sadece öldürülen kadının bir ahbabı, hem de pek yakın olma-, yan bir ahbabı gözüyle bakıyorlarmış; çünkü son iki hafta içinde kadını hiç ziyaret etmemiş.

Bütün şüpheler ise hemen kadının, hem kölesi hem de uşağı olan Pyotr üzerinde toplanmış. Herşey de öyle-sine denk gelmiş ki, şüpheler kesinleştikçe kesinleşmiş. Çünkü o uşak öldürülen kadının kendisini askere göndereceğini biliyormuş. Zaten kadın da bunu saklamı-yor açıkça söylüyormuş. Onu köylüleri arasında hükü-asker olarak göndermek zorunda olduklarına kar-göndermeye niyetliymiş. Çünkü adamın kimsesi180

yokmuş, üstelik davranışları iyi değilmiş. Hattâ bir sarhoş bir halde bir meyhanede kızgınlık içinde g kadını Öldüreceğini söylediğini işitenler olmuş. Kadın öldürülmeden iki gün önce, Pyotr kaçmışmış; kentte nerede oturduğu bile bilinmiyormuş. Cinayetin ertesi günü ise, onu kentin giriş kapısının yanında içkide» kendinden geçmiş bir halde sokakta yatarken bulmuşlar. Cebinde de bir bıçak varmış, üstelik bu bıçak da sağ eli de kanlara bulanmışmıs.

Pyotr, bu kanın burnundan geldiğini ısrarla söylemiş durmuş ama, kimse ona inanmamış. Hizmetçiler ise kabahat işlediklerini, ziyafete gittiklerini ve bahçe kapısını kendileri o ziyafetten dönünceye kadar açık bıraktıklarını itiraf etmişler. Evet, bundan başka daha birçok deliller ileri sürülmüş. Bunlara bakarak, suçsuz uşağı yakalamışlar, tevkif etmişler. Biraz sonra da muhakemesi başlamış. Ama tevkif edilen uşak bir hafta sonra şiddetli ateşler içinde yanmaya başlamış sonra da hastahanede. kendine gelemeden ölmüş. Böylece iş kapanmış gitmiş. Uşağı Tanrı'nın iradesine teslim etmişler ve hakimler de, âmirler de, sosyete de, sözün kısası herkes, cinayeti ölen uşaktan başka bir kimsenin işle' mediğine kesin olarak inanmaya devam etmiş. İşte bütün bunlardan sonra, asıl suçlu yaptığının cezasını görmeye başlamış.

Esrarengiz ziyaretçim, şimdi de artık dostum olan adam, bana başlangıçta vicdan azabından ötürü hiç de üzüntü çekmediğini açıkladı. Uzun bir süre acı çekmiş ama sadece sevdiği kadını öldürdüğü, o kadın artık yatta olmadığı ve onu öldürdükten sonra içindeki sev giyi de söndürdüğü için acı

çekiyormuş; oysa damar larındaki tutku hep aynı şekilde varlığını tutuştur ya devam ediyormuş. Ama suçsuz bir insanın ka döktüğünü, bir insanı öldürmüş olduğunu, o zaman hemen hemen hiç aklına getirmiyormüş. Kurbanın başka erkeğin esi olabileceği düşüncesi ise ona imkan

sız bir şey olarak görünüyormuş. Bu yüzden uzun bir süre vicdanı rahat olarak başka bir şekilde davranmanın elinde olmadığı kanısını beslemiş. Ancak uşak tev-fcif edildiği vakit, başlangıçta biraz üzüntü duymuş, ama mahkûmun hastalığı, sonra da ölümü içini rahat ettirmiş. Çünkü olup bitenlere bakılırsa adamın tevkif edildiği ya da korkuya kapıldığı için ölmediği belliymiş. (Kendisi o zamanlar öyle düşünüyormuş). Ona göre uşak, oradan oraya kaçtığı o günlerde ve kendini bilmeyecek derecede sarhoş olarak nemli toprağın üzerinde bütün geceyi geçirdiği sırada kendini üşüttüğü için, hastalıktan ölmüş.

Çaldığı eşyalarla paralar ise, kendisine pek az üzüntü veriyormuş. Çünkü bu hırsızlığı kendi çıkarı için yapmamışmış. (Kendisi o zaman öyle düşünüyormuş.) Şüpheleri başka bir yöne çevirmek için yapmışmış. Çaldığı şeylerin değeri ise önemsizmiş, zaten kendisi çok geçmeden o eşyaların değeri kadar bir parayı hattâ çok daha fazlasını bizim kentte açılmış olan bir düşkünler evine bağışlamış. Bunu mahsus, hırsızlık konusunda vicdanını rahat ettirmek için yapmış ve ne gariptir ki, bir süre için, hattâ uzun bir süre için gerçekten vicdanı rahat etmiş. Bunu bana kendisi söyledi. O zamanlar görevinde büyük işlemlerde bulunmaya başlamış, kendisine çok uğraştırıcı ve zor isler verilmesini rica etmiş, iki üç yıl sürecek işleri üzerine almış. İradesi güçlü ol-duğu için. çalışırken olup bitenleri hemen hemen tüm olarak unutuyormus; bazen bunlar aklına geldiği vakit ise yaptığını hiç düsünmemeye çalışıyormuş.

Yardım işlerine girişmiş, bizim kentte pek çok yar-dım Dernekleri kurmuş, pek çok bağışlarda bulunmuş, hatta başkentlerde bile kendini bu bakımdan tanıtmış ve moskova ile Petersburg'daki yardım derneklerine bi-le üye olarak seçilmiş. Ama gene de sonunda gücünün yetmeyeceği müthiş 'bir acı duymağa, düşüncelere dal-başlamış. Bu arada çok güzel, aklı başında bir182

genç kız hoşuna gitmişmiş. Kısa bir süre sonra, evliliğin içindeki o tek başına savaştığı üzüntüyü yok edeceğini, yeni bir yaşantıya başlayınca, eşine, çocuklarına karşı olan görevlerini titizlikle yerine getirirken eski anılarından büsbütün kurtulacağını düşünerek o genç kızla evlenmiş.

Ama beklediğinin tamamen tersi olmuş. Daha evliliğinin ilk ayında aklından bir türlü silemediği düşünce huzurunu bozmaya başlamış: »Şimdi karını beni seviyor, ama eğer olup bitenleri öğrenseydi ne olacaktı?» Karısı ilk çocuğuna hamile kalıp ta bunu ona açıkladığı vakit adam birden şaşırmış: «Başkalarına hayat veriyorum, oysa bir insanın hayatını yok ettim.».diye

düşünüyormuş. Çocuklar birbirlerini izlemişler. Adam: »Ne cesaretle onlara birşeyler öğretiyor, onları yetiştirmeğe çalışıyorum. Onlara iyilikten nasıl söz edeceğim. Ben ki bir insanın canına kıydım?» diye düşünüyormuş. Çocukları çok güzelmiş, içinden onları sevip okşamak geliyormuş. Öyleyken: »Ama onların suçsuz, temiz yüzlerine bakamam, buna hakkım yok,» diyormuş kendi kendine. Sonunda öldürdüğü kadının mahvettiği o körpe yaşantısı, durmadan intikam bekleyen kanı gözlerinin önünde korkunç ve acı bir hayal gibi canlanmaya başlamış. Korkunç rüyalar görüyormuş artık.

Yüreği pek bir adam olduğu için, açışına uzun bir süre dayanmış: «içimde sakladığım bu sırrın günahını çektiğim bu çileyle öderim» diye düşünüyormuş. Ama bu umudu boşuna çıkmış. Duyduğu vicdan azabı gün geçtikçe şiddetleniyormuş. Sosyetede herkes o ciddî ve somurtkan halinden korktuğu halde, ona karşı fakirlere'yaptığı yardımlardan ötürü saygı duymaya başlamış. Ama ona karşı ne kadar çok saygı duyarlarsa, kendisinin duyduğu vicdan azabı, o derece dayanılmaz oluyormuş. Bana kendisini öldürmeyi bile düşündüğünü açıkladı. Ama bunu yapacak yerde bir başka hayal canlanmaya başlamış

içinde. Bu hayal o kadar imkânsız-

o kadar çılgınca bir şeymiş ki! Bununla birlikte varlığına o kadar yapışmış, sonunda da yüreğine o kadar kök salmış ki, onu bir türlü içinden koparıp atamıyor-muş. Hayalinden geçirdiği şey şuydu: Kalkıp milletin karşısına geçmek ve herkese bir insanı öldürmüş

olduğunu açıklamak! Yüreğinde bu isteği tam üç yıl yaşatmış. Bunu yapmayı hayalinde çeşitli şekillerde can-landırıyormuş. Sonunda tüm varlığı ile işlediği cinayeti açıkladığı anda yüreğinin kesin olarak şifaya kavuşacağına, kendinin de huzur bulacağına inanmış.

Ama buna inanınca yüreğinde bir dehşet uyanmış. Hep: "Bu işi nasıl yapacağım?» diye düşünüyormuş. İşte o sırada benim düellodaki olay meydana gelmiş. Bana:

— Şimdi sizden örnek almağa karar verdim, dedi. Yüzüne baktım. Ellerimi iki yanıma vurarak:

— Demek gerçekten böyle küçük bir olay sizi böyle bir karar vermeye sürükledi ha? diye bağırdım.

Adam :

— Bu kararı üç yıldır vermiş bulunuyorum, diye karşılık verdi. Sizin başınızdan geçen olay, sadece, beni son adımı atmaya itti. Size bakarak

kendi kendimi azarladım ve sizi kıskandım.

Bunu bana âdeta sert bir tavırla söylemişti.

— İyi ama, size inanmazlar ki! dedim. Bir kez aradan on dört yıl geçmiş.

— Delillerim var, hem de büyük deliller! Onları ileri sürerim.

O zaman ağlamaya başladım ve onu kucakladım. Adam bana :

— Yalnız bir tek karar vermenizi istiyorum, bir tek konuda aydınlatın beni! dedi bana.

(Sanki her şey şimdi artık benim elimdeymiş gibi). Karım, çocuklarım ne olacak? Karım belki üzüntüsünden ölür. Çocuklarım ise gerçi unvanlarından ve çiftlikten yoksun kalmazlar ama ömürlerinin sonuna kadar bir mahkûmun184

çocukları olacaklardır artık. Üstelik bırakacağım anı,, yüreklerinde bırakacağım anı, nasıl olacak?.. Sustum.

— Ya onlardan ayrılmak, onları ömrümün sonuna kadar yalnız bırakmak! Çünkü öyle birşey olursa, ayrılığımız ömrümün sonuna kadar sürer, ömrümün sonuna kadar!...

Oturuyor, sessiz sessiz kendi kendime bir dua fısıldıyordum. Sonunda ayağa kalktım.

Birden korktum. Adam yüzüme baktı.

— Bana ne diyeceksiniz? diye sordu.

— Gidiniz! insanlara herşeyi bildiriniz. Herşey geçecektir... Yalnız gerçek kalacaktır!

Çocuklarınız büyüdükleri vakit verdiğiniz bu kararla ne kadar yüksek bir vicdan sahibi olduğunuzu anlarlar.

O zaman yanımdan gerçekten bu işe karar vermiş gibi ayrıldı. Ama gene de, iki haftadan daha uzun bir süre ile üst üste her aksam hep bana geldi. Kendini hep bu ise hazırlıyor, ama bir türlü kararını veremiyordu. Beni de üzüntüden mahvetti. Bazan kesin bir kararla geliyor ve duygulanarak:

— Biliyorum, benim için hayat bir cennet olacak. Bu işi açıklar açıklamaz hemen bir cennet olacak yaşantım! On dört yıldır cehennemde yaşadım. Şimdi çile çekmek istiyorum. Biliyorum ki çileyi kabul ettiğim anda, yaşamaya baslıyacağım. İnsan yalanla tüm dünyayı dolaşabilir ama, geriye dönemez! Şimdi insan kardeşlerimi söyle dursun, çocuklarımı bile sevmeye cesaretim yok. Yarabbi! Çocuklarım belki de gerçekten şu

•çektiğim acının bana. neye mal olduğunu anlarlar ve beni suçlamazlar! Tanrı güçte değil, gerçektedir.

— Sizin yaptığınız bu aşamayı herkes anlıyacak-tır, dedim. Şimdi anla masalar bile sonradan anlıyacak-lardır. Çünkü siz dünyadaki gerçeğe değil, dünyadan üstün bir gerçeğe uydunuz... Böylece her seferinde yanımdan, sanki teselli bulmuş gibi ayrılıyordu.

Ama er-

L

tesi günü gene öfke içinde, yüzü sapsarı olarak geliyor, alaylı alaylı:

— Size her gelişimde bana: «Gene mi açıklamadınız?» der gibi merakla bakıyorsunuz.

Biraz bekleyin, beni çok küçük görmeyin. Bu iş, sizin sandığınız kadar kolay değil. Belki de bunu hiç yapmıyacağım, kimbi-lir? Gidip beni ihbar etmezsiniz değil mi?

Ben ise ona budalaca bir merakla bakmak şöyle dursun, gözlerimi ona doğru çevirmeye bile korkuyordum. Üzüntüden neredeyse hasta olacak kadar perişan olmuştum. Bütün varlığım gözyaşlarıyla dolmuş gibiydi. Hattâ geceleri gözüme uyku bile girmiyordu. Söze devam ederek :

— Şimdi doğru karımın yanından geliyorum. Siz eş» ne demektir, bunu biliyor musunuz? Yavrucuklarım beni uğurlarken : «Güle güle baba, çabuk geri dönün, birlikte

«Çocuk Dergisini» okuyacağız!» diye bağırdılar. Hayır, siz bunu anlıyamazsmız!

Başkasının felâketi insana akıl vermez.

Bunu söylerken gözleri kıvılcımlar saçıyor, dudakları titriyordu. Birden masaya öyle bir yumruk indirdi ki, üzerinde ne varsa hepsi havaya fırladı. Oysa o kadar yumuşak bir insandı ki! Böyle bir hareketi ilk defa olarak yapmıştı.

— Bunu yapmam gerekli mi, ha? diye bağırdı. Bunu yapmama ihtiyaç var mı? Hiç kimse mahkûm olmadı ki, hiç kimseyi benim yerime müebbed kürek cezasına çarptırıp sürmediler ki buradan! Uşak, hastalıktan öldü. Döktüğüm kana gelince, zaten onun cezasını çektiğim çilelerle ödemiş bulunuyorum. Zaten bana hiç inanmazlar ki! İleri süreceğim hiçbir delile inanmazlar. Böyle olunca bu açıklamayı yapmam gerekli mi.

gerçekten gerekli mi? Dökmüş clduğum o kan için ömrümün sonuna kadar daha. da acı çekmeğe hazırım. Yeter ki, karımla çocuklarıma birşey olmasın. Onları benimle Birlikte felâkete sürüklemeye hakkım var mı? Bu işte186

yanılmıyor muyum? Bu konuda gerçek nerededir? Hem zaten o insanlar gerçeği kavrarlar mı, ona değer verirler mi, onu anlarlar mı?

İçimden: »Tanrım, böyle bir anda bile başka insanların kendisine karşı gösterecekleri saygıyı düşünüyor!» •diye düşündüm. O zaman ona karşı öyle bir acıma duy--dum ki, galiba mümkün olsaydı, tek yükü biraz hafiflesin diye kaderini paylaşacaktım.

Görüyordum ki, kendini kaybetmiş gibiydi. İşte o zaman böyle bir kararın neye mal olduğunu artık aklımla değil de tüm yüreğimle anladım. Adam gene :

— Haydi kaderime yön verin! diye bağırdı. Ona :

— Gidin ve açıklayın, diye fısıldadım.

Artık sesim çıkmıyordu. Ama fısıldarken bile bunu kesin olarak söylemiştim. Masanın üzerinde duran incili, daha doğrusu İncil'in Rusça bir çevirisini aldım ve ona aziz İyoann'ın incilinin XII. ci bölümündeki 24 ün-«ü şiiri okudum:

«Gerçekten, gerçekten söylüyorum size, eğer buğday tanesi toprağa düşünce ölmezse, tek başına kalır, ama eğer ölürse o zaman bol mahsul getirir.»

Bu şiiri o gelmeden biraz önce okumuştum. O da onu okudu, sonra: «Doğru,» dedi. Ama hemen sonra acı acı güldü:

— Evet, bu kitaplar da...

Bir an sustu, sonra sözünü tamamladı:

— İnsan öyle korkunç şeyler bulur ki, bunları başkalarına okutmak kolay! Hem kim yazmıştır bunları? gerçekten insanlar mı?

— Bunu Kutsal Ruh yazmıştır, dedim.

Gene alaylı alaylı ama bu sefer üstelik nefretle gülerek :

— Gevezelik etmek kolay! dedi.

Kitabı gene aldım, başka bir yerini açtım ve

Yahudiler için yazılmış olan X. uncu bölümdeki 31 inci şiiri gösterdim. Şiiri okudum:

«Tanrının eline canlı olarak düşmek korkunç bir şeydir!»

Şiiri okudu ve kitabı tuttuğu gibi fırlattlı. Bütün vücudu tir tir titredi.

— Korkunç bir şiir! dedi. Diyecek yok doğrusu, güzel bulmuşlar...

İskemleden kalktı:

— Haydi Allahaısmarladık! dedi. Belki de artık gelmem.. Cennette görüşürüz. Demek ben ora dört yıldan beri Tanrı'nın eline düşmüştüm. Demek bu on dört yıla verilen ad bu!

işte yarından tezi yok, bu «El» in beni bırakması için yalvaracağım...

Onu kucaklamak, öpmek istedim, ama b)u cesareti kendimde bulamadım. Yüzü o kadar çarpılmiştı ve gözlerinde o kadar ağır bir anlam vardı ki! Böylece çikip gitti. «Tannm, şimdi bu adam nereye gitti!»;» diye düşündüm. Hemen orada tasvirin önünde diz üstü çöktüm, insanların hemen imdadına koşan, onlaıra yardım eden Tanrı'nın kutsal annesine o adamın durumunu bildirerek ağlamaya başladım. Gözyaşları içimde diz üstü dua etmeye başlayalı yarım saat olmuştu. Dışarıda artık hava kararmıştı, gecenin hemen hemen onikisiy-di. Birden baktım, kapı açılıyor ve adam tekrar içeri giriyor. Şaşırıp kaldım. Ona :

— Nerelerdeydiniz? diye sordum.

— Ben... ben, galiba burada bir şeyler umuttum... Bir mendil mi nedir, bir şey unuttum galiba... Aman birşey unutmasam da, ne çıkar, izin verirseniz birazcık oturayım...

İskemleye oturdu. Ben, önünde ayakta duruyordum. Bana, «Siz de oturun!» dedi. Ben de oturdum. iki dakika kadar oturduk. Bana dik dik, uzun uzun baktı, sonra birden alaylı alaylı güldü. Bu davranışımı bir tür-188

KARAMAZOV KARDEŞLER

lü unutamıyorum. Sonradan ayağa kalktı, beni sımsıkı kucaklıyarak öptü :

— Bunu unutma! dedi. Unutma ki, bu gece sana bir kez daha geldim. Bunu işitiyor musun? Bunu unutma!

Bana ilk kez olarak »sen» demişti. Bunu söyledikten sonra da çekip gitti.

«İs yarına» diye düşündüm.

Gerçekten de öyle oldu. Oysa, ben o akşam, ertesi günün onun doğum, günü olduğunu hiç bilmiyordum. Zaten son günlerde hiçbir yere çıkmıyordum, bu yüzden, bunu hiç kimseden öğrenmeme imkân yoktu.

Doğum günlerinde, her yıl evinde büyük bir toplantı yapılırdı. Tüm kent bir araya gelirdi.

O gün de toplanmışlardı. İşte o gün öğle yemeğinden sonra kendisi odanın ortasına çıkmış; elinde bir kâğıt tutuyormuş. Bu kâğıt üst makamlara yazdığı bir bildiriymiş. .Üst makamda» bulunanlar da o gün orada oldukları için kâğıdı bütün orada toplanmış

olanlara yüksek sesle okumuş. Yazısında cinayeti tüm ayrıntılarıyla olduğu gibi anlatıyormuş. Kâğıdı okuduktan sonra sözünü :

— Kendimi bir canavar olarak insanlardan ayırıyorum. Yüreğime Tann'nın nuru indi.

yaptıklarım için acı çekmek istiyorum! diye bitirmiş.

Sonra hemen orada, cinayeti ispat edeceğini düşündüğü ve on dört yıldır sakladığı ne varsa, hepsini masanın üzerine koymuş, şüpheleri kendinden uzaklaştırmak için çaldığı altın ziynet eşyalarını, ölü kadının boynundan çıkardığı madalyonu, haçı (Madalyonun içinde kadının nişanlısının resmi varmış) kadının hatıra defterim... Hepsini, hepsini ortaya çıkarmış. En sonunda da iki mektup vermiş: Bunlardan birini kadına nişanlısı, yakında geleceğini haber vermek için göndermismiş. Öbürü de kadının ona karşılık olarak yazdığı ama. başlayıp da bitirmediği mektupmus. Bunu kadın ertesi günü postaya vermek düşüncesiyle masanın üzerine bı-rakmışmış...

Adam her iki mektubu da alıp götürmüsmüş. Ama neden? Neden ileride delil olabilecek bu eşyaları yok edecek yerde, on dört yıl boyunca saklamış? ;Bunu kimse bilemez.

Sonunda ne oldu biliyor musunuz? Herkes derin bir şaşkınlık, bir dehşet içinde kalmış

ama, kimse adamın söylediklerine inanmak istememiş. Gerçi herkes sözlerine büyük bir merakla kulak vermiş ama onu bir hasta gibi dinliyorlarmış. Birkaç gün sonra ise artık her gittiği evde, herkes, zavallı adamın aklımı kaçırdığına kesin olarak karar vermiş.

Komutanları da, hakimler de işe el koymadan yapamamışlar, öyleyken onlar da durumu inceleyince duraklamışlar; ileri sürülen eşyalarla mektuplar gerçi insanı düşündürüyormuş ama hemen şuna karar verilmiş ki, bu eşyalar gerçekten kadına ait olsa bile, gene de adamı yalnız bunlara dayanarak mahkûm etmeye imkân yoktur! Çünkü o eşyaları bir ahbabı olarak ve ona güven beslediği için, kadının kendisi vermiş olabilirdi.

Bununla birlikte şunu da söyliyeyim ki,, sonradan öldürülen kadının birçok ahbaplarından ve; akrabalarından bu eşyaların gerçekten ona ait olup olmadığının kontrol edildiğini, hattâ bu konuda hiçbir şüphe olmadığını öğrendim. Ama işe gene de el koyamadılar; bir kez kader öyle nasip etmişti. Beş gün kadar «sonra, herkes vicdan azabı çeken adamın hastalandığını, öleceğinden korkulduğunu öğrenmiş. Hangi hastalığa yakalanmıştı? Bunu pek söyliyemiyeceğim. Yalnız çarpıntısı olduğunu söylüyorlardı.

Bunu biliyorum. Ayrıca doktorlar adamın eşinin isteği üzerine bir araya gelip konsültasyon yapmışlar ve daha o zaman onda bir akıl has talığının başladığını bildirmişler. Ama adamda bunu gösteren hiçbir şey farketmemiştim. Herkes birden be-ni soru yağmuruna tutmuştu. Oysa onu ziyaret etmek istediğim, vakit, hepsi bana engel olmağa ;kalkıstılar. asıl önemlisi, eşi bana hep: "Kocamın sinirlerini siz Uzdunuz! Kendisi eskiden de somurtkandı, a;ma son bir190

yıl içinde herkes onda olağanüstü bir heyecan sezmiş, garip davranışlarda bulunduğunu görmüştü. İşte bu sırada siz ortaya çıkıp onu mahvettiniz. Onu siz okuya okuya bu hale getirdiniz! Evinizden tam bir ay çıkmadı!» Sonra yalnız eşi değil, kentte bulunan herkes, bana hücum etmeğe başladı, hepsi de beni suçluyorlardı: «Bu iş hep sizin başınızın altından çıktı!» diyorlardı. Ben ise susuyor, içimde büyük bir sevinç duyuyordum; çünkü Tanrı'nın kendine eziyet eden, kendi kendine ceza veren o adama acıdığını kesin olarak görüyordum. Onun çıldırdığına ise bir türlü inanamıyordum.

Sonunda, beni yanına bıraktılar. Bunu kendisi ısrarla istemiş, benimle vedalaşmak için.

Odasına girdim, girer girmez de hemen yalnız günlerinin değil, saatlerinin bile artık sayılı olduğunu anladım.

Kendisi zayıf ve sapsarıydı, elleri titriyor, nefesi tıkanıyordu. Ama bakışları duygulu ve sevinçliydi. Bana :

— Oldu işte! dedi. Çoktandır seni görmek istiyordum, özledim seni. Neden geliniyordun?

Kendisine beni daha önce yanına bırakmadıklarını açıkladım.

— Tanrı bana acıdı, beni artık yanına çağırıyor. Öleceğimi biliyorum. Ama bunca yıl sonra ilk kez olarak huzur duyuyorum. Gereken isi yerine getirir getirmez, birden ruhumda bir cennet hissettim. Şimdi artık çocuklarımı korkusuzca sevebiliyor, onları öpebiliyorum. Bana inanmıyorlar. Hiç kimse inanmadı bana. ne karım, ne hakimlerim inandılar bana! Çocuklarım da hiçbir zaman inanmıyacaklardır. Bu Tanrı'nın çocuklarıma da acıdığını gösteriyor. Ölsem de adım onların zihninde lekelenmiş

olmıyacak! Yakında Tanrı'nın huzuruna çıkacağımı hissediyorum. Yüreğim sanki cennete kavuşmuşum gibi neşe içinde... Artık görevimi yerine getirdim...

Artık konuşamıyor, nefesi tıkanıyordu. Heyecanla

elimi sıkıyor, sevgiyle yüzüme bakıyordu. Ama pek uzun bir süre sohbet edemedik. Karısı durmadan odaya girip çıkıyordu, öyleyken, kendisi bir fırsat bulup: «Sana o zaman ikinci bir defa gece yarısı geldiğimi hatırlıyor musun?» diye fısıldayabildi. «Hani sana «bunu hatırla» demiştim! Hatırlıyor musun? O sırada ne için geldiğimi biliyor musun? O sırada seni öldürmeye gelmiştim

ben!»

Tepeden tırnağa titredim. O devam etti: — O gece senin yanından ayırılıp karanlığa çıkınca, sokaklarda dolaştım durdum. Hep kendi kendimle savaşıyordum. Birden sana karşı öyle bir kin duydum ki! Neredeyse yüreğim buna dayanamayacaktı. «Şimdi bir tek o beni bağlıyor, bir tek o beni suçlayabilir. Yarınki cezamdan artık kendimi koruyamam!

Çünkü o herşeyi biliyor,» diye düşündüm. Ama sen beni ihbar edersin diye korkmuyordum. (Öyle bir şeyi aklıma bile getirmedim.) Yalnız, şöyle düşünüyordum:

«Kendimi elevermezsem), onun yüzüne nasıl bakacağım?» Sen o sırada oradan fersah fersah uzaklarda olsaydın ama sağ olduğunu bilseydim, gene de sağ olduğunu, herşeyi bildiğini ve beni suçladığını düşünmek bile bana dayanılmaz bir şey olarak görünecekti.

Senden, sanki her-şeye sen yol açmışsın, sanki herşeyden sen suçluymuş-sun gibi nefret etmeye başlamıştım. İşte o zaman tekrar sana geldim. Hatırlıyordum ki, odanda masanın üzerinde bir.kılıç vardı. Oturdum ve senin de oturmanı rica ettim ve tam bir dakika düşündüm. Eğer seni o sırada öldürseydim, bu işleyeceğim cinayet yüzünden kendimi mahvetmiş olacaktım, hattâ o eskiden işledi-Üm cinayeti açıklamasam bile! Ama bunu o sırada hiç düşünmedim, bir an olsun düşünmek te istemedim. Yalnız senden nefret ediyor, başıma gelen herşeyin intikamını senden almak istiyordum! Bütün varlığım bu istekle tutuşmuştu. Ama Tanrı yüreğimdeki, iblisi yendi. Yalnız şunu bil ki, sen tüm ömrünce hiçbir zaman

o gece olduğu kadar ölüme yakın olmamışsındır!

Bir hafta sonra öldü. Tabutunu mezara kadar kent halkı götürdü. Piskopos mezarın başında dokunaklı sözler söyledi. Herkes ömrünü kısaltan o

korkunç hastalıktan söz ederek gözyaşı döktü. Ama onu gömdükten sonra tüm kent halkı bana düşman oldu. Beni evlerine bile kabul etmemeğe başladılar. Yalnız bazı insanlar, (başlangıçta bunların sayılan çok azdı ama, sonradan gittikçe çoğaldılar) onun ileri sürmüş olduğu delillerin gerçek olduğuna inanmaya, sık sık beni ziyaret etmeye ve büyük bir merakla hattâ sevinçle bana bazı sorular sormaya başladılar. Çünkü insan doğru yolda olan bir insanın düşmesinden, rezil olmasından zevk alır! Ama ben sustum, kısa bir süre sonra da o kentten ayrıldım. Aradan beş ay geçtikten sonra da, Tann'nın yardımıyla doğru yola koyuldum. Bana bu yolu böyle apaçık olarak işaret etmiş olan o görünmez parmağı kutsayarak ilerlemeğe başladım. Bunca acı çekmiş olan Tanrı kulu Mihayil'i de bugüne dek, her gün dualarımda anıyorum.

III

ZOSlMA DEDENÎN SOHBETLERİNDEN VE ÖĞÜTLERİNDEN ALINMIŞ BÖLÜMLER.

e

e) Rus rahibi ve izleyebileceği amaç konusunda...

Pederler, öğretmenler, bir rahip nasıl bir insandır-

Aydın dünyamızda bu sözü bazı insanlar artık

alaylı de

alaylı, bazıları ise küfreder gibi söylüyorlar. Hem gün geçtikçe öyle davrananlar gittikçe çoğalıyor. rudur! Ah, çok doğrudur, rahipler arasında birçok para zitler, fırsat düşkünleri, rahatlarını düşünen varlıklar

yersiz yurtsuz, arsız insanlar da vardır. Toplumdaki aydın insanlar: «Siz toplumun tembel ve işe yaramaz üyelerisiniz. Siz başkalarının alın teriyle yaşıyorsunuz, siz utanmaz dilencilersiniz,» diyerek bunu işaret ediyorlar. Oysa rahipler arasında nice uysal, yumuşak ve yalnızlığa, derin bir sessizlik içinde ta yürekten dua etmeye susamış insanlar vardır. Bu gibi insanlara daha az dikkat edilir, hattâ bunlar için hiçbir şey söylenmez ve belki de ben «Rus toprağının kurtuluşunu bir kez daha işte bu yumuşak ve yalnızlık içinde dua etmeye susamış varlıklar sağlıyacaktır» desem kimbilir ne kadar şaşacaklardır. Oysa onlar gerçekten sessizlik içinde «günü, saati, ayı ya da yılı» gelir diye hazırlanıyorlar. Onlar yüreklerinde İsa'nın hayalini o yalnızlıkları içinde hiç bozulmamış

ve kusursun bir sır olarak, Tanrının gerçeğine uygun tertemiz bir hayal olarak, ta eski çağlarda yaşamış pederlerin, havarilerin ve din uğruna işkence görmüş insanların bize onu tanıttıkları gibi saklıyorlar. Gerektiği

vakit de, onu dünyanın artık sallanmağa yüz tutmuş gerçeğinin karşısına çıkaracaklardır. Bu güzel bir düşüncedir ve inanın, bu yıldız doğudan yükselecektir!

Ben rahibi şöyle düşünürüm: (Acaba benim bu düşüncem yanlış mı, böyle düşünmekle kibir mi gösteriş oluyorum?) Bir dinle ilgisi olmayan insanlara ve Balkın karşısında göklere yükselen dünyaya bakın. Bu dünyada Tann'nın çehresi, Tanrı'nın gerçeği bozulmuş değil midir? İnsanların elinde bilim var. Ama bilim ancak duyularımıza bağlı olan şeylere el atar. İnsanın ruhi dünyası daha doğrusu insan varlığının üstün olan yönü ise büsbütün inkâr edilmiş, bir zafer duygusu ile «atta nefretle bu dünyadan koyulmuştur. İnsanlık özgürlüğünü ilân etmiştir, özellikle son zamanlarda öyle oldu.

Ama insanların bu özgürlüğünde ne görüyoruz? sadece bir kölelik düzeni ve intihar eğilimi!

Çünkü insanlık şöyle diyor: «Senin ihtiyaçların. var, bu ihtiyaçlarını karşıla. Çünkü senin en tanınmış, en zengin insanlarla eşit hakların vardır. Yalnız ihtiyaçlarını gidermekle de yetinme, onları elinden geldiği kadar çoğalt;» işte, bugün dünyada öğüt verilen şey budur, özgürlüğü böyle görüyorlar. İhtiyaçları çoğaltmak hakkı nereden doğuyor? Bunu düşünmüyorlar. Zenginlerde bir yalnızlık ve ruhî bakımdan bir intihar eğilimi, fakirlerde ise kıskançlık Ve cinayet görülüyor. Çünkü haklan verdiler ama ihtiyaçları giderecek imkânları sağlamadılar. Bugün dünyadaki insanların gün geçtikçe birleştiklerini, bir araya kardeşçe toplandıklarını ileri sürüyorlar: çünkü mesafeler azalıyor ve insanlar düşüncelerini birbirlerine havadan iletiyorlar. Ama siz sakın insanların böyle birleşeceklerine inanmayın! insanlar özgürlüğü ihtiyaçların çoğalması, bu ihtiyaçların elden geldiği kadar çabuk karşılanması olarak anlamakla kendi yaradılışlarına aykırı bir yol tutuyorlar, çünkü böyle yapmakla içlerinde birçok saçma ve budalaca istekler, alışkanlıklar yaratıyor, en olmayacak şeyleri uyduruyorlar. Yalnız birbirlerini kıskanmak, bir birlerine oyun oynamak, birbirlerine karşı böbürlenmek için yaşıyorlar. Ziyafetler vermek, çift çubuk sahibi, rütbe sahibi, hizmet edecek köleler sahibi olmak artık öyle birer ihtiyaç haline geldi ki, bu ihtiyaç için insanlar hayatlarını, onurlarını, başka insanlara karşı göstermeleri gereken sevgiyi bile feda ediyorlar. Hem de bu ihtiyaçlarını karşılayamadıkları zaman intihar ediyorlar,..

Çok zengin olmayanlarda bile aynı durumu görüyoruz. Fakirlerde ise ihtiyaçları gidermek imkânsızlığı ve kıskançlık şimdilik sarhoşlukla bastırılıyor. Ama onlar yakın bir zamanda şarap yerine kan içeceklerdir. çünkü onları bu yola itiyorlar.

Şimdi sorarım size, böyle bir insan özgür müdür-

Ben vaktiyle «ideal uğruna savaşan» bir adam tanımıştım. Bu adam kendisi bana anlattı, onu hapiste tütünden yoksun bıraktıkları vakit, bu yoksulluktan o kadar sıkıntı çekmiş ki, az kalsın «idealine» bile ihanet edecekmiş, tek kendisine tütün versinler diye! İşte böyle bir insan «tüm insanlık uğruna savaşmağa gidiyorum!» diyebiliyor. Haydi, canım!

Nereye gidebilir böyle bir insan ve ne yapabilir? Belki de kısa bir süre fedakârlığa bile dayanamaz! Böyle olunca da, insanlar özgürlüğe kavuşacak yerde, köleliğe düşmüşlerdir; kendi isteklerinin köleliğine! Aynı zamanda başka insanları kardeşçe sevecek, onlara bağlanacak yerde, aksine onlardan ayrılmış, esrarengiz konuğumun, öğretmenimin dediği gibi, kardeşlerinden ayrı düşmüş, yapayalnız kalmışlardır.

Bu yüzden de insanlığa hizmet etmek, insanlar arasında kardeşlik bağları kurmak, insanları birleştirmek gibi bir amaç yavaş yavaş siliniyor, hattâ çoğu zaman alayla karşılanıyor. Çünkü insan kendi alışkanlıklarından nasıl kurtulabilir? Kendini onlara zincirlemiş olan özgürlükten yoksun bir varlık nereye gidebilir? Madem kendi icat ettiği o sayısız ihtiyaçlarını gidermeye bu kadar alışmıştır, ne yapabilir? Böyle bir insan yalnızlık içindedir! İnsanlık umurunda bile değildir. İşte şimdi öyle bir noktaya ulaştık ki, insanlar daha çok eşya biriktiriyorlar ama çok daha az mutluluk duymak imkânlarını buluyorlar!

Rahibin durumu ise bambaşkadır. Bugün dini kurallara boyun eğmekle, perhizle, duayla alay bile ediyorlar; oysa gerçek olan asıl özgürlüğe giden yalnız bu yoldur! Kendimi gereksiz, fazla gelen ihtiyaçlardan kurtarıyor, gururlu, egoist, yalnız kendi kendini seven benliğime boyun eğdiriyor, dinî kurallara uyarak nefsime baskı yapıyor, sonunda da Tanrı'nın yardımıyla bir ruh Özgürlüğüne, onunla birlikte de ruhuma neşe veren bir

huzura, bir mutluluğa kavuşuyorum; söyleyin, kim yüce bir düşüncenin yükünü daha kolay yüklenebilir ve ona daha iyi hizmet edebilir? Tek başına olan bir zengin mi, yoksa kendisini eşyaların, alışkanlıkların baskısından kurtarmış bir insan mı? Bir rahibi çok defa yalnızlığa çekilmesinden ötürü kınarlar: «Sen kendini herşeyden korumak için manastırın dört duvarı arasına hapsettin, insanlığa kardeşçe hizmeti unuttun!» derler.

Oysa kardeşçe bir sevgi göstermek bakımından kim daha çok çaba gösterir? Bu üzerinde düşünülecek bir-şeydir. Çünkü yalnızlığa mahkûm olanlar bizler değiliz, onlardır!

Bize gelince, çok eski çağlarda milletlerin liderleri bizim aramızdan çıkardı, bugün de neden aynı şey olmasın? Aynı kurallara boyun eğmiş, o yürekleri şefkat dolu, o nefislerini perhize zorlamış o ömürlerince konuşmayanlar, günün birinde doğrulacak ve yüce bir işi yerine getirmek için yola koyulacaklardır! Rusya'nın kurtuluşu halktan gelecektir; Rus

rahipleri de zaten ta eski çağlardan beri halkla birlik olmuşlardır. Eğer halk yalnızlık içinde ise, bizler de yalnızlık içindeyiz! Biz nasıl dine bağlıysak, halk da aynı şekilde dine bağlıdır. Dine inanmayan devlet adamı ise bizim Rusya'da hiçbir şey yapamaz. Hattâ içten gelen bir istekle çalışsa ve zekâ bakımından bir dahi olsa bile! Bunu aklınızda tutun. Halk dinsize karşı gelir ve onu y ener. O zaman Rusya tek bir hıristiyan ülkesi olacaktır. Onun için halkı koruyun ve yüreğini sakının. Onu gürültüsüz patırtısız yetiştirin. İşte sizin rahip olarak aşamanız bu olmalıdır; çünkü bu halk içinde Tanrıyı taşır.

f) Efendilerle uşaklar ve efendilerle uşakların ruh bakımından kardeş olup olamı yacaklan konusunda birkaç söz.

Ah, Ulu Tanrım, halkın içinde de günah işleyenler

vardır, aksini söylemiyorum. Hattâ ahlâksızlığın alevi her gün, her saat gittikçe çoğalmakta ve yukardan aşağıya gittikçe daha çok yayılmaktadır. Halkın içinde de, yalnızlığa düşenler vardır. Halkın içinde de mala mülke düşkün olanlar, midelerini doldurmaktan başka bir şey düşünmeyenler vardır.. Artık esnaf gittikçe daha çok, daha çok saygı görmek istiyor, hep kendisini tahsilli bir insan olarak göstermek istiyor. Oysa hiç tarihi yoktur. Kendisini öyle göstermek için ise babada .anmatörelere saygı göstermekten, hattâ atalarımızdan kalan inanca bağlılık göstermekten utanıyor.

Prenslerin evlerine girip çıkıyor, oysa kendisi ahlâkı bozulmuş bir mujikten başka birşey değildir. Halk, içkiden zehirlenmiştir ve artık bir türlü kendisini ondan kurtaramamaktadır.

Hele ailelerde ne kadar katı yüreklilik vardır! Erkekler eşlerine, hattâ çocuklarına karşı ne kadar katı yüreklidirler; bunlar hep sarhoşluktan oluyor. Fabrikalarda henüz dokuz yaşında olan çocuklar bile gördüm; zayıf, çelimsiz, iki büklüm olmuş ve daha o yaşta ahlâkı bozulmuş çocuklar. Havasız bir atelye, takırdayıp duran bir makine, sabahtan akşama kadar çalışma, ahlâksızca sözler ve şarap, hep şarap... Oysa böyle daha küçük yaşta bir çocuğa bu mu gereklidir? Onun güneşe, çocuk oyunlarına, her yerde iyi örnekler görmeye ve hiç olmazsa birazcık sevgi görmeye ihtiyacı vardır. Rahipler! Artık bitsin bunlar. Artık çocuklara işkence edilmesin! Hepiniz buna karşı gelin ve bir an önce, evet bir an önce insanlara bunu öğretin!

Ama Tanrı Rusya'yı bu durumda olduğu halde, gene de kurtaracaktır. Çünkü basit halk, gerçi ahlâk bakımından düşkündür ve artık kendini o pis günahları islemekten kurtaramamaktadır, ama işlediği o günahları lanetlediğini bilmektedir. Günah işleyerek kötü dayandığım kavramaktadır. Halkımız bu gerçeğe daima inanmıştır. Tanrıyı kabul etmiştir. Onun adını

ca duygulanarak gözyaşı dökmektedir. Yüksek kişilerde ise öyle bir şey yoktur. Onlar yalnız kendi akıllarına dayanarak ve artık İsa'ya eskisi gibi bağlanmadan bilimin çizdiği yoldan giderek yaşantılarını adalet üzerine düzenlemek istiyorlar ve daha şimdiden suç diye bir şey olmadığını, günah diye bir şey olamıyacağını ilân etmişlerdir.

Gerçekten de, onların gözüyle bakılırsa öyledir: Çünkü eğer Tanrı'n yoksa, o zaman senin için hiç suç diye bir şey olur mu? Avrupa'da halk artık zenginlere karşı gücünü kullanarak ayaklanıyor, halkın başına geçenler de her yerde onu kan dökmeye kışkırtıyor, ona öfkesinin haklı olduğunu öğretiyorlar. Ama «insanların bu öfkesi lânetlidir, çünkü acımak nedir bilmeyen bir öfkedir». Rusya'ya gelince, onu ancak Tanrı kurtaracaktır. Şimdiye kadar birçok defalar kurtardığı gibi. Kurtuluş halktan, dinden ve halkın kurallara boyun eğmesinden gelecektir. Pederler, öğretmenler halktaki bu inancı koruyun ve inanın ki, bu bir hayal değildir. Ben tüm ömrümce yüce milletimizde gerçekten değerli bir kişilik ve haysiyet olduğunu görerek buna hayret etmişimdir; halktaki bu kişiliği ben kendi gözümle gördüm, buna tanıklık edebilirim; halkımız günahlarının çamuru içine gömülmüş ve görünüşte dilenciden farksız olmasına rağmen, bir gurur sahibidir. Halkımız kimseye kul köle de olmaz, hem de iki yüzyıl esir olarak yaşadıktan sonra! Halk her haliyle ve davranışlarıyla özgürdür; ama hiç kimseyi kırmadan, gücendirmeden özgürdür. Hem kin bilmez, hem kıskanç değildir: <Sen ünlüsün, sen zenginsin, sen akıllı-• sın ve yeteneklerin var; eh. varsın öyle olsun! Tanrı razı olsun senden. Sana karşı saygı duyuyorum, ama biliyorum ki. ben de bir insanım.

Çünkü hiç kıskançlık duymadan sana karşı saygı gösteriyorum, ama insan olarak, haysiyetimi yitirmiyorum!» der. Gerçekte belki bunu söylemezler (çünkü bunu nasıl söyliyeceklerini

bilmezler), ama bu anlama gelecek şekilde davranırlar. Bunu kendi gözümle gördüm, tüm duygularımla kavradım bunu! Hem inanır mısınız? Bizim Ruslar arasında bir insan ne kadar fakir, ne kadar düşkün olursa, yüreğinde o kutsal gerçeği taşıdığı o kadar belli olur. Çünkü zenginler mala mülke düşkün ve keyiflerinden başka bir şey düşünmeyen, çoğu artık ahlâksızlaşmış insanlardır. Bütün bunların meydana gelmesinde ihmalimizin, dikkatsizliğimizin pek çok etkisi olmuştur. Ama Tanrı kendi yarattığı insanları kurtaracaktır; çünkü Rus milleti dine bağlılığında yüce bir millettir! deleceğimizi hayalimden geçiriyor ve daha şimdiden ileride olacakları apaçık görüyor gibiyim. Çünkü sonunda bizim en ahlâksız zenginimiz bile fakirin karşısında sahip olduğu zenginlikten ötürü utanç duymağa başlıya-caktır. Fakir ise zenginin böyle yumuşadığını görünce,

durumunu anlıyacak, onu hoş görecek, duyduğu o yüce, o güzel utancı sevinç ve sevgiyle karşılıyacaktır. İnanın, herşey bununla sonuçlanacaktır; herşey buna •doğru yönelmektedir. Eşitlik yalnız insanların ruhî bakımdan bir değer taşımalarında olabilir; Bunu da yalnız bizde anlıyacaklardır. Ancak herkes kardeş olmazsa insanlar hiçbir zarnan hiçbir şeyi paylaşamayacaklardır. Yüreğimde taşıdığım İsa'nın hayalini koruyalım, bir gün o hayal paha biçilmez bir elmas gibi tüm •dünyaya ışıklarını saçacaktır... Öyle olsun, amin, amin.

Pederler, öğretmenler, bir gün basıma hüzün verici bir olay geldi. Ülkede oradan oraya dolaşırken, birgün, •eyalet başkenti olan K... kentinde eski emir erim Afa-nasiy ile karşılaştım. Ondan ayrıldığımdan beri sekiz yıl olmuştu. Onunla pazarda rastlastık. beni görür görmez tanıdı, hemen yanıma koşup geldi. Alla-hım, ne kadar sevinmişti! Hemen orada bana doğru "atılarak: »Sevgili pederim, beyefendi. siz misiniz? Ger-'Çekten karşımda sizi mi görüyorum su anda?" deyip200

duruyordu. Beni evine götürdü. Artık emekli olmuş, evlenmişti, iki küçük çocuğu bile vardı. Eşiyle birlikte ufak tefek şeyler satarak geçiniyorlardı.

Odası fakir döşeliydi, ama tertemizdi ve içerde neşeli bir hava vardı. Afanasiy beni oturttu, semaveri yaktı, karısı gelsin diye haber gönderdi. Sanki benim evine gelmem onun için bir bayram olmuştu. Evlâtlarını bana getirdi: -Onları kutsayın, sevgili peder»

dedi. "Ben onları nasıl kutsarım» dedim. «Ben basit ve boynu eğik bir rahibim. Ancak onlar için Tanrıya dua edebilirim. Senin için ise her zaman, o gündenberi, her gün Tanrı'ya dua ediyorum Afanasiy Pavloviç, çünkü, ne olduysa hep senin sayende oldu.»

dedim. Sonra ona elimden geldiği kadar olup bitenleri anlattım. O zaman adamcağız ne hale geldi: Bana bakıyor, bir türlü karşısında gördüğü insanın ben olduğumu kavrayamıyor gibiydi. Eski efendisi, subayı, şimdi onun karşısında bu halde ve bu giysiler içinde bulunsun, buna akıl erdiremiyordu. Hattâ ağlamaya başladı.

— Neden ağlıyorsun? dedim. Sen benim için unutulmaz bir insansın! Ağlıyacağına benim için yüreğinde bir sevinç duymalısın, sevgili Afanasiy! Çünkü tuttuğum bu yol sevinçli ve aydınlık bir yoldur.

Afanasiy fazla bir şey söylemedi. Ama durup durup içini çekiyor, çok duygulandığını belli eden bir tavırla başım sallıyordu:

— Peki, servetiniz ne oldu? diye sordu.

— Manastıra bağışladım, diye karşılık verdim-Şimdi hepimiz aynı yurtta birlikte oturuyoruz.

Çaydan sonra ona veda etmeye hazırlandım. bir den kalktı, bana yarım ruble getirdi.

Bunu manastıra bağışlamak istiyordu. Sonra, bir yarım rubleyi dan elimin içine sıkıştırdı, aceleyle :

— Bu da sizin için, dedi. Siz garipsiniz, yolcusunu • belki bir işinize yarar, sevgili pederim.

.

Verdiği yarım rubleyi kabul ettim, sonra ona

eşine de yerlere kadar eğilerek veda ettim ve yanından sevinç içinde ayrıldım. Yolda giderken: "İşte şimdi ikimiz de içimizi çekiyoruz, o kendi evinde, ben de yolumda giderken. Herhalde şu anda o da benim gibi sevinçle gülüyordur. İkimiz de başımızı

.sallıyarak, yüreğimizde sevinçle Tann'nın tekrar karşılaşmamızı nasıl nasip ettiğini hatırlıyoruz. » diye düşündüm.

Ondan sonra artık onu bir daha göremedim. Eskiden ben onun efendisi, o da benim uşağımdı. Şimdi ise onunla sevgi içinde ve ruhlarımızda derin bir mutlulukla kucaklaşmıştık. Aramızda insanları birleştiren o yüce birlik meydana gelmişti. O zaman bütün bunları çok düşündüm. Şirndi de şöyle düşünüyorum: Bu yüce ve basit birlik zamanı gelince ülkemizin her yerinde, tüm Rusların arasında meydana gelemez mi? Bu birliğin meydana gelmesi, insan aklının bu kadar alamıya-cağı bir şey mi? Ben şuna inanıyorum ki, bu olacaktır ve zamanı da yakındır.

Uşaklara gelince, onlar için şu sözleri de söylemek isterim: Eskiden, delikanlı iken uşaklara çok kızardım: «Ahçı kadın yemeği fazla ısıtmış, emir erim giysimi temizlememiş! » derdim. Ama günün birinde birden çocukluğumda ağabeyimden işittiğim bir söz, zihnirnden geçen bir düşünce halinde ruhumu aydın--atıverdi: «Ben bir başka insanın bana hizmet etmesine değer miyim? Tüm varlığımla bunu başkasından eklemeye hakkım var mı? Fakirliğini, cahilliğini bir başkasının başına nasıl kakarım?» O

zaman böyle ba-sit ama apaçık anlaşılabilecek düşüncelerin nasıl olup aklımıza bu kadar geç geldiğine şaştım kaldım! Uşakla-yeryüzünden büsbütün kalkması imkânsızdır, ama

sen

,

öyle davran ki. uşağın tâ içten kendisini senin ya-nında uşak olmayan birinden daha özgür hissetsin. Hem ' neden kendi uşağımın uşağı olmıyayım sanki? Ay-mıyım bunu ona karşı hiçbir gurur göstermeden yapamaz mıyım ? O da neden benim kendisine karşı beslediğim bu202

duyguya inanmasın? Neden uşağım benim için bir ak raba, bir kardeş olmasın? Neden onu sonunda ailemin içine almıyayım ve buna sevinmiyeyim? Bunu bugün bile yerine getirmek mümkündür. Ama bu asıl yarın bütün insanları bir araya getiren o yüce birliğe temel olacaktır. O zaman insan, kendisi için uşak aramıya-cak, kendisine benziyen varlıkları uşak haline getirmeye çalışmıyacaktır; (bugün olduğu gibi) aksine bütün gücüyle herkese kendisi hizmet etmek istiyecektir, tıpkı İncilde yazılı olduğu gibi...

Sonunda insanın yalnız ruhunu aydınlatan aşa malardan ve başkalarına karşı acıma duymaktan zevk alacağını, insanların (bugün olduğu gibi) katı yürekli lik etmekten, birbirlerini yemekten, serserilik etmek ten, kibirli davranışlardan, birbirlerine karşı öğünmek-ten ve birbirlerinin üstünlüklerini kıskanmaktan artık hoslanmıyacakları bir günün geleceğini düşünmek ha yal midir? Kesin olarak inanıyorum ki, hayır, haya.

•değildir ve o günün gelmesi yakındır! Bazıları bun?; gülüyor ve :

— Ne zaman gelecektir o gün? Ya da :

— öyle bir günün geleceğini gösteren işaretle

var mı? diye soruyorlar.

Ben ise düşünüyorum ki, isa'nın yardımıyla bı yüce işi bizler başaracağız. Hem dünyada insanlık tar-hi boyunca nice idealler besliyenler olmuştur. BU ı allerden bazılarını bundan daha on yıl önce bile insan lar akıl almaz şeyler olarak görüyorlardı. öyleyken bunlar, kader onların ne zaman ve nasıl olacakların tayin etmiş ise, o gün gelince gerçekleşmiş, hattâ yanın bir ucundan öbür ucuna dek herkesçe benimseyen mislerdir.

Bizde de öyle olacaktır ve milletimiz ya milletlere ışıklar içinde görünecek, tüm insanlar yapıyı yapanların kullanmak istemedikleri bu taş» naya temel olmuştur,» diyeceklerdir.

Alay edenlere ise şöyle sormak gerekir: Diyelim ki, biz hayal içindeyiz, peki o halde sizler İsa'nın yardımı olmadan yapacağınız binayı ne zaman meydana getirecek, ne zaman yalnız kendi aklınıza dayanarak adaletli bir düzen kuracaksınız? Eğer onlar buna karşılık kendilerinin birliğe doğru yürüdüklerinde ısrar ederlerse, şunu bilmeli ki, buna ancak aralarında en

saf olanları inanmaktadır. Bu bakımdan gösterdikleri bu saflığa ancak hayret edilebilir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, onlarda bizden çok daha fazla hayallere kapılma, olmayacak şeyleri düşünme eğilimi vardır. Adalete uygun bir düzen kurmayı düşünüyorlar. Ama bunu İsa'yı inkâr ederek yapacaklarını umuyorlar. Oysa, sonunda dünyayı kan içinde bırakacaklardır. Çünkü kan yine kan ister, kılıcını çeken de yine kılıçtan ölecektir ve eğer isa'nın verdiği söz olmasaydı, insanlar dünyada yalnız iki kişi kalıncaya dek birbirlerini öldürürlerdi. O son kalan iki kişi bile birbirlerine karşı üstünlük taslamaktan kendilerini alamayacak, en sonunda da biri diğerini yok ettikten sonra kendisini de öldürecekti. Eğer İsa, temiz yürekli ve uysal insanların iyiliği için. bu durumun uzamıyacağma söz vermemiş olsaydı, muhakkak öyle olacaktı.

Ben, o düellodan sonra henüz subay üniforma-

sını çıkarmadan, sosyetede uşakların durumundan

söz etmeye başlamıştım ve hatırlıyorum ki, herkes ba-

- hayret ediyordu: «Ne yapalım yani, uşağı divanın

üzerine oturtup ona çay mı ikram edelim?» diye sorulardı.

O zaman onlara şu karşılığı verdim :

Neden olmasın? öyle de yapsanız olur, hiç ol-^a bazen.

herkes buna gülmüştü. Sordukları bu so-verdiğim karşılık ise kesin değildi. Ama oy-204

le düşünüyorum ki, verdiğim o karşılıkta bir vardı.

g) Dua, sevgi ve başka dünyalara konusunda

Delikanlı, dua etmeyi unutma. Eğer duan yürekten geliyorsa, her seferinde içinde yeni bir duygu uyanacak, zihninden o zamana kadar bilmediğin, ama sana yeniden cesaret verecek olan yeni bir düşünce geçecektir. O zaman anlarsın ki, dua bir eğitimdir. Şunu da unutma, her gün, fırsat buldukça içinden «Tanrım, bugün huzuruna çıkmış olanları bağışla» diye tekrarlamaksın. Çünkü her saat, her an binlerce • insan bu dünyadan ayrılıyorlar ve ruhları Tanrı'nın huzuruna çıkıyor. Bunların arasında kimbilir kaç tanesi dünyadan. ayrılırken yalnız başlarına kalmış, kimsenin haberi olmadan, hüzün ve özlem içinde gitmişlerdir; bunların arkasından hiç kimse acıma duymaz. Hattâ kimse onların kim olduklarını bilmediği gibi, bu insanlar dünyada yaşadılar mı, yaşamadılar mı, bunu da bilmez. İşte belki de o anda, dünyanın ta öbür ucunda Tanrı'ya doğru, ölen insanın ruhunu bağışlaması için senin duan yükselir; hattâ sen o alemi hiç

tanımamış, o da senin kim olduğunu hiç bilmemiş olsa bile.

Korku içinde Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bir ruh için o anda, dünyanın herhangi bir yerinde onun için dua eden ve onu seven bir varlığın, bir insanın bulunduğunu hissetmek, kimbilir ne kadar, teselli edici bir şeydir. Evet bunu yapmalısınız, o zaman Tanrı ikini de daha büyük bir şefaat gösterir; çünkü madem sen bilmediğin insana karşı bu kadar acıma gösterdi • Tanrı da sana daha büyük bir acıma gösterecektir çünkü o senden çok daha şefkatli, çok daha büyük acıma duygusuna sahiptir. Eğer o insan günah iş se bile Tanrı onu senin sayende bağışlıyacaktır.

Kardeşlerim, insanların günahından korkmayınız. İnsanı günah işlese de seviniz, çünkü böyle bir sevgi Tanrı'nın insanlara karşı gösterdiği sevginin bir benzeridir ve tüm sevgilerden üstün bir sevgidir. Tanrı'nın yarattığı bütün varlıkları, tümü meydana getiren her bir küçük parçacığı da seviniz. Her bir yaprağı, Tanrı' nın gönderdiği her bir ışını seviniz! Hayvanları, bitkileri, herşeyi seviniz. Herşeyi seversen, Tanrı'nın her-şeyde gizli olan sırrını da kavramış olursun. Bir kez kavradın mı da artık her zaman ve gün geçtikçe onu daha iyi anlayarak kavramaya devam edersin. Sonunda da evreni artık tüm olarak içine alan bir sevgiyle sevmeğe baslarsın.

Hayvanları seviniz; Tanrı onlara bir düşünce başlangıcı ve hiçbir şeyin bozmadığı bir neşe vermiştir. Bu neşelerini yoketmeyiniz, onlara eziyet etmeyiniz. Tanrı'nm onlara verdiği bu neşeden hayvanları yoksun bırakmayınız; bunda Tanrı'nın isteğine karşı gelmeyiniz. İnsan! Sen kendini hayvanlardan üstün görme. Onlar günahsızdır, sen ise dünyayı, yalnız buraya gelmekle, tüm varlığınla çürütüyor ve arkanda da çürüyen bir iz bırakıyorsun. Ne yazık ki, hemen hemen hepimiz öyleyiz!

Çocukları da seviniz. Onlara özel bir sevgi gösteri-niz, çünkü onlar da melekler gibi günahsızdırlar ve dünyada çocukların var olması bizi duygulandırmak, yüreklerimizin temizliğe kavuşmasını sağlamak içindir, her biri bizim için kutsal bir işarettir. Bir çocuğu üzenin vay haline! Çocukları sevmeyi, bana peder Anım öğretti: Kendisi sevimli, fazla konuşmayan bir insandır. Tanrı uğruna yollara düştüğümüz vakit, oradan oraya giderken bazen sadaka olarak aldığımız kuruş-arla çocuklara priyanikler ve akide şekerleri alır, bun-lerı onlara dağıtırdı; çocukların yanından, içinde bir he-yecan duymadan geçemezdi; öyle bir insandı işte.

Bazen aklına gelen bir düşünce karşısında şaşırır

kalırsın, özellikle insanların işlediği günahları gördü-gün vakit öyle olur. Kendi kendine;

«onları zorla mı,. yoksa iyilikle, sevgiyle mi yola getireyim?» diye sorarsın. Bu gibi durumlarda daima: «Onları güzellikle, sevgiyle yola getireyim» diye karar ver. Bir kez öyle bir karar verdin mi, artık tüm dünyaya boyun eğdirebilir-sin. Tatlı dil, sevgi, korkunç bir güçtür. Tüm güçlerden, kudretlidir. Dünyada onun kadar güçlü bir şey yoktur. Her gün, her saat, her an kendi davranışlarına göz kulak ol, kendine dikkat et, daima her bakımdan iyiye-doğru yönelmiş olmalısın.

Örneğin küçük bir çocuğun önünden öfke içinde, küfrede ede, yüreğinde kin duyarak geçiyorsun, diyelim. Sen belki çocuğu görmezsin bile ama o seni görmüştür ve savunma gücünden yoksun, mini mini yüreğinde senin o çirkin, o kötü hayalin kalmıştır. Belki bunu bilmezsin, ama kimbilir çocuğun yanından yalnız o halde geçmekle bile, belki ruhuna kötü bir tohum atmışsındır ve bu tohum belki günün birinde filiz verecektir. Bu da, sadece çocuğun önünde kendine çeki düzen vermediğin, içinde herşeye gereken değeri vermeyen, iyiliğe yönelmiş bir sevgiyi yetiştirmediğin için öyle olmuştur.

Kardeşlerim, sevgi bir öğretmendir. Ama onu kazanmak gerekir. Çünkü bu öğretmeni elde etmek zordur, insana pahalıya mal olur, uzun bir süre çalışmak ister ve insan ancak uzun bir süre sonra, başkalarını sevmenin ne olduğunu öğrenebilir. Çünkü insan yalnız rastgele değil, tüm bir süre için sevgi duymalıdır. Rastgele sevgi duymak herkesin yapabileceği bir-şeydir, kötü yürekli bir insan bile böyle bir sevgi duyabilir! Benim delikanlı ağabeyim kuşların bile kendisini bağışlamaları için yalvarıyordu; belki onun bu sözü insana saçma görünür, oysa öyle davranması doğruydu. Çünkü dünyada herşey bir okyanus gibi akıp gidiyor herşey birbirine bitişiyor, bir şeye dokundun mu, yan-KARAMAZOV KARDEŞLER

20?

kısı dünyanın tâ öbür ucuna kadar yayılıyor. Varsıı Kuşlardan özür dilemek akılsızca bir iş olarak görür sun, şunu kabul etmelisin ki, eğer sen şimdi olduğun dan daha iyi davransaydım, hiç olmazsa bir parçacı, daha güzel hareketlerde bulunsaydın, kuşlar için d çocuk için de, senin yanında yaşıyan herhangi bir car lı varlık için de, yaşamak daha kolay olurdu. Diyorum ya size, herşey bir okyanus gibidir. Bunu hissettiğin man kuşlar için bile dua etmeye kalkışırsın, tüm varlı ğmı müthiş bir sevgi sardığı için derin bir heyecana kapılır, dua eder ve kuşların bile işlemiş olduğun gü nahları bağışlamalarını istersin. Bu duyacağın coşkun heyecanın değerini bil. insanlara ne kadar saçma gö rünürse görünsün, bu duyguna değer ver!

Dostlarım, Tanrı'dan neşe dileyin, çocuklar gibi. gökyüzünde uçuşan kuşlar gibi neşeli olun. İnsanların günahları da onlara iyilik ettiğiniz bir sırada sizi şaşırtmasın, o günahlar yaptığınız işleri mahveder, amacınızın gerçekleşmesine engel olur, diye korkmayın.

«Günah kudretlidir, ahlâksızlık güçlü bir şeydir, kötü çevrenin gücü vardır, bizler ise yalnızız, bizim gücümüz yok, bu kötü çevre bizi silecek ve iyiliğin gerçekleşmesine engel olacaktır!» demeyin. Böylesine bir kötümserlikten

kaçınız, çocuklarım!

Böyle bir durumda bir insan için tek kurtuluş çaresi vardır: Kendini tüm insanların günahlarından sorumlu tut. Dostum, zaten bu gerçekten de böyledir. Çünkü kendini herşeyden ve herkesten içtenlikle sorumlu tuttun mu, hemen görürsün ki, bu, gerçekten düşündüğün gibidir ve sen gerçekten herkesten ve her şeyden sorumlusun. Ama hele kendi tembelliğini, kendi güçsüzlüğünü insanlardan bil. sonunda şeytanca bir gurura kapılır, hattâ Tanrı'ya bile karsı gelirsin! Şeytanca bir gurura kapılma konusuna gelince, ben bunu şöyle düşünüyorum. Böyle, ancak şeytana yakışır bir208

gururu biz insanlar, bu dünyada güçlükle kavrıyabili-riz. Bu yüzden de hata işliyerek ona kapılmamız, o oranda kolay olur. Üstelik böyle bir gurura kapıldığımız vakit, yüce ve çok güzel bir iş yapıyormuşuz gibi bir düşünceye de kapılabiliriz.

Evet, en güçlü duyguları ve yaratılışımızın en güçlü akımlarını şimdilik bu dünyada kavrayanlayız. Ama bu seni günaha sokmasın, sanma ki bunları kavramamış olman, ileride senin için bir kurtuluş çaresi olacaktır. Çünkü Ölümsüz Hakim sana öbür dünyada ancak kavrıyabildikierini soracaktır, kavrayamadıklarını sormıyacaktır; bunu kendin de o zaman apaçık anlıya-caksın. Çünkü o vakit herseyi doğru olarak görecek ve artık tartışmalara girismiyeceksin. Bizler dünyada gerçekten yolumuzu kaybetmiş gibiyiz ve eğer karşımızda İsa'nın o değerli, o kutsal hayali olmasa, herhalde yolumuzu büsbütün şaşırmış olacak ve Büyük Tufandan önce tüm insan soyunun düştüğü duruma düşecektik.

Bu dünyada birçok şeyler bizden gizlidir, ama buna karşılık içimizde bir başka dünyayla ilişiğimiz olduğunu bize hissettiren gizli bir duygu verilmiştir, daha yüksek, daha yüce bir dünyayla ilişkimiz olduğunu hissettiren bir duygudur bu. Zaten düşüncelerimizin ve duygularımızın kökleri bu dünyada değildir, başka dünyalardadır. İşte bunun içindir ki, filozoflar eşyanın özünü bu dünyada kavramaya imkân olmadığını söylerler.

Tanrı başka dünyalardan tohumlar almış, onları bu dünyaya ekerek kendisine bir bahçe meydana getir mis, böylece bu topraktan yükselebilen ne varsa, onla' boy atmış. Ama toprağa dönen yine yasamaya devam ediyor. Sağ olan ise, ancak o başka, esrarengiz dünya ile olan ilişkisini hissettiği kadar yasar. Eğer bu duygu senin içinde zayıflar ya da yok olursa, o zaman o dün yaya dönüş ümidi de söner. O zaman yaşantıya karşı

kayıtsız olur, hattâ ona karşı nefret duyarsın, düşüncem budur.

Benim

h) İnsan kendisine benzeyen varlıkları yargılayabilir mi?

SONUNA DEK İNANÇ DUYMA KONUSUNDA

Özellikle şunu hatırında tut ki, sen hiçbir zaman hiç bir insanı yargılayamazsın. Çünkü bu dünyada belki de bir suçluyu yargılayacak bir yargıç yoktur; meğer ki o yargıç kendisinin de tıpkı karşısında duran suçlu gibi suçlu olduğunu, onun işlediği suçtan belki de herkesten önce kendisinin sorumlu olduğunu kavrasın. Ancak bunu kavrayan bir insan gerçekten bir yargıç olabilir!

Bu söz ne kadar saçma görünürse görünsün, doğrudur. Çünkü ben doğru yolda olsaydım, belki de karşımda böyle bir suçlu olmazdı. Eğer karşımda duranın suçunu üzerine alabilirsen, hemen yürekten suçladığın insanın sorumluluğunu üzerine al, onun yerine sen acı Çek, o insanı en küçük bir söz etmeden serbest bırak. Hattâ kanun bile seni yargıç olarak atamışsa, elinden geldiği kadar bunu yapmaya çabala, hiç olmazsa bunu yürekten, kendi içinden gerçekleştir. Çünkü suçluyu Bırakırsan, o, senin yanından ayrılınca kendi kendini senin ona yapabileceğinden çok daha acı bir şekilde Suçlayacaktır. Hattâ o insan kendisini kucakladığın halde senin yanından kayıtsızlık içinde, seninle alay ede ede uzaklaşsa bile, bu seni yanlış yolu yöneltme-çünkü öyle yapıyorsa, demek ki henüz zamanı gel-aiştir ama kendini suçlayacağı gün muhakkak ge-ektir. Gelmese bile, bunun hiç önemi yoktur. Eğer o bunu kavramazsa, onun yerine bir başkası bunu kav-

rıyacak, acı çekecek ve kendi kendini suçlayacak, kendi kendini mahkûm edecek, o zaman da hak yerini bulacaktır. Buna inan! Kesin olarak inan, çünkü azizlerin tüm umudu ve inancı işte bunda saklıdır...

Durmadan iyilik et. Eğer gece uykuya dalacağın sırada: «Yapmam gereken bir şeyi yapmadım» diye hatırlarsan, hemen yataktan kalk ve gidip o işi gör. Eğer çevrende kötü yürekli ve duygusuz insanlar varsa, seni dinlemek istemiyorlarsa, onların karşısında yerlere kapan, onlardan özür dile, çünkü onlar seni dinlemek istemiyorlarsa bundan sen suçlusun. Eğer yüreğinde kin olan insanlarla konuşamıyorsan, hiç konuşmadan, nefsini alçaltarak, hiçbir zaman umudunu kesmeden onlara hizmet et. Onlar seni yalnız bırakır, ya da kovarlarsa tek başına kaldığın vakit toprağın üzerine kapan, onu gözyaşlarınla ıslat; ancak o zaman, hiç kimse seni o halde görmemiş ve yapayalnızken söylediğin sözleri duymamış olsa bile toprak gözyaşlanndan bir ürün verecektir. Sonuna dek inancını koru, hattâ dünyada herkes dinden ayrılmış olsa ve tüm yeryüzünde dine bağlı olarak bir sen kalmış olsan bile, kendini bir kurban olarak Tanrı'ya sun, onun adını öv, bunu dünyada inançlı tek varlık olarak kalsan da yapmalısın. Hattâ bu durumda dünyada yalnız iki kişi kalsanız bile... Çünkü o zaman aranızda apayrı bir dünya, gerçek sevgiyle dolu bir dünya kurulmuş olacaktır. Duygulanarak birbirinizi kucaklayın ve Tanrı'nın adını kutsayın.

Çünkü «O» nün gerçeği yalnız ikinizin içinde olsa bile gene gerçekleşmiş olacaktır.

Eğer kendin günah işlersen ve ölünceye dek, o işlediğin günahlar yüzünden acı çekersen, hattâ günahın elinde olmıyarak meydana gelmiş olsa bile, başkası için, doğru yoldaki bir insan için sevinmelisin, çünkü sen günah işlemiş olsan bile, o insan doğru yoldadır ve günah işlememiştir. Bundan memnunluk duymalısın.

Eğer insanların kötülüğü senin içinde artık yene-mediğin bir öfke uyandırırsa, seni sarsarsa, hattâ içinde o zalimlerden intikam almak isteğini duyarsan, en çok bu duygudan kork. Hemen gidip kendin için sanki insanların işlediği bu kötülüklerden sen suçluymuşsun gibi, kendine acı verecek şeyler bul. Bu acıları seve seve kabul et, onlara dayan. O zaman yüreğin huzur bulur ve sen de gerçekten suçlu olduğunu anlarsın. Çünkü o kötü yüreklileri günah işlememiş tek varlık olarak sen aydınlatabilirdin, ama bunu yapmadın demektir. Eğer onları aydınlatmış olsaydın, gösterdiğin bu ışıkla onlar kendilerine başka bir yol bulacaklardı, kötülüğü işleyen de belki senin tuttuğun o ışık altında bunu işlememiş olacaktı.

Hattâ diyelim ki, o ışığı tuttun ama, insanlar senin tuttuğun bu ışığa rağmen gene de kendilerini kurtarmaya çalışmadılar. O zaman bile kararlı ol ve gökyüzünden gelecek ışığın gücünden şüphe,etme; inan ki, bugün kendilerini kurtaramazlarsa, bir başka zaman kurtulacaklardır. Bir başka zaman kendileri kurtul-nıazlarsa, evlâtları kurtulacaklardır. Çünkü senin tuttuğun o ışık, sen ölmüş olsan bile sönmiyecektir. Doğru yoldaki bir insan hayata gözlerini kapar, ama tuttuğu ışık daima yanmağa devam eder.

İnsanlar ise, her zaman, ancak onları kurtaracak olan öldükten sonra kutulurlar. İnsanlık kendisine Peygamber olanları kabul etmez, onlara işkence eder; Beyken insanlar gene de, o acı çektirdikleri varlıkları severler ve hattâ işkenceyle öldürdüklerine saygı duyarlar.

Sen tüm için çalışıyorsun, ne yapıyorsan ilerisi için

Diyorsun. Ama ödül bekleme, çünkü sen zaten bu

dünyada artık büyük bir ödül almış bulunuyorsun; bu

da ruhunda duyduğun mutluluktur, bu mutluluğa an-

cak doğru yolda olan kavuşur. Ünlü insanlardan da,

güçlü olanlardan da korkma, ama herşeyin derinliğine inmesini bil ve her zaman iyi ol.

Herşeyin ölçüsünü, herşeyin zamanını bil. Bunu öğren. Yalnız kaldığın vakit, dua et.

Secdeye varmaktan ve toprağa yüz sürmekten zevk al. Toprağı öp ve durmadan, doymadan sev. Herkesi, herşeyi sev, bu sevgiden ruhuna dolacak coşkunluğu, heyecanı ara. Toprağı mutlu gözyaşlarmla ıslat ve bu gözyaşlarından zevk al. Duyduğun bu coşkunluktan utanma, ona değer ver, çünkü bu Tanrı'nın sana bağışladığı yüce bir nimettir, hem de birçok insanlara değil, ancak seçilmiş olanlara verilen bir nimettir, yalnız onlara bağışlanan bir üstünlüktür.

i) Cehennem ile cehennem ateşi konuşunda... Mistik düşünceler...

Pederler, öğretmenler: «Cehennem nedir?» diye düşünüyorum. Benim düşünceme göre cehennem: «Artık sevgi imkânsız olduğu için acı çekmek» tir. Bir kez, zamanla ölçülemeyen, boşlukla bile tanımlanamıyan sonsuzlukta bir ruh olan varlığa, dünyaya gelmesiyle kendi kendine: «Ben varım ve seviyorum» demek yeteneği verilmiş, evet o varlığa bir kez, yalnız bir kez, sevgisini iyi davranışlarla göstermek, sevgiyi yaşamak imkânı verilmiş. Bunun için de kendisine yeryüzünde yaşam denilen şeyle birlikte zaman, süre adı verilen imkânlar da verilmiş. Öyleyken ne olmuş? O mutlu varlık kendisine verilen bu paha biçilmez hediyenin değerini anlıya-mamış, sevgiyi yaşamamış, kendisine verilenlere alaylı alaylı bakmış, onlara karşı duygusuz kalmış.

İşte böyle bir varlık artık dünyadan ayrılınca îb rahimin makamını görür, İbrahim'le konuşur, (tıpkı Lazar ile zenginin yaptığı sohbeti anlatan hikâyede olduğu gibi) cenneti görür, hattâ belki kendisi de Tanrı nın huzuruna çıkar, ama işte ona asıl acı veren şey budur: Tanrı'nın huzuruna hiç sevmemiş bir insan ola

rak çıkacak, orada sevmiş, sevginin ne olduğunu öğrenmiş varlıklarla karşılaşacak, sevgilerini küçümsediği insanlarla karşı karşıya gelecektir. Bu ona acı verecektir. Çünkü herşeyin gerçek değerini artık apaçık görecek ve kendi kendine: «Şimdi bilime kavuştum, şimdi sevgiye susamış bulunuyorum, ama artık sevgim bir aşama olmıyacak, hiçbir davranışım artık fedâkârlık sayılmıyacak, kendimi bu uğurda kurban etmiş olmı-

yacağım, çünkü artık yeryüzündeki yaşantı sona ermiştir ve artık İbrahim gelip te bir damlacık abu hayatla (yani yeniden yeryüzünde ki o eski yaşantıyı, o hareketli yaşantının bir parçasını olsun sunarak) ruhumu kasıp kavuran ateşi dindiremiyecektir. Şu anda yeryüzünde iken küçümsediğini sevgiyi duymak için tüm varlığımı bir alev sarmıştır, ne yazık ki, artık

yeryüzündeki yaşantıya dönemem ve artık benim için bir daha hiçbir vakit böyle bir yaşantı olmıyacaktır! Şu anda ömrümü başkaları için seve seve verirdim, ama artık buna imkân yok. Çünkü o yaşantı geçmiştir, seven bir varlık olarak kurban edebileceğim, feda edebileceğim yaşantıdan artık yoksunum ve o yaşantıyla, şimdiki varlığım arasında bir uçurum vardır.»

Cehennemdeki ateşten maddî bir ateş olarak söz ederler: Bu sırrı incelemeye cesaretim yok, bundan korkuyorum, ama öyle düşünüyorum ki, eğer cehennemdeki ateş gerçekten bildiğimiz maddi bir ateşse cehenneme düşen varlıklar ona sevinirlerdi. Çünkü bana öyle geliyor ki, o varlıklar böyle maddî bir acı duyarken hiç olmazsa bir an için kendile'rini unutmak imkânına sahip olabilirler; ruhî bir acı ise bundan çok daha korkunçtur. Zaten o cenenneme düşmüş olanları bu ruhî Çileden kurtarmağa imkân yoktur, çünkü onların duyduğu bu acı, varlıklarının dışında değildir, içlerindedir.

Eğer onları bu acıyı çekmekten kurtarmak imkânı olsaydı bile, onlar bundan çok daha fazla mutsuzluk Ayarlardı. Çünkü doğru yolda oldukları için cennete214

girenler, çektikleri bu çileleri görerek o varlıkları ba-ğışlasalar ve yanlarına çağırsalar bile, kendilerinin duy. dukları bu sonsuz sevgiyi göstererek cehennemde olanların çektikleri çileleri daha da artırmış olacaklardır. Çünkü böylece onların içinde cennette olanların bu sevgisine karşılık verecek, iyiliğe yönelmiş şükran dolu bir sevgi duymak için tüm varlıklarını daha şiddetli bir tutku saracaktır; ama artık öyle bir sevgi duymaları imkânsız olacaktır.

Çekinmekle birlikte, kendi içimden sonunda bu imkânsızlığı kavramalarının belki durumlarını biraz olsun hafifleteceğini düşünüyorum. Çünkü doğru yolda olanların kendilerine karşı gösterdikleri bu sevgiyi kabul edince, ona seve seve boyun eğince, belki de yeryüzünde o küçümsedikleri sevginin, o insanları iyi davranışlara yönelten olumlu sevginin yarattığı etkiye benzer bir etki altında kalacaklardır.

Bunu daha açık bir şekilde belirtemediğim için üzgünüm dostlarım, kardeşlerim. Yalnız şunu söyliyeyim ki: veyl, yeryüzünde kendi benliklerini mahvetmiş olanlara! Veyl intihar edenlere! Bana öyle geliyor ki, onlardan daha mutsuz bir varlık olamaz. Bize diyorlar ki, onlar için Tanrıya dua etmek günahtır. Kilise de görünüşte onları reddeder bir tavır takınıyor. Oysa içimden öyle düşünüyorum ki, onlar için bile dua edebiliriz.

îsa bir insana sevgi duyduğu için kızmaz ki! Ben böyleleri için tüm ömrümce içimden dua etmişimdir, bu günahımı da sizlere şimdi açıklıyorum, pederler, öğretmenler. Ben onlar için şimdi de her gün dua eder dururum.

Ha... cehennemde de apaçık görülen gerçeği, gördükleri, tartışılması

imkânsız olan gerçeği kavradıkları ve onu öğrendikleri halde hâlâ gururlu olanlar ve azgınlık edenler, şeytana ve onun gururlu varlığına tüm olarak bağlanmış korkunç varlıklar vardır. Onlar için

cehennem artık bile bile katlanılan, doyulmaz bir şeydir. Onlar artık kendi istekleri ile çile çekenlerdir. Çün-.kü yaşantıyı da Tanrı'yı da lanetleyerek, kendi kendilerini lanetlemiş durumdadırlar. Bunlar kendi gururlan ile beslenirler, tıpkı çölde aç kalan ve vücudundan iSizan kanı emen bir insan gibi. Ama doyurmaz onları ini beslenmeleri; öyleyken gene de bagişlanmayı red -dederler, onları çağıran Tann'ya lanetler yağdırırlar, karşılarında gördükleri Tanrı'ya içlerinde nefret duymadan bakamazlar ve herşeyi yaşatan bir Tann'nın var olmamasını isterler! Tanrı'nın kendisini de, yarattığı herşeyi de yok etmesini isterler. Bunlar Kendi kinlerinin ateşi içinde ölümsüzlüğe dek yanacaklardır. Sonsuzluğa dek ölüme susayacak, yokluğu anyacaklardır. Ama bir türlü ölüme kavuşamayacaklardır'

Aleksey Fıyodoroviç Karamazov'un yazısı burada sona eriyor. Tekrar söylüyorum; bu yazı Kesik kesiktir, tam değildir. Örneğin, verilen biyografik bilgiler yalnız dedenin ilk gençlik yuları ile ilgilidir. Öğütlerden ve düşüncelerinden birçokları bir araya toplanmış, onlarla bir tüm meydana getirilmiş gibidir; ama, bunlardan bir çoğunun ayrı ayrı tarihlerde ve çeşit çeşit etkiler altında söylendikleri bellidir.

Dedenin, yaşamının son saatlerinde söylediği sözlerden alınmış olanlar ise, kesinlikle belirtilmiş değildir. Aleksey Piyodoroviç'in yazısında dedenin daha önceden vermiş

olduğu öğütlerle kıyaslanınca o son konuşkanın ancak genel hatları verilmiştir.

Dedenin ölümü ise gerçekten hiç beklenmedik bir şekilde oldu. Gerçi o son akşam çevresinde toplananlar ölümünün yakın olduğunu iyice anlıyorlardı, ama gene de böyle birden hayata gözlerini yumacağını teklemek imkânsız bir şeydi. Aksine, dostları daha önceden216

de belirttiğim gibi, onu o ahşanı bu kadar zinde ve konuşmağa hevesli görünce sağlık durumunun, belirli olarak, hiç olmazsa kısa bir süre için, iyiye yöneldiği kanısına varmışlardı.

Sonradan hayretle anlattıklarına göre, daha ölümünden beş dakika önce bile, öyle bir şey olacağını tahmin etmeğe imkân yokmuş. Dede birden göğsünde müthiş bir ağrı duymuş, sapsarı olmuş ve elini gösüne bastırmış. O zaman herkes yerinden fırlamış, ona doğru atılmış. Ama o ağrı duyduğu halde gene de onlara gülümseyerek bakmış, yavaş yavaş

koltuğundan yere inmiş, diz çökmüş, sonra sanki dua ederek, derin bir mutlulukla toprağı öpüyormuş gibi (kendisi de öyle öğüt-veriyordu ya) toprağın üzerine kapanmış, kollarını iki yana açmış ve sessizce, huzur içinde ruhunu Tanrı'ya teslim etmiş.

Dedenin öldüğü haberi hemen bütün hücrelerde duyulmuş, oradan da manastıra ulaşmış. Tanrı'nın huzuruna yeni çıkana en yakın olanlar, onu eski törelere uyarak, gerektiği gibi hazırlamışlar ve tüm rahipler manastırın kilisesinde toplanmışlar. Böylece, sonradan öğrenildiğine göre, Tanrı'nın huzuruna yeni çıkmış olanın haberi, daha gün doğmadan kente de ulaşmış. Sabah olunca artık tüm kent, bu olaydan söz ediyormuş.

Sonra da kentliler manastıra akın etmeğe başlamışlar. -Ama bundan daha sonraki kitapta söz edeceğiz, şimdilik yalnız şunu ekliyeyim ki, aradan daha bir gün geçmeden herkes için manastırda ve kentte bıraktığı etki bakımından o kadar beklenmedik, o kadar garip, o kadar endişe verici ve şaşırtıcı bir olay meydana geldi ki, bunca yıl sonra kentimizde, o endişeler içinde geçen günün yankıları, hâlâ birçok kişide tüm canlılığıyla yaşamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yedinci Kitap

ALYOŞA

>

Hayata gözlerini yuman papaz rütbesindeki rahip-Zosima dedenin cenaze törenini mevkiine uygun olarak hazırladılar. Bilindiği gibi rahiplerin ve büyük perhiz yaparak nefislerine eziyet yapanların ölüleri yıkanmaz.

Büyük Kural kitabında der ki: «Eğer rahiplerden. biri Tanrı huzuruna çıkarsa, bu işle görevlendirilmiş-bir rahip onun vücudunu ılık bir suyla siler; silmeden. Önce de süngerle ölenin vücudu üzerinde, göğsünde, kollarının, ellerinin ve dizlerinin üzerinde haç işaretleri yapar ve bununla yetinir, başka birşey yapmaz.»

Bütün bunları, rahip Paisiy kendi eliyle yaptı. Dedenin vücudunu sildikten sonra, üzerine rahip elbisesi geçirdi ve onu cüppeye sardı; cüppe kurallara uygun olarak haç şeklinde sarılsın diye de onu birkaç yerinden kesti. Başına da üzerinde sekiz uçlu haç bulunan bir başlık geçirdi. Başlık açık bırakılmıştı, ölenin Büzünü siyah bir bezle örttüler.

Eline de Kurtarıcının Bir tasvirini sıkıştırdılar, işte sabahleyin onu tabutun içine böyle yatırdılar. (Tabut ise daha önceden hazır-knınıştı.)218

Tabutu kiliseye götürmeden önce bütün gün hücrede (ölen dedenin rahip kardeşlerini ve cemaati kabul «ettiği o birinci büyük odada) bırakmayı

düşündüler. Hayata gözlerini yuman rahip papaz rütbesinde olduğu için, tabutu başında Mezmurlar Kitabı değilde, İn--cil okunması gerekiyordu. İncil'i dinî törenden hemen sonra Peder İyosif okumaya başladı. Peder îyosif'ten sonra bütün gün ve bütün gece İncil okuyacağını kendisi istemiş

olan Peder Paisiy ise henüz, dedelerin bulunduğu kısmı idare eden rahiple birlikte çok meşgul ve üzüntülüydü, çünkü saatler geçtikçe manastırdaki rahiplerin ve manastıra bağlı misafirhanelerle, kentten gelen akın akın insanların arasında, o zamana kadar hiç duyulmamış alışılmamış ve hattâ «yakışık almaz» bir heyecan ve sabırsızlıkla dolu bir bekleyiş başgöstermişti.

Dedelerin bölümünü idare eden rahiple Peder Paisiy böyle heyecan içinde kımıldayıp duranları sakinleştirmek için; ellerinden geleni yapıyorlardı. Vakit öğleye doğru yaklaşınca, kentten yanlarına, hastalarını ve özellikle çocuklarını almış bulunanlar gelmeye başladılar; sanki o anı beklemişlerdi; belliydi ki, hastalarının hemen iyi olacağını bekliyorlardı. Herhalde böyle bir mucizenin kısa bir süre içinde muhakkak olacağına inanıyorlardı. İşte ancak o zaman herkesin hayata gözlerini kapamış olan dedeyi daha sağken ne kadar büyük bir aziz olarak saydığı ve öyle olduğuna ne kadar kesin olarak inandığı anlaşıldı. Hem de gelenlerin arasında hiç de yalnız basit insanlar yoktu.

İnançlı olan kişilerin bu kadar aceleyle ve böylesine apaçık bir şekilde, hattâ sabırsızlık ve ısrarla belirt tikleri bu büyük bekleyiş peder Paisiy'e çok yanlış görünüyordu; bunun böyle olacağını çok daha önceden hissetmişti, ama olup bitenler tahminlerini de aşmıştı Heyecan içinde bulunan rahiplere rastladıkça onlara:

— Böyle hemen yüce bir şeyin olmasını beklemek

ancak manastırla ilgisi olmayan insanlar arasında hoş görülecek bir hafifliktir, böyle bir şey bizlere hiç yakışmaz, demeye başladı.

Ama onu pek az dinliyorlardı ve Peder Paisiy huzursuzlukla (sonradan o andaki duygularını hatırlayınca, böyle olduğunu kabul etmek zorundaydı) başkalarının aşırı bir sabırsızlıkla belirttiği bu bekleyişi bir hafiflik ve saçma bir şey saydığı halde, kendi içinde de hemen hemen aynı heyecanın uyandığını hissediyor, bunu da kendi kendine açıklamak zorunda kalıyordu.

Bununla birlikte bazı kişilerle karşılaşmak onda özel bir hoşnutsuzluk uyandırıyordu; onlara rastladığı vakit içinde sanki kötü şeyler olacakmış gibi bir seziş ve büyük bir kuşku uyanıyordu. Ölen dedenin odasında itiş kakış toplananlar arasında içinde bir tiksintiyle (bu hissi duyduğu için kendi kendini hemen o anda suçlamıştı) örneğin Rakitin'in ve uzak bir yerden Obdors-kiy manastırından gelmiş olan, hâlâ da manastırda kalan o

rahibin bulunduğunu farketmişti. Bunların ikisi de nedense birden peder Paisiy'e şüpheli kişiler ola-raksgöründü. Bununla birlikte aynı duyguyu uyandırabilecek yalnız onlar değildi, daha başkalarrda'vardı. Heyecan gösterenler arasında en çok kımıldayıp duran o Obdorskiy'li rahipti; onu her yerde, her köşede görmek mümkündü. Her yerde, herkese birşeyler soruyor, her yerde konuşulanlara kulak kabartıyor, her yerde garip esrarengiz bir tavırla birileriyle fısıldaşıyordu. Yüzünde ise öyle bir sabırsızlık vardı ki! Sanki beklenen şeyin bu kadar uzun bir süre bir türlü meydana gelmemesinden ötürü sinirleniyor gibiydi.

Rakitin'e gelince, sonradan öğrenildiğine göre, onun dedelere ayrılmış olan yerde bu kadar erken gö-rünmesinin nedeni bayan Hohlakova'nın kendisinden Özel bir ricada bulunmuş olmasıydı. O iyi yürekli, ama karakteri zayıf olan kadın, dedelerin bulunduğu kısma girmesine izin verilmesine imkân olmadığı için, uyanıp220

da, dedenin Tanrının huzuruna çıktığını öğrenir öğren, mez, birden içinde öyle bir merak duymuştu ki, hemen dedelerin kısmına kendi yerine Rakitin'i göndermiş ve-orada olup bitenlere göz kulak olmasını, sonra da her-şeyi, her yarım saatte bir kendisine bir pusula yazarak bildirmesini istemişti; Rakitin olup biten herşeyi ona. dakikası dakikasına yazmalıydı, Hohlakova onu çok dürüst ve inancına bağlı bir genç sanıyordu. Rakitin işte böyle, her nabza göre şerbet vermesini ve kendisi için. en küçük bir çıkar gördüğü yerde, karşısındakinin isteğine göre tavır takınmasını biliyordu.

Hava açık ve aydınlıktı. Dua etmeye gelmiş olanlardan bir çoğu ya toplu halde kilisenin etrafında, ya da dedelerin bulunduğu bölümde dağınık olarak mezarla-rın başında duruyorlardı. Rahip Paisiy dedelerinin bölümünden geçerken birden aklına Alyoşa geldi ve onu uzun bir süredir, daha doğrusu sabahtanberi görmediğini hatırladı. Alyoşa aklına gelir gelmez, delikanlının! dedelere ayrılmış olan bölümün en uzak köşesinde, tâ parmaklığın yanında, çok eskiden ölmüş ve dini bakımdan büyük aşamalarda bulunmakla ün salmış bir rahibin mezarı başında oturduğunu gördü. Alyoşa dedelerin hücrelerinin bulunduğu kısma arkasını dönmüştü. Yüzü parmaklığa doğru dönüktü ve sanki mezar taşının arkasında saklanıyor gibiydi. Rahip Paisiy, ya nına yaklaşınca, onun yüzünü iki eliyle örtmüş olarak sessiz sessiz ve bütün vücudu sarsılarak hıçkıra hıçkı ra ağladığını gördü. Bir süre başında durdu, sonra kendisi de duygulanarak:

— Ağlama, sevgili oğul, ağlama, evlât, dedi. ağlıyorsun. Ağlıyacağına, sevin. Yoksa, sen b

«O» nün yaşantısında en önemli gün olduğunu yor musun? Şu anda nerede olduğunu bir düşünsene-Alyoşa, ellerini tıpkı bir küçük çocuk yüzünü andı ran ve göz yaşlarından şişmiş olan yüzünden Çekerek ona baktı. Ama hemen sonra bir tek kelime bile soy KARAMAZOV KARDEŞLER

meden gene arkasını döndü, yüzünü iki eli ile tekrar örttü. O zaman peder Paisiy düşünceli bir tavırla :

— Eh madem istiyorsun ağla, dedi. Ziyam yok... ağla oğlum. Demek bu gözyaşlarını sana İsa döktürüyor...

Sonra Alyoşa'nın yanından uzaklaşarak kendi kendine : «Döktüğü o acı gözyaşları yüreğini sakinleştirir, aynı zamanda sevgili dedenin ruhuna neşe verir,» diye düşündü.

Bunu düşünürken de içinde Alyosa'ya karşı büyük bir sevgi duyuyordu. Zaten onun yanından bir an önce uzaklaşmasının nedeni şuydu: Orada kalırsa, ona baka baka ahlamaya başlıyacağını hissetmişti.

Bu arada zaman geçiyor ve manastırda hayata gözlerini kapayan dede için dualar, ayinler, törenler, geleneklere uygun olarak birbirlerini izliyordu. Peder Paisiy, tabutun başında gene Peder lyosif'i gördü,- yanına gidip İncil'i onun elinden alarak okumaya başladı.

Öğleden sonraydı. Daha saat üç olmamıştı ki, geçen kitabın sonunda söz ettiğimiz o olay meydana geldi. Bu, hepimiz için o kadar beklenmedik ve herkesin düşündüğüne o kadar aykırı bir şeydi ki, tekrar ediyorum, olup bitenler bugün bile kentimizde ve tüm çevrede hâlâ tüm ayrıntılarıyla ve heyecanla, herşey sanki bugün olmuş gibi olağanüstü bir şekilde canlandırılarak anlatılır.

Bir kez daha şunu söyliyeyim ki: Bu tür davranışlara ve yanlış düşüncelere yol açan ama, aslında basit, tabiî bir şey olan bu olayı hatırlamak, hemen hemen tiksinti veriyor.

Doğrusu, eğer o olay hikâyemin ileride de olsa, en önemli kahramanı haline gelecek olan Alyo-şa'nın ruhu ve yüreği üzerinde bu kadar büyük bir et-* yapmamış olsaydı, onu hiç anlatmaya lüzum görme-den atlıyacaktım. Ama bu olay Alyoşa'nın ruhunda muthiş bir sarsıntı yaptı. İçini altüst etmiş gibi oldu. ikanlıyı yaraladı, ama düşüncelerini güçlendirdi ve onu kesin olarak, ömrünün sonuna dek bilmen amaca

u yöneltti.222

KARAMAZOV KARDEŞLER

Herneyse, hikâyemize devam edelim: Dedeyi kendisi için hazırlanmış olan tabuta koyup da onu daha gün doğmadan eskiden kabul odası olan o birinci büyük odaya getirip koydukları .vakit, tabutun etrafında bulunanlar arasında «odanın penceresini açalım mı, açmıyalım mı?» diye soranlar

oldu. Ama birinin lâf arasında ve üzerinde durmadan sorduğu bu soru hiç kimsenin dikkatini çekmedi ve karşılıksız kaldı. Yalnız belki de orada bulunanlar arasında bazıları, içlerinden, böyle bir büyük ölünün vücudunun çürümeye başlıya-cağını düşünmenin ve kötü bir koku yaymasını beklemenin saçma bir şey olacağını, hattâ böyle bir düşüncenin akla gelmesine üzülmek gerektiğini, (hattâ belki de böyle bir şeyi akıldan geçirmenin gülünç bir şey olduğunu) bunu soranın pek inançlı olmadığını, ciddilikten uzak bir insan olduğunu düşünmüşlerdir. Çünkü herkes bunun tam tersinin olmasını bekliyordu.

öyleyken, öğleden kısa bir süre sonra, belirsiz bir değişiklik olmaya başladı; önce içeriye girip çıkanlar bu olanı yalnız kendi kendilerine farketmekle yetiniyor, hattâ herhalde akıllarına gelen düşünceyi başkalarına açıklamaktan korkuyorlardı. Ama öğleden sonra saat üçe doğru, o olan şey, artık o kadar apaçık ve inkâr kabul etmez bir şekilde kendini belli etmeye başladı ki, haber hemen dedelerin hücrelerinde bulunan herkese, 4

oraya gelmiş olan tüm ziyaretçilere yayıldığı gibi, ma-nastırdakilere de ulaştı ve oradakileri derin bir şaşkınlık içinde bıraktı. Hattâ söylenti çok kısa bir süre içinde kente de yayıldı ve dine bağlı olsun, olmasın herkes-de bir kuşku uyandırdı.

Dine bağlı olmayanlar buna sevindiler. Dine bağlı olanlara gelince; onların arasında da bu işe dinsizlerden çok daha fazla sevinenler oldu. Çünkü (ölen dedenin bir gün öğüt verirken dediği gibi) insanlar doğru yolda olanın alçalmasından, utanç verecek bir duruma, düşmesinden hoşlanırlar.

Olay şuydu; tabuttan yavaş yavaş ve zaman geçtikçe gittikçe daha çok duyulan-, kötü bir koku yayılmaya başlamıştı. Bu koku saat üçe doğru artık apaçık hissediliyor ve gittikçe şiddetleniyordu. Ayrıca şunu da söyliyeyim ki, manastırın geçmiş yıllarında da böyle, insanları kötü yola çeken, bu kadar kaba ve aşın davranışlara yol açan bir başka olayı hatırlamak imkânsızdır. Başka bir zamanda böyle bir olay, olmayacak, imkânsız bir şey sayılırdı. Oysa bu söylediğimiz olaydan hemen sonra rahipler arasında bile çok yanlış

davrananlar oldu. Daha sonra ve aradan birçok yıllar geçince, bazı aklı başında rahiplerimiz, o gün olup bitenleri ayrıntılarıyla hatırladıkça, nasıl olup da. böyle yanlış

bir inancın herkese bu kadar yayıldığını hayret ve korku ile düşünmüşlerdir.

Çünkü daha önce de dinlerine çok bağlı ve doğru insanlar oldukları herkesçe bilinen rahiplerin, Tanrı korkusu içinde yaşıyan birçok dedelerin de öldüğü olmuş ve artık hayata gözlerini kapıyan bu insanların tabutlarından, her ölen insanda olduğu gibi hafif bir koku yayılmıştı. Ama bu kokunun duyulması hiçbir vakit" başkalarında yanlış düşünceler uyandırmamış, herhangi bir heyecana bile yol açmamıştı. Tabiî bizim

manastırda da çok eskiden Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bazı insanların hâlâ bütün canlılığıyla saklanan kalıntıları da vardı. Anlatıldığına göre, bu insanların vücutlarından kalan şeyler çürümemişti. Bu, rahipleri duygulandırıyor, onlarda esrarengiz bir duygu uyandırıyordu.

O kişilerin kalıntılarına daima kutsal ve mucizeli şeyler gözü ile bakılıyordu. Hattâ rahipler bu kalmtı-krin çürümemesini, eğer Tanrı izin verirse, zamanı ge-ünce, o kutsal insanların tabutlarmdan'daha da büyük sihirli bir kuvvet yayılacağını belirten bir işaret olarak Soruyorlardı.

Bunların arasında en çok, yüz beş yasına kadar yakmış olan tov dede anılıyordu. Bu dede, din uğrun-224

da büyük bir aşama yapmış, şiddetli bir perhizle nefsini baskı altında tutmuş ve ömrü boyunca konuşmamaya karar vermişti. Tanrının huzuruna çıkalı uzun bir süre olmuş, bu yüzyılın ilk yıllarında ölmüştü. Mezarını manastıra dua etmek için ilk gelenlere her zaman özel ve olağanüstü bir saygıyla gösterir, bu arada da onunla ilgili olarak ileride olacağı düşünülen bazı büyük olaylardan söz edilirdi. (İşte peder Paisiy'in Alyoşa* yi başında otururken gördüğü mezar buydu.)

Uzun bir süre önce ölmüş olan o percededen başka, bir de ona oranla kısa bir süre önce hayata gözlerini kapamış olan yüce insan ve papaz rütbesindeki rahip Varsonofiy dedenin anısı da hâlâ canlı olarak herkesin yüreğinde yaşıyordu. Zosima dede, kutsal görevini ondan almıştı ve o sağken manastıra dua etmek için gelen herkes, o dedeyi tam anlamında kutsal bir insan sayardı. Bu iki insan için ağızdan ağıza yayılan bir söylenti vardı; buna göre iki dede de tabutlarının içinde tıpkı canlıymış gibi yatıyorlardı, ve gömülürken de vücutları hiç bozulmamıştı, hattâ tabuta kondukları vakit yüzleri bile aydınlanmıştı. Hattâ bazıları vücutlarından güzel bir kokunun yayıldığım, bu kokunun herkesçe duyulduğunu hatırladıklarını ısrarla söylüyor-'.ardı.

Ama insanları etkiliyen tüm bu anılara rağmen, tene de Zosima dedenin tabutu etrafında olup biten sersemce, budalaca ve öfkeli davranışların nedenini an-Umak zordur. Bana kalırsa, o sırada aynı anda birçoK çeşitli nedenler bir araya gelmişti. Bunların arasında örneğin, dedeliğe karşı zaten zararlı bir yenilik olarak ötedenberi manastırda gizli gizli yaşatılan ve hâlâ da bir çok rahiplerin zihinlerini bulandıran o köklü düşmanlık duygusu vardı. Sonra, tabii, hayata gözlerini yuman dedenin kutsallığına karşı duyulan kıskançlığın da önemi vardı; daha kendisi sağken kutsallığı o kadar •sağlam bir şekilde zihinlerde yer etmişti ki, ona karşı

gelmek sanki yasaklanmış gibiydi. Çünkü ölen dede mucizelerden çok gösterdiği sevgiyle bir çok insanları etrafına çekmeyi başarmış ve böylece çevresinde onu sevenlerden meydana gelen bir dünya kurulmuştu. Bununla

birlikte, hattâ daha doğru söylemek gerekirse, asıl bu yüzden başkalarında kıskançlık uyandırmış, bunun arkasından da kendisine karşı yalnız manastırda değil, manastırın dışında bile ona karşı açıktan açığa ya da gizli gizli şiddetli bir kin duyan düşmanlar meydana gelmişti.

Gerçi dede örneğin hiç kimseye zarar vermemişti, ama: »Neden onu bu kadar kutsal sayıyorlar?» Yalnız sık sık tekrarlanan bu soru bile yavaş yavaş bir türlü .sönmeyen büyük bir kinin birikmesine yol açmıştı. Onun içindir ki, birçoklarının dede ölünce vücudundan yayılan, üstelik bu kadar çabuk duyulan (çünkü daha ölümünün üzerinden bir gün bile geçmemişti.) kötü kokuyu duyunca derin bir sevinç duyduklarını düşünüyorum. Dedeye bağlı olanlara ve o zamana kadar ona karşı saygı duyanlara gelince, onların arasında da bu olaydan ötürü kişisel olarak hakarete uğramış ve Duygularının yaralandığını hissetmiş olanlar vardı.

Olup bitenler sırayla şöyle olmuştu: Cesedin kötü bir koku yaymağa başladığı hissedilir hissedilmez artık ölen dedenin hücresine girenlerin halinden bile niçin geldikleri kolayca anlaşılmağa başlamıştı. Her gelen hücrede kısa bir süre duruyor ve hemen çıkıp dışarda kalabalık olarak bekleyenlere içerideki durumu haber veriyordu. Orada bekliyenlerden bazıları haberi alınca üzüntüyle başlarını sallıyor, bazıları ise duydukları se-^ftei, öfkeli bakışlarında ışıl ışıl sezilen memnunluğu Aklamak bile istemiyorlardı. Kimse de artık onlara da-rılmıyor, kimse onlara karşı sesini çıkarmıyordu. Bu da Alacak bir şeydi, çünkü ne de olsa manastırda ölen

KARAMAZOV KARDEŞLER

büyük bir perhiz tutan ve daha dede sağken, konuş, maktan vazgeçmiş» kendilerini sessizliğe mahkûm etmiş olup da, şimdi, birden konuşmağa başlamış olan en yaşlı rahipler arasında da söyliyenler vardı. Bu artık korkunç bir şeydi! Çünkü onların sözleri, genç ve daha kararları kesinleşmemiş olan rahipler üzerinde büyük bir etki yapıyordu.

Bütün bu sözleri, aziz Silvester manastırından gelmiş olan o Obdorskiy'li konuk rahip de dinliyor, derin derin içini çekerek başını sallıyordu: «Evet... demek peder Ferapont dün söylediklerinde haklıydı.» diye düşünüyordu.

Bu sırada da, tam üstüne gelmiş gibi peder Ferapont göründü. Meydana gelen şaşkınlığı daha da şiddetlendirmek istiyormuş gibi hücresinden çıka gelmişti.

Daha önce de söylediğim gibi, peder Ferapont yalnızlığa çekilen rahiplerin bölümündeki ahşap hücresinden nadir olarak çıkardı. Hattâ kiliseye bile uzun bir süre gitmediği oluyordu. Gelmeyisin! de hoş görüyor, onun bir

«ermiş» olarak, herkesin boyun eğmek zorunda olduğu kurallarla bağlı olmaması gerektiğini kabul ediyorlardı. Yalnız, doğru söylemek gerekirse, bütün bunların hoş görülmesi biraz da zorunluydu. Çünkü böyle geceli gündüzlü dua ederek (peder Ferapont'-un diz çöktüğü yerde uyuduğu bile oluyordu) büyük bir perhize, boyun eğmiş ve kendisini hiç konuşmamağa mahkûm etmiş

bir din adamının, böyle bir şey istese bile, herkesin bağlı kaldığı bir kurala boyun eğmesini beklemek, ona ayrıca bir yük yüklemekti.

Böyle bir şey yapılacak olsa bile, rahipler :

— O hepimizden daha kutsaldır ve bizim bağlı olduğumuz kuralların emrettiklerinden çok daha zor olanı yerine getiriyor. Kiliseye gitmemesine gelince, ma' dem ki gitmiyor, demek ne zaman gitmesi gerektiğini biliyor, demek onun bağlı olduğu ayrı bir kural vardır' diyeceklerdi.

işte, peder Ferapont'u bu söylentilerin çıkacağını ve bunların bazı kişileri yanlış

düşüncelere yönelteceğini bildikleri için bu konuda rahat bırakmışlardı. Her-ies peder Ferapont'un Zosima dedeyi hiç sevmediğini artık biliyordu. İşte «demek Tanrı'nın yargısı, insanların yargısından bambaşka oluyor» ve «tabiî olan bir . olay bile, onun ölmesi ile asıl süresinden önce meydana geldi» söylentileri onun da hücresine ulaşmıştı.

Bu haberi, ona kerkesten önce, herhalde kendisini o akşam ziyaret etmiş olan ve yanından derin bir korku içinde ayrılmış bulunan Obdorskiy'li rahip vermişti. Daha önce de belirttiğim gibi, kararlı bir tavırla ve hiç şaşırmadan tabutun başında İncil okuyan peder Paisiy, gerçi hücrenin dışında olup bitenleri göremez, işitemezdi, ama dışarda olanlar arasında en önemli olayları içinden gelen bir duygu ile seziyordu; çünkü çevresini çok iyi tanıyordu, öyleyken hiç şaşırmıyor, daha neler olacağını korkusuzca bekliyor, zihnindeki «göz» le artık iyice farkettiği bu heyecanın nasıl sonuçlanacağını anlamak için, herşeyi dikkatle izliyordu.

Birden, taşlıkta, huzuru artık açıktan açığa bozan ve beklenmedik bir gürültü kulağına geldi. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte peder Ferapont göründü. Onun arkasında, artık hücreden bakıldığı vakit bile farkedi-len bir topluluk vardı; birçok rahipler bir araya toplanarak pederle birlikte yürüyor, aralarında rahip olmayan bazı kişilerin de bulunduğu belirli olarak görülüyordu.

Ama onunla birlikte yürüyenler içeri girmediler, eşikteki basamaklardan yukarı çıkmadılar, geride durup, peder Ferapont acaba bundan sonra 'ne söyliye-cek, ne yapacak, diye beklediler. Çünkü küstah olmalarına rağmen, içlerinde garip bir korku ile onun oraya boşuna gelmediğini hissediyorlardı. Peder Ferapont, eşikte durarak kollarım uzattı. Sağ kolunun altından obdorskiy manastırından gelen konuğun merakla ba-232

kan keskin küçük gözleri göründü. Dayanamayıp peder Ferapont'un peşinden merdivenden yukan bir o çıkmıştı. Müthiş bir merak içindeydi. Ötekiler ise, aksine,, kapı ardına kadar açılır açılmaz, birden duydukları korkunun etkisi ile biraz daha geriye çekilip birbirlerine sokulmuşlardı. Peder Ferapont derin bir acı duyuyor-muş gibi kollarını göğe kaldırarak birden avazı çıktığı kadar:

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı ve hemen dört bir tarafa sıra ile dönerek hücrenin dört duvarını ve köselerini haçla kutsamağa başladı.

Peder Ferapont'un bu davranışının ne anlama geldiğini peşinden gelenler hemen anlamışlardı; çünkü pederin nereye gitse, daima öyle yaptığı, bulunduğu, yerden şeytanı böyle kovuncaya kadar bir yere oturmayacağı, hattâ bir tek söz bile söylemiyeceği biliniyordu. Peder Ferapont her haç çıkarışta :

— Defol İblis! Defol İblis! diye tekrarlıyordu. Sonra gene :

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı. Sırtında kaba bir rahip gömleği vardı.

Beline ip

bağlamıştı. Elde dokunmuş gömleğin altından ağarmış kıllarla kaplı çıplak göğsü görünüyordu. Yalınayaktı. Ama kollarını sallamaya başladığı vakit, rahip örtüsünün altından vücuduna bağlı olan ağır zincirlerin şangırtıları duyuldu. Peder Paisiy, okumayı bıraktı, öne doğru bir adım attı ve peder Ferapont'un karşısına dikilip ne yapacağını beklemeğe koyuldu. Sonunda yüzüne sert bir tavırla bakarak:

— Neden geldin buraya, saygı değer pederimiz? Neden huzurumuzu bozuyorsun?

Neden söz dinleyen, uysal sürümüzü heyecana kaptırıyorsun? diye sordu.

Peder Ferapont «ermişi' lere özgü sözler söyliye-rek:

— Neden mi geldim buraya? Neden soruyorsun bunu? Senin inancın nedir? diye bağırdı.

Gelmişsem, ko-

l

paklarınızı kovmaya, kör olası pis şeytanları kovmaya, gelmişimdir. Bakalım ben yokken çok mu şeytan biriktirdiniz burada? Süpürge ile defedeceğim

onları! Peder Paisiy korkusuzca :

— Şeytanı kovuyorsun ama, belki kendin de ona hizmet ediyorsun! diye devam etti.

Hem, kim kendisi için: «Ben kutsalım, ben veliyim» diyebilir? Yoksa sen, mi söyliyebilirsin bunu, peder?

Peder Ferapont:

— Ben kutsal değilim, ben lekelenmiş bir varlığım! diye gürledi. Ama ben koltuklara kurulmam, bana bir puta tapar gibi tapmalarını istemem! Bugün, insanlar kutsal dinimizi mahvediyorlar!

Kalabalığa doğru döndü, işaret parmağıyla tabutu göstererek, halka :

— İşte sizin bu kutsal ölünüz şeytanları reddediyordu! Şeytanlardan kurtulmak istiyenlere ilâçlar veriyordu. Bu yüzden, şeytanlar da burada her köşede örümcek gibi üremişler. Onun için kendisi de kokmuş işte, bakın! Bizce bunda Tanrı'nın büyük bir işareti gizlidir.

Gerçekten de Zosima dedenin sağlığında bir gün öyle bir şey olmuştu. Rahiplerden biri rüyasında da, uyanıkken de şeytanı görmeğe başlamıştı. Bu rahip, müthiş bir korku içinde, başına geleni dedeye açtığı vakit, dede ona hiç durmadan dua etmesini, büyük bir perhiz tutmasını öğütlemişti. Ama bunun hiçbir yardımı olmayınca, bu sefer rahibe perhizi de, duayı da bırakmadan bir ilâç almasını söylemişti. O zamanlar birçokları bunu fırsat bilerek başlarını sallıya sallıya kendi aralarında dedikodu etmişlerdi. En çok da, dedenin bu özel durumda o rahibe verdiği «olağanüstü» öğüdü kötüleyerek; onu hemen yetiştirdikleri peder Ferapont söylenmişti.

Peder Paisiy: ,

— Lütfen buradan git, peder! diye emreder gibi

büyük bir perhiz tutan ve daha dede sağken, «konuşmaktan vazgeçmiş» kendilerini sessizliğe mahkûm etmiş olup da, şimdi, birden konuşmağa başlamış olan en yaşlı rahipler arasında da söyliyenler vardı. Bu artık korkunç bir şeydi! Çünkü onların sözleri, genç ve daha kararları kesinleşmemiş olan rahipler üzerinde büyük bir etki yapıyordu.

Bütün bu sözleri, aziz Silvester manastırından gelmiş olan o Obdorskiy'li konuk rahip de dinliyor, derin derin içini çekerek başını sallıyordu: «Evet... demek peder Ferapont dün söylediklerinde haklıydı.» diye düşünüyordu.

Bu sırada da, tam üstüne gelmiş gibi peder Ferapont göründü. Meydana gelen şaşkınlığı daha da şiddetlendirmek istiyormuş gibi hücresinden çıka gelmişti. Daha önce de söylediğim gibi, peder Ferapont yalnızlığa çekilen rahiplerin bölümündeki ahşap hücresinden nadir olarak çıkardı. Hattâ

kiliseye bile uzun bir süre gitmediği oluyordu.

Gelmeyisin! de hoş görüyor, onun bir «ermiş» olarak, herkesin boyun eğmek zorunda olduğu kurallarla bağlı olmaması gerektiğini kabul ediyorlardı. Yalnız, doğru söylemek gerekirse, bütün bunların hoş görülmesi biraz da zorunluydu. Çünkü böyle geceli gündüzlü dua ederek (peder Ferapont'-un diz çöktüğü yerde uyuduğu bile oluyordu) büyük bir perhize, boyun eğmiş ve kendisini hiç konuşmamağa mahkûm etmiş bir din adamının, böyle bir şey istese bile, herkesin bağlı kaldığı bir kurala boyun eğmesini beklemek, ona ayrıca bir yük yüklemekti. Böyle bir şey yapılacak olsa bile, rahipler: — O

hepimizden daha kutsaldır ve bizim bağlı olduğumuz kuralların emrettiklerinden çok daha zor olanı yerine getiriyor. Kiliseye gitmemesine gelince, madem ki gitmiyor, demek ne zaman gitmesi gerektiğini biliyor, demek onun bağlı olduğu ayrı bir kural vardır!

diyeceklerdi.

îşte, peder Ferapont'u bu söylentilerin çıkacağını ve bunların bazı kişileri yanlış

düşüncelere yönelteceğini bildikleri için bu konuda rahat bırakmışlardı. Herkes peder Ferapont'un Zosima dedeyi hiç sevmediğini artık biliyordu. İşte «demek Tanrı'nın yargısı, insanların yargısından bambaşka oluyor» ve «tabiî olan bir olay bile, onun ölmesi ile asıl süresinden önce meydana geldi» söylentileri onun da hücresine ulaşmıştı.

Bu haberi, ona kerkesten önce, herhalde kendisini o akşam ziyaret etmiş olan ve yanından derin bir korku içinde ayrılmış bulunan Obdorskiy'li rahip vermişti. Daha önce de belirttiğim gibi, kararlı bir tavırla ve hiç şaşırmadan tabutun başında İncil okuyan peder Paisiy, gerçi hücrenin dışında olup bitenleri göremez, işitemezdi, ama dışarda olanlar arasında en önemli olayları içinden gelen bir duygu ile seziyordu; çünkü çevresini çok iyi tanıyordu, öyleyken hiç şaşırmıyor, daha neler olacağını korkusuzca bekliyor, zihnindeki «göz» le artık iyice farkettiği bu heyecanın nasıl sonuçlanacağını anlamak için, herşeyi dikkatle izliyordu.

Birden, taşlıkta, huzuru artık açıktan açığa bozan ve beklenmedik bir gürültü kulağına geldi. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte peder Ferapont göründü. Onun arkasında, artık hücreden bakıldığı vakit bile farkedi-len bir topluluk vardı; birçok rahipler bir araya toplanarak pederle birlikte yürüyor, aralarında rahip olmayan bazı kişilerin de bulunduğu belirli olarak görülüyordu.

Ama onunla birlikte yürüyenler içeri girmediler, eşikteki basamaklardan

yukarı çıkmadılar, geride durup, peder Ferapont acaba bundan sonra 'ne söyliye-cek, ne yapacak, diye beklediler. Çünkü küstah olmalarına rağmen, içlerinde garip bir korku ile onun oraya boşuna gelmediğini hissediyorlardı. Peder Ferapont, eşikte durarak kollarım uzattı. Sağ kolunun altından Obdorskiy manastınndan gelen konuğun merakla ba-232

kan keskin küçük gözleri göründü. Dayanamayıp peder Ferapont'un peşinden merdivenden yukan bir o çıkmıştı. Müthiş bir merak içindeydi. Ötekiler ise, aksine, kapı ardına kadar açılır açılmaz, birden duydukları korkunun etkisi ile biraz daha geriye çekilip birbirlerine sokulmuşlardı. Peder Ferapont derin bir acı duyuyor-muş gibi kollarım göğe kaldırarak birden avazı çıktığı kadar:

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı ve hemen dört bir tarafa sıra ile dönerek hücrenin dört duvarını ve köselerini haçla kutsamağa başladı.

Peder Ferapont'un bu davranışının ne anlama geldiğini peşinden gelenler hemen anlamışlardı; çünkü pederin nereye gitse, daima öyle yaptığı, bulunduğu. yerden şeytanı böyle kovuncaya kadar bir yere oturmayacağı, hattâ bir tek söz bile söylemiyeceği biliniyordu. Peder Ferapont her haç çıkarışta :

— Defol İblis! Defol İblis! diye tekrarlıyordu. Sonra gene :

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı. Sırtında kaba bir rahip gömleği vardı.

Beline ip

bağlamıştı. Elde dokunmuş gömleğin altından ağarmış kıllarla kaplı çıplak göğsü görünüyordu. Yalınayaktı. Ama kollarını sallamaya başladığı vakit, rahip örtüsünün altından vücuduna bağlı olan ağır zincirlerin şangırtıları duyuldu. Peder Paisiy, okumayı bıraktı, öne doğru bir adım attı ve peder Ferapont'un karşısına dikilip ne yapacağını beklemeğe koyuldu. Sonunda yüzüne sert bir tavırla bakarak:

— Neden geldin buraya, saygı değer pederimiz? Neden huzurumuzu bozuyorsun?

Neden söz dinleyen, uysal sürümüzü heyecana kaptırıyorsun? diye sordu.

Peder Ferapont «ermiş» lere özgü sözler söyliye-rek:

— Neden mi geldim buraya? Neden soruyorsun bunu? Senin inancın nedir? diye bağırdı.

Gelmişsem, ko-

nuklarımzı kovmaya, kör olası pis şeytanları kovmaya, gelmişimdir. Bakalım ben yokken çok mu şeytan biriktirdiniz burada? Süpürge ile defedeceğim onları! Peder Paisiy korkusuzca :

— Şeytanı kovuyorsun ama, belki kendin de ona hizmet ediyorsun! diye devam etti.

Hem, kim kendisi için: «Ben kutsalım, ben veliyim» diyebilir? Yoksa sen mi söyliyebilirsin bunu, peder?

Peder Ferapont:

— Ben kutsal değilim, ben lekelenmiş bir varlığım! diye gürledi. Ama ben koltuklara kurulmam, bana bir puta tapar gibi tapmalarım istemem! Bugün, insanlar kutsal dinimizi mahvediyorlar!

Kalabalığa doğru döndü, işaret parmağıyla tabutu göstererek, halka :

— İşte sizin bu kutsal ölünüz şeytanları reddediyordu! Şeytanlardan kurtulmak istiyenlere ilâçlar veriyordu. Bu yüzden, şeytanlar da burada her köşede örümcek gibi üremişler. Onun için kendisi de kokmuş işte, bakın! Bizce bunda Tanrı'nın büyük bir işareti gizlidir.

Gerçekten de Zosima dedenin sağlığında bir gün öyle bir şey olmuştu. Rahiplerden biri rüyasında da, uyanıkken de şeytanı görmeğe başlamıştı. Bu rahip, müthiş bir korku içinde, başına geleni dedeye açtığı vakit, dede ona hiç durmadan dua etmesini, büyük bir perhiz tutmasını öğütlemisti. Ama bunun hiçbir yardımı olmayınca, bu sefer rahibe perhizi de, duayı da bırakmadan bir ilâç almasını söylemişti. O zamanlar birçokları bunu fırsat bilerek başlarını sallıya sallıya kendi aralarında dedikodu etmişlerdi. En çok da, dedenin bu özel durumda o rahibe verdiği «olağanüstü» öğüdü kötüleyerek; onu hemen yetiştirdikleri peder Ferapont söylenmişti.

Peder Paisiy:

— Lütfen buradan git, peder! diye emreder gibi234

konuştu. İnsanları, insanlar değil, Tanrı yargılar! Belki de bu olayda ne senin, ne benim, ne de herhangi bir başka insanın anlıyabileceği bir «işaret» vardır, kırabilir?

Bunu söyledikten sonra ısrarla tekrar etti:

— Lütfen git buradan peder! Sürüyü baştan çıkarma!

Akılsızca bir inatla hâlâ ısrar eden ve bir türlü sa-kinleşemiyen yobaz hâlâ:

— Kendisine yakışacak şekilde perhiz yapmıyordu! Onun için işte Tanrı ona öyle bir ders vermiştir! Bu apaçık bir şey, bunu saklamak günahtır! diye devam ediyordu.

Şekerler yiyordu! Hanımlar ona ceple-Tinde şekerler taşıyorlardı, çaylar içiyordu, keyfine boyun eğiyordu, midesini tatlılarla dolduruyordu, zihnine doldurduğu şey ise kibirli düşüncelerden başka bir şey değildi, bu yüzden de rezil oldu işte...

Peder Paisiy, sesini yükselterek :

— Bunlar ciddî olmıyan sözler, peder! dedi. Senin tuttuğun perhize, dindarlığına hayranım, ama bu sözlerin ciddî değil. Sanki rahip değilmişsin de, dışarıdaki, dengesiz, aklı başında olmayan bir delikanlıymışsın gibi konuşuyorsun.

Peder Paisiy, bunları söyledikten sonra tekrar:

— Lütfen git diyorum, Peder! Sana emrediyorum, git buradan! diye gürledi.

Peder Ferapont:

— Peki gideyim! diye karşılık verdi.

Biraz şaşırmış gibiydi ama gene de öfkesi geçmemişti.

— Siz okumuş insanlarsınız! Çok akıllı olduğunuz için, benim şu düşkün durumumda tabiî kendinizi benden çok üstün görüyorsunuz. Buraya geldiğim vakit, çok az okuyup yazma biliyordum. Burada ise bildiklerimi de unuttum. Ama beni, benim gibi küçük bir in-

sanı sizin o derin bilginizden Tanrı'nın kendisi korumuştur.

Peder Paisiy, başında duruyor, kesin bir tavırla bekliyordu. Peder Ferapont bir süre sustu, sonra birden üzüntüyle sağ avucunu yanağına yapıştırdı, ölen dedenin tabutuna baka baka şarkı söyler gibi:

— Onun başında yarın «Yardımcımız ve Koruyucumuz» ilâhisini, güzel bir ilâhiyi okuyacaklar. Bense öldüğüm vakit, tabutumun başında sadece: «Dünyanın verdiği zevkler gibi» ilâhisini, kısacık, basit bir ilâhiyi okuyacaklar, diye söylendi.

Gözleri dolu dolu olmuştu, sesinden kendi kendine acıdığı belli oluyordu. Birden çıldırmış gibi kolunu sallıyarak :

— Gururlandınız! Kendinizi göklere çıkardınız! Burası anlamsız bir yer! diye bağırdı, sonra hızla arkasını döndü, aceleyle kapının önündeki basamaklardan aşağıya indi.

Aşağıda bekliyen kalabalık da heyecana gelmişti. Bazıları hemen peder Ferapont'un peşinden gittiler, bazıları ise durakladılar. Çünkü hücrenin kapısı hâlâ açıktı, peder Ferapont'un arkasından çıkmış olan peder Paisiy ise hâlâ eşikte duruyor, olup bitenlere bakıyordu. Ama artık kendini kapıp koy vermiş olan ihtiyar, daha yapacağı herşeyi bitirmemişti, yirmi adım kadar uzaklaştıktan sonra, birden batan güneşe doğru döndü, her iki elini göklere doğru kaldırdı, sonra sanki birisi ayağını yerden kesmiş gibi müthiş

bir çığlıkla kendini yere attı.

Ellerini güneşe doğru uzatarak ve toprağın üzerinde yüzü koyun yatmış bir halde, avazı çıktığı kadar:

— Zaferi Tanrım kazandı! Isa batan güneşi yendi! diye bağırıyordu.

Birden tıpkı bir çocuk gibi avaz avaz ağlamaya başladı. Hıçkırıklardan bütün vücudu sarsılıyordu. Kollarını da iki yana açmış, yere yapıştırmıştı. O zaman236

KARAMAZOV KARDEŞLER

herkes ona doğru atıldı, çığlıklar, ve onun hıçkırıklarına karşılık veren hıçkırıklar duyuldu... Herkes sanki bir çılgınlığa kapılmıştı. Artık korkusuzca :

- — işte, asıl kutsal olan odur! İşte doğru yolda olan odur! diye bağıranlar oldu.

Bazıları da artık öfkelerini gizlemeden :

— İşte dede diye ona demeli! diyorlardı. Hemen sonra birkaç ses daha duyuldu :

— O «dede» olmaz... Öyle bir şeyi reddeder... O bu Allanın belâsı yeni modaya uymaz...

Onların budalaca davranışlarına uymaz...

tş, o dereceyi buldu ki, bunun nereye varacağını tahmin etmeye bile imkân yoktu. Ama tam bu sırada herkesi ayine çağıran çan sesi duyuldu. Herkes birden haç çıkarmaya başladı. Peder Ferapont da yattığı yerden kalktı ve kendini dış etkilerden korumak için haç çıkara çıkara, arkasına bakmadan, hücresine doğru yürüdü. Hâlâ birşeyler bağırıyordu. Ama, artık söyledikleri arasında hiçbir bağlantı yoktu. Bazıları onun arkasından gidecek oldular, ama sayıları azdı. Asıl çoğunluk bir an önce âyine gitmek için dağılmaya başlamıştı. Peder Paisiy İncil'i okumayı peder İyosif'e bırakarak aşağıya indi.

Yobazların kendilerinden geçmiş gibi bağırıp çağırmaları, Peder Paisiy'in içindeki inancı sarsamazdı, ama yüreğinde birden nedense büyük bir hüzün, bir özlem uyanmıştı. Bunu iyice hissediyordu. Durakladı ve birden kendi kendine: «Neden böyle bir hüzün duyuyorum, neden ruhumda böyle çöküntü yaratan bir üzüntü içindeyim?» diye sordu.

Sonra hayretle anladı ki. içinde uyanan bu hüzün, aslında küçük önemsiz bir olaydan ileri geliyordu. Onu üzen şey, biraz önce hücrenin eşiğinde dururken aşağıda, heyecan içinde itişip kakışan kalabalığın içinde. Alyoşa'yı da görmüş .olmasıydı. Onu görür görmez, hemen yüreğinin nasıl sızladı-

ğını hatırladı. Derin bir hayretle: »Yoksa o delikanlı simdi artık, yürekten bağlı olduğum bir varlık mı oldu?-» diye kendi kendine sordu. Tam o sırada, Alyoşa yanımdan geçiyordu. Bir yere gitmek için acele ediyor gibijydi. Ama kiliseye doğru gitmiyordu.

Peder Paisiy'le göze: göze geldiler. Alyoşa hemen gözlerini başka yöne çevirdi, sonra da yere indirdi. Peder Paisiy, delikanlının dış (görünüşünden bile o sırada duygularında meydana büyük değişiklği farketmişti. Birden:

— Sen de mi yanlış düşüncelere kapıldın yoksa? bağırdı.

Sonra üzüntüyle:

— Yoksa sen demi, inancı sağlam olmayanlardan yandasın? diye tekrar sordu.

Alyoşa duraladı, garip, anlamı belirsiz bir bakışla peder Paisiy'e baltı. Sonra, gözlerini hemen gene başka tarafa çevirdi, arkasından da tekrar yere baktı. Delikanlı yan duruyardu, kendisine soru sorana doğru dönmemişti. Peder Paisiy, ona dikkatle bakıyordu:

— Böyle aceleyi; nereye gidiyorsun? Ayine çağırıyorlar, duymuyor musun? diye sordu.

Ama Alyoşa gere karşılık vermedi.

— Yoksa kendili dünyadan uzaklaştırmış olanların' yurdundan gitmek mi istiyorsun?

Nasıl olur? Hiç izin almadan mı? Seni kutsalamalarını bile dilemeden mi gideceksin?

Alyoşa'nın dudağında birden eğri bir gülümseyiş belerdi. Sonra garip, çok garip bir tavırla, kendisine soru sorana, eski öğretmeninin, eskiden hem yüreğine, hem de aklına söz geçiren sevgili dedesinin, ölürken omu emanet ettiği alama baktı. Birden biraz önceki gibi, , hiç karşılık verneden, sanki saygı göstermeyi bile arttık gerekli bulmuyormuş gibi elini salladı ve hızlı hızlı adımlarla «dediler» in yaşadıkları bölümün dış ka-pıssına kadar yürüdü238

Peder Paisiy, üzüntüyle karışık derin bir hayretle Arkasından bakarak:

— Ne olursa olsun günün birinde buraya döneceksin, diye fısıldadı.

II

ÖYLE BİR AN

Peder Paisiy o «sevgili evlâdının» manastıra tekrar döneceğini söylerken tabiî yanılmaımıştı. Hattâ belki de (gerçi tam anlamıyla değil, ama gene de oldukça büyük bir doğrulukla) Alyoşa'nın o an nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu, bu ruhî dudumun ne anlama geldiğini anlamıştı, öyleyken, açıkça şunu söylemeliyim ki, şimdi bu kadar sevdiğim ve hikayenin henüz bu kadar genç olan kahramanının yaşantısındaki bu garip, bu belirsiz anın gerçek anlamımı belirtmem gerekseydi, ben bile çok güçlük çekecektim.

Peder Paisiy'in Alyoşa'ya üzüntüyle sorduğu o «Yoksa sen de inancı az olanlardan yana mısın?» sorusuna tabiî Alyoşa'nın yerine kesin olarak karşılık verebilirim. «Hayır o inancı az olanlardan yana değildir» diyebilirim. Hattâ, bu durumda, tam aksi söz konusu olabilirdi: Çünkü Alyoşa'nın bütün şaşkınlığı, aslında çok inanmış olmasından ileri geliyordu. Gerçi inancı gene de sarsılmamıştı. Ama buna rağmen, bir şaşkınlık içindeydi.

Bu da ona öyle üzüntü veriyordu ki, Al-yoşa sonradan aradan çok zaman geçtikten sonra bile, o günü, ömrünün en acı ve en uğursuz güllerinden biri saymıştır.

Ama bana doğrudan doğruya: «Yoksa bu üzüntüsü, daha doğrusu böyle bir endişe duyması, dedesinin öldükten hemen sonra, hastaları iyi eden bir etki yapacak yerde, aksine vücudunun vaktinden önce çürü-

meye başlamasından mı ileri geliyordu?» diye soracak olsalar, bu soruya «evet, gerçekten öyle oldu» diye karşılık verirdim. Bunda da yanılmamış olurdum. Yalnız okuyucumdan delikanlı kahramanımızın o temiz yüreğiyle alay etmekte acele etmemesini rica ederdim.

Bana gelince, ben, öyle bir duygu içindedir diye Alyoşa'nın yerine özür dilemek, onun saf yüreğinden doğan bu inancı yaşça küçük olması ya da daha önce edindiği bilgilerde pek büyük başarı göstermemiş olması gibi bahaneler ileri sürerek hoş göstermek niyetinde değilim. Aksine, kesinlikle şunu belirtmek isterim ki, Alyoşa böyle temiz yürekli yaratılmış olduğu için, gerçekten ona karşı içten gelen bir saygı duyuyorum.

Şüphesiz insanın yüreğinde yankı uyandırması gereken hayat denemelerini

ihtiyatlı karşılayan ve artık ateşli değil de, sadece ılımlı bir sevgi gösterebilen, hattâ belki de artık iyilikle kötülüğü doğru olarak ayırabilen, ama yaşına göre fazlaca ölçülü olan (bu yüzden moral değeri azalan) akıllı uslu bir delikanlı, bizim delikanlının başına gelenlerden kendisini koruyabilirdi. Ama doğru söylemek gerekirse, bazı olaylarda asıl insanın ilk anda içinden gelen duyguya değer vermek gerekir; bence kendini büyük bir sevgiye kaptırmak akıllıca bir şey olarak görünmese bile ona hiç kapılmamaktan daha iyidir.

Hele ilk gençlik yıllannda, bunun daha da çok öyle olması gerekir! Çünkü devamlı olarak aşırı derecede hesaplı davranan bir delikanlı, güvenilir bir varlık olmaz, moral değeri de düşük olur. Benim düşüncem budur! Belki de aklı başında insanlar, benim ileri sürdüğüm bu düşünceye karşılık :

— Ama her delikanlının böyle bir peşin yargıya kendini kaptırması doğru olmaz ki! Sonra sizin o delikanlı başkaları için bir örnek olarak kabul edilemez ki! diye itiraz edebilirler.

O zaman ben gene de onlara şöyle derim: «Evetr240

benim delikanlı, inancı olan bir delikanlıdır, onun inan. cı kutsal, sarsılmayan bir inançtır, öyleyken, onun namına özür dileyecek değilim!»

Anlıyor musunuz? Gerçi ben daha önce (belki de aşırı derecede acele ederek) açıklamalarda bulunmıya-<:ağımı, özür dilemiyeceğimi ve kahramanımın davra-nışlarını hoş göstermeğe çalışmayacağımı söylemiştim, ama görüyorum ki, hikâyemin bundan sonraki bölümünün anlaşılması için, gene de bazı şeyleri belirtmem gerekiyor. Onun için, şunu söyliyeyim ki, burada asıl üzerinde durulması gereken şey mucize değildir.

Alyoşa'nın sabırsızca bekleyişinde bir mucize özleminin ciddilikten yoklun heyecanı yoktu. Bir mucize olmasını inançlarının doğru olduğunu ispatlamak için istemiyordu, (öyle bir şey aklına bile gelmiyordu.) Bunu daha önce kabul ettiği ve bir an önce, başkalarına üstün gelmesini istediği bir idealin gerçekleşmesi için de istemiyordu: hele böyle bir şey hiç söz konusu olamazdı. Burada, herşeyden önce, en ön plânda Alyoşa'nın karşısında yalnız bir yüz, çok sevdiği dedenin yüzü, o güne kadar böyle taparcasına sevip saygı duyduğu o «doğru yolu seçmiş» insanın yüzü vardı.

Daha doğrusu onun o körpe ve tertemiz yüreğinde «herşeye ve herkese karşı» duyduğu tüm sevgi bütün o süre ve özellikle o son yıl içinde sanki zaman zaman tüm olarak, belki de yanlış bir şekilde, yalnız bir tek varlığın, herkesten üstün olan bir tek varlığın üzerinde toplanmıştı; daha doğrusu yüreğinden taşan en şid' •detli duygular o çok sevdiği ve şimdi ölmüş olan dede-sinin kişiliğinde toplanıyordu.

Doğru söylemek gerekirse, o varlık Alyoşa'nın kar şısında o kadar uzun bir süre tartışma kabul etmez bir ideal olarak durmuştu ki, varlığındaki tüm

körpe güç lerinin ona doğru yönelmemelerine ve bazı anlarda likanlıya «herkesi ve herşeyi» unutturacak kadar yal nız onun üzerinde toplanmamasına imkân yoktu. Son-

radan kendisi de o acılı gününde bir akşam önce, bu kadar meşgul olduğu ve bu kadar üzüldüğü ağabeyi Dimitriy'i büsbütün unuttuğunu hatırladı. İlyuşeçka'-nin babasına iki yüz ruble götürmeyi bile aklından çıkarmıştı. Oysa bunu da bir akşam önce yerine getirmek için o kadar büyük bir istek göstermişti ki. Ama gene de, onun muhtaç olduğu şey mucize değildi. O yalnız «üstün bir adaletin» yerine gelmesini istiyordu. İnancına göre, o olayla düşündüğü üstün adalet, o kadar acı duyuracak bir şekilde bozulmuş

oluyordu ki! •Bu yüzden yüreğinde beklenmedik bir yara açmıştı.

Hem Alyoşa'nın yerine gelmesini istediği o ilâhî adaleti, olayların akışına bakarak, sonunda meydana gelecek bir mucize olarak kabul etmesinden, onun gözünde bu «ilâhî adaletin» o taparcasına sevdiği üstadının ölüsünden hemen beklenen bir mucize şeklini almış olmasından ne çıkar? Zaten manastırda Alyoşa'nın zekâlarına hayran olduğu kişiler bile öyle düşünmüyor ve bunu beklemiyorlar mıydı? örneğin, peder Paisiy bile öyle düşünüyordu. Bu yüzden Alyoşa, kendisini hiçbir şüpheye kaptırmadan, başka da bir endi-şe duymadan düşüncelerini herkesin düşüncesine uy-durmuştu.

Hem o düşünceler çoktandır içinde yer etmişti, bir yıllık manastır hayatı buna yetmişti ve delikanlı içinin artık böyle şeyleri beklemeye alışmıştı. Ama onun sujsadığı şey, adaletin yerine gelmesiydi. Hakkın yerine ekmesini istiyordu; sadece mucize beklemiyordu! İşte bunu beklediği sırada, inancına dayanarak, bütün dün-yada herkesten üstün tuttuğu, göklere çıkardığı bir var-lık hakkı olan bir üne kavuşacak yerde, birden alçal-*§' utanç verecek bir duruma düşmüştü! Bu neden böyle olmuştu? Kim böyle bir yargıda bulunmuştu? onu buna mahkûm etmişti? İşte Alvoşa'nın dene-

meden geçmemiş, körpe varlığına işkence eden sorular bunlardı. En doğru yolu seçmiş

olanlar arasında, en üstün olanın böyle kendisinden çok daha aşağılarda bulunan ve ciddilikten yoksun kalabalığın eğlencesine, kin dolu, alaylı söylentilerine hedef olması karşısında dayanamamış, içinde kendisi hakarete uğramış gibi bir duygu, hatta bir öfke uyanmıştı. Mucize de olmasaydı, olağanüstü bir olay meydana gelmeseydi, yalnız normal olarak beklenen şey böyle vaktinden önce, gerçek-leşmeseydi, gene olurdu. Ama böyle leke getirecek. utanç verici bir şeyin meydana gelmesine neden imkân verilmişti? Neden ölenin vücudu böyle kısa bir süre içinde çürümeye başlamıştı? Neden o yürekleri kin dolu rahiplerin dedikleri gibi «Tabiî bir

sonuç bile, olması gereken zamandan daha önce» meydana gelmişti? O rahiplerin şimdi peder Ferapont'la birlikte böyle bir zafer duygusu ile başkalarına ders olduğunu söyledikleri bu «işarete» ne ihtiyaç vardı? Ve onlar neden böyle bir sonucu çıkarmak hakkına sahip olduklarına inanıyorlardı? Tanrı bu işin neresindeydi? Tanrı'nın işaret parmağı neredeydi? Neden o parmak kendisine «en çok muhtaç oldukları anda» görünmemişti? Sonra neden, sanki o, köıü körüne isleyen, sessiz ve acımak bilmeyen doğal yasalara bağlıvmıs gibi. hattâ onlara boyun eğmeyi istiyormuş gibi hareket etmişti? Alyoşa işte bunları düşünüyordu.

Bu yüzden içi kan ağlıyordu ve daha önce söylediğim gibi, şimdi herşeyden önce.

dünyada en çok sevdiği varlığın «rezil olduğunu, lekelendiğini» görmek onu üzüyordu!

Varsın bizim delikanlının bu isyanı ciddilik' ten yoksun ve aptalca görünsün. Grene de üçüncü kez. olarak tekrar ediyorum (şunu da kabul ederim ki, bu sözüm de ciddilikten uzak görünebilir) benim delikanlı nin böyle bir anda pek o kadar akıllıca davranmadığına seviniyorum. Çünkü budala olmayan bir insanın er geç aklı başına gelir. Ama eğer böyle olağanüstü bir anda»

bile, bir delikanlının yüreğinde heyecan olmazsa, ne zaman olacaktır? Bu arada, Alyoşa'nın bu uğursuz, tüm varlığını sarsan anlarda kısa bir sürede olup biten garip bir olaydan söz etmeden geçemiyeceğim.

Bir anda gelip geçen bu yeni olay, Alyoşa'nın bir akşam önce ağabeyi İvan'la yapmış

olduğu konuşmanın, zihninde yarattığı, şimdi de durup dururken hatırladığı acı bir izlenimdi. Tam bu sırada aklına geliyordu bu. Yalnız hemen söyliyeyim ki, o aklına gelen şey, ruhundaki inançların doğal yönünde, temelinde, herhangi bir sarsıntı meydana getirmiş değildi. Alyoşa Tanrı'sim gene seviyordu ve birden içinde ona karşı hemen hemen bir isyan uyandığı halde, gene de sarsılmaz bir inancı vardı, öyleyken ağabeyi İvan ile bir gün önce yapmış olduğu konuşma sırasında, duyduğu belirsiz ama kendisine acı veren, hattâ onda öfke uyandıran kötü bir duygu, şimdi, ruhunun derinliklerinde yeniden kıpırdamağa başlıyor, gittikçe daha çok yüzeye çıkıyordu.

Hava iyice kararmaya yüz tutunca, dünyayı terk etmîş dedelerin yaşadıkları hücrelerin etrafındaki korunun içinden manastıra doğru giden Rakitin, birden, bir ağacın dibinde yüzü koyun yere yatmış olan Alyoşa'yi gördü. Alyoşa hiç kımıldamadan yatıyor, sanki uyuyordu. Rakitin yanına yaklaşarak seslendi. Şaşkınlıkla: —Buralarda ne arıyorsun Aleksey? Yoksa sen de., diye soracak oldu, ama sözünü bitirmeden durakladı. Ona «yoksa artık bu dereceye mi düştün?» diye sormak istemişti. Alyoşa ona

bakmıyordu ama Rakitin onun hafifçe kımıldamasından, hemen sözlerini işittiğini ve- söylediklerini de anladığını farketti. Gene hayretle :

—Ne oldu sana böyle? diye sordu. Ama yüzündeki hayretin yerini yavaş yavaş gittik-çe daha alaylı bir anlam almıştı. Dudaklarında Alyo-244

şa ile içinden eğlendiğini belli eden bir gülümseyiş vardı.

— Bak ne diyeceğim! Seni nerede ise iki saatten daha fazla bir zamandır arayıp duruyorum. Oradan, birdenbire çekip gitmişsin. Burada ne arıyorsun Alla-haşkına?

Gene ne 'dinsel budalalıklar» yapıyorsun? Canım, hiç olmazsa yüzüme baksana!

Alyoşa başını kaldırdı, sonra doğruldu ve sırtını ağaca dayayarak oturdu. Ağlamıyordu, ama yüzünde acı bir anlam vardı. Bakışlarında öfke seziliyordu. Bununla birlikte Rakitin'in yüzüne değil de, yan yan başka bir yöne bakıyordu.

— Biliyor musun, büsbütün değişmişsin. Artık yüzünde o eski tertemiz, yumuşacık anlam kalmamış. Yoksa birine mi öfkelendin? Gücendirdiler mi seni nedir?

Alyoşa gene Rakitin'in yüzüne bakmıyarak yorgun

bir tavırla elini salladı:

— Bırak beni! dedi.

— Vay, vay, vay! Demek öyle, ha? Şimdi artık rahip olmayan basit insanlar gibi bağırmağa başladınız, demek. Vay vay vay! Hem sizin gibi melekler böyle davransın hayret! Doğrusunu söyliyeyim, beni şaşırttın Alyoşa! Biliyor musun? İçimden geldiği gibi söylüyorum. Çoktandır burada artık hiçbir şeye hayret etmez olmuştum. Doğrusunu istersen, seni hep kültürlü adam saymışımdır.

Alyoşa, sonunda Rakitin'in yüzüne baktı. Ama ga rip, dalgın bir bakıştı bu. Sanki olup bitenleri hâla pek anlamıyordu.

Rakitin, gene gerçekten hayret ederek: — Yoksa, senin ihtiyar kokmaya başladı diye mi bu hale geldin? Dede ölürse mucize olacağına ciddî ola rak inanıyor muydun yoksa? diye bağırdı.

Alyoşa sinirlilikle :

— İnanıyordum, inanıyordum da, inanmak da istiyorum ve inanacağım da! Daha ne istiyorsun? diye bağırdı.

— Ben hiçbir şey istemiyorum canım, hiçbir şey-cik istemiyorum, yavrum. Hay Allah!

Canım artık böyle şeylere on üç yaşındaki bir okul öğrencisi bile inanmaz! Her neyse, söz aramızda... Hay Allah kahretsin! Bak, şimdi sen Tanrı'na karşı isyan ettin: Yani dedenin rütbesine yakışır şekilde davranılmadı, senin dede bir kenara atıldı, demek istiyorsun.

Dede bir bakıma bayramda ödül almamış biri gibi oldu, demek! Ah siz yok musunuz?

Alyoşa gözlerini garip bir şekilde kısarak, ısrarla Rakitin'e bakıyordu. Birden bakışı kıvılcımlandı. Ama bu Rakitin'e karşı bir öfke değildi. Dudaklarında eğri bir gülümseyişle

:

— Ben Tanrı'ma karşı gelmiyorum, ben sadece «Onun yaratmış olduğu dünyayı»

kabul etmiyorum! dedi.

Rakitin, Alyoşa'nın verdiği bu karşılık üzerinde biraz düşünerek :

— Yani nasıl, kabul etmiyorsun bu dünyayı? diye sordu. Ne saçmalıktır bu canım?

Alyoşa karşılık vermedi.

— Her neyse, haydi boş, boş konuşmak yeter. Şimdi doğru dürüst konuşalım. Sen bugün hiçbir şey yedin mi?

— Hatırlamıyorum... galiba yedim.

Biraz kuvvet alman gerekir, yüzüne bakılırsa... i sana bakınca insanın yüreği eziliyor.

İşittiğime e, gece de uyumamışsın. Sizin orada gece bir toplan-yapılmış... Sonra da gündüzki bütün patırtı gürül-tü herhalde ağzına kutsal ekmekten bir lokma at-r, o kadar. Cebimde biraz salam var, her ihti-246

KARAMAZOV KARDEŞLER

male karsı yanıma almıştım, buraya gelirken. Ama herhalde salam yemezsin sen...

— Ver bakalım, salam da olsa ne çıkar?

— Ya! Demek öyle ha? Demek artık büsbütün isyan ediyorsun! Barikatlar kuruyorsun, ha? Eh, öyleyse bu fırsatı kaçırmamak gerekir, kardeşim! Benim eve gidelim... Şu anda imkân olsa azıcık votka içmek isterim. Yorgunluktan neredeyse öleceğim. Tabiî sen votka içmekten çekinirsin... Yoksa içer misin ha?

— Votkan varsa, onu da içerim.

Rakitin, acayip bir şey görmüş gibi Alyoşa'ya bakarak :

— Bak hele! Şaşılacak şey, kardeşim! dedi. Madem öyle votka da olsa, salam da olsa razısın... bu iş eğlenceli, güzel bir şey olacak demek! öyle bir fırsat kacırılmaz! Hadi gidelim l

Alyoşa hiç konuşmadan yerden kalktı, Rakitin'in peşinden yürüdü.

— Bunu Vaniçka ağabeyin görseydi, kimbilir ne kadar şaşardı! Söz gelmişken sorayım, ağabeyin İvan Fiyodoroviç bu sabah Moskova'ya gitti, haberin var mı?

Alyoşa, kayıtsız bir tavırla :

— Biliyorum, dedi ve hemen hayalinde Dimitriy ağabeyi canlandı.

Ama bu hayal yalnız bir an için, zihninde belirip kaybolmuştu ve gerçi çok acele olarak yerine getirilmesi, artık bir an bile ertelenmemesi gereken bir işi, b görevi, daha doğrusu korkunç bir sorumluluğu hatırlatır gibi oldu, ama bunu hatırlaması Alyoşa'nın için "

hiçbir yankı uyandırmadı, yüreğine kadar inmedi. Ay nı anda zihinden silindi gitti...

Delikanlı onu bir » da unutmuştu. Ama sonradan bunu uzun zaman hatır Uyacaktı.

— Ağabeyciğiniz Vaniçka bir gün benim için ye teneksiz liberal.bir paçavra" buyurmuşlar: Sen bu

sabredemedin de, bana sence «şerefsiz» biri olduğumu ima ettin... Varsın öyle olsun!

Şimdi göreceğiz bakalım, sizin yetenekleriniz de, şerefiniz de nicedir. Göreceğiz bakalım!

Rakitin, bu son sözü kendi kendine konuşur gibi fısıldayarak söylemişti. Tekrar yüksek sesle:

— Tuh! Allah kahretsin! Bak dinle, dedi. Manastırın yanından şöyle geçip

patikadan doğru kente gidelim... Hımm! zaten benim de Hohlakova'ya uğramam gerekiyor. Düşün bir kez: Ona olup biten herşeyi yazmıştım. O da, inanmazsın ama, bana hemencecik kurşun kalemle yazdığı bir pusula ile karşılık verdi. (Hanımefendi pusula yazmaya bayılıyor.) Diyor ki, pusulasında: «'Ben Zosima dede gibi saygı değer bir dededen, öyle basit bir şey beklemiyordum!» Vallahi öyle yazmış! »Basit bir şey» diyor. O da öfkelenmiş anlaşılan : Ah siz yok musunuz! Hepinizi aynı arabaya koşmalı! Dur!...

Rakitin bağırarak birden durmuştu. Alyosa'yı da omuzundan tutarak durdurdu. Zihninde şimşek gibi çakmış olan yeni bir düşüncenin etkisi altında, duygularını okumak istiyormuş gibi Alyoşa'nın gözlerinin içine bakarak:

—- Biliyor musun, Alyoşa? dedi.

Gerçi gülüyordu ama, belliydi ki, aklına yeni gel-toiş olan bu düşünceyi yüksek sesle söylemeye cesaret edemiyordu. Alyoşa'nın içinde bulunduğu ve ondan hiç beklenmiyen o şaşılacak ruh haline hâlâ bu derece ina-^mıyordu. Sonunda karşısındakinin nasıl bir tepkide bunacağını merak ederek çekingen bir tavırla :

— Alyoşa, en iyisi biz şimdi nereye gitmeliyiz bi-liyormusun? dedi.

— Benim için hepsi bir... Nereye istersen oraya iz!

Rakitin nasıl bir karşılık alacağını merak ettiği

n neredeyse içi titreyerek çekine çekine :— Gruşenka'ya gidelim mi? Ne dersin? Gider misin? diye sordu.

Alyoşa, sakin bir tavırla hemen :

— Olur istersen Gruşenka'ya gidelim, dedi.

Onun buna .böyle çabuk ve bu kadar sakin bir tavırla razı olusu. Rakitin için o kadar beklenmedik bir şeydi ki, şaşkınlıktan az kalsın geriye doğru fırlayacaktı.

Derin bir hayret içinde :

— Hay Allah! bak hele! diye bağırdı. Sonra birden. Alyoşa'nın kolunu sımsıkı tuttu, onu aceleyle patikadan ileriye doğru sürükledi. Hâlâ Alyoşa verdiği bu karardan döner diye büyük bir korku içindeydi. Hiç konuşmadan yürüyorlardı. Rakitin, ağzını açmaya bile-korkuyordu.

— Kim bilir ne kadar sevinecek! Ne kadar sevinecek... diye söylenecek oldu, ama gene sustu.

Zaten Alyoşa'yı Gruşenka'ya sürüklemesinin nedeni, kadını sevindirmek değildi. Rakitin ciddî adamdı ve çıkarı olmadan hiçbir işe girişmezdi. Şimdi

ise iki amacı vardı. Birincisi intikam almak isteğiydi. Daha-doğrusu: doğru yoldan olanın «rezil oluşunu» ve Alyoşa'mn muhakkak "kutsal insanlar arasından çıkıp günahkârlar» arasına «düşmesini»

görmekti. Bunu peşin olarak büyük bir zevkle düşünüyordu, ikinci olarak işin maddî bir yönü. hem de Rakitin için oldukça kazançlı olan bir başka yönü daha vardı. Ama bunu daha aşağıda anlatacağız.

Kendi kendine neşe ve öfkeyle: «Demek eninde sonunda beklediğim an geldi işte!» diye düşünüyor, «İşte biz de bu anı ensesinden böyle şıp diye yakalarız. Çünkü oldukça isimize yarıyacaktır bu an!» diye söyleni' yordu.

III BiR SAP SOĞAN

Gruşenka kentin en hareketli yerinde, Sobornoya meydanının yakınında, bir tüccarın dul karısı olan Morozova'nm evinde oturuyordu; bu evin avlusundaki küçük ahşap müştemilâtı kiralamıştı. Morozova'nın oturduğu ev ise büyük, iki katlı, eski ve çok çirkin görünen taş bir binaydı. Ev sahibi orada oturuyordu. Kendisi ihtiyar bir kadındı. Gene oldukça yaşlı iki kart kız olan yeğenleri ile birlikte oturuyordu.

Morozova'nın avludaki müştemilâtı kiraya vermeye ihtiyacı yoktu. Ama herkes biliyordu ki, onun kiracı olarak Gruşenka'yı kabul etmesinin nedeni (bu iş-daha dört yıl önce olmuştu.) yalnız akrabası olan ve Gruşenka'yı açıkça himayesi altına alan tüccar Samsanov'un gözüne girmekti. Söylendiğine göre, kıskanç ihtiyar «gözdesini» Morozova'nın evine yerleştirirken, herşeyden önce, ihtiyar kadının yeni kiracısının hal ve gidişine göz kulak olmasına güveniyordu. Ama o keskin bakışlı gözlere kısa bir süre içinde hiç ihtiyaç kalmadı ve sonunda iş öyle bir hal aldı ki, Morozova Gu-ruşenka'yla nadiren karşılaşıyordu, hattâ kadın sonunda Gruşenka'yı artık gözetleyerek hiç canını sıkmıyordu.

Gerçi ihtiyar adamın eyalet başkentinden on sekiz yaşında, çekingen, utangaç, incecik, zayıf, hep düşünceli duran ve hüzünlü kızı getirdiğinden bu yana dört yıl geçmiş ve bu süre içinde köprülerin altından çok su akmıştı.

Bu kızın hayat hikâyesi, kentimizde pek az biliniyordu; bilinenler de karışık şeylerdi.

Daha sonraları agrafena İvanovna dört yıl içinde «dillere destan bir haline gelip birçokları onunla ilgilenmeye baş-250

ladıkları -vakit de, hakkında fazla bir şey öğrenilemedi. Yalnız daha on yedi yaşında bir kızken, birinin onu iğfal ettiği, sonra da terkettiği söyleniyordu. Anlatılanlara bakılırsa, onu aldatan adam subaydı. Güya o subay sonradan

gitmiş, bir başka kentte evlenmiş.

Gruşenka ise utanç verici durumda ve fakirlik içinde kalmış. Bu arada, söylendiğine göre, ihtiyar sevgilisi gerçi Gruşenka'yı yanına aldığı vakit, kız gerçekten fakirmiş ama, iyi bir aileden geliyormuş, hatta güya babası bir din adamıymış. Diyakoz gibi bir şeymiş.

İste dört yıl içinde o duygulu, o hakarete uğramış, zavallı yetim kız, alyanaklı, dolgun bir Rus güzeli, korkusuz, kararlı, iradeli, paranın değerini bilen, mal sahibi elmayı beceren, cimri, ihtiyatlı, ama doğru yoldan, ama yanlış yoldan (söylendiğine göre) daha o yaşta kendine göre bir servet sahibi olmayı başarmış., gururlu ve hiçbir şeyden çekinmeyen bir kadın oluvermişti. Yalnız herkes bir şeye, kesin olarak inanıyordu. O da şuydu : Gruşenka'ya yaklaşmak çok zordu. Kendisini himayesi altına almış olan o ihtiyardan başka, bir tek erkek bile, bütün o dört yıllık süre içinde ondan yüz bulmakla böbürlenemedi.

Bu, kesin olarak bilinen bir şeydi. Çünkü ondan yüz bulmak için özellikle son iki yıl içinde birçok hevesliler ortaya çıkmıştı. Ama yapılan bütün denemeler boşa gidiyor, hatta bu işin heveslilerinden bazıları hemen geri çekilmek zorunda kalıyor, kuvvetli karakter sahibi olan genç kadının kesin, alaylı bir karşılık vermesi yüzünden, is. onlar için gülünç, hatta ayıp denilecek bir biçimde sona eriyordu.

Son .yıl içinde şişmiş ayaklarım kullanmak imkânından yoksun kalmış olan hasta Samsanov, karısını kaybetmiş, artık yetişkin olan çocuklarını baskı altında tutan ve yüzbin rubleden fazla serveti olan cimri, acımak nedir bilmeyen bir adamdı, öyleyken, başlangıçta ve dedikoducuların söylediğine göre, soluk bile al-KARAMAZOV KARDEŞLER

251

kırmadığı, avucunun içinde sımsıkı tuttuğu, «sadece sade suya tirit» beslediği protegee'sinin büyük etkisi altında kalmıştı. Ama Gruşenka bir iş kadını olarak hayata atılırken, bir taraftan da adama sadık olduğu konusunda sonsuz bir güven vermesini bilmişti.

İhtiyar büyük çapta bir iş adamıydı. (Şimdi çoktan öldü). Onun da çok tuhaf bir karakteri vardı. En belirli özelliği cimriliği ve taş gibi katı kalpli olmasıydı. Gerçi Gruşenka'ya o kadar tutkundu ki, onsuz yaşıyamıyordu. (özellikle son iki yıl içinde gerçekten öyleydi).

Ama ona bağlı olduğu halde gene de genç kadına bir servet bırakmak şöyle dursun, değerli hiç bir şey bırakmamıştı. Guruşenka ondan büsbütün, ayrılmak tehdidini de savurmuş olsaydı bu konuda gene de boyun eğmezdi.

Bunun birlikte genç kadına ondan belirli bir para kalmıştı. Bu öğrenildiği vakit, herkes paranın azlığına şaşırıp kaldı. Oysa Samsanov ona sekiz bin rublelik bir pay ayırırken:

«Sen yaş tahtaya basmayacak kadınsın» demişti. «Kendin bir şeyler becer, ama şunu bil ki, sana eskidenberi verdiğim yıllık geçim parasından başka benden, ömrünün sonuna kadar beş para bile alamazsın.»

Dediği gibi de yaptı, ölürken herşeyi ömrü boyunca kendilerini de, eşleri ile çocuklarını da uşak düzeyinde tuttuğu oğullarına bıraktı, Gruşenka'nın ise vasiyetnamesinde adı bile geçmiyordu. {Bütün bunlar sonradan öğrenildi). Bununla birlikte, sağken Gruşenka'ya,

«kendi serveti» ile ne gibi işleri nasıl çevireceğini göstermek için öğütlerini esirgemiyor, epeyce yardımda bulunuyor, ona yapılacak «iş»leri öğretiyordu.

Fiyodor Pavloviç Karamazov, Gruşenka ile ilk kez •olarak, tesadüfen karşılaşıp da, «karlı bir iş» nedeni ile onunla daha yakından tanışınca, böyle bir şeyi aklın-öan bile geçirmediği halde, genç kadına çılgınca âşık olduğu ve bu yüzden aklını kaçırmış gibi davranmağa

başladığı vakit, artık bir ayağı çukurda olan ihtiyar Samsanov, onunla çok alay etmişti.

Şaşılacak bir şeydi; Gruşenka ihtiyar sevgilisi ile ilişkisi devam ettiği sürece, tam anlamıyla açık davrandı, ondan hiçbir şey saklamadı. Galiba öyle davrandığı tek kişi de oydu dünyada.

Ancak en son günlerde, ortaya aşkı ile Dirm'triy Fi-yodoroviç çıkınca, ihtiyar, işi alaya almaktan vazgeçti. Aksine, bir gün, ciddi olarak ve sert bir tavırla Gruşen-ka'ya:

«Aralarından birini yani ya babayı ya da oğulu seçmek gerekirse, o zaman ihtiyarı seç.

Yalnız bir şartla: O ihtiyar adi herif seninle muhakkak evlensin. Daha önce de, sana hiç değilse belirli bir para ayırsın. Yüzbaşı ile ise sakın oynaşma, sonu yok çünkü!» demişti.

O sırada artık ölümünün yakın olduğunu hisseden, ve gerçekten de verdiği bu öğütten beş ay sonra ölen şehvet düşkünü ihtiyar, Gruşenka'ya işte bunları söylemişti. Bu arada kısaca şunu söyliyeyim ki, o zaman kentimizde birçok kişi Gruşenka yüzünden baba oğul Ka-ramazov'lar arasında meydana gelen o çirkin, o yakışık almaz rekabeti biliyorlardı, ama onun baba ile olsun, oğulla olsun ilişkilerini tam olarak anlayan azdı. Hatta Gruşenka'nın iki hizmetçisi bile (sonradan meydana gelecek olan fakat

daha ileride söz edeceğimiz felâketten sonra) mahkemede tanıklık ederken, Agrafe-na Aleksandrovna'nın, Dimitriy Fiyodoroviç'i sadece korkudan, güya genç adam onu: «Seni öldüreceğim!" diye tehdit ettiği için, kabul ettiğini söylediler.

Gruşenka'nın iki hizmetçisi vardı, bunlardan biri çok yaşlı bir ahçı kadındı. Bu kadın ailesinden kalmaydı. Hasta ve hemen hemen sağırdı. Yirmi yaşlarında, terütaze ve hareketli bir kız olan torunu da Gruşenka'ya hizmetçilik ediyordu. Genç kadın böyle hiç de zengin olmayan bir dekor içinde, çok heyecanlı bir yaşantı sürdürüyordu.

Müştemilâtında yalnız üç oda vardı. Bunları ev sahibi kadından döşeli olarak kiralamıştı-

Odaların eşyaları 1820 yıllarında moda olan çeşittendi. Gül ağacından yapılmış, eski püskü şeylerdi.

Rakitin ile Alyoşa, Gruşenka'nın evine geldikleri vakit, artık hava kararmıştı, ama odalarda daha ışık yanmıyordu. Gruşenka misafir odasında arkalığı gül ağacı taklidi tahtadan yapılmış, çoktandır aşınmış hatta yer yer delinmiş bir deri ile kaplı kocaman, biçimsiz divana uzanmış yatıyordu. Başının altında yatağından .aldığı beyaz iki küçük kus tüyü yastık vardı. Yüzü koyun uzanmıştı, iki elini basının altına sokmuş, hareketsiz yatıyordu. Birini bekliyor gibi süslenmiş, püs-lenmişti. Üzerinde ipek siyah bir elbise, başında da ona çok yakışan, küçük, ince bir dantel örtü vardı. Omuzlarına som altın bir iğne ile tutturduğu dantel bir şal almıştı. Gerçekten birini bekliyor gibiydi. Uzandığı yerde özlem ve sabırsızlık içindeydi. Yüzü biraz solmuştu, dudakları ile gözleri yanıyordu.

Sağ ayağının ucu ile sabırsızlıkla hafif hafif divanın koluna vuruyordu.

Rakitin ile Alyoşa içeri girdikleri anda ortalık biraz daha karışır gibi oldu. Sofadan Gruşenka'nın içerde yattığı divandan nasıl hızla fırladığı ve birden korku içinde:

— Kim o? diye bağırdığı duyuldu.

Ama konukları hizmetçi kız karşılamıştı ve hemen hanımına:

— Merak etmeyin efendim, gelen başkaları! Bir şey yok! diye bağırdı.

Rakitin, Alyoşa'yı kolundan tutup misafir odasına götürerek: «Ne oluyor ona öyle?» diye mırıldandı.

Gruşenka, hâlâ korku içinde divanın başında duruyordu. Koyu kumral saçlarının gür örgüsü, başına iliştirdiği dantel örtünün altından kurtularak sağ omuzu-na sarkmıştı.

Ama Gruşenka bunu farketmedi ve konukların yüzüne dikkatle bakarak kim olduklarını anlayıncaya kadar da düzeltmedi.254

KARAMAZOV KARDEŞLER

— A, sen misin Rakitka? ödümü patlattın vallahi: Kiminle geldin? Kimdir o yanındaki?

Gelenin Alyoşa olduğunu görünce:

— Aman Allahım! Kimi getirdin öyle! diye bağırdı Rakitin, Gruşenka'nın en yakın bir ahpabıymış,

hatta evde emirler vermeğe bile hakkı varmış gibi laubali bir tavırla:

— Canım, emret de mumları getirsinler! dedi. Gruşenka gene:

— Mum getirsinler... tabiî ...getirsinler mumları... Fenya! Mum getir beyefendiye! diye söylendi. Sonra başı ile Alyoşa'yı işaret etti.

— Tam da onu getirmenin sırasını buldun, dedi ve aynaya doğru dönerek çabucak iki eliyle saç örgüsünü düzeltmeğe başladı.

Rakitin'in gelmesinden hiç hoşnut değilmiş gibi bir hali vardı.

Rakitin, alınmış gibi oldu. Hemen kızgın bir tavırla:

— Memnun edemedik mi yani? diye sordu. Gruşenka gülümseyerek Alyoşa'ya doğru dönmüştü:

— Beni korkuttun Rakitka. Anladın mı sen? dedi. Alyoşa! Benden korkma yavrum!

Gelişine çok sevindim. Beklenmedik konuğum benim! Ah! Vallahi beni korkuttun Rakitka! Kapıyı Mitya zorluyor sanmıştım. Senin anlayacağın, demin onu kandırdım.

İnan, öyle oldu, önce: «Bana inanacağına yemin et» dedim, yemin ettirdim, sonra da kandırdım onu. Kuzma Kuzmiç'in, benim ihtiyarın yanına gideceğimi ve bu akşam, gece oluncaya kadar, onunla para hesabı yapacağımı söyledim. Zaten her hafta bir aksam onunla hesap yaparız. İçerden kapıyı kilitleriz, o hesap tahtasında tık tık hesap yapar, ben de oturur hesapları deftere geçiririm. Bir bana güvenir çünkü. Mitya, tabiî bu akşam orada kalacağımı sandı, îşte bu yüzden kapıyı içerden kilitledim- îçerde oturup duruyordum. Bir haber bekliyordum d»-

Fenya sizi nasıl içeriye aldı, bilmem! Penya, Fenya! Dış Kapıya koş, aç etrafa bir bak bakalım; yüzbaşı oralarda bir yerde olmasın. Belki de bir yere gizlenmiş, beni gözetliyordur. Ödüm kopuyor ondan!

— Hiç kimse yok, Agrafena Aleksandrovna! Demin etrafı gözden geçirdim. Zaten arada bir kendiliğimden kapıdaki aralıktan dışarısını gözetliyorum. Ben de korkudan tiril tiril titriyorum.

— Panjurlar kapalı mı, Fenya? Perdeleri de çekmeli, hah şöyle!

Ağır perdeleri kendi eliyle indirdi:

— Bir de bakarsın, burada ışık yandığını görünce, damlar. Senin anlayacağın, bugün ağabeyin Mitya'dan korkuyorum Alyoşa.

Gruşenka yüksek sesle konuşuyordu; gerçi endişe içindeymiş gibi bir hali vardı ama aynı zamanda hemen hemen coşkun bir sevinç duyuyordu. Rakitin:

— Neden Mitenka'dan bugün o kadar korkuyorsun? diye sordu. Benim bildiğime göre, onun karşısında pek ürkeklik göstermezsin. Onu avucunda istediğin gibi oynatabilirsin.

— Diyorum ya sana, bir haber, şeker gibi bir mektup bekliyorum. Onun için Mitenka'nın buraya şu anda gelmesi hiç de gerekli değil. Hem benim Kuzma Kuz-miç'e gittiğime inanmamıştır o. Bunu hissediyorum. Herhalde şimdi Fedor Pavloviç'in bahçesinin dibinde, bir köşeye sinmiş, benim oraya gelip gelmiyeceğimi gözetliyordur. Eğer gerçekten orada gizlenmişse, buraya gelemez. Benim de istediğim bu. Hem gerçekten de Kuzma Kuzmiç'in yanındaydım. Mitya'nın kendisi beni oraya kadar götürdü. Gece yarısına kadar orada oturacağımı, beni muhakkak gece yarısı gelip oradan almasını söyledim. Mitya gitti. Ben de ihtiyarın yanında on dakika kadar oturdum, sonra... hemen tekrar buraya döndüm. Ah, öyle korkuyordum ki. Onunla karşılaşmayayım diye koşa koşa geldim!256

— Peki niye süslendin böyle. Şuna bak hele! Ba-.şmdaki o başlık ne garip şey öyle?

— Aman sen de! Ne meraklısın, Rakitin! Dedim ya sana bir haber bekliyorum, diye.

Haber gelir gelmez fırlayıp gideceğim... uçup gideceğim... bir anda yok olacağım buradan! îşte onun için süslendim. Hazır olarak beklemek için!

— Peki, nereye uçacaksın öyle?

— Çok şey bilirsen çabuk ihtiyarlarsın.

— Şuna bak hele! Sevinç içinde... Seni hiç böyle görmemişimdir. Baloya gidecek gibi süslenmişsin...

Rakitin, bunu söylerken, Gruşenka'yı tepeden tırnağa süzüyordu.

— Balodan çok alarsın ya, Allah için.

— Ya sen? Sen çok mu anlarsın sanki?

— Hiç olmazsa, ben balo nedir gördüm. Bundan üç yıl önce, Kuzma Kuzmiç oğlunu evlendiriyordu. Ben de orkestranın bulunduğu yerden seyrediyordum. Hem, burada, öyle bir şehzade varken ne diye seninle konuşup vaktimi geçiriyorum Rakitka? Hay Allahım!

Ne değerli bir konuğum var! Alyoşa, yavrucuğum, sana bakıyorum da, gözlerime inanamıyorum. Aman Allahım, evime gelen, gerçekten sen misin? Doğrusunu istersen, seni hiç beklemiyordum. Geleceğini aklımdan bile geçirmiyordum. Daha önce de senin bir gün buraya gelebileceğini bir an olsun düşünmedim. Gerçi şimdi hiç sırası değil, ama gene de geldiğine o kadar seviniyorum ki! Gel, divanın üzerine otur. İşte şuraya, hah şöyle! Şahinim benim! Körpecik şahinim benim! Doğrusunu söyliyeyim, hâlâ aklım başıma gelmemiş gibi... Ah Ra kitka. Sen yok musun? Onu dün, ya da önceki gün ge-tirseydin ne olurdu? Her neyse, gene de çok sevindin^ Belki de böyle bir anda gelmesi daha iyi. Belki önceki gün gelseydi, böyle olmayacaktı...

Çevik bir hareketle divanın üzerine, Alyoşa'nın yanına oturdu. Ona kararlı bir tavırla, hayran hayran

bakıyordu. Geldiğine gerçekten sevinmişti. Yalan söylemiyordu. Gözleri ışıl ısıldı.

Dudakları gülüyordu. Ama bu gülüşte neşeli ve içten gelen bir anlam vardı. Alyo-ga genç kadının yüzünde böyle iyi yürekli insana yakışır bir anlam görünce şaşmıştı. Bunu hiç beklemiyordu... Bir gün öncesine kadar, ona nadir rastlamıştı ve Gruşenka'yı hep korkunç bir yaratık olarak düşünüyordu. Ayrıca bir gün önce. onun Katerina İvanovna'ya karşı yaptığı ve ne kadar,, katı yürekli olduğunu belli eden, öfkeli hareketi Alvoşa'yı müthiş sarsmıştı. Bu yüzden onu şimdi hemen hemen bambaşka ve hiç beklemediği bir varlık olarak görünce şaşırıp kalmıştı.

Gerçi Alyoşa'nın o sırada üzüntüsü vardı, ama bu • üzüntü ona ne kadar ağır gelirse gelsin, gene de genç kadına dikkatle bakmaktan kendini alamıyordu. Gru-senka'nm davranışları da, bir gün öncesine oranla iyiye doğru değişmiş, bambaşka olmuştu. Artık konuşmalarında da davranışlarında da. hemen hemen hiç kırıtma yoktu... Her haliyle apaçık ve içinden geldiği gibi davranıyordu. Hareketleri hızlı ve kesindi. Karşısındakilere güvendiği de belliydi. Yalnız çok heyecanlıydı. , Tekrar:

— Hay Allah! Bugün de neler oluyor! Şaştım vallahi! diye mırıldandı. Hem gelişine neden bu kadar sevindim Alyoşa, bunu bile bilmiyorum. Gel sor

bakalım bana, neden sevindim diye, bilmiyorum işte.

Rakitin alaylı alaylı güldü.

— Haydi canım! Neden sevindiğini hiç bilmez misin sen? Daha önce benim, hep: »getir onu, getir onu!» diye başımın etini yediğin vakit bunun her halde bir nedeni vardı, bir amaç gütmüşsündür herhalde.

— Eskiden başka bir amacım vardı, ama şimdi o iş geçti! Zaman o zaman değil artık.

Neyse, şimdi siz-leri ağırlamağa çalışayım, bakalım. Artık cömertleştim,

KARAMAZOV KARDEŞLER

Rakitka. Sen de otursana, ne ayakta duruyorsun? Ha oturdun mu? Hiç Rakituşka kendini zahmete sokar mı, desene? îşte şimdi karşımızda oturuyor ve neden, önce senin oturmanı rica ettim diye güceniyor, Alyoşa. Ah! Bizim. Rakitka öyle çabuk herşeyden alınır ki!

Gruşenka bunu söylerken gülmüştü:

— Kızma, bana Rakitka! Artık cömert bir kadın oldum.

Neşeli bir tavırla için için eğlenerek, Alyoşa'nın gözlerinin içine baktı:

— Neden öyle üzüntülü oturuyorsun Alyoşeçka? Yoksa benden korkuyor musun?

Rakitin kalın bir sesle :

— Onun büyük bir üzüntüsü var. Birinin şanına hiç yakışmayan bir iş oldu.

— Kimin şanına?

— Sevgili «dedesi» nin cesedi kokmağa başladı.

— Nasıl kokmağa başladı? Gene bir şeyler saçmalıyorsun! Kötü bir lâf etmek istiyorsun galiba. Sus, aptal! Alyoşa, izin verir misin, kucağına oturayım? Bak, işte, böyle; Gruşenka bir anda yerinden fırladı, gülerek, tıpkı okşanmak isteyen bir kedi yavrusu gibi Alyoşa'nın kucağına oturdu. Yumuşak, tatlı bir hareketle boynuna sarılmıştı.

— Ben şimdi seni neşelendiririm, yavrum! Benim dine düşkün yavrucuğum! Hayır, gerçekten söyle, dizinde oturmama izin verecek misin? Kızmaz

mısın? Emredersen...

hemen dizlerinden inerim, merak etme.

Alyoşa susuyordu. Kımıldamaktan korkuyormuş gi" bi bir hali vardı. Grusenka'nın

«Emredersen dizlerinden hemen inerim» sözlerini işitmişti, ama buna hiçbir karşılık vermedi. Sanki donmuş kalmıştı. Yalnız o anda içindeki duygular, hiç de örneğin, oturduğu yer den onun her hareketini, avını gözetleyen bir vahşi hayvan gibi izleyen Rakitin'in bekleyebileceği cinsten de-

ğildi. Duyduğu üzüntü, içinde uyanabilecek tün: başka izlenimleri yok etmiş, boğmuştu ve eğer o anca durumunun bilincine tam olarak varabilseydi, her çeşit baştan çıkarmalara, her çeşit günah yoluna saptırmalara ve tuzaklara karşı adeta zırhlı olduğunu hemen

anlayacaktı.

Bununla birlikte, ruhundaki bu bulanıklığa ve tüm duygularını söndüren o büyük acısına rağmen, gene de elinde olmayarak içinde uyanan yeni ve garip bir duyguya şaşıp kalıyordu: bu kadın, bu «korkunç» kanlın, artık onun içinde eski korkuyu uyandırmıyordu. Oysa, eskiden herhangi bir kadını hayalinden geçirdiği vakit, bir korku duyardı. Belki o sırada ruhunda buna gene belirsiz bir endişe olarak duyuyordu ama, bütün kadınlar arasında en çok korktuğu o kadın, dizlerinin üzerinde oturan ve ona sarılan kadın, onda şimdi bambaşka, beklenmedik ve apayrı bir his uyandırıyordu. Bu ona karşı olağanüstü, büyük ve başka hiçbir duygunun karışmadığı tertemiz bir meraktı.

Hem de şimdi artık korkusuzca, eskisi gibi hiç de dehşet içinde kalmadan duyuyordu bunu! İşte asıl önemli olan ve Alyoşa'yı bu kadar şaşırtan şey buydu.

Rakitin:

—Eh artık saçmalamayın, yeter! diye bağırdı. İyisi mi, şampanya getir. Bana şampanya borçlusun, biliyorsun!

. — Gerçekten de borçluyum ya. Biliyor musun Alyoşa? Eğer seni bana getirirse, ona şampanya ikram edeceğimi söylemiştim. Getir şu şampanyayı! Ben de sizinle içerim!

Fenya! Eenya! Bize şampanya getir! Ha-fti Mitya'nın bıraktığı şişe var ya. onu getir!

Çabuk! Cimriyim ama bir şişe şampanyayı esirgernem. Sana değil Rakitka! Senin benim için bir karınca kadar bile Önemin yok. Ama o bir kartaldır. Bak şu anda yüreğim Bambaşka duygularla dolu, öyleyken, ne olursa olsun, sizinle içeceğim. İçimden herseye bos vermek geliyor!260

Rakitin, merakla gene söze katılarak, güya durmadan üzerine yağan kötü sözlere önem vermiyormuş gibi:

— Neymiş bu senin bu kadar önemle söz ettiğin «bu an?» Beklediğin haber nedir?

Sorabilir miyim? diye gene söze karıştı. Yoksa bir sır mı bu?

Gruşenka başını Rakitin'e doğru çevirdi ve birden üzüntü ile:

— Yok canım, sır değil. Sır olmadığını sen de biliyorsun! dedi.

Bunu söylerken Alyoşa'dan biraz uzaklaşmıştı ama hâlâ dizlerinin üzerinde oturuyor, ona sarılmağa devam ediyordu.

— Senin anlayacağın o subay geliyor, Rakitin! Benimki geliyor.

— Geleceğini ben de işittim. Gelmesi bu kadar yakın mı?

— Şimdi Mokroye'dedir herhalde. Oradan buraya elden bir mektup gönderecekmiş.

Kendisi yazdı, demin mektup aldım... Şimdi işte oturup bu haberi bekliyorum.

— Bak hele. Neden Mokroye'ye gelmiş peki?

— Anlatması uzun, hem senin için bu kadarı da yeter!

— Hay Allah! Eh desene Mitenka şimdi... Hapı yuttu. Bunu biliyor mu, yoksa haberi yok mu?

— Hiç bilmesine imkân var mı? Bir şeycikten haberi yok. Zaten bilse, gebertir beni. Ama ben şimdi bundan hiç mi hiç korkmuyorum. Artık bana bıçak atar diye de korktuğum yok. Sen sus Rakitka! Bana Dimit-riy Fiyodorovic'i hatırlatma! O yüreğimi yaraladı.

Zaten şu anda hiçbir şey düşünmek istemiyorum. Bak, Alyoşeçka'yı düşünebilirim, Alyoşeçka'ya bakıyorum da... Canım, birazcık gülsene ne olur! Yavrucuğum' Hiç değilse gül... Benim su budalalığıma gül! Beni sevindirmek için, gül, ne olursun... Bak gülümsedi işte, gülümsedi vallahi! Ne kadar şefkatle bakıyor. Biliyor

musun Alyoşa? Üç gün önce olup bitenler yüzünden, küçük hanıma yaptıklarım için bana kızıyorsun sanıyordum. Gerçekten de eşeklik ettim, o akşam... Doğrusu bu... Yalnız öyle bir şey olması iyi oldu.

Gruşenka birden düşünceli düşünceli güldü:

— Hem kötü, hem de iyi oldu... dedi, gülüşünde de bir an için sert bir anlam belirip kayboldu. —Mitya'nın bana anlattığına göre, sonradan benim için «Kırbaçlatmak onu!»

diye bağırmış. Meğer çok gücendirmişim onu. Oysa kendisine boyun eğdirmek için çağırmıştı beni. Çukulata vererek beni aldatacağını sanıyordu... Hayır, ne derseniz deyin, olup bitenler iyi oldu.

Gruşenka bunu söylerken gene güldü.

— Alyoşa ben, yalnız sen kızmıssındır, diye korkuyordum.

Rakit'in birden ciddî bir hayretle:

— Gerçekten de doğru söylüyor... dedi. Biliyor musun Alyoşa? Gruşenka senden, senin gibi daha palazlanmamış birinden bile korkuyordu.

— O senin gözünde palazlanmamıştır ...Çünkü sende vicdan diye bir şey yoktur. Mesele burada. Ama ben onu içten, ruhumla seviyorum anladın mı? inanıyor musun Alyoşa?

Seni yürekten seviyorum ben!

— Seni gidi utanmaz, ahlâksız seni! Şimdi sana ilânı aşk ediyor Aleksey! Bak sana aşkım açıklıyor.

— Ne var yani? Ayıp mı? Seviyorum işte!

— Peki subay ne oluyor? Sonra Mokroye'den beklediğin haber de var, değil mi?

— O başka, bu başka!

— İste. bu tam kadınci? bir lâf... Gruşenka öfkeye kapıldı:

— Beni kızdırma Rakitka! dedi. O başka, bu başka! Ben Alyoşa'yı başka türlü seviyorum.

Doğrusunu söyliyeyim, daha önce senin için kurnazca bir düşüncem vardı Alyoşa. Ama ben zaten adi, katı yürekli bir kadı-262

KARAMAZOV KARDEŞLER

mm. Öyleyken, bazen sana, sanki sen benim vicdanım-mışsm gibi bakıyordum. Hep şöyle düşünüyordum: «Onun gibi bir insanın benim gibi kötü bir kadından nefret etmesi gerekir!» Üç gün önce, küçük hanımın yanından çıkıp buraya koşa koşa geldiğim vakit de, öyle düşünüyordum.

Uzun bir süredir senin için aklimden hep böyle şeyler geçiriyordum Alyoşa. Mitya da bunu biliyordu. Ona da söylemiştim çünkü. Bak Mitya bunu anlıyor. İnanıyor musun Alyoşa? Bazen sana bakınca, kendimden utanıyordum.

Böyle bir kadın olduğum için utanç duyuyordum... Sonradan nasıl olup da senin için öyle şeyler düşünmeğe başladığımı bilmiyorum.

İçeriye Fenya girdi ve masanın üzerine bir tepsi koydu. Tepsinin üzerinde açılmış bir şişe ile dolu olarak üç kadeh vardı. Rakitin:

— Hah, işte, şampanya geldi! diye bağırdı. Sen heyecan içindesin Agrafena Aleksandrovna. Aklın başından gitmiş! Bir kadeh içtin mi, dansetmeğe, oynamağa başlarsın!

Şampanya şişesini gözden geçiriyordu:

— Hay Allah! Bunu bile doğru dürüst yapamamışlar... dedi. ihtiyar, mutfakta şampanyayı dökmüş. Şişeyi de tıpasız getirmişler, üstelik soğuk da değil. Eh, ne yapalım, öyle de olsa, ver bakalım...

Masaya yaklaştı, bir kadeh aldı, onu dikerek için-dekini dibine kadar içti. Dilini dudaklarının üzerinden geçirdi:

— İnsan her zaman şampanya içmez, fırsat bu fırsat! dedi. Haydi bakalım Alyoşa, göster kendini! Neyin şerefine içeceğiz? Cennete gitmemizin şerefine mi? Sen de bir kadeh al Gruşa! Sen de cennet kapılarının şerefine iç bakalım!

Gruşenka:

— Hangi cennet kapılarının şerefine? diye sorarak bir kadeh aldı.

Alyoşa da kendi kadehini aldı, bir yudum içti, sonra onu tekrar yerine koydu.

— Hayır, içmesem daha iyi olur! diyerek hafifçe gülümsedi.

Rakitin:

— Ama demin böbürleniyordun! diye bağırdı. Gruşenka :

— Madem öyle, ben de içmem! diye söze karıştı. Za-len canım da istemiyor. Şişeyi tek başına sen iç Rakit-ka! Alyoşa içerse, ben de içerim.

Rakitin:

— Aman bu ne incelik! diye alay etti. Öyle diyor ama gene de dizlerinin üstünde oturuyor! Diyelim ki, onun büyük bir üzüntüsü var, onun için içmiyor, ya esenin neyin var? O kendi Tanrısına baş kaldırmış, salam yemeğe kalkışmış...

— Neden?

— Bugün «dede»si öldü de ondan. Zosima dede... Hani ermişlerden bir dede vardı ya, o öldü.

Gruşenka:

— Zosima dede öldü ha? diye bağırdı. Hay Allah! Hiç haberim yoktu!

Dinî bir duygunun etkisi altında haç çıkarıyordu, sonra birdenbire korkuya kapılmış gibi Alyoşa'nın dizlerinin üzerinden fırladı divana oturdu:

— Hay Allah! Şu yaptığıma bak bir kez! Böyle bir zamanda, dizlerinde oturuyorum!

Alyoşa, derin bir hayretle ona uzun uzun baktı. Birden yüzü aydınlanır gibi oldu. Yüksek sesle ve kararlı bir tavırla:

— Rakitin! Sen, Tanrı'ma baş kaldırıyorum diye beni kışkırtıp durma! dedi. Sana kızmak istemiyorum. Onun için, sen de daha iyi yürekli ol. Ben, hiçbir za-sahip olamayacağın bir hazineyi yitirmişim! Onun şimdi seri beni yargılayacak durumda değilsin. İyisi mi sen bu kadına bak: şu anda beni kötü davranışta264

bulunmaktan nasıl koruduğunu görüyor musun'? BU-raya gelirken, karşımda kötü bir ruh bulacağımı düşünüyordum. Böyle bir şeye doğru öylece sürükleniyordum. Çünkü o sırada kendim de adi, kötü yürekli bir varlık olmuştum. Oysa, burada duygulan içten konuşan bir bacı, bir hazine, seven bir ruh buldum.. Şu anda, beni o korumuştur...

Agrefena Aleksandrovna, anlattığım sensin, şu anda. Şimdi, ruhumu, doğru yola yönelten sensin!

Alyoşa'nın dudakları titremeğe başladı. Zorlukla soluk alıyordu. Sustu. Rakitin öfkelendi:

— Demek seni o kurtardı, ha? diye alaylı alaylı güldü. Ayol o seni çıtır çıtır yemeğe hazırlanıyordu!.. Bunu biliyor musun sen?

Gruşenka birden yerinden fırladı:

— Dur, Rakitin! diye bağırdı. İkiniz de susun bakalım! Şimdi herşeyi söyliyeceğim. Sen konuşma Alyo-şa! Çünkü söylediğin sözlerden utanç duyuyorum. Çünkü ben gerçekten kötü yürekli bir kadınım! îyi yürekli değilim. Evet, öyleyim, ben. Sen de sus Rakitka!

Çünkü yalan söylüyorsun. Gerçi daha önce aklımdan onu çıtır çıtır yemek gibi... çirkin, adice bir düşünce geçmişti, ama şimdiki duygularım hiç öyle değil... Sus! Bir daha sesini duymayayım Rakitka.

Gruşenka bütün bunları olağanüstü bir heyecanla söylemişti. Rakitin ikisini de şaşkınlıkla tepeden tırnağa süzerek:

— Şunlara bakın! İkisi de çıldırmışlar. Akıllarını kaçırdılar galiba, bana öyle geliyor.

Hay Allah, akıl hastahanesine düşmüş gibiyim. İkisi de karşılıklı olarak kırılıp dökülüyorlar, neredeyse ağlıyacaklar!

Gruşenka:

— Ağlarım ya! Ağlarım ya! diye söyleniyordu. O bana demin «bacım» dedi. Bunu artık ömrümce unutmayacağım! Yalnız bir şey var, Rakitka! Gerçi ben kö"

tü kalpli kadının biriyim, ama herşeye rağmen, gene de bir sap soğan uzattım, işte!

— Hangi soğan sapını? Hay Allah! Gerçekten de delirmiş bunlar!

Rakitin onların gösterdikleri heyecana hayret ediyor, o anda her ikisini sarsabilecek olan tüm şartların, bir insanın ömründe çok nadir görüldüğü şekilde, hep bir araya geldiğini kavrayamadan öfkeleniyordu. Zaten, kendisi ile ilgili olan herşeyi inceden inceye kavrayabi-len Rakitin, başka insanların duygularını, düşüncelerini kavraması gerektiği vakit çok kabalaşırdı. Bu, bir bakıma daha denemeler geçirmemiş olmasından, bir bakıma da büyük bir egoizm içinde olmasından ileri geliyordu.

Gruşenka birden ona doğru dönerek sinirli sinirli güldü:

— Bak, görüyor musun Alyoşeçka, demin soğan sapını uzattığım için Rakitka'ya böbürlendim. Ama senin karşında, böbürlenecek değilim. Sana bunu bambaşka bir amaçla söyliyeceğim. Bu bir çocuk hikâyesidir. Ama güzel bir hikâyedir. Bu hikâyeyi daha çocukken yanımda ahçı olarak çalışan Matriyona'dan işitmişimdir.

«Bak, hikâye şöyle: «Bir varmış, bir yokmuş, vaktiyle bir kadın, çok katı yürekli, kötü bir kadın varmış. Günün birinde ölmüş. Ama sağken hiçbir iyilik etme-ftüşmiş. Şeytanlar kadını yakalayıp ateş deryası bir gölün içine atmışlar. Koruyucu meleği gölün başında duruyor: «Acaba işlediği hangi iyiliği hatırlayayım da, Tanrı'ya bildireyim?" diye düşünüyormuş. Sonunda hatırlamış. Tanrı'ya: «Bu kadın bostanındaki soğanlardan birini topraktan sökmüş, fakir bir kadına vermişti!» demis. O zaman Tanrı ona şu karşılığı vermiş: -Sen. bu soğan sapını al, onu gölün içindeki kadına uzat. ka-dın. ona sarılsın, sen de kadını bu sapla çekmeğe başla, Eğer kadını bu soğan sapı ile çölden çıkarmayı başa-rirsan, varsın cennete gitsin! Yok eğer sap koparsa. ka-266

din, şimdi nerede bulunuyorsa, orada kalsın» demiş. Melek koşmuş, hemen kadına soğan sapım uzatmış. «Al bakalım, kadın, sıkı tut ve kendini yukarıya doğru çek!» demiş.

Sonra onu yavaş yavaş başlamış çekmeğe. Artık neredeyse kadını gölden tüm olarak çıkaracakmış. Tam o sırada gölde bulunan başka günah işlemiş kişiler kadının dışarıya çekildiğini görmüşler. Hemen onunla birlikte kendilerini de çeksinler diye ona yapışmışlar. Kadın, öyle kızmış, öyle kızmış ki, hep onları ayaklan ile geri tepiyor: «Beni çekiyorlar, sizi değil» diyormuş. ı<O soğan sapı benimdir, sizin değil.» işte bu sözü söylediği anda, soğan sapı kopuvermiş. Kadın tekrar göle düşmüş yanmağa başlamış.

Bugün hâlâ orada yanıyormüş. Meleği ise ağlayarak oradan uzaklaşmış.

«işte tüm hikâye bu, Alyoşa. Hatırımda kaldı, hâlâ ezberimde. Çünkü o kötü yürekli kadın var ya, işte o benim! Demin Rakitka'ya soğan sapını uzattım diye böbürlendim. Ama sana başka bir şey söyliyeceğim: ben ömrüm boyunca belki, yalnız bir kez birine böyle bir sap soğanı uzatmışımdır. Yaptığım tek iyilik bu! Onun için bundan sonra, beni övme Alyoşa, beni iyi kalpli bir kadın sayma! Ben kötü yürekliyim, kötülerin en katı yü-reklisiyim! Eğer beni översen, utancımdan yerin dibine batırmış olursun. Eh, artık tüm bunları söyledikten sonra, herşeyi açıklıyayım bari. Dinle Alyoşa: Seni buraya çekmeyi o kadar istiyordum ki ve Rakitka'ya, seni buraya getirsin diye o kadar ısrar ettim ki, bilemezsin.

Hem de seni buraya getirirse kendisine yirmi beş ruble vereceğimi vaadettim. Dur Rakitka, bekle!

Hızlı adımlarla masaya yaklaştı, çekmecesini çekti, içinden para cüzdanını çıkardı, bir yirmi beş rublelik aldı.

Rakitin ne yapacağını bilemeyerek yüksek sesle: — Bu ne saçmalık canım! Ne saçmalık!

diye soy lenip duruyordu.

— Al Rakitka! Borcumu ödüyorum. Reddetmezsin herhalde, kendin istedin.

Gruşenka bunu söyledikten sonra, parayı ona fırlattı. Rakitin'in utandığı belliydi, ama yiğitliğe leke sürdürmemeğe çalışarak kalın bir sesle:

— Red mi edecektim yani? dedi. Bu para çok işime yarıyacak. Zaten Tanrı aptalları akıllılar onlardan yararlansın diye yaratmıştır.

— Şimdi sus Rakitka! Bundan sonra artık söyliyeceğim her söz senin gibi

bir insana göre değil. Şuraya, köşeye otur da, sus. Sen bizi sevmezsin, onun için kapa ağzını!

Rakitin, artık öfkesini gizlemeden:

— Canım ne diye seveyim sizi? diye öfke ile kargılık verdi.

Yirmi beş rublelik parayı cebine sokmuştu, ama şimdi Alyoşa'nin karşısında gerçekten utanç duyuyordu. Bu işin ücretini daha sonra, Alyoşa'nin haberi bile olmadan almayı tasarlamıştı. Şimdi ise öyle utanmıştı ki, içinde öfke duyuyordu. O ana kadar, Gruşenka'nın onu durup durup iğnelemek için söylediği tüm sözlere rağmen, ona karşı gelmenin pek çıkarına uygun bir davranış olmıyacağını düşünüyordu ve belliydi ki genç kadının onun üzerinde bir etkisi vardı. Ama şimdi o da kızmıştı.

— Sevilmenin daima bir nedeni olur, ikiniz bana ne yaptınız ki, sizi seveyim?

—Hiçbir şey beklemeden sev sen de, tıpkı Alyoşa'-nın sevdiği gibi...

— Onun seni sevdiği nereden belli? Sevgisini bir şeyle gösterdi mi sanki? Ne diye öğünüp duruyorsun?

Gruşenka odanın ortasında duruyor, isterik bir ka-kadın gibi heyecanlı heyecanlı konuşuyordu.

— Sus Rakitka! Sen bizi hiç anlayamazsın! Hem küfidan böyle bana «sen» deme. Artık öyle demene izin Emiyorum. Zaten bu cesareti nereden aldın bilmem 268

ki? Artık böyle konuşmayacaksın! İşte o kadar! Bir uşa-ğımmışsın gibi bir köşeye geç, otur ve sus bakalım!

«Şimdi de, gerçeği, olduğu gibi tüm gerçeği yalnız sana söyliyeceğim, Alyoşa! Benim nasıl bir yaratık olduğumu göresin diye. Rakitka'ya değil, sana söylüyorum. Ben seni mahvetmek istiyordum Alyoşa. Gerçekten öyleydi, doğru söylüyorum. Kesin olarak karar vermiştim : Bunu o kadar istiyordum ki, seni "bana getirsin diye, Rakitka'ya rüşvet olarak para vermiştim. Ama neden istiyordum gelmeni sanki? Senin hiçbir şeyden haberin yoktu! Hep benden yüz çeviriyordun. Yanımdan geçerken de gözlerini hep yere indiriyordun. Ben ise belki yüz defa yüzüne bakmış ve artık seni herkese sormaya başlamıştım. Yüzün içimde derin bir iz bırakmıştı. Kendi kendime : »Beni hor görüyor, yüzüme bile bakmak istemiyor!» diye düşünüyordum. Sonunda öyle bir duygu uyandı ki içimde, kendi kendime 'hayret ediyor : «Ne diye böyle bir çocuktan korkuyorum sanki?»

diye sormaya başlıyordum. «Onu çıtır çıtır yiyeyim de görsün gününü. Sonra da alay ederim onunla!)) diyordum. Kızdıkça kızıyordum. İnanır

mısın? Burada hiç kimse Agrafena Aleksandrovna'ya, o biçim işi için gelmeyi düşünemez bile. Benim yalnız bir tek ihtiyacım var. Ona bağlıyım, ona satılmışım ben! Bizi şeytan nikahladı, ama ondan başka evime hiç kimse gelemez! Gel gelelim, sana bakarken: «Şunu çıtır çıtır yiyeceğim. Sonra da onunla alay ederim!» diyordum. Görüyorsun ya. ne pis köpeğim ben! Kardeş dediğin o yaratığın ne olduğunu görüyorsun ya.

«İşte, simdi vaktiyle bana kötülük etmiş olan o adam gelmiş. Şimdi oturup ondan haber bekliyorum-Beni incitmiş olan o adamın benim neyim olduğunu biliyor musun? Kuzma, beni buraya getireli beş yıl oldu-Bazen kendi kendime oturuyor, herkesten gizli olarak, tek beni görmesinler, duymasınlar diye. incecik, budala bir kız gibi oturup hıçkıra hıçkıra ağlıyorum. Geceleri

baha dek gözüme uyku girmiyor. Kendi kendime: «NeredDuring acaba o bana kötülük eden adam? Herhalde şu anda başka bir kadınla birlikte benimle alay ediyordur. Ah! Onu bir görsem, ona bir rastlasam! İşte o zaman intikamımı öyle bir alırım, ona öyle bir karşılık veririm ki! diye düşünürdüm. Geceleri, karanlıkta başımı yastığa gömer, hep bu düşünceleri zihnimden geçirirdim. Mahsus kendi kendimi onlarla üzerdim, kendi öfkemle avunmağa çalışırdım: «Ah, ona öyle bir karşılık veririm ki. ah öyle bir intikam alırım ki, ondan!» deyip duruyordum. Bazen öyle oluyordu ki. o karanlıkta bağırmağa başlıyordum. Sonra da birden ona hiç de ter şey ya-pamıyacağımı, o sırada benimle alay ettiğini, hattâ belki de beni büsbütün unuttuğunu düşünürdüm. O zaman kendimi yere atar, çaresizlik içinde ağlamaya başlar ve gün ağanncaya dek titrer dururdum. Sabahleyin kalkınca da köpekler gibi kızgın olurdum, dünyaya düşman kesilirdim.

«Sonradan ne oldu tahmin edersin? Para biriktirmeye başladım, acımak nedir bilmeyen bir kadın oldum. Şişmanladım. Ama akıllandım mı acaba? Hiç de değil. Kimse bunu görmez. Tüm evrende bir tek canlı olsun bunu bilmez. Ama hava karardı mı, ben hep gene öyle tıpkı küçücük bir kız olduğum zamanlardaki gibi, bundan beş yıl önce olduğu gibi, bazen yatağımda yatarken dişlerimi gıcırdatıyor, sabahlara kadar ağlıyorum. «Ah bir hıncımı alsam ondan, ona neler yapardım!» diye dü-Şünüyorum!

«Bütün bunları işittin değil mi? Şimdi söyle baka-yım bana, nasıl anlarsın davranışlarımı? Bundan bir ay önce, bir gün bir mektup geldi: Meğer karısı ölmüş, kendisi de buraya geliyormuş, benimle görüşmek isti-yorrnuş. O zaman, tüm varlığımı saran bir heyecana ka-Mdırn: «Ah, Tanrım!" dedim. Sonra şöyle düşündüm: 'Biliyorum, buraya gelir gelmez, bana bir ıslık çaldı mı, beni yanma çağırdı mı, köpek gibi: sürüne sürü-270

ne, dövülmüş, kabahat işlemiş bir köpek gibi gene ona koşacağım!» Bunu düşünüyordum, ama sahiden öyle olacağına bir türlü inanamıyordum: «Ben

adi bir varlık mıyım, yoksa değil miyim? Gerçekten koşa koşa ona gider miyim?...» diye kendi kendime sorup duruyordum. Kendime karşı bir aydır öyle bir öfke duyuyorum ki! Bundan beş yıl öncesinden çok daha büyük bir öfke içindeyim. Görüyorsun ya, Alyoşa ben ne kadar zincire vurulmaz, ne kadar azgın bir kadınım, İşte sana doğruyu olduğu gibi söyledim!

«Mitya ile gönül eğlendiriyordum, tek ötekine koş-mıyayım diye! Sus Rakitka! Sen benim davranışlarımı eleştiremezsin. Zaten bunları sana söylemedim. Demin, siz buraya gelmeden önce burada yatıyor, bekliyor, kendi kendime kaderimi çizmeye çalışıyordum.

İçimden geçenleri hiç bir zaman bilemezsiniz! Hayır,,Alyoşa senin küçük hanıma söyle, üç gün önce ona yaptıklarım için, bana kızmasın! Dünyada hiç kimse şimdi ne duygular içinde olduğumu bilmiyor. Bilemez de... Kimbilir belki de bugün oraya giderken, yanıma bir bıçak alacağım. Bunu yapıp yapmayacağıma daha karar vermedim!

Gruşenka bu «acıklı» sözleri söyledikten sonra, birden dayanamadı, sözünü bitirmeden, elleriyle yüzünü kapayarak, kendini divanın üzerine attı, yastıklara gömüldü ve küçük bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladı. Alyoşa, yerinden kalktı, Rakitin'e yaklaştı.

— Mişa! Darılma! dedi. Seni kırdı ama, sen gene ona kızma. Şimdi söylediklerini işittin ya? Bir insan yüreğinden bu kadar çok şey beklememek gerekir! Daha yumuşak yürekli olmalı! Daha çok acımasını bilmeli...

Alyoşa, bunu içinden gelen dayanılmaz bir heyecanla söylemişti. Bir boşalma ihtiyacı duyuyordu. BU yüzden Rakitin'e söylemişti bunları. Eğer orada olmasaydı, kendi kendine yüksek sesle söylenmeye lardı. Ama Rakitin ona alaylı alaylı baktı. O zaman Al-

yoşa birden sustu. Rakitin nefret uyandıracak bir gülümseyişle:

— Seni daha önce «dede»nin sözleriyle doldurmuşlar. Sen de şimdi, onun sözleriyle bana hücum ediyorsun, Alyoşenka. Kendini Tanrı'ya adamış Alyoşenka!

Alyoşa birden ağlar gibi bir sesle :

— Gülme Rakitin! Alay etme, ölenden söz etme. O, dünyadaki bütün insanlardan daha yüksek bir varlıktı! diye bağırdı. Deminki sözü bir yargıç gibi söylemedim! Kendim de suçluların en suçlusuymuşum gibi söyledim. Bu kadının karşısında ben neyim ki?

Buraya kendimi mahvetmek için gelmiştim. Gelirken de: «Varsın öyle olsun! Varsın öyle olsun!» diyordum. İçimde yeteri kadar cesaret olmadığı için yapmıştım bunu! O ise, beş

yıl acı çektikten sonra, ilk olarak gelip de kendisine içten bir söz söyliyeni

görür görmez, herşeyi bağışladı, herşeyi unuttu, şimdi de ağlıyor! Onu incitmiş olan adam geri dönmüş, kendisini yanına çağınyormuş. O da yaptığı herşeyi bağışlıyor, sevinç içinde ona koşuyor ve biliyorum ki giderken yanına bıçak almıyacak-tır! Almıyacaktır o bıçağı! Hayır! Ben onun gibi değilim. Senin öyle olup olmadığını bilmiyorum Mişa, ama ben öyle değilim.

Ben bugün, şu anda ondan bir ders aldım... O sevgi konusunda bizlerden çok yüksek bir varlık... Şimdi söylediklerini daha önce kendisinden işit mis miydin? Hayır! işitmedin.

İşitmiş olsaydın çoktandır herşeyi anlamış olurdun... Üç gün önce kalbi kınla» öbür genç kadın var ya, o da onu bağışlasın! Zaten bunu öğrenirse, bağışlıyacaktır... Hem öğrenecektir de... Bu, henüz daha uslanmamış bir ruhtur, onu korumak gerekir... Belki de bu ruhta bir duygu hazinesi gizlidir, kimbilir.

Alyoşa sustu, çünkü artık soluk alamıyordu. Rakitin bütün öfkesine rağmen, ona hayretle bakıyordu. Sessiz Alyoşa'nın böyle uzun bir söylev vermesini hiç bekletiyordu.272

— Şuna bakın! Avukat kesildi mübarek! Âşık mı oldun yoksa?

Sonra küstah bir gülüşle :

— Agrafena Aleksandrovna! Bizim büyük perhizci var ya, sana âşık olmuş gerçekten!

Zaferi kazandın! diye bağırdı.

Gruşenka başını yastıktan kaldırdı, dudaklarında duygulu ve biraz önceki gözyaşlarından bir anda şişmiş olan yüzünü aydınlatan bir gülümseyişle Alyoşa'ya baktı.

— Bırak onu Alyoşa! Melek Alyoşam benim! Görüyorsun ya, ne biçim bir adamdır? Sen de, bunları söy-liyecek, bir adamı buldun!

Rakitin'e doğru döndü :

— Demin seni azarladığım için az kalsın beni bağışlamanı rica edecektim Mihayil Osipoviç. Ama şimdi gene istemiyorum. Alyoşa! Yanıma gel, şuraya otur!

Dudaklarında sevinçli bir gülümseyişle Alyoşa'ya gelmesini işaret ediyordu.

— Hah, işte böyle! Şuraya otur. Şimdi söyle, (Al-voşa'nın elini tutmuştu. Gülümsiyerek eğilip yüzüne dikkatle bakıyordu), söyle bakayım bana: Ben o adamı seviyor muyum, sevmiyor muyum? Beni kırmış olan o adama karşı içimde sevgi var mı, yok mu? Siz gelmeden önce burada karanlıkta yatıyor,

hep kendi kendime bunu sorup duruyordum, seviyor muyum, yoksa sevmiyor muyum diye? Şimdi bu sorunu benim yerime sen çöz, Alyoşa! Artık zamanı geldi. Artık nasıl karar verirsen öyle olacaktır. Onu bağışlıyayım mı, bağışla-mıyayım mı?

Alyoşa gülümsiyerek :

— Sen onu çoktan bağışladın, dedi. Gruşenka düşünceli bir tavırla :

— Gerçekten de öyle, bağışladım ya! dedi. Ne kadar da adî bir ruhum var benim!

Birden masadan kadehi kaptı:

— O adî ruhumun şerefine! diye bağırdı, içkiyi bir nefeste bitirdi, sonra kadehi kaldırdığı gibi, var gücüyle yere fırlattı.

Kadeh şangırtıyla kırıldı. Grunşenka'nın gülümseyişinde sert bir anlam belirmişti.

Gözlerini yere indirdi, kendi kendine konuşur gibi tehdit dolu bir sesle :

— Gene de daha bağışlamadım onu, kimbilir! dedi. Belki de yalnız yüreğim onu bağışlamaya hazırlanıyor •ama daha yüreğimle de savaşırım ben. Sana bir şey söyliyeyim mi Alyoşa? Beş yıldır döktüğüm gözyaşlarımı, çok sevmeye başladım... Hep belki de ben aslında yalnız o kırgınlığımı sevmişimdir, o adamı ise hiç sevme-mişimdir. kimbilir!

Rakitin :

— Ah, onun yerinde ben olmak istemezdim! diye fısıldadı.

— Olamazsın Rakitka! Sen hiç bir zaman onun ye-Tine geçemezsin. Sana pabuçlarımı diktireceğim ben, Rakitka! Seni bu iş için kullanacağım. Sen benim gibi bir kadını ömründe göremiyeceksin!... Belki o da göremez kimbilir?

Rakitin, karşısındakini iğnelemek istiyormuş gibi:

— O mu göremiyecek? Peki neden süslendin öyleyse? diye alay etti.

— Süsümü başıma kakma Rakitka! Sen daha yüreğimde neler olup bittiğini tam olarak bilemezsin!

Gruşenka, bunu söyledikten sonra etrafı çınlatan Ur sesle :

— İstersen parçalar yırtarım o süslü elbisemi. Şim-di şimdi yırtarım! Hemen şu anda!

diye bağırdı. Bu süslü elbiseyi niçin giydiğimi bilemezsin, Rakitka! Belki de onun karşısına böyle çıkıp: «Şimdiye dek beni hiç e gördün mü?» diye soracağım.

Çünkü o beni o za-on yedi yaşlarında, incecik, veremli, gözü yaşlı, bir

KARAMAZOV KARDEŞLER

küçük kız olarak bıraktı. Böyle yanına oturup, onu baştan çıkaracağım, damarlarını tutuşturacağım onun! Ona: «Şimdi ne duruma geldiğimi görüyorsun ya! Eh, gördüğünüz yeter işte, sayın bay! Ağzın da sulansa, bir-şeycik alamazsın benden!» diyeceğim. İşte belki de bu süslü elbise bu işe yarıyacak Rakitka!

Gruşenka bu son sözü öfkeyle söylemişti:

— Ben azgın, kudurmuş kadının biriyim, Alyoşa! O süslü elbisemi parçalıyabilirim, kendimi sakatlıyabi-lirim, güzelliğimi mahvedebilirim, yüzümü yakabilir ve bıçakla kesebilirim, sonra da gidip sokaklarda dilencilik edebilirim, istersem, şu anda hiç bir yere, hatta ona da gitmem! istersem, yarından tezi yok Kuzma'ya bana hediye etmiş

olduğu her şeyi, tüm paralarını geri gönderirim. Kendim de, ömrümün sonuna kadar gündelikçi bir işçi olarak çalışmaya başlarım! Ne sanıyorsun? Bunları yapamaz mıyım, Rakitka? Yapmağa cesaret edemez miyim? Yaparım, yaparım, hem de hemen şuracıkta yapabilirim bunları. Yalnız beni kızdırmayın... Onu kovarım, ona avucunu yalatırım, rüyasında bile beni göremez o!

Bu sözleri isterik bir kadın gibi bağırarak söylemişti. Ama gene dayanamadı. Yüzünü elleriyle kapadı, yastığın üzerine atıldı tekrar, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bütün vücudu sarsılıyordu. Rakitin yerinden kalktı:

— Gitme zamanı geldi! dedi. Geç oldu. Manastıra sokmazlar sonra.

Gruşenka birden yerinden fırladı. Üzüntü ve şaşkınlıkla :

— Gerçekten gitmek mi istiyorsun Alyoşa? diye bağırdı. Ah, şimdi ne diye yapıyorsun bunu bana? önce ruhumda fırtınalar kopardın! Mahvettin beni, simdi de gene üzerime, o gece geliyor. Şimdi, gene yalnız kalacağım!

Rakitin onu iğnelemek ister gibi:

— Canım evinde geceleyemezdi ya? dedi. Ama eğer istiyorsan gecelesin! Ben kendim de giderim!

Gruşenka öfkeyle :

— Sen sus! Fesat yürekli! diye bağırdı. Hiç kimse bana, onun söylediği sözler gibi sözler söylememiştir.

Rakitin sinirli bir tavırla :

— Neymiş o sana söyledikleri? diye homurdandı.

— Bilmiyorum, anlamıyorum, hiçbir şey kavrıya-mıyorum söylediklerinden. Ama yüreğim anladı o sözleri. İçimi altüst etti o sözler... Ömrümde ilk kez olarak, o bana acıdı.

Bir o, benim için üzüldü. Anladın mı?

Gruşenka, birden Alyoşa'nın önünde sanki kendisinden geçmiş gibi kendini yere atıp diz çöktü :

— Neden daha önce gelmedin meleğim? dedi. ömrüm boyunca senin gibi birinin gelmesini bekledim. Biliyordum ki, bir gün öyle biri gelecek ve beni bağışlıya-caktır.

inanıyordum ki, beni gerçekten sevecek bir insan çıkacak, benim gibi adî bir kadını sevecek. Hem de sadece o utanılacak şey için değil.

Alyoşa ona doğru eğilerek duygulandığını belli eden bir tavırla gülümsedi, sonra şefkatle ellerini tuttu :

— Ben sana ne yaptım ki? dedi. Ben sana sadece o soğan sapını uzattım. Bir tek soğan sapı uzattım sana! O kadar! Yalnız o kadar!

Bunu söylerken, kendisi de ağlamaya başladı. Bu sırada sofada bir gürültü oldu. Biri hole girmişti; Gruşenka müthiş bir korkuya kapılmış gibi ayağa fırladı, içeriye paldır küldür Fenya girdi. Sevinç içinde, soluk soluğa :

— Hanımefendi, sevgili hammefendiciğim, dörtnala bir haberci geldi! diye bağırdı.

Mokroye'den bir araba göndermişler, sizi almaya. Troykayı arabacı Timo-fev sürmüş.

Şimdi yeni at koşacaklar... Mektup, mektup da var hanımefendi! İşte burada!

Mektup elindeydi. Hem bağırıyor, hem onu havada sallıyordu. Gruşenka onu elinden kaparak, muma yak-276

laştırdı. Bu sadece küçük bir pusulaydı. Üzerinde yalnız bir kaç satır vardı. Gruşenka mektubu bir anda okudu. Sonra acı bir gülümseyişle eğrilen, sapsarı bir yüzle:

— Çağırıyor! diye bağırdı. Islık çaldı ya, hemen sürüne sürüne git, dişi köpek!

Bir an kararsızlık içindeymiş gibi durdu. Birden sanki bütün kanı başına toplanmıştı, yanakları al al olmuştu.

— Gidiyorum! diye bağırdı. Elveda ömrümün beş yılı! Elveda, Alyoşa! Kaderim belli oldu, artık... Gidin, gidin! Şimdi hepiniz gidin yanımdan! Artık gözüm görmesin sizi!

Şimdi Gruşenka yepyeni bir yasama doğru uçuyor... Beni kötülükle anma, Rakitka! Belki de ölümüme doğru gidiyorum, kimbilir! öf! Sarhoş gibiyim!

Birden onları bıraktı, yatak odasına doğru koştu.

Rakitin:

— Eh, artık bizi görecek hali yok! diye homurdandı. Gidelim, yoksa biraz sonra gene çığlıklar başlıyacak. Bıktım artık ben bu ağlayıp sızlanmalardan, bağrışma-lardan...

Alyoşa, Rakitin'in kendisini götürmesine razı oldu. Rüyada gibi yürüyordu. Avluda bir fayton duruyordu. Atları çözmüşlerdi, birkaç kişi ellerinde fenerlerle faytonun etrafında dolaşıp duruyorlardı. Açık olan büyük kapıdan dışarıya, dinlenmiş üç at çıkarıyorlardı.

Alyoşa ile Rakitin çıkar çıkmaz, Gruşenka'rim yatak odasının penceresi birden açıldı ve genç kadın etrafı çınlatan bir sesle, Alyoşa'ya seslendi:

— Alyoşeçka! Ağabeyin Mitenka'ya selâm söyle-Beni, o kötü kalpli sevgilisini kötülükle anmasın! Hem ağabeyine söyle diyeceksin: «Gruşenka alçağın birine nasib oldu! Senin gibi soylu birine değil!» Aynca şunu da söylemeni isterim ona : Gruşenka, seni ömründe yalnız bir saatçık, evet, yalnız bir saatçık sevmiştir-"

Mitya o saati ömrünün sonuna dek unutmasın! Ona: «.Gruşenka öyle emretti, o saati ömrünün sonuna dek unutmıyacakmışsın! dersin.

Sözlerini bitirirken sesinden ağladığı belli oluyordu. Pencere kapandı. Rakitin gülerek:

— Hımmm, hımm! diye homurdandı. Şuna bak, ağabeyin Mitenka'yı can evinden vurdu da, üstelik ömrünün sonuna kadar bunu hatırlamasını

emrediyor. Bu ne hırs!

Alyoşa, hiçbir karşılık vermedi. Sanki bu sözleri işitmemiş gibiydi. Rakitin'in yanında hızlı hızlı, sanki çok acele bir yere gidiyormuş gibi yürüyordu. Derin düşüncelere dalmış

görünüyordu. Yürüdüğünü farketmi-yor gibiydi.

Rakitin, birden sanki yüreğine bir ok saplanmış ya da taze yaraya biri parmağını değdirmiş gibi oldu. Al-yoşa'yı Gruşenka ile biraz önce buluştururken, işin böyle olacağını hiç beklememişti; istediğinin tam aksi olmuştu. Gene de kendisini tutmağa çalışarak:

— O adam Polonyalı, dedi. Hani subay diyor ya! Zaten artık subay da değil. Sibirya'da gümrükte, memur olarak çalışıyormuş. Çin sınırının oralarda. Herhalde çelimsiz, zayıf, zavallı Polonyalı'nın biri olacak. Söylendiğine göre, mesleğinden olmuş. Şimdi Gruşen-ka'nm elinde para olduğunu işitti ya, onun için dönüyor. İşte bütün mucize bundan ibaret.

Alyoşa gene hiç bir şey işitmiyor gibiydi. Rakitin dayanamadı, öfkeyle gülerek Alyoşa'ya :

— Demek günahkâr kadını doğru yola yönelttin Yoldan çıkmış kadını doğruluğa kavuşturdun öyle

? Ruhundaki tüm şeytanları kovdun ha? Beklediğimiz mucizeler şimdi oldu desene!

Alyoşa içinde büyük bir üzüntü duyarak:

— Yeter Rakitin! dedi.

— Ne o? Yoksa demin o yirmi beş rubleyi aldığım İÇin şimdi beni küçük mü görüyorsun?

Yani sence, ger-278

çek bir dostumu satmış oluyorum, öyle değil mi? Ama ne sen İsa'sın, ne de ben Yehuda'yım. Alyoşa :

— Ah, Rakitin! İnan bana, ben, o işi çoktandır unuttum! diye bağırdı. Bunu bana şimdi sen hatırlattın...

Ama Rakitin iyiden iyiye kızmıştı artık. Avazı çıktığı kadar:

— Allah belânızı versin hepinizin! Her birinizin belâsını versin! Ne diye seninle uğraşıyorum, bilmem ki? Bundan böyle, seninle konuşmak bile istemiyorum! Haydi, çek arabanı! Tek başına yürü bakalım. Senin yolun orası.

Sonra sert bir hareketle başka bir sokağa saparak Alyoşa'yi karanlıkta tek başına bıraktı.

Alyoşa kentten çıktı ve tarladan geçerek manastıra doğru yürüdü.

IV

GALILE'DEKİ DÜĞÜN...

Alyoşa manastıra geldiği vakit, artık oraya göre epey geç olmuştu; kapıya bakan rahip onu özel bir yoldan geçirdi. Artık saat dokuzdu, bunca telâşla geçen günün' sonunda, herkesin dinlendiği, rahat ettiği saatti. Alyoşa, çekingen bir tavırla kapıyı açarak, dedenin hücresine girdi. Tabut şimdi orada duruyordu. Hücrede tabutun başında incil okuyan peder Paisiy ile, bir gece önceki tartışmalardan ve o günkü konuşmalardan yorgun düşerek, öbür odada, döşemenin üzerinde uzanarak, gençlere özgü derin bir uykuya dalmış olan delikanlı rahip adayı Porfiriy'den başka kimse yoktu.

Peder Paisiy, Alyoşa'nın içeriye girdiğini işitmişti ama başını çevirip ona doğru bakmadı bile. Alyoşa, kapının yanından sağ köşeye doğru yürüdü, yere diz çok'

tu, dua etmeye başladı. Ruhunda çeşitli duygular vardı. Ama için dolduran bu duygular garip bir karışıklık içindeydi. Hiç bir izlenim, bunların arasından ayrılıp belirli olarak ortaya çıkmıyor, tersine, bir duygu bir başka duyguyu uyandırıyor ve tüm düşünceler birbirini izleyerek zihninde bir çember içindeymiş gibi sakin sakin dönüp duruyorlardı.

Ama içinde tatlı bir duygu uyanmıştı ve ne gariptir bu tatlı duyguya hayret etmiyordu.

Gerçi karşısında gene o tabutu, gene her tarafı örtülmüş olan o değerli ölüyü görüyordu, ama o sabah olduğu gibi, onu gözyaşlarına boğacak bir hüzün, üzüntüden mahveden bir acıma duymuyordu. Biraz önce, içeri girdiği vakit, tabutun önünde, tıpkı kutsal bir şeyin önündeymiş gibi, secdeye varmıştı. Ama zihni de, yüreği de derin bir huzura kavuşmuştu.

Bütün varlığını ışıklandıran bu huzurdan başka hiç bir şey duymuyordu.

Hücrenin bir penceresi açıktı. İçerdeki hava da temiz ve soğuktu. Alyoşa: «Madem pencereyi açmaya karar verdiler, demek ki, koku daha şiddetli duyulmağa başlamış» diye düşündü. Ama kısa bir süre önce, kendisine o kadar korkunç ve çirkin görünen bu düşünce, cesedin bozulmaya yüz tutarak koktuğu düşüncesi, .şimdi onun içinde daha önceki gibi, üzüntü ve öfke yaratmıyordu. Sessiz sessiz dua etmeye başladı. Kısa bir süre sonra, duanın dudaklarından hemen hemen kendiliğinden döküldüğünü farketti.

Zihninden ikide bir parça parça düşünceler geçiyor, tıpkı karanlık bir gecede yıldızlar gibi yanıp sönüyor ve her sönenin yerini de bir başka düşünce alıyordu. Buna karşılık, ruhunda, parçalanması imkânsız, sağlam ve tatmin edici bir his her şeye üstün geliyordu.

Bunu kendisi de kavrıyordu. Biran önce büyük bir heyecanla bir duaya başlıyordu.

Tanrıya o kadar şükretmek ve öyle bir sevgi duymak istiyordu ki... Ama duaya başladıktan sonra, birden aklı bir başka şeye gidiyordu. Farkında olmadan düşüncele-280

re kapılıyor, duayı unutuyor, hattâ duasını l böyle yan-da bırakan şey bile, zihninden siliniverriyordu. Bir ara peder Paisiy'in okuduğuna kulak vermek istedi. Ama o kadar yorgundu ki. sonunda yavaş yavaş uykuya daldı... Peder Paisiy:

— «Üçüncü' günü Galile'de, Kana'da bir düğün olacaktı» diye okuyordu, «isa'nın annesi de e oradaydı. İsa ile öğrencileri de bu düğüne davet edilmişlerdi.»

Alyoşa'nın zihninden yıldırım gibi düşüünceler geçiyordu :

— Düğün mü? Neymiş o düğün... Gruşenka da. mutluydu... O da ziyafete gitti... Hayır, yanına bıçak. almadı, almadı o bıçağı... O söylediği yalnız «zavallılığını» gösteren bir sözdü... Hem... öyle zavaallı sözleri. bağışlamak gerekir. Muhakkak bağışlamalı o onları.

Acınacak sözler ruha teselli verir... Eğer onlar * olmasaydı belki de insanların acısı aşırı derecede ağır olacaktı. Rakitin giderken yan sokağa saptı. Zaten kendi üzüntülerini düşündüğü sürece, hep böyle yan sokaklara sapacaktır... Oysa yol... yol öyle geniş, öyle dümdüz, öyle-aydınlık ki... Kristal gibi... Ta ucunda da, pırıl pırıl bir güneş... Ha? Şimdi ne okuyorlar acaba?

Kulağına incilden okunanlar geliyordu. «... Ve şarap yetmeyince İsa'nın annesi i ona doğru döndü: «Şarapları yok» dedi.»

— Ha evet, burasını kaçırdım. Oysa kaçırmak istemezdim, incilin burasını severim. Bu Galile'de, Ka nada'da ilk mucizenin anlatıldığı yer... Ah, o ne mucize. Ah o ne sevimli bir mucizedir! İsa ilk mucizesini yap mak için, insanların sevincine ortak oldu. İnsanlar neşelenmesine yardım etti... «Kim insanlardı severse onların neşesini de sever.» Hayata gözlerini kapıyan

de de bunu her an tekrarlar dururdu. Bu, onun önemli düşüncelerinden biriydi...

Mitya da o «insan ne şe duymadan yaşıyamaz» diyordu... Evet, Mitya... gerçek olan her şey, hem güzeldir, hem de her zaman

bakımdan bağışlanabilecek bir şeydir... Bunu da gene o söylemişti...

«... O zaman Isa ona: «Bundan sana ve bana ne? Daha benim saatim çalmadı!» dedi.

Annesi, uşaklarına döndü: «Size ne derse, öyle yapın» dedi.

— Yapın... Kimbilir ne fakir, ne kadar fakir insanları sevindirmişti... Tabiî fakirdiler!

Madem düğünlerinde bile şarap yetmemişti... Tarihçilerin yazdıklarına göre, o devirde Genisaret gölünün yakınlarında ve bütün oralarda, o zamanın en fakir insanları, düşünülebilecek en büyük sefalet içinde yaşayan insanlar oturu-yormuş.. Hem bir başka yüksek varlık da, o düğünde bulunan İsa'nın annesi de içinden biliyordu ki, o sırada oğlu dünyaya yalnız, büyük bir mucize göstermek için inmemiştir, öyleyken işte cahil, bilgisiz, saf insanların onu fakir düğünlerine sevgiyle davet etmiş olanların, anlaşılması güç olmayan basit mutluluklarına «o» da ortak olmuştur ve bu mutluluk onun için bilinmeyen bir şey değildir. «Saatim henüz çalmadı» diyor. Sessiz bir gülümseyişle...

(Bunu söylerken muhakkak annesine yumuşak bir tavırla gülümsemiştir) Gerçekten de, kendisi, dünyaya fakirlerin düğünlerinde şarabı çoğalt--Biak için mi, gelmişti sanki?

Ama, işte düğüne gitmeyi kabul etti, hattâ annesinin ricası üzerine, bunu yerine getirdi...

Ah işte gene okuyor!

«İsa onlara: Sakalar, kovalarınızı doldurun, ağız doldurun hepiniz!» dedi.

«... Ve onlara dedi ki: Şimdi kovaya bir kâse daldı-ranı. sonra da onu sofracıbaşıya götürün» dedi. Onlar da dediği gibi yaptılar.

«Sofracıbaşı sudan meydana gelmiş şarabı tadınca, bunun nereden geldiğini bilemedi, uşaklar ise küpler-den su aldıklarını sanıyorlardı. O zaman sofracıbaşı damadı çağırdı:

«Ve ona şöyle dedi: «Her insan, önce iyi olan sarakam eder ve 'konuklar içip sarhoş

olduktan sonra,282

kötüsünü sunar. Sen ise bu iyi şarabı şu ana kadar sakladın... dedi.»

— Bu da ne? Ne oluyor? Odanın duvarları neden geri çekiliyor? Ha, evet... düğündü ya!

Düğün vardı ya... Evet, tabiî öyle olacak. İşte konuklar da burada, işte gelin güvey de oturuyorlar. Her yerde neşeli bir kalabalık var. Peki... O her şeyin özünü düşünen sofracıbaşı nerede? Bu da kim? Kimdir o? Odanın duvarları gene açıldı. Kimdir o büyük sofranın öbür tarafından ayağa kalkan? Nasıl olur? O da mı burada? Ama o tabutun içindeydi... Oysa burada olan da «o»... işte ayağa kalktı, beni gördü, buraya geliyor...

Aman yarabbi!

Evet, gerçekten ona doğru, kupkuru, yüzü kırış kırış olmuş bir ihtiyarcık, sevinç içinde ve hafif hafif gülerek yaklaşıyordu. Artık tabut ortadan yok olmuştu. Zosima dede, bir akşam önce hücresine konuklar toplandığı vakit giydiği elbiselerle duruyordu. Yüzü açıktı, gözleri ışıl ısıldı. Nasıl olmuştu da, o da bu ziyafete, Galile'de ki, bu Kana düğününe davet edilmişti? Alyoşa başucunda hafif bir ses işitti.

— Evet, yavrum, ben de davetliyim. Beni de çağırdılar, beni de davet ettiler. Neden buraya saklandın? Beni görmemek için mi? Gel, seninle bizim oraya gidelim.

Bu ses, bu ses, Zosima dede'nin sesiydi... Canım madem onu çağırıyordu, başkası olamazdı ki! Dede Al-yoşa'yı kolundan tutarak kaldırdı. Delikanlı, diz çöktüğü yerden doğruldu. Küçücük vücudu kupkuru olan ihtiyarcık devam etti:

— Neşeleniyoruz, taze şarap içiyoruz, yepyeni, yüce bir mutluluğun şarabını içiyoruz; görüyor musun, ne kadar çok konuk var? İşte, gelinle güvey burada. İş" te, o her şeyin özünü bilen sofracıbaşı da yeni şarabi tadıyor. Neden bana hayretle bakıyorsun? Ben bir soğan sapı uzattım, onun için işte ben de buradayım. Bir •çokları da burada, onlar da bir sap soğancık uzatmıŞ'

lar birine. Ancak küçümencik bir soğancık... Bizim işler ne âlemde? Sen de, sen de benim sessiz, yumuşak başlı, iyi yürekli yavrum, sen de bugün acı içinde kıvranana bir sap soğan uzattın. Başla yavrum, başla, iyi yürekli oğlum, başla yapacağın işe. Bizim güneşimizi,

«O» nü görüyor musun? Alyoşa:

— Bakmağa korkuyorum... Cesaretim yok, diye fısıldadı.

— Ondan korkma. Gerçi karsımızda yüceliği içinde korkunçtur. O kadar yüksektir ki, içimize korku girer. Ama gene de sonsuz bir acıması vardır ve sevgide bize eşit olmuştur.

Bak, bizimle birlikte neşeleniyor, suyu şaraba çeviriyor; tek konukların neşesi kaçmasın diye. Yeni konuklar bekliyor, bu sofraya durmadan yeni yeni konukları çağırıyor! Bu davet, yüzyılların sonuna dek devam edecektir! İşte bak, yeni şarabı getiriyorlar, görüyor musun küpleri getiriyorlar...

Alyoşa'nın yüreğinde bir şeyler yanıyordu. Birden bütün varlığına ona acı verircesine bambaşka bir duygu doldu. Heyecandan gözlerinden yaşlar fışkırmak üzereydi...

Kollarını uzattı, bir çığlık attı ve uyandı...

Ortada gene o tabut, o açık pencere ve gene incilin ciddî ciddî, alçak sesle ve kelimelerin üzerinde dura dura okunuşu devam ediyordu. Ama Alyoşa artık okunanı dinlemiyordu.

Şaşılacak bir şeydi, diz çökmüş olarak uykuya dalmıştı. Şimdi ise ayakta duruyordu.

Birden yerinden fırlar gibi atıldı, hızlı hızlı yürüdü, sertçe üç adımda tabutun ta yakınma gitti. Hattâ az kalsın, neredeyse omuzuyla peder Paisiy'e takılıyordu. Ama bunu farketmedi. Peder Paisiy gözlerini kitaptan ayırarak ona doğru çevirecek oldu, ama hemen delikanlının garip bir şeyler geçirdiğini anlıyarak. onları gene başka yere çevirdi.

Alyosa yarım dakika kadar tabuta, tabutun içinde, göğsünün üzerinde tasvirler, basında da sekiz uçlu haçla süslü bir başlıkla üstü örtülü ola-284

KARAMAZOV KARDEŞLER

rak hareketsiz yatan ölüye baktı. Daha biraz önce sesini işitmişti. O ses hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Hâlâ. etrafı dinliyor, daha başka sesler işitmek istiyordu... Sonra birden sert bir hareketle döndü, hücreden dışarı, çıktı.

Eşikte de durmadı, hızlı hızlı aşağıya indi. Heyecanla dolu ruhunda bir özgürlük, bir mesafe, bir genişlik özlemi uyanmıştı. Başının üzerinde gözün göremi-yeceği kadar geniş, uçsuz bucaksız bir gökyüzü, hafif hafif ışıldayan yıldızlarla dolu bir gökyüzü uzanıp gidiyordu. Saman yolu göğün ortasından çok belirli olmayan çift bir çizgi halinde ta ufuklara kadar uzanmıştı.. Yeryüzü tertemiz, sakin, hareketsiz denecek kadar sakin bir gece içindeydi. Lâcivert göklerin altında beyaz kulelerle, manastırın altın kubbeleri görünüyordu. Sonbaharın o güzel çiçekleri evin çevresinde, kümelerin içinde sabaha kadar uykuya dalmışlardı. Sanki dünyanın sessizliği, göklerin sessizliğine, yeryüzünün sırrı da gökyüzünün sırrına karışıyordu... Alyoşa duruyor, bakmıyordu... Birden yıldırım çarpmış gibi

kendini toprağın üstüne attı.

Bu toprağı neden kucakladığını bilmiyor, kavrıya-mıyordu. Neden onu böyle öpmek için yüreğinde bu kadar büyük ve karşı konulmaz bir istek duymuştu? Tüm toprağı öpmeliydi! Ama onu öperken ağlıyor, hıçkıra hıçkıra ağlarken toprağı gözyaşlarıyla ıslatıyor, müthiş bir heyecan içinde, kendinden geçmiş gibi onu sonsuzj luğa dek seveceğine yemin ediyordu. İçinde «toprağı mutluluğunun gözyaşlarıyla ıslat ve bu gözyaşlarını sev!...» sözlerini duyar gibi oluyordu.

Neden ağlıyordu sanki? O coşkun heyecan içinde uçsuz bucaksız boşluktan ona ışıklarını gönderen bu yıldızlara bile ağlıyor ve «böyle kendini kaybettiğinde» ötürü» hiç de utanç duymuyordu. Sanki o sayısız dürt' yalardan inen incecik teller onun ruhunda birleşmişti ve tüm varlığı: «başka dünyalara temas eder etmez

titremeğe başlamıştı. Herkesi ve herşeyi, olup biten herşey için bağışlamak, başkalarından da özür dilemek istiyordu. Hayır, kendisini değil, herkesi, herşeyi, olup.

biten her şey için bağışlamalarım istiyordu. İçinde tekrar; «benim için de, varsır başkaları özür dilesin» diye bir söz işitir gibi oldu.

Ama her geçen an, apaçık olarak, kesin ve sarsılmaz bir şeyi kavrar gibi, gökyüzünün yavaş yavaş indi-|ini, ruhuna dolmağa başladığını hissediyordu. Sanki zihninde, bir ideal uyanmıştı ve artık ömrünün sonuna dek, yüzyıllar boyu bu ideale bağlı kalacaktı.

Toprağın üzerine kapandığı anda, gücü olmayan bir delikanlıydı, kalktığı zaman ise artık ömrünün sonuna dek savaşacak bir insan olmuştu ve bunu anlıyor, böyle olduğunu kavrıyordu. Zaten bunu daha o coşkunluğu hissettiği anda, hissetmişti ve artık tüm ömrünce, bu anı bir daha hiçbir zaman, hiçbir zaman unutamıya'caktı! Sonradan: «O

sırada ruhumu biri ziyaret etmişti!» diyecek, bu sözlerine de kesin olarak inanacaktı...

Üç gün sonra manastırdan çıkıp gitti. Böylece hayata gözlerini yummuş olan ve ona

«dünyada yaşamasını» emreden dedesinin sözünü yerine getirmiş oluyordu.Sekizinci Kitap

M İ T Y A

I KUZMA SAMSANOV

Gruşenka'nın yeni bir yaşantıya doğru atılırken son selâmını gönderdiği ve ona karşı sevgi duyduğu o bir saatçik süreyi Ömrünün sonuna dek unutmamasını emrettiği Dimitriy Fiyodoroviç, o sırada genç kadının yaptıklarından habersiz, büyük bir şaşkınlık ve telâş-içindeydi. Son iki

günden beri öyle anlatılması imkânsız bir durumdaydı ki!

Sonradan kendisinin de söylediği gibi, gerçekten bir beyin hummasına uğrayabilirdi.

Alyoşa, bir gün önce, sabahleyin, onu bir türlü bulamamış, kardeşi İvan ise ayni gün meyhanede onunla buluşamamıştı. Karaladığı evin sahipleri, onun verdiği. emir üzerine nerede olduğunu herkesten saklamışlardı. Dimitriy ise, o iki gün hep sonradan kendisinin de anlattığı gibi: «Kaderiyle savaşıp kendisini kurtarmaya çalışarak» kendini oradan oraya atmış, hattâ bir ara, Gru-Şenka'yı bir an,olsun yalnız bırakarak kentten ayrıl-öıaktan korktuğu halde, bir iki saat için, çok önemli bir ihtiyacını görmek üzere kentten çıkıp gitmişti.

Bütün bunlar sonradan ayrıntılı olarak ve delille-re dayandırılarak meydana çıkacaktır.

Ama biz şimdilik böyle Dimitriy'in yaşantısını birden alt üst eden o 288

KARAMAZOV KARDEŞLER

korkunç felâketin gelip çattığı günden, önceki o iki korkunç gün içinde, olup bitenlerden yalnız en gerekli ve anlatmadan geçilemiyecek olanlarını üstün körü olarak belirteceğiz.

Gerçi Gruşenka onu bir saat süreyle de olsa gerçekten sevmişti, ama bazen ona hiç acımadan, büyük bir katı yüreklilikle acı çektirdiği de oluyordu. Dimitriy için en önemli şey şuydu: Gruşenka'nın niyetlerini bir türlü anlayamıyordu. Genç kadını şefkatle de, zorla da yola getirmeğe imkân yoktu. Öyle bir şey yapacak olsa, Gruşenka, ne olursa olsun, kendini ona vermez, yalnız öfkelenir, hattâ ondan büsbütün yüz çevirirdi. Dimitriy, bunu açıkça anlıyordu. Oysa Dimitriy, o sırada oldukça doğru olarak Gruşenka'nın da, olağanüstü bir kararsızlık içinde bulunduğunu, bir şeylere karar vermek istediğini, ama bir türlü karar veremediğini tahmin ediyor, onun için de bazı anlarda ona karşı gösterdiği tutkudan ötürü genç kadının ondan düpedüz nefret ettiğini içi ürpererek düşünüyordu.

Belki de gerçekten öyleydi, ama Gruşenka'nın özlemini çektiği şey neydi? Dimitriy, bunu, herşeye rağmen, gene de anlamıyordu. Zaten ona acı çektiren tüm sorun şu iki ihtimalde düğümleniyordu: «Bu işte kendisi, Mitya kazanacak, ya da Fiyodor Pavloviç üstün gelecekti!»

Bu arada kesin olarak bir olayı belirtmemiz gerekiyor: Dimitriy, Fiyodor Pavloviç'in Gruşenka'ya muhakkak meşru bir evlilik teklif edeceğine (eğer bunu zaten daha önceden teklif etmediyse) inanıyordu, ihtiyar şehvet düşkününün işin içinden yalnız üç bin ruble vererek sıyrılmayı düşündüğünü aklından bile ge* çirmiyordu. Mitya Gruşenka'yı ve onun ne karakterde bir kadın olduğunu bildiği için, bu sonuca varmıştı. BU yüzden, zaman zaman Gruşenka'nın tüm üzüntüsünün de, sadece aralarından hangisini seçeceğini, hangisinin kendi çıkarına daha uygun geleceğini bir

türlü kestire memekten ileri geldiğini düşünüyordu. O «subayın», da~

ha doğrusu Gruşenka'nın hayatını alt üst eden ve genç kadının bunca heyecanla, bu kadar korkuyla gelişini beklediği o uğursuz adamın yakında geleceğini, ne gariptir o günlerde aklından bile geçirmiyordu. Doğru söylemek gerekirse, Gruşenka da son günlerde bu konuda onunla hiç konuşmuyordu. Ama Dimitriy gene Gru-şenka'dan eskiden onu baştan çıkarmış olan o adamın, ona bir ay önce bir mektup göndermiş olduğunu öğrenmişti. Hattâ mektubun bir bölümünü bile biliyordu. Gruşenka, öfkeli bir anında onu kendisine göstermişti. Ama Dimitriy'in bu mektuba hiç bir değer vermediği-, ni hayretle görmüştü.

Bunun nedenini anlamak da çok zordu. Belki bu sadece şundan ileri geliyordu: Dimitriy, bu kadın yüzünden öz babasıyla giriştiği çatışmanın bütün çirkinliği ve dehşeti altında ezildiği için, artık bundan daha korkunç ve daha tehlikeli bir şeyi, o sırada düşünemiyordu bile. Beş yıllık bir kayboluştan sonra, birden ortaya çıkan bu nişanlının varlığına düpedüz inanmıyor-du. Hele onun yakında geleceğini hiç tahmin etmiyordu. Zaten subayın, Mitenka'ya gösterilmiş olan o ilk mektubunda, bu yeni rakibinin gelişinden oldukça belirsiz bir şekilde söz ediliyordu. Mektup anlamı belirsiz, büyük sözlerle doluydu ve romantik bir mektuptu. Şu-ftu da belirtmeli ki, Gruşenka mektubun sonunu, subayın gelişinden biraz daha kesin olarak söz edildiği son bölümünü Dimitriy'den saklamıştı. Bundan başka, Mi-tenka sonradan hatırlayacaktı ki, o zaman Gruşenka da, Sibirya'dan gelen bu mektuba karşı, elinde ol-toryarak gururlu bir küçümseyiş

göstermişti, Dimitriy de bunu farketmişti. Sonra Gruşenka yeni ortaya çıkan bu rakiple olan ilişkileri konusunda artık Mitenka'ya

ir şey söylemez olmuştu.

Böylece Dimitriy yavaş yavaş subayın varlığını bile Karamazov Kardeşler II — F: 19290

KARAMAZOV KARDEŞLER

büsbütün unutmuştu. Düşündüğü tek şey şuydu: Gru-senkay'la o subay arasında ne olursa olsun, iş ne şekle dönerse dönsün Fiyodor Pavloviç ile çatışması artık bir gün meselesiydi, hattâ bu çatışma herhangi bir başka olaydan daha önce olacaktı. Yüreği ürpererek her an Gruenka'nın karar vermesini bekliyor, hep onun bu karan sanki ilham gelmiş gibi, aniden vereceğine inanıyordu.

Gruşenka, birden gelip ona: «Al beni, ömrümün sonuna kadar senin olacağım!» diyecek ve artık her şey bitecekti. O zaman kendisi genç kadını kaptığı gibi, hemen dünyanın öbür ucuna götürecekti. Evet, hemen götürecekti, hem de elinden geldiği kadar uzağa götürecekti onu! Dünyanın öbür ucuna olmasa bile, Rusya' nın her hangi bir uzak köşesine. Orada onunla evlenecek, ve onunla birlikte başka bir isim altında bir yere yerleşecekti. Böylece, artık hiç kimse kim olduklarını bilmiyecekti. Ne orada, ne burada, ne de herhangi bir başka yerde! Kimse onların kim olduğunu bilemiyecek-ti. işte o zaman, evet işte o zaman, yepyeni bir yaşam başlıyacaktı!

Dimitriy o bambaşka, o yepyeni ve artık «iyiliğe doğru yönelen» bu yaşantıyı (kesin olarak ileriye doğru yönelmiş olmalıydı, kesin olarak!) her an hayalinden geçiriyor, bu hayalle kendinden geçiyordu. Böyle bir yeniden doğuşa, böyle bir kendi kendini yenilemeye susamıştı. Kendi iradesiyle saplandığı o pis çamur, ona aşırı bir ağırlık veriyor ve kendisi bu gibi olaylarda bir çoklarının sığındığı, gittikçe daha büyük bir ümitle, başka bir yere gidince, bu değişikliğin herşeyi değiştireceğine inanıyordu. Yalnız bu insanların yanından uzaklaşmalı, yalnız bu şartlardan kurtulmalı, yalnız bu Al-lahın belâsı yerden çıkıp gitmeliydi! O zaman, herşey yeniden doğacak, herşey bambaşka bir yola dökülecek' ti! îşte inandığı ve özlemini çektiği şey buydu.

Ama bu yalnız o sorunun birinci çözümü gerçekle?

tiği takdirde mümkün olacaktı. Zihninde bir başka çözüm yolu da Deliriyordu, ama bu, artık korkunç bir çözümdü. Gruşenka birden ona : »Sen git, ben şimdi Fiyodor Pavloviç'le karar verdim, onunla evleneceğim, sana ihtiyacım yok!» diyecekti. İşte o zaman... ama o zaman... doğrusunu söylemek gerekirse Mitya, o zaman ne olacağını, son saat gelip çatıncaya kadar bilemiyordu. Bu bakımdan ona hak vermek gerekir.

Kesin bir niyeti yoktu. Cinayet daha önceden düşünülmemişti. Dimitriy, yalnız gözetliyor, ipuçları topluyor, kendi kendine işkence ediyor, ama herşeye rağmen, kaderinin yalnız o ilk mutlu çözüme doğru gideceğini düşünerek ona hazırlanıyordu. Hattâ aklına gelen herhangi bir başka düşünceyi zihninden kovuyordu. Ama iş buraya gelince, artık bambaşka bir üzüntü, yepyeni ve bununla ilgisi olmayan, öyleyken aynı şekilde çözülmesi imkânsız, uğursuz bir durum meydana geliyordu.

Bunu kısaca şöyle açıklamak mümkündü: Eğer Gruşenka ona: «Seninim, götür beni buradan» diyecek olursa, Dimitriy onu nasıl götürebilirdi? Bu iş için gereken imkânları, parayı nereden bulacaktı? Fiyodor Pavloviç'in sadaka kabilinden verdiği ve birkaç yıldır devamlı olarak hiç kesilmeden eline gelen gelir, tam o sırada büsbütün kesilmişti.

Tabiî, Grusenka'nın parası vardı, ama Mitya'nın içinde birden bu konuda müthiş bir gurur uyanmıştı. Genç kadını kendi parasıyla götürmek ve onunla birlikte yeni bir hayata başlamak işiyordu. Bunu da kendi imkânlarıyla yapmalıydı. Gru-Gruşenka'nın imkânlarıyla değil. Onun

elinden para alma-bir an için olsun aklına getirmiyordu. Bunu düsün-k bile, onda büyük bir tiksinti, müthiş bir iğrenme usu uyandırıyordu.

Burada durumu ayrıntılı olarak ele almıyorum, tahlil etmiyorum. Yalnız belirtmekle

.yeniyorum292

ki, Dimitriy'in o anda ruhî durumu iste buydu. Bütün bunlar, belki de Katerina İvanovna'nın parasına bir hırsız gibi el koyduğundan ötürü vicdan azabı çekmesinden ve bu yüzden bilinçsiz olarak kendi kendine işkence etmesinden ileri geliyordu. O zamanlar sonradan itiraf ettiği gibi «birinin karşısında alçakça davrandım. Şimdi de öbürünün karşısında gene alçakça davranmış olacağım» diye düşünüyordu. »Zaten eğer Gruşenka bunu öğrenirse, böyle bir alçağı istemiyecektir.» diyordu. O halde imkânları nereden bulmalı? O uğursuz paraları nereden sağlamalıydı? Eğer bulamazsa herşey mahvolacak, hiçbir şey de gerçekleşmeyecekti. «Hem de sadece para yetmediği için... işin rezaleti de burada!» diye düşünüyordu.

Olayları atlayarak, önceden söyliyeyim, işin en önemli yönü şuydu: Belki Dimitriy, bu paraları nereden bulacağım biliyordu. Hattâ o paraların nerede durduklarım bile öğrenmişti. Şimdilik bu konuda daha fazla bir şey söylemiyeceğim. Çünkü zaten sonradan her şey anlaşılacaktır; ama onun için en büyük felâket şuradaydı. (Gerçi bu henüz belirsiz bir şeydi ama, gene de söyliyeceğim bunu.) Bu bir yerlerde bulunan imkânları elde etmek, onları almaya hak kazanmak için, her şeyden önce, üç bin rubleyi Katerina İvanovna'ya geri vermesi gerekiyordu. Mitya: ;<Bunu yapmazsam başkalarının cebinden para çalan bir hırsız, âdi herifin biri olacağım, oysa yeni yaşantıya alçak bir insan olara başlamak istemiyorum!» diye düşünüyordu, bu yüzden de gerekirse dünyayı altüst etmeye, ama ne yapıp yapıp herşeyden önce Katerina İvanovna'ya o üç bin rubley geri vermeye karar vermişti.

Bu kararı, son olarak, iki gün önce, Gruşenka, terina İvanovna'ya hakaret ettikten, Mitya bunun hi kâyesini Alyoşa'dan dinleyip de: «ben alçağın biriyim diye itiraf ettikten ve bunu Katerina İvanovna'ya bir dirmesini rica ederek: «Eğer bu birazcık olsun uzu KARAMAZOV KARDEŞLER

a hafifletirse» dedikten sonra, yolda Alyoşa'yla son olarak görüştüğü vakit vermişti. Yine aynı gece kardeşinin yanından ayrıldıktan sonra, kendinden geçmiş gibi bir heyecana kapıldığı sırada hissetmişti ki, «Kat-ya'ya olan borcunu edememektense, birini öldürüp onu soyması» daha iyi olacaktı. Kendi kendine: «Katya'ya ihanet ettiğimi ve parasını çalarak, bu parayla Gruşenka ile doğru dürüst bir hayata başlamak için kaçtığımı söylemek hakkını vermektense, o öldürülen, o soyulan adamın katili olayım, herkesin karşısına bir hırsız olarak çıkıp Sibirya'ya sürüleyim, daha iyi! Bunu

yapamam!» diyordu.

İşte Mitya dişlerini gıcırdatarak böyle söyleniyor ve gerçekten de zaman zaman sonunda beyin hummasına tutulacağını düşünüyordu. Ama şimdilik kendi kendisiyle savaşıyordu...

Garip şey: Sanılırdı ki, öyle bir karar verdikten sonra, artık kendisi için umutsuzluktan başka hiç bir şey kalamazdı. Çünkü birden öyle bir parayı nereden bulabilirdi? Üstelik onun gibi beş parasız bir insan, bunu nereden sağüyabilirdi? Oysa kendisi bütün bu süre sonuna kadar, o üç bin rubleyi bulacağından umudunu kesmedi. Bu üç bin rublenin kendiliklerinden, belki de gökten yağar gibi eline gelivereceğini sanıyordu, işte Dimitriy Bîyodoroviç gibi, ömürleri boyunca, yalnız parayı sarfetmeyi ve miras olarak ellerine geçen serveti har vurup harman savurmasını bilmiş, ama pa-ratun nasıl kazanıldığını akıllarından bile geçirmemiş insanlar böyle olur. Üç gün önce, Alyoşa ile vedalaştık-tan sonra, Dimitriy'in zihninde müthiş bir fırtına kop-tüm düşüncelerini karmakarışık etmişti. Böylece ida en olmıyacak, en acaip davranışla işe koyuldu. Evet, belki de bu gibi durumlarda, o tip insanların ak-lına gelen en olmıyacak. en fantastik davranışlar, on-lara ilk yapılacak ve mümkün olan en iyi şey gibi gö-

rülür».294

KARAMAZOV KARDEŞLER

Dimitriy, birden Gruşenka'nın koruyucusu olan tüccar Samsanov'a gitmeğe ve ona bir

«plân» teklif etmeye karar vermişti. Bu «plân» bahanesiyle de ondan muhtaç olduğu tüm parayı birden elde edecekti. Teklif edeceği plânın ticarî yönünden hiç şüphe etmiyordu.

Ancak eğer Samsanov bu işe, yalnız ticarî açıdan bakmazsa, onun bu çıkışını nasıl bir gözle göreceğinden endişe duyuyordu.

Gerçi, Mitya o tüccarı şahsen tanıyordu, ama onunla tanışmamıştı, bir kez olsun onunla konuşmamıştı. Öyleyken nedense içinde hem de epey bir süredir, bir kanı yerleşmişti.

Ona öyle geliyordu ki, artık belki bir ayağı çukurda olan o ihtiyar şehvet düşkünü, eğer Gruşenka herhangi bir şekilde, kendisine namuslu bir hayat kurar ve «güvenilecek bir insanla» evlenirse artık buna hiçbir itirazda bulunmayacaktı. Hattâ karşı koymak şöyle dursun, bunu kendisi diliyordu ve belki buna yardım edecekti. Yeter ki, öyle bir fırsat çıksın!

Gene kulağına gelen bazı söylentilerden mi, yoksa Gruşenka'nın söylediği bazı sözlerden mi, şu sonuca varmıştı ki, ihtiyar, Gruşenka için eş olarak Fiyodor Pavloviç'ten çok kendisini, Dimitriy'i tercih ediyordu. Belki de, hikâyemizin okurlarından birçoğuna Dimit-riy'in böyle bir yardım almayı tasarlaması ve nişanlısını, sözüm ona, «onu koruyan erkeğin» elinden

almaya kalkışması, artık çok âdice ve tiksinilecek bir davranış olarak görünür. Yalnız şunu belirtmeliyim ki, Gruşenka'nın geçmişi Mitya'ya artık büsbütün sona ermiş-geçmişe gömülmüş olarak görünüyordu. O geçmişe, sonsuz bir acıma duygusuyla bakıyor, içinde yanan tutkunun etkisi altında, sanıyordu ki Gruşenka bir kez, ona sevdiğini, onunla evleneceğini söyledi mi, artık ortaya bambaşka, yepyeni bir Gruşenka çıkacaktır. Onunla birlikte gene yepyeni bir Dimitriy Fiyodoroviç meydana gelecektir; artık hiçbir kusuru olmayan ve yalnız iyi özellikleri olan bir Dimitriy Fiyodoroviç! Böylece, ikisi'

birbirlerine herşeyi bağışlıyacak, yaşantılarım artık yepyeni bir temel üzerinde kuracaklardır.

Kuzma Samsanov'a gelince; Mitya onu daGruşen-ka'nın o göçüp gitmiş geçmişinde bulunan ve hayatında kaderin karşısına çıkardığı ama, genç kadını» hiçbir zaman sevmediği ve en önemlisi, artık «miadı dolmuş,» bitmiş bir insan sayıyordu. Bu bakından, bu adam Gruşenka'nın yaşantısında yeri olmayan, daha şimdiden silinmiş bir varlıktı. Bundan başka, ,Mitya artık onu bir insan olarak bile sayamazdı. Çünkü kentte herkes biliyordu ki, Samsanov hastalıklı bir yıkıntıdan başka birşey değildi. Gruşenka'yla devam 2ttirdiği ilişkiler de artık yalnız bir babanın kızma duyabileceği ilişkilerdi.

Aralarındaki bağ eskiden dayandığ temellere artık dayanmamaktadır ve bu çoktandır, hemen hemen bir yıldır böyledir.

Sözün kısası, bu düşüncelerde Mitya'nın çok saf olan bir yönü beliriyordu. Dimitriy gerçekten bütün kusurlarına rağmen, çok saf bir adamdı. Şunu da belirteyim ki, ihtiyar Kuzma'nın bir ayağı çukurdayken, Gru-şenkay'la geçmişteki yaşantısı yüzünden, içten gelen bir pişmanlık duyduğuna ve kendisinin Gruşenka'nın artık hiçbir zararı olmayan o ihtiyardan daha sidik bir dostu, bir koruyucusu bulunmadığına ciddî olarak ve kesin bir şekilde inanması, gene bu saflığından ileri geliyordu.

Mitya, Alyoşa'yla yaptığı konuşmadan sonrı bütün hemen hemen hiç uyuyamamış, ertesi salah saat Samsanov'un evine giderek, gelmiş olduğunu ha-r vermelerini rica etmişti.

Samsanov'un eri, eski, kasvetli, çok geniş, iki katlı ve avluya bakan bölmele-riyle bir de ek dairesi bulunan bir evdi. Alt katta aile-leriyle birlikte iki evli oğlu, çok yaşlı kızkardeş ve evli olmayan bir kızı oturuyorlardı. Ek dairede işi uşağı Yerleşmişti, bunlardan birinin ailesi çok kalabalıktı.296

Çocuklar da, uşaklar da kendi dairelerinde sıkışık yasıyor, evin üst katında ise ihtiyar tek başına oturuyordu. Oraya kendisine bakan kızının bile girip oturmasına izin vermiyordu.

Bu yüzden kızı, ancak belirli saatlerde, babasının belirsiz çağırışlarını duyunca, kendisinde nefes darlığı olduğu halde, hemen her-seferinde, koşarak yukarı çıkmak zorunda kalıyordu.

‚Bu u yukarı kat» sıra sıra biçimsiz koltukları, duvarın diplerinde dizilmiş kırmızı tahtadan iskemleleri kılıf geçirilmiş kristal avizeleri, üzerine çarşaf örtülmüşr hüzün uyandıran aynalarıyla birçok tüccar evlerinde görüldüğü gibi, eski moda döşenmiş büyük, geniş, süslü odalar dizişiydi. Bütün bu odalar, boş duruyor, hiçbir işe yaramıyorlardı.

Çünkü hasta ihtiyar, katın bir köşesindeki küçücük odalardan birinde, tâ uçtaki küçük yatak odasında otururdu; burada kendisine başını mendille bağlamış ihtiyar hizmetçi kadınla, sofada sedirin üstünde yatan bir «delikanlı» hizmet ederdi.

ihtiyar adam, ayaklan şiştiği için, artık hiç yürü-yemiyordu, nadir olarak deri koltukların üzerinden kalkıyor ve ihtiyar hizmetçisi, onu kollarından tutarak odada birkaç kez dolaştırıyordu. Samsanov bu ihtiyar kadına karşı bile çok sert davranır, onunla hiç konuşmazdı. Kendisine «yüzbaşının» geldiğini haber verdikleri vakit, Samsanov, onu içeri almamalarını emretti. Ama Mitya ille onu görmek için ısrar ediyordu. Bu yüzden ona bir kez daha haber gönderdi. Kuzma Kuzmiç, delikanlı uşağa: «Durumu nasıl?

Sarhoş mu? Gürültü patırtı ediyor mu?» diye etraflı olarak sordu. Bunun> üzerine ona Mitya'nın «ayık olduğunu, ama gitmek istemediğini» söylediler. İhtiyar, gene kabul etmemelerini emretti. O zaman bütün bunları daha önceden tahmin eden ve öyle bir şey olur düşüncesiyle yanına kâğıt, kalem almış olan Mitya, bir parça kâğıda okunaklı olarak:

«Agrafena Aleksandrovna ile yakından ilgili ve konuşulması gerekli bir iş için» diye yazdı, pusulayı ih-KABAMAZOV KARDEŞLER

29T

tiyara gönderdi. İhtiyar, kısa bir süre düşündükten sonra delikanlıya, konuğu salona almasını emretti, ihtiyar kadını da hemen yukarı yanına gelsin diye, küçük oğlunu çağırmağa gönderdi.

Hemen hemen on iki verşok boyunda, müthiş kuvvetli, sakalını traş eden ve Almanlar gibi giyinen küçük oğlu, (Samsanov'un kendisi ise sırtında kaftanla ve sakallı olarak dolaşırdı) hemen ve hiç itiraz etmeden yukarı çıktı. Zaten hepsi babanın karşısında tiril tiril titrerlerdi. Baba bu iri yapılı delikanlıyı yüzbaşıdan korktuğu için çağırtmamıştı. Öyle korkak bir adam değildi. Onu, her ihtimale karsı daha çok yanında bir tanık bulunsun diye çağırtmıştı. Sonunda koluna giren oğlu ile delikanlı uşağının arasında kayar gibi yürüyerek salona gitti. Her halde oldukça büyük bir merak da

duyuyordu.

Mitya'nın beklediği salon kocaman, kasvetli, insana ağırlık veren iki pencereli, yukarısında orkestra için ayrı bir yeri bulunan, duvarları «mermer taklidi» ve-hepsi de kılıflarının içinde duran, kocaman üç .avizeli bir odaydı. Mitya, giriş kapısının yanında, küçük bir iskemlenin üzerinde oturuyor, sinirli bir sabırsızlık içinde kaderini bekliyordu.

İhtiyar, giriş kapısının karşı tarafındaki kapıdan, Mitya'nın oturduğu iskemleden on sajen kadar ilerideki öbür kapıdan içeri girince, genç adam, birden yerinden fırladı, askerlere özgü, sert, ar-şınlık adımlarıyla ihtiyar adamı karşılamak için ona doğru yürüdü.

Mitya, derli toplu giyinmişti. Üzerinde kapalı bir ceket, elinde yuvarlak bir şapka ve siyah eldiven vardı. Tıpkı üç gün önce manastırda, dedenin hücresinde Fi-yodor Pavloviç ve erkek kardeşleri ile birlikte yapılan aile toplantısındaki gibiydi. İhtiyar adam çok resmî ve ciddî bir tavırla Mitya'nın yanına yaklaşmasını ayakta tekliyordu. Mitya ona doğru yürürken, ihtiyarın ken-298

dişini tepeden tırnağa süzdüğünü hissetti. Kuzma Kuz. miç'in son günlerde çok şişmiş

olan yüzü de Mitya'yı şaşırtmıştı, ihtiyarın zaten kalın olan alt dudağı şimdi aşağıya doğru sarkmış bir et parçasını andırıyordu. Konuğuna resmi bir tavırla ve niç konuşmadan eğilerek selâm verip, ona divanın yanındaki koltuğu işaret etti. Kendisi de oğlunun koluna dayanarak, bir 'hasta gibi ablaya puflaya Mitya'nın karşısına, divanın üzerine yerleşmeye çalıştı. O kadar ki, Mitya onun hasta bir adam olarak gösterdiği bu çabalara bakınca, hemen içinden böyle önemli bir insanı rahatsız ettiği için kendisini suçladı ve ince ruhlu bir insana özgü utançla pişmanlık duydu, ihtiyar, eninde sonunda yerleştikten sonra ağır ağır, her sözünün üzerinde dura dura, ama gene de nezaketle konuşmağa başladı:

— Benden bir dileğiniz mi vardı, beyefendi? diye sordu.

Mitya birden irkildi, oturduğu yerden fırlayacak gibi oldu, ama hemen gene oturdu.

Sonra yüksek sesle, hızlı hızlı, sinirli sinirli, elleriyle işaretler yaparak, gerçekten kendinden geçmiş gibi konuşmaya başladı. Belliydi ki, bir insan olarak dayanabileceği son sınıra ulaşmıştı. Mahvolduğunu hissediyor ve son olarak bir kurtuluş çaresi arıyordu.

Bunu bulamazsa, hemen kendini suya atacaktı! İhtiyar Samsanov'un yüzü hiç değişmedi.

Gene bir heykelin yüzü gibi soğuktu. Ama herhalde bütün bunları hemen

anlamıştı.

— Sayın Kuzma Kuzmiç, herhalde şimdiye dek bir çok defalar öz annemin ölmünden sonra beri soyup soğana çeviren babam Fiyodor Pavloviç Karamazov ile be nim aramda olan çatışmaları işitmişlerdir... Çünkü artık bütün kent bunun dedikodusunu yapıp duruyor Zaten burada herkes gereksiz şeyleri diline dolar--Bundan başka, bu dedikodular Gruşenka'nın... pardon Agrafena Aleksandrovna'nın... Çok saygı duyduğum ve

pek çok saydığım Agrafena Aleksandrovna'nın da kulağına çalınmıştır.

Mitya işte konuşmasına böyle başlamıştı, ama daha ilk sözlerini söyler söylemez sustu.

Biz burada söylediği sözleri aynen alacak değiliz. Ancak özetini vereceğiz. Mitya durumunu şöyle özetlemişti: Kendisi bundan üç ay önce bir maksatla (bunu söylerken gerçekten «mahsus» sözünü değil de, «bir maksatla» sözünü kullanmıştı) eyalet başkentindeki avukata danışmıştı. .(Kendisi tanınmış bir avukattır. Herhalde adım işit-mişsinizdir, İşittiniz değil mi? Geniş bir alnı vardır. Devleti idare edebilecek kadar parlak bir zekâ... Sizi de tanıyor... Sizin için çok iyi sözler söyledi.» Mitya bunları söyledikten sonra tekrar sustu.

Ama sözünü arada bir böyle kesmesi onu konuşmaktan alıkoymuyordu. Hemen sonra gene birden atılıyor, gittikçe daha çok, daha çok konuşmağa başlıyordu. O Korneplodov dediği adam, herşeyi etraflıca sorduktan ve Mitya'nın kendisine ibraz ettiği vesikaları inceledikten sonra (Mitya bu vesikalardan söz ederken belirsiz şeyler söylemiş, sözünün burasında nedense çok acele etmişti) şöyle bir sonuç çıkarmıştı; ona göre, Çermeşnaya köyü, Dimitriy'e annesinden kaldığı için, ona ait sayılmalıydı ve bu konuda gerçekten dâva açmak, böylece ahlâksız ihtiyarı kıstırmak mümkündü... Çünkü bütün yollar tıkalı değildi, zaten kanun adam-terı işe nereden başlıyacaklarını bilirlerdi.»

Sözün kısası, Fiyodor Pavloviç'ten daha altı bin hat-tö yedi bin ruble koparmanın mümkün olduğu düşünü-tebilirdi. Çünkü Çermeşnaya, ne olursa olsun yirmi beş bin rubleden, hattâ belki yirmi sekiz bin rubleden da-ha az etmezdi. «Otuz bin. otuz bin eder, Kuzma Kuz-miç Ben ise düşünün, o katı yürekli adamdan on yedi bin ruble bile almış

değilim!» İşte Mitya demek istiyordu ki: ,«Ben bu işi o zaman olduğu gibi bıraktım.

Çünkü kanun adamlarıyla başım hoş değildir. Buraya ge-300

linçe ise, bir karşı dava açıldığını görünce çıkmaza gir-diın.» (Sözün burasında Mitya tekrar ne söyliyeceğini şaşırdı ve gene kesin bir dönüş yaparak başka konuya atladı.) Şöyle diyordu: «Asil yürekli Kuzma Kuzmiç o canavara karşı olan haklarımı üzerinize alır mısınız? Karşılığında da bana sadece üç bin ruble verirsiniz. Olmaz mı?... Dâvayı hiçbir şekilde kaybetmenize imkân yoktur. Bu konuda size şerefimin üzerine yemin ederim.

Aksine, bu işten üç bin ruble yerine altı bin, hattâ yedi bin ruble kazanabilirsiniz... Yalnız işte en önemli nokta şudur; bu isi !hemen, bugün» bitirmek gerekiyor...

«Ben size noterde mi, ne derler ona, işte orada... yani sizin anlıyacağınız, herşeye razıyım.

İstediğiniz, bütün vesikaları veririm, herşeyi imzalarım... Böylece o kâğıdı hemen, eğer mümkünse, eğer imkânınız varsa, hemen bu sabah hazırlayıp bitirelim... Siz bana üç bin ruble verirsiniz... Zaten bu küçük kentte sermaye bakımından sizin karsınızda kim durabilir?... Bu parayı verince de beni şeyden... kurtarmış olursunuz... Sözün kısası, benim gibi zavallı bir adamı çok asil bir davranışta bulunabilmem için, çok yüksek bir hareket yapmam için kurtarmış olursunuz, diyebilirin... Çünkü tanıdığınız bir hanıma, sizin çok iyi bildiğiniz, bir baba gibi kendisi için üzüntü çektiğiniz b:r hanıma karşı, çok yüksek duygular besliyorum. Hattâ eğer isterseniz, bunu şöyle de anlatabilirim, bu işte üç kişi karşı karsıya gelmiştir. Kader korkunç bir şeydir Kuzma Kuzmiç!

«Gerçekçilik Kuzma Kuzmiç, gerçekçilik işte budur! Yalnız, madem sizi, bu çatışmadan çoktandır sıradan çıkarmak gerekiyor, demek ortada çarpışan iki kişi kalıyor. Bunu ancak böyle anlatabilirim. Gerçi belki, pek beceriklice bir anlatış olmadı. Ama ten edebiyatçı değilim. Yani çarpışanlardan biri benim. Diğeri de o canavar! Bu bakımdan seçmek zorundasınız: Ya-

ben, ya o canavar. Anladınız mı? Şimdi herşey elinizde... Üç kişinin kaderi ve iki insanın mutluluğu söz konusu... özür dilerim, laflan karıştırdım, ama ne demek istediğimi anlıyorsunuz... Bunu saygı değer gözle-fauzden okuyorum, anlıyorsunuz... Yok eğer anlama-oınızsa, o zaman benim için, bugünden tezi yok, kendimi suya atmaktan başka çare kalmıyor. İşte o kadar!» Mitya bu «o kadar» sözüyle, saçma söylevini yarıda kesti, yerinden kalkarak yapmış olduğu budalaca teklife karşılık verilmesini bekledi. Son cümleyi söylerken tirden umutsuz bir şekilde artık her şeyin mahvoldu-ğunu ve en önemlisi çok saçmalamış olduğunu hissetti. Umut ışıkları sönmüş, zihninde, birden :

«Garip şey, buraya gelirken her şey iyi görünüyordu, şimdi ise böyle herşey saçma sapan oldu!» diye bir düşünce geçti. Di-mitriy konuştuğu sürece, ihtiyar, gözlerinde buz gibi soğuk bir anlamla onun her hareketini izliyerek hiç kımıldamadan oturmuştu. Mitya'nın sözleri bitince. Sam-sanov onu bir an kadar bekletti, sonunda çok kesin ve neşesiz bir tavırla :

— özür dilerim! Biz böyle işlerle meşgul olmuyoruz! dedi.

Mitya, birden dizlerinin kesildiğini hissetti. Yüzü solmuştu. Gülümsemeye çalışarak:

— Peki ama şimdi ne olacak Kuzma Kuzmiç? diye mırıldandı. Demek oluyor ki. şimdi ben mahvoldum. Ne sanıyorsunuz?

— özür dilerim...

Mitya hâlâ ayakta duruyor, hâlâ gözlerini bir noktaya dikmiş olarak kımıldamadan bakıyordu, birden ihtiyarın yüzünde bir hareket farketti. İrkildi. İhtiyar ağır ağır konuşarak:

— Bakın, beyefendi, böyle isler bizim için elverişli oünuyor. Mahkemeler başlıyacak, avukatlar, bir sürü sıkıntılar ortaya çıkacak. Ama eğer isterseniz, burada bir adam var, ona bas vurun...302

Mitya birden:

— Aman Allahım, kimdir bu adam? Beni yeniden hayata kavuşturdunuz Kuzma Kuzmiç, diye mırıldandı...

— O adam buralı değil. Zaten şu anda kendisi burada bulunmuyor. Köylerde kereste alım satımı yapıyor. Lâkabı Lyagaviy'dir. Bu adam Fiyodor Pavloviç'le o sizin olduğunu söylediğiniz Çermeşnaya'daki koru için bir yıldır pazarlık ediyor, öyleyken, işittiğimize göre, fiyatta bir türlü uyuşamıyorlarmış. Şimdi bu adam gene gelmiş, İlyinskiy papazının evinde kalıyormuş. Vo-iovo istasyonundan on iki verst kadar ilerde. İlyinskiy köyünde.

Buraya iş için, yani sizin o koru için, bana da mektup yazmıştı. Kendisine bu konuda öğüt vermemi istedi. Fiyodor Pavloviç'in kendisi gitmek istemiyormuş. Demek oluyor ki, siz Piyodor Pavloviç'den önce davranır da, Lyagaviy'e demin bana teklif ettiğinizi teklif ederseniz, belki de o zaman istediğiniz olur...

Mitya büyük bir sevinçle sözünü kesti:

— Dahice bir düşünce! dedi. Evet tam ona göre, tam ona göre bir iş! Kendisi pazarlık ediyormuş, ondan fazla para istiyorlarmış, şimdi ise işte çiftliğin tümünü bir senetle eline geçirmiş olacak! Ha ha ha!...

Mitya, birden kısa kısa kahkahalar atarak, duygusuz bir insan gibi, öyle beklenmedik şekilde gülmeye başladı ki, Samsanov bile birden irkilerek başını kaldırdı. Mitya sevinç içindeymiş 'gibi:

— Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum Kuzma Kuzmiç, diyordu.

Samsanov başını eğdi:

— Bir şey değil.

— Ama siz bilmiyorsunuz! Beni kurtardınız Ah-Zaten buraya gelirken içimde bir his vardı...

şimdi o papaza gitmeli!

— Teşekküre değmez, efendim.

— Hemen oraya koşuyorum, uçarak gideceğim oraya! özür dilerim, hasta olduğunuz halde sizi rahatsız ettim, ömrümün sonuna kadar unutmıyacağım bunu! Bunu size bir Rus olarak söylüyorum Kuzma Kuzmiç! Bir Rus olarak!...

— Evet, efendim.

Mitya, ihtiyarın elini tutup sıkmak istedi, ama berikinin gözlerinde garip, öfkeli bir ışık belirdi. Mitya bunu farkedince hemen elini geri çekti, ama sonradan ihtiyarı yanlış

anlıyafak bundan alındığı için, kendini suçlu hissetti. Aklından: «Herhalde yoruldu da ondan» diye bir düşünce geçti. Birden bütün salonu çınlatırca-sına :

— Bunu onun için yapıyorum! Onun için, Kuzma Kuzmiç! Anlıyor musunuz? Onun için yapıyorum bunu! diye bağırdı. Eğilerek selâm verdi, sert bir dönüş yaptı, ve gene aynı hızlı, koca koca adımlarla, arkasına bakmadan kapıya doğru yürüdü.

Heyecandan neredeyse titriyordu. «Artık herşey mahvolmak üzereydi, öyleyken işte koruyucu melek gelip beni kurtardı!» diye düşünüyordu. «Madem bu ihtiyar gibi bir iş

adamı (ne soylu bir insanmış... o ne kibar duruştu!) bana bu yolu gösterdi. Demek...

demek artık dert bitti! İşi kazandım. Hemen yola koyulmalıyım. Gece olmadan dönerim.

Gece de dönsem olur. Ama srtık iş kazanıldı demektir, ihtiyar benimle alay etmedi ya?»

Mitya, evine giderken, yüksek sesle böyle kendi kendine söylemiyordu. Tabiî artık işin ona başka türlü görünmesine imkân yoktu. Yani ihtiyarın söylediği şey ya işe yarar bir öğüttü (böyle bir iş adamından başka türlüsü

beklenmezdi) madem işi biliyordu, madem o Lya-gaviy adındaki adamı tanıyordu, (ne tuhaf bir soyadıydı bu!) ya da... ya da ihtiyar onunla alay etmişti! Ne yazık ki, doğru olanı, bu son düşüncesiydi. Ara-artık uzun bir süre geçtikten ve tüm o felâketler304

olduktan sonra ihtiyar Samsanov'un kendisi de gülerek o zaman «yüzbaşı» ile alay etmiş

olduğunu açıklaya-çaktı. Zaten Samsanov kötü yürekli, soğuk, alaycı bir adamdı. Üstelik bazılarına karşı hastalık derecesine varan bir antipati duyardı. Yüzbaşının sevinçli hali mi, o «üç kâğıtçının ve parayı har vurup harman savurmaya alışmış» adamın kendisi gibi, Samsanov ayarında bir adamın, tasarladığı «plân» la tuzağa düşeceğini düşünmek budalalığına kapılması mı, yoksa yemlik olarak ona "böyle bir av gösterip, para almıya gelen «o serserinin» bunları Gruşenka için yaptığını söylemesi ve kadına karşı duyduğu kıskançlık mı, o sırada ihtiyarı kışkırtan neydi? Bilmiyorum. Yalnız, Mitya onun karşısında, ayaklarının kesildiğini hissederek durduğu, budalaca: «mahvoldum» diye söylediği sırada, Samsanov ona müt-iıiş bir kinle bakıyordu. Birden Dimitriy'le alay etmek isteğini duydu. Mitya dışarı çıktıktan sonra, Kuzma Kuzmiç, öfkeden sapsarı olmuş bir halde, oğluna doğru döndü,ve bundan böyle o serserinin kesin olarak içeriye alınmamasını emrederek bir daha gözüm görmesin onu, yoksa...» dedi.

Yoksa ne yapacağını söyliyemedi. Tehdidini savu-Tamadı, ama onun kızdığını sık sık görmüş olan oğlu bile bu halini farkedince, korkudan irkildi. İhtiyar aradan bir saat geçtikten sonra bile hâlâ öfkeden tir tir titriyordu. Akşama doğru da hastalandı ve bir

«tabip" çağırtmak için birini gönderdi.

II LYAGAVÎY

Böylece «dört nala» gitmek gerekiyordu. Oysa at kiralamak için elinde beş parası, bile yoktu. Daha doğ' rusu dört grivennik'i vardı. Bunca yıllık varlıklı bir ya

şantıdan geriye kalan sadece buydu! Ama evinde çoktandır artık işlemeyen gümüş bir saat vardı. Dimitriy saati aldığı gibi, onu çarşıda dükkânı olan yahudi sa-atçıya götürdü.

Yahudi saate altı ruble verdi. Mitya, büyük bir heyecanla: «Bunu bile beklemiyordum!»

diye bağırdı. (Hâlâ müthiş bir heyecan içindeydi.) Altı rublesini kaptı, koşa koşa evine döndü. Evde, aldığının üzerine ev sahiplerinden aldığı üç rubleyi de katarak parayı tamamladı. Ev sahipleri, ellerinde kalan son para bu olduğu halde, hepsini ona seve seve vermişlerdi; Dimitriy'i o kadar seviyorlardı.

Mitya, bulunduğu derin heyecan içinde, onlara hemen orada artık kaderinin belli olacağını açıkladı ve tabiî büyük bir telâşla Samsanov'un kendisine biraz önce teklif ettiği

«plân» ı da hemen hemen eksiksiz olarak anlattı. Samsanov'un kararını bildirdi, ileride olacak şeyler için beslediği ümitleri filân, hepsini açıkladı. Daha önceden de, birçok sırlarını açıkladığı ev sahipleri ona nedense, kendi ailelerinden olan bir insan gözü ile bakıyor, onu hiç de gururlu bir beyefendi saymıyorlardı. Mitya böylece dokuz rubleyi bir araya getirdikten sonra, yolcu arabası getirtilsin diye Volovo istasyonuna adam gönderdi. Ama bütün bunların yükünden, bazı olayların meydana gelmesinden bir gün önce, öğle vakti, Mitya'nın elinde bir kuruş bile bulunmadığı, para bulmak için saatini sattığı, üstelik ev sahiplerinden de üç ruble borç aldığı, bütün bunları da tanıkların gözü önünde yaptığı, herkesin aklında kal-mış, tesbit edilmiş oluyordu.

Bunu önceden belirtiyorum. Sonradan bunlara ne-den işaret ettiğim anlaşılacaktır.

Mitya dört nala Volovo istasyonuna gitti. Gerçi

yolda eninde sonunda artık «bütün bu işleri» yoluna

koyacağını düşünerek derin bir sevinç içinde idi, ama

gene de kendisi kentte yokken, Grusenka ne olacak diye korkudan içi titriyordu. Ya şene kadın tam da o gün, sonunda sabredemeyerek Fiyodor Pavloviç'e gitmeğe karar verirse?

O zaman ne olacaktı? Mitya işte bunu düşündüğü için gideceğini ona söylemeden yola koyulmuş, ev sahiplerine de eğer biri gelip de kendisini sorarsa, nereye gittiğini söylememelerini tenbih etmişti. Arabanın içinde sarsıla sarsıla giderken: 'Muhakkak, muhakkak iyi olur, herhalde... işi burada bitirmeli...» İşte Mitya içi ürpererek bu hayaller içindeydi. Ama ne yazık ki, hayallerinin »plânına» uygun olarak gerçekleşmesine imkân olmayacaktı...

BİT kez, Volovo istasyonundan sonra köye gittiği için geç kaldı. Köyün on iki verst değil, on sekiz verst mesafede olduğu meydana çıktı. İkinci olarak İlyinskiy papazını evde bulamadı. Peder, komşu köye gitmişti. Mitya, gene yola koyularak artık yorgunluktan bitkin hale gelmiş, aynı atların koşulu olduğu arabayla, komşu köye gidip, papazı buluncaya kadar gece bastırdı.

Görünüşte çekingen ve yumuşak bir adam olan «peder» ona hemen o Lyagaviy'in gerçi daha önce kendi evinde misafir kaldığını, ama şimdi Kuru Köy'de bulunduğunu, korucunun baktığı koru için pazarlık etmeğe

geldiğinden ötürü, geceyi onun evinde geçireceğini anlattı.

Mitya onu hemen Lyagaviy'le buluşturması ve böylece »kendisini kurtarması» için papaza ısrarla yal varınca, peder önce kararsızlık gösterdi, ama sonunda, herhalde içinde bir merak duymağa başladığı için, genç adamı Kuru Köy'e götürmeğe razı oldu. Yalnız işin kötüsü oraya, «yaya» olarak gitmelerini sağlık vermiş^-Söylediğine göre o köye kadar ancak bir verst'ten «bir parçacık daha fazla» yol vardı.

Mitya, tabiî kabul etti ve o arşınlık adımlarıyla yü-rümeğe başladı, öyle hızlı yürüyordu ki, zavallı Pe

dercik» arkasından yetişmek için neredeyse koşuyordu. Papaz, daha ihtiyarlamamış ve çok ihtiyatlı bir adamdı. Mitya, hemen ona da plânlarını açıkladı. Heyecanla, sinirli sinirli Lyagaviy ile ilgili olarak öğütler istedi ve yol boyunca hep konuşup durdu. Papaz dikkatle dinliyor, ama pek az öğüt veriyordu. Mitya'nın sorduğu sorulara ise belirsiz karşılıklar vererek: «Bilmiyorum, ah., bilmiyorum, nereden bileyim ben bunu?» gibi sözler söylüyordu. Hattâ Mitya, miras konusunda babasıyla kendisi arasında o anlaşmazlıklardan söz açınca, papaz bazı bakımlardan Fiyodor Pavloviç'e bağlı olmak zorunda bulunduğu için korkuya bile kapıldı.

Bu arada hayretle, Mitya'nın o alım satımla geçinen köylü Gortskin'e neden Lyagaviy dediğini sordu ve bir görev yerine getirir gibi, ona bu adamın gerçekten, bir Lyagaviy olduğunu, ama ona bunu söylememek gerektiğini, onun bundan fena halde alındığını, bu yüzden kendisine muhakkak «Gortskin» demek gerektiğini söyledi. Sonra: «Bunu yapmazsanız, onunla hiç anlaşamazsınız, zaten sizi dinlemez bile!» diyerek sözünü bitirdi.

Mitya, böyle şeyler üzerinde duramıyacak kadar acele ettiğim belirtecek şekilde, fazla hayret göstermedi ve papaza Samsanov'un o adamdan söz ederken bu adı kullandığını söyledi. Papaz bunu öğrenince, hemen konuyu değiştirdi. Oysa eğer, o sırada aklına gelen ihtimali Dimitriy Fiyodoroviç'e açmış olsaydı, iyi olurdu. Papaz Samsanov'un Mitya'yı köylünün yanma gönderirken ondan Lvagaviy diye söz etmesine bakılırsa, belki de, onunla alay etmiş olduğunu ima edebilir ve «acaba işin içinde bir dalavere yok mu?» diye sorabilirdi. Ama Mitya'nın «böyle önemsiz şeyler» üzerinde durmağa vakti yoktu. Acele ediyor, koca koca adımlar atarak yürüyordu. Ancak Kuru Köy'e geldikleri vakit bir verst değil, bir buçuk verst değil, belki üç verst yürüdükleri-üi anladı. Fena halde canı sıkıldı, ama kendisini tuttu.308

Köy evine girdiler. Pederin tanıdığı olan korucu, evin bir bölümünde oturuyordu, öbür bölüme, sofanın öbür tarafındaki temiz olan bölümüne ise

Gorstkin yerleşmişti. İzbenin bu temiz olan bölümüne girip yağh bir mum yaktılar. İçerisi fazla ısınmamıştı. Meşe tahtası bir masanın üzerinde, sönmüş bir semaver, semaverin hemen yanında üzerinde fincanlarla bir tepsi, sonuna kadar içilmiş bir şişe rom, bitirilmemiş bir ştof votka ve buğday ekmeği artıkları vardı.

Gelen yabancı ise bankın üzerine uzanmış, üst giysilerini çıkarıp başının altına yastık yapmış olarak yatıyor, horul horul uyuyordu. Mitya, ne yapacağını bilemeyerek durdu:

»Tabiî, uyandırmalıyız,» dedi. «Benim işim çok önemli. Buraya gelirken o kadar acele ettim ki, gene bugün, hem de hemen geri dönmem gerekiyor!» diye endişeyle söylendi.

Ama korucu ile papaz konuşmadan duruyor, düşüncelerini açıklamıyorlardı.

Mitya, yaklaştı, adamı uyandırmağa çalıştı. Bü-,yük bir çaba göstererek onu ayıltmağa çalışıyordu. Ama adam bir türlü gözünü açmıyordu. Mitya: «Sarhoş,» dedi. «Şimdi ne yapmalı? Allahım ne yapmalı?» Birden müthiş bir sabırsızlıkla uyuyanı kollarından, bacaklarından tutup çekiştirmeğe, başını sağa sola çevirmeğe, vücudunu kaldırıp bankın üzerine oturtmağa çalıştı. Ama bütün bu çabaları, adamın sonunda garip garip homurdanmasından ve dilini iyice döndürememekle birlikte, şiddetli küfürler savurmasından başka bir sonuç vermedi.

Sonunda peder:

— Hayır, iyisi mi biraz bekleyin, dedi. Belli ki ko nuşacak halde değil...

Korucu:

— Bütün gün içti, diye söze karıştı.

Mitya:

— Aman Allahım! diye bağırdı. Şu anda ona ne

kadar ihtiyacım olduğunu, nasıl bir umutsuzluk içinde bulunduğumu bir bilseniz! Peder:

— Ama sabaha dek beklemeniz daha doğru olur, diye tekrarladı.

Mitya:

— Sabaha dek mi? Rica ederim... Bu imkânsız bir şey! dedi ve büyük bir üzüntü içinde sarhoşu uyandırmak için gene ileri atılacak oldu, ama çabalarının tüm. yararsızlığını hemen kavrayarak vazgeçti.

Peder susuyor, uykulu görünen korucu ise somurtuyordu. Mitya büsbütün umutsuzluğa kapılarak:

— Gerçekçilik insanı ne felâketlerle karşılaştırıyor! dedi.

Yüzünden sel gibi ter akıyordu. Peder müsait bir anda, çok yerinde olarak, uyuyan adamı uyandırmayı başarsalar bile, sarhoş olduğu için, gene de hiçbir konuşma yapabilecek durumda olmayacağını söyledi. «Sizin ise önemli bir işiniz var, onun için en doğrusu, siz bunu yarın sabaha bırakın!» dedi.

Mitya kollarım iki tarafa açtı, sonra razı oldu.

— Ben burada kalacağım, mum da burada kalacak, burada kalıp müsait anı yakalamağa çalışacağım. Uyandığı vakit başla...

Korucuya doğru döndü:

— Sana mumun parasını da, burada konaklama ücretini de vereceğim. Sonradan Dimitriy Karamazov'u hatırlarsın. Yalnız şimdi sizinle ne yapacağız bilmiyorum, sayın peder. Siz nereye yatacaksınız?

Peder:

— Yok canım! Ben evime gideceğim, efendim... Onun kısrağına biner giderim...

Bunu söylerken korucuyu işaret ediyordu.

— Eh artık izninizle, size basarılar...

Böylece karar verdiler. Papaz, sonunda ondan kurtulduğu için memnunluk duyarak, kısrağa binip gitti.310

Ama giderken gene de düşünceli düşünceli başını sallıyor, içinden: »Acaba bu meraklı olayı velinimetim Fi-yodor Pavioviç'e haber vermeli mi?» diye kendi kendine soruyor,

»belki de bir bakarsın, öyle bir saatine gelir, işi öğrenir, öfkeye kapılır, yardımlarını kesiverir» diye söyleniyordu.

Korucu kaşındı, sonra hiç konuşmadan kendi odasına gitti. Mitya ise banka oturdu ve dediği gibi «müsait anı yakalamağa» hazırlandı. Ruhuna ağır bir sis gibi, müthiş bir sıkıntı çökmüştü. Derin, korkunç bir sıkıntı! Oturuyor, düşünüyor, ama düşünce bile bir sonuca yaramıyordu. Mum yandıkça eriyordu, ısınan odada bir cırlak böceği çıtırdamağa başlamıştı. İçerisi da-yanılmıyacak derecede ısınmıştı. Mitya'nın gözünün önünde, birden bahçe canlandı. Bahçenin arkasındaki yolu görür gibi oldu, babasının evinde, gizlice bir kapı açılıyor, Gruşenka bu kapıdan içeri koşarak giriyordu...

Birdenbire banktan fırladı...

Dişlerini gıcırdatarak:

— Feci bir şey! diye söylendi, uyuyan adama bir robot gibi yaklaştı, yüzüne bakmağa başladı.

Bu kupkuru, çok yaşlı olmayan, oldukça uzun yüzlü, kıvırcık saçlı, kızıla çalan incecik sakallı bir adamdı. Sırtında basma bir gömlekle, cebinden gümüş bir saat köstеği görünen siyah bir yelek vardı. Mitya bu surata, büyük bir nefretle bakıyordu. Adamın saçlarının kıvır kıvır olması nedense içinde özel bir kin uyandırıyordu. O sırada, kendisinin, o ertelenmesi imkânsız sorunu ile, bu adam karşısında bitkin bir halde durması, bu iş için bunca fedakârlık etmiş, bunca şeyi bırakmış olması, çok ağırına gidiyordu. Başkalarının sırtından geçinen bu adam için: «Oysa şimdi bu adam, kaderimi elinde tutan bu adam. sanki hiçbir şey olmamış gibi horul horul uyuyor, sanki başka bir gezegenden gelmiş gibi...» diye düşündü. Sonra birden yüksek ses-KARAMAZOV KARDEŞLER

le: «Ah! kader bana ne oyun oynadı!» diye söylendi ve birden büsbütün kendini kaybederek, gene sızmış olan köylüyü uyandırmak için onun üzerine atıldı. Adamı garip bir öfke ile uyandırmağa çalışıyor, üstünü başını yırtıyor, sarsıyor, hatta dövüyordu. Ama beş dakika kadar uğraştıktan sonra, gene hiçbir başarı elde edemeyince, gücünü yitirmiş

olarak, umutsuzluk içinde, tekrar gidip banka oturdu.

— Saçma, saçma! diye yüksek sesle söyleniyordu... Sonra nedense:

— Hem... tüm bunlar ne onur kırıcı! diye ekledi.

Basında şiddetli bir ağrı başlamıştı. Aklından: -Yoksa çekip gitmeli mi? Vazgeçip gitmeli mi?» diye bir düşünce geçti. «Hayır. Madem öyle, artık sabaha dek kalacağım! Mahsus kalacağım işte, mahsus kalacağım! Ne diye geldim sanki buraya, öyleyse? Zaten nasıl gidebilirim, buradan neyle gidilebilir artık? Hay Allah! Ne saçmalık!» diye söyleniyordu.

Başağrısı gittikçe şiddetleniyordu. Hareketsiz oturuyordu. Nasıl olup da, böyle bir anda, böyle oturduğu yerde uykuya daldığını bilemedi. İki saat ya da biraz daha uzun bir süre uyumuştu herhalde. Dayanılmaz, bağırtacak kadar şiddetli bir baş ağrısıyla uyandı.

Şakakları zonkluyor, başının üst tarafı acıyordu. Uyanınca, uzun bir süre tam anlamıyla kendine gelemedi ve başına gelenleri bir türlü kavrayamadı. Sonunda fazla ısınmış olan odada müthiş bir kömür kokusunun yayılmış olduğunu hissetti. Eğer uyanmasaydı belki de ölecekti. İhtiyar köylü ise, hâlâ yatıyor, horluyordu. Mum iyice erimişti, neredeyse sönmek üzereydi. Mitya bağırarak, sallana sallana atıldı, sofadan geçip korucunun odasına

gitti. Korucu hemen uyandı, öbür odada kömürün havayı zehirlediğini öğrenince, yapılacak şeyleri emretmek için dışarı çıktı, ama olmayı, şaşılacak kadar kayıtsız bir tavırla karşılamıştı. Bu da Mitya'yı hem

gücendirmiş, hem de şaşırtmıştı. Karsısında durmuş kendini kaybetmiş gibi:

— Ya ölürse, ya ölürse, o zaman ne olacak... O zaman ne olacak?, diye yüksek sesle söylenip duruyordu.

. Kapıyı, pencereyi açtılar, borunun anahtarını çevirdiler, Mitya, sefadan suyla dolu bir kova getirip önce kendi başını ıslattı, sonra bir bez bulup onu suya daldırdı ve Lyagaviy'in basına yapıştırdı. Korucu ise, tüm olaylara hâlâ olup biten her şeyi önemsiz görüyormuş

gibi bir tavırla bakıyordu. Pencereyi açtıktan sonra canı sıkılarak:

— Bu kadarı da yeter! diyerek demir feneri Mitya'-nın yanında bırakıp, gene uyumağa gitti.

Mitya, sarhoşla yarım saat kadar uğraştı, hep başını ıslatıyordu ve artık ciddi olarak tüm geceyi uyumadan geçirmeye karar vermişti. Ama yorgunluktan bitkin bir hale gelince, bir dakikacık soluk alabilmek için oturdu, bir an gözlerini kapadı, sonra farkında bile olamadan, banka uzandı ve ölü gibi derin bir uykuya daldı.

Uyandığı vakit, artık çok geçti. Saat sabahın hemen hemen dokuzuna gelmişti. Isıl ışıl bir güneş küçük evin iki penceresinden içeri giriyordu. Dünkü kıvırcık saçlı köylü, bankın üzerinde oturuyordu, artık sırtına uzun ceketini giymişti. Önünde yeni yakılmış bir semaver ile başka bir ştof duruyordu. Eskisi, dünkü artık bitmişti. Yenisinin de yarısından fazlası içilmişti. Mitya yerinden fırladı, ama hemen o uğursuz köylünün gene sarhoş hem de kendini bilemeyecek, ayılamaya-cak kadar sarhoş olduğunu anladı.

Gözleri yuvalarından uğramış gibi bir an ona baktı. Köylü ise hiç konuşmadan sinsi sinsi, insanı gücendiren garip bir sakinlikle kurnaz kurnaz, hattâ, karşısındakini küçük gördüğünü belirten bir tavırla, bakıyordu. Ya da Mit-ya'ya öyle gelmişti. Sarhoşa doğru atıldı:

— Bir dakika, görüyorsunuz... Ben... Siz, her halde öbür «odada oturan buranın korucusundan işitmişsiniz-dir... Ben teğmen Dimitriy Karamazov'um. Kendisiyle koru için pazarlık ettiğiniz ihtiyar Karamazov'un

oğlu..

Köylü sakin ve kesin bir tavırla:

— Atıyorsun be! dedi,

— Nasıl atıyorum? Fiyodor Pavloviç'i tanıyorsunuz yal

Köylü dilini ağzının içinde güçlükle döndürüyordu:

— Hiç de senin o Fiyodor Pavloviç'ini tanımıyorum, diye söylendi.

— Canım koruyu, koruyu almak için onunla pazarlık; etmişsiniz. Uyansarıza... Aklınızı başınıza toplayın... Beni buraya Pavel İlyinskiy getirdi... Siz Sam-sanovr'a yazmışsınız, o da beni size gönderdi...

Mîitya, bunu soluk soluğa söylemişti. Lyagayiv gene sert bir sesle:

— Atıyorsun! dedi.

Mîitya ayaklarının soğuduğunu hissetti.

—- Rica ederim! Bu şaka değil ki! Belki de şu anda çakır keyifsiniz, ama ne de olsa konuşabiliyor, anlı-yabilijyorsunuz... Ben bu işten hiç bir şey anlamıyorum!

— Sen boyacısın!

— Rica ederim! Ben Karamazov'um. Dimitriy Ka-ramazzov'um... Size bir teklifim var...

Kârlı bir teklifim..., Gerçekten kazançlı bir iş... Hem de koru ile ilgili.

Köylü ciddi ciddi sakalını okşuyordu:

— Hayır, sen müteahhitlik ediyordun, icarcıydın, sonra ı da alçağın biri çıktın. Alçağın birisin sen!...

Mîitya umutsuzluk içinde parmaklarını büküp du-ruyorcdu:

. —- inanın bana yanılıyorsunuz! dedi.

IKöylü hep sakalını sıvazlıyordu. Birden kurnazca bir taıvırla gözlerini kıstı:314

— Hayır, sen bana şunu söyle! Bana öyle bir kanun göster ki, kötülük etmek serbest olsun! İşitiyor musun? Alçağın birisin sen. Anlıyor musun bunu?

Mitya, canı sıkılarak geri çekildi. Birden »Alnına bir darbe indirilmiş» gibi

oldu.

Sonradan kendisi de öyle diyecekti. Bir anda zihni garip bir şekilde aydınlandı. Kendisi

'bir kıvılcım çaktı, o zaman her şeyi birden kavradım-, diyecekti. Şaşkınlık içindeydi, dona kalmıştı. Nasıl oluyor da kendisi gibi, ne de olsa zeki bir adam, böyle bir saçmalığa kanmıstı? Nasıl oluyor da böyle bir maceraya burnunu sokmuş, hemen hemen tüm bir gün, tüm bir gece bu Lyagaviy ile uğraşıp didinmiş, başını ıslatmağa çalışmıştı... «Ne yapmalı yani, adam sarhoş, küp gibi sarhoş, belki de daha bir hafta durmadan kafayı çekecektir... Bu durumda daha-ne bekliye-ymı? Ya Samsanov beni buraya mahsus gönderdiyse? O zaman ne olacak? Ya Gruşenka... Aman Allahım, ben ne yaptım!...»

Köylü oturuyor, alaylı alaylı gülerek ona bakıyordu. Başka bir zaman olsaydı Mitya belki de öfkesinden bu aptalı öldürürdü, ama şimdi bütün vücudu gücünü yitirmişti, bir çocuk gibi olmuştu. Yavaşça banka doğru gitti, paltosunu aldı, sırtına giydi, izbeden çıktı. Öbür odada korucuyu bulamadı. Ortalarda kimse yoktu. Cebinden bozuk olarak elli köpek çıkardı, onu orada bir gece geçirdiği için ve yaktığı mumla verdiği zahmet karşılığı olarak, masanın üzerine bıraktı.

İzbeden çıkınca etrafın ormanla çevrili olduğunu gördü. Başka hiçbir şey görünmüyordu, izbeden çıkınca sağa mı, yoksa sola mı gitmek gerektiğini bile ha' tırlayarnadan rastgele yürümeğe başladı; o akşam Pa" pazla acele acele oraya gelirken yolun nereden geçti' ğini fark etmemişti bile. Yüreğinde kimseye karşı kin yoktu, Samsanov'a karşı bile. Ormanın içinden geçen daracık patikadan, hiçbir şey düşünmeden, kendini KARAMAZOV KARDEŞLER

315

betrniş, «tüm düşüncelerini yitirmiş gibi» hatta nereye gittiğini bile hiç düşünmeden yürüyordu. Birden ruh bakımından da vücutça da o kadar zayif, güçsüz oluver-jnişti ki! O

sırada karşısına bir çocuk çıksaydı, onu yenebilirdi. Öyleyken güç belâ ormandan çıktı.

Birden karsısına gözün görebileceği yere dek uzanan ekinleri biçilmiş uçsuz bucaksız tarlalar çıktı. Hiç durmadan ileri, hep ileri giderek Her yer ne büyük bir umutsuzluk içinde! Her yerde nasıl bir ölüm kokusu var!" diye tekrarlıyordu.

Onu yoldan geçenler kurtardı. Arabacının biri ihtiyar bir taciri köy yolundan götürüyordu. Araba hizasına gelince, Mitya onlara yol sordu, o zaman onların da Volövo'ya gittikleri anlaşıldı. Konuşmağa başladılar, sonunda Mitya'yı yanlarına yol arkadaşı olarak aldılar. Üç saat kadar sonra istasyona vardılar. Volovo istasyonunda, Mitya hemen kente gitmek için bir

araba kiraladı ve birden dayanamıyacak derecede aç olduğunu hissetti. Atları arabaya koşarlarken Dimitriy'e sahanda yumurta yapıverdiler.

Dimitriy yumurtayı bir çırpıda bitirdi. Koca bir parça ekmeği, hafifçe kokmağa başlamış

salamı da yedi ve üç kadeh votka içti. Böylece biraz canlandı, gene cesaret buldu ve içinde tekrar bir umut ışığı yandı. Yolda rüzgâr gibi gidiyor, hep daha hızlı gitmesi için arabacıyı durmadan kışkırtıyordu. Birden «bu uğursuz parayı» hemen o gün bulmak için artık

"vazgeçilmez» yeni bir plân tasarladı. Nefretle:

— Akıl alacak şey değil! Akıl alacak şey değil... Bu Allanın belâsı, adi üç bin ruble yüzünden bir insanın hayatı mahvoluyor!... diye bağırdı. Ne olursa olsun, kahrımı bugün vereceğim!

Eğer hiç durmadan Grusenka'yı düsünmeseydi, ba-şına bir şey gelmesin diye endişe etmeseydi, belki gene tam anlamıyla neşeli olacaktı. Ama bu düşünce, her an yüreğine sivri bir hançer gibi saplanıyordu. Sonun-da kente vardılar. Mitya da hemen Gruşenka'ya koştu.316 KARAMAZOV KARDEŞLER

— III — ALTIN MADENLERİ

Bu Gruşenka'nın o kadar korku ile Rakitin'e anlattığı ziyaretti. Bu sırada, Gruşenka, o söylediği -pusulayı» bekliyordu ve Mitya'nın bir gün önce de, o gün de, gelmemiş

olduğuna seviniyor, «Allah vere de ben kentten ayrılıncaya kadar gelmese» diye umutlanıyordu. Oysa Dimitriy, birden çıka gelmişti. Ondan sonra olup bitenleri biliyorsunuz: Gruşenka onu başından savmak için, güya «para hesabı» yapması gerektiğini söyleyerek kendisini Kuzma Samsanov'un evine kadar geçirmesi için kandırmış. Mitya da ona kanarak, genç kadını hemen oraya götürmüştü. Gruşenka kapıda veda ederken saat on ikide gelip kendisini alması için ondan söz almıştı.

Mitya onun bu ricasına memnun olmuştu. Hemen kendi kendine su sonuca varmıştı:

«Kuzma'nın evinde oturacaksa, Fiyodor Pavloviç'e gitmeyecek demektir... Meğer ki, yalan söylesin!» Ama ona öyle geliyordu ki, Gruşenka yalan söylemiyordu. Dimitriy, sevilen kadından ayrı olduğu vakit, Allah bilir ne feci şeyler hayalinden geçiren, başına bin türlü belâ beldiğini, ona nasıl «ihanet ettiğini» düşünen, ama bir koşu yanına geldiği vakit gene de fırsattan yararlanarak kendisine ihanet ettiğini düşündüğü halde yüzüne bakar bakmaz, o gülen, o neşeli, o şefkatli yüze bir göz atar atmaz, hemen Ye niden cesaret bulan, bütün şüphelerini bir anda silen. daha önceki kıskançlığı için de utanç duyarak sevinçle kendi kendini suçlayan kıskançlardandı.

Gruşenka'yı Samsancv'a götürdükten sonra. he men evine dönmüştü. Ah, o gün daha ne çok yapılacak iş vardı!... Ama ne olursa olsun, yüreği hafiflemişti Aklından «bir de, Smerdyakov'dan o akşam hiç bir şey

olmadığını, bir an önce öğrenmeliyim. Allah göstermesin, Fiyodor Pavloviç'e bir gittiyse!

Felâket!» diye bir düşünce geçti. Daha evine varmadan, bir türlü rahat edemeyen yüreğinde gene kıskançlık alevlenmişti.

Kıskançlık! Puşkin: «Otello kıskanç değildir, inanan, saf bir insandır!» demişti. Onun bu sözü bile büyük şairimizin olağanüstü derin zekâsına işarettir. Gerçi Otello'nun iç dünyası yıkılmış, yüreği param parça, dünya görüsü alt üst olmuştur!... ideali mahvolmuştur. Ama Otello gibi bir insan saklanmaz, gözetlemez, casusluk etmez. O

karşısındakine inanan insandır. Aksine ihaneti aklına getirmesi için ona yol göstermek, onu sürüklemek, olağanüstü bir çaba göstererek kıskançlığını alevlendirmek gerekiyordu.

Gerçek bir kıskanç böyle olmaz!

Kıskanç insanın hiçbir pişmanlık duymadan, ne kadar utanç verici bir duruma düşebileceğini, ahlâk bakımından ne kadar alçalabileceğini, kendi kendini ne kadar küçük düşürebileceğini, insan hayalinden bile geçiremez. Oysa, hepsi adi ve kirli ruhlu insanlar değildirler. Aksine insan yüksek ruhlu da olsa, tertemiz bir sevgi de duysa, kendisinden fedakârlıklar da etse, masaların altına saklanabilir, en adi insanlara rüşvet verebilir, en adi gözetleme ve casusluk işlerinin kirli, çirkin yollarına baş vurabilir.

Otelle, ne olursa olsun, ihaneti olduğu gibi kabullenemezdi. Belki bağışlamamazlık edemezdi, ama ruhu bir süt çocuğunun ruhu kadar tertemiz, günahsız, kinsiz olduğu halde, ihaneti bir türlü hazmedemezdi. Gerçekten kıskanç olan bir insan ise. öyle olamaz.

Bazı kıskançların nelere boyun eğebildiğim, nelere göz yumabileceğim, neleri bağışlayabileceğin! insan bilemez! Kıskanç insanlar herkesten daha çabuk, herkesten daha çok şey bağışlarlar... Bunu da bütün kadınlar bilirler. Kıskanç bir insan çok kısa bir süre içinde (tabiî başlangıçtaki korkunç çatışmadan sonra) bağışlayabilir.

Bunu yapabilecek bir yaratılıştadır. Örneğin artık is. patlanmış bir ihaneti, hattâ kendi gözüyle gördüğü bir kucaklaşmayı ya da öpüşmeyi bile

bağışlayabilir. Yeter ki, bunun

«son kez- olduğuna, rakibinin o andan itibaren artık ortadan kalkacağına, dünyanın ta ucuna gideceğine, ya da kendisinin sevgilisini bir yere kaçırabileceğine inansın! Tabiî barışma ancak bir saatliktir. Çünkü rakibi gerçekten yok olsa bile, kıskanç, hemen ertesi günü kendisine yeni. başka bir rakip uydurur ve bu sefer o yeni rakibine karşı kıskançlık duymağa başlar. Denilebilir ki, daima böyle gözetlenmesi gereken bîr sevgi nasıl bir sevgidir? Ve böyle büyük bir çaba ile her an bekçilik etmeyi gerektiren bir sevginin değeri var mıdır? Ama işte gerçekten kıskanç olan insan, bunu hiç bir zaman anlıyamaz. Oysa kıskançlar arasında, birçok yüksek ruhlu insanlar da vardır. Gariptir ki, o yüksek ruhlu insanlar bile bir köşede birini gözetlemekten çekinmezler. Birini gözetlerken de «o yüksek duyguları ile seve seve girdikleri durumun utanç verici olduğunu açık olarak anlarlar, ama işte o kösede durdukları sürece, ne olursa olsun, hiçbir zaman bir pişmanlık duymazlar.

Mitya, Grusenka'yı görür görmez içindeki kıskançlık yok oluyor, genç adam hemen ona inanan, kibar bir insan oluyor, hatta kötü duyguları için kendi kendine kızıyordu. Ama bu, yalnız o kadına karşı duyduğu bu sevgide sandığından çok daha yüksek bir şey bulunduğunu, bu duyguda yalnız Alyoşa'ya anlattığı gibi "bir vücut kıvrımının»

uyandırdığı tutkunun bulunmadığını gösteriyordu. Çünkü Grusenka uzaklaşır uzaklaşmaz. Mitya gene ondan şüphe etmeğe başlıyor, onun tüm alçaklıkları isleyebileceğini, tüm ihanetleri yapabileceği ni düşünüyordu. Bunları düşünürken de içinde pişmanlık duymuyordu.

içindeki, kıskançlık yeniden alevlenmişti. Ne sa olsun acele etmesi gerekiyordu.

Herşeyden önce olmazsa Gruşenka'nın yolunu kesmek için biraz

para bulması gerekiyordu. Bir gün önceki dokuz rublenin hemen hemen hepsi yola gitmişti. Parasız ise, muhakkak ki, bir adım bile atmaya imkân yoktu. Ama Di-mitriy yeni plânı ile birlikte bu zamanı geçiştirmek için. gereken parayı nereden bulacağını daha önceden arabada düşünmüş, tasarlamıştı. Mermileri ile birlikte iyi cins iki düello tabancası vardı. Bunları şimdiye kadar rehine koymamasının nedeni onları sahip -

olduğu her şeyden fazla sevmesiydi. "Başkent» meyhanesinde çoktandır bir genç memurla tanışmıştı. Bir gün gene meyhanede onunla konuşurken, genç adamın bekâr olduğunu ve oldukça varlıklı olan bu memurun da tutku derecesinde silâh sevdiğini, tabancalar, revolverler, kılıçlar satın aldığını, bunları evinde duvarlara astığını, ahbaplarına göstererek onlarla gururlandığını, bir tabancanın nasıl yapıldığını, nasıl islediğini, nasıl doldurulmak gerektiğini hatta hedefe isabet etmek için nasıl ateş

edilebileceğini anlatmakta usta olduğunu Öğrenmişti.

Mitya, uzun süre düşünmeden hemen ona koştu ve tabancaları on rubleye rehin olarak kabul etmesini teklif etti. Memur sevinçle ona tabancaları kendisine satması için yalvarmağa başladı. Ama Mitya razı olmadı. O zaman adam Mitya'ya on ruble verdi, bu para için de kesin olarak hiç faiz almıyacağım söyledi. Dostta ayrıldılar. Mitya acele ediyordu. Bir an önce Smerd-yakov'u çağırtmak için Fiyodor Pavloviç'in bahçesinin arka tarafına gitti. Ama böylece daha sonra çok söz edeceğimiz önemli bir olay meydana geldi, daha iki üç saat kadar önce Mitya'nın elinde hiçbir para bulunma-dıgı, on ruble bulmak için çok sevdiği şeyleri bile rehi-ne bıraktığı halde aradan üç saat geçtikten sonra ise birden binlerce rubleye kavuştuğu anlaşılacaktı.

Ama olayları gene önceden anlatmış oluyorum.

Mariya Kondratyevna'nın evinde (bu kadın Fiyodor Pavloviç'in komşusuydu) Dimitriy'i çok şaşırtan, aklını320

başından alan bir haber bekliyordu, bu da Smerdyakov un hastalığı haberi idi.

Smerdyakov'un bodruma nasıl düştüğünü, sara krizine nasıl tutulduğunu, doktorun nasıl geldiğini, Fiyodor Pavloviç'in onunla ne kadar n, gilendiğini ayrıntılı olarak öğrendi.

Hayretle ağabeyi İvan Fiyodoroviç'in de biraz önce sabahleyin Moskova' ya gitmiş

olduğunu öğrenmişti. «Herhalde Volovo'dan benden önce geçmiştir.» diye düşündü.

Ama Smerdyakov'un durumuna çok üzülüyordu. «Şimdi kim bekçilik edecek, durumu bana kim bildirecek?» diye düşünüyordu. Büyük bir merakla kadınlara bir aksam önce herhangi bir şeyi farkedip etmediklerini sormağa başladı. Onlar da Dimitriy'in bunları neden sorduğunu anlayarak endişelerini tam anlamıyla giderdiler. Kimse uğramamıştı, yalnız îvan Fiyodoroviç gebeyi orada geçirmişti. Ve «Herşey yolunda gidiyordu.»

Mitya, düşünceye daldı. Muhakkak ki, o gün de etrafı gözetlemesi gerekiyordu. Ama bunu nereden yapmalıydı? Buradan mı, yoksa Samsanov'un kapısında mı? Sonunda kararını verdi: Hem burada bekliyecekti hem orada. Duruma göre beklediği yer de değişecekti, şimdilik ise, şimdilik ise... İşin önemli tarafı, şimdi zihninde daha arabada iken tasarladığı yeni ve artık yanlış elması imkânsız bir «plân" vardı. Bu plânı ertelemeğe imkân yoktu. Mitya bunun için bir saat feda etmeye karar vermişti: «Bir saat içinde herşeyi kararlaştırır, herşeyi öğrenirim. O zaman da önce Samsanov'un evine gider, Gruşenka'nın orada olup olmadığına

bakarım, sonra da hemen gerisin geriye, bir koşu buraya ge lir ve saat on bire kadar burada beklerim, sonra da ge ne Gruşenka'yı alıp, tekrar evine götürmek için Samsa nov'a giderim!» İşte verdiği karar buydu.

Koşa koşa eve gitti, yıkandı, saçlarını taradı, elbi selerini temizledi, giyindi, sonra bayan Hohlakova'n evine gitti. «Plân»ı onunla ilgiliydi. O hanımdan üç bin ruble borç almağa karar vermişti. Hem de nedense, için

de onun bu isteğini reddetmiyeceğine dair şaşılacak bir inanç doğmuştu. Belki de:

«Madem içinde böyle bir inanç vardı, neden önce buraya, daha doğrusu kendi çevresinden olan birine gitmeyip de, bambaşka bir insan olan Samsanov'a, kendisi ile nasıl konuşacağını bile bilmediği bir adama baş vurduğuna» hayret edilebilir. Ama şunu söylemek gerekir ki, son bir ay içinde Dimit-riy, Bayan Hohlakova ile ahbaplığını nerede ise tamamen kesmişti. Zaten eskiden de onunla az tanışıyordu. Bundan başka, o kadının kendisinden nefret ettiğini çok iyi biliyordu. Bu kadın, daha başlangıçta, yalnızca Katerina Ivanovna'nın nişanlısıdır diye ondan nefret •etmeğe başlamıştı. Oysa. kendisi nedense birden Katerina Ivanovna'nın onu bırakıp «sevimli, şövalye ruhlu. tahsilli ve her bakımdan çok kibar davranan İvan Fiyodoroviç» ile evlenmesini istiyordu. Mitya'nın davranışlarına ise, fena halde öfkeleniyordu. Mitya, onunla alay bile etmiyordu, hatta bir gün o kadının «Ne kadar hareketli ve laubali ise, o kadar terbiyesiz» olduğunu söylemişti.

İşte o sabah, arabada gelirken, birden aklına parlak bir düşünce gelmişti. «Madem, kendisi Katerina îvanovna ile evlenmemi istemiyor ve madem bu onda o kadar öfke uyandırıyor, (biliyordu ki, kadın bu ihtimali düşündükçe nerede ise isteri krizi geçirecek gibi oluyordu) o halde, neden şimdi bana bu üç bin rubleyi vermeyi reddetsin? Madem ki, bu parayla Katya'yı bı-rakıp buraya bir daha dönmemek üzere gidebilirim. üksek sosyetedeki bu şımarık hanımefendiler bir şeyi akıllarına takacak kadar istediler mi, artık ille dedik-leri olsun diye hiçbir şeyden kaçınmazlar. Sonra bu ka-zengin de Mitya böyle düşünüyordu. Tasarladığı »plan gelince, bu gene aynıydı. Yani gene Çermaş-üzerindeki haklarını ona teklif etmek istiyordu.

Ama artık bunu bir akşam önce Samsanova'ya yaptığı gibi ticarî bir düşünceyle, üç bin ruble yerine altı, ya da yedi bin ruble kazanmak ihtimalini ileri sürerek yapmıyacaktı.

Sadece bunu borcuna karşılık dürüst bir adama yakışır şekilde teminat olarak gösterecekti.

Mitya, zihninde bu yeni düşünceyi evirip çevirirken de derin bir heyecana kapılıyordu.

Zaten yeni bir işe giriştiği vakit, ya da bir anda bütün kararlarında böyle oluyordu. Her yeni düşünceye tutku derecesine varan bir heyecanla kendisini kaptırıyordu. Bununla birlikte, bayan Hohlakova'nın evinin kapısına geldiği anda, birden korkudan sırtında bir ürperme hissetti. Ancak o anda, artık matematik bir kesinlikle gerçekten son umudunun burada olduğunu, bundan sonra artık onun için dünyada hiçbir şey kalmadığını, eğer bu umut burada kırılacak olursa, <bu üç bin rubleyi bulmak için birini bıçaklayıp soymaktan başka hiçbir çare kalmadığını» anladı... Kapıdaki çıngırağı çaldığı sırada, saat sekiz buçuktu.

Önce her şey yolunda gider gibi oldu. Dimitriy daha geldiğini bildirmelerini rica eder etmez, olağanüstü bir telâşla hemen kabul edildi. Aklından «Sanki beni bekliyordu» diye bir düşünce geçti. Onu misafir odasına aldıkları vakit ev sahibi de neredeyse koşarak hemen yanma geldi ve başka bir söze başlamadan önce onu beklediğini söyledi:

— Bekliyordum ya, bekliyordum ya!... dedi. Sizin barla geleceğinizi nereden bilebilirdim, değil mi? öyleyken sizi bekliyordum işte. Bu sezgime hayret edeceksiniz Dimitriy Fiyodoroviç! Sabahtan beri bu gün geleceğinize kesin olarak inanıyordum.

Mitya, biraz hantalca oturdu :

— Gerçekten şaşılacak bir şey, hanımefendi! diye söylendi. Ama ben buraya çok önemli bir iş için gel dim... Çok, çok Önemli bir şey için... Yani benim için

hanımefendi, yalnız benim için. Hem de çok acelem var...

— Çok önemli bir iş için geldiğinizi biliyorum Dimitriy Fiyodoroviç... Sanmayın ki, bunu bir çeşit sezişle, ya da mucize bekleyen bir insanın geri kafalılığı ile sezdim. (Zosima dedeyi işittiniz değil mi?) Burada, bu işin içinde matematik bir kesinlik rol oynuyor: Katerina İvanovna ile olan şeylerden sonra, buraya gel-memezlik edemezdiniz... Gelmeden duramazdınız... Bu matematik bir gereklilik!...

— Gerçek, yaşamın gerçekçiliğidir bu hanımefendil Beni buraya getiren gerçekçiliktir.

Yalnız izin verin düşüncelerimi anlatayım...

— Evet, realizm, tam anlamıyla realizm sizi buraya getirdi, Dimitriy Fiyodoroviç. Ben de şimdi tüm varlığımla realizmi savunuyorum. Artık

mucize konusunda yeteri kadar ders aldım. Zosima dedenin ölmüş olduğunu işittiniz değil mi?

Mitya biraz şaşırdı:

— Hayır hanımefendi, bunu ilk kez sizden işitiyorum.

Zihninde Alyoşa'nın hayali canlandı.

— Bu gece öldü işte... Mitya sözünü kesti:

— Hanımefendi ben su anda ancak umutsuzluğun sınırına gelmiş olduğumu düşünebiliyorum. Eğer siz bana yardım etmezseniz herşey mahvolacaktır. Hepsin-öen önce de ben mahvolacağım. Bu beylik sözler için özür dilerim, ama sayıklıyor gibiyim, sanki bir hum-maya tutuldum...

— Biliyorum, biliyorum... Hummaya tutulmuş gi-bi olduğunuzu biliyorum, zaten başka bir durumda ola-

.. mazsınız ve ne söylerseniz söyleyin, ben hepsini daha

önceden biliyorum. Ben çoktandır kaderinizi inceliyo-

Dimitriy Fiyodoroviç... Onu izliyor ve inceliyorum.324

Ah... inanın ki ben tecrübeli bir ruh doktoruyum, Di. mitriy Fiyodoroviç.

Mitya kendini zorlayarak iltifat etti:

— Hanımefendi, madem siz tecrübeli bir ruh doktorusunuz, ben de tecrübeli bir hastayım ve öyle hissediyorum ki, madem kaderimi böyle inceliyorsunuz, o halde hayatımın mahvolmaması için yardımda bulunacaksınız. Yalnız bunun için, izin verin, size buraya gelmeyi göze almama yol açan ve yeni tasarladığım plânı... Sizden neler beklediğimi açıklıyayım... Ben buraya şunun için geldim, hanımefendi!...

— Açıklamayın! Zaten bunun ikinci derecede bir önemi var. Yardıma gelince, yardım elimi uzattığım ilk insan siz olmayacaksınız Dimitriy Fiyodoroviç... Herhalde kuzenim Belmesova'yı işittiniz. Onun kocası da demin çok yerinde söylediğiniz gibi mahvoluyordu.

İflâs etmişti. Dimitriy Fiyodoroviç sonra ne oldu biliyor musunuz?. Ona at yetiştirmesini öğütledim. böylece şimdi çok para kazanan bir adam oldu. Siz at yetiştirmekten anlar mısınız Dimitriy Fiyodoroviç?

Mitya sinirli bir sabırsızlık içinde :

— Hayır efendim ben o işten hiçbir şey anlamam!, diye bağırdı.

Nerdeyse yerinden fırlayacak gibi oldu. 'Yalnız size yalvarıyorum, beni

dinleyin hanımefendi. Rahatça konuşabilmem için beni yalnız iki dakikacık dinleyin; böylece önce size herşeyi, buraya gelmemin nedeni olan plânı olduğu gibi anlatayım, inanın zaman benim için çok değerli... Çok acele etmem gerekiyor...»

Mitya, kadirim gene konuşmaya başladığını hissederek son sözleri krize tutulmuş gibi avazı çıktığı kadar bağırarak söylemişti. Sonra onun sesini bastırmak ümidiyle bağırmağa devam etti:

— Buraya büyük bir mutluluk içinde geldim. •• Umutsuzluğun son basamağını inmiş

bulunuyorum. Sizden üç bin ruble borç istemeğe geldim. Gerçi borçtur

ama, bu borca karşılık size sağlam, garantili bir karşılık göstereceğim, hanımefendi. Bu sizin için sağlam bir gelir kaynağı olacak! Yalnız izin verirseniz anlatayım... Bayan Hohlakova elini ona doğru sallayarak:

— Bütün bunları bana sonra söylersiniz!... Sonra... dedi. Zaten şimdi bana ne deseniz hepsini biliyorum ben. Bunu size daha önce de söyledim. Siz benden para istiyorsunuz.

Üç bin rubleye ihtiyacınız var. Ama ben sizi bundan çok daha fazla, bununla kıyaslanmıys-cak kadar çok paraya kavuşturacağım. Sizi kurtaracağım. Sizi kurtaracağım Dimitriy Fiyodoroviç.,. Ama daha önce sözümü dinlemelisiniz!

Mitya gene yerinden fırlıyacak oldu. Olağanüstü bir heyecanla:

— Gerçekten bu kadar iyi kalplisiniz demek hanımefendi! diye bağırdı. Allahım!... Beni kurtardınız. Su anda bir insanı intihardan, tabancayla öldürülmekten kurtardınız... Size sonsuz teşekkürlerimi sunarım...

Bayan Hohlakova Mitya'nın bu heyecanına sevinçli bir gülümseyişle bakarak:

— Ben sizi üç binden çok daha fazla, sayamıyacak kadar çok paraya kavuşturacağım!., diye bağırdı.

— Sayamıyacağım kadar bir paraya mı? Ama benim bu kadara ihtiyacım yok. Benim için şu anda yalnız o uğursuz üç bin rubleyi bulmak önemli. Bunu bana verirseniz, ben de size, vereceğiniz bu paraya karşılık bir garanti göstererek sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Size bu plânı teklif ediyorum... Bu plân...

Bayan Hohlakova iyilik yapan bir kadının, temiz yürekli bir insanın, kötülüğü yenmiş

tavrıyla :

— Yeter Dimitriy Fiyodoroviç!.. Söylenen şey yapılacaktır., diye sözünü kesti. Madem sizi kurtarmağa söz verdim, kurtaracağım. Tıpkı Belmesov'u nasıl kur-tardıvsam, sizi de öyle kurtaracağım. Altın madenlerine ne dersiniz, Dimitriy Fiyodoroviç?326

— Altın madenlerine mi hanımefendi? Onları hiç düşünmedim bile...

— Siz düşünmediniz, ama ben düşündüm işte! Hem de inceden inceye düşündüm!.. Bu amaçla tam bir aydır sizi izleyip duruyorum. Yanımdan geçtiğiniz zamanlar belki yüz defa size bakmış ve kendi kendime «işte tam altın madenlerine gönderilecek enerjik bir insan» demişimdir. Yürüyüşünüzü bile inceledim ve kendi kendime şöyle karar verdim:

-Bu adam birçok altın madenleri bulacaktır."

Mitya gülümseyerek:

— Bunu yürüyüşümden mi anladınız? diye sordu.

— Yürüyüşünüzden ya! Bundan ne çıkar? Yani siz bir insanın karakterini yürüyüşünden anlamanın mümkün olduğunu red mi ediyorsunuz Dimitriy Fiyodoroviç? Doğal bilimler aynı şeyi söylüyorlar. Ah!.. Ben şimdi realist oldum, Dimitriy Fiyodoroviç... Bu günden, beni o kadar üzmüş olan o manastırdaki olaydan sonra.artık tam anlamıyla realist oldum ve artık pratik bir faydası olan işlere atılmağa karar verdim. Artık eski hastalığımdan kurtuldum. Turgenyev'in dediği gibi: «Yeter artık!'

— Ama hanımefendi, bu kadar yüksek kalplilikle bana bağışlamayı vaat ettiğiniz o üç bin... O üç bin ruble...

Bayan Hohlakova hemen sözünü kesti:

— Merak etmeyin, onlara kavuşacaksınız, Dimitriy Fiyodoroviç... O üç bin rubleyi daha şimdiden cebiniz de bilin. Hem de üç bin değil, üç milyon... Üstelik en kısa zamanda sizin olacak bunlar! Nasıl bir ideale bağ" lanmak gerektiğini söyliyeyim. Siz altın madenlerini bulacak, milyonlar kazanacak, memlekete dönecek faal bir adam olup, bizleri iyiliğe doğru yönelteceksin Her şeyi yahudilere mi kaptıralım yani? Siz büyük bin lar yaptıracak, çeşitli is yerleri açacaksınız. Fakir yardım edeceksiniz, onlar da sizi kutsayacaklardırKARAMAZOV KARDEŞLER 327

demir yolu çağıdır, Dimitriy Fiyodoroviç.!. Meş-jıur olacaksınız!... Şimdi bu kadar sıkışık durumda olan maliye bakanlığının altıra ihtiyacı olacak. Bizim kâğıt paraların düşmesi yüzünden gözüme uyku girmiyor, Dimitriy Fiyodoroviç. Benim bu yönümü kimse bilmiyor... Dimitriy Fiyodoroviç, gene huzursuz bir sezgiyle kadının sözünü kesti:

— Hanımefendi, hanımefendi... Gerçekten, gerçekten öğüdünüzü yerine getireceğim belki. Akıllıca öğüdünüzü yerine getireceğim... Belki de gerçekten oraya... O altın madenlerine gideceğim... Sonra da bu konuda sizinle tekrar konuşnağa geleceğim... Hem de bir çok defalar konuşacağım.. Ama şimdi bana yüksek vicdanınızdan gelen b;r duygu ile vaat ettiğiniz o üç bin... Ah, onları bana verseniz, beni bağlarımdan kurtarmış

olacaksınız Eğer mümkünse bugün... Yani anlıyor musunuz, şu anda bir saat, bir saat olsun vaktim yok...

Bayan Hohlakova ısrarla sözünü kesti:

— Yeter Dimitriy Fiyodoroviç, yeter... Asıl mesele şurada: Siz bu altın madenlerine gidiyor musunuz, git-wiyor musunuz? Tam anlamıyla karar verdiniz mi? Bana matematik bir kesinlikle karşılık verir misiniz?

— Gideceğim hanımefendi, ama daha sonra... Ben

nereye isterseniz oraya giderim hanımefendi ama şimdi...

Bayan Hohlakova:

— O halde durun, diye bağırarak yerinden fırladı, sayısız çekmeceleri olan şık yazı masasına doğru atıldı. çeknıeceleri bir biri arkasına çekmeğe başladı, harıl ha-rıl birşeyler arıyordu.

Mitya neredeyse baygınlık geçirerek: -Üç bin rub-

le diye düşünüyordu. »Hem de bunları hemen vere-

cek senet sepet istemeden, hiçbir formalite olmadan. İş-

te bu gerçekten centilmence bir hareket! Ne mükem-

mel kadınmış... Yalnız bu kadar çok konuşmasa..."

Bayan Hohlakova sevinçle:

— İşte, işte aradığımı buldum!., diye bağırdı.

Bu, içinden ip geçirilmiş, küçücük gümüş bir tasvirdi. Bazılarının boyunlarına istavrozla birlikte taktıkları küçük tasvirlerden. Bayan Hohlakova dinî bir heyecan içinde:

— Bu bana Kiev'den geldi, Dimitriy Fiyodoroviç, diye devam etti. İşkence görmüş azize Varvara'nın kutsal kalıntılarının bulunduğu kiliseden, .îzin verirseniz, bunu kendi elimle boynunuza takayım ve böylece sizi yeni bir hayata baslarken ve yeni aşamalara girişirken bununla kutsayayım.

Sonra gerçekten tasviri boynuna geçirdi ve onu düzeltmeye koyuldu. Mitya, büyük bir utanç içinde ona doğru eğilmişti. Bayan Hohlakova'ya yardım ederek, güç belâ tasviri kravatının ve gömleğinin yakası altına sokarak söğsüne doğru sarkıttı.

Bayan Hohlakova, zafer kazanmış bir tavırla gene yerine oturdu:

— Eh artık gidebilirsiniz! dedi.

— Hanımefendi o kadar duygulandım ki... Size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum...

Bana karşı böyle duygular beslediğiniz için... Eğer, şu anda benim için zamanın ne kadar değerli olduğunu bilseniz!... şimdi di sizden, sizin o yüksek cömertliğinizden bu ka dar heyecanla beklediğim o para var ya... Ah, ha nımefendi, madem bana karşı bu kadar iyi kalplisiniz madem halime acıyarak bu kadar vicdanlı davranıyor sunuz. (Mitya bunları birden ilham gelmiş gibi bağıra rak söylemişti.) o halde izin verirseniz, size birşey açık

bulalıyayım... Gerçi bunu çoktandır biliyorsunuz... Bu bir sevdiğim var... Katya'ya, yani Katerina İvanovya ıhanet ettim... Ah... Biliyorum ona karşı insanca ranmadım, şerefini lekelemiş oldum, ama ne yapayım ki. burada bir başkasına âşık oldum, bir başka

sevdim, hanımefendi. Belki de o kadından nefret ediyorsunuz. Ama herhalde artık herşeyi öğrenmişsinizdir. Ne yapayım ki, o sevdiğim kadını artık bırakamam, onun. için de bu üç bin rubleyi...

Bayan Hohlakova kesin bir tavırla:

— Bırakın bütün bunları, Dimitriy Fiyodoroviç! dedi. Bırakın bunları!.. Özellikle kadınlardan artık söz etmeyin. Sizin amacınız altın madenlerine gitmek olacak! Oraya kadınları götürmeniz gerekli değil. Sonradan, buraya servet ve ün kazanmış olarak döndüğünüzde gönlünüze göre, hem de en yüksek sosyeteden bir hayat arkadaşı bulursunuz. Bulacağınız o genç kız modern, bilgili ve peşin yargıları olmayan bir genç kız olacak. O zamana kadar bugün ortaya atılmış olan kadın sorunu çoktan bir bütün olarak çözülmüş olacak ve yeni tip kadın meydana çıkacak...

Dimitriy Fiyodoroviç, ellerini birleştirerek neredeyse, yalvarıyor gibi:

— Hanımefendi benim söylemek istediğim, o değil, dedi.

— Odur, Dimitriy Fiyodoroviç, sizin asıl ihtiyacınız olan şey, kendiniz de bunu bilmeden bütün varlıgınız-k susadığınız şey budur. Gerçi ben bugün kadın sorusunun tartışılmasına hiç de karşı değilim, Dimitriy Fiyodoroviç benim idealim, kadının gelişmesi, hattâ çok. yakın bir zamanda politik bir rol oynamasıdır! Benim bir kızım var, Dimitriy Fiyodoroviç... Herkes karakterimin bu yönünü pek az biliyor. Bu konuda yazar Şed-rine yazdım.

Kadının oynayabileceği rol konusunda, ya-zılarıyla bana o kadar çok bilgi vermişti ki, geçen yıl kendisine iki satırlık, imzasız bir mektup gönderdim: sizi Çağdaş kadın namına kucaklıyarak öperim, yazı-niza devam ediniz...»

diye yazdım. Sonra da «Bir

anne diye imzaladım önce «Çağdaş bir anne» diye

yazmak istiyordum.. Ama çekindim. Sonunda da sade-ce Anne sözü üzerinde karar kıldım. Bu sözde daha330

büyük bir moral güzellik var, Dimitriy Fiyodoroviç. Zaten «Çağdaş» sözü onlara

«Çağdaş dergisi»ni hatırlatırdı. Bu ise, onun için, şimdiki sansür göz önünde bulundurulursa acı bir anıdır... Aman yarabbi... Ne oldunuz öyle?

Mitya sonunda ayağa fırlamıştı. Tutunacak kimsesi olmayan bir insan gibi, dua edermişçesine iki elini kavuşturarak:

— Hanımefendi, beni ağlatacaksınız. Eğer bu kadar cömertçe vaadettiğiniz şeyi ertelerseniz ağlarım...

— Dimitriy Fiyodoroviç, ziyanı yok ağlayın!.. Bunlar çok güzel duygulardır.. Sizin önünüzde öyle bir yol var ki, göz yaşlarınız sizi hafifletir. Sonradan dönecek ve sevinç duyacaksınız. Sibirya'dan yalnız beni görmek için dört nala gelecek, sevincinizi benimle paylaşacaksınız.

Mitya birden avazı çıktığı kadar:

— Bir dakika, benim de bir şey söylememe izin verir misiniz? diye bağırdı. Son kez olarak yalvarıyorum, söyleyin... Bana o vaad ettiğiniz parayı bugün alabilecek miyim?

Bugün mümkün değilse parayı almak için ne zaman geleyim?

— Hangi parayı Dimitriy Fiyodoroviç?

— Bana söz verdiğiniz... Bu kadar cömertçe vermeyi vaat ettiğiniz o üç bini!...

— Üç bini mi? Üç bin ruble mi? Ah!... Bende üç bin ruble yok ki!...

Bayan Hohlakova bunu sakin bir hayretle söylemişti. Mitya şaşırdı kaldı.

— Nasıl olur?... Demin... Dediniz ki... Hattâ özel bazı sözler de kullandınız, o paraları cebimde saymak gerektiğini belirttiniz...

— A... Hayır, beni yanlış anladınız, Dimitriy Fiyodoroviç. Eğer öyle düşünüyorsanız, ne demek istediğimi anlamadınız demektir. Ben altın

madenlerinden söz ediyordum. Gerçi size çok daha fazla, üç binle kıyas-

lanmayacak kadar çok para vaat ettim amma... Şimdi herşeyi hatırlıyorum... Ama bunları söylerken yalnız altın madenlerini kastediyordum... Dimitriy aptallaşmış gibi:

— Ya paralar? Ya üç bin ruble?... diye bağırdı.

— A... Eğer parayı kastettinizse hemen söyliyeyim bende o yok... Zaten şimdi beş

param kalmadı, Dimitriy Fiyodoroviç... Bizim çiftliğin kâhyası ile uğraşıp didiniyorum, hattâ Miusov'dan beş yüz ruble borç aldım geçenlerde. Hayır, hayır param yok... Hem şunu da bilin ki, param olsaydı bile onu size vermezdim Dimitriy Fiyodoroviç. Çünkü borç para vermek âdetim değildir. Borç vermek dargınlığa yol açmak demektir. Hele size hiç vermezdim onları; çünkü sizi severim, sizi kurtarmak için vermezdim o parayı size...

Şimdi yalnız bir tek şeye ihtiyacınız var: Altın madenlerine!.. Altın madenlerine ve gene de altın madenlerine...

Mitya birden kükrer gibi:

— Hay Allah belânızı versin! diye bağırdı ve var gücü ile yumruğunu masaya indirdi.

Bayan Hohlakova korku ile :

— Ay... diye bir çığlık atarak misafir odasının tâ öbür ucuna kaçtı. Mitya yere tükürerek hızlı adımlarla odadan, evden dışarı, sokağa, karanlığa çıktı. Aklını kaybetmiş gibi yürüyor, iki gün önce akşam vakti Al-yoşa ile son kez olarak yol üstü, karanlıkta, karşılaştığı vakit yaptığı gibi göğsünü yumruklayıp duruyordu. Göğsünün orasını yumruklaması ne anlama geliyordu ve bunu yaparak neye işaret etmek istiyordu? Bu.

henüz sırdı. Daha hiç kimsenin bilmediği, hattâ o akşam Alyoşa'ya bile açıklamadığı bir sır! Ama bu sırda kendisi için utançtan çok daha fazla birşey, bir mahvoluş, bir intihara sürükleniş vardı.

Öyle karar vermişti; eğer Katerina İvanovna'ya borcunu ödeyemez, böylece yüreğinden

«göğsünün şurasından» o ağırlığı kaldıramaz, Katerina. İvanovna'ya

karşı duyduğu utançtan vicdanını böyle ezen bu yükten kurtulmazsa bütün bunlar öyle olacaktı, buna karar vermişti artık. Sonradan okuyucuya

açıklanacaktır Ama şimdi son umut da yok olduktan sonra, fizik olarak bu kadar güçlü olan genç adamın Hohlakova'nın evinden daha bir kaç adım uzaklaşır uzaklaşmaz birden gözlerinden sel gibi göz yaşları fışkırdı, küçücük bir çocuk gibi ağlamağa başladı. Kendinden geçmiş olarak yürüyor, yumruğu ile göz yaşlarını siliyordu. Böylece meydana vardı ve yürürken birden tüm vücuduyla bir şeye çarptığını hissetti. İhtiyar bir kadının tiz sızlanması duyuldu. Dimitriy az kalsın onu devirecekti. Kadın:

— Hay Allah, az kalsın öldürüyordun!... Ne diye önüne bakmadan yürürsün, haydut!...

diye bağırdı.

Mitya karanlıkta ihtiyar kadına dikkatle baktı:

— A... Siz misiniz, nasıl olur?

Bu Kuzma Samsanov'a hizmet eden ihtiyar hizmetçiydi; Mitya daha o aksam kadına dikkat etmişti. İhtiyar kadın hemen sesinin tonunu değiştirerek :

— Ya siz kimsiniz beyefendi? diye sordu. Karanlıkta bir türlü tanıyamadım.

— Siz Kuzma Kuzmiç'in evinde oturuyorsunuz, ona hizmet ediyorsunuz değil mi?

— Evet efendim, biraz önce <Prohoriç'e kadar bir koşu gidip geldim... Ama sizi hâlâ tanıyamadım, siz kimsiniz?

Mitya heyecanlı bir bekleyiş içinde :

— Teyzeciğim, söyler misiniz, Agrafena Aleksand-rovna şimdi sizde mi? Bir süre önce, onu size götürmüştüm.

— Bizdeydi beyefendi, bizdeydi... Biraz oturdu-sonra gitti.

Mitya :

— Nasıl? Gitti mi?... diye bağırdı. Nereye gitti?

— Daha o zaman gitti. Bizde ancak bir dakikacık ı. Kuzma Kuzmiç'e bir hikâye anlattı, onu güldürdü, sonra da koşa koşa gitti.

Mitya avazı çıktığı kadar :

— Yalan söylüyorsun cadı!... diye bağırdı. İhtiyar kadın:

— Ay!... diye bir çığlık attı ama Mitya'nın yerinde artık yeller esiyordu. Var

gücüyle Morozova'nın evine doğru koşmağa başlamıştı.

O sırada Gruşenka Mokroye'ye gitmek için yola koyulmuştu. Çıkalı bir çeyrek saat kadar olmuştu. Fenya, ninesi ahçı Matriyona ile birlikte mutfakta oturuyordu. Birden içeriye

«Yüzbaşı» koşarak girdi. Fenya, onu görünce çığlıklar atmağa başladı.

Mitya :

— Bağırıyorsun ha!... diye bağırdı. Söyle nerede o?...

Sonra korkudan dona kalmış olan Fenya'nın karşılık vermesine fırsat vermeden birden ayaklarına kapandı :

— Fenya!... Allah rızası için söyle bana, nerededir o?...

— Beyefendi... ben hiçbir şey bilmiyorum.. Sevgili Dimitriy Fiyodoroviç!... Vallahi bir şey bilmiyorum ben... Biraz önce siz onunla birlikte gitmiştiniz ya!...

Fenya yemin üzerine yemin ediyordu :

— Ama sonra buraya dönmüş?...

— Gelmedi beyefendiciğim, vallahi, billahi gelmedi...

Mitya:

— Yalan söylüyorsun!... diye bağırdı. Korkundan anlıyorum yalan söylediğini. Söyle nerede o?...

Kendini dışarı attı. Korku içindeki Fenya, ucuz kurtulduğuna sevinmişti. Ama çok iyi anlaşılıyordu ki, Dimitriy'in o sırada vakti yoktu. Yoksa ondan böyle kurtulamazdı. Ama Dimitriy koşarak dışarı çıkarken334

gene de Fenya ile ihtiyar Matriyona'yı beklenmedik bir hareketle şaşırttı: Masanın üzerinde bakır bir havan, içinde de tokmağı vardı. Pek büyük bir tokmak değildi uzunluğu ancak on yedi bucuk santim kadardı. Mitya koşarak dışarı çıkacağı sırada bir eliyle kapıyı açarken öbür eliyle havanın içinden tokmağını kaptığı gibi yan cebine sokmuş, oradan yıldırım gibi uzaklaşmıştı. Penya:

— Aman yarabbi:!... Birini öldürmek istiyor!... diye kollarını iki yanına vurdu.

IV

KARANLIKTA

Böyle koşarak nereye gitmişti? Belli birşeydi, Fiyo-dor Pavloviç'in evinden başka nereye gidebilirdi? Gru-senka her halde Samsanov'un yanından ayrılır ayrılmaz soluğu orada almıştı, bu artık belli bir şeydi. Tüm entrikalar, Dirnitriy'i aldatmak için söylediği tüm yalanlar gün gibi apaçık ortaya çıkmıştı... Bütün bu düşünceler Mitya'nın zihninden yıldırım gibi geçiyordu. Koşmağa • devam ederek Mariya Kondratyevna'-nın avlusuna girmeyi gerekli bulmadı. «Oraya gitmem gerekli değil, hiç gerekli değil... Kimseyi telâşa vermemeli. Yoksa durumu ona hemen bildirirler, hemen söylerler... Mariya Kondretyevna da her halde onlarla birlik... Smerdyakov da öyle! O da öyle... Hepsi satın alınmış...

Şimdi başka bir niyeti vardı: Yan sokağa saptı. Fi-yodor Pavloviç'in evinin arka tarafından dolaştı, bir koşu Dimitriyevskaya sokağını geçti, küçük bir köprüyü koşa koşa geçip doğru arka tarafta bulunan ıssız, boş ve hiç bir evin bulunmadığı bir sokağa çıktı.

Sokağın bir yanında komşu bostanın çiti, öbür yanında Fi-

vodor Pavloviç'in bahçesinin etrafını çeviren yüksek du-var vardı. Dimitriy bu duvarda münasip bir yer buldu, Burası kulağına çalındığına göre vaktiyle pis kokulu Lizaveta'nın bahçeye girdiği yerdi. Zihninden «Madem o buradan tırmanarak öbür tarafa geçebildi, ben neden aynı yerden tırmanamıyayım?» diye düşündü.

Gerçekten de olduğu yerde zıplıyarak eliyle duvarın üst tarafına tutunduğu gibi bir hareketle kendini yukarı çekip, duvarın üzerine ata biner gibi oturdu. Küçük hamam yakında bir yerde idi. -Ama evin aydınlık pencereleri de oradan görünüyordu. Dimitriy

«Tam düşündüğüm gibi, ihtiyarın yatak odasında ışık yanıyor, Gruşenka orada!» diye düşündü, sonra duvardan aşağı, bahçeye atladı. Gerçi Grigoriy'in hasta olduğunu biliyordu, hattâ belki de Smerdyakov da gerçekten hastalanmıştı. Bu bakımdan geldiğini kimsenin işitmesine imkân yoktu. Ama gene de bir iç güdüyle olduğu yerde sinerek, hareketsiz kaldı, etrafa kulak kabarttı. Her yerde derin bir sessizlik vardı, herşey sanki inadına imiş gibi bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. En küçük bir rüzgâr bile yoktu.

Mitya'nın aklına bir şairin «Ve yalnız sessizliğin fısıltısı vardı...» mısraı geldi. «Yalnız duvardan atladığım kimse duymasın, galiba da duymadı...» diye dü-Şündü. Bir an durduktan sonra yavaşça bahçeden, çimenlerin üzerinden, ağaçların ve çiçek kümelerinin etrafından dolaşarak yürümeğe başladı. Her adımını kimsenin işitmemesine dikkat ede ede, çevreye kulak vererek uzun bir süre yürüdü.

Aydınlık pencerenin bulunduğu yere beş dakikada ulaştı. Hatırlıyordu ki, pencerelerin tam altında birkaç büyük ve gür böğürtlenle kalinalar (*) vardı. Evin sol yan tarafında bahçeye açılan çıkış kapısı kilitliydi. Dimitriy

evin önünden geçerken onu mahsus dikkatle denemişti. Sonunda fundalara geldi, aralarına sindi. So-

(*) Rusya'da yetişen ve beyaz çiçek açan bir çeşit bitki..

luk bile almıyordu. «Şimdi biraz beklemeli,» diye düşünüyordu. «Eğer adımlarımın sesini işitmişlerse ve şimdi de kulak kabartıyorlarsa, şüphelenmesinler... Allah vere de öksürmesem, aksırmasam...»

İki dakika kadar bekledi. Ama kalbi müthiş çarpıyor ve arada bir nefesi tıkanır gibi oluyordu. '«Hayır, çarpıntım geçmiyeeek» diye düşündü. «Daha fazla bek-liyemiyeceğim...» O sırada gölgede bir funda kümesinin arkasında duruyordu: Funda kümesinin yarısı pencereden gelen ışıklarla aydınlanıyordu. Dimitriy durup du-lurken nedenini bilmeden :

— Kalmaymış! Meyvaları da ne kırmızı! diye fısıldadı...

Sessiz ve kesin adımlarla yavaşça pencereye yaklaştı. Parmaklarının ucuna basarak uzandı. Şimdi Fi-yodor Pavloviç'in tüm yatak odası, karşısında bir tepsi üstündeymişcesine olduğu gibi iyice görünüyordu. Bu pek büyük olmayan, enine kırmızı perdelerle ayrılmış küçük bir odaydı. Mitya «Fiyodor Pavloviç bunlara «Çin perdeleri»

diyor» diye düşündü. Gruşenka her halde bunların arkasında. Fiyodor Pavloviç'e dikkatle bakmağa başladı. İhtiyar adamın sırtında yeni, çizgili robdö-şambn vardı. Mitya bunu giydiğini daha hiç görmemişti. Sabahlığın yine ipekten, uçları püsküllü bir kuşağı vardı.

Yakasından tertemiz, sık iç giysileri görünüyordu; kol düşmeleri altın, tiril tiril Hollanda gömleği. Fiyodor Pavloviç'in başında ise Alyosa'nın gördüğü o kırmızı sargı vardı. Mitya:

«sıklasmış.» diye düşündü. Fiyodor Pavloviç pencerenin yakınında duruyordu. Herhalde düşüncelere dalmıştı. Birden basını kaldırdı, etrafa kulak kabartmaya başladı. Ama hiçbir şey işitmeyince masaya yaklaştı, sürahiden küçük bir kadehe yansına kadar konyak doldurup içti. sonra tüm göğsünü şişirerek derin bir soluk aldı. Gene durdu. Dalgın dalgın duvardaki aynaya yaklaştı, sağ eliyle alnındaki kırmızı sargıyı hafifçe kaldırdı.

Daha geçmemiş olan bere-leririe, ağrıyan yerlerine baktı. Mitya: «tek" basma her-

halde?» diye düşündü. «Herşeyden anlaşılıyor ki, su anda yapayalnız» Pavloviç aynadan uzaklaştı, birden pencereye doğru döndü, gözlerini Dimitriy'e doğru çevirdi. Dimitriy hemen gölgeye doğru çekildi. Birden yüreğine hançer gibi birsey saplandı: «Belki de Gruşenka onun odasında, perdelerin arkasında artık mışıl mışıl uyuyordur şu anda?...»

diye düşündü.

Fiyodor Pavloviç pencereden uzaklaştı. Mitya: «Her halde pencereden onu gözlüyordu.

Demek Gruşenka içerde değil, yoksa ne diye karanlığa baksın? Demek ki sabırsızlıktan kendi kendini yiyor...» diye düşündü. Sonra tekrar atıldı ve gene pencereden içerisini seyretmeye başladı. İhtiyar artık masanın önüne oturmuştu. Herhalde üzüntü içindeydi.

Sonunda dirseğini masaya dayadı, avucunu da yanağına yapıştırdı. Mitya bir tek hareketini olsun kaçırmamak için ona büyük bir dikkatle bakıyordu. Gene kendi kendine

«tek başına» diye tekrarlıyordu.

Eğer Gruşenka burada olsaydı yüzünde başka bir anlam olurdu. Ne gariptir, birden genç kadın burada olmadığı için saçma, anlamsız, garip bir can sıkıntısı •duyuyordu. Bunun nedenini kendi kendine hemen şöyle açıkladı: «Onun burada olmayışına değil, bir türlü gerçekten burada olup olmadığını kesin olarak öğrene-îneyişime sıkılıyorum.» Sonradan Mitya, o anda zihninin gayet iyi işlediğini her şeyi en ince noktasına kadar kavradığını, her şeyi tüm ayrıntılarıyla düşündüğünü hatırlıyacaktı ama, o sıkıntı bir şeyi bilmemekten ve kararsızlıktan doğan sıkıntı yüreğinde müthiş bir hızla artıyordu. Birden öfkeyle: «Canım, burada mı, yoksa •değil mi?» diye öfkeyle söylendi. Birden karannı verdi, «lini uzattı, yavaşça pencerenin çerçevesine vurdu. İhtiyarın Smerdyakov'la anlaştığı gibi vurmuştu: İki defa hafifçe, sonra hızla arka arkaya üç defa: «tık tık tık,»

diye. Bu, «Gruşenka geldi» anlamına gelen bir işaretti.. İhtiyar irkildi, başını kaldırdı, hızla ayağa fırladı, pencereye doğru atıldı. Mitya gölgeye, geriye çekildi. Fiyo-dor Pavloviç pencereyi açtı, başını dışarıya çıkardı. Garip, hafif bir fısıltıyla :

— Gruşenka sen misin? Sen misin? diye sordu. Neredesin yavrucuğum, meleğim neredesin?

Müthiş bir heyecan içindeydi, nerdeyse soluğu kesiliyordu. «Demek tek başına!» diye karar verdi. İhtiyar gene :

— Canım neredesin? diye bağırdı ve başını daha da ileri doğru uzattı, omuzuna kadar pencereden dışarı sarkmıştı. Bir sola, bir sağa bakınarak etrafı gözden geçiriyordu: Gel buraya, gel bak sana hediye hazırladım, gel göstereyim.

Mitya: «Herhalde o üç bin rublelik paketi söylüyor!» diye düşündü.

— Canım neredesin? Yoksa kapıda mısın? Şimdi açacağım...

İhtiyarın sağda, bahçeye açılan kapının bulunduğu yeri ve karanlıkta olup bitenleri görmek için az kalsın büsbütün pencereden dışarı fırlayacağı o kadar belliydi ki, bir saniye daha geçseydi, Gruşenka'nın karşılığını beklemeden koşup ona kapıyı açacaktı.

Mitya yan yan bakıyor, hiç kımıldamıyordu. Odadaki lâmbadan dışarı süzülen parlak ışık, genç adamın o nefret ettiği profili, o aşağıya doğru sarkmış gerdanı, o kıvrık burnu o tatlı bir bekleyişle gülümsiyen dudakları aydınlatı yordu. Mitya'nın içinde birden, karşı konulmaz kor kunç bir öfke uyandı, işte rakibi, ona işkence eden, ona yaşamayı zehir eden adam karşısındaydı. Bu, dört önce, Alyoşa ile çardakta konuştuğu sırada sanki . den böyle bir şey duyacağını seziyormuş gibi, . ve Alyoşa'nın «babamı öldüreceğini nasıl söyliyebiliyor sun?...» sorusuna karşılık verirken belirttiği

dalga gibi, birden bütün varlığını saran intikamcı, dayanılmaz öfkeydi.

O zaman «ama bilmiyorum, bilmiyorum ki...» demişti. «Belki de öldürürüm. Belki de öldürmem. Korkuyorum ki, o anda «tam o sırada yüzü bende müthiş bir nefret uyandıracak. O sarkmış gerdanından, burnundan, gözlerinden, utanmak bilmeyen gülümseyişinden nefret ediyorum. Ondan insan olarak da tiksiniyorum! îşte asıl korktuğum bu. Bir de bakarsın kendimi tutamam...»

Bu kişisel tiksinti dayanılmaz bir şekilde gittikçe artıyordu. Mitya artık ne yaptığını bilmiyordu, birden cebinden o madenî tokmağı çıkardı...

Sonradan Mitya bunları anlatırken «o sırada davranışlarıma tann bekçilik ediyordu»

diyecekti. Tam o sırada hasta Grigoriy Vasilyiviç yatağında uyandı. Kendisi Smerdyakov'un İvan Fiyodoroviç'e anlattığı tedaviyi o günün akşamı uygulamıştı. Yani eşinin yardımıyla tüm vücudunu votka ve gizli tutulan çok etkili bir karışımla övmüştü.

Gerisini ise eşinin başucunda fısıldadığı «belirli bir dua» dan sonra içmiş ve içkiye alı-şık, eşinin yanında sızmıştı.

Ama işte Grigoriy hiç beklenmedik bir anda gecenin karanlığında birdenbire uyanmış, aklını başına toplamağa çalışmış, sonra belinde, gene şiddetli bir ağ-rı duyduğu halde, yatağında doğrulmuştu. Birden aklına bir şey gelmiş, o zaman ayağa kalkmış, aceleyle giyinmişti. Belki de «böyle tehlikeli bir zamanda» ev bek-çisiz kaldığı bir sırada uyuduğu için pişmanlık duy-muştu. Sarası tutmuş olan Smerdyakov öbür odada hiç Adamadan yatıyordu. Marfa Ignatyevna'da da hiç hareket yoktu. Grigoriy Vasilyiviç, ona bakarak: «gü-cünü yitirdi kadın.» diye düşündü ve ofluya

pufluya eşiğine çıktı. Sadece eşikten şöyle bir bakmak340

istiyordu. Adım atacak hali yoktu. Belinde ve sağ ayağında dayanılmaz bir ağrı vardı. Tam o sırada birden bahçe kapısını akşamdan kilitlememiş olduğunu hatırladı. Grigoriy Vasilyiviç çok düzenli ve herşeyde titiz olan bir insandı; evin içinde artık yerleşmiş

düzene, yıllardır edindiği alışkanlıklara çok bağlıydı.

Topallıya topallıya, ağrıdan iki büklüm olmuş bir durumda kapının önündeki basamaktan inip bahçeye doğru yürüdü. Gerçekten de bahçe kapısı ardına kadar açıktı.

Hemen bahçeye girdi. Belki de gözlerinin önünde birşey canlanmıştı, belki de kulağına bir ses gelmişti; başını sola çevirdi, beyin odasının penceresinin açık olduğunu gördü.

Ama artık pencerede kimse yoktu. Kimse oradan dışarıya bakmıyordu...

Grigoriy; «pencere neden açılmış? Şimdi yaz değil ki» diye düşündü. İşte o sırada birden tam önünde, bahçede, beklenmedik bir hareket oldu. Kırk adım kadar ileride, karanlıkta, sanki biri koşarak kaçıyordu. Bir gölge hızla kayıp gidiyordu. Grigoriy: »Aman yarabbi!»

diyerek aklı başından gitmiş gibi, belindeki ağrıyı da unutarak koşan adamın yolunu kesmek için, ileri doğru atıldı. Kestirmeden koşuyordu. Belliydi ki, bahçeyi koşandan daha iyi tanıyordu. Öbürü hamama doğru gidiyordu, hamamı da geçti ve duvara doğru atıldı... Gri-goriy gözlerini ondan ayırmıyordu ve koşan adam duvarı aşacağı sırada ona yetişti. Grigoriy avaz avaz bağırmaya başladı, ileri atıldı, iki eliyle ayağım yakaladı-

Yanılmamıştı, ön sezisi onu aldatmamıştı. Kaçanı hemen tanımıştı. Bu o «canavar baba katiliydi!»

İhtiyar etrafı çınlatan bir sesle:

— Baba katili seni! diye bağırdı. Ama yalnız bunu söyleyebildi ve birden yıldırımla vurulmuş yere düştü.Mitya gene bahçeye atladı, düşmüş olan ihtıya üzerine doğru eğildi.

Mitya'nın elinde madenî tok vardı. Genç adam onu robot gibi duygusuz bir

Ketle otlara doğru fırlattı. Tokmak Grigoriy'e iki adım mesafeye, ama otların üzerine değil de patikaya, en görünen yere düştü. Genç adam birkaç saniye önünde yatanı gözden geçirdi. İhtiyar adamın başı kan içindeydi; Mitya elini uzatarak başını yokladı. Sonradan çok iyi

hatırlayacaktı ki, tek istediği şey, o anda ihtiyar adamın başına indirdiği o tokmakla kafa tasını deldiğini mi, yoksa sadece onu «bayılttığını mı!» öğrenmekti. Ama kan şarıl şarıl akıyor, akıyordu. Sıcak bir dalga olarak Mitya'nın titriyen parmaklarını bir anda ıslat-mıştı.

Hatırlıyordu ki, Hohlakova'ya giderken yanma aldığı yeni, beyaz mendilini cebinden çıkararak ihtiyarın başına bastırmış, anlamsız bir hareketle alnındaki, yüzündeki kanı silmeye çalışmıştı. Mendil de hemen bir anda kandan sırsıklam oluvermişti. Mitya

«Aman yarabbi! ne diye yaptım sanki bunu?» diye aklını basına toplar gibi oldu.

«Kafasını kırdıysam şimdi nasıl öğrenebilirim?... Zaten kırmış olsam da artık hepsi bir!.»

diye söylendi. Sonra birden umutsuz bir tavırla, yüksek sesle: «Eh, öldürdüysem öldürdüm... Madem .yakalandın ihtiyar, şimdi yat bakalım!» diye söylendi. Duvarın öbür tarafına yan sokağa atladı, sonra var kuvvetiyle koşmağa başladı. Kandan sırsıklam olmuş mendilini buruşturmuş, yumruk yaptığı sağ elinde tutuyordu. Koşarken onu ceketinin arka cebine soktu. Var gücü ile teli gibi, koşuyordu... Karanlıkta, kentin sokaklarında rastladığı tek tuk insanlar sonradan o gece, yıldırım gibi koşan bir adamla karşılaştıklarını hatırlıyacaklar-dı!..Gene koşa koşa Morozova'nın evine gidiyordu. Fen-ya da biraz önce Dimitriy gittikten hemen sonra, bek-Çipaşı Nazar İvanoviç'in yanma koşmuş, ona: «Allah

rızası için artık yüzbaşıyı ne o gün, ne de ertesi günü içeriye salmaması için» yalvarmıştı.

Nazar İvanoviç

Fenya'nin sözlerini dinledikten sonra, buna razı olmuş342

tu. Ama kötü bir rastlantı olacak, o sırada, kendisini çağırdıkları için yukarıki kata, hanımefendinin yanına gitmişti. Gerçi oraya giderken, kısa bir süre önce köyden gelmiş

olan yirmi yaşındaki delikanlı yeğenine, avluda durmasını tenbih etmişti, ama yüzbaşıyı içeri almaması için emir vermeyi unutmuştu.

Mitya koşa koşa gelip kapıyı çaldı. Delikanlı onu nemen tanımıştı. Kaç kez ondan bahşiş

almıştı. Delikanlı kapıyı açtı, Mitya'yı içeriye aldı ve neşeli neşeli gülümsiyerek, ona hemen: «Ama biliyor musunuz Agra-fena Aleksandrovna artık evde yok!» diye haber verdi.

Mitya birden durakladı:

—.Peki nereye gitti Prohol? diye sordu.

— Demin arabayla gitti. İki saat kadar oluyor. Ti-mofeyle birlikte Mokroye'ye gittiler.

Mitya :

— Niçin? diye bağımı.

— Vallahi onu bilemiyorum, efendim. Bir subaya gidecekmiş, biri çağırtmış. Zaten arabayı da oradan göndermişler!...

Mitya aklı başından gitmiş gibi delikanlıyı bırakıp Fenya'nın yanına koştu...

BiRDEN VERİLEN KARAR

Fenya, ninesiyle mutfakta oturuyordu. İkisi de yatmaya hazırlanıyorlardı. Nazar İvanoviç'e güvendik leri için gene kapıyı içerden kilitlememişlerdi koşarak içeri girdi, Fenya'nın üzerine atıldı, boğ sıkarak kendinden geçmiş bir halde :

— Söyle söyle, nerededir o? Şimdi Mokroye'de y nında kim var?

İki kadın da çığlık çığlığa bağırmaya başladılar. Ödü patlamış olan Fenya, acele acele :

— Ah söyliyeceğim! Ah sevgili Dimitriy Fiyodoro-viç... Vallahi söyliyeceğim, diye bağırarak yal varıyordu. Şimdi herşeyi söyliyeceğim size. Mokroye'ye subayın yanma gitti.

Mitya deli gibi:

— Hangi subayın yanma? diye bağırdı. Fenya, gene hızlı hızlı konuşarak :

— O eski subayının yanına! Hani eskiden tanıdığı subay, o beş yıl önceki subay vardı ya, hani onu bırakıp gitmişti, işte osun yanına! dedi.

Dimitriy Fiyodoroviç, genç kadının boğazını sıkarken birden ellerini geri çekti. Fenya'nın karşısında ölü gibi sapsarı olmuş bir halde duruyordu. Sesini kaybetmişti. Ama gözlerinden belliydi ki, daha ilk sözden, en ince noktasına kadar herşeyi anlamış, herşeyi tahmin etmişti. Yalnız zavallı Fenya'nın artık o anda, Dimit-ııy'in bunları anlayıp anlamadığını inceleyecek durumu yoktu. Kadın, Mitya içeriye koşarak girdiği anda olduğu gibi, hâlâ sandığın üzerinde tiril tiril titreyerek oturuyordu. Kollarını da kendisini korumak istiyormuş gibi ileri doğru uzatmıştı. Sanki öyle donup kalmıştı. Göz bebekleri iri iri olmuştu. Korkulu gözleriyle dik dik ona bakıyordu. Mitya'nın ise o sırada her iki eli de kan içindeydi. Yolda

koşarken herhalde terini silmek için, «Herini alnına, yüzüne sürmüştü. Çünkü alnı ile sağ yanağında etrafa bulaşmış kan lekeleri vardı. Fenya neredeyse isteri krizi geçirmek üzereydi. İhtiyar ahçı kadın da yerinden fırlamıştı, Dimitriy'e deli gibi bakıyor-du- Sanki aklı durmuştu. Dimitriy Fiyodoroviç böyle bir an durdu, sonra ne yaptığını farketmeden Fenya'-nın yanma, bir iskemlenin üzerine çöktü.

Oturduğu yerde, olup bitenleri kavramadan sadece korkuya kapılmış gibiydi. Sanki yıldırımla vurulmuş-tu- Ama herşey gün gibi apaçıktı.344

O subay... Onu biliyordu, pek âlâ herşeyi biliyordu… Gruşenka'nın kendisinden öğrenmişti… Biliyordu ki, subay bir ay önce, mektup göndermişti. Demek ki, bu iş ondan çok gizli olarak subayın gelişine dek idare edilmişti. Kendisi ise onu aklına bile getirmemişti. Ama nasıl olmuş da bunu hiç düşünmemişti?.. Neden o subayla ilgili her şeyi öğrendikten hemen sonra onu büsbütün hatırından çıkarmıştı? îşte bu soru Dimitriy'

in karşısında korkunç, acayip bir varlık gibi duruyordu. Bu korkunç varlığı gerçekten dehşetle, içinde seyrediyordu. Korkudan vücudu buz gibi olmuştu sanki...

Sonra birden, tıpkı uslu, yumuşak başlı bir çocuk gibi alçak sesle ve uysal bir tavırla Fenya ile konuşmağa başladı. Biraz önce onu korkuttuğunu, gücendirdiğini, ona işkence ettiğini unutmuş gibiydi. Birden olağanüstü, hattâ o- durumda şaşılacak bir titizlikle Fenya'ya bir sürü sorular sormağa başladı. Fenya, gerçi halâ onun kanlı ellerine ürkek ürkek bakıyordu ama gene de şaşılacak bir yumuşaklıkla, her sorusuna, sanki ona: «Bütün gerçeği olduğu gibi» açıklamak için acele ediyormuş gibi aceleyle karşılık vermeğe başladı.

Yavaş yavaş, içinde garip bir memnunluk duyuyor-muş gibi, olup bitenleri tüm ayrıntıları ile açıklıyordu. Hem de bunu hiç de ona üzüntü vermek için yapmıyordu. Aksine, yürekten gelen bir istekle ona hizmet etmekten başka birşey düşünmüyor gibiydi. O gün sabahtan akşama kadar olanları tüm ayrıntılarıyla anlattı-Rakitin ile Alyosa'nın nasıl geldiklerini, hanımı arabaya binip giderken kapıda nasıl bekçilik ettiğini ve hanımının pencereden Alyosa'ya seslenerek nasıl '

ne, Mitenka'ya selâm söylesin diye bağırdığını, « yalnız bir saatçik sevdiğimi ömrünün sonuna kadar unutmasın! dediğini, bir bir söyledi. Mitya, Gruşen ka'nın kendisine selâm söylediğini işitince birden ha fifce güldü. Solgun yanakları kızardı, Fenya ise artık

duyduğu merakı açığa vurduğu için hiç de korkmayarak, o anda :

— Ellerinize ne olmuş Dimitriy Fiyodoroviç? Kan içinde kalmış elleriniz!... dedi.

Mitya bir robot gibi:

— Evet! diye karşılık vererek dalgın bir tavırla ellerine baktı, ama hemen o anda onların kan içinde olduğunu da, Fenya'nın sorusunu da unutuverdi.

Gene susmuştu, hiç konuşmuyordu. Oraya koşarak gireli artık yirmi dakika olmuştu.

Biraz önceki korkusu geçmişti, ama belliydi ki, kendi kendine verdiği yeni ve karşı konulmaz bir karar, her şeye üstün gelmişti. Birden yerinden kalkarak dalgın dalgın gülümsedi. Fenya gene ellerini işaret etti:

— Beyefendi ne oldu mu böyle? diye sordu. Bunu sanki derdine ortak olabilecek en yakınıymış.

gibi bir acıma duygusuyla söylemişti. Mitya gene ellerine baktı. Sonra garip bir anlamla Fenya'ya bakarak :

— Ellerimde gördüğün kan Fenya!.. diye söylendi, insan kanı... Aman Allahım neden, neden döküldü?... Ama... Fenya... Şurada bir bahçe duvarı var... (Fenya'ya bir bilmece soruyormuş gibi bakıyordu) Yüksek korkunç bir duvar. Ama... Yarın sabaha karşı,

«Güneş ufukta yükselince» Mitenka o duvarın öbür tarafına atlıyacak... Tabiî hangi duvardan söz ettiğimi anlamıyorsun Fenya!... Ama ziyanı yok... Zaten yarın herşeyi işitecek ve anlıyacaksın!... Şimdilik elveda!... Sevgilim, engel olmam sana... Aradan çekilirim... Çekilmesini bileceğim... Sen sağ ol sevgilim... Madem bir saatçik be-ni sevmişsin... öyleyse sen de ömrünün sonuna kadar Mitenka Karamazov'u unutmayacaksın... Bana hep Mitenka derdi, Fenya hatırlar mısın?.,.

Mitya bu sözlerle birden mutfaktan dışarı çıktı. Fenya ise onun bu çıkısından, daha önce içeriye koşarak girip de üzerine atıldığı zamankinden daha da çok korkmuştu.346

Tam on dakika sonra, Dimitriy Piyodoroviç, tabancalarını rehin bıraktığı genç memur Piyotr îlyiç Per-hotin'in evine girdi. Saat artık sekiz buçuktu, Piyotr İlyiç evinde çay içtikten sonra bilardo oynamak için «Başkent» meyhanesine gitmeğe hazırlanıyordu, ceketini giymişti. Tam çıkacağı sırada Mitya gelmişti. Genç adam Mitya'nın kan içindeki yüzünü görünce:

— Aman Yarabbi... Ne oldu size böyle? diye batırdı.

Mitya acele acele :

— Şey... Tabancaları almağa geldim. Size de para getirdim.

Teşekkürlerimle... Çok acelem var Piyotr îlyiç, lütfen mümkün olduğu kadar çabuk davranır mısınız?

Piyotr İlyiç gittikçe daha çok hayret ediyordu. Dikkat edince, birden Mitya'nın elinde bir yığın para bulunduğunu farketmişti. İşin asıl önemli tarafı, Mitya bu yığınla parayı elinde öyle garip bir şekilde tutuyordu ve onlarla içeriye öyle bir girmişti ki, başka hiç kimse parayı öyle tutamaz, bir yere böyle giremezdi. Bütün paralar, sanki onları herkese göstermek istiyormuş gibi sağ elindeydi. Elini de önüne doğru uzatmıştı. Memurun ayak işleri için kullandığı çocuk, sonradan Mitya'-ya sofada rastlamış olduğunu, genç adamın sofaya da paraları aynı şekilde tutarak girdiğine göre, herhalde sokakta da hep onları böyle sağ elinde tutarak, kolunu da ileri doğru uzatmış olarak yürümüş olduğunu söyleyecekti. Paraların hepsi yüzer rublelikti, renk renk paralardı. Mitya onları kanlı parmaklarıyla tutuyordu.

Sonradan Piyotr İlyiç, konu ile ilgili kişilerin «Ne kadar para vardı?» sorusuna, o sırada kesin olarak bir tahminde bulunmanın, parayı saymanın imkânsız olduğunu, ama elinde belki de iki bin, ya da üç bin ruble bulunduğunu ve destenin kalın, daha doğrusu

«dolgun» göründüğünü söyleyecekti. Gene sonradan tanıklık eder ken söylediği gibi, Dimitriy Fiyodoroviç O sırada hiç

kendini bilmiyordu. Gerçi sarhoş değildi ama garip bir heyecan içinde ve çok dalgındı.

Aynı zamanda sanki bütün dikkati bir noktaya toplanmıştı. Birşey düşünüyor, ille onu elde etmek istiyormuş ama bir türlü karar veremiyormuş gibiydi. Hem de çok acele ediyor, sert bir tavırla çok garip cevaplar veriyor, bazen derin bir üzüntü içinde, bazen de neşeli görünüyordu.»

Piyotr İlyiç misafirini garip garip tepeden tırnağa süzerek gene :

— Canım ne oldu size? Ne oldu size şimdi böyle? diye bağırdı. Üstünüz başınız kan içinde, düştünüz mü nedir? Şuraya baksanıza!...

Mitya'yı dirseğinden tutup onu aynaya doğru çevirdi. Mitya kan içindeki yüzünü görünce irkildi, öfkeyle kaşlarını çattı. Canı sıkılarak :

— E... Allah kahretsin, bir bu eksikti! diye söylendi. Sonra sağ elindeki kâğıt paralan sol eline geçirdi, sinirli sinirli cebinden mendilini çıkardı. Ama mendil de kan içindeydi.

(Mitya onunla Grigoriy'in başıyla yüzünü silmişti) Üzerinde artık en küçük bir beyaz yer bile kalmamıştı. Gerçi daha kurumağa başlamamıştı ama

buruşturulduğu gibi kalmış, katılaşmıştı. Bir türlü açılmıyordu. Mitya öfke ile mendili yere fırlattı:

— E... Allah kahretsin!... Sizde bir bez yok mu?.. Bir silinsem...

Piyotr İlyiç :

— Demek sadece kirlendiniz, yaralı değilsiniz öyle mi? O halde bari yıkanın.

— Musluk varmı? Çok iyi... Yalnız bunları nereye koyayım?

Dimitriy bunu söylerken garip bir şaşkınlık içinde Piyotr îlyiç'e yüzer rublelik desteyi işaret ederek, yüzüne sanki genç adam ona kendi parasını nereye koyacağını söylemek zorundaymış gibi sorarak bakıyordu:

— Cebinize koyun, ya da isterseniz şuraya masanın üzerine... Marak etmeyin kaybolmazlar.

— Cebime mi? Ha evet cebime... Güzel... Birden dalgınlığından sıyrılarak:

— Hayır, biliyor musunuz, bunların hepsi saçma! diye bağırdı. Bakın önce işimizi bitirelim. Tabancalarımı geri verin... işte buyurun paralarınızı... Çünkü çok ihtiyacım var, çok... Hem de hiç zamanım yok, hiç mi hiç. Vaktim yok...

Sonra destenin üst tarafındaki yüz rubleliği alıp onu memura uzattı. Genç adam:

— Canım üzerini verемem ki, bozukluğum yok, dedi. Sizde bozuk para yok mu?

Mitya gene para destesine baktı:

— Hayır, dedi ve sanki kendi sözüne güvenemiyor-muş gibi destenin üstündeki iki üç banknotu yokladı. Hayır, hepsi aynı.

Sonra tekrar soru sorar gibi Piyotr İlyiç'e baktı.

Piyotr İlyiç:

— Peki birdenbire böyle, nasıl zengin oldunuz? diye sordu. Durun, bizim çocuğu Plotnikov'lara göndereyim. Onlar geç kaparlar, parayı bozarlar mı, diye bir sordurayım.

Sofaya doğru seslendi:

— Hey, Mişa!..

Mitya. birden aklına bir şey gelmiş gibi:

— Tabiî Plotnikov'lara gitmeli ya, çok güzel olur! diye bağırdı.

İçeri giren çocuğa doğru döndü:

— Mişa. koş Plotnikov'lara git, «Dimitriy Fiyodoro-viç selâm söyledi, biraz sonra da kendisi gelecek» de, canım dinlesene! «O gelinceye kadar şampanya hazırlayın. Üç düzine kadar olsun!» dersin. Hem de Mokro-ye'ye gittiğim vakitki gibi hazırlasınlar onları... O zaman dört düzine şampanya almıştım. Bunu söylerken birden Piyotr İlyiç'e doğru dönmüştü) Merak etme onlar bilirler ne yapacaklarını...

Tekrar çocuğa döndü:

— Hem, bak, dinle: peynir, Strazburg börekleri, füme balık, jambon, havyar, yani senin anlıyacağın onlarda ne varsa hepsinden hazırlasınlar. Yüz ya da yüz yirmi rublelik kadar olsun, eskiden olduğu gibi... Hem bak, tatlıları da unutmasınlar, şeker, armut, hatta iki. üç karpuz koysunlar... Yoksa karpuz dört mü olsun? Yok, hayır bir karpuz yeter... Sonra çikolata, akide şekeri, monpansiye, elma şekeri... Sözün kısası Mokroye'ye gittiğim vakit, yanıma neler aldıysam, hepsinden koysunlar. O zaman yalnız üç yüz rublelik şampanya almıştım... Bütün bunları bir bir söyle. Hem unutma Mişa, adın nasıl Mişa ise... Mişa'ydı değil mi senin adın?

Bunu söylerken gene Piyotr İlyiç'e doğru dönmüştü:

Piyotr İlyiç, huzursuz bir tavırla onu dinliyor, tepeden tırnağa süzüyordu; sözünü keserek:

— Durun canım, iyisi mi siz kendiniz gider o zaman istediklerinizi kendiniz söylersiniz.

Ona kalırsa, yalan yanlış şeyler söyler...

— Söyler ya! Yalan yanlış söyler. Ben de görüyorum bunu! Ah Mişa, ben de bu işimi yapacaksın diye, seni kucaklamak istiyordum... Eğer yalan yanlış bir şeyler söylemezsen, sana on ruble var! Fırla, haydi!... Şampanya'yı, özellikle şampanya'yı unutma, asıl onu hazırlasınlar... Sonra konyak da çıkarsınlar, kırmızısından da, beyazından da... Sonra istediklerimin hepsini getirsinler... O zamanki gibi...

Piyotr İlyiç. artık sabrı tükenerek:

— Canım dinlesenize siz!... diye sözünü kesti. Bakın ben diyorum ki: Çocuk gidip yalnız parayı bozdursun ve dükkânı kapamamalarını söylesin... Sonra siz gider istediğinizi kendiniz söylersiniz... Verin şu paranızı! Haydi marş, Mişa!.. Bir ayağın orada, bir ayağın bulada olsun»350

Piyotr İlyiç, galiba mahsus Mişa'yı bir an önce git-mesi için göndermişti. Çünkü çocuk misafirin karşısında, gözleri dışarı uğramış gibi duruyor, kanlı yüzüne, paraları tutan titrek kanlı parmaklarına hayretten ve korkudan ağzı bir karış açık olarak öyle bir bakıyordu ki, herhalde Mitya'nın kendisine tenbih ettiklerinden çok azını anlamıştı.

Piyotr İlyiç soğuk bir tavırla:

— Eh, şimdi gidip yıkanalım, dedi. Paralan masanın üzerine koyun, ya da cebinize sokun... İşte böyle! Ceketinizi de çıkarın...

Ceketini çıkarması için ona yardım etti. Birden gene:

— Bakın ceketiniz de kan içinde kalmış! dedi. Mitya hemen garip bir saflıkla:

— Hayır ceketim değil, ceketim değil!.. Yalnız birazcık şurası kanlanmış, kol ağzı... Bir de şurası, mendilin bulunduğu yer... cebimden dışarı sızmış... Fenya' dayken oturmuştum, o zaman dışarı bulaşmış olacak, diye açıkladı.

Piyotr İlyiç bu sözleri işitince kaşlarını çattı:

— Üstünüz başınız berbat olmuş, biriyle doğuştunuz herhalde...

Yıkanma başladı. Piyotr İlyiç sürahiyi tutuyor, gerektikçe su döküyordu. Mitya aceleden ellerini rast gele sabunlamıştı. (Piyotr îlyiç sonradan ellerinin titrediğini hatırlayacaktı) Piyotr İlyiç hemen daha çok sabun sürmesini ve ellerini iyice ovmasını söyledi. O anda Mitya'ya sözünü geçirecek kadar bir üstünlük takınmıştı ve gittikçe de daha otoriter bir tavır alıyordu. Şunu da bu arada söyliyeyim ki, genç adam zaten öyle çekingenlerden değildi.

— Bakın, tırnaklarınızın altını yıkamamışsınız.. Haydi, şimdi yüzünüzü ovun bakayım, işte şurasını, şakaklarınızı, kulaklarınızın yanını da... Oraya sırtı-

nızda bu gömlekle mi gideceksiniz? Nereye gidiyorsunuz böyle? Bakın tüm kol kapaklarınız kan içinde. Mitya gömleğinin kol kapağını gözden geçirdi:

— Ha... Evet kan içndeymiş, dedi.

— Bari çamaşırınızı değiştirin...

Mitya gene aynı saf tavırla ve artık havluyla yüzünü ve ellerini sildikten sonra ceketini giyerek :

— Vaktim yok, dedi. Bakın ne yapacağım şimdi... iste, kolun şurasını kıvırıp şöylece içeri sokarım, kol da ceketin altından görünmez... Gördünüz mü?

— Şimdi söyleyin bakalım, nedir sizi bu hale getiren? Biriyle mi doğuştunuz, nedir? Hani o vakit meyhanede yaptığın gibi kavga mı ettin, gene o yüzbaşı ile mi tutuştunuz yoksa?

Hani onu dövüp de oradan oraya sürüklediğiniz gün olduğu gibi...

Piyotr ilyiç, bunlan hatırlayarak Mitya'yı suçlar gibi konuşuyordu:

— Birini daha mı dövdünüz? Yoksa öldürdünüz, mü?

Mitya:

— Saçma! diye mırıldandı.

— Nasıl saçma?

Mitya:

— Öyle şeyler söylemeyin! Sonra birden hafifçe güldü. Canım ihtiyar bir kadıncağızı, biraz önce tek. başına meydanda dolaşan bir ihtiyar kadını ezdim...-

— Ezdiniz mi? İhtiyar kadını mı ezdiniz? Mitya, Piyotr İlyiç'in yüzüne gülerek, sanki karşısındaki sağırmış gibi kulağına bağırdı:

— İhtiyar bir adamı ezdim...

— B... Allah kahretsin, önce ihtiyar bir kadın diyorsunuz, sonra ihtiyar adama çeviriyorsunuz... Birini mi öldürdünüz yoksa?

— Barıştık canım! Tutuştuk, sonra barıştık. Bir yerde döğüşmüştük. dostça ayrıldık sonra. Budalanın352

biriymiş... Beni bağışladı ama... Hele şimdi muhakkak bağışlamıştır...

Mit ya bunu söylerken gözünü kırpmıştı:

— Dirilse, tabiî bağışlardı! dedi. Yalnız size birşey söyliyeyim... Bırakalım onu şimdi, canı cehenneme... Piyotr ilyiç işittiniz mi? Canı cehenneme, şimdi bunla-rı konuşmayalım!. .

Kesin bir tavır takınmıştı:

— Şu anda bundan söz etmek istemiyorum.

— Ben size şunu söylemek istiyordum. Ne diye durup dururken önünüze gelenle başınızı belâya sokarsınız?... Hani o yüzbaşı ile olduğu gibi

doğuştunuz ya... Artık şimdi de kendinizi nereye atacağınızı bilemiyorsunuz, sizin bütün karakteriniz böyle iste. Üç düzine şampanyaymıs. Bu kadarını nereye götüreceksiniz?..

— Bravo size... Şimdi tabancalarımı verir misiniz? Vallahi vaktim yok. Seninle de konuşmak isterdim canım, ama vaktim yok. Zaten artık konuşmak için ortada bir gereksinim kalmadı. İs isten geçti artık. Mitya birden: A... Paralar nerede? Nereye goymuştum onları?, diye bağırdı. Sonra ellerini ceplerine soktu, araştırmağa başladı.

— Masanın üzerine koymuştunuz... Kendiniz koydunuz ya! İşte orada duruyor, unuttunuz mu yoksa? Vallahi sizin gözünüzde para çöp gibi, su gibi bir şey. Alın tabancalarınızı, ne garip şey, saat altıda onları on rubleye rehin bıraktınız, şimdi ise elinizde belki bine yakın para var, belki de surda iki üç bin ruble vardır, değil mi?

Mitya, paraları pantolonunun yan cebine koyarak güldü:

— Her halde üç bin vardır...

— Onları böyle tutarsanız kaybedersiniz. Altın madeni mi buldunuz nedir?

Mitya avazı çıktığı kadar:

— Maden mi? Evet altın madenleri!., diye bağıra-

rak kahkahalarla gülmeğe başladı. Siz de altın madeni bulmak ister misiniz Perhotin?

öyle bir isteğiniz varsa, burada bir hanım size hemencecik üç bin ruble verir! Yeter ki siz, gitmeye razı olun. Bana veri verdi işte. Altın madenlerini bu kadar seviyor... Hohlakova'yı tanıyor musunuz?

— Hayır tanışmıyoruz, ama adını işittim, şahsen de tanırım onu. Şimdi o gerçekten size üç bin ruble mi verdi? Durup dururken verdi ha?

Piyotr İlyiç, buna bir türlü inanamıyarak Mitya'-jıın yüzüne hayretle bakıyordu:

— İnanmıyorsanız yarın, güneş ufukta yükselir yükselmez, sonsuzluğa dek genç kalacak olan Febüs Tanrı'nın adını överek şanını etrafa yayarak göklerde yükseldi mi, hemen Hohlakova'ya gidin ve kendisine sorun bakalım, o üç bin rubleyi elime sıkıştıran o mu, değil mi? Doğrusunu öğrenmiş olursunuz...

— Aranızdaki ilişkilerin ne olduğunu bilmiyorum, ama madem böyle kesin konuşuyorsunuz, dernek vermiş... Siz de paracıklan avuçlarınıza aldınız mı, Sibirya'ya gideceğiniz yerde üç bini de har vurup, harman savuran. Hem gerçekten, şimdi nereye gidiyorsunuz Allah aşkına?

— Mokroye'ye...

— Mokroye'ye mi? Gecenin karanlığında yollara düşeceksiniz ha?

Mitya birden :

— Her şeyim vardı, şimdi bir şeyciğim yok!... diye söylendi.

— Nasıl bir şeyiniz yok? Bu binlikler varken bir Şeyiniz yok mu?...

— Ben binliklerden söz etmiyorum. Allah belâsını Dersin binliklerin! Kadınlardan söz ediyorum, kadınlardan...

«Hercaidir kadının huyu. Heran değişir, her an kusurlu...» Bu konuda Ulis'le aynı şekilde düşünüyorum, dediği doğru...

— Sizi anlamıyorum!...

— Sashoş muyum yoksa?...

— Sarhoş değilsiniz ama, daha kötü durumdasınız.

— Benim ruhum sarhoş Piyotr tlyiç! Ruhum sarhoş... Hem yeter artık, yeter...

— Nedir o? Tabancanızı mı dolduruyorsunuz?

— Böldürüyorum ya!...

Mitya gerçekten tabancaların bulunduğu kutuyu ve içinde barut bulunan keseyi açmış, barutu dikkatle namluya dolduruyordu. Sonra bir mermi aldı ve onu şarjöre sokmadan önce iki parmağının arasında tutup, önündeki mumun alevine tuttu.

Piyotr İlyiç, davranışlarını merakla izliyerek, endişeyle :

— Neden mermiye bakıyorsunuz öyle? diye sordu.

— Hiç, hayalimden bazı şeyler geçiriyorum. Bak eğer bu mermiyi beynine sıkmayı aklına koysaydın, tabancayı doldururken, bu mermiye bakar miydin, bakmaz miydin?...

— Ne diye bakayım?

— Beynimin içine gireceğine göre ilginç de onun için; ne henem birşey olduğuna bir bakayım... Hoş bunların hepsi saçma ya! Aklımdan şöyle gelip geçen, saçma bir şey!...

Mitya mermiyi şarjöre sokup balmumlu tapayı sıktı:

— îşte bitti, dedi. Sevgili Piyotr İlyiç, bunlar saçma... Hep saçma... Ne kadar saçma olduğunu bir bil-sen sen... Bana şimdi bir parçacık kâğıt versene!

— îşte kâğıt burada...

— Hayır öylesini değil, düz, temiz bir kâğıt olsun-Üzerine yazı yazılan kâğıttan. Hah böyle...

Mitya bunu söyledikten sonra, masanın üzerinden mürekkep kalemini aldı, acele ile kâğıdın üzerine iki satır yazdı. Onu dörde katladı, sonra da yeleğinin cebine soktu.

Tabancaları da kutuya koydu, küçük bir anahtarla kilitledi, ve eline aldı. Sonra Piyotr İlyiç'e uzun uzun bakarak dalgın bir tavırla gülümsedi:

— Haydi şimdi gidelim, dedi. Piyotr İlyiç endişe ile :

— Nereye gidelim? Hayır durun... Belki de gerçekten beyninize sıkmak istiyorsunuz o kurşunu...

— Mermi neymiş, saçma! Ben yaşamak istiyorum, ben yaşamı seviyorum! Bunu bil! Ben altın saçlı Fe-büs'ü de, onun sıcak ışıklarını da seviyorum... Sevgili Piyotr îlyiç, söyle, sen aradan çekilebilir misin?

— Nasıl aradan çekilmek?

— Yani birine yol vermek. Çok sevdiğin bir varlıkla, nefret ettiğin bir varlığa yol vermek.

Öyle ki, nefret ettiğin, sevdiğin bir varlık haline gelsin... İşte böylesine yol vermek! Sonra da onlara "Tanrı yardımcınız olsun, siz gidin, yanımdan geçip gidin, ben ise...»

— Siz ise?

— Artık yeter! gidelim.

Piyotr ilyiç ona bakıp duruyordu :

— Vallahi birine söyleyeceğim, sizi oraya bırakmasınlar diye. Şimdi niçin Mokroye'ye gidiyorsunuz sanKİ?

— Orada bir kadın var, bir kadın... Senin için bu kadarı yeter, Piyotr İlyiç... Kes artık!

— Beni dinleyin, gerçi siz vahşî bir adamsınız ama, ne gariptir sizden her zaman hoslanmışımdır... Onun için, işte şimdi sizin adınıza korkuyorum...

— Teşekkür ederim kardeşim. Benim için vahşî diyorsun ha? Vahşiler, vahşiler!... Ben de hep aynı şeyi söyler dururum: Vahşiler!... Ha, bak Mişa geldi işte! Ben ise onu unutmuştum bile...356

İçeriye soluk soluğa elinde bozdurduğu bir deste para ile Mişa girdi ve «raporunu»

vererek Pilotnikov'-larda «Herkesin harekete geçtiğim» şişeleri de çıkarıp getirdiklerini, balığı da, çayı da hazırladıklarını... yani her şeyin hemen yerine getirileceğini söyledi.

Mitya, bir on rublelik çıkararak onu Piyotr İlyiç'e, sonra bir başka on rublelik daha alıp, onu da Mişa'ya fırlattı.

Piyotr îlyiç :

— Sakın ha!... diye bağırdı. Benim evimde öyle şey olmaz!... Hem zaten bu kötü birşey, şımarıklığa yol açar. Saklayın paralarınızı... tşte şuraya koyun; ne diye onları avuç avuç serpiyorsunuz öyle? Yarın ihtiyacınız olacak bunlara, gene de bana gelip on ruble isteyeceksiniz sonra. Neden hepsini yan cebinize koyuyorsunuz? Hay Allah, kaybedeceksiniz hepsini...

— Beni dinle sevgili kardeşim, gel Mokroye'ye birlikte gidelim, olmaz mı?

— Benim orada ne işim var?

— Dinle ister misin bir şişe açayım, yaşamanın şerefine içelim! Ben içmek istiyorum, hem de en çok istediğim şey seninle içmektir. Seninle hiç içki içmedik değil mi?

— Peki içelim. Meyhanede içebiliriz. Oraya gidelim, zaten ben de oraya gidiyorum.

— Meyhanede içmeğe vakit yok. Ama Pilotnikov'-ların dükkânında arka odada içebiliriz.

Sana bir bilmece sorayım ister misin?...

— Sor.

Mitya, yeleğinden bir kâğıt çıkardı, onu açıp adama gösterdi. Kâğıtta belirli ve iri harflerle şöyle yazılıydı: «Kendimi Ömrüm boyunca işlediklerim için cezalandırıyorum, tüm ömrümde yaptıklarımın hepsini ödüyorum.» Piyotr İlyiç kâğıdı okuduktan sonra :

— Vallahi gidip birine söyliyeceğim, şimdi gidip söyliyeceğim! diye

söylendi.

— Vakit bulamazsın kardeşim, haydi gel gidip içelim. Marş marş

Pilotnikov'ların dükkânı hemen hemen Piyotr İlyiç'in evinden bir ev ileride, sokağın köşesindeydi. Bir tüccar yeri olan, kentimizdeki en önemli bakkaliye mağazası buydu.

Hem de oldukça güzel bir dükkândı. İçinde başkentteki bir mağazada bulunabilecek her çeşit bakkaliye vardı. «Yeliseyev kardeşlerin şaraphane sinden çıkma» şaraplar, meyveler, purolar, çay, şeker, kahve ve daha başka maddeler. Tezgâhın arkasında her zaman üç satıcı vardı, iki de ayak işlerine bakan çocuk oraya buraya koşuyorilardı.

Gerçi bizim bölge fakirleşmişti, mal mülk sahipleri hep başka yerlere göçetmişlerdi, ticaret yavaşlamıştı ama bakkal dükkânı eskisi gibi iyi işliyordu. Hattâ her yıl gittikçe daha çok gelişiyordu. Bu malların alıcısı hiç tükenmiyordu. Mitya'yı dükkânda sabırsızlıkla bekliyorlardı. Çok iyi hatırlıyorlardı ki, üç dört hafta önce, Mitya şimdi olduğu gibi, bir seferde, temiz para olarak birkaç yüz rublelik çeşit çeşit mal, çeşit çeşit şarap almıştı. (Veresiye olarak tabiî ona güvenmedikleri için hiçbir şey vermezlerdi!.) Yine hatırlıyorlardı ki, o zaman da şimdi olduğu gibi ellerinde koca bir deste renk renk para vardı. Mitya onları har vurup harman sa-vurmuş, pazarlık etmemiş, bütün bu yiyecekleri, şarapları, tüm o aldıklarını :ne yapacağını düşünmemiş, hattâ düşünmek bile istememişti.

Sonradan kent'te söylendiğine göre Dimitriy o vakit Graşenka ile birlikte Mtokroye'ye gittikten sonra, bir gece ile, ondan sonraki gün içinde üç bin rubleyi'bir çırpıda harcamış, yaptığı bu alemden geriye beş parasız, elinde avucunda birşey kalmadan dönmüştü. O

zaman tüm bir çingene kabilesini ayağa kaldırmıştı. Bu kabile o günlerde bizim buralarda konaklamışdı. Bunlar iki gün içinde sarhoş Dimitriy'in cebinden sayısız para Çekmi?, pek çok da pahalı şarap içmişlerdi. Mitya ile358

alay ederek anlattıklarına göre, kendisi Mokroye'de eli nasırlı köylülere şampanya içirerek sarhoş etmiş, köylü kızlarıyla kadınlarını da şekere, Strazburg çöreklerine boğmuştu. Bizde de özellikle meyhanede, Mitya'nın o zaman herkes içinde yaptığı açıklama ile alay etmişlerdi. (Yüzüne karşı tabiî alay edemezlerdi, böyle birşey yapmak biraz tehlikeli olurdu) Ama gene söylendiğine göre Mitya bütün bu «alem» den sonra Gruşenka'dan hiçbir şey koparamamış, genç kadın «ancak küçücük ayağını öptürmüş, başka hiç bir şeye izin vermemişti.» Mitya ile Piyotr İlyiç dükkâna

yaklaştıkları vakit, kapıda içi halıyla örtülü, ziller çıngıraklar takılmış, atlan koşulu, heran yola çıkmağa hazır bir troyka ve Mit-ya'yı bekleyen arabacı Andrey'i gördüler. Dükkânda, Mitya gelinceye kadar bir sandığı mallarla doldurup «düzenlemişlerdi» bile. Sandığı kapayıp çivilemek, sonra da arabaya yerleştirmek için onun gelmesini bekliyorlardı. Piyotr İlyiç şaşırıp kaldı.

Mitya'ya:

— Troyka'yı da nereden buldun? diye sordu.

— Sana gelirken Andrey'e rastlamış, doğru buraya, dükkâna gelmesini söylemiştim. Ne diye vakit kaybedeyim!... Geçen sefer Timofey'le gitmiştim. Ama Timofey bu sefer «dut...

dut...» benden önce davranmış, gönlümün perisini tek başına alıp götürmüş. Andrey!

Çok gecikmeyiz ya!...

Andrey, hemen :

— Bizden ancak bir saat önce varırlar. O kadar bile değil!... Bir saat önce yola koyulmuş

olurlar! diye karşılık verdi. Timofey'i ben yolcu etmiştim. Nasıl gideceklerini biliyorum.

Onların gidişi ile bizim gidişimiz aynı değil. Onlar bizim kadar hızlı gidemezler. Bir saat bile önce varamazlar.

Daha yaşlanmamış kızıl saçlı, kupkuru bir adam olan ve sırtında uzun bir gömlekle sol elinde kırbaç bulunan arabacı Andrey, heyecanla konuşmuştu:

— Bir saat önce bile varamazlar!... diye tekrarladı.

— Eğer yalnız bir saat geri kalırsak elli ruble bahşiş var sana...

— Bir saat söz mü? Bana güvenebilirsiniz Dimit-riy Fiyodoroviç. Eh... Yarım saat kadar önce varabilirler, ama bir saat nerede?

Mitya telâşla emirler veriyordu ama, konuşması bir garipti, tuhaf tuhaf kekeliye kekeliye, sırasız bir sürü emirler veriyordu. Bir söze başlıyor, sonunu hemen unutuyordu. Piyotr İlyiç işe karışıp ona yardım etmek zorunluluğunu duydu.

Mitya:

— Dört yüz rublelik olsun! Daha az olmaz! Dört yüz rublelik olsun, tıpkı o zamanki gibi, diye emrediyordu. Dört düzine şampanya, bir şişe daha az olmaz...

Piyotr İlyiç:

— Bu kadar çoğunu ne yapacaksın? Dur!... diye bağırdı. Bu sandık da ne? Ne var içinde bunun? Dört yüz rublelik malı buna mı doldurdunuz?

Uğraşıp didinen bakkal çırakları aşırı bir nezaketle ona birinci sandıkta ancak yarım düzine şampanya ile daha önce gerekli olacak şeylerin, mezelerin, şekerlerin, monpansiye ile buna benzer şeylerin bulunduğunu, ama «asıl önemli maddelerin» o zaman olduğu gibi özel bir şekilde yerleştirilip, özel bir arabayla, gene bir troykayla tam zamanında yetiştirileceğini anlattılar. «Belki de Dimitriy Fiyodoroviç'ten ancak bir saat sonra oraya varacaktır.» dediler.

Mitya heyecanla :

— Bir saatten fazla olmasın! Bir saatten fazla olmasın! Mümkün olduğu kadar çok monpansiye ile fondan koyun. Oradaki kızlar bunları çok severler! diye

| ısrar ediyordu. Piyotr İlyiç:

— Peki, varsın fondan da koysunlar. Ama dört dü-360

zine şampanyayı ne yapacaksın? Bir düzine yeter, dedi.

Neredeyse öfkelenecekti!...

Bakkalla pazarlık etmeğe başladı, hesabı istedi. Bir türlü sakinleşemiyordu. Bununla birlikte ancak hesaptan yüz ruble kadar indirebildi. Sonunda tüm olarak üç yüz rublelik mal gönderilmesi için anlaştılar. Ondan, daha fazla olmayacaktı. Piyotr İlyiç, birden aklı başına gelerek:

— Hay Allah kahretsin!... diye bağırdı. Bana ne oluyor yani? Madem paraları bedavadan elde ettin, savur öyleyse!...

Mitya onu dükkânın arka tarafındaki odaya sürükledi:

— Gel bakalım, tutumlu adam! Gel bakalım buraya! Kızma canım, dedi. îşte, şimdi bize buraya bir şişe getirecekler, biz de biraz çöpleniriz. Eh... Piyotr İlyiç,. gel oraya seninle birlikte gidelim. Seninle giderim çünkü sen iyi bir insansın. Senin gibileri severim.

Mitya çok kirli bir peçeteyle örtülü küçük masanın önündeki hasır iskemlenin üzerine oturmuştu. Piyotr îlyiç karşısına ilişti. Bir an sonra şampanya geldi. «Beyler istiridye isterler mi?» diye teklif edildi. "Eh. iyi

cins istridye, en son gelen partideki istridyelerden..» denildi. Piyotr İlyiç hemen hernen öfkeyle:

— İstridye istemez! dedi. Zaten ben istridye yemem, hem başka birşey istemez, diye homurdandı.

Mitya:

— İstridye yemeğe vakit kalmadı. Zaten iştahımız da yok, dedi.

Birden heyecanlandı:

— Biliyor musun dostum! Ben hiçbir zaman bu düzensizliklerden hoşlanmamışımdır.

— Canım düzensizlikten kim hoşlanır? Üç düzine şampanya! Düşün bir kez! Mujiklere üç düzine şam panya, kim olsa bundan sarhoş olur.

— Ben onu demek istemiyorum. Ben üstün bir düzenden söz ediyorum. İçimde düzen yok benim, «madem öyle, Allah belâmı versin!» diyorum. Tüm ömrüm düzensizlik içinde geçmiştir. Artık ona bir düzen vermeli. Söz oyunu yapıyorum, değil mi ha?

— Sayıklıyorsun, söz oyunu yapmıyorsun...

— «Şan olsun dünyanın en yükseğine,

«Şan olsun içimdeki Tanrı'ya!...» Bu şiir bir vakitler içimden gelmişti, aslında şiir değil, bir göz yaşı dam-iasıdır. Bunu kendim uydurdum... Ama bunu o yüzbaşıyı sakalından tutup da sürüklediğim sırada uydurmuş değilim...

— Durup dururken ne diye ondan söz ediyorsun?

— Durup dururken neden ondan mı söz ediyorum? Saçma! Herşey günün birinde bitiyor, herşey eşit oluyor! Bir çizgi çiziliyor, sonunda da toplam yapılıyor.

— Vallahi senin o tabancalarını hep gözümün önünde görür gibi oluyorum.

— Tabancalar da, saçma! Haydi iç de, gözlerine hayaller görünmesin! Ben yaşamı seviyorum. Aşırı denecek bir aşkla sevmişimdir onu. O kadar aşırı bir sevgi duymuşumdur ki hayata karşı... neredeyse adice bir sevgi... Ama yeter artık! Yaşamın şerefine yavrucuğum!... Seninle yaşamın şerefine içelim... Yaşamın şerefine kadeh kaldırmayı teklif ediyorum! Neden kendimden memnunum? Belki adiyim ama kendimden Memnunum işte... Adî olduğum için çok üzüntü duyuyorum, ama gene de kendimden

memnunum. Tanrının yarattığı herşeyi kutsuyorum... Şu anda Tanrı'yi kutsamaya hazırım. Onun yarattıklarını da... Ama... Pis kokulu bir böceği yok etmek gerekir. Oraya buraya sürüne sürüne gidip te başkalarının yaşantısını zehir etlesin diye.

Yaşamanın şerefine içelim, sevgili karde-şim!... Yaşamaktan daha değerli ne olabilir?

Hiçbir şey!... Yaşamın ve kraliçeler kraliçesi olan bir kadının Şerefine içelim...362

KARAMAZOV KARDEŞLER

— öyle olsun bakalım! Yaşamın şerefine, hattâ se-îjin kraliçenin şerefine içelim...

Birer bardak içtiler. Mitya gerçi heyecan içindeydi ve herşeyi oraya buraya savuruyordu, ama gene de garip bir hüzün duyuyordu. Yalnız üzerine, karşı konulmaz, ağır bir sıkıntı çökmüştü.

— Mişa!... İçeriye giren senin Mişa'ydı değil mi? Mişa yavrucuğum gel buraya!... Şu bardaktakini iç bakalım, altın saçlı Febüs'ün, yarın ki Febüs'ün şerefine!.

Piyotr İlyiç asabî bir tavırla:

— Canım ne diye ona da veriyorsun!... dedi.

— Ne olursun izin ver, ne olursun!... Ben öyle istiyorum...

— Ay sen yokmusun?...

Mişa bardaktakini içti, eğilerek selâm verdi. Sonra koşa koşa gitti. Mitya :

— Sonradan beni daha çok hatırlar! dedi. Ben bir kadım seviyorum, bir kadını!... Kadın nedir? Dünya'-nm kraliçesidir... Ama içimde bir hüzün var, bir hüzün Piyotr İlyiç...

Hamlet'i hatırlar mısın? «içimde öyle bir hüzün, öyle bir hüzün var ki Horasiyo... Ah zavallı torik!...» Belki de o torik benim işte. Evet gerçekten şu anda ben İorik'im, sonra da bir kafatası olacağım...

Piyotr İlyiç dinliyor, susuyordu. Mitya da bir süre sustu. Sonra küçük kara gözlü güzel bir fino köpeğini farkederek birden dalgın dalgın bakkal çırağına :

— Köpeğiniz ne cinstir? diye sordu. Bakkal çırağı:

— Varvara Alekseyevna"nın, bizim ev sahibinin köpeğidir. Demin kendileri getirdiler.

Sonra da burada unuttular onu. Geri götürmeli...

Mitya düşünceli bir tavırla :

— öyle bir köpek görmüştüm alayda... Yalnız onun arka ayağı kırıktı. Piyotr İlyiç söz gelmişken sana şey sormak istiyorum; sen hiç hayatında hırsızlık mi, etmedin mi?

— Bu ne biçim soru?

— Lâf olsun diye sordum işte. Bak ne diyorum; birinin cebinden başkasına ait olan bir şeyi çaldın mı? Devlet hazinesini soydun mu? demiyorum. Devleti herkes soyuyor, sen de soymuşsundur tabiî...

— Sus be, Allah kahretsin!

— Ben yabancıya ait bir şeyden bahsediyorum. Yani birinin cebimden, para cüzdanından filân bir şey çaldın mı ha?

— Bir gün annemden yirmi köpek çalmıştım. O zaman dokuz yaşındaydım. Masanın üzerinden almıştım parayı. Yavaşça almış avucumun içinde saklamıştım.

— Peki sonra ne oldu?

— Hiç! Hiç bir şey olmadı. Parayı üç gün sakladım, sonra utandım, gidip itiraf ettim, parayı da geri verdim.

— Peki sonra ne oldu?

— Tabiî dayağı bastılar. Hem sen ne diye bunları soruyorsun? Yoksa sen de bir şey mi çaldın?...

Mitya kurnaz bir tavırla göz kırptı:

— Çaldım ya... Piyotr İlyiç, merakla:

— Ne çaldın?

— Annemden yirmi köpek çaldım. Dokuz yaşındaydım. Üç gün sonra geri verdim...

Mitya bunu söyledikten sonra yerinden kalktı. Birden dükkânın kapısından içeri arabacı Andrey baktı:

— Dimitriy Fiyodoroviç acele etsek nasıl olur? diye seslendi.

Mitya birden harekete geçti:

— Herşey hazır mı? Gidelim! Son olarak birşey daha söyliyeceğim, hem... Andrey'e yola koyulurken bir bardak votka verin! Votkadan başka bir kadeh de konyak verin!... Şu kutuyu'(Tabanca kutusunu söylüyor-du benim oturacağım yerin altına sokun. Elveda Piyotr İlyiç. Beni kötülükle anma!...

— Canım nasıl olsa yarın döneceksin değil mi?

— Evet... Ne olursa olsun döneceğim!... Bakkal çırağı ayağa fırladı:

— Hesabı, lütfen, şimdi öder misiniz? dedi.

— Ha, evet, hesap var ya! Tabiî ödeyeceğim...

Mitya gene cebinden para destesini çıkardı, içinden renk renk üç kâğıt para çıkardı, tezgâhın üzerine attı ve aceleyle dükkândan çıktı. Herkes peşinden gitti, onu yerlere kadar eğilerek selâmlarla, temennilerle uğurladılar. Andrey, Jbiraz önce içtiği konyaktan hafifçe geğirdi, arabanın ön tarafına atlayıp oturdu. Ama Mitya tam oturacağı sırada, birden hiç beklemediği bir şey oldu; karşısında Fenya'yı gördü. Kadın soluk soluğa, koşa koşa geldi. Bağırarak ellerini önünde kavuşturdu ve «Pat» diye Mitya'nın ayaklarına kapandı:

— Beyefendiciğim, Dimitriy Fiyodoroviç, evlâdım, sakın hanımefendiye bir kötülük etmeyin!... Ben de size herşeyi anlattım!... O adama da yazık etmeyin. Zaten o hanımefendinin eski beyidir, yabancısı değildir! Şimdi Agrafena Aleksandrovna ile evlenecekmiş. Onun için Sibirya'dan dönmüş... Dimitriy Fiyodoroviç!... Beyefendiciğim...

Bir başka insanın hayatına yazık etmeyin!...

Piyotr İlyiç kendi kendine:

— Vay, vay vay!... Bak hele! Eh şimdi kim bilir orada neler yapacaksınız? diye mırıldandı.

Şimdi her-şey anlaşılıyor. Nasıl anlaşılmasın...

Mitya'ya yüksek sesle :

— Dimitriy Fiyodoroviç, sen şimdi bana tabancaları versene erkekçe ver bana onları...

işitiyor musun Dimitriy? diye bağırdı.

Mitya :

— Tabancaları mı? Dur yavrum!... Ben onları yolda fırlatıp atacağım, diye

karşılık verdi.

Fenya ayağa kalk! önümde yatma öyle. Merak etme, artık bundan

böyle Mitya kimseye zarar vermez!... O budala artık hiç kimseye kötülük etmiyecektir...

Arabaya yerleştikten sonra :

— Hem bak, sana ne diyeceğim Fenya! diye bağırdı. Biraz önce seni kırdım, onun için beni bağışla. Benim gibi adî bir adamı bağışla... Hoş bağışlamazsan da ziyanı yok! Çünkü artık benim için hepsi bir... Çek bakalım Andrey! Çabuk ol! Çek!...

Andrey dizginlere dokundu; arabanın çıngırağı etrafı çınlatmağa başladı:

— Elveda Piyotr İlyiç!... Son göz yaşım senin olsun!...

Piyotr îlyiç arkasından: "Sarhoş değil, öyleyken neler saçmalıyor!» diye düşündü.

Bir an Mitya'yı aldatacaklarını, ona kazık atacaklarını hissederek arabaya yüklenecek eşyaları nasıl ha-zırlıyacaklarmı kontrol etmek için orada kalmayı düşündü. Sonra birden kendi kendine kızdı, tükürdü, bilardo oynamak için kendi meyhanesine gitti. Yolda giderken :

— Çok iyi çocuk ama, budala... diye mırıldanıyordu. O subayı Gruşenka'nın «eski göz ağrısı» nı işitmiş-tim. Eh, madem buraya gelmiş, o halde... Ah... o tabancalar yok mu?...

Aman canım dadısı değilim ya, ne oluyor bana? Varsın yanında kalsın tabancalar! Hem zaten bir şey olmayacak. Bir ağız kavgası yaparlar, olur biter! İçerler, döğüşürler, döğüştükten sonra da barışırlar. Bunlar birşey yapacak adam mı? Neydi o «aradan çekilirim», «Kendimi cezalandırırım» lâfları? Hiçbir şeycik olmayacak! Meyhanede sarhoş gibi hep bu lafları bağırarak bin defa söyledi. Ama şimdi sarhoş değil. "Ruhu sarhoşmuş!» Öyle laflan basit adamlar sever. Ben lalası mıyım, neyim yani? Muhakkak biriyle döğüşmüştür. Suratı kan içindeydi, acaba kiminle dö-tüştü? Meyhanede öğrenirim. Mendili de kan içindey-366

di... Hay Allah, hem de mendil bizim evde, yerde kaldı... Aman vız gelir bana!...

Meyhaneye müthiş bir can sıkıntısı içinde gitti ve hemen bir parti oyuna başladı. Oyun onu neşelendirdi. Bir başka parti daha oynadı. Sonra oyun arkadaşlarından biriyle konuşmağa başladı, ona Dimitriy Karama-zov'un gene bir yerden para bulduğunu söyledi. Mitya'-nın elinde üç bin ruble kadar paranın bulunduğunu kendi gözüyle gördüğünü ve onun gene Gruşenka ile Mokroye'ye âlem yapmağa gittiğini anlattı. Bu sözler onu dinleyenlerde beklenmedik bir hayret uyandırdı. Hepsi birden ve hiç gülmeden garip bir ciddilikle konuşmağa başlamışlardı. Hattâ oyunu bile yarıda bıraktılar.

— Üç bin mi? Allah, Allah... Nereden olacak üç bin rublesi?

Daha başka sorular sormağa başladılar. Piyotr İl-yiç, Mitya'ya parayı Hohlakova'nın hediye ettiğini bildirince de onun bu sözlerini şüphe ile karşıladılar:

— Sakın ihtiyarı soymuş olmasın? öyle olamaz mı?...

— Üç bin bu!... İşin içinde muhakkak bir bit yeniği vardır.

— Babasını öldüreceğini söyleyerek atıp tutmuştu ya! Hepimiz burada isitmiştik...

Hemde tam üç binden söz etmişti.

Piyotr İlyiç konuşulanları dinliyordu. Birden sorulan tüm sorulara soğuk bir tavırla ve iki üç sözle karşılık vermeğe başladı. Oraya gelirken, Mitya'nın yüzüyle ellerinin kan içinde olduğunu anlatmak istediği halde, bundan bir tek kelime olsun söz etmedi..

Üçüncü partiye başladılar. Mitya'yla ilgili konuşmalar yavaş yavaş sona erdi. Ama Piyotr îlyiç üçüncü partiyi bitirdikten sonra, daha fazla oynamak istemedi. Istakayı bıraktı ve akşam yemeğini yemeğe hazırlandığı halde, bundan vazgeçerek meyhaneden çıkıp git-lti. Meydana vardığı vakit, şaşkınlıkla durakladı. Kendisine hayret ediyordu, çünkü o anda, içinde Fiyodor Pavloviç'in evine gitmek ve olup bitenleri öğrenmek isteğini duymuştu. «Saçma... Saçma sapan olan bir şey yüzünden gidip yabancı bir adamın evinde herkesi uyandırarak rezalet koparmağa ne hakkım var? Allah kahretsin!... Lalası mıyım ben neyim?»

Fena halde canı sıkılarak kendi evine doğru yürüdü. Birden Fenya'yı hatırladı, üzülerek:

«Hay Allah!... Demin ona sorsaydım, herşeyi öğrenirdim..."' diye düşündü. İlle onunla konuşmak için sabırsız bir istek duydu. Bu istek içinde öyle alevlenmişti ki, yarı yolda sert bir dönüş yaparak hemen Gruşenka'nın kira ile oturduğu Morozova'nın evine gitti.

Yaklaştı, dış kapıyı çaldı. Gecenin sessizliğinde duyulan bu vuruşlar, birden aklını başına getirmiş gibi oldu. İçinde öfke uyandırdı. Üstelik kimse

karşılık vermiyordu. Evde herkes-uykudaydı. Bu sefer gerçekten büyük bir üzüntü ile «Hay Allah, rezalet çıkacak!» diye düşündü, ama çekilip gidecek yerde gene var gücü ile vurmağa devam etti. Gürültü tüm sokağa yayıldı, etrafı çın çın çınlatıyordu. Piyotr llyiç, vuruşların sesi etrafı çınlattıkça, her seferinde kendi kendine deli gibi: «Ne olursa olsun duyuracağım, ne olursa olsun duyuracağım!...» diye mırıldanıyor, dış kapıya indirdiği vuruşları gittikçe şiddetlendiriyordu...

VI

KENDİM GELİYORUM

Dimitriy Fiyodoroviç'e gelince, genç adam rüzgâr gibi gidiyordu. Mokroye'ye kadar yirmi verst'den biraz daha fazla mesafe vardı, ama Andrey'in troykası dört nala öyle gidiyordu ki, oraya bir saat, bir çeyrekte va-368

rabilirdi. Arabanın hızlı gidişi birden Mitya'yı zinde-leştirmiş gibiydi. Hava taze, biraz da soğuktu. Temiz göklerde iri yıldızlar parlıyordu. Bu, Alyoşa'nın toprağın üzerine kapanarak »coşkun bir heyecanla onu sonsuzluğa dek seveceğine yemin ettiği» geceydi.

Hattâ belki de aynı saatti!

Gerçi Mitya'nin ruhunda bir karışıklık, büyük bir karışıklık vardı ve o anda, birçok şeyler ona müthiş üzüntü veriyordu... Ama tüm varlığı karşı konulmaz bir şekilde, kavuşmak için rüzgâr gibi gittiği, son bir kez daha yüzüne bakmak için acele ettiği «kraliçesine»

doğru yönelmişti. Yalnız bir tek şey söylemek isterim: O anlarda içinde en küçük bir isyan uyanmıyordu. Belki de bu kıskanç adamın karşısına yeni çıkan o erkeğe karşı, yerden biter gibi ortaya çıkan o yeni rakibine, o «Subaya» karşı içinde en küçük bir kıskançlık bile duymadığını söylersem, bana inanmazlar...

Belki karşısına her hangi biri çıksaydı, hemen kıskançlık duyardı, hattâ belki de o korkunç ellerini gene kana bulardı. Ama o adama, Gruşenka'nın «O ilk göz ağrısına»

karşı şimdi troykasmda uçup giderken öfkeli bir kıskançlık duymak şöyle dursun, en küçük bir düşmanlık bile beslemiyordu. Gerçi onu daha görmemişti bile ama «Şimdi kesin olarak artık Gru-şenka ile o adamın hakkı söz konusu olur. Onun ilk aşkı, beş yıldır unutmadığı aşkı söz konusu. Madem onu unutmadı, demek ki, bu beş yıl içinde hep onu sevdi. Hem ben durup dururken ne diye ortaya atıldım sanki? Bu işin içinde benim yerim var mı? Çekil Mitya!... Yol ver! Zaten artık ben neyim ki? Şimdi subay da olmasa, artık herşey bitmiştir. Hattâ o adam hiç ortaya çıkmamış olsaydı, gene de herşey artık sona ermiş olacaktı.» İşte eğer o sırada

düşünebilseydi, izlenimlerini "bu sözlerle açıklayabilirdi. Ama artık o sırada düşüne-miyordu bile. Kararını, hiç düşünmeden, içinden gelen bir duyguyla, bir anda ve tüm sonuçlarını kabul ede-KARAMAZOV KARDEŞLER 369

rek daha Fenyada iken, daha kadının ilk sözlerini işitir işitmez vermişti.

Bununla birlikte verdiği bu karara rağmen, ruhunda bir bulanıklık, ona müthiş üzüntü veren bir karışıklık vardı. Verdiği karar bile onu sakinleştirmemişti. Geride pek çok şey kalmıştı, bunlar onu çok üzüyordu. Bazen bir hayret duyuyor gibiydi. Gerçi mürekkep kalemiyle kâğıda: «Kendime ceza vereceğim, suçumun kefaletini ödiyeceğim» diye yazmıştı ve o kâğıt, şimdi yanında, cebinde hazır duruyordu. Gerçi tabancası doluydu.

Ertesi gün altın saçlı Febüs'ün ilk sıcak ışıklarını nasıl karşılayacağına karar vermişti, öyleyken gene de geride kalan, daha önce olup biten ve ona müthiş bir acı veren şeylerle hesabını kesmesine, yaptığını ödemesine imkân yoktu! Bunu derin bir üzüntüyle hissediyordu. Bu ümitsiz düşünce, ruhuna bir sülük gibi yapışıp kalmıştı.

Yolda, bir ara birden Andrey'i durdurmak, arabadan atlamak, doldurulmuş tabancayı çıkarmak ve gün doğmasını beklemeden herşeyi orada bitirivermek isteğini duydu. Ama bu an bir kıvılcım kadar kısa süreli oldu. Zaten troyka da «mesafeyi yutarcasına» uçup gidiyordu. Dimitriy, hedefine yaklaştıkça yalnız Gruşen-ka'yı, yalnız onu düşünmeğe başlıyor, bu düşünce, gittikçe daha büyük bir güçle tüm varlığını sarıyor, geri kalan bütün o korkunç hayalleri zihninden geriye itiyordu. Ah... Gruşenka'yı ne kadar görmek istiyordu! Hiç değilse göz ucuyla, hiç değilse uzaktan görebilseydi onu! «Şimdi Gruşenka o adamla beraber. Eh ne yapalım? Gidip bakarım, onunla birlikte, o eski sevgilisiyle birlikteyken ne halde? Onu bir göreyim, başka hiç birşev istemiyorum...» diye düşünüyordu.

Kaderin karşısına çıkardığı ve yaşantısını böylesine değiştiren o kadına karşı içinde öyle bir sevgi,

yepyeni ve o zamana kadar daha hiç duymadığı öyle-bir duygu, kendisi için de beklenmedik, öylesine duaya benziyen tatlı bir şefkat duygusu uyanmıştı ki, neredeyse onun karşısında yok olmak isteğini duyuyordu. Birden garip bir coşkunluk içinde: »Hem de yok edeceğim kendimi işte!...» diye söylendi.

Hemen hemen bir saattir dört nala gidiyorlardı. Mitya susuyordu. Andrey ise, gerçi konuşkan bir mujikti, ama o da sanki konuşmaktan korkuyormuş gibi bir tek söz etmemişti. Habire: '«sürüsünü,» cılız ama çevik, doru troykasını hızlandırıyordu. Mitya birden» büyük bir endişe içinde :

— Andrey!... diye seslendi. Ya uyuyorlarsa? O zaman ne olacak?...

Bu, bir anda aklına gelmişti. O zamana kadar öyle bir şeyi hatırından bile geçirmemişti.

— Her halde yatmışlardır, Dimitriy Piyodoroviç,. öyle olmalı...

Mitya bir yeri ağrıyormuş gibi kaşlarını çattı: Gerçekten de... kendisi böyle rüzgâr gibi, içinde o duygularla gelecek... Onlar ise uyumuş olacaklar!... Belki Gruşenka da uyuyordu.

Yanında da...

Birden içinde öfkeli bir duygu uyandı. Çıldırmış gibi:

— Dört nala sür Andrey!... Sür... Çabuk ol! diye* bağırdı.

Andrey biraz sustuktan sonra düşünceli bir tavır-la:

— Belki de yatmamışlardır, diye söylendi. Timo-fey, bana, daha önce, orada birçoklarının toplandığını söylemişti...

— İstasyonda mı?...

— Hayır istasyonda değil, Plastunov'larda, yolcu' hanında. Sizin anlıyacağınız isteyen, orada gelir kalır-Yol geçen hanı gibidir.

Mitya bu beklenmedik haber karşısında birden büyük bir endişeye kapıldı:

— Biliyorum. Demek orada birçokları daha olacak öyle diyorsun ha? Onlar kalabalık sayılmaz ki! Çok dediğin kimler? diye sordu..

— Ben ne bileyim? Timofey öyle diyordu. Hepsi beyefendiden insanlar. Kent'ten iki kişi gelmiş, ama kim olduklarını bilmiyorum. Yalnız Timofey söyledi; buradan iki bey, başka yerden iki bey daha gelmiş, ayrıca daha birkaç kişi gelecekmiş. Etraflıca sormadım, söylediklerine göre, kâğıt oynamağa başlamışlar...

— Kâğıt mı?

— Evet, onun için, eğer kâğıda oturdularsa, belki uyumuyorlardır. Öyle olmalı... Şimdi saat ancak on ikiye geliyor. Çok geç değil...

Mitya, gene sinirli sinirli:

— Sür Andrey sür!... diye bağırdı. Andrey bir süre sustuktan sonra gene :

— Size birşey sormak istiyorum beyefendi, diye söze başladı. Ama

darıltacağım diye korkuyorum. Danl-mazsınız ya beyefendi?

— Ne istiyorsun?

— Demin Fedosya Markovna ayaklarınıza kapandı. Hanımına, bir de başka birine yazık etmeyin, diye yalvardı... îşte beyefendi ben sizi oraya götürüyorum... Bağışlayın beni beyefendi! Yani vicdanım elvermiyor... Belki söyleyeceğim budalaca birşey ama...

Mitya. birden onu arkadan omuzlarından kavradı. Deli gibi :

— Sen arabacı değil misin? Arabacı değil misin sen? diye bağırdı.

— Arabacıyım...

— öyleyse yol vermesini bilirsin. Ne yani? Araba-cıysan artık hiç kimseye yol vermiyecek misin? «Ezip geçerim... Ben ekliyorum.» mu diyeceksin? Hayır arabacı, kimseyi ezme!

İnsanlar ezilmemeli. insanların ha-372

yatına zarar vermemeli... Eğer birinin yaşantısına zarar verdiysen... Kendini cezalandıracaksın... Ama herhangi bir zarar verdiysen... Ama eğer birini yok ettiy-sen... O

zaman kefaretini öde... git...

Bütün bunlar Mitya'nın ağzından tam anlamıyla kriz geçiren bir adamın ağzından dökülür gibi bir çırpıda dökülüvermişti. Andrey gerçi beyin, bu söylediklerine şaşmıştı ama, sözlerini destekledi:

— Doğru söylüyorsunuz beyefendi, Dimitriy Fiyo-doroviç... Bu konuda haklısınız, insanları ezmemeli diyorsunuz ya, her hangi bir canlıya eziyet etmek de öyledir. Çünkü her canlı Tanrı'nın yaratığıdır. Bakın, diyelim ki bir at, bakarsınız arabacının biri hayvanı boşuna tüketir, bizim arabacı milleti öyledir... Bir türlü kendisini alamaz bundan, boyuna sürer atı, ne der.san de... Boyuna zorlar hayvanı...

Mitya birden o hiç beklenmeyen kısa kısa kahkahaları ile güldü :

— Cehenneme mi? diye sözünü kesti.

Sonra Andrey'i şiddetle omuzlarından yakaladı:

— Andrey!... Temiz yürekli halk adamı! Söyle bakalım, Dimitriy Fiyoclorovic Karamazov sence cehenneme mi gidecek, yoksa gitmeyecek mi?

— Bilmiyorum efendim... Hersey size bağlıdır, çünkü siz bizde... Bakın

beyefendi, Tanrı'nın oğlu çarmıha gerilip de can verdikten sonra dirilmis. Çarmıhtan iner inmez cehenneme gitmiş, orada çile dolduran tüm günah işlemiş insanları serbest bırakmış. O

zaman cehennem sızlanmağa başlamış. Çünkü artık günah işlemiş hiçbir insanın oraya gelmiyeceğini düşünüyormuş. Tanrı da cehenneme şöyle demiş: «Sızlanma cehennem!... Çünkü bundan böyle sana birçok büyükler, devlet adamları, büyük hakimler ve zenginler gelecektir. Şimdi olduğu gibi ağzına kadar dopdolu olacaksın.. Tekrar geleceğim güne dek, böyle kalacaksın!» Doğru söylüyorum, gerçekten öyle söylemiş...

— Halk efsanesi olacak! Çok güzel!... Soldaki atı kamçılasana Andrey!...

Andrey, soldaki atı kamçıladı :

— İşte beyefendi, cehennem o insanlar içindir. Siz ise tıpkı küçük bir çocuk gibisiniz.

Biz sizi öyle sayarız... Gerçi çabuk öfkeye kapılırsınız ama, yüreğiniz teiniz olduğu için Tanrı sizi bağışlar...

— Peki ya sen? Sen beni bağışlar mısın Andrey?

— Ben sizi ne diye bağışlayacak mışım? Siz bana birşey yapmadınız ki!...

— Hayır, herkesin yerine, herkesin yerine sen, tek başına, işte şimdi şurada, şu yol üstünde beni herkesin yerine bağışlar mısın? Söyle bana temiz yürekli halk adamı, söyle?...

— Ah beyefendi! öyle garip bir konuşmanız var ki, sizi oraya götürmek bile bana korku veriyor...

Ama Mitya, Andrey'in ne söylediğini iyice işitmedi. Kendinden geçmiş gibi dua ediyor, deli gibi içinden: «Tanrım kanun dışı yaptığım tüm davranışlarla beni olduğum gibi kabul et, ama beni yargılama. Beni yargılamadan, bırak... Yargılama, çünkü ben kendimi yargılamış bulunuyorum. Beni yargılama! Çünkü seni seviyorum Tanrım! Biliyorum alçağın biriyim, ama seni seviyorum. Beni cehenneme de göndersen, orada da seveceğim seni! Oradan da hep yüz yıllar boyunca, sonsuzluğa dek seni sevdiğimi haykıracağım...

Ama izin ver, sevgime doyayım... Şimdi, şurada sevgime doyayım, senin o sıcak ışınlarına yalnız beş saat kaldı... Çünkü ruhumun kraliçesini seviyorum ben. Seviyorum cnu!

Sevmemezlik edemiyorum, elimden gelmiyor. Beni olduğum gibi görüyorsun işte. Dört nala ona gidip, karşısında yerlere kapanacağım:

«Yanımdan geçip gittiğin için haklısın...

Bağışla beni! Kurbanını unut ve hiçbir zaman üzüntü çekme, diyeceğim.»

Andrey, kırbacıyla ilerisini işaret etti.

Gecenin karanlığında birden geniş bir yere dağıl-374

mış küme küme yapıların koyu karaltısı göründü. Mok-roye köyü iki bin nüfusluydu.

Ama o saatte artık herkes uyuyordu ve karanlıkta ancak yer yer seyrek ışıklar kırpışıyordu. Mitya, sayıklar gibi:

— Sür, Andrey sür! diye bağırdı. Gelen benim!

Andrey, köyün hemen girişinde ve sokağa bakan altı penceresi de ışıklı olan Plastunov'ların yolcu hanını kırbacıyla işaret ederek:

— Daha yatmamışlar! dedi. Mitya neşeyle :

— Uyumuyor! diye bağırdı. Çınlasın çıngıraklar Andrey! Dört nala sür, çınlat etrafı!

Her yanı çınlata, çınlata yaklaş oraya. Herkes bilsin kimin geldiğini! Gelen benim! Ben, ben geliyorum!

Mitya kendinden geçmiş gibi bağırıyordu. Andrey yorgunluktan bitmiş olan üç atını dört nala kaldırdı ve gerçekten patır kütür kapının önündeki yüksek basamakların önüne geldi, soluk soluğa kalmış, buğusu tüten atlarını yavaşlattı. Mitya tam hancı artık yatmaya hazırlanırken kimin geldiğini merak ederek kapıya çıkıp baktığı sırada, arabadan atladı...

— Trifon Borisoviç, sen misin?

Hanın sahibi eğildi, dikkatle baktı, sonra hızla kapının önündeki merdivenden paldır küldür inerek, dalkavukça bir sevinçle konuğa doğru atıldı.

Bu, Trifon Borisoviç yüzü biraz şişmanca, etine dolgun, orta boylu, sağlam ve sert görünüşlü bir köylüydü; özellikle Mokroye'deki köylülere karşı sert bir tavır takınırdı ama, herhangi bir yerde çıkarını hissettiği vakit, yüzüne çabucak tavrını değiştirip dalkavukça bir anlam vermesini bilirdi. Sırtında Rus giyimiyle, yakası yandan bir gömlek, üzerinde de uzun bir ceketle dolaşırdı. Epeyce parası vardı ama, hep hayalinden daha önemli bir rol oynamayı geçirirdi.

Köylülerin yarısı avucunun içindeydi, çevresinde herkes ona borçluydu. Çiftlik sahiplerinden toprak kira-KARAMAZOV» KARDEŞLER

lıyor, ya da satın alıyordu. Bu aldığı toprakları köylüler ona bir türlü kurtulamadıkları borçlara karşılık ola-.rak bedava işliyorlardı. Kendisi duldu ve yetişkin dört kızı vardı.

Hattâ biri kocasını kaybetmişti ve Trifon .Borisoviç'e torun olan iki küçük çocuğu ile birlikte onun yanında oturuyor, bir gündelikçi gibi ona çalışıyordu. Köylünün öbür kızı yıllarca çalışarak, .kendine iyice bir durum yaratmış bir memurla, bir kâtiple evliydi ve yolcu hanının odalarından birinin duvarında, aile fotoğraflarının arasında, minicik bir minyatür gibi bir fotoğraf asılıydı. Bu onun devlet memuru olarak, üniforma ile ve omuzunda memur olduğunu belli eden apoletlerle çekilmiş bir fotoğrafıydı. İki küçük kız, büyük yortularda üzerlerine modaya uygun -olarak dikilmiş, arkadan bele sımsıkı oturmuş, kuyrukları bir arşın uzunluğunda mavi ya da yeşil elbiseler giyer, misafirliğe giderlerdi. Ama ertesi günü her gün olduğu gibi, daha güneş doğarken yataklarından kalkıp «ilerinde kavaktan yapılmış süpürgelerle ortalığı süpürür, bulaşık suyunu döker, müşterilerden arda kalan -çöpleri temizlerdi.

Trifon Borisoviç kazandığı binliklere rağmen, âlem yapan bir müşterisinden para sızdırmağa bayılırdı. Daha bir ay bile olmamıştı, bir gece Dimitriy Fiyo-doroviç, Gruşenka ile içki içtiği sırada ondan iki yüz, hattâ belki de üç yüz ruble koparmıştı. Bunu hatırlayarak daha Mitya'nın hanın kapısına arabayla geldiği anda onun gene kendisine yem olacağını sezer sezmez ileri atılmış, genç adamı sevinçle karşılamıştı:

— Sevgili Dimitriy Ryodoroviç, sonunda size kavuştuk öyle mi?... Mitya: — Dur, Trifon Borisoviç! diye söze başladı. Herşey-den önce bana en önemli şeyi söyle, nerede?

Nerede o? Hancı hemen kimden söz ettiğini anlayarak keskin bir bakışla Mitya'nın yüzüne dikkatle baktı:

— Agraf ena Aleksandrovna mı? diye sordu? Evet burada, o da burada kalıyor...

— Kiminle? Kiminle?...

— BaşKa yerden gelen bazı konuklarla efendim... Biri memur, konuşmasına bakılırsa Polonyalı olacak... Hanımı aldırmak için buradan araba göndermişti. Öbürü de onun arkadaşı, ya da yol üstü tanıştığı biri, kım-bilir kimdir? Sivil giyinmişler...

— Peki âlem mi yapıyorlar? Zengin mi bu adamlar?...

— Ne âlemi? Bunlar öyle büyük adam değil, Di-mitriy Fiyodoroviç...

— Büyük değil ha? Peki ya ötekiler?

— ötekiler kent'ten geldiler, efendiden iki kişi... Çornaya'dan dönerken uğradılar bize, sonra da burada, kaldılar. Biri çok genç. Herhalde bay Miusov'un akrabası olacak. Yalnız adını unuttum... Öbürünü ise siz de tanıyorsunuz. Çiftlik sahibi Maksimov. Dua etmek için sizin manastıra gitmişmiş. Bay Miusov'un o genç akrabası ile yolculuk ediyormuş...

— Hepsi bu kadar mı?

— Bu kadar...

— Dur! Trifon Borisoviç, konuşma! Şimdi bana yalnız asıl önemli olanı söyle:

-«Gruşenka ne yapıyor?' Nasıldır?

— İşte. demin buraya geldi, şimdi de onlarla oturuyor...

— Neşeli mi? Gülüyor mu?

— Hayır. Görünüşe bakılırsa pek gülmüyor... Hattâ iyice somurtmuş. Demin genç adamın saçlarını taradı...

— O Polonyalı subayın saçlarını mı?

— Yok canım? Ne genci? Hem o adam subay filân değil. Hayır beyefendi! Onun saçlarını değil. Miusov'un yeğeninin, o delikanlının saçlarını tarıyordu... Hay Al" lah! Adı neydi?

Unuttum işte...

— Kalganov mu?

— Tamam... tamam! Kalganov...

— İyi öyleyse, ne yapacağıma kendim karar veririm. İskambil oynuyorlar mı?

— Demin oynadılar, ama şimdi bıraktılar oynamayı. Çay içtiler. Polonyalı memur likör istedi.

— Dur, Trifon Borisoviç. dur canım, şimdi kararımı vereceğim. Yalnız sen bana en önemlisini söyle, içerde çingene yok mu?

— Şimdi çingeneler pek ortalıkta dolaşmıyorlar Dimitriy Fiyodoroviç.. Hükümet kovdurdu hepsini. Ama Rojdestvenskaya'da yahudiler var, senbal ve keman çalıyorlar.

İstiyorsanız şimdi onları çağırtabilirim. Hemen gelirler.

Mitya :

— Çağırt ya! Muhakkak çağırt! diye bağırdı. Kızları da uyandırabilirsin. Hani geçen sefer olduğu gibi. özellikle Maria'yı, Stafanida'yı da, Arina'yı da uyandır... Koro için sana iki yüz ruble var!

— Canım siz bu parayı verdikten sonra, ben koca. köyü ayağa kaldırırım! Hattâ şu anda hepsi yatmış, zıbarmış olsalar bile. Sanki bizim köylüler'sizin bu gösterdiğiniz ilgiye lâyık mıdırlar sevgili Dimitriy Fiyodoroviç? Kızlar bile bunlara değer mi? Öyle âdi, kaba varlıklara bu kadar para verilir mi? Puro içmek kim, bizim köylü kim? Oysa sen onlara purolar verdin. Ama bizim köylü pis kokar... keratalar.. Köylü kızlarımızın <da hepsi bitli.

Hem canım sen emret, ben senin için kendi kızlarımı da bedavadan ayağa kaldırırım!

Değil öyle bir paraya! Biraz önce yattılar. Arkalarına bir tekme! Onları kaldırır, senin için şarkı söyletirim. Oysa «sîz o zaman mujiklere bile şampanya icirdiniz! ahh!...

Trifon Borisoviç mahsus Mitya'ya açıyormuş gibi davranıyordu. Kendisi daha o zaman gizlice yarım dü-şampanya saklamış, masanın altından da yere dü-378

şen bir yüz rubleliği kaldırıp avucuna sıkıştırmıştı. Sonradan para öyle avucunda kalmıştı.

— Trifon Borisoviç, o vakit burada bir binlik değil, kaç binlik ezdim! Hatırlıyor musun?

— Hatırlıyorum, hatırlıyorum canım! Sizi nasıl hatırlamam. Galiba üç bin ruble kadar bırakmıştınız bizde?...

— Şimdi de aynı düşünce ile geldim, bak, görüyor musun?

Cebinden bir deste kâğıt para çıkarıp onu hancının tâ burnuna doğru tuttu :

— Şimdi aklını başına topla ve beni dinle: Bir saat sonra buraya şarap, meze, börek ve karamela gelecek. Hepsini hemen oraya, yukarıya gönderirsin. And-rey'in arabasında duran bu sandık var ya, onu da hemen yukarı! Sandığı açıp şampanya ikram et... Ha, en önemlisi kızları, kızları unutma. Hem de Maria muhakkak gelsin...

Arabaya doğru döndü, oturduğu yerin altından içerde tabancaları bulunan kutuyu çekip aldı.

— Al hesabını Andrey! İşte, troyka için sana on beş ruble, bu da votka ve bana hemen hizmete hazır olduğun için. Ayrıca bana karşı sevgi

gösterdiğin için de elli ruble...

Dimitriy Karamazov'un bir beyefendi olduğunu unutmayacaksın!...

Andrey kararsızlık içinde :

— Korkuyorum beyefendi... dedi. Bahşiş olarak beş ruble alırım, ama daha fazlasını kabul etmem. Trifon Borisoviç bana tanık olsun. Artık benim bu budalaca sözlerim için kusura bakmayın...

Mitya, onu tepeden tırnağa süzdü :

— Neden korkuyorsun? Eh madem öyle, peki, Pe~ ki öyle olsun! diye bağırarak beş

rubleyi ona doğru iv~ lattı. Şimdi beni yavaşça oraya kadar götür Trifon Borisoviç. önce hepsini şöyle bir kendi gözümle

ama öyle ki, onlar beni görmesinler. Neredeler şimdi? Mavi odada mı oturuyorlar?.

Trifon Borisoviç ürkek bir tavırla Mitya'ya baktı. Ama gene de hemen uysal bir tavırla isteğini yerine getirdi. Onu sessizce sofaya götürdü. Sonra onu orada bırakıp kendisi büyük birinci odaya, konukların oturdukları odanın yanındaki odaya girdi. Oradaki şamdanı dışarı çıkardı. Sonra Mitya'yı yavaşça o odaya soktu, onu köşeye doğru götürdü, orada bıraktı. Mitya, karanlıkta, burada kendisi görünmeden komşu odada olup bitenleri rahatça görebilirdi. Ama Mitya içerisini uzun bir süre seyretmedi, daha doğrusu seyredemedi: Onu görmüştü, görür görmez de kalbi hızlı hızlı çarpmaya, gözleri bulanmaya başlamıştı.

Gruşenka masanın önünde bir koltukta yan olarak oturuyordu. Yanında, divanın üzerinde, çok yakışıklı ve daha çok genç olan Kalganov oturuyordu. Gruşenka, onun elini tutmuş, gülüyor gibiydi. O da Gruşenka'ya bakarak, üzülüyormuş gibi, yüksek sesle masanın öbür tarafında Gruşenka'nın karşısında oturan Maksimov'a bir şeyler söyleyip duruyordu. Maksimov da birşeye kahkahalarla gülüyordu.

«O adam» divanda oturuyordu. Divanın yanında, duvarın dibinde iskemlede oturan bir başka yabancı vardı. Divandaki yayılmış, pipo tellendiriyordu. Mitya'-Sm zihninden

«şişman, geniş yüzlü bir adam, herhalde boyu da pek uzun değil, bir şeye kızmış gibi görünüyor» öiye bir düşünce geçti. Adamın arkadaşı olan yabancı ise aksine Mitya'ya nedense çok uzun boylu görünüyordu. Ama bundan başka hiçbir şey göremedi. Artık soluk bile alamıyor gibiydi. Bir dakika olsun duramadı. Sandığı komidinin üzerine koydu.

Vücudu buz gibi ol-bir halde, içi titriyerek dosdoğru mavi odaya, ora-bulunanlara doğru yürüdü. önce Gruşenka onu gördü, korkuyla : — Ayyy! diye bağırdı...380

VII

ESKİSİ VE ASIL HAK SAHİBİ

Mitya hızlı ve uzun adımlarıyla masanın ta yakınına gitti. Hemen hemen bağırır gibi, ama her sözde kekeliyerek:

— Beyler... diye başladı. Ben... ben birşey yapmam! Korkmayın! Ben bir şey yapmam, bir şey yapmam...

Hızlı bir hareketle oturduğu koltukta birden Kal-ganov'a doğru dönen ve onun koluna sımsıkı yapışmış olan Gruşenka'ya :

— Ben... ben de yolcuyum. Ben sabaha dek... beyler yoldan geçen bir yolcunun sabaha dek. sizinle birlikte burada kalmasına izin verir misiniz? dedi. Son olarak, bu odada yalnız sabaha kadar kalabilir miyim?

Sözünü, divanda, ağzında pipoyla oturan, şişman kısa boylu adama doğru dönerek bitirmişti, öbürü ciddî bir tavırla pipoyu ağzından çıkardı, sert sert:

— Bayım, biz burada özel olarak toplanmışız. Bu handa başka daireler de vardır...

Birden Kalganov söze karıştı :

— A... siz miydiniz Dimitriy Fiycdoroviç? Canım neden çekmiyorsunuz? Buyurun yanıma oturun, merhaba !...

Mitya, sevinçle birdenbire :

— Merhaba sevgili ve... çok değerli arkadaşım? Ben daima size karşı büyük bir saygı duymuşumdur, dedi ve hemen masanın üzerinden ona elini uzattı.

Kalganov güldü:

— Ay, amma da kuvvetli sıktınız elimi! Az kalsın parmaklarım ı kırıyordunuz!

Gruşenka çekingen bir tavırla gülümsiyerek, neşeyle :

— Zaten o her zaman böyle el sıkar, her zaman öyle yapar! dedi.

Herhalde birden Mitya'nın rezalet çıkarmıyacağım anlamıştı. Ama gene de büyük bir merak ve endişeyle, dikkatle yüzüne bakıyordu. Mitya'da onu çok şaşırtan bir şey vardı.

Zaten onun böyle bir anda içeriye gireceğini, böyle sözler söyliyeceğini aklından bile geçir-memişti...

Sol taraftan çiftlik sahibi Maksimov'un nazik bir tavırla söze, karıştığı duyuldu :

— Merhaba efendim, diye söze karıştı.

— Merhaba! Siz de mi buradasınız? Burada olduğunuza ne kadar sevindim! Baylar, baylar ben...

Gene pipolu Polonyalı'ya doğru dönmüştü. Belliydi ki, burada onu, en önemli kişi sayıyordu.

— Rüzgâr gibi geliyordum... Son günümü, son saatimi bu odada, evet tam bu odada...

kraliçeme... bakmış olduğum bu odada geçirmek istiyordum! özür dilerim Pane!

Kendinden geçmiş gibi bağırmıştı bunu :

— Rüzgâr gibi geliyordum. Kendi kendime yemin etmiştim... Ah, korkmayın, bu benim son gecem! îçe-lım Pane! Bu dünyanın şerefine! Şimdi şarap getirecekler... Bakın neler getirdim...

Birden nedense o para destesini çıkardı:

— İzin ver Pane! Ben müzik, patırtı, gürültü, geçen sefer ne olmuşsa, onları istiyorum...

Ama kurt, kimseye gerekli olmayan kurt toprağın üzerinden sürüne sürüne geçip gidecektir ve artık ordan yok olacaktır! Mutlu olduğum tek günü, son gecemde, burada kutlayacağım!

Neredeyse boğuluyordu, daha birçok, birçok şeyler söylemek istiyordu ama ağzından seslerden, garip bağırışlardan başka bir şey çıkmıyordu. Polonyalı bay hiç kımıldamadan Mitya'ya, Mitya'nın para destesine, Gru-şenka'ya bakıyordu. Belliydi ki, şaşkınlık içindeydi.382

— Eğer kraliçem emir buyurursa... diye söze baş-lıyacak oldu...

Gruşenka birden sözünü kesti:

— Canım, neden «kraliçem» diyorsunuz, yani kraliçem mi demek

istiyorsunuz nedir?

dedi. Nasıl konuştuğumuzu işittikçe gülesim geliyor. Otur Mitya, hem ne söylüyorsun sen? Beni korkutma rica ederim! Kor-kutmıyacaksm değil mi? Korkutmıyacaksın değil mi? Korkutmazsan, geldiğine sevineceğim...

Mitya, birden ellerini yukarı kaldırdı:

— Ben mi, ben mi korkutacağım seni? diye bağırdı. Ah, buyurun geçin yanımdan, geçip gidebilirsiniz, size engel olmam!

Sonra herkes için, hem de tabiî kendisi için hiç beklenmiyen bir şey yaptı, birden kendini iskemlenin üzerine attı, başını öbür duvara doğru çevirdi, iki eliyle iskemlenin arkalığını, ona sarılıyor gibi sımsıkı kavradı, sel gibi gözyaşları dökerek ağlamaya başladı...

Gruşenka darılır gibi:

— Bak işte! Bak iste!... Ne adamsın sen! diye bağırdı. İşte bana da geldiği vakit hep böyle olurdu. Birden konuşmaya baslardı, ama anlattıklarından hiç, hiç bir şey anlamazdım.

Bir gün, tıpkı şimdi olduğu gibi ağlamaya başladı. Gene aynı şeyi yapıyor... Ne ayıp!

Neden ağlıyorsun canım?...

Sonra birden anlamlı anlamlı ve her sözün üzerinde sinirli sinirli durarak :

— Bari ağlanacak bir şey olsaydı! dedi.

Mitya, birden oturduğu iskemlede ona doğru dön-dü:

— Ben... ağlamıyorum... Bak! Merhaba! diye gülmeğe başladı.

Ama her zaman yaptığı gibi, duygusuz, kesik kesik kahkahalar atarak değil, bir tuhaf uzun uzun, sinirli sinirli ve bütün vücudunu sarsan kahkahalarla gülüyordu. Gruşenka gene sakinleştirmeğe çalıştı:

— Bak işte gene... canım neşelensene, neşelense-ııe! diye yalvarıyordu. Geldiğine çok sevindim, çok sevindim, Mitya. İşitiyor musun? Çok çok sevindim.

Sonra aslında bunu divanda oturana söylediği halde, herkese bildiriyornıuş gibi emreden bir tavırla :

— Onun bizimle birlikte oturmasını istiyorum, dedi. İstiyorum! İstiyorum! Eğer o buradan giderse ben de giderim, işte bu kadar!...

Bunu birden gözleri kıvılcımlanarak söylemişti. Polonyalı nazik bir tavırla Gruşenka'nın elini öptü:

— Kraliçemin isteği benim için kanundur! Sonra nazik bir tavırla Mitya'ya doğru döndü :

— Beyefendinin bizim gruba katılmasını rica ederim...

Mitya gene söylev vereceği belli olan bir tavırla ayağa fırladı. Ama uzun bir söylev verecek yerde, dudaklarından bambaşka bir söz döküldü. Birden konuşmasını yanda bıraktı:

— Yani barışmanın şerefine içelim Pane! diye kestirip attı...

Herkes güldü. Gruşenka sinirli sinirli:

— Hay Allah! Ben de gene uzun uzun konuşmak istiyor sanmıştım, dedi.

Israrla :

— Bak işitiyor musun Mitya, sakın bir daha fırlama öyle! diye ekledi. Şampanya getirmene gelince, bunu çok iyi ettin. Şampanyayı ben içeceğim. Likörden nefret ediyorum. Geldiğine de çok iyi ettin. Çok sıkılıyordum... Gene eğlenmiye geldin değil mi?

Yalnız paralarını cebine soksana! Bu kadar parayı nereden buldun?...

Ellerinin arasında herkesin ve özellikle Polonyalı adamların farkettikleri kâğıt paralan hâlâ buruşturmuş olarak tutan Mitya onları aceleyle ve utangaç bir tavırla tekrar cebine soktu. Kıpkırmızı olmuştu. Tam o sırada hancı üzerinde açılmış bir şişe şampanyayla

kadehleri bulunan bir tepsiyle içeri girdi. Mitya hemen şişeyi Kaptı, ama o kadar şaşırmıştı ki, onu ne yapaca-gını bilemedi Sonunda şişeyi elinden Kalganov aldı ve Mitya'nın yerine kadehleri doldurdu.

Mitya böyle resmî bir tavırla barışma şerefine içki içrneye davet ettiği Polonyalı ile kadeh tokuşturmayı unutarak, hancıya :

— Canım, bir sise daha. bir şişe daha getir! diye. bağırdı ve birden kimseyi teklemeden kadehini tek başına sonuna kadar içti...

Bütün yüzü birden değişmişti. Yüzünde içeriye girdiği andaki, o ciddî, o dramatik anlamın yerine çocuksu bir anlam belirmişti. Sanki tüm varlığıyla uysallaş-mış. herşeye boyun eğmişti. Herkese ürkek ürkek ve sevinçli bir tavırla bakıyor, sık sık, sinirli sinirli, kısa kısa kahkahalar atıyor ve kabahat islemiş ama sene de okşanan, gene sokaktan içeriye alman zavallı bir köpek gibi minnet dolu bakışlarla bakıyordu.

Sanki herşeyi unutmuştu. Herkesi dudaklarında çocuksu bir gülümseyişle hayran hayran seyrediyordu. Gruşenka'ya bakarken durmadan gülüyordu. İskemlesini de koltuğunun ta yakınına getirmişti. Belli etmeden her iki Polonyalıyı da incelemişti. Gerçi daha ne biçim insanlar olduklarını az anlıyordu ama... Divanın üzerinde oturan Polonyalı onu, duruşu, Polonya söyleyişi ve en önemlisi piposu ile şaşırtmıştı. Eh!... Bunda ne var yani? Pekâlâ ediyor iste, pipo içiyorsa iyi ediyor!» diye düşünüyordu. Biraz yağlanmış ve artık hemen hemen kırk yaşlarında olduğunu belli eden yüzü, o küçücük burnu ve burnunun altında görünen incecik... küstah bir anlam taşıyan bıyıkları, Mitya'nın -zihninde henüz hiçbir soru uyandırmıyordu. Hattâ Po-lonya'lının Sibirya'da yapılmış ve budalaca bir şekilde şakaklarının üzerinde, öne doğru taranıp yapıştırılmış saçlarıyla o kötü perukası bile onu pek şaşırtmamıştı.

Memnun memnun bakmağa devam ederek: «Eh madem perukası var, demek öyle gerekiyor!" diye düşünüyordu...

Duvarın dibinde konuşulanları küçümserce, hiç ses çıkarmadan dinleyerek oturan ve bütün gruba küstah bir tavırla, sanki meydan okuyormuş gibi bakan Polonyalı ise.

divandakine, göze çarpacak kadar aykırı -olan uzun boyu ile şaşırtmıştı.

Zihninden: "Ayağa kalkarsa herhalde on bir ver-şok kadar olur,» diye bir düşünce geçti.

Aynı anda o uzun boylu Polonyalının herhalde divanda oturanın dostu, can yoldaşı, aynı zamanda bir çeşit «muhafızı-olduğunu ve pipolu küçük Polonyalı'nın tabiî, o uzun boyluya kumanda ettiğini düşündü. Ama bütün bunlar Mitya'ya çok güzel ve hoş

karşılanmıyacak yönü olmayan şeyler olarak görünüyordu. Zavallı köpeğin içinde tüm rekabet duyguları sönmüştü.

Gruşenka'nın halinden ve söylediği birkaç sözdeki O bilmeceli anlamdan hiçbir şey anlamamıştı. Yalnız içi titreyerek onun kendisine karşı şefkatli davrandığını, onu

"bağışladığını» ve yanına oturttuğunu düşünüyordu. Genç kadının kadehten şarap içmesine hayran hayran, kendinden geçmiş gibi bakıyordu. Gruptaki sessizlik birden onu şaşırttı, herkese birşeyler bekleyen gözlerle bakmağa başladı. Gülen bakışı sanki: »Peki simdi ne diye oturuyoruz? Neden birşeyler yapmağa başlamıyorsunuz beyler?" diyor gibiydi.

Kalganov onun bu düşüncesini anlamış gibi, Mak-simov'u işaret ederek birden:

— Bu var ya, hep yalan söyler, dedi. Demin hepimiz burada ona gülüyorduk, diye söze başladı...

Mitya Kalganov'a baktı, sonra gözlerini hemen Maksimov'a doğru çevirdi. Sanki bir şeye çok sevinmiş gibi kesik kesik kahkahalarla gülerek :

— Yalan mı söylüyor? diye sordu. Ha!... Ha!.... Ha!...

— Evet, bakın ne diyor, iddia ediyor ki! Bizim tüm süvarimiz 1820 yıllarında hep Polonya'lı kadınlarla evlenmişler. Ama bu çok saçma bir şey, öyle değil mi?...

Mitya :

— Polonyalı kadınlarla mı? diye tekrarladı. Artık kesin olarak hayranlık duyuyordu.

Kalganov

Mitya ile Gruşenka arasındaki ilişkileri çok iyi biliyordu. Polonyalının durumunu da seziyordu, ama bütün bunlar onu o kadar ilgilendirmiyordu, hattâ belki de hiç ilgilendirmiyordu. Onun en çok ilgi duyduğu Mak-simov'du.

Buraya Maksimov'la bir rastlantı olarak uğramıştı. Polonyalılarla da yolcu hanında ömründe ilk kez karşılaşmıştı. Gruşenka'yı ise daha önceden de tanıyordu. Hattâ bir kez biriyle evine bile gitmişti. O vakit genç kadın Kalganov'dan hoşlanmamıştı. Ama burada ona çok, çok tatlı bir tavırla bakıyordu. Hattâ Mitya gelmeden önce onu okşamıştı. Ama o garip bir şekilde bu okşamalara duygusuz kalmıştı.

Kalganov gençti, yirmi yaşlarından fazla değildi, çok şık giyinmişti, sevimli küçük beyaz bir yüzü ve gür kumral saçları vardı. Ama o beyaz küçük yüzde, bazen yaşına göre olmayan derin anlamlı, zeki bakışlı, açık mavi ve çok güzel olan gözleri dikkati çekiyordu; oysa bazen gerçekten çocuk gibi bakıyor, çocuk gibi konuşuyordu. Bunu kendisi de farkeder, ama bundan hiç te utanç duymazdı. Zaten her bakımdan özelliği olan bir gençti.

Hattâ şımarıktı. Bununla birlikte başkalarına karşı her zaman yumuşak bir tavır takınırdı. Yalnız arada bir yüzünde donuk, inatçı bir anlam beliriyordu. insana dik dik bakıyor, söylenenleri dinliyor, ama bu arada kendi kendine içinden ısrarla bir şeyler kuruyor-

du. Bazen gevşek ve tembel duruyor, bazen hiç olmıya-cak basit bir olaydan ötürü heyecana kapılıyordu.

Sözlerini tembel tembel uzatarak, ama hiç te züppece olmayan, aksine çok tabiî bir tavırla

:— Düşünün bir kez, bu adamı dört gündür nereye gidersem oraya götürüyorum, diye devam etti. Hatırlıyor musunuz, ağabeyiniz onu arabadan itmiş, o da yere düşmüştü. İşte o günden beri hep yanımda! daha o vakit, o zamanki davranışıyla beni ilgilendirmişti.

Bunun üzerine onu alıp köye götürmüştüm. Gelgelelim, şimdi yalan söylüyor. O kadar ki, insanı mahcup ediyor. Bu yüzden şimdi onu geri götürüyorum... Pipolu Polonyalı Maksimov'a : — Beyefendi Polonyalı bir kadını ömründe görmemiştir, öyle bir şey olamaz! dedi.

Pipolu Polonyalı, Rusça'yı oldukça iyi konuşuyordu. Hiç olmazsa göründüğünden çok daha iyi biliyordu Rusça'yı. Ama konuşurken rusça sözleri mahsus bozup onları Polonya diline uyduruyordu. Maksimov kesik kesik gülerek :

— Canım ben bile Polonyalı bir hanımla evliydim, diye karşılık verdi.

Kalganov söze karıştı:

— Ama siz süvari misiniz? Demin o sözü. subaylar için söylemiştiniz... Siz, süvari misiniz sanki?

Mitya konuşmaları dikkatle dinliyor, soran bakışlarını konuşanların üzerinde gezdiriyor, sanki Allah bilir neler işitecekmiş gibi sırayla her birine bakıyordu.

Maksimov ona doğru döndü :

— Hayır, bakın anlatayım efendim, dedi. Ben şunu söylemek istedim, o Polonyalı küçük hanımlar... Çok cici şeyler efendim... Bizim süvarilerden biriyle bir mazurka oynadılar mı... Polonyalı bir kız bir süvari subaylarından biri ile mazurka yaptı mı. hemencecik küçücük bir kedi yavrusu gibi dizlerine atlar. Bembeyaz, bir kedi yavrusu gibi... Baba Polonyalı ile ana Po-

lonyalı da bunu görürler ve ses çıkarmazlar... Evet, ses Çıkarmazlar efendim... Süvari subayı ise, ertesi günü gidip evlenme teklif eder... İşte işler böyle olur efendim. Gidip evlenme teklif eder, ha... ha... ha...

Maksimov sözlerini kısa kısa gülerek bitirmişti.

İskemlenin üzerinde oturan uzun boylu Polonyalı birden :

— Pan laydak! diye homurdandı ve kavuşturduğu bacaklarını değiştirdi.

Mitya, ancak o zaman o kalın kirli tabanlı, kocaman pis çizmeyi farketti.

Zaten her iki Polonyalının üzerindeki elbiseler oldukça kirliydi.

Grusenka birden öfkelendi:

— Bak işte. Laydak'mış! Ne küfrediyor yani? Pipolu Polonyalı Gruşenka'ya :

— Parıl Agripinna, pan Lehistan'da sokak kadınları görmüş, soylu Panni'ler görmemiş, dedi.

İskemlenin üzerinde oturan uzun boylu Polonyalı:

— Buna emin olabilirsin! diye hakaret eder gibi kestirip attı.

' Grusenka öfkeyle :

— Şuna da bak hele! Canım bırakın konuşsun.. Biri konuşurken engel olunur mu?

Bunların yanında insanın neşesi kaçar vallahi!

Perukalı Polonyalı, Gruşenka'ya uzun uzun, anlamlı anlamlı bakarak :

— Ben kimseye engel olmuyorum Fani, dedi. Sonra ciddî bir tavırla sustu ve gene piposunu tüttürmeğe başladı.

Kalganov gene, sanki söz konusu olan şey, çok önemliymiş gibi :

— Canım, doğru değil, doğru değil... Pan gerçekten söylediğinde haklı! dedi. Kendisi Polonya'da bulunmamış ki. . Polonva hakkında nasıl konuşur? Siz Polonya'da evlenmediniz değil mi?

— Hayır, Smolensk eyaletinde evlendim, efendim. Yalnız daha önce eşimi, yani sonradan benim aldığım kadını, Polonya'dan, anası olan Pani ile, hatta bir kadın akrabasıyla birlikte başka bir süvari subayı tante-siyle getirmiş. Üstelik yetişkin bir oğlu da vardı.

Yani o süvari subayı onu Polonya'dan, kendi ülkesinden almış... Sonra da bana bıraktı. O

genç bizim teğmenlerden biriydi. Çok iyi çocuktu... Önceden kendisi onun evlenmek istiyormuş, ama evlenememiş. Cünkü di nin topal olduğu meydana çıkmış...

Kalganov yüksek sesle :

— Yok canım, siz topal bir kadınla mı evlendiniz diye sordu.

— Topal bir kadınla ya! Sizin anlıyacağınız o vakit beni azıcık aldatmışlar,

durumu gizlemişler benden. Ben sanıyordum ki, kadın yürürken mahsus sekiyor... Gerçekten seke seke yürüyordu. Ben de neşesinden öyle yapıyor sanıyordum.

Kalganov, neredeyse çocuk sesini andıran tiz bir sesle :

— Sizinle evleniyor diye sevinçten zıplıyor sandınız ha?...

— Evet, sevinçten yaptığını sanıyordum. Ama bunun sonradan bambaşka bir nedenden ileri geldiği anlaşıldı. Evlendiğimiz vakit, daha nikâh gününün akşamı bana herşeyi açıkladı, hem de acıklı bir tavırla, onu bağışlamam için yalvardı. Söylediğine göre, gençlik yıllarında günün birinde bir su birikintisinin üzerinden atlayayım demiş. İşte o zaman ayacığını sakatlamış. Hi... hi... hû...

Kalganov çocuk gibi katılırcasına kahkahalarla gülmeğe başladı. Az kalsın divanın üzerine düşüyordu. Grusenka da gülmeğe başladı. Mitya ise mutluluğun son basamağına ulaşmıştı artık. Kalganov Mitya'ya :

— Biliyor musunuz? Biliyor musunuz, burası doğru. Bu söylediği yalan değil artık! diye bağırıyordu.390

Hem biliyor musunuz, kendisi iki kez evlenmiştir... BU anlattığı ilk karısı, ikinci karısı ise kaçmış. Hâlâ da yaşıyor, bundan haberiniz var mıydı? Maksimov tevazu ile :

— Evet efendim, dedi. Kaçtı, efendim. Başımıza böyle can sıkıcı bir iş de geldi. Bir Mösyö ile kaçtı. İşin en önemli yönü, kaçmadan önce tüm köyümü kendi üzerine kaydettirdi. Bana «Sen kültürlü adamsın, ekmek paranı çıkarırsın!» dedi. Böylece beni kandırdı. Bir gün saygı değer bir piskopos bana: "Birinci karın topaldı, ikinci ise pek oynak» demişti. Hi!... Hi!... Hi!.

Kalganov'un içi içine sığmıyordu :

— Dinleyin, dinleyin, yalan söylediği vakit... oysa sık sık yalan söyler... bunu tabiî olarak, içinden geldiği gibi yapar. Tek herkesi memnun edeyim diye. Ama bu âdice bir davranış

değil. Adice bir şey değil değil mi? Biliyor musunuz? Ben ona karşı bazen sevgi duyarım.

Çok âdi bir adamdır, ama içten geldiği gibi tabiî bir adiliği vardır, öyle değil mi? Ne dersiniz buna siz? Bir başkası herhangi bir amaçla, bir çıkar elde etmek için adilik eder. O

ise, içinden geldiği için, öyledir.

örneğin, ileri sürdüğüne göre (bu konuda yol boyunca hep inat etti durdu) Gogol «ölü Canlar» ında ondan söz etmiş. Hatırlıyor musunuz? Orada mal

sahibi bir Maksimov vardır. Nozdrev'in falakaya çektiği sonra da Maksimov adındaki mal sahibine sopa çekip, hakarette bulunduğu için mahkemeye verilmişti. Canım hatırlıyorsunuz ya? Şimdi ne diyor, biliyor musunuz? Güya o Maksimov kendisiymiş ve sopa ile ona dayak atmışlar.

Hiç öyle şey olur mu? Çiçikov oraya en geç bin sekiz yüz yirmi yıllarında, hem de o yılın başında gitmiştir. Demek ki, tarih uymuyor. Ona o zaman dayak atmalarına imkân yoktu.

İmkân yoktu değil mi? imkânsız bir şeydi bu değil mi?

Kalganov'un neden bu kadar öfke ile konuştuğunu

anlamak zordu, içtenlikle öfkelenmişti. Mitya da sanki Kalganov'un ilgilendiği konu kendisi için de, en önemli şeymiş gibi kahkahalarla gülerek :

— Canım, madem dayak atmışlar! diye bağırdı. Maksimov birden söze karıştı:

— Gerçi dayak sayılmaz ama... öyle oldu işte, efendim.

— Nasıl yani? Dayak attılar mı, atmadılar mı? Pipolu «pan» canının sıkıldığını belli eden bir tavırla iskemlenin üzerinde oturan uzun boylu pan'a :

— Ktura godzina pane? diye sordu. (Saat kaç?) Öbürü omuzlarını silkti. İkisinin de saatleri yoktu. Gruşenka gene atılarak :

— Neden konuşturmuyorsunuz onları? Bırakın başkaları da konuşsunlar. Sizin canınız sıkılıyorsa, başkaları da konuşmasınlar mı? dedi.

Belliydi ki, onları kızdırmak için bahane arıyordu.

Mitya'nın aklından ilk kez olarak ve bir an için, belirsiz bir düşünce geçmişti. Bu sefer Pan artık belirli bir sinirlilikle karşılık verdi:

— Pani, yanitz nee muven protiv, neitz en povedz-yalem. (Ben karşı gelmiyorum, ben bir şey demedim.)

Gruşenka :

— Peki öyleyse, dedi. Sonra Maksimov'a :

— Neden herkes sustu öyle? diye bağırdı. Anlatsanıza !...

Maksimov, belli bir memnunlukla ve birazda nazlanarak :

— Canım zaten burada anlatılacak pek bir şey yok ki!... Bütün bunlar hep saçma sapan şeyler! dedi. Zaten Gogol'de de tüm bunlardan yalnız

allegorik olarak söz ediliyor. Ele aldığı tiplerin soy adları bile allegorik-tir. Nozdrev aslında Nozdrev değil Nosov'dur.

Kuvsin-nikkov'a gelince, onun adı asıl kahramanın adına hiç Benzemiyor bile... Çünkü onun adı Şkornev'di. Penardi392

KARAMAZOV KARDEŞLER

ise gerçekten Fenardi idi. Yalnız italyan değil, Rustu, Adı Petrov'du. Sonra matmazel Fenardi de vardı. Güzel bir kız, bacaklarında gerçekten yünlü triko vardı... ve güzeldi bacakları. Etekliği kısacık, pullu pullu, işte böyle kıvırıp duruyordu, yalnız, dört saat değil! Olsa olsa dört dakika kadar... Herkesi de .baştan çıkarıver-mişti...

Kalganov :

— Peki ama neden dayak attılar sana? Niçin dövdüler seni?

Maksimov:

— Piron'un yüzünden! diye karşılık verdi. Mitya:

— Hangi Piron'un yüzünden? diye sordu.

— Tanınmış Fransız yazarı Piron'un yüzünden. Biz o zaman kalabalık bir toplantıda, meyhanede, aynı panayırda şarap içiyorduk. Onlar beni davet etmişlerdi, ben de ilk iş

olarak hicivli şiirler söylemeye başlamıştım: «Sen misin Bualo, ne gülünç giyimin var!»

diyordum. Bualo da güya bana kostümlü bir baloya, daha doğrusu hamama gitmeye hazırlandığını söylüyordu. Onlar bundan alındılar. Kendileri için söylediğimi sandılar. O

zaman hemen, bir başka şiiri, tüm kültürlü insanların bildikleri bir şiiri (çok iğneleyici bir şiirdi) okudum.

Safo'sun sen ben de Faon

Bir itirazım yok buna

Denizin yolunu bilmemendir

Tek üzüldüğüm nokta.

«O zaman daha çok gücendiler, bana pis küfürler savurmağa başladılar. Ben de durumu düzelteyim derken başıma belâ açtım, onlara Piron hakkında çok yerinde bir hikâye anlattım. Onu nasıl Fransız akademisine kabul etmediklerini, onun da intikam almak için, nasıl kendi mezar taşına şu sözleri yazdığını anlattım.

«Cit-git Piron qui ne fut rien, Pas meme academicien.»

O zaman beni yakladıkları gibi dövmeye başladılar...

— iyi ama neden, niçin?

Maksimov bir şey öğretir gibi yumuşak bir tavırla :

— Okumuş bir adam olduğum için! dedi. Hem birini dövmek için az mı bahane bulunur?

Gruşenka birden sözünü kesti:

— E yeter! Bütün bunlar berbat şeyler. Dinlemek. istemiyorum bunları1 Ben zannediyordum ki. neşeli şey çıkacak sonunda...

Mitya, hemen birseyler yapmak istedi ve gülmeyi bıraktı. Uzun boylu Pan yerinden kalktı, kendi çevresinde bulunmadığı için fena halde canı sıkılan bir insanın gururlu tavrı ile ellerini arkasında kenetliyerek odada bir aşağı bir yukarı dolaşmıya başladı.

Gruşenka :

— Şuna bakın! Amma da yürüyor! diye hakaret eder gibi söylendi..

Mitya endişelendi. Divanın üstündeki Pan'ın kendisine sinirli sinirli baktığını farketmişti.

— Pan! diye bağırdı. İçelim Pane! öbür Pân'la da içelim. İçelim Panove!...

Bir anda üç kadehi yan yana getirmiş, içlerine şampanya doldurmuştu.

— Polonya'nın şerefine Panove! Polonya'nın şerefine içiyorum. Lehistan'ın şerefine!

Divandaki Pan çok ciddî, ama olup bitenleri hoş görüyormuş gibi bir tavırla :

— Bardzo mi to mil pane içelim. (Bu hoşuma gitti işte, Pane, içelim.) diyerek kadehini aldı.

Mitya ikram etmeye çalışarak :

— öteki Pan da. neydi adı? Hey! Çok saygı değer Pan! al kadehini!

Divandaki Pan :

— Adı Pan Vurublevskiy, diye öbürünün soyadını söyledi.

Pan Vurublevskiy sallana sallana masaya yaklaştı, ayakta durarak uzatılan kadehi aldı.

Mitya kadeh kaldırdı:

— Polonya'nın şerefine, Panove! Urra! diye bağırdı.

Üçü de içtiler. Mitya şişeyi kaptı ve aceleyle kadehlerden üçünü de tekrar doldurdu :

— Şimdi Rusya'nın şerefine içelim Panove! Haydi kardeş olalım!

Gruşenka :

— Bize de doldur! Rusya'nın şerefine ben de içmek isterim! dedi.

Kalganov:

— Ben de, dedi.

Maksimov: «Hi, hi, hi...» diye kısa kısa gülerek:

— Eh, ben de içmek isterim efendim... Rusyacığı-mız, ihtiyar ninecizimizin şerefine!

dedi.

Mitya :

— Herkes, herkes içsin! diye bağırıyordu. Hancı!. Bir kaç şişe şampanya daha getir.

Mitya'nın getirdiği şişelerden son kalan üçünü de getirdiler. Mitya kadehleri doldurdu ve gene :

— Rusya'nın şerefine urra! diye bağırdı.

Pan'lardan başka herkes içti. Gruşenka tüm kadehini bir dikişte içmişti. Panove'ler ise, kendi kadehlerini dudaklarına bile dokundurmamışlardı. Mitya:

— öyle olur mu Panove? diye bağırdı. Demek siz öyle davranıyorsunuz, oldu mu bu şimdi?

Pan Vurublevskiy kadehini aldı, onu kaldırarak gür bir sesle :

— Bin yedi yüz yetmiş iki yılına kadar olan Rusya'nın şerefine içiyorum! dedi.

öbür Pan :

— Oto bardzo penke! (İste bu güzel) diye bağırdı, İkisi de kadehlerini boşalttılar.

Mitya.:

— Siz de amma budalasınız, Panove! diye ağzından kaçırdı.

Pan'ların ikisi de birden horoz gibi tehdit edercesine Mitya'ya doğru döndüler ve bir ağızdan :

— Pane! diye bağırdılar.

özellikle Pan Vurublevskiy çok kızmıştı:

— Ale ne mojno ne metz slavo se te zei do svoyego krayu? diye bağırdı. (İnsan kendi ülkesini sevmemez-lik edebilir mi?)

Gruşenka emreder gibi:

— Susun! Kavga etmeyin! Kavga istemiyorum! diye bağırdı ve küçük ayağını yere vurdu.

Yüzü al al olmuştu, gözleri kıvılcımlanmıştı. Biraz önce içtiği kadeh, etkisini şimdi gösteriyordu. Mitya, büyük bir korkuya kapıldı.

— özür dilerim Panove! Kabahat bende! Bir daha yapmam. Vurublevskiy! Pan Vurublevskiy, bir daha yapmam!...

Gruşenka canı sıkılarak ve öfkeyle onu azarladı:

— Canım, hiç değilse sen sus! Otur şuraya. Ah ne aptal çocuksun!

Herkes oturdu, herkes sustu ve birbirine baktı. Gruşenka'nın bu bağırmasından hiçbir şey anlamamış Olan Mitya gene :

— Beyler, bütün bunlar benim yüzümden oluyor! diye söze başladı. Ne diye oturuyoruz şimdi böyle? Bir şeyler yapalım ama ne?... Eğlenceli bir şey olsun! Gene neşelenelim olmaz mı?

Kalganov tembel tembel:

— Gerçekten hiç eğlenemiyoruz! diye hafifçe mırıldandı.

Maksimov, gene kısa kısa gülerek birden:

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Demin oynadığımız gibi banko oynasak... Mitya :

— Banko mu? Çok güzel! diye hemen kabul etti. Eğer yalnız Pano ve...

Divandaki Pan isteksiz bir tavırla:

— Giç Pane! dedi.

Pan Vurublevskiy de onu destekledi.

— Doğru söylüyor. Gruşenka :

— Giç mi? Giç ne demek? Divandaki Pan:

— Yani «Geç oldu» demek, Pani! Geç oldu. Saat geç! diye açıkladı...

Gruşenka, canı sıkılarak, bağırır gibi tiz bir sesle:

— Hep de herşey için vakti geç buluyorlar, hiç bir şey yapamıyorlar! diye bağırdı.

Kendileri can sıkıntısı içinde oturuyorlar. Başkalarının da canlan sıkılsın istiyorlar. Sen gelmeden de hep öyle susuyorlardı. Hep karşımda böbürlenip durdular...

Divandaki Pan :

— İlahem benim! diye bağırdı. Tso moviç to sen stane. Vidzen nelasken i estem smuthih.

(Bana karşı güler yüz görmüyorum da ondan üzüntülüyüm.)

Sonra Mitya'ya doğru döndü :

— Esten gotüv. (Ben hazırım pane.) diye sözünü bitirdi.

Mitya cebinden kâğıt paralarını çıkarıp içlerinden iki tane yüz rubleliği masanın üzerine koydu :

— Başla Pane, dedi. Sana çok para kazandırmak istiyorum, Pan! Al, bakalım iskambilleri!

Tut bankoyu.

Kısa boylu Pan, ciddî ve ısrarlı bir tavırla :

— İskambiller hancıdan olsun, Pane, dedi. Pan Vurublevskiy onu destekledi.

Mitya:

— Hancıdan mı olsun? diye sordu. Peki, anlıyorum, varsın hancı getirsin, iyi söylediniz, Panove!

Sonra hancıya seslendi :

— İskambil getir!

Hancı açılmamış bir deste iskambil getirdi ve Mitya'ya kızların artık hazırlandığını, yahudilerin de herhalde, biraz sonra semballeri ile geleceklerini, yiyecek getiren troykanın ise henüz daha gelmediğini haber verdi. Mitya masanın önünden kalktı, hemen emirler vermek için koşarak yandaki odaya gitti. Ama kızlardan ancak üçü gelmişti.

Maria ise daha ortalıkta yoktu. Zaten Mitya'nın kendisi de ne emir vereceğini, ne diye oraya koşup geldiğini bilemiyordu. Yalnız sandıktan hediyeler, karamelalar, fondanlar çıkarmalarını ve bunları kızlara dağıtmalarım emretti. Sonra aceleyle :

— Andrey'e de votka verin. Votka verin Andrey'e! Andrey'i gücendirdim ben!

Bu sırada peşinden koşarak gelmiş olan Maksimov, ' omuzuna dokundu. Mitya'ya :

— Bana beş ruble verir misin? Ben de bankoda talihimi denemek istiyorum, diye fısıldadı. Hi, hi, hi!..

— Çok güzel, çok iyi. on ruble vereyim! Alın işte! Mitya, bütün kâğıt paralan gene cebinden çıkardı

ve içinden on ruble bulup çıkardı.

— Kaybedersen gene gel, gene gel...

Mitya da hemen geri döndü ve onları beklettiği için «özür diledi. Pan'lar artık oturmuş ve iskambil destesini açmışlardı bile. Şimdi çok daha nazik ve hemen hemen yumuşak bir tavırla bakıyorlardı. Divandaki Pan. yeni bir pipo yakmış, iskambilleri dağıtmaya hazırlanmıştı. Hattâ yüzünde bir törende bulunuyormuş gibi resmî bir anlam vardı. Pan Vurublevskiy:

— Na meistza, Panove! diye bağırdı.

Kalganov:

— Hayır, ben artık oynamıyacağım! Zaten demin

çınlara elli ruble kaptırdım.

Divandaki Pan; ona doğru dönerek:

— Pan'ın talihi yokmuş, belki şimdi gene talihli olabilir.

Mitya heyecanla :

— Bankoda kaç para var? Ne kadar varsa, o kadarı mı verilecek?

— Anlaşmaya göre, Pane! Yüz olabilir, iki yüz. olabilir, ne kadar koyarsan o kadar...

Mitya kahkahalarla gülmeye başladı:

— Bir milyon olsun Öyleyse! Pan yüzbaşı. Fan Podvısotskiy'ı işittiler belki...

— Hangi Podvısotskiy?

— Varşova'da banko oynanıyormuş. Kim ortaya para koyduysa karşılığını alıyormuş.

Podvısotskiy gelmiş, masanın üzerinde bin altın görmüş. Bunun üzerine bankoya karşı oynamış. Bankoyu tutan ona: «Pane Podvısotskiy, ortaya altın koyacak mısın? Yoksa şeref sözüne güvenerek mi oynıyalım?» diye sormuş. Podvısotskiy: «Şeref sözüne güvenerek oynıyalım. Böylesi daha iyi Pane!» Bankoyu tutan zarları atmış. Podvısotskiy, bin altını almış. Bankoyu tutan: «Al Pane!» diyerek çekmeceyi çekmiş ve içinden bir milyon çıkarıp vermiş. «Al Pane, oto ves tvoy rahunek» (Senin payın bu kadar!) Meğer banko milyonlukmuş. Podvısotskiy: «Bunu bilmiyordum» demiş. Bankoyu tutan da:

«Pane Podvısotskiy sen ortaya şerefini koyarak söz üzerine oynadın, biz de şerefimizi ortaya koyarak karşılığını verdik,» demiş. Podvısotskiy milyonu böylece almış.

Kalganov:

— Yalan! dedi.

— Pane Kalganov, ve seyahetnoi kumpanyi tak muvitz ne projistoi. (Namuslu bir toplulukta böyle konuşulmaz!)

Mitya :

— Sanki Polonyalı bir oyuncu sana bir milyonu böylece kaptırmış gibi! diye bağırdı, ama hemen aklı

başına geldi: Bağışla beni Pane, suçluyum, gene suçluyum! Verir, verir, şeref sözü üzerine, bir Polonya'linin şerefi üzerine söz verdiği için bir

milyon da verir. Na polskuz çest! Görüyorsun ya nasıl lehçe konuşuyorum. Ha, ha, ha!... Bak işte on ruble koyuyorum. Ortada

vale var.

Maksimov elindeki kâğıdı, kızı ortaya koyarak kesik kesik «hi hi hi!» diye güldü:

— Ben de1 küçük hanımın üzerine bir rublecik koyuyorum, kupa kızına, cici kıza, küçük Paneçkaya, hi! hi! hû... dedi ve herkesten elindeki iskambili saklamak istiyormuş gibi, masaya iyice yaklaştı ve aceleyle eğilerek haç çıkardı.

Mitya kazandı. Rubleyi de aldı. Mitya :

— Köşe! diye bağırdı...

Maksimov, bir rublecik kazandığı için müthiş sevinerek büyük bir memnunluk içinde :

— Ben de gene bir rublecik oynıyacağım. Tek bir rublecik! Sembil olsun, küçücük, küçümencik bir sem-bil olsun.

Mitya :

— Aldım onu! diye bağırdı. Yedilinin üzerine çift

olsun.

— Çift olarak yediliyi de aldılar! Kalganov birden:

— Yeter! dedi.

Mitya, hep ortaya koyduğunu iki misline çıkararak :

— Duble, duble! diye iki katına çıkarıyor ve iki katına çıkardığı her iskambil karşı taraftan almıyordu. Bir rublecik oynadığı vakit ise kazanıyordu. Mitya öfke içinde :

— Duble olsun! diye kükredi. Divandaki Pan :

— îki yüz kaybettin, Pane! Gene ikiyüz mü koyuyorsun? diye öğrenmek istedi.

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Nasıl olur? Şimdiden ikiyüz mü kaybettim? Peki iki yüz daha olsun. Tüm ikiyüz de

«Pe» olsun.

Mitya bunu söyledikten sonra cebinden paraları çıkardığı gibi iskambillerden kızın üzerine iki yüz ruble atacağı sırada Kalganov birden iskambili eliyle kapadı. Gür sesiyle :

— Yeter! diye bağırdı. Mitya ona dikkatle baktı:

— Ne oldu? dedi.

— Yeter artık! Artık oynamayın, istemiyorum». baha fazla oynamıyacaksınız.

— Neden?

— Öyle iste! Bos verin, kesin oyunu ve çekip gidin. İşte bunun için! Artık daha fazla oynamanıza izin vermem!

Mitya, ona derin bir şaşkınlık içinde bakıyordu. Gruşenka sesinde garip bir ifadeyle :

— Bırak Mitya! Belki de doğru söylüyor. Zaten çok kaybettin.

Her iki Pan da birden çok gücenmiş gibi davranarak yerlerinden kalktılar. Kısa boylu Pan, sert bir tavırla Kalganov'u tepeden tırnağa süzdü.

Pan Vurublevskiy Kalgonav'a :

— Yak, sen Povajes to robiteze, Pane, «buna nasıl cüret ediyorsun' diye homurdandı.

Gruşenka :

— Ne hakla, ne hakla bağırıyorsunuz, bağırmayın! diye haykırdı. Sizi hint horozları sizi!

Mitya hepsine sıra ile bakıyordu. Ama Gruşenica'-nm yüzündeki belirsiz değişiklik onu birden şaşırtmıştı-Aynı anda o zamana kadar hiç aklına gelmeyen yeni bir düşünce zihninden geçti. Yepyeni garip bir düşünceydi bu.

Kısa boylu Pan :

— Pani Agripinna, diye söze başlıyacak oldu.

Meydan okuyan bir tavırla kıpkırmızı olmuştu. Birden Mitya yanına yaklaştı, omuzuna vurarak :

— Çok sayın bay, iki çift lâkırdım var size.

— Çevo htzeş Pane (Ne var?)

— Öbür odaya, o odaya gidelim, sana iki sözcük, iki güzel sözcük söyliyeceğim. En güzel sözlerden... Çok memnun kalacaksın!

Kısa boylu Pan şaşırıp kaldı ve ürkek bir tavırla Mitya'ya baktı. Ama gene de razı oldu.

Yalnız bir şart koştu. Pan Vurublevskiy de onlarla birlikte gelecekti.

Mitya :

— Muhafız mı gelsin istiyorsun? Varsın gelsin o da, o da gelmeli! Hatta onun muhakkak gelmesi gerekir! diye bağırdı. Marş Pan öve!

Gruşenka endişeyle:

— Nereye gidiyorsunuz? diye sordu. Mitya :

— Bir anda döneceğiz, diye karşılık verdi. Yüzünde garip bir cesaret, beklenmedik garip bir

canlılık parıldamıştı. Bir saat önce o odaya girdiği vakit yüzünde hiç te öyle bir ifade yoktu. Fanları kız korosunun toplandığı ve sofranın hazırlandığı büyük odaya değil de, sandıkların, yüklerin ve herbirinin üzerinde yığınla basma kılıflı yastıklar bulunan iki büyük karyolanın durduğu yatakhaneye, sağdaki odaya götürdü. Bu odada ta köşede küçük tahta bir masanın üzerinde bir mum yanıyordu. Pan ile Mitya masanın -önüne karşılıklı olarak oturdular. O kocaman Pan Vurublevskiy ise onların yan tarafına ellerini arkasında kavuşturarak oturdu. Panlar ciddî bir tavırla ve belli "bir merakla bakıyorlardı.

Kısa boylu Pan :

— Pan'a ne gibi bir yardımımız dokunabilir? diye sordu.

Mitya :

— Şöyle bir yardımda bulunabilirsiniz Pane, ben fazla konuşacak değilim, bak al sana para.

Kâğıt paralarım çıkarmıştı:

— Üç bin istermisin? Al, sonra nereye gidersen git.

Parı keskin bir bakışla, büyük bir dikkatle bakı-yordu. Gözlerini Mitya'nın yüzüne dikmişti.

— Trji tısentzı Pane? diye sordu. Vurublevskiy ile bakıştılar.

— Trji Panove'ya Trji! dinle Pane görüyorum ki, akıllı adamsın. Al bu üç bini ve buradan defol. Giderken Vurublevskiy'i de götür, işitiyor musun bunu? Ama hemen şu anda ve bir daha geri dönmemek üzere gideceksin, anlıyor musun Pane? îşte şu kapıdan bir daha ömrünün sonuna kadar dönmemek üzere çıkıp gideceksin. Senin orada neyin var, palton mu, kürkün mü? Ben sana getiririm. Sana hemencecik bir troyka hazırlarlar, sonra... dovidzenya, Pane! Olur mu?

Mitya kesin bir tavırla karşılık bekliyordu, içinde hiç bir şüphe yoktu. Pan'ın yüzünde çok kesin bir anlam belirdi.

— Peki paralan nasıl vereceksin Pane?

— Rubleleri şöyle vereceğim Pane: Şimdi şu anda peşin olarak ve arabacı için sana beş

yüz ruble vereceğim. İki bin beş yüz rubleyi de yarın şehirde veririm. Şerefimin üzerine yemin ederim. Yarın alacaksın onları. Patlarım çatlarım, ama bulurum, diye bağırdı.

Polonyalılar gene bakıştılar. Pan'ın yüzünde kötüye doğru bir değişiklik olmuştu. Mitya işin kötüye gittiğini hissederek parayı arttırdı:

— Yedi yüz, yedi yüz vereceğim! Beş yüz değil' Hemen şu anda, eline sayacağım, dedi.

Ne oluyorsun Pan? İnanmıyor musun yoksa? Canım, sana üç binin hepsini de simdi veremem ya! Verirsem, sen de hemen yarın Gruşenka'nın yanına dönersen, ne olacak sonra?

Zaten şimdi o üç bin ruble yanımda yok. Paralar kentte, evimde.

Mitya, bunları aceleyle ve her söylediği sözde cesareti biraz daha kırılarak korkuyla söylüyordu.

— Vallahi billahi, orada duruyorlar, sakladım onları...

Birden kısa boylu Pan'ın yüzünde kendine aşırı derecede değer verdiğini belli eden bir duygu, belirdi. Alaylı alaylı:

— Çi ne potşe bu veş yeşo çego? diye sordu. Pfe! Af Pfe! (Ayıp, ayıp.) Sonra yere tükürdü. Pan Vurublevskiy de tükürdü. Mitya artık herşeyin bittiğini anlayarak umudunu yitirmiş bir halde:

— Bunun için mi yere tükürüyorsun, Pane? diye söylendi. Gruşenka'dan

daha fazla koparacağını sanıyorsun, değil mi? Amma da üç kâğıtçısınız ikiniz de! Üç kâğıtçı!...

Küçük Pan, birden İstakoz gibi kızararak :

— Yeste do jibogo dotkentem (bu benim 'için en büyük hakarettir). Sonra büyük bir öfke içinde sanki artık hiçbir şey dinlemek istemiyormuş gibi odadan dışarı çıktı.

Vurublevskiy sallana sallana arkasından gitti, en sonda da artık utanç içinde ne yapacağını şaşırmış olan Mitya geliyordu. Gruşenka'dan korkuyor ve Pan'ın içeri girer girmez bağırıp çağıracağını hissediyordu. Gerçekten de öyle oldu. Pan salona girdi ve tiyatroda rol yapıyormuş gibi bir poz takınarak Gruşen-ka'nin önünde durdu :

— Pani Agrippina, yestem do jivego dotkentım, diye bağıracak oldu.

Ama Gruşenka'nın birden sabrı tükendi, sızlayan bir yarasına dokunmuşlardı sanki.

Adama :

— Rusça konuş, Rusça! diye bağırdı. Bir tek keli-404

me lehçe istemiyorum! Eskiden rusça konuşuyordun ya... beş yıldır unuttun mu?

Öfkesinden kıpkırmızı olmuştu.

— Pani Agrippina...

— Benim adım Agrafena... Gruşenka'yım ben!... Rusça konuş! Yoksa dinlemem seni!

Pan fena halde bozulmuştu, homurdandı, sonra rusça sözleri bozuk bozuk söyleyerek aceleyle kibirli bir tavırla :

— Pani Agrippina, ben buraya eskiden olup bitenleri bağışlamağa, bugüne dek olup bitenleri unutmağa geldim... dedi.

Gruşenka sözünü kesti. Yerinden fırlıyarak :

— Ne diyorsun sen? Benim için mi? diye bağırdı. Yani sen buraya beni bağışlamak için mi geldin?»

— Tak yest, pani (evet, öyle pani) ben adî bir insan değilim, ben vicdanlı bir insanım.

Ama burada sevgililerini görünce zdizven (hayret ettim). Pan Mitya bana öbür odada üç bin ruble veriyordu, tek buradan gideyim diye. Ben de

suratına tukurdum.

Gruşenka kriz geçiriyormuş gibi tiz bir sesle :

— Neler söylüyorsun? Sana beni bırakman için para mı veriyordu? diye bağırdı. Bu doğru mu Mitya? Bu cesareti nerden buldun? Ben satılık mıyım?

Mitya, avazı çıktığı kadar:

— Pane, pane! diye bağırdı. Ona hiçbir leke gelmedi, tertemizdir o! Ben hiçbir zaman onun sevgilisi olmamışımdır. Bunu sen uydurdun!

Gruşenka :

— Beni onun karşısında ne cesaretle savunuyorsun? Ben temiz kalmışsam namuslu olduğum, ya da Kuzma'dan korktuğum için öyle kalmış değilim. Tek onun karşısında gururum yaralanmasın, onunla karşılaştığım vakit, o alçağa ne kadar temiz kaldığımı gös-

terebileyim diye öyle kaldım. Parayı gerçekten, almadı mı?

Mitya:

— Alacaktı canım, alacaktı... diye bağırdı. Ama üç bini birden vermemi istedi, ben ise peşin olarak yalnız yedi yüz veriyordum.

— Anlaşıldı: demek bende para olduğunu işitmiş, onun için benimle evlenmek üzere çıkageldi!

Pan:

— Pani Agrippina, diye bağırdı. Ben şövalyeyim, ben Polonyalıyım, âdi adam değilim!...

Ben seni kendime eş olarak almağa geldim, oysa karşımda yepyeni bir Pani görüyorum.

Başına buyruk, utanma bilmeyen bir kadın görüyorum...

Gruşenka kendinden geçmiş gibi:

— Ee!... Defol git, geldiğin yere! Seni kovsunlar diye bir emir verirsem, şimdi buradan atarlar seni! Beş yıl kendi kendime acı çektirdiğim için, aptalmışım, aptal! Hem ben kendime bunun için eziyet etmedim, içimde öfke olduğu için acı çektim. Zaten bu adam o değil ki! O öyle miydi? Bu onun babası gibi bir şey!.. Perukanı nerede yaptırdın söylesene? öbürü kartaldı, bu karga!- Öbürü güler, bana şarkılar söylerdi... Oysa ben, ben beş yıl gözyaşı döktüm durdum! Allah kahretsin benim gibi bir aptalı... Ah

ne adiymişim ben! Ne utanmazmışım! *

Kendini koltuğun üzerine attı, elleri ile yüzünü kapadı. O anda, birden yandaki odadan, artık bir araya toplanmış olan Mokroye'li kızların korosu ve insanı coşturan bir oyun şarkısı duyuldu. Pan Vurublevs-kiy birden :

— Buna rezalet derler!... diye kükredi. Hancı! Kov bu utanmazları buradan!

Çoktandır içeride bağrışmaları işiterek müşterilerinin kavga ettiğini hisseden ve merakla kapının ara-KARAMAZOV KARDEŞLER

aralıgında bakan hancı hemen içeri gireli. Vurublevskiy'e dönerek :

— Ne bağırıyorsun? Ne yırtınıp duruyorsun? diye anlaşılmaz, nazik bir tavırla sordu.

Pan Vurublevskiy avazı çıktığı kadar:

— Hayvan! diye bağırdı.

— Hayvan mı? Peki, sen demin hangi iskambillerle oynuyordun? Ben sana bir deste vermiştim, o desteyi sakladın! Sahte iskambillerle oynadın! Sahte iskambil kullandığın için Sibirya'ya sürdürebilirim, biliyor musun sen bunu? Sahte iskambil, tıpkı sahte vesika gibidir...

Divana doğru yürüdü, parmaklarım arkalık ile oturma yerinin yastığı arasına soktu, ordan daha açılmamış, bir deste iskambil çıkardı. Onu yukarı kaldırıp herkese göstererek :

— İşte benim destem burada! Açılmamış bile! Ben odadan, getirdiğim iskambil destesini aralığa nasıl soktuğunu, yerine kendi destesini nasıl koyduğunu gördüm! Sen Pan değil, sahtekârın birisin!

Kalganov :

— Ben öbür Pan'ın iki kez el değiştirdiğini görmüştüm! diye bağırdı.

Gruşenka kollarını iki yanına şiddetle indirerek :

— Ah! Ne ayıp, ne ayıp!... diye bağırdı ve gerçekten de utancından kızardı. Aman Allahım! Ne biçim adam olmuş!

Mitya :

— Ben de öyle düşünüyordum! diye bağırdı.

Mitya bunu söyler söylemez, Pan Vurublevskiy, fena halde bozulmuş olarak ve büyük bir öfke ile Gruşen-ka'ya doğru döndü, yumruğunu ona doğru sallıyarak genç kadını tehdit eder gibi:

— Seni sokak şırfıntısı! diye bağırdı.

Ama o daha bağırır bağırmaz, Mitya üzerine atıl-

salondan çıkarıp biraz önce, her ikisini de götürdüğü sağdaki odaya taşıdı. Hemen ardından döner dönmez, heyecanla, soluk soluğa :

— Onu o odada yere yatırdım! diye haber verdi. Dövüşüyor kerata! Ama artık oradan çıkamaz!

Kapının bir kanadını kapadı, öbür kanadını ardına kadar açarak uzun boylu Pan'a :

— Çok saygı değer beyefendi, siz de oraya buyurmaz mısınız pşepraşam?...

Trifon Borisoviç :

— Beyefendi, Mitriy Fiyodoroviç, diye bağırdı. Ne olursun, şu paralarını geri al onlardan!

Demin oyunda ikaybettiğin paralan, onlar bu paraları senden çalmış sayılırlar.

Kalganov birden:

— Ben elli rublemi geri almam...

Mitya :

— Ben de iki yüz rublemi almıyacağım! diye bağırdı. Ne olursa olsun geri almam artık!

Varsın teselli olarak ona kalsın!

Gruşenka :

— Aferin sana Mitya! Aslan Mitya! diye bağırdı. Sesi öfke ile çınlamıstı. Kısa boylu Pan kızgınlığından kıpkırmızı olmuş bir yüzle, ama gene de gururlu gururlu kapıya doğru yürümeye başlamıştı. Birden durakladı, Gruşenka'ya doğru dönerek :

— Pani, yejeli htzeş istz za mnovu idzmı. yesli ne bvay zdrova! (Pani eğer arkamdan gelmek istersen gidelim, istemezsen elveda!)

Sonra öfkesinden, hırsından homurdanarak kapıdan öbür tarafa geçti. Kendine çok güveni olan bir insandı : Olup biten herşeyden sonra hâlâ Pani'nin arkasından geleceğinden ümit kesmiyordu. Kendine o kadar değer veriyordu! Mitya arkasından kapıyı çarparak kapadı.

Kalganov :

— Kapıyı kilitleyin, dedi.

Ama kilit öbür taraftan "Şak!» diye kapandı. Adamlar kapıyı kendileri içerden kilitlemişlerdi. Gru-senka öfkeyle, acımasız bir tavırla :

— Aferin!... diye bağırdı. Aferin! Onların lâyık oldukları da bu zaten...

VIII SAYIKLAMA

Sonra tam anlamıyla bir sefahat âlemi, müthiş bir ziyafet başladı. Gruşenka herkesten önce davranarak yüksek sesle şarabı istedi :

— İçmek istiyorum! Zil zurna sarhoş olmak istiyorum! Eskisi gibi olsun. Hatırlıyor musun Mitya, hatırlıyor musun ha? Burada nasıl kendimizden geçmiştik!

Mitha ise sayıklıyor gibiydi, «Mutlu olacağını»-hissediyordu. Bununla birlikte Gruşenka onu durmadan yanından kovuyor:

— Git eğlen, onlara söyle oynasınlar. herkes neşelensin... «Fırıl fırıl dönsün evimiz, fırıl fırıl dönsün ocağımız... oynasınlar, tıpkı o zaman olduğu gibi Tıpkı o zaman olduğu gibi! diye bağırmaya devam ediyordu.

Büyük bir heyecan içindeydi. Bunun üzerine, Mitya koşup emirler vermeğe başladı. Koro yandaki odada toplanmıştı. Zaten o oturdukları oda hem dardı, hem de basma bir perde ile ikiye ayrılmıştı. Bu basma perdenin arkasında kus tüyü yatağı ile kocaman bir karyola, karyolanın üstünde de basma kılıfları içinde-bir yığın yastık vardı. Evin öbür «temiz»

dört odasın--da da karyolalar vardı.

Gruşenka tam kapı ağzında oturuyordu. Mitya onun. koltuğunu buraya getirmişti. Genç kadın «o gün» de, orada ilk defa âlem yaptıkları vakit de aynı şekilde oturmuş, koroya ve oynayanlara oradan bakmıştı. Kızlar gene o kızlardı. Keman ve sembal çalan yahudiler de toplanmışlardı. Sonunda troyka ile o beklenen şaraplar, yığın yığın yiyecek de geldi.

Mitya koşuşup duruyordu. Odaya olup bitenleri seyretmek için yabancılar da, erkek, kadın birçok köylü de gelmişti. Uykuya dalmak üzere oldukları bir sırada, tıpkı bir ay önce olduğu gibi, ziyafete konacaklarını hissederek yataklarından kalkmışlardı. Mitya herkesle selâmlaşıyor, tanıdıklarını kucaklıyor; bazılarının yüzlerini hatırlamağa çalışıyor, şişeleri açıyor, rast-gele herkese içki ikram ediyordu. Şampanyanın üzerine yalnız kızlar üşüşüyordu. Rom, konyak ve özellikle sıcak punç daha çok mujiklerin hoşuna gidiyordu. Mitya, bütün kızlar için şokala kaynatılmasını ve bütün gece çay bitmesin diye üç semaverin birden yakılmasını emretmişti. Her gelene çay ile punç yetmeliydi. Herkes her istediğinden içebilmeliydi.

Sözün kısası düzensiz, akıl almaz bir karışıklık olmuştu. Mitya da tam havasını bulmuştu, ne kadar patırtı gürültü olursa o kadar çok canlanıyordu. O sırada rastgele bir köylü ondan para istiyecek olsa, hemencecik desteyi çıkarıp paralarını sağa sola hiç saymadan dağıtabilirdi.

Hancı Trifon Borisoviç bu yüzden ve herhalde Mitya'yi yanlış işler yapmaktan korumak için, hemen hemen yanından hiç ayrılmıyor, etrafında dolaşıp duruyordu. Galiba o gece artık yatıp uyumaktan büsbütün vazgeçmişti. Bununla birlikte, az içiyordu. Topu topu bir kadehçik punç içmişti, o kadar! Kendi açısından Mitya'nın çıkarlarını korumak için keskin bir bakışla herşeyi dikkatle izliyordu. Bazı anlarda, gerekirse yumuşak ve dalkavukça bir tavırla, Mitya'yı durduruyor,410

onu yaptıklarının yanlış olduğuna inandırmağa çalışıyordu, «geçen sefer» olduğu gibi mujikleri »purolara, ren şaraplarına» boğarak herşeyini paylaşmasına engel oluyor, hele Allah korusun, para dağıtmasına hiç imkân vermiyor, kızların likör içmelerine, şeker yemelerine fena halde öfkeleniyordu. »Bunların hepsi bitli, Mitriy Fiyodovoriç» diyordu.

«Bunların kıçına bir tekme vuracaksın! Üstelik bunu şeref saymalarını emredeceksin!

Onlar buna lâyıktır!»

Mitya bir kez daha Andrey'i hatırlayarak ona da punç göndermelerini emretti. Zayıf, duygulu bir sesle : «Kalbini kırdım onun!» diye tekrarlayıp duruyordu. Kalganov, önce içmek istemedi; kızların korosu da önce hiç hoşuna gitmemişti. Ama iki kadeh şampanya içtikten sonra, müthiş neşelendi. Odalarda dolaşıyor, gülüyor, herşeyi ve herkesi, şarkıları da, müziği de öve öve göklere çıkarıyordu. Maksimov mutluluğun son basamağına ulaşmıştı, iyice sarhoş olmuş, Kalganov'un yanından bir adım olsun ayrılmıyordu. Artık çakır keyf olan Gruşenka da Mitya'ya Kalganov'u göstererek: «Ne şeker, ne cici çocuk!» diyordu. O zaman Mitya, sevinç içinde koşup Kalganov ve Maksimov'la öpüşüyordu...

Doğrusunu söylemek gerekirse, Mitya birçok şeyleri seziyordu. Gerçi Gruşenka daha ona hiçbir şey söylememişti ve belliydi ki söyliyeceğini mahsus erteliyordu. Ama arada bir ona ateşli bir bakışla tatlı tatlı bakıyordu. Sonunda birden Mitya'nın elini sımsıkı yakaladı, var gücü ile onu kendine doğru çekti. O sırada kapının yanında, koltukta oturuyordu.

— Demin buraya nasıl girmiştin? Ha? Nasıl girmiştin içeri? öyle korkmuştum ki! Peki nasıl oldu da, beni ona bırakmağa razı oldun, ha? Gerçekten istiyor muydun bunu?

Mitya derin bir mutluluk içinde :

— Ben senin mutluluğunu yok etmek istemiyordum! diye söyleniyordu.

Ama Gruşenka zaten Mitya'nın bir karşılık vermesini beklemiyordu, buna ihtiyacı yoktu.

Mitya'yi gene kendisinden uzaklaştırıyor :

— Haydi, git... Eğlen, diyordu. Ama üzülme, gene yanıma çağıracağım seni!

Mitya uzaklaşıyor, Gruşenka da gene şarkıları dinlemeğe, oyunu seyretmeğe koyuluyordu. Ama Mitya nerede olursa olsun genç kadın onu gözleriyle izliyor, aradan on beş dakika kadar geçtikten sonra, onu tekrar çağırıyor, Mitya da koşarak gene yanına geliyordu.

— Gel, otur yanıma. Anlat bakalım! Dün benim buraya geldiğimi nasıl işittin? Anlat, önce kimden işittin bunu?.

Mitya da bağlantısız cümlelerle, karmakarışık olarak içten gelen bir heyecanla herşeyi anlatmaya koyuluyordu. Yalnız anlatışında bir gariplik vardı, sık sık kaşlarını çatıyor, sözünü kesiyordu. Gruşenka :

— Canım neden kaşlarını çatıyorsun oyle? diye soruyordu...

— Hiç... hiç... Orada bir hasta bıraktım da! Ah! O hasta bir iyileşse! Bir iyileştiğini duysam! Bunu işitmek için şu anda ömrümden hemen şurada on yılı seve seve verirdim.

— Eh hasta ise Tanrı şifasını versin! Demek gerçekten yarın kendini öldürmeyi düşünüyordun, ha? Ah, ne budala çocuksun! Hem ne diye öldüreceksin kendini? İşte ben böyle aklı başında değilmiş gibi davranan erkekleri severim...

Gruşenka artık dilini döndürmekte güçlük çekiyordu :

— Demek benim için herşeyi göze alırsın? Öyle mi? Demek gerçekten yarın kendini öldürmeyi düşünüyordun öyle mi? Budala çocuk! Hayır! Azıcık sabret, bel-412

ki yarın sana küçücük bir söz söyliyeceğim... Bugün, söylemem! Yarın söylerim... Sen o sözü bugün söylememi isterdin, öyle değil mi? Ama ben bugün söylemek istemiyorum...

Haydi git, eğlen şimdi.

Bununla birlikte, bir ara şaşkın ve endişeli bir tavırla Mitya'yı gene yanma çağırdı:

— Neden üzgün duruyorsun? Görüyorum, üzgün duruyorsun... Hayır benden saklayamazsın! Görüyorum... diye söylenerek keskin bir bakışla gözlerinin içine baktı:

— Gerçi köylülerle orada öpüşüyor, bağırıp çağırıyorsun, ama ben bir şeyler görüyorum... Olmaz, neşeli olmalısın! Madem ben neşeliyim, sen de neşeli olmalı, eğlenmelisin... Hem ben burada olan birini seviyorum. Bil bakalım kimi? A! Bak: çocuk uyumuş, sızmış zavallıcık!...

Kalganov'u gösteriyordu. Genç adam gerçekten içkiyi fazla kaçırmış, bir an için oturduğu yerde, divanda uyuyuvermişti. Ama sızmış değildi. Nedense çok sıkılmıştı, sıkıntısından uyku «bastırıyor» demiş ve uyuyakalmıştı. Kızların içkinin etkisi arttıkça artık iyice çığ-

rından çıkan açık saçık bir şekil alan şarkıları da onu fena halde üzmüştü.

Oyunları da öyleydi: İki kız giyimlerini değiştirerek ayı olmuşlardı. İri yarı bir kız olan Stepanida da elinde sopayla ayıcı rolünü oynuyor, ayılarını müşterilere «görtermeye»

lalısıyordu.

— Daha neşeli ol Maria! diye bağırıyordu. Yoksa sopayı yersin.

Sonunda ayılar, ayıbı bir tarafa bırakıp içerisini tıklım tıklım dolduran köylü kadiri ve erkeklerin etrafı çınlatan kahkahaları arasında iyice açılıp saçılarak yerlere yuvarlandılar.

Gruşenka mutlu bir yüzle herşeyi hoş görüyor gibi:

— Varsın eğlensinler! Varsın eğlensinler! diyordu.

Eğlenmek için vakitleri mi vardı sanki? Madem fırsat -çıktı, eğleşmesinler mi?...

Kalganov, olup bitenlere tiksinti ile bakıyordu: •Geriye çekilerek:

— Hayvanlıktan başka bir şey değil, tüm bu halk -eğlenceleri! diye söylendi. Bunlar bahar oyunlarıymış. Yaz gecelerinde «güneşi sakladıkları" zamanki oyun-lardanmış.

Hele «yeni» moda olan bir şarkıdan hiç hoşlanmamıştı. Bu şarkının çok canlı bir oyun havası ile söylenen ara nağmesi vardı. Şarkıda yoldan arabayla geçen ve rastladığı genç kızlara soru soran bir beyden söz ediliyordu.

"Kızlara soru soruyordu bey

Seviyor mu kızlar onu, sevmiyor mu?»

Ama kızlara öyle geliyordu ki, beyefendiyi sevmeleri imkânsız bir şeydi.

«Beyefendi dayak atar, acıtır canımı Sevmez gönlüm, sevmez o beyi.»

Sonra yoldan bir çingene geçiyordu. (Şarkıda çin-.gene sözü özellikle i harfinin üzerine basılarak söyleniyordu.) O da aynı şeyi yapıyordu.

«Çingene soruyordu kızlara Seviyorlar mı onu, sevmiyorlar mı?»

Ama çingene de sevilecek insan değildi onlara gö-

Çingene eder hırsızlık

Acı çektirir bana, acı çektirir bana...»

Böylece yoldan birçok kimseler geçiyor, hepsi de kızlara soru soruyordu. Bir ara yoldan bir er geçiyordu:

«Er soru soruyordu kızlara

Seviyorlar mı kızlar onu, sevmiyorlar mı?»

Ama kızlar eri de küçümseyerek reddediyorlardı.

«Er sırtında taşır çantasını... Ben de taşırım...»

Şarkının bu bölümünde akla gelebilecek en açık saçık sözler geçiyordu. Kızlar bu sözleri hiç çekinmeden apaçık söylemişlerdi. Bu da şarkıyı dinleyen kalabalığı iyice coşturmuştu.

Sonunda iş tüccarın üzerinde kalıyordu :

«Tüccar kızlara soruyordu, Seviyorlarmı onu, sevmiyorlar mı?»

Kızların tüccarı çok sevdikleri anlaşılıyordu.

«Tüccarcık satış yapar, Bana kraliçeler gibi bakar.»

Hattâ Kalganov öfkeye kapıldı, Yüksek sesle :

— Bu artık büsbütün modası geçmiş bir şarkı! dedi. Hem kim uyduruyor bunları? Artık o yoldan, geçmedik bir demir yolu işçisi ve bir de yahudi kaldı. Bir onlar kızlara soru sormadılar. Hattâ belki onlar geç-selerdi, daha öncekilerin hepsini yenerlerdi.

Bunu söyledikten sonra hemen hemen kırgın bir tavırla çok sıkıldığını söyledi, divana oturdu, oturur oturmaz da uykuya daldı. O güzel küçük yüzü hafifçe solmuş, başı biraz arkaya doğru kaymış, divanın yastığına yaslanmıştı. Gruşenka Mitya'yı ona doğru götürerek :

— Bak ne kadar güzel çocuk! diyordu. Demin saçlarını taradım. İpek gibi saçları var!

Hem de öyle gür ki...

Sonra heyecanla Kalganov'a doğru eğildi, onu alnından öptü. Kalganov hemen göz-lerini açtı, Gruşenka' ya baktı, yerinden kalktı, çok düşünceli bir tavırla :

— Maksimov nerede? diye sordu. Gruşenka gülerek :

!

— Bak kimi arıyor! dedi. Canım bir dakika yanımda otursana! Mitya! Koş Maksimov'u getir!

Maksimov'un artık kızların yanından bir adım bile uzaklaşmadığı, ancak arada bir kadehine likör doldurmak için ayrıldığı, sonra gene koşup yanlarına geldiği, iki fincan da şokola içtiği anlaşıldı. Küçük yüzü kıpkırmızı olmuş, burnu morarmıştı. Gözleri nemli nemliydi; tatlı tatlı bakıyordu. Bir koşu geldi, şimdi «bir havaya ayak uydurup» sabotiere dansını oynamak istediğini söyledi.

— Sizin anlıyacağınız, bana, daha küçük yaşta sosyetenin en kibar insanlarına öğretilen tüm dansları öğretmişlerdi.

— Peki, sen onunla git, Mitya! Ben d_e buradan seyrederim, bakalım, nasıl yapacak bu dansı.

Kalganov Gruşenka'nın yanında oturmak teklifini saf saf reddederek :

— Hayır ben de, ben de gidip seyredeceğim! diye bağırdı.

Bunun üzerine, herkes dansı seyretmeye gitti. Maksimov, gerçekten o söylediği dansı yaptı. Ama bu oyun Mitya'dan başka hiç kimsede pek öyle büyük bir hayranlık uyandırmadı. Bütün dans zıplamalardan, ayakları tabanlarını yukarı doğru çevirerek yanlara doğru kıvırmaktan başka Bir şey değildi. Maksimov her zıplayışta, avucuyla tabanlarına vuruyordu. Kalganov, bu dansı hiç beğenmemişti. Mitya ise dans edeni kucaklayıp öptü :

— Eh, çok çok teşekkür ederim. Belki yoruldun. Ne bakıyorsun buraya? Şeker ister misin? Ha? Yoksa sigara mı istersin?

— Sigara rica ederim, efendim.

— Bir şey içer misin?

— Ben zaten kendime bir likörcük koymuştum,, efendim... Fondan var mı?
— Masanın üzerinde, bir yığın londan var. Hangi-.sini istersen al, canım kardeşim!

— Ama ben şeylisini, vanilyalısım istiyorum... ihtiyarlar için olanlar var ya, onlardan...

Hi! Hi! Hi...

— Hayır öyle özel olanlardan yok, kardeşim, ihtiyar adam, birden Mitya'nın tâ kulağına eğildi.

— Beni dinleyin, dedi. Şu kız var ya! Hani Mar-Ijuşka diyorlar ya! Hi! Hi! Hi! Acaba, onunla tanışabilir miyim? Bu iyiliği bana yapar mısınız?...

— Bak hele! Gözü kimdeymiş? Hayır kardeşim, olmaz öyle şey!

Maksimov üzüntüyle :

— Ama benim kimseye kötülüğüm yok ki, efen-«dim! diye fısıldadı.

— Peki, olur, olur. Ama burada yalnız şarkı söylenir, dans edilir, o kadar. Bununla birlikte... Hay Allah kahretsin! Bekle bakalım... Şimdilik karnını doyur, iç, eğlen. Paraya ihtiyacın var mı?

Maksimov gülümsedi:

— Belki sonradan olur!

— Peki peki...

Mitya'nın başı ateş gibi yanıyordu... Sofaya, oradan da avluya girip, binanın bir kısmını içerden çepe çevre saran ahşap sundurmaya çıktı. Taze hava ona zindelik verdi.

Karanlıkta bir köşede durdu. Birden iki eliyle başını tuttu. Biraz önce zihninde karmakarışık olan düşünceler birden bir araya toplanmış, tüm izlenimler bir bütün olmuş, zihninde herşey aydınlanmıştı. Bu korkunç, müthiş bir aydınlıktı!

Zihninden: «Kendimi öldüreceksem, bundan daha uygun bir an bulabilir miyim?» diye bir düşünce geçti. «Gidip tabancamı alayım, onu buraya getirip, işte şurada, bu pis, karanlık köşede işimi bitirivereyim!»

Bir dakika kadar kararsızlıklar içinde durdu. Biraz önce, buraya rüzgâr gibi gelirken, arkasında utanç

verici şeyler bırakmıştı. Yaptığı o hırsızlık, kendi eliyle yaptığı o hırsızlık

yok muydu?

Sonra o kan, o kan!.. Ama o sırada gene de daha rahattı. Evet daha rahattı! Çünkü o zaman artık herşey sona ermişti. Gruşenka'yı yitirmiş, onu başkasına bırakmıştı. Genç kadın onun için artık yok olmuş, ortadan kalkmış bir varlıktı. Ah! o vakit kendini mahkûm etmek ona çok daha rahat görünüyordu. Hiç değilse, bunu kaçınılmaz, zorunlu bir şey olarak görüyordu o zaman. Dünyada onun için artık başka ne kalmıştı ki? Şimdi ise öyle miydi? Durum o zamanki gibi miydi?

Bir kez, simdi hiç olmazsa o hayaletle, o korkunç varlıkla artık bir alıp veremediği kalmamıştı. Grusen-ka'nın »o eski göz ağrısı» genç kadının üzerinde asıl söz sahibi olan ve kaderini değiştiren adam iz bırakmadan ortadan çekilivermişti. O korkunç hayalet, birden o kadar küçük, o kadar gülünç bir şey haline gelmişti ki! Yatak odasına kucakta götürülmüş, kapı da üzerine kilitlenmişti. O korkunç hayalet artık hiçbir zaman geri dönmiyecekti. Grusenka, utanç duyuyordu ve Mitya onun gözlerinden, bakışından apaçık olarak kimi sevdiğini artık anlıyordu. Evet, işte simdi, ancak şimdi yaşamanın tadına varabilirdi, öyleyken, yaşamak artık imkânsız bir şeydi. Artık yaşıyamazdı! Ah! bu ne feci şeydi!...

Tanrım! duvarın dibinde yatanı canlandır! Ö korkunç şeylerle dolu kâse geçip gitsin yanımdan! Mucizeler yarattın Tanrım, o mucizeleri benim gibi günah işlemiş insanlar için yaratmadın mı? Ah, ne olur ihtiyar sağ olsa! Ah, o zaman geri kalan, o utanç veri-ci şeylerin hepsini silerim ortadan? Çalınmış paralan geri veririm! Geri veririm onları!

Gerekirse toprağın altından çıkarıp veririm onları... Böylece o rezaletten ömrümün sonuna dek yüreğimden başka hiçbir yerde

iz kalmıyacak! Ama hayır! Hayır! Bunlar gerçekleşmesi imkânsız, korkakça hayallerden başka bir şey değil! Allah kahretsin!» diye düşünüyordu.

öyleyken, karanlıkta herşeye rağmen aydınlık bir ümit ışığı yanmış gibiydi. Birden yerinden fırladı, içeriye, ona, gene ona, ömrünün sonuna kadar yüreğinin sultanı kalacak olan kadına doğru koştu. «Canım Gru-şenka'mın bir saatlik, bir dakikalık aşkı, tüm o geri kalan yaşantıya, hattâ bana acı çektiren o rezilce olaylara değmez mi?» Bu acayip soru birden tüm varlığını sarmıştı. »Ona gitmeliyim, yalnız ona gitmeli, onu görmeli, onu dinlemeli, hiçbir şey düşünmemeli ve herşeyi unutmalıyım! Hiç değilse bu gece için! Hiç değilse bir saat, bir an için!»

Sofaya tam girişte, daha sundurmadayken hancı Trifon Borisoviç'le karşılaştı. Hancı ona somurtkan ve endişeli göründü. Mitya'yı aramağa çıkmış gibiydi.

— Ne var Borisoviç? Beni mi arıyordun yoksa? Hancı birden şaşırmış gibi:

— Hayır efendim, sizi değil, dedi. Neden sizi ariyayım? Siz... neredeydiniz ki?

— Neden öyle somurtuyorsun? Yoksa kızıyor musun? Biraz bekle, biraz sabret, biraz sonra yatmaya gidersin... Saat kaç?

— Üç olacak. Hattâ belki de dörde geliyordur. Ve hemen ekledi:

— Rica ederim, ziyanı yok efendim. Hattâ daha istediğiniz kadar kalabilirsiniz efendim...

Mitya'nın zihninden yanıp sönen bir kıvılcım gibi: Nesi var acaba?» diye bir düşünce geçti ve koşarak kızların oyun oynadıkları odaya girdi. Ama Gruşenka orada yoktu. Mavi odada da değildi; orada tek başına Kalganov divanda uyuyordu. Mitya perdenin arkasına baktı. Gruşenka oradaydı. Bir köşeye, sandığın üzerine oturmuş, yandaki karyolaya doğru eğilmiş, başını ve kollarım önden üzerine bırakmış, acı acı ağlıyor, sesini

işitmesinler diye var gücüyle kendini tutmaya çalışıyordu. Mitya'yi görünce onu işaretle yanına çağırdı. Genç adam koşarak yanına gelince elini de sımsıkı tuttu. Fısıldıyarak :

— Mitya! Mitya! Onu sevmiştim ben! diye sızlanmağa başladı. Beş yıl boyunca, bütün bu süre içinde, onu o kadar sevdim ki! Ama onu mu sevdim, yoksa o içimdeki öfkeyi mi?

Hayır! Sevdiğim oydu benim! Ah, onu ne kadar seviyordum. Onu değil de, yalnız içimdeki öfkeyi sevdiğimi ileri sürdüğüm vakit, yalan söylemiştim. Mitya ben o zaman daha on yed: yaşında bir çocuktum. Ama o bana karsı o kadar yumuşak davran-nıyordu, o kadar neşelliydi ki, hep bana şa-kılar söylerdi... Yoksa bana mı öyle göründü. O zaman aptal bir küçük kız olduğum için mi bana öyle gidi?.. Şimdi ise, aman Tanrım, bu adam o değil ki! Bu adamın • onunla hiç ilgisi yok! Zaten yüzü de onur yüzüne hiç benzemiyor!

Daha yüzüne baktığım vakit, onu tanıyamamıştım, zaten. Oysa Timofey'le birlikte hıraya gelirken, yol boyunca hep «onunla nasıl karşılaşacağım? Ona neler söyliyeceğim, birbirimize nasıl bakacağız?» diye düşünüp duruyordum.'

«Heyecandan neredeyse ölecektim! ama buraya geldiğim vakit, sanki o> benim üstüme bir leğen dolusu bulaşık suyu boşaltmış gibi oldum! Beninle tıpkı bir öğretmen gibi konuşuyordu: Hep öyle bilgi, öyle ciddî sözler söylüyordu. Beni öyle resmî, öyle ciddî karşıladı ki, birden bir çıkmaza, girdiğimi hissettim Söyliyacek söz bulamıyordum, önce sanıyordum ki, o

uzun boylu Polonyalısından utanıyordu! Hep oturuyor onlara bakıyor:

«Peki şimdi neden onunla bir türlü konuşamıyorum» diye düşünüyordum. Biliyor musun? Onu kan-sj bu hale getirmiştir. :Hani beni bıraktıkta! sonra evlendiği kadın var ya, işte o... O kadın onu orada bambaşka bir adam haline getirmiş! Ah bu ne utanç verici420

birşey Mitya! Ah, o kadar utanıyorum, öyle utanıyorum ki. Ah! Tüm yaşantım için utanıyorum şimdi! Lanet olsun, lanet olsun bu beş yılıma! Lanet olsun!

Sonra gene sel gibi gözyaşları dökmeğe başladı. Ama gene de Mitya'nın elini bırakmıyor, onu sımsıkı tutuyordu. Birden :

— Mitya. yavrucuğum! Dur gitme. Sana bir küçücük söz söylemek istiyorum, diye fısıldıyarak yüzünü ona doğru kaldırdı. Dinle, söyle bana, kimi seviyorum ben? Ben burada birini seviyorum. Ama kim o sevdiğim adam? Söyle bakayım bana?

Gözyaşlarından şişmiş olan yüzünde bir gülümseyiş titredi. Yarı karanlıkta gözleri ışıl ışıl olmuştu.

— Demin Kartal gibi içeri daldığın vakit yüreğime bir ateş düştü. İçimden bir ses hemen:

«Aptal kız! işte sevdiğin adam bu!» diye fısıldadı. Sen içeri girer girmez herşeyi aydınlattın. «Ne diye korkuyor sanki?» diye düşünüyordum. Gerçekten korkmuştun, korkudan dilini yutmuştun, ne söyliyeceğini bile bilemiyordun. «Onlardan korkmuyor ya?» diye düşündüm. Ama sen kimseden korkar mısın hiç? «Benden korkuyor, yalnız benden!» diye düşündüm. Ama budala çocuk! Fen-ya, giderken Alyoşa'ya pencereden

«Mitenka'yı bir saat-çik sevdim, şimdi de bir başkasını sevmeğe gidiyorum» diye bağırdığımı sana anlatmadı mı? Ah Mitya, Mitya! Ben ne apt almışım! Nasıl olup da senden sonra, bir başkasını sevebileceğimi düşünebildim? Bağışlar mısın beni Mitya?

Söyle bağışlıyor musun? Yoksa bağışlamıyor musun? Seviyor musun beni? Ha, seviyor musun?

Birden fırladı, iki eliyle onu omuzlarından yakaladı. Mitya heyecandan sanki dili tutulmuş gibi genç kadının gözlerine, yüzüne, gülümseyişine bakıyordu. Birden ona var gücü ile sarıldı, genç kadını öpmeğe başladı...

— Söyle, sana eziyet çektirdiğim için beni bağışlıya-cak mısın? Şimdi

doğrusunu söyliyeceğim, hepinize hırsımdan eziyet ediyordum. İhtiyarcığı da mahsus hırsımdan baştan çıkardım, doğrusu bu... Hatırlıyor musun? Bir gün evimde nasıl içki içmiş, nasıl kadeh kırmıştın? O davranışın öylece aklımda kaldı. Bugün ben de kadehimi kırdım. «O

âdi yüreğimin» şerefine içtim. Mitya! Şahinim benim! Neden öpmüyorsun beni? Beni bir kez öptü, kendini benden kopardı, şimdi de bakıp duruyor, dinleyip duruyor... Beni dinliyecek ne var? öp beni! Daha kuvvetli öp! İşte böyle! İnsan sevince tam sevmeli!

Şimdi artık kölen olacağım, ömrümün sonuna kadar kölen olacağım senin! Kölen olmak ne tatlı şey! Öp! Döv beni, acı çektir bana! Bana istediğini yapabilirsin!... Ah, şimdi gerçekten bana acı çektirmeli. Dur! Bekle, sonra, öyle istemiyorum...

Mitya'yı birden iterek kendinden uzaklaştırdı:

— Çekil buradan Mitya! Şimdi gidip şarap içeceğim! Sarhoş olmak istiyorum. Şimdi, sarhoş olup oynamaya başlıyacağım. Oynamak istiyorum! Oynamak istiyorum !...

Gruşenka, Mitya'nın kollarından sıyrılarak perdenin arkasından çıktı. Mitya da kendini kaybetmiş gibi peşinden koştu. Zihninden: «Artık ne olursa olsun! Artık ne olursa olsun!

Şu anda tüm dünya bir anıma feda olsun!» diye bir düşünce geçti. Gruşenka gerçekten bir kadeh şampanyayı hemen bir solukta içti ve hemen sarhoş oldu. Dudaklarında aşın derecede mutlu bir gülümseyişle eski yerine, koltuğa oturdu. Yanakları al al olmuştu.

Dudakları ateş gibiydi. Prıl pırıl parlayan gözleri nemlenmişti. Bakışı sanki insanı çağırıyordu. Kal-ganov bile, yüreğine bir şey batmış gibi oldu ve ona yaklaştı. Gruşenka ona :

— Demin uyurken seni öptüğümü hissettin mi? diye mırıldandı. Sana bir şey söyliyeyim mi? Ben sar-422

hoş oldum... Sen sarhoş değil misin? Mitya neden içmiyor? Neden içmiyorsun Mitya?

Ben içtim, ama sen içmiyorsun...

— Ben sarhoşum zaten! Zaten sarhoşum... Beni sen sarhoş ediyorsun, Ama şimdi bir de şaraptan sarhoş olmak istiyorum!

Mitya bunu söyledikten sonra bir kadeh içti. Ama yalnız içtiği bu son kadehten birdenbire sarhoş oldu. Oysa o zamana kadar ayıktı. Bunu iyice hatırlıyordu. Böyle birden sarhoş olması kendisine de garip göründü. O andan sonra çevresinde bulunan herşey fırıl fırıl dönmeye başladı. Ateş

içinde sayıklıyor gibiydi. Yürüyor, gülüyor, herkesle konuşuyordu, ama tüm bunları sanki kendinde değilmiş gibi yapıyordu. Yalnız içinde bir tek şey, hiç kımıldamıyan bir ağırlık olarak duruyordu. Bir tek duygu her an içini ateş

gibi yakıyordu. Sonradan bunu «tıpkı ruhumda yanan bir kor varmış gibi» diye hatırlayacaktı. Guruşenka'ya yaklaşıyor, yanında oturuyor, ona bakıyor, onu dinliyordu...

Gruşenka ise, şaşılacak kadar konuşkan olmuştu. Herkesi yanma çağırıyor, birden korodaki kızlardan birine işaret ediyor, kız yaklaşıyor, Gruşenka da onu ya öpüp tekrar bırakıyor, ya da eliyle haç işareti yaparak onu kutsuyordu.

Bazen ağlıyacak gibiydi. Ama «ihtiyarcık» onu hemen neşelendiriyordu, kendisi Maksimov'a öyle diyordu. Maksimov, her an koşarak gelip Gruşenka'nın ellerini »teker teker her bir parmacığını» öpüyordu. Sonunda da gene kendisinin söylediği, eski bir şarkıya uyarak oynamağa başladı, özellikle ara nağmede coşarak oynuyordu :

«Domuzcuk hır hır hır Danacık mu mu mu Ördekçik vak vak vak Kazcık gak gak gak...

Tavukçuk sofada geziniyordu

git git git diyordu. Ay ay ay, diyordu.»

Gruşenka :

— Ona bir şey versene Mitya! diyordu. Ona bir -bağışta bulun. Fakirdir o. Ah, fakirler zavallı insanlardır! Biliyor musun Mitya? Ben manastıra gireceğim! Hayır, gerçekten söylüyorum! Bir gün gideceğim. Bugün bana Alyoşa ömrümün sonuna kadar unutamayacağım sözler söyledi... Evet... Bugün artık öyle olsun, eğlenelim. Yarın manastıra! Ama bugün dans edelim. Ben, yaramazlık etmek istiyorum, dostlarım Ne çıkar bundan sanki? Tanrı bağışlar beni! Ben Tanrı olsaydım, tüm insanları bağışlardım:

«Zavallı günah işlemiş sevgili insancıklarım, bugünden sonra hepinizi bağışlıyorum!»

derdim. Bana gelince, ben de gidip herkese beni bağışlamaları için yalvaracağım:

«Bağışlayın beni sevgili insanlar! Benim gibi budala bir kadını bağışlayın!» diyeceğim, îşte bu kadar. Ben canavarın biriyim. Dua etmek istiyorum. Ama birine soğan sapı uzattım ya! Benim gibi kötü bir kadın, işte şimdi dua etmek istiyor! Mitya bırak oynasınlar, sen engel olma! Dünyadaki tüm

insanlar, ama tüm insanlar, hepsi iyidirler!

Dünyada yaşamak güzel şey! Gerçi bizler kötü insanız ama, dünyada yaşamak güzel şey.

Biz hem kötüyüz, hem iyi. Hem kötü, hem iyi!... Hayır söyleyin, size sormak istiyorum, hepiniz yaklaşın bana! Size şunu sormak istiyorum, bana şunu söyleyin: Ben neden bu kadar iyiyim? Gerçekten iyiyim! Çok iyiyim... Söyleyin bakalım şimdi neden böyle iyiyim ben?...

Gruşenka sarhoşluğu gittikçe artarak, işte böyle konuşuyordu. Sonunda da herkese ortaya çıkıp hemen oynamak istediğini bildirdi. Koltuğundan kalktı, ama olduğu yerde sallandı...424

— Mitya! Bana artık şarap verme, istesem de ver-rne! Şarap insanı sâkinleştirmiyor!

Herşey dönüyor, soba da, her şey de fırıl fırıl dönüyor! Ben oynamak istiyorum. Herkes görsün nasıl oynadığımı... Ne kadar güzel, nasıl herkesten güzel oynadığımı görsün...

Niyeti ciddiydi: Cebinden beyaz, patiska küçük bir mendil çıkardı, oyunda sallamak için sağ eliyle ucundan tuttu. Mitya ellerini çırpmaya başladı, kızlar oyun şarkısını, koro halinde söylemeğe hazırlanarak susmuşlardı. Gruşenka'nın ilk hareketini bekliyorlardı.

Mak-simov, Grusenka'nın oynamak istediğini öğrenince, sevincinden tiz bir çığlık attı.

Neredeyse genç kadının önünden zıplaya zıpla ya ve şarkı söyleye söyleye geçecekti.

incecik ayakları, yuvarlak kalçaları... Kuyruğu da kıvrık mı kıvrık...»

Ama Gruşenka mendille onu uzaklaştırmak istiyormuş gibi bir işaret yaparak Maksimov'u kovdu :

— Şşşşt! Mitya! Neden gelmiyorlar? Herkes gelsin bakmaya... Onları da çağır! İçeride kilitli olanları da... Neden kilitledin onları? Onlara da oynadığımı söyle. Gelip onlar da baksınlar, nasıl oynadığımı görsünler...

Mitya sarhoş olduğu için, hızla ileri doğru atıldı, kilitli kapıya yaklaştı. İçeride bulunan Pan'lara seslenerek kapıyı yumrukladı:

— Hey baksanıza... Podvısotskiy'ler!... Çıkın bakalım! Gruşenka oynamak istiyor, sizi de çağırıyor...

Pan'lardan biri içeriden :

— Laydak!... diye bağırdı.

— Sen de Laydak'tan daha âdisin! Âdinin âdisisin» sen! Bu kadar söylüyorum sana!

Kalganov ciddî bir tavırla :

— Polonya ile alay etmekten vaz geçseniz, iyi olur-dedi.

O da artık dayanamıyacak kadar sarhoş olmuştu.

— Sus delikanlı! Eğer ben ona âdi dediysem, bu bütün Polonya'ya âdi dedim demek değildir. Bir tek laydak tüm Polonya demek değildir. Sen sus, cici çocuk! Git şeker ye!...

Gruşenka :

— Ah, ne biçim insanlar! Sanki bizim, gibi insanlar değillermiş gibi... Neden barışmak istemiyorlar sanki? dedikten sonra oynamak için ortaya çıktı.

Koro: «Ah vi seni, moi seni» şarkısını söylemeğe başladı. Genç kadın başını dimdik tutarak, dudaklarını araladı, gülümsedi, mendilini sallıyacak oldu, ama hemen sonra olduğu yerde şiddetle sallanarak odanın ortasında şaşkınlık içinde durdu. Tuhaf, acınacak bir sesle :

— Gücüm kalmamış... dedi. özür dilerim, gücüm yok, oynayamıyacağım... Kabahat bende..

Koro'ya doğru eğilerek selâm verdi, sonra sırayla dört bir yöne doğru yerlere kadar eğilerek selâm vermeğe başladı.

— Kabahatliyim, bağışlayın...

— İçkiyi fazla kaçırdı hanımcık, içkiyi fazla kaçırdı güzel hanımcık... diye sesler duyuluyordu.

Maksimov, genç kızlara: «Hi! Hi! Hi...» diye kesik kesik gülerek :

— Hanımefendi fazla içtiler efendim, diye açıklıyordu.

Gruşenka :

— Mitya, beni götür... Al beni Mitya... diye söylendi.

Mitya ona doğru atıldı, Gruşenka'yı kucağına aldı ve o büyük hazinesiyle birlikte perdenin arkasına doğru gitti. Kalganov: «Eh. şimdi artık giderim!» diye düşünerek mavi odadan çıktı, arkasından kapının her iki kanadını

kapadı. Ama salonda ziyafet, patırtı, gürül-426

tü devam etti. Hattâ gürültü daha da artmıştı. Mitya Gruşenka'yı karyolanın üzerine yatırmıştı, dudaklarını dudaklarına bastırarak onu öpmeğe başlamıştı. Gruşen-ka yalvaran bir sesle :

— Bana dokunma... dedi. Bana dokunma! Daha senin değilim... Senin olduğumu söyledim, ama sen, daha dokunma... Bana acı... Onlar buradayken, onların yanında olmaz! O burada... Burada âdice birşey olur...

Mitya:

— Emrin baş üstüne! Sen emredersen aklımdan bile geçirmem... Sana tapıyorum!...

diye mırıldandı. Evet, burada âdice birşey olur... Ah, alçakça bir şey olur...

Sonra onu kollarından bırakmadan karyolanın yanına, yere diz çöktü. Gruşenka güçlükle konuşuyordu:

— Biliyorum, gerçi canavarın birisin ama, soylusun... diye söyleniyordu. Bu...

namusluca olmalı.'.. Bundan böyle herşey dürüstçe olacak... Biz de dürüst olmalıyız, biz de iyi kalpli olmalıyız, canavar olmayacağız... Beni buradan götür, uzaklara götür, işitiyor musun? Burada kalmak istemiyorum. Uzaklara, uzaklara...

Mitya onu kollarının arasında sıkarak :

— Ah!... Evet, evet ne olursa olsun gideceğiz!, diyordu. Seni buradan götüreceğim, uçup gideriz buradan... Ah şimdi bir yıl için tüm ömrümü feda etmek isterdim, yeter ki, o kanı aklımdan çıkarabileyim!...

Gruşenka şaşkınlıkla :

— Hangi kanı? diye sordu. Mitya dişlerinin arasından :

— Hiç!... dedi. Gruşa! Sen herşeyin dürüst olmasını istiyorsun, halbuki, ben hırsızın biriyim. Ben Kat-ya'dan para çaldım... Rezalet, rezalet!...

— Katya'dan mı? Yani küçük hanımdan mı? Yok canım, sen çalmamışsındır. Geri ver ona, benden al...

Ne bağırıyorsun? Bundan böyle benim olan herşey senindir! Para da neymiş? Biz seninle zaten o paralan har vurup harman savururuz... Bizim

gibi insanlar olsun da parayı har vurup harman savurmasınlar... İyi si mi, biz seninle gidip toprağı sürelim. Toprağı işte bu ellerimle sürmek istiyorum. Çaba harcamak gerekiyor, işitiyor musun? Alyoşa öyle emretti! Ben sevgilin ol-mıyacağım! Sana sadık olacağım! Kölen olacağım, senin için çalışacağım. İkimiz küçük hanıma gider, ikimiz de yerlere kadar eğilip bağışlamasını isteriz, sonra da buradan gideriz. Bağışlamazsa gene de gideriz. Ama sen paraları ona götür, hem beni sev... onu sevme. Artık onu sevme. Onu seversen boğarım seni... İğne ile gözlerini oyarım onun!...

— Ben yalnız seni seviyorum, yalnız seni... Sibir-; ya'da da seni seveceğim!

— Neden Sibirya olsun? Eh ne yapalım, eğer istiyorsan Sibirya'da da olur, benim için hepsi bir... İki miz çalışacağız... Sibirya'da kar var... Ben karda arabayla gezmeğe bayılırım... Arabanın bir de çıngırağı olsun... Bak, işitiyor musun bir çıngırak çınlıyor...

Nereden geliyor bu çıngırak sesi? Birileri geliyor... Hah işte çıngırağın sesi kesildi...

Gruşenka gücü tükenerek gözlerini yumdu ve bir an için uyur gibi oldu. Gerçekten uzaklardan bir çıngırak sesi duyulmuş, sonra birden kesilmişti. Mitya başını Gruşenka'nın göğsüne doğru eğmişti. Çıngırağın nasıl birden sustuğunu farketmedi bile.

Birden şarkıların da kesildiğini ve şarkı ile sarhoşların gürültüsü yerine, bütün eve birden beklenmedik bir ölüm sessizliğinin yayıldığını da farketmedi. Gruşenka gözlerini açtı :

— Ne oldu? Uyudum mu ben?... Ha, evet... çıngırak... uyumuşum, uykumda rüya gördüm: Karların üzerinde arabayla gidiyormuşum. Çıngırak çınlıyor,

ben de uyuyormuşum. Sanki yanımda da sevdiğim biri, sen varmışsın... Hem de uzaklara, uzaklara gidiyormu-şum... Sana sarılıyor, seni öpüyor, sana sokuluyormu-şum.

Üşüyormuşum gibi... Etrafta da karlar pırıl pırıl parlıyordu …Biliyor musun? Gece karlar parladığı, göklerde de ay yere doğru baktığı vakit olduğu gibi... Sanki dünyada değilmişim de başka bir yerdeymişim... Uyanınca bir de baktım sevgilim yanımdaymış, ne güzel!...

Mitya elbisesini, göğsünü, ellerini öperek :

— Yanında ya! diye mırıldanıyordu.

Birden çok garip birşey oldu, Gruşenka, sanki önüne bakıyormuş, ama ona değil de, onun yüzüne değil de, başının üzerinde bir yere dikkatle, garip denecek kadar hareketsiz bir bakışla bakıyormuş gibi geldi ona. Genç kadının yüzünde birden bir hayret ve hemen hemen korkuya benzeyen bir duygu belirdi. Birden :

— Mitya, ordan bize bakan kimdir öyle? diye fısıldadı...

Mitya arkasına baktı ve gerçekten birinin perdeyi çekip onları seyrettiğini gördü. Hem de o bakan kişi tek başına değildi. Mitya birden fırladı, içeriye bakana doğru atıldı. Biri:

— Lütfen yanımıza, buraya gelir misiniz? dedi. Bunu pek yüksek sesle değil, ama kesin ve ısrarlı

bir tavırla söylemişti.

Mitya perdenin arkasından çıktı ve olduğu yerde hareketsiz kaldı. Bütün oda insanlarla doluydu, ama bunlar biraz önceki insanlar değildi, yabancı insanlardı. Mitya'nın sırtında bir ürperme gezindi; birden irkil-di. Bir anda tüm bu insanları birden tanımıştı, iste su uzun boylu, saçları ağarmış, sırtında palto, başında da kokartlı bir kasket bulunan adam zabıta memuru Mi-hayıl Makaric'ti. Şu "veremli.» şu iki dirhem bir çekirdek ve "Her zaman böyle tertemiz çizmeler ile dolasan

l

.adam, savcının arkadaşıydı. Mitya 'Onun dört yüz rublelik bir kronometresi var, göstermişti,» diye düşündü. Şu genç, kısa boylu, gözlüklü olana gelince... Mitya soyadını unutmuştu, ama onu tanıyordu. Daha önce görmüştü: O da keşif memuruydu, mahkemenin keşif için gönderdiği adamdı, kısa bir süre önce «Adalet bakanlığından»!

gönderilmişti. Şu iri yarı olan Mav-rikiy Mavrikiç'e gelince Mitya onu gayet iyi tanıyordu.

Bu adam da ona hiç yabancı değildi. Peki, ya o palas-kalı adamların burada ne isi vardı?

Sonra iki kişi daha vardı, bunlar köylüydü... Daha ileride ise, kapıda Kalganov ile Trifon Borisoviç duruyorlardı... Mitya :

— Baylar! Ne istiyorsunuz, baylar?... diyecek oldu, ama birden aklı basından gitmiş

delirmiş gibi, ava-zı çıktığı kadar :

— Anlıyorum... diye bağırdı.

Gözlüklü genç adam, birden öne doğru ilerledi, Mitya'ya yaklaştı. Gerçi ciddî bir tavırla ama biraz acele ederek söze başladı:

— Sizinle görüşülecek... Yani sizden rica ediyorum, buraya, divana buyrun... Sizlerle muhakkak görüşmemiz gerekiyor!

Mitya deli gibi :

— ihtiyar! diye bağırdı, ihtiyar... İhtiyarın kanı!. Anlıyorum!...

Sonra sanki yıldırımla vurulmuş gibi, yanında duran iskemlenin üzerine yığıldı. İhtiyar keşif memuru birden Mitya'nın yanına yaklaştı:

— Anlıyor musun? Anladın demek!... Baba katili seni! Canavar seni!... İhtiyar babanın kam şimdi intikam alıyor senden! diye kükredi.

Kendini kaybetmişti, kıpkırmızı olmuş, tepeden tırnağa titriyordu. Kısa boylu genç :

— Ama bu olmaz! diye bağırdı. Mihayıl Makariç, Mihayıl Makariç bu böyle olmaz, böyle olmaz! Rica ederim bırakın, yalnız ben konuşayım... Böyle birşey yapacağınız aklıma gelmezdi. Keşif memuru :

— Ama bu korkunç bir şey, beyler! Korkunç bir şey! diye bağırıyordu. Şuna bakın: gece vakti sarhoş bir halde, yanında bir sokak kızı, oysa ellerinin üzerinde daha babasının kanı kurumamış... Korkunç birşey! Korkunç bir şey!

Savcı yardımcısı aceleyle ihtiyara :

— Sizden çok rica ediyorum, ağabey Mihayıl Ma-kariç, bu seferlik duygularınızı açığa vurmayın, diye fısıldadı. Aksi halde tedbir almak zorunda... Ama kısa boylu savcı sözünü bitirmesine imkân vermedi. Mitya'-ya doğru döndü, yüksek sesle ve ciddî, kesin bir tavırla :

— Müstafi Teğmen bay Karamazov! size sunu bildirmek zorundayım ki. bu gece öldürülmüş bulunan babanız Fiyodor Pavloviç Karamazov'u öldürmekle suçlandırılıyorsunuz. ..

Bir şey daha söyledi, savcı yardımcısı da araya bir söz sıkıştırır gibi oldu ama Mitya onları dinlediği halde, artık ne söylediklerini anlamıyordu. Herkese çılgın gözlerle bakıp duruyordu...

(ikinci Cildin Sonu)

TERTiP

Alyoşa'yı gene önce Bayan Hohlakova karşıladı Kadın acele ediyordu; önemli bir şey olmuştu: Kateri-na îvanovna'nm isteri krizi bayılma ile sonuçlanmış, sonra da genç kadına '«korkunç» bir bitkinlik gelmişti, yatağa düşmüş, gözlerini kaydırmış, sayıklamağa baş-iamıstı Şimdi de ateşi

yükselmişti Hemen Hertzens-:ube'ye ve teyzelerine haber vermişlerdi; teyzeleri gelmişti bile. Hertzenstube ise hâlâ gelmemişti.

Hepsi Ka-terina İvanovna'nın odasında oturuyor, bekliyorlardı Bir şeyler olacaktı.

Katerina İvanovna hâlâ kendinde değildi. Ya bir de nöbet başlarsa?

Bayan Hohlakova bunları bağırarak söylerken yüzünde ciddî, korkulu bir anlam vardı.

Daha önce olanlar ciddî değilmiş gibi, her sözün arkasından "Bu artık ciddî, bu ciddî!»

deyip duruyordu. Alyoşa bu anlattıklarını üzüntü ile dinledi; sonra ona kendi başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Ama bayan Hohlakova daha Alyoşa konuşmaya başlar başlamaz sözünü kesti; Vakti yoktu. Ondan Lise'in odasında oturmasını ve kendisini orada beklemesini rica ediyordu.

Aleksey'in hemen hemen kulağına fısıldıyarak: — Ah sevgili Aleksey Fiyodoroviç, o Lise yok mu? dedi. Demin tuhafıma giden bir söz söyledi, beni şaşırttı, ayni zamanda duygulandırdı da. Bu yüzden ne yapsa, onu yürekten bağışlıyorum. Düşünün bir kez; siz gider gitmez, birden dün de, bugün de sizinle alay et-mişmiş gibi içten gelen bir pişmanlık duymağa başladı. Ama o sizinle alay etmemişti, yalnız şaka etmişti. Hem o kadar ciddî bir pişmanlık duyuyordu ki, neredeyse ağlıyacaktı; o kadar üzüldü ki, şaştım kaldım! Oysa şimdiye kadar benimle alay ettiği vakit, hiç öyle ciddî bir pişmanlık duymamıştır. Hoş, bunu hep şakadan yapardı ya.

«Biliyor musunuz, Lise benimle her an şaka eder. Ama şimdi ne yapsa ciddî. Her davranışı ciddî oluyor şimdi. Sizin düşüncenize de çok önem veriyor, Aleksey Fiyodoroviç. Onun için eğer imkân varsa, ona darılmayın, onu suçlamayın. Ben bile ne yapsa, onu hoş görüyorum, hep öyle yapıyorum. Çünkü öylesine zeki bir çocuktur ki o!

İnanır mısınız? Demin sizden söz ederken çocukluk arkadaşı olduğunuzu söyledi:

«Düşünün, bir kez! En ciddî arkadaşı sizmişsiniz. Peki, ya ben ne oluyorum? Onun bu konuda aşırı denecek kadar derin duyguları, hattâ anıları var. Asıl önemli olan da söylediği o cümleler, o sözlerdir, öyle beklenmedik sözler ki. İnsanın hiç beklemediği bir anda, birden bir şey söyleyiveriyor.

«örneğin, geçenlerde bir çamdan söz etti: Bahçemizde, Lise daha küçücükken bir çam vardı. Belki de hâlâ orada duruyordun Onun için şimdi geçmiş zamanı kullanmak doğru olmaz belki. Çamlar insanlar gibi değildir; onlar uzun bir süre değişmez, Aleksey Fiyodoroviç. Lise bana : «Anne, o çamı rüyadaki gibi hatırlıyorum,» dedi. Daha doğrusu

«Çamı rüyadaymışım gibi hatırlıyorum,» dedi. Bunu biraz başka türlü söylemisti. Çünkü bu işin içinde bir karışıklık var. Zaten «Cam aslında anlamsız bir söz. Ama bana bu konuda o kadar orijinal bir şeyler söyledi ki, şimdi kesin olarak söylediklerini imkânı yok anlatamam. Zaten hepsini unuttum. Her neyse! Güle güle, çok sarsıldım ben. Galiba aklımı kaçırıyorum. Ah, Aleksey Fiyodoroviç, ömrümde iki kez aklımı kaçırdım; beni tedavi ettiler. Siz Lise'in yanma gidin. Ona cesaret verin. Ona her zaman nasıl güzel güzel cesaret verirdiniz?» Kapıya yaklaştı:

— Lise! diye bağırdı, îşte o kadar gücendirdiğin f Aleksey Fiyodoroviç'i getirdim. Hem de sana artık hiç j kızmıyor. İnan bana! Şimdi tersine, senin öyle şeyleri 'nasıl olup da düşündüğüne hayret ediyor.

— Merci, maman! Giriniz Aleksey Fiyodoroviç! Alyoşa girdi. Lise bir garip utançla ona bakıyordu;

birden kıpkırmızı oldu. Nedense utanıyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, asıl konuyla hiç ilgisi olmayan bir şeyden söz ederek hızlı hızlı konuşmaya başladı. Sanki o anda kendisini yalnız o konu ilgilendiriyordu.

— Annem demin durup dururken, bana o iki bin rubleyi ve onlarla ilgili olarak size verilen görevi anlattı Aleksey Fiyodoroviç... O zavallı subaya giderek yerine getireceğiniz görevi... Aynı zamanda bana o subaya yapılan hakaretin feci hikâyesini anlattı ve biliyor musunuz? Gerçi annem bir şeyi her zaman doğru dürüst anlatamaz... hep bir konudan bir başka konuya atlar... Ama ben onu dinlerken ağladım. Peki ne oldu, nasıl oldu? Paraları verdiniz tabiî. Şimdi o zavallı adam ne yapıyor?

Alyoşa sanki gerçekten zihnini asıl uğraştıran şey parayı vermemesiymiş gibi :

— İşin kötüsü parayı hâlâ veremedim. Bunun uzun bir hikâyesi var, diye karşılık verdi.

DOSTOYEVSKİ

Cilt III - IV

m• DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

Rusçadan çeviren: **Leyla Soykut**

Dizgi: Cem Yayınevi - Aralık 1997

Baskı : Umut Matbaacılık (0212)6370934

CEM YAYINEVİ Küçükparmakkapı ipek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu - İSTANBUL Tel: (0212) 243 05 50.- 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

Üçüncü Cilt DOKUZUNCU KiTAP

ÖN SORUŞTURMA

l

MEMUR PERHOTİN'İN KARYERİNDE BAŞLANGIÇ

Mal sahibi tüccar Morozova'nın evinin kilitli olan sağlam dış kapısını var gücü ile yumruklarken bıraktığımız Piyotr İlyiç Perhotin, tabiî en sonunda vuruşlarını duyurabildi. Dış kapıya böylesine şiddetle vurulduğunu işiten, iki saatten beri hâlâ heyecan içinde bulunan ve aklından silemediği düşünceler yüzünden uyumaktan korkan Fenya, şimdi tekrar ner-deyse kriz geçirecek kadar bir korku duymuştu. Kapıyı çalanın gene Dimitriy Fiyodoroviç olduğunu sanıyordu. (Oysa onun gittiğini kendi gözü ile görmüştü.) çünkü kapıyı böyle «küstahça» ondan başka hiç kimse çalamazdı.

Fenya, uyanmış olan ve vuruşları işiterek kapıyı açmaya giden kapıcıya koştu, açmaması için yalvarmağa başladı. Ama kapıcı «kim o?» diye sorduktan ve kapıyı çalanın kim olduğunu, aynı zamanda çok önemli bir iş için Fedosya Mar-kovna'yı görmek istediğini öğrendikten sonra, kapıyı açmağa karar verdi.

Piyotr İlyiç, Fedosya Markovna'nın yanına, daha doğrusu aynı mutfağa girdikten sonra (ki Fenya «iş daha iyi anlaşılsın» diye ondan kapıcının da içeri girmesine izin vermesini rica etmişti) ona birçok sorular sormağa başladı ve hemen en önemli konuya değindi.

Yani Dimitriy Fiyodoroviç'ina Gruşenka'yı aramak için oradan koşarak giderken, havanın içinden havanelini kaptığını, dönüşte ise ellerinin boş, ama kan içinde olduğunu öğrendi. Fenya anlatırken: «Hem de kan hâlâ damlıyordu. İşte böyle damlıyordu ellerinden. İşte böyle!...» diye yüksek sesle anlatıyordu. Herhalde bu korkunç olay, dengesi bozulmuş zihninin uydurduğu bir şeydi. Ama o kanlı elleri Piyotr İlyiç de görmüştü. Gerçi üzerlerinden kan damlamıyordu ama, Piyotr İlyiç o ellerin yıkanmasına yardım etmişti. Hem zaten asıl sorun, ellerin çabuk kuruyup kurumadıklarında değil, Dimitriy Fiyodoroviç'in elindeki havaneli ile nereye koştuğuydu.

Daha doğrusu, Fiyodor Pavloviç'in evine gidip gitmediğini öğrenmeliydi. Oraya gittiği kesin olarak acaba nereden öğrenilebilirdi?

Piyotr İlyiç bu noktada ısrarla, ayrıntılı olarak duruyordu ve gerçi sonunda kesin olarak hiç bir şey öğrenemedi, ama gene de Dimitriy Fiyodoroviç'in

babasının evinden başka hiç bir yere gidemeyeceği ve oraya gittiğine göre, muhakkak orada «bir şeyler»in olup bittiği kanısına vardı.

Fenya heyecanla: «Döndüğü vakit ise, ona her şeyi açıkladım, sonra ona sorular sormağa başladım: 'Sevgili Dimitriy Fiyodoroviç, her iki eliniz de neden kan içinde?" diye sordum. O da bana ellerindeki kanın, insan kanı olduğunu ve biraz önce bir insanı öldürdüğünü söyledi,» diye devam etti. «Öylece açıkladı hepsini. Şuracıkta bana suçunu bildirdi, sonra deli gibi koşarak evden dışarı çıktı. Ben de oturup düşünmeğe başladım,

'acaba o şimdi böyle deli gibi nereye koştu?' diye; 'Mokroye'ye gidip, hanımefendiyi öldürecek' dedim kendi kendime. İşte o zaman hanımefendiyi öldürmesin diye yalvarmak için evine gitmek üzere bir koşu dışarı çıktım. Bir de baktım ki, kendisi Plotnikov'ların dükkânı önünde gitmeğe hazırlanıyor. Elleri de artık kan içinde değil.»

Fenya bunu daha o zaman farketmiş ve aklında tutmuştu. İhtiyar büyük annesi de torununun sözlerini elinden geldiği kadar destekledi. Piyotr İlyiç, daha birkaç soru sorduktan sonra, evden girdiği andakinden daha da büyük bir heyecan ve endişe içinde çıktı.

Öyle düşünülür ki, en doğrusu ve en akla uygun olanı şimdi Fiyodor Pavloviç'in evine gidip, orada bir şeyler olup olmadığını öğrenmek; ancak o zaman artık kesin bir kanıya varıp, Piyotr İlyiç'in kafasına koyduğu gibi komiserliğe gitmekti.

Ama gece karanlık, Fiyodor Pavloviç'in evinin kapısı ise çok sağlamdı. Onu gene yumruklamak gerekecekti. Sonra Piyotr İlyiç, Fiyodor Pavloviç ile uzaktan tanışıyordu.

Ya sesini duyurduktan sonra, kapı açılınca içerde hiç bir şey olmadığı anlaşılır o alaycı Fiyodor Pavloviç de, ertesi günü bütün kente, tanımadığı bir adamın, memur Perhotin'in acaba biri onu öldürdü mü diye gece yarısı evine geldiğini alay ede ede yayarsa ne olacaktı? Düpedüz skandal! Piyotr İlyiç ise dünyada en çok skandaldan korkardı.

Öyleyken kendini kaptırdığı duygu, o kadar şiddetliydi ki, ayağını yere vurup gene kendi kendine küfrederek hemen yeniden yola koyuldu, ama bu sefer Fiyodor Pavloviç'e değil, bayan Hohlakova'ya gidiyordu. Eğer o kadın: «Daha önce falanca saatte Dimitriy Fiyodoroviç'e üç bin ruble verdiniz mi?» sorusuna olumsuz bir karşılık verirse, o zaman hemen Fiyodor Pavloviç'e uğramadan doğru karakola giderim, diye düşünüyordu. Ama bunun tersi olursa, o zaman herşeyi ertesi güne bırakacak ve evine dönecekti. Şimdi şunu belirtmek gerekir ki, genç adamın gece vakti, hemen hemen saat on birde, sosyeteye mensup olan ve hiç tanımadığı bir hanımefendinin evine gidip, kendisine her bakımdan acaip sorular sormak için onu yatağından kaldırması, belki de Fiyodor Pavloviç'in evine gitmekten çok daha büyük bir skandala yol açabilirdi. Ama bazen, özellikle buna benzer olaylarda, en titiz ve en serinkanlı insanların bile verdikleri kararlar böyle olur. Piyotr İlyiç ise o anda artık hiç serinkanlı değildi!

Sonradan ömrü boyunca yavaş yavaş tüm varlığını saran karşıko-nulmaz bir huzursuzluğun, nasıl sonunda ona acı veren büyük üzüntü halini aldığını, hatta onu iradesi dışında oraya sürüklediğini hatırlayacaktı. Tabiî, gene de yol boyunca o hanımın evine gittiği için kendi kendini azarlıyordu. Ama belki onuncu kez, dişlerini gıcırdata gıcırdata: «Ne olursa olsun, ne olursa olsun işi sonuna dek götüreceğim!» diye tekrarlıyordu ve gerçekten de niyetini yerine getirdi, işi sonuna dek götürdü.

Bayan Hohlakova'nın evine geldiği sırada saat tam on birdi. Avluya oldukça çabuk alındı ama, kapıcı «hanımefendi uyudular mı, yoksa daha yatmadılar mı?» sorusuna verdiği karşılıkta genel olarak o saatte yattıklarını belirtmekten başka kesin bir şey söyleyemedi.

«Kendileri yukardalar; geldiğinizi bildirirsiniz isterlerse sizi kabul ederler, istemezlerse etmezler,> dedi.

Piyotr İlyiç yukarı çıktı, ama orada iş biraz zorlaştı. Uşak Piyotr llyiç'in geldiğini bildirmek istemiyordu; sonunda hizmetçi kızı çağırttı. Piyotr İlyiç, kıza nezaketle, ama ısrar ederek hanımefendiye buralı memurlardan Perhotin adında birinin önemli bir iş

için gelmiş olduğunu, o önemli iş olmasaydı, hiç bir zaman oraya gelmek cesaretinde bulunamayacağını söylemesini rica etti: «Bu sözleri aynen tekrarlarsınız,» dedi Kız gitti.

Piyotr İlyiç sofada kalarak bekledi.

Bayan Hohlakova'ya gelince, gerçi henüz uyumuyordu ama, artık yatak odasındaydı.

Mitya'nın o günkü ziyaretinden beri sinirleri bozulmuştu ve bir önsezi ile -bu gibi olaylardan sonra her zaman olduğu gibi- gece migrenden artık kurtulamayacağını hissediyordu. Bayan Hohlakova kızın sözlerini hayretle dinledi, bununla birlikte sinirli bir tavırla ve böyle bir saatte tanımadığı «buralı bir memurun» ziyareti sonucu, bir hanım olarak içinde büyük bir merak duymasına rağmen, kabul edilmemesini emretti.

Ama Piyotr İlyiç, bu sefer katır gibi inatçılık etti. Kabul edilmeyeceğini belirten sözleri dinledikten sonra, olağanüstü bir ısrarla ona tekrar kendisini görmek istediğini söylemelerini, hatta muhakkak aynı sözleri tekrarlayarak çok çok önemli bir iş için gelmiş

olduğunu ve eğer şimdi onunla görüşmeyi kabul etmezlerse, sonradan belki de pişman olacaklarını belirtmesini rica etti.

Sonradan bunları anlatırken: «O anda sanki kendimi bir tepeden aşağı koyuvermiş

gibiydim,» diyecekti. Hizmetçi kız hayretle onu tepeden tırnağa süzdükten sonra bir kez daha durumu bildirmeğe gitti. Bayan Hohlakova derin bir

şaşkınlık içinde kaldı. Biraz düşündü, gelenin nasıl bir adam olduğunu sordu ve «çok temiz giyinmişler efendim, genç, hem de öyle nazik ki,» karşılığını aldı. Bu arada, parantez açıp şunu da belirtelim ki, Piyotr İlyiç oldukça yakışıklı bir gençti, böyle olduğunu da biliyordu.

Bayan Hohlakova, odasından çıkıp onunla görüşmeğe karar verdi. Sırtında artık evde giydiği ince bir entari, ayağında da terlik vardı; ama omuzlarına siyah bir şal aldı.

«Memurun» misafir odasına, daha önce Mitya'nın kabul edildiği aynı odaya geçmesini rica ettiler. Ev sahibi hanım, misafirin yanına yüzünde sert ve soran bir ifadeyle çıktı.

Onu oturtmadan4 hemen «ne istediğini» sorarak söze başladı. Perhotin:

— Sizi ikimizin de tanıdığı Dimitriy Fiyodoroviç Karama-zov için rahatsız ettim, diye söze başlayacak oldu, ama daha bu adı söyler söylemez ev sahibi hanımın yüzünde müthiş bir sinirlilik belirdi.

Bayan Hohlakova az kalsın çığlık atacaktı ve birden öfkeyle sözünü kesti. Delirmiş gibi:

— Daha ne kadar zaman bu korkunç adamın yüzünden bana acı çektirecekler? diye bağırdı. Sayın bay, ne cesaretle tanımadığınız bir hanımı evinde bu saatte rahatsız ediyor... ve ona, aynı misafir odasında daha üç saat önce beni öldürmeğe gelmiş olan bir adamdan, burada ayağını yere vura vura,, namuslu bir evden hiç kimsenin çıkamayacağı bir tavırla çıkmış olan bir adamdan söz etmeye geliyorsunuz? Şunu bilin ki, sayın bay sizi şikâyet edeceğim! Bu yaptığınıza göz yummayacağım! Lütfen beni derhal rahat bırakınız... Ben bir anneyim, ben şimdi... ben... ben... ben...

— Öldürmek mi? Demek sizi de öldürmek istedi, öyle mi? Bayan Hohlakova hemen:

— Yoksa başka birini mi öldürdü? diye sordu. Perhotin azimli bir tavırla:

— Lütfen beni yarım dakika kadar dinler misiniz? dedi. Size iki sözle herşeyi anlatacağım. Bugün öğleden sonra saat beşte, bay Karamazov benden dostça on ruble borç aldı ve çok iyi biliyorum ki o şurada elinde parası yoktu! Gene bugün, saat dokuzda ise elinde yüz rublelik bir deste para ile odama girdi, hemen hemen iki, hatta üç bin ruble kadar parası vardı. Elleri ile yüzü hep kan içindeydi. Kendisi de delirmiş gibi görünüyordu. Bu kadar parayı nereden bulduğunu sorduğum vakit, bana kesin olarak bu parayı biraz önce sizden almış olduğunu ve güya sizin kendisine altın aramaya gitmesi için üç bin ruble kadar bir para vermiş olduğunuzu söyledi...

Bayan Hohlakova'nın yüzünde birden olağanüstü ve anormal bir heyecan belirdi.

Kollarını şiddetle iki yana indirerek:

— Aman Allahım! Demek ihtiyar babasını öldürdü! diye bağırdı. Ben ona hiç para vermedim, hiç vermedim! Eyvah! Koşun! Koşun! Artık hiç bir şey söylemeyin! İhtiyarı kurtarın! Babasına koşun! Koşun!..

— Bir dakika, hanımefendi, demek ona para vermediniz, öyle mi? Ona hiç para vermediğinizi kesin olarak hatırlıyorsunuz, değil mi?

— Vermedim, vermedim!.. İsteğini reddettim. Çünkü değer vermek nedir bilmiyordu.

Buradan deli gibi çıktı... Ayaklarını yere vurmağa başlamıştı. Üstüme atılacak oldu, ben kendimi bir yana attım... Hem artık kendisinden hiç bir şey saklamak niyetinde olmadığım bir insan olduğunuz için, şunu da söyliyeyim ki, yüzüme bile tükürdü... böyle bir şeyi düşünebilir misiniz? Ama ne diye öyle duruyoruz sanki? Hay Allah! Oturun...

Özür dilerim, ben... Ya da iyisi mi, koşun, koşun, siz koşup zavallı ihtiyarı korkunç bir ölümden kurtarmalısınız!

— İyi ama, ya onu daha önce öldürdüyse?

— Aman Yarabbi! Öyle ya! Peki, ne yapacağız şimdi? Ne dersiniz, şimdi ne yapmalı?

Bu arada Piyotr İlyiç'i oturtmuş, kendisi de karşısına yerleşmişti. Piyotr İlyiç kısaca, ama oldukça açık bir şekilde işin bütün hikâyesini, hiç değilse hikâyenin o gün tanık olduğu kısmını anlattı ve biraz önce Fenya'nın anlattıkları ile «havaneli» meselesini de haber verdi. Bütün bu ayrıntılar, durup durup çığlık atan ve elleri ile gözlerini kapatan heyecanlı hanımefendiyi dayanılmaz derecede sarsmıştı...

— Düşünün, bütün bunların olacağını sezmiştim ben! Benim böyle bir özelliğim var işte!

Aklıma ne gelirse, o mutlaka olur. Kaç kez o korkunç adama bakarak hep: «İşte bu adam eninde sonunda beni öldürecek!» diye düşünmüşümdür. Sonunda da öyle oldu işte... Gerçi şimdi beni öldürmedi, babasını öldürdü ama, herhalde bu işte Tanrı'nın beni koruyan parmağı rol oynadığı için böyle oldu. Hem zaten beni öldürmekten utanırdı, çünkü ben burada, kendi elimle boynuna «çile çeken büyük azize Barbara'nın»

tasvirini takmıştım. O anda ölüme ne kadar yaklaşmışım! Tâ yakınma kadar gitmişim, o da bana boynunu uzatmıştı! Biliyor musunuz Piyotr İlyiç... (Özür dilerim, galiba bana adınızın Piyotr İlyiç oldu-

ğunu söylemiştiniz?) biliyor musunuz? Ben mucizeye inanmam, ama bu tasvircik ve şu anda karşılaştığım mucize beni sarstı, bu yüzden gene her şeye, akla gelebilecek her şeye inanmağa başlıyorum. İhtiyar Zosima'yı duydunuz mu? Ah! Her neyse, ne söyliyeceğimi bilemiyorum... Düşünün bir

kez, boynunda o tasvir varken yüzüme tükürdü... Gerçi öldürmedi, sadece tükürdü ama, sonra da... Koşa koşa nereye gittiğini şimdi anlıyorum!

Ama şimdi biz kime, nereye başvuracağız? Piyotr İlyiç ayağa kalktı ve şimdi polis komiserine gidip ona her şeyi anlatacağını söyledi. Komiser de artık ne gerekirse onu yapacaktı.

— Ah o harikulade, harikulade bir insandır. Ben Mihayıl Makaroviç'le tanışıyorum.

Muhakkak ona gitmeli! Asıl ona gitmeli. Ne kadar yerinde buluşlarınız var, Piyotr İlyiç! Bunu da ne güzel düşündünüz! Biliyor musunuz? Ben sizin yerinizde olsaydım, bunu dünyada düşünemezdim.

Hâlâ ayakta duran ve veda edip yola çıkmasına bir türlü fırsat vermeyen geveze kadından kurtulmak istiyen Piyotr İlyiç:

— Kaldı ki, polis komiserini ben de iyi tanırım, dedi.

Kadın:

— Hem biliyor musunuz? diye söylenmeye devam ediyordu. Orada göreceğiniz, öğreneceğiniz şeyleri... Meydana çıkacak olanları... Neye karar vereceklerini, onu nasıl bir cezaya çarptıracaklarını gelip bana anlatırsınız... Söyleyin, bizde ölüm cezası yok, değil mi? Ama muhakkak gelin! Saat üçte de olsa, dörtte de olsa, hatta dört buçuk bile olsa muhakkak gelin... Beni uyandırmalarını, eğer uyanmıyorsam, beni sarsarak uyandırmalarını söylersiniz... Aman Allahım! Hem zaten şimdi gözüme uyku bile girmez. Bir şey söyliye mi? Sizinle birlikte ben de gelsem nasıl olur?

— Hayır, olmaz efendim, ama eğer her ihtimale karşı Dimitriy Piyodoroviç'e hiç bir zaman herhangi bir para vermediğinizi bildiren üç satırcık bir yazı yazarsanız, yerinde bir şey olur... Her ihtimale karşı...

Bayan Hohlakova yazı masasına doğru heyecanla zıplar-

casına gitti: — Tabiî yazarım, dedi. Hem biliyor musunuz buluşlarınızla ve bu işlerdeki becerikliliğinizle beni şaşırtıyorsunuz.

Bayağı heyecan duyuyorum... Burada görevli misiniz? Bizim kentte hizmet gördüğünüzü işitmek ne hoş bir şey...

Konuşurken mektup kâğıdına iri bir yazı ile acele acele şu üç cümleyi yazdı:

«Hayatımda hiç bir zaman zavallı Dimitriy Fiyodoroviç Karamazov'a borç olarak (zavallı diyorum, çünkü şimdi artık kendisi zavallı olmuştur) üç bin ruble'yi vermemişimdir! Ne bugün ne de herhangi bir zaman, hiç bir vakit başka bir para da vermedim! Bu konuda dünyamızda kutsal olan ne varsa hepsinin üzerine yemin ederim!

Hohlakova.»

Çevik bir hareketle Piyotr îlyiç'e doğru döndü:

— İşte kâğıdı yazdım, dedi. Gidiniz, kurtarınız! Bu sizin yapacağınız büyük bir aşama olacaktır.

Sonra onu üç kez haçla kutsadı. Hatta onu uğurlamak için koşarak sofaya kadar gitti:

— Size ne kadar teşekkür etsem azdır! Önce bana geldiğiniz için size ne kadar minnettar kaldığımı bilemezsiniz. Nasıl oldu da şimdiye kadar hiç karşılaşmadık? Sizi evime kabul etmek, benim için bir gurur vesilesi olur; bundan böyle de daima evime gelebilirsiniz...

Hem burada hizmet gördüğünüzü işitmek ne hoş bir şey... Hem de görevinizde bu kadar titizlik gösterdiğinizi, böyle yerinde buluşlarınız olduğunu bilerek... Ama değerinizi bilmeleri gerekir! Artık sizin nasıl bir insan olduğunuzu anlamalıdırlar! İnanın, sizin için elimden ne gelirse hepsini... Ah, gençleri o kadar severim ki!.. Gençliğe âşığım ben.

Bugün acı içinde kıvranan Rusya'nın bütün dayanağı gençlerdir, bütün umutlan onlara bağlıdır... Ah, haydi güle güle!

Piyotr îlyiç, artık koşarak dışarı çıkmıştı, öyle yapmamış olsaydı, Hohlakova onu o kadar çabuk bırakmıyacaktı. Bununla birlikte bayan Hohlakova onun üzerinde oldukça hoş bir izlenim yaratmış, hatta böyle berbat bir işe burnunu sok-• ması yüzünden içinde uyanmış olan endişeyi biraz hafifletmişti. İnsanların zevki değişiktir, bu bilinen bir şeydir. Piyotr İlyiç içinde hoş bir his duyarak: «Hem hiç de o kadar yaşlı değil, tersine ben onu kızı sanabilirdim!» diye düşünüyordu. Bayan Hohlakova'ya gelince, genç adam onu düpedüz bü-

yülemişti: «Ne kadar becerikli, ne kadar titiz! Çağımızın gençlerinden biri böyle olsun, bu kadar görgülü, üstelik derli toplu bir görünüşü olsun, hayret!.. Bir de çağdaş gençlerin hiç bir şeyi beceremediklerini söylerler. İşte tam tersini doğrulayan bir örnek!» gibi şeyler düşünüyordu. Ö kadar ki «o korkunç olay»ı aklından büsbütün çıkarmıştı ve ancak yatağına yatarken, «ölüme ne kadar yaklaşmış olduğunu» hatırlıyarak:

— Ah, bu feci bir şey! Feci bir şey! diye mırıldandı...

Ama hemen sonra derin ve tatlı bir uykuya daldı. Bu arada şunu söyliyeyim ki, eğer şimdi anlatmış olduğum o genç memurla henüz hiç de o kadar yaşlı olmayan dul arasındaki eksantrik karşılaşma, sonradan bu titiz ve görevini tam olarak yerine getiren dikkatli genç adamın meslek hayatında, kentimizde şimdiye dek herkesin hayretle hatırladığı bir kariyer yapmasına yol açmamış olsaydı, bu önemsiz küçük olayları böyle ayrıntılarıyla birlikte anlatmazdım! Zaten Karâ-mazov kardeşlerin bu uzun hikâyesini sona erdirdiğimiz vakit, belki de bu konuda ayrıca bir sözümüz olacaktır...

II

TEHLiKE iŞARETi

Bizim komiser Mihayıl Makaroviç Makarov, emekli bir yarbaydı. Emekli olduktan sonra saray müşaviri olmuştu. Karısını kaybetmiş, iyi bir adamdı. Kentimize ancak üç yıl önce gelmiş, ama bu süre içinde herkesçe «toplumu düzene sokabi-len» bir insan olarak tanınmıştı. Evinden misafir eksik olmazdı ve görünüşe bakılırsa, kendisi de misafir olmadan rahat edemezdi. Evinde muhakkak, her gün yemekli misafir vardı. İsterse bir kişi olsun, ama mutlaka biri olurdu. Misafir olmadan sofraya oturulmazdı.

Ayrıca çeşit çeşit hatta bazan hiç akla gelmiyecek bahanelerle ziyafetler verilirdi. Sofraya, gerçi pek o kadar nadide olmamakla birlikte bol yiyecek gelirdi, nefis kulebyaka'lar {* Bir çeşit etli börek) pişirilirdi. Şaraplara gelince çeşit olarak belki o kadar iyi değildiler ama bol bol ikram edilişleri bunu unutturuyordu.

Kapıdan içeri girince oldukça güzel döşenmiş bir bilardo salonu vardı. Hatta

.duvarlarında siyah çerçeveler içinde İngiliz yarış atlarının resimleri asılıydı. Bilindiği gibi her bekâr adamın bilardo salonunda bu yarış atı resimlerinin asılı olması zorunlu bir şeydi. Her akşam, hiç değilse bir masanın çevresinde toplanılır, iskambil oynanırdı. Ama Mihayıl Maka-roviç'in evinde en çok kentimizin yüksek sosyetesinde en tanınmış

insanlar ve anneleriyle genç kızlar dans etmek için toplanırlardı. Mihayıl Makaroviç, gerçi eşini kaybetmişti, ama mazbut bir aile hayatı sürdürüyor ve çoktandır dul dalmış

olan kızıyla birlikte oturuyordu. Kızının da iki kızı, yani Mihayıl Makaroviç'in iki tane de torunu vardı. Genç kızlar artık yetişkindi, çirkin sayılmazlardı; neşeli kızlardı ve herkes evlendikleri vakit, onlar için bir drahoma verilmiyeceğini bildiği halde, dedelerinin evine bizim yüksek sosyetenin bütün gençlerini çekerlerdi.

Mihayıl Makaroviç, işten pek anlamazdı, ama görevini bir çok başka insanlardan aşağı kalmıyacak şekilde yapıyordu. Doğru söylemek gerekirse, tahsili oldukça az olan bir insandı. Hatta yetkilerinin sınırı konusunda oldukça açık ve kayıtsız bir havası vardı. O

zamanki çarın yaptığı reformları tam olarak anlıyamıyordu demlemez, ama bunları bazan oldukça göze batacak şekilde yanlış anlıyordu. Bu da kişisel yeteneksizliğinden değil, karakter bakımından kayıtsız olmasından, her hangi bir şeyi incelemek için vakit bulamamasından ileri geliyordu.

Kendisi için «efendim ben yaradılış olarak sivil olmaktan çok askerim» derdi. Hatta yapılan köy reformlarını hâlâ tam ve kesin olarak anlayamıyor ve bu reformlar hakkında başkalarından her yıl bir şeyler daha öğreniyor,

böylece bilgisini daha çok pratik olarak arttırıyordu. Oysa kendisi de çiftlik sahibiydi.

Piyotr İlyiç, kesin olarak o akşam Mihayıl Makaroviç'in evinde misafirlerinden biri ile karşılaşacağını biliyordu, ama bu misafir kim olacaktı, bunu tahmin edemiyordu. Oysa o akşam Mihayıl Makaroviç'in evinde savcı ve bölge hükümet

tabibi Varvinskiy oturmuş yeralaş (*Bir çeşit iskambil oyunu) oynuyorlardı. Bu Varvinskiy, Petersburg tıp fakültesini pekiyi ile bitirmiş ve kentimize Petersburg'dan yeni gelmiş genç bir doktordu. Savcı ise, daha doğrusu savcı muavini olan ama bizde herkesin

«savcı» dediği İppolit Kirilloviç özelliği olan bir adamdı, ihtiyar değildi. Ancak otuz yaşlarında vardı. Ama vereme tutulmaya çok yatkın bir bünyesi vardı. Öyleyken oldukça şişman ve çocuksu bir hanımla evliydi. İzzetinefsine düşkün ve sinirli bir adamdı.

Bununla birlikte zekiydi. Hatta iyi bir yüreği vardı. Galiba bütün felâket kendisini sahip olduğu özelliklerinden daha üstün bir varlık sanmasından ileri geliyordu. İste bunun için hep huzursuz görünüyordu. Bundan başka bazı yüksek eğilimler, hatta sanatçılara özgü iddialara sahipti: örneğin, insanların psikolojik durumunu, insan ruhunun özünü kavrama, hatta suçlunun kişiliğini ve işlediği suçu inceleme bakımından özel bir yeteneğe sahip olmak gibi. Bu bakımdan kendini hakkı çiğnenmiş ve meslek hayatında lâyık olduğu görevlere ulaşamamış bir insan olarak düşünür, daima üst makamların kendisini değerlendiremedikleri ve ona düşman oldukları kanısını beslerdi. Canı sıkıldığı zamanlar meslekten ayrılıp adî âmme suçları ile uğraşan bir avukat olacağını söy-liyerek tehditler bile savurduğu olurdu. Baba Karamazov'un çocukları tarafından öldürülmesi, onu büsbütün ayağa kaldırmış gibiydi: «Bu öyle bir iş ki, bütün Rusya'ya duyurulabilir> diye düşünüyordu. Yalnız ben burada gene biraz ileri atlamış oluyorum.

Yandaki odada, bize Petersburg'dan ancak iki ay kadar önce gelmiş genç sorgu hâkimi Nikolay Parfenoviç Nelüdov, genç kızlarla birlikte oturuyordu. Sonradan, «cinayet»

akşamı bütün bu insanların sanki mahsusmus gibi icra kuvvetini temsil eden bir adamın evinde toplandığından söz edilmiş, hatta herkes buna hayret etmiştir!

Oysa iş çok daha basit ve son derece normal olmuştu. İppolit Kirilloviç'in eşinin iki gündür dişleri ağrıyordu ve adamcağızın kadının iniltilerini duymamak için herhangi bir yere gitmesi gerekiyordu. Doktor ise zaten alıştığı için akşamları •»iskambil oynamadan duramazdı. Nikolay Parfenoviç Nelüdov ise daha üç gün önce, Mihayıl Makaroviç'in büyük kızı Olga Mihaliyovna'ya, sırrını bildiğini, güya lâf arasında söylüyormuş gibi birden açıklamak, böylece canını sıkmak düşüncesi ile o akşam evlerine gitmeyi tasarlamıştı; genç kıza o gün doğum günü olduğunu bildiğini, ama

genç kızın mahsus, tek bütün kent halkını danslı bir toplantıya davet etmemek için bizim sosyeteden bunu saklamış olduğunu söyliyecekti. Genç kızın yaşı konusunda imalarda bulunarak çok güleceğini tahmin ediyordu. Ona: «Yaşınızı açıklamaktan korkuyorsunuz, şimdi artık sırrınızı biliyorum, yarından tezi yok, bunu herkese anlatacağım, falan...

filân...» diyecekti. Sevimli genç, takılmayı çok severdi. Hanımlar bu yüzden ona

«yaramaz» diyorlardı, bu da onun galiba hoşuna gidiyordu. Bununla birlikte, oldukça iyi bir aileden, iyi terbiye görmüş, iyi duygular besliyen ve takılmayı sevdiği halde, bunu kötü bir niyet beslemeden yapan ve daima terbiyeli davranan bir gençti. Görünüşte kısa boylu, zayıf ve narindi. İnce solgun parmaklarında daima pırıl pırıl parlayan birkaç yüzük göze çarpardı. Görevini yerine getirdiği vakit ise aşırı derecede ciddî olur, sanki görevinin önemini ve sorumluluklarını kutsal sayıyor-muş gibi bir tavır takınırdı. Özellikle sorgu sırasında basit halk arasındaki katilleri ve başka canileri müşkül duruma sokmayı beceriyor ve gerçekten onların içinde, kendisine fcarşı saygı olmasa bile, bir çeşit hayret uyandırıyordu.

Piyotr İlyiç, komiserin evine girince şaşırıp kaldı: Birden herkesin herşeyi bildiğini anladı. Gerçekten de, herkes iskambili bırakmış ayakta tartışıyordu. Hatta Nikolay Parfenoviç bile genç kızların yanından ayrılıp koşarak oraya gelmişti; savaşa hazır, atılgan bir hali vardı. Böylece Piyotr İlyiç şaşırtıcı bir haberle karşılaştı: İhtiyar Fiyodor Pavloviç gerçekten o gece, kendi evinde öldürülmüş ve soyulmuştu. Bu da, biraz önce, şu şekilde öğrenilmişti:

Bahçe duvarının dibinde yığılıp kalmış olan Grigoriy'in karısı Marfa İgnatyevna, yatağında derin bir uykuda olduğu TC böylece sabaha kadar uyuyabileceği halde, birden uyanmıştı. Uyanmasının nedeni yandaki odada kendinden geçmiş olarak yatan Smerdyakov'un saralılar gibi korkunç bir çığlık at-masıydı. Sara krizine tutulduğu vakit daima böyle çığlıklar atardı ve bu çığlıklar ömür boyunca Marfa İgnatyevna'yı korkutur, onu hasta ederdi. Bu bağırışlara hiç bir zaman alışamamıştı. Uykulu uykulu yerinden fırlamış ve deli gibi Smerd-yakov'un küçük odasına koşmuştu.

Ama orası karanlıktı, yalnız hastanın korkunç bir şekilde hırıltılar çıkarmaya başladığı ve çırpındığı duyuluyordu. O zaman Marfa İgnatyevna'nın kendisi de bir çığlık atmış ve kocasını çağırmak istemişti, ama birden yatağından kalktığı sırada Grigoriy'in yanında bulunmadığını hatırlar gibi olmuştu. Tekrar karyolaya koşmuş, üzerini el yordamı ile aramıştı. Ama karyola gerçekten boştu. Demek ki, Grigoriy gitmişti. Ama nereye? Marfa İgnatyevna kapıya koşmuş çekingen bir tavırla ona oradan seslenmişti. Tabiî bir karşılık alamamıştı. Ama gecenin sessizliğinde bahçenin uzak bir yerinden bir takım iniltiler duyar gibi olmuştu. Kulak kabartmıştı: İniltiler tekrar duyulmuştu, o zaman bunların gerçekten bahçeden geldiğini kesin olarak anlamıştı.

Dengesi bozulmuş zihninden: «Aman Yarabbi tıpkı o zamanlar pis kokulu

Lizaveta'nın bağırdığı gibi» diye bir düşünce geçmişti. Ürkek bir tavırla basamaklardan aşağı inmiş ve dikkatle bakınca, bahçe kapısının açık olduğunu görmüştü. «Herhalde zavallıcık orada»

diye düşünmüş, bahçe kapısına yaklaşmış ve birden Grigoriy'in zayıf, iniltili, insana korku veren bir sesle: «Marfa! Marfa!» diye onu çağırdığını iyice işitmişti. Marfa İgnatyevna «Tanrım bizi felâketten koru» diye fısıldayarak, kendisini çağıran sesin geldiği yöne doğru atılmış ve işte böyle Grigoriy'i bulmuştu. Ama onu bulduğu vakit, Grigoriy duvarın dibinde ilk olarak yığılıp kaldığı yerde yatmıyordu, artık duvardan yirmi adım kadar ilerde idi. Sonradan kendine gelince, yerde sürüne sürüne oraya kadar gittiği anlaşıldı. Herhalde uzun bir süre ve bir kaç kez kendini kaybederek, tekrar tekrar bayılarak sürüne sürüne ilerlemişti. Marfa İgnatyevna Grigoriy'in üstü başı kan içinde olduğunu farketmiş ve hemen çığlık çığlığa bağırmaya başlamıştı.

Grigoriy ise, alçak sesle ve aralarında bağlantısı olmayan sözler söyleyerek: «Öldürdü...

Babasını öldürdü... Ne bağırıyorsun aptal... Koş, çağır,» diye mırıldanmıştı. Ama Marfa İgnatyevna bir türlü susmamış, hep bağırmıştı. Sonra birden beyin odasında pencerenin açık olduğunu içerde de ışık yandığını farketmiş, bunun üzerine ona koşmuş ve Fiyodor Pavloviç'e seslenmeğe başlamıştı. Ama pencereden içeri bir göz atınca korkunç bir manzara görmüştü: Bey, sırtüstü yerde yatıyor hiç kımıldamıyordu. Sırtındaki beyaz robdöşambrın ve beyaz gömleğinin göğüs kısmı kan içindeydi. Masanın üzerinde duran mum parlak bir ışıkla kanı da, Fiyodor Pavlo-viç'in hareketsiz, ölü yüzünü de aydınlatıyordu. İste o zaman, Marfa İgnatyevna müthiş bir dehşet içinde pencereden geri çekilerek koşa koşa bahçeden çıkmış, avludaki büyük kapının sürgüsünü çekmiş, var gücü ile komşu Mariya Kondratyevna'-nın arka bahçesine doğru gitmişti.

Komşuları olan ana kız artık uykudaydılar. Ama Marfa İgnatyevna'nın pancurları şiddetle ve durmadan yumruklayarak bağırması üzerine onlar da uyanmış, pencereye doğru atılmışlardı. Marfa İgnatyevna bağlantısız sözlerle, tiz çığlıklar ata ata, bağıra bağıra konuşmaya başlamış, bununla birlikte en önemli olan şeyleri onlara bildirmiş, yardım istemişti. Yeri yurdu olmayan Foma da tam o gece evlerinde yatıya kalmıştı. Kadınlar hemen onu uyandırmış ve üçü birden cinayet yerine koşmuşlardı. Yolda giderlerken Mariya Kondratyevna daha önce, saat dokuza doğru onların bahçesinden tüm bölgeyi çınlatan korkunç ve tiz bir çığlık duyduğunu hatırlamıştı. Bu, tabiî Grigoriy'in artık duvarın üzerine çıkmış olan Di-mitriy Fiyodoroviç'in ayağını yakalıyarak: «Baba katili!»

diye bağırdığı anda attığı çığlıktı. Mariya Kondratyevna, sesin geldiği yönü işaret ederek:

«biri bir çığlık attı, sonra birden sustu!» diyordu.

Grigoriy'in yattığı yere gelince, iki kadın Foma'nın yardımı ile onu yerden

kaldırıp uşakların dairesine götürmüşlerdi. Işığı yakmış ve Smerdyakov'un hâlâ sakinleşmediğini, kendi küçücük odasında çırpındığını, gözlerinin yana kaydığını, dudaklarından da köpükler aktığını görmüşlerdi. Grigoriy'in başını sirkeli su ile yıkamışlardı. O da suyun etkisi ile artık büsbütün kendine gelmiş ve hemen «beyefendi öldürüldü mü, yoksa sağ

mı?» diye sormuştu. O zaman her iki kadın, beyin yanına gitmiş ve bahçeden içeri girdikleri zaman bu sefer artık yalnız pencerenin değil, evin bahçeye açılan kapısının da ardına kadar açık olduğunu görmüşlerdi. Oysa bey, son bir hafta, her gece kapıyı içerden iyice kilitliyor, hatta Grigoriy'in bile hangi nedenle olursa 'olsun, kapıyı çalmasına izin vermiyordu. İki kadın da, Foma da, kapının açık olduğunu görünce bey'in odasına

«sonradan başımıza bir iş gelmesin» diyerek girmekten korkmuşlardı. Grigoriy ise, onlar yanına dönünce, hemen komisere koşmalarını söylemişti. İşte o zaman Mariya Kondratyevna oraya koşmuş ve komiserin evinde bulunan herkesi heyecana vermişti.

Böylece, Piyotr İlyiç'-ten ancak beş dakika önce gelmiş oluyordu ve Piyotr İlyiç geldiği vakit, artık sadece kendi tahminleri ve olup bitenlerden kendi kendine çıkardığı sonuçlarla gelen biri olarak değil, bir görgü tanığı gibi karşılanmıştı. Hele anlattığı şeyler, herkesin katilin kim olduğu konusunda yürüttüğü tahminleri daha da kuvvetlendirmişti.

(Bununla birlikte kendisi içinden son dakikaya kadar hâlâ bunun böyle olduğuna bir türlü inanmak istemiyordu.)

Hemen harekete geçmeye karar verdiler. Komiser yardımcısına hemen dört tanık bulmak görevini verdiler. Sonra da burada anlattığım gibi, kurallara uygun olarak Fiyodor Pavloviç'in evine girip yerinde araştırma yaptılar. Henüz yeni gelmiş ve heyecanlı bir adam olan hükümet tabibi kendiliğinden komiser, savcı ve zabıt memuru ile birlikte gitmek isteğinde bulundu. Bu arada yalnız kısaca sunu söyliyeyim: Fiyodor Pavloviç'in kafası kırılarak öldürülmüş olduğu anlaşılmıştı, ama bu neyle yapılmıştı? Herhalde sonradan Grigo-riy'i de yere sermiş olan aynı âletle... O sırada âletin ne olduğunu öğrendiler ve elden gelen tıbbî yardımın yapıldığı Gri-goriy'den zayıf bir sesle kesik kesik olarak nasıl yere serildiğinin hikâyesini dinlediler. Elde fenerle duvarın dibini araştırdılar ve bahçedeki patikanın üzerine en görünen yere atılmış olan bakır havanelini buldular.

Fiyodor Pavloviç'in yattığı odada pek öyle göze batan bir karışıklık görmediler, ama karyolasının önündeki perdeyi çekince, yerde kalın bir kâğıttan yapılmış, arşivlerde kullanılan çeşitten üzerinde, eğer gelmek isteğinde bulunursa «Meleğim Gruşenka'ya verilecek olan üç bin rublelik hediye» diye yazılı olan bir zarf buldular. Yazının altında da her halde sonradan Fiyodor Pavloviç'in kendi eli ile ilâve ettiği «ve civcivime» sözü yazılı idi. Zarfın üzerinde kırmızı bal mumundan üç büyük mühür vardı. Ama zarf yırtılmıştı, içinde de bir şey yoktu: Paralar alınmıştı. Yerde zarfı bağlamak için kullanılmış olan ince pembe kurdeleyi buldulât...

Piyotr İlyic'in ifade verirken de söylediği başka sözler a-rasında özellikle bir şey savcı ile sorgu yargıcının üzerinde olağanüstü bir etki yaptı. O da şuydu: Dimitriy Fiyodoroviç muhakkak gün doğarken tabanca ile intihar etmişti. Çünkü kendisi öyle karar vermişti.

Piyotr İlyiç'e de bunu kendisi söylemişti. Hatta tabancayı onun yanında doldurmuş, bir de kâğıt yazarak onu cebine koymuştu...

Demek ki, bir an önce olay yerine, Mokroye'ye gitmek, belki de gerçekten kendini vurmayı aklına koymuş olan katili bunu yapmadan önce yakalamak gerekiyordu. Savcı müthiş bir heyecan içinde: «Bu apaçık, bir şey!» diye tekrar edip duruyordu. «Böyle serseriler daima öyle yaparlar, yarın kendimi öldürürüm, ölmeden önce iyi bir keyfedeyim bari, derler.> Dimitriy'in dükkândan şarap ve yiyecek aldığı anlatıldığında ise, savcı daha da çok heyecanlandı.

— Hatırlar mısınız beyler, tüccar Olsufyev'i öldürüp bin beş yüz rublesini çalan delikanlı da cinayetten hemen sonra gidip saçlarım kıvırtmış, ardından da önemli bir parayı bir kenara bile koymadan tıpkı bunun gibi paraları elinde tutarak fahişelere gitmişti, dedi.

Bununla birlikte soruşturma, Fiyodor Pavloviç'in evini arama, kanunî formaliteler ve buna benzer şeyler işi geciktiriyordu. Bütün bunlar için zamana ihtiyaç vardı. Bu yüzden Mokroye'ye kendileri gitmeden iki saat önce, tam o akşam kent'e maaşını almak için gelmiş olan bölge zabıta memuru Mavrikiy Mavrikeviç Şmertzov'u gönderdiler.

Mavrikiy Mav-rikeviç'e şu görev verilmişti: Mokroye'ye gidince hiç kimseyi velveleye vermeden görevli üst makama mensup kişiler gelinceye kadar, «katili» göz hapsine almak, muhafızları ve oradaki zabıta memurlarını duruma hazırlamak. Bunlar ve buna benzer emirler verilmişti. Mavrikiy Mavrikeviç de, kendisine söylendiği gibi davrandı ve yalnız eski bir ahbabı olan Trifon Borisoviç'e ne için geldiğini gizli olarak kısmen anlattı.

İşte Mitya'nın karanlıkta taraçada kendisini arayan hancıya rastlayışı ve Trifon Borisoviç'in yüzünde de, sözlerinde de birden bir değişiklik meydana gelmiş olduğunu farkedişi de bu sıraya rastlar. Böylece Mitya da, orada bulunan başkaları da göz hapsinde olduklarını hiç farketmediler. Tabancaların bulunduğu kutuyu ise Trifon Borisoviç çoktan almış gizli bir yere koymuştu. Hükümet memurlarının hepsi ise ancak sabahleyin, saat beşte, nerdeyse ortalık ağardığı sırada geldiler. Komiser, savcı ve sorgu yargıcı iki fayton, iki de troyka ile gelmişlerdi. Doktor'a gelince, o sabahleyin otopsi yapmak niyeti ile Fiyodor Pavloviç'in evinde kalmıştı. Ama onu asıl ilgilendiren şey, hasta uşak Smerdyakov'un durumu idi. Yola koyulan arkadaşlanna:

— Bu kadar şiddetli ve böyle uzun, hiç durmadan iki gün iki gece süren sara krizlerine nadir rastlanır, böyle bir olay bilimin ilgilendiği bir olay sayılır, diyordu.

Onlar da gülerek bu buluşu için kendisini tebrik ettiler. Bu arada savcı ile sorgu yargıcı çok iyi hatırlıyorlardı ki, doktor çok kesin bir tavırla, Smerdyakov'un ertesi sabaha kadar yaşısamıyacağını sözlerine eklemişti.

Şimdi bu uzun ve bana öyle geliyor ki, zorunlu olan bu açıklamadan sonra, hikâyemize, daha önceki kitapta yarıda kesmiş olduğumuz âna dönelim.

III

BİR RUHUN ÇİLELERDEN GEÇİŞİ BİRİNCİ ÇİLE

İşte Mitya oturuyor, vahşi bir bakışla orada bulunanlara kendisine söylenenleri hiç anlamadan bakıyordu. Birden ayağa kalktı, ellerini yukarı doğru uzatarak yüksek sesle:

— Suçlu değilim! Bu kandan ben suçlu değilim! Babamın kanını dökmekten suçlu değilim... Öldürmek istedim ama suçlu değilim! Bunu ben yapmadım.

Ama bağırır bağırmaz, perdenin öbür tarafından Gruşen-ka fırladı ve komiserin ayaklarına kapandı. Yürek parçalı-yan bir sesle göz yaşları içinde, kollarını herkese uzatarak:

— Suçlu olan benim, benim! Alçağın biri olan ben suçluyum! diye bağırdı. Benim yüzümden öldürmüştür onu! Acı çektirerek onu bu hale ben getirdim! O, zavallı ölen ihtiyarçığı da acı çektirerek mahvettim, içimdeki kötülük yüzünden onu da bu hale getirdim! Asıl suçlu, birinci suçlu, en önemli suçlu benim!..

Komiser ona el kaldıracak oldu:

— Evet suçlu sensin; diye bağırdı. Asıl suçlu sensin! Sen yo!a gelmez, ahlâksız bir kadınsın, asıl suç sende! diye haykırmaya başladı.

Ama onu hemen orada teskin ettiler. Hatta savcı ona iki eli ile sarıldı:

— Böyle yaparsanız düzensizlik olur Mihayıl Makaroviç! diye bağırdı. Düpedüz soruşturmaya engel oluyorsunuz... İşi bozuyorsunuz...

Bunu; söylerken nerdeyse nefesi tıkanıyordu. Nikolay Parfenoviç. müthiş bir öfkeyle:

— Tedbir almak gerekir, tedbir almak, tedbir almak! diye bağırıyordu. Başka türlü imkânı yok olamaz!

Hâlâ yere diz çökmüş olan Gruşenka, çılgınca:

— İkimizi birden muhakeme edin! diye bağırmaya devam ediyordu. İkimizi birden cezalandırın! Şimdi gerekirse ölüm cezasını da onunla birlikte çekmeye razıyım!

Mitya ona doğru atılıp yere diz çökerek genç kadını sımsıkı kucakladı:

— Gruşa! Hayatım benim, canım benim, kutsal sevgilim benim! dedi. Ona inanmayın, onda hiç bir suç yoktur, hiç kimsenin kanma girmemiştir o, hiç bir şeyden ötürü suçu yoktur! diye bağırıyordu.

Sonradan kendisini birkaç kişinin zorla ondan ayırdıklarını, Gruşenka'yı birden uzaklaştırdıklarını ve artık masanın başında oturduğu vakit aklının başına geldiğini hatırlıyacak-tı. Yanında ve arkasında palaskalı adamlar duruyorlardı. Karşısında, masanın öbür tarafında, divanın üzerinde sorgu yargıcı Nikolay Parfenoviç oturuyor ve hep ona masanın üzerinde duran bardaktan biraz su içsin diye rica ediyordu:

— Su içince rahatlarsınız, sakinleşirsiniz, korkmayın korkmayın, diye son derece nazik bir tavırla tekrarlıyordu.

Mitya ise birden (bunu sonradan hatırlıyacaktı) nedense parmaklarındaki o iri yüzüklere müthiş bir ilgi ile bakmaya başlamıştı; bunlardan biri bir gök yakuttu. Öbürü ise garip parlak sarı renkte, saydam bir taştı ve öyle güzel bir parıltısı vardı ki! Sonradan uzun bir süre hayretle hatırlıyacaktı ki, bu yüzükler sorgunun o korkunç saatleri süresince bakışlarını kaçınılmaz bir şekilde hep üzerlerine çekmişlerdi. O kadar ki, nedense onun durumunda bulunan birine hiç uymayan bu davranıştan bir türlü kendini kurtaramamış, gözlerini onlardan ayıramamış, o yüzükleri zihninden bir türlü silememişti.

Mitya'nın solunda, o akşam başlangıçta Maksimov'un o-turduğu yerde şimdi savcı oturuyordu, sağında ise o vakit Gruşenka'nın oturduğu yere, şimdi sırtında avcı ceketine benzeyen oldukça eski bir ceket giymiş, al yanaklı bir genç yerleşmişti. Önünde de bir hokka ile kâğıt vardı. Bu gencin sorgu yargıcının gelirken birlikte getirdiği zabıt kâtibi olduğu anlaşıldı. Komiser ise şimdi odanın öbür ucunda pencerenin önünde, Kalganov'un yanında ayakta duruyordu. Kalganov da aynı pencerenin yanında bir iskemleye oturmuştu.

Sorgu yargıcı yumuşak bir tavırla belki onuncu kez;

— Su içsenize, diye tekrarladı.

Mitya, gözleri dışarı uğramış, korkunç, hareketsiz bir bakışla sorgu hâkimine bakarak:

— İçtim, beyler, içtim... Ama... Her neyse, ezin beni bay-ler, cezaya çarptırın, kaderimi tayin edin! diye bağırdı.

Sorgu yargıcı yumuşak, ama ısrarlı bir tavırla:

— Demek babanız Fiyodor Pavloviç'in ölümünden suçlu olmadığınızı kesin olarak ileri sürüyorsunuz öyle mi? diye sordu.

— Suçlu değilim! Belki başka bir ihtiyarın kanına girmekten suçluyum, ama babamı öldürmekten suçlu değilim! Hem arkasından göz yaşı döküyorum!

Öldürdüm, öldürdüm ihtiyarı, öldürdüm ve yok ettim… Ama o döktüğüm kanın hesabını, bir başkasının kanını dökmekle, korkunç bir cinayetle, hiç bir suçum olmayan bir cinayetle suçlandırılarak ödemek, bana çok ağır geliyor... Beni korkunç bir şeyle suçlandırdınız baylar, yıldırımla vurulmuş gibi oldum! Ama babamı kim öldürdü, kim öldürdü? Madem ben öldürmedim, kim öldürmüş olabilir onu? Akıl alacak şey değil!

Saçma! İmkânsız bir şey!…

Sorgu yargıcı:

— Asıl iş bunda ya! Kim öldürmüş olabilir?… diye söze başlayacak oldu…

Ama savcı İppolit Kirilloviç (gerçi kendisi savcı muaviniydi ama biz ona kısa olsun diye sadece savcı diyeceğiz) sorgu yargıcı ile bakıştıktan sonra Mitya'ya doğru dönerek:

— İhtiyar uşak Grigoriy Vasilyeviç için boşuna üzülüyorsunuz. Şunu bilin ki, kendisi sağdır, ayılmıştır ve hem onun hem de sizin şimdi verdiğiniz ifadeye göre ona indirdiğiniz ağır darbelere rağmen, galiba sağ kalacaktır. Daha doğrusu doktorun açıkladığına göre öyle olacak...

Mitya birden kollarını iki yana şiddetle indirerek:

— Sağ mı? Demek sağ ha? diye avazı çıktığı kadar bağırdı...

Bütün yüzü aydınlandı:

— Tanrım benim için yaptığın, benim gibi günahkâr ve kötü kalpli bir adamın duasını işiterek gösterdiğin bu mucize için sana şükrediyorum! Evet evet duamı işitti, bütün gece dua ettim!

Bunu söylerken üç kez haç çıkardı. Neredeyse nefesi tıkanıyordu. Savcı:

— Zaten sizinle ilgili… o durum… konusunda, o önemli ifadeyi de Grigoriy vermiştir...

diye devam edecek oldu.

Mitya birden iskemlesinden fırladı:

— Bir dakika baylar, Allah rızası için! Bir dakika durun, onun yanına bir gidip geleyim...

Nikolay Parfenoviç de hemen tiz bir sesle bağırdı:

— Rica ederim! Şimdi, şu anda, katiyyen olmaz! dedi ve o da ayağa fırladı.

Palaskalı adamlar Mitya'yı yakaladılar. Zaten kendisi gene iskemlenin üzerine çökmüştü…

— Ne kadar yazık! Oysa ben ona sadece bir an içinde haber vermek

istiyordum ki...

Bütün gece, bir türlü rahat ver-miyen o kan artık temizlenmiştir ve ben artık bir katil değilim! Ondan başka kime haber vereceğim? Benim nişanlım-dır o baylar!

Bunu sevinçle ve kutsal bir şeyden söz eder gibi çevresindekilere göz gezdirerek söylemişti.

— Ah! Size ne kadar teşekkür etsem azdır, baylar! Ah

beni nasıl yeniden hayata kavuşturdunuz, bir an içinde beni nasıl dirilttiniz! O ihtiyar beni kucağında taşımıştı, beni teknede yıkamıştır, daha üç yaşında bir bebek olduğum ve terk edildiğim vakit, bana babalık etmiştir! Sorgu yargıcı:

— Demek siz... diye söze başlıyacak oldu.

Mitya iki dirseğini de masanın üzerine koyup elleriyle yüzünü kapıyarak:

— İzin verin baylar, bir dakikacık daha izin verin, diye sözünü kesti. Bırakın bir parçacık aklım başıma gelsin, biraz nefes alayım baylar! Bütün bunlar insanı müthiş sarsıyor, müthiş! İnsanın yüzü davul değil ki, durmadan dövülsün!

Nikolay Parfenoviç tekrar:

— Azıcık daha su içseniz... diye mırıldandı.

Mitya ellerini yüzünden çekerek güldü. Bakışında bir zindelik vardı. Sanki bir anda değişmişti. Sesi de bambaşka olmuştu. Artık gene bütün insanlara eşit, eskiden tanıdığı bütün bu insanlarla aynı düzeyde olan bir varlıktı. Sanki orada, hepsi dün, daha hiç bir şey olmadan, herhangi bir sosyete toplantısında bir araya gelmiş gibiydiler. Yalnız bu arada şunu söyliyelim ki, Mitya, ilk geldiği zamanlar komiserin evinde daima candan karşılanıyordu. Ama sonradan, özellikle son ay içinde, Mitya, ona hemen hemen hiç uğramamış komiser de ona rastladığı vakit, örneğin, sokakta onunla karşılaşınca şiddetle kaşlarını çatmağa ve sadece nezakete aykın olmasın diye selamına karşılık vermeğe başlamıştı. Bunu Mitya da iyice farketmişti. Savcı'yla ise daha da uzak bir tanışıklığı vardı. Ama sinirli ve hayale düşkün bir kadın olan eşini bazan ziyaret ettiği oluyordu.

Gerçi bu ziyaretlerini en iyi niyetlerle yapıyordu, ama ona niçin gittiğini kendisi de bilmiyor, savcının karısı da her zaman onu candan karşılıyordu. Kadın nedense son zamanlara kadar onunla ilgilenmişti. Sorgu yargıcı ile henüz yakından tanışmamıştı, bununla birlikte onunla karşılaşmış, hatta bir iki kez kadınlar konusunda konuşulmuştu.

Birden neşeli neşeli gülerek:

— Görüyorum ki, siz en becerikli savcılardan birisiniz, dedi. Ama şimdi ben

kendim size yardımda bulunacağım. Ah, baylar! Şimdi yeniden doğmuş gibiyim dünyaya... sakın size

böyle basit bir şekilde hitap ediyorum diye bana darılmayın. Sonra biraz da sarhoşum.

Bunu size açıkça söyliyebilirim. Galiba sizinle... akrabam Miusov'un evinde karşılaşmak şerefine kavuşmuştum, öyle değil mi Nikolay Parfeniç... Baylar, baylar, ben şu anda kendimi sizinle eşit saymak iddiasında değilim! Şu anda sizin karşınızda ne durumda bulunduğumu, ne şekilde oturduğumu biliyorum. Biliyorum ki, eğer, Grigoriy benim için ifade vermişse... korkunç, evet tabiî korkunç bir şüphe altındayım. Fecî bir şey! Fecî bir şey! Bunu anlamıyor değilim! Şimdi işe girişelim baylar. Ben hazırım, şimdi bu işi bir anda bitiririz. Çünkü dinleyin, dinleyin baylar. Madem ben kendim suçlu olmadığımı biliyorum, o halde işi bir anda bitiririz demektir! Öyle değil mi? Öyle değil mi?

Mitya hızlı hızlı, sinirli ve heyecanlı bir tavırla çok konuşuyor ve sanki kendisini dinliyenler, kesin olarak en iyi dost-larıymış gibi bir tavır takınıyordu.

Nikolay Parfenovîç, onu etkileyen bir tavırla:

— O halde şimdilik işlediğiniz söylenen suçu kesin olarak reddettiğinizi zapta geçirelim, diyerek zabıt memuruna doğru döndü, ona alçak sesle yazılması gerekeni yazdırmağa başladı.

— Zapta mı geçireceksiniz? Bunu zapta mı geçirmek istiyorsunuz? Peki öyleyse yazın!

Ben razıyım, buna hiç itirazım yok baylar... Yalnız bakın... Durun, durun. Şöyle yazın: Serkeşlik etmekten, zavallı bir ihtiyara şiddetli darbeler indirmekten suçludur. Gerçi kendimi içten suçluyorum, ama bunu yazmak gerekmez. (Birden zabıt memuruna doğru dönmüştü). Bu artık özel hayatım baylar! Bu, artık sizi ilgilendirmez. Yani benim içimde olanlar demek istiyorum... Ama ihtiyar babamın öldürülmesinden suçlu değilim. Bunu düşünmek vahşice bir şey olur. Tam anlamıyla vahşice bir düşünce olur bu! Size ispatlıyacağım, siz de hemen bunun böyle olduğunu göreceksiniz. Siz de güleceksiniz baylar, bu şüphenizden ötürü kahkahalarla güleceksiniz.

Sorgu yargıcı, kendinden geçmiş olan Dimitriy'i sakin tavrıyla yenmek istiyormuş gibi:

— Sakin olun Dimitriy Fiyodoroviç, diye hatırlattı. Sorguya devam etmeden önce size bir soru sormak isterdim. Bu soruma karşılık vermeye razı olursanız, müteveffa Fiyodor Pavloviç'i galiba sevmediğinizi, onunla sürekli olarak dargınlık içinde yaşadığınızı bir kez daha sizin ağzınızdan işitmek isterim... Burada hemen hemen on beş dakika kadar önce, kendiniz de onu öldürmek istediğinizi söylediniz; «Öldürmedim ama öldürmek istedim!»

diye bağırdınız.

__Ben rai bağırdım öyle? Ha, belki de bağırmışımdır baylar. Evet, ne yazık ki. gerçekten onu öldürmek istemişimdir. Hem de çok kez içimden geçmiştir bu... Ne yazık ki, öyle oldu!

— İstediniz demek. Peki babanıza karşı böyle bir nefret duymaya sizi yönelten düşünceler neydi, bunları bize açıklar mısınız?

Mitya omuzlarını silkerek hüzünle gözlerini yere indirdi.

— Bunda açıklanacak bir şey yok ki, baylar dedi. Ben duygularımı hiç bir zaman saklamamışımdır. .Bütün kent neler hissettiğimi biliyordu. Meyhanede bile bundan herkesin haberi vardı. Daha kısa bir süre önce manastırda, Zosima dedenin hücresinde de bildirmişimdir bunu... O günün akşamı babamı dövmüştüm, hatta az kalsın öldürecektim onu. Sonra da gene geleceğimi ve tanıkların gözü önünde onu öldüreceğimi söyledim... Bin tanık olsa bile yapacaktım bunu. Bir ay boyunca hep bunları bağırarak söylemişimdir, herkes tanık olmuştur bu sözlerime!.. Olaylar elle tutulur, olaylar kendini belli eder, olaylar her şeyi açığa vurur ama duygular başka şeydir, baylar!

Duygular bambaşka şeylerdir. Bakın baylar (Mitya bunu söylerken kaşlarını çatmıştı) bana öyle geliyor ki, duygularım konusunda bana herhangi bir şey sormağa hakkınız yoktur. Gerçi görevlisiniz, bunu anlıyorum ama bu iş yalnız beni ilgilendirir, benim iç âlemimdir, bu mahrem tir şeydir... Ama... Madem ki duygularımı önceden saklamadım... Örneğin meyhanede de herkese açıkladım, o halde... Şimdi de bunu bir sır olarak saklamıya cağım. Bakın baylar, tabiî ki bu durumda aleyhimde korkunç delillerin ortaya çıktığını anlıyorum: Herkese onu öldüreceğimi söyledim, şimdi de işte onu öldürdüler, o halde onu benden başka kim öldürmüş olabilir? Ha, ha! ha!.. Sizi bağışlıyorum baylar, tam anlamıyla bağışlıyorum. Zaten kendim de ruhumun derinliklerine kadar sarsıldım, şaşırıp kaldım. Çünkü madem ki, ben onu öldürmedim, o halde onu kim öldürmüş olabilir? Öyle değil mi ya? Madem ben değilim o halde kimdir, kimdir?!.. Birden:

— Baylar! diye bağırdı. Şunu öğrenmek istiyorum. Hatta sizden bunu ısrarla söylemenizi istiyorum: Babamı nerede öldürmüşler? Neyle, nasıl öldürülmüş? Bunu söyleyin bana!

Bunu söylerken bir savcıya, bir sorgu yargıcına bakmıştı. Savcı:

— Kendisini çalışma odasında, yerde başı yarılmış olarak yatmış bir durumda bulduk.

Mitya birden irkildi, dirseklerini masaya dayayarak sağ eli ile yüzünü kapadı:

— Bu korkunç bir şey baylar! Nikolay Parfenoviç:

— Devam edelim, diye sözünü kesti. Şimdi şunu söyleyin. Bu duyduğunuz nefret sizde ne uyandırdı? Galiba herkesin içinde ona karşı kıskançlık duyduğunuzu açıklamıştınız, öyle değil mi?

— Evet kıskançlık vardı, ama yalnız kıskançlık değil.

— Para yüzünden yaptığınız tartışmalar oldu mu?

— Evet, para yüzünden de tartışmalar yaptık ya.

— Galiba üç bin ruble için aranızda tartışma çıkmış, güya miras hakkınızdan size borçlu olduğu ve vermediği üç bin ruble için.

Mitya birden atıldı:

— Ne üçü? Daha fazla, daha fazla, dedi. Belki altı binden, on binden fazla. Ben bunu herkese söylemişimdir, herkese bağıra bağıra açıklamışımdır. Ama artık ne yapalım.

Üç bin rubleye razı olmuştum. Bu üç bine müthiş ihtiyacım vardı. O kadar ki, o yastığının altında Gruşenka için hazırladığı üç binlik paketi benden çalınmış

sayıyordum, baylar. Evet onu

. kendi param olarak sayıyordum. Sanki benim malımdı...

Savcı, sorgu yargıcı ile bakıştı ve bir fırsatını bulup belli etmeden ona göz kırptı. Sorgu yargıcı hemen:

— Bu konuya sonradan tekrar döneceğiz! dedi. Yalnız izin verin, özellikle şu nokta üzerinde duralım: Bu paraları, o zarfın içindeki paralan kendi malınız olarak Baydığınızı zapta geçirelim.

— Geçirin baylar, bunun bana karşı bir delil olacağını anlamıyor değilim, ama delillerden korkmuyorum ve kendi kendimi kötülüyorum. İşitiyor musunuz ne dediğimi? Kendi kendimi kötülüyorum. Bakın baylar, siz beni galiba olduğumdan bambaşka bir insan olarak görüyorsunuz...

Bunu birden üzüntülü ve somurtkan bir tavırla söylemişti.

— Sizinle şu anda konuşan soylu bir insandır. En soylu kişilerden biridir. Ve en önemlisi (bunu asla gözden kaçırmamanız gerekir) bir sürü alçaklıklar yapmış, ama her zaman şimdi olduğu gibi bir varlık olarak soylu kalmış, yani içten, yürekten soylu olan bir varlık olarak kalmış...Anlıyor musunuz, nasıl anlatacağımı bilemiyorum... Zaten ömrüm boyunca susadığım şey, uğrunda acı çektiğim şey bu soyluluktu. Bir bakıma yalnız bu soyluluk uğruna acı çekmiş, Diyojen gibi elde fenerle her yerde onu aramış, öyleyken bütün ömrünce yalnız alçakça davranışlarda bulunmuş, yani hepimiz gibi baylar, hepimiz gibi delilikler yapmış... Daha doğrusu yalnız ben öyle yapmışımdır baylar, herkes değil, yanlış söyledim. Bir ben böyle

yapmışımdır. Bir tek ben! Başım ağrıyor baylar...

Acı çektiğini belli eden bir tavırla yüzünü buruşturdu.

— Bakın baylar, görünüşü hoşuma gitmiyordu, halinde bir şerefsizlik vardı, o küfürler, o kutsal olan her şeyi çiğneyiş, o alaylar, o inançsızlık hepsi adi, adice şeylerdi! Ama şimdi o öldükten sonra başka türlü düşünüyorum.

— Nasıl başka türlü?

— Başka türlü değil, ama ona karşı böyle bir nefret duyduğum için üzülüyorum.

— Pişmanlık mı duyuyorsunuz?

— Hayır, pişmanlık demiyeceğim. Bunu zapta geçirmeyin. Zaten kendim iyi değilim ki baylar, kendim o kadar yakışıklı değilim ki! Bu bakımdan onu nefret edilecek bir varlık saymaya hakkım yoktu. Mesele bunda! İşte bunu zapta geçirebilirsiniz.

Mitya bunu söyledikten sonra birden olağanüstü bir hü-züne kapıldı. Zaten sorgu yargıcının sorularına karşılık vermeye başladığından bu yana gittikçe daha somurtkan, daha kederli görünmeye başlamıştı. Birden, tam o anda gene beklenmedik bir olay meydana geldi. Olup biten şuydu: Gerçi Gruşenka'yı biraz önce uzaklaştırmışlardı ama, şimdi sorgunun yapıldığı o mavi odadan pek uzağa değil ancak ondan sonraki üçüncü odaya götürmüşlerdi. Bu, o gece büyük ziyafetin verildiği, herkesin dans ettiği büyük odanın yanındaki küçücük, tek pencereli odaydı. Gruşenka orada oturuyordu, yanında da şimdilik yalnız fena halde şaşırmış, fena halde korkmuş ve sanki kurtuluşu ondan bekliyormuş gibi hep ona yapışan Maksimov vardı. Kapılarında göğsünde madenî plâka taşıyan bir köylü duruyordu. Gruşenka ağlıyordu. Birden, acısı artık dayanılmaz bir hâl alınca, ayağa fırlamış kollarını iki yanına vurarak tiz bir sesle:

«Ah nedir bu başıma gelenler, nedir bu başıma gelenler!» diye bağırıp kendini odadan dışarı atarak Mitya'sına koşmuştu. Bu, o kadar beklenmedik bir şekilde olmuştu ki, hiç kimse onu durdurmaya vakit bulamadı. Mitya ise onun çığlığını işitince tiril tiril titredi.

Sonra birden fırladı o da kendini kaybetmiş gibi bağırarak ona doğru atıldı. Ama bir araya gelmelerine imkân vermediler. Öyleyken gene de birbirlerini görmüşlerdi.

Mitya'yı sıkıca ellerinden yakalamışlardı, çırpınıp duruyor, atılıyordu. Onu tutmak için üç dört kişinin yardımı gerekti. Gruşenka'yı da yakalamışlardı ve Mitya onu sürükleyerek götürürlerken genç kadının bağıra bağıra, kollarını ona doğru uzattığını görüyordu. Bu olay sona erdikten sonra, Mitya gene eski yerinde, masanın başında, sorgu yargıcının karşısında kendini toparlamıştı. Onlara doğru dönerek:

— Ondan ne istiyorsunuz? Neden ona işkence ediyorsunuz? Onun suçu yok! diye bağırıyordu.

Savcı ile sorgu yargıcı onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Böylece on dakika kadar bir süre geçmişti. Sonunda odaya aceleyle oradan biraz önce ayrılmış olan Mihayıl Makaroviç girdi ve heyecan dolu yüksek bir sesle savcıya:

— Kadını uzaklaştırdık, şimdi aşağıda ama bu zavallı a-dama bir tek söz söylemek istiyorum baylar. İzin verir misiniz? Sizin yanınızda söyliyeceğim baylar, sizin yanınızda!

Sorgu yargıcı:

— Buyurun buyurun Mihayıl Makaroviç, diye karşılık verdi. Bu durumda hiç bir itirazımız yoktur.

Mihayıl Makaroviç, Mitya'ya doğru dönerek:

— Dimitriy Fiyodoroviç, beni dinle evlâdım, diye söze başladı ve yüzünde sıcak bir baba sevgisi, karşısındaki zavallı insanın nerdeyse derdini paylaşıyormuş gibi bir anlam belirdi. Senin Agrafena Aleksandrovna'yı kendi elimle aşağı götürdüm ve hancının kızma teslim ettim. Şimdi yanında o ih-yar Maksimov var, ondan hiç ayrılmıyor, onu sakinleştirdim, işittin mi? Yalvardım yakardım sakinleştirdim. Senin kendini savunmak ihtiyacında olduğunu, bu bakımdan sana engel olmamasını, içinde üzüntü uyandırmaması gerektiğini söyledim, yoksa şaşırabileceğini ve yanlış söyleyerek kendini kötü duruma sokabileceğini belirttim, anladın mı? Yani kısaca her şeyi anlattım, o da anladı. O kadın akıllı ve iyi yüreklidir evlâdım. Senin için yalvarırken benim gibi bir ihtiyarın ellerini öpmeye kalkıştı. Buraya da beni kendisi gönderdi. Onun için üzülmemeni söylememi istedi". Evet, şimdi de benim gidip senin sakinleştiğini ve onun için üzülmediğini ona söylemem gerekiyor. Onun için sen de sakinleş. Bunun böyle olması gerektiğini anla. Ben ona karşı suçluyum, o tam bir Hıristiyan yüreği taşıyor. Evet baylar o, iyi yürekli ve hiç bir şeyde suçu olmayan varlıktır. Şimdi söyle Dimitriy Fiyodoroviç, ona gidip sakin duracağını söyleyebilir miyim?

İyi yürekli Mihayıl Makaroviç gereksiz olan bir çok şeyler söylemişti. Ama Gruşenka'nın acısı, bir insan olarak onun ta yüreğine işlemişti. Hatta gözlerinde yaşlar vardı. Mitya ayağa fırlayarak ona doğru atıldı.

— Özür dilerim baylar! İzin verin, ne olur izin verin! diye bağırdı. Siz melek, melek ruhlu bir adamsınız Mihayıl Makaroviç, onun namına size teşekkür ederim. Sakin olacağım, neşeli duracağım, o sonsuz iyiliğinizden kendisine şunu bildirmenizi beklerim: Artık neşeliyim, neşelendiğimi, hatta onun yanında sizin gibi koruyucu bir melek bulunduğunu bildiğim için, şimdi rahatça gülebileceğimi söyleyin ona. İşimi şimdi bitiririm ve buradan kurtulur kurtulmaz ona koşacağım! Beni görecektir, söyleyin beklesin!

Birden savcı ile sorgu yargıcına doğru dönerek:

— Baylar, şimdi size yüreğimde ne varsa hepsini açıklayacağım, bütün ruhumu açacağım size! Bu işi hemencecik bitireceğiz, neşe ile bitireceğiz... Sonunda nasıl olsa hepimiz güleceğiz, güleceğiz değil mi? Yalnız baylar, bu kadın benim gönlümün sultanıdır! Ah, rica ederim bunu söylememe izin verin, artık bunu size açıklıyayım... Karşımda olan sizlerin dünyanın en soylu insanları olduğunuzu görmüyor muyum? O benim hayatımın ışığı benim için kutsal bir varlıktır. Bir bilseniz! Çığlıklarını duydunuz ya. «Seninle birlikte ölüm cezasına çarptırılsam razıyım!» diyordu. Oysa ben ona ne verdim? Ben fıkaranın biriyim, elimde avucumda bir şey yok, böyle bir sevgiye değer miyim? Biçimsiz, utanç verici ve utanılacak yüzlü bir varlık olan ben, böyle bir aşka lâyık mıyım? Böyle bir kadının kürek cezasını çekmek için, benimle birlikte gitmesi olacak şey mi? Demin, benim için ayaklarınıza kapandı. Oysa gururlu bir kadındır ve hiç suçu yoktur. Nasıl olur da ona tapmam, nasıl olur da bağırıp çağırmam ve demin yaptığım gibi ona koşmam? Ah, özür dilerim baylar, her neyse... simdi teselli buldum!

Sonra iskemlenin üzerine yığıldı ve yüzünü iki eliyle kapayarak hıçkıra hıckıra ağlamaya başladı. Ama artık bunlar mutluluk gözyaşları idi. Bir an sonra kendine geldi. Sorgu yargıcı, çok memnundu. Hatta galiba öbür hukukçular da öyle. Hepsi şimdi sorgunun yeni bir safhaya gireceğini hissediyorlardı. Mitya, komiseri uğurladıktan sonra bayağı neşelenmiş ti.

— Eh şimdi tam anlamıyla emrinizdeyim, baylar. Hem,.. Bütün o ayrıntılara girilmese, hemen anlaşırdık. Gene o önemsiz şeylerden söz ediyorum... Baylar emrinizdeyim, ama karşılıklı olarak güven duymamız gerekir... Siz bana inanmalısınız, ben de size... Aksi halde hiç bir zaman bir sonuca varamayız. Bunu asıl sizin için söylüyorum, iş başına baylar, is başına! Asıl önemlisi de şu: Ruhumu böyle didik didik etmeyiniz, saçmalıklarla yüreğime işkence yapmayınız. Bana yal nız önemli şeyleri, olayları sorunuz. O zaman ben de sizi hemen tatmin ederim. Allah kahretsin o önemsiz ufak tefek şeyleri!

Mitya, işte yüksek sesle böyle söyleniyordu. Sorgu yeniden başladı.

IV

İKİNCİ ÇİLE

Nikolay Parfenoviç, çok miyop, patlak, acık kül rengi iri gözleri parıl parıl parlayarak belli bir memnunlukla ve heyecanlı bir tavırla konuşmaya başladı. Bir dakika kadar önce, gözlüğünü de çıkarmıştı:

— Böyle hazır olmakla bize ne kadar cesaret veriyorsunuz bilemezsiniz, dedi. Hem şimdi karşılıklı olarak güven duymamızdan söz ederek gerçekten önemli bir noktaya dokundunuz. Şüphe altında olan kişi, gerçekten kendini savunmak istiyorsa, bunu umut ediyorsa ve suçsuz olduğunu ispatlıyabi-lecek durumda ise karşılıklı bir güven olmadan böyle

önemli işlerde sonuç almak imkânsızdır. Biz elimizden gelen her şeyi yapacağız. Zaten siz de şimdi bu isi nasıl idare ettiğimizi görmüş olmalısınız... Bu sözlerimi doğru buluyorsunuz değil mi İppolit Kirilioviç?

Bunu savcıya doğru dönerek söylemişti. Savcı, Nikolay Parfenoviç'in heyecanlı sözleri ile kıyaslanırsa biraz soğuk bir tavırla ama gene de sözlerini destekliyerek:

— Evet, tabiî! dedi.

Şunu ilk ve son olarak söyliyelim ki, bizim kente yeni gelmiş olan Nikolay Parfenoviç, daha görevine başladığı sıralarda bizim savcı İppolit Kirillovic'e karşı olağanüstü bir saygı duymuş ve ona yürekten bağlanmıştı. Bizim «meslekte haksızlığa uğramış» İppolit Kirilloviç'in olağanüstü psikoloji ve hatip olarak konuşma yeteneklerine itiraz kabul etmeyecek şekilde inanan tek kişi oydu ve gerçekten haksızlığa uğradığına inanıyordu.

Onun nasıl bir insan olduğunu daha Peters-burg'da iken işitmişti. Buna karşılık, o gencecik Nikolay Parfenoviç de bizim «haksızlığa uğramış» savcının dünyada içten olarak sevdiği tek kişiydi. Oraya gelirken daha yolda kendilerini bekliyen işten söz ederek, bazı noktalarda anlaşmış bazı şeyleri kararlaştırmışlardı. Şimdi de masa başında Nikolay Parfenoviç'in keskin zekâsı kendisinden daha yaşlı olan meslek arkadaşının her davranışını, yüzündeki her anlamı daha o bir söz söylemeden, bir bakışından, bir göz kırpışından kendisine verilen tüm işaretleri hemen anlıyordu. Mitya sabırsızlık içinde.

— Baylar, izin verin kendim anlatayım, sözümü önemsiz şeylerle kesmeyin, ancak o zaman her şeyi size bir anda anlatacağım, diyordu.

— Mükemmel! Teşekkür ederim! Yalnız sizin bize söyliyeceklerinizi dinlemeden önce izin verirseniz bizini merakımızı çeken bir olay üzerinde daha duracağını. O da şu: dün aksam saat beşte rehin olarak bıraktığınız tabancalarınızın karşılığında arkadaşınız Piyotr İlyiç Perhotin'den almış olduğunuz o on rubleden söz etmek istiyorum.

— Rehine verdim baylar! Verdim. On rubleye rehin ettim! Bundan ne çıkar? Başka söylenecek bir şey yok. Yoldan

kente gelir gelmez, gidip onları rehine verdimi.

— Yaa, demek yoldan döndünüz. Kentin dışına mı çıkmıştınız?

— Gitmiştim efendim, kırk verstlik bir yere gittim. Siz bunu bilmiyor muydunuz?

Savcı ile Nikolay Parfenoviç bakıştılar.

— Zaten hikâyenize dün sabahtan bu yana neler yapmış olduğunuzu, sistemlice başından sonuna kadar anlatarak bas-lasanız nasıl olur? Örneğin izin verirseniz şunu öğrenmek istiyoruz: Kentten niçin çıktınız? Ne zaman

yola koyuldunuz ve ne zaman döndünüz...

Bütün bu olayları.

Mitya, yüksek sesle güldü:

— Başlangıçta öyle söyleseydiniz ya! Hem bunu istiyorsanız işe dünden değil, bundan üç gün öncesinden başlamak gerekir, o zaman nereye nasıl ve niçin gittiğimi anlarsınız. Bundan üç gün önce sabahleyin buranın tüccarlarından Sam-sonov'dan üç bin ruble istemeye gittim, karşılığında sağlam bir teminat göstererek... O para birden çok lâzım olmuştu baylar, birden çok ihtiyacım olmuştu ona...

Savcı nazik bir tavırla sözünü kesti.

— Bir dakika, sözünüzü kesebilir miyim? dedi. Böyle bir paraya yani üç bin rublelik bir paraya neden böyle bir ihtiyaç duydunuz? diye sordu.

— Ah baylar! Ne olur, gene ayrıntılara girmeyelim: Neden, nasıl, ne zaman ve niçin bu kadar paraya ihtiyacım oldu da, neden şu kadara ihtiyacım olmadı ve bütün bu gevezelikler... Bütün bunları üç kitapta bile anlatamam, üstelik bir de son söz yazmam gerekir.

Mitya, bunları, bütün gerçeği olduğu gibi anlatmak isteyen ve en iyi niyetleri besleyen bir insanın candan ama sabırsız lâubaliliği ile söylemişti. Birden kendisini topladı:

— Efendim, böyle ikide bir baş kaldırdığım için bana darılmayın. Tekrar rica ediyorum; tekrar şuna inanmanızı isterim ki, size karsı büyük bir saygı duyuyorum ve şu andaki durumu anlıyorum. Sarhoş olduğumu sanmayın. Şimdi artık ayıldım. Keşke sarhoş

olsaydım, bu işe hiç de engel olmazdı. Benim sarhoşluğum şöyle olur: Ayılınca akıllanır - budala olurum İçtim mi aptallaşır - akıllanırım.

Ha! ha! ha! Yalnız görüyorum ki, şimdilik karşınızda espri yapmam yakışık almıyor. Yani şimdilik birbirimizi anlayamayacağız. İzin verirseniz kendime karşı da daha saygılı olayım, saygı duyulacak bir insan olduğumu göstereyim. Şimdiki farkı anlamıyor muyum sanıyorsunuz? Ne olursa olsun karşınızda şimdi bir suçlu olarak oturuyorum. Yani sizin gibi yüksek însanlarla hiç bir zaman eşit olamam. Size de beni göz hapsine almak görevi verilmiş: Grigoriy'e bunları yaptım diye bana «aferin!» diyecek değilsiniz ya! İhtiyarların kafasını kıran cezasız kalmaz ya. Ona bunu yaptım diye tabiî beni mahkemeye vereceksiniz. Sonra da altı ay ya da belki bir yıl hapis verirsiniz. Sizin hukukçular bana ne ceza verirler bilmem. Gerçi medenî haklardan yoksun kalacağımı biliyorum, medenî haklar elimden alınacak değil mi, bay savcı? Bundan da anlaşıldığı gibi, aradaki farkı anlıyorum baylar... Ama şunu da kabul edin ki, bu sorduğunuz sorularla Tanrının kendisini de şaşırtabilirsiniz. Nereye bastın? Nasıl bastın? Ne zaman bastın? Neyin içine bastın? Böyle giderse, ne karşılık vereceğimi

şaşıracağım, siz de hemencecik kalemi elinize aldığınız gibi zapta geçirirsiniz, o zaman ne olacak? Hiç bir şey olmayacak, çünkü eğer yalan söylemeye başladıysam, sonuna kadar yalan söylerim siz de yüksek tahsil görmüş ve en soylu kişilerden olan sizler de beni bağışlarsınız. Sözlerimi bir rica ile bitireceğim. Bu beylik sorgu şeklinden vazgeçin. Daha doğrusu önce her hangi bir basit şeyden, önemsiz bir şeyden başlayın sorulara. Örneğin «yatağından nasıl kalktın, ne yedin, nasıl tükürdün, nereye tükürdün,» sonra da suçlunun dikkatini uyuşturunca birden onu beyninden vurulmuşa döndüren soruyu sorun: «Kimi öldürdün, kimi soydun?» Ha! Ha! Ha! işte sizin beylik sorularınız böyle. Bunlar sizde kanun olmuş. İşte sizin bütün kurnazlığınız bundan ibaret! Ama siz böyle kurnazlıklarla köylüleri uyutun, beni değil. Ben işin ne olduğunu anlıyorum. Kendim de görevde bulundum. Ha! Ha! Ha!

Onlara şaşılacak bir açık yüreklilikle bakarak:

— Bana darılmıyorsunuz ya baylar? Bu küstahlığımı bağışlıyorsunuz ya? diye bağırdı.

Bunları Mitya Karamazov söylediğine göre bağışlamak mümkündür. Çünkü akıllı bir insan bunu yaparsa bağışlanmaz. Ama Mitya bağışlanabilir! Ha! Ha! Ha!

Nikolay Parfenoviç, dinliyor ve o da gülüyordu. Savcı ise gerçi gülmüyordu, ama gözlerini hiç ayırmadan, sanki en küçük bir sözünü, en küçük bir davranışını, yüzündeki en küçük titreyişi bile gözden kaçırmak istemiyormuş gibi Mitya'ya bakıyordu.

Nikolay Parfenoviç, gülmeye devam ederek:

— Zaten biz de sizinle başlangıçta öyle konuşmaya başlamıştık, diye karşılık verdi.

Sizi sorularla şaşırtmıyorduk: Sabahleyin nasıl kalktığınızı, neler yediğinizi sormadık ama artık en basit şeylerden başladık.

— Anladım, anlıyorum ve bana karşı gösterdiğiniz o eşsiz, o en soylu kişilere yakışır iyi yürekliliğe değer verdim. Şimdi daha da büyük bir değer veriyorum. Biz burada bir araya gelmiş üç soylu kişiyiz. Bu bakımdan aramızda herşey iyi tahsil görmüş, yüksek sosyeteye mensup, aralarında soyluluk ve şeref bağları olan insanlar gibi karşılıklı bir güven içinde olmalı. Ne olursa olsun hayatımın şu anında, şerefimin ayaklar altında çiğnendiği sırada, sizleri en iyi dostlarım olarak saymama izin veriniz. Bu sizin için gurur kırıcı bir şey olmaz değil mi? Baylar.

Nikolay Parfenoviç ciddi ve destekliyen bir tavırla bunu kabul ederek:

— Aksine bunu o kadar güzel söylediniz ki, Dimitriy Piyodoroviç.

Mitya, zafer kazanmış bir tavırla:

— Önemsiz ayrıntılara gelince, bütün o kargacık burgacık ayrıntılar bir tarafa! diye bağırdı. Yoksa bu iş Allah bilir neye varır, öyle değil mı?

Savcı Mitya'ya doğru dönerek birden söze karıştı:

— Bu akıllıca öğütlerinize tam anlamında uyacağım, dedi. Yalnız soracağım sorudan vazgeçemem. Sizin böyle bir paraya daha doğrusu o üç bin rubleye neden ihtiyaç duyduğunuzu kesin olarak öğrenmemiz gerekiyor.

— Neden mi ihtiyacım vardı? Söyliyeyim, şey için... onun için... Yani borç ödemek için.

— Kime ödeyecektiniz bu borcu?

— Buna karşılık vermeyi kesin olarak reddediyorum baylar! Bakın, işte bunu söyliyemiyeceğim. Bunu söylemek cesaretini kendimde bulamıyacağımdan ya da bunu söylemekten korktuğumdan, bütün bunların bir tükürük kadar bile önemli şeyler olmadığından, saçma bir şey olduğundan ötürü değil, şunun için söylemiyeceğim: bu işin içinde prensip meselesi var. Bu benim özel hayatımla ilgilidir, özel hayatıma ise kimsenin karışmasına izin vermiyeceğim. Benim prensibim bu. Bu sorunuz konu ile ilgili değil. Bu işle ilgili, olmayan her şey ise, benim özel hayatım ile ilgilidir! Birine borcumu ödemek istiyordum, birine şeref borcum vardı, ama kime? Bunu söyle.miyeceğim.

Savcı:

— İzin verirseniz bunu zapta geçirelim, dedi.

— Buyurun, zapta geçirin. Öylece yazın: Söylemiyorum ve söylemiyeceğim! Hatta zapta şunu da geçirin baylar: Ben bunu açıklamayı şerefsizlik sayıyorum. Yazın bakalım, yazmaktan başka vaktinizi ne ile geçirirsiniz ki.

Savcı, garip ve oldukça sert, ama etkiliyen bir tavırla:

— İzin verirseniz size bir kez daha şunu hatırlatayım ve önceden söyliyeyim ki, eğer bunu bilmiyorsanız... size simdi sorduğumuz sorulara karşılık vermemekte serbestsiniz. Buna karşılık, şu ya da bu nedenden ötürü kendiliğinizden bize karşılık vermek istemiyorsanız, sizi, baskı yaparak bir karşılık vermeye zorlamaya hiç hakkımız yok. Bu iş tüm olarak sizin.kavrayışınıza bağlıdır. Ama gene de görevimiz böyle bir durumda size şu ya da bu açıklamada bulunmaktan kaçınarak kendinize ne derece kötülük ettiğinizi belirtmektir. Şimdi lütfen devam edelim.

Mitya, kendisini etkileyen bu sözlerden biraz mahcup olmuş bir tavırla:

— Ben darılmıyorum ki baylar... Ben... diye mırıldandı. İşte, bakın baylar. O zaman baş

vurduğum Samsonov var ya...

Tabiî okuyucuya artık bildiği ve Mitya'nın o sırada anlattığı hikâyeyi ayrıntıları ile verecek değiliz. Mitya bunu anlatırken her şeyi en küçük noktasına kadar belirtmek ve mümkün olduğu kadar çabuk bitirmek için sabırsızlık gösteriyordu. Ama kendisi açıklamalarda bulundukça, bu açıklamalarını zapta geçiriyorlardı, bu yüzden de ikide bir onu dur-; durmak sorunda kalıyorlardı. Dimitriy Piyodoroviç bunu yanlış buluyor, ama boyun eğiyor, öfkeleniyordu. Bununla birlikte şimdilik öfkesi yumuşaktı. Gerçi arada bir

«Baylar, bu Tanrıyı bile çileden çıkarır» ya da «Baylar, biliyor musunuz ki, beni boşuna öfkelendiriyorsunuz?» 'diye bağırıyordu. Ama bağırırken bile hâlâ o dostça heyecanlı tavrını henüz değiştirmiyordu.

Böylece üç gün önce Samsonov'un ona nasıl «kazık attığını» anlattı. (Şimdi artık tam anlamıyla o zaman kendisini aldatmış olduklarını anlamıştı). Yol parası bulmak için, saatin altı rubleye satılması gibi sorgu yargıcı ile savcının henüz" hiç bilmedikleri bir olay, hemen, hemen olağanüstü bir olaymış gibi dikkatlerini çekti. Sonra Mitya'nın artık sınırsız bir öfke göstermesine rağmen, bu olayı, bir gün önce elinde beş parası olmadığını ikinci kez ispatlayan bir delil olarak tüm ayrıntıları ile zapta geçirmeyi gerekli buldular.

Mitya yavaş yavaş somurtmaya başlamıştı. Lyagaviy'e gidişini, kömür dumanı ile dolu izbede geçirdiği geceyi ve ondan sonra olup bitenleri anlattıktan sonra, hikâyesini kente dönüşüne dek getirmiş, oraya gelince de artık ısrara gereklilik kalmadan, ayrıntılı olarak Gruşenka'yı kıskandığı için çektiği acıları anlatmaya koyulmuştu. Kendisini hiç konuşmadan dinliyorlardı. Özellikle büyük bir dikkatle Gruşenka'yı gözetlemek için Fiyodor Pavloviç'in «arkasında> Mariya Kondratyevna'nın evinde, bir gözetleme yerinin bulunması ve haberleri kendisine Smerdyakov'un getirmiş olması üzerinde durdular.

Buna çok önem vererek anlattıklarını zapta, geçirdiler.

Mitya duyduğu kıskançlığı heyecanla, her şeyi olduğu gibi belirterek anlatıyor ve gerçi, doğru söylemek gerekirse, en gizli duygularını «böyle herkesin utanç veren bakışları»

altına sermekten utanç duyuyordu, ama belliydi ki, doğrusunu söylemek için, duyduğu bu utancı bastırmaya çalınıyordu.

Kendisi bunları anlatırken, sorgu yargıcının ve özellikle cavcının, kayıtsız bir ciddilikle ona doğru çevrilmiş olan ba-Kişları, sonunda Mitya'yı çok etkilemeğe başladı. Zihninden hüzünle şöyle bir düşünce geçti: «Daha çocuk sayılacak bir yaşta olan ve daha bundan birkaç gün önce kadınlardan söz ederek kendisine saçma şeyler söylediğim o Nikolay Parfeno-viç ve bu hasta savcı bu anlattıklarımı dinlemeğe lâyık değiller diye düşündü.

«Rezil oldum!» Düşüncelerine şiirden bir parça ile son verdi: «Yüreğim sabret, boyun eğ

ve sus!» Ama anlatmaya devam etmek için gene de kendini toparladı.

Hohlakova ile olup bitenlere geçtiği vakit yeniden neşelenmeğe bile başladı. Hatta o hanımefendi için yeni çıkan ve konu ile hiç ilgisi bulunmayan öze! bir fıkra anlatmağa kalkıştı, ama sorgu yargıcı sözünü keserek nazik bir tavırla «sadede gelmesinin rica etti.

Sonunda umutsuzluğunu açıkladıktan, bayan Hohlakova' nın evinden çıkınca nasıl paniğe kapıldığını anlattıktan sonra üç bin ruble»yi bulmak için gerekirse birini bıçaklamayı bile düşündüğünü söylediği sırada Mitya'yı yine durdurup «bıçaklamak istiyordu» diye zapta geçirdiler. Mitya, bunu zapta geçirmelerine sesini çıkarmadı.

Nihayet sıra birden Gruşenka'nın kendisini aldattığını ve Mitya onu Samsonov'a götürdükten sonra, genç kadının gece yarısına kadar ihtiyarın yanında kalacağını söylemesine rağmen, oradan hemen çıkıp gittiğini anlatmaya geldi. Hikâyenin bu noktasında elinde olmayarak dudaklarından şu cüm-döküldü: «Vallahi o Fenya'yı o sırada öldürmediysem, bunu

buna vakit bulamadığım için yapmadım, baylar!» dedi. Bunu da dikkatle zapta geçirdiler.

Mitya üzüntülü bir tavırla «bekledi. Sonra babasının bahçesine nasıl koştuğunu anlatmaya koyuldu. Ama o sırada birden sorgu yargıcı onu durdurup, divanın üzerinde yanıbaşında duran büyük deri çantayı açarak içinden bakır bir havaneli çıkardı.

Onu Mitya'ya göstererek:

— Bunu tanıdınız mı? diye sordu. Mitya üzüntü ile güldü:

— Ha evet! Tanımaz olur muyum! Verir misiniz bir bakayım... Hay Allah kahretsin.

İstemez!

Sorgu yargıcı:

— Ondan söz etmeyi unuttunuz, diye belirtti.

— Hay Allah kahretsin! Onu sizden saklamıyacaktım herhalde, onsuz olmayacaktı bu iş

değil mi? Ne dersiniz? Yalnız bir an için hatırımdan çıkmıştı.

— O halde lütfen esaslı olarak nasıl olup da onunla silâhlanmış olduğunuzu anlatın.

— Hay hay. Onu da anlatayım baylar.

Mitya bunu söyledikten sonra havanelini nasıl aldığını ve nasıl koşup

gittiğini anlattı.

— Ama böyle bir cisimle silâhlanırken nasıl bir amaç güdüyordunuz?

— Nasıl bir amaç mı? Hiç bir amacım yoktu! Yakaladığım gibi koştum işte.

— Bir amacınız yok idiyse, neden yaptınız bunu? Mitya'nın öfkesi başına çıkıyordu.

Israrla «delikanlıya» baktı ve somurtkan bir tavırla öfkeyle güldü. Mesele şuydu: Şimdi böyle açıktan açığa ve kıskançlığının hikâyesini «bu adamlara» böylesine her şeyini ortaya dökerek anlattığı için, gittikçe daha çok utanıyordu. Birden dudaklarından:

— Boş verin havaneline canım! diye bir söz döküldü.

— İyi ama...

— İşte köpeklerden korunmak için aldım. Sizin anlayacağınız ortalık karanlıktı... Yani her ihtimale karşı aldım.

— Peki, daha önce geceleri dışarıya çıktığınız vakit karanlıktan korktuğunuz için, yanınıza herhangi bir silâh alır mıydınız?

Mitya, artık dayanamıyacak derecede sinirlenerek:

— Tuh Allah kahretsin! Sizinle konuşmaya imkân yok baylar! diye bağırdı ve zabıt kâtibine doğru dönerek öfkeden kıpkırmızı olmuş bir halde sesini çılgınca bir öfke ile hızlı hızlı konuşarak ona: «Hemen zapta geç... Hemen... Babamı... Fiyodor Pavloviç'i başına vurarak öldürmek için yanıma bir havaneli almış olduğumu yaz!» dedi.

Sonra sorgu yargıcına ve savcıya meydan okur gibi bakarak:

— Eh, şimdi memnun oldunuz mu baylar? İçiniz rahat etti mi?

Savcı soğuk bir tavırla:

— Böyle bir ifadeyi bize şimdi sinirlendiğiniz ve size sorduğumuz sorulara kızdığınız için verdiğinizi çok iyi anlıyoruz. Siz bunları önemsiz şeyler sayıyorsunuz, ama bunlar aslında çok önemli, dedi.

— Canım rica ederim baylar! Eh havanelini aldım diyelim. Canım bu gibi olaylarda insan neden eline herhangi bir şeyi alır? Neden aldığımı bilmiyorum. Yakaladığım gibi koştum işte. Hepsi bu kadar. Ayıp baylar, passons(*), yoksa yemin ederim ki, anlatmaktan vaz geçeceğim!

(*) (**Passons**: Geçelim (bunu geçelim anlamına).

Dirseklerini masaya, yanağını da eline dayadı. Onlara yanını dönmüştü, ve bu sahneye içinde uyanan kötü duyguyu bastırmaya çalışarak bakıyordu.

Gerçekten de, o sırada kalkıp bir tek söz bile söylemiyeceğini bildirmek «bana idam cezası verseniz bile demek için. şiddetli bir istek duyuyordu. Birden güçlükle kendisini zorlayarak:

— Bakın baylar, bakın! diye söylendi. Sizi dinliyorum da hayal görüyor gibi oluyorum...

Biliyor musunuz? Ben bazen bir rüya görürüm... Garip bir rüya... Sık sık görürüm bu rüyayı. Hep tekrar tekrar aynı şeyi görürüm. Rüyamda güya biri, müthiş korktuğum biri, gece karanlıkta peşimden koşar, beni arar, ben de ondan kapının arkasına ya da dolabın içine saklanırım. Saklandığım için küçüldüğümü hissederim. İşin en önemli yanı, o beni kovalayan, nereye saklandığımı çok iyi bilir. Ama bende uyandırdığı korkudan ötürü zevk duymak, bana daha çok işkence etmek için, mahsus nereye saklandığımı bilmiyormuş gibi davranır... İşte siz bana şimdi bunu yapıyorsunuz!

Yaptığınız aynı şey!

Savcı:

— Demek böyle rüyalar görüyorsunuz öyle mi? Mitya, acı acı gülümsedi:

— Evet böyle rüyalar görürüm... Yoksa bunu da mı zapta geçirmek istiyorsunuz?

— Hayır zapta geçirmek istemiyoruz, ama gene de acayip rüyalar görüyormuşsunuz.

— Şimdi gördüğüm artık rüya değil, gerçek baylar! Yaşamın gerçekçiliği! Ben bir kurdum, siz de avcısınız. Tabiî ki, kurdu pusuya düşürmeye çalışacaksınız.

Nikolay Parfenoviç, çok yumuşak bir tavırla:

— Böyle bir kıyaslama yapmanız boşuna... diye söze başlayacak oldu.

Ama Mitya, herhalde birden öfke gösterisinde bulunarak ruhundaki ağırlığı hafifletmek isteği ile:

— Boşuna değil! diye tekrar bağırdı. Ama sonradan söylediği her sözle gene gittikçe yumuşayarak devam etti: Bir caniye ya da sorularınızla işkence ettiğiniz bir zanlıya inan-mıyabilirsiniz. Ama en soylu kişiye, ruhun en yüksek atılışlarına, (bunu cesaretle bağıra bağıra söylüyorum!) hayır buna, inanmamazlık edemezsiniz... Buna hakkınız bile yok... Ama...

«Sus yüreğim

Sabret, boyun eğ ve sus!...»

Birden canı sıkıldı. Hemen:

— Canım devam etmeye lüzum var mı? diye kestirip attı: Nikolay Parfenoviç:

— Tabiî, lütfen devam edin, diye karşılık verdi.

ÜÇÜNCÜ ÇİLE

Mitya gerçi soğuk bir tavırla konuşmaya oaşlarnıştı ama belliydi ki, anlattıklarını unutmamak, söylediklerinin en küçük bir noktasını akıldan çıkarmamak için çaba sarfediyordu. Duvardan atlayarak babasının bahçesine nasıl girdiğini, pencereye kadar nasıl yürüdüğünü, sonunda da pencerenin önünde olup biten her şeyi anlattı. «Gruşenka, babasının yanında mı, değil mi?» diye öğrenmek için can attığı o sırada, bahçede tüm varlığını sarsmış olan duyguları, her sözü açık ve kesin bir tavırla, sanki kalıplaşmış

şeyler söylüyormuş gibi bir bir anlattı. Ama ne gariptir ki, savcı da sorgu yargıcı da bu kc3

onu ciddi bir tavırla dinliyor, soğuk bakıyor ve ona çok daha az soru soruyorlardı. Mitya, yüzlerinden hiç bir şey anlayamı-yordu. «Kızdılar, öfkelendiler, eh ne yapayım Allah belâlarını versin!» diye düşündü.

Babasının pencereyi açması için, ona Gruşenka gelmiş gibi bir işaret verdiğini anlatmaya karar verdiği vakit, savcı da sorgu yargıcı da «işaret» sözüne hiç dikkat etmediler. Sanki bu sözün ne önemi olduğunu anlamıyorlardı, o kadar kayıtsız kaldılar ki, bunu Mitya bile farketti. Sonunda babasının pencereden sarktığı ve içinde müthiş bir nefret duyarak cebinden havanelini çıkardığı anda, birden mahsusmus gibi durakladı. Oturduğu yerden duvara bakıyor ve herkesin gözünü ona diktiğini biliyordu.

Sorgu yargıcı:

— Eli, sonra? dedi. Silâhı çektiniz, sonra... Sonra ne oldu?

Mitya, gözleri kıvılcımlar saçarak:

— Sonra mı? Sonra onu öldürdüm... Bir darbe indirerek kafatasnı yardım... Sizce öyle değil mi?

İçinde sönmeye yüz tutmuş olan tüm öfke birden ruhunda müthiş bir şiddetle tekrar uyanmıştı. Nikolay Parfenoviç:

— Bizce öyle, diye onun sözünü tekrarladı. Peki, ya sizce nasıl oldu?

Mitya gözlerini yere indirdi ve uzun süre sustu. Sonra alçak sesle:

— Bence baylar, bence şöyle oldu, dedi. Neyin etkisi oldu bilmiyorum. Biri benim için gözyaşı mı döktü, annem mi Tan-"' ya yalvardı, yoksa o anda günahsız bir ruh üzerime doğru inip beni kucakladı mı, bilmiyorum. Yalnız

bildiğim bir şey--varsa, o anda şeytan yenildi! Pencerenin önünden fırlayarak duvara doğru koştum Babam korktu, beni ilk kez o zaman görmüştü, bir çığlık attı ve pencerenin önünden çekildi... Bunu çok iyi hatırlıyorum. Ben de bahçeden doğru duvara koştum... îşte o zaman Grigoriy bana yetişti, o sırada artık bahçe duvarına tırmanmıştım...

Tam bu noktada artık gözlerini kaldırıp kendisini dinleyenlere baktı. Kendisine büsbütün kayıtsız bir dikkatle bakıyor gibiydiler. Mitya'nın tüm varlığı bir öfke dalgası içinde titredi. Birden sözünü keserek:

— Siz benimle şu anda alay ediyorsunuz, baylar! dedi. Nikolay Parfenoviç:

— Bunu nereden çıkarıyorsunuz? diye sordu.

— Çünkü benim hiç bir sözüme inanmıyorsunuz da ondan! Sanki en önemli noktaya geldiğimi bilmiyor muyum? İhtiyar orada kafatası yarılmış olarak yatıyor. Oysa ben size dramatik bir hava içinde onu nasıl öldürmek istediğimi ve artık havanelini cebimden çıkarmış olduğumu bile anlattıktan sonra birden pencerenin önünden koşarak ayrıldığımı söylüyorum... Baştanbaşa roman! Hem de şiir halinde! Sanki genç bir adamın sözüne inanılırmış gibi! Ha! Ha! Ha! Siz birer alaycıdan başka bir şey değilsiniz baylar!

Sonra bütün vücudu ile oturduğu iskemleden öyle bir döndü ki, iskemle çatırdadı. Savcı birden sanki Mitya'nın heyecanını görmemiş gibi:

— Peki farketmediniz mi? diye söze başladı. Pencereden koşarak uzaklaştığınız sırada evin öbür ucunda olan bahçe kapısının açık olup olmadığını farketmediniz mi?

— Hayır açık değildi.

— Açık değil miydi?

— Hayır, aksine kilitliydi. Kilitli olduğuna göre kim açabilirdi onu? Hay Allah! Kapıyı diyorsunuz, değil mi, durun!

Bunu sanki yeni aklı başına gelmiş gibi söylemişti. Birden irkilir gibi oldu.

— Siz o kapıyı açık mı buldunuz yoksa?

— Açık bulduk ya.

Mitya birden şaşırıp kaldı:

— İyi ama eğer siz onu açmadınızsa, kim açmış olabilir o kapıyı?

Savcı, sözlerinin üzerinde dura dura, ağır ağır, ayrıntılı bir şekilde:

— Kapı açık duruyordu. Babanızın katili muhakkak o kapıdan içeri girmiş ve cinayetini işledikten sonra aynı kapıdan çıkıp gitmiştir, dedi. Bizim için

bu apaçık bir şey. Cinayetin odada işlendiği belli. Ama bu cinayeti pencerenin öbür tarafında bulunan biri işlemedi.

Bu, yerinde yapılan inceleme sonucunda cesedin duruşundan ve diğer her şeyden kesin olarak anlaşılmıştır. Bu noktada hiç bir şüphe olamaz.

Mitya hayretler içindeydi. Kendini tamamen kaybederek:

— İyi ama bu imkânsız baylar! diye bağırdı. Ben... Ben girmedim içeri... Kesin olarak, gerçeği olduğu gibi bildirerek size söylüyorum ki, bahçede bulunduğum bütün süre içinde ve bahçeden kaçtığım sırada kapı kapalıydı. Ben yalnız pencerenin önünde durdum ve onu pencereden gördüm. Sadece orada durdum, sadece... Son dakikaya kadar öyle olduğunu hatırlıyorum. Hatırlamasam bile bundan bir şey çıkmaz, çünkü biliyorum ki o «işaretler»! bir Smerdyakov, bir ölen babam, bir de ben biliyorduk. O ise bu işaretleri almadan dünyada hiç kimseye kapıyı açmazdı!

Savcı, karşısındakini yutmak istiyormuş gibi müthiş bir merak içinde:

— İşaretler mi? Ne işaretleri? diye sordu ve o ağır başlı ciddi tavrı bir anda yok oluverdi.

Bu soruyu sanki çekine çekine, sürüne sürüne yaklasıyor-muş gibi sormuştu. Önemli bir olaya, daha kendisinin bilmediği bir olaya parmak bastıklarını hissetmişti. Hemen de belki Mitya onu tam olarak açıklamaz diye bir korkuya kapıldı.

Mitya, alaylı bir tavırla ve öfkeyle gülümseyerek göz kırptı:

— Ya, demek bilmiyordunuz? dedi. Ya söylemezsem ne olacak? O zaman bunu kimden öğreneceksiniz? Bu işaretleri ölenden, Smerdyakov'dan ve benden başka kimse bilmiyordu ki! Bir de Tanrı biliyordu tabiî! Ama «O» size bunların ne olduğunu söylemez ki! Oysa bu küçücük olay meraklı bir şey. Ona dayanarak Allah bilir neler uy durulabilir, ha! ha! ha! Korkmayın baylar, korkmayın açıklayacağım. Aklınızdan geçenler saçma, siz karşınızdakinin nasıl bir insan olduğunu bilmiyorsunuz! Öyle bir insan karşısındasınız ki, kendi aleyhine delilller ileri sürüyor, kendi zararına ifade veriyor! Evet öyle baylar, çünkü ben mert bir insanım, ama siz öyle değilsiniz!

Savcı bu acı hapların hepsini yuttu, o yalnız yeni olayı öğrenmek için sabırsızlık içinde titriyordu. Mitya onlara Fi-yodor Pavloviç'in Smerdyakov için icadettiği işaretlerle ilgili olan ne varsa hepsini olduğu gibi tüm ayrıntıları ile anlattı, hatta o vuruşları masayı tıkırdatarak tekrarladı ve Nikolay Parfenoviç, ona ihtiyarın penceresini «Gruşenka gedi anlamına gelecek şekilde mi tıkırdattığını sorunca, doğru söyleyerek, gerçekten öyle yani:

«Gruşenka geldi» anlamına gelecek şekilde tıkırdatmış olduğunu söyledi.

Sonra gene hakaret dolu bir tavırla öbür tarafa dönerek sözünü:

— Hadi bakalım, şimdi pireyi deve yapabilirsiniz, diye kesti.

Nikolay Parfenoviç, bir kez daha:

— Demek bu işaretleri yalnız müteveffa babanız, siz, bir de uşağınız Smerdyakov biliyordu. Başka hiç kimsenin haberi yoktu öyle mi? diye sordu.

— Evet. Uşağımız Smerdyakov, bir de Tanrı biliyordu. Tanrının da bildiğini zapta geçirin. Bunu zapta geçirmek gereksiz bir şey olmayacak. Çünkü sizin de Tanrıya ihtiyacınız olacak!

Sonra tabiî bunları da zapta geçirmeye başladılar. Ama zapta geçirirlerken, savcı birden sanki aklına yepyeni bir düşünce takılmış gibi:

— Madem bu işaretleri Smerdyakov da biliyordu ve siz babanızın ölümünden suçlu olduğunuzu kesin olarak reddediyorsunuz, o halde acaba, kararlaştırılan işaretleri vererek babanızı kendisine pencereyi açmaya zorlayan, sonra da cinayeti işleyen... o olmasın? Mitya çok alaycı, aynı zamanda müthiş bir nefret taşıyan bir bakışla savcıya baktı. Gözlerini hiç ayırmadan ve konuşmadan bakıyordu. O kadar ki sonunda savcının gözleri kırpışmaya başladı. O zaman Mitya:

— Hah gene bir tilki yakaladınız! dedi. Keratanın kuyruğunu kapana kıstırdınız! Ha! Ha!

Ha! Ben içinizden geçenleri okuyorum, bay savcı! Demek hemen yerimden fırlayarak bana söyletmek istediğiniz şeye, dört elle sarılıp avazım çıktığı kadar: «Ah, bunu yapan Smerdyakov'dur, işte katil odur!» diye bağıracağımı sandınız. İtiraf edin ki, bunu düşündünüz. İtiraf ederseniz o zaman devam ederim.

Ama savcı bunu açıklamadı. Susuyor ve bekliyordu. Mitya:

— Yanıldınız işte, «Smerdyakov'dur» diye bağırmıyacağım!

— Ondan hiç şüphe etmiyorsunuz, öyle mi?

— Ya siz şüphe ediyor musunuz?

— Ondan da şüphe edilmiştir.

Mitya gözlerini yere indirdi. Somurtkan bir tavırla:

— Şaka bir tarafa, diye söylendi. Dinleyin: Daha başlangıçta, daha şu perdenin öbür tarafından çıkıp koşarak yanınıza geldiğim sırada, aklımdan bu düşünce geçmişti.

Kendi kendime «Smerdyakov'dur!» dedim. Burada masa başında

otururken, ellerimi kana bulamadığımı bağıra bağıra söylediğim vakit bile içimden:

«Smerdyakov'dur!» diye düşünüyordum. Smerdyakov'un düşüncesi beni bir türlü rahat bırakmıyordu. Sonunda birden gene «Smerdyakov'dur!» diye düşündüm. Ama yalnız bir saniye için. Hemen ardından «Hayır, Smerdyakov değildir!» dedim kendi kendime. Bu, onun işi olamaz baylar.

Nikolay Parfenoviç ihtiyatlı bir tavırla:

— O halde belki bir başka kimseden şüphe ediyorsunuz? diye sordu.

Mitya kesin bir tavırla:

— Hayır. Ama kim, hangi insan bu işi yapmış olabilir? Yoksa bu gökten inme bir kuvvetin ya da şeytan'ın işi mi, bilmiyorum, ama... Smerdyakov olamaz! diye kestirip attı.

— Peki bu işi, onun yapmamış olduğunu neden bu kadar kesin ve bu kadar ısrarlı bir şekilde, söylüyorsunuz?

— Bu kanıdayım da ondan! Bende bıraktığı izlenimlerden. Çünkü Smerdyakov, yaratılış

bakımından alçağın biridir, üstelik korkaktır. Hatta onun için «korkak» demek bile azdır.

Dünyada ne kadar korkaklıklar varsa bir araya getirilip o iki ayaklı varlığın içine doldurulmuştur. Tavuk yüreği vardır onda. Benimle konuşurken, her seferinde onu gebertirim diye tiril tiril titrerdi. Oysa elimi bile kaldırmadım ona. Ayaklarıma kapanır, onu «korkutmayayım» diye düpedüz yalvararak şu gördüğünüz çizmelerimi ağlaya ağlaya öperdi. Duydunuz ya «korkutmamayım» diye. O ne biçim sözdü! Oysa ben ona hediyeler bile verirdim. O hastalıklı, korkak, saralı, akılsız tavuğun biridir. Sekiz yaşında bir 'çocuk bile hakkından gelir onun! Öyle karakter olur mu? Hayır Smerdyakov değildir baylar. Hem zaten o parayı sevmez. Benden hiç hediye almazdı. Hem ihtiyarı neden öldürsün? Belki de onun meşru olmayan oğludur, ne bileceksiniz?

— Bu efsaneyi biz de işittik. Ama siz de babanızın oğlusunuz ve öyleyken kendiniz bile onu öldürmek istediğinizi herkese söylediniz.

— Bu taş basımı yardı! Hem de alçakça, kötü niyetle atılan bir taştı bu! Öyleyken korkmuyorum. Ah baylar, bunu benim yüzüme karşı söylemek çok alçakça bir şey oluyor!

Alçakça bir şey, çünkü bunu, ben kendim size söyledim. Yalnız öldürmek istemedim, öldürebilirdim de. Hatta daha fazlasını da yaptım. Size kendiliğimden «onu az kalsın öldürecektim» dedim. Ama öldürmedim işte onu. Koruyucu meleğim bana engel cldu ya... Bunu bir türlü hesaba katmak istemiyorsunuz. İşte onun için alçakça bir şey oluyor, alçakça bir şey!

Çünkü ben öldürmedim, öldürmedim, diyorum! İşitiyor musunuz beni bay savcı? Öldürmedim, öldürmedim, diyorum!

Az kalsın tıkanacaktı. Tüm sorgu süresince bir kez olsun böyle bir heyecana gelmemişti.

Bir süre sustuktan sonra birden:

— Peki, Smerdyakov size ne dedi baylar? Bunu sizden sorabilir miyim? diye sordu.

Savcı soğuk ve sert bir tavırla:

— Bize her şeyi sorabilirsiniz, dedi. Olayla ilgili olan her şey konusunda bize soru sorabilirsiniz. Biz de, tekrar ediyorum, her sorunuza karşılık vermek zorundayız.

Sorduğunuz uşak Smerdyakov'u, belki arka arkaya onuncu kezdir tekrarlanan bir sara krizine tutulmuş olarak, kendinden geçmiş bir halde yatağında bulduk. Hatta yanımızda bulunan doktor, hastayı muayene ettikten sonra bize belki yarına kadar hayatta kalmıyacağım söyledi.

Mitya'nın dudaklarından elinde olmayarak şu sözler döküldü:

— O halde babamı şeytan öldürdü!

Sanki o ana kadar hep durmadan kendisine «Smerdyakov mu yoksa değil mi?» diye sormuştu. Nikolay Parfenoviç,

— Bu konuya yeniden döneceğiz, diye karar verdi. Şimdi isterseniz ifade vermeye devam edin.

Mitya, dinlenmesine izin vermelerini rica etti. Ona nezaketle izin verdiler. Dinlendikten sonra devam etti. Ama belliydi ki, bu ona ağır geliyordu. Bitkin bir haldeydi. Kendisini hakarete uğramış hissediyordu ve moral bakımından çok sarsılmıştı. Bundan başka, savcı şimdi artık sanki mahsusmuş gibi her an onu «önemsiz» konulara takılarak sinirlendirmeye başlamıştı. Mitya bahçe duvarının üzerine ata biner gibi oturduğu sırada sol bacağına yapışmış olan Grigoriy'in başına havaneli vurduğunu, sonra da yere yığılan adamın yanına atladığını anlatır anlatmaz, savcı onu durdurdu ve duvarın üzerine nasıl oturduğunu daha ayrıntılı bir şekilde anlatmasını istedi. Mitya şaşırdı:

— İşte böyle oturuyordum, ata biner gibi. Bir bacağım bir yanda, öbür bacağım bir yanda...

— Havaneli ne oldu?

— Havaneli elimdeydi.

— Cebinizde değil miydi? Bunu anlattığınız gibi iyice hatırlıyor musunuz?

Kolunuzu şiddetle mi savur dunuz?

— Herhalde şiddetle savurmuşumdur. Neden bunun üzerinde duruyorsunuz?

— İskemlenin üzerine tıpkı duvarın üzerine çıktığınız zaman olduğu gibi otursanız ve bize durumu daha belirli olarak göstermek için aynı hareketleri yapsanız, kolunuzu nereye, nasıl savurduğunuzu bir gösterseniz, olmaz mı? dedi.

Mitya, kendisine soru soran adama yüksekten bakarak:

— Yoksa siz benimle alay mı ediyorsunuz? diye sordu.

Ama berikinin yüzünden kıl bile kıpırdamadı. Mitya titreyerek döndü, iskemlenin üzerine ata biner gibi bindi ve kolunu savurdu.

— İşte böyle vurdum! İşte böyle öldürdüm! Daha ne istiyorsunuz?

— Teşekkür ederim. Şimdi neden aşağıya atladığınızı, bunu ne amaçla yaptığınızı, niyetinizin ne olduğunu söyler misiniz?

— Hay Allah kahretsin!... Yaralananın yanına atladım... Neden olduğunu bilmiyorum!

— Öyle bir heyecan içindeyken mi? O sırada oradan kaç-mayaa çalıştığınız halde mi?

— Evet, heyecan içinde olduğum ve oradan kaçmaya çalıştığım halde.

— Ona yardım etmek mi istiyordunuz?

— Ne yardımı? Evet belki de yardım etmek için. Hatırlamıyorum.

— Kendinizi mi kaybetmiştiniz? Yani ne yaptığınızı bilemeyecek durumda mıydınız?

— Yok canım, hiç de kendimi kaybetmiş değildim, her şeyi hatırlamıyorum, en ince noktasına kadar herşeyi. Ona bakayım diye yanına atladım ve mendille yüzünü sildim.

— Mendilinizi gördük. Yaraladığınız adamı tekrar hayata kavuşturmak umudunda mıydınız?

— Bunu umut edip etmediğimi bilmiyorum. Sadece sağ mı, değil mi, onu anlamak istedim.

— Ya, bunu anlamak istediniz demek? Peki sonra ne oldu?

— Ben doktor değilim. Karar veremedim. Öldürdüm zannederek kaçtım. Meğer kendine gelmiş.

Savcı:

— Mükemmel! dedi. Size teşekkür ederim. Bana gereken yalnız bu idi. Lütfen bir zahmet devam ediniz.

Ne yazık ki, içinde bir acıma duygusu ile yere atlamış olduğunu söylemek Mitya'nın aklına bile gelmedi, oysa bunu hatırlıyordu, hatta Grigoriy'i öldürdüğünü sanarak birkaç acıklı söz bile söylemiş: «Madem yakalandın ihtiyar, yapılacak bir şey yok, şimdi yat bakalım» demişti. Savcı ise bundan yalnız bir tek sonuç çıkarmıştı: «Öyle bir anda ve böyle bir heyecan> içinde bulunan bir adam duvardan sadece kesin olarak cinayetin tek görgü tanığı sağ mı yoksa değil mi, diye öğrenmek için yere atlamıştı! Böyle bir anda bile bunu yaptığına göre ne güçlü, ne kararlı, ne serinkanlı, hem de ne kadar hesabı bir insandı... Bu ve buna benzer şeyler aklına gelmişti. Savcı memnundu. Sinirli bir adamı

«önemsiz» şeyler üzerinde dura dura çileden çıkarmış, o da kendini ele vermişti.

Mitya, üzüntü içinde devam etti. Ama Nikolay Parfenoviç gene sözünü kesti:

— Nasıl oluyor da böyle elleriniz kanlı iken, hatta sonradan öğrenildiğine göre yüzünüz de kan içindeyken hizmetçi Fedosya Markovna'nın evine koştunuz?

Mitya:

— Canım zaten ben o zaman kan içinde olduğumu hiç farketmedim ki! diye karşılık verdi!

Savcı, Nikolay Parfenoviç ile bakıştı.

— Doğru söylüyorlar, öyle olur!

Mitya, birden savcının sözünü beğendiğini belirten buta vır la:

— Gerçekten farketmedim, bunu çok güzel söylediniz bay savcı, dedi.

Ama sonradan Mitya'nın birden «aradan çekilme» ve «mutlu olanların yanından geçip gitmesine imkân verme» hikâyesine sıra geldi. Tabiî bu sefer deminki gibi içinden geçenleri ortaya dökerek, onlara «gönlünün sultanını» anlatamazdı. Yüzüne «deriye yapışan tahta kuruları gibi» bakan o soğuk insanların karşısında bundan söz etmek ona hoş görünmüyordu. Bu yüzden tekrar tekrar sorulan sorulara kısaca ve kesin bir tavırla:

— Eh, ne yapalım kendimi öldürmeye karar verdim işte. Yaşamaya devam etmem için bir neden var mıydı? Bu soru

. zihnimde kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Onun eski, itiraz edi-lemiyecek ve gururunu kırmış olan erkeği aradan beş yıl geçtikten sonra işi meşru bir

nikâhla sonuçlandırmak için çıka gelmişti. O gelince de ben artık benim için her şeyin mah-volduğunu anladım.

Geride olanlara bakınca, işte bu rezaletler, bu kan, Grigoriy'in kanı aklıma geliyordu... Ne diye ya-Şiyacaktım sanki? Bunu düşününce tabiî rehindeki tabancaları almaya gittim.

Onları -doldurup gün doğarken kafama bir kurşun sıkacaktım...

— Ama geceyi ziyafette geçirdiniz, değil mi?

— Gece de ziyafetteydim ya! Eee, Allah kahretsin! Bu işi çabuk bitirin baylar. Tabanca ile kesin olarak intihar etetmeye kararlıydım. Surda köyün arkasında sabahın beşinde işimi bitirecektim. Bir kâğıt hazırlamış, Perhotin'de yazmış-n onu, tabancalı doldururken, îşte kâğıt burada, okuyun. Birden küçümseyen bir tavırla:

— Bunları sizin için anlatmıyorum! dedi.

Yelek cebinden bir kâğıt çıkarıp masanın üzerine fırlattı, i Soruşturma memurları kâğıdı merakla okudular ve gerektiği Bibi onu evrakın arasına kattılar.

— Peki. bay Perhotin'in evine girdiğiniz vakit, hâlâ ella. tinizi yıkamayı düşünmüyor muydunuz? Demek şüphelerden korkmuyordunuz ?

— Ne şüphesi? İster şüphe etsinler ister etmesinler... Nasıl olsa dört nala buraya gelecek, saat beşte de kendimi tabanca ile vuracaktım ve bana bir şey yapmaya vakit bula-mıyacaklardı. Eğer babamla olan o işler olmasaydı, bir şey öğrenemeyecek buraya da gelemeyecektiniz! Ah! Bu işi şeytan yapmıştır. Babamı şeytan öldürmüştür! Siz de olup bitenleri ou kadar çabuk şeytandan öğrendiniz herhalde. Nasıl oluya da, buraya bu kadar çabuk geldiniz? Şaşılacak şey! Öyle bir şey insanın hayalinden geçmez!

— Bay Perhotin bize onun evine girdiğiniz vakit ellerinizde... Kanlı ellerinizde...

Paralarınızı... Büyük bir parayı... Yüzer rubleliklerden koca bir desteyi tuttuğunuzu, bunu da orada hizmet eden bir çocuğun görmüş olduğunu söyledi.

— Öyle oldu baylar, hatırlıyorum, öyle oldu. Nikolay Parfenoviç çok yumuşaK bir tavırla:

— Şimdi küçük bir sorumuz daha var. Birden bu kadar çok parayı nereden bulduğunuzu bize söyler misiniz? Çünki olaylardan anlaşılıyor ki, aynı zamanda hesaba vurulursa meydana çıkıyor ki evinize uğramamışsınız...

Savcı, sorunun böyle açıktan açığa sorulmasından ötürü hafifçe yüzünü buruşturdu ama Nikolay Parfenoviç'in sözünü kesmedi.

Mitya, görünüşte çok sakin bir tavırla ama gözlerini yere indirmiş olarak:

— Evet, eve uğramadım, diye karşılık verdi.

Nikolay Parfenoviç sinsi bir tavırla sanki sokuluyormuş gibi:

— O halde izin verin size sorumuzu tekrar edelim, dedi. Bu kadar çok parayı böyle birden nasıl olup da buldunuz? Oysa kendi itirafınıza göre daha o gün saat beşte...

Mitya, sert bir tavırla sözünü kesti.

— On rubleye ihtiyacım vardı ve onları bulmak için Per-hotin'e tabancamı rehin bıraktım. Sonra da üç bin ruble istemek için HohlaKova'ya gittim. O da bana bunları vermedi. falan, filan... Evet baylar işte böyle. Parasızken birden ortaya binlikler çıktı, öyle değil mi? Biliyor musunuz? Baylar şu anda

ikiniz de korku içindesiniz- «Ya onları nereden aldığını söy-lemezse?» diyorsunuz.

Birden büyük bir kararlılıkla sözlerinin üzerinde dura dura:

— Gerçekten de öyle olacak: Söylemiyeceğim işte, baylar. Doğru tahmin ettiniz, bunu öğrenemiyeceksiniz.

Soruşturma memurları bir süre sustular. Nikolay Parfe-soviç, alçak sesle ve uysal bir tavırla:

— Şunu anlamanızı istiyorum k: bunu muhakkak öğrenmemiz gerekiyor, bay Karamazov! dedi.

— Anlıyorum, ama gene de söylemiyeceğim.

Söze savcı karıştı ve sorguya çekilenin eğer bunu kendi çıkarına daha uygun bulursa, sorulara karşılık vermemekte serbest olduğunu, tekrar hatırlattı. Ama gene de zanlının susarak kendisine büyük bir zarar verebileceğine göre ve özellikle bu kadar büyük bir önem taşıyan sorular sorulunca, bu önemi...

Mitya, gene sözünü kesti:

— Falan, filân, feşmekân! Yeter baylar! Bu beylik laflan daha önceden de işittim!

Kendim de işin ne kadar önemli olduğunu ve en esaslı noktanın bu olduğunu anlıyorum, ama gene de söylemiyeceğim.

Nikolay Parfenoviç sinirli bir tavırla:

— Canım bize ne? Bu iş bizim işimiz değil. Sizi ilgilendiren bir iş,

söylemezseniz kendi kendinize zarar vermiş olursunuz.

Mitya gözlerim kaldırıp kararlı bir tavırla ikisine baktı.

— Bakın baylar! Şaka bir yana, ben daha başlangıçta 6u noktada çatışacağımızı seziyordum. Ama başlangıçta size /fade vermeye başladığım sırada bütün bunlar sanki uzaklarda sislerin arasındaydı, her şey belirsiz bir şekilde dalgalanıyordu. Ben ise o kadar açık yüreklilikle davranıyordum ki, sö-«züme «aramızda karşılıklı güven olsun,»

diye başladım. Şimdi kendim de görüyorum ki, böyle bir güven olamazdı. Çünkü hasıl olsa bu Allahın belâsı duvara gelip çarpacaktık Şimdi de geldik iste! Buradan öteye geçilmez. Bu kadar Bununla birlikte sizi suçlu bulmuyorum, sözüme inanmanıza imkân yok. Bunu anlıyorum'

canı sıkılarak sustu.56

57

— Peki, en önemli konuda susmak hususunda verdiğiniz bu kararı hiç bozmadan, sizi ifade verirken böylesine tehlikeli bir anda susmaya zorlayacaK kadar Kuvvetli olan nedenlerin ne olduğunu bize ima ile açıklayamaz mısınız?

Mitya, garip, düşünceli bir tavırla acı acı güldü.

— Ben sizin zannettiğinizden daha yufka yürekliyim baylar! Size bunu neden yaptığımı açıklıyacağım. Buna lâyık olmadığınız halde bir imada bulunacağım. Bu konuda susuyorum; çünkü bu benim için çok ayıplanacak bir şeydir. Bu paraları nereden bulduğum sorusuna vereceğim karşılıkta benim için o kadar utanılacak bir şey vardır ki, onunla cinayet... hatta babamın soyulması bile kıyaslanamaz. Babamı öldürmüş

ve soymuş olsaydım bile bu kadar ayıp olmayacaktı, îşte onun için söyleyemiyorum.

Utancımdan yapamıyorum bunu. Ne yapıyorsunuz baylar? Bunu zapta mı geçirmek istiyorsunuz yoksa?

Nikolay Parfenoviç:

— Evet, zapta geçireceğiz, diye mırıldandı.

— Bunu zapta geçirmeseydiniz daha iyi olurdu. Yani o ayıp» olan şeyi. Ben bunu size sadece iyi yürekli olduğum için açıkladım. Oysa söylemeyebilirdim. Ben size bunu söylerken bir hediye vermiş gibiydim. Siz ise hemen yüzünüzü tekrar kâğıtlara yapıştırdınız.

Sözünü hakaret dolu ve tiksiıntili bir tavırla:

— Eh yazın, ne isterseniz yazın! diye bitirdi. Sizden korkmuyorum ve...

Karşınızda gurur duyuyorum.

Nikolay Parfenoviç:

— Peki, bize ne çeşit bir utanç duyduğunuzu söyleyebilir misiniz? diye soracak oldu.

Savcı yüzünü müthiş buruşturdu. Mitya:

— Ni... nü Söylemem. Hiç kendinizi yormayın... Hem kendimi lekelemeye değmez.

Zaten size bulaşa bulasa kendimi lekeledim. Siz buna lâyık değilsiniz, kimse lâyık değil... Yeter baylar! Kesiyorum!

Bu söz aşın bir kararlılıkla söylenmişti. Nikolay Parfenoviç ısrar etmekten vazgeçti, ama İppolit Kirilloviçln bakışlarından onun henüz umudunu yitirmemiş olduğunu hemen farkedebildi.

— Peki hiç olmazsa bay Perhotin'in evine girdiğiniz sı

rada elinizde ne miktarda para bulunduğunu, daha doğrusu kaç ruble olduğunu bize söyleyebilir misiniz?

__ Bunu da söyleyemem.

__ Bay Perhotin'e galiba, güya bayan Hohlakova'dan aldığınız üç bin ruble'den söz etmişsiniz, öyle değil mi?

— Belki de söz etmişimdir. Yeter baylar! Ne kadar olduğunu söylemiyeceğim.

— O halde lütfen buraya nasıl geldiğinizi ve buraya geldikten sonra tüm yaptıklarınızı ayrıntılı olarak anlatır mısı-mz?

Mitya olup bitenleri anlattı. Ama hikâyesini artık burada vermiyeceğiz. Soğuk bir tavırla, acele ile anlatıyordu. Aşkının içinde uyandırdığı heyecanlardan hiç söz etmedi. Bununla birlikte tabanca ile intihar etmek kararından «yeni olaylar ortaya çıktığı için» vaz geçtiğini anlattı. Bir neden göstermeden, ayrıntıları ortaya koymadan anlatıyordu. Zaten soruşturma memurları da bu kez onu pek rahatsız etmediler: Belliydi ki, onlar için de şimdi asıl önemli olan nokta bu değildi.

Nikolay Parfenoviç, soruşturmayı:

— Bütün bunları kontrol ederiz, hepsine yeniden tanıkları sorguya çektiğimiz vakit tekrar değiniriz. Bu sorgu da tabiî sizin yanınızda olacaktır, diye bitirdi. Şimdi ise sizden ricamız yanınızda bulunan ne varsa hepsini masanın üzerine koy-manızdır. Özellikle şu anda ne kadar paranız varsa hepsini.

— Parayı mı baylar? Hay hay! Öyle gerektiğim anlıyorum. Hatta nasıl oluyor da daha önce merak etmediniz diye hayret ediyorum. Gerçi hiç bir yere gidecek değilim, gözünüzün önündeyim ama... Her neyse işte buyrun, paralarım bunlar. Buyrun sayın, hepsi bu kadar galiba.

Ceplerinde ne varsa hepsini, hatta ufak parayı, yeleğinin yan cebinde bulunan iki dvugrivennik'i (*) çıkardı. Parayı saydılar. Sekiz yüz otuz ruble kırk köpek vardı.

(*) (**Dvugrivennik**: 20 köpeklik bir madeni Para) Sorgu hâkimi:

— Hepsi bu kadar mı? diye sordu.

Biraz önce ifade verirken Plotnikov'ların dükkânında otuz ruble bırakmış olduğunuzu söylediniz, Perhotin'e on ruble, arabacıya yirmi ruble verdiniz, burada da iki yüz ruble kaybettiniz.

Nikolay Parfenoviç hepsini yeniden saydı, ne kadar para harcanmışsa hepsini hatırladılar, her bir kuruşu hesaba kattılar. Nikolay Parfenoviç, toplamını yaptı.

— Demek ki, bu sekiz yüzle birlikte başlangıçta yalnızca toplam olarak bin beş yüz ruble kadar para vardı.

Mitya:

— Öyle olacak, diye kestirip attı.

— Peki nasıl oluyor da herkes çok daha fazla olduğunu ileri sürüyor?

— Varsın ileri sürsünler.

— Siz kendiniz de böyle olduğunu ileri sürüyordunuz.

— Evet, kendim de ileri sürüyordum.

— Bütün bunları daha sorguya çekmediğimiz insanlara tanıklıkları ile de kontrol edeceğiz. Paranız için endişe etmeyin. Onlar gereken yerde saklanacaktır ve herşey...

başlamış olan herşey sona erdikten sonra... Bu paralar üzerinde kesin bir hakkınız olduğu anlaşılırsa, size geri verilecektir. Eh, şimdi...

Nikolay Parfenoviç, birden ayağa kalktı, kesin bir tavırla Mitya'ya «giysinizi de, başka herşeyinizi de» diyerek soyunmasını söyledi. Herşeyini daha ayrıntılı bir şekilde gözden geçirmek zorunda olduğunu, bu yüzden bunu muhakkak yapması gerektiğini ileri sürüyordu.

— Hay hay! Buyrun beyler, isterseniz bütün ceplerimi de ters çeviririm.

Gerçekten de neredeyse ceplerini ters çevirmeye kalkıştı.

— Giysinizi de muhakkak çıkarmanız gerekecek.

— Nasıl olur? Soyunmam mı gerekiyor? Hay Allah kahretsin! Canım beni böyle olduğum gibi arasanıza! Öyle olmaz mı?

Hayır, olmaz Dimitriy Fiyodoroviç. Giysinizi çıkarmanın gerekiyor.

Mitya, canı sıkılarak:

— Nasıl isterseniz diye razı oldu. Yalnız lütfen bu iş burada değil, perdelerin arkasında olsun. Aramayı kim yapacak?

Nikolay Parfenoviç, buna razı olduğunu belirten bir baş işaretiyle:

— Tabiî perdelerin arkasında, dedi.

Küçük yüzünde çok önemli bir iş yaptığım belirten özel bir ciddilik belirmişti.

VI

SAVCI MİTYA'YI YAKALIYOR

Mitya için beklenmedik ve şaşılacak bir şey başlamıştı. Daha önce, hatta bir an önce bile kendisine, Mitya Karamazov'a böyle bir muamele yapacakları aklından bile geçmezdi!

İşin asıl önemli yanı; işe, onu alçaltan, ama onlara «kendisini küçük görme ve hakaretle bakma» imkânını veren bir şeyin katılmış olmasıydı.

Eğer yalnız ceketini çıkarmış olsaydı, bir şey olmayacaktı, ama soyunmaya devam etmesini istediler. Hatta rica etmediler, aslında emrettiler, bunu çok iyi anlamıştı.

Gururundan ve bu durumdan tiksindiğinden ötürü hiç bir şey söylemeden söyleneni kusursuz yerine getirdi. Perdenin öbür tarafına Nikolay Parfenoviç'den başka savcı da gelmişti, ayrıca birkaç köylü de vardı. Mitya «herhalde kuvvete baş vurmak gerekir diye geldiler, ama belki de başka bir şey içindir, kimbilir?» diye düşündü. Sonra sert bir.tavırla:

— Ne yani? Gömleğimi de çıkarmalı mıyım? diye sordu. Ama Nikolay Parfenoviç, ona karşılık vermedi. Savcı ile birlikte ceketi, pantolonu, yeleği ve kasketi inceliyordu.

Belliydi ki, bu inceleme her ikisinde büyük bir ilgi uyandırıyordu. Mitya'nın aklından «hiç de çekinmiyorlar, hatta en basit nezaket kurallarına bile dikkat etmiyorlar» diye bir düşünce Seçti. Daha sert ve daha sinirli bir tavırla:

— Size ikinci kezdir soruyorum: Gömleğimi çıkarmam gerekiyor mu? diye söylendi.

Nikolay Parfenoviç:

— Üzülmeyin, gerekirse size söyleriz, dedi.

Bunu söylerken sanki bir amirmiş gibi konuşmuştu. Daha doğrusu Mitya'ya öyle geldi.

Sorgu yargıcı ile savcı arasında alçak sesle harıl harıl bir konuşma oluyordu. Konuşma konusu şu idi: Ceketin üzerinde özellikle sol eteğinde, arkada artık kurumuş, katılaşmış

ve daha pek o kadar yumuşamamış kocaman kan lekeleri bulunmuştu. Pantolon da öyleydi. Bundan başka Nikolay Parfenoviç, orada bulunanların gözü önünde her şeyi yokluyor, parmaklarını yakanın, kol kapaklarının, ceketin ve pantolonun bütün dikiş

yerleri üzerinde bir şey aradığını belli ederek gezdiriyordu. Tabiî para arıyordu. Asıl önemlisi paraları giysisinin içine dikebileceğinden şüphe ettiklerini Mitya'dan saklamadılar.

Mitya, kendi kendine: «Şimdi artık bana bir subay gibi değil de, doğrudan doğruya sanki hırsızmışım gibi muamele ediyorlar» diye söylendi. Araştırmayı yapanlar akıllarından geçen düşünceleri birbirlerine şaşılacak kadar açık söylüyorlardı. Örneğin, perdenin öbür tarafına ötekilerle birlikte gelmiş olan ve durmadan kımıldayan, üstlerine hizmet ediyormuş gibi davranan zabıt kâtibi, Nikolay Parfenovic'in dikkatini, öteki eşyalar gibi el yordamı ile iyice araştırılmış olan kasketin üzerine çekti.

— Kâtip Gridenka'yı hatırlıyor musunuz? dedi. Yazın, bütün dairedekilerin maaşlarını almaya gitmişti, dönünce de sarhoş bir halde iken onları yitirdiğini söylemişti.

Sonra nerede

.bulduk onları? İşte bu şeritlerin ve kasketin içinde, yüzlükler ince ince sarılmış şeritlerin içine dikilmişti.

Gridenka olayını sorgu yargıcı da, savcı da hatırlıyorlardı, bu yüzden de Mitenka'nın kasketini bir yana bıraktılar ve bunu, hatta bütün giysiyi daha ciddi bir şekilde gözden geçirmeye karar verdiler.

Nikolay Parfenoviç birden Mitya'nın gömleğinin kan içinde kalan sağ kol kapağını farkederek:

— Bir dakika, bir dakika, bu nasıl oluyor böyle? Kan değil mi bu?

Mitya:

— Kan, diye kestirip attı.

— Yani, ne kanı? Hem bu kol kapağı neden içeriye doğru kıvrılmış öyle?

Mitya, kol kapağını daha Grigoriy ile uğraşırken kirletmiş

olduğunu ve bu kol kapağını daha Perhotin'de iken, ellerini orada yıkadığı sırada içeriye doğru kıvırdığını anlattı.

— Gömleğinizi de almak zorunda kalacağız... Bu çok önemli bir şey... Olayı ispatlayan deliller olarak.

Mitya, kızararak müthiş öfkelendi:

— Ne olacak yani, ben çıplak mı kalacağım? diye bağırdı.

— Üzülmeyin... Bir çaresini bulur bu işi hallederiz, şimdi lütfen çoraplarınızı da çıkarın.

Mitya gözleri kıvılcımlar saçarak:

— Şaka etmiyorsunuz ya? Bu gerçekten bu kadar önemli mi? dedi.

Nikolay Parfenoviç, sert bir tavırla karşı koyar gibi:

— Şaka etmeye vaktimiz yok! diye karşılık verdi.

Mitya:

— Eh ne yapalım, madem gerekiyor... Ben... diye mırıldandı ve karyolanın üzerine oturarak çoraplarını çıkarmaya başladı.

Bu ona dayanılamayacak derecede ayıp bir şey olarak görünüyordu. Herkes giyimliydi.

Kendisi ise soyunmuştu ve ne gariptir ki soyunmuş olduğu için onların karşısında kendisini suçlu hissediyordu. Asıl önemlisi birden, gerçekten hepsinden daha aşağı bir duruma düştüğünü ve onların kendisini küçük görmekte haklı olduklarım kabul ediyordu. Tekrar tekrar: «Eğer herkes soyunmuş olsaydı, o zaman ayıp olmazdı, ama insan tek başına soyunmuş olursa, herkes de ona bakarsa ayıp oluyor!» diye düşünüyordu. «Sanki rûyadaymışım gibi, oysa rüyada bile hiçbir zaman bu kadar utanılacak şeyler görmemişimdir.» Hele çoraplarını çıkarmak ona müthiş bir üzüntü bile veriyordu: Çorapları pek temiz değildi. İç çamaşırı da Öyle... Ve şimdi bunu herkes görmüştü. Asıl önemlisi kendisi de ayaklarından hoşlanmazdı, nedense hayatı boyunca hep her iki ayağının bas parmağım çok çirkin görmüştü. Özellikle sağ ayağında garip bir şekilde aşağı doğru kıvrılmış düz ve kaba tırnaklarından birini çok çirkin buluyordu. İşte Şimdi hepsi bunu görecekti. Dayanılmaz bir utanç duyduğu İÇin, birden daha kaba bir tavır takındı. Bunu artık mahsus yapıyordu. Üzerindeki gömleği kendiliğinden yırtarcasına çıkardı.

— Eğer utanmıyorsanız, daha başka yerlerimi de arayın, ister misiniz? dedi.

— Hayır, şimdilik istemez. Mitya, öfkeli bir tavırla:

— Peki, ben böyle çıplak mı kalacağım? diye devam etti.

— Evet, şimdilik öyle gerekiyor... Lütfen şuraya oturun. İsterseniz, karyolanın üzerinden battaniyeyi alıp ona sarıla-bilirsiniz, ben ise... Ben bunların hepsini derler toplarım.

Bütün eşyaları teker teker orada bulunanlara gösterdiler. İncelemelerden çıkardıkları sonucu zapta geçirdiler, en sonra da Nikolay Parfenoviç dışarı çıktı. Giysileri de onun ardından alıp götürdüler. İppolit Kirilloviç de çıktı. Mitya'nın yanında yalnız köylüler kalmıştı. Hiç konuşmadan duruyor, gözlerini ondan ayırmıyorlardı. Mitya, battaniyeye sarındı, üşümüştü. Çıplak ayaklan dışarı çıkıyordu, .bir türlü battaniyeyi aşağı doğru çekerek onları örtemiyordu.

Nikolay Parfenoviç nedense uzun bir süre geri gelmedi. Mitya, dişlerini gıcırdatarak:

«İşkence edercesine uzun bir süre kaldı», «bana köpek muamelesi yapıyor.», «O alçak savcı da çıkıp gitti, herhalde benden tiksindiği için: Çıplak bir adama bakmak herhalde ona çirkin görünmüştür» diye düşünüyordu. Giysilerini oralarda bir yerde inceledikten sonra ne olursa olsun geri getireceklerini sanıyordu. Bu yüzden Nikolay Parfenoviç, birden arkasından gelen bir köylünün taşıdığı bambaşka bir giysi ile dönünce öyle bir öfkelendi ki!

Nikolay Parfenoviç, dışarı çıkışının başarılı bir davranış olduğunu ve bundan büyük bir memnunluk duyduğunu belirten kayıtsız bir tavırla:

— İşte size bir giysi getirdik, dedi. Bunu, meraklı bulduğu bu olayda size yardımcı olmak için bay Kalganov bağışlıyor. Bir de temiz gömlek verdi. Allahtan bunlar bavulunda varmış. İç çamaşırınızı ve çoraplarınızı giyebilirsiniz...

Mitya müthiş öfkelenmişti. Tehdit edici bir tavırla:

— Başkasının giysilerini istemiyorum! diye bağırdı. Bana kendi giysilerimi verin.

— İmkânsız.

— Benim giysimi verin. Allah belâsını versin o Kalga-nov'un. Giysisinin de kendisinin de Allah belâsını versin!

Onu uzun bir süre kandırmaya çalıştılar. Sonunda güç belâ sakinleştirdiler. Giysisi kan içinde olduğundan ötürü, «olayı ispatlayan deliller» arasına katılması gerektiğine, işin nasıl sonuçlanacağı bilinmediğine göre, bu giysiyi şimdi onun yanında bırakmaya hakları olmadığına inandırdılar. Mitya, sonunda güç belâ bunu anladı. Canı sıkılarak sustu ve acele ile giyinmeye başladı. Yalnız giysiyi sırtına geçirirken, onun kendi eski giysisinden daha gösterişli olduğunu ve bundan «yararlanmak»

istemediğini söyledi. Bundan başka:

«Bu giysi bana ayıp denecek kadar dar geliyor. Bu giyimle soytarılık nü yapmamı istiyorsunuz... eğlenesiniz diye?...» dedi.

Kendisine bu konuyu da gözünde büyüttüğünü, bay Kal-ganov'un gerçi kendisinden biraz daha boylu olduğunu, ama aradaki boy farkının pek büyük olmadığını, yalnız pantolonunun belki biraz uzun geleceğini söylediler. Ama ceketin omuz kısmı gerçekten dar geldi.

Mitya gene:

— Allah kahretsin! Düğmelemek de zor, diye homurdandı. Lütfen benim tarafımdan bay Kalganov'a bu giysiyi kendisinden isteyenin ben olmadığımı, beni isteğimin dışında olarak, bir soytarı gibi giydirdiklerini söyleyiniz.

Nikolay Parfenoviç:

— O da bunu çok iyi anlıyor ve buna üzülüyordur... Yani elbisesine değil de, tüm bu olaya... diye mırıldanacak oldu.

— Vız gelir bana onun üzülmesi! Eh şimdi nereye gidiyoruz? Yoksa burada mı oturacağız?

Kendisinden tekrar «o odaya» girmesini rica ettiler. Mitya, öfkesinden kaşları çatık olarak ve hiç kimseye bakmamaya Çalışarak perdenin arkasından çıktı. Başkasının giysisi içinde kendisini büsbütün rezil olmuş hissediyordu. Hatta o köylülerden ve kapıda bir an için belirip kaybolan yüzünü farket-tiği Trifon Borisoviç'den utanıyordu. Trifon Borisoviç için «her halde acayipliğimi görmeye gelmiştir» diye düşündü. Biraz önce oturduğu iskemleye yerleşti. Zihninden kâbus gibi, saçma Şeyler geçiyor, aklım kaçırdığını sanıyordu.

Dişlerini gıcırdatarak savcıya doğru döndü:

— Eh şimdi ne yapacaksınız, bana? Yoksa falakaya mı Çekeceksiniz. Artık başka bir şey de kalmadı!

Nikolay Parfenoviç'e doğru artık dönmek istemiyordu, onunla konuşmaya tenezzül etmiyordu. «Çoraplarıma dikkatli bakıyordu. Üstelik mahsus iç çamaşırlarım ne kadar kirli diye çoraplarımı ters çevirmemi bile istedi!» diye düşündü.

Nikolay Parfenoviç, Dimitriy Fiyodorovlç'in sözüne karşılık verir gibi:

— Şimdi tanıkların sorgusuna geçmek zorunda kalacağız, dedi.

Savcı içinden bir şeyler geçirerek, düşüncen' bir tavırla:

— Evet efendim, dedi.

— Biz, sizin iyiliğiniz için elimizden ne gelirse onu yaptık, diye devam etti. Ama yanınızda bulunan paranın ne kadar olduğunu sorduğumuz vakit, sizden kesin olarak olumsuz bir karşılık alınca, şimdi şu anda...

Mitya, daldığı garip düşüncelerden sıyrılır gibi Nikolay Parfenoviç'in küçük sağ elini süsleyen üç büyük yüzüklerden birini işaret ederek:

— O parmağınızdaki yüzüğün taşı nedir? diye sözünü kesti.

Nikolay Parfenoviç, şaşkınlıkla:

— Yüzük mü? diye soru ile karşılık verdi.

Mitya, tıpkı inatçı bir çocuk gibi garip bir sinirlilikle:

— Evet, işte şu... Orta parmağınızdaki damarlı taş, ne taşıdır?

Nikolay Parfenoviç, gülümsedi.

— Ha bu mu? Kül rengi bir gök yakuttur. Görmek isterseniz çıkarayım.

Mitya, birden aklı başına gelerek ve kendi kendine kızarak kızgın bir sesle:

— Hayır, hayır, çıkarmayın! diye bağırdı. Çıkarmayın istemez. Allah kahretsin.

Baylar, ruhumu kirlettiniz benim! Siz, babamı gerçekten öldürmüş olsaydım, kaçamak karşılıklar vereceğimi, yalan söyliyeceğimi, saklanacağımı mı sanıyorsunuz? Hayır, Dimitriy Karamazov, öyle bir insan değildir. Öyle bir şeye dayanamazdı ve eğer suçlu olsaydım, yemin ederim ki önceden kararlaştırdığım gibi sizin buraya gelmenizi, güneşin doğmasını, beklemezdim. Kendimi daha önceden, gün doğuşunu beklemeden öldürürdüm! Bunu şimdi içinde bulunduğum ruh halinden anlıyorum. Bu uğursuz gece boyunca o kadar çok şey öğrendim ki, bu kadarını tüm ömrümce öğrenemezdim!

Hem, eğer gerçekten bir baba katili olsaydım, bu uğursuz gecede, şu anda sizinle otururken öyle mi konuşurdum, öyle mi davranırdım, size ve dünyaya bu gözle mi bakardım? Kaldı ki, elimde olmayarak Origoriy'i öldürdüğümü düşünmekten bile bütün gece üzüntü içinde kıvrandım. Ama, korkudan, yalnız sizin vereceğiniz cezadan korktuğum için değil! Ayıp size! Üstelik bir de sizin gibi alaycılara, burnunun ucunu bile göremeyen hiç bir şeye inanmayan kör köstebeklere, yeni bir alçaklığımı daha, yeni bir rezaletimi daha açıklamamı, onu anlatmamı istiyorsunuz! Bu beni suçlandırmaktan kurtarsa bile değer mi? Kürek cezası bile bundan daha iyidir! Babamın kapısını kim açıp o kapıdan içeri girdiyse, onu o öldürmüş, o soymuştur. Kimdir bu adam? Bilemiyorum ve bu düşünce bana işkence oluyor. Ama bu Dimitriy Karamazov değildir. Bunu biliniz. Size söyleyeceğim de bu kadar. Yeter, yeter artık ısrar etmeyin... Sürgün edin, idam edin, ama, beni artık sinirlendirmeyin. Susuyorum artık. Çağırın bakalım tanıklarınızı...

Mitya, beklenmiyen bu monologunu daha önceden artık bir daha konuşmamaya büsbütün karar vermiş gibi söylemişti. Savcı, bütün bu süre içinde onu dinlemişti. Mitya susar susmaz en serinkanlı, en sakin tavrıyla, birden, sanki çok olağan bir şey söylüyormuş gibi şunu söyledi:

— işte, sırası gelmişken demin söz ettiğiniz o açılan kapı konusunda, şimdi size hem bizim, hem de sizin için çok önemli olan bir şeyi, yaralamış olduğunuz ihtiyar Grigoriy Vasilye-viç'in ifadesini açıklayabiliriz. Grigoriy Vasilyeviç, ayıldıktan sonra, kendisine sormuş olduğumuz sorulara karşılık olarak, daha o zaman, bahçede bir gürültü işiterek kapıya çıkıp da açık olan bahçe kapısından içeri girmeye karar verdiği ve bahçeye geçtiği sırada, daha önce sizin bize söylemiş olduğu-nuz gibi, babanızı gördüğünüz açık pencerenin önünden karanlıkta kaçtığınızı görmeden önce, sola doğru baktığını, o Pencerenin gerçekten açık olduğunu, ama aynı zamanda bulunduğu yere çok daha yakın olan kapının da ağzına kadar açılmış olduğunu farkettiğini söyledi. Oysa siz, bahçede bulunduğunuz süre içinde, o kapının kapalı olduğunu ileri sürdünüz. Sizden şunu da saklamıyacağım ki, Grigoriy Vasilye-tanıklık ederken, o kapıdan koşarak çıktığınızı kendi göz-ile görmediği halde, bahçeye girdiği şurada, artık kendisl-bulunduğu yerden biraz ilerde, bahçenin ortasında, duvara doğru koştuğunuzu görmüş olmasına rağmen, muhakkak o kapıdan koşarak çıkmış olduğunuzu söyledi...

Mitya, savcı daha sözünün yansına geldiği sırada, birden kendini kaybederek avazı çıktığı kadar:

— Saçma! diye bağırdı. Alçakça bir yalan bu! Kapının açık olduğunu görmesine imkân yoktu! Çünkü kapı kilitliydi... Yalan söylüyor!

— Görevim size şunu da tekrarlamamı emrediyor ki: verdiği ifade çok kesindir.

Söylediklerinde ısrar etmektedir. Kendisini birkaç kez sorguya çektik.

Nikolay Parfenoviç, heyecanla:

— Ben kendim ona birkaç kez sordum bunu, diye savcıyı destekledi.

Mitya:

— Yalan, yalan! diye bağırmaya devam ediyordu. Bu ya iftiradır, ya da deli saçması!

Düpedüz sayıklamış. Kan içindeyken, yara aldığından ötürü gözüne hayal görünmüş, ayıl-dığı vakit... İşte o zaman sayıklamaya başlamış.

— Evet ama kapının açık olduğunu ayıldığı vakit değil de, daha önce, kendi dairesinden çıkıp bahçeye girdiği zaman farketmiş.

— Yok canım, yalan, öyle şey olamaz! Bana kızdığı için iftira ediyor... Böyle bir şeyi göremezdi... Ben koşarak kapıdan: çıkmış değilim.

Mitya'nın nefesi tıkanıyordu. Savcı, Nikolay Parfenoviç e doğru döndü ve etkili bir tavırla:

— Delili gösteriniz!

Nikolay Parfenoviç, masanın üzerine arşivlerde kullanılan zarfların büyüklüğünde, kalın kâğıttan yapılmış ve üzerinde hâlâ bozulmamış üç mühür bulunan büyük bir zarf koyarak:

— Bunu tanıdınız mı? diye sordu.

Zarf boştu ve bir yanı yırtıktı. Mitya, ona gözleri dışarı uğramış gibi baktı.

— Bu... Bu galiba babamın zarfı, diye mırıldandı. O üç binin bulunduğu zarf olacak...

Üzerinde bir yazı olacak, müsaade buyurun: «Civcivime»... Evet üç bin ruble! Üç bin! Görüyor musunuz?

Mitya, bunu söylerken bağırıyordu.

— Görüyorsunuz, ama içinde para bulamadık. Bu zarf

boş olarak perdenin arkasında, karyolanın altında yere fırlatılmıştı.

Mitya, birkaç saniye yıldırımla vurulmuş gibi durdu. Birden olanca gücüyle:

— Baylar, bu Smerdyakov'dur! diye bağırdı. Öldüren odur, soyan odur! İhtiyarın zarfı nereye sakladığını bir o biliyordu... Şimdi artık her şey apaçık!

— Ama öyle bir zarf olduğunu ve yastığın altında bulunduğunu siz de biliyordunuz.

— Benim hiç bir zaman bundan haberim olmamıştı. Bunu hiç bir zaman görmedim.

Şimdi ilk kez olarak görüyorum. Daha önce yalnız Smerdyakov'dan işittim... Bir o biliyordu ihtiyarın odasında bu zarfın nerede olduğunu, benim haberim bile yoktu...

Mitya artık büsbütün tıkanıyordu:

— İyi ama, siz kendiniz biraz önce bu zarfın babanızın yastığı altında bulunduğunu söylediniz. Bunu aynen belirttiniz. «Yastığın altında» dediniz. Demek ki, nerede olduğunu biliyordunuz.

Nikolay Parfenoviç:

— Biz de öyle zapta geçirdik! diye savcıyı destekledi.

— Saçma, akıl alacak şey değil! Ben hiç de yastığın altında, olduğunu

bilmiyordum.

Belki hiç de yastığın altında değildi... Ben sadece tahminen yastığın altında olduğunu söyledim... Smerdyakov ne diyor? Siz kendisine bu zarfın nerede olduğunu sordunuz mu? Smerdyakov ne diyor? Asıl önemli olan bu... Ben ise mahsus kendime iftira ettim... Yastığın altında bulunduğunu söyliyerek hiç düşünmeden yalan söyledim. Siz ise şimdi... Canım biliyorsunuz ya, insan bazen ağzından birşey kaçırır, sonra da yalanını geri almaz. Oysa zarfı yalnız Smerdyakov biliyordu, yalnız Smerdyakov, başka kimse bilmiyordu! Zarfın nerede olduğunu da bana kendisi açıkladı. Ama bunu yapan odur, odur! Babamı muhakkak o öldürmüştür! Şimdi artık bunu gün gibi apaçık görüyorum!

Mitya, gittikçe daha çok kendini kaybederek, sözlerini bağlantısız olarak tekrar ede ede, öfkelene öfkelene, heyecanla Değiriyordu.

— Bunun böyle olduğunu anlayın ve çabuk onu tevkif edin! Çabuk! Babamı muhakkak ben kaçtıktan sonra ve Gri kendini kaybetmiş olarak yattığı sırada öldürmüştür.

Bu apaçık bir şey... İşaretleri vermiştir, babam da ona kapıyı açmıştır... Çünkü verilecek işaretleri yalnız o biliyordu, çünkü babam o işaretleri almadan hiç kimseye kapıyı açmazdı.

Savcı, aynı ağırbaşlılıkla anıa artık zafer kazanmış birinin tavrıyla:

— Yalnız unuttuğunuz bir nokta var, dedi. Kapı zaten siz daha orada, bahçede bulunduğunuz şurada açık olduğuna göre, işaret vermeye gereklilik yoktu.

Mitya:

— Ha... Kapı... Kapı... diye mırıldandı. Sonra hiç konuşmadan gözlerini savcıya, dikti ve tekrar tüm gücünü yitirerek iskemlenin üzerine çöktü.

Herkes susmuştu. Mitya artık hiç bir şey düşünmeden gözlerini yere indirmiş olarak:

— Evet kapı! Bir hayal! Tanrının kendisi bile bana karşı! Savcı çok ciddi bir tavırla:

— İşte görüyorsunuz ya! dedi. Hem kendiniz bir yargıda bulunun Dimitriy Fiyodoroviç: Bir taraftan bu kapının açık olduğunu ve sizin o kapıdan koşarak çıktığınızı belirten bir ifade, sizi de bizi de ağırlığı altında ezen bir ifade var. Öbür yanda da kendi ifadenize göre, daha üç saat kadar önce sadece on ruble bulabilmek için tabancalarınızı rehin vermişken birden elinize geçen paraların nereden geldiğini açıklamamak hususunda anlaşılmaz, öfkeli inadınız! Bütün bunlar göz önünde bulundurulursa, siz karar verin: Neye inanalım? Neyin üzerinde duralım? «Soğuk, her şeyde kötülük gören alaycı insanlar» olduğumuzu söyleyerek bizi suçlamayın,

vicdanınızı, soylu duygularınızı anlamak yeteneğinden yoksun insanlar olduğumuzu söylemeyin. Aksine durumumuzu anlayın...

Mitya, anlatılamıyacak bir heyecan içindeydi. Sapsarı oldu. Birden:

— Peki öyleyse! diye bağırdı. Size sırrımı açıklayacağım. Paralan nereden bulduğumu söyliyeceğim. Bu rezaleti ortaya dökeceğim, tek sonradan sizi de kendimi de suçlamayayım, diye.

Nikolay Parfenoviç garip, sevinçli ve duygulu bir sesle:

— Hem bana inanın Dimitriy Fiyodoroviç, inanın ki, $u anda şimdi gerçekten içtenlikle ve tam olarak yapacağınız her açıklama sonradan durumunuzu hafifletmek bakımından sınırsız bir etki yapacaktır, hatta bundan başka...Ama savcı masanın altından onu hafifçe ayağı ile dürttü. Bunun üzerine Nikolay Parfenoviç tam zamanında sustu. Zaten doğrusunu söylemek gerekirse Mitya onu dinlemiyordu.

VII

MİTYA'NIN BÜYÜK SIRRI ISLIKLAMA

Mitya, aynı heyecan içinde:

— Baylar, diye söze başladı. Bu paralar... Şimdi tam olarak açıklamak istiyorum... Bu paralar benimdi!

Savcı ile sorgu yargıcının yüzleri uzamış gibi oldu. Hiç de bunu beklemiyorlardı.

Nikolay Parfenoviç:

— Nasıl oluyor da sizin oluyor, diye kekeledi. Kendi ifadenize göre daha saat beşte bile...

— Eeee, Allah kahretsin o günü de, o saat beşi de, açıklamalarımı da! İş bunda değil ki!

Bu paralar benimdir! Benim! Daha doğrusu çalmış olduğum bir paraydı... Bu bakımdan benim değildi. Çaldığım, kendi elimle çaldığım bir paraydı... topu topu bin beş yüz ruble kadardı. Onlan hep yanımda bulundururdum, bütün o süre boyunca yanımda taşıdım...

— Peki ama nerden aldınız onları?

— Birisinin boynundan aldım, baylar! İşte şu boyundan, kendi boynumdan... Bu paraları bir beze dikilmiş olarak boynumda taşıyordum. Çoktandır, bir aydır onları utanç duyarak, bunun rezilce bir şey olduğunu bilerek boynumda taşıyordum.

— Peki onları kimden... alıp da kendinize mal ettiniz?

— Yani «çaldınız» demek istiyorsunuz. Sözünüzü açık söyleyiniz. Evet, kendimi onları çalmış sayıyorum! Oysa doğrusunu isterseniz onları gerçekten, sadece kendime mal etmiştim, yani el koymuştum... Ama bence gene de çalmış sayılırım onları. Hele dün akşam, dün akşam artık bu paralar büsbütün çalınmış oldu...

— Dün akşam mı? Ama siz demin onları bir ay önce... ettiğinizi söylediniz!

— Evet, ama babamdan çalmadım. Babamdan değil! Merak etmeyin, babamdan çalmadım onları. Ben bu paraları «Ondan aldım. İzin verin de anlatayım. Ama sözümü kesmeyin. Bunları anlatmak ağır geliyor. Bakın... Bir ay kadar önce eski nişanlım Katerina İvanovna Verhovtzeva beni yanına çağırdı... Onu tanıyorsunuz değil mi?

— Tabiî, tanımaz mıyız?

— Biliyorum tanıdığınızı. Çok yüksek ruhlu, en yüksek ruhlu insanlardan biridir o. Ama benden çoktandır nefret ediyordu. Evet, çoktan, çoktan... Hem de hak etmiştim, hak etmiştim onun bu nefretini!

Sorgu yargıcı:

— Katerina İvanovna'dan mı söz ediyorsunuz? diye hayretle sordu.

Savcı da müthiş bir hayretle gözlerini Mitya'ya dikmişti.

— Ah, ne olur onun adını bu işe karıştırmayın! Bu iste onun adından söz ettiğim için alçağın biriyim. Evet, onun benden nefret ettiğini görüyordum... Çoktandır farketmiştim bunu. Daha ilk gününden, orada, benim kira ile oturduğum evde olup bilen şeyler sırasında... Ama bu kadarı yeter, yeter. Bunu öğrenmeye bile lâyık değilsiniz. Bunu anlatmaya hiç lüzum yok. Yalnız şunu anlatmalıyım... Katerina İvanovna beni bir ay önce yanına çağırdı, bana üç bin ruble vererek, bunları kız kardeşine ve Moskova'da bulunan bir akrabasına göndermemi istedi. (Sanki kendisi bunu yapamazrruş gibi!) Ben ise... Bu gerçekten hayatımın uğursuz bir anında olmuştu.

Benim... Yani kısaca söyliyeyim, benim bir başkasını, onu, şimdiki sevgilimi, şu anda sizin elinizde bulunan, aşağıda oturan Gruşenka'yı sevmeye başladığım sırada oldu... O

zaman Gruşenka'yı aldığım gibi buraya Mokroye'ye getirdim ve burada o uğursuz üç bin rublenin yarısını yani bin beş yüz rubleyi har vurup harman savurdum. Öbür yarısı ise yanımda duruyordu. İşte o harcamadığım bin beş yüzü boynumda, tasvir yerine boynumda taşıyordum, dün ise kâğıdını açtım ve onları da harcadım. Hesaptan geriye kalan sekiz yüz ruble şimdi sizin elinizdedir Nikolay Parfenoviç. Dünkü bin beş yüz rubleden geriye kalan budur.

— Bir dakika! Bu nasıl olur? Bundan bir ay önce burada bin beş yüz değil,

üç bin ruble harcadınız, bunu herkes biliyor değil mi?

__ Kim biliyormuş bunu? Kim hesaplamış? Birine saydırdım mı bunları?

__ Rica ederim! Siz kendiniz herkese o zaman tam üç

bin ruble harcadığınızı söylemişsiniz.

— Doğru, söyledim ya! Bütün kente söyledim. Kentte de herkes aynı şeyi söylüyordu.

Herkes öyle sanıyordu. Burada, Mokroye'de bile üç bin harcadığımı söylüyorlardı. Ama gene de ben o zaman üç bin değil, bin beş yüz rubleyi savurdum. Öbür bin beş yüz rubleyi bir kâğıda sarıp diktim. İşte iş böyle oldu baylar, dün elimde olan paralar bunlardı...

Nikolay Parfenoviç:

— Bu hemen hemen harikulade bir şey... diye söylendi. Sonunda savcı:

— İzin verirseniz, şunu sormak istiyorum, dedi. Bu durumu yani o bin beş yüz rubleyi daha o zaman bir ay önce yanınızda bırakmış olduğunuzu hiç kimseye açıkladınız mı?

— Hayır, hiç kimseye söylemedim.

— Garip şey, gerçekten hiç kimseye söylemediniz mi?

— Hiç kimseye, hiç ama hiç kimseye.

— Peki, o halde, bu susuşunuz neden ileri geliyor? Bunu böyle bir sır olarak herkesten saklamağa sizi yönelten nedir? daha açık konuşayım: sonunda sırrınızı bize açıkladınız, sizin deyiminizle «o kadar ayıp» olan şeyi bize söylediniz... Gerçi aslına bakılırsa ve tabiî başka suçlarla kıyaslanırsa, bu davranış, yani başkasına ait olan üç bin rubleye el koyuş (ki bu muhakkak geçici bir şeydi) bence, ne olursa olsun, sadece düşüncesizce bir harekettir. Hiç de o kadar utanç verici bir şey değildir, hele karakteriniz gözönünde bulundurulunsa... Haydi, diyelim ki, küstahça bir davranıştı, kabul... ama küstahça bir davranış başka, ayıp bir davranış başkadır.

Yani demek istiyorum ki bayan Verhovtzeva'dan almış olduğunuz o üç bini bu ay içinde harcadığınızı, zaten siz bu konuda bir açıklamada bulunmadan önce de, herkes tahmin

«diyordu. Ben bile bu uydurmayı işittim... Hatta Mihayıl Ma-karoviç de işitti bunu. Bu bakımdan bu artık bir uydurma ol-ttiaktan çıktı, bütün kentin ağzında olan bir dedikodu haline Seldi. Bundan başka, yanılmıyorsam, siz kendiniz de bunu iti-raf etmişsiniz... yani paraları bayan Verhovtzeva'dan almış olduğunuzu... Bu yüzden sizin şimdiye dek, daha doğrusu şu kadar, söylediğinize göre o paradan o bin beş yüz rubleyi ayırmış olduğunuzu olağanüstü önemi olan bir sır olarak saklamanıza ve bu

sırra ayrıca müthiş bir korku duygusu eklemenize, şaştım kaldım... Böyle bir sırrın açıklanmasının size bu kadar üzüntü çektirmesi inanılacak şey değil... Daha bun-dan biraz önce burada o sırrı açıklamaktansa kürek mahkûmu olmağa razı olduğunuzu bağırarak söylüyordunuz...

Savcı sustu. Kendisini fazla heyecana kaptırmıştı. Canının sıkıldığım, neredeyse öfkelenmek üzere olduğunu saklaya-mamış ve içinde biriken duygulan, sözlerin düzgünlüğüne önem vermeden, bağlantısız, hemen hemen karmakarışık bir şekilde ortaya dökmüştü...

Mitya, kesin bir tavırla:

— Ayıp olan, o bin beş yüz rubleyi almam değil, onları o üç bin rubleden ayırmış

olmamdır, dedi.

Savcı, sinirli sinirli güldü:

— Canım bunun ayıbı nerede? dedi. Küstahça el koyduğunuz üç bin rubleden kendi ihtiyaçlarınıza göre yarısını ayırmanızda utanılacak ne var? Asıl önemli olan üç bin rubleye el koymanızdır, onları şu ya da bu şekilde kullanmış olmanız değil. Sırası gelmişken sorayım, neden bu kararı verdiniz, yani bu paranın yansını neden ayırdınız?

Bunu hangi amaçla yaptığınızı bize açıklayabilir misiniz?

Mitya:

— Ah haklısınız baylar! Evet, işin asıl özü de işte bu amaçta! diye bağırdı. Ben bu parayı, alçağın biri olduğum için ayırdım. Yani bazı hesaplar yaptım. Bu işte hesap yapmak ise, alçaklıktan başka bir şey değil... üstelik bu alçakça iş tam bir ay sürdü!

— Bundan bir şey anlaşılmıyor.

— Size hayret ediyorum. Ama, belki de gerçekten daha pek anlaşılabilecek şekilde konuşamıyorum. Bakın, sözlerimi dikkatle izleyin: diyelim ki namusuma güvenilerek bana verilmiş olan üç bin rublenin hepsini burada eğlenerek har vurup harman savurdum, ertesi günü de ona gidip: «Katya ben bir suç işledim, senin üç bin rubleni eğlencede har vurup harman savurdum» diyorum. Bu nasıl bir davranış olurdu? İyi bir şey mi? Hayır, iyi olmazdı... Şerefsizce, alçakça bir şey olurdu. Ben de hayvanın biri, bir hayvan gibi kendisini tutmasını bilemeyen bir insan olurdum öyle değil mi? Ama ne de olsa, hırsız sayılmazdım değil mi? Bu durumda bana, dogrudan doğruya bir hırsız diyemezdiniz. Kabul edin ki böyle olurdu. Eğlenmiş, parayı har vurup harman savurmuş

ama çalmamış olurdum! Şimdi daha çok kârlı olan bir başka örnek vereyim. Sözlerimi dikkatle izleyin, yoksa gene ne söyleyeceğimi şaşırırım... Nedense başım dönüyor... her neyse, gelelim ikinci olaya: diyelim ki,

burada o üç binden yalnız bin beş yüzünü, yani yarısını savuruyorum. Ertesi günü de paranın sarf etmediğim yansını gidip ona götürüyorum: «Katya, şunları benden al, ben adi herifin, düşüncesiz alçağın biriyim, paranın bu yansını al, çünkü öbür yansını eğlencede harcadım, demek ki bunu da harcayacağım, iyisi mi kazaya uğramasın!» diyorum. Böyle bir şey yapmış olsaydım, ne olacaktı? O zaman bana istediğinizi söyleyebilirdiniz, hayvanın biri, adi herifin biri olduğumu söylerdiniz, ama bana hırsız diyemezdiniz, kesin olarak hırsız diyemezdiniz bana! Çünkü muhakkak ki, hırsız olan bir adam paranın yarısını geri götürmezdi. Onu kendisine saklardı. Katya paranın yarısını bu kadar çabuk getirdiğimi görünce: «Madem bunu getirdi, demek ki öbür parayı da, geri kalanı da, eğlencede harcadıklarını da geri getirecek. Bütün ömrünce arıyacak, çalışıp çaba-lıyacak ama sonunda bu parayı bir araya getirip bana geri verecek» diye düşünecekti. Böylece ben belki de adi herifin biri olacaktım ama hırsız sayılmayacaktım. Ne derseniz deyin, öyle olsaydı bana hırsız diyemezdiniz.

Savcı, soğuk bir tavırla gülerek:

— Diyelim ki, arada bir fark var, dedi. Yalnız gene de bunda kaderinizi değiştirecek kadar önemli bir fark gördü-hayret etmemek elden gelmiyor.

— Evet, işte böyle uğursuz bir fark görüyorum; Her insan aIçakça davranabilir, hatta herkeste alçakça bir yön vardır. a ancak alçaklıkta en alt basamağa düşmüş biri hırsız olabilir. Her neyse, ben bu incelikleri belirtmesini bilemiyorum... Yalnız hırsız, alçaklık eden bir adamdan daha adidir; ben bu kanıdayım. Düşünün bir kere: parayı tam bir ay üzerimde taşıyorum, her günün sabahında onu geri verebilirim, verdim mi de artık adi bir insan sayılmam. Ama işte bir türlü karar veremiyorum, dâva burada! Her gün, bunu yap-yapmaya zorlayarak: «Karar versene, karar versene, adi herif!» diye durmadan tekrarladığım halde, tam bir ay boyunca bu

kararı bir türlü veremedim. İşte asıl problem bu! Ne dersiniz, sizce doğru bu mu? Doğru mu, ha? Savcı, ağır başlı bir tavırla:

— Diyelim ki, pek o kadar doğru bir şey değil. Bunu pekâlâ anlıyorum ve bu konuda sizinle tartışmıyorum, diye karşılık verdi. Hem genel olarak böyle ince konuları ve ayrıntıları bir tarafa bıraksak da, lütfen gene asıl konuya dönsek daha iyi olmaz mı? Asıl mesele şunda: Bu konuda size soru sorduğumuz halde, siz hâlâ bize başlangıçta o üç bin rubleyi neden böyle ikiye ayırdığınızı, yani yarısını harcayıp, yarısını neden sakladığınızı söylemediniz? Bu parayı neden sakladınız, bu ayırmış olduğunuz bin beş yüz rubleyi nerede harcamak istiyordunuz? Bu soruda ısrar ediyorum, Dimitriy Fiyodoroviç.

Mitya, elini alnına vurarak:

— Ha, evet, gerçekten öyle! diye bağırdı. Özür dilerim. Sizi üzüyorum ve en önemli olanı açıklamıyorum. Açıklasay-dım her şeyi bir anda hatırlardınız. Çünkü asıl utanılacak şey, işte o amaçtadır, o amaçta! Bakın, bu işte ölen

ihtiyar babam suçluydu.

Kendisi hep Agrafena Aleksandrovna'yı baştan çıkarıyordu, ben de onu kıskanıyordum.

Sanıyordum ki, Agrafena Aleksandrovna onunla benim aramda kararsızlık içinde bocalıyor. İşte böyle bir durumda kendi kendime: Peki, birden kararını verirse, beni üzmekten vaz geçerek birden bana: «Onu değil seni seviyorum, beni dünyanın ta öbür ucuna götür!» derse, ne yaparım? diye soruyordum. Oysa elimde sadece iki tane, iki grivennikten başka para yoktu. «Bu durumda onu hangi parayla götürebilirsin? Ne yaparsın? Böyle bir şey oldu mu, mahvoldum, demektir», diyordum. Tabii, o zamanlar onun nasıl bir kadın olduğunu bilmiyordum, anla-mıyordum. Sanıyordum ki, ona para lâzım ve fakirliğimden ötürü beni hiç bir zaman bağışlamayacaktır. İşte bu yüzden, sinsi sinsi o üç binin yarısını bir yana ayırdım. Hem de serinkanlılıkla, içimden hesap ederek, daha içmeye başlamadan önce, iğne iplikle bu paraları bir bezin içine diktim.

Diktikten sonra da geri kalan parayı eğlence için sarfetmek üzere yola koyuluyorum!

Hayır ne derseniz Jeyin, bu alçakça bir davranıştır! Şimdi anlıyor musunuz?

Savcı yüksek sesle güldü. Sorçu hâkimi de kahkahalarla gülmeye başladı. Nikolay Parfenoviç «Hi... Hi... Hi...» diye gülerek:

__Bence bütün parayı harcamaktan kendinizi alıkoyarak hem ahlâklı hem de akıllıca davranmış oldunuz! dedi. Böyle yapmanızdan ne çıkar?

— Parayı çalmış olduğum ortaya çıkar. Anlatmak istediğim de bu! Hay Allah! Bunu anlamamanız beni dehşet içinde bırakıyor! Göğsümde bezin içine sarılıp dikilmiş olan o bin beş yüz rubleyi taşıdıkça, sabah akşam kendi kendime «Sen hırsızsın, sen hırsızsın!»

diyordum. Bütün bu ay içinde onun için edepsizlik ettim zaten, onun için meyhanede dövüştüm, onun için babama dayak attım, hep bunları kendimi hırsız olarak hissettiğim için yaptım! Kardeşim Alyoşa'ya bile bu bin beş yüz rubleyi sakladığımı açıklayamadım!

O derece kendimi alçalmış, adileşmiş hissediyordum! Ama şunu da bilin, ki, o paraları taşıdığım sürece gene her gün, her saat kendi kendime: «Hayır Dimitriy Fiyodoroviç! Dur bakalım, belki daha hırsız değilsin!» diyordum. Neden mi? Çünkü her gün, «Ertesi günü o bin beş yüz rubleyi gidip Katya'ya geri verebilirsin» diyordum kendi kendime. İşte, boynumdaki o beze dikili parayı ancak dün, koparmaya karar verdim. O ana kadar buna cesaret edemiyordum. Bunu yapar yapmaz da, hemen o anda artık tam anlamıyla ve itiraz kabul etmez bir şekilde hırsız oldum. Hem hırsız, hem de ömrümün sonuna kadar şerefsiz olarak yaşayacak bir insan oldum! Neden mı? Çünkü o boynumdan kopardığım bezle birlikte Katya'ya gidip «Ben adi bir adam değilim, hırsız değilim!» demek için beslediğim umudu

da içimden sökmüş oldum! Şimdi anlıyor duşunuz? Anlıyor musunuz ne demek istediğimi?

Nikolay Parfenoviç:

— Peki, neden bu kararı tam da dün akşam verdiniz? sözünü kesti.

— Neden mi? Sormanız bile gülünç: Çünkü kendimi ölü-mahkûm etmiştim! Sabahın beşinde, burada, gün doğarken ölecektim: «Ha alçak bir insan olarak ölmüşüm, ha soylu insan olarak benim için hepsi bir!» diye düşünüyordum. işte öyle anlaşılıyor ki, hiç de hepsi bir değil! İnanır baylar? Bu gece bana en çok üzüntü veren şey, ihtiyar uşağı öldürmüş olmam ve Sibirya'ya sürülme tehlikesi ile karşı karşıya gelmem, değildi; üstelik bu sürgün tehlikesi ne zaman karşıma çıkmıştı? Sonunda aşkıma kavuştuğum ve cennet kapılarının bana yeniden açıldığı anda! Ah, gerçi bu bir da beni üzüyordu ama, o kadar değil. Bu iş boynumdakl paraları eninde sonunda koparıp harcadığımı düşünmek ve böylece artık tam anlamıyla bir hırsız olduğumu kavramak kadar üzmemiştir beni! Ah baylar, size yüreğim kan ağlayarak tekrar ediyorum: Bu gece pek çok şey öğrendim!

Öğrendim ki benim için yalnız alçak bir insan olarak yaşamak değil, alçak olarak ölmek de imkânsız bir şey... Hayır baylar, insan şerefli bir varlık olarak ölmeli!

Mitya sararmıştı. Yüzünde bitkin ve çökmüş bir hal vardı. Buna rağmen son derece heyecan içindeydi. Savcı yumuşak bir tavırla, hatta üzüntüsünü paylaşır gibi:

— Sizi anlamaya başlıyorum Dimitriy Piyodoroviç, diye sözlerini uzata uzata karşılık verdi. Ama siz ne derseniz deyin, bence bütün bunlar sinirlerinizin bozuk olmasından ileri geliyor... Sizin sinirleriniz hasta! İş bunda! Ayrıca, hemen hemen tüm bir ay boyunca ou kadar üzüntü çekecek yerde, neden gidip de o bin beş yüz rubleyi, onları size vermiş olan hanıma götürmediniz ve artık ona her şeyi açıkladıktan sonra neden bize bu kadar feci olduğunu söylediğiniz o zamanki durumunuzu gözönünde bulundurarak normal olarak akla ilk gelen şeyi denemediniz? Yani niçin elinizi vicdanınıza koyarak, işlediğiniz hataları açıkladıktan sonra masraflarınızı karşılamak için gereken parayı gene ondan istemediniz? Muhakkak ki, o hanım çok vicdanlı olduğu için, duyduğunuz derin üzüntüyü görerek size olumsuz bir karşılık vermezdi, hele karşılığında bir vesika ya da tüccar Sam-sonov ile bayan Hohlakova'ya teklif etmiş

olduğunuz sağlam garantiler gibi bir garanti vermiş olsaydınız. Bu garantiyi şimdiye dek, değeri olan bir şey sayıyordunuz değil mi?

Mitya birden kızardı. Kulaklarına inanamıyormuş gibi bir tavırla savcının gözlerinin içine bakarak öfke ile:

— Canım, beni bu derece alçak mı sanıyorsunuz? diye sordu.

Şimdi şaşırma sırası savcıya gelmişti:

— inanın ki, ciddî söylüyorum... Neden ciddî olmadığımı sanıyorsunuz?

— Olur mu öyle şey! Bunu yapsaydım dünyanın en büyük adiliği olurdu! Beni ne kadar üzdüğünüzü biliyor musunuz baylar? Ama madem istiyorsunuz ne yapayım? Artık siz«

içimde düğümlenen en kötü duygulan bile açıklıyorum. Yalniz bunu, gene sizi utandırmak için yapıyorum. Siz de insan duygularının ne kadar alçakça bir tertip içine girebildiğine hayret edeceksiniz. Şunu bilin ki, ben de daha önce böyle bir tertip yapmayı, evet evet, demin söz ettiğiniz o tertibi yapmayı düşündüm bay savcı! Evet, baylar, bu uğursuz ay içinde benim de aklıma aynı düşünce geldi. O kadar ki, az kalsın Katya'ya gitmeye karar verecektim. O derece alçal-mıştım! Ama ona gidip kendisine ihanet etmiş

olduğumu açıklamak için ihanetimi gerçekleştirmek, yani onu yerine getirmek için yapacağım masrafları karşılayacak parayı gene ondan, Katya'dan yalvararak istemek (yalvarmak diyorum, işitiyorsunuz, yalvarmak!) sonra da bir başka kadınla, ona rakip olan, en çok nefret ettiği ve gururunu yaralamış olan bir kadınla kaçmak... Rica ederim, siz çıldırmışsınız, bay savcı!

— Çıldırmasına çıldırmadım, yalnız herhalde, heyecandan pek düşünemedim... o dediğiniz kadınca kıskançlık konusunu... Eğer gerçekten ileri sürdüğünüz gibi işin içinde bir kıskançlık olması mümkün olsaydı... hoş belki de işin içinde buna benzer bir şey olmuştur...

Savcı, bunu hafifçe gülerek söylemişti. Mitya, müthiş bir öfkeyle yumruğunu masanın üzerine indirdi.

— Ama bu artık öylesine bir alçaklık olurdu ki! diye bağırdı. Öylesine pis, öylesine tiksindirici bir iş olurdu ki, artık ne diyeceğimi bilemiyorum! Hem biliyor musunuz ki, bunu yapsaydım, o bana bu parayı verirdi! Tek benden intikam alsın diye! intikamın tadını duysun diye. Benden nefret ettiği için verirdi bu parayı! Çünkü onun da ruhunda yanan bir cehennem vardır ve öfkesi müthiş olan bir kadındır! Bana gelin- ben vereceği parayı alırdım. Ah! Alırdım, alırdım... Ondan sonra da artık bütün ömrümce... Aman yarabbi! Özür dilerim baylar, çok bağırıyorum, çünkü bu düşünce daha çok kısa bir süre önce, üç gün önce, tam Lyagaviy ile uğraştığım gece, sonra da dün akşam, evet dün, bütün gün süresince zihnimden hiç silinmedi. Bunu hatırlıyorum. Ta o olay meydana gelinceye kadar... Silinmedi zihnimden.

Nikolay Parfenoviç merakla:

— Hangi olay? diye söze karışacak oldu.

Ama Mitya, ne dediğini duymadı. Somurtkan bir tavırla:

— Size korkunç bir açıklamada bulundum, diye sözüne etti. Bu bakımdan,

ona gereken değeri verin sayın baylar. Hem bu açıklamaya gereken değeri vermek yeterli değil, onu yalnız değerlendirmekle kalmayın! Ona apayrı yüksek bir değer verin! Eğer bunu yapmazsanız, eğer bu da yüreği-nizi sarsmadan kulaklarınızın dibinden geçip giderse, o zaman açıktan açığa beni hiçe sayıyorsunuz demektir baylar.

Size bu kadar söylerim işte! Öyle bir şey olursa, sizin gibi adamlara bunu açıklamadım diye utancımdan ölürüm! Evet kendimi tabanca ile vururum! Ne yazık ki daha şimdiden görüyorum ki bana inanmıyorsunuz! Sonra artık korku ile:.

— Ne oluyor? Bunu da mı zapta geçirmek istiyorsunuz? diye sordu.

Nikolay Parfenoviç hayretle ona bakıyordu:

— Evet, demin söylediğinizi, yani son dakikaya dek, hâlâ bayan Verhovtzeva'ya gidip bu parayı ondan istemeyi düşündüğünüzü... İnanın, bu bizim için çok önemli bir açıklama, Dimitriy Fiyodoroviç, yani bütün bu olayla ilgili olarak... Hem daha çok sizin için, daha çok sizin için önemli bir şey bu.

Mitya, kollarını iki yana şiddetle vurarak:

— Rica ederim baylar, hiç değilse bunu yazmayın, utanın! Doğrusunu söylemek gerekirse, karşınızda yüreğimi parçalayarak ikiye ayırdım, siz ise fırsattan istifade ederek parmaklarınızı, o yırtılmış olan iki parçanın içinde dolaştırıyorsunuz... Aman yarabbi!

Umutsuzluk içinde, elleri ile yüzünü kapadı. Savcı:

— Canım bu kadar endişe etmeyin Dimitriy Fiyodoroviç! dedi. Şimdi zapta geçirilen her şeyi size okuyacağız. Bunları dinledikten sonra kabul etmediğiniz bir şey varsa, söyleyeceğiniz sözlere göre değiştiririz. Şimdi ise size üçüncü kez olarak, küçük bir sorguyu tekrarlayacağım: Bir kez bez parçasına sarıp diktiğiniz bu paralardan gerçekten hiç kimseye, ama hiç kimseye söz etmediniz mi? Size şunu söyleyeyim ki, bunu düşünmek hemen hemen imkânsız bir şey olarak görünüyor.

— Hiç kimseye, hiç kimseye! dedim ya. Aksini söylerseniz, demek ki sözlerimden hiç bir şey anlamadınız! Beni rahat bırakın!

— Rica ederim, bu konuyu açığa kavuşturmamız gerekiyor, hem de bunu çok daha önce yapmak gerekirdi. Şimdi kendiniz bir düşünün: Belki on kişinin almış olduğumuz ifadelerine göre, siz kendiniz o üç bin rubleden herkese söz etmiş, hatta bunları harcadığınızı orada burada yüksek sesle söylemişsiniz: Üç binden söz etmişsiniz, bin beş

yüzden değil! Bundan başka dünkü paralan ortaya çıkardığınız vakit de gene birçok kişiye, tekrar üç bin ruble ile gelmiş olduğunuzu söylemişsiniz.

Mitya:

— On kişinin değil, yüzlerce kişinin, iki yüz kişinin ifadesini alsanız ne çıkar? Belki iki yüz kişi, belki de bin kişi işitmiştir bunu!

— Gördünüz mü ya? Hepsi, hepsi tanıklık ediyorlar. Bu «hepsi» sözü bir şey ifade etmiyor mu size?

— Hiç bir şey ifade etmiyor. O zaman yalan söylemiştim. Onlar da, hepsi, sözlerimi tekrarlayarak yalan söylediler.

— Canım, neden böyle «yalan» söylemek ihtiyacını duydunuz? Yalan olduğunu söylüyorsunuz ya.

— Ben ne bileyim Allah aşkına? Belki de böbürlenmek için... Laf olsun diye... «Bak ne kadar çok para yedi» desinler diye... Hatta belki de o beze diktiğim paralan unutmak için... Evet, asıl bu yüzden... Hay Allah kahretsin... Kaç kezdir bana hep bu soruyu soruyorsunuz! Yalan söyledim diyorum ya! Bitti işte. Bir kez yalan söyledikten sonra, artık düzeltmek istemedim, insan bazan durup dururken neden yalan söyler?

Savcı, etkileyen bir sesle:

— Bir insanın durup dururken neden yalan söylediğini kestirmek çok zor bir şey, dedi.

Yalnız o «muska» gibi dediğiniz şey, boynunuzda taşıdığınız o bez parçası büyük müydü?

— Hayır, büyük değildi.

— Örneğin büyüklüğü ne kadardı?

— Bir yüz rubleliği ikiye katlayın, büyüklüğü işte o kadardı.

Geriye kalmış küçük parçalarını gösterseniz daha iyi olmaz mı? Herhalde üzerinizde bir yerde parçaları vardır.

— Eee... Allah kahretsin! Ne biçim saçmalıklar bunlar? bileyim, nerededir parçaları?

—Rica ederim bize şunu söyler misiniz: O bez parçasını nerede boynunuzdan çıkardınız?

Kendi ifadenize göre, eve uğramadınız değil mi?

— Fenya'dan çıkıp Perhotin'e gidiyordum ya, işte yolda boynumdan kopardım o bezi.

İçinden de paraları çıkardım.

— Karanlıkta mı yaptınız bu işi?

— Bunu yapmak için mum gerekli miydi? Bir anda, parmağımla

koparıverdim işte!

— Elinizde makas olmadan, sokak ortasında ha?

— Galiba meydanın orada. Makasa ne gereklilik vardı? Zaten çürük bir bezdi!

Hemencecik yırtıldı.

— Sonra o bezi ne yaptınız?

— Oracıkta atıverdim.

— Nereye attınız?

— Meydana canım. Zaten her şey meydanda oldu! Ne bileyim ben meydanın neresinde?

Hem bunu ne diye soruyorsunuz?

— Bu çok önemli bir şey Dimitriy Fiyodoroviç: Eşya olarak bulabileceğimiz tüm deliller sizin lehinizedir. Nasıl oluyor da anlamak istemiyorsunuz? Bir ay önce, bu parayı o bezin içine dikmenize kim yardım etti?

— Hiç kimse yardım etmedi, kendim diktim.

— Siz dikiş bilir misiniz?

— Askerlik yapmış adam dikiş bilir. Hem bu iş ustalık falan da istemez.

— Kumaşı nereden buldunuz? Yani o bezi, paralan içine diktiğiniz bezi nereden buldunuz?

— Benimle alay etmiyorsunuz değil mi?

— Ne münasebet! Şimdi şakanın sırası mı, Dimitriy Fiyodoroviç!

— Hatırlamıyorum bezi nereden aldığımı. Bir yerden al-mışımdır.

— insan bunu hatırlamaz olur mu?

— Vallahi hatırlamıyorum! Belki de çamaşırımdan bir parça yırtmışımdır.

— Çok enteresan! Belki de yarın evinizde içinden o parçayı yırttığınız şey, her neyse, diyelim ki, o gömlek bulunur. O bez nedendi? Pamuklu muydu, keten miydi?

— Ne bileyim ben nedendi? Durun... Galiba onu hiç bir

yerden yırtmadım. Basmadandı... Evet... Galiba paralan ev sahibi kadının başlığının (*) içine diktim. (* **Başlık**: O zamanlar hanımların kullandığı başlıklardan)

— Ev sahibinizin başlığı içme mi?

— Evet, ondan yürütmüştüm onu.

— Nasıl yürütmüştünüz?

— Bakın. Gerçekten şöyle oldu. Şimdi iyice hatırlıyorum. Bir gün bez lâzım olmuştu, ben de bir başlık yürüttüm. Belki de mürekkep kalemimi sümek için. Gizlice alıverdim. Çünkü zaten işe yaramayan bir bezdi. Parçalan odamda yerlerde sürünüyordu.

İşte o bin beş yüz rubleyi onun içine diktim... Galiba öyle oldu, evet. Parayı o bez başlığın içine diktim. Zaten basmadan yapılmış berbat bir şeydi, belki bin kez yıkanmıştı.

— Bunu da artık kesin olarak hatırlıyorsunuz, öyle mi?

— Kesin olarak mı, değil mi bilemem. Bana öyle geliyor, galiba başlığın içine diktim.

Hem öyle de olmasa, vız gelir bana!

— Eğer öyle ise, hiç değilse ev sahibeniz kendisine ait olan o şeyi ortadan yok olduğunu hatırlayabilirdi değil mi?

— Hayır, hiç de hatırlamadı, onu aramadı bile! Eski bir bezdi diyorum size, eski püskü bir bez, beş paralık değeri yoktu.

— Peki, iğneyi ipliği nereden aldınız? Mitya, sonunda kızdı:

— Burada kesiyorum, artık bir şey söylemek istemiyorum. Yeter!

— Gene de o... Dikili bez parçasını meydanın neresine attığınızı böyle büsbütün aklınızdan çıkarmanız da garip.

Mitya, alaylı alaylı güldü:

— Canım, emredin yarın meydanı süpürsünler, belki bulursunuz.

Sonra bitkin bir sesle:

— Yeter baylar! Yeter! dedi. Açıkça görüyorum ki, bana inanmadınız! Hiç bir sözüme, beş paralık önem vermediniz. Ama suç sizde değil, ben de, bunları ileriye sürmemeliy-dim! Ne diye, ne diye sırrımı açıklayarak kendimi küçük düşürdüm sanki! Sizin için bunlar bir alay konusu, gözlerinizden anlıyorum bunu. Beni buna siz sürüklediniz bay savcı! Şimdi kendinize zafer şarkıları söyleyin eğer bunu yapabilir, seniz... Allah belânızı versin! Cellâtlar!...

Başını önüne eğdi, elleriyle yüzünü kapadı. Savcı ile sor-gu yargıcı susuyorlardı. Bir dakika sonra Dimitriy başım kaldırarak boş bakışlarla

onlara baktı. Yüzünde artık son kerteye gelmiş, giderilmesi imkânsız bir umutsuzluk vardı, Garip bir tavırla susuyor, kendini yitirmiş gibi oturuyordu, Bu arada, işi sona erdirmek gerekiyordu: Hiç ertelemeden tanıkların sorgusuna geçilmeliydi. Artık sabahın sekizi olmuştu. Mumlar da çoktan söndürülmüştü. Sorgu süresince odaya girip çıkmış Mihayıl Makaroviç ile Kalganov, bu sefer gene birlikte çıkmışlardı. Savcı ile sorgu yargıcının da aşırı derecede yorgun bir hali vardı. Başlayan sabah kötüydü, Tüm gök bulutlarla örtülüydü ve bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Mitya, hiç bir şey düşünmeden pencerelere bakıyordu. Birden Nikolay Parfenoviç'e:

— Pencereden dışarı bakabilir miyim? diye sordu. Öbürü:

— Hay hay, istediğiniz kadar bakabilirsiniz! diye karşılık verdi.

Mitya, kalkıp pencereye yaklaştı. Yağmur pencerenin küçük, yeşile çalan camlarını dövüp duruyordu. Pencerenin tam altında pis bir yol, daha ilerde yağmurun loşluğunda dizi dizi, kara fakir ve çirkin izbeler görünüyordu; yağmurda daha da kararmış, daha da fakir bir halleri vardı. Mitya «Altın saçlı, Febüs'ü» ve onun ilk ışıkları altında nasıl tabanca ile intihar etmeyi düşündüğünü hatırladı. Alaylı alaylı gülümseyerek: «Böyle bir sabah o iş

için daha iyi olurdu!» diye düşündü ve birden elini aşağı doğru sallayarak, «cellâtlara»

doğru döndü:

— Baylar! diye bağırdı. Artık mahvolduğumu görüyorum, ama o ne olacak? Bana söyleyin o ne olacak? Yalvarırım size söyleyin, yoksa o da benim gibi mahv mı olacak?

Ama o suçsuzdur, dün «her şeyden ben suçluyum» diye bağırdığı vakit ne söylediğini kendi de bilmiyordu. Onun hiç şeyde şeyde suçu yoktur! Sizinle burada otururken bütün gece içim içimi yedi... Acaba şimdi onu ne yapacağınızı bana söyleyemez misiniz?

Savcı, belli bir acele ile hemen:

— Bu konuda içiniz rahat etsin, Dimitriy Fiyodoroviç. il

ellendiğiniz hanımı herhangi bir şekilde rahatsız etmek için henüz elimizde hiç bir önemli neden yok. Öyle tahmin edi-' yorum ki, işin bundan sonraki gelişmesi sırasında da aynı şey olacak... Bu bakımdan elimizden ne gelirse, onun için yapacağız: İçiniz rahat etsin.

— Teşekkür ederim baylar! Zaten her şeye rağmen dürüst ve hak gözetir insanlar olduğunuzu biliyordum. Beni bir yükten kurtardınız... Eh, şimdi ne yapacağız? Ben hazırım.

— Evet, biraz acele etmemiz gerekiyor. İşi ertelemeden tanıkların sorguya çekilmesine geçmeliyiz. Bütün bunlar da, muhakkak sizin yanınızda olmalı,

bu yüzden de...

Nikolay Parfenoviç savcının sözünü keserek:

— Önce bir çay içsek olmaz mı? Bana öyle geliyor ki, artık bunu hak ettik.

Aşağıda hazır çay varsa (ki Mihayıl Makaroviç de her halde «keyif çayı içmek» için gitmişti) birer fincan çay içilmesine, sonra da «işe devam ederek sonuna dek götürmeye»

karar verildi. Asıl kahvaltı ise «yanında mezesi ile birlikte» daha serbest bir saate bırakılacaktı. Aşağıda gerçekten hazır çay bulundu ve hemen yukanya gönderildi. Mitya, Nikolay Parfenoviç'in nezaketle kendisine ikram ettiği bir bardak çayı önce reddetti, ama sonradan kendisi istedi ve kana kana içti. Genel olarak şaşılacak derecede bitkin görünüyordu. Oysa «aslan gibi kuvvetli olduğuna göre, bir geceyi sabaha kadar eğlenerek geçirmesi, hatta en şiddetli sarsıntılardan geçmesi ona ne yapabilir?» diye düşünülebilirdi. Ama kendisi de otur-' maya bile gücü olmadığını, zaman zaman çevresindeki tüm eşyaların kaymaya, gözlerinin önünde dönüp durmaya başladığını hissediyordu. «Biraz daha sürerse, herhalde sayıklamaya başlayacağım» diye düşündü.

VIII

TANIKLARIN İFADELERİ

BEBE

Tanıkların sorgusu başladı. Ama artık hikâyemizi, şimdiye kadar yaptığımız gibi tüm ayrıntıları vererek devam et-z. Bu yüzden, Nikolay Parfenoviç'in çağırtılan her tanığa, vicdanına dayanarak ve gerçeğe uygun bir şekilde ifade vermesi gerektiğini, sonradan da verdiği bu ifadeyi yemin ederek tekrarlamak zorunda kalacağını nasıl ima etmiş

olduğunu anlatmadan geçeceğiz. Her taraftan nasıl ifadesinin zaptını imzalamasını istendiğini ve buna benzer şeyler üzerinde de durmayacağız. Yalnız bir tek şeyi belirtelim: Sorguya çekilenlerin dikkatini en önemli noktanın üzerinde topluyor-lardı. Bu da hep o üç bin ruble sorunuydu. Daha doğrusu Dimitriy Fiyodoroviç buraya, Mokroye'ye bir ay önce, ilk gelişinde yanında üç bin mi yoksa bin beş yüz ruble mi olduğu ve ikinci âlemi yaptığı vakit, gene yanında üç bin mi yoksa bin beş yüz ruble mi bulunduğu soruluyordu.

Ne yazık ki, verilen tüm ifadeler, hepsi Mitya'nın çıkarına aykırı idi. Bir tanesi olsun, onu savunmuyordu. Hatta bazı ifadeler Mitya'nın vermiş olduğu ifadeye tamamen karşıt ve hemen hemen şaşırtıcı yeni faktörler ortaya atmıştı. İlk olarak Trifon Borisoviç sorguya çekildi. Kendisini sorguya çekenlerin karşısına içinde en ufak bir korku duymadan, aksine suçlandırılana karşı sert, somurtkan ve öfkeli bir tavırla çıktı. Böylece karşısındakilere son derece doğru söyleyen, haysiyetine düşkün bir adam

olarak göründü.

Ağırbaşlı bir tavır takmıyor, az konuşuyor, kendisine soru sorulmasını bekliyor, düşünerek ve kesin bir şekilde karşılık veriyordu. Hiç kararsızlık göstermeden kesin bir tavırla bir ay önce, üç bin rubleden daha az bir para harcanmış olamayacağını, burada bulunan tüm köylülerin «Mitriy (*) Fiyodoroviç»in kendisinden elinde üç bin ruble olduğunu işittiklerine dair ifade vereceklerini söyledi. «Yalnız çingenelere bile dünyanın parasını verdiler. Yalnız onlara bile herhalde bir rubleden fazla düşmüştür.» dedi.

Mitya, somurtkan bir tavırla:

— Belki beş yüz bile vermemişimdir, dedi. Yalnız o zaman saymadım, sarhoştum, keşke saysaydım...

Şimdi sırtı perdelere dönük olarak yan oturuyor, söylenenleri somurtkan bir tavırla dinliyordu. Üzgün, yorgun bir hali vardı. Sanki: «Eeeh, istediğiniz gibi ifade verin, artık hiç bir şeyin önemi yok!» der gibiydi.

Trifon Borisoviç, kesin bir tavırla sözünü yalanladı.

(*) (**Mitriy**: Mitya isminin değişik şekil.)

— Onlara bin rubleden fazla harcamışsınızdır Mitriy Fiyodoroviç! dedi. Boşuna savurdunuz paraları! Onlar ise o savurduklarınızı kaldırıp alıyorlardı. Zaten bunlar insanın gözünden sürmeyi çalan hırsız, dolandırıcı adamlardır. Kovduk onları buradan!

Yoksa kendileri gelip ifade vererek sizden kaç para kopardıklarını söylerlerdi. O

zaman elinizde bir sürü para bulunduğunu kendi gözümle gördüm. Saymasına saymadım, bana saydırmadınız, bu konuda haklıydınız. Ama göz kararı ile söyleyebilirim, hatırlıyorum ki, bin beş yüz rubleden çok daha fazlaydı... Bin beş yüz ruble de neymiş!

Biz de ömrümüzde para nedir gördük, bu konuda söz sahibiyiz...

Bir gün önceki paranın miktarına gelince. Trifon Borisoviç, artık doğrudan doğruya Dimitriy Fiyodoroviç'in arabadan iner inmez üç bin ruble getirdiğini söylemiş olduğunu belirtti. Mitya:

— Artık yeter Trifon Borisoviç! diye itiraz etti. Demek sence açıkça ve kesin olarak üç bin ruble getirdiğimi söyledim öyle mi?

— Söylediniz ya Mitriy Fiyodoroviç! Andrey'in yanında söylediniz! işte Andrey'in kendisi de burada. Daha gitmedi! Onu çağırtın. Orada, salonda korodakilere ikramlarda bulunduğunuz sırada ise açıktan açığa artık altıncı binliği de burada bıraktığınızı bağıra bağıra söylediniz; geçen sefer sarf ettikleriniz de hesaba katılırsa, demek öyle oluyordu.

Stepan ile Semyon da duydular bunu. Sonra Piyotr Fomiç Kalganov da o sırada yanınızda duruyordu, belki onlar da bunu hatırlamışlardır...

Altın bin ruble harcandığına dair verilen ifade sorguya Çekenlerin üzerinde olağanüstü bir etki yaratmıştı. Yeni anlatılış hoşa gitmişti: Üç, üç daha altı ediyordu. Demek ki, o zaman üç bin, şimdi de üç bin daha harcanmıştı. Hepsi bir araya toplanınca altı ediyordu, bu apaçık bir şeydi.

Trifon Borisoviç'in işaret ettiği köylülerden Stepan ile Semyon'u, arabacı Andrey'i ve Piyotr Fomiç Kalganov'u sorguya çektiler. Köylülerle arabacı hiç kararsızlık göstermeden, Trifon Borisoviç'in ifadesini desteklediler. Biradan başka özelde, Andrey'in yolda Mitya ile yaptığı konuşma konusundaki sözlerini zapta geçirdiler. Söylediğine göre, Mitya «Ben Dimit-riy Fiyodoroviç öldükten sonra nereye gideceğim acaba, cennete mi yoksa cehenneme mi? Acaba öbür dünyada bağışlar mı bağışlamazlar mı?» demişti. «Psikolog İppolit Kirillo-viç tüm bunları dudaklarında ince bir gülümseyişle dinledi, sonunda da Dimitriy Fiyodorovic'in öldükten sonra nereye gideceğini sorduğunu belirten ifadenin de

«dâva ile ilgili deliller» arasına katılmasını öğütledi.

Çağırtılan Kalganov, isteksiz bir tavırla, kaşlarını çatmış olarak, hırçınlıkla içeri girdi ve savcı ile olsun, Nikolay Par-fenoviç ile olsun, sanki onları ömründe ilk kez olarak görüyormuş gibi konuşmaya başladı. Oysa onlarla eskidenberi tanışıyor ve her gün görüşüyordu. Söze: «Bir şey bilmediğini, bilmek de istemediğini» söyleyerek başladı.

Ama altı bin rubleden söz açılınca, kendisinin de bunu işitmiş olduğu anlaşıldı. O sırada Mitya'nın yanında atakta durduğunu açıklamıştı. Ona bakılırsa, Mitya'nın elinde çok para vardı. Ama bu paraların miktarı için: «Bilmiyorum ne kadardı?» dedi. Sonra Polonyalıların iskambil'de hile yaptıklarını kesin olarak belirtti. Ayrıca, tekrar tekrar sorulan sorulara karşılık, Polonyalılar kovulduktan sonra Mitya ile Agrafena Aleksandrovna'nın arasının gerçekten düzeldiğini, hattâ genç kadının kendiliğinden Mitya'yi sevdiğini söylemiş olduğunu anlattı. Agrafena Aleksandrovna'dan sanki genç kadın en yüksek sosyeteden bir hanımefendiymiş gibi ciddi ve saygılı bir tavırla söz ediyordu. Bir kez olsun ondan «Gruşenka» diye söz etmeyi kendine yakıştırmadı. Genç adamın ifade vermekten tiksindiği her halinden belli olduğu halde. İppolit Kirilloviç ona uzun uzun sorular sordu ve Mitya'nın o gece yaşadığı «aşk hikâyesini» tüm ' ayrıntıları ile yalnız ondan öğrendi. Sonunda delikanlıyı bıraktılar, o da gizlemediği bir öfke ile oradan uzaklaştı.

Polonyalıları da sorguya çektiler. Gerçi onlar bulundukları küçük odada yatmışlardı, ama tüm gece uyuyamamış, devlet memurlarının gelişi üzerine de, kendiliklerinden, muhakkak onları da çağırtacaklarını anlayarak çabucak giyinmiş kuşanmışlardı. İçeriye biraz korku duymakla birlikte çok ciddî bir tavırla girmişlerdi. Önemlisi, yani kısa boylusunun on ikinci dereceden emekliye ayrılmış ve Sibirya'da baytarlık eden bir memur olduğu anlaşıldı. Soyadı Pan Mussyaloviç'ti-Pan Vrublevskiy'in ise serbest

olarak çalışan bir «dantist», Kusçası bir dişçi olduğu meydana çıktı. İkisi de, odaya girer girmez hemen kendilerini Nikolay Parfenoviç'in soru sormasına rağmen soruların karşılığını bir yana çekilmiş duran Mihayıl Makaroviç'e dönerek vermeye başlamışlardı. Belliydi ki, bilmedikleri için, onu burada en önemli rütbeye sahip ve şef durumunda, bir adam sanmışlardı. Bu yüzden konuşurken ikide bir «**Pane Pulkovniku**»(*) diyorlardı. (*

Polonya dilinde "Sayın Albay..") Ancak birkaç kez ikaz edildikten sonra ve Mihayıl Makaroviç'in kendisi onlara bir iki söz söyleyince, sorulara karşılık verirken yalnız Nikolay Parfenoviç ile konuşmaları gerektiğini anladılar. İyi, hem de çok iyi Rusça konuşmasını bildikleri anlaşıldı. Yalnız bazı sözleri yanlış söylüyorlardı. Pan Mussyaloviç Grunşenka'ya karşı olan eskiden duyduğu ve şimdiki duygularını heyecanla, gururla açıklamaya koyulacak oldu. Ama Mitya hemen çileden çıktı ve karşısında «o alçağını'

böyle konuşmasına izin vermeyeceğini belirterek bağırıp çağırmaya başladı. Pan Mussyaloviç hemen dikkati «alçak» kelimesi üzerine çekti ve bunu zapta geçirmelerini rica etti. Mitya, öfkeden deli gibi oldu:

— Alçaksın ya! Alçak! Bunu da zapta geçirin! Ayrıca şunu da yazın: -bunun zapta geçirileceğini bile bile- gene de işte alçağın biri olduğunu bağırarak söylüyorum! diye bağırdı.

Nikolay Parfenoviç, gerçi bunu da zapta geçirdi, ama bu tatsız olay sırasında takdir edilecek bir işgüzarlık ve işi idarede beceriklilik gösterdi: Mitya'ya sert bir tavırla ikazda bulunduktan sonra işin romantik yönü ile ilgili tüm soruları hemen kesti ve çabucak esasa geçti.

Esasta ise panların verdikleri ifadede soruşturma memurlarının aşırı derecede merakını uyandıran bir şey vardı. O da Mitya'nın Pan Mussyaloviç'in bulunduğu o küçük odada kendisine aradan çekilsin diye üç bin ruble vermeyi teklif edişiydi; bu paranın yedi yüz rublesini nakit olarak hemen vermeyi teklif etmişti, geriye kalan iki bin üç yüz rubleyi ise

«ya-rın sabahleyin kentte- veririm> demişti. Üstelik şerefinin üze-rine yemin ederek o sırada Mokroye'de üzerinde bu kadar Para bulunmadığını söylemiş, paraların kentte olduğunu be-

öfke ile parayı muhakkak ertesi günü vereceğini söylememiş olduğunu ileri sürecek oldu.

Ama Pan Vrublevskiy ifadesinde ısrar etti. Zaten Mitya'nın kendisi de bir an düündükten sonra, kaşlarını çatarak herhalde her şeyin pan-dediği gibi olduğunu, kendisinin o sırada heyecan içinde bulunduğunu, bu yüzden de gerçekten öyle söylemiş masının çok mümkün olabileceğini kabul etti.

Savcı, bu ifadeye dört elle sarıldı: Sorgu makamı açıkça anlaşılıyor ki (sonradan belirtildiği gibi) Mitya'nın eline geçen üç bin rublenin bir kısmı ya da yarısı, gerçektea kentte ya da belki burada Mokroye'de herhangi bir

yerde sak-lıydı. Böylece Mitya'nın elinde yalnız sekiz yüz rublenin bulunmuş olması gibi, sorgu makamı için «nazik bir sorun» da açıklığa kavuşturulmuş oldu. Oysa bu o zamana kadar gerçi tek olarak ileri sürülebilen ve oldukça önemsiz olan, ama ge-ne de bir bakıma Mitya'nın lehine olan bir delildi. Şimdi ise onun lehine olan bu tek delil de elinden alınmış oluyordu.

Savcı, kendisine, «Madem yanınızda ancak bin beş yüz ruble bulunduğunda kendiniz ısrar ediyorsunuz, o halde ertesi günü pana vermek için geriye kalan iki bin üç yüz rubleyi nereden verecektiniz? Şeref sözü vererek vaadettiğiniz bu parayı nereden bulacaktınız?»

diye sorunca Mitya, kesin bir tavırla, o «Polonyalı herife» ertesi günü para değil, Çermaş-

naya çiftliği üzerindeki hissesini ona devrettiğini belirten resmî bir vesika vermeyi düşündüğünü söyledi. Samsonov ile Hohlakova'ya aynı hisseyi teklif etmişti. Savcı, «bu safça çareye» alaylı alaylı güldü.

— Demek onun nakit olarak iki bin üç yüz ruble yerine o, «hissenizi» almaya razı olacağını sanıyordunuz öyle mi?

Mitya, heyecanla:

— Tabiî razı olacaktı ya! diye kestirip attı. Rica ederim, burada söz konusu olan yalnız iki bin ruble değil ki, bu işten dört, hatta altı bin koparabilirdi; Hemen ordan burdan Polonyalı olsun, yahudi olsun bir sürü avukatçıkları seferber eder ve üç bin ruble almak şöyle dursun ihtiyarın elinden tüm Çermaşnaya'yı alırlardı.

Tabiî, Pan Mussyaloviç'in ifadesini tüm ayrıntıları ile zapta geçirdiler. Sonra da panları serbest bıraktılar. İskambil oynarken yapılan hileden ise söz bile etmediler. Nikolay Par fenoviç, onlara karşı zaten büyük bir minnet duyuyor ve «saçma sapan şeylerle» onları üzmek istemiyordu. Kaldı ki, tüm bunlar sarhoş bir halde iken iskambil oyunu sırasında yapı lan önemsiz bir kavgadan başka bir şey değildi. O gece, az mı içki içilmiş ve yakışık almaz şeyler yapılmıştı... Böyle olunca da o paralar yani iki yüz ruble olduğu gibi panların cebinde kaldı.

Sonradan, ihtiyar Maksimov'u çağırdılar. Maksimov, ürkek bir tavırla, küçük küçük adımlar atarak geldi; üstü başı karma karışıktı, kendisi de çok üzgün görünüyordu. Tüm bu süre içinde aşağıda Gruşenka'nın yanında barınmış, onunla hiç konuşmadan oturmuştu. Sonradan Mihayıl Makaroviç'in anlattığı gibi «durup durup ona bakarak ağlamış, gözlerini kareli bir mendille silmişti.» O kadar ki, Gruşenka'nın kendisi onu teselli ederek susturmaya çalışmıştı. İhtiyarcık, hemen ve gözlerinde yaşlarla Dimitriy Fiyodoroviç'ten borç aldığı için suçlu olduğunu söyledi, «on ruble aldım efendim, fakir olduğum için efendim» dedi, hem de aldığı parayı geri vermeye hazır olduğunu bildirdi...

Nikolay Parfenoviç, ona, borç aldığı sırada Dimitriy Fiyodoroviç'e en yakın yerde bulunduğu için Mitya'nın elinde ne kadar para tuttuğunu herkesten iyi görebileceğini belirterek, o sırada elinde kaç para bulunduğunu sorunca, Maksimov çok kesin bir tavırla

«yirmi bin ruble vardı efendim» dedi.

Nikolay Parfenoviç gülümseyerek:

— Peki, siz daha önce hiç yirmi bin rubleyi bir arada gördünüz mü? diye sordu.

— Tabii efendim, gördüm efendim, yalnız yirmi bin değil de yedi bindi efendim, karım, benim köyü rehine verdiği va-fcit görmüştüm. Paraları ancak uzaktan seyretmeme izin vermişti, karşımda böbürlenmek için. Çok kalın bir deste idi efendim, hep renk renk paralardı Dimitriy Fiyodoroviç'in elindeki paraların da hepsi renk renkti...

Maksimov'u çabucak bıraktılar. Sonunda sıra Gruşenka'ya. geldi. Soruşturma memurları, herhalde Gruşenka'nın gelişinin Dimitriy Fiyodoroviç üzerinde yapacağı etkiden çekmiyorlardı; bu yüzden Nikolay Parfenoviç Mitya'ya ikaz olsun diye birkaç söz bile söyledi. Ama Mitya hiç konuşmadan «merak etmeyin karışıklık olmayacak» anlamında başını eğdi.

Gruşenka'yı Mihayıl Makaroviç, kendi eliyle getirdi. Genç kadın ciddî ve hüzünlü, ama görünüşte hemen hemen sakin bir yüzle geldi. Sessizce Nikolay Parfenoviç'in karşısına ken-disine gösterilen iskemleye oturdu. Çok solgundu, üşüyor gibi görünüyordu ve o harikulade güzel siyah şalına iyice sarını-yordu. Gerçekten ateşle karışık hafif bir titreme başlamıştı. Bu uzun bir hastalığın, genç kadının o geceden sonra çektiği hastalığın başlangıcıydı. Ciddî görünüşü, açık ve ağırbaşlı bakışları, sakin tavırları herkesin üzerinde çok olumlu bir izlenim bırakmıştı. Hatta Nikolay Parfenovic birazcık «Gönlünü kaptırır gibi» oldu. Sonradan bazı yerlerde bunları anlatırken, ancak o anda bu kadının

«ne kadar güzel» olduğunu far-kettiğini, doğru söylemek gerekirse onu eskiden de birkaç kez görmüş olduğunu, ama her zaman onu «taşralı bir aşifte» saydığını açıkladı. Bir gün de kadınların bulunduğu bir toplantıda büyük bir hayranlıkla «o kadında en yüksek sosyeteye mensup bir kadının tavırları var» diye ağzından kaçırdı. Ama bu sözlerini müthiş bir öfke ile dinlediler ve bunları söylediği için «siz çok yaramazsınız» dediler. O

da kendisine böyle denildiği için çok memnun kaldı.

Gruşenka odaya girince belli etmeden göz ucuyla Mitya'-ya bakmıştı. Mitya da o içeri girer girmez gözlerini ona çevirmişti. Ama o andaki hali, Mitya'yı hemen sakinleştirdi.

Kaçınılması imkânsız ilk sorulardan ve öğütlerden sonra Nikolay Parfenovic, gerçi biraz kekeleyerek, ama gene de elinden geldiği kadar

nazik bir tavırla ona «emekliye ayrılmış

bulunan teğmen Dimitriy Fiyodoroviç Karamazov'la ilişkileriniz nedir?» diye sordu. Buna Gruşenka alçak sesie, ama kesin olarak karşılık verdi:

— Ahbabımdı. Son ay içinde onu evime sadece bir ahbap olarak kabul ettim.

Ondan sonra merakla sorulan sorulara da açıkça «zaman zaman» hoşuna gitmekle birlikle, onu hiç bir zaman sevmemiş olduğunu, ama mahsus baştan çıkardığını (bunu söylerken «âdice bir hırstan ötürü» demişti) tıpkı o «ihtiyarcığı» olduğu gibi gönlünü çeldiğini, Mitya'nın kendisini Fiyodor Pavîoviç'ten ve herkesten kıskandığını farkettiğini, ama bütün bunlarla yalnız için için eğlendiğini söyledi. Fiyodor Pav-loviç'e gitmeyi ise hiç bir zaman aklından geçirmediğini, sadece onunla alay ettiğini açıkladı. «O ay içinde ikisini de düşünecek halim yoktu: ben başka bir adamı bekliyordum, bana karşı suçlu olan birini... Yalnız öyle sanıyorum ki, bu konuda merak göstermeniz, benim de size karşılık vermem gerekmez, çünkü bu benim özel işim!» diye sözünü bitirdi.

Nikolay Parfenovic de hemen dediği gibi yaptı: Hikâyenin «romantik» noktaları üzerinde ısrar etmekten vazgeçtinoğrudan doğruya ciddî konuya, aynı zamanda o sırada en önemli olan o üç bin ruble meselesine tekrar döndü. Gruşen-t-a, bir ay önce Mokroye'de gerçekten üç. bin ruble'nin harcanmış olduğunu, gerçi kendisinin bu parayı saymadığını, ama Dimitriy Fiyodoviç'ten bunun üç bin ruble olduğunu işittiğini söyledi.

Savcı hemen:

— Kendisi sizinle başbaşa iken mi bunu söyledi? Yoksa bunu başkaları ile konuştuğu sırada mı işittiniz? diye sordu:

Gruşenka, başkalarının yanında da, Mitya başka kimselere söylediği vakit de, kendisi ile başbaşa olduğu zamanlarda da bunu ondan işitmiş olduğunu bildirdi.

Savcı gene:

— Onunla başbaşa iken bir kez mi, yoksa birkaç kez mi işittiniz bunu kendisinden? diye sordu ve Gruşenka"nın bunu birkaç kez işitmiş olduğunu öğrendi.

İppolit Kirilîovic, bu ifadeden çok memnun kaldı. Daha sonra sorulan sorulardan da Gruşenka'nın, Dimitriy Fiyodo-roviç'in bu parayı nereden bulduğundan, yani onları Katerina İvanovna'dan almış olduğundan haberi olduğu meydana çıktı.

— Peki, bundan bir ay önce Dimitriy Fiyodoroviç'in burada üç bin değil de, daha az bir para harcamış olduğunu ve bu paranın tam yarısının kendisine ayırmış olduğunu hiç işitmediniz mi?

Grusenka:

— Hayır, bunu hiç işitmedim, diye ifade verdi.

Sonra Mitya'nın aksine tüm o ay içinde Gruşenka'ya sık sık beş parasız kaldığından söz etmiş olduğu anlaşıldı. Gru-Şenka, sözlerini «.hep babasından para almayı bekliyordu»

di-ye bitirdi.

Nikolay Parfenovic, birden:

Peki, sizin yanınızda... Şöyle lâf arasında ya da sinir-bir sırada hiç babasının hayatına kastetmek niyetinde

söylemedi mi? Gruşenka içini çekti:

— Ah, söyledi ya!

— Bir kez mi, yoksa birkaç kez mi söyledi?

— Birkaç kez söyledi. Hep kızdığı zaman söylerdi.

— Peki, siz bu niyetini gerçekleştireceğine inanıyor dunuz?

Gruşenka, kesin bir tavırla:

— Hayır, hiç bir zaman inanmadım, vicdanlı bir olduğuna güveniyordum.

Mitya, birden:

— Baylar izin verin! İzin verin, şurada, yanınızda Agra-fer.a Aleksandrovna'ya bir tek söz söyleyeyim. Nikolay Parfenoviç:

— Buyurun söyleyin, diye izin verdi. Mitya, iskemleden kalktı:

— Agrafena Aleksandrovna, Tanrı'ya inanır gibi şu sözüme inan ki, dün öldürülen babamın katlinden ben suçlu değilim !

Mitya, bunu söyledikten sonra tekrar gene iskemlenin üzerine oturdu. Gruşenka yerinden kalkıp inançla tasvire doğru dönüp haç çıkardı. Heyecanlı, duygulu bir sesle:

— Şükürler olsun sana Tanrım! dedi. Sonra daha yerine oturmadan Nikolay Parfenoviç'e doğru döndü: Şimdi ne söylediyse, ona inanın! Ben onu tanırım; gevezelik etmesine eder, ya başkalarını güldürmek için, ya da inadından, ama vicdanına aykırı olan bir şey yapmaz, hiç bir zaman yalan söylemez! Doğruyu olduğu gibi söyler, inanın buna!

Mitya, titrek bir sesle:

— Teşekkür ederim Agrafena Aleksandrovna, «Bana cesaret verdin,» dedi.

Dünkü paralar konusunda sorular sorulunca grusenka ne kadar para olduğunu bilmediğini ama Mitya'nın, bir akşam önce birçok insanlara yanında üç bin ruble getirmiş

ol-düğünü söylerken bunu işittiğini açıkladı. Bu paraları nereden aldığına gelince Gruşenka: «Dimitriy bunların Katerina İvanovna'dan çalmış olduğunu söylemişti» dedi, kendisinin de buna karşılık, o paraları çalmamış olduğunu, onları hemen ertesi günü geri vermesi gerektiğini söylemiş olduğunu bildirdi. Savcı «Dimitriy Fiyodoroviç, Katerina İvanovna'dan Pa' ra çaldığını söylerken dünkü üç binden mi, yoksa burada bir ay önce harcanmış olan paralardan mı söz ediyordu?» diye sorunca, Gruşenka, anladığına göre bir ay önceki paralardan bahsettiğini söyledi.

Gruşenka'yı sonunda serbest bıraktılar. Bu arada

lay Parfenoviç, hemen ona isterse derhal kente dönebileceğini, eğer herhangi bir yardımda bulunabilirse, örneğin at filân buldurmak gerekirse, ya da kendisini geçirecek bir adama ihtiyacı varsa, elinden geleni...

Gruşenka, önünde eğilerek:

__ Çok teşekkür ederim, dedi. Ben o ihtiyarcıkla birlikte, o çiftçi ile birlikte giderim, onu evine kadar götürürüm. Ama şimdilik izin verirseniz, Dimitriy Fiyodoroviç için vereceğiniz kararı aşağıda bekleyeceğim.

Gruşenka dışarı çıktı. Mitya, sakindi, hatta büsbütün cesaret bulmuş gibi bir hali vardı.

Ama bu yalnız bir an sürdü. Gittikçe garip, fizikî bir güçsüzlük, bir bitkinlik hissediyordu.

Yorgunluktan gözleri kapanıyordu.

Artık tanıkların sorgusu bitmişti. Mitya, ayağa kalktı, iskemlesinden köşeye, perdenin bulunduğu -yere geçti, hancının halı ile örttüğü büyük sandığın üzerine uzandı ve hemen uyudu. Bulunduğu yerle de, olup bitenlerle de hiç bir ilgisi olmayan garip bir rüya görüyordu. Güya bozkırda bir yerlerden çok eskiden görevli olduğu yerlerden geçiyordu; bir köylü onu iki at koşulmuş arabası ile yağmurda çamurda götürüyordu. Yalnız Mitya üşüyor gibiydi. Kasımın başlangıcıydı ve gökten iri iri parçalar halinde kar yağıyor, kar tanecikleri de yere düşer düşmez eriyorlardı. Köylü de onu hızlı götürüyor, kamçısını savurup duruyordu. Şöyle uzun kızıl bir sakalı vardı. Kendisi de tam ihtiyar değil, belki elli yaşlarında, etine dolgun bir adamdı. Sırtında kül rengi bir köylü kaftanı vardı, işte böyle giderken, birden biraz ilerde köy görünmüştü; kara, kapkara izbeler... İzbelerin yansı da yanmıştı. Geride yalnız yanmış, isten kararmış kalaslar görünüyordu. Köyün girişinde, köylü kadınları yanyana durmuşlardı. Dizi Dizi bir sürü kadın! Hepsi de zayıf, kanları çekilmiş, yüzleri de garip kahverengi bir renk almıştı. Özellikle bir tanesi uzun boylu, kemikli, kırk yaşlarında kadar görünen, ama as-lında belki de yalnız yirmi yaşında olan bir kadın dikkati

çekiniyordu Uzun zayıf bir yüzü vardı. Kollarının arasında da bir ağlıyordu. Göğüsleri de kendisi gibi öyle kurumuştu. İç-

de herhalde bir damla bile süt yoktu. Bebek de ağlıyor, aglıyor ve mini mini kollarını, uzatıyordu. Yumruk yaptığı

lak elleri nerdeyse soğuktan büsbütün kararmıştı.

Banlarından rüzgâr gibi geçerken Mitya:94

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Neden ağlıyorlar? Niçin gözyaşı döküyorlar? diye soruyordu.

Arabacı:

— Bebe, bebe ağlıyor, diye karşılık veriyordu. Köylünün çocuk demeyip köylülerin yaptığı gibi «Bebe» demesi Mitya'nın tuhafına gidiyordu. Köylünün «bebe» deyişi bir hoştu; sanki bu sözde büyük bir acıma vardı.

Mitya, aptal gibi ısrar ediyor:

— Canım niçin ağlıyor? Neden kolları öyle çıplak, neden sarmıyorlar onu? diye soruyordu.

— Üşümüş bebe, giysileri donmuş, ısıtmıyor tabiî. Mitya, gene aptalca:

— Peki ama neden öyle? Niçin? diye sorup duruyordu.

— Fakirler de ondan, yangından çıkmışlar, bir parça ekmekleri bile yok, yangın yeri için dileniyorlar...

Mitya, güya gene söylenenleri anlamıyordu.

— Sen bana şunu söyle! Yangından çıkmış olan bütün anneler böyle mi dururlar?

İnsanlar neden fakirdir? Bebe neden zavallıdır? Bozkır neden çıplak? Neden birbirlerini kucaklamıyor, birbirlerini öpmüyor, neden neşeli şarkılar söylemiyorlar?

Neden başlarına kapkara bir felâket gelmiş gibi karanlık içindeler? Neden bebenin karnını doyurmuyorlar?

Kendi kendine bu soruların akılsızca şeyler olduğunu, onları boşuna sorduğunu hissediyor, ama ne olursa olsun bu soruları sormak isteğini duyuyor ve muhakkak böyle sormak gerektiğini seziyordu. Bundan başka yüreğinde o zamana kadar hiç duymadığı yumuşak bir duygunun

uyandığını, ağlamak arzusunu duyduğunu, herkese bir şeyler yapmak istediğini hissediyordu. Öyle ki, artık bebe ağlamasın, bebenin kapkara ve vücudu kurumuş annesi göz yaşı dökmesin, o andan sonra artık hiç kimsenin gözü yaşlı olmasın... Hem de bunu hemen hiç ertelemeden ve hiç bir şeye bakmadan, tam anlamıyla Karamazov'lara yakışır bir atılganlıkla yapmalıydı!

Birden, yanıbaşında Gruşenka'nın o duygulu, o tatlı sözleri duyuluyordu:

— Ben de senin yanındayım, artık seni hiç bırakmam, ömrümün sonuna kadar seninle yürüyeceğim.

İşte, o zaman yüreği alevleniyor ve tüm varlığı bir ışığa doğru yöneliyor; içinde yaşamak, hep yaşamak isteğini duyuyor. Yürümeli, yürümeli, uzun bir yola çıkmalı, kendisini çağıran ışığa doğru yürümeli, yürümeliydi. Hem de çabuk ça-hemen yürümeliydi!

Hemen şimdi! Birden:

— Ne var? Nereye? diye bağırarak gözlerini açtı ve uzan-dığı sandıktan doğrularak sanki bir baygınlıktan ayılmış gibi

oldu. Etrafa yüzü ışık saçarak gülümsüyordu.

Başucunda Nikolay Parfenoviç duruyor ve yazılmış olan zaptı imzalamasını rica ediyordu.

O zaman Mitya bir saat ya da daha fazla bir süre uyumuş olduğunu anladı. Ama Ni-tolay Parfenoviç'i dinlemiyordu. Başının altında bir yastığın bulunması onu birden şaşırtmıştı.

Bitkin bir halde sandığın üzerine uzandığı sırada bu yastığın orada olmadığını biliyordu.

Sanki ona Allah bilir ne kadar büyük bir iyilik yapmışlar gibi heyecanla, yüreği minnet dolu, garip ağlamaklı bir sesle:

— Başımın altına yastığı kim koydu? diye sordu. Kimdir o iyi yürekli insan?

O iyi yürekli insanın kim olduğu sonradan da anlaşılmadı. Kimbilir belki de soruşturma memurlarından biriydi, belki de Nikolay Parfenoviç'in kâtibi ona acıdığı için başının altına bir yastık konulmasını emretmişti. Ama Mitya'nın tüm varlığı sanki gözyaşlarıyla dolmuş gibi oldu. Masaya yaklaştı ve ne isterlerse hepsim imzalayacağını söyledi.

Bambaşka, garip bir sesle ve yüzü sevinçle aydınlanmış olarak:

— Demin güzel bir rüya gördüm, baylar! dedi.

IX

MİTYA'YI GÖTÜRÜYORLAR

Zabıt imzalandıktan sonra, Nikolay Parfenoviç zafer kazanmış gibi bir tavırla sanığa doğru döndü ve ona: «kararı» okudu. Bu kararda falanca yıl, falanca gün, falanca yerde, falanca mahkemenin sorgu yargıcının falanca kişiyi (yani Mit-ya'yı) falanca suçtan sanık olarak (Mitya'ya atfedilen suçlar dikkatle teker teker yazılmıştı) sorguya çektiği, sanığın kendisine yükletilen suçlan kabul etmediği, öyleyken suçsuz-96

luğunu ispat için hiç bir delil göstermemiş olduğu ve tanıkların (falan, falan kimilerin) ifadelerinin de, mevcut şartların da, (falan Man durumların) suçu işlemiş olduğunu kesin olarak gösterdikleri gözönünde bulundurularak Ceza Kanununun falan, falan maddelerine uygun olarak, filânca kişinin (yani Mitya'nın) tahkikatın sonuçlarından, mahkeme huzuruna çıkmaktan kaçınmasını önlemek düşüncesiyle falanca cezaevine kapatılması ve bu hususun kendisine bildirilmesi, kararın da bir kopyasının savcıya verilmek üzere savcı muavinine teslim edildiği yazılıydı. Sözün kısası, Mitya'ya o andan itibaren artık mahkûm olduğunu ve kendisini şimdi kente götüreceklerini, orada da hiç de hoş olmayan bir yere kapatacaklarını bildiriyorlardı. Mitya, dikkatle dinledikten sonra sadece omuzlarını silkti:

— Eh ne yapalım baylar! Sizi suçlamıyorum, ben hazırım... Sizin için, yapılacak başka bir şey kalmadığını anlıyorum.

Nikolay Parfenoviç, yumuşak bir tavırla, kendisini derhal tesadüfen orada bulunan zaptiye memuru Mavrikiy Mavriki-yeviç'in götüreceğini anlattı: Mitya, birden bastıramadığı bir heyecanla, odada bulunan herkese doğru dönerek:

— Durun! diye sözünü kesti. Baylar! Hepimiz acımak nedir irilmeyen insanlarız. Hepimiz canavarız! Hepimiz insanlara gözyaşı döktürüyoruz, anaları, memedeki çocukları ağlatıyoruz. Ama hepimizin arasında, (varsın artık böyle karar verilmiş olsun) hepimizin arasında en adî, en alçak varlık benim! Varsın öyle olsun! Ömrüm boyunca her gün göğsümü yumruklayarak kendi kendime düzeleceğime söz veriyordum, ama her gün hep aynı kötülükleri yapıyordum. Şimdi anlıyorum ki, benim gibilerin düzelmesi için bir darbe, kaderin bir darbe indirmesi gerekir. Kader böyle bir varlığı ağlarının içme alıp dıştan gelen bir güçle hapsetmeli. Ben'kendi kendime hiç bir zaman doğrulamazdım.

Ama artık gökyüzü darbesini indirdi. Suclandırılmanın vereceği acıyı ve herkesin gözünde rezil olmayı kabul ediyorum! Çile çekmeye razıyım. Çile çekerek varlığımı temize çıkaracağım! Belki de gerçekten temizlenirim öyle değil mi baylar? Yalnız son olarak şunu işitmenizi istiyorum ki, babamın katlinden ben suçlu değilim! Cezayı onu öldürdüğüm için değil, onu öldürmeyi istemiş olduğu için ve belki de elimde olsaydı öldüreceğim .için kabul ediyorum...

KARAMAZOV KARDEŞLER

sizinle gene de savaşacağım ve bunu size bildiriyorum. Sonuna kadar sizinle savaşacağım, ondan sonra artık hakkımda Tanrı karar versin! Elveda baylar! Soruşturma sırasında size bağırdığım için bana darılmayın. Ah o zaman henüz o kadar budalaydım ki... Bir an sonra sadece bir mahkûm olacağım. Şimdi ise Dimitriy Karamazov henüz özgür olan bir insan gibi son kez olarak size elini uzatıyor. Size veda ederken tüm insanlara veda etmiş

olacağım!

Sesi titredi ve gerçekten elini uzatır gibi oldu. Ama ona herkesten yakın duran Nikolay Parfenoviç, birden hemen hemen titriyormuş gibi bir hareketle kollarını arkasında sakladı. Mitya bunu hemen farketti ve irkildi. Uzattığı elini de hemen indirdi.

Nikolay Parfenoviç, biraz utangaç bir tavırla:

— Tahkikat daha bitmedi! diye söylendi. Daha kentte devam edeceğiz ve ben, tabiî size başarılar dilemeye hazırım... Suçsuzluğunuzu ispat edersiniz inşallah. Doğrusunu söylemek gerekirse, size her zaman suçlu olmaktan çok zavallı bir insan gözü ile bakmak istemişimdir, Dimitriy Piyodoroviç... Biz hepimiz burada, eğer burda bulunan kişilerin namına konuşmak cesaretini göstermek gerekirse, hepimiz sizi yaratılıştan soylu ama ne yazık ki, bazı hırslara biraz fazlaca kendini kaptırmış bir genç olarak kabul etmeğe hazırız.

Nikolay Parfenoviç'in küçük vücudu, söylevi sona ererken tam anlamıyla vekarlı bir hal almıştı. Mitya'nın zihninden «Bu delikanlı şimdi koluma girerek odanın öbür köşesine götürecek ve orada daha geçenlerde 'kızlardan' söz ederek yap-öıış olduğumuz konuşmayı yeniden yapacak» diye bir düşünce Seçti. Ama ölüm cezasına götürülen bir suçlunun zihninden bile durumu ile hiç bir ilgisi bulunmayan az mı düşünceler Selip geçer...

Mitya:

— Baylar çok iyi yürekli ve insancılsınız. Acaba son kez olarak «onu» görmeme izin verir misiniz?

— Tabiî, ama göz önünde... Yani şimdi artık yanınızda Bulunmamız gerekiyor, başka türlü olmaz.

— Olsun. Siz de yanımızda bulunun!

Gruşenka'yı getirdiler. Ama bu kısa, fazla konuşmadan kapılan ve Nikolay Parfenoviç'i tatmin etmeyen bir veda oldu. Gruşenka Mitya'nın önünde yerlere kadar eğilmişti.

— Sana daha önce de söylediğim gibi, artık seninim ve bundan böyle hep senin olacağım, ne kadar verirlerse versinler, ömrümün sonuna dek sen nereye gidersen, ben de oraya gideceğim. Allahaısmarladık suç işlemediği halde kendini mahveden adam!...

Dudakları titredi, gözlerinden yaşlar fışkırdı.

— Beni bağışla Gruşa! Sana olan aşkımdan ötürü ve bu aşkla seni de mahvettiğim için beni bağışla...

Mitya, birşey daha söylemek istiyordu ama birden kendisi sözünü kesti ve dışarı çıktı.

Etrafını hemen kendisinden gözlerini ayırmayan insanlar çevirdi. Aşağıda, bir akşam önce Andrey'in troykası ile öyle gürültü patırtı ederek yanaştığı kapının önünde artık yola hazır iki araba duruyordu. Kısa boylu, tıknaz ve yüzü şişkin olan Mavrikiy Mavrikiyeviç, nedense sinirlenmişti, birden meydana gelen bir karışıklığa kızıyor, bağırıp çağırıyordu.

Mitya'ya da artık çok sert bir tavırla arabaya binmesini söyledi. Mitya arabaya binerken

«eskiden meyhanede ona içki ikram ettiğim vakit adamın bambaşka bir yüzü vardı» diye düşündü. Trifon Borisoviç de kapının önündeki basamaklardan aşağı indi. Kapıda bir çok insanlar, köylüler, kadınlar, arabacılar toplanmış, hepsi de gözlerini Mitya'ya dikmişlerdi...

Mitya birden arabadan:

— Hakkınızı helâl edin kardeşler! diye bağırdı.

— Sen de hakkını helâl et, diye iki üç ses duyuldu.

— Sen de hakkını helâl et Trifon Borisoviç!

Ama Trifon Borisoviç arkasına bile dönmedi. Belki de çok meşguldü. O da bir şeyler bağırıyor, uğraşıp duruyordu. Anlaşıldığına göre, Mavrikiy Mavrikiyeviç'le yolu birlikte yapmaları gereken iki zaptiye memurunun bineceği ikinci arabada hâlâ herşey hazır değildi. İkinci troykayı sürecek olan köylü, kaftanını sırtına güçlükle giyiyor ve sıranın kendisinde değil Akim'de olduğunu söyliyerek inat ediyordu. Ama Akim ortalarda yoktu.

Onu çağırmağa koştular. Köylü ise hep ısrar ediyor, beklemeleri için yalvarıyordu.

Trifon Borisoviç:

— Şu bizim millette hiç utanma yoktur, Mavrikiy Mavrikiyeviç! diye söyleniyordu. Yahu sana Akim üç gün önce yir-mi beş ruble vermişti, sen de hepsini içkiye verdin, şimdi bağırıp duruyorsun! Yalnız sizin bu âdi halkımıza karşı gös terdiğiniz iyiliğe şaşıp kalıyorum, Mavrikiy Mavrikiyeviç, . yal-nız bunu bilir bunu söylerim! Mitya söze karışacak oldu:

— Canım neden ikinci bir troyka istiyorsunuz? Bir tek p troyka ile gidelim, Mavrikiy Mavrikiyeviç, merak etme isyan

etmem, senden kaçmam! Ne diye konvoy hazırlıyorsunuz sanki?

Mavrikiy Mavrikiyeviç birinden öfkesini çıkarmak fırsatına sevinmiş gibi, birden sert bir tavırla:

— Rica ederim sayın bay! Benimle nasıl konuşacağınızı biliniz. Eğer bunu daha öğrenmediyseniz, ben size öğreteyim, bana «sen» diyemezsiniz! Lütfen sözünüze dikkat edin, öğütlerinizi de başkasına saklayın! dedi.

Mitya sustu. Kıpkırmızı olmuştu. Bir an sonra, birden çok üşümeye başladı. Yağmur dinmişti ama bulanık gök bulutlarla kaplıydı. Sert bir rüzgâr, insanın tam yüzüne çarpıyordu. Mitya, omuzlarını ileri geri hareket ettirerek: «Kendimi üşüttüm mü nedir?»

diye düşündü. Sonunda arabaya Mavrikiy Mavrikiyeviç de bindi. Rahatça, geniş

vücudunu iyice yerleştirerek ve sanki farkında değilmiş gibi Mitya'yı köşeye sıkıştırarak oturmuştu. Doğru söylemek gerekirse, canı sıkılıyordu, kendisine verilen görevden hiç hoşlanmıyordu.

Mitya gene:

— Hakkını helâl et Trifon Borisoviç! diye bağırdı ve bunu, içinden öyle geldiği için değil, sadece öfkesinden, elinde olmayarak öyle bağırdığını kendisi de hissetti.

Ama Trifon Borisoviç gururlu bir tavırla, her iki elini de arkasına atmış olarak duruyor, Mitya'ya dik dik bakıyordu. l Bakışı sert ve öfkeliydi. Mitya'ya hiçbir karşılık vermedi.

Birden nereden fırladığı belli olmayan Kalganov'un sesi

— Güle güle Dimitriy Fiyodoroviç, güle güle! Arabaya koştu, Mitya'ya elini uzattı. Başında kasket yok-Mitya araba hareket edinceye kadar elini tutup sıkmağa bulabildi. Heyecanla: Elveda güzel kardeşim, bu vicdanlı davranışını unut-ağım diye bağırdı.

Çıngırak çın çın çınlamaya başladı... Mitya'yı götürdüler. Kalganov ise sofaya koştu, bir köşeye oturdu, başını önüne elleriyle yüzünü kapadı ve ağlamağa başladı. Uzun bir100

süre öyle oturduğu yerde ağladı durdu. Artık yirmi yaşında bir delikanlı gibi değil de, daha küçük bir çocukmuş gibi ağlıyordu. Ah, Mitya'nın suçlu olduğuna hemen hemen kesin olarak inanıyordu. Öyleyken, «.Bunlar ne biçim insanlar? Artık bundan sonra insanlara güvenilir mi?» diye acı acı, hemen hemen umudunu yitirmiş olarak, bağlantısız sözler söyleyip duruyordu. O anda dünyada yaşamak bile istemiyordu. Umutları kırılmış

delikanlı: «Artık yaşamaya değer mi?» diye tekrarlıyordu...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Onuncu Kitap

ÇOCUKLAR

KOLYA KRASOTKİN

Kasım ayının başlangıcıydı. Sıfırın altında on bir derecelik bir soğuk ve bu soğukla birlikte don da vardı. Donmuş toprağın üzerine gece boyunca pek çok kuru bir ter yağmıştı. «Kuru ve sert» bir rüzgâr bu karları yerden kaldırıyor, küçük kentimizin can sıkıcı sokaklarında ve özellikle pazar yerinde savuruyordu. Puslu bir sabahtı ama kar durmuştu.

Meydanın biraz ilerisinde, Plotnikov'ların dükkânı yanında pek büyük olmayan ve içi de dışı da tertemiz görünen küçük bir ev, memur Krasotkin'in dul karısının evi vardı.

Valinin kâtiplerinden olan memur Krasotkin çoktandır, aşağı yukarı on dört yıl kadar önce öldü. Ama dul kalan otuz yaşlarındaki karısı, hâlâ yüzüne bakılır bir hanımdır ve o temiz evinde «kendi geliri» ile yaşamaktadır.

Gürültüsüz, patırtısız namuslu bir yaşantısı vardır, karakteri de yumuşak, ama aynı zamanda oldukça neşelidir. Kocası öldüğü vakit, henüz on sekiz yaşındaydı. Kocası ile henüz ancak bir yıl kadar yaşamış ve ona daha yeni oğlan doğur-muştu. Kocasının ölümünden sonra, kendisini tamamen o kıymetli oğlu Kolya'yı yetiştirmeğe vermişti ve tüm bu on dört yıl boyunca onu çılgınca sevdiği halde, çocuğunun yü-102

zünden tabiî ki sevinçten çok, her gün «aman hastalanmasın, aman üşümesin, aman yaramazlık etmesin, aman sandalyenin üzerine çıkıp da yere düşmesin» gibi... şeyler düşünerek korkudan içi titreye titreye üzüntü çekmişti.

Kolya okula gitmeğe başladığı, sonra da gimnazyaya geçtiği zaman ise, annesi ona yardım etmek ve dersleri onunla birlikte tekrarlamak için bütün bilim dallarını öğrenmeğe koyuldu. Hattâ öğretmenlerle ve öğretmenlerin hanımları ile ahbaplık etmeğe başladı.

Kolya'nın arkadaşlarını, öğrencileri bile tatlı dille elde etmeğe çalışıyor, Kolya'ya dokunmasınlar, onunla alay etmesinler, onu dövmesinler diye çocuklara kurnazca dil döküyordu. İşi o hale getirdi ki, çocuklar gerçekten onunla alay etmeğe, onu «ana kuzusu» diye kızdırmağa başladılar. Ama çocuk kendi kendini savunabildi. Cesaretli çocuktu. Üstelik sınıfta çabucak öğrenildiği gibi «müthiş» bir gücü vardı. Aynı zamanda becerikli, inatçı, atılgan ve herkese meydan okumaktan hoşlanan bir karakteri vardı.

Çok iyi okuyordu, hattâ matematikle, evrensel tarihten öğretmenleri Dardanelov'a bile baskın çıkabileceği söyleniyordu. Ama çocuk herkese burnunu havaya kaldırarak biraz yüksekten bakmakla birlikte iyi bir arkadaştı ve böbürlenmiyordu. Öğrencilerin kendisine gösterdikleri saygıyı hak ettiği bir şey olarak kabul ediyor, ama her zaman dostça bir tavır takınıyordu. En önemlisi her şeyde ölçüyü biliyordu. Gerekince kendini tutabiliyor ve okul müdürlüğüyle olan ilişkilerinde aşılması doğru olmayan son sınırı, hiç bir zaman aşmıyordu. Biliyordu ki, bu sınır aşılınca her davranış artık karışıklığa, isyana ve kanunsuzluğa dönen dayanılmaz bir şey oluyordu. Bununla birlikte, her fırsatta herhangi bir çocuk gibi yaramazlık etmiş olmak için değil, bir şeyler uydurmak, herkesi şaşırtmak,

«gösteriş yapmak», dikkati çekmek ve başkalarında hayranlık uyandırmak için...

Aslında çok gururluydu. Annesini bile sanki o kendisine tabiymiş gibi bir duruma sokmuştu. Ona nerdeyse diktatörlük ediyordu. Annesi de ona boyun eğiyordu. Evet, çoktandır boyun eğiyordu ve ancak bir tek düşünceyi bir türlü kabul edemiyordu, o da oğlunun kendisini «az sevmesi» idi. Ona daima Kolya kendisine karşı «duygusuz»muş

gibi görünüyordu. Hatta bu yüzden bazen bir isteri hastası gibi göz yaşı dökerek, kendisine karşı soğuk davrandığı için çocuğa sitem etmeğe

başlıyordu- Çocuk bundan hoşlanmıyordu ve kendisinden ne Kadar çok sevgi gösterisi beklenirse, mahsus yapar gibi o kadar inatçılık ediyordu. Ama bunu maksatlı olarak yapmıyordu, elinde olmayarak öyle oluyordu. Karakteri öyleydi zaten. Annesi yanılıyordu: Kolya annesini çok seviyordu. Sevmediği şey, yalnız öğrencilerin kullandıkları deyimle, «kuzu gibi sevilmekten» hoşlanmıyordu.

Babasının ölümünden sonra içinde birkaç kitap bulunan bir dolap kalmıştı; Kolya kitap okumaktan hoşlanırdı ve kendi kendine bu kitaplardan bazılarını okumuştu bile. Annesi bundan rahatsız olmuyordu. Yalnız, bazen nasıl olup da çocuk oyun oynamaya gidecek yerde dolabın başında elinde herhangi bir kitapla saatlerce duruyor diye hayret ederdi.

Böylece Kolya, onun çağında bulunan bir çocuğun okumaması gereken bazı şeyleri okumuş bulunuyordu. Şunu da belirt-ıask gerekir ki, çocuk yaramazlıklarında gerçi belirli bir sınırı aşmaktan hoşlanmıyordu, ama son zamanlarda annesini ciddî olarak korkutan bazı yaramazlıklar yapmaya başlamıştı; gerçi bunlar ahlâksızca şeyler değildi, ama müthiş bir cesaretle yapılan tehlikeli şeylerdi.

O yaz, temmuz ayında, okullar tatilken ana oğul bir hafta için yetmiş verst ilerde bulunan başka bir ilde oturan uzak bir akrabalarına misafirliğe gitmişlerdi; bu kadının kocası demiryolu istasyonunda çalışıyordu. (Bu istasyon bizim kente en yakın olan ve bir ay kadar sonra İvan Fiyodoroviç Ka-ramazov'uıı Moskova'ya gitmek için uğradığı istasyondu). Kolya ilk iş olarak demiryolunu tüm ayrıntıları ile inceleyerek yönetmeliği iyice öğrendi; böylece eve dönünce, edindiği bilgilerle okul arkadaşlarım şaşırtabileceğini anlamıştı. Ama o sırada orada birkaç çocuk daha vardı. Kolya bunlarla arkadaşlık etmeğe başladı. Bu çocuklardan bazıları istasyonda, bazıları komşu evlerde oturuyorlardı. Hepsi küçük yaşlardaydı. On iki ilâ onbeş yaşlarında idiler. Altı yedi kişi bir araya gelmişlerdi; bunlardan ikisi de tesadüfen bizim kentdendi.

Çocuklar birlikte oyun oynuyor, yaramazlık ediyorlardı; iŞte Kolya'ların istasyonda misafir kaldıkları dördüncü ya da beşinci gün, budala çocuklar, iki rublesine akıl almaz bir bahse tutuştular: Hepsinin arasında hemen hemen en küçüğü olan, bu yüzden de daha büyükçe olanların yüksekten baktıkları , böbürlenmek için ya da gözünü budaktan esirgemedi-104

ğini isbat etmek istediği için gece, on bir treni geçmeden önce rayların arasında yüzüstü yere yatacağını ve tren üzerinden yıldırım gibi geçinceye dek, hareketsiz yatacağını ileri sürdü.

• Gerçi önceden bir inceleme yapılmış ve bundan anlaşılmıştı iki, gerçekten rayların arasında bu şekilde uzanılır, yere iyice yapışarak yatılırsa tren altta yatana hiç dokunmadan geçip gidebilirdi. Ama öyle yatmak kolay mıydı! Kolya kesin bir tavırla buna dayanacağını ileri sürüyordu. Önce onunla alay eettiler, yalancı olduğunu, böbürlendiğini söylediler, ama bü-tttün bunlar onu daha da kışkırttı.

İşin kötüsü o on beş yaşındaki çocuklar Kolya'nın karşı-ssında aşın derecede gururlu bir tavır takınıyorlardı. Hatta başlagıçta «yaşı küçük olduğu için onunla arkadaşlık bile etmek istememişlerdi. İşte bu, gururunu dayanılamıyacak de-rrecede yaralamıştı.

Böylece tren istasyondan kalktıktan sonra sartık iyice hızını almış olsun diye, bir verst kadar ileriye git-nneye karar verildi. Tüm çocuklar bir araya toplandılar. Aysız bir geceydi; ortalık yalnız karanlık değil, hemen hemen kap-fekaraydı.

Koya, kararlaştırılan saatte, rayların arasına yattı. Bah-sse girişmiş olan

öbür beş çocuk da, yürekleri ağızlarına gele-rrek, sonunda da artık korku ve pişmanlık içinde demiryolu-mun yan tarafındaki tümseğin altında, fundalıkların arasında bekliyorlardı. Sonunda istasyondan kalkmış olan trenin müt-l~hiş uğultusu duyuldu. Karanlıkta iki kırmızı farın ışığı gö-rründü ve gittikçe yaklaşan canavarın kulakları sağır eden gürültüsü duyuldu.

Fundalıkların arasında korkudan neredeyse bayılmak üzere olan çocuklar: «Kaç, kaç, fırla rayların ara-ssından!» diye bağırdılar. Ama iş işten geçmişti: Tren yıldırım gibi gelmiş ve bir an içinde önlerinden kayıp gitmişti.

Çocuklar Kolya'ya doğru koştular: Kolya hareketsiz ya-tcıyordu. Çocuğu sarsmaya, yerden kaldırmaya başladılar. O zaman birden yerden kalktı ve hiç konuşmadan demiryolunun yan tarafındaki tümsekten aşağı indi. Aşağı inince çocuklara onları korkutmak için mahsus, sanki kendini kaybetmiş gibi yatmış olduğunu söyledi. Ama işin gerçeği başkaydı; uzun bir süre sonra annesine itiraf ettiği gibi, o sırada gerçekten ba-yvümıştı. Böylece «yaman bir çocuk» olarak ömrünün sonuna dek sürecek bir ün kazanmış oldu.

Eve, istasyona döndüğü vakit, yüzü kâğıt gibi bembeyaz-

di. Ertesi günü kendisine sinirden hafif bir nöbet geldi, ama çok neşeli, sevinçli ve memnundu. Olay hemen değil, ana oğul artık kente döndükten sonra duyuldu. Hatta dedikodusu Pro-gimnazyaC) müdürlüğüne kadar geldi. Ama Kolya'nın annesi hemen müdürlüğe koştu ve oğlu için yalvarıp yakarmaya başladı, sonunda da herkesin saygı duyduğu ve sözü geçen bir öğretmen olan Dardanelov'un çocuğu savunmasını, onun için ricada bulunmasını sağladı. Böylece işi sanki hiç olmamış gibi hasır altı ettiler.

Bu Dardanelov, bekârdı ve yaşlı değildi. Bundan başka yıllardır garip bir şekilde bayan Krasotkina'ya âşıktı. Hatta bir yıl kadar önce çok saygılı bir tavırla ve çekingenlikten, nezaketinden yüreği ağzına gelerek ona evlenme teklif etmek cesaretinde bile bulunmuştu. Ama bayan Krasotkina bunu kabul etmenin oğluna ihanet sayılacağını düşünerek, kesin bir şekilde reddetmişti. Bununla birlikte, Dardanelov, bazı gizli belirtilerden o güzel, ama aşırı derecede temiz yürekli ve şefkatli dulun kendisinden hiç de nefret etmediğini hissederek umuda kapılmak hakkını kendisinde bulabilirdi.

Kolya'nın çılgınca yaramazlığı galiba aradaki soğukluğu kaldırmış ve Dardanelov'a çocuğu savunduğu için, çok belirsiz bir şekilde olmakla birlikte bir umut besliyebileceği ima edilmişti. Ama Dardanelov'un kendisi de şaşılacak bir temiz yüreklilik ve kibarlık örneği idi. Bu yüzden de şimdilik tam anlamıyla mutlu olması için, bu kadarı ona yetiyordu.

Çocuğu severdi. Bununla birlikte onun sevgisini kazanmağa çalışmayı kendisi için küçültücü bir şey sayıyor, bu yüzden de sınıfta Kolya'ya karşı sert ve titiz davranıyordu.

Ama Kolya da kendisi ile onun arasında bir mesafe bırakıyor, saygı gösteriyor, derslerini üstün başarı ile yapıyordu. Sınıfta ikinciydi. Dardanelov'a karşı da soğuk davranıyor ve tüm sınıf özellikle evren tarihi konusunda Kolya'nın Dardanelov'u bile «bastıracak kadar» kuvvetli olduğuna inanıyordu.

Gerçekten de Kolya, ona sınıfta «Truva'yı kim kurdu?» diye sormuştu. Dardanelov bu soruya karşılık verirken genel olarak milletlerin uygarlığından, oradan oraya akın ve göç et-melerinden, bunların çağların derinliklerinde kaybolmuş şey-fcr olduğundan, efsanelerden söz etmiş ama Truva'nın kimin

(*) Orta öğrenim! sağlayan Gimnazya'ya hazırlayıcı okul.

KARAMAZOV KARDEŞLER

tarafından, yani hangi kişiler tarafından kurulmuş olduğunu söyleyememiş, hatta bu soruyu boş, hiç bir anlamı olmayan bir soru saymıştı. Ama çocuklar kesin olarak Dardanelov'un Tru-va'yı kimlerin kurmuş olduğunu bilmediği kanısına varmış, bu kanıları da değişmemişti. Kolya ise Truva'yı kimlerin kurduğunu, babasının ölümünden sonra kalan kitap dolu dolapta bulunan Smaragdov'un tarihinden öğrenmişti. İşin sonunda herkes, hatta çocuklar bile Truva'yı kim kurdu diye merak etmeye başladı. Ama Krasotkin sırrını açmadı ve «bilgili bir çocuk» olarak ünü hiç sarsılmadı.

Demiryolundaki olaydan sonra Kolya'nın annesine karşı olan ilişkilerinde belirsiz bir değişiklik olmuştu. Anna Fiyo-dorovna (dul bayan Krasotkina) oğlunun «başarısını»

öğrendiği vakit az kalsın aklını kaçıracaktı. Bazen birkaç gün süren öyle korkunç isteri krizleri geçiriyordu ki, artık ciddî olarak korkuya kapılan Kolya ona bir daha böyle yaramazlıkların hiç bir zaman olmayacağını söyliyerek şerefinin üzerine söz verdi. Bayan Krasotkina'nın istediği gibi tasvirin önünde diz çökerek ölen babasının adına yemin etmişti. Bunu yaparken de o «gözünü budaktan esirgemeyen» Kolya da «duygulandığı için» tıpkı altı yasında bir çocuk gibi ağlamağa başlamıştı. O gün sabahtan aksama kadar ana oğul sık sık birbirlerini kucaklayarak içleri yana yana gözyaşı döktüler.

Ertesi günü, Kolya gene eskisi gibi «duygusuz» bir çocuk ola -rak uyandı. Bununla birlikte daha sessiz, daha ağırbaşlı, daha ciddî ve daha düşünceli olmuştu. Gerçi bir buçuk ay kadar sonra gene yaramazlık ederken az kalsın

yakalanıyordu. Hatta bu yüzden adını bizim sulh yargıcımız bile işitti. Ama bu artık bambaşka bir çeşit yaramazlıktı.

Gülünç ve budalaca bir şeydi. Zaten sonradan öğrenildiğine göre, bu yaramazlığı kendisi de yapmamıştı. Sadece o işe karışmıştı. Ama bundan, bir fırsatını bulup daha sonra söz edeceğiz.

Kolya'nın annesi tiril tiril titremeye ve üzülmeye devam ediyordu. Dardanelov ise genç kadın endişe duydukça daha çok umutlanıyordu. Bu arada şunu söylemek gerekir ki, Kolya bu bakımdan Dardanelov'un durumunu anlıyor ve neler duyduğunu seziyordu.

Tabiî bu «duyguları» yüzünden ondan nefret ediyordu. Hatta daha eskiden bu nefretini annesinin önünde açıklayarak Dardanelov'un amacının ne olduğunu anladığını ima etmek nezaketsizliğini bile gösteriyordu. Ama demiryolu olayından sonra bu bakımdan da tutumunu değiştirdi. Artık çok uzaktan bile imalar yapmayı doğru bulmuyordu ve annesinin yanında Dardanelov'dan daha saygılı bir şekilde söz etmeye başladı. Duygulu bir kadın olan Anna Fiyodorovna, bunu hemen ve yüreğinde derin bir minnet duyarak anlamıştı. Ama buna karşılık, herhangi bir yabancı misafir bile elinde olmayarak Dardanelov hakkında en küçük bir söz söylediği vakit, odada Kolya varsa, birden utancından yanakları gül gibi al al oluyordu. Kolya ise böyle anlarda ya kaşlarını çatarak pencereden dışarı bakar, ya acaba çizmeleri boya ister mi, diye onları gözden geçirir, ya da var kuvveti ile kıvırcık tüylü, oldukça iri ve cins olmayan

«Çıngırak> adlı köpeğini çağırırdı. Bu köpeği bir ay kadar önce bir yerden bulup eve getirmişti. Nedense onu içerde gizli tutuyor, hiç bir arkadaşına göstermiyordu. Hayvana çeşitli oyunlar ve marifetler öğreterek fena halde eziyet ederdi. Zavallı köpeği öyle bir hale getirmişti ki, okula gitmek için evden ayrıldığı vakit, hayvan uluyup duruyor, döndüğü zaman ise sevincinden deli gibi kendini oraya buraya atıyor, ard ayakları üzerinde kalkıyor, kendini yere atarak ölü gibi yatıyor ve buna benzer şeyler yapıyordu.

Sözün kısası, kendisine öğretilen ne varsa, hepsini birden ve artık emir üzerine değil de, sadece heyecandan ve minnet dolu, seven yüreğinden öyle geldiği için yapıyordu. Bu arada şunu söylemeyi unuttum: Kolya Krasotkin; artık okuyucunun tanıdığı İlyuşa'nın, emekli yüzbaşı Snegirev'in oğlu İlyuşa'nın, öğrencilerin «hamam lifi» diyerek alay ettikleri babasını savunurken kalçasından çakı ile yaralandığı çocuktu.

MİNİKLER

Böylece o soğuk, ve karlı kasım sabahı. Kolya Krasotkin evde oturuyordu. Günlerden pazardı ve okul yoktu. Ama saat on birdi, Kolya'nın ise «çok önemli olan bir iş için»

muhakkak evden çıkması gerekiyordu. Oysa o sırada evde tek başına ve kesinlikle herşeye bakabilecek tek kişi olarak kalmıştı. Çünkü evin

büyükleri birden meydana gelen acele ve çok garip bir108

durum yüzünden çıkıp gitmişlerdi. Dul bayan Krasotkina'nın oturduğu dairenin karşısında, sofanın öbür tarafında, iki küçük odası olan kiralık bir tek daire vardı. Bu daireyi iki küçük çocuğu olan bir doktorun karısı kiralamıştı.

Bu doktorun karısı Anna Fiyodorovna'nın çok iyi bir arkadaşıydı. Doktorun kendisi ise bir yıl kadar önce Orenburg'a. ondan sonra da Taşkent'e gitmişti ve altı aydır kendisinden hiç bir haber yoktu. Denilebilir ki, eğer üzüntüsünü biraz olsun yumuşatan bayan Krasotkina'nın arkadaşlığı olmasaydı, doktorun karısı muhakkak derdinden ölürdü. İşte kaderin indirdiği tüm darbelerin üzerine tüy diker gibi, o cumartesiyi pazara bağlıyan gece, doktorun karısının tek hizmetçisi Ka-terina, birden hiç beklenmedik şekilde hanımına sabahleyin bir bebek dünyaya getirmek niyetinde olduğunu açıkladı. Nasıl olmuş da daha önceden hiç kimse bunu farketmemişti. Bu herkes için hemen hemen bilmece gibi bir şeydi.

Şaşkınlık içinde kalan doktorun karısı, daha vakit varken Katerina'yı bizim kentte «ebe nine»nin evinde bu gibi olaylar için açılmış olan özel bir kuruma götürmeğe karar verdi.

Bu hizmetçisine çok değer veriyordu, onun için hemen planını yerine getirdi. Kadını oraya götürdü, üstelik kendisi de onun yanında kaldı. Sonra sabahleyin her nedense bayan Krasotkina'nın dostça desteğine ve yardımına ihtiyaç duyuldu; böyle bir olayda birine ricalarda bulunabilir ve bazen yardımlar sağlıyabilirdi. Bu yüzden her iki kadın da evden ayrılmış, bayan Krasotkina'nın kendi hizmetçisi köylü kadını Agafya ise pazara gitmişti. Kolya da bir zaman için doktorun karısının evde yalnız kalan «miniklerine» yani oğlu ile kızına bekçilik etmek ve evi beklemek zorunda kalmıştı.

Kolya evi beklemekten korkmuyordu. Zaten yanında bankın altında «hiç kımıldamadan»

yatması emredilen Çıngırak da vardı. Hayvan odadan odaya dolaşan Kolya'nın her hole girişinde irkilerek başını kaldırıyor, efendisinden işaret bek-liyormus gibi kuyruğu ile bir iki kez yere vuruyor, ama ne yazık ki ıslık sesi bir türlü duyulmuyordu. Kolya, tehdit edici bir tavırla zavallı köpeğe bir göz atıyor, o da gene söz dinll-yerek dona kalmış gibi hareketsiz kalıyordu.

Kolya'yı endişelendiren tek şey «miniklerdi». Katerina'nın durup dururken başına gelen bu maceraya tabii derin bir tiksintiyle bakıyordu. Ama babasız kalmış «minikler»! çok sevl-109

yordu. Onlara bir çocuk kitabı götürmüştü bile. Yaşı daha büyük olan sekiz yaşındaki Nastya, okumasını biliyordu, küçük oğlan yedi yaşındaki Kostya

ise ablası ona masal okurken dinlemeye bayılırdı. Tabiî Krasotkin, çocukları daha ilginç şeylerle, yani ikisini yanyana koyup onlarla askerlik oyunu, ya da tüm evde saklambaç oynamakla avutabilirdi. Bunu daha önce de birkaç kez yapmıştı ve bundan kaçınmıyordu. O kadar ki bir gün sınıfta Krasotkin'in evde kiracısının küçük çocukları ile arabacılık oynadığı arabaya koşulu bir at gibi zıplayarak başını eğdiği dedikodusu ağızdan ağıza yayılmıştı.

Ama Krasotkin gururlu bir tavırla bu suçlamaya karşı koymuş, kendi yaşıtları ile on üç yaşındaki çocuklarla gerçekten «çağımızda» arabacılık oynamanın ayıp sayılabileceğini, ama kendisinin bunu «miniklerin» hatırı için, onlar; sevdiğinden ötürü yaptığını, duygularının hesabını ise kimseye vermek zorunda olmadığım söylemişti.

Buna karşılık, her iki «minik» de onu taparcasına seviyorlardı. Ama o sırada, oyun düşünecek durumda değildi. Kendisini çok önemli, hatta bir bakıma esrarengiz bir iş

bekliyordu. Oysa, bu arada zaman akıp gidiyor, çocukları bırakabileceği Agafya ise bir türlü pazardan dönmüyordu. Birkaç kez sofanın öbür tarafına geçerek doktorun karısının daire kapısını açmış ve verdiği emir üzerine oturup kitap okuyan «miniklere» bakmıştı.

Onlar da her seferinde, Kolya kapıyı açar açmaz belki içeri girer de çok güzel ve eğlenceli bir şey yapar diye bekliyerek hiç konuşmadan neşeli neşeli gülüm-süyorlardı.

Ama Kolya'nın içinde bir huzursuzluk vardı, bu yüzden içeri girmiyordu. Sonunda saat on biri çaldı. O zaman Kolya, kesin olarak, eğer o «Allahın belâsı» Agafya on dakikaya kadar dönmezse, onu beklemeden evden çıkmaya karar verdi. Tabiî çıkmadan önce

«miniklerden» korkmıyacaklarına, yaramazlık etmiyeceklerine ve korkudan ağlamıyacaklarma dair söz alacaktı. Bu düşünce ile sırtına yakası bir çeşit kunduz kürkünden yapılmış, pamuklu kışlık paltosunu giydi, çantasını omuzuna aldı ve annesinin daha önce kaç kez «bu soğukta» dışarıya çıkarken her zaman ayağına lâstiklerini geçirmesini söyleyip durmasına rağmen sadece onlara sofadan geçerken yukardan bakmakla yetindi ve dışarıya yalnız Bağında çizme ile çıktı.110

Çıngırak, Kolya'nın giyinmiş olduğunu görünce sinirli sinirli tüm vücudunu titreterek kuyruğu ile döşemeyi şiddetle dövmeğe başladı. Hatta kendine acındırmak için ulur gibi bir ses çıkardı. Ama Kolya, köpeğinin bu kadar hevesli olduğunu görünce, bunun

«disipline zarar verdiğini» düşündü ve hiç olmazsa bir dakika kadar onu bankın altında tuttu. Artık sofanın kapısını açtığı sırada birden ıslık çaldı.

Köpek deli gibi fırladı, çocuğun önünde sevinçten zıplamaya başladı. Kolya, sofadan geçerek «miniklerin» oturduğu dairenin kapısını açtı. İkisi de masada oturuyor, ama kitap okumuyor, aralarında heyecanlı heyecanlı bir şeyler tartışıyorlardı. Bu çocuklar sık sık hayatın çeşitli konularında tartışırlardı. Bu arada Nastya yaşça daha büyük olarak daima baskın çıkardı; Kostya ise ablasiyle anlaşamadığı zamanlarda daima Kolya Krasotkin'e gidip onun hakemlik etmesini ister ve artık o nasıl karar verirse, her iki taraf da onu tartışmasız bir şey olarak kabul ederlerdi. Bu sefer «miniklerin» tartışması Krasotkin'i oldukça ilgilendirdi. Bu yüzden kapıda durup onları dinledi. Çocuklar Kolya'nın kendilerini dinlediğini görünce, tartışmalarına daha büyük bir şiddetle devam ettiler.

Nastya:

— «Ben, «ebe ninelerin» çocukları bostanda, lahana kümeslerinin arasında bulduklarına hiç bir zaman, hiç bir zaman inanmam! diyordu. Şimdi artık kış!

Bostanlarda öyle kümeler filân da yok. Bu yüzden, «ebe nine» Katerina'ya bir kız çocuk getiremez.

Kolya kendi kendine:

— füüt! diye bir ıslık çaldı.

— Yani senin anlıyacağm, şöyle oluyor: Bebekleri bir yerden alıp getiriyorlar, ama yalnız evlenenlere veriyorlar.

Kostya ısrarla Nastya'ya bakıyor, düşünceli düşünceli sözlerini dinliyor, zihninde bir şeyler tasarlıyordu. Sonunda heyecanlanmadan kesin bir tavırla:

— Sen ne aptalsın Nastya! dedi. Katerina'nın hiç çocuğu olabilir mi? Madem ki evli değil.

Nastya, fena halde heyecanlandı. Sinirli sinirli:

— Sen bir şey anlamıyorsun, diye sözünü kesti. Belki de kocası vardı, ama şimdi cezaevindedir. O da doğurdu işte.

Her şeyin esasını arayan Kostya, çok ciddî bir tavırla:

— Kocası cezaevinde mi onun? diye sordu.

Nastya ilk ileri sürdüğü düşünceden vaz geçip onu hemen unutarak:

— Ya da şöyle olabilir, diye birden, tekrar kardeşinin sözünü kesti.

Katerina'nın kocası yok, haklısın. Ama belki evlenmek istiyor ve hep bunu düşünüyordu. Belki hep bunu kuruyordu. İşte o kadar düşündü ki, sonunda kocası değil de çocuğu oldu.

Artık büsbütün yenilgiyi kabul eden Kostya:

— Ya, demek öyle ha? dedi. Ama sen bunu bana daha önce söylemedin ki! Ben bunu nereden bilebilirdim?

Kolya, birden odalarına girerek:

— Eee, çocuklar. Görüyorum ki, tehlikeli bir milletsiniz siz!

Kostya gülümseyerek:

— Çıngırak yanınızda mı? diye sordu ve parmaklarını şıkırdatarak Çıngırağı çağırmaya başladı.

Krasotkin, çok ciddî bir tavırla:

— Minikler, bir müşkülüm var, bana yardım eder misiniz? Agafya muhakkak ayağını kırmıştır, çünkü hâlâ dönmedi. Artık bu belli bir şey. Oysa benim muhakkak dışarı çıkmam gerekiyor. Gitmeme izin verip, benî bırakır mısınız?

Çocuklar düşünceli bir tavırla bakıştılar. Gülümsiyen yüzlerinde bir endişe belirdi.

Bununla birlikte daha kendilerinden ne istendiğini anlamıyorlardı.

— Ben yokken yaramazlık etmezsiniz değil mi? Dolabın üzerine çıkmazsınız, ayaklarınızı kırmazsınız değil mi? Yalnız kaldığınız için korkudan ağlamıyacaksınız değil mi?

Çocukların yüzlerinde büyük bir üzüntü belirdi.

— Bunları yapmazsanız size öyle bir şey gösteririm ki! Küçümencik madenî bir top gösteririm. Sahici barutla ateş eden mini mini bir top.

Çocukların yüzü hemen aydınlandı. Kostya yüzü ışık sa-Çarak:

— Ne olur, topu gösterin, dedi.

Krasotkin elini çantasına soktu ve içinden küçük bronz bir top çıkararak onu masanın üzerine koydu.

— Gösteriyorum işte. Bak, tekerleri de var. Oyuncak topu masanın üzerinde gezdirdi:

— Bununla ateş edilebilir. İçi saçma ile doldurulur ve ateş edilir.

— Peki bu top insanı öldürür mü?

— Öldürür ya! Yalnız iyice nişan almalı.

Krasotkin bunu söyledikten sonra barutun nereye konulacağını, saçmanın nereye yerleştirileceğini ve top ağzı olarak kullanılan küçük deliği gösterdi, ayrıca «geri tepme»

diye bir şey olduğunu anlattı. Çocuklar büyük bir merakla dinliyorlardı. Özellikle «geri tepme» diye bir şey olması hayallerini etkilemişti.

Nastya:

— Peki, sizde barut var mı? diye sordu.

— Var.

Nastya ışıl ışıl bir gülümseyişle:

— Barutu da gösterin ne olur! diye sözleri uzata »uzata yalvardı.

Krasotkin elini gene çantasına daldırdı ve içinde gerçekten biraz barut bulunan bir şişe çıkardı. Katlanmış bir kâğıdın içinde ise bir kaç saçma vardı. Kolya, çocuklarda bir etki yapsın diye şişeyi de açtı ve avucuna biraz barut döktü:

— Aman bir yerde ateş olmasın, yoksa öyle bir patlar ki, hepimizi parçalar.

Çocuklar, baruta büyük bir merakla bakıyor, bu zevklerini daha 'da arttırıyordu. Ama saçma Kostya'nın daha çok hoşuna gitti.

— Saçma da yanar mı? diye sordu.

— Saçma yanmaz.

Kostya yalvaran incecik bir sesle:

— Ne olur bana bir parçacık saçma hediye edin, dedi.

— Peki saçma da hediye edeyim. Al bakalım. Ama bunu verdiğimi annene söyleme, ben geri gelinceye kadar. Yoksa bunun barut olduğunu sanarak korkudan ödü patlar.

Size de bir güzel dayak atar.

Nastya:

— Annem bize hiç dayak atmaz, dedi.

— Biliyorum. Ben lâf olsun diye söyledim. Annenizi de hiç bir zaman

aldatmayın.

Yalnız bu seferlik ben gelinceye kadar bir şey söylemeyin. Haydi söyleyin bakalım minikler, şimdi gidebilir miyim? Ben yokken korkudan ağlamazsınız ya?

Kostya, artık ağlamaya hazır bir halde:

— Ağ... la... nz... diye söylendi.

Nastya, korkudan sözleri aceleyle söyliyerek:

— Ağlarız, tabi ağlarız! diye onu destekledi.

— Ah minikler, minikler. Sizin bu yaşlarınız ne kadar tehlikeli. Ama yapılacak bir şey yok, yavrularım. Madem öyle, sizinle kimbilir daha ne kadar zaman oturmam gerekecek! Oysa zaman, zaman öyle geçiyor ki! Ah!...

Kostya:

— Çıngırağa emretsenize, ölü gibi yatsın!

— Evet başka çare yok, Çıngırağa da baş vurmak gerekecek. îci(*), Çıngırak!

Sonra Kolya köpeğe emirler vermeğe, o da tüm bildiklerini yapmağa başladı. Bu uzun tüylü, alelade bir sokak köpeği büyüklüğünde ve tüyleri eflâtuna yakın garip kül renginde bir köpekti. Sağ gözü şaşı idi, sol kulağı ise nedense kesikti. Tiz bir sesle havlıyor, zıplıyor, arka ayaklan üzerinde duruyor ve o pozda yürüyor, sırtüstü yatıp dört ayağını dikiyor, ölü gibi hareketsiz yatıyordu. Bu son yaptığı oyun sırasında kapı açıldı ve bayan Krasotkina'nın pazardan dönen şişman hizmetçisi, kırk yaşlarında, çiçek bozuğu bir kadın olan Agaf-ya, kolunda aldığı yiyeceklerle dolu bir kese kâğıdı ile eşikte göründü.

Durdu, kese kâğıdını aşağı doğru sarkıtarak köpeğin yaptıklarına bakmağa başladı.

Kolya, Agafya'yı bu kadar beklemesine rağmen, gösteriyi yarıda kesmedi ve Çıngırağı belirli bir süre ölüymüş gibi yatırdıktan sonra, sonunda onu ıslıkla çağırdı: Hayvan fırladı ve görevini yaptığı için sevinçten zıplamaya başladı.

Agafya hayretle:

— Amma da köpekmiş! dedi. Krasotkin tehdit edici bir tavırla:

— Söyle bakalım eksik etek, niye geciktin?

— Hıh, eksik etekmiş! Acemi çaylak sen de.

— Acemi çaylak mı?

Agafya, ocağın etrafında uğraşmaya koyularak:

— Acemi çaylaksın ya... Neden geciktiysem geciktim! Sana ne? Gecikmişsem, demek öyle gerekiyordu, diye söylendi.

Ama bunu hiç de kızgın ve öfkeli bir sesle söylememişti, aksine sanki o neşeli küçük beyle sohbet etmeye fırsat çıktı diye seviniyormuş gibi, memnun bir tavırla söylemişti.

(*) Fransızca "buraya gel' anlamına.114

Krasotkin divandan kalkarak:

— Dinle beni, bunak ihtiyar, diye söze başladı. Bana bu dünyada kutsal olarak bildiğin ne varsa hepsinin üzerine ve daha başka şeylerin üstüne, ben burada yokken, şu miniklerden gözünü ayırmadan onlara bakacağına yemin edebilir misin? Ben dışarı çıkacağım.

Agafya gülerek:

— Ne diye yemin edeyim? Ben öyle de bakarım onlara, dedi.

— Hayır, bunu yapamazsan, «ruhum öbür dünyada selâmete ermesin» diye yemin etmezsen, olmaz. Yoksa gitmem burdan.

— Gitme! Bana ne? Zaten dışarısı ayaz. Evde otur. Kolya çocuklara doğru döndü.

— Minikler, bu kadın, ben ya da anneniz gelinceye kadar yanınızda kalacak. Zaten annenizin artık çoktan dönmesi gerekiyor. Bundan başka size kahvaltı da verecek.

Vereceksin değil mi Agafya?

— Olur veririm. Kolya:

—. Haydi Allahaısmarladık minikler, şimdi yüreğim rahat olarak gidiyorum, dedi.

».

Sonra Agafya'nın yanından geçerken alçak sesle ve ciddi ciddi:

— Sana gelince nine, inşallah onlara Katerina hakkında siz kadınların daima anlattığınız o saçmalıkları anlatmazsın! Daha çocuk olduklarını unutma. İçi, Çıngırak.

Agafya artık öfkeyle:

— Hay Allah cezanı versin! diye karşılık verdi. Ne bici» konuşuyorsun! Bunları söylediğin için, sana dayak atmalı! Dayak!

ııı I

ÖĞRENCİ

Ama Kolya artık dinlemiyordu. Eninde sonunda gitmesi mümkün olmuştu. Kapıdan dışarı çıkınca, etrafına bakındı. omuzlarını bir ileri, bir geri hareket ettirdi «ayazmış!»

söylendikten sonra sokakta ilerledi ve sağa, yan sokağa sapıp oradan pazar meydanına gitti. Meydandaki evlerden birine yaşmadan önce kapıda durdu, cebinden bir düdük çıkardı ve sözleşilmiş bir işaret verir gibi, var gücü ile öttürdü. Bir dakikadan fazla beklemesine ihtiyaç kalmadı. Bahçe kapısından dışarıya, birden al yanaklı, on bir yaşlarında ve o da sıcacık, temiz hatta şık bir palto giymiş olan bir çocuk çıkıp ona doğru koştu.

Bu çocuk hazırlama sınıfında okuyan Smurov'du. (Oysa Kolya Krasotkin artık ondan iki sınıf yukardaydı.) Smurov, varlıklı bir memurun oğluydu ve annesi ile babası çılgınca yaramazlıklarıyla ün saldığı için galiba Krasotkin ile arkadaşlık etmesine izin vermiyorlardı. Bu yüzden Smurov, her halde o sırada evden gizli olarak çıkmıştı. Eğer okuyucu unut-madıysa, Smurov adındaki bu çocuk iki ay kadar önce hendeğin üzerinden îlyuşa'ya taş atan çocuklardan biriydi. İl-yuşa'nın durumunu Alyoşa Karamazov'a anlatan da oydu.

Smurov kararlı bir tavırla:

— Sizi tam bir saattir bekliyorum. Krasotkin, dedi. Sonra iki çocuk meydanda yürümeye başladılar.

Krasotkin:

— Geç kaldım! diye karşılık verdi. Bazı durumlar oldu da ondan. Benimle birlikte olduğun için sana dayak atmazlar mı?

— Yok canım, ne münasebet? Beni dövüyorlar mı ki? Çın-da yanınıza aldınız, öyle mi?

— Evet, Çıngırak da yanımda!

— Onu da mı oraya götüreceksiniz?

— Evet onu da götüreceğim.

— Ah, «Böcek» olsaydı!

Böceği götüremem. Böcek yok oldu. Ortadan kayboldu.

nerede

g,

e olduğu bilinmiyor. Smurov birden durakladı.

şöyle yapılamaz mı... diye söylendi, îlyuşa, Böce-

tıpkı çıngırak gibi kıvırcık uzun tüylü, kül rengine çalan kirli bir renkte olduğunu söylüyor. Ona bunun «Böcek»

oldugunu söyliyemez miyiz? Belki de buna inanır, kimbilir? ögrenci! Yalandan kaçın!

Bu bir! İkincisi, iyilik et-etmek için bile olsa yalan söyleme. Sonra... işin asıl önemlisi, geleceğimi haber vermedin ya?KARAMAZOV KARDEŞLER

— Allah korusun! Ben durumu anlamıyor muyum sanki? Ama Çıngırak ona teselli olmaz...

Smurov, bunu söylerken içini çekmişti:

— Biliyor musun, babası, o yüzbaşı, hani «hamam lifi, dedikleri var ya, işte o bize, bugün ona karaburunlu hakiki bir çoban köpeği yavrusu getireceğini söyledi. Bunu yapmakla İlyuşa'nın teselli bulacağını sanıyor, ama bunu başarır mı bilmem ki?

— Peki İlyuşa'nın kendisi nasıl?

— Ah, kötü çok kötü! Öyle sanıyorum ki, verem var onda! Aklı başında, ama öyle garip soluk alıyor ki! Çok kötü bir soluk alması var. Dün ayağına çizmelerini giydirip kendisini gezdirsinler diye rica etti, yürüyecek oldu ama neredeyse düşüyordu. «Ah babacığım, sana daha önceden de bu eski çizmelerimin kötü olduğunu söylemiştim, eskiden de bunlarla hiç rahat yürüyemiyordum» dedi. Çizmelerin kötülüğünden öyle durup durup düştüğünü sanıyordu. Oysa düpedüz gücü kalmadığı için öyle oluyordu. Herhalde bir haftadan fazla yaşayamaz. Hertszenstube bakıyor ona. Şimdi zengin oldular Ellerinde çok para var.

— Alçaklar!

— Alçaklar dediğin kim?

— Doktorlar... Genel olarak tıpla kimin ilgisi varsa onlar. Ayrıca tabiî, özel olarak bu doktor. Ben tıp bilimini kabul etmiyorum. Gereksiz bir bilim dalı. Bununla birlikte bütün bunları bir gün inceleyeceğim. Hem nedir o romantikliğiniz söylesene ha? Galiba bütün sınıf birlik olup oraya gidiyor -muşsunuz öyle mi?

— Hepimiz değil! Bizim sınıftan on kişi kadar, her gün. her zaman oraya gidiyorlar. Ama bundan bir şey çıkmaz ki— Bütün bunlarda beni en çok şaşırtan şey, Aleksey Karamazov'un oynadığı roldür: Ağabeysin! yarın ya da öbür günü böyle bir cinayetten ötürü mahkemeye verecekler, o ise çocuklarla romantik romantik şeyler yapmak için bunca harcıyor!

— Bunda romantiklik falan yok canım! Kendin de İlyuşa ile barışmaya gidiyorsun işte.

— Barışmaya mı? Gülünç bir söz doğrusu! Hem ben kimsenin davranışlarımı incelemesine izin vermem-

— Ah, Uyuşa gelişine o kadar sevinecek ki! Geleceğini

aklına bile getirmiyor. Neden, neden bu kadar uzun bir süre gitmek istemedin sanki?

Smurov, bunu birden büyük bir heyecanla söylemişti.

— Oğlum, bu beni ilgilendirir, seni değil! Ben oraya kendiliğimden gidiyorum. Öyle istediğim için yapıyorum bunu. Sizleri ise, hepinizi oraya Aleksey Karamazov götürdü, demek ki, arada bir fark var. Hem ne biliyorsun? Belki de ben hiç de barışmak için gitmiyorum oraya. Saçma bir lâf ettin.

— Bizi oraya götüren Karamazov değil. Hiç de değil işte. Doğrudan doğruya kendimiz oraya gitmeye başladık. Tabiî önce Karamazov'la birlikte gidiyorduk. Hem orada hiç bir şey olmadı ki. Hiç de dediğin gibi budalalıklar yapılmadı. Önce biri gitti, sonra bir başkası falan. Babası gelişimize çok sevindi. Biliyor musun? Eğer İlyuşa ölürse babası muhakkak aklını kaçırır. İlyuşa'nın öleceğini anlıyor. Bizim İlyuşa ile barışmamıza nasıl seviniyor, anlatamam. İlyuşa seni de sordu, ama başka bir şey söylemedi. Seni sorduktan sonra hep susuyordu. Ölürse babası ya delirir, ya intihar eder.

Zaten eskiden de deli gibi davranıyordu. Biliyor musun? O adam soylu bir insan.. O

zaman da yanlışlık olmuş. Bütün kabahat o baba katilin.de. O vakit adamcağıza dayak atanda.

— Ne olursa olsun Karamazov benim için bir bilmecedir. Onunla çoktandır tanışabilirdim. Ama bazı durumlarda gururlu davranmaktan hoşlanıyorum. Bundan başka onun hakkında bazı düşüncelerim var. Bunların doğru olup

olmadıklarını öğrenmem, işi açıklığa kavuşturmam gerekiyor!

Kolya, önemli bir şey söylemiş gibi sustu. Smurov da öyle. Tabii Smurov, Kolya Krasotkin'e hayrandı ve kendisinin onunla eşit bir durumda olabileceğini aklından bile geçirmiyordu. Şimdi de büyük bir merak içindeydi. Çünkü Kolya İlyuşa'ya kendiliğinden»

gittiğini söylemişti. Böyle olunca, işin içinde Muhakkak bir sır vardı. Kolya'nın böyle durup dururken tanı «a o gün İlyuşa ya gitmesinde muhakkak bir şey vardı. Pazar Sarinden geçiyorlardı; bu sefer pazarda birçok arabalar duruyordu ve pek çok da kümes hayvanı getirilmişti. Kentin adınları üzerine tente gerilmiş tezgâhların arkasında çörek, iplik ve buna benzer şeyler satıyorlardı. Böyle pazar günleri Püan alış verişe bizim kentte biraz safça olarak «panayır» derler ve bir yıl içinde böyle birkaç panayır olur.

Çıngırak büyük bir neşeyle koşuyor, arada bir her hangi118

KARAMAZOV KARDEŞLER

bir şeyi koklamak için sağa sola sapıp duruyordu. Başka kö peklerle karşılaşınca da büyük bir heyecanla, köpeklerin ara. sındaki tüm kurallara uygun olarak onlarla seve seve kot.

laşıyordu.

Kolya birden:

— Ben gerçeği seyretmeyi severim, Smurov, dedi. Köpek lerin karşılaşınca nasıl koklaştıklarını hiç farkettin mi? BU onların arasında genel doğa kuralı gibi bir şey olmuş.

— Evet, gülünç bir kural.

— Hayır gülünç değil, bunu yanlış söyledin. Doğada gülünç olan hiç bir şey yoktur. Peşin yargıları olan insana nasıl görünürse görünsün! Eğer köpekler düşünebilselerdi ve olayları eleştirebilselerdi, onlar da muhakkak insanların arasındaki sosyal ilişkilerde aynı derecede, hatta belki daha da fazla gülünç yönler bulacaklardı. Çok daha gülünç bulurlardı onları. Bunu tekrar ediyorum. Çünkü kesin olarak inanıyorum ki, bizde çok daha fazla saçmalık vardır. Rakitin'in düşüncesi çok güzel bir düşünce. Ben de sosyalistim, Smurov.

— Sosyalist ne demek?

— Herkes eşitse herkesin ortaklaşa bir tek çiftliği varsa, evlilik diye bir şey yoksa, din ve tüm yasalarla geriye kalan şeyler herkesin keyfine göre ise,

buna sosyalistlik derler. Sen daha bunu anlayacak kadar büyümedin. Senin için bunları konuşmak daha erken.

Hava da amma soğuk.

— Evet. Sıfırın altında on iki derece! Demin babam termometreye baktı.

— Hem farkında mısın Smurov? Kışın ortasında, sıfınn altında on beş hatta on sekiz derece olduğu zaman, hava; kışın başında birden ayaza çektiği sıralar olduğu gibi, örneği ısı daha on iki derece kadarken, üstelik daha kar yağmadığı halde o kadar soğuk olmaz.

Bu neden olur biliyor musun? İnsanlar soğuğa daha alışmamışlardır da ondan.

İnsanların her şeye alışkanlıkları vardır. Devlet işlerinde de, siyasî ilişki lerde de hep alışkanlıklar rol oynar. Alışkanlık en önemli itici güçtür. Şu köylüye bak, ne garip!

Kolya, bunu söylerken sırtına gocuk giymiş, güler iri yarı bir köylüyü işaret etmişti; köylü arabasının b ellerine köylü eldiveni geçirmiş, soğuktan durup durup e çırpıyordu.

Kızıla çalan uzun sakalı soğuktan kırağı gibi olmuştu.

Kolya, yanından geçerken yüksek sesle ve meydan okur

gibi:

— Köylüye bak, sakalı donmuş! diye bağırdı.

Köylü, sakin ve ciddi bir tavırla:

— Birçok kişilerinki dondu! dedi.

Smurov:

__ Takılma ona! diye söylendi.

—' Ziyam yok canım, kızmaz, iyi adam o! Hoşça kal. Matyev.

— Güle güle.

— Senin adın Matyev mi idi?

— Matyev ya! Bilmiyor muydun?

— Bilmiyordum; tahmin ederek söyledim.

— Şuna bak hele! Öğrenci misin nesin?

— Öğrenciyim ya!

— Falakaya yatırıyorlar mı seni?

— Sık sık değil, ama bazen oluyor.

— Canın acır mı?

— Acımaz mı ya?

Köylü, tâ yürekten gelen bir acıma ile:

— Eeeh, hayat, ne yaparsın! diye içini çekti.

— Hoşça kal, Matyev!

— Güle güle. İyi çocuksun sen! İyi çocuksun! Çocuklar, yürümeye devam ettiler.

Kolya, Smurov'a:

— Bu köylü iyi adam, dedi. Ben halkla konuşmayı severim, her zaman da haklarını tanırım:

Smurov:

— Bizim okulda falakaya yatırıyorlar, diye neden yalan söyledin ona? diye sordu.

— Hoşuna gitsin diye!

— Ne demek yani?

— Bak Smurov, bana tekrar tekrar soru sorulmasından hoşlanmam. Lep demeden leblebiyi anlamalı. Bazı şeyler vardır anlatılamaz. Köylünün kafasına göre bir öğrenci falakaya p«yatırılır, yatırılmalı da! Ona göre falakaya yatırılmayan öğ-renci olur mu hiç Diyelim ki, ona bizim okulda falaka

cezasının olmadığını söyliyeyim, adam buna düpedüz üzülür.

Her

neyse, sen bunları anlamazsın. Halkla konuşmasını bil-120

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Yalnız ne olur ona buna takılma! Yoksa gene başımıza bir iş gelir, tıpkı o zaman o kaz meselesinde olduğu gibi

— Korkuyor musun yoksa?

— Alay etme Kolya! Vallahi korkuyorum. Babam müthiş kızar. Zaten seninle dolaşmamı kesin olarak yasak ettiler.

Kolya:

— Üzülme canım, bu sefer bir şey olmaz! dedi. Ve tenteli bir tezgâhın arkasında duran satıcı kadınlardan birine:

— Merhaba Natasa! diye bağırdı.

Hiç de o kadar yaşlı bir kadın olmayan satıcı kadın tiz bir sesle bağırır gibi:

— Ne Nataşa'sı? Benim adım Mariya! diye karşılık verdi.

— İyi ki Mariyaymış, hoşça kal. Mariya!

— .Ah, seni gidi bacaksız. Boyuna bakmadan birde lâf atıyor!

Kolya, ellerini sallıyarak sanki kendisi kadına takılmıyor-muş da kadın ona takılıyormuş

gibi:

— Seninle uğraşacak vaktim yok! Gelecek pazar günü anlatırsın, dedi.

Mariya:

— Ne anlatacakmışım sana pazar günü? Ben sana takılmadım ki! Sen bana takıldın!

Bağırmaya başladı. Bir güzel dayak lâzım sana. İşte bu kadar. Herkes senin ne mal olduğunu bilir. Bu kadar işte!

Mariya'nın yanında kendi tezgâhlarında mallarını satan öbür satıcı kadınlar arasında gülüşmeler duyuldu. Birden kentin kemerli dükkânlarından birinden durup dururken sinirli adamın biri çıktı. Tezgâhtar gibi bir şeydi. Bizim kentteki satıcılardan değildi, dışardan gelmeydi. Sırtında uzun lâcivert bir kaftan, başında da siperliği olan bir kasket vardı. Daha gençti. Koyu kumral kıvırcık saçları ve çiçek bozuğu uzun solgun bir yüzü vardı. Garip, budalaca bir öfke içinde hernen Kolya'ya doğru yumruğunu sallamaya başladı. Sinirli sinirli— Ben seni bilirim! Ben seni bilirim! diye bağırıyordu. Kolya, ona dik dik baktı. Bu adamla bir çatışması olduğu'

nü hiç de hatırlamıyordu. Ama sokaklarda başkaları ile mı çatışması olmuştu? Hepsini hatırlamasına imkân Alaylı alaylı köylüye:

— Bilir misin? diye sordu. Satıcı aptal gibi:

__Ben seni bilirim! Ben seni bilirim! diye tekrarlıyordu.

__ İyi öyleyse. Eh, seninle tartışmaya vaktim yok. Haydi

hoşça kal!

Satıcı:

__ Ne muzırlık ediyorsun? diye bağırdı. Gene yaramazlık

ediyorsun ha? Ben seni bilirim! Gene yaramazlık ediyorsun, ha?

Kolya durup onu tepeden tırnağa süzmeğe devam ederek:

— Yaramazlık da etsem seni ilgilendirmez, arkadaş! dedi.

— Nasıl ilgilendirmez?

— İlgilendirmez işte!

— Kimi ilgilendirir ya? Söyle bakalım kimi?

— Şimdi artık Trifon Nikitiç'i ilgilendirir. Seni değil, kardeşim.

Delikanlı gözlerini gene öfke ile, ama aynı zamanda budalaca bir hayretle Kolya'ya dikti.

Kolya aşırı bir ciddiyetle onu tepeden tırnağa süzdükten sonra sert ve ısrarlı bir tavırla:

— Sen Vozneseniye'ye (*) gittin mi bakalım? diye sordu. Delikanlı ne karşılık vereceğini biraz şaşırarak:

— Hangi Vozneseniye'ye? Niçin? Hayır gitmedim! dedi. Kolya daha ısrarlı ve daha sert bir tavırla:

— Sabaneyev'i tanıyor musun? diye sordu.

~- Hangi Sabaneyev'i soruyorsun? Hayır tanımıyorum. Kolya birdenbire:

— Eh madem tanımıyorsun, kes bakalım lâfı! diye kestirip attı ve sert bir dönüş yaparak sağa döndü, sanki Sabaneyev'i bile tanımayan bir budala ile konuşmaya tenezzül etmiyormuş gibi kendi yolunda hızlı hızlı yürümeye başladı.

Delikanlının neden sonra akü başına geldi. Gene büyük bir sinirlilik içinde:

— Dur! Hey! Hangi Sabaneyev'i soruyorsun? diye bağırdı.

Sonra birden satıcı kadınlara doğru döndü, aptal aptal onlara bakarak:

— Ne dedi Allahaşkına? diye sordu.

Kadınlar kahkahalarla güldüler. Aralarından biri: •— Yaman çocukmuş!

dedi.

(*) Bir yortu adı.122

KARAMAZOV KARDEŞLER

, Delikanlı sağ elini sallayarak hâlâ kendinden geçmiş gibi:

— Hangi Sabaneyev'i, hangi Sabaneyev'i soruyordu? diye tekrarlamaya devam ediyordu.

Kadınlardan biri:

— Hani, herhalde Kuzmiçyev'lerde çalışmış olan Sabaneyev'i arıyordu, diye bir tahmin yürüttü.

Delikanlı deli gibi gözlerini ona dikti. Biir başka kadın:

— Kuzmiçyev'lerde mi? Onun adı Trifon değil ki! Kuz- ; ma'dır onun adı, Trifon değil. Çocuk Trifon Nikitiç'ten söz etmişti. Demek ki o, değil.

:

O zamana kadar ciddi bir tavırla hiç konuşmadan söyle- nenleri dinlemiş olan üçüncü bir kadın lâfa karıştı: î

— Seni anlayacağın onun adı ne Trifon, ne Sabaneyev' dir. Çijov'dur! Aleksey İvanoviç'dir adı. Aleksey İvanoviç Çi- i jov!

Dördüncü bir kadın ısrarla:

— Öyle ya, Çijovdur onun soyadı, diye tekrarladı. l Şaşkın delikanlı bir ona, bir ötekine bakıyordu. Neredeyse

çileden çıkacakmış gibi. î

— İyi ama neden soruyordu? Neden soruyordu onu, bacı- i lar? diye söyleniyordu.

«Sabaneyev'i tanıyor musun?» dedi. Ben i ne bileyim kimmiş Sabaneyev denen adam?

Satıcı kadınlardan biri: j

— Ne lâf anlamaz adamsın! Diyorlar ya sana Sabaneyev i değildir! Çijov'dur diye.

Aleksey İvanoviç Çijov'dur aradığı! î

— Hangi Çijov? Söyle hangisi? Biliyorsan söyle. |

— Uzun boylu, gürültücü patırtıcı bir adam vardı ya, î hani yazın pazarda oturuyordu. |

— Bana ne o Çijov'dan? Bacılar? Bana ne, değil mi ya? Neden arıyordu onu?

|— Ben ne bileyim, Çijov'u neden aradığını? t Bir başka kadın daha: i— Onu niye aradığını biz ne bilelim, diye lâfa karıştı. î Madem o kadar kafa şişiriyorsun, demek seninle ilgili bir şey f bu. Hem çocuk bize değil ki, sana söyledi, budala! Yoksa gerçekten tanımıyor musun?

— Kimi?

— Çijov'u.

— Hay Allah kahretsin, o Çijov'u da seni de! Ona bir dayak atarsam görür o! Benimle alay etti.

— Çijov'a mı dayak atarsın? Bak, dikkat et, o seni dövmesin! Aptalın birisin sen, işte bu kadarı

— Çijov'a değil. Çijov'a değil, o oğlana dayak atacağım! Sen de ne fesat, ne kötü kansın! Getirin sunu, getirin o oğlanı buraya! Benimle alay etti!

Kadınlar kahkahalarla gülüyorlardı. Kolya ise artık uzaklaşmış, yüzünde sanki zafer kazanmış gibi bir tavırla yürüyordu. Smurov, yanında yürüyor, ikide bir arkasına dönerek uzakta bağırıp çağıran gruba bakıyordu. Kolya ile birlikte başına bir iş gelir diye hâlâ korkuyordu, öyleyken, o da çok neşelenmişti.

Nasıl bir karşılık vereceğini bir önsezi ile hissettiği halde Kolya'ya:

— Adama hangi Sabaneyev'i sordun? dedi.

— Ben ne bileyim hangisini? Şimdi akşama kadar bağırıp çağıracak. Toplumun her tabakasındaki budalaları böyle arada bir dürtüklemekten hoşlanırım. Bak işte, şurada bir ahmak daha duruyor, surdaki köylü var ya, işte o! Bak sana bir şey söyliyeyim. «Budala bir Fransızdan daha budala bir varlık yoktur» derler ama bizim Rus'ların suratları da hemen ne olduklarını belli eder. Şimdi şuna bak, suratından budala olduğu belli değil mi, allahaşkına, söyle, ha?

— Bırak onu Kolya, geçip gidelim yanından.

— Hayır, bırakmam onu! Bir kez artık coştum. Hey! Merhaba köylü.

Yanlarından ağır ağır geçen ve herhalde içkili olan iri yarı, safça, yuvarlak yüzlü, sakalına kır düşmüş köylü başını kaldırarak delikanlıya baktı:

— Eh, eğer şaka etmiyorsan merhaba, diye acele etmeden karşılık verdi.

Kolya güldü:

— Ya şaka ediyorsam?

— Eh, şaka da ediyorsan, öyle olsun. Ziyanı yok. Şakadan bir şey çıkmaz. İnsan her zaman şaka edebilir.

— Kabahat ettim, ağabey, şaka yaptım seninle!

— Eh ne yapalım, Tanrı bağışlasın seni!

— Peki ama, sen bağışlıyor musun?

— Tabii ya! Hem de candan bağışlıyorum. Haydi güle güle!

— Bak hele! Öyle görünüyor ki, akıllı bir köylüsün sen!

Köylü hiç beklenmedik bir şekilde ve gene eskisi gibi kendine önem verdiğini belli eden güvenli bir tavırla-

— Senden akıllıyım ya! diye karşılık verdi. Kolya, biraz şaşırdı.

— Hiç sanmam! dedi.

— Doğru söylüyorum.

— Hoş, belki de öyledir.

— Hah şöyle, bunu bilesin oğlum.

— Haydi allahaısmarladık, köylü.

— Haydi, güle güle.

Kolya bir süre sustuktan sonra Smurov'a:

— Köylüler çeşit çeşittir, dedi. Ben nereden bileyim akıllı bir adama çatacağımı? Halk arasında akıllı birine rastlamadım mı, bunun böyle olduğunu kabul etmeye daima hazırım.

Uzakta, kilisenin saati on bir buçuğu çaldı. Çocuklar adımlarını sıklaştırdılar ve yüzbaşı Snegirev'in evine kadar geriye kalan oldukça uzun

yolu artık hiç konuşmadan geçtiler.

Eve gelmeden, yirmi adım kala Kolya durdu ve Smurov'a önden gidip Karamazov'u dışarıya yanına çağırmasını söyledi.

— Önce bir tanışalım bakalım, diye söylendi. Smurov:

— Canım, neden çağıracaksın? Öyle de gir, seni görünce öyle sevinecekler ki! Ne diye burada ayazda tanışacaksın sanki?

Kolya, otoriter bir tavırla:

— Neden burada ayazda tanışacağım? Orasını ben bilirim, diye kestirip attı.

«Küçüklerce karşı böyle otoriter bir tavır takınmaktan hoşlanırdı. Bunun üzerine Smurov verdiği emri yerine getirmeğe koştu.

IV BÖCEK

Kolya, çok ciddî bir tavırla bahçe duvarına yaslandı, Al-yoşa'nın gelmesini beklemeğe başladı. Zaten onunla karşılaşmayı çoktandır istiyordu. Çocuklardan onunla ilgili şey işitmişti. Ama şimdiye dek kendisine Alyoşa hakkında bir şey söylemedikleri vakit, onu hor görüyormuş gibi kayıtsız bir tavır takınıyor, hatta davranışlarını «eleştiriyordu».

Ama içinden onunla tanışmayı çok çok istiyordu: Kendisine Alyoşa hakkında anlatılan tüm hikâyelerde cana yakın ve çekici bir şey vardı. Bu bakımdan o an kendisi için çok önemliydi. Bir kez onun yanında bir yanlışlık yapıp da küçük düşmemeğe, kimseye boyun eğmeyeceğini göstermeye çalışması gerekiyordu: «Yoksa benim on üç yaşında bir çocuk olduğumu düşünerek, benim de ötekiler gibi olduğumu sanır. Hem bu çocuklarla işi ne?

Onunla karşılaşınca soracağım bunu kendisine. Hay Allah! Bu kadar kısa boylu olmam da ne kadar kötü bir şey! Tuzikov benden küçük, ama benden yarım baş kadar daha kısa boylu. Bununla birlikte benim yüzümde zekice bir anlam var; gerçi yakışıklı değilim.

Biliyorum: yüzce çirkin olduğumu. Ama zekice bir anlamı var yüzümün. Bundan başka içimdekileri pek de öyle ortaya dök-memeliyim. Yoksa ona hemen öyle kucak açmağa kalkarsam kendisi, sanır ki... Tuh! Öyle bir şey düşünürse rezalet olur vallahi!»

Kolya, var gücü ile kayıtsız bir tavır takınmağa çalışarak iste böyle heyecanlanıyordu.

Onu asıl üzen o «âdi» yüzünden çok, kısa boyluydu. Kısa boylu oluşuna üzülüyordu.

Evinde, duvarın bir köşesinde; daha bir yıl önce boyunu ölçtükten sonra,

kurşun kalem ile çizdiği bir çizgi vardı. O günden bu yana, her iki ayda bir, heyecanla, tekrar tekrar boyunu ölçmek için o çizgiye yaklaşıyor: «Acaba ne kadar uzadım?» diye boyunu ölçüyordu. Ne yazık ki, çok az boy atıyor, bu da bazan onu büyük bir üzüntü içinde bırakıyordu. Yüzüne gelince, hiç de «âdi» değildi. Aksine, beyaz, solgun ve çilleri olan oldukça sevimli bir yüzdü. Pek büyük olmayan, ama canlı, kül rengi gözleri cesaretle bakıyor ve sık sık heyecandan pırıl pırıl oluyordu. Elmacık kemikleri biraz geniş, ağzı kü-

Çüktü. Dudakları çok kalın değildi ama kıpkırmızıydı. Burnu küçük, ucu da iyice yukarı kalkıktı. Aynaya baktığı vakit her zaman; «tam anlamıyla kopça burunluyum! Kopça burunlu diye buna derler işte!» diye söylenir, daima öfkeyle ay-öadan uzaklaşırdı.

Kimi zaman da: «Bakalım, gerçekten yüzümde zekice bir anlam var mı?» diye bundan kuşku bile duyuyordu. Bununla126

birlikte aklının fikrinin yalnız yüzü ve boyu ile uğraştığım sanmak da doğru bir şey olmaz.

Aksine aynanın karşısında geçirdiği o anlar ne kadar üzücü olursa olsun, onları çabucak unutuyor, hatta uzun bir süre aklına bile getirmeyerek, kendi deyimi ile «bütün varlığını ideal ve gerçek hayatla ilgilenmeye veriyordu.»

Alyoşa, kısa bir süre sonra çıktı, acele etmeden Kolya'ya yaklaştı. Kolya, Alyoşa kendisine yaklaşmadan önce, daha birkaç adım kala onun yüzünün çok sevinçli olduğunu gördü.

Memnunlukla: «Yoksa gelişime mi bu kadar sevindi?» diye düşündü. Bu arada şunu belirteyim ki, Alyoşa'yı bıraktığımızdan beri genç adam çok değişmişti: Rahip giysilerini çıkarmıştı. Şimdi sırtında çok güzel dikilmiş bir ceket, başında da yuvarlak yumuşak bir şapka vardı. Saçları da kısa kesilmişti. Tüm bunlar ona çok yakışmıştı. Gerçekten çok yakışıklı olmuştu. Sevimli yüzünde her zaman bir neşe vardı. Ama bu garip, sakin ve sessiz bir neşeydi. Kolya, Alyoşa'nın yanına içerdeyken sırtında ne varsa onunla, hatta paltosunu bile almadan çıkmış olduğunu farkederek hayret etti. Belliydi ki, acele etmişti.

Alyoşa, Kolya'ya hiç kararsızlık göstermeden elini uzattı:

— işte sonunda siz de geldiniz. Sizi o kadar bekledik ki!

— Gelmeyişimin bazı nedenleri vardı. Onların ne olduğunu şimdi öğreneceksiniz. Her neyse, sizinle tanıştığıma memnunum. Çoktandır tanışmak fırsatını bekliyordum ve sizinle ilgili pek çok şey işitmiştim.

Kolya, bunu hafifçe nefesi tıkanarak mırıldanmıştı.

— Canım, biz zaten sizinle nasıl olsa tanışacaktık. Ben de sizin için birçok şeyler işittim.

Ama buraya... Buraya biraz geç kaldınız.

— Söyleyin, durum nasıl burada?

— İlyuşa çok kötü durumda. Her halde ölecek. Kolya öfkeyle:

— Ne diyorsunuz! Şunu kabul edin ki, bu tıp berbat bir şey, Bay Karamazov! dedi.

— Uyuşa sizi sık sık, sık sık hatırlıyordu. Hatta biliyor musunuz, rüyasında, sayıklarken bile sîzi söylüyordu. Belli ki, size o bıçaklama olayından önce... Çok değer veriyordu--Gerçi o işin bir nedeni vardı ama... Kuzum bu köpek mi?

__ Benim. Adı Çıngırak.

Alyoşa, üzgün bir tavırla Kolya'nın gözlerinin içine baktı.

__ Böcek değil mi? diye sordu. Demek Böcek durup dururken ortadan kayboldu öyle mi?

Kolya, sakladığı bir sır varmış gibi esrarengiz bir tavırla gülümseyerek:

— Biliyorum, hepiniz Böceği bulmamı isterdiniz, söylenenleri hep işittim, dedi. Beni dinleyin Karamazov! Size her şeyi olduğu gibi anlatacağım. Zaten sizi buraya ikimiz içeriye girmeden önce olup bitenleri anlatmak için çağırttım.

Sonra heyecanla anlatmaya koyuldu:

__Bakın şöyle oldu, Karamazov! İlkbaharda tlyuşa hazırlama sınıfına girdi. Eh, bizim hazırlama sınıfı ne olacak? Siz de bilirsiniz: hep çoluk çocuk, îlyuşa ile hemen takışmaya başladılar. Ben iki sınıf daha yukardaydım ve tabii her şeye uzaktan, işin içine karışmadan bakıyordum. Bakıyorum çocuk küçük, çelimsiz bir şey. Ama onlara boyun eğmiyor, hatta onlarla dövüşüyor. Gururlu bir çocuk, gözleri pırıl pırıl yanıyor. Ben böyle çocukları severim.

Çocuklar bu tavrını görünce onu daha da çok kızdırmaya başladılar. Asıl önemlisi, o zaman sırtında eski püskü bir palto vardı. Pantolonunun paçaları yukarı doğru çekiliyordu. Çizmeleri boyasızdı. Çocuklar onu bu yüzden tartaklıyorlardı. Çocuğun gururunu yaralıyorlardı. Hayır, artık buna dayanamazdım! Böyle şeyleri sevmem. Hemen onu savundum. Oğlanlara Hanyayı Konyayı gösterdim. Biliyor musunuz onları döverim, onlar gene de beni taparcasına severler Karamazov!

Kolya bunu söylerken gösteriş yapar gibi övünmüştü.

~- Zaten çocuklara bayılırım. Şu anda bile evde iki tane

Eniğim var. Hatta bugün buraya gelirken onların yüzünden

Seçiktim, işte böylece îlyuşa'yı dövmekten vazgeçtiler. Ben de onu korumağa başladım. Görüyordum ki, gururuna düş-

suskun bir çocuktur. Bunu size gerçekten söylüyorum; gururlu çocuktur. Öyleyken sonunda bana köle gibi bağlandı. En küçük Eklerimi bile yerine getiriyor, her sözümü dinliyor, beni tan-gibi seviyor, hatta davranışlarımı kopya etmeğe çalışıyor-

birlikte tenefüse çıktık mı, hemen bana geliyordu. Onunla birBİZ dolaşmaya başlıyorduk. Pazar günleri de öyle oluyordu.

bizim gimnazyada büyük sınıfta olan bir çocuk, kendisinden128

küçük olan bir çocukla aynı düzeye indi mi, herkes alay eder. Ama bu saçma bir ön yargı.

Madem canım öyle istemiş, kime ne? Öyle değil mi? Ona bir şeyler öğretiyor, onu geliştirmeye çalışıyordum. Madem hoşuma gidiyordu, neden gelişmesine yardım etmeyecektim? Öyle değil mi, söyleyin? Bakın siz de bütün bu çocuklarla ahbap oldunuz Karamazov Demek yeni kuşağı etkilemek, bu çocukları geliştirmek ya rarlı olmak istiyorsunuz, değil mi? Hem doğrusunu, söyleye-yim, karakterinizde bana anlattıkları asıl bu yön en çok ilgj. mi çekti.

Her neyse, konumuza dönelim: Baktım çocukta aşın bir duygululuk, bir romantiklik başlıyor. Oysa, ben, biliyor musunuz? Öyle aşırı duygu gösterilerinden nefret ederim.

Yaratılışım öyle. Sonra bazı çatışmalar da vardı: Gururlu çocuktu, öyleyken bana köle gibi bağlıydı. Köle gibi bağlı olduğu halde birden gözleri kıvılcımlar saçıyor, düşüncelerimi kabul etmek istemiyor, benimle tartışıyor, yırtınıyordu. O zamanlar bazı düşüncelerim vardı: Baktım onun karşı durduğu şey benim o düşüncelerim değil. Düpedüz bana karşı isyan ediyor! Çünkü ben onun o aşırı duygululuğuna serinkanlılıkla karşılık veriyordum, îşte onu biraz olsun frenlemek için, o ne kadar duygulu davranırsa, ben de o derece serinkanlı olmaya başladım. Bunu mahsus yapıyordum, böylece onu yola getirmek kanısında olduğum için. Niyetim karakterini sağlamlaştırmak, onu pişirmek, olgun bir insan haline getirmekti... Artık gerisini anlatmam gereksiz, herhalde ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsunuz.

Birden baktım, bir gün, iki gün, üç gün üzüntülü üzüntülü dolaşıp duruyor. Ama artık onu üzen duygululuğu filan değil. Bambaşka bir şeye, daha

büyük, daha önemli bir şeye üzülüyor. Kendi kendime «ne oluyor buna?» diye düşündüm Üzerine vardım, bir de ne öğreneyim: îlyuşa her nasılsa ölen babanızın uşağı ile (o zaman babanız sağdı) Smerdyakov'la tanışmış. O da aptal çocuğa budalaca bir oyun, daha doğrusu vahşîce, âdice bir oyun öğretmiş: Bir parça ekmeğin içi alını yor, içine toplu iğne sokuluyor, sonra bu ekmek parçası her hangi bir sokak köpeğine, açlıktan lokmaları çiğnemeden yu tan köpeklerden birine atılıyor ve bunun hayvanda nasıl bir etki yapacağına bakılıyor. İşte llyuşa ile Smerdyakov böyle bir lokma hazırlamışlar, sonra da bunu şimdi bu kadar gürül'

tü patırdı edilen kıvırcık Böcek'e atmışlar. Bu Böcek, bir evin avlusunda duruyordu, ama öyle bir evdi ki orası hayvana bir lokma bile vermiyorlardı. O da sabahtan akşama kadar hav-layıp duruyordu. Siz böyle aptalca havlamalardan hoşlanır jusinız Karamazov? Ben nefret ederim.

işte, hayvan lokmanın üzerine atılmış, onu kaptığı gibi yutmuş, sonra da tiz bir sesle bağıra bağıra, olduğu yerde fini fırıl dönmüş, sonunda da koşa koşa uzaklaşmış. Hem koşuyor hem de can acısıyla ciyak ciyak bağırıyormuş, böylece gözden kaybolmuş. Bunu bana îlyuşa'nın kendisi anlatmıştı. Bana bunu açıklamıştı, ama kendisi öyle bir ağlıyor, öyle bir ağlıyordu ki! Hem ağlıyor, hem de bütün vücudu sarıla sarsıla bana sarılarak:

«Hem koşuyor, hem ciyak ciyak bağırıyordu, hem koşuyor, hem ciyak ciyak bağırıyordu»

diye tekrarlayıp duruyordu. Anlaşılan bu sahne onu iyice etkilemiş. Baktım vicdan azabı çekiyor. Bu işi ciddî olarak ele aldım. Ama asıl daha önceki davranışlarından ötürü ona bir ders vermek istiyordum, itiraf edeyim ki, sinsice davrandım. Mahsus böyle bir durumda benden beklenebilecek bir öfkeyi hiç de duymuyormuşum gibi davrandım.

Yalnız ona:

— Sen âdice bir davranışta bulundun. Alçağın birisin. Tabiî bu işi herkese bildirmeyeceğim! Ama şimdilik seninle ilişkilerimi kesiyorum. Bu işin üzerinde düşüneceğim ve sana Smurovla (demin benimle birlikte gelen çocuk var ya, ve bana daima bağlı kalan bir çocuktur, adı da Smurov'dur) bundan böyle seninle arkadaşlık etmeye devam edecek miyim, yoksa alçağın biri olduğun için seni ölünceye kadar kendi ha-line mi bırakacağım, haber veririm, dedim.

Bu onu müthiş şaşırttı. Şunu açıklayayım ki, daha o za-büe belki ona karşı aşırı derecede sert davranmış oldu-düşündüm. Ama ne yapayım, o zamanki düşüncem öyleydi Aradan bir gün geçtikten sonra kendisine Smurov'u Sonderdim ve onunla artık «hiç konuşmayacağımı» haber ver-Bizde iki

arkadaş aralarındaki ilişkilerini tüm olarak kopardılar.mı, öyle denir. Onu böyle yalnız birkaç gün kızgın ateş üzerinde tutmayı,, sonra da pişmanlığını görerek ona ge-el uzatmayı düşündüğümü gizli tutkum. Oysa kesin olarak buydu Sonra ne oldu dersiniz?

İlyuşa, Smurov'u din-sonra birden gözleri kıvılcımlar saçarak: «Krasotkin'e bundan böyle tüm köpeklere içinde toplu iğne olan ek-130

131

mek parçaları atacağım! Hepsine, hepsine!» diye bağırmış. Bunun üzerine: «Ya öyle mi?

Demek içinde bir isyan uyandı, bunu yok etmeli!» diye düşündüm ve ona karşı tam anlamıyla nefret göstermeye başladım. Ne zaman karşılaşırsak, başımı mahsus öbür yöne çeviriyor ya da alaylı alaylı gülümsû-yordum. İşte o sırada birden babasının başına o iş

geldi, hani «hamam lifi» olayı var ya, hatırlıyor musunuz?

Şunu anlamanızı istiyorum ki, İlyuşa zaten daha önceden olup bitenler yüzünden müthiş

bir sinir gerilimi içindeydi. Çocuklar, onu kendi haline bıraktığımı görünce, üzerine atılmaya, onu «hamam lifi, hamam lifi!» diye kızdırmaya başlamışlardı. İşte o zaman aralarında muharebeler başladı. Bunlara çok üzülüyordum, çünkü galiba o zaman onu bir seferinde fena halde dövdüler. İşte, bir gün, sınıftan çıktığımız bir sırada İlyuşa bahçede tüm çocukların üzerine atıldı. Ben ise on adım kadar geride duruyor, ona bakıyordum.

Hem yemin ederim ki, o sırada onunla alay ettiğimi hatırlamıyorum. Aksine o sırada ona çok çok acıdım. Bir an daha geçseydi, ben de onu savunmak için ileri atılacaktım. Ama birden benimle göz göze geldi. O sırada durumum ona nasıl göründü bilmiyorum.

Bildiğim tek bir şey varsa, o da çakısını çektiği gibi üzerime atıldığı ve kalçamdan işte şuradan sağ bacağımın Burasından yaraladığıdır.

Ben hiç kımıldamadım. Şunu söyleyeyim ki, bazen gerçekten korkusuz olurum, Karamazov. O bana bunu yapınca, sadece yüzüne: «Haydi istersen, sana gösterdiğim dostluğa karşılık gene vur beni, işte karşında hazır duruyorum, buyur» der gibi nefretle baktım. Ama beni bir kez daha bıçaklamadı. Sonra dayanamadı, korkuya kapıldı. Çakıyı elinden fırlattığı gibi, avazı çıktığı kadar ağlaya ağlaya koşarak kaçtı. Tabu müzevirlik yapmadım. Hepsine bu iş müdürlüğün kulağına git" meşin, diye susmalarını emrettim.

Anneme bile yara artık iyi olduktan sonra söyledim. Zaten önemsiz bir yaraydı, basit bir çizik. Sonradan işittim ki, aynı gün çocuklarla taş muharebesi yapmış, sizin de parmağınızı ısırmış. Ama nasıl bir durumda

olduğunu çınlıyorsunuz ya! Her neyse, biliyorum. Yapılacak bir şey yok, budalaca davrandım, îlyuşa hastalandığı vakit onu bağışladığımı söylemeye, daha doğrusu barışmaya gelme dim. Bundan pişmanlık duyuyorum şimdi. Ama o sırada ba

zı amaçlar edinmiştim. İşte bütün hikâyem bu... Yalnız galiba budalaca davrandım...

Alyoşa heyecanla:

— Ah, onunla sizin aranızda böyle ilişkilerin bulunduğunu bilmiyordum, ne yazık! Yoksa çoktandır size gelir, benimle birlikte oha gitmenizi rica ederdim. İnanır mısınız, hastalanınca, ateşler içindeyken bile hep sizi sayıklıyordu. Size ne kadar değer verdiğini hiç bilmiyordum! Hem gerçekten, gerçekten Böceği bulamadınız değil mi?

İlyuşa'mn babası da, bütün çocuklar da köpeği bulmak için kenti altüst ettiler. İnanır mısınız? İlyuşa hasta hasta üç kez benim yanımda bile gözleri yaşla dölü olarak babasına;

«Ben neden hastayım biliyor musun baba? Böceği o gün öldürdüğüm için. Şimdi tanrı beni onun için cezalandırıyor» dedi. Zihninden bu düşünceyi silmeye imkân yok. Eğer şimdi o Böceği bir yerden bulup ona gösterseler, hayvanın ölmediğini, sağ

olduğunu ona ispat etseler, bana öyle geliyor ki, sevincinden dirilir. Bu bakımdan hepimizin umudu sizdeydi.

Kolya, büyük bir merakla:

— Peki, neden Böceği benim bulacağımı düşündünüz? Yani bunu neden asıl benden beklediniz? diye sordu. Niçin başkasından değil de benden bekliyordunuz bunu?

— Onu arıyorsunuz, bulunca alıp getireceksiniz diye bir söylenti dolaşıyordu ortada.

Smurov buna benzer bir şeyler söylüyordu. Tabii hepimiz Böceğin sağ olduğuna, onu bir yerlerde gördüklerine inandırmağa çalışıyoruz İlyuşa'yı. Çocuklar ona canlı bir tavşan bulup getirmişler. Ama İlyuşa sadece hayvana belli belirsiz gülümseyerek baktı ve kırlara serbest bırakılmasını istedi. Biz de öyle yaptık. Babası hemen sonra döndü ve ona küçük bir yerden sahici bir çoban köpeği yav-, rusu getirdi. Onu da bir yerden almıştı.

Çocuğu onunla te-teselli edeceğini sanıyordu. Yalnız galiba iş daha kötü oldu.

— Söyleyin Bay Karamazov, babası ne biçim bir adam? Ben adamı tanırım. Ama sizin ona ne gözle baktığınızı öğren-istiyorum: Sizce nedir o adam? Soytarı mı, palyaço mu?

Hayır, canım. Her şeyi derinden duyan, ama garip bir 1de ezilmiş bazı insanlar vardır.

Onların soytarılığı uzun bir süre küçük düşürücü, bir kölelikle bağlı oldukları kişile-o gerçeği olduğu gibi söylemek cesaretini bulamayarak, oldukları insanlarla bir çeşit öfkeli alaydan

•••

başka bir şey defildir. Şuna inanın ki, böyle bir soytarılık bazan çok feci olur. Şimdi o adam için dünyada her şey ilyu. şa üzerinde toplanmıştır. İlyuşa ölürse, ya çıldırır, ya intihar eder. Şimdi ona baktıkça buna hemen hemen kesin olarak inanıyorum.

Kolya, onu anladığını belirten duygulu bir tavırla:

— Ne demek istediğinizi anlıyorum Bay Karamazov. Görüyorum ki, siz insanları iyi tanıyorsunuz.

— Yanınızda bir köpekle geldiğinizi görünce, hemen aynı «Böceği» getirdiğinizi sandım.

— Durun bakalım Bay Karamazov. Belki de onu gerçekten buluruz. Bu ise Çıngırak'tır.

Şimdi onu odaya sokacağım ye belki de Üyuşa'yı o çoban köpeği yavrusu ile olduğundan çok daha fazla neşelendireceğim. Durun bakalım Bay Karamazov, şimdi bazı şeyler öğreneceksiniz.

Kolya bunu söyledikten sonra birdenbire aklı başına gelir gibi:

— Hay Allah, ne diye sizi burada tutuyorum! diye bağırdı. Bu soğukta sırtınızda bir ceketle duruyorsunuz. Ben ise sizi burada tutuyorum. Görüyor musunuz, ne kadar egoistim! Zaten biz hepimiz egoistiz Bay Karamazov!

— Üzülmeyin, gerçi sahiden hava soğuk, ama ben üşümem. Her neyse gidelim. Ha söz gelmişken sorayım: Adınız ne sizin? Küçük, adınızın Kolya olduğunu biliyorum, ama soyadınız?

— Adım Nikolay îvanov Krasotkin ya da dairelerde söylendiği gibi: «Krasotkin'in oğlu»yum ben...

Kolya bunu söylerken nedense gülmüştü. Ama birden:

— Tabiî adımdan, yani Nikolay adından nefret ediyo-rtzm.

— Neden?

— Beylik bir ad, âdi bir ad da ondan. Alyoşa:

— On üç yasındasınız değil mi? diye sordu.

— Daha doğrusu on dört yaşındayım. İki hafta sonra on dört yaşında olacağım. İki hafta oldukça kısa bir süre. Size önceden bir zayıf noktamı açıklayacağım Bay Karamazov.

Buna ilk tanışıklığımız şerefine, karakterimi olduğu gibi hemen göresiniz diye söyleyeceğim: bana yaşımı sormalarından ederim, hatta nefretten de daha şiddetli bir şey bu...

benim için dolaşan bir dedikodu var. Bana geçen hafta hazırlık sınıfından olan çocuklarla hırsız polis oynadım diye iftira ediyorlar. Oynadığım doğrudur. Ama kendim eğleneyim diye, bu bana zevk verdiği için oynadığım iftiradan başka bir şey değil- Öyle sanıyorum ki, bu dedikodu sizin de kulağınıza gelmiştir. Yalnız ben kendim için değil, çocukların hatırı için, ben olmadan kendi kendilerine hiç bir oyun oynayamıyorlar diye oynadım onlarla. İşte böyle, aramızda durup dururken daima böyle saçma dedikodular ortaya çıkar. Bana inama öyle dedikoducu bir kent ki burası.

— Kendi zevkiniz için oynasanız bile, bundan ne çıkar?

— Yok canım, insan böyle şeyi kendisi için yapar mı... Siz arabacılık oynar mısınız?

Alyoşa gülümsedi:

— Ama şöyle düşünün: Örneğin büyükler çeşit çeşit kahramanların serüvenlerinin canlandırıldığı, hatta bazen haydutların, savaşların bile canlandırıldığ) tiyatrolara gidiyorlar, değil mi? Bu ise tabii başka bir çeşit, ama gene de bir oyun sayılır, öyle değil mi? Çocukların teneffüs zamanlarında savaş oyunu ya da hırsız polis oynamaları da onların ruhlarında uyanan bir çeşit sanat eğilimidir. Ruhlarında kendilerini sanata vermek için duydukları bir ihtiyacın açığa vurulmasıdır. Hatta bu oyunlar bazen tiyatrodaki gösterilerden daha akla uygun uydurulur. Yalnız bir farkla: Tiyatrolara aktörleri seyretmek için gidilir, burada ise gençlerin kendileri aktördürler. Ama bu tabiî bir şeydir.

Kolya ona dikkatle bakarak:

— Siz öyle mi düşünüyorsunuz? Demek siz bu kamdası-^ öyle mi? dedi. Biliyor musunuz? Oldukça meraklı bir dü-Sünce ileri sürdünüz. Şimdi eve gidince bu konuyu düşünece-Eİm. Şunu açıklayayım ki, zaten böyle olmasını bekliyordum. Sizden bazı şeyleri öğreneceğimi biliyordum. Ben sizden ders almaya geldim, Bay Karamazov.

Kolya bunu duygulu ve heyecanını açığa vurarak söyle-' mişti Alyoşa elini sıkarak:

— Ben de sizden, dedi.

Kolya, Alyoşa'dan çok memnun kalmıştı. Onun kendine tam anlamıyla eşit durumdaymış gibi bir tavır takınmasına sanki onunla «aralarında en büyük oymuş gibi»

konuşma-şaşıp kalmıştı. Sinirli sinirli gülerek:134

— Şimdi size bir numara göstereceğim, Bay Karamazoy dedi. Bu da bir tiyatro gösterisi olacak. Zaten bunun için geldim.

— Önce sola ev sahiplerine bir uğrayalım. Sizinkilerin hepsi paltolarını orada bırakıyorlar. Çünkü odada yer yok, içe risi de çok sıcak.

— Zaten ben bir saniye için gireceğim, içerde sırtımda palto ile otururum. Çıngırak burada kalacak. Sofada kalıp ölü gibi yatacak. «İçi! Çıngırak, couche (*) ve öl!»

Görüyor musunuz nasıl ölü numarası yapıyor? Önce içeri girip bir duruma bakacağım.

Sonra gerekince bir ıslık çalıp: «İçi Çıngj-rak!» diye bağıracağım, o zaman nasıl sanki tutuşmuş gibi kendini içeriye atacak. Yalnız yeter ki, Smurov o anda kapıyı açmayı unutmasın. Ben artık gereken tenbihleri yapacağım. Siz de numaraları görürsünüz...

İLYUŞA'NIN BAŞ UCUNDA

Ahbabımız emekli yüzbaşı Snegirev'in ailesinin oturduğu o bildiğimiz odada, o sırada içerde toplanmış olan büyük kalabalık yüzünden boğucu bir hava vardı. Kımıldayacak yer yok-tu. Bu sefer llyuşa'nın yanına birkaç çocuk toplanmıştı. Gerçi hepsi tıpkı Smurov gibi, onlan Uyuşa ile barıştıranın Alyoşa olduğunu inkâr etmeye hazırdılar, ama aslında gerçekten öyle olmuştu. Bütün başarısı da onlan îlyuşa'ya «fazla romantikliğe kaçmadan»

birbiri ardından, sanki bunu mahsus yap mamış gibi, her şey kendiliğinden olup bitmiş

gibi götürme-siydi.

Bu ziyaretler ise İlyuşa'nın acısını çok hafifletiyordu. Ço" cuk eskiden kendisine düşman olan bütün bu çocukların ona gösterdikleri şefkati, arkadaşlığı ve yakınlığı gördükçe çok duygulanıyordu. Yalnız Krasotkin

eksikti, bu da llyuşa'nın yüreginde reğinde bir taş

gibi duruyordu, fiyuşeçka'nın acı anılan

sında kendisine en çok üzüntü veren bir şey varsa, o da

tek

(*) Yere yat (Fransızca).

arkadaşı ve savunucusu olduğu halde, o vakit çakıyla üzerine atıldıgı Krasotkin ile kendisi arasında olup bitenlerdi. Akıllı bir çocuk olan Smurov da (İlyuşa ile barışmak için önce o gelmişti) aynı şekilde düşünüyordu. Ama Krasotkin, Smurov kendisine Alyoşa'nın «bir iş

görüşmek üzere» ona gelmek istediğini söylediği vakit, hemen sözünü keserek yapılması istenen yaklaşmaya engel olmuş ve Smurov'a hemen gidip Karamazov'a ne yapacağını, nasıl davranacağını çok iyi bildiğini, kimseden öğüt istemediğini ve eğer hastanın yanına gitmiyorsa bunu ne zaman gitmesi gerektiğini bildiği için yapmadığını, gitmemesinde

«özel bir hesabı» olduğunu bildirmesini söyledi.

Bu, daha o pazardan iki hafta önce olmuştu. İşte Alyo-şa, Krasotkin'e daha önce niyetlendiği gibi bu yüzden gitmemişti. Bununla birlikte gelmesini beklerken, Krasotkin'e Smu-rov'u arka arkaya iki kez daha göndermişti. Ama her iki defasında da Krasotkin son derece kararlı ve sert bir tavırla gelmeyi reddetmiş ve Alyoşaya, eğer kendisi onu almaya gelirse, bir daha hiç bir zaman îlyuşa'ya gitmeyeceğini, artık canını sıkmamalarını bildirmişti.

Hatta Smurov, son güne dek Kolya'nın o sabah îlyuşa'ya gideceğinden haberli olmamıştı.

Ancak bir gün önce akşam vakti, Kolya Smurov'la vedalaşırken ona sabahleyin kendisini evde beklemesini söylemiş, onunla birlikte Snegirev'lere gitmek niyetinde olduğunu açıklamış, ama oraya gideceğini hiç kimseye bildirmemesini tenbih etmiş, böylece oraya habersiz gitmek istediğini belirtmişti. Smurov, tenbih ettiği gibi yap-yapmıştı.

Krasotkin'in kaybolan Böcek'i bulup getireceğini hayalinden geçirmesine gelince, bu Krasotkin'in bir gün laf arasında «Eğer sağ olduğu halde, hepsi bir olup da hâlâ bula-

^yorlarsa hepsi eşektir» demesinden ileri geliyordu. Ama Smurov bir süre bekledikten sonra, Krasotkin'e köpeğinin «Böcek» olduğunu tahmin ettiğini çekingen bir tavırla ima et-«tiği vakit, Krasotkin birden müthiş kızmış: «Kendi köpeğim, k gırağım varken, elâlemin köpeğini tüm kentte arayacak kadar eşek miyim ben? Hem toplu iğne yutmuş

bir köpe-o sağ kaldığı nerede görülmüş? Romantiklik bunlar, başka bir şey

değil!» diye bağırmıştı.

Bu arada llyuşa yatağa düşmüştü: iki haftadır odanın tasvirlerin altında bulunan yatağından hemen he-136

men hiç kalkmıyordu. Okula ise Alyoşa ile karşılaşıp da parmağını ısırdığından bu yana gitmiyordu. Zaten aynı gün hastalanmıştı. Bununla birlikte, daha bir ay boyunca çok nadir olarak yatağından kalkıp odada ve sofada güç belâ dolaşabil-misti. Ancak sonunda gücünü tüm olarak yitirdi. O kadar ki, babasının yardımı olmadan adim atamıyordu.

Babası ise üstüne titriyordu. İçkiyi büsbütün bırakmıştı. Çocuk ölür diye korkudan çıldıracak gibiydi. Sık sık özellikle çocuğun koluna girerek onu odada dolaştırdıktan, tekrar yatacığına yatırdıktan sonra, birden koşarak sofaya çıkıyor, karanlık bir köşeye sokuluyor ve orada alnını duvara dayıyarak bütün vücudunu sarsan garip, birbirini izleyen hıçkırıklarla ağlıyordu. Bu hıçkırıkları îlyuşeçka'ya duyulmasın diye de kendini yar gücü ile tutmaya çalışıyordu.

Odaya döndüğü vakit ise, biricik sevgili oğlunu her hangi bir şeyle eğlendirmeye, teselli etmeye çalışıyor, ona masallar, gülünç fıkralar anlatıyor, rastladığı çeşit çeşit gülünç insanların, hatta hayvanların taklidini yapıyor, ne kadar komik bir şekilde bağırdıklarını, ya da uluduklarını gösteriyordu. Ama İlyuşa, babası takla attığı ve palyaçoluk ettiği vakit bundan hiç hoşlanmıyordu. Bundan hoşlanmadığını belli etmemeye çalışmakla birlikte, babasının bu yüzden toplumda küçük düştüğünü kavrıyor ve her zaman «hamam lifi» ile o «korkunç günü» hatırlıyor, bu anılan bir türlü zihninden si-lemiyordu.

İlyuşeçka'nın sessiz, yumuşak karakterli ayaksız kızkar-deşi Ninoçka da babası takla attığı vakit bundan hoşlanmazdı. Varvara Nikolayevna'ya gelince o çoktandır Petersburg'a kursa gitmişti. Buna karşılık yarım akıllı anneleri, kocası bazen gösterilerde bulunmaya, ya da gülünç bazı hareketler yapmaya başladığı vakit; çok eğleniyor, tâ yürekten kahkahalar atarak gülüyordu. Ancak bununla teselli buluyordu. Geri kalan zamanda ise, hiç durmadan, herkes onu unuttu, art)k hiç kimse ona saygı göstermiyor, herkes onu üzüyor diye şikâyetlerde bulunarak sızlanıyor, ağlıyordu.

Ancak son günlerde birden tüm olarak değişmiş gibiydi-Sık sık köşeye, ilyuşa'ya bakmaya ve düşüncelere dalmaya başlamıştı. Şimdi çok daha sesi duyulmaz olmuştu ve Çok daha az konuşuyordu. Ağladığı vakit de sesini işitmesinler diye sessizce gözyaşı döküyordu.

Yüzbaşı ondaki bu değişiklik

acı bir şaşkınlıkla farketmişti. Çocukların ziyaretleri, başlangıçta hiç hoşuna gitmiyor ve sadece onu öfkelendiriyordu. Ama sonradan çocukların neşeli bağırışları ve anlattıkları hikâyeler onu eğlendirmeye başlamıştı. Sonunda da bunlardan o kadar zevk almaya başlamıştı ki, çocuklar ziyaretlerini kesecek olsalar, muhakkak içinde büyük bir özlem duyacaktı. Çocuklar bir şeyler anlattıkları, ya da oyun oynamaya koyuldukları vakit gülüyor, el çırpıyordu. Bazılarını da yanına çağırıp yanaklarından öpüyordu. En çok sevdiği de Smurov adlı çocuktu.

Yüzbaşıya gelince, ilyuşa'yı neşelendirmek için evine çocukların gelmesi daha başlangıçta ruhunu büyük bir sevinçle doldurmuştu. Hatta ilyuşa'nın şimdi artık üzülmeyeceği ve belki de bu yüzden daha çabuk iyi olacağı umuduna kapılmıştı. Son günlere dek ve İlyuşa için duyduğu tüm korkuya rağmen, çocuğun günün birimde birden iyileşeceği umudunu bir an olsun yitirmedi.

Küçük misafirleri derin bir heyecanla karşılıyor, etrafında dönüp duruyor, hizmet ediyordu. Onları sırtında taşımaya bile hazırdı, hatta bunu gerçekten yapmaya kalkışmıştı, ama bu oyunlar İlyuşa'nın hoşuna gitmemişti. Bu yüzden bırakıldı. Yüzbaşı çocuklar için hediyeler, priyannikler, cevizler alıyor, çay pişiriyor, ekmek dilimlerine tereyağ sürüyordu. Şunu da belirtmek gerekir ki tüm bu 'süre içinde parası bitmiyordu. O

zamanlar Katerina İvanovna'nın iki yüz rublesini tam Alyoşa'nın anlattığı gibi kabul etmişti. Ondan sonra Katerina İvanovna, yüzbaşının durumu ile İlyuşa'nın hastalığını ayrıntılı olarak öğrendikten sonra, kendisi evlerine gelmiş, tüm aile ile tanışmış, hatta yüzbaşının yan deli Barısının bile gönlünü kazanmıştı. O günden bu yana kese-nin ağzını açmıştı. Yüzbaşının kendisi de, çocuğu ölür diye müthiş bir korkunun etkisi altında ezildiği için, eski gurubu unutmuş, uslu uslu kendisine verilen sadakayı kabul etmeye başlamıştı.

Tüm bu süre içinde Katerina İvanovna'nın daveti üzeri-ne hastayı her" gün, düzenli bir şekilde, doktor Hertzenstube işaret etmeye başlamıştı. Ama bu ziyaretlerden pek sonuç çıkmıyordu. Yalnız doktor çocuğa çeşit çeşit ilâçlar veriyordu.

Bununla birlikte o gün, yani o pazar sabahı, yüzbaşının138

evinde, Moskova'dan gelmiş ve orada büyük üne sahip dok torlardan biri sayılan, yeni bir doktor bekleniyordu. Bu dol toru özel olarak Moskova'dan Katerina Ivanovna büyük bir para karşılığında, ama ilyuşeçka için değil, daha sonra ye: gelince söz edeceğimiz başka bir amaçla getirtmişti. Ama

artık geldiğine göre llyuşeçka'yı da ziyaret etmesini rica etmiş, geleceği de yüzbaşıya daha önceden haber verilmişti.

Kolya Krasotkin'in geleceğini ise, yüzbaşı aklından bile geçinniyordu. Bununla birlikte çoktandır ilyuşeçka'nın, bu kadar üzülerek düşündüğü o çocuğun artık evlerine gelmesini bekliyordu. Krasotkin kapıyı açıp da odaya girdiği anda, yüzbaşı da, çocuklar da, hepsi hastanın yatağı başında toplanmış, biraz önce getirilmiş mini mini çoban köpeği yavrusuna bakıyorlardı; yavru ancak bir gün önce doğmuştu ama bir hafta öncesinden yüzbaşı tarafından hâlâ ortadan kaybolmuş olan ve herhalde artık ölmüş bulunan Böcek'i özleyen Üyu-şeçka"yı teselli etmek için ısmarlanmıstı. Ama kendisine küçük bir köpek yavrusu hem de öyle âdi bir köpek değil, hakiki bir çoban köpeği yavrusu (tabiî köpeğin cinsi çok, çok önemliydi) hediye edileceğini daha üç gün öncesinden işitmiş olan ve bunu bilen İlyuşa, ince duygulu bir çocuk olduğu için, hediyeye sevindiğini göstermekle birlikte, öbür çocuklar da babası da hatta çocuğun kendisi de enliyorlardı ki, yeni gelen küçük köpek belki de yüreğinde taşıdığı, işkence ettiği o zavallı Böcek'in anısını daha şiddetli bir şekilde canlandırmaktan başka bir işe yaramamıştı. Yavru köpek yanında yatıyor, kımıldayıp duruyor, İlyuşa da dudaklarında hastalıklı bir gülümseyişle ince solgun, kupkuru küçük eliyle onu okşuyordu. Hatta yavru köpekten hoşlandığı bile belliydi, ama... Gene de Böcek ortalarda yoktu. Ne de olsa, bu Böcek değildi Ah, eğer bu yavru köpekle birlikte bir de Böcek olsaydı, o zaman artık tam bir mutluluk olacaktı!

Birden, çocuklardan biri, herkesten önce içeriye girmiş olan Kolya'yi farkederek:

— Krasotkin! diye bağırdı.

Ortada bir heyecan dalgası gezindi. Çocuklar iki yana çekilerek karyolanın iki yanında durdular. Böylece İlyuşeçka olduğu gibi birden göründü. Yüzbaşı ileri doğru atılarak Kolya'yı karşıladı.

— Buyurun, buyurun... Sevgili misafirimiz! diye mırıldandı. İlyuçeşka! Bay Krasotkin seni ziyarete geldi...

Ama Krasotkin acele ile elini sıkarak görgü kurallarını da çok iyi bildiğini gösterdi.

Hemen önce yüzbaşının koltuğunda oturan karısına doğru döndü. (Kadın o anda hoşnutsuzluk içindeydi ve çocuklar İlyuşa'nın yatağının başına toplanarak yeni köpeği görmesine engel oluyorlar diye sızlanıp duruyordu) Sonra çok nazik bir tavırla onun karşısında topuklarım birbirine vurdu ve Ninoçka'ya doğru dönerek onu da, bir hanımefendi olarak aynı şekilde selâmladı. Bu nazik davranış, hasta kadının üzerinde olağanüstü denecek kadar iyi bir etki yaratmıştı. İki elini yana doğru açarak yüksek sesle:

— İşte, iyi terbiye görmüş bir delikanlı hemen.belli olur! dedi! Oysa öbür misafirleriniz neredeyse birbirlerinin sırtına binmiş olarak geliyorlar.

Yüzbaşı, şefkatli bir tavırla, ama biraz da «annecik» saçmalar diye korkarak:

— Ne demek istiyorsun, anacığım? Nasıl birbirlerinin sırtına, binmiş olarak yani?

— Basbayağı öyle geliyorlar işte! Sofada biri diğerinin omuzuna çıkıp sırtına bindi mi, haydi bakalım içeri! Namuslu bir ailenin evine işte böyle dalıveriyorlar. Böylesine misafir denir mi?

— İyi ama, evimize kim bu şekilde girdi anacığım? Kim girdi bu şekilde evimize?

— İşte, şu çocuk başkasının sırtına binmiş olarak geldi. Şurada var ya, işte onun sırtına...

Ama Kolya artık İlyuşa'nın yatağı başında duruyordu. Hasta çocuk göz çarpacak kadar sararmıştı. Yatağında doğruldu ve büyük bir dikkatle uzun uzun Kolya'ya baktı. Kolya, eski küçük arkadaşını görmeyeli artık bir iki ay olmuştu. Bu yüzden onun karşısında derin bir şaşkınlık içinde hareketsiz kaldı. Bu kadar zayıflamış, bu kadar sararmış küçük bir yüz, ateşten böylesine pırıl pırıl parlayan o küçük yüzde korkunç denecek kadar irileşmiş gözler, böylesine zayıflamış küçük eller göreceğini aklından bile geçirmemişti.

Acı bir şaşkınlık

e, îlyuşa'nın derin derin ve sık sık nefes alışına, dudak-da ne kadar kuruduğuna bakıp duruyordu. Ona doğru140

bir adım attı* elini uzattı, sonra da ne söyleyeceğini büsbütün şaşırarak:

— Eee, söyle bakalım dostum... Nasılsın? dedi.

Ama sesi birden kesildi, devam edemedi. Kayıtsız bir ta-vır takınmaya cesareti yetmedi, yüzü birden garip bir şekilde çekildi ve dudaklarının ucu titremeye başladı. İlyuşa, hâlâ bir tek söz söyleyecek gücü kendinde bulamayarak ona hasta hasta gülümsemeye devam ediyordu. Kolya birden elini kaldırdı ve bunu neden yaptığını kendisi de bilmeden İlyu-ga'nın saçlarını okşadı. Ona alçak sesle:

— Ziyanı yok! diye fısıldadı.

Bunu İlyuşa'ya cesaret vermek için mi, yoksa bir başka şey için mi söylemişti, bunu kendisi de bilmiyordu. Bir an gene sustular.

Kolya birden elinden geldiği kadar kayıtsız bir tavırla:

— Ne o? Sana yeni bir köpek yavrusu mu aldılar? diye sordu.

İlyuşa, uzun uzun fısıldar gibi:

— Eveeet! dedi.

Bunu söylerken nerdeyse nefesi tıkanacakmış gibi oluyordu.

Kolya, sanki en önemli şey köpek yavrusuymuş. kara burunlu bir köpek olmasıymış gibi ciddî ve kesin bir tavırla:

— Madem kara bir burnu var, demek ki yaman bir köpek! Zincir vursan bile onu tutamazsın! dedi.

Ama asıl önemli olan tüm gücü ile içinde uyanan bir duyguyu bastırmaya çalışmasıydı.

Hemen orada «küçük bir çocuk gibi» ağlamamak için kendisini zor tutuyordu.

— Bak göreceksin, büyüdüğü vakit zincire vurmak zorunda kalacaksın, ben bu köpekleri bilirim!

Kalabalıktan bir çocuk:

— Kocaman bir köpek olacak! diye bağırdı. Birden, birkaç ses duyuldu.

— Tabii ya, çoban köpeği bu! Çoban köpekleri kocaman, iste bu kadar, bir buzağı kadar olurlar.

Yüzbaşı onlara doğru atılarak:

— Buzağı kadar olurlar ya! Tam bir buzağı kadar. Ben mahsus en azılısını arayıp buldum. Bunun anası babası da en azgın köpeklerden, telsinin de boyu yerden işte şu ka dar... Otursanıza efendim. Şuraya îlyusa'nın karyolasına buy run Ya da isterseniz sedirin üzerine. Hoş geldiniz sevgili misafirimiz... Aleskey Fiyodoroviç'le geldiniz değil mi?

Krasotkin, İlyuşa'nın ayak ucuna karyolanın üzerine oturdu. Gerçi yolda kayıtsız bir tavırla nasıl ve nereden başlayarak konuşacağını tasarlamıştı, ama şimdi iyice ipin ucunu kaçırmıştı:

— Hayır... Ben Çıngırak'la geldim. Şimdi benim Çıngırak adında bir köpeğim var.

Tam bir Slav ismi. Dışarda bekliyor... Bir ıslık çaldım mı, rüzgâr gibi gelir.

Birden İlyuşa'ya doğru döndü.

— Benim de köpeğim var! dedi. Sonra sanki İlyuşa'nın başından aşağıya

kaynar bir su döker gibi:

— Böcek'i hatırlıyor musun arkadaş? diye sordu. İlyuşeçka'nın küçük yüzü karıştı.

Acıyla Kolya'ya baktı.

Kapının yanında duran Alyoşa, Böcek'ten söz etmesin diye Kolya'ya gizlice başı ile işaret edecek oldu. Ama Kolya bunu farketmedi, ya da farketmek istemedi. İlyuşa bitkin bir sesle:

— Peki Böcek... Nerde? diye sordu.

— Senin Böcek mi? Ohooo! Yokoldu senin Böcek! İlyuşa bir şey söylemedi, yalnız bir kez daha Kolya'ya dik

dik baktı. Alyoşa, bir fırsatını bulup Kolya ile göz göze gelince, var gücü ile gene başını sallamaya başladı. Ama Koi-ya, gene sanki bu sefer de bunu farketmemiş gibi gözlerini Öbür yöne çevirdi ve ona hiç acımıyormuş gibi darbeleri indirmeye devam etti.

— Herhalde bir yerlere koşup gitmiş, ortadan kaybolmuştur. Böyle bir ikramdan sonra nasıl ortadan kaybolmaz...

Öyleyken, nedense konuşurken tıkanır gibi oluyordu.

— Benim ise Çıngırağım var... Tam bir Slav adı... Onu sana getirdim...

İlyuşeçka birden:

— İstemez! dedi.

— Hayır, hayır. İstemez deme, muhakkak görmelisin onu. Eğlenirsin. Mahsus getirdim... Tıpkı öbürü gibi kıvır-cık tüylü...

Kolya bunu söyledikten sonra artık anlaşılmayacak müt-bir heyecan içinde bayan Snegireva'ya doğru döndü.

— Köpeğimi buraya getirmeme izin verir misiniz? diye142

143

İlyuşa, acı dolu, bitkin bir sesle:

— tstemez, istemez! diye bağırdı.

Gözlerinde sitemli bir ışık yanmıştı. Yüzbaşı birden duvarın dibinde ilişir gibi olduğu sandığın üzerinden fırlayarak:

— Siz şey... Siz şey... Başka bir zaman getirseniz... diye mırıldandı.

Ama Kolya, karşı durulamayacak bir ısrarla acele ederek Smurov'a:

— Smurov, kapıyı aç! diye seslendi.

Smurov kapıyı açar açmaz Kolya düdüğünü öttürdü. Çıngırak rüzgâr gibi odaya daldı.

Kolya yerinden fırlayarak:

— Zıpla! Çıngırak! Salta dur! Salta dur! diye avazı çıktığı kadar bağırdı ve köpek ard ayaklarının üzerinde kalkarak îlyuşeçka'nın karyolasının tam önünde salta durdu.

O zaman hiç kimsenin beklemediği bir şey oldu: İlyusa birden irkildi, var gücü ile ileri doğru atıldı, Çıngırak'a doğru eğildi. Nefesini tutarak ona baktı. Sonra birden hem acıdan, hem de mutluluktan kısılmış bir sesle:

— Bu, Böcek... Bu Böcek! diye bağırdı.

Krasotkin, çın çın çınlayan mutlu bir sesle avazı çıktığı kadar:

— Sen ne sanıyordun ya? diye bağırdı ve köpeğe doğru eğilerek onu kucaklayıp İlyuşa'ya doğru kaldırdı.

— Bak, arkadaşım, görüyor musun? Gözü şaşı, sol kulağı da kesik. Tıpkı bana anlattığın vakit tanımladığın gibi. Ben onu senin söylediğin bu işaretlere bakarak tanıdım! Daha o zaman, kısa bir süre sonra bulmuştum onu. Kimsenin değildi ki, kimsenin değildi ki!

Kolya, bunu söyleyerek acele ile bir yüzbaşıya, bir karısına, bir Alyoşa'ya, sonra da gene ilyuşa'ya dönerek anlatıyordu:

— Pedotov'lardaymış, arka avlularında. Oraya sığınmış. Ama onlar hayvanı beslemiyorlardı. Oysa hayvan kaçmıştı, köye kaçmıştı... Ben de onu arayıp buldum işte... Yani anlıyor musun, dostum, o zaman senin verdiğin ekmeği yutmamış. Eğer yutmuş olsaydı, muhakkak ölürdü. Orası muhakkak! Madem şimdi sağ, demek ki bir fırsatını bulup, lokmayı tükürerek ağzından çıkarmış. Sen tükürdüğünü görmemişsin!

Tükürmüş ama gene de tükürürken diline iğne batmış tabiî, işte bu yüzden o vakit can acısı ile tiz bir sesle bağırmış. Hem

koşuyor hem de tiz bir sesle bağırıyordu herhalde, sen de artık lokmayı büsbütün yuttuğunu sanmışsın. Herhalde çok bağırmıştır, çünkü köpeklerin ağızlarının içindeki deri çok hassastır... İnsanda olduğundan çok daha hassastır!

Kolya, durmadan heyecandan sevinçten, yüzü ateş gibi yanarak bağırıp duruyordu.

İlyuşa ise hiç konuşmuyordu. O iri ve korkunç bir şekilde dışarı uğramış gibi bakan gözlerini Kolya'ya dikmiş, ağzı açık olarak, yüzü kâğıt gibi sapsarı olmuş bir halde bakıyordu. Eğer hiç bir şeyden haberi olmayan

Krasotkin, böyle bir anın hasta çocuğun sağlık durumu üzerinde ne kadar öldürücü ve acı veren bir etki yaptığını bilseydi bu şakayı hiç bir zaman yapmaya cesaret edemezdi. Ama odada bulunanlardan bunu belki yalnız Alyoşa anlıyordu. Yüzbaşıya gelince, o da sanki birden küçücük bir çocuk oluvermişti. Müthiş bir heyecan içinde:

— Böcek ha! Demek bu Böcek ha? diye bağırıyordu. il yuşeçka, baksana bu Böcek'miş!

Senin Böcek! Anacığım bu Böcek'miş!

Nerdeyse ağlayacakta. Smurov üzüntülü bir tavırla:

— Bunu nasıl düşünemedim! dedi. Aferin Krasotkin! Dedim ya Böcek'i bulur diye. işte buldu!

Biri daha sevinçle:

— İşte buldu; diye karşılık verdi. Bir üçüncü incecik ses:

— Yaşa Krasotkin! diye ortalığı çınlattı. Bütün çocuklar:

— Yaşa, yaşa! diye bağırdılar ve alkışlamaya başladılar! Krasotkin, hepsinin sesini bastırmaya çalışarak:

— Durun canım, durun! diye bağırıyordu. Size bunun nasıl olduğunu anlatayım. Asıl iş

bunda. Başka bir şeyde değil de, asıl onda iş! Onu arayıp buldum ya. hemen evime götürdüm ve bir yere saklayarak üzerine kapıyı kilitledim. Son Süne dek de hiç kimseye göstermedim. Yalnız Smurov iki haf-k önce bir köpeğim olduğunu öğrendi. Ama ben onu köpe-taıin Çıngırak adında başka bir köpek olduğuna inandırdım, o da bunun Böcek olduğunu aklına bile getirmedi. Ben de Böcek'e bu arada birçok şeyler öğrettim. Bakın neler bi-liniyor, bakın! Tek onu sana artık terbiye edilmiş, uslanmış olarak getirmek için bunları öğrettim. Sana: «İşte bak, senin144

145

Böcek şimdi nasıl olmuş» demek için. Bir parçacık sığır eti falan yok mu? Şimdi size öyle bir numara yapacak ki, gül mekten yerlere yatacaksınız! Bir parçacık sığır eti yeter. Yok mu hiç?

Yüzbaşı, rüzgâr gibi fırladı, sofadan geçerek aile yemeklerinin piştiği ev sahibinin dairesine koştu. Kolya ise çok değerli olan zamanı yitirmemek için çılgın gibi acele ederek Çıngırak'a: «Haydi öl!» diye bağırdı. Bunun üzerine Çıngı. rak olduğu yerde birden fırıl fırıl dönmeye başladı, sırtüstü yattı ve dört ayağını birden yukarı dikerek hareketsiz kaldı.

: Çocuklar gülüyorlardı. İlyuşa, eskisi gibi hüzünlü hüzünlü gülümseyerek bakıyordu.

Ama Çıngırak'm ölüşü en çok «anne-nin nin hoşuna gitti. Köpeğe bakarak kahkahalarla gülmeye ve parmaklarını şıkırdatarak:

— Çıngırak! Çıngırak! diye seslenmeye başladı. " j Kolya, zafer kazanmış gibi bir tavırla ve haklı olarak gururlanarak:

— Ne yapsanız kalkmaz! Dünyada kalkmaz! diye bağırdı. Avazının çıktığı kadar bağırsanız bile... Ama ben bir ba-ğırayım, hemen fırlar: İçi, Çıngırak!

Köpek fırladı ve sevincinden tiz bir sesle bağırarak zıp- [

lamaya başladı. Yüzbaşı elinde haşlanmış bir parça sığır eti i ile koşarak içeri girdi. Kolya, acele ile ve önemli bir iş yapı- j yormuş gibi:

— Sıcak değil ya? diye sordu. Hayır, sıcak değilmiş. Kö- ; pekler sıcak sevmezler de.

Şimdi hepiniz bakın. İlyuşeçka, bak j bak. Baksana, bak, bak, arkadaşım, niye bakmıyorsun? Kö- peği getirdim de bakmıyor bile!

Yeni numara şuydu: hareketsiz duran ve burnunu uzatan

hayvanın burnunun ta ucuna o lezzetli sığır parçası kona- ı çaktı. Zavallı köpek, burnunun üzerinde o parça ile sahibi nin söyleyeceği kadar bir zaman hiç kımıldamadan, hiç hareket etmeden, gerekirse yarım saat bile duracaktı. Ama Çın

gırak'ı bu pozda yalnız bir saniyecik tuttular. Kolya:

— Pile! diye bağırdı ve et parçası bir anda Çıngırakın burnundan ağzının içine uçtu.

• Seyirciler tabii sevinçli bir hayret gösterdiler. elinde olmayarak sitemle:

— Hay Allah! Köpeği sadece ona bu numaraları

K için mi tüm bu süre içinde getirmediniz! diye bağırdı. mek Kolya, açık yüreklilikle: Tabii ya! Onu en kusursuz durumda göstermek istedim! dedi.

İlyuşa birden incecik parmaklarını şıkırdatarak köpeği yanına çağırdı:

__ Çıngırak! Çıngırak!

Kolya:

__ Canım sen ne diye rahatsız olacaksın! O senin karyolanın üzerine fırlasın. İçi, Çıngırak!

Bunu söylerken eliyle karyolaya hafif hafif vurdu. Çıngırak ok gibi fırlayarak İlyuşa'nın yanına zıpladı. İlyuşa öne doğru atılarak iki eliyle hayvanın başına sarıldı. Çıngırak ise bir anda bunu yaptığı için hemen yanağını yalayıverdi. İlyuşeçka, ona sokuldu, yatağının üzerinde uzandı ve

yüzünü herkesten gizleyerek hayvanın kıvırcık tüyleri arasına sakladı.

Yüzbaşı:

— Aman Allahım! Aman Allahım! diye söyleniyordu. Kolya, gene İlyuşa'nın karyolasına oturdu.

— İlyuşa, sana bir şey daha gösterebilirim. Sana küçük bir top getirdim. Hatırlıyor musun? Sana daha o zaman bu toptan söz etmiş, sen de: «Ah onu bir görsem!» demiştin, îş-te şimdi onu getirdim!

Kolya bunu söyledikten sonra çantasının içinden bronz küçük topu çıkardı. Acele ediyordu çünkü kendisi de çok mutluydu. Başka bir zaman olsa Çıngırak'ın yaptığı numaraların etkisi geçer diye beklerdi. Ama şimdi her türlü ağırbaşlılığı bir tarafa bırakarak acele etti: «Madem o kadar mutlusunuz, alın bakalım size bir mutluluk daha vereyim!» der gibiydi. Kendisi de derin bir mutlulukla sarhoş gibiydi.

— Ben bunu çoktandır memur Morozov'da gözüme kes-

. Senin için, dostum senin için! Boşuboşuna onda du, kardeşinden ona kalmış. Ben de ona karşılık bir kitap verdim babamın dolabından. «Muhammed'in akrabası, da şifa verici akılsızlıklar.» Belki yüz yaşında bir kitap. Açık saçık bir şey. Moskova'da yayınlanmış, daha sansür ol-fdığı zamanlarda. Morozov böyle şeylere bayılır. Üstelik te-

şekkür etti...

Kolya küçük topu elinin üzerine koymuş, herkes onu rahat rahat görsün ve zevk alsın diye uzatmış, tutuyordu. İlyu-146

147

ça sağ kolu ile Çıngırak'a sarılmaya devam ederek doğrulmuş» ve hayran hayran oyuncağı seyrediyordu. Kolya kendisinde barut bulunduğunu ve hemen orada «eğer bu hanımları rahatsız etmezse» ateş bile edebileceğini söylediği vakit, oyun. cağın yaptığı tepki son dereceyi buldu. «Anne» hemen oyun-cağı daha yakından görmesine izin verilmesini rica etti. Tabii isteğini derhal yerine getirdiler. Tunçtan yapılmış araba son derece hoşuna gitmişti. Kadıncağız onu dizlerinin üzerinde gezdirmeye başladı. Topla ateş edilmesine müsaade edip etmeyeceği sorulunca, kendisine ne sorduklarını anlamamakla birlikte «hay hay buyrun» diyerek buna her bakımdan razı olduğunu bildirdi. Yüzbaşı, eski bir asker olarak topu kendi eliyle doldurdu. Avucuna azıcık barut koymuştu. Saçmayı ise başka bir sefer kullanmak için ayırmalarını rica etti. Topu, namlusu boş bir yere gelecek şekilde yere koydular. Funya deliğine üç barut tozu koydular ve kibrit çaktılar. Çok güzel bir ateş oldu. «Anne», ilk anda irkilmişti, ama hemen sonra sevinçten gülmeye başladı. Çocuklar, bir törendeymişler gibi hiç konuşmadan ciddî bir tavırla bakıyorlardı. Ama İlyuşa'ya bakarak en çok sevmen yüzbaşıydı. Kolya topu kaldırdı, onu hemen saçmaları ve barutu ile birlikte İlyuşa'ya

hediye etti. Tam anlamıyla derin bir mutluluk içinde:

— Bunu senin için, senin için aldım! diye tekrarladı. Çoktandır hazırlamıştım onu!

«Annecik» sanki küçük bir çocukmuş gibi:

— Ah, bana hediye" edin onu! Hayır, topu bana hediye edin!

Yüzünde topu ona hediye etmezler diye üzüntülü ve endişeli bir anlam belirmişti. Kolya şaşırıp kaldı. Yüzbaşı hu sursuzluk içindeydi. Heyecana kapılmıştı. Ona doğru atılarak:

— Anacığım, anacığım, top zaten senin! dedi. Yalnız şimdilik bırak İlyuşa'da kalsın. Çünkü onu İlyuşa'ya hediye ettiler. Ama öyle de olsa yine senin sayılır. İlyuşeçka oynıyasın sın diye onu her zaman sana verir. Varsın ortaklaşa ikiniz de olsun.

cAnnecik»:

— Hayır, istemiyorum! Ortaklaşa olmasın. Hayır, benim olsun, îlyuşa'nın değil, diye devam etti ve iyiden iyiye maya hazırlandı.

ilyuşa birden:

__ Anne! Al, senin olsun, bak işte veriyorum! Al senin olsun! diye bağırdı.

Birden sanki Krasotkin vermiş olduğu hediyeyi bir başkasına yerdiği için kızacak diye korkuyormuş gibi yalvaran bir tavırla ona doğru döndü:

__ Krasotkin. onu anneme hediye edebilir miyim? dedi.

Krasotkin hemen razı oldu.

_- Tabii edebilirsin! dedi ve topu İlyuşa'nın elinden alıp, onu kendi eliyle ve mümkün olduğu kadar nazik bir şekilde yerlere kadar eğilerek «Anneciğe» verdi.

Kadın, o kadar duygulanmıştı ki, ağlamağa bile başladı. Duygulu bir tavırla:

— İlyuşeçka, yavrum! İşte, kim seviyormuş annesini şimdi anladım! diye bağırarak

.hemen topu dizlerinin üzerinde gezdirmeye başladı.

Kocası ona doğru atıldı ve:

— Annecik, ver elini öpeyim, dedi, hemen sonra da bu niyetini yerine getirdi.

Eşi memnunlukla Krasotkin'i işaret ederek:

— En sevimli delikanlı kimdir biliyor musun? İşte bu iyi yürekli çocuktur!

Kolya:

— Ben sana şimdi artık istediğin kadar barut getiririm! diyordu. Biz şimdi barutu kendimiz yapıyoruz. Borovikov içinde olan maddeleri öğrenmiş: Yirmi dört kısım küherçile, on kısım kükürt ve altı kısım akağaç kömürü alınıyor, bunların hepsi bir arada dövülüyor, içine su konuyor, hepsi yumuşak bir madde meydana gelinceye dek karıştırılıyor ve elde edilen Karışım davullar için kullanılan derinin içinden geçirilerek Gülüyor, işte sana barut!

Uyuşa:

— Smurov, bana daha önce barutu nasıl hazırladığınızı söyledi. Ama babamın söylediğine göre bu sahici barut degilmiş diye karşılık verdi. kolya kızardı:

her — Nasıl sahici değilmiş? Biz ateşledik mi, pekâlâ yanıyor! her neyse, bilmiyorum...

Yüzbaşı birden suçlu bir tavırla Krasotkin'e doğru atıldı: ~- Hayır, ben bir şey söylemedim! dedi. Gerçi, sahici ba-148

rutun böyle yapılamayacağını söyledim, ama ziyanı yok, öt le de olur efendim.

'

— Bilmiyorum. Tabiî siz daha iyi bilirsiniz. Taştan, yapıl mış boş bir pomat kutusunun içinde yaktık, mükemmel yar di. Hepsi, olduğu gibi yandı. Geride yalnız pek az is kale Ama bu yalnız o yumuşak karışımdı, bu karışım bir de-parçasından geçirilirse...

Her neyse, siz daha iyi bilirsiniz. Ben bilemem...

Krasotkin birden İlyuşa'ya doğru döndü.

— Bulkin'in babası onu barut yüzünden dövmüş duydur, mu? diye sordu.

İlyuşa:

— Duydum, diye karşılık verdi.

Büyük bir ilgi ve zevkle Kolya'yı dinliyordu.

— Tam bir şişe barut hazırlamıştık, Bulkin bunu karyolasının altında bulunduruyordu.

Babası görmüş. «Burasını uçu-rabilir» demiş. Hemen orada da bir güzel dayak atmış.

Üste lik gimnazyaya gelip beni şikâyet edecekmiş. Zaten sime hiç kimseyi benimle oynatmıyorlar. Smurov'u da bırakmıyor larmış. Tanınmış adam oldum yani.

Yamanmışım öyle diyor-lar, benim için.

Kolya, bunu söylerken hoşnutsuz bir tavırla hafifçe gül dü.

— Bütün bunlar o demiryolu hikâyesinden sonra başladı Yüzbaşı:

— Ha! Biz de sizin o hikâyenizi işittik! diye bağırdı. Orada nasıl yattınız Allahaşkına?

Gerçekten trenin altında yatarken hiç korkmadınız mı?

Yüzbaşı, Kolya'ya çok dalkavukluk ediyordu. Kolya kayıtsız bir tavırla:

— Pek o kadar değil! diye karşılık verdi. Tekrar İlyuşa'ya doğru dönerek:

— Burada böyle bir ün kazanmama en çok o Allahın belası lası kaz yol açtı.

Gerçi Krasotkin, bunları anlatırken mahsus, gösteriş ol sun diye kayıtsız bir tavırla konuşmuyordu ama hâlâ bir tür lü kendini toparlayamıyordu. Sesi de ikide bir kısılıyormuş gibi oluyordu.

îlyuşa, yüzü ışık saçarak güldü.

— Ha, o kaz işini de işittim! Bana anlatmışlardı, ama

iyice

anlayamadım. Seni gerçekten hakimlerin huzuruna mı

«kardılar?

Kolya, laubali bir tavırla:

_ Senin anlayacağın, saçma bir şeydi. Hiç önemi olmayan bir şeydi Pireyi deve yaptılar, bizde sık sık yaptıkları gibi, diye anlatmaya koyuldu. Bir gün meydandan geçiyordum.

Tam o gün pazara sürü ile kazlar getirmişlerdi. Durdum, kazlara baktım. Birden bizim delikanlılardan biri, Vişniyakov adında biri (şimdi kendisi Plotnikov'larda çırak olarak çalışıyor) bana bakarak «ne diye kazlara bakıyorsun?» dedi. Yüzüne baktım: Yusyuvarlak, aptal bir surat. Delikanlı yirmi yaşında kadar vardı. Ben halkla konuşmaktan hiç bir zaman kaçınmam. Halkla konuşmak hoşuma gider... Bizler halktan kopmuş insanlarız... Bu bir gerçek... Galiba bu sözüme gülüyorsunuz, öyle mi Karamazov?

Alyoşa, mümkün olduğu kadar candan bir tavırla:

— Hayır! Allah korusun, ne münasebet! Sizi can kulağı ile dinliyorum, dedi.

O alıngan Kolya, hemen cesaret buldu. Karamazov bu karşılığı verir vermez hemen acele ile ve sevinçle:

— Benim basit ve apaçık bir teorim var, diye söze devam etti. Ben halka inanırım ve daima hakkını vermeye hazı-nm, ama bunu ona şımartmadan yapmak isterim, bu sine «qua.(*) Ha, evet kazı anlatıyordum. İşte o aptala doğru dönerek ona, «işte acaba kaz ne düşünüyor, diye düşünüyorum» dedim. Yüzüme saf, saf baktı:

— Peki, ne düşünür kaz? diye sordu.

— Bak görüyor musun? Üzeri yulafla dolu bir araba duruyor. Çuvaldan, yulaf dökülüyor, kaz da boynunu tam tekerin dibinden ileri doğru uzatmış yulafı gagalıyor, görüyor olusun? dedim.

— Evet, hem de çok iyi görüyorum diye karşılık verdi.

— Şimdi, araba azıcık ileriye doğru itilirse, tekerlek ka-kazın boynunu koparır mı, koparmaz mı?

— Tabiî koparır, dedi. Bunu söylerken ağzı kulaklarına varıyordu, zevkinden eriyordu sanki.

— Öyleyse haydi gel gidip itelim, delikanlı, dedim. — Haydi, dedi.

Bu bir prensiptir, anlamında (Lâtince).150

İşi becermek için uzun bir süre çaba göstermemize gerek lilik kalmadı. Delikanlı hiç belli etmeden atın dizginini tuta' bilecek şekilde yanına gitti, ben de kazı o yöne göndermek için yanında durdum. Köylü ise o sırada biri ile konuşur öyle bir dalmıştı ki, kazı oraya sürmeme bile ihtiyaç kal madı: Kaz kendiliğinden boynunu yulaf tanelerini almak için öyle bir uzatmıştı ki, boynu tam arabanın altına, teker-leğin alt tarafına geliyordu. .

Delikanlıya göz kırptım, o da dizgini çekti ve birden... Gırç! Gıfç! Kazın boynu tekerleğin altında kalarak ezildi! Tam o sırada aksilik olmasın mı? Tura köylüler bizi görüp, her bir ağızdan:

— Bunu mahsus yaptın! diye bağırmaya başladılar.

— Hayır mahsus yapmadım, hayır mahsus yapmadım! dediyse de, hepsi:

«Mahkemeye götürelim!» diye bağırıyorlar-di. Beni de yakalayıp «madem sen de hurdaydın, demek bu işte yardımcı oldun, bütün pazardakiler ne mal olduğunu biliyor!»

dediler.

Kolya bunu anlatırken kendinden memnun bir tavırla:

— Beni ise, gerçekten tüm pazardakiler tanıyordu, diye devam etti. Hepimiz sürü sepet hâkimin huzuruna çıktık. Kazı bile götürüyorlardı. Baktım bizim delikanlı korkmuş, ağlamaya başlamış... Vallahi kadın gibi ağlıyordu. Toptancı: «Böyle bir metotla dünya kadar kaz ezilebilir!» diye bağırıyordu.

Tabiî tanıklar da vardı. Sulh yargıcı bir dakikada işi bitirdi: Kaza karşılık toptancıya bir ruble verilecekti, kazı ise delikanlı alacaktı. Bundan böyle de, böyle şakalar yapmayacaktı.

Delikanlı ise hep kadın gibi ağlıyor:

— Beni o kışkırttı, beni o kışkırttı! diyerek beni işaret ediyordu.

Ben tam bir serinkanlılıkla ona bunu hiç de öğretmediğimi, yalnız ana fikri verdiğimi ve sadece teorik olarak Konuştuğumu söyledim. Sulh yargıcı Nefedov, hafifçe güldü v böyle güldüğü için de kendi kendine kızdı. Bana:

— Bundan böyle bu çeşit plânlar yapmaktansa, kitapların basma oturup ders çalışasınız diye, bu işi hemen raporla oklunuzun müdürlüğüne bildireceğim, dedi.

Gerçi müdürlüğe rapor falan vermedi, bunu şaka söy lemisti, ama iş gerçekten dallandı, budaklandı ve idarede lerin kulağına kadar geldi: Onların kulakları da delik mi, ilktir! En çok da klâsik edebiyat öğretmeni Kolbasnikov

«gürültü etti. Ama Dardanelov beni gene savundu. Şimdi ise Kolbasnikov, hepimize azgın bir eşek gibi köpürüp duruyor. gen Kolbasnikov'un evlendiğini işitmiş miydin?

Mihailov'lar-dan bin ruble drahoma aldı, gelini görsen, suratsızın, çirkinin biri. Üçüncü sınıftakiler hemen ona bir taşlama yazmışlar:

Üçüncü sınıf şaştı bu habere Pasaklı Kolbasnikov evlendi diye.

Gerisi çok komiktir, sonra bunu sana yazılı olarak getiririm. Bak Dardanelov için hiç bir şey söylemiyorum: O gerçekten bilgili adamdır. Kesin olarak söyleyebilirim bunu, bilgili adamdır. Ben böyle insanlara karşı saygı duyarım, ayrıca hiç de beni savunduğu için değil...

Smurov, o anda kesin olarak Krasotkin'le arkadaşlık ettiği için gurur duyarak:

—. Öyle ama «Truva'yı kim kurdu?» diye sorarak onu fena halde sıkıştırmıştın! diye söze karıştı.

Krasotkin'in anlattığı kaz hikâyesi çok hoşuna gitmişti.

Yüzbaşı, Krasotkin'in gururunu okşamak istediğini belli eden bir tavırla:

• — Gerçekten sıkıştırdınız ha? diye sordu. Demek Truva'yı kim kurdu diye sorarak onu şaşırttınız, öyle mi? Bunu daha önce de işitmiştik, fena halde bozmuşsunuz onu.

İlyuşeçka bunu bana daha o zaman anlatmıştı.

İlyuşeçka söze karıştı:

— A, o her şeyi bilir. Bizim arkadaşlar arasında her şeyi şeyi o bilir! Mahsus öyle bilmiyormuş gibi davranıyor. Bi-Bizim sınıfta bütün derslerden birinci...

ilyuşa sınırsız bir mutluluk içinde Kolya'ya bakıyordu.

— Canım, o Truva hikâyesi saçma, boş bir şey. Ben bile bu konuyu önemsiz sanıyorum.

Kolya, bunu gururlu bir tevazu içinde söylemişti. Artık kendini toplamıştı. Bununla birlikte, içinde hâlâ bir huzur-suzluk da vardı: Hissediyordu ki, büyük bir heyecan içindey-ve örneğin o kaz hikâyesini anlatırken her şeyi aşın bir açık yüreklilikle açığa vurmuştu.

Alyoşa'nın ise bütün bu hl-**yeyi dinlerken sustuğunu ve çok ciddî bir tavırla dinlediğini etmişti.. Gururuna düşkün bir çocuk olduğu için, içinde ını kaçıran bir düşünce uyanmıştı: «Yoksa bu işten ötü-kendimi başkalarına beğendirmek istediğimi sandığı için152

mi susuyor? Eğer böyle bir şey düşünmek cesaretini gösteri. yorsa o halde ben...»

Birden tekrar gururlu bir tavırla:

— Ben bu konuyu kesin olarak önemsiz buluyorum! diye kestirip attı.

Birden, o ana kadar hiç konuşmayan, on bir yaşlarında, çok güzel ve çekingen olduğu her halinden belli, soyadı da Kartaşov olan ve zaten konuşmasını pek sevmeyen bir çocuk, beklenmedik bir şekilde:

— Ama ben Truva'yı kimin kurduğunu biliyorum, dedi.

Tâ kapının yanında oturuyordu. Kolya şaşkınlıkla ve ciddî bir tavırla ona baktı. Çünkü:

«Truva'yı kim kurdu?» sorusu bütün sınıflarda bir sır gibi gizli bir şey sayılıyordu. Bu sırrı çözmek için de Smaragdov'un kitabını okumak gerekiyordu. Ama Kolya'dan başka hiç kimsede Smaragdov'un kitabı yoktu. İşte Kartaşov adındaki çocuk, bir gün Kolya'da iken, onun arkasını döndüğü

bir sırada, fırsattan yararlanarak, hemencecik kitapların arasında bulunan Smaragdov'un kitabına gizlice bir göz atmış, tam da Truva'yı kurmuş

olanlardan söz edilen bölümü görmüş, onu bir çırpıda okumuştu. Bunun üzerinden epey bir süre geçmişti. Ama çocuk hâlâ garip bir utanç duyuyor ve Truva'yı kimlerin kurmuş

olduğunu herkesin içinde açıklamaktan korkuyordu; böyle bir şey yaparsa, basma bir şey gelir ya da Kolya, bu yüzden onu utandırır diye çekiniyordu. Oysa, şimdi birden nedense kendini tutamamış ve bildiğini söylemişti. Zaten bunu çoktandır istiyordu.

Kolya, çocuğun yüzüne bakar bakmaz onun bunu gerçekten bildiğini anlayarak ve tabiî hemen bundan çıkabilecek sonuçlara kendini hazırlayarak yüksekten bakan, küçümseyen bir tavırla:

— Söyle .bakalım kim kurmuş? diye sordu.

Ortada huzur bozan bir hava meydana gelmişti. Çocuk:

— Truva, Teucer, Dardanus, İllius ve Frocius tarafından kurulmuştur, diye bir çırpıda hepsini ortaya döktü ve bir anda kıpkırmızı oldu. O kadar kızarmıştı ki, insan ona bakınca-içinden bir acıma duyuyordu.

Ama, çocukların hepsi ona dik dik bakıyorlardı. Bir dakika kadar böyle baktıktan sonra birden bütün bu dik bakan çocuklar, bir anda Kolya'ya doğru döndüler. hâlâ küçümseyen serinkanlı bir ifadeyle böyle bir cüret

iş olan çocuğu tepeden tırnağa süzüyordu. Sonunda tenezzül gösterererek: __ Nasıl kurmuşlar yani? diye sordu. Hem bir kenti ya da bir devleti kurmak ne demektir? Ne yani? Gelip teker te-Ker bir tuğlayı öteki tuğlanın üzerine koyarak mı kurdular?

Gülüşmeler duyuldu. Suçlu çocuğun yanakları pembe iken koyu kırmızı oldu. Susuyordu, nerdeyse ağlıyacaktı. Kolya, onu bu durumda bir dakika daha bekletti, sonra öğüt olsun diye sert bir tavırla sözleri kesin bir şekilde söyleyerek:

— Bir milletin kuruluşu gibi tarihî olaylardan söz edebilmek için, önce bunun ne demek olduğunu bilmek gerekir, dedi. Zaten ben bütün bu kadınlara yakışır masallara önem vermiyorum, evren tarihi konusuna da hiç saygım yok.

Bunu birden kayıtsız bir tavırla ve artık genel olarak herkese hitap ederek söylemişti.

Yüzbaşı, birden garip bir endişe ile:

— Yani evren tarihini önemsiz mi sayıyorsunuz? diye sordu.

Kolya: «Evet, evren tarihini. Zaten bu tarih insanlığın yaptığı bir dizi budalalıkları öğrenmekten başka bir şey delildir ki! Ben yalnız matematiğe ve doğa ile ilgili bilim dallarına saygı duyarım!» diye gösteriş yapar gibi konuştu ve yan gözle Alyoşa'ya baktı; orada bulunanlar arasında yalnız onun düşüncesinden çekiniyordu.

Ama Alyoşa hep susuyor ve ciddî bir tavırla bakıyordu. Eğer, o sırada bir şey söylemiş

olsaydı, iş bununla kapanır Merdi. Ama Alyoşa hep susuyordu, «bu susuşu da bir kü-

Çutnseme anlamı taşıyabilirdi.» Bu ise Kolya'nın büsbütün si-nirini bozuyordu.

— Bizde öğretilen eski klâsik diller de öyle: saçmalıktan başka bir şey değil... Siz galiba gene benimle aynı düşüncede değilsiniz, öyle mi Karamazov? Alyoşa, ağır başlı bir tavırla gülümsedi:

— Aynı düşüncede değilim, dedi.

Kolya, konuşurken yavaş yavaş gene nefesi tıkanır gibi a başlamıştı.

a ~~ Klâsik diller konusundaki düşüncemi sorarsanız, ben-b unlar sadece polis baskısı gibi bir şey olsun diye programlara alınmış, diye devam etti. Bunlar insanın canını sıkıyor itenekleri körletiyor diye programlara almışlar. Zaten 154

155

programlar sıkıcıydı, daha sıkıcı olmalarını sağlamak için başka ne yapılabilirdi? Zaten programlar saçmaydı, daha saç. ma olmalarını sağlamak için yapılacak başka bir şey vat mıydı? İşte bunu düşünerek sonunda klâsik dilleri ortaya at-tılar. Benim bu diller konusunda asıl düşüncem budur ve öyle sanıyorum ki, bu düşüncemi hiç bir zaman değiştirmeyeceğim.

Kolya, sözünü sert bir tavırla bitirmişti. Her iki yanağında iki leke halinde kırmızılık belirmişti. Çocuğun sözlerini dikkatle dinleyen Smurov, kesin ve gür bir sesle:

— Doğru söylüyor! dedi. Kalabalığın arasından birden bir çocuk:

— Oysa, Lâtinceden kendisi birinci oldu! diye bağırdı, llyuşa:

— Evet baba, kendisi öyle söylüyor ama, bizim sınıfta lâ-tinceden birincidir.

Kolya, onu övmelerinden hoşlandığı halde, kendini savunmak ihtiyacım duyarak:

— Bundan ne çıkar? dedi. Lâtinceyi, öyle gerekiyor da onun için ezberliyorum, anneme lâtince kursunu bitireceğime söz verdim diye, bundan başka, bence insan eline bir şey aldı mı, artık onu iyi yapmalı. Ama bunu yaptığım halde içimden bütün bu klâsik edebiyattan ve tüm bu adiliklerden nefret ediyorum... Benimle aynı düşüncede değil misiniz, Karamazov?

Alyoşa, gene hafifçe gülerek:

— Canım, neden «adilikler» diyorsunuz? diye sordu.

— Ama rica ederim, tüm klâsikler artık bütün dillere Çev rilmiştir. Demek ki lâtinceyi okullarda öğretmek gereklilik" ni klâsiklerin anlaşılması için duymamışlardır. Bunu sadece bir polis baskısı gibi kullanmak ve yetenekleri körletmek İÇin programlara koydular. Tüm bunlardan sonra artık buna «adi lik» denmez de ne denir?

Alyoşa, sonunda hayretle:

— Bütün bunları size kim öğretti Allahaşkma? diye yük sek sesle sordu.

— Bir kez, ben bunu kendim de anlayabilirim, bunu bana öğretmesi gerekli değil, ikincisi demin size sikler bütün dillere çevrildi dedim ya, bunu öğretmen basnikov, üçüncü sınıfa açıkça kendisi söylemiştir...

Bütün bu süre içinde susmuş olan Ninoçka:

— Doktor geldi, diye bağırdı.

Gerçekten evin kapısı önünde bayan Hohlakova'nın arabası durmuştu. Tüm o sabah doktoru beklemiş olan yüzbaşı, yıldırım gibi onu karşılamaya koştu. «Annecik» oturduğu yerde toparlandı ve çok ciddî bir tavır takındı. Alyoşa, İlyuşa'nın yanına gitti ve yastığını düzeltmeye başladı. Ninoçka, oturduğu koltuktan huzursuzluk içinde Alyoşa'nın yatağı nasıl düzelttiğine bakıyordu. Çocuklar acele ile veda etmeğe başladılar. Bazıları o akşam geleceklerini söylüyorlardı Kolya, Çıngırak'a seslendi, o da karyolanın üzerinden aşağı atladı.

Kolya, acele ile llyuşa'ya:

— Ben gitmeyeceğim! Ben gitmeyeceğim! diyordu. Sofada bekleyeceğim, doktor gidince, gene gelirim. Çıngırakla birlikte gelirim!

Ama sırtında ayı postundan yapılmış kürkü, koyu renk favorileri ile önemli bir kişi olduğu hemen belli olan, sinek kaydı tıraş olmuş doktor içeriye girmişti bile. Adımını eşikten içeriye atar atmaz birden şaşırmış gibi durakladı. Herhalde yanlış yere geldiğini sanmıştı. Kürkünü ve siperliği de kürklü olan kasketini çıkarmadan:

— Nedir bu? Nereye girdim ben? diye mırıldandı.

içerdeki kalabalık, odanın fakir döşemesi, köşede ipe dizilmiş olan çamaşır onu şaşırtmıştı. Yüzbaşı, doktorun karşıda yerlere kadar eğildi. El etek öper gibi bir tavırla:

— Burası efendim, burası efendim! diye mırıldandı. Bura-sı benim evim efendim. Bize geldiniz, zaten bize gelecektiniz, «endim.

Doktor, önemli bir kişi olduğunu belirten bir tavırla ve yüksek sesle: Snegirev? diye sordu. Bay Snegirev siz misiniz? ~~ Benim efendim.

— Ya!

doktor bir kez daha küçümseyen bir tavırla odaya göz gez-daki sonra kürkünü sırtından attı. O zaman herkes boynundaki pırıl Pırıl nişanı gördü. Yüzbaşı doktorun fırlattığı kür-havada yakalamıştı. Doktor kasketini de çıkardı. Yüksek

e ciddî bir tavırla:

Hasta nerde? diye sordu.156 KARAMAZOV KARDEŞLER

VI VAKİTSİZ GELİŞME

Kolya, acele ile konuşarak:

— Acaba doktor ona ne diyecek? diye sordu. Amma da berbat bir suratı var, öyle değil mi? Ben tıptan nefret ederim!

Alyoşa hüzünle:

— İlyuşa ölecek. Bana öyle geliyor ki, bu artık kesin bir şey.

— Alçaklar! Bu tıp, adilikten başka bir şey değil! Bununla birlikte sizi tanıdığıma memnunum, Karamazov. Sizinle çoktandır tanışmak istiyordum. Yalnız yazık ki, böyle hüzünlü bir günde tanıştık...

Kolya, daha içten, daha gösterişli bir şey söylemek istiyordu, ama nedense içini ürperten bir şey vardı. Alyoşa, bunu farketti ve gülümseyerek elini sıktı. Kolya:

— Size, nadir rastlanan bir varlık olarak saygı duymayı öğrendim, diye mırıldandı.

Gene söyleyeceği sözü şaşırıyor, kekeliyordu:

— Sizin bir mistik olduğunuzu ve manastırda bulunduğunuzu işittim. Mistik olduğunuzu biliyorum, ama... bu beni sizle tanışmaktan alıkoymadı. Gerçeklerle yüzyüze gelme sizin bu mistik yanınızı tedavi edecektir... Sizin gibi yaratılmış olan insanlarda başka türlü olmaz.

Alyoşa, biraz şaşırmış olarak:

— Sizin mistik dediğiniz şey nedir? Neyimi tedavi edecektir gerçekler?

— İşte canım Tanrı, falan, filân.

— Ne diyorsunuz? Siz tanrıya inanmıyor musunuz?

— Yok canım, benim Tanrı'ya karşı hiç bir kötü düşüncem yok. Tabii Tanrı sadece bir hipotezdir... Ama... Kabul ederim ki, düzeni korumak için... Evet, evrendeki düzeni korumak için gereklidir, falan, filân. Eğer Tanrı olmasaydı, «O nu icat etmek gerekirdi.

Kolya, bu son sözü söylerken kızarmaya başlamıştı. Bir den Alyoşa'nın şimdi onun hakkında «bilgilerini ortaya dök mek ve ne kadar büyük olduğunu göstermek istiyor»

diye düşündüğünü sandı. Öfkeyle: «Oysa ben hiç de bilgilerimi c 157

taya dökerek gösteriş yapmak istemiyorum» diye düşündü. Birden içinde müthiş bir can sıkıntısı duydu.

— Şunu açıklamak isterim ki, tüm bu tartışmalara girişmekten nefret ederim 'diye, kestirip attı. İnsan Tanrı'ya inanmadan da insanlığı sevebilir, değil mi? Siz ne dersiniz?

Vol-taire de Tanrı'ya inanmıyordu, öyleyken insanlığı seviyordu, öyle değil mi?

Bunu söylerken «bilgiçlik taslıyorum gene» diye düşün-dü.

Alyoşa, sanki kendisi İle yaşıt, hatta kendisinden daha yaşlı olan bir insanla konuşur gibi ağır başlı bir tavırla ve alçak sesle, çok tabiî bir şey söyler gibi:

— - Voltaire, Tanrı'ya inanıyordu, ama galiba inancı azdı. Ve bana öyle geliyor ki insanlığı da, az seviyordu.

Kolya, Alyoşa'nın Voltaire hakkındaki düşüncesinde fark edilen kararsızlığa ve onun bu sorunun çözümlenmesini yaşça kendisinden küçük olan kendisine bırakmasına hayret etti. Alyoşa:

— Siz Voltaire'i okudunuz demek, öyle mi? dedi,

— Hayır, buna okudum denmez... Bununla birlikte Can-dide'di okudum, tabiî Rusça çevirisini... Eski berbat, gülünç bir çeviri idi...

Kendi kendine «gene, gene aynı şeyi yapıyorum!» diye düşündü.

— Peki, okuduğunuzu anladınız mı?

— Aaa, tabiî hepsini anladım... Benim bunu anlayamayacağımı neden düşünüyorsunuz?

Tabiî bu kitapta birçok açık saçık berbat şeyler var... Ama tabiî bunun felsefesi olan bir roman olduğunu ve bir ideyi ortaya atmak için yazıldığını anlıyorum...

Kolya, artık iyiden iyiye ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Bir-den hiç ilgisi yokken:

— Ben bir sosyalistim, Bay Karamazov, tedavi kabul et-mez bir sosyalist.

Alyoşa güldü:

~- Sosyalist misiniz? Canım sosyalist olmaya ne zaman akit buldunuz? Galiba sadece on üç yaşındasınız, öyle de-kolya, içine bir iğne batmış gibi oldu. Kıpkırmızı kesildi. Bir kez on üç değil, on dört yaşındayım. İki hafta son-r

ra on'dört yaşında olacağım, dedi. İkincisi bu işle yaşımın ne ilgisi var? Burada önemli olan kaç yaşında olduğum değil beslediğim kanılardır, öyle değil mi? Alyoşa uysal ve sakin bir tavırla:

— Biraz daha büyüdüğünüz vakit, yaşın insanın kanılan üzerinde nasıl bir etki yaptığını anlarsınız. Ayrıca bana öyle geliyor ki, bu söylediğiniz sözler kendi sözleriniz değil, dedi.

Ama Kolya heyecanla sözünü kesti:

— Rica ederim, sizin istediğiniz şey, insanların boyun eğmesi ve mistisizmdir. Şunu kabul edin ki, örneğin Hıristiyan dini sadece alt sınıfların zenginlere ve ünlü kişilere köle olmasına hizmet etmiştir, öyle değil mi?

Alyoşa:

— Bunu nerde okuduğunuzu biliyorum, size bunu muhakkak biri öğretmiştir!

— Rica ederim, neden bunu muhakkak bir yerde okuduğumu sanıyorsunuz? Hem bana kimse bunu öğretmedi. Zaten kendim de bunları düşünebilirim... İşin doğrusunu isterseniz, İsa'ya karşı değilim. O gerçekten insancıl bir kişiydi ve eğer çağımızda yaşamış

olsaydı, muhakkak ihtilâlcilere katılırdı, hatta belki de önemli bir rol oynardı... Hem de muhakkak öyle olurdu.

Alyoşa:

— Canım, canım nereden kaptınız bu düşünceleri? Hangi budala ile ilişki kurdunuz?

— Rica ederim, gerçekler saklanamaz. Tabiî bir yolunu bulduğum için sık sık bay Rakitin ile konuşuyorum... Ama diyorlar ki, bunu ihtiyar Belinskiy bile söylemiş.

— Belinskiy mi söylemiş? Hatırlamıyorum. Belinskiy böyle bir şeyi hiç bir eserinde yazmamıştır.

— Yazmadı ise bile anlattıklarına göre bunu söylemiş. Bunu birinden işittim... Hem canım, Allah kahretsin!...

— Siz, Belinskiy'i okudunuz mu?

— Bakın size size söyleyeyim... Hayır... Buna okudum denmez. Yalnız... Tatyana için yazdıklarını, "Tatyana'nın neden Onyeginle(') gitmediğini anlatan bölümü okudum.

— Nasıl Onyegin'le gitmediğini? Hay Allah! siz bunu mı... anlıyorsunuz?

da

(*} Puşkln'ın Yevgenly Onyegln isimli eserinin kahramanları.

Kolya, sinirli sinirli gülümsedi.

_ Rica ederim, siz galiba beni küçük Smurov sanıyorsunuz, dedi. Hem benim lütfen öyle azılı bir ihtilâlci olduğumu sanmayın, Rakitinle sık sık anlaşmazlığa düşüyoruz. Tatyana'ya gelince, ben hiç de kadınların özgürlüğe kavuşmasını savunuyor değilim. Şunu kabul ediyorum ki, kadın başkasına bağlı bir varlıktır ve söz dinlemesi gerekir.

Napolyon'un dediği gibi, varsın Leş femmes tricottent (*)

Kolya bunu söylerken nedense hafifçe gülmüştü:

— Hiç olmazsa bu konuda o, sözümona büyük adamın kanısını tam olarak paylaşıyorum. Aynı zamanda örneğin vatanı terk edip Amerika'ya kaçmanın bir adilik, hatta adilikten de beter bir şey, bir budalalık olduğunu düşünüyorum. Bizde de insanlığa yararlı birçok şeyler yapılırken, ne diye Amerika'ya kaçmalı? Hem de özellikle şu sırada. Şimdi verimli olabilecek ve yapılması gereken o kadar çok şey var ki. Zaten ben de öyle karşılık veriyordum.

— Nasıl karşılık veriyordunuz? Kime? Biri sizi daha önce Amerika'ya davet mi etti?

— Size şunu açıklayayım ki, beni gerçekten öyle bir şey yapmam için kandırmak istediler, ama ben reddettim. Tabiî bu aramızda kalsın," Karamazov, işitiyor musunuz? Hiç kimseye bir tek söz söylemeyeceksiniz

bu konuda. Ben yalnız size söylüyorum bunu. Hiç de «üçüncü şubenin» (**) eline düşmek ve Zincirli Köprü'nün orada ders almak istemiyorum.

Anısını silemezsin zihninden Zincirli Köprü'deki binanın!

... ~~ Hatırlıyor musunuz? Ne güzel söylemişler! Neden gü-toyorsunuz? Yoksa siz hep söylediklerimin yalan mı olduğu-nu sanıyorsunuz?

Kolya'nın zihninden bir anda, ama içini ürperterek bir Düşünce geçti. «Ya babamın dolabında Çan dergisinin yalnız bir tek sayısının bulunduğunu ve benim başka hiç bir şey okumadığımı öğrenirse, o zaman ne olacak?»

— Yok canım, gülmüyorum, bana yalan söylediğinizi de

um, İşin asıl önemli noktası da bu. öyle bir şey dü-

(*) Fransızca: Kadınlar örgü örsünler (evde otursunlar) anlamında. (*) Çar polisinde siyasi şubeye verilen ad.160

1

161

sunmuyorum, çünkü bütün bunlar ne yazık ki çok doğru!

di söyleyin bakayım, Puşkin'i okudunuz mu? Yani Onyegin'i...

Bakın demin Tatyana'dan söz ettiniz.

— Hayır daha okumadım, ama okumak istiyorum. Benim hiç bir ön yargım yok Karamazov. Ben hem bir tarafı, hem öbür tarafı dinlemek isterim. Neden sordunuz?

— Hiç, öyle... Kolya birden:

— Söyleyin, benden çok nefret ediyorsunuz değil mi Karamazov? dedi ve Alyoşa'nın karşısında sanki hazırol durumuna girmiş gibi dimdik durdu. Lütfen sözü dolandırmadan söyleyin!

Alyoşa hayretle yüzüne baktı.

— Sizden nefret mi ediyorum? Canım neden nefret edeyim? Yalnız sizin gibi daha yeni yazmağa başlayan çok güzel bir varlık daha şimdiden bu kaba saçmalıklarla bozulmuş diye acıyorum.

Kolya, kendinden memnun bir tavırla sözünü kesti:

— Siz benim varlığım için üzülmeyin, dedi. Alıngan olduğuma gelince bu doğru, gerçekten öyleyim. Aptalca, budalaca bir alınganlığım var. Demin hafifçe güldünüz ya, bana öyle geldi ki sanki siz...

— A... ben bambaşka bir şeye güldüm. Bakın söyleyeyim size niye

güldüğümü. Kısa bir süre önce Rusya'da oturmuş bir yabancının, bir Alman'ın şimdiki okuyan gençliğimiz konusundaki düşüncelerini okudum da. Adam... «Bir Rus öğrencisine gökyüzündeki yıldızları gösteren bir harita verin, öğrenci o zamana dek hiç görmediği bu haritayı ertesi günü size düzeltilmiş olarak geri verecektir!» diye yazmış. Alman, Rus öğrencisinde hiç bir bilgi olmadığını, buna karşılık sınırsız bir «kendi değerini gözünde büyütme»

sevdasının bulunduğunu belirtmek istemiş.

Kolya, birden kahkahalarla gülmeye başladı.

— Ha, evet. Ama bu gerçekten çok doğru bir şey! Çok doğru! Aferin o Alman'a! Yalnız gâvur herif iyi yönleri farke-dememiş, öyle değil mi, ne dersiniz? Kendi değerini gözünde büyütme gerçekten vardır ama olsun! Bu gençlikten ileri ge len bir şey. Eğer düzeltilmesi gerekiyorsa, zamanla düzelir Ama buna karşılık bizde özgür bir ruh vardır, hem de neler deyse ta çocukluktan... Buna karşılık cesaretle düşünceleri ni, kanılarını açıklama yeteneği de var... Onlardaki gibi, o salamcılar gibi otoritelerin karşısında kölelere yakışır bir bo-yuneğme yoktur... Her neyse Alman güzel söylemiş!

Aferin Almana! Gerçi tüm Alman'ları gene de gebertmeli ama... Varsın bilim dallarında bu kadar güçlü olsunlar, gene de gebertmeli onları...

Alyoşa gülümsedi:

— Neden gebertmeli canım?

— Eh diyelim ki, saçmaladım, kabul ediyorum. Bazen çok çocukça davranıyorum, bir şeye sevindiğim zaman, bir türlü kendimi tutamıyor, o zaman saçmalayıp duruyorum.

Ama dinleyin, biz sizinle burada boş şeylerden söz edip duruyoruz. Oysa doktor içerde epey uzun bir süre kaldı. Belki de «Anneciği» bir de o ayaksız Ninoçka'yı muayene ediyordur. Biliyor musunuz, bu Ninoçka, hoşuma gitti, içeriye girdiğim sırada birden bana «Daha önce neden gelmediniz?» diye fısıldadı. Hem de öyle bir sesle, öyle bir sitemle söylemişti ki, bunu! Bana öyle geliyor ki, çok iyi kalpli, zavallı bir kızcağız o...

— Evet, evet! Bakın buraya sık sık gelmeye başlayınca, nasıl bir varlık olduğunu anlarsınız. Böyle varlıklarla tanışmak, sizin için çok yararlı olur Sonradan değer vermesini öğrenirsiniz, hem böyle varlıklarla ahbaplık etmekten daha birçok şeyler öğrenmeniz mümkün. Bu sizi her şeyden daha çabuk ve kolay değiştirecektir.

Kolya büyük bir üzüntüyle:

— Ah, daha önce gelmediğime o kadar üzülüyorum ve bunu yapmadığım için kendime o kadar kızıyorum ki!...

— Evet, çok yazık oldu. Zavallı küçük çocuğun üzerinde ne kadar sevinçli

bir etki yaptığınızı kendi gözünüzle gördünüz! Sizi beklerken o kadar üzülüyordu ki!...

— Bunu bana söylemeyin! Beni çok üzüyorsunuz. Bunun-la birlikte bunu hakettim: Buraya gururumdan, egoistçe bir gururdan ve başkalarını etkim altına almak gibi âdice bir duygudan ötürü geliniyordum. Bundan kurtulmak için tüm ömrümce uğraştım, kendi kendimi değiştirmeye çalıştım, ama

onu bir türlü başaramadım. Şimdi görüyorum ki, birçok bakımlardan alçağın biriyim Karamazov! Alyoşa heyecanla:

— Hayır, siz çok iyi bir insansınız, gerçi biraz duygula- düşünceleriniz bozulmuş ama gene de iyisiniz ve o soy-162

lu, o hastalık derecesinde, her şeyi çabuk kapan, her şeyden etkilenen çocuğun üzerinde bu kadar derin bir etki yaptı. gınızı çok iyi anlıyorum! Kolya:

— Hem de bunu bana siz söylüyorsunuz! diye bağırdı. Oysa biliyor musunuz, buraya geldiğimden bu yana birkaç kez hep benden nefret ettiğinizi düşündüm. Sizin düşüncelerinize ne kadar değer verdiğimi bir bilseniz?...

— A! Siz gerçekten bu kadar alıngan mısınız? Hem de bu yaşta. O halde bakın size şunu da söyleyeyim; demin orada odada size bakarken hep onları anlattığınız sırada, sizin için her halde çok alıngandır» diye düşündüm.

— Gerçekten düşündünüz mü? Bakın herşeyi nasıl önceden görüyorsunuz, gördünüz mü? Bunu o kaz hikâyesini anlattığım sırada düşündüğünüze bahse girerim. Bana tam o sırada öyle geldi ki, kendimi mükemmel bir varlık olarak göstermek istediğim için, bana karşı büyük bir nefret duydunuz. Öyle düşündüğüm için de birden size karşı büyük bir kızgınlık uyandı içimde. O zaman saçmalamaya başladım işte. Sonradan gene (bu söylediğim şimdi, burada oldu) size «eğer Tanrı yoksa onu icad etmek gerekirdi» dediğim vakit, bana gene tahsilimi belirtmek için çok acele ediyormuşum gibi geldi. Kaldı ki, o cümleyi bir kitapta okumuştum. Ama yemin ede» rim, bilgimi öyle kendimi beğendiğim için ortaya dökmüş değilim. Öyle, lâf olsun diye yaptım bunu. Neden olduğunu bile bilmiyorum. Belki de sevinçten... Vallahi galiba sevinçten. Gerçi bir insanın sevinçten artık ne yapacağını şaşırması, Çok utanılacak bir şeydir. Ama bunun böyle olduğunu iyice biliyorum. Çünkü şimdi şu kanıya vardım ki, beni küçümsemi-yorsunuz. Bütün bunlar da benim kendi kuruntummuş. Ah Karamazov, ben çok mutsuz bir insanım!

Bazen neler düşünürüm bilemezsiniz. Herkesin, bütün dünyanın benimle ettiğini düşünürüm ve işte o zaman tüm düzeni yok hazır bir hale gelirim.

Alyoşa gülümsedi:

— Çevrenizdekilere de üzüntü verirsiniz.

— Evet çevremdekileri de üzerim, özellikle annemi. söyleyin Karamazov, şu anda çok gülüncüm değil mi?

Alyoşa:

—- Canım, siz bunu hiç düşünmeyin! Hiç düşünmeyin

nu! Hem zaten gülünç olmak ne demek? insan ömrü boyunca az mı gülünç olur, ya da görünür? Bundan başka bugün yetenekleri olan tüm insanlar gülünç olmaktan müthiş

korkuyorlar, bu da onlara mutsuzluk veriyor. Beni şaşırtan tek şey, sizin bunu bu kadar erken duymaya başlamanızdır. Bununla birlikte ben bunu çoktandır farkettim, hem de yalnız sizde değil. Bugün daha bebek denecek çocuklar bile bundan ötürü üzüntü çekiyorlar. Bu hemen hemen delilik gibi bir şey. Bu, kendi kendini beğenme duygusu, şeytanın ta kendisidir, bugün tüm yeni kuşağın içine şeytan girmiştir... Alyoşa, bu sözü, hiç de ona dikkatle bakan ve gülerek konuştuğunu sanan Kolya'nın düşündüğü gibi söylememişti. Sözünü bitirerek:

— Siz de herkes gibisiniz, daha doğrusu birçok insanlar gibisiniz. Ama öyle olmamalı.

Bütün sorun burada zaten.

— Herkesin öyle olmasına rağmen mi, öyle olmamalı?

— Evet, herkesin öyle olmasına rağmen. Bir siz öyle olmayın. Zaten gerçekten de başkaları gibi değilsiniz siz. Bakın, şimdi kötü, hatta gülünç bir şeyi bana açıklamaktan kaçınmadınız. Oysa şimdi kim öyle bir şeyi açıklayabiliyor? Hiç kimse. Zaten kendilerini yargılamak gerekliliğini de duymuyorlar. Siz de başkaları gibi olmayınız, bir tek siz başkalarından farklı olsanız bile, yine öyle kalın.

— Çok güzel! Sizin hakkınızda yanılmamışım. Siz insanı teselli edebilirsiniz. Ah, bilseniz size nasıl yaklaşmak istiyorum, Karamazov. Sizinle çoktandır karşılaşmak istiyordum. « de beni düşünmüşsünüz öyle mi? Demin sizin de beni dü-şündüğünüzü söylemiştiniz. Öyle değil mi?

— Evet, ben de sizin hakkınızda bazı şeyler işittim ve ben de sizi düşünüyordum...

Gerçi sizi bana bunu sormaya

elten şey gururunuzdur, ama ziyanı yok. kolya, zayıf ve utangaç bir sesle: Biliyor musunuz Karamazov, bizim buradaki konuşma-iltifatına benziyor, dedi. Bu gülünç bir şey değil değil mi?

, yüzü ışık saçarak gülümsedi. de gülünç değil. Zaten gülünç olsa bile, ne ziyanı bu iyi bir şeydir. Biliyor musunuz Karamazov... Şunu kabul edin ki, şu

KARAMAZOV KARDEŞLER

anda siz de benimle böyle konuşmaktan biraz utanç yorsunuz... Bunu gözlerinizden okuyorum.

Bunu kurnazca bir tavırla ve garip bir mutluluk içinde gü. lerek söylemişti.

— Bunda utanılacak ne var?

— Peki neden kızardınız? Alyoşa güldü:

— Canım, sizin yüzünüzden oldu, sizin yüzünüzden kızardım! dedi ve gerçekten kıpkırmızı oldu. Eh, doğrusunu isterseniz gerçekten biraz utanıyorum, ama neden olduğunu Allah bilir, nedenini anlayamıyorum.

Bunu mırıldanarak, hatta hemen hemen utançla söylemişti. Kolya, açıktan açığa büyük bir heyecanla:

— Ah, şu anda benimle konuştuğunuz için nedense utandığınızdan ötürü sizi o kadar seviyorum ki!... Çünkü siz benim gibisiniz! diye bağırdı.

Yanakları al al olmuştu, gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Alyoşa birden nedense:

— Beni dinleyin Kolya, lâf aramızda size şunu söyleyeyim ki, siz hayatta çok mutsuz bir insan olacaksınız.

Kolya hemen:

— Biliyorum, biliyorum. Siz bunları nasıl önceden bile-biliyorsunuz!

— Bununla birlikte tüm olarak yaşantıyı seveceksiniz, onu kutsal bir şey sayacaksınız.

— Gerçekten öyle! Yaşasın! Siz bir peygambersiniz! Ah çok iyi anlaşacağız Karamazov!

Biliyor musunuz en çok şuna hayran oluyorum: Siz benimle sanki eşitmişiz gibi konuşu yorsunuz. Oysa biz eşit değiliz, hayır değiliz, siz çok daha yük seksiniz! Öyleyken gene anlaşacağız. Biliyor musunuz tüm bir son ay içinde

hep kendi kendime: «Ya birden anlaşıp öm rumuzun sonuna dek dost olacağız, ya da ilk anda anlaşama yacağız ve ölünceye kadar birbirimize düşman olacağız» diye" yordum.

Alyoşa gülerek:

— Böyle söylerken bile tabiî beni sevmeye

dedi.

.— Seviyordum ya, çok seviyordum sizi, hep haya geçiriyordum!... Hem bütün bunları nasıl da önceden biliyor sunuz? Hah, işte doktor da geldi. Aman Allahım! Her bir şey söyleyecek! Yüzüne baksanıza?...

hayalimden

VII

İLYUŞA

Doktor, odadan artık kürküne sarılmış, baş'ına da kasketini geçirmiş olarak çıkıyordu.

Yüzünde öfkeli ve sanki hâlâ üstü başı kirlenir diye korkuyormuş gibi tiksintili bir anlam vardı. Sofaya bir göz gezdirdi ve sert bir tavırla Alyoşa ile Kolya'ya baktı. Alyoşa, kapıdan arabacıya bir işaret yaptı ve doktoru getirmiş olan araba dış kapıya yanaşıp durdu.

Yüzbaşı, doktorun peşinden dışarı fırladı ve onun önünde iki büklüm olmuş halde, ezile büzüle, kendisine son bir söz söylemek için durdurdu. Zavallı adamın yüzünde müthiş bir üzüntü vardı, bakışları da korkuluydu:

— Ekselans, ekselans... Gerçekten mi? diye söze başlayacak oldu, ama devam edemedi, sanki zavallı çocuğun kaderi yalnız doktorun söyleyeceği sözlerle gerçekten değişebilirmıs gibi, iki elini umutsuzlukla aşağı doğru indirerek son bir yalvarışla ona baktı.

Doktor, her zaman karşısındakine etki yapan, bununla birlikte kayıtsız bir sesle:

— Ne yapalım! Ben tanrı değilim, dedi.

— Doktor... Ekselans... Peki çabuk mu, çabuk mu olacak

bu?

Doktor, her hecenin üzerinde ayrı ayrı durarak:

— Ken-di-ni-zi her-şe-ye ha-zır-la-yın, diyerek gözlerini yere indirdi ve eşikten geçip arabaya doğru yürümeye hazırlandı.

Yüzbaşı, korku ile onu bir kez daha durdurdu.

— Ekselans, Allah rızası için! Ekselans... Demek artık hiç şey, hiç ama hiç bir şey onu kurtaramaz öyle mi? Doktor sabırsızlıkla:

m . ~~ Artık bu bana bağlı bir şey değil, dedi. Bununla bir-likte ; Hım, hım...

Şirden duraklamıştı, devam etti:

Eğer, örneğin... Hastanızı şimdi... Hiç vakit yitirmeden,

sözlerini (doktor «hemen şimdi, hiç vakit yitirmeden»

sözlerini sert olmak şöyle dursun, hemen hemen öfkeli bir tavırlasöylemişti, o kadar ki yüzbaşı irkildi bile) Si... ra... ku...

birKARAMAZOV KARDEŞLER

za... ya gönderebilirseniz... Yeni ve iyi iklim şartlarının etki si altında... Belki de...

Yüzbaşı sanki hiç bir şey anlamıyormuş gibi:

— Sirakuza'ya demek! diye bağırdı.

Kolya, doktorun ne dediğini açıklamak için yüksek sesle-

— Sirakuza'ya, dedi. Bu Sicilya'da bir yerdir. Doktor ona baktı. Yüzbaşı, şaşırıp kaldı.

— Sicilya'ya mı? Ama babacığım, ekselans... Görmediniz mi içerisini! Bizim anneciğimiz, bizim aile ne olacak?...

Bunu söylerken iki elini açmış, evin içerisini işaret ediyordu.

— Hayır, ailenizi Sicilya'ya değil, ailenizi Kafkasya'ya, baharın ilk günlerinde...

Kızınızı Kafkasya'ya, eşinizi de... Romatizmalarını göz önünde bulundurarak yine Kafkasya'da içmelere götürdükten sonra... Hemen Paris'e psikiatri uzmanı doktor Lepelletier'in kliniğine götürmelisiniz. Size, ona verilmek üzere bir mektup verebilirim...

O zaman belki durumda bir değişiklik...

Yüzbaşı gene ellerini açarak umutsuzluk içinde keresteden yapılmış çıplak duvarları işaret ederek:

— Doktor, doktor! Durumu görmüyor musunuz? dedi. Doktor hafifçe güldü:

— Orası beni ilgilendirmez. Ben yalnız, siz bana son olarak hangi çarelere baş

vurabileceğinizi sorduğunuz için, bu soruya bilimin verebileceği karşılığı bildirdim, gerisi... Bunu çok üzülerek söylüyorum, ama...

Kolya, doktorun eşikte duran Çıngırak'a biraz endişeli bir tavırla baktığını görerek yüksek sesle:

— Korkmayın, bay tabip, köpeğim sizi ısırmaz, dedi.

Sesinde öfkeli bir titreyiş vardı. Doktor yerine «tabip» sözünü sonradan kendisinin de açıkladığı gibi mahsus «ona hakaret etmek düşüncesi ile» söylemişti.

Doktor, Kolya'ya gözlerini hayretle dikerek başını kaldırdı:

— Ne dediniz?

Birden sanki kendisinden hesap soruyormuş gibi şa'ya doğru döndü:

— Kimdir bu?

Kolya gene sözlerinin üzerinde dura dura:

__ «Bu» dediğiniz Çıngırak'ın sahibidir, bay tabip! Benim olduğumu merak etmenize ihtiyaç yok. Doktor, «Çmgırak> sözünü anlayamıyarak:

__Çıngırak mı diye sordu?

__ Çıngırak ya! Ne sandınız, peki. Hoşça kalın, bay tabip, Sirakuza'da görüşürüz.

Doktor, birden fena halde öfkelenerek:

— Kimdir bu? Kim? Kim?... diye söylendi. Alyoşa kaşlarını çatarak acele acele: __ Bizim öğrencilerden biri, doktor! Yaramaz bir çocuk, kusuruna bakmayın, dedi.

Krasotkin'e doğru döndü:

— Kolya, susun! diye bağırdı. Sonra, biraz daha sabırsız bir tavırla:

— Kusuruna bakmayın doktor! diye tekrar etti. Nedense artık çileden çıkan doktor neredeyse ayaklarını

yere vurarak:

— Falakaya, falakaya yatırmalı, falakaya!...

Kolya, sarardı, sonra gözleri kıvılcımlar saçarak incecik, iitrek bir sesle:

— Biliyor musunuz bay tabip, benim Çıngırak adamı ısırır da! dedi. İçi Çıngırak.

Alyoşa otoriter bir tavırla:

— Kolya, bir söz daha söylerseniz, sizinle ömrümün sonuna kadar bozuşurum.

Kolya, Alyoşa'yı işaret ederek:

—- Bay Tabip, dünyada Nikolay Krasotkin'e emredebilecek bir tek insan vardır, o da bu adamdır. Onun sözünü din-terim, Allahaısmarladık!

Yerinden fırladı ve kapıyı açarak hızla odaya daldı. Çıngırak da peşinden koştu. Doktor, yıldırımla vurulmuş gibi bir saniye kadar Alyoşa'ya bakarak hiç kımıldamadan durdu, sonra birden tükürdü ve hızla arabaya doğru yürüdü. Gider-ken yüksek sesle:

— Bu ne biçim, bu ne biçim, bu ne biçim şey! Bilmiyo-Ne biçim şey bu! diye tekrarlıyordu.

Yüzbaşı onu arabaya oturtmak için atıldı. Alyoşa ise Kol-peşinden odaya girdi. Kolya, artık îlyuşa'nın yatağı ndaydı. Uyuşa onu elinden tutmuş babasını çağırıyordu, dakika sonra yüzbaşı da yanına geldi, îlyuşa:168

— Baba, baba, buraya gel... Biz... diye müthiş bir heyecan içinde kekeledi, ama belliydi ki söze devam etmeye gücü yoktu, birden iki zayıf kolunu ileri doğru uzattı ve var gücü ile hem babasına, hem Kolya'ya sarılarak her ikisini aynı kucaklayış içinde birleştirdi, kendisi de başını onlara dayadı. Yüzbaşı birden sessiz hıçkırıklarla sarsıldı. Kolya'nın da dudaklarıyla çenesi titremeye başladı. İlyuşa, acı acı:

— Baba, baba! Sana o kadar acıyorum ki, baba! diye inledi.

Yüzbaşı:

— İlyuşeçka... Yavrucuğum... Doktor dedi ki... İyileşeceksin... Mutlu olacağız hepimiz... Doktor...

İlyuşa:

— Ah babacığım! Yeni doktorun sana benim için ne söylediğini biliyorum... Bunu anlamadım mı sanki! diye bağırdı ve gene var gücü ile ikisini de kendisine doğru çekerek bağrına bastı. Yüzünü babasının omuzuna bastırmıştı.

— Baba, ağlama... Öldüğüm vakit kendine iyi bir çocuk al, bir başka çocuk... Hepsinin arasında en iyisini seç, ona îlyuşa adını ver ve benim yerime onu sev.

Krasotkin birden kızmış gibi:

— Sus kardeşim! Sen iyi olacaksın! diye bağırdı, îlyuşa devam etti:

— Ama beni hiç bir zaman unutma, hiç bir zaman. Mezarıma gel... Hem bak sana bir şey söyleyeyim. Beni seninle gezmeye gittiğimiz o büyük kayanın dibine göm ve akşamlan Krasotkin'le birlikte oraya gel... Yanınıza Çıngırak'ı da alın... Ben sizi orada beklerim... babacığım, babacığım!...

Sesi kesiliverdi. Her üçü de öyle kucaklaşmış olarak duruyor ve artık konuşmıyorlardı.

Ninoçka, oturduğu iskemlede sessiz sessiz ağlıyordu. Anneleri de hepsinin ağladığını görünce hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

— İlyuşeçka, İlyuşeçka! diye bağırdı. '

Krasotkin, birden İlyuşa'nın kollarından kurtularak acele ile:

— Allahaısmarladık dostum! Annem beni yemeğe bekliyor, dedi. Yazık ki ona haber vermedim! Beni çok merak eder... Ama yemekten sonra gene yanma geleceğim.

Bütün gün, bütün akşam senin yanında kalacağım ve sana o kadar çok şey anlatacağım, o kadar çok şey anlatacağım ki! Çın-169

gırak'ı da getiririm, ama şimdi onu götüreceğim, çünkü ben yokken burada ulumaya başlar ve seni rahatsız eder. Haydi Allahaısmarladık.

Bunu söyledikten sonra koşarak sofaya çıktı. Ağlamak istemiyordu. Ama sofada gene de ağlamaya başladı. Alyoşa, onu işte bu halde buldu. Ona ısrarla:

— Kolya, muhakkak sözünü tutmalı ve gelmelisiniz! Yoksa çok üzülecektir, dedi.

Kolya, ağlayarak ve artık ağladığı için hiç utanmadan:

— Muhakkak geleceğim! Ah daha önce gelmediğim için kendime öyle küfrediyorum ki...

Tam o sırada yüzbaşı, odadan, birden rüzgâr gibi dışarı çıktı ve hemen arkasından kapıyı kapadı. Yüzünde çılgın bir anlam vardı, dudakları titriyordu. İki delikanlının karşısında durdu ve iki elini de yukarı kaldırdı. Dişlerini sıkarak deli gibi:

— İyi bir çocuk istemiyorum! Başka bir çocuk istemiyorum, diye fısıldadı. Eğer seni unutursam, Kudüsüm benim, dilim kurusun...

Sözünü tamamlayamadı. Boğazı düğümleniyormus gibi oldu ve bitkin bir halde tahta bankın önünde yere diz çöktü. Başını, yumruk yaptığı elleriyle

sıkıştırdı, garip bir şekilde, arada bir tiz sesler çıkara çıkara hıçkırarak ağlamaya başladı. Bununla birlikte bu tiz seslerin içerden duyulmaması için elinden geleni yapıyordu. Kolya sokağa fırladı. Al-yoşa'ya sert ve öfkeli bir tavırla:

— Allahaısmarladık Karamazov! Bana söylediniz ama siz gelecek misiniz? diye bağırdı.

— Akşam muhakkak gelirim.

— Neydi o Kudüs için söylediği? Ne demek istiyordu Allah aşkına?

— Bu İncil'den bir parçadır. Orada şöyle denilir. «Eğer seni unutursam Kudüs, (burada «Kudüs» sahip olduğum en değerli şey anlamına geliyor) eğer seni bir başka şeye değişirsem, dilim...»

— Anlıyorum, yeter! Siz de gelin olmaz mı? İçi Çıngırak.

Kolya, artık sert bir tavırla köpeğine seslendi ve iri, hızlı adımlarla eve doğru yürüdü.ONBlRİNCİ KiTAP

AĞABEY. İVAN FİYODOROVlÇ

GRUŞENKA'DA

Alyoşa, Sobornaya meydanına, tüccar karısı Morozova'nın evine Gruşenka'ya gitmişti.

Gruşenka, daha sabahleyin erkenden ona Fenya'yı göndermiş ısrarla ona uğramasını istemişti. Alyoşa, Penya'ya sorular sorduktan sonra kadından hanımının bir gün öncesinden bu yana çok derin ve özel bir endişe içinde olduğunu öğrenmişti. Mitya, tevkif edildikten sonraki bu iki ay boyunca Alyoşa, Morozova'nın evine, hem kendiliğinden, hem de Mitya'nın tenbihleri üzerine sık sık uğramıştı.

Mitya tevkif edildikten üç gün kadar sonra Gruşenka, Şiddetli bir hastalığa tutulmuş, ve hemen hemen beş hafta kadar hasta yatmıştı. Bu beş haftanın birini yatağında kendisini bilmeden yatarak geçirmişti. Gerçi şimdi iki haftadır dı-şarı çıkabiliyordu, ama çok değişmiş, zayıflamış ve sararmıştı. Ama Alyoşa'ya göre yüzü daha da güzelleşmişti ve evine girdiği vakit onunla göz göze gelmekten hoşlanıyordu. Genç kadının bakıcında kesin ve özlü bir şey gittikçe güç bulmuş gibiydi. Belliydi ki, ruhunda her şeyi alt üst eden bir değişiklik olmuştu. Şimdi tavırlarında hiç değişmeyen, uysal ama huzur dolu ve artık değişmesi de imkânsız bir kararlılık var-Kaşlannın arasında büyük olmayan uzunlamasına bir

çizgi meydana gelmişti ve bu çizgi yüzüne, derin bir düşünce içinde

olduğunu gösteren anlamlı, hatta ilk bakışta soğuk bir görünüm kazandırmıştı. Örneğin, eski hafifliğinden artık hiç bir iz kalmamıştı. Bununla birlikte Alyoşa, korkunç bir cinayetle suçlandırılan bir adamın nişanlısı olan zavallı kadının, başına gelen felâkete, (üstelik bu suçlama tam onunla nişanlanacağı sırada yapılmıştı) ve sonradan geçirdiği hastalıkla mahkemenin ileride vereceği kararın tehdidi altında bulunmasına rağmen, gene de gençliğinden ileri gelen eski neşesini yitirmediğini görüyordu.

Eskiden gururla bakan gözlerinde şimdi garip, sakin bir ışık yanıyordu. Bununla birlikte, yüreğinde, sönmek şöyle dursun, hatta şiddetlenmiş olan eski derdi yeniden uyandığı vakit, bu gözlerde, nadir olarak öfkeli kıvılcımlar beliriyor-du. Bu dert hep aynıydı.

Gruşenka'nın daha hasta iken sık sık sayıkladığı Katerina İvanovna idi. Alyoşa anlıyordu ki, Gruşenka Mitya'yı cezaevinde ancak bir kez (bunu istediği vakit yapmakta serbest olduğu halde) ziyaret etmemiş olan Katerina İvanovna'dan kıskanıyordu. Tüm bunlar Alyoşa için garip bir görev haline gelmişti; çünkü Gruşenka yüreğinde-kileri yalnız ona açıklıyor, hep ondan öğüt bekliyordu. O ise bazen hiç bir şey söyleyecek gücü bulamıyordu.

Eve derin bir üzüntü ile girdi. Gruşenka eve yeni dönmüştü. Mitya'nın yanından yarım saat önce gelmişti ve Alyoşa genç kadının onu karşılamak için masanın önündeki koltuğundan nasıl çevik bir hareketle fırladığını görünce, kendisini büyük bir sabırsızlıkla beklemiş olduğunu anladı.

Masanın üzerinde iskambil kâğıtları vardı ve kâğıtlar «papaz kaçtı» oynanacak şekilde dizilmişti. Masanın öbür tarafında deri kaplı bir divan üzerine yatak serilmişti ve sırtında bir robdöşambr, başında da keten bir başlık bulunan Maksimov, bu yatağa yarı yatmış bir durumda uzanmıştı. Belliydi ki, hem hasta hem de gücünü yitirmiş bir haldeydi-Öyleyken tatlı tatlı gülümsüyordu. Gidecek yeri olmayan ihti-yarcık, daha o zaman, iki ay kadar önce Gruşenka ile birlikte Mokroye'den döndükten sonra, onun evinde kalmış ve o zamandan bu yana ondan hiç ayrılmamıştı. O gün, yağmurda, çamurda sırılsıklam olmuş

ve korku içinde Gruşenka ile birlikte eve gelince, divana oturup, çekingen, yalvaran bir gülümseyişle hiç konuşmadan gözlerini ona dikmişti. Büyük bir 173

üzüntü içinde bulunan ve artık hastalığı başlamak üzere olan Gruşenka, evine döndükten sonra ilk yarım saat içinde çeşitli işlerle uğraşırken, onu neredeyse tüm olarak aklından çıkarmıştı, ama sonra birden garip bir şekilde uzun uzun ona bakmış, ihtiyarcık da zavallılığını belli eden şaşkın bir tavırla gözlerinin içine bakarak «hi, hi, hi!» diye gülmüştü.

Gruşenka, .Fenya'ya seslenmiş, ihtiyara yemek vermesini emretmişti. Maksimov, o gün akşama kadar yerinden hiç kımıldamadan oturmuş, hava kararıp da pancurlar kapandığı vakit de, Fenya hanımına:

— Ne yapacağız hanımefendi? Yoksa gece yatısına mı kalacaklar diye sormuştu.

Gruşenka:

— Evet, ona divanın üzerine bir yatak ser, demişti.

Sonradan ihtiyarcığa daha ayrıntılı olarak birçok sorular sorunca, Gruşenka adamcağızın gerçekten o sırada gidecek bir yeri bulunmadığını öğrenmişti. Maksimov: «Velinimetim Bay Kalganov, açıktan açığa artık beni evlerine kabul etmeyeceklerini söylediler ve bana beş ruble hediye ettiler,» demişti.

Üzüntü içinde olan Gruşenka:

— Eh, ne yapalım, kal bari, diye karar vererek, durumunun kötülüğünü anladığını belli eden bir tavırla gülümsemişti.

İhtiyar, onun bu gülümseyişini görünce çok duygulanmış, dudakları titremişti. Neredeyse minnetle ağlamaya başlayacaktı. İşte o günden sonra, ordan oraya giderek her bulduğu yere sığınan ihtiyar adam, Gruşenka'nın evinde kalmıştı. Genç kadın hastalandığı vakit bile oradan çıkıp gitmemişti.

Fenya ile Gruşenka'nın ahçısı olan annesi de, onu kovmamış, ihtiyarı beslemeye ve her gece divanın üzerine onun için yatak sermeye devam etmişlerdi. Hatta Gruşenka, ona alışmıştı bile. Mitya'nın yanından döndüğü vakit, (ki ayağa kalkar kalkmaz, daha iyice iyileşmeden Mitya'yı ziyaret etmeye başlamıştı) üzüntüsünü unutmak için

«Maksimuskamın yanına oturuyor, tek derdini düşünmemek için onunla saçma sapan Şeylerden söz ediyordu. İhtiyar adamcağızın bazı şeyler anlatmasını bildiği meydana çıktı. Böylece eninde sonunda Gru-Senka için vazgeçilmez bir arkadaş oldu.

Gruşenka, kendisine her gün değil, arada bir gelen, her zaman da pek uzun bir süre yanında kalmayan Alyoşa'dan

başka hemen hemen hiç kimseyi kabul etmiyordu. Genç kadının, ihtiyar tüccarı ise o sırada çok hasta idi. Kentte onun için «bir ayağı çukurda» diyorlardı ve gerçekten de Mitya mahkûm olduktan bir hafta sonra öldü. Ölmeden üç hafta önce, yakında ömrünün sona ereceğini hissederek, sonunda, eşleri ve çocukları ile birlikte oğullarını yanına çağırtmış ve artık yanından ayrılmamalarını emretmişti. Gruşenka'ya gelince, ihtiyar adam uşaklarına onu yukarı hiç sokmamalarını emretmiş, eğer gelirse kendisine

«beyefendi uzun yıllar neşe içinde yaşamanızı diliyor, ama kendisini artık tamamen unutmanızı istiyor» demelerini tenbih etmişti. Bununla birlikte

Gru-şenka, hemen her gün birini gönderip hatırını soruyordu.

Genç kadın iskambilleri elinden atarak sevinçle Alyoşa ile merhabalaştıktan sonra:

— Nihayet geldin! diye bağırdı. Oysa Maksimuşka artık herhalde hiç gelmiyeceksin diye beni çok korkutmuştu! Ah sana o kadar ihtiyacım var ki! Otur masanın basma, söyle ne istersin, kahve mi?

Alyoşa sofraya oturarak:

— Eh kahve de olabilir, çok karnım acıktı, dedi. Gruşenka:

— İyi ya! Fenya, Fenya kahve getir! diye bağırdı. Kahvem çoktandır kaynıyordu, seni bekliyordu. Fenya, pirojki de getir, ama sıcak olsun. Hayır, dur o pirojkilerle bugün başım belâya girdi. Bunları cezaevine götürmüştüm, ama Mitya hepsini geri fırlattı. Ağzına bile komadı onları inanır mısın? Hatta birini yere attı ve ayaklarının altımda çiğnedi. O

zaman da ben ona: «Bunları gardiyana bırakacağım. Akşama kadar yemezsen demek ki yalnız kötülük, yalnız öfke ile beslenen bir adamsın!» dedim ve oradan öylece ayrıldım!

Gene darıldık birbirimize, inanır mısın? Zaten ne zaman gitsem hep kavga ediyoruz.

Gruşenka bütün bunlar» bir çırpıda, heyecan içinde söylemişti. Maksimov hemen ürkekliğe kapılmıştı. Hep gözlerini yere indirerek gülümsüyordu. Alyoşa:

. — Peki bu sefer niçin kavga ettiniz? diye sordu.

— Vallahi bunun böyle olacağını hiç beklemiyordum! Düşün bir kez beni «eski adamımdan» kıskandı. «Ne diye ona bakıyorsun. Demek şimdi ona bakmaya başladın öyle mi?» deyip duruyordu. Hep kıskanıyor, hep beni kıskanıyor! Yiyip 175

içmiyor, oturup kıskanıyor beni... Hatta geçen hafta Kuzma' dan bile kıskandı.

— İyi ama o «eskisinin» olduğunu biliyordu, değil mi?

— Sen git ona anlat. Daha başından biliyordu onu. Ama gelgelelim bu gün birden yerinden kalktığı gibi, küfretmeğe başladı. Öyle şeyler söyledi ki, insan tekrarlamaya utanır. Aptal! Ben çıkarken Rakitka yanına girdi. Belki de onu kışkırtan Rakitkadır, ha?

Ne dersin?

Gruşenka, bunu dalgın bir tavırla söylemişti.

— Seni çok seviyor, hep bundan oluyor, çok seviyor da ondan! Şimdi üstelik sinirli de...

— Sinirli olmaz olur mu, yarın mahkemesi olacak. Zaten ben ona yarın için bir şeyler söylemek üzere gitmiştim, Alyoşa. Çünkü, yarın ne olacağını düşündükçe tüylerim ürperiyor! Sen sinirli olduğunu söylüyorsun. Ama ben ne kadar sinirliyim, onu soran yok. Mitya ise hep Polonyalıdan söz edip duruyor! Ne aptal şey! Bak Maksimuşka'dan kıskanmıyor ama!

Maksimov da bir söz söylemek gerekliliğini duyarak:

— Beni de karım çok kıskanıyordu, dedi. Gruşenka, isteksiz bir tavırla güldü:

— Haydi canım, seni kim kıskanır? Zaten seni kimden kıskanabilirdi?

— Hizmetçi kızlardan, efendim.

— Eee, sus Maksimuşka! Şimdi gülecek halim yok. Düşündükçe öfkem kabarıyor.

Plrojki'lere göz atayım deme, vermem sana! Senin için zararlı. Balzam likörü de vermem.

Üstelik bir de bununla uğraş: Sanki evim bir düşkünler yurdu.

Gruşenka bunu söylerken gülmüştü. Maksimov, gözleri dolu dolu olmuş bir halde ve ağlamaklı bir sesle:

— Ben sizin yardımlarınıza lâyık değilim efendim, ben buna değmem efendim, dedi.

İyiliklerinizi benden daha muhtaç olan kişilere yapsanız daha iyi olur efendim.

— Eh, herkes muhtaçtır, Maksimuşka. Hem kim, kimden daha çok muhtaçtır bunu nasıl anlayacağız? Hiç değilse o Polonya'lı olmasaydı bari Alyoşa! O da bu gün durup dururken hastalandı. Ona da gittim. Şimdi işte mahsus ona pirojki Göndereceğim.

Şimdiye kadar göndermiyordum. Öyle olduğu kaide, Mitya ona bunları gönderiyorum diye suçladı beni! İşte şimdi mahsus göndereceğim, mahsus göndereceğim! İşte Fen-176

ya geldi, elinde de bir mektup var! Eh demedim mi ben size? Gene Polonyalılardan, gene para istiyorlar!

Pan Mussyaloviç, gerçekten olağanüstü uzunlukta ve bin bir dereden su getirerek yazdığı bir mektup göndermişti; bu mektupta Grusenka'dan kendisine üç ruble vermesini rica ediyordu. Mektuba bir de paranın alındığına ve üç ay içinde ödeneceğine dair bir kâğıt iliştirmişti. Bu kâğıtta

Pan Vrublevs-kiy'in de imzası vardı. Gruşenka, «eski göz ağrısından» yine aynı çeşit ve gene kâğıtlar iliştirilmiş bir çok mektuplar almıştı. Bu iş

Gruşenka'nın iki hafta kadar önce iyileştiği gün başlamıştı. Bununla birlikte, genç kadın biliyordu ki, her iki Pan da hastalığı sırasında sağlık durumunu öğrenmek için evine uğramışlardı. Gruşenka'nın ilk aldığı mektup büyük kâğıda yazılmış, zarfı da soyadı taşıyan büyük bir mühürle yapıştırılmıştı. ÇoK belirsiz ve karışık bir şekilde yazılmıştı.

Bu yüzden Gruşenka yalnız yarısını okumuş ve hiç bir şey anlamadan atmıştı. Zaten, o şurada mektup düşünecek durumda değildi.

O ilk mektuptan sonra, ikinci günü bir mektup daha gelmişti. Bu mektupta Pan Mussyaloviç, kendisine en kısa zamanda ödenmek üzere iki bin ruble borç olarak vermesini rica ediyordu. Gruşenka bu mektubu da karşılıksız bıraktı. Ondan sonra artıK

bir seri mektup geldi. Her gün bir tane geliyordu. Hepsi de aynı şekilde çok ciddî ve dolambaçlı bir ifadeyle yazılmıştı, ama mektupta borç olarak istenen para gittikçe azalıyordu. Yüz rubleye, 'yirmi beş rubleye, on rubleye düşmüştü. En sonunda da Gruşenka birden her iki Panın da kendisinden sadece bir ruble istediklerini bildiren bir mektup almıştı. Mektuba ikisinin de imzaladıkları bir kâğıt iliştirilmişti.

O zaman Gruşenka birden içinde bir acıma duymuş ve akşama doğru, kendisi bir koşu Pan'a gitmişti. Her iki Poîon-ya'lıyı da korkunç bir fakirlik, hemen hemen bir sefalet içinde bulmuştu. Ne yiyecekleri, ne odunları, ne sigaraları vardı. EV sahiplerine de borç yapmışlardı. Mokroye'de Mitya'dan kumarda kazandıkları iki yüz ruble çabucak eriyivermişti. Bununla birlikte Gruşenka her iki Pan'ın da kendisini kibirli bir tavırla ve sanki hiç kimseye muhtaç değillermiş gibi son derece nezaket kurallarına dikkat ederek, büyük büyük 'sözler ederek karşılamalarına şaşmış kalmıştı. Bunlara yalnız gülmüş

«eski gözağrısına» on ruble vermişti. Yine o sırada gülerek bu yaptığını Mitya'ya anlatmış, o da hiç kıskançlık duymamıştı. Ama o günden bu yana Pan'lar Gruşenkaya dört elle sarılmışlardı. Her gün ona para istediklerini bildiren mektuplar yağdırıyor, o da her seferinde onlara birazcık para gönderiyordu. İşte o gün Mitya birden müthiş bir kıskançlığa kapılıvermişti.

Gruşenka, gene endişe ile ve acele ederek:

— Ben de aptal gibi, Mitya'ya giderken, ona da bir dakikacık uğramıştım. Çünkü benim

«eski Pan'ım» da hastaydı diye tekrar söze başladı. Bunu gülerek Mitya'ya anlatıyordum.

Oraya gittiğim vakit, «Benim eski Polonya'n gitar çalıp, eski şarkıları okumaya kalkışmasın mı? Herhalde duygulanarak onunla evleneceğimi sanıyor» dedim. Bunu der demez Mitya, bir fırladı, bir küfretti... Öyle mi? Al sana! İşte ben de Pan' lara pirojkiler göndereceğim! Fenya! Kimi gönderdiler? Kim var orada? Kız mı gönderdiler?

Al ona üç ruble gönder. Bir de on kadar pirojki al, kâğıda sar, kıza bunları onlara götürmesini söyle. Sen de Mitya'ya Pan'lara pirojki gönderdiğimi muhakkak anlat, e mi Alyoşa?

Alyoşa gülümsedi:

— Anlatır mıyım hiç? Gruşenka acı acı:

— Yani üzülüyor mu sanıyorsun? Mahsus kıskanmış gibi davrandı. Yoksa umurunda bile değilim ben!

Alyoşa:

— Nasıl mahsus? diye sordu.

— Sen safsın Alyoşenka. Ne kadar akıllı olsan gene.de hiç bir şey anlamıyorsun, doğrusu bu! Ben böyle olduğum için kıskandı diye gücenmiyorum. Ama hiç kıskanmasaydı güce-fcirdim. Ben öyleyim işte. Kıskançlığa hiç kızmam. Benim de yüreğim ateş doludur.

Ben de kıskanırım! Asıl gücüme giden şey şu: Mitya beni hiç de sevmiyor, şimdi de mahsus kıskan-^ış gibi görünüyor. Kör müyüm, görmüyor muyum sanki? Kendisi bile bana bugün durup dururken Katya'dan söz etti: Bendim şöyleymiş, böyleymiş,

«benim için Moskova'dan bir doktor getirtti. Beni kurtarmak için en iyi, en bilgili, en birinci avukatı getirtti» dedi. Madem benim gözlerime baka baka onu r, demek ki onu seviyor! Utanmaz, arlanmaz adam! Ken-bana karşı suçlu, öyleyken beni suçlayıp da zeytinyağı178

KARAMAZOV KARDEŞLER

gibi BU yüzüne çıkmak, bütün kabahati benim üzerime yüklemek için: «Sen benden önce o Polonyalıyla yaşıyordun, öyle olunca ben artık Katya ile ilgilenebilirim» demek istiyor.

Asıl istediği bu! Bütün suçu benim üzerime yüklemek istiyor. Mahsus bir bahane yaratıp kavga çıkardı benimle, diyorum sana! Yalnız ben...

Gruşenka ne yapacağını söylemedi, yalnız gözlerini mendille örterek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Alyoşa kesin bir tavırla:

— O Katerina tvanovna'yı sevmez! dedi.

Gruşenka, mendili gözlerinden ayırmadan sesinde tehdit edici bir anlamla:

— Eh, seviyor mu, sevmiyor mu, bunu yakın zamanda kendim öğrenirim, dedi.

Yüzü çirkinleşmişti. Alyoşa büyük bir üzüntü ile o yumuşak ve sakin bir neşe ile parlayan yüzün birden somurtkan kızgın bir yüz haline geldiğini gördü. Gruşenka birden:

— Eh, saçmalık yeter! diye kestirip attı. Ben seni buraya hiç de bunun için çağırmadım.

Alyoşa, yavrum yarın ne olacak, yarın ne olacak?... İşte benim üzüldüğüm bu! Yalnız buna üzülüyorum! Herkese bakıyorum da hiç kimse bunu düşünmüyor, bari sen bunu düşünüyor musun? Ayol yarın onu muhakeme edecekler; bana anlat nasıl muhakeme edecekler onu? Belli ki uşak, uşak öldürdü! Uşak! Aman Allahım! Yoksa gerçekten onu uşağın yerine mahkûm mu edecekler? Hiç kimse ortaya çıkıp da onu savunmayacak mı? Uşağı hiç rahatsız etmediler değil mi?

Alyoşa düşünceli bir tavırla:

— Onu iyice sorguya çektiler, dedi. Ama herkes suçlunun o olmadığı kanısında. Şimdi kendisi çok hasta yatıyor. Daha o günden bu yana hasta. Eskidenberi sara hastalığı vardı ya, ona gene tutulmuş.

' Sonra sözünü:

— Gerçekten hasta, diye tamamladı.

— Hay Allah! Hiç değilse sen o avukata gidip, kendisine her şeyi olduğu gibi anlatsaydın.

Diyorlar ki, onu üç bin rubleye Petersburg'dan getirtmişler.

— O üç bini üçümüz birlikte verdik. Ben, tvan ağabeyin»' bir de Katerina İvanovna.

Doktoru ise Moskova'dan Katerin» İvanovna'nın kendisi getirtti. Avukat Fetyukoviç daha d»

f

179

fazla alırdı, alırdı ama, iş tüm Rusya'ya yayıldı. Tüm gazete-ler, dergiler hep bu davadan söz ediyorlar. Fetyukoviç de, daha çok, artık da~va dillere destan oldu diye, ona daha da büyük bir ün kazandıracak diye o ücrete razı oldu. Kendisini dün akşam gördüm.

Gruşenka acele ile atıldı:

— Peki sonra ne oldu? Ona söyledin mi?

— Beni dinledi, ama, hiç bir şey söylemedi. Yalnız belirli bir düşünceye varmış

olduğunu bildirdi. Ama sözlerimi de dikkate alacağını ifade etti.

— Nasıl dikkate alacakmış? Ah, bu adamlar ne üç kâğıtçıdır! Mitya'yı felâkete sürüklüyorlar! Peki, öteki doktoru neden getirtmiş?

Alyoşa, hafifçe gülümsedi:

— Uzman olarak. Ağabeyimin deli olduğunu, kendisini bilmeyecek bir durumda bulunduğunu, çıldırdığı için babamı öldürmüş olduğunu ileri sürmek istiyorlar. Ama ağabeyim buna razı olmaz.

Gruşenka:

— Ah, babanı öldürmüş olsaydı, bunu söylemek mümkündü! diye bağırdı. O zaman deliydi, tam anlamıyla deli. Hem de onun bu hale gelmesinden ben, alçağın biri olan ben sorumluyum! Ama o öldürmedi ki! O öldürmedi! Üstelik de herkes ona yükleniyor, hep onun öldürdüğünü söylüyorlar, tüm kent öyle söylüyor. Fenya bile öyle ifade verdi. Sözlerine bakılırsa, o öldürmüş gibi oluyor. Hele dükkândaıkiler, hele o memur... Sonra meyhanede daha önce söyledikleriini duyanlar! Herkes ona karşı! Neler, neler söylüyorlar!

Alyoşa canı sıkılarak:

— Evet, ifadelerin sayısı korkunç denecek kadar çoğaldı, dedi.

— Hele Grigoriy, Grigoriy Vasilyiç, kendi sözünde öyle ısrar ediyor ki! Kapının açık olduğunu söyleyip duruyor. Kafasına koymuş bir kez onu öyle gördüğünü. Artık kimse onu Düşüncesinden caydıramaz. Ben bir koşu ona gittim, kendisi ile uzun uzun konuştum. Üstelik küfür de ediyor.

Alyoşa:

— Evet onu ifadesi belki de ağabeyimin aleyhindeki en «kuvvetli ifadedir.180

Gruşenka birden çok endişeli bir tavırla gizli bir şey söylüyormuş gibi:

— Mityanın delirdiğine gelince, şimdi bile birazcık öyle görünüyor, dedi. Biliyor musun Alyoşenka? Bunu sana çoktandır söylemek istiyordum. Ona her gün gidiyorum ve şaşıp kalıyorum. Söyle bakayım, sen ne dersin? Şimdi hep söyleyip durduğu şeyler nedir Allahaşkına? Bir söze başladı mı, konuşuyor, konuşuyor... Ne dediğini bir türlü anlayamıyorum. Kendi kendime «her halde akıllı insanların anlayabileceği bir şeyler söylüyor, ben aptalın biriyim, bunu nereden anlarım» diyorum. Yalnız, dün akşam, birden bana bir bebeden, daha doğrusu kim olduğunu bilmediğim bir çocuktan söz etmeye başladı. «Bebe neden fakirdir? İşte ben şimdi o zavallı çocuğun durumundan ötürü, Sibirya'ya gidiyorum. Ben kimseyi öldürmedim ama

Sibirya'ya gitmem gerekiyor»

diyordu. Neymiş o bebe? Bir şeycik anlayamadım. Ama, o konuşurken ağlamaya başladım. Çünkü çok güzel konuşuyordu. Kendisi de ağlıyordu. Ben de ağlamaya başladım. O zaman birden beni öptü, ve haç çıkararak beni kutsadı. Söyle bana Alyoşa, kimmiş o «yavru bebek?» anlat bana...

Alyoşa gülümsedi:

— Bunlar herhalde Rakitin'den geliyor, Rakitin nedense sık sık ona gitmeye başladı.

Bununla birlikte... Bu söz Raki-tin'in sözü değil... Her neyse anlarız, dün akşam ona gitmiştim. Bu gün de gideceğim.

Gruşenka:

— Hayır bu iş Rakitinka'nın işi değil, bunları kafasına ağabeyin Ivan Fiyodoroviç koyarak onu şaşırtıyor, yanma giden odur! Senin anlayacağın... diye söylendi, sonra birden

sustu.

Alyoşa, Gruşenka'ya gözlerini dikerek şaşırmış gibi:

— Ne demek istiyorsun? Ağabeyim Mitya'yı ziyaret mı etti? Ama Mitya ağabeyim, İvan'ın bir kez olsun ona uğramadığını söyledi.

Gruşenka ne söyleyeceğini şaşırmış bir halde, birden kı

zararak:

— Aman... Ne biçim insanım ben! Ağzımdan kaçırdım «' te! diye bağırdı. Dur, Alyoşa, konuşma! Madem ağzımdan kaçırdım, artık bütün gerçeği soyliyeyim: Ivan ağabeyin, İ ' ya'ya iki kez uğramış. Birinci ziyaretini gelir gelmez 181

Biliyorsun ya, hemen Moskova'dan dört nala gelmişti. Daha ben hastalığa tutulmamıştım bile. İkinci kez olarak da, bir hafta önce gitmiş. Ama Mitya'ya onu ziyaret ettiğini sana söylememesini tenbih etmiş. Zaten kimseye söylemesini istemiyormuş. Gizli gizli gidiyormuş ona.

Alyoşa derin bir düşümce içinde oturuyor, birşeyler tasarlıyordu. Belliydi ki bu haber onu şaşırtmıştı. Ağır ağır konuşarak :

— İvan ağabeyim, Miltya'nın işini benimle konuşmuyor, dedi. Zaten tüm bu iki ay içinde çok az konuştu. Ona uğradığım vakit de, her zaman geldiğime canı sıkılıyor. Onun için üç haftadır ona gitmiyorum. Hım, hımm... Eğer bir hafta önce ona uğramışsa... Bu hafta içinde gerçekten Mitya'da garip bir değişiklik oldu.

Gruşenka acele ile sözünü destekledi:

— Değişti ya! Değişti ya! dedi. Aralarında bir sır var... Gizli bir sır vardı aralarında!...

Bunu Mitya'nın kendisi bana söyledi. Hem biliyor muşum, öyle bir sırmış-ki, Mitya bir türlü huzura kavuşamıyor. Oysa eskiden neşeli idi. Hoş şimdi de neşeli ya... Yalnız biliyor musun? Başını şöyle oraya buraya sallamaya, odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya, sağ elinin şu parmağı ile şakağındaki saçları karıştırmağa başladı mı, ben artık içinde kendisine endişe veren bir şeyin bulunduğunu anlarım... Artık bunu iyice öğrendim! Oysa eskiden neşeliydi. Bugün bile neşeli gördüm onu!

— Ama sen «sinirli» demiştin.

— Sinirli de olsa, yine neşelidir o. Zaten hep sinirlidir, ama bir anda neşeleniveriyor işte. Sonra da gene sinirli oluyor. Hem biliyor musun Alyoşa, ona bakıp hep hayret ediyorum. Kendisini korkunç bir şey bekliyor, o ise öyle saçma Şeylere gülüyor ki!

Tıpkı çocuk gibi.

— İvan'ın onu ziyaret ettiğini bana söylememeni tenbih etti mi, gerçek mi? Sana gerçekten «söyleme» mi dedi?...

— Öyle dedi ya. «Söyleme» dedi. Zaten Mitya yalnız sen-den korkuyor. Çünkü bu işin içinde bir sır varmış. Kendisi söyledi bunu.

Gruşenka, birden atılıp yalvararak:

. — Kuzum Alyoşa, ne olur ona git, ağzını ara, ne imiş ara-rındaki o sır öğren, sonra da gelip bana söyle! Benim gibi182

zavallı bir kadını üzüntüden kurtar. Artık o uğursuz kaderin-neyse bileyim. Seni bunun için çağırdım.

— Sen o sırrın seninle ilgili olduğunu mu sanıyorsun--Eğer öyle olsaydı, Mitya, bunun bir sır olduğunu senin yanında söylemezdi!

— Bilmiyorum. Belki bana söylemek istiyor, ama cesaret edemiyor. Önceden haber veriyor. «Bir sır var» demek istiyor ama nasıl bir sır olduğunu söylemiyor.

— Peki sen bunun ne olduğunu düşünüyorsun?

— Ne mi düşünüyorum? Artık benim için felâket gete; çattı, öyle düşünüyorum.

Hem de felâketimi her üçü birlik hazırladılar. Çünkü bu işin içinde Katya var. Bütün bunlar Katya'dan çıkıyor. Mitya: «Şöyleymiş, böyleymiş» diyor, onur. için! O kadın gibi değilim demek! Mitya bunu önceden söylüyor. Bana haber veriyor. Beni bırakmayı aklına koymuş! İste bütün sırrı bu! Üçü bunu düşünmüşler, üçü... Yani Mitya, Katya, bir de İvan Fiyodoroviç. Alyoşa, ben sana çoktandır bir şey sormak istiyordum: Mitya, bir hafta önce bana birden durup dururken İvan'ın Katya'ya âşık olduğunu söyledi. Bunu da onun sık sık evine gitmesinden çıkarmış. Bana doğru mu söyledi, yoksa yalan mı? Elini vicdanına koy, indir hançeri göğsüme! Söyle!

— Sana hiçbir zaman yalan söylemem. İvan, Katerina İva-novna'ya âşık değil. Benim düşüncem bu...

— İşte, ben de o zaman öyle düşünmüştüm! Bana yalan söyledi utanmaz. İş burada!

Şimdi de beni mahsus kıskanmış gibi davranıyor, sonradan ayrılırsak kabahati bana yüklemek için. Öyle saf ki! Hiç bir şeyi gizli tutamıyor, öyle açık yürekli ki!... Ama ben ona gösteririm! Ona gösteririm ben dünyanın kaç bucak olduğunu! Bana «sen benim öldürdüğüme inanıyor" sun» dedi. Bunu bana söyledi! Beni bununla suçladı! Düşünse ne! Tanrı suçunu bağışlasın! Dur! O Katya'ya mahkemede neler yapacağım! Orada ona öyle bir söz söyleyeceğim ki... Her şeyi söyleyeceğim! •

Gruşenka bunu söyledikten sonra gene acı acı ağlamaya başladı. Alyoşa yerinden kalkarak:

— Bak, sana kesin olarak bir şey söyleyebilirim, Gruşenfca-dedi. Birincisi şu: Mitya, seni seviyor, dünyada herkesten çok seni seviyor. Yalnız seni!... Bu sözüme inan. Bunu iyice biliyorum. Artık bunu benden başka kimse bilemez. İkincisi onun ağzını aramak istemiyorum. Eğer bugün bana kendiliğinden o sırrını söylerse, sana açıklamağa söz verdiğimi kendisine açıkça bildireceğim. O zaman, bugün gene gelir, sana ne olduğunu söylerim. Yalnız... Bana öyle geliyor ki... 3u işle Katerina îvanovna'nın hiç ilgisi yok! Bu sır bambaşka bir şeyle ilgili. Öyle sanıyorum. Bana öyle geliyor ki, Katerina İvanovna ile bu iş arasında hiçbir ilişki yok. Eh, şimdilik hoşça kal!

Alyoşa elini sıktı. Gruşenka hâlâ ağlıyordu. Alyoşa, genç kadının teselli olsun diye söylediği bu sözlere pek inanmadığını görüyordu. Ama yine de hiç olmazsa derdini dökmesi için iyi bir şey olmuştu. Genç kadını bu durumda bırakmak onu üzüyordu, ama Alyoşa'nın acelesi vardı. Daha birçok görevler onu bekliyordu.

II

HASTA AYAK

Görevlerinden birincisi, onu bayan Hohlakova'nın evinde bekliyordu. Alyoşa, oradaki işini biran önce bitirip, Mitya'yı ziyarete gecikmemek için, acele ile oraya gitti. Bayan Hohla-fcova, üç haftadır rahatsızlanmıştı: Nedense ayağı şişmişti. Gerçi, yatakta değildi ama, gündüzleri sırtında zarif ve pek açık saçık olmayan bir sabahlıkla, boudoir'ında kanepenin üzerinde yarı uzanmış bir durumda yatıyordu. Alyoşa bu vesile ile kötü bir niyet taşımayan hafif bir alayla, kendi kendine, Bayan Hohlakova'nın hastalığına rağmen, neredeyse şıklaş-düşünmekten kendini alamıyordu. Durup dururken saç-danteller, kurdeleler takılıyor, zarif lizözler giyiliyordu. Alyoşa, bunların niçin yapıldığını anlıyordu, ama bunları saçma düşünceler olarak zihninden kovmaya çalışıyordu.

Son günlerde Bayan Hohlakova'yı başka misafirlerin arasında Perhotin adında bir genç ziyaret etmeye başlamıştı. Alyoşa, dört gün kadar bir süredir onlara uğramamıştı ve eve girer girmez acele ile Liza'nın yanına gitmek istedi, çün-asıl onunla işi vardı. Liza daha bir gün önce, ona. «çok bir durumu> görüşmek üzere hemen gelmesi için ıs-184

f

rarla ricada bulunmasını tenbihleyerek bir hizmetçi kız gön. dermişti. Bu da bazı nedenlerle Alyoşa'da bir ilgi uyandırmıştı Ama hizmetçi kız Alyoşa'nın geldiğini Liza'ya haber verinceye kadar, Bayan Hohlakova, gelmiş olduğunu birinden öğrenerek hemen ona başka bir hizmetçisini göndermiş ve «yalnız bir dakika için» yanına gelmesini rica etmişti. Alyoşa, önce annenin ricasını yerine getirmenin daha doğru olacağını düşündü.

Öyle yapmayacak olursa. Bayan Hohlakova, muhakkak Alyoşa, Liza'nın yanında iken, ikide bir ona birini gönderip rahatsız edecekti.

Bayan Hohlakova bayram günüymüş gibi özel bir itina ile giyinmiş olarak ve olağanüstü bir sinir gerginliğiyle heyecan içinde divanın üzerinde yatıyordu. Alyoşa'yı sevinç çığlıkları ile karşıladı.

— Kırk yıldır, kırk yıldır evet, tam kürk yıldır sizi görmedim! Koca bir hafta geçti de... Bir dakika, ha... Sahi, dört gün önce, çarşamba günü bizdeydiniz. Siz, Liza'ya gidiyordu-nuz, değil mi? Biliyordum zaten. Herhalde ben duymayayım diye ayaklarınızın ucuna basa basa doğru ona gitmek istiyordunuz. Ah, sevgili, sevgili Aleksey Fiyodoroviç. Beni ne kadar endişe içinde bıraktığınızı bir bilseniz! Ama bunu sonra konuşuruz. Gerçi en önemli olan bu, ama gene de sonra konuşuruz bu konuyu.

Sevgili Aleksey Fiyodoroviç, Liza'cığımı tam anlamıyla artık size emanet ediyorum.

Zosima dedenin ölümünden sonra «nur içinde yatsın» (bunu söylerken haç çıkarmıştı) size bir rahip olarak bakıyorum. Hoş yeni giysinizi kendinize çok yakıştırıyorsunuz doğrusu? Nereden buldunuz böyle bir terziyi? Ama

hayır, hayır. Asıl önemli olan bu değil, bunları sonra konuşuruz. Size bazen Alyoşa dediğim için sakın bana kızmayın olmaz mı? Ben ihtiyar bir kadınım. Her şeyim hoş görülür (bunu söylerken nazlı nazlı gülümsemişti), ama bunu da sonra konuşuruz. Yeter ki, en önemli şeyi unutmayalım!

Çok rica ederim, bana bunu hatırlatın, olmaz mı? Konuşurken konudan ayrıldım mı, bana «asıl önemli olan neydi?» diye sorutulmaz mı? Ah, şimdi en önemli olanın ne olduğunu ben nereden bileyim! Liza, sizinle evlenmek konusunda vermiş ol düğü o çocukça sözü geri aldığı günden bu yana, herhalde bu tün bunların, uzun bir süre tekerlekli iskemlede kalmış, zavallı hasta küçük bir kızın bir hayal oyunundan başka birşey ol

madiğini anlamışsınızdır. Aleksey Fiyodoroviç, çok şükür, şimdi artık yürüyor. Bunu da Katya'nın, Moskova'dan o zavallı ağabeyinize... yarın... şey edecekleri ağabeyiniz için getirttiği yeni doktora borçluyuz... Ah, yarından niçin söz ediyorum! Yarın olacakları düşündükçe ölecek gibi oluyorum. Meraktan öleceğim vallahi... Sözün kısası, o doktor, dün akşam bize geldi ve Liza'yı gördü... Vizitesine elli ruble ödedim. Hey Allah gene olmayacak şeyler söylüyorum! Gene asıl söyleyeceğimi söylemiyorum. Görüyorsunuz ya, artık büsbütün sözlerimi şa-gırıyorum. Acele ediyorum. Hem neden acele ediyorum?

Bilmiyorum. Şimdi artık korkunç denecek bir şekilde, hiçbir şey bilmiyorum. Benim için herşey karmakanşık bir yumak haline geldi. Korkarım ki, can sıkıntısından şimdi yanımdan pırr diye uçacaksınız, artık sizi kim görür? Hay Allah, ne diye oturuyoruz? Bir kez kahve içelim. Yulya, Glafira! Kahve getirin.

Alyoşa, acele ile teşekkür ederek, daha biraz önce kahve içtiğini söyledi.

— Kimde içtiniz?

— Agrafena Aleksandrovna'da!

— Yani... Yani o kadınla! Ah, herkesi mahveden o zaten. Hoş bilmiyorum. Diyorlar ki, şimdi çok namusluymuş. Gerçi iş işten geçti, ama eskiden gerektiği vakit öyle olsaydı, daha iyi olurdu. Şimdi öyle olması neye yarar? Susun Aleksey Fiyodoroviç, susun! Çünkü o kadar çok şey söylemek istiyorum ki. galiba hiç bir şey söyleyemeyeceğim. Bu korkunç dava... Muhakkak gideceğim. Ona hazırlanıyorum. Beni mahkeme salo-luna koltukta götürecekler. Zaten orada oturabilirim. Ya-nımda insanlar olacak. Hem biliyor musunuz? Tanıklar arasın-da ben de varım. Ah neler söyleyeceğim! Biliyorum ben neler söyleyeceğimil Yemin etmek gerekecek, öyle değil mi?

— Öyledir. Ama sizin oraya gidebileceğinizi sanmıyorum. —- Ama oturabiliyorum. Ah, ne söyleyeceğimi şaşırtıyorsunuz! o dava, o vahşice davranış yok mu? Sonra herkes Sibirya'ya gidiyor...

Başkaları da evleniyor... Hepsi de herşey hızla, çabuçak değişiyor. Sonunda

da hiç bir şey kalmıyor, herkes bir ayağı çukurda olan birer ihtiyar haline geliyor. En, varsın öyle olsun, yoruldum artık! O Katya, cette char-mante Personne yok mu? Benim bütün umutlarımı yok etti. ağabeylerinizden birinin peşinden Sibirya'ya gidecek.186

Öbür ağabeyiniz de onu izleyecek ve komşu kentlerden birin-'de oturacak. Sonra da hepsi birbirlerine acı çektirecekler!... Buna deli oluyorum, en ömemlisi işin böyle dallanıp budaklanması: Petersburg'da ve Moskova'da tüm gazeteler de bir milyon kez yazdılar bunu... Ha, evet düşünün bir kez, benim için bile bir şeyler yazmışlar, güya ağabeyinizin

«çok sevdiği bir arkadaşıymışım», kötü bir söz söylemek istemiyorum, ama düşünün, bir düğünün bunu!

— Öyle şey olamaz! INerde, nasıl yazmışlar bunu?

— Şimdi gösteririm!! Dün aldım ve dün okudum. İşte bakın, Petersburg'da yayınlanan «Dedikodu> gazetesi, bu yıl çıkmaya başladı. Ben söylentilere bayılırım. Bu yüzden abone oldum, kendi başıma iş açtım. Gördünüz mü, nssılmış o dedikodular? işte bakın, şu.rada yazıyor, okuyun.

Alyoşa'ya yastığının altında bulunan bir gazete yaprağını uzattı.

Belki gerçekten üzüntülü değil, garip bir bitkinlik içindeydi ve belki d« gerçekten zihninde herşey karmakarışık bir yumak haline gelmişti. (Gazetedeki haber oldukça taşı gediğine koyan cinstendi ve herhalde onu çok rahatsız etmişti. Ama iyi ki kendisi o anda dikkatini bir nokta üzerinde toplayabilecek durumda değildi. Bu yüzden biraz sonra o gazeteyi de unutabilir ve bambaşka bir konuya atlayabilirdi. O korkunç davanın, Rusya'nın her yerinde dillere destan olduğunu Alyoşa çoktandır biliyordu ve o iki ay içinde bazı doğru haberler arasında ağabeyi için de, genel olarak, tüm Kara-mazov'lar için de, hatta Ikendi hakkında bile o kadar olmayacak haberler ve röportajlar okumuştu ki...

Gazetelerden, birinde ağabeyinin işlediği cinayetten sonra korkudan rahip olduğu ve manastıra kapandığı bile yazılıydı. Bir başka gazetede bu yalanlanıyor ve aksine kendisinin Zo-sima dede ile birlikte manastırdaki kasayı kırdıktan sonra «Toz oldukları»

3leri sürülüyordu. Dedikodu gazetesindeki şimdiki haberin başlığı ise «Karamazov'un davasından önce Sko-toprigonyevsk»dı. (Ne yazık ki kentimizin adı budur. Uzun zamandır adını gizledim ama.) Haber kısacıktı ve Bayan Hoh-lakova'dan açıktan açığa söz edilmiyordu. Zaten tüm isimler gizli tutulmuştu . Yalnız, şimdi bu kadar gürültü patırdı ile muhakeme etmeye hazırlandıkları suçlunun, vaktiyle orduda bulunan emekliye ayrılmış, küstah davranışları ile

l

tembel ve köylülerini azat etmemiş bir teğmen olduğu, durmadan gönül işleri ile vakit geçirdiği ve özellikle «yalnızlıktan canı sıkılan bazı hanımların» üzerinde büyük etkisi olduğundan söz ediliyordu. Hatta söylendiğine göre, o canı sıkılan ve hâlâ gençlik taslayan dul hanımlardan biri, kocaman bir kızı olduğu halde, ona o kadar tutulmuştu ki, daha cinayetten iki saat önce, ona tek kendisi ile birlikte altın madenlerine kaçsın diye, üç bin ruble teklif etmişti! Ama canavar, kırk yaşındaki canı sıkılan hanımın güzelliklerine kapılıp onunla birlikte Sibirya'ya sürüklenmektense bu iş için ceza görmeyeceğini sanarak gene üç bin ruble için babasını öldürüp soymayı tercih etmişti. Baştanbaşa söz oyunları ile dolu olan bu yazıda gerektiği gibi, baba katili olmanın, ahlâka aykırı bir-şey olduğu kabul ediliyor, ama sonunda gene de, yeni ortadan kaldırılan serfliğe karşı ateş

püskürülüyordu. Alyoşa, yazıyı merakla okuduktan sonra, gazete yaprağını katlayarak onu gene Bayan Hohlakova'ya verdi. Bayan Hohlakova:

— Siz söyleyin, orada yazdıkları ben değil miyim? Ona, hemen hemen bir saat kadar önce, altın madenlerine gitmesini teklif eden bendim, şimdi durup dururken, «kırk yaşındaki hanımın güzellikleri!» diyorlar. Hem sanki ben ona, bunu onun için mi teklif etmiştim? Bunu mahsus yazıyor! Tanrım! «kırk yaşındaki hanımın güzellikleri!» diye yazdığı için onu, benim bağışladığım gibi bağışla... Hem bunu yazan kimdir?... Kimdir bunu yapan biliyor musunuz? Dostunuz Rakitin!

Alyoşa:

— Belki de, dedi. Ama ben bu konuda hiçbir şey işitmedim,

— Odur! Odur! «Belki» demeyin! Ben onu kovdum ya... Olup bitenlerin tüm hikâyesini biliyorsunuz değil mi?

— Bundan böyle sizi ziyaret etmemesini söylemişsiniz, bunu biliyorum. Ama bunu niçin yaptığınızı... hiç değilse sizden işitmedim.

— O halde ondan işittiniz demek! Peki, şimdi bana küfrediyor mu, sövüp sayıyor mu?

— Evet, sövüyor. Ama o zaten herkese söver. Hem neden evinize gelmesini yasak ettiniz? Bunun nedenini bana söylemedi. Zaten onunla nadir olarak karşılaşıyoruz, aramızda bir arkadaşlık yok.188

— Eh, öyleyse size hepsini açıklayayım. Yapılacak başka birşey yok, bari itiraf edeyim.

Çünkü, bu işin içinde belki de bir noktada suçluyum. Yalnız en küçük, küçümencik, mini mini bir nokta... O kadar küçük ki, hani hiç yok deseniz olur Anlıyor musunuz yavrum?

(Bayan Hohlakova birden garip yaramazca bir tavır takınmış, dudaklarında

da sevimli, âmâ aynı zamanda bir şey sakladığını belli eden bir gülümseyiş belirmişti.) Anlıyorsunuz ya! Öyle tahmin ediyorum ki... Özür dilerim Alyoşa, şimdi sizinle bir anne gibi konuşuyorum. Ah, hayır, hayır, aksine, şu anda size tıpkı babammışsınız gibi... Çünkü,

«anne» demek buraya hiç uymuyor... Her neyse, tıpkı günah çıkarırken Zosima Dede'ye yaptığım gibi, en doğrusu bu. Öyle demek çok uygun oluyor. Size biraz önce, «rahip> demiştim ya... Her neyse, işte o zavallı genç, dostunuz Rakitin var ya, (aman Allahım, ona hiç mi hiç darılamıyorum! Gerçi kızıyorum, öfkeleniyorum, ama o kadar çok değil) yani sizin anlayacağınız, bu aklı havada olan delikanlı, birden, düşünün bir kez, galiba bana âşık oldu.

Bunu daha sonra, çok daha sonra birden farkettim. Daha başlangıçta, yani bundan bir ay kadar önce, evime daha sık gelmeye başlamıştı. Hemen hemen hergün geliyordu. Gerçi onunla daha önceden de tanışıyorduk ama... Ben hiçbir şey bilmiyordum... Sonra birden, sanki zihnim aydınlanır gibi oldu ve hayretle bazı şeyler farketmeye başladım. Biliyor musunuz? Burada görevli olan ağırbaşlı, cana yakın ve çok değerli bir genci, Piyotr İlyiç Perhotin'i de bundan iki ay önce evime kabul etmeye başlamıştım. Siz de ona kaç kez burada rastladınız. Kendini bilen, ciddî bir gençtir, öyle değil mi? Uç günde bir gelir., Hergün gelmez. (Gerçi hergün de gelse, bundan ne çıkar?) Hem, her zaman öyle güzel giyinmiştir ki-Ben zaten yetenekleri olan, gösterişi sevmeyen gençleri daima överim, Alyoşa! Bu gencin ise hemen hemen bir devlet adamı kadar derin bir zekâsı var, öyle güzel konuşur ki! Muhakka onun için gereken kimselere ricada bulunacağım, muhakka ileride diplomat olabilir. O korkunç gün, beni az kalsın ölüm» den kurtarmıştı evime gelerek...

Dostunuz Rakitin ise, her zaman ayağında öyle

gelirdi ve o çizmeli ayaklarını halının üzerine uzatırdı zün kısası, artık bana bazı imalarda da bulunmaya başlamıştı Hatta birgün, birden burdan giderken, elimi kuvvetle sı 189

O elimi sıkınca, birden ayağım ağrımaya başladı. Zaten Ra-kitin daha önce de evimde Piyotr İlyiç'e rastlamıştı. Hem inanır mısınız, hep onu iğneliyor, kızdırıp duruyor, nedense ona söylenip duruyordu. Bir araya geldiler mi, ikisine bakıyor, içimden gülüyordum. İşte birgün, tek başıma oturuyordum. Hayır, doğru söylemek gerekirse yatmak üzereydim! Evet! Birgün tek başıma yatıyordum, işte bu sırada Mihayıl İvanoviç geliyor ve düşünün bir kez, bana kendisinin yazmış olduğu bir şiiri getiriyor, hasta ayağım için yazılmış kısacık bir şiir... Daha doğrusu benim hasta ayağımı şiir halinde anlatmış. Durun, nasıldı?

O ayacık, o ayacık Hasta olmuştu birazcık...

Öyleydi galiba... Nasıldı?... İşte bakın şiirleri hiç aklımda tutamam! Şurada saklıyorum onu. Herneyse, sonra size gösteririm. Yalnız şunu söyleyeyim ki, çok güzel, çok güzel bir şeydi, hem biliyor musunuz? Yalnız küçük bir

ayacıktan söz etmiyordu. Aynı zamanda içinde bir ders vardı, çok güzel bir fikir taşıyordu. Sözün kısası, hâtıra defterim için yazmıştı onu, Eh ben, tabiî teşekkür ettim. Belliydi ki, o da bundan gururlanmıştı. Daha ona henüz teşekkür etmiştim ki, birden içeriye Pîyotr İlyiç girdi. O vakit, Mihayıl İvanoviç'in yüzü birden gece gibi karardı. Piyotr İlyiç'in ona nedense bir engel olarak göründüğünü artık anlıyordum. Çünkü, Mihayıl İvano-'iÇı şiirlerden hemen sonra bir şeyler söylemek istiyordu. Bunu seziyordum. İşte Piyotr İlyiç, tam o sırada içeri girmişti.

Birden Piyotr İlyiç'e şiirleri gösterdim. Yalnız kimin yazdı-Sini söylemedim. Ama kesin olarak inanıyorum ki, evet kesin olarak biliyorum ki, bunu kimin yazdığını hemen anlamıştı. Gerçi kendisi şimdiye kadar bunu açıklamıyor ve bunu o sırada hiç tahmin etmediğini ileri sürüyor ama... biliyorum ki bunu mahsus öyle diyor. Piyotr İlyiç, hemen kahkahalarla «ülmeye ve şiiri eleştirmeye başladı.

~- Berbat bir şiir! Bunu herhalde ilahiyat fakültesi öğ-rencilerinden biri yazmıştır, diyordu.İste

Hem de öyle ateşli, öyle ateşli söylüyordu ki bunları! ° zaman dostunuz kahkahalarla gülecek yerde, birden büsbütün çileden çıktı!... «Aman yarabbi!

Birbirlerini döve-diye düşündüm.

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Bunu ben yazdım, dedi. Şaka olsun diye yazdım, çünkü şiir yazmayı adilik sayıyorum...

Yalnız benim yazdığım şiirler güzel şiirlerdir. Sizin Puşkin'e kadın ayağını şiirde dile ge tirdi diye anıtlar dikmek istiyorlar! Oysa, benim şiirlerimin belirli bir yönü var. Siz ise serf çalıştıran bir adamsınız. Siz nerede, hümanist olmak nerede? Siz şimdiki aydınların sahip oldukları duygulardan hiçbirine sahip değilsiniz! Toplumun gelişmesi sizi hiç etkilememiş! Siz bir memursunuz, üstelik rüşvet alıyorsunuz! diyordu.

İşte o zaman artık bağırmağa ve kavga etmesinler diye yalvarmaya başladım. Piyotr îlyiç ise, biliyor musunuz? Hiç de korkak değilmiş! Birden en soylu kişilere yakışır bir tavır takındı. Rakitin'e alaylı alaylı bakıyor, dinliyor ve özür diliyordu.

— Bilmiyordum, diyordu. Eğer bilmiş olsaydım bu şiirleri överdim... Zaten şairlerin hepsi işte böyle sinirlidirler.

Yani, sizin anlayacağınız, en nazik tavırları takındığı halde, öyle bir alay ediyordu ki!...

Sonradan kendisi de bana, tüm o sözlerinin alay olduğunu söyledi. Ben ise gerçekten ciddî olarak söylediğini sanıyordum. Yalnız, tıpkı sizin karşınızda olduğum gibi, yattığım yerden şöyle düşündüm: «Şimdi, Mi-hayıl İvanoviç'i evimde, misafirime bağırıp çağırdığı için kapı dışarı edersem, acaba nezakete aykırı mı, yoksa yerinde bir şey mi olur?» İşte, inanır mısınız, yattığım yerde gözlerimi kapamış hep bunu düşünüyordum: «Böyle bir şey soylu bir kadına yakışır mı, yakışmaz mı?» Bir türlü de karar veremi-yordum. Kendi kendimi üzüp duruyordum. Kalbim de çarpıyordu. «Bağırayım mı, bağırmayayım mı?»

diye kendi kendime soruyordum. İçimdeki seslerden biri «bağır!», öbür» «hayır bağırma» diyordu. Yalnız, işte öbür ses bunu mez, birden bağırdım ve hemen oracıkta bayılıverdim. ardından gürültü patırtı koptu.

Birden kalkıp Mihayıl İvanoviç'e:

— Bunu size bildirmek benim için acı bir şey ama,

sizi evimde kabul etmek istemiyorum, dedim.

Öylece kovdum işte! Ah, Aleksey Fiyodoroviç! Kötü bir şey yaptığımı kendim de biliyorum, hep yalan söyledim, as lında ona hiç de kızmamıştım, ama işin doğrusu, birden öyle bir sahne olursa, çok güzel bir şey olacak gibi geldi bana Yalnız inanır mısınız? Bu sahne gerçekten tabiî oldu.

Tabii

art*

mağa bile başlamıştım. Hatta ondan sonra birkaç gün daha hep allayıp durdum.

Sonradan birgün, öğleden sonra, birden hepsini aklımdan çıkardım. İşte Rakitin, iki haftadır bize hiç «imiyor. Ben de, «Yoksa hiç mi gelmeyecek?» diye düşünüyorum- Daha dün öyle düşünüyordum. Sonra birgün akşama doğru bu «Dedikodu» gazetesi geldi. Onu okur okumaz bir çığlık attım. Bunu başka kim yazabilir? Muhakkak o yazmıştır! O gün eve dönünce oturmuş yazmıştır! Yazdıktan sonra göndermiş, onlar da yayınlamışlardır.

Tüm bunlar olalı iki hafta oldu. Yalnız bu söylediklerim berbat şeyler Alyoşa. Hiç de asıl gerekli şeyleri söyleyemiyorum! Ah, ne yapayım! Sözler ağzımdan kendiliğinden dökülüyor. Alyoşa:

— Benim bugün ağabeyime muhakkak zamanında gitmem gerekiyor! diye mırıldanacak oldu.

— Tam üstüne bastınız, tam üstüne bastınız! Şimdi bana hepsini hatırlattınız. Beni dinleyin, «sabit fikir» nedir?

Alyoşa hayretle:

— Ne sabit fikri? diye sordu.

— Hukukî anlamda «sabit fikir». Bağışlanmanıza yol açan bir sabit fikir. Öyle bir sabit fikir ki, sizi hemen bağışlarlar.

— Ne demek istiyorsunuz efendim, anlayamadım?

— Anlatmak istediğim şey şu: O, Katya yok mu? Ah, o ne sevimli, o ne cici varlıktır!

Yalnız, kime âşık olduğunu bir türlü bilemiyorum. Geçenlerde bende idi, ama ağzından hiç-bir lâf alamadım. Kaldı ki, şimdi kendisi benimle konuşurken, herseyi hafiften alıyor. Yani sağlığından filân söz ediyor. başka hiçbir şey söylemiyor. Üstelik öyle bir tavır da takını-**• Ben de kendi kendime, «eh varsın öyle olsun, ne hali varsa «örsün!»

dedim... Ha, o sabit fikri söyleyecektim: İşte o doktor

da geldi, siz doktorun geldiğini biliyor muydunuz? Bilmez da musunuz? Hani deli doktoru var ya, o işte! Canım onu siz getirtiniz ya. Daha doğrusu, siz değil, Katya getirtti!

Her-

şeyin altından da hep Katya çıkıyor!

İşte bakın, şöyle oluyor: Adamın biri var, hiç de deli de-liyorBirden aklıma bir sabit fikir takılıyor. Kendini bi-liyor

ne yaptığının farkında. Öyleyken zihninde bir sabit fikir var Şimdi yeni kanunlar bu

«sabit fikir» sorununu or-taya çıkardılar. Yeni kanunların bir iyiliği bu. Doktor bana akşam. hani o altın madenleri var ya, onu sordu. Yani:192

«Mitya'nın durumu o zaman nasıldı?» diye soruyordu! «o anda kafasında sabit bir fikir var mıydı, yok muydu?» Gelmiş, bağırıp çağırmaya başlamıştı. «Para, para, bana üç bin verin, üç bin verin!» diye bağırıyordu. Sonra gitti ve durup dururken cinayet işledi. Belki de hep: «Öldürmek istemiyorum, öldürmek istemiyorum!» diye düşünüyordu. Ama birden elinde olmayarak gidip öldürdü. İşte bu yüzden onu bağışlayacaklardır. Tek kendi kendisine karşı koyduğu, öyleyken öldürdüğü için.

Alyoşa biraz sertçe bir tavırla:

— Canım, o öldürmedi ki! diye kadının sözünü kesti. Gittikçe daha çok huzursuzluk ve sabırsızlık duymağa başlamıştı.

— Biliyorum, cinayeti işleyen o ihtiyardır. Grigoriy'dir. Alyoşa:

— Nasıl Grigoriy? diye bağırdı.

— Odur, odur! Grigoriy'dir. Dimitriy Fiyodoroviç ona bir darbe indirmişti ya, işte o zaman adam yattığı yerde bir süre kalmıştır. Sonra da kalkmış kapının açık olduğunu görmüş, içeriye girmiş ve Piyodor Pavloviç'i öldürmüştür...

— İyi ama neden? Neden?...

— Kafasına bir «sabit fikir» geldiği için, Dimitriy Fiyodoroviç, kafasına bir darbe indirmiş. O da ayılınca bu «sabit fikirce kapılmış, gidip adamı öldürmüş. Kendisinin öldürmediğini söylemesine bakmayın, belki de hatırlamıyor bile. Yalnız bakın: Katilin Dimitriy Fiyodoroviç olması çok daha iyi olur. Hem de herhalde öyledir. Siz bu işi Grigoriy'in yaptığını söylediğime bakmayın. Bunu herhalde Dimitriy Fiyodoroviç yapmıştır. Böylesi çok daha iyi! Hay Allah! Yani «oğulun babayı öldürmesi iyidir» diye söylemedim bunu. Bu işi övüyor değilim! Aksine çocuklar ana babayı saymalıdırlar.

Ama gene de katilin Dimitriy olması daha iyi, çünkü o zaman ağlamanız gereksiz.

Çünkü o kendini bilmeyerek, daha doğrusu herşeyi bilerek, ama içinde olup bitenleri anlayamıyarak işlemiştir bu cinayeti!

Evet, bağışlasınlar onu! Onu bağışlamaları o kadar in" sanca bir şey qlur ki! Hem böylece herkes yeni kanunların iyiliklerini görür. Ben ise bunun öyle olduğunu bilmiyorduni-Oysa diyorlar ki, bu eskiden beri böyleymiş. Ben bunu dün öğrenince, o kadar şaşırdım ki. Bu yüzden sizi çağırmaları için

193

birini göndermek istedim. Hem eğer, onu bağışlarlarsa, mahkemeden sonra onu doğru buraya, yemek yemeğe getireceksiniz. Ahbaplarımı çağırırım. Yeni kanunların şerefine içeriz. Bunun tehlikeli birsey olacağını sanmıyorum. Hem zaten bir çok misafirler davet edeceğim. Bu bakımdan, eğer herhangi bir şey olursa, onu heran dışarı çıkarabilirler.

Sonradan kendisi herhangi bir kentte bir sulh yargıcı ya da, bir başka şey olabilir. Çünkü, felâket geçirmiş insanlar herkesten daha iyi yargı verebilirler.

Hem zaten şimdi kimin bir sabit fikri yoktur ki? Herkesin bir sabit fikri vardır. Kaç örneği görülmüştür: Adara oturuyor, şarkı söylüyor, sonra birden hoşuna gitmeyen bir şey örüyor, tabancasını kaptığı gibi önüne geleni vuruyor. Sonra da onu bağışlıyorlar. Bunu kısa bir süre önce bir yerde okumuştum. Doktorlar da onaylamışlar bunu. Zaten doktorlar şimdi hep onaylıyorlar, hep bir şeyleri onaylıyorlar. Hem bun-da ne var ki?

Benim Liza'nın zihninde bile bir sabit fikir var. Daha dün akşam onun yüzünden ağladım.

Üç gün önce de gözyaşı döktüm, onun yüzünden. Ama bugün anladım, zihninde düpedüz bir sabit fikir var. Ah, Lıza, beni o kadar üzüyor ki! Bence tam anlamıyla aklını kaçırmış.

Neden durup dururken sizi çağırdı? O mu sizi çağırdı, yoksa siz kendiliğinizden mi ona geldiniz?

Alyoşa kesin bir tavırla kalkacak oldu.

— Evet, beni çağırmıştı. Zaten şimdi onun yanına gideceğim, dedi.

Bayan Hohlakova birden ağlamaya başlayarak:

— Ah, sevgili, biricik Aleksey Fiyodoroviç! Bu .işte belki de en önemli olan başka bir nokta daha var! diye bağırdı. Tanrı bilir ya, gerçekten size güvenerek Liza'nın sizinle kokuşmasına izin veriyorum! Onun annesinden gizli olarak sizi Yırtmış olması hiç önemli değil. Ama ağabeyiniz, özür dile-rim İvan Fiyodoroviç'e güvenemem! Kızımın onunla arka-daşlık etmesine öyle rahatça göz yumamam. Gerçi onu hâlâ Şövalye ruhu taşıyan bir genç adam olarak kabul ediyo-rum, ama... Düşünün bir kez, durup dururken Liza'ya da Aramış. Oysa benim bundan hiç haberim yoktu!

Alyoşa derin bir hayretle:

— Nasıl? Ne dediniz? Ne zaman? diye sordu.194

KARAMAZOV KARDEŞLER

Artık oturmuyor ve Bayan Hohlakova'yı ayakta dinliyor du.

— Size anlatacağım. Galiba zaten sizi bunun için çağır. dım. Hoş, artık sizi niçin çağırdığımı bile kesin olarak bile-miyorum ya! Bakın şöyle oldu: İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan dönüşünden bu yana iki kez beni ziyaret etti. Birincisinde sadece bir ahbap olarak görüşmek için gelmişti. İkinci kez ise, bundan kısa bir süre önce geldi. O gün Katya bendeydi, o da Katya'nın bizde olduğunu öğrenmiş, onun için gelmişti. Tabiî onun bizi böyle sık sık ziyaret etmesini beklemiyordum. Çünkü, vous comprenez, cette affaire et la mort terrible de votre para(*), bundan ötürü, zaten işinin başından aşkın olduğunu biliyorum. Yalnız birden öğreniyorum ki, bize yine uğramış, hem de bana hiç uğramadan doğrudan doğruya Li-za"yı ziyaret etmiş. Bu iş, beş altı gün önce olmuş.

İvan Fiyodoroviç gelmiş, beş dakika oturmuş ve çıkıp gitmiş. Bunu tam üç gün sonra Glafira'dan öğrendim. Ziyaret bu yüzden birden dikkatimi çekti. Hemen Liza'yı çağırdım. Ama o bana güldü: «İvan Fiyodoroviç uyuduğunuzu sanıyordu, bana da sizin sağlık durumunuzu öğrenmek için uğramıştı.» dedi.

Gerçekten de öyle olmuş. Yalnız Liza, aman Allahım Liza, beni ne kadar üzüyor! Bakın bir gece, birden (bu, siz bize son olarak gelip gittikten dört gün sonra olmuştu) kriz geçirdi.

Çığlıklar, tiz sesler, sizin anlayacağınız, tam bir isteri krizi! Bende neden hiçbir zaman öyle isteri krizi olmuyor? Ertesi günü bir kriz daha, sonra da üçüncü günü ve dün akşam, evet dün akşam kendini bir sabit fikre kaptırdı. Bana birden durup dururken:

— Ben İvan Fiyodoroviç'den nefret ediyorum ve bundan böyle onu evimize kabul etmemenizi istiyorum! diye bağırdı.

Bu beklenmedik istek karşısında ne yapacağımı şaşırdım-Böyle değerli ve bu kadar bilgisi olan, ayrıca böyle bir fe lâket geçirmiş (çünkü tüm bu hikâyeler ne de olsa mutsuzluktur, mutluluk sayılmaz değil mi?) bir gence durup dururken evimin kapısını ne diye kapayayım?

Liza, birden bu sözlerime kahkahalarla gülmeğe başla, • hem de hakareti! bir tavırla! Eh ben de sevindim: «Onu güldurdum ya, artık krizleri geçer» diye düşündüm. Hem za (*) Anlıyor musunuz, bu iş ve babanızın feci ölümü.

ben de iznim olmadan yaptığı o garip ziyaretler yüzünden, jvan Fiyodoroviç'ten bir açıklama yapmasını isteyerek, bize artık gelmemesini söylemek istiyordum.

Ama bugün birden işitiyorum ki, Liza uyandığı vakit Yul-ya'ya kızmış ve düşünün bir kez, kadının yüzüne bir tokat atmış. Bu vahşice bir şey! Ben kendi hizmetçi kızlarıma «siz»

diyorum. Hem Liza, bir saat kadar sonra birden Yuiya'ya sarılıyor, ayaklarını öpüyor.

Bana da birini gönderip bundan böyle bana artık hiç gelmiyeceğini, hiçbir zaman benimle görüşmek istemediğini bildiriyor. Ama ben, ayağımı sürüye sürüye ona gittiğim vakit üzerime atıldı, yüzümü gözümü öpmeye, ağlaya ağlaya öpmeye başladı. Sonra da aynı şekilde, hiçbir şey söylemeden beni odasından dışarı çıkardı. Böylece ben de hiçbir şey öğrenemedim. Şimdi sevgili Aleksey Fiyodoroviç, bütün umutlarım sizde. Tabiî, çünkü kaderim sizin elinizde! Sizden açıkça rica ediyorum, Liza'ya gidip herşeyi öğrenin. Ancak siz başarabilirsiniz bunu, sonra da gelip bir ana olarak bana herşeyi anlatın. Çünkü anlıyor musunuz? Eğer bu iş böyle sürüp giderse, Öleceğim! Ya düpedüz öleceğim, ya da evden kaçıp gideceğim. Artık dayanamam! Benim de bir sabrım var. Ama bu sabır tükenebilir. O zaman... İşte o zaman felâketler olacak!

Bayan Hohlakova, o sırada içeriye giren Pivotr İlyiç Per-hotin'i görünce tüm yüzü ışık saçarak:

— Ah, çok şükür sonunda geldiniz, Piyotr İıyiç! diye bağırdı. Geç kaldınız, geç kaldınız!

Eh söyleyin ne oldu? Oturun, söyleyin bakalım, kaderi bağlayacak son sözü söyleyin!

Ne

'yor o avukat? Aleksey Fiyodoroviç, nereye gidiyorsunuz?

— Ben Liza'ya gidiyorum.

Ha, evet! Öyleyse unutmayın! Sizden rica ettiğim şeyi

unutmayın olmaz mı? Bu bir hayat memat meselesi! Bir kader sorunu!

Ama Alyoşa elinden geldiği kadar çabuk, oradan çıkmaya ça-

lışarak Tabiî unutmam, eğer elimden gelirse... Ama o kadar geçiktim ki.

Bayan Hohlakova peşinden:

«hayır, sonradan muhakkak, muhakkak uğrayın bana! elimden gelirse» demeyin, yoksa ölürüm!

diye

bağırdı. Alyoşa

artık odadan çıkmıştı.196

III

KÜÇÜK BİR ŞEYTAN

Alyoşa. Liza'nın odasına girince, genç kızı daha yürüye-mediği zamanlarda, onu gezdirdikleri tekerlekli koltuğun üzerinde, yan yatmış bir durumda gördü. Liza, onu karşılamak için yerinden bile kımıldamadı. Ama keskin, içini okumak isteyen bakışı Alyoşa'ya saplandı. Bu bakı; biraz hasta olan bir insanın bakışını andırıyordu. Genç kızın yüzü de solcun ve sarımtırak bir renkteydi. Alyoşa üç gün içinde ne kadar değişmiş

olduğuna hatla ne kadar zayıfladığına şaştı kaldı. Genç kız elini ona uzatmamıstı. Alyoşa kendiliğinden onun elbisesi üzerinde hareketsiz duran incecik, uzun parmaklarını öptü.

sonra hiç konuşmadan karsısına oturdu.

Liza sert bir tavırla:

— Biliyorum, cezaevine gitmek için acele ediyorsunuz, dedi. Öyleyken annem sizi iki saat yanında tuttu. Hemen de beni ve Yulya'yı anlatmıştır!

Alyoşa:

— Nereden bildiniz? diye sordu.

— Kapıdan dinledim! Neden öyle dik dik bakıyorsunuz? Kapıdan dinlemek istedim, dinledim işte. Bunda kötü bir şey yok ki. Bağışlanmam için de yalvarmıyorum.

— Bir şeye mi sıkıldınız?

— Tersine, çok sevinçliyim. Yalnız simdi gene otuzuncu kezdir kendi kendime eşiniz olmayı reddetmekle ne kadar iyi ettiğimi düşünüyordum. Siz koca olacak adam değilsiniz! Diyelim ki sizinle evlendim, sonra birden sizden daha çok seveceğim birine götürmeniz için elinize bir mektup verdim, öyle bir şey olsa siz onu alır ve muhakkak o adama götürürsünüz, üstelik onun karşılığım da alıp bana getirirsiniz. Kırk yaşına da bassanız, gene böyle benim mektuplarımı getirip götürmeye devam edersiniz...

Birden kahkahalarla gülmeye başladı. Alyoşa, gülümseyerek:

— Sizin içinizde, öfkeli ama, aynı zamanda içten gelen bir şey var, dedi.

— İçten olması sundan ileri geliyor: Sizden utanmıyorum da ondan. Sizden utanmak şöyle dursun, utanmak isteğini de

duymuyorum. Asıl sizin karşınızda, asıl sizden utanmak istemiyorum. Alyoşa, size karşı neden saygı duymuyorum? Sizi çok seviyorum oysa! Eğer saygı duysaydım, hiç utanmadan öyle konuşmazdım değil mi?

— Evet.

— Peki, sizden utanmadığıma inanıyor musunuz?

— Hayır, inanmıyorum.

Liza, gene sinirli sinirli güldü. Acele ile hızlı hızlı konuşuyordu :

— Ağabeyiniz Dimitriy Fiyodorovic'e, cezaevine şeker gönderdim. Alyoçâ, ne kadar yakışıklı olduğunuzu biliyor musunuz? Sizi çok seveceğim, çünkü, sizi çabucak sevmeme izin. verdiniz!

— Siz beni bugün buraya neden çağırdınız, Liza?

— Size bir isteğimi bildirmek arzusunu duyuyordum. Birinin benimle evlenmesini, sonra işkence etmesini, aldatmasını, beni bırakıp buradan başka yere gitmesini istiyorum. Mutlu olmak istemiyorum!

— Demek karışıklığı sevmeğe başladınız öyle mi?

— Ah, karışıklık istemiyorum. İçimde hep bir evi ateşe vermek isteğini duyuyorum.

Hayalimde canlandırıyorum bunu: Eve nasıl yaklaşacağımı, onu yavaşça nasıl yakacağımı düşünüyorum, ama muhakkak yavaşçacık, yavaşçacık, olmalı. İtfaiyeciler söndürmeye çalışsınlar ama ev gene de inadına çatır çatır yansın!... Ben ise kimin yaktığını bileyim, ama susayım. Ah, saçmalık! Ne kadar can sıkıcı şeyler bunlar!

Tiksinerek elini salladı. Alyoşa yavaşça:

— Desenize, zengin yaşıyorsunuz?

— Fakir olmak, daha mı iyi?

— Daha iyi ya.

— Bunu size ölen o rahip söylemiştir. Ama doğru bir şey degil ki! Ben zengin olayım, varsın ötekiler fakir olsun! Ben şeker, kaymak yiyeceğim, kimselere de bir şeycik vermeyece-ğim Ah, söylemeyin, hiçbir şey söylemeyin. (Bunu küçük elini sallayarak söylemişti, oysa Alyoşa ağzını bile açmamıştı.) Siz zaten daha önceden de tüm bunları söylediniz, artık herşeyi ezbere biliyorum. Hep can sıkıcı şeyler. Eğer fakir olursam, birini öldürürüm. Zengin olursam da gene belki birini öldü-receğim. Ne diye oturayım sanki? Oysa ben, biliyor musunuz,

harman dövmek istiyorum! Evet, harman dövmek!193

Sizinle evleneceğim, siz de köylü olacaksınız, evet gerçekten bir köylü. Bir tayımız olsun.

İster misiniz? Siz Kalganov'u tanıyor musunuz?

— Tanıyorum. •

— Kalganov hep dolaşıyor ve hayal kuruyor. Diyor ki: «.Gerçek hayatı yaşamak neye gerek? Hayal kurmak daha iyi İnsan hayalinden en neşeli şeyleri geçirebilir. Oysa yaşamak can sıkıcı bir şey!» Ama kendisi yakında evlenecek. Öyleyken bana âşık olduğunu söyledi. Siz topaç çevirmesini biliyor musunuz?

— Biliyorum.

— İşte Kalganov tıpkı bir topaç gibi: İnsan onu döndürmek, sonra da kırbaçla bir temiz dövmek istiyor, öyle bir dövmeli ki, onu! Kalganov'ia evlenirsem, ömrümün sonuna dek fırıl tırıl döndüreceğim onu! Benimle oturmaktan utanç duyuyor musunuz?

— Hayır.

— Kutsal şeylerden söz etmiyorum diye herhalde bana müthiş kızıyorsunuz. Ben kutsal olmak istemiyorum. Öbür dünyada en büyük günah için ne yaparlar insana? Siz bunu kesin olarak biliyorsunuz herhalde...

Alyoşa ona dik dik bakarak:

— Vereceği cezayı ancak Tanrı bilir, dedi.

— Ben de öyle olmasını istiyorum iste! Ortaya çıkmak isterdim, beni yargılasınlar.

Sonra da ben birden herkesin gözünün içine bakarak kahkahalarla güleyim. İçimden bir evi yakmak geliyor. Alyoşa! Bizim evi yakmak istiyorum. Bana inanmıyor musunuz?

— Neden inanmayayım? On iki yaşında bile herhangi bir şeyi yakmak için büyük bir istek duyan çocuklar vardır. Yakarlar da. Bu hastalık gibi bir şeydir.

— Yalan, yalan, yalan! Çocuklar da olsa, beni ilgilendirmez. Ben bunu söylemek istemiyordum.

— Siz, kötülüğü iyilik olarak kabul ediyorsunuz; bu geçici bir krizdir. Belki de bu eskiden geçirdiğiniz hastalıktan ileri geliyor.

— Ama siz gene de benden nefret ediyorsunuz! Ben düpedüz iyilik yapmak istemiyorum.

Kötülük etmek istiyorum-Bu hastalık filân değil.

— Neden kötülük etmeli sanki?

— Hiç bir yerde, hiç bir şey kalmasın diye! Ah, dünyada hiç bir şey kalmasaydı ne kadar iyi olurdu1 Biliyor musunuz? Bazen içimde müthiş kötülükler, pek çok kötülükler etmek isteğini duyuyorum. Gizli gizli uzun bir süre kötülük edeyim sonra günün birinde herkes bunları öğreniversin! O zaman herkes etrafımı saracak ve beni parmağı ile işaret edecek. Ben de herkese bakacağım. Çok hoş bir şey olacak. Neden zevkli bir şey olacak, biliyor musunuz Alyoşa?

— Ne bileyim, öyle işte. Herhalde iyi bir şeyi yok etmek ya da demin söylediğiniz gibi bir şeyi ateşe vermek ihtiyacını duyuyorsunuz. Bu da olağan bir şeydir.

— Siz benim söylediğime bakmayın, bunları gerçekten de yaparım.

— İnanıyorum.

— Ah, «inanıyorum» dediğiniz için sizi o kadar seviyorum ki. Hem siz hiç bir zaman, hiç bir zaman yalan söylemezsiniz. Oysa belki de bütün bunları size mahsus, sizi kızdırmak için söylediğimi düşünüyorsunuz, öyle değil mi?

— Hayır, öyle olduğunu sanmıyorum... Gerçi belki bu ihtiyacı da biraz duyuyorsunuz, ama...

— Gerçekten duyuyorum. Size hiç bir zaman yalan söylemem.

Liza, bunu gözlerinde garip bir parıltıyla söylemişti. Al-yoşa'yı en çok şaşırtan şey, ciddîliğiydi. Şimdi yüzünde bir Parçacık olsun şaka ya da neşe sezilmiyordu. Bununla birlikte, eskiden en «ciddî» dakikalarında bile neşeli, şakacılığı yok olmuyordu. Alyoşa düşünceli bir tavırla:

— Öyle anlar olur ki, insanlar cinayetten hoşlanırlar dedi.

— Evet, evet! Tam zihninden geçen düşünceyi söylediniz. herkes, her zaman hoşlanır bundan. Yalnız «bazı dakikalarda» değil. Biliyor musunuz herşey, sanki herkes günün birinde yalan söylemeğe sözleşmiş de, ondan sonra bugüne dek hep yalan söylemiş

gibi oluyor. Herkes kötülükten nefret ettiğini söylüyor. Oysa için için kötülükten hoşlanıyor.

— Peki, siz eskiden olduğu gibi kötü kitaplar okuyor musunuz?

—Okuyorum ya! Annem okuyor, okuduktan sonra da on-ları yastığının altına saklıyor.

Ben de onları oradan çalı-

— Kendi kendinizi mahvetmekten utanmıyor musunuz?

— Kendimi mahvetmek istiyorum ben! Burada bir ço, cuk var, demiryolunun ortasına yatmış, üzerinden de vagonlar geçmiş. Ne mutlu ona! Dinleyin, şimdi ağabeyinizi muhakeme ediyorlar, babanızı öldürdü diye. Oysa herkes babasını öldürdü diye zevk duyuyor.

Alyoşa yavaşça:

— Herkesden söz ederken söylediğiniz o sözlerde biraz gerçek payı var.

Liza, sevinçle:

— Ah, bakın zihninizden ne düşünceler geçiyor! diye bağırdı. Hem de sizin gibi rahip olan birinin aklından! Hiç bir zaman yalan söylemediğiniz için,

size karşı ne kadarv saygı duyuyorum, bilemezsiniz. Alyoşa. Ah, size bir rüyamı anlatacağım: Bazen rüyamda şeytanlar görürüm. Güya gece, odamda bir mum yanıyor, ben yatıyorum; etrafta birden şeytanlar beliriyor. Ama her kösede, masanın altında bile... Hem de kapıyı açıp kalabalık olarak kapının arkasında da duruyorlar. Hep de içeri girip beni yakalamak istiyorlar. Artık yanıma yaklaşıyorlar, neredeyse, o zaman hepsi birden geri çekiliyorlar. Korku içinde kalıyorlar. Ama büsbütün gitmiyorlar. Hep kapıda köşelerde kalıp bekliyorlar. Birden içimde yüksek sesle Tanrrya küfretmek için büyük bir istek uyanıyor. O zaman küfretmeye başlıyorum. Onlar da birden hep birlikte üzerime geliyorlar. Öyle seviniyorlar ki. Artık neredeyse beni yakalayacaklar, o zaman birden haç çıkarıyorum. Bunun üzerine hepsi, birden, gene geriye gidiyorlar.

Öyle eğlenceli bir şey ki! Heyecandan nefesim tıkanıyor.

Alyoşa birden:,

— Ben de aynı rüyayı görmüşümdür, dedi. Liza şaşkınlık içinde:

— Yok canım? diye bağırdı. Beni dinleyin Alyoşa! Sakın gülmeyin. Bu çok, çok önemli bir şey; iki ayrı insan, aynı rüyayı görebilir mi?

— Demek ki görebiliyor.

Liza, bu sefer daha büyük bir şaşkınlık içinde:

— Alyoşa, diyorum ya size, bu çok, çok önemli bir şey-diye devam etti. Yani rüya değil, sizin de benim görmüş olduğum rüyayı görmeniz önemli. Siz bana hiç bir zaman yalan

lan söylemezsiniz, şimdi de söylemeyin! Bu doğru, değil mi?

Şaka etmiyorsunuz, değil mi?

— Doğru söylüyorum.

Liza, nedense müthiş şaşırmıştı. Yarım dakika kadar sustu. Sonra birden yalvaran bir sesle:

— Alyoşa, beni ziyaret edin. Bana daha sık gelin! dedi. Alyoşa kesin bir tavırla:

— Ben ömrümün sonuna dek her zaman sizi ziyarete geleceğim, diye cavapladı.

Liza gene:

— Bakın, bunu yalnız size söylüyorum, diye tekrar söze başladı. Yalnız kendime, bir de size söylüyorum. Tüm dünyada bir size söyleyebilirim

bunu. Hem de içimi size kendi kendime olduğundan çok daha istekle açabiliyorum. Sizden de hiç utanç duymuyorum. Neden sizden hiç mi hiç utanç duymuyorum Alyoşa? Söyleyin Alyoşa, yahudilerin paskalya yortusunda çocukları çalıp kestikleri doğru mu?

— Bilmiyorum.

— Bakın, bende bir kitap var, onda okudum: Bir yerde, bir mahkeme yapılmış, yahudinin biri dört yaşında bir erkek çocuğunu almış, önce her iki elindeki tüm parmaklarını kesmiş, sonra çocuğu duvara çivilemiş. Mahkemede de çocuğun kısa bir süre içinde, dört saat sonra öldüğünü açıklamış. Ne çabuk ölmüş değil mi? Hep

«inliyor, inliyor duruyordu» diyormuş, kendisi de duruyor, zevkle onu seyrediyor-muş. Aman ne güzel!

— Güzel mi?

— Tabii. Bazen kendim de bir çocuğu duvara çakabile-ceğimi düşünüyorum. Çocuk duvarda asılı kalıyor, inleyip duruyor... O böyle inlerken, ben karşısına oturup ananas kompostosu yiyebiliyorum. Ananas kompostosunu çok severim. Siz sever misiniz?

Alyoşa susuyor, ona bakıyordu. Genç kızın solgun, sarı yüzü birdenbire çirkinleşmiş, gözleri kıvılcımlanmıştı.

— Biliyor musunuz? O yahudi hikâyesini okuduktan sonra, tüm gece hıçkıra hıçkıra ağladım. Çocukcağızın, nasıl ba-bağırdığını, nasıl inlediğini hayalimde canlandırıyordum. (Dört yaşındaki çocuklar artık her şeyi anlarlar). Öyleyken o komPosto meselesi zihnimden bir türlü gitmiyordu. Ertesi sabah, birine mektup gönderdim, muhakkak bana gelsin diye. O202

mektup gönderdiğim geldi, hemen ona, o çocukcağızı ve komposto meselesini, yani her şeyi, her şeyi anlattım. Üstelik bunun «güzel bir şey olduğunu» söyledim. Birden gülmeye başladı ve bunun gerçekten güzel olduğunu ileri sürdü. Sonra ayağa kalkıp gitti.

Yanımda, sadece beş dakika oturmuştu. Benden nefret mi etti ha? Nefret mi etti?

Söyleyin, söyleyin Alycşa o anda benden nefret etti mi, etmedi mi?

Divanın üzerinde doğrulmuştu. Gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Alyoşa heyecanla:

— Söyleyin, o adamı siz kendiniz mi çağırdınız?

— Evet, ben çağırdım.

— Ona mektup mu göndermiştiniz?

— Mektup göndermiştim ya.

— Yalnızca bu çocuk meselesini sormak için mi?

— Hayır, onun için değil, hiç de onun için değil. Ama buraya girer girmez hemen ona bunu sordum. O da karşılık verdikten sonra güldü, ayağa kalktı ve çıkıp gitti.

Alyoşa, alçak sesle:

— O adam size karşı dürüst davranmış! dedi.

— Peki, benden nefret mi etti? Yoksa alay mı etti benimle?...

— Hayır, belki kendisi de o ananas kompostosu meselesine inanmıştır da ondan öyle söylemiştir. Zaten kendisi şimdi çok hasta, Liza.

Liza'nın gözleri ışıl ışıl oldu.

— Tabiî ya, inanıyor işte! diye bağırdı. Alyoşa devam etti:

— Onun kimseden nefret ettiği yok! Yalnız -kimseye inanmıyor. İnanmayınca da, tabiî nefret duyuyor.

— O halde, benden de nefret ediyor, değil mi? Benden de?

— Sizden de ya.

Liza, garip bir tavırla dişlerini sıkarak:

— Güzel! dedi. İçeri girip de gülmeye başladığı vakit nefret duymanın güzel bir şey olduğunu hissettim. Parmaklan kesik çocuk da güzel bir şey, nefret duymak da güzel...

Bunu söyledikten sonra garip bir öfke ile Alyoşa'nın gözlerinin içine bakarak sayıklıyormuş gibi güldü. Birden uzandığı koltuktan ayağa fırladı, Alyoşa'ya doğru atıldı, onu kolları ile sımsıkı sardı:

— Biliyor musunuz Alyoşa, biliyor musunuz? İsterdim ki... Alyoşa kurtarın beni! diye bağırdı.

Neredeyse inliyordu:

— Kurtarın beni! Size simdi söylemiş olduklarımı dünyada herhangi bir başka insana söyler miyim? Ben doğruyu, gerçeği söyledim? Kendimi öldüreceğim, çünkü her şey bana adî görünüyor! Yaşamak istemiyorum, çünkü her şey bana çirkin görünüyor! Her şey adi, her şey adi!...

Sözlerini çılgın gibi:

— Alyoşa, beni neden hiç, ama hiç sevmiyorsunuz? diyerek bitirdi.

Alyoşa heyecanla:

— Hayır, seviyorum! diye .karşılık verdi.

— Peki, benim için ağlayacak mısınız? Söyleyin, ağlayacak mısınız?

— Ağlayacağım ya...

— Yani, eşiniz olmadım diye değil, sadece beni yitirdiğiniz için, sadece bunun için ağlar mısınız?

— Ağlarım.

— Teşekkür ederim! Benim sadece sizin gözyaşlarınıza ihtiyacım var. Başkaları varsın beni cezaya çarptırsınlar! Varsın, beni ayakları altında çiğnesinler, hem de hepsi!

Çiğnesinler beni! Hiç kimseyi ayırmak istemiyorum! Çünkü, hiç kimseyi sevmiyorum. İşitiyor musunuz, hiç kimseyi! Aksine, herkesten nefret ediyorum ben!

Birden Alyoşa'nın kollarının arasından sıyrıldı.

— Haydi gidin Alyoşa! Ağabeyinize gitme zamanı geldi... Alyoşa, neredeyse korku içinde:

— İyi ama, siz nasıl kalacaksınız? diye sordu.

— Siz ağabeyinize gidin! Cezaevi kapanacak, gidin! İşte şapkanız! Mitya'yı öpün, haydi gidin, haydi gidin!

Liza, neredeyse zorla Alyoşa'yı kapidan dışarı çıkardı. O ise, üzüntülü bir şaşkınlık içinde Liza'ya bakakalmıştı. Birden sağ eline bir mektup, sımsıkı katlanmış, üzeri de damgalan-

^ış bir mektup sıkıştırıldığını farketti. Gözünü indirdi ve bir an içinde adresi okudu:

«İvan Fiyodoroviç Karamazov'a.» Bunu okuyunca hemen gözlerini kaldırıp Liza'ya baktı.

Liza'nın Vüzünde hemen hemen tehdit edici bir anlam belirmişti. Kendinden geçmiş gibi, tir tir titreyerek:

— Muhakkak verin, muhakkak verin ona! diye emretti.

Bugün, hemen vereceksiniz! Yoksa kendimi zehirlerim! Sizi zaten bunun için çağırmıştım!

Bunu söyler söylemez kapıyı çarparak kapadı. İçerden sürgünün çekildiği işitildi. Alyoşa, mektubu cebine koydu ve doğru merdivene gitti. Bayan Hohlakova'ya uğramamıştı.

Hatta onu unutmuştu bile. Liza ise, Alyoşa oradan uzaklaşır uzaklaşmaz sürgüyü tekrar çekti, kapıyı biraz araladı, arasına parmağını koydu ve kapayarak, var gücü ile parmağını sıkıştırdı. Beş saniye kadar sonra elini kurtararak, ağır adımlarla yavaş yavaş koltuğuna gitti, dimdik oturdu ve kararmış parmağı ile tırnağının altında kan oturmuş, şişmiş yere baktı. Dudakları titreyerek hızlı hızlı kendi kendine:

— Adi bir kızım ben, adi, adî, adî!... diye söylendi..

IV ÖVGÜ VE SIR

Alyoşa, cezaevinin kapısını çaldığı vakit, artık büsbütün geç olmuştu. Hava kararmaya bile başlamıştı. Ama, Alyoşa biliyordu ki, onu hiç bir engel göstermeden içeri alacaklardı.

Bizim küçük kentte bu işler her yerde olduğu gibidir. Başlangıçta, ilk soruşturma bittiği vakit. Mitya'nn akrabaları ile ve bazı diğer kişilerle görüşmesi, boyun eğilmesi zorunlu bazı formalitelere bağlıydı. Ama sonradan bu formaliteler, gevşe-memekle birlikte, Mitya'yı ziyarete gelen, hiç değilse bazı ki-şıer için kendiliğinden ayırımlar yapıldı. O

kadar ki, mahkûmları ziyaret için ayrılan odada görüşmeler hemen hemen başbaşa oluyordu.

Bununla birlikte, böyle ayrı muamele gören kişiler çok azdı: Yalnız Gruşenka, Alyoşa, bir de Rakitin. Ayrıca. Gru-şenka'ya Mihayıl Makaroviç'in büyük bir zaafı vardı. İhtiyar adam, Mokroye'de ona bağırdığı için pişmanlık duyuyordu. Ama, sonradan işin özünü öğrenince Gruşenka hakkında düşüncelerini tüm olarak değiştirmişti. Aynı zamanda gariptir ki, Mitya'nın cinayeti işlediğine kesin olarak inandığı halde, genç adam cezaevine kapatıldıktan sonra, ona gittikçe daha yumuşak bir tavırla bakmağa başlamıştı: «Belki de özü iyi olan bir insandı. Ama işte sarhoşluktan, düzensiz bir yaşan-tıdan aptal gibi mahvetti kendini!» diyor gibiydi. Eskiden duyduğu dehşetin yerini şimdi bir acıma duygusu almıştı.

Alyosa'ya gelince, onu eok severdi ve onunla çoktandır tanışıyordu. Cezaevine kapatılan genç adamı sonradan sık sık ziyaret etmeye başlayan Rakitin ise. «kendi deyimi ile» «ıs-Jahfvindeki hanım kızlarım en yakın dostlarından biriydi ve hergün onların bulunduğu ıslahevinde dolaşıp duruyordu. Cezaevinin, görevine çok bağlı bir adam olmakla birlikte, iyi yürekli bir ihtiyar olan müdürüne gelince, Rakitin onun evine gidip

çocuklarına ders veriyordu. Alyoşa da genel olarak onunla «bilimsel konularda» söz açmaktan hoşlanan müdürün özel bir önem verdiği eski bir ahpabıydı. İvan Fiyodoroviç'e gelince, müdür ona saygı duymaktan başka, yargılarından korkardı bile. Oysa, kendisi de büyük bir felsefe meraklısıydı ve tabii bir çok şeylerin özüne «kendi aklı ile varmıştı.

Yalnız. Alyosa'ya karşı saklayamadığı bir sempati duyuyordu. Son yıl içinde, ihtiyar adam sahte incil'leri incelemeye koyulmuştu ve bu incelenmenin üzerinde bıraktığı izlenimleri her zaman genç arkadaşına bildiriyordu. Hatta eskiden manastıra geliyor ve hem Alyoşa ile, hem de orada bulunan papaz rütbesindeki başka rahiplerle tartışmalar yapıyordu. Bu bakımdan, Alyoşa cezaevine geç vakitte gelse bile. işi halletmek için müdüre gidip görünmesi yetiyordu. Bundan başka, cezaevinde en son gardiyana kadar herkes Alyoşa'ya alışmıştı. Nöbetçi de tabiî ona zorluk çıkarmıyordu. Yeter ki, Alyoşa müdürlükten izin almış olsun.

Mitya, kendisini çağırdıkları vakit, daima hücresinden aşağı, ziyaretler için ayrılan yere iniyordu.

Alyoşa odaya girer girmez artık Mitya'nın yanından ay-nlmak üzere olan Rakitin'le burun buruna geldi. İkisi de yüksek sesle konuşuyorlardı. Mitya, onu uğurlarken nedense Çok gülüyordu. Rakitin ise homurdanıyor gibiydi. Son zamanlarda Rakitin, Alyoşa ile karşılaşmaktan hiç hoşlanmıyor, onunla hemen hemen hiç konuşmuyor, hatta zoraki bir tavırla selâmlaşıyordu. Şimdi de Alyoşanın içeri girdiğini görün-ce. mahsus somurtkan bir tavırla kaşlarını çattı, gözlerini de, sanki o sırada sıcak tutan kalın, kürk yakalı paltosunun Düğmelerini iliklemekle uğraşıyormuş gibi aşağı indirdi. Son-ra da hemen şemsiyesini aramaya koyuldu. Sadece bir şey söylemiş olmak için:206

— Bir şeyimi unutmayayım da, diye mırıldandı. Mitya:

— Dikkat et, başkasının bir şeysini unutmayasın! diye şaka etti ve hemen savurduğu bu şakaya kahkahalarla güldü...

Rakitin, bir anda öfkeye kapıldı. Kızgınlıktan titreyerek birden:

— Sen bunu kendi Karamazov'larına söyle! Sizin o köleler çalıştıran soyunuzdan olanlara söyle, Rakitin'e değil! diye bağırdı.

Mitya yüksek sesle:

— Ne oluyorsun canım? Şaka ettim! diye karşılık verdi. Sonra, başı ile oradan hemen gitmek üzere olan Rakitin'i

işaret ederek Alyoşa'ya doğru döndü:

— Hep böyledir işte! dedi. Az öncesine kadar oturuyor, gülüyor, neşeli görünüyordu.

Şimdi ise birden öfkeye kapıldı! Sana başı ile bile selâm vermedi, birbirinize büsbütün mü da-rıldımz nedir? Sen neden böyle geç kaldın? Ben, beklemek ne kelime, sabahtan öğleye kadar yolunu gözledim durdum. Her neyse zararı yok! Acısını çıkarırız.

Alyoşa, Rakitin'in çıkıp gittiği kapıyı başı ile işaret ederek:

— Neden sana böyle sık sık geliyor? Onunla arkadaş mı oldun yoksa? diye sordu.

r- Mıhayıl'la mı arkadaş oldum? Hayır, bunu söyleyemem. Hem zaten onunla arkadaş

olunur mu? Domuzun biridir o! Onun gözünde alçağın biriyim ben. Sonra şakadan da anlamıyorlar bu tip insanlar... Ası] önemli yönleri bu. Hiç şakadan anlamazlar. Hem, kupkuru, derinliği olmayan bir yürekleri vardır. Cezaevine gelirken buranın duvarlarına bakmıştım, işte onun ruhu tıpkı bu duvarlar gibidir. Ama 2eki adam, zeki olmasına zeki!

Eh Aleksey, şimdi artık iyiden iyiye mahvoldum!

Bankın üzerine oturdu, Alyoşa'yı da yanına oturttu. Alyoşa çekingen bir tavırla:

— Evet, yarın mahkeme var! Peki, hiç bir umudun yok mu ağabey? diye sordu.

Mitya, belirsiz bir tavırla ona baktı:

— Ne demek istiyorsun? dedi. Ha! Sen mahkemeden söz ediyorsun! Hay Allah kahretsin! Biz şimdiye dek, seninle

saçmalıklardan söz ettik. Bu mahkemeden filân. Yalnız senin yanında en önemli olandan hiç söz etmedim. Evet, yarın mahkeme var. Ama ben «mahvoldum» derken, mahkemeden söz etmedim. Mahvolan varlığım değil, başımın içinde olan ne varsa, o mahvoldu işte. Neden yüzünde böyle bir beğen-mezlikle bana bakıyorsun?

— Sen ne demek istiyorsun. Allah aşkına Mitya?

— İde'lerden, ide'lerden, anlaşana! Ahlâktan. Ahlâk .nedir? Alyoşa şaşırıp kaldı.

— Ahlâktan mı?

— Evet, ahlâk dedikleri şey bir bilim midir?

— Evet, evet... Öyle bir bilim vardı... Yalnız... Şunu açıklayayım ki, bunun nasıl bir bilim olduğunu anlatabilecek durumda değilim.

— Rakitin biliyor ama! Birçok şeyler biliyor Rakitin keratası! Rahip olmayacakmış.

Petersburg'a gidecekmiş. Söylediğine göre, orada edebiyat fakültesinin eleştiri bölümüne girecekmiş, ama niyeti ahlâk yönünden eleştiri yapmak. Belki de yararlı olur ve meslekte kariyer yapar. Off bu tipler kariyer yapmakta öyle ustadırlar ki! Allah belâsını versin o ahlâkın! Ben mahvoldum Aleksey, mahvoldum diyorum, Tanrı kulu Aleksey! Seni herkesten çok severim. Seni düşündüğüm vakit, içim titriyor, vallahi!

Nedir o Cari Bernard?

Alyoşa gene şaşırdı:

— Hangi Cari Bernard?

— Hayır, Cari değildi, dur, yanlış söyledim: Claude Bernard. Bu adam, neyin nesiydi Allah aşkına? Kimya ile mi uğraşıyordu, neydi?

Alyoşa:

— Herhalde bir bilim adamıydı, diye karşılık verdi. Yalnız Şunu açıklayayım ki, onun hakkında sana pek çok şey söylemeyeceğim. Sadece, bir bilim adamı olduğunu işittim, ama hangi bilimle ilgisi var, bilmiyorum.

Mitya:

—- Eee, canı cehenneme! diye küfretti. Ben de bilmiyorum kira olduğunu. Herhalde alçağın biriydi. Zaten hepsi adî he-heriflerdir. Ama, Rakitin kendine bir yer bulur.

Gerekirse iğne deliginden geçer. O da Bernard gibi biri. Ah, o Bernard'lar yok mu! Her yer sürü ile Bernard'larla doldu.

Alyoşa ısrarla:208

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Canım neden öyle diyorsun? diye sordu.

— Benim için, benim davamla ilgili bir yazı yazmak is tiyormuş, edebiyattaki başlangıcı öyle olacakmış. Bunun için, beni ziyarete geliyormuş, kendisi söyledi.

Yazısına bir yöı, vermek istiyormuş, «Öldürmeden yapamazdı, onu çevre

mahvetti:*

gibi şeyler yazacakmış. Yazısında biraz sosyalizm koku su olacakmış, öyle dedi. Eh, varsın öyle olsun, madem yonü-olacak, varsın öyle olsun, bana vız gelir! İvan ağabeyimi sevmiyor, ondan nefret ediyor. Senden de pek hoşlanmıyor. Ama onu kovmuyorum.

Çünkü zeki adam. Yalnız çok böbürleniyor Bak demin ona: «.Karamazoviar akak değildirler, filozofturlar çünkü gerçekten Rus olan tüm insanlar filozofturlar. Sen ise gerçi tahsil gürdün, ama filozof değilsin, sen adî herifin birisin» dedim. Öfkeyle güldü.

Bunun üzerine ona. «de misliebüs non est disputarıdum»! *) dedim. Nasıl taşı gediğine koydun: mu? Hiç olmazsa klâsikleri bildiğimi ortaya döktün; Mitya bunu söylerken birden kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Alyoşa, gülmesini keserek:

— Peki neden mahvoluyormussun? Demin öyle dedin ya? diye sordu.

— Neden mi mahvoldum? Hım, hım! İşin özüne bakarsan... Hepsini tüm olarak ele alırsak, Tanrı'ya yazık oluyor Ben onun için mahvoluyorum işte!

— Nasıl Tanrı "ya yazık oluyor yani?

— Düşünsene bir kez: herşey o sinirlerde; insanın başında, yani orada beynin içinde sinirler var ya... Hay Allah kahretsin onları. Bunların işte böyle küçücük kuyrukları var... Yani senin anlayacağın sinirlerin küçük kuyrukları var. İşte o kuyruklar titredi mi... Yani senin anlayacağın, ben herhangi bir şeye gözlerimi çevirip baktım mı, o kuyruklar titremeye başlıyorlar... Onlar titredi mi de, zihinde, gördüğüm şeyin hayali canlanıyor... Hem de hemen değil, kısa bir andan sonra... Bir saniyecik geçiyor...

Böylece «an dediğimiz şey meydana geliyor. Daha doğrusu an değil... Hay Allah Allah kahretsin o anı... Bir hayal, yani bir cisim, ya da bir olay her ne kann ağrısı ise gördüğüm o şey, ne ise hayalimde canlanıyor... İşte gördüğümü onun için görebiliyorum, gördükten sonra da düşünebiliyorum... Bunlar hep sinirlerin kuy-

(*) Lâtince: Bu düşünce tartışılmaz. (Düşünce, Rusça yazılmıştır).

rıkları titreşiyor diye oluyor, yoksa benim bir ruhum var, ben bir şeyin suretiyim, birinin benzeriyim diye olmuyor. Tüm bunlar saçmalıktan başka bir şey değil. Bunları bana daha dün Mihayıl anlattı, bu sözleri dinler dinlemez bütün varlığım tutuşur gibi oldu. Bilim harika bir şey Alyoşa! Bundan sonra yeni insanlar olacak, bunu anlıyorum... Öyleyken gene de Tann'ya yazık oluyor.

Alyoşa:

— Bu da iyi! dedi.

— Yani Tanrı'ya yazık olması iyi, öyle mi? Her şeyin özü kimya, kardeşim kimya!

Yapılacak şey yok, sayın rahibini, lütfen azıcık öteye gidin, kimya geliyor! Tanrı'ya gelince, Ra-kitin onu sevmiyor, ah, hiç. sevmiyor! Hepsinin en zayıf noktası bu! Ama bunu, saklıyorlar. Yalan söylüyorlar. Yapmacık tavırlar takmıyorlar. «Peki, sen eleştirilerinde bunları mı ileri süreceksin?* diye sordum. Güldü: «Açıktan açığa öyle bir şey yapmama imkân vermezler !;• dedi. «Peki, nasıl olur? Bundan sonra insan ne yapar?

Tanrı'sız ve ahiretsiz nasıl yaşar? Böyle bir şeyi ileri sürmek her şeye izin verileceğini, her şeyin yapılabileceğini savunmak değil mi?» dedim. Güldü. «Peki, sen bunu bilmiyor muydun? Zeki bir insan her şey yapabilir. Zeki adam karda yürür de izini belli etmez, sen ise öldürdün ama yakalandın, şimdi de hapiste çürüyorsun!» dedi. Hem de bunları kime söyledi? Bana. Domuzoğlu domuz! Eskiden böylelerini kapı dışarı atardım, şimdi ise dinliyorum. Birçok doğru dürüst şeyler de söylüyor. Akıllıca şeyler de yazıyor.

Bundan bir hafta önce bana bir yazısını okumaya başladı. Mahsus o yazının içinden üç satın kopya ettim, işte bak burada.

Mitya, acele ile yeleğinin cebinden bir kâğıt çıkarıp okumaya başladı:

«Bu sorunu çözümlemek için, insanın herşeyden önce kendi kişiliğini, gerçek yaşantısı ile çatışma haline getirmesi gerekir!»

— Anladın mı, anlamadın mı? Alyoşa:

— Hayır, anlamıyorum, dedi.

Merakla, dikkatle Mitya'ya bakıyor, sözlerini dinliyordu.

— Ben de anlamıyorum. Anlaşılmaz, belirsiz bir şey. Buna k, akıllıca söylenmiş. Rakitin,

«şimdi herkes yazı yazı-210

yor, çünkü çevre öyle» diyor... Çevreden korkuyorlar. Siir de yazıyor namussuz herif.

Hohlakova'nın ayağına övgü yazmış, ha, ha, ha!

Alyoşa:

— Duydum, dedi.

— Duydun mu? Şiiri dinledin mi?

— Hayır.

— Bende var, dur sana okuyayım Sen bilmiyorsun, sana anlatmadım, bu başlı başına bir hikâye! Namussuz herif! Üç hafta önce beni kızdırmayı aklına koydu! «Bak, sen aptal gibi üç bin ruble yüzünden yakayı ele verdin, ben ise yüz elli bin rubleyi kıvıracağım, dul bir kadınla evlenip Petersburg'da kâr-gir bir ev alacağım.» diyordu.

Sonra bana Hohlakova'ya kur yaptığım anlattı. O kadın gençken zeki değildi, kırk yaşında ise anlaşılan tümden aklını kaçırmış. Rakitin: «Evet, duygulu, kadın, çok duygulu kadın»

diyordu. «İşte ben de onu bu yönünden yakalayıp ele geçireceğim. Evlendikten sonra, onu Petersburg'a götüreceğim, oraya gidince de bir gazete yayınlayacağım.»

Bunları söylerken zevkten pis pis ağzı sulanıyordu. Ağzının sulanması Hohlakova ile ilgili değildi. O yüz elli bin rubleyi düşündükçe sulanıyordu ağzı.

Sonunda beni de inandırdı. İnandırdı ya! Bana geliyor, her gün: «Oltaya geliyor»

diyordu. Sevinçten etekleri zil çalıyordu. Sonra birden durup dururken kovulmuş: Perhotin Piyotr İlyiç daha baskın çıkmış. Aferin ona! Vallahi o aptal kadını sadece bunu kovdu diye, öyle bir öperdim ki! İşte Rakitin beni ziyaret ettiği sıralarda o şiirciği yazmış.

«Ömrümde ilk kez, ellerimi kirletip şiir yazıyorum, birinin gönlünü çelmek için! Yani yararlı bir iş için. Ama o budala kadının elindeki paraları aldıktan sonra, vatandaşlarımıza yararlı olacak bir işte kullanabilirim onları!» diyordu. Zaten hepsi her adiliği savunmak için, vatandaşa yararlı olacak bir bahane bulurlar! «Ne dersen de, senin o bayıldığın Puşkin'den daha güzel yazdım işte. Çünkü şaka niyetine yazdığım bir şiirin içine bile vatandaşın duyduğu acıları sokabildim.» diyordu-Puşkin için ne demek istediğini anladım. Demek istiyordu ki eh Puşkin gerçekten yetenekleri olan bir adamdı, ama sadece şiirlerinde kadın ayaklarını dile getirdi. Üstelik şiirleri ile öyle bir böbürleniyordu ki!... Bu tiplerde öyle bir kendini mişlik, öyle bir kibir vardır ki.

«Gönlümün perisinin

yi olsun diye!» Şiirine bu ismi düşünmüş. Amma da kaçık lıerif!

Ab, ne ayaktır, o ayak,

Azıcık şişmiş ayak!

Doktorlar yazar ilâç,

Karıştırırlar işleri, eziyet ederler ona.

Üzüntüm ayacıklar için değil, Varsın Fuşkiıı övsün onları, Özlemini çekiyorum küçük bir başın, Anlamayan düşünceleri.

Azıcık anlıyordu önceleri Ama işte engel oldu ayacık. Baş düşünebilsin diye artık İyi olsun ayacık.

Köpoğlu köpek, doğrusunu söylemek gerekirse, güzel bir söz oyunu yapmış! Gerçekten,

«vatandaşı da» sokmuş şiirin içine. Kovulduğu zaman öyle bir kızmış ki! Dişlerini gıcırdatıp duruyordu.

Alyoşa:

— İntikamını aldı bile, dedi. Hohiakova için bir yazı yaz-mış.

Alyoşa bunu söyledikten sonra, kısaca «Dedikodu» gazetesinde yayınlanmış olan röportajı anlattı. Mitya kaşlarını Çatarak:

— Muhakkak odur, odur! diye tekrarlıyordu. Muhakkak onur! BU röportajlar...

Bilmez miyim ben... Şimdiye dek,

örnegin Grusa için? alçaklıklar yazılmıştır! Öbürü için de, Katya için de öyle! Hım, hinim...

Düşünceli bir tavırla odada bir aşağı, bu yukarı dolaştı.

Alyoşa bir süre sustuktan sonra:

p. ~~~ Ağabey, yanında fazla kalamam, dedi. Yarın senin için korkunç bir gündür: Tanrı, senin için ne yar-gıda bulunursa o olacak... Öyleyken şaşıyorum sana, dolaşıp , yor, asıl önemli olan işten söz edecek yerde, nelerden söz Diyorsun...

Mitya heyecanla sözünü kesti:

~~~ Hayır, şaşma, dedi. Neden söz edeyim istiyorsun? O212

KARAMAZOV KARDEŞLER

«Pis kokulu» köpekten mi söz edeyim? O katilden mi? Bu konuda seninle yeteri kadar konuştuk. Artık o «pis kokuludan» o «pis kokulu kadının oğlundan*' söz etmek istemiyorum. Tanrı canını alacaktır, bak göreceksin. Sus konuşma!

Heyecanla Alyoşa'ya yaklaştı ve birden onu öptü. Gözlerinde kıvılcımlar
~~~

oynaşıyordu.

Garip bir coşkunluk içinde:

— Rakitin bunu anlamaz, diye söze başladı. Ama sen, sen her şeyi anlarsın. Onun için senin yolunu gözlüyordum işte. Bak, çoktandır burada, bu çıplak duvarların arasında sana bir çok şeyler söylemek istiyordum. Ama en önemlisini bir türlü söylemiyordum.

Daha zamanı gelmemiş gibi geliyordu bana. Şimdi, artık son dakika geldi. Artık sana içimi dökebilirim. Son iki ay içinde kendimi yepyeni bir insan olarak hissettim kardeşim.

İçimde yeni bir insan doğdu! Şimdiye dek içimde hapismis. Eğer başıma bu felâket gelmeseydi, belki de hiç bir zaman ortaya çıkmayacaktı. Korkunç bir şey! Madenlerde yirmi yıl boyunca çekiçle maden kıracakmışım. Korkmuyorum bundan hiç! Şimdi başka bir şey bana korkunç görünüyor: O içimde uyanan yeni insanın benden uzaklaşması!

Orada, toprağın altında, madenlerde bile, insan, yanı-başında kendisi gibi kürek mahkûmu ve katil olan bir insanda bir yürek bulabilir ve onunla anlaşabilir. Çünkü insanın orada da yaşaması, sevmesi, acı çekmesi mümkündür!

O kürek cezasına çarptırılmış insanın içinde donmuş olan yüreğini yeniden diriltmek, yıllarca onu tedavi etmek ve sonunda artık yüksek bir ruhu, acı çeken bir varlık olarak karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, bir melek yaratmak, bir kahraman yaratmak mümkündür! Oysa, orada bunların sayısı yüzleri bulur, hepsinin durumundan da hepimiz suçluyuz! Neden bana öyle bir anda, rüyamda o «yavru» göründü? «Yavru neden zavallı idi?» Öyle bir anda onu görmüş olmam, ilerde olacakları bildiren bir şeydi.

Ben «yavru> için oraya gideceğim işte. Gideceğim, çünkü herkes, herkesten sorumludur.

Tüm «yavrular» için gideceğim. Çünkü yavruların küçüğü de. büyüğü de vardır. Hepsi

«çoluk çocuktur» işte. Ben hepsi için gideceğim. Çünkü birinin, herkesin yerine gitmesi gerekir-Ben babamı öldürmedim, ama oraya gitmem gerekiyor. Cezamı kabul ediyorum!

Bu düşünce içime burada, şu ç duvarların arasında doğdu!

Orada o kadar çok insan 'var ki, toprağın altında,

rinde çekiç vüzlerce insan var. Ah, evet, zincire vurulmuş olacağız, özgürlüğümüz olmayacak, ama o zaman, o büyük acımız içinde hepimiz sevin' Kavuşarak yeniden doğmuş gibi olacağız; sevinçsiz ne insan

yaşayabilir, ne Tanrı varolabilir, çünkü sevinci Tanrı yaratır, biz işte ona kavuşacağız. Bu sevinci vermek «O»nun bir üstünlüğüdür.

Onun yüceliğidir... İnsan dua içinde erimeli! Ben orada, toprağın altında Tanrısız ne yaparım? Rakitin yalan söylüyor! Tanrı'yi dünya yüzünden kovsalar da, biz orada, toprağın altında, O'na sığınacak bir yer buluruz! Kürek mahkûmu olan bir insanın Tanrısız yaşaması imkânsızdır, kürek mahkûmu olmayan bir insandan daha da imkânsızdır! İşte o zaman bizler, toprak altında yaşayanlar, toprağın derinliklerinde neşeyi veren Tanrı'ya, yüreğimizden kopan bir övgü şarkısı okuyacağız! Yasasın Tanrı ve Tanrı'nın insanlara verdiği sevinç! Seviyorum «o»nu ben!

Mitya, acayip söylevini verirken neredeyse tıkanacak gibi oluyordu. Yüzü sararmıştı, dudakları titriyor, gözlerinden yaşlar akıyordu.

— Evet, hayat dopdolu bir şeydir ve toprağın alımda da .bir hayat vardır, diye tekrar söze başladı. Şimdi ne kadar yaşamak istediğimi, yaşamak için ne kadar müthiş bir istek duyduğumu bir bilsen. bu isteğin tam da bu çıplak duvarların arasında olduğum bir sırada içimde uyanmasına şaşar kalırsın! Rakitin bunu anlamıyor. Onun tek istediği bir ev yaptırmak ve içine kiracı oturtmaktır. Ama ben seni bekliyordum. Hem acı çekmek nedir ki? Ben acı çekmekten korkmuyorum, hatta acının sonu gelmese bile! Şimdi korkusuzum artık. Ama eskiden korkuyordum. Biliyor musun, belki mahkemede bile hiçbir karşılık vermeyeceğim... Hem bana öyle geliyor ki, şimdi içimde müthiş bir güç var. İçimde bu güç varken, tüm acıları yenebilirim. Yeter ki, kendi kendime her an «Ben varım» diyebileyim! Binlerce acı içinde kıvransam da, işkence altında inleyip çırpınsam da varım! İşkence cenderesi içinde de olsam varım, güneşi görüyorum ya! Hatta Sünesi görmesem bile onun varlığını biliyorum ya. Güneşin var olduğunu bilmek ise, zaten hayatın kendisidir. Alyoşa, koruyucu meleğim benim, bütün bu felsefi düşünceler beni Mahvediyor. Allah kahretsin bunları! İvan ağabeyim...

Alyoşa:

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Ne olmuş İvan ağabeyine? diye sözünü kesecek oldu, ama Mitya işitmedi.

— Biliyor musun? Eskiden içimde hiç şüphe yoktu. Ama, herşey içimde gizliydi. Belki de bütün düşünceler bilinçaltında bulunduğu için sarhoşluk ediyor, dövüşüyordum herhalde. Onları uslandırmak, ezmek için. İvan ağabeyim, Rakitin gibi değil, onun da gizli bir ide'si var. İvan ağabeyim, Sfenks gibidir, hep susuyor, hep susuyor! Bana ise Tanrı işkence ediyor. Zaten üzüldüğüm tek şey de budur. Ya Tanrı diye bir şey yoksa?

Ya Rakitin haklıysa, ya bu insanlığın uydurduğu bir düşünceyse? Eğer Tanrı yoksa, demek ki Dünya'nın şefi, Evren'in şefi insandır. Çok güzel bir şey doğrusu! İyi ama Tanrı olmazsa insan nasıl iyi olabilir? Sorun bu işte! Benim hep düşündüğüm budur. Çünkü, eğer Tanrı yoksa, o zaman insan kimi sevecek, kime karsı minnet duyacaktır? Kime övgü dolu ilâhiler okuyacaktır? Rakitin alay ediyor. Rakitin Tanrı da olmasa, insanlığı sevmenin mümkün olduğunu söylüyor. Ama bunu ancak o sümüklü oğlan ileri sürebilir.

Ben öyle bir şeyi kabul edemem. Rakitin için yaşamak kolay. Bugün bana, «insan haklarının genişletilmesi için uğraşırsan, daha iyi edersin. Hatta örneğin, sığır etinin pahahlaşmaması için de olsa... böyle bir şey için uğraşırsan, insanlığa, felsefe yürütmekten çok daha büyük bir yarar saglamıs olursun!» dedi. Buna karşılık ona hemen «iyi ama. Tanrı'ya inancım olmazsa, o sığır etinin fiyatını fırsat bulursan kendin yükseltirsin, her bir kuruşun üzerine bir ruble koyarak!» dedim. Bana kızdı. İyi ama iyilik nedir? Bana karşılık ver. Aleksey. Benim iyilik olarak kabul ettiğim şey başka, Çinli'nin iyilikten anladığı şey başkadır. Demek ki, iyilik değişen bir şeydir. Öyle değil mi? Yoksa insana göre değişen bir sev değil mi? Çetin bir sorun bu. Bunu düşünerek iki gece uyku uyumadığımı söylersem, benimle alay etmezsin değil mi? Simdi orada, insanlar nasıl olup da bu konuda hiç bir sev düşünmeden yaşayabiliyorlar, diye hayret ediyorum. Bir hayhuydur gidiyor! İvanın Tanrısı yok. Onun sadece bir ide'si var. Ama benim ölçüme göre değil. Hem İvan susuyor. Öyle sanıyorum ki İvan masondur.

Kendisine sordum... sustu. Onun içtiği pınardan su içmek istedim... hiç bir şey söylemedi, hep sustu. Yalnız bir tek söz söyledi.

Alyoşa hemen:

— Ne dedi? diye sordu.

— Ona «madem öyle, demek ne yapılırsa yapılsın, hepsi hoş görülebilir, öyle mi?» diye sormuştum. Kaşlarını çattı: «Babanız Fiyodor Pavloviç domuzun biriydi, ama doğru düşünüyordu» diye karşılık verdi. Bundan başka hiçbir şey söylemedi. Bu Rakitının sözlerinden daha da önemli.

Alyoşa acı acı:

— Evet, dedi. Ne zaman sana gelmişti?

— Bunu sonra söylerim, şimdi konuşacağımız başka şeyler var. Şimdiye dek sana İvan için hemen hemen hiç bir şey söylemedim. Hep sona bırakıyordum bunu. Buradaki işim bitip de mahkemenin kararı bildirildikten sonra sana bazı şeyler anlatacağım. Her şeyi anlatacağım! Burada, bu işin içinde korkunç bir şey var... sen de bana bu işte hakem olursun. Şimdi ise, bundan söz etmeye başlama! Şimdi sus. Bak sen yarından, o mahkemeden söz ediyorsun, oysa inanır mısın ben bu konuda hiçbir şey bilmiyorum.

— Sen o avukatla konuştun mu?

— Avukat da neymiş? Ona herşeyi söyledim. Yumuşak herifin, başkentin züppelerinden biri. Bemard'ın teki o! Yalnız benim hiç bir sözüme en küçük bir inancı bile yok Cinayeti benim işlediğimi sanıyor, düşünsene! Artık bunu anlıyorum.

«Peki, madem öyle, neden buraya beni savunmaya geldiniz?* diye sordum. Hepsinin suratına tüküreyirn. Bir de doktor getirtmişler, beni deli olarak göstereceklermiş.

Buna razı olamam. Katerina İvanovna, «görevini» sonuna dek yapmak istiyor.

Mitya bunu söylerken acı acı güldü.

— Kadın değil, kedi! Acıma bilmeyen bir yürek! Oysa daha o zaman Mokroye'de onun hakkında «o yüce bir öfke gösterebilecek bir kadındır* dediğimi biliyor!

Kendisine bildirmişler. Evet, ifadeler çoğaldı, denizde kum gibi! Grigoriy hep kendi bildiğini okuyor. Grigoriy namuslu adamdır, ama aptalın biridir. Birçok insanlar aptal oldukları için namusludurlar. Rakitin öyle düşünüyor. Grigoriy bana düşman. Bazı Asanlarla dost olmaktansa, düşman olmak daha çıkarlı oluyor. Bunu söylerken Katerina İvanovna'yı kastetmek istiyorum. Korkuyorum! Ah öyle korkuyorum ki, mahkemede beş bin rubleyi aldıktan sonra o yerlere kapanışı anlatır diye. sonuna kadar borcunu ödeyecektir. Ama fedakârlığını iste-n

miyorum. Herhalde mahkemede beni utandıracaklar. Buna nasıl dayanırım? Ona gidip rica et, bunu mahkemede söylemesin, Alyoşa! Olmaz mı? Hay Allah! Ziyanı yok, buna da dayanırım! Ama ona acımıyorum. Kendisi istedi bunu. İnsan ne ekerse onu biçer. Ben de söyleyeceğimi söylerim, Aleksey! Gene acı acı güldü:

— Yalnız... yalnız, Gruşa, Grusa ne olacak? Hay Allah! Birden gözleri yaşararak:

— Gruşa ne diye şimdi böyle bir üzüntüye katlanıyor sanki? diye bağırdı. Beni mahvediyor. Onu düşünmek beni kahrediyor, beni öldürüyor! Biraz önce buradaydı.

— Bana anlattı. Bugün onu çok üzmüşsün.

— Biliyorum, Allah kahretsin o huyumu. Kıskandım onu! Kendisi yanımdan ayrılırken pişman oldum, öptüm onu. Ama, özür dilemedim.

Alyoşa:

— Neden dilemedin? diye bağırdı.

Mitya. birden hemen hemen neşeli bir tavırla gülmeye başladı:

— Allah senin gibi sevimli bir çocuğu günün birinde işlediğin bir kabahat için özür dilemekten korusun! Özellikle sevdiğin kadından! Özellikle ondan! Ona karsı ne kadar büyük bir kabahat işlemiş olursan ol özür dileme. Çünkü, kadın denilen varlık, öyle Allahın belâsı bir şey ki! Artık onlardan anlarım ben, başka şeyden anlamasam bile hiç değilse kadından anlarım! Hele bir kabahatini açıkla, «Suçluyum, beni bağışla, özür dilerim» de, bak suçlamalar nasıl yağıyor üzerine! Taş çatlasa kadın düpedüz ve gürültü patırdı etmeden bağışlamaz! Seni yerin dibine batırır, işlemediğin suçları bile bir bir ortaya döker, hiç bir şeyi unutmaz, üstelik kendinden de bir şeyler katar, ancak o zaman bağışlar. Hem de en iyisi. aralarından en iyisi de olsa öyle yapar! Ne varsa dibine kadar kazır, tüm kalıntıları başına kakar. Tüm kadınların içinde, böyle canavarca bir yaratık vardır. O melek dediğimiz kendilerinden yoksun yaşayamadığımız varlıklar var ya, hepsinde aynı canavarlık vardır! Bak sana bir şey söyleyeyim, yavrum; bunu yürekten ve açıktan açığa söylüyorum: Her na muslu erkek muhakkak, herhangi bir kadının boyunduruk altındadır. Ben bu kanıdayım; hem bu bir kanı değil, içimden gelen bir duygu. Erkek, vicdanlı olmalı. Hem böyle

duygular beslemesi, ona leke getirmez! Bir kahramanı bile, hatta Sezar'ın kendisi bile lekeleyemez! Ama ne olursa olsun, hiç bir zaman, hiç bir şey için özür dileme! Bu kuralı aklında tut: Bunu sana, kadın yüzünden mahvolmuş olan ağabeyin Mitya söylüyor...

Evet, Gruşa'dan özür dilemektense, gönlünü herhangi bir başka şeyle alırım, daha iyi.

Ona tapıyorum Aleksey, ona tapıyorum! Yalnız o bunu farketmiyor. Hayır, hep sevgiyi az buluyor. Beni de, sevgiyi de mahvediyor. Eskiden öyle miydi ya! Eskiden beni deli eden vücudunun o çıldırtan Kıvrımlarıydı, şimdi ise ruhuna âşık oldum, onu kendi ruhumun içine aldım, onun sayesinde adam oldum! Bizi evlendirirler mi dersin? Eğer böyle bir şey olmazsa kıskançlıktan ölürüm! Her gün rüyamda bir şeyler görüyorum... sana benim için ne söyledi?

Alyoşa, daha önce Gruşenka'dan duyduğu bütün sözleri tekrarladı. Mitya, hepsini ayrıntılı olarak dinledi, birçok şey-lerii tekrar tekrar sordu ve duyduklarından memnun kaldı.

— Demek kıskandığım için kızmıyor, öyle mi? diye bağırdı. Tam anlamıyla kadın işte!

«Benim de acımak bilmeyen, zalim bir yüreğim var» demişti ha! Ah, zalim olanları öylle severim ki. Gerçi beni kıskandıkları vakit, buna dayanamam. Onunla ömrümüz döğüşmekle geçecek. Ama, onu seveceğim, ölünceye kadar seveceğim! Bizi evlendirirler mi dersin.? Mahkûmlar arasında nikâh kıymazlar mı? Al sana bir soru! Bunu yapmazlarsa onsuz yaşayamam...

Mitya, kaşlarım çatarak odada bir aşağı, bir yukarı dolaştı, içerisi hemen hemen karanlık olmuştu. Mitya, birden müthiş bir üzüntüye kapılmıştı:

— Demek «bir sır var» diyor, bir sır varmış öyle mi? Demek üçümüz ona karşı bir tertip hazırlıyormuşuz, işin için-öe de o «Katya» varmış, öyle mi? Hayır, kızım Gruşenka, bu iş bildiğin gibi değil. Sen burada azıcık yanıldm, o budala küçücük kadın aklınla yanıldım! Alyoşa, kardeşim söyle. Sana sırrımızı açacağım da ne olacak sanki!

Çevresine bakındı, hızlı adımlarla karşısında duran Al-yoşa'ya yaklaştı ve gerçekte hiç kimse onları işitemeyeceği halde, gizli bir şey yapıyormuşcasına ona bir şeyler fısılda-

öıaığa başladı. Oysa onları hiç kimse işitemezdi: İhtiyar gardiyan, köşede bankın üzerinde uyukluyordu, Mitya'nın soy-218

lediği sözlerin nöbetçi erlerin bulunduğu yere kadar duyul-masına da imkân yoktu. Mitya acele ederek:

— Sana sırrımızı olduğu gibi açacağım! diye fısıldıyordu. Sonradan açılacaktım zaten, çünkü sana danışmadan hiç karar verebilir miyim? Sen benim her şeyimsin. Gerçi İvan'ın hepimizden büyük olduğunu söylerim ama, sen benim koruyucu meleğimsin. Yalnız senin kararına göre hareket ederim. Belki de asıl hepimizden üstün olan sensin, İvan değil. Bu iş, bir vicdan meselesi... Söyleyeceğim çok büyük bir sırdır, o kadar büyük ki, kendim bu işle baş edemiyorum, bu yüzden herşeyi sen gelinceye kadar erteledim.

Bununla birlikte şimdi karar vermek için henüz erken. Çünkü mahkemenin kararını beklemek gerekiyor: Mahkeme kararını verdi mi, sen de kaderimi tayin edersin.

Şimdi karar verme: Şimdi sana söyleyeceğim, ne olduğunu işiteceksin ama, daha karar verme. Dur ve sus. Sana herşeyi açıklayacağım. Sana yalnız düşüncemi söyleyeceğim.

Ayrıntılara girmeyeceğim, ama sen sus. Ne bir soru sor, ne bir hareket yap. Kabul ediyor musun? Hay Allah, peki gözlerini ne yapacağım? Korkuyorum ki, sussan bile gözlerin doğrusunu söyleyecektir. Ah, öyle korkuyorum ki! Alyoşa dinle: İvan ağabeyim bana kaçmayı teklif ediyor. Ayrıntılarını açıklamıyorum! Her şey önceden hesap edilmiş, herşey düzenlenecekmiş. Sus, kararını verme.

Gruşa ile Amerika'ya gidecekmişiz. Ben Gruşa'sız yaşayamam ki! Eğer orada onu benim yanıma bırakmazlarsa ne olacak? Mahkûmları evlendiriyorlar mı? İvan ağabeyim:

«Hayır, evlendirmezler» diyor. İyi ama ben orada, toprak altında elimde çekiçle Gruşa'sız ne yaparım? O çekiçle kafamı param parça ederim! Öbür türlü davransam, ayıp olmaz mı? Öyle yaparsam acı çekmekten kaçınmış olacağım. Yolum gösterilmişken, gösterilen yolu reddetmiş olacağım. Varlığımı temize çıkaracak yol varken, sola saparak, doğru yoldan ayrılmış olacağım, ivan, Amerika'da «İnsanın içinde iyi niyet varsa!» toprağın altında olduğundan, daha yararlı olabilirmiş, öyle diyor. İyi ama, bizim toprak altında Tanrıya okuyacağımız ilâhiler ne olacak?

Amerika ne ki? Amerika'da yine bir uğraşma, bir didinme başlayacak. Hem öyle sanıyorum ki, Amerika'da pek çok dolandırıcılık da var. Ben ise haça gerilmekten kaçmış

olaca-

ğım! İşte onun için sana söylüyorum Aleksey. Bir sen bunu anlayabilirsin, başka kimse anlayamaz. Başkaları için bunlar saçmalık, deli saçması gibi bir şey, o sana minnet dolu ilâhiler konusunda söylediklerim. Başkaları, «delirmiş» ya da «.budala» derler adama!

Oysa ben delirmedim, budala da değilim. İvan, Tanrı'yı öven ilâhiler dediğim vakit, ne dediğimi anlıyor. Ah çok iyi anlıyor. Ama karşılık vermiyor, susuyor. Tanrı'yı öven ilâhilere inanmıyor. Bir şey söyleme, bir şey söyleme, bana nasıl baktığını görmüyor muyum? Kararını verdin bile! Verine kararını! Bana acı, ne olursun, ben Gruşa'sız yaşayamam! Mahkemeyi bekie!

Mitya, sözlerini bitirdi. Kendinden geçmiş gibiydi. Alyo-şa'yı iki omuzundan tutmuş ve bir şeylere susamış o ateşli gözlerini, taa ağabeyinin gözlerinin içine dikmişti. Üçüncü kez olarak yalvaran bir sesle:

— Mahkûmları evlendirirler mi? diye sordu.

Alyoşa, derin bir şaşkınlık içinde dinliyordu. Tüm varlığı sarsılmıştı.

— Bana yalnız şunu söyle! dedi. İvan çok mu İsrar ediyor? Hem bu ilk olarak kimin aklına geldi?

— Onun. onun aklına geldi. O ısrar ediyor! Önce bana gelmiyordu. Sonra birden bundan bir hafta önce geldi ve sözlerine hemen bu işten söz ederek başladı. Çok, çok ısrar ediyor. Rica bile etmiyor! Emrediyor! Kendisine, sana yapmış olduğum gibi, içimdekileri açıkladığım ve Tanrı'yı öven ilâhilerden söz ettiğim halde, sözünü dinleyeceğimden hiç kuşkusu yok.

Bana herşeyi nasıl düzenleyeceğini anlattı. Bu konuda ne öğrenmek gerekirse, hepsini öğrenmiş, hazırlamış. Ama, bunları sonra anlatırım.

Neredeyse çıldıracak kadar istiyor bunu. En önemlisi de para: «Kaçman için en bin ruble, Amerika'da yerleşmen için de yirmi bin veririm diyor. «On binle mükemmel bir kaçış düzenleriz» diyor.

Alyoşa gene:

— Bana da bunu hiç söylememeni tembih etti öyle mi? diye sordu,

— Hiç bildirmeyecekmişim, hiç kimseye, en önemlisi sana bildirmeyecekmişim. Ne olursa olsun, sana hiç söylemeyecek-mişim! Herhalde senin karşında sanki kendi vicdanım varmış gibi konuşacağımdan korkuyor. Bunu sana açıkladığımı kendisine söyleme. Sakın söyleme!

Alyoşa:

— Haklısın! dedi. Mahkeme kararını vermeden önce bu konuda karar vermek imkânsız! Mahkemeden sonra kendin karar verirsin. Zaten o zaman içinde yepyeni bir insan bulacaksın, işte kararı o yeni insan verecek.

Mitya, acı acı gülümseyerek:

— Yeni bir insan mı bulacağım, yoksa bir Bernard mı? İçimde bir Bernard bulursam, o ancak Bernard'lara yakışır bir karar verir! Öyle söylüyorum, çünkü galiba adi bir Bernard'dan başka bir şey değilim.

— İyi ama, iyi ama,, beraat etmekten hiç umudun yok mu ağabey?

Mitya, sinirli sinirli omuzlarını silkerek «hayır» anlamında başını salladı. Birden acele ile:

— Alyoşa, yavrum, gitme zamanı geldi! Gardiyan avluda bağırıyor. Şimdi buraya gelecek.

Artık geç kaldık... Yönetmeliğe karşı gelmeyelim... Çabuk beni kucakla, öp beni ve hacla kutsa yavrum, ne olursun, yarın beni bekleyen o korkunç haçtan önce beni kutsamanı istiyorum...

Kucaklaşarak öpüştüler. Mitya birden:

— İvan'a bak, bir taraftan kaçmayı teklif ediyor, öbür taraftan cinayeti işlediğime inanıyor!

Dudaklarında hüzünlü bir gülümseyiş belirmişti. Alyoşa:

— Sen, kendisine buna inanıp inanmadığını sordun mu ki?

— Hayır sormadım. Sormak istiyordum ama. gücüm yetmedi, soramadım.

Hem ne ziyanı var? Zaten gözlerinden anlıyorum. Her neyse, hadi güle güle!

Bir kez daha acele ile öpüştüler. Alyoşa artık çıkacağı sırada Mitya birden ona tekrar seslendi:

— Karşımda bir dursana, evet, işte öyle.

Sonra Alyoşa'yı gene iki eliyle omuzlarından yakaladı. Yüzü birden bembeyaz olmuştu.

Öyle ki karanlıkta bile çok belli oluyordu. Dudakları çarpılmıştı. Alyoşa'nın gözlerinin içine bakıyordu. Birden kendinden geçmiş gibi:

— Alyoşa, Tann'nın karşısındaymışım gibi bana gerçeği' bütün gerçeği olduğu gibi söyle: benim öldürdüğüme inanıyor musun, inanmıyor musun? Gerçeği söyle, yalan söyleme-Alyoşa sanki gizli bir güç kendisini yakalayıp sarsmış gibi KARAMAZOV KARDEŞLER .

oldu ve yüreğine sivri bir şeyin saplandığını hissetti. Şaşkın şaşkın:

— Yeter canım, ne oluyorsun?... diye kekeledi. Mitya:

— Gerçeği söyle bana! Tüm gerçeği, olduğu gibi! Yalan söyleme! diye tekrarladı.

Alyoşa birdenbire göğsünün derinliğinden geliyormuş gibi titrek bir sesle:

— Senin katil olduğuna bir an bile inanmadım! dedi ve bu sözlerinin doğru olduğuna Tanrı'yı tanık gösteriyormuş gibi sağ elini yukarı doğru kaldırdı.

Derin bir mutluluk Mitya'nın yüzünü birden aydınlattı. Baygınlıktan sonra kendine gelirken içini çekiyormuş gibi sözlerini uzata uzata:

— Teşekkür ederim sana! dedi. Şimdi beni yeniden hayata kavuşturdun... İnanır mısın?

Şimdiye dek sana bunu sormaktan korkuyordum. Evet senden, senden korkuyordum!

Her neyse, git, git! Yarın için bana güç verdin, Tanrı senden razı olsun.

Mitya bunları söyledikten sonra son olarak içinden gelen bir istekle:

— Haydi güle güle, İvan'ı sev! dedi.

Alyoşa Mitya'nın yanından göz yaşları içinde çıktı. Mitya'nın böyle bir alınganlık göstermesi, kendisine Alyoşa'ys karşı bile böyle bir güvensizlik duyması, zavallı kardeşinin nasıl çıkar yolu bulunmayan bir acı ve umutsuzluk uçurumunun dibinde bulunduğunu gözlerinin önüne

serivermisti. Daha önce onun böylesine bir umutsuzluk içinde bulunduğunu aklına bile getirmemişti. Birden onun acısını paylaşmak isteğinden doğan sonsuz bir arı. tüm benliğini sardı ve onu bir anda bitkin bir hale getirdi. İçini yakan bir ateş vardı, müthiş bir acı içindeydi. Birden biraz önce Mitya'nın «İvar.'ı sev!-, sözlerini hatırladı. Zaten kendisi de o sırada İvan'a gidiyordu işte. Onu daha sabahleyin muhakkak görmeliydi. İvan'a da en az Mitya'ya olduğu kadar üzülüyordu.

Hele şimdi Mitya ile görüştükten sonra, üzüntüsü her za-^ankinden daha da artmıştı.222

223

SEN DEĞİLSİN, SEN DEĞİLSİN!

Alyoşa îvan'a giderken Katerina İvanovna'nın kiracı olarak oturduğu evin önünden, geçmek zorunda k:aldı. pence relerde ışık vardı. Alyoşa birden durdu, içeri girmeğe karar verdi. Katerina İvanovna'yı görmeyeli artık bir haftadan faz-la bir süre geçmişti. Bundan başka belki de İvan'ın o anda genç kadının evinde olacağı aklına gelmişti. Özellikle böyle bir günün arifesinde orada bulunması daha aklla uygundu Kapıyı çalıp bir cin feneri ile aydınlatılmış olan merdivenden yukarı çıkmaya başladığı sırada, birinin aşağıya iindiğini gördü. Onunla karşı karşıya gelince de bunun ağabeyi olduğunu farketti. Demek ki İvan, artık Katerina İvanovna'nın yanından ayrılıyordu.

İvan Fiyodoroviç, soğuk bir tavırla:

— Ah, demek gelen sendin öyle mi? dedi. Eh, Allahaısmarladık. Onun yanma mı gidiyorsun?

— Evet.

— Gitmesen daha iyi olur, çünkü, «heyecan icinde», yanma gidersen, daha çok sinirlerini bozarsın.

Yukardan, o anda açılan kapıdan bir ses işitildi:

— Hayır, hayır, Aleksey Fiyodoroviç! Onun yanından mı geliyorsunuz?

— Evet, onu ziyaret etmiştim.

— Bana bir şey söylemeniz için mi, gönderdi sizi? Girin Alyoşa, siz de geri dönün İvan Fiyodoroviç! Muhakkak geri dönün, işitiyor musunuz beni?

Katya'nın sesinde öyle emredici bir anlam vardı ki, İvan Fiyodoroviç, bir an kararsızlık göstermekle birlikte, gene de Alyoşa ile tekrar yukarı çı kmaya karar verdi.

Kendi kendine, sinirli sinirli:

— Demek dinliyordu! dire fısıldadı, ama Alyoşa ne dediğini işitmemişti.

İvan Fiyodoroviç salona girerek:

— İzin verirseniz paltoma çıkarmayayım! dedi. Oturmayacağım da. Bir dakikadan fazla kalmayacağım/

Katerina İvanovna:

— Oturun Aleksey Fiyodoroviç! dedi ama kendisi ayakta

saldı.

Bu süre içinde az değişmişti. Ama koyu renk gözlerinde jfkeli bir ateş yanıyordu. Alyoşa, sonradan genç kadının kendisine o anda olağanüstü denilecek derecede güzel göründü-

ğünü hatırlayacaktı.

— Bana söylemenizi tembih ettiği şey, neydi? Alyoşa, genç kadının yüzüne bakarak:

— Sizden bir tek şey istiyor, dedi. Kendinize acımanızı ve mahkemede...

Bunu söylerken ne diyeceğini bilemiyormuş gibi bir an zararsız kaldı, sonra devam etti:

— a...aranızda... daha ilk tanıştığınız sıralarda... o kentte... olup biten şeyleri açıklamamanızı.

Genç kadın acı acı gülerek:

— Yaa, o paralar için onun karşısında yerlere kapandığımı söylemeyeyim demek! Peki kendisi için mi, yoksa benim için mi korkuyor? Korumamı istiyor... ama kimi? Onu mu, kendimi mi? Söyleyin Aleksey Fiyodoroviç?

Alyoşa ne demek istediğini anlamak için ona dikkatle bakarak yavaşça:

— Onu da, kendinizi de! dedi.

Gene kadın, öfkeyle ve sert bir tavırla:

— Öyle desenize, dedi ve birden kızardı. Sonra, tehdit eder gibi:

— Siz daha -benim nasıl bir insan olduğumu bilmiyorsunuz Aleksey Fiyodoroviç, dedi. Hoş ben de daha kendimi Onmuyorum ya! Belki de yarın sorgu bittikten sonra, beni faklarınızın altında çiğnemek istediğini duyacaksınız.

Alyoşa:

— Dürüst bir ifade vereceksiniz! dedi. Zaten gereken de budur.

Katerina İvanovna, dişlerini sıkarak:

— Kadınlar, sık sık dürüstlükten ayrılırlar! dedi. Daha bir saat öncesine dek, o canavara elimi sürmenin bile benim için korkunç bir şey olduğunu düşünüyordum...

Yılana dokun-mak gibi bir şeydi... Oysa şimdi görüyorum ki, hayır, hiç de öyle değil, o benim için hâlâ insan! Hem bakalım, o mu

öldürdü? Bakalım o mu öldürdü?

birden hızla İvan Fiyodoroviç'e doğru dönerek is-r

terik bir kadın gibi tiz bir sesle sormuştu. Alyoşa, hemen genç kadının aynı soruyu kendisi daha gelmeden belki bir dakika önce İvan Fiyodoroviç'e sormuş olduğunu, hatta bunu ilk olarak değil, belki yüzüncü kezdir sorduğunu ve konuşmalarının bir kavga ile sona erdiğini anladı. Katerina İvanovna, gene İvan Fiyodoroviç'e doğru dönmüş olarak devam etti.

— Smerdyakov'a gittim... Bir baba katili olduğuna beni sen inandırmıştın! Yalnız sana inanmıştım!

İvan Fiyodorovic, kendisini zorluyormuş gibi hafifçe güldü. Alyoşa, Katerina İvanovna'nın ona «Sen» dediğini duyunca irkildi. Böyle ilişkileri olduğunu aklından bile geçiremezdi. İvan:

— Eh. her neyse, yeter, diye kestirip attı. Ben gidiyorum, yarın gelirim.

Hemen sonra da arkasını dönerek odadan çıktı ve doğru merdivene gitti. Katerina İvanovna birden garip, emredici bir tavırla Alyoşa'nın iki elini tuttu. Hızlı hızlı:

— Arkasından gidin! Ona yetişin! Onu bir an yalnız bırakmayın, diye fısıldadı. Çıldırmış.

Delirdiğini bilmiyor muydunuz? Beyin humması geçiriyor, sinir bozukluğundan hummaya tutulmuş! Bana doktor söyledi! Gidin, arkasından koşun...

Alyoşa fırladı, İvan Fiyodoroviç'in peşinden koştu, îvan, daha elli adım kadar uzaklaşmamıştı. Alyoşa'nın kendisine yetişmeye çalıştığını görünce birden arkasına dönerek:

— Ne istiyorsun? diye sordu. Delirdiğimi söyleyerek seni arkamdan gönderdi, değil mi?

Sinirli sinirli:

— Artık ne yapacağını ezbere biliyorum; diye ilâve etti. Alyoşa:

— Tabi, yanılıyor. Ama hasta olduğunu söylemekte haklı. Demin evindeyken yüzüne baktım. Seni çok halsiz gördüm. İyi olmadığın yüzünden belli, çok, çok hastasın!

İvan, hiç duraklamadan yürüyordu. Alyoşa da peşinden gidiyordu. İvan birden hiç de sinirli olmayan ve beklenmedik, içten gelen bir merakla dolu, değişik, alçak bir sesle:

— Bir insan nasıl delirir? Sen biliyor musun Aleksev. Fiyodorovic? diye sordu.

— Hayır bilmiyorum; öyle sanıyorum ki, çeşit çeşit çok delilikler vardır.

— İnsan nasıl delirdiğini kendi kendine farkedebilir mi? Alyoşa hayretle:

— Bana öyle geliyor ki, öyle bir durumda insan kendi Kendini kesin olarak inceleyemez! diye karşılık verdi.

İvan, yarım dakika kadar sustu. Sonra birden:

— Eğer benimle konuşmak istiyorsan, rica ederim konu-vu değiştir, dedi.

Alyoşa, çekingen bir tavırla:

— Ha, bak, unutmayayım, sana bir mektup var! dedi ve cebinden Liza'nın İvan'a yazdığı mektubu çıkarıp ona uzattı.

Sokak fenerine yaklaştılar. İvan hemen yazıyı tanıdı. Öfkeyle gülerek:

— Ha, o küçük şeytandan, öyle mi? dedi ve zarfı açma--dan onu yırtarak birkaç parçaya ayırdı, parçaları da rüzgâra doğru fırlattı.

Kâğıt parçacıkları havada dağıldı. İvan, gene sokağın ilerisine doğru yürümeye başlayarak hor gören bir tavırla:

— Daha on altı yaşına basmadı galiba, öyleyken kendini teklif ediyor!

Alyoşa:

— Nasıl kendini teklif ediyor yani?

— Bilinen şekilde. Ahlâksız kadınlar kendilerini nasıl teklif ederlerse öyle işte.

Alyoşa, üzüntü ile ve içten gelen bir heyecanla Liza'yı savundu:

— Sen neler söylüyorsun, İvan, neler söylüyorsun! dedi. O çocuktur. Böyle söyleyerek bir çocuğa kötülük etmiş oluyorsun! O hastadır, hem de çok hasta. Belki de aklını kaçırmak üzere... Sana onun mektubunu vermemezlik edemezdim. Ama aksine senden bazı şeyler işitmek istiyordum... onu kurtarabilmek için.

— Benden işiteceğin bir şey yok, eğer çocuksa ona dadı olamam. Sus Aleksey! Devam etme! Şu anda onu düşünmüyorum bile.

Gene bir dakika kadar sustular. Sonra İvan birden gene öfikeli ve sert bir tavırla:

— Şimdi, bütün gece Hazreti Meryem, yarın kendisine Mahkemede nasıl davranacağını göstersin diye, dua edip, du-racak, dedi.

— Sen... sen Katerina İvanovna'dan mı söz ediyorsun?226

— Evet. Mahkemeye Mitenka'nın kurtarıcısı olarak mı gitsin, yoksa onu mahvedecek bir tanık olarak m;ı? Tann ona bir yol göstersin diye dua ediyor. Kendisi ne yapacağını bilemiyor. Daha o işe hazırlanamadı. Beni de yol gösterici yerine koyuyor, kendisini avutmamı istiyor.

Alyoşa hüzünle:

— Katerina İvanovna, seni seviyor, ağabey,, dedi.

— Olabilir. Yalnız benim onda gözüm yok. Alyoşa çekingen bir tavırla:

— Ama o acı çekiyor. Madem gözün yok, neden ona... bazen... umut veren sözler söylüyorsun? diye sitem etti. Senin ona umut verdiğini biliyorum. Öyle söylediğim iiçin özür dilerim.

İvan sinirli sinirli:

— Bu işte gerektiği gibi davranamıyorum. Omunla ilişkilerimi koparıp, herşeyi açık açık söyleyemiyorum! Katile verilecek olan cezanın bildirilmesini beklemek gerekiyor.

Eğer o kadınla şimdi ilişkilerimi kesecek olursam, intikam almak için o alçağı mahkemede mahveder. Çünkü omdan nefret ediyor. Nefret ettiğini biliyor!... Bu işte hep yalan üstüne yalan yığılmış! Şimdi de onunla ilişkilerimi koparmadığını'

sürece, içinde bir umut besleyecek ve benim Dimitriy'i felâketten kurtarmak istediğimi bildiği için de hatırım için, onu mahvetmeyecek. Ah o Allah'ın belâsı mahkeme kararı bir bildirilse!

«Katil» ve «canavar» sözleri Alyoşanın içimde bir sızı uyandırmıştı. Ivan'ın söylediği sözlerin üzerinde düşünerek:

— Peki ama o kadın, ağabeyimi nasıl mahvedebilir? Mahkemede Mitya'yı doğrudan doğruya mahvedecek gibi bir söz söyleyebilir?

— Sen daha bunu bilmiyorsun. Onun elinde Mitya'nım kendi eliyle yazdığı ve Fiyodor Pavloviç'i öldürmüş olduğunu matematik olarak ispat eden bir vesika var.

Alyoşa:

— Öyle bir şey olamaz? Kendim okudum! Alyoşa heyecanla:

— Böyle bir vesikanın olması imkânsızdır! diye tekrar etti. Olamaz, çünkü katil o değildir. Babamı o öldürmedi' katil o değil!

İvan Fiyodoroviç birden durakladı. Garip, soğuk bir tavırla:

— Peki, katil kim sizce? diye sordu, sesinde karşısındakini küçümsediğini belirten bir anlam seziliyordu. Alyoşa dokunaklı, hafif bir sesle yavaşça:

— Kim olduğunu sen de pekâlâ biliyorsun, dedi.

.— Kimdir? Yoksa o aklını kaçırmış budalayı, o saralıyı mı kastediyorsun, Smerdyakov'dan mı söz ediyorsun?

Alyoşa birden tepeden tırnağa titrediğini hissetti. Tüm gücünü yitirmişti. Dudaklarından:

— Kim olduğunu sen de biliyorsun, sözleri döküldü: Nefesi tıkanıyordu, boğulur gibi idi. İvan, artık çileden

çıkarak:

— İyi ama, kim, kim? diye bağırdı.

Deminki ağırbaşlılığı tüm olarak birden yok oluvermişti. Alyoşa gene aynı şekilde, hemen hemen fısıldıyarak:

— Benim dediğim tek bir şey var, o da şu: Babamı öldüren sen değilsin!

İvan şaşırıp kaldı.

— «Sen değilsin!» ne demek? Ne demek, sen değilsin? Alyoşa kesin bir tavırla:

— Babamı sen öldürmedin, katil sen değilsin! diye tekrar etti.

Yarım dakika kadar bir sessizlik oldu. İvan, sararmıştı, dudaklannı bükerek güldü.

— Canım, katil olmadığımı kendim de biliyorum. Sayık-musun ne? dedi.

Gözlerini Alyoşa'nın içini okumak istiyormuş gibi ona dikti-ti. ikisi de gene sokak fenerinin altında duruyorlardı.

— Hayır İvan, sen birkaç kez kendi kendine, «katil be-Mm» demişsindir.

İvan şaşkınlıktan büsbütün kendini kaybetmiş gibi: Ne zaman dedim bunu? Ben burada değildim ki. Mos-

... ne zaman söylemişim bunu? a, gene alçak sesle ve sözlerinin üstünde dura dura etti.

Bu korkunç iki ay süresince, vicdanınla haşhaşa kal-vakit, kendi kendine bunu kimbilir kaç kez söylemiş-r, dedi.

bunu, artık kendinden geçmiş gibi, sanki iradesi-228

r.e uyarak değil de, karşı konulmaz bir başka varlığın em. rine boyun eğiyormuş gibi söylüyordu.

— Kendi kendini suçlamışsındır, katilin senden başkası olamayacağını kendi kendine tekrarlamış, kendi kendine iti. rafta bulunmussundur. Ama, sen öldürmedin. Yanılıyorsun. Katil sen değilsin! İşitiyor musun sözümü? Sen öldürme-din! Sana bunları söylemem için beni buraya Tanrı göndermiştir.

İkisi de sustular. Bu sessizlik, uzun sürdü, hemen hemen bir dakika kadar. İkisi de duruyor, birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. İkisi de sararmıştı. Birden İvan tepeden tırnağa titredi ve Alyoşa'yı var gücü ile omuzundan tuttu. Dişlerini sıkarak:

— Demek bendeydin! diye fısıldadı. Demek o bana geldiği vakit bende idin... Açıkla bunu... Bana geldiği vakit içerde onu gördün, gördün değil mi?

Alyoşa, şaşkınlık içinde:

— Kimden söz ediyorsun... Mityadan mı? diye sordu. İvan, kendinden geçmiş

gibi:

— Hayır ondan söz etmiyorum, Allah belâsını versin o canavarın! diye bağırdı.

«.Onun» bana geldiğini bilmiyor musun? Hem bunu nerden öğrendin? Söyle!

Alyoşa, artık korku içinde:

— «O» dediğin kim? Kimden söz ettiğini bilmiyorum. __Hayır biliyorsun... Öyle olmasaydı, nasıl... bilmemene imkân yok!

Ama birden kendini tutuyormuş gibi sustu. Durduğu yerde bir şeyler düşünüyor gibiydi.

Dudaklarında garip bir gülümseyiş belirmişti.

Alyoşa titrek bir sesle tekrar:

__ Ağabey, diye söze başladı. Bunu, sana sözlerime inan'

dığın için söyledim. İnandığını biliyorum. Ömrünün sonuna dek bunu unutmıyasın diye, sana «öldüren sen değilsin dedim. İşitiyor musun? Ömrünün sonuna dek taunu unutma ma! Şu andan sonra, benden artık ömrün boyunca nefret_ etsen bile, bunu sana söylememi Tanrı emretti! İçimde nü söylemek isteğini, «O» uyandırdı.

Ama, belliydi ki, İvan Fiyodorovic, artık iyice ken toplamıştı. Soğuk bir tavırla gülümseyerek:

— Ben, Peygamberler'den ve saralılardan nefret e KARAMAZOV KARDESLEr

229

rum. Hele Tanrı elçilerine karşı daha da büyük bir nefretim vardır. Sizler, pek çok şey bilirsiniz. Şu andan sonra, sizinle olan bağlarımı koparıyorum ve bana öyle geliyor ki, artık ömrümün sonuna dek hep öyle olacak. Sizden rica ediyorum, beni bu dört yol ağzında bırakın! Zaten evinize de bu sokaktan gitmeniz gerekiyor. Hem özellikle bugün, sakın bana ugramayın! İşitiyor musunuz?

Döndü, kararlı adımlarla, arkasına bakmadan ileriye doğru yürüdü. Alyoşa, peşinden:

— Ağabey, diye bağırdı. Eğer bugün başına herhangi bir şey gelirse, herşeyden önce beni düşün!

Ama İvan karşılık vermedi. Alyoşa. İvan karanlıkta büsbütün gözden kayboluncaya kadar fenerin altında durdu. Ancak o zaman döndü, ağır ağır yürüyerek evine gitmek için yan sokağa saptı. Kendisi de, İvan Fiyodorovic de mahsus ayrı ayrı evler kiralamışlardı: Hiç biri Fiyodor Pavlovic'in boş kalan evinde oturmak istememişlerdi.

Alyoşa, bir küçük esnaf ailesinin evinde, döşeli bir oda kiralamıştı. İvan Fiyodorovic ise, ondan epey uzakta oturuyordu ve bir memurun oldukça varlıklı dul karısına ait güzel bir evde, oldukça konforlu, geniş bir daire tutmuştu. kendisine, o koca dairede, yalnız yaşlı, büsbütün sağır-ş, tepeden

tırnağa romatizmalar içinde ve akşamlan saat altıda yatıp, sabahlan saat altıda kalkan bir ihtiyarcık. hizmet ediyordu.

İvan Fiyodorovic, bu son iki ay içinde garip denecek titizlikten vazgeçmiş, tek başına kalmaktan çok hos-ya başlamıştı. Yattığı odayı bile kendi eliyle derleyip topluyordu. Hem de, kiraladığı dairenin öbür odalarında otur-mak şöyle dursun, oraya nadiren giriyordu.

Evinin kapısına vardıktan, hatta elini zile götürdükten sonra durakladı. Öfke içinde tiril tiril titrediğini hissedi-

«yordu. Birden elini zilden çekti, tükürdü, geriye döndü ve hızla adımlarla kentin, öbür ucuna, evinden iki vers kadar ileride, bir yana eğrilmiş mini ahşap küçük bir eve git-

• Bu evde Fiyodor pavloviç'in eski komşusu olan, çorba al-

mak için onun mutfağına sık sık gelen ve o zamanlar Smerd-yakov

'un şarkılar söyleyip, gitar çaldığı Mariya Kondrat-ile oturuyordu. Eski küçük evini satmıştı. Şimdi annesi

"birlikte hemen hemen izbe denecek kadar küçük bir230

evde yaşıyordu. Neredeyse ölüm döşeğinde bulunan hasta Smerdyakov ise Fiyodor Pavloviç'in öldürüldüğü günden sonra, onların evine yerleşmişti. İşte birden içinde uyanan ve karşı koyamadığı düşüncelerin etkisi ile yola koyulan İvan Piyodoroviç, şimdi ona gidiyordu.

VI SMERDYAKOV'LA İLK GÖRÜŞME

İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan dönüşünden sonra, ömerd-yakov'la üçüncü kezdir görüşmeye gidiyordu. Onu ilk olarak, o felâketten sonra ve kendisi kente gelir gelmez, daha ilk gür. görmüştü. Aradan iki hafta geçtikten sonra da ikinci kez ziyaret etmişti.

Ama ikinci görüşmeden sonra, yaptığı ziyaretleri kesmişti. Bu yüzden Smerdyakov'u görmeyeli artık hemen hemen bir aydan fazla bir zaman olmuştu ve bu süre içinde onun hakkında hemen hemen hiç bir şey isitmemişti.

İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan ancak babası öldürüldükten sonra beşinci günü dönmüştü. Bu bakımdan onu tabutunda bile görememişti: Cenaze töreni gelişinden tam bir gün önce olmuştu. İvan Fiyodoroviç'in gecikmesinin nedeni, Moskova'daki adresini tam olarak bilmediği için, Alyoşa'nın telgraf çekmek üzere Katerina İvanovna'ya baş

vurması, o da İvanin asıl adresini bilmediği için genç adamın Moskova'ya gelir gelmez hemen kızkardeşine ve teyzesine uğrayacağını düşünerek, telgrafı onlara çekmiş

olmasıydı. Ama İvan Fiyodoroviç onlara, ancak Moskova'ya gelişinin dördüncü günü uğramış, telgrafı okur okumaz da tabiî yıldırım gibi bizim kente dönmüştü.

Bizim kente döner dönmez, önce Alyoşa ile karşılaşmıştı. Ama onunla konuştuktan sonra, kardeşinin Mityadan şüphe etmeyi aklından bile geçirmediğini, açıkça katilin Smerdyakov olduğunu ima etttiğini (ki bu bizim kentte başkalarının düşüncelerine büsbütün aykırı bir düşünceydi) farke-derek derin bir hayret içinde kalmıştı. Sorgu hakimi ve sav cıyla görüşüp de, suçlamanın ve tevkifin gerekçelerini ay

rıntılı olarak öğrendikten sonra ise, Alyoşa'nın tutucuna daha da çok şaşmış, onun böyle düşünmesini, sadece son derece alevlenmiş olan kardeşlik duygusuna ve Mityanın acısını paylaşmak isteğine vermişti. Çünkü biliyordu ki, Alyoşa Mitya'yı çok severdi.

Söz gelmişken ilk ve son olarak, İvan'ın ağabeyi Dimit-riy Fiyodoroviç'e karşı beslediği duygulardan söz edelim: İvan ağabeyini, kesin olarak sevmezdi, olsa olsa bazen ona karşı bir acıma duyardı. Ama bu acıma da büyük bir küçümsemeyle karışıktı. Mitya'nın dış

görünüşü bile ona aşırı derecede sevimsiz görünüyordu. Katerina İvanovna'nın Mit-yaya karşı gösterdiği sevgiye müthiş bir öfke ile yakıyordu.

Bununla birlikte, sanık durumundaki Mitya ile daha gelişinin ilk günü görüşmüş, bu görüşme de onu suçluluğu konusunda beslediği düşünceleri zayıflatmak şöyle dur.sun, hatta daha da güçlendirmişti. O zaman Mitya'yı endişeli ve hastalanacak kadar heyecanlı bulmuştu. Mitya, çok konuşuyor-du, ama dalgın ve dağınık bir hali vardı. Çok sert sözler söylüyor, Smerdyakovu suçluyor, söyledikleri de karmakarı-şık oluyordu. En çok da, ölen babasının kendisinden «çaldığı» o üç bin rubleden söz edip duruyordu. Hep: «Paralar benimdi. Benimdi o paralar! Eğer onları çalmış olsaydım, gene haklı olacaktım !> diyordu.

Kendisine karşı gösterilen delillerin üzerinde hemen hemen hiç tartışmıyordu. Kendi lehine deliller gösterse bile, gene de bunu birbirini tutmayan sözler söyleyerek beceriksiz bir şekilde yapıyor, genel olarak sanki hiç kimsenin karşısında, hatta İvan'nın karşısında bile, kendini temize çıkarmayı hiç düşünmüyormuş gibi davranıyor, tersini gururlu bir tavırla suçlamaları küçümsüyor, küfrediyor, öfkeyle söylenip duruyordu. Grigoriy'in tanıklık ederken kapının açık olduğunu söylemesine öfkeli öfkeli gülüyor ve karşısındakiler! buna inandırmak istiyormuş gibi, «kapıyı 'şeytan açmıştır» di-yordu.

Ama, bu olayı aydınlatacak doğru dürüst, akla yatkın hiç bir açıklamada bulunmuyordu.

Hatta İvan Fiyodoroviç'in yaptığı bu ilk ziyaret sırasında, sert bir tavırla, «herşeyin hoş

görülebileceğini ileri sürenlerin ondan şüphe etmeye ve onu sorguya çekmeye hakları olmadığını söyleyerek, ona Akaret etmek fırsatını bile bulmuştu.

Zaten genel olarak, o ilk görüşmede, tvan Fiyodoroviç'e232

karşı, hiç de dostça olmayan bir tavır takınmıştı, işte ivan Fiyodoroviç, Mitya ile yaptığı bu görüşmeden sonra, Smerd-yakov'a gitmişti. Zaten trende, Moskova'dan bizim kente ge. ürken, hep gidişinden bir gün önce, akşam vakti, Smerdya-kovla sön olarak yaptığı konuşmayı düşünüp durmuştu. Birçok şeyler onu şaşırtıyor, birçok şeyler ona şüpheli görünüyordu. Ama, İvan Piyodoroviç, sorgu yargıcına .ifade verirken, Smerdyakov'la yapmış olduğu bu konuşmayı açıklamamıştı. Her şeyi Smerdyakovla yapacağı görüşmeye bırakmıştı.

Smerdyakov. o sırada, kent hastanesinde bulunuyordu. Doktor Hertzenstube ile İvan Fiyodoroviç'in hastanede rastladığı doktor Varvinski, onun ısrarlı sorularına karşılık vererek, Smerdyakov'un saralı olduğundan şüphe edemeyeceğini söylemiş, hatta «felâket gününde acaba rol yapmadı mı?» sorusuna şaşıp kalmışlardı. İvan'a, açıklamada bulunarak, bunun olağanüstü bir kriz olduğunu, birkaç gün süre ile devam ettiğini ve tekrar tekrar meydana geldiğini, bu bakımdan hastanın kesin olarak ölüm tehlikesi bile geçirdiğini, ancak şimdi, tedbir alındıktan sonra, kesin olarak hastanın sağ kalacağını söylemenin artık mümkün olduğunu, bununla birlikte (doktor Hertzenstube'nin ilâve ettiği gibi1 zihin bakımından sarsılmış bir insan olarak kalacağını, bu durumun

«ömrünün sonuna dek olmasa bile oldukça uzun bir süre devam edeceğini»

söylemişlerdi.

İvan Fiyodoroviç'in sabırsızlıkla, «desenize şimdi deli oldu?» diye sorması üzerine, kendisine karşılık vererek: «şim dilik tam öyle olduğu söylenemez, ama bazı anormallikler görülmektedir» diye görüşlerini belirtmişlerdi. İvan Fiyodo-roviç, bunların ne gibi anormallikler olduğunu, kendi ken dine öğrenmek istemişti. Hastanede Smerdyakov'u hemen zi" yaret etmesine izin vermişlerdi. Smerdyakov ayrı bir koğuşta yatakta yatıyordu. Hemen yanında bir başka yatak daha vardı ve yatakta esnaftan, damla hastalığına tutulmuş. vu cudu şişmiş, tüm gücünü yitirmiş bir adam yatıyordu. Beliydi ki, ya ertesi günü, ya da ondan bir gün sonra ölecek konuşmaya bir engel sayılamazdı.

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'i görünce, gözlerine ina namıyörmüş gibi hafifçe gülümsemiş ve ilk anda ürker S bi olmuştu. Daha doğrusu, İvan Fiyodoroviç'in zihninden

böyle bir düşünce geçmişti. Ama bu yalnız bir an sürmüştü. Geri kalan tüm süre içinde ise, Smerdyakov aksine, sakinliği ile İvan Fiyodoroviç'i neredeyse şaşkına çevirmişti. İvan Fiyodoroviç, daha ona ilk bakışta onun çok hasta olduğu kanısına varmıştı: Smerdyakov, çok bitkindi ağır ağır, sanki dilini güç belâ hareket ettiriyormuş gibi konuşuyordu. Çok zayıflamış, sararmıştı. Görüşmenin sürdüğü yirmi dakika boyunca, hep başağrısından ve mafsallarındaki ağrılardan şikâyet edip durmuştu. Zayıf, kuru yüzü sanki küçücük olmuştu. Şakaklarındaki saçlar kabarmıştı. Tepesindeki kıvırcık saçların yerinde yalnız yukarı doğru kalkmış, incecik bir tutam saç görünüyordu. Ama, bir şey ima ediyormuş

gibi kısılmış olan sol gözü, eski Smerdyakov'un, içinde hâlâ ölmediğini gösteriyordu. İvan Fiyodoroviç, onu görür görmez, hemen, «akıllı bir insanla konuşmak ilgi çekici şeydir»

sözü aklına gelmişti.

Smerdyakov'un ayak ucuna oturmuştu. Smerdyakov, ağrı duyarak, tüm vücudunu kımıldatmış, ama önce İvan Fiyodoroviç'in konuşmasını beklemişti. Susmuş hattâ onunla pek o kadar ilgilenmiyormuş gibi bir tavırla bakmıştı. İvan Fiyodoroviç :

— Benimle konuşabilir misin? diye sormuştu. Seni fazla yormayacağım.

Smerdyakov zayıf bir sesle:

— Tabii konuşabilirim, diye mırıldanmıstı.

Sonra, sanki onu rahatsız ettiği için utanan ziyaretçisini konuşturmak istiyormuş gibi hoşgörü ile:

— Çoktan mı teşrif ettiniz? diye sormuştu.

— Hayır, ancak bugün gelebildim... Sizin pirincin taşını ayıklamaya geldim.

Smerdyakov içini çekmişti. İvan Fiyodoroviç:

— Ne içini çekiyorsun? olacakları bilmiyor muydun san-ki? diye yüzüne karşı homurdanmıştı.

Smerdyakov, ciddî bir tavırla susmuştu. Sonra:

— Bilmez olur muydum? Her şey önceden belliydi. Bu Bundan, bu işi yapacaklarını tahmin etmemeğe imkân var mıydı? dedi.

— Bu işi yapacaklarını tahmin etmek ne demek? Sözü

budaklandırma! Daha önceden bodruma iner in-234

mez, sara krizi geçireceğini söyledin ya? Olacakları önceden biliyormuş gibi bodrumdan söz etmiştin. Smerdyakov, sakin sakin:

— Bunu, sorguya çekildiğinizde açıkladınız mı? diye merakla sormuştu.

İvan Fiyodoroviç, birden öfkelenmişti:

— Hayır, daha açıklamadım, ama muhakkak açıklayacağım. Sen şimdi, bana birçok şeyleri anlatmak zorundasın, oğlum! Şunu da bil ki, bana numara yapmana göz yummayacağım yavrum!

Smerdyakov, gene aynı sakinlikle ve yalnız bir dakika için gözlerini kapıyarak:

— Size ne diye oyun oynayayım? Madem ki tek umudum sizde. Madem, tek umudum sizsiniz. Tıpkı Tanrı"ya güvenir gibi size güveniyorum! demişti.

İvan Fiyodoroviç, hemen sorulara başlayarak:

— Bir kez, sara krizinin önceden tahmin edilemeyeceğini biliyorum, demişti. Bunu soruşturup öğrendim,, bana maval okuma. İnsan, sara krizinin gününü, saatini önceden söyleyemez. Peki, nasıl oluyor da, sen bana o zaman gününü de, saatini de, üstelik işin bodrumda olacağını da bildirerek önceden söyledin? Mahsus, sara krizine tutulmuş gibi bir rol yapmadıysan, nasıl oluyor da, krize tutularak o bodruma düşeceğini önceden bilebildin?

Smerdyakov, acele etmeden, sözlerini uzata uzata:

— Bodruma zaten inmem gerekiyordu demişti. Hatta, günde birkaç kez iniyordum oraya. Zaten bir yıl önce de, tıpkı bunun gibi tavan arasından aşağı düşmüştüm efendim. Tabii ki, sara krizinin gününü ve saatini önceden söylemeye imkân yoktur. Ama insan her zaman bir önsezi duyabilir.

— Yalnız sen, hem gününü, hem de saatini önceden söyledin!

— Siz en iyisini benim hastalığım konusunda, buradaki doktorlardan bilgi alın, beyefendi. O zaman bana. gerçekten mi kriz geldiğini, yoksa gerçekte öyle bir şey olmadığını n» öğrenmiş olursunuz. Benim ise, bu konuda size söyleyecek hiç bir şeyim yok.

— Peki, ya o bodrum meselesi? Bodrumu nasıl oldu da, daha önce söyleyebildin?

— Bir bodrumdur, tutturmuşsunuz! Ben o bodruma indiğim vakit, korku ve kuşku içindeydim. Asıl korkum, sizi kaybetmiş olmamdan ileri geliyordu,

artık dünyada hiç kimsenin beni savunmayacağını biliyor, kimseden bunu beklemiyordum. Bodruma inerken şöyle düşünüyordum! «Şimdi, ister misin, bir sara krizi gelip beni çarpsın, o zaman aşağı yuvarlanır mıyım, yuvarlanmaz mıyım!» İşte, bu kuşku birden boğazımın düğümlenmesine yol açtı... Ben de olduğum gibi aşağıya uçtum. Bütün bunları, bir gün önce akşam kapıda sizinle yaptığım konuşmayı, o zaman size açıklamış olduğum tüm ayrıntılarıyla doktor Hertzenstube ile sorgu yargıcı Nikolay Parfenoviç'e, açıkladım.

Hepsi de bunu, ifademe yazdılar. Buranın doktoru, bay Varvinski ise, herkesin önünde bu durumun özellikle düşünceden ileri geldiğini, daha doğrusu: «Acaba düşer miyim, düşmez miyim?» diye kuşku içinde bulunmamdan ileri geldiğini ısrarla öne sürdü. Bu kuşkuya kapıldığım anda kriz de gelip. çatmış. Öylece yazdılar efendim. Öyle olması gerektiğini, yani başıma bu işin kendi korkumdan ileri geldiğini yazdılar efendim.

Smerdyakov, bunları söyledikten sonra, yorgunluktan bitkin bir hale gelmiş gibi derin derin içini çekmişti. Biraz şaşırmış olan İvan Fiyodoroviç:

— Demek ifadeni verirken bunu açıkladın bile, öyle mi? diye sormuştu.

Kendisi o zamanki konuşmalarını açıklayacağını söyleyerek Smerdyakov'u korkutmak istemişti. Oysa şimdi anlaşılıyordu ki, Smerdyakov hepsini kendisi açıklamıştı.

Smerdyakov kesin bir tavırla:

— Neden korkacak mışım? Varsın tüm gerçeği olduğu gibi yazsınlar, demişti.

— Kapıda yaptığımız konuşmayı- da tüm ayrıntılarıyla anlattın mı?

— Hayır, her sözü olduğu gibi tekrarladım diyemem.

— O gün ağzından kaçırdığın gibi, sara krizine tutulmuş rolü oynamasını bildiğini de söyledin mi?

— Hayır, bunu da söylemedim.

— Şimdi bana şunu söyle: Sen beni o zaman, Çermaş-naya'ya neden gönderiyordun?

— Moskovaya gideceğinizden korkuyordum. Çermeşna-ya, ne de olsa daha yakındı efendim.236

— Yalan söylüyorsun! Gitmem için sen beni kandırmaya çalışıyordun! «Buradan gidin, başınız belâdan uzak olsun u diyordun.

— Ben bunu yalnız size karşı olan dostluğumdan, size candan bağlı

olduğum için evde bir felâket olacağını sezerek, size acıdığımdan ötürü söylemiştim. Yalnız, kendime daha çok acıyordum efendim. Onun için de: «Günahtan uzak durun»

diyordum. Evde işin kötüye döneceğini anlayasınız ve evde kalıp babanızı koruyasınız diye.

İvan Fiyodoroviç birden öfkelenmişti.

— Bunu daha açık söyleseydin ya, aptal!

— Daha açık nasıl söyleyebilirdim efendim? O zaman bana bu sözleri söyleten sadece korkuydu, efendim. Hem. siz de bana kızabilirdiniz. Dinıitriy Fiyodoroviç'in bir reza--let koparacağından ve o paraları alıp götüreceğinden korkmam tabiî bir şeydi. Kaldı ki. o paralan zaten kendisine ait sayıyordu. Bununla birlikte, işin böyle bir cinayetle sonuçlanacağını kim bilebilirdi? Ben, sadece beyefendinin yatağının altında paket içinde bulunan o üç bin rubleyi çalacaklarını sanıyordum. Oysa, işte cinayet işlediler. Bunu nasıl tahmin edebilirdim beyefendi?

İvan Fiyodoroviç, bu sözlerin üzerinde düşünerek:

— Peki, madem kendin bunun önceden tahmin edilemeyeceğini söylüyorsun, ben nasıl olur da bu işlerin olacağını önceden düşünerek burada kalabilirdim? Lâfı ne karıştırıyorsun?

— Bunu şundan ötürü tahmin edebilirdiniz: Ben sizi Moskova yerine Çermaşnaya'ya gönderiyordum! İşte bundan anlayabilirdiniz.

— Canım, nasıl tahmin edebilirdim!

Smerdyakov, çok yorgun görünüyordu ve gene bir dakika kadar susmuştu.

— Şundan tahmin edebilirdiniz, efendim: madem, ben sizin yol değiştirip, Moskova yerine Çermaşnaya'ya gitmenizi öğüt veriyorum, demek ki sizin burada yakında bir yerde bulunmanızı istiyordum. Çünkü Moskova uzak. Dinıitriy Fiyodoroviç ise, sizin uzak bir yerde olmadığınızı bilirse, bu kadar cesaret bulamaz.

Bundan başka, herhangi bir şey olursa, çabucak gelip, beni bile savunabilirdiniz. Kaldı ki, size Grigoriy Vasilyeviç'in hastalığım da söyledim. Ayrıca başı

ma bir sara krizi gelir diye korktuğumu da açıkladım… Hele ölen beyefendinin yanına girmek için nereye, nasıl vurulacağını ve bunları Dinıitriy Fiyodoroviç'in benden öğrenmiş olduğunu size açıkladıktan sonra, artık onun muhakkak bir şeyler yapacağını tahmin edeceğinizi ve Çermaşnaya'ya gitmek şöyle dursun, bir yere kımıldamadan burada kalaca-gıni"! sanıyordum.

İvan Fiyodoroviç: <:Gerçi sözleri ağzında geveliyor, ama söyledikleri çok mantıklı şeyler.

Hertzenstube'nin söylediği o zihin bozukluğu nerede?» diye düşünmüştü. Sonra, öfkelenerek:

— Beni kandırmak istiyorsun, kerata! diye bağırmıştı. Smerdyakov en saf tavrıyla:

— Oysa ben o zaman sizin artık herşeyi anladığınızı düşünmüştüm, diye karşılık vermişti.

İvan Fiyodoroviç tekrar öfkelenrek:

— Tahmin etseydim, kalırdım! diye bağırmıştı.

— Oysa ben herşeyi önceden anlayarak, biran önce günahtan uzaklaşmak, korkudan yalnız kendinizi kurtarmak düşüncesiyle bir yerlere kaçmak için gittiğinizi sanmıştım.

— Herkesin senin kadar korkak olduğunu mu sanıyorsun?

— Özür dilerim, efendim. Sizin de benim gibi olduğunuzu düşünüyordum.

İvan heyecan içinde:

— Tabiî tahmin etmeliydim, demişti. Zaten, senin alçak-Ça bir şey yapacağını önceden seziyordum... Yalnız yalan söylüyorsun, gene yalan söylüyorsun!

Birden bir şey hatırlıyarak bağırmıştı.

— Hatırlıyor musun, arabaya yaklaştığım vakit bana: «Akıllı bir insanla sohbet etmek bile ilgi çekici bir şey» demiştin. Demek, benim gitmeme seviniyordun, madem beni o anda övüyordun, buna sevinmiştin öyle değil mi?

Smerdyakov tekrar tekrar içini çekti. Yüzü biraz kızar-îftış gibi olmuştu. Hafifçe nefesi tıkanır gibi:

— Eğer sevindiysem, yalnız Moskova'ya değil, Çermas-îiayaya gideceğinize sevinmişimdir. Çünkü ne de olsa daha yakındı; yalnız ben o zaman bu sözleri sizi

"övmek için söy-lememiştim. Sitem etmek için söylemiştim efendim. Bunu Anlayamadınız.238

— Nasıl sitem olsun diye?

— Şu bakımdan: Böyle bir felâketin olacağını önceden tahmin ettiğiniz

halde, kendi babanızı bırakıyor, bizi de korumak istemiyordunuz. Çünkü, o üç bin ruble için, onları benim çaldığımı ileri sürerek pekâlâ beni yakalayabilirlerdi.

İvan gene:

— Allah belânı versin! diye bağırmıştı. Dur: O işaretleri, o vuruşları da sorgu yargıcına ve savcıya söyledin mi?

— Herşeyi olduğu gibi söyledim, efendim.

İvan Fiyodoroviç, içinden gene hayret etmişti. Tekrar söze başlıyarak:

— O sırada ancak bir tek şey düşünmüşümdür, o da yalnız senden gelecek bir adilikti. Dimitriy cinayet işleyebilirdi, ama hırsızlık edebileceğine o zaman inanmıyordum... Senden ise her çeşit adiliği bekliyordum. Kendin bile bana saralı gibi rol yapabileceğini söylemiştin. Bunu ne diye söylemiştin sanki?

— Saflığımdan! Başka neden olacak? Hem zaten ömrümde hiç bir zaman kasıtlı olarak saralı rolü oynamamı-şımdır. Sadece, sizin karşınızda böbürlenmek için söylemiştim bunu. Aptallığımdan söylemişimdir efendim. O zaman sizi çok seviyordum ve sizin karşınızda daima olduğum gibi görünürdüm. •

— Ağabeyim doğrudan doğruya seni suçluyor. Katilin sen olduğunu, hırsızlığı da senin yaptığını söylüyor.

Smerdyakov acı acı gülümsemişti.

— Kendileri için başka bir çare kaldı mı ki? Hem tüm o delillerden sonra, kendilerine kim inanır ki? Grigoriy Va-silyeviç, kapının açık olduğunu görmüş, efendim.

Bundan sonra ne denebilir? Artık, günahlarını Tanrı bağışlasın! Kendilerini kurtarmak için tiril tiril titreyerek...

Bir süre hiç konuşmadan sessiz durmuş, sonra birden aklına gelmiş gibi sözlerine şunları eklemişti:

— Bakın işte şimdi gene aynı şey oluyor: kendileri işi bana yüklemek istiyorlar. Bu işin benim elimden çıktığı nı söylüyorlar efendim. Bunu daha önceden de işittim efe» dim.

Oysa şimdi aynı noktaya parmak basacağım; gene sa ralı rolü oynamakta usta olduğum konusuna değineceği Eğer babanız için gerçekten herhangi bir kötü niyetim o saydı, saralı rolü oynamakta usta olduğumu size söyler miy KARAMAZOV KARDEŞLER

? Madem öyle bir cinayeti aklıma koymuştum, hiç öyle bir budalalık yapmama imkân var mıydı? Beni ele verecek öyle bir delili önceden açıklar mıydım. Üstelik öldüreceğim adamın oğluna bunu söyler miydim' Rica ederim! Böyle bir şey gerçekten olabilir mi?

Bunun mümkün olduğunu kimse söyleyemez! Tersine böyle bir şey hiç bir zaman olamaz elendim. Şimdi işte bakın, o konuşmamızı Tanrı'dan başka kimse işitmedi. Ama eğer şimdi siz savcıya ve Niko-lay Parfenoviç'e gidip o konuşmamızı kendilerine söyleseniz bile, bu davranışınızla beni tam anlamıyla savunmuş olursunuz efendim: Çünkü, önceden bu kadar saf davranan bir insan, kötü bir adam olabilir mi? Bunların hepsini düşünebilirler.

İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'un çıkardığı bu sonuca hayret etmiş, konuşmayı keserek yerinden kalkıp:

— Dinle, demişti. Ben, senden hiç de şüphe etmiyorum, hatta seni suçlamalarını gülünç buluyorum... Aksine, sana teşekkür ediyorum. Beni üzüntüden kurtardın.

Şimdi gidiyorum, ama gene geleceğim. Şimdilik hoşça kal, iyi olmaya bak. Bir şeye ihtiyacın var mı?

— Her şey için teşekkür ederim efendim. Eksik, olmasın, Marta İgnatyevna beni unutmuyor ve eğer bir şeye ihtiyacım olursa, hepsini yerine getiriyor. Eskisi gibi bana iyilik etmeye devam ediyor. Sonra hergün başka iyi insanlar da beni ziyaret ediyorlar.

— Haydi Allahaısmarladık. Şunu da söyleyeyim ki, se-nin saralı numarası yapabildiğini söylemeyeceğim...

İvan bunu söyledikten sonra, birden nedense:

— Senin de ifade verirken bunu açıklamamanı öğütle-rim, demişti.

— Anladım çok iyi anladım, efendim. Eğer siz ifadenizde bunu açıklamazsanız, ben de sizinle o vakit kapıda yapmış Buğumuz konuşmayı açıklamam...

işte o zaman, İvan Fiyodoroviç, dışarı çıkıp da koridor-dan on adım kadar yürüdükten sonra, birden Smerdyakov'un

son söylediği sözde gururunu yaralayan garip bir anlam bu-

«uğunu hissetmişti. Hemen geri dönecekti, ama bu duygu

ten bir an sürmüştü ve İvan Fiyodoroviç, «saçma!» dedik-

gitmişti sonra elinden geldiği kadar çabuk hastaneden çıkıp gitmişti. En önemlisi, gerçekten artık sakinleştiğini ve bu sa-240

kinleşmenin suçlu olanın Smerdyakov değil de, ağabeyi Mitya olmasından ileri geldiğini hissediyordu. Oysa, bunun tersi olması gerekirdi. Neden öyle bir his duyduğunu o zaman incelemek istememişti. Hatta içindeki duygulan araştırmaktan bir tiksinti duymuştu.

Bir an önce bir şeyleri aklından büsbütün çıkarmak, unutmak istemişti. Ondan sonraki günler içinde, Mitya'yı kötü duruma düşüren bütün delilleri daha esaslı olarak ve iyice öğrendikten sonra ise, Mitya'nın suçlu olduğuna artık kesin olarak karar vermişti.

İfadeler arasında en değersiz insanların açıklamaları vardı, ama bunlardan bazıları insanı sarsar gibi oluyordu. Örneğin Fenya ile annesinin ifadesi öyleydi. Hele Perhotin'in, meyhanede, Plotnikov'ların dükkânında olup bitenlerin, Mokroye'deki tanıkların verdiği ifadelerin sözü bile olamazdı. En çok da önemsiz sayılan ayrıntılar insana müthiş etki yapıyordu.

«Gizli vuruşlar» konusunda yapılan açıklama, sorgu yargıcı ile savcıyı, Grigoriy'in kapının açık olduğu konusunda verdiği ifade kadar şaşırtmıştı. Grigoriy'in karısı Marîa İgnat-yevna, İvan Fiyodoroviç'in kendisine sorduğu soruya karşılık olarak, kesinlikle, Smerdyakov'un tüm geceyi onların evinde, bölmenin öbür tarafında geçirmiş olduğunu söyleyerek: «Bizim yataktan üç adım kadar bile mesafe yoktur» demiş, uykusunun derin olmasına rağmen, o gece nasıl inlediğini duyarak, sık sık uyandığım belirtmiş ve «hep inliyordu, hiç durmadan inliyordu!» diye anlatmıştı.

îvan Fiyodoroviç, Hertzenstube ile konuşup da Smerdyakov'un kendisine hiç de deli görünmediğini, sadece zayıf göründüğünü söylediği vakit, ihtiyar adamın dudaklarında ince bir gülümseyiş belirmişti. Hertzenstube:

— Peki, şimdi neyle uğraştığını biliyor musunuz? diye sormuştu. Fransızca sözleri ezberliyor. Yastığının altında bir defter var, Fransızca sözler Rus harfleriyle yazılmış bu deftere. He, he, he! diye karşılık vermişti.

Sonunda, İvan Fiyodoroviç, tüm kuşkuları bir tarafa bırakmıştı. Bununla birlikte, bir şey ona hâlâ garip görünüyordu, o da Alyoşa'nın ısrarla Dimitriy'in öldürmediğini ileri sürmesi, cinayeti «herhalde» Smerdyakov'un işlemiş olduğu üzerinde durması idi. İvan, Alyoşa'dan işittiği sözlerin kendisi için daima büyük bir önem taşıdığım hissederdi. Bu yüzden

onun bu tutumuna şaşıp kalıyordu. Alyoşa'nın onunla Mitya konusunda konuşmak için fırsat aramaması ve hiç bir zaman bu konuda önce kendisinin söze başlamaması, yalnız İvan'ın sorularına karşılık vermekle yetinmesi de garip bir şeydi. Bu, İvan Fiyodoroviç'in çok dikkatini çekmişti.

Bununla birlikte, kendisi o sırada, bunlarla hiç ilgili olmayan bambaşka bir konu ile uğraşıyordu: Moskova'dan dönüşünde, daha ilk günlerde, kendini tüm olarak ve artık geri dönülmez bir şekilde Katerina İvanovna'ya karşı duyduğu ateşli ve çılgınca tutkuya kaptırmıştı. Sonradan İvan Fiyodoroviç'in bütün hayatında büyük bir etki bırakan bu yeni tutkusundan şimdi söz etmenin sırası değil: Bütün bunlar, artık başka bir hikâyeye, başka bir romana konu olabilir. Ama bu romanı bir gün yazabilecek miyim bilmiyorum.

Bununla birlikte, gene de İvan Fiyodoroviç'in, daha önce anlattığım gibi, o gece Alyoşa ile birlikte yürürken Katerina İvanovna'dan söz ederek, «Benim artık onda gözüm yok»

dediği vakit, büyük bir yalan söylemiş olduğunu belirtmeden geçemem. İvan zaman zaman genç kadına karşı onu öldürebilecek kadar büyük bir nefret duymasına rağmen, çılgınca seviyordu.

Bu işin içinde bir çok nedenler rol oynuyordu: Katerina İvanovna, Mitya'nın başına gelenlerle o kadar sarsılmıştı ki, tekrar kendisine dönen İvan Fiyodoroviç'e bir kurtarıcıya sarılır gibi dört elle sarılmıştı. Genç kadının kalbi kırılmış, kendisini hakarete uğramış ve küçük düşmüş hissediyordu. İşte öyle olduğu bir sırada, onu eskiden bu kadar seven bir insan, tekrar yanına dönmüştü... Evet, onun kendisini ne kadar sevdiğini çok iyi biliyordu... Hem de, o insanın zekâsını, duygularını kendinden o kadar üstün tutuyordu ki! Öyleyken, prensiplerine sıkı sıkıya bağlı olan genç kız, sevgilisinin Karama-zov'lara özgü, dizginsiz isteklerine ve üzerinde yaptığı tüm etkiye rağmen, tam olarak kendini ona kaptırmamıştı.

Çünkü, aynı zamanda, Mitya'ya ihanet etmiş olduğu için, durmadan pişmanlık duyuyor ve İvan'la kavga ettiği, ona tehditler savurduğu anlarda (ki o anlar pek çoktu) bunu ona açıkça söylüyordu. İşte İvan'ın, Alyoşa ile konuşurken, «ya-kn üstüne yalan!» dediği buydu. Tabiî bu işin içinde gerçekten pek çok yalan vardı ve gerçekten İvan Fiyodoroviç'i en

kızdıran da buydu... Ama bütün bunlardan sonradan söz z. Sözün kısası, İvan, bir süre için Smerdyakov'u he-242

men hemen unutmuştu. Bununla birlikte, onu ilk ziyaretin, den iki hafta sonra, içinde yine eskisi gibi kendisini üzen ga, rip düşünceler uyanmıştı.

Bunların ne olduğunu anlatmak için İvan Fiyodoroviç'h babası Fiyodor Pavloviç'in evinde geçirdiği o son gece (git,, medarı önceki gece) neden bir hırsız gibi yavaşça merdivenden aşağı inip, babası aşağıda ne yapıyor diye kulak kabarttığını, kendi kendine sorup durduğunu söylemek yeterlidir. Neden bunu sonradan tiksintiyle hatırlamıştı? Neden ertesi günü Moskova'ya giderken birden içinde büyük bir üzüntü duymuş ve kendi kendine: «Ben alçağın biriyim» demişti, işte şimdi, bütün bu üzüntülü düşünceler yüzünden, neredeyse Katerinâ İvanovna'yı bile unutacak hale

geldiğini hissediyordu. Bu sorular tüm varlığını o kadar etkiliyordu işte! Tam bunu düşündüğü sırada sokakta Alyoşa'ya rastlamıştı. Onu hemen durdurmuş ve damdan düşer gibi:

— Hatırlıyor musun, Dimitriy öğleden sonra eve zorla girip babamı dövdüğü gün, sana olaydan sonra avluda, «istemek hakkını» mahfuz tutuyorum demiştim. Şimdi söyle, o vakit babamın ölümünü istediğimi düşündün mü, düşünmedin mi? diye sormuştu.

Alyoşa, alçak bir sesle:

— Düşündüm, diye karşılık vermişti.

— Doğru söylemek gerekirse gerçekten öyleydi. Bunu anlamak için kâhin olmak gerekmez. Ama, o sırada, aynı zamanda «varsın alçaklar birbirini yesin» demiştim, o vakit, gerçekten Dimitriy'in babamı öldürmesini, belki de bunu mümkün olduğu kadar çabuk yapmasını istediğimi... hatta, ona bu işte yardım etmekten bile kaçınmayacağımı hiç düşündün mü?

Alyoşa hafifçe sararmış ve hiç konuşmadan ağabeyini" gözlerinin içine bakmıştı.

İvan:

— Söylesene! diye bağırmıştı. Senin o anda ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum. Ben gerçeği istiyorum! Gerçeğe ihtiyacım var benim!

Güçlükle içini çekmiş ve Alyoşa'nın vereceği karşılığı önceden biliyormuş gibi garip bir öfkeyle ona bakmıştı. Alyoşa:

— Bağışla beni ağabey! o vakit bunu da düşünmüştüm

diye fısıldamış, sonra hiç bir «hafifletici neden» ileri sürme-den susmuştu.

O zaman İvan:

__ Teşekkür ederim, diyerek Alyoşa'nın yanından ayrılmış, hızla kendi yoluna gitmişti.

O günden sonra Alyoşa, İvan ağabeyinin garip bir şekilde, kesin olarak kendisinden gittikçe uzaklaştığını, hatta artık onu sevmediğini hissetmeye başlamıştı. Bu yüzden kendisi de artık evine uğramıyordu. Ama İvan Fiyodoroviç, o gün Alyoşa ile karşılaştıktan hemen sonra, evine uğramadan birden tekrar Smerdyakov'la gitmişti.

VII

SMERDYAKOV'A İKİNCİ ZİYARET

Smerdyakov artık hastaneden taburcu edilmişti. İvan Fiyodorovic, yeni kiraladığı evi biliyordu: Smerdyakov işte o kerestelerden yapılmış, eğrilmiş ve bir sofayla ayrılmış iki izbeden ibaret küçük evde oturuyordu. İzbelerden birine Marya Kondratyevna i!e annesi, öbürüne de Smerdyakov'un kendisi yerleşmişti. Evlerine onlarla ne şekilde anlaşarak yerleşmişti? Bedava mı oturuyor, yoksa kira mı veriyordu? Bunu ancak Allah bilirdi.

Sonradan, evlerine Mariya Kondratyevna'-nın nişanlısı sıfatıyla yerleşmiş olduğu ve yanlarında bedava olarak oturduğu ileri sürülmüştür.

Ana kız ona büyük bir saygı gösteriyor ve onu kendile-rinden daha üstün bir insan sayıyorlardı.

İvan Fiyodoroviç, kapıyı çalıp da vuruşlarını duyurduk-tan sonra, Mariya Kondratyevna'nın işareti üzerine, doğrudan doğruya sola, Smerdyakov'un oturduğu, «beyaz izbeye» geçti. BU izbede topraktan yapılmış, sırlı ve iyice yakılmış bir peç duruyordu. Duvarlar mavi kâğıtla kaplıydı. Ama doğru söylernek gerekirse yırtık pırtıktı ve çatlakların altında yığın-la karafatma kıpırdayıp duruyor, bu yüzden odada hiç din-meyen bir hışırtı duyuluyordu. Eşyalar da değersizdi: İki du-varın dibinde banklar, masanın yanında da iki iskemle var-• , tahtadan yapılmış basit bir şeydi ama üzeri pem-244

be işlemelerle süslüydü, İki küçük pencerede içinde ıtır çi_ çekleri bulunan iki saksı duruyordu. Köşede tasvirlerin asıldığı bir .girinti vardı. Masanın üzerinde yamru yumru ve pek büyük olmayan madenî bir semaverle, üzerinde iki fincan bulunan bir tepsi görülüyordu.

Ama Smerdyakov artık çayını içmiş, semaver de sönmüştü... Kendisi ise masanın başında, bankta oturuyor, deftere bakarak elindeki mürekkep kalemiyle bir şeyler yazıyordu. Hokka hemen yanında idi. Bir de kısacık tunç bir şamdan, şamdanın içinde de stearinli bir mum vardı. İvan Fiyodoro-viç, daha Smerdyakov'un yüzüne bakar bakmaz hastalığının artık tam anlamıyla geçmiş olduğu kanısına vardı. Smerdyakov'un yüzü daha dolgundu. Alnının üzerindeki saçlar kabartılmış, şakaklarındakiler ise iyice yatırılmıştı.

Sırtında, pamuklu bir robdöşambr ile oturuyordu. Ama, robdöşambrı iyice yıpranmış, eskimişti. Gözlüğü burnunun üzerinde idi. Oysa İvan Fiyodoroviç. gözlük taktığını hiç görmemişti. Bu ö-. nemsiz şey, birden, nedense İvan Fiyodoroviç'in kızgınlığını iki misli arttırdı: «Ama ne yaratık! Üstelik bir de gözlük takmış!» diye düşündü.

Smerdyakov, ağır ağır başını kaldırdı, gözlüğünün üzerinden içeriye girene dikkatle baktı.

Sonra, gözlüğünü yavaşça çıkardı, kendisi de bankın üzerinden doğruldu. Ama bu doğrulusu artık hiç de o kadar saygılı değildi. Bunu garip, hatta tembelce denilecek bir şekilde, sanki sadece, artık gösterilmemesi imkânsız en basit bir nezaket kuralına boyun eği-yormuş gibi bir tavırla yapmıştı. İvan tüm bunları bir anda farketmiş, hepsini birden kavramıştı. En önemlisi Smerdyakov'un bakışını, kesin olarak öfkeli, hoşnutsuz, hatta küçümseyen bakışını farketmişti. Smerdyakov'un bakışı; «Ne gelip duruyorsun? O zaman seninle hepsini konuştuk ya? Ne diye yine geldin?» der gibiydi. İvan Fiyodoroviç, kendini güçlükle tuttu. Daha ayakta dururken paltosunun düğmelerini çözerek-

— Odan da ne sıcakmış! dedi. Smerdyakov:

— Buyrun paltonuzu çıkarın! diye izin verdi. • İvan Fiyodoroviç, .paltosunu çıkardı, onu bankın üzeri

attı, titreyen elleriyle bir iskemle aldı, onu hızla masaya doğru

çekti ve üzerine oturdu. Smerdyakov banka ondan önce otu muştu. İvan Fiyodoroviç, hemen sert bir tavırla:

— Önce hemen şunu sorayım: Burada yalnız mıyız? diye sordu. Bizi oradan işitmezler mi?

— Hiç kimse, hiç bir şey işitmez efendim. Kendiniz de gördünüz ya; arada bir sofa var.

— Bana baksana oğlum, o vakit hastanede yanından ayrıldığım zaman senin saralı numarası yapmakta usta olduğunu söylemezsem, sen de sorgu yargıcına bizim bahçe kapısında konuştuğumuz herşeyi açıklamayacağını söylemiştin, o vakit, neyi kasdetmek istiyordun? Her şeyi dediğin neydi? Ne demek istemiştin? Beni tehdit mi ediyordun, nedir? Seninle bir anlaşmam mı vardı? Senden korkuyor muyum yoksa? Öyle mi sanıyorsun?

İvan Fiyodoroviç bunları büsbütün çileden çıkmış bir halde söylüyordu ve belliydi ki, mahsus, bütün kaçamak yollarını küçümsediğini, lâfı dolandırmasına göz yummayacağını, elindeki kozları açıkça oynadığını belirtmek istiyordu. Smerdyakov'un gözlerinde öfkeli ışıklar belirdi. Sol gözü kırpıştı. Karşılığını hemen verdi. Gerçi her zamanki gibi ağır başlılıkla ve ölçülü olarak konuşmuştu ama, «madem açıktan açığa konuşmak 'istiyorsun, al bakalım sana, işte açıktan açığa konuşuyorum» der gibiydi.

— Ben o zaman, bu sözü şunun için söylemiştim efendim: Siz, babanızın öldürüleceğini önceden bile bile, onu feda ederek yalnız bıraktınız. Başkaları bunu öğrendikten sonra, duygularınız konusunda, hatta belki de başka şeylerden kötü sonuçlar çıkarmasınlar diye, bunu yargıçlara

açıklamamayı ödetmiştim.

Smerdyakov bunu gerçi acele etmeden, kendine hakim olarak söylemişti ama, artık sesinde garip bir sertlik, ısrar-" bir anlam ve öfke ile meydan okuyan bir hava seziliyordu.

Küstah bir tavırla gözlerini İvan Fiyodoroviç'e dikmişti. İva-nın ise daha ilk anda gözleri bulanır gibi olmuştu:

— Ne dedin? Ne? Deli misin, sen?

— Çok şükür aklım başımda, efendim.

İvan Fiyodoroviç, sonunda kendini tutamayarak: ~- Canım, ben o zaman cinayet işleneceğini biliyor muyum? diye bağırdı ve şiddetle masayı yumrukladı. «Daha baş-

ka Şeylerden» ne demek? Söyle alçak herif, ne demek istiyorsun ?246

Smerdyakov susuyor, aynı küstah bakışla, İvan Fiyodoro-viç'i süzmeye devam ediyordu.

İvan Fiyodoroviç avazı çıktığı kadar:

— Söyle, pis kokulu alçak herif! Neymiş «o başka şeyler» diye bağırdı.

— «Başka şeyler» derken neyi kasdettiğimi şimdi anladım. Siz herhalde daha o zaman babanızın ölmesini çok istiyordunuz.

İvan Fiyodoroviç ayağa fırladı ve var gücü ile Smerdya-kov'un omuzuna bir yumruk indirdi. O kadar şiddetle vurmuştu ki, Smerdyakov duvara çarptı. Bütün yüzü bir anda gözyaşları ile ıslandı. cAyıp beyefendi! Gücü olmayan bir insanı dövmek ayıp!» dedikten sonra, burnunu sile sile büsbütün ıslattığı mavi kareli mendili ile gözlerini örttü ve alçak sesle ağlamağa başladı. Böylece bir dakika kadar geçti. Sonunda İvan Fiyodoroviç emreden bir tavırla:

— Yeter! Kes artık! diyerek yine iskemlenin üzerine oturdu. Kalan sabrımı da tüketme!

Smerdyakov gözlerini örttüğü o bez parçasını çekti. Buruşmuş yüzünün her noktasında, uğradığı hakaretin izi okunuyordu.

— Demek sen o zaman Dimitriy ile birlikte, babamı öldürmek istediğimi düşündün, öyle mi alçak?

— Ben, o zamanki düşüncelerinizi bilmiyordum efendim. Zaten sizi bahçe kapısında durdurmamın nedeni, sizi bu noktada denemekti efendim.

— Neyi deneyecektin? Neyi?

— Yani şunu öğrenmek istiyordum: Babanızın bir an önce öldürülmesini istiyor musunuz, istemiyor musunuz?

İvan Fiyodoroviç'i en çok kızdıran şey Smerdyakov'un bir türlü vazgeçmediği o ısrarlı ve küstah tavrıydı. Birden:

— Onu sen öldürdün! diye bağırdı.

Smerdyakov, onu küçümseyen bir tavırla hafifçe güldü:

— Benim öldürmediğimi hem de çok kesin olarak siz de biliyorsunuz Hem bana öyle geliyor ki, akıllı bir insanın bu konuda artık söyleyecek sözü yoktur.

— İyi ama, o zaman benden niçin öyle şüphe ettin?

— Sizin de bildiğiniz gibi sadece korkudan efendim. Çünkü o zaman öyle bir durumdaydım ki, korktuğum için herkesten şüphe ediyordum. Sizi de denemeye niyetliydim, çün-KARAMAZOV KARDEŞLER

kü kendi kendime, eğer siz de ağabeyinizin istediği şeyi istiyorsanız, o zaman herşeyin sonu geldi, beni de onunla birlikte sinek gibi yok edebilirler! diye düşünüyordum.

— Dur bakalım, iki hafta önce öyle demiyordun.

— Hastanede sizinle konuşurken de aynı şeyleri düşünüyordum, ama fazla söze ihtiyaç kalmadan herşeyi anladığınızı ve akıllı bir insan olarak, açıktan açığa konuşmak istemediğinizi sanıyordum, efendim.

— Şuna bakın hele! Ama şimdi söyle, söyle, ısrar ediyorum: Hangi davranışımla, hangi davranışımla o pis ruhunda hakkımda öyle alçakça bir şüphe uyandırdım?

— Öldürme işine gelince... kendiniz hiç bir zaman bunu yapamazdınız, efendim. Zaten böyle bir şeyi istemezdiniz de. Ama, bir başkası öldürsün; bunu istiyordunuz?

— Şuna bakın! Üstelik bunu ne kadar sakin, ne kadar serinkanlı bir tavırla söylüyor!

Canını, ben bunu neden isteyeyim? İsteyip de ne yapacağım?

Smerdyakov karşısındakini yaralamak isteyen, hatta intikamcı bir tavırla:

— Neden mi isteyecektiniz? Peki, miras meselesi yok muydu efendim? diye atıldı.

Babanızın ölümünden sonra, üç kardeş olarak her birinize, hemen hemen kırk bin ruble, hatta belki de daha fazlası kalabilirdi. Oysa, Fiyodor Pavloviç, o vakit bayan Agrafena Aleksandrovna ile evlenmiş olsaydı, o kadın nikâh kıyılır kıyılmaz, babanızın tüm servetini hemen kendi üzerine çevirirdi. Çünkü kendileri, öyle aptal kadınlardan değildirler, efendim. O zaman da size, her üç kardeşe de babanızın ölümünden sonra iki ruble bile kalmazdı: O vakit nikâh sanki çok mu uzaktı? Bir kıl payı kalmıştı, efendim. O

hanımefendi küçük parmağı ile babanıza şöyle bir işaret etti mi, beyefendi hemen onun peşinden dili bir karış dışarda kiliseye koşardı.

İvan Fiyodoroviç üzüntü ile kendini tuttu. Sonunda:

— Peki, görüyorsun ki, yerimden fırlamadım! Seni dövmedim. Öldürmedim. Devam et bakalım: Demek sence ben, ağabeyim Dimitriy'i bu işi yapmakla görevli sayıyordum, ona güveniyordum öyle mi?

— Nasıl güvenmezdiniz efendim? Ağabeyiniz öldürürse, hemen bir soylu olarak tüm haklarından, unvanlarından, rütbelerinden ve mallarından yoksun kalmış olacak ve kürek

mahkûmu olarak sürgün edilecekti. Demek ki öyle bir şey olursa, babanızın ölümünden sonra kardeşiniz Aleksey Fiyo-doroviç ile birlikte ikinize eşit miktarda bir miras kalacaktı, yani her birinize artık kırkar değil, altmışar bin kalacaktı, efendim. Bu bakımdan o zaman bu işi Dimitriy Fiyodoroviç'in yapacağına muhakkak güvenmişsinizdir!

— Aman Allahım! Nelerine dayanıyorum senin! Beni dinle, alçak herif: Eğer o vakit «bu işi falanca yapar» diye düşünseydim, herhalde herkesten önce sana güvenirdim. Dimitriy'e değil, hatta yemin ederim o zaman senin bir alçaklık yapacağını seziyordum... Daha o vakit... İçimde uyanan duyguyu hatırlıyorum...

Smerdyakov alaylı bir tavırla gülümsedi.

— Ben de o zaman biran için bana da güvendiğinizi düşünmüştüm, dedi. Bu bakımdan, daha o zaman, kendinizi ele vermiş oldunuz. Çünkü madem benim öyle bir şey yapacağımı hissediyordunuz, öyleyken niçin gidiyordunuz, demek ki böyle davranarak bana: «Babamı sen öldürebilirsin, ama sana engel olmuyorum» demek istiyordunuz.

— Alçak! Bunu sen öyle anlamışsmdır!

— Hepsi de o Çermaşnaya yüzünden oldu, efendim. Rica ederim! Moskova'ya gitmeye hazırlanıyorsunuz ve babanızın Çermaşnaya'ya gitmeniz için yaptığı bütün ricaları reddediyorsunuz! Sonra da benim

aptalca söylediğim bir söz üzerine birden razı oluyorsunuz, efendim! O zaman ne diye o Çermaşnaya'ya gitmeye razı oldunuz?

Madem ortada hiç bir sebep yoktu, neden tek benim sözüm üzerine Moskova'ya değil de Çermaşnaya'ya gittiniz? Demek benden birşeyler bekliyordunuz!

İvan, dişlerini gıcırdatarak:

— Hayır, beklemiyordum, yemin ederim ki, hayır! diye bağırdı.

— Nasıl olur da, «hayır» diyorsunuz efendim? Öyle olsaydı size düşen şey, o zamanki sözlerim için babanızın oğlu olarak beni herşeyden önce polise teslim etmek, dövdürmekti efendim... Hiç değilse hemen oracıkta suratımı dağıtabilirdiniz. Oysa, siz tersine hiç de öfkelenmeyerek hemen dostça bir tavırla, aptalca söylediğim bir sözü harfi harfine yerine getiriyorsunuz ve yola koyuluyorsunuz. Bu ise büsbütün saçma bir şeydi efendim. Çünkü, babanızın hayatını korumak

için kalmanız gerekirdi... Böyle olunca ben, bunlardan başka bir sonuç çıkarabilir miydim?

İvan somurtmuş olarak oturuyordu. Sinirden iki elini de yumruk yapmış sımsıkı dizlerine dayamıştı. Acı acı gülerek:

— Evet, o sırada suratını dağıtmadığıma yazık oldu, dedi. Seni polise sürükleyemezdim.

Sözlerime kim inanırdı? Neyi neyle ispat edebilirdim? Ama, suratını... Hay Allah, yazık!

Düşünemedim bunu! Gerçi şimdi surat dağıtmak yasak ama, senin suratını seve seve çorbaya çevirirdim.

Smerdyakov, ona hemen hemen zevkle bakıyordu. Fiyodor Pavloviç'in sofrasına hizmet ettiği zamanlar, masanın arkasında durup da, Grigoriy Vasilyeviç'le din konusunda tartışarak onu kızdırdığı zamanki gibi kendinden memnun, bilgiçce bir tavırla:

— Günlük hayatın olağan olaylarında, yani basit olaylarda bir adamın suratını dağıtmak gerçekten yasalarla yasaklanmış bir şeydir ve artık herkes dayak atmaktan vaz geçmiştir.

Ama hayatın özel olaylarında, bizi bırakın, tüm dünyada, hatta ortada tam bir Fransız Demokrasisi olsa bile, yine aynı sekilde, tıpkı Adem'le Havva çağında olduğu gibi dayak atmaya devam ediyorlar. Hem hiç bir zaman da bundan vazgeçmeyeceklerdir. Siz ise, o vakit özel bir olay olduğu halde, bu

cesareti gösteremediniz efendim.

İvan, masanın üzerinde duran defteri başı ile işaret etti:

— Ne o, Fransızca sözler mi öğreniyorsun?

— Neden öğrenmeyeyim? Belki böylece tahsilimi tamamlamış olacağım. Sanıyorum ki, bu bilgi o mutlu Avrupa ülkelerine gideceğim vakit, işime yarayacaktır.

İvan'ın gözleri kıvılcımlandı, tüm vücudu tepeden tırnağa titredi.

— Dinle canavar! dedi. Senin suçlamalarından korkmuyorum! İfade verirken, benim için istediğini söyleyebilirsin ve eğer şimdi sana gebertinceye kadar bir dayak atmıyorsam, bunu yalnız bu cinayeti senin işlediğinden şüphe ettiğim için, mahkemeye vereceğim için yapmıyorum! Seni ele vere-ipucu bulacağım!

~ Bence sussanız daha iyi olacak, efendim. Çünkü, tam anlamıyla suçsuz olduğuma göre, beni nasıl suçlayabilirsiniz? size kim inanacaktır? Eğer öyle bir şeye başvuracak olur-250

sanız, ben de hemen her şeyi anlatırım efendim, çünkü kendimi savunmadan duramam değil mi?

— Şimdi senden korktuğumu mu sanıyorsun?

— Varsın mahkemede yargıçlar şimdi size söylediğim sözlere inanmasınlar efendim; halk arasında inananlar olacak ya! Onlar inanınca da mahcup olacaksınız efendim.

İvan dişlerini sıkarak:

— Bak, bak yine «akıllı bir adamla konuşmak yararlı oluyor» demek istiyorsun, öyle değil mi?

— Tam üstüne bastınız efendim. Akıllısınız ve tabiî akıllı bir insan gibi davranacaksınız efendim.

İvan Fiyodoroviç, ayağa kalktı, öfkeden titreyerek paltosunu giydi, sonra artık Smerdyakov'a hiç bir karşılık verme-.den, hatta yüzüne bile bakmadan hızlı adımlarla odadan çıktı. Akşamın taze havası ona serinlik verdi. Göklerde ay pırıl pırıl parlıyordu.

Zihninde karmakarışık düşünceler vardı, ruhundaki duygular da karışıktı.

İvan Fiyodoroviç kendi kendine: «Şimdi gidip Smerdyakov'u ihbar edeyim mi? Ama neyi ihbar edeceğim? Ne de olsa suçsuz. Aksine o beni suçlayabilir» diye söyleniyor, durup durup: Gerçekten, o vakit ne diye

Çermaşnaya'ya gittim sanki? Keden yaptım bunu?

Niçin gittim?» diye soruyordu. «Evet, tabiî bir şeyler bekliyordum. Smerdyakov haklı.»

Sonra, yine belki yüzüncü kezdir babasının evindeyken o son gece, merdivende durup aşağıda olup bitenlere nasıl kulak kabarttığını hatırladı. Ama bu sefer öyle bir acıma duygusu ile hatırlamıştı ki bunu, birden olduğu yerde sanki kalbine bir hançer saplanmış

gibi durakladı: «Evet ben, daha o zaman bu işin olmasını bekliyordum. Gerçek bu!

İstiyordum, tam anlamıyla istiyordum cinayetin işlenmesini! Ama gerçekten öyle miydi?

İstiyor muydum bu cinayeti? İstiyor muydum? Şu Smerdyakov'u gebertmeli! Eğer şimdi Smerdyakov'u öldürmek cesaretini gösteremezsem, yaşamaya bile değmez!»

Bunun üzerine İvan Fiyodoroviç evine uğramadan doğru Katerina İvanovna'ya gitti ve gelişi ile onu korkuttu: Çılgın gibiydi. Smerdyakov'la yapmış olduğu konuşmayı olduğu gi bi, harfi harfine ona anlattı. Genç kadın onu ne kadar sakinleştirmeye çalışırsa çalışsın, bir türlü sakinleşemiyor, orada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, kesik kesik garip bir

konuşuyordu. Sonunda oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını da iki elinin üzerine indirdi ve garip bir söz söyledi.

— Eğer cinayeti işleyen Dimitriy olmayıp, Smerdyakov olsaydı, o zaman düşüncesini kabul edebilirdim, çünkü onu teşvik ettim. Daha doğrusu, teşvik ettim mi, daha bunu da iyice bilemiyorum. Ama, eğer Dimitriy değil de, Smerdyakov öldürdüyse, tabiî ben de katil sayılırım!

Katerina İvanovna, bu sözleri dinledikten sonra, konuşmadan ayağa kalktı, yazı masasına doğru yürüdü, masanın üzerinde duran kutuyu açtı, içinden bir kâğıt çıkardı ve İvan'in önüne koydu. Bu kâğıt İvan Fiyodoroviç'in sonradan Alyoşa'-ya babalarını Dimitriy'in öldürdüğünü «matematik bir şekilde ispat eden» vesikaydı. Bir mektuptu. Mitya bu mektubu sarhoş bir halde manastıra giden Alyoşa ile kırda karşılaştığı akşam, Katerina İvanovna'nın evinde Gruşenka'nın genç ka-d:na hakaretler savurduğu rezaletten sonra yazmıştı.

O akşam, Alyoşadan ayrıldıktan sonra Mitya, Gruşenka'-ya gitmeye niyetlenmişti.

Onunla gerçekten görüşüp görüşmediği bilinmiyordu. Yalnız gece olunca,

«başkent meyhanesinde görülmüş ve orada iyice kafayı çekmişti. Sonra, mürekkep kalemi ve kâğıt istemiş ve kendisini ele verecek önemli bir vesika meydana getirmişti. Bu çileden çıkmış

bir adamın, çeşit çeşit lâflarla dolu, cümleleri arasında bağlantılar bulunmayan, tam anlamıyla, «sarhoş işi» mektubuydu. Tıpkı sarhoş bir adamın, eve döndükten sonra, olağanüstü bir öfkeyle karışma, ya da evde bulunan kişilere, biraz önce kendisine nasıl hakaret edildiğini, hangi alçağın ona ne gibi hakaretler savurduğunu, kendisinin ise aksine ne kadar mükemmel bir insan olduğunu, o alçağa neler yapacağını uzun uzun, bağlantısız, karmakarışık bir şekilde heyecanla, üstelik masayı yumruklayarak ve gözlerinde de sarhoşluğunu belli eden gözyaşları ile bağınp çağırarak anlatışı gibi bir şeydi...

Kendisine meyhanede verdikleri kâğıt, özelliği olmayan basit, kötü cins, kirli bir mektup kâğıdı parçasıydı. Arkasında da bir hesap yazılıydı. Sarhoşlukla içten gelen sözlere herhalde yer kalmamıştı ki, Mitya yalnız kâğıdın kenarlarına değil, ayrıca son satırların üst kısımlarına da birşeyler kara-lamıştı. Mektupta şöyle deniliyordu:

«Hayatımı mahveden Katya! Yarın senin o üç bin ruble-ni geri vereceğim, ondan sonra elveda... yüreğinde yüce bir252

kin taşıyan kadın! ama, aynı zamanda elveda sevgilim; Bu işi burada bitirelim! Yarın herkesten isteyeceğim, başkalarından bulanazsam, sana namusum üzerine söz veriyorum, babama gideceğim, kafasını kırıp yastığının altındaki parayı alacağım. Yeter ki buradan İvan gitsin. Kürek cezasına çarptırılıp sürülsem bile üç binini geri vereceğim.

Beni bağışla. Karşında yerlere kadar eğiliyorum, çünkü sana alçaklık ettim. Beni bağışla!

Hayır, bağışlama daha iyi olur: Hem ben daha rahat ederim, hem sen! Sevgini kabul etmektense, kürek mahkûmu olayım daha iyi! Çünkü başkasını seviyorum. Sen de bugün onu iyice tanıdın. Artık beni nasıl bağışlayabilirsin? Benim malımı çalan hırsızı öldüreceğim! Hepinizden uzaklaşıp Doğu'ya gideceğim. Hiç kimse bilmesin diye. Onu da bırakacağım. Çünkü, bana acı çektiren yalnız sen değilsin, o da bana acı çektiriyor.

Elveda!...»

«P. S. Sana lanetler yağdırıyorum, ama sana tapıyorum! Göğsümün içinde bir tel var, işitiyorum, ses veriyor. İyisi mi kalbimi ikiye parçalayayım! Kendimi öldüreceğim, ama yine de önce o köpeği geberteceğim. Elinden üç bini koparıp sana fırlatacağım. Gerçi senin karşında alçağın biriyim ama, hırsız değilim. Üç bini bekle. O para köpeğin yatağı altında duruyor, pembe bir kurdele ile bağlı olarak. Ben hırsız değilim, ama benim malımı çalanı

öldüreceğim. Katya, bana nefretle bakma. Dimitriy hırsız değil, katildir!

Babasını öldürdü, kendisini de mahvetti, tek sana karşı durabilsin, senin gururuna boyun eğmesin diye. Üstelik seni de sevmiyor!

«P. S. Ayaklarını öperim, elveda!...

«P. S. Katya, Tann'ya dua et, başkaları bana parayı versinler. O zaman elimi kana bulamam, vermezlerse... kana bulanacağım! Öldür beni!

, Kölen ve düşmanın

D. Karamazov.»

İvan, «vesikayı» okuduktan sonra, yerinden artık kanıya varmış olarak kalktı. Demek ki, öldüren ağabeyi idi. Smerd-yakov değildi. Smerdyakov olmayınca da, demek kendisi de, İvan da katil sayılmazdı! Mektup birden onun gözünde matematik bir anlam kazanmıştı.

Artık onun için Mitya'nın suçlu olduğu şüphe götürmez bir şeydi. Bununla birlikte, şunu da söylemek gerekirse, Mitya'nın cinayeti Smerdyakov'la

isleyebileceği İvan'ın aklından bile geçmiyordu. Zaten böyle bir şey olaylara da uymuyordu. İvan tam anlamıyla huzura

kavuşmuştu.

Ertesi sabah Smerdyakov'u ve alaylı sözlerini sadece nefretle hatırlıyordu Birkaç gün sonra da, artık nasıl olup da, onun açıkladığı şüphelerden ötürü bu kadar gücendiğine hayret ediyordu Ona karşı nefret duymaya başladı ve olup bitenleri unutmaya karar verdi. Böylece bir ay geçti. Smerdyakov'u artık hiç kimseye sormuyordu. Yalnız bir iki kez, çok hasta olduğunu hatta aklını kaçırdığını işitti. Bir ara genç doktor Varvinski, smerdyakov'dan söz ederek «sonunda cinnet getirecek» demiş, İvan da bu sözünü unutmamıştı.

O ayın son haftası içinde İvan'ın kendisi de büyük bir rahatsızlık hissetmeye başlamıştı.

Katerina İvanovna'nın getirtmiş olduğu ve tam mahkeme başlayacağı sırada Moskova'dan gelmiş olan doktora gidip, onunla görüşmüştü bile. Tam o sırada da Katerina İvanovna ile olan ilişkileri son derece bozulmuştu Katerina İvanovna'nın Mitya'ya, sadece bir kaç dakika sürmekle birlikte, çok şiddetli olan dönüşleri, Ivan'ı çileden çıkarıyordu. Gariptir ki Alyoşa, Mitya'nın yanından çıkıp Katerina İvanovna'ya geldiği zaman, İvan meydana gelen ve daha önce anlattığımız o son sahneye kadar, Katerina İvanovna'nın kendisini deli eden tüm o «dönüşlerine» rağmen, genç kadından o ay içinde bir kez Mitya'nın suçlu olduğundan şüphe ettiğini gösteren bir tek söz işitmemişti. Ay-nca şuna da dikkati çekmek gerekir: İvan, Mitya'dan hergün gittikçe daha fazla nefret ettiğini hissederken, bu

nefretin Katyâ'nın ona «dönüşlerinden» ileri gelmediğini, babasını öldürmüş olmasından doğduğunu anlıyordu! Bunu hissediyor, kavrıyordu Öyle olduğu halde, mahkeme başlamadan on gün kadar önce Mitya'ya gitmiş, ona bir kaçış planı teklif etmişti- Belliydi ki bu Plan çok daha önceden düşünülmüştü.

Kendisini öyle bir adım atmaya yönelten şey, Smerdya-fcov'un'bir sözünden ötürü içinde açılan ve bir türlü kapan-»layan küçük bir yaraydı. Smerdyakov, Ivan'a ağabeyinin suç-

kumasmın çıkarına uygun olduğunu, çünkü öyle bir şey olursa babasından kendisine ve Alyoşa'ya kalacak olan mirasın, kırkar binden altmış bine yükseleceğini söylemişti. İvan ken-di Payına düşen otuz bini Mitya'nın kaçışını sağlamak için feda etmeye karar

«vermişti.

O zaman, Mitya'nın yanından dönüşte, büyük bir hüzün ve şaşkınlık içindeydi: Öyle hissediyordu ki, Dimitriy'in kaçmasını yalnız bu işe otuz bin ruble feda etmek için değil, aynı zamanda bir başka şey için de istiyordu. Kendi kendine, «Yoksa ben de onun gibi bir katil miyim? Onun için mi istiyorum bunu? diye soracak oldu. Bir türlü yakalayamadığı, ama yakıcı bir şey içini dağlıyordu. Asıl önemlisi gururu yaralandığı için tüm o ay boyunca çok üzüntü duyuyordu. Ama bunu sonra anlatırız.

İvan Fiyodoroviç, Alyoşa ile konuştuktan sonra, kendi evinin kapısını çalacağı sırada, birden Smerdyakov'a gitmeye karar verdiği vakit, içinde büyük bir öfke patlak vermişti.

Ka-terina İvanovna biraz önce, ona, Alyoşa'nın yanında «onun (yani Mitya'nın) katil olduğuna beni yalnız sen inandırdın!» demişti. Bu aklına gelince İvan, şaşkınlıktan olduğu yerde durakladı: Katerina İvanovna'yı Mitya'nın katil olduğuna inandırmak için hiç bir şey söylememişti. Aksine, Smerdyakov'un yanında:! döndüğü vakit, kendinden şüphe ettiğini ona söylemişti. Aslında, Katerina İvanovna'nın kendisi o zaman ona,

«vesikayı» göstermiş, böylece ağabeyi Dimitriy'in suçlu olduğunu ispat etmişti! Şimdi de birden «Ben Smerdyakov'a gittim !> diye bağırıyordu. Ne zaman gitmişti oraya? İvan'ın bu konuda hiç bir bilgisi yoktu. Demek ki Katerina İvanovna, Mit-ya'ıiın suçlu olduğuna hiç de o kadar kesinlikle inanmıyordu! Hem Smerdyakov ona ne diyebilirdi? Gerçekten ne demişti ona? İvan'ın yüreğinde müthiş bir öfke alevlenmişti. Nasıl olup da o zaman neden bağırmadığına bir türlü akıl erdire-miyordu. Elini zilden çekip, Emerdyakov'a gitmek üzere yola koyuldu. «Bu kez belki onu öldürürüm!» diyordu.

VIII

SMERDYAKOV'LA ÜÇÜNCÜ VE SON GÖRÜŞME

Daha yarı yolda, tıpkı o sabahki gibi sert, kuru bir rüzgâr çıktı ve yine kuru yoğun bir kar ince ince yağmağa başladı. Yere düşüyor, ama toprağa yapışmıyor, rüzgâr da onu fırıl fırıl döndürüyordu. Kısa bir süre sonra tam bir tipi baş-

255

ladı. Bizim kentte, Smerdyakov'un oturduğu semtte, sokaklarda hemen hemen hiç fener yoktu. İvan Fiyodoroviç, tipiyi farketmeden yolunu • bir önsezi ile bularak yürüyordu.

Başı ağrıyor, şakakları müthiş bir ağrı ile zonkluyordu. Hissediyordu ki, bileklerinde bir kasılma vardı.

Mariya Kondratyevna'nın küçük evine varmadan önce, birden tek başına yürüyen, sırtına yamalı bir gocuk giymiş, kısa boylu bir köylüyle karşılaştı; köylü, yalpalaya yalpalaya yürüyor, homurdanıyor, küfrediyor, sonra birden küfretmekten vaz geçerek uykulu bir sesle, sarhoş sarhoş şarkı söylemeye başlıyordu.

Ah, gitti Vanka Piter'e Bekler miyim o dönecek diye?

Daha ikinci satırda şarkıyı kesiyor, yine birine küfretmeye başlıyor, sonra tekrar aynı şarkıyı söylemeye koyuluyordu. İvan Fiyodoroviç, daha ne olduğunu, kim olduğunu bile düşünmeden, ona karşı müthiş bir öfke duymaya başlamıştı. Birden karşısında nasıl bir insan bulunduğunu kavradı. Hemen sonra da, köylünün tepesine bir yumruk indirmek için kaçınılmaz bir istek duydu. Tam o sırada yanyana gelmişlerdi. Köylü şiddetle yalpalayarak birden vargücü ile İvan'a çarptı. İvan kudurmuş gibi onu itti. Köylü geriye fırladı ve bir kütük gibi donmuş toprağın üzerine şırrak! diye düştü. Canı acıyarak yalnız bir kez: «Ah!» diye bakırdı, hemen sonra da sustu. İvan ona doğru yürüdü. Köylü hiç kımıldamadan, baygın bir halde sırt üstü yatıyordu. İvan: «Donacak!» diye düşündü.

Tekrar Smerdyakov'un evine doğru yürümeye başladı.

Elinde bir mumla İvan'ı karşılamak" için koşup gelmiş olan Mariya Kondratyevna, daha sofada İvan Fiyodoroviç'e, Pavei Fiyodoroviç'in (yani Smerdyakov'un) çok hasta olduğumu, gerçi yatakta yatmadığını ama, hemen hemen aklını kaçırmış gibi bir durumda bulunduğunu, hatta semaveri sofradan kaldırmalarını emrettiğini, çayı bile içmek istemediğini

İvan Fiyodoroviç kaba bir tavırla:

— Ne yani, azgınlık mı ediyor? diye sordu. Mariya Kondratyevna:

— Yok canım, aksine hiç sesleri çıkmıyor, yalnız siz kendileriyle pek uzun konuşmayın olmaz mı efendim? diye rica etti.256

İvan Fiyodoroviç kapıyı açıp içeri girdi, içerde, geçen seferki gibi ortalık iyice ısıtılmıştı.

Ama odada bazı değişiklikler göze çarpıyordu: Yanda duran banklardan biri dışarıya götü-rülmüştü ve yerine maundan yapılmış eski ve meşin kaplı bir divan getirilmişti.

Üzerine bir yatak serilmiş ve oldukça temiz beyaz yastıklar konmuştu. Yatağın üzerinde Smerdyakov oturuyordu. Sırtında da yine aynı robdöşambr vardı. Masa, divanın önüne götürülmüştü. Böylece oda çok daralmıştı. Masanın üzerinde sarı kâğıtla kaplanmış, kalın bir kitap duruyordu. Ama Smerdyakov onu okumuyordu, galiba oturuyor ve hiç bir şey yapmıyordu, îvan Fiyodoroviç'i hiç konuşmadan ona uzun uzun bakarak karşılamıştı.

Belliydi ki gelişine hiç hayret etmemişti. Yüzü çok değişmişti. Zayıflamış ve sararmıştı.

Gözleri içeriye doğru gömülmüş, altları morarmıştı.

İvan Fiyodoroviç olduğu yerde durarak:

— Hay Allah! sen gerçekten hastaymışsın dedi. Seni fazla yoracak değilim, paltomu bile çıkarmayacağım. Nereye oturabilirim?...

Masanın öbür tarafından dolaşarak bir iskemleyi ona doğru çekti ve oturdu.

— Ne bakıp susuyorsun? Sana bir tek şey soracağım ve yemin ederim ki karşılığını almadan buradan gitmem. Bayan Katerina İvanovna evine geldi mi?

Smerdyakov, uzun, uzun sustu. Hâlâ, hiç ses çıkarmadan İvan'a bakıp duruyordu. Sonra birden elini sallayarak başını öbür tarafa çevirdi. İvan:

— Ne oluyorsun? diye bağırdı.

— Hiç!

— Nasıl hiç? ,

— Geldi, ama bu sizi ilgilendirmez. Rahat bırakın beni efendim.

— Hayır bırakmayacağım! Söyle ne zaman geldi? Smerdyakov nefretle hafifçe gülerek:

— Ben onun varlığını bile unuttum, dedi ve birden yü zünü İvan'a doğru çevirerek, tıpkı bir ay önce görüştükleri kit yaptığı gibi, garip, çılgın ve nefret dolu bir tavırla S lerini ona dikti:

— Siz de galiba hastasınız? Baksanıza amma da sunuz, sararıp solmuşsunuz, dedi.

__ Sen benim sağlığımı bırak şimdi, ne soruyorsam onu söyle!

__ Peki, gözlerinizin akları neden sararmış? Sapsarı olmuş. Yoksa çok mu üzülüyorsunuz?

Hafifçe güldü, sonra artık açıktan açığa gülmeye başladı. İvan, müthiş bir sinirlilik içinde:

— Bana bak! Sana buradan soruma karşılık almadan gitmem diyorum! diye bağırdı,

Smerdyakov acı çekiyormuş gibi bir tavırla:

— Ne diye üstüme varıyorsunuz, efendim? Neden bana işkence ediyorsunuz? diye söylendi.

— Eee!... Allah belanı versin! Benim seninle ilgim yok. Soruma karşılık ver! O zaman hemen giderim.

Smerdyakov yine gözlerini yere indirdi:

— Benim size vereceğim bir karşılık yoktur!

— Ama ben bu karşılığı senden zorla alacağım! Smerdyakov birden ona nefretle değil de, artık garip bir

tiksintiyle gözlerini dikti.

— Ne diye hepiniz endişe ediyorsunuz? Yarın mahkeme başlıyor diye mi? Canım merak etmeyin size bir şey yapmazlar, artık buna inanın! Evinize gidin, yatıp uyuyun.

Hiç bir-şeyden korkunuz olmasın...

İvan hayretle:

— Ne demek istediğini anlamıyorum... Yarın olacaklar-dan neden korkacak mışım?

diye sordu ve birden gerçekten Karip bir korkunun buz gibi bütün ruhunu sardığını hissetti.

Smerdyakov onu tepeden tırnağa süzdü. Sonra İvan'ı Barlar gibi:

— Demek anlamıyorsunuz öyle mi? diye sözleri uzata uza-ta karşılık verdi. Akıllı bir insan böyle bir komedi oynasın, hayret vallahi!...

İvan ona hiç konuşmadan bakıyordu. Eski uşağının, şim-

onunla konuşurken takındığı bu beklenmedik ve büsbütün

yukardan bakıyormuş gibi alışılmamış tavır bile, olmayacak bir şeydi. Geçen seferki görüşmelerinde, hiç değilse böyle bir tavrı yoktu!

size söylüyorum, korkmanız için hiçbir neden yok. Si-'

bir kötü duruma sokacak hiçbir şey söylemeyeceğim. Elimde delil yok ki. Şu halinize bakın! Elleriniz titriyor. Parmak-25S

larınız ne diye öyle kımıldıyor sanki? Haydi evinize gidin, katil siz değilsiniz!...

İvan ir kildi; o anda Alyoşa'nın sözleri aklına gelmişti.

— Öldürmediğimi biliyorum... diye mırıldanacak oldu. Smerdyakov hemen karşılık verdi:

— Demek biliyorsunuz? dedi.

İvan yerinden fırlayarak onu omuzundan yakaladı.

— Söyle hepsini, alçak herif! Hepsini söyle!

Smerdyakov hiç de korkmamıştı. Yalnız, çılgınca bir nefretle gözlerini ona dikmiş

bakıyordu. Müthiş bir kızgınlık içinde:

— Madem öyle, söyleyeyim, siz öldürdünüz işte! diye fısıldadı.

tvan, zihninde birşeyler düşünmüş gibi iskemlenin üzerine çöktü. Öfkeyle hafifçe gülerek:

— Demek hâlâ o zamanki sözleri söylüyorsun öyle mi? Geçen sefer ne dediysen hep onları söylüyorsun.

— Zaten siz de geçen sefer hep karşımda duruyor ve hepsini anlıyordunuz. Şimdi de anlıyorsunuz.

— Ben bir tek şey anlıyorum, o da şu: Sen delisin.

— Hay Allah, hiç de bıkmıyor bunlardan! Artık burada karşı karşıyayız, ne diye birbirimize numara yapalım, komedi oynayalım? Yoksa, herşeyi yalnız benim sırtıma mı yüklemek istiyorsunuz? Hem de gözüme baka baka, öyle mi? Onu siz öldürdünüz! Asıl katil sizsiniz. Ben ise, bu işte sadece sizin yardakçımzdım, sizin sadık kulunuzdum ve bu işi sizin sözünüz üzerine yaptım...

— Yaptın mı? Yoksa sen mi öldürdün?

İvan bu soruyu sorarken, bütün vücudu buz gibi olmuştu. Aklını kaçırıyormuş gibi oldu.

Sanki üşüyordu, tepeden tırnağa hafif hafif titremeye başlamıştı. O zaman, Smerdyakov da ona hayretle baktı. Herhalde sonunda, îvan'nın korkusu içtenliği ile onu şaşırtmıştı.

Gözlerinin içine bakarak eğri bir gülümseyiş ile buna hiç inanmıyormuş gibi:

— Yoksa, gerçekten hiç birşey bilmiyor muydunuz? diye mırıldandı.

İvan, hâlâ ona bakıyordu. Sanki dili tutulmuştu. Kulaklarında bir ses çınladı: Ah, gitti Vanka Piter'e Bekler iniyim o dönecek diye?

259

— Biliyor musun, senin bir rüya, karşımda oturan bir hayalet olmandan korkuyorum, diye kekeledi.

— Burada hayalet filan yok efendim. İkimizden başka kimse yok! Yalnız belki de bir üçüncü kişi daha var. Evet, muhakkak o da, o üçüncü kişi de şimdi burada ikimizin arasındadır.

İvan Fiyodoroviç, etrafına bakınarak ve acele ile gözlerini köşelerde gezdirip birini aradı, sonra korku ile:

— Kimmiş o? Aramızda olan kim? Üçüncü dediğin kim? diye sordu.

— Üçüncü dediğim, Tanrı efendim, Tann'nm kendisi. İşte yanımızda olan O'dur. Yalnız siz onu aramayın, bulamazsınız...

İvan, çileden çıkarak avazı çıktığı kadar:

— Bana yalan söyledin, katil olduğunu söyleyerek yalan söyledin! diye bağırdı. Sen ya delisin, ya da beni geçen sefer-ki gibi mahsus kızdırıyorsun!...

Smerdyakov daha önceki gibi hiç korkmadan keskin bakışlarla İvan Fiyodoroviç'i gözetliyordu. Hâlâ içindeki o inan-mamazlık duygusunu yenemiyordu. Hâlâ ona İvan

«herşeyi biliyormuş» ama, mahsus «herşeyi yalnız onun sırtına yüklemek için gözlerinin önünde rol yapıyormuş» gibi geliyordu.

Sonunda zayıf bir sesle:

— Bir dakika efendim, dedi. Ve birden sol ayağını masanın altından çekerek, pantolonunun paçalarını yukarı doğru kıvırmaya başladı. Ayağında, uzun beyaz bir çorap ve terlik vardı. !

Smerdyakov lâstiği çözdü ve elin! çorabın içine, daldırıp ta aşağı kadar indirdi. İvan Fiyodoroviç ona bakıyordu, birden korkudan tüm vücudu kasıldı, titremeye başladı:

— Sen çıldırmışsın! diye avazı çıktığı kadar bağırdı, yerinden fırladı, kendini geriye doğru öyle bir attı ki, vücudu du-vara çarptı ve öylece ip gibi dimdik duvara yapıştı kaldı...

Çılgın bir korku içinde Smerdyakov'a bakıyordu. Öbürü ise, İvan'ın korkusundan hiç de çekinmeyerek hâlâ çorabının içini karıştırıyor, parmakları ile bir şey yakalayıp çekmek istiyormuş gibi davranıyordu. Sonunda, bir şey yakaladı ve çek-başladı. İvan Fiyodoroviç bunun birtakım kâğıtlar ya da deste kâğıt olduğunu farketti. Smerdyakov onu çekip çıka-masanın üzerine koydu. Alçak sesle:

— Buyurun, efendin! dedi. İvan titreyerek:

— Nedir o? diye sordu.

Smerdyakov, yine aynı şekilde alçak sesle:

— Buyurun, bir göz atın efendim, dedi.

İvan, masaya doğru bir adım attı. Kâğıt destesini tutup a-çacakmış gibi bir hareket yaptı, sonra birden sanki parmakları iğrenç, korkunç bir yaratığa değmiş gibi elini çekti...

Smerdyakov:

— Parmaklarınız hep titriyor efendim, ıspazmoza tutulmuş gibi titriyorsunuz, dedi ve acele etmeden kendisi paketin dışındaki kâğıdı açtı. Kağıdın altında hepsi yüzlük olan, renk renk üç deste para vardı.

Smerdyakov paralan başı ile işaret etti: — Hepsi burada efandim, tam üç bin, isterseniz saymayabilirsiniz. Buyrun alın ;fendim.

İvan iskemlenin üzerine çöktü. Mum gibi sapsarı olmuştu. Garip bir tavırla gülümseyerek:

— Beni korkuttun... çorabınla! diye mırıldandı. Smerdyakov tekrar sordu:

— Gerçekten, gerçekten şimdiyedek bilmiyor muydunuz?

— Hayır biliniyordun. Ben hep Dimitriy'dir diye düşünüyordum. Ağabeyim! Ağıbeyim!

Ah!...

Birden basını iki el araşma almıştı:

— Dinle, cnu tek başına mı öldürdün? Ağabeyimin yardımı olmadan mı? Yoksa ağabeyim ile birlikte mi?

— Ben bu işi yalnız sizinle yaptım efendim. Sizinle birlikte öldürdüm. Dimitri Fiyodoroviç'in ise bu işte hiç suçu yok efendim.

— Peki, peki... Benlen sonra söz ederiz. Ne diye hep titriyorum sanki. Bir tek söz söyleyemiyorum.

Smerdyakov, şaşkınlık içinde:

— O zaman korkusuzdunuz efendim. «Her şey hoş görülebilir» diyordunuz, Şimd ise bakın ne kadar korktunuz! diye mırıldandı. Limonata işemez misiniz? Şimdi emrederim getirirler efendim. İnsana ok serinlik verir. Yalnız, şunları önce örtelim efendim.

Desteleri tekrar baş ile işaret etti. Limonata yapıp getir sin diye, Mariya KodraVevna'ya seslenmek için yerinden kalkıp, kapıya doğru yürüyecek oldu, ama daha önce kadın Pa KARAMAZOV KARDEŞLER

261

raları görmesin diye, onları birşeyle örtmek için önce mendilini çıkardı. Mendilin çok kirli olduğunu görünce, o zaman masanın üzerinden İvan'ın oraya girerken gözüne çarpan kalın san kitabı aldı, onunla paralan bastırdı. Kitabın adı, «Kutsal pederimiz İshak Sirin'in Sözleri» idi. İvan Fiyodoroviç, farkında olmadan adını okumaya fırsat bulmuştu.

__ limonata istemem, dedi. Benimle sonra ilgilenirsin. Otur, şeyle bakalım: Bu işi nasıl yaptın? Her şeyi söyle...

__giç değilse paltonuzu çıkarsaydınız efendim, yoksa ter

içinde Kalacaksınız...

İvan Fiyodoroviç sanki ancak şimdi farkına varmış gibi paltosunu üstünden sıyınrcasına çıkarıp, onu iskemleden kalkmadan bankın üzerine fırlattı.

__Söyle rica ederim söyle!

Birden artık konuşamayacakmış gibi oldu. Smercyakov'un şimdi herşeyi anlatacağına güvenerek bekliyordu. Smerdyakov içini çekti:

— T ani, bu iş nasıl oldu, onu mu öğrenmek istiyorsunuz efendim? Çok tabii bir şekilde olup bitti efendim. Sizin o zaman söylediğiniz sözler...

İvan yine sözünü kesti:

— Benîm söylediklerimi sonra anlatırsın! dedi.

Ama eskisi gibi bağırmıyordu, sözleri artık büsbütün kendini toplamış gibi kesin olarak söylüyordu.

— gen yalnız bu işi nasıl yaptığını ayrıntılı olarak anlat, yeter... Herşeyi sırasıyla anlatacaksın. Hiçbir şeyi unutmayacaksın. Asıl önemlisi ayrıntıları ihmal etmeyeceksin, evet ayrıntıları. Haydi bekliyorum.

— giz gitmiştiniz. Ben de o zaman bodruma düşmüştüm efendim...

— Gerçekten sara krizi mi geçirdin? Yoksa numara mı yaptın?

— Tabiî numara yaptım efendim. Her şeyi mahsus yap-toöi. Merdivenden yavaşça, sakin sakin indim efendim. Taa aşağıya kadar indim. Sakin sakin yere yattım. Yata-yatmaz da avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım. Çırpınıp durdum. Taaa beni oradan alıp dışarı çıkardıkları ana kadar...

__ Dur! Ondan sonraki süre içinde hastanede de hep rol mü yaptın?...

— Hayır efendim. Ertesi günü, sabahleyin, daha beni has-KARAMAZOV KARDEŞLER

taneye kaldırmamışlardı, işte o sırada, gerçekten bir kriz geçirdim, hem de öyle şiddetli bir krizdi ki, böylesini yıllardır geçirmemiştim. Tam iki gün, hiç kendimi bilemedim.

— Peki, peki. Devam et!...

— İşte beni o yatağın üzerine koymuşlardı. Ben zaten bölmenin öbür tarafındaki karyolaya yatıracaklarını biliyordum. Çünkü, Marfa İgnatyevna, hastalandığım vakit, her seferinde geceyi geçirmem için beni kendi evlerinde, o bölmenin öbür tarafına yatırırdı, efendim. Zaten, bana karşı öteden beri daima büyük bir şefkat göstermişlerdir efendim.

Gece hep inledim, ama yavaşça. Hep Dimitriy Fiyodoroviç'i bekliyordum.

— Nasıl bekliyordun? Sana gelsin diye mi?

— Bana ne diye gelsin? Eve girmesini bekliyordum. Çünkü, tam o gece geleceklerinden hiç şüphe etmiyordum. Benim yardımımdan yoksun kalınca ve hiçbir haber alamayınca, muhakkak duvarın üzerinden tırmanarak eve girmek zorunda kalacaklardı efendim.

Bunu yapabiliyorlardı. İçeri girmelerini ve ne yapacaklarsa onu yapmalarını bekliyordum.

— Peki ya gelmeseydi?

— O zaman hiç bir şey olmayacaktı efendim. Dimitriy Fiyodoroviç olmadan, bu işe cesaret edemezdim.

— Peki, peki... Daha açık söyle, acele etme. En önemlisi... hiç bir şeyi ihmal etme!

— Dimitriy Fiyodoroviç'in Fiyodor Pavloviç'i öldürmelerini bekliyordum efendim...

Muhakkak bunu yapacaklarını düşünüyordum. Çünkü, artık kendilerini bu işe hazırlamıştım... Son günlerde efendim... En önemlisi de o işaretler...

onları artık öğrenmişlerdi. Kendilerinde o evham, o son günlerde içlerinde biriken kin varken, muhakkak bu işaretlerden yararlanarak evin içine gireceklerdi efendim. Burası muhakkaktı. Ben de böyle olmasını bekliyordum.

İvan sözünü kesti:

— Dur! Eğer Mitya babamı öldürseydi, paraları da alıp götürecekti. Öyle düşünmen gerekirdi, değil mi? O zaman sana ne kalırdı? Pek anlayamıyorum.

— İyi ama, paraları hiç bir zaman bulamayacaklardı ki, efendim. Onların yatağın altında olduğunu ben kendilerine haber vermiştim. Ama bu doğru değildi efendim.

Paralar daha önce bir kutuda idi. Sonra ben dünyada benden başka kimseye güvenmeyen Fiyodor Pavloviç'e içinde paralar olan

ti köşeye, tasvirlerin arkasına götürüp saklamasını söyledim; çünkü paraların orada olduğunu hiç kimse tahmin edemezdi. Hele acele ile içeri giren onları hiç bulamazdı. İşte bu paket, beyefendinin odasında, köşede, tasvirlerin arkasında öylece duruyordu efendim. Onları yatağın altında bulundurmak ise, büsbütün gülünç bir şey olacaktı.

Kutuda iken hiç değilse kilit altında idiler. Burada ise herkes paraların yatağın altında olduğuna inandı. Aptalca bir düşünce efendim. İste, eğer Dimitriy Fiyodoroviç, bu cinayeti işleselerdi, bir şey bulamayınca ya bütün katillerin yaptıkları gibi, her hışırtıdan korkarak acele ile oradan kaçacaklardı ya da tevkif edileceklerdi efendim. O zaman ben istediğim vakit, ister ertesi günü, ister hemen o gece gidip tasvirlerin arkasından paralan alıp götürebilirdim. Nasıl olsa herşey Dimitriy Fiyodoroviç'in sırtına yüklenecekti. Buna her zaman güvenim vardı.

— Peki, ya babamı öldürmeyip sadece dövecek olsaydı?

— Öldürmeyecek olursa o zaman tabiî paralan almaya cesaret edemezdim. Herşey de olduğu gibi kalacaktı. Ama, bir başka hesap daha vardı işin içinde: Eğer Dimitriy Fiyodoroviç, babanızı bayıltacak kadar döverse, ben de o parayı almak fırsatını bulabilirsem, sonradan Fiyodor Pavloviç'e bu paraları, kendilerini dövdükten sonra Dimitriy Fiyodoroviç'den başkasının almış olamayacağını bildirebilirdim...

— Dur!... Şaşırıyorum. Demek yine de Dimitriy öldürdü. Sen ise yalnız paraları aldın, öyle mi?

— Hayır, Dimitriy Fiyodoroviç öldürmediler efendim. Ne olacak yani? Şu anda da katilin beyefendi olduğunu söyleyebilirdim... Ama şimdi karşınızda yalan söylemek istemiyorum, çünkü... çünkü eğer gerçekten şimdi

gördüğüm gibi şu ana kadar hiçbir şey anlamadınızsa ve göz göre göre suçlu olduğunuz halde, kendi suçunuzu gözümün içine baka baka, benim sırtıma yüklemek için karşımda rol yapmadınızsa, yine de her-Şeyden siz suçlusunuz! Çünkü, cinayet işleneceğini biliyordunuz ve öldürme işini bana bıraktınız efendim. Kendiniz ise, her şeyi bile bile gittiniz. İşte bu yüzden, bu akşam gözlerinizin içine baka baka size ispat etmek istiyorum ki, bütün bunlardan suçlu olan bir kişi, bir katil varsa, o da sizsiniz!... Ba-fia gelince, gerçi cinayeti ben işledim, ama en önemli suçlu ben değilim. Siz ise, kanun bakımından tam anlamıyla katil Sayılırsınız!...

— Şurada, köşede.

— Bir dakika bekleyin, dedim.

Etrafı araştırmak için köşeye doğru gittim. Duvarın dibinde ayağım, yerde kanlar içinde, kendinden geçmiş bir halde yatan grigoriy Vasilyeviç'e takıldı. Hemen aklımdan: «Demek ki, Dimitriy Fiyodoroviç, gerçekten gelmişler» diye bir düşünce geçti. İşi hemen orada biran içinde bitirmeye karar verdim. Çünkü, gerçi Grigoriy Vasilyeviç daha sağ olmakla birlikte, kendinden geçmiş bir durumdayken, hiçbir şey göremezlerdi. Yalnız bir tek tehlike vardı efendim, o da Marfa İgnatyevna'nın birden uyanmasıydı. Bunu o anda

.hissettim, ama artık bu işin heyecanı, hırsı tüm varlığımı öyle bir sarmıştı ki, nerdeyse nefesim tıkanacaktı. Tekrar beyefendinin penceresi altına gittim ve ona:

— Hanımefendi burada! Gelmiş!... Agrafena Aleksandrov-na gelmiş! Kendisini içeri alalım diye rica ediyor, dedim.

Beyefendi, tepeden tırnağa titredi. Çocuk gibi olmuştu.

— Burada diyorsun, nerede? Nerede? diye sordu. İnleyip duruyor ama, hâlâ bana inanmıyordu.

— Şurada duruyorlar, açın kapıyı! dedim.

Bana pencereden bakıyordu. Hem inanıyor, hem inanmıyordu. Arna kapıyı açmaktan korkuyordu. «Bu sefer benden korkuyor» diye düşündüm. Öyle gülünç bir şey oldu ki: Birden aklıma geldi, pencerenin kenarına güya Gruşenka gelmiş gibi, o sözleştiğimiz şekilde vurmaya karar verdim. Hem de gözünün önünde yaptım bunu! Beyefendi, sözlerime inanmıyor gibiydi, ama ben pencerenin kenarına böyle vurunca, hemen kapıyı açmaya koştular. Açtılar kapıyı. Girecek oldum. Beyefendi karşımda dimdik duruyor, bütün vücudu ile içeri girmeme engel oluyordu. Bana bakarak titreye titreye:

— Nerde o, nerde o? diye sordu.

Kendi kendime: «Eh, madem benden bu kadar korkuyorlar, o halde iş kötü!» diye düşündüm. İşte o zaman korkudan kendi ayaklarımda kesiklik hissettim. Beni içeriye bırakmaz, bağırmaya başlar, Marfa İgnatyevna koşup gelir ya da başıma herhangi başka bir iş açılır diye, artık neler düşündüğümü hatırlamıyorum. O vakit korkuya kapıldım.

Herhalde kendim de karşılarında sapsarı olmuş bir halde duruyordum. Kendilerine:

— Orada canım, pencerenin altında duruyorlar, nasıl gör' mediniz? diye fısıldadım.

— Sen git, onu getir buraya! Git onu buraya getir!

— Canım, korkuyor! Çığlıktan korktu. Fundalığın içine saklandı, gidip çalışma odasının penceresinden kendiniz seslenin, dedim.

Koşa koşa gitti, pencereye yaklaştı, mumu kenara koyarak:

— Gruşenka, Gruşenka burada mısın? diye bağırdı.

Kendisi bağırıyor, ama korkudan pencereden aşağıya eğilmek, benden uzaklaşmak istemiyordu. Çünkü artık benden müthiş korkmuştu. Yanımdan uzaklaşmaya bile cesareti yoktu.

— İşte orada, dedim.

Pencereye yaklaştım ve iyice aşağı sarkarak:

— İşte bakın! Fundanın içinde, size gülüyor, görüyor musunuz? dedim.

Birden bana inandı. Tiril tiril titremeye başladı. O kadına müthiş tutulmuşlardı efendim.

Bunu işitince olduğu gibi pencereden aşağıya sarktı. İşte o zaman dökme demir presse-pa-pier'si aldım, hani hatırlıyor musunuz masalarının üzerinde öyle bir presse-papier'si vardı. Herhalde ağırlığı üç funt kadardı. Kolumu kaldırdığım gibi onu arkadan tam kafasının üst tarafına indirdim.

Bir çığlık bile atmadı. Sadece aşağıya doğru • kaydı. Ben ise, bir kez daha sonra üçüncü bir kez daha vurdum. Ancak darbeyi üçüncü indirişimde kemiğin kırıldığını hissettim.

Birden sırtüstü devriliverdi. Yüzü yukarı bakıyordu, kan içinde kalmıştı. Üstüme başıma baktım, benim üzerimde kan yoktu. Hiç fışkırmamıştı

üstüme. Presse-papier'yi sildim, yerine koydum, gidip tasvirlerin arkasından paketi aldım, içinden paraları çıkardım, paketin kâğıdını da yere fırlattım, o pembe kurdeleyi de yanma attım. Bahçeye indim.

Tepeden tırnağa titriyordum. Doğru o gövdesi oyuk elma ağacına gittim. Siz de o kovuğu biliyorsunuz. Onu çoktandır gözüme kestirmiştim. Kovukta, bir bez, bir 4e kâğıt vardı.

Bunları çoktandır hazırlamıştım. Tüm parayı önce kâğıda, sonra da beze sardım ve kovuğun taaa dibine soktum. İşte bu paralar, o kovuğun içinde iki haftadan fazla bir süre kaldı. Onları ancak hastaneden çıkınca oradan aldım.

Yatağıma dönüp yattım. Korku içinde «Eğer, Grigoriy Vaç öldürüldüyse, çok kötü bir durum meydana gelebilir, eğer öldürülmediyse ve kendine gelirse, o zaman çok iyi olacak.

Çünkü, o zaman Dimitriy Fiyodoroviç'in oraya gelmiş266

— Şurada, köşede.

— Bir dakika bekleyin, dedim.

Etrafı araştırmak için köşeye doğru gittim. Duvarın dibinde ayağım, yerde kanlar içinde, kendinden geçmiş bir halde yatan grigoriy Vasilyeviç'e takıldı. Hemen aklımdan: «Demek ki, Dimitriy Fiyodoroviç, gerçekten gelmişler» diye bir düşünce geçti. İşi hemen orada biran içinde bitirmeye karar verdim. Çünkü, gerçi Grigoriy Vasilyeviç daha sağ olmakla birlikte, kendinden geçmiş bir durumdayken, hiçbir şey göremezlerdi. Yalnız bir tek tehlike vardı efendim, o da Marfa İgnatyevna'nın birden uyanmasıydı. Bunu o anda

.hissettim, ama artık bu işin heyecanı, hırsı tüm varlığımı öyle bir sarmıştı ki, nerdeyse nefesim tıkanacaktı. Tekrar beyefendinin penceresi altına gittim ve ona:

— Hanımefendi burada! Gelmiş!... Agrafena Aleksandrov-na gelmiş! Kendisini içeri alalım diye rica ediyor, dedim.

Beyefendi, tepeden tırnağa titredi. Çocuk gibi olmuştu.

— Burada diyorsun, nerede? Nerede? diye sordu. İnleyip duruyor ama, hâlâ bana inanmıyordu.

— Şurada duruyorlar, açın kapıyı! dedim.

Bana pencereden bakıyordu. Hem inanıyor, hem inanmıyordu. Arna kapıyı açmaktan korkuyordu. «Bu sefer benden korkuyor» diye düşündüm. Öyle gülünç bir şey oldu ki: Birden aklıma geldi, pencerenin kenarına güya

Gruşenka gelmiş gibi, o sözleştiğimiz şekilde vurmaya karar verdim. Hem de gözünün önünde yaptım bunu! Beyefendi, sözlerime inanmıyor gibiydi, ama ben pencerenin kenarına böyle vurunca, hemen kapıyı açmaya koştular. Açtılar kapıyı. Girecek oldum. Beyefendi karşımda dimdik duruyor, bütün vücudu ile içeri girmeme engel oluyordu. Bana bakarak titreye titreye:

— Nerde o, nerde o? diye sordu.

Kendi kendime: «Eh, madem benden bu kadar korkuyorlar, o halde iş kötü!» diye düşündüm. İşte o zaman korkudan kendi ayaklarımda kesiklik hissettim. Beni içeriye bırakmaz, bağırmaya başlar, Marfa İgnatyevna koşup gelir ya da başıma herhangi başka bir iş açılır diye, artık neler düşündüğümü hatırlamıyorum. O vakit korkuya kapıldım.

Herhalde kendim de karşılarında sapsarı olmuş bir halde duruyordum. Kendilerine:

— Orada canım, pencerenin altında duruyorlar, nasıl gör' mediniz? diye fısıldadım.

— Sen git, onu getir buraya! Git onu buraya getir!

— Canım, korkuyor! Çığlıktan korktu. Fundalığın içine saklandı, gidip çalışma odasının penceresinden kendiniz seslenin, dedim.

Koşa koşa gitti, pencereye yaklaştı, mumu kenara koyarak:

— Gruşenka, Gruşenka burada mısın? diye bağırdı.

Kendisi bağırıyor, ama korkudan pencereden aşağıya eğilmek, benden uzaklaşmak istemiyordu. Çünkü artık benden müthiş korkmuştu. Yanımdan uzaklaşmaya bile cesareti yoktu.

— İşte orada, dedim.

Pencereye yaklaştım ve iyice aşağı sarkarak:

— İşte bakın! Fundanın içinde, size gülüyor, görüyor musunuz? dedim.

Birden bana inandı. Tiril tiril titremeye başladı. O kadına müthiş tutulmuşlardı efendim.

Bunu işitince olduğu gibi pencereden aşağıya sarktı. İşte o zaman dökme demir presse-pa-pier'si aldım, hani hatırlıyor musunuz masalarının üzerinde öyle bir presse-papier'si vardı. Herhalde ağırlığı üç funt kadardı. Kolumu kaldırdığım gibi onu arkadan tam kafasının üst tarafına indirdim.

Bir çığlık bile atmadı. Sadece aşağıya doğru • kaydı. Ben ise, bir kez daha sonra üçüncü bir kez daha vurdum. Ancak darbeyi üçüncü indirişimde kemiğin kırıldığını hissettim.

Birden sırtüstü devriliverdi. Yüzü yukarı bakıyordu, kan içinde kalmıştı. Üstüme başıma baktım, benim üzerimde kan yoktu. Hiç fışkırmamıştı üstüme. Presse-papier'yi sildim, yerine koydum, gidip tasvirlerin arkasından paketi aldım, içinden paraları çıkardım, paketin kâğıdını da yere fırlattım, o pembe kurdeleyi de yanma attım. Bahçeye indim.

Tepeden tırnağa titriyordum. Doğru o gövdesi oyuk elma ağacına gittim. Siz de o kovuğu biliyorsunuz. Onu çoktandır gözüme kestirmiştim. Kovukta, bir bez, bir 4e kâğıt vardı.

Bunları çoktandır hazırlamıştım. Tüm parayı önce kâğıda, sonra da beze sardım ve kovuğun taaa dibine soktum. İşte bu paralar, o kovuğun içinde iki haftadan fazla bir süre kaldı. Onları ancak hastaneden çıkınca oradan aldım.

Yatağıma dönüp yattım. Korku içinde «Eğer, Grigoriy Vaç öldürüldüyse, çok kötü bir durum meydana gelebilir, eğer öldürülmediyse ve kendine gelirse, o zaman çok iyi olacak.

Çünkü, o zaman Dimitriy Fiyodoroviç'in oraya gelmiş

KARAMAZOV KARDEŞLER

olduğuna, geldiğine göre de, cinayeti onun işlediğine, paralan da onun aldığına tanıklık edebilir» diye düşündüm.

O zaman hem endişeden, hem de sabırsızlıktan, Marîya İgnatyevna'yı bir an önce uyandırayım diye inlemeye başla-dım. Sonunda uyandı, kalktı, bana doğru koşacak oldu, ama birden Grigoriy Vasilyeviç'in yatağında olmadığını farketti Koştuğunu ve bahçede avazı çıktığı kadar bağırmaya başladığını işittim. Ondan sonra bütün gece olanlar oldu.

Ama artık ben her bakımdan rahata kavuşmuştum.»

Olup bitenleri anlattıktan sonra sustu. İvan Fiyodoroviç bütün bu süre içinde onu bir ölü gibi hiç konuşmadan, hiç kımıldamadan ve gözlerini ondan hiç ayırmadan dinlemişti.

Smerdyakov ise, bunları anlatırken, yalnız arada bir ona bakmış, daha çok gözlerini hep yana doğru kaydırarak konuşmuştu. Hikâyesini bitirdiği vakit, herhalde kendisi de heyecanlanmıştı. Güçlükle nefes alıyordu. Yüzü. ter içinde kalmıştı. Bununla birlikte, pişmanlık mı duyuyordu, yoksa bir başka duygu içinde miydi, bunu anlamaya imkân yoktu. İvan, söylediklerini

düşünerek:

— Dur, dedi. Peki kapı ne oluyor? Eğer kapıyı yalnız sana açtıysa, o halde nasıl oluyor da Grigoriy sen gelmeden önce kapının açık olduğunu görüyor? Grigoriy kapıyı senden önce açık gördü ya!

Şaşılacak bir şeydi. İvan bunu çok sakin, bambaşka, hiç de öfkeli olmayan yumuşak bir sesle sormuştu. O kadar ki, o sırada biri gelip oturdukları odanın kapısını açsa ve eşikten onlara baksaydı, muhakkak sakin sakin oturduklarını, ilgi çe-kici olmakla birlikte, olağan bir şeyden söz ettiklerini sanırdı.

Smerdyakov dudaklarını eğrilterek gülümsedi.

— O kapı meselesine ve Grigoriy Vasilyeviç'in onu güya açık olarak gördüğü meselesine gelince; kendisi öyle görmüştü, dedi. Bir kez size şunu söyleyeyim ki, o insan değil, inatçı katırın biridir. Bunu gözüyle görmedi sadece, ona öyle

Gel gelelim düşüncesinden caydıramazsınız. Böyle bir şeyi fasına koyması, artık sizinle benim için bir şans oldu; çünkü, o böyle dedikten sonra, artık Dimitriy Fiyodoroviç'i mahkûm ederler.

îvan Fiyodoroviç yine ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Düşüncelerini toparlayıp bir şeyler anlamaya çalışarak:

— Dinle, dedi. Dinle... Sana daha bir çok şeyler sormak

istiyordum, ama unuttum... Hep de unutuyor, herşeyi karıştırıyorum... Haa, evet! Bana.

hiç değilse şunu söyle: Paketi neden açıp kâğıdını hemen orada yere bıraktın? Düpedüz paketle neden götürmedin? Demin bunları anlatırken, bana öyle geldi ki, bu paket konusuna değinerek, öyle davranmak gerektiğini söyledin... Ama, neden öyle gerekiyordu, bunu anlayamıyorum.

— Bunu özel bir maksatla yapmıştım efendim. Çünkü diyelim ki. benim gibi buranın yabancısı olmayan, herşeyi bilen, bu paraları daha önce gören, hatta belki de onları kendi eliyle saran ve paketin nasıl kapatıldığını, üzerine nasıl bir yazı yazıldığını görmüş olan bir insan, katil olsa da, ne diye cinayetten sonra paketi açmaya kalkışsın? Hem de paketin içinde o paraların muhakkak bulunduğunu bile bile, o acele içinde ne diye bunu yapsın?

Aksine, benini gibi biri olsaydı, paketi hiç açmadan doğrudan doğruya cebine koyar, onunla birlikte kaçıp giderdi efendim. Dimitriy Fiyodoroviç'in durumu ise bambaşka: Kendileri, paketin varlığını sadece kulaktan dolma işitmişlerdi. Bu bakımdan onu, diyelim ki yatağın altından aldı ve alır almaz da tabiî «acaba içinde gerçekten para var mı?» diye çabucak hemen oracıkta açardı, öyle değil mi? Paketin kâğıdını da oraya atarlardı. Bu

kâğıdın arkalarında bir delil olarak kalacağını akıllarına bile getirmezlerdi.

Çünkü, kendileri hırsızlık etmeye alışmamışlardır efendim. Daha önce de hiç bir zaman, hiçbir şey çalmamışlardır. Çünkü, doğuştan soylu bir insandırlar efendim. Şimdi hırsız-lık etmeye karar verdilerse, bunu hırsızlık olsun diye değil, sadece kendilerine ait olan bir şeyi geri almak için yapmaya karar vermişlerdir. Zaten daha önce de bütün kente öyle ya-Pacaklarmı haber vermiş, hatta yüksek sesle, herkesin içinde, gidip Fiyodor Pavloviç'den kendi mallarını geri alacaklarını söyleyerek böbürlenmislerdi. Aklıma gelen bu düşünceyi, sor-esnasında açıktan açığa değil de, aksine ima ederek, san-kendim de bunu anlayamıyormuşum gibi bir tavırla açık-ı. Böylece sanki bunu yargıçların kendileri bulmuşlar, ben bunu onlara fısıldamamışım gibi oldu efendim. Be-|nim bu ima edişim üzerine, savcının ağzı bile sulandı... İvan Fiyodoroviç, derin bir şaşkınlık içinde: —-

Gerçekten tüm bunları daha o zaman olay yerinde mi sarladm? diye bağırdı.270

Smerdyakov'a yine korku içinde bakıyordu.

— Rica ederim, insan öyle acele ederken hiç bütün bunları tasarlayabilir mi? Her şey daha önceden düşünülmüş, tasarlanmıştı.

İvan Fiyodoroviç:

— Desene sana şeytanın kendisi bile yardım etmiş! diye yine bağırdı. Evet, aptal değilsin, sandığımdan çok daha ze-kiymissin!

Odada dolaşmak niyeti ile ayağa kalkmıştı. İçinde müthiş bir üzüntü vardı. Ama masa yolu kapıyordu. Onunla duvar arasından geçebilmek için sürünerek ilerlemek gerekiyordu. Bundan ötürü sadece olduğu yerde döndü ve tekrar oturdu. Belki o sırada odada dolaşamaması onu sinirlendirdi. O kadar ki, daha önceden olduğu gibi, birden çılgın gibi bağırarak konuşmaya başladı.

— Beni dinle, namussuz! Alçak! Şimdiyedek seni öldür-mediysem, bunu ancak yarın mahkemede hesap vermen için yapmadığımı anlamıyor musun? Allah bilir...

İvan bunu söylerken elini yukarı doğru kaldırmıştı.

— ... Belki ben de suçluydum. Belki gerçekten benim de içimde gizli bir istek vardı, belki de babamın ölmesini istemişimdir, ama yemin ederim sana ki sandığın kadar suçlu değilim ben! Hatta belki seni bu işe kışkırtmadım. Hayır, hayır kışkırtmadım! Ama ziyam yok, yarın kendi kendimi ele vereceğim! Yarından'tezi yok, bunu yapacağım. Mahkemede söyleyeceğim, artık karar verdim! Her şeyi açıklayacağım, her şeyi. Seninle birlikte çıkacağız mahkemeye! Hem mahkemede benim hakkımda ne

söylersen, nelere tanıklık edersen et! Hepsini kabul ediyorum ve senden korkmuyorum. Kendim, hepsini destekleyeceğim!... Ama sen, mahkemede suçunu açıklamalısın! Bunu yapmalısın, yapmalısın. İkimiz birlikte gideceğiz! Öyle olacak işte!

İvan, bunu zafer kazanmış bir tavırla, şiddetle söylemişti ve kıvılcımlar saçan gözlerinden belliydi ki, gerçekten öyle olacaktı.

Smerdyakov hiç alay etmeden, sanki durumuna üzülüyor-muş gibi bir tavırla:

— Görüyorum ki, hastasınız efendim, tam anlamıyla hastasınız. Gözlerinizin akı sapsarı olmuş, dedi.

İvan:

271

— İkimiz birlikte gideceğiz! Sen gitmezsen, ziyanı yok. gen tek başıma gider açıklarım herşeyi.

Smerdyakov bu sözleri düşünüp tartıyormuş gibi sustu. Sonunda, itiraz kabul etmez bir tavırla:

— Bunların hiç biri olmayacak! Siz de gitmeyeceksiniz, diye karar verdi.

İvan sitemle:

— Sen beni anlamıyorsun! dedi.

— Eğer, herşeyi olduğu gibi açıklarsanız çok utanacaksınız efendim. Hem öyle bir şey yapsanız bile, hiç bir şeye de yaramayacak. Çünkü ben, düpedüz size hiçbir vakit bir şey, söylemediğimi, sizin de o sırada ya hasta olduğunuzu, (ki bu halinizden de belli efendim) ya da kardeşinize kendinizi feda edecek kadar acıdığınızı, bana da iftira ettiğinizi, zaten ömrünüz boyunca beni insan saymadığınızı, bana bir kedi kadar? bile önem vermediğinizi söyleyeceğim. O zaman size kim ina- ' nır? Söyleyin! Hem, elinizde bir tek delil var mı?

— Bana bak! Sen şimdi bu paraları bana, tabiî beni kandırmak için gösterdin.

Smerdyakov, para destelerinin üzerinden İzaak Sirin'in kitabını kaldırıp bir yana bıraktı. İçini çekerek:

— Bu paraları alıp götürün, dedi.

İvan ona daha büyük bir hayretle baktı.

— Tabii götüreceğim ya! Ama madem bu paralar için işledin cinayeti, onları neden bana veriyorsun?

Smerdyakov, elini sallayarak titrek bir sesle:

— Bunlara hiç ihtiyacım yok, efendim, dedi. Eskiden öyle bir parayla Moskova'da, ya da en iyisi Avrupa'da yeni bir hayata başlarım diye bir düşüncem vardı. Aslında bunu «her-

şey hoş görülebilir» diye düşündüğüm için aklıma koymuştum. Bunu da gerçekten siz bana öğrettiniz efendim. Çünkü bana o zaman şöyle demiştiniz: Eğer, ölümsüz bir Tanrı yoksa, dünyada iyilik diye de bir şey yoktur. Hem Tanrı yoksa öyle bir şeye gereklilik de kalmaz. Siz bunu gerçekten söylediniz. Ben de öyle düşündüm.

İvan, dudaklarını eğrilterek hafifçe güldü:

— Demek bunu kendi aklınla buldun öyle mi?

— Sizin sayenizde. Bunu siz öğrettiniz.

— Demek simdi, parayı geri verdiğine göre Tann'ya inanıyorsun öyle mi?

Smerdyakov:

— Hayır, efendim, O'nun varlığına iman getirmiş değilim, diye fısıldadı.

— O halde neden veriyorsun? Smerdyakov yine elini salladı.

— Yeter... Veriyorum işte! Bakın, siz kendiniz o zaman herşey hoş görülür diyordunuz.

Şimdi ise neden öyle kuşku içindesiniz? Hatta neredeyse kendinizi ele vermek bile istiyorsunuz... Hoş öyle bir şey olmayacak ya! Gidip kendinizi ele vermezsiniz siz.

İvan:

— Göreceksin! dedi.

— Öyle şey olamaz! Siz çok akıllısınız, efendim. Parayı seviyorsunuz; çünkü çok gururlusunuz. Sonra, kadın güzelliğine aşırı bir tutkunuz vardır. En çok da kimseye muhtaç olmadan rahat rahat bolluk içinde yaşamaktan hoşlanırsınız. En çok hoşlandığınız şey, budur efendim. Mahkemede sizin için bu kadar utanılacak bir şeyi kabul ederek yaşantınızı ömrünüzün sonunadek altüst etmek istemezsiniz. Siz tıpkı Fiyodor Pavloviç gibisiniz. Çocukları arasında en çok sız orıa çektiniz. Onunla aynı ruhtansınız efendim.

İvan, derin bir şaşkınlık içinde kalmış gibi:

— Hiç aptal degilmişsin, dedi.

Kıpkırmızı olmuştu. Smerdyakov'a birden bambaşka bir tavırla bakmaya başlamıştı.

— Eskiden aptal olduğunu sanıyordum. Ama şimdi mantıklı konuşuyorsun.

— Siz kibrinizden ötürü beni aptal sanıyordunuz. Paralan alsanıza!

İvan, üç para destesini aldı ve onları hiçbir şeye sarmadan cebine soktu.

— Yarın onları mahkemede gösteririm, dedi.

— Size hiç kimse inanmaz, efendim. Kaldı ki, şimdi yeter derecede paranız var. Kutudan alıp getirdiğinizi söyleyeceklerdir efendim.

İvan yerinden kalktı.

— Tekrar ediyorum, eğer seni öldürmediysem, bunu yal nızca yarın sana ihtiyacım olacağı için yapmadım. Bunu dai ma aklında tut ve unutma!

Smerdyakov birden garip bir tavırla:

— Öldürün efendim, ne çıkar? Şimdi öldürün beni! dedi. İvan'a garip garip bakıyordu.

Sonra acı acı gülümseyerek:

— Bunu yapmak cesaretini gösteremezsiniz, dedi. Hiçbir şeye cesaret edemezsiniz!

Siz ki, eskiden korkusuz bir adamdınız! diye ekledi.

İvan:

— Yarın görüşürüz! diye bağırdı ve gitmeye hazırlandı.

— Durun... Bana onları bir kez daha gösterin.

İvan, kâğıt paraları çıkarıp ona gösterdi. Smerdyakov, paralara on saniye kadar baktı. Sonra, elini sallayarak:

— Eh, şimdi gidin artık! dedi.

Sonra, İvan'ın peşinden birden tekrar:

— İvan Fiyodoroviç! diye seslendi. İvan giderken dönüp arkasına baktı.

— Ne istiyorsun?

— Hakkınızı helâl edin efendim!

İvan tekrar:

— Yarın görüşürüz! diye bağırdı ve odadan dışarı çıktı. Tipi hâlâ devam ediyordu. İvan Fiyodoroviç, önce zinde

adımlarla gidiyordu. Sonra birden sallanır gibi yürümeğe başladı. Hafifçe gülerek: «Bu fizikî bir şey» diye düşündü. Şimdi nedense içinde sevinç gibi garip bir duygu uyanmıştı.

Kendisinde sonsuz bir güç hissediyor gibiydi: Son zamanlarda, ona o kadar üzüntü veren bocalamaları sona ermişti! Karar verilmişti artık. Mutlu bir duygu içinde; «Bundan böyle kararım da değişmeyecek!» diye düşündü. O sırada birden ayağı bir şeye takıldı, az kalsın düşüyordu.

Duraklayınca, ayaklarının dibinde, yere yıkmış olduğu köylüyü farketti; köylü hâlâ aynı yerde, kendinden geçmiş olarak hareketsiz yatıyordu. Tipi artık hemen hemen tüm yü-

zünü örtmüştü. İvan, birden onu kaldırdığı gibi sırtına aldı. sağda, küçük bir evde ışık görünce yaklaştı, pancurlara vur-du ve içerden karşılık veren evsahibinden köylüyü merkeze taşımak için yardım etmesini rica ederek, ona bu iş için üç ruble vermeyi vaad etti. Küçük evin sahibi toparlanarak didışarı çıktı. İvan Fiyodoroviç'in amacına nasıl ulaşabildiğini, hemen doktor muayenesinden geçirilmesi şartıyla, köylüyü merkeze yerleştirdiğini ve bu arada yine cömertçe, «mas-274

raflan karşılamak için» nasıl para verdiğini ayrıntılarıyla anlatmayacağım. Yalnız, bu işin hemen hemen bir saat kadar bir süre aldığını belirteceğim. Ama, İvan Fiyodoroviç, çok memnun kalmıştı.

Düşünceleri dağınıktı ve zihninden hızlı hızlı geçiyor lardı Birden zevkle: «Eğer, yarın yapacağım şeye bu kadar kesin karar vermemiş olsaydım yolda durup köylüyü yerleştirme? . için tam bir saat uğraşmazdım. Yanından geçip gider, donsa, da umursamazdım... Öyleyken hâlâ kendi davranışlarıma sa hip olabiliyorum!» diye düşündü ve aynı anda zihninden ona, daha çok zevk veren bir düşünce geçti: «Oysa, onlar orada aklımı .kaçırdığıma karar vermişlerdi!»

Evine varınca, birden durakladı, kafasında bir soru düğümlenmişti. «Yoksa hemen şimdi gidip savcıya herşeyi söylemeli miyim?» Bu soruya, «Yarın herşeyi birlikte yaparım b diye kendi kendine fısıldayarak karşılık verdi, sonra tekrar evine doğru döndü; ama ne gariptir, bir anda yokoluvermiş ti. Odasına girer girmez de, birden sanki kalbine buzdan bir el dokunmuş gibi oldu. Sanki içinde bir anı uyanmıştı. Daha doğrusu odasında ona çok üzüntü veren, içinde tiksinti uyan dıran bir şeyin bulunduğunu, hatta yalnız şimdi değil dahî önceden de orada olduğunu hatırlamış gibiydi. Yorgun bir

tavırla divanın üzerine çöktü.

îhtiyar kadın ona semaveri getirdi, tvan Fiyodoroviç demliğe su koydu, ama suya dudaklarını bile dokundurmadı. Kadına da ertesi sabaha kadar izin verdi. Divanın üzerine oturmuştu, başı dönüyordu. Hasta olduğunu, gücünü yitirdiğini hissediyordu. Az kalsın uyuyacaktı. Sonra birden huzursuzlukla ayağa kalktı ve uykusunu dağıtmak için odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. Bazı anlarda, sayıklıyor gibiydi. Ama onu en çok düşündüren şey, hastalığı değildi: Tekrar oturunca arada bir gözlerini sanki birşey arıyormuş gibi etrafta dolaştırmağa başladı. Bunu birkaç kez yaptı. Sonunda gözü bir noktaya dikildi. İvan, hafifçe güldü, ama yüzü kıpkırmızı oldu. Uzun bir süre olduğu yerde aynı noktaya, karşı duvarın dibinde duran divana bakmaktan kendini alamayarak oturdu. Belliydi ki, orada bulunan bir şey, bir varlık kendisini müthiş rahatsız ediyor, ona büyük bir üzüntü veriyordu.

IX

ŞEYTAN... İVAN FİYODOROVİÇ'İN KÂBUSU

Ben doktor değilim, bununla birlikte hissediyorum ki, artık İvan Fiyodoroviç'in hastalığı konusunda, hiç değilse bir iki şey açıklamak zorunda olduğum an gelmiştir. Olayları atlayarak yalnız şunu söyleyebilirim: İvan Fiyodoroviç'in, o akşam, daha doğrusu o sırada, çoktandır sarsılmış bulunan, ama yine de inatla hastalığa karşı koyan vücudu artık beyin hummasına yenilmek üzereydi, hastalık ertesi günü patlak verecekti. Tıpta bir bilgim olmadığını bile bile, şu tahmini ileri sürmeyi göze alıyorum: Belki de, İvan gerçekten iradesini kullanarak, bir süre için hastalığı ertelemeyi başarmıştı. Hatta, belki de onu büsbütün yenmeyi hayalinden geçiriyordu.

Hasta olduğunu biliyordu. Ama ileride kaderini tayin edecek o anlarda, herkese karşı cesaretle ve kesin olarak sözünü söyleyeceği sırada, yani «kendini kendisine karşı temize çıkaracağı» bir zamanda yatağa düşmek, ona iğrenç bir şey olarak görünüyordu. Bununla birlikte, bir ara Katerina İvanov-na'nın, (daha önceden anlattığımız gibi sadece hevese kapılarak) Moskova'dan getirtmiş olduğu yeni doktora uğramıştı. Doktor, İvan'ı muayene ettikten ve şikâyetlerini dinledikten sonra, onda bir çeşit zihin bozukluğu gibi bir şey bulunduğu sonucuna varmış, hatta onun tiksintiyle kendisine yaptığı bazı açıklamalara hiç şaşmamıştı. Kararını açıklarken de:

— Hayal görmek, sizin durumunuzda olan biri için çok normal bir şeydir, yalnız öyle bir şey olup olmadığını kontrol etmeli... Zaten bir dakika bile yitirmeden genel ve ciddî bir tedaviye başlamalı, yoksa iş fena olur! demişti.

Ama İvan Fiyodoroviç doktorun yanından çıktıktan sonra, onun akıllıca verdiği öğüdü yerine getirmemiş, tedavisini ihmal etmişti. Durumunu

umursamayarak,

«Yürüyebiliyorum ya! demek ki daha gücüm var, yatağa düşersem o başka, o zaman kim isterse tedavi etsin beni!» diye karar vermişti.

Böylece, o sırada sayıkladığını hemen hemen kendisi de anlayarak, daha önce söylediğim gibi gözlerini inatla karşı duvarın dibindeki divanın üzerinde bulunan bir cisme dikmiş

"Akıyordu. Birden orada oturan biri belirdi. Tanrı bilir içeri-276

ye nasıl girmişti. Çünkü, İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'un yanından dönüp de odaya girdiği vakit, odada böyle biri yoktu. Bu, bir beyefendi idi. Daha doğrusu bilinen tipte bir Rus centilmeniydi. Artık pek genç değildi. Fransızların dediği gibi «Qui frisait la cinquantaine»(*) bir adamdı. Oldukça uzun ve hâlâ gür olan koyu renk saçları pek ağarmamıştı. Sivri kesilmiş bir sakalı vardı. Sırtında basit, kahverengi bir ceket vardı.

Belliydi ki, en iyi terzinin elinden çıkmıştı ama, epey giyilmişti ve herhalde üç yıl kadar önce dikilmiş, şimdi de modası büsbütün geçmişti; o kadar ki, artık iki yıldır varlıklı insanlardan hiç biri bu tip ceketler giymiyorlardı. Gömleği, eşarp şeklindeki uzun kravatı, herşeyi, şık giyinen tüm centilmenlerde olduğu gibiydi. Ama eğer dikkatle bakılırsa iç çamaşırı oldukça kirli, geniş atkısı da çok yıpranmıştı. Misafirin kareli pantolonu ayağında çok iyi duruyordu, ama yine de aşırı derecede açık renk ve garip bir şekilde, aşırı denecek kadar dardı. Şimdi böylelerini hiç kimse giymiyordu. Misafirin mevsime hiç uymayan ve birlikte getirdiği beyaz, yumuşak fötr şapkası da öyleydi.

Sözün kısası, oldukça dar imkânlarına rağmen, derli toplu bir görüntüsü vardı. Daha köleliğin kaldırılmadığı zamanlarda, rahat bir hayat süren ve hiçbir şey ve hiçbir mesleği ol-.mayan mal sahiplerinden biriymiş hissini veriyordu. Herhalde iyi bir hayat görmüş

geçirmiş, doğru dürüst bir çevrede yaşamış, bir vakitler önemli kişilerle ilişkiler kurmuş, hatta belki de o günedek bu ilişkileri korumuştu, ama gençlikteki çılgın yaşantısından sonra yavaş yavaş fakirleşerek, özellikle kölelik ortadan kaldırıldıktan sonra, kendisini yumuşak başlılığı sayesinde, aynı zamanda dürüst bir insan olduğu için evlerine kabul eden eski ahbaplarının yanında kibar bir yanaşma haline gelmişti. Öyle bir yanaşma ki, sofraya davet edilmiş olan kim olursa olsun, insan onu mütevazi bir yere oturtmakla birlikte, sofrasına davet etmekten utanç duymazdı.

Böyle yumuşak huylu, konuşmasını, anlatmasını bilen, bir iskambil oyununda oyuncu sayısını tamamlayan ve kendilerine angarya olarak bir iş verilirse bunlardan hiç hoşlanma?' yan bu tip dalkavuklar genel olarak yalnızdırlar. Ya bekârdırlar ya da eşlerini kaybetmiş insanlardır. Hatta çocukları

(*) Elliye basmak üzere, anlamında.

bile olabilir. Ama, çocukları uzaklarda bir yerde, teyzelerinin, halalarının evlerinde yetiştirilirler. Böyle bir centilmen, doğru dürüst bir sosyetede, sanki öyle evlâtları olduğu için biraz utanç duyuyormuş gibi, çocuklarından hemen hemen hiçbir zaman söz etmez.

Zaten onlardan yavaş yavaş, gittikçe büsbütün uzaklaşır. Çocuklarından yalnız isim gününde ve Noel'de tebrik mektupları alır, hatta bazen onlara karşılık bile verir.

Beklenmedik misafirin yüzünde candan bir anlam değil, yine de çevrede olup bitenlere göre her çeşit nazik anlama çevrilebilecek, duruma uygun, herşeye hazır bir anlam vardı.

Cebinde köstekli saat yoktu ama, siyah kurdeleli ve çerçevesi kaplumbağa kabuğundan yapılmış monoklü vardı. Sağ elinin orta parmağında, pahalı olmayan bir akikle süslü, som altından yapılmış bir yüzük göze çarpıyordu.

İvan Fiyodoroviç, öfkeyle susuyor, konuşmak istemiyordu. Misafir de bekliyor ve tıpkı yukarda kendisine ayrılmış olan odadan biraz önce ev sahibine arkadaşlık etmek üzere, onunla birlikte çay içmeye inmiş, ama ev sahibi somurtarak bir şeyler düşündüğü için, uslu uslu susan, bununla birlikte o söze başlar başlamaz nazik bir tavırla her konuda sohbet etmeğe hazır bir dalkavuk gibi oturuyordu. Birden yüzünde bir üzüntü belirdi.

İvan Fiyodoroviç'e:

— Dinle, diye söze başladı. Özür dilerim, sadece sana şunu hatırlatmak istiyordum: Sen Smerdyakov'a, Katerina İva-novna meselesini öğrenmek için gitmiştin, oysa onun hakkında hiçbir şey öğrenmeden ayrıldın. Herhalde unutmuşsundur...

İvan'ın dudaklarından:

— Haa, evet! Sözleri döküldü ve yüzü üzüntüyle karardı. Evet unuttum...

Sonra, kendi kendine:

— Ziyam yok, nasıl olsa her şey yarına kaldı, diye mırıldandı.

Sonra sinirli bir tavırla misafire doğru döndü.

— Sana ne? dedi. Bunu kendim hatırlamalıydım. Çünkü, asıl buna müthiş üzülüyordum!

Sen ne diye ortaya çıkıyorsun? Sanki bunu ben kendim hatırlamadım da,

sen bana hatırlatmışsın diye inanacak mıyım?

Centilmen, şefkatli bir tavırla:278

KARAMAZOV KARDEŞLER

— İstersen inanma! dedi. Zorla inancın değeri ne ki? Bundan başka, işin içinde inanç varsa, hiçbir delilin, özellikle maddi delilin yardımı olamaz. Thomas (*), İsa'nın dirilmiş olduğunu gördüğü için değil, daha önceden inanmak arzusunu duyduğu için inanmıştır. Bak, bir şey söyleyeyim: Örneğin ruh çağıranları ele alalım... Ben onları çok severim... Düşün bir kez, şeytanlar onlara öbür dünyadan boynuzlarını gösterdiler diye kendilerinin iman için yararlı kişiler olduklarını sanıyorlar. «Artık bu, öbür dünyanın varlığını ispat eden maddî bir delildir!» diyorlar. Öbür dünya... ve maddî deliller...

Aman, aman! Hem sonunda şeytanın varlığı istoat edilmiş olsa bile, Tanrı'nın varlığı ispat edilmiş olur mu? Ben, idealistlerin kurduğu bir derneğe üye olmak istiyorum, onların arasında muhalefet yapacağım: «Ben realistim, materyalist değil!» diyeceğim.

Ha! Ha! Ha!

İvan Fiyodoroviç, birden masanın önünden kalkarak:

— Dinle, dedi! Ben şimdi sayıklıyor gibiyim... hem gerçekten sayıklıyorum... Bana ne?

Yalan söylersen söyle! Vız gelir bana! Geçen seferki gibi beni çileden çıkaramazsın.

Yalnız, nedense utanıyorum... Odada dolaşmak istiyorum... Ba-«en seni görmüyorum, sesini bile işitmiyorum, tıpkı geçen sefer olduğu gibi. Ama neler mırıldandığını her zaman seziyorum, çünkü konuşan, söyleyen benim, sen değil! Yalnız bilmiyorum, geçen sefer seni rüyamda mı görmüştüm? Yoksa uyanıkken mi? Bak, şimdi bir havluyu soğuk suya batınp başıma yapıştıracağım, belki o zaman ortadan kaybolursun.

İvan Fiyodoroviç, köşeye doğru yürüdü, bir havlu aldı, de-föigi. gibi yaptı, sonra başında o ıslak havluyla odada bir aşağı bir' yukarı dolaşmaya başladı. Misafir:

— Seninle birbirimize doğrudan doğruya, «sen» dememiz hoşuma gidiyor, diye söze başladı.

İvan güldü:

— Aptal, ne yani sana «siz» mi demeye başlayacaktım? Bak, şimdi neşeliyim, yalnız şakağım ağrıyor... bir de başımın üst kısmı... Yalnız rica ederim, geçen seferki gibi felsefe yürütme. Eğer buradan defolup gidemiyorsan, hiç değilse neşeli (*) St. Thomas: Hz. isa'nın diritdiğine,

ancak ona elini değdirdiği zama" inanacağını söyleyen havari.

(f

bir şeyler uydur. Dedikodu et, yanaşma değil misin? Dedikodu et bari! Hay Allah! Böyle bir kâbus gelir ya adam! Ama senden korkmuyorum. Seni yeneceğim. Beni akıl hastanesine götüremeyecekler.

— C'est charmantC), yanaşma olmak! Doğru, ben bir çeşit yanaşmayım. Dünya yüzünde yanaşma değil de, ne olabilirim ben? Bu arada şunu da belirteyim, seni dinlerken azıcık hayret ediyorum: Vallahi sen beni galiba yavaş yavaş artık gerçekten geçen sefer ısrarla söylediğin gibi, yalnız hayalinin yarattığı bir şey olarak değil de, gerçekten var olan bir şey olarak kabul etmeye başlıyor gibisin...

îvan garip bir tavırla ve büyük bir öfkeyle:

— Seni bir an için bile olsun gerçekten var olan birşey olarak kabul etmiyorum! diye bağırdı. Sen bir yalansın, hastalığımın yarattığı bir şeysin! Bir hayaletsin! Yalnız seni ne ile yok edeceğimi bilemiyorum ve görüyorum ki daha bir süre acı çekmem gerekiyor. Sen benim vehmimsin/ Sen, kendi varlığımın bir kopyasısın, yalnız bir yönümün kopyasısın... Düşüncelerimin, duygularımın bir kopyası! Ama en adî, en aptalca düşüncelerimin ve duygularımın kopyası. Seninle uğraşmaya vaktim olsaydı; benim için ilginç bile olabilirdin...

— Özür dilerim, özür dilerim, seni suçüstü yakalayacağım şimdi: Demin, sokak fenerinin altında Alyoşa'nın üzerine yürüyüp ona, «sen bunu ondan öğrendin! Onun beni ziyaret ettiğini nereden biliyorsun?»' diye bağırdığın vakit, benden söz etmiştin. Demek ki, küçücük bir an için de olsa, benim gerçekten var olduğuma inanıyordun. Gerçekten inanıyordun!

Centilmen bunu söylerken yumuşak bir tavırla gülmüştü. İvan:

— Evet, bu karakterimin zayıf bir yönü... Ama sana inanamazdım. Geçen sefer uyuyor muydum, yoksa yürüyor muydum, bunu bilmiyorum. Belki seni sadece rüyamda gördüm, hiç de uyanıkken görmedim... dedi.

— Peki, o halde neden Alyoşa'ya o kadar soğuk davran-4ın? O sevimli bir çocuktur, Zosima dedeye yaptıklarım yüzünden ona karşı suçluyum.

__Alyoşa'dan söz etme! Buna nasıl cüret edersin, uşak

(*) Fransızca 'çok hoş' anlamında.

İvan bunu söylerken yine gülmüştü. Centilmen:

— Küfrediyorsun ama, kendin gülüyorsun. Bu iyiye işa~ ret. Hem bugün, bana karşı geçen seferkinden çok daha nazik davranıyorsun, neden olduğunu da anlıyorum: Büyük bir karar verdin de ondan! dedi.

İvan deli gibi:

— Sus, karardan söz etme! diye bağırdı.

— Anlıyorum, anlıyorum, c'est noble, c'est charmant!(*). Yarın ağabeyini savunmaya gidecek ve kendini feda edeceksin... C'est chevaleresque(**).

— Sus, şimdi sana dayak atacağım.

— Buna memnun olurum. Çünkü o zaman amacıma ulaşmış olacağım. Madem dayak atacaksın, öyleyse benim gerçek bir varlık olduğuma inanıyorsun. Çünkü, hayaletlere dayak atılmaz. Şaka bir tarafa: İstersen küfret, benim için hepsi bir. Ama hiç değilse biraz daha nazik olsan daha iyi olur. Hiç olmazsa benimle olduğun zaman. Yok «aptalmış, yok

«uşak»-mış, ne biçim sözler bunlar?

İvan yine güldü:

— Sana küfrediyorum... Yani kendime küfrediyorum! Sen, benimsin. Benim özvarlığımsın, yalnız suratın başka. Söylediğin şeyler, benim daha önceden düşündüğüm şeylerdir... Bana hiçbir yeni şey söyleyecek durumda da değilsin!

Centilmen nazik ve kendine güvendiğini belli eden bir tavırla :

— Eğer, seninle düşüncelerde birleşiyorsak, bu benim için sadece bir şereftir, dedi.

— Sen yalnız benim en kötü düşüncelerimi ve asıl önemlisi en aptalca olanlarını alıyorsun. Sen aptal ve adisin. Müthiş aptalsın. Hayır, sana dayanamayacağım! Ah, ne yapmalı? Ne. yapmalı?

İvan bunu dişlerini gıcırdatarak söylemişti. Misafir tam dalkavuklara özgü ve artık herşeyi peşinen kabul ettiğini belli eden candan bir hava yaratmaya çalışarak:

— Dostum, ne olursa olsun centilmen olarak kalmak ve kendimi öyle kabul ettirmek istiyorum, dedi. Ben fakirini' ama... Çok namuslu olduğumu söyleyemem. Öyleyken...

Genel

(*) Soylu bir davranış, çok hoş, anlamında. (") Şövalyelere yakışırcasına, anlamında.

olarak toplumda, beni prensip bakımından düşmüş bir melek olarak kabul ederler.

Vallahi bir gün, nasıl olup da melek olduğuma bir türlü akıl erdiremiyorum. Eğer gerçekten melek olmuşsam, bu o kadar eskiden olmuştur ki, artık bunu unut-sam da, günah sayılmaz. Şimdi, yalnız dürüst bir adam olarak tanınmaya değer veriyorum ve hoş

görülmeye çalışarak yaşantımı sürdürüyorum. Ben insanları içten severim. Oysa ah, bana öyle çok iftiralar savurdular ki! Burada, zaman zaman aranıza yerleştiğim vakit, hayatım gerçek bir hayatmış gibi sürüp gidiyor. En çok hoşuma giden de budur. Çünkü ben de, senin gibi aşırı hayallerden, fantastik şeylerden acı çekiyorum, onun için dünyada yaşayan 'sizlerin gerçekçiliğinden hoşlanıyorum...

«Burada sizde herşey sınırlıdır. Filân şeyler formüllere bağlanmıştır, falan şeyler geometri kurallarına göredir, bizde ise hep belirsiz birtakım düzenlemeler var! Ben burada dolaşırken hayal kuruyorum. Hayal kurmaktan çok hoşlanırım. Sonra burada dünyada iken batıl inançlara da kapılıyorum. Gülme, rica ederim! Asıl batıl inançlara kapılmam hoşuma gidiyor. Burada iken sizin bütün alışkanlıklarınızı benimsiyorum: Tüccarların gittiği hamama gitmekten hoşlanmaya başladım. Düşünebiliyor musun?

Tüccarlar ve papazlarla vücudumu buhara tutmak hoşuma gidiyor. Benim en büyük hayalim, bir başka varlık olarak, ama artık bir daha asıl benliğime dönmeden, son olarak, bir başka varlık şeklinde dünyaya gelmek! Örneğin yedi pudluk, şişman bir tüccar karısı olayım ve onun inandığı herşeye inanayım yeter. Benim idealim, bir kiliseye girip temiz yüreklilikle bir mum yakmaktır. Vallahi öyle!

«O zaman işte acılarım sona ermiş olacak. Sonra sizin aranızda tedavi edilmekten de hoşlanmaya başladım: İlkbaharda çiçek salgını çıkmıştı, gittim fakirler için açılmış bir dernekte kendime çiçek aşısı yaptırdım. O gün ne kadar memnundum, bir bilsen: İslav kardeşlerimiz için on ruble bağışta bile bulundum! Ama sen dinlemiyorsun. Biliyor musun? Bugün çok rahatsız görünüyorsun...»

Centilmen bunu söyledikten sonra kısa bir süre sustu.

— Biliyorum. Dün o doktora gittin... Söyle bakalım sağlık durumun nasıl? Doktor sana ne dedi?

îvan:28?

— Aptal diye kestirip attı.

— Sen de amma akıllısın! Yine ne küfrediyorsun? Sana bunu acıdığımdan söylemedim ki! Lâf olsun diye sordum! Madem öyle, karşılık verme. Bak şimdi yine ortalıkta romatizma başladı...

İvan yine:

— Aptal! diye tekrarladı.

— Hep aynı şeyi söylüyorsun. Ben ise geçen yıl öyle bir romatizmaya yakalandım ki, bugünedek hatırlıyorum.

— Şeytanda romatizma olur mu?

— Madem bazen insan kılığına giriyorum, neden olmasın? İnsan kılığına girince tabii tüm sonuçlarını da kabul etmiş oluyorum. İblis sum et nihil humanum a me alienum puto(*).

— Ne dedin, ne dedin? İblis sum et nihil humanum mu? Bu şeytan için hiç de aptalca bir lâf değil!

— Eninde sonunda bir sözü beğendirdiğime memnun oldum.

İvan birden şaşırmış gibi:

— İyi ama, bu sözü sen benden çaldın! dedi. Daha önceden hiç aklıma gelmemişti, garip şey...

— C'est du nouveau, n'est-ce pas?(*). Bu sefer dürüst davranacağım ve sana açıklayacağım. Dinle: Bazen insan rüyasında özellikle kâbuslarında, mide bozukluğundan mı, yoksa herhangi bir başka şeyden mi öylesine sanatkârca, öyle karışık ve insana o kadar gerçek görünen sahneler, öyle olaylar, hatta tüm bir olay zinciri görür ki! Bunlar da öyle karışık bağlarla birbirine bağlanmış öylesine beklenmedik ayrıntılar için de canlanır ki sizlerin en belirli görüntüler dediğiniz şeylerden bile daha belirlidirler. Örneğin, giysinin üstündeki son düğmeyedek hepsi görülür. Böyle sahneleri Lev Tolstoy bile uyduramaz. Oysa bu tip rüyaları bazen yazarlıkla hiç de ilgisi olmayan basit insanlar, memurlar, gazeteciler, papazlar go rürler... Bu başlıbaşına bir sorun teşkil ediyor: Hatta bakan, lardan biri bana, en güzel düşüncelerin uyurken aklına ger diğini açıkladı. İşte şimdi de öyle oluyor. Gerçi şu anda, » senin zihninde doğan bir vehimden başka bir şey değilin, öy leyken kâbusta görülen varlıklar gibi, şimdiyedek aklına (*) insana ait hiç bir şey bana yabancı değildir. (") Yeni bir şey değil mi?

gelmeyen orijinal şeyler söylüyorum. Böyle olunca, artık senin düşüncelerini tekrarlıyor sayılmam. Oysa sadece senin kâbusunum, başka

hiç bir şey değilim!

_ Yalan söylüyorsun! Senin asıl amacın, beni, gerçekten bir kâbus olmadığına, kendiliğinden var olduğuna inandırmaktır. Öyleyken şimdi işte kendin de bir rüyadan başka bir şey olmadığını söylüyorsun.

_ Dostum, bugün sana karşı özel bir metod kullanıyorum. Sana sonra bunu anlatırım.

Dur, nerde kalmıştım? Haa, işte o zaman soğuk almıştım, ama sizde değil, daha orada iken...

İvan hemen hemen umutsuzluk içinde çırpınır gibi:

— Orada dediğin neresi? Söyle, daha yanımda çok mu kalacaksın? Kalkıp gidemez misin?

Odada dolaşmaktan vazgeçti, divana oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını iki eliyle sıktı. Islak havluyu üzüntü ile üzerinden fırlatıp atmıştı: Belliydi ki, havlu bir işe yaramamıştı.

Centilmen kayıtsız, aşırı derecede serbest, bununla birlikte tam anlamıyla dostça bir tavırla:

— Senin sinirlerin bozulmuş! dedi. Bana soğuk aldığım için bile kızıyorsun, öyleyken bu çok basit bir şekilde olmuştu. O sırada bakanlarda gözü olan yüksek sosyeteden Peters-"burg'lu bir hanımefendinin diplomatlar için verdiği bir sua-raya gitmek için acele ediyordum. Eh, tabiî sırtımda frak, boynumda kravat, elimde beyaz eldiven vardı.

Öyleyken hâlâ da-ha taa nerelerde idim! Dünyanıza gelebilmem için daha kos-koca bir boşluğu uçarak geçmem gerekiyordu... Tabiî, bu sa-dece bir an sürecekti, ama güneş ışığı bile tam sekiz dakika-da geliyor oradan. Benim ise sırtımda bir frak ve göğüs kıs-mı açık bir yelek vardı. Gerçi ruhlar donmaz, ama madem ben an şekline girmiştim, o halde... Sözün kısası saçma bir şey yaptım, kendimi kapıp koyuverdim. Oysa o boşluklarda, esir denilen boşlukta, yeryüzünün üstündeki o deryada... öyle bir ayaz var ki... Ayaz da neymiş? Buna ayaz bile denilmez. Dü-bilinen,bir kez sıfırdan aşağı yüz elli derece! Köylü kızlarının en bir eğlencesi vardır: Otuz derecelik bir soğukta, ace-birine baltanın demirini yalamasını teklif ederler, o dil bir an içinde donar ve o budala oğlan dilinin üze-deriyi kanata kanata sıyırmaya çalışır. Ama bu eksi284

otuz derecelik bir soğukta olur. Yüz elli derecelik bir soğukta ise, öyle sanıyorum ki insan parmağını baltanın demirine da-yasa o parmak yok oluverir. Tabiî oralarda... bir balta bulunursa...

İvan Piyodoroviç dalgın dalgın ve tiksinir gibi:

— Oralarda balta filân olur mu? diye sordu.

Kendi zihninin yarattığı evhama inanmamak ve artık büsbütün kendini cinnete kaptırmamak için vargücü ile direniyordu. Konuğu hayretle:

— Balta mı? diye sordu.

İvan Fiyodoroviç birden çileden çıkmış gibi inatçı ve ısrarla:

— Tabiî ya, orada balta ne olur?

— Boşlukta balta ne mi olur? Quelle idee!(*) Eğer oldukça uzağa fırlatılırsa, öyle sanıyorum ki, kendisi de nedenini bilmeden bir uydu gibi, dünyanın çevresinde dönmeğe başlar. O zaman Astronomlar baltanın doğuşunu ve batışını hesaplamağa başlarlar.

Gatzuk da bunu takvime yazar. O kadar işte!

îvan inatla:

— Sen aptalsın! Müthiş aptalsın! Daha akıllıca uydur! Yoksa seni dinlemem. Beni gerçekçilikle yenmek istiyorsun, beni var olduğuna inandırmak istiyorsun, ama ben senin var olduğuna inanmak istemiyorum! İnanmayacağım.

— Canım ben yalan söylemiyorum ki! Söylediklerimin hepsi doğru. Ne yazık ki gerçek hemen hemen her zaman saçma görünür. Görüyorum ki, benden yüce, hatta belki de harikulade güzel bir şey bekliyorsun. Çok yazık! Çünkü ben elimden ne geliyorsa ancak onu verebilirim...

— Felsefe yürütme, eşek!

— Tüm sağ tarafım tutulmuşken, inleyip ah vah ettiğim bir sırada, ne felsefesi yürütebilirim? Tüm tıp bilimini denedim: Her şeyi mükemmel bir şekilde meydana çıkarabiliyorlar. Tüm hastalığını sanki avuçlarının içindeymiş gibi sana etraflı olarak anlatırlar. Gel gelelim tedavi etmesini bilmezler. Burada heyecanlı bir üniversite öğrencisine rastladım, bana: «Merak etmeyin, ölseniz bile. hiç değilse hangi hastalıktan ölmüş olduğunuzu bileceksiniz!»

dedi. Hep de adamı uzmanlara göndermeğe alışmışlar, «Biz ancak olanı meydana çıkarırız, siz ise falanca uzmana gidin, artık o sizi tedavi eder» derler. Sana diyeceğim, eskiden tüm -hastalıkları tedavi eden doktor tipi, artık yok oldu. Şimdi yalnız uzmanlar var, hepsi de gazetelerde kendilerini reklâm edip duruyorlar.

Burnun ağrıdı mı, seni Paris'e gönderirler. «Orada burun tedavi eden Avrupa çapında bir uzman var,» derler. Paris'e gidersin, adam burnunu muayene eder, «ben ancak burnunuzun sağ deliğini tedavi edebilirim,

çünkü sol delikleri tedavi etmek benim bilgimin dışındadır. İyisi mi siz Viyana'ya gidin, orada özel bir uzman sol deliğinizi tedavi eder» der. Bu durumda ne yaparsın? Ben halkın kullandığı çarelere başvurdum. Bir Alman doktor, bana hamama gidip tahtaların üzerine uzanarak, vücudumu bal ve tuzla oğmayı öğütledi. Ben bir kez daha hamama gideyim diye yaptım dediğini: Üstümü başımı kirlettim, hiç bir yararı olmadı! Umutsuzluk içinde Milano'ya, Kont Mattei'ye yazdım.

Bana bir kitap, bir de damla gönderdi. Allah iyiliğini versin! Ama düşün bir kez, bana Hoff'un malt tozu iyi ge.ldi! Tesadüfen satın almıştım onu. Bir buçuk fincan içtim, neredeyse dans edebilecektim. Hepsi geçti. Sanki büyü yapmışım gibi.

Gazetelerde Hoff'a muhakkak bir «teşekkür» ilânı yayınlatmaya karar vermiştim. İçimde bir minnet duygusu uyanmıştı. O zaman da bambaşka bir iş geldi başıma: Hangi gazetenin yazı işlerine gitsem, hiç biri teşekkürümü kabul etmiyor. «Gerici bir havası olur, kimse inanmaz, le diable R'esiste point!>î(") dediler. «İmzanızı atmadan, anonim bir teşekkür yazın» diye öğüt verdiler. Hiç adımı bildirmeden, teşekkür» yazmak olur mu? Gazetedeki ilân memurlarına güldüm: «Sizin çağınızda Tanrıya inanmak gericilik olur. ben Tanrı değilim ki! Ben şeytanım, bana inanılabilir,»

im. «Tabii, anlıyoruz, şeytana kim inanmaz? Ama gene de bunu yayınlayanlayız, gazetemizin yönüne aykırı olur. Ama isterseniz fıkra olarak yayınlayalım, olur mu?»

dediler. Eh, ben de düşündüm ki, fıkra olarak yayınlamak hiç de zekice bir şey olmaz.

Senin anlayacağın yayınlamadılar. İnanır mı-sın bu iş hâlâ yüreğimde derttir. En iyi duygular, örneğin

(*) Ne biçim düşünce (aklına neler de geliyor), anlamında.

(*) Şeytan diye bir şey yoktur, anlamında.

minnet bile, sadece sosyal durumum bakımından bana yasaktır.

İvan nefretle dişlerini gıcırdattı.

— Gene mi felsefe yapıyorsun?

— Allah korusun! Ama bazen şikâyet etmeden olmuyor, Ben iftiraya uğramış bir insanım. Bak sen her an bana aptal olduğumu söyleyip duruyorsun. Bu sözünden bile genç bir adam olduğun belli. Dostum, iş yalnız akılda değil ki! Ben doğuştan iyi yürekli ve neşeliyim. «Ben de her çeşit vodviller» yazmışımdır. Sen galiba beni saçları ağarmış bir Hles-takov sanıyorsun. Oysa benim çok daha ciddî bir durumum var. Daha zamandan

önce var olan, ama benim bir türlü kavrayamadığım bir kurala göre,

«herşeyi inkâr etmem» kararlaştırılmış. Oysa, ben içtenlikle iyi yürekliyim ve inkâr etmek benim yeteneklerim dışında olan bir şeydir. «Hayır, ille inkâr edeceksin! inkâr diye bir şey olmasa, eleştiri de olmaz.» Oysa, «eleştiri bölümü»

olmayan bir gazete olur mu? Eleştirici olmazsa hersey, sadece bir «hosannah»(*) olur.

Ama yaşam için sadece, «hosannah» yeterli değil. «Hosannah'ın bir yığın kuşkunun üstünden geçerek gelmesi gerekir, senin anlayacağın, bunun gibi birçok şeyler daha söylenebilir. «Bununla birlikte, tüm bunlara girmiyorum, eleştiriyi ben yaratmadım ya! Ben yaratmayınca bundan sorumlu da tutulamam. İşte, kendilerine hırslarını alacakları bir varlık bulmuşlar,- ona zorla, «eleştiri» bölümüne yazı yazdırmaya başlamışlar. Böylece hayat meydana gelmiş. Biz bu komediyi çok iyi anlıyoruz: Örneğin ben doğrudan doğruya ve apaçık olarak yok edilmemi istiyorum!

«Hayır, sen yaşa, çünkü sen olmasan hiç bir şey olmaz!» diyorlar. Dünyada her şey akla uygun olsaydı, hiç bir olay olmayacaktı! Sen olmazsan, • hiç bir şey olmayacaktır, oysa olayların meydana gelmesi gerekiyor. İşte ben de yüreğim sızlaya sızlaya, olaylar meydana gelsin diye, uğraşıyor ve bana verilen emre uyarak, akla ay kırı şeyler yapıyorum.

İnsanlar tüm bu komediyi, o tartışma kabul etmez akıllılıklarına rağmen, ciddî bir şey olarak kabul ediyorlar. Bütün trajedileri de bundan ileri geliyor. Tabiî acı çekiyorlar ama... Ne de olsa yaşıyorlar. Gerçekten yaşıyorlar, fantastik (*) Tanrı'yı övmek için kullanılan bir söz.

birer varlık olarak değil, gerçekten yaşıyorlar, çünkü zaten acı çekmek yaşamak demektir.

Eğer acı çekmek olmasaydı, hayatın ne zevki kalırdı? Hersey sonsuz bir dinî tören-halini alırdı: Dinî tören ise, kutsaldır ama, azıcık can sıkıcıdır. Peki, benim durumum ne oluyor? Ben acı çekiyorum, ama benimkisi yaşama olmuyor. Ben çözülmez bir denklemde bir «X»'im. Tüm sonuçları, tüm başlangıçları yitirmiş bir hayaletim, hatta sonunda kendi kendime nasıl bir ad vereceğimi bile unuttum. Gülüyorsun... Hayır, gülmüyorsun, gene öfkeleniyorsun. Hep de öfkelenirsin, hep de her yerde zekâ belirtisi ararsın. Oysa sana gene tekrar ediyorum, yıldızların ötesindeki tüm o hayatı, tüm rütbeleri ve unvanları tek yedi pudluk(*) bir tüccar karısı haline gelip, Tanrı'ya mum yakayım diye feda ederdin, îvan nefretle:

— Yoksa sen de mi Tanrı'ya inanıyorsun?

— Yani nasıl söyliyeyim?? Eğer gerçekten ciddî olarak soruyorsan...

İvan öfkeli bir ısrarla, gene:

— Tanrı var mı, yok mu? diye bağırdı.

— Yaa, demek ciddî olarak soruyorsun, öyle mi? Vallahi bilmiyorum yavrum. İşte, sana son sözümü söyledim!

— Bilmiyor musun? Tanrı'yı gözünle gördüğün halde bilmiyorsun, demek öyle mi?

Hayır, sen ayrı bir varlık değilsin. Sen, «ben»sin. Benden başka bir şey değilsin sen! Sen âdi bir varlıksın, hayalimin yarattığı bir varlıksın!

— Daha doğrusu, seninle aynı felsefe ekolündenim diyelim, daha doğru olur Je pense, done je suis(*"), bunu kesin olarak biliyorum. Geriye kalanlar ise, çevremde bulunan hersey, tüm o dünyalar, Tanrı, hatta iblisin kendisi bile, hepsi benim için ispat edilmemiş şeylerdir. Kendiliklerinden mi vardırlar? Yoksa sadece benim varlığımdan çıkmış, ge-Çici olarak ve tek tek meydana gelmiş şeyler midir?... Her neyse bunları burada kesiyorum. Çünkü galiba şimdi kalkıp beni döveceksin.

İvan, müthiş bir sıkıntı içinde:

— Bir fıkra anlatsan daha iyi olur! dedi.

C) Rus ağırlık ölçüsü. (") Düşünüyorum, öyleyse varım, anlamında.

— Bir fıkra biliyorum, hem de bizim ele aldığımız bu konu hakkında. Daha doğrusu bu bir fıkra değil de, öyle bir efsane işte! Bak, sen beni inançsızlıkla suçluyorsun: «Gözünle görüyor ama, hâlâ inanmıyorsun» diyorsun. Ama dostum bir ben öyle değilim ki, bizim orada herkesin aklı karıştı, sizin bu bilimlerinizden. Sadece atomlar, beş duyumuz, bir de evrenin dört unsuru varken, herşey az çok birbirine uyuyordu. Zaten atomlar, eski çağlarda da vardı. Ama sizin, «molekülün kimyasal yapısını, üstelik «protoplaz-ma>yı ve daha bilmem neyi bulduğunuzu öğrenince, bizim orada herkes kuyruğunu kıstı. Düpedüz karıştı ortalık. Asıl önemlisi batıl inançlar, dedikodular başladı. Bizde de, sizde olduğu kadar dedikodu vardır. Hatta belki de biraz daha fazladır. Sonra bizde de ihbarlar yapılır.

Bizim de bilmen bazı «bilgileri» toplayan bir dairemiz var. İşte bu efsane acayip bir şeydir. Daha bizim ortaçağda ortaya atılmış... ama sizin ortaçağda değil, bizdeki ortaçağda... Kimse de ona inanmıyor. Bizde bile yedi pudluk tüccar karılarından başka, hiç kimse bu efsaneye inanmıyor. Ama yedi pudluk tüccar karısı derken, gene bizdeki tüccar karılarım kastediyorum, sizinkileri değil. Zaten, sizde ne varsa, bizde de vardır.

Böylece artık seninle dost olduğum için, gerçi yasaktır ama, sırlarımızdan birini açıklamış

oluyorum.

Bu efsane cennet konusudur. Bir vakitler dünyanızda büyük bir düşünür, bir filozof varmış. «Herşeyi; yasaları, vicdanı, dini, herşeyi inkâr edermiş.» Asıl önemlisi, öbür dünyayı kabul etmezmiş. Ölünce karanlığa gömüleceğini, yok olacağını sanırmış. Bir de bakmış ki, öbür dünyada bir hayat var. Derin bir şaşkınlık ve öfke içinde kalmış: «Bu benim kanılarıma tüm olarak aykırı bir şey!» demiş. İşte bu yüzden kendisini cezaya çarptırmışlar... Bak sana söyliye-yim. beni bağışla: çünkü görüyorsun ki, sadece daha önceden işittiklerimi anlatıyorum, bu sadece bir efsane… kendisine verdikleri ceza şu: Karanlıklarda bir katrilyon kilometre geçecek... (Şimdi bizim orada da kilometre kullanılıyor) an çak bu katrilyon kilometreyi geçtikten sonra, cennetin kaplı larını açacaklarmış ona, o zaman herşeyini bağışlayacaklar mış…

İvan garip bir heyecanla:

— Sizin öbür dünyada o katrilyondan başka ne gibi çileler var? diye sordu.

— Ne gibi çileler mi var? Ah hiç sorma: Eskiden, şöyle böyle idi, şimdi ise daha çok moral cezalar başladı, «vicdan azabı» gibi saçmalıklar. Bu da bize sizden bulaştı, sizdeki «ahlâk kurallarının yumuşamasından.» Peki bu işten kim kazançlı çıktı dersin? Sadece vicdansızlar. Çünkü bir adamın vicdanı yoksa, o zaman nerden vicdan azabı çekecek? Buna karşılık hâlâ vicdanları ve namusları olan dürüst insanlar zarar gördüler... İşte, hazır olmayan bir temel üzerine reformlar, üstelik yabancı kurumlardan alınmış yenilikler oturtmak, zarardan başka bir şey getirmez! Babadan kalma ateşte yakma cezası daha iyiydi. İşte o cezaya çarptırılan adam, katrilyonluk yola çıkmış, durmuş, çevresine bakınmış, sonra yolun üzerine enlemesine yatmış. «Gitmeyeceğim işte, prensip bakımından gitmeyeceğim!» demiş. Aydın bir Rus ateistinin ruhunu al, onu üç gün üç gece bir balinanın karnında kalmış olan Hazreti Yunus'un ruhu ile karıştır... İşte sana o yolun üzerine uzanmış olan bilim adamının karakteri!

— Peki, orada neyin üzerine uzanmış?

— Ne bileyim ben? Herhalde orada da uzanacak bir şey vardı. Alay etmiyorsun değil mi?

İvan gene aynı garip heyecan içinde:

— ' Aferin adama ! diye bağırdı.

Şimdi artık beklenmedik bir merakla dinliyordu.

— Peki ne oldu sonra9 Hâlâ orada mı yatıyor?

— Asıl sorun da bu işte! Yatmıyor. O şekilde hemen bin yıl kadar yatmış, sonra kalkmış yürümüş. İvan hâlâ birşeyler kavramak için kendi kendini zorlu-gibi, sinirli sinirli gülerek: Amma da eşekmiş! diye bağırdı. Sonsuzluğa dek ora-yatmakla, katrilyon verst yürümek aynı şey değil mi?

da ,

bu Mesafeyi yürümek bir milyar yıl alır, öyle değil mi? dı ~~ Hatta daha da fazla sürer.

Surda kalem kâğıt olsay-•• bunu hesaplayabilirdik. Zaten adam çoktandır yerine varmış fıkra da aslında burada başlıyor.

— Nasıl varmış? Bir milyar yılı nereden buldu ki? ~ Canım sen hep şimdiki dünyamıza göre konuşuyorsun. sizin Şimdiki dünyanız bile belki bir milyon kez tekrar mey-290

dana gelmiştir: yani üzerindeki hayat bitmiş, donmuş, çatlamış, toz haline gelmiş, kendisini meydana getiren temel unsurlarına ayrılmış, «gökyüzünü gene sular kaplamış.» Sonra gene bir kuyruklu yıldız olmuş, gene güneş meydana gelmiş, güneşten de gene dünya olmuş... Bu bir oluşumdur. Sonsuzluğa dek tıpatıp, noktası noktasına aynı şekilde tekrarlanabilir. Senin anlayacağın çok yakışıksız, can sıkıcı bir şey işte...

— Peki, peki, adam yerine vardığı vakit ne oldu?

— Kendisine cennetin kapılarını açtıkları anda, içeriye girer girmez, aradan daha iyi saniye geçmeden... hem de bunu saat tutarak, saate göre söylemek gerektir, (gerçi bence, adamın saatinin, daha kendisi yolda giderken cebinde çoktan temel unsurlarına ayrılmış olması gerekirdi), her neyse, daha aradan iki saniye geçmeden,

«Bu iki saniye için yalnız katrilyon kilometre değil, katrilyon kere katrilyon kilometre yürünebilir, üstelik bu katrilyon kere katrilyon kilometre, katrilyonuncu bir sayı ile çarpılabilir!» demiş. Yani, senin anlayacağın bir «hosannah- çekmiş, üstelik işi o kadar abartmış ki, orada bulunan ve daha soylu düşünceleri olan kişiler, başlangıçta elini bile sıkmak istememişler: «Pek de çabuk tutuculuğa döndü»

demişler. Rus karakteri, ne yaparsın! Tekrar ediyorum. Bu bir efsane. Kaça» aldıysam, sana gene o fiyata satıyorum. İşte bizim orada tüm bu konularda böyle düşünceler dolaşıyor.

İvan sanki sonunda bir şeyi hatırlamış gibi, hemen hemen çocuksu bir sevinçle:

— Yakaladım seni! diye bağırdı. O katrilyon yıl için anlattığın hikâye var ya...

Onu ben uydurmuştum! O zaman daha on yedi yaşındaydım, gimnazyada okuyordum.-Bu hikâyeyi o zaman bir arkadaşıma anlatmıştım. Soyadı Korovkin'dir. Bu anlattığım Moskova'da olmuştu... Hikâyenin öyle bir özelliği vardı ki, onu hiç bir yerden almış olamazdım. Neredeyse aklımdan çıkmıştı... Ama şimdi elimde olmayarak hatırladım... Kendiliğimden hatırladım! Sen anlatmış değilsin!

İnsan bazen bilinçsiz olarak binlerce şeyi hatırlar, hatta idama götürülürken bile... Bu hikâyeyi rüyamda hatırladım. İşte sen o rüyasın! Sen bir rüyadan baş ka bir şey değilsin, var olan bir şey değilsin!

Centilmen güldü:

— Senin beni bu kadar ateşli bir şekilde inkâr etmenden bile şu kanıya varıyorum ki, herşeye rağmen bana inanıyorsun.

— Hiç de inanmıyorum! Yüzde bir bile inanmıyorum.

— Ama binde bir inancın var. Şunu unutma ki, home-opatikO ilâçların dozları, belki de en şiddetli etkiyi yapan dozlardır. Ne olursun, inandığını söyle, açıkla. Diyelim ki, on binde bir inanıyorsun...

İvan öfkeyle:

— Bir dakika olsun inanmadım! diye bağırdı. Sonra birden garip bir tavırla:

— Bununla birlikte şunu söyleyeyim ki, senin var olduğuna inanmak isterdim.

— Bak hele! Her neyse, bu da açıklama sayılır! Ama ben iyi yürekliyim, sana burada da yardım edebilirim. Dinle, sen beni değil, ben seni yakaladım! Ben sana gene, senin uydurduğun ve artık unuttuğun bir hikâyeyi, mahsus bana inanasın diye anlattım.

— Yalan söylüyorsun! Sen beni var olduğuna inandırmak için karşıma çıktın.

— Tabii ya, ama kararsızlık, huzursuzluk. inanmakla inanmamak arasında bocalama ve savaş, bu bazen diyelim

ı senin gibi vicdanlı bir insan için öyle bir işkencedir ki, ası-intihar etmek bile bundan iyidir. Ben asıl bana birazcık inandığını bildiğim için, sana bu hikâyeyi anlatarak, senin içinde, artık kesin olarak biraz inançsızlık uyandırdım. Ben seni inanmakla inanmamak arasında dolaştırıp duruyorum. Bunda da kendime göre bir amaç güdüyorum. Bu yeni bir metodtur: Çünkü, artık bana olan inancını tüm olarak yitirdiğin anda, hemen gözümün içine baka baka be-joı bir rüya olmadığımı, gerçekten var

olduğumu ileri sür-başlayacaksın. Artık seni tanıyorum; işte bunu ileri anda amacıma ulaşmış olacağım!

Oysa, benim yüksek bir amacım var. İçine mini mini bir inanç to-humu attım mı, bu tohumdan koca bir meşe ağacı çıkar. hem de öyle bir meşe ağacı ki, üzerine tüneyip,

«çölde çile dolduran dedelerden, ya da günahsız kadınlardan» biri ol-isteğini duyarsın.

Çünkü, sen bunu gizli gizli çok, hem

(*)' Bitkilerden yapılan Haçlar.

daha292

de pek çok istiyorsun. Çekirge yiyecek, ruhunun selâmeti için çöllerde sürükleneceksin!

— Demek sen benim ruhumun kurtuluşu için uğraşıyorsun, öyle mi alçak?

— Hiç olmazsa bir gün iyilik etmek gereklidir, değil mi ya? Gene öfkeleniyorsun, görüyorum ki öfkeleniyorsun!

— Seni soyratı seni! Söyle, o çekirge yiyenleri ve çıplak çöllerde dolaşarak vücutları yosun tutanları hiç baştan çıkarmaya çalıştın mı?

— Yavrum, zaten ömrüm boyunca başka bir şey yapmadım ki! Böyle birine yapıştın mı, tüm dünyayı, tüm yıldızlan unutursun. Çünkü öyle bir ruh, artık çok kıymetli bir elmastır. Böyle bir ruh bazen tüm yıldızlara değer! Bizim kendimize göre bir hesabımız vardır. Böyle bir ruhu yenmek çok değerli bir şeydir! Ama bunlardan bazıları, gelişme bakımından, belki buna inanmazsın ama. senden hiç aşağı kalmazlar. Onların ruhuna da baktığım vakit, bazen aynı anda, öyle bir inanç ve öyle bir inançsızlık uçurumu görürüm ki, bana o insan bir kıl payı kadar daha ileri gidecek olsa, aktör Gorbunov'un dediği gibi, «tepetaklak> aşağı düşe-cekmiş gibi gelir.

— Peki, sonra ne oluyordu, burnun kırılmış olarak uzaklaşmak zorunda kalıyordun, değil mi?

Misafir, bilgiç bir tavırla:

— Dostum, daha geçenlerde hasta bir marki'ye (herhalde onu da bir uzman tedavi ediyordur) günah çıkarırken din hocası olan bir cizvit papazının söylediği gibi, «bazen büsbütün burunsuz kalmaktansa, biraz burnu kırılmış olarak çekilip gitmek daha iyidir!»

Papaz o marki'ye bunu söylerken, ben de yanında idim; Çok tatlı bir şey olmuştu. Hep göğsünü yumruklayıp duruyordu. Peder ise, bin dereden su

getirerek, «oğlum, herşey Yaradanın bizim bilemeyeceğimiz iradesine göre olur ve bazen görünen bir felâket, peşinden görünmemekle birlikte, büyük bir iyilik getirir. Eğer acımak bilmeyen kader, sizi burunsuz bıraktıysa, bunda çıkarınız şu dur ki, artık ömrünüzün sonuna kadar hiç kimse sizin İçin «burnu kırıldı» diyemez.» diye karşılık veriyordu. Adamcağız umutsuzluk içinde, «kutsal pederim, bu bir teselli değ» ki!» diye bağırdı. «Ömrümün sonuna dek her gün burnum kırılsaydı, razı olurdum, yeter ki burnum yerinde kalsın !>

peder içini çekerek ona şu karşılığı verdi: «Oğlum, insan tüm iyilikleri birden istememeli, bu böyle durumlarda bile, bizi unutmayan Tanrrya karşı bir isyandır. Çünkü, şimdi ömrünüzün sonuna dek, burnunuzun kırılmasına memnun olacağınızı söylediğinize göre, istediğiniz hemen o anda yerine getirilmiş oluyor: Çünkü, burnunuz yok olunca, aynı zamanda burnunuz kırılmış gibi oluyor.» İvan:

— Tuh, amma aptalca bir şey!

— Dostum, ben sadece seni güldürmek istiyordum. Bu cisvit-lere özgü bir mantık zinciridir ve yemin ederim ki. bütün bunlar harfi harfine sana söylediğim gibi olmuştur. Bu olay meydana geleli çok olmadı, ama beni çok uğraştırdı. Zavallı genç aynı gece eve dönünce, tabanca ile intihar etti; son dakikaya kadar yanından ayrılmadım... Hele cizvitlerin o günah çıkarma kulübeleri yok mu. onlar gerçekten hayatımın hüzünlü anlarında benim en sevimli eğlencelerimdir. Bak. sana bir olay daha anlatayım, daha geçenlerde oldu. İhtiyar bir pedere Normandiya'lı, yirmi yaşlarında sarışın bir kızcağız geliyor. Güzel mi güzel, eti budu yerinde, bir içim su! Eğilmiş, kulübedeki deliğe doğru pedere günahını fısıldıya-rak söylüyormuş.

Peder:

— Ne diyorsunuz kızım? Gene yeniden mi günaha girdiniz? diye yüksek sesle sormuştu. «Oh, Santa Maria. Neler işitiyorum. Demek aynı adamla değil, iyi ama, bu daha ne kadar devanı edecek?... Siz hiç utanmıyor musunuz?...» Günah işlemiş olan kız derin bir vicdan azabı içinde ağlıya-rak: «Ah Mon pere! Ça lui f ait tant de pîaisir et a moi si Peu de peine!»(*)

Düşün bir kez, öyle bir karşılık vermiş! Artık o zaman ben bile aradan çekildim: Çünkü, onda konuşan Doğa'nın kendi sesiydi. Artık öyle demek gerekiyor. Bu ise, günahsız olmaktan daha iyi bir şey! O zaman ona günah işletmekten hemen orada vazgeçtim, neredeyse çekilip gidecektim. Ama hemen sonra geri dönmek zorunda kaldım. İşitiyorum ki, pe-der deliğin öbür tarafından kıza o aksanı için randevu ve-riyor. Oysa ihtiyar, kaya gibi sapasağlam adamdı! O bile

C) Ah, sayın pederim, bu ona öyle büyük bir zevk, bana da o kadar zahmet veriyor ki!

anlamında.294

bir anda düştü işte! Doğa, Doğa'nın gerçeği ona baskın ti! Gene ne burun kıvırıyorsun?

Gene mi kızıyorsun? hoşuna gideyim diye, ne yapacağımı bilemiyorum!

İvan, kendi hayalinin yarattığı bu varlık karşısında da yanamıyacağını hissederek acı ile:

— Bırak beni. bir türlü kurtulamadığım bir kâbus gibi şakaklarımı zonklatıyorsun! dedi.

Canımı sıkıyorsun! Bar.â acı çektiriyorsun. Seni buradan kovmak için neler vermez. dim.

Centilmen etkili bir sesle:

— Tekrar ediyorum, isteklerinde ölçülü ol! Benden «yüce ve mükemmel» bir şey bekleme. Göreceksin ki. seninle dostça anlaşacağız, doğrusunu söylemek gerekirse, sen, karşısına kırmızı bir ışık içinde, «etrafı çınlata çınlat a, ısıl ışıl» bir halde, kanatlarının uçları ateşten hafifçe kavrulmuş olağanüstü bir varlık olarak değil de, basit bir görüntü içinde çıktım diye bana kızıyorsun. Bir kez estetik duyguların zedelendi. İkinci olarak da gururun yaralandı, kendi kendine: «Nasıl oluyor da benim gibi yüksek bir insana, öyle adi bir şeytan görünüyor?»- diye soruyorsun. Evet, ne olursa olsun, sende Belinskiy'in bu kadar alaya aldığı romantik bir yön var.

Eh ne yapalım delikanlı? Bak. demin sana gelirken, şaka olsun diye, karşına, frakının üzerine: «Aslan ve Güneş» nişanın: takınmış bir emekli devlet müşaviri olarak çıkmak istiyordum. Ama doğrusu korktum, çünkü öyle birşey yapmış olsaydım, sen bu sefer göğsüme kutup yıldızını, ya da Sirius'u değil de, «Aslan ve Güneş;,- nişanını takt.m diye kı zacaktın. Bu yüzden vazgeçtim. Hep de benini aptal olduğumumu söylersin. Ama vallahi, kendimi seninle kıyaslamak iddi asında değilim. Faust'un karşısına çıkan Mefistofeles, kotü luk etmek istediğini belirterek kendini tanıtmıştır, öyleyken yalnız iyilik etmiştir. Ama bu yalnız onu ilgilendirir. Ben bambaşka bir şekilde davranırım.

Belki de tüm doğada gerçeği seven ve içtenlikle iyilik et mek isteyen tek insan benim!

Haç üzerinde can veren, lam» kucağında haça gerilerek idam edilmiş olan haydudun ruhunu taşıyarak, gökyüzüne uçtuğu vakit, ben

daydım. Meleklerin sevinçli çığlıklarını işittim. İlâhiler yan ve «Hosannah!» diye bağıran melekleri duydum, onlar

KARAMAZOV KARDEŞLER

butun gökyüzünü ve tüm Evreni sarsan coşkun bağrışmaları kulağıma kadar geldi. Kutsal olan ne varsa, herşeyin üzerine yemin ederim ki, ben de onların korosuna katılmak ve hepsi ile birlikte, «Hosannah! diye bağırmak istiyordum! BU ses neredeyse göğsümden kopmak, dudaklarımdan dökülmek üzereydi... Biliyorsun ki, çok duygulu ve güzel şeyler karşısında çabuk etkilenen bir varlığım. Ama mantığım (yaratılışımın en mutsuz yönü de zaten odur) beni o sırada gereken ölçüler içinde tuttu. Böylece o anı kaçırdım! Çünkü, aynı anda, «Hosannah! diye bağıracak olursam sonra ne olacak?» diye düşündüm. O

zaman dünyada herşey sönecek ve artık hiç bir olay olmayacaktı.

İste ancak bu görev duygusu ve içinde bulunduğum sosyal durum yüzünden, o güzel ana katılmak isteğini içimde bastırarak, gene pislikler arasında olmak zorunda kaldım. İyilik etmek şerefini biri tüm olarak kendine alıyor. Bana ise yalnız kötülük etmek imkânı kalıyor. Ama ben, başkasının sırtından şanlara ve onurlara kavuşmayı kıskanmam! Hiç kıskanç değilim! Ama tüm evren içinde, bütün dürüst insanlar arasında neden bir ben lanetlere uğramağa, hatta bazılarının beni tekmelemelerine mahkûm oldum? Çünkü, insan şeklinde dünyaya indiğim vakit, bazen öyle davranışlarla da karşılaşıyorum.

Biliyorum, bu işte bir sır var. Ama bu sırrı bana bir türlü açiklamak istemiyorlar. Çünkü ben o zaman neyin ne olduğunu anlayırca Hosannah!» diye avazım çıktığı kadar bağıracağım, o vakit dünyada var olması zorunlu olan olum-suzluk yok olacak ve tüm dünyada herseye aklı selim üstün geleceğiz: o zaman da. tabii her şey, hatta gazetelerle dergiler bile oradan kalkacaklar! Çünkü artık hiç kimse oniara abo-ne olmayarak. Sanki, eninde sonunda barısı kabul edece--'Ru. o hikâyedeki adam gibi kendi katrilyonumu geçtikten sonra. o sırrı öğreneceğimi bilmiyor muyum? Ama şimdilik, bu oluncaya kadar sıkıntı çekeceğim ve o güne dek istemeye istemeye görevimi yerine getireceğim: Bir tek kisi kurtul-^ diye binlerce insanı mahvedeceğim! Eyüp gibi dürüst olan bir tek insan elde etmek için. kaç ruhu mahvetmek, Kaç kişinin ününü lekelemek gerekiyor bir bilsen! Kaldı ki

Hazreti Eyüb'ü bahane ederek, bir vakitler benimle ne kadar kötü bir şekilde alay etmişlerdir!

Hayır, daha sır açıklanmadığına göre, benim için iki çeşit gerçek vardır: Biri, oradaki, onların ve henüz tüm olarak bilinmeyen gerçek. Öbürü de benim, kendi gerçeğim Bunlardan hangisi daha iyidir, şimdilik bilinmiyor... Ne o? Uyudun mu yoksa?

İvan öfkeyle:

— Uyumak ne demek? dedi. Şimdiye dek, yaratılışımda ne kadar saçma, çoktandır yaşıyarak denediğim ve zihnimde öğüttükten sonra çöp diye bir kenara attığım şey varsa, hepsini bana yeni birşeymiş gibi sunuyorsun.

— Demek gene beğendiremedik kendimizi! Oysa ben, senin hiç değilse edebi bir ifade şekliyle olsun, gönlünü ce-leceğimi sanıyordum. O gökyüzündeki «Hosannah-ı anlattığım vakit, hiç de fena olmadı değil mi? Sonra da hemen, a la Hcine»(") alaycı bir tavır takınmam da güzel oldu, değil mi?

— Hay Allah! Ben hiç bir vakit kimseye öyle uşak olmadım! Nasıl oldu da kendi hayalim senin gibi uşak ruhlu birini yarattı?

— Dostum ben çok sevimli, çok cana yakın bir Rus beyzadesini tanıyorum: Kendisi genç bir düşünürdür, aynı zamanda edebiyatı ve zarif şeyleri çok seven bir adamdır. İlerde ün salacak «Büyük Engizitör» isimli şiiri yazdı. Bunları söylerken, hep onu düşünüyordum.

İvan birden utancından kıpkırmızı kesilerek:

— «Büyük Engizitör»den söz etmeni yasak ediyorum! diye bağırdı.

— Peki, ya «Coğrafyada Bir İhtilâbe ne dersin? Hatırlıyor musun? Ah, işte o gerçekten bir şiirdir.

— Sus yoksa seni öldürürüm!

— Beni mi öldürürsün? Hayır, özür dilerim, artık söyleyeceğim! Zaten buraya sana bu zevki sunmak için geldim. Ah, yaşamak için içi titreyen, heyecanlı ve genç dostlarımın hayal kurmalarından o kadar hoşlanırım ki! Daha geçen bahar, buraya gelirken:

«Orada yepyeni insanlar vardır, bu insanlar herşeyi yıkmayı ve işe yeniden yamyamlıktan başlamayı düşünüyorlar» diye karar vermiştim. Aptallar, bana sormadılar! Bence hiç bir şeyi yıkmaman, sadece insanlığın (*) Alman şairi Helne'nin dediği gibi...

içinde yaşıyan Tanrı düşüncesini yok etmeli. İşte işe oradan başlamalı diyordum genç dostum! Evet oradan, oradan işe başlamalı... O insanlar, hiç bir şeyi göremeyen birer körden başka bir şey değildirler. Bir kez insanlık Tanrı'yı reddettikten sonra, (ki inanıyorum böyle bir çağ, coğrafyadaki çağlara paralel olarak muhakkak meydana gelecektir) o zaman yamyamlığa ihtiyaç kalmadan, tüm eski dünya görüşleri ve en önemlisi eski ahlâk anlayışları kendiliğinden yıkılacak ve yerine yenileri gelecektir.

İnsanlar, yalnız bu dünyada kendilerine sevinç ve mutluluk verecek olan ne varsa, yani yaşamak, bu dünyada kendilerine neleri verebilecekse, yalnız

onları elde etmek için birleşeceklerdir. İnsan, ruh bakımından bir Tanrı, bir Titan gururuna ulaşacak, o zaman dünyaya bir Tanrı-insan gelecektir. İşte bu insan artık doğayı sınırsız bir şekilde, kendi iradesi ve bilimi ile yenerek, her an öyle yüksek bir zevk duyacak ki, duyacağı bu zevk yanında eskiden cennette duyacağını hayal ettiği tüm zevkler sıfıra inecektir. Her insan, ölümlü olduğunu, ölümsüzlük diye bir şey olmadığını bilecek ve ölümü gururla, sakin bir ruh hali içinde, bir Tanrı gibi heyecanlanmadan kabul edecektir. Gururlu olduğu için anlayacaktır ki, yaşamın bir an kadar kısa sürmesine isyan etmenin bir yaran yoktur. Bu yüzden de insan, kardeşlerine karşı artık içinde hiç bir intikam arzusu duymadan sevgi duyacaktır. Sevgi, hayatın yalnız bir anında, yalnız o an için insanı tatmin edecektir, ama onun bir anlık olduğunu kavramak bile, insana, eskiden, öbür dünyadaki ölümsüz sevgiyi düşünerek, geniş bir nehir gibi akan yaşantısından çok daha büyük bir heyecan verecek, tüm varlığını alevlendirecektir... diyor ve buna benzer, bunun gibi daha birçok şeyler söylüyordu. Çok hoş doğrusu!

İvan iki eliyle kulaklarını kapamış, gözlerini yere dikmiş, kımıldamadan oturuyordu, ama tepeden tırnağa tiril tiril titremeye başlamıştı. Misafir devam etti:

— Genç düşünürüm, şöyle düşünüyordu: «Asıl sorun şu-öur: Günün birinde böyle bir çağ

gelebilir, değil mi? Eğer öyle bir çağ gelirse, herşey artık çözümlenmiş ve insanlık sonunda sağlam bir temele oturmuş olacaktır. Ama insandın derinlere kök salmış

budalalığı göz önünde bulundurulursa, herhalde bu sağlam temele oturma işi daha bin yıl Gecikecektir; böyle olunca daha şimdiden gerçeği sezen bir

insanin tam anlamiyla keyfinin istedigi gibi, yeni ölçülere göre yasamaya baslamasına izin verilmeli. O halde böyle bir insanin neyi isterse yapmasi uygundur. Bu kådan da yeterli degil: O cag hic bir zaman gelmese bile, Tanri ve ölum-siizluk diye birşey bulunmadiğına göre, yeni insanin tüm evren icinde tek olarak da olsa bir Tanri - insan olmasina izin verilebilir. Böylecc kendisi tabii artik yeni bir rütbeye kavusmus olarak, gerekirse. hic yüregi sizlamadan, eski köle insani sınırlandırılan tum ahläk sınırlarını aşacaktir. Tanri icin yasa diye bir şey yoktur! Tanri nereye ayak atarsa, orasi artik Tanrıya ait bir yer olur! §imdi ben nereye ayak basar-sam, orasi ilk olarak ayak basilmis. bir yer olacaktir...» Her-şey hos görülebilir. O kadar iste! Tüm bunlar cok sevimli seyler; yalniz, madem sahtekarlık yapmak istedin, o halde neden gercegi bir ceza olarak kabul etmeli, degil mi ya? Ama ne yaparsın Bizim modern Rus'lar öyledir: Ceza ol-madan sahtekarlık yapmaya cesaret edemez. Gercege o kadar aşıktir...

Misafir, kendi sözlerinin giizelligine kapildigini belli ede-rek gittikce daha

yüksek sesle ve arada bir ev sahibine alaylı bir gözle bakarak konuşuyordu; ama sözunü bitiremedi: Ivan, birden masanın üzerinden bir bardak yakaladi, kolunu kal-dirarak bardagi var gucü ile konusmacının üzerine firlatti.

Öburii divandan firlayarak cay damlaciklarını üzerinden temizlemeye calisti.

— Ah, mais c'est bete enfinl(*) diye bagirdi. Şuna bakin! lutherin hokkasını hatirladi galiba! Hem beni kendi ru-yası olarak kabul ediyor, hem de bardaklan ruyasinın iizerine firlatiyor! Tam kadinca bir iş! Zaten ben, sadece ku-laklanm kapiyormussun gibi davrandigini, aslında sözleriv mi dinledigini seziyordum...

Birden disardan pencerenin camına vuruldu. Ivan Fiyo doroviç divanin üzerinden firladi. Misafir:

— isitiyor musun? Gidip açsan daha iyi olur! diye di. Bu gelén kardeşin Alyoşa'dir, sana beklenmedik, ilgi kici bir haberi var. Bunu sana ben söyluyorum!

Ivan çilgın gibi:

(*) Iyi ama. bu aptalca bir şey!

— Sus, yalanci! diye bagirdi. Ben gelenin Alyoşa oldu-gunu senden önce biliyordum. Onun geldigini sezmiştim. Geldigine göre, tabii «bana verilecek bir haberi vardir!»

— Açsana kapiyi ona! Acsana! Disarida tipi var. Di-sardaki kardesin Mr. sait-il le temps qu'il fait? C'est a ne pas metre un chien dehors...{**) Vuruslar devam ediyordu. Ivan pencereye dogru koşa-cak oldu. ama birden ayaklarmda ve kollarında bir kesiklik hissetti. sanki kiskivrak baglanmisti. Var gücü ile baglarim koparmak istiyormus gibi geriliyordu ama, baglarim bir tiir-lii koparamiyordu.

Penceredeki vuruslar gittikce şiddetleni-yordu. Sonunda baglar birden koptu ve Ivan Fiyodorovic divanin üzerinde irkilerek sicradi.

Vahsi bakislarla cevresine bakindi. Her iki mum da ne-redeyse sönmek iizereydi. Biraz önce misafirinin üzerine firlattigi bardak karsisında, masanın uzerinde duruyordu. Karsi duvarda ise hic kimse yoktu. Biri cama israrla vur-rnaya devam ediyordu ama, artik bu vuruslar hiç de biraz önce rüyada duydugu gibi siddetli degildi. Aksine cok ölcülü vuruslardi. Ivan Fiyodoroviç:

Rüya degildi! Hayir yemin ederim ki rüya degildi! Demin olup bitenler

gercekten oldu, diye bagirdi.

Pencereye dogru atilip cami acti. Avazi ciktigi kadar kardeşine:

— Alyosa, sana gelme dedim ya! diye seslendi. Bir-iki kelimeyle söyle, ne istiyorsun? Yalniz iki kelime söyleyeceksin. isitiyor musun?

Alyoşa, avludan karşilik verdi:

— Bir saat önce Smerdyakov kendini asmiş!

Ivan:

— Kapiya gel, şimdi aciyorum kapiyi sana, dedi ve ka-

pıyı Alyosa'ya agmaya gitti.

(*) Beyefendi dişarda havanın nasil oldugunu blliyorlar mi? Bu havada bile dişan atilmaz.

«BUNU O SÖYLEDİ!»

Alyoşa içeri girince İvan Fiyodoroviç'e bir saat kadar önce evine Mariya Kondratyevna'nın geldiğini ve kendisine Smerdyakov'un intihar ettiğini haber verdiğini söyledi. Kadın, «odasına semaveri alıp götürmek için girmiştim. Bir de baktım duvarda kendini çiviye asmış, öyle asılı duruyor» demişti. Alyoşa'nın: «Gerekenlere haber verdiniz mi?» sorusuna kadın, hiç kimseye haber vermediğini söylemiş, «Önce doğru size koştum, yolda koşa koşa geldim» demişti. Alyoşa'-mn anlattığına göre, kadın delirmiş gibiydi.

Tepeden tırnağa yaprak gibi titriyordu.

Alyoşa onunla birlikte, koşa koşa evlerine gittiği vakit, Smerdyakov'u hâlâ olduğu yerde asılı görmüştü. Masanın üzerinde «Kimseyi suçlamamak için hayatıma kendi elimle ve isteyerek son veriyorum» diye yazılı bir kâğıt vardı. Alyoşa kâğıdı olduğu gibi masanın üzerinde bırakmış, oradan doğru zabıta memurluğuna giderek herşeyi haber vermişti.

Sözlerini bitirdikten sonra İvan'ın yüzüne dik dik baktı:

— Oradan da doğru sana geldim! diye sözünü bitirdi. Hem zaten olup bitenleri anlattığı sürece, sanki İvan'ın

yüzündeki anlamda çok şaştığı bir şey varmış gibi, ondan hiç gözlerini ayıramamıştı. Birden:

— Ağabey, herhalde çok hastasın! diye bağırdı. Bana sanki söylediğimi anlamıyormussun gibi bakıyorsun.

İvan düşünceli bir tavırla ve Alyoşa'nın bu bağırışını işitmemiş gibi:

— İyi ki geldin! dedi. Hem ben onun kendisini astığını biliyordum.

— Kimden öğrenmiştin?

— Kimden öğrendiğimi bilmiyorum. Ama biliyordum iş" te. Sahi nereden biliyordum?

Ha, evet. O söylemişti. Demin söyledi...

İvan odanın ortasında duruyor, hâlâ aynı düşünceli tavırla yere bakıyordu. Alyoşa elinde olmayarak çevresine ba~ kındı:

— «O» dediğin kim?

301

İvan başını kaldırdı ve sessizce gülümsedi:

— Tüymüş! Senden korktu, senin gibi zararsız bir insandan. Sen tertemiz bir meleksin, Dimitriy sana «melek» diyor. Melek... Yedi kanatlı meleklerin coşkun sevinç çığlıklarının uğultusu... yedi kanatlı melek nedir? Belki de tüm bir yıldız yığınıdır.

Belki de o yıldız grubu da, sadece kendine göre kimyasal yapısı olan bir molekülden başka bir şey değildir... Aslan ve Güneş yıldız grubu vardır, biliyor musun?

Alyoşa korku içinde:

— Ağabey, otur! diye söylendi. Divana otur Allah aşkına. Sayıklıyorsun, yastığın üzerine uzan, hah şöyle! Başına ıslak bir havlu koyayım mı? Belki kendini daha iyi hissedersin, ha?

— Şurada iskemlenin üzerindeki havluyu ver, demin oraya atmıştım.

Alyoşa:

— Burada öyle birşey yok. Merak etme, havluların nerede olduğunu biliyorum. İşte burada, dedi ve odanın öbür ucunda, İvan'ın tuvalet masasının bulunduğu yerde daha kullanılmamış bir havlu buldu.

İvan, garip bir tavırla havluya baktı; bir anda herşeyi hatırlamıştı. Divanda doğrularak:

— Dur! dedi. Ben bir saat önce, aynı havluyu gene oradan alıp suyla ıslattım. Onu başıma koydum, sonra da şuraya fırlattım... Peki, nasıl oluyor da şimdi kuru oluyor? Ortada başka bir havlu yoktu ki?

Alyoşa:

— Sen bu havluyu başına mı koydun? diye sordu.

— Evet, bir saat kadar önce başıma koyup, odada dolaştım... Mumlar neden öyle sönmeye yüz tutmuş? Saat kaç?

— On ikiye geliyor. İvan birden:

— Hayır, hayır, hayır... diye bağırdı. Bu rüya değildi. Buradaydı o! Şurada oturuyordu, surdaki divanın üzerinde. Sen pencereye vurduğun sırada, üzerine bardağı atmıştım... Bak, işte şu bardağı... Dur, daha önceden de uyumuştum.

bu rüya, rüya değildi. Daha önce de öyle olmuştu. Şim-rüyalar görüyorum Alyoşa. Ama bunlar jüya değil, uya-görüyorum onlan, yürüyorum, konuşuyorum, duyu-302

yorum... öyleyken uykudayım. Ama kendisi burada oturuyordu. Burada idi, işte şu divanın üzerinde... öyle aptal şey ki Alyoşa!

İvan bunu söylerken birden güldü, sonra da odada dolaşmaya başladı. Alyoşa üzüntüyle:

— Aptal olan kim? Sen kimden söz ediyorsun Allah aşçına ağabey?

— Şeytan'dan! Bana musallat oldu. Gelip duruyor, iki kez geldi, hatta üç kez sayılır.

Sanki kendisi kanatlarının uçları kavrulmuş, gürültü patırtı ederek, ışıl ışıl karşıma çıkan bir iblis olarak değil de, bir şeytan olarak çıktığı için kendisine kızıyormuşum gibi benimle alay ediyordu. Ama zaten, iblis değil ki, yalan söylüyor! Başkasının adını kullanıyor! Kendisi adî, ufak bir şeytandan başka birşey değil. Hamama bile gidermiş, düşünsene! Kendisini soysan, herhalde altında Danimarka cinsi bir köpeğinki gibi, dümdüz, neredeyse bir arşın uzunlukta kızıl bir kuyruk görürsün... Alyoşa buz gibi olmuşsun, çay ister misin? Ne dedin? Soğuk mu? İster misin söyleyeyim yeniden ısıtsınlar? C'est â ne pas mettre un chien dehors...(*)

Alyoşa, bir koşu musluğa kadar gitti, havluyu ıslattı, İvan'ı gene yalvararak oturttu ve ıslak havluyu başına sardı. Kendisi de yanına oturdu. İvan tekrar:

-r- Bana demin Liza için ne demiştin? diye söze başladı.

Konuşmaktan hoşlanmaya başlamıştı:

— Liza hoşuma gidiyor. Onun hakkında sana kötü birşey söyledim. Ama yalandı, ondan hoşlanıyorum... Yarın Kat-ya için korkuyorum. En çok ondan korkuyorum. İlerisi için-Yarın beni terk edip, ayaklarının altında çiğneyecek. Sanıyor ki, ona olan kıskançlığımdan ötürü Mitya'yı felakete

sürüklüyorum! Evet öyle düşünüyor! Oysa hiç öyle değil! Yarın haç var, darağacı değil. Hayır, kendimi asmıyacağım. Biliyor musun Alyoşa? Başıma ne gelirse gelsin, intihar edemem! Adilikten midir nedir? Ama korkak değilim, yaşamaya susamış olduğum için yapamam bunu! Smerdyakov'un kendisini asacağını nereden biliyordum? Ha evet, bunu bana «O» söylemişti.

(*) Bu havada köpek bile dışarı atılmaz.

Alyoşa:

— Demek birinin burada oturmuş olduğuna kesin olarak inanıyorsun öyle mi?

— Şuradaki divanda, köşede oturuyordu. Onu kovsaydın iyi olurdu. Ha! Zaten onu kovan da sensin ya! Sen girdiğin anda, ortadan kayboldu. Senin yüzün hoşuma gidiyor Alyoşa. Yüzünden hoşlandığımı biliyor musun? «o» dediğim var ya! İşte «O»

benim, Alyoşa! Benim öz varlığım odur işte. Bende adi, alçakça ve nefret edilecek ne varsa, odur işte! Evet, ben «romantik» bir insanım O da bunu farketti... gerçi bana romantik diyenler iftira etmiş oluyorlar. Kendisi çok aptal, ama bu aptallığı ile kazanıyor işte. Hem çok kurnazdır da. Tilki gibi kurnazdır. Beni ne ile, nasıl çileden çıkaracağını çok iyi biliyordu. Hep beni kendisine inandığımı söyleyerek kızdırıyordu.

Bu sözleri ile de, kendisini dinlemeye zorladı. Beni bir çocuk gibi kandırdı. Bununla birlikte bana kendi hakkımda gerçek olan birçok şeyler de söyledi. Ben bunları kendi kendime hiçbir zaman söyleyemezdim.

İvan sır söyler gibi çok ciddî bir tavırla:

— Biliyor musun Alyoşa? Biliyor musun? «o»nun gerçekten varolmasını, benden ayrı bir varlık olmasını çok isterdim!

Alyoşa, ağabeyinin üzüntüsünü paylaştığını belli eden bir tavırla:

— Seni üzüntüden mahvetmiş! dedi.

— Beni kızdırıyordu! Hem biliyor musun, öyle becerikli, öyle becerikli bir şekilde yapıyordu ki bunu: «Vicdanmış! Ne-dfr ki vicdan? Ben onu kendim yaratıyorum. O

halde ne diye acı çekiyorum? Alışkanlıktan. Yedi bin yıldır tüm In-sanlığın vazgeçemediği alışkanlıktan. O halde, bu alışkan-lığı bırakıp, birer Tanrı olalım.»

İşte öyle diyordu, öyle söy-yordu!

Alyoşa, dikkatle ağabeyinin yüzüne bakıyordu, elinde ol-

— Bunları sen söylemedin, sen söylemedin öyle mi? Ma-em öyle, ne söylerse söylesin, bırak onu, unut onu! Varsın

şuanda nelere lanet ediyorsan, hepsini, kendisi ile birlikte götürsün! Bir daha da gelmesin!

İvan gücendiğini belli eden bir tavırla titreyerek:

— Evet ama, o kötü bir varlıktır. Benimle alay etti, ba-a karşı küstahlık etti Alyoşa. Ama bana iftira ediyordu, bir-304

çok bakımlardan iftira etti bana. Gözlerimin içine baka bana yalan söyledi. «Ah, sen yok musun, sen iyilik ederek kahraman olmaya hazırlanıyorsun, gidip babanı öldürdüğünü, uşağın, senin öğüdün üzerine babanı öldürdüğünü söyleyeceksin» diyordu...

Alyoşa, İvan'ın sözünü kesti:

— Ağabey, kendine gel: Sen kimseyi öldürmedin. Katil olduğunu söyleyen yalan söylemiş olur.

— O öyle söylüyordu. Öyle diyordu. Ama yalan olduğunu biliyor. «Sen iyilikte bir aşama yapmaya gidiyorsun. Oysa iyiliğe inanmıyorsun. İşte seni kızdıran, sana üzüntü veren budur. Bu kadar hırslı olman bundan ileri geliyor!» Bunları beni kastederek söyledi. Ama o ne dediğini bilir...

Alyoşa, üzüntü içinde:

— Bunları sen söylüyorsun, o söylemiyor! Hem de hasta, sayıklarken, kendi kendine acı çektirerek söylüyorsun bunları!

— Hayır, o ne dediğini bilir. «Sen, gururundan bunu yapmaya gidiyorsun.

Karşılarında durup: Katil benim! Ne diye dehşet içinde büzülüyorsun? Yalandır bu yaptığınız! Düşüncelerinizden nefret ediyorum. Duyduğunuz bu dehşetten tiksiniyorum, diyeceksin» diyordu. Bunları benim için söylüyordu. Sonra birden:

«Biliyor musun, seni övmelerini istiyorsun. Gerçi kendisi katildir ama, ne kadar yüksek duyguları var, ağabeyini kurtarmak istedi ve gelip suçunu açıkladı! demelerini istiyorsun» dedi. İşte burası yalan Alyoşa!

İvan bunu birden, gözleri kıvılcımlar saçarak bağırmıştı:

— Pis heriflerin beni övmesini hiç de istemiyorum! Yalan söylüyordu Alyoşa. Sana yemin ederim ki yalandır! Üstüne bardağı attım. Bardak suratına çarpınca paramparça oldu.

Alyoşa:

— Ağabey, sakinleş, ne olursun, yeter! diye yalvarıyordu.

İvan onu dinlemeden:

— Hayır, o insana nasıl işkence edeceğini biliyor. O acıma nedir bilmez! diye devam ediyordu. Ben her zaman onun niçin bana geldiğini önceden sezmişimdir. «Diyelim ki sen gururundan bunu yapmaya hazırlanıyordun, ama gene de sözlerinde bir ip ucu bulup Smerdyakov'u suçlarlar ve kü rek cezasına çarptırırlar, Mitya'yı beraat ettirirler, seni ıs

sadece moral bakımından suçlarlar hatta bazıları seni överler diye bir umut var» diyordu söylerken, işitiyor musun beni, gülüp duruyordu. «Ama işte Smerdyakov kendini astı.

Şimdi mahkemede tek başına bunları söylediğin vakit sana içim inanır? Ama gene de oraya gideceksin! Gidiyorsun! Ne olursa olsun gideceksin! Bir kez karar vermişsin gitmeye. Smerdyakov intihar ettikten sonra ne diye gidiyorsun sanki ?> Bu korkunç bir şey Alyoşa, ben böyle sorulara dayanamıyorum. Bana böyle sorular sormaya kimin hakkı vardır? Alyoşa, korkudan içi ürpererek, ama gene de bir yolunu bulup İvan'ın aklını başına getireceğini düşünerek:

— Ağabey, diye sözünü kesti. Ben gelmeden önce sana Smerdyakov'un ölümünden nasıl söz edebilirdi? Madem ki, daha hiç kimse onu bilmiyordu. Zaten kimsenin öğrenmesine henüz fırsat çıkmamıştı ki.

İvan, hiç bir itiraz kabul etmez, kesin bir tavırla:

— Söyledi, dedi. Hem doğrusunu istersen yalnız bundan söz etti. «İyiliğe inansam gene iyi» diyordu. «Ama sen, varsın bana inanmasınlar, ben yalnızca prensibime uymak için gidiyorum!» diyorsun. İşin doğrusu, sen de Fiyodor Pavlo-viç gibi domuzun birisin!

Hem iyilik senin için nedir ki? Eğer yaptığın fedakârlık hiç bir işe yaramazsa, ne diye oraya sürükleneceksin? Kaldı ki, kendin de oraya ne diye gideceğini bilmiyorsun! Ah bunu neden yapmak istediğini bil-öjek için neleri feda etmezdim! Hem sanki karar verdin mi? Henüz kararım vermiş değilsin sen! Tüm gece oturup; gideyim mi, gitmeyeyim mi, diye düşüneceksin. Ama gene de Edeceksin ve gideceğini biliyorsun. Kendin de biliyorsun ki, kararını ne kadar kesin olarak verirsen ver, bu karar artık sana bağlı değildir. Gideceksin, çünkü gitmemek cesareti- bulamazsın kendinde. Bu cesareti neden bulamayacaksın, artık bunu kendin bul. İşte sana bir bilmece!» Bunu söy-ledi, kalkıp gitti.

Sen geldin, o da gitti. Bana «korkak» demişti Alyoşa! korkağım, le mot de l'enigmei(*) «Kanat açıp dünyanın dolaşacak kartal öyle olmaz!» Sözlerine bunu da ek-bunu da söyledi! Smerdyakov da öyle demişti. Onu öl-ü Katya, benden nefret ediyor.

Bunu bir aydır se-. Hem Liza da nefret etmeye başlayacak! Bana ora-

(*) Bilmeceyi çözen gerçek bu.306

ya «Seni övsünler» diye, gidiyorsun! diyecekler. Bu korkunç bir yalan! Sen de beni adi görüyorsun Alyoşa! Şimdi senden gene nefret edeceğim! O Mitya denen canavardan da nefret ediyorum! Nefret ediyorum ondan! Canavarı kurtarmak istemiyorum, varsın Sibirya'da çürüsün! Tanrı'ya ilahiler, övgüler okuyormuş! Ah, yarın bir olsun! Gidip karşılarında duracağım ve hepsinin suratlarına tüküreceğim!

Kendinden geçerek ayağa kalktı, başından havluyu çekip fırlattı, odada dolaşmaya başladı. Alyoşa, biraz önce söylediği sözleri hatırladı: «Sanki uyanıkken rüya görüyormuş

gibi... Yürüyorum, konuşuyorum, duyuyorum, öyleyken uykudayım.» demişti. Şimdi işte öyle oluyordu. Alyoşa yanından ayrılmıyordu. Aklından, «bir koşu gidip doktor getirsem!» diye bir düşünce geçti ama, ağabeyini yalnız bırakmaktan korkuyordu: Onu bırakacak bir kimse yoktu.

Sonunda İvan, yavaş yavaş büsbütün kendinden geçmeye başladı. Hâlâ konuşuyor, hiç durmadan birseyler söylüyordu ama, artık söylediklerinde hiç bir anlam yoktu. Sözleri bile iyice söyleyemiyordu. Sonra da birden olduğu yerde şiddetle sallandı. Ama Alyoşa, tam zamanında onu yakaladı. İvan, Alyoşa'nın kendini yatağa kadar götürmesine karşı koymadı. Alyoşa güç belâ ağabeyini soyup yatağa yatırdı. Kendisi de yanında daha iki saat kadar kaldı. Hasta derin bir uykudaydı. Hiç hareket etmeden yatıyor, düzenli ,bir şekilde yavaş yavaş nefes alarak uyuyordu.

Alyoşa bir yastık alıp, soyunmadan divanın üzerine yattı. Uykuya dalarken hem Mitya, hem de İvan için dua etti. İvan'ın hastalığını anlamaya başlıyordu. «Bu gururlu bir adamın verdiği kesin karardan doğan bir acıdan başka bir şey değil. Çok vicdanlı bir insanmış!» diye düşündü. İnanmadığı Tanrı ve gerçek, artık hâlâ direnen, hâlâ boyun eğmek istemeyen varlığına hâkim olmuştu! Alyoşa, başını yastığa koyduktan sonra zihninden «evet, madem SmerdyaKo öldü, artık İvan'ın ifadesine hiç kimse inanmaz.

Öyleyken. gene gidip açıklamada bulunacak!» diye bir düşünce geçti_ Hafifçe gülümsedi:

«Tanrı onu yenecek!? diye düşündü. * zaman İvan, ya gerçeğin ışıkları altında yeni bir hayata, vuşacak, ya da... nefret içinde kendisinden de, inanç masına yol açanlardan da intikam ala ala mahvolacak!» son düşünce ona büyük bir üzüntü vermişti. Sonra gene için dua etmeye başladı.

DÖRDÜNCÜ CİLTOn ikinci Kitap

ADLÎ HATA

KADERİN ORTAYA KONDUĞU GÜN

Anlattığım olaylardan sonra, ertesi günü saat onda. bizim bölgenin mahkemesinde.

Dimitriy Karamazov davasının ilk oturumu açıldı.

Önceden ısrarla şunu belirtmeliyim ki. kendimi, mahkemede olup biten herşeyi tam bir şekilde olmak şöyle dursun, gerektiği gibi, sırayla anlatabilecek durumda bir kimse saymıyorum. Bana öyle geliyor ki, herşeyi hatırlamak, herşeyi gerektiği gibi yansıtmak için tüm bir kitap, hatta büyük bir kitap yazmak gerekir. Bu yüzden, ancak beni şaşırtan ve özellikle aklımda kalan şeyleri bildirmekle yetinirsem beni suçlamasınlar. İkinci derecede olan şeyleri .en önemli şeyler sayabilir, hatta en keskin, en vazgeçilmez olayları gözden kaçırmış olabilirim... Bununla birlikte, görüyorum ki, özür dilememek daha iyi olacak. Elimden nasıl gelirse öyle yapacağım. Okuyucular da ancak elimden geldiği kadarını yansıt-totıım kendiliklerinden anlasınlar.

Herşeyden önce mahkeme salonuna girmeden, beni o gün özellikle şaşırtan bir şeye değineyim. Doğru söylemek gerekirse, bu yalnız beni değil, sonradan öğrenildiğine göre herkesi şaşırtmıştı. Olan şuydu: Herkes, dava ile sayısız kilerin ilgilendiğini, herkesin

«acaba mahkeme ne zaman baş-310

layacak» diye sabırsızlıktan kıvrandığını, bizim kentin sosyetesinde bu konuda birçok şeylerin konuşulduğunu, birçok tahminlerin yürütüldüğünü, «ah, vah» edildiğini ve herkesin iki aydır birçok şeyleri hayalinden geçirdiğini biliyordu. Yine herkes biliyordu ki, bu dava tüm Rusya'da duyulmuştu. Bununla birlikte, hiç kimse, bu davanın hepimizi, herbiri-mizi, herkesi o gün mahkemede görüldüğü gibi derinden sarsacağını ve herkesin ruhunda böylesine derin, yakıcı bir iz bırakacağını tahmin etmemişti.

O gün, yalnız bizim eyalet başkentinden değil, Rusya'nın bazı başka kentlerinden, sonunda da Moskova ile Petesburg'-dan da misafirler gelmişti. Her yerden hukukçular akın etmiş, hatta birkaç ünlü kişi de gelmişti. Bu arada bazı bayanlar da görülüyordu.

Tüm davetiyeler kapışılmıştı.

Erkekler arasında özellikle saygı değer ve ünlü olan ziyaretçiler için yargıçlar heyetinin oturduğu kürsünün arkasında, hiç alışılmadığı halde bir dizi koltuk sıralanmış, bunlar da, çeşitli tanınmış kişilere ayrılmıştı. Oysa, daha önce böyle şeylere bizde hiç bir zaman izin verilmezdi. Dinleyiciler arasında, bizden olsun., dışardan olsun, özellikle pek çok bayan olduğu

göze çarpıyordu; hatta bana öyle geliyor ki. dinleyicilerin yarısı onlardandı. Yalnız hukukçulardan bile gelenler o kadar çoktu ki, davetiyeler artık bin bir rica ve yalvarış

üzerine çoktandır dağıtıldığı için, tüm bu kişilerin nereye, nasıl yerleştirileceğine kimse akıl erdiremiyordu. Kendi gözümle, salonun arkasında dinleyicilere ayrılan yerin gerisinde, geçici olarak çabucak özel bir bölme yapıldığını ve gelmiş olan tüm hukukçuları oraya aldıklarını, gördüm. Bu bölmenin arka tarafında ayakta durmayı bile kendileri için bir şans sayıyorlardı. Çünkü, bölmenin arkasındaki iskemleler, yerden kazanılsın diye oradan tüm olarak kaldırılmıştı. Bu yüzden toplanmış olan tüm kalabalık: davayı, yoğun bir şekilde bir araya toplanmış olarak başından sonuna kadar, omuz omuza ayakta izledi.

Bayanlardan bazıları, özellikle dışardan gelmiş olanlar, salonun dinleyicilere ayrılan bölümüne, son derece süslenmiş olarak gelmişlerdi; ama çoğu süslenmeyi akıllarına bile getirmemişlerdi. Öyleyken yüzlerinde isteriklere özgü, bir şeyler öğrenmeye susamış, nedereyse hastalıklı bir merak vardı-O gün, mahkeme salonundaki toplulukta, göze çarpan ve

belirtmeden geçemeyeceğimiz, sonradan da birçok izlenimlerle doğru olduğu anlaşılan, özelliklerden biri de şuydu; hemen hemen tüm hanımlar, hiç değilse büyük bir çoğunluğu, Mitya'nın tarafını tutuyor, beraatini istiyorlardı. Bu, belki de Mitya'yı kadınların gönlünü fetheden bir erkek saymalarından ileri geliyordu. Mahkemeye birbirlerine rakip olan iki kadının çıkacağını biliyorlardı. Bunlardan biri, yani Ka-terina İvanovna özellikle herkesi ilgilendiriyordu; onun hakkında pek çok alışılmamış şeyler anlatıyorlardı. İşlediği cinayete rağmen, Mitya'ya karşı olan tutkusunu belirten şaşılacak hikâyelerdi bunlar. Özellikle gururlu bir kadın olması üzerinde duruluyor, (kendisi bizim kentte hemen hemen hiç kimseyi ziyarete gitmemişti) «Aristokrasi çevreleri» ile olan ilişkilerinden söz ediliyordu. Kendisinin hükümet makamlarından, katilin kürek mahkûmu olarak sürüleceği yere onunla birlikte gitmesine ve toprağın altında bir madende nikâh-lanmalarına izin verilmesi için ricada bulunmağa niyetli olduğunu söylüyorlardı.

Gruşenka'nın da mahkemeye Katerina İvanovna'ya rakip olarak çıkmasını, ondan aşağı kalmayan bir heyecanla bekliyorlardı. Aristokrasiye mensup gururlu bir genç kızla,

«feleğin çemberinden geçmiş» bir kadım meraktan kıvranarak bekliyorlardı; söz gelmişken belirteyim: Bizim bayanlar Gru-şenka'yı Katerina İvanovna'yı olduğundan daha iyi tanıyorlardı çünkü, «Piyodor Pavloviç ile zavallı oğlunu felakete sürükleyen»

kadını, daha önce de görmüşlerdi ve hemen hemen hepsi, nasıl olup da baba ile oğulun böyle, «hiç bir özelliği bulunmayan, hatta hiç de güzel olmayan orta halli bir Rus kadım»na bu derece âşık olmalarına şaşıp

kalıyorlardı.

Sözün kısası pekçok söylentiler vardı. Kesin olarak şunu da öğrendim ki, özellikle bizim kentte, Mitya yüzünden birkaç ciddî aile kavgası da olmuştu. Birçok bayanlar, bu korkunç dava ile ilgili herşeyde, ayrı düşünceler ileri sürdükleri için eşleri ile müthiş kavga etmişlerdi. Tabiî böyle olunca tüm bu bayanların kocaları, mahkeme salonuna artık sanık durucunda olana karşı dostça duygular beslemek şöyle dursun, içlerinde büyük bir öfke ile gelmişlerdi. Genel olarak, kesin bir şekilde denilebilir ki, kadın dinleyicilerin takındıkları tavırların tam tersine, tüm erkek dinleyiciler, sanığa kötü Duygular besliyorlardı. Dinleyiciler arasında sert, somurtkan,312

hatta açıktan açığa öfkeli yüzler göze çarpıyordu. Hem de bunlar çoğunluktaydı.

Doğrusu, Mitya bunlardan birçoğuna bizim kentte geçirdiği süre içinde şahsen hakaret etmekten kaçınmamıştı. Tabii, ziyaretçiler arasında hemen hemen neşeli bir tavır takman ve Mitya'nın başına geleceklerle hemen hemen hiç ilgilenmeyen kişiler de vardı. Ama, onlar da davaya karşı tüm olarak kayıtsız değildiler! Herkes davanın nasıl biteceğini merak ediyor ve erkeklerin çoğu suçlunun muhakkak cezalandırılmasını istiyorlardı.

Yalnız, işin ahlâk yönü ile değil de. sadece çağdaş hukuk yönü ile ilgilenen hukukçular bunların dışında kalıyorlardı.

Ünlü Fetyukoviç'in gelişi herkesi heyecanlandırmıştı. Pet-yukoviç'in ustalığı, her yerde biliniyordu Ve bu onun taşrada çok gürültü koparan bir amme davasında sanığı savunmak için ilk gelişi değildi. Onun savunma söylevinden sonra, bu gibi davalar, her zaman tüm Rusya'da ün kazanıyor uzun bir süre unutulmuyorlardı. Bizim savcı ile yargıçlar heyeti başkanı hakkında da birkaç hikâye ağızdan ağıza dolaşıyordu.

Söylendiğine göre, bizim savcı, Petyuköviç'le karşılaşmayı heyecandan içi titreyerek bekliyordu. İkisi daha Petesburg dan meslek hayatlarının başlangıcından bu yana iki eski düşmandılar. Bu gururlu ve daha Petesburg'da iken yeteneklerini gerektiği gibi değerlendirmediği için, daima kendisini başkaları tarafından hakkı yenmiş sayan İppolit Kiriloviç. Karamazov'ların davası eline geçince, neredeyse yeniden dünyaya gelmiş gibi olmuş, bu dava ile artık sönmeye yüz tutar. ününü yeniden canlandırmak hayaline kapılmıştı; yalnız Fet-yukoviç'den korkuyordu.

• İppolit Kiriloviç'in Fetyukoviç karşısında tiril tiril titrediği konusunda anlatılanlar pek yerinde değildi. Bizim savcı, tehlike karşısında morali bozulan tiplerden değildi. Tersine asıl tehlike büyüdükçe gururu artan, cesaretlenen tiplerdendi. Genel olarak ise, onun hakkında şöyle denilebilir: Bizim savcı aşırı derecede heyecanlı ve hastalık derecesinde etki altında kalan bir insandı. Bazı davalara tüm varlığı ile sarılır, onu, sanki kendi kaderi, hatta tüm varlığı verilecek karara bağ-lıymış gibi yürütürdü. Hukukçular arasında onun bu tutumuyla oldukça alay edilirdi. Çünkü bizim

savcı bu özelliği ile belki her yerde değil ama hiç değilde, bizim kentte

mahkemedeki mütevazı mevkiden beklenmeyecek derecede geniş bir ün kazanmıştı.

Özellikle psikolojiye olan tutkusu ile alay ediyorlardı. Bence herkes yanılıyordu: Bizim savcı, Karakter bakımından birçoklarının düşündüğünden de çok ciddî bir insandı. Ama bu hastalıklı adam, daha meslek hayatının başlangıcında, kendisini gerektiği gibi kabul ettire-memiş, sonra da ömrü boyunca öyle kalmıştı.

Bizim mahkeme heyeti başkanına gelince, onun hakkında yalnız bir tek şey söylenebilirdi. O da, kültürlü, insancıl, işin pratik uygulamasını çok iyi bilen, ve modern düşünceleri benimsemiş bir insan olduğuydu. Oldukça gururluydu ama, kariyer yapmak için pek o kadar uğraşmıyordu. Onun için yaşamda en önemli şey, önde gelen bir insan olmaktı. Bundan başka, önemli ilişkileri vardı ve varlıklı adamdı. Karamazov'ların davasına heyecanla sarılmıştı ama sonradan öğrenildiğine göre onu yalnız genel anlamda, belirli bir kategoriye giren bir şey, bizim toplumun sosyal temellerinin bir meyvesi, Rus halkının karakteristik unsurlarını ve buna benzer şeyleri yansıtan bir olay olarak ele alıyordu. Davanın özel karakteri ve içindeki trajedi ile olduğu kadar, bu dava ile ilgili olan sanıktan başlıyarak, diğer kişilere varıncaya dek, herkese karşı oldukça kayıtsız ve tarafsız bir tavır takınmıştı. Belki de aslında öyle olması gerekiyordu.

Daha yargıçlar gelmeden salon iğne atılmayacak kadar dolmuştu. Bizim mahkeme salonu kentin en büyük salonudur; geniş, tavanı yüksek ve sesi çok iyi yansıtan bir salondur.

Biraz çıkıntılı olan bir yerde oturan mahkeme heyetinin sağında bir masa, onun arkasında da jüri üyeleri için iki dizi koltuk vardı. Sanık ile avukatının yeri soldaydı.

Salonun ortasında, mahkeme heyetinin oturduğu yerin yakınında, üzerinde «suç delillerinin bulunduğu masa duruyordu. Masanın üzerinde Fiyodor Pavloviç'in kan içindeki ipek beyaz robdöşambrı, cinayet âleti olduğu tahmin edilen uğursuz bakır havaneli; Mitya'nın, kolu kan içinde olan gömleği, o anda kandan sırılsıklam olmuş

mendilini soktuğu arka cebi ile sırt kısmı yer yer kanlanmış ceketi, şimdi artık büsbütün sarı bir renk almış ve kandan katılaşmış mendili. perhotin'in yanında iken intihar etmek için doldurduğu sonradan da Mokroye'de Tifon Borisoviç'in gizlice ondan alıp sakladığı tabanca, Gruşenka için hazırlanmış paraların bulunduğu, üstü yazılı zarf, paketin bağlandığı incecik, pembe

kurdele ve hatırlamayacağım daha birçok eşya vardı.

Masanın biraz ilerisinde, salonun dip tarafında, halka ayrılan yerler başlıyordu. Ama daha parmaklığın hemen öbür tarafına, ifadeleri alındıktan sonra mahkeme salonunda kalmaları istenecek olan tanıklar için birkaç koltuk duruyordu.

Saat onda, bir başkandan, bir üyeden ve fahri bir sulh yargıcından olan yargıçlar heyeti geldi. Tabiî, savcı da hemen göründü. Başkan, sağlam yapılı, etine dolgun, boyu ortadan biraz daha aşağı, elli yaşlarında, kırmızı yüzlü bir adamdı. Yer yer ağarmış koyu renkli saçları kısa kesilmişti ve üzerinde ' artık hangisi olduğunu hatırlayamadığım bir nişanı vardı. Savcı ise bana, hatta yalnız bana değil, herkese, çok solgun, yüzü neredeyse yeşil bir renk almış olarak hatta birden zayıflamış göründü; belki de bir gece içinde bu duruma gelmişti. Çünkü onu daha üç gün önce hiç de öyle değil, normal bir halde görmüştüm.

Başkan mübaşire:

— Jüri üyelerinin hepsi geldi mi? diye sorarak işe başladı.

Ama görüyorum ki, böyle devam edemeyeceğim. Çünkü, pek çok şeyi iyice işitemedim, birçoklarını anlayamadım, birçoklarını da akılda tutamadım. Asıl önemli nokta şu: Yukarda belirttiğim gibi, orada söylenen ve olup biten herşeyi harfi harfine anlatmaya kalkışırsam, buna ne zaman, ne de yer yetecektir. Yalnız şunu söyleyebilirim ki, her iki taraf da, yani hem savunma avukatı, hem savcı, jüri üyesi olarak gösterilenler arasında pek çoğuna itiraz etmemişlerdi. On iki jüri üyesinin kimler olduğunu hatırlıyorum: Bizim kentten iki memur, iki tüccar, altı köylü ve gene bizim kent esnafından iki kişi.

Hatırlıyorum, bizim sosyetede daha mahkeme başlamadan çok önce özellikle bayanlar:

«Böyle ince, karışık ve psikolojik bir davada karar verme işi, nasıl oluyor da birtakı»

memurlara, üstelik köylülere bırakılıyor?» diye hayretle sormuş, «hem bu işten bir memur, hele bir köylü ne anlar?* demişlerdi. Gerçekten de jüri üyesi olarak heyete sokulmuş olan dört memurun, dördü de memuriyetleri önemsiz, ak saÇ' h (aralarından yalnız biri biraz daha gençti) bizim sosye tede pek tanınmamış, küçük maaşlarla geçinen, herhalde hiç bir yere götüremeyecekleri yaşlı karıları ile belki de ya KARAMAZOV KARDEŞLER

lınayak dolaşan sürü sepet çocukları olan, boş zamanlarında da bir yerde olsa olsa azıcık iskambil oynamayı büyük bir eğlence sayan adamlardı; tabiî ömürlerinde bir tek kitap okumamış kişilerdi. İki tüccara gelince: Bunlar gerçi oturaklı görünüyorlardı ama, garip denecek kadar sessiz hareketsiz

insanlardı. Biri sakalsızdı ve Alman biçimi giyinmişti.

Öbürünün ağarmış küçük bir sakalı vardı ve boynuna kırmızı bir kurdele ile, hangisi olduğu bilinmeyen bir madalya takmıştı.

Esnaftan olan adamlara ve köylülere gelince, bunlar için söylenecek bir şey bile yok.

Bizim Skotoprigonyevsk'li esnaf, hemen hemen köylü gibidir. Çift bile sürerler. Arala-larından ikisi, gene Alman biçimi elbise giymişlerdi ve belki de bu yüzden öbür dördünden daha kirli, daha sevimsiz görünüyorlardı. Bu bakımdan, onları iyice gözden geçirdikten sonra, «bu adamlar böyle bir davadan ne anlarlar?» düşüncesi gerçekten akla gelebilirdi. Ben de onları iyice gözden geçirdikten sonra aynı şeyi düşündüm. Bununla birlikte, yüzlerindeki anlam, garip, hemen hemen tehdit edici bir etki yapıyordu. Sert ve somurtkan yüzleri vardı.

Sonunda başkan, emekliye ayrılmış müşavir unvanına sahip olan Fiyodor Pavloviç Karamazov'un cinayet davasında celsenin açıldığım bildirdi. O sırada söylediği sözleri tam olarak iyice hatırlamıyorum. Mübaşire sanığı getirmesi için emir verildi; iste o zaman Mitya göründü.

Salonda herşey derin bir sessizliğe gömülmüştü. Sinek uçsa duyulurdu. Başkaları üzerinde nasıl bir etki bıraktığını bilmiyorum ama, benim üzerime Mitya'nın görünüşü hiç de hoş olmayan bir etki yaptı. En önemlisi mahkemeye çok sık giyinmiş olarak, yepyeni bir elbise ile gelmişti. Sonradan işittiğime göre, kendisi mahsus o güne yetiştirilmek üzere ölçüsünü bilen Moskova'daki terzisine bir giysi ısmarlamış-tı•

Ellerinde siyah, yepyeni bir eldiven, sırtında da sık bir gömlek vardı. Hemen hemen uzun adımlarla, gözlerini yere Dikmiş olarak, dümdüz yürüdü ve kılı bile titremeden kendisine ayrılan yere oturdu. Hemen sonra savunma avukatı olan unlu Petyukoviç de göründü ve salonda hafif bir uğultu dola-şır gibi oldu. Fetkuyoviç uzun boylu, kupkuru bir adamdı, uzun ince bacakları, son derece uzun, ince ve solgun par-makları, traşlı bir yüzü, fazla göze çarpmayacak şekilde oldukça kısa saçları ve bazen alaylı alaylı, ya da316

gülümseyerek eğrilen ince dudakları vardı. Görünüşe bakılırsa, kırk yaşlarında kadar vardı. Eğer pek büyük olmayan, bakışları anlamsız, ancak uzun, ince burnunun ayırdığı ve şaşılacak kadar birbirlerine yakın olan gözleri böyle olmasa, belki de yüzü insana hoş

görünebilirdi. Sözün kısası, yüzünde bir sertlik ve, onu kuşa benzeten bir şey vardı. Bu da insanı şaşırtıyordu. Sırtında Irak, boynunda da beyaz bir kravat vardı.

Başkanın Mitya'ya ilk sorduğu soruları, daha doğrusu adını, unvanını ve buna benzer şeyleri soruşunu hatırlıyorum. Mitya sert bir tavırla ama garip, beklenmedik kadar yüksek sesle karşılık verdi; o kadar ki başkan

bile başını sallayarak ona hayretle baktı.

Sonra, dava ile ilgili olarak getirtilen kişilerin, yani tanıklarla eksperlerin listesi okundu.

Liste uzundu; tanıkların dördü, o sırada Paris'te bulunan, ama ifadesi daha önceki soruşturmada alınmış olan Mlusov, hastalık nedeniyle bayan Hohlakova, çiftlik sahibi Maksi-mov, bir de ani ölümü nedeniyle Smerdyakov, gelmemişlerdi. Smerdyakov'un ölümü ile ilgili olarak mahkemeye polisten gelmiş bir vesika sunulmuştu.

Smerdyakov'un ölüm haberi salonda birden şiddetli bir harekete ve fısıltılara yol açtı.

Tabiî, halk arasında birçokları, bu ani intihar faslını hiç bilmiyorlardı. Ama herkesi en çok Mitya'nın beklenmedik çıkışı şaşırttı: Smerdyakov'un intihan bildirilir bildirilmez, birden oturduğu yerden bütün salona duyuracak şekilde:

— Köpeğin biriydi, köpek gibi de geberdi! diye bağırdı. Avukatın ona doğru nasıl atıldığını, başkanın nasıl ona

doğru dönerek eğer bir daha öyle bir çıkışta bulunursa, sert tedbir almak tehdidini savurduğunu hatırlıyorum. Mitya kesik kesik başım sallıyarak, ama hiç de pişman olmamış gibi birkaç kez alçak sesle avukatına:

— Bir daha yapmam, yapmam! Ağzımdan kaçtı! Bir daha yapmam! diye tekrarladı.

Tabiî bu kısacık çıkış, jürinin ve dinleyicilerin üzerinde hiç de onun lehinde bir etki yapmadı. Onlara göre karakterini açıklamış, kendi kendini belli etmişti. İşte mahkeme kâtibi iddianameyi bu izlenimin yarattığı hava içinde okudu.

iddianame kısa ama, esaslıydı. Falancanın neden

mevkiinde bulunduğunu, l kendisini neden mahkemeye vermek gerektiğini belirten en önnemli nedenler ileri sürülmüştü. Bununla birlikte iddianame, benim üzerimde şiddetli bir etki yaptı. Mahkeme kâtibi, gür bir sesle sözlerinin üzerinde ayrı ayrı, belirli bir şekilde durarak okuyordu. Bütün trajedi, sanki yeniden herkesin gözleri önünde bir kabartma olarak özetlenmiş ve kaçınılmaz bir kaderin çiğ ışıkları altında aydınlanmış

olarak yenideni oynanıyordu. Hatırlıyorum ki, iddianame okunduktan hemen sonra başkan, gür ve etkili bir sesle Mitya'ya:

— Sanık, suçlu olduğunuzu kabul ediyor musunuz? diye sordu.

Mitya birden yerindeen kalktı ve gene beklenmedik bir şekilde hemen hemen avvazı çıktığı kadar:

— Sarhoşluk, ahlâksıızlık. tembellik ve serserilik ettiğim için kendimi suç.lu olarak kabul ediyorum, dedi. Kaderin bana oyun oynadığı anda, ömrümün sonuna dek artık namuslu bir insan olmak i istiyorum! Ama ihtiyarın, düşmanımın yani babamın öldürülmesinden suçlu değilim! Onun soyulmasında da suçlu değilim.

Hayır, hayır, suçlu değilim! Zaten bu suçu işleyemezdim: Dimitriy Karamazov adi bir adam olabilir ama, hırsız değildir!

Bunları bağırarak söyledikten sonra yerine oturdu. Belliydi ki, tiril tiril titriyordu. Başkan gene ona doğru döndü ve kısaca yalnız sorulara karşılık vermesini, dava i!e ilgili olmayan davranışlarda bulunmamasını, çılgınca bağırışlarından vazgeçmesini ihtar etti. Sonra tekrar davaya bakılmasını emretti. Yemin için tüm tanıkları getirdiler. O zaman hepsini birden gördüm. Şunu da belirteyim ki, sanığın kardeş-terinin yemin etmeden tanıklık etmelerine izin verildi. Pa-Pazla başkan öğütlerde tbulundular ve tanıklar dışarı çıkan-kp mümkün olduğu kadar ayrı yerlere oturtuldular. Ondan sonra herbirini ayrı ayrı çağırmaya başladılar-318 KARAMAZOV KARDEŞLER

TEHLİKELİ TANIKLAR

Savcının gösterdiği tanıklarla, savunmayı yapan avukatın gösterdiği tanıkların herhangi bir şekilde gruplara ayrılıp ayrılmadıklarını ve nasıl bir düzen içinde içeri çağrıldıklarını bilmiyorum. Herhalde bütün bunlar yapılmıştı. Bildiğim tek şey varsa, o da önce savcının gösterdiği tanıkların çağırtıldığıdır. Tekrar ediyorum, tüm soruşturmaları noktası noktasına anlatmak niyetinde değilim. Bundan başka, zaten bunu anlatmam bir bakıma gereksiz bir şey olacaktır. Çünkü, hukuk açısından tartışmaya girişen savcı ile sanığı savunan avukatın söylevlerinde, alınmış olan ifadelerin bütün gelişmesi, anlamı ve özellikleri parlak bir ışık altında bir noktaya toplanmış gibiydi. Bu harikulade güze! iki

.söylevi ise, hiç değilse yer yer, tam olarak yazdım; zamanı gelin linçe onları açıklayacağım. Aynı zamanda daha hukuki çatışmalar başlamadan önce, hiç beklenmedik bir anda meydana gelen ve davanın felâketli, uğursuz bir sonuca sürüklenmesinde muhakkak etkisi olan beklenmedik bir olayı da anlatacağım.

Yalnız sunu belirteyim ki, daha ilk anlarda davanın özel bir karakter taşıdığı, göz kamaştırıcı bir şekilde ortaya çıktı. Herkes bunu farketti. Bu özellik de savunmanın elinde bulunan imkânlarla kıyaslanınca, suçlamanın olağanüstü bir şiddetle yapılmasıydı. Bunu herkes, daha başlangıçla, o insana korku veren mahkeme salonunda, bütün olaylar bir araya toplanıp özetlendiği ve işlenen cinayet bütün o dehşet uyandırıcı çıplaklığı ile ortaya dökülüp de yavaş yavaş gözler önüne serilince anladı. Belki herkes daha ilk sözlerden, bu davanın hiç de tartışılacak bir dava olmadığını, şüphe

götürür bir yönü bulunmadığını, hatta doğru söylemek gerekir se hukuk prosedürünün sadece âdet yerini bulsun diye ya pıldığını. sanığın da suçlu hem de apaçık su götürmez bir şekilde suçlu olduğunu kavradı.

Hatta bana öyle geliyor ki, ilgi çekici sanığın beraat etmesini bu kadar sabırsızlıkla bekleyen o bayanların h (hiç biri bunun dışında değildi) beraatini isterken, aynı 319

manda kesin olarak suçlu olduğuna inanıyorlardı. Yalnız bu kadar da değil. Eğer sanığın suçluluğu bu kadar apaçık bir şekilde belirtilmemiş olsaydı, üzüntü bile duyarlardı!

Çünkü o zaman sanık beraat edince davanın çözülmesi bu kadar gösterişli olamazdı.

Sanığın beraatine gelince, ne gariptir kadınların hepsi kesin olarak, hemen hemen son dakikaya kadar buna inandılar: «Suçludur ama, yargıçlar onu hümanist bir düşüncenin etkisi altında ve yeni akımlara uyarak, şimdi moda olan yeni duygulara kapılarak beraat ettireceklerdir!» falan, filân diyorlardı. İşte, oraya bu kadar sabırsızlıkla koşup gelmelerinin asıl nedeni buydu.

Erkekler ise daha çok savcı ile sempatik Fetyukoviç'in arasında meydana gelecek olan çatışma ile ilgileniyorlardı. Hepsi de hayretle kendi kendilerine: «Fetyukoviç gibi yeteneği olan bir avukat bile, böyle çürük, böyle daha başında yitirilmiş bir davadan ne çıkarabilir?» diye soruyor, bu yüzden sözlerini adım adım izliyorlardı. Ama Fetyukoviç, sonuna dek, taa savunmasını açıklayıncaya kadar herkes için bir bilmece olarak kaldı.

Tecrübeli insanlar, onun kendine göre bir sistemi olduğunu, daha başlangıçta bir plan hazırladığını seziyorlardı. Bir amacı vardı ama, o amacın ne olduğunu anlamak hemen hemen imkânsızdı. Bununla birlikte. kendine olan güveni, kararlılığı hemen göze çarpıyordu. Bundan başka, herkes, memnunlukla, onun bizde geçirdiği o kısa süre içinde, (ki geleli belki ancak üç gün kadar olmuştu) davayı şaşılacak bir şekilde iyice öğrenmiş ve

«en ince noktalarına kadar incelemiş olduğunu» farketmişti. Örneğin, sonradan savcının gösterdiği tüm tanıkları, tam zamanında, nasıl «tökezlettiğini», fırsat çıkınca onları nasıl şaşırttığını ve en önemlisi ahlâk yönünden çürük taraflarını nasıl belirttiğini, böylece verdikleri ifadelerin kendiliğinden önemini yitirmesine yol açtığını zevkle anlatıyorlardı.

Bunu olsa olsa, bir söz düellosu yapılmış olsun, davaya hukuk bakımından renk katılsın da avukatların alışılmış taktiklerinden hiç biri

unutulmasın, diye yaptığını sanıyorlardı: Çünkü herkes onun bütün bu «çürüğe çıkarma» çabaları ile sonuca et-*' yapacak herhangi bir büyük yarar elde edemeyeceği, bu-nu da herkesten çok kendisinin bildiği kanısındaydı. Onlara Fetyukoviç'in daha açıklamadığı kendine göre bir dü-,

henüz ortaya çıkarmadığı, zamanı gelince birden

ortaya atacağı gizli bir savunma silâhı vardı. Buna rağ-320

men, kendi gücünü idrak ederek sanki oyun yapıyor, kendi kendine eğleniyordu.

Bu yüzden, örneğin «bahçeye bakan kapının açık olduğu» konusunda davanın en önemli ifadesini vermiş olan ve Fiyodor Pavloviç'in eski uşağı Grigoriy Vasilyeviç'i sorguya çektikleri vakit, savunma avukatı soru sormak sırası kendisine gelince, onu sanki kıskaç içine aldı. Şunu belirteyim ki, Grigoriy Vasilyeviç mahkemenin karşısına, yargıçların haşmetinden de kendisini dinleyen halkın kalabahklı-ğından da hiç şaşırmamış olarak, sakin, hatta nerdeyse çok gururlu bir tavırla çıkmıştı. İfadesini sanki, Marfa İgnet-yevna ile başbaşa sohbet ediyormuş gibi güvenli bir tavırla veriyordu; yalnız belki biraz daha saygılı bir tavrı vardı. Onu şaşırtmaya imkân yoktu. Savcı, önce Karamazov'ların ailesi konusunda uzun sorular sordu. Böylece aile panoraması açıkça ortaya çıktı. Tanığın açık yürekli ve tarafsız olduğu, sözlerinden anlaşılıyordu. Örneğin eski efendisini anarken ona karşı beslediği derin saygıya rağmen, gene de onun Mitya'ya karşı haksızlık ettiğini,

«çocuklarını gerektiği gibi büyütmediğini açıkladı. Mitya'nın çocukluk yıllarını anlatırken de, «Eğer ben olmasaydım, onu, o mini mini çocuğu bitler yerdi.» diye devam ederek:

«Hem zaten, bir babaya oğlunun, üstelik annesine ait ve oğluna, annesinin soyundan kalan bir çiftlikle, böyle hakkını yemesi yakışır şey değildi,» dedi Savcı, Grigoriy'e Fiyodor Vasilyeviç'in hesaplarda oğlunun hakkını yediğini söylerken neye dayandığını sorunca, Grigoriy Vasilyeviç herkesi hayrette bırakarak, hiç bir esaslı delil ileri süremedi. Ama yine de onun oğlu ile hesaplaşırken: «Doğru davranmadığını»

söyledi ve «Oğluna daha birkaç bin vermesi gerekirdi,» dedi. Bu arada şunu söyleyeyim ki Fiyodor Pavloviç'in gerçekten mi Mitya'ya hakkı olan parayı tam olarak ödemediği sorusunda savcı, sonradan özellikle ısrar ederek, Alyoşa ile İvan Fiyodoroviç de dahil olmak üzere, hangi tanıklara sorabilecekse hepsine sormuş, ama tanıkların hiç birinden bu konuda kesin bir bilgi edinemememiş" ti. Herkes olayın doğru olduğunu kabul ediyor, ama hiç kimse herhangi kesin bir delil gösteremiyordu.

Grigoriy, sofrada olup bitenleri, Dimitriy Fiyodoroviç zorla eve girip de, babasını dövdüğünü ve tekrar geriye dönerek onu öldüreceği tehdidini savurduğu vakit olanları anla-KARAMAZOV KARDEŞLER 321

yınca mahkeme salonunda kötü bir hava dalgalandı. kaldı ki içi, ihtiyar uşak bunları fazla dallandırıp budaklandırma dan kendine özgü bir dille anlatıyordu, öyleyken anlatıkları; müthiş bir etki yaratıyordu. Kendisisi tokatlayan ve yere düşüren Mitya'ya, ona karşı yapmış olduğu bu hakarette; ötürü, hiç kızmadığını, onu çoktandır bağışladığını söyledi Ölen

Smerdyakov'dan söz ederken, haç çıkardı ve onun icin: «Yetenekleri olan bir delikanlıydı, ama aptaldı ve baskı al: tında olduğu için hastalık derecesine varan bir boyun egikliği; vardı, üstelik Tanrı'ya da inanmıyordu. Tanrı'ya ise Bunamayı isc ona Fiyodor Pavloviç ile en büyük oğlu öğretmişlerdi.» dedi. Ama Smerdyakov'un dürüstlüğü söz konusu olan, da Grjporiy neredeyse heyecanla namuslu bir adam olduğu-nu söyleyerek bir gün efendisinin yere düşürdüğü parayı: bulduğunu, uasıl kendisine saklamayıp, efendisine teslim ettiğini, onun da bu davranışı için kendisine «bir altın hediye ettiğini» ondan sonra da artık her bakımdan ona güvenmeye başladığını anlattı.

Bahçeye açılan kapıya gelince; bu konuda sözlerini büyük bir ısrarla tekrarlayıp duruyordu. Ama Grgoriy'e o kadar çok şey sordular ki, hepsini hatırlamama imkan, yok.

Sonunda, soru sorma sırası savunma avukatına geldi-:. o .da herşeyden önce, Fiyodor Pavloviç'in güya «kimliği bilinen bir bayana verilmek üzere hazırladığı üç bin rublelik paket kolsunda sorulara başladı.

— Siz ki, efendinize bunca yıldır hizmet etmiş bir yakıcısınız, bu paketi kendi gözünüzle gördünüz mü?

Grigoriy karşılık vererek, paketi görmediğini, hatta böy-le bir paranın bulunduğunu hiç kimseden işitmediğini söy-

— Şimdiye dek, yani herkes bundan söz etmeye başla-yincaya dek, bunu hiç kimseden işitmedim dedi.

Savcı, çiftliğin paylaşılması konusunda nasıl herkese ıs-ısrarla soru sormuşsa, Fetyukoviç de bu paket konusunda tanıklardan hangisine soru sorabilecekse, hepsine bunu sordu ve.herkesten hep aynı karşılığı aldı- Birçokları bu paketin varlığını işittikleri halde, hiç kimse onu kendi gözü ile gör-memişti- Herkes savunma avukatının bu soru üzerinde ısrar edişini daha başlangıçta farketmişti. petyukoviç, birden hiç beklenmedik bir şekilde: 322

— Şimdi izin verirseniz, size bir soru sormak istiyorum

dedi. Bundan önceki soruşturmada belirtiğiniz gibi, o gece uykuya yatmadan önce, ağrıyan belinize iyi geleceğini umut ederek sürdüğünüz merhem ya da karışım neydi, söyleyebilir misiniz?.

Grigoriy, donuk bir tavırla kendisine soru sorana baktı kısa bir süre sustu, sonra:

— Adaçayı sürdüler, diye mırıldandı.

— Yalnız adaçayı mı? Hatırlayın bakalım, başka bir şey yok muydu?

— Devedikeni de vardı. Petyukoviç, merakla:

— Belki biber de vardı, dedi.

— Biber de vardı ya.

— Başka şeyler de. Bunların hepsi de votkaya yatırılmıştı, öyle değil mi?

— İspirtoya.

Salonda hafif gülüşmeler dalgalandı.

— Demek öyle, ispirtoya bile yatırmışsınız onları Sırtınızı bu karışımla ovdurduktan sonra, şişedeki kalanı da, yalnız eşinizin bildiği önemli bir dua ile içmişsiniz, öyle mi?

— İçtim ya.

— Ne kadar içtiğinizi söyleyebilir misiniz? Tahminen ne kadar? Bir kadeh, iki kadeh?

— Bir bardak kadar.

— Yaa, bir bardak kadar içtiniz demek. Ama belki de içtiğiniz bir buçuk bardak ederdi, ne dersiniz?

Grigoriy sustu. Bir şeyler anlamış gibiydi.

— Bir buçuk bardak saf ispirto içmek hiç de fena şey değil, ne dersiniz? Bu kadarını içtikten sonra artık bahçeye açılan kapıyı değil, insan «cennetin kapılarını bile açık»

görebilir. Öyle değil mi?

Grigoriy hep susuyordu. Salonda gene gülüşmeler duyul" du. Başkan kımıldadı.

Fetyukoviç gittikçe daha çok sıkıştı' rarak:

— Bahçeye bakan kapının açık olduğunu gördüğünüz sırada, uykuda olup olmadığınızı kesin olarak söyleyebilir mi siniz?

— O sırada ayaktaydım.

— Ama bu uykuda olmadığınızı ispat etmez ki.

Salonda tekrar tekrar gülüşmeler başladı.

__O anda, diyelim ki, biri size herhangi bir şeyi, örneğin hangi yılda olduğunuzu sorsaydı, karşılık verebilir miydiniz?

_ Bilmiyorum.

— Peki, şimdi milâdi hangi yıldayız. Bunu biliyor musunuz?

Grigoriy şaşkın bir tavırla kendisine işkence eden adama dik dik bakıyordu.

Ne gariptir, gerçekten hangi yılda olduklarını bilmiyordu.

— Ama herhalde elinizde kaç parmak var, onu biliyorsunuz değil mi?

Grigoriy, birden yüksek sesle ve sözlerinin üzerinde dura dura:

— Ben... bizler boyun eğmeye alışmış insanlarız, eğer büyüklerim benimle alay etmek istiyorlarsa, buna da bir diyeceğim yoktur, dedi.

Petyukoviç biraz bozulur gibi oldu. Bunun üzerine işe başkan da karıştı ve savunma avukatına öğüt verir bir tavırla daha uygun sorular sorması gerektiğini hatırlattı.

Fetyukoviç başkanın sözlerini dinledikten sonra, ağırbaşlı bir tavırla eğilerek sorularını bitirdiğini söyledi. Tabiî, halkta da, jüri üyelerinde de belirtilen o tedavi şeklinden sonra,

«Cen-net'in kapılarını bile açık> görebilecek hale gelen, bundan başka, o sırada hangi milâdi yılda olduklarını bile bilmeyen bir insanın verdiği ifadenin doğruluğu konusunda küçücük de olsa bir şüphe kırıntısı uyanabilirdi. Bu bakımdan savun-ma avukatı gene de amacına ulaşmış oldu. Ama Grigoriy çıkmadan önce bir olay daha meydana geldi. Başkan sanığa dönerek, biraz önce verilmiş olan ifade konusunda söy-sözü olup olmadığını sordu.

Mitya yüksek sesle:

— Kapı konusu bir tarafa, hepsini doğru söyledi, diye karşılık verdi. Bitlerimi ayıkladığı için kendisine teşekkür ederim Attığım dayağı bağışladığı için de teşekkür ederim.

ihtiyar adam., ömrü boyunca dürüst yaşamış ve babama kö-prk gibi sadık kalmıştır.

Başkan sert bir tavırla:

— Sanık, lütfen kullandığınız sözlere dikkat edin! dedi.324

Grigoriy:

•— Ben köpek değilim, diye homurdandı. Mitya:

— Eh. madem öyle o halde köpek benim! diye bağırdı Madem alındı, bunu üzerime alıyor ve ondan özür diliyorum. Ona karşı hayvanca davrandım. Ona hiç acımadım!

Ezop'a bile acımadım.

Başkan gene sert bir tavırla:

— Hangi Ezop'a? diye sordu.

— Canım, Piyero'ya işte!... Yani babama, Fiyodor Pav-loviç'e.

Başkan, etkili bir tavırla, ve çok sert bir sesle Mitya'ya kullanacağı sözleri daha iyi seçmesini tekrar tekrar söyledi.

— Böyle konuşarak yargıçlarınızın hakkınızdaki düşüncelerini etkiliyor, kendinize zarar veriyorsunuz! dedi.

Savunma avukatı tanık Rakitin'in sorgusu esnasında da, aynı şekilde işi ustaca idare etti.

Şunu da belirteyim ki, Rakitin en önemli tanıklardan biriydi. Belliydi ki, savcı ona çok değer veriyordu. Rakitin'in herşeyi bildiği, hayret edilecek kadar çok şeyler öğrendiği, herkese uğradığı, herşeyi gördüğü, herkesle konuştuğu ve Fiyodor Pavloviç ile tüm Karamazov'ların yaşantısını ayrıntılarına varıncaya dek bildiği anlaşıldı. Gerçi içinde üç bin ruble bulunan paketi o da sadece Mitya'dan öğrenmişti. Ama buna karşılık, Mitya'nın Başkent meyhanesindeki marifetlerini tüm ayrıntıları ile an-'attı, onu kötü duruma düşürecek tüm sözlerini davranışla-/mı bir bir açıkladı, sonra yüzbaşı Snegirev ile ilgili olan -hamam lifi» hikâyesini de anlattı. Fiyodor Pavloviç'in çift lik üzerinde hesaplaşırken Mitya'ya bir miktar borçlu kalıp kalmadığı gibi özel bir konuda ise, Rakitin bile hiç bir Sey söyleyebilecek durumda değildi. Ancak genel anlamda Mitya yi küçük düşürücü bazı sözlerle yetindi.

— Karamazov'ların saçma tutumları içinde kimin haklı kimin suçlu olduğunu, kimin kime borçlu olduğunu . maya imkân var mı? Şeytan olsa bu arap saçına karışıklığın içinden çıkamaz! dedi.

Dava konusu olan cinayetin meydana getirdiği tüm tra jediyi, kölelik devrinden kalma miyadı dolmuş ahlâk ama yışları ile ihtiyaçlarına karşılık verecek kurumlardan yo olduğu için acı çeken ve karışıklık içine gömülmüş bir

va'nın eseri olarak tanımladı. Sözün kısası, bir şeyler söyle-mesine fırsat verdiler. Bay Rakitin kendini ilk olarak bu davada herkese tanıttı ve dikkati çekti. Savcı, tanığın dava konusu olan cinayetle ilgili olarak bir dergiye yazı hasırladığını biliyordu. Sonradan da iddianamesinde,' (daha aşağıda göreceğimiz gibi) bu yazıdan alınmış birkaç söz kullanacaktı, demek ki, yazıyı biliyordu.

Tanığın çizdiği tablo kaderin karanlık ve korkunç yönlerini yansıtan bir hava içindeydi ve

«savcılık makamı» için büyük bir destek oldu. Rakitin durumu özetleyen sözleri, tarafsız düşünceleri, olağanüstü denecek derecede kibar ve yüksek ifadesiyle, halkın gönlünü satın almıştı. Özellikle köylülerin köle olarak kullanıldığından ve acı çeken talihsiz Rusya'dan söz ettiği yerlerde birden iki üç kişinin, ellerinde olmayarak alkışladıkları bile işitildi. Ama Rakitin, ne de olsa genç bir adam olarak küçük bir hata işledi. Savunma avukatı da hemen bu hatadan güzelce yararlandı.

Rakitin Gruşenka ile ilgili olan bazı bilmen sorulara karşılık verirken, artık herkesçe beğenildiğini hissettiği sözlerinin heyecanına kapılarak, tırmandığı o yükseklerden Agrafena Aleksandrovna'dan, onu küçümsediğini belli eder bir Şekilde «tüccar Samsonov'un kapatması» olarak söz etmek cüretini göstermişti. Sonradan bu sözünü almak için neler vermezdi! çünkü Fetyukoviç onu işte bu söz üzerine kıstırdı. Bu da, Rakitin'in avukatın bu kadar kısa bir süre içinde davayı böylesine mahrem ayrıntılarına varıncaya dek in-celeyebileceğini hiç tahmin etmemesinden oldu.

Savunma avukatı, soru sormak sırası kendisine gelince nazik, hatta saygılı bir tavırla: İzin verirseniz şunu öğrenmek istiyorum! Piskopos-luk

makamının yayınladığı, «Tanrı'nın Rahmetine Kavuşan

zosıma Dedenin Hayatı» isimli, derin düşüncelerle dolu, aynı zamanda piskopos hazretlerine harikulade güzel bir şekilde

saygı ile ithaf edilmiş bulunan, geçenlerde büyük bir zevkle okuduğum broşürü hazırlayan Bay Rakitin, sizsiniz değil mi? Rakitin birden nedense şaşkınlığa uğramıştı, neredeyse

Ben onu yayınlamak için yazmadım... Sonradan ya-

lar onu, dedi.

Yaa, çok güzel olmuş öyleyse! Sizin gibi bir düşünür,326

toplumda meydana gelen her olayla geniş bir şekilde ilgilenebilir, hatta ilgilenmelidir.

Çok saygıdeğer piskoposun himayeleri ile, o çok yararlı olan broşürünüz, her yere yayılmış ve belirli bir oranda etkili olmuştur... Ama ben asıl sizden şunu öğrenmek istiyordum: Demin, Bayan Svetlova ile oldukça yakından tanıştığınızı bildirdiniz.

(Not: Gruşenka'nın soyadının «Svetlova» olduğu o sırada meydana çıkmıştı. Bunu ilk kez olarak, bu dava görülürken, o gün öğrendim.)

Rakitin, kıpkırmızı oldu:

— Ben, bütün ilişkilerim konusunda hesap veremem... Ben, genç bir adamım...

Hem, hayatına karışmış olan herkes için kim hesap verebilir?

Fetyukoviç sanki mahcup olmuş ve hemen özür dilemek için acele ediyormuş gibi:

— Anlıyorum, çok iyi anlıyorum! diye bağırdı. Siz de herhangi bir başka genç gibi, evinde kentin en kibar gençlerini seve seve kabul eden, genç ve güzel bir kadınla tanışmayı ilginç bulabilirsiniz. Ama... bir şey öğrenmek istiyordum: Öğrendiğimize göre Svetlova, iki ay önce Karamazov'-ların en küçüğü ile, Aleksey Piyodoroviç ile tanışmayı çok istemiş ve onu özellikle o zamanki manastır giyimi içinde evine getirirseniz, size yirmi beş ruble vereceğini vaad etmiş: siz onu getirir getirmez, bu parayı verecekmiş. Öğrendiğimize göre, dava konusu olan feci olay işte o günün gecesinde meydana gelmiş. Siz gerçekten Aleksey Karamazov'u Bayan Svetlova'ya getirdiniz mi? Onu getirdiğiniz vakit de Svetlova'dan ödül olarak yirmi beş ruble aldınız mı?

— Ama bu şakaydı... Bununla neden ilgileniyorsunuz, anlayamadım, karayı şaka olsun diye aldım... sonradan geri vermek için...

— Demek aldınız. Ama şu ana kadar geri vermediniz. •• yoksa verdiniz mi?

Raki tin:

— Saçma, diye mırıldandı. Böyle sorulara karşılık veremem... tabiî geri vereceğim bu parayı.

Başkan araya girdi, ama savunma avukatı Bay Rakitin'e soracağı soruları bitirmiş

olduğunu bildirdi. Bay "Rakitin, tanıklık mevkiinden hafifçe lekelenmiş olarak ayrıldı. Ne de olsa o yüksekten atıp tutarak söylediği sözlerin yarattığı ha

va bozulmuştu ve Fetyukoviç onu gözleri ile izlerken halka: Bizi suçlayan o soylu hasımlarımız, böyle insanlar işte!» diyor gibiydi. Hatırlıyorum, bu soruşturma da gene Mitya'-nın yol açtığı bir olaydan yoksun kalmadı Mitva, Rakitin'in. Gruşenka'dan söz ederken takındığı tavırdan ötürü çileden çıkarak, birden oturduğu yerden:

— Dalkavuk! diye bağırdı.

Sonra da başkan Bakitin'in sorgusu bitip de sanığa söylemek istediği bir şeyi olup olmadığını surunca, etrafı çınlatan bir sesle:

— Bu adam benden sanık durumuna düştüğüm vakit de borç olarak para

sızdırıp duruyordu! Namussuz, kariyer düşkünü dalkavuğun biridir o! Üstelik Tanrı'ya da inanmıyor. Piskoposu da kandırdı işte!

Mitya'yı tabiî gene olmayacak sözler kullandığı için ikaz ettiler. Ama Bay Rakitin'in işi bitmişti. Yüzbaşı Snegirev'in tanıklığı da işe yaramadı; ama bu artık bambaşka bir nedenden oldu. Snegirev mahkemeye yırtık pırtık ve pis bir giysi, ayağında da kirli çizmelerle gelmişti. Alınan bütün tedbirlere ve yapılan «incelemeye» rağmen birden zilzurna sarhoş olduğu anlaşıldı. Mitya'nın ona yapmış olduğu hakaret konusunda kendisine soru sordukları vakit ise birden karşılık vermeyi reddetti:

— Tanrı görsün halini, dedi. İlyuşeçka bu konuda konuşmamamı emretti. Tanrı öbür dünyada bana karşılığını verecektir, efendim.

— Konuşmamanızı kim emretti? Siz kimden söz ediyorsunuz?

— Oğlum ilyuşeçka, «Babacığım, babacığım, seni ne kadar küçük düşürdü!» demişti.

Taşın bulunduğu yerde söylemişti bunu. Şimdi ise kendisi ölüm döşeğinde efendim.

Yüzbaşı birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, sonra kendini yere atarak başkanın ayaklarına kapandı. Ken~ i halkın gülüşmeleri arasında, hemen dışarı çıkardılar.

Savcının hazırlamış olduğu hava, hiç de istediği gibi bir sonuç vermemişti.

Savunma avukatı ise, her fırsattan yararlanmaya de-vam ediyor ve davayı en küçük ayrıntılarına kadar incele-miş olduğunu gösteren bilgisi ile herkesi gittikçe daha çok şaşırtıyordu, örneğin, Trifon Borisoviç'In ifadesi oldukça bü-

yük bir etki yapmıştı ve tabii Mitya'nın çok aleyhinde idi Çünkü Trifon Borisoviç, ısrarla, neredeyse parmak hesabı yaparak, Mitya'nın Mokroye'ye ilk gelişinde yani o felaket meydana gelmeden bir ay önce, üç bin rubleden daha az pa. ra sarfetmiş olmasına imkân olmadığını söylemişti.

Belki birazcık daha azdı. Ama yalnız çingene kızlarına bile ne kadar para verdi? Kimbilir hele bizimkilere, bizim o bitli köylülere «sokaklarda birer buçuk ruble yağdırmak» şöyle dursun, en az kâğıt para olarak yirmi beşer ruble vermişlerdi. Daha az olamaz! Hele o vakit, ceplerinden kimbilir ne kadar para çalındı efendim! Çalan adam, çaldığının üzerinde elini bırakmaz ki! Kendileri boşuna paraları avuç avuç savururken, hırsızı nasıl yakalarsın! Bizim insanlarımız hayduttur, hiç bir şeyden çekinmez! Hele, köy kızlarına, bizim köy kızlarına neler vermedi! O günden sonra hepsi, zenginlediler. Benim bildiğim bu. Oysa eskiden fakirdiler! diyordu.

Sözün kısası yapılan her masrafı hatırladı, herşeyi sanki hesap veriyormuş

gibi ortaya döktü... Böylece yalnız bin beş yüz rublenin harcandığı, geriye kalan bin beş yüz rublenin ise, bir beze sarılıp ayrı bir yere konduğu düşüncesi akıl alacak bir şey gibi görünmüyordu. Trifon Borisoviç; «Büyüklerinin» gözüne girmek için, elinden geleni yapmak isteği ile:

— O üç bini, kuruşu kuruşuna kendi gözümle beyefendinin elinde gördüm. Artık biz hesap bilmezsek, kim bilecek? diye yüksek sesle söyleniyordu.

Ama soru sorma sırası kendisine gelince, savunma avukatı, verilen ifadeyi hiç çürütmeye çalışmadan, birden arabacı Timofey ile Akim isminde bir başka köylünün, Mckroye'-de yapılan o eğlence sırasında, daha tevkiften bir ay önce, Mitya'nın sarhoş bir halde yere düşürdüğü bir yüz rubleliği, sofada, yerde bulduklarını, bu parayı alıp Trifon Bo-risoviç'e götürdüklerini, onun da buna karşılık, onlara birer ruble verdiğini söyleyerek:

— Peki, o zaman bu yüz rubleyi, Bay Karamazov'a'» geri verdiniz mi, vermediniz mi?

diye sordu.

Trifon Borisoviç, ne kadar lâfı dolandırmaya çalıştıysa da köylüler sorguya çekildikten sonra, yüz rubleliğin bulun duğunu kabul etmek zorunda kaldı, yalnız bu parayı daha» °

zaman, kuruşuna bile dokunmadan Dimitriy Fiyodoroviç'e götürüp teslim ettiğini ileri sürdü.

— Namuslu bir adamım da onun için yaptım bunu! Yalnız kendileri o sırada iyice sarhoştular. Bu bakımdan bunu herhalde hatırlamıyorlardır, dedi. Ama tanık olarak köylüler sorguya çekilinceye dek, o yüz rubleliğin bulunmuş olduğunu inkâr ettiği için, sonradan parayı sarhoş olan Mitya'ya geri verdiğine dair söylediği sözler de tabiî büyük bir şüpheyle karşılandı. Böylece, savcının ortaya çıkardığı tanıklar arasında en tehlikeli olanlardan biri, gene şüphe altında ve adı oldukça lekelenmiş olarak çekilip gitti.

Polonyalılarla da aynı şey oldu: İkisi de mahkemeye hiçbir etki altında bulunmadıklarını belirten gururlu bir tavırla gelmişlerdi. Yüksek sesle, önce «Çar'a hizmet» ettiklerini, sonra da «Pan Mitya»nın, kendilerine, namuslarını satın almak için, üç bin ruble teklif ettiğini söylediler; üstelik kendi gözleri ile Mitya'nın elinde büyük bir para gördüklerine tanıklık ettiler.

Pan Mussyaloviç, cümlelerine pek çok Lehçe sözler katıyordu. Böyle yapmakla başkan ile savcının gözünde yükseldiğini farkederek gittikçe daha ağdalı konuşmaya başladı. Artık tam anlamıyla Lehçe konuşuyordu.

Ama Fetyukoviç, onları da ağlarının içine düşürdü. Tekrar çağırılan Trifon Borisoviç, ağzında ne kadar gevelediyse, Pan Vrublevski'nin oynanan iskambil destesinin yerine, gizlice kendi destesini koyduğunu, Pan Mussyaloviç'in de bankoyu tutarken, hileli bir kâğıt kullandığını açıklamak zorunda kaldı. Bunu ifade verme sırası gelince, Kalganov da belirtti. Böylece her iki Pan, oldukça utanç içinde, hatta dinleyicilerin gülüşmeleri arasında çekilip gittiler.

Ondan sonraki en tehlikeli tanıkların tümünün başına da aynı şey çeldi. Fetyukoviç her birini, ahlâk yönünden ustaca lekelemeyi ve biraz bozulmuş olarak uzaklaştırmayı başarmıştı. Meraklılar ve hukukçular yalnız olup bitenleri zevkle seyrediyor, ama gene de tüm bunların sonunda ne gibi bir büyük amaca yanyacağım bir türlü anlıyamıyorlardı.

Çünkü, tekrar ediyorum, herkes gittikçe daha trajik bir şekilde tehlikesi artan suçlamanın sonuçlarından kaçınmanın imkânsız olduğunu hissediyordu. Ama gene ele «üstat Sihirbazsın ken-330

dine olan güvenine bakarak onun çok sakin olduğunu görüyor, sonucu bekliyorlardı.

Petersburg'dan «böyle bir adam» boşuna gelmemişti ya! Hem zaten o adam eli boş olarak geriye dönecek kişilerden değildi.

III

DOKTORLARIN İNCELEMELERİ VE YARİM KiLO FİNDİK

Doktorların incelemeleri de saniğa pek vardıma olmadı. Zaten, galiba Fetyukoviç'in kendisi de bu incelemeden pek birşey beklemiyordu. Sonradan gerçekte- öyle olduğu anlaşıldı. Aslında bu inceleme, sadece Muskovadan mahsus bir doktor getirtmiş olan Katerina İvanovna'nın ısrarı üzerine yapıldı. Tabiî savunma makamı bu înlemeden bir şey yitirmiş olmıyacaktı, hatta şans yardım ederse, belki bundan kazançlı bile çıkabilirdi.

Bundan başka, iş doktorlar arasında bir anlaşmazlık çıktığı için, oldukça komik bir havaya da büründü.

Uzman olarak mahkemeye, Moskova'dan gelmiş olan o ünlü doktor, bizim doktor Hertzenstube, bir de genç doktor Varvinski çıktılar. Son iki doktor ayrıca savcı tarafından basit birer tanık olarak da ifade verdiler. Önce eksper olarak doktor Hertzenstube sorguya çekildi. Kendisi yetmiş yaşında, saçlarının bir kısmı dökülmüş, öbürleri de ağarmış, orta boylu, sağlam yapılı bir ihtiyardı. Bizim kentte herkes ona çok değer verir ve saygı beslerdi. Çok dürüst, çok iyi ve namuslu bir insandı. Ya Hernguter'lerdendi, ya da «Moravya'lı Kardeşlerden. Artık kesin olarak bilmiyorum. Çoktandır bizim kentte oturuyor ve daima ciddi davranıyordu.

İyi kalpliydi, insancıldı. Fakirlerle köylüleri bedavaya tedavi eder,

kulübelerine, izbelerine gider, üstelik ilâç için para da bırakırdı. Ama bütün bu özelliklerinin yanında bir de katır gibi inatçıydı. Eğer aklına birşey koymuşsa, onu bundan vazgeçirmek imkânsızdı. Bu arada, şunu da belirteyim ki kente yeni gelen o ünlü doktorun, bizde kaldığı iki üç günlük süre içinde, doktor Hertzenstube'nin doktor olarak yetenekleri 331

Konusunda son derece gurur kırıcı bazı sözler söylediği artık hemen hemen herkesçe duyulmuştu. Mesele şuydu; Moskova'dan gelen doktor, viziteleri için yirmi beş rubleden daha az para almadığı halde, gene de bizim kentte bazı kişiler gelişine sevinmiş, paralarını sakınmıyarak, ona başvurmuşlardı. Oysa bütün bu hastaları, o doktor gelinceye dek, tabii doktor Hertzenstube tedavi etmişti. İşte ünlü doktor, bunlar kendisine başvurunca, çok sert şekilde her yerde doktor Hertzenstube'nin uyguladığı tedavileri eleştirmişti. Hatta sonunda bir hastaya geldiği vakit, doğrudan doğruya açıkça:

«Eh söyleyin bakalım, sizi ilâçlarla bu hale koyan kim, Hertzenstube mi? He, he, be!...»

diye sormuştu.

Tabiî Doktor Hertzenstube, bütün bunları işitmişti.

Her üç doktor da, arka arkaya sorguya çekilmişlerdi. Doktor Hertzenstube, doğrudan doğruya «sanığın akıl bakımından anormal bir durumda bulunduğu kendiliğinden görülmektedir», dedi. Ondan sonra, burada belirtmeyi gerekli bulmadığım bazı kendine özgü düşünceler ileri sürerek, bu anormalliğin sanığın yalnız eski davranışlarından değil, şimdiki yani o andaki davranışlarından bile belli olduğunu söyledi. «Şimdi, şu anda»

derken, ne demek istediği sorulunca da, ihtiyar doktor kendisine özgü bir içtenlikle ve özel bir söyleyişle sanığın mahkeme salonuna girdiği vakit, içinde bulunduğu durumla kıyaslanırsa kendisinden hiç beklenmiyecek garip bir tavırla, asker gibi geniş adımlarla, gözlerini yere dikmiş olarak yürüdüğünü, oysa sola, bayanların oturduğu kısma doğru bakmasının daha normal bir şey olacağını söyledi. Sözlerini bitirirden de kendisi

«Bayanlara düşkün bir erkek olduğu için şu anda bayanların kendisi için ne düşündüklerini pek çok merak ediyordur» dedi.

Şunu da burada belirtmeli ki, kendisi çoğu zaman seve seve Rusça konuşurdu ama, her söylediği cümlede bir Almanca havası vardı. Bununla birlikte böyle konuştuğu için hiç de utanç duymuyordu. Üstelik «konuştuğu Rusça'nın örnek bir Rusça olduğunu, hatta Rusların konuştuğu dilden bile «daha iyi olduğunu> ileri sürmek gibi bir zayıf tarafı vardı ve ömrünün sonuna dek bundan vazgeçmedi. Hatta Rus ata sözlerini kullanmaktan çok hoşlanır, her seferinde de Rus atasözlerinin bütün dünyadaki atasözlerinden daha iyi, daha anlamlı olduğunu belirtirdi. Bu arada şunu da söyliyeyim ki, 332

konuşurken, dalgınlıktan mıdır nedir, sık sık çok iyi bildiği ama nedense birden aklından çıkan en basit sözleri unuturdu Almanca konuştuğu vakit de, aynı şey olurdu. Böyle anlarda her zaman elini sanki yitirdiği kelimeyi arıyormuş gibi havada dolaştırırdı ve artık hiç kimse onu, o unuttuğu kelimeyi bulmadan söze devam etmeye zorlayamazdı.

Sanığın salona girince bayanlara bakması gerektiği konusunda söylediği sözler, dinleyiciler arasında neşeli fısıltılara yol açtı. Bizim kentte tüm bayanlar ihtiyar adamcağızı çok severlerdi. Aynı zamanda biliyorlardı ki, ömrü boyunca bekâr yaşamış, dindar ve hiç günaha girmemiş bir adam olarak kadınlara üstün, ideal varlıklar gözü ile bakıyordu. Bu yüzden sözleri çok garip karşılanmıştı.

Sırası gelince ifadesi alınan Moskovalı doktor da kesin ve ısrarlı bir tavırla, sanığın anormal bir durumda olduğunu, hatta bu anormalliğin «en aşırı şekli aldığını» ileri sürdü. Uzun uzun «aşın heyecan* ile «.manyaklık» tan söz etti ve toplanan bütün delillere göre, sanığın daha tevkifinden birkaç gün önce şüphe götürmez bir şekilde hastalığa varan bir heyecan içinde bulunduğunu, eğer cinayeti bilinçli olarak işlemiş olsa bile, bunu neredeyse elinde olmayarak, kendisini sürükleyen, hattâ tüm varlığını saran hastalıklı duygularla savaşmaya hiç gücü kalmadığı için yapmış olduğunu ileri sürdü. Bu aşırı heyecandan başka doktor, manyaklığın da göz önünde tutulması gerektiğini ileri sürüyordu. Söylediğine göre, bu manyaklık, artık sonradan meydana gelecek olan «tam cinnet» durumunun bir habercisi idi. (Not: Bunları kendime göre anlatıyorum, ama doktor tam anlamıyla bir bilim adamı gibi, özel bir dil kullanarak konuşuyordu.) Söze devam ederek:

— Sanığın tüm davranışları aklı selime ve mantığa aykırıdır, dedi. Artık kendi gözümle görmediğim cinayetten ve tüm o felâketten söz etmiyorum, ama bundan üç gün önce bile burada benimle konuşurken anlaşılmaz, hareketsiz bakışı vardı. Hiç gerekmediği yerde, birden beklenmedik bir şekilde gülüyordu. Anlaşılmaz, devamlı bir sinirlilik içindeydi-«Bernard> ve «Etik» gibi daha bir çok gereksiz garip sözler söylüyordu. Ama doktor, asıl manyaklık belirtisini özellikle sanığın aldatılmış olduğunu belirterek o üç bin rubleden

edişinde buluyordu. Söylediğine göre, sanık bu paradan söz

ederken, olağanüstü bir sinirlilik göstermeden duramıyordu. Oysa uğradığı başka başarısızlıklardan, hakaretlerden oldukça rahat söz ediyor ve onları kolaylıkla hatırlıyordu. Son olarak şu da söylenebilirdi: Yapılan soruşturmalardan, eskiden de bu üç bin rubleden söz açılınca, daima neredeyse kendini kaybedecek hallere geldiği anlaşılmıştı. Oysa tanıklar onun, çıkarlarına düşkün ve para canlısı bir adam olmadığını belirtiyorlardı.

Moskovalı doktor, sözlerini bitirirken, alaylı bir tavırla şunları ekledi:

— Sayın bilim adamı ve meslek arkadaşım sanığın mahkeme salonuna girince, gözlerini yere indirerek yürüyecek yerde, bayanlara bakması gerektiğini ileri sürdü. Bu düşünce, ciddilikle ilgisi olmayan bir söz olmaktan başka, üstelik esas bakımından yanlıştır; gerçi sanığın kaderini çizecek olan mahkeme salonuna girdiği sırada gözlerini hareketsiz bir şekilde yere dikmesinin doğru olmadığını, bu davranışının o anda ruhsal bakımdan anormal bir durumda bulunduğunu gösterdiğini kabul ediyorum. Ama aynı zamanda şunu da belirtmek isterim ki, sanığın sola doğru yani bayanlara değil, aksine sağa bakması gerekirdi. Gözleri ile kendis-ini savunacak olanı, son umudunun bağlı olduğu kişiyi, kaderini tayin edecek savunmayı yapacak kişiyi aramalıydı.

Doktor, kendi düşüncesini kesin ve öğüt verir gibi bir tavırla açıklamıştı. Ama, uzman olarak başvurulan iki bilim adamının arasındaki anlaşmazlığa, asıl komik havayı veren şey, herkesten sonra sorguya çekilen doktor Varvinski'nin çıkardığı beklenmedik sonuç oldu. Ona göre, sanık şimdi de, daha önce de tam anlamıyla normal bir durumdaydı.

Belki tevkifinden önce gerçekten sinirli ve olağanüstü denecek derecede heyecanlıydı; ama bu birçok belirli nedenlerden ileri Delebilirdi: Kıskançlık, öfke, devamlı bir sarhoşluk ve İL una

er şeyler gibi. Ama onun bu sinirlilik durumunda, biraz söz edildiği gibi özel bir

«anormallik» bulunduğu i.eri sü-rülemezdi. Sanığın mahkeme salonuna girince sola »m, yoksa sağa mı bakması gerektiğine gelince, doktor «kendi acizane Düşüncesine göre»

sanığın oraya girince önüne bakması ge-rektiğini gerçekten de öyle bakmış olduğunu, belirtti. Öyle ı, çünkü kaderini çizecek olan başkan ile mahkeme334

üyeleri tam karşısında oturuyorlardı. Genç doktor, bu aci zane» ifadesini:

— Bu bakımdan, yürürken önüne bakarak tam anlamıyla normal olduğunu ispat etmiş

oldu, diye bitirdi.

Mitya, oturduğu yerden:

— Aferin sana tabip! diye bağırdı. Tam söylediğin gibi. dir!

Tabiî Mitya'yı hemen susturdular. Ama genç doktorun ileri sürdüğü düşüncelerin hem yargıçlar heyeti üzerinde, hem de dinleyiciler üzerinde kesin bir etkisi oldu. Çünkü sonradan hepsinin onun düşüncelerini kabul

etmiş oldukları öğrenildi. Bu arada şunu da söyliyelim ki, Doktor Hertzenstube artık tanık olarak sorguya çekilirken, birden hiç beklenmedik bir şekilde, Mitya'nın yararına olan bazı şeyler söyledi. Daha önce kentimizde eskiden beri oturan ve Karamazov'ların ailesini yakından tanıyan bir kişi olarak «savcı için» oldukça ilgi çekici birkaç açıklamada bulunmuştu. Sonra, birden aklına birşey gelmiş gibi sözlerine şunu ekledi:

— Bununla birlikte, şunu söylemek gerekir ki, zavallı genç kendi hayatı ile kıyaslanamıyacak kadar iyi bir hayata hak kazanmıştı. Çünkü, iyi yüreklidir.

Çocukluğunda da öyleydi, sonradan da. Bunu biliyorum. Bir Rus atasözü der ki: «Eğer birinde akıl varsa, bu iyi bir şeydir, ama akıllı bir adam daha misafir gelirse, o zaman daha iyi olur, çünkü o zaman elde iki akıl olacak, bir tek akıl değil»

ihtiyar adamın, başkalarını beklettiğini bile bile, bundan hiç çekinmeyerek ağır ağır, sözleri uzata uzata hatta aksine Alman'lara özgü, katı, aynı zamanda daima kendini beğendiğini ve bundan memnunluk duyduğunu belli ederek konuştuğunu ve nükte savurma yeteneğini herşeyden üstün tuttuğunu çoktandır bilen savcı tükenerek:

— İki akıl, bir akıldan iyidir, diye fısıldadı. İhtiyar nükte yapmaya bayılırdı. İnatla:

— Evet, ya! Ben aynı şeyi söylüyordum. Bir akıl iyidir ama iki akıl çok çok daha iyi olur.

Onun yanına bir baş akıllı gelmeyince o da kendi aklını yitirdi... Nasıl oldu, nere ye bıraktı aklını? Neydi o kelime? Aklını nereye gönder Hay Allah unuttum...

Sözlerine devam ederek ellerini gözlerinin önünde bir şey arar gibi dolaştırıp duruyordu: 335

— - Haaa! Buldum! Spazîeren.(*)

— Gezmeye mi?

— Evet, ya, gezmeye, ben de aynı şeyi söylüyordum. İşte onun aklı gezmeye çıkmıştı ve geze geze öyle derin bir yere geldi ki, sonunda kendini orada yitirdi. Oysa kendisi iyilik bilir, duygulu bir delikanlıydı. Ah, onu çok iyi hatırlıyorum. Daha şu kadarcık mini mini bir çocuktu. Babası onu arka bahçeye bırakmıştı. O zamanlar toprağın üstünde yalınayak koşup' duruyordu. Ayağında sadece bir düğmesi olan kısacık bir pantolonu vardı...

Dürüst bir adam olan ihtiyarın sesinde, duygulu ve heyecanlandığını belli eden bir anlam seziliyordu. Fetyukcviç hemen sanki birşey seziyormuş gibi irkildi ve bu fırsata dört elle sarıldı.

— Evet, ya, ben kendim o zaman daha gençtim... Daha... Eh, çok çok kırk beş

yaşındaydım. Buraya daha yeni gelmiştim. O zaman çocuğa acımış ve kendi kendime

«şuna yarım kilo kadar bir şey...» Hay Allah yarım kilo kadar ne almak istiyordum?

Rusça buna ne denir? Unuttum... Yarım kilo ka-dar, çocukların o çok sevdiği şeyden, neydi... Hay Allah neydi adı...

Doktor gene ellerini sallamaya başlamıştı:

— Hani ağaçta büyür, hani sonradan toplayıp herkese hediye ederler...

— Elma mı?

— Hayır canım! yarım kilo dedim. Yarım kilo elma ol-maz, on tane olur! Hayır, o dediklerimin hepsi küçüktür,

konur ve dişlerle «çıtır, çıtır!» diye kırılır. -— Fındık mı? Doktor, sanki bu sözü hiç aramamış gibi çok sakin bir

7- Evet, evet fındık, ben de öyle diyordum ya! dedi. İşte' ona yarım kilo fındık getirmiştim. Çünkü çocuğa hiçbir za-man, hiç kimse daha yarım kilo fındık bile getirmemişti. Ben kaldırdım ve çocuğa: «Çocuk, Gott der Vater» Güldü ve «Gott der vater» dedi. «Gott der Sohn» de-O gene güldü, cıvıldar gibi: «Gott der sohn.» dedi. «Gott Geist» dedim. O zaman gene güldü ve söyliyebil-

(*) 'Gezmeye' anlamında (Almanca).

digi kadar: «Gott der hellige Geist» dedi. Sonra ben gittim. Ertesi günü yanından geçiyordum, kendiliğinden bana: «Amca, Gott der vater, gott der Sohn> diye bağırdı.

Yalnız, «Gott der heilige Geist>;tı unutmuştu. Ama ona hatırlattın ve ço. cuga gene çok çok acıdın». Her neyse sonradan onu götürdüler. Ben de kendisini bir- daha görmedim.

İşte aradan yirmi üç yıl geçti, bir gün çalışma odamda oturuyordum. Artık saçlarım ağarmıştı. Birden içeriye arşları gibi gene bir adam girdi. Kim olduğunu bir türlü anlayamadım. Ama o parmağını kaldırdı ve gülerek: «Gott der vater, Gott der Sohn, und Gott der heilige Geist! (*) Şimdi size bana verdiğiniz yarım kilo fındık için teşekkür etmeye geldim. Çünkü hiç kimse, hiç bir zaman bana o vakitler yarım kilo fındık almamıştır. Bir tek siz bana yarım kilo fındık; aldınız,» dedi. O zaman mutlu gençliğimi, avluda yalın ayak dolaşan zavallı küçük çocuğu hatırladım ve «sen teşekkür etmesini bilen bir gençsin, çünkü bütün ömrün boyunca sana çocukluğunda getirdiğim o yarım kilo fındığı unutmamışsın!» dedim. Sonra onu kucaklıyarak kutsadım. Ağlamaya da başlamıştım. O ise hem gülüyor, hem

ağlıyordu... çünkü, Rus'lar ağlanacak yerde çok zaman gülerler. Ama o ağlıyordu, bunu görüyordum. Şimdi ise, ne yazık!

Mitya, birden oturduğu yerden:

— Şimdi de ağlıyorum, Alman! Şimdi de ağlıyorum, Tanrı senden razı olsun! diye bağırdı.

Ne olursa olsun bu hikâyecik, dinleyicilerin üzerinde oldukça iyi bir etki yapmıştı. Ama Mitya'nın lehinde olan asıl etkiyi, şimdi anlatacağım Katerina îvanovna'nın ifadesi yapmıştır. Hem zaten â decharçe tanıklar, yani savunma avukatının gösterdiği tanıklar sorguya çekilmeye başlayınca, kader birden, hatta ciddî olarak Mitya'ya gülmeye başladı.

Hem de asıl şaşılacak olanı, bunun savunma makamı için bile beklenmedik bir şey olmasıydı. Ama Katerina İvanovna'dan önce Alyoşa sorguya çekildi. Onun da söyledikleri, savcının ileri sürdüğü en önemli noktalardan birine karşı, artık olumlu etki yapan bir tanıklık olmuştu.

C) Teslis denilen Hıristiyanlığın temel prensibi. Buna göre Tanrı; baba, oğul ve Ruhülkudüs'tür. (Burada Almanca olarak söyleniyor).

IV

TAlih MİTYA'YA GÜLÜYOR

Bu, Alyoşa için bile hiç beklenmedik bîr şeydi. Tanıklık etmek için çağırtıldığı vakit, kendisine yemin ettirilmedi ve hatırlıyorum ki, daha sorgusunun başlangıcında tarafların hepsi ona karşı çok yumuşak, hatta sana yakın bir tavır takındılar. Belliydi ki, bu iyi bir genç olarak tanınmasından ileri geliyordu. Alyoşa, gösterişe başvurmadan alçak gönüllü ve ağırbaşlı bir tavırla ifade veriyordu ama, verdiği bu ifadelerde zavallı ağabeyine karşı duyduğu sıcak yakınlık açıkça belliydi. Sorulardan birine karşılık verirken, ağabeyinin karakterini tanımlayarak, onu belki de zincire vurulmaz, hırslarının tutsağı, ama aynı zamanda soylu, gururlu, yüksek bir vicdana sahip, hatta eğer kendisinden fedakârlık istenirse, kendisini bile feda etmeye hazır bir insan olarak tanıttı.

Bununla birlikte, son günlerde ağabeyinin hem Gruşen-ka'ya olan tutkusundan hem de babası ile rakip duruma düştüğü için, dayanılmaz bir durumda bulunduğunu da açıklamaktan geri kalmadı. Ama ağabeyinin babasını soymak amacı ile öldürmüş

olabileceğinin ileri sürülmesine bile müthiş bir öfke ile karşı çıktı. Buna rağmen o üç bin rublenin ağabeyinin zihninde garip bir «engel» haline geldiğini, Mitya'nın bu parayı mirastan kalan bir pay olarak kendisine ait saydığını, öyleyken babasının kendisini aldatarak bu parayı ondan saklamış blduğunu ileri sürdüğünü, hatta bu paradan söz açılınca çıkarına hiç de

düşkün bir insan olmadığı halde çileden çıkarak delirecek hallere geldiğini kabul etmek zorunda kaldı. Savcının «iki hanımefendi» dediği Gruşenka ile Katya'nın rakipliği konusunda ise belirsiz karşılıklar verdi. Hatta bir ya da iki soruya hiç karşılık vermek istemedi.

Savcı:

— Ağabeyiniz hiç olmazsa size, babasını öldürmek niyetinde olduğunu söylemedi mi?

diye sordu. Bu soruya gerekli Bulursanız karşılık vermiyebilirsiniz.

Alyoşa:

— Açıktan açığa söylemedi, diye karşılık verdi.

— Peki, ne şekilde söyledi? İmalı olarak mı?

— Bana bir çok kez, babama, karşı, içinde bir nefret duyduğunu ve...

dayanamıyacak bir duruma geldiği bir anda... nefretinin herşeyi aştığı bir sırada... onu belki de öldürebileceğini söylemiştir.

— Peki, siz, kendisinden bunu işittiğiniz vakit, buna inandınız mı?

— Korkarım ki «evet». Yalnız, her zaman üstün bir varlığın onu o uğursuz anda kurtaracağına güveniyordum. Gerçekten de kurtarmıştır. Çünkü babamı öldüren o değildir.

Alyoşa, sözünü kesin bir tavırla ve bütün salona duyuracak kadar gür bir sesle bitirmişti.

Savcı, yarışın başladığını haber veren boru sesini duyan bir savaş atı gibi irkildi.

— Şuna inanın ki, bu kanının içten geldiğine tam olarak inanıyor ve onun zavallı ağabeyinize karşı duyduğunuz sevgiden ileri geldiğini ya da bu sevgiye bağlı olduğunu ileri sürmüyorum. Ailenizde meydana gelen felâkete, kendinize göre bir açıdan baktığınız, daha önceki soruşturmadan ötürü artık bizce bilinmektedir. Sizden saklıyacak değilim; bu görüşünüz, apayrı bir görüştür ve savcılığın başkalarından almış

olduğu ifadelere tüm olarak aykırıdır. Bu yüzden size artık ısrarla şunu sormak gereğini duyuyorum: Düşüncelerinizi yönelten ve sonunda sizi, ağabeyinizin suçsuz olduğuna aynı zamanda, daha önceki soruşturmada açıkça suçluluğunu ileri sürdüğünüz kişinin gerçekten katil olduğuna inandıran hangi delillerdir?

Alyoşa, sakin bir tavırla ve alçak sesle:

— Daha önceki soruşturmada, yalnız sorulara karşılı* verdim. Doğrudan doğruya Smerdyakov'u suçlamak niyetinde değildim.

— Öyleyken suçlu olarak onu ileri sürdünüz, değil mi-

— Ağabeyim Dimitriy'in sözlerine bakarak, ondan söz ettim. Daha soruşturmadan önce bana, ağabeyimin tevkifi sı rasında olup bitenleri ve kendisinin o zaman Smerdyakov u suçlu olduğunu söylediğini anlattılar. Ağabeyimin suçsuz duğuna kesin olarak

inanıyorum.

Madem

o

öldürmedi,

o

de...

ille

— O halde Smerdyakov öldürdü, öyle mi? Peki ama. neden Smerdyakov diyorsunuz? Ve nasıl oluyor da, ağa , nizin suçsuz olduğuna bu kadar kesin karar verebiliyorsa

Ağabeyime inanmamazlık edemezdim. Bana yalan söy-ni biliyordum. Yüzünden bana yalan söylemediğini Alıyordum.

_- Yalnız yüzüne bakarak mı anladınız bunu? Bütün delilleriniz bundan mı ibaret?

— Bundan başka delilim yoktur.

— Peki Smerdyakov'un suçluluğunu ileri sürdüğünüz vakit bunu, gene ağabeyinizin sözlerinden ve yüzündeki ifadeden başka bir delile dayanmadan mı söylemiştiniz?

— Evet, başka bir delilim yoktu.

Savcı sorularını burada kesti. Alyoşa'nın verdiği karşılıklar., dinleyicilerde neredeyse bir hayal kırıklığı uyandırmıştı. Smerdyakov için daha mahkeme başlamadan önce söylentiler dolaşıyordu. Birileri bir şeyler işitmişti. Birinin bir başkasını suçladığı söyleniyordu. Alyoşa'dan söz ediliyor, onun ağabeyi lehine ve uşağın suçlu olduğunu gösteren olağanüstü bir sürü deliller topladığı ileri sürülüyordu. Oysa sanığın kardeşi olarak duyması bu kadar normal olan ve ahlâk bakımından önemli sayılabilecek bir takım

kanılardan başka hiçbir delili yoktu.

Ama o sırada Fetyukoviç sorulara başladı. Alyoşa'ya, sa-nığın, babasına karşı duyduğu öfkeden ve onu öldürebileceğinden ne zaman söz ettiğini sordu. Bunu felâketten önceki son görüşmelerinde işitip işitmediğini öğrenmek istedi. O vakit Alyoşa birden irkilir gibi oldu. Sanki ancak simdi aklına bir Şey gelmiş, ancak o anda düşüncelerini toparlamıştı:

— Şimdi birşey hatırlıyorum, neredeyse büsbütün unut-muştum bunu! Ama, o zaman bana öyle belirsiz olarak görünüyordu ki, şimdi ise...

Sonra Alyoşa, herhalde kendisi de ilk olarak o anda akına gelen bu düşünceye kendini kaptırarak, heyecanla, Mit-ya Ne son görüşmeyi yaptıkları akşam, manastıra giden yol , ağacın dibinde, onun göğsünü, «göğsünün üst kıs-' yumruklayarak birkaç kez namusunu temize çıkarmak için elinde bir vasıta bulunduğunu, kendisini temize çıka-racak olan şeyin, işte orada, göğsünün üzerinde olduğunu söylediğini hatırladı...

Sözüne devanı ederek:

o zaman, onun göğsünü yumruklarken, yüreğinden Atiğini sanıyordum, dedi. Onu bekleyen o utanç verici,

için340

o korkunç, o açıklamak cesaretini bile bulamadığı durumdan kendisini kurtaracak gücü ancak yüreğinde bulabileceğinden söz ettiğini sanıyordum. İtiraf edeyim, o sırada babamdan söz ettiğini ve ona gidip kimbilir nasıl bir tecavüzde bulunacağını düşünmekten ötürü utancından tepeden tırnağa titrediğini düşündüm. Oysa ağabeyim o sırada, göğsünde bir şeyi işaret ediyordu! Hatırlıyorum ki, daha o anda zihnimden bir düşünce geçti. Kalbin, göğsün o noktasında değil de, daha aşağıda olduğunu, onun ise daha yukarda bulunan bir yeri, boynunun hemen altında olan noktayı yumruk-ladığmı düşündüm, sanki o noktada bir şeye işaret ediyormuş gibiydi. O anda bu düşünce bana saçma göründü. Oysa belki ağabeyim o anda o bin beş yüz rublenin sarılıp dikildiği bez parçasını işaret ediyordu!

Mitya oturduğu yerden:

— Evet oydu! diye bağırdı. Gerçekten öyleydi Alyoşa! O sırada işte o bez parçasını yumrukluyordum!

Fetyukoviç sakinleşmesi için yalvararak acele ile Mitya'-ya doğru atıldı. Aynı zamanda Alyoşa'nın ifadesine sarıldı. Kendi anısının heyecanına kapılmış olan Alyoşa, ateşli ateşli konuşarak tahminlerini ileri sürüyordu; ona göre, Mitya için asıl utanılacak şey, üzerinde Katerina İvanovna'ya olan borcunun yarısı, yani geri verebileceği bin beş yüz ruble varken, herşeye

rağmen, borcunun bu yarısını ona vermeyip, bir başka işe kullanmaya, daha doğrusu eğer kabul ederse. Gruşenka'yı bu parayla götürmeye karar vermesindeydi.

Alyoşa birden heyecana kapılarak:

— Evet, öyle oldu, tam söylediğim gibi oldu! diye bağıra bağıra konuşuyordu.

Ağabeyim o sırada bana bağırarak, utancının yarısından, evet yarısından (bu

«.yarısından» sözünü birkaç kez tekrarlamıştı) kurtulabileceğini, ama karakter bakımından bunu yapamayacak kadar zayıf olduğunu.. bunu yapacak gücü kendinde bulamayacağını önceden bildiğini söyledi!

Fetyukoviç sabırsızlıkla:

— Kesin olarak, göğsünün gerçekten o noktasını dövdüğünü hatırlıyorsunuz, öyle mi? diye soruyordu.

— Açıkça ve kesin olarak hatırlıyorum. Çünkü, o «madem kalp daha aşağıda, o halde ne diye göğsünün o ka dar yukarısında olan bir yerine vuruyor?» diye düşündüm

Ama o zaman düşüncem bana saçma göründü... Bunu hatır-jıyorum evet, saçma göründüğünü hatırlıyorum... Bir an içinde zihnimden gelip geçti. Onun için şimdi de hatırladım işte. Hem bunu şimdiye kadar nasıl unutabildim, bilmiyorum! Ağabeyim, o bez parçasını, kendini kurtaracak bir çareye sahip olduğunu belirterek işaret ediyordu.

Ama bu bin beş yüz rubleyi geri vermeyeceğini de ima ediyordu! Mokro-ye'de tevkif edildiği zarnan da biliyorum ki, bunu (bana sonradan söylediler!) ömrü boyunca yapmış

olduğu en rezilce davranışın, Katerina İvanovna'ya olan borcunun yansını (gerçekten yarısından söz etmiş) geri verebilecek durumdayken, onun karşısında bir hırsız durumuna düşmemek elin-deyken. gene de parayı geri verip parasız kalmaktansa, onun gözünde bir hırsız olarak kalmayı tercih etmesi olduğunu bağıra bağıra söylemiş!

Alyoşa, sözlerini:

— Ah, bu borç yüzünden ne kadar üzüntü çekmiştir! Bu borç yüzünden kendine ne kadar eziyet etmiştir! diyerek bitirdi.

Tabiî işe savcı karıştı. Alyoşa'ya bütün bunların nasıl olup bittiğini anlatmasını rica etti, birkaç kez ısrarla: «Sanık göğsünü döverken gerçekten bir şeyi işaret ediyor gibi miydi?

Belki de sadece göğsünü yumrukluyordu. Ne dersiniz?» diye sordu.

Alyoşa:

— Zaten yumruklamıyordu! diye yüksek sesle karşılık verdi. Tam anlamıyla parmaklan ile işaret ediyordu. İşte şurayı, taa yukarıyı işaret ediyordu... Nasıl olup da su ana kadar aklımdan çıktı!...

Başkan, Mitya'ya dönerek verilen ifade konusunda bir şey söyleyip, söylemeyeceğini sordu. Mitya herşeyin. gerçekten herşeyin öyle olduğunu, gerçekten göğsünde boynunun hemen alt tarafında taşıdığı o bin beş yüz rubleyi işaret ettiğini ve bu işin tabiî çok rezilce bir şey olduğunu söyledi.

— İnkâr etmiyorum, rezilce bir şeydi! Bütün ömrümce yaptığım şeyler arasında, en rezilcesi buydu! diye bağırdı. O sırada bunları geri verebilirdim, öyleyken vermedim. Onun Sözünde bir hırsız kalmayı tercih ettim. Yalnız vermemek olsa gene iyi, asıl rezalet bu paraları geri vermeyeceğimi önceden bilmemde! Haklısın Alyoşa!

Teşekkür ederim!342

Alyoşa'nın sorgusu böylece bitti. Üzerinde durulması gereken ve önemli olan şuydu ki, hiç değilse bir tek olay, diyelim ki, çok küçük de olsa bir tek delil, daha doğrusu delil yerine geçecek bir ima şeklinde de olsa söylenen bu söz, sanığın daha önceki soruşturmasında, Mokroye'de «bunlar be-nimdi» dediği o bin beş yüz rublenin saklı olduğu bez parçasının da, o bez parçasının içindeki paranın da varlığını ileri sürerken yalan söylemediğini, bir parçacık olsun açığa vurmuş oluyordu. Alyoşa sevinerek, kıpkırmızı olmuş bir halde, işaret edilen yeri gösterdi. Ondan sonra da uzun bir süre kendi kendine:

— Bunu nasıl unutabilirdim? Nasıl unutabilirdim! Nasıl da birden aklıma geldi!

diye söylenip durdu.

Katerina İvanovna'nın sorgusu başladı. Kendisi daha görünür görünmez, salonda olağanüstü bir hava esti. Hanımlar tek saplı gözlüklerine, dürbünlerine sarıldılar.

Erkekler kımıldamaya başladılar. Hatta bazıları daha iyi görebilmek için yerlerinden kalktılar. Sonradan herkes, 'genç kadın içeri girer girmez, Mitya'nın birden mum gibi sapsarı olduğunu ileri sürmüştü. Genç kadın tepeden tırnağa siyahlar içinde, tevazu ile ve hemen hemen çekingen bir tavırla, kendisine gösterilen yere yaklaştı. Yüzünden heyecanlı olup olmadığını anlamaya imkân yoktu. Ama karanlık, somurtkan bakışında açıkça bir kararlılık seziliyordu. Şunu da belirtmeli ki, sonradan birçokları, o anda şaşılacak kadar güzel göründüğünü söyleyeceklerdi.

Genç kadın yavaşça, ama bütün salona duyuracak kadar seçik bir şekilde konuşmaya başladı. Son derece sakin konuşması vardı ya da belki sakin görünmeye çalışıyordu.

Başkan sorularına ihtiyatlı bir şekilde, sanki «yarasına» dokunmaktan korkuyormus gibi ve uğradığı felâkete saygı göstererek, büyük bir nezaketle başlamıştı. Ama Katerina İvanovna, ona sorulan bir soru üzerine kendiliğinden daha ilk sözlerde, sanıkla nişanlı olduğunu açıkladı. Sonra da alçak sesle:

— Kendisi beni terkedinceye kadar nişanlı kaldık, diye ilâve etti.

Kendisine Mitya'ya akrabalarına göndermek üzere verdiği o üç bin rubleyi sordukları zaman, kesin bir tavırla:

— Ben ona bu parayı doğru postahaneye götürmesi için

vermedim dedi. O sırada paraya çok ihtiyacı olduğunu seziyordum... Bu üç bin rubleyi ona, eğer isterse bir ay içinde göndermesi şartı ile verdim. Sonradan bu borç yüzünden kendi kendine boşuna acı çektirdi.

Genç kadına sorulan tüm soruları ve onun verdiği tüm karşılıkları kelimesi kelimesine vermiyorum, sadece sözlerindeki anlamı özetleyerek belirtmeye çalışıyorum. Sorulara karşılık vermeye devam ederek:

— Kesin olarak inanıyorum ki, nasıl olsa babasından parayı alır almaz, bu üç bini göndermeye fırsat bulacaktı. Çıkarcı olmadığına ve dürüstlüğüne... para konularında...

gösterdiği büyük dürüstlüğe daima inanmışımdır. Babasından üç bin ruble alacağına kesin olarak güveniyordu ve bunu birkaç kez bana söylemişti. Babası ile onun arasında bir anlaşmazlık olduğunu biliyordum. Her zaman da, evet bu güne dek her zaman, babasının hakkını yemiş olduğuna inanmı simdir. Kendisinin babasını tehdit eder şekilde konuştuğunu hiç hatırlamıyorum. Hiç değilse benim yanımda, hiç bir zaman hiç bir tehdit savurmamıştır. Eğer o zaman bana gelmiş olsaydı, ben hemen, bana borçlu olduğu o uğursuz üç bin ruble yüzünden duyduğu endişeyi giderirdim.

Ama artık bana uğramıyordu... Ben ise... öyle bir duruma düşürülmüştüm ki... onu çağırtamazdım.

Birden sözlerine:

— Hem bu borç yüzünden ondan herhangi bir hak isteğinde bulunamazdım, diye ekledi ve sesi kararlı bir ifade ile çınladı: «Ben de bir vakitler ondan üç bin rubleden çok daha büyük bir para yardımı görmüşümdür! Üstelik o zaman bir gün olup borcumu ödeyebileceğim bir

duruma geleceğimi aklımdan bile geçirmediğim halde, bu yardımı kabul ettim...»

Sesinin tonunda garip bir meydan okuyuş seziliyordu. İşte o sırada soru sorma sırası Fetyukoviç'e geldi. Fetyuko-viç, olumlu etki yapacak bir şeyle karşılaşacağını hemen hissederek, genç kadını ürkütmeden yavaşça:

— Bu dediğiniz, daha tanışıklığınızın başında oldu, değil mi? diye sordu.

Şunu parantez içinde söyleyeyim ki, kendisi Petersburg'-dan, Katerina İvanovna tarafından çağırtıldıgı halde, gene de Mitya'nın daha o kentteyken genç kadına verdiği beş bin344

ruble ile o «yerlere kadar eğiliş» olayı konusunda hiç bir şey bilmiyordu. Katerina İvanovna, ona bunu söylememiş, olayı kendisinden gizlemişti. Şaşılacak bir şey daha vardı. Kesin olarak denilebilirdi ki, Katerina İvanovna'nın kendisi de son dakikaya kadar bu olayı mahkemede anlatıp anlatmayacağını bilemiyor, bu konuda kendisine ilham gelmesini bekliyordu.

Hayır, o dakikaları hiç bir zaman unutamam! Genç kadın anlatmaya başlamıştı. Herşeyi anlattı. Mitya'nın Alyoşa'ya anlattığı tüm olayı «o yerlere eğilişsin nedenlerini, babasının durumunu, kendisinin Mitya'nın evine gidişini, herşeyi olduğu gibi açıkladı. Hem de bunları söylerken, Mitya'nın, kızkardeşi vasıtasıyla «parayı almak için Katerina İvanovna'-yı gönderin» diye bir teklif yapmış olduğu konusunda bir tek söz bile söylemedi. Yüksek bir cömertlik göstererek, bunu sakladı ve hiç bir etki altında kalmadan, kendiliğinden, yapmış olduğu bu fedakârlıkla, birşeyler olacağını umut ederek... ondan para istemek üzere, genç subayın evine koştuğunu açıkça söylemekten utanç duymadı.

Bu insanı sarsan bir şeydi. Onu dinlerken bütün vücudum buz gibi olmuştu. Tiril tiril titriyordum. Koca salon, her sözünü can kulağı ile dinleyerek, bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. Bu, benzeri olmayan bir şeydi; Katerina İvanovna gibi otoriter, herkese yukardan bakan, gururlu bir genç kızın böylesine açıktan açığa itiraflarda bulunarak ifade vermesi, böyle bir fedakârlıkta bulunması, kendini böylesine lekelemesi olacak şey değildi. Hem de bunu niçin, kimin için yapmıştı? Kendisine ihanet eden, ona en büyük hakareti yapan bir adamı kurtarmak, küçücük bir şey de olsa, onun yararına olabilecek iyi bir izlenim bırakabilmek için, hiç değilse, küçük bir hareketle kurtuluşuna yardım edebilmek için! Gerçekten de elinde kalan son beş bin rubleyi, sahip olduğu tüm serveti veren ve hiç bir günahı olmayan bir genç kızın karşısında saygı ile eğilen bir subayın hayali oldukça cana yakın ve çekici göründü. Ama... nedense yüreğimde oir sızı duydum!

Sonradan bu işin iftiralara yol açacağını (ki gerçekten sonra böyle oldu!) seziyordum.

Sonradan tüm kentte pis pis gülerek hikâyenin belki de noktası noktasına doğru olmadığını, özellikle subayın «güya sadece saygı ile eğilerek» genç kızın yanından ayrılmasına izin

m belirten bölümün gerçeğe aykırı olduğunu söyleyenler oldu. Bu bölümde bası şeylerin

«atlandığını» ima ediyorlardı.

Bizim bayanlar arasınla, en saygı değer olanları bile:

— Hem ona, diyelim ki atlanmadı, diyelim ki, herşey gerçekten anlatıldığı gibi oldu, gene de bir genç kızın babasını kurtarmak için de olsa, böyle davranması yakışık alır bir şey mi orası belli değil, diyorlardı.

Hem Katerina İvanovna gibi zeki ve hastalık derecesinde keskin görüşlü titiz bir kadın nasıl olup da önceden böyle söylentilerin çıkacağını tahmin etmemişti? Muhakkak tahmin etmiştir. Öyleyken, herşeyi söylemeye karar vermişti. Tabiî, hikâyenin gerçeğe uygun olup olmadığı konusunda, tüm o kuşkular ancak sonradan ortaya çıktı. İlk anda ise herkes, ama herkes çok sarsılmıştı. Mahkeme üyelerine gelince, onlar Katerina İvanovna'yı nerdeyse utanç dolu, kutsal bir heyecan içinde susarak dinliyorlardı. Savcı bu konuda, kendisine bir tek soru olsun sormayı gereksiz saydı. Fetyukoviç genç kadının karşısında yerlere kadar eğildi. Evet, nerdeyse zafere ulaşmış gibi bir tavrı vardı. Bu ifade ile birçok şeyler kazanılmıştı. İçinden gelen soylu bir davranışla, elinde kalan son beş bin rubleyi veren bir adam, sonra aynı adamın gece vakti, üç bin ruble çalmak için babasını öldürmesi... Bunlar birbirleri il; bağdaşmayan şeylerdi. Petyuko-viç hiç değilse şimdi hırsızlık suçlamasını uzaklaştırabilirdi. «Dava> birden yepyeni bir ışık altında görünüyordu. Mitya'-nızı yararına bir hava esmişti. Kendisi ise... söylendiğine göre, Katerina İvanovna ifaie verirken, bir iki kez yerinden fırlayacak olmuş, sonra tekrar oturduğu bankın üzerine düşmüş, iki eliyle yüzünü örtmüştü. Ama genç kadın sözünü bitirince birden kolların ona doğru uzatarak hıçkıra hıç-kıra ağlamaklı bir sesle:

— Katya, beni neden mahvettin? diye bağırdı.

Sonra, bütün salonu çınlatırcasına hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ama hemen sonra kendini toparladı ve gene:

— Şimdi artık kurtulanam! diye bağırdı.

Sonra, oturduğu yerde donmuş gibi, dişlerini sıkmış, kollarını da göğsünün üzerinle haç şeklinde kavuşturmuş olarak hareketsiz kaldı. Katerina İvanovna salonda kalmış ve kendisine gösterilen iskemleye oturmuştu. Yüzü sararmıştı,

gözlerini yere indirmiş olarak oturuyordu. Yakınında bulunanlar, genç kadının uzun bir süre sıtmaya tutulmuş gibi titrediğini anlattılar. Sorguya çekilmek üzere Gruşenka içeriye girdi.

Şimdi, birden meydana gelen ve belki de gerçekten Mit-ya'yı mahvetmiş olan felâketi anlatmanın sırası geliyor. Çünkü, şuna inanıyorum ki (herkes ve tüm hukukçular sonradan öyle olduğunu söylemişlerdir) eğer bu olay meydana gelmeseydi, sanığa hiç değilse hafifletici bir neden tanıyacaklardı. Ama bunları sonra anlatacağım. Daha önce biraz Gruşenka'dan söz edelim.

O da salona tepeden tırnağa siyahlar içinde, üzerinde o harikulade güzel siyah şalı ile gelmişti. Bazen tombul kadınların yaptığı gibi, hafifçe salınarak, kayar gibi, sessiz adımlarla parmaklığa yaklaştı, Gözlerini başkana dikmişti, ne sağa ne sola bakıyordu.

Bana kalırsa, o anda çok güzeldi ve sonradan bayanların ileri sürdüğü gibi solgun değildi.

Yine ileri sürdüklerine göre, yüzünde dikkatini bir noktaya topladığını belli eden kızgın bir anlam varmış. Ama ben öyle sanıyorum ki, sadece sinirliydi ve bizim skandallara susamış halkın, hakaret dolu, meraklı bakışlarını üzerinde ağır bir yük gibi hissediyordu.

Gururlu, hakarete boyun eğmeyecek bir karakteri vardı. Böyle bir karakterde olanlar, herhangi bir kişiden hakaret göreceklerini hisseder etmez, hemen karşılığını vermek için şiddetli bir istek duyarak öfke ile alevlenirler. Ayrıca, Gruşenka'nın tabiî bir çekingenliği: aynı zamanda öyle bir çekingenlik duyduğu için de, içten gelen bir utancı vardı. Bu bakımdan sözlerinin bazen öfkeli, bazen hakaret dolu ve kaba olmasına, bazen de hele kendisini suçladığı, kendisini sorumlu olarak gördüğünü belirttiği sıralarda birden sesinde bir içtenlik duyulmasına şaşmamak gerekir. Bazen de sanki kendisini bir uçuruma atıyormuş gibi «ne olursa olsun artık herşeyi söyleyeceğim» der gibi konuşuyordu...

Fiyodor Pavloviç ile olan ahbaplığı konusunda sert bir tavırla:

— Hepsi boş! Bana tutulduysa kabahat bende mi? dedi-Bir an sonra da:

— Tüm suç bende! Ben hem onunla, hem de öteki ile hem ihtiyarla, hem de bununla alay ettim, ikisini de bu du-

rurna dek sürükledim. Herşey benim yüzümden oldu, diye ekledi-Bir ara Samsonov'a değindiler. Gruşenka hemen küstah bir meydan okuyuşla:

— Ondan kime ne? dedi. O benim velinimetimdi. Akrabalarım beni evden kapı dışarı ettikleri vakit, yalınayak do-laştığnı sıralarda beni yanma

almıştı.

Bu arada başkan oldukça nazik bir tavırla, Gruşenka'-ya. gereksiz ayrıntılara girişmeden doğrudan doğruya sorulara karşılık vermesi gerektiğini hatırlattı. Gruşenka kızardı, gözleri kıvılcımlar saçtı.

Paraların bulunduğu paketi kendi gözü ile görmemişti, yalnız Fiyodor Pavloviç'in elinde içinde üç bin ruble bulunan bir paket olduğunu «katilden» işitmişti.

— Yalnız, tüm bunlar saçmaydı, ben bunlara gülüyordum \e ne olursa olsun dünyada oraya gitmezdim!

Savcı:

— Demin «katil» derken kimi kasdettiniz? diye sordu.

— Uşağı, başka kimi olacak? Efendisini öldüren, dün de kendiri aşan Snıerdyakov'u kastettim.

Tabiî, ona hemen bu kadar kesin bir suçlama için elinde ne gibi delilller bulunduğunu sordular. Ama onun da hiç bir delili Dîmadığı meydana çıktı.

— Dimitriy Fiyodoroviç'in kendisi bana öyle demişti, onun sözüne inanın! dedi.

Gıuşenka, bunu söyledikten sonra, duyduğu nefretten te-Peden tırnağa titrer gibi sözlerine şunları ekledi:

— Onu mahveden, aramızdan geçen kara kedidir. Herşey onun yüzünden oldu. Ben bunu 'bilirim, diye ekledi ve sesi öfke ile çınladı.

Kendisine gene kimi ima ettiğini sordular.

— Küçük hanımı, işte bu Katerina İvanovna'yı. O zamanlar beni evine çağırdı, çikolatalar ikram etti, beni elde etmek istedi, onda bir parçacık olsun utanma diye bir şey yoktur, işte bu kadar...

Bu sırada başkan artık sert bir tavırla, kullandığı söz-daha ölçülü olmasını rica ederek sözünü kesti. Ama ç kadının yüreği bir kez alev almıştı. Artık kendini bile atmaya hazırdı... Savcı:

— Mokroye'de tevkif sırasında herkes sizin koşarak öbür

odadan çıktığınızı görmüş ve «bütün suç bende, Sibirya'ya ikimiz birlikte gideceğiz!» diye bağırdığınızı işitmiş. Demek daha o anda onun baba katili olduğuna kesin olarak inanmıştınız, diye hatırlattı. Gruşenka:

— Ben o zamanki duygularımı hatırlamıyorum! diye kar şılık verdi. Herkes o zaman

«babasını öldürdü!» diye bağı-rıp duruyordu. Ben de suçlu olduğumu, onun benim yüzümden katil olduğunu hissettim. Ama suçlu olmadığını söylediği vakit, ona hemen inandım, şimdi de inanıyorum, her zaman da inanacağım. O yalan söyleyecek adam değildir.

Soru sorma sırası Fetyukoviç'e gelmişti. Bu arada hatırlıyorum ki. Fetyukoviç Gruşenka'ya Rakitin'i ve o yirmi beş ruble konusunu sorarak: «Bunları ona Aleksey Fiyodoroviç Karamazov'u size getirmesi için vermişsiniz dedi.

Gruşenka hakaret dolu, öfkeli bir gülüşle:

— Parayı almasında şaşılacak ne var? dedi. Zaten benden para sızdırmak için hep gelirdi, dedi. Bazen bir ayda otuz ruble aldığı olurdu. Daha çok eğlence için isterdi: Ben yardım etmezsem, içki içecek para bulamazdı.

Fetyukoviç başkanın şiddetle oturduğu yerde kımıldadığını farketmesine rağmen, hemen bunun üzerinde durdu.

— Bay Rakitin'e bu kadar cömertçe davranmanızın nedenini açıklar mısınız? dedi.

— Nasıl cömert davranmam. O benim teyzemin çocuğudur. Benim annemle onun annesi özbeöz kardeştiler. Yalnız kendisi, bunu burada hiç kimseye söylememem için yalvarıp dururdu. Benimle akraba olduğu için çok utanıyormuş.

Bu yeni açıklama, herkes için beklenmedik bir şey oldu Tüm kentte, şimdiye dek bunu hiç kimse bilmiyordu. Hatta manastırda bile bunu bilen yoktu. Mitya'nın da bundan haberi yoktu. Anlattıklarına göre, Rakitin, utancından oturduğu iskemlede kıpkırmızı kesilmişti.

Gruşenka ise, daha mahke me salonuna girmeden önce, her nasılsa onun Mitya'nın za rarına ifade verdiğini işitmiş, bu yüzden de müthiş öfkelen misti. Böylece Bay Rakitin'in daha önceki bütün sözleri-sözlerindeki kibarlık, kölelik ile, Rusya'daki sosyal sizlik konusunda yaptığı bütün çıkışlar, hepsi bu sefer herkesin gözünde alçalmış, sıfıra inmiş

oldu. Fetku memnundu: Şans gene imdada yetişmişti. Zaten Gruşenka y

pek uzun süre sorguya çekmediler, hem kendisi de tabiî, yeni bir şey söyleyecek durumda değildi. Dinleyiciler arasında oldukça nahoş bir izlenim yaratmıştı. Genç kadın, ifadesini verdikten sonra, mahkeme salonunda Katerina İva-novna'dan epey uzakta bir yere oturduğu vakit, hakaret dolu yüzlerce bakış ona doğru çevrilmişti. Onu sorguya çektikleri

tüm süre içinde, Mitya hep susmuş, sanki taşlaşmış gibi hareketsiz, gözlerini yere dikmiş

olarak oturmuştu. Tanık İvan Fiyodoroviç içeri girdi.

BİRDEN GELİP ÇATAN FELÂKET

Şunu belirteyim ki, îvan'ı daha Alyoşa'dan önce çağırmışlardı. Ama mübaşir, o vakit başkana tanığın birden rahatsızlanmasından mı, yoksa herhangi bir kriz geçirmesinden mi nedir, hemen mahkemeye çıkamayacağını, ancak durumu düzelir düzelmez, istendiği anda ifade vermeye hazır olduğunu bildirmişti. Ama, her nasılsa, bunu hiç kimse işitmemişti. Olup bitenleri sonradan öğrendiler.

İvan'ın gelişi ilk anda hemen hemen farkedilmedi: En önemli tanıklar, özellikle rakip olan iki kadın, artık sorguya çekilmişlerdi; dinleyicilerin merak duygusu şimdilik tatmin edilmişti. Hatta birçoklarında yorgunluk belirtileri bile hissediliyordu. Daha birkaç tanığın dinlenmesi gerekiyordu. Ama bunlar da, herhalde artık açıklanmış olanlardan fazla ve özel bir şey açıklayamazlardı. Zaman geçiyordu.

İvan Fiyodoroviç yargı makamına hayret edilecek bir şekilde ağır ağır yürüyerek, hiç kimseye bakmadan, hatta ba-Şim eğmiş olarak ve sanki somurtarak bir şeyler düşünüyormuş gibi yaklaşmıştı. Tepeden tırnağa kusursuz giyinmişti, ama yüzü hiç değilse bende, hasta olduğu izlenimi yarattı: Bu yüzde, sanki toprağa bulanmış ölüm döşeğinde olan bir insanın yüzünü andıran bir hava vardı. Gözleri bulanıktı; on-terı kaldırdı, ağır ağır salonda dolaştırdı. Alyoşa birden, oturduğu iskemleden fırlayacak oldu ve «ah!» diye inledi. Bunu hatırlıyorum. Ama bunu da pek az kimse farketmişti.

Başkan, ona yeminsiz bir tanık olduğunu, isterse ifade vermekte ya da susmakta serbest olduğunu, ama ifade verecekse tabiî söyleyeceklerinin doğru olması gerektiğini ve buna benzer şeyleri söyleyerek söze başlayacak oldu. İvan Fjyo-doroviç, onu dinliyor, yüzüne bulanık gözlerle bakıyordu. Ama birden yüzünde yavaş yavaş bir gülümseyiş yayılmaya başladı. Ona hayretle bakan başkan sözünü bitirir bitirmez. İvan birden gülmeye başladı.

Yüksek sesle:

— Eh, başka? diye sordu.

Salonda herşey sessizliğe gömüldü. Herkes sanki bir şeyler seziyordu. Başkan endişeye kapıldı. Gözleriyle mübaşiri arıyarak:

— Siz... belki de daha tamamen iyi olmadınız! dedi. İvan Fiyodoroviç birden çok sakin ve saygılı bir tavırla:

— Üzülmeyin efendim, sağlık durumum yeteri kadar iyidir, hatta size bazı meraklı şeyler anlatabilirim, dedi.

— Özel bir şey mi bildirmek niyetindesiniz?

Başkan bunu hep aynı güvensiz bir tavırla söylemişti. İvan Fiyodoroviç, gözlerini yere indirdi, birkaç saniye sustu, sonra basını kaldırarak kekeler gibi:

— Hayır... öyle bir niyetim yok. Özel olarak bildireceğim bir şey yok, dedi.

Kendisini sorguya çekmeye başladılar. İvan Fiyodoroviç büsbütün isteksiz bir tavırla, mahsus kestirip atıyormuş gibi. hatta gittikçe artan garip bir tiksinti ile karşılık veriyordu. Bununla birlikte söyledikleri oldukça anlaşılabiliyordu. Birçok şeylere,

«bilmiyorum» diye karşılık verdi. Dimitriy Fiyodoroviç ile babası arasındaki hesaplardan haberi yoktu. BU konuda, «bununla hiç ilgili değildim» dedi. Babasını öldüreceği tehdidini, sanığın kendisinden işitmişti. Paketteki paraları ise, Smerdyakov'dan duymuştu...

Birden yorgun bir tavırla sözünü keserek:

— Hep aynı şeyler! dedi. Yargıçlar heyetine özel bir şey bildiremeyeceğim için üzgünüm!

Başkan:

— Görüyorum ki, rahatsızsınız, ve duygularınızı anlıyo rum... diye söze başlayacak oldu.

Çevresine, savcıya, savunma avukatına doğru döndü ve eğer gerekli bulurlarsa onları soru sormaya davet etti. o o sırada İvan Fiyodoroviç, bitkin bir sesle:

— Gitmeme izin verir misiniz, efendim? Kendimi çok rahatsız hissediyorum, diye rica etti.

Sonra, izin verilmesini beklemeden, birden kendisi arkasını döndü, salondan çıkmaya hazırlandı. Ama dört adım kadar uzaklaştıktan sonra birden iyice düşünmüş ve hemen kararını d'eğiştirmiş gibi, hafifçe gülerek gene eski yerine döndü.

— Ben tıpkı o köylü kızı gibiyim sayın başkanım, dedi. Biliyorsunuz, ne derler, kız:

«Gönlüm varsa giderim,, gönlüm yoksa... gitmem» diyormuş ya. Hani peşinden gelinlikle mi duvakla mı ne koşuyorlarmış, kızı giydirip nikâha

götürmek için... O da:

«Gönlüm varsa giderim... Gönlüm yoksa gitmem> diyormuş... Bu hikâyeyi bizim kabilelerden birinde anlatırlar...

Başkan:

— Ne demek istiyorsunuz? diye sordu.

İvan Fiyodoroviç birden bir deste para çıkardı.

— İşte, dedi. Para burda... şu pakette olan para var ya, (başı ile suç delillerinin bulunduğu masayı işaret etti.) hani uğrunda babamı öldürdükleri para... İşte burada!

Nereye koyayım? Bay mübaşir, şunları verir misiniz?

Mübaşir tüm desteyi alıp başkana verdi. Başkan hayretle:

— Bu paralar elinize nasıl geçti... eğer bunlar o paralarsa? diye sordu.

— Smerdyakov verdi bana bunları! Katilin kendisi verdi. Oün akşam... kendisini asmadan önce ona uğramıştım. Babamı Mitya ağabeyim değil, o öldürdü. Smerdyakov öldürdü... nasıl öldüreceğini de ben öğrettim... babamın ölmesini istemeyen var mıydı ki?

Başkan elinde olmayarak:

— Sizin aklınız başınızda mı, değil mi? diye sordu.

-— İşin önemli yönü de bu ya, aklım başımda... Hem be-nimkisi alçakça bir akıl, tıpkı sizin aklınız gibi, bütün bu... iratsız heriflerin aklı gibi!

Birden dinleyicilere doğru dönmüştü. Müthiş bir nefret ve öfkeyle dişlerini gıcırdatarak:

— Babam öldürüldü diye, korkuyorlarmış gibi numara Diyorlar. Birbirlerine karşı rol yapıyorlar. Yalancılar! Hep-352

si babamın ölmesini isliyorlardı. İtler birbirlerini yerler... Ortada bir babanın katli olmasa, hepsi darılır, öfke ile dağılırlardı... Eğlence istiyorlar! «Ekmek ve eğlence!> başka bir şey düşünmezler. Hoş, ben de onlardan pek iyi değilim ya! Birden elleri ile başım kavradı:

— Sizde su var mı, Tanrı aşkına bana içecek su verin! Mübaşir hemen ona yaklaştı.

Alyoşa birden ayağa fırladı ve:

— O hastadır, ona inanmayın, şu anda beyin humması

geçiriyor! diye bağırdı.

Katerina İvanovna oturduğu iskemleden ayağa fırlamış, dehşet içinde hiç kımıldamadan ivan Fiyodoro'içe bakıyordu. Mitya da kalkmış, dudaklarında yüzünü buluşturan acayip bir gülümseyişle bir tek sözünü kaçırmadan ağabeyini dinliyordu. İvan, tekrar:

— Üzülmeyin, deli değilim! Sadece katilin! diye söze başladı.

Sonra nedense birden:

— Katilden güzel bir konuşma beklenmez ki... diye ekledi ve dudaklarını bükerek güldü.

Savcı belli bir şaşkınlık içinde başkana doğn eğildi. Yargıçlar heyeti üyeleri endişe ile aralarında fısıldaşıyorlardı. Fetyukoviç kulaklarını dikmiş, söylenenleri dikkatle dinliyordu. Salondakiler bir ölüm sessizliği içinde bekliyorlardı Başkan birden aklı başına gelmiş gibi:

— Tanık, sözleriniz anlaşılmıyor. Burada öyle konuşamazsınız! Mümkünse sakinlesiniz, ondan sonra anlatınız eğer gerçekten anlatacak şeyiniz varsa. Eğer sayıklamıyorsanız... Bu açıklamanın doğruluğunu neyle ispat edebilirsiniz?

— işin kötüsü de bu ya, hiç bir tanık gösteremem. Smerd-yakov köpeği size öbür dünyadan... paket içinde ifadesini gönderemez. Siz de hep paket beklersiniz. Bir tane var ya yeter! Gösterebileceğim hiç bir tanık yok... Yahız birini gösterebilirim...

Bunu düşünceli bir tavırla, hafifçe gülerek söylemişti-

— Kimdir tanığınız?

— Benim tanığım kuyrukludur, sayın baskın! Onu tan'

göstermem usul bakımından uygun düşmez! Le duble n'erâ-te point!(*) Birden gülmekten vazgeçerek, su- söyler gibi;

— Siz ona bakmayın, adi, basit bir şeytandır, diye ekledi. Herhalde buralarda bir yerde, işte suç unsuru delillerin bulunduğu masanın altındadır. Oradan başka nerede oturabilir? Bakın, beni dinleyin: Ben ona, «Susmak istemiyorum* dedim, o ise bana, jeolojik düzenin alt üst olmasından söz etti... saçmalık! Haydi, canavarı serbest bırakmanıza... O Tan-rıya övgü söylemeye başlamış. Kendini rahat hissediyor da ondan! Onun ilâhî okuması sarhoş bir serseminin avazı çıktığı kadar «Vanka Piter'e gidince» şarkısını söylemesi gibi bir şey olur. Oysa ben iki saniyelik mutluluk için katrilyon kere katrilyon kilometreyi feda ederdim. siz banim

nasıl adam olduğumu bilmezsiniz! Ah herşey sizde ne kadar saçma oluyor! Haydi onun yerine beni yakalasanıza! Buraya bir şey için geldim, değil mi ya... Neden, neden herşey, ne varsa herşey bu kadar saçma oluyor?

Bunu söyledikten sonra, derin düşünceler içindeymiş gibi, ağır ağır gözlerini salonda gezdirmeye bağladı. Artık herkes heyecana kapitalisti. Alyoşa, oturduğu yerden fırlayarak ona doğru atılacak oldu. Ama mübaşir daha çevk davranarak İvan Fiyodoroviç'i kolundan yakalamıştı. ivar, mübaşirin yüzüne dik dik bakarak:

— Bu da ne? diye bağırdı ve onu birden omuzlarından yakalayarak, müthiş bir öfkeyle yere yıktı.

Ama nöbetçiler yetişmiş, onu yakalamışlardı, işte o za-'man avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Sonra onu götürürlerken de hep çığlıklar ata ata, anlaşılmaz bir şeyler bağırdı durdu.

Ortalık karıştı. Herşeyi düzenli olarak hatırtamıyorum, kendim de heyecana kapılmıştım ve artık olanları izleyemi-yordum. Yalnız, şunu biliyorum ki, herkes artık sakinleştikten ve olup bitenleri anladıktan sonra, mübaşir gene de azar-kndı. Oysa kendisi, tanığın tüm süre içinde sağlık bakımından iyi olduğunu, doktorun bir saat kadar önce; hafif bir Baygınlık geçirdiği sırada, onu muayene etmiş olduğunu, salona girmeden önce düzgün konuştuğunu, bu bakmadan böy-

(') Şeytan mevcut değildir, anlamında.354

le bir şeyin olacağını tahmin etmenin imkânsız olduğunu, ifade vermek için ille kendisinin ısrar etmiş olduğunu ayrıntılarıyla anlatmıştı.

Ortalık hiç değilse biraz yatışmadan ve herkes kendine gelmeden önce, bu sahnenin hemen arkasından bir başka sahne oldu, Katerina İvanovna sinir krizi geçirdi. Tiz sesle batırıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, ama gitmek istemiyor, kendini oradan oraya atıyor, onu götürmemeleri için yalvarı-yordu, sonunda da birden başkana şöyle bağırdı:

— Bir açıklamada daha bulunmalıyım... Hemen... Hemen! İşte kâğıt, mektup...

alın, okuyun, çabuk çabuk! Bu mektubu o canavar yazdı. İşte bu canavar! İşte bu yazdı!

Mitya'yı işaret ediyordu:

— Babasını o öldürdü. Şimdi göreceksiniz. Bana baba-mnı nasıl öldürmüş olduğunu yazmış! Öbürü ise hasta... hasta, beyin hummasına tutulmuş! Üç gündür farkettim humma geçirdiğini!

Kendinden geçmiş bir durumda işte böyle bağırıyordu. Mübaşir başkana

uzattığı kâğıdı aldı. Katerina İvanovna ise kendini iskemlenin üzerine atıp, yüzünü elleri ile kapadı ve Balondan sesini işitirler diye, korkudan en küçük bir inilti duyurmamaya çalışarak, titreye titreye, sessiz sessiz, sarsılarak hıçtara hıçkıra ağlamaya başladı. Vermiş olduğu kâğıt, Mitya'-mn «Başkent» meyhanesinde yazdığı ve İvan Fiyodoroviç'ta «matematik bir önemi olan belge» dediği mektuptu. Ne yazık ki bu mektubu gerçekten matematik bir delil olarak saydılar. Bu mektup olmasaydı, belki de Mitya mahvolmayacaktı ya da hiç değilse mahvoluşu o kadar feci olmayacaktı. Tekrar ediyorum, tüm ayrıntıları izlemek zordu. Şimdi bile tüm bunlar bana, öyle bir karışıklık içinde görünüyor ki... Herhalde başkan, yeni vesikayı hemen orada mahkeme üyelerine, savcıya, savunma avukatına ve jüri üyelerine göstermişti. Ben yalnız, tanık kadını nasıl sorguya çektiklerini hatırlıyorum.

Başkanın kendisine doğru dönerek yumuşak bir tavırla, «sakinleştiniz mi?'' sorusu üzerine, Katerina İvanovna birden:

— Hazırım, hazırım! diye bağırdı.

Sonra herhalde herhangi bir nedenden ötürü sözlerin dinlemezler diye, hâlâ büyük bir korku içinde:

— Her bakımdan sorularınıza karşılık verebilecek dayım! diye ekledi.

Kendisinden durumu daha ayrıntılı olarak anlatmasını rica ettiler: Bu mektup neydi?

Onu hangi koşullar altında sanıktan almıştı?

Katerina İvanovna nefesi tıkanırcasına:

— Mektup bana cinayetten bir gün önce geldi. Kendisi ise onu daha bir gün önce meyhaneden yazmış. Demek ki, cinayetten iki gün önce oluyor. Bakın, bir hesap pusulasının arkasına yazılmış! diye bağıra bağıra anlatıyordu. O va-yt, benden nefret ediyordu, çünkü kendisi âdice bir davranışta bulunmuş, o yaratığın peşinden gitmişti...

Bundan başka, o üç bin rubleyi benden borç almıştı... Evet, bu üç bin ruble yüzünden, kendi yaptığı adilikten ötürü gururu incinmişti! Bu üç bin ruble meselesi de şöyle oldu: Sizden rica ediyorum, size yalvarıyorum beni dinleyin: Kendisi daha babasını öldürmeden üç hafta önce bir sabah bana geldi. Ben, paraya muhtaç olduğunu, bu parayla ne yapacağını... işte-bu yaratığı avlamak ve onu uzaklara götürmek için istediğini biliyordum. Gene de biliyordum ki, artık bana ihanet etmişti, beni bırakmak istiyordu.

Öyleyken, o vakit bu paraları kendim ona uzattım. Kendim teklif ettim ona bu parala-n.

Güya Moskova'ya kızkardeşime göndermesi için... Paraları verirken de yüzüne baktım ve ne zaman isterse, o zaman gönderebileceğini söyledim. «İstersen bir ay sonra olsun»

dedim. Bu durumda gözlerinin içine bakarak, açıkça, «o yaratıkla birlikte bana ihanet etmek için paraya ihtiyacın var, o halde al bu paralan, bunları sana kendim veriyorum, eğer bunları kabul edecek kadar namussuzsan al onları!» demek istediğimi anlamamasına imkân var mıydı? Ben suçunu yüzüne vurmak istiyordum. Peki ne oldu?

Paraları aldı, evet aldı onları, sonra da gidip bu yaratıkla birlikte orada, bir gece içinde harcadı... Ama herşeyi öğreneceğimi anlamıştı, Anlamıştı! Şuna da inanmanızı isterim ki benim bu paraları ona verirken, sadece kendisini bunları benden alacak kadar Namussuz mu, değil mi diye sınadığımı da anlamıştı. Gözleri-nin içine bakıyordum, o da benim gözlerimin içine bakıyor ve herşeyi anlıyordu. Herşeyi kavramıştı.' Öyleyken aldı. Alıp Götürdü paralarımı!

Mitya birden avazı çıktığı kadar:

—• Doğru Katya! Gözünün içine bakıyor ve bunu beni için yaptığını anlıyordum, öyleyken aldım paranı!356

KARAMAZOV KARDEŞLER

Nefret edin benim gibi bir alçaktan, hepiniz nefret edin! Bunu hakettim. Başkan:

— Sanık, eğer bir söz daha söylerseniz sizi dışarı çıkarmalarını emrederim, diye ihtar etti.

Katya titreyerek acele ile devam etti.

— Bu para onu üzüyordu. Onları bana geri vermek istiyordu, burası doğru, ama o yaratık için de paraya ihtiyacı vardı. İşte babasını öldürdü, öyleyken paraları bana gene de geri vermedi, tersine onunla o köye, kendisini yakaladıkları köye gitti, öldürdüğü babasından çaldığı paraları orada gene eğlenerek har vurup, harman savurmus. Babasını öldürmeden bir gün önce ise, bana bu mektubu sarhoşken yazmış. Bunu hemen anladım. Bana kızgın olduğu için. Hem de bunu kimseye, hatta cinayeti işlese bile kimseye göstermeyeceğimi kesin bir şekilde bilerek yazmış. Başka türlü olsaydı yazmazdı. Ondan intikam almaya, onu mahvetmeye tenezzül etmeyeceğimi biliyordu! Ama okuyun, dikkatle okuyun, lütfen daha dikkatle okuyun, o zaman mektupta herşeyi anlattığını, herşeyi peşin olarak tasarladığını, babasını nasıl öldüreceğini, paraların da odasının neresinde bulunduğunu düşünmüş olduğunu anlarsınız. Bakın, rica ederim, şunu da gözden kaçırmayın; orada bir cümle var, «öldüreceğim! Yeter ki İvan buradan gitsin» diyor. Demek ki nasıl öldüreceğini artık önceden tasarlamıştı...

Katerina İvanovna zarar vermekten zevk duyarak, sinsi sinsi yargıçlar

heyetine böyle söyleyerek, onları da aynı şekilde konuşmaya yöneltmek istiyordu. Evet belliydi ki, o uğursuz mektubu en ince noktalarına kadar iyice okumuş, her harfini ayrı ayrı ezberlemişti:

— Eğer sarhoş olmasaydı, bana yazmazdı. Ama bakın burada herşey önceden anlatılmış. Harfi harfine herşey! Sonradan cinayeti nasıl işleyeceği falan... Tam bir program vermiş.

Çığrından çıkmış olarak işte böyle bağırıyor ve tabii artık bunun kendisi için nasıl bir sonuç meydana getireceğini umursamıyordu. Bununla birlikte, muhakkak ki, bu sonuçları daha bir ay önce tahmin etmişti. Çünkü daha o zaman belki de öfkeden titreyerek: «Şunu mahkemede okusam mı?> diye hayal kurmuştu. Şimdi ise kendisini tepeden boşluğa bırakıvermişti. Hatırlıyorum, galiba mektup da he

men orada yüksek sesle mahkeme kâtibi tarafından okundu ve herkesin üzerinde derin bir sarsıntı yaptı. . Mitya'ya bu mektubun kendisine ait olup olmadığını sordular.

Mitya:

— Benim, benim! diye bağırdı. Eğer sarhoş>ş olmasaydım yazmazdım! Biz birbirimizden pek çok nedenlilerden ötürü nefret etmişizdir Katya, ama yemin ederim, yemin ederim ki, nefret ederken bile seni seviyordum. Ama sen beni sevmiyordun !

Umutsuzluk içinde parmaklarını bükerek, ototurduğu yere çöktü. Savcı ile savunma avukatı karşılıklı olarak sorular sormaya başladılar. Hepsinin özet olarak asıl anlamı şuydu: «Sizi böyle bir belgeyi daha önce saklamaya ve bundan önce bambaşka bir şekilde ifade vermeye sürükleyen n şey nedir?»

Katya, deli gibi:

— Evet, evet! Demin yalan söyledim. Söylecediklerim hep yalandı. Vicdanıma, namusuma aykırı olarak ; yalan söyledim. Ama demin onu kurtarmak istiyordum.

Berenden bu kadar nefret ettiği ve beni böylesine hor gördüğü ü halde! diye bağırdı.

Evet, beni çok hor görüyordu. Her zaman da hor görmüştür. Hem biliyor musunuz, biliyor musunnuz... benden o vakit verdiği o para için ayaklarına kapandığım zaman, o anda nefret etmeye başlamıştır. Bunu farketmiştim... Hemen hissetmiştim bunu. Ama uzun bir süre kendi düşünceme inanamadım. Kaç kez gözleri ile: «Ne olursa ı olsun, o vakit sen benim ayağıma geldin!» diyordu. Evet, i anlamamıştı! Hiç. bir şey anlamamıştı. Neden o vakit koşup o ona geldiğimi anlamadı? Çünkü o yalnız herşeyde adilikten şüphe edecek adamdır! Benim hakkımda kendisinden pay

biçeçerek yargıda bulunuyordu. Herkesin kendisi gibi olduğunu sanıyordu.

Katya bunları artık büsbütün kendini yitirmiş olarak ve müthiş bir öfkeyle dişlerini sıkarak söylemişti. .

— Ama benimle sadece mirasa konduğum içicin evlenmek istemedi. Evet, onun için onun için! Ben daima ı bunun böyle olduğundan şüphe etmişimdir! Ah, o ne canavardır!

Tüm ömrümce, onun karşısında, o gün evine gitmiş olduğum için utançtan tiril tiril titreyeceğimi bu yüzden daima beni hor Sorabileceğini ve bu bakımdan benden üstün durumda olaca-düşünmüştür. İşte bunun için benimle evlenmek iste-Öyle • olmuştur, hepsi öyle olmuştur! (Onu sevgiyle358

sonsuz bir sevgiyle yenmeye çalıştım. Hatta ihanetine bile göz yummak istedim. Ama hiç bir şey, hiç bir şey anlamadı. Zaten o bir şey anlayabilir mi? O bir canavardır! Bu mektubu ertesi günün akşamı aldım. Bana meyhaneden getirmişlerdi onu. Oysa, daha o sabah, daha o günün sabahı herşeyini bağışlamak istiyordum. Herşeyini hatta ihanetini bile!

Tabiî başkan ve savcı onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Kesin olarak inanıyorum ki, hepsi belki de onun böyle kendini yitirişinden yararlandıkları ve bu çeşit açıklamalarını dinledikleri için utanç duyuyorlardı. Ona «durumunuzun ne kadar ağır olduğunu anlıyoruz. İnanın ki, biz de duygulu insanlarız» gibi sözler söylediklerini hatırlıyorum.

Öyleyken, kriz geçiren ve kendini büsbütün yitirmiş olan kadının ağzından bu ifadeyi almaktan geri kalmadılar. Genç kadın sinirlerinin bu kadar gergin olduğu anlarda bile, zaman zaman içten gelen şaşılacak bir açık yüreklilikle İvan Fiyodoroviç'in tüm o iki ay içinde ağabeyini, «o canavarı, o katili» kurtarmak için nasıl delirecek hallere geldiğini anlattı.

Yüksek sesle:

— Kendi kendine eziyet ediyordu! diye anlattı. Hep onun suçunu küçültmek istiyor, kendisinin de babasını sevmediğini açıklıyor, belki kendisinin de babasının ölümünü istediğini ileri sürüyordu. Evet, onun yüksek, çok yüksek bir vicdanı vardır! Vicdanlı olduğu için kendini perişan etti! Bana herşeyi açıklıyordu, herşeyi! Hergün bana geliyor, tek dostu olarak benimle konuşuyordu.

Birden gözleri kıvılcımlar saçarak, meydan okur gibi:

— Onun tek dostu benim, bu şeref bana aittir! dedi kendisi. Smerdyakov'a iki defa gitmiştir. Bir gün bana gelip; «Eğer ağabeyim değil de Smerdyakov öldürseydi, (çünkü burada herkes cinayeti Smerdyakov'un işlediğini ileri sürmüştür) o zaman belki ben de suçluyum. Çünkü Smerdyakov babamı

sevmediğimi biliyor ve belki de benim babamın ölmesini istediğimi düşünüyordu.» dedi. O zaman bu mektubu çıkarıp ona gösterdim, o da cinayeti ağabeyinin işlediği kanısına vardı; bu kanı onu büsbütün mahvetti. Kendi öz kardeşinin bir baba katili olmasına dayanamıyordu! Daha bir hafta önce bu yüzden hastalandığını farkettim. Son günlerinde, bizde otururken hep sayıklıyordu. Zihninin bulandı?1"

nı farketmiştim. Yürürken sayıklıyordu. Bu halde sokaklarda dolaştığını bile görmüşler.

Dışardan gelen doktor, benim ricam üzerine üç gün önce onu muayene etti ve neredeyse hummaya tutulmak üzere (olduğunu söyledi. Hepsi de «Onun, o canavarın yüzünden oldu! Dün de, Smerdyakov'un öldüğünü öğrendi... bu onu o kadar sarstı ki, aklı başından gitti... Hepsi de bu canavarım yüzünden, hepsi de bu canavarı kurtarmak için oldu.

Evet, muhakkak ki, insan bu tür konuşmaları, bu tür açıklamaları ömründe ancak bir kez, öleceği dakikada, örneğin darağacına çıkarken yapabilir. Ama Katya tam gerçek benliğini açıklayacak bir tfırsatı ele geçirmişti, ömrünün en önemli anını yaşıyordu. Bır vakitler babasını kurtarmak için, ahlâksız bir genç adamın ayaklarına kapanan herşeyi göze almış

Katya, aynı Katya'ydı. Biraz önce, Mitya'yı bekleyen akıbeti hiç değilse biraz olsun hafifletmek için, onun «soylu bir insana yakışır davranıışını» anlatarak, tüm bu dinleyicilerin karşısında bir genç kız olarak haysiyetini feda eden gururlu ve iffetli Katya da gene aynı Katya'ydı. Şimdi de gene, aynı şekilde kendini feda ediyordu! Ama artık bunu bir başkası için yapıyorduı ve belki de bu «başka msanın> kendisi için ne değerli olduğunu ancak şimdi, tam o anda ilk kez olarak hissetmiş, ilk olarak bunu o anda kavramıştı! Genç kız İvan'ın cinayeti, ağabeyinin değil de, kendisinin işlemiş olduğunu acıklayarak, kendini mahvettiğini birden kavrayınca, başına bir felâket geleceğinden korkarak fedakârlık göstermişti. Omu kurtarmak, onun onurunu, namusunu korumak için kendini feda etmişti! Yalnız bir an için korkunç bir şey akla (gelebilir: acaba Mitya ile olan eski ilişkilerini anlatırken, yalan mı söylüyordu? İşte akla gelebilecek tek soru bu.

Hayır, hayır, ayaklarına kapanmış olduğu için Mitya'nın ondan nefret ettiğini bağıra bağıra söylerken, maksatlı ola-rak iftira etmiyordu! Gerçekten ta içten, belki de daha ayaklarına kapandığı anda, henüz onu taparcasına seven açık yürekli Mitya'nın, kendisi ile alay ettiğine, onu hor gördüğü-re inanıyordu. Zaten Kat,;ya sadece gururundan ötürü Mit-ya hastalığa varan, ve kendisine acı çektiren bir seviyle bağlanmıştı. Bu, yaralı gururundan ötürü olmuştu. Hem o sevgi aşka değil, daha çok intikama benziyordu. Evet, bel-360

ki de bu acı ile karışık aşk, günün birinde gerçek bir aşka çevrilebilirdi, hatta belki de bunun böyle olması Katya'nın dünyada ençok istediği şeydi! Mitya ona ihanet ederek ruhunda derin bir yara açmıştı. Genç kızın yaralı ruhu bunu hiç bir zaman bağışlamayacaktı.

Sonunda intikam anı beklenmedik bir anda gelip çatmıştı. Bu kadar uzun bir süre hakarete uğramış genç kadının içinde acı ile karışık olarak biriken ne varsa hepsi, beklenmedik bir şekilde patlak vermişti. Mitya'yı ele vermişti, ama kendisini de ele vermiş oluyordu! Tabiî daha sözlerini bitirir bitirmez, gerilen sinirleri boşaldı, hissettiği o utanç duygusu genç kızı mahvetti. Gene kriz geçirdi. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak, çığlık çığlığa yere düştü. Kendisini alıp götürdüler. Kstya'yı götürürlerken Gruşenka bir çığlık attı ve Mitya'ya doğru öyle atıldı ki, ona engel olmaya fırsat bulamadılar.

Avazı çıktığı kadar:

— Mitya! diye bağırdı! O yılan kan mahvetti seni! Yargıçlar heyetine doğru dönerek, öfkeden titreye titreye:

— İşte, o kadın ne mal olduğunu size de gösterdi diye bağırdı.

Başkanın bir işareti üzerine Gruşenka'yı yakalayıp, salondan çıkarmaya çalıştılar.

Grusenka karşı koyuyor, kendini oradan oraya atıyor, gerisin geriye Mitya'ya doğru atılıyordu. Mitya da avazı çıktığı kadar bağırarak Gruşenka'ya doğru atılmıştı. Onu hemen tuttular.

Evet, sanıyorum ki, bizim gösteri meraklısı bayanlar memnun kalmışlardı: Zengin bir gösteri olmuştu. Hatırlıyorum, sonradan Moskova'dan getirilmiş olan doktor içeriye alındı. Galiba, başkan, daha önce de mübaşiri İvan Fiyodoro-viç'e gereken yardım yapılsın diye göndermişti. Doktor, hastanın çok tehlikeli bir beyin humması krizi geçirdiğini, hemen oradan götürülmesi gerektiğini bildirdi. Savcı ile sa~ Tunma avukatının sorularına karşılık vererek, hastanın w gün önce kendisine başvurduğunu ve daha o zaman, yakın hummaya tutulacağını bildirerek, onu uyarmış olduğunu ama hastanın tedaviye başvurmak istemediğini söyledi. Sözler bitirirken:

— Kendisi akıl bakımından tam anlamıyla sarsılmış rumdaydı. Bana kendiliğinden, uyanıkken hayaller gördüg

nü, sokakta artık ölmüş olan kişilere rastladığını ve şeytanın her akşam kendisini ziyaret ettiğini söyledi, dedi.

Ünlü doktor ifade verdikten sonra, gitti. Kateriıa İva-novna'nın ibraz ettiği

mektup, cinayet delilleri arasına katıldı. Yargıçlar heyeti, tartışmaya çekildi, sonra gelip kararını bildirdi: Mahkemeye devam edilecek! Beklenmedik bir anda verilmiş olan her iki ifade de (Katerina İvanovna ile İvan Piyodoroviç'in ifadeleri) zapta geçirilecektir.

Artık mahkemenin bundan sonraki akışını anlatacak de-filim. Zaten geri kalan tanıkların ifadeleri, herbirinin kendilerine göre özellikler taşımasına rağmen, daha önceki ifadelerin bir tekrarından ve onları destekliyen açıklamalardan başka bir şey değildi. Yalnız tekrar ediyorum ki, şimdi vereceğim savcının konuşmasında bunların hepsi bir noktada birleşecektir. Herkes heyecan içinde ve son meydana gelen felâketle elektriklenmiş

gibiydi ve müthiş bir sabırsızlıkla bir an önce işin bir çözüme bağlanmasını, tarafların sözlerini söylemelerini, sonra da kararın verilmesini bekliyordu. Belliydi ki Petyukoviç, Katerina İvanovna'nın ifadesinden ötürü çok sarsılmıştı. Buna karşılık, savcı zafer kazanmış bir tavır takınmıştı. Mahkemedeki soruşturmalar sona erince, celseye hemen hemen bir saat süren bir ara verildi. Sonunda başkan, savcı ile savunma avukatının hukuk çatışması yapacakları celseyi açtı. Bizim savcı İppolit Kirilloviç konuşmasına başladığı za-saat tam akşamın sekiziydi.

VI

SAVCININ KONUŞMASI, KARAKTER TAHLİLLERİ

İppolit Kirilloviç, konuşmasına sinirden tepeden tırnağa , alnında ve şakaklarında ter damlacıklarıyla ve za-zaman bütün vücudunun ateş gibi yandığını, zaman zaman üğünü hissederek başladı. Bunu sonradan kendisi anlat-Bu konuşmayı kendi, chef d'oeuvre'si, tüm ömrünün chef oeuvre'rü, ölmeden önce meslek hayatında «kuğunun ölüm şarkısı»

gibi bir son söz olarak kabul ediyordu! Gerçekten e dokuz ay sonra tez veremden öldü. Bu bakımdan eğer öle-362

ceğini önceden sezmiş olsaydı, gerçekten bu benzetmeyi yap-makta haklı olacaktı.

Yüreğinde ne kadar duygu, aklında ne kadar yetenek varsa, hepsini bu konuşmaya koymuş, beklenmedik bir şekilde, hem medenî bir cesaret sahibi olduğunu hem onun da içinde «belâlı» birtakım sorunların düğümlendiğini açığa vurmuş oldu; artık bizim zavallı İppolit Kirillo-viç'in zihni, bunlardan ne kadarını alabilirse...

Söylediği sözler asıl içten geldikleri için etkili oluyordu. Sanığın suçlu olduğuna emir üzerine değil, içten inanıyordu. Onu görevi bunu emrettiği için suçlamıyordu ve

«intikam» duygularını alevlendirirken, gerçekten, «toplumu kurtarmak»

arzusu ile titriyordu. Bu yüzden bizim İppolit Kirilloviç'e düşmanca bir tavır takınmış olan bayan dinleyicilerimiz bile, sonunda son derece büyük bir etki altında kaldıklarını açıklamak zorunda kaldılar. İppolit Kirilloviç çatlak, arada bir kesilen sesle söze başlamıştı. Ama sonradan sesi çabucak güçlendi, tüm salonda çınlamaya başladı, konuşma sona erinceye kadar da öyle devam etti. Ama İppolit Kirilloviç konuşmasını bitirdiği anda, hemen orada az kalsın bayılacaktı.

Savcı:

— Sayın jüri üyeleri, ele aldığımız dâva, tüm Rusya'da büyük bir gürültü koparmıştır.

Ama bu dâvada şaşılacak, özellikle bu kadar dehşet uyandıracak ne vardır? Bu bizim için, daha doğrusu bizler için bu kadar beklenmedik bir şey mi? Biz tüm bunlara o kadar alışmış insanlarız ki! Asıl dehşet verici olan bu kadar karanlık işlerin, artık bizde dehşet verici olmaktan çıkmış olmalarıdır! İşte, asıl dehşet duymamız gereken şey, bu gibi şeylere alışmış olmamızdır. Yoksa filancanın, ya da filan kişinin bir fert olarak yaptığı canavarlıR değil. Peki, bu gibi işlere karşı, nasıl bir çağda yaşadığım belli eden ve hiç de imrenilecek bir şey olmayan insanlarımız bulunduğunu önceden haber veren işaretlere karşı, azıcık ılım lı bir tavır takınmamızın nedeni nedir? Herşeye soğuk, ala? bir tavırla bakmamız mı? Daha bu kadar genç olduğu halde erkenden yıpranmış olan toplumumuzun aklını, hayal gücü erkenden yitirmesi mi? Ahlâk temellerimizin sarsılmış

olması mı? Yoksa sonunda belki de artık bu ahlâk temellerini olarak yitirmemiz mi?

Bu sorunları çözmeye çalışmayacağım. Hem bunla veren şeylerdir, her yurttaş bunların üzerinde düşünme

bunlara üzülmek zorunluluğunu duymalıdır. Bununla birlikte, henüz emekleme çağında olan ürkek basınımız, bugüne dek topluma bu bakımdan bazı hizmetlerde bulunmuştur diyebilirim. Çünkü o olmasaydı, yalnız bugünkü çarlık hükümetinin bize bağışladığı yeni mahkeme salonumuza gelen olayları değil, herkese açık olan sayfalarında durmadan açıkladığı, zincirlerini koparmış iradelerin, ahlâk düşkünlüğünün yol açtığı dehşet verici olayları tam olarak öğrenmek şöyle dursun, bunlardan bir parçacık bile haberimiz olmazdı. Hemen her gün okuduğumuz nelerdir? Evet, hemen hergün öyle şeyler okuyoruz ki, şimdi söz konusu olan dâva, bunların yanında hiç kalır, hatta neredeyse olağan görülür. En önemli şey su ki: Rusya'da milletçe ilgilendiğimiz bu cinayet dâvaları, genel olarak hepimizin ortaklaşa paylaşacağı bir felâket, aynı zamanda artık güçlükle karşı koyabildiğimiz, içimize işlemiş genel bir kötülüğe işarettir.

Bakın işte, ilerisi parlak yüksek sosyeteye mensup, daha mesleğe yeni atılmış bir subay, hiç bir vicdan üzüntüsü duymadan, bir bakıma velinimeti olan küçük bir memurla hizmetçisini, tek memurdan ona borçlu olduğunu gösteren belgeyi alabilmek için alçakça, sessizce bıçaklıyor, üstelik o arada «yüksek sosyetedeki eğlencelerim ve ondan sonraki kariyerime lâzım olur» diyerek, memurun geri kalan paracıklarını da alıp götürüyor.

İkisinin boğazını kestikten sonra da, giderin her iki ölünün başları altına birer yastık koyuyor!

Öbür yanda cesareti için birçok nişanlar almış kahraman genç, ana yol üstünde velinimetinin ve komutanının an-annesini haydutçasına öldürüyor, hem de suç ortaklarını bu işe teşvik ederken onlara, «kadının kendisini öz oğlu gibi sevdiğini ve bu yüzden öğütlerine göre davranacağını, hiçbir tedbir almayacağını» söylüyor, suç ortaklarını buna inandırıyor. Diyelim ki, şu anda yargılayacağımız adam bir canavardır, ama şu anda içinde yaşadığımız çağda, yalnız onun, ülkedeki tek canavar olduğunu söyleme cesaretini artık kendimde bulamı-yorum. Bir başkası, belki kimseyi boğazlamaz, ama tıpkı bunu yapan gibi düşünür, tıpkı onun duygularını taşır, böylece için- den geçirdiği şeylerle, tıpkı bu adam gibi şerefsiz bir kişi olur. Belki de öyle bir adam kendi vicdanı ile başbaşa kalınca, kendi kendine «canım, namus da neymiş? Kan dökmenin gü-^ olduğu düşüncesi bir ön yargı değil midir?» diye sorar.

Belki bu sözlerim yüzünden beni kınarlar, benim hastalıklı sinirleri bozuk bir adam olduğumu, korkunç iftiralar savurduğumu, sayıkladığımı, işi abarttığımı söylerler. Varsın söyle-sinler, ziyanı yok. Hem öyle birşey yaparlarsa, vallahi buna önce ben sevinirim!

Evet, bana inanmayın! Bana hasta deyin, ama gene de sözlerimi unutmayın: çünkü sözlerim onda bir oranında, yirmide bir oranında bile doğruysa, bu bile müthiş korkunç bir şeydir!

Bakın baylar, bakın: bizde gençler tabanca ile nasıl intihar ediyorlar! Hem de bunu Hamlet'e yakışır biçimde «öbür dünyada bizi ne bekliyor, acaba?» diye kendi kendilerine sormadan, hatta bu sorularla yakından uzaktan ilgisi olan en küçük bir şeyi akıllarına getirmeden yapıyorlar. Sanki ruhumuzla ve bizi öbür dünyada bekliyen şeylerle ilgili olan sorunlar, çoktandır benliklerinden silinmiş, yok olmuş, üstü tamamen külle örtülmüş.

Sonra bizdeki ahlâksızlığa, bizde kendilerini zevke kaptırmış insanlara bakınız. Şimdi meşgul olduğumuz dâvanın zavallı kurbanı Fiyodor Pavloviç

bile onların yenında neredeyse hiç günahı olmayan bir yavru gibidir. Oysa hepimiz onu tanıyorduk. «O bizim aramızda yaşıyan, bizlerden biriydi.» Evet, belki günün birinde, bizde de, Avrupa'dakilerden üstün zekâlı insanlar Rusya'da işlenen cinayetlerin psikololik yönü üzerine eğileceklerdir, çünkü bu üzerinde durmaya değer bir konudur.. Ama bu, daha başka bir zamanda, artık huzura ka-vuşulduğu vakit, şimdi yaşadığımız anların trajik karışıklığı daha arka plâna geçince, böylece onu örneğin bugünkü insanların yaptığından daha akıllıca, daha tarafsız bir şekilde inceleme imkânı olunca yapılacaktır. Şimdi ise ya dehşet duyuyor, ya da dehşet duyuyormuş gibi rol yapıyoruz; oysa tersine ya içimizde herşeyi alaya alan, uyuşukluğu ve tembellıe1 gıdıklayan alışılmamış, şiddetli izlenimlere bayılan insanla1 gibi, olup bitenlerden bir gösteri zevki alıyor ya da sonunda küçük çocuklar gibi karşımıza dikilen korkunç hayali kovma için elimizi kolumuzu sallıyor, o hayal gelip geçinceye kadar başımızı yastığın altına sokuyor, sonra da onu oyunlarda, eğ

lencede unutup gidiyoruz.

İyi ama, günün birinde hayatımıza ayık insanlara yakışır şekilde, düşünerek yemden başlamak gerekmez mi? Bir toplum olarak kendimize bir göz atmak gerekli değil mi?

Toplumumu zun içinde bulunduğu durumu kavramamız, ya da hiç değ

Kavramaya başlamamız gerekmez mi? Bundan önceki çağda yaşamış yüce yazar, en büyük eserinin sonunda, tüm Rusya'yı bilinmeyen bir amaca doğru rüzgâr gibi dört nala giden bir troyka şeklinde canlandırarak, «Ah, troyka, rüzgâr gibi giden yoyka, kim icat etti seni!» diyor ve gururlu bir coşkunluk içinde o yıldırım gibi giden troykanın karsısında, tüm milletlerin saygıyla yana çekildiklerini söylüyor. Evet, baylar, varsın yol versinler. Varsın çekilsinler. Ama bunu saygıyla yapıyorlarmış ya da öyle yapmıyorlarmış, bunun önemi yok, yalnız benim mütevazı görüşüme göre, dev sanatçı ya sorumsuz bir çocuk gibi güzel sözler söylemek tutkusuna kapılarak ya da o zamanki sansürden korkarak sözlerini bu şekilde sonuçlandırmıştır. Çünkü böyle bir troykaya kendisinin yaratmış olduğu kahramanları Sabakeyeviç'leri, Nozdrev'leri ve Çîçikovları koşacak olsak, arabacı olarak kimi oturtursak oturtalım, böyle atlarla hiç bir yere gidemeyiz! Oysa onlar eski atlardı. Bugünkü atlarla boy bile ölçüşemezler. Bizimkiler daha da müthiştirler.

İppolit Kirilloviç'in sözleri bu noktada alkışlarla kesildi. Rusya'dan bir troyka olarak söz edilmesi hoşa gitmişti. Doğru söylemek gerekirse yalnız iki üç kişi el çırpmıştı. Bu bakımdan, başkan artık dinleyicilere dönerek, «Salonu boşaltırım» tehdidini savurmayı gerekli bile bulmadı, yalnız el çırpanlara sert bir tavırla baktı. Ama İppolit Kirilloviç cesaret bulmuştu. O güne dek hiç kimse onu alkışlamamıştı: Adamı bunca yıldır dinlemek istemiyorlardı, ama işte sonunda birden sesini tüm Rusya'ya duyurmak fırsatını bulmuştu.

— Gerçekten, böyle birden bütün Rusya'mızda kötü bir ün kazanan

Karamazov ailesi, nedir, kimdir? Belki sözlerim aşırı derecede abartmalı, ama bana öyle geliyor ki, bu ailenin tablosunda, bizim bugünkü aydın toplumumuzda bulunan bazı ortak unsurlar belirip kayboluyor. Evet, gerçi tüm unsurlardan söz edilemez. Hem görünenler de sadece mikroskopik bir görüntü içinde, tıpkı «küçük bir su damlasında güneşin yansı-ması gibi»

belirip kayboluyorlar. Ama, gene de bir şey yansıttır, burada toplumdan yansıyan bir şey vardır.

Hayatını bu kadar üzücü bir şekilde sona erdiren şu za- sapıtmış ve ahlâksız ihtiyara, şu «aile babasına» ba- Kendisi, soylu bir aileden gelmiştir. Hayatına da onun rmn yanında karnını doyuran fakir bir adam olarak başla-366

mıştı. Sonradan bir rastlantı sonucu olarak ve beklenmedik bir şekilde yaptığı evlilikle, eline çehiz olarak oldukça önemli bir sermaye geçirdi. Başlangıçta adi düzenbazın dalkavuğun biriydi. Zekâ bakımından yetenekleri vardı, hatta bunlar oldukça önemli yeteneklerdi, ama herşeyden önce bir faizciydi. Görüyoruz ki yıllar geçtikçe, daha doğrusu sermayesi arttıkça, cesareti de artıyor. Boyun eğikliği, dalkavukluğu yok oluyor.

Geride yalnız herşeyi öfkeyle küçümseyen, hersevle alay eden, zevkine düşkün' biri kalıyor.. Tam anlamıyla ahlâkı bozulmuş bir adam. Oysa olağanüstü bir yasama hırsı var.

Sonunda tüm istekleri bir noktada toplanmıştır. Artık hayatta cinsel zevklerini tatmin edecek şeylerden başka gözü hiçbir şeyi görmemektedir: Çocuklarını da öyle yetiştirmektedir. Bir baba olarak herhangi bir moral sorumluluğu yoktur. Bu sorumluluklarla alay etmekte, küçük çocuklarını evinin arka bahçesinde büyütmekte, hatta onları gelip kendisinden aldıkları vakit, sevinç duymaktadır. Sonra da onları tüm olarak aklından çıkarmaktadır. İhtiyarın tüm ahlâk prensipleri bir tek sözde özetlenebilir: Apres moi le delugelC)

«Uygar bir insan anlayışına aykırı olan ne varsa ondadır! Hatta toplumdan tam anlamıyla düşmanca uzaklaşmıştır: «Varsın bütün dünya ateşler içinde yansın, yeter ki ben iyi olayım!» der. Durumu da iyidir, her bakımdan memnundur. Daha bu şekilde yirmi otuz yıl yaşamak için büyük bir istek duymaktadır. Kendi öz oğlunu bile dolandırıyor!

Annesinden oğluna kalmış olan ve ona vermek istemediği paralarla, kendi oğlunun elinden metresini alıyor. Hayır, sanığın savunmasını Petersbureg'dan gelmiş olan üstün yetenekli meslek arkadasıma Vermek

istemiyorum. Doğruyu olduğu gibi söyliyeceğim.

Öldürülen adamın oğlunun yüreğinde ne büyük bir nefret uyandırdığını anlıyorum.

Ama bu kadar yeter! O zavallı ihtiyardan artık söz etmeyelim! Çünkü sonunda intikamı alınmıştır. Yalnız sunu unutmayalım ki, bu baba çağdaş babalardan biriydi. Ha toplumumuzda, onun gibi daha birçok babaların bulunduğunu söylersem, topluma hakaret etmiş olmam, değil mi? Ne yazık ki. bugünkü babalardan bir çoğu, bu baba gibi açıkça herseyi hiçe sayan alaycı bir tavırla duygularını açığa vurmaz (*) Benden sonra tufan.

Çünkü daha iyi terbiye görmüşlerdir, daha iyi yetişmişlerdir, daha kültürlü insanlardır.

Ama işin özüne bakılırsa, felsefeleri tıpkı onun felsefesi gibidir. Belki de karamsarım.

Varsın öyle olsun. Artık beni bağışlayacağınız konusunda önceden anlaşmıştık ya! Şimdi gene önceden anlaşalım: Bana inanmayın! Evet inanmayın! Ben söyliyeceğim, ama siz inanmıyacak-sınız. Öyle de olsa izin verin, söyliyeceklerimi söyliyeyim, böylece hiç değilse sözlerimden bazılarını unutmazsınız.

Gelelim bu ihtiyarın, bu aile babasının çocuklarına: Biri sanık mevkiindedir. Bundan sonraki sözlerim hep onunla ilgili olacaktır. Öbürlerinden ise yalnız kısaca söz edeceğim.

Bunlardan biri, ortancası parlak bir tahsil görmüş, oldukça parlak bir zekâya sahip, bununla birlikte artık hiç bir şeye inanmayan, artık pek çok şeyi tıpkı babası gibi red ve inkâr etmiş, çağdaş gençlerden biridir. Hepimiz sözlerini dinlemişizdir. Sosyetemizde dostça kabul edilmiştir. Zaten düşüncelerini saklamıyordu. Hatta tersine, onları açıklıyordu. Bu da bize, şimdi onun hakkında herhangi bir kişi olarak değil de, sadece Karamazov ailesinin bir ferdi olarak oldukça açık bir şekilde konuşmak cesaretini vermektedir. Dün burada kentin öbür ucunda, görülen dava ile büyük bir ilgisi olan ve Fiyodor Pavloviç'in uşağı, hatta belki de meşru olmayan oğlu, Smerdyakov adında hasta, geri zekâlı bir adam intihar etmiştir. Bu adam, daha önceki soruşturmada, sinir krizleri içinde, gözyaşı dökerek bana tvan Fiyodoroviç'in ahlâk konusunda hiç bir sınır tanı-

mamasıyla kendisini dehşet içinde bırakmış olduğunu anlat-k «Kendilerine bakılırsa, dünyada her şey hoş görülmeli ve bundan böyle hiç bir şey yasak edilmemeliymiş. İşte bana tap böyle şeyler öğretiyorlardı!» dedi.

Bana öyle geliyor ki, o geri zekâlı adam, kendisine öğretilen bu prensibe aklını takmış, sonunda iyice kaçırmıştır. Bununla birlikte, tabiî zihninin bozulmasında sara hastalığımın ve evlerinde meydana gelen tüm o korkunç felâketin de etkisi vardır. Yalnız o geri zekâlı adamın sözleri arasında, kendisinden çok, ama çok daha zeki bir adama yakışır, ilgi çekici bir söz

vardı. Bu sözü onun için belirtiyorum. Bana: Fiyodor Pavloviç'in oğullan arasında karakter bakımından kendisine benziyen biri varsa, o da İvan Fiyodoroviç'tir!» demişti. Başlamış olduğum karakter tahliline devam etmeyine nezaketsizce bir davranış saydığım için burada kesiyorum. Evet,368

bir baykuş gibi genç bir varlığa yalnız felâketini bildirmek ya da ilerisi ile ilgili başka sonuçlar çıkarmak istemiyorum.

Bugün, bu salonda gördük ki, daha genç olan o yürekte, hâlâ güçlü bir «gerçeğe bağlılık»

vardır ve aile bağları, henüz gerçekten bozulmuş olan düşüncelerinden çok soydan gelen ahlâk değerlerini küçümseme alışkanlığının ve inançsızlığın yükü altında tam olarak ezilmiş değildir. Gelelim öbür oğluna: Bu oğlu, ağabeyinin herşeye karanlık bir açıdan bakan bozulmuş dünya görüşünün tam tersine, bir şeylere dört elle sarılmağa, başka deyişle bizim düşünürleri bol aydın çevrelerimizin teoriye meraklı topluluklarında moda olan gösterişli bir sözle, «halkın özüne» dört elle sarılmağa çalışan, dinine bağlı, uysal ve henüz delikanlı denecek yaşta bir gençtir. Örneğin, bakın: manastıra da tüm varlığı ile bağlanmıştır. O kadar ki, neredeyse rahip olmak üzere saçlarını kestire-cekti. Bana öyle geliyor ki, bu delikanlıda bizim zavallı toplumumuzda birçok insanların duyduğu o ürkek ümitsizlik, daha bu yaşta uyanmıştır; bu tip insanlar, toplumun değerlerini alaya alma eğiliminden ve ahlâksızlığından korkup, yanlışlıkla tüm kötülüklerin Avrupa'dan gelen kültürden doğduğunu sanarak, tıpkı hayaletlerden korkan ve anlarının kupkuru göğsünde, hiç değilse biraz olsun uyumak için şiddetli bir arzu duyan çocuklar gibi, kendi deyimleriyle «Anavatanın bağrına», yurdun ana kucağına atılmaktadırlar. Hatta kendilerine korku veren o müthiş olayları görmemek için, ömürlerinin sonuna dek bile uyumaya hazırdırlar. O iyi kalpli, yetenekli delikanlıya en iyi dileklerde bulunuyorum.

Dilerim ki, onun körpe, temiz yürekliliği ve halkın dayandığı temellere inme eğilimi, sonradan çok kez olduğu gibi, moral bakımından kötümser bir mistisizme ya da kaskatı bir milliyetçiliğe dönüşmesin. Çünkü bu iki özellik, belki de ağabeyine acı çektiren ye çaba sarfetmeden elde edilmiş bir Avrupa kültürünün yanlış anlaşılmasından doğan vakitsiz bir bozulmadan daha tehlikelidir.

«Milliyetçilik» ve «mistisizm» sözlerinden sonra, gene iki üç kişinin el çırptığı duyuldu.

Ondan sonra da, artık İppo Kirilloviç kendini iyice kaptırdı. Gerçi tüm bunlar görülen dava ile pek az ilgili şeylerdi. Ayrıca oldukça kolay anlaşılmayan belirsiz şeylerdi. Ama veremli ve yüreği öfke dolu adam. ömründe bir kez olsun içini boşaltmak için dayanılmaz bir

istek duyuyordu. Sonradan bizim kentte anlatıldığına göre İppo-lit Kirilloviç'in, İvan.

Fiyodoroviç'in karakterini tahlil ederken, nezaketsizce davranmasının nedenini, herkesin içinde yaptıkları tartışmalar sırasında genç adamın onu bir iki kez bozması, îppolit Kirilloviç'in de bunu hatırlayarak, şimdi intikamını almak istemesiydi. Ama böyle bir sonuç çıkarmak doğru mu, bilmiyorum. Her neyse şimdiye kadar söyledikleri sadece bir önsözdü. Sonraki konuşmasında gittikçe daha açık olarak ve daha yakından konuya değindi.

İppolit Kirilloviç:

— İşte, çağdaş aile babasının üçüncü oğlu da burada, sanık mevkiinde karşınızda oturuyor! diye devam etti. İyi davranışları, yaşantısı ve yaptığı işler hep önümüze serilmiş: Saati çalınca her şey açılmış, her şey meydana çıkmış. Kendisi kardeşlerinin

«Avrupalılaşması» ve «halkın millî ilkelerine sa-rılmasıj-mn tam tersine, Rusya'nın öz varlığını yansıtıyor gibidir. Ama tüm Rusya'yı, tüm Rusya'yı değil! Allah korusun, tüm Rusya'yı yansıtsaydı ne yapardık! Öyleyken burada ana vatanın derinliklerinden gelen bir şey var, bunu hissediyoruz, korkusunu duyuyoruz, evet, burada da kendisini yansıtan halktır, ana vatandır. Evet, hepimiz içten gelen duygularımızın esiriyiz. Hepimiz hayret edilecek bir iyilik ve kötülük karışımıyız. Kültüre de, Schiller'e de âşığız. Ama aynı zamanda meyhanelerde azıyor, birlikte içki içtiğimiz sarhoşların sakallarını yoluyoruz.

Evet, iyi kalpli, çok iyi kalpli oluruz; ama ancak kendimizi iyi ve çok rahat hissettiğimiz zaman! En yük-sekt ideallere bile kendimizi fırtına gibi kaptırırız. Tam anlamıyla bir fırtına gibi! Ama bir şartla, o idealler bize gökyüzünden kendiliklerinden yağsınlar ve en önemlisi bize bedavaya, evet bedavaya mal olsunlar! Yeter ki, onlar için bir şey ödemiyelim!

Ödemekten hiç hoşlanmıyoruz. Oysa birşeyler almaktan Çok hoşlanırız. Hem de her konuda öyledir. Evet, versinler, bize dünyanın akla gelebilecek tüm nimetlerini versinler!

Tam anlamıyla elde edilebilecek tüm nimetleri! Daha azına razı olmayız. Ayrıca keyfimize hiç bir şekilde karışmayınız. O zaman ne kadar iyi, ne kadar mükemmel insanlar olduğumuzu ispat ederiz. Aç gözlü değiliz. Hayır değiliz ama, bize para veriniz. Daha çok, daha çok, mümkün olduğu kadar çok para veriniz. O zaman nasıl cömertçe, adî bir madenden başka bir

şey olmayan parayı küçümseyerek, ondan nefret ederek, çılgınca eğlenir ve bir gece içinde nasıl har vurup, harman savurduğumuzu gösteririz! Ama bize para vermezlerse, o zaman; onu nasıl bulabileceğimizi gösteririz. Yeter ki onu almak için, içimizde büyük bir istek olsun! Her neyse tüm bunları sonradan sırayla gözden geçireceğiz.

Her şeyden önce demin, ne yazık ki, yabancı asıllı saygı değer ve sayın bir yurttaşımızın dediği gibi, «arka avluya yalınayak, başı kabak» atılmış zavallı bir çocuk var! Tekrar ediyorum, sanığı savunmayı kimseye bırakacak değilim! Suçlayan da, savunan da ben olacağım. Evet, biz de insanız. Biz de insan yüreği taşıyoruz. Biz de baba ocağında çocuklukta edinilmiş ilk izlenimlerin karakter üzerinde nasıl bir etki yapacağını tartabiliriz. Ama işte o çocuk, artık bir delikanlı, genç bir adam, bir subay olmuştur. Bu sırada kendisini, aşırı davranışları ve birini düelloya davet ettiği için, uçsuz bucaksız Rusya'mızın uzak sınır kentlerinden birine sürüyorlar. Orada görevliyken kendini eğlenceye kaptırıyor, eh artık tabiî «büyük gemiye büyük deniz ister». Bizim paraya ihtiyacımız var. Her şeyden önce paraya! Böylece uzun tartışmalardan sonra, babası ile son olarak altı bin ruble üzerinde anlaşmaya varıyorlar, paralar da kendisine gönderiliyor. Bu arada şunu belirteyim ki, kendisi bu paraya karşılık bir belge de vermiştir. Bu altı bin rubleyi aldıktan sonra, mirasın geri kalan kısmından artık hemen hemen vazgeçtiğini, bu konuda babasına karşı mahkemelere başvurmayacağını açıklayan bir mektubu vardır. îşte bu sırada karakter bakımından çok yüksek ve iyi yetişmiş bir genç kızla karşılaşıyor. Evet, ayrıntılara tekrar girecek değilim.

Bunları biraz önce işittiniz. Bu işin içinde bir onur meselesi, bir kendini feda etme vardır!

Söyliyeceğim bu kadar I Ciddî olmayan, ahlâksız bir genç olduğu halde, gerçekten soylu bir davranışta bulunuyor. Yüksek bir ideal karşısında yerlere kadar eğiliyor. Böyle olunca da gözlerimizin önünde son derece sempatik bir hayal olarak canlanıyor. Ama ondan hemen sonra, gene bu mahkeme salonunda hiç beklenmedik bir şekilde, madalyonun ters tarafı da gözler önüne serildi. Neden öyle olmuştur? Gene tahminler yürütmek cesaretini gösteremiyeceğim ve tahliller yapmaktan kendimi alıkoyacağım. Ama böyle bir durumun meydana gel-

mesi için herhalde nedenler vardır. Aynı genç kadın bize, uzun bir süredir gizli tuttuğu bir öfkeden ileri gelen gözyaşları içinde, yapmış olduğu bu, belki de ihtiyatsız ve taşkın, ama gene de vicdanlı, aynı zamanda cömertçe davranış yüzünden, bu adamın kendisini önce hor gördüğünü açıkladı. O alaycı gülümseyiş, herkesten önce nişanlısının dudaklarında belirmişti; oysa genç kadın, asıl onun ve yalnız onun böyle gülümsemesine dayanamazdı. Kendisine ihanet edeceğini bilerek (ki nişanlısı, genç kadının kendisinden gelecek her davranışı, hatta ihanetini bile hoş karşılayacağını

düşünerek ona ihanet etmiştir) evet, bunu bilerek, ona mahsus o üç bin rubleyi teklif etmiştir. Bellidir ki, bu paraları genç adama, kendisine ihanet etsin diye vermektedir. Hiçbir şey söylemeden soğuk ve karşısındakini sınayan bakışı ile sanki, «eh, bakalım kabul edecek misin?

Etmiyecek misin? Bu paraları kabul edecek kadar dünyada hiçbir şeye değer vermeyen biri olduğunu gösterecek misin?» diye soruyordu.

Nişanlısı ise ona bakıyor, düşüncelerini olduğu gibi anlıyor, (zaten kendisi de burada önünüzde herşeyi anladığını açıklamıştır) öyleyken bu üç bin rubleyi kendine mal edip yeni sevgilisiyle iki gün içinde eğlenerek har vurup harman savuruyor! Artık neye inanacağız? Yaşamak için elinde olan son imkânları da feda eden ve tertemiz bir varlık karşısında yerlere kadar eğilen adamın cömertliğine mi, yoksa bu kadar tiksindirici olan madalyonun ters tarafına mı? Genel olarak, hayatta öyle oluyor ki, iki zıt kutup arasında ortayı bulmak gerekiyor; söz ettiğimiz olayda da tam anlamıyla öyle yapmak zorundayız.

Sanık herhalde ilk anlattığımız olayda gerçekten içtenlikle soylu bir davranışta bulunmuştur, ama ikinci olayda aynı derecede içten gelen bir alçaklık göstermiştir.

Neden öyledir? Çünkü biz Karamazov'lar yaratılıştan hiçbir sınır tanımayan insanlarız.

(Bütün bu sözlerim zaten bunu göstermek içindi.) Öyle varlıklarız ki, içimizde birbirinin karşıtı olan çeşit çeşit şeyler birleşmektedir. Ruhumuzda aynı anda iki sonsuzluk vardır: Biri sayısız yüksek ideallerle doludur, öbürü ayaklarımızın altında en alçakça, en adice şeylerle dolu olan bir uçurumdur...

Biraz önce tüm Karamazov ailesini derinden ve yakından incelemiş olan genç araştırıcı bay Rakitin'in ileri sürdüğü Parlak düşünceyi hatırlayınız. Kendisi: Bu zincirlerini kopar-372

mış, hiç bir şey karşısında boyun eğmeyen varlıklar için, «alç aldıklarını hissetmek kadar, yüksek, soylu bir davranışta bulunduklarını hissetmek de vazgeçilmez bir ihtiyaçtır»

demişti. Gerçekten de bu doğrudur. Birbirine karşıt olan bu duyguları durmadan sürekli olarak hissetmek, onlar için ihtiyaçtır. Aynı anda iki uçurum içindedirler. Evet iki uçurum içinde bulunuyoruz. Öyle olmazsa biz Karamazov'lar mutsuz, doyumsuz varlıklar oluruz. Yaşantımız dolu olmaz. Bizim varlığımız geniştir, tıpkı ana vatanımız Rusya gibi.

Biz herşeyi içimize sindirir, her şeye ayak uydurarak yaşarız. Sırası gelmişken söyleyeyim, sayın jüri üyeleri, şimdi bu üç bin rubleye değindiğimiz için olayları biraz atlayarak bazı şeyler anlatacağım, hoş

görünüz.

Düşünün, bu adam o zaman paraları aldıktan, hem de onları böyle, bu kadar utanılacak, bu kadar rezilce bir şekilde, bu kadar alçalarak kabul ettikten sonra, aynı gün güya bunların yarısını ayırıyor, bir bezin içine dikiyor ve bunları tam bir ay boynunda taşıyor!

Canının çektiği bunca şeylere, olağanüstü ihtiyaçlarına rağmen onlara el sürmüyor!

Sarhoş bir halde, meyhane meyhane dolaşırken de, sevgilisini rakibinden, babasından uzaklaştırabilmek amacıyla. muhtaç olduğu paralan bilmem kimden bulabilmek için, kentten bilmem nereye gitmek zorunda kaldığı zaman bile, o bez parçasındaki paralara el sürmek cesaretini göstermiyor!

Oysa hiç değilse sevgilisini, bu kadar kıskandığı ihtiyarın baştan çıkaran teklifleri karşısında bırakmaması, yanından bir an olsun ayrılmaması, genç kadının sonunda;

«Seninim» diyeceği anda, onunla birlikte o uğursuz hayattan mümkün olduğu kadar uzak bir yere fırlayıp gidebilmek için o anı beklerken, söz konusu bez parçasını açması gerekirdi! Hayır, bunu yapacak yerde, tılsımına el bile sürmüyor! Hem de nasıl bir nedenle? İlk akla gelen neden, daha önceden de dediğimiz gibi, kendisine: «Ben seninim, al beni nereye istersen götür!» denildiği anda, yanında yol parası olarak bir şey bulundurmak isteğiydi. Ama bu ilk akla gelen neden, sanığın kendi ağzından açıkladığı ikinci neden yanında sönük kalıyor. Kendisi şunları söylemişti: Bu parayı üzerimde taşıdığım sürece, alçağın biriydim ama, hırsız değildim. Çünkü her an hakaret ettiğim nişanlıma gidip, onu aldatarak kendisinden almış olduğum paranın yarısını önüne koyabil^

«Bak, paralarının yarısını eğlenerek sarfettim ve böylece zayıf, ahlâksız (hatta istersen alçak da diyebilirsin bir insan olduğumu gösterdim. (Bunları anlatırken sanığın kendi sözlerini tekrar ediyorum.) Ama alçağın biri de olsam, hırsız değilim, çünkü hırsız olsaydım paranın elimde kalan yarısını sana getirmez, öbür yarısına yaptığım gibi ona da el koyardım» diyebilirdim.

Şaşılacak bir açıklayış! Bu kadar rezilce bir durumda üç bin rubleyi kabul etmekten kendini alamayan aynı çılgın, ama zayıf iradeli adam, birden içinde öyle güçlü bir irade hissediyor ki, boynunda bin beş yüz ruble taşıyor da onlara el dokundurmak cesaretini gösteremiyor! Bu anlattığımız, incelemeye çalıştığımız karakterle bağdaşabilir bir şey midir? Hayır, izin verirseniz gerçek Dimitriy Karamasov'un, (diyelim ki paralarını gerçekten bir bez parçasına dikmeye karar vermişti) böyle bir durumda, nasıl davranması gerektiğini söyliyeyim. Daha canı herhangi bir şeyi çektiği ilk

anda, örneğin aynı paranın yarısını birlikte eğlenerek sarfettiği yeni sevgilisinin gönlünü herhangi bir şeyle hoş

etmek için, önce yüz ruble kadar bir şey almak üzere o bez parçasın: açar, içinden o yüz rubleyi ayırırdı. Neden paranın yarısını olduğu gibi götürmeliydi? Bin dört yüz ruble de yeterdi. Nasıl olsa aynı şeyi söyliyebilirdi: «Alçağın biriyim ama, hırsız değilim. Çünkü sana bin dört yüz ruble getirdim! Hırsız olsaydım, hepsini alır, hiç bir şey getirmezdim!»

diyebilirdi. Böylece aradan bir süre geçtikten sonra, bez parçasını gene açmıştır, içinden ikinci yüzlüğü, ondan sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü ve böylece ayın sonuna dek devam ederek sondan bir evvelki yüzlüğü de almıştır... Kendi kendine de hep aynı şeyi söylemiş: «Alçağın biriyim ama, hiç değilse hırsız değilim. Yirmi dokuz yüzlüğü har vurup, harman savurdum, ama hiç olmazsa bir tanesini geri getirdim, hırsız olsaydım onu da geri getirmezdim» demiştir.

Sonunda, en son yüzlüğe bakıp, kendi kendine: «Sahi bir tek yüzlüğü geri götürmeye değmez! Şunu da alıp iyice bir eğleneyim!» demiştir. İşte bizim tanıdığımız gerçek Dimitriy Karamazov öyle yapardı! O bez parçası efsanesi gerçekle öylesine bağdaşmaz bir şeydir ki, böylesini insan aklından bile geçiremez. Herşey akla gelebilir, yalnız bu olamaz!

Ama bu konuya gene döneceğiz.374

İppolit Kirilloviç, baba ile oğul arasındaki aile ilişkileri ile, aralarında meydana gelen anlaşmazlıklar konusunda mahkeme heyetine bildirilmiş olan şeyleri sırayla, tekrar tekrar belirttikten ve mirasın paylaşılması konusunda eldedeki delillere göre, kimin kime borçlu kaldığını, kimin kimin hak kını yediğini meydana çıkarmanın imkânsız olduğunu bir kez daha söyledikten sonra, Mitya'nın aklına sabit bir dü~ şünce olarak takılan o üç bin ruble konusunda doktorların uzman olarak yaptıkları açıklamaya değindi.

VII

OLAYIN TARİHÇESİ

— Doktorlar incelemelerden sonra yaptıkları açıklama larla, bize sanığın aklı başında olmayan bir insan, bir man yak olduğunu ispat etmeye çalıştılar. Ben şunu iddia ediyo rum ki, aslında aklı başındadır. Ama işin asıl kötüsü de budur: Eğer aklı başında olmasaydı, belki de çok kurnazca davranırdı. Manyak olduğuna gelince, bunu kabul edebiliriz ama yalnız bir konuda: Doktorların da belirttikleri gibi, sa nığm güya babasının kendisine borçlu kaldığı o üç bin ruble konusunda... Bununla birlikte, sanığın bu paralar söz konusu olunca, hemen çileden çıkmasını belki delilikten daha çok akla yakın bir şekilde açıklayan bir neden bulunabilir. Bana kalırsa, ben, sanığın akıl bakımından tüm yeteneklerini kul. lanabilecek ve normal

bir durumda bulunduğunu ileri sü ren, yalnız sinirli ve öfkeli olduğunu söyleyen genç doktorun görüşünü paylaşırım. Bence işin asıl önemli noktası bu; sa nığm devamlı bir şekilde çılgınca bir öfke içinde bulunma sının nedeni üç bin ruble gibi bir miktar değildi, aslinda öfkesini uyandıran bambaşka bir neden vardı. Bu da kıs kanclıktı!

Sözün burasında İppolit Kirilloviç, sanığın Gruşenka'ya karşı duyduğu ve kaderini alt üst eden tutkusunun ayrıntılı olarak tüm tablosunu gözler önüne serdi. Sözüne, sanığın «genç bir kadına temiz bir dayak çekmek» için gidişindi başladı. (İppolit Kirilloviç bunları söylerken, sanığın

'mış olduğu sözleri aynen kullandığını belirtti). Ama genç adam kadını dövecek yerde, ayaklarının dibinde kalmıştı. İşte aşk böyle başlamıştı. Aynı sırada ihtiyar da, sanığın babası da, gözlerini aynı genç kadına doğru çeviriyor. Garip ve uğursuz bir rastlantı oluyor. Her iki yüreğin içinde, aynı anda, hem de her iki erkek de, genç kadını daha önceden tanıdıkları halde, hiçbir sınır tanımayan, tam anlamıyla Ka-ramazov'lara özgü bir tutku alevleniyor.

— Elimizde genç kadının kendi ağzından yaptığı bir açıklama var: «Ben, her ikisiyle de alay ediyordum.» diyor. Evet, aniden hem biriyle, hem de ötekiyle eğlenmek hevesine kapılmıştı. Eskiden böyle bir şey istemiyordu. Sonra birden içinde böyle bir heves uyandı.

Sonunda her iki erkek de ona yenilmiş olarak karşısında boyun eğdiler. Tanrıya tapar gibi paraya tapan ihtiyar, hemen, tek genç kadın evini ziyaret etsin diye, üç bin ruble hazırladı. Ama kısa bir süre sonra, genç kadına kendi ismini vermeyi, hatta ona varlığını bağışlamayı bile mutluluk sayacak bir duruma geldi. Yeter ki, genç kadın meşru eşi olmaya razı olsun. Bu konuda kesin delillerimiz vardır.

Sanığa gelince, yaşadığı trajediyi gözlerimizin önünde apaçık görüyoruz. Ama ne yapsın ki, genç kadının keyfi öyle bir «oyun» oynamak istiyordu. Kendisini baştan çıkaran kadın, zavallı genç adama en küçük bir umut bile vermiyordu. Umuda, gerçek bir umuda, ancak son dakikada kendisine işkence eden kadının önünde diz çöktüğü, artık rakibi olan babasının kanına bulanmış olan ellerini ona uzattığı sırada kavuşabildi: İşte bu durumda tevkif edildi. Tevkif edildiği sırada, kadın, artık gerçekten içten gelen bir pişmanlık içinde: «Beni de, beni de, onunla birlikte Sibirya'ya gönderin. Onu ben bu hale getirdim, herkesten önce ben suçluyum!» diye bağırıyordu.

Dava konusu olayı anlatmak görevini üzerine alan yetenekli bir genç daha önceden de değindiğim bay Rakitin, kısa ama karakteristik birkaç cümle ile olayın kahramanı olan kadını şöyle tanıtıyor: «Genç yaşta hayal kırıklığı, genç yaşta aldatılış, doğru yoldan sapma, baştan çıkaran ve kendisini

bırakıp giden nişanlının ihaneti, ondan sonra fakirlik, namuslu ailelerin kendisini reddedişi, en sonunda da bugün bile, velinimet saydığı zengin bir ihtiyarın koruyuculuğu...

Belki de içinde pek çok iyi şeyler saklayan o genç yüreğe kin tohumları pek erken atılmıştı. Yavaş yavaş hesabi, sermaye biriktiren bir kadın tipi ortaya çıktı. İçinde alaycılık ve topluma karşı intikam duygulan besleyen bir tip!»

Karakterinin böylece ortaya konmasından sonra, genç kadının sadece oyun olsun diye, sadece kötülük olsun diye nasıl olup da her ikisi ile eğlendiği anlaşılıyor. İşte, umutsuz bir aşk, moral bozukluğu, nişanlıya ihanet ve kendi namusuna bırakılmış, ama başkasına ait olan bir paraya el koymakla geçen o bir aylık süre içinde sanık, bütün bunlardan başka, durmadan içini yakan bir kıskançlık yüzünden neredeyse kendini kaybedecek, kuduracak hallere geliyor! Hem de kime karşı duyuyor bu kıskançlığı? Kendi babasına karşı! Üstelik kaçık ihtiyar tutulduğu kadının gönlünü çelmeye, onu elde etmeğe çalışıyor. Hem de bunu neyle yapıyor? Oğlunun iddiasına göre kendisine annesinden, kendi soyundan miras kalan ve oğlunun kendisini suçlamasına yol açan o üç bin rubleyle! Evet kabul ediyorum bu dayanılacak şey değildi! Bu durumda insan manyak bile olabilir! İş parada değildi, mutluluğun böylesine iğrenç bir umursamazlıkla, bu paralarla yok edilmesiydi!

Ondan sonra İppolit Kirilloviç, sanığın zihninde babasını öldürme düşüncesinin nasıl yavaş yavaş doğup geliştiğini anlatmaya koyuldu ve sözlerini olaylarla ispatlamağa çalıştı:

— Önce yalnız meyhanelerde dolaşıp bağırıyoruz. Tüm o ay bağırıp duruyoruz. Evet,

-biz insanlar arasında yaşamayı severiz, bu insanlara hemen en korkunç, en tehlikeli düşüncelerimizi bile açıklarız, insanlarla herşeyimizi paylaşmaktan zevk duyarız!

Üstelik neden olduğu bilinmez, o insanların hemen bize karşı tam bir sempati göstermelerini, tüm dertlerimizi, endişelerimizi anlamalarını, bize dalkavukluk etmelerini ve keyfimize karşı gelmemelerini isteriz. Yoksa kızar. hatta tüm meyhaneyi dağıtırız!

Sözün burasında yüzbaşı Snegirev'le ilgili gülünç küçük hikâye anlatıldı.

— Bu ay içinde sanığı gören ve sözlerini işitenler, eninde sonunda artık işin içinde yalnız bağırışlarla, tehditlerin bulunmadığım, böylesine çılgınlığa varan bir durumda, o tehditlerin de belki gerçek bir davranışa çevrileceğini hissediyorlardı.

Savcı bunu söyledikten sonra, manastırda yapılan aile toplantısını, Alyoşa ile olan konuşmaları, sanığın yemekten sonra babasının evine zorla girdiği vakit meydana gelen çirkin tecavüz sahnesini anlattı. Sonra devam etti:

— Sanığın daha bu olay meydana gelmeden önce artık soğukkanlılıkla, iyice düşünerek ve önceden beslediği bir niyetle babası ile olan anlaşmazlıklarına, onu öldürerek son vermeğe kararlı olduğunu ısrarla ileri sürecek değilim. Bununla birlikte, bu düşünce birkaç kez aklına gelmişti. Hatta bu konu üzerinde düşünmüştü. Bunu ispat etmek için olaylar, tanıklar gösterebiliriz, hatta kendi açıklamasını bile söz konusu edebiliriz. Size, şunu. belirtmek isterim ki, sayın jüri üyeleri, bugüne dek olayların zorladığı bu cinayeti işlemek için sanığın tam anlamıyla ve bilinçli olarak önceden niyet beslediğini ileri sürmek konusunda kararsızdım. Kesin olarak inanıyordum ki, ilerde meydana gelecek olan uğursuz anı. içinden çok kez geçirmiştir. Bunu yalnız şöylece aklından geçirdiğini, sadece mümkün bir şey olarak düşündüğünü, ama daha ne tarihini, ne de şartlarını tasarlamış olduğunu sanıyordum. Bu konudaki kararsızlığım yalnız bugüne dek, bayan Verhovtzeva, o uğursuz belgeyi ibraz edinceye dek sürdü. Sözlerini kendiniz de işittiniz baylar: «Bu bir plân, bu bir cinayet programıdır!» İşte, talihsiz sanığın «sarhoş ağzıyla»

yazdığı mutsuz mektubunu böyle nitelemiştir. Gerçekten de, bu mektupta tam bir program ve önceden beslenen bir niyet bulunduğunu belirten tüm işaretler vardır..

Mektup cinayetten iki gün önce yazılmıştır: böylece simdi kesin olarak öğrenmiş

oluyoruz, ki, sanık korkunç niyetini gerçekleştirmeden iki gün önce, eğer ertesi günü para bulamazsa yastığının altında bulunan paraları almak için babasını öldüreceğini yeminle açıklamıştır. «Kırmızı kurdeleli pakette olan parayı alacağım. Yeter ki, İvan buradan gitsin» demiştir. İşitiyorsunuz ya: «Yeter ki İvan gitsin!» Demek ki, her-şey artık düşünülmüş, tüm koşullar tartışılmıştır. Sonra ne oluyor? Herşey tam yazıldığı gibi yerine getiriliyor!

İşin içinde kesin olarak önceden beslenen bir niyet, bir tasarlama vardır. Cinayet hırsızlık niyetiyle işlenecekti. Bu açıkça bildirilmiş, yazılmış, altı da imza edilmiştir. Sanık, kendi imzasını inkâr etmiyor. Diyeceklerdir ki, «Bunu bir sarhoş yazmıştır.* Ama bu hiç bir şeyi küçültmüyor. Hatta ak-378

sine işi daha da önemli bir hale sokuyor: Sanık sarhoşken ayık olduğu sırada, tasarladığı şeyleri yazmıştır. Eğer ayıkken bunu düşünmemiş olsaydı, sarhoşken de yazmazdı. «Peki, neden niyetini meyhanelerde bağıra bağıra söyledi?» diyeceklerdir. «Böyle bir işe önceden niyet besleyen insan

susar, her şeyi içinde saklar» diyeceklerdir. Doğru, ama sanık daha zihninde bir plân, bir niyet yokken sadece içinden bir istek geçirdiği sırada, daha içindeki eğilim iyice gelişmeden bunu bağıra bağıra söylüyordu. Sonradan görüyoruz ki artık, bundan bağıra bağıra söz etmesi azalıyor.

Bu mektubun yazıldığı akşam sanık, «Başkent» meyhanesinde iyice içtikten sonra, alışıldığının tersine hiç konuşmamış, bilardo oynamamış, bir kenara oturmuş ve hiç kimseyle sohbet etmemiştir. Yalnız kentteki dükkânlardan birinde satış memuru olarak çalışan birini yerinden kovmuştur. Ama bunu, hernen hemen bilinçsiz olarak, sadece artık meyhaneye girerken kavga çıkarmadan edemiyeceği için yapmıştır. Gerçi sanık, son kararı verirken aklına daha önceden, kentte bu konuda artık pek çok bağırıp çağırdığım ve niyetini yerine getirdiği vakit, bunun aleyhinde bir delil olarak onu suçlamak için rahatça kullanılacağını aklından geçirmeliyiz. Ama bu konuda artık pek çok bağırıp çağırdığını ve niyetini yerine getirdiği vakit, bunun aleyhinde bir delil olarak onu suçlamak için rahatça kullanılacağını aklından geçirmeliydi. Ama ne yapmalı ki, bir kez artık bunu açıklamıştı. Ağzından çıkanı geri alamazdı. Hem sonra, daha önce talih onu kurtarmıştı ya! Şimdi de kurtarabilirdi! İnanın ki, yıldızımıza güveniyorduk baylar!

Bununla birlikte şunu da açıklamalıyım ki, sanık bu uğursuz dakikanın gelip çatmaması, kanlı bir sonucun meydana gelmemesi için, pek çok çaba göstermiştir. Bunu kendisine özgü bir dille yazmıştır: «Yarın tüm insanlardan üç bin ruble isteyeceğim, insanlar parayı vermezlerse kan akacaktır!» diye yazmıştır. Sarhoşken yazılan bu sözler ayıkken, tıpkı yazıldığı şekilde yerine getirilmiştir!

Sözün burasında İppolit Kirilloviç, Mityanın cinayeti İŞ" lemekten kaçınmak için gösterdiği tüm çabaların ayrıntılı olarak anlatımına geçti. Samsonov'a gidişini, Lyagaviy'le gö rüşmek için yaptığı yolculuğu anlattı; hepsini de belgelerle ispatlıyordu.

Sonunda sanık, bitkin, gülünç bir duruma düş-

muş, aç bir halde ve yolculuğu yapmak için gereken parayı sağlamak üzere saatini satmış

olarak (bununla birlikte üzerinde güya bin beşyüz rubleyle, ama «güya» evet, güya diyorum), sevdiği kadını kentte bıraktığı için kıskançlıktan kendi kendini yiyip bitirerek orada bulunmadığı sırada kadının Fi-yodor Pavloviç'e gideceğini düşünerek, kente dönüyor. Çok şükür! Kadın Fiyodor Pavloviç'e gitmemiştir! Sanık, onu kendi eliyle koruyucusu Samsonov'un evine kadar götürüyor.

Ne gariptir, Samsonov'a karşı kıskançlık göstemiyoruz. Bu da dava konusu olan olayın psikolojik yönünü yansıtan oldukça karakteristik bir noktadır.

Ondan sonra sanık hemen,

«arka bahçede» olan gözetleme yerine gidiyor. Ama orada Smerdyakov'un sara krizi geçirdiğini, öbür uşağın da hasta olduğunu öğreniyor. Artık meydan açıktır, işaretleri de bildiğine göre, durmasına imkân var mı? O ne kışkırtıcı bir durumdur!

Öyleyken, sanık gene de herşeye rağmen, kendini tutuyor, hepimizin saygı duyduğu ve geçici bir zaman için burada oturan bayan Hohlakova'ya gidiyor. Çoktandır durumu ile ilgilenen bu bayan, ona en akıllıca öğüdü veriyor: Bütün bu içki âlemlerini, bu iğrenç gönül macerasını, bu meyhane meyhane bos boş dolaşmayı, genç vücudunun gücünü boşuna harcamayı bırakıp, Sibirya'ya, altın madenlerine gitmek! «İçinizde fırtına gibi esen güçleri, maceralara susamış romantik karakterinizi tatmin edecek tek yer orasıdır»

diyor.

İppolit Kirilloviç, konuşmanın nasıl sonuçlandığını, Gru-şenka'nın Samsonov'a gitmediğini anlayınca, sinirleri fena bozulan mutsuz adamın, sevgilisinin kendisini aldattığını, o sırada muhakkak Fiyodor Pavloviç'in evinde bulunduğunu düşünerek, nasıl çileden çıktığını belirtti. Böylece olayın, sanığın kaderi üzerine nasıl bir rol oynadığına dikkati çekerek Şöyle devam etti:

— Hizmetçi kadın ona, sevgilisinin «eski göz ağrısı» ve «asıl hak sahibi» olan erkeğiyle birlikte Mokroye'de olduğunu söylemek fırsatını bulsa, hiçbir'şey olmayacaktı! Ama kadın, korkudan ne söyleyeceğini şaşırmış, yeminler etmeye, haç Çıkarmaya başlamıştı ve eğer sanık onu hemen orada öldür-diyse, bunu kendisine ihanet eden sevgilisini bulmak için, rüzgâr gibi yola koyulduğundan yapmamıştı. Yalnız şuna dikitinizi çekerim: Ne kadar kendinden geçmiş olursa olsun380

gene de yanına bakır havanelini almayı ihmal etmemiştir! Neden ille o bakır havanelini almıştı? Neden başka bir silâh almamıştır, sorarım size? Eğer biz bir aydır olup biteceklerin tablosunu zihnimizde canlandırmışsak, ona hazırlanmışsak, gözümüze çarpan ve silâh olarak kullanabileceğimiz herhangi bir şeyi kapmamız normaldir. Zaten neyin bize silâh olabileceğini bir aydır tasarlamış bulunuyoruz. İste bu yüzden bir anda eşyayı görür görmez, kararsızlığa düşmeden onu silâh olarak kabul ederiz. Bu bakımdan gene diyebiliriz ki, sanık bu uğursuz bakır havanelini, bilinçsiz olarak, elinde olmayarak yakalamış değildi. İşte kendisini babasının bahçesinde görüyoruz... Alan boş, ortada hiç bir tanık yok, derin ve sessiz bir gece, karanlık... ve kıskançlık.

Sanık, kadının orada rakibi ile birlikte, rakibin kollar: arasında bulunduğunu ve belki de o anda kendisi ile alay ettiğini düşünerek, boğulur gibi oluyordu. Hem bu yalnız şüphe değil ki... Artık hangi şüpheden söz

edilebilir? Aldatılış apaçık ve bellidir. Kadın şurada, penceresinden ışık sızan odada, onun yanında, perdenin arkasındadır! İşte mutsuz adam, yavaşça pencereye yaklaşıyor, saygı ile içeriye bakıyor sonra. . olanlara uslu uslu boyun eğiyor ve kazadan belâdan uzak olmak, herhangi bir şeyin, tehlikeli ve ahlâksızca bir şeyin meydana gelmemesi için akıllıca davranarak oradan çekilip gidiyor... İşte bizi buna inandırmak istiyorlar. Biz ki, sanığın karakterini biliyor, onun moral bakımdan nasıl bir durumda olduğunu anlıyor, olup bitenlerden ötürü ne halde olduğunu kavrıyoruz. Onun bu haldeyken ve en önemlisi kapıyı hemen açtırıp içeriye girmesini sağlayacak işaretleri bildiği halde, oradan uzaklaştığına inanmanızı istiyor!

Söz «işaretlere» gelince, İppolit Kirilloviç suçlamalarına bir tarafa bırakarak, cinayeti Smerdyakov'un işlediğine dair baştaki bölümde ileri sürülen şüpheleri tüm olarak ortadan kaldırmak ve bu düşünceyi artık bir daha akla getirmiyecek şekilde silmek için, ayrıntılı olarak Smerdyakov'dan söz etmeyi zorunlu saydı. Bunu oldukça esaslı bir şekilde yaptı ve herkes ileri sürülen bu tahmini olmıyacak bir şey olarak kü cümsediği halde, gene de oldukça önemli saydığını anladı.

VIII

SMERDYAKOV ÜZERİNE ETÜD

İppolit Kirilioviç: «Bir kez böyle bir şüphe nasıl akla gelebilirdi?» diye bir soruyla söze başladı. Smerdyakov tarafından cinayetin işlenmiş olduğunu, önce sanığın kendisi tevkifi sırasında bağırarak ileri sürmüştür. Böyleyken, bağırarak söylediği bu ilk sözden şu ana kadar, yaptığı bu suçlamayı destekleyebilecek bir tek olay, hatta olayı bırakalım, insanın olay olarak kabul edebileceği en küçük akla uygun bir şey gösterememiştir. Ondan sonra, bu suçlamayı yalnız üç kişi tekrarlamıştır: Sanığın iki kardeşi ile Bayan Svetlova. Ama sanığın kardeşlerinden büyüğü şüphesini ancak bugün, hasta bir halde, tam anlamıyla zihninin bulandığı, beyin humması geçirdiği bir sırada açıkladı. Oysa, daha önce tüm bu iki ay içinde, (ki bu bizce kesin olarak bilinmektedir) ağabeyinin suçlu olduğu kanısını paylaşıyor, hatta bu düşünceye karşı gelmeyi aklından bile geçirmiyordu. Ama bu konuyu etraflı olarak daha sonra tekrar inceleriz.

Sonra, sanığın kardeşlerinden küçüğü, kendiliğinden, Smerdyakov'un suçluluğunu gösteren en küçük bir delili bile bulunmadığını, bu düşünceye ancak sanığın kendi sözlerine bakarak ve «yüzündeki ifadeden» ötürü varmış olduğunu bildirdi. Evet bu muazzam delil, biraz önce iki kez kardeşi tarafından ileri sürülmüştü. Bayan Svetlova ise, belki daha da müthiş bir şey söylemişti: «Sanık size ne söylerse ona inanın, kendisi yalan söyliyecek adam değildir.» İşte, sanığın akıbeti ile aşırı derecede ilgili olan bu üç kişinin Smerdyakov'un suç-toluğu konusunda ileri sürebildikleri, elle tutulur tüm deliller bundan ibaret. Bu arada Smerdyakov'un suçluluğu ağızdan dolaştı, tutundu ve belki de hâlâ tutuluyor. Buna ina-mi? Böyle bir şey akla gelebilir mi?

Sözün burasında İppolit Kirilloviç, «hayatına hastalık yüzünden krize tutulduğu bir sırada, zihni durumu bozulmuş,, cinnete uğramış bir durumda son veren»

Smerdyakov'un ka-rakterini birkaç sözle anlatmayı gerekli buldu. Smerdyakov'u bakımından fazla gelişmemiş, belirsiz bir tahsil kırıntısı ş, aklının almıyacağı felsefelerle zihni karışmış ve pra-382

tik olarak efendisinin, hatta belki babası Fiyodor Pavloviç'ir. yaşadığı dizginsiz, sınır tanımaz hayatından, teorik olarak da efendisinin büyük oğlu ile yapmış olduğu çeşitli garip felsefe tartışmalarından edindiği çağdaş görev ve sorumluluk teorilerinden ürkmüş

bir insan olarak tanıttı; İvan Fiyodoroviç'in de onunla seve seve sohbet ettiğini, bunu herhalde can sıkıntısından ya da daha iyi bir eğlence bulamadığı için, onunla alay etmek ihtiyacından yaptığını belirtti.

— Efendisinin evinde geçirdiği son günlerdeki moral durumunu bana kendisi anlattı, diye açıkladı. Ama başkaları da aynı şeyi tanıklık ederken söylediler. Sanığın kendisi, kardeş: hatta uşağı Grigoriy bile, yani onu oldukça yakından tanıyan herkes aynı şeyi söylemiştir. Bundan başka, sara hastalığından bitkin bir halde olan Smerdyakov,

«tavuk gibi ürkekti.» Sanığın kendisi daha henüz böyle bir açıklamanın kendi çıkarına uygun olmadığını idrak etmediği bir sırada, bize «benim ayaklarıma kapanmış, ayaklarımı öpmüştür» ve «bu saralı bir tavuktan başka bir şey değil» diyerek onu, kendisine özgü bir dille tanımlamıştır. Öyleyken, sanık işte böyle bir adamı kendisine bir sırdaş olarak seçmiş, (ki bunu bize kendisi açıklamıştır) ve onu o kadar korkutmuştur ki, sonunda öbürü ona bir casus, bir haberci olarak hizmet etmeye razı olmuştur. İşte evde gözcülük eden bir kişi olması sonucudur ki, efendisine ihanet etmekte, sanığa içinde para bulunan bir paketin varlığından ve efendisinin evine girebilmek içi" ne gibi işaretler vermesi gerektiğinden söz açmıştır. Hem bunu haber vermemesine imkân yoktu ki. Sonradan, kendisim korkutarak eziyet etmiş olan adam, artık tevkif edildiği ve onu cezalandırmak için yanma gelebilecek durumda olmadığı halde, karşımızda tiril tiril titriyerek, «beni öldürürlerdi efendim, bunu apaçık görüyorum, beni öldürürlerdi efendim» di' yordu. «Benden her an şüphe ediyorlardı efendim, tek öfke lerini yatıştırmak için, kendiliğimden hemen her sırrı ken lerine haber vermekte acele ediyordum efendim, ki böylece karşılarında suçlu olmadığımı görebilsinler ve beni sağ bırak sınlar.»

İşte Smerdyakov'un söylediği sözler bunlardır. Bunları yere yazmış ve aklımda tutmuşumdur. diz

— Bazen bana öyle bir bağırır ki, hemen karşılarında üstü yere atardım kendimi, diyordu.

'

Yaratılıştan çok namuslu bir genç olan ve yitirdiği parayı Kendisine geri verdiği vakit, bu davranışı ile ve dürüstlüğü sayesinde efendisinin güvenini kazanmış olan zavallı Smerdyakov, öyle sanıyorum ki, velinimeti saydığı ve sevdiği efendisine ihanet ettiğinden ötürü müthiş vicdan azabı çekiyordu. En büyük psikologlara göre, saraya tutulup hastalıkları şiddetli olanlar, daima hiç durmadan tabiî hastalıklarından ileri gelen bir ısrarla; kendi kendilerini suçlarlar. Kendi «suçluluklarından» ötürü üzüntü çekerler, birilerine, bir şeylerden ötürü vicdan azabı duyarak kendilerine eziyet ederler çoğu zaman ortada hiçbir şey yokken olup bitenleri abartırlar, hatta işlemedikleri suçlan, cinayetleri işlediklerini uydururlar. İşte, böyle bir adam, korkudan ya da korkutulmaktan ötürü kabahatli, hatta suçlu olabilir. Bundan başka, gözünün önünde hazırlanan ortamda, kötü bir şeyin meydana gelebileceğini şiddetle hissediyordu. Fiyodor Pavloviç'in ortanca oğlu İvan Fiyodoroviç, felâketten biraz önce Moskova'ya gideceği sırada, Smerdyakov kalması için yalvarmıştı. Öyleyken korkak bir adam olduğu için tüm şüphelerini apaçık ve kesin bir şekilde ona açıklamak cesaretini kendinde bulamamıştı.

Yalnız imalarla yetinmişti. Ama karşısındaki imalarını anlamadı. Bu arada şunu belirtmeli ki, Smerdyakov İvan Fiyodoroviç'i bir koruyucu, bir garanti olarak görüyordu; sanki o evdeyken hiç bir felâket olmazdı. Dimitriy Karamazov'un «sarhoş

ağzı ile» yazdığı mektupta kullandığı sözleri hatırlayınız: «İhtiyarı öldüreceğim, yeter ki İvan gitsin» demek ki, İvan Fi-yodoroviç'in orada bulunması herkese evde sakinliğin, düzenin bir garantisi olarak görünüyordu. İşte böyle sayılan bir adam. Çekilip gidiyor.

Smerdyakov ise genç efendisi gittikten hemen bir saat sonra sara krizine tutuluyor.

Bunun artık anlaşılmı-yacak bir yönü yoktur. Burada şunu hatırlatmak gerekir ki, Çektiği korkulardan ve bir bakıma umutsuzluktan bitkin bir

gelen Smerdyakov, özellikle son günlerde sara krizinin hissediyordu; zaten daha önceden bu kriz ken-moral gerginlik ve sarsıntı anlarında geliyordu. Tabii bu krizlerin gününü, saatini, önceden söylemeye imkân yok-tur Ama her saralı krize tutulabilecek bir durumda olduğunu önceden hissedebilir. Tıpkı öyle söylüyor. İşte İvan Fiyodoro-5 gider gitmez, Smerdyakov bu benzetme hoş görülürse, ken-sini «yetim» ve «koruyucusuz kalmış» hissederek, görevi ge-384

rektirdiği için bodruma gidiyor, merdivenden aşağı iniyor inerken de «kriz gelir mi, gelmez mi? Ya gelirse o zaman ne yaparım?» diye düşünüyor.

İşte bu duygulardan, bu soruların kendisinde yarattığı kuşkulardan ötürü, birden boğazında sara krizi başlamadan önce daima hissettiği spazmı duyuyor. Birden ve taa yukardan yuvarlana yuvarlana, kendinden geçmiş bir halde bodrumun dibine düşüyor.

Şimdi aslında çok tabiî bir raslantı olan bu olaydan ötürü, kurnazlık göstererek, sanki Smerdyakov mahsus hasta numarası yapmış gibi bir şüphe ileri sürüyor, durumunun öyle gösterdiğini söylüyorlar! İyi ama, bunu mahsus yaptıysa o zaman şöyle bir soru akla geliyor: Niçin yaptı? Hangi hesapla, hangi amaçla yaptı? Artık tıptan söz etmiyorum: Diyelim ki, bilim yanılıyor, doktorlar da gerçeği yapmacıktan ayırmasını bilemediler.

Öyle olsun, diyelim ki öyle oldu. Şimdi benim soruma karşılık verebilir misiniz? Böyle bir yapmacığa başvurmasının nedeni neydi? Cinayeti tasarladıktan sonra, böyle bir krize tutularak herkesin dikkatini daha önceden, mümkün olduğu kadar çabuk, evlerinde olup bitenlerin üzerine çekmek için olmasın?

Sayın jüri üyeleri cinayet gecesi Fiyodor Pavloviç'in evinde eskiden olduğu gibi beş kişi vardı: Birincisi Fiyodor Pavlo-viç'ti. Ama Fiyodor Pavloviç kendisini öldürmedi, bu belli bir şey. İkincisi uşağı Grigoriy'di. Onu da az kalsın öldürüyorlardı. Üçüncüsü Grigoriy'in karısı Maria İgnatyevna. Artık efendisinin katili olarak bu kadını göstermek ayıp bir şey olur. Geriye iki kişi kalıyor: Sanık ile Smerdyakov! Mademki, sanık cinayeti kendisinin işlemediğini kesin olarak söylüyor, o halde katil Smerdyakov olmalı. Başka biri gösterilemez. Başka bir katil arayıp bulmağa imkân yoktur! İşte dün intihar eden zavallı geri zekâlıya «kurnazca», böylesine büyük bir iftirada bulunmak düşüncesi, buradan doğuyor! Asıl neden, sadece katil olarak ileriye sürülecek başka birini bulmak im-kânının bulunmamasıdır! Bir başkası üzerinde, altıncı bir kişi üzerinde en küçük.de olsa, herhangi bir şüphe gölgesi düşmüş olsa, şu kanıdayım ki, sanığın kendisi bile o zaman Smerdyakov'a iftira etmekten utanır, bu altıncı şahsı ileri sürerdi. Çünkü bu cinayetle Smerdyakov'u suçlamak tam a lamıyla saçma bir şeydir!

Baylar, psikolojiyi, tıbbı, hatta mantığı bile bir yana

rakalım, yalnız olayları, sadece olayları ele alalım. Bakalım bu olaylar bize neler söylüyorlar. Diyelim ki, cinayeti Smerdyakov işledi. İyi ama bu işi nasıl yaptı? Tek başına mı, yoksa sanıkla iş birliği yaparak mı? Önce birinci tahmini inceliye-lim. Yani Smerdyakov'un cinayeti tek başına islediğini kabul edelim. Tabiî eğer öldürdüyse, bunu bir nedenle, herhangi bir çıkarı olduğu için yapmıştır. Bu adamda cinayeti işlemek için sanıkta olduğu gibi, kıskançlık, nefret ve buna benzer birçok nedenler olmadığına göre, tabiî ki bu işi yalnız para için, efendisinin bir pakete doldurduğu o üç bin rubleyi almak için işleyecekti. Ama işte cinayeti tasarladıktan sonra, gelip bir

başka kişiye, üstelik bu isle son derece ilgili olan birine, yani sanığa, para konusunda bildiği ne varsa hepsini ve işaretleri önceden açıklıyor. Paketin nerde bulunduğunu, üzerine ne yazıldığını, nasıl bir kâğıda sarılmış olduğunu ve en önemlisi, efendisinin evine girebilmek için hangi

«işaretlere başvurmak gerektiğini söylüyor. Peki bunları doğrudan doğruya kendini ele vermek için mi yapıyor? Yoksa karşısında tek başına içeriye girip paketi almak isteğine kapılacak bir rakip çıkarmak için mi? Evet, biliyorum diyecekler ki, bunu korkusundan haber verdi.

Ama bu nasıl olur? Böyle korkusuzca vahşice bir cinayeti gözünü kırpmadan tasarlayabildi, sonradan da onu işliyebi-ieeek karakterde olan bir insan, dünyada yalnız kendisinin bildiği, kimseye açıklamadığı takdirde dünyada hiç kimsenin aklına bile gelmiyecek böylesine önemli şeyleri başkasına açıklıyor, bu olamaz! Ne kadar korkak olursa olsun, madem ki böyle bir işi tasarlamıştır, artık ne pahasına olursa olsun bunu hiç kimseye söylememesi gerekirdi. Özellikle paketten ve işaretlerden hiç söz açmazdı.

Çünkü öyle bir şey yapmakla kendisini ele vermiş olurdu. Eğer muhakkak bir şeyler bildirisi isteniyorsa, mahsus bir şey uydurur, ya da bir yalan söy-ler, ama bu konuda susardı! Aksine tekrar ediyorum ki: eğer bu paralardan söz etmeyip cinayeti işlemiş, sonra da bu pahları alınış olsaydı, hiç kimse, onu hiç değilse hırsızlık et-mek amacı ile cinayet işlemiş olmakla suçlayamazdı. Çünkü bu Paralan ondan başka hiç kimse görmemişti! Bu paraların evde bulunduğunu hiç kimse bilmiyordu! Onu cinayetle suç-

layacak olsalar bile, muhakkak bu cinayeti herhangi bir baş-ka nedenden ötürü işlediğini düşünürlerdi. Ama daha önce-386

den böyle bir şeyi yapacak nedenleri fark etmedikleri için aksine herkes efendisi tarafından sevildiğini, efendisinin ona karşı güven beslediğini, bu bakımdan gözde olduğunu bildiği için, tabiî şüphe edilecekler arasında en son ona sıra gelirdi. Ondan önce cinayeti işlemek için nedenleri olan, hatta böyle nedenleri olduğunu saklamadan, bağıra bağıra herkese açık-lıyan birinden, sözün kısası öldürülenin oğlundan. Dimitriy Fiyodoroviç'ten şüphe ederlerdi. Smerdyakov cinayeti işlemiş efendisini soymuş, öyleyken öldürülenin oğlu suçlandırılmış olurdu. Böyle bir şey katil olan Smerdyakov'un çıkarına bir şey olacaktı, değil mi? İyi ama, işte Smerdyakov cinayeti tasarladıktan sonra, gidip efendisinin bu oğluna Dimitriy'e, para paketini ve işaretleri bildiriyor. Ne kadar mantıklı, ne kadar akla uygun bir şey değil mi?

Diyelim ki, Smerdyakov'un tasarladığı cinayetin günü gelip çatıyor, kendisi de numara yaparak, güya sara krizi geçiriyormuş gibi kendini başaşağı aşağıya atıyor. Bunu neden yapıyor? Tabiî önce şunun için: Kendisini tedavi etmeyi aklına koyan Grigoriy, eve bekçilik edecek bir kimse kalmadığını görünce, tedavisini erteliyecek ve oturup bekçilik etmeye başlıyacaktı. İkincisi, muhakkak ki efendisi artık hiç kimsenin kendisine bekçilik

etmediğini görünce ve oğlunun gelmesinden çok korktuğu için, (ki bu korkusunu hiç bir vakit gizlememiştir) daha da güvensiz, daha da ihtiyatlı davranacaktı. Sonunda da tabii kendisini, Smerdyakov'u geçirdiği Bizden bitkin bir halde, hemen mutfaktan, müştemilâtın taa öbür ucuna, Grigoriy'in odasına, karısıyla ikisinin yattıkları odaya, bölme ile ayrılmış yerin öbür tarafına, kendi yataklarının uç adım berisine taşıyacaklardı.

Zaten sara krizine tutulur tutulmaz efendisinin emri ve yufka yürekli Marfa İgnatyevna'nın isteği üzerine daima öyle yapılırdı. Oysa mutfakta, herkesten ayrıydı, odasının ayrı bir kapısı vardı, serbestçe girip çıkabı- liyordu. İşte orada, perde ile ayrılmış

bölmede, herhalde basta numarası yapmak için inlemeye başlıyacak, daha doğrusu iniltisi ile tüm gece onlan uyanık tutacak (ki Grigoriy karısı ifade verirken öyle olduğunu açıklamışlardır) ve bu bunları, evet bütün bunları birden yattığı yerden kalkarak gidip efendisini öldürmek daha rahat olsun diye yapacaktı

Evet, belki diyeceklerdir ki, Smerdyakov mahsus has numarası yapmıştır; hasta olduğunu sanarak kendisinden l

he etmesinler diye. Sanığa ise paraları ve işaretleri, aslında öbürü hevese kapılsın ve kendisi gelip cinayeti işlesin diye haber vermiştir. Öbürü gelip cinayeti işledikten, paraları alıp gittikten ve bu arada belki de gürültü, patırdı ederek tanıkları uyandırdıktan sonra, buraya dikkat ediyor musunuz. Smerdyakov da kalkacak, gidecek... evet, gidip ne yapacaktı? yoksa efendisini ikinci bir kez öldürecek ve zaten götürülmüş olan paralan ikinci bir kez alıp götürecekti. Baylar, siz benimle alay mı ediyorsunuz? Böyle saçma tahminleri yürütmekten bile utanç duyuyorum. Öyleyken sanık, işte tam bu söylediğim şeyleri ileri sürüyor: «Ben evden çıkıp Grigoriy'i yere devirmiş etrafı gürültüye vermiştim.

Smerdyakov ondan sonra kalkmış, gidip cinayeti işlemiş, paralan da bu arada çalmış»

diyor. Artık Smerdyakov'un sanki bunları önceden görüyormuş gibi. yani efendisinin sinirleri bozuk, çileden çıkmış oğlunun sadece pencereden saygı ile bakmakla yetineceğini ve işaretleri bildiği halde ortadan çekilip, avı olduğu gibi Smerdyakov'un eline bırakacağını nasıl tahmin edebileceğinden söz açmıyorum! Soruyu ciddî olarak soruyorum: Smerdyakov cinayeti ne zaman işlemiştir? Bana zamanım gösterin! Çünkü zamanını göstermeden onu suçlayamayız!

Diyelim ki geçirdiği şey, gerçekten bir sara krizidir. Hasta birden kendine gelmiş bir çığlık işitmiş, dışarı çıkmıştı. Peki, sonra ne oldu? Etrafına bakıp kendi kendine: «Dur, gidip «fendimi öldüreyim mi?» dedi. Peki, orada olup

bitenleri, meydana gelen olayları nereden bilebilirdi? Kendisi baygın Atıyordu değil mi ya? Her neyse, bunu burada keselim, hailin de bir sınırı vardır, baylar.

Bazı ince zekâlı kişiler, «peki ya ikisi anlaştılarsa, ya ci-nayeri ikisi birlikte işlemişler, paraları da aralarında bölüş-müşlerse, o zaman ne olacak?» diyebilirler. Evet, bu gerçekten önemli bir şüphedir. Bu şüpheyi doğrulayacak çok önemli deUer de ileri sürebiliriz: Biri cinayeti işliyor, tüm çabaları i üzerine alıyor, öbürü, suç ortağı ise güya sara krizine

muş gibi yan gelip yatıyor: tek daha önceden herkeste

şüphe, efendisinde bir kuşku, Grigoriy'de de bir endişe diye! Marak edilecek bir şeydir, iki suç ortağı böyle bir plânı hangi nedenlere dayanarak akıllarına koy-«Belki de Smerdyakov bu işte hiç de doğrudan çalışmış bir suç ortağı değildi. Belki suç ortaklığı

bir388

pasifti, belki acı çektiği için buna karışmıştı» diyeceklerdir Belki de zaten korkutulmuş

olan Smerdyakov, sadece cina yete karşı koymamaya razı olmuştu ve kendisini efendisinin öldürülmesine göz yumduğu için suçlayacaklarını önceden sezdiği halde, bağırmamış, karşı koymamıştı; belki daha önceden Dimitriy Karamazov'dan tüm bu süre içinde, güya sara krizine tutulmuş gibi yatmak için izin koparmıştı. Belki; «Sen istediğin gibi cinayeti işle, ben bu işte yokum» demişti.

İyi ama, sara krizi, ne olursa olsun gene de evde gürültü patırdı koparacaktı. Dimitriy Karamazov'un bunu tahmin ederek böyle bir anlaşmaya girmesine imkân yoktu! Ama buna da razı olayım. Diyelim ki Dimitriy buna razı oldu. Öyle de olsa, o zaman katilin de, tüm bu işi planlıyanın da Dimitriy Karamazov olduğu, Smerdyakov'un ise sadece pasif bir suç ortağı, hatta suç ortağı bile değil, sadece korkudan, elinde olmıyarak, bu ise göz yuman biri olduğu anlaşılacaktı. Mahkeme bu farkı muhakkak ortaya koyacaktı!

Oysa ne görüyoruz Sanığı tevkif ettikleri anda, kendisi hemen tüm suçu Smeryakov'un-yakov'un üzerine yüklüyor. Hatta yalnız onu, bir tek onu suçluyor! Kendisi ile suç ortağı olduğunu bile söylemiyor. Tek başına onu suçluyor: «Bu işi tek başına yaptı, cinayeti o işledi ve paraları da o çaldı, bu iş onun isi!» dedi. Bunlar ne biçim suç ortağı ki, hemen birbirlerini ele veriyorlar. Böyle şey hiçbir zaman olamaz. Hem şu noktaya dikkat edin baylar! Karamazov ne kadar büyük bir tehlikeyi göze alıyor: Asıl katil kendisidir. Cinayeti yalnız bu işe zorla göz yuman ve tüm o süre boyunca bölmenin öbür tarafında yatmış olan adam işlememiştir. Katil değildir. Öyleyken Dimitriy, hepsini o yatmış olanın üzerine yüklemektedir. Böyle

olunca, yatakta olan öfkelenebilir ve belki sadece kendisini korumak amacıyla hemen asıl gerçeği açıklıyabilirdi: «İkimiz de bu işi birlikte yaptık. Yalnız asıl öldüren ben değilim. Ben sadece korkudan cinayete göz yumdum, işlenmesine ses çıkarmadım» diyebilir di. Tabiî Smerdyakov mahkemenin suçluluk derecesini men ortaya koyacağını, kendisine ceza verilse bile, bu ce zanın herhalde tüm suçu onun üzerine yüklemek is asıl katile verecekleri cezadan çok daha hafif olacağını min edebilirdi. İşte, o zaman artık kendiliğinden açıkla bulunurdu. onu Oysa hiç de öyle bir şey görmedik. Katil

suçladığı ve tüm bu süre içinde katil olarak yalnız onu gösterdiği halde, Smerdyakov suç ortaklığı konusunda en küçük bir imada bile bulunmadı. Yalnız bu kadar da değil; Smerdyakov içinde para bulunan paketle işaretleri sanığa, kendisinin bildirmiş olduğunu sorgu yargıçlığına söylediğine göre, bunu yapmamış olsaydı, sanık hiçbir zaman bir şey öğrenemiye-cekti. Eğer gerçekten suç ortağı, ya da suçlu olsaydı, bütün bunları yani biraz önce söylediklerimizin hepsini sanığa açıklamış olduğunu bu kadar rahat acıklıyabilir miydi? Aksine işi saklamağa ve olayları muhakkak olduğundan başka türlü göstermeğe, onları küçültmeye çalışırdı. Ama Smerdyakov olayları olduğundan başka türlü ya da olduklarından daha küçük göstermeye çalışmadı. Ancak kendisini bir suç ortağı olarak suçlayacaklarından korkmayan, suçsuz bir insan öyle davranabilir. İşte bu adam tutulmuş olduğu sara hastalığının yarattığı melankoliden meydana gelen tüm bu felâketten ötürü, dün kendisini asmıştır. Bunu yapmadan önce de, kendine özgü bir tavırla yazdığı bir kâğıt bırakmıştır. Bu kâğıtta: «Hayatıma kendi elimle, seve seve ve hiç kimseyi suçlamamak için son veriyorum» diyordu. Ne olurdu bu kâğıtta «katil Karamazov değil, benim!» diye ekleseydi. Ama böyle bir şey eklemedi: birini yapmaya vicdanı yetti de. öbürüne yetmedi mi?

Peki sonra ne oldu? Biraz önce buraya mahkemeye para getirdiler, üç bin ruble getirdiler!

«Bu paralar işte o pakette suç delili olarak masanın üzerinde bulunan pakette olan paralardı. Bunları dün akşam Smerdyakov bana verdi» denildi. Zaten demin burada meydana gelen üzücü tabloyu kendiniz de hatırlıyorsunuz, sayın jüri üyeleri. Bu yüzden tekrar ayrıntılara girmiyeceğim, yalnız izin verirseniz, iki üç düşünce leri süreceğim.

Aralarında en önemsizlerini. Önemsiz olduktun söylüyorum, çünkü herkesin aklına gelmiyecek ve unutacak şeylerdir. Bir kez gene şunu söyleyeyim: diyelim ki Smerdyakov bu paraları dün akşam vicdan azabı çektiği için verdi sonra da kendi kendini astı. (Öyle diyorum çünkü vic-azabı çekmeseydi bu paraları vermezdi). Böyle olunca da, ancak dün akşam ilk kez olarak, İvan Karamazov'un açıkladığı gibi, cinayetini açıkladı. Başka türlü olsaydı, Karamazov şimdiye dek susabilir miydi? Demek ki

Smer

erdyakov suçunu da açıkladı. O halde tekrar ediyorum, öl-390

meden önce yazdığı kâğıtta hiç bir suçu olmayan sanık icin ertesi günü korkunç bir mahkemenin baslyacağını bile bile neden gerçeği olduğu gibi açıklamadı? Yalnız para bir deli! sayılmaz ki! Örneğin ben ve bu salonda bulunan iki kis; daha bir raslantı olarak daha bir hafta önce bir şey öğrendik. O da şudur: İvan Fiyodorovic Karamazov, bozdurmak için il başkentine yüz'de beş faizli beşer binlik iki banknot göndermiş. Demek ki on bin oluyor. Bunu yalnız şunun için söylemek istiyorum: Para belirli bir tarihte herkesin elinde bulunabilir. Üç bin ruble getirerek bunların falanca çekmeceden ya da falanca paketten alınmış olduğunu kesin olarak ispat etmeğe imkân yoktur.

Son olarak da şunu söyliyebilirim: İvan Karamazov dün akşam gerçek katilden bu kadar önemli bir haber alıyor da sakin sakin duruyor. Peki, bunu neden hemen bildirmemiştir?

Neden herşeyi ertesi sabaha kadar ertelemistir? Öyle sanıyorum ki, nedenini tahmin edebilirim. Bir haftadır sağlık durumu sarsılmıştır. Doktoruna ve yakınlarına hayaller gördüğünü, sokaklarda artık ölmüş olan insanlara rastladığını kendi ağzı ile açıklayan genç adam, beyin hummasına tutulmadan bir gün önce, (ki hastalık kendisini ancak bugün yere vurmuştur) Smerdyakov'un ölümünü işitince birden zihninde şöyle bir tasarlama yapıyor: «Adam öldü, suçu onun üzerine atabilirim. Böylece ağabeyimi kurtarırım. Elimde nasıl olsa para var, bir deste alıp bunu bana Smerdyakov'un ölmeden önce vermiş olduğunu söylerim.»

Diyeceksiniz ki, ölü de olsa, kardeşini kurtarmak için de olsa iftira etmek dürüst olmayan bir davranıştır, öyle mi. Peki ama, kendisi bilinçsiz olarak yalan söylemişse, herşeyın öyle olduğunu sanmışsa, uşağın beklenmedik ölüm haberini alınca tüm olarak zihni bulanmışsa? Dünkü sahneyi ve bu adamın nasıl bir durumda bulunduğunu kendiniz de gördü nüz. Ayakta duruyor ve konuşuyordu ama, aklı nerdeydi. Beyin hummasına tutulmuş olan genç adamın deminki ifa desinden sonra, elimize bir belge, sanığın cinayetten iki gün önce Bayan Verhovtzeva'ya yazdığı ve içinde cinayetin ayrın tılı olarak önceden tasarlanmış programı bulunan mektubu geçti. O

halde daha ne plânı, daha hangi tanıkları arıyoruz Herşey tam bu plâna göre ve başka birinin eliyle degil plânı hazırlıyanın eliyle meydana getirilmiştir. Evet, s KARAMAZOV KARDEŞLER

jüri üyeleri herşey yazılmış olduğu gibi olmuştur!» Evet, babamızın penceresinden ürkek ürkek ve saygı ile koşarak uzaklaşmış değiliz! Kaldı ki kesin olarak sevgilimizin orada olduğunu biliyorduk. Evet, böyle bir şeyi

düşünmek bile saçma ve gerçeğe aykırı olur.

Katil içeri girmiş ve işini bitirmişti. Herhalde kinden, öfkeden tüm varlığı tutuşmuş

olarak, nefret ettiği rakibine bakar bakmaz işlemiştir cinayeti. Ama onu öldürdükten sonra (ki bunu belki de bakır havanelini tutan elini bir savuruşta yapmıştır) etrafı iyice araştırıp da kadının orada bulunmadığı kanısına yarınca, gene de elini yastığın altından sokup paranın bulunduğu zarfı, burada masanın üzerindeki suç delili olan eşyalar arasında bulunan sarfı almayı unutmuyor.

Bunu bence çok karakteristik olan bir noktayı gözden kaçırmamanız için söylüyorum.

Eğer tecrübeli bir katil olmuş olsaydı, cinayeti sadece hırsızlık için işlemiş olsaydı, zarfın kâğıdını yerde, sonradan onu cesedin yanında buldukları yerde bırakır mıydı? Diyelim ki, bunu yapan Smerdyakov'du ve cinayeti hırsızlık amacı ile yapmıştı. Öyle bir şey olsaydı, tüm paketi olduğu gibi götürür, onu kurbanının cesedi başında açmak zahmetine katlanmazdı! Çünkü nasıl olsa, paketin içinde Para bulunduğunu kesin olarak biliyordu.

Paralar o pakete gözünün önünde konmuş ve zarf gözünün önünde kapatılmıştı. Paketi olduğu gibi götürseydi, o zaman tabii hırsızlığın da yapılıp yapılmadığı belli olmayacaktı, öyle değil mi? Şimdi size soruyorum sayın jüri üyeleri Smerdyakov bu şekilde mi davranırdı? Zarfı yerde mi bırakırdı? Hayır, ancak kendini kay-bettmiş, artık zihni iyi işlemeyen bir katil, hırsız olmayan, ömründe o güne dek hiç bir şey çalmamış o anda da yatağın finden paraları bir hırsız gibi kapmamış, sadece kendisinden çalınmış olan paraları tekrar geri alıyormuş gibi alan bir katil, (ki Dimitriy Karamazov'un bu üç bin ruble konusunda Manyaklığa varan düşünceleri öyleydi) bu şekilde davranabilirdi!

Zaten öyle yapıyor. Daha önce hiç görmediği paketi kap-paktıktan sonra içinde paraların bulunup bulunmadığını kendi sözüyle görmek için, zarfını yırtıyor, paraları cebine koyarak arkasında yerde yırtılmış bir kâğıt şeklinde, kendisine karşı bir delil bıraktığını aklına bile getirmeden oradan ko-uzaklaşıyor. Bütün bunlar, katil Smerdyakov değil de, 392 KARAMAZOV KARDEŞLER

Karamazov olduğu için oluyor! Dimitriy Karamazov deli) bıraktığını düşünemezdi, aklına bile getiremezdi. Kerden atlına gelebilirdi ki: Oradan koşarak kaçıyor. Arkasından kendisine yetişen uşağın çığlığını işitiyor. Uşak onu yakalıyor, durduruyor ve üzerine inen bakır havanelinin vuruşu ile yere düşüyor. Sanık ona acıyarak duvardan yanına atlıyor. Düşünün bir kez! Güya ona acımış, ona üzülmüş de onun için herhangi bir şekilde yardım edebilir miyim, diye öğrenmek amacıyla aşağıya atlamış! Bizi buna inandırmak istiyor. Ama o an, böyle bir acıma gösterisinde bulunabileceği bir an mıdır? Hayır sanık yaptığı kötülüğün tek tanığı acaba sağ mı, diye öğrenmek için aşağıya atlamıştır. Başka şekilde bir duyguya kapılması, bir

başka nedenle aşağıya atlaması normal olamazdı! Şu noktaya da dikkat ediniz: Kendisi Grigoriy'in başında uğraşıyor, mendili ile başını siliyor ve öldüğü kanısına vararak, kendisini yitirmiş gibi üstü başı kan içinde gene oraya, sevgilisinin evine koşuyor. Peki, kan içinde olduğunu ve kendisini hemen yakalıyacaklarım hiç düşünmedi mi? Oysa sanık üstünün başının kan içinde olduğuna hiç dikkat etmediğine bizi inandırmak istiyor. Ama böyle bir şeyi kabul etmek mümkündür.

Öyle olabilir. Zaten bu gibi anlarda katiller her zaman böyle şaşkınlık geçirirler. Bir taraftan şeytanca bir plânlanma vardır, öbür yanda ise akıl doğru dürüst çalışmaz. Ama şunu unutmamalı ki, o sırada kendisi kadının nerde olduğunu düşünüyordu. Bir an önce nerede olduğunu öğrenmeliydi! İşte kadının evine koşa koşa geliyor, orada beklenmedik ve kendisi için müthiş önemi olan bir haberle karşılıyor: Kadın: «Eski sevgilisi» ve «asıl hak sahibi ile» Mokroye'ye gitmişti!

393

IX

TAM BİR PSİKOLOJİ İNCELEMESİ

DÖRT NAL GİDEN TROYKA (Savcı'nın konuşmasının sonu)

İppolit Kirilloviç, sinir gerginliğinden ileri gelen heyecana kendini büsbütün kaptırmamak için, mahsus kesin sınırlarla çevrelenmiş konuşma şeklini çok seven titiz konuşmacıların yaptığı gibi, olayların belirtilmesinde tarih bakımından bir sıra izleyerek, sözün burasına geldiği vakit, özellikle «eski göz ağrısı» ve «asıl hak sahibi» olan kişiden etraflıca söz etti. Bu konuda da kendine göre ilgi çekici düşünceler ileri sürdü.

— Sevgilisini çılgın gibi herkesten kıskanan Karamazov, «eski göz ağrısı» ve «asıl hak sahibi»nin karşısında, birden boyun eğiyor ve ortadan çekiliveriyor. Beklenmedik bir rakibin kişiliği şeklinde karşısına çıkan bu yeni tehlikeye eskiden hemen hemen hiç önem vermediği düşünülürse böyle davranması daha da gariptir. Tabii eskiden bu tehlikenin daha çok uzak olduğunu düşünüyordu. Oysa kendisi her za-man yalnız yaşadığı ana önem verirdi. Herhalde rakibinin ortaya çıkmasını olmayacak bir şey sayıyordu. Kadın belki bu yeni rakibini o ana kadar kendisinden saklamıştır. Daha önce de onu aldatmıştır.

Öyleyken genç adam, o acı çeken yüreği ile yeni gelmiş olan bu rakibin, belki de sevgilisi için bir hayal ya da gerçekleşmesi imkânsız bir şey olmayıp, hayatının tek büyük aşkı olduğunu anlamış, anlayınca da hemen boyun eğmiştir!

Sayın jüri üyeleri, bizce sanığın ruhunda böyle bir duy-Surıun uyanması imkânsızdır!

Ama onun bu özelliğinden

etmeden geçemeyeceğim. Sanığın içinde birden dayanıl-bir gerçek sevgisi, kadına karşı bir saygı uyanıyor. Hem de ne zaman? Kendisi onun yüzünden hırsızlık ettiği ve el-lerini babasının kanına buladığı bir sırada! Gerçi döktüğü ka-nın intikamı kendisinden daha o anda alınmıştı! Çünkü kendi varlığını ve hayatını bir anda mahveden adam, elinde ol-394

mayarak ne duruma düştüğünü hemen hissetmiştir. Kendi kendine daha o anda: Şimdi artık onun gözünde, canından çok sevdiğim o varlığın gözünde o «eski göz ağrısı» ve «asıl hak sahibbne kıyasla ben neyim ki? O vaktiyle mahvettiği kadının yanına pişmanlık içinde dönmüştür, yepyeni bir aşkla, dürüst tekliflerle ve artık mutlu yepyeni bir hayat kurma vaadiyle gelmiştir. Oysa benini gibi mutsuz bir adam, şimdi artık o kadına ne verebilir? Ne teklif edebilir? diye sormuştur.

Karamazov bütün bunları anlamış, işlediği cinayetin kendisi için bütün yolları tıkadığını, artık cezaya çarptırılacak olan bir suçludan başka bir şey olmadığını, yeni bir hayat yaşıyacak bir insan olmadığını kavramıştır! Bu düşünce onu mahvetmiş, onu bitirmiştir.

İşte o zaman çılgınca, Karamazov'un karakterinde olan bir insanın aklına, çıkar yol olarak bundan başka bir şey gelemezdi! Bu tek çare intihardı! Bunun üzerine rehin bıraktığı tabancaları geri almak için memur Perhotin'e koşuyor. Yolda koşarken de biraz önce uğurlarında ellerini kana buladığı tüm paraları cebinden çıkarıyor. Evet, bu paralar şimdi ona herşeyden daha gereklidir: Karamazov ölmek üzeredir! Karamazov tabanca ile intihar edecektir. Bunu da herkes hatırlıyacaktır. Boşuna şair değiliz ya! Boşuna yaşantımızı her iki ucundan yakılmış bir mum gibi eritmedik ya! Şöyle düşünüyoruz:

«Onun yanına, oraya gideceğim. Orada öyle bir ziyafet vereceğim ki, daha kimse böylesini görmemiştir. Sonradan bunu hatırlasınlar ve uzun süre anlatsınlar diye. Çılgın bağırışlar, çingenelerin coşkun şarkıları ve oyunları arasında, şerefe bir kadeh kaldırıp taparcasına sevdiğim kadının, yeni kavuştuğu mutluluğu kutlayacağım. Sonra da ayaklarının dibinde başıma bir kurşun sıkıp hayatıma son vereceğim! Belki bir gün Mitya Karamazov'u hatırlayacak, Mitya'nın onu ne kadar sevdiğini anlayacak, Mitya'ya acıyacaktır!

Bu düşüncelerde çılgın bir romantiklik ve Karamazov -lara özgü bir coşkunlukla, aşırı bir duygululuk seziliyor-Ama ruhunda bundan başka bir şey de vardı sayın jüri üyeleri! Acı içinde kıvranan zihnine rahat vermeyen, ona ölü derecesinde işkence eden bir şey. Bu vicdandır sayın juri üyeleri! Kendi vicdanının yargısı ve bu yargının korkun-çilesidir.

Ama tabanca herşeye son verecekti! Tabanca

çıkar yoldu! Ondan başka . bir çare kalmamıştı. Ölümden sonra olacaklara gelince... Artık o anda Karamazov «öbür Dünya'da» olacakları düşündü mü, bilmiyorum. Hem zaten bir Karamazov, bir Hamlet gibi orada ne olacağını düşünebilir mi? Hayır sayın jüri üyeleri.

Onların Hamlet'leri var, biz ise daha sadece Karamazov'lardayız!

SÖZÜn burasında, İppolit Kirilloviç Mitya'nın yola nasıl hazırlandığını belirten geniş bir tablo çizdi. Perhotin'in evinde ve dükkânında arabacılarla olan sahneyi anlattı. Tanıkların da doğruladığı bir sürü söz, bir sürü parlak cümle ve çeşit çeşit hareketlerle çizdiği tablo, dinleyicilerin üzerinde kandırıcı bir etki yaptı. En çok da olayların aynı anda rastlaması ve birbirini tamamlaması etkili oldu. Çılgın gibi, kendini oradan oraya atan ve artık kendini korumayan adamın suçluluğu apaçık ortaya çıkıyordu. İppolit Kirilloviç anlatmaya devam ederek:

— Artık kendisini korumayı gerekli bulmuyordu, diyordu. «İki üç kez, az kalsın tam bir açıklamada bulunacaktı. Neredeyse imalarda bulunuyordu. Yalnız sözlerini tamamlamıyordu. (Sözünün burasında tanıkların ifadeleri belirtildi) Yolda arabacıya bile:

«Biliyor musun ki, şu anda bir katil götürüyorsun!» diye bağırmıştı.

Tabiî herşeyi söyleyemezdi: Önce Mokroye köyüne gitmesi ve şairane davranışlarına orada son vermesi gerekiyordu. İyi ama, bu mutsuz adamı orada ne bekliyordu? Daha Mok-roye'ye vardığı anda, görüyor ki: «asıl hak sahibi» sandığı adam, belki de hiç de öyle bir hak sahibi değil! Sonradan öyle olmadığını da iyice anlıyor. Yeni bir mutlulukla kutlamak istediği ve onuruna kadeh kaldırdığı kadın ise, bunları kendisinden istemiyor, kabul etmiyordu. Her neyse, olay-ları zaten mahkemenin yaptığı soruşturmadan siz de biliyorsunuz. Karamazov'un rakibine üstün çıktığı, artık inkâr kabul etmez bir şekilde anlaşılmıştı. İşte, o zaman ruhunda artık bambaşka bir durum meydana geliyor. Hem de bu belki şimdiye dek bu ruhun geçirdiği ve belki de geçirebileceği en korkunç oluşumdur!

İppolit Kirilloviç sesini yükselterek:

— Kesin olarak şunu söyleyebiliriz ki, insanın kötülüğe sapmış bir varlık olduğunu kavraması ve içinde suçlu bir yürek taşıması, dünyada tüm mahkemelerin verebilecekleri

cezalardan çok daha şiddetli bir cezadır! diye bağırdı. Yalnız bu kadar da değil: adalet cihazının verebileceği ceza, daha doğrusu bu dünyada verilebilecek tüm cezalar, insanın kendi kendine, kendi vicdanının verebileceği cezanın yanında hafif bile olur. Hatta adaletin ceza vermesi böyle zamanlarda suçlunun vicdanı için zorunlu bir şeydir. Onu

umutsuzluktan kurtaracak bir şeydir. Öyle diyorum, çünkü kadının kendisini sevdiğini, kendisi uğruna «eski göz ağrısından ve «asıl hak sahibinden» vazgeçtiğini ve onu, «Mitya'yı» birlikte yeni bir hayat kurmaya çağırdığını, ona mutluluk vaadinde bulunduğunu, hem de bunu öyle bir anda yaptığını anladığı vakit, Karamazov'un düştüğü feci durum, çektiği o müthiş acı insan hayalini aşan bir şeydir; düşünün, sevgilisi bunu ne zaman yapmıştır? Artık Mitya için herşe-yin bittiği, artık hiç bir şeyin olmayacağı bir sırada! Söz gelmişken, sanığın o zamanki durumunu açıklamak için bizce önemli olan bir şeye üstün körü değineyim: O kadın, sanığın gözünde ulaşılmaz, müthiş tutku ile istenen, ama erişilmez bir varlıktı. İyi ama, neden daha o anda tabanca ile intihar etmedi? Neden aklına koyduğu niyetten vazgeçti, hatta tabancasının nerede olduğunu unuttu? İşte, bunu yapmaktan onu alıkoyan şey, aşkı yaşamak için hırs derecesine varan tutkusu ve bu tutkusunu orada tatmin etmek umuduydu. Görüyoruz ki eğlencenin insanı kendinden geçiren havası içinde sevgilisine, onunla birlikte eğlenen ve kendisine her zamandan daha güzel, daha çekici görünen sevgilisine âdeta .yapışmıştı. Ondan bir an olsun ayrılmıyor, onu hayran hayran seyrediyor, onun karsısında eriyor.

Bu yaşama hırsı, bir an için olsun tevkif edilmenin korkusunu da, hatta vicdan üzüntüsünü de bastırabilirdi! Bir an için, evet yalnız bir an için, sanığın o sırada nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu düşünüyorum. O anda üç şeyin etkisi altında, tam anlamıyla tutsak haline gelmişti: bunlardan biri sarhoşluktu! İçerisi duman içindeydi, patırdı gürültü, oynayanların ayaklarını vuruşları; şarkı söyleyenlerin tiz sesleri, sonra da o, evet şaraptan yüzü kızarmış şarkı söyleyen, oynayan, sarhoş ve kendisine gülen kadın! İkinci olarak ona cesaret veren bir umut vardı; işin meydana çıkmasına daha epey vakit olduğunu sanıyordu; hiç değilse hemen yakında bir şey olmayacaktı, belki de ertesi günü, ancaK

sabahleyin gelip onu alacaklardı. Demek ki birkaç saati vardı. Bu az bir zaman değildir, çok uzun bir zamandır! Birkaç saat içinde insan birçok şeyler düşünebilir. Bana öyle geliyor ki, o sırada tıpkı idama, dar ağacına götürülen bir suçlu gibiydi. Daha uzun çok uzun bir yoldan geçirilecekti. Hem de adım adım yürünecekti, binlerce insanın önünden geçirilecekti, sonra köşeden başka bir sokağa sapılacaktı. O korkunç meydan işte orada, o öbür sokağın sonundaydı! Bana öyle geliyor ki, böyle bir yolculuğun başında idama mahkûm olan, o utanç verici arabanın içinde otururken, muhakkak kendisini daha uzun, hatta sonsuz bir hayatın beklediğini sanır. İşte; evler birer birer kayıp gidiyor, mahkûmu götüren araba ilerliyor... ama yine ziyanı yok. daha öbür sokağa sapan dönemece kadar epey vakit var. Bu yüzden mahkûm, daha cesaretini yitirmeden, sağa sola; gözlerini ona merakla dikmiş olan binlerce kayıtsız insana bakar. Ona öyle gelir ki, kendisi de onlar gibi bir insandır. İşte artık öbür sokağa sapan dönemeç de geliyor. Ama ziyam yok, ziyanı yok, daha geçilecek uzun bir yol var.

Yanlarından ne kadar ev kayıp geçse, mahkûm hep aynı şeyi düşünecek, kendi kendine «daha oraya kadar epey ev var» diyecektir. Sonuna kadar, ta meydana varıncaya kadar öyle olacaktır.

Bana öyle geliyor ki, o sırada Karamazov'un duygulan da böyleydi işte. «Daha orada bir şey yapmaya fırsat bulamamışlardır» diye düşünmüştür. «Daha bir şeyler aranıp bulunabilir. Daha savunmak için bir plan tasarlamaya, karşı koymak için çareler bulmaya vakit var. Şimdi ise, şimdi ise, şimdi ise, sevgilim o kadar güzel ki» O anda Karamazov'un ruhunda bir bulanıklık ve müthiş bir korku var. Öyleyken, paraların yarısını ayırabiliyor ve onları bir yere saklıyabili-yor! Başka türlü babasının yastığı altından aldığı o üç bin rublenin yarısı kadar büyük bir paranın nereye kaybolduğunu açıklayabilecek durumda değilim. Kendisi Mokroye'ye ilk kez olarak gelmemiştir. Orada daha önce iki gün, iki gece âlem yapmıştı. Bu kocaman ahşap evin yerini, tüm bodrumlarını koridorlarım biliyordu.

Bana öyle geliyor ki, bu paralar daha o zaman, o evde, tevkiften biraz önce, herhangi bir aralığa, bir oyuk içine, bir tahtanın altına ya da çatının altında bir yere konulmuştur.

Neden mi? Nasıl neden? Felâket her an gelip çatabilirdi. Tabiî daha onu nasıl kar-398

şılayabileceğimizi tasarlamış değildik. Zaten buna vaktimiz yoktu. Hem başımızın her noktası zonklayıp duruyordu. Sonra o kadın gönlümüzü çeliyordu. Paraya gelince; insanın hangi durumda olursa olsun paraya ihtiyacı vardır. Paralı insan, her yerde insandır.

Belki de böyle bir anda. böylesine bir hesabîlik size anormal görünüyor, öyle mi? Ama daha bir ay önce, yine en tehlikeli, en korkunç bir anda üç bin rublenin yarısını ayırıp, bir bez parçasının içine koyduğunu, sonra da bezi diktiğini bize kendisi söyledi. Eğer tabiî bu sözü doğru değilse (ki bunun böyle olduğunu şimdi ispat edeceğiz) demek oluyor ki böyle bir düşünce Karamazov'a yabancı değildir. Bunu aklından geçirmiştir. Yalnız bu kadar da değil, belki de bunu sonradan sorgu yargıcını bin beş yüz rubleyi bir beş parçasına sarıp, diktiğini inandırmaya çalışırken (ki öyle bir bez ortada yoktur ve hiç bir zaman olmamıştır) bir anda aklına geldiği gibi söylemiş, yani 'uydurmuştur. Çünkü paraların yarısını ayırıp, iki saat önce daha gün doğmadan Mokroye'de bir yere «herhangi bir şey olursa onlara ihtiyacım olur- diye saklamıştı. Tek o paralar üzerinde bulunmasın diye.

Bunu da birden içinden gelen bir ilhamla yapmıştır. Unutmayın ki sayın jüri üyeleri içinde iki kutup vardır. Karamazov birbirine karşıt iki kutbu aynı anda ruhunda birleştirebilecek bir insandır. O evde paraları aradık, ama bulamadık. Belki hâlâ oradadırlar, ya da belki ertesi günü oradan yok olmuşlardır ve şu anda sanığın elinde bulunmaktadırlar. Her ne olursa olsun, sanığı o kadının yanında., önünde diz çöktüğü bir sırada tevkif ettiler. Kadın yatağının üzerinde yatıyordu. Kendisi de kollarını ona doğru

uzatmıştı. O kadar kendinden geçmişti ki, o anda kendisini tevkif etmeye gelenlerin yaklaştığını bile duymamıştır! Hatta nasıl bir karşılık vereceğini bile tasarlayamamıştır.

Kendisi de. zekâsı da gafil avlanmıştır.

İşte şimdi, yargıçların, kaderini tayin edecek insanların karşısında bulunuyor. Sayın jüri üyeleri, bizim meslekte olan insanların yaşantısında öyle anlar olur ki, bir insanın karşısında ve o insanın akıbeti için müthiş bir korku duyarız-Bu anlar suçlunun artık herşeyin mahvolduğunu gördüğü, ama hâlâ çırpındığı, hâlâ bizimle savaşmaya niyetli olduğu ve o kapana kıstırılmış bir hayvanın korkusuna benzeyen

Korku içinde olduğunu hissettiğimiz dakikalardır. Böyle anlarda, suçlunun içinde kendisini korumak için ne kadar yaratılıştan doğan içgüdü varsa, hepsi birden ayağa kalkmıştır! Suçlu kendisini kurtarmak için çırpınırken, size içinizi okumak istiyormuş

gibi keskin bir bakışla, yalvaran, acı çeken bir bakışla bakar. Her hareketinizi izler, yüzünüzü, düşüncenizi anlamaya çalışır, hangi yönden kendisine bir darbe indireceğinizi araştırır. Sarsılan zihninde bir an içinde binlerce plan kurar, ama gene de konuşmaktan korkar, ağzından bir şey kaçırmaktan çekinir! İnsan ruhunun bu küçük düşürücü çırpınışları, bir insanın çektiği çilelerin üzerinden yapılan bu geçiş, bu hayvanca kendini koruma tutkusu müthiş bir şeydir ve bazen suçluya karşı, savcıda bile içten gelen bir titreme, bir acıma uyandırır!

İşte biz tüm bunlara tanık olduk. Önce şaşırmıştı ve korku içinde dudaklarından kendisini feci bir şekilde ele veren birkaç söz döküldü: «Kan! Bunu hak ettim!» ama çabucak kendini toparladı. Ne söylemesi gerekirdi, nasıl bir karşılık vermeliydi? Bunlar daha henüz zihninde hazır değildi. Yalnız, pek bir şey ifade etmeyen basit bir inkâr vardı:

— Babamı öldürmedim, suçlu değilim!

İşte, geçici olarak meydana getirebildiği tek sığınacak şey, tek siper buydu. Bu siperden sonra belki de bir fırsatını bulup bir barikat kurabilirdi. Kendisini ele veren ve bağırarak söylediği o ilk sözleri daha bu konuda kardeşine soru sormamıza fırsat vermeden, sadece uşak Grigoriy'i öldürmüş olmaktan ötürü suçlu olduğunu belirterek düzeltiyor:

— Bu kanın dökülmesinden suçluyum. Ama babamı kim öldürdü, baylar? Kim öldürdü?

Onu benden başka kim öldürebilirdi?

İşitiyor musunuz? Kendisine bu soruyu sormak için gel-miş olan bizlere bunu soruyor!

Daha ortada bir şey yokken söylenen bu: «Eğer ben öldürmediysem!» sözünü işitiyor musunuz, yasamaya devam edebilmek için başvurulan bu kur-ûazlığı, bu saflığı, bu Karamazov'lara özgü sabırsızlığı gö-rüyor musunuz? Demek istiyor ki: «Ben öldürmedim, benim Sürdüğümü aklınıza bile getirmeyin!» Sonradan da hemen, acele ederek, evet, müthiş bir aceleyle:

— Öldürmek istiyordum baylar, öldürmek istedim! diye400

KARAMAZOV KARDEŞLER

açıklamada bulunuyor, ama gene de suçlu değilim ben öldürmedim! diyor.

Lütfen öldürmek istemiş olduğunu kabul ediyor. Bize: «Siz ne kadar içtenlikle konuştuğumu görüyorsunuz! Bunu ne kadar çabuk görürseniz, katilin ben olmadığıma o kadar çabuk inanırsınız demek istiyor: Evet, bu gibi durumlarda suçlu, bazen inanılmayacak kadar düşüncesiz ve herşeye çabucak inanan biri oluveriyor. İşte bu sırada, sorgu makamı, birden, kendine sorulabilecek en basit suali soruyor:

— Sakın Smerdyakov öldürmüş olmasın?

O zaman tam beklediğimiz gibi oldu: kendisine önceden haber verdiğimiz için, onu hazırlıksız ve daha Smerdyakov'u ne zaman ortaya çıkarmanın kendisi için daha uygun olduğunu düşünemediği, o anı seçemediği bir sırada yakaladığımız için kızdı. Yaratılışı bakımından inkarcı olduğu için, hemen aşırılığa düşerek vargücü ile cinayeti Smerdyakov'un işlemiş olamayacağını ileri sürdü, bizi Smerdyakov'un elinden cinayet çıkabilecek bir insan olmadığına inandırmaya çalıştı. Ama bu sözlerine inanmayın. Bu sadece bir kurnazlıktır: kendisi daha Smerdyakov'u ortaya çıkarmaktan vazgeçmemiştir.

Hiç vazgeçmemiştir. Aksine, onu sonradan ortaya çıkarmaya kararlıdır. Çünkü ondan başka kimi ortaya sürecektir. Ama bu işi başka bir zamanda yapacaktır. Çünkü şimdilik işi bozulmuştur. Smerdyakov'u belki ancak ertesi günü ya da birkaç gün sonra, münasip anını bulunca ileri sürecek ve bize: «görüyorsunuz, Smerdyakov'un cinayeti işleyebileceğine, ben, sizden daha büyük bir şiddetle itiraz etmişimdir. Bunu siz kendiniz de hatırlıyorsunuz. Ama şimdi ş" kanıya vardîm ki, «Evet cinayeti o işlemiştir. Katil ondan başkası olamaz» diyecekti. Ama o an gelmeden önce, bizimle konuşurken somurtkan ve sinirli bir inkarcılığa başvuruyor. Bununla birlikte sabırsızlığı, öfkesi, onu en beceriksizce, en gerçeğe aykırı bir açıklamayı yapmaya sürüklüyor-babasının pencereden içeriye baktığını, sonra da oradan saygıyla uzaklaştığını ileri sürüyor. İşin asıl önemlisi, bunu ileri sürerken, daha içinde bulunduğu koşullan, kendine gelmiş olan Grigoriy'in ifade verirken ne derece açıklamalarda bu lunduğunu bilmiyor. Sonra etraf gözden geçiriliyor ve arama yapılıyor. Bu aramalar sanığı öfkelendiriyor, ama aynı za manda ona cesaret de veriyor: çünkü üç bin rublenin heps

Bulamadık. Ancak yarısı bulunmuş oldu. İşte, öfke ile sustuğu ve herşeyi reddettiği o sırada, tabiî birden aklına o bez parçası hikâyesini uydurmak geliyor. Muhakkak ki, uydurduğu bu hikâyenin inanılacak bir şey olmadığını kendisi de hissetmiştir. Hatta onu daha inanılabilir bir şey haline getirmek, artık gerçeğe benzeyen, tam anlamıyla bir roman uydurabilmek için, daha ne söyleyebileceğini müthiş bir üzüntü içinde düşünüp durmuştur. Bu gibi olaylarda, soruşturma makamının ilk görevi, sanığa hazırlanmak imkânını vermemektir. Onu beklenmedik bir anda gafil avlamaktır. Öyle ki, suçlu en gizli düşüncelerini, onları ele veren tam bir içtenlikle, tüm o gerçeğe aykırılıkları ile ve birbirlerine olan karşıtlığı içinde açığa vursun.

Suçluyu konuşturmak ise önce ona sanki rastgeleymîş gibi, herhangi bir yeni olayı, dava ile ilgili herhangi bir durumu, önemi bakımından çok büyük bir rol oynayan, ama kendisinin o ana kadar hiç bir şekilde düşünmediği, aklına bile getirmediği bir şeyi dinletmekle olur. Böyle bir olay, elimizin altında bulunuyordu. Evet, çoktandır hazırlamıştık bunu: Bu kendisine gelmiş olan uşak Grigoriy'in kapının açık olduğuna dair verdiği ifadeydi: sanık işte o kapıdan çıkıp gitmişti. Ama onu büsbütün aklından çıkarmıştı. Grigoriy'in bunu görmüş olabileceği ise aklından bile geçmemişti. Olay müthiş

bir etki yaptı. Sanık, yerinden fırladı ve birden bize:

— Smerdyakov öldürdü. Smerdyakov! diye bağırdı. Böylece asıl tasarladığı gizli düşünceyi, en gerçeğe aykırı Şekilde açıklamış oldu. Çünkü Smerdyakov cinayeti ancak Dı-mitriy, Grigoriy'i yere yakıp kaçtıktan sonra işleyebilirdi. Kendisine Grigoriy'in daha yere düşmeden önce kapıyı açık gördüğünü, yatak odasından çıkarken de bölmenin arkasında Eleyen Smerdyakov'un sesini işittiğini haber verdiğimiz vakit, Karamazov bu sözlerin ağırlığı altında gerçekten ezildi. Meslektaşım saygıdeğer ve nükte meraklısı Nikolay Par-fenoviç'imiz, sonradan bana, o anda sanığa gözleri dolacak kadar acıdığını söyledi. İşte, bu sıradadır ki, sanık durumu-mu düzeltmek için, acele ile o sözü edilen dikili bez parça-açıklıyor: «Eh ne yapalım, bari bu masala inanın» der ir. Sayın jüri üyeleri, olaydan bir ay önce paraların bez parçasına içine sarılıp dikildiği konusunda söylenen-

lerin, neden akla gelebilecek en saçma, aynı zamanda fn gerçeğe aykırı şey saydığımı, size bu husustaki düşüncelerimi açıklayarak bildirmiştim. Bir bahse tutuşsak ve: «Daha inanılmayacak ne bulunabilir?» diye sorsak, inanın bundan daha kötü bir şey uydurulamaz. Bu noktada bazı ayrıntıları, gerçek hayatta daima bol bol bulunan, ama ellerinde olmayarak, kendi uydurdukları düşünceleri ileri süren bu mutsuz kişilerin, hiç bir şey ifade etmeyen gereksiz küçük şeyler olarak küçümsedikleri, hatta akıllarına bile getirmedikleri ayrıntıları ileri sürerek, düşüncelerini çürütmek, sıfıra

indirmek mümkündür. Evet, o anda böyle ayrıntıları düşünecek durumda değildirler. Akıllan sadece bir bütün meydana getirmeye uğraşır. Zihinleri böyle önemli şeylerle uğraşırken, kendilerine karşı böyle küçük şeyler ileri sürmek cesaretini gösteriyorlar! Ama işte, böyle önemsiz şeylerle tuzağa düşürürler!

Sanığa:

— Peki, o sizin sözünü ettiğiniz bez parçası için kumaşı nerden aldınız? Kim dikti size o bez parçasını? diye 'soruyorlar.

— Kendim diktim, diyor.

— Peki, bezini nereden aldınız?

O zaman sanık, güceniyor, bunu kendisi için nerdeyse hakaret anlamı taşıyan önemsiz bir şey sayıyor. Hem de bunu söylerken gerçekten içtenlikle konuşuyor! Evet hepsi öyledir.

— Gömleğimden yırttım, diyor.

— Çok güzel. Öyleyse yarın çamaşırınız arasında içinden bir parça koparılmış

gömleğinizi buluruz, diyorlar.

Şunu unutmayın ki sayın jüri üyeleri, gerçekten bu gömleği bulmuş olsaydık (gerçekten bu gömlek varsa, onu muhakkak bavulunda ya da dolabında bulacaktık.. Başka türlü olmasına imkân yoktu) bu bile artık bir delil, ifadelerin doğruluğunu gösteren elle tutulur bir delil olacaktı! Ama kendisi bunu kavrayamıyordu.

— Hatırlamıyorum, belki de gömleğimden kopardım, ev sahibinin başlığının içine dikmiştim onu, diyor.

— Hangi başlığın içine?

— Eski basma, berbat bir başlığı vardı, yerlerde sürü» yordu, onu aldım.

— Bunu kesin olarak hatırlıyor musunuz?

— Hayır, kesin olarak hatırlamıyorum.

Hem de bunu söylerken kızıyor, öfkeleniyor. Ama düşünün: Böyle bir şeyi hatırlamamaya imkân var mı? Hayatın en korkunç, anlarında, idama götürülürken bile insanın aklında asıl bu önemsiz şeyler kalır. Böyle bir insan herşeyi unutur da, yolda giderken gözünün takıldığı yeşil bir damı ya

da örneğin haça konmuş bir kargayı unutmaz. Paraları o bez parçasına dikerken evdekilerden saklanıyordu, değil mi? Herhalde elinde iğne ile onu dikerken odasına girip de onu suç üstü yakalamasınlar diye, nasıl gurur yaralayıcı bir korku içinde kaldığını hatırlaması gerekirdi. Herhangi bir ses duyunca nasıl yerinden fırlayıp, bölmenin öbür tarafına kaçtığını (çünkü evinde bir bölme vardı) unutmuş

olamaz ya!

îppolit Kirillovic birden sesini yükseltti:

— Bütün bunları size ne diye bildiriyorum sayın jüri üyeleri? Neden size bütün bu küçük ayrıntılardan söz ediyorum? Çünkü sanık şu ana kadar o saçma sözlerinin üzerinde inatla duruyor! Tüm bu iki ay içinde, ta kendisi için uğursuz olan o geceden bu yana, hiç bir şey açıklamamış, eskiden ileri sürdüğü hayali aşan sözlerine hiç bir şey eklememiş, durumu açıklayacak gerçek bir olay gösterememiştir. «Hep bunlar küçük şeyler, siz namusuma inanın!» der gibidir. Doğrusu seve seve inanmak isteriz: Buna inanmak için herşeye razıyız. Sadece namusuna inanmaya hazırız! Biz, insan kanına susamış çakallar mıyız sanki? Bize sanığın lehine bir tek olay gösterin, buna hemen seviniriz. Ama bize gerçek bir olay gösterin. Öz kardeşinin sanığın yüzüne bakarak çıkardığı bir sonucu ya da onun göğsünü yumruklarken, üstelik karanlıkta muhakkak boynunda asılı bir bezi işaret ettiği-ni belirten sözleri değil, bir tek olay gösterirseniz, bizi sevindirmiş olursunuz! Hemen suçlamamızdan vazgeçeriz. Sözlerimizi derhal geri alırız. Şimdilik ise adalet, hakkın aran-^asını istiyor, biz de sözlerimizde ısrar ediyor ve hiç bir sözümüzden vazgeçmiyoruz.

İppolit Kirillovic sözün burasında konuşmasının son bö-'ümüne geçti. Sıtmaya tutulmuş

gibiydi, dökülen kan için, hırsızlık etmek gibi adi bir amaçla» oğlu tarafından öldürü-len babanın kam için bağırdı durdu. Kesin bir tavırla olay-404

ların trajik ve birbirlerini tamamlayan gerçekliliğine işaret etti.

— Burada sanığın ustalığı ile ün salmış savunucusundan (İppolit Kirilloviç ondan söz etmekten kendini alamamıştı) neler işitirseniz işitin, burada duygululuğunuzu uyandırmak için ne kadar güzel ve dokunaklı sözler söylenirse söylensin, şunu unutmayın ki, şu anda sizler adaletimizin ışığını temsil ediyorsunuz. Unutmayın ki, siz, bizim olan gerçeği, kutsal Rusya'mızı, evlâtlarını, ailelerini, kutsal olan nesi varsa hepsini savunan kişilersiniz! Evet, sizler şu anda burada Rusya'yı temsil ediyorsunuz, kararınız yalnız bu salonda değil, tüm Rusya'da duyulacaktır! Tüm Rusya, sizi kendi savunucuları ve yargıçları olarak dinleyecek, vereceğiniz karardan cesaret bulacak, ya da karamsarlığa düşecektir. Rusya'ya acı çektirmeyiniz, bekleyişlerini boşuna çıkarmayınız. Kadere doğru giden

troykamız belki de yıldırım hızıyla felâkete doğru gidiyor. Belki de çoktandır tüm Rusya'da, kollarını yukarı doğru kaldırarak, onun bu karşı durulmaz, dört nala çılgınca gidişini durdurmak için yalvaran vardır ve eğer başka milletler rüzgâr gibi dört nala giden bu troykanın önünden iki yana çekiliyorsa, belki de bunu hiç de şairin dilediği gibi saygılarından ötürü değil, doğrudan doğruya korkudan yapıyorlardır. Buna parmak basın! Korkudan, hatta belki de ona karsı bir tiksinti duydukları için çekiliyorlar. Hem iyi ki öyle yapıyorlar. Yoksa bir de bakarsınız çekilmekten vazgeçerler ve dört nala gelen hayalet karşısında sağlam bir duvar halinde dikilerek kendilerini, kültürü ve uygarlığı kurtarmak için, bizim bu doludizgin gidişimizi durdururlar! Avrupa'dan gelen bu endişeli sesleri daha önceden de işittik. Şimdi artık iyiden iyiye duyulmaya başlandı bu sesler! Onları kışkırtmayın, özbeöz babasını öldüren bir adamı beraat ettirerek, suçsuz gösterecek bir karar vererek, içlerinde her gün biraz daha artan nefreti kızıştırmayın!

Sözün kısası, İppoîit Kirilloviç, ölçüyü çok kaçırmasına rağmen, gene de sözlerini içten gelen bir seslenişle sona erdirdi ve sözleri gerçekten olağanüstü bir etki yaptı.

Konuşmasını bitirdikten sonra acele ile dışarı çıktı ve tekrar ediyorum, öbür odada neredeyse baygın düştü. Salondakiler al~ kışlamıyorlardı. Ama ciddi insanların hepsi memnundu. Yal" nız bayanlar pek o kadar hoşnut olmamışlardı. Öyleyken bu KARAMAZOV KARDEŞLER

konuşmayı onlar da güzel bulmuşlardı. Zaten bu sözlerin sonucundan hiç korkmuyor ve Fetyukoviç'lerinin söze başlamasını bekliyorlardı: «En sonunda o konuşmaya başlayacak ve tabiî herkesin sözünü sıfıra indirecek!» diyorlardı.

Herkes Mitya'ya bakıyordu; Mitya, savcının tüm konuşması boyunca ellerini yumruk yapmış, dişlerini sıkmış, .gözlerini yere indirmiş olarak hiç konuşmadan oturdu. Ancak arada bir başını kaldırıp konuşulanları dinliyordu. Özellikle Gruşenka'dan söz açılınca, öyle yapıyordu. Savcı, Raki-tin'in Gruşenka hakkında düşüncesini bildirdiği vakit dudaklarında öfkeli bir gülümseyiş belirdi ve oldukça gür bir sesle:

— Bernard'lar; diye söylendi.

İppolit Kirilloviç, onu Mokroye'de nasıl sorguya çektiğini, ona nasıl eziyet ettiğini anlatırken, Mitya, başını kaldırmış, sözlerini merakla dinlemişti. Hatta bir ara yerinden fırlayarak birşeyler bağırmak istemiş, ama kendisini tutmuş, ancak nefretle omuzlarını silkmekle yetinmişti. Sonraları, savcının konuşmasının son bölümünde,- suçlunun Mokroye'de sorguya çekilmesi sırasında kendisinin gösterdiği marifetler-lerden söz ettiğini söylerken sosyetede onunla alay ede ede «sabredemedi, marifetleri ile övünmeden duramadı» diyorlardı. Celseye ara verildi. Ama bu çok kısa süren bir ara idi.

Ancak bir çeyrek saat kadar ya da en çok yirmi dakika sürdü. Dinleyiciler arasında çeşitli konuşmalar, yüksek sesle bağırmalar duyuluyordu. Bazı konuşmaları hatırlıyorum.

Gruplardan birinde bir bay kaşlarım çatarak:

— Ciddî bir konuşma! diyordu. Bir başka ses duyuluyordu:

— Pek fazla psikoloji karıştırdı canım!

— Ama söyledikleri hep gerçek! Saklanması imkânsız gerçekler.

— Ha bakın, bu konuda ustadır.

— İşin özetini yaptı. Üçüncü bir ses araya karıştı:

— Bize de veriştirdi, bize de. Konuşmasının başlangıcında herkesin Fiyodor Pavloviç gibi olduğunu söylememiş miydi?

— Sonunda da öyle oldu. Ama burasını uydurdu.

— Evet, belirsiz kalan noktalar vardı.

— Azıcık fazla kaçırdı.

— Haksızlık etti! Haksızlık etti, doğrusu.

— Yok canım, ne de olsa ustaca lâf etti. Adamcağız konuşacağı günü uzun bir süre bekledi. Sonunda da söyledi işte. He, ne, ne!

— Bakalım savunma avukatı ne diyecek? Başka bir grupta da şöyle konuşuluyordu:

— Petersburglu'yu demin boşuna gücendirdi. Hani «duyguları etkilemeye çalışanlar»

demişti ya, hatırlıyor musunuz?

— Evet, o noktada beceriksizlik etti.

— Acele etti.

— Sinirli adam canım.

— Biz şimdi gülüyoruz, ama bakalım sanığın durumu nasıl?

— Orası öyle. Mityenka'nın durumu nasıl?

Üçüncü grupta ise şöyle demliyordu:

— O tek saplı gözlüğü olan ve kenarda oturan şişman kadın kim?

— Bir general karışıdır. Kocasından ayrıldı, kendisini iyi tanırım...

— Demek general karısı olduğu için tek saplı gözlük kullanıyor.

— Beş para etmez.

— Yok canım, hoş kadın.

— Yanında, iki koltuk ilerde bir sarışın oturuyor, o daha güzel.

— O vakit, Mitya'yı Mokroye'de nasıl da ustaca kıskıvrak yakalamışlar, değil mi?

— Ustaca olmasına belki öyledir. Savcı bunları önceden de anlatmıştı. Burada her gittiği evde neler neler anlatmadı!

— Şimdi de sabredemedi. Gururunu yenemedi.

— Ne yaparsın, gururu kırılmış adamın. He, he, he!

— Öyle de alıngan ki. Hem çok lâf etti. Nedir o uzun uzun cümleler?

— Hep de korkutup duruyordu. Dikkat edin bakın, hep bizi korkutmak istiyor.

Troykadan söz ettiği yeri hatırlıyor musunuz? «Onlarda Hamlet'ler var, bizde ise henüz yalnız Karamazov'lar Burasını çok güzel söyledi doğrusu.

— Bu lâfları liberalizmi eleştirmek için söyledi. Ondan korkuyor!

— Zaten avukattan da korkuyor.

— Orası öyle, bakalım Bay Fetyukoviç ne söyleyecek?

— Ne derse desin, bizim köylüleri kandıramaz.

— Öyle mi sanıyorsunuz?

Dördüncü grupta da şu konuşmalar duyuluyordu:

— Troykadan söz ederken güzel konuştu! Hani milletlerden söz ettiği yerde.

— Gerçekten de doğru söyledi, hatırlıyor musun, hani milletler

beklemeyecek diyordu ya, gerçekten doğru.

— Ne olmuş ki?

— Canım, İngiliz parlamentosunda geçen hafta bir milletvekili nihilistler konusunda bakanlığa soru yöneltmiş. «Bu barbar milleti ele alıp uygarlığa kavuşturmanın zamanı gelmedi mi?» demiş. İppolit onu kastetti, biliyorum. Ondan söz etti. Daha geçen hafta bunu söylemişti.

— O çaylaklara burası uzak gelir.

— Hangi çaylaklara? Hem neden uzak gelir diyorsun?

— Çünkü Kronştad'ı kapatırız ve onlara ekmek vermeyiz. O zaman ekmeği nereden bulacaklar?

— Amerika yok mu? Şimdi Amerika'dan buğday alıyorlar.

— Atma!

Ama bu sırada çıngırak çaldı ve herkes yerine koştu, Kürsüye Fetyukoviç çıktı.

SAVUNMA AVUKATININ KONUŞMASI

İki ucu sivri değnek

Konuşmacının ilk sözleri duyulduğu vakit, herkes sustu. Salonda bulunanların hepsi, gözlerini ona dikmişlerdi. Kendisi söze dosdoğru, gösterişsiz ve güvenli bir tavırla, hiç züppelik taslamadan başlamıştı. Güzel lâflar etmek, sesine karşısmdakilerde acıma uyandıracak bir ton vermek, karşısındakiler! duygulandıran kelimeler kullanmak gibi şeylere408

başvurmuyordu. Sadece, yakınlık beslediği ve söylediklerine ilgi gösterecek kişilerin arasında konuşan bir insan gibiydi Sesi çok güzeldi. Gür ve cana yakındı. Tonunda bile içten gelen, candan bir anlam vardı. Ama herkes hemen şunu anladı ki, konuşmacı birden gerçekten dramatik bir yüksekliğe tırmanabilir ve oradan «beklenmeyen bir şiddetle yürekleri altüst edecek bir darbe» indirebilirdi.

Belki de İppolit Kirilloviç kadar düzgün konuşmuyordu. Ama uzun cümleler yapmıyor ve daha kesin konuşuyordu. Yalnız bir tek şey bayanların hoşuna gitmemişti: konuşur-ien, özellikle sözlerinin başlangıcında, hep iki büklüm eğilip duruyordu. Bunu selâm veriyormuş gibi değil, dinleyicilerine doğru atılıyormuş, daha doğrusu yaklaşmak istiyormuş gibi yapıyordu. Sanki ince uzun sırtının ortasında yerle tam bir dik açı meydana getirebilecek şekilde eğilmesini sağlayan bir yay vardı.

Başlangıçta, garip bir şekilde sanki hiç bir düzeni yokmuş gibi, olayları

karmakarışık bir şekilde ele alarak konuşuyordu; ama sonunda sözlerinden bir bütün ortaya çıktı.

Konuşmasını iki bölüme ayırmak mümkündü: Birinci yarısı, bir eleştiriydi, savcılık makamının iddialarını çürütüyordu ve bazen öfkeli ve alaycı sözlerle doluydu. Ama konuşmasının ikinci bölümünde, birden tonunu, hatta kullandığı metodu değiştirdi ve birden dramatik yükseklikler tırmandı. Salondakiler de bunu bekliyorlarmış gibi heyecandan titremeye başlamışlardı.

Doğrudan doğruya dava konusu olayı ele alarak söze başladı ve önce aslında Petersburg'da çalıştığı halde, sanıkları savunmak için Rusya'nın başka kentlerine gidişinin ilk olmadığını, bunu daha önceden de yaptığını, ama yalnız suçsuz olduklarına inandığı ya da suçsuzluklarım tahmin ettiği kişilerin savunmasını üzerine aldığını belirtti.

— Şimdi de aynı şey oldu, diye anlattı. Daha gazetelerde çıkan ilk röportajlarda sanığın lehine olan ve beni olağanüstü şaşırtan bir şey îarketmiştim. Sözün kısası beni herşeyden önce, hukuk prosedüründe sık sık tekrarlanan, ama bana öyle geliyor ki, hiç bir zaman şimdi üzerinde tartıştığımız davada olduğu kadar, dolgun ve böylesine karakteristik özelliklerle belirmemiş bir nokta ilgilendirdi. Bu noktayı ancak konuşmanın sonunda, sözlerimi bitirirken

malıydım. Öyleyken düşüncemi daha başlangıçta açıklayacağım. Çünkü benim âdetim, etkileyeceğim hiç bir şeyi ertelemeden, izlenimleri azar azar kullanmaya çalışmadan, doğrudan doğruya konuyu ele almaktır. Bu belki benim tarafımdan hesaplı bir davranış

olmaz, ama buna karşılık içten gelen bir şeydir. Düşüncem, daha doğrusu zihnimde tasarladığım plan şu: İleri sürülen olaylar özetlenirse, ezici bir çoğunluğu sanığın aleyhindedir. Öyleyken, bu olayları teker teker ele alıp, birbirlerinden ayrı olarak eleştirirsek, böyle bir eleştiriye dayanabilecek bir tek delil bulamayız! Söylentileri ve gazeteleri izledikçe, düşüncem gittikçe daha da kuvvetleniyordu. İşte o zaman birden sanığın akrabalarından onu savunmam için bir davet aldım. Hemen buraya hareket ettim. Buraya gelince de artık bu konuda tam olarak bir kanıya vardım. İşte, bu olaylar arasındaki korkunç bağı kırmak ve sanığı suçlayan her bir delilin, hiç bir şey ispat etmediğini, fantastik bir şey olduğunu göstermek içindir ki, bu davada savunmayı üzerime aldım.

Sözün burasında savunma avukatı, birden sesini yükseltti:

— Sayın jüri üyeleri! Ben buraya yeni gelmiş bir insanım. Bütün izlenimlerimde hiç bir ön yargı yoktur. Karakter bakımından öfkeli ve duygularında aşırı olan sanık, bu kentte belki yüzlerce insana yaptığı gibi,

beni daha önceden kırmış değildir. (Oysa birçokları, onlara karşı iyi davranmadığı için, önceden ona karşı ön yargılar beslemektedirler). Tabiî şunu da kabul ederim ki, burada toplumun ahlâk duyguları haklı olarak gerçekten zedelenmiştir; sanık, azgın ve sınır tanımayan bir kişidir! Öyleyken sosyetede, hatta çok yüksek yetenekleri olan sayın savcının ailesinde bile çok iyi karşılanıyordu. (Not: Bu sözler üzerine halk arasında iki üç kişinin gülüştüğü duyuldu.

Gerçi bu gülüşmeler hemen kesildi, ama herkes onları farketmişti) Bizde herkes biliyordu ki, savcı Mitya'yı kendi isteğine aykırı olarak, sadece son derece iyiliksever ve saygıdeğer, ama olmayacak şeyler yapan, daima kendi kafasına göre hareket eden ve bazı durumlarda, özellikle önemsiz şeylerde kocasına karşı koymaktan hoşlanan karısı ilgi çekici bulduğu için, evine kabul ediyordu. Bununla birlikte Mitya, onlara pek sık gitmezdi.

Savunma avukatı:

— Ama cesaretimi hoş görün, şunu belirtmek isterim ki,

hasmım gibi hiç de etki altında kalmayan bir zekâya ve haksever bir karaktere sahip olan bir insanda bile, müvekkilim konusunda bazı yanlış ön yargılar uyanmış olabilir, diye devam etti. Evet, bu çok tabiî bir şeydir: o mutsuz adam kendisine karşı daima bir ön yargı beslemesine hak kazanmıştır. Moral bir hakaret, hatta estetik duygusunun zedelenmesi, bazen insanları karşılarındakine hiç acımamaya yöneltir. Demin savcılık makamının o parlak konuşmasında sanığın karakterinin ve davranışlarının kesin bir tahlilini işittik. Dava konusu olayın sert bir şekilde eleştirildiğini duyduk. Asıl önemlisi, işin özünü bize anlatmak için, gözümüzün önüne öylesine psikolojik derinlikler serildi ki, sanığın kişiliğine karşı önceden birazcık olsun belirli bir niyet ile öfkeli bir ön yargı olmasa, böylesine derinliklere inmeye imkân yoktur. Ama bu gibi durumlarda, bir davaya önceden öfkeli ve önceden niyet besleyerek bakmaktan daha kötü, hatta daha kahredici şeyler vardır.

Özellikle, diyelim ki, varlığımızı sanatçıya yakışır bir oyun gösterme hevesi sararsa, içimizde bir sanatçı olarak bir şeyler yaratmak, ortaya bir roman çıkarmak ihtiyacı uyanırsa; hele bir de psikolog olarak Tanrı vergisi sahip olduğumuz zengin yeteneklerimiz de varsa... Daha Petersburg'da iken daha buraya gelirken öğrenmiştim ki, (zaten bunu öğrenmeden de biliyordum) burada hasım olarak uzun bir süredir bu özelliği ile, henüz yeni gelişen hukuk dünyamızda, belirli bir ün kazanmış olan derin görüşlü ve ince bir psikologla karşılaşacağım. Ama psikoloji, derin olmakla birlikte, gene de iki ucu sivri olan bir değnektir. (Halk arasında gülüşmeler oldu.) Evet, tabiî ki, bu basit kıyaslamamdan ötürü beni bağışlarsınız; ben çok güzel konuşmasını bilmem. Bununla birlikte, şimdi savcının konuşmasından rastgele bir örnek alayım. Sanık, gece vakti, bahçede koşarak kaçarken, duvarın üzerine tırmanıyor ve bakır bir havaneliyle, ayağına sarılan uşağını yere seriyor. Hemen sonra da gene bahçeye atlıyor ve tam beş dakika yere

serilmiş olanın başında uğraşarak, onu öldürüp öldürmediğini anlamak istiyor. Sayın savcı, sanığın ihtiyar Grigoriy'in yanına, ona acıdığı için atlamış olduğunu söylerken, doğru söylemiş olduğuna bir türlü inanmak istemiyor. «Hayır, öyle bir anda insan bu kadar duygululuk gösterebilir mi, anormal bir şeydir. Aksine sanık yap-

mış oduğu kötülüğün tek sanığı sağ mı, yoksa ölü mü, bunu anlamak için yere atladı.

Böylece de o kötülüğü işlemiş olduğunu ispatlamış oldu. Çünkü bahçeye herhangi bir başka nedenle, içinden gelen bir eğilimle ya da bir duyguya kapılarak atlıyamazdı.» diyor.

İşte, psikoloji budur. Ama aynı psikolojiyi aynı olaya, bu sefer öbür ucundan tutarak uygulayalım, göreceksiniz ki, gene tam anlamıyla mantıklı bir sonuç çıkar. Katil, ihtiyatlı davranmak isteği ile olayın tek sanığı sağ mı, yoksa ölü mü diye anlamak için yere atlıyor.

Oysa öldürmüş olduğu babasının çalışma odasında (gene savcının kendi ağzı ile belirttiği gibi) üzerinde içinde üç bin ruble bulunduğu, yazılı, yırtık bir paketin kâğıdını unutarak aleyhinde müthiş bir delil bırakmış oluyordu. «Eğer bu paketi alıp götürseydi, dünyada hiç kimse böyle bir paketin bulunduğunu, içinde para olduğunu, bu paraların da sanık tarafından çalındığını bilmeyecekti.» Bu sözleri savcının kendisi söylemiştir. Demek ki, bir tek şeye ihtiyatlığı yetmemişti. Adamcağız kendini kaybetmiş, korkmuş ve yerde bir delil bırakarak kaçıp gitmişti. Öyleyken bir de bakıyorsunuz, iki dakika sonra bir başka insanı vuruyor, onu öldürüyor ve tam bu sırada içinde en acımak bilmez, en soğukkanlı ve hesabı insana yakışacak bir ihtiyatlılık duygusu uyanıyor!

Her neyse, ziyam yok, ziyanı yok, diyelim ki öyle oldu. Zaten psikolojinin inceliği de buradadır: Bazı koşullarda insan, bir Kafkas kartalı gibi kana susamış ve keskin bakışlı iken, hemen ondan sonraki anda köstebek gibi ürkek ve kör olur. Ama eğer duvardan sadece acaba aleyhimde tanıklık yapacak tek adam sağ mı diye öğrenmek için yanı başına atlayacak kadar kana susamış ve acıma bilmez derecede so-ğukkanlıysam, o halde ne diye bu yeni kurbanımın başında belki de yeni yeni tanıkların dikkatini çekmek ihtimali varken, tam beş dakika kadar uğraşıp didineyim? Neden mendilimi ıslatıp, yerde yatan adamın başındaki kanı şileyim? Sonradan aynı mendil benim aleyhime delil olarak kullanılsın diye mi? Hayır! Eğer herşeyi hesaba katıyorsak ve acıma bilmeyecek derecede katı yürekliysek, yere atladıktan sonra baygın yatan uşağın başına bir kez daha, sonra bir kez daha aynı havanla vurup işini bitirmemiz, tanığı ortadan kaldırmamız böylece yüreğimizdeki tüm endişeleri sil-

memiz daha doğru olmaz mıydı? Hem sonra aleyhimde tanıklık yapacak

adam sağ mı, değil mi diye bakmak için yere atlıyorum, hem de aynı yerde yolun üzerinde bir başka delili, iki kadının evinden almış olduğum o bakır havane-lini bırakıyorum. Oysa, o iki kadın her zaman için sonradan bu havanelini tanıyabilir ve onu kendi evlerinden almış

olduğuma tanıklık edebilirlerdi. Hem de onu yolun üzerinde unutmuş olmam, dalgınlıktan ya da kendimi bilmeyecek bir durumda bulunduğumdan ötürü düşürmüş

olmam da söz konusu olamaz. Evet, işte silâhımızı uzağa fırlatıyoruz. Öyle olmuştur diyorum, çünkü o bakır havaneli Grigoriy'in yere serildiği noktadan on beş adım kadar ilerde bulunmuştur. O halde sorarım size: Neden öyle davrandık? Bu sorunun asıl karşılığı şudur: o havanelini fırlattık, çünkü yüreğimiz yanmıştır; çünkü bir insanı, ihtiyar bir uşağı öldürdük. Bu yüzden umutsuzluk içinde kendi kendimize lanet ederek o havanelini bir cinayet âleti olduğu için, öfkeyle fırlatıp attık. Başka türlü olmasına imkân yoktur. Onu böyle var gücümüzle uzağa fırlatmamızın başka nasıl bir nedeni olabilir?

Eğer içimizde bir insan öldürdüğümüz için pişmanlık ve acıma duyuyorsak, demek ki, babamızı öldürmüş değiliz. Eğer babamızı öldürmüş olsaydık, yere serdiğimiz insana acıyarak duvardan aşağıya atlamazdık. O zaman içimizde bambaşka bir duygu olurdu.

Acımaya vakit bile bulamazdık. Yalnız kendimizi kurtarmayı düşünürdük. Bunun tersini söylemeye imkân yoktur.

Tekrar ediyorum: daha önce cinayet işlemiş olsaydık, uşağın kafatasını iyice parçalardık.

Başında beş dakika uğraşıp durmazdık. İçimizde acıma ve temiz bir duygu uyandıy-sa, sadece daha önce vicdanımız lekelenmediği için öyle olmuştur. Demek ki, bu artık başka çeşit bir psikoloji oluyor. Sayın jüri üyeleri, şimdi karşınızda mahsus psikolojiye başvuruyorum; amacım sadece, size, psikolojinin yardımıyla her çeşit sonuca varmanın mümkün olduğunu göstermektir. Bütün sorun, o psikolojinin kimin elinde bulunduğundadır. Psikoloji en ciddî insanlarda bile bir roman yaratmak isteğini uyandırır. Hem de bu, kendiliğinden olur, yani demek istiyorum ki, aşırı derecede psikoloji yapmanın, bazı bakımlardan onu kötüye kullanmanın zararı olur.

Burada gene halk arasında savcı ile alay eden ve avü-

katı destekleyen gülüşmeler duyuldu. Savunma avukatının tüm konuşmasını ayrıntılarıyla ele almayacağım. Yalnız içinden bazı yerleri, en önemli noktaları alacağım.

XI

ORTADA PARA DA YOKTU, HIRSIZLIK DA YAPILMAMIŞTI

Savunma avukatının konuşmasında, herkesi hayrette bırakan bir nokta vardı: bu da o uğursuz üç bin rublenin varlığını kesin olarak inkâr edişi, böylece ortada hırsızlık diye bir şeyin bulunmayışını ileri sürüşüydü.

Sözlerine:

— Sayın jüri üyeleri! diye başladı. Ele aldığımız davada önceden bir yargısı olmayan ve yeni konuya değinmiş her insanı şaşırtacak karakteristik bir özellik var. O da bir hırsızlık yapıldığı ileri sürüldüğü halde çalınmış olan şeyin ne olduğunu elle tutulur bir şekilde ispat etmenin imkânsızlığıdır. Çalman şey nedir? Diyorlar ki, para çalınmış. Evet, üç bin ruble çalınmış. Ama bakalım bu paralar gerçekten var mıydı? Bunu hiç kimse bilmiyor.

Siz de düşünün: ortada üç bin ruble olduğunu nasıl öğrendiniz? Bunları gözleriyle kim gördü? Paraları gören ve üzerine yazı yazılmış bir pakete yerleştirildiğini açıklayan tek kişi Smerdyakov'dur. Bunu daha felâket meydana gelmeden önce, sanığa ve kardeşi îvan Fiyodoroviç'e bildiren de yine odur. Bayan Svetlova da bunu öğrenmiştir. Ama bunların her üçü de, bu paraları kendi gözleri ile görmemişlerdir. Paralan gene yalnız ve yalnız Smerdyakov görmüştür. Ama burada karşımıza bir soru çıkıyor: Eğer böyle bir para bulunduğu ve Smeröyakov'un onu gördüğü doğru ise, o zaman acaba onu son olarak ne zaman görmüştür? Ya efendisi bu paraları yatağının altından almış ve Smerdyakov'a haber vermeden çekmecesine koymuşsa? Dikkat ediniz, Smerdyakov'un söylediğine göre paralar, yatağın altında, şiltenin içindeydi. Demek ki, sanık onları şiltenin altından çekip almak zorundaydı. Öyleyken yatak hiç de bozulmamıştı. Bu nokta titizlikte zapta geçirilmiştir.414

Peki, nasıl oluyor da sanık, bunu yatağı hiç bozmadan, üstelik elleri hâlâ kanlı olduğu halde, tam da o gün yatağa serilmiş olan, tertemiz, incecik çarşafları hiç kirletmeden yapabilmiştir? Ama bize: «peki ya yerdeki paket ne oluyor?» diye soracaklar. İşte, asıl bu paket üzerinde durmaya değer.

Biraz önce, sayın üstadımız bu paketten söz ederken, birden kendiliğinden, işitiyor musunuz sayın baylar, kendiliğinden, cinayetin Smerdyakov tarafından işlenmiş

olduğunu ileri sürmenin saçma bir şey olacağını söylerken: «Bu paket olmasaydı, kâğıdı bir delil olarak yerde kalmasaydı, hırsız onu birlikte götürmüş olsaydı, dünyada hiç kimsenin böyle bir paketten ve içinde para bulunduğundan haberi olmazdı, kimse bu paraların sanık tarafından çalınmış olduğunu da bilmeyecekti.» dedi, o vakit hayretler içinde kaldım.

Demek, sanığın hırsızlıkla suçlanmasına yol açan şey kendi ağzıyla bile

açıklamış olduğu o üzerinde yazı bulunan bir parça kâğıttır. «Başka türlü olsaydı, kimse hırsızlık olduğunu, hatta belki de ortada bir para bulunduğunu bilemeyecekti.» diyorlar. İyi ama, o kâğıt parçasının yerlerde sürüklenmesi, daha önce içinde bir para bulunduğuna ve bu paraların çalındığına delil olabilir mi? Bana «ama paraların pakette olduğunu Smerdyakov gördü»

diyerek karşılık veriyorlar. Peki, Smerdyakov bu paraları son kez olarak ne zaman görmüştür? Ne zaman? Benim sormak istediğim şey bu işte. Ben Smerdyakov'la konuştum. Kendisi bana bu paraları felâketten iki gün önce görmüş olduğunu söyledi! İyi ama örneğin şöyle bir düşünmeme engel olacak bir şey var mı? Ya, ihtiyar Fiyodor Pavloviç. evinde kapıyı içerden kilitleyerek oturduğu sırada, sevdiği kadını sabırsızlık içinde, sinirli sinirli beklerken, yapılacak bir şey bulamayıp, birden paketi çıkararak açmaya karar verdiyse? Ya: «Belki de paketi görünce inanmaz, ama bir deste içinde otuz yüzlük görürse, herhalde daha çok etkilenir, ağzının suyu akar,» diye düşündüyse? Bir an için öyle oldu diyelim. Diyelim ki, zarfı parçalıyor, içinden paralan çıkarıyor, zarfı da, tabiî artık delil bırakmamak korkusu olmadan, serbest davranan bir ev sahibi hareketiyle yere atıyor. Söyleyin, sayın jüri üyeleri, böyle bir tahminde bulunmaktan, böyle bir olayın meydana gelmiş olduğunu ileri sürmekten daha akla yakın bir şey olabilir mi? Neden böyle bir şey imkânsız olsun? Eğer, buna

benzer herhangi bir şey olmuşsa, o zaman hırsızlık yapıldığı suçlaması kendiliğinden ortadan kalkıyor. Madem ortada para yoktu, o halde hırsızlık da yapılmamıştır. Bu paketin içinde daha önce para bulunduğunu gösteren bir delil olarak yerde kaldığı ileri sürülüyorsa, neden ben tam aksini ileri sürmeyeyim? Neden paketin artık içinde bir şey bulunmadığı için yerde olduğunu, paranın daha önceden ev sahibinin kendisi tarafından alındığını ileri sürmeyeyim?

Diyeceklerdir ki: «Peki ama, eğer parayı Fiyodor Pavlo-viç'in kendisi almışsa, o halde bu para nerde? Evet, onu evinde arama yapılırken bulamadıklarına göre, nerdedir? Bir kez, hemen söyleyeyim ki, çekmecesinde paranın bir kısmı bulunmuştur. İkincisi Fiyodor Pavloviç onları daha sabahleyin almış olabilirdi. Hatta nereye kullanacakları konusunda daha bir gün önceden emirler vermiş, onları birine teslim etmiş, birine göndermiş, sözün kısası düşüncesini, daha doğrusu hareket planını temelinden değiştirmiş olabilir ve bu konuda önceden Smerdyakov'a bilgi vermeyi gereksiz bulabilirdi. Böyle olunca yani böyle bir tahmini ileri sürebilirsek, o zaman bu kadar ısrarlı ve bu kadar kesin olarak, sanığın cinayeti hırsızlık amacıyla işlemiş olduğu ve böyle bir hırsızlığın gerçekten yapıldığı nasıl söylenebilir? Böyle tahminler ileri sürersek, romanlara konu olacak hikâyeler uydurmuş

oluruz. Bir şeyin çalınmış olduğunu iddia etmek için, her-şeyden önce o

şeyi göstermek, ya da hiç olmazsa kesin olarak, daha önce var olduğunu ispatlamak gerekir. Oysa, söz konusu olan şeyi hiç kimse görmemiştir.

Geçenlerde Petersburg'da genç bir adam, hemen hemen çocuk denecek, on sekiz yaşlarında bir işportacı, güpegündüz elinde baltayla bir sarraf dükkânına girdi ve alışılmamış tipik bir cüretle dükkânın sahibini öldürerek, bin beş yüz rubleyi çaldı. Beş

saat kadar sonra, kendisini yakaladılar. Üzerinde yalnız on beş rublesi eksik olan bütün parayı buldular. Bin beş yüz rubleden ancak on beşini o arada sarfet-meye vakit bulmuştu. Ayrıca cinayetten sonra dükkâna dönen satıcı polise çaldığı paranın ne çeşit olduğunu da bildirdi. Yani aralarında kaç tane ne renk banknot olduğunu, kaç tane mavi, kaç tane kırmızı kâğıt para vardı, ne kadarı altındı, hepsini tek tek açıkladı. Tevkif edilen katilin üzerinde de aynı çeşit paralar bulunmuştu. Üstelik katil içtenlikle cinayeti kendisinin işlediğim ve bu paraları alıp götür-416

düğünü açıklamıştı. İşte, benim delil dediğim şey,, budur sayın jüri üyeleri! Bu olayda paraları görüyor, onlaıra elle dokunabiliyorum ve artık öyle bir paranın olmadığımı söyleyemiyorum. Oysa, bu davada öyle mi ya?

Ama söz konusu olan bir insanın hayat memat meselesidir. Bir insanın kaderidir.

Diyeceklerdir ki: «İyi ama, kendisi aynı gece âlem yapmış paralan har vurup, inarman savurmuştu. Bin beş yüz rublesi olduğu meydana çıkmıştı. Bu paraları nereden aldı?» İyi ama, işte topu topu bin beş yüz ruble var ortada. Paranın öbür yarısını bulmalarıma, meydana çıkarmalarına imkân yok. Bu da gösteriyor ki, belki de sanığın üzerindeki paralar hiç bir zaman, hiç bir pakete konmamış paralardır. Zamanı hesap edersek, (ki bu da dakikası dakikasına yapıldı) daha önce yapılan soruştuırmada, anlaşıldı ki, sanık hizmetçilerin yanından koşarak çıktıktan sonra memur Perhotin'in evine gitmişti. Kendi evime uğramamıştı. Zaten başka bir yere de gitmemişti. Ondanı sonra hep göz önünde bulunmuştu. Böyle olunca, üç bin nubleden bin beş yüz rubleyi ayırıp da, kentte herhangi bir yere saklamasına imkân yoktu. İşte para bulunmadığı içindir ki, sayın savcı, sanığın bunları Mokroye köyünde herhangi bir yerde sakladığını ileri sürdü. Sakın sanık bu paraları Udolph şatosunun bodrumlarından birine saklamış elmasım? Ama bu biraz hayali aşan, oldukça romantik bir tahmini olur, değil

nü?

Şuna da dikkat etmenizi rica ederim: eğer 'bu ileri sürülen tahmin, yani paraların Mokroye'de saklanıdığı düşüncesi yanlış çıkarsa, sanığın hırsızlık ettiğine dair ileri sürülen suçlama da boşta kalmış olur. Çünkü o zaman, o bin beş yüz ruble nereye gitmiştir? diye sorulacaktır. Madem sanığın hiç bir yere uğramadığı ispat edilmiştir, o halde bu paralar nasıl bir mucizeyle

ortadan yok olmuştur? işte biz böyle uydurmalarla şu anda bir insanın hayatını mahvetmeye hazırlanıyoruz! Diyeceklerdir ki: «Ne olursa olsun!! Sanık üzerinde bulunan bin beş yüz rubleyi, nereden bulmuş olduğunu söyleyemedi. Bundan başka herkes o geceye dek p>arası bulunmadığını biliyordu.» Peki öyle olduğunu kim biliyordu? Sanık, üzerinde bulunan paraları nereden almış olduğunu açıkça ve kesin olarak söyledi. Bana kalırsa sayın jüri üyeleri, bana kalırsa, söylediğinden daha akla uygun bir şey olamaz.

Hatta sanığın karakterine ve içinde bulunduğu ruh haline bundan daha çok uyan bir şey bulunamaz. Savcılık makamı, kendi uydurduğu roma.ndan çok hoşlanmıştır: ama sanığın sözlerini kabul etmemiştir: Nişanlısı tarafından kendisine bu kadar utanç verici bir1

şekilde teklif edilmiş olan paraları, kabul eden zayıf iradeli bir adam, bu paraların yarısını ala-mazmış da, onu bir bez parçasına koyup dikemezmiş de, dikmiş olsa bile o bez parçasının dikişini iki günde bir söküp açarmış da, paraları yiüzer yüzer alırmış da böylece hepsini bir ay içinde tüketirmiş de... Hatırlayınız, tüm bunlar, hiç bir itiraz kabul etmez bir sesle söylenmişti.

Peki ya herşey hiç de bu uydurduğunuz roman gibi olmamışsa, ya o uydurduğunuz romanda canlandırdığınız tip bambaşka ise? Asıl sorun burada iste! Gözlerimizin önünde bambaşka bir tip canlandırdınız. Belki de sözlerime itiraz ederek: «Sanığın felâketten bir ay önce bayan Verhovtze-va'dan almış olduğu tüm o üç bin rubleyi Mokroye köyünde bir çırpıda, sanki elinde bir tek kuruşmuş gibi sarfettiğini belirten tanıklar var. O halde bu paraların yarısını ayıramazdı!» diyeceklerdir. Peki ama kimdir bu tanıklar? Bu tanıkların sözlerinin ne derece doğru olduğu zaten mahkemede meydana çıkmıştır. Ayrıca başkasının yuttuğu lokma, insana daima büyük görünür. Son olarak da şunu söyleyebilirim: bu tanıklardan hiç biri bu paraları kendisi saymamış, sadece göz kararı ile o kadar olduğunu sanmıştır. Tanık Maksi-mov, sanığın elinde yirmi bin ruble olduğunu belirterek ifade vermedi mi? Görüyorsunuz ki, sayın jüri üyeleri, psikoloji iki ucu sivri bir değnektir. Bu bakımdan izin verirseniz, ben bu değneğin öbür ucumu uygulayayım, bakalım ortaya ne çıkacak?

Felâketten bir ay önce sanığa postayla gönderilmesi için Bayan Verhovtzeva tarafından üç bin ruble veriliyor. Yalnız burada şunu sorabiliriz:: bu paraların burada demin açıklandığı gibi böylesine küçük düşürücü bir tavırla, böylesine rezil edici bir şekilde verildiği doğru mu acaba? Bayan Ver-hovtzeva'nın bu konudaı vermiş olduğu ilk ifade, hiç de öyle değildi. İkinci ifadesinde ise, sadece kulağımıza öfkeli sesler, intikam çığlıkları, çoktandır gizli tutulan bir nefretin çığlıkları geliyordu. Ama bayanın birinci ifadesinde doğruyu söylememiş olmasa, bize ikinci ifadesinin de belki doğ-418

ru olmadığı sonucunu çıkarmak hakkını veriyor. Sayın savcı, bu gönül macerasına

«değinmek istemiyor, buna cüret etmiyor.» (kendisi öyle dedi.) Varsın öyle olsun. Ben de ona değinmeyeyim. Yalnız izin verin şunu belirteyim ki, eğer çok sayın Bayan Verhovtzeva gibi temiz ve ahlâklı bir bayan, evet, onun gibi bir bayan, diyorum; birden mahKemede doğrudan doğruya sanığı mahvetmek amacıyla, birinci ifadesini değiştirmeyi göze alıyorsa, bellidir ki verdiği bu ifade tarafsiz değildir, serinkanlılıkla verilmiş bir ifade de sayılamaz. İntikam almak amacıyla davranan bir kadının, birçok şeyleri abartılmış olarak ileri sürebileceğini söylemek hakkını bize tanıyacaklar mı? Evet, asıl, teklif etmiş olduğu bu paralan, böylesine utanç verici, rezil edici bir tavırla verdiği konusunda durumu mahsus abartmış olabilir. Aksine bence bu paralar kabul edilebilecek bir şekilde, Özellikle sanık gibi hiç bir şeyin üzerinde ciddî olarak durmayan bir erkeğin, daha rahat kabul edebileceği bir şekilde teklif edilmiştir. Asıl önemlisi de şudur: Sanık bunları kabul ederken yaptığı hesaba göre, babasının kendisine borçlu olduğu üç bin rubleyi yakında alacağını düşünüyordu. Bu belki ciddî olmayan bir davranıştır. Ama işte asıl ciddî bir insan olmadığı içindir ki. babasının bu paraları kendisine vereceğini, onları muhakkak alacağım, böyle olunca da Bayan Verhovtzeva'nın kendisine verdiği kadar bir parayı posta ile gönderebileceğini ve böylece borcunu ödeyebileceğini düşünüyordu.

Ama sayın savcı hiç bir şekilde, sanığın suclandırıldığı gün, evet, aynı gün almış olduğu paraların yarısını ayırıp bir bez parçasına dikmiş olduğunu kabul etmek istemiyor:

«Bunu yapacak karakterde değildir, bu tür duyguları olamaz» diyorlar. Ama daha önce kendileri Karamazov'un cömert bir insan olduğunu bağıra bağıra söylemiş, birbirine karşıt iki kutuptan söz etmiştir. Oysa Karamazov gerçekten böyle iki yönlü, varlığında iki kutbu birleştiren bir varlıktır. O kadar ki, eğer başka bir yönden herhangi bir şey onu şaşırtacak olursa, çılgınca eğlenmek ihtiyacına zincir vura-mayacak bir halde olsa bile, birden kendini tutabilir. Oysa, o başka yön dediğimiz, bir aşktı. Evet, tıpkı barut gibi birden alev alan yeni bir aşktı. Bu aşk için paraya ihtiyacı vardı, Hem de sevgilisiyle eğlenmek için olduğundan çok daha fazla paraya ihtiyacı vardı. Genç kadın ona,

«seninim, Fiyatlar Pavloviç'i istemiyorum!» dediği anda, onu alıp götü-

recekti. O halde bunu yapabilmek için paracı olmalıydı. Bu eğlenmekten çok daha önemliydi: Karanıazov, bunu anlamıyor muydu sanki? Evet, onu hastalık derecesinde üzen asıl bu düşünceydi. Bu bakımdan bu paraları her

ihtimale karşı yanında bulunsun diye ayırıp saklamasında şaşılacak ne var? Ama işte zaman geçiyor ve Fiyodor Pavlovic sanığa, üç bin rubleyi vermiyor. Tersine işitildiğine göre, aynı paraları sanığın sevgilisini avlamak için kullanmaya karar veriyor. Sanki: «Eğer Fiyodor Pavlovic parayı vermezse o zaman Katerina İvanovna karşısında hırsız durumuna düşeceğim!» diye düşünüyor. İste o zaman, bir bez parçasının içine dikili olarak boynunda taşımaya devam ettiği parayı gidip Bayan Ver-hovtzeva'nın önüne koyarak ona «ben alçağın biriyim ama. hırsız değilim,» demek aklına geliyor.

Demek ki. bu bin beş yüz rubleyi göz bebeği gibi saklaması, bezi söküp içinden parayı almaması, yüzer yüzer de olsa'onu sarfetmemesi için, elimizde şimdi iki neden var.

Sanığın namuslu bir insan olabileceğini neden kabul etmek istemiyorsunuz? Hayır, sanıkta namus duygusu vardır. Diyelim ki yanlış, çok defa onu hataya düşüren bir namus anlayışı vardır. Ama bu duygu kendisinde vardır, hem de isnat ettiği gibi tutku derecesindedir. Yalnız iste durum gittikçe daha karışık bir hal alıyor. Kıskançlık yüzünden çektiği üzüntüler, dayanılmayacak bir dereceyi buluyor ve sanığın ateşler içinde yanan zihninde, gittikçe daha çok acı veren, daha üzü-cü bir şekilde iki soru ortaya çıkıyor: «Parayı Katerina İva-novna'ya vereyim mi? Verirsem o zaman Gruşenka'yı hangi paralarla götüreceğim?» Eğer, tüm o ay içinde, bu kadar azgınlık etmiş, içip içip sarhoş

olmuş ve meyhanelerde gürültü patırdı çıkarmışsa, bu belki de acı çekmesinden, çektiği bu acıya dayanamamasından ileri geliyordu! Bu iki sorun, en sonunda zihninde öyle şiddetli bir hal almıştır ki, sanık umutsuzluğa düşmüştür. Küçük kardeşini, bu üç bin rubleyi son bir kez istemek üzere babasına gönderiyor. Sonra da karşılığı beklemeden zorla kendisi eve girip, tanıkların gözü önünde ihtiyara dayak atıyor. Bu işten sonra, artık kimseden para bekleyemezdi! Dayak yiyen baba, para vermezdi. Aynı günün akşamı sanık, göğsünü dövüyor, tam göğsünün üst kısmını, o bez parçasının bulunduğu yeri yumrukluyor ve kardeşine yemin ederek, alçak olmadığını ispat eden bir çaresi olduğunu, ama bu çareden yararlanamayacağını, buna420

moral gücünün, karakter sağlamlığının yetmeyeceğini, bu vüzden gene de bir alçak olarak kalacağım söylüyor! Savcılık makamı, Aleksey Karamazov'un bu kadar temiz yüreklilikle, bu kadar içten, hazırlıksız ve mantıklı bir şekilde verdiği ifadeye neden inanmıyor?

Neden? Niçin beni, paraların, bilmem hangi tahta aralığında, Udolphe şatosunun bodrumlarının bilmem neresinde saklı olduğuna inanmaya zorluyor? Sanık aynı akşam, kardeşi ile konuştuktan sonra, o uğursuz mektubu yazıyor. İşte, sanığın hırsızlık ettiği konusunda ileri sürülen en büyük, en önemli delil budur! Mektupta «Tüm insanlardan isteyeceğim, başkaları vermezlerse, gidip babamı öldüreceğim ve yatağının altında,

pembe bir kurdele ile bağlı paketteki paraları alacağım. Yeter ki İvan gitsin!» diyor. Bu da, tam bir cinayet planıymış. Cinayeti o istememişse, kim işlemiş olabilir? diye soruluyor. Savcılık makamı: «Tıpkı yazıldığı gibi oldu!> diye bağırıyor. Ama bir kez, mektup, sarhoşluk halinde ve onu yazan şiddetli bir üzüntü içindeyken yazılmıştı.

İkincisi, sanık paketten söz ederken gene de Smerdyakov'un sözlerini tekrarlamış oluyor.

Çünkü kendisi paketi görmemiştir. Üçüncüsü, mektup yazılmış olmasına yazılmıştır, ama acaba olup bitenler, yazıldığı gibi mi olmuştur? Bunu nasıl ispat edeceğiz? Sanık, yastığın altından paketi aldı mı? Paralan buldu mu? Hatta ortada gerçekten böyle bir para var mıydı? Hem sanık oraya koşarken para almaya mı gitmişti? Hatırlayın, hatırlayın! Sanık rüzgâr gibi oraya koşarken, hırsızlık etmek için gitmemişti! Sadece o kadın onu üzüntülere koyan kadın nerdedir, bunu öğrenmek için gitmişti. Demek ki, iş plana göre, yazıldığı şekle uygun olarak olmamıştı. Yani sanık hırsızlık etmeyi önceden tasarlamamıştı. Birden koşarak gitmişti, hiç bir şey düşünmeden, kıskançlıktan çılgına dönmüş bir halde! Diyecekler ki: «Evet, ama, gene de oraya koşup geldikten ve cinayeti işledikten sonra, paraları aldı!» Yalnız, sonunda şunu da belirtmek gerekir, cinayeti işledi mi, işlemedi mi? Hırsızlık etmekle suçlandırılmasına öfkeyle itiraz ediyorum: Çalman şeyin ne olduğunu kesin olarak göstermeye imkân yoksa, bir insan hırsızlık etmekle suçlan-dırılamaz! Bu bir hukuk prensibidir. Şimdi bakalım, hırsızlık etmediği halde, cinayeti işleyen gene o mudur? Bu ispat edilmiş bir şey midir? Sakın, bu da bir uydurma olmasın?

XII HAYIR, CİNAYET DE İŞLENMEMİŞTİR!

Sayın jüri üyeleri! Rica ederim, şunu unutmayın ki, burada söz konusu olan bir insan hayatıdır. Bu bakımdan daha ihtiyatlı olmalıyız. Daha önceden işittik ki, savcılık makamı (kendilerinin de belirttikleri gibi) son güne dek, evet bugüne, mahkeme gününe dek, sanığın cinayeti tam anlamıyla önceden beslenen bir niyetle işleyip işlemediği konusunda kararsızlık içinde kalmıştır. Ta o bugün mahkemeye ibraz edilen ve «sarhoş ağzı ile»

yazılmış mektup ortaya çıkıncaya kadar buna bir türlü karar verememiştir. «Yazıldığı gibi olmuştur!» deniliyor. Ama ben gene tekrar ediyorum ki: sanık o kadının yanına, onun peşinden, sadece nerede olduğunu öğrenmek için koşmuştur! Bu olayı değiştirmeye imkân yoktur! Eğer kadın evde olsaydı, sanık hiçbir yere koşmıyacak, onun yanında kalacak ve mektupta söylediği şeyi yerine getirmiyecekti. Elinde olmıyarak, birden koşmuştu oraya! «Sarhoş ağzıyla» yazdığı mektup ise, belki o sırada aklından tüm olarak silinmişti.

«Havanelini alıp götürdü» diyorlar. Hatırlıyorsunuz ya, bu havanelinden

bile söz ederken, bir sürü psikolojik tahminler ileri sürülmüştür. Bu havanelini neden silâh olarak almısmış, onu bir silâh olarak kullanmak amacı ile kaptıktan sonra, falan... filân. Şimdi aklıma çok basit bir düşünce geliyor: peki bu havaneli, göz önünde, rafın üstünde, sanığın onu aldığı rafın üstünde olmayıp, dolaba kaldırılmış olsaydı, o zaman sanığın gözlerine ilişmiyecekti değil mi? Sanık silâh almadan, elleri boş olarak koşup gidecekti, o zaman da hiç kimseyi öldürmiyecekti. O halde bu havanelinden söz ederken, sanığın silâhlandığını ve bunun önceden bir niyet beslediğini gösteren bir delil. olduğunu, nasıl ileri sürebilirim? Evet ama, meyhanelerde babasını öldüreceğini bağıra bağıra söylemişti ve iki gün önce, o sarhoş halde mektubu yazdığı akşam, sessizce oturmuş, meyhanede yalnız bir satıcı ile kavga etmişti, bunu da güya «bir Karamazov kavga etmeden duramadığı için» yapmıştı. Buna karşılık ben de şunu söyliyeceğim: eğer bir insan böyle bir cinayeti tasarlamış, üstelik plânını yapmış, yazdığı gibi ye-422

rine getirmeye karar vermişse, herhalde bir satıcı ile kavga etmez, hatta belki meyhaneye bile uğramaz. Çünkü böy-Is bir şey tasarlamış olan bir varlık, sakin bir yer, gizlenecek ,bir yer arar. Kendisini görmesinler, yaptığı bir şeyi işitmesinler diye ortadan kaybolmak

.ister: «İmkân varsa beni unutun, aklınızdan çıkarın!» der gibi davranır. Hem de bir takım hesapları olduğu için değil, sadece içinden öyle geldiği için yapar.

Sayın jüri üyeleri, psikoloji iki ucu .sivri bir değnektir. Biz de psikolojiden anlarız. Tüm bu ay içinde meyhaneler-deki o bağırıp çağırmalarına gelince: çocuklar, ya da eğlenceden çıkan sarhoşlar meyhanelerin önünde birbirleri ile kavga ederek az mı «seni öldürürüm»

diye tehditler sa-vururlar? Ama gene de öldürmezler değil mi? Hem zaten o uğursuz mektup sinirli sinirli tehditler savurarak meyhanelerden çıkar, bir adamın sarhoş ağzıyla:

«Öldürürüm! Hepinizi öldürürüm!» diye bağırması değil mi? Neden herşey dediğimiz gibi olmasın? Niçin bunun böyle olabileceğini imkânsız sayıyoruz? Neden bu mektup kaderi altüst eden bir mektup sayılıyor da, tersine gülünç bir şey olarak kabul edilmiyor?

Çünkü öldürülmüş bir babanın cesedi bulunmuştur. Çünkü bir tanık sanığın silâhlı olarak bahçeden koşarak kaçtığını görmüştür! Hatta kendisi de onun eliyle yere serilmiştir. Demek ki, her şey yazıldığı gibi olmuştur. Demek bu yüzden mektup gülünç bir şey değil, kaderi tayin edici bir şey olmuştur. Çok şükür sonunda belirli bir noktaya vardık. «Madem bahçedeydi, demek ki o öldürdü.» Şu halde bu iki söz, yani

«Bahçedeydi» sözüyle «demek ki* sözü savcılık makamının ileri sürdüğü suçlamayı özetlemiş oluyor. «Madem oradaydı, demek ki...» deniliyor. Peki

ya. orada bulunduğu halde, «demek ki» diye ileri sürülen İŞi yapmadıysa? Evet, kabul ediyorum ki bu işte olaylar birbirini tamamlıyor, gerçekten birçok olaylar aynı ana rastlamıştır ve gerçekten oldukça anlamlı olaylardır. Ama tüm bu olayları bir de aynı zamanda meydana gelmelerinin etkisi altında kalmadan ayrı ayrı inceleyin. Savcılık makamı, neden sanığın babasının penceresi önünden koşarak kaçtığını açıklarken, doğru söylediğini kabul etmiyor? Hatırlayın! Bu konuda savcılık makamı «saygıdan» hatta i bîrden uyanan «iyi dürüst» duygulardan söz ederek,

bile etmişti. Peki ama, bu işin içinde gerçekten böyle bir şey olmuşsa, yani bir saygı diyemiyeceğim, ama dürüst bazı duygular rol oynamışsa, o zaman ne olacak? Sanık, soruşturma sırasında «Herhalde o anda annem benim için dua etmiştir!» diye ifade vermiştir. İşte, bu yüzden, Svet-lova'nın babasının evinde bulunmadığını öğrenir öğrenmez, oradan koşarak uzaklaşmıştır. Savcılık makamı: «Ama bunu pencereden bakarak anlayamazdı» diyor. Neden anlaya-masın? Pencere, sanığın işaret olarak kabul edilen vuruşları üzerine açılmıştı ya! Bu arada Fiyodor Pavloviç, herhangi bir söz söyleyebilir, birşeyler bağırabilirdi, sanık da bundan birden Svetlova'nın orada olmadığını anlayabilirdi. Neden ille hayalimizden geçirdiğimi?, gibi, daha doğrusu başkalarının hayalimizde uyandırdığı sahnelere göre tahminlerde bulunalım? Gerçekte en ince gözlemci olan bir roman yasarının bile gözünden kaçan binlerce şey vardır! «Ama Grigoriy kapıyı açık görmüştü, demek ki sanık evdeydi, evde olduğuna göre de, cinayeti o işledi.» diyorlar.

Gelelim bu kapı konusuna, sayın jüri üyeleri... bakın bu kapının açık olduğuna ancak bir kişi tanıklık ediyor. Oysa bu tanıklık eden kişi, o sırada öyle bir halde bulunuyor ki... Her neyse, varsın kapı açık olsun! Diyelim ki, sanık inkâr etti, kendisini korumak için yalan söyledi. Bu onun durumunda bulunan biri için o kadar anlaşılır bir şeydir ki! Diyelim ki, kendisi evdeydi, eve girmişti... Peki, neden eve girdiğine bakarak cinayeti muhakkak onun işlemiş olduğunu ileri sürelim? Zcrla içeri girmiş olabilir. Odadan odaya koşmuş, babasını itmiş, hatta onu vurmuş bile olabilir. Ama Svetlova'nın babasının yanında olmadığını görünce, koşarak oradan uzaklaşmıştır. Kadının orada bulunmadığına, elinden bir kaza çıkıp babasını öldürmediğine sevine sevine koşa koşa uzaklaşmıştır.

Belki de bir dakika sonra, kendinden geçtiği bir sırada yere serdiği Grigoriy'in yanına, duvardan aşağı atlaması da temiz bir duygu duyabil-mesinden, başkasına acıyabilmesinden, o insan için üzüle-bilmeainden ileri gelmiştir. Babasını öldürmek istediği halde, bu işi yapmadığı, vicdanı lekesiz kaldığı, yani babasını öldürmediği için sevinç duymuştur. Bunun için atlamıştır yere!

Sayın savcı bize sanığın Mokroye'deki durumunu içimizde dehşet uyandıracak şekilde, parlak sözlerle, tüyleri-424

KARAMAZOV KARDEŞLER

mizi diken diken ederek anlatmıştır: «Aşkı yeniden tadacağı sırada, sevgilisi onu yeni bir hayat yaşamağa çağırdı-fı sırada, artık sevmek imkânından yoksun bulunduğu bir anda, arkasında babasının kan içindeki cesedini bıraktığından ötürü ve cesedin arkasından da müthiş bir ceza geleceği için, bu aşkı yaşamasına imkân kalmadığını anlamıştı.) Bununla birlikte, sayın savcı, gene de sanığın bir sevgi duyabileceğini kabul etmiştir ve bunu kendine göre bir psikoloji ile açıklamıştır: «Sarhoş bir durumdaydı!» diyor. «Bir idam mahkûmu idam yerine götürülürken, daha uzun bir süre beklemek gerektiğini düşünür...

filân... falan.» demişlerdir.

İyi ama savcı acaba karşımızda bambaşka bir tip canlandırmış olmuyorlar mı? Bunu gene soruyorum. Gerçekten, sanık elleri babasının kanına bulandığı halde, o anda aşkı ya da yargıçları atlatmayı düşünecek kadar kaba, ruhsuz bir varlık mıydı? Hayır, hayır, hayır!

Kadının onu sevdiğini, onu birlikte uzaklara gitmeğe çağırdığını, ona yeni bir mutluluk sunduğunu anladığı anda yemin ederim ki, kendisini öldürmek için iki misli, üç misli daha şiddetli bir istek duymuştur ve eğer arkasında babasının cesedini bırakmış olsaydı, muhakkak kendini öldürürdü! Evet, tabancasının nerede olduğunu unutmazdı! Sanığı tanıyorum: sayın savcının onda bulunduğunu ileri sürdüğü vahşî, duygusuz, acımak bilmiyen katı yüreklilik, onun karakteri ile bağda-şamıyacak bir şeydir. Kendisini muhakkak öldürürdü! İn-tihar etmediyse, bunu «annesi kendisi için dua ettiğinden ötürü» ve ellerini babasının kanına bulamadığı, bu işte suçsuz olduğu için yapmamıştır.

O gece, Mokroye'de, hep yere serdiği ihtiyar Grigoriy için acı çekmiş ve ihtiyar adam kendisine gelip ayağa kalksın, vuruşu öldürücü olmasın, Grigoriy yüzünden cezaya çarptırılmasın diye Tanrı'ya dua etmiştir. Neden olayların bu tür açıklanmasını kabul etmiyoruz? Sanığın bize yalan söylediğini gösteren kesin bir delilimiz var mı? Bize hemen

«İşte, babasının cesedi!?- diyeceklerdir. «Sanık oradan koşarak çıkmıştı. Eğer o öldürmediyse, kim öldürdü ihtiyarı?» diyeceklerdir.

Tekrar ediyorum, savcılık makamının dayandığı tüm mantık budur: «O öldürmediyse, kim öldürdü?» Demek istiyorlar ki, onun yerine konacak bir sanık yoktur. Öyle de~

ğil mi sayın jüri üyeleri? Gerçekten, onun yerine bir başkasını koyamadıkları doğru mu?

Hepimiz savcılık makamının o gece, o evde bulunan kişileri tek tek saydığını işittik. Beş

kişi bulunmuştu orada! Kabul edelim ki, bunlardan üçü hiçbir şekilde suçlandırılmaz, bunlar da: öldürülen adamın kendisi, ihtiyar Grigoriy ve karışıdır. Geriye sanık ile Smerdyakov kalıyor. İşte sayın savcı, büyük bir ciddilikle, sanığın, başka birini suçlayamadığı için Smerdyakov'u suçlu olarak gösterdiğini ileri sürüyor. Eğer bir altıncı kişi hatta, altıncı bir kişinin bulunduğunu gösteren en küçük bir işaret olsa, sanık hemen Smerdyakov'u suçlamaktan vazgeçip, bu yaptığından utanarak o altıncı kişiyi suçlayacakmış!

İyi ama, sayın jüri üyeleri, bunun tam tersi bir sonuç çıkaramaz mıyız? Ortada iki kişi var: Sanık ile Smerdya-kov. O halde, müvekkilimi sadece suçlayacak başka bir insan bulamadığınız için suçladığınızı ileri süremez miyim? Daha önce Smerdyakov'u tüm şüphelerden uzak tutmaya karar verdiğiniz için başka bir şüpheli kişi bulamadığınızı ileri süremez miyim? Gerçi doğru söylemek gerekirse, Smerdyakov'u yalnız sanık, sanığın iki kardeşi, bir de Svetlova suçluyorlar. Ama ifade veren tanıklar arasında da bu şekilde konuşan bazı kişiler vardır: sözlerinde gerçi belirsiz bir şey sezilmiştir. Ama zaten çevremizde de bir şey varmış, şüpheli bir şey kalmış gibi belirsiz söylentiler dolaşıyor. Bir bekleyiş seziliyor. Sonra, kesin olmamakla birlikte oldukça dikkati çeken bir olay rastlantısı var. Önce tam felâket günü gelip çatan sara krizi, savcının nedense ger-Çek olduğunu savunmak zorunluluğunu duyduğu bir kriz 'ar. Sonra Smerdyakov'un mahkemenin başlıyacağı gün-öen bir gün önce intiharı geliyor. Ondan sonra da en az bu söylediklerim kadar beklenmedik bir şey ortaya çıkıyor: bu da, bugüne dek ağabeyinin suçlu olduğuna inanan ortanca kardeşin ifadesidir!

Evet, sayın yargıçlarla ve savcı ile bir noktada birleşi-yorum o da şudur: İvan Karamazov hastadır, ateşler içindedir, verdiği ifade gerçekten sayıklarken tasarladığı ve suÇu intihar edenin üzerine yükleyerek ağabeyini kurtarmak için yaptığı umutsuz bir çırpınış olabilir.

Ama gene de adı geçmiştir ve gene de, ortada sanki bi-bir şey kalmıştır. Sanki son söz söylenmemiştir.426

Bitmemiş bir şey vardır sayın jüri üyeleri! Belki de bu yarım kalan sözler, daha tamamlanacaktır. Ama bu konuyu daha sonra ele alacağız, bunlar daha sonraki şeyler Sayın yargıçlar biraz önce celseye devam etmek kararını aldılar. Ama şimdi verecekleri kararı beklerken, örneğin ölen Smerdyakov'un, savcı tarafından bu kadar ince ve bu kadar yetenekli olarak yapılan karakter tahlili konusunda bir şeyler söyliyebilirim. Sayın meslek arkadaşımın ustalığına hayran kalmakla birlikte, bu karakter tahlilini tam olarak kabul edemiyeceğim. Ben Smerdyakov'a gittim, onu gördüm ve kendisi ile konuştum.

Smerdyakov, benim üzerimde bambaşka bir etki yaptı. Sağlık bakımından zayıf bir insandı, burası doğru. Ama karakter bakımından, yürek bakımından hayır, hiç de savcının sözlerinden çıkardığı sonuçta belirttiği gibi, zayıf bir insan değildi. Özellikle onda bir çekingenlik, savcının bu kadar karakteristik bir şekilde belirttiği çekingenlikten eser görmedim, Saflığa gelince, onda hiç de öyle bir şey yoktu. Tersine, ben onu başkalarına hiç güvenmeyen sinsiliğini ve zekâsını saflık perdesi altında saklıyan ve birçok şeyleri kavrıyabilecek bir insan olarak gördüm! Evet! Savcılık makamı, onu zayıf, geri zekâlı biri sayarken, aşırı bir saflık göstermiştir. Smerdyakov benim üzerimde çok kesin bir izlenim yaratmıştır: yanından kesin olarak kötü yürekli, gözünü hırs bürümüş, kinci ve rahat vermiyecek derecede kıskanç bir varlık olduğu kanısı ile ayrıldım. Bu konuda bazı bilgiler de topladım: kendisi çıktığı aileden nefret ediyordu, ondan utanıyordu ve «pis kokulu bir kadının» oğlu olduğunu dişlerini gıcırdatarak hatırlıyordu.

Çocukken kendisine karşı bir velinimet olarak davranmış olan Grigoriy ile karısına karşı saygısızca davranıyordu. Rusya'ya lanet ediyor ve onunla alay ediyordu. Fransa'ya gitmek hayali ile yaşıyordu; orada bir Fransız haline gelmek için! Daha eskiden sık sık bu işi yapacak parası olmadığından söz etmişti. Bana öyle geliyor ki, kendinden başka hiç kimseyi sevmiyordu. Kendisini de şaşılacak kadar yüksek bir varlık sayıyordu. Onun gözünde aydın olmak, güzel giysiler, temiz gömlekler giymek ve parlatılmış çizmelerle dolaşmaktı. Kendisini Fiyodor Pavloviç in meşru olmayan oğlu saydığı için, (ki bunu gösteren delilller vardır) efendisinin meşru çocuklarına kıyasla, içinde bulunduğu durumundan nefret edebilirdi. «Onlar için her-

şey var, benim için bir şey yok, tüm haklar onların, miras da onlara ait, ben ise sadece bir uşaktan başka bir şey değilim» diyebilirdi.

Bana paralan pakete Fiyodor Pavloviç ile birlikte koyduğunu söylüyordu. Bu paranın, kendisine bir iş sağlıya-bilecek olan bu paranın kullanılacağı amaç, tabii ona, nefret edilecek bir şey olarak görünüyordu. Bundan başka, üç bin rubleyii, pırıl pırıl, renk renk: banknotlar olarak gör-muştu. (Bu konuda kendisine mahsus soru sordum). Ah, kıskanç ve egoist bir insana hiçbir zaman büyük bir parayı bir arada göstermeyiniz.

Smerdyakov ömründe ilk kez olarak, bu kadar çok paranın bir elde toplandığını görmüştü. O renk renk destenin izlenimi, hayalinde acı bir etki yapabilirdi. Bu etki, birinci seferinde hiçbir sonuç yaratmamış olabilir.

Üstadım sayın savcı, Srnerdyakov'u bu cinayetle suçlamak ihtimalinden söz ederken, bunun leh ve aleyhinde olan tüm noktaları olağanüstü bir incelikle belirtti ve özellikle şu sorunun üzerinde durdu: «Smerdyakov neden mahsus sara krizine tutulmuş gibi rol yapsın?» Ama belki de rol yapmamıştır. Kriz, çok tabii bir şekilde gelmiş, hasta da sonradan kendine gelmiş olabilirdi. Tabii hastalıktan bir anda kurtulamazdı. Ama gene de

herhangi bir anda, kendine gelebilir, ayılabilirdi. Saralılarda öyle olur. Savcılık makamı «Smerdyakov cinayeti hangi anda işlemiş olabilir?» diye soruyor. Bu anı göstermek o kadar kolaydır ki! Smer-dyakev ayılıp, derin uykusundan (çünkü o sırada kendisi uykudaydı: sara krizinden sonra insan her zaman derin bir uykuya dalar) uyandığı anda ihtiyar Grigoriy koşarak kaçan sanığı duvarın üzerinde ayağından yakalamıştır. Etrafı çınlatırcasına «baba katili!» diye bağırmaktadır. İşte sanık o sırada uyanmıştır. Zaten onu uyandıran şey de belki sessiz ve karanlık gecede duyulan bu alışılmamış çığlıktır. O sırada uykusu belki de o kadar derin değildi. Tabii ki daha bir saat öncesinden yavaş yavaş uykusu hafiflemiş olabilir. Yatağından kalkınca, hemen hemen bilinçsiz olarak ve hiç ard niyet beslemeden, bu çığlık nedir, diye bakmak için dışarı çıkmıştır. Başında hastalığın yarattığı bir karışıklık vardır. Zihni daha uyuşmuş bir haldedir. İşte bu durumda bahçeye çıkıyor, aydınlanmış pencerelere yaklaşıyor ve ta-428

bu onu görünce sevinen efendisinden korkunç bir haber alı-yor. O zaman, içi birden tutuşuveriyor. Korku içinde bulunan efendisinden tüm ayrıntıları öğreniyor.

İşte o zaman bozulmuş, hasta zihninde bir düşünce, korkunç, ama çekici ve hiç de mantığa aykırı olmayan bir düşünce doğuyor: Efendisini öldürüp, üç. bin rubleyi almak, sonra da herşeyi küçük beyin üzerine yıkmak! Zaten katil olarak küçük beyden başka kimi akla getirebilirlerdi? Küçük beyden başka kimi suçluyabilirlerdi? Bütün deliller meydandaydı. Üstelik kendisi oraya girmişti, değil mi ya? Korkunç bir para hırsı, müthiş

bir avı ele geçirmek isteği, yapacağı hareketin cezasız kalacağı düşüncesiyle birlikte, tüm varlığını sarmış olabilirdi. Ah, böyle beklenmedik, kaçınılmaz, içten gelen bir atılma ihtiyacı çoğu zaman böyle, bir fırsat çıkınca akla gelir. Asıl önemlisi, böyle bir istek bu tip katillerin içinde, daha bir dakika sonra cinayeti işlemek hevesine kapılacaklarını akıllarına bile getirmedikleri bir sırada uyanır! İşte Smerdyakov efendisinin yanına girerek plânım böylece yerine getirmiş olabilir. Kem de bunu herhalde herhangi bir silâh yerine, bahçede elinin altına ilk gelen taşla yapmıştır. Peki ama bu işi niçin, hangi amaçla yapmış olabilir? O üç bin ruble, kendisi için bir kariyer yapma imkânıydı. Evet, kendi sözlerimle çelişkiye düşüyor değilim: Belki de öyle bir para vardı. Hatta belki de nerede bulabileceğini, efendisinin odasının neresinde bulunduğunu, yalnız Smeıdyakov bilebilirdi. «Peki, ya paraların bulunduğu zarfın kâğıdı, ya yerde sürüklenen yırtık paket kâğıdı?» diyeceksiniz. Demin sayın savcı, bu paketten söz ederken, sen derece ince bir düşünce ileri sürdü: Ona göre, bu kâğıdı ancak hırsızlık etmeye alışmamış, Karama-zov gibi biri yerde bırakmış olabilirdi. Smerdyakov ise, arkasında böyle bir delili katiyen bırakmazdı. Demin bu sözleri dinlerken, bana yabancı gelemeyen bir şey işitiyormuşum gibi geldi sayın jüri üyeleri. Düşünün, aynı düşünceyi, aynı tahmini, yani Karamazov'n bu paketi nasıl açmış olabileceğini, ben daha iki gün önce Smerdyakov'un kendisinden işitmiştim. Hatta Smerdyakov'un bu

sözlerine şaşırmıştım-Bana öyle geldi ki, mahsus yapmacıklı, saf bir tavır takınıyor ve olayları atlayarak bana bu düşünceyi kabul ettirmek istiyor, benim aynı sonuca varmamı bekliyor, hatta söy-

liyeceklerimi bana dikte ediyordu. Acaba bu düşünceyi aynı şekilde sorgu yargıcına da Smerdyakov fısıldamış olmasın? Aynı şeyi üstadım sayın savcıya zorla kabul ettirmesin?

Diyeceklerdir ki: ya ihtiyar kadın, ya Grigoriy'in karısı? O kadın, hastanın tüm gece yanıbaşında inlediğini duymadı mı? Doğru! Duymuştur. Ama bu ileri sürülen itiraz, çok zayıf olur. Ben bir kadın tanırdım, acı acı tüm gece avluda havlayan bir köpeğin kendisini uyutmadığından şikâyet ederdi. Oysa, zavallı kepek, sonradan öğrenildiği gibi tüm gece içinde ancak iki kere havlıyordu. Bu tabii bir şeydir; bir insan uyurken birden bir inilti duyar, bu iniltinin kendisini uyandırdığına fena halde canı sıkılarak uyanır, ama sonradan birden gene uykuya dalar. İki saat kadar sonra, gene bir inilti olur, adam gene uyanır, sonra gene uykuya dalar. Sonunda aynı inilti, aradan iki saat geçtikten sonra bir kez daha duyulur. Yani uyuyan, tüm olarak bu iniltiyi üç kez duymuş olur. Ama sabahleyin uyandı mı, gece sabaha dek birinin inleyip durduğundan, bu yüzden gözünü bile kırpmadığından şikâyet eder. Grigoriy'in karısının basına da aynı şey gelmiştir. Her biri iki saat süren uykuları olmuştur, ama bunu hatırlamaz. Sadece uyandığı anları hatırlar. Bu yüzden de ona kendisini tüm gece uyandırmışlar gibi gelir.

Sayın savcı, «ama Smerdyakov intihar etmeden önce yazdığı kâğıtta neden bir açıklamada bulunmadı?» diye soruyor. «Birini yapmaya vicdanı elverdi de, öbürüne elvermedi mi?» diyor. Yalnız rica ederim, vicdan denildiği vakit, artık pişmanlıktan söz edilmiş olur. İntihar eden adam pişmanlık duymıyabilirdi. İçinde yalnız umutsuzluk olabilirdi. Umutsuzluk ve pişmanlık... bunlar birbirinden apayrı şeylerdir. Umutsuzluk kinle karışık ve barışmayı imkânsız hale getiren bir duygu olabilir. İntihar eden adam, hayatına son verirken, ömrünün sonuna dek kıskandığı insanlara karsı iki misli nefret duymuş olabilir. Sayın jüri üyeleri, adlî bir hata işlemekten sakının! Şimdi size söylediğim bu sözlerde ve anlattıklarımda akla uygun olmayan ne vardır? Yürüttüğüm düşünce zincirinde bir yanlış bulun, olması imkânsız saçma bir şey bulun! Ama eğer ileri sürdüğüm şeylerin bir kıl payı kadar da olsa, mümkün olabileceğini görüyorsanız, tahminlerimde bir parçacık olsun gerçeğe uy-

KARAMAZOV KARDEŞLER

günlük varsa, suçluyu cezalandırmaktan kaçının! Hem burada söz konusu olan şeylerin doğruluğu yalnız bir kıl payı kadar mı? Tüm kutsal şeylerin

üzerine yemin ederim ki, size cinayet konusunda ne söylemişsem, onu size anlatmış-sam, hepsine kesin olarak inanıyorum. En önemlisi, evet en önemlisi de şudur: savcılık makamının sanığın aleyhinde ileri sürdüğü, üst üste yığdığı o koca deliller yığını arasında, birinin olsun bir parçacık da olsa, itiraz edilemiyecek bir yönünün bulunmamasına şaşıp kalıyorum. Böyle olması beni deli ediyor. Zavallı adanı, sadece olayların aynı ana rastlamasından ötürü felâkete sürükleniyor. Evet bu rastlantılar feci bir şeydir: O kan, o parmaklardan akan kan, o kanlı iç çamaşırı, o «baba katili!» bağırışıyla çınlayan karanlık gece, o çığlık atan ve kafası kırılmış olarak yere serilen adam, ondan sonra da o yığınla söz, ifade hareket bağırış... Tüm bunlar insana öyle bir etki yapabilir, insanı öyle kandırabilir ki! Ama tüm bunlar, sizi bir kanıya yöneltebilir mi? Siz buna kanar mısınız sayın jüri üyeleri?

Hatırlayın ki. size bir yetki verilmiştir, eli kolu bağlı bir insan hakkında karar verme yetkisi! Ama bu yetki ne kadar büyükse uygulaması da o derece korkunçtur!

Şimdi söylediklerimden bir sözümü olsun geri almıyorum. Ama ziyanı yok, öyle olsun!

Bir an için savcılığın iddiasını kabul edeyim, zavallı müvekkilimin ellerini babasının kanına buladığmı kabul edeyim. Tabii bu, ancak sözde kalan bir kabul ediştir. Tekrar ediyorum: bana kalırsa suçsuz olduğundan hiç şüphe etmiyorum. Ama gene de bir an için, sanığın babasını öldürdüğünü kabul edeyim. Bu durumda bile, böyle bir düşünceyi kabul ettiğim halde, gene de söyliye-ceğim sözü dinleyin. Vicdanımın üzerinde ağır bir yük var. Size bir şey söylemek istiyorum, çünkü hissediyorum ki, yüreklerinizde de, zihninizde de müthiş bir savaş var... Yüreklerinize ve aklınıza seslendiğim için özür dilerim, sayın jüri üyeleri. Ama sonuna dek içimden geldiği ve gerçeğin emrettiği gibi konuşmak istiyorum. Hepimiz olduğumuz gibi görünelim!

Bu sırada savunma avukatının konuşması, oldukça §i detli bir alkışla kesildi.

Gerçekten de son sözlerini öyle iç ten gelen bir sesle söylemişti ki, herkesin içinde belki de, gerçekten söyliyeceği bir şey vardır, belki de şimdi yacağı gerçekten en önemlidir diye bir his uyanmıştı. Ama başkan, alkışları duyunca, gür bir sesle: «Böyle bir olay bir daha tekrar edilirse» mahkeme salonunu boşaltmak tehdidini savurdu. Herşey sessizliğe gömüldü ve Fetyukoviç bambaşka, o zamana dek konuştuğundan apayrı, duygulu bir sesle söze başladı.

XIII

DÜŞÜNCEYE İHANET

Fetyukoviç:

— Müvekkilim! felâkete sürükleyen şey, yalnız olayların bir araya rastlaması değildi, diye söze taşladı. Hayır! Mü vekkilimi gerçekte yalnız bir tek şey felâkete sürüklüyor, o da babasının cesedidir! Eğer ortada basit bir cinayet olsaydı, delilleri aynı zamana rastlayan ve birbirine bağlı şeyler olarak değil de, ayrı ayrı olarak ele almış olsaydınız, bunların önemsizliğini, hiç bir şeyi ispat edemediklerini, fantastik şeyler olduklarını görürdünüz, o zaman hiç değilse içinizde (gerçi sanığın hak ettiği) ama gene bir ön yargıdan başka bir şey olmayan düşüncenize dayanarak bir insanın kaderini mahvetmekten çekinirdiniz!

Hem burada söz konusu olan basit bir cinayet değildir, bir babanın öldürülmesidir! Bu, insanı etkiler, hem de o kadar etkiler ki sanığı suçlamak için ileri sürülen deliller ne kadar önemsiz ne kadar hiçbir şeyi ispat edemiyen şeyler olursa olsun, en tarafsız insana bile artık pek o kadar değersiz ve bu derece hiçbir şey ispat etmeyen bir şey olarak görünmez.

Böyle bir sanık, nasıl beraat eder? Ya cinayeti işlediy-se, ya cezasını görmezse? İşte, herkesin içinde, elinde olmı-yarak duyduğu his budur. Evet, bir babanın, hayata kavuşturan, evlâdını seven, çocuğu için canını ve hayatını esirge-ttüyen, çocuğunun geçirdiği hastalıkları kendisi çekiyormuş gibi acı duyan, ömrü boyunca evlâdının mutluluğu için uğraşıp didinen, onun sevinçleri ile, onun başarıları ile yaşayan bir babanın kanına girmek, korkunç bir şeydir! Sayın Jüri üyeleri, baba, gerçek bir baba ne demektir? Bu sözde

ne yüce bir anlam ne kadar derin bir düşünce gizlidir! Biraz önce, bir babanın ne olduğunu, gerçek bir babanın nasıl yaşaması gerektiğini biraz olsun anlattık. Davası görülen ve şu anda hepimizi uğraştıran ve hepimizin içinde acı uyandıran olayda ise ölü Fiyodor Pavloviç Karamazov, hiç de biraz önce, yürekten gelen bir duygu ile ortaya döktüğümüz baba anlayışına uymuyor. Böyle bir babaya sahip olmak bir felâkettir! Evet, gerçekten bazı babalar felâkete benzerler. Şimdi bu felâketi biraz daha yakından inceliyelim. İleride verilecek kararın ne kadar önemli olduğu göz önünde bulundurulursa, artık düşünceleri açıklamaktan korkacak bir şey yok değil mi, sayın jüri üyeleri? Özellikle şu anda korkmamalı ve bazı düşünceleri sayın üstadım olan savcının, biraz önce, çok yerinde belirttikleri gibi çocukların da ya da ürkek kadınların yaptıkları şekilde, elimizi, kolumuzu sallıyarak kovmaya çalışmamalıyız! Ama sayın hasmım, o ateşli konuşmasında, (ki kendileri daha ben ilk sözümü söylemeden, bana karşı hasım bir tavır takınmışlardır) birkaç kez: «Hayır, sanığı kimsenin savunmasına izin vermem, onun savunmasını Petersburg'tan gelmiş olan savunma avukatına bırakacak değilim. Suçlayan da, savunan da ben olacağım!» diye bağırmıştı. Bunu bir kaç kez bağırarak söylemişti.

Ama şunu söylemeyi unutmuştur ki, korkunç bir adam olarak gösterilen sanık, tam yirmi üç yıl önce baba evindeyken, çocukluğunda kendine iyilik

gösteren tek insanın kendisine verdiği yarım kilo fındığı unutmadıysa, daha doğrusu bunu unutamıyacak bir insansa, tüm o yirmi üç yıl boyunca, insanları seven, doktor Hertzenstube'nin deyimiyle:

«Babasının evinde, arka bahçede, yalınayak ve tek düğme ile tutturulmuş bir pantolonla»

koşuştuğunu da unutamaz! Sayın jüri üyeleri, bu «felâket» denilecek babayı daha yakından incelemeye ve artık herkesin bildiğini tekrar etmeye ne yarar var? Müvekkilim buraya, babasına geldiği vakit ne bulmuştur? Hem müvekkilimi neden, niçin duygusuz, egoist bir canavar olarak göstermeli?

Gerçi serseri yaratılışlı, sert, kavgacı bir adamdır ve şimdi onu bu yüzden muhakeme ediyoruz, .ama kaderinin bu yolu tutmuş olmasında, iyi eğilimleri varken daha minnet duyabilecek kadar duygulu bir yüreğe sahipken, böyle saçma bir terbiye görmüş

olmasında, kimin suçu vardır?

Kendisine herhangi bir kişi doğru yolu öğretmiş midir? Bilim ışıklarından yararlandı mı?

Çocukluğunda herhangi bir kişi ona biraz olsun sevgi gösterdi mi? Müvekkilim -dağda bir ot gibi, daha doğrusu yabani bir hayvan gibi büyümüştür! Belki de uzun bir süre devam eden ayrılıktan sonra, babasını görmek için müthiş bir istek duyuyordu. Belki de buraya gelirken çocukluğunda gördüğü, tiksindirici hayalleri rüyada hatırlıyormuş gibi bin kez zihninden kovmaya çalışmış, babasını kucaklamak için can atmıştır! Peki sonra ne olmuştur? Kendisini sadece herşeyi küçümseyen, alaycı gülücüklerle, şüpheyle ve tartışma konusu paralarla dolaplar çevirerek karşılıyorlar. Hergün «konyak:»- ların içildiğini görüyor, o tiksindirici konuşmaları, o iğrenç hayat görüşlerini işitiyor. Bu da yetmezmiş gibi sonunda babasının sevgilisini almaya çalıştığını farkediyor. Evet, babası, kendi oğlunun sevgilisini hem de onun parası ile baştan çıkarmağa çalışıyor. Evet. sayın jüri üyeleri! Bu ne iğrenç bir şeydir! Ne katı yürekliliktir! Üstelik ihtiyar, oğlunun kendisine karşı saygısızlık ettiğini, kendisine acımadığını ileri sürüyor, onu herkesin içinde lekeliyor, ona zarar veriyor, ona iftira ediyor, sonra da oğlunu cezaevine attırmak için, borç senetlerini satın alıyor!

Sayın jüri üyeleri! Müvekkilim gibi görünüşte katı yürekli, kavgacı ve kendilerini tutamıyan insanlar, çoğu zaman son derece yufka yüreklidirler. Ama bunu belli etmezler.

Sözlerime sakın gülmeyin! Üstadım, sayın savcı biraz önce hiç acımadan

müvekkilimle alay ederek Schiller'i sevdiğini, «güzel olan ve iyi duygular uyandıran» her şeyden hoşlandığını ileri sürdü. Onun yerinde ben olsaydım, bununla alay etmezdim! Evet, bu tip insanlar (rica ederim, baş.-kalarının çok nadir anlayabildiği, çoğu zaman, bu derece yanlış anlaşılan insanları, savunmama izin verin) bu tipler gerçekten daha çok iyiliğe, güzele, doğruya özlem çekerler. Bilinçsiz olarak kendi azgınlıklarına, kendi katı yüreklililiklerine, tam anlamıyla aykırı olan bu güzel şeylere susamıştırlar. Evet gerçekten onlara susamışlardır. Görünüşte hırslı ve katı yüreklidirler, ama aslında, örneğin bir kadını öle- • siye severler, hem de bu sevgileri üstün, ruhsal bir sevgidir. Gene söylüyorum, bu sözlerime sakın gülmeyin: Bu yaratılışta olan insanlar çoğu zaman öyledirler. Yalnız hırslarım434

ve çoğu zaman kaba olan tutkularım bir türlü gizliyemezler. İşte herkesin gözüne çarpan budur. Herkes bunu farkediyor. Ama o kabalığın altında gizlenen insanı göremiyor. Oysa tüm tutkuları çabucak tatmin olur. Ama böyle görünüşte kaba ve katı yürekli olan bir insan soylu, mükemmel birinin yanında yepyeni bir varlık olmaya çalışır. Düzeltmeye, daha iyi, daha yüksek, daha namuslu olmaya çalışır. Evet, bana ne kadar gülerseniz gülün: «Yüksek ve mükemmel olmayı» ister diyorum.

Biraz önce müvekkilimin bayan Verhovtzeva ile olan gönül macerasına değinmiyeceğimi söyledim. Ama hiç değilse bir iki söz söyleyebilirim. Demin burada bir ifade değil, ne yapacağını şaşırmış, intikam almak için çırpınan bir kadının çığlıklarını işittik. Oysa başkasını ihanetle suçlayacak durumda değildir. Çünkü daha önce kendisi ihanet etmiştir! Düşüncelerini toparlamak için bir iki dakika olsun vakit ayırabilseydi, böyle bir ifade vermezdi. Evet, ona inanmayın! Müvekkilim onun dediği gibi «canavar» değildir!

İnsanları seven varlık çarmıha gerilirken «iyi yürekli bir çoban, sürüsü uğruna kendini feda eder, yeter ki koyunlarından biri olsun mahvolmasın!» demiştir... Biz de bu insanın ruhunu mahvetmiyelim! Biraz önce: bir baba nedir? diye sordum. Bunun yüce bir ad olduğunu söyledim. Ama sözü yerinde kullanmak, ona karşı haksızlık etmemek gerekir, sayın jüri üyeleri. Bu yüzden, izninizle, söz konusu olan şeyi gereken adıyla, ona yakışan bir adla tanımlayacağım. Öldürülen ihtiyar Karamavoz gibi bir babaya, baba denemez. O

böyle bir ada lâyık değildir. Bunu halletmiyen bir babaya karşı sevgi, saçma bir şeydir, imkânsızdır. Sevgiyi yokluktan yaratamazsınız. Yokluktan ancak Tanrı var edebilir.

Yüreği ateşli bir sevgiyle dolu havarilerden biri: «Babalar çocuklarınızı incitmeyin» diyor.

Bu kutsal sözleri yalnız şu anda müvekkilim için ileri sürüyor değilim, bunları tüm babalar için hatırlıyorum. Babalara öğüt vermek hakkını

kimden aldım? Hiç kimseden.

Sadece bir insan, bir yurttaş olarak çağrıda bulunuyorum. «Vivos voco!»(*) Bu dünyada uzun bir süre kalmıyacağız. Öyleyken bir çok kötü işler yapıyor, kötü sözler söylüyoruz.

Ama işte şimdi bir ara-

(*) insanlara sesleniyorum! (Latince).

da bulunduğumuz şu uygun andan yararlanarak, hepimiz birlikte güzel bir söz söyliyelim.

Ben daima böyle davranırım, şurada durduğum sürece benim için uygun olan bir andan yararlanmak istiyorum. Bu kürsü bize, Tann'nın iradesiyle boşuna verilmiş değildir. Bu kürsüden bizi tüm Rusya dinliyor. Yalnız buradaki babalar değil, tüm babalara: «Babalar, çocuklarınızı ümitsizlik içinde bırakmayın!» diyo-rum.

Gelin, önce kendimiz İsa'nın öğüdünü yerine getirelim, ondan sonra çocuklarımızdan birşey beklemek hakkını kendimizde bulalım. Başka türlü davranırsak, baba değiliz!

Çocuklarımız için birer düşmanız. Onlar da bizim çocuklarımız değil, bize düşman olan varlıklardır. Hem de onları kendimize düşman haline yine biz getirdik! «Başkalarını hangi ölçüye vurursanız, sizlere de aynı ölçü uygulanacaktır!» Bunu artık ben söylemiyorum. Bunu İncil söylüyor: başkaları için nasıl bir ölçü kullanıyorsanız, kendiniz için de aynı ölçüyü kullanmalısınız. Çocuklar bize karşı kendileri için kullandığımız ölçüyü kullanırlarsa, onları nasıl suçlarız? Geçenlerde Finlandiya'da, bir genç kız, bir hizmetçi, gizlice bir çocuk doğurduğu şüphesi altında kalmış. Kendisim gözetlemeye başlamışlar ve evin tavan arasında, köşede, bir yığın olarak duran tuğlaların arkasında kimsenin varlığını bile bilmediği sandığını bulmuşlar. Sandığı açmışlar, içinden yeni doğmuş ve öldürülmüş bir bebeğin cesedi çıkmış. Aynı sandıkta, genç kadının daha önceden doğurduğu ve gene kendi eliyle öldürdüğü iki bebeğin daha iskeleti varmış.

Kadın, bunları öldürmüş olduğunu açıklamış. Sayın jüri üyeleri! Böyle bir kadın, artık çocuklarının anası sayılır mı? Evet, onları doğurmuştur, ama onlara ana olmuş mudur?

Aramızda kim ona o kutsal «ana» adını verebilir? Korkusuz olalım, sayın jüri üyeleri.

Hatta atılgan olalım! Şu anda, öyle olmaya ihtiyacımız var. «Akım» ya da «metal»

sözlerinden korkan Moskovalı cahil kadınlar gibi, bazı sözlerden ve düşüncelerden korkmamalıyız. Aksine, son yıllarda meydana gelen gelişmelerin bizi de etkilediğini ispat edelim ve doğrudan doğruya diyelim ki, çocuğun dünyaya gelmesini sağlayan daha baba sayılmaz. Baba hem hayat veren, hem de baba adına lâyık olandır.

Ama tabii bu söze başka bir anlam da verilebilir, baba436

sözü başka şekilde de tanımlanabilir. Böyle bir tanımlamaya göre örneğin, baba canavar da olsa, evlâtlarına işkence de etse, gene de baba sayılır, çünkü dünyaya gelmemizi sağlamıştır. Ama bu anlam, artık mistik bir şeydir. Onu sadece aklımla kavrıyamam.

Ancak inancım varsa kabul ederim. Daha doğrusu, inancıma sığınarak kabul ederim, tıpkı başka anlıyamadığım, ama dinimin buna inanmamı emrettiği şeyleri kabul ettiğim gibi. Yalnız böyle bir durum varsa, o zaman bu inanç gerçek yaşantının dışında kalmalı.

Bazı hakları veren ama, aynı zamanda yüce sorumluluklar yükleyen gerçek hayatta ise insan severliğe yakışır şekilde tam bir hıristiyan olarak davranmak istiyorsak, sadece bir mantık ve deneme süzgecinden geçmiş, üzerinde bir çok tahliller yapılmış düşünceleri ileri sürmek, sözün kısası msana zarar vermemek, on acı duyurmamak, felâketine yol açmamak için. rüyada ya da sayıklarken olduğu gibi değil de mantıklı ve akla uygun şekilde davranmak zorundayız. İste o zaman yaptığımız gerçekten hıristıyana yakışan bir is olur... Sadece mistik bir davranış olmaz. Tabii anlamıyla insanları seven kişilere yakışan akıllı bir davranış olur.

Sözün burasında salonun bir çok yerlerinde şiddetli aî-kışlar koptu. Ama Fetyukoviç, sözünü kesmemeleri ve bitirmesine imkân vermeleri için ellerini salladı. Herşsy hemen sessizliğe gömüldü. Konuşmacı devam etti:

— Sayın jüri üyeleri! Bu sorunların, çocuklarımızdan uzak kalacağını, diyelim ki, bizim delikanlılardan, artık düşünceler yürütmeye başlıyan delikanlılarımızdan uzak kalacağını sanıyor musunuz? Hayır, böyle bir şey olamaz. Bu bakımdan, onlardan imkânsız bir şeyi, yani kendilerini baskı altına almalarını beklemiyelim! Baba denilmeye lâyık olmayan bir adamın davranışları gerçekten «baba» denilmeye lâyık insanların davranışları ile kıyaslanınca. özellikle yaşıt olan çocuklar arasında şaşkınlık yaratır. Delikanlının zihninde, elinde olmayarak acı sorunların düğümlenmesine yol açar. Sorduğu bu sorulara çoğu zaman beylik karşıklar verilir: «Senin dünyaya gelmeni o sağladı, sen onun karandansın, onun için onu sevmelisin!» derler. Delikanlı elinde olmayarak: «Peki ama, dünyaya gelmemi sağlarken beni seviyor muydu?» diye düşünür... Gittikçe daha çok hayret ederek: «Sanki dünyaya gelişimi, beni düşündüğü için mi sağladı? O ihtiras anında beni bilmiyordu ki! Hatta kız mi,

erkek mi olduğumu bile bilecek durumda değildi! Belki o sırada şarap içtiği için kafası dumanlıydı ve içimde içkiye karşı bir eğilim kazandırmaktan başka bir şey yaıpmadı.

Yaptığı iyilik işte bundan ibaret... Öyle olunca ne diiye onu, sadece dünyaya gelmemi sağladığı, sonra da ömrümün sonuna dek bana hiç sevgi göstermediği halde, sevmek zorunda olayım?»

Ah, belki bu sorular size kaba, katı yüreklillikle söylenmiş sözler olarak görünür, ama daha körpe olaın zihinden, imkânsız olan bir ağırbaşlılığı beklemeyin. «-Doğa'yi kapıdan kovsan, pencereden girer!» derler. Cahil insanlaır için «metal» ya da «akım» gibi sözlerden korkmıyalım ve bu sorunu mistik anlayışların emrettiği gibi değil de, akilimizin, insan severliğimizin emrettiği şekilde çözümliyelim. Böyle bir so-runa nasıl bir çözüm bulunabilir? Bence şöyle: Evlât babasına ciddi olarak: «Baba, bana söyle, seni niçin sevmek zorundayım? Neden seni sevmek zorunda olduğumu bana ispat et» desin.

Eğer o baba buna bir karşılık verebilecek ve bunu ispat edebilecek durumda ise, o zaman ortada gercek. normal bir aile var demektir. Yalnız mistik bir talkım anlayışlara dayanan, temelinde sadece bir ön yargı bulunamayan, akla uygun, doğrulukları ispat edilmiş, insancıl! prensiplere sık; sıkıya dayanan bir ailedir. Bunun aksi olunsa, yani baba, oğluna bunu ispat edemezse, o zaman ailenin sonu gelmiş demektir: Böyle bir baba çocuğuna baba olamaz. Oğlu da artık özgürdür. Artık babasını kendisine yabancı bir insan, hatta bir düşman saymak hakkını kazanmıştır. Bizim kürsümüz, kusursuz gerçeğin ve aklın kürsüsü (olmalıdır sayın jüri üyeleri!

Burada konuşmacının sözleri artık açıktan açığa, ner-deyse corkun alkışlarla kesildi.

Tabii tüm salon alkışlıyor değildi. Ama hiç değilse salondakilerin yansı alkışlıyordu.

Alkışlayanlar anneler, babalardı. Hanımların olunduğu üst kısımda tiz sesler, çığlıklar duyuluyordu. Mendil sallayanlar bile vardı. Başkan var gücü ile çıngırağı çalmağa başladı.

Belliydi ki dinleyicilerin davranışlarına sinirlenmişti. Ama biraz önce yaptığı gibi «salonu boşaltmak» tehdidini savurmaya cesaret edemedi. Konuşmacıyı alkışlıyaınlar ve ona mendil sallıyanlar arasında, yargıçların arkasında özel koltuklarda oturan önemli kişiler, fraklarının üzerinde nişanlar

takınmış ihtiyarlar da vardı. Başkan bu yüzden gürültü dindikten sonra, sadece daha önce yaptığı gibi sert bir tavırla tekrar «salonu boşaltırım»

tehdidini savurmakla yetindi.

Basan kazanım? olmasının heyecanı içinde olan Fetyukoviç, konuşmasına devam etti.

— Sayın jüri üyeleri! Bugün burada o kadar çok sözü edilecek o korkunç geceyi bir oğulun duvara tırmanarak babasının evine girdiği ve yalnız dünyaya gelişini sağlamış olan bir varlıkla, ama aslında düşmanı olan, gururunu kıran insanla yüz yüze geldiği geceyi hatırlıyorsunuz. Var gücümle şunu belirtmek isterim ki, oraya para çalmak için koşmamıştı. Onu hırsızlıkla suçlamak, daha önceden de be-littiğim gibi saçma bir şeydir!

Oraya öldürmek için de gitmemişti. Hayır, bu işi yapmak için gitmemişti. Gerçi babasının evine zorla girmişti, ama daha önceden öldürmeğe niyeti olsaydı, hiç değilse önceden bir silâh bulmaya çalışırdı. O havaneline gelince kesin olarak inanıyorum ki onu bir içgüdü ile, ne yaptığını bile bilmeden eline almıştır. Diyelim ki, babasını işaret vererek aldatmıştır, diyelim ki, evine plz-lice girmiştir. Öyle olsun. Daha önce de bunların bir masal olduğunu, bunlara bir an için olsun inanmadığımı belirtmiştim. Ama ziyanı yok, bir an için öyle olduğunu kabul edelim. Öyle olsa bile sayın jüri üyeleri dünyada kutsal olan ne varsa, hepsinin üzerine yemin ederim ki, eğer karşısındaki babası olmasaydı, sadece gururunu yaralamış bir yabancı olsaydı ve kendisi odaları koşarak dolaştıktan sonra, kadının evde olmadığını kesin olarak anlamış olsaydı, rakibine hiçbir zarar vermeden oradan hemen uzaklaşırdı. Belki de ona bir darbe indirirdi, onu iterdi. Ama o kadarla yetinirdi. Çünkü o sıraca herhangi bir şey yapacak durumda değildi. Vakti yoktu.

Herşeyden önce o kadının nerede olduğunu öğrenmesi gerekiyordu. Ama karşısındaki babası, kendi babasıydı. Evet ne oldu ise, sadece karşısında babasını gördüğü için olmuştu. Çocukluğundan bu yana ondan nefret ediyordu. O adam düşmanıydı, ona hakaret etmiş olan adamdı. Şimdi de... korkunç, âdi bir rakibi olmuştu. O zaman tüm varlığını birden elinde olmayarak müthiş bir nefret sarmıştı. Bu duyguya karşı koyamazdı. Düşünemezdi bile. İçinde ne kadar nefret varsa, hepsi bir anda ortaya dökülmüştü! Bu belki çılgınlığının, deliliğinin bir eseridir. Ama aynı zamanda do-

ganin bir tepkisi olduğunu da söyliyebilirim. Doğa ölümsüz yasalar çiğnendiği için karşı konulmaz bir şekilde, bilinçsiz olarak intikamını almıştır. Zaten doğada herşey kaçınılmaz ve bilinçsizdir. Öyleyken sanık cinayeti gene de işlememiştir. Bunu iddia ediyorum, bağıra bağıra söylüyorum! Hayır, cinayet işlememiştir! Yalnız havanelini nefretle, öfkeyle sa-vurmuştur. Ama öldürmek istememiştir. Öldüreceğini bilmeden yapmıştır bunu! Eğer elinde o uğursuz havaneli olmasaydı, belki de babasına sadece dayak atar, ama öldürmezdi. Oradan kaçarken herhalde yere sermiş olduğu ihtiyar adamın ölüp ölmediğini bile bilmiyordu. Böyle

bir cinayet, cinayet sayılmazdı. Böyle bir cinayet, bir babanın katli demek değildir. Hayır, bir babanın bu şekilde öldürülmesine

«bir baba katli» denilemez. Böyle bir olay ancak ön yargısı olan kişilerce «baba katil sayılabilir.

Bakalım böyle bir cinayet gerçekten olmuş mudur? Bilmiyoruz. Size varlığımın derinliklerinden sesleniyorum! Sayın jüri üyeleri, şimdi sanığı mahkûm edeceğiz. Bunu yaparsak kendi kendine şöyle diyecektir: «Bu insanlar kaderimi değiştirmek için, tahsilim için, terbiyeli bir insan olarak yetişmem için, sözün kısası insan olmam için hiçbir şey yapmamışlardır. Bu insanlar, bana bir lokma ekmek, bir yudum su vermemiş, çıplak, karanlık hücremde bulunduğum sırada beni gelip görmemişlerdir. Şimdi ise yine aynı insanlar beni kürek cezasına mahkûm ediyorlar! Onlarla ödeştik. Arak kendilerine hiç bir borcum yoktur. Zaten hiç kimseye hiçbir borcum kalmadı. Madem onlar kötü yürekli, ben de kötü yürekli olacağım. Madeni bana acımıyorlar, ben de kimseye acımıyacağım!» Evet, sanık bunları söyliyecektir sayın jüri üyeleri! Yemin ederim ki, suçlu olduğuna karar verirseniz vicdanındaki yükü hafifletmiş, onu rahatlatmış

olursunuz. O zaman döktüğü kana lanet edecektir. O kanı döktüğü için pişmanlık duymıyaktır. Bununla birlikte, daha dürüst bir insan olabileceği sırada onu mahvetmiş

olursunuz. Çünkü bu yüzden ömrü boyunca, herşeye karşı öfkeli ve kör kalacaktır. Ama ona korkunç bir ceza vermek ister misiniz? Ona cezaların en büyüğünü, en müthişini vererek ruhunu kurtarmak, onu yeni bir insan olarak yaratmak ister misiniz? O zaman onu cömertliğinizin yükü altında bırakınız! O zaman ruhunun nasıl ürperdiğini, nasıl dehşet içinde kaldığını görürsünüz. «Bu iyiliği bana mı gösterdiler, bun-440

ca sevgi benim için mi, ben buna mı lâyıkım?» İşte, sanık böyle bağıracaktır! Ah, o yüreği, o isyan dolu, ama soylu yüreği bilirim sayın jüri üyeleri. Bu yürek gösterdiğiniz bu büyüklük karşısında ezilecektir. Zaten yüce bir sevgi gösterisinde bulunmaya susamış bir yürektir. O zaman birden alevlenecek, yepyeni, ölümsüz bir hayata kavuşmuş olacaktır.

Bazı ruhlar dar görüşlülükleri içinde tüm dünyayı suçlarlar! Ama ona öyle yapmayınız, onu cömertliğinizle eziniz! Ona sevgi gösteriniz! O zaman yapmış olduğu işe lanet edecektir. Çünkü içinde o kadar iyi eğilimler vardır ki! Bunu yaparsanız bu ruh, yücelecek ve Tann'nın ne kadar iyi, insanların da ne mükemmel, ne haksever olduğunu görecektir.

Duyacağı pişmanlık ve bundan böyle hiç bir zaman ödeyemiyece-gi bir borç duygusu, ona dehşet verecektir. O zaman «ödeştim» diyemiyecektir, aksine «tüm insanların karşısında suçluyum, tüm insanlar arasında insan olmaya en az lâyık olan benim!» diyecektir.

Pişmanlık gözyaşları dökerek, yakıcı bir acı içinde kıvranarak:

— İnsanlar benden daha iyidir, çünkü beni mahvetmek değil, beni kurtarmak istemişlerdir! diye bağıracaktır.

Bunu yapmak sizin için o kadar kolay ki! Ona acımanız o kadar kolay ki! Ortada biraz olsun gerçeğe benzeyen deliller bulunmayınca, «evet, suçludur» demeniz, çok ağır birşey olur. «Bir tek suçsuzu cezalandırmaktansa, on suçluyu serbest bırakmak daha iyidir!»

Güzel tarihimizin geçmiş yüzyılından duyulan bu haşmetli sesi işitiyor musunuz? Rus mahkemesinin yalnız ceza vermediğini, aynı zamanda felâkete uğramış bir insanı kurtaran bir mahkeme olduğunu size hatırlatmak benim gibi değersiz birine mi düşer?

Varsın, başka milletlerde yasalar şekilden ve cezadan ibaret olsun! Biz yasaların anlamına, ruhuna, felâkete uğramış insanların kurtuluşuna ve yeniden doğuşuna önem veririz. Ancak böyle olursa, ancak Rusya re Rus mahkemesi gerçekten öyle ise...

«memleketimiz ileri gidiyor» diyebiliriz.. O zaman bizi o çılgın troykalarınızla, tüm milletlerin nefret duyarak önünden kaçıştığı troykanızla korkutamazsınız. Amaca varacak olan çılgın bir troyka değil, haşmetli bir Rus zafer arabasıdır. Sakin sakin ilerleyen bir zafer arabası! Müvekkilimin kaderi sizin elinizdedir. İnanıyorum ki, gerçeği kurtaracak, savunacak ve onu koruyacak kişilerin bulunduğu, iyi bir elde olduğunu ispat edeceksiniz.!

XIV

KÖYLÜLER KENDİ DÜŞÜNCELERİNİ SAVUNUYORLAR...

Petyukoviç sözünü böyle bitirdi. Bu sefer dinleyicilerin coşkunluğu bir fırtına gibi karşı durulmaz bir şey oldu. Artık ona engel olmaya imkân yoktu: kadınlar da erkeklerden birçoğu da ağlıyordu. Hatta önemli devlet memurlarından ikisinin gözleri yaşlanmıştı.

Başkan bu fırtınaya göz yummak zorunda kaldı, çıngırağı çalmakta bile gecikti. Sonradan bizim bayanların dediği gibi: «Böylesine bir heyecana karşı durmak, kutsal bir şeyi lekelemek olacaktı.» Konuşmacının kendisi de içtenlikle duygulanmıştı.

İşte böyle bir anda İppolit Kirilloviç: «Düşüncelerini belirtmek için» ayağa kalktı. Ayağa kalktığını görenler, ona nefretle baktılar. Bayanlar: «Nasıl? Ne oluyor? Nasıl oluyor da hâlâ itiraz etmek cesaretini gösteriyor?» diye mırıldanıyorlardı. Ama dünyanın bütün kadınları, evet başlarında savcı İppolit Kirilloviç, kendi karısı olan dünyanın bütün kadınları bir araya gelip

sızlansalar bile gene de bu anın gelip çatmasını önlemeye imkân yoktu. İppolit Kirilloviç sararmıştı. Heyecandan titriyordu, söylediği ilk sözleri, ilk cümleleri anlamaya imkân yoktu. Nefesi tıkanıyordu, kelimeleri doğru dürüst söyleyemiyordu. Şaşırıp duruyordu. Bununla birlikte kısa bir süre içinde kendini toparladı. Ama bu ikinci konuşmasından ancak birkaç cümle vereceğim.

-•- Bizi roman uydurmakla suçluyorlar. Oysa savunmacının yaptığı nedir? O da roman üstüne roman uydurmuyor mu? Söylediklerinde yalnız bir şiir eksikti. Fiyodor Pavloviç sevgilisini beklerken, zarfı yırtıp yere atıyor. Hatta bu şaşılacak olay sırasında neler söylediği bile belirtiliyor. Bu bir şiir değil de nedir? Hem paralan zarfın içinden aldığını ispat eden delil nerede? Neler söylediğini kim işitti? Geri zekâlı budala Smerdyakov, karşımıza Byron'un kahramanlarından biri olarak, meşru olamayan bir evlât olduğu için toplumdan intikam alan biri olarak çıkarılıyor. Bu tam Byron'a yakışacak şiir değil de nedir? Ya babasının evine zorla giren, onu öldüren, öyleyken öldürmüş sayılmayan oğlu?

Bu442

artık bir roman, bir şiir de değil. Bu bir masal, kendisinin bile çözemeyeceği bilmeceler soran bir sfenkstir savunmacı. Eğer öldürdüy'se, cinayeti işlemiş demektir. Öldürdüğü halde cinayeti işlememiş sayılmak ne demek? Kim anlar bunu? Ondan sonra üstelik kürsümüzün, gerçekleri, akla uygun anlayışları savunan bir kürsü olduğu ileri sürülüyor.

Öyleyken yine bu kürsüden yemin edilerek bir babanın öldürülmesine cinayet denilmesinin sadece yanlış bir ön yargıdan başka bir şey olmadığı ileri sürülüyor! İyi ama, eğer bir babayı öldürmeye cinayet demek bir ön yargı ise, eğer her çocuk babasına:

«Baba neden seni sevmek zorundayım?» diye sorarsa, toplumun dayandığı temeller ne olur? Aile denen şey kalır mı? Demek oluyor ki, bir babanın katli, sadece Moskovalı cahil kadınların uğursuzluğundan başka bir şey değil. Rus yasalarının amacı, yarına yön verecek en değerli, en kutsal prensipler, burada bozulmuş olarak ve ciddilikten uzak bir şekilde gösterilmiştir! Sadece bir tek amaçla, beraat ettirilmesi imkânsız birinin beraatini sağlamak için kullanılmıştır. Savunma avukatı: «Ah, onu cömertliğinizin ağırlığı altında e ziniz!» diyor. Oysa suçlunun beklediği zaten budur. Yarından tezi yok, bu ağırlık altında nasıl ezildiği görülecektir. Savunma avukatı, suçlunun sadece beraatini isterken çok alçak gönüllü davranmış olmuyor mu acaba? Bu baba katilinin yaptığı işin, sonraki kuşaklar tarafından sonsuzluğa dek göklere çıkarılmasını sağlamak için, kendisine maaş

bağlanmasını istesek daha doğru olmaz mı? Burada İncil de, din de düzelmiş olarak ileri sürülmüştür. Deniliyor ki: «Bütün bunlar mistisizmden başka bir şey değil! Asıl Hristiyanlık bizim anlayışımızdadır. Asıl aklın ve

mantığın süzgecinden geçen Hristiyanlık bizde.» İşte böylece karşımıza sahte bir İsa çıkarıyorlar!

Savunma avukatı: «Başkaları için hangi ölçüyü kullanırsanız, sizin için de aynı ölçü kullanılacaktır!» diyor ve aynı anda, sanki İsa, bizim için kullanılmış olan ölçü neyse, başkalarına da o ölçüyü kullanmak gerektiğini öğüt vermiş gibi bir sonuç çıkarıyor. Hem de bunu gerçekleri ve mantığa uygun anlayışları savunan bir kürsüde yapıyor! Demek ki, İncil'i ancak konuşma yapacağımız günlerin arifesinde, oldukça orijinal ve belki de dinleyenlere bir etki yapmak için kullanabileceğimiz bir kitabı okur gibi okuyacağız ve okudu-KARAMAZOV KARDEŞLER

443

ğumuzu belirterek bilgimizle göz kamaştıracağız. Ne kadar ihtiyacımız varsa, o kadarını okumalıyız. Demek bizde hersey ihtiyaçlarımıza göre olmalı. Oysa İsa hiç de öyle yapmamızı öğüt vermiyor. Aksine, biz bağışlamalıyız, bize tokat vurulunca, öbür yanağımızı uzatmalıyız! Bizi incitmiş olan kimselerin kullandıkları ölçüyü kullanmamalıyız. İşte bizini Tan-rı'mız bize bunları öğretmiştir. Çocuklara babalarını öldürmeyi yasak etmenin modası geçmiş bir ön yargı olduğunu öğ-retmemistir. Bu bakımdan, bu kürsüde Tanrı'mızın İncil'inde bulunan gerçekleri ve akla uygun prensipleri düzeltmeye çalışmayalım. O Tanrı ki, savunma avukatı burada onu, sadece:

«insanları seven haca gerilmiş varlık» olarak tanımlamıştır. Oysa tüm ortodoks Rusya, ona yalvararak: «Sen bizini Tann'mızsınız!» demektedir.

Bu sırada söze başkan karıştı ve konuşmasının heyecanına kapılmış olan savcının herşeyi büyütmemesini, gereken sınırda kalmasını ve yargıçlar heyeti başkanlarının bu gibi olaylarda söylediklerine benzer şeyleri söyledi. Zaten salonda bulunanlar da huzursuzdu.

Halk kımıldayıp duruyor, hatta öfke ile bağıranlar oluyordu. Petyukoviç bunlara itiraz bile etmedi ve kürsüye sadece elini göğsünün üzerine bastırarak gücenmiş bir tavırla, ağırbaşlılıkla birkaç söz söylemek için çıktı. Yalnız hafifçe ve alaylı olarak gene: «Roman*

ve psikoloji» sözlerine değindi. «Jüpiter! Öfkeleniyorsun! Demek ki haksızsın!» sözünü tam yerinde kullandı. Halk arasında sözlerini destekleyen birçok gülüşmeler oldu. Çünkü İppolit Kirilloviç. hiç de Jüpiter'e benzemiyordu. Ondan sonra çok güvenli bir tavırla, güya genç kuşağa babalarını öldürmelerine izin veriyormuş diye, kendisine karşı yapılan suçlamaya itiraz bile etmeyeceğini söyledi. Sahte bir İsa ortaya çıkarmış olmasına ve İsa'yı Tanrı olarak göstermeyip de, sadece «haça gerilmiş insan sever varlık» olarak tanımlamasının «Ortodoksluğa aykırı olduğu ve gerçeklerle akla uygun prensipleri savunan bir kürsüden, bu gibi şeylerin söylenemeyeceği» iddiasına gelince, Fetyukoviç,

«İmalı» konuşarak, «Buraya gelirken hiç değilse bir yurttaş olarak ve tam

anlamıyla devlete sadık bir insan olarak bu kürsünün kişiliğim için tehlikeli bazı suçlamalardan uzak olduğuna inanıyordum» dedi. Ama bu sözleri söyler söylemez, başkan onu susturdu.

Bunun üzerine Fetyukoviç eğilerek selâm verdi vs444

sözlerini bitirip salonda bulunanların destekleyici mırıltıları arasında kürsüden çekildi.

Bizim bayanlara göre İppolit Kirilloviç: «Bir daha baş kaldıramayacak şekilde ezilmişti.»

Ondan sonra sanığa söz verildi. Mitya ayağa kalktı, ama fazla konuşamadı. Hem moral bakımından, hem de vücutça gücünü yitirmişti. Bitkin bir haldeydi. Sabahleyin salona gelirken göze çarpan o kayıtsız ve güçlü tavrı hemen hemen yok olmuştu. Sanki o gün ömrünün sonuna dek üzerinde etki bırakacak ve kendisine eskiden kavrayamadığı çok önemli şeyleri öğreten müthiş bir acı yaşamıştı. Sesi gittikçe zayıflıyordu. Artık eskisi gibi bağırmıyordu. Sözlerinde artık kaderine boyun eğdiğini, yenildiğini, ezildiğini gösteren bambaşka bir şey seziliyordu.

— Ne söyleyebilirim sayın jüri üyeleri! Artık hesap günüm geldi. Tanrı'nın elini üzerimde hissediyorum. Artık yolunu şaşırmış olan insanın sonu geliyor! Ama Tann'ya açıklar gibi size açıklıyorum: «Ben babamın kanına girmedim! Kayır! Suçlu değilim! Son kez olarak tekrar ediyorum: ben öldürmedim! Gerçi çok serserilik ettim, ama iyilik etmeyi severdim.

Her an kendimi düzeltmeye çalışıyordum. Ama vahşî bir hayvan gibi yaşıyordum. Savcıya teşekkür ederim, bana kendi hakkımda şimdiye dek benim bile bilmediğim birçok şeyler öğretti. Ama babamı öldürdüğüm doğru değil. Savcı bu konuda yanıldı! Savunma avukatına da teşekkür ederim. Onu dinlerken ağladım. Ama babamı öldürdüğüm yalan!

Bunu bir an için olsun kabul etmemeliydi. Doktorlara ise. inanmayın. Aklım başımda.

Yalnız yüreğimde bir ağırlık var. Erer bana acırsanız, beni serbest bırakırsanız sizin için dua ederim. Daha iyi „ bir insan olurum, söz veriyorum. Evet, Tanrı'nın karşısında söz veriyorum. Yok eğer mahkûm ederseniz, kılıcımı başımın üzerinde kendi elimle kırıp, parçalarını öperim! Ama bana acıyın, beni Tann'dan yoksun bırakmayın, nasıl bir insan olduğumu biliyorum, isyan ederim. İçimde bir ağırlık var sayın baylar... bana acıyın!

Kendini iskemlenin üzerine attı. Sesi birden kesilmişti. Son cümleyi güçlükle söylemişti.

Sonra yargıçlar heyeti, jüri heyetine sorulacak sorulan tespit etti ve

tarafların son sözünü sordu. Ama ayrıntılara girmeyeceğim. En sonunda jüri üyeleri, aralarında tartışmak için kalkıp gittiler. Başkan çok yorgundu. Bu yüzden onlara çok zayıf bir etki yapan,

öğüt verici birkaç söz söylemekle yetindi: «Tarafsız kalın, savunma avukatının parlak sözlerine kapılmayın, ama gene de herşeyi tartın, üzerinizde büyük bir görev bulunduğunu unutmayın» falan filân...

Jüri üyeleri dışarı çıktılar. Oturuma ara verildi. Yerinden kalkmak gezinmek, biriken izlenimleri kararlaştırmak, büfeden çöplenmek serbestti. Vakit artık çok geçti. Gecenin hemen hemen biriydi. Öyleyken hiç kimse evine gitmiyordu. Herkesin sinirleri o kadar gerilmişti ve herkes öyle bir ruh halinde bulunuyordu ki. artık eve gidip dinlenmek kimsenin aklına bile gelmiyordu. Herkes içi ürpererek bekliyordu. Bununla birlikte, herkes heyecanlı değildi. Yalnız bayanlar isteriye varan bir sabırsızlık içindeydiler. Ama yürekleri rahattı. «Muhakkak beraat eder» diyorlardı. Hepsi, herkesin dayanılmaz bir heyecana kapılacağı o son müthiş dakikaya hazırlanıyorlardı. Şunu söylemem gerekir ki, salonda erkeklerin bulunduğu bölümde de, sanığın muhakkak beraat edeceği kanısında olanların sayısı pek çoktu. Bazıları seviniyor, bazıları kaşlarını çatıyor, bazıları da üzgün tavır takınıyorlardı. Bunlar beraat etmesini istemiyorlardı; Fetyukoviç'e gelince, o başarısına kesin olarak inanıyordu. Çevresi kalabalıktı. Kendisini kutlayanlar vardı.

Bazıları da gözüne girmeye çalışıyorlardı. Sonradan anlatıldığına göre Fetyukoviç konuştuğu gruplardan birinde:

— Savunma avukatı ile jüri üyelerini bağlayan, görünmez bağlar vardır, demişti. Evet, öyle bağlar vardır. Bunlar daha savunma avukatı konuşurken meydana gelirler ve kendilerini duyururlar. İşte ben bu bağların varlığını hissettim. Bu bağlar vardır.

Hiç üzülmeyin, bu işi kazanacağız!

Çatık kaşlı, şişman, yüzü çiçek bozuğu bir bay, kentin kenarında çiftliği olan bir bay, konuşmaların bulunduğu bir gruba yaklaşarak:

— Bakalım şimdi bizim köylüler ne diyecekler? diye sordu.

— Ama orada yalnız köylüler yok ki! Dört tane de memur var.

Bölge kurulu üyelerinden biri yaklaşarak:

— Evet bakalım, memurlar da ne diyecekler?

— Siz Nazariyev'i Prohor İvanoviç'i tanıyor musunuz?

Hani göğsünde madalyası olan tüccar jüri üyesi var ya, nasıl adam olduğunu bilir misiniz?

— Neden soruyorsunuz?

— Çok kafalı adamdır da.

— İyi ama hep susuyor.

— Varsın sussun. Daha iyi ya. Petersburg'ludan ders öğrenecek değil. Kendisi tüm Petersburg'a akıl öğretebilir. On iki tane çocuğu var, düşünsenize!

Bir başka grupta genç memurlardan biri:

— Acaba gerçekten beraat ettirirler mi ne dersiniz? diye yüksek sesle soruyordu.

Kesin bir sesle:

— Muhakkak beraat ettireceklerdir! diyordu. Memur yüksek sesle:

— Beraat ettirmezlerse çok ayıp, rezilce bir şey olur! diye bağırıyordu. Öldürmüş de olsa! O baba, ne babadır! Hem zaten o kadar kendinden geçmiştir ki. Belki de gerçekten havanelini sallamış, öbürü de yere düşmüştür. Yalnız işin içine uşağı karıştırmaları kötü oldu. Gülünç bir şey. Savunma avukatının yerinde olsaydım, doğrudan doğruya: öldürdü, ama suçlu değildir. Allah kahretsin hepinizi!

— Zaten öyle yaptı. Yalnız «Allah sizi kahretsin» demedi.

Araya üçüncü bir adamın incecik sesi karıştı:

— Öyle deme Mihayıl Semyoniç! Bunu söylemiş kadar oldu.

— Rica ederim baylar! Büyük perhizden önce sevgilisinin karısının boğazını kesen tiyatro sanatçısını beraat ettirdiler ya!

— Canım tam kesmedi ki!

• — Olsun, olsun, kesmeye başladı ya! Siz ona bakın!

— Hele evlâtlardan söz ederken neler söyledi? Çok güzel konuştu doğrusu.

— Çok güzel!

— Peki ya, o mistisizm için söyledikleri? Ya mistisizm için ileri sürdükleri.

Biri daha:

— Canım bırakın şimdi mistisizmi! diye bağırdı. Siz şu İppolit'i bir düşünün, bugünden sonra ne yapacak, onu düşünün! Karısı yarından tezi yok Mityenka yüzünden gözlerini oyacak!

— Karısı bur da mı ki?

— Burada olur mu? Olsaydı burada oyardı gözlerini. Evde kalmış, dişleri ağrıyormuş!

Ha, ha, ha!

— Ha, ha, ha!

Üçüncü grupta ise şöyle konuşuluyordu:

— Öyle görünüyor ki Mityenka'yı beraat ettirecekler.

— Bir de bakarsınız, yarın «Başkent» meyhanesini altüst eder, on gün durmadan içer.

— Hay, şeytan götürsün onu!

— Evet. Doğrusu şeytansız olmamıştır bu iş. Şeytan burda olmaz da, nerede olur?

— Doğru! Gerçekten güzel konuştu baylar. Ama babalarının kafalarını kantar topuzlarıyla parçalamak olur mu? Bunu hoş görürsek iş nereye varır?

— Ya arada, zafer arabası konusunda söylediklerini ha-hatırlıyor musunuz?

— Evet, taş arabasını zafer arabası yaptı!

— Yarın da zafer arabasından taş arabası yapar, «ihtiyaç» neyi gerektirirse o olmak değil mi ya, herşey ihtiyaca göre!

— Millet ne açıkgöz olmuş! Zaten bizim Rusya'da artık gerçek diye bir şey kaldı mı baylar? Yoksa gerçek diye birşey yok muydu?

Bu sırada çıngırak çaldı. Jüri üyeleri tam bir saat tartışmışlardı. Ne daha az, ne daha fazla. Dinleyiciler yerlerine oturur oturmaz, derin bir sessizlik oldu. Jüri üyelerinin salona girişlerini hatırlıyorum. Sonunda beklenen an gelip çatmıştı işte! Bütün sorulan harfi harfine belirtecek değilim. Zaten hepsini unuttum. Yalnız başkanın ilk ve en önemli sorusu yani «hırsızlık için önceden niyet besleyerek mi öldürdü> sorusu, (nasıl sorulduğu aklımda kalmadı ama) üzerine herşey bir ölüm sessizliğine gömüldü. Jüri üyelerinin başkanı hepsinden daha genç olan memur üye, mahkeme salonunun derili sessizliği içinde gür ve kesin bir sesle:

— Evet, suçludur! dedi.

Ondan sonra ele alınan tüm noktalarda hep aynı şey söylendi: «Suçludur, evet suçludur.»

Hem de en küçük bir hafifletici neden kabul etmediler! Bunu hiç kimse beklemiyordu.

Herkes hiç değilse hafifletici bir neden tanınacağı ka-448

nısındaydı. Tüm salonun içine gömüldüğü ölüm sessizliği bozulmuyordu. Herkes taşlaşmış gibiydi. Mahkûm olmasını çılgınca istiyenler de, büyük bir istekle beraatini bekliyenler de sanki donup kalmışlardı. Ama yalnız ilk anlarda öyle oldu. Ondan sonra müthiş bir karışıklık başladı. Erkek dinleyiciler arasında memnunluk duyan birçok kişi vardı. Hatta bazıları sevinçlerini gizlemeden, ellerini bile oluşturuyorlardı. Hoşnut olmayanlar ise ezilmiş gibiydiler. Omuzlarını kaldırıyor, fısıl-daşıyorlardı. Sanki daha akılları başlarına gelmemiş gibiydi. Hele bayanlar, tanrım onlar ne durumdaydı!

Neredeyse, ayak-lanaca-klar sandım. Önce kendi kulaklarına inanamıyor gibiydiler.

Sonra birden tüm salonu cınlatırcasına: «Canım nedir bu? BU da ne böyle?» sesleri duyuldu. Bayanlar yerlerinden fırlamışlardı. Herhalde bütün bunlar onlara hemen tekrar değiştirilebilirin.!;, düzeltilebiiirmiş gibi geliyordu. Bu sırada. Mitya birden ayağa kalktı ve garip, insanın içini parçalayan bir sesle, kollarını ileri doğru uzatarak:

— Tanrı adına ve öbür dünyada beni bekliyecek olan korkunç yargıya yemin ederim ki, babamın kanına girmedim! Seni bağışlıyorum Katya! Kardeşler, dostlar, öbürüne acıyın!

Sözünü tamamlayamadı, tüm salonu çınlatan avaz avaz bir sesle, kendisininkine benzemiyen, bambaşka, beklenmedik; tâ içinden kopan bir sesle, birden hıckıra hıçkıra ağlamaya başladı. Yukarda balkonun arka köşesinde bir kadının tiz çiğliğa duyuldu: Bu Grusenka idi. Genç kadın hukukçuların tartışmaları başlamadan önce kendisini salona almaları için yalvarmış, sonunda bunu sağlamıştı. Mitya'yı alıp götürdüler. Kararın savcı tarafından okunması ertesi güne bıra-kıld:. Bütün salon müthiş bir karışıklık içinde ayağa kalkmıştı. Ama ben artık beklemedim, söylenenleri de dinlemedim. Yalnız artık eşikte, dışarıya çıkacağım sırada, birkaç kişinin yüksek sesle konuştuklarını duydum.

— Maden ocaklarında en az yirmi yılı var!

— En az!

— İste böyle! Bizim köylüler ne mal olduklarını gösterdiler!

— Ve Mityenka'mızı mahvettiler!

BİTİŞ

MİTYA'YI KURTARMA PLÂNLARI...

Mitya'nın yargılanmasından beş gün sonra sabahleyin, erkenden, daha saat dokuzda, Alyoşa her ikisi için önemli olan bir iş için son konuşmaları yapmak ve kendisine verilen bir görevi yerine getirmek için Katerina îvanovna'ya gitti. Genç kadın Alyoşa'yi, bir vakitler Gruşenka'yı kabul ettiği odaya aldı. Onunla orada konuştu; yandaki odada ise ateşler içinde yanan İvan Fiyodoroviç kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Katerina İvanovna, mahkemedeki o sahneden sonra, hasta ve baygın İvan Fiyodoroviç'in evine getirilmesini emretmişti. Böylece ileride çıkacak söylentilerle, toplumun kendisini bu davranışından ötürü kaçınılmaz bir şekilde kötülemesine önem bile vermediğini göstermişti. Yanında oturan kadın akrabalarından biri o mahkemedeki sahneden hemen sonra Moskova'ya gitmiş, öbürü ise yanında kalmıştı. Ama ikisi de gitmiş olsaydı, Katerina İvanovna gene de kararını değiştirmiyecek, hastaya bakmaya devam edecek, gece gündüz baş ucundan ayrılmayacaktı.

İvan Fiyodoroviç'i, Varvinskiy ile Herztzenstube tedavi ediyorlardı. Petersburg'lu doktor ise hastalığın nasıl hir gelişme göstereceği konusundaki düşüncesini açıklamayı reddederek Moskova'ya dönmüştü. Kalan doktorlar ise gerçi Katerina İvanovna ile Alyoşa'yu cesaret vermeve devam ediyorlardı ama, belliydi ki. kesin bir ümit verecek durumda değildiler. Alyoşa hasta ağabeyine günde iki kez uğruyordu. Ama bu sefer özel ve zihnini çok uğraştıran bir işi vardı. Hissediyordu ki, bu konuda söze başlaması bile çok zor olacaktı. Oysa çok acele ediyordu. Bundan başka, aynı sabah, bir başka yerde, ertelenmesi imkânsız bir işi daha vardı. Onun için bir an önce davranmalıydı. Katerina İvanovna ile bir çeyrek saattir konuşuyorlardı.

Genç kadın yorgundu ve sararmıştı. Aynı zamanda hastalık derecesine varan bir sinir gerginliği içindeydi. Ayrıca Alyoşa'nın kendisine ne için geldiğini hissediyordu.

Kesin bir tavırla ısrar ederek:450

— Onun vereceği karardan hiç korkmayın! dedi. Öyle de, böyle de, nasıl olursa olsun aynı sonuca varacaktır: Kaçmaktan başka çaresi yok! O zavallı, o çok dürüst, o çok vic-rianh bir adam... Öbürü değil, Dimitriy Fiyodoroviç değil, öteki... Kapının arkasında yatan ve kendisini ağabeyi için feda edenden söz ediyorum.

Katya bu sözü gözleri kıvılcımlanarak söylemişti.

— O kaçış plânını bana çoktandır bütünüyle açıklamıştı. Biliyor musunuz, birileriyle ilişkiler kurmuş bile... Zaten sise bu konuda bir şeyler söylemiştim... Sizin anlayacağınız, bu iş, herhalde burada Sibirya'ya sürülen mahkûmlar yola çıkarılınca, üçüncü kez konakladıklarından sonra olacakmış. Ah! Daha buna epey zaman var! İvan Fiyodoroviç yolculuğun bu

üçüncü bölümünü üzerine almış olan kafile komutanı ile görüştü bile! Yalnız asıl grup komutanının kim olduğu bilinmiyor. Ama bunu zaten daha önce bilmeğe imkân yokmuş. Yarın, belki size plânı tüm ayrıntılarıyla göstereceğim.

İvan Fiyodoroviç'in mahkemeden bir gün evvel, bir şey olursa... diye bana bırakmış

olduğu plânı. Bunu bana tam o akşam, bizi tartışırken gördüğünüz zaman oldu, hatırlıyor musunuz? Kendisi merdivenden aşağıya iniyordu, ben de sizi görünce onu zorla geri çevirmiştim. Hatırlıyor musunuz? O zaman neden kavga ettik biliyor musunuz?

Alyoşa:

— Hayır bilmiyorum! dedi.

— Tabiî, bilmezsiniz, o vakit bu işi sizden saklıyordu,: tşte bu kaçış plânı yüzünden tartışıyorduk, işin önemli kısmını bana daha üç gün önce açıklamıştı... O zaman kavga ettik. Çünkü İvan, bana Dimitriy'in mahkûm olursa, o yaratıkla birlikte dış ülkelere kaçacağını söylemişti. Bunu söylediği vakit birden kızdım... Neden kızdığımı söyliyemiyeceğim. Zaten kendim de bilmiyorum... Ha! Tabii o yaratığın, o kadının yüzünden öfkelendim. Evet, onun yüzünden! Onun da Dimitriy ile birlikte Avrupa'ya kaçacağına kızmıştım!

Katerina İvanovna, bunu birden sesini yükselterek, öfkeden dudakları titreye titreye bağırmıştı.

— İvan Fiyodoroviç benim o yaratık yüzünden ne kadar kızdığımı görünce, hemen Dimitriy'i kadından kıskançlığımı, kıskandığım için de Dimitriy'i sevmeye devam ettiğini sandı. İşte ilk kavgamız böyle oldu. O zaman ne demek iste-

diğimi açıklamak istemedim. Bağışlanmamı da diliyemedim. İvan gibi bir insanın öbürünü eskisi gibi sevdiğimden şüphelenmesi bana çok ağır geliyordu... Hem de ne zaman? Yüzüne karşı Dimitriy'i sevmediğimi, yalnız onu sevdiğimi söylememden sonra!

Ben, sadece içimde o yaratığa karşı müthiş bir kin duyduğum için kızmıştım! Üç gün sonra, işte sizin geldiğiniz akşam İvan bana kapalı bir zarf getirmişti. Kendisine bir şey olursa, bu zarfı açamakmışım. Evet, hastalanacağını önceden sezmişti! Bana kaçış

plânının tüm ayrıntılarıyla birlikte o zarfın içinde bulunduğunu söyledi. Eğer kendisi ölürse ya da başına tehlikeli bir hastalık gelirse, ben Mitya'yı tek başıma kurtaracakmışım! Ayrıca o anda bana on bine yakın para da bıraktı. Savcının birilerinden bozdurmağa gönderdiği ve konuşmasında

değindiği işte bu paraydı! İvan Fiyodoroviç'in beni hâlâ kıskandığı ve Mitya'yı sevdiğime hâlâ kesin olarak inandığı halde, ağabeyini kurtarmak düşüncesinden vazgeçmemesine, kurtuluşunu sağlamak işini bana vermesine şaştım kaldım! Fedakârlık buna denir işte! Siz öyle bir fedakârlığın ne olduğunu anlayamazsınız, Aleksey Fiyodoroviç !

İçimden hayranlık içinde ayaklarına kapanmak geliyordu! Ama o anda böyle bir şey yapacak olursam, bunu sadece Mitya'yı kurtaracaklarına sevindiğim için yaptığımı sanacağım düşündüm. (Muhakkak öyle düşünecekti!) Bunu sanmakla, bana karşı ne kadar haksızlık etmiş olacaktı; bunu düşününce gene sinirlendim ve ayaklarına kapanacak yerde, onunla kavga etmeğe başladım. Ah, bu huyumdan ötürü ne kadar mutsuzum! Ama ne yapayım, karakterim öyle benim! Kötü, berbat bir huy işte!

Göreceksiniz daha neler yapacağım. Şimdiden biliyorum, öyle şeyler yapacağım ki, eninde sonunda beni bir başkasının uğruna, birlikte daha rahat yaşı-yabileceği bir başkası uğruna bırakacak. Tıpkı Dimitriy'in yaptığı gibi. Ama o zaman... evet, o zaman artık buna dayanamam! Öldürürüm kendimi! Geldiğinizde size seslendiğim, ona da geri dönmesini söylediğim vakit, sizinle birlikte içeri girdiği anda, bana öyle bir nefretle, öyle bir kinle baktı ki, bunu görünce öfkeden deli gibi oldum! Birden bağıra bağıra katilin Dimitriy olduğuna onun beni inandırdığını söyledim. Mahsus iftira ettim! Tek onu bir daha iğnelemek için! Oysa, o hiç bir zaman bana katilin ağabeyi olduğunu' Söylememişti.

KARAMAZOV KARDEŞLER

sine bu kanıyı onda ben uyandırmak istemişimdir! Ah, her-şey, benim bu huysuzluğumdan oluyor! Evet, mahkemedeki o uğursuz sahne de benim yüzümden oldu.

İvan bana ne kadar vicdanlı olduğunu, onun ağabeysini sevdiğim halde, gene de, ona karşı kin ve kıskançlık duyarak, Dimitriy'i mah-vetmiyeceğini göstermek istedi. İşte mahkemeye onun için çıktı... Bütün bunların nedeni benim, suçlu olan yalnız benim!

Katya o zamana dek, Alyoşa'ya bu çeşit açıklamalarda bulunmamıştı. Alyoşa onun, şimdi gururlu bir insan için gerçekten katlanması zor bir an yaşadığını, kendi gururunu çiğnediğini, yerlere kapanacak hale geldiğini ve müthiş açı çektiğini hissediyordu. Ayrıca o anda genç kadının çektiği bu acının bir nedeni daha vardı ve Alyoşa onu da biliyordu.

Katya, Mitya'nın mahkûm oluşundan sonra bu nedeni ne kadar saklamaya çalıştıysa da, Alyoşa onu gene de sezmişti. Ama nedense hissediyordu ki,

genç kadın o anda kendini yere atarak ona bu nedeni açıklayacak olsa, müthiş bir üzüntü duyacaktı! Katya mahkemede Dimitriy'i ele verdiği için acı çekiyordu ve Alyoşa anlıyordu ki, duyduğu vicdan üzüntüsü o kadar şiddetliydi ki, o anda ağlaya ağlaya, bağıra bağıra, çırpına çırpına kendini suçlamak isteğini duyuyordu, içindeki duygu kendisini buna zorluyordu.

Ama Alyoşa böyle bir anın gelip çatmasından korkuyor, üzüntü içinde kendini mahveden genç kadını böyle kendini perişan etmekten korumak istiyordu. Bu yüzden oraya gelirken üzerine almış olduğu görev ona daha da ağır geliyordu. Bunun üzerine gene Mit-ya'dan söz açtı. Katya inatla ve kesin bir tavırla:

— Ziyanı yok, ziyam yok, siz onun için korkmayın! Onda herşey bir anlıktır. Ben onu bilirim! Onun nasıl bir yürek taşıdığını çok iyi bilirim ben. İnanın, kaçmaya razı olacaktır.

Hem zaten bu şimdi olmıyacak ki, daha karar vermek için epey zamanı var! O vakte kadar İvan Fiyodoroviç iyi olacak ve işi kendisi idare edecektir. O zaman benim için yapılacak bir şey kalmaz! Üzülmeyin, kaçmaya razı olacaktır. Zaten razı olmuştur da: Hiç o yaratığı bırakabilir mi? O kadını Sibirya'ya bırakmazlar. Böyle olunca, kaçmayıp da ne yapacak?

Aslında hep siz ahlâk bakımından onun kaçışım doğru bulmazsınız diye korkuyor. Evet, bundan korkuyor, ama bu konuda sizin karar vermeniz o kadar gerekli bir şeyse büyük J

bir cömertlik göstererek onun bunu yapmasına izin vermelisiniz.

Katya, bunu mahsus kinle söylemişti. Bir süre sustu, sonra alaylı alaylı gülerek gene söze başladı:

— Orada söylenip duruyor! İlâhiler okuyacakmış, taşıyacağı bir hac varmış, falan filân! Artık hatırlamıyorum neler dediğini. İvan Fiyodoroviç, bana o zaman birçok şeyler söylemişti. Ah!'Ne kadar çok şey söylemişti bir bilseniz!

Katya bunu birden karşı duyulmaz bir heyecanla ve yüksek sesle söylemişti.

— Bir bilseniz! Bana bunları söylediği sırada; zavallıyı ne kadar sevdiğini: aynı zamanda ondan ne kadar nefret ettiğini bir bilseniz! Bana gelince, ah, ben o vakit anlattıklarını da, gözyaşlarını da gururlu, alaylı bir gülüşle karşıladım! Allah beni kahretsin! Asıl âdi yaratık benim! İvan benim yüzümden beyin hummasına tutuldu!

Öbürüne, mahkûm olana gelince, o da şu anda ileride çekeceği tüm acılara hazır mı sanki? Zaten öyle bir adam acı çeker mi? Onun gibi insanlar hiçbir zaman acı çekmezler.

Katya sözlerini sinirlilik içinde bitirmişti. Söylediklerinde artık bir nefret,

çirkin bir küçümseyiş seziliyordu. Oysa Dimitriy'i kendisi ele vermişti. Alyoşa içinden: «Kimbilir belki de şimdi kendisini onun karşısında ne kadar suçlu hissediyordur. Belki de zaman zaman ondan nefret ediyordur» diye düşündü. İçinden bu nefretin sadece «zaman zaman» olmasını diliyordu. Katya'nın son sözlerinde bir meydan okuyuş sezmişti. Ama bu meydan okuyuşa karşılık vermedi. Katya daha da şiddetli bir şekilde çatıyormuş gibi:

— Sizi bugün buraya onu bu işe razı etmeniz için çağırttım! dedi. Yoksa siz de mi kaçmayı şerefsizce, yakışıksız ya da... insanlığa uymayan bir şey sayıyorsunuz?

Alyoşa:

— Hayır, ben bir şey demiyorum. Ona söylediklerinizin hepsini söyliyeceğim, diye mırıldandı.

Sonra kesin bir tavırla genç kadının gözlerinin içine bakarak birden:

— Ağabeyim sizi oraya çağırıyor, dedi.

Katya birden irkilerek, oturduğu divanın üzerinde geriye çekildi. Sapsarı olmuştu:

— Beni mi?... Öyle şey olur mu? diye mırıldandı.454

Alyoşa ısrarla ve sanki yeniden canlanmış gibi:

— Olur ve olmalı, dedi. Onun asıl şimdi size çok ihtiyacı var. Eğer bir zorunluk olmasaydı, sizi vakti gelmeden üzmek ve bundan söz etmek istemezdim. Ağabeyim hasta.

Neredeyse delirmiş gibi. Hep sizi istiyor. Ama barışmak için çağırmıyor sizi. Tek gelin, sadece ona kapının eşiğinden görünün, yeter Ağabeyini o günden bu yana çok şeyler geçirdi. Sizin karşınızda ne kadar suçlu olduğunu ancak şimdi anlıyor. Ama bağışlamanızı dilemiyor. «Beni bağışlaması imkânsız» diyor. Aynen öyle söyledi. Yalnız kapıda görünmeniz...

Katya:

— Beni birden... diye mırıldandı. Zaten ben tüm bu günlerde bana böyle bir şey söylemek için geleceğinizi hissediyordum... Beni çağıracağım biliyordum! Ama bu imkânsız bir şey!

— İmkânsız olsun! Siz gene bunu yapın! Düşünün ki, size ne büyük bir hakaret yapmış

olduğunu hayatında ilk kez olarak anlamış ve şaşkınlık içinde kalmıştır.

Şimdi hayatında ilk kez olarak kavrıyor bunu. Bugüne kadar hiç bir zaman bunu tam olarak kavramış

değildi! «Eğer gelmeyi reddederse, o zaman ömrümün sonuna dek mutsuz kalacağım.»

diyor. İşitiyor musunuz? Sibirya'ya yirmi yıl kürek mahkûmu olarak gidecek olan bir adam, hâlâ mutlu olmaya hazırlanıyor. Bu acınacak bir şey değil de nedir? Bakın, eğer oraya giderseniz, hiç suçu yokken, mahvolan bir insanı ziyaret etmiş olursunuz !

Bu sözler Alyoşa'nın dudaklarından bir çağrı gibi dökülmüştü :

— Onun elleri temizdir. Kana bulanmış değildir! İleride çekeceği o sonsuz acılar uğruna ağabeyimi şimdi ziyaret etmelisiniz! Gelin, onu bu karanlık yolculuğa uğurlayın...

Eşikte bir an durun, yeter... Bunu yapmalısınız, yapmalısınız!

Alyoşa sözlerini bitirirken, «yapmalısınız» kelimesi üzerinde şiddetle durmuştu. Katya inler gibi:

— Yapmalıyım, ama... yapamam, dedi. Onunla göz göze geleceğiz... Bunu yapamam.

— Onunla gözgöze gelmelisiniz, eğer şimdi buna karar vermezseniz, ömrünüzün sonuna dek nasıl yaşıyacaksınız?

— Ömrümün sonuna dek acı çekeyim, daha iyi. Alyoşa gene itiraz kabul etmez bir sesle:

— Gitmelisiniz, gitmelisiniz! dedi.

— İyi ama, neden bugün, neden hemen gitmeliyim? Hastayı bırakamam ki!

— Bir dakika için bırakabilirsiniz. Bir dakikadan bir şey olmaz. Fazla değil ki. Eğer gitmezseniz, ağabeyimin bu gece ateşi yükselir, kendisi de yatağa düşer. Bilirsiniz ki, size yalan söylemem ne olur, acıyın ona!

Katya acı acı:

— Asıl siz bana acıyın, diye sitem etti ve ağlamaya baş ladı.

Alyoşa ağladığını görünce kesin bir tavırla:

— Demek gideceksiniz, dedi. O halde şimdi geleceğinizi gidip kendisine söyleyeyim.

Katya korku içinde:

— Hayır, hayır, sakın söylemeyin! diye bağırdı. Gideceğim, ama kendisine bunu önceden söylemeyin. Belki giderim, ama içeri girmem... daha karar vermedim.

Sesi kesiliverdi. Güçlükle soluk alıyordu. Alyoşa gitmek için ayağa kalktı. Genç kadın gene sarararak yavaşça:

— Peki ya orada biriyle karşılaşırsam? diye söylendi. Alyoşa ısrarla:

— İşte onun için şimdi gitmeniz gerekiyor. Hiç kimseyle karşılaşmamanız için! Merak etmeyin, gittiğiniz zaman orada kimse olmayacak! Doğru söylüyorum. Bekleriz!

diyerek kapıdan dışarı çıktı.

YALAN BİR AN İÇİN GERÇEK OLMUŞTU... '

Alyoşa aceleyle hastaneye gitti. Mitya şimdi orada yatıyordu. Mahkeme kararını bildirdikten sonra, ikinci günü sinirleri bozularak ateşi yükselmiş, bu yüzden de bizim kent hastanesinin mahkûmlara mahsus bölümüne gönderilmişti. Ama doktor Varsinskiy, Alyoşa ile birçok başka kişilerin ricası üzerine (bu başka kişiler Hohlakova, Liza gibi kişilerdi) Mityaryı mahkûmlarla birlikte değil de, ayrı bir yere, bir vakitler Smerdyakov'un yattığı küçücük odaya yatırmıştı. Bununla birlikte koridorun sonunda bir nöbetçi vardı,KARAMAZOV KARDEŞLER

pencere de parmaklıydı. Varvinskiy'in ona böyle ayrı bir muamele yaptığı için vicdanı rahat olabilirdi; gerçi bu davranışı pek yasaya uygun değildi ama, kendisi iyi yürekli ve başkalarının acısını paylasabilen bir gençti. Mitya gibi bir insan için, birden katillerin; hırsızların bulunduğu bir topluluğa girmenin ne kadar ağır olduğunu ve buna önce alışması gerektiğini anlıyordu. Akrabalarla tanıdıkların ziyaretlerine ise hem doktor, hem cezaevi müdürü, hem de emniyet amiri izin vermişlerdi; hepsi zaten oradaydı. Ama o günlerde Mitya'yı yalnız Alyoşa ile Gruşenka ziyaret etmişlerdi. Bu iki kez Rakitin de onu görmek istemişti ama; Mitya ısrarla Varvinskiy'den onu içeri bırakmamalarını rica etmişti.

Alyoşa içeriye girdiği vakit, Mitya'yı yatağının üzerinde oturmuş, sırtına hastanenin beylik sabahlıklarından birini . geçirmiş, biraz ateşi yükselmiş, basma da sirkeye batırılmış bir havlu sarmış olarak buldu. Mitya içeriye giren Alyoşa'ya gözlerinde belirsiz bir anlamla baktı. Bu bakışta korkuya benzeyen bir duygu belirip kaybolmuştu. Zaten mahkemeden ba yana çok düşünceli olmuştu. Bazen yarım saat kadar sustuğu oluyordu.

O zaman sanki zihninin tüm gücünü toplayarak müthiş bir üzüntü içinde bir şeyler düşünüyor, o sırada yanında bulunanı da unutmuş görünüyordu. Düşüncelerinden sıyrılıp konuşmaya başlayacak olsa bile, daima söze garip bir şekilde birdenbire başlıyor ve muhakkak asıl söylenmesi gereken şeyle

hiç bir ilgisi bulunmayan bir konudan söz açıyordu. Bazen kardeşine üzüntüyle bakıyordu. Gruşen-ka'nm yanında iken Alyoşa ile olduğundan daha az üzüntü duyuyor gibiydi. Bununla birlikte, onunla hemen hemen hiç konuşmuyordu. Ama genç kadın içeriye girer girmez yüzü sevinçle aydınlanıyordu.

Alyoşa, hiç konuşmadan yatağın üzerine, yanına oturdu. Mitya onu bu sefer endişeyle beklemişti. Ama bir şey sormaya cesaret edemedi. Katya'nın gelmeye razı olacağını düşünmeyi bile olmayacak bir şey sayıyordu. Öyleyken hissediyordu ki, eğer Katya gelmeyecek olursa, o zaman daha da müthiş şeyler olacaktı. Alyoşa düşüncelerini anlıyordu.

Mitya önemli bir şey söylüyormuş gibi: — Baksana, diyorlar ki; Trifon Borisiç tüm hanını alt üst etmiş, diye söze başladı. Döşemeleri kaldırıyor, tahtala-

n söküyormuş. Söylediklerine göre, tüm «galerisini» paramparça etmiş. Hep hazineyi arıyormuş, işte o parayı, savcının oraya sakladığını söylediği bin beş yüz rubleyi arıyormuş. Gelir gelmez hemen dört bir tarafı araştırmaya başlamış. Oh olsun keretaya!

Buranın gardiyanı dün anlattı, kendisi oradan geldi de. Alyoşa:

— Bak bir şey söyleyeceğim, dedi. Katya gelecek. Yalnız ne zaman geleceğini bilmiyorum.

Belki bugün, belki önümüzdeki günlerde. Bilmiyorum. Ama gelecek, muhakkak gelecek, bu artık kesin!

Mitya irkildi, bir şey söyleyecek oldu, ama söylemedi. Bu haber ona müthiş bir etki yapmıştı. Belliydi ki, Alyoşa'nın Katya ile yaptığı konuşmaların ayrıntılarını öğrenmek istiyordu. Ama o sırada gene ona bir şey sormaktan korkuyordu. Katya'nın acımasız, onu küçümseyen, nefretli bir karşılık verdiğini öğrenmesi o anda ona bıçak vuruşu gibi etki yapabilirdi.

— Şunu da söyleyeyim ki, Katya eğer kaçarsan vicdan üzüntüsü çekmemen için seni teselli etmemi istedi. Eğer o zamana dek İvan iyi olmazsa, bu işi kendisi üzerine alacakmış.

Mitya düşünceli bir tavırla:

— Bunu, bana zaten daha önce söylemiştin, dedi. Alyoşa:

— Sen de hemen Gruşa'ya haber verdin değil mi? dedi. Mitya:

— Evet, diye itiraf etti. Gruşa bu sabah gelmeyecek. Bunu söylerken çekingen bir tavırla kardeşine baktı:

— Ancak akşama gelecek. Ona bu iş için Katya'nın uğraştığını söylediğim

vakit, bir şey söylemedi ama, dudaklarını büktü. Yalnız «varsın uğraşsın!» dedi. İşin önemli olduğunu anladı. Onu daha fazla üzmek istemedim. Herhalde şimdi artık Katya'nın beni değil de İvan'ı sevdiğini anlamıştır, değil mi?

Alyoşa elinde olmayarak:

— Acaba? dedi.

— Belki de anlamıyordur, kimbilir?

Mitya bunu söyledikten sonra tekrar acele ile:

— Ama ne olursa olsun bu sabah buraya gelmeyecek, dedi. Ona bir görev verdim... Sana bir şey söyleyeyim mi, îvan458

ağabeyim herkesi geride bırakacak. Asıl yaşamaya o lâyıktır, biz değil! Hastalığı geçecek, iyi olacak. Alyoşa:

— Gerçi Katya onu niçin korkudan tiril tiril titriyor ama, iyi olacağından hemen hemen hiç şüphe etmiyor.

— Öyleyse muhakkak öleceğini düşünüyordur. İyi olacağına inanmış görünmesi korkusundan ileri geliyor.

Alyoşa endişeyle:

— Ağabeyim sağlam yapılıdır! Ben de aynı şeyi umut ediyorum, inşallah iyi olur!

— Olacaktır! Göreceksin, iyi olacak. Ama ne yaparsın, Katya öleceğine inanıyor. Ne de çilesi varmış kadının...

Bir sessizlik oldu, Mitya, çok önemli bir şeye üzülüyor gibiydi. Birden neredeyse ağlamaklı, titrek bir sesle:

— Alyoşa, Gruşa'yı çok seviyorum! dedi. Alyoşa hemen:

— Gideceğin yere bırakmazlar onu! diye karşılık verdi. Mitya garip, tiz bir sesle söze devam etti.

— Bak, sana bir şey daha söyleyeceğim! Eğer yoldayken ya da orada bana dayak atmaya kalkarlarsa, kendimi dövdürmem. Dayak atmaya kalkanı öldürürüm. O zaman beni kurşuna dizerler. Düşünsene yirmi yıl bu! Daha şimdiden benimle burada senli benli olmaya başladılar. Gardiyanlar bile bana: «Sen diyorlar. Bu gece yattığım yerde hep kendimi sınadım: Hayır bu işe hazır değilim! Böyle bir şeyi yüklenmeye gücüm yok! Tanrıya «övgü»ler söylemek istiyordum, ama şimdi gardiyanların benimle senli benli oluşuna bile dayanamıyorum! Gruşa uğruna her şeye katlanabilirim, her-

şeye... Dayaktan başka herşeye. Ama onu oraya bırakmazlar ki!

Alyoşa hafifçe gülümsedi:

— Dinle ağabey, sana ilk ve son kez olarak söylüyorum: Şimdi bu konuda düşüncelerimi açıklayayım sana. Biliyorsun değil mi? Sana hiç yalan söylemem. Onun için dinle: Sen bu işe daha hazır değilsin! Zaten böylesine büyük bir çileye katlanmak sana göre değil.

Bundan başka, senin gibi bu işe hazır olmayan birinin büyük çilelere seve seve katlananlara özgü bir ceza çekmesi gerekmez! Eğer babamı öldürmüş olsaydın, o zaman cezanı kabul etmiyorsun diye üzülürdüm. Ama sen suçlu değilsin ki! Böyle bir ceza senin için aşırı

bir şey olur. Biliyorum, çile doldurarak kendi içinde bambaşka bir insan yaratmak istiyordun! Ama bence, nereye kaçarsan kaç, sadece ömrünün sonuna dek içinde yaratmak istediğin o başka insanı unutmaman bile yeterli. Bu büyük çileyi kabul etmemiş

olman, sadece daha da büyük bir borç hissetmene yol açacaktır... Bundan böyle ömrünün sonuna dek bu borcu hissederek kendini yeni bir insan olarak yaratmak için daha çok imkân bulacaksın; belki de oraya gitmiş olsaydın, bu kadarını yapamıyacaktım. Çünkü oraya gidince başına gelenlere de dayanamayacak, isyan edecek, belki de sonunda

«borcumu ödedim artık!» diyecektin. Avukat, bu konuda doğru söyledi. Böyle ağır yükler herkesin harcı değil. Hatta bazılarına göre taşıması imkânsız şeylerdir. İste merak ediyorsan bu konudaki düşüncem bu. Kaçışından ötürü başkaları sorumluluk altında kalacak, subaylardan, erlerden hesap sorulacak olsaydı, kaçmana «izin vermezdim.»

Alyoşa bunu söylerken gülümsemişti:

— Ama diyorlar ki, hem de bunu kesin olarak söylüyorlar (Hatta bunu İvan'a kafile başkanının kendisi söylemiş) pek fazla sorgu sual etmeyeceklermiş. İş ustalıkla yapılırsa, belki de ulak tefek şeylerle geciştirilebilirmis. Tabii rüşvet vermek, böyle bir durumda bile doğru olmayan bir davranıştır. Ama bu konuda bir yargıda bulunacak değilim. Çünkü İvan'la Katya bu işte senin için uğraşmak görevini bana vermiş olsalardı biliyorum ki, ben de rüşvet verirdim. Bunu sana açıkça söylemek zorundayım. Onun için davranışını yere-mem. Yalnız şunu bil ki, seni hiç bir zaman suçlamam! Hem zaten bu işte ben seni nasıl yargılayabilirim? Garip şey!

Herneyse... galiba artık bu konuda herşeyi belirtmiş oldum.

Mitya:

— Asıl cezayı kendime ben vereceğim! Ben! diye bağırdı. Kaçacağım! Zaten bu iş bana sorulmadan kararlaştırılmış. Hiç Mitya Karamazov kaçmadan durabilir mi? Ama bunu yaparsam, kendimi suçlu hissedeceğim ve orada, ömrümün sonuna dek günahlarımın kefaretini ödemeye çalışacağım! Cizvitler öyle derler değil mi? İşte şu anda ikimizin de yaptığı gibi öyle değil mi?

Alyoşa hafifçe gülümsedi:

— Öyle.

Mitya rahatlayarak güldü:460

— Beni neden severim, bilir misin? Daima gerçeği olduğu gibi söylediğin, hiç bir şeyi gizlemediğin için! diye bağırdı. Demek, eninde sonunda bizim Alyoşa'yı Cizvitler gibi düşünürken yakaladım! Bunu söylediğim için yanaklarını öp-meliyim! Eh madem öyle, şimdi gerisini de dinle. Sana içimde gizlediğim diğer şeyleri de açıklayayım. Bak, neler düşündüm, nelere karar verdim: Eğer kaçarsam, yanımda para da, pasaport da olsa, hatta Amerika'ya da kaçsam; bana moral gücü verecek olan tek şey şudur; ben oraya sevinç içinde ve mutlu bir hayat yaşamak için kaçmayacağım. Orası gerçekten benim için bir başka sürgün hayatı olacak. Hatta belki oradaki hayatım öbüründen hiç de daha rahat ol-mayacak. Orası, buradan aşağı kalmaz Aleksey! Doğru söylüyorum, aşağı kalmaz! O

Amerika'dan daha şimdiden nefret ediyorum. Gruşa yanımda olsa bile, aynı şeyi duyacağım. Bir kez baksana ona: Hiç Amerikalı kadına benziyor mu? Tepeden tırnağa Rustur o! Vücudunun her bir parçacığı Rus-tur! Orada ana vatana özlem çekmeye başlayacaktır. Ben de bu özlemi benim yüzümden çektiğini, böyle bir çileye benim için katlandığını her an, her saat göreceğim. Oysa onun bunda suçu ne? Sonra ben oradaki pis heriflere dayanabilecek miyim? Hatta hepsi benden iyi olsa bile. Evet Amerika'dan daha şimdiden nefret ediyorum! Amerikalıların hepsi her biri teknikte şaşılacak kadar ileri olsalar bile... yerin dibine batsınlar. Benimle aynı kanda, aynı ruhta olan insanlar mı?

Ben Rusya'yı seviyorum Aleksey! Benim Tanrım Rusların Tanrısıdır! Kendim alçağın biri olsam bile! Orada geberir giderim be!

Bunu gözleri birden çakmak çakmak olmuş bir halde bağırarak söylemişti. Sesi ağlamaklıydı. Duygularını bastırarak gene söze başladı.

— Onun için şu kararı verdim, Aleksey: Gruşa ile craya geldik mi, hemen toprağı sürmeye başlayacağız. Yaban ayılarının dolaştığı yerlerde çalışacağız. Mümkün olduğu kadar uzak bir yerde, yalnızlık içinde yaşıyacağız. Orada da uzak' bir yer bulunur herhalde! Diyorlar ki, oralarda hâlâ kızılderililer yaşıyormuş. Tâ cehennemin bucağında bir yere gideriz.

Oraya yerleşiriz, son Mohikan'ların yaşadığı yere. Sonra hemen dil öğrenmeye başlarız, Gruşa da ben de çalışırız. Bir taraftan iş, bir taraftan gramer. Üç yılı böylece ge-

çiririz. Bu üç yıl içinde, İngilizceyi tıpkı İngilizler gibi öğreniriz. Öğrenir öğrenmez de elveda Amerika! Hemen buraya Amerikan vatandaşı olarak Rusya'ya koşup geliriz.

Merak etme, bu küçük kente gelecek değiliz. Uzaklarda bir yerde, kuzeyde ya da güneyde saklanırız. O zamana dek tabiî değişirim... Gruşa Amerika'da bambaşka olur. Doktorun biri yüzüme bir ben yapar. Boşuna teknikte ileri gitmediler ya. O da olmazsa, bir gözümü kör ederim, bir arşınlık sakal bırakırım. Kırlaşmış bir sakal (Rusya'nın özlemini çekerken sakalım ağaracak tabiî) Bir de bakarsın, beni burada tanımazlar. Tanırlarsa da, varsın sürgün etsinler. Ne yapayım? Demek «kısmet değilmiş!» derim. Burada da ıssız bir yerde toprağı işlerim. Ömrümün sonuna dek Amerikalıymışım gibi rol yaparım. Buna karşılık, hiç değilse ölümümüz ana vatanda olur. İşte benim planım bu! Artık bundan vazgeçmem.

Nasıl beğendin mi?

Alyoşa ona itiraz etmek istemediği için:

— Beğendim! dedi.

Mitya bir an sustu; sonra birden:

— Ama mahkemede ne dolap çevirdiler! Nasıl oyun oynadılar?

Alyoşa içini çekti:

— Böyle dolap çevirmemiş olsalardı, gene de seni mahkûm ederlerdi, dedi.

Mitya üzüntüyle:

— Evet, buranın halkı artık benden bıktı! Eh, Tanrı görsün hallerini! Ama gene de bu iş

bana öyle ağır geliyor ki! diye inledi.

Gene bir dakika kadar sustular. Sonra Mitya birden:

— Alyoşa, şöyle; indir hançeri göğsüme! diye bağırdı. Söyle Katya şimdi gelecek mi, gelmeyecek mi? Sana ne dedi? Neler söyledi?

Alyoşa çekingen bir tavırla ağabeyine baktı:

— Geleceğini söyledi, ama bugün gelir mi, bilmiyorum. Durumu kolay değil ki!

— Tabiî kolay değil. Kolay olur mu? Alyoşa, vallahi bunu düşündükçe deli olacağım.

Gruşa hep bana bakıp duruyor. O da anlıyor. Ah Tanrım, beni uysal bir hale getir.

İstediğim şey ne? Katya'nın buraya gelmesini istiyorum! Ama bunu neden istediğimi anlıyor muyum? Bu da Karamazov'-462

lara özgü bir aşırılıktan, bir arsızlıktan başka ne ki! Hayır, ben çile dolduracak insan değilim! Alçağın biriyim! ben! Benim için bundan başka hiç bir şey söylenemez!

Alyoşa:

— İşte geldi! diye bağırdı.

O anda eşikte birden Katya göründü. Genç kadın bir an için durakladı. Garip, şaşkın bir bakışla Mitya'yı tepeden tırnağa süzüyordu. Mitya birden ayağa fırladı. Yüzünde korku belirmişti. Sarardı, ama hemen sonra dudaklarında yalvaran, çekingen bir gülümseyiş

titredi ve genç adam kendini tutamayarak her iki elini de Katya'ya doğru uzattı. Katya bunu görünce, hemen ona doğru atıldı. Mitya'nın iki elini tuttu ve onu hemen zorla yatağa oturttu. Sonra kendisi de yanına oturdu. Hâlâ ellerini bırakmıyor, onları sinirli sinirli sıkıyordu. Birkaç kez ikisi de birbirlerine bir şeyler söylemek istediler. Ama hemen sonra gene susarak sanki gözlerini birbirlerinden ayıramıyorlarmış gibi ve dudaklarında garip bir gülümseyişle bakıştılar. Böylece iki dakika kadar -bir süre geçti. Sonunda Mitya:

— Beni bağışladın mı? diye kekeledi ve aynı anda Alyo-şa'ya doğru dönerek, sevinçten yüzü kırış kırış olmuş bir halde ona: «Bak ne Koruyorum, işitiyor musun? İşitiyor musun?» diye bağırdı.

Katya birden elinde olmayarak, ta yürekten gelen bir sesle:

— Zaten seni cömert bir yüreğin olduğu için seviyordum! dedi. Sen benden değil, ben senden özür dilemeliyim! Ama bağışlasan da, bağışlamasan da, ömrümün sonuna dek kalbimde bir yara olacak kalacaksın. Ben de senin içinde öyle kalacağım.

Zaten hakettiğimiz de bu...

Soluk almak için bir an sustu, sonra gene heyecanla ve 'acele ederek söze başladı:

— Buraya niçin geldim? Ayaklarına kapanmak, ellerini sıkmak için. Canını acıtırcasına elini sıkmak istiyorum! Hatırlıyor musun, Moskova'da nasıl

sıkmıştım?

Sana gene şu-

.nu söylemek için geldim! Sen benim Tanrımsın, sen benim tek sevincirnsin! Bunu söylemeye geldim sana! Buraya, seni canım gibi sevdiğimi söylemeye geldim!

Bunu acı çekiyormuş gibi, inlercesine söylemişti. Birden müthiş bir heyecanla dudaklarını Mitya'nın eline yapıştırdı.

Gözlerinden yaşlar fışkırmıştı. Alyoşa, hiç bir şey söylemeden utanç içinde duruyordu; o anda böyle bir şeyi görmeyi hiç beklemiyordu.

Katya tekrar söze başladı:

— Artık sevgi geçti Mitya! Ama geçmişe gömülen bu duygu benim için, onu andığım vakit acı duyacak kadar değerlidir. Bunu ömrünün sonuna dek unutma! Şimdi, hiç olmazsa bir an için, vaktiyle olabilecek şeylerin olmasını istiyorum...

Bunu hüzünlü bir gülümseyişle, ama gene sevinçle gözlerinin içine bakarak kekelemişti:

— Şimdi sen bir başkasını seviyorsun. Ben de bir başkasını seviyorum. Öyleyken gene de ömrümün sonuna dek, seni seveceğim! Sen de beni seveceksin. Bunun böyle olacağını biliyor muydun? Bak dinle: Beni sev, ömrünün sonuna dek sev!

Bunu sesinde neredeyse tehdit eder gibi titreyişle söylemişti. Mitya her söylediği kelimeden sonra soluk alarak:

— Seveceğim... hem... biliyor musun, Katya... biliyor musun... ben seni beş gün önce, o akşam da seviyordum... yere düştüğüm ve seni alıp götürdükleri vakit de sevdim...

ömrümün sonuna kadar da seveceğim! Hep öyle olacak, sonuna dek öyle...

İşte böyle ikisi de birbirlerine anlamsız, heyecanlı, hatta belki de gerçekle hiç ilgisi olmayan, ama o sırada bir an için gerçekleşen sözler söylüyor, söylediklerine de yürekten inanıyorlardı.

Mitya birden:

— Katya! Cinayeti benim işlediğime inanıyor musun? Şimdi buna inanmadığını biliyorum, ama o zaman... ifade verirken... inanıyor muydun? Söyle inanıyor muydun?

— O zaman da inanmıyordum! Hiç bir zaman da inan-mamışımdır! Senden nefret ediyordum. Bu yüzden birden kendimi öyle olduğuna inandırdım. Bir an için inandım... ifade verirken... inandırdım kendimi! Gerçekten inandırdım... ama ifademi verdikten hemen sonra buna inanmadığımı hissettim. Her şeyi olduğu gibi bilmelisin!

Oraya asıl kendimi cezalandırmak için geldiğimi unutmuştum...

Katya, bunu biraz önce sevgi kelimeleri fısıldadığı sırada464

olduğundan bambaşka bir tavırla söylemişti. Mitya tâ yürekten :

— Üzerine ne kadar ağır bir yük aldın! dedi. Katya:

— Şimdi izin ver gideyim, diye fısıldadı. Sonra gene gelirim. Şu anda çok acı çekiyorum!

Yerinden kalkacak oldu, sonra birden çığlık atarak geriye çekildi. Odaya sessizce Gruşenka girmişti. Hiç kimse onu beklemiyordu. Katya kapıya doğru atıldı, ama Gruşen-ka'nın yanma gelince birden durakladı. Yüzü mum gibi sapsarı olmuştu. Yavaşça, neredeyse fısıldayarak, inler gibi:

— Beni bağışlayın! dedi.

Gruşenka ona dik dik baktı, bir an sustu, sonra kin dolu öfkeli bir sesle, zehirler gibi:

— Sen de, ben de kötü yürekliyiz kızım! İkimiz de kötüyüz! Bundan sonra artık sen de ben de, kimden özür dileyebiliriz? Ama bak, onu kurtar, ömrümün sonuna dek senin için dua ederim!

Mitya Gruşenka'ya müthiş bir sitemle:

— Ama bağışlamak istemiyorsun! diye bağırdı. Katya aceleyle:

— İçin rahat etsin kurtaracağım onu! Senin olacak o! diye fısıldadı ve koşarak odadan çıktı.

Mitya acıyla:

— Sana «bağışla beni» demişti, gene de onu bağışlamadın, öyle mi? diye bağırdı.

Alyoşa heyecanla ağabeyine:

— Mitya, onu azarlama! Buna hakkın yok! diye bağırdı. Gruşenka garip bir tiksintiyle:

— O sözü sadece gururlu dudakları söylüyordu. Yürekten söylemedi onu, dedi. Ama seni kurtarsın, o zaman herşeyi bağışlarım!

Sonra sanki ruhunda gizlenen bir şeyi güçlükle bastırı-yörmüş gibi sustu. Hâlâ kendini toparlayamıyordu. Sonradan, oraya böyle şeyle karşılaşacağını düşünmeden geldiği anlaşıldı. Hiç bir şeyden kuşkulanmamış, orada o kadınla karşı karşıya geldiğini aklına bile getirmemişti.

Mitya, hemen kardeşine doğru dönerek:

— Arkasından koş Alyoşa! Ona söyle... bilmiyorum ne •söyleyeceğini... Yalnız böyle gitmesine fırsat verme!

Alyoşa:

— Akşam sana gelirim! diye bağırarak Katya'nın peşinden koştu.

Genç kadına artık hastanenin duvarı dibinde yetişti. Katya hızlı yürüyor, acele ediyordu.

Ama Alyoşa ona yetişir yetişmez hemen:

— Hayır, o kadının karşısında kendimi cezalandıramam! Ona «beni bağışla» dediysem, kendi kendime sonuna dek eziyet etmek istediğim için yaptım bunu. Ama o bağışlamadı beni... Bu yüzden seviyorum onu!

Bu sözleri öfkeli bir sesle söylemişti. Gözlerinde müthiş bir kin kıvılcımlanmıştı. Alyoşa:

— Ağabeyim onu hiç beklemiyordu! diye mırıldandı. Gelmeyeceğini sanıyordu.

Gelmeyeceğine güveniyordu.

Katya sözünü kesti:

— Tabiî öyle olmuştur. Ama şimdi bunu bırakalım. Size bir şey söyleyeceğim: Şimdi sizinle birlikte cenaze törenine gidemeyeceğim. Tabutun üzerine koymaları için çiçek gönderdim. Yanlarında daha para var galiba. Eğer daha para gerekirse söyleyin. Bundan böyle artık onları hiç bırakmayacağım... Şimdi izin verin gideyim, lütfen bırakın beni!

Zaten oraya geciktiniz, bakın, akşam ayini için çanlar çalıyor... Bırakın beni, rica ederim gideyim!

III

İLYUŞA'CIĞIN TOPRAĞA VERİLİŞİ, TAŞIN YANINDAKİ KONUŞMA...

Alyoşa gerçekten gecikmişti. Kendisini bekliyorlardı ve artık çiçeklerle süslü zarif küçük tabutu onsuz götürmeye karar vermişlerdi. Bu İlyuşa'cığın o zavallı çocuğun tabutuydu.

Uyuşa, Mitya mahkûm olduktan iki gün sonra ölmüştü. Al-yoşa'yı evin dış kapısında, çocuklar, İlyuşa'nın arkadaşları bağırışlarla karşıladılar. Hepsi onu sabırsızlıkla beklemiş, sonunda gelişine sevinmişlerdi. On iki kişi kadar toplamıştı Hepsi sırtlarında okul çantaları, omuzlarında torbacıklarıyla gelmişlerdi. İlyuşa ölürken onlara; «Babam ağlayacak, onu466

KARAMAZOV KARDEŞLER

yalnız bırakmayın* diye vasiyet etmişti, çocuklar da bunu unutmamışlardı. Başlarında Kolya Krasotkin vardı. Alyo-şa'ya elini uzattı.

— Gelişinize o kadar sevindim ki, Karamazov! dîye bağırdı. Burası berbat. Olup bitenlere bakmak bile insana ağır geliyor. Snegirev sarhoş değil, bunu kesin olarak biliyorum. Bugün hiç bir şey içmedi. Öyleyken sarhoş gibi... Ben her zaman kendimi tartarım, ama bu feci bir şey! Karamazov, rahatsız etmezsem içeriye girmeden önce size bir soru sormak istiyorum. Sorabilir miyim?

Alyoşa durakladı:

— Nedir Kolya?

— Ağabeyiniz suçlu mu, suçsuz mu? Babanızı o mu, yoksa uşak mı öldürdü? Siz ne derseniz, ona inanırım. Bunu düşünerek dört gündür gözüme uyku girmedi.

Alyoşa:

— Babamı uşak öldürdü! Ağabeyimin hiç suçu yok, dedi. Çocuklardan Smurov birden:

— Ben de zaten öyle diyordum! diye bağırdı. Kolya yüksek sesle:

— Demek suçsuz olduğu halde gerçek uğruna kurban gidiyor! Ne mutlu ona! Gerçi mahvoluyor ama, ne mutlu ona! Neredeyse onu kıskanacağım.

Alyoşa hayretle ve yüksek sesle sordu:

— Ne diyorsunuz! Öyle şey olur mu? Neden? Kolya heyecanla:

— Keşke ben de kendimi gerçek uğruna feda edebilsem! dedi.

— İyi ama herhalde böyle bir davada değil, böyle rezil olarak, bu kadar feci bir şekilde değil!

— Tabu... Ben tüm insanlık uğruna ölmek isterdim. Rezil olmaya gelince, umurumda bite değil: Varsın adımız batsın! Ağabeyinize karsı saygı duyuyorum!

Kalabalığın arasından bir vakitler Tnıva'yı kimin kurmuş olduğunu bildiren çocuk, birden beklenmedik bir çıkış yaparak:

— Benim de saygım var ona! diye bağırdı, bağırdıktan sonra da, tıpkı o zaman olduğu gibi, ta kulaklarına kadaı gelincik gibi kızardı.

Alyoşa odaya girdi. Beyaz, kırmalı bir tulle süslü mavi

467

tabutun içinde İlyuşa elleri kavuşturulmuş ve gözleri kapalı olarak yatıyordu. Zayıf yüzünün çizgileri hemen hemen hiç değişmemişti ve gariptir ceset hemen hemen hiç kokmuyordu. Yüzünde ciddî ve sanki derin düşünceye dalmış gibi bir anlam vardı.

Özellikle haç biçiminde konmuş küçük elleri güzeldi. Sanki oyma mermerdendi.

Parmaklarının arasına çiçek sıkıştırmışlardı. Zaten tabut hem içten, hem dıştan Liza Hohlakova'dan gönderilmiş olan çiçeklerle süslüydü. Sonradan Katerina İvanovna'dan da çiçek gelmişti ve Alyoşa kapıyı açtığı anda, yüzbaşı titrek parmaklarının arasında tuttuğu çiçekleri sevgili oğlunun tabutu üzerine serpmeye uğraşıyordu. Alyoşa'ya hemen hemen hiç bakmadı. Zaten hiç kimseye bakmak istemiyordu. Hatta hep hasta ayaklarının üzerinde doğrulmaya çalışarak ölü çocuğuna bakmak isteyen deli karısına, «anneciğine bile. Ninoçka'yı ise çocuklar koltuğuyla birlikte kaldırmış, tabutun tâ yanına getirmişlerdi. Genç kız başını ona dayamıştı. Herhalde sessiz sessin ağlıyordu. Snegirev'in yüzünde heyecanlı, ama aynı zamanda hemen hemen şaşkın ve çek öfkeli bir anlam vardı. Hareketlerinde de, dudaklarından dökülen sözlerde de delice bir şey seziliyordu. İlyusa'ya bakarak ikide bir

«anam babam, sevgi-ji yavrum!» diye yüksek sesle söylenip duruyordu. Zaten daha İlyuşa sağken ona şefkatle: «Anam babam, yavrucuğum!;' derdi.

Deli, «annecik» hıçkırarak:

— Babacığım, bana da çiçek versene! Onun elinden alıver, işte şu beyazı veriver! diyordu.

İlyuşa'nın ellerinin arasında olan beyaz küçük gül mü bu kadar hoşuna gitmişti? Yoksa hatıra olarak bir çiçek mi almak istiyordu? Bunu anlamaya imkân yoktu. Yalnız oturduğu yerde çırpınmaya başladı ve ellerini çiçeği almak için uzattı.

Snegirev katı yüreklilikle:

— Hiç kimseye vermem! Hiç kimseye vermem! diye bağırdı. Bu çiçekler onun! Senin değil. Hepsi onun! Hiçbiri senin değil!

Ninoçka gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü kaldırdı:

— Baba, verin anneme çiçeği! dedi.

— Hiç bir şey vermem! Hele ona hiç vermem! Onu sev-468

miyordu! Topu bile ondan almıştı! O ise, topu ona hediye etmişti,..

Yüzbaşı, İlyuşa'nın o vakit oyuncak topu annesine nasıl verdiğini hatırlayarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Zavallı deli kadın elleriyle yüzünü kapayarak sessiz sessiz ağlıyordu. Çocuklar babanın tabutu bir türlü bırakmadığını, oysa artık onu götürmek zamanının gelmiş olduğunu hissederek, birden tabutu her tarafından sarıp kaldırmaya başladılar.

Snegirev birden var gücüyle:

__Kilisenin bahçesine gömmek istemiyorum onu! diye

bağırdı. Taşın yanında toprağa vereceğim onu, bizim taşın yanında! İlyuşa öyle istedi.

Bırakmam!

Daha önce de üç gün durmaksızın İlyuşa'yı taşın yanında gömeceğini söylemişti. Araya Alyoşa. Krasotkin, ev sahibi kadın, onun kızkardeşi ve bütün çocuklar girdiler.

İhtiyar ev sahibi kadın, sert bir tavırla:

— Şuna bakın hele, pis bir taşın dibinde toprağa .verecekmiş! Sanki çocuk lanetlenmiş

ya da intihar etmiş gibi... dedi. Orada, kilisenin bahçesinde toprağın üzerinde haç vardır.

Orada herkes onun için dua eder. Kiliseden koro sesleri gelir, papaz yardımcısı tâ yürekten, öyle güzel okur ki! Her seferinde okudukları dualar, ilâhiler çocuğun yattığı yere kadar gelecek, sanki küçük mezarı başında okuyorlarmış gibi olacak.

Yüzbaşı sonunda: «Eh, ne yapalım, nereye isterseniz götürün» der gibi elini kolunu salladı. Çocuklar tabutu kaldırdılar, ama İlyuşa'nın annesinin önünden geçirirlerken bir an, kadın İlyuşa ile veda edebilsin diye durakladılar. Ama kadın tüm o üç gün ancak biraz uzaktan bakabildiği o sevgili küçük yüzü, ta yakınında görünce, birden tepeden tırnağa titredi, isterik bir hasta gibi saçlarına ak düşmüş başını tabutun üzerinde bir ileri

bir geri sallamaya başladı. Ninoçka:

— Anne! Haç çıkar, kutsa onu, öp onu! diye bağırdı. Ama öbürü hâlâ robot gibi başım sallayıp duruyordu,

sonra birden hiç bir şey söylemeden yüzünde müthiş bir acıyla göğsünü yumruklamaya başladı. Tabutu ileriye doğru götürdüler. Ninoçka kardeşini yanından geçirdikleri sırada, onu son kez olarak dudaklarından öptü. Alyoşa evden çıkarken

ev sahibine doğru dönerek geride kalanlara göz kulak olmasını söyleyecek oldu, ama kadın sözünü bitirmesine fırsat vermedi.

— Ben yapacağımı bilirim! Yanlarından ayrılmayacağım. Biz de Hıristiyanız!

İhtiyar kadın bunu söylerken ağlıyordu. Tabutun götürüleceği yer pek uzakta değildi.

Kiliseye kadar ancak üç yüz adım vardı. Hava aydınlık ve sakindi. Yalnız biraz ayaz vardı.

Birinin öldüğünü bildiren çan sesi hâlâ duyuluyordu. Snegirev telâş içinde, şaşkın şaşkın ve sırtında eski püskü kı-saimış ve daha çok yazlık sayılacak bir paltoyla, başı acık olarak, elinde de geniş kenarlı fört bir şapka ile tabutun arkasından koşuyordu. Garip, anlaşılmaz bir uğraşma içindeydi. Bazen birden tabutun baş tarafını tutmak için kolunu uzatıyor, ama bu davranışıyla onu taşıyanlara yardımcı olacak yerde onlara engel oluyordu. Bazen de yandan, koşarak kalabalığın içine giriyor, tabutun yanında kendine bir yer bulmaya çalışıyordu. Çiçeklerden biri karın üzerine düşünce, yüzbaşı hemen sanki bu çiçek kaybından ötürü kırabilir neler olacakmış gibi telâşla onu yerden kaldırmak için ileri doğru atıldı. Müthiş bir korkuyla bağırdı:

— Ah, ekmek kabuğunu, ekmek kabuğunu unuttuk!

Çocuklar kendisine ekmek kabuğunu daha önce almış olduğunu, cebinde bulunduğunu hatırlattılar. O zaman Snegirev onu hemen cebinden çıkardı. Kabuğu unutmayıp aldığını görür görmez rahatlamıştı.

Hemen Alyoşa'ya:

— İlyuşeçka öyle tembih etti! İlyuçeska öyle istedi! diye açıkladı. Gece yatıyordu, ben de başucunda oturuyordum. Bir-öen bana: «Babacığım, mezarımı örttükleri vakit, üzerine bir parça ekmek ufaltıp serpiver, serçeler gelip yesinler diye, onların uçup geldiklerini işitince neşelenirim, orada yalnız yatmadığıma sevinirim» demişti.

Alyoşa:

— Çok iyi, dedi. Oraya sık sık ekmek götürmeli. Yüzbaşı birden yeniden canlanmış gibi:

— Hergün, hergün! diye mırıldandı.

Sonunda kiliseye vardılar, tabutu da ortasına koydular. Tüm çocuklar etrafını çevirdiler ve cenaze töreni bitinceye kadar öyle durdular. Kilise çok eski ve oldukça fakirdi. Bir47ü

çok tasvirlerin üzerinde gümüş kapakları yoktu. Ama böyle kiliselerde nedense insan daha rahat dua eder. Ayin sırasında Snegirev zaman zaman herşeye rağmen, o bilinçsiz ve ne yanacağını şaşırmış insanlara özgü telâşa kapıldığı halde biraz sakinleşti: Bazen tabuta yaklaşıp örtüsünü, çelengini düzeltiyor, bazen de bir mum, şamdandan aşağıya düşecek olsa hemen atılıyor, onu tekrar yerine koymak için usun uzun uğraşıyordu.

Ondan sonra artık sakinleşti, donuk, düşünceli tve hemen hemen şaşkın bir yüzle tabutun başucunda durdu. Havarilerle ilgili bölüm okunduktan sonra, birden yanında duran Alyoşa'ya döndü, bu bölümün gerektiği gibi okunmadığını söyledi. Ama bunu söylerken ne demek istediğini açıklamadı. Melekler ilâhisi okunurken koroya katılacak oldu, ama sonuna varmadan sustu, diz üstü çökerek kilisenin taş zeminine kapandı, böylece uzun bir süre kaldı. Sonunda artık günahların bağışlanması ilâhilerine sıra geldi.

Mumlar dağıtıldı. Ne yapacağını şaşırmış olan Snegirev gene oraya buraya atılacak oldu.

Ölüler için okunan o dokunaklı, o insanı sarsan ilâhiler, varlığını altüst etmişti. Birden sanki bütün vücudu süzülüyormus gibi oldu. Sık sık,, kesik kesik, hıçkıra hıckıra ağlamaya başladı. Önce sesini bastırmaya çalışıyordu, ama hıçkırıkları gittikçe yükseldi, etrafı çınlatmaya başladı. İlyusa ile vedalaşmaya başladıkları ve tabutu kapamaya kalkıştıkları vakit ise, Snegirev ona sanki İlyuşeçka'yı örtmelerine izin vermiyormuş gibi sarıldı. Ölü küçük oğlunu, arka arkaya dudaklarından öpmeye başladı.

Sonunda Snegirev'i yatıştırdılar. Neredeyse onu merdivenden indireceklerdi. Ama yüzbaşı birden kolunu uzattı, küçük tabutun üzerinden birkaç çiçek aldı. Çiçeklere aklına yeni bir şey gelmiş gibi bakıyordu; böylece bir an için, asıl önemli olanı unutmuş gibi göründü. Sanki derin bir düşünceye dalmıştı. Bu yüzden artık tabutu kaldırıp mezara götürdükleri vakit engel olmadı. Mezar uzakta değildi. Kilisenin tâ yakınında, bahçenin içindeydi. Pahalı bir mezardı parasını Katerina İvanovna vermişti. Gereken törenden sonra mezarcılar tabutu mezarın içine indirdiler. Snegirev acık mezarın üzerinde, elinde çiçeklerle öyle bir eğilmişti ki, çocuklar korku içinde paltosuna yapıştılar ve onu geri çekmeye başladılar. Ama Snegirev artık olup bitenleri pek anlamıyor gibiydi. Mezarı toprakla örtmeye başladıkları vakit, birKARAMAZOV KARDEŞLER

den telâşla çöken toprağı işaret etmeye ve bir şeyler söylemeye başladı. Ama ne söylediğini hiç kimse anlayamıyordu. Birden sustu. O zaman kendisine ekmek kabuğunu ufaltmak gerektiğini hatırlattılar. Bunun üzerine gene heyecana kapıldı, telâşla cebinden ekmek kabuğunu çıkardı, içinden küçük ekmek parçalan kopararak onları mezarın üzerine serpmeye başladı. Düşünceli düşünceli mırıldanıyordu:

— Haydi gelin kuşlar, gelin serçecikler!

Çocuklardan biri ona elinde çiçek varken ekmeği rahatça ufalayamadığını, çiçekleri tutması için başka birine vermesini söyledi. Ama Snegirev onları vermedi. Hatta sanki, onları zorla elinden alacaklarmış gibi korktu. Sonra mezara baktı ve artık her işin yapıldığını, ekmek parçacıklarının da gerektiği gibi serpildiğini gördükten sonra içi rahat etmiş gibi, birden beklenmedik bir şekilde, nerede ise sakin bir tanırla arkasını döndü, ağır ağır evine doğru yürümeye başladı. Adımları gittikçe sıklaşıyor, hızlanıyordu. Acele ediyor, neredeyse koşuyordu. Çocuklarla Alyoşa da ondan geri kalmıyorlardı. Snegirev:

— Anneciğe çiçek götürelim, anneciğe çiçek götürelim! Anneciği gücendirdik!

diye yüksek sesle söylenmeye başlamıştı.

Biri arkasından bağırarak şapkasını giymesini, havanın artık soğuduğunu hatırlattı.

Snegirev bunu işitince, öfkeye kapılmış gibi şapkasını karların üzerine fırlattı:

— İstemem şapkayı, istemem şapkayı! diye tekrar etmeye başladı.

Çocuklardan Smurov arkasından şapkayı yerden kaldırıp götürdü. Çocukların hepsi ağlıyorlardı. En çok da Kolya ile Truva'nın kimin tarafından kurulmuş olduğunu öğrenen çocuk ağlıyordu. Ama Smurov elinde yüzbaşının şapkası ile, öteki çocuklar gibi ağlaya ağlaya hemen hemen koşarak giderken, yolun kenarında, karların arasında, kırmızı kırmızı görünen bir parça tuğlayı kaldırdı hızla yanlarından uçup giden bir serçe sürüsüne fırlatmaktan kendini alamadı. Tabiî hiç birini vuramadı ve ağlaya ağlaya koşmaya devam etti. Yolun yarısına geldikleri vakit, Snegirev birden durakladı. Yarım dakika kadar bir şeye şaşmış gibi kımıldamadan durdu. Sonra arkasını döndü, gerisin geriye kiliseye, arkada kalan küçük mezara doğru koşmaya başladı. Ama çocuklar bir

anda ona yetişip her taraftan eline koluna sarıldılar. O zaman sanki birden gücünü yitirmiş gibi, vurulmuş gibi kendini karların üzerine attı ve çırpına

çırpına, çığlık ata ata, hıçkıra hıçkıra bağırmaya başladı:

— Yavrum, İlyuşeçkam, sevgili yavrucuğum!

Alyoşa ile Kolya onu yerden kaldırmaya, yatıştırmaya, sakinleştirmeye çalıştılar. Kolya:

— Yeter yüzbaşı! Erkek adam bunlara dayanmalı! diye mırıldanıyordu.

Alyoşa:

— çiçekleri ezeceksiniz, oysa «annecik» onları bekliyor. Demin ona İlyuşeçka'nın çiçeklerinden vermediniz diye oturup ağlıyordu. Orada daha İlyuşeçka'nın yatağı bile olduğu gibi duruyor...

Snegirev birden hatırlamış gibi:

— Evet evet, anneciğe gitmeli! diye söylendi. Yoksa yatağı kaldırırlar, kaldırırlar!

Bunu sanki gerçekten yatağı kaldıracaklarından korku-yormuş gibi tekrarlıyordu. Fırladı ve gene eve doğru koşmaya başladı. Ama artık ev pek uzak değildi. Oraya hep birlikte vardılar. Snegirev kapıyı birden açarak, biraz önce bu kadar katı yüreklilikle kavga ettiği karısına:

— Anneciğim, sevgili annecik, İlyuşeçka sana çiçek gönderdi, ayacıkların hasta olduğu için! diye bağırdı, sonra biraz önce karların üstünde çırpındığı sırada saplan kırılan, donmuş çiçek demetlerini ona uzattı.

Ama aynı anda İlyuşa'nın yatağı karşısında, köşede, İl-yuşa'nın, yan yana duran ve biraz önce ev sahibi kadının toparlayıp oraya koyduğu, derisi kızıla çalan, buruşmuş, yamalı eski çizmelerini gördü. Görünce de kollarını kaldırdı ve onlara doğru atıldı, yere diz çöktü, çizmelerinden birini yakaladı, onu dudaklarına bastırarak, deli gibi öpmeye ve:

«Yavrum, İlyuşeçka'cığım, sevgili yavrum, nerede o ayacıkların şimdi?» diye söylenmeye başladı.

Deli kadın yürek parçalayan bir sesle bağırdı:

— Onu nereye götürdün! Nereye götürdün onu?

O zaman Ninoçka da hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kolya koşarak odadan çıktı.

Arkasından çocuklar da çıkmaya başladılar. Onların arkasından en son Alyoşa dışarı çıktı ve Kolya'ya:

— Varsın ağlasınlar! Artık şimdi teselli etmenin sırası değil! Bir dakika bekleyelim, sonra tekrar içeri gireriz!

— Evet, şimdi teselli etmenin sırası değil! Biliyor musunuz bu feci bir şey, Karamazov!

Birden sesini kimse işitmesin diye alçaltarak:

— Çok üzülüyorum. Onu diriltmek imkânı olsaydı, bunu yapmak için dünyada herşeyi feda ederdim.

— Ah! Ben de, dedi, Alyoşa,

— Ne dersiniz Karamazov? Bu akşam buraya gelelim mi? Herhalde kafayı çekecek.

— Belki de. Ama gelsek bile yalnız siz ve ben, ikimiz gelelim. Başka kimse gelmesin.

Anneleri ve Ninoçka ile birlikte bir saat kadar otururuz. Hepimiz birden gelecek olursak, onlara herşeyi tekrar hatırlatmış oluruz.

— Şimdi ev sahibi odalarında sofra kuruyor. Ölüleri ar.-ma yemeği verecekler galiba.

Papaz gelecekmiş. Tekrar oraya gidelim mi Karamazov? Ne dersiniz?

— Tabiî gidelim!

— Bu kadar büyük bir acı olsun da durup dururken blinl ikram etsinler, ne garip şey Karamazov! Şu bizim dinimizde ne anormal şeyler vardır:

Truva'nın nasıl kurulacağını bulmuş olan çocuk birden yüksek sesle:

— Som baliği da vereceklermiş, diye söze karıştı. Kolya ona doğru dönerek, sinirli sinirli:

— Ciddî olarak rica ediyorum Kartoşov! Artık saçmalamaktan vazgeç! Her yere burnunu sokma. Özellikle kimse seninle konuşmadığı, hatta varlığınla ilgilenmek bile istemediği zaman.

Çocuk kıpkırmızı oldu ama, hiç bir şey söylemeye cesaret edemedi. O sırada hepsi ağır ağır patikadan yürüyorlardı. Smurov birden:

— İlyuşa'yı altına gömmek istedikleri taş bu işte! dedi.

Hepsi hiç konuşmadan büyük taşın önünde durdular. Alyoşa taşa baktı ve Snegirev'in anlattıklarını hatırladı, İlyuşeçka'nm nasıl ağlaya ağlaya, babasını kucaklayarak:

«Babacığım, babacığım! Seni ne kadar küçük düşürdü!» diye bağırdığı zaman, olup bitenler hayalinde tekrar canlanmıştı. İçinde bir şey

kırılıyormuş gibi oldu. Hüzünlü, ciddi bir tavırla gözlerini öğrencilerin yüzleri üzerinde, İlyuşa'nın ar-

nadasları olan bu çocukların aydınlık yüzleri üzerinde gezdirdi. Sonra birden:

— Arkadaşlar! Burada size bir iki söz söylemek isterim,

dedi.

Çocuklar hemen etrafını sardılar, birşeyler bekleyen gözlerini ona diktiler.

— Arkadaşlar! Yakında ayrılacağız. Şimdilik kısa bir süre iki ağabeyimin yanında kalacağım. Bunlardan biri, sürgüne gidecek, öbürü de ölüm döşeğinde yatıyor. Ama yakında bu kentten belki de bir daha uzun bir süre geri dönmemek üzere gideceğim. O

zaman birbirimizden ayrılacağız baylar! Onun için buraya, İlyuşa'nın taşı önünde, önce İlyuşecka'yı sonra birbirimizi bir daha hiç bir zaman unutmayacağımıza söz verelim! Sonradan hayatta başımıza ne gelirse gelsin, aradan yirmi yıl geçtikten sonra karşılaşsak bile, gene de vaktiyle taş yağmuruna tuttuğumuz zavallı çocuğu nasıl toprağa verdiğimizi hatırlayalım. Onu köprünün orada nasıl taş-lamıstık. hatırlıyor musunuz? Sonra da herkes onu ne kadar çok sevdi! Sevimli, iyi yürekli, cesaretli, onurlu bir çocuktu. Babası hakarete uğradığı için ne müthiş bir acı duymuş, nasıl isyan etmişti.

Onu ömrümüzün sonuna dek hatırlayacağız arkadaşlar ve ne kadar önemli işlerle uğraşırsak uğraşalım, ne kadar büyük mevkie ulaşırsak ulaşalım, ya da başımıza ne kadar büyük bir felâket gelirse gelsin, gene de burada toplandığımız sırada, yüreklerimizin ne kadar iyi ve temiz bir duyguyla dolduğunu unutmayalım. Bu zavallı çocuğa karşı sevgi duyduğumuz süre içinde, belki de gerçekten daha iyi. birer insan haline geldiğimizi unutmayalım. Bizi daha iyi birer insan yapan duyguyu aklımızdan çıkarmayalım. Yavru güvercinlerim benim! İzin verin size öyle diyeyim, çünkü hepiniz onlara, o pırıl pırıl güzel küçük kuşlara çok benziyorsunuz. Şimdi şu anda sizin o temiz, o sevimli yüzlerinize bakıyorum da, sevgili çocıklarım benim, düşünüyorum ki, belki şu anda söyleyeceğim sözleri anlamayacaksınız, çünkü ben çoğu zaman anlaşılmayan şeyler söylerim. Ama gene de herşeyi hatırlayacak ve belki de sonradan bu sözlerimi kabul edeceksiniz. Şunu bilin ki, bu dünyada yaşamak için iyi bir anıdan, özellikle çocuklukta yaşanmış, ana baba ocağıyla ilgili güzel bir anıdan daha yüce, daha güçlü, daha sağlam, daha

yararlı bir şey yoktur. Size terbiye konusunda birçok şeyler söyleyeceklerdir. Oysa belki de çocukluktan bu yana içinizde sakladığınız güzel, kutsal bir anı, belki de terbiyenin en güze) şeklidir: Bir insan bu çeşit birçok anıları toplayarak hayata atılırsa, ömrünün sonuna dek

kurtulmuş olur. Eğer yüreğimizde sadece bir tek güzel anı kalmışsa, o bile bir gün bizim için bir kurtuluş çaresi olacaktır! Belki de sonradan kötü yürekli olacağız! Belki de en kötü bir davranışta bulunmaktan kendimizi alamayacağız! İnsanların gözyaşlarıyla alay edeceğiz ve daha önce «bütün insanlar için acı çekmek istiyorum» diyen Kolya gibi konuşan insanlar bize gülünç görünecek. Belki de katı yüreklilikle onlarla alay edeceğiz.

öyleyken ne kadar kötü olursak olalım, Tanrı başımıza ne getirirse getirsin, İlyuşa'yı toprağa nasıl verdiğimizi son günlerde onu ne kadar sevdiğimizi ve işte şu anda bu taşın önünde nasıl dostça konuştuğumuzu anar anmaz, aramızda en kötü yüreklimiz, en alaycı olanımız bile (eğer bu dediğim insanlar gibi olursak) şu anda ne kadar iyi, ne kadar temiz yürekli olduğunu hatırlayarak, bu haliyle alay etmeye cesaret edemeyecektir! Yalnız bu kadar da değil. Belki de bu anı onu büyük bir kötülük yapmaktan alıkoyacaktır. Belki akh başına gelecek ve: «Evet, o zaman iyi yürekli, cesaretli ve namusluydum» diyecektir.

Varsın alay etsin! Ziyanı yok. İnsanın iyi ve güzel olanla alay ettiği olağan şeylerdendir.

Bu sadece düşüncesizliktir; ama bana inanın arkadaşlar, o insan şimdiki davranışı ile alay eder etmez, yüreğinden gelen bir ses hemen ona: «Hayır, alay etmekle kötü ettim, çünkü böyle bir şeyle alay edilmez!» diyecektir.

Kolya, gözleri kıvılcımlar saçarak:

— Tabiî öyle olacak Karamazov, sizi anlıyorum Karama-zov! diye bağırdı.

Çocuklar heyecana kapılmışlardı. Hepsi bağırarak bir-şeyler söylemek istiyorlardı. Ama kendilerini tutuyor ve duygulu bir tavırla konuşmacıya bakıyorlardı. Alyoşa:

— Bunu «eğer günün birinde kötü birer insan olursak düşüncesiyle söylüyorum, diye devam etti. Ama neden kötü olalım, değil mi arkadaşlar? Bir kez herşeyden önce iyi yürekli ve dürüst birer insan olalım. Ondan sonra da birbirimizi hiç bir zaman unutmayalım. Bunu tekrar ediyorum. Size ken-«76 KARAMAZOV

KARDEŞLER

diliğimden söz veriyorum, bundan böyle hiçbirinizi unutmayacağım. Şu anda bana bakan her bir yüzü aradan otuz yıl geçse de gene hatırlayacağım. Demin Kolya, Kartoşov'a sanki biz onun: «Dünyada var oluşuyla bile» ilgilenmek istemi-yormuşuz gibi bir söz söyledi. Oysa Kartoşov'un dünyada var olduğunu ve şimdi de tıpkı Truva'yı kuranların kim olduğunu bulduğu vakit olduğu gibi kızardığını, bana o sevimli, o iyi bakışlı, o neşeli küçük gözleriyle baktığını hiç unutabilir miyim? Arkadaşlar! Sevgili dostlarım benim, hepimiz İlyu-şeçka gibi cömert ve korkusuz, Kolya gibi akıllı, cesaretli ve vicdanlı, (şuna inanıyorum ki, kendisi büyüdüğü vakit, daha da akıllı olacaktır) ve Kartoşov gibi utangaç,

aynı zamanda aklı başında ve sevimli insanlar olalım! İyi ama neden yalnız onlardan söz ediyorum? Bundan böyle hepiniz artık sevdiğim varlıklarsınız. Sizden rica ediyorum, yüreğinizde bana da bir yer açın.

Peki bu iyi duygu içinde bizi birleştiren, ömrümüzün sonuna dek anacağımız, daha doğrusu anmaya karar verdiğimiz o iyi yürekli, o sevimli, o sonsuzluğa dek bizim için değerli bir varlık olarak kalacak olan İlyusecka değil-de kimdir? Gelin söz verelim: onu artık hiç bir zaman unutmayalım. Sonsuzluğa dek onu iyilikle analım. Bugünden sonra sonsuzluğa dek, yüreğimizde iyi bir çocuk olarak yasasın. Evet, bugünden sonra, sonsuzluğa dek, öyle olsun!

Çocuklar yüzlerinde duygulu bir anlamla etrafı çınlatan

incecik sesleriyle:

— Öyle olsun, öyle olsun, sonsuzluğa dek! Sonsuzluğa dek!

diye bağrıştılar.

— Onun yüzünü, elbisesini, eski çizmelerini, küçük tabutunu zavallı günahkâr babasını ve İlyuşa'nın hasıl korkusuzca tüm sınıfa karşı tek başına karşı koyduğunu unutmayalım.

Çocuklar gene:

— Unutmayacağız unutmayacağız! diye bağırdılar. O cesurdu, iyi yürekliydi!

Kolya:

— Ah, onu ne kadar severdim! dedi.

— Yavrularım, sevgili dostlarım! Sakın hayattan korkmayın! iyi doğru bir şey yaptığınız vakit, hayat o kadar güzel olur ki.

Çocuklar heyecanla:

— Evet, evet! diye tekrar ettiler.

Biri (bu galiba Kartoşov idi) kendini tutamayarak:

— Sizi çok seviyoruz Karamazov! diye bağırdı.

— Evet, sizi seviyoruz, sizi seviyoruz, diye bütün çocuklar tekrar ettiler.

Birçoklarının gözlerinde yaşlar parlıyordu. Kolya heyecanla :

— Yaşasın Karamazov! diye bağırdı. Alyoşa içinden taşan bir duyguyla:

— Ölen yavrucağın anısı yüreğimizden ömrümüzün sonuna dek silinmesin! dedi.

Çocuklar gene:

— Silinmesin! diye bağırdılar. Kolya yüksek sesle:

— Karamazov, dinde söylendiği gibi gerçekten öldükten sonra dirilecek miyiz?

Yeniden birbirimizi, herkesi, hatta, İl-yuşeçka'yı da görecek miyiz? diye sordu.

Alyoşa:

— Tabiî dirileceğiz? Tabii göreceğiz birbirimizi ve o zaman neşeyle olup bitenleri birbirimize anlatacağız, dedi.

Bunu söylerken yarı gülüyor, yarı heyecan içinde konuşuyordu.

Kolya elinde olmayarak:

— Ah, o zaman ne kadar iyi olacak! dedi. Alyoşa güldü:

— Eh öyleyse, şimdi konuşmaları bitirip «anma yemeğine» gidelim. Blihi yiyeceğimiz için üzülmeyin. Bu çok eski, ölümsüz bir gelenektir, hem iyi yanları da vardır.

Haydi gidelim! İşte bakın, şimdi hepimiz el ele gidiyoruz.

Kolya bir kez daha heyecanla:

— Ömrümüzün sonuna dek! Tüm ömrümüzce el ele olalım! Yaşasın Karamazov! diye bağırdı.

Bütün çocuklar bu bağırışa bir kez daha katıldılar.

SON

Cilt m - IV

m• DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

DOSTOYEVSKİ

. Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi - Aralık 1997

Baskı : Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı ipek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu - İSTANBUL Tel: (0212) 243 05 50.- 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

İDOSTOYEVSKİ

Rusçadan çeviren: Leyla Soykut

cem

yayınevi

Üçüncü CiltDOKUZUNCU KiTAP

ÖN SORUŞTURMA

l

MEMUR PERHOTİN'İN KARYERİNDE BAŞLANGIÇ

Mal sahibi tüccar Morozova'nın evinin kilitli olan sağlam dış kapısını var gücü ile yumruklarken bıraktığımız Piyotr İlyiç Perhotin, tabiî en sonunda vuruşlarını duyurabildi. Dış kapıya böylesine şiddetle vurulduğunu işiten, iki saatten beri hâlâ heyecan içinde bulunan ve aklından silemediği düşünceler yüzünden uyumaktan korkan Fenya, şimdi tekrar ner-deyse kriz geçirecek kadar bir korku duymuştu. Kapıyı çalanın gene Dimitriy Fiyodoroviç olduğunu sanıyordu. (Oysa onun gittiğini kendi gözü ile görmüştü.) çünkü kapıyı böyle «küstahça» ondan başka hiç kimse çalamazdı.

Fenya, uyanmış olan ve vuruşları işiterek kapıyı açmaya giden kapıcıya koştu, açmaması için yalvarmağa başladı. Ama kapıcı «kim o?» diye sorduktan ve kapıyı çalanın kim olduğunu, aynı zamanda çok önemli bir iş için Fedosya Mar-kovna'yı görmek istediğini öğrendikten sonra, kapıyı açmağa karar verdi.

Piyotr İlyiç, Fedosya Markovna'nın yanına, daha doğrusu aynı mutfağa

girdikten sonra (ki Fenya «iş daha iyi anlaşılsın» diye ondan kapıcının da içeri girmesine izin vermesini rica etmişti) ona birçok sorular sormağa başladı ve hemen en önemli konuya değindi.

Yani Dimitriy Fiyodoroviç'ina

Gruşenka'yı aramak için oradan koşarak giderken, havanın içinden havanelini kaptığını, dönüşte ise ellerinin boş, ama kan içinde olduğunu öğrendi. Fenya anlatırken:

«Hem de kan hâlâ damlıyordu. İşte böyle damlıyordu ellerinden. İşte böyle!...» diye yüksek sesle anlatıyordu. Herhalde bu korkunç olay, dengesi bozulmuş zihninin uydurduğu bir şeydi. Ama o kanlı elleri Piyotr İlyiç de görmüştü. Gerçi üzerlerinden kan damlamıyordu ama, Piyotr İlyiç o ellerin yıkanmasına yardım etmişti. Hem zaten asıl sorun, ellerin çabuk kuruyup kurumadıklarında değil, Dimitriy Fiyodoroviç'in elindeki havan-, eli ile nereye koştuğuydu. Daha doğrusu, Fiyodor Pavloviç'in evine gidip gitmediğini öğrenmeliydi. Oraya gittiği kesin olarak acaba nereden öğrenilebilirdi?

Piyotr İlyiç bu noktada ısrarla, ayrıntılı olarak duruyordu ve gerçi sonunda kesin olarak hiç bir şey öğrenemedi, ama gene de Dimitriy Fiyodoroviç'in babasının evinden başka hiç bir yere gidemeyeceği ve oraya gittiğine göre, muhakkak orada «bir şeyler»in olup bittiği kanısına vardı.

Fenya heyecanla: «Döndüğü vakit ise, ona her şeyi açıkladım, sonra ona sorular sormağa başladım: 'Sevgili Dimitriy Fiyodoroviç, her iki eliniz de neden kan içinde?" diye sordum. O da bana ellerindeki kanın, insan kanı olduğunu ve biraz önce bir insanı öldürdüğünü söyledi,» diye devam etti. «Öylece açıkladı hepsini. Şuracıkta bana suçunu bildirdi, sonra deli gibi koşarak evden dışarı çıktı. Ben de oturup düşünmeğe başladım,

'acaba o şimdi böyle deli gibi nereye koştu?' diye; 'Mokroye'ye gidip, hanımefendiyi öldürecek' dedim kendi kendime. İşte o zaman hanımefendiyi öldürmesin diye yalvarmak için evine gitmek üzere bir koşu dışarı çıktım. Bir de baktım ki, kendisi Plotnikov'ların dükkânı önünde gitmeğe hazırlanıyor. Elleri de artık kan içinde değil.»

Fenya bunu daha o zaman farketmiş ve aklında tutmuştu. İhtiyar büyük annesi de torununun sözlerini elinden geldiği kadar destekledi. Piyotr İlyiç, daha birkaç soru sorduktan sonra, evden girdiği andakinden daha da büyük bir heyecan ve endişe içinde çıktı.

Öyle düşünülür ki, en doğrusu ve en akla uygun olanı şimdi Fiyodor Pavloviç'in evine gidip, orada bir şeyler olup

olmadığını öğrenmek; ancak o zaman artık kesin bir kanıya varıp, Piyotr İlyiç'in kafasına koyduğu gibi komiserliğe gitmekti.

Ama gece karanlık, Fiyodor Pavloviç'in evinin kapısı ise çok sağlamdı. Onu gene yumruklamak gerekecekti. Sonra Piyotr İlyiç, Fiyodor Pavloviç ile uzaktan tanışıyordu.

Ya sesini duyurduktan sonra, kapı açılınca içerde hiç bir şey olmadığı anlaşılır o alaycı Fiyodor Pavloviç de, ertesi günü bütün kente, tanımadığı bir adamın, memur Perhotin'in acaba biri onu öldürdü mü diye gece yarısı evine geldiğini alay ede ede yayarsa ne olacaktı? Düpedüz skandal! Piyotr İlyiç ise dünyada en çok skandaldan korkardı.

Öyleyken kendini kaptırdığı duygu, o kadar şiddetliydi ki, ayağını yere vurup gene kendi kendine küfrederek hemen yeniden yola koyuldu, ama bu sefer Fiyodor Pavloviç'e değil, bayan Hohlakova'ya gidiyordu. Eğer o kadın: «Daha önce falanca saatte Dimitriy Fiyodoroviç'e üç bin ruble verdiniz mi?» sorusuna olumsuz bir karşılık verirse, o zaman hemen Fiyodor Pavloviç'e uğramadan doğru karakola giderim, diye düşünüyordu. Ama bunun tersi olursa, o zaman herşeyi ertesi güne bırakacak ve evine dönecekti. Şimdi şunu belirtmek gerekir ki, genç adamın gece vakti, hemen hemen saat on birde, sosyeteye mensup olan ve hiç tanımadığı bir hanımefendinin evine gidip, kendisine her bakımdan acaip sorular sormak için onu yatağından kaldırması, belki de Fiyodor Pavloviç'in evine gitmekten çok daha büyük bir skandala yol açabilirdi. Ama bazen, özellikle buna benzer olaylarda, en titiz ve en serinkanlı insanların bile verdikleri kararlar böyle olur. Piyotr İlyiç ise o anda artık hiç serinkanlı değildi! Sonradan ömrü boyunca yavaş yavaş tüm varlığını saran karşıko-nulmaz bir huzursuzluğun, nasıl sonunda ona acı veren büyük üzüntü halini aldığını, hatta onu iradesi dışında oraya sürüklediğini hatırlayacaktı. Tabiî, gene de yol boyunca o hanımın evine gittiği için kendi kendini azarlıyordu. Ama belki onuncu kez, dişlerini gıcırdata gıcırdata: «Ne olursa olsun, ne olursa olsun işi sonuna dek götüreceğim!» diye tekrarlıyordu ve gerçekten de niyetini yerine getirdi, işi sonuna dek götürdü.

Bayan Hohlakova'nın evine geldiği sırada saat tam on bir-10

di. Avluya oldukça çabuk alındı ama, kapıcı «hanımefendi uyudular mı, yoksa daha yatmadılar mı?» sorusuna verdiği karşılıkta genel olarak o saatte yattıklarını belirtmekten başka kesin bir şey söyleyemedi. «Kendileri yukardalar; geldiğinizi bildirirsiniz isterlerse sizi kabul ederler, istemezlerse etmezler,> dedi.

Piyotr İlyiç yukarı çıktı, ama orada iş biraz zorlaştı. Uşak Piyotr llyiç'in geldiğini bildirmek istemiyordu; sonunda hizmetçi kızı çağırttı. Piyotr İlyiç, kıza nezaketle, ama ısrar ederek hanımefendiye buralı memurlardan Perhotin adında birinin önemli bir iş

için gelmiş olduğunu, o önemli iş olmasaydı, hiç bir zaman oraya gelmek

cesaretinde bulunamayacağını söylemesini rica etti: «Bu sözleri aynen tekrarlarsınız,» dedi Kız gitti.

Piyotr İlyiç sofada kalarak bekledi.

Bayan Hohlakova'ya gelince, gerçi henüz uyumuyordu ama, artık yatak odasındaydı.

Mitya'nın o günkü ziyaretinden beri sinirleri bozulmuştu ve bir önsezi ile -bu gibi olaylardan sonra her zaman olduğu gibi- gece migrenden artık kurtulamayacağını hissediyordu. Bayan Hohlakova kızın sözlerini hayretle dinledi, bununla birlikte sinirli bir tavırla ve böyle bir saatte tanımadığı «buralı bir memurun» ziyareti sonucu, bir hanım olarak içinde büyük bir merak duymasına rağmen, kabul edilmemesini emretti.

Ama Piyotr İlyiç, bu sefer katır gibi inatçılık etti. Kabul edilmeyeceğini belirten sözleri dinledikten sonra, olağanüstü bir ısrarla ona tekrar kendisini görmek istediğini söylemelerini, hatta muhakkak aynı sözleri tekrarlayarak çok çok önemli bir iş için gelmiş

olduğunu ve eğer şimdi onunla görüşmeyi kabul etmezlerse, sonradan belki de pişman olacaklarını belirtmesini rica etti.

Sonradan bunları anlatırken: «O anda sanki kendimi bir tepeden aşağı koyuvermiş

gibiydim,» diyecekti. Hizmetçi kız hayretle onu tepeden tırnağa süzdükten sonra bir kez daha durumu bildirmeğe gitti. Bayan Hohlakova derin bir şaşkınlık içinde kaldı. Biraz düşündü, gelenin nasıl bir adam olduğunu sordu ve «çok temiz giyinmişler efendim, genç, hem de öyle nazik ki,» karşılığını aldı. Bu arada, parantez açıp şunu da belirtelim ki, Piyotr İlyiç oldukça yakışıklı bir gençti, böyle olduğunu da biliyordu.

Bayan Hohlakova, odasından çıkıp onunla görüşmeğe ka-

rar verdi. Sırtında artık evde giydiği ince bir entari, ayağında da terlik vardı; ama omuzlarına siyah bir şal aldı. «Memurun» misafir odasına, daha önce Mitya'nın kabul edildiği aynı odaya geçmesini rica ettiler. Ev sahibi hanım, misafirin yanına yüzünde sert ve soran bir ifadeyle çıktı. Onu oturtmadan4 hemen «ne istediğini» sorarak söze başladı.

Perhotin:

— Sizi ikimizin de tanıdığı Dimitriy Fiyodoroviç Karama-zov için rahatsız ettim, diye söze başlayacak oldu, ama daha bu adı söyler söylemez ev sahibi hanımın yüzünde müthiş bir sinirlilik belirdi.

Bayan Hohlakova az kalsın çığlık atacaktı ve birden öfkeyle sözünü kesti. Delirmiş gibi:

— Daha ne kadar zaman bu korkunç adamın yüzünden bana acı

çektirecekler? diye bağırdı. Sayın bay, ne cesaretle tanımadığınız bir hanımı evinde bu saatte rahatsız ediyor... ve ona, aynı misafir odasında daha üç saat önce beni öldürmeğe gelmiş olan bir adamdan, burada ayağını yere vura vura,, namuslu bir evden hiç kimsenin çıkamayacağı bir tavırla çıkmış olan bir adamdan söz etmeye geliyorsunuz? Şunu bilin ki, sayın bay sizi şikâyet edeceğim! Bu yaptığınıza göz yummayacağım! Lütfen beni derhal rahat bırakınız... Ben bir anneyim, ben şimdi... ben... ben... ben...

— Öldürmek mi? Demek sizi de öldürmek istedi, öyle mi? Bayan Hohlakova hemen:

— Yoksa başka birini mi öldürdü? diye sordu. Perhotin azimli bir tavırla:

— Lütfen beni yarım dakika kadar dinler misiniz? dedi. Size iki sözle herşeyi anlatacağım. Bugün öğleden sonra saat beşte, bay Karamazov benden dostça on ruble borç aldı ve çok iyi biliyorum ki o şurada elinde parası yoktu! Gene bugün, saat dokuzda ise elinde yüz rublelik bir deste para ile odama girdi, hemen hemen iki, hatta üç bin ruble kadar parası vardı. Elleri ile yüzü hep kan içindeydi. Kendisi de delirmiş gibi görünüyordu. Bu kadar parayı nereden bulduğunu sorduğum vakit, bana kesin olarak bu parayı biraz önce sizden almış olduğunu ve güya sizin kendisine altın aramaya gitmesi için üç bin ruble kadar bir para vermiş olduğunuzu söyledi...

Bayan Hohlakova'nın yüzünde birden olağanüstü ve anor-12

mal bir heyecan belirdi. Kollarını şiddetle iki yana indirerek:

— Aman Allahım! Demek ihtiyar babasını öldürdü! diye bağırdı. Ben ona hiç para vermedim, hiç vermedim! Eyvah! Koşun! Koşun! Artık hiç bir şey söylemeyin! İhtiyarı kurtarın! Babasına koşun! Koşun!..

— Bir dakika, hanımefendi, demek ona para vermediniz, öyle mi? Ona hiç para vermediğinizi kesin olarak hatırlıyorsunuz, değil mi?

— Vermedim, vermedim!.. İsteğini reddettim. Çünkü değer vermek nedir bilmiyordu.

Buradan deli gibi çıktı... Ayaklarını yere vurmağa başlamıştı. Üstüme atılacak oldu, ben kendimi bir yana attım... Hem artık kendisinden hiç bir şey saklamak niyetinde olmadığım bir insan olduğunuz için, şunu da söyliyeyim ki, yüzüme bile tükürdü... böyle bir şeyi düşünebilir misiniz? Ama ne diye öyle duruyoruz sanki? Hay Allah! Oturun...

Özür dilerim, ben... Ya da iyisi mi, koşun, koşun, siz koşup zavallı ihtiyarı korkunç bir ölümden kurtarmalısınız!

— İyi ama, ya onu daha önce öldürdüyse?

— Aman Yarabbi! Öyle ya! Peki, ne yapacağız şimdi? Ne dersiniz, şimdi ne yapmalı?

Bu arada Piyotr İlyiç'i oturtmuş, kendisi de karşısına yerleşmişti. Piyotr İlyiç kısaca, ama oldukça açık bir şekilde işin bütün hikâyesini, hiç değilse hikâyenin o gün tanık olduğu kısmını anlattı ve biraz önce Fenya'nın anlattıkları ile «havaneli» meselesini de haber verdi. Bütün bu ayrıntılar, durup durup çığlık atan ve elleri ile gözlerini kapatan heyecanlı hanımefendiyi dayanılmaz derecede sarsmıştı...

— Düşünün, bütün bunların olacağını sezmiştim ben! Benim böyle bir özelliğim var işte!

Aklıma ne gelirse, o mutlaka olur. Kaç kez o korkunç adama bakarak hep: «İşte bu adam eninde sonunda beni öldürecek!» diye düşünmüşümdür. Sonunda da öyle oldu işte... Gerçi şimdi beni öldürmedi, babasını öldürdü ama, herhalde bu işte Tanrı'nın beni koruyan parmağı rol oynadığı için böyle oldu. Hem zaten beni öldürmekten utanırdı, çünkü ben burada, kendi elimle boynuna «çile çeken büyük azize Barbara'nın»

tasvirini takmıştım. O anda ölüme ne kadar yaklaşmışım! Tâ yakınma kadar gitmişim, o da bana boynunu uzatmıştı! Biliyor musunuz Piyotr İlyiç... (Özür dilerim, galiba bana adınızın Piyotr İlyiç oldu-

ğunu söylemiştiniz?) biliyor musunuz? Ben mucizeye inanmam, ama bu tasvircik ve şu anda karşılaştığım mucize beni sarstı, bu yüzden gene her şeye, akla gelebilecek her şeye inanmağa başlıyorum. İhtiyar Zosima'yı duydunuz mu? Ah! Her neyse, ne söyliyeceğimi bilemiyorum... Düşünün bir kez, boynunda o tasvir varken yüzüme tükürdü... Gerçi öldürmedi, sadece tükürdü ama, sonra da... Koşa koşa nereye gittiğini şimdi anlıyorum!

Ama şimdi biz kime, nereye başvuracağız? Piyotr İlyiç ayağa kalktı ve şimdi polis komiserine gidip ona her şeyi anlatacağını söyledi. Komiser de artık ne gerekirse onu yapacaktı.

— Ah o harikulade, harikulade bir insandır. Ben Mihayıl Makaroviç'le tanışıyorum.

Muhakkak ona gitmeli! Asıl ona gitmeli. Ne kadar yerinde buluşlarınız var, Piyotr İlyiç! Bunu da ne güzel düşündünüz! Biliyor musunuz? Ben sizin yerinizde olsaydım, bunu dünyada düşünemezdim.

Hâlâ ayakta duran ve veda edip yola çıkmasına bir türlü fırsat vermeyen geveze kadından kurtulmak istiyen Piyotr

İlyiç:

— Kaldı ki, polis komiserini ben de iyi tanırım, dedi.

Kadın:

— Hem biliyor musunuz? diye söylenmeye devam ediyordu. Orada göreceğiniz, öğreneceğiniz şeyleri... Meydana çıkacak olanları... Neye karar vereceklerini, onu nasıl bir cezaya çarptıracaklarını gelip bana anlatırsınız... Söyleyin, bizde ölüm cezası yok, değil mi? Ama muhakkak gelin! Saat üçte de olsa, dörtte de olsa, hatta dört buçuk bile olsa muhakkak gelin... Beni uyandırmalarını, eğer uyanmıyorsam, beni sarsarak uyandırmalarını söylersiniz... Aman Allahım! Hem zaten şimdi gözüme uyku bile girmez. Bir şey söyliye-

ı mi? Sizinle birlikte ben de gelsem nasıl olur?

— Hayır, olmaz efendim, ama eğer her ihtimale karşı Dimitriy Piyodoroviç'e hiç bir zaman herhangi bir para vermediğinizi bildiren üç satırcık bir yazı yazarsanız, yerinde bir şey olur... Her ihtimale karşı...

Bayan Hohlakova yazı masasına doğru heyecanla zıplar-

casına gitti: — Tabiî yazarım, dedi. Hem biliyor musunuz buluşlarınızla ve bu işlerdeki becerikliliğinizle beni şaşırtıyorsunuz.14

15

Bayağı heyecan duyuyorum... Burada görevli misiniz? Bizim kentte hizmet gördüğünüzü işitmek ne hoş bir şey...

Konuşurken mektup kâğıdına iri bir yazı ile acele acele şu üç cümleyi yazdı:

«Hayatımda hiç bir zaman zavallı Dimitriy Fiyodoroviç Karamazov'a borç olarak (zavallı diyorum, çünkü şimdi artık kendisi zavallı olmuştur) üç bin ruble'yi vermemişimdir! Ne bugün ne de herhangi bir zaman, hiç bir vakit başka bir para da vermedim! Bu konuda dünyamızda kutsal olan ne varsa hepsinin üzerine yemin ederim!

Hohlakova.»

Çevik bir hareketle Piyotr îlyiç'e doğru döndü:

— İşte kâğıdı yazdım, dedi. Gidiniz, kurtarınız! Bu sizin yapacağınız büyük bir aşama olacaktır.

Sonra onu üç kez haçla kutsadı. Hatta onu uğurlamak için koşarak sofaya kadar gitti:

— Size ne kadar teşekkür etsem azdır! Önce bana geldiğiniz için size ne kadar minnettar kaldığımı bilemezsiniz. Nasıl oldu da şimdiye kadar hiç karşılaşmadık? Sizi evime kabul etmek, benim için bir gurur vesilesi olur; bundan böyle de daima evime gelebilirsiniz...

Hem burada hizmet gördüğünüzü işitmek ne hoş bir şey... Hem de görevinizde bu kadar titizlik gösterdiğinizi, böyle yerinde buluşlarınız olduğunu bilerek... Ama değerinizi bilmeleri gerekir! Artık sizin nasıl bir insan olduğunuzu anlamalıdırlar! İnanın, sizin için elimden ne gelirse hepsini... Ah, gençleri o kadar severim ki!.. Gençliğe âşığım ben.

Bugün acı içinde kıvranan Rusya'nın bütün dayanağı gençlerdir, bütün umutlan onlara bağlıdır... Ah, haydi güle güle!

Piyotr îlyiç, artık koşarak dışarı çıkmıştı, öyle yapmamış olsaydı, Hohlakova onu o kadar çabuk bırakmıyacaktı. Bununla birlikte bayan Hohlakova onun üzerinde oldukça hoş bir izlenim yaratmış, hatta böyle berbat bir işe burnunu sok-• ması yüzünden içinde uyanmış olan endişeyi biraz hafifletmişti. İnsanların zevki değişiktir, bu bilinen bir şeydir. Piyotr İlyiç içinde hoş bir his duyarak: «Hem hiç de o kadar yaşlı değil, tersine ben onu kızı sanabilirdim!» diye düşünüyordu. Bayan Hohlakova'ya gelince, genç adam onu düpedüz bü-

yülemişti: «Ne kadar becerikli, ne kadar titiz! Çağımızın gençlerinden biri böyle olsun, bu kadar görgülü, üstelik derli toplu bir görünüşü olsun, hayret!.. Bir de çağdaş gençlerin hiç bir şeyi beceremediklerini söylerler. İşte tam tersini doğrulayan bir örnek!» gibi şeyler düşünüyordu. Ö kadar ki «o korkunç olay»ı aklından büsbütün çıkarmıştı ve ancak yatağına yatarken, «ölüme ne kadar yaklaşmış olduğunu» hatırlıyarak:

— Ah, bu feci bir şey! Feci bir şey! diye mırıldandı...

Ama hemen sonra derin ve tatlı bir uykuya daldı. Bu arada şunu söyliyeyim ki, eğer şimdi anlatmış olduğum o genç memurla henüz hiç de o kadar yaşlı olmayan dul arasındaki eksantrik karşılaşma, sonradan bu titiz ve görevini tam olarak yerine getiren dikkatli genç adamın meslek hayatında, kentimizde şimdiye dek herkesin hayretle hatırladığı bir kariyer yapmasına yol açmamış olsaydı, bu önemsiz küçük olayları böyle ayrıntılarıyla birlikte anlatmazdım! Zaten Karâ-mazov kardeşlerin bu uzun hikâyesini sona erdirdiğimiz vakit, belki de bu konuda ayrıca bir sözümüz olacaktır...

II

TEHLiKE iŞARETi

Bizim komiser Mihayıl Makaroviç Makarov, emekli bir yarbaydı. Emekli olduktan sonra saray müşaviri olmuştu. Karısını kaybetmiş, iyi bir adamdı. Kentimize ancak üç yıl önce gelmiş, ama bu süre içinde herkesçe «toplumu düzene sokabi-len» bir insan olarak tanınmıştı. Evinden misafir eksik olmazdı ve görünüşe bakılırsa, kendisi de misafir olmadan rahat edemezdi. Evinde muhakkak, her gün yemekli misafir vardı. İsterse bir kişi olsun, ama mutlaka biri olurdu. Misafir olmadan sofraya oturulmazdı.

Ayrıca çeşit çeşit hatta bazan hiç akla gelmiyecek bahanelerle ziyafetler verilirdi. Sofraya, gerçi pek o kadar nadide olmamakla birlikte bol yiyecek

gelirdi, nefis kulebyaka, {*) lar (*) Kulebyaka: Bir çeşit etli börek.16

pişirilirdi. Şaraplara gelince çeşit olarak belki o kadar iyi değildiler ama bol bol ikram edilişleri bunu unutturuyordu.

Kapıdan içeri girince oldukça güzel döşenmiş bir bilardo salonu vardı. Hatta

.duvarlarında siyah çerçeveler içinde İngiliz yarış atlarının resimleri asılıydı. Bilindiği gibi her bekâr adamın bilardo salonunda bu yarış atı resimlerinin asılı olması zorunlu bir şeydi. Her akşam, hiç değilse bir masanın çevresinde toplanılır, iskambil oynanırdı. Ama Mihayıl Maka-roviç'in evinde en çok kentimizin yüksek sosyetesinde en tanınmış

insanlar ve anneleriyle genç kızlar dans etmek için toplanırlardı. Mihayıl Makaroviç, gerçi eşini kaybetmişti, ama mazbut bir aile hayatı sürdürüyor ve çoktandır dul dalmış

olan kızıyla birlikte oturuyordu. Kızının da iki kızı, yani Mihayıl Makaroviç'in iki tane de torunu vardı. Genç kızlar artık yetişkindi, çirkin sayılmazlardı; neşeli kızlardı ve herkes evlendikleri vakit, onlar için bir drahoma verilmiyeceğini bildiği halde, dedelerinin evine bizim yüksek sosyetenin bütün gençlerini çekerlerdi.

Mihayıl Makaroviç, işten pek anlamazdı, ama görevini bir çok başka insanlardan aşağı kalmıyacak şekilde yapıyordu. Doğru söylemek gerekirse, tahsili oldukça az olan bir insandı. Hatta yetkilerinin sınırı konusunda oldukça açık ve kayıtsız bir havası vardı. O

zamanki çarın yaptığı reformları tam olarak anlıyamıyordu demlemez, ama bunları bazan oldukça göze batacak şekilde yanlış anlıyordu. Bu da kişisel yeteneksizliğinden değil, karakter bakımından kayıtsız olmasından, her hangi bir şeyi incelemek için vakit bulamamasından ileri geliyordu.

Kendisi için «efendim ben yaradılış olarak sivil olmaktan çok askerim» derdi. Hatta yapılan köy reformlarını hâlâ tam ve kesin olarak anlayamıyor ve bu reformlar hakkında başkalarından her yıl bir şeyler daha öğreniyor, böylece bilgisini daha çok pratik olarak arttırıyordu. Oysa kendisi de çiftlik sahibiydi.

Piyotr İlyiç, kesin olarak o akşam Mihayıl Makaroviç'in evinde misafirlerinden biri ile karşılaşacağını biliyordu, ama bu misafir kim olacaktı, bunu tahmin edemiyordu. Oysa o akşam Mihayıl Makaroviç'in evinde savcı ve bölge hükümet

tabibi Varvinskiy oturmuş yeralaş (*) oynuyorlardı. Bu Var-vinskiy, Petersburg tıp fakültesini pekiyi ile bitirmiş ve kentimize Petersburg'dan

yeni gelmiş genç bir doktordu.

Savcı ise, daha doğrusu savcı muavini olan ama bizde herkesin «savcı» dediği İppolit Kirilloviç özelliği olan bir adamdı, ihtiyar değildi. Ancak otuz yaşlarında vardı. Ama vereme tutulmaya çok yatkın bir bünyesi vardı. Öyleyken oldukça şişman ve çocuksu bir hanımla evliydi. İzzetinefsine düşkün ve sinirli bir adamdı. Bununla birlikte zekiydi.

Hatta iyi bir yüreği vardı. Galiba bütün felâket kendisini sahip olduğu özelliklerinden daha üstün bir varlık sanmasından ileri geliyordu. İste bunun için hep huzursuz görünüyordu. Bundan başka bazı yüksek eğilimler, hatta sanatçılara özgü iddialara sahipti: örneğin, insanların psikolojik durumunu, insan ruhunun özünü kavrama, hatta suçlunun kişiliğini ve işlediği suçu inceleme bakımından özel bir yeteneğe sahip olmak gibi. Bu bakımdan kendini hakkı çiğnenmiş ve meslek hayatında lâyık olduğu görevlere ulaşamamış bir insan olarak düşünür, daima üst makamların kendisini değerlendiremedikleri ve ona düşman oldukları kanısını beslerdi. Canı sıkıldığı zamanlar meslekten ayrılıp adî âmme suçları ile uğraşan bir avukat olacağını söy-liyerek tehditler bile savurduğu olurdu. Baba Karamazov'un çocukları tarafından öldürülmesi, onu büsbütün ayağa kaldırmış gibiydi: «Bu öyle bir iş ki, bütün Rusya'ya duyurulabilir> diye düşünüyordu. Yalnız ben burada gene biraz ileri atlamış oluyorum.

Yandaki odada, bize Petersburg'dan ancak iki ay kadar önce gelmiş genç sorgu hâkimi Nikolay Parfenoviç Nelüdov, genç kızlarla birlikte oturuyordu. Sonradan, «cinayet»

akşamı bütün bu insanların sanki mahsusmus gibi icra kuvvetini temsil eden bir adamın evinde toplandığından söz edilmiş, hatta herkes buna hayret etmiştir!

Oysa iş çok daha basit ve son derece normal olmuştu. İppolit Kirilloviç'in eşinin iki gündür dişleri ağrıyordu ve adamcağızın kadının iniltilerini duymamak için herhangi bir yere gitmesi gerekiyordu. Doktor ise zaten alıştığı için akşamları •»iskambil oynamadan duramazdı. Nikolay Parfenoviç Nelüdov

(*) Yeralaş: Bir çeşit iskambil oyunu.18

19

ise daha üç gün önce, Mihayıl Makaroviç'in büyük kızı Olga Mihaliyovna'ya, sırrını bildiğini, güya lâf arasında söylüyormuş gibi birden açıklamak, böylece canını sıkmak düşüncesi ile o akşam evlerine gitmeyi tasarlamıştı; genç kıza o gün doğum günü olduğunu bildiğini, ama genç kızın mahsus, tek bütün kent halkını danslı bir toplantıya davet etmemek için bizim sosyeteden bunu saklamış olduğunu söyliyecekti. Genç kızın yaşı konusunda imalarda bulunarak çok güleceğini tahmin ediyordu. Ona: «Yaşınızı açıklamaktan korkuyorsunuz, şimdi artık sırrınızı biliyorum,

yarından tezi yok, bunu herkese anlatacağım, falan... filân...» diyecekti. Sevimli genç, takılmayı çok severdi.

Hanımlar bu yüzden ona «yaramaz» diyorlardı, bu da onun galiba hoşuna gidiyordu.

Bununla birlikte, oldukça iyi bir aileden, iyi terbiye görmüş, iyi duygular besliyen ve takılmayı sevdiği halde, bunu kötü bir niyet beslemeden yapan ve daima terbiyeli davranan bir gençti. Görünüşte kısa boylu, zayıf ve narindi. İnce solgun parmaklarında daima pırıl pırıl parlayan birkaç yüzük göze çarpardı. Görevini yerine getirdiği vakit ise aşırı derecede ciddî olur, sanki görevinin önemini ve sorumluluklarını kutsal sayıyor-muş

gibi bir tavır takınırdı. Özellikle sorgu sırasında basit halk arasındaki katilleri ve başka canileri müşkül duruma sokmayı beceriyor ve gerçekten onların içinde, kendisine fcarşı saygı olmasa bile, bir çeşit hayret uyandırıyordu.

Piyotr İlyiç, komiserin evine girince şaşırıp kaldı: Birden herkesin herşeyi bildiğini anladı. Gerçekten de, herkes iskambili bırakmış ayakta tartışıyordu. Hatta Nikolay Parfenoviç bile genç kızların yanından ayrılıp koşarak oraya gelmişti; savaşa hazır, atılgan bir hali vardı. Böylece Piyotr İlyiç şaşırtıcı bir haberle karşılaştı: İhtiyar Fiyodor Pavloviç gerçekten o gece, kendi evinde öldürülmüş ve soyulmuştu. Bu da, biraz önce, şu şekilde öğrenilmişti:

Bahçe duvarının dibinde yığılıp kalmış olan Grigoriy'in karısı Marfa İgnatyevna, yatağında derin bir uykuda olduğu TC böylece sabaha kadar uyuyabileceği halde, birden uyanmıştı. Uyanmasının nedeni yandaki odada kendinden geçmiş olarak yatan Smerdyakov'un saralılar gibi korkunç bir çığlık at-masıydı. Sara krizine tutulduğu vakit daima böyle çığlıklar atardı ve bu çığlıklar ömür boyunca Marfa İgnatyevna'yı korkutur, onu hasta ederdi. Bu bağırışlara hiç bir zaman alışamamıştı. Uykulu uykulu yerinden fırlamış ve deli gibi Smerd-yakov'un^ küçük odasına koşmuştu.

Ama orası karanlıktı, yalnız hastanın korkunç bir şekilde hırıltılar çıkarmaya başladığı ve çırpındığı duyuluyordu. O zaman Marfa İgnatyevna'nın kendisi de bir çığlık atmış ve kocasını çağırmak istemişti, ama birden yatağından kalktığı sırada Grigoriy'in yanında bulunmadığını hatırlar gibi olmuştu. Tekrar karyolaya koşmuş, üzerini el yordamı ile aramıştı. Ama karyola gerçekten boştu. Demek ki, Grigoriy gitmişti. Ama nereye? Marfa İgnatyevna kapıya koşmuş çekingen bir tavırla ona oradan seslenmişti. Tabiî bir karşılık alamamıştı. Ama gecenin sessizliğinde bahçenin uzak bir yerinden bir takım iniltiler duyar gibi olmuştu. Kulak kabartmıştı: İniltiler tekrar duyulmuştu, o zaman bunların gerçekten bahçeden geldiğini kesin olarak anlamıştı.

Dengesi bozulmuş zihninden: «Aman Yarabbi tıpkı o zamanlar pis kokulu Lizaveta'nın bağırdığı gibi» diye bir düşünce geçmişti. Ürkek bir tavırla basamaklardan aşağı inmiş ve dikkatle bakınca, bahçe kapısının açık

olduğunu görmüştü. «Herhalde zavallıcık orada»

diye düşünmüş, bahçe kapısına yaklaşmış ve birden Grigoriy'in zayıf, iniltili, insana korku veren bir sesle: «Marfa! Marfa!» diye onu çağırdığını iyice işitmişti. Marfa İgnatyevna «Tanrım bizi felâketten koru» diye fısıldayarak, kendisini çağıran sesin geldiği yöne doğru atılmış ve işte böyle Grigoriy'i bulmuştu. Ama onu bulduğu vakit, Grigoriy duvarın dibinde ilk olarak yığılıp kaldığı yerde yatmıyordu, artık duvardan yirmi adım kadar ilerde idi. Sonradan kendine gelince, yerde sürüne sürüne oraya kadar gittiği anlaşıldı. Herhalde uzun bir süre ve bir kaç kez kendini kaybederek, tekrar tekrar bayılarak sürüne sürüne ilerlemişti. Marfa İgnatyevna Grigoriy'in üstü başı kan içinde olduğunu farketmiş ve hemen çığlık çığlığa bağırmaya başlamıştı.

Grigoriy ise, alçak sesle ve aralarında bağlantısı olmayan sözler söyleyerek: «Öldürdü...

Babasını öldürdü... Ne bağırıyorsun aptal... Koş, çağır,» diye mırıldanmıştı. Ama Marfa İgnatyevna bir türlü susmamış, hep bağırmıştı. Sonra birden beyin odasında pencerenin açık olduğunu içerde de ışık yandığını farketmiş, bunun üzerine ona koşmuş ve Fiyodor Pav-20

KARAMAZOV KARDEŞLER

loviç'e seslenmeğe başlamıştı. Ama pencereden içeri bir göz atınca korkunç bir manzara görmüştü: Bey, sırtüstü yerde yatıyor hiç kımıldamıyordu. Sırtındaki beyaz robdöşambrın ve beyaz gömleğinin göğüs kısmı kan içindeydi. Masanın üzerinde duran mum parlak bir ışıkla kanı da, Fiyodor Pavlo-viç'in hareketsiz, ölü yüzünü de aydınlatıyordu. İste o zaman, Marfa İgnatyevna müthiş bir dehşet içinde pencereden geri çekilerek koşa koşa bahçeden çıkmış, avludaki büyük kapının sürgüsünü çekmiş, var gücü ile komşu Mariya Kondratyevna'-nın arka bahçesine doğru gitmişti.

Komşuları olan ana kız artık uykudaydılar. Ama Marfa İgnatyevna'nın pancurları şiddetle ve durmadan yumruklayarak bağırması üzerine onlar da uyanmış, pencereye doğru atılmışlardı. Marfa İgnatyevna bağlantısız sözlerle, tiz çığlıklar ata ata, bağıra bağıra konuşmaya başlamış, bununla birlikte en önemli olan şeyleri onlara bildirmiş, yardım istemişti. Yeri yurdu olmayan Foma da tam o gece evlerinde yatıya kalmıştı. Kadınlar hemen onu uyandırmış ve üçü birden cinayet yerine koşmuşlardı. Yolda giderlerken Mariya Kondratyevna daha önce, saat dokuza doğru onların bahçesinden tüm bölgeyi çınlatan korkunç ve tiz bir çığlık duyduğunu hatırlamıştı. Bu, tabiî Grigoriy'in artık duvarın üzerine çıkmış olan Di-mitriy Fiyodoroviç'in ayağını yakalıyarak: «Baba katili!»

diye bağırdığı anda attığı çığlıktı. Mariya Kondratyevna, sesin geldiği yönü

işaret ederek:

«biri bir çığlık attı, sonra birden sustu!» diyordu.

Grigoriy'in yattığı yere gelince, iki kadın Foma'nın yardımı ile onu yerden kaldırıp uşakların dairesine götürmüşlerdi. Işığı yakmış ve Smerdyakov'un hâlâ sakinleşmediğini, kendi küçücük odasında çırpındığını, gözlerinin yana kaydığını, dudaklarından da köpükler aktığını görmüşlerdi. Grigoriy'in başını sirkeli su ile yıkamışlardı. O da suyun etkisi ile artık büsbütün kendine gelmiş ve hemen «beyefendi öldürüldü mü, yoksa sağ

mı?» diye sormuştu. O zaman her iki kadın, beyin yanına gitmiş ve bahçeden içeri girdikleri zaman bu sefer artık yalnız pencerenin değil, evin bahçeye açılan kapısının da ardına kadar açık olduğunu görmüşlerdi. Oysa bey, son bir hafta, her gece kapıyı içerden iyice kilitliyor, hatta Grigoriy'in bile hangi nedenle olursa 'olsun, kapıyı çalmasına izin vermiyordu. İki kadın da, Foma da, kapının açık olduğunu görünce bey'in odasına

«sonradan başımıza bir iş gelmesin» diyerek girmekten korkmuşlardı. Grigoriy ise, onlar yanına dönünce, hemen komisere koşmalarını söylemişti. İşte o zaman Mariya Kondratyevna oraya koşmuş ve komiserin evinde bulunan herkesi heyecana vermişti.

Böylece, Piyotr İlyiç'-ten ancak beş dakika önce gelmiş oluyordu ve Piyotr İlyiç geldiği vakit, artık sadece kendi tahminleri ve olup bitenlerden kendi kendine çıkardığı sonuçlarla gelen biri olarak değil, bir görgü tanığı gibi karşılanmıştı. Hele anlattığı şeyler, herkesin katilin kim olduğu konusunda yürüttüğü tahminleri daha da kuvvetlendirmişti.

(Bununla birlikte kendisi içinden son dakikaya kadar hâlâ bunun böyle olduğuna bir türlü inanmak istemiyordu.)

Hemen harekete geçmeye karar verdiler. Komiser yardımcısına hemen dört tanık bulmak görevini verdiler. Sonra da burada anlattığım gibi, kurallara uygun olarak Fiyodor Pavloviç'in evine girip yerinde araştırma yaptılar. Henüz yeni gelmiş ve heyecanlı bir adam olan hükümet tabibi kendiliğinden komiser, savcı ve zabıt memuru ile birlikte gitmek isteğinde bulundu. Bu arada yalnız kısaca sunu söyliyeyim: Fiyodor Pavloviç'in kafası kırılarak öldürülmüş olduğu anlaşılmıştı, ama bu neyle yapılmıştı? Herhalde sonradan Grigo-riy'i de yere sermiş olan aynı âletle... O sırada âletin ne olduğunu öğrendiler ve elden gelen tıbbî yardımın yapıldığı Gri-goriy'den zayıf bir sesle kesik kesik olarak nasıl yere serildiğinin hikâyesini dinlediler. Elde fenerle duvarın dibini araştırdılar ve bahçedeki patikanın üzerine en görünen yere atılmış olan bakır havanelini buldular.

Fiyodor Pavloviç'in yattığı odada pek öyle göze batan bir karışıklık görmediler, ama karyolasının önündeki perdeyi çekince, yerde kalın bir kâğıttan yapılmış, arşivlerde kullanılan çeşitten üzerinde, eğer gelmek isteğinde bulunursa «Meleğim Gruşenka'ya verilecek olan üç bin rublelik hediye» diye yazılı olan bir zarf buldular. Yazının altında da her halde

sonradan Fiyodor Pavloviç'in kendi eli ile ilâve ettiği «ve civcivime» sözü yazılı idi. Zarfın üzerinde kırmızı bal mumundan üç büyük mühür vardı. Ama zarf yırtılmıştı, içinde de bir şey yok-22

tu: Paralar alınmıştı. Yerde zarfı bağlamak için kullanılmış olan ince pembe kurdeleyi buldulât...

Piyotr İlyic'in ifade verirken de söylediği başka sözler a-rasında özellikle bir şey savcı ile sorgu yargıcının üzerinde olağanüstü bir etki yaptı. O da şuydu: Dimitriy Fiyodoroviç muhakkak gün doğarken tabanca ile intihar etmişti. Çünkü kendisi öyle karar vermişti.

Piyotr İlyiç'e de bunu kendisi söylemişti. Hatta tabancayı onun yanında doldurmuş, bir de kâğıt yazarak onu cebine koymuştu...

Demek ki, bir an önce olay yerine, Mokroye'ye gitmek, belki de gerçekten kendini vurmayı aklına koymuş olan katili bunu yapmadan önce yakalamak gerekiyordu. Savcı müthiş bir heyecan içinde: «Bu apaçık, bir şey!» diye tekrar edip duruyordu. «Böyle serseriler daima öyle yaparlar, yarın kendimi öldürürüm, ölmeden önce iyi bir keyfedeyim bari, derler.> Dimitriy'in dükkândan şarap ve yiyecek aldığı anlatıldığında ise, savcı daha da çok heyecanlandı.

— Hatırlar mısınız beyler, tüccar Olsufyev'i öldürüp bin beş yüz rublesini çalan delikanlı da cinayetten hemen sonra gidip saçlarım kıvırtmış, ardından da önemli bir parayı bir kenara bile koymadan tıpkı bunun gibi paraları elinde tutarak fahişelere gitmişti, dedi.

Bununla birlikte soruşturma, Fiyodor Pavloviç'in evini arama, kanunî formaliteler ve buna benzer şeyler işi geciktiriyordu. Bütün bunlar için zamana ihtiyaç vardı. Bu yüzden Mokroye'ye kendileri gitmeden iki saat önce, tam o akşam kent'e maaşını almak için gelmiş olan bölge zabıta memuru Mavrikiy Mavrikeviç Şmertzov'u gönderdiler.

Mavrikiy Mav-rikeviç'e şu görev verilmişti: Mokroye'ye gidince hiç kimseyi velveleye vermeden görevli üst makama mensup kişiler gelinceye kadar, «katili» göz hapsine almak, muhafızları ve oradaki zabıta memurlarını duruma hazırlamak. Bunlar ve buna benzer emirler verilmişti. Mavrikiy Mavrikeviç de, kendisine söylendiği gibi davrandı ve yalnız eski bir ahbabı olan Trifon Borisoviç'e ne için geldiğini gizli olarak kısmen anlattı.

İşte Mitya'nın karanlıkta taraçada kendisini arayan hancıya rastlayışı ve Trifon Borisoviç'in yüzünde de, sözlerinde de birden bir değişiklik meydana gelmiş olduğunu farkedişi de bu sıraya rastlar. Böylece Mitya da, orada bulunan başkaları da göz hapsinde olduklarını hiç farketmediler. Tabancaların bulunduğu kutuyu ise Trifon Borisoviç çoktan almış gizli bir

yere koymuştu. Hükümet memurlarının hepsi ise ancak sabahleyin, saat beşte, nerdeyse ortalık ağardığı sırada geldiler. Komiser, savcı ve sorgu yargıcı iki fayton, iki de troyka ile gelmişlerdi. Doktor'a gelince, o sabahleyin otopsi yapmak niyeti ile Fiyodor Pavloviç'in evinde kalmıştı. Ama onu asıl ilgilendiren şey, hasta uşak Smerdyakov'un durumu idi. Yola koyulan arkadaşlanna:

— Bu kadar şiddetli ve böyle uzun, hiç durmadan iki gün iki gece süren sara krizlerine nadir rastlanır, böyle bir olay bilimin ilgilendiği bir olay sayılır, diyordu.

Onlar da gülerek bu buluşu için kendisini tebrik ettiler. Bu arada savcı ile sorgu yargıcı çok iyi hatırlıyorlardı ki, doktor çok kesin bir tavırla, Smerdyakov'un ertesi sabaha kadar yaşısamıyacağını sözlerine eklemişti.

Şimdi bu uzun ve bana öyle geliyor ki, zorunlu olan bu açıklamadan sonra, hikâyemize, daha önceki kitapta yarıda kesmiş olduğumuz âna dönelim.

III

BİR RUHUN ÇİLELERDEN GEÇİŞİ BİRİNCİ ÇİLE

İşte Mitya oturuyor, vahşi bir bakışla orada bulunanlara kendisine söylenenleri hiç anlamadan bakıyordu. Birden ayağa kalktı, ellerini yukarı doğru uzatarak yüksek sesle:

— Suçlu değilim! Bu kandan ben suçlu değilim! Babamın kanını dökmekten suçlu değilim... Öldürmek istedim ama suçlu değilim! Bunu ben yapmadım.

Ama bağırır bağırmaz, perdenin öbür tarafından Gruşen-ka fırladı ve komiserin ayaklarına kapandı. Yürek parçalı-yan bir sesle göz yaşları içinde, kollarını herkese uzatarak:

— Suçlu olan benim, benim! Alçağın biri olan ben suçluyum! diye bağırdı. Benim yüzümden öldürmüştür onu! Acı çektirerek onu bu hale ben getirdim! O, zavallı ölen ihtiyar-24

çığı da acı çektirerek mahvettim, içimdeki kötülük yüzünden onu da bu hale getirdim!

Asıl suçlu, birinci suçlu, en önemli suçlu benim!..

Komiser ona el kaldıracak oldu:

— Evet suçlu sensin; diye bağırdı. Asıl suçlu sensin! Sen yo!a gelmez, ahlâksız bir kadınsın, asıl suç sende! diye haykırmaya başladı.

Ama onu hemen orada teskin ettiler. Hatta savcı ona iki eli ile sarıldı:

— Böyle yaparsanız düzensizlik olur Mihayıl Makaroviç! diye bağırdı. Düpedüz soruşturmaya engel oluyorsunuz... İşi

bozuyorsunuz...

Bunu; söylerken nerdeyse nefesi tıkanıyordu. Nikolay Parfenoviç. müthiş bir öfkeyle:

— Tedbir almak gerekir, tedbir almak, tedbir almak! diye bağırıyordu. Başka türlü imkânı yok olamaz!

Hâlâ yere diz çökmüş olan Gruşenka, çılgınca:

— İkimizi birden muhakeme edin! diye bağırmaya devam ediyordu. İkimizi birden cezalandırın! Şimdi gerekirse ölüm cezasını da onunla birlikte çekmeye razıyım!

Mitya ona doğru atılıp yere diz çökerek genç kadını sımsıkı kucakladı:

— Gruşa! Hayatım benim, canım benim, kutsal sevgilim benim! dedi. Ona inanmayın, onda hiç bir suç yoktur, hiç kimsenin kanma girmemiştir o, hiç bir şeyden ötürü suçu yoktur! diye bağırıyordu.

Sonradan kendisini birkaç kişinin zorla ondan ayırdıklarını, Gruşenka'yı birden uzaklaştırdıklarını ve artık masanın başında oturduğu vakit aklının başına geldiğini hatırlıyacak-tı. Yanında ve arkasında palaskalı adamlar duruyorlardı. Karşısında, masanın öbür tarafında, divanın üzerinde sorgu yargıcı Nikolay Parfenoviç oturuyor ve hep ona masanın üzerinde duran bardaktan biraz su içsin diye rica ediyordu:

— Su içince rahatlarsınız, sakinleşirsiniz, korkmayın korkmayın, diye son derece nazik bir tavırla tekrarlıyordu.

Mitya ise birden (bunu sonradan hatırlıyacaktı) nedense parmaklarındaki o iri yüzüklere müthiş bir ilgi ile bakmaya başlamıştı; bunlardan biri bir gök yakuttu. Öbürü ise garip parlak sarı renkte, saydam bir taştı ve öyle güzel bir pa-rıltısı vardı ki! Sonradan uzun bir süre hayretle hatırlıyacaktı ki, bu yüzükler sorgunun o korkunç saatleri süresince bakışlarını kaçınılmaz bir şekilde hep üzerlerine çekmişlerdi.

O kadar ki, nedense onun durumunda bulunan birine hiç uymayan bu davranıştan bir türlü kendini kurtaramamış, gözlerini onlardan ayıramamış, o yüzükleri zihninden bir türlü silememişti.

Mitya'nın solunda, o akşam başlangıçta Maksimov'un o-turduğu yerde şimdi savcı oturuyordu, sağında ise o vakit Gruşenka'nın oturduğu yere, şimdi sırtında avcı ceketine benzeyen oldukça eski bir ceket giymiş, al yanaklı bir genç yerleşmişti. Önünde de bir hokka ile kâğıt vardı. Bu gencin sorgu yargıcının gelirken birlikte getirdiği zabıt kâtibi olduğu anlaşıldı.

Komiser ise şimdi odanın öbür ucunda pencerenin önünde, Kalganov'un yanında ayakta duruyordu. Kalganov da aynı pencerenin yanında bir iskemleye oturmuştu.

Sorgu yargıcı yumuşak bir tavırla belki onuncu kez;

— Su içsenize, diye tekrarladı.

Mitya, gözleri dışarı uğramış, korkunç, hareketsiz bir bakışla sorgu hâkimine bakarak:

— İçtim, beyler, içtim... Ama... Her neyse, ezin beni bay-ler, cezaya çarptırın, kaderimi tayin edin! diye bağırdı.

Sorgu yargıcı yumuşak, ama ısrarlı bir tavırla:

— Demek babanız Fiyodor Pavloviç'in ölümünden suçlu olmadığınızı kesin olarak ileri sürüyorsunuz öyle mi? diye sordu.

— Suçlu değilim! Belki başka bir ihtiyarın kanına girmekten suçluyum, ama babamı öldürmekten suçlu değilim! Hem arkasından göz yaşı döküyorum! Öldürdüm, öldürdüm ihtiyarı, öldürdüm ve yok ettim... Ama o döktüğüm kanın hesabını, bir başkasının kanını dökmekle, korkunç bir cinayetle, hiç bir suçum olmayan bir cinayetle suçlandırılarak ödemek, bana çok ağır geliyor... Beni korkunç bir şeyle suçlandırdınız baylar, yıldırımla vurulmuş gibi oldum! Ama babamı kim öldürdü, kim öldürdü? Madem ben öldürmedim, kim öldürmüş olabilir onu? Akıl alacak şey değil!

Saçma! İmkânsız bir şey!...

Sorgu yargıcı:26

— Asıl iş bunda ya! Kim öldürmüş olabilir?... diye söze başlayacak oldu...

Ama savcı İppolit Kirilloviç (gerçi kendisi savcı muaviniydi ama biz ona kısa olsun diye sadece savcı diyeceğiz) sorgu yargıcı ile bakıştıktan sonra Mitya'ya doğru dönerek:

— İhtiyar uşak Grigoriy Vasilyeviç için boşuna üzülüyorsunuz. Şunu bilin ki, kendisi sağdır, ayılmıştır ve hem onun hem de sizin şimdi verdiğiniz ifadeye göre ona indirdiğiniz ağır darbelere rağmen, galiba sağ kalacaktır. Daha doğrusu doktorun açıkladığına göre öyle olacak...

Mitya birden kollarını iki yana şiddetle indirerek:

— Sağ mı? Demek sağ ha? diye avazı çıktığı kadar bağırdı...

Bütün yüzü aydınlandı:

— Tanrım benim için yaptığın, benim gibi günahkâr ve kötü kalpli bir adamın duasını işiterek gösterdiğin bu mucize için sana şükrediyorum! Evet evet duamı işitti, bütün gece dua ettim!

Bunu söylerken üç kez haç çıkardı. Neredeyse nefesi tıkanıyordu. Savcı:

— Zaten sizinle ilgili... o durum... konusunda, o önemli ifadeyi de Grigoriy vermiştir...

diye devam edecek oldu.

Mitya birden iskemlesinden fırladı:

— Bir dakika baylar, Allah rızası için! Bir dakika durun, onun yanına bir gidip geleyim...

Nikolay Parfenoviç de hemen tiz bir sesle bağırdı:

— Rica ederim! Şimdi, şu anda, katiyyen olmaz! dedi ve o da ayağa fırladı.

Palaskalı adamlar Mitya'yı yakaladılar. Zaten kendisi gene iskemlenin üzerine çökmüştü...

— Ne kadar yazık! Oysa ben ona sadece bir an içinde haber vermek istiyordum ki...

Bütün gece, bir türlü rahat ver-miyen o kan artık temizlenmiştir ve ben artık bir katil değilim! Ondan başka kime haber vereceğim? Benim nişanlım-dır o baylar!

Bunu sevinçle ve kutsal bir şeyden söz eder gibi çevresindekilere göz gezdirerek söylemişti.

— Ah! Size ne kadar teşekkür etsem azdır, baylar! Ah

beni nasıl yeniden hayata kavuşturdunuz, bir an içinde beni nasıl dirilttiniz! O ihtiyar beni kucağında taşımıştı, beni teknede yıkamıştır, daha üç yaşında bir bebek olduğum ve terk edildiğim vakit, bana babalık etmiştir! Sorgu yargıcı:

— Demek siz... diye söze başlıyacak oldu.

Mitya iki dirseğini de masanın üzerine koyup elleriyle yüzünü kapıyarak:

— İzin verin baylar, bir dakikacık daha izin verin, diye sözünü kesti. Bırakın bir parçacık aklım başıma gelsin, biraz nefes alayım baylar! Bütün bunlar insanı müthiş sarsıyor, müthiş! İnsanın yüzü davul değil ki, durmadan dövülsün!

Nikolay Parfenoviç tekrar:

— Azıcık daha su içseniz... diye mırıldandı.

Mitya ellerini yüzünden çekerek güldü. Bakışında bir zindelik vardı. Sanki bir anda değişmişti. Sesi de bambaşka olmuştu. Artık gene bütün insanlara eşit, eskiden tanıdığı bütün bu insanlarla aynı düzeyde olan bir varlıktı. Sanki orada, hepsi dün, daha hiç bir şey olmadan, herhangi bir sosyete toplantısında bir araya gelmiş gibiydiler. Yalnız bu arada şunu söyliyelim ki, Mitya, ilk geldiği zamanlar komiserin evinde daima candan karşılanıyordu. Ama sonradan, özellikle son ay içinde, Mitya, ona hemen hemen hiç uğramamış komiser de ona rastladığı vakit, örneğin, sokakta onunla karşılaşınca şiddetle kaşlarını çatmağa ve sadece nezakete aykın olmasın diye selamına karşılık vermeğe başlamıştı. Bunu Mitya da iyice farketmişti. Savcı'yla ise daha da uzak bir tanışıklığı vardı. Ama sinirli ve hayale düşkün bir kadın olan eşini bazan ziyaret ettiği oluyordu.

Gerçi bu ziyaretlerini en iyi niyetlerle yapıyordu, ama ona niçin gittiğini kendisi de bilmiyor, savcının karısı da her zaman onu candan karşılıyordu. Kadın nedense son zamanlara kadar onunla ilgilenmişti. Sorgu yargıcı ile henüz yakından tanışmamıştı, bununla birlikte onunla karşılaşmış, hatta bir iki kez kadınlar konusunda konuşulmuştu.

Birden neşeli neşeli gülerek:

— Görüyorum ki, siz en becerikli savcılardan birisiniz, dedi. Ama şimdi ben kendim size yardımda bulunacağım. Ah, baylar! Şimdi yeniden doğmuş gibiyim dünyaya... sakın size28

KARAMAZOV KARDEŞLER

böyle basit bir şekilde hitap ediyorum diye bana darılmayın. Sonra biraz da sarhoşum.

Bunu size açıkça söyliyebilirim. Galiba sizinle... akrabam Miusov'un evinde karşılaşmak şerefine kavuşmuştum, öyle değil mi Nikolay Parfeniç... Baylar, baylar, ben şu anda kendimi sizinle eşit saymak iddiasında değilim! Şu anda sizin karşınızda ne durumda bulunduğumu, ne şekilde oturduğumu biliyorum. Biliyorum ki, eğer, Grigoriy benim için ifade vermişse... korkunç, evet tabiî korkunç bir şüphe altındayım. Fecî bir şey! Fecî bir şey! Bunu anlamıyor değilim! Şimdi işe girişelim baylar. Ben hazırım, şimdi bu işi bir anda bitiririz. Çünkü dinleyin, dinleyin baylar. Madem ben kendim suçlu olmadığımı biliyorum, o halde işi bir anda bitiririz demektir! Öyle değil mi? Öyle değil mi?

Mitya hızlı hızlı, sinirli ve heyecanlı bir tavırla çok konuşuyor ve sanki kendisini dinliyenler, kesin olarak en iyi dost-larıymış gibi bir tavır

takınıyordu.

Nikolay Parfenovîç, onu etkileyen bir tavırla:

— O halde şimdilik işlediğiniz söylenen suçu kesin olarak reddettiğinizi zapta geçirelim, diyerek zabıt memuruna doğru döndü, ona alçak sesle yazılması gerekeni yazdırmağa başladı.

— Zapta mı geçireceksiniz? Bunu zapta mı geçirmek istiyorsunuz? Peki öyleyse yazın!

Ben razıyım, buna hiç itirazım yok baylar... Yalnız bakın... Durun, durun. Şöyle yazın: Serkeşlik etmekten, zavallı bir ihtiyara şiddetli darbeler indirmekten suçludur. Gerçi kendimi içten suçluyorum, ama bunu yazmak gerekmez. (Birden zabıt memuruna doğru dönmüştü). Bu artık özel hayatım baylar! Bu, artık sizi ilgilendirmez. Yani benim içimde olanlar demek istiyorum... Ama ihtiyar babamın öldürülmesinden suçlu değilim. Bunu düşünmek vahşice bir şey olur. Tam anlamıyla vahşice bir düşünce olur bu! Size ispatlıyacağım, siz de hemen bunun böyle olduğunu göreceksiniz. Siz de güleceksiniz baylar, bu şüphenizden ötürü kahkahalarla güleceksiniz.

Sorgu yargıcı, kendinden geçmiş olan Dimitriy'i sakin tavrıyla yenmek istiyormuş gibi:

— Sakin olun Dimitriy Fiyodoroviç, diye hatırlattı. Sorguya devam etmeden önce size bir soru sormak isterdim. Bu soruma karşılık vermeye razı olursanız, müteveffa Fiyodor Pavloviç'i galiba sevmediğinizi, onunla sürekli olarak dargınlık içinde yaşadığınızı bir kez daha sizin ağzınızdan işitmek isterim... Burada hemen hemen on beş dakika kadar önce, kendiniz de onu öldürmek istediğinizi söylediniz; «Öldürmedim ama öldürmek istedim!»

diye bağırdınız.

__Ben rai bağırdım öyle? Ha, belki de bağırmışımdır baylar. Evet, ne yazık ki. gerçekten onu öldürmek istemişimdir. Hem de çok kez içimden geçmiştir bu... Ne yazık ki, öyle oldu!

— İstediniz demek. Peki babanıza karşı böyle bir nefret duymaya sizi yönelten düşünceler neydi, bunları bize açıklar mısınız?

Mitya omuzlarını silkerek hüzünle gözlerini yere indirdi.

— Bunda açıklanacak bir şey yok ki, baylar dedi. Ben duygularımı hiç bir zaman saklamamışımdır. .Bütün kent neler hissettiğimi biliyordu. Meyhanede bile bundan herkesin haberi vardı. Daha kısa bir süre önce manastırda, Zosima dedenin hücresinde de bildirmişimdir bunu... O günün akşamı babamı dövmüştüm, hatta az kalsın öldürecektim onu. Sonra da gene geleceğimi ve tanıkların gözü önünde onu öldüreceğimi söyledim... Bin tanık olsa bile yapacaktım bunu. Bir ay boyunca hep bunları bağırarak

söylemişimdir, herkes tanık olmuştur bu sözlerime!.. Olaylar elle tutulur, olaylar kendini belli eder, olaylar her şeyi açığa vurur ama duygular başka şeydir, baylar!

Duygular bambaşka şeylerdir. Bakın baylar (Mitya bunu söylerken kaşlarını çatmıştı) bana öyle geliyor ki, duygularım konusunda bana herhangi bir şey sormağa hakkınız yoktur. Gerçi görevlisiniz, bunu anlıyorum ama bu iş yalnız beni ilgilendirir, benim iç âlemimdir, bu mahrem tir şeydir... Ama... Madem ki duygularımı önceden saklamadım... Örneğin meyhanede de herkese açıkladım, o halde... Şimdi de bunu bir sır olarak saklamıya cağım. Bakın baylar, tabiî ki bu durumda aleyhimde korkunç delillerin ortaya çıktığını anlıyorum: Herkese onu öldüreceğimi söyledim, şimdi de işte onu öldürdüler, o halde onu benden başka kim öldürmüş olabilir? Ha, ha! ha!.. Sizi bağışlıyorum baylar, tam anlamıyla bağışlıyorum. Zaten kendim de ruhumun derinliklerine ka-sarsıldım, şaşırıp kaldım. Çünkü madem ki, ben onu öl-30

KARAMAZOV KARDEŞLER

dürmedim, o halde onu kim öldürmüş olabilir? Öyle değil mi ya? Madem ben değilim o halde kimdir, kimdir?!.. Birden:

— Baylar! diye bağırdı. Şunu öğrenmek istiyorum. Hatta sizden bunu ısrarla söylemenizi istiyorum: Babamı nerede öldürmüşler? Neyle, nasıl öldürülmüş? Bunu söyleyin bana!

Bunu söylerken bir savcıya, bir sorgu yargıcına bakmıştı. Savcı:

— Kendisini çalışma odasında, yerde başı yarılmış olarak yatmış bir durumda bulduk.

Mitya birden irkildi, dirseklerini masaya dayayarak sağ eli ile yüzünü kapadı:

— Bu korkunç bir şey baylar! Nikolay Parfenoviç:

— Devam edelim, diye sözünü kesti. Şimdi şunu söyleyin. Bu duyduğunuz nefret sizde ne uyandırdı? Galiba herkesin içinde ona karşı kıskançlık duyduğunuzu açıklamıştınız, öyle değil mi?

— Evet kıskançlık vardı, ama yalnız kıskançlık değil.

— Para yüzünden yaptığınız tartışmalar oldu mu?

— Evet, para yüzünden de tartışmalar yaptık ya.

— Galiba üç bin ruble için aranızda tartışma çıkmış, güya miras

hakkınızdan size borçlu olduğu ve vermediği üç bin ruble için.

Mitya birden atıldı:

— Ne üçü? Daha fazla, daha fazla, dedi. Belki altı binden, on binden fazla. Ben bunu herkese söylemişimdir, herkese bağıra bağıra açıklamışımdır. Ama artık ne yapalım.

Üç bin rubleye razı olmuştum. Bu üç bine müthiş ihtiyacım vardı. O kadar ki, o yastığının altında Gruşenka için hazırladığı üç binlik paketi benden çalınmış

sayıyordum, baylar. Evet onu

. kendi param olarak sayıyordum. Sanki benim malımdı...

Savcı, sorgu yargıcı ile bakıştı ve bir fırsatını bulup belli etmeden ona göz kırptı. Sorgu yargıcı hemen:

— Bu konuya sonradan tekrar döneceğiz! dedi. Yalnız izin verin, özellikle şu nokta üzerinde duralım: Bu paraları, o zarfın içindeki paralan kendi malınız olarak Baydığınızı zapta geçirelim.

— Geçirin baylar, bunun bana karşı bir delil olacağını anlamıyor değilim, ama delillerden korkmuyorum ve kendi kendimi kötülüyorum. İşitiyor musunuz ne dediğimi? Kendi kendimi kötülüyorum. Bakın baylar, siz beni galiba olduğumdan bambaşka bir insan olarak görüyorsunuz...

Bunu birden üzüntülü ve somurtkan bir tavırla söylemişti.

— Sizinle şu anda konuşan soylu bir insandır. En soylu kişilerden biridir. Ve en önemlisi (bunu asla gözden kaçırmamanız gerekir) bir sürü alçaklıklar yapmış, ama her zaman şimdi olduğu gibi bir varlık olarak soylu kalmış, yani içten, yürekten soylu olan bir varlık olarak kalmış... Anlıyor musunuz, nasıl anlatacağımı bilemiyorum... Zaten ömrüm boyunca susadığım şey, uğrunda acı çektiğim şey bu soyluluktu. Bir bakıma yalnız bu soyluluk uğruna acı çekmiş, Diyojen gibi elde fenerle her yerde onu aramış, öyleyken bütün ömrünce yalnız alçakça davranışlarda bulunmuş, yani hepimiz gibi baylar, hepimiz gibi delilikler yapmış... Daha doğrusu yalnız ben öyle yapmışımdır baylar, herkes değil, yanlış söyledim. Bir ben böyle yapmışımdır. Bir tek ben! Başım ağrıyor baylar...

Acı çektiğini belli eden bir tavırla yüzünü buruşturdu.

— Bakın baylar, görünüşü hoşuma gitmiyordu, halinde bir şerefsizlik vardı, o küfürler, o kutsal olan her şeyi çiğneyiş, o alaylar, o inançsızlık hepsi adi, adice şeylerdi! Ama şimdi o öldükten sonra başka türlü düşünüyorum.

— Nasıl başka türlü?

— Başka türlü değil, ama ona karşı böyle bir nefret duyduğum için

üzülüyorum.

— Pişmanlık mı duyuyorsunuz?

— Hayır, pişmanlık demiyeceğim. Bunu zapta geçirmeyin. Zaten kendim iyi değilim ki baylar, kendim o kadar yakışıklı değilim ki! Bu bakımdan onu nefret edilecek bir varlık saymaya hakkım yoktu. Mesele bunda! İşte bunu zapta geçirebilirsiniz.

Mitya bunu söyledikten sonra birden olağanüstü bir hü-züne kapıldı. Zaten sorgu yargıcının sorularına karşılık vermeye başladığından bu yana gittikçe daha somurtkan, daha kederli görünmeye başlamıştı. Birden, tam o anda gene beklenmedik bir olay meydana geldi. Olup biten şuydu: Gerçi32

KARAMAZOV KARDEŞLER

Gruşenka'yı biraz önce uzaklaştırmışlardı ama, şimdi sorgunun yapıldığı o mavi odadan pek uzağa değil ancak ondan sonraki üçüncü odaya götürmüşlerdi. Bu, o gece büyük ziyafetin verildiği, herkesin dans ettiği büyük odanın yanındaki küçücük, tek pencereli odaydı. Gruşenka orada oturuyordu, yanında da şimdilik yalnız fena halde şaşırmış, fena halde korkmuş ve sanki kurtuluşu ondan bekliyormuş gibi hep ona yapışan Maksimov vardı. Kapılarında göğsünde madenî plâka taşıyan bir köylü duruyordu. Gruşenka ağlıyordu. Birden, a-cısı artık dayanılmaz bir hâl alınca, ayağa fırlamış kollarını iki yanına vurarak tiz bir sesle: «Ah nedir bu başıma gelenler, nedir bu başıma gelenler!» diye bağırıp kendini odadan dışarı atarak Mitya'sına koşmuştu. Bu, o kadar beklenmedik bir şekilde olmuştu ki, hiç kimse onu durdurmaya vakit bulamadı.

Mitya ise onun çığlığını işitince tiril tiril titredi. Sonra birden fırladı o da kendini kaybetmiş gibi bağırarak ona doğru atıldı. Ama bir araya gelmelerine imkân vermediler. Öyleyken gene de birbirlerini görmüşlerdi. Mitya'yı sıkıca ellerinden yakalamışlardı, çırpınıp duruyor, atılıyordu. Onu tutmak için üç dört kişinin yardımı gerekti. Gruşenka'yı da yakalamışlardı ve Mitya onu sürükleyerek götürürlerken genç kadının bağıra bağıra, kollarını ona doğru uzattığını görüyordu. Bu olay sona erdikten sonra, Mitya gene eski yerinde, masanın başında, sorgu yargıcının karşısında kendini toparlamıştı. Onlara doğru dönerek:

— Ondan ne istiyorsunuz? Neden ona işkence ediyorsunuz? Onun suçu yok! diye bağırıyordu.

Savcı ile sorgu yargıcı onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Böylece on dakika-kadar bir süre geçmişti. Sonunda odaya aceleyle oradan biraz önce ayrılmış olan Mihayıl Makaroviç girdi ve heyecan dolu yüksek bir sesle savcıya:

— Kadını uzaklaştırdık, şimdi aşağıda ama bu zavallı a-dama bir tek söz söylemek istiyorum baylar. İzin verir misiniz? Sizin yanınızda söyliyeceğim baylar, sizin yanınızda!

Sorgu yargıcı:

— Buyurun buyurun Mihayıl Makaroviç, diye karşılık verdi. Bu durumda hiç bir itirazımız yoktur.

Mihayıl Makaroviç, Mitya'ya doğru dönerek:

— Dimitriy Fiyodoroviç, beni dinle evlâdım, diye söze baş-

ladı ve yüzünde sıcak bir baba sevgisi, karşısındaki zavallı insanın nerdeyse derdini paylaşıyormuş gibi bir anlam belirdi. Senin Agrafena Aleksandrovna'yı kendi elimle aşağı götürdüm ve hancının kızma teslim ettim. Şimdi yanında o ih-yar Maksimov var, ondan hiç ayrılmıyor, onu sakinleştirdim, işittin mi? Yalvardım yakardım sakinleştirdim. Senin kendini savunmak ihtiyacında olduğunu, bu bakımdan sana engel olmamasını, içinde üzüntü uyandırmaması gerektiğini söyledim, yoksa şaşırabileceğini ve yanlış söyleyerek kendini kötü duruma sokabileceğini belirttim, anladın mı? Yani kısaca her şeyi anlattım, o da anladı. O kadın akıllı ve iyi yüreklidir evlâdım. Senin için yalvarırken benim gibi bir ihtiyarın ellerini öpmeye kalkıştı. Buraya da beni kendisi gönderdi. Onun için üzülmemeni söylememi istedi". Evet, şimdi de benim gidip senin sakinleştiğini ve onun için üzülmediğini ona söylemem gerekiyor. Onun için sen de sakinleş. Bunun böyle olması gerektiğini anla. Ben ona karşı suçluyum, o tam bir Hıristiyan yüreği taşıyor. Evet baylar o, iyi yürekli ve hiç bir şeyde suçu olmayan varlıktır. Şimdi söyle Dimitriy Fiyodoroviç, ona gidip sakin duracağını söyleyebilir miyim?

İyi yürekli Mihayıl Makaroviç gereksiz olan bir çok şeyler söylemişti. Ama Gruşenka'nın acısı, bir insan olarak onun ta yüreğine işlemişti. Hatta gözlerinde yaşlar vardı. Mitya ayağa fırlayarak ona doğru atıldı.

— Özür dilerim baylar! İzin verin, ne olur izin verin! diye bağırdı. Siz melek, melek ruhlu bir adamsınız Mihayıl Makaroviç, onun namına size teşekkür ederim. Sakin olacağım, neşeli duracağım, o sonsuz iyiliğinizden kendisine şunu bildirmenizi beklerim: Artık neşeliyim, neşelendiğimi, hatta onun yanında sizin gibi koruyucu bir melek bulunduğunu bildiğim için, şimdi rahatça gülebileceğimi söyleyin ona. İşimi şimdi bitiririm ve buradan kurtulur kurtulmaz ona koşacağım! Beni görecektir, söyleyin beklesin!

Birden savcı ile sorgu yargıcına doğru dönerek:

— Baylar, şimdi size yüreğimde ne varsa hepsini açıklayacağım, bütün ruhumu açacağım size! Bu işi hemencecik bitireceğiz, neşe ile bitireceğiz... Sonunda nasıl olsa hepimiz güleceğiz, güleceğiz değil mi? Yalnız baylar, bu kadın benim gönlümün sultanıdır! Ah, rica ederim bunu söylememe izin34

verin, artık bunu size açıklıyayım... Karşımda olan sizlerin dünyanın en soylu insanları olduğunuzu görmüyor muyum? O benim hayatımın ışığı benim için kutsal bir varlıktır.

Bir bilseniz! Çığlıklarını duydunuz ya. «Seninle birlikte ölüm cezasına çarptırılsam razıyım!» diyordu. Oysa ben ona ne verdim? Ben fıkaranın biriyim, elimde avucumda bir şey yok, böyle bir sevgiye değer miyim? Biçimsiz, utanç verici ve utanılacak yüzlü bir varlık olan ben, böyle bir aşka lâyık mıyım? Böyle bir kadının kürek cezasını çekmek için, benimle birlikte gitmesi olacak şey mi? Demin, benim için ayaklarınıza kapandı. Oysa gururlu bir kadındır ve hiç suçu yoktur. Nasıl olur da ona tapmam, nasıl olur da bağırıp çağırmam ve demin yaptığım gibi ona koşmam? Ah, özür dilerim baylar, her neyse...

simdi teselli buldum!

Sonra iskemlenin üzerine yığıldı ve yüzünü iki eliyle kapayarak hıçkıra hıckıra ağlamaya başladı. Ama artık bunlar mutluluk gözyaşları idi. Bir an sonra kendine geldi. Sorgu yargıcı, çok memnundu. Hatta galiba öbür hukukçular da öyle. Hepsi şimdi sorgunun yeni bir safhaya gireceğini hissediyorlardı. Mitya, komiseri uğurladıktan sonra bayağı neşelenmiş ti.

— Eh şimdi tam anlamıyla emrinizdeyim, baylar. Hem,.. Bütün o ayrıntılara girilmese, hemen anlaşırdık. Gene o önemsiz şeylerden söz ediyorum... Baylar emrinizdeyim, ama karşılıklı olarak güven duymamız gerekir... Siz bana inanmalısınız, ben de size... Aksi halde hiç bir zaman bir sonuca varamayız. Bunu asıl sizin için söylüyorum, iş başına baylar, is başına! Asıl önemlisi de şu: Ruhumu böyle didik didik etmeyiniz, saçmalıklarla yüreğime işkence yapmayınız. Bana yal nız önemli şeyleri, olayları sorunuz. O zaman ben de sizi hemen tatmin ederim. Allah kahretsin o önemsiz ufak tefek şeyleri!

Mitya, işte yüksek sesle böyle söyleniyordu. Sorgu yeniden başladı.

IV

İKİNCİ ÇİLE

Nikolay Parfenoviç, çok miyop, patlak, acık kül rengi iri gözleri parıl parıl parlayarak belli bir memnunlukla ve heyecanlı bir tavırla konuşmaya başladı. Bir dakika kadar önce, gözlüğünü de çıkarmıştı:

— Böyle hazır olmakla bize ne kadar cesaret veriyorsunuz bilemezsiniz, dedi. Hem şimdi karşılıklı olarak güven duymamızdan söz ederek gerçekten önemli bir noktaya dokundunuz. Şüphe altında olan kişi, gerçekten kendini savunmak istiyorsa, bunu umut ediyorsa ve suçsuz

olduğunu ispatlıyabi-lecek durumda ise karşılıklı bir güven olmadan böyle önemli işlerde sonuç almak imkânsızdır. Biz elimizden gelen her şeyi yapacağız. Zaten siz de şimdi bu isi nasıl idare ettiğimizi görmüş olmalısınız... Bu sözlerimi doğru buluyorsunuz değil mi İppolit Kirilioviç?

Bunu savcıya doğru dönerek söylemişti. Savcı, Nikolay Parfenoviç'in heyecanlı sözleri ile kıyaslanırsa biraz soğuk bir tavırla ama gene de sözlerini destekliyerek:

— Evet, tabiî! dedi.

Şunu ilk ve son olarak söyliyelim ki, bizim kente yeni gelmiş olan Nikolay Parfenoviç, daha görevine başladığı sıralarda bizim savcı İppolit Kirillovic'e karşı olağanüstü bir saygı duymuş ve ona yürekten bağlanmıştı. Bizim «meslekte haksızlığa uğramış» İppolit Kirilloviç'in olağanüstü psikoloji ve hatip olarak konuşma yeteneklerine itiraz kabul etmeyecek şekilde inanan tek kişi oydu ve gerçekten haksızlığa uğradığına inanıyordu.

Onun nasıl bir insan olduğunu daha Peters-burg'da iken işitmişti. Buna karşılık, o gencecik Nikolay Parfenoviç de bizim «haksızlığa uğramış» savcının dünyada iç-

. ten olarak sevdiği tek kişiydi. Oraya gelirken daha yolda kendilerini bekliyen işten söz ederek, bazı noktalarda anlaşmış bazı şeyleri kararlaştırmışlardı. Şimdi de masa başında Nikolay Parfenoviç'in keskin zekâsı kendisinden daha yaşlı olan meslek arkadaşının her davranışını, yüzündeki her anlamı daha

o bir söz söylemeden, bir bakışından, bir göz kırpışından kendisine verilen tüm işaretleri hemen anlıyordu. Mitya sabırsızlık içinde'.

— Baylar, izin verin kendim anlatayım, sözümü önemsiz şeylerle kesmeyin, ancak o zaman her şeyi size bir anda anlatacağım, diyordu.

— Mükemmel! Teşekkür ederim! Yalnız sizin bize söyliye-ceklerinizi dinlemeden önce izin verirseniz bizini merakımızı çeken bir olay üzerinde daha duracağını. O da şu: dün aksam saat beşte rehin olarak bıraktığınız tabancalarınızın karşılığında arkadaşınız Piyotr İlyiç Perhotin'den almış olduğunuz o on rubleden söz etmek istiyorum.

— Rehine verdim baylar! Verdim. On rubleye rehin ettim! Bundan ne çıkar? Başka söylenecek bir şey yok. Yoldan

kente gelir gelmez, gidip onları rehine verdimi.

— Yaa, demek yoldan döndünüz. Kentin dışına mı çıkmıştınız?

— Gitmiştim efendim, kırk verstlik bir yere gittim. Siz bunu bilmiyor muydunuz?

Savcı ile Nikolay Parfenoviç bakıştılar.

— Zaten hikâyenize dün sabahtan bu yana neler yapmış olduğunuzu, sistemlice başından sonuna kadar anlatarak bas-lasanız nasıl olur? Örneğin izin verirseniz şunu öğrenmek istiyoruz: Kentten niçin çıktınız? Ne zaman yola koyuldunuz ve ne zaman döndünüz...

Bütün bu olayları.

Mitya, yüksek sesle güldü:

— Başlangıçta öyle söyleseydiniz ya! Hem bunu istiyorsanız işe dünden değil, bundan üç gün öncesinden başlamak gerekir, o zaman nereye nasıl ve niçin gittiğimi anlarsınız. Bundan üç gün önce sabahleyin buranın tüccarlarından Sam-sonov'dan üç bin ruble istemeye gittim, karşılığında sağlam bir teminat göstererek... O para birden çok lâzım olmuştu baylar, birden çok ihtiyacım olmuştu ona...

Savcı nazik bir tavırla sözünü kesti.

— Bir dakika, sözünüzü kesebilir miyim? dedi. Böyle bir paraya yani üç bin rublelik bir paraya neden böyle bir ihtiyaç duydunuz? diye sordu.

— Ah baylar! Ne olur, gene ayrıntılara girmeyelim: Neden, nasıl, ne zaman ve niçin bu kadar paraya ihtiyacım oldu

da, neden şu kadara ihtiyacım olmadı ve bütün bu gevezelikler... Bütün bunları üç kitapta bile anlatamam, üstelik bir de son söz yazmam gerekir.

Mitya, bunları, bütün gerçeği olduğu gibi anlatmak isteyen ve en iyi niyetleri besleyen bir insanın candan ama sabırsız lâubaliliği ile söylemişti. Birden kendisini topladı:

— Efendim, böyle ikide bir baş kaldırdığım için bana darılmayın. Tekrar rica ediyorum; tekrar şuna inanmanızı isterim ki, size karsı büyük bir saygı duyuyorum ve şu andaki durumu anlıyorum. Sarhoş olduğumu sanmayın. Şimdi artık ayıldım. Keşke sarhoş

olsaydım, bu işe hiç de engel olmazdı. Benim sarhoşluğum şöyle olur: Ayılınca akıllanır - budala olurum İçtim mi aptallaşır - akıllanırım.

Ha! ha! ha! Yalnız görüyorum ki, şimdilik karşınızda espri yapmam yakışık almıyor. Yani şimdilik birbirimizi anlayamayacağız. İzin verirseniz kendime karşı da daha saygılı olayım, saygı duyulacak bir insan olduğumu göstereyim. Şimdiki farkı anlamıyor muyum sanıyorsunuz? Ne olursa olsun karşınızda şimdi bir suçlu olarak oturuyorum. Yani sizin gibi yüksek în-

sanlarla hiç bir zaman eşit olamam. Size de beni göz hapsine almak görevi verilmiş: Grigoriy'e bunları yaptım diye bana «aferin!» diyecek değilsiniz ya! İhtiyarların kafasını kıran cezasız kalmaz ya. Ona bunu yaptım diye tabiî beni mahkemeye vereceksiniz. Sonra da altı ay ya da belki bir yıl hapis verirsiniz. Sizin hukukçular bana ne ceza verirler bilmem. Gerçi medenî haklardan yoksun kalacağımı biliyorum, medenî haklar elimden alınacak değil mi, bay savcı? Bundan da anlaşıldığı gibi, aradaki farkı anlıyorum baylar... Ama şunu da kabul edin ki, bu sorduğunuz sorularla Tanrının kendisini de şaşırtabilirsiniz. Nereye bastın? Nasıl bastın? Ne zaman bastın? Neyin içine bastın? Böyle giderse, ne karşılık vereceğimi şaşıracağım, siz de hemencecik kalemi elinize aldığınız gibi zapta geçirirsiniz, o zaman ne olacak? Hiç bir şey olmayacak, çünkü eğer yalan söylemeye başladıysam, sonuna kadar yalan söylerim siz de yüksek tahsil görmüş ve en soylu kişilerden olan sizler de beni bağışlarsınız. Sözlerimi bir rica ile bitireceğim. Bu beylik sorgu şeklinden vazgeçin. Daha doğrusu38

KARAMAZOV KARDEŞLER

önce her hangi bir basit şeyden, önemsiz bir şeyden başlayın sorulara. Örneğin

«yatağından nasıl kalktın, ne yedin, nasıl tükürdün, nereye tükürdün,» sonra da suçlunun dikkatini uyuşturunca birden onu beyninden vurulmuşa döndüren soruyu sorun: «Kimi öldürdün, kimi soydun?» Ha! Ha! Ha! işte sizin beylik sorularınız böyle.

Bunlar sizde kanun olmuş. İşte sizin bütün kurnazlığınız bundan ibaret! Ama siz böyle kurnazlıklarla köylüleri uyutun, beni değil. Ben işin ne olduğunu anlıyorum. Kendim de görevde bulundum. Ha! Ha! Ha!

Onlara şaşılacak bir açık yüreklilikle bakarak:

— Bana darılmıyorsunuz ya baylar? Bu küstahlığımı bağışlıyorsunuz ya? diye bağırdı.

Bunları Mitya Karamazov söylediğine göre bağışlamak mümkündür. Çünkü akıllı bir insan bunu yaparsa bağışlanmaz. Ama Mitya bağışlanabilir! Ha! Ha! Ha!

Nikolay Parfenoviç, dinliyor ve o da gülüyordu. Savcı ise gerçi gülmüyordu, ama gözlerini hiç ayırmadan, sanki en küçük bir sözünü, en küçük bir davranışını, yüzündeki en küçük titreyişi bile gözden kaçırmak istemiyormuş gibi Mitya'ya bakıyordu.

Nikolay Parfenoviç, gülmeye devam ederek:

— Zaten biz de sizinle başlangıçta öyle konuşmaya başlamıştık, diye karşılık verdi.

Sizi sorularla şaşırtmıyorduk: Sabahleyin nasıl kalktığınızı, neler yediğinizi sormadık ama artık en basit şeylerden başladık.

— Anladım, anlıyorum ve bana karşı gösterdiğiniz o eşsiz, o en soylu kişilere yakışır iyi yürekliliğe değer verdim. Şimdi daha da büyük bir değer veriyorum. Biz burada bir araya gelmiş üç soylu kişiyiz. Bu bakımdan aramızda herşey iyi tahsil görmüş, yüksek sosyeteye mensup, aralarında soyluluk ve şeref bağları olan insanlar gibi karşılıklı bir güven içinde olmalı. Ne olursa olsun hayatımın şu anında, şerefimin ayaklar altında çiğnendiği sırada, sizleri en iyi dostlarım olarak saymama izin veriniz. Bu sizin için gurur kırıcı bir şey olmaz değil mi? Baylar.

Nikolay Parfenoviç ciddi ve destekliyen bir tavırla bunu kabul ederek:

— Aksine bunu o kadar güzel söylediniz ki, Dimitriy Pi-

yodoroviç.

Mitya, zafer kazanmış bir tavırla:

— Önemsiz ayrıntılara gelince, bütün o kargacık burgacık ayrıntılar bir tarafa! diye bağırdı. Yoksa bu iş Allah bilir neye varır, öyle değil mı?

Savcı Mitya'ya doğru dönerek birden söze karıştı:

— Bu akıllıca öğütlerinize tam anlamında uyacağım, dedi. Yalnız soracağım sorudan vazgeçemem. Sizin böyle bir paraya daha doğrusu o üç bin rubleye neden ihtiyaç duyduğunuzu kesin olarak öğrenmemiz gerekiyor.

— Neden mi ihtiyacım vardı? Söyliyeyim, şey için... onun için... Yani borç ödemek için.

— Kime ödeyecektiniz bu borcu?

— Buna karşılık vermeyi kesin olarak reddediyorum baylar! Bakın, işte bunu söyliyemiyeceğim. Bunu söylemek cesaretini kendimde bulamıyacağımdan ya da bunu söylemekten korktuğumdan, bütün bunların bir tükürük kadar bile önemli şeyler olmadığından, saçma bir şey olduğundan ötürü değil, şunun için söylemiyeceğim: bu işin içinde prensip meselesi var. Bu benim özel hayatımla ilgilidir, özel hayatıma ise kimsenin karışmasına izin vermiyeceğim. Benim prensibim bu. Bu sorunuz konu ile ilgili değil. Bu işle ilgili, olmayan her şey ise, benim özel hayatım ile ilgilidir! Birine borcumu ödemek istiyordum, birine şeref borcum vardı, ama kime? Bunu söyle-.miyeceğim.

Savcı:

— İzin verirseniz bunu zapta geçirelim, dedi.

— Buyurun, zapta geçirin. Öylece yazın: Söylemiyorum ve söylemiyeceğim! Hatta zapta şunu da geçirin baylar: Ben bunu açıklamayı şerefsizlik sayıyorum. Yazın bakalım, yazmaktan başka vaktinizi ne ile geçirirsiniz ki.

Savcı, garip ve oldukça sert, ama etkiliyen bir tavırla:

— İzin verirseniz size bir kez daha şunu hatırlatayım ve önceden söyliyeyim ki, eğer bunu bilmiyorsanız... size simdi sorduğumuz sorulara karşılık vermemekte serbestsiniz. Buna karşılık, şu ya da bu nedenden ötürü kendiliğinizden bize karşılık vermek istemiyorsanız, sizi, baskı yaparak bir karşılık vermeye zorlamaya hiç hakkımız yok. Bu iş tüm olarak sizin.40

kavrayışınıza bağlıdır. Ama gene de görevimiz böyle bir durumda size şu ya da bu açıklamada bulunmaktan kaçınarak kendinize ne derece kötülük ettiğinizi belirtmektir.

Şimdi lütfen devam edelim.

Mitya, kendisini etkileyen bu sözlerden biraz mahcup olmuş bir tavırla:

— Ben darılmıyorum ki baylar... Ben... diye mırıldandı. Jşte, bakın baylar. O zaman baş

vurduğum Samsonov var ya...

Tabiî okuyucuya artık bildiği ve Mitya'nın o sırada anlattığı hikâyeyi ayrıntıları ile verecek değiliz. Mitya bunu anlatırken her şeyi en küçük noktasına kadar belirtmek ve mümkün olduğu kadar çabuk bitirmek için sabırsızlık gösteriyordu. Ama kendisi açıklamalarda bulundukça, bu açıklamalarını zapta geçiriyorlardı, bu yüzden de ikide bir onu dur-; durmak sorunda kalıyorlardı. Dimitriy Piyodoroviç bunu yanlış buluyor, ama boyun eğiyor, öfkeleniyordu. Bununla birlikte şimdilik öfkesi yumuşaktı. Gerçi arada bir

«Baylar, bu Tanrıyı bile çileden çıkarır» ya da «Baylar, biliyor musunuz ki, beni boşuna öfkelendiriyorsunuz?» 'diye bağırıyordu. Ama bağırırken bile hâlâ o dostça heyecanlı tavrını henüz değiştirmiyordu.

Böylece üç gün önce Samsonov'un ona nasıl «kazık attığını» anlattı. (Şimdi artık tam anlamıyla o zaman kendisini aldatmış olduklarını anlamıştı). Yol parası bulmak için, saatin altı rubleye satılması gibi sorgu yargıcı ile savcının henüz" hiç bilmedikleri bir olay, hemen, hemen olağanüstü bir olaymış gibi dikkatlerini çekti. Sonra Mitya'nın artık sınırsız bir öfke göstermesine rağmen, bu olayı, bir gün önce elinde beş parası olmadığını ikinci kez ispatlayan bir delil olarak tüm ayrıntıları ile zapta geçirmeyi gerekli buldular.

Mitya yavaş yavaş somurtmaya başlamıştı. Lyagaviy'e gidişini, kömür dumanı ile dolu izbede geçirdiği geceyi ve ondan sonra olup bitenleri

anlattıktan sonra, hikâyesini kente dönüşüne dek getirmiş, oraya gelince de artık ısrara gereklilik kalmadan, ayrıntılı olarak Gruşenka'yı kıskandığı için çektiği acıları anlatmaya koyulmuştu. Kendisini hiç konuşmadan dinliyorlardı. Özellikle büyük bir dikkatle Gruşenka'yı gözetlemek için Fiyodor Pavloviç'in «arkasında> Mariya Kondrat-KARAMAZOV KARDEŞLER

41

yevna'nın evinde, bir gözetleme yerinin bulunması ve haberleri kendisine Smerdyakov'un getirmiş olması üzerinde durdular. Buna çok önem vererek anlattıklarını zapta, geçirdiler.

Mitya duyduğu kıskançlığı heyecanla, her şeyi olduğu gibi belirterek anlatıyor ve gerçi, doğru söylemek gerekirse, en gizli duygularını «böyle herkesin utanç veren bakışları»

altına sermekten utanç duyuyordu, ama belliydi ki, doğrusunu söylemek için, duyduğu bu utancı bastırmaya çalınıyordu.

Kendisi bunları anlatırken, sorgu yargıcının ve özellikle cavcının, kayıtsız bir ciddilikle ona doğru çevrilmiş olan ba-Kişları, sonunda Mitya'yı çok etkilemeğe başladı. Zihninden hüzünle şöyle bir düşünce geçti: «Daha çocuk sayılacak bir yaşta olan ve daha bundan birkaç gün önce kadınlardan söz ederek kendisine saçma şeyler söylediğim o Nikolay Parfeno-viç ve bu hasta savcı bu anlattıklarımı dinlemeğe lâyık değiller diye düşündü.

«Rezil oldum!» Düşüncelerine şiirden bir parça ile son verdi: «Yüreğim sabret, boyun eğ

ve sus!» Ama anlatmaya devam etmek için gene de kendini toparladı.

Hohlakova ile olup bitenlere geçtiği vakit yeniden neşelenmeğe bile başladı. Hatta o hanımefendi için yeni çıkan ve konu ile hiç ilgisi bulunmayan öze! bir fıkra anlatmağa kalkıştı, ama sorgu yargıcı sözünü keserek nazik bir tavırla «sadede gelmesinin rica etti.

Sonunda umutsuzluğunu açıkladıktan, bayan Hohlakova' nın evinden çıkınca nasıl paniğe kapıldığını anlattıktan sonra

üç bin ruble»yi bulmak için gerekirse birini bıçaklamayı bile düşündüğünü söylediği sırada Mitya'yı yine durdurup «bıçaklamak istiyordu» diye zapta geçirdiler. Mitya, bunu zapta geçirmelerine sesini çıkarmadı.

Nihayet sıra birden Gruşenka'nın kendisini aldattığını ve Mitya onu Samsonov'a götürdükten sonra, genç kadının gece yarısına kadar ihtiyarın yanında kalacağını söylemesine rağmen, oradan hemen çıkıp gittiğini anlatmaya geldi. Hikâyenin bu noktasında elinde olmayarak dudaklarından şu cüm-döküldü: «Vallahi o Fenya'yı o sırada öldürmediysem, bunu

buna vakit bulamadığım için yapmadım, baylar!» dedi. Bunu da dikkatle

zapta geçirdiler.

Mitya üzüntülü bir tavırla «bekledi. Sonra babasının bahçesine nasıl koştuğunu anlatmaya42

KARAMAZOV KARDEŞLER

koyuldu. Ama o sırada birden sorgu yargıcı onu durdurup, divanın üzerinde yanıbaşında duran büyük deri çantayı açarak içinden bakır bir havaneli çıkardı. Onu Mitya'ya göstererek:

— Bunu tanıdınız mı? diye sordu. Mitya üzüntü ile güldü:

— Ha evet! Tanımaz olur muyum! Verir misiniz bir bakayım... Hay Allah kahretsin.

İstemez!

Sorgu yargıcı:

— Ondan söz etmeyi unuttunuz, diye belirtti.

— Hay Allah kahretsin! Onu sizden saklamıyacaktım herhalde, onsuz olmayacaktı bu iş

değil mi? Ne dersiniz? Yalnız bir an için hatırımdan çıkmıştı.

— O halde lütfen esaslı olarak nasıl olup da onunla Bİ-lâhlanmış olduğunuzu anlatın.

— Hay hay. Onu da anlatayım baylar.

Mitya bunu söyledikten sonra havanelini nasıl aldığını ve nasıl koşup gittiğini anlattı.

— Ama böyle bir cisimle silâhlanırken nasıl bir amaç güdüyordunuz?

— Nasıl bir amaç mı? Hiç bir amacım yoktu! Yakaladığım gibi koştum işte.

— Bir amacınız yok idiyse, neden yaptınız bunu? Mitya'nın öfkesi başına çıkıyordu.

Israrla «delikanlıya»

baktı ve somurtkan bir tavırla öfkeyle güldü. Mesele şuydu: Şimdi böyle açıktan açığa ve kıskançlığının hikâyesini «bu adamlara» böylesine her şeyini ortaya dökerek anlattığı için, gittikçe daha çok utanıyordu. Birden dudaklarından:

— Boş verin havaneline canım! diye bir söz döküldü.

— İyi ama...

— İşte köpeklerden korunmak için aldım. Sizin anlayacağınız ortalık karanlıktı... Yani her ihtimale karşı aldım.

— Peki, daha önce geceleri dışarıya çıktığınız vakit karanlıktan korktuğunuz için, yanınıza herhangi bir silâh alır mıydınız?

Mitya, artık dayanamıyacak derecede sinirlenerek:

— Tuh Allah kahretsin! Sizinle konuşmaya imkân yok baylar! diye bağırdı ve zabıt kâtibine doğru dönerek öfkeden kıpkırmızı olmuş bir halde sesini çılgınca bir öfke ile hızlı hızlı konuşarak ona:

«Hemen zapta geç... Hemen... Babamı... Fiyodor Pavloviç'i başına vurarak öldürmek için yanıma bir havaneli almış olduğumu yaz!» dedi.

Sonra sorgu yargıcına ve savcıya meydan okur gibi bakarak:

— Eh, şimdi memnun oldunuz mu baylar? İçiniz rahat

etti mi?

Savcı soğuk bir tavırla:

— Böyle bir ifadeyi bize şimdi sinirlendiğiniz ve size sorduğumuz sorulara kızdığınız için verdiğinizi çok iyi anlıyoruz. Siz bunları önemsiz şeyler sayıyorsunuz, ama bunlar aslında çok önemli, dedi.

— Canım rica ederim baylar! Eh havanelini aldım diyelim. Canım bu gibi olaylarda insan neden eline herhangi bir ,şeyi alır? Neden aldığımı bilmiyorum. Yakaladığım gibi koştum işte. Hepsi bu kadar. Ayıp baylar, passons('), yoksa yemin ederim ki, anlatmaktan vaz geçeceğim!

Dirseklerini masaya, yanağını da eline dayadı. Onlara yanını dönmüştü, ve bu sahneye içinde uyanan kötü duyguyu bastırmaya çalışarak bakıyordu. Gerçekten de, o sırada kalkıp bir tek söz bile söylemiyeceğini bildirmek «bana idam cezası verseniz bile* demek için. şiddetli bir istek duyuyordu. Birden güçlükle kendisini zorlayarak:

— Bakın baylar, bakın! diye söylendi. Sizi dinliyorum da hayal görüyor gibi oluyorum...

Biliyor musunuz? Ben bazen bir rüya görürüm... Garip bir rüya... Sık sık görürüm bu rüyayı. Hep tekrar tekrar aynı şeyi görürüm. Rüyamda güya biri, müthiş korktuğum biri, gece karanlıkta peşimden koşar, beni arar, ben de ondan kapının arkasına ya da dolabın içine saklanırım. Saklandığım için küçüldüğümü hissederim. İşin en önemli yanı, o beni kovalayan, nereye saklandığımı çok iyi bilir. Ama bende uyandırdığı korkudan ötürü zevk

duymak, bana daha çok işkence etmek için, mahsus nereye saklandığımı bilmiyormuş gibi davranır... İşte siz bana şimdi bunu yapıyorsunuz!

Yaptığınız aynı şey!

Savcı:

(*) Passons: Geçelim (bunu geçelim anlamına).44

— Demek böyle rüyalar görüyorsunuz öyle mi? Mitya, acı acı gülümsedi:

— Evet böyle rüyalar görürüm... Yoksa bunu da mı zapta geçirmek istiyorsunuz?

— Hayır zapta geçirmek istemiyoruz, ama gene de acayip rüyalar görüyormuşsunuz.

— Şimdi gördüğüm artık rüya değil, gerçek baylar! Yaşamın gerçekçiliği! Ben bir kurdum, siz de avcısınız. Tabiî ki, kurdu pusuya düşürmeye çalışacaksınız.

Nikolay Parfenoviç, çok yumuşak bir tavırla:

— Böyle bir kıyaslama yapmanız boşuna... diye söze başlayacak oldu.

Ama Mitya, herhalde birden öfke gösterisinde bulunarak ruhundaki ağırlığı hafifletmek isteği ile:

— Boşuna değil! diye tekrar bağırdı. Ama sonradan söylediği her sözle gene gittikçe yumuşayarak devam etti: Bir caniye ya da sorularınızla işkence ettiğiniz bir zanlıya inan-mıyabilirsiniz. Ama en soylu kişiye, ruhun en yüksek atılışlarına, (bunu cesaretle bağıra bağıra söylüyorum!) hayır buna, inanmamazlık edemezsiniz... Buna hakkınız bile yok... Ama...

«Sus yüreğim

Sabret, boyun eğ ve sus!...»

Birden canı sıkıldı. Hemen:

— Canım devam etmeye lüzum var mı? diye kestirip attı: Nikolay Parfenoviç:

— Tabiî, lütfen devam edin, diye karşılık verdi.

ÜÇÜNCÜ ÇİLE

Mitya gerçi soğuk bir tavırla konuşmaya oaşlarnıştı ama belliydi ki, anlattıklarını unutmamak, söylediklerinin en küçük bir noktasını akıldan çıkarmamak için çaba sarfediyordu. Duvardan atlayarak babasının bahçesine nasıl girdiğini, pencereye kadar nasıl yürüdüğünü, sonunda da pencerenin önün-KARAMAZOV KARDEŞLER 45

de olup biten her şeyi anlattı. «Gruşenka, babasının yanında mı, değil mi?» diye öğrenmek için can attığı o sırada, bahçede tüm varlığını sarsmış olan duyguları, her sözü açık ve kesin bir tavırla, sanki kalıplaşmış şeyler söylüyormuş gibi bir bir anlattı. Ama ne gariptir ki, savcı da sorgu yargıcı da bu kc3 onu ciddi bir tavırla dinliyor, soğuk bakıyor ve ona çok daha az soru soruyorlardı. Mitya, yüzlerinden hiç bir şey anlayamı-yordu.

«Kızdılar, öfkelendiler, eh ne yapayım Allah belâlarını versin!» diye düşündü.

Babasının pencereyi açması için, ona Gruşenka gelmiş gibi bir işaret verdiğini anlatmaya karar verdiği vakit, savcı da sorgu yargıcı da «işaret» sözüne hiç dikkat etmediler. Sanki bu sözün ne önemi olduğunu anlamıyorlardı, o kadar kayıtsız kaldılar ki, bunu Mitya bile farketti. Sonunda babasının pencereden sarktığı ve içinde müthiş bir nefret duyarak cebinden havanelini çıkardığı anda, birden mahsusmus gibi durakladı. Oturduğu yerden duvara bakıyor ve herkesin gözünü ona diktiğini biliyordu.

Sorgu yargıcı:

— Eli, sonra? dedi. Silâhı çektiniz, sonra... Sonra ne oldu?

Mitya, gözleri kıvılcımlar saçarak:

— Sonra mı? Sonra onu öldürdüm... Bir darbe indirerek kafatasnı yardım... Sizce öyle değil mi?

İçinde sönmeye yüz tutmuş olan tüm öfke birden ruhunda müthiş bir şiddetle tekrar uyanmıştı. Nikolay Parfenoviç:

— Bizce öyle, diye onun sözünü tekrarladı. Peki, ya sizce nasıl oldu?

Mitya gözlerini yere indirdi ve uzun süre sustu. Sonra al-

çak sesle:

— Bence baylar, bence şöyle oldu, dedi. Neyin etkisi oldu bilmiyorum. Biri benim için gözyaşı mı döktü, annem mi Tan-"' ya yalvardı, yoksa o anda günahsız bir ruh üzerime doğru inip beni kucakladı mı, bilmiyorum. Yalnız bildiğim bir şey--varsa, o anda şeytan yenildi! Pencerenin önünden fırlayarak duvara doğru koştum Babam korktu, beni ilk kez o zaman görmüştü, bir çığlık attı ve pencerenin önünden çekildi... Bunu çok iyi hatırlıyorum. Ben de bahçeden doğru duvara46

KARAMAZOV KARDEŞLER

koştum... îşte o zaman Grigoriy bana yetişti, o sırada artık bahçe duvarına tırmanmıştım...

Tam bu noktada artık gözlerini kaldırıp kendisini dinleyenlere baktı. Kendisine büsbütün kayıtsız bir dikkatle bakıyor gibiydiler. Mitya'nın tüm varlığı bir öfke dalgası içinde titredi. Birden sözünü keserek:

— Siz benimle şu anda alay ediyorsunuz, baylar! dedi. Nikolay Parfenoviç:

— Bunu nereden çıkarıyorsunuz? diye sordu.

— Çünkü benim hiç bir sözüme inanmıyorsunuz da ondan! Sanki en önemli noktaya geldiğimi bilmiyor muyum? İhtiyar orada kafatası yarılmış olarak yatıyor. Oysa ben size dramatik bir hava içinde onu nasıl öldürmek istediğimi ve artık havanelini cebimden çıkarmış olduğumu bile anlattıktan sonra birden pencerenin önünden koşarak ayrıldığımı söylüyorum... Baştanbaşa roman! Hem de şiir halinde! Sanki genç bir adamın sözüne inanılırmış gibi! Ha! Ha! Ha! Siz birer alaycıdan başka bir şey değilsiniz baylar!

Sonra bütün vücudu ile oturduğu iskemleden öyle bir döndü ki, iskemle çatırdadı. Savcı birden sanki Mitya'nın heyecanını görmemiş gibi:

— Peki farketmediniz mi? diye söze başladı. Pencereden koşarak uzaklaştığınız sırada evin öbür ucunda olan bahçe kapısının açık olup olmadığını farketmediniz mi?

— Hayır açık değildi.

— Açık değil miydi?

— Hayır, aksine kilitliydi. Kilitli olduğuna göre kim açabilirdi onu? Hay Allah! Kapıyı diyorsunuz, değil mi, durun!

Bunu sanki yeni aklı başına gelmiş gibi söylemişti. Birden irkilir gibi oldu.

— Siz o kapıyı açık mı buldunuz yoksa?

— Açık bulduk ya.

Mitya birden şaşırıp kaldı:

— İyi ama eğer siz onu açmadınızsa, kim açmış olabilir o kapıyı?

Savcı, sözlerinin üzerinde dura dura, ağır ağır, ayrıntılı bir şekilde:

— Kapı açık duruyordu. Babanızın katili muhakkak o kapıdan içeri girmiş ve cinayetini işledikten sonra aynı kapı-

dan çıkıp gitmiştir, dedi. Bizim için bu apaçık bir şey. Cinayetin odada işlendiği belli.

Ama bu cinayeti pencerenin öbür tarafında bulunan biri işlemedi. Bu, yerinde yapılan inceleme sonucunda cesedin duruşundan ve diğer her şeyden kesin olarak anlaşılmıştır.

Bu noktada hiç bir şüphe olamaz.

Mitya hayretler içindeydi. Kendini tamamen kaybederek:

— İyi ama bu imkânsız baylar! diye bağırdı. Ben... Ben girmedim içeri... Kesin olarak, gerçeği olduğu gibi bildirerek size söylüyorum ki, bahçede bulunduğum bütün süre içinde ve bahçeden kaçtığım sırada kapı kapalıydı. Ben yalnız pencerenin önünde durdum ve onu pencereden gördüm. Sadece orada durdum, sadece... Son dakikaya kadar öyle olduğunu hatırlıyorum. Hatırlamasam bile bundan bir şey çıkmaz, çünkü biliyorum ki o «işaretler»! bir Smerdyakov, bir ölen babam, bir de ben biliyorduk. O ise bu işaretleri almadan dünyada hiç kimseye kapıyı açmazdı!

Savcı, karşısındakini yutmak istiyormuş gibi müthiş bir merak içinde:

— İşaretler mi? Ne işaretleri? diye sordu ve o ağır başlı ciddi tavrı bir anda yok oluverdi.

Bu soruyu sanki çekine çekine, sürüne sürüne yaklasıyor-muş gibi sormuştu. Önemli bir olaya, daha kendisinin bilmediği bir olaya parmak bastıklarını hissetmişti. Hemen de belki Mitya onu tam olarak açıklamaz diye bir korkuya kapıldı.

Mitya, alaylı bir tavırla ve öfkeyle gülümseyerek göz kırptı:

— Ya, demek bilmiyordunuz? dedi. Ya söylemezsem ne olacak? O zaman bunu kimden öğreneceksiniz? Bu işaretleri ölenden, Smerdyakov'dan ve benden başka kimse bilmiyordu ki! Bir de Tanrı biliyordu tabiî! Ama «O» size bunların ne olduğunu söylemez ki! Oysa bu küçücük olay meraklı bir şey. Ona dayanarak Allah bilir neler uy durulabilir, ha! ha! ha! Korkmayın baylar, korkmayın açıklayacağım. Aklınızdan geçenler saçma, siz karşınızdakinin nasıl bir insan olduğunu bilmiyorsunuz! Öyle bir insan karşısındasınız ki, kendi aleyhine deliller ileri sürüyor, kendi zararına ifade veriyor! Evet öyle baylar, çünkü ben mert bir insanım, ama siz öyle değilsiniz!

Savcı bu acı hapların hepsini yuttu, o yalnız yeni olayı48

KARAMAZOV KARDEŞLER

öğrenmek için sabırsızlık içinde titriyordu. Mitya onlara Fi-yodor Pavloviç'in Smerdyakov için icadettiği işaretlerle ilgili olan ne varsa hepsini olduğu gibi tüm ayrıntıları ile anlattı, hatta o vuruşları masayı tıkırdatarak

tekrarladı ve Nikolay Parfenoviç, ona ihtiyarın penceresini «Gruşenka gedi anlamına gelecek şekilde mi tıkırdattığını sorunca, doğru söyleyerek, gerçekten öyle yani: «Gruşenka geldi» anlamına gelecek şekilde tıkırdatmış

olduğunu söyledi.

Sonra gene hakaret dolu bir tavırla öbür tarafa dönerek sözünü:

— Hadi bakalım, şimdi pireyi deve yapabilirsiniz, diye kesti.

Nikolay Parfenoviç, bir kez daha:

— Demek bu işaretleri yalnız müteveffa babanız, siz, bir de uşağınız Smerdyakov biliyordu. Başka hiç kimsenin haberi yoktu öyle mi? diye sordu.

— Evet. Uşağımız Smerdyakov, bir de Tanrı biliyordu. Tanrının da bildiğini zapta geçirin. Bunu zapta geçirmek gereksiz bir şey olmayacak. Çünkü sizin de Tanrıya ihtiyacınız olacak!

Sonra tabiî bunları da zapta geçirmeye başladılar. Ama zapta geçirirlerken, savcı birden sanki aklına yepyeni bir düşünce takılmış gibi:

— Madem bu işaretleri Smerdyakov da biliyordu ve siz babanızın ölümünden suçlu olduğunuzu kesin olarak reddediyorsunuz, o halde acaba, kararlaştırılan işaretleri vererek babanızı kendisine pencereyi açmaya zorlayan, sonra da cinayeti işleyen... o olmasın?

Mitya çok alaycı, aynı zamanda müthiş bir nefret taşıyan bir bakışla savcıya baktı.

Gözlerini hiç ayırmadan ve konuşmadan bakıyordu. O kadar ki sonunda savcının gözleri kırpışmaya başladı. O zaman Mitya:

— Hah gene bir tilki yakaladınız! dedi. Keratanın kuyruğunu kapana kıstırdınız! Ha! Ha!

Ha! Ben içinizden geçenleri okuyorum, bay savcı! Demek hemen yerimden fırlayarak bana söyletmek istediğiniz şeye, dört elle sarılıp avazım çıktığı kadar: «Ah, bunu yapan Smerdyakov'dur, işte katil odur!» diye bağıracağımı sandınız. İtiraf edin ki, bunu düşündünüz. İtiraf ederseniz o zaman devam ederim.

Ama savcı bunu açıklamadı. Susuyor ve bekliyordu. Mitya:

— Yanıldınız işte, «Smerdyakov'dur» diye bağırmıyacağım!

— Ondan hiç şüphe etmiyorsunuz, öyle mi?

— Ya siz şüphe ediyor musunuz?

— Ondan da şüphe edilmiştir.

Mitya gözlerini yere indirdi. Somurtkan bir tavırla:

— Şaka bir tarafa, diye söylendi. Dinleyin: Daha başlangıçta, daha şu perdenin öbür tarafından çıkıp koşarak yanınıza geldiğim sırada, aklımdan bu düşünce geçmişti.

Kendi kendime «Smerdyakov'dur!» dedim. Burada masa başında otururken, ellerimi kana bulamadığımı bağıra bağıra söylediğim vakit bile içimden:

«Smerdyakov'dur!» diye düşünüyordum. Smerdyakov'un düşüncesi beni bir türlü rahat bırakmıyordu. Sonunda birden gene «Smerdyakov'dur!» diye düşündüm. Ama yalnız bir saniye için. Hemen ardından «Hayır, Smerdyakov değildir!» dedim kendi kendime. Bu, onun işi

olamaz baylar.

Nikolay Parfenoviç ihtiyatlı bir tavırla:

— O halde belki bir başka kimseden şüphe ediyorsunuz?

diye sordu.

Mitya kesin bir tavırla:

— Hayır. Ama kim, hangi insan bu işi yapmış olabilir? Yoksa bu gökten inme bir kuvvetin ya da şeytan'ın işi mi, bilmiyorum, ama... Smerdyakov olamaz! diye kestirip attı.

— Peki bu işi, onun yapmamış olduğunu neden bu kadar kesin ve bu kadar ısrarlı bir şekilde, söylüyorsunuz?

— Bu kanıdayım da ondan! Bende bıraktığı izlenimlerden. Çünkü Smerdyakov, yaratılış

bakımından alçağın biridir, üstelik korkaktır. Hatta onun için «korkak» demek bile azdır.

Dünyada ne kadar korkaklıklar varsa bir araya getirilip o iki ayaklı varlığın içine doldurulmuştur. Tavuk yüreği vardır onda. Benimle konuşurken, her seferinde onu gebertirim diye tiril tiril titrerdi. Oysa elimi bile kaldırmadım ona. Ayaklarıma kapanır, onu «korkutmayayım» diye düpedüz yalvararak şu gördüğünüz çizmelerimi ağlaya ağlaya öperdi. Duydunuz ya «korkutmamayım» diye. O ne biçim sözdü! Oysa ben ona hediyeler bile verirdim. O hastalıklı, korkak, saralı, akılsız tavuğun biridir. Sekiz yaşında bir 'çocuk bile hakkından gelir onun! Öyle karakter olur mu? Hayır Smerdyakov değildir bay-50

lar. Hem zaten o parayı sevmez. Benden hiç hediye almazdı. Hem ihtiyarı neden öldürsün? Belki de onun meşru olmayan oğludur, ne bileceksiniz?

— Bu efsaneyi biz de işittik. Ama siz de babanızın oğlusunuz ve öyleyken kendiniz bile onu öldürmek istediğinizi herkese söylediniz.

— Bu taş basımı yardı! Hem de alçakça, kötü niyetle atılan bir taştı bu! Öyleyken korkmuyorum. Ah baylar, bunu benim yüzüme karşı söylemek çok alçakça bir şey oluyor!

Alçakça bir şey, çünkü bunu, ben kendim size söyledim. Yalnız öldürmek istemedim, öldürebilirdim de. Hatta daha fazlasını da yaptım. Size kendiliğimden «onu az kalsın öldürecektim» dedim. Ama öldürmedim işte onu. Koruyucu meleğim bana engel cldu ya... Bunu bir türlü hesaba katmak istemiyorsunuz. İşte onun için alçakça bir şey oluyor, alçakça bir şey! Çünkü ben öldürmedim, öldürmedim, diyorum! İşitiyor musunuz beni bay savcı? Öldürmedim, öldürmedim, diyorum!

Az kalsın tıkanacaktı. Tüm sorgu süresince bir kez olsun böyle bir heyecana gelmemişti.

Bir süre sustuktan sonra birden:

— Peki, Smerdyakov size ne dedi baylar? Bunu sizden sorabilir miyim? diye sordu.

Savcı soğuk ve sert bir tavırla:

— Bize her şeyi sorabilirsiniz, dedi. Olayla ilgili olan her şey konusunda bize soru sorabilirsiniz. Biz de, tekrar ediyorum, her sorunuza karşılık vermek zorundayız.

Sorduğunuz uşak Smerdyakov'u, belki arka arkaya onuncu kezdir tekrarlanan bir sara krizine tutulmuş olarak, kendinden geçmiş bir halde yatağında bulduk. Hatta yanımızda bulunan doktor, hastayı muayene ettikten sonra bize belki yarına kadar hayatta kalmıyacağım söyledi.

Mitya'nın dudaklarından elinde olmayarak şu sözler döküldü:

— O halde babamı şeytan öldürdü!

Sanki o ana kadar hep durmadan kendisine «Smerdyakov mu yoksa değil mi?» diye sormuştu. Nikolay Parfenoviç,

— Bu konuya yeniden döneceğiz, diye karar verdi. Şimdi isterseniz ifade vermeye devam edin.

Mitya, dinlenmesine izin vermelerini rica etti. Ona nezaketle izin verdiler. Dinlendikten sonra devam etti. Ama belliydi ki, bu ona ağır geliyordu. Bitkin bir haldeydi. Kendisini hakarete uğramış hissediyordu ve moral bakımından çok sarsılmıştı. Bundan başka, savcı şimdi artık sanki mahsusmuş gibi her an onu «önemsiz» konulara takılarak sinirlendirmeye başlamıştı. Mitya bahçe duvarının üzerine ata biner gibi oturduğu sırada sol bacağına yapışmış olan Grigoriy'in başına havaneli vurduğunu, sonra da yere yığılan adamın yanına atladığını anlatır anlatmaz, savcı onu durdurdu ve duvarın üzerine nasıl oturduğunu daha ayrıntılı bir şekilde anlatmasını istedi. Mitya şaşırdı:

— İşte böyle oturuyordum, ata biner gibi. Bir bacağım bir yanda, öbür bacağım bir yanda...

— Havaneli ne oldu?

— Havaneli elimdeydi.

— Cebinizde değil miydi? Bunu anlattığınız gibi iyice hatırlıyor musunuz?

Kolunuzu şiddetle mi savur dunuz?

— Herhalde şiddetle savurmuşumdur. Neden bunun üzerinde duruyorsunuz?

— İskemlenin üzerine tıpkı duvarın üzerine çıktığınız zaman olduğu gibi otursanız ve bize durumu daha belirli olarak göstermek için aynı hareketleri yapsanız, kolunuzu nereye, nasıl savurduğunuzu bir gösterseniz, olmaz mı? dedi.

Mitya, kendisine soru soran adama yüksekten bakarak:

— Yoksa siz benimle alay mı ediyorsunuz? diye sordu.

Ama berikinin yüzünden kıl bile kıpırdamadı. Mitya titreyerek döndü, iskemlenin üzerine ata biner gibi bindi ve kolunu savurdu.

— İşte böyle vurdum! İşte böyle öldürdüm! Daha ne istiyorsunuz?

— Teşekkür ederim. Şimdi neden aşağıya atladığınızı, bu-nu ne amaçla yaptığınızı, niyetinizin ne olduğunu söyler misiniz?

— Hay Allah kahretsin!... Yaralananın yanına atladım... Neden olduğunu bilmiyorum!

— Öyle bir heyecan içindeyken mi? O sırada oradan kaç-mayaa çalıştığınız halde mi?52

53

— Evet, heyecan içinde olduğum ve oradan kaçmaya çalıştığım halde.

— Ona yardım etmek mi istiyordunuz?

— Ne yardımı? Evet belki de yardım etmek için. Hatırlamıyorum.

— Kendinizi mi kaybetmiştiniz? Yani ne yaptığınızı bilemeyecek durumda mıydınız?

— Yok canım, hiç de kendimi kaybetmiş değildim, her şeyi hatırlamıyorum, en ince noktasına kadar herşeyi. Ona bakayım diye yanına atladım ve mendille yüzünü sildim.

— Mendilinizi gördük. Yaraladığınız adamı tekrar hayata kavuşturmak umudunda mıydınız?

— Bunu umut edip etmediğimi bilmiyorum. Sadece sağ mı, değil mi, onu anlamak istedim.

— Ya, bunu anlamak istediniz demek? Peki sonra ne oldu?

— Ben doktor değilim. Karar veremedim. Öldürdüm zannederek kaçtım. Meğer kendine gelmiş.

Savcı:

— Mükemmel! dedi. Size teşekkür ederim. Bana gereken yalnız bu idi. Lütfen bir zahmet devam ediniz.

Ne yazık ki, içinde bir acıma duygusu ile yere atlamış olduğunu söylemek Mitya'nın aklına bile gelmedi, oysa bunu hatırlıyordu, hatta Grigoriy'i öldürdüğünü sanarak birkaç acıklı söz bile söylemiş: «Madem yakalandın ihtiyar, yapılacak bir şey yok, şimdi yat bakalım» demişti. Savcı ise bundan yalnız bir tek sonuç çıkarmıştı: «Öyle bir anda ve böyle bir heyecan> içinde bulunan bir adam duvardan sadece kesin olarak cinayetin tek görgü tanığı sağ mı yoksa değil mi, diye öğrenmek için yere atlamıştı! Böyle bir anda bile bunu yaptığına göre ne güçlü, ne kararlı, ne serinkanlı, hem de ne kadar hesabı bir insandı... Bu ve buna benzer şeyler aklına gelmişti. Savcı memnundu. Sinirli bir adamı

«önemsiz» şeyler üzerinde dura dura çileden çıkarmış, o da kendini ele vermişti.

Mitya, üzüntü içinde devam etti. Ama Nikolay Parfenoviç gene sözünü kesti:

— Nasıl oluyor da böyle elleriniz kanlı iken, hatta sonradan öğrenildiğine göre yüzünüz de kan içindeyken hizmetçi Fedosya Markovna'nın evine koştunuz?

Mitya:

— Canım zaten ben o zaman kan içinde olduğumu hiç farketmedim ki! diye

karşılık verdi!

Savcı, Nikolay Parfenoviç ile bakıştı.

— Doğru söylüyorlar, öyle olur!

Mitya, birden savcının sözünü beğendiğini belirten buta vır la:

— Gerçekten farketmedim, bunu çok güzel söylediniz bay savcı, dedi.

Ama sonradan Mitya'nın birden «aradan çekilme» ve «mutlu olanların yanından geçip gitmesine imkân verme» hikâyesine sıra geldi. Tabiî bu sefer deminki gibi içinden geçenleri ortaya dökerek, onlara «gönlünün sultanını» anlatamazdı. Yüzüne «deriye yapışan tahta kuruları gibi» bakan o soğuk insanların karşısında bundan söz etmek ona hoş görünmüyordu. Bu yüzden tekrar tekrar sorulan sorulara kısaca ve kesin bir tavırla:

— Eh, ne yapalım kendimi öldürmeye karar verdim işte. Yaşamaya devam etmem için bir neden var mıydı? Bu soru

. zihnimde kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Onun eski, itiraz edi-lemiyecek ve gururunu kırmış olan erkeği aradan beş yıl geçtikten sonra işi meşru bir nikâhla sonuçlandırmak için çıka gelmişti. O gelince de ben artık benim için her şeyin mah-volduğunu anladım.

Geride olanlara bakınca, işte bu rezaletler, bu kan, Grigoriy'in kanı aklıma geliyordu... Ne diye ya-Şiyacaktım sanki? Bunu düşününce tabiî rehindeki tabancaları almaya gittim.

Onları -doldurup gün doğarken kafama bir kurşun sıkacaktım...

— Ama geceyi ziyafette geçirdiniz, değil mi?

— Gece de ziyafetteydim ya! Eee, Allah kahretsin! Bu işi çabuk bitirin baylar. Tabanca ile kesin olarak intihar etetmeye kararlıydım. Surda köyün arkasında sabahın beşinde işimi bitirecektim. Bir kâğıt hazırlamış, Perhotin'de yazmış-n onu, tabancalı doldururken, îşte kâğıt burada, okuyun. Birden küçümseyen bir tavırla:

— Bunları sizin için anlatmıyorum! dedi.

Yelek cebinden bir kâğıt çıkarıp masanın üzerine fırlattı, i Soruşturma memurları kâğıdı merakla okudular ve gerektiği Bibi onu evrakın arasına kattılar.

— Peki. bay Perhotin'in evine girdiğiniz vakit, hâlâ ella. tinizi yıkamayı düşünmüyor muydunuz? Demek şüphelerden korkmuyordunuz ?

— Ne şüphesi? İster şüphe etsinler ister etmesinler... Nasıl olsa dört nala buraya gelecek, saat beşte de kendimi tabanca ile vuracaktım ve bana bir şey yapmaya vakit bula-mıyacaklardı. Eğer babamla olan o işler olmasaydı, bir şey öğrenemeyecek buraya da gelemeyecektiniz! Ah! Bu işi şeytan yapmıştır. Babamı şeytan öldürmüştür! Siz de olup bitenleri ou kadar çabuk şeytandan öğrendiniz herhalde. Nasıl oluya da, buraya bu kadar çabuk geldiniz? Şaşılacak şey! Öyle bir şey insanın hayalinden geçmez!

— Bay Perhotin bize onun evine girdiğiniz vakit ellerinizde... Kanlı ellerinizde...

Paralarınızı... Büyük bir parayı... Yüzer rubleliklerden koca bir desteyi tuttuğunuzu, bunu da orada hizmet eden bir çocuğun görmüş olduğunu söyledi.

— Öyle oldu baylar, hatırlıyorum, öyle oldu. Nikolay Parfenoviç çok yumuşaK bir tavırla:

— Şimdi küçük bir sorumuz daha var. Birden bu kadar çok parayı nereden bulduğunuzu bize söyler misiniz? Çünki olaylardan anlaşılıyor ki, aynı zamanda hesaba vurulursa meydana çıkıyor ki evinize uğramamışsınız...

Savcı, sorunun böyle açıktan açığa sorulmasından ötürü hafifçe yüzünü buruşturdu ama Nikolay Parfenoviç'in sözünü kesmedi.

Mitya, görünüşte çok sakin bir tavırla ama gözlerini yere indirmiş olarak:

— Evet, eve uğramadım, diye karşılık verdi.

Nikolay Parfenoviç sinsi bir tavırla sanki sokuluyormuş gibi:

— O halde izin verin size sorumuzu tekrar edelim, dedi. Bu kadar çok parayı böyle birden nasıl olup da buldunuz? Oysa kendi itirafınıza göre daha o gün saat beşte...

Mitya, sert bir tavırla sözünü kesti.

— On rubleye ihtiyacım vardı ve onları bulmak için Per-hotin'e tabancamı rehin bıraktım. Sonra da üç bin ruble istemek için HohlaKova'ya gittim. O da bana bunları vermedi. falan, filan... Evet baylar işte böyle. Parasızken birden ortaya binlikler çıktı, öyle değil mi? Biliyor musunuz? Baylar şu anda

ikiniz de korku içindesiniz- «Ya onları nereden aldığını söy-lemezse?» diyorsunuz.

Birden büyük bir kararlılıkla sözlerinin üzerinde dura dura:

— Gerçekten de öyle olacak: Söylemiyeceğim işte, baylar. Doğru tahmin ettiniz, bunu öğrenemiyeceksiniz.

Soruşturma memurları bir süre sustular. Nikolay Parfe-soviç, alçak sesle ve uysal bir tavırla:

— Şunu anlamanızı istiyorum k: bunu muhakkak öğrenmemiz gerekiyor, bay Karamazov! dedi.

— Anlıyorum, ama gene de söylemiyeceğim.

Söze savcı karıştı ve sorguya çekilenin eğer bunu kendi çıkarına daha uygun bulursa, sorulara karşılık vermemekte serbest olduğunu, tekrar hatırlattı. Ama gene de zanlının susarak kendisine büyük bir zarar verebileceğine göre ve özellikle bu kadar büyük bir önem taşıyan sorular sorulunca, bu önemi...

Mitya, gene sözünü kesti:

— Falan, filân, feşmekân! Yeter baylar! Bu beylik laflan daha önceden de işittim!

Kendim de işin ne kadar önemli olduğunu ve en esaslı noktanın bu olduğunu anlıyorum, ama gene de söylemiyeceğim.

Nikolay Parfenoviç sinirli bir tavırla:

— Canım bize ne? Bu iş bizim işimiz değil. Sizi ilgilendiren bir iş, söylemezseniz kendi kendinize zarar vermiş olursunuz.

Mitya gözlerim kaldırıp kararlı bir tavırla ikisine baktı.

— Bakın baylar! Şaka bir yana, ben daha başlangıçta 6u noktada çatışacağımızı seziyordum. Ama başlangıçta size /fade vermeye başladığım sırada bütün bunlar sanki uzaklarda sislerin arasındaydı, her şey belirsiz bir şekilde dalgalanıyordu. Ben ise o kadar açık yüreklilikle davranıyordum ki, sö-«züme «aramızda karşılıklı güven olsun,»

diye başladım. Şimdi kendim de görüyorum ki, böyle bir güven olamazdı. Çünkü hasıl olsa bu Allahın belâsı duvara gelip çarpacaktık Şimdi de geldik iste! Buradan öteye geçilmez. Bu kadar Bununla birlikte sizi suçlu bulmuyorum, sözüme inanmanıza imkân yok. Bunu anlıyorum'

canı sıkılarak sustu.56

57

— Peki, en önemli konuda susmak hususunda verdiğiniz bu kararı hiç bozmadan, sizi ifade verirken böylesine tehlikeli bir anda susmaya zorlayacaK kadar Kuvvetli olan nedenlerin ne olduğunu bize ima ile açıklayamaz mısınız?

Mitya, garip, düşünceli bir tavırla acı acı güldü.

— Ben sizin zannettiğinizden daha yufka yürekliyim baylar! Size bunu neden yaptığımı açıklıyacağım. Buna lâyık olmadığınız halde bir imada bulunacağım. Bu konuda susuyorum; çünkü bu benim için çok ayıplanacak bir şeydir. Bu paraları nereden bulduğum sorusuna vereceğim karşılıkta benim için o kadar utanılacak bir şey vardır ki, onunla cinayet... hatta babamın soyulması bile kıyaslanamaz. Babamı öldürmüş

ve soymuş olsaydım bile bu kadar ayıp olmayacaktı, îşte onun için söyleyemiyorum.

Utancımdan yapamıyorum bunu. Ne yapıyorsunuz baylar? Bunu zapta mı geçirmek istiyorsunuz yoksa?

Nikolay Parfenoviç:

— Evet, zapta geçireceğiz, diye mırıldandı.

— Bunu zapta geçirmeseydiniz daha iyi olurdu. Yani o ayıp» olan şeyi. Ben bunu size sadece iyi yürekli olduğum için açıkladım. Oysa söylemeyebilirdim. Ben size bunu söylerken bir hediye vermiş gibiydim. Siz ise hemen yüzünüzü tekrar kâğıtlara yapıştırdınız.

Sözünü hakaret dolu ve tiksiıntili bir tavırla:

— Eh yazın, ne isterseniz yazın! diye bitirdi. Sizden korkmuyorum ve... Karşınızda gurur duyuyorum.

Nikolay Parfenoviç:

— Peki, bize ne çeşit bir utanç duyduğunuzu söyleyebilir misiniz? diye soracak oldu.

Savcı yüzünü müthiş buruşturdu. Mitya:

— Ni... nü Söylemem. Hiç kendinizi yormayın... Hem kendimi lekelemeye değmez.

Zaten size bulaşa bulasa kendimi lekeledim. Siz buna lâyık değilsiniz, kimse lâyık değil... Yeter baylar! Kesiyorum!

Bu söz aşın bir kararlılıkla söylenmişti. Nikolay Parfenoviç ısrar etmekten vazgeçti, ama İppolit Kirilloviçln bakışlarından onun henüz umudunu yitirmemiş olduğunu hemen farkedebildi.

— Peki hiç olmazsa bay Perhotin'in evine girdiğiniz sı

rada elinizde ne miktarda para bulunduğunu, daha doğrusu kaç ruble olduğunu bize söyleyebilir misiniz?

__ Bunu da söyleyemem.

__ Bay Perhotin'e galiba, güya bayan Hohlakova'dan aldığınız üç bin ruble'den söz etmişsiniz, öyle değil mi?

— Belki de söz etmişimdir. Yeter baylar! Ne kadar olduğunu söylemiyeceğim.

— O halde lütfen buraya nasıl geldiğinizi ve buraya geldikten sonra tüm yaptıklarınızı ayrıntılı olarak anlatır mısı-mz?

Mitya olup bitenleri anlattı. Ama hikâyesini artık burada vermiyeceğiz. Soğuk bir tavırla, acele ile anlatıyordu. Aşkının içinde uyandırdığı heyecanlardan hiç söz etmedi. Bununla birlikte tabanca ile intihar etmek kararından «yeni olaylar ortaya çıktığı için» vaz geçtiğini anlattı. Bir neden göstermeden, ayrıntıları ortaya koymadan anlatıyordu. Zaten soruşturma memurları da bu kez onu pek rahatsız etmediler: Belliydi ki, onlar için de şimdi asıl önemli olan nokta bu değildi.

Nikolay Parfenoviç, soruşturmayı:

— Bütün bunları kontrol ederiz, hepsine yeniden tanıkları sorguya çektiğimiz vakit tekrar değiniriz. Bu sorgu da tabiî sizin yanınızda olacaktır, diye bitirdi. Şimdi ise sizden ricamız yanınızda bulunan ne varsa hepsini masanın üzerine koy-manızdır. Özellikle şu anda ne kadar paranız varsa hepsini.

— Parayı mı baylar? Hay hay! Öyle gerektiğim anlıyorum. Hatta nasıl oluyor da daha önce merak etmediniz diye hayret ediyorum. Gerçi hiç bir yere gidecek değilim, gözünüzün önündeyim ama... Her neyse işte buyrun, paralarım bunlar. Buyrun sayın, hepsi bu kadar galiba.

Ceplerinde ne varsa hepsini, hatta ufak parayı, yeleğinin yan cebinde bulunan iki dvugrivennik'i (*) çıkardı. Parayı saydılar. Sekiz yüz otuz ruble kırk köpek vardı.

Sorgu hâkimi:

— Hepsi bu kadar mı? diye sordu.

Biraz önce ifade verirken Plotnikov'ların dükkânında

(*) Ovugrivennik: 20 köpeklik bir maden! para.,

otuz ruble bırakmış olduğunuzu söylediniz, Perhotin'e on ruble, arabacıya yirmi ruble verdiniz, burada da iki yüz ruble kaybettiniz.

Nikolay Parfenoviç hepsini yeniden saydı, ne kadar para harcanmışsa hepsini hatırladılar, her bir kuruşu hesaba kattılar. Nikolay Parfenoviç,

toplamını yaptı.

— Demek ki, bu sekiz yüzle birlikte başlangıçta yalnızca toplam olarak bin beş yüz ruble kadar para vardı.

Mitya:

— Öyle olacak, diye kestirip attı.

— Peki nasıl oluyor da herkes çok daha fazla olduğunu ileri sürüyor?

— Varsın ileri sürsünler.

— Siz kendiniz de böyle olduğunu ileri sürüyordunuz.

— Evet, kendim de ileri sürüyordum.

— Bütün bunları daha sorguya çekmediğimiz insanlara tanıklıkları ile de kontrol edeceğiz. Paranız için endişe etmeyin. Onlar gereken yerde saklanacaktır ve herşey...

başlamış olan herşey sona erdikten sonra... Bu paralar üzerinde kesin bir hakkınız olduğu anlaşılırsa, size geri verilecektir. Eh, şimdi...

Nikolay Parfenoviç, birden ayağa kalktı, kesin bir tavırla Mitya'ya «giysinizi de, başka herşeyinizi de» diyerek soyunmasını söyledi. Herşeyini daha ayrıntılı bir şekilde gözden geçirmek zorunda olduğunu, bu yüzden bunu muhakkak yapması gerektiğini ileri sürüyordu.

— Hay hay! Buyrun beyler, isterseniz bütün ceplerimi de ters çeviririm.

Gerçekten de neredeyse ceplerini ters çevirmeye kalkıştı.

— Giysinizi de muhakkak çıkarmanız gerekecek.

— Nasıl olur? Soyunmam mı gerekiyor? Hay Allah kahretsin! Canım beni böyle olduğum gibi arasanıza! Öyle olmaz mı?

Hayır, olmaz Dimitriy Fiyodoroviç. Giysinizi çıkarmanın gerekiyor.

Mitya, canı sıkılarak:

— Nasıl isterseniz diye razı oldu. Yalnız lütfen bu iş burada değil, perdelerin arkasında olsun. Aramayı kim yapacak?

Nikolay Parfenoviç, buna razı olduğunu belirten bir baş işaretiyle:

— Tabiî perdelerin arkasında, dedi.

Küçük yüzünde çok önemli bir iş yaptığım belirten özel bir ciddilik belirmişti.

VI

SAVCI MİTYA'YI YAKALIYOR

Mitya için beklenmedik ve şaşılacak bir şey başlamıştı. Daha önce, hatta bir an önce bile kendisine, Mitya Karama-zov'a böyle bir muamele yapacakları aklından bile geçmezdi!

İşin asıl önemli yanı; işe, onu alçaltan, ama onlara «kendisini küçük görme ve hakaretle bakma» imkânını veren bir şeyin katılmış olmasıydı.

Eğer yalnız ceketini çıkarmış olsaydı, bir şey olmayacaktı, ama soyunmaya devam etmesini istediler. Hatta rica etmediler, aslında emrettiler, bunu çok iyi anlamıştı.

Gururundan ve bu durumdan tiksindiğinden ötürü hiç bir şey söylemeden söyleneni kusursuz yerine getirdi. Perdenin öbür tarafına Nikolay Parfenoviç'den başka savcı da gelmişti, ayrıca birkaç köylü de vardı. Mitya «herhalde kuvvete baş vurmak gerekir diye geldiler, ama belki de başka bir şey içindir, kimbilir?» diye düşündü. Sonra sert bir.tavırla:

— Ne yani? Gömleğimi de çıkarmalı mıyım? diye sordu. Ama Nikolay Parfenoviç, ona karşılık vermedi. Savcı ile

birlikte ceketi, pantolonu, yeleği ve kasketi inceliyordu. Belliydi ki, bu inceleme her ikisinde büyük bir ilgi uyandırıyordu. Mitya'nın aklından «hiç de çekinmiyorlar, hatta en basit nezaket kurallarına bile dikkat etmiyorlar» diye bir düşünce Seçti. Daha sert ve daha sinirli bir tavırla:

— Size ikinci kezdir soruyorum: Gömleğimi çıkarmam gerekiyor mu? diye söylendi.

Nikolay Parfenoviç:

— Üzülmeyin, gerekirse size söyleriz, dedi.

Bunu söylerken sanki bir amirmiş gibi konuşmuştu. Da-60

61

ha doğrusu Mitya'ya öyle geldi. Sorgu yargıcı ile savcı arasında alçak sesle harıl harıl bir konuşma oluyordu. Konuşma konusu şu idi: Ceketin üzerinde özellikle sol eteğinde, arkada artık kurumuş, katılaşmış ve daha pek o kadar yumuşamamış kocaman kan lekeleri bulunmuştu. Pantolon da öyleydi. Bundan başka Nikolay Parfenoviç, orada bulunanların gözü önünde her şeyi yokluyor, parmaklarını yakanın, kol kapaklarının, ceketin ve pantolonun bütün dikiş yerleri üzerinde bir şey aradığını belli ederek gezdiriyordu. Tabiî para arıyordu. Asıl önemlisi paraları giysisinin içine dikebileceğinden şüphe ettiklerini Mitya'dan saklamadılar.

Mitya, kendi kendine: «Şimdi artık bana bir subay gibi değil de, doğrudan

doğruya sanki hırsızmışım gibi muamele ediyorlar» diye söylendi. Araştırmayı yapanlar akıllarından geçen düşünceleri birbirlerine şaşılacak kadar açık söylüyorlardı. Örneğin, perdenin öbür tarafına ötekilerle birlikte gelmiş olan ve durmadan kımıldayan, üstlerine hizmet ediyormuş gibi davranan zabıt kâtibi, Nikolay Parfenovic'in dikkatini, öteki eşyalar gibi el yordamı ile iyice araştırılmış olan kasketin üzerine çekti.

— Kâtip Gridenka'yı hatırlıyor musunuz? dedi. Yazın, bütün dairedekilerin maaşlarını almaya gitmişti, dönünce de sarhoş bir halde iken onları yitirdiğini söylemişti. Sonra nerede

.bulduk onları? İşte bu şeritlerin ve kasketin içinde, yüzlükler ince ince sarılmış şeritlerin içine dikilmişti.

Gridenka olayını sorgu yargıcı da, savcı da hatırlıyorlardı, bu yüzden de Mitenka'nın kasketini bir yana bıraktılar ve bunu, hatta bütün giysiyi daha ciddi bir şekilde gözden geçirmeye karar verdiler.

Nikolay Parfenoviç birden Mitya'nın gömleğinin kan içinde kalan sağ kol kapağını farkederek:

— Bir dakika, bir dakika, bu nasıl oluyor böyle? Kan değil mi bu?

Mitya:

— Kan, diye kestirip attı.

— Yani, ne kanı? Hem bu kol kapağı neden içeriye doğru kıvrılmış öyle?

Mitya, kol kapağını daha Grigoriy ile uğraşırken kirletmiş

olduğunu ve bu kol kapağını daha Perhotin'de iken, ellerini orada yıkadığı sırada içeriye doğru kıvırdığını anlattı.

— Gömleğinizi de almak zorunda kalacağız... Bu çok önemli bir şey... Olayı ispatlayan deliller olarak.

Mitya, kızararak müthiş öfkelendi:

— Ne olacak yani, ben çıplak mı kalacağım? diye bağırdı.

— Üzülmeyin... Bir çaresini bulur bu işi hallederiz, şimdi lütfen çoraplarınızı da çıkarın.

Mitya gözleri kıvılcımlar saçarak:

— Şaka etmiyorsunuz ya? Bu gerçekten bu kadar önemli mi? dedi.

Nikolay Parfenoviç, sert bir tavırla karşı koyar gibi:

— Şaka etmeye vaktimiz yok! diye karşılık verdi.

Mitya:

— Eh ne yapalım, madem gerekiyor... Ben... diye mırıldandı ve karyolanın üzerine oturarak çoraplarını çıkarmaya başladı.

Bu ona dayanılamayacak derecede ayıp bir şey olarak görünüyordu. Herkes giyimliydi.

Kendisi ise soyunmuştu ve ne gariptir ki soyunmuş olduğu için onların karşısında kendisini suçlu hissediyordu. Asıl önemlisi birden, gerçekten hepsinden daha aşağı bir duruma düştüğünü ve onların kendisini küçük görmekte haklı olduklarım kabul ediyordu. Tekrar tekrar: «Eğer herkes soyunmuş olsaydı, o zaman ayıp olmazdı, ama insan tek başına soyunmuş olursa, herkes de ona bakarsa ayıp oluyor!» diye düşünüyordu. «Sanki rûyadaymışım gibi, oysa rüyada bile hiçbir zaman bu kadar utanılacak şeyler görmemişimdir.» Hele çoraplarını çıkarmak ona müthiş bir üzüntü bile veriyordu: Çorapları pek temiz değildi. İç çamaşırı da Öyle... Ve şimdi bunu herkes görmüştü. Asıl önemlisi kendisi de ayaklarından hoşlanmazdı, nedense hayatı boyunca hep her iki ayağının bas parmağım çok çirkin görmüştü. Özellikle sağ ayağında garip bir şekilde aşağı doğru kıvrılmış düz ve kaba tırnaklarından birini çok çirkin buluyordu. İşte Şimdi hepsi bunu görecekti. Dayanılmaz bir utanç duyduğu İÇin, birden daha kaba bir tavır takındı. Bunu artık mahsus yapıyordu. Üzerindeki gömleği kendiliğinden yırtarcasına çıkardı.62

— Eğer utanmıyorsanız, daha başka yerlerimi de arayın, ister misiniz? dedi.

— Hayır, şimdilik istemez. Mitya, öfkeli bir tavırla:

— Peki, ben böyle çıplak mı kalacağım? diye devam etti.

— Evet, şimdilik öyle gerekiyor... Lütfen şuraya oturun. İsterseniz, karyolanın üzerinden battaniyeyi alıp ona sarıla-bilirsiniz, ben ise... Ben bunların hepsini derler toplarım.

Bütün eşyaları teker teker orada bulunanlara gösterdiler. İncelemelerden çıkardıkları sonucu zapta geçirdiler, en sonra da Nikolay Parfenoviç dışarı çıktı. Giysileri de onun ardından alıp götürdüler. İppolit Kirilloviç de çıktı. Mitya'nın yanında yalnız köylüler kalmıştı. Hiç konuşmadan duruyor, gözlerini ondan ayırmıyorlardı. Mitya, battaniyeye sarındı, üşümüştü. Çıplak ayaklan dışarı çıkıyordu, .bir türlü battaniyeyi aşağı doğru çekerek onları örtemiyordu.

Nikolay Parfenoviç nedense uzun bir süre geri gelmedi. Mitya, dişlerini gıcırdatarak:

«İşkence edercesine uzun bir süre kaldı», «bana köpek muamelesi

yapıyor.», «O alçak savcı da çıkıp gitti, herhalde benden tiksindiği için: Çıplak bir adama bakmak herhalde ona çirkin görünmüştür» diye düşünüyordu. Giysilerini oralarda bir yerde inceledikten sonra ne olursa olsun geri getireceklerini sanıyordu. Bu yüzden Nikolay Parfenoviç, birden arkasından gelen bir köylünün taşıdığı bambaşka bir giysi ile dönünce öyle bir öfkelendi ki!

Nikolay Parfenoviç, dışarı çıkışının başarılı bir davranış olduğunu ve bundan büyük bir memnunluk duyduğunu belirten kayıtsız bir tavırla:

— İşte size bir giysi getirdik, dedi. Bunu, meraklı bulduğu bu olayda size yardımcı olmak için bay Kalganov bağışlıyor. Bir de temiz gömlek verdi. Allahtan bunlar bavulunda varmış. İç çamaşırınızı ve çoraplarınızı giyebilirsiniz...

Mitya müthiş öfkelenmişti. Tehdit edici bir tavırla:

— Başkasının giysilerini istemiyorum! diye bağırdı. Bana kendi giysilerimi verin.

— İmkânsız.

— Benim giysimi verin. Allah belâsını versin o Kalga-nov'un. Giysisinin de kendisinin de Allah belâsını versin!

Onu uzun bir süre kandırmaya çalıştılar. Sonunda güç belâ sakinleştirdiler. Giysisi kan içinde olduğundan ötürü,

«olayı ispatlayan deliller» arasına katılması gerektiğine, işin nasıl sonuçlanacağı bilinmediğine göre, bu giysiyi şimdi onun yanında bırakmaya hakları olmadığına inandırdılar. Mitya, sonunda güç belâ bunu anladı. Canı sıkılarak sustu ve acele ile giyinmeye başladı. Yalnız giysiyi sırtına geçirirken, onun kendi eski giysisinden daha gösterişli olduğunu ve bundan «yararlanmak» istemediğini söyledi. Bundan başka: «Bu giysi bana ayıp denecek kadar dar geliyor. Bu giyimle soytarılık nü yapmamı istiyorsunuz... eğlenesiniz diye?...» dedi.

Kendisine bu konuyu da gözünde büyüttüğünü, bay Kal-ganov'un gerçi kendisinden biraz daha boylu olduğunu, ama aradaki boy farkının pek büyük olmadığını, yalnız pantolonunun belki biraz uzun geleceğini söylediler. Ama ceketin omuz kısmı gerçekten dar geldi.

Mitya gene:

— Allah kahretsin! Düğmelemek de zor, diye homurdandı. Lütfen benim tarafımdan bay Kalganov'a bu giysiyi kendisinden isteyenin ben olmadığımı, beni isteğimin dışında olarak, bir soytarı gibi giydirdiklerini söyleyiniz.

Nikolay Parfenoviç:

— O da bunu çok iyi anlıyor ve buna üzülüyordur... Yani elbisesine değil de, tüm bu olaya... diye mırıldanacak oldu.

— Vız gelir bana onun üzülmesi! Eh şimdi nereye gidiyoruz? Yoksa burada mı oturacağız?

Kendisinden tekrar «o odaya» girmesini rica ettiler. Mitya, öfkesinden kaşları çatık olarak ve hiç kimseye bakmamaya Çalışarak perdenin arkasından çıktı. Başkasının giysisi içinde kendisini büsbütün rezil olmuş hissediyordu. Hatta o köylülerden ve kapıda bir an için belirip kaybolan yüzünü farket-tiği Trifon Borisoviç'den utanıyordu. Trifon Borisoviç için «her halde acayipliğimi görmeye gelmiştir» diye düşündü. Biraz önce oturduğu iskemleye yerleşti. Zihninden kâbus gibi, saçma Şeyler geçiyor, aklım kaçırdığını sanıyordu.

Dişlerini gıcırdatarak savcıya doğru döndü:

— Eh şimdi ne yapacaksınız, bana? Yoksa falakaya mı Çekeceksiniz. Artık başka bir şey de kalmadı!

Nikolay Parfenoviç'e doğru artık dönmek istemiyordu, onunla konuşmaya tenezzül etmiyordu. «Çoraplarıma dikkatli bakıyordu. Üstelik mahsus iç çamaşırlarım ne64

kadar kirli diye çoraplarımı ters çevirmemi bile istedi!» diye düşündü.

Nikolay Parfenoviç, Dimitriy Fiyodorovlç'in sözüne kar-şılık verir gibi:

— Şimdi tanıkların sorgusuna geçmek zorunda kalacağız, dedi.

Savcı içinden bir şeyler geçirerek, düşüncen' bir tavırla:

— Evet efendim, dedi.

— Biz, sizin iyiliğiniz için elimizden ne gelirse onu yaptık, diye devam etti. Ama yanınızda bulunan paranın ne kadar olduğunu sorduğumuz vakit, sizden kesin olarak olumsuz bir karşılık alınca, şimdi şu anda...

Mitya, daldığı garip düşüncelerden sıyrılır gibi Nikolay Parfenoviç'in küçük sağ elini süsleyen üç büyük yüzüklerden birini işaret ederek:

— O parmağınızdaki yüzüğün taşı nedir? diye sözünü kesti.

Nikolay Parfenoviç, şaşkınlıkla:

— Yüzük mü? diye soru ile karşılık verdi.

Mitya, tıpkı inatçı bir çocuk gibi garip bir sinirlilikle:

— Evet, işte şu... Orta parmağınızdaki damarlı taş, ne taşıdır?

Nikolay Parfenoviç, gülümsedi.

— Ha bu mu? Kül rengi bir gök yakuttur. Görmek isterseniz çıkarayım.

Mitya, birden aklı başına gelerek ve kendi kendine kızarak kızgın bir sesle:

— Hayır, hayır, çıkarmayın! diye bağırdı. Çıkarmayın istemez. Allah kahretsin.

Baylar, ruhumu kirlettiniz benim! Siz, babamı gerçekten öldürmüş olsaydım, kaçamak karşılıklar vereceğimi, yalan söyliyeceğimi, saklanacağımı mı sanıyorsunuz? Hayır, Dimitriy Karamazov, öyle bir insan değildir. Öyle bir şeye dayanamazdı ve eğer suçlu olsaydım, yemin ederim ki önceden kararlaştırdığım gibi sizin buraya gelmenizi, güneşin doğmasını, beklemezdim. Kendimi daha önceden, gün doğuşunu beklemeden öldürürdüm! Bunu şimdi içinde bulunduğum ruh halinden anlıyorum. Bu uğursuz gece boyunca o kadar çok şey öğrendim ki, bu kadarını tüm ömrümce öğrenemezdim!

Hem, eğer gerçekten bir baba katili olsaydım, bu uğursuz gecede, §u anda sizinle otururken öyle mi konuşurdum,

öyle mi davranırdım, size ve dünyaya bu gözle mi bakardım? Kaldı ki, elimde olmayarak Origoriy'i öldürdüğümü düşünmekten bile bütün gece üzüntü içinde kıvrandım. Ama, korkudan, yalnız sizin vereceğiniz cezadan korktuğum için değil! Ayıp size! Üstelik bir de sizin gibi alaycılara, burnunun ucunu bile göremeyen hiç bir şeye inanmayan kör köstebeklere, yeni bir alçaklığımı daha, yeni bir rezaletimi daha açıklamamı, onu anlatmamı istiyorsunuz! Bu beni suçlandırmaktan kurtarsa bile değer mi? Kürek cezası bile bundan daha iyidir! Babamın kapısını kim açıp o kapıdan içeri girdiyse, onu o öldürmüş, o soymuştur. Kimdir bu adam? Bilemiyorum ve bu düşünce bana işkence oluyor. Ama bu Dimitriy Karamazov değildir. Bunu biliniz. Size söyleyeceğim de bu kadar. Yeter, yeter artık ısrar etmeyin... Sürgün edin, idam edin, ama, beni artık sinirlendirmeyin. Susuyorum artık. Çağırın bakalım tanıklarınızı...

Mitya, beklenmiyen bu monologunu daha önceden artık bir daha konuşmamaya büsbütün karar vermiş gibi söylemişti. Savcı, bütün bu süre içinde onu dinlemişti. Mitya susar susmaz en serinkanlı, en sakin tavrıyla, birden, sanki çok olağan bir şey söylüyormuş gibi şunu söyledi:

— işte, sırası gelmişken demin söz ettiğiniz o açılan kapı konusunda, şimdi size hem bizim, hem de sizin için çok önemli olan bir şeyi, yaralamış olduğunuz ihtiyar Grigoriy Vasilye-viç'in ifadesini açıklayabiliriz. Grigoriy Vasilyeviç, ayıldıktan sonra, kendisine sormuş olduğumuz sorulara karşılık olarak, daha o zaman, bahçede bir gürültü işiterek kapıya çıkıp da açık olan bahçe kapısından içeri girmeye karar verdiği ve bahçeye geçtiği sırada, daha önce sizin bize söylemiş olduğu-nuz gibi, babanızı gördüğünüz açık pencerenin önünden karanlıkta kaçtığınızı görmeden önce, sola doğru

baktığını, o Pencerenin gerçekten açık olduğunu, ama aynı zamanda bulunduğu yere çok daha yakın olan kapının da ağzına kadar açılmış olduğunu farkettiğini söyledi. Oysa siz, bahçede bulunduğunuz süre içinde, o kapının kapalı olduğunu ileri sürdünüz. Sizden şunu da saklamıyacağım ki, Grigoriy Vasilye-tanıklık ederken, o kapıdan koşarak çıktığınızı kendi göz-ile görmediği halde, bahçeye girdiği şurada, artık kendisl-bulunduğu yerden biraz ilerde, bahçenin ortasında, du-66

vara doğru koştuğunuzu görmüş olmasına rağmen, muhakkak o kapıdan koşarak çıkmış

olduğunuzu söyledi...

Mitya, savcı daha sözünün yansına geldiği sırada, birden kendini kaybederek avazı çıktığı kadar:

— Saçma! diye bağırdı. Alçakça bir yalan bu! Kapının açık olduğunu görmesine imkân yoktu! Çünkü kapı kilitliydi... Yalan söylüyor!

— Görevim size şunu da tekrarlamamı emrediyor ki: verdiği ifade çok kesindir.

Söylediklerinde ısrar etmektedir. Kendisini birkaç kez sorguya çektik.

Nikolay Parfenoviç, heyecanla:

— Ben kendim ona birkaç kez sordum bunu, diye savcıyı destekledi.

Mitya:

— Yalan, yalan! diye bağırmaya devam ediyordu. Bu ya iftiradır, ya da deli saçması!

Düpedüz sayıklamış. Kan içindeyken, yara aldığından ötürü gözüne hayal görünmüş, ayıl-dığı vakit... İşte o zaman sayıklamaya başlamış.

— Evet ama kapının açık olduğunu ayıldığı vakit değil de, daha önce, kendi dairesinden çıkıp bahçeye girdiği zaman farketmiş.

— Yok canım, yalan, öyle şey olamaz! Bana kızdığı için iftira ediyor... Böyle bir şeyi göremezdi... Ben koşarak kapıdan: çıkmış değilim.

Mitya'nın nefesi tıkanıyordu. Savcı, Nikolay Parfenoviç e doğru döndü ve etkili bir tavırla:

— Delili gösteriniz!

Nikolay Parfenoviç, masanın üzerine arşivlerde kullanılan zarfların

büyüklüğünde, kalın kâğıttan yapılmış ve üzerinde hâlâ bozulmamış üç mühür bulunan büyük bir zarf koyarak:

— Bunu tanıdınız mı? diye sordu.

Zarf boştu ve bir yanı yırtıktı. Mitya, ona gözleri dışarı uğramış gibi baktı.

— Bu... Bu galiba babamın zarfı, diye mırıldandı. O üç binin bulunduğu zarf olacak...

Üzerinde bir yazı olacak, müsaade buyurun: «Civcivime»... Evet üç bin ruble! Üç bin! Görüyor musunuz?

Mitya, bunu söylerken bağırıyordu.

— Görüyorsunuz, ama içinde para bulamadık. Bu zarf

boş olarak perdenin arkasında, karyolanın altında yere fırlatılmıştı.

Mitya, birkaç saniye yıldırımla vurulmuş gibi durdu. Birden olanca gücüyle:

— Baylar, bu Smerdyakov'dur! diye bağırdı. Öldüren odur, soyan odur! İhtiyarın zarfı nereye sakladığını bir o biliyordu... Şimdi artık her şey apaçık!

— Ama öyle bir zarf olduğunu ve yastığın altında bulunduğunu siz de biliyordunuz.

— Benim hiç bir zaman bundan haberim olmamıştı. Bunu hiç bir zaman görmedim.

Şimdi ilk kez olarak görüyorum. Daha önce yalnız Smerdyakov'dan işittim... Bir o biliyordu ihtiyarın odasında bu zarfın nerede olduğunu, benim haberim bile yoktu...

Mitya artık büsbütün tıkanıyordu:

— İyi ama, siz kendiniz biraz önce bu zarfın babanızın yastığı altında bulunduğunu söylediniz. Bunu aynen belirttiniz. «Yastığın altında» dediniz. Demek ki, nerede olduğunu biliyordunuz.

Nikolay Parfenoviç:

— Biz de öyle zapta geçirdik! diye savcıyı destekledi.

— Saçma, akıl alacak şey değil! Ben hiç de yastığın altında, olduğunu bilmiyordum.

Belki hiç de yastığın altında değildi... Ben sadece tahminen yastığın altında olduğunu söyledim... Smerdyakov ne diyor? Siz kendisine bu zarfın nerede olduğunu sordunuz mu? Smerdyakov ne diyor? Asıl önemli olan bu... Ben ise mahsus kendime iftira ettim... Yastığın altında bulunduğunu söyliyerek

hiç düşünmeden yalan söyledim. Siz ise şimdi... Canım biliyorsunuz ya, insan bazen ağzından birşey kaçırır, sonra da yalanını geri almaz. Oysa zarfı yalnız Smerdyakov biliyordu, yalnız Smerdyakov, başka kimse bilmiyordu! Zarfın nerede olduğunu da bana kendisi açıkladı. Ama bunu yapan odur, odur! Babamı muhakkak o öldürmüştür! Şimdi artık bunu gün gibi apaçık görüyorum!

Mitya, gittikçe daha çok kendini kaybederek, sözlerini bağlantısız olarak tekrar ede ede, öfkelene öfkelene, heyecanla Değiriyordu.

— Bunun böyle olduğunu anlayın ve çabuk onu tevkif edin! Çabuk! Babamı muhakkak ben kaçtıktan sonra ve Gri-kendini kaybetmiş olarak yattığı sırada öldürmüştür.68

Bu apaçık bir şey... İşaretleri vermiştir, babam da ona kapıyı açmıştır... Çünkü verilecek işaretleri yalnız o biliyordu, çünkü babam o işaretleri almadan hiç kimseye kapıyı açmazdı.

Savcı, aynı ağırbaşlılıkla anıa artık zafer kazanmış birinin tavrıyla:

— Yalnız unuttuğunuz bir nokta var, dedi. Kapı zaten siz daha orada, bahçede bulunduğunuz şurada açık olduğuna göre, işaret vermeye gereklilik yoktu.

Mitya:

— Ha... Kapı... Kapı... diye mırıldandı. Sonra hiç konuşmadan gözlerini savcıya, dikti ve tekrar tüm gücünü yitirerek iskemlenin üzerine çöktü.

Herkes susmuştu. Mitya artık hiç bir şey düşünmeden gözlerini yere indirmiş olarak:

— Evet kapı! Bir hayal! Tanrının kendisi bile bana karşı! Savcı çok ciddi bir tavırla:

— îşte görüyorsunuz ya! dedi. Hem kendiniz bir yargıda bulunun Dimitriy Fiyodoroviç: Bir taraftan bu kapının açık olduğunu ve sizin o kapıdan koşarak çıktığınızı belirten bir ifade, sizi de bizi de ağırlığı altında ezen bir ifade var. Öbür yanda da kendi ifadenize göre, daha üç saat kadar önce sadece on ruble bulabilmek için tabancalarınızı rehin vermişken birden elinize geçen paraların nereden geldiğini açıklamamak hususunda anlaşılmaz, öfkeli inadınız! Bütün bunlar göz önünde bulundurulursa, siz karar verin: Neye inanalım? Neyin üzerinde duralım? «Soğuk, her şeyde kötülük gören alaycı insanlar» olduğumuzu söyleyerek bizi suçlamayın, vicdanınızı, soylu duygularınızı anlamak yeteneğinden yoksun insanlar olduğumuzu söylemeyin. Aksine durumumuzu anlayın...

Mitya, anlatılamıyacak bir heyecan içindeydi. Sapsarı oldu. Birden:

— Peki öyleyse! diye bağırdı. Size sırrımı açıklayacağım. Paralan nereden bulduğumu söyliyeceğim. Bu rezaleti ortaya dökeceğim, tek sonradan sizi

de kendimi de suçlamayayım, diye.

Nikolay Parfenoviç garip, sevinçli ve duygulu bir sesle:

— Hem bana inanın Dimitriy Fiyodoroviç, inanın ki, $u anda şimdi gerçekten içtenlikle ve tam olarak yapacağınız her açıklama sonradan durumunuzu hafifletmek bakımından sınırsız bir etki yapacaktır, hatta bundan başka...

69

Ama savcı masanın altından onu hafifçe ayağı ile dürttü. Bunun üzerine Nikolay Parfenoviç tam zamanında sustu. Zaten doğrusunu söylemek gerekirse Mitya onu dinlemiyordu.

VII

MİTYA'NIN BÜYÜK SIRRI ISLIKLAMA

Mitya, aynı heyecan içinde:

— Baylar, diye söze başladı. Bu paralar... Şimdi tam olarak açıklamak istiyorum... Bu paralar benimdi!

Savcı ile sorgu yargıcının yüzleri uzamış gibi oldu. Hiç de bunu beklemiyorlardı.

Nikolay Parfenoviç:

— Nasıl oluyor da sizin oluyor, diye kekeledi. Kendi ifadenize göre daha saat beşte bile...

— Eeee, Allah kahretsin o günü de, o saat beşi de, açıklamalarımı da! İş bunda değil ki!

Bu paralar benimdir! Benim! Daha doğrusu çalmış olduğum bir paraydı... Bu bakımdan benim değildi. Çaldığım, kendi elimle çaldığım bir paraydı... topu topu bin beş yüz ruble kadardı. Onlan hep yanımda bulundururdum, bütün o süre boyunca yanımda taşıdım...

— Peki ama nerden aldınız onları?

— Birisinin boynundan aldım, baylar! İşte şu boyundan, kendi boynumdan... Bu paraları bir beze dikilmiş olarak boynumda taşıyordum. Çoktandır, bir aydır onları utanç duyarak, bunun rezilce bir şey olduğunu bilerek boynumda taşıyordum.

— Peki onları kimden... alıp da kendinize mal ettiniz?

— Yani «çaldınız» demek istiyorsunuz. Sözünüzü açık söyleyiniz. Evet, kendimi onları çalmış sayıyorum! Oysa doğrusunu isterseniz onları

gerçekten, sadece kendime mal etmiştim, yani el koymuştum... Ama bence gene de çalmış sayılırım onları. Hele dün akşam, dün akşam artık bu paralar büsbütün çalınmış oldu...

— Dün akşam mı? Ama siz demin onları bir ay önce... ettiğinizi söylediniz!70

— Evet, ama babamdan çalmadım. Babamdan değil! Merak etmeyin, babamdan çalmadım onları. Ben bu paraları «Ondan aldım. İzin verin de anlatayım. Ama sözümü kesmeyin. Bunları anlatmak ağır geliyor. Bakın... Bir ay kadar önce eski nişanlım Katerina İvanovna Verhovtzeva beni yanına çağırdı... Onu tanıyorsunuz değil mi?

— Tabiî, tanımaz mıyız?

— Biliyorum tanıdığınızı. Çok yüksek ruhlu, en yüksek ruhlu insanlardan biridir o. Ama benden çoktandır nefret ediyordu. Evet, çoktan, çoktan... Hem de hak etmiştim, hak etmiştim onun bu nefretini!

Sorgu yargıcı:

— Katerina İvanovna'dan mı söz ediyorsunuz? diye hayretle sordu.

Savcı da müthiş bir hayretle gözlerini Mitya'ya dikmişti.

— Ah, ne olur onun adını bu işe karıştırmayın! Bu iste onun adından söz ettiğim için alçağın biriyim. Evet, onun benden nefret ettiğini görüyordum... Çoktandır farketmiştim bunu. Daha ilk gününden, orada, benim kira ile oturduğum evde olup bilen şeyler sırasında... Ama bu kadarı yeter, yeter. Bunu öğrenmeye bile lâyık değilsiniz. Bunu anlatmaya hiç lüzum yok. Yalnız şunu anlatmalıyım... Katerina İvanovna beni bir ay önce yanına çağırdı, bana üç bin ruble vererek, bunları kız kardeşine ve Moskova'da bulunan bir akrabasına göndermemi istedi. (Sanki kendisi bunu yapamazrruş gibi!) Ben ise... Bu gerçekten hayatımın uğursuz bir anında olmuştu.

Benim... Yani kısaca söyliyeyim, benim bir başkasını, onu, şimdiki sevgilimi, şu anda sizin elinizde bulunan, aşağıda oturan Gruşenka'yı sevmeye başladığım sırada oldu... O

zaman Gruşenka'yı aldığım gibi buraya Mokroye'ye getirdim ve burada o uğursuz üç bin rublenin yarısını yani bin beş yüz rubleyi har vurup harman savurdum. Öbür yarısı ise yanımda duruyordu. İşte o harcamadığım bin beş yüzü boynumda, tasvir yerine boynumda taşıyordum, dün ise kâğıdını açtım ve onları da harcadım. Hesaptan geriye kalan sekiz yüz ruble şimdi sizin elinizdedir Nikolay Parfenoviç. Dünkü bin beş yüz rubleden geriye kalan budur.

— Bir dakika! Bu nasıl olur? Bundan bir ay önce burada bin beş yüz değil, üç bin ruble harcadınız, bunu herkes biliyor değil mi?

__ Kim biliyormuş bunu? Kim hesaplamış? Birine saydırdım mı bunları?

__ Rica ederim! Siz kendiniz herkese o zaman tam üç

bin ruble harcadığınızı söylemişsiniz.

— Doğru, söyledim ya! Bütün kente söyledim. Kentte de herkes aynı şeyi söylüyordu.

Herkes öyle sanıyordu. Burada, Mokroye'de bile üç bin harcadığımı söylüyorlardı. Ama gene de ben o zaman üç bin değil, bin beş yüz rubleyi savurdum. Öbür bin beş yüz rubleyi bir kâğıda sarıp diktim. İşte iş böyle oldu baylar, dün elimde olan paralar bunlardı...

Nikolay Parfenoviç:

— Bu hemen hemen harikulade bir şey... diye söylendi. Sonunda savcı:

— İzin verirseniz, şunu sormak istiyorum, dedi. Bu durumu yani o bin beş yüz rubleyi daha o zaman bir ay önce yanınızda bırakmış olduğunuzu hiç kimseye açıkladınız mı?

— Hayır, hiç kimseye söylemedim.

— Garip şey, gerçekten hiç kimseye söylemediniz mi?

— Hiç kimseye, hiç ama hiç kimseye.

— Peki, o halde, bu susuşunuz neden ileri geliyor? Bunu böyle bir sır olarak herkesten saklamağa sizi yönelten nedir? daha açık konuşayım: sonunda sırrınızı bize açıkladınız, sizin deyiminizle «o kadar ayıp» olan şeyi bize söylediniz... Gerçi aslına bakılırsa ve tabiî başka suçlarla kıyaslanırsa, bu davranış, yani başkasına ait olan üç bin rubleye el koyuş (ki bu muhakkak geçici bir şeydi) bence, ne olursa olsun, sadece düşüncesizce bir harekettir. Hiç de o kadar utanç verici bir şey değildir, hele karakteriniz gözönünde bulundurulunsa... Haydi, diyelim ki, küstahça bir davranıştı, kabul... ama küstahça bir davranış başka, ayıp bir davranış başkadır.

Yani demek istiyorum ki bayan Verhovtzeva'dan almış olduğunuz o üç bini bu ay içinde harcadığınızı, zaten siz bu konuda bir açıklamada bulunmadan önce de, herkes tahmin

«diyordu. Ben bile bu uydurmayı işittim... Hatta Mihayıl Ma-karoviç de işitti bunu. Bu bakımdan bu artık bir uydurma ol-ttiaktan çıktı, bütün kentin ağzında olan bir dedikodu haline Seldi. Bundan başka, yanılmıyorsam, siz kendiniz de bunu iti-raf etmişsiniz... yani paraları bayan Verhovtzeva'dan almış olduğunuzu... Bu yüzden sizin şimdiye dek, daha doğrusu şu kadar, söylediğinize göre o paradan o bin beş yüz ruble-72

yi ayırmış olduğunuzu olağanüstü önemi olan bir sır olarak saklamanıza ve bu sırra ayrıca müthiş bir korku duygusu eklemenize, şaştım kaldım... Böyle bir sırrın açıklanmasının size bu kadar üzüntü çektirmesi inanılacak şey değil... Daha bun-dan biraz önce burada o sırrı açıklamaktansa kürek mahkûmu olmağa razı olduğunuzu bağırarak söylüyordunuz...

Savcı sustu. Kendisini fazla heyecana kaptırmıştı. Canının sıkıldığım, neredeyse öfkelenmek üzere olduğunu saklaya-mamış ve içinde biriken duygulan, sözlerin düzgünlüğüne önem vermeden, bağlantısız, hemen hemen karmakarışık bir şekilde ortaya dökmüştü...

Mitya, kesin bir tavırla:

— Ayıp olan, o bin beş yüz rubleyi almam değil, onları o üç bin rubleden ayırmış

olmamdır, dedi.

Savcı, sinirli sinirli güldü:

— Canım bunun ayıbı nerede? dedi. Küstahça el koyduğunuz üç bin rubleden kendi ihtiyaçlarınıza göre yarısını ayırmanızda utanılacak ne var? Asıl önemli olan üç bin rubleye el koymanızdır, onları şu ya da bu şekilde kullanmış olmanız değil. Sırası gelmişken sorayım, neden bu kararı verdiniz, yani bu paranın yansını neden ayırdınız?

Bunu hangi amaçla yaptığınızı bize açıklayabilir misiniz?

Mitya:

— Ah haklısınız baylar! Evet, işin asıl özü de işte bu amaçta! diye bağırdı. Ben bu parayı, alçağın biri olduğum için ayırdım. Yani bazı hesaplar yaptım. Bu işte hesap yapmak ise, alçaklıktan başka bir şey değil... üstelik bu alçakça iş tam bir ay sürdü!

— Bundan bir şey anlaşılmıyor.

— Size hayret ediyorum. Ama, belki de gerçekten daha pek anlaşılabilecek şekilde konuşamıyorum. Bakın, sözlerimi dikkatle izleyin: diyelim ki namusuma güvenilerek bana verilmiş olan üç bin rublenin hepsini burada eğlenerek har vurup harman savurdum, ertesi günü de ona gidip: «Katya ben bir suç işledim, senin üç bin rubleni eğlencede har vurup harman savurdum» diyorum. Bu nasıl bir davranış olurdu? İyi bir şey mi? Hayır, iyi olmazdı... Şerefsizce, alçakça bir şey olurdu. Ben de hayvanın biri, bir hayvan gibi kendisini tutmasını bilemeyen bir insan olurdum öyle değil mi? Ama ne de olsa, hırsız sayılmazdım değil mi? Bu durumda bana, dog-73

rudan doğruya bir hırsız diyemezdiniz. Kabul edin ki böyle olurdu. Eğlenmiş, parayı har vurup harman savurmuş ama çalmamış olurdum! Şimdi daha çok kârlı olan bir başka örnek vereyim. Sözlerimi dikkatle izleyin, yoksa gene ne söyleyeceğimi şaşırırım...

Nedense başım dönüyor... her neyse, gelelim ikinci olaya: diyelim ki, burada o üç binden yalnız bin beş yüzünü, yani yarısını savuruyorum. Ertesi günü de paranın sarf etmediğim yansını gidip ona götürüyorum: «Katya, şunları benden al, ben adi herifin, düşüncesiz alçağın biriyim, paranın bu yansını al, çünkü öbür yansını eğlencede harcadım, demek ki bunu da harcayacağım, iyisi mi kazaya uğramasın!» diyorum. Böyle bir şey yapmış

olsaydım, ne olacaktı? O zaman bana istediğinizi söyleyebilirdiniz, hayvanın biri, adi herifin biri olduğumu söylerdiniz, ama bana hırsız diyemezdiniz, kesin olarak hırsız diyemezdiniz bana! Çünkü muhakkak ki, hırsız olan bir adam paranın yarısını geri götürmezdi. Onu kendisine saklardı. Katya paranın yarısını bu kadar çabuk getirdiğimi görünce: «Madem bunu getirdi, demek ki öbür parayı da, geri kalanı da, eğlencede harcadıklarını da geri getirecek. Bütün ömrünce arıyacak, çalışıp çaba-lıyacak ama sonunda bu parayı bir araya getirip bana geri verecek» diye düşünecekti. Böylece ben belki de adi herifin biri olacaktım ama hırsız sayılmayacaktım. Ne derseniz deyin, öyle olsaydı bana hırsız diyemezdiniz.

Savcı, soğuk bir tavırla gülerek:

— Diyelim ki, arada bir fark var, dedi. Yalnız gene de bunda kaderinizi değiştirecek kadar önemli bir fark gördü-hayret etmemek elden gelmiyor.

— Evet, işte böyle uğursuz bir fark görüyorum; Her insan aIçakça davranabilir, hatta herkeste alçakça bir yön vardır. a ancak alçaklıkta en alt basamağa düşmüş biri hırsız olabilir. Her neyse, ben bu incelikleri belirtmesini bilemiyorum... Yalnız hırsız, alçaklık eden bir adamdan daha adidir; ben bu kanıdayım. Düşünün bir kere: parayı tam bir ay üzerimde taşıyorum, her günün sabahında onu geri verebilirim, verdim mi de artık adi bir insan sayılmam. Ama işte bir türlü karar veremiyorum, dâva burada! Her gün, bunu yap-yapmaya zorlayarak: «Karar versene, karar versene, adi herif!» diye durmadan tekrarladığım halde, tam bir ay boyunca bu74

kararı bir türlü veremedim. İşte asıl problem bu! Ne dersiniz, sizce doğru bu mu? Doğru mu, ha? Savcı, ağır başlı bir tavırla:

— Diyelim ki, pek o kadar doğru bir şey değil. Bunu pekâlâ anlıyorum ve bu konuda sizinle tartışmıyorum, diye karşılık verdi. Hem genel olarak böyle ince konuları ve ayrıntıları bir tarafa bıraksak da, lütfen gene asıl konuya dönsek daha iyi olmaz mı? Asıl mesele şunda: Bu konuda size soru sorduğumuz halde, siz hâlâ bize başlangıçta o üç bin rubleyi neden böyle ikiye ayırdığınızı, yani yarısını harcayıp, yarısını neden sakladığınızı söylemediniz? Bu parayı neden sakladınız, bu ayırmış olduğunuz bin beş yüz rubleyi nerede harcamak istiyordunuz? Bu soruda ısrar ediyorum,

Dimitriy Fiyodoroviç.

Mitya, elini alnına vurarak:

— Ha, evet, gerçekten öyle! diye bağırdı. Özür dilerim. Sizi üzüyorum ve en önemli olanı açıklamıyorum. Açıklasay-dım her şeyi bir anda hatırlardınız. Çünkü asıl utanılacak şey, işte o amaçtadır, o amaçta! Bakın, bu işte ölen ihtiyar babam suçluydu.

Kendisi hep Agrafena Aleksandrovna'yı baştan çıkarıyordu, ben de onu kıskanıyordum.

Sanıyordum ki, Agrafena Aleksandrovna onunla benim aramda kararsızlık içinde bocalıyor. İşte böyle bir durumda kendi kendime: Peki, birden kararını verirse, beni üzmekten vaz geçerek birden bana: «Onu değil seni seviyorum, beni dünyanın ta öbür ucuna götür!» derse, ne yaparım? diye soruyordum. Oysa elimde sadece iki tane, iki grivennikten başka para yoktu. «Bu durumda onu hangi parayla götürebilirsin? Ne yaparsın? Böyle bir şey oldu mu, mahvoldum, demektir», diyordum. Tabii, o zamanlar onun nasıl bir kadın olduğunu bilmiyordum, anla-mıyordum. Sanıyordum ki, ona para lâzım ve fakirliğimden ötürü beni hiç bir zaman bağışlamayacaktır. İşte bu yüzden, sinsi sinsi o üç binin yarısını bir yana ayırdım. Hem de serinkanlılıkla, içimden hesap ederek, daha içmeye başlamadan önce, iğne iplikle bu paraları bir bezin içine diktim.

Diktikten sonra da geri kalan parayı eğlence için sarfetmek üzere yola koyuluyorum!

Hayır ne derseniz Jeyin, bu alçakça bir davranıştır! Şimdi anlıyor musunuz?

Savcı yüksek sesle güldü. Sorçu hâkimi de kahkahalarla gülmeye başladı. Nikolay Parfenoviç «Hi... Hi... Hi...» diye gülerek:

__Bence bütün parayı harcamaktan kendinizi alıkoyarak hem ahlâklı hem de akıllıca davranmış oldunuz! dedi. Böyle yapmanızdan ne çıkar?

— Parayı çalmış olduğum ortaya çıkar. Anlatmak istediğim de bu! Hay Allah! Bunu anlamamanız beni dehşet içinde bırakıyor! Göğsümde bezin içine sarılıp dikilmiş olan o bin beş yüz rubleyi taşıdıkça, sabah akşam kendi kendime «Sen hırsızsın, sen hırsızsın!»

diyordum. Bütün bu ay içinde onun için edepsizlik ettim zaten, onun için meyhanede dövüştüm, onun için babama dayak attım, hep bunları kendimi hırsız olarak hissettiğim için yaptım! Kardeşim Alyoşa'ya bile bu bin beş yüz rubleyi sakladığımı açıklayamadım!

O derece kendimi alçalmış, adileşmiş hissediyordum! Ama şunu da bilin, ki, o paraları taşıdığım sürece gene her gün, her saat kendi kendime: «Hayır Dimitriy Fiyodoroviç! Dur bakalım, belki daha hırsız değilsin!» diyordum. Neden mi? Çünkü her gün, «Ertesi günü o bin beş yüz rubleyi gidip

Katya'ya geri verebilirsin» diyordum kendi kendime. İşte, boynumdaki o beze dikili parayı ancak dün, koparmaya karar verdim. O ana kadar buna cesaret edemiyordum. Bunu yapar yapmaz da, hemen o anda artık tam anlamıyla ve itiraz kabul etmez bir şekilde hırsız oldum. Hem hırsız, hem de ömrümün sonuna kadar şerefsiz olarak yaşayacak bir insan oldum! Neden mı? Çünkü o boynumdan kopardığım bezle birlikte Katya'ya gidip «Ben adi bir adam değilim, hırsız değilim!» demek için beslediğim umudu da içimden sökmüş oldum! Şimdi anlıyor duşunuz? Anlıyor musunuz ne demek istediğimi?

Nikolay Parfenoviç:

— Peki, neden bu kararı tam da dün akşam verdiniz? sözünü kesti.

— Neden mi? Sormanız bile gülünç: Çünkü kendimi ölü-mahkûm etmiştim! Sabahın beşinde, burada, gün doğarken ölecektim: «Ha alçak bir insan olarak ölmüşüm, ha soylu insan olarak benim için hepsi bir!» diye düşünüyordum. işte öyle anlaşılıyor ki, hiç de hepsi bir değil! İnanır baylar? Bu gece bana en çok üzüntü veren şey, ihtiyar uşağı öldürmüş olmam ve Sibirya'ya sürülme tehlikesi ile karşı karşıya gelmem, değildi; üstelik bu sürgün tehlikesi ne zaman karşıma çıkmıştı? Sonunda aşkıma kavuştuğum ve cennet kapılarının bana yeniden açıldığı anda! Ah, gerçi bu

bir76

da beni üzüyordu ama, o kadar değil. Bu iş boynumdakl paraları eninde sonunda koparıp harcadığımı düşünmek ve böylece artık tam anlamıyla bir hırsız olduğumu kavramak kadar üzmemiştir beni! Ah baylar, size yüreğim kan ağlayarak tekrar ediyorum: Bu gece pek çok şey öğrendim! Öğrendim ki be- i-nim için yalnız alçak bir insan olarak yaşamak değil, alçak j olarak ölmek de imkânsız bir şey... Hayır baylar, insan şerefli ' bir varlık olarak ölmeli!

Mitya sararmıştı. Yüzünde bitkin ve çökmüş bir hal vardı. Buna rağmen son derece heyecan içindeydi. Savcı yumuşak bir tavırla, hatta üzüntüsünü paylaşır gibi:

— Sizi anlamaya başlıyorum Dimitriy Piyodoroviç, diye sözlerini uzata uzata karşılık verdi. Ama siz ne derseniz deyin, bence bütün bunlar sinirlerinizin bozuk olmasından ileri geliyor... Sizin sinirleriniz hasta! İş bunda! Ayrıca, hemen hemen tüm bir ay boyunca ou kadar üzüntü çekecek yerde, neden gidip de o bin beş yüz rubleyi, onları size vermiş olan hanıma götürmediniz ve artık ona her şeyi açıkladıktan sonra neden bize bu kadar feci olduğunu söylediğiniz o zamanki durumunuzu gözönünde bulundurarak normal olarak akla ilk gelen şeyi denemediniz? Yani niçin elinizi vicdanınıza koyarak, işlediğiniz hataları açıkladıktan sonra masraflarınızı karşılamak için gereken parayı gene ondan istemediniz? Muhakkak ki, o hanım çok vicdanlı olduğu için, duyduğunuz derin üzüntüyü görerek size olumsuz bir karşılık vermezdi, hele karşılığında bir vesika ya da tüccar Sam-sonov ile bayan Hohlakova'ya teklif etmiş

olduğunuz sağlam garantiler gibi bir garanti vermiş olsaydınız. Bu garantiyi şimdiye dek, değeri olan bir şey sayıyordunuz değil mi?

Mitya birden kızardı. Kulaklarına inanamıyormuş gibi bir tavırla savcının gözlerinin içine bakarak öfke ile:

— Canım, beni bu derece alçak mı sanıyorsunuz? diye sordu.

Şimdi şaşırma sırası savcıya gelmişti:

— inanın ki, ciddî söylüyorum... Neden ciddî olmadığımı sanıyorsunuz?

— Olur mu öyle şey! Bunu yapsaydım dünyanın en büyük adiliği olurdu! Beni ne kadar üzdüğünüzü biliyor musunuz baylar? Ama madem istiyorsunuz ne yapayım? Artık siz«

içimde düğümlenen en kötü duygulan bile açıklıyorum. Yal-

niz bunu, gene sizi utandırmak için yapıyorum. Siz de insan duygularının ne kadar alçakça bir tertip içine girebildiğine hayret edeceksiniz. Şunu bilin ki, ben de daha önce böyle bir tertip yapmayı, evet evet, demin söz ettiğiniz o tertibi yapmayı düşündüm bay savcı! Evet, baylar, bu uğursuz ay içinde benim de aklıma aynı düşünce geldi. O kadar ki, az kalsın Katya'ya gitmeye karar verecektim. O derece alçal-mıştım! Ama ona gidip kendisine ihanet etmiş olduğumu açıklamak için ihanetimi gerçekleştirmek, yani onu yerine getirmek için yapacağım masrafları karşılayacak parayı gene ondan, Katya'dan yalvararak istemek (yalvarmak diyorum, işitiyorsunuz, yalvarmak!) sonra da bir başka kadınla, ona rakip olan, en çok nefret ettiği ve gururunu yaralamış olan bir kadınla kaçmak... Rica ederim, siz çıldırmışsınız, bay savcı!

— Çıldırmasına çıldırmadım, yalnız herhalde, heyecandan pek düşünemedim... o dediğiniz kadınca kıskançlık konusunu... Eğer gerçekten ileri sürdüğünüz gibi işin içinde bir kıskançlık olması mümkün olsaydı... hoş belki de işin içinde buna benzer bir şey olmuştur...

Savcı, bunu hafifçe gülerek söylemişti. Mitya, müthiş bir öfkeyle yumruğunu masanın üzerine indirdi.

— Ama bu artık öylesine bir alçaklık olurdu ki! diye bağırdı. Öylesine pis, öylesine tiksindirici bir iş olurdu ki, artık ne diyeceğimi bilemiyorum! Hem biliyor musunuz ki, bunu yapsaydım, o bana bu parayı verirdi! Tek benden intikam alsın diye! intikamın tadını duysun diye. Benden nefret ettiği için verirdi bu parayı! Çünkü onun da ruhunda yanan bir cehennem vardır ve öfkesi müthiş olan bir kadındır! Bana gelin- ben vereceği parayı alırdım. Ah! Alırdım, alırdım... Ondan sonra da artık bütün ömrümce... Aman yarabbi! Özür dilerim baylar, çok bağırıyorum, çünkü bu düşünce daha çok kısa bir süre önce, üç gün önce, tam Lyagaviy ile uğraştığım gece, sonra da

dün akşam, evet dün, bütün gün süresince zihnimden hiç silinmedi. Bunu hatırlıyorum. Ta o olay mey-dana gelinceye kadar... Silinmedi zihnimden.

Nikolay Parfenoviç merakla:

~- Hangi olay? diye söze karışacak oldu.

Ama Mitya, ne dediğini duymadı. Somurtkan bir tavırla:

— Size korkunç bir açıklamada bulundum, diye sözüne etti. Bu bakımdan, ona gereken değeri verin sayın78

79

baylar. Hem bu açıklamaya gereken değeri vermek yeterli değil, onu yalnız değerlendirmekle kalmayın! Ona apayrı yüksek bir değer verin! Eğer bunu yapmazsanız, eğer bu da yüreği-nizi sarsmadan kulaklarınızın dibinden geçip giderse, o zaman açıktan açığa beni hiçe sayıyorsunuz demektir baylar. Size bu kadar söylerim işte! Öyle bir şey olursa, sizin gibi adamlara bunu açıklamadım diye utancımdan ölürüm! Evet kendimi tabanca ile vururum! Ne yazık ki daha şimdiden görüyorum ki bana inanmıyorsunuz!

Sonra artık korku ile:.

— Ne oluyor? Bunu da mı zapta geçirmek istiyorsunuz? diye sordu.

Nikolay Parfenoviç hayretle ona bakıyordu:

— Evet, demin söylediğinizi, yani son dakikaya dek, hâlâ bayan Verhovtzeva'ya gidip bu parayı ondan istemeyi düşündüğünüzü... İnanın, bu bizim için çok önemli bir açıklama, Dimitriy Fiyodoroviç, yani bütün bu olayla ilgili olarak... Hem daha çok sizin için, daha çok sizin için önemli bir şey bu.

Mitya, kollarını iki yana şiddetle vurarak:

— Rica ederim baylar, hiç değilse bunu yazmayın, utanın! Doğrusunu söylemek gerekirse, karşınızda yüreğimi parçalayarak ikiye ayırdım, siz ise fırsattan istifade ederek parmaklarınızı, o yırtılmış olan iki parçanın içinde dolaştırıyorsunuz... Aman yarabbi!

Umutsuzluk içinde, elleri ile yüzünü kapadı. Savcı:

— Canım bu kadar endişe etmeyin Dimitriy Fiyodoroviç! dedi. Şimdi zapta geçirilen her şeyi size okuyacağız. Bunları dinledikten sonra kabul etmediğiniz bir şey varsa, söyleyeceğiniz sözlere göre değiştiririz. Şimdi ise size üçüncü kez olarak, küçük bir sorguyu tekrarlayacağım: Bir kez bez parçasına sarıp diktiğiniz bu paralardan gerçekten hiç kimseye, ama hiç kimseye söz etmediniz mi? Size şunu söyleyeyim ki, bunu düşünmek hemen hemen imkânsız bir şey olarak gö-rünüyor.

— Hiç kimseye, hiç kimseye! dedim ya. Aksini söylerseniz, demek ki sözlerimden hiç bir şey anlamadınız! Beni ra~ hat bırakın!

— Rica ederim, bu konuyu açığa kavuşturmamız gerekiyor, hem de bunu çok daha önce yapmak gerekirdi. Şimdi

kendiniz bir düşünün: Belki on kişinin almış olduğumuz ifadelerine göre, siz kendiniz o üç bin rubleden herkese söz etmiş, hatta bunları harcadığınızı orada burada yüksek sesle söylemişsiniz: Üç binden söz etmişsiniz, bin beş yüzden değil! Bundan başka dünkü paralan ortaya çıkardığınız vakit de gene birçok kişiye, tekrar üç bin ruble ile gelmiş

olduğunuzu söylemişsiniz.

Mitya:

— On kişinin değil, yüzlerce kişinin, iki yüz kişinin ifadesini alsanız ne çıkar? Belki iki yüz kişi, belki de bin kişi is.it-miştir bunu!

— Gördünüz mü ya? Hepsi, hepsi tanıklık ediyorlar. Bu «hepsi» sözü bir şey ifade etmiyor mu size?

— Hiç bir şey ifade etmiyor. O zaman yalan söylemiştim. Onlar da, hepsi, sözlerimi tekrarlayarak yalan söylediler.

— Canım, neden böyle «yalan» söylemek ihtiyacını duydunuz? Yalan olduğunu söylüyorsunuz ya.

— Ben ne bileyim Allah aşkına? Belki de böbürlenmek için... Laf olsun diye... «Bak ne kadar çok para yedi» desinler diye... Hatta belki de o beze diktiğim paralan unutmak için... Evet, asıl bu yüzden... Hay Allah kahretsin... Kaç kezdir bana hep bu soruyu soruyorsunuz! Yalan söyledim diyorum ya! Bitti işte. Bir kez yalan söyledikten sonra, artık düzeltmek istemedim, insan bazan durup dururken neden yalan söyler?

Savcı, etkileyen bir sesle:

— Bir insanın durup dururken neden yalan söylediğini kestirmek çok zor bir şey, dedi.

Yalnız o «muska» gibi dediğiniz şey, boynunuzda taşıdığınız o bez parçası büyük müydü?

— Hayır, büyük değildi.

— Örneğin büyüklüğü ne kadardı?

— Bir yüz rubleliği ikiye katlayın, büyüklüğü işte o ka-darflı.

olmaz

Geriye kalmış küçük parçalarını gösterseniz daha iyi

mı? Herhalde üzerinizde bir yerde parçaları vardır.

— Eee... Allah kahretsin! Ne biçim saçmalıklar bunlar? bileyim, nerededir parçaları?

— Rica ederim bize şunu söyler misiniz: O bez parçasını80

ne zaman, nerede boynunuzdan çıkardınız? Kendi ifadenize göre, eve uğramadınız değil mi?

— Fenya'dan çıkıp Perhotin'e gidiyordum ya, işte yolda boynumdan kopardım o bezi.

İçinden de paraları çıkardım.

— Karanlıkta mı yaptınız bu işi?

— Bunu yapmak için mum gerekli miydi? Bir anda, parmağımla koparıverdim işte!

— Elinizde makas olmadan, sokak ortasında ha?

— Galiba meydanın orada. Makasa ne gereklilik vardı? Zaten çürük bir bezdi!

Hemencecik yırtıldı.

— Sonra o bezi ne yaptınız?

— Oracıkta atıverdim.

— Nereye attınız?

— Meydana canım. Zaten her şey meydanda oldu! Ne bileyim ben meydanın neresinde?

Hem bunu ne diye soruyorsunuz?

— Bu çok önemli bir şey Dimitriy Fiyodoroviç: Eşya olarak bulabileceğimiz tüm deliller sizin lehinizedir. Nasıl oluyor da anlamak istemiyorsunuz? Bir ay önce, bu parayı o bezin içine dikmenize kim yardım etti?

— Hiç kimse yardım etmedi, kendim diktim.

— Siz dikiş bilir misiniz?

— Askerlik yapmış adam dikiş bilir. Hem bu iş ustalık falan da istemez.

— Kumaşı nereden buldunuz? Yani o bezi, paralan içine diktiğiniz bezi nereden buldunuz?

— Benimle alay etmiyorsunuz değil mi?

— Ne münasebet! Şimdi şakanın sırası mı, Dimitriy Fiyodoroviç!

— Hatırlamıyorum bezi nereden aldığımı. Bir yerden al-mışımdır.

— insan bunu hatırlamaz olur mu?

— Vallahi hatırlamıyorum! Belki de çamaşırımdan bir parça yırtmışımdır.

— Çok enteresan! Belki de yarın evinizde içinden o parçayı yırttığınız şey, her neyse, diyelim ki, o gömlek bulunur. O bez nedendi? Pamuklu muydu, keten miydi?

— Ne bileyim ben nedendi? Durun... Galiba onu hiç bir

yerden yırtmadım. Basmadandı... Evet... Galiba paralan ev sahibi kadının başlığının (*) içine diktim.

— Ev sahibinizin başlığı içme mi?

— Evet, ondan yürütmüştüm onu.

— Nasıl yürütmüştünüz?

— Bakın. Gerçekten şöyle oldu. Şimdi iyice hatırlıyorum. Bir gün bez lâzım olmuştu, ben de bir başlık yürüttüm. Belki de mürekkep kalemimi sümek için. Gizlice alıverdim. Çünkü zaten işe yaramayan bir bezdi. Parçalan odamda yerlerde sürünüyordu.

İşte o bin beş yüz rubleyi onun içine diktim... Galiba öyle oldu, evet. Parayı o bez başlığın içine diktim. Zaten basmadan yapılmış berbat bir şeydi, belki bin kez yıkanmıştı.

— Bunu da artık kesin olarak hatırlıyorsunuz, öyle mi?

— Kesin olarak mı, değil mi bilemem. Bana öyle geliyor, galiba başlığın içine diktim.

Hem öyle de olmasa, vız gelir bana!

— Eğer öyle ise, hiç değilse ev sahibeniz kendisine ait olan o şeyi ortadan yok olduğunu hatırlayabilirdi değil mi?

— Hayır, hiç de hatırlamadı, onu aramadı bile! Eski bir bezdi diyorum size, eski püskü bir bez, beş paralık değeri yoktu.

— Peki, iğneyi ipliği nereden aldınız? Mitya, sonunda kızdı:

— Burada kesiyorum, artık bir şey söylemek istemiyorum. Yeter!

— Gene de o... Dikili bez parçasını meydanın neresine attığınızı böyle büsbütün aklınızdan çıkarmanız da garip.

Mitya, alaylı alaylı güldü:

— Canım, emredin yarın meydanı süpürsünler, belki bulursunuz.

Sonra bitkin bir sesle:

— Yeter baylar! Yeter! dedi. Açıkça görüyorum ki, bana inanmadınız! Hiç bir sözüme, beş paralık önem vermediniz. Ama suç sizde değil, ben de, bunları ileriye sürmemeliy-dim! Ne diye, ne diye sırrımı açıklayarak kendimi küçük düşürdüm sanki! Sizin için bunlar bir alay konusu, gözlerinizden anlıyorum bunu. Beni buna siz sürüklediniz bay savcı!

C) Başlık: O zamanlar hanımların kullandığı başlıklardan.82

KARAMAZOV KARDEŞLER

Şimdi kendinize zafer şarkıları söyleyin eğer bunu yapabilir, seniz... Allah belânızı versin!

Cellâtlar!...

Başını önüne eğdi, elleriyle yüzünü kapadı. Savcı ile sor-gu yargıcı susuyorlardı. Bir dakika sonra Dimitriy başım kaldırarak boş bakışlarla onlara baktı. Yüzünde artık son kerteye gelmiş, giderilmesi imkânsız bir umutsuzluk vardı, Garip bir tavırla susuyor, kendini yitirmiş gibi oturuyordu, Bu arada, işi sona erdirmek gerekiyordu: Hiç ertelemeden tanıkların sorgusuna geçilmeliydi. Artık sabahın sekizi olmuştu. Mumlar da çoktan söndürülmüştü. Sorgu süresince odaya girip çıkmış Mihayıl Makaroviç ile Kalganov, bu sefer gene birlikte çıkmışlardı. Savcı ile sorgu yargıcının da aşırı derecede yorgun bir hali vardı. Başlayan sabah kötüydü, Tüm gök bulutlarla örtülüydü ve bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Mitya, hiç bir şey düşünmeden pencerelere bakıyordu. Birden Nikolay Parfenoviç'e:

— Pencereden dışarı bakabilir miyim? diye sordu. Öbürü:

— Hay hay, istediğiniz kadar bakabilirsiniz! diye karşılık verdi.

Mitya, kalkıp pencereye yaklaştı. Yağmur pencerenin küçük, yeşile çalan camlarını dövüp duruyordu. Pencerenin tam altında pis bir yol, daha ilerde

yağmurun loşluğunda dizi dizi, kara fakir ve çirkin izbeler görünüyordu; yağmurda daha da kararmış, daha da fakir bir halleri vardı. Mitya «Altın saçlı, Febüs'ü» ve onun ilk ışıkları altında nasıl tabanca ile intihar etmeyi düşündüğünü hatırladı. Alaylı alaylı gülümseyerek: «Böyle bir sabah o iş

için daha iyi olurdu!» diye düşündü ve birden elini aşağı doğru sallayarak, «cellâtlara»

doğru döndü:

— Baylar! diye bağırdı. Artık mahvolduğumu görüyorum, ama o ne olacak? Bana söyleyin o ne olacak? Yalvarırım size söyleyin, yoksa o da benim gibi mahv mı olacak?

Ama o suçsuzdur, dün «her şeyden ben suçluyum» diye bağırdığı vakit ne söylediğini kendi de bilmiyordu. Onun hiç şeyde şeyde suçu yoktur! Sizinle burada otururken bütün gece içim içimi yedi... Acaba şimdi onu ne yapacağınızı bana söyleyemez misiniz?

Savcı, belli bir acele ile hemen:

— Bu konuda içiniz rahat etsin, Dimitriy Fiyodoroviç. il

ellendiğiniz hanımı herhangi bir şekilde rahatsız etmek için henüz elimizde hiç bir önemli neden yok. Öyle tahmin edi-' yorum ki, işin bundan sonraki gelişmesi sırasında da aynı şey olacak... Bu bakımdan elimizden ne gelirse, onun için yapacağız: İçiniz rahat etsin.

— Teşekkür ederim baylar! Zaten her şeye rağmen dürüst ve hak gözetir insanlar olduğunuzu biliyordum. Beni bir yükten kurtardınız... Eh, şimdi ne yapacağız? Ben hazırım.

— Evet, biraz acele etmemiz gerekiyor. İşi ertelemeden tanıkların sorguya çekilmesine geçmeliyiz. Bütün bunlar da, muhakkak sizin yanınızda olmalı, bu yüzden de...

Nikolay Parfenoviç savcının sözünü keserek:

— Önce bir çay içsek olmaz mı? Bana öyle geliyor ki, artık bunu hak ettik.

Aşağıda hazır çay varsa (ki Mihayıl Makaroviç de her halde «keyif çayı içmek» için gitmişti) birer fincan çay içilmesine, sonra da «işe devam ederek sonuna dek götürmeye»

karar verildi. Asıl kahvaltı ise «yanında mezesi ile birlikte» daha serbest bir saate bırakılacaktı. Aşağıda gerçekten hazır çay bulundu ve hemen yukanya gönderildi. Mitya, Nikolay Parfenoviç'in nezaketle kendisine ikram ettiği bir bardak çayı önce reddetti, ama sonradan kendisi istedi ve kana kana içti. Genel olarak şaşılacak derecede bitkin görünüyordu. Oysa «aslan gibi kuvvetli olduğuna göre, bir geceyi sabaha kadar eğlenerek geçirmesi, hatta en şiddetli sarsıntılardan geçmesi ona ne yapabilir?» diye

düşünülebilirdi. Ama kendisi de otur-' maya bile gücü olmadığını, zaman zaman çevresindeki tüm eşyaların kaymaya, gözlerinin önünde dönüp durmaya başladığını hissediyordu. «Biraz daha sürerse, herhalde sayıklamaya başlayacağım» diye düşündü.

VIII

TANIKLARIN İFADELERİ

BEBE

Tanıkların sorgusu başladı. Ama artık hikâyemizi, şimdiye kadar yaptığımız gibi tüm ayrıntıları vererek devam et-z. Bu yüzden, Nikolay Parfenoviç'in çağırtılan her84

tanığa, vicdanına dayanarak ve gerçeğe uygun bir şekilde ifade vermesi gerektiğini, sonradan da verdiği bu ifadeyi yemin ederek tekrarlamak zorunda kalacağını nasıl ima etmiş olduğunu anlatmadan geçeceğiz. Her taraftan nasıl ifadesinin zaptını imzalamasını istendiğini ve buna benzer şeyler üzerinde de durmayacağız. Yalnız bir tek şeyi belirtelim: Sorguya çekilenlerin dikkatini en önemli noktanın üzerinde topluyor-lardı. Bu da hep o üç bin ruble sorunuydu. Daha doğrusu Dimitriy Fiyodoroviç buraya, Mokroye'ye bir ay önce, ilk gelişinde yanında üç bin mi yoksa bin beş yüz ruble mi olduğu ve ikinci âlemi yaptığı vakit, gene yanında üç bin mi yoksa bin beş yüz ruble mi bulunduğu soruluyordu.

Ne yazık ki, verilen tüm ifadeler, hepsi Mitya'nın çıkarına aykırı idi. Bir tanesi olsun, onu savunmuyordu. Hatta bazı ifadeler Mitya'nın vermiş olduğu ifadeye tamamen karşıt ve hemen hemen şaşırtıcı yeni faktörler ortaya atmıştı. İlk olarak Trifon Borisoviç sorguya çekildi. Kendisini sorguya çekenlerin karşısına içinde en ufak bir korku duymadan, aksine suçlandırılana karşı sert, somurtkan ve öfkeli bir tavırla çıktı. Böylece karşısındakilere son derece doğru söyleyen, haysiyetine düşkün bir adam olarak göründü.

Ağırbaşlı bir tavır takmıyor, az konuşuyor, kendisine soru sorulmasını bekliyor, düşünerek ve kesin bir şekilde karşılık veriyordu. Hiç kararsızlık göstermeden kesin bir tavırla bir ay önce, üç bin rubleden daha az bir para harcanmış olamayacağını, burada bulunan tüm köylülerin «Mitriy (*) Fiyodoroviç»in kendisinden elinde üç bin ruble olduğunu işittiklerine dair ifade vereceklerini söyledi. «Yalnız çingenelere bile dünyanın parasını verdiler. Yalnız onlara bile herhalde bir rubleden fazla düşmüştür.» dedi.

Mitya, somurtkan bir tavırla:

— Belki beş yüz bile vermemişimdir, dedi. Yalnız o zaman saymadım, sarhoştum, keşke saysaydım...

Şimdi sırtı perdelere dönük olarak yan oturuyor, söylenenleri somurtkan bir tavırla dinliyordu. Üzgün, yorgun bir hali vardı. Sanki: «Eeeh, istediğiniz gibi ifade verin, artık hiç bir şeyin önemi yok!» der gibiydi.

Trifon Borisoviç, kesin bir tavırla sözünü yalanladı.

(*) Mitriy: Mitya isminin değişik şekil.

— Onlara bin rubleden fazla harcamışsınızdır Mitriy Fiyodoroviç! dedi. Boşuna savurdunuz paraları! Onlar ise o savurduklarınızı kaldırıp alıyorlardı. Zaten bunlar insanın gözünden sürmeyi çalan hırsız, dolandırıcı adamlardır. Kovduk onları buradan!

Yoksa kendileri gelip ifade vererek sizden kaç para kopardıklarını söylerlerdi. O

zaman elinizde bir sürü para bulunduğunu kendi gözümle gördüm. Saymasına saymadım, bana saydırmadınız, bu konuda haklıydınız. Ama göz kararı ile söyleyebilirim, hatırlıyorum ki, bin beş yüz rubleden çok daha fazlaydı... Bin beş yüz ruble de neymiş!

Biz de ömrümüzde para nedir gördük, bu konuda söz sahibiyiz...

Bir gün önceki paranın miktarına gelince. Trifon Borisoviç, artık doğrudan doğruya Dimitriy Fiyodoroviç'in arabadan iner inmez üç bin ruble getirdiğini söylemiş olduğunu belirtti. Mitya:

— Artık yeter Trifon Borisoviç! diye itiraz etti. Demek sence açıkça ve kesin olarak üç bin ruble getirdiğimi söyledim öyle mi?

— Söylediniz ya Mitriy Fiyodoroviç! Andrey'in yanında söylediniz! işte Andrey'in kendisi de burada. Daha gitmedi! Onu çağırtın. Orada, salonda korodakilere ikramlarda bulunduğunuz sırada ise açıktan açığa artık altıncı binliği de burada bıraktığınızı bağıra bağıra söylediniz; geçen sefer sarf ettikleriniz de hesaba katılırsa, demek öyle oluyordu.

Stepan ile Semyon da duydular bunu. Sonra Piyotr Fomiç Kalganov da o sırada yanınızda duruyordu, belki onlar da bunu hatırlamışlardır...

Altın bin ruble harcandığına dair verilen ifade sorguya Çekenlerin üzerinde olağanüstü bir etki yaratmıştı. Yeni anlatılış hoşa gitmişti: Üç, üç daha altı ediyordu. Demek ki, o zaman üç bin, şimdi de üç bin daha harcanmıştı. Hepsi bir araya toplanınca altı ediyordu, bu apaçık bir şeydi.

Trifon Borisoviç'in işaret ettiği köylülerden Stepan ile Semyon'u, arabacı Andrey'i ve Piyotr Fomiç Kalganov'u sorguya çektiler. Köylülerle arabacı hiç kararsızlık göstermeden, Trifon Borisoviç'in ifadesini desteklediler.

Biradan başka özelde, Andrey'in yolda Mitya ile yaptığı konuşma konusundaki sözlerini zapta geçirdiler. Söylediğine göre, Mitya «Ben Dimitriy Fiyodoroviç öldükten sonra nereye gideceğim acaba, cen-nete mi yoksa cehenneme mi? Acaba öbür dünyada bağışlar-85

KARAMAZOV KARDEŞLER

lar mı bağışlamazlar mı?» demişti. «Psikolog İppolit Kirillo-viç tüm bunları dudaklarında ince bir gülümseyişle dinledi, sonunda da Dimitriy Fiyodorovic'in öldükten sonra nereye gideceğini sorduğunu belirten ifadenin de «dâva ile ilgili delililer» arasına katılmasını öğütledi.

Çağırtılan Kalganov, isteksiz bir tavırla, kaşlarını çatmış olarak, hırçınlıkla içeri girdi ve savcı ile olsun, Nikolay Par-fenoviç ile olsun, sanki onları ömründe ilk kez olarak görüyormuş gibi konuşmaya başladı. Oysa onlarla eskidenberi tanışıyor ve her gün görüşüyordu. Söze: «Bir şey bilmediğini, bilmek de istemediğini» söyleyerek başladı.

Ama altı bin rubleden söz açılınca, kendisinin de bunu işitmiş olduğu anlaşıldı. O sırada Mitya'nın yanında atakta durduğunu açıklamıştı. Ona bakılırsa, Mitya'nın elinde çok para vardı. Ama bu paraların miktarı için: «Bilmiyorum ne kadardı?» dedi. Sonra Polonyalıların iskambil'de hile yaptıklarını kesin olarak belirtti. Ayrıca, tekrar tekrar sorulan sorulara karşılık, Polonyalılar kovulduktan sonra Mitya ile Agrafena Aleksandrovna'nın arasının gerçekten düzeldiğini, hattâ genç kadının kendiliğinden Mitya'yi sevdiğini söylemiş olduğunu anlattı. Agrafena Aleksandrovna'dan sanki genç kadın en yüksek sosyeteden bir hanımefendiymiş gibi ciddi ve saygılı bir tavırla söz ediyordu. Bir kez olsun ondan «Gruşenka» diye söz etmeyi kendine yakıştırmadı. Genç adamın ifade vermekten tiksindiği her halinden belli olduğu halde. İppolit Kirilloviç ona uzun uzun sorular sordu ve Mitya'nın o gece yaşadığı «aşk hikâyesini» tüm ' ayrıntıları ile yalnız ondan öğrendi. Sonunda delikanlıyı bıraktılar, o da gizlemediği bir öfke ile oradan uzaklaştı.

Polonyalıları da sorguya çektiler. Gerçi onlar bulundukları küçük odada yatmışlardı, ama tüm gece uyuyamamış, devlet memurlarının gelişi üzerine de, kendiliklerinden, muhakkak onları da çağırtacaklarını anlayarak çabucak giyinmiş kuşanmışlardı. İçeriye biraz korku duymakla birlikte çok ciddî bir tavırla girmişlerdi. Önemlisi, yani kısa boylusunun on ikinci dereceden emekliye ayrılmış ve Sibirya'da baytarlık eden bir memur olduğu anlaşıldı. Soyadı Pan Mussyaloviç'ti-Pan Vrublevskiy'in ise serbest olarak çalışan bir «dantist», Kusçası bir dişçi olduğu meydana çıktı. İkisi de, odaya girer girmez hemen kendilerini Nikolay Parfenoviç'in soru sormasına rağmen soruların karşılığını bir yana çekilmiş duran Mihayıl Makaroviç'e dönerek vermeye başlamışlardı. Belliydi ki, bilmedikleri için, onu burada en önemli rütbeye sahip ve şef durumunda, bir adam

sanmışlardı. Bu yüzden konuşurken ikide bir «Pane Pulkovniku»(*) diyorlardı. Ancak birkaç kez ikaz edildikten sonra ve Mihayıl Makaroviç'in kendisi onlara bir iki söz söyleyince, sorulara karşılık verirken yalnız Nikolay Parfenoviç ile konuşmaları gerektiğini anladılar. İyi, hem de çok iyi Rusça konuşmasını bildikleri anlaşıldı. Yalnız bazı sözleri yanlış söylüyorlardı. Pan Mussyaloviç Grunşenka'ya karşı olan eskiden duyduğu ve şimdiki duygularını heyecanla, gururla açıklamaya koyulacak oldu. Ama Mitya hemen çileden çıktı ve karşısında «o alçağını' böyle konuşmasına izin vermeyeceğini belirterek bağırıp çağırmaya başladı. Pan Mussyaloviç hemen dikkati «alçak» kelimesi üzerine çekti ve bunu zapta geçirmelerini rica etti. Mitya, öfkeden deli gibi oldu:

— Alçaksın ya! Alçak! Bunu da zapta geçirin! Ayrıca şunu da yazın: -bunun zapta geçirileceğini bile bile- gene de işte alçağın biri olduğunu bağırarak söylüyorum! diye bağırdı.

Nikolay Parfenoviç, gerçi bunu da zapta geçirdi, ama bu tatsız olay sırasında takdir edilecek bir işgüzarlık ve işi idarede beceriklilik gösterdi: Mitya'ya sert bir tavırla ikazda bulunduktan sonra işin romantik yönü ile ilgili tüm soruları hemen kesti ve çabucak esasa geçti.

Esasta ise panların verdikleri ifadede soruşturma memurlarının aşırı derecede merakını uyandıran bir şey vardı. O da Mitya'nın Pan Mussyaloviç'in bulunduğu o küçük odada kendisine aradan çekilsin diye üç bin ruble vermeyi teklif edişiydi; bu paranın yedi yüz rublesini nakit olarak hemen vermeyi teklif etmişti, geriye kalan iki bin üç yüz rubleyi ise

«ya-rın sabahleyin kentte- veririm> demişti. Üstelik şerefinin üze-rine yemin ederek o sırada Mokroye'de üzerinde bu kadar Para bulunmadığını söylemiş, paraların kentte olduğunu be-

öfke ile parayı muhakkak ertesi günü vereceğini söylememiş olduğunu ileri sürecek oldu.

Ama Pan Vrublevskiy ifadesinde ısrar etti. Zaten Mitya'nın kendisi de bir an düündükten sonra, kaşlarını çatarak herhalde her şeyin pan-dediği gibi olduğunu, kendisinin o sırada heyecan için-

(") Polonya dilinde «Sayın Albay..

de bulunduğunu, bu yüzden de gerçekten öyle söylemiş masının çok mümkün olabileceğini kabul etti.

Savcı, bu ifadeye dört elle sarıldı: Sorgu makamı açıkça anlaşılıyor ki (sonradan belirtildiği gibi) Mitya'nın eline geçen üç bin rublenin bir kısmı

ya da yarısı, gerçektea kentte ya da belki burada Mokroye'de herhangi bir yerde sak-lıydı. Böylece Mitya'nın elinde yalnız sekiz yüz rublenin bu-lunmuş olması gibi, sorgu makamı için «nazik bir sorun» da açıklığa kavuşturulmuş oldu. Oysa bu o zamana kadar gerçi tek olarak ileri sürülebilen ve oldukça önemsiz olan, ama ge-ne de bir bakıma Mitya'nın lehine olan bir delildi. Şimdi ise onun lehine olan bu tek delil de elinden alınmış oluyordu.

Savcı, kendisine, «Madem yanınızda ancak bin beş yüz ruble bulunduğunda kendiniz ısrar ediyorsunuz, o halde ertesi günü pana vermek için geriye kalan iki bin üç yüz rubleyi nereden verecektiniz? Şeref sözü vererek vaadettiğiniz bu parayı nereden bulacaktınız?»

diye sorunca Mitya, kesin bir tavırla, o «Polonyalı herife» ertesi günü para değil, Çermaş-

naya çiftliği üzerindeki hissesini ona devrettiğini belirten resmî bir vesika vermeyi düşündüğünü söyledi. Samsonov ile Hohlakova'ya aynı hisseyi teklif etmişti. Savcı, «bu safça çareye» alaylı alaylı güldü.

— Demek onun nakit olarak iki bin üç yüz ruble yerine o, «hissenizi» almaya razı olacağını sanıyordunuz öyle mi?

Mitya, heyecanla:

— Tabiî razı olacaktı ya! diye kestirip attı. Rica ederim, burada söz konusu olan yalnız iki bin ruble değil ki, bu işten dört, hatta altı bin koparabilirdi; Hemen ordan burdan Polonyalı olsun, yahudi olsun bir sürü avukatçıkları seferber eder ve üç bin ruble almak şöyle dursun ihtiyarın elinden tüm Çermaşnaya'yı alırlardı.

Tabiî, Pan Mussyaloviç'in ifadesini tüm ayrıntıları ile zapta geçirdiler. Sonra da panları serbest bıraktılar. İskambil oynarken yapılan hileden ise söz bile etmediler. Nikolay Par fenoviç, onlara karşı zaten büyük bir minnet duyuyor ve «saçma sapan şeylerle» onları üzmek istemiyordu. Kaldı ki, tüm bunlar sarhoş bir halde iken iskambil oyunu sırasında yapı lan önemsiz bir kavgadan başka bir şey değildi. O gece, az mı içki içilmiş ve yakışık almaz şeyler yapılmıştı... Böyle

olunca da o paralar yani iki yüz ruble olduğu gibi panların cebinde kaldı.

Sonradan, ihtiyar Maksimov'u çağırdılar. Maksimov, ürkek bir tavırla, küçük küçük adımlar atarak geldi; üstü başı karma karışıktı, kendisi de çok üzgün görünüyordu. Tüm bu süre içinde aşağıda Gruşenka'nın yanında barınmış, onunla hiç konuşmadan oturmuştu. Sonradan Mihayıl Makaroviç'in anlattığı gibi «durup durup ona bakarak ağlamış, gözlerini kareli bir mendille silmişti.» O kadar ki, Gruşenka'nın kendisi onu teselli ederek susturmaya çalışmıştı. İhtiyarcık, hemen ve gözlerinde yaşlarla Dimitriy Fiyodoroviç'ten borç aldığı için suçlu olduğunu söyledi, «on ruble aldım efendim, fakir olduğum için efendim» dedi, hem de aldığı parayı geri

vermeye hazır olduğunu bildirdi...

Nikolay Parfenoviç, ona, borç aldığı sırada Dimitriy Fiyodoroviç'e en yakın yerde bulunduğu için Mitya'nın elinde ne kadar para tuttuğunu herkesten iyi görebileceğini belirterek, o sırada elinde kaç para bulunduğunu sorunca, Maksimov çok kesin bir tavırla

«yirmi bin ruble vardı efendim» dedi.

Nikolay Parfenoviç gülümseyerek:

— Peki, siz daha önce hiç yirmi bin rubleyi bir arada gördünüz mü? diye sordu.

— Tabii efendim, gördüm efendim, yalnız yirmi bin değil de yedi bindi efendim, karım, benim köyü rehine verdiği va-fcit görmüştüm. Paraları ancak uzaktan seyretmeme izin vermişti, karşımda böbürlenmek için. Çok kalın bir deste idi efendim, hep renk renk paralardı Dimitriy Fiyodoroviç'in elindeki paraların da hepsi renk renkti...

Maksimov'u çabucak bıraktılar. Sonunda sıra Gruşenka'-ya. geldi. Soruşturma memurları, herhalde Gruşenka'nın gelişinin Dimitriy Fiyodoroviç üzerinde yapacağı etkiden çekmiyorlardı; bu yüzden Nikolay Parfenoviç Mitya'ya ikaz olsun diye birkaç söz bile söyledi. Ama Mitya hiç konuşmadan «merak etmeyin karışıklık olmayacak»

anlamında başını eğdi.

Gruşenka'yı Mihayıl Makaroviç, kendi eliyle getirdi. Genç kadın ciddî ve hüzünlü, ama görünüşte hemen hemen sakin bir yüzle geldi. Sessizce Nikolay Parfenoviç'in karşısına ken-disine gösterilen iskemleye oturdu. Çok solgundu, üşüyor gibi görünüyordu ve o harikulade güzel siyah şalına iyice sarını-yordu. Gerçekten ateşle karışık hafif bir titreme başlamıştı.90

KARAMAZOV KARDEŞLER

Bu uzun bir hastalığın, genç kadının o geceden sonra çektiği hastalığın başlangıcıydı.

Ciddî görünüşü, açık ve ağırbaşlı bakışları, sakin tavırları herkesin üzerinde çok olumlu bir izlenim bırakmıştı. Hatta Nikolay Parfenovic birazcık «Gönlünü kaptırır gibi» oldu.

Sonradan bazı yerlerde bunları anlatırken, ancak o anda bu kadının «ne kadar güzel»

olduğunu far-kettiğini, doğru söylemek gerekirse onu eskiden de birkaç

kez görmüş

olduğunu, ama her zaman onu «taşralı bir aşifte» saydığını açıkladı. Bir gün de kadınların bulunduğu bir toplantıda büyük bir hayranlıkla «o kadında en yüksek sosyeteye mensup bir kadının tavırları var» diye ağzından kaçırdı. Ama bu sözlerini müthiş bir öfke ile dinlediler ve bunları söylediği için «siz çok yaramazsınız» dediler. O

da kendisine böyle denildiği için çok memnun kaldı.

Gruşenka odaya girince belli etmeden göz ucuyla Mitya'-ya bakmıştı. Mitya da o içeri girer girmez gözlerini ona çevirmişti. Ama o andaki hali, Mitya'yı hemen sakinleştirdi.

Kaçınılması imkânsız ilk sorulardan ve öğütlerden sonra Nikolay Parfenovic, gerçi biraz kekeleyerek, ama gene de elinden geldiği kadar nazik bir tavırla ona «emekliye ayrılmış

bulunan teğmen Dimitriy Fiyodoroviç Karamazov'la ilişkileriniz nedir?» diye sordu. Buna Gruşenka alçak sesie, ama kesin olarak karşılık verdi:

— Ahbabımdı. Son ay içinde onu evime sadece bir ahbap olarak kabul ettim.

Ondan sonra merakla sorulan sorulara da açıkça «zaman zaman» hoşuna gitmekle birlikle, onu hiç bir zaman sevmemiş olduğunu, ama mahsus baştan çıkardığını (bunu söylerken «âdice bir hırstan ötürü» demişti) tıpkı o «ihtiyarcığı» olduğu gibi gönlünü çeldiğini, Mitya'nın kendisini Fiyodor Pavîoviç'ten ve herkesten kıskandığını farkettiğini, ama bütün bunlarla yalnız için için eğlendiğini söyledi. Fiyodor Pav-loviç'e gitmeyi ise hiç bir zaman aklından geçirmediğini, sadece onunla alay ettiğini açıkladı. «O ay içinde ikisini de düşünecek halim yoktu: ben başka bir adamı bekliyordum, bana karşı suçlu olan birini... Yalnız öyle sanıyorum ki, bu konuda merak göstermeniz, benim de size karşılık vermem gerekmez, çünkü bu benim özel işim!» diye sözünü bitirdi.

Nikolay Parfenovic de hemen dediği gibi yaptı: Hikâyenin «romantik» noktaları üzerinde ısrar etmekten vazgeçti-noğrudan doğruya ciddî konuya, aynı zamanda o sırada en önemli olan o üç bin ruble meselesine tekrar döndü. Gruşen-t-a, bir ay önce Mokroye'de gerçekten üç. bin ruble'nin harcanmış olduğunu, gerçi kendisinin bu parayı saymadığını, ama Dimitriy Fiyodoviç'ten bunun üç bin ruble olduğunu işittiğini söyledi.

Savcı hemen:

— Kendisi sizinle başbaşa iken mi bunu söyledi? Yoksa bunu başkaları ile konuştuğu sırada mı işittiniz? diye sordu:

Gruşenka, başkalarının yanında da, Mitya başka kimselere söylediği vakit de, kendisi ile başbaşa olduğu zamanlarda da bunu ondan işitmiş olduğunu

bildirdi.

Savcı gene:

— Onunla başbaşa iken bir kez mi, yoksa birkaç kez mi işittiniz bunu kendisinden? diye sordu ve Gruşenka"nın bunu birkaç kez işitmiş olduğunu öğrendi.

İppolit Kirilîovic, bu ifadeden çok memnun kaldı. Daha sonra sorulan sorulardan da Gruşenka'nın, Dimitriy Fiyodo-roviç'in bu parayı nereden bulduğundan, yani onları Katerina İvanovna'dan almış olduğundan haberi olduğu meydana çıktı.

— Peki, bundan bir ay önce Dimitriy Fiyodoroviç'in burada üç bin değil de, daha az bir para harcamış olduğunu ve bu paranın tam yarısının kendisine ayırmış olduğunu hiç işitmediniz mi?

Grusenka:

— Hayır, bunu hiç işitmedim, diye ifade verdi.

Sonra Mitya'nın aksine tüm o ay içinde Gruşenka'ya sık sık beş parasız kaldığından söz etmiş olduğu anlaşıldı. Gru-Şenka, sözlerini «.hep babasından para almayı bekliyordu»

di-ye bitirdi.

Nikolay Parfenovic, birden:

Peki, sizin yanınızda… Şöyle lâf arasında ya da sinir-bir sırada hiç babasının hayatına kastetmek niyetinde

söylemedi mi? Gruşenka içini çekti:

— Ah, söyledi ya!

— Bir kez mi, yoksa birkaç kez mi söyledi?

— Birkaç kez söyledi. Hep kızdığı zaman söylerdi.

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Peki, siz bu niyetini gerçekleştireceğine inanıyor dunuz?

Gruşenka, kesin bir tavırla:

— Hayır, hiç bir zaman inanmadım, vicdanlı bir olduğuna güveniyordum.

Mitya, birden:

— Baylar izin verin! İzin verin, şurada, yanınızda Agra-fer.a Aleksandrovna'ya bir tek söz söyleyeyim. Nikolay Parfenoviç:

— Buyurun söyleyin, diye izin verdi. Mitya, iskemleden kalktı:

— Agrafena Aleksandrovna, Tanrı'ya inanır gibi şu sözüme inan ki, dün öldürülen babamın katlinden ben suçlu değilim !

Mitya, bunu söyledikten sonra tekrar gene iskemlenin üzerine oturdu. Gruşenka yerinden kalkıp inançla tasvire doğru dönüp haç çıkardı. Heyecanlı, duygulu bir sesle:

— Şükürler olsun sana Tanrım! dedi. Sonra daha yerine oturmadan Nikolay Parfenoviç'e doğru döndü: Şimdi ne söylediyse, ona inanın! Ben onu tanırım; gevezelik etmesine eder, ya başkalarını güldürmek için, ya da inadından, ama vicdanına aykırı olan bir şey yapmaz, hiç bir zaman yalan söylemez! Doğruyu olduğu gibi söyler, inanın buna!

Mitya, titrek bir sesle:

— Teşekkür ederim Agrafena Aleksandrovna, «Bana cesaret verdin,» dedi.

Dünkü paralar konusunda sorular sorulunca grusenka ne kadar para olduğunu bilmediğini ama Mitya'nın, bir akşam önce birçok insanlara yanında üç bin ruble getirmiş

ol-düğünü söylerken bunu işittiğini açıkladı. Bu paraları nereden aldığına gelince Gruşenka: «Dimitriy bunların Katerina İvanovna'dan çalmış olduğunu söylemişti» dedi, kendisinin de buna karşılık, o paraları çalmamış olduğunu, onları hemen ertesi günü geri vermesi gerektiğini söylemiş olduğunu bildirdi. Savcı «Dimitriy Fiyodoroviç, Katerina İvanovna'dan Pa' ra çaldığını söylerken dünkü üç binden mi, yoksa burada bir ay önce harcanmış olan paralardan mı söz ediyordu?» diye sorunca, Gruşenka, anladığına göre bir ay önceki paralardan bahsettiğini söyledi.

Gruşenka'yı sonunda serbest bıraktılar. Bu arada

lay Parfenoviç, hemen ona isterse derhal kente dönebileceğini, eğer herhangi bir yardımda bulunabilirse, örneğin at filân buldurmak gerekirse, ya da kendisini geçirecek bir adama ihtiyacı varsa, elinden geleni...

Gruşenka, önünde eğilerek:

__ Çok teşekkür ederim, dedi. Ben o ihtiyarcıkla birlikte, o çiftçi ile birlikte giderim, onu evine kadar götürürüm. Ama şimdilik izin verirseniz, Dimitriy Fiyodoroviç için vereceğiniz kararı aşağıda bekleyeceğim.

Gruşenka dışarı çıktı. Mitya, sakindi, hatta büsbütün cesaret bulmuş gibi bir hali vardı.

Ama bu yalnız bir an sürdü. Gittikçe garip, fizikî bir güçsüzlük, bir bitkinlik hissediyordu.

Yorgunluktan gözleri kapanıyordu.

Artık tanıkların sorgusu bitmişti. Mitya, ayağa kalktı, iskemlesinden köşeye, perdenin bulunduğu -yere geçti, hancının halı ile örttüğü büyük sandığın üzerine uzandı ve hemen uyudu. Bulunduğu yerle de, olup bitenlerle de hiç bir ilgisi olmayan garip bir rüya görüyordu. Güya bozkırda bir yerlerden çok eskiden görevli olduğu yerlerden geçiyordu; bir köylü onu iki at koşulmuş arabası ile yağmurda çamurda götürüyordu. Yalnız Mitya üşüyor gibiydi. Kasımın başlangıcıydı ve gökten iri iri parçalar halinde kar yağıyor, kar tanecikleri de yere düşer düşmez eriyorlardı. Köylü de onu hızlı götürüyor, kamçısını savurup duruyordu. Şöyle uzun kızıl bir sakalı vardı. Kendisi de tam ihtiyar değil, belki elli yaşlarında, etine dolgun bir adamdı. Sırtında kül rengi bir köylü kaftanı vardı, işte böyle giderken, birden biraz ilerde köy görünmüştü; kara, kapkara izbeler... İzbelerin yansı da yanmıştı. Geride yalnız yanmış, isten kararmış kalaslar görünüyordu. Köyün girişinde, köylü kadınları yanyana durmuşlardı. Dizi Dizi bir sürü kadın! Hepsi de zayıf, kanları çekilmiş, yüzleri de garip kahverengi bir renk almıştı. Özellikle bir tanesi uzun boylu, kemikli, kırk yaşlarında kadar görünen, ama as-lında belki de yalnız yirmi yaşında olan bir kadın dikkati çekiniyordu Uzun zayıf bir yüzü vardı. Kollarının arasında da bir ağlıyordu. Göğüsleri de kendisi gibi öyle kurumuştu. İç-

de herhalde bir damla bile süt yoktu. Bebek de ağlıyor, aglıyor ve mini mini kollarını, uzatıyordu. Yumruk yaptığı

lak elleri nerdeyse soğuktan büsbütün kararmıştı.

Banlarından rüzgâr gibi geçerken Mitya:94

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Neden ağlıyorlar? Niçin gözyaşı döküyorlar? diye soruyordu.

Arabacı:

— Bebe, bebe ağlıyor, diye karşılık veriyordu. Köylünün çocuk demeyip köylülerin yaptığı gibi «Bebe» demesi Mitya'nın tuhafına gidiyordu. Köylünün «bebe» deyişi bir hoştu; sanki bu sözde büyük bir acıma vardı.

Mitya, aptal gibi ısrar ediyor:

— Canım niçin ağlıyor? Neden kolları öyle çıplak, neden sarmıyorlar onu? diye soruyordu.

— Üşümüş bebe, giysileri donmuş, ısıtmıyor tabiî. Mitya, gene aptalca:

— Peki ama neden öyle? Niçin? diye sorup duruyordu.

— Fakirler de ondan, yangından çıkmışlar, bir parça ekmekleri bile yok, yangın yeri için dileniyorlar...

Mitya, güya gene söylenenleri anlamıyordu.

— Sen bana şunu söyle! Yangından çıkmış olan bütün anneler böyle mi dururlar?

İnsanlar neden fakirdir? Bebe neden zavallıdır? Bozkır neden çıplak? Neden birbirlerini kucaklamıyor, birbirlerini öpmüyor, neden neşeli şarkılar söylemiyorlar?

Neden başlarına kapkara bir felâket gelmiş gibi karanlık içindeler? Neden bebenin karnını doyurmuyorlar?

Kendi kendine bu soruların akılsızca şeyler olduğunu, onları boşuna sorduğunu hissediyor, ama ne olursa olsun bu soruları sormak isteğini duyuyor ve muhakkak böyle sormak gerektiğini seziyordu. Bundan başka yüreğinde o zamana kadar hiç duymadığı yumuşak bir duygunun uyandığını, ağlamak arzusunu duyduğunu, herkese bir şeyler yapmak istediğini hissediyordu. Öyle ki, artık bebe ağlamasın, bebenin kapkara ve vücudu kurumuş annesi göz yaşı dökmesin, o andan sonra artık hiç kimsenin gözü yaşlı olmasın... Hem de bunu hemen hiç ertelemeden ve hiç bir şeye bakmadan, tam anlamıyla Karamazov'lara yakışır bir atılganlıkla yapmalıydı!

Birden, yanıbaşında Gruşenka'nın o duygulu, o tatlı sözleri duyuluyordu:

— Ben de senin yanındayım, artık seni hiç bırakmam, ömrümün sonuna kadar seninle yürüyeceğim.

İşte, o zaman yüreği alevleniyor ve tüm varlığı bir ışığa doğru yöneliyor; içinde yaşamak, hep yaşamak isteğini duyuyor. Yürümeli, yürümeli, uzun bir yola çıkmalı, kendisini çağıran ışığa doğru yürümeli, yürümeliydi. Hem de çabuk ça-hemen yürümeliydi!

Hemen şimdi! Birden:

— Ne var? Nereye? diye bağırarak gözlerini açtı ve uzan-dığı sandıktan doğrularak sanki bir baygınlıktan ayılmış gibi

oldu. Etrafa yüzü ışık saçarak gülümsüyordu.

Başucunda Nikolay Parfenoviç duruyor ve yazılmış olan zaptı imzalamasını rica ediyordu.

O zaman Mitya bir saat ya da daha fazla bir süre uyumuş olduğunu anladı.

Ama Ni-tolay Parfenoviç'i dinlemiyordu. Başının altında bir yastığın bulunması onu birden şaşırtmıştı.

Bitkin bir halde sandığın üzerine uzandığı sırada bu yastığın orada olmadığını biliyordu.

Sanki ona Allah bilir ne kadar büyük bir iyilik yapmışlar gibi heyecanla, yüreği minnet dolu, garip ağlamaklı bir sesle:

— Başımın altına yastığı kim koydu? diye sordu. Kimdir o iyi yürekli insan?

O iyi yürekli insanın kim olduğu sonradan da anlaşılmadı. Kimbilir belki de soruşturma memurlarından biriydi, belki de Nikolay Parfenoviç'in kâtibi ona acıdığı için başının altına bir yastık konulmasını emretmişti. Ama Mitya'nın tüm varlığı sanki gözyaşlarıyla dolmuş gibi oldu. Masaya yaklaştı ve ne isterlerse hepsim imzalayacağını söyledi.

Bambaşka, garip bir sesle ve yüzü sevinçle aydınlanmış olarak:

— Demin güzel bir rüya gördüm, baylar! dedi.

IX

MİTYA'YI GÖTÜRÜYORLAR

Zabıt imzalandıktan sonra, Nikolay Parfenoviç zafer kazanmış gibi bir tavırla sanığa doğru döndü ve ona: «kararı» okudu. Bu kararda falanca yıl, falanca gün, falanca yerde, falanca mahkemenin sorgu yargıcının falanca kişiyi (yani Mit-ya'yı) falanca suçtan sanık olarak (Mitya'ya atfedilen suçlar dikkatle teker teker yazılmıştı) sorguya çektiği, sanığın kendisine yükletilen suçlan kabul etmediği, öyleyken suçsuz-96

luğunu ispat için hiç bir delil göstermemiş olduğu ve tanıkların (falan, falan kimilerin) ifadelerinin de, mevcut şartların da, (falan Man durumların) suçu işlemiş olduğunu kesin olarak gösterdikleri gözönünde bulundurularak Ceza Kanununun falan, falan maddelerine uygun olarak, filânca kişinin (yani Mitya'nın) tahkikatın sonuçlarından, mahkeme huzuruna çıkmaktan kaçınmasını önlemek düşüncesiyle falanca cezaevine kapatılması ve bu hususun kendisine bildirilmesi, kararın da bir kopyasının savcıya verilmek üzere savcı muavinine teslim edildiği yazılıydı. Sözün kısası, Mitya'ya o andan itibaren artık mahkûm olduğunu ve kendisini şimdi kente götüreceklerini, orada da hiç de hoş olmayan bir yere kapatacaklarını bildiriyorlardı. Mitya, dikkatle dinledikten sonra sadece omuzlarını silkti:

— Eh ne yapalım baylar! Sizi suçlamıyorum, ben hazırım… Sizin için, yapılacak başka bir şey kalmadığını anlıyorum.

Nikolay Parfenoviç, yumuşak bir tavırla, kendisini derhal tesadüfen orada bulunan zaptiye memuru Mavrikiy Mavriki-yeviç'in götüreceğini anlattı: Mitya, birden bastıramadığı bir heyecanla, odada bulunan herkese doğru dönerek:

— Durun! diye sözünü kesti. Baylar! Hepimiz acımak nedir irilmeyen insanlarız. Hepimiz canavarız! Hepimiz insanlara gözyaşı döktürüyoruz, anaları, memedeki çocukları ağlatıyoruz. Ama hepimizin arasında, (varsın artık böyle karar verilmiş olsun) hepimizin arasında en adî, en alçak varlık benim! Varsın öyle olsun! Ömrüm boyunca her gün göğsümü yumruklayarak kendi kendime düzeleceğime söz veriyordum, ama her gün hep aynı kötülükleri yapıyordum. Şimdi anlıyorum ki, benim gibilerin düzelmesi için bir darbe, kaderin bir darbe indirmesi gerekir. Kader böyle bir varlığı ağlarının içme alıp dıştan gelen bir güçle hapsetmeli. Ben'kendi kendime hiç bir zaman doğrulamazdım.

Ama artık gökyüzü darbesini indirdi. Suclandırılmanın vereceği acıyı ve herkesin gözünde rezil olmayı kabul ediyorum! Çile çekmeye razıyım. Çile çekerek varlığımı temize çıkaracağım! Belki de gerçekten temizlenirim öyle değil mi baylar? Yalnız son olarak şunu işitmenizi istiyorum ki, babamın katlinden ben suçlu değilim! Cezayı onu öldürdüğüm için değil, onu öldürmeyi istemiş olduğu için ve belki de elimde olsaydı öldüreceğim .için kabul ediyorum...

sizinle gene de savaşacağım ve bunu size bildiriyorum. Sonuna kadar sizinle savaşacağım, ondan sonra artık hakkımda Tanrı karar versin! Elveda baylar! Soruşturma sırasında size bağırdığım için bana darılmayın. Ah o zaman henüz o kadar budalaydım ki... Bir an sonra sadece bir mahkûm olacağım. Şimdi ise Dimitriy Karamazov henüz özgür olan bir insan gibi son kez olarak size elini uzatıyor. Size veda ederken tüm insanlara veda etmiş

olacağım!

Sesi titredi ve gerçekten elini uzatır gibi oldu. Ama ona herkesten yakın duran Nikolay Parfenoviç, birden hemen hemen titriyormuş gibi bir hareketle kollarını arkasında sakladı. Mitya bunu hemen farketti ve irkildi. Uzattığı elini de hemen indirdi.

Nikolay Parfenoviç, biraz utangaç bir tavırla:

— Tahkikat daha bitmedi! diye söylendi. Daha kentte devam edeceğiz ve ben, tabiî size başarılar dilemeye hazırım... Suçsuzluğunuzu ispat edersiniz inşallah. Doğrusunu söylemek gerekirse, size her zaman suçlu olmaktan çok zavallı bir insan gözü ile bakmak istemişimdir, Dimitriy Piyodoroviç... Biz hepimiz burada, eğer burda bulunan kişilerin namına konuşmak cesaretini göstermek gerekirse, hepimiz sizi yaratılıştan soylu ama ne yazık ki, bazı hırslara biraz fazlaca kendini kaptırmış bir genç olarak kabul etmeğe hazırız.

Nikolay Parfenoviç'in küçük vücudu, söylevi sona ererken tam anlamıyla vekarlı bir hal almıştı. Mitya'nın zihninden «Bu delikanlı şimdi koluma girerek odanın öbür köşesine götürecek ve orada daha geçenlerde

'kızlardan' söz ederek yap-öıış olduğumuz konuşmayı yeniden yapacak» diye bir düşünce Seçti. Ama ölüm cezasına götürülen bir suçlunun zihninden bile durumu ile hiç bir ilgisi bulunmayan az mı düşünceler Selip geçer...

Mitya:

— Baylar çok iyi yürekli ve insancılsınız. Acaba son kez olarak «onu» görmeme izin verir misiniz?

— Tabiî, ama göz önünde... Yani şimdi artık yanınızda Bulunmamız gerekiyor, başka türlü olmaz.

— Olsun. Siz de yanımızda bulunun!

Gruşenka'yı getirdiler. Ama bu kısa, fazla konuşmadan kapılan ve Nikolay Parfenoviç'i tatmin etmeyen bir veda oldu. Gruşenka Mitya'nın önünde yerlere kadar eğilmişti.

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Sana daha önce de söylediğim gibi, artık seninim ve bundan böyle hep senin olacağım, ne kadar verirlerse versinler, ömrümün sonuna dek sen nereye gidersen, ben de oraya gideceğim. Allahaısmarladık suç işlemediği halde kendini mahveden adam!...

Dudakları titredi, gözlerinden yaşlar fışkırdı.

— Beni bağışla Gruşa! Sana olan aşkımdan ötürü ve bu aşkla seni de mahvettiğim için beni bağışla...

Mitya, birşey daha söylemek istiyordu ama birden kendisi sözünü kesti ve dışarı çıktı.

Etrafını hemen kendisinden gözlerini ayırmayan insanlar çevirdi. Aşağıda, bir akşam önce Andrey'in troykası ile öyle gürültü patırtı ederek yanaştığı kapının önünde artık yola hazır iki araba duruyordu. Kısa boylu, tıknaz ve yüzü şişkin olan Mavrikiy Mavrikiyeviç, nedense sinirlenmişti, birden meydana gelen bir karışıklığa kızıyor, bağırıp çağırıyordu.

Mitya'ya da artık çok sert bir tavırla arabaya binmesini söyledi. Mitya arabaya binerken

«eskiden meyhanede ona içki ikram ettiğim vakit adamın bambaşka bir yüzü vardı» diye düşündü. Trifon Borisoviç de kapının önündeki

basamaklardan aşağı indi. Kapıda bir çok insanlar, köylüler, kadınlar, arabacılar toplanmış, hepsi de gözlerini Mitya'ya dikmişlerdi...

Mitya birden arabadan:

— Hakkınızı helâl edin kardeşler! diye bağırdı.

— Sen de hakkını helâl et, diye iki üç ses duyuldu.

— Sen de hakkını helâl et Trifon Borisoviç!

Ama Trifon Borisoviç arkasına bile dönmedi. Belki de çok meşguldü. O da bir şeyler bağırıyor, uğraşıp duruyordu. Anlaşıldığına göre, Mavrikiy Mavrikiyeviç'le yolu birlikte yapmaları gereken iki zaptiye memurunun bineceği ikinci arabada hâlâ herşey hazır değildi. İkinci troykayı sürecek olan köylü, kaftanını sırtına güçlükle giyiyor ve sıranın kendisinde değil Akim'de olduğunu söyliyerek inat ediyordu. Ama Akim ortalarda yoktu.

Onu çağırmağa koştular. Köylü ise hep ısrar ediyor, beklemeleri için yalvarıyordu.

Trifon Borisoviç:

— Şu bizim millette hiç utanma yoktur, Mavrikiy Mavrikiyeviç! diye söyleniyordu. Yahu sana Akim üç gün önce yir-mi beş ruble vermişti, sen de hepsini içkiye verdin, şimdi bağırıp duruyorsun! Yalnız sizin bu âdi halkımıza karşı gös terdiğiniz iyiliğe şaşıp kalıyorum, Mavrikiy Mavrikiyeviç, . yal-nız bunu bilir bunu söylerim! Mitya söze karışacak oldu:

— Canım neden ikinci bir troyka istiyorsunuz? Bir tek p troyka ile gidelim, Mavrikiy Mavrikiyeviç, merak etme isyan

etmem, senden kaçmam! Ne diye konvoy hazırlıyorsunuz sanki?

Mavrikiy Mavrikiyeviç birinden öfkesini çıkarmak fırsatına sevinmiş gibi, birden sert bir tavırla:

— Rica ederim sayın bay! Benimle nasıl konuşacağınızı biliniz. Eğer bunu daha öğrenmediyseniz, ben size öğreteyim, bana «sen» diyemezsiniz! Lütfen sözünüze dikkat edin, öğütlerinizi de başkasına saklayın! dedi.

Mitya sustu. Kıpkırmızı olmuştu. Bir an sonra, birden çok üşümeye başladı. Yağmur dinmişti ama bulanık gök bulutlarla kaplıydı. Sert bir rüzgâr, insanın tam yüzüne çarpıyordu. Mitya, omuzlarını ileri geri hareket ettirerek: «Kendimi üşüttüm mü nedir?»

diye düşündü. Sonunda arabaya Mavrikiy Mavrikiyeviç de bindi. Rahatça, geniş

vücudunu iyice yerleştirerek ve sanki farkında değilmiş gibi Mitya'yı köşeye sıkıştırarak oturmuştu. Doğru söylemek gerekirse, canı sıkılıyordu,

kendisine verilen görevden hiç hoşlanmıyordu.

Mitya gene:

— Hakkını helâl et Trifon Borisoviç! diye bağırdı ve bunu, içinden öyle geldiği için değil, sadece öfkesinden, elinde olmayarak öyle bağırdığını kendisi de hissetti.

Ama Trifon Borisoviç gururlu bir tavırla, her iki elini de arkasına atmış olarak duruyor, Mitya'ya dik dik bakıyordu. l Bakışı sert ve öfkeliydi. Mitya'ya hiçbir karşılık vermedi.

Birden nereden fırladığı belli olmayan Kalganov'un sesi

— Güle güle Dimitriy Fiyodoroviç, güle güle! Arabaya koştu, Mitya'ya elini uzattı. Başında kasket yok-Mitya araba hareket edinceye kadar elini tutup sıkmağa bulabildi. Heyecanla: Elveda güzel kardeşim, bu vicdanlı davranışını unut-ağım diye bağırdı.

Çıngırak çın çın çınlamaya başladı... Mitya'yı götürdüler. Kalganov ise sofaya koştu, bir köşeye oturdu, başını önüne elleriyle yüzünü kapadı ve ağlamağa başladı. Uzun bir100

süre öyle oturduğu yerde ağladı durdu. Artık yirmi yaşında bir delikanlı gibi değil de, daha küçük bir çocukmuş gibi ağlıyordu. Ah, Mitya'nın suçlu olduğuna hemen hemen kesin olarak inanıyordu. Öyleyken, «.Bunlar ne biçim insanlar? Artık bundan sonra insanlara güvenilir mi?» diye acı acı, hemen hemen umudunu yitirmiş olarak, bağlantısız sözler söyleyip duruyordu. O anda dünyada yaşamak bile istemiyordu. Umutları kırılmış

delikanlı: «Artık yaşamaya değer mi?» diye tekrarlıyordu...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Onuncu Kitap

ÇOCUKLAR

KOLYA KRASOTKİN

Kasım ayının başlangıcıydı. Sıfırın altında on bir derecelik bir soğuk ve bu soğukla birlikte don da vardı. Donmuş toprağın üzerine gece boyunca pek çok kuru bir ter yağmıştı. «Kuru ve sert» bir rüzgâr bu karları yerden kaldırıyor, küçük kentimizin can sıkıcı sokaklarında ve özellikle pazar yerinde savuruyordu. Puslu bir sabahtı ama kar durmuştu.

Meydanın biraz ilerisinde, Plotnikov'ların dükkânı yanında pek büyük olmayan ve içi de dışı da tertemiz görünen küçük bir ev, memur Krasotkin'in dul karısının evi vardı.

Valinin kâtiplerinden olan memur Krasotkin çoktandır, aşağı yukarı on dört yıl kadar önce öldü. Ama dul kalan otuz yaşlarındaki karısı, hâlâ yüzüne bakılır bir hanımdır ve o temiz evinde «kendi geliri» ile yaşamaktadır.

Gürültüsüz, patırtısız namuslu bir yaşantısı vardır, karakteri de yumuşak, ama aynı zamanda oldukça neşelidir. Kocası öldüğü vakit, henüz on sekiz yaşındaydı. Kocası ile henüz ancak bir yıl kadar yaşamış ve ona daha yeni oğlan doğur-muştu. Kocasının ölümünden sonra, kendisini tamamen o kıymetli oğlu Kolya'yı yetiştirmeğe vermişti ve tüm bu on dört yıl boyunca onu çılgınca sevdiği halde, çocuğunun yü-102

KARAMAZOV KARDEŞLER

zünden tabiî ki sevinçten çok, her gün «aman hastalanmasın, aman üşümesin, aman yaramazlık etmesin, aman sandalyenin üzerine çıkıp da yere düşmesin» gibi... şeyler düşünerek korkudan içi titreye titreye üzüntü çekmişti.

Kolya okula gitmeğe başladığı, sonra da gimnazyaya geçtiği zaman ise, annesi ona yardım etmek ve dersleri onunla birlikte tekrarlamak için bütün bilim dallarını öğrenmeğe koyuldu. Hattâ öğretmenlerle ve öğretmenlerin hanımları ile ahbaplık etmeğe başladı.

Kolya'nın arkadaşlarını, öğrencileri bile tatlı dille elde etmeğe çalışıyor, Kolya'ya dokunmasınlar, onunla alay etmesinler, onu dövmesinler diye çocuklara kurnazca dil döküyordu. İşi o hale getirdi ki, çocuklar gerçekten onunla alay etmeğe, onu «ana kuzusu» diye kızdırmağa başladılar. Ama çocuk kendi kendini savunabildi. Cesaretli çocuktu. Üstelik sınıfta çabucak öğrenildiği gibi «müthiş» bir gücü vardı. Aynı zamanda becerikli, inatçı, atılgan ve herkese meydan okumaktan hoşlanan bir karakteri vardı.

Çok iyi okuyordu, hattâ matematikle, evrensel tarihten öğretmenleri Dardanelov'a bile baskın çıkabileceği söyleniyordu. Ama çocuk herkese burnunu havaya kaldırarak biraz yüksekten bakmakla birlikte iyi bir arkadaştı ve böbürlenmiyordu. Öğrencilerin kendisine gösterdikleri saygıyı hak ettiği bir şey olarak kabul ediyor, ama her zaman dostça bir tavır takınıyordu. En önemlisi her şeyde ölçüyü biliyordu. Gerekince kendini tutabiliyor ve okul müdürlüğüyle olan ilişkilerinde aşılması doğru olmayan son sınırı, hiç bir zaman aşmıyordu. Biliyordu ki, bu sınır aşılınca her davranış artık karışıklığa, isyana ve kanunsuzluğa dönen dayanılmaz bir şey oluyordu. Bununla birlikte, her fırsatta herhangi bir çocuk gibi yaramazlık etmiş olmak için değil, bir şeyler uydurmak, herkesi şaşırtmak,

«gösteriş yapmak», dikkati çekmek ve başkalarında hayranlık uyandırmak için...

Aslında çok gururluydu. Annesini bile sanki o kendisine tabiymiş gibi bir duruma sokmuştu. Ona nerdeyse diktatörlük ediyordu. Annesi de ona boyun eğiyordu. Evet, çoktandır boyun eğiyordu ve ancak bir tek düşünceyi bir türlü kabul edemiyordu, o da oğlunun kendisini «az sevmesi» idi. Ona daima Kolya kendisine karşı «duygusuz»muş

gibi görünüyordu. Hatta bu yüzden bazen bir isteri hastası gibi göz yaşı dökerek, kendisine karşı soğuk davrandığı için çocuğa sitem etmeğe

başlıyordu- Çocuk bundan hoşlanmıyordu ve kendisinden ne Kadar çok sevgi gösterisi beklenirse, mahsus yapar gibi o kadar inatçılık ediyordu. Ama bunu maksatlı olarak yapmıyordu, elinde olmayarak öyle oluyordu. Karakteri öyleydi zaten. Annesi yanılıyordu: Kolya annesini çok seviyordu. Sevmediği şey, yalnız öğrencilerin kullandıkları deyimle, «kuzu gibi sevilmekten» hoşlanmıyordu.

Babasının ölümünden sonra içinde birkaç kitap bulunan bir dolap kalmıştı; Kolya kitap okumaktan hoşlanırdı ve kendi kendine bu kitaplardan bazılarını okumuştu bile. Annesi bundan rahatsız olmuyordu. Yalnız, bazen nasıl olup da çocuk oyun oynamaya gidecek yerde dolabın başında elinde herhangi bir kitapla saatlerce duruyor diye hayret ederdi.

Böylece Kolya, onun çağında bulunan bir çocuğun okumaması gereken bazı şeyleri okumuş bulunuyordu. Şunu da belirt-ıask gerekir ki, çocuk yaramazlıklarında gerçi belirli bir sınırı aşmaktan hoşlanmıyordu, ama son zamanlarda annesini ciddî olarak korkutan bazı yaramazlıklar yapmaya başlamıştı; gerçi bunlar ahlâksızca şeyler değildi, ama müthiş bir cesaretle yapılan tehlikeli şeylerdi.

O yaz, temmuz ayında, okullar tatilken ana oğul bir hafta için yetmiş verst ilerde bulunan başka bir ilde oturan uzak bir akrabalarına misafirliğe gitmişlerdi; bu kadının kocası demiryolu istasyonunda çalışıyordu. (Bu istasyon bizim kente en yakın olan ve bir ay kadar sonra İvan Fiyodoroviç Ka-ramazov'uıı Moskova'ya gitmek için uğradığı istasyondu). Kolya ilk iş olarak demiryolunu tüm ayrıntıları ile inceleyerek yönetmeliği iyice öğrendi; böylece eve dönünce, edindiği bilgilerle okul arkadaşlarım şaşırtabileceğini anlamıştı. Ama o sırada orada birkaç çocuk daha vardı. Kolya bunlarla arkadaşlık etmeğe başladı. Bu çocuklardan bazıları istasyonda, bazıları komşu evlerde oturuyorlardı. Hepsi küçük yaşlardaydı. On iki ilâ onbeş yaşlarında idiler. Altı yedi kişi bir araya gelmişlerdi; bunlardan ikisi de tesadüfen bizim kentdendi.

Çocuklar birlikte oyun oynuyor, yaramazlık ediyorlardı; iŞte Kolya'ların istasyonda misafir kaldıkları dördüncü ya da beşinci gün, budala çocuklar, iki rublesine akıl almaz bir bahse tutuştular: Hepsinin arasında hemen hemen en küçüğü olan, bu yüzden de daha büyükçe olanların yüksekten baktıkları , böbürlenmek için ya da gözünü budaktan esirgemedi-104

ğini isbat etmek istediği için gece, on bir treni geçmeden önce rayların arasında yüzüstü yere yatacağını ve tren üzerinden yıldırım gibi geçinceye dek, hareketsiz yatacağını ileri sürdü.

• Gerçi önceden bir inceleme yapılmış ve bundan anlaşılmıştı iki, gerçekten rayların arasında bu şekilde uzanılır, yere iyice yapışarak yatılırsa tren altta yatana hiç dokunmadan geçip gidebilirdi. Ama öyle yatmak kolay mıydı! Kolya kesin bir tavırla buna dayanacağını ileri sürüyordu. Önce onunla alay eettiler, yalancı olduğunu, böbürlendiğini söylediler, ama bü-tttün bunlar onu daha da kışkırttı.

İşin kötüsü o on beş yaşındaki çocuklar Kolya'nın karşı-ssında aşın derecede gururlu bir tavır takınıyorlardı. Hatta başlagıçta «yaşı küçük olduğu için onunla arkadaşlık bile etmek istememişlerdi. İşte bu, gururunu dayanılamıyacak de-rrecede yaralamıştı.

Böylece tren istasyondan kalktıktan sonra sartık iyice hızını almış olsun diye, bir verst kadar ileriye git-nneye karar verildi. Tüm çocuklar bir araya toplandılar. Aysız bir geceydi; ortalık yalnız karanlık değil, hemen hemen kap-fekaraydı.

Koya, kararlaştırılan saatte, rayların arasına yattı. Bah-sse girişmiş olan öbür beş çocuk da, yürekleri ağızlarına gele-rrek, sonunda da artık korku ve pişmanlık içinde demiryolu-mun yan tarafındaki tümseğin altında, fundalıkların arasında bekliyorlardı. Sonunda istasyondan kalkmış olan trenin müt-l~hiş uğultusu duyuldu. Karanlıkta iki kırmızı farın ışığı gö-rründü ve gittikçe yaklaşan canavarın kulakları sağır eden gürültüsü duyuldu.

Fundalıkların arasında korkudan neredeyse bayılmak üzere olan çocuklar: «Kaç, kaç, fırla rayların ara-ssından!» diye bağırdılar. Ama iş işten geçmişti: Tren yıldırım gibi gelmiş ve bir an içinde önlerinden kayıp gitmişti.

Çocuklar Kolya'ya doğru koştular: Kolya hareketsiz ya-tcıyordu. Çocuğu sarsmaya, yerden kaldırmaya başladılar. O zaman birden yerden kalktı ve hiç konuşmadan demiryolunun yan tarafındaki tümsekten aşağı indi. Aşağı inince çocuklara onları korkutmak için mahsus, sanki kendini kaybetmiş gibi yatmış olduğunu söyledi. Ama işin gerçeği başkaydı; uzun bir süre sonra annesine itiraf ettiği gibi, o sırada gerçekten ba-yvümıştı. Böylece «yaman bir çocuk» olarak ömrünün sonuna dek sürecek bir ün kazanmış oldu.

Eve, istasyona döndüğü vakit, yüzü kâğıt gibi bembeyaz-

di. Ertesi günü kendisine sinirden hafif bir nöbet geldi, ama çok neşeli,

sevinçli ve memnundu. Olay hemen değil, ana oğul artık kente döndükten sonra duyuldu. Hatta dedikodusu Pro-gimnazyaC) müdürlüğüne kadar geldi. Ama Kolya'nın annesi hemen müdürlüğe koştu ve oğlu için yalvarıp yakarmaya başladı, sonunda da herkesin saygı duyduğu ve sözü geçen bir öğretmen olan Dardanelov'un çocuğu savunmasını, onun için ricada bulunmasını sağladı. Böylece işi sanki hiç olmamış gibi hasır altı ettiler.

Bu Dardanelov, bekârdı ve yaşlı değildi. Bundan başka yıllardır garip bir şekilde bayan Krasotkina'ya âşıktı. Hatta bir yıl kadar önce çok saygılı bir tavırla ve çekingenlikten, nezaketinden yüreği ağzına gelerek ona evlenme teklif etmek cesaretinde bile bulunmuştu. Ama bayan Krasotkina bunu kabul etmenin oğluna ihanet sayılacağını düşünerek, kesin bir şekilde reddetmişti. Bununla birlikte, Dardanelov, bazı gizli belirtilerden o güzel, ama aşırı derecede temiz yürekli ve şefkatli dulun kendisinden hiç de nefret etmediğini hissederek umuda kapılmak hakkını kendisinde bulabilirdi.

Kolya'nın çılgınca yaramazlığı galiba aradaki soğukluğu kaldırmış ve Dardanelov'a çocuğu savunduğu için, çok belirsiz bir şekilde olmakla birlikte bir umut besliyebileceği ima edilmişti. Ama Dardanelov'un kendisi de şaşılacak bir temiz yüreklilik ve kibarlık örneği idi. Bu yüzden de şimdilik tam anlamıyla mutlu olması için, bu kadarı ona yetiyordu.

Çocuğu severdi. Bununla birlikte onun sevgisini kazanmağa çalışmayı kendisi için küçültücü bir şey sayıyor, bu yüzden de sınıfta Kolya'ya karşı sert ve titiz davranıyordu.

Ama Kolya da kendisi ile onun arasında bir mesafe bırakıyor, saygı gösteriyor, derslerini üstün başarı ile yapıyordu. Sınıfta ikinciydi. Dardanelov'a karşı da soğuk davranıyor ve tüm sınıf özellikle evren tarihi konusunda Kolya'nın Dardanelov'u bile «bastıracak kadar» kuvvetli olduğuna inanıyordu.

Gerçekten de Kolya, ona sınıfta «Truva'yı kim kurdu?» diye sormuştu. Dardanelov bu soruya karşılık verirken genel olarak milletlerin uygarlığından, oradan oraya akın ve göç et-melerinden, bunların çağların derinliklerinde kaybolmuş şey-fcr olduğundan, efsanelerden söz etmiş ama Truva'nın kimin

(*) Orta öğrenim! sağlayan Gimnazya'ya hazırlayıcı okul.106

KARAMAZOV KARDEŞLER

tarafından, yani hangi kişiler tarafından kurulmuş olduğunu söyleyememiş, hatta bu soruyu boş, hiç bir anlamı olmayan bir soru saymıştı. Ama çocuklar kesin olarak Dardanelov'un Tru-va'yı kimlerin kurmuş olduğunu

bilmediği kanısına varmış, bu kanıları da değişmemişti. Kolya ise Truva'yı kimlerin kurduğunu, babasının ölümünden sonra kalan kitap dolu dolapta bulunan Smaragdov'un tarihinden öğrenmişti. İşin sonunda herkes, hatta çocuklar bile Truva'yı kim kurdu diye merak etmeye başladı. Ama Krasotkin sırrını açmadı ve «bilgili bir çocuk» olarak ünü hiç sarsılmadı.

Demiryolundaki olaydan sonra Kolya'nın annesine karşı olan ilişkilerinde belirsiz bir değişiklik olmuştu. Anna Fiyo-dorovna (dul bayan Krasotkina) oğlunun «başarısını»

öğrendiği vakit az kalsın aklını kaçıracaktı. Bazen birkaç gün süren öyle korkunç isteri krizleri geçiriyordu ki, artık ciddî olarak korkuya kapılan Kolya ona bir daha böyle yaramazlıkların hiç bir zaman olmayacağını söyliyerek şerefinin üzerine söz verdi. Bayan Krasotkina'nın istediği gibi tasvirin önünde diz çökerek ölen babasının adına yemin etmişti. Bunu yaparken de o «gözünü budaktan esirgemeyen» Kolya da «duygulandığı için» tıpkı altı yasında bir çocuk gibi ağlamağa başlamıştı. O gün sabahtan aksama kadar ana oğul sık sık birbirlerini kucaklayarak içleri yana yana gözyaşı döktüler.

Ertesi günü, Kolya gene eskisi gibi «duygusuz» bir çocuk ola -rak uyandı. Bununla birlikte daha sessiz, daha ağırbaşlı, daha ciddî ve daha düşünceli olmuştu. Gerçi bir buçuk ay kadar sonra gene yaramazlık ederken az kalsın yakalanıyordu. Hatta bu yüzden adını bizim sulh yargıcımız bile işitti. Ama bu artık bambaşka bir çeşit yaramazlıktı.

Gülünç ve budalaca bir şeydi. Zaten sonradan öğrenildiğine göre, bu yaramazlığı kendisi de yapmamıştı. Sadece o işe karışmıştı. Ama bundan, bir fırsatını bulup daha sonra söz edeceğiz.

Kolya'nın annesi tiril tiril titremeye ve üzülmeye devam ediyordu. Dardanelov ise genç kadın endişe duydukça daha çok umutlanıyordu. Bu arada şunu söylemek gerekir ki, Kolya bu bakımdan Dardanelov'un durumunu anlıyor ve neler duyduğunu seziyordu.

Tabiî bu «duyguları» yüzünden ondan nefret ediyordu. Hatta daha eskiden bu nefretini annesinin önünde açıklayarak Dardanelov'un amacının ne olduğunu anladığını ima etmek nezaketsizliğini bile gösteriyordu. Ama demiryolu olayından sonra bu bakımdan da tutumunu değiştirdi. Artık çok uzaktan bile imalar yapmayı doğru bulmuyordu ve annesinin yanında Dardanelov'dan daha saygılı bir şekilde söz etmeye başladı. Duygulu bir kadın olan Anna Fiyodorovna, bunu hemen ve yüreğinde derin bir minnet duyarak anlamıştı. Ama buna karşılık, herhangi bir yabancı misafir bile elinde olmayarak Dardanelov hakkında en küçük bir söz söylediği vakit, odada Kolya varsa, birden utancından yanakları gül gibi al al oluyordu. Kolya ise böyle anlarda ya kaşlarını çatarak pencereden dışarı bakar, ya acaba çizmeleri boya ister mi, diye onları gözden geçirir, ya da var kuvveti ile kıvırcık tüylü, oldukça iri ve cins olmayan

«Çıngırak> adlı köpeğini çağırırdı. Bu köpeği bir ay kadar önce bir yerden

bulup eve getirmişti. Nedense onu içerde gizli tutuyor, hiç bir arkadaşına göstermiyordu. Hayvana çeşitli oyunlar ve marifetler öğreterek fena halde eziyet ederdi. Zavallı köpeği öyle bir hale getirmişti ki, okula gitmek için evden ayrıldığı vakit, hayvan uluyup duruyor, döndüğü zaman ise sevincinden deli gibi kendini oraya buraya atıyor, ard ayakları üzerinde kalkıyor, kendini yere atarak ölü gibi yatıyor ve buna benzer şeyler yapıyordu.

Sözün kısası, kendisine öğretilen ne varsa, hepsini birden ve artık emir üzerine değil de, sadece heyecandan ve minnet dolu, seven yüreğinden öyle geldiği için yapıyordu. Bu arada şunu söylemeyi unuttum: Kolya Krasotkin; artık okuyucunun tanıdığı İlyuşa'nın, emekli yüzbaşı Snegirev'in oğlu İlyuşa'nın, öğrencilerin «hamam lifi» diyerek alay ettikleri babasını savunurken kalçasından çakı ile yaralandığı çocuktu.

MİNİKLER

Böylece o soğuk, ve karlı kasım sabahı. Kolya Krasotkin evde oturuyordu. Günlerden pazardı ve okul yoktu. Ama saat on birdi, Kolya'nın ise «çok önemli olan bir iş için»

muhakkak evden çıkması gerekiyordu. Oysa o sırada evde tek başına ve kesinlikle herşeye bakabilecek tek kişi olarak kalmıştı. Çünkü evin büyükleri birden meydana gelen acele ve çok garip bir108

durum yüzünden çıkıp gitmişlerdi. Dul bayan Krasotkina'nın oturduğu dairenin karşısında, sofanın öbür tarafında, iki küçük odası olan kiralık bir tek daire vardı. Bu daireyi iki küçük çocuğu olan bir doktorun karısı kiralamıştı.

Bu doktorun karısı Anna Fiyodorovna'nın çok iyi bir arkadaşıydı. Doktorun kendisi ise bir yıl kadar önce Orenburg'a. ondan sonra da Taşkent'e gitmişti ve altı aydır kendisinden hiç bir haber yoktu. Denilebilir ki, eğer üzüntüsünü biraz olsun yumuşatan bayan Krasotkina'nın arkadaşlığı olmasaydı, doktorun karısı muhakkak derdinden ölürdü. İşte kaderin indirdiği tüm darbelerin üzerine tüy diker gibi, o cumartesiyi pazara bağlıyan gece, doktorun karısının tek hizmetçisi Ka-terina, birden hiç beklenmedik şekilde hanımına sabahleyin bir bebek dünyaya getirmek niyetinde olduğunu açıkladı. Nasıl olmuş da daha önceden hiç kimse bunu farketmemişti. Bu herkes için hemen hemen bilmece gibi bir şeydi.

Şaşkınlık içinde kalan doktorun karısı, daha vakit varken Katerina'yı bizim kentte «ebe nine»nin evinde bu gibi olaylar için açılmış olan özel bir kuruma götürmeğe karar verdi.

Bu hizmetçisine çok değer veriyordu, onun için hemen planını yerine getirdi. Kadını oraya götürdü, üstelik kendisi de onun yanında kaldı. Sonra sabahleyin her nedense bayan Krasotkina'nın dostça desteğine ve

yardımına ihtiyaç duyuldu; böyle bir olayda birine ricalarda bulunabilir ve bazen yardımlar sağlıyabilirdi. Bu yüzden her iki kadın da evden ayrılmış, bayan Krasotkina'nın kendi hizmetçisi köylü kadını Agafya ise pazara gitmişti. Kolya da bir zaman için doktorun karısının evde yalnız kalan «miniklerine» yani oğlu ile kızına bekçilik etmek ve evi beklemek zorunda kalmıştı.

Kolya evi beklemekten korkmuyordu. Zaten yanında bankın altında «hiç kımıldamadan»

yatması emredilen Çıngırak da vardı. Hayvan odadan odaya dolaşan Kolya'nın her hole girişinde irkilerek başını kaldırıyor, efendisinden işaret bek-liyormus gibi kuyruğu ile bir iki kez yere vuruyor, ama ne yazık ki ıslık sesi bir türlü duyulmuyordu. Kolya, tehdit edici bir tavırla zavallı köpeğe bir göz atıyor, o da gene söz dinll-yerek dona kalmış gibi hareketsiz kalıyordu.

Kolya'yı endişelendiren tek şey «miniklerdi». Katerina'nın durup dururken başına gelen bu maceraya tabii derin bir tiksintiyle bakıyordu. Ama babasız kalmış «minikler»! çok sevl-109

yordu. Onlara bir çocuk kitabı götürmüştü bile. Yaşı daha büyük olan sekiz yaşındaki Nastya, okumasını biliyordu, küçük oğlan yedi yaşındaki Kostya ise ablası ona masal okurken dinlemeye bayılırdı. Tabiî Krasotkin, çocukları daha ilginç şeylerle, yani ikisini yanyana koyup onlarla askerlik oyunu, ya da tüm evde saklambaç oynamakla avutabilirdi. Bunu daha önce de birkaç kez yapmıştı ve bundan kaçınmıyordu. O kadar ki bir gün sınıfta Krasotkin'in evde kiracısının küçük çocukları ile arabacılık oynadığı arabaya koşulu bir at gibi zıplayarak başını eğdiği dedikodusu ağızdan ağıza yayılmıştı.

Ama Krasotkin gururlu bir tavırla bu suçlamaya karşı koymuş, kendi yaşıtları ile on üç yaşındaki çocuklarla gerçekten «çağımızda» arabacılık oynamanın ayıp sayılabileceğini, ama kendisinin bunu «miniklerin» hatırı için, onlar; sevdiğinden ötürü yaptığını, duygularının hesabını ise kimseye vermek zorunda olmadığım söylemişti.

Buna karşılık, her iki «minik» de onu taparcasına seviyorlardı. Ama o sırada, oyun düşünecek durumda değildi. Kendisini çok önemli, hatta bir bakıma esrarengiz bir iş

bekliyordu. Oysa, bu arada zaman akıp gidiyor, çocukları bırakabileceği Agafya ise bir türlü pazardan dönmüyordu. Birkaç kez sofanın öbür tarafına geçerek doktorun karısının daire kapısını açmış ve verdiği emir üzerine oturup kitap okuyan «miniklere» bakmıştı.

Onlar da her seferinde, Kolya kapıyı açar açmaz belki içeri girer de çok güzel ve eğlenceli bir şey yapar diye bekliyerek hiç konuşmadan neşeli neşeli gülüm-süyorlardı.

Ama Kolya'nın içinde bir huzursuzluk vardı, bu yüzden içeri girmiyordu. Sonunda saat on biri çaldı. O zaman Kolya, kesin olarak, eğer o «Allahın belâsı» Agafya on dakikaya kadar dönmezse, onu beklemeden evden çıkmaya karar verdi. Tabiî çıkmadan önce

«miniklerden» korkmıyacaklarına, yaramazlık etmiyeceklerine ve korkudan ağlamıyacaklarma dair söz alacaktı. Bu düşünce ile sırtına yakası bir çeşit kunduz kürkünden yapılmış, pamuklu kışlık paltosunu giydi, çantasını omuzuna aldı ve annesinin daha önce kaç kez «bu soğukta» dışarıya çıkarken her zaman ayağına lâstiklerini geçirmesini söyleyip durmasına rağmen sadece onlara sofadan geçerken yukardan bakmakla yetindi ve dışarıya yalnız Bağında çizme ile çıktı.110

Çıngırak, Kolya'nın giyinmiş olduğunu görünce sinirli sinirli tüm vücudunu titreterek kuyruğu ile döşemeyi şiddetle dövmeğe başladı. Hatta kendine acındırmak için ulur gibi bir ses çıkardı. Ama Kolya, köpeğinin bu kadar hevesli olduğunu görünce, bunun

«disipline zarar verdiğini» düşündü ve hiç olmazsa bir dakika kadar onu bankın altında tuttu. Artık sofanın kapısını açtığı sırada birden ıslık çaldı.

Köpek deli gibi fırladı, çocuğun önünde sevinçten zıplamaya başladı. Kolya, sofadan geçerek «miniklerin» oturduğu dairenin kapısını açtı. İkisi de masada oturuyor, ama kitap okumuyor, aralarında heyecanlı heyecanlı bir şeyler tartışıyorlardı. Bu çocuklar sık sık hayatın çeşitli konularında tartışırlardı. Bu arada Nastya yaşça daha büyük olarak daima baskın çıkardı; Kostya ise ablasiyle anlaşamadığı zamanlarda daima Kolya Krasotkin'e gidip onun hakemlik etmesini ister ve artık o nasıl karar verirse, her iki taraf da onu tartışmasız bir şey olarak kabul ederlerdi. Bu sefer «miniklerin» tartışması Krasotkin'i oldukça ilgilendirdi. Bu yüzden kapıda durup onları dinledi. Çocuklar Kolya'nın kendilerini dinlediğini görünce, tartışmalarına daha büyük bir şiddetle devam ettiler.

Nastya:

— «Ben, «ebe ninelerin» çocukları bostanda, lahana kümeslerinin arasında bulduklarına hiç bir zaman, hiç bir zaman inanmam! diyordu. Şimdi artık kış!

Bostanlarda öyle kümeler filân da yok. Bu yüzden, «ebe nine» Katerina'ya bir kız çocuk getiremez.

Kolya kendi kendine:

— füüt! diye bir ıslık çaldı.

— Yani senin anlıyacağm, şöyle oluyor: Bebekleri bir yerden alıp getiriyorlar, ama yalnız evlenenlere veriyorlar.

Kostya ısrarla Nastya'ya bakıyor, düşünceli düşünceli sözlerini dinliyor, zihninde bir şeyler tasarlıyordu. Sonunda heyecanlanmadan kesin bir tavırla:

— Sen ne aptalsın Nastya! dedi. Katerina'nın hiç çocuğu olabilir mi? Madem ki evli değil.

Nastya, fena halde heyecanlandı. Sinirli sinirli:

— Sen bir şey anlamıyorsun, diye sözünü kesti. Belki de kocası vardı, ama şimdi cezaevindedir. O da doğurdu işte.

Her şeyin esasını arayan Kostya, çok ciddî bir tavırla:

— Kocası cezaevinde mi onun? diye sordu.

Nastya ilk ileri sürdüğü düşünceden vaz geçip onu hemen unutarak:

— Ya da şöyle olabilir, diye birden, tekrar kardeşinin sözünü kesti. Katerina'nın kocası yok, haklısın. Ama belki evlenmek istiyor ve hep bunu düşünüyordu. Belki hep bunu kuruyordu. İşte o kadar düşündü ki, sonunda kocası değil de çocuğu oldu.

Artık büsbütün yenilgiyi kabul eden Kostya:

— Ya, demek öyle ha? dedi. Ama sen bunu bana daha önce söylemedin ki! Ben bunu nereden bilebilirdim?

Kolya, birden odalarına girerek:

— Eee, çocuklar. Görüyorum ki, tehlikeli bir milletsiniz siz!

Kostya gülümseyerek:

— Çıngırak yanınızda mı? diye sordu ve parmaklarını şıkırdatarak Çıngırağı çağırmaya başladı.

Krasotkin, çok ciddî bir tavırla:

— Minikler, bir müşkülüm var, bana yardım eder misiniz? Agafya muhakkak ayağını kırmıştır, çünkü hâlâ dönmedi. Artık bu belli bir şey. Oysa benim muhakkak dışarı çıkmam gerekiyor. Gitmeme izin verip, benî bırakır mısınız?

Çocuklar düşünceli bir tavırla bakıştılar. Gülümsiyen yüzlerinde bir endişe belirdi.

Bununla birlikte daha kendilerinden ne istendiğini anlamıyorlardı.

— Ben yokken yaramazlık etmezsiniz değil mi? Dolabın üzerine çıkmazsınız, ayaklarınızı kırmazsınız değil mi? Yalnız kaldığınız için korkudan ağlamıyacaksınız değil mi?

Çocukların yüzlerinde büyük bir üzüntü belirdi.

— Bunları yapmazsanız size öyle bir şey gösteririm ki! Küçümencik madenî bir top gösteririm. Sahici barutla ateş eden mini mini bir top.

Çocukların yüzü hemen aydınlandı. Kostya yüzü ışık sa-Çarak:

— Ne olur, topu gösterin, dedi.

Krasotkin elini çantasına soktu ve içinden küçük bronz bir top çıkararak onu masanın üzerine koydu.

— Gösteriyorum işte. Bak, tekerleri de var. Oyuncak topu masanın üzerinde gezdirdi:

— Bununla ateş edilebilir. İçi saçma ile doldurulur ve ateş edilir.

— Peki bu top insanı öldürür mü?

— Öldürür ya! Yalnız iyice nişan almalı.

Krasotkin bunu söyledikten sonra barutun nereye konulacağını, saçmanın nereye yerleştirileceğini ve top ağzı olarak kullanılan küçük deliği gösterdi, ayrıca «geri tepme»

diye bir şey olduğunu anlattı. Çocuklar büyük bir merakla dinliyorlardı. Özellikle «geri tepme» diye bir şey olması hayallerini etkilemişti.

Nastya:

— Peki, sizde barut var mı? diye sordu.

— Var.

Nastya ışıl ışıl bir gülümseyişle:

— Barutu da gösterin ne olur! diye sözleri uzata »uzata yalvardı.

Krasotkin elini gene çantasına daldırdı ve içinde gerçekten biraz barut bulunan bir şişe çıkardı. Katlanmış bir kâğıdın içinde ise bir kaç saçma vardı. Kolya, çocuklarda bir etki yapsın diye şişeyi de açtı ve avucuna biraz barut döktü:

— Aman bir yerde ateş olmasın, yoksa öyle bir patlar ki, hepimizi parçalar.

Çocuklar, baruta büyük bir merakla bakıyor, bu zevklerini daha 'da arttırıyordu. Ama saçma Kostya'nın daha çok hoşuna gitti.

— Saçma da yanar mı? diye sordu.

— Saçma yanmaz.

Kostya yalvaran incecik bir sesle:

— Ne olur bana bir parçacık saçma hediye edin, dedi.

— Peki saçma da hediye edeyim. Al bakalım. Ama bunu verdiğimi annene söyleme, ben geri gelinceye kadar. Yoksa bunun barut olduğunu sanarak korkudan ödü patlar.

Size de bir güzel dayak atar.

Nastya:

— Annem bize hiç dayak atmaz, dedi.

— Biliyorum. Ben lâf olsun diye söyledim. Annenizi de hiç bir zaman aldatmayın.

Yalnız bu seferlik ben gelinceye kadar bir şey söylemeyin. Haydi söyleyin bakalım minikler, şimdi gidebilir miyim? Ben yokken korkudan ağlamazsınız ya?

Kostya, artık ağlamaya hazır bir halde:

— Ağ... la... nz... diye söylendi.

Nastya, korkudan sözleri aceleyle söyliyerek:

— Ağlarız, tabi ağlarız! diye onu destekledi.

— Ah minikler, minikler. Sizin bu yaşlarınız ne kadar tehlikeli. Ama yapılacak bir şey yok, yavrularım. Madem öyle, sizinle kimbilir daha ne kadar zaman oturmam gerekecek! Oysa zaman, zaman öyle geçiyor ki! Ah!...

Kostya:

— Çıngırağa emretsenize, ölü gibi yatsın!

— Evet başka çare yok, Çıngırağa da baş vurmak gerekecek. îci(*), Çıngırak!

Sonra Kolya köpeğe emirler vermeğe, o da tüm bildiklerini yapmağa başladı. Bu uzun tüylü, alelade bir sokak köpeği büyüklüğünde ve tüyleri eflâtuna yakın garip kül renginde bir köpekti. Sağ gözü şaşı idi, sol kulağı ise nedense kesikti. Tiz bir sesle havlıyor, zıplıyor, arka ayaklan üzerinde duruyor ve o pozda yürüyor, sırtüstü yatıp dört ayağını dikiyor, ölü gibi hareketsiz yatıyordu. Bu son yaptığı oyun sırasında kapı açıldı ve bayan Krasotkina'nın pazardan dönen şişman hizmetçisi, kırk yaşlarında, çiçek bozuğu bir kadın olan Agaf-ya, kolunda aldığı yiyeceklerle dolu bir kese kâğıdı ile eşikte göründü.

Durdu, kese kâğıdını aşağı doğru sarkıtarak köpeğin yaptıklarına bakmağa başladı.

Kolya, Agafya'yı bu kadar beklemesine rağmen, gösteriyi yarıda kesmedi ve Çıngırağı belirli bir süre ölüymüş gibi yatırdıktan sonra, sonunda onu ıslıkla çağırdı: Hayvan fırladı ve görevini yaptığı için sevinçten zıplamaya başladı.

Agafya hayretle:

— Amma da köpekmiş! dedi. Krasotkin tehdit edici bir tavırla:

— Söyle bakalım eksik etek, niye geciktin?

— Hıh, eksik etekmiş! Acemi çaylak sen de.

— Acemi çaylak mı?

Agafya, ocağın etrafında uğraşmaya koyularak:

— Acemi çaylaksın ya... Neden geciktiysem geciktim! Sana ne? Gecikmişsem, demek öyle gerekiyordu, diye söylendi.

Ama bunu hiç de kızgın ve öfkeli bir sesle söylememişti, aksine sanki o neşeli küçük beyle sohbet etmeye fırsat çıktı diye seviniyormuş gibi, memnun bir tavırla söylemişti.

(*) Fransızca "buraya gel' anlamına.114

Krasotkin divandan kalkarak:

— Dinle beni, bunak ihtiyar, diye söze başladı. Bana bu dünyada kutsal olarak bildiğin ne varsa hepsinin üzerine ve daha başka şeylerin üstüne, ben burada yokken, şu miniklerden gözünü ayırmadan onlara bakacağına yemin edebilir misin? Ben dışarı çıkacağım.

Agafya gülerek:

— Ne diye yemin edeyim? Ben öyle de bakarım onlara, dedi.

— Hayır, bunu yapamazsan, «ruhum öbür dünyada selâmete ermesin» diye yemin etmezsen, olmaz. Yoksa gitmem burdan.

— Gitme! Bana ne? Zaten dışarısı ayaz. Evde otur. Kolya çocuklara doğru döndü.

— Minikler, bu kadın, ben ya da anneniz gelinceye kadar yanınızda kalacak. Zaten annenizin artık çoktan dönmesi gerekiyor. Bundan başka size kahvaltı da verecek.

Vereceksin değil mi Agafya?

— Olur veririm. Kolya:

—. Haydi Allahaısmarladık minikler, şimdi yüreğim rahat olarak gidiyorum, dedi.

».

Sonra Agafya'nın yanından geçerken alçak sesle ve ciddi ciddi:

— Sana gelince nine, inşallah onlara Katerina hakkında siz kadınların daima anlattığınız o saçmalıkları anlatmazsın! Daha çocuk olduklarını unutma. İçi, Çıngırak.

Agafya artık öfkeyle:

— Hay Allah cezanı versin! diye karşılık verdi. Ne bici» konuşuyorsun! Bunları söylediğin için, sana dayak atmalı! Dayak!

ııı I

ÖĞRENCİ

Ama Kolya artık dinlemiyordu. Eninde sonunda gitmesi mümkün olmuştu. Kapıdan dışarı çıkınca, etrafına bakındı. omuzlarını bir ileri, bir geri hareket ettirdi «ayazmış!»

söylendikten sonra sokakta ilerledi ve sağa, yan sokağa sapıp oradan pazar meydanına gitti. Meydandaki evlerden birine yaşmadan önce kapıda durdu, cebinden bir düdük çıkardı ve sözleşilmiş bir işaret verir gibi, var gücü ile öttürdü. Bir dakikadan fazla beklemesine ihtiyaç kalmadı. Bahçe kapısından dışarıya, birden al yanaklı, on bir yaşlarında ve o da sıcacık, temiz hatta şık bir palto giymiş olan bir çocuk çıkıp ona doğru koştu.

Bu çocuk hazırlama sınıfında okuyan Smurov'du. (Oysa Kolya Krasotkin artık ondan iki sınıf yukardaydı.) Smurov, varlıklı bir memurun oğluydu ve annesi ile babası çılgınca yaramazlıklarıyla ün saldığı için galiba Krasotkin ile arkadaşlık etmesine izin vermiyorlardı. Bu yüzden Smurov, her halde o

sırada evden gizli olarak çıkmıştı. Eğer okuyucu unut-madıysa, Smurov adındaki bu çocuk iki ay kadar önce hendeğin üzerinden îlyuşa'ya taş atan çocuklardan biriydi. İl-yuşa'nın durumunu Alyoşa Karamazov'a anlatan da oydu.

Smurov kararlı bir tavırla:

— Sizi tam bir saattir bekliyorum. Krasotkin, dedi. Sonra iki çocuk meydanda yürümeye başladılar.

Krasotkin:

— Geç kaldım! diye karşılık verdi. Bazı durumlar oldu da ondan. Benimle birlikte olduğun için sana dayak atmazlar mı?

— Yok canım, ne münasebet? Beni dövüyorlar mı ki? Çın-da yanınıza aldınız, öyle mi?

— Evet, Çıngırak da yanımda!

— Onu da mı oraya götüreceksiniz?

— Evet onu da götüreceğim.

— Ah, «Böcek» olsaydı!

Böceği götüremem. Böcek yok oldu. Ortadan kayboldu.

nerede

g,

e olduğu bilinmiyor. Smurov birden durakladı.

şöyle yapılamaz mı... diye söylendi, îlyuşa, Böce-

tıpkı çıngırak gibi kıvırcık uzun tüylü, kül rengine çalan kirli bir renkte olduğunu söylüyor. Ona bunun «Böcek»

oldugunu söyliyemez miyiz? Belki de buna inanır, kimbilir? ögrenci! Yalandan kaçın!

Bu bir! İkincisi, iyilik et-etmek için bile olsa yalan söyleme. Sonra... işin asıl önemlisi, geleceğimi haber vermedin ya?

— Allah korusun! Ben durumu anlamıyor muyum sanki? Ama Çıngırak ona

teselli olmaz...

Smurov, bunu söylerken içini çekmişti:

— Biliyor musun, babası, o yüzbaşı, hani «hamam lifi, dedikleri var ya, işte o bize, bugün ona karaburunlu hakiki bir çoban köpeği yavrusu getireceğini söyledi. Bunu yapmakla İlyuşa'nın teselli bulacağını sanıyor, ama bunu başarır mı bilmem ki?

— Peki İlyuşa'nın kendisi nasıl?

— Ah, kötü çok kötü! Öyle sanıyorum ki, verem var onda! Aklı başında, ama öyle garip soluk alıyor ki! Çok kötü bir soluk alması var. Dün ayağına çizmelerini giydirip kendisini gezdirsinler diye rica etti, yürüyecek oldu ama neredeyse düşüyordu. «Ah babacığım, sana daha önceden de bu eski çizmelerimin kötü olduğunu söylemiştim, eskiden de bunlarla hiç rahat yürüyemiyordum» dedi. Çizmelerin kötülüğünden öyle durup durup düştüğünü sanıyordu. Oysa düpedüz gücü kalmadığı için öyle oluyordu. Herhalde bir haftadan fazla yaşayamaz. Hertszenstube bakıyor ona. Şimdi zengin oldular Ellerinde çok para var.

— Alçaklar!

— Alçaklar dediğin kim?

— Doktorlar... Genel olarak tıpla kimin ilgisi varsa onlar. Ayrıca tabiî, özel olarak bu doktor. Ben tıp bilimini kabul etmiyorum. Gereksiz bir bilim dalı. Bununla birlikte bütün bunları bir gün inceleyeceğim. Hem nedir o romantikliğiniz söylesene ha? Galiba bütün sınıf birlik olup oraya gidiyor - muşsunuz öyle mi?

— Hepimiz değil! Bizim sınıftan on kişi kadar, her gün. her zaman oraya gidiyorlar. Ama bundan bir şey çıkmaz ki— Bütün bunlarda beni en çok şaşırtan şey, Aleksey Karamazov'un oynadığı roldür: Ağabeysin! yarın ya da öbür günü böyle bir cinayetten ötürü mahkemeye verecekler, o ise çocuklarla romantik romantik şeyler yapmak için bunca harcıyor!

— Bunda romantiklik falan yok canım! Kendin de İlyuşa ile barışmaya gidiyorsun işte.

— Barışmaya mı? Gülünç bir söz doğrusu! Hem ben kimsenin davranışlarımı incelemesine izin vermem-

— Ah, Uyuşa gelişine o kadar sevinecek ki! Geleceğini

aklına bile getirmiyor. Neden, neden bu kadar uzun bir süre gitmek istemedin sanki?

Smurov, bunu birden büyük bir heyecanla söylemişti.

— Oğlum, bu beni ilgilendirir, seni değil! Ben oraya kendiliğimden

gidiyorum. Öyle istediğim için yapıyorum bunu. Sizleri ise, hepinizi oraya Aleksey Karamazov götürdü, demek ki, arada bir fark var. Hem ne biliyorsun? Belki de ben hiç de barışmak için gitmiyorum oraya. Saçma bir lâf ettin.

— Bizi oraya götüren Karamazov değil. Hiç de değil işte. Doğrudan doğruya kendimiz oraya gitmeye başladık. Tabiî önce Karamazov'la birlikte gidiyorduk. Hem orada hiç bir şey olmadı ki. Hiç de dediğin gibi budalalıklar yapılmadı. Önce biri gitti, sonra bir başkası falan. Babası gelişimize çok sevindi. Biliyor musun? Eğer İlyuşa ölürse babası muhakkak aklını kaçırır. İlyuşa'nın öleceğini anlıyor. Bizim İlyuşa ile barışmamıza nasıl seviniyor, anlatamam. İlyuşa seni de sordu, ama başka bir şey söylemedi. Seni sorduktan sonra hep susuyordu. Ölürse babası ya delirir, ya intihar eder.

Zaten eskiden de deli gibi davranıyordu. Biliyor musun? O adam soylu bir insan.. O

zaman da yanlışlık olmuş. Bütün kabahat o baba katilin.de. O vakit adamcağıza dayak atanda.

— Ne olursa olsun Karamazov benim için bir bilmecedir. Onunla çoktandır tanışabilirdim. Ama bazı durumlarda gururlu davranmaktan hoşlanıyorum. Bundan başka onun hakkında bazı düşüncelerim var. Bunların doğru olup olmadıklarını öğrenmem, işi açıklığa kavuşturmam gerekiyor!

Kolya, önemli bir şey söylemiş gibi sustu. Smurov da öyle. Tabii Smurov, Kolya Krasotkin'e hayrandı ve kendisinin onunla eşit bir durumda olabileceğini aklından bile geçirmiyordu. Şimdi de büyük bir merak içindeydi. Çünkü Kolya İlyuşa'ya kendiliğinden»

gittiğini söylemişti. Böyle olunca, işin içinde Muhakkak bir sır vardı. Kolya'nın böyle durup dururken tanı «a o gün İlyuşa ya gitmesinde muhakkak bir şey vardı. Pazar Sarinden geçiyorlardı; bu sefer pazarda birçok arabalar duruyordu ve pek çok da kümes hayvanı getirilmişti. Kentin adınları üzerine tente gerilmiş tezgâhların arkasında çörek, iplik ve buna benzer şeyler satıyorlardı. Böyle pazar günleri Püan alış verişe bizim kentte biraz safça olarak «panayır» derler ve bir yıl içinde böyle birkaç panayır olur.

Çıngırak büyük bir neşeyle koşuyor, arada bir her hangi118

KARAMAZOV KARDEŞLER

bir şeyi koklamak için sağa sola sapıp duruyordu. Başka kö peklerle karşılaşınca da büyük bir heyecanla, köpeklerin ara. sındaki tüm kurallara

uygun olarak onlarla seve seve kot.

laşıyordu.

Kolya birden:

— Ben gerçeği seyretmeyi severim, Smurov, dedi. Köpek lerin karşılaşınca nasıl koklaştıklarını hiç farkettin mi? BU onların arasında genel doğa kuralı gibi bir şey olmuş.

— Evet, gülünç bir kural.

— Hayır gülünç değil, bunu yanlış söyledin. Doğada gülünç olan hiç bir şey yoktur. Peşin yargıları olan insana nasıl görünürse görünsün! Eğer köpekler düşünebilselerdi ve olayları eleştirebilselerdi, onlar da muhakkak insanların arasındaki sosyal ilişkilerde aynı derecede, hatta belki daha da fazla gülünç yönler bulacaklardı. Çok daha gülünç bulurlardı onları. Bunu tekrar ediyorum. Çünkü kesin olarak inanıyorum ki, bizde çok daha fazla saçmalık vardır. Rakitin'in düşüncesi çok güzel bir düşünce. Ben de sosyalistim, Smurov.

— Sosyalist ne demek?

— Herkes eşitse herkesin ortaklaşa bir tek çiftliği varsa, evlilik diye bir şey yoksa, din ve tüm yasalarla geriye kalan şeyler herkesin keyfine göre ise, buna sosyalistlik derler. Sen daha bunu anlayacak kadar büyümedin. Senin için bunları konuşmak daha erken.

Hava da amma soğuk.

— Evet. Sıfırın altında on iki derece! Demin babam termometreye baktı.

— Hem farkında mısın Smurov? Kışın ortasında, sıfınn altında on beş hatta on sekiz derece olduğu zaman, hava; kışın başında birden ayaza çektiği sıralar olduğu gibi, örneği ısı daha on iki derece kadarken, üstelik daha kar yağmadığı halde o kadar soğuk olmaz.

Bu neden olur biliyor musun? İnsanlar soğuğa daha alışmamışlardır da ondan.

İnsanların her şeye alışkanlıkları vardır. Devlet işlerinde de, siyasî ilişki lerde de hep alışkanlıklar rol oynar. Alışkanlık en önemli itici güçtür. Şu köylüye bak, ne garip!

Kolya, bunu söylerken sırtına gocuk giymiş, güler iri yarı bir köylüyü işaret etmişti; köylü arabasının b ellerine köylü eldiveni geçirmiş, soğuktan durup durup e çırpıyordu.

Kızıla çalan uzun sakalı soğuktan kırağı gibi olmuştu.

Kolya, yanından geçerken yüksek sesle ve meydan okur

gibi:

— Köylüye bak, sakalı donmuş! diye bağırdı.

Köylü, sakin ve ciddi bir tavırla:

— Birçok kişilerinki dondu! dedi.

Smurov:

__ Takılma ona! diye söylendi.

—' Ziyam yok canım, kızmaz, iyi adam o! Hoşça kal. Matyev.

— Güle güle.

— Senin adın Matyev mi idi?

— Matyev ya! Bilmiyor muydun?

— Bilmiyordum; tahmin ederek söyledim.

— Şuna bak hele! Öğrenci misin nesin?

— Öğrenciyim ya!

— Falakaya yatırıyorlar mı seni?

— Sık sık değil, ama bazen oluyor.

— Canın acır mı?

— Acımaz mı ya?

Köylü, tâ yürekten gelen bir acıma ile:

— Eeeh, hayat, ne yaparsın! diye içini çekti.

— Hoşça kal, Matyev!

— Güle güle. İyi çocuksun sen! İyi çocuksun! Çocuklar, yürümeye devam ettiler.

Kolya, Smurov'a:

— Bu köylü iyi adam, dedi. Ben halkla konuşmayı severim, her zaman da haklarını tanırım:

Smurov:

— Bizim okulda falakaya yatırıyorlar, diye neden yalan söyledin ona? diye sordu.

— Hoşuna gitsin diye!

— Ne demek yani?

— Bak Smurov, bana tekrar tekrar soru sorulmasından hoşlanmam. Lep demeden leblebiyi anlamalı. Bazı şeyler vardır anlatılamaz. Köylünün kafasına göre bir öğrenci falakaya p«yatırılır, yatırılmalı da! Ona göre falakaya yatırılmayan öğ-renci olur mu hiç Diyelim ki, ona bizim okulda falaka

cezasının olmadığını söyliyeyim, adam buna düpedüz üzülür.

Her

neyse, sen bunları anlamazsın. Halkla konuşmasını bil-120

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Yalnız ne olur ona buna takılma! Yoksa gene başımıza bir iş gelir, tıpkı o zaman o kaz meselesinde olduğu gibi

— Korkuyor musun yoksa?

— Alay etme Kolya! Vallahi korkuyorum. Babam müthiş kızar. Zaten seninle dolaşmamı kesin olarak yasak ettiler.

Kolya:

— Üzülme canım, bu sefer bir şey olmaz! dedi. Ve tenteli bir tezgâhın arkasında duran satıcı kadınlardan birine:

— Merhaba Natasa! diye bağırdı.

Hiç de o kadar yaşlı bir kadın olmayan satıcı kadın tiz bir sesle bağırır gibi:

— Ne Nataşa'sı? Benim adım Mariya! diye karşılık verdi.

— İyi ki Mariyaymış, hoşça kal. Mariya!

— .Ah, seni gidi bacaksız. Boyuna bakmadan birde lâf atıyor!

Kolya, ellerini sallıyarak sanki kendisi kadına takılmıyor-muş da kadın ona takılıyormuş

gibi:

— Seninle uğraşacak vaktim yok! Gelecek pazar günü anlatırsın, dedi.

Mariya:

— Ne anlatacakmışım sana pazar günü? Ben sana takılmadım ki! Sen bana takıldın!

Bağırmaya başladı. Bir güzel dayak lâzım sana. İşte bu kadar. Herkes senin ne mal olduğunu bilir. Bu kadar işte!

Mariya'nın yanında kendi tezgâhlarında mallarını satan öbür satıcı kadınlar arasında gülüşmeler duyuldu. Birden kentin kemerli dükkânlarından birinden durup dururken sinirli adamın biri çıktı. Tezgâhtar gibi bir şeydi. Bizim kentteki satıcılardan değildi, dışardan gelmeydi. Sırtında uzun lâcivert bir kaftan, başında da siperliği olan bir kasket vardı. Daha gençti. Koyu kumral kıvırcık saçları ve çiçek bozuğu uzun solgun bir yüzü vardı. Garip, budalaca bir öfke içinde hernen Kolya'ya doğru yumruğunu sallamaya başladı. Sinirli sinirli— Ben seni bilirim! Ben seni bilirim! diye bağırıyordu. Kolya, ona dik dik baktı. Bu adamla bir çatışması olduğu'

nü hiç de hatırlamıyordu. Ama sokaklarda başkaları ile mı çatışması olmuştu? Hepsini hatırlamasına imkân Alaylı alaylı köylüye:

— Bilir misin? diye sordu. Satıcı aptal gibi:

__Ben seni bilirim! Ben seni bilirim! diye tekrarlıyordu.

__ İyi öyleyse. Eh, seninle tartışmaya vaktim yok. Haydi

hoşça kal!

Satıcı:

__ Ne muzırlık ediyorsun? diye bağırdı. Gene yaramazlık

ediyorsun ha? Ben seni bilirim! Gene yaramazlık ediyorsun, ha?

Kolya durup onu tepeden tırnağa süzmeğe devam ederek:

— Yaramazlık da etsem seni ilgilendirmez, arkadaş! dedi.

— Nasıl ilgilendirmez?

— İlgilendirmez işte!

— Kimi ilgilendirir ya? Söyle bakalım kimi?

— Şimdi artık Trifon Nikitiç'i ilgilendirir. Seni değil, kardeşim.

Delikanlı gözlerini gene öfke ile, ama aynı zamanda budalaca bir hayretle Kolya'ya dikti.

Kolya aşırı bir ciddiyetle onu tepeden tırnağa süzdükten sonra sert ve ısrarlı bir tavırla:

— Sen Vozneseniye'ye (*) gittin mi bakalım? diye sordu. Delikanlı ne karşılık vereceğini biraz şaşırarak:

— Hangi Vozneseniye'ye? Niçin? Hayır gitmedim! dedi. Kolya daha ısrarlı ve daha sert bir tavırla:

— Sabaneyev'i tanıyor musun? diye sordu.

~- Hangi Sabaneyev'i soruyorsun? Hayır tanımıyorum. Kolya birdenbire:

— Eh madem tanımıyorsun, kes bakalım lâfı! diye kestirip attı ve sert bir dönüş yaparak sağa döndü, sanki Sabaneyev'i bile tanımayan bir budala ile konuşmaya tenezzül etmiyormuş gibi kendi yolunda hızlı hızlı yürümeye başladı.

Delikanlının neden sonra akü başına geldi. Gene büyük bir sinirlilik içinde:

— Dur! Hey! Hangi Sabaneyev'i soruyorsun? diye bağırdı.

Sonra birden satıcı kadınlara doğru döndü, aptal aptal onlara bakarak:

— Ne dedi Allahaşkına? diye sordu.

Kadınlar kahkahalarla güldüler. Aralarından biri: •— Yaman çocukmuş! dedi.

(*) Bir yortu adı.

KARAMAZOV KARDEŞLER

, Delikanlı sağ elini sallayarak hâlâ kendinden geçmiş gibi:

— Hangi Sabaneyev'i, hangi Sabaneyev'i soruyordu? diye tekrarlamaya devam ediyordu.

Kadınlardan biri:

— Hani, herhalde Kuzmiçyev'lerde çalışmış olan Sabaneyev'i arıyordu, diye bir tahmin yürüttü.

Delikanlı deli gibi gözlerini ona dikti. Biir başka kadın:

— Kuzmiçyev'lerde mi? Onun adı Trifon değil ki! Kuz- ; ma'dır onun adı, Trifon değil. Çocuk Trifon Nikitiç'ten söz etmişti. Demek ki o, değil.

:

O zamana kadar ciddi bir tavırla hiç konuşmadan söyle- nenleri dinlemiş

olan üçüncü bir kadın lâfa karıştı: î

— Seni anlayacağın onun adı ne Trifon, ne Sabaneyev' dir. Çijov'dur! Aleksey İvanoviç'dir adı. Aleksey İvanoviç Çi- i jov!

Dördüncü bir kadın ısrarla:

— Öyle ya, Çijovdur onun soyadı, diye tekrarladı. l Şaşkın delikanlı bir ona, bir ötekine bakıyordu. Neredeyse

çileden çıkacakmış gibi. î

— İyi ama neden soruyordu? Neden soruyordu onu, bacı- i lar? diye söyleniyordu.

«Sabaneyev'i tanıyor musun?» dedi. Ben i ne bileyim kimmiş Sabaneyev denen adam?

Satıcı kadınlardan biri: j

— Ne lâf anlamaz adamsın! Diyorlar ya sana Sabaneyev i değildir! Çijov'dur diye.

Aleksey İvanoviç Çijov'dur aradığı! î

— Hangi Çijov? Söyle hangisi? Biliyorsan söyle. |

— Uzun boylu, gürültücü patırtıcı bir adam vardı ya, î hani yazın pazarda oturuyordu. |

— Bana ne o Çijov'dan? Bacılar? Bana ne, değil mi ya? Neden arıyordu onu?

|

— Ben ne bileyim, Çijov'u neden aradığını? t Bir başka kadın daha: i

— Onu niye aradığını biz ne bilelim, diye lâfa karıştı. î Madem o kadar kafa şişiriyorsun, demek seninle ilgili bir şey f bu. Hem çocuk bize değil ki, sana söyledi, budala! Yoksa gerçekten tanımıyor musun?

— Kimi?

— Çijov'u.

— Hay Allah kahretsin, o Çijov'u da seni de! Ona bir dayak atarsam görür o! Benimle alay etti.

— Çijov'a mı dayak atarsın? Bak, dikkat et, o seni dövmesin! Aptalın birisin sen, işte bu kadarı

— Çijov'a değil. Çijov'a değil, o oğlana dayak atacağım! Sen de ne fesat, ne

kötü kansın! Getirin sunu, getirin o oğlanı buraya! Benimle alay etti!

Kadınlar kahkahalarla gülüyorlardı. Kolya ise artık uzaklaşmış, yüzünde sanki zafer kazanmış gibi bir tavırla yürüyordu. Smurov, yanında yürüyor, ikide bir arkasına dönerek uzakta bağırıp çağıran gruba bakıyordu. Kolya ile birlikte başına bir iş gelir diye hâlâ korkuyordu, öyleyken, o da çok neşelenmişti.

Nasıl bir karşılık vereceğini bir önsezi ile hissettiği halde Kolya'ya:

— Adama hangi Sabaneyev'i sordun? dedi.

— Ben ne bileyim hangisini? Şimdi akşama kadar bağırıp çağıracak. Toplumun her tabakasındaki budalaları böyle arada bir dürtüklemekten hoşlanırım. Bak işte, şurada bir ahmak daha duruyor, surdaki köylü var ya, işte o! Bak sana bir şey söyliyeyim. «Budala bir Fransızdan daha budala bir varlık yoktur» derler ama bizim Rus'ların suratları da hemen ne olduklarını belli eder. Şimdi şuna bak, suratından budala olduğu belli değil mi, allahaşkına, söyle, ha?

— Bırak onu Kolya, geçip gidelim yanından.

— Hayır, bırakmam onu! Bir kez artık coştum. Hey! Merhaba köylü.

Yanlarından ağır ağır geçen ve herhalde içkili olan iri yarı, safça, yuvarlak yüzlü, sakalına kır düşmüş köylü başını kaldırarak delikanlıya baktı:

— Eh, eğer şaka etmiyorsan merhaba, diye acele etmeden karşılık verdi.

Kolya güldü:

— Ya şaka ediyorsam?

— Eh, şaka da ediyorsan, öyle olsun. Ziyanı yok. Şakadan bir şey çıkmaz. İnsan her zaman şaka edebilir.

— Kabahat ettim, ağabey, şaka yaptım seninle!

— Eh ne yapalım, Tanrı bağışlasın seni!

— Peki ama, sen bağışlıyor musun?

— Tabii ya! Hem de candan bağışlıyorum. Haydi güle güle!

— Bak hele! Öyle görünüyor ki, akıllı bir köylüsün sen!

KARAMAZOV KARDEŞLER

Köylü hiç beklenmedik bir şekilde ve gene eskisi gibi kendine önem verdiğini belli eden güvenli bir tavırla-

— Senden akıllıyım ya! diye karşılık verdi. Kolya, biraz şaşırdı.

— Hiç sanmam! dedi.

— Doğru söylüyorum.

— Hoş, belki de öyledir.

— Hah şöyle, bunu bilesin oğlum.

— Haydi allahaısmarladık, köylü.

— Haydi, güle güle.

Kolya bir süre sustuktan sonra Smurov'a:

— Köylüler çeşit çeşittir, dedi. Ben nereden bileyim akıllı bir adama çatacağımı? Halk arasında akıllı birine rastlamadım mı, bunun böyle olduğunu kabul etmeye daima hazırım.

Uzakta, kilisenin saati on bir buçuğu çaldı. Çocuklar adımlarını sıklaştırdılar ve yüzbaşı Snegirev'in evine kadar geriye kalan oldukça uzun yolu artık hiç konuşmadan geçtiler.

Eve gelmeden, yirmi adım kala Kolya durdu ve Smurov'a önden gidip Karamazov'u dışarıya yanına çağırmasını söyledi.

— Önce bir tanışalım bakalım, diye söylendi. Smurov:

— Canım, neden çağıracaksın? Öyle de gir, seni görünce öyle sevinecekler ki! Ne diye burada ayazda tanışacaksın sanki?

Kolya, otoriter bir tavırla:

— Neden burada ayazda tanışacağım? Orasını ben bilirim, diye kestirip attı.

«Küçüklerce karşı böyle otoriter bir tavır takınmaktan hoşlanırdı. Bunun üzerine Smurov verdiği emri yerine getirmeğe koştu.

IV BÖCEK

Kolya, çok ciddî bir tavırla bahçe duvarına yaslandı, Al-yoşa'nın gelmesini beklemeğe başladı. Zaten onunla karşılaşmayı çoktandır istiyordu. Çocuklardan onunla ilgili şey işitmişti. Ama şimdiye dek kendisine Alyoşa hakkında bir şey söylemedikleri vakit, onu hor görüyormuş gibi kayıtsız bir tavır takınıyor, hatta davranışlarını «eleştiriyordu».

Ama içinden onunla tanışmayı çok çok istiyordu: Kendisine Alyoşa hakkında anlatılan tüm hikâyelerde cana yakın ve çekici bir şey vardı. Bu bakımdan o an kendisi için çok önemliydi. Bir kez onun yanında bir yanlışlık yapıp da küçük düşmemeğe, kimseye boyun eğmeyeceğini göstermeye çalışması gerekiyordu: «Yoksa benim on üç yaşında bir çocuk olduğumu düşünerek, benim de ötekiler gibi olduğumu sanır. Hem bu çocuklarla işi ne?

Onunla karşılaşınca soracağım bunu kendisine. Hay Allah! Bu kadar kısa boylu olmam da ne kadar kötü bir şey! Tuzikov benden küçük, ama benden yarım baş kadar daha kısa boylu. Bununla birlikte benim yüzümde zekice bir anlam var; gerçi yakışıklı değilim.

Biliyorum: yüzce çirkin olduğumu. Ama zekice bir anlamı var yüzümün. Bundan başka içimdekileri pek de öyle ortaya dök-memeliyim. Yoksa ona hemen öyle kucak açmağa kalkarsam kendisi, sanır ki... Tuh! Öyle bir şey düşünürse rezalet olur vallahi!»

Kolya, var gücü ile kayıtsız bir tavır takınmağa çalışarak iste böyle heyecanlanıyordu.

Onu asıl üzen o «âdi» yüzünden çok, kısa boyluydu. Kısa boylu oluşuna üzülüyordu.

Evinde, duvarın bir köşesinde; daha bir yıl önce boyunu ölçtükten sonra, kurşun kalem ile çizdiği bir çizgi vardı. O günden bu yana, her iki ayda bir, heyecanla, tekrar tekrar boyunu ölçmek için o çizgiye yaklaşıyor: «Acaba ne kadar uzadım?» diye boyunu ölçüyordu. Ne yazık ki, çok az boy atıyor, bu da bazan onu büyük bir üzüntü içinde bırakıyordu. Yüzüne gelince, hiç de «âdi» değildi. Aksine, beyaz, solgun ve çilleri olan oldukça sevimli bir yüzdü. Pek büyük olmayan, ama canlı, kül rengi gözleri cesaretle bakıyor ve sık sık heyecandan pırıl pırıl oluyordu. Elmacık kemikleri biraz geniş, ağzı kü-

Çüktü. Dudakları çok kalın değildi ama kıpkırmızıydı. Burnu küçük, ucu da iyice yukarı kalkıktı. Aynaya baktığı vakit her zaman; «tam anlamıyla kopça burunluyum! Kopça burunlu diye buna derler işte!» diye söylenir, daima öfkeyle ay-öadan uzaklaşırdı.

Kimi zaman da: «Bakalım, gerçekten yüzümde zekice bir anlam var mı?» diye bundan kuşku bile duyuyordu. Bununla126

birlikte aklının fikrinin yalnız yüzü ve boyu ile uğraştığım sanmak da doğru bir şey olmaz.

Aksine aynanın karşısında geçirdiği o anlar ne kadar üzücü olursa olsun,

onları çabucak unutuyor, hatta uzun bir süre aklına bile getirmeyerek, kendi deyimi ile «bütün varlığını ideal ve gerçek hayatla ilgilenmeye veriyordu.»

Alyoşa, kısa bir süre sonra çıktı, acele etmeden Kolya'ya yaklaştı. Kolya, Alyoşa kendisine yaklaşmadan önce, daha birkaç adım kala onun yüzünün çok sevinçli olduğunu gördü.

Memnunlukla: «Yoksa gelişime mi bu kadar sevindi?» diye düşündü. Bu arada şunu belirteyim ki, Alyoşa'yı bıraktığımızdan beri genç adam çok değişmişti: Rahip giysilerini çıkarmıştı. Şimdi sırtında çok güzel dikilmiş bir ceket, başında da yuvarlak yumuşak bir şapka vardı. Saçları da kısa kesilmişti. Tüm bunlar ona çok yakışmıştı. Gerçekten çok yakışıklı olmuştu. Sevimli yüzünde her zaman bir neşe vardı. Ama bu garip, sakin ve sessiz bir neşeydi. Kolya, Alyoşa'nın yanına içerdeyken sırtında ne varsa onunla, hatta paltosunu bile almadan çıkmış olduğunu farkederek hayret etti. Belliydi ki, acele etmişti.

Alyoşa, Kolya'ya hiç kararsızlık göstermeden elini uzattı:

— işte sonunda siz de geldiniz. Sizi o kadar bekledik ki!

— Gelmeyişimin bazı nedenleri vardı. Onların ne olduğunu şimdi öğreneceksiniz. Her neyse, sizinle tanıştığıma memnunum. Çoktandır tanışmak fırsatını bekliyordum ve sizinle ilgili pek çok şey işitmiştim.

Kolya, bunu hafifçe nefesi tıkanarak mırıldanmıştı.

— Canım, biz zaten sizinle nasıl olsa tanışacaktık. Ben de sizin için birçok şeyler işittim.

Ama buraya... Buraya biraz geç kaldınız.

— Söyleyin, durum nasıl burada?

— İlyuşa çok kötü durumda. Her halde ölecek. Kolya öfkeyle:

— Ne diyorsunuz! Şunu kabul edin ki, bu tıp berbat bir şey, Bay Karamazov! dedi.

— Uyuşa sizi sık sık, sık sık hatırlıyordu. Hatta biliyor musunuz, rüyasında, sayıklarken bile sîzi söylüyordu. Belli ki, size o bıçaklama olayından önce... Çok değer veriyordu--Gerçi o işin bir nedeni vardı ama... Kuzum bu köpek mi?

__ Benim. Adı Çıngırak.

Alyoşa, üzgün bir tavırla Kolya'nın gözlerinin içine baktı.

__ Böcek değil mi? diye sordu. Demek Böcek durup dururken ortadan kayboldu öyle mi?

Kolya, sakladığı bir sır varmış gibi esrarengiz bir tavırla gülümseyerek:

— Biliyorum, hepiniz Böceği bulmamı isterdiniz, söylenenleri hep işittim, dedi. Beni dinleyin Karamazov! Size her şeyi olduğu gibi anlatacağım. Zaten sizi buraya ikimiz içeriye girmeden önce olup bitenleri anlatmak için çağırttım.

Sonra heyecanla anlatmaya koyuldu:

__Bakın şöyle oldu, Karamazov! İlkbaharda tlyuşa hazırlama sınıfına girdi. Eh, bizim hazırlama sınıfı ne olacak? Siz de bilirsiniz: hep çoluk çocuk, îlyuşa ile hemen takışmaya başladılar. Ben iki sınıf daha yukardaydım ve tabii her şeye uzaktan, işin içine karışmadan bakıyordum. Bakıyorum çocuk küçük, çelimsiz bir şey. Ama onlara boyun eğmiyor, hatta onlarla dövüşüyor. Gururlu bir çocuk, gözleri pırıl pırıl yanıyor. Ben böyle çocukları severim.

Çocuklar bu tavrını görünce onu daha da çok kızdırmaya başladılar. Asıl önemlisi, o zaman sırtında eski püskü bir palto vardı. Pantolonunun paçaları yukarı doğru çekiliyordu. Çizmeleri boyasızdı. Çocuklar onu bu yüzden tartaklıyorlardı. Çocuğun gururunu yaralıyorlardı. Hayır, artık buna dayanamazdım! Böyle şeyleri sevmem. Hemen onu savundum. Oğlanlara Hanyayı Konyayı gösterdim. Biliyor musunuz onları döverim, onlar gene de beni taparcasına severler Karamazov!

Kolya bunu söylerken gösteriş yapar gibi övünmüştü.

~- Zaten çocuklara bayılırım. Şu anda bile evde iki tane

Eniğim var. Hatta bugün buraya gelirken onların yüzünden

Seçiktim, işte böylece îlyuşa'yı dövmekten vazgeçtiler. Ben de onu korumağa başladım. Görüyordum ki, gururuna düş-

suskun bir çocuktur. Bunu size gerçekten söylüyorum; gururlu çocuktur. Öyleykən sonunda bana köle gibi bağlandı. En küçük Eklerimi bile yerine getiriyor, her sözümü dinliyor, beni tan-gibi seviyor, hatta davranışlarımı kopya etmeğe çalışıyor-

birlikte tenefüse çıktık mı, hemen bana geliyordu. Onunla birBİZ dolaşmaya başlıyorduk. Pazar günleri de öyle oluyordu.

bizim gimnazyada büyük sınıfta olan bir çocuk, kendisinden128

küçük olan bir çocukla aynı düzeye indi mi, herkes alay eder. Ama bu saçma bir ön yargı.

Madem canım öyle istemiş, kime ne? Öyle değil mi? Ona bir şeyler öğretiyor, onu geliştirmeye çalışıyordum. Madem hoşuma gidiyordu, neden

gelişmesine yardım etmeyecektim? Öyle değil mi, söyleyin? Bakın siz de bütün bu çocuklarla ahbap oldunuz Karamazov Demek yeni kuşağı etkilemek, bu çocukları geliştirmek ya rarlı olmak istiyorsunuz, değil mi? Hem doğrusunu, söyleye-yim, karakterinizde bana anlattıkları asıl bu yön en çok ilgj. mi çekti.

Her neyse, konumuza dönelim: Baktım çocukta aşın bir duygululuk, bir romantiklik başlıyor. Oysa, ben, biliyor musunuz? Öyle aşırı duygu gösterilerinden nefret ederim.

Yaratılışım öyle. Sonra bazı çatışmalar da vardı: Gururlu çocuktu, öyleyken bana köle gibi bağlıydı. Köle gibi bağlı olduğu halde birden gözleri kıvılcımlar saçıyor, düşüncelerimi kabul etmek istemiyor, benimle tartışıyor, yırtınıyordu. O zamanlar bazı düşüncelerim vardı: Baktım onun karşı durduğu şey benim o düşüncelerim değil. Düpedüz bana karşı isyan ediyor! Çünkü ben onun o aşırı duygululuğuna serinkanlılıkla karşılık veriyordum, îşte onu biraz olsun frenlemek için, o ne kadar duygulu davranırsa, ben de o derece serinkanlı olmaya başladım. Bunu mahsus yapıyordum, böylece onu yola getirmek kanısında olduğum için. Niyetim karakterini sağlamlaştırmak, onu pişirmek, olgun bir insan haline getirmekti... Artık gerisini anlatmam gereksiz, herhalde ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsunuz.

Birden baktım, bir gün, iki gün, üç gün üzüntülü üzüntülü dolaşıp duruyor. Ama artık onu üzen duygululuğu filan değil. Bambaşka bir şeye, daha büyük, daha önemli bir şeye üzülüyor. Kendi kendime «ne oluyor buna?» diye düşündüm Üzerine vardım, bir de ne öğreneyim: îlyuşa her nasılsa ölen babanızın uşağı ile (o zaman babanız sağdı) Smerdyakov'la tanışmış. O da aptal çocuğa budalaca bir oyun, daha doğrusu vahşîce, âdice bir oyun öğretmiş: Bir parça ekmeğin içi alını yor, içine toplu iğne sokuluyor, sonra bu ekmek parçası her hangi bir sokak köpeğine, açlıktan lokmaları çiğnemeden yu tan köpeklerden birine atılıyor ve bunun hayvanda nasıl bir etki yapacağına bakılıyor. İşte llyuşa ile Smerdyakov böyle bir lokma hazırlamışlar, sonra da bunu şimdi bu kadar gürül'

tü patırdı edilen kıvırcık Böcek'e atmışlar. Bu Böcek, bir evin avlusunda duruyordu, ama öyle bir evdi ki orası hayvana bir lokma bile vermiyorlardı. O da sabahtan akşama kadar hav-layıp duruyordu. Siz böyle aptalca havlamalardan hoşlanır jusiniz Karamazov? Ben nefret ederim.

işte, hayvan lokmanın üzerine atılmış, onu kaptığı gibi yutmuş, sonra da tiz bir sesle bağıra bağıra, olduğu yerde fini fırıl dönmüş, sonunda da koşa koşa uzaklaşmış. Hem koşuyor hem de can acısıyla ciyak ciyak bağırıyormuş, böylece gözden kaybolmuş. Bunu bana îlyuşa'nın kendisi anlatmıştı. Bana bunu açıklamıştı, ama kendisi öyle bir ağlıyor, öyle bir ağlıyordu ki! Hem ağlıyor, hem de bütün vücudu sarıla sarsıla bana

sarılarak:

«Hem koşuyor, hem ciyak ciyak bağırıyordu, hem koşuyor, hem ciyak ciyak bağırıyordu»

diye tekrarlayıp duruyordu. Anlaşılan bu sahne onu iyice etkilemiş. Baktım vicdan azabı çekiyor. Bu işi ciddî olarak ele aldım. Ama asıl daha önceki davranışlarından ötürü ona bir ders vermek istiyordum, itiraf edeyim ki, sinsice davrandım. Mahsus böyle bir durumda benden beklenebilecek bir öfkeyi hiç de duymuyormuşum gibi davrandım.

Yalnız ona:

— Sen âdice bir davranışta bulundun. Alçağın birisin. Tabiî bu işi herkese bildirmeyeceğim! Ama şimdilik seninle ilişkilerimi kesiyorum. Bu işin üzerinde düşüneceğim ve sana Smurovla (demin benimle birlikte gelen çocuk var ya, ve bana daima bağlı kalan bir çocuktur, adı da Smurov'dur) bundan böyle seninle arkadaşlık etmeye devam edecek miyim, yoksa alçağın biri olduğun için seni ölünceye kadar kendi ha-line mi bırakacağım, haber veririm, dedim.

Bu onu müthiş şaşırttı. Şunu açıklayayım ki, daha o za-büe belki ona karşı aşırı derecede sert davranmış oldu-düşündüm. Ama ne yapayım, o zamanki düşüncem öyleydi Aradan bir gün geçtikten sonra kendisine Smurov'u Sonderdim ve onunla artık «hiç konuşmayacağımı» haber ver-Bizde iki arkadaş aralarındaki ilişkilerini tüm olarak kopardılar.mı, öyle denir. Onu böyle yalnız birkaç gün kızgın ateş üzerinde tutmayı,, sonra da pişmanlığını görerek ona ge-el uzatmayı düşündüğümü gizli tutkum. Oysa kesin olarak buydu Sonra ne oldu dersiniz?

İlyuşa, Smurov'u din-sonra birden gözleri kıvılcımlar saçarak: «Krasotkin'e bundan böyle tüm köpeklere içinde toplu iğne olan ek-130

131

mek parçaları atacağım! Hepsine, hepsine!» diye bağırmış. Bunun üzerine: «Ya öyle mi?

Demek içinde bir isyan uyandı, bunu yok etmeli!» diye düşündüm ve ona karşı tam anlamıyla nefret göstermeye başladım. Ne zaman karşılaşırsak, başımı mahsus öbür yöne çeviriyor ya da alaylı alaylı gülümsû-yordum. İşte o sırada birden babasının başına o iş

geldi, hani «hamam lifi» olayı var ya, hatırlıyor musunuz?

Şunu anlamanızı istiyorum ki, İlyuşa zaten daha önceden olup bitenler yüzünden müthiş

bir sinir gerilimi içindeydi. Çocuklar, onu kendi haline bıraktığımı görünce, üzerine atılmaya, onu «hamam lifi, hamam lifi!» diye kızdırmaya başlamışlardı. İşte o zaman aralarında muharebeler başladı. Bunlara çok

üzülüyordum, çünkü galiba o zaman onu bir seferinde fena halde dövdüler. İşte, bir gün, sınıftan çıktığımız bir sırada İlyuşa bahçede tüm çocukların üzerine atıldı. Ben ise on adım kadar geride duruyor, ona bakıyordum.

Hem yemin ederim ki, o sırada onunla alay ettiğimi hatırlamıyorum. Aksine o sırada ona çok çok acıdım. Bir an daha geçseydi, ben de onu savunmak için ileri atılacaktım. Ama birden benimle göz göze geldi. O sırada durumum ona nasıl göründü bilmiyorum.

Bildiğim tek bir şey varsa, o da çakısını çektiği gibi üzerime atıldığı ve kalçamdan işte şuradan sağ bacağımın Burasından yaraladığıdır.

Ben hiç kımıldamadım. Şunu söyleyeyim ki, bazen gerçekten korkusuz olurum, Karamazov. O bana bunu yapınca, sadece yüzüne: «Haydi istersen, sana gösterdiğim dostluğa karşılık gene vur beni, işte karşında hazır duruyorum, buyur» der gibi nefretle baktım. Ama beni bir kez daha bıçaklamadı. Sonra dayanamadı, korkuya kapıldı. Çakıyı elinden fırlattığı gibi, avazı çıktığı kadar ağlaya ağlaya koşarak kaçtı. Tabu müzevirlik yapmadım. Hepsine bu iş müdürlüğün kulağına git" meşin, diye susmalarını emrettim.

Anneme bile yara artık iyi olduktan sonra söyledim. Zaten önemsiz bir yaraydı, basit bir çizik. Sonradan işittim ki, aynı gün çocuklarla taş muharebesi yapmış, sizin de parmağınızı ısırmış. Ama nasıl bir durumda olduğunu çınlıyorsunuz ya! Her neyse, biliyorum. Yapılacak bir şey yok, budalaca davrandım, îlyuşa hastalandığı vakit onu bağışladığımı söylemeye, daha doğrusu barışmaya gelme dim. Bundan pişmanlık duyuyorum şimdi. Ama o sırada ba

zı amaçlar edinmiştim. İşte bütün hikâyem bu... Yalnız galiba budalaca davrandım...

Alyoşa heyecanla:

— Ah, onunla sizin aranızda böyle ilişkilerin bulunduğunu bilmiyordum, ne yazık! Yoksa çoktandır size gelir, benimle birlikte oha gitmenizi rica ederdim. İnanır mısınız, hastalanınca, ateşler içindeyken bile hep sizi sayıklıyordu. Size ne kadar değer verdiğini hiç bilmiyordum! Hem gerçekten, gerçekten Böceği bulamadınız değil mi?

İlyuşa'mn babası da, bütün çocuklar da köpeği bulmak için kenti altüst ettiler. İnanır mısınız? İlyuşa hasta hasta üç kez benim yanımda bile gözleri yaşla dölü olarak babasına;

«Ben neden hastayım biliyor musun baba? Böceği o gün öldürdüğüm için. Şimdi tanrı beni onun için cezalandırıyor» dedi. Zihninden bu düşünceyi silmeye imkân yok. Eğer şimdi o Böceği bir yerden bulup ona gösterseler, hayvanın ölmediğini, sağ

olduğunu ona ispat etseler, bana öyle geliyor ki, sevincinden dirilir. Bu

bakımdan hepimizin umudu sizdeydi.

Kolya, büyük bir merakla:

— Peki, neden Böceği benim bulacağımı düşündünüz? Yani bunu neden asıl benden beklediniz? diye sordu. Niçin başkasından değil de benden bekliyordunuz bunu?

— Onu arıyorsunuz, bulunca alıp getireceksiniz diye bir söylenti dolaşıyordu ortada.

Smurov buna benzer bir şeyler söylüyordu. Tabii hepimiz Böceğin sağ olduğuna, onu bir yerlerde gördüklerine inandırmağa çalışıyoruz İlyuşa'yı. Çocuklar ona canlı bir tavşan bulup getirmişler. Ama İlyuşa sadece hayvana belli belirsiz gülümseyerek baktı ve kırlara serbest bırakılmasını istedi. Biz de öyle yaptık. Babası hemen sonra döndü ve ona küçük bir yerden sahici bir çoban köpeği yav-, rusu getirdi. Onu da bir yerden almıştı.

Çocuğu onunla te-teselli edeceğini sanıyordu. Yalnız galiba iş daha kötü oldu.

— Söyleyin Bay Karamazov, babası ne biçim bir adam? Ben adamı tanırım. Ama sizin ona ne gözle baktığınızı öğren-istiyorum: Sizce nedir o adam? Soytarı mı, palyaço mu?

Hayır, canım. Her şeyi derinden duyan, ama garip bir 1de ezilmiş bazı insanlar vardır.

Onların soytarılığı uzun bir süre küçük düşürücü, bir kölelikle bağlı oldukları kişile-o gerçeği olduğu gibi söylemek cesaretini bulamayarak, oldukları insanlarla bir çeşit öfkeli alaydan

•••

başka bir şey defildir. Şuna inanın ki, böyle bir soytarılık bazan çok feci olur. Şimdi o adam için dünyada her şey ilyu. şa üzerinde toplanmıştır. İlyuşa ölürse, ya çıldırır, ya intihar eder. Şimdi ona baktıkça buna hemen hemen kesin olarak inanıyorum.

Kolya, onu anladığını belirten duygulu bir tavırla:

— Ne demek istediğinizi anlıyorum Bay Karamazov. Görüyorum ki, siz insanları iyi tanıyorsunuz.

— Yanınızda bir köpekle geldiğinizi görünce, hemen aynı «Böceği» getirdiğinizi sandım.

— Durun bakalım Bay Karamazov. Belki de onu gerçekten buluruz. Bu ise Çıngırak'tır.

Şimdi onu odaya sokacağım ye belki de Üyuşa'yı o çoban köpeği yavrusu ile olduğundan çok daha fazla neşelendireceğim. Durun bakalım Bay Karamazov, şimdi bazı şeyler öğreneceksiniz.

Kolya bunu söyledikten sonra birdenbire aklı başına gelir gibi:

— Hay Allah, ne diye sizi burada tutuyorum! diye bağırdı. Bu soğukta sırtınızda bir ceketle duruyorsunuz. Ben ise sizi burada tutuyorum. Görüyor musunuz, ne kadar egoistim! Zaten biz hepimiz egoistiz Bay Karamazov!

— Üzülmeyin, gerçi sahiden hava soğuk, ama ben üşümem. Her neyse gidelim. Ha söz gelmişken sorayım: Adınız ne sizin? Küçük, adınızın Kolya olduğunu biliyorum, ama soyadınız?

— Adım Nikolay îvanov Krasotkin ya da dairelerde söylendiği gibi: «Krasotkin'in oğlu»yum ben...

Kolya bunu söylerken nedense gülmüştü. Ama birden:

— Tabiî adımdan, yani Nikolay adından nefret ediyo-rtzm.

— Neden?

— Beylik bir ad, âdi bir ad da ondan. Alyoşa:

— On üç yasındasınız değil mi? diye sordu.

— Daha doğrusu on dört yaşındayım. İki hafta sonra on dört yaşında olacağım. İki hafta oldukça kısa bir süre. Size önceden bir zayıf noktamı açıklayacağım Bay Karamazov.

Buna ilk tanışıklığımız şerefine, karakterimi olduğu gibi hemen göresiniz diye söyleyeceğim: bana yaşımı sormalarından ederim, hatta nefretten de daha şiddetli bir şey bu...

benim için dolaşan bir dedikodu var. Bana geçen hafta hazırlık sınıfından olan çocuklarla hırsız polis oynadım diye iftira ediyorlar. Oynadığım doğrudur. Ama kendim eğleneyim diye, bu bana zevk verdiği için oynadığım iftiradan başka bir şey değil- Öyle sanıyorum ki, bu dedikodu sizin de kulağınıza gelmiştir. Yalnız ben kendim için değil, çocukların hatırı için, ben olmadan kendi kendilerine hiç bir oyun oynayamıyorlar diye oynadım onlarla. İşte böyle, aramızda durup dururken daima böyle saçma dedikodular ortaya çıkar. Bana inama öyle dedikoducu bir kent ki burası.

— Kendi zevkiniz için oynasanız bile, bundan ne çıkar?

— Yok canım, insan böyle şeyi kendisi için yapar mı... Siz arabacılık oynar mısınız?

Alyoşa gülümsedi:

— Ama şöyle düşünün: Örneğin büyükler çeşit çeşit kahramanların serüvenlerinin canlandırıldığı, hatta bazen haydutların, savaşların bile canlandırıldığ) tiyatrolara gidiyorlar, değil mi? Bu ise tabii başka bir çeşit, ama gene de bir oyun sayılır, öyle değil mi? Çocukların teneffüs zamanlarında savaş oyunu ya da hırsız polis oynamaları da onların ruhlarında uyanan bir çeşit sanat eğilimidir. Ruhlarında kendilerini sanata vermek için duydukları bir ihtiyacın açığa vurulmasıdır. Hatta bu oyunlar bazen tiyatrodaki gösterilerden daha akla uygun uydurulur. Yalnız bir farkla: Tiyatrolara aktörleri seyretmek için gidilir, burada ise gençlerin kendileri aktördürler. Ama bu tabiî bir şeydir.

Kolya ona dikkatle bakarak:

— Siz öyle mi düşünüyorsunuz? Demek siz bu kamdası-^ öyle mi? dedi. Biliyor musunuz? Oldukça meraklı bir dü-Sünce ileri sürdünüz. Şimdi eve gidince bu konuyu düşünece-Eİm. Şunu açıklayayım ki, zaten böyle olmasını bekliyordum. Sizden bazı şeyleri öğreneceğimi biliyordum. Ben sizden ders almaya geldim, Bay Karamazov.

Kolya bunu duygulu ve heyecanını açığa vurarak söyle-' mişti Alyoşa elini sıkarak:

— Ben de sizden, dedi.

Kolya, Alyoşa'dan çok memnun kalmıştı. Onun kendine tam anlamıyla eşit durumdaymış gibi bir tavır takınmasına sanki onunla «aralarında en büyük oymuş gibi»

konuşma-şaşıp kalmıştı. Sinirli sinirli gülerek:134

— Şimdi size bir numara göstereceğim, Bay Karamazoy dedi. Bu da bir tiyatro gösterisi olacak. Zaten bunun için geldim.

— Önce sola ev sahiplerine bir uğrayalım. Sizinkilerin hepsi paltolarını orada bırakıyorlar. Çünkü odada yer yok, içe risi de çok sıcak.

— Zaten ben bir saniye için gireceğim, içerde sırtımda palto ile otururum. Çıngırak burada kalacak. Sofada kalıp ölü gibi yatacak. «İçi! Çıngırak, couche (*) ve öl!»

Görüyor musunuz nasıl ölü numarası yapıyor? Önce içeri girip bir duruma bakacağım.

Sonra gerekince bir ıslık çalıp: «İçi Çıngj-rak!» diye bağıracağım, o zaman nasıl sanki tutuşmuş gibi kendini içeriye atacak. Yalnız yeter ki, Smurov o anda kapıyı açmayı unutmasın. Ben artık gereken tenbihleri yapacağım. Siz de numaraları görürsünüz...

İLYUŞA'NIN BAŞ UCUNDA

Ahbabımız emekli yüzbaşı Snegirev'in ailesinin oturduğu o bildiğimiz odada, o sırada içerde toplanmış olan büyük kalabalık yüzünden boğucu bir hava vardı. Kımıldayacak yer yok-tu. Bu sefer llyuşa'nın yanına birkaç çocuk toplanmıştı. Gerçi hepsi tıpkı Smurov gibi, onlan Uyuşa ile barıştıranın Alyoşa olduğunu inkâr etmeye hazırdılar, ama aslında gerçekten öyle olmuştu. Bütün başarısı da onlan îlyuşa'ya «fazla romantikliğe kaçmadan»

birbiri ardından, sanki bunu mahsus yap mamış gibi, her şey kendiliğinden olup bitmiş

gibi götürme-siydi.

Bu ziyaretler ise İlyuşa'nın acısını çok hafifletiyordu. Ço" cuk eskiden kendisine düşman olan bütün bu çocukların ona gösterdikleri şefkati, arkadaşlığı ve yakınlığı gördükçe çok duygulanıyordu. Yalnız Krasotkin eksikti, bu da llyuşa'nın yüreginde reğinde bir taş

gibi duruyordu, fiyuşeçka'nın acı anılan

sında kendisine en çok üzüntü veren bir şey varsa, o da

tek

(*) Yere yat (Fransızca).

arkadaşı ve savunucusu olduğu halde, o vakit çakıyla üzerine atıldıgı Krasotkin ile kendisi arasında olup bitenlerdi. Akıllı bir çocuk olan Smurov da (İlyuşa ile barışmak için önce o gelmişti) aynı şekilde düşünüyordu. Ama Krasotkin, Smurov kendisine Alyoşa'nın «bir iş

görüşmek üzere» ona gelmek istediğini söylediği vakit, hemen sözünü keserek yapılması istenen yaklaşmaya engel olmuş ve Smurov'a hemen gidip Karamazov'a ne yapacağını, nasıl davranacağını çok iyi bildiğini, kimseden öğüt istemediğini ve eğer hastanın yanına gitmiyorsa bunu ne zaman gitmesi gerektiğini bildiği için yapmadığını, gitmemesinde

«özel bir hesabı» olduğunu bildirmesini söyledi.

Bu, daha o pazardan iki hafta önce olmuştu. İşte Alyo-şa, Krasotkin'e daha önce niyetlendiği gibi bu yüzden gitmemişti. Bununla birlikte gelmesini

beklerken, Krasotkin'e Smu-rov'u arka arkaya iki kez daha göndermişti. Ama her iki defasında da Krasotkin son derece kararlı ve sert bir tavırla gelmeyi reddetmiş ve Alyoşaya, eğer kendisi onu almaya gelirse, bir daha hiç bir zaman îlyuşa'ya gitmeyeceğini, artık canını sıkmamalarını bildirmişti.

Hatta Smurov, son güne dek Kolya'nın o sabah îlyuşa'ya gideceğinden haberli olmamıştı.

Ancak bir gün önce akşam vakti, Kolya Smurov'la vedalaşırken ona sabahleyin kendisini evde beklemesini söylemiş, onunla birlikte Snegirev'lere gitmek niyetinde olduğunu açıklamış, ama oraya gideceğini hiç kimseye bildirmemesini tenbih etmiş, böylece oraya habersiz gitmek istediğini belirtmişti. Smurov, tenbih ettiği gibi yap-yapmıştı.

Krasotkin'in kaybolan Böcek'i bulup getireceğini hayalinden geçirmesine gelince, bu Krasotkin'in bir gün laf arasında «Eğer sağ olduğu halde, hepsi bir olup da hâlâ bula-

^yorlarsa hepsi eşektir» demesinden ileri geliyordu. Ama Smurov bir süre bekledikten sonra, Krasotkin'e köpeğinin «Böcek» olduğunu tahmin ettiğini çekingen bir tavırla ima et-«tiği vakit, Krasotkin birden müthiş kızmış: «Kendi köpeğim, k gırağım varken, elâlemin köpeğini tüm kentte arayacak kadar eşek miyim ben? Hem toplu iğne yutmuş

bir köpe-o sağ kaldığı nerede görülmüş? Romantiklik bunlar, başka bir şey değil!» diye bağırmıştı.

Bu arada llyuşa yatağa düşmüştü: iki haftadır odanın tasvirlerin altında bulunan yatağından hemen he-136

men hiç kalkmıyordu. Okula ise Alyoşa ile karşılaşıp da parmağını ısırdığından bu yana gitmiyordu. Zaten aynı gün hastalanmıştı. Bununla birlikte, daha bir ay boyunca çok nadir olarak yatağından kalkıp odada ve sofada güç belâ dolaşabil-misti. Ancak sonunda gücünü tüm olarak yitirdi. O kadar ki, babasının yardımı olmadan adim atamıyordu.

Babası ise üstüne titriyordu. İçkiyi büsbütün bırakmıştı. Çocuk ölür diye korkudan çıldıracak gibiydi. Sık sık özellikle çocuğun koluna girerek onu odada dolaştırdıktan, tekrar yatacığına yatırdıktan sonra, birden koşarak sofaya çıkıyor, karanlık bir köşeye sokuluyor ve orada alnını duvara dayıyarak bütün vücudunu sarsan garip, birbirini izleyen hıçkırıklarla ağlıyordu. Bu hıçkırıkları îlyuşeçka'ya duyulmasın diye de kendini yar gücü ile tutmaya çalışıyordu.

Odaya döndüğü vakit ise, biricik sevgili oğlunu her hangi bir şeyle eğlendirmeye, teselli etmeye çalışıyor, ona masallar, gülünç fıkralar anlatıyor, rastladığı çeşit çeşit gülünç insanların, hatta hayvanların taklidini yapıyor, ne kadar komik bir şekilde bağırdıklarını, ya da uluduklarını gösteriyordu. Ama İlyuşa, babası takla attığı ve palyaçoluk ettiği vakit bundan hiç hoşlanmıyordu. Bundan hoşlanmadığını belli etmemeye çalışmakla birlikte, babasının bu yüzden toplumda küçük düştüğünü kavrıyor ve her zaman «hamam lifi» ile o «korkunç günü» hatırlıyor, bu anılan bir türlü zihninden si-lemiyordu.

İlyuşeçka'nın sessiz, yumuşak karakterli ayaksız kızkar-deşi Ninoçka da babası takla attığı vakit bundan hoşlanmazdı. Varvara Nikolayevna'ya gelince o çoktandır Petersburg'a kursa gitmişti. Buna karşılık yarım akıllı anneleri, kocası bazen gösterilerde bulunmaya, ya da gülünç bazı hareketler yapmaya başladığı vakit; çok eğleniyor, tâ yürekten kahkahalar atarak gülüyordu. Ancak bununla teselli buluyordu. Geri kalan zamanda ise, hiç durmadan, herkes onu unuttu, art)k hiç kimse ona saygı göstermiyor, herkes onu üzüyor diye şikâyetlerde bulunarak sızlanıyor, ağlıyordu.

Ancak son günlerde birden tüm olarak değişmiş gibiydi-Sık sık köşeye, ilyuşa'ya bakmaya ve düşüncelere dalmaya başlamıştı. Şimdi çok daha sesi duyulmaz olmuştu ve Çok daha az konuşuyordu. Ağladığı vakit de sesini işitmesinler diye sessizce gözyaşı döküyordu.

Yüzbaşı ondaki bu değişiklik

acı bir şaşkınlıkla farketmişti. Çocukların ziyaretleri, başlangıçta hiç hoşuna gitmiyor ve sadece onu öfkelendiriyordu. Ama sonradan çocukların neşeli bağırışları ve anlattıkları hikâyeler onu eğlendirmeye başlamıştı. Sonunda da bunlardan o kadar zevk almaya başlamıştı ki, çocuklar ziyaretlerini kesecek olsalar, muhakkak içinde büyük bir özlem duyacaktı. Çocuklar bir şeyler anlattıkları, ya da oyun oynamaya koyuldukları vakit gülüyor, el çırpıyordu. Bazılarını da yanına çağırıp yanaklarından öpüyordu. En çok sevdiği de Smurov adlı çocuktu.

Yüzbaşıya gelince, ilyuşa'yı neşelendirmek için evine çocukların gelmesi daha başlangıçta ruhunu büyük bir sevinçle doldurmuştu. Hatta ilyuşa'nın şimdi artık üzülmeyeceği ve belki de bu yüzden daha çabuk iyi olacağı umuduna kapılmıştı. Son günlere dek ve İlyuşa için duyduğu tüm korkuya rağmen, çocuğun günün birimde birden iyileşeceği umudunu bir an olsun yitirmedi.

Küçük misafirleri derin bir heyecanla karşılıyor, etrafında dönüp duruyor, hizmet ediyordu. Onları sırtında taşımaya bile hazırdı, hatta bunu gerçekten yapmaya kalkışmıştı, ama bu oyunlar İlyuşa'nın hoşuna gitmemişti. Bu yüzden bırakıldı. Yüzbaşı çocuklar için hediyeler, priyannikler, cevizler alıyor, çay pişiriyor, ekmek dilimlerine tereyağ sürüyordu. Şunu da belirtmek gerekir ki tüm bu 'süre içinde parası bitmiyordu. O

zamanlar Katerina İvanovna'nın iki yüz rublesini tam Alyoşa'nın anlattığı gibi kabul etmişti. Ondan sonra Katerina İvanovna, yüzbaşının durumu ile İlyuşa'nın hastalığını ayrıntılı olarak öğrendikten sonra, kendisi evlerine gelmiş, tüm aile ile tanışmış, hatta yüzbaşının yan deli Barısının bile gönlünü kazanmıştı. O günden bu yana kese-nin ağzını açmıştı. Yüzbaşının kendisi de, çocuğu ölür diye müthiş bir korkunun etkisi altında ezildiği için, eski gurubu unutmuş, uslu uslu kendisine verilen sadakayı kabul etmeye başlamıştı.

Tüm bu süre içinde Katerina İvanovna'nın daveti üzeri-ne hastayı her" gün, düzenli bir şekilde, doktor Hertzenstube işaret etmeye başlamıştı. Ama bu ziyaretlerden pek sonuç çıkmıyordu. Yalnız doktor çocuğa çeşit çeşit ilâçlar veriyordu.

Bununla birlikte o gün, yani o pazar sabahı, yüzbaşının138

evinde, Moskova'dan gelmiş ve orada büyük üne sahip dok torlardan biri sayılan, yeni bir doktor bekleniyordu. Bu dol toru özel olarak Moskova'dan Katerina Ivanovna büyük bir para karşılığında, ama ilyuşeçka için değil, daha sonra ye: gelince söz edeceğimiz başka bir amaçla getirtmişti. Ama artık geldiğine göre llyuşeçka'yı da ziyaret etmesini rica etmiş, geleceği de yüzbaşıya daha önceden haber verilmişti.

Kolya Krasotkin'in geleceğini ise, yüzbaşı aklından bile geçinniyordu. Bununla birlikte çoktandır ilyuşeçka'nın, bu kadar üzülerek düşündüğü o çocuğun artık evlerine gelmesini bekliyordu. Krasotkin kapıyı açıp da odaya girdiği anda, yüzbaşı da, çocuklar da, hepsi hastanın yatağı başında toplanmış, biraz önce getirilmiş mini mini çoban köpeği yavrusuna bakıyorlardı; yavru ancak bir gün önce doğmuştu ama bir hafta öncesinden yüzbaşı tarafından hâlâ ortadan kaybolmuş olan ve herhalde artık ölmüş bulunan Böcek'i özleyen Üyu-şeçka"yı teselli etmek için ısmarlanmıstı. Ama kendisine küçük bir köpek yavrusu hem de öyle âdi bir köpek değil, hakiki bir çoban köpeği yavrusu (tabiî köpeğin cinsi çok, çok önemliydi) hediye edileceğini daha üç gün öncesinden işitmiş olan ve bunu bilen İlyuşa, ince duygulu bir çocuk olduğu için, hediyeye sevindiğini göstermekle birlikte, öbür çocuklar da babası da hatta çocuğun kendisi de enliyorlardı ki, yeni gelen küçük köpek belki de yüreğinde taşıdığı, işkence ettiği o zavallı Böcek'in anısını daha şiddetli bir şekilde canlandırmaktan başka bir işe yaramamıştı. Yavru köpek yanında yatıyor, kımıldayıp duruyor, İlyuşa da dudaklarında hastalıklı bir gülümseyişle ince solgun, kupkuru küçük eliyle onu okşuyordu. Hatta yavru köpekten hoşlandığı bile belliydi, ama... Gene de Böcek ortalarda yoktu. Ne de olsa, bu Böcek değildi Ah, eğer bu yavru köpekle birlikte bir de Böcek olsaydı, o zaman artık tam bir mutluluk olacaktı!

Birden, çocuklardan biri, herkesten önce içeriye girmiş olan Kolya'yi

farkederek:

— Krasotkin! diye bağırdı.

Ortada bir heyecan dalgası gezindi. Çocuklar iki yana çekilerek karyolanın iki yanında durdular. Böylece İlyuşeçka olduğu gibi birden göründü. Yüzbaşı ileri doğru atılarak Kolya'yı karşıladı.

— Buyurun, buyurun... Sevgili misafirimiz! diye mırıldandı. İlyuçeşka! Bay Krasotkin seni ziyarete geldi...

Ama Krasotkin acele ile elini sıkarak görgü kurallarını da çok iyi bildiğini gösterdi.

Hemen önce yüzbaşının koltuğunda oturan karısına doğru döndü. (Kadın o anda hoşnutsuzluk içindeydi ve çocuklar İlyuşa'nın yatağının başına toplanarak yeni köpeği görmesine engel oluyorlar diye sızlanıp duruyordu) Sonra çok nazik bir tavırla onun karşısında topuklarım birbirine vurdu ve Ninoçka'ya doğru dönerek onu da, bir hanımefendi olarak aynı şekilde selâmladı. Bu nazik davranış, hasta kadının üzerinde olağanüstü denecek kadar iyi bir etki yaratmıştı. İki elini yana doğru açarak yüksek sesle:

— İşte, iyi terbiye görmüş bir delikanlı hemen.belli olur! dedi! Oysa öbür misafirleriniz neredeyse birbirlerinin sırtına binmiş olarak geliyorlar.

Yüzbaşı, şefkatli bir tavırla, ama biraz da «annecik» saçmalar diye korkarak:

— Ne demek istiyorsun, anacığım? Nasıl birbirlerinin sırtına, binmiş olarak yani?

— Basbayağı öyle geliyorlar işte! Sofada biri diğerinin omuzuna çıkıp sırtına bindi mi, haydi bakalım içeri! Namuslu bir ailenin evine işte böyle dalıveriyorlar. Böylesine misafir denir mi?

— İyi ama, evimize kim bu şekilde girdi anacığım? Kim girdi bu şekilde evimize?

— İşte, şu çocuk başkasının sırtına binmiş olarak geldi. Şurada var ya, işte onun sırtına...

Ama Kolya artık İlyuşa'nın yatağı başında duruyordu. Hasta çocuk göz çarpacak kadar sararmıştı. Yatağında doğruldu ve büyük bir dikkatle uzun uzun Kolya'ya baktı. Kolya, eski küçük arkadaşını görmeyeli artık bir iki ay olmuştu. Bu yüzden onun karşısında derin bir şaşkınlık içinde hareketsiz kaldı. Bu kadar zayıflamış, bu kadar sararmış küçük bir yüz, ateşten böylesine pırıl pırıl parlayan o küçük yüzde korkunç denecek kadar irileşmiş gözler, böylesine zayıflamış küçük eller göreceğini aklından bile geçirmemişti.

Acı bir şaşkınlık

e, îlyuşa'nın derin derin ve sık sık nefes alışına, dudak-da ne kadar kuruduğuna bakıp duruyordu. Ona doğru140

KARAMAZOV KARDEŞLER

bir adım attı* elini uzattı, sonra da ne söyleyeceğini büsbütün şaşırarak:

— Eee, söyle bakalım dostum... Nasılsın? dedi.

Ama sesi birden kesildi, devam edemedi. Kayıtsız bir ta-vır takınmaya cesareti yetmedi, yüzü birden garip bir şekilde çekildi ve dudaklarının ucu titremeye başladı. İlyuşa, hâlâ bir tek söz söyleyecek gücü kendinde bulamayarak ona hasta hasta gülümsemeye devam ediyordu. Kolya birden elini kaldırdı ve bunu neden yaptığını kendisi de bilmeden İlyu-ga'nın saçlarını okşadı. Ona alçak sesle:

— Ziyanı yok! diye fısıldadı.

Bunu İlyuşa'ya cesaret vermek için mi, yoksa bir başka şey için mi söylemişti, bunu kendisi de bilmiyordu. Bir an gene sustular.

Kolya birden elinden geldiği kadar kayıtsız bir tavırla:

— Ne o? Sana yeni bir köpek yavrusu mu aldılar? diye sordu.

İlyuşa, uzun uzun fısıldar gibi:

— Eveeet! dedi.

Bunu söylerken nerdeyse nefesi tıkanacakmış gibi oluyordu.

Kolya, sanki en önemli şey köpek yavrusuymuş. kara burunlu bir köpek olmasıymış gibi ciddî ve kesin bir tavırla:

— Madem kara bir burnu var, demek ki yaman bir köpek! Zincir vursan bile onu tutamazsın! dedi.

Ama asıl önemli olan tüm gücü ile içinde uyanan bir duyguyu bastırmaya çalışmasıydı.

Hemen orada «küçük bir çocuk gibi» ağlamamak için kendisini zor tutuyordu.

— Bak göreceksin, büyüdüğü vakit zincire vurmak zorunda kalacaksın, ben bu köpekleri bilirim!

Kalabalıktan bir çocuk:

— Kocaman bir köpek olacak! diye bağırdı. Birden, birkaç ses duyuldu.

— Tabii ya, çoban köpeği bu! Çoban köpekleri kocaman, iste bu kadar, bir buzağı kadar olurlar.

Yüzbaşı onlara doğru atılarak:

— Buzağı kadar olurlar ya! Tam bir buzağı kadar. Ben mahsus en azılısını arayıp buldum. Bunun anası babası da en azgın köpeklerden, telsinin de boyu yerden işte şu ka dar... Otursanıza efendim. Şuraya îlyusa'nın karyolasına buy run Ya da isterseniz sedirin üzerine. Hoş geldiniz sevgili misafirimiz... Aleskey Fiyodoroviç'le geldiniz değil mi?

Krasotkin, İlyuşa'nın ayak ucuna karyolanın üzerine oturdu. Gerçi yolda kayıtsız bir tavırla nasıl ve nereden başlayarak konuşacağını tasarlamıştı, ama şimdi iyice ipin ucunu kaçırmıştı:

— Hayır... Ben Çıngırak'la geldim. Şimdi benim Çıngırak adında bir köpeğim var.

Tam bir Slav ismi. Dışarda bekliyor... Bir ıslık çaldım mı, rüzgâr gibi gelir.

Birden İlyuşa'ya doğru döndü.

— Benim de köpeğim var! dedi. Sonra sanki İlyuşa'nın başından aşağıya kaynar bir su döker gibi:

— Böcek'i hatırlıyor musun arkadaş? diye sordu. İlyuşeçka'nın küçük yüzü karıştı.

Acıyla Kolya'ya baktı.

Kapının yanında duran Alyoşa, Böcek'ten söz etmesin diye Kolya'ya gizlice başı ile işaret edecek oldu. Ama Kolya bunu farketmedi, ya da farketmek istemedi. İlyuşa bitkin bir sesle:

— Peki Böcek... Nerde? diye sordu.

— Senin Böcek mi? Ohooo! Yokoldu senin Böcek! İlyuşa bir şey söylemedi, yalnız bir kez daha Kolya'ya dik

dik baktı. Alyoşa, bir fırsatını bulup Kolya ile göz göze gelince, var gücü ile gene başını sallamaya başladı. Ama Koi-ya, gene sanki bu sefer de bunu farketmemiş gibi gözlerini Öbür yöne çevirdi ve ona hiç acımıyormuş gibi darbeleri indirmeye devam etti.

— Herhalde bir yerlere koşup gitmiş, ortadan kaybolmuştur. Böyle bir ikramdan sonra nasıl ortadan kaybolmaz...

Öyleyken, nedense konuşurken tıkanır gibi oluyordu.

— Benim ise Çıngırağım var... Tam bir Slav adı... Onu sana getirdim...

İlyuşeçka birden:

— İstemez! dedi.

— Hayır, hayır. İstemez deme, muhakkak görmelisin onu. Eğlenirsin. Mahsus getirdim... Tıpkı öbürü gibi kıvır-cık tüylü...

Kolya bunu söyledikten sonra artık anlaşılmayacak müt-bir heyecan içinde bayan Snegireva'ya doğru döndü.

— Köpeğimi buraya getirmeme izin verir misiniz? diye142

143

İlyuşa, acı dolu, bitkin bir sesle:

— tstemez, istemez! diye bağırdı.

Gözlerinde sitemli bir ışık yanmıştı. Yüzbaşı birden duvarın dibinde ilişir gibi olduğu sandığın üzerinden fırlayarak:

— Siz şey... Siz şey... Başka bir zaman getirseniz... diye mırıldandı.

Ama Kolya, karşı durulamayacak bir ısrarla acele ederek Smurov'a:

— Smurov, kapıyı aç! diye seslendi.

Smurov kapıyı açar açmaz Kolya düdüğünü öttürdü. Çıngırak rüzgâr gibi odaya daldı.

Kolya yerinden fırlayarak:

— Zıpla! Çıngırak! Salta dur! Salta dur! diye avazı çıktığı kadar bağırdı ve köpek ard ayaklarının üzerinde kalkarak îlyuşeçka'nın karyolasının tam önünde salta durdu.

O zaman hiç kimsenin beklemediği bir şey oldu: İlyusa birden irkildi, var gücü ile ileri doğru atıldı, Çıngırak'a doğru eğildi. Nefesini tutarak ona baktı. Sonra birden hem acıdan, hem de mutluluktan kısılmış bir sesle:

— Bu, Böcek... Bu Böcek! diye bağırdı.

Krasotkin, çın çın çınlayan mutlu bir sesle avazı çıktığı kadar:

— Sen ne sanıyordun ya? diye bağırdı ve köpeğe doğru eğilerek onu kucaklayıp İlyuşa'ya doğru kaldırdı.

— Bak, arkadaşım, görüyor musun? Gözü şaşı, sol kulağı da kesik. Tıpkı bana anlattığın vakit tanımladığın gibi. Ben onu senin söylediğin bu işaretlere bakarak tanıdım! Daha o zaman, kısa bir süre sonra bulmuştum

onu. Kimsenin değildi ki, kimsenin değildi ki!

Kolya, bunu söyleyerek acele ile bir yüzbaşıya, bir karısına, bir Alyoşa'ya, sonra da gene ilyuşa'ya dönerek anlatıyordu:

— Pedotov'lardaymış, arka avlularında. Oraya sığınmış. Ama onlar hayvanı beslemiyorlardı. Oysa hayvan kaçmıştı, köye kaçmıştı... Ben de onu arayıp buldum işte... Yani anlıyor musun, dostum, o zaman senin verdiğin ekmeği yutmamış. Eğer yutmuş olsaydı, muhakkak ölürdü. Orası muhakkak! Madem şimdi sağ, demek ki bir fırsatını bulup, lokmayı tükürerek ağzından çıkarmış. Sen tükürdüğünü görmemişsin!

Tükürmüş ama gene de tükürürken diline iğne batmış tabiî, işte bu yüzden o vakit can acısı ile tiz bir sesle bağırmış. Hem

koşuyor hem de tiz bir sesle bağırıyordu herhalde, sen de artık lokmayı büsbütün yuttuğunu sanmışsın. Herhalde çok bağırmıştır, çünkü köpeklerin ağızlarının içindeki deri çok hassastır... İnsanda olduğundan çok daha hassastır!

Kolya, durmadan heyecandan sevinçten, yüzü ateş gibi yanarak bağırıp duruyordu.

İlyuşa ise hiç konuşmuyordu. O iri ve korkunç bir şekilde dışarı uğramış gibi bakan gözlerini Kolya'ya dikmiş, ağzı açık olarak, yüzü kâğıt gibi sapsarı olmuş bir halde bakıyordu. Eğer hiç bir şeyden haberi olmayan Krasotkin, böyle bir anın hasta çocuğun sağlık durumu üzerinde ne kadar öldürücü ve acı veren bir etki yaptığını bilseydi bu şakayı hiç bir zaman yapmaya cesaret edemezdi. Ama odada bulunanlardan bunu belki yalnız Alyoşa anlıyordu. Yüzbaşıya gelince, o da sanki birden küçücük bir çocuk oluvermişti. Müthiş bir heyecan içinde:

— Böcek ha! Demek bu Böcek ha? diye bağırıyordu. il yuşeçka, baksana bu Böcek'miş!

Senin Böcek! Anacığım bu Böcek'miş!

Nerdeyse ağlayacakta. Smurov üzüntülü bir tavırla:

— Bunu nasıl düşünemedim! dedi. Aferin Krasotkin! Dedim ya Böcek'i bulur diye. işte buldu!

Biri daha sevinçle:

— İşte buldu; diye karşılık verdi. Bir üçüncü incecik ses:

— Yaşa Krasotkin! diye ortalığı çınlattı. Bütün çocuklar:

— Yaşa, yaşa! diye bağırdılar ve alkışlamaya başladılar! Krasotkin, hepsinin sesini bastırmaya çalışarak:

— Durun canım, durun! diye bağırıyordu. Size bunun nasıl olduğunu anlatayım. Asıl iş

bunda. Başka bir şeyde değil de, asıl onda iş! Onu arayıp buldum ya. hemen evime götürdüm ve bir yere saklayarak üzerine kapıyı kilitledim. Son Süne dek de hiç kimseye göstermedim. Yalnız Smurov iki haf-k önce bir köpeğim olduğunu öğrendi. Ama ben onu köpe-taıin Çıngırak adında başka bir köpek olduğuna inandırdım, o da bunun Böcek olduğunu aklına bile getirmedi. Ben de Böcek'e bu arada birçok şeyler öğrettim. Bakın neler bi-liniyor, bakın! Tek onu sana artık terbiye edilmiş, uslanmış olarak getirmek için bunları öğrettim. Sana: «İşte bak, senin144

145

Böcek şimdi nasıl olmuş» demek için. Bir parçacık sığır eti falan yok mu? Şimdi size öyle bir numara yapacak ki, gül mekten yerlere yatacaksınız! Bir parçacık sığır eti yeter. Yok mu hiç?

Yüzbaşı, rüzgâr gibi fırladı, sofadan geçerek aile yemeklerinin piştiği ev sahibinin dairesine koştu. Kolya ise çok değerli olan zamanı yitirmemek için çılgın gibi acele ederek Çıngırak'a: «Haydi öl!» diye bağırdı. Bunun üzerine Çıngı. rak olduğu yerde birden fırıl fırıl dönmeye başladı, sırtüstü yattı ve dört ayağını birden yukarı dikerek hareketsiz kaldı.

: Çocuklar gülüyorlardı. İlyuşa, eskisi gibi hüzünlü hüzünlü gülümseyerek bakıyordu.

Ama Çıngırak'm ölüşü en çok «anne-nin nin hoşuna gitti. Köpeğe bakarak kahkahalarla gülmeye ve parmaklarını şıkırdatarak:

— Çıngırak! Çıngırak! diye seslenmeye başladı. " j Kolya, zafer kazanmış gibi bir tavırla ve haklı olarak gururlanarak:

— Ne yapsanız kalkmaz! Dünyada kalkmaz! diye bağırdı. Avazının çıktığı kadar bağırsanız bile... Ama ben bir ba-ğırayım, hemen fırlar: İçi, Çıngırak!

Köpek fırladı ve sevincinden tiz bir sesle bağırarak zıp- [

lamaya başladı. Yüzbaşı elinde haşlanmış bir parça sığır eti i ile koşarak içeri girdi. Kolya, acele ile ve önemli bir iş yapı- j yormuş gibi:

— Sıcak değil ya? diye sordu. Hayır, sıcak değilmiş. Kö- ; pekler sıcak sevmezler de.

Şimdi hepiniz bakın. İlyuşeçka, bak j bak. Baksana, bak, bak, arkadaşım, niye bakmıyorsun? Kö- peği getirdim de bakmıyor bile!

Yeni numara şuydu: hareketsiz duran ve burnunu uzatan

hayvanın burnunun ta ucuna o lezzetli sığır parçası kona- ı çaktı. Zavallı köpek, burnunun üzerinde o parça ile sahibi nin söyleyeceği kadar bir

zaman hiç kımıldamadan, hiç hareket etmeden, gerekirse yarım saat bile duracaktı. Ama Çın

gırak'ı bu pozda yalnız bir saniyecik tuttular. Kolya:

— Pile! diye bağırdı ve et parçası bir anda Çıngırakın burnundan ağzının içine uçtu.

• Seyirciler tabii sevinçli bir hayret gösterdiler. elinde olmayarak sitemle:

— Hay Allah! Köpeği sadece ona bu numaraları

K için mi tüm bu süre içinde getirmediniz! diye bağırdı. mek Kolya, açık yüreklilikle: Tabii ya! Onu en kusursuz durumda göstermek istedim! dedi.

İlyuşa birden incecik parmaklarını şıkırdatarak köpeği yanına çağırdı:

__ Çıngırak! Çıngırak!

Kolya:

__ Canım sen ne diye rahatsız olacaksın! O senin karyolanın üzerine fırlasın. İçi, Çıngırak!

Bunu söylerken eliyle karyolaya hafif hafif vurdu. Çıngırak ok gibi fırlayarak İlyuşa'nın yanına zıpladı. İlyuşa öne doğru atılarak iki eliyle hayvanın başına sarıldı. Çıngırak ise bir anda bunu yaptığı için hemen yanağını yalayıverdi. İlyuşeçka, ona sokuldu, yatağının üzerinde uzandı ve yüzünü herkesten gizleyerek hayvanın kıvırcık tüyleri arasına sakladı.

Yüzbaşı:

— Aman Allahım! Aman Allahım! diye söyleniyordu. Kolya, gene İlyuşa'nın karyolasına oturdu.

— İlyuşa, sana bir şey daha gösterebilirim. Sana küçük bir top getirdim. Hatırlıyor musun? Sana daha o zaman bu toptan söz etmiş, sen de: «Ah onu bir görsem!» demiştin, îş-te şimdi onu getirdim!

Kolya bunu söyledikten sonra çantasının içinden bronz küçük topu çıkardı. Acele ediyordu çünkü kendisi de çok mutluydu. Başka bir zaman olsa Çıngırak'ın yaptığı numaraların etkisi geçer diye beklerdi. Ama şimdi her türlü ağırbaşlılığı bir tarafa bırakarak acele etti: «Madem o kadar mutlusunuz, alın bakalım size bir mutluluk daha vereyim!» der gibiydi. Kendisi de derin bir mutlulukla sarhoş gibiydi.

— Ben bunu çoktandır memur Morozov'da gözüme kes-

. Senin için, dostum senin için! Boşuboşuna onda du, kardeşinden ona kalmış. Ben de ona karşılık bir kitap verdim babamın dolabından. «Muhammed'in akrabası, da şifa verici akılsızlıklar.» Belki yüz yaşında bir

kitap. Açık saçık bir şey. Moskova'da yayınlanmış, daha sansür ol-fdığı zamanlarda. Morozov böyle şeylere bayılır. Üstelik te-

şekkür etti...

Kolya küçük topu elinin üzerine koymuş, herkes onu rahat rahat görsün ve zevk alsın diye uzatmış, tutuyordu. İlyu-146

147

ça sağ kolu ile Çıngırak'a sarılmaya devam ederek doğrulmuş» ve hayran hayran oyuncağı seyrediyordu. Kolya kendisinde barut bulunduğunu ve hemen orada «eğer bu hanımları rahatsız etmezse» ateş bile edebileceğini söylediği vakit, oyun. cağın yaptığı tepki son dereceyi buldu. «Anne» hemen oyun-cağı daha yakından görmesine izin verilmesini rica etti. Tabii isteğini derhal yerine getirdiler. Tunçtan yapılmış araba son derece hoşuna gitmişti. Kadıncağız onu dizlerinin üzerinde gezdirmeye başladı. Topla ateş edilmesine müsaade edip etmeyeceği sorulunca, kendisine ne sorduklarını anlamamakla birlikte «hay hay buyrun» diyerek buna her bakımdan razı olduğunu bildirdi. Yüzbaşı, eski bir asker olarak topu kendi eliyle doldurdu. Avucuna azıcık barut koymuştu. Saçmayı ise başka bir sefer kullanmak için ayırmalarını rica etti. Topu, namlusu boş bir yere gelecek şekilde yere koydular. Funya deliğine üç barut tozu koydular ve kibrit çaktılar. Çok güzel bir ateş oldu. «Anne», ilk anda irkilmişti, ama hemen sonra sevinçten gülmeye başladı. Çocuklar, bir törendeymişler gibi hiç konuşmadan ciddî bir tavırla bakıyorlardı. Ama İlyuşa'ya bakarak en çok sevmen yüzbaşıydı. Kolya topu kaldırdı, onu hemen saçmaları ve barutu ile birlikte İlyuşa'ya hediye etti. Tam anlamıyla derin bir mutluluk içinde:

— Bunu senin için, senin için aldım! diye tekrarladı. Çoktandır hazırlamıştım onu!

«Annecik» sanki küçük bir çocukmuş gibi:

— Ah, bana hediye" edin onu! Hayır, topu bana hediye edin!

Yüzünde topu ona hediye etmezler diye üzüntülü ve endişeli bir anlam belirmişti. Kolya şaşırıp kaldı. Yüzbaşı hu sursuzluk içindeydi. Heyecana kapılmıştı. Ona doğru atılarak:

— Anacığım, anacığım, top zaten senin! dedi. Yalnız şimdilik bırak İlyuşa'da kalsın. Çünkü onu İlyuşa'ya hediye ettiler. Ama öyle de olsa yine senin sayılır. İlyuşeçka oynıyasın sın diye onu her zaman sana verir. Varsın ortaklaşa ikiniz de olsun.

cAnnecik»:

— Hayır, istemiyorum! Ortaklaşa olmasın. Hayır, benim olsun, îlyuşa'nın değil, diye devam etti ve iyiden iyiye maya hazırlandı.

ilyuşa birden:

__ Anne! Al, senin olsun, bak işte veriyorum! Al senin olsun! diye bağırdı.

Birden sanki Krasotkin vermiş olduğu hediyeyi bir başkasına yerdiği için kızacak diye korkuyormuş gibi yalvaran bir tavırla ona doğru döndü:

__ Krasotkin. onu anneme hediye edebilir miyim? dedi.

Krasotkin hemen razı oldu.

_- Tabii edebilirsin! dedi ve topu İlyuşa'nın elinden alıp, onu kendi eliyle ve mümkün olduğu kadar nazik bir şekilde yerlere kadar eğilerek «Anneciğe» verdi.

Kadın, o kadar duygulanmıştı ki, ağlamağa bile başladı. Duygulu bir tavırla:

— İlyuşeçka, yavrum! İşte, kim seviyormuş annesini şimdi anladım! diye bağırarak

.hemen topu dizlerinin üzerinde gezdirmeye başladı.

Kocası ona doğru atıldı ve:

— Annecik, ver elini öpeyim, dedi, hemen sonra da bu niyetini yerine getirdi.

Eşi memnunlukla Krasotkin'i işaret ederek:

— En sevimli delikanlı kimdir biliyor musun? İşte bu iyi yürekli çocuktur!

Kolya:

— Ben sana şimdi artık istediğin kadar barut getiririm! diyordu. Biz şimdi barutu kendimiz yapıyoruz. Borovikov içinde olan maddeleri öğrenmiş: Yirmi dört kısım küherçile, on kısım kükürt ve altı kısım akağaç kömürü alınıyor, bunların hepsi bir arada dövülüyor, içine su konuyor, hepsi yumuşak bir madde meydana gelinceye dek karıştırılıyor ve elde edilen Karışım davullar için kullanılan derinin içinden geçirilerek Gülüyor, işte sana barut!

Uyuşa:

— Smurov, bana daha önce barutu nasıl hazırladığınızı söyledi. Ama babamın söylediğine göre bu sahici barut degilmiş diye karşılık verdi. kolya kızardı:

her — Nasıl sahici değilmiş? Biz ateşledik mi, pekâlâ yanıyor! her neyse, bilmiyorum...

Yüzbaşı birden suçlu bir tavırla Krasotkin'e doğru atıldı: ~- Hayır, ben bir şey söylemedim! dedi. Gerçi, sahici ba-148

rutun böyle yapılamayacağını söyledim, ama ziyanı yok, öt le de olur

efendim.

'

— Bilmiyorum. Tabiî siz daha iyi bilirsiniz. Taştan, yapıl mış boş bir pomat kutusunun içinde yaktık, mükemmel yar di. Hepsi, olduğu gibi yandı. Geride yalnız pek az is kale Ama bu yalnız o yumuşak karışımdı, bu karışım bir de-parçasından geçirilirse...

Her neyse, siz daha iyi bilirsiniz. Ben bilemem...

Krasotkin birden İlyuşa'ya doğru döndü.

— Bulkin'in babası onu barut yüzünden dövmüş duydur, mu? diye sordu.

İlyuşa:

— Duydum, diye karşılık verdi.

Büyük bir ilgi ve zevkle Kolya'yı dinliyordu.

— Tam bir şişe barut hazırlamıştık, Bulkin bunu karyolasının altında bulunduruyordu.

Babası görmüş. «Burasını uçu-rabilir» demiş. Hemen orada da bir güzel dayak atmış.

Üste lik gimnazyaya gelip beni şikâyet edecekmiş. Zaten sime hiç kimseyi benimle oynatmıyorlar. Smurov'u da bırakmıyor larmış. Tanınmış adam oldum yani.

Yamanmışım öyle diyor-lar, benim için.

Kolya, bunu söylerken hoşnutsuz bir tavırla hafifçe gül dü.

— Bütün bunlar o demiryolu hikâyesinden sonra başladı Yüzbaşı:

— Ha! Biz de sizin o hikâyenizi işittik! diye bağırdı. Orada nasıl yattınız Allahaşkına?

Gerçekten trenin altında yatarken hiç korkmadınız mı?

Yüzbaşı, Kolya'ya çok dalkavukluk ediyordu. Kolya kayıtsız bir tavırla:

— Pek o kadar değil! diye karşılık verdi. Tekrar İlyuşa'ya doğru dönerek:

— Burada böyle bir ün kazanmama en çok o Allahın belası lası kaz yol açtı.

Gerçi Krasotkin, bunları anlatırken mahsus, gösteriş ol sun diye kayıtsız bir tavırla konuşmuyordu ama hâlâ bir tür lü kendini toparlayamıyordu. Sesi de ikide bir kısılıyormuş gibi oluyordu.

îlyuşa, yüzü ışık saçarak güldü.

— Ha, o kaz işini de işittim! Bana anlatmışlardı, ama

iyice

anlayamadım. Seni gerçekten hakimlerin huzuruna mı

«kardılar?

Kolya, laubali bir tavırla:

_ Senin anlayacağın, saçma bir şeydi. Hiç önemi olmayan bir şeydi Pireyi deve yaptılar, bizde sık sık yaptıkları gibi, diye anlatmaya koyuldu. Bir gün meydandan geçiyordum.

Tam o gün pazara sürü ile kazlar getirmişlerdi. Durdum, kazlara baktım. Birden bizim delikanlılardan biri, Vişniyakov adında biri (şimdi kendisi Plotnikov'larda çırak olarak çalışıyor) bana bakarak «ne diye kazlara bakıyorsun?» dedi. Yüzüne baktım: Yusyuvarlak, aptal bir surat. Delikanlı yirmi yaşında kadar vardı. Ben halkla konuşmaktan hiç bir zaman kaçınmam. Halkla konuşmak hoşuma gider... Bizler halktan kopmuş insanlarız... Bu bir gerçek... Galiba bu sözüme gülüyorsunuz, öyle mi Karamazov?

Alyoşa, mümkün olduğu kadar candan bir tavırla:

— Hayır! Allah korusun, ne münasebet! Sizi can kulağı ile dinliyorum, dedi.

O alıngan Kolya, hemen cesaret buldu. Karamazov bu karşılığı verir vermez hemen acele ile ve sevinçle:

— Benim basit ve apaçık bir teorim var, diye söze devam etti. Ben halka inanırım ve daima hakkını vermeye hazı-nm, ama bunu ona şımartmadan yapmak isterim, bu sine «qua.(*) Ha, evet kazı anlatıyordum. İşte o aptala doğru dönerek ona, «işte acaba kaz ne düşünüyor, diye düşünüyorum» dedim. Yüzüme saf, saf baktı:

— Peki, ne düşünür kaz? diye sordu.

— Bak görüyor musun? Üzeri yulafla dolu bir araba duruyor. Çuvaldan, yulaf dökülüyor, kaz da boynunu tam tekerin dibinden ileri doğru uzatmış yulafı gagalıyor, görüyor olusun? dedim.

— Evet, hem de çok iyi görüyorum diye karşılık verdi.

— Şimdi, araba azıcık ileriye doğru itilirse, tekerlek ka-kazın boynunu koparır mı, koparmaz mı?

— Tabiî koparır, dedi. Bunu söylerken ağzı kulaklarına varıyordu, zevkinden eriyordu sanki.

— Öyleyse haydi gel gidip itelim, delikanlı, dedim. — Haydi, dedi.

Bu bir prensiptir, anlamında (Lâtince).150

İşi becermek için uzun bir süre çaba göstermemize gerek lilik kalmadı. Delikanlı hiç belli etmeden atın dizginini tuta' bilecek şekilde yanına gitti, ben de kazı o yöne göndermek için yanında durdum. Köylü ise o sırada biri ile konuşur öyle bir dalmıştı ki, kazı oraya sürmeme bile ihtiyaç kal madı: Kaz kendiliğinden boynunu yulaf tanelerini almak için öyle bir uzatmıştı ki, boynu tam arabanın altına, teker-leğin alt tarafına geliyordu. .

Delikanlıya göz kırptım, o da dizgini çekti ve birden... Gırç! Gıfç! Kazın boynu tekerleğin altında kalarak ezildi! Tam o sırada aksilik olmasın mı? Tura köylüler bizi görüp, her bir ağızdan:

— Bunu mahsus yaptın! diye bağırmaya başladılar.

— Hayır mahsus yapmadım, hayır mahsus yapmadım! dediyse de, hepsi:

«Mahkemeye götürelim!» diye bağırıyorlar-di. Beni de yakalayıp «madem sen de hurdaydın, demek bu işte yardımcı oldun, bütün pazardakiler ne mal olduğunu biliyor!»

dediler.

Kolya bunu anlatırken kendinden memnun bir tavırla:

— Beni ise, gerçekten tüm pazardakiler tanıyordu, diye devam etti. Hepimiz sürü sepet hâkimin huzuruna çıktık. Kazı bile götürüyorlardı. Baktım bizim delikanlı korkmuş, ağlamaya başlamış... Vallahi kadın gibi ağlıyordu. Toptancı: «Böyle bir metotla dünya kadar kaz ezilebilir!» diye bağırıyordu.

Tabiî tanıklar da vardı. Sulh yargıcı bir dakikada işi bitirdi: Kaza karşılık toptancıya bir ruble verilecekti, kazı ise delikanlı alacaktı. Bundan böyle de, böyle şakalar yapmayacaktı.

Delikanlı ise hep kadın gibi ağlıyor:

— Beni o kışkırttı, beni o kışkırttı! diyerek beni işaret ediyordu.

Ben tam bir serinkanlılıkla ona bunu hiç de öğretmediğimi, yalnız ana fikri verdiğimi ve sadece teorik olarak Konuştuğumu söyledim. Sulh yargıcı Nefedov, hafifçe güldü v böyle güldüğü için de kendi kendine kızdı. Bana:

— Bundan böyle bu çeşit plânlar yapmaktansa, kitapların basma oturup ders çalışasınız diye, bu işi hemen raporla oklunuzun müdürlüğüne bildireceğim, dedi.

Gerçi müdürlüğe rapor falan vermedi, bunu şaka söy lemisti, ama iş gerçekten dallandı, budaklandı ve idarede lerin kulağına kadar geldi: Onların kulakları da delik mi, ilktir! En çok da klâsik edebiyat öğretmeni Kolbasnikov

151

«gürültü etti. Ama Dardanelov beni gene savundu. Şimdi ise Kolbasnikov, hepimize azgın bir eşek gibi köpürüp duruyor. gen Kolbasnikov'un evlendiğini işitmiş miydin?

Mihailov'lar-dan bin ruble drahoma aldı, gelini görsen, suratsızın, çirkinin biri. Üçüncü sınıftakiler hemen ona bir taşlama yazmışlar:

Üçüncü sınıf şaştı bu habere Pasaklı Kolbasnikov evlendi diye.

Gerisi çok komiktir, sonra bunu sana yazılı olarak getiririm. Bak Dardanelov için hiç bir şey söylemiyorum: O gerçekten bilgili adamdır. Kesin olarak söyleyebilirim bunu, bilgili adamdır. Ben böyle insanlara karşı saygı duyarım, ayrıca hiç de beni savunduğu için değil...

Smurov, o anda kesin olarak Krasotkin'le arkadaşlık ettiği için gurur duyarak:

—. Öyle ama «Truva'yı kim kurdu?» diye sorarak onu fena halde sıkıştırmıştın! diye söze karıştı.

Krasotkin'in anlattığı kaz hikâyesi çok hoşuna gitmişti.

Yüzbaşı, Krasotkin'in gururunu okşamak istediğini belli eden bir tavırla:

• — Gerçekten sıkıştırdınız ha? diye sordu. Demek Truva'yı kim kurdu diye sorarak onu şaşırttınız, öyle mi? Bunu daha önce de işitmiştik, fena halde bozmuşsunuz onu.

İlyuşeçka bunu bana daha o zaman anlatmıştı.

İlyuşeçka söze karıştı:

— A, o her şeyi bilir. Bizim arkadaşlar arasında her şeyi şeyi o bilir! Mahsus öyle bilmiyormuş gibi davranıyor. Bi-Bizim sınıfta bütün derslerden birinci...

ilyuşa sınırsız bir mutluluk içinde Kolya'ya bakıyordu.

— Canım, o Truva hikâyesi saçma, boş bir şey. Ben bile bu konuyu önemsiz sanıyorum.

Kolya, bunu gururlu bir tevazu içinde söylemişti. Artık kendini toplamıştı. Bununla birlikte, içinde hâlâ bir huzur-suzluk da vardı: Hissediyordu ki, büyük bir heyecan içindey-ve örneğin o kaz hikâyesini anlatırken her şeyi

aşın bir açık yüreklilikle açığa vurmuştu.

Alyoşa'nın ise bütün bu hl-**yeyi dinlerken sustuğunu ve çok ciddî bir tavırla dinlediğini etmişti.. Gururuna düşkün bir çocuk olduğu için, içinde ını kaçıran bir düşünce uyanmıştı: «Yoksa bu işten ötü-kendimi başkalarına beğendirmek istediğimi sandığı için152

mi susuyor? Eğer böyle bir şey düşünmek cesaretini gösteri. yorsa o halde ben...»

Birden tekrar gururlu bir tavırla:

— Ben bu konuyu kesin olarak önemsiz buluyorum! diye kestirip attı.

Birden, o ana kadar hiç konuşmayan, on bir yaşlarında, çok güzel ve çekingen olduğu her halinden belli, soyadı da Kartaşov olan ve zaten konuşmasını pek sevmeyen bir çocuk, beklenmedik bir şekilde:

— Ama ben Truva'yı kimin kurduğunu biliyorum, dedi.

Tâ kapının yanında oturuyordu. Kolya şaşkınlıkla ve ciddî bir tavırla ona baktı. Çünkü:

«Truva'yı kim kurdu?» sorusu bütün sınıflarda bir sır gibi gizli bir şey sayılıyordu. Bu sırrı çözmek için de Smaragdov'un kitabını okumak gerekiyordu. Ama Kolya'dan başka hiç kimsede Smaragdov'un kitabı yoktu. İşte Kartaşov adındaki çocuk, bir gün Kolya'da iken, onun arkasını döndüğü bir sırada, fırsattan yararlanarak, hemencecik kitapların arasında bulunan Smaragdov'un kitabına gizlice bir göz atmış, tam da Truva'yı kurmuş

olanlardan söz edilen bölümü görmüş, onu bir çırpıda okumuştu. Bunun üzerinden epey bir süre geçmişti. Ama çocuk hâlâ garip bir utanç duyuyor ve Truva'yı kimlerin kurmuş

olduğunu herkesin içinde açıklamaktan korkuyordu; böyle bir şey yaparsa, basma bir şey gelir ya da Kolya, bu yüzden onu utandırır diye çekiniyordu. Oysa, şimdi birden nedense kendini tutamamış ve bildiğini söylemişti. Zaten bunu çoktandır istiyordu.

Kolya, çocuğun yüzüne bakar bakmaz onun bunu gerçekten bildiğini anlayarak ve tabiî hemen bundan çıkabilecek sonuçlara kendini hazırlayarak yüksekten bakan, küçümseyen bir tavırla:

— Söyle .bakalım kim kurmuş? diye sordu.

Ortada huzur bozan bir hava meydana gelmişti. Çocuk:

— Truva, Teucer, Dardanus, İllius ve Frocius tarafından kurulmuştur, diye bir çırpıda hepsini ortaya döktü ve bir anda kıpkırmızı oldu. O kadar kızarmıştı ki, insan ona bakınca-içinden bir acıma duyuyordu.

Ama, çocukların hepsi ona dik dik bakıyorlardı. Bir dakika kadar böyle baktıktan sonra birden bütün bu dik bakan çocuklar, bir anda Kolya'ya doğru döndüler. hâlâ küçümseyen serinkanlı bir ifadeyle böyle bir cüret

iş olan çocuğu tepeden tırnağa süzüyordu. Sonunda tenezzül göstererek: __ Nasıl kurmuşlar yani? diye sordu. Hem bir kenti ya da bir devleti kurmak ne demektir? Ne yani? Gelip teker te-Ker bir tuğlayı öteki tuğlanın üzerine koyarak mı kurdular?

Gülüşmeler duyuldu. Suçlu çocuğun yanakları pembe iken koyu kırmızı oldu. Susuyordu, nerdeyse ağlıyacaktı. Kolya, onu bu durumda bir dakika daha bekletti, sonra öğüt olsun diye sert bir tavırla sözleri kesin bir şekilde söyleyerek:

— Bir milletin kuruluşu gibi tarihî olaylardan söz edebilmek için, önce bunun ne demek olduğunu bilmek gerekir, dedi. Zaten ben bütün bu kadınlara yakışır masallara önem vermiyorum, evren tarihi konusuna da hiç saygım yok.

Bunu birden kayıtsız bir tavırla ve artık genel olarak herkese hitap ederek söylemişti.

Yüzbaşı, birden garip bir endişe ile:

— Yani evren tarihini önemsiz mi sayıyorsunuz? diye sordu.

Kolya: «Evet, evren tarihini. Zaten bu tarih insanlığın yaptığı bir dizi budalalıkları öğrenmekten başka bir şey delildir ki! Ben yalnız matematiğe ve doğa ile ilgili bilim dallarına saygı duyarım!» diye gösteriş yapar gibi konuştu ve yan gözle Alyoşa'ya baktı; orada bulunanlar arasında yalnız onun düşüncesinden çekiniyordu.

Ama Alyoşa hep susuyor ve ciddî bir tavırla bakıyordu. Eğer, o sırada bir şey söylemiş

olsaydı, iş bununla kapanır Merdi. Ama Alyoşa hep susuyordu, «bu susuşu da bir kü-

Çutnseme anlamı taşıyabilirdi.» Bu ise Kolya'nın büsbütün si-nirini bozuyordu.

— Bizde öğretilen eski klâsik diller de öyle: saçmalıktan başka bir şey değil... Siz galiba gene benimle aynı düşüncede değilsiniz, öyle mi Karamazov? Alyoşa, ağır başlı bir tavırla gülümsedi:

— Aynı düşüncede değilim, dedi.

Kolya, konuşurken yavaş yavaş gene nefesi tıkanır gibi a başlamıştı.

a ~~ Klâsik diller konusundaki düşüncemi sorarsanız, ben-b unlar sadece polis baskısı gibi bir şey olsun diye programlara alınmış, diye devam etti. Bunlar insanın canını sıkıyor itenekleri körletiyor diye programlara almışlar. Zaten 154

155

programlar sıkıcıydı, daha sıkıcı olmalarını sağlamak için başka ne yapılabilirdi? Zaten programlar saçmaydı, daha saç. ma olmalarını sağlamak için yapılacak başka bir şey vat mıydı? İşte bunu düşünerek sonunda klâsik dilleri ortaya at-tılar. Benim bu diller konusunda asıl düşüncem budur ve öyle sanıyorum ki, bu düşüncemi hiç bir zaman değiştirmeyeceğim.

Kolya, sözünü sert bir tavırla bitirmişti. Her iki yanağında iki leke halinde kırmızılık belirmişti. Çocuğun sözlerini dikkatle dinleyen Smurov, kesin ve gür bir sesle:

— Doğru söylüyor! dedi. Kalabalığın arasından birden bir çocuk:

— Oysa, Lâtinceden kendisi birinci oldu! diye bağırdı, llyuşa:

— Evet baba, kendisi öyle söylüyor ama, bizim sınıfta lâ-tinceden birincidir.

Kolya, onu övmelerinden hoşlandığı halde, kendini savunmak ihtiyacım duyarak:

— Bundan ne çıkar? dedi. Lâtinceyi, öyle gerekiyor da onun için ezberliyorum, anneme lâtince kursunu bitireceğime söz verdim diye, bundan başka, bence insan eline bir şey aldı mı, artık onu iyi yapmalı. Ama bunu yaptığım halde içimden bütün bu klâsik edebiyattan ve tüm bu adiliklerden nefret ediyorum... Benimle aynı düşüncede değil misiniz, Ka-ramazov?

Alyoşa, gene hafifçe gülerek:

— Canım, neden «adilikler» diyorsunuz? diye sordu.

— Ama rica ederim, tüm klâsikler artık bütün dillere Çev rilmiştir. Demek ki lâtinceyi okullarda öğretmek gereklilik" ni klâsiklerin anlaşılması için duymamışlardır. Bunu sadece bir polis baskısı gibi kullanmak ve yetenekleri körletmek İÇin programlara koydular. Tüm bunlardan sonra artık buna «adi lik» denmez de ne denir?

Alyoşa, sonunda hayretle:

— Bütün bunları size kim öğretti Allahaşkma? diye yük sek sesle sordu.

— Bir kez, ben bunu kendim de anlayabilirim, bunu bana öğretmesi gerekli

değil, ikincisi demin size sikler bütün dillere çevrildi dedim ya, bunu öğretmen basnikov, üçüncü sınıfa açıkça kendisi söylemiştir...

Bütün bu süre içinde susmuş olan Ninoçka:

— Doktor geldi, diye bağırdı.

Gerçekten evin kapısı önünde bayan Hohlakova'nın arabası durmuştu. Tüm o sabah doktoru beklemiş olan yüzbaşı, yıldırım gibi onu karşılamaya koştu. «Annecik» oturduğu yerde toparlandı ve çok ciddî bir tavır takındı. Alyoşa, İlyuşa'nın yanına gitti ve yastığını düzeltmeye başladı. Ninoçka, oturduğu koltuktan huzursuzluk içinde Alyoşa'nın yatağı nasıl düzelttiğine bakıyordu. Çocuklar acele ile veda etmeğe başladılar. Bazıları o akşam geleceklerini söylüyorlardı Kolya, Çıngırak'a seslendi, o da karyolanın üzerinden aşağı atladı.

Kolya, acele ile llyuşa'ya:

— Ben gitmeyeceğim! Ben gitmeyeceğim! diyordu. Sofada bekleyeceğim, doktor gidince, gene gelirim. Çıngırakla birlikte gelirim!

Ama sırtında ayı postundan yapılmış kürkü, koyu renk favorileri ile önemli bir kişi olduğu hemen belli olan, sinek kaydı tıraş olmuş doktor içeriye girmişti bile. Adımını eşikten içeriye atar atmaz birden şaşırmış gibi durakladı. Herhalde yanlış yere geldiğini sanmıştı. Kürkünü ve siperliği de kürklü olan kasketini çıkarmadan:

— Nedir bu? Nereye girdim ben? diye mırıldandı.

içerdeki kalabalık, odanın fakir döşemesi, köşede ipe dizilmiş olan çamaşır onu şaşırtmıştı. Yüzbaşı, doktorun karşıda yerlere kadar eğildi. El etek öper gibi bir tavırla:

— Burası efendim, burası efendim! diye mırıldandı. Bura-sı benim evim efendim. Bize geldiniz, zaten bize gelecektiniz, «endim.

Doktor, önemli bir kişi olduğunu belirten bir tavırla ve yüksek sesle: Snegirev? diye sordu. Bay Snegirev siz misiniz? ~~ Benim efendim.

— Ya!

doktor bir kez daha küçümseyen bir tavırla odaya göz gez-daki sonra kürkünü sırtından attı. O zaman herkes boynundaki pırıl Pırıl nişanı gördü. Yüzbaşı doktorun fırlattığı kür-havada yakalamıştı. Doktor kasketini de çıkardı. Yüksek

e ciddî bir tavırla:

Hasta nerde? diye sordu.

VI VAKİTSİZ GELİŞME

Kolya, acele ile konuşarak:

— Acaba doktor ona ne diyecek? diye sordu. Amma da berbat bir suratı var, öyle değil mi? Ben tıptan nefret ederim!

Alyoşa hüzünle:

— İlyuşa ölecek. Bana öyle geliyor ki, bu artık kesin bir şey.

— Alçaklar! Bu tıp, adilikten başka bir şey değil! Bununla birlikte sizi tanıdığıma memnunum, Karamazov. Sizinle çoktandır tanışmak istiyordum. Yalnız yazık ki, böyle hüzünlü bir günde tanıştık...

Kolya, daha içten, daha gösterişli bir şey söylemek istiyordu, ama nedense içini ürperten bir şey vardı. Alyoşa, bunu farketti ve gülümseyerek elini sıktı. Kolya:

— Size, nadir rastlanan bir varlık olarak saygı duymayı öğrendim, diye mırıldandı.

Gene söyleyeceği sözü şaşırıyor, kekeliyordu:

— Sizin bir mistik olduğunuzu ve manastırda bulunduğunuzu işittim. Mistik olduğunuzu biliyorum, ama... bu beni sizle tanışmaktan alıkoymadı. Gerçeklerle yüzyüze gelme sizin bu mistik yanınızı tedavi edecektir... Sizin gibi yaratılmış olan insanlarda başka türlü olmaz.

Alyoşa, biraz şaşırmış olarak:

— Sizin mistik dediğiniz şey nedir? Neyimi tedavi edecektir gerçekler?

— İşte canım Tanrı, falan, filân.

— Ne diyorsunuz? Siz tanrıya inanmıyor musunuz?

— Yok canım, benim Tanrı'ya karşı hiç bir kötü düşüncem yok. Tabii Tanrı sadece bir hipotezdir... Ama... Kabul ederim ki, düzeni korumak için... Evet, evrendeki düzeni korumak için gereklidir, falan, filân. Eğer Tanrı olmasaydı, «O nu icat etmek gerekirdi.

Kolya, bu son sözü söylerken kızarmaya başlamıştı. Bir den Alyoşa'nın şimdi onun hakkında «bilgilerini ortaya dök mek ve ne kadar büyük olduğunu göstermek istiyor»

diye düşündüğünü sandı. Öfkeyle: «Oysa ben hiç de bilgilerimi c 157

taya dökerek gösteriş yapmak istemiyorum» diye düşündü. Birden içinde müthiş bir can sıkıntısı duydu.

— Şunu açıklamak isterim ki, tüm bu tartışmalara girişmekten nefret ederim 'diye, kestirip attı. İnsan Tanrı'ya inanmadan da insanlığı sevebilir,

değil mi? Siz ne dersiniz?

Vol-taire de Tanrı'ya inanmıyordu, öyleyken insanlığı seviyordu, öyle değil mi?

Bunu söylerken «bilgiçlik taslıyorum gene» diye düşün-dü.

Alyoşa, sanki kendisi İle yaşıt, hatta kendisinden daha yaşlı olan bir insanla konuşur gibi ağır başlı bir tavırla ve alçak sesle, çok tabiî bir şey söyler gibi:

— - Voltaire, Tanrı'ya inanıyordu, ama galiba inancı azdı. Ve bana öyle geliyor ki insanlığı da, az seviyordu.

Kolya, Alyoşa'nın Voltaire hakkındaki düşüncesinde fark edilen kararsızlığa ve onun bu sorunun çözümlenmesini yaşça kendisinden küçük olan kendisine bırakmasına hayret etti. Alyoşa:

— Siz Voltaire'i okudunuz demek, öyle mi? dedi,

— Hayır, buna okudum denmez... Bununla birlikte Can-dide'di okudum, tabiî Rusça çevirisini... Eski berbat, gülünç bir çeviri idi...

Kendi kendine «gene, gene aynı şeyi yapıyorum!» diye düşündü.

— Peki, okuduğunuzu anladınız mı?

— Aaa, tabiî hepsini anladım... Benim bunu anlayamayacağımı neden düşünüyorsunuz?

Tabiî bu kitapta birçok açık saçık berbat şeyler var... Ama tabiî bunun felsefesi olan bir roman olduğunu ve bir ideyi ortaya atmak için yazıldığını anlıyorum...

Kolya, artık iyiden iyiye ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Bir-den hiç ilgisi yokken:

— Ben bir sosyalistim, Bay Karamazov, tedavi kabul et-mez bir sosyalist.

Alyoşa güldü:

~- Sosyalist misiniz? Canım sosyalist olmaya ne zaman akit buldunuz? Galiba sadece on üç yaşındasınız, öyle de-kolya, içine bir iğne batmış gibi oldu. Kıpkırmızı kesildi. Bir kez on üç değil, on dört yaşındayım. İki hafta son-r

ra on'dört yaşında olacağım, dedi. İkincisi bu işle yaşımın ne ilgisi var? Burada önemli olan kaç yaşında olduğum değil beslediğim kanılardır, öyle değil mi? Alyoşa uysal ve sakin bir tavırla:

— Biraz daha büyüdüğünüz vakit, yaşın insanın kanılan üzerinde nasıl bir etki yaptığını anlarsınız. Ayrıca bana öyle geliyor ki, bu söylediğiniz sözler kendi sözleriniz değil, dedi.

Ama Kolya heyecanla sözünü kesti:

— Rica ederim, sizin istediğiniz şey, insanların boyun eğmesi ve mistisizmdir. Şunu kabul edin ki, örneğin Hıristiyan dini sadece alt sınıfların zenginlere ve ünlü kişilere köle olmasına hizmet etmiştir, öyle değil mi?

Alyoşa:

— Bunu nerde okuduğunuzu biliyorum, size bunu muhakkak biri öğretmiştir!

— Rica ederim, neden bunu muhakkak bir yerde okuduğumu sanıyorsunuz? Hem bana kimse bunu öğretmedi. Zaten kendim de bunları düşünebilirim... İşin doğrusunu isterseniz, İsa'ya karşı değilim. O gerçekten insancıl bir kişiydi ve eğer çağımızda yaşamış

olsaydı, muhakkak ihtilâlcilere katılırdı, hatta belki de önemli bir rol oynardı... Hem de muhakkak öyle olurdu.

Alyoşa:

— Canım, canım nereden kaptınız bu düşünceleri? Hangi budala ile ilişki kurdunuz?

— Rica ederim, gerçekler saklanamaz. Tabiî bir yolunu bulduğum için sık sık bay Rakitin ile konuşuyorum... Ama diyorlar ki, bunu ihtiyar Belinskiy bile söylemiş.

— Belinskiy mi söylemiş? Hatırlamıyorum. Belinskiy böyle bir şeyi hiç bir eserinde yazmamıştır.

— Yazmadı ise bile anlattıklarına göre bunu söylemiş. Bunu birinden işittim... Hem canım, Allah kahretsin!...

— Siz, Belinskiy'i okudunuz mu?

— Bakın size size söyleyeyim... Hayır... Buna okudum denmez. Yalnız... Tatyana için yazdıklarını, "Tatyana'nın neden Onyeginle(') gitmediğini anlatan bölümü okudum.

— Nasıl Onyegin'le gitmediğini? Hay Allah! siz bunu mı... anlıyorsunuz?

da

(*} Puşkln'ın Yevgenly Onyegln isimli eserinin kahramanları.

Kolya, sinirli sinirli gülümsedi.

_ Rica ederim, siz galiba beni küçük Smurov sanıyorsunuz, dedi. Hem benim lütfen öyle azılı bir ihtilâlci olduğumu sanmayın, Rakitinle sık sık anlaşmazlığa düşüyoruz. Tatyana'ya gelince, ben hiç de kadınların özgürlüğe kavuşmasını savunuyor değilim. Şunu kabul ediyorum ki, kadın başkasına bağlı bir varlıktır ve söz dinlemesi gerekir.

Napolyon'un dediği gibi, varsın Leş femmes tricottent (*)

Kolya bunu söylerken nedense hafifçe gülmüştü:

— Hiç olmazsa bu konuda o, sözümona büyük adamın kanısını tam olarak paylaşıyorum. Aynı zamanda örneğin vatanı terk edip Amerika'ya kaçmanın bir adilik, hatta adilikten de beter bir şey, bir budalalık olduğunu düşünüyorum. Bizde de insanlığa yararlı birçok şeyler yapılırken, ne diye Amerika'ya kaçmalı? Hem de özellikle şu sırada. Şimdi verimli olabilecek ve yapılması gereken o kadar çok şey var ki. Zaten ben de öyle karşılık veriyordum.

— Nasıl karşılık veriyordunuz? Kime? Biri sizi daha önce Amerika'ya davet mi etti?

— Size şunu açıklayayım ki, beni gerçekten öyle bir şey yapmam için kandırmak istediler, ama ben reddettim. Tabiî bu aramızda kalsın," Karamazov, işitiyor musunuz? Hiç kimseye bir tek söz söylemeyeceksiniz bu konuda. Ben yalnız size söylüyorum bunu. Hiç de «üçüncü şubenin» (**) eline düşmek ve Zincirli Köprü'nün orada ders almak istemiyorum.

Anısını silemezsin zihninden Zincirli Köprü'deki binanın!

... ~~ Hatırlıyor musunuz? Ne güzel söylemişler! Neden gü-toyorsunuz? Yoksa siz hep söylediklerimin yalan mı olduğu-nu sanıyorsunuz?

Kolya'nın zihninden bir anda, ama içini ürperterek bir Düşünce geçti. «Ya babamın dolabında Çan dergisinin yalnız bir tek sayısının bulunduğunu ve benim başka hiç bir şey okumadığımı öğrenirse, o zaman ne olacak?»

— Yok canım, gülmüyorum, bana yalan söylediğinizi de

um, İşin asıl önemli noktası da bu. öyle bir şey dü-

(*) Fransızca: Kadınlar örgü örsünler (evde otursunlar) anlamında. (*) Çar polisinde siyasi şubeye verilen ad.160

sunmuyorum, çünkü bütün bunlar ne yazık ki çok doğru!

di söyleyin bakayım, Puşkin'i okudunuz mu? Yani Onyegin'i...

Bakın demin Tatyana'dan söz ettiniz.

— Hayır daha okumadım, ama okumak istiyorum. Benim hiç bir ön yargım yok Karamazov. Ben hem bir tarafı, hem öbür tarafı dinlemek isterim. Neden sordunuz?

— Hiç, öyle... Kolya birden:

— Söyleyin, benden çok nefret ediyorsunuz değil mi Karamazov? dedi ve Alyoşa'nın karşısında sanki hazırol durumuna girmiş gibi dimdik durdu. Lütfen sözü dolandırmadan söyleyin!

Alyoşa hayretle yüzüne baktı.

— Sizden nefret mi ediyorum? Canım neden nefret edeyim? Yalnız sizin gibi daha yeni yazmağa başlayan çok güzel bir varlık daha şimdiden bu kaba saçmalıklarla bozulmuş diye acıyorum.

Kolya, kendinden memnun bir tavırla sözünü kesti:

— Siz benim varlığım için üzülmeyin, dedi. Alıngan olduğuma gelince bu doğru, gerçekten öyleyim. Aptalca, budalaca bir alınganlığım var. Demin hafifçe güldünüz ya, bana öyle geldi ki sanki siz...

— A... ben bambaşka bir şeye güldüm. Bakın söyleyeyim size niye güldüğümü. Kısa bir süre önce Rusya'da oturmuş bir yabancının, bir Alman'ın şimdiki okuyan gençliğimiz konusundaki düşüncelerini okudum da. Adam... «Bir Rus öğrencisine gökyüzündeki yıldızları gösteren bir harita verin, öğrenci o zamana dek hiç görmediği bu haritayı ertesi günü size düzeltilmiş olarak geri verecektir!» diye yazmış. Alman, Rus öğrencisinde hiç bir bilgi olmadığını, buna karşılık sınırsız bir «kendi değerini gözünde büyütme»

sevdasının bulunduğunu belirtmek istemiş.

Kolya, birden kahkahalarla gülmeye başladı.

— Ha, evet. Ama bu gerçekten çok doğru bir şey! Çok doğru! Aferin o Alman'a! Yalnız gâvur herif iyi yönleri farke-dememiş, öyle değil mi, ne dersiniz? Kendi değerini gözünde büyütme gerçekten vardır ama olsun! Bu gençlikten ileri ge len bir şey. Eğer düzeltilmesi gerekiyorsa, zamanla düzelir Ama buna karşılık bizde özgür bir ruh vardır, hem de neler deyse ta çocukluktan... Buna karşılık cesaretle düşünceleri ni, kanılarını açıklama yeteneği de var... Onlardaki gibi, o salamcılar gibi otoritelerin karşısında kölelere yakışır bir bo-yuneğme yoktur... Her neyse Alman güzel söylemiş!

Aferin Almana! Gerçi tüm Alman'ları gene de gebertmeli ama... Varsın bilim dallarında bu kadar güçlü olsunlar, gene de gebertmeli onları...

Alyoşa gülümsedi:

— Neden gebertmeli canım?

— Eh diyelim ki, saçmaladım, kabul ediyorum. Bazen çok çocukça davranıyorum, bir şeye sevindiğim zaman, bir türlü kendimi tutamıyor, o zaman saçmalayıp duruyorum.

Ama dinleyin, biz sizinle burada boş şeylerden söz edip duruyoruz. Oysa doktor içerde epey uzun bir süre kaldı. Belki de «Anneciği» bir de o ayaksız Ninoçka'yı muayene ediyordur. Biliyor musunuz, bu Ninoçka, hoşuma gitti, içeriye girdiğim sırada birden bana «Daha önce neden gelmediniz?» diye fısıldadı. Hem de öyle bir sesle, öyle bir sitemle söylemişti ki, bunu! Bana öyle geliyor ki, çok iyi kalpli, zavallı bir kızcağız o...

— Evet, evet! Bakın buraya sık sık gelmeye başlayınca, nasıl bir varlık olduğunu anlarsınız. Böyle varlıklarla tanışmak, sizin için çok yararlı olur Sonradan değer vermesini öğrenirsiniz, hem böyle varlıklarla ahbaplık etmekten daha birçok şeyler öğrenmeniz mümkün. Bu sizi her şeyden daha çabuk ve kolay değiştirecektir.

Kolya büyük bir üzüntüyle:

— Ah, daha önce gelmediğime o kadar üzülüyorum ve bunu yapmadığım için kendime o kadar kızıyorum ki!...

— Evet, çok yazık oldu. Zavallı küçük çocuğun üzerinde ne kadar sevinçli bir etki yaptığınızı kendi gözünüzle gördünüz! Sizi beklerken o kadar üzülüyordu ki!...

— Bunu bana söylemeyin! Beni çok üzüyorsunuz. Bunun-la birlikte bunu hakettim: Buraya gururumdan, egoistçe bir gururdan ve başkalarını etkim altına almak gibi âdice bir duygudan ötürü geliniyordum. Bundan kurtulmak için tüm ömrümce uğraştım, kendi kendimi değiştirmeye çalıştım, ama

onu bir türlü başaramadım. Şimdi görüyorum ki, birçok bakımlardan alçağın biriyim Karamazov! Alyoşa heyecanla:

— Hayır, siz çok iyi bir insansınız, gerçi biraz duygula- düşünceleriniz bozulmuş ama gene de iyisiniz ve o soy-162

lu, o hastalık derecesinde, her şeyi çabuk kapan, her şeyden etkilenen çocuğun üzerinde bu kadar derin bir etki yaptı. gınızı çok iyi anlıyorum!

Kolya:

— Hem de bunu bana siz söylüyorsunuz! diye bağırdı. Oysa biliyor musunuz, buraya geldiğimden bu yana birkaç kez hep benden nefret ettiğinizi düşündüm. Sizin düşüncelerinize ne kadar değer verdiğimi bir bilseniz?...

— A! Siz gerçekten bu kadar alıngan mısınız? Hem de bu yaşta. O halde bakın size şunu da söyleyeyim; demin orada odada size bakarken hep onları anlattığınız sırada, sizin için her halde çok alıngandır» diye düşündüm.

— Gerçekten düşündünüz mü? Bakın herşeyi nasıl önceden görüyorsunuz, gördünüz mü? Bunu o kaz hikâyesini anlattığım sırada düşündüğünüze bahse girerim. Bana tam o sırada öyle geldi ki, kendimi mükemmel bir varlık olarak göstermek istediğim için, bana karşı büyük bir nefret duydunuz. Öyle düşündüğüm için de birden size karşı büyük bir kızgınlık uyandı içimde. O zaman saçmalamaya başladım işte. Sonradan gene (bu söylediğim şimdi, burada oldu) size «eğer Tanrı yoksa onu icad etmek gerekirdi» dediğim vakit, bana gene tahsilimi belirtmek için çok acele ediyormuşum gibi geldi. Kaldı ki, o cümleyi bir kitapta okumuştum. Ama yemin ede» rim, bilgimi öyle kendimi beğendiğim için ortaya dökmüş değilim. Öyle, lâf olsun diye yaptım bunu. Neden olduğunu bile bilmiyorum. Belki de sevinçten... Vallahi galiba sevinçten. Gerçi bir insanın sevinçten artık ne yapacağını şaşırması, Çok utanılacak bir şeydir. Ama bunun böyle olduğunu iyice biliyorum. Çünkü şimdi şu kanıya vardım ki, beni küçümsemi-yorsunuz. Bütün bunlar da benim kendi kuruntummuş. Ah Karamazov, ben çok mutsuz bir insanım!

Bazen neler düşünürüm bilemezsiniz. Herkesin, bütün dünyanın benimle ettiğini düşünürüm ve işte o zaman tüm düzeni yok hazır bir hale gelirim.

Alyoşa gülümsedi:

— Çevrenizdekilere de üzüntü verirsiniz.

— Evet çevremdekileri de üzerim, özellikle annemi. söyleyin Karamazov, şu anda çok gülüncüm değil mi?

Alyoşa:

—- Canım, siz bunu hiç düşünmeyin! Hiç düşünmeyin

nu! Hem zaten gülünç olmak ne demek? insan ömrü boyunca az mı gülünç olur, ya da görünür? Bundan başka bugün yetenekleri olan tüm insanlar gülünç olmaktan müthiş

korkuyorlar, bu da onlara mutsuzluk veriyor. Beni şaşırtan tek şey, sizin bunu bu kadar erken duymaya başlamanızdır. Bununla birlikte ben bunu çoktandır farkettim, hem de yalnız sizde değil. Bugün daha bebek denecek

çocuklar bile bundan ötürü üzüntü çekiyorlar. Bu hemen hemen delilik gibi bir şey. Bu, kendi kendini beğenme duygusu, şeytanın ta kendisidir, bugün tüm yeni kuşağın içine şeytan girmiştir... Alyoşa, bu sözü, hiç de ona dikkatle bakan ve gülerek konuştuğunu sanan Kolya'nın düşündüğü gibi söylememişti. Sözünü bitirerek:

— Siz de herkes gibisiniz, daha doğrusu birçok insanlar gibisiniz. Ama öyle olmamalı.

Bütün sorun burada zaten.

— Herkesin öyle olmasına rağmen mi, öyle olmamalı?

— Evet, herkesin öyle olmasına rağmen. Bir siz öyle olmayın. Zaten gerçekten de başkaları gibi değilsiniz siz. Bakın, şimdi kötü, hatta gülünç bir şeyi bana açıklamaktan kaçınmadınız. Oysa şimdi kim öyle bir şeyi açıklayabiliyor? Hiç kimse. Zaten kendilerini yargılamak gerekliliğini de duymuyorlar. Siz de başkaları gibi olmayınız, bir tek siz başkalarından farklı olsanız bile, yine öyle kalın.

— Çok güzel! Sizin hakkınızda yanılmamışım. Siz insanı teselli edebilirsiniz. Ah, bilseniz size nasıl yaklaşmak istiyorum, Karamazov. Sizinle çoktandır karşılaşmak istiyordum. « de beni düşünmüşsünüz öyle mi? Demin sizin de beni dü-şündüğünüzü söylemiştiniz. Öyle değil mi?

— Evet, ben de sizin hakkınızda bazı şeyler işittim ve ben de sizi düşünüyordum...

Gerçi sizi bana bunu sormaya

elten şey gururunuzdur, ama ziyanı yok. kolya, zayıf ve utangaç bir sesle: Biliyor musunuz Karamazov, bizim buradaki konuşma-iltifatına benziyor, dedi. Bu gülünç bir şey değil değil mi?

, yüzü ışık saçarak gülümsedi. de gülünç değil. Zaten gülünç olsa bile, ne ziyanı bu iyi bir şeydir. Biliyor musunuz Karamazov... Şunu kabul edin ki, şu

KARAMAZOV KARDEŞLER

anda siz de benimle böyle konuşmaktan biraz utanç yorsunuz... Bunu gözlerinizden okuyorum.

Bunu kurnazca bir tavırla ve garip bir mutluluk içinde gü. lerek söylemişti.

— Bunda utanılacak ne var?

— Peki neden kızardınız? Alyoşa güldü:

— Canım, sizin yüzünüzden oldu, sizin yüzünüzden kızardım! dedi ve gerçekten kıpkırmızı oldu. Eh, doğrusunu isterseniz gerçekten biraz utanıyorum, ama neden olduğunu Allah bilir, nedenini anlayamıyorum.

Bunu mırıldanarak, hatta hemen hemen utançla söylemişti. Kolya, açıktan açığa büyük bir heyecanla:

— Ah, şu anda benimle konuştuğunuz için nedense utandığınızdan ötürü sizi o kadar seviyorum ki!... Çünkü siz benim gibisiniz! diye bağırdı.

Yanakları al al olmuştu, gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Alyoşa birden nedense:

— Beni dinleyin Kolya, lâf aramızda size şunu söyleyeyim ki, siz hayatta çok mutsuz bir insan olacaksınız.

Kolya hemen:

— Biliyorum, biliyorum. Siz bunları nasıl önceden bile-biliyorsunuz!

— Bununla birlikte tüm olarak yaşantıyı seveceksiniz, onu kutsal bir şey sayacaksınız.

— Gerçekten öyle! Yaşasın! Siz bir peygambersiniz! Ah çok iyi anlaşacağız Karamazov!

Biliyor musunuz en çok şuna hayran oluyorum: Siz benimle sanki eşitmişiz gibi konuşu yorsunuz. Oysa biz eşit değiliz, hayır değiliz, siz çok daha yük seksiniz! Öyleyken gene anlaşacağız. Biliyor musunuz tüm bir son ay içinde hep kendi kendime: «Ya birden anlaşıp öm rumuzun sonuna dek dost olacağız, ya da ilk anda anlaşama yacağız ve ölünceye kadar birbirimize düşman olacağız» diye" yordum.

Alyoşa gülerek:

— Böyle söylerken bile tabiî beni sevmeye

dedi.

.— Seviyordum ya, çok seviyordum sizi, hep haya geçiriyordum!... Hem bütün bunları nasıl da önceden biliyor sunuz? Hah, işte doktor da geldi. Aman Allahım! Her bir şey söyleyecek! Yüzüne baksanıza?...

hayalimden

VII

İLYUŞA

Doktor, odadan artık kürküne sarılmış, baş'ına da kasketini geçirmiş olarak

çıkıyordu.

Yüzünde öfkeli ve sanki hâlâ üstü başı kirlenir diye korkuyormuş gibi tiksintili bir anlam vardı. Sofaya bir göz gezdirdi ve sert bir tavırla Alyoşa ile Kolya'ya baktı. Alyoşa, kapıdan arabacıya bir işaret yaptı ve doktoru getirmiş olan araba dış kapıya yanaşıp durdu.

Yüzbaşı, doktorun peşinden dışarı fırladı ve onun önünde iki büklüm olmuş halde, ezile büzüle, kendisine son bir söz söylemek için durdurdu. Zavallı adamın yüzünde müthiş bir üzüntü vardı, bakışları da korkuluydu:

— Ekselans, ekselans... Gerçekten mi? diye söze başlayacak oldu, ama devam edemedi, sanki zavallı çocuğun kaderi yalnız doktorun söyleyeceği sözlerle gerçekten değişebilirmıs gibi, iki elini umutsuzlukla aşağı doğru indirerek son bir yalvarışla ona baktı.

Doktor, her zaman karşısındakine etki yapan, bununla birlikte kayıtsız bir sesle:

— Ne yapalım! Ben tanrı değilim, dedi.

— Doktor... Ekselans... Peki çabuk mu, çabuk mu olacak

bu?

Doktor, her hecenin üzerinde ayrı ayrı durarak:

— Ken-di-ni-zi her-şe-ye ha-zır-la-yın, diyerek gözlerini yere indirdi ve eşikten geçip arabaya doğru yürümeye hazırlandı.

Yüzbaşı, korku ile onu bir kez daha durdurdu.

— Ekselans, Allah rızası için! Ekselans... Demek artık hiç şey, hiç ama hiç bir şey onu kurtaramaz öyle mi? Doktor sabırsızlıkla:

m . ~~ Artık bu bana bağlı bir şey değil, dedi. Bununla bir-likte ; Hım, hım...

Şirden duraklamıştı, devam etti:

Eğer, örneğin... Hastanızı şimdi... Hiç vakit yitirmeden,

sözlerini (doktor «hemen şimdi, hiç vakit yitirmeden»

sözlerini sert olmak şöyle dursun, hemen hemen öfkeli bir tavırlasöylemişti, o kadar ki yüzbaşı irkildi bile) Si... ra... ku...

bir

za... ya gönderebilirseniz... Yeni ve iyi iklim şartlarının etki si altında...

Belki de...

Yüzbaşı sanki hiç bir şey anlamıyormuş gibi:

— Sirakuza'ya demek! diye bağırdı.

Kolya, doktorun ne dediğini açıklamak için yüksek sesle-

— Sirakuza'ya, dedi. Bu Sicilya'da bir yerdir. Doktor ona baktı. Yüzbaşı, şaşırıp kaldı.

— Sicilya'ya mı? Ama babacığım, ekselans... Görmediniz mi içerisini! Bizim anneciğimiz, bizim aile ne olacak?...

Bunu söylerken iki elini açmış, evin içerisini işaret ediyordu.

— Hayır, ailenizi Sicilya'ya değil, ailenizi Kafkasya'ya, baharın ilk günlerinde...

Kızınızı Kafkasya'ya, eşinizi de... Romatizmalarını göz önünde bulundurarak yine Kafkasya'da içmelere götürdükten sonra... Hemen Paris'e psikiatri uzmanı doktor Lepelletier'in kliniğine götürmelisiniz. Size, ona verilmek üzere bir mektup verebilirim...

O zaman belki durumda bir değişiklik...

Yüzbaşı gene ellerini açarak umutsuzluk içinde keresteden yapılmış çıplak duvarları işaret ederek:

— Doktor, doktor! Durumu görmüyor musunuz? dedi. Doktor hafifçe güldü:

— Orası beni ilgilendirmez. Ben yalnız, siz bana son olarak hangi çarelere baş

vurabileceğinizi sorduğunuz için, bu soruya bilimin verebileceği karşılığı bildirdim, gerisi... Bunu çok üzülerek söylüyorum, ama...

Kolya, doktorun eşikte duran Çıngırak'a biraz endişeli bir tavırla baktığını görerek yüksek sesle:

— Korkmayın, bay tabip, köpeğim sizi ısırmaz, dedi.

Sesinde öfkeli bir titreyiş vardı. Doktor yerine «tabip» sözünü sonradan kendisinin de açıkladığı gibi mahsus «ona hakaret etmek düşüncesi ile» söylemişti.

Doktor, Kolya'ya gözlerini hayretle dikerek başını kaldırdı:

— Ne dediniz?

Birden sanki kendisinden hesap soruyormuş gibi şa'ya doğru döndü:

— Kimdir bu?

Kolya gene sözlerinin üzerinde dura dura:

167

__ «Bu» dediğiniz Çıngırak'ın sahibidir, bay tabip! Benim olduğumu merak etmenize ihtiyaç yok. Doktor, «Çmgırak> sözünü anlayamıyarak:

__Çıngırak mı diye sordu?

__ Çıngırak ya! Ne sandınız, peki. Hoşça kalın, bay tabip, Sirakuza'da görüşürüz.

Doktor, birden fena halde öfkelenerek:

— Kimdir bu? Kim? Kim?... diye söylendi. Alyoşa kaşlarını çatarak acele acele: __ Bizim öğrencilerden biri, doktor! Yaramaz bir çocuk, kusuruna bakmayın, dedi.

Krasotkin'e doğru döndü:

— Kolya, susun! diye bağırdı. Sonra, biraz daha sabırsız bir tavırla:

— Kusuruna bakmayın doktor! diye tekrar etti. Nedense artık çileden çıkan doktor neredeyse ayaklarını

yere vurarak:

— Falakaya, falakaya yatırmalı, falakaya!...

Kolya, sarardı, sonra gözleri kıvılcımlar saçarak incecik, iitrek bir sesle:

— Biliyor musunuz bay tabip, benim Çıngırak adamı ısırır da! dedi. İçi Çıngırak.

Alyoşa otoriter bir tavırla:

— Kolya, bir söz daha söylerseniz, sizinle ömrümün sonuna kadar bozuşurum.

Kolya, Alyoşa'yı işaret ederek:

—- Bay Tabip, dünyada Nikolay Krasotkin'e emredebilecek bir tek insan vardır, o da bu adamdır. Onun sözünü din-terim, Allahaısmarladık!

Yerinden fırladı ve kapıyı açarak hızla odaya daldı. Çıngırak da peşinden koştu. Doktor, yıldırımla vurulmuş gibi bir saniye kadar Alyoşa'ya bakarak hiç kımıldamadan durdu, sonra birden tükürdü ve hızla arabaya doğru yürüdü. Gider-ken yüksek sesle:

— Bu ne biçim, bu ne biçim, bu ne biçim şey! Bilmiyo-Ne biçim şey bu! diye

tekrarlıyordu.

Yüzbaşı onu arabaya oturtmak için atıldı. Alyoşa ise Kol-peşinden odaya girdi. Kolya, artık îlyuşa'nın yatağı ndaydı. Uyuşa onu elinden tutmuş babasını çağırıyordu, dakika sonra yüzbaşı da yanına geldi, îlyuşa:168

— Baba, baba, buraya gel... Biz... diye müthiş bir heyecan içinde kekeledi, ama belliydi ki söze devam etmeye gücü yoktu, birden iki zayıf kolunu ileri doğru uzattı ve var gücü ile hem babasına, hem Kolya'ya sarılarak her ikisini aynı kucaklayış içinde birleştirdi, kendisi de başını onlara dayadı. Yüzbaşı birden sessiz hıçkırıklarla sarsıldı. Kolya'nın da dudaklarıyla çenesi titremeye başladı. İlyuşa, acı acı:

— Baba, baba! Sana o kadar acıyorum ki, baba! diye inledi.

Yüzbaşı:

— İlyuşeçka... Yavrucuğum... Doktor dedi ki... İyileşeceksin... Mutlu olacağız hepimiz... Doktor...

İlyuşa:

— Ah babacığım! Yeni doktorun sana benim için ne söylediğini biliyorum... Bunu anlamadım mı sanki! diye bağırdı ve gene var gücü ile ikisini de kendisine doğru çekerek bağrına bastı. Yüzünü babasının omuzuna bastırmıştı.

— Baba, ağlama... Öldüğüm vakit kendine iyi bir çocuk al, bir başka çocuk... Hepsinin arasında en iyisini seç, ona îlyuşa adını ver ve benim yerime onu sev.

Krasotkin birden kızmış gibi:

— Sus kardeşim! Sen iyi olacaksın! diye bağırdı, îlyuşa devam etti:

— Ama beni hiç bir zaman unutma, hiç bir zaman. Mezarıma gel... Hem bak sana bir şey söyleyeyim. Beni seninle gezmeye gittiğimiz o büyük kayanın dibine göm ve akşamlan Krasotkin'le birlikte oraya gel... Yanınıza Çıngırak'ı da alın... Ben sizi orada beklerim... babacığım, babacığım!...

Sesi kesiliverdi. Her üçü de öyle kucaklaşmış olarak duruyor ve artık konuşmıyorlardı.

Ninoçka, oturduğu iskemlede sessiz sessiz ağlıyordu. Anneleri de hepsinin ağladığını görünce hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

— İlyuşeçka, İlyuşeçka! diye bağırdı. '

Krasotkin, birden İlyuşa'nın kollarından kurtularak acele ile:

— Allahaısmarladık dostum! Annem beni yemeğe bekliyor, dedi. Yazık ki

ona haber vermedim! Beni çok merak eder... Ama yemekten sonra gene yanma geleceğim.

Bütün gün, bütün akşam senin yanında kalacağım ve sana o kadar çok şey anlatacağım, o kadar çok şey anlatacağım ki! Çın-169

gırak'ı da getiririm, ama şimdi onu götüreceğim, çünkü ben yokken burada ulumaya başlar ve seni rahatsız eder. Haydi Allahaısmarladık.

Bunu söyledikten sonra koşarak sofaya çıktı. Ağlamak istemiyordu. Ama sofada gene de ağlamaya başladı. Alyoşa, onu işte bu halde buldu. Ona ısrarla:

— Kolya, muhakkak sözünü tutmalı ve gelmelisiniz! Yoksa çok üzülecektir, dedi.

Kolya, ağlayarak ve artık ağladığı için hiç utanmadan:

— Muhakkak geleceğim! Ah daha önce gelmediğim için kendime öyle küfrediyorum ki...

Tam o sırada yüzbaşı, odadan, birden rüzgâr gibi dışarı çıktı ve hemen arkasından kapıyı kapadı. Yüzünde çılgın bir anlam vardı, dudakları titriyordu. İki delikanlının karşısında durdu ve iki elini de yukarı kaldırdı. Dişlerini sıkarak deli gibi:

— İyi bir çocuk istemiyorum! Başka bir çocuk istemiyorum, diye fısıldadı. Eğer seni unutursam, Kudüsüm benim, dilim kurusun...

Sözünü tamamlayamadı. Boğazı düğümleniyormus gibi oldu ve bitkin bir halde tahta bankın önünde yere diz çöktü. Başını, yumruk yaptığı elleriyle sıkıştırdı, garip bir şekilde, arada bir tiz sesler çıkara çıkara hıçkırarak ağlamaya başladı. Bununla birlikte bu tiz seslerin içerden duyulmaması için elinden geleni yapıyordu. Kolya sokağa fırladı. Al-yoşa'ya sert ve öfkeli bir tavırla:

— Allahaısmarladık Karamazov! Bana söylediniz ama siz gelecek misiniz? diye bağırdı.

— Akşam muhakkak gelirim.

— Neydi o Kudüs için söylediği? Ne demek istiyordu Allah aşkına?

— Bu İncil'den bir parçadır. Orada şöyle denilir. «Eğer seni unutursam Kudüs, (burada «Kudüs» sahip olduğum en değerli şey anlamına geliyor) eğer seni bir başka şeye değişirsem, dilim...»

— Anlıyorum, yeter! Siz de gelin olmaz mı? İçi Çıngırak.

Kolya, artık sert bir tavırla köpeğine seslendi ve iri, hızlı adımlarla eve doğru yürüdü.ONBlRİNCİ KiTAP

AĞABEY. İVAN FİYODOROVlÇ

GRUŞENKA'DA

Alyoşa, Sobornaya meydanına, tüccar karısı Morozova'nın evine Gruşenka'ya gitmişti.

Gruşenka, daha sabahleyin erkenden ona Fenya'yı göndermiş ısrarla ona uğramasını istemişti. Alyoşa, Penya'ya sorular sorduktan sonra kadından hanımının bir gün öncesinden bu yana çok derin ve özel bir endişe içinde olduğunu öğrenmişti. Mitya, tevkif edildikten sonraki bu iki ay boyunca Alyoşa, Morozova'nın evine, hem kendiliğinden, hem de Mitya'nın tenbihleri üzerine sık sık uğramıştı.

Mitya tevkif edildikten üç gün kadar sonra Gruşenka, Şiddetli bir hastalığa tutulmuş, ve hemen hemen beş hafta kadar hasta yatmıştı. Bu beş haftanın birini yatağında kendisini bilmeden yatarak geçirmişti. Gerçi şimdi iki haftadır dı-şarı çıkabiliyordu, ama çok değişmiş, zayıflamış ve sararmıştı. Ama Alyoşa'ya göre yüzü daha da güzelleşmişti ve evine girdiği vakit onunla göz göze gelmekten hoşlanıyordu. Genç kadının bakıcında kesin ve özlü bir şey gittikçe güç bulmuş gibiydi. Belliydi ki, ruhunda her şeyi alt üst eden bir değişiklik olmuştu. Şimdi tavırlarında hiç değişmeyen, uysal ama huzur dolu ve artık değişmesi de imkânsız bir kararlılık var-Kaşlannın arasında büyük olmayan uzunlamasına bir

çizgi meydana gelmişti ve bu çizgi yüzüne, derin bir düşünce içinde olduğunu gösteren anlamlı, hatta ilk bakışta soğuk bir görünüm kazandırmıştı. Örneğin, eski hafifliğinden artık hiç bir iz kalmamıştı. Bununla birlikte Alyoşa, korkunç bir cinayetle suçlandırılan bir adamın nişanlısı olan zavallı kadının, başına gelen felâkete, (üstelik bu suçlama tam onunla nişanlanacağı sırada yapılmıştı) ve sonradan geçirdiği hastalıkla mahkemenin ileride vereceği kararın tehdidi altında bulunmasına rağmen, gene de gençliğinden ileri gelen eski neşesini yitirmediğini görüyordu.

Eskiden gururla bakan gözlerinde şimdi garip, sakin bir ışık yanıyordu. Bununla birlikte, yüreğinde, sönmek şöyle dursun, hatta şiddetlenmiş olan eski derdi yeniden uyandığı vakit, bu gözlerde, nadir olarak öfkeli kıvılcımlar beliriyor-du. Bu dert hep aynıydı.

Gruşenka'nın daha hasta iken sık sık sayıkladığı Katerina İvanovna idi. Alyoşa anlıyordu ki, Gruşenka Mitya'yı cezaevinde ancak bir kez (bunu istediği vakit yapmakta serbest olduğu halde) ziyaret etmemiş olan Katerina İvanovna'dan kıskanıyordu. Tüm bunlar Alyoşa için garip bir görev haline gelmişti; çünkü Gruşenka yüreğinde-kileri yalnız ona açıklıyor, hep ondan öğüt bekliyordu. O ise bazen hiç bir şey söyleyecek gücü

bulamıyordu.

Eve derin bir üzüntü ile girdi. Gruşenka eve yeni dönmüştü. Mitya'nın yanından yarım saat önce gelmişti ve Alyoşa genç kadının onu karşılamak için masanın önündeki koltuğundan nasıl çevik bir hareketle fırladığını görünce, kendisini büyük bir sabırsızlıkla beklemiş olduğunu anladı.

Masanın üzerinde iskambil kâğıtları vardı ve kâğıtlar «papaz kaçtı» oynanacak şekilde dizilmişti. Masanın öbür tarafında deri kaplı bir divan üzerine yatak serilmişti ve sırtında bir robdöşambr, başında da keten bir başlık bulunan Maksimov, bu yatağa yarı yatmış bir durumda uzanmıştı. Belliydi ki, hem hasta hem de gücünü yitirmiş bir haldeydi-Öyleyken tatlı tatlı gülümsüyordu. Gidecek yeri olmayan ihti-yarcık, daha o zaman, iki ay kadar önce Gruşenka ile birlikte Mokroye'den döndükten sonra, onun evinde kalmış ve o zamandan bu yana ondan hiç ayrılmamıştı. O gün, yağmurda, çamurda sırılsıklam olmuş

ve korku içinde Gruşenka ile birlikte eve gelince, divana oturup, çekingen, yalvaran bir gülümseyişle hiç konuşmadan gözlerini ona dikmişti. Büyük bir 173

üzüntü içinde bulunan ve artık hastalığı başlamak üzere olan Gruşenka, evine döndükten sonra ilk yarım saat içinde çeşitli işlerle uğraşırken, onu neredeyse tüm olarak aklından çıkarmıştı, ama sonra birden garip bir şekilde uzun uzun ona bakmış, ihtiyarcık da zavallılığını belli eden şaşkın bir tavırla gözlerinin içine bakarak «hi, hi, hi!» diye gülmüştü.

Gruşenka, .Fenya'ya seslenmiş, ihtiyara yemek vermesini emretmişti. Maksimov, o gün akşama kadar yerinden hiç kımıldamadan oturmuş, hava kararıp da pancurlar kapandığı vakit de, Fenya hanımına:

— Ne yapacağız hanımefendi? Yoksa gece yatısına mı kalacaklar diye sormuştu.

Gruşenka:

— Evet, ona divanın üzerine bir yatak ser, demişti.

Sonradan ihtiyarcığa daha ayrıntılı olarak birçok sorular sorunca, Gruşenka adamcağızın gerçekten o sırada gidecek bir yeri bulunmadığını öğrenmişti. Maksimov: «Velinimetim Bay Kalganov, açıktan açığa artık beni evlerine kabul etmeyeceklerini söylediler ve bana beş ruble hediye ettiler,» demişti.

Üzüntü içinde olan Gruşenka:

— Eh, ne yapalım, kal bari, diye karar vererek, durumunun kötülüğünü anladığını belli eden bir tavırla gülümsemişti.

İhtiyar, onun bu gülümseyişini görünce çok duygulanmış, dudakları titremişti. Neredeyse minnetle ağlamaya başlayacaktı. İşte o günden sonra,

ordan oraya giderek her bulduğu yere sığınan ihtiyar adam, Gruşenka'nın evinde kalmıştı. Genç kadın hastalandığı vakit bile oradan çıkıp gitmemişti.

Fenya ile Gruşenka'nın ahçısı olan annesi de, onu kovmamış, ihtiyarı beslemeye ve her gece divanın üzerine onun için yatak sermeye devam etmişlerdi. Hatta Gruşenka, ona alışmıştı bile. Mitya'nın yanından döndüğü vakit, (ki ayağa kalkar kalkmaz, daha iyice iyileşmeden Mitya'yı ziyaret etmeye başlamıştı) üzüntüsünü unutmak için

«Maksimuskamın yanına oturuyor, tek derdini düşünmemek için onunla saçma sapan Şeylerden söz ediyordu. İhtiyar adamcağızın bazı şeyler anlatmasını bildiği meydana çıktı. Böylece eninde sonunda Gru-Senka için vazgeçilmez bir arkadaş oldu.

Gruşenka, kendisine her gün değil, arada bir gelen, her zaman da pek uzun bir süre yanında kalmayan Alyoşa'dan

başka hemen hemen hiç kimseyi kabul etmiyordu. Genç kadının, ihtiyar tüccarı ise o sırada çok hasta idi. Kentte onun için «bir ayağı çukurda» diyorlardı ve gerçekten de Mitya mahkûm olduktan bir hafta sonra öldü. Ölmeden üç hafta önce, yakında ömrünün sona ereceğini hissederek, sonunda, eşleri ve çocukları ile birlikte oğullarını yanına çağırtmış ve artık yanından ayrılmamalarını emretmişti. Gruşenka'ya gelince, ihtiyar adam uşaklarına onu yukarı hiç sokmamalarını emretmiş, eğer gelirse kendisine

«beyefendi uzun yıllar neşe içinde yaşamanızı diliyor, ama kendisini artık tamamen unutmanızı istiyor» demelerini tenbih etmişti. Bununla birlikte Gru-şenka, hemen her gün birini gönderip hatırını soruyordu.

Genç kadın iskambilleri elinden atarak sevinçle Alyoşa ile merhabalaştıktan sonra:

— Nihayet geldin! diye bağırdı. Oysa Maksimuşka artık herhalde hiç gelmiyeceksin diye beni çok korkutmuştu! Ah sana o kadar ihtiyacım var ki! Otur masanın basma, söyle ne istersin, kahve mi?

Alyoşa sofraya oturarak:

— Eh kahve de olabilir, çok karnım acıktı, dedi. Gruşenka:

— İyi ya! Fenya, Fenya kahve getir! diye bağırdı. Kahvem çoktandır kaynıyordu, seni bekliyordu. Fenya, pirojki de getir, ama sıcak olsun. Hayır, dur o pirojkilerle bugün başım belâya girdi. Bunları cezaevine götürmüştüm, ama Mitya hepsini geri fırlattı. Ağzına bile komadı onları inanır mısın? Hatta birini yere attı ve ayaklarının altımda çiğnedi. O

zaman da ben ona: «Bunları gardiyana bırakacağım. Akşama kadar

yemezsen demek ki yalnız kötülük, yalnız öfke ile beslenen bir adamsın!» dedim ve oradan öylece ayrıldım!

Gene darıldık birbirimize, inanır mısın? Zaten ne zaman gitsem hep kavga ediyoruz.

Gruşenka bütün bunlar» bir çırpıda, heyecan içinde söylemişti. Maksimov hemen ürkekliğe kapılmıştı. Hep gözlerini yere indirerek gülümsüyordu. Alyoşa:

. — Peki bu sefer niçin kavga ettiniz? diye sordu.

— Vallahi bunun böyle olacağını hiç beklemiyordum! Düşün bir kez beni «eski adamımdan» kıskandı. «Ne diye ona bakıyorsun. Demek şimdi ona bakmaya başladın öyle mi?» deyip duruyordu. Hep kıskanıyor, hep beni kıskanıyor! Yiyip 175

içmiyor, oturup kıskanıyor beni... Hatta geçen hafta Kuzma' dan bile kıskandı.

— İyi ama o «eskisinin» olduğunu biliyordu, değil mi?

— Sen git ona anlat. Daha başından biliyordu onu. Ama gelgelelim bu gün birden yerinden kalktığı gibi, küfretmeğe başladı. Öyle şeyler söyledi ki, insan tekrarlamaya utanır. Aptal! Ben çıkarken Rakitka yanına girdi. Belki de onu kışkırtan Rakitkadır, ha?

Ne dersin?

Gruşenka, bunu dalgın bir tavırla söylemişti.

— Seni çok seviyor, hep bundan oluyor, çok seviyor da ondan! Şimdi üstelik sinirli de...

— Sinirli olmaz olur mu, yarın mahkemesi olacak. Zaten ben ona yarın için bir şeyler söylemek üzere gitmiştim, Alyoşa. Çünkü, yarın ne olacağını düşündükçe tüylerim ürperiyor! Sen sinirli olduğunu söylüyorsun. Ama ben ne kadar sinirliyim, onu soran yok. Mitya ise hep Polonyalıdan söz edip duruyor! Ne aptal şey! Bak Maksimuşka'dan kıskanmıyor ama!

Maksimov da bir söz söylemek gerekliliğini duyarak:

— Beni de karım çok kıskanıyordu, dedi. Gruşenka, isteksiz bir tavırla güldü:

— Haydi canım, seni kim kıskanır? Zaten seni kimden kıskanabilirdi?

— Hizmetçi kızlardan, efendim.

— Eee, sus Maksimuşka! Şimdi gülecek halim yok. Düşündükçe öfkem kabarıyor.

Plrojki'lere göz atayım deme, vermem sana! Senin için zararlı. Balzam likörü de vermem.

Üstelik bir de bununla uğraş: Sanki evim bir düşkünler yurdu.

Gruşenka bunu söylerken gülmüştü. Maksimov, gözleri dolu dolu olmuş bir halde ve ağlamaklı bir sesle:

— Ben sizin yardımlarınıza lâyık değilim efendim, ben buna değmem efendim, dedi.

İyiliklerinizi benden daha muhtaç olan kişilere yapsanız daha iyi olur efendim.

— Eh, herkes muhtaçtır, Maksimuşka. Hem kim, kimden daha çok muhtaçtır bunu nasıl anlayacağız? Hiç değilse o Polonya'lı olmasaydı bari Alyoşa! O da bu gün durup dururken hastalandı. Ona da gittim. Şimdi işte mahsus ona pirojki Göndereceğim.

Şimdiye kadar göndermiyordum. Öyle olduğu kaide, Mitya ona bunları gönderiyorum diye suçladı beni! İşte şimdi mahsus göndereceğim, mahsus göndereceğim! İşte Fen-176

ya geldi, elinde de bir mektup var! Eh demedim mi ben size? Gene Polonyalılardan, gene para istiyorlar!

Pan Mussyaloviç, gerçekten olağanüstü uzunlukta ve bin bir dereden su getirerek yazdığı bir mektup göndermişti; bu mektupta Grusenka'dan kendisine üç ruble vermesini rica ediyordu. Mektuba bir de paranın alındığına ve üç ay içinde ödeneceğine dair bir kâğıt iliştirmişti. Bu kâğıtta Pan Vrublevs-kiy'in de imzası vardı. Gruşenka, «eski göz ağrısından» yine aynı çeşit ve gene kâğıtlar iliştirilmiş bir çok mektuplar almıştı. Bu iş

Gruşenka'nın iki hafta kadar önce iyileştiği gün başlamıştı. Bununla birlikte, genç kadın biliyordu ki, her iki Pan da hastalığı sırasında sağlık durumunu öğrenmek için evine uğramışlardı. Gruşenka'nın ilk aldığı mektup büyük kâğıda yazılmış, zarfı da soyadı taşıyan büyük bir mühürle yapıştırılmıştı. ÇoK belirsiz ve karışık bir şekilde yazılmıştı.

Bu yüzden Gruşenka yalnız yarısını okumuş ve hiç bir şey anlamadan atmıştı. Zaten, o şurada mektup düşünecek durumda değildi.

O ilk mektuptan sonra, ikinci günü bir mektup daha gelmişti. Bu mektupta Pan Mussyaloviç, kendisine en kısa zamanda ödenmek üzere iki bin ruble borç olarak vermesini rica ediyordu. Gruşenka bu mektubu da karşılıksız bıraktı. Ondan sonra artıK

bir seri mektup geldi. Her gün bir tane geliyordu. Hepsi de aynı şekilde çok ciddî ve dolambaçlı bir ifadeyle yazılmıştı, ama mektupta borç olarak istenen para gittikçe azalıyordu. Yüz rubleye, 'yirmi beş rubleye, on rubleye düşmüştü. En sonunda da Gruşenka birden her iki Panın da kendisinden

sadece bir ruble istediklerini bildiren bir mektup almıştı. Mektuba ikisinin de imzaladıkları bir kâğıt iliştirilmişti.

O zaman Gruşenka birden içinde bir acıma duymuş ve akşama doğru, kendisi bir koşu Pan'a gitmişti. Her iki Poîon-ya'lıyı da korkunç bir fakirlik, hemen hemen bir sefalet içinde bulmuştu. Ne yiyecekleri, ne odunları, ne sigaraları vardı. EV sahiplerine de borç yapmışlardı. Mokroye'de Mitya'dan kumarda kazandıkları iki yüz ruble çabucak eriyivermişti. Bununla birlikte Gruşenka her iki Pan'ın da kendisini kibirli bir tavırla ve sanki hiç kimseye muhtaç değillermiş gibi son derece nezaket kurallarına dikkat ederek, büyük büyük 'sözler ederek karşılamalarına şaşmış kalmıştı. Bunlara yalnız gülmüş

«eski gözağrısına» on ruble vermişti. Yine o sırada gülerek bu yaptığını Mitya'ya anlatmış, o da hiç kıskançlık duymamıştı. Ama o günden bu yana Pan'lar Gruşenkaya dört elle sarılmışlardı. Her gün ona para istediklerini bildiren mektuplar yağdırıyor, o da her seferinde onlara birazcık para gönderiyordu. İşte o gün Mitya birden müthiş bir kıskançlığa kapılıvermişti.

Gruşenka, gene endişe ile ve acele ederek:

— Ben de aptal gibi, Mitya'ya giderken, ona da bir dakikacık uğramıştım. Çünkü benim

«eski Pan'ım» da hastaydı diye tekrar söze başladı. Bunu gülerek Mitya'ya anlatıyordum.

Oraya gittiğim vakit, «Benim eski Polonya'n gitar çalıp, eski şarkıları okumaya kalkışmasın mı? Herhalde duygulanarak onunla evleneceğimi sanıyor» dedim. Bunu der demez Mitya, bir fırladı, bir küfretti... Öyle mi? Al sana! İşte ben de Pan' lara pirojkiler göndereceğim! Fenya! Kimi gönderdiler? Kim var orada? Kız mı gönderdiler?

Al ona üç ruble gönder. Bir de on kadar pirojki al, kâğıda sar, kıza bunları onlara götürmesini söyle. Sen de Mitya'ya Pan'lara pirojki gönderdiğimi muhakkak anlat, e mi Alyoşa?

Alyoşa gülümsedi:

— Anlatır mıyım hiç? Gruşenka acı acı:

— Yani üzülüyor mu sanıyorsun? Mahsus kıskanmış gibi davrandı. Yoksa umurunda bile değilim ben!

Alyoşa:

— Nasıl mahsus? diye sordu.

— Sen safsın Alyoşenka. Ne kadar akıllı olsan gene.de hiç bir şey anlamıyorsun, doğrusu bu! Ben böyle olduğum için kıskandı diye gücenmiyorum. Ama hiç kıskanmasaydı güce-fcirdim. Ben öyleyim işte. Kıskançlığa hiç kızmam. Benim de yüreğim ateş doludur.

Ben de kıskanırım! Asıl gücüme giden şey şu: Mitya beni hiç de sevmiyor, şimdi de mahsus kıskan-^ış gibi görünüyor. Kör müyüm, görmüyor muyum sanki? Kendisi bile bana bugün durup dururken Katya'dan söz etti: Bendim şöyleymiş, böyleymiş,

«benim için Moskova'dan bir doktor getirtti. Beni kurtarmak için en iyi, en bilgili, en birinci avukatı getirtti» dedi. Madem benim gözlerime baka baka onu r, demek ki onu seviyor! Utanmaz, arlanmaz adam! Ken-bana karşı suçlu, öyleyken beni suçlayıp da zeytinyağı178

gibi BU yüzüne çıkmak, bütün kabahati benim üzerime yüklemek için: «Sen benden önce o Polonyalıyla yaşıyordun, öyle olunca ben artık Katya ile ilgilenebilirim» demek istiyor.

Asıl istediği bu! Bütün suçu benim üzerime yüklemek istiyor. Mahsus bir bahane yaratıp kavga çıkardı benimle, diyorum sana! Yalnız ben...

Gruşenka ne yapacağını söylemedi, yalnız gözlerini mendille örterek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Alyoşa kesin bir tavırla:

— O Katerina tvanovna'yı sevmez! dedi.

Gruşenka, mendili gözlerinden ayırmadan sesinde tehdit edici bir anlamla:

— Eh, seviyor mu, sevmiyor mu, bunu yakın zamanda kendim öğrenirim, dedi.

Yüzü çirkinleşmişti. Alyoşa büyük bir üzüntü ile o yumuşak ve sakin bir neşe ile parlayan yüzün birden somurtkan kızgın bir yüz haline geldiğini gördü. Gruşenka birden:

— Eh, saçmalık yeter! diye kestirip attı. Ben seni buraya hiç de bunun için çağırmadım.

Alyoşa, yavrum yarın ne olacak, yarın ne olacak?... İşte benim üzüldüğüm bu! Yalnız buna üzülüyorum! Herkese bakıyorum da hiç kimse bunu düşünmüyor, bari sen bunu düşünüyor musun? Ayol yarın onu muhakeme edecekler; bana anlat nasıl muhakeme edecekler onu? Belli ki uşak, uşak öldürdü! Uşak! Aman Allahım! Yoksa gerçekten onu uşağın yerine mahkûm mu edecekler? Hiç kimse ortaya çıkıp da onu savunmayacak mı? Uşağı hiç rahatsız etmediler değil mi?

Alyoşa düşünceli bir tavırla:

— Onu iyice sorguya çektiler, dedi. Ama herkes suçlunun o olmadığı kanısında. Şimdi kendisi çok hasta yatıyor. Daha o günden bu yana hasta. Eskidenberi sara hastalığı vardı ya, ona gene tutulmuş.

' Sonra sözünü:

— Gerçekten hasta, diye tamamladı.

— Hay Allah! Hiç değilse sen o avukata gidip, kendisine her şeyi olduğu gibi anlatsaydın.

Diyorlar ki, onu üç bin rubleye Petersburg'dan getirtmişler.

— O üç bini üçümüz birlikte verdik. Ben, tvan ağabeyin»' bir de Katerina İvanovna.

Doktoru ise Moskova'dan Katerin» İvanovna'nın kendisi getirtti. Avukat Fetyukoviç daha d»

f

179

fazla alırdı, alırdı ama, iş tüm Rusya'ya yayıldı. Tüm gazete-ler, dergiler hep bu davadan söz ediyorlar. Fetyukoviç de, daha çok, artık da~va dillere destan oldu diye, ona daha da büyük bir ün kazandıracak diye o ücrete razı oldu. Kendisini dün akşam gördüm.

Gruşenka acele ile atıldı:

— Peki sonra ne oldu? Ona söyledin mi?

— Beni dinledi, ama, hiç bir şey söylemedi. Yalnız belirli bir düşünceye varmış

olduğunu bildirdi. Ama sözlerimi de dikkate alacağını ifade etti.

— Nasıl dikkate alacakmış? Ah, bu adamlar ne üç kâğıtçıdır! Mitya'yı felâkete sürüklüyorlar! Peki, öteki doktoru neden getirtmiş?

Alyoşa, hafifçe gülümsedi:

— Uzman olarak. Ağabeyimin deli olduğunu, kendisini bilmeyecek bir durumda bulunduğunu, çıldırdığı için babamı öldürmüş olduğunu ileri sürmek istiyorlar. Ama ağabeyim buna razı olmaz.

Gruşenka:

— Ah, babanı öldürmüş olsaydı, bunu söylemek mümkündü! diye bağırdı. O zaman deliydi, tam anlamıyla deli. Hem de onun bu hale gelmesinden ben, alçağın biri olan ben sorumluyum! Ama o öldürmedi ki! O öldürmedi! Üstelik de herkes ona yükleniyor, hep onun öldürdüğünü söylüyorlar, tüm

kent öyle söylüyor. Fenya bile öyle ifade verdi. Sözlerine bakılırsa, o öldürmüş gibi oluyor. Hele dükkândaıkiler, hele o memur... Sonra meyhanede daha önce söyledikleriini duyanlar! Herkes ona karşı! Neler, neler söylüyorlar!

Alyoşa canı sıkılarak:

— Evet, ifadelerin sayısı korkunç denecek kadar çoğaldı, dedi.

— Hele Grigoriy, Grigoriy Vasilyiç, kendi sözünde öyle ısrar ediyor ki! Kapının açık olduğunu söyleyip duruyor. Kafasına koymuş bir kez onu öyle gördüğünü. Artık kimse onu Düşüncesinden caydıramaz. Ben bir koşu ona gittim, kendisi ile uzun uzun konuştum. Üstelik küfür de ediyor.

Alyoşa:

— Evet onu ifadesi belki de ağabeyimin aleyhindeki en «kuvvetli ifadedir.180

Gruşenka birden çok endişeli bir tavırla gizli bir şey söylüyormuş gibi:

— Mityanın delirdiğine gelince, şimdi bile birazcık öyle görünüyor, dedi. Biliyor musun Alyoşenka? Bunu sana çoktandır söylemek istiyordum. Ona her gün gidiyorum ve şaşıp kalıyorum. Söyle bakayım, sen ne dersin? Şimdi hep söyleyip durduğu şeyler nedir Allahaşkına? Bir söze başladı mı, konuşuyor, konuşuyor... Ne dediğini bir türlü anlayamıyorum. Kendi kendime «her halde akıllı insanların anlayabileceği bir şeyler söylüyor, ben aptalın biriyim, bunu nereden anlarım» diyorum. Yalnız, dün akşam, birden bana bir bebeden, daha doğrusu kim olduğunu bilmediğim bir çocuktan söz etmeye başladı. «Bebe neden fakirdir? İşte ben şimdi o zavallı çocuğun durumundan ötürü, Sibirya'ya gidiyorum. Ben kimseyi öldürmedim ama Sibirya'ya gitmem gerekiyor»

diyordu. Neymiş o bebe? Bir şeycik anlayamadım. Ama, o konuşurken ağlamaya başladım. Çünkü çok güzel konuşuyordu. Kendisi de ağlıyordu. Ben de ağlamaya başladım. O zaman birden beni öptü, ve haç çıkararak beni kutsadı. Söyle bana Alyoşa, kimmiş o «yavru bebek?» anlat bana...

Alyoşa gülümsedi:

— Bunlar herhalde Rakitin'den geliyor, Rakitin nedense sık sık ona gitmeye başladı.

Bununla birlikte... Bu söz Raki-tin'in sözü değil... Her neyse anlarız, dün akşam ona gitmiştim. Bu gün de gideceğim.

Gruşenka:

— Hayır bu iş Rakitinka'nın işi değil, bunları kafasına ağabeyin Ivan Fiyodoroviç koyarak onu şaşırtıyor, yanma giden odur! Senin anlayacağın... diye söylendi, sonra birden

sustu.

Alyoşa, Gruşenka'ya gözlerini dikerek şaşırmış gibi:

— Ne demek istiyorsun? Ağabeyim Mitya'yı ziyaret mı etti? Ama Mitya ağabeyim, İvan'ın bir kez olsun ona uğramadığını söyledi.

Gruşenka ne söyleyeceğini şaşırmış bir halde, birden kı

zararak:

— Aman... Ne biçim insanım ben! Ağzımdan kaçırdım «' te! diye bağırdı. Dur, Alyoşa, konuşma! Madem ağzımdan kaçırdım, artık bütün gerçeği soyliyeyim: Ivan ağabeyin, İ ' ya'ya iki kez uğramış. Birinci ziyaretini gelir gelmez 181

Biliyorsun ya, hemen Moskova'dan dört nala gelmişti. Daha ben hastalığa tutulmamıştım bile. İkinci kez olarak da, bir hafta önce gitmiş. Ama Mitya'ya onu ziyaret ettiğini sana söylememesini tenbih etmiş. Zaten kimseye söylemesini istemiyormuş. Gizli gizli gidiyormuş ona.

Alyoşa derin bir düşümce içinde oturuyor, birşeyler tasarlıyordu. Belliydi ki bu haber onu şaşırtmıştı. Ağır ağır konuşarak :

— İvan ağabeyim, Miltya'nın işini benimle konuşmuyor, dedi. Zaten tüm bu iki ay içinde çok az konuştu. Ona uğradığım vakit de, her zaman geldiğime canı sıkılıyor. Onun için üç haftadır ona gitmiyorum. Hım, hımm... Eğer bir hafta önce ona uğramışsa... Bu hafta içinde gerçekten Mitya'da garip bir değişiklik oldu.

Gruşenka acele ile sözünü destekledi:

— Değişti ya! Değişti ya! dedi. Aralarında bir sır var... Gizli bir sır vardı aralarında!...

Bunu Mitya'nın kendisi bana söyledi. Hem biliyor muşum, öyle bir sırmış-ki, Mitya bir türlü huzura kavuşamıyor. Oysa eskiden neşeli idi. Hoş şimdi de neşeli ya... Yalnız biliyor musun? Başını şöyle oraya buraya sallamaya, odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya, sağ elinin şu parmağı ile şakağındaki saçları karıştırmağa başladı mı, ben artık içinde kendisine endişe veren bir şeyin bulunduğunu anlarım... Artık bunu iyice öğrendim! Oysa eskiden neşeliydi. Bugün bile neşeli gördüm onu!

— Ama sen «sinirli» demiştin.

— Sinirli de olsa, yine neşelidir o. Zaten hep sinirlidir, ama bir anda neşeleniveriyor işte. Sonra da gene sinirli oluyor. Hem biliyor musun Alyoşa, ona bakıp hep hayret ediyorum. Kendisini korkunç bir şey bekliyor, o ise öyle saçma Şeylere gülüyor ki!

Tıpkı çocuk gibi.

— İvan'ın onu ziyaret ettiğini bana söylememeni tenbih etti mi, gerçek mi? Sana gerçekten «söyleme» mi dedi?...

— Öyle dedi ya. «Söyleme» dedi. Zaten Mitya yalnız sen-den korkuyor. Çünkü bu işin içinde bir sır varmış. Kendisi söyledi bunu.

Gruşenka, birden atılıp yalvararak:

. — Kuzum Alyoşa, ne olur ona git, ağzını ara, ne imiş ara-rındaki o sır öğren, sonra da gelip bana söyle! Benim gibi182

zavallı bir kadını üzüntüden kurtar. Artık o uğursuz kaderin-neyse bileyim. Seni bunun için çağırdım.

— Sen o sırrın seninle ilgili olduğunu mu sanıyorsun--Eğer öyle olsaydı, Mitya, bunun bir sır olduğunu senin yanında söylemezdi!

— Bilmiyorum. Belki bana söylemek istiyor, ama cesaret edemiyor. Önceden haber veriyor. «Bir sır var» demek istiyor ama nasıl bir sır olduğunu söylemiyor.

— Peki sen bunun ne olduğunu düşünüyorsun?

— Ne mi düşünüyorum? Artık benim için felâket gete; çattı, öyle düşünüyorum.

Hem de felâketimi her üçü birlik hazırladılar. Çünkü bu işin içinde Katya var. Bütün bunlar Katya'dan çıkıyor. Mitya: «Şöyleymiş, böyleymiş» diyor, onur. için! O kadın gibi değilim demek! Mitya bunu önceden söylüyor. Bana haber veriyor. Beni bırakmayı aklına koymuş! İste bütün sırrı bu! Üçü bunu düşünmüşler, üçü... Yani Mitya, Katya, bir de İvan Fiyodoroviç. Alyoşa, ben sana çoktandır bir şey sormak istiyordum: Mitya, bir hafta önce bana birden durup dururken İvan'ın Katya'ya âşık olduğunu söyledi. Bunu da onun sık sık evine gitmesinden çıkarmış. Bana doğru mu söyledi, yoksa yalan mı? Elini vicdanına koy, indir hançeri göğsüme! Söyle!

— Sana hiçbir zaman yalan söylemem. İvan, Katerina İva-novna'ya âşık değil. Benim düşüncem bu...

— İşte, ben de o zaman öyle düşünmüştüm! Bana yalan söyledi utanmaz. İş burada!

Şimdi de beni mahsus kıskanmış gibi davranıyor, sonradan ayrılırsak kabahati bana yüklemek için. Öyle saf ki! Hiç bir şeyi gizli tutamıyor, öyle açık yürekli ki!... Ama ben ona gösteririm! Ona gösteririm ben dünyanın

kaç bucak olduğunu! Bana «sen benim öldürdüğüme inanıyor" sun» dedi. Bunu bana söyledi! Beni bununla suçladı! Düşünse ne! Tanrı suçunu bağışlasın! Dur! O Katya'ya mahkemede neler yapacağım! Orada ona öyle bir söz söyleyeceğim ki... Her şeyi söyleyeceğim! •

Gruşenka bunu söyledikten sonra gene acı acı ağlamaya başladı. Alyoşa yerinden kalkarak:

— Bak, sana kesin olarak bir şey söyleyebilirim, Gruşenfca-dedi. Birincisi şu: Mitya, seni seviyor, dünyada herkesten çok seni seviyor. Yalnız seni!... Bu sözüme inan. Bunu iyice biliyorum. Artık bunu benden başka kimse bilemez. İkincisi onun ağzını aramak istemiyorum. Eğer bugün bana kendiliğinden o sırrını söylerse, sana açıklamağa söz verdiğimi kendisine açıkça bildireceğim. O zaman, bugün gene gelir, sana ne olduğunu söylerim. Yalnız... Bana öyle geliyor ki... 3u işle Katerina îvanovna'nın hiç ilgisi yok! Bu sır bambaşka bir şeyle ilgili. Öyle sanıyorum. Bana öyle geliyor ki, Katerina İvanovna ile bu iş arasında hiçbir ilişki yok. Eh, şimdilik hoşça kal!

Alyoşa elini sıktı. Gruşenka hâlâ ağlıyordu. Alyoşa, genç kadının teselli olsun diye söylediği bu sözlere pek inanmadığını görüyordu. Ama yine de hiç olmazsa derdini dökmesi için iyi bir şey olmuştu. Genç kadını bu durumda bırakmak onu üzüyordu, ama Alyoşa'nın acelesi vardı. Daha birçok görevler onu bekliyordu.

II

HASTA AYAK

Görevlerinden birincisi, onu bayan Hohlakova'nın evinde bekliyordu. Alyoşa, oradaki işini biran önce bitirip, Mitya'yı ziyarete gecikmemek için, acele ile oraya gitti. Bayan Hohla-fcova, üç haftadır rahatsızlanmıştı: Nedense ayağı şişmişti. Gerçi, yatakta değildi ama, gündüzleri sırtında zarif ve pek açık saçık olmayan bir sabahlıkla, boudoir'ında kanepenin üzerinde yarı uzanmış bir durumda yatıyordu. Alyoşa bu vesile ile kötü bir niyet taşımayan hafif bir alayla, kendi kendine, Bayan Hohlakova'nın hastalığına rağmen, neredeyse şıklaş-düşünmekten kendini alamıyordu. Durup dururken saç-danteller, kurdeleler takılıyor, zarif lizözler giyiliyordu. Alyoşa, bunların niçin yapıldığını anlıyordu, ama bunları saçma düşünceler olarak zihninden kovmaya çalışıyordu.

Son günlerde Bayan Hohlakova'yı başka misafirlerin arasında Perhotin adında bir genç ziyaret etmeye başlamıştı. Alyoşa, dört gün kadar bir süredir onlara uğramamıştı ve eve girer girmez acele ile Liza'nın yanına gitmek istedi, çün-asıl onunla işi vardı. Liza daha bir gün önce, ona. «çok bir durumu> görüşmek üzere hemen gelmesi için ıs-184

f

rarla ricada bulunmasını tenbihleyerek bir hizmetçi kız gön. dermişti. Bu da bazı nedenlerle Alyoşa'da bir ilgi uyandırmıştı Ama hizmetçi kız Alyoşa'nın geldiğini Liza'ya haber verinceye kadar, Bayan Hohlakova, gelmiş olduğunu birinden öğrenerek hemen ona başka bir hizmetçisini göndermiş ve «yalnız bir dakika için» yanına gelmesini rica etmişti. Alyoşa, önce annenin ricasını yerine getirmenin daha doğru olacağını düşündü.

Öyle yapmayacak olursa. Bayan Hohlakova, muhakkak Alyoşa, Liza'nın yanında iken, ikide bir ona birini gönderip rahatsız edecekti.

Bayan Hohlakova bayram günüymüş gibi özel bir itina ile giyinmiş olarak ve olağanüstü bir sinir gerginliğiyle heyecan içinde divanın üzerinde yatıyordu. Alyoşa'yı sevinç çığlıkları ile karşıladı.

— Kırk yıldır, kırk yıldır evet, tam kürk yıldır sizi görmedim! Koca bir hafta geçti de... Bir dakika, ha... Sahi, dört gün önce, çarşamba günü bizdeydiniz. Siz, Liza'ya gidiyordu-nuz, değil mi? Biliyordum zaten. Herhalde ben duymayayım diye ayaklarınızın ucuna basa basa doğru ona gitmek istiyordunuz. Ah, sevgili, sevgili Aleksey Fiyodoroviç. Beni ne kadar endişe içinde bıraktığınızı bir bilseniz! Ama bunu sonra konuşuruz. Gerçi en önemli olan bu, ama gene de sonra konuşuruz bu konuyu.

Sevgili Aleksey Fiyodoroviç, Liza'cığımı tam anlamıyla artık size emanet ediyorum.

Zosima dedenin ölümünden sonra «nur içinde yatsın» (bunu söylerken haç çıkarmıştı) size bir rahip olarak bakıyorum. Hoş yeni giysinizi kendinize çok yakıştırıyorsunuz doğrusu? Nereden buldunuz böyle bir terziyi? Ama hayır, hayır. Asıl önemli olan bu değil, bunları sonra konuşuruz. Size bazen Alyoşa dediğim için sakın bana kızmayın olmaz mı? Ben ihtiyar bir kadınım. Her şeyim hoş görülür (bunu söylerken nazlı nazlı gülümsemişti), ama bunu da sonra konuşuruz. Yeter ki, en önemli şeyi unutmayalım!

Çok rica ederim, bana bunu hatırlatın, olmaz mı? Konuşurken konudan ayrıldım mı, bana «asıl önemli olan neydi?» diye sorutulmaz mı? Ah, şimdi en önemli olanın ne olduğunu ben nereden bileyim! Liza, sizinle evlenmek konusunda vermiş ol düğü o çocukça sözü geri aldığı günden bu yana, herhalde bu tün bunların, uzun bir süre tekerlekli iskemlede kalmış, zavallı hasta küçük bir kızın bir hayal oyunundan başka birşey ol

madiğini anlamışsınızdır. Aleksey Fiyodoroviç, çok şükür, şimdi artık yürüyor. Bunu da Katya'nın, Moskova'dan o zavallı ağabeyinize... yarın... şey edecekleri ağabeyiniz için getirttiği yeni doktora borçluyuz... Ah, yarından niçin söz ediyorum! Yarın olacakları düşündükçe ölecek gibi oluyorum. Meraktan öleceğim vallahi... Sözün kısası, o doktor, dün akşam bize geldi ve Liza'yı gördü... Vizitesine elli ruble ödedim. Hey Allah gene olmayacak şeyler söylüyorum! Gene asıl söyleyeceğimi söylemiyorum. Görüyorsunuz ya, artık büsbütün sözlerimi şa-gırıyorum. Acele ediyorum. Hem neden acele ediyorum?

Bilmiyorum. Şimdi artık korkunç denecek bir şekilde, hiçbir şey bilmiyorum. Benim için herşey karmakanşık bir yumak haline geldi. Korkarım ki, can sıkıntısından şimdi yanımdan pırr diye uçacaksınız, artık sizi kim görür? Hay Allah, ne diye oturuyoruz? Bir kez kahve içelim. Yulya, Glafira! Kahve getirin.

Alyoşa, acele ile teşekkür ederek, daha biraz önce kahve içtiğini söyledi.

— Kimde içtiniz?

— Agrafena Aleksandrovna'da!

— Yani... Yani o kadınla! Ah, herkesi mahveden o zaten. Hoş bilmiyorum. Diyorlar ki, şimdi çok namusluymuş. Gerçi iş işten geçti, ama eskiden gerektiği vakit öyle olsaydı, daha iyi olurdu. Şimdi öyle olması neye yarar? Susun Aleksey Fiyodoroviç, susun! Çünkü o kadar çok şey söylemek istiyorum ki. galiba hiç bir şey söyleyemeyeceğim. Bu korkunç dava... Muhakkak gideceğim. Ona hazırlanıyorum. Beni mahkeme salo-luna koltukta götürecekler. Zaten orada oturabilirim. Ya-nımda insanlar olacak. Hem biliyor musunuz? Tanıklar arasın-da ben de varım. Ah neler söyleyeceğim! Biliyorum ben neler söyleyeceğimil Yemin etmek gerekecek, öyle değil mi?

— Öyledir. Ama sizin oraya gidebileceğinizi sanmıyorum. —- Ama oturabiliyorum. Ah, ne söyleyeceğimi şaşırtıyorsunuz! o dava, o vahşice davranış yok mu? Sonra herkes Sibirya'ya gidiyor...

Başkaları da evleniyor... Hepsi de herşey hızla, çabuçak değişiyor. Sonunda da hiç bir şey kalmıyor, herkes bir ayağı çukurda olan birer ihtiyar haline geliyor. En, varsın öyle olsun, yoruldum artık! O Katya, cette char-mante Personne yok mu? Benim bütün umutlarımı yok etti. ağabeylerinizden birinin peşinden Sibirya'ya gidecek.186

Öbür ağabeyiniz de onu izleyecek ve komşu kentlerden birin-'de oturacak. Sonra da hepsi birbirlerine acı çektirecekler!... Buna deli oluyorum, en ömemlisi işin böyle dallanıp budaklanması: Petersburg'da ve Moskova'da tüm gazeteler de bir milyon kez yazdılar bunu... Ha, evet düşünün bir kez, benim için bile bir şeyler yazmışlar, güya ağabeyinizin

«çok sevdiği bir arkadaşıymışım», kötü bir söz söylemek istemiyorum, ama düşünün, bir düğünün bunu!

— Öyle şey olamaz! INerde, nasıl yazmışlar bunu?

— Şimdi gösteririm!! Dün aldım ve dün okudum. İşte bakın, Petersburg'da yayınlanan «Dedikodu> gazetesi, bu yıl çıkmaya başladı. Ben söylentilere bayılırım. Bu yüzden abone oldum, kendi başıma iş açtım. Gördünüz mü, nssılmış o dedikodular? işte bakın, şu.rada yazıyor, okuyun.

Alyoşa'ya yastığının altında bulunan bir gazete yaprağını uzattı.

Belki gerçekten üzüntülü değil, garip bir bitkinlik içindeydi ve belki d« gerçekten zihninde herşey karmakarışık bir yumak haline gelmişti. (Gazetedeki haber oldukça taşı gediğine koyan cinstendi ve herhalde onu çok rahatsız etmişti. Ama iyi ki kendisi o anda dikkatini bir nokta üzerinde toplayabilecek durumda değildi. Bu yüzden biraz sonra o gazeteyi de unutabilir ve bambaşka bir konuya atlayabilirdi. O korkunç davanın, Rusya'nın her yerinde dillere destan olduğunu Alyoşa çoktandır biliyordu ve o iki ay içinde bazı doğru haberler arasında ağabeyi için de, genel olarak, tüm Kara-mazov'lar için de, hatta Ikendi hakkında bile o kadar olmayacak haberler ve röportajlar okumuştu ki...

Gazetelerden, birinde ağabeyinin işlediği cinayetten sonra korkudan rahip olduğu ve manastıra kapandığı bile yazılıydı. Bir başka gazetede bu yalanlanıyor ve aksine kendisinin Zo-sima dede ile birlikte manastırdaki kasayı kırdıktan sonra «Toz oldukları»

3leri sürülüyordu. Dedikodu gazetesindeki şimdiki haberin başlığı ise «Karamazov'un davasından önce Sko-toprigonyevsk»dı. (Ne yazık ki kentimizin adı budur. Uzun zamandır adını gizledim ama.) Haber kısacıktı ve Bayan Hoh-lakova'dan açıktan açığa söz edilmiyordu. Zaten tüm isimler gizli tutulmuştu . Yalnız, şimdi bu kadar gürültü patırdı ile muhakeme etmeye hazırlandıkları suçlunun, vaktiyle orduda bulunan emekliye ayrılmış, küstah davranışları ile

l

tembel ve köylülerini azat etmemiş bir teğmen olduğu, durmadan gönül işleri ile vakit geçirdiği ve özellikle «yalnızlıktan canı sıkılan bazı hanımların» üzerinde büyük etkisi olduğundan söz ediliyordu. Hatta söylendiğine göre, o canı sıkılan ve hâlâ gençlik taslayan dul hanımlardan biri, kocaman bir kızı olduğu halde, ona o kadar tutulmuştu ki, daha cinayetten iki saat önce, ona tek kendisi ile birlikte altın madenlerine kaçsın diye, üç bin ruble teklif etmişti! Ama canavar, kırk yaşındaki canı sıkılan hanımın güzelliklerine kapılıp onunla birlikte Sibirya'ya sürüklenmektense bu iş için ceza görmeyeceğini sanarak gene üç bin ruble için babasını öldürüp soymayı tercih etmişti. Baştanbaşa söz oyunları ile dolu olan bu yazıda gerektiği gibi, baba katili olmanın, ahlâka aykırı bir-şey olduğu kabul ediliyor, ama sonunda gene de, yeni ortadan kaldırılan serfliğe karşı ateş

püskürülüyordu. Alyoşa, yazıyı merakla okuduktan sonra, gazete yaprağını katlayarak onu gene Bayan Hohlakova'ya verdi. Bayan Hohlakova:

— Siz söyleyin, orada yazdıkları ben değil miyim? Ona, hemen hemen bir saat kadar önce, altın madenlerine gitmesini teklif eden bendim, şimdi durup dururken, «kırk yaşındaki hanımın güzellikleri!» diyorlar. Hem sanki ben ona, bunu onun için mi teklif etmiştim? Bunu mahsus yazıyor! Tanrım! «kırk yaşındaki hanımın güzellikleri!» diye yazdığı için onu, benim

bağışladığım gibi bağışla... Hem bunu yazan kimdir?... Kimdir bunu yapan biliyor musunuz? Dostunuz Rakitin!

Alyoşa:

— Belki de, dedi. Ama ben bu konuda hiçbir şey işitmedim,

— Odur! Odur! «Belki» demeyin! Ben onu kovdum ya... Olup bitenlerin tüm hikâyesini biliyorsunuz değil mi?

— Bundan böyle sizi ziyaret etmemesini söylemişsiniz, bunu biliyorum. Ama bunu niçin yaptığınızı... hiç değilse sizden işitmedim.

— O halde ondan işittiniz demek! Peki, şimdi bana küfrediyor mu, sövüp sayıyor mu?

— Evet, sövüyor. Ama o zaten herkese söver. Hem neden evinize gelmesini yasak ettiniz? Bunun nedenini bana söylemedi. Zaten onunla nadir olarak karşılaşıyoruz, aramızda bir arkadaşlık yok.188

— Eh, öyleyse size hepsini açıklayayım. Yapılacak başka birşey yok, bari itiraf edeyim.

Çünkü, bu işin içinde belki de bir noktada suçluyum. Yalnız en küçük, küçümencik, mini mini bir nokta... O kadar küçük ki, hani hiç yok deseniz olur Anlıyor musunuz yavrum?

(Bayan Hohlakova birden garip yaramazca bir tavır takınmış, dudaklarında da sevimli, âmâ aynı zamanda bir şey sakladığını belli eden bir gülümseyiş belirmişti.) Anlıyorsunuz ya! Öyle tahmin ediyorum ki... Özür dilerim Alyoşa, şimdi sizinle bir anne gibi konuşuyorum. Ah, hayır, hayır, aksine, şu anda size tıpkı babammışsınız gibi... Çünkü,

«anne» demek buraya hiç uymuyor... Her neyse, tıpkı günah çıkarırken Zosima Dede'ye yaptığım gibi, en doğrusu bu. Öyle demek çok uygun oluyor. Size biraz önce, «rahip> demiştim ya... Her neyse, işte o zavallı genç, dostunuz Rakitin var ya, (aman Allahım, ona hiç mi hiç darılamıyorum! Gerçi kızıyorum, öfkeleniyorum, ama o kadar çok değil) yani sizin anlayacağınız, bu aklı havada olan delikanlı, birden, düşünün bir kez, galiba bana âşık oldu.

Bunu daha sonra, çok daha sonra birden farkettim. Daha başlangıçta, yani bundan bir ay kadar önce, evime daha sık gelmeye başlamıştı. Hemen hemen hergün geliyordu. Gerçi onunla daha önceden de tanışıyorduk ama... Ben hiçbir şey bilmiyordum... Sonra birden, sanki zihnim aydınlanır gibi oldu ve hayretle bazı şeyler farketmeye başladım. Biliyor musunuz? Burada görevli olan ağırbaşlı, cana yakın ve çok değerli bir genci, Piyotr İlyiç Perhotin'i de bundan iki ay önce evime kabul etmeye başlamıştım. Siz de ona kaç kez burada rastladınız. Kendini bilen, ciddî bir gençtir, öyle değil mi? Uç günde bir gelir., Hergün gelmez. (Gerçi hergün de gelse,

bundan ne çıkar?) Hem, her zaman öyle güzel giyinmiştir ki-Ben zaten yetenekleri olan, gösterişi sevmeyen gençleri daima överim, Alyoşa! Bu gencin ise hemen hemen bir devlet adamı kadar derin bir zekâsı var, öyle güzel konuşur ki! Muhakka onun için gereken kimselere ricada bulunacağım, muhakka ileride diplomat olabilir. O korkunç gün, beni az kalsın ölüm» den kurtarmıştı evime gelerek...

Dostunuz Rakitin ise, her zaman ayağında öyle

gelirdi ve o çizmeli ayaklarını halının üzerine uzatırdı zün kısası, artık bana bazı imalarda da bulunmaya başlamıştı Hatta birgün, birden burdan giderken, elimi kuvvetle sı 189

O elimi sıkınca, birden ayağım ağrımaya başladı. Zaten Ra-kitin daha önce de evimde Piyotr İlyiç'e rastlamıştı. Hem inanır mısınız, hep onu iğneliyor, kızdırıp duruyor, nedense ona söylenip duruyordu. Bir araya geldiler mi, ikisine bakıyor, içimden gülüyordum. İşte birgün, tek başıma oturuyordum. Hayır, doğru söylemek gerekirse yatmak üzereydim! Evet! Birgün tek başıma yatıyordum, işte bu sırada Mihayıl İvanoviç geliyor ve düşünün bir kez, bana kendisinin yazmış olduğu bir şiiri getiriyor, hasta ayağım için yazılmış kısacık bir şiir... Daha doğrusu benim hasta ayağımı şiir halinde anlatmış. Durun, nasıldı?

O ayacık, o ayacık Hasta olmuştu birazcık...

Öyleydi galiba... Nasıldı?... İşte bakın şiirleri hiç aklımda tutamam! Şurada saklıyorum onu. Herneyse, sonra size gösteririm. Yalnız şunu söyleyeyim ki, çok güzel, çok güzel bir şeydi, hem biliyor musunuz? Yalnız küçük bir ayacıktan söz etmiyordu. Aynı zamanda içinde bir ders vardı, çok güzel bir fikir taşıyordu. Sözün kısası, hâtıra defterim için yazmıştı onu, Eh ben, tabiî teşekkür ettim. Belliydi ki, o da bundan gururlanmıştı. Daha ona henüz teşekkür etmiştim ki, birden içeriye Pîyotr İlyiç girdi. O vakit, Mihayıl İvanoviç'in yüzü birden gece gibi karardı. Piyotr İlyiç'in ona nedense bir engel olarak göründüğünü artık anlıyordum. Çünkü, Mihayıl İvano-'iÇı şiirlerden hemen sonra bir şeyler söylemek istiyordu. Bunu seziyordum. İşte Piyotr İlyiç, tam o sırada içeri girmişti.

Birden Piyotr İlyiç'e şiirleri gösterdim. Yalnız kimin yazdı-Sini söylemedim. Ama kesin olarak inanıyorum ki, evet kesin olarak biliyorum ki, bunu kimin yazdığını hemen anlamıştı. Gerçi kendisi şimdiye kadar bunu açıklamıyor ve bunu o sırada hiç tahmin etmediğini ileri sürüyor ama... biliyorum ki bunu mahsus öyle diyor. Piyotr İlyiç, hemen kahkahalarla «ülmeye ve şiiri eleştirmeye başladı.

~- Berbat bir şiir! Bunu herhalde ilahiyat fakültesi öğ-rencilerinden biri yazmıştır, diyordu.İste

Hem de öyle ateşli, öyle ateşli söylüyordu ki bunları! ° zaman dostunuz kahkahalarla gülecek yerde, birden büsbütün çileden çıktı!... «Aman yarabbi!

Birbirlerini döve-diye düşündüm.190

— Bunu ben yazdım, dedi. Şaka olsun diye yazdım, çünkü şiir yazmayı adilik sayıyorum...

Yalnız benim yazdığım şiirler güzel şiirlerdir. Sizin Puşkin'e kadın ayağını şiirde dile ge tirdi diye anıtlar dikmek istiyorlar! Oysa, benim şiirlerimin belirli bir yönü var. Siz ise serf çalıştıran bir adamsınız. Siz nerede, hümanist olmak nerede? Siz şimdiki aydınların sahip oldukları duygulardan hiçbirine sahip değilsiniz! Toplumun gelişmesi sizi hiç etkilememiş! Siz bir memursunuz, üstelik rüşvet alıyorsunuz! diyordu.

İşte o zaman artık bağırmağa ve kavga etmesinler diye yalvarmaya başladım. Piyotr Îlyiç ise, biliyor musunuz? Hiç de korkak değilmiş! Birden en soylu kişilere yakışır bir tavır takındı. Rakitin'e alaylı alaylı bakıyor, dinliyor ve özür diliyordu.

— Bilmiyordum, diyordu. Eğer bilmiş olsaydım bu şiirleri överdim... Zaten şairlerin hepsi işte böyle sinirlidirler.

Yani, sizin anlayacağınız, en nazik tavırları takındığı halde, öyle bir alay ediyordu ki!...

Sonradan kendisi de bana, tüm o sözlerinin alay olduğunu söyledi. Ben ise gerçekten ciddî olarak söylediğini sanıyordum. Yalnız, tıpkı sizin karşınızda olduğum gibi, yattığım yerden şöyle düşündüm: «Şimdi, Mi-hayıl İvanoviç'i evimde, misafirime bağırıp çağırdığı için kapı dışarı edersem, acaba nezakete aykırı mı, yoksa yerinde bir şey mi olur?» İşte, inanır mısınız, yattığım yerde gözlerimi kapamış hep bunu düşünüyordum: «Böyle bir şey soylu bir kadına yakışır mı, yakışmaz mı?» Bir türlü de karar veremi-yordum. Kendi kendimi üzüp duruyordum. Kalbim de çarpıyordu. «Bağırayım mı, bağırmayayım mı?»

diye kendi kendime soruyordum. İçimdeki seslerden biri «bağır!», öbür» «hayır bağırma» diyordu. Yalnız, işte öbür ses bunu mez, birden bağırdım ve hemen oracıkta bayılıverdim. ardından gürültü patırtı koptu.

Birden kalkıp Mihayıl İvanoviç'e:

— Bunu size bildirmek benim için acı bir şey ama,

sizi evimde kabul etmek istemiyorum, dedim.

Öylece kovdum işte! Ah, Aleksey Fiyodoroviç! Kötü bir şey yaptığımı kendim de biliyorum, hep yalan söyledim, as lında ona hiç de kızmamıştım,

ama işin doğrusu, birden öyle bir sahne olursa, çok güzel bir şey olacak gibi geldi bana Yalnız inanır mısınız? Bu sahne gerçekten tabiî oldu.

Tabii

art*

mağa bile başlamıştım. Hatta ondan sonra birkaç gün daha hep allayıp durdum.

Sonradan birgün, öğleden sonra, birden hepsini aklımdan çıkardım. İşte Rakitin, iki haftadır bize hiç «imiyor. Ben de, «Yoksa hiç mi gelmeyecek?» diye düşünüyorum- Daha dün öyle düşünüyordum. Sonra birgün akşama doğru bu «Dedikodu» gazetesi geldi. Onu okur okumaz bir çığlık attım. Bunu başka kim yazabilir? Muhakkak o yazmıştır! O gün eve dönünce oturmuş yazmıştır! Yazdıktan sonra göndermiş, onlar da yayınlamışlardır.

Tüm bunlar olalı iki hafta oldu. Yalnız bu söylediklerim berbat şeyler Alyoşa. Hiç de asıl gerekli şeyleri söyleyemiyorum! Ah, ne yapayım! Sözler ağzımdan kendiliğinden dökülüyor. Alyoşa:

— Benim bugün ağabeyime muhakkak zamanında gitmem gerekiyor! diye mırıldanacak oldu.

— Tam üstüne bastınız, tam üstüne bastınız! Şimdi bana hepsini hatırlattınız. Beni dinleyin, «sabit fikir» nedir?

Alyoşa hayretle:

— Ne sabit fikri? diye sordu.

— Hukukî anlamda «sabit fikir». Bağışlanmanıza yol açan bir sabit fikir. Öyle bir sabit fikir ki, sizi hemen bağışlarlar.

— Ne demek istiyorsunuz efendim, anlayamadım?

— Anlatmak istediğim şey şu: O, Katya yok mu? Ah, o ne sevimli, o ne cici varlıktır!

Yalnız, kime âşık olduğunu bir türlü bilemiyorum. Geçenlerde bende idi, ama ağzından hiç-bir lâf alamadım. Kaldı ki, şimdi kendisi benimle konuşurken, herseyi hafiften alıyor. Yani sağlığından filân söz ediyor. başka hiçbir şey söylemiyor. Üstelik öyle bir tavır da takını-**• Ben de kendi kendime, «eh varsın öyle olsun, ne hali varsa «örsün!»

dedim... Ha, o sabit fikri söyleyecektim: İşte o doktor

da geldi, siz doktorun geldiğini biliyor muydunuz? Bilmez da musunuz? Hani deli doktoru var ya, o işte! Canım onu siz getirtiniz ya. Daha doğrusu, siz değil, Katya getirtti!

Her-

şeyin altından da hep Katya çıkıyor!

İşte bakın, şöyle oluyor: Adamın biri var, hiç de deli de-liyorBirden aklıma bir sabit fikir takılıyor. Kendini bi-liyor

ne yaptığının farkında. Öyleyken zihninde bir sabit fikir var Şimdi yeni kanunlar bu

«sabit fikir» sorununu or-taya çıkardılar. Yeni kanunların bir iyiliği bu. Doktor bana akşam. hani o altın madenleri var ya, onu sordu. Yani:192

«Mitya'nın durumu o zaman nasıldı?» diye soruyordu! «o anda kafasında sabit bir fikir var mıydı, yok muydu?» Gelmiş, bağırıp çağırmaya başlamıştı. «Para, para, bana üç bin verin, üç bin verin!» diye bağırıyordu. Sonra gitti ve durup dururken cinayet işledi. Belki de hep: «Öldürmek istemiyorum, öldürmek istemiyorum!» diye düşünüyordu. Ama birden elinde olmayarak gidip öldürdü. İşte bu yüzden onu bağışlayacaklardır. Tek kendi kendisine karşı koyduğu, öyleyken öldürdüğü için.

Alyoşa biraz sertçe bir tavırla:

— Canım, o öldürmedi ki! diye kadının sözünü kesti. Gittikçe daha çok huzursuzluk ve sabırsızlık duymağa başlamıştı.

— Biliyorum, cinayeti işleyen o ihtiyardır. Grigoriy'dir. Alyoşa:

— Nasıl Grigoriy? diye bağırdı.

— Odur, odur! Grigoriy'dir. Dimitriy Fiyodoroviç ona bir darbe indirmişti ya, işte o zaman adam yattığı yerde bir süre kalmıştır. Sonra da kalkmış kapının açık olduğunu görmüş, içeriye girmiş ve Piyodor Pavloviç'i öldürmüştür...

— İyi ama neden? Neden?...

— Kafasına bir «sabit fikir» geldiği için, Dimitriy Fiyodoroviç, kafasına bir darbe indirmiş. O da ayılınca bu «sabit fikirce kapılmış, gidip adamı öldürmüş. Kendisinin öldürmediğini söylemesine bakmayın, belki de hatırlamıyor bile. Yalnız bakın: Katilin Dimitriy Fiyodoroviç olması çok daha iyi olur. Hem de herhalde öyledir. Siz bu işi Grigoriy'in yaptığını söylediğime bakmayın. Bunu herhalde Dimitriy Fiyodoroviç yapmıştır. Böylesi çok daha iyi! Hay Allah! Yani «oğulun babayı öldürmesi iyidir» diye söylemedim bunu. Bu işi övüyor değilim! Aksine çocuklar ana babayı saymalıdırlar.

Ama gene de katilin Dimitriy olması daha iyi, çünkü o zaman ağlamanız gereksiz.

Çünkü o kendini bilmeyerek, daha doğrusu herşeyi bilerek, ama içinde olup

bitenleri anlayamıyarak işlemiştir bu cinayeti!

Evet, bağışlasınlar onu! Onu bağışlamaları o kadar in" sanca bir şey qlur ki! Hem böylece herkes yeni kanunların iyiliklerini görür. Ben ise bunun öyle olduğunu bilmiyorduni-Oysa diyorlar ki, bu eskiden beri böyleymiş. Ben bunu dün öğrenince, o kadar şaşırdım ki. Bu yüzden sizi çağırmaları için

193

birini göndermek istedim. Hem eğer, onu bağışlarlarsa, mahkemeden sonra onu doğru buraya, yemek yemeğe getireceksiniz. Ahbaplarımı çağırırım. Yeni kanunların şerefine içeriz. Bunun tehlikeli birsey olacağını sanmıyorum. Hem zaten bir çok misafirler davet edeceğim. Bu bakımdan, eğer herhangi bir şey olursa, onu heran dışarı çıkarabilirler.

Sonradan kendisi herhangi bir kentte bir sulh yargıcı ya da, bir başka şey olabilir. Çünkü, felâket geçirmiş insanlar herkesten daha iyi yargı verebilirler.

Hem zaten şimdi kimin bir sabit fikri yoktur ki? Herkesin bir sabit fikri vardır. Kaç örneği görülmüştür: Adara oturuyor, şarkı söylüyor, sonra birden hoşuna gitmeyen bir şey örüyor, tabancasını kaptığı gibi önüne geleni vuruyor. Sonra da onu bağışlıyorlar. Bunu kısa bir süre önce bir yerde okumuştum. Doktorlar da onaylamışlar bunu. Zaten doktorlar şimdi hep onaylıyorlar, hep bir şeyleri onaylıyorlar. Hem bun-da ne var ki?

Benim Liza'nın zihninde bile bir sabit fikir var. Daha dün akşam onun yüzünden ağladım.

Üç gün önce de gözyaşı döktüm, onun yüzünden. Ama bugün anladım, zihninde düpedüz bir sabit fikir var. Ah, Liza, beni o kadar üzüyor ki! Bence tam anlamıyla aklını kaçırmış.

Neden durup dururken sizi çağırdı? O mu sizi çağırdı, yoksa siz kendiliğinizden mi ona geldiniz?

Alyoşa kesin bir tavırla kalkacak oldu.

— Evet, beni çağırmıştı. Zaten şimdi onun yanına gideceğim, dedi.

Bayan Hohlakova birden ağlamaya başlayarak:

— Ah, sevgili, biricik Aleksey Fiyodoroviç! Bu .işte belki de en önemli olan başka bir nokta daha var! diye bağırdı. Tanrı bilir ya, gerçekten size güvenerek Liza'nın sizinle kokuşmasına izin veriyorum! Onun annesinden gizli olarak sizi Yırtmış olması hiç önemli değil. Ama ağabeyiniz, özür dile-rim İvan Fiyodoroviç'e güvenemem! Kızımın onunla arka-daşlık etmesine öyle rahatça göz yumamam. Gerçi onu hâlâ Şövalye ruhu taşıyan bir genç adam olarak kabul ediyo-rum, ama... Düşünün bir kez, durup dururken Liza'ya da Aramış. Oysa benim bundan hiç haberim yoktu!

Alyoşa derin bir hayretle:

— Nasıl? Ne dediniz? Ne zaman? diye sordu.194

KARAMAZOV KARDEŞLER

Artık oturmuyor ve Bayan Hohlakova'yı ayakta dinliyor du.

— Size anlatacağım. Galiba zaten sizi bunun için çağır. dım. Hoş, artık sizi niçin çağırdığımı bile kesin olarak bile-miyorum ya! Bakın şöyle oldu: İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan dönüşünden bu yana iki kez beni ziyaret etti. Birincisinde sadece bir ahbap olarak görüşmek için gelmişti. İkinci kez ise, bundan kısa bir süre önce geldi. O gün Katya bendeydi, o da Katya'nın bizde olduğunu öğrenmiş, onun için gelmişti. Tabiî onun bizi böyle sık sık ziyaret etmesini beklemiyordum. Çünkü, vous comprenez, cette affaire et la mort terrible de votre para(*), bundan ötürü, zaten işinin başından aşkın olduğunu biliyorum. Yalnız birden öğreniyorum ki, bize yine uğramış, hem de bana hiç uğramadan doğrudan doğruya Li-za"yı ziyaret etmiş. Bu iş, beş altı gün önce olmuş.

İvan Fiyodoroviç gelmiş, beş dakika oturmuş ve çıkıp gitmiş. Bunu tam üç gün sonra Glafira'dan öğrendim. Ziyaret bu yüzden birden dikkatimi çekti. Hemen Liza'yı çağırdım. Ama o bana güldü: «İvan Fiyodoroviç uyuduğunuzu sanıyordu, bana da sizin sağlık durumunuzu öğrenmek için uğramıştı.» dedi.

Gerçekten de öyle olmuş. Yalnız Liza, aman Allahım Liza, beni ne kadar üzüyor! Bakın bir gece, birden (bu, siz bize son olarak gelip gittikten dört gün sonra olmuştu) kriz geçirdi.

Çığlıklar, tiz sesler, sizin anlayacağınız, tam bir isteri krizi! Bende neden hiçbir zaman öyle isteri krizi olmuyor? Ertesi günü bir kriz daha, sonra da üçüncü günü ve dün akşam, evet dün akşam kendini bir sabit fikre kaptırdı. Bana birden durup dururken:

— Ben İvan Fiyodoroviç'den nefret ediyorum ve bundan böyle onu evimize kabul etmemenizi istiyorum! diye bağırdı.

Bu beklenmedik istek karşısında ne yapacağımı şaşırdım-Böyle değerli ve bu kadar bilgisi olan, ayrıca böyle bir fe lâket geçirmiş (çünkü tüm bu hikâyeler ne de olsa mutsuzluktur, mutluluk sayılmaz değil mi?) bir gence durup dururken evimin kapısını ne diye kapayayım?

Liza, birden bu sözlerime kahkahalarla gülmeğe başla, • hem de hakareti! bir tavırla! Eh ben de sevindim: «Onu güldurdum ya, artık krizleri geçer» diye düşündüm. Hem za (*) Anlıyor musunuz, bu iş ve babanızın feci ölümü.

ben de iznim olmadan yaptığı o garip ziyaretler yüzünden, jvan Fiyodoroviç'ten bir açıklama yapmasını isteyerek, bize artık gelmemesini söylemek istiyordum.

Ama bugün birden işitiyorum ki, Liza uyandığı vakit Yul-ya'ya kızmış ve düşünün bir kez, kadının yüzüne bir tokat atmış. Bu vahşice bir şey! Ben kendi hizmetçi kızlarıma «siz»

diyorum. Hem Liza, bir saat kadar sonra birden Yuiya'ya sarılıyor, ayaklarını öpüyor.

Bana da birini gönderip bundan böyle bana artık hiç gelmiyeceğini, hiçbir zaman benimle görüşmek istemediğini bildiriyor. Ama ben, ayağımı sürüye sürüye ona gittiğim vakit üzerime atıldı, yüzümü gözümü öpmeye, ağlaya ağlaya öpmeye başladı. Sonra da aynı şekilde, hiçbir şey söylemeden beni odasından dışarı çıkardı. Böylece ben de hiçbir şey öğrenemedim. Şimdi sevgili Aleksey Fiyodoroviç, bütün umutlarım sizde. Tabiî, çünkü kaderim sizin elinizde! Sizden açıkça rica ediyorum, Liza'ya gidip herşeyi öğrenin. Ancak siz başarabilirsiniz bunu, sonra da gelip bir ana olarak bana herşeyi anlatın. Çünkü anlıyor musunuz? Eğer bu iş böyle sürüp giderse, Öleceğim! Ya düpedüz öleceğim, ya da evden kaçıp gideceğim. Artık dayanamam! Benim de bir sabrım var. Ama bu sabır tükenebilir. O zaman... İşte o zaman felâketler olacak!

Bayan Hohlakova, o sırada içeriye giren Pivotr İlyiç Per-hotin'i görünce tüm yüzü ışık saçarak:

— Ah, çok şükür sonunda geldiniz, Piyotr İıyiç! diye bağırdı. Geç kaldınız, geç kaldınız!

Eh söyleyin ne oldu? Oturun, söyleyin bakalım, kaderi bağlayacak son sözü söyleyin!

Ne

'yor o avukat? Aleksey Fiyodoroviç, nereye gidiyorsunuz?

— Ben Liza'ya gidiyorum.

Ha, evet! Öyleyse unutmayın! Sizden rica ettiğim şeyi

unutmayın olmaz mı? Bu bir hayat memat meselesi! Bir kader sorunu!

Ama Alyoşa elinden geldiği kadar çabuk, oradan çıkmaya ça-

lışarak Tabiî unutmam, eğer elimden gelirse... Ama o kadar geçiktim ki.

Bayan Hohlakova peşinden:

«hayır, sonradan muhakkak, muhakkak uğrayın bana! elimden gelirse» demeyin, yoksa ölürüm!

diye

bağırdı. Alyoşa

artık odadan çıkmıştı.196

KARAMAZOV KARDEŞLER

III

KÜÇÜK BİR ŞEYTAN

Alyoşa. Liza'nın odasına girince, genç kızı daha yürüye-mediği zamanlarda, onu gezdirdikleri tekerlekli koltuğun üzerinde, yan yatmış bir durumda gördü. Liza, onu karşılamak için yerinden bile kımıldamadı. Ama keskin, içini okumak isteyen bakışı Alyoşa'ya saplandı. Bu bakı; biraz hasta olan bir insanın bakışını andırıyordu. Genç kızın yüzü de solcun ve sarımtırak bir renkteydi. Alyoşa üç gün içinde ne kadar değişmiş

olduğuna hatla ne kadar zayıfladığına şaştı kaldı. Genç kız elini ona uzatmamıstı. Alyoşa kendiliğinden onun elbisesi üzerinde hareketsiz duran incecik, uzun parmaklarını öptü.

sonra hiç konuşmadan karsısına oturdu.

Liza sert bir tavırla:

— Biliyorum, cezaevine gitmek için acele ediyorsunuz, dedi. Öyleyken annem sizi iki saat yanında tuttu. Hemen de beni ve Yulya'yı anlatmıştır!

Alyoşa:

— Nereden bildiniz? diye sordu.

— Kapıdan dinledim! Neden öyle dik dik bakıyorsunuz? Kapıdan dinlemek istedim, dinledim işte. Bunda kötü bir şey yok ki. Bağışlanmam için de yalvarmıyorum.

— Bir şeye mi sıkıldınız?

— Tersine, çok sevinçliyim. Yalnız simdi gene otuzuncu kezdir kendi kendime eşiniz olmayı reddetmekle ne kadar iyi ettiğimi düşünüyordum. Siz koca olacak adam değilsiniz! Diyelim ki sizinle evlendim, sonra birden sizden daha çok seveceğim birine götürmeniz için elinize bir mektup verdim, öyle bir şey olsa siz onu alır ve muhakkak o adama götürürsünüz, üstelik onun karşılığım da alıp bana getirirsiniz. Kırk yaşına da bassanız, gene böyle benim mektuplarımı getirip götürmeye devam edersiniz...

Birden kahkahalarla gülmeye başladı. Alyoşa, gülümseyerek:

— Sizin içinizde, öfkeli ama, aynı zamanda içten gelen bir şey var, dedi.

— İçten olması sundan ileri geliyor: Sizden utanmıyorum da ondan. Sizden utanmak şöyle dursun, utanmak isteğini de

duymuyorum. Asıl sizin karşınızda, asıl sizden utanmak istemiyorum. Alyoşa, size karşı neden saygı duymuyorum? Sizi çok seviyorum oysa! Eğer saygı duysaydım, hiç utanmadan öyle konuşmazdım değil mi?

— Evet.

— Peki, sizden utanmadığıma inanıyor musunuz?

— Hayır, inanmıyorum.

Liza, gene sinirli sinirli güldü. Acele ile hızlı hızlı konuşuyordu :

— Ağabeyiniz Dimitriy Fiyodorovic'e, cezaevine şeker gönderdim. Alyoçâ, ne kadar yakışıklı olduğunuzu biliyor musunuz? Sizi çok seveceğim, çünkü, sizi çabucak sevmeme izin. verdiniz!

— Siz beni bugün buraya neden çağırdınız, Liza?

— Size bir isteğimi bildirmek arzusunu duyuyordum. Birinin benimle evlenmesini, sonra işkence etmesini, aldatmasını, beni bırakıp buradan başka yere gitmesini istiyorum. Mutlu olmak istemiyorum!

— Demek karışıklığı sevmeğe başladınız öyle mi?

— Ah, karışıklık istemiyorum. İçimde hep bir evi ateşe vermek isteğini duyuyorum.

Hayalimde canlandırıyorum bunu: Eve nasıl yaklaşacağımı, onu yavaşça nasıl yakacağımı düşünüyorum, ama muhakkak yavaşçacık, yavaşçacık, olmalı. İtfaiyeciler söndürmeye çalışsınlar ama ev gene de inadına çatır çatır yansın!... Ben ise kimin yaktığını bileyim, ama susayım. Ah, saçmalık! Ne kadar can sıkıcı şeyler bunlar!

Tiksinerek elini salladı. Alyoşa yavaşça:

— Desenize, zengin yaşıyorsunuz?

— Fakir olmak, daha mı iyi?

— Daha iyi ya.

— Bunu size ölen o rahip söylemiştir. Ama doğru bir şey degil ki! Ben zengin olayım, varsın ötekiler fakir olsun! Ben şeker, kaymak yiyeceğim, kimselere de bir şeycik vermeyece-ğim Ah, söylemeyin, hiçbir şey söylemeyin. (Bunu küçük elini sallayarak söylemişti, oysa Alyoşa ağzını bile

açmamıştı.) Siz zaten daha önceden de tüm bunları söylediniz, artık herşeyi ezbere biliyorum. Hep can sıkıcı şeyler. Eğer fakir olursam, birini öldürürüm. Zengin olursam da gene belki birini öldü-receğim. Ne diye oturayım sanki? Oysa ben, biliyor musunuz,

harman dövmek istiyorum! Evet, harman dövmek!193

Sizinle evleneceğim, siz de köylü olacaksınız, evet gerçekten bir köylü. Bir tayımız olsun.

İster misiniz? Siz Kalganov'u tanıyor musunuz?

— Tanıyorum. •

— Kalganov hep dolaşıyor ve hayal kuruyor. Diyor ki: «.Gerçek hayatı yaşamak neye gerek? Hayal kurmak daha iyi İnsan hayalinden en neşeli şeyleri geçirebilir. Oysa yaşamak can sıkıcı bir şey!» Ama kendisi yakında evlenecek. Öyleyken bana âşık olduğunu söyledi. Siz topaç çevirmesini biliyor musunuz?

— Biliyorum.

— İşte Kalganov tıpkı bir topaç gibi: İnsan onu döndürmek, sonra da kırbaçla bir temiz dövmek istiyor, öyle bir dövmeli ki, onu! Kalganov'ia evlenirsem, ömrümün sonuna dek fırıl tırıl döndüreceğim onu! Benimle oturmaktan utanç duyuyor musunuz?

— Hayır.

— Kutsal şeylerden söz etmiyorum diye herhalde bana müthiş kızıyorsunuz. Ben kutsal olmak istemiyorum. Öbür dünyada en büyük günah için ne yaparlar insana? Siz bunu kesin olarak biliyorsunuz herhalde...

Alyoşa ona dik dik bakarak:

— Vereceği cezayı ancak Tanrı bilir, dedi.

— Ben de öyle olmasını istiyorum iste! Ortaya çıkmak isterdim, beni yargılasınlar.

Sonra da ben birden herkesin gözünün içine bakarak kahkahalarla güleyim. İçimden bir evi yakmak geliyor. Alyoşa! Bizim evi yakmak istiyorum. Bana inanmıyor musunuz?

— Neden inanmayayım? On iki yaşında bile herhangi bir şeyi yakmak için büyük bir istek duyan çocuklar vardır. Yakarlar da. Bu hastalık gibi bir şeydir.

— Yalan, yalan, yalan! Çocuklar da olsa, beni ilgilendirmez. Ben bunu

söylemek istemiyordum.

— Siz, kötülüğü iyilik olarak kabul ediyorsunuz; bu geçici bir krizdir. Belki de bu eskiden geçirdiğiniz hastalıktan ileri geliyor.

— Ama siz gene de benden nefret ediyorsunuz! Ben düpedüz iyilik yapmak istemiyorum.

Kötülük etmek istiyorum-Bu hastalık filân değil.

— Neden kötülük etmeli sanki?

— Hiç bir yerde, hiç bir şey kalmasın diye! Ah, dünyada hiç bir şey kalmasaydı ne kadar iyi olurdu1 Biliyor musunuz? Bazen içimde müthiş kötülükler, pek çok kötülükler etmek isteğini duyuyorum. Gizli gizli uzun bir süre kötülük edeyim sonra günün birinde herkes bunları öğreniversin! O zaman herkes etrafımı saracak ve beni parmağı ile işaret edecek. Ben de herkese bakacağım. Çok hoş bir şey olacak. Neden zevkli bir şey olacak, biliyor musunuz Alyoşa?

— Ne bileyim, öyle işte. Herhalde iyi bir şeyi yok etmek ya da demin söylediğiniz gibi bir şeyi ateşe vermek ihtiyacını duyuyorsunuz. Bu da olağan bir şeydir.

— Siz benim söylediğime bakmayın, bunları gerçekten de yaparım.

— İnanıyorum.

— Ah, «inanıyorum» dediğiniz için sizi o kadar seviyorum ki. Hem siz hiç bir zaman, hiç bir zaman yalan söylemezsiniz. Oysa belki de bütün bunları size mahsus, sizi kızdırmak için söylediğimi düşünüyorsunuz, öyle değil mi?

— Hayır, öyle olduğunu sanmıyorum... Gerçi belki bu ihtiyacı da biraz duyuyorsunuz, ama...

— Gerçekten duyuyorum. Size hiç bir zaman yalan söylemem.

Liza, bunu gözlerinde garip bir parıltıyla söylemişti. Al-yoşa'yı en çok şaşırtan şey, ciddîliğiydi. Şimdi yüzünde bir Parçacık olsun şaka ya da neşe sezilmiyordu. Bununla birlikte, eskiden en «ciddî» dakikalarında bile neşeli, şakacılığı yok olmuyordu. Alyoşa düşünceli bir tavırla:

— Öyle anlar olur ki, insanlar cinayetten hoşlanırlar dedi.

— Evet, evet! Tam zihninden geçen düşünceyi söylediniz. herkes, her zaman hoşlanır bundan. Yalnız «bazı dakikalarda» değil. Biliyor musunuz herşey, sanki herkes günün birinde yalan söylemeğe sözleşmiş de, ondan

sonra bugüne dek hep yalan söylemiş

gibi oluyor. Herkes kötülükten nefret ettiğini söylüyor. Oysa için için kötülükten hoşlanıyor.

— Peki, siz eskiden olduğu gibi kötü kitaplar okuyor musunuz?

—Okuyorum ya! Annem okuyor, okuduktan sonra da on-ları yastığının altına saklıyor.

Ben de onları oradan çalı-

— Kendi kendinizi mahvetmekten utanmıyor musunuz?

— Kendimi mahvetmek istiyorum ben! Burada bir ço, cuk var, demiryolunun ortasına yatmış, üzerinden de vagonlar geçmiş. Ne mutlu ona! Dinleyin, şimdi ağabeyinizi muhakeme ediyorlar, babanızı öldürdü diye. Oysa herkes babasını öldürdü diye zevk duyuyor.

Alyoşa yavaşça:

— Herkesden söz ederken söylediğiniz o sözlerde biraz gerçek payı var.

Liza, sevinçle:

— Ah, bakın zihninizden ne düşünceler geçiyor! diye bağırdı. Hem de sizin gibi rahip olan birinin aklından! Hiç bir zaman yalan söylemediğiniz için, size karşı ne kadarv saygı duyuyorum, bilemezsiniz. Alyoşa. Ah, size bir rüyamı anlatacağım: Bazen rüyamda şeytanlar görürüm. Güya gece, odamda bir mum yanıyor, ben yatıyorum; etrafta birden şeytanlar beliriyor. Ama her kösede, masanın altında bile... Hem de kapıyı açıp kalabalık olarak kapının arkasında da duruyorlar. Hep de içeri girip beni yakalamak istiyorlar. Artık yanıma yaklaşıyorlar, neredeyse, o zaman hepsi birden geri çekiliyorlar. Korku içinde kalıyorlar. Ama büsbütün gitmiyorlar. Hep kapıda köşelerde kalıp bekliyorlar. Birden içimde yüksek sesle Tanrrya küfretmek için büyük bir istek uyanıyor. O zaman küfretmeye başlıyorum. Onlar da birden hep birlikte üzerime geliyorlar. Öyle seviniyorlar ki. Artık neredeyse beni yakalayacaklar, o zaman birden haç çıkarıyorum. Bunun üzerine hepsi, birden, gene geriye gidiyorlar.

Öyle eğlenceli bir şey ki! Heyecandan nefesim tıkanıyor.

Alyoşa birden:,

— Ben de aynı rüyayı görmüşümdür, dedi. Lıza şaşkınlık içinde:

— Yok canım? diye bağırdı. Beni dinleyin Alyoşa! Sakın gülmeyin. Bu çok,

çok önemli bir şey; iki ayrı insan, aynı rüyayı görebilir mi?

— Demek ki görebiliyor.

Liza, bu sefer daha büyük bir şaşkınlık içinde:

— Alyoşa, diyorum ya size, bu çok, çok önemli bir şey-diye devam etti. Yani rüya değil, sizin de benim görmüş olduğum rüyayı görmeniz önemli. Siz bana hiç bir zaman yalan

lan söylemezsiniz, şimdi de söylemeyin! Bu doğru, değil mi?

Şaka etmiyorsunuz, değil mi?

— Doğru söylüyorum.

Liza, nedense müthiş şaşırmıştı. Yarım dakika kadar sustu. Sonra birden yalvaran bir sesle:

— Alyoşa, beni ziyaret edin. Bana daha sık gelin! dedi. Alyoşa kesin bir tavırla:

— Ben ömrümün sonuna dek her zaman sizi ziyarete geleceğim, diye cavapladı.

Liza gene:

— Bakın, bunu yalnız size söylüyorum, diye tekrar söze başladı. Yalnız kendime, bir de size söylüyorum. Tüm dünyada bir size söyleyebilirim bunu. Hem de içimi size kendi kendime olduğundan çok daha istekle açabiliyorum. Sizden de hiç utanç duymuyorum. Neden sizden hiç mi hiç utanç duymuyorum Alyoşa? Söyleyin Alyoşa, yahudilerin paskalya yortusunda çocukları çalıp kestikleri doğru mu?

— Bilmiyorum.

— Bakın, bende bir kitap var, onda okudum: Bir yerde, bir mahkeme yapılmış, yahudinin biri dört yaşında bir erkek çocuğunu almış, önce her iki elindeki tüm parmaklarını kesmiş, sonra çocuğu duvara çivilemiş. Mahkemede de çocuğun kısa bir süre içinde, dört saat sonra öldüğünü açıklamış. Ne çabuk ölmüş değil mi? Hep

«inliyor, inliyor duruyordu» diyormuş, kendisi de duruyor, zevkle onu seyrediyor-muş. Aman ne güzel!

— Güzel mi?

— Tabii. Bazen kendim de bir çocuğu duvara çakabile-ceğimi düşünüyorum. Çocuk duvarda asılı kalıyor, inleyip duruyor... O böyle

inlerken, ben karşısına oturup ananas kompostosu yiyebiliyorum. Ananas kompostosunu çok severim. Siz sever misiniz?

Alyoşa susuyor, ona bakıyordu. Genç kızın solgun, sarı yüzü birdenbire çirkinleşmiş, gözleri kıvılcımlanmıştı.

— Biliyor musunuz? O yahudi hikâyesini okuduktan sonra, tüm gece hıçkıra hıçkıra ağladım. Çocukcağızın, nasıl ba-bağırdığını, nasıl inlediğini hayalimde canlandırıyordum. (Dört yaşındaki çocuklar artık her şeyi anlarlar). Öyleyken o komPosto meselesi zihnimden bir türlü gitmiyordu. Ertesi sabah, birine mektup gönderdim, muhakkak bana gelsin diye. O202

mektup gönderdiğim geldi, hemen ona, o çocukcağızı ve komposto meselesini, yani her şeyi, her şeyi anlattım. Üstelik bunun «güzel bir şey olduğunu» söyledim. Birden gülmeye başladı ve bunun gerçekten güzel olduğunu ileri sürdü. Sonra ayağa kalkıp gitti.

Yanımda, sadece beş dakika oturmuştu. Benden nefret mi etti ha? Nefret mi etti?

Söyleyin, söyleyin Alycşa o anda benden nefret etti mi, etmedi mi?

Divanın üzerinde doğrulmuştu. Gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Alyoşa heyecanla:

— Söyleyin, o adamı siz kendiniz mi çağırdınız?

— Evet, ben çağırdım.

— Ona mektup mu göndermiştiniz?

— Mektup göndermiştim ya.

— Yalnızca bu çocuk meselesini sormak için mi?

— Hayır, onun için değil, hiç de onun için değil. Ama buraya girer girmez hemen ona bunu sordum. O da karşılık verdikten sonra güldü, ayağa kalktı ve çıkıp gitti.

Alyoşa, alçak sesle:

— O adam size karşı dürüst davranmış! dedi.

— Peki, benden nefret mi etti? Yoksa alay mı etti benimle?...

— Hayır, belki kendisi de o ananas kompostosu meselesine inanmıştır da ondan öyle söylemiştir. Zaten kendisi şimdi çok hasta, Liza.

Liza'nın gözleri ışıl ışıl oldu.

— Tabiî ya, inanıyor işte! diye bağırdı. Alyoşa devam etti:

— Onun kimseden nefret ettiği yok! Yalnız -kimseye inanmıyor. İnanmayınca da, tabiî nefret duyuyor.

— O halde, benden de nefret ediyor, değil mi? Benden de?

— Sizden de ya.

Liza, garip bir tavırla dişlerini sıkarak:

— Güzel! dedi. İçeri girip de gülmeye başladığı vakit nefret duymanın güzel bir şey olduğunu hissettim. Parmaklan kesik çocuk da güzel bir şey, nefret duymak da güzel...

Bunu söyledikten sonra garip bir öfke ile Alyoşa'nın gözlerinin içine bakarak sayıklıyormuş gibi güldü. Birden uzandığı koltuktan ayağa fırladı, Alyoşa'ya doğru atıldı, onu kolları ile sımsıkı sardı:

203

— Biliyor musunuz Alyoşa, biliyor musunuz? İsterdim ki... Alyoşa kurtarın beni! diye bağırdı.

Neredeyse inliyordu:

— Kurtarın beni! Size simdi söylemiş olduklarımı dünyada herhangi bir başka insana söyler miyim? Ben doğruyu, gerçeği söyledim? Kendimi öldüreceğim, çünkü her şey bana adî görünüyor! Yaşamak istemiyorum, çünkü her şey bana çirkin görünüyor! Her şey adi, her şey adi!...

Sözlerini çılgın gibi:

— Alyoşa, beni neden hiç, ama hiç sevmiyorsunuz? diyerek bitirdi.

Alyoşa heyecanla:

— Hayır, seviyorum! diye .karşılık verdi.

— Peki, benim için ağlayacak mısınız? Söyleyin, ağlayacak mısınız?

— Ağlayacağım ya...

— Yani, eşiniz olmadım diye değil, sadece beni yitirdiğiniz için, sadece bunun için ağlar mısınız?

— Ağlarım.

— Teşekkür ederim! Benim sadece sizin gözyaşlarınıza ihtiyacım var. Başkaları varsın beni cezaya çarptırsınlar! Varsın, beni ayakları altında çiğnesinler, hem de hepsi!

Çiğnesinler beni! Hiç kimseyi ayırmak istemiyorum! Çünkü, hiç kimseyi sevmiyorum. İşitiyor musunuz, hiç kimseyi! Aksine, herkesten nefret ediyorum ben!

Birden Alyoşa'nın kollarının arasından sıyrıldı.

— Haydi gidin Alyoşa! Ağabeyinize gitme zamanı geldi... Alyoşa, neredeyse korku içinde:

— İyi ama, siz nasıl kalacaksınız? diye sordu.

— Siz ağabeyinize gidin! Cezaevi kapanacak, gidin! İşte şapkanız! Mitya'yı öpün, haydi gidin, haydi gidin!

Liza, neredeyse zorla Alyoşa'yı kapidan dışarı çıkardı. O ise, üzüntülü bir şaşkınlık içinde Liza'ya bakakalmıştı. Birden sağ eline bir mektup, sımsıkı katlanmış, üzeri de damgalan-

^ış bir mektup sıkıştırıldığını farketti. Gözünü indirdi ve bir an içinde adresi okudu:

«İvan Fiyodoroviç Karamazov'a.» Bunu okuyunca hemen gözlerini kaldırıp Liza'ya baktı.

Liza'nın Vüzünde hemen hemen tehdit edici bir anlam belirmişti. Kendinden geçmiş gibi, tir tir titreyerek:

— Muhakkak verin, muhakkak verin ona! diye emretti.204

Bugün, hemen vereceksiniz! Yoksa kendimi zehirlerim! Sizi zaten bunun için çağırmıştım!

Bunu söyler söylemez kapıyı çarparak kapadı. İçerden sürgünün çekildiği işitildi. Alyoşa, mektubu cebine koydu ve doğru merdivene gitti. Bayan Hohlakova'ya uğramamıştı.

Hatta onu unutmuştu bile. Liza ise, Alyoşa oradan uzaklaşır uzaklaşmaz sürgüyü tekrar çekti, kapıyı biraz araladı, arasına parmağını koydu ve kapayarak, var gücü ile parmağını sıkıştırdı. Beş saniye kadar sonra elini kurtararak, ağır adımlarla yavaş yavaş koltuğuna gitti, dimdik oturdu ve kararmış parmağı ile tırnağının altında kan oturmuş, şişmiş yere baktı. Dudakları titreyerek hızlı hızlı kendi kendine:

— Adi bir kızım ben, adi, adî, adî!... diye söylendi..

IV ÖVGÜ VE SIR

Alyoşa, cezaevinin kapısını çaldığı vakit, artık büsbütün geç olmuştu. Hava kararmaya bile başlamıştı. Ama, Alyoşa biliyordu ki, onu hiç bir engel göstermeden içeri alacaklardı.

Bizim küçük kentte bu işler her yerde olduğu gibidir. Başlangıçta, ilk soruşturma bittiği vakit. Mitya'nn akrabaları ile ve bazı diğer kişilerle görüşmesi, boyun eğilmesi zorunlu bazı formalitelere bağlıydı. Ama sonradan bu formaliteler, gevşe-memekle birlikte, Mitya'yı ziyarete gelen, hiç değilse bazı ki-şıler için kendiliğinden ayırımlar yapıldı. O

kadar ki, mahkûmları ziyaret için ayrılan odada görüşmeler hemen hemen başbaşa oluyordu.

Bununla birlikte, böyle ayrı muamele gören kişiler çok azdı: Yalnız Gruşenka, Alyoşa, bir de Rakitin. Ayrıca. Gru-şenka'ya Mihayıl Makaroviç'in büyük bir zaafı vardı. İhtiyar adam, Mokroye'de ona bağırdığı için pişmanlık duyuyordu. Ama, sonradan işin özünü öğrenince Gruşenka hakkında düşüncelerini tüm olarak değiştirmişti. Aynı zamanda gariptir ki, Mitya'nın cinayeti işlediğine kesin olarak inandığı halde, genç adam cezaevine kapatıldıktan sonra, ona gittikçe daha yumuşak bir tavırla bakmağa başlamıştı: «Belki de özü iyi olan bir insandı. Ama işte sarhoşluktan, düzensiz bir yaşan-tıdan aptal gibi mahvetti kendini!» diyor gibiydi. Eskiden duyduğu dehşetin yerini şimdi bir acıma duygusu almıştı.

Alyosa'ya gelince, onu eok severdi ve onunla çoktandır tanışıyordu. Cezaevine kapatılan genç adamı sonradan sık sık ziyaret etmeye başlayan Rakitin ise. «kendi deyimi ile» «ıs-Jahfvindeki hanım kızlarım en yakın dostlarından biriydi ve hergün onların bulunduğu ıslahevinde dolaşıp duruyordu. Cezaevinin, görevine çok bağlı bir adam olmakla birlikte, iyi yürekli bir ihtiyar olan müdürüne gelince, Rakitin onun evine gidip çocuklarına ders veriyordu. Alyoşa da genel olarak onunla «bilimsel konularda» söz açmaktan hoşlanan müdürün özel bir önem verdiği eski bir ahpabıydı. İvan Fiyodoroviç'e gelince, müdür ona saygı duymaktan başka, yargılarından korkardı bile. Oysa, kendisi de büyük bir felsefe meraklısıydı ve tabii bir çok şeylerin özüne «kendi aklı ile varmıştı.

Yalnız. Alyosa'ya karşı saklayamadığı bir sempati duyuyordu. Son yıl içinde, ihtiyar adam sahte incil'leri incelemeye koyulmuştu ve bu incelenmenin üzerinde bıraktığı izlenimleri her zaman genç arkadaşına bildiriyordu. Hatta eskiden manastıra geliyor ve hem Alyoşa ile, hem de orada bulunan papaz rütbesindeki başka rahiplerle tartışmalar yapıyordu. Bu bakımdan, Alyoşa cezaevine geç vakitte gelse bile. işi halletmek için müdüre gidip görünmesi yetiyordu. Bundan başka, cezaevinde en son gardiyana kadar herkes Alyoşa'ya alışmıştı. Nöbetçi de tabiî ona zorluk çıkarmıyordu. Yeter ki, Alyoşa müdürlükten izin almış olsun.

Mitya, kendisini çağırdıkları vakit, daima hücresinden aşağı, ziyaretler için ayrılan yere iniyordu.

Alyoşa odaya girer girmez artık Mitya'nın yanından ay-nlmak üzere olan

Rakitin'le burun buruna geldi. İkisi de yüksek sesle konuşuyorlardı. Mitya, onu uğurlarken nedense Çok gülüyordu. Rakitin ise homurdanıyor gibiydi. Son zamanlarda Rakitin, Alyoşa ile karşılaşmaktan hiç hoşlanmıyor, onunla hemen hemen hiç konuşmuyor, hatta zoraki bir tavırla selâmlaşıyordu. Şimdi de Alyoşanın içeri girdiğini görün-ce. mahsus somurtkan bir tavırla kaşlarını çattı, gözlerini de, sanki o sırada sıcak tutan kalın, kürk yakalı paltosunun Düğmelerini iliklemekle uğraşıyormuş gibi aşağı indirdi. Son-ra da hemen şemsiyesini aramaya koyuldu. Sadece bir şey söylemiş olmak için:206

— Bir şeyimi unutmayayım da, diye mırıldandı. Mitya:

— Dikkat et, başkasının bir şeysini unutmayasın! diye şaka etti ve hemen savurduğu bu şakaya kahkahalarla güldü...

Rakitin, bir anda öfkeye kapıldı. Kızgınlıktan titreyerek birden:

— Sen bunu kendi Karamazov'larına söyle! Sizin o köleler çalıştıran soyunuzdan olanlara söyle, Rakitin'e değil! diye bağırdı.

Mitya yüksek sesle:

— Ne oluyorsun canım? Şaka ettim! diye karşılık verdi. Sonra, başı ile oradan hemen gitmek üzere olan Rakitin'i

işaret ederek Alyoşa'ya doğru döndü:

— Hep böyledir işte! dedi. Az öncesine kadar oturuyor, gülüyor, neşeli görünüyordu.

Şimdi ise birden öfkeye kapıldı! Sana başı ile bile selâm vermedi, birbirinize büsbütün mü da-rıldımz nedir? Sen neden böyle geç kaldın? Ben, beklemek ne kelime, sabahtan öğleye kadar yolunu gözledim durdum. Her neyse zararı yok! Acısını çıkarırız.

Alyoşa, Rakitin'in çıkıp gittiği kapıyı başı ile işaret ederek:

— Neden sana böyle sık sık geliyor? Onunla arkadaş mı oldun yoksa? diye sordu.

r- Mıhayıl'la mı arkadaş oldum? Hayır, bunu söyleyemem. Hem zaten onunla arkadaş

olunur mu? Domuzun biridir o! Onun gözünde alçağın biriyim ben. Sonra şakadan da anlamıyorlar bu tip insanlar... Ası] önemli yönleri bu. Hiç şakadan anlamazlar. Hem, kupkuru, derinliği olmayan bir yürekleri vardır. Cezaevine gelirken buranın duvarlarına bakmıştım, işte onun ruhu tıpkı bu duvarlar gibidir. Ama 2eki adam, zeki olmasına zeki!

Eh Aleksey, şimdi artık iyiden iyiye mahvoldum!

Bankın üzerine oturdu, Alyoşa'yı da yanına oturttu. Alyoşa çekingen bir tavırla:

— Evet, yarın mahkeme var! Peki, hiç bir umudun yok mu ağabey? diye sordu.

Mitya, belirsiz bir tavırla ona baktı:

— Ne demek istiyorsun? dedi. Ha! Sen mahkemeden söz ediyorsun! Hay Allah kahretsin! Biz şimdiye dek, seninle

saçmalıklardan söz ettik. Bu mahkemeden filân. Yalnız senin yanında en önemli olandan hiç söz etmedim. Evet, yarın mahkeme var. Ama ben «mahvoldum» derken, mahkemeden söz etmedim. Mahvolan varlığım değil, başımın içinde olan ne varsa, o mahvoldu işte. Neden yüzünde böyle bir beğen-mezlikle bana bakıyorsun?

— Sen ne demek istiyorsun. Allah aşkına Mitya?

— İde'lerden, ide'lerden, anlaşana! Ahlâktan. Ahlâk .nedir? Alyoşa şaşırıp kaldı.

— Ahlâktan mı?

— Evet, ahlâk dedikleri şey bir bilim midir?

— Evet, evet... Öyle bir bilim vardı... Yalnız... Şunu açıklayayım ki, bunun nasıl bir bilim olduğunu anlatabilecek durumda değilim.

— Rakitin biliyor ama! Birçok şeyler biliyor Rakitin keratası! Rahip olmayacakmış.

Petersburg'a gidecekmiş. Söylediğine göre, orada edebiyat fakültesinin eleştiri bölümüne girecekmiş, ama niyeti ahlâk yönünden eleştiri yapmak. Belki de yararlı olur ve meslekte kariyer yapar. Off bu tipler kariyer yapmakta öyle ustadırlar ki! Allah belâsını versin o ahlâkın! Ben mahvoldum Aleksey, mahvoldum diyorum, Tanrı kulu Aleksey! Seni herkesten çok severim. Seni düşündüğüm vakit, içim titriyor, vallahi!

Nedir o Cari Bernard?

Alyoşa gene şaşırdı:

— Hangi Cari Bernard?

— Hayır, Cari değildi, dur, yanlış söyledim: Claude Bernard. Bu adam,

neyin nesiydi Allah aşkına? Kimya ile mi uğraşıyordu, neydi?

Alyoşa:

— Herhalde bir bilim adamıydı, diye karşılık verdi. Yalnız Şunu açıklayayım ki, onun hakkında sana pek çok şey söylemeyeceğim. Sadece, bir bilim adamı olduğunu işittim, ama hangi bilimle ilgisi var, bilmiyorum.

Mitya:

—- Eee, canı cehenneme! diye küfretti. Ben de bilmiyorum kira olduğunu. Herhalde alçağın biriydi. Zaten hepsi adî he-heriflerdir. Ama, Rakitin kendine bir yer bulur.

Gerekirse iğne deliginden geçer. O da Bernard gibi biri. Ah, o Bernard'lar yok mu! Her yer sürü ile Bernard'larla doldu.

Alyoşa ısrarla:

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Canım neden öyle diyorsun? diye sordu.

— Benim için, benim davamla ilgili bir yazı yazmak is tiyormuş, edebiyattaki başlangıcı öyle olacakmış. Bunun için, beni ziyarete geliyormuş, kendisi söyledi.

Yazısına bir yöı, vermek istiyormuş, «Öldürmeden yapamazdı, onu çevre mahvetti:*

gibi şeyler yazacakmış. Yazısında biraz sosyalizm koku su olacakmış, öyle dedi. Eh, varsın öyle olsun, madem yonü-olacak, varsın öyle olsun, bana vız gelir! İvan ağabeyimi sevmiyor, ondan nefret ediyor. Senden de pek hoşlanmıyor. Ama onu kovmuyorum.

Çünkü zeki adam. Yalnız çok böbürleniyor Bak demin ona: «.Karamazoviar akak değildirler, filozofturlar çünkü gerçekten Rus olan tüm insanlar filozofturlar. Sen ise gerçi tahsil gürdün, ama filozof değilsin, sen adî herifin birisin» dedim. Öfkeyle güldü.

Bunun üzerine ona. «de misliebüs non est disputarıdum»! *) dedim. Nasıl taşı gediğine koydun: mu? Hiç olmazsa klâsikleri bildiğimi ortaya döktün; Mitya bunu söylerken birden kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Alyoşa, gülmesini keserek:

— Peki neden mahvoluyormussun? Demin öyle dedin ya? diye sordu.

— Neden mi mahvoldum? Hım, hım! İşin özüne bakarsan... Hepsini tüm olarak ele alırsak, Tanrı'ya yazık oluyor Ben onun için mahvoluyorum işte!

— Nasıl Tanrı "ya yazık oluyor yani?

— Düşünsene bir kez: herşey o sinirlerde; insanın başında, yani orada beynin içinde sinirler var ya... Hay Allah kahretsin onları. Bunların işte böyle küçücük kuyrukları var... Yani senin anlayacağın sinirlerin küçük kuyrukları var. İşte o kuyruklar titredi mi... Yani senin anlayacağın, ben herhangi bir şeye gözlerimi çevirip baktım mı, o kuyruklar titremeye başlıyorlar... Onlar titredi mi de, zihinde, gördüğüm şeyin hayali canlanıyor... Hem de hemen değil, kısa bir andan sonra... Bir saniyecik geçiyor...

Böylece «an dediğimiz şey meydana geliyor. Daha doğrusu an değil... Hay Allah Allah kahretsin o anı... Bir hayal, yani bir cisim, ya da bir olay her ne kann ağrısı ise gördüğüm o şey, ne ise hayalimde canlanıyor... İşte gördüğümü onun için görebiliyorum, gördükten sonra da düşünebiliyorum... Bunlar hep sinirlerin kuy-

(*) Lâtince: Bu düşünce tartışılmaz. (Düşünce, Rusça yazılmıştır).

rıkları titreşiyor diye oluyor, yoksa benim bir ruhum var, ben bir şeyin suretiyim, birinin benzeriyim diye olmuyor. Tüm bunlar saçmalıktan başka bir şey değil. Bunları bana daha dün Mihayıl anlattı, bu sözleri dinler dinlemez bütün varlığım tutuşur gibi oldu. Bilim harika bir şey Alyoşa! Bundan sonra yeni insanlar olacak, bunu anlıyorum... Öyleyken gene de Tann'ya yazık oluyor.

Alyoşa:

— Bu da iyi! dedi.

— Yani Tanrı'ya yazık olması iyi, öyle mi? Her şeyin özü kimya, kardeşim kimya!

Yapılacak şey yok, sayın rahibini, lütfen azıcık öteye gidin, kimya geliyor! Tanrı'ya gelince, Ra-kitin onu sevmiyor, ah, hiç. sevmiyor! Hepsinin en zayıf noktası bu! Ama bunu, saklıyorlar. Yalan söylüyorlar. Yapmacık tavırlar takmıyorlar. «Peki, sen eleştirilerinde bunları mı ileri süreceksin?* diye sordum. Güldü: «Açıktan açığa öyle bir şey yapmama imkân vermezler !;• dedi. «Peki, nasıl olur? Bundan sonra insan ne yapar?

Tanrı'sız ve ahiretsiz nasıl yaşar? Böyle bir şeyi ileri sürmek her şeye izin verileceğini, her şeyin yapılabileceğini savunmak değil mi?» dedim. Güldü. «Peki, sen bunu bilmiyor muydun? Zeki bir insan her şey yapabilir. Zeki adam karda yürür de izini belli etmez, sen ise öldürdün ama yakalandın, şimdi de hapiste çürüyorsun!» dedi. Hem de bunları kime söyledi? Bana. Domuzoğlu domuz! Eskiden böylelerini kapı dışarı atardım, şimdi ise dinliyorum. Birçok doğru dürüst şeyler de söylüyor. Akıllıca şeyler de

yazıyor.

Bundan bir hafta önce bana bir yazısını okumaya başladı. Mahsus o yazının içinden üç satın kopya ettim, işte bak burada.

Mitya, acele ile yeleğinin cebinden bir kâğıt çıkarıp okumaya başladı:

«Bu sorunu çözümlemek için, insanın herşeyden önce kendi kişiliğini, gerçek yaşantısı ile çatışma haline getirmesi gerekir!»

— Anladın mı, anlamadın mı? Alyoşa:

— Hayır, anlamıyorum, dedi.

Merakla, dikkatle Mitya'ya bakıyor, sözlerini dinliyordu.

— Ben de anlamıyorum. Anlaşılmaz, belirsiz bir şey. Buna k, akıllıca söylenmiş. Rakitin,

«şimdi herkes yazı yazı-210

yor, çünkü çevre öyle» diyor... Çevreden korkuyorlar. Siir de yazıyor namussuz herif.

Hohlakova'nın ayağına övgü yazmış, ha, ha, ha!

Alyoşa:

— Duydum, dedi.

— Duydun mu? Şiiri dinledin mi?

— Hayır.

— Bende var, dur sana okuyayım Sen bilmiyorsun, sana anlatmadım, bu başlı başına bir hikâye! Namussuz herif! Üç hafta önce beni kızdırmayı aklına koydu! «Bak, sen aptal gibi üç bin ruble yüzünden yakayı ele verdin, ben ise yüz elli bin rubleyi kıvıracağım, dul bir kadınla evlenip Petersburg'da kâr-gir bir ev alacağım.» diyordu.

Sonra bana Hohlakova'ya kur yaptığım anlattı. O kadın gençken zeki değildi, kırk yaşında ise anlaşılan tümden aklını kaçırmış. Rakitin: «Evet, duygulu, kadın, çok duygulu kadın»

diyordu. «İşte ben de onu bu yönünden yakalayıp ele geçireceğim. Evlendikten sonra, onu Petersburg'a götüreceğim, oraya gidince de bir

gazete yayınlayacağım.»

Bunları söylerken zevkten pis pis ağzı sulanıyordu. Ağzının sulanması Hohlakova ile ilgili değildi. O yüz elli bin rubleyi düşündükçe sulanıyordu ağzı.

Sonunda beni de inandırdı. İnandırdı ya! Bana geliyor, her gün: «Oltaya geliyor»

diyordu. Sevinçten etekleri zil çalıyordu. Sonra birden durup dururken kovulmuş: Perhotin Piyotr İlyiç daha baskın çıkmış. Aferin ona! Vallahi o aptal kadını sadece bunu kovdu diye, öyle bir öperdim ki! İşte Rakitin beni ziyaret ettiği sıralarda o şiirciği yazmış.

«Ömrümde ilk kez, ellerimi kirletip şiir yazıyorum, birinin gönlünü çelmek için! Yani yararlı bir iş için. Ama o budala kadının elindeki paraları aldıktan sonra, vatandaşlarımıza yararlı olacak bir işte kullanabilirim onları!» diyordu. Zaten hepsi her adiliği savunmak için, vatandaşa yararlı olacak bir bahane bulurlar! «Ne dersen de, senin o bayıldığın Puşkin'den daha güzel yazdım işte. Çünkü şaka niyetine yazdığım bir şiirin içine bile vatandaşın duyduğu acıları sokabildim.» diyordu-Puşkin için ne demek istediğini anladım. Demek istiyordu ki eh Puşkin gerçekten yetenekleri olan bir adamdı, ama sadece şiirlerinde kadın ayaklarını dile getirdi. Üstelik şiirleri ile öyle bir böbürleniyordu ki!... Bu tiplerde öyle bir kendini mişlik, öyle bir kibir vardır ki.

«Gönlümün perisinin

yi olsun diye!» Şiirine bu ismi düşünmüş. Amma da kaçık lıerif!

Ab, ne ayaktır, o ayak,

Azıcık şişmiş ayak!

Doktorlar yazar ilâç,

Karıştırırlar işleri, eziyet ederler ona.

Üzüntüm ayacıklar için değil, Varsın Fuşkiıı övsün onları, Özlemini çekiyorum küçük bir başın, Anlamayan düşünceleri.

Azıcık anlıyordu önceleri Ama işte engel oldu ayacık. Baş düşünebilsin diye artık İyi olsun ayacık.

Köpoğlu köpek, doğrusunu söylemek gerekirse, güzel bir söz oyunu yapmış! Gerçekten,

«vatandaşı da» sokmuş şiirin içine. Kovulduğu zaman öyle bir kızmış ki! Dişlerini gıcırdatıp duruyordu.

Alyoşa:

— İntikamını aldı bile, dedi. Hohiakova için bir yazı yaz-mış.

Alyoşa bunu söyledikten sonra, kısaca «Dedikodu» gazetesinde yayınlanmış olan röportajı anlattı. Mitya kaşlarını Çatarak:

— Muhakkak odur, odur! diye tekrarlıyordu. Muhakkak onur! BU röportajlar...

Bilmez miyim ben... Şimdiye dek,

örnegin Grusa için? alçaklıklar yazılmıştır! Öbürü için de, Katya için de öyle! Hım, hinim...

Düşünceli bir tavırla odada bir aşağı, bu yukarı dolaştı.

Alyoşa bir süre sustuktan sonra:

p. ~~~ Ağabey, yanında fazla kalamam, dedi. Yarın senin için korkunç bir gündür: Tanrı, senin için ne yar-gıda bulunursa o olacak... Öyleyken şaşıyorum sana, dolaşıp , yor, asıl önemli olan işten söz edecek yerde, nelerden söz Diyorsun...

Mitya heyecanla sözünü kesti:

~~~ Hayır, şaşma, dedi. Neden söz edeyim istiyorsun? O212

KARAMAZOV KARDEŞLER

«Pis kokulu» köpekten mi söz edeyim? O katilden mi? Bu konuda seninle yeteri kadar konuştuk. Artık o «pis kokuludan» o «pis kokulu kadının oğlundan*' söz etmek istemiyorum. Tanrı canını alacaktır, bak göreceksin. Sus konuşma!

Heyecanla Alyoşa'ya yaklaştı ve birden onu öptü. Gözlerinde kıvılcımlar oynaşıyordu.

Garip bir coşkunluk içinde:

— Rakitin bunu anlamaz, diye söze başladı. Ama sen, sen her şeyi anlarsın. Onun için senin yolunu gözlüyordum işte. Bak, çoktandır burada, bu çıplak duvarların arasında sana bir çok şeyler söylemek istiyordum. Ama en önemlisini bir türlü söylemiyordum.

Daha zamanı gelmemiş gibi geliyordu bana. Şimdi, artık son dakika geldi. Artık sana içimi dökebilirim. Son iki ay içinde kendimi yepyeni bir insan olarak hissettim kardeşim.

İçimde yeni bir insan doğdu! Şimdiye dek içimde hapismis. Eğer başıma bu felâket gelmeseydi, belki de hiç bir zaman ortaya çıkmayacaktı. Korkunç bir şey! Madenlerde yirmi yıl boyunca çekiçle maden kıracakmışım. Korkmuyorum bundan hiç! Şimdi başka bir şey bana korkunç görünüyor: O
~~~

içimde uyanan yeni insanın benden uzaklaşması!

Orada, toprağın altında, madenlerde bile, insan, yanı-başında kendisi gibi kürek mahkûmu ve katil olan bir insanda bir yürek bulabilir ve onunla anlaşabilir. Çünkü insanın orada da yaşaması, sevmesi, acı çekmesi mümkündür!

O kürek cezasına çarptırılmış insanın içinde donmuş olan yüreğini yeniden diriltmek, yıllarca onu tedavi etmek ve sonunda artık yüksek bir ruhu, acı çeken bir varlık olarak karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, bir melek yaratmak, bir kahraman yaratmak mümkündür! Oysa, orada bunların sayısı yüzleri bulur, hepsinin durumundan da hepimiz suçluyuz! Neden bana öyle bir anda, rüyamda o «yavru» göründü? «Yavru neden zavallı idi?» Öyle bir anda onu görmüş olmam, ilerde olacakları bildiren bir şeydi.

Ben «yavru> için oraya gideceğim işte. Gideceğim, çünkü herkes, herkesten sorumludur.

Tüm «yavrular» için gideceğim. Çünkü yavruların küçüğü de. büyüğü de vardır. Hepsi

«çoluk çocuktur» işte. Ben hepsi için gideceğim. Çünkü birinin, herkesin yerine gitmesi gerekir-Ben babamı öldürmedim, ama oraya gitmem gerekiyor. Cezamı kabul ediyorum!

Bu düşünce içime burada, şu ç duvarların arasında doğdu!

Orada o kadar çok insan 'var ki, toprağın altında,

213

rinde çekiç vüzlerce insan var. Ah, evet, zincire vurulmuş olacağız, özgürlüğümüz olmayacak, ama o zaman, o büyük acımız içinde hepimiz sevin' Kavuşarak yeniden doğmuş gibi olacağız; sevinçsiz ne insan yaşayabilir, ne Tanrı varolabilir, çünkü sevinci Tanrı yaratır, biz işte ona kavuşacağız. Bu sevinci vermek «O»nun bir üstünlüğüdür.

Onun yüceliğidir... İnsan dua içinde erimeli! Ben orada, toprağın altında Tanrısız ne yaparım? Rakitin yalan söylüyor! Tanrı'yi dünya yüzünden kovsalar da, biz orada, toprağın altında, O'na sığınacak bir yer buluruz! Kürek mahkûmu olan bir insanın Tanrısız yaşaması imkânsızdır, kürek mahkûmu olmayan bir insandan daha da imkânsızdır! İşte o zaman bizler, toprak altında yaşayanlar, toprağın derinliklerinde neşeyi veren Tanrı'ya, yüreğimizden kopan bir övgü şarkısı okuyacağız! Yasasın Tanrı ve Tanrı'nın insanlara verdiği sevinç! Seviyorum «o»nu ben!

Mitya, acayip söylevini verirken neredeyse tıkanacak gibi oluyordu. Yüzü sararmıştı, dudakları titriyor, gözlerinden yaşlar akıyordu.

— Evet, hayat dopdolu bir şeydir ve toprağın alımda da .bir hayat vardır, diye tekrar söze başladı. Şimdi ne kadar yaşamak istediğimi, yaşamak için

ne kadar müthiş bir istek duyduğumu bir bilsen. bu isteğin tam da bu çıplak duvarların arasında olduğum bir sırada içimde uyanmasına şaşar kalırsın! Rakitin bunu anlamıyor. Onun tek istediği bir ev yaptırmak ve içine kiracı oturtmaktır. Ama ben seni bekliyordum. Hem acı çekmek nedir ki? Ben acı çekmekten korkmuyorum, hatta acının sonu gelmese bile! Şimdi korkusuzum artık. Ama eskiden korkuyordum. Biliyor musun, belki mahkemede bile hiçbir karşılık vermeyeceğim... Hem bana öyle geliyor ki, şimdi içimde müthiş bir güç var. İçimde bu güç varken, tüm acıları yenebilirim. Yeter ki, kendi kendime her an «Ben varım» diyebileyim! Binlerce acı içinde kıvransam da, işkence altında inleyip çırpınsam da varım! İşkence cenderesi içinde de olsam varım, güneşi görüyorum ya! Hatta Sünesi görmesem bile onun varlığını biliyorum ya. Güneşin var olduğunu bilmek ise, zaten hayatın kendisidir. Alyoşa, koruyucu meleğim benim, bütün bu felsefi düşünceler beni Mahvediyor. Allah kahretsin bunları! İvan ağabeyim...

Alyoşa:214

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Ne olmuş İvan ağabeyine? diye sözünü kesecek oldu, ama Mitya işitmedi.

— Biliyor musun? Eskiden içimde hiç şüphe yoktu. Ama, herşey içimde gizliydi. Belki de bütün düşünceler bilinçaltında bulunduğu için sarhoşluk ediyor, dövüşüyordum herhalde. Onları uslandırmak, ezmek için. İvan ağabeyim, Rakitin gibi değil, onun da gizli bir ide'si var. İvan ağabeyim, Sfenks gibidir, hep susuyor, hep susuyor! Bana ise Tanrı işkence ediyor. Zaten üzüldüğüm tek şey de budur. Ya Tanrı diye bir şey yoksa?

Ya Rakitin haklıysa, ya bu insanlığın uydurduğu bir düşünceyse? Eğer Tanrı yoksa, demek ki Dünya'nın şefi, Evren'in şefi insandır. Çok güzel bir şey doğrusu! İyi ama Tanrı olmazsa insan nasıl iyi olabilir? Sorun bu işte! Benim hep düşündüğüm budur. Çünkü, eğer Tanrı yoksa, o zaman insan kimi sevecek, kime karsı minnet duyacaktır? Kime övgü dolu ilâhiler okuyacaktır? Rakitin alay ediyor. Rakitin Tanrı da olmasa, insanlığı sevmenin mümkün olduğunu söylüyor. Ama bunu ancak o sümüklü oğlan ileri sürebilir.

Ben öyle bir şeyi kabul edemem. Rakitin için yaşamak kolay. Bugün bana, «insan haklarının genişletilmesi için uğraşırsan, daha iyi edersin. Hatta örneğin, sığır etinin pahahlaşmaması için de olsa... böyle bir şey için uğraşırsan, insanlığa, felsefe yürütmekten çok daha büyük bir yarar saglamıs olursun!» dedi. Buna karşılık ona hemen «iyi ama. Tanrı'ya inancım olmazsa, o sığır etinin fiyatını fırsat bulursan kendin yükseltirsin, her bir kuruşun üzerine bir ruble koyarak!» dedim. Bana kızdı. İyi ama

iyilik nedir? Bana karşılık ver. Aleksey. Benim iyilik olarak kabul ettiğim şey başka, Çinli'nin iyilikten anladığı şey başkadır. Demek ki, iyilik değişen bir şeydir. Öyle değil mi? Yoksa insana göre değişen bir sev değil mi? Çetin bir sorun bu. Bunu düşünerek iki gece uyku uyumadığımı söylersem, benimle alay etmezsin değil mi? Simdi orada, insanlar nasıl olup da bu konuda hiç bir sev düşünmeden yaşayabiliyorlar, diye hayret ediyorum. Bir hayhuydur gidiyor! İvanın Tanrısı yok. Onun sadece bir ide'si var. Ama benim ölçüme göre değil. Hem İvan susuyor. Öyle sanıyorum ki İvan masondur.

Kendisine sordum... sustu. Onun içtiği pınardan su içmek istedim... hiç bir şey söylemedi, hep sustu. Yalnız bir tek söz söyledi.

Alyoşa hemen:

— Ne dedi? diye sordu.

— Ona «madem öyle, demek ne yapılırsa yapılsın, hepsi hoş görülebilir, öyle mi?» diye sormuştum. Kaşlarını çattı: «Babanız Fiyodor Pavloviç domuzun biriydi, ama doğru düşünüyordu» diye karşılık verdi. Bundan başka hiçbir şey söylemedi. Bu Rakitinın sözlerinden daha da önemli.

Alyoşa acı acı:

— Evet, dedi. Ne zaman sana gelmişti?

— Bunu sonra söylerim, şimdi konuşacağımız başka şeyler var. Şimdiye dek sana İvan için hemen hemen hiç bir şey söylemedim. Hep sona bırakıyordum bunu. Buradaki işim bitip de mahkemenin kararı bildirildikten sonra sana bazı şeyler anlatacağım. Her şeyi anlatacağım! Burada, bu işin içinde korkunç bir şey var... sen de bana bu işte hakem olursun. Şimdi ise, bundan söz etmeye başlama! Şimdi sus. Bak sen yarından, o mahkemeden söz ediyorsun, oysa inanır mısın ben bu konuda hiçbir şey bilmiyorum.

— Sen o avukatla konuştun mu?

— Avukat da neymiş? Ona herşeyi söyledim. Yumuşak herifin, başkentin züppelerinden biri. Bemard'ın teki o! Yalnız benim hiç bir sözüme en küçük bir inancı bile yok Cinayeti benim işlediğimi sanıyor, düşünsene! Artık bunu anlıyorum.

«Peki, madem öyle, neden buraya beni savunmaya geldiniz?* diye sordum. Hepsinin suratına tüküreyirn. Bir de doktor getirtmişler, beni deli olarak göstereceklermiş.

Buna razı olamam. Katerina İvanovna, «görevini» sonuna dek yapmak istiyor.

Mitya bunu söylerken acı acı güldü.

— Kadın değil, kedi! Acıma bilmeyen bir yürek! Oysa daha o zaman

Mokroye'de onun hakkında «o yüce bir öfke gösterebilecek bir kadındır* dediğimi biliyor!

Kendisine bildirmişler. Evet, ifadeler çoğaldı, denizde kum gibi! Grigoriy hep kendi bildiğini okuyor. Grigoriy namuslu adamdır, ama aptalın biridir. Birçok insanlar aptal oldukları için namusludurlar. Rakitin öyle düşünüyor. Grigoriy bana düşman. Bazı Asanlarla dost olmaktansa, düşman olmak daha çıkarlı oluyor. Bunu söylerken Katerina İvanovna'yı kastetmek istiyorum. Korkuyorum! Ah öyle korkuyorum ki, mahkemede beş bin rubleyi aldıktan sonra o yerlere kapanışı anlatır diye. sonuna kadar borcunu ödeyecektir. Ama fedakârlığını iste-n

miyorum. Herhalde mahkemede beni utandıracaklar. Buna nasıl dayanırım? Ona gidip rica et, bunu mahkemede söylemesin, Alyoşa! Olmaz mı? Hay Allah! Ziyanı yok, buna da dayanırım! Ama ona acımıyorum. Kendisi istedi bunu. İnsan ne ekerse onu biçer. Ben de söyleyeceğimi söylerim, Aleksey! Gene acı acı güldü:

— Yalnız... yalnız, Gruşa, Grusa ne olacak? Hay Allah! Birden gözleri yaşararak:

— Gruşa ne diye şimdi böyle bir üzüntüye katlanıyor sanki? diye bağırdı. Beni mahvediyor. Onu düşünmek beni kahrediyor, beni öldürüyor! Biraz önce buradaydı.

— Bana anlattı. Bugün onu çok üzmüşsün.

— Biliyorum, Allah kahretsin o huyumu. Kıskandım onu! Kendisi yanımdan ayrılırken pişman oldum, öptüm onu. Ama, özür dilemedim.

Alyoşa:

— Neden dilemedin? diye bağırdı.

Mitya. birden hemen hemen neşeli bir tavırla gülmeye başladı:

— Allah senin gibi sevimli bir çocuğu günün birinde işlediğin bir kabahat için özür dilemekten korusun! Özellikle sevdiğin kadından! Özellikle ondan! Ona karsı ne kadar büyük bir kabahat işlemiş olursan ol özür dileme. Çünkü, kadın denilen varlık, öyle Allahın belâsı bir şey ki! Artık onlardan anlarım ben, başka şeyden anlamasam bile hiç değilse kadından anlarım! Hele bir kabahatini açıkla, «Suçluyum, beni bağışla, özür dilerim» de, bak suçlamalar nasıl yağıyor üzerine! Taş çatlasa kadın düpedüz ve gürültü patırdı etmeden bağışlamaz! Seni yerin dibine batırır, işlemediğin suçları bile bir bir ortaya döker, hiç bir şeyi unutmaz, üstelik kendinden de bir şeyler katar, ancak o zaman bağışlar. Hem de en iyisi. aralarından en iyisi de olsa öyle yapar! Ne varsa dibine kadar kazır, tüm kalıntıları başına

kakar. Tüm kadınların içinde, böyle canavarca bir yaratık vardır. O melek dediğimiz kendilerinden yoksun yaşayamadığımız varlıklar var ya, hepsinde aynı canavarlık vardır! Bak sana bir şey söyleyeyim, yavrum; bunu yürekten ve açıktan açığa söylüyorum: Her na muslu erkek muhakkak, herhangi bir kadının boyunduruk altındadır. Ben bu kanıdayım; hem bu bir kanı değil, içimden gelen bir duygu. Erkek, vicdanlı olmalı. Hem böyle

duygular beslemesi, ona leke getirmez! Bir kahramanı bile, hatta Sezar'ın kendisi bile lekeleyemez! Ama ne olursa olsun, hiç bir zaman, hiç bir şey için özür dileme! Bu kuralı aklında tut: Bunu sana, kadın yüzünden mahvolmuş olan ağabeyin Mitya söylüyor...

Evet, Gruşa'dan özür dilemektense, gönlünü herhangi bir başka şeyle alırım, daha iyi.

Ona tapıyorum Aleksey, ona tapıyorum! Yalnız o bunu farketmiyor. Hayır, hep sevgiyi az buluyor. Beni de, sevgiyi de mahvediyor. Eskiden öyle miydi ya! Eskiden beni deli eden vücudunun o çıldırtan Kıvrımlarıydı, şimdi ise ruhuna âşık oldum, onu kendi ruhumun içine aldım, onun sayesinde adam oldum! Bizi evlendirirler mi dersin? Eğer böyle bir şey olmazsa kıskançlıktan ölürüm! Her gün rüyamda bir şeyler görüyorum... sana benim için ne söyledi?

Alyoşa, daha önce Gruşenka'dan duyduğu bütün sözleri tekrarladı. Mitya, hepsini ayrıntılı olarak dinledi, birçok şey-lerii tekrar tekrar sordu ve duyduklarından memnun kaldı.

— Demek kıskandığım için kızmıyor, öyle mi? diye bağırdı. Tam anlamıyla kadın işte!

«Benim de acımak bilmeyen, zalim bir yüreğim var» demişti ha! Ah, zalim olanları öylle severim ki. Gerçi beni kıskandıkları vakit, buna dayanamam. Onunla ömrümüz döğüşmekle geçecek. Ama, onu seveceğim, ölünceye kadar seveceğim! Bizi evlendirirler mi dersin.? Mahkûmlar arasında nikâh kıymazlar mı? Al sana bir soru! Bunu yapmazlarsa onsuz yaşayamam...

Mitya, kaşlarım çatarak odada bir aşağı, bir yukarı dolaştı, içerisi hemen hemen karanlık olmuştu. Mitya, birden müthiş bir üzüntüye kapılmıştı:

— Demek «bir sır var» diyor, bir sır varmış öyle mi? Demek üçümüz ona karşı bir tertip hazırlıyormuşuz, işin için-öe de o «Katya» varmış, öyle mi? Hayır, kızım Gruşenka, bu iş bildiğin gibi değil. Sen burada azıcık yanıldm, o budala küçücük kadın aklınla yanıldım! Alyoşa, kardeşim söyle. Sana sırrımızı açacağım da ne olacak sanki!

Çevresine bakındı, hızlı adımlarla karşısında duran Al-yoşa'ya yaklaştı ve

gerçekte hiç kimse onları işitemeyeceği halde, gizli bir şey yapıyormuşcasına ona bir şeyler fısılda-

öıaığa başladı. Oysa onları hiç kimse işitemezdi: İhtiyar gardiyan, köşede bankın üzerinde uyukluyordu, Mitya'nın soy-218

lediği sözlerin nöbetçi erlerin bulunduğu yere kadar duyul-masına da imkân yoktu. Mitya acele ederek:

— Sana sırrımızı olduğu gibi açacağım! diye fısıldıyordu. Sonradan açılacaktım zaten, çünkü sana danışmadan hiç karar verebilir miyim? Sen benim her şeyimsin. Gerçi İvan'ın hepimizden büyük olduğunu söylerim ama, sen benim koruyucu meleğimsin. Yalnız senin kararına göre hareket ederim. Belki de asıl hepimizden üstün olan sensin, İvan değil. Bu iş, bir vicdan meselesi... Söyleyeceğim çok büyük bir sırdır, o kadar büyük ki, kendim bu işle baş edemiyorum, bu yüzden herşeyi sen gelinceye kadar erteledim.

Bununla birlikte şimdi karar vermek için henüz erken. Çünkü mahkemenin kararını beklemek gerekiyor: Mahkeme kararını verdi mi, sen de kaderimi tayin edersin.

Şimdi karar verme: Şimdi sana söyleyeceğim, ne olduğunu işiteceksin ama, daha karar verme. Dur ve sus. Sana herşeyi açıklayacağım. Sana yalnız düşüncemi söyleyeceğim.

Ayrıntılara girmeyeceğim, ama sen sus. Ne bir soru sor, ne bir hareket yap. Kabul ediyor musun? Hay Allah, peki gözlerini ne yapacağım? Korkuyorum ki, sussan bile gözlerin doğrusunu söyleyecektir. Ah, öyle korkuyorum ki! Alyoşa dinle: İvan ağabeyim bana kaçmayı teklif ediyor. Ayrıntılarını açıklamıyorum! Her şey önceden hesap edilmiş, herşey düzenlenecekmiş. Sus, kararını verme.

Gruşa ile Amerika'ya gidecekmişiz. Ben Gruşa'sız yaşayamam ki! Eğer orada onu benim yanıma bırakmazlarsa ne olacak? Mahkûmları evlendiriyorlar mı? İvan ağabeyim:

«Hayır, evlendirmezler» diyor. İyi ama ben orada, toprak altında elimde çekiçle Gruşa'sız ne yaparım? O çekiçle kafamı param parça ederim! Öbür türlü davransam, ayıp olmaz mı? Öyle yaparsam acı çekmekten kaçınmış olacağım. Yolum gösterilmişken, gösterilen yolu reddetmiş olacağım. Varlığımı temize çıkaracak yol varken, sola saparak, doğru yoldan ayrılmış olacağım, ivan, Amerika'da «İnsanın içinde iyi niyet varsa!» toprağın altında olduğundan, daha yararlı olabilirmiş, öyle diyor. İyi ama, bizim toprak altında Tanrıya okuyacağımız ilâhiler ne olacak?

Amerika ne ki? Amerika'da yine bir uğraşma, bir didinme başlayacak. Hem öyle sanıyorum ki, Amerika'da pek çok dolandırıcılık da var. Ben ise haça

gerilmekten kaçmış

olaca-

ğım! İşte onun için sana söylüyorum Aleksey. Bir sen bunu anlayabilirsin, başka kimse anlayamaz. Başkaları için bunlar saçmalık, deli saçması gibi bir şey, o sana minnet dolu ilâhiler konusunda söylediklerim. Başkaları, «delirmiş» ya da «.budala» derler adama!

Oysa ben delirmedim, budala da değilim. İvan, Tanrı'yı öven ilâhiler dediğim vakit, ne dediğimi anlıyor. Ah çok iyi anlıyor. Ama karşılık vermiyor, susuyor. Tanrı'yı öven ilâhilere inanmıyor. Bir şey söyleme, bir şey söyleme, bana nasıl baktığını görmüyor muyum? Kararını verdin bile! Verine kararını! Bana acı, ne olursun, ben Gruşa'sız yaşayamam! Mahkemeyi bekie!

Mitya, sözlerini bitirdi. Kendinden geçmiş gibiydi. Alyo-şa'yı iki omuzundan tutmuş ve bir şeylere susamış o ateşli gözlerini, taa ağabeyinin gözlerinin içine dikmişti. Üçüncü kez olarak yalvaran bir sesle:

— Mahkûmları evlendirirler mi? diye sordu.

Alyoşa, derin bir şaşkınlık içinde dinliyordu. Tüm varlığı sarsılmıştı.

— Bana yalnız şunu söyle! dedi. İvan çok mu İsrar ediyor? Hem bu ilk olarak kimin aklına geldi?

— Onun. onun aklına geldi. O ısrar ediyor! Önce bana gelmiyordu. Sonra birden bundan bir hafta önce geldi ve sözlerine hemen bu işten söz ederek başladı. Çok, çok ısrar ediyor. Rica bile etmiyor! Emrediyor! Kendisine, sana yapmış olduğum gibi, içimdekileri açıkladığım ve Tanrı'yı öven ilâhilerden söz ettiğim halde, sözünü dinleyeceğimden hiç kuşkusu yok. Bana herşeyi nasıl düzenleyeceğini anlattı. Bu konuda ne öğrenmek gerekirse, hepsini öğrenmiş, hazırlamış. Ama, bunları sonra anlatırım.

Neredeyse çıldıracak kadar istiyor bunu. En önemlisi de para: «Kaçman için en bin ruble, Amerika'da yerleşmen için de yirmi bin veririm diyor. «On binle mükemmel bir kaçış düzenleriz» diyor.

Alyoşa gene:

— Bana da bunu hiç söylememeni tembih etti öyle mi? diye sordu,

— Hiç bildirmeyecekmişim, hiç kimseye, en önemlisi sana bildirmeyecekmişim. Ne olursa olsun, sana hiç söylemeyecek-mişim! Herhalde senin karşında sanki kendi vicdanım varmış gibi konuşacağımdan korkuyor. Bunu sana açıkladığımı kendisine söyleme. Sakın söyleme!

Alyoşa:

— Haklısın! dedi. Mahkeme kararını vermeden önce bu konuda karar vermek imkânsız! Mahkemeden sonra kendin karar verirsin. Zaten o zaman içinde yepyeni bir insan bulacaksın, işte kararı o yeni insan verecek.

Mitya, acı acı gülümseyerek:

— Yeni bir insan mı bulacağım, yoksa bir Bernard mı? İçimde bir Bernard bulursam, o ancak Bernard'lara yakışır bir karar verir! Öyle söylüyorum, çünkü galiba adi bir Bernard'dan başka bir şey değilim.

— İyi ama, iyi ama,, beraat etmekten hiç umudun yok mu ağabey?

Mitya, sinirli sinirli omuzlarını silkerek «hayır» anlamında başını salladı. Birden acele ile:

— Alyoşa, yavrum, gitme zamanı geldi! Gardiyan avluda bağırıyor. Şimdi buraya gelecek.

Artık geç kaldık... Yönetmeliğe karşı gelmeyelim... Çabuk beni kucakla, öp beni ve hacla kutsa yavrum, ne olursun, yarın beni bekleyen o korkunç haçtan önce beni kutsamanı istiyorum...

Kucaklaşarak öpüştüler. Mitya birden:

— İvan'a bak, bir taraftan kaçmayı teklif ediyor, öbür taraftan cinayeti işlediğime inanıyor!

Dudaklarında hüzünlü bir gülümseyiş belirmişti. Alyoşa:

— Sen, kendisine buna inanıp inanmadığını sordun mu ki?

— Hayır sormadım. Sormak istiyordum ama. gücüm yetmedi, soramadım. Hem ne ziyanı var? Zaten gözlerinden anlıyorum. Her neyse, hadi güle güle!

Bir kez daha acele ile öpüştüler. Alyoşa artık çıkacağı sırada Mitya birden ona tekrar seslendi:

— Karşımda bir dursana, evet, işte öyle.

Sonra Alyoşa'yı gene iki eliyle omuzlarından yakaladı. Yüzü birden bembeyaz olmuştu.

Öyle ki karanlıkta bile çok belli oluyordu. Dudakları çarpılmıştı. Alyoşa'nın gözlerinin içine bakıyordu. Birden kendinden geçmiş gibi:

— Alyoşa, Tann'nın karşısındaymışım gibi bana gerçeği' bütün gerçeği olduğu gibi söyle: benim öldürdüğüme inanıyor musun, inanmıyor musun?

Gerçeği söyle, yalan söyleme-Alyoşa sanki gizli bir güç kendisini yakalayıp sarsmış gibi KARAMAZOV KARDEŞLER .

oldu ve yüreğine sivri bir şeyin saplandığını hissetti. Şaşkın şaşkın:

— Yeter canım, ne oluyorsun?... diye kekeledi. Mitya:

— Gerçeği söyle bana! Tüm gerçeği, olduğu gibi! Yalan söyleme! diye tekrarladı.

Alyoşa birdenbire göğsünün derinliğinden geliyormuş gibi titrek bir sesle:

— Senin katil olduğuna bir an bile inanmadım! dedi ve bu sözlerinin doğru olduğuna Tanrı'yı tanık gösteriyormuş gibi sağ elini yukarı doğru kaldırdı.

Derin bir mutluluk Mitya'nın yüzünü birden aydınlattı. Baygınlıktan sonra kendine gelirken içini çekiyormuş gibi sözlerini uzata uzata:

— Teşekkür ederim sana! dedi. Şimdi beni yeniden hayata kavuşturdun... İnanır mısın?

Şimdiye dek sana bunu sormaktan korkuyordum. Evet senden, senden korkuyordum!

Her neyse, git, git! Yarın için bana güç verdin, Tanrı senden razı olsun.

Mitya bunları söyledikten sonra son olarak içinden gelen bir istekle:

— Haydi güle güle, İvan'ı sev! dedi.

Alyoşa Mitya'nın yanından göz yaşları içinde çıktı. Mitya'nın böyle bir alınganlık göstermesi, kendisine Alyoşa'ys karşı bile böyle bir güvensizlik duyması, zavallı kardeşinin nasıl çıkar yolu bulunmayan bir acı ve umutsuzluk uçurumunun dibinde bulunduğunu gözlerinin önüne serivermisti. Daha önce onun böylesine bir umutsuzluk içinde bulunduğunu aklına bile getirmemişti. Birden onun acısını paylaşmak isteğinden doğan sonsuz bir arı. tüm benliğini sardı ve onu bir anda bitkin bir hale getirdi. İçini yakan bir ateş vardı, müthiş bir acı içindeydi. Birden biraz önce Mitya'nın «İvar.'ı sev!-, sözlerini hatırladı. Zaten kendisi de o sırada İvan'a gidiyordu işte. Onu daha sabahleyin muhakkak görmeliydi. İvan'a da en az Mitya'ya olduğu kadar üzülüyordu.

Hele şimdi Mitya ile görüştükten sonra, üzüntüsü her za-^ankinden daha da artmıştı.222

SEN DEĞİLSİN, SEN DEĞİLSİN!

Alyoşa îvan'a giderken Katerina İvanovna'nın kiracı olarak oturduğu evin önünden, geçmek zorunda k:aldı. pence relerde ışık vardı. Alyoşa birden durdu, içeri girmeğe karar verdi. Katerina İvanovna'yı görmeyeli artık bir haftadan faz-la bir süre geçmişti. Bundan başka belki de İvan'ın o anda genç kadının evinde olacağı aklına gelmişti. Özellikle böyle bir günün arifesinde orada bulunması daha aklla uygundu Kapıyı çalıp bir cin feneri ile aydınlatılmış olan merdivenden yukarı çıkmaya başladığı sırada, birinin aşağıya iindiğini gördü. Onunla karşı karşıya gelince de bunun ağabeyi olduğunu farketti. Demek ki İvan, artık Katerina İvanovna'nın yanından ayrılıyordu.

İvan Fiyodoroviç, soğuk bir tavırla:

— Ah, demek gelen sendin öyle mi? dedi. Eh, Allahaısmarladık. Onun yanma mı gidiyorsun?

— Evet.

— Gitmesen daha iyi olur, çünkü, «heyecan icinde», yanma gidersen, daha çok sinirlerini bozarsın.

Yukardan, o anda açılan kapıdan bir ses işitildi:

— Hayır, hayır, Aleksey Fiyodoroviç! Onun yanından mı geliyorsunuz?

— Evet, onu ziyaret etmiştim.

— Bana bir şey söylemeniz için mi, gönderdi sizi? Girin Alyoşa, siz de geri dönün İvan Fiyodoroviç! Muhakkak geri dönün, işitiyor musunuz beni?

Katya'nın sesinde öyle emredici bir anlam vardı ki, İvan Fiyodoroviç, bir an kararsızlık göstermekle birlikte, gene de Alyoşa ile tekrar yukarı çı kmaya karar verdi.

Kendi kendine, sinirli sinirli:

— Demek dinliyordu! dire fısıldadı, ama Alyoşa ne dediğini işitmemişti.

İvan Fiyodoroviç salona girerek:

— İzin verirseniz paltoma çıkarmayayım! dedi. Oturmayacağım da. Bir dakikadan fazla kalmayacağım/

Katerina İvanovna:

— Oturun Aleksey Fiyodoroviç! dedi ama kendisi ayakta

saldı.

Bu süre içinde az değişmişti. Ama koyu renk gözlerinde jfkeli bir ateş yanıyordu. Alyoşa, sonradan genç kadının kendisine o anda olağanüstü

denilecek derecede güzel göründü-

ğünü hatırlayacaktı.

— Bana söylemenizi tembih ettiği şey, neydi? Alyoşa, genç kadının yüzüne bakarak:

— Sizden bir tek şey istiyor, dedi. Kendinize acımanızı ve mahkemede...

Bunu söylerken ne diyeceğini bilemiyormuş gibi bir an zararsız kaldı, sonra devam etti:

— a...aranızda... daha ilk tanıştığınız sıralarda... o kentte... olup biten şeyleri açıklamamanızı.

Genç kadın acı acı gülerek:

— Yaa, o paralar için onun karşısında yerlere kapandığımı söylemeyeyim demek! Peki kendisi için mi, yoksa benim için mi korkuyor? Korumamı istiyor... ama kimi? Onu mu, kendimi mi? Söyleyin Aleksey Fiyodoroviç?

Alyoşa ne demek istediğini anlamak için ona dikkatle bakarak yavaşça:

— Onu da, kendinizi de! dedi.

Gene kadın, öfkeyle ve sert bir tavırla:

— Öyle desenize, dedi ve birden kızardı. Sonra, tehdit eder gibi:

— Siz daha -benim nasıl bir insan olduğumu bilmiyorsunuz Aleksey Fiyodoroviç, dedi. Hoş ben de daha kendimi Onmuyorum ya! Belki de yarın sorgu bittikten sonra, beni faklarınızın altında çiğnemek istediğini duyacaksınız.

Alyoşa:

— Dürüst bir ifade vereceksiniz! dedi. Zaten gereken de budur.

Katerina İvanovna, dişlerini sıkarak:

— Kadınlar, sık sık dürüstlükten ayrılırlar! dedi. Daha bir saat öncesine dek, o canavara elimi sürmenin bile benim için korkunç bir şey olduğunu düşünüyordum...

Yılana dokun-mak gibi bir şeydi... Oysa şimdi görüyorum ki, hayır, hiç de öyle değil, o benim için hâlâ insan! Hem bakalım, o mu

öldürdü? Bakalım o mu öldürdü?

birden hızla İvan Fiyodoroviç'e doğru dönerek is-r

KARAMAZOV KARDEŞLER

terik bir kadın gibi tiz bir sesle sormuştu. Alyoşa, hemen genç kadının aynı soruyu kendisi daha gelmeden belki bir dakika önce İvan Fiyodoroviç'e sormuş olduğunu, hatta bunu ilk olarak değil, belki yüzüncü kezdir sorduğunu ve konuşmalarının bir kavga ile sona erdiğini anladı. Katerina İvanovna, gene İvan Fiyodoroviç'e doğru dönmüş olarak devam etti.

— Smerdyakov'a gittim... Bir baba katili olduğuna beni sen inandırmıştın! Yalnız sana inanmıştım!

İvan Fiyodorovic, kendisini zorluyormuş gibi hafifçe güldü. Alyoşa, Katerina İvanovna'nın ona «Sen» dediğini duyunca irkildi. Böyle ilişkileri olduğunu aklından bile geçiremezdi. İvan:

— Eh. her neyse, yeter, diye kestirip attı. Ben gidiyorum, yarın gelirim.

Hemen sonra da arkasını dönerek odadan çıktı ve doğru merdivene gitti. Katerina İvanovna birden garip, emredici bir tavırla Alyoşa'nın iki elini tuttu. Hızlı hızlı:

— Arkasından gidin! Ona yetişin! Onu bir an yalnız bırakmayın, diye fısıldadı. Çıldırmış.

Delirdiğini bilmiyor muydunuz? Beyin humması geçiriyor, sinir bozukluğundan hummaya tutulmuş! Bana doktor söyledi! Gidin, arkasından koşun...

Alyoşa fırladı, İvan Fiyodoroviç'in peşinden koştu, îvan, daha elli adım kadar uzaklaşmamıştı. Alyoşa'nın kendisine yetişmeye çalıştığını görünce birden arkasına dönerek:

— Ne istiyorsun? diye sordu. Delirdiğimi söyleyerek seni arkamdan gönderdi, değil mi?

Sinirli sinirli:

— Artık ne yapacağını ezbere biliyorum; diye ilâve etti. Alyoşa:

— Tabi, yanılıyor. Ama hasta olduğunu söylemekte haklı. Demin evindeyken yüzüne baktım. Seni çok halsiz gördüm. İyi olmadığın yüzünden belli, çok, çok hastasın!

İvan, hiç duraklamadan yürüyordu. Alyoşa da peşinden gidiyordu. İvan birden hiç de sinirli olmayan ve beklenmedik, içten gelen bir merakla dolu, değişik, alçak bir sesle:

— Bir insan nasıl delirir? Sen biliyor musun Aleksev. Fiyodorovic? diye sordu.

— Hayır bilmiyorum; öyle sanıyorum ki, çeşit çeşit çok delilikler vardır.

— İnsan nasıl delirdiğini kendi kendine farkedebilir mi? Alyoşa hayretle:

— Bana öyle geliyor ki, öyle bir durumda insan kendi Kendini kesin olarak inceleyemez! diye karşılık verdi.

İvan, yarım dakika kadar sustu. Sonra birden:

— Eğer benimle konuşmak istiyorsan, rica ederim konu-vu değiştir, dedi.

Alyoşa, çekingen bir tavırla:

— Ha, bak, unutmayayım, sana bir mektup var! dedi ve cebinden Liza'nın İvan'a yazdığı mektubu çıkarıp ona uzattı.

Sokak fenerine yaklaştılar. İvan hemen yazıyı tanıdı. Öfkeyle gülerek:

— Ha, o küçük şeytandan, öyle mi? dedi ve zarfı açma--dan onu yırtarak birkaç parçaya ayırdı, parçaları da rüzgâra doğru fırlattı.

Kâğıt parçacıkları havada dağıldı. İvan, gene sokağın ilerisine doğru yürümeye başlayarak hor gören bir tavırla:

— Daha on altı yaşına basmadı galiba, öyleyken kendini teklif ediyor!

Alyoşa:

— Nasıl kendini teklif ediyor yani?

— Bilinen şekilde. Ahlâksız kadınlar kendilerini nasıl teklif ederlerse öyle işte.

Alyoşa, üzüntü ile ve içten gelen bir heyecanla Liza'yı savundu:

— Sen neler söylüyorsun, İvan, neler söylüyorsun! dedi. O çocuktur. Böyle söyleyerek bir çocuğa kötülük etmiş oluyorsun! O hastadır, hem de çok hasta. Belki de aklını kaçırmak üzere... Sana onun mektubunu vermemezlik edemezdim. Ama aksine senden bazı şeyler işitmek istiyordum... onu kurtarabilmek için.

— Benden işiteceğin bir şey yok, eğer çocuksa ona dadı olamam. Sus Aleksey! Devam etme! Şu anda onu düşünmüyorum bile.

Gene bir dakika kadar sustular. Sonra İvan birden gene öfikeli ve sert bir tavırla:

— Şimdi, bütün gece Hazreti Meryem, yarın kendisine Mahkemede nasıl davranacağını göstersin diye, dua edip, du-racak, dedi.

— Sen... sen Katerina İvanovna'dan mı söz ediyorsun?226

— Evet. Mahkemeye Mitenka'nın kurtarıcısı olarak mı gitsin, yoksa onu mahvedecek bir tanık olarak m;ı? Tann ona bir yol göstersin diye dua ediyor. Kendisi ne yapacağını bilemiyor. Daha o işe hazırlanamadı. Beni de yol gösterici yerine koyuyor, kendisini avutmamı istiyor.

Alyoşa hüzünle:

— Katerina İvanovna, seni seviyor, ağabey,, dedi.

— Olabilir. Yalnız benim onda gözüm yok. Alyoşa çekingen bir tavırla:

— Ama o acı çekiyor. Madem gözün yok, neden ona... bazen... umut veren sözler söylüyorsun? diye sitem etti. Senin ona umut verdiğini biliyorum. Öyle söylediğim iiçin özür dilerim.

İvan sinirli sinirli:

— Bu işte gerektiği gibi davranamıyorum. Omunla ilişkilerimi koparıp, herşeyi açık açık söyleyemiyorum! Katile verilecek olan cezanın bildirilmesini beklemek gerekiyor.

Eğer o kadınla şimdi ilişkilerimi kesecek olursam, intikam almak için o alçağı mahkemede mahveder. Çünkü omdan nefret ediyor. Nefret ettiğini biliyor!... Bu işte hep yalan üstüne yalan yığılmış! Şimdi de onunla ilişkilerimi koparmadığını'

sürece, içinde bir umut besleyecek ve benim Dimitriy'i felâketten kurtarmak istediğimi bildiği için de hatırım için, onu mahvetmeyecek. Ah o Allah'ın belâsı mahkeme kararı bir bildirilse!

«Katil» ve «canavar» sözleri Alyoşanın içimde bir sızı uyandırmıştı. Ivan'ın söylediği sözlerin üzerinde düşünerek:

— Peki ama o kadın, ağabeyimi nasıl mahvedebilir? Mahkemede Mitya'yı doğrudan doğruya mahvedecek gibi bir söz söyleyebilir?

— Sen daha bunu bilmiyorsun. Onun elinde Mitya'nım kendi eliyle yazdığı ve Fiyodor Pavloviç'i öldürmüş olduğunu matematik olarak ispat eden bir vesika var.

Alyoşa:

— Öyle bir şey olamaz? Kendim okudum! Alyoşa heyecanla:

— Böyle bir vesikanın olması imkânsızdır! diye tekrar etti. Olamaz, çünkü katil o değildir. Babamı o öldürmedi' katil o değil!

İvan Fiyodoroviç birden durakladı. Garip, soğuk bir tavırla:

— Peki, katil kim sizce? diye sordu, sesinde karşısındakini küçümsediğini belirten bir anlam seziliyordu. Alyoşa dokunaklı, hafif bir sesle yavaşça:

— Kim olduğunu sen de pekâlâ biliyorsun, dedi.

.— Kimdir? Yoksa o aklını kaçırmış budalayı, o saralıyı mı kastediyorsun, Smerdyakov'dan mı söz ediyorsun?

Alyoşa birden tepeden tırnağa titrediğini hissetti. Tüm gücünü yitirmişti. Dudaklarından:

— Kim olduğunu sen de biliyorsun, sözleri döküldü: Nefesi tıkanıyordu, boğulur gibi idi. İvan, artık çileden

çıkarak:

— İyi ama, kim, kim? diye bağırdı.

Deminki ağırbaşlılığı tüm olarak birden yok oluvermişti. Alyoşa gene aynı şekilde, hemen hemen fısıldıyarak:

— Benim dediğim tek bir şey var, o da şu: Babamı öldüren sen değilsin!

İvan şaşırıp kaldı.

— «Sen değilsin!» ne demek? Ne demek, sen değilsin? Alyoşa kesin bir tavırla:

— Babamı sen öldürmedin, katil sen değilsin! diye tekrar etti.

Yarım dakika kadar bir sessizlik oldu. İvan, sararmıştı, dudaklannı bükerek güldü.

— Canım, katil olmadığımı kendim de biliyorum. Sayık-musun ne? dedi.

Gözlerini Alyoşa'nın içini okumak istiyormuş gibi ona dikti-ti. ikisi de gene sokak fenerinin altında duruyorlardı.

— Hayır İvan, sen birkaç kez kendi kendine, «katil be-Mm» demişsindir.

İvan şaşkınlıktan büsbütün kendini kaybetmiş gibi: Ne zaman dedim bunu? Ben burada değildim ki. Mos-

... ne zaman söylemişim bunu? a, gene alçak sesle ve sözlerinin üstünde dura dura etti.

Bu korkunç iki ay süresince, vicdanınla haşhaşa kal-vakit, kendi kendine bunu kimbilir kaç kez söylemiş-r, dedi.

bunu, artık kendinden geçmiş gibi, sanki iradesi-228

r.e uyarak değil de, karşı konulmaz bir başka varlığın em. rine boyun eğiyormuş gibi söylüyordu.

— Kendi kendini suçlamışsındır, katilin senden başkası olamayacağını kendi kendine tekrarlamış, kendi kendine iti. rafta bulunmussundur. Ama, sen öldürmedin. Yanılıyorsun. Katil sen değilsin! İşitiyor musun sözümü? Sen öldürme-din! Sana bunları söylemem için beni buraya Tanrı göndermiştir.

İkisi de sustular. Bu sessizlik, uzun sürdü, hemen hemen bir dakika kadar. İkisi de duruyor, birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. İkisi de sararmıştı. Birden İvan tepeden tırnağa titredi ve Alyoşa'yı var gücü ile omuzundan tuttu. Dişlerini sıkarak:

— Demek bendeydin! diye fısıldadı. Demek o bana geldiği vakit bende idin... Açıkla bunu... Bana geldiği vakit içerde onu gördün, gördün değil mi?

Alyoşa, şaşkınlık içinde:

— Kimden söz ediyorsun... Mityadan mı? diye sordu. İvan, kendinden geçmiş

gibi:

— Hayır ondan söz etmiyorum, Allah belâsını versin o canavarın! diye bağırdı.

«.Onun» bana geldiğini bilmiyor musun? Hem bunu nerden öğrendin? Söyle!

Alyoşa, artık korku içinde:

— «O» dediğin kim? Kimden söz ettiğini bilmiyorum. __Hayır biliyorsun... Öyle olmasaydı, nasıl... bilmemene imkân yok!

Ama birden kendini tutuyormuş gibi sustu. Durduğu yerde bir şeyler düşünüyor gibiydi.

Dudaklarında garip bir gülümseyiş belirmişti.

Alyoşa titrek bir sesle tekrar:

__ Ağabey, diye söze başladı. Bunu, sana sözlerime inan'

dığın için söyledim. İnandığını biliyorum. Ömrünün sonuna dek bunu unutmıyasın diye, sana «öldüren sen değilsin dedim. İşitiyor musun? Ömrünün sonuna dek taunu unutma ma! Şu andan sonra, benden artık ömrün boyunca nefret_ etsen bile, bunu sana söylememi Tanrı emretti! İçimde nü söylemek isteğini, «O» uyandırdı.

Ama, belliydi ki, İvan Fiyodorovic, artık iyice ken toplamıştı. Soğuk bir tavırla gülümseyerek:

— Ben, Peygamberler'den ve saralılardan nefret e

rum. Hele Tanrı elçilerine karşı daha da büyük bir nefretim vardır. Sizler, pek çok şey bilirsiniz. Şu andan sonra, sizinle olan bağlarımı koparıyorum ve bana öyle geliyor ki, artık ömrümün sonuna dek hep öyle olacak. Sizden rica ediyorum, beni bu dört yol ağzında bırakın! Zaten evinize de bu sokaktan gitmeniz gerekiyor. Hem özellikle bugün, sakın bana ugramayın! İşitiyor musunuz?

Döndü, kararlı adımlarla, arkasına bakmadan ileriye doğru yürüdü. Alyoşa, peşinden:

— Ağabey, diye bağırdı. Eğer bugün başına herhangi bir şey gelirse, herşeyden önce beni düşün!

Ama İvan karşılık vermedi. Alyoşa. İvan karanlıkta büsbütün gözden kayboluncaya kadar fenerin altında durdu. Ancak o zaman döndü, ağır ağır yürüyerek evine gitmek için yan sokağa saptı. Kendisi de, İvan Fiyodorovic de mahsus ayrı ayrı evler kiralamışlardı: Hiç biri Fiyodor Pavlovic'in boş kalan evinde oturmak istememişlerdi.

Alyoşa, bir küçük esnaf ailesinin evinde, döşeli bir oda kiralamıştı. İvan Fiyodorovic ise, ondan epey uzakta oturuyordu ve bir memurun oldukça varlıklı dul karısına ait güzel bir evde, oldukça konforlu, geniş bir daire tutmuştu. kendisine, o koca dairede, yalnız yaşlı, büsbütün sağır-ş, tepeden tırnağa romatizmalar içinde ve akşamlan saat altıda yatıp, sabahlan saat altıda kalkan bir ihtiyarcık. hizmet ediyordu.

İvan Fiyodorovic, bu son iki ay içinde garip denecek titizlikten vazgeçmiş, tek başına kalmaktan çok hos-ya başlamıştı. Yattığı odayı bile kendi eliyle derleyip topluyordu. Hem de, kiraladığı dairenin öbür odalarında otur-mak şöyle dursun, oraya nadiren giriyordu.

Evinin kapısına vardıktan, hatta elini zile götürdükten sonra durakladı. Öfke içinde tiril tiril titrediğini hissedi-

«yordu. Birden elini zilden çekti, tükürdü, geriye döndü ve hızla adımlarla kentin, öbür ucuna, evinden iki vers kadar ileride, bir yana eğrilmiş mini

ahşap küçük bir eve git-

• Bu evde Fiyodor pavloviç'in eski komşusu olan, çorba al-

mak için onun mutfağına sık sık gelen ve o zamanlar Smerd-yakov

'un şarkılar söyleyip, gitar çaldığı Mariya Kondrat-ile oturuyordu. Eski küçük evini satmıştı. Şimdi annesi

"birlikte hemen hemen izbe denecek kadar küçük bir230

evde yaşıyordu. Neredeyse ölüm döşeğinde bulunan hasta Smerdyakov ise Fiyodor Pavloviç'in öldürüldüğü günden sonra, onların evine yerleşmişti. İşte birden içinde uyanan ve karşı koyamadığı düşüncelerin etkisi ile yola koyulan İvan Piyodoroviç, şimdi ona gidiyordu.

VI SMERDYAKOV'LA İLK GÖRÜŞME

İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan dönüşünden sonra, ömerd-yakov'la üçüncü kezdir görüşmeye gidiyordu. Onu ilk olarak, o felâketten sonra ve kendisi kente gelir gelmez, daha ilk gür. görmüştü. Aradan iki hafta geçtikten sonra da ikinci kez ziyaret etmişti.

Ama ikinci görüşmeden sonra, yaptığı ziyaretleri kesmişti. Bu yüzden Smerdyakov'u görmeyeli artık hemen hemen bir aydan fazla bir zaman olmuştu ve bu süre içinde onun hakkında hemen hemen hiç bir şey isitmemişti.

İvan Fiyodoroviç, Moskova'dan ancak babası öldürüldükten sonra beşinci günü dönmüştü. Bu bakımdan onu tabutunda bile görememişti: Cenaze töreni gelişinden tam bir gün önce olmuştu. İvan Fiyodoroviç'in gecikmesinin nedeni, Moskova'daki adresini tam olarak bilmediği için, Alyoşa'nın telgraf çekmek üzere Katerina İvanovna'ya baş

vurması, o da İvanin asıl adresini bilmediği için genç adamın Moskova'ya gelir gelmez hemen kızkardeşine ve teyzesine uğrayacağını düşünerek, telgrafı onlara çekmiş

olmasıydı. Ama İvan Fiyodoroviç onlara, ancak Moskova'ya gelişinin dördüncü günü uğramış, telgrafı okur okumaz da tabiî yıldırım gibi bizim kente dönmüştü.

Bizim kente döner dönmez, önce Alyoşa ile karşılaşmıştı. Ama onunla konuştuktan sonra, kardeşinin Mityadan şüphe etmeyi aklından bile geçirmediğini, açıkça katilin Smerdyakov olduğunu ima etttiğini (ki bu bizim kentte başkalarının düşüncelerine büsbütün aykırı bir düşünceydi) farke-derek derin bir hayret içinde kalmıştı. Sorgu hakimi ve sav cıyla görüşüp de, suçlamanın ve tevkifin gerekçelerini ay KARAMAZOV KARDEŞLER

rıntılı olarak öğrendikten sonra ise, Alyoşa'nın tutucuna daha da çok şaşmış, onun böyle düşünmesini, sadece son derece alevlenmiş olan kardeşlik duygusuna ve Mityanın acısını paylaşmak isteğine vermişti. Çünkü biliyordu ki, Alyoşa Mitya'yı çok severdi.

Söz gelmişken ilk ve son olarak, İvan'ın ağabeyi Dimit-riy Fiyodoroviç'e karşı beslediği duygulardan söz edelim: İvan ağabeyini, kesin olarak sevmezdi, olsa olsa bazen ona karşı bir acıma duyardı. Ama bu acıma da büyük bir küçümsemeyle karışıktı. Mitya'nın dış

görünüşü bile ona aşırı derecede sevimsiz görünüyordu. Katerina İvanovna'nın Mit-yaya karşı gösterdiği sevgiye müthiş bir öfke ile yakıyordu.

Bununla birlikte, sanık durumundaki Mitya ile daha gelişinin ilk günü görüşmüş, bu görüşme de onu suçluluğu konusunda beslediği düşünceleri zayıflatmak şöyle dur.sun, hatta daha da güçlendirmişti. O zaman Mitya'yı endişeli ve hastalanacak kadar heyecanlı bulmuştu. Mitya, çok konuşuyor-du, ama dalgın ve dağınık bir hali vardı. Çok sert sözler söylüyor, Smerdyakovu suçluyor, söyledikleri de karmakarı-şık oluyordu. En çok da, ölen babasının kendisinden «çaldığı» o üç bin rubleden söz edip duruyordu. Hep: «Paralar benimdi. Benimdi o paralar! Eğer onları çalmış olsaydım, gene haklı olacaktım !> diyordu.

Kendisine karşı gösterilen delillerin üzerinde hemen hemen hiç tartışmıyordu. Kendi lehine deliller gösterse bile, gene de bunu birbirini tutmayan sözler söyleyerek beceriksiz bir şekilde yapıyor, genel olarak sanki hiç kimsenin karşısında, hatta İvan'nın karşısında bile, kendini temize çıkarmayı hiç düşünmüyormuş gibi davranıyor, tersini gururlu bir tavırla suçlamaları küçümsüyor, küfrediyor, öfkeyle söylenip duruyordu. Grigoriy'in tanıklık ederken kapının açık olduğunu söylemesine öfkeli öfkeli gülüyor ve karşısındakiler! buna inandırmak istiyormuş gibi, «kapıyı 'şeytan açmıştır» di-yordu.

Ama, bu olayı aydınlatacak doğru dürüst, akla yatkın hiç bir açıklamada bulunmuyordu.

Hatta İvan Fiyodoroviç'in yaptığı bu ilk ziyaret sırasında, sert bir tavırla, «herşeyin hoş

görülebileceğini ileri sürenlerin ondan şüphe etmeye ve onu sorguya çekmeye hakları olmadığını söyleyerek, ona Akaret etmek fırsatını bile bulmuştu.

Zaten genel olarak, o ilk görüşmede, tvan Fiyodoroviç'e232

karşı, hiç de dostça olmayan bir tavır takınmıştı, işte ivan Fiyodoroviç, Mitya ile yaptığı bu görüşmeden sonra, Smerd-yakov'a gitmişti. Zaten

trende, Moskova'dan bizim kente ge. ürken, hep gidişinden bir gün önce, akşam vakti, Smerdya-kovla sön olarak yaptığı konuşmayı düşünüp durmuştu. Birçok şeyler onu şaşırtıyor, birçok şeyler ona şüpheli görünüyordu. Ama, İvan Piyodoroviç, sorgu yargıcına .ifade verirken, Smerdyakov'la yapmış olduğu bu konuşmayı açıklamamıştı. Her şeyi Smerdyakovla yapacağı görüşmeye bırakmıştı.

Smerdyakov. o sırada, kent hastanesinde bulunuyordu. Doktor Hertzenstube ile İvan Fiyodoroviç'in hastanede rastladığı doktor Varvinski, onun ısrarlı sorularına karşılık vererek, Smerdyakov'un saralı olduğundan şüphe edemeyeceğini söylemiş, hatta «felâket gününde acaba rol yapmadı mı?» sorusuna şaşıp kalmışlardı. İvan'a, açıklamada bulunarak, bunun olağanüstü bir kriz olduğunu, birkaç gün süre ile devam ettiğini ve tekrar tekrar meydana geldiğini, bu bakımdan hastanın kesin olarak ölüm tehlikesi bile geçirdiğini, ancak şimdi, tedbir alındıktan sonra, kesin olarak hastanın sağ kalacağını söylemenin artık mümkün olduğunu, bununla birlikte (doktor Hertzenstube'nin ilâve ettiği gibi1 zihin bakımından sarsılmış bir insan olarak kalacağını, bu durumun

«ömrünün sonuna dek olmasa bile oldukça uzun bir süre devam edeceğini»

söylemişlerdi.

İvan Fiyodoroviç'in sabırsızlıkla, «desenize şimdi deli oldu?» diye sorması üzerine, kendisine karşılık vererek: «şim dilik tam öyle olduğu söylenemez, ama bazı anormallikler görülmektedir» diye görüşlerini belirtmişlerdi. İvan Fiyodo-roviç, bunların ne gibi anormallikler olduğunu, kendi ken dine öğrenmek istemişti. Hastanede Smerdyakov'u hemen zi" yaret etmesine izin vermişlerdi. Smerdyakov ayrı bir koğuşta yatakta yatıyordu. Hemen yanında bir başka yatak daha vardı ve yatakta esnaftan, damla hastalığına tutulmuş. vu cudu şişmiş, tüm gücünü yitirmiş bir adam yatıyordu. Beliydi ki, ya ertesi günü, ya da ondan bir gün sonra ölecek konuşmaya bir engel sayılamazdı.

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'i görünce, gözlerine ina namıyörmüş gibi hafifçe gülümsemiş ve ilk anda ürker S bi olmuştu. Daha doğrusu, İvan Fiyodoroviç'in zihninden KARAMAZOV KARDEŞLER

böyle bir düşünce geçmişti. Ama bu yalnız bir an sürmüştü. Geri kalan tüm süre içinde ise, Smerdyakov aksine, sakinliği ile İvan Fiyodoroviç'i neredeyse şaşkına çevirmişti. İvan Fiyodoroviç, daha ona ilk bakışta onun çok hasta olduğu kanısına varmıştı: Smerdyakov, çok bitkindi ağır ağır, sanki dilini güç belâ hareket ettiriyormuş gibi konuşuyordu. Çok zayıflamış, sararmıştı. Görüşmenin sürdüğü yirmi dakika boyunca, hep başağrısından ve mafsallarındaki ağrılardan şikâyet edip durmuştu. Zayıf, kuru yüzü sanki küçücük olmuştu. Şakaklarındaki saçlar kabarmıştı. Tepesindeki kıvırcık saçların yerinde yalnız yukarı doğru kalkmış, incecik bir tutam saç görünüyordu. Ama, bir şey ima ediyormuş

gibi kısılmış olan sol gözü, eski Smerdyakov'un, içinde hâlâ ölmediğini gösteriyordu. İvan Fiyodoroviç, onu görür görmez, hemen, «akıllı bir insanla konuşmak ilgi çekici şeydir»

sözü aklına gelmişti.

Smerdyakov'un ayak ucuna oturmuştu. Smerdyakov, ağrı duyarak, tüm vücudunu kımıldatmış, ama önce İvan Fiyodoroviç'in konuşmasını beklemişti. Susmuş hattâ onunla pek o kadar ilgilenmiyormuş gibi bir tavırla bakmıştı. İvan Fiyodoroviç :

— Benimle konuşabilir misin? diye sormuştu. Seni fazla yormayacağım.

Smerdyakov zayıf bir sesle:

— Tabii konuşabilirim, diye mırıldanmıstı.

Sonra, sanki onu rahatsız ettiği için utanan ziyaretçisini konuşturmak istiyormuş gibi hoşgörü ile:

— Çoktan mı teşrif ettiniz? diye sormuştu.

— Hayır, ancak bugün gelebildim... Sizin pirincin taşını ayıklamaya geldim.

Smerdyakov içini çekmişti. İvan Fiyodoroviç:

— Ne içini çekiyorsun? olacakları bilmiyor muydun san-ki? diye yüzüne karşı homurdanmıştı.

Smerdyakov, ciddî bir tavırla susmuştu. Sonra:

— Bilmez olur muydum? Her şey önceden belliydi. Bu Bundan, bu işi yapacaklarını tahmin etmemeğe imkân var mıydı? dedi.

— Bu işi yapacaklarını tahmin etmek ne demek? Sözü

budaklandırma! Daha önceden bodruma iner in-234

mez, sara krizi geçireceğini söyledin ya? Olacakları önceden biliyormuş gibi bodrumdan söz etmiştin. Smerdyakov, sakin sakin:

— Bunu, sorguya çekildiğinizde açıkladınız mı? diye merakla sormuştu.

İvan Fiyodoroviç, birden öfkelenmişti:

— Hayır, daha açıklamadım, ama muhakkak açıklayacağım. Sen şimdi, bana birçok şeyleri anlatmak zorundasın, oğlum! Şunu da bil ki, bana numara yapmana göz yummayacağım yavrum!

Smerdyakov, gene aynı sakinlikle ve yalnız bir dakika için gözlerini

kapıyarak:

— Size ne diye oyun oynayayım? Madem ki tek umudum sizde. Madem, tek umudum sizsiniz. Tıpkı Tanrı"ya güvenir gibi size güveniyorum! demişti.

İvan Fiyodoroviç, hemen sorulara başlayarak:

— Bir kez, sara krizinin önceden tahmin edilemeyeceğini biliyorum, demişti. Bunu soruşturup öğrendim,, bana maval okuma. İnsan, sara krizinin gününü, saatini önceden söyleyemez. Peki, nasıl oluyor da, sen bana o zaman gününü de, saatini de, üstelik işin bodrumda olacağını da bildirerek önceden söyledin? Mahsus, sara krizine tutulmuş gibi bir rol yapmadıysan, nasıl oluyor da, krize tutularak o bodruma düşeceğini önceden bilebildin?

Smerdyakov, acele etmeden, sözlerini uzata uzata:

— Bodruma zaten inmem gerekiyordu demişti. Hatta, günde birkaç kez iniyordum oraya. Zaten bir yıl önce de, tıpkı bunun gibi tavan arasından aşağı düşmüştüm efendim. Tabii ki, sara krizinin gününü ve saatini önceden söylemeye imkân yoktur. Ama insan her zaman bir önsezi duyabilir.

— Yalnız sen, hem gününü, hem de saatini önceden söyledin!

— Siz en iyisini benim hastalığım konusunda, buradaki doktorlardan bilgi alın, beyefendi. O zaman bana. gerçekten mi kriz geldiğini, yoksa gerçekte öyle bir şey olmadığını n» öğrenmiş olursunuz. Benim ise, bu konuda size söyleyecek hiç bir şeyim yok.

— Peki, ya o bodrum meselesi? Bodrumu nasıl oldu da, daha önce söyleyebildin?

— Bir bodrumdur, tutturmuşsunuz! Ben o bodruma indiğim vakit, korku ve kuşku içindeydim. Asıl korkum, sizi kaybetmiş olmamdan ileri geliyordu, artık dünyada hiç kimsenin beni savunmayacağını biliyor, kimseden bunu beklemiyordum. Bodruma inerken şöyle düşünüyordum! «Şimdi, ister misin, bir sara krizi gelip beni çarpsın, o zaman aşağı yuvarlanır mıyım, yuvarlanmaz mıyım!» İşte, bu kuşku birden boğazımın düğümlenmesine yol açtı... Ben de olduğum gibi aşağıya uçtum. Bütün bunları, bir gün önce akşam kapıda sizinle yaptığım konuşmayı, o zaman size açıklamış olduğum tüm ayrıntılarıyla doktor Hertzenstube ile sorgu yargıcı Nikolay Parfenoviç'e, açıkladım.

Hepsi de bunu, ifademe yazdılar. Buranın doktoru, bay Varvinski ise, herkesin önünde bu durumun özellikle düşünceden ileri geldiğini, daha doğrusu: «Acaba düşer miyim, düşmez miyim?» diye kuşku içinde bulunmamdan ileri geldiğini ısrarla öne sürdü. Bu kuşkuya kapıldığım anda

kriz de gelip. çatmış. Öylece yazdılar efendim. Öyle olması gerektiğini, yani başıma bu işin kendi korkumdan ileri geldiğini yazdılar efendim.

Smerdyakov, bunları söyledikten sonra, yorgunluktan bitkin bir hale gelmiş gibi derin derin içini çekmişti. Biraz şaşırmış olan İvan Fiyodoroviç:

— Demek ifadeni verirken bunu açıkladın bile, öyle mi? diye sormuştu.

Kendisi o zamanki konuşmalarını açıklayacağını söyleyerek Smerdyakov'u korkutmak istemişti. Oysa şimdi anlaşılıyordu ki, Smerdyakov hepsini kendisi açıklamıştı.

Smerdyakov kesin bir tavırla:

— Neden korkacak mışım? Varsın tüm gerçeği olduğu gibi yazsınlar, demişti.

— Kapıda yaptığımız konuşmayı- da tüm ayrıntılarıyla anlattın mı?

— Hayır, her sözü olduğu gibi tekrarladım diyemem.

— O gün ağzından kaçırdığın gibi, sara krizine tutulmuş rolü oynamasını bildiğini de söyledin mi?

— Hayır, bunu da söylemedim.

— Şimdi bana şunu söyle: Sen beni o zaman, Çermaş-naya'ya neden gönderiyordun?

— Moskovaya gideceğinizden korkuyordum. Çermeşna-ya, ne de olsa daha yakındı efendim.

— Yalan söylüyorsun! Gitmem için sen beni kandırmaya çalışıyordun! «Buradan gidin, başınız belâdan uzak olsun u diyordun.

— Ben bunu yalnız size karşı olan dostluğumdan, size candan bağlı olduğum için evde bir felâket olacağını sezerek, size acıdığımdan ötürü söylemiştim. Yalnız, kendime daha çok acıyordum efendim. Onun için de: «Günahtan uzak durun»

diyordum. Evde işin kötüye döneceğini anlayasınız ve evde kalıp babanızı koruyasınız diye.

İvan Fiyodoroviç birden öfkelenmişti.

— Bunu daha açık söyleseydin ya, aptal!

— Daha açık nasıl söyleyebilirdim efendim? O zaman bana bu sözleri söyleten sadece korkuydu, efendim. Hem. siz de bana kızabilirdiniz. Dinıitriy Fiyodoroviç'in bir reza--let koparacağından ve o paraları alıp

götüreceğinden korkmam tabiî bir şeydi. Kaldı ki. o paralan zaten kendisine ait sayıyordu. Bununla birlikte, işin böyle bir cinayetle sonuçlanacağını kim bilebilirdi? Ben, sadece beyefendinin yatağının altında paket içinde bulunan o üç bin rubleyi çalacaklarını sanıyordum. Oysa, işte cinayet işlediler. Bunu nasıl tahmin edebilirdim beyefendi?

İvan Fiyodoroviç, bu sözlerin üzerinde düşünerek:

— Peki, madem kendin bunun önceden tahmin edilemeyeceğini söylüyorsun, ben nasıl olur da bu işlerin olacağını önceden düşünerek burada kalabilirdim? Lâfı ne karıştırıyorsun?

— Bunu şundan ötürü tahmin edebilirdiniz: Ben sizi Moskova yerine Çermaşnaya'ya gönderiyordum! İşte bundan anlayabilirdiniz.

— Canım, nasıl tahmin edebilirdim!

Smerdyakov, çok yorgun görünüyordu ve gene bir dakika kadar susmuştu.

— Şundan tahmin edebilirdiniz, efendim: madem, ben sizin yol değiştirip, Moskova yerine Çermaşnaya'ya gitmenizi öğüt veriyorum, demek ki sizin burada yakında bir yerde bulunmanızı istiyordum. Çünkü Moskova uzak. Dinıitriy Fiyodoroviç ise, sizin uzak bir yerde olmadığınızı bilirse, bu kadar cesaret bulamaz.

Bundan başka, herhangi bir şey olursa, çabucak gelip, beni bile savunabilirdiniz. Kaldı ki, size Grigoriy Vasilyeviç'in hastalığım da söyledim. Ayrıca başı

ma bir sara krizi gelir diye korktuğumu da açıkladım… Hele ölen beyefendinin yanına girmek için nereye, nasıl vurulacağını ve bunları Dinıitriy Fiyodoroviç'in benden öğrenmiş olduğunu size açıkladıktan sonra, artık onun muhakkak bir şeyler yapacağını tahmin edeceğinizi ve Çermaşnaya'ya gitmek şöyle dursun, bir yere kımıldamadan burada kalaca-gıni"! sanıyordum.

İvan Fiyodoroviç: <:Gerçi sözleri ağzında geveliyor, ama söyledikleri çok mantıklı şeyler.

Hertzenstube'nin söylediği o zihin bozukluğu nerede?» diye düşünmüştü. Sonra, öfkelenerek:

— Beni kandırmak istiyorsun, kerata! diye bağırmıştı. Smerdyakov en saf tavrıyla:

— Oysa ben o zaman sizin artık herşeyi anladığınızı düşünmüştüm, diye karşılık vermişti.

İvan Fiyodoroviç tekrar öfkelenrek:

— Tahmin etseydim, kalırdım! diye bağırmıştı.

— Oysa ben herşeyi önceden anlayarak, biran önce günahtan uzaklaşmak, korkudan yalnız kendinizi kurtarmak düşüncesiyle bir yerlere kaçmak için gittiğinizi sanmıştım.

— Herkesin senin kadar korkak olduğunu mu sanıyorsun?

— Özür dilerim, efendim. Sizin de benim gibi olduğunuzu düşünüyordum.

İvan heyecan içinde:

— Tabiî tahmin etmeliydim, demişti. Zaten, senin alçak-Ça bir şey yapacağını önceden seziyordum... Yalnız yalan söylüyorsun, gene yalan söylüyorsun!

Birden bir şey hatırlıyarak bağırmıştı.

— Hatırlıyor musun, arabaya yaklaştığım vakit bana: «Akıllı bir insanla sohbet etmek bile ilgi çekici bir şey» demiştin. Demek, benim gitmeme seviniyordun, madem beni o anda övüyordun, buna sevinmiştin öyle değil mi?

Smerdyakov tekrar tekrar içini çekti. Yüzü biraz kızar-îftış gibi olmuştu. Hafifçe nefesi tıkanır gibi:

— Eğer sevindiysem, yalnız Moskova'ya değil, Çermas-îiayaya gideceğinize sevinmişimdir. Çünkü ne de olsa daha yakındı; yalnız ben o zaman bu sözleri sizi

"övmek için söy-lememiştim. Sitem etmek için söylemiştim efendim. Bunu Anlayamadınız.238

— Nasıl sitem olsun diye?

— Şu bakımdan: Böyle bir felâketin olacağını önceden tahmin ettiğiniz halde, kendi babanızı bırakıyor, bizi de korumak istemiyordunuz. Çünkü, o üç bin ruble için, onları benim çaldığımı ileri sürerek pekâlâ beni yakalayabilirlerdi.

İvan gene:

— Allah belânı versin! diye bağırmıştı. Dur: O işaretleri, o vuruşları da sorgu yargıcına ve savcıya söyledin mi?

— Herşeyi olduğu gibi söyledim, efendim.

İvan Fiyodoroviç, içinden gene hayret etmişti. Tekrar söze başlıyarak:

— O sırada ancak bir tek şey düşünmüşümdür, o da yalnız senden gelecek

bir adilikti. Dimitriy cinayet işleyebilirdi, ama hırsızlık edebileceğine o zaman inanmıyordum... Senden ise her çeşit adiliği bekliyordum. Kendin bile bana saralı gibi rol yapabileceğini söylemiştin. Bunu ne diye söylemiştin sanki?

— Saflığımdan! Başka neden olacak? Hem zaten ömrümde hiç bir zaman kasıtlı olarak saralı rolü oynamamamı-şımdır. Sadece, sizin karşınızda böbürlenmek için söylemiştim bunu. Aptallığımdan söylemişimdir efendim. O zaman sizi çok seviyordum ve sizin karşınızda daima olduğum gibi görünürdüm. •

— Ağabeyim doğrudan doğruya seni suçluyor. Katilin sen olduğunu, hırsızlığı da senin yaptığını söylüyor.

Smerdyakov acı acı gülümsemişti.

— Kendileri için başka bir çare kaldı mı ki? Hem tüm o delillerden sonra, kendilerine kim inanır ki? Grigoriy Va-silyeviç, kapının açık olduğunu görmüş, efendim.

Bundan sonra ne denebilir? Artık, günahlarını Tanrı bağışlasın! Kendilerini kurtarmak için tiril tiril titreyerek...

Bir süre hiç konuşmadan sessiz durmuş, sonra birden aklına gelmiş gibi sözlerine şunları eklemişti:

— Bakın işte şimdi gene aynı şey oluyor: kendileri işi bana yüklemek istiyorlar. Bu işin benim elimden çıktığı nı söylüyorlar efendim. Bunu daha önceden de işittim efe» dim.

Oysa şimdi aynı noktaya parmak basacağım; gene sa ralı rolü oynamakta usta olduğum konusuna değineceği Eğer babanız için gerçekten herhangi bir kötü niyetim o saydı, saralı rolü oynamakta usta olduğumu size söyler miy

? Madem öyle bir cinayeti aklıma koymuştum, hiç öyle bir budalalık yapmama imkân var mıydı? Beni ele verecek öyle bir delili önceden açıklar mıydım. Üstelik öldüreceğim adamın oğluna bunu söyler miydim' Rica ederim! Böyle bir şey gerçekten olabilir mi?

Bunun mümkün olduğunu kimse söyleyemez! Tersine böyle bir şey hiç bir zaman olamaz elendim. Şimdi işte bakın, o konuşmamızı Tanrı'dan başka kimse işitmedi. Ama eğer şimdi siz savcıya ve Niko-lay Parfenoviç'e gidip o konuşmamızı kendilerine söyleseniz bile, bu davranışınızla beni tam anlamıyla savunmuş olursunuz efendim: Çünkü, önceden bu kadar saf davranan bir insan, kötü bir adam olabilir mi? Bunların hepsini düşünebilirler.

İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'un çıkardığı bu sonuca hayret etmiş,

konuşmayı keserek yerinden kalkıp:

— Dinle, demişti. Ben, senden hiç de şüphe etmiyorum, hatta seni suçlamalarını gülünç buluyorum... Aksine, sana teşekkür ediyorum. Beni üzüntüden kurtardın.

Şimdi gidiyorum, ama gene geleceğim. Şimdilik hoşça kal, iyi olmaya bak. Bir şeye ihtiyacın var mı?

— Her şey için teşekkür ederim efendim. Eksik, olmasın, Marta İgnatyevna beni unutmuyor ve eğer bir şeye ihtiyacım olursa, hepsini yerine getiriyor. Eskisi gibi bana iyilik etmeye devam ediyor. Sonra hergün başka iyi insanlar da beni ziyaret ediyorlar.

— Haydi Allahaısmarladık. Şunu da söyleyeyim ki, se-nin saralı numarası yapabildiğini söylemeyeceğim...

İvan bunu söyledikten sonra, birden nedense:

— Senin de ifade verirken bunu açıklamamanı öğütle-rim, demişti.

— Anladım çok iyi anladım, efendim. Eğer siz ifadenizde bunu açıklamazsanız, ben de sizinle o vakit kapıda yapmış Buğumuz konuşmayı açıklamam...

işte o zaman, İvan Fiyodoroviç, dışarı çıkıp da koridor-dan on adım kadar yürüdükten sonra, birden Smerdyakov'un

son söylediği sözde gururunu yaralayan garip bir anlam bu-

«uğunu hissetmişti. Hemen geri dönecekti, ama bu duygu

ten bir an sürmüştü ve İvan Fiyodoroviç, «saçma!» dedik-

gitmişti sonra elinden geldiği kadar çabuk hastaneden çıkıp gitmişti. En önemlisi, gerçekten artık sakinleştiğini ve bu sa-

kinleşmenin suçlu olanın Smerdyakov değil de, ağabeyi Mitya olmasından ileri geldiğini hissediyordu. Oysa, bunun tersi olması gerekirdi. Neden öyle bir his duyduğunu o zaman incelemek istememişti. Hatta içindeki duygulan araştırmaktan bir tiksinti duymuştu.

Bir an önce bir şeyleri aklından büsbütün çıkarmak, unutmak istemişti. Ondan sonraki günler içinde, Mitya'yı kötü duruma düşüren bütün delilleri daha esaslı olarak ve iyice öğrendikten sonra ise, Mitya'nın suçlu olduğuna artık kesin olarak karar vermişti.

İfadeler arasında en değersiz insanların açıklamaları vardı, ama bunlardan bazıları insanı sarsar gibi oluyordu. Örneğin Fenya ile annesinin ifadesi

öyleydi. Hele Perhotin'in, meyhanede, Plotnikov'ların dükkânında olup bitenlerin, Mokroye'deki tanıkların verdiği ifadelerin sözü bile olamazdı. En çok da önemsiz sayılan ayrıntılar insana müthiş etki yapıyordu.

«Gizli vuruşlar» konusunda yapılan açıklama, sorgu yargıcı ile savcıyı, Grigoriy'in kapının açık olduğu konusunda verdiği ifade kadar şaşırtmıştı. Grigoriy'in karısı Marîa İgnat-yevna, İvan Fiyodoroviç'in kendisine sorduğu soruya karşılık olarak, kesinlikle, Smerdyakov'un tüm geceyi onların evinde, bölmenin öbür tarafında geçirmiş olduğunu söyleyerek: «Bizim yataktan üç adım kadar bile mesafe yoktur» demiş, uykusunun derin olmasına rağmen, o gece nasıl inlediğini duyarak, sık sık uyandığım belirtmiş ve «hep inliyordu, hiç durmadan inliyordu!» diye anlatmıştı.

îvan Fiyodoroviç, Hertzenstube ile konuşup da Smerdyakov'un kendisine hiç de deli görünmediğini, sadece zayıf göründüğünü söylediği vakit, ihtiyar adamın dudaklarında ince bir gülümseyiş belirmişti. Hertzenstube:

— Peki, şimdi neyle uğraştığını biliyor musunuz? diye sormuştu. Fransızca sözleri ezberliyor. Yastığının altında bir defter var, Fransızca sözler Rus harfleriyle yazılmış bu deftere. He, he, he! diye karşılık vermişti.

Sonunda, İvan Fiyodoroviç, tüm kuşkuları bir tarafa bırakmıştı. Bununla birlikte, bir şey ona hâlâ garip görünüyordu, o da Alyoşa'nın ısrarla Dimitriy'in öldürmediğini ileri sürmesi, cinayeti «herhalde» Smerdyakov'un işlemiş olduğu üzerinde durması idi. İvan, Alyoşa'dan işittiği sözlerin kendisi için daima büyük bir önem taşıdığım hissederdi. Bu yüzden

onun bu tutumuna şaşıp kalıyordu. Alyoşa'nın onunla Mitya konusunda konuşmak için fırsat aramaması ve hiç bir zaman bu konuda önce kendisinin söze başlamaması, yalnız İvan'ın sorularına karşılık vermekle yetinmesi de garip bir şeydi. Bu, İvan Fiyodoroviç'in çok dikkatini çekmişti.

Bununla birlikte, kendisi o sırada, bunlarla hiç ilgili olmayan bambaşka bir konu ile uğraşıyordu: Moskova'dan dönüşünde, daha ilk günlerde, kendini tüm olarak ve artık geri dönülmez bir şekilde Katerina İvanovna'ya karşı duyduğu ateşli ve çılgınca tutkuya kaptırmıştı. Sonradan İvan Fiyodoroviç'in bütün hayatında büyük bir etki bırakan bu yeni tutkusundan şimdi söz etmenin sırası değil: Bütün bunlar, artık başka bir hikâyeye, başka bir romana konu olabilir. Ama bu romanı bir gün yazabilecek miyim bilmiyorum.

Bununla birlikte, gene de İvan Fiyodoroviç'in, daha önce anlattığım gibi, o gece Alyoşa ile birlikte yürürken Katerina İvanovna'dan söz ederek, «Benim artık onda gözüm yok»

dediği vakit, büyük bir yalan söylemiş olduğunu belirtmeden geçemem.

İvan zaman zaman genç kadına karşı onu öldürebilecek kadar büyük bir nefret duymasına rağmen, çılgınca seviyordu.

Bu işin içinde bir çok nedenler rol oynuyordu: Katerina İvanovna, Mitya'nın başına gelenlerle o kadar sarsılmıştı ki, tekrar kendisine dönen İvan Fiyodoroviç'e bir kurtarıcıya sarılır gibi dört elle sarılmıştı. Genç kadının kalbi kırılmış, kendisini hakarete uğramış ve küçük düşmüş hissediyordu. İşte öyle olduğu bir sırada, onu eskiden bu kadar seven bir insan, tekrar yanına dönmüştü... Evet, onun kendisini ne kadar sevdiğini çok iyi biliyordu... Hem de, o insanın zekâsını, duygularını kendinden o kadar üstün tutuyordu ki! Öyleyken, prensiplerine sıkı sıkıya bağlı olan genç kız, sevgilisinin Karama-zov'lara özgü, dizginsiz isteklerine ve üzerinde yaptığı tüm etkiye rağmen, tam olarak kendini ona kaptırmamıştı.

Çünkü, aynı zamanda, Mitya'ya ihanet etmiş olduğu için, durmadan pişmanlık duyuyor ve İvan'la kavga ettiği, ona tehditler savurduğu anlarda (ki o anlar pek çoktu) bunu ona açıkça söylüyordu. İşte İvan'ın, Alyoşa ile konuşurken, «ya-kn üstüne yalan!» dediği buydu. Tabiî bu işin içinde gerçekten pek çok yalan vardı ve gerçekten İvan Fiyodoroviç'i en

kızdıran da buydu... Ama bütün bunlardan sonradan söz z. Sözün kısası, İvan, bir süre için Smerdyakov'u he-242

men hemen unutmuştu. Bununla birlikte, onu ilk ziyaretin, den iki hafta sonra, içinde yine eskisi gibi kendisini üzen ga, rip düşünceler uyanmıştı.

Bunların ne olduğunu anlatmak için İvan Fiyodoroviç'h babası Fiyodor Pavloviç'in evinde geçirdiği o son gece (git,, medarı önceki gece) neden bir hırsız gibi yavaşça merdivenden aşağı inip, babası aşağıda ne yapıyor diye kulak kabarttığını, kendi kendine sorup durduğunu söylemek yeterlidir. Neden bunu sonradan tiksintiyle hatırlamıştı? Neden ertesi günü Moskova'ya giderken birden içinde büyük bir üzüntü duymuş ve kendi kendine: «Ben alçağın biriyim» demişti, işte şimdi, bütün bu üzüntülü düşünceler yüzünden, neredeyse Katerinâ İvanovna'yı bile unutacak hale geldiğini hissediyordu. Bu sorular tüm varlığını o kadar etkiliyordu işte! Tam bunu düşündüğü sırada sokakta Alyoşa'ya rastlamıştı. Onu hemen durdurmuş ve damdan düşer gibi:

— Hatırlıyor musun, Dimitriy öğleden sonra eve zorla girip babamı dövdüğü gün, sana olaydan sonra avluda, «istemek hakkını» mahfuz tutuyorum demiştim. Şimdi söyle, o vakit babamın ölümünü istediğimi düşündün mü, düşünmedin mi? diye sormuştu.

Alyoşa, alçak bir sesle:

— Düşündüm, diye karşılık vermişti.

— Doğru söylemek gerekirse gerçekten öyleydi. Bunu anlamak için kâhin

olmak gerekmez. Ama, o sırada, aynı zamanda «varsın alçaklar birbirini yesin» demiştim, o vakit, gerçekten Dimitriy'in babamı öldürmesini, belki de bunu mümkün olduğu kadar çabuk yapmasını istediğimi... hatta, ona bu işte yardım etmekten bile kaçınmayacağımı hiç düşündün mü?

Alyoşa hafifçe sararmış ve hiç konuşmadan ağabeyini" gözlerinin içine bakmıştı.

İvan:

— Söylesene! diye bağırmıştı. Senin o anda ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum. Ben gerçeği istiyorum! Gerçeğe ihtiyacım var benim!

Güçlükle içini çekmiş ve Alyoşa'nın vereceği karşılığı önceden biliyormuş gibi garip bir öfkeyle ona bakmıştı. Alyoşa:

— Bağışla beni ağabey! o vakit bunu da düşünmüştüm

diye fısıldamış, sonra hiç bir «hafifletici neden» ileri sürme-den susmuştu.

O zaman İvan:

__ Teşekkür ederim, diyerek Alyoşa'nın yanından ayrılmış, hızla kendi yoluna gitmişti.

O günden sonra Alyoşa, İvan ağabeyinin garip bir şekilde, kesin olarak kendisinden gittikçe uzaklaştığını, hatta artık onu sevmediğini hissetmeye başlamıştı. Bu yüzden kendisi de artık evine uğramıyordu. Ama İvan Fiyodoroviç, o gün Alyoşa ile karşılaştıktan hemen sonra, evine uğramadan birden tekrar Smerdyakov'la gitmişti.

VII

SMERDYAKOV'A İKİNCİ ZİYARET

Smerdyakov artık hastaneden taburcu edilmişti. İvan Fiyodorovic, yeni kiraladığı evi biliyordu: Smerdyakov işte o kerestelerden yapılmış, eğrilmiş ve bir sofayla ayrılmış iki izbeden ibaret küçük evde oturuyordu. İzbelerden birine Marya Kondratyevna i!e annesi, öbürüne de Smerdyakov'un kendisi yerleşmişti. Evlerine onlarla ne şekilde anlaşarak yerleşmişti? Bedava mı oturuyor, yoksa kira mı veriyordu? Bunu ancak Allah bilirdi.

Sonradan, evlerine Mariya Kondratyevna'-nın nişanlısı sıfatıyla yerleşmiş olduğu ve yanlarında bedava olarak oturduğu ileri sürülmüştür.

Ana kız ona büyük bir saygı gösteriyor ve onu kendile-rinden daha üstün

bir insan sayıyorlardı.

İvan Fiyodoroviç, kapıyı çalıp da vuruşlarını duyurduk-tan sonra, Mariya Kondratyevna'nın işareti üzerine, doğrudan doğruya sola, Smerdyakov'un oturduğu, «beyaz izbeye» geçti. BU izbede topraktan yapılmış, sırlı ve iyice yakılmış bir peç duruyordu. Duvarlar mavi kâğıtla kaplıydı. Ama doğru söylernek gerekirse yırtık pırtıktı ve çatlakların altında yığın-la karafatma kıpırdayıp duruyor, bu yüzden odada hiç din-meyen bir hışırtı duyuluyordu. Eşyalar da değersizdi: İki du-varın dibinde banklar, masanın yanında da iki iskemle var-• , tahtadan yapılmış basit bir şeydi ama üzeri pem-244

be işlemelerle süslüydü, İki küçük pencerede içinde ıtır çi_ çekleri bulunan iki saksı duruyordu. Köşede tasvirlerin asıldığı bir .girinti vardı. Masanın üzerinde yamru yumru ve pek büyük olmayan madenî bir semaverle, üzerinde iki fincan bulunan bir tepsi görülüyordu.

Ama Smerdyakov artık çayını içmiş, semaver de sönmüştü... Kendisi ise masanın başında, bankta oturuyor, deftere bakarak elindeki mürekkep kalemiyle bir şeyler yazıyordu. Hokka hemen yanında idi. Bir de kısacık tunç bir şamdan, şamdanın içinde de stearinli bir mum vardı. İvan Fiyodoro-viç, daha Smerdyakov'un yüzüne bakar bakmaz hastalığının artık tam anlamıyla geçmiş olduğu kanısına vardı. Smerdyakov'un yüzü daha dolgundu. Alnının üzerindeki saçlar kabartılmış, şakaklarındakiler ise iyice yatırılmıştı.

Sırtında, pamuklu bir robdöşambr ile oturuyordu. Ama, robdöşambrı iyice yıpranmış, eskimişti. Gözlüğü burnunun üzerinde idi. Oysa İvan Fiyodoroviç. gözlük taktığını hiç görmemişti. Bu ö-. nemsiz şey, birden, nedense İvan Fiyodoroviç'in kızgınlığını iki misli arttırdı: «Ama ne yaratık! Üstelik bir de gözlük takmış!» diye düşündü.

Smerdyakov, ağır ağır başını kaldırdı, gözlüğünün üzerinden içeriye girene dikkatle baktı.

Sonra, gözlüğünü yavaşça çıkardı, kendisi de bankın üzerinden doğruldu. Ama bu doğrulusu artık hiç de o kadar saygılı değildi. Bunu garip, hatta tembelce denilecek bir şekilde, sanki sadece, artık gösterilmemesi imkânsız en basit bir nezaket kuralına boyun eği-yormuş gibi bir tavırla yapmıştı. İvan tüm bunları bir anda farketmiş, hepsini birden kavramıştı. En önemlisi Smerdyakov'un bakışını, kesin olarak öfkeli, hoşnutsuz, hatta küçümseyen bakışını farketmişti. Smerdyakov'un bakışı; «Ne gelip duruyorsun? O zaman seninle hepsini konuştuk ya? Ne diye yine geldin?» der gibiydi. İvan Fiyodoroviç, kendini güçlükle tuttu. Daha ayakta dururken paltosunun düğmelerini çözerek-

— Odan da ne sıcakmış! dedi. Smerdyakov:

— Buyrun paltonuzu çıkarın! diye izin verdi. • İvan Fiyodoroviç, .paltosunu

çıkardı, onu bankın üzeri

attı, titreyen elleriyle bir iskemle aldı, onu hızla masaya doğru

çekti ve üzerine oturdu. Smerdyakov banka ondan önce otu muştu. İvan Fiyodoroviç, hemen sert bir tavırla:

— Önce hemen şunu sorayım: Burada yalnız mıyız? diye sordu. Bizi oradan işitmezler mi?

— Hiç kimse, hiç bir şey işitmez efendim. Kendiniz de gördünüz ya; arada bir sofa var.

— Bana baksana oğlum, o vakit hastanede yanından ayrıldığım zaman senin saralı numarası yapmakta usta olduğunu söylemezsem, sen de sorgu yargıcına bizim bahçe kapısında konuştuğumuz herşeyi açıklamayacağını söylemiştin, o vakit, neyi kasdetmek istiyordun? Her şeyi dediğin neydi? Ne demek istemiştin? Beni tehdit mi ediyordun, nedir? Seninle bir anlaşmam mı vardı? Senden korkuyor muyum yoksa? Öyle mi sanıyorsun?

İvan Fiyodoroviç bunları büsbütün çileden çıkmış bir halde söylüyordu ve belliydi ki, mahsus, bütün kaçamak yollarını küçümsediğini, lâfı dolandırmasına göz yummayacağını, elindeki kozları açıkça oynadığını belirtmek istiyordu. Smerdyakov'un gözlerinde öfkeli ışıklar belirdi. Sol gözü kırpıştı. Karşılığını hemen verdi. Gerçi her zamanki gibi ağır başlılıkla ve ölçülü olarak konuşmuştu ama, «madem açıktan açığa konuşmak 'istiyorsun, al bakalım sana, işte açıktan açığa konuşuyorum» der gibiydi.

— Ben o zaman, bu sözü şunun için söylemiştim efendim: Siz, babanızın öldürüleceğini önceden bile bile, onu feda ederek yalnız bıraktınız. Başkaları bunu öğrendikten sonra, duygularınız konusunda, hatta belki de başka şeylerden kötü sonuçlar çıkarmasınlar diye, bunu yargıçlara açıklamamayı ödetmiştim.

Smerdyakov bunu gerçi acele etmeden, kendine hakim olarak söylemişti ama, artık sesinde garip bir sertlik, ısrar-" bir anlam ve öfke ile meydan okuyan bir hava seziliyordu.

Küstah bir tavırla gözlerini İvan Fiyodoroviç'e dikmişti. İva-nın ise daha ilk anda gözleri bulanır gibi olmuştu:

— Ne dedin? Ne? Deli misin, sen?

— Çok şükür aklım başımda, efendim.

İvan Fiyodoroviç, sonunda kendini tutamayarak: ~- Canım, ben o zaman cinayet işleneceğini biliyor muyum? diye bağırdı ve şiddetle masayı

yumrukladı. «Daha baş-

ka Şeylerden» ne demek? Söyle alçak herif, ne demek istiyorsun ?246

Smerdyakov susuyor, aynı küstah bakışla, İvan Fiyodoro-viç'i süzmeye devam ediyordu.

İvan Fiyodoroviç avazı çıktığı kadar:

— Söyle, pis kokulu alçak herif! Neymiş «o başka şeyler» diye bağırdı.

— «Başka şeyler» derken neyi kasdettiğimi şimdi anladım. Siz herhalde daha o zaman babanızın ölmesini çok istiyordunuz.

İvan Fiyodoroviç ayağa fırladı ve var gücü ile Smerdya-kov'un omuzuna bir yumruk indirdi. O kadar şiddetle vurmuştu ki, Smerdyakov duvara çarptı. Bütün yüzü bir anda gözyaşları ile ıslandı. cAyıp beyefendi! Gücü olmayan bir insanı dövmek ayıp!» dedikten sonra, burnunu sile sile büsbütün ıslattığı mavi kareli mendili ile gözlerini örttü ve alçak sesle ağlamağa başladı. Böylece bir dakika kadar geçti. Sonunda İvan Fiyodoroviç emreden bir tavırla:

— Yeter! Kes artık! diyerek yine iskemlenin üzerine oturdu. Kalan sabrımı da tüketme!

Smerdyakov gözlerini örttüğü o bez parçasını çekti. Buruşmuş yüzünün her noktasında, uğradığı hakaretin izi okunuyordu.

— Demek sen o zaman Dimitriy ile birlikte, babamı öldürmek istediğimi düşündün, öyle mi alçak?

— Ben, o zamanki düşüncelerinizi bilmiyordum efendim. Zaten sizi bahçe kapısında durdurmamın nedeni, sizi bu noktada denemekti efendim.

— Neyi deneyecektin? Neyi?

— Yani şunu öğrenmek istiyordum: Babanızın bir an önce öldürülmesini istiyor musunuz, istemiyor musunuz?

İvan Fiyodoroviç'i en çok kızdıran şey Smerdyakov'un bir türlü vazgeçmediği o ısrarlı ve küstah tavrıydı. Birden:

— Onu sen öldürdün! diye bağırdı.

Smerdyakov, onu küçümseyen bir tavırla hafifçe güldü:

— Benim öldürmediğimi hem de çok kesin olarak siz de biliyorsunuz Hem bana öyle geliyor ki, akıllı bir insanın bu konuda artık söyleyecek sözü yoktur.

— İyi ama, o zaman benden niçin öyle şüphe ettin?

— Sizin de bildiğiniz gibi sadece korkudan efendim. Çünkü o zaman öyle bir durumdaydım ki, korktuğum için herkesten şüphe ediyordum. Sizi de denemeye niyetliydim, çün-

kü kendi kendime, eğer siz de ağabeyinizin istediği şeyi istiyorsanız, o zaman herşeyin sonu geldi, beni de onunla birlikte sinek gibi yok edebilirler! diye düşünüyordum.

— Dur bakalım, iki hafta önce öyle demiyordun.

— Hastanede sizinle konuşurken de aynı şeyleri düşünüyordum, ama fazla söze ihtiyaç kalmadan herşeyi anladığınızı ve akıllı bir insan olarak, açıktan açığa konuşmak istemediğinizi sanıyordum, efendim.

— Şuna bakın hele! Ama şimdi söyle, söyle, ısrar ediyorum: Hangi davranışımla, hangi davranışımla o pis ruhunda hakkımda öyle alçakça bir şüphe uyandırdım?

— Öldürme işine gelince... kendiniz hiç bir zaman bunu yapamazdınız, efendim. Zaten böyle bir şeyi istemezdiniz de. Ama, bir başkası öldürsün; bunu istiyordunuz?

— Şuna bakın! Üstelik bunu ne kadar sakin, ne kadar serinkanlı bir tavırla söylüyor!

Canını, ben bunu neden isteyeyim? İsteyip de ne yapacağım?

Smerdyakov karşısındakini yaralamak isteyen, hatta intikamcı bir tavırla:

— Neden mi isteyecektiniz? Peki, miras meselesi yok muydu efendim? diye atıldı.

Babanızın ölümünden sonra, üç kardeş olarak her birinize, hemen hemen kırk bin ruble, hatta belki de daha fazlası kalabilirdi. Oysa, Fiyodor Pavloviç, o vakit bayan Agrafena Aleksandrovna ile evlenmiş olsaydı, o kadın nikâh kıyılır kıyılmaz, babanızın tüm servetini hemen kendi üzerine çevirirdi. Çünkü kendileri, öyle aptal kadınlardan değildirler, efendim. O zaman da size, her üç kardeşe de babanızın ölümünden sonra iki ruble bile kalmazdı: O vakit nikâh sanki çok mu uzaktı? Bir kıl payı kalmıştı, efendim. O

hanımefendi küçük parmağı ile babanıza şöyle bir işaret etti mi, beyefendi hemen onun peşinden dili bir karış dışarda kiliseye koşardı.

İvan Fiyodoroviç üzüntü ile kendini tuttu. Sonunda:

— Peki, görüyorsun ki, yerimden fırlamadım! Seni dövmedim. Öldürmedim.

Devam et bakalım: Demek sence ben, ağabeyim Dimitriy'i bu işi yapmakla görevli sayıyordum, ona güveniyordum öyle mi?

— Nasıl güvenmezdiniz efendim? Ağabeyiniz öldürürse, hemen bir soylu olarak tüm haklarından, unvanlarından, rütbelerinden ve mallarından yoksun kalmış olacak ve kürek248

mahkûmu olarak sürgün edilecekti. Demek ki öyle bir şey olursa, babanızın ölümünden sonra kardeşiniz Aleksey Fiyo-doroviç ile birlikte ikinize eşit miktarda bir miras kalacaktı, yani her birinize artık kırkar değil, altmışar bin kalacaktı, efendim. Bu bakımdan o zaman bu işi Dimitriy Fiyodoroviç'in yapacağına muhakkak güvenmişsinizdir!

— Aman Allahım! Nelerine dayanıyorum senin! Beni dinle, alçak herif: Eğer o vakit «bu işi falanca yapar» diye düşünseydim, herhalde herkesten önce sana güvenirdim. Dimitriy'e değil, hatta yemin ederim o zaman senin bir alçaklık yapacağını seziyordum... Daha o vakit... İçimde uyanan duyguyu hatırlıyorum...

Smerdyakov alaylı bir tavırla gülümsedi.

— Ben de o zaman biran için bana da güvendiğinizi düşünmüştüm, dedi. Bu bakımdan, daha o zaman, kendinizi ele vermiş oldunuz. Çünkü madem benim öyle bir şey yapacağımı hissediyordunuz, öyleyken niçin gidiyordunuz, demek ki böyle davranarak bana: «Babamı sen öldürebilirsin, ama sana engel olmuyorum» demek istiyordunuz.

— Alçak! Bunu sen öyle anlamışsmdır!

— Hepsi de o Çermaşnaya yüzünden oldu, efendim. Rica ederim! Moskova'ya gitmeye hazırlanıyorsunuz ve babanızın Çermaşnaya'ya gitmeniz için yaptığı bütün ricaları reddediyorsunuz! Sonra da benim aptalca söylediğim bir söz üzerine birden razı oluyorsunuz, efendim! O zaman ne diye o Çermaşnaya'ya gitmeye razı oldunuz?

Madem ortada hiç bir sebep yoktu, neden tek benim sözüm üzerine Moskova'ya değil de Çermaşnaya'ya gittiniz? Demek benden birşeyler bekliyordunuz!

İvan, dişlerini gıcırdatarak:

— Hayır, beklemiyordum, yemin ederim ki, hayır! diye bağırdı.

— Nasıl olur da, «hayır» diyorsunuz efendim? Öyle olsaydı size düşen şey, o zamanki sözlerim için babanızın oğlu olarak beni herşeyden önce polise teslim etmek, dövdürmekti efendim... Hiç değilse hemen oracıkta suratımı dağıtabilirdiniz. Oysa, siz tersine hiç de öfkelenmeyerek hemen dostça bir

tavırla, aptalca söylediğim bir sözü harfi harfine yerine getiriyorsunuz ve yola koyuluyorsunuz. Bu ise büsbütün saçma bir şeydi efendim. Çünkü, babanızın hayatını korumak

için kalmanız gerekirdi... Böyle olunca ben, bunlardan başka bir sonuç çıkarabilir miydim?

İvan somurtmuş olarak oturuyordu. Sinirden iki elini de yumruk yapmış sımsıkı dizlerine dayamıştı. Acı acı gülerek:

— Evet, o sırada suratını dağıtmadığıma yazık oldu, dedi. Seni polise sürükleyemezdim.

Sözlerime kim inanırdı? Neyi neyle ispat edebilirdim? Ama, suratını... Hay Allah, yazık!

Düşünemedim bunu! Gerçi şimdi surat dağıtmak yasak ama, senin suratını seve seve çorbaya çevirirdim.

Smerdyakov, ona hemen hemen zevkle bakıyordu. Fiyodor Pavloviç'in sofrasına hizmet ettiği zamanlar, masanın arkasında durup da, Grigoriy Vasilyeviç'le din konusunda tartışarak onu kızdırdığı zamanki gibi kendinden memnun, bilgiççe bir tavırla:

— Günlük hayatın olağan olaylarında, yani basit olaylarda bir adamın suratını dağıtmak gerçekten yasalarla yasaklanmış bir şeydir ve artık herkes dayak atmaktan vaz geçmiştir.

Ama hayatın özel olaylarında, bizi bırakın, tüm dünyada, hatta ortada tam bir Fransız Demokrasisi olsa bile, yine aynı sekilde, tıpkı Adem'le Havva çağında olduğu gibi dayak atmaya devam ediyorlar. Hem hiç bir zaman da bundan vazgeçmeyeceklerdir. Siz ise, o vakit özel bir olay olduğu halde, bu cesareti gösteremediniz efendim.

İvan, masanın üzerinde duran defteri başı ile işaret etti:

— Ne o, Fransızca sözler mi öğreniyorsun?

— Neden öğrenmeyeyim? Belki böylece tahsilimi tamamlamış olacağım. Sanıyorum ki, bu bilgi o mutlu Avrupa ülkelerine gideceğim vakit, işime yarayacaktır.

İvan'ın gözleri kıvılcımlandı, tüm vücudu tepeden tırnağa titredi.

— Dinle canavar! dedi. Senin suçlamalarından korkmuyorum! İfade verirken, benim için istediğini söyleyebilirsin ve eğer şimdi sana gebertinceye kadar bir dayak atmıyorsam, bunu yalnız bu cinayeti senin

işlediğinden şüphe ettiğim için, mahkemeye vereceğim için yapmıyorum! Seni ele vere-ipucu bulacağım!

~ Bence sussanız daha iyi olacak, efendim. Çünkü, tam anlamıyla suçsuz olduğuma göre, beni nasıl suçlayabilirsiniz? size kim inanacaktır? Eğer öyle bir şeye başvuracak olur-250

sanız, ben de hemen her şeyi anlatırım efendim, çünkü kendimi savunmadan duramam değil mi?

— Şimdi senden korktuğumu mu sanıyorsun?

— Varsın mahkemede yargıçlar şimdi size söylediğim sözlere inanmasınlar efendim; halk arasında inananlar olacak ya! Onlar inanınca da mahcup olacaksınız efendim.

İvan dişlerini sıkarak:

— Bak, bak yine «akıllı bir adamla konuşmak yararlı oluyor» demek istiyorsun, öyle değil mi?

— Tam üstüne bastınız efendim. Akıllısınız ve tabiî akıllı bir insan gibi davranacaksınız efendim.

İvan Fiyodoroviç, ayağa kalktı, öfkeden titreyerek paltosunu giydi, sonra artık Smerdyakov'a hiç bir karşılık verme-.den, hatta yüzüne bile bakmadan hızlı adımlarla odadan çıktı. Akşamın taze havası ona serinlik verdi. Göklerde ay pırıl pırıl parlıyordu.

Zihninde karmakarışık düşünceler vardı, ruhundaki duygular da karışıktı.

İvan Fiyodoroviç kendi kendine: «Şimdi gidip Smerdyakov'u ihbar edeyim mi? Ama neyi ihbar edeceğim? Ne de olsa suçsuz. Aksine o beni suçlayabilir» diye söyleniyor, durup durup: Gerçekten, o vakit ne diye Çermaşnaya'ya gittim sanki? Keden yaptım bunu?

Niçin gittim?» diye soruyordu. «Evet, tabiî bir şeyler bekliyordum. Smerdyakov haklı.»

Sonra, yine belki yüzüncü kezdir babasının evindeyken o son gece, merdivende durup aşağıda olup bitenlere nasıl kulak kabarttığını hatırladı. Ama bu sefer öyle bir acıma duygusu ile hatırlamıştı ki bunu, birden olduğu yerde sanki kalbine bir hançer saplanmış

gibi durakladı: «Evet ben, daha o zaman bu işin olmasını bekliyordum. Gerçek bu!

İstiyordum, tam anlamıyla istiyordum cinayetin işlenmesini! Ama gerçekten öyle miydi?

İstiyor muydum bu cinayeti? İstiyor muydum? Şu Smerdyakov'u gebertmeli! Eğer şimdi Smerdyakov'u öldürmek cesaretini gösteremezsem, yaşamaya bile değmez!»

Bunun üzerine İvan Fiyodoroviç evine uğramadan doğru Katerina İvanovna'ya gitti ve gelişi ile onu korkuttu: Çılgın gibiydi. Smerdyakov'la yapmış olduğu konuşmayı olduğu gi bi, harfi harfine ona anlattı. Genç kadın onu ne kadar sakinleştirmeye çalışırsa çalışsın, bir türlü sakinleşemiyor, orada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, kesik kesik garip bir

konuşuyordu. Sonunda oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını da iki elinin üzerine indirdi ve garip bir söz söyledi.

— Eğer cinayeti işleyen Dimitriy olmayıp, Smerdyakov olsaydı, o zaman düşüncesini kabul edebilirdim, çünkü onu teşvik ettim. Daha doğrusu, teşvik ettim mi, daha bunu da iyice bilemiyorum. Ama, eğer Dimitriy değil de, Smerdyakov öldürdüyse, tabiî ben de katil sayılırım!

Katerina İvanovna, bu sözleri dinledikten sonra, konuşmadan ayağa kalktı, yazı masasına doğru yürüdü, masanın üzerinde duran kutuyu açtı, içinden bir kâğıt çıkardı ve İvan'in önüne koydu. Bu kâğıt İvan Fiyodoroviç'in sonradan Alyoşa'-ya babalarını Dimitriy'in öldürdüğünü «matematik bir şekilde ispat eden» vesikaydı. Bir mektuptu. Mitya bu mektubu sarhoş bir halde manastıra giden Alyoşa ile kırda karşılaştığı akşam, Katerina İvanovna'nın evinde Gruşenka'nın genç ka-d:na hakaretler savurduğu rezaletten sonra yazmıştı.

O akşam, Alyoşadan ayrıldıktan sonra Mitya, Gruşenka'-ya gitmeye niyetlenmişti.

Onunla gerçekten görüşüp görüşmediği bilinmiyordu. Yalnız gece olunca, «başkent meyhanesinde görülmüş ve orada iyice kafayı çekmişti. Sonra, mürekkep kalemi ve kâğıt istemiş ve kendisini ele verecek önemli bir vesika meydana getirmişti. Bu çileden çıkmış

bir adamın, çeşit çeşit lâflarla dolu, cümleleri arasında bağlantılar bulunmayan, tam anlamıyla, «sarhoş işi» mektubuydu. Tıpkı sarhoş bir adamın, eve döndükten sonra, olağanüstü bir öfkeyle karışma, ya da evde bulunan kişilere, biraz önce kendisine nasıl hakaret edildiğini, hangi alçağın ona ne gibi hakaretler savurduğunu, kendisinin ise aksine ne kadar mükemmel bir insan olduğunu, o alçağa neler yapacağını uzun uzun, bağlantısız, karmakarışık bir şekilde heyecanla, üstelik masayı yumruklayarak ve gözlerinde de sarhoşluğunu belli eden gözyaşları ile bağınp çağırarak anlatışı gibi bir şeydi...

Kendisine meyhanede verdikleri kâğıt, özelliği olmayan basit, kötü cins,

kirli bir mektup kâğıdı parçasıydı. Arkasında da bir hesap yazılıydı. Sarhoşlukla içten gelen sözlere herhalde yer kalmamıştı ki, Mitya yalnız kâğıdın kenarlarına değil, ayrıca son satırların üst kısımlarına da birşeyler kara-lamıştı. Mektupta şöyle deniliyordu:

«Hayatımı mahveden Katya! Yarın senin o üç bin ruble-ni geri vereceğim, ondan sonra elveda... yüreğinde yüce bir252

kin taşıyan kadın! ama, aynı zamanda elveda sevgilim; Bu işi burada bitirelim! Yarın herkesten isteyeceğim, başkalarından bulanazsam, sana namusum üzerine söz veriyorum, babama gideceğim, kafasını kırıp yastığının altındaki parayı alacağım. Yeter ki buradan İvan gitsin. Kürek cezasına çarptırılıp sürülsem bile üç binini geri vereceğim.

Beni bağışla. Karşında yerlere kadar eğiliyorum, çünkü sana alçaklık ettim. Beni bağışla!

Hayır, bağışlama daha iyi olur: Hem ben daha rahat ederim, hem sen! Sevgini kabul etmektense, kürek mahkûmu olayım daha iyi! Çünkü başkasını seviyorum. Sen de bugün onu iyice tanıdın. Artık beni nasıl bağışlayabilirsin? Benim malımı çalan hırsızı öldüreceğim! Hepinizden uzaklaşıp Doğu'ya gideceğim. Hiç kimse bilmesin diye. Onu da bırakacağım. Çünkü, bana acı çektiren yalnız sen değilsin, o da bana acı çektiriyor.

Elveda!...»

«P. S. Sana lanetler yağdırıyorum, ama sana tapıyorum! Göğsümün içinde bir tel var, işitiyorum, ses veriyor. İyisi mi kalbimi ikiye parçalayayım! Kendimi öldüreceğim, ama yine de önce o köpeği geberteceğim. Elinden üç bini koparıp sana fırlatacağım. Gerçi senin karşında alçağın biriyim ama, hırsız değilim. Üç bini bekle. O para köpeğin yatağı altında duruyor, pembe bir kurdele ile bağlı olarak. Ben hırsız değilim, ama benim malımı çalanı öldüreceğim. Katya, bana nefretle bakma. Dimitriy hırsız değil, katildir!

Babasını öldürdü, kendisini de mahvetti, tek sana karşı durabilsin, senin gururuna boyun eğmesin diye. Üstelik seni de sevmiyor!

«P. S. Ayaklarını öperim, elveda!...

«P. S. Katya, Tann'ya dua et, başkaları bana parayı versinler. O zaman elimi kana bulamam, vermezlerse... kana bulanacağım! Öldür beni!

, Kölen ve düşmanın

D. Karamazov.»

İvan, «vesikayı» okuduktan sonra, yerinden artık kanıya varmış olarak kalktı. Demek ki, öldüren ağabeyi idi. Smerd-yakov değildi. Smerdyakov

olmayınca da, demek kendisi de, İvan da katil sayılmazdı! Mektup birden onun gözünde matematik bir anlam kazanmıştı.

Artık onun için Mitya'nın suçlu olduğu şüphe götürmez bir şeydi. Bununla birlikte, şunu da söylemek gerekirse, Mitya'nın cinayeti Smerdyakov'la

253

isleyebileceği İvan'ın aklından bile geçmiyordu. Zaten böyle bir şey olaylara da uymuyordu. İvan tam anlamıyla huzura

kavuşmuştu.

Ertesi sabah Smerdyakov'u ve alaylı sözlerini sadece nefretle hatırlıyordu Birkaç gün sonra da, artık nasıl olup da, onun açıkladığı şüphelerden ötürü bu kadar gücendiğine hayret ediyordu Ona karşı nefret duymaya başladı ve olup bitenleri unutmaya karar verdi. Böylece bir ay geçti. Smerdyakov'u artık hiç kimseye sormuyordu. Yalnız bir iki kez, çok hasta olduğunu hatta aklını kaçırdığını işitti. Bir ara genç doktor Varvinski, smerdyakov'dan söz ederek «sonunda cinnet getirecek» demiş, İvan da bu sözünü unutmamıştı.

O ayın son haftası içinde İvan'ın kendisi de büyük bir rahatsızlık hissetmeye başlamıştı.

Katerina İvanovna'nın getirtmiş olduğu ve tam mahkeme başlayacağı sırada Moskova'dan gelmiş olan doktora gidip, onunla görüşmüştü bile. Tam o sırada da Katerina İvanovna ile olan ilişkileri son derece bozulmuştu Katerina İvanovna'nın Mitya'ya, sadece bir kaç dakika sürmekle birlikte, çok şiddetli olan dönüşleri, Ivan'ı çileden çıkarıyordu. Gariptir ki Alyoşa, Mitya'nın yanından çıkıp Katerina İvanovna'ya geldiği zaman, İvan meydana gelen ve daha önce anlattığımız o son sahneye kadar, Katerina İvanovna'nın kendisini deli eden tüm o «dönüşlerine» rağmen, genç kadından o ay içinde bir kez Mitya'nın suçlu olduğundan şüphe ettiğini gösteren bir tek söz işitmemişti. Ay-nca şuna da dikkati çekmek gerekir: İvan, Mitya'dan hergün gittikçe daha fazla nefret ettiğini hissederken, bu nefretin Katyâ'nın ona «dönüşlerinden» ileri gelmediğini, babasını öldürmüş olmasından doğduğunu anlıyordu! Bunu hissediyor, kavrıyordu Öyle olduğu halde, mahkeme başlamadan on gün kadar önce Mitya'ya gitmiş, ona bir kaçış planı teklif etmişti- Belliydi ki bu Plan çok daha önceden düşünülmüştü.

Kendisini öyle bir adım atmaya yönelten şey, Smerdya-fcov'un'bir sözünden ötürü içinde açılan ve bir türlü kapan-»layan küçük bir yaraydı. Smerdyakov, Ivan'a ağabeyinin suç-

kumasmın çıkarına uygun olduğunu, çünkü öyle bir şey olursa babasından kendisine ve Alyoşa'ya kalacak olan mirasın, kırkar binden altmış bine yükseleceğini söylemişti. İvan ken-di Payına düşen otuz bini Mitya'nın kaçışını sağlamak için feda etmeye karar

«vermişti.

O zaman, Mitya'nın yanından dönüşte, büyük bir hüzün ve şaşkınlık içindeydi: Öyle hissediyordu ki, Dimitriy'in kaçmasını yalnız bu işe otuz bin ruble feda etmek için değil, aynı zamanda bir başka şey için de istiyordu. Kendi kendine, «Yoksa ben de onun gibi bir katil miyim? Onun için mi istiyorum bunu? diye soracak oldu. Bir türlü yakalayamadığı, ama yakıcı bir şey içini dağlıyordu. Asıl önemlisi gururu yaralandığı için tüm o ay boyunca çok üzüntü duyuyordu. Ama bunu sonra anlatırız.

İvan Fiyodoroviç, Alyoşa ile konuştuktan sonra, kendi evinin kapısını çalacağı sırada, birden Smerdyakov'a gitmeye karar verdiği vakit, içinde büyük bir öfke patlak vermişti.

Ka-terina İvanovna biraz önce, ona, Alyoşa'nın yanında «onun (yani Mitya'nın) katil olduğuna beni yalnız sen inandırdın!» demişti. Bu aklına gelince İvan, şaşkınlıktan olduğu yerde durakladı: Katerina İvanovna'yı Mitya'nın katil olduğuna inandırmak için hiç bir şey söylememişti. Aksine, Smerdyakov'un yanında:! döndüğü vakit, kendinden şüphe ettiğini ona söylemişti. Aslında, Katerina İvanovna'nın kendisi o zaman ona,

«vesikayı» göstermiş, böylece ağabeyi Dimitriy'in suçlu olduğunu ispat etmişti! Şimdi de birden «Ben Smerdyakov'a gittim !> diye bağırıyordu. Ne zaman gitmişti oraya? İvan'ın bu konuda hiç bir bilgisi yoktu. Demek ki Katerina İvanovna, Mit-ya'ıin suçlu olduğuna hiç de o kadar kesinlikle inanmıyordu! Hem Smerdyakov ona ne diyebilirdi? Gerçekten ne demişti ona? İvan'ın yüreğinde müthiş bir öfke alevlenmişti. Nasıl olup da o zaman neden bağırmadığına bir türlü akıl erdire-miyordu. Elini zilden çekip, Emerdyakov'a gitmek üzere yola koyuldu. «Bu kez belki onu öldürürüm!» diyordu.

VIII

SMERDYAKOV'LA ÜÇÜNCÜ VE SON GÖRÜŞME

Daha yarı yolda, tıpkı o sabahki gibi sert, kuru bir rüzgâr çıktı ve yine kuru yoğun bir kar ince ince yağmağa başladı. Yere düşüyor, ama toprağa yapışmıyor, rüzgâr da onu fırıl fırıl döndürüyordu. Kısa bir süre sonra tam bir tipi baş-

ladı. Bizim kentte, Smerdyakov'un oturduğu semtte, sokaklarda hemen hemen hiç fener yoktu. İvan Fiyodoroviç, tipiyi farketmeden yolunu • bir önsezi ile bularak yürüyordu.

Başı ağrıyor, şakakları müthiş bir ağrı ile zonkluyordu. Hissediyordu ki, bileklerinde bir kasılma vardı.

Mariya Kondratyevna'nın küçük evine varmadan önce, birden tek başına

yürüyen, sırtına yamalı bir gocuk giymiş, kısa boylu bir köylüyle karşılaştı; köylü, yalpalaya yalpalaya yürüyor, homurdanıyor, küfrediyor, sonra birden küfretmekten vaz geçerek uykulu bir sesle, sarhoş sarhoş şarkı söylemeye başlıyordu.

Ah, gitti Vanka Piter'e Bekler miyim o dönecek diye?

Daha ikinci satırda şarkıyı kesiyor, yine birine küfretmeye başlıyor, sonra tekrar aynı şarkıyı söylemeye koyuluyordu. İvan Fiyodoroviç, daha ne olduğunu, kim olduğunu bile düşünmeden, ona karşı müthiş bir öfke duymaya başlamıştı. Birden karşısında nasıl bir insan bulunduğunu kavradı. Hemen sonra da, köylünün tepesine bir yumruk indirmek için kaçınılmaz bir istek duydu. Tam o sırada yanyana gelmişlerdi. Köylü şiddetle yalpalayarak birden vargücü ile İvan'a çarptı. İvan kudurmuş gibi onu itti. Köylü geriye fırladı ve bir kütük gibi donmuş toprağın üzerine şırrak! diye düştü. Canı acıyarak yalnız bir kez: «Ah!» diye bakırdı, hemen sonra da sustu. İvan ona doğru yürüdü. Köylü hiç kımıldamadan, baygın bir halde sırt üstü yatıyordu. İvan: «Donacak!» diye düşündü.

Tekrar Smerdyakov'un evine doğru yürümeye başladı.

Elinde bir mumla İvan'ı karşılamak" için koşup gelmiş olan Mariya Kondratyevna, daha sofada İvan Fiyodoroviç'e, Pavei Fiyodoroviç'in (yani Smerdyakov'un) çok hasta olduğumu, gerçi yatakta yatmadığını ama, hemen hemen aklını kaçırmış gibi bir durumda bulunduğunu, hatta semaveri sofradan kaldırmalarını emrettiğini, çayı bile içmek istemediğini

İvan Fiyodoroviç kaba bir tavırla:

— Ne yani, azgınlık mı ediyor? diye sordu. Mariya Kondratyevna:

— Yok canım, aksine hiç sesleri çıkmıyor, yalnız siz kendileriyle pek uzun konuşmayın olmaz mı efendim? diye rica etti.256

İvan Fiyodoroviç kapıyı açıp içeri girdi, içerde, geçen seferki gibi ortalık iyice ısıtılmıştı.

Ama odada bazı değişiklikler göze çarpıyordu: Yanda duran banklardan biri dışarıya götü-rülmüştü ve yerine maundan yapılmış eski ve meşin kaplı bir divan getirilmişti.

Üzerine bir yatak serilmiş ve oldukça temiz beyaz yastıklar konmuştu. Yatağın üzerinde Smerdyakov oturuyordu. Sırtında da yine aynı robdöşambr vardı. Masa, divanın önüne götürülmüştü. Böylece oda çok daralmıştı. Masanın üzerinde sarı kâğıtla kaplanmış, kalın bir kitap duruyordu. Ama Smerdyakov onu okumuyordu, galiba oturuyor ve hiç bir şey yapmıyordu, îvan Fiyodoroviç'i hiç konuşmadan ona uzun uzun bakarak karşılamıştı.

Belliydi ki gelişine hiç hayret etmemişti. Yüzü çok değişmişti. Zayıflamış ve

sararmıştı.

Gözleri içeriye doğru gömülmüş, altları morarmıştı.

İvan Fiyodoroviç olduğu yerde durarak:

— Hay Allah! sen gerçekten hastaymışsın dedi. Seni fazla yoracak değilim, paltomu bile çıkarmayacağım. Nereye oturabilirim?...

Masanın öbür tarafından dolaşarak bir iskemleyi ona doğru çekti ve oturdu.

— Ne bakıp susuyorsun? Sana bir tek şey soracağım ve yemin ederim ki karşılığını almadan buradan gitmem. Bayan Katerina İvanovna evine geldi mi?

Smerdyakov, uzun, uzun sustu. Hâlâ, hiç ses çıkarmadan İvan'a bakıp duruyordu. Sonra birden elini sallayarak başını öbür tarafa çevirdi. İvan:

— Ne oluyorsun? diye bağırdı.

— Hiç!

— Nasıl hiç? ,

— Geldi, ama bu sizi ilgilendirmez. Rahat bırakın beni efendim.

— Hayır bırakmayacağım! Söyle ne zaman geldi? Smerdyakov nefretle hafifçe gülerek:

— Ben onun varlığını bile unuttum, dedi ve birden yü zünü İvan'a doğru çevirerek, tıpkı bir ay önce görüştükleri kit yaptığı gibi, garip, çılgın ve nefret dolu bir tavırla S lerini ona dikti:

— Siz de galiba hastasınız? Baksanıza amma da sunuz, sararıp solmuşsunuz, dedi.

__ Sen benim sağlığımı bırak şimdi, ne soruyorsam onu söyle!

__ Peki, gözlerinizin akları neden sararmış? Sapsarı olmuş. Yoksa çok mu üzülüyorsunuz?

Hafifçe güldü, sonra artık açıktan açığa gülmeye başladı. İvan, müthiş bir sinirlilik içinde:

— Bana bak! Sana buradan soruma karşılık almadan gitmem diyorum! diye bağırdı,

Smerdyakov acı çekiyormuş gibi bir tavırla:

— Ne diye üstüme varıyorsunuz, efendim? Neden bana işkence ediyorsunuz? diye söylendi.

— Eee!... Allah belanı versin! Benim seninle ilgim yok. Soruma karşılık ver! O zaman hemen giderim.

Smerdyakov yine gözlerini yere indirdi:

— Benim size vereceğim bir karşılık yoktur!

— Ama ben bu karşılığı senden zorla alacağım! Smerdyakov birden ona nefretle değil de, artık garip bir

tiksintiyle gözlerini dikti.

— Ne diye hepiniz endişe ediyorsunuz? Yarın mahkeme başlıyor diye mi? Canım merak etmeyin size bir şey yapmazlar, artık buna inanın! Evinize gidin, yatıp uyuyun.

Hiç bir-şeyden korkunuz olmasın...

İvan hayretle:

— Ne demek istediğini anlamıyorum... Yarın olacaklar-dan neden korkacak mışım?

diye sordu ve birden gerçekten Karip bir korkunun buz gibi bütün ruhunu sardığını hissetti.

Smerdyakov onu tepeden tırnağa süzdü. Sonra İvan'ı Barlar gibi:

— Demek anlamıyorsunuz öyle mi? diye sözleri uzata uza-ta karşılık verdi. Akıllı bir insan böyle bir komedi oynasın, hayret vallahi!...

İvan ona hiç konuşmadan bakıyordu. Eski uşağının, şim-

onunla konuşurken takındığı bu beklenmedik ve büsbütün

yukardan bakıyormuş gibi alışılmamış tavır bile, olmayacak bir şeydi. Geçen seferki görüşmelerinde, hiç değilse böyle bir tavrı yoktu!

size söylüyorum, korkmanız için hiçbir neden yok. Si-'

bir kötü duruma sokacak hiçbir şey söylemeyeceğim. Elimde delil yok ki. Şu halinize bakın! Elleriniz titriyor. Parmak-25S

larınız ne diye öyle kımıldıyor sanki? Haydi evinize gidin, katil siz değilsiniz!...

İvan ir kildi; o anda Alyoşa'nın sözleri aklına gelmişti.

— Öldürmediğimi biliyorum... diye mırıldanacak oldu. Smerdyakov hemen karşılık verdi:

— Demek biliyorsunuz? dedi.

İvan yerinden fırlayarak onu omuzundan yakaladı.

— Söyle hepsini, alçak herif! Hepsini söyle!

Smerdyakov hiç de korkmamıştı. Yalnız, çılgınca bir nefretle gözlerini ona dikmiş

bakıyordu. Müthiş bir kızgınlık içinde:

— Madem öyle, söyleyeyim, siz öldürdünüz işte! diye fısıldadı.

tvan, zihninde birşeyler düşünmüş gibi iskemlenin üzerine çöktü. Öfkeyle hafifçe gülerek:

— Demek hâlâ o zamanki sözleri söylüyorsun öyle mi? Geçen sefer ne dediysen hep onları söylüyorsun.

— Zaten siz de geçen sefer hep karşımda duruyor ve hepsini anlıyordunuz. Şimdi de anlıyorsunuz.

— Ben bir tek şey anlıyorum, o da şu: Sen delisin.

— Hay Allah, hiç de bıkmıyor bunlardan! Artık burada karşı karşıyayız, ne diye birbirimize numara yapalım, komedi oynayalım? Yoksa, herşeyi yalnız benim sırtıma mı yüklemek istiyorsunuz? Hem de gözüme baka baka, öyle mi? Onu siz öldürdünüz! Asıl katil sizsiniz. Ben ise, bu işte sadece sizin yardakçımzdım, sizin sadık kulunuzdum ve bu işi sizin sözünüz üzerine yaptım...

— Yaptın mı? Yoksa sen mi öldürdün?

İvan bu soruyu sorarken, bütün vücudu buz gibi olmuştu. Aklını kaçırıyormuş gibi oldu.

Sanki üşüyordu, tepeden tırnağa hafif hafif titremeye başlamıştı. O zaman, Smerdyakov da ona hayretle baktı. Herhalde sonunda, îvan'nın korkusu içtenliği ile onu şaşırtmıştı.

Gözlerinin içine bakarak eğri bir gülümseyiş ile buna hiç inanmıyormuş gibi:

— Yoksa, gerçekten hiç birşey bilmiyor muydunuz? diye mırıldandı.

İvan, hâlâ ona bakıyordu. Sanki dili tutulmuştu. Kulaklarında bir ses çınladı: Ah, gitti Vanka Piter'e Bekler iniyim o dönecek diye?

— Biliyor musun, senin bir rüya, karşımda oturan bir hayalet olmandan korkuyorum, diye kekeledi.

— Burada hayalet filan yok efendim. İkimizden başka kimse yok! Yalnız belki de bir üçüncü kişi daha var. Evet, muhakkak o da, o üçüncü kişi de şimdi burada ikimizin arasındadır.

İvan Fiyodoroviç, etrafına bakınarak ve acele ile gözlerini köşelerde gezdirip birini aradı, sonra korku ile:

— Kimmiş o? Aramızda olan kim? Üçüncü dediğin kim? diye sordu.

— Üçüncü dediğim, Tanrı efendim, Tann'nm kendisi. İşte yanımızda olan O'dur. Yalnız siz onu aramayın, bulamazsınız...

İvan, çileden çıkarak avazı çıktığı kadar:

— Bana yalan söyledin, katil olduğunu söyleyerek yalan söyledin! diye bağırdı. Sen ya delisin, ya da beni geçen sefer-ki gibi mahsus kızdırıyorsun!...

Smerdyakov daha önceki gibi hiç korkmadan keskin bakışlarla İvan Fiyodoroviç'i gözetliyordu. Hâlâ içindeki o inan-mamazlık duygusunu yenemiyordu. Hâlâ ona İvan

«herşeyi biliyormuş» ama, mahsus «herşeyi yalnız onun sırtına yüklemek için gözlerinin önünde rol yapıyormuş» gibi geliyordu.

Sonunda zayıf bir sesle:

— Bir dakika efendim, dedi. Ve birden sol ayağını masanın altından çekerek, pantolonunun paçalarını yukarı doğru kıvırmaya başladı. Ayağında, uzun beyaz bir çorap ve terlik vardı. !

Smerdyakov lâstiği çözdü ve elin! çorabın içine, daldırıp ta aşağı kadar indirdi. İvan Fiyodoroviç ona bakıyordu, birden korkudan tüm vücudu kasıldı, titremeye başladı:

— Sen çıldırmışsın! diye avazı çıktığı kadar bağırdı, yerinden fırladı, kendini geriye doğru öyle bir attı ki, vücudu du-vara çarptı ve öylece ip gibi dimdik duvara yapıştı kaldı...

Çılgın bir korku içinde Smerdyakov'a bakıyordu. Öbürü ise, İvan'ın korkusundan hiç de çekinmeyerek hâlâ çorabının içini karıştırıyor, parmakları ile bir şey yakalayıp çekmek istiyormuş gibi davranıyordu. Sonunda, bir şey yakaladı ve çek-başladı. İvan Fiyodoroviç bunun birtakım kâğıtlar ya da deste kâğıt olduğunu farketti. Smerdyakov onu çekip çıka-masanın üzerine koydu. Alçak sesle:

— Buyurun, efendin! dedi. İvan titreyerek:

— Nedir o? diye sordu.

Smerdyakov, yine aynı şekilde alçak sesle:

— Buyurun, bir göz atın efendim, dedi.

İvan, masaya doğru bir adım attı. Kâğıt destesini tutup a-çacakmış gibi bir hareket yaptı, sonra birden sanki parmakları iğrenç, korkunç bir yaratığa değmiş gibi elini çekti...

Smerdyakov:

— Parmaklarınız hep titriyor efendim, ıspazmoza tutulmuş gibi titriyorsunuz, dedi ve acele etmeden kendisi paketin dışındaki kâğıdı açtı. Kağıdın altında hepsi yüzlük olan, renk renk üç deste para vardı.

Smerdyakov paralan başı ile işaret etti: — Hepsi burada efandim, tam üç bin, isterseniz saymayabilirsiniz. Buyrun alın ;fendim.

İvan iskemlenin üzerine çöktü. Mum gibi sapsarı olmuştu. Garip bir tavırla gülümseyerek:

— Beni korkuttun... çorabınla! diye mırıldandı. Smerdyakov tekrar sordu:

— Gerçekten, gerçekten şimdiyedek bilmiyor muydunuz?

— Hayır biliniyordun. Ben hep Dimitriy'dir diye düşünüyordum. Ağabeyim! Ağıbeyim!

Ah!...

Birden basını iki el araşma almıştı:

— Dinle, cnu tek başına mı öldürdün? Ağabeyimin yardımı olmadan mı? Yoksa ağabeyim ile birlikte mi?

— Ben bu işi yalnız sizinle yaptım efendim. Sizinle birlikte öldürdüm. Dimitri Fiyodoroviç'in ise bu işte hiç suçu yok efendim.

— Peki, peki... Benlen sonra söz ederiz. Ne diye hep titriyorum sanki. Bir tek söz söyleyemiyorum.

Smerdyakov, şaşkınlık içinde:

— O zaman korkusuzdunuz efendim. «Her şey hoş görülebilir» diyordunuz, Şimd ise bakın ne kadar korktunuz! diye mırıldandı. Limonata işemez misiniz? Şimdi emrederim getirirler efendim. İnsana ok serinlik verir. Yalnız, şunları önce örtelim efendim.

Desteleri tekrar baş ile işaret etti. Limonata yapıp getir sin diye, Mariya KodraVevna'ya seslenmek için yerinden kalkıp, kapıya doğru yürüyecek oldu, ama daha önce kadın Pa KARAMAZOV KARDEŞLER

raları görmesin diye, onları birşeyle örtmek için önce mendilini çıkardı. Mendilin çok kirli olduğunu görünce, o zaman masanın üzerinden İvan'ın oraya girerken gözüne çarpan kalın san kitabı aldı, onunla paralan bastırdı. Kitabın adı, «Kutsal pederimiz İshak Sirin'in Sözleri» idi. İvan Fiyodoroviç, farkında olmadan adını okumaya fırsat bulmuştu.

__ limonata istemem, dedi. Benimle sonra ilgilenirsin. Otur, şeyle bakalım: Bu işi nasıl yaptın? Her şeyi söyle...

__giç değilse paltonuzu çıkarsaydınız efendim, yoksa ter

içinde Kalacaksınız...

İvan Fiyodoroviç sanki ancak şimdi farkına varmış gibi paltosunu üstünden sıyınrcasına çıkarıp, onu iskemleden kalkmadan bankın üzerine fırlattı.

__Söyle rica ederim söyle!

Birden artık konuşamayacakmış gibi oldu. Smercyakov'un şimdi herşeyi anlatacağına güvenerek bekliyordu. Smerdyakov içini çekti:

— T ani, bu iş nasıl oldu, onu mu öğrenmek istiyorsunuz efendim? Çok tabii bir şekilde olup bitti efendim. Sizin o zaman söylediğiniz sözler...

İvan yine sözünü kesti:

— Benîm söylediklerimi sonra anlatırsın! dedi.

Ama eskisi gibi bağırmıyordu, sözleri artık büsbütün kendini toplamış gibi kesin olarak söylüyordu.

— gen yalnız bu işi nasıl yaptığını ayrıntılı olarak anlat, yeter... Herşeyi sırasıyla anlatacaksın. Hiçbir şeyi unutmayacaksın. Asıl önemlisi ayrıntıları ihmal etmeyeceksin, evet ayrıntıları. Haydi bekliyorum.

— giz gitmiştiniz. Ben de o zaman bodruma düşmüştüm efendim...

— Gerçekten sara krizi mi geçirdin? Yoksa numara mı yaptın?

— Tabiî numara yaptım efendim. Her şeyi mahsus yap-toöi. Merdivenden yavaşça, sakin sakin indim efendim. Taa aşağıya kadar indim. Sakin sakin yere yattım. Yata-yatmaz da avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım. Çırpınıp durdum. Taaa beni oradan alıp dışarı çıkardıkları ana kadar...

__ Dur! Ondan sonraki süre içinde hastanede de hep rol mü yaptın?...

— Hayır efendim. Ertesi günü, sabahleyin, daha beni has-KARAMAZOV KARDEŞLER

taneye kaldırmamışlardı, işte o sırada, gerçekten bir kriz geçirdim, hem de öyle şiddetli bir krizdi ki, böylesini yıllardır geçirmemiştim. Tam iki gün, hiç kendimi bilemedim.

— Peki, peki. Devam et!...

— İşte beni o yatağın üzerine koymuşlardı. Ben zaten bölmenin öbür tarafındaki karyolaya yatıracaklarını biliyordum. Çünkü, Marfa İgnatyevna, hastalandığım vakit, her seferinde geceyi geçirmem için beni kendi evlerinde, o bölmenin öbür tarafına yatırırdı, efendim. Zaten, bana karşı öteden beri daima büyük bir şefkat göstermişlerdir efendim.

Gece hep inledim, ama yavaşça. Hep Dimitriy Fiyodoroviç'i bekliyordum.

— Nasıl bekliyordun? Sana gelsin diye mi?

— Bana ne diye gelsin? Eve girmesini bekliyordum. Çünkü, tam o gece geleceklerinden hiç şüphe etmiyordum. Benim yardımımdan yoksun kalınca ve hiçbir haber alamayınca, muhakkak duvarın üzerinden tırmanarak eve girmek zorunda kalacaklardı efendim.

Bunu yapabiliyorlardı. İçeri girmelerini ve ne yapacaklarsa onu yapmalarını bekliyordum.

— Peki ya gelmeseydi?

— O zaman hiç bir şey olmayacaktı efendim. Dimitriy Fiyodoroviç olmadan, bu işe cesaret edemezdim.

— Peki, peki... Daha açık söyle, acele etme. En önemlisi... hiç bir şeyi ihmal etme!

— Dimitriy Fiyodoroviç'in Fiyodor Pavloviç'i öldürmelerini bekliyordum efendim...

Muhakkak bunu yapacaklarını düşünüyordum. Çünkü, artık kendilerini bu işe hazırlamıştım... Son günlerde efendim... En önemlisi de o işaretler... onları artık öğrenmişlerdi. Kendilerinde o evham, o son günlerde içlerinde biriken kin varken, muhakkak bu işaretlerden yararlanarak evin içine gireceklerdi efendim. Burası muhakkaktı. Ben de böyle olmasını bekliyordum.

İvan sözünü kesti:

— Dur! Eğer Mitya babamı öldürseydi, paraları da alıp götürecekti. Öyle düşünmen gerekirdi, değil mi? O zaman sana ne kalırdı? Pek anlayamıyorum.

— İyi ama, paraları hiç bir zaman bulamayacaklardı ki, efendim. Onların yatağın altında olduğunu ben kendilerine haber vermiştim. Ama bu doğru değildi efendim.

Paralar daha önce bir kutuda idi. Sonra ben dünyada benden başka kimseye güvenmeyen Fiyodor Pavloviç'e içinde paralar olan

263

ti köşeye, tasvirlerin arkasına götürüp saklamasını söyledim; çünkü paraların orada olduğunu hiç kimse tahmin edemezdi. Hele acele ile içeri giren onları hiç bulamazdı. İşte bu paket, beyefendinin odasında, köşede, tasvirlerin arkasında öylece duruyordu efendim. Onları yatağın altında bulundurmak ise, büsbütün gülünç bir şey olacaktı.

Kutuda iken hiç değilse kilit altında idiler. Burada ise herkes paraların yatağın altında olduğuna inandı. Aptalca bir düşünce efendim. İste, eğer Dimitriy Fiyodoroviç, bu cinayeti işleselerdi, bir şey bulamayınca ya bütün katillerin yaptıkları gibi, her hışırtıdan korkarak acele ile oradan kaçacaklardı ya da tevkif edileceklerdi efendim. O zaman ben istediğim vakit, ister ertesi günü, ister hemen o gece gidip tasvirlerin arkasından paralan alıp götürebilirdim. Nasıl olsa herşey Dimitriy Fiyodoroviç'in sırtına yüklenecekti. Buna her zaman güvenim vardı.

— Peki, ya babamı öldürmeyip sadece dövecek olsaydı?

— Öldürmeyecek olursa o zaman tabiî paralan almaya cesaret edemezdim. Herşey de olduğu gibi kalacaktı. Ama, bir başka hesap daha vardı işin içinde: Eğer Dimitriy Fiyodoroviç, babanızı bayıltacak kadar döverse, ben de o parayı almak fırsatını bulabilirsem, sonradan Fiyodor Pavloviç'e bu paraları, kendilerini dövdükten sonra Dimitriy Fiyodoroviç'den başkasının almış olamayacağını bildirebilirdim...

— Dur!... Şaşırıyorum. Demek yine de Dimitriy öldürdü. Sen ise yalnız paraları aldın, öyle mi?

— Hayır, Dimitriy Fiyodoroviç öldürmediler efendim. Ne olacak yani? Şu anda da katilin beyefendi olduğunu söyleyebilirdim... Ama şimdi karşınızda yalan söylemek istemiyorum, çünkü... çünkü eğer gerçekten şimdi gördüğüm gibi şu ana kadar hiçbir şey anlamadınızsa ve göz göre göre suçlu olduğunuz halde, kendi suçunuzu gözümün içine baka baka, benim sırtıma yüklemek için karşımda rol yapmadınızsa, yine de her-Şeyden siz suçlusunuz! Çünkü, cinayet işleneceğini biliyordunuz ve öldürme işini bana bıraktınız efendim. Kendiniz ise, her şeyi bile bile gittiniz. İşte bu yüzden, bu akşam gözlerinizin içine baka baka size ispat etmek istiyorum ki, bütün bunlardan suçlu olan bir kişi, bir katil varsa, o da sizsiniz!... Ba-fia gelince, gerçi cinayeti ben işledim, ama en önemli suçlu ben değilim. Siz ise, kanun bakımından tam anlamıyla katil Sayılırsınız!...

266

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Şurada, köşede.

— Bir dakika bekleyin, dedim.

Etrafı araştırmak için köşeye doğru gittim. Duvarın dibinde ayağım, yerde kanlar içinde, kendinden geçmiş bir halde yatan grigoriy Vasilyeviç'e takıldı. Hemen aklımdan: «Demek ki, Dimitriy Fiyodoroviç, gerçekten gelmişler» diye bir düşünce geçti. İşi hemen orada biran içinde bitirmeye karar verdim. Çünkü, gerçi Grigoriy Vasilyeviç daha sağ olmakla birlikte, kendinden geçmiş bir durumdayken, hiçbir şey göremezlerdi. Yalnız bir tek tehlike vardı efendim, o da Marfa İgnatyevna'nın birden uyanmasıydı. Bunu o anda

.hissettim, ama artık bu işin heyecanı, hırsı tüm varlığımı öyle bir sarmıştı ki, nerdeyse nefesim tıkanacaktı. Tekrar beyefendinin penceresi altına gittim ve ona:

— Hanımefendi burada! Gelmiş!... Agrafena Aleksandrov-na gelmiş! Kendisini içeri alalım diye rica ediyor, dedim.

Beyefendi, tepeden tırnağa titredi. Çocuk gibi olmuştu.

— Burada diyorsun, nerede? Nerede? diye sordu. İnleyip duruyor ama, hâlâ bana inanmıyordu.

— Şurada duruyorlar, açın kapıyı! dedim.

Bana pencereden bakıyordu. Hem inanıyor, hem inanmıyordu. Arna kapıyı açmaktan korkuyordu. «Bu sefer benden korkuyor» diye düşündüm. Öyle gülünç bir şey oldu ki: Birden aklıma geldi, pencerenin kenarına güya Gruşenka gelmiş gibi, o sözleştiğimiz şekilde vurmaya karar verdim. Hem de gözünün önünde yaptım bunu! Beyefendi, sözlerime inanmıyor gibiydi, ama ben pencerenin kenarına böyle vurunca, hemen kapıyı açmaya koştular. Açtılar kapıyı. Girecek oldum. Beyefendi karşımda dimdik duruyor, bütün vücudu ile içeri girmeme engel oluyordu. Bana bakarak titreye titreye:

— Nerde o, nerde o? diye sordu.

Kendi kendime: «Eh, madem benden bu kadar korkuyorlar, o halde iş kötü!» diye düşündüm. İşte o zaman korkudan kendi ayaklarımda kesiklik hissettim. Beni içeriye bırakmaz, bağırmaya başlar, Marfa İgnatyevna koşup gelir ya da başıma herhangi başka bir iş açılır diye, artık neler düşündüğümü hatırlamıyorum. O vakit korkuya kapıldım.

Herhalde kendim de karşılarında sapsarı olmuş bir halde duruyordum. Kendilerine:

— Orada canım, pencerenin altında duruyorlar, nasıl gör' mediniz? diye fısıldadım.

— Sen git, onu getir buraya! Git onu buraya getir!

— Canım, korkuyor! Çığlıktan korktu. Fundalığın içine saklandı, gidip çalışma odasının penceresinden kendiniz seslenin, dedim.

Koşa koşa gitti, pencereye yaklaştı, mumu kenara koyarak:

— Gruşenka, Gruşenka burada mısın? diye bağırdı.

Kendisi bağırıyor, ama korkudan pencereden aşağıya eğilmek, benden uzaklaşmak istemiyordu. Çünkü artık benden müthiş korkmuştu. Yanımdan uzaklaşmaya bile cesareti yoktu.

— İşte orada, dedim.

Pencereye yaklaştım ve iyice aşağı sarkarak:

— İşte bakın! Fundanın içinde, size gülüyor, görüyor musunuz? dedim.

Birden bana inandı. Tiril tiril titremeye başladı. O kadına müthiş tutulmuşlardı efendim.

Bunu işitince olduğu gibi pencereden aşağıya sarktı. İşte o zaman dökme demir presse-pa-pier'si aldım, hani hatırlıyor musunuz masalarının üzerinde öyle bir presse-papier'si vardı. Herhalde ağırlığı üç funt kadardı. Kolumu kaldırdığım gibi onu arkadan tam kafasının üst tarafına indirdim.

Bir çığlık bile atmadı. Sadece aşağıya doğru • kaydı. Ben ise, bir kez daha sonra üçüncü bir kez daha vurdum. Ancak darbeyi üçüncü indirişimde kemiğin kırıldığını hissettim.

Birden sırtüstü devriliverdi. Yüzü yukarı bakıyordu, kan içinde kalmıştı. Üstüme başıma baktım, benim üzerimde kan yoktu. Hiç fışkırmamıştı üstüme. Presse-papier'yi sildim, yerine koydum, gidip tasvirlerin arkasından paketi aldım, içinden paraları çıkardım, paketin kâğıdını da yere fırlattım, o pembe kurdeleyi de yanma attım. Bahçeye indim.

Tepeden tırnağa titriyordum. Doğru o gövdesi oyuk elma ağacına gittim. Siz de o kovuğu biliyorsunuz. Onu çoktandır gözüme kestirmiştim. Kovukta, bir bez, bir 4e kâğıt vardı.

Bunları çoktandır hazırlamıştım. Tüm parayı önce kâğıda, sonra da beze sardım ve kovuğun taaa dibine soktum. İşte bu paralar, o kovuğun içinde iki haftadan fazla bir süre kaldı. Onları ancak hastaneden çıkınca oradan aldım.

Yatağıma dönüp yattım. Korku içinde «Eğer, Grigoriy Vaç öldürüldüyse, çok kötü bir durum meydana gelebilir, eğer öldürülmediyse ve kendine gelirse, o zaman çok iyi olacak.

Çünkü, o zaman Dimitriy Fiyodoroviç'in oraya gelmiş266

— Şurada, köşede.

— Bir dakika bekleyin, dedim.

Etrafı araştırmak için köşeye doğru gittim. Duvarın dibinde ayağım, yerde kanlar içinde, kendinden geçmiş bir halde yatan grigoriy Vasilyeviç'e takıldı. Hemen aklımdan: «Demek ki, Dimitriy Fiyodoroviç, gerçekten gelmişler» diye bir düşünce geçti. İşi hemen orada biran içinde bitirmeye karar verdim. Çünkü, gerçi Grigoriy Vasilyeviç daha sağ olmakla birlikte, kendinden geçmiş bir durumdayken, hiçbir şey göremezlerdi. Yalnız bir tek tehlike vardı efendim, o da Marfa İgnatyevna'nın birden uyanmasıydı. Bunu o anda

.hissettim, ama artık bu işin heyecanı, hırsı tüm varlığımı öyle bir sarmıştı ki, nerdeyse nefesim tıkanacaktı. Tekrar beyefendinin penceresi altına gittim ve ona:

— Hanımefendi burada! Gelmiş!... Agrafena Aleksandrov-na gelmiş! Kendisini içeri alalım diye rica ediyor, dedim.

Beyefendi, tepeden tırnağa titredi. Çocuk gibi olmuştu.

— Burada diyorsun, nerede? Nerede? diye sordu. İnleyip duruyor ama, hâlâ bana inanmıyordu.

— Şurada duruyorlar, açın kapıyı! dedim.

Bana pencereden bakıyordu. Hem inanıyor, hem inanmıyordu. Arna kapıyı açmaktan korkuyordu. «Bu sefer benden korkuyor» diye düşündüm. Öyle gülünç bir şey oldu ki: Birden aklıma geldi, pencerenin kenarına güya Gruşenka gelmiş gibi, o sözleştiğimiz şekilde vurmaya karar verdim. Hem de gözünün önünde yaptım bunu! Beyefendi, sözlerime inanmıyor gibiydi, ama ben pencerenin kenarına böyle vurunca, hemen kapıyı açmaya koştular. Açtılar kapıyı. Girecek oldum. Beyefendi karşımda dimdik duruyor, bütün vücudu ile içeri girmeme engel oluyordu. Bana bakarak titreye titreye:

— Nerde o, nerde o? diye sordu.

Kendi kendime: «Eh, madem benden bu kadar korkuyorlar, o halde iş kötü!» diye düşündüm. İşte o zaman korkudan kendi ayaklarımda kesiklik hissettim. Beni içeriye bırakmaz, bağırmaya başlar, Marfa İgnatyevna koşup gelir ya da başıma herhangi başka bir iş açılır diye, artık neler düşündüğümü hatırlamıyorum. O vakit korkuya kapıldım.

Herhalde kendim de karşılarında sapsarı olmuş bir halde duruyordum. Kendilerine:

— Orada canım, pencerenin altında duruyorlar, nasıl gör' mediniz? diye fısıldadım.

— Sen git, onu getir buraya! Git onu buraya getir!

— Canım, korkuyor! Çığlıktan korktu. Fundalığın içine saklandı, gidip çalışma odasının penceresinden kendiniz seslenin, dedim.

Koşa koşa gitti, pencereye yaklaştı, mumu kenara koyarak:

— Gruşenka, Gruşenka burada mısın? diye bağırdı.

Kendisi bağırıyor, ama korkudan pencereden aşağıya eğilmek, benden uzaklaşmak istemiyordu. Çünkü artık benden müthiş korkmuştu. Yanımdan uzaklaşmaya bile cesareti yoktu.

— İşte orada, dedim.

Pencereye yaklaştım ve iyice aşağı sarkarak:

— İşte bakın! Fundanın içinde, size gülüyor, görüyor musunuz? dedim.

Birden bana inandı. Tiril tiril titremeye başladı. O kadına müthiş tutulmuşlardı efendim.

Bunu işitince olduğu gibi pencereden aşağıya sarktı. İşte o zaman dökme demir presse-pa-pier'si aldım, hani hatırlıyor musunuz masalarının üzerinde öyle bir presse-papier'si vardı. Herhalde ağırlığı üç funt kadardı. Kolumu kaldırdığım gibi onu arkadan tam kafasının üst tarafına indirdim.

Bir çığlık bile atmadı. Sadece aşağıya doğru • kaydı. Ben ise, bir kez daha sonra üçüncü bir kez daha vurdum. Ancak darbeyi üçüncü indirişimde kemiğin kırıldığını hissettim.

Birden sırtüstü devriliverdi. Yüzü yukarı bakıyordu, kan içinde kalmıştı. Üstüme başıma baktım, benim üzerimde kan yoktu. Hiç fışkırmamıştı üstüme. Presse-papier'yi sildim, yerine koydum, gidip tasvirlerin arkasından paketi aldım, içinden paraları çıkardım, paketin kâğıdını da yere fırlattım, o pembe kurdeleyi de yanma attım. Bahçeye indim.

Tepeden tırnağa titriyordum. Doğru o gövdesi oyuk elma ağacına gittim. Siz de o kovuğu biliyorsunuz. Onu çoktandır gözüme kestirmiştim. Kovukta, bir bez, bir 4e kâğıt vardı.

Bunları çoktandır hazırlamıştım. Tüm parayı önce kâğıda, sonra da beze sardım ve kovuğun taaa dibine soktum. İşte bu paralar, o kovuğun içinde iki haftadan fazla bir süre kaldı. Onları ancak hastaneden çıkınca oradan

aldım.

Yatağıma dönüp yattım. Korku içinde «Eğer, Grigoriy Vaç öldürüldüyse, çok kötü bir durum meydana gelebilir, eğer öldürülmediyse ve kendine gelirse, o zaman çok iyi olacak.

Çünkü, o zaman Dimitriy Fiyodoroviç'in oraya gelmiş

KARAMAZOV KARDEŞLER

olduğuna, geldiğine göre de, cinayeti onun işlediğine, paralan da onun aldığına tanıklık edebilir» diye düşündüm.

O zaman hem endişeden, hem de sabırsızlıktan, Marîya İgnatyevna'yı bir an önce uyandırayım diye inlemeye başla-dım. Sonunda uyandı, kalktı, bana doğru koşacak oldu, ama birden Grigoriy Vasilyeviç'in yatağında olmadığını farketti Koştuğunu ve bahçede avazı çıktığı kadar bağırmaya başladığını işittim. Ondan sonra bütün gece olanlar oldu.

Ama artık ben her bakımdan rahata kavuşmuştum.»

Olup bitenleri anlattıktan sonra sustu. İvan Fiyodoroviç bütün bu süre içinde onu bir ölü gibi hiç konuşmadan, hiç kımıldamadan ve gözlerini ondan hiç ayırmadan dinlemişti.

Smerdyakov ise, bunları anlatırken, yalnız arada bir ona bakmış, daha çok gözlerini hep yana doğru kaydırarak konuşmuştu. Hikâyesini bitirdiği vakit, herhalde kendisi de heyecanlanmıştı. Güçlükle nefes alıyordu. Yüzü. ter içinde kalmıştı. Bununla birlikte, pişmanlık mı duyuyordu, yoksa bir başka duygu içinde miydi, bunu anlamaya imkân yoktu. İvan, söylediklerini düşünerek:

— Dur, dedi. Peki kapı ne oluyor? Eğer kapıyı yalnız sana açtıysa, o halde nasıl oluyor da Grigoriy sen gelmeden önce kapının açık olduğunu görüyor? Grigoriy kapıyı senden önce açık gördü ya!

Şaşılacak bir şeydi. İvan bunu çok sakin, bambaşka, hiç de öfkeli olmayan yumuşak bir sesle sormuştu. O kadar ki, o sırada biri gelip oturdukları odanın kapısını açsa ve eşikten onlara baksaydı, muhakkak sakin sakin oturduklarını, ilgi çe-kici olmakla birlikte, olağan bir şeyden söz ettiklerini sanırdı.

Smerdyakov dudaklarını eğrilterek gülümsedi.

— O kapı meselesine ve Grigoriy Vasilyeviç'in onu güya açık olarak gördüğü meselesine gelince; kendisi öyle görmüştü, dedi. Bir kez size şunu söyleyeyim ki, o insan değil, inatçı katırın biridir. Bunu gözüyle görmedi

sadece, ona öyle

Gel gelelim düşüncesinden caydıramazsınız. Böyle bir şeyi fasına koyması, artık sizinle benim için bir şans oldu; çünkü, o böyle dedikten sonra, artık Dimitriy Fiyodoroviç'i mahkûm ederler.

îvan Fiyodoroviç yine ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Düşüncelerini toparlayıp bir şeyler anlamaya çalışarak:

— Dinle, dedi. Dinle... Sana daha bir çok şeyler sormak

istiyordum, ama unuttum... Hep de unutuyor, herşeyi karıştırıyorum... Haa, evet! Bana.

hiç değilse şunu söyle: Paketi neden açıp kâğıdını hemen orada yere bıraktın? Düpedüz paketle neden götürmedin? Demin bunları anlatırken, bana öyle geldi ki, bu paket konusuna değinerek, öyle davranmak gerektiğini söyledin... Ama, neden öyle gerekiyordu, bunu anlayamıyorum.

— Bunu özel bir maksatla yapmıştım efendim. Çünkü diyelim ki. benim gibi buranın yabancısı olmayan, herşeyi bilen, bu paraları daha önce gören, hatta belki de onları kendi eliyle saran ve paketin nasıl kapatıldığını, üzerine nasıl bir yazı yazıldığını görmüş olan bir insan, katil olsa da, ne diye cinayetten sonra paketi açmaya kalkışsın? Hem de paketin içinde o paraların muhakkak bulunduğunu bile bile, o acele içinde ne diye bunu yapsın?

Aksine, benini gibi biri olsaydı, paketi hiç açmadan doğrudan doğruya cebine koyar, onunla birlikte kaçıp giderdi efendim. Dimitriy Fiyodoroviç'in durumu ise bambaşka: Kendileri, paketin varlığını sadece kulaktan dolma işitmişlerdi. Bu bakımdan onu, diyelim ki yatağın altından aldı ve alır almaz da tabiî «acaba içinde gerçekten para var mı?» diye çabucak hemen oracıkta açardı, öyle değil mi? Paketin kâğıdını da oraya atarlardı. Bu kâğıdın arkalarında bir delil olarak kalacağını akıllarına bile getirmezlerdi.

Çünkü, kendileri hırsızlık etmeye alışmamışlardır efendim. Daha önce de hiç bir zaman, hiçbir şey çalmamışlardır. Çünkü, doğuştan soylu bir insandırlar efendim. Şimdi hırsız-lık etmeye karar verdilerse, bunu hırsızlık olsun diye değil, sadece kendilerine ait olan bir şeyi geri almak için yapmaya karar vermişlerdir. Zaten daha önce de bütün kente öyle ya-Pacaklarmı haber vermiş, hatta yüksek sesle, herkesin içinde, gidip Fiyodor Pavloviç'den kendi mallarını geri alacaklarını söyleyerek böbürlenmislerdi. Aklıma gelen bu düşünceyi, sor-esnasında açıktan açığa değil de, aksine ima ederek, san-kendim de bunu anlayamıyormuşum gibi bir tavırla açık-ı. Böylece sanki bunu yargıçların kendileri bulmuşlar, ben bunu onlara fısıldamamışım gibi oldu efendim. Be-|nim bu ima edişim üzerine, savcının ağzı bile sulandı... İvan Fiyodoroviç, derin bir şaşkınlık içinde: —-

Gerçekten tüm bunları daha o zaman olay yerinde mi sarladm? diye bağırdı.270

Smerdyakov'a yine korku içinde bakıyordu.

— Rica ederim, insan öyle acele ederken hiç bütün bunları tasarlayabilir mi? Her şey daha önceden düşünülmüş, tasarlanmıştı.

İvan Fiyodoroviç:

— Desene sana şeytanın kendisi bile yardım etmiş! diye yine bağırdı. Evet, aptal değilsin, sandığımdan çok daha ze-kiymissin!

Odada dolaşmak niyeti ile ayağa kalkmıştı. İçinde müthiş bir üzüntü vardı. Ama masa yolu kapıyordu. Onunla duvar arasından geçebilmek için sürünerek ilerlemek gerekiyordu. Bundan ötürü sadece olduğu yerde döndü ve tekrar oturdu. Belki o sırada odada dolaşamaması onu sinirlendirdi. O kadar ki, daha önceden olduğu gibi, birden çılgın gibi bağırarak konuşmaya başladı.

— Beni dinle, namussuz! Alçak! Şimdiyedek seni öldür-mediysem, bunu ancak yarın mahkemede hesap vermen için yapmadığımı anlamıyor musun? Allah bilir...

İvan bunu söylerken elini yukarı doğru kaldırmıştı.

— ... Belki ben de suçluydum. Belki gerçekten benim de içimde gizli bir istek vardı, belki de babamın ölmesini istemişimdir, ama yemin ederim sana ki sandığın kadar suçlu değilim ben! Hatta belki seni bu işe kışkırtmadım. Hayır, hayır kışkırtmadım! Ama ziyam yok, yarın kendi kendimi ele vereceğim! Yarından'tezi yok, bunu yapacağım. Mahkemede söyleyeceğim, artık karar verdim! Her şeyi açıklayacağım, her şeyi. Seninle birlikte çıkacağız mahkemeye! Hem mahkemede benim hakkımda ne söylersen, nelere tanıklık edersen et! Hepsini kabul ediyorum ve senden korkmuyorum. Kendim, hepsini destekleyeceğim!... Ama sen, mahkemede suçunu açıklamalısın! Bunu yapmalısın, yapmalısın. İkimiz birlikte gideceğiz! Öyle olacak işte!

İvan, bunu zafer kazanmış bir tavırla, şiddetle söylemişti ve kıvılcımlar saçan gözlerinden belliydi ki, gerçekten öyle olacaktı.

Smerdyakov hiç alay etmeden, sanki durumuna üzülüyor-muş gibi bir tavırla:

— Görüyorum ki, hastasınız efendim, tam anlamıyla hastasınız. Gözlerinizin akı sapsarı olmuş, dedi.

İvan:

— İkimiz birlikte gideceğiz! Sen gitmezsen, ziyanı yok. gen tek başıma

gider açıklarım herşeyi.

Smerdyakov bu sözleri düşünüp tartıyormuş gibi sustu. Sonunda, itiraz kabul etmez bir tavırla:

— Bunların hiç biri olmayacak! Siz de gitmeyeceksiniz, diye karar verdi.

İvan sitemle:

— Sen beni anlamıyorsun! dedi.

— Eğer, herşeyi olduğu gibi açıklarsanız çok utanacaksınız efendim. Hem öyle bir şey yapsanız bile, hiç bir şeye de yaramayacak. Çünkü ben, düpedüz size hiçbir vakit bir şey, söylemediğimi, sizin de o sırada ya hasta olduğunuzu, (ki bu halinizden de belli efendim) ya da kardeşinize kendinizi feda edecek kadar acıdığınızı, bana da iftira ettiğinizi, zaten ömrünüz boyunca beni insan saymadığınızı, bana bir kedi kadar? bile önem vermediğinizi söyleyeceğim. O zaman size kim ina- ' nır? Söyleyin! Hem, elinizde bir tek delil var mı?

— Bana bak! Sen şimdi bu paraları bana, tabiî beni kandırmak için gösterdin.

Smerdyakov, para destelerinin üzerinden İzaak Sirin'in kitabını kaldırıp bir yana bıraktı. İçini çekerek:

— Bu paraları alıp götürün, dedi.

İvan ona daha büyük bir hayretle baktı.

— Tabii götüreceğim ya! Ama madem bu paralar için işledin cinayeti, onları neden bana veriyorsun?

Smerdyakov, elini sallayarak titrek bir sesle:

— Bunlara hiç ihtiyacım yok, efendim, dedi. Eskiden öyle bir parayla Moskova'da, ya da en iyisi Avrupa'da yeni bir hayata başlarım diye bir düşüncem vardı. Aslında bunu «her-

şey hoş görülebilir» diye düşündüğüm için aklıma koymuştum. Bunu da gerçekten siz bana öğrettiniz efendim. Çünkü bana o zaman şöyle demiştiniz: Eğer, ölümsüz bir Tanrı yoksa, dünyada iyilik diye de bir şey yoktur. Hem Tanrı yoksa öyle bir şeye gereklilik de kalmaz. Siz bunu gerçekten söylediniz. Ben de öyle düşündüm.

İvan, dudaklarını eğrilterek hafifçe güldü:

— Demek bunu kendi aklınla buldun öyle mi?

— Sizin sayenizde. Bunu siz öğrettiniz.

— Demek simdi, parayı geri verdiğine göre Tann'ya inanıyorsun öyle mi?

Smerdyakov:

— Hayır, efendim, O'nun varlığına iman getirmiş değilim, diye fısıldadı.

— O halde neden veriyorsun? Smerdyakov yine elini salladı.

— Yeter... Veriyorum işte! Bakın, siz kendiniz o zaman herşey hoş görülür diyordunuz.

Şimdi ise neden öyle kuşku içindesiniz? Hatta neredeyse kendinizi ele vermek bile istiyorsunuz... Hoş öyle bir şey olmayacak ya! Gidip kendinizi ele vermezsiniz siz.

İvan:

— Göreceksin! dedi.

— Öyle şey olamaz! Siz çok akıllısınız, efendim. Parayı seviyorsunuz; çünkü çok gururlusunuz. Sonra, kadın güzelliğine aşırı bir tutkunuz vardır. En çok da kimseye muhtaç olmadan rahat rahat bolluk içinde yaşamaktan hoşlanırsınız. En çok hoşlandığınız şey, budur efendim. Mahkemede sizin için bu kadar utanılacak bir şeyi kabul ederek yaşantınızı ömrünüzün sonunadek altüst etmek istemezsiniz. Siz tıpkı Fiyodor Pavloviç gibisiniz. Çocukları arasında en çok sız orıa çektiniz. Onunla aynı ruhtansınız efendim.

İvan, derin bir şaşkınlık içinde kalmış gibi:

— Hiç aptal degilmişsin, dedi.

Kıpkırmızı olmuştu. Smerdyakov'a birden bambaşka bir tavırla bakmaya başlamıştı.

— Eskiden aptal olduğunu sanıyordum. Ama şimdi mantıklı konuşuyorsun.

— Siz kibrinizden ötürü beni aptal sanıyordunuz. Paralan alsanıza!

İvan, üç para destesini aldı ve onları hiçbir şeye sarmadan cebine soktu.

— Yarın onları mahkemede gösteririm, dedi.

— Size hiç kimse inanmaz, efendim. Kaldı ki, şimdi yeter derecede paranız var. Kutudan alıp getirdiğinizi söyleyeceklerdir efendim.

İvan yerinden kalktı.

— Tekrar ediyorum, eğer seni öldürmediysem, bunu yal nızca yarın sana

ihtiyacım olacağı için yapmadım. Bunu dai ma aklında tut ve unutma!

Smerdyakov birden garip bir tavırla:

— Öldürün efendim, ne çıkar? Şimdi öldürün beni! dedi. İvan'a garip garip bakıyordu.

Sonra acı acı gülümseyerek:

— Bunu yapmak cesaretini gösteremezsiniz, dedi. Hiçbir şeye cesaret edemezsiniz!

Siz ki, eskiden korkusuz bir adamdınız! diye ekledi.

İvan:

— Yarın görüşürüz! diye bağırdı ve gitmeye hazırlandı.

— Durun... Bana onları bir kez daha gösterin.

İvan, kâğıt paraları çıkarıp ona gösterdi. Smerdyakov, paralara on saniye kadar baktı. Sonra, elini sallayarak:

— Eh, şimdi gidin artık! dedi.

Sonra, İvan'ın peşinden birden tekrar:

— İvan Fiyodoroviç! diye seslendi. İvan giderken dönüp arkasına baktı.

— Ne istiyorsun?

— Hakkınızı helâl edin efendim!

İvan tekrar:

— Yarın görüşürüz! diye bağırdı ve odadan dışarı çıktı. Tipi hâlâ devam ediyordu. İvan Fiyodoroviç, önce zinde

adımlarla gidiyordu. Sonra birden sallanır gibi yürümeğe başladı. Hafifçe gülerek: «Bu fizikî bir şey» diye düşündü. Şimdi nedense içinde sevinç gibi garip bir duygu uyanmıştı.

Kendisinde sonsuz bir güç hissediyor gibiydi: Son zamanlarda, ona o kadar üzüntü veren bocalamaları sona ermişti! Karar verilmişti artık. Mutlu bir duygu içinde; «Bundan böyle kararım da değişmeyecek!» diye düşündü. O sırada birden ayağı bir şeye takıldı, az kalsın düşüyordu.

Duraklayınca, ayaklarının dibinde, yere yıkmış olduğu köylüyü farketti;

köylü hâlâ aynı yerde, kendinden geçmiş olarak hareketsiz yatıyordu. Tipi artık hemen hemen tüm yü-

zünü örtmüştü. İvan, birden onu kaldırdığı gibi sırtına aldı. sağda, küçük bir evde ışık görünce yaklaştı, pancurlara vur-du ve içerden karşılık veren evsahibinden köylüyü merkeze taşımak için yardım etmesini rica ederek, ona bu iş için üç ruble vermeyi vaad etti. Küçük evin sahibi toparlanarak didışarı çıktı. İvan Fiyodoroviç'in amacına nasıl ulaşabildiğini, hemen doktor muayenesinden geçirilmesi şartıyla, köylüyü merkeze yerleştirdiğini ve bu arada yine cömertçe, «mas-274

raflan karşılamak için» nasıl para verdiğini ayrıntılarıyla anlatmayacağım. Yalnız, bu işin hemen hemen bir saat kadar bir süre aldığını belirteceğim. Ama, İvan Fiyodoroviç, çok memnun kalmıştı.

Düşünceleri dağınıktı ve zihninden hızlı hızlı geçiyor lardı Birden zevkle: «Eğer, yarın yapacağım şeye bu kadar kesin karar vermemiş olsaydım yolda durup köylüyü yerleştirme? . için tam bir saat uğraşmazdım. Yanından geçip gider, donsa, da umursamazdım... Öyleyken hâlâ kendi davranışlarıma sa hip olabiliyorum!» diye düşündü ve aynı anda zihninden ona, daha çok zevk veren bir düşünce geçti: «Oysa, onlar orada aklımı .kaçırdığıma karar vermişlerdi!»

Evine varınca, birden durakladı, kafasında bir soru düğümlenmişti. «Yoksa hemen şimdi gidip savcıya herşeyi söylemeli miyim?» Bu soruya, «Yarın herşeyi birlikte yaparım b diye kendi kendine fısıldayarak karşılık verdi, sonra tekrar evine doğru döndü; ama ne gariptir, bir anda yokoluvermiş ti. Odasına girer girmez de, birden sanki kalbine buzdan bir el dokunmuş gibi oldu. Sanki içinde bir anı uyanmıştı. Daha doğrusu odasında ona çok üzüntü veren, içinde tiksinti uyan dıran bir şeyin bulunduğunu, hatta yalnız şimdi değil dahî önceden de orada olduğunu hatırlamış gibiydi. Yorgun bir tavırla divanın üzerine çöktü.

îhtiyar kadın ona semaveri getirdi, tvan Fiyodoroviç demliğe su koydu, ama suya dudaklarını bile dokundurmadı. Kadına da ertesi sabaha kadar izin verdi. Divanın üzerine oturmuştu, başı dönüyordu. Hasta olduğunu, gücünü yitirdiğini hissediyordu. Az kalsın uyuyacaktı. Sonra birden huzursuzlukla ayağa kalktı ve uykusunu dağıtmak için odada bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. Bazı anlarda, sayıklıyor gibiydi. Ama onu en çok düşündüren şey, hastalığı değildi: Tekrar oturunca arada bir gözlerini sanki birşey arıyormuş gibi etrafta dolaştırmağa başladı. Bunu birkaç kez yaptı. Sonunda gözü bir noktaya dikildi. İvan, hafifçe güldü, ama yüzü kıpkırmızı oldu. Uzun bir süre olduğu yerde aynı noktaya, karşı duvarın dibinde duran divana bakmaktan kendini alamayarak oturdu. Belliydi ki, orada bulunan bir şey, bir varlık kendisini müthiş rahatsız ediyor, ona büyük bir üzüntü veriyordu.

IX

ŞEYTAN... İVAN FİYODOROVİÇ'İN KÂBUSU

Ben doktor değilim, bununla birlikte hissediyorum ki, artık İvan Fiyodoroviç'in hastalığı konusunda, hiç değilse bir iki şey açıklamak zorunda olduğum an gelmiştir. Olayları atlayarak yalnız şunu söyleyebilirim: İvan Fiyodoroviç'in, o akşam, daha doğrusu o sırada, çoktandır sarsılmış bulunan, ama yine de inatla hastalığa karşı koyan vücudu artık beyin hummasına yenilmek üzereydi, hastalık ertesi günü patlak verecekti. Tıpta bir bilgim olmadığını bile bile, şu tahmini ileri sürmeyi göze alıyorum: Belki de, İvan gerçekten iradesini kullanarak, bir süre için hastalığı ertelemeyi başarmıştı. Hatta, belki de onu büsbütün yenmeyi hayalinden geçiriyordu.

Hasta olduğunu biliyordu. Ama ileride kaderini tayin edecek o anlarda, herkese karşı cesaretle ve kesin olarak sözünü söyleyeceği sırada, yani «kendini kendisine karşı temize çıkaracağı» bir zamanda yatağa düşmek, ona iğrenç bir şey olarak görünüyordu. Bununla birlikte, bir ara Katerina İvanov-na'nın, (daha önceden anlattığımız gibi sadece hevese kapılarak) Moskova'dan getirtmiş olduğu yeni doktora uğramıştı. Doktor, İvan'ı muayene ettikten ve şikâyetlerini dinledikten sonra, onda bir çeşit zihin bozukluğu gibi bir şey bulunduğu sonucuna varmış, hatta onun tiksintiyle kendisine yaptığı bazı açıklamalara hiç şaşmamıştı. Kararını açıklarken de:

— Hayal görmek, sizin durumunuzda olan biri için çok normal bir şeydir, yalnız öyle bir şey olup olmadığını kontrol etmeli... Zaten bir dakika bile yitirmeden genel ve ciddî bir tedaviye başlamalı, yoksa iş fena olur! demişti.

Ama İvan Fiyodoroviç doktorun yanından çıktıktan sonra, onun akıllıca verdiği öğüdü yerine getirmemiş, tedavisini ihmal etmişti. Durumunu umursamayarak,

«Yürüyebiliyorum ya! demek ki daha gücüm var, yatağa düşersem o başka, o zaman kim isterse tedavi etsin beni!» diye karar vermişti.

Böylece, o sırada sayıkladığını hemen hemen kendisi de anlayarak, daha önce söylediğim gibi gözlerini inatla karşı duvarın dibindeki divanın üzerinde bulunan bir cisme dikmiş

"Akıyordu. Birden orada oturan biri belirdi. Tanrı bilir içeri-276

ye nasıl girmişti. Çünkü, İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'un yanından dönüp de odaya girdiği vakit, odada böyle biri yoktu. Bu, bir beyefendi idi. Daha doğrusu bilinen tipte bir Rus centilmeniydi. Artık pek genç değildi. Fransızların dediği gibi «Qui frisait la cinquantaine»(*) bir adamdı. Oldukça uzun ve hâlâ gür olan koyu renk saçları pek ağarmamıştı. Sivri kesilmiş bir sakalı vardı. Sırtında basit, kahverengi bir ceket vardı.

Belliydi ki, en iyi terzinin elinden çıkmıştı ama, epey giyilmişti ve herhalde üç yıl kadar önce dikilmiş, şimdi de modası büsbütün geçmişti; o kadar ki, artık iki yıldır varlıklı insanlardan hiç biri bu tip ceketler giymiyorlardı. Gömleği, eşarp şeklindeki uzun kravatı, herşeyi, şık giyinen tüm centilmenlerde olduğu gibiydi. Ama eğer dikkatle bakılırsa iç çamaşırı oldukça kirli, geniş atkısı da çok yıpranmıştı. Misafirin kareli pantolonu ayağında çok iyi duruyordu, ama yine de aşırı derecede açık renk ve garip bir şekilde, aşırı denecek kadar dardı. Şimdi böylelerini hiç kimse giymiyordu. Misafirin mevsime hiç uymayan ve birlikte getirdiği beyaz, yumuşak fötr şapkası da öyleydi.

Sözün kısası, oldukça dar imkânlarına rağmen, derli toplu bir görüntüsü vardı. Daha köleliğin kaldırılmadığı zamanlarda, rahat bir hayat süren ve hiçbir şey ve hiçbir mesleği ol-.mayan mal sahiplerinden biriymiş hissini veriyordu. Herhalde iyi bir hayat görmüş

geçirmiş, doğru dürüst bir çevrede yaşamış, bir vakitler önemli kişilerle ilişkiler kurmuş, hatta belki de o günedek bu ilişkileri korumuştu, ama gençlikteki çılgın yaşantısından sonra yavaş yavaş fakirleşerek, özellikle kölelik ortadan kaldırıldıktan sonra, kendisini yumuşak başlılığı sayesinde, aynı zamanda dürüst bir insan olduğu için evlerine kabul eden eski ahbaplarının yanında kibar bir yanaşma haline gelmişti. Öyle bir yanaşma ki, sofraya davet edilmiş olan kim olursa olsun, insan onu mütevazi bir yere oturtmakla birlikte, sofrasına davet etmekten utanç duymazdı.

Böyle yumuşak huylu, konuşmasını, anlatmasını bilen, bir iskambil oyununda oyuncu sayısını tamamlayan ve kendilerine angarya olarak bir iş verilirse bunlardan hiç hoşlanma?' yan bu tip dalkavuklar genel olarak yalnızdırlar. Ya bekârdırlar ya da eşlerini kaybetmiş insanlardır. Hatta çocukları

(*) Elliye basmak üzere, anlamında.

bile olabilir. Ama, çocukları uzaklarda bir yerde, teyzelerinin, halalarının evlerinde yetiştirilirler. Böyle bir centilmen, doğru dürüst bir sosyetede, sanki öyle evlâtları olduğu için biraz utanç duyuyormuş gibi, çocuklarından hemen hemen hiçbir zaman söz etmez.

Zaten onlardan yavaş yavaş, gittikçe büsbütün uzaklaşır. Çocuklarından yalnız isim gününde ve Noel'de tebrik mektupları alır, hatta bazen onlara karşılık bile verir.

Beklenmedik misafirin yüzünde candan bir anlam değil, yine de çevrede olup bitenlere göre her çeşit nazik anlama çevrilebilecek, duruma uygun, herşeye hazır bir anlam vardı.

Cebinde köstekli saat yoktu ama, siyah kurdeleli ve çerçevesi kaplumbağa kabuğundan yapılmış monoklü vardı. Sağ elinin orta parmağında, pahalı olmayan bir akikle süslü, som altından yapılmış bir yüzük göze çarpıyordu.

İvan Fiyodoroviç, öfkeyle susuyor, konuşmak istemiyordu. Misafir de bekliyor ve tıpkı yukarda kendisine ayrılmış olan odadan biraz önce ev sahibine arkadaşlık etmek üzere, onunla birlikte çay içmeye inmiş, ama ev sahibi somurtarak bir şeyler düşündüğü için, uslu uslu susan, bununla birlikte o söze başlar başlamaz nazik bir tavırla her konuda sohbet etmeğe hazır bir dalkavuk gibi oturuyordu. Birden yüzünde bir üzüntü belirdi.

İvan Fiyodoroviç'e:

— Dinle, diye söze başladı. Özür dilerim, sadece sana şunu hatırlatmak istiyordum: Sen Smerdyakov'a, Katerina İva-novna meselesini öğrenmek için gitmiştin, oysa onun hakkında hiçbir şey öğrenmeden ayrıldın. Herhalde unutmuşsundur...

İvan'ın dudaklarından:

— Haa, evet! Sözleri döküldü ve yüzü üzüntüyle karardı. Evet unuttum...

Sonra, kendi kendine:

— Ziyam yok, nasıl olsa her şey yarına kaldı, diye mırıldandı.

Sonra sinirli bir tavırla misafire doğru döndü.

— Sana ne? dedi. Bunu kendim hatırlamalıydım. Çünkü, asıl buna müthiş üzülüyordum!

Sen ne diye ortaya çıkıyorsun? Sanki bunu ben kendim hatırlamadım da, sen bana hatırlatmışsın diye inanacak mıyım?

Centilmen, şefkatli bir tavırla:278

KARAMAZOV KARDEŞLER

— İstersen inanma! dedi. Zorla inancın değeri ne ki? Bundan başka, işin içinde inanç varsa, hiçbir delilin, özellikle maddi delilin yardımı olamaz. Thomas (*), İsa'nın dirilmiş olduğunu gördüğü için değil, daha önceden inanmak arzusunu duyduğu için inanmıştır. Bak, bir şey söyleyeyim: Örneğin ruh çağıranları ele alalım... Ben onları çok severim... Düşün bir kez, şeytanlar onlara öbür dünyadan boynuzlarını gösterdiler diye kendilerinin iman için yararlı kişiler olduklarını sanıyorlar. «Artık bu, öbür dünyanın varlığını ispat eden maddî bir delildir!» diyorlar. Öbür dünya... ve maddî deliller...

Aman, aman! Hem sonunda şeytanın varlığı istoat edilmiş olsa bile, Tanrı'nın varlığı ispat edilmiş olur mu? Ben, idealistlerin kurduğu bir derneğe üye olmak istiyorum, onların arasında muhalefet yapacağım: «Ben

realistim, materyalist değil!» diyeceğim.

Ha! Ha! Ha!

İvan Fiyodoroviç, birden masanın önünden kalkarak:

— Dinle, dedi! Ben şimdi sayıklıyor gibiyim... hem gerçekten sayıklıyorum... Bana ne?

Yalan söylersen söyle! Vız gelir bana! Geçen seferki gibi beni çileden çıkaramazsın.

Yalnız, nedense utanıyorum... Odada dolaşmak istiyorum... Ba-«en seni görmüyorum, sesini bile işitmiyorum, tıpkı geçen sefer olduğu gibi. Ama neler mırıldandığını her zaman seziyorum, çünkü konuşan, söyleyen benim, sen değil! Yalnız bilmiyorum, geçen sefer seni rüyamda mı görmüştüm? Yoksa uyanıkken mi? Bak, şimdi bir havluyu soğuk suya batınp başıma yapıştıracağım, belki o zaman ortadan kaybolursun.

İvan Fiyodoroviç, köşeye doğru yürüdü, bir havlu aldı, de-föigi. gibi yaptı, sonra başında o ıslak havluyla odada bir aşağı bir' yukarı dolaşmaya başladı. Misafir:

— Seninle birbirimize doğrudan doğruya, «sen» dememiz hoşuma gidiyor, diye söze başladı.

İvan güldü:

— Aptal, ne yani sana «siz» mi demeye başlayacaktım? Bak, şimdi neşeliyim, yalnız şakağım ağrıyor... bir de başımın üst kısmı... Yalnız rica ederim, geçen seferki gibi felsefe yürütme. Eğer buradan defolup gidemiyorsan, hiç değilse neşeli (*) St. Thomas: Hz. isa'nın diritdiğine, ancak ona elini değdirdiği zama" inanacağını söyleyen havari.

(f

bir şeyler uydur. Dedikodu et, yanaşma değil misin? Dedikodu et bari! Hay Allah! Böyle bir kâbus gelir ya adam! Ama senden korkmuyorum. Seni yeneceğim. Beni akıl hastanesine götüremeyecekler.

— C'est charmantC), yanaşma olmak! Doğru, ben bir çeşit yanaşmayım. Dünya yüzünde yanaşma değil de, ne olabilirim ben? Bu arada şunu da belirteyim, seni dinlerken azıcık hayret ediyorum: Vallahi sen beni galiba yavaş yavaş artık gerçekten geçen sefer ısrarla söylediğin gibi, yalnız hayalinin yarattığı bir şey olarak değil de, gerçekten var olan bir şey olarak kabul etmeye başlıyor gibisin...

îvan garip bir tavırla ve büyük bir öfkeyle:

— Seni bir an için bile olsun gerçekten var olan birşey olarak kabul etmiyorum! diye bağırdı. Sen bir yalansın, hastalığımın yarattığı bir şeysin! Bir hayaletsin! Yalnız seni ne ile yok edeceğimi bilemiyorum ve görüyorum ki daha bir süre acı çekmem gerekiyor. Sen benim vehmimsin/ Sen, kendi varlığımın bir kopyasısın, yalnız bir yönümün kopyasısın... Düşüncelerimin, duygularımın bir kopyası! Ama en adî, en aptalca düşüncelerimin ve duygularımın kopyası. Seninle uğraşmaya vaktim olsaydı; benim için ilginç bile olabilirdin...

— Özür dilerim, özür dilerim, seni suçüstü yakalayacağım şimdi: Demin, sokak fenerinin altında Alyoşa'nın üzerine yürüyüp ona, «sen bunu ondan öğrendin! Onun beni ziyaret ettiğini nereden biliyorsun?»' diye bağırdığın vakit, benden söz etmiştin. Demek ki, küçücük bir an için de olsa, benim gerçekten var olduğuma inanıyordun. Gerçekten inanıyordun!

Centilmen bunu söylerken yumuşak bir tavırla gülmüştü. İvan:

— Evet, bu karakterimin zayıf bir yönü... Ama sana inanamazdım. Geçen sefer uyuyor muydum, yoksa yürüyor muydum, bunu bilmiyorum. Belki seni sadece rüyamda gördüm, hiç de uyanıkken görmedim... dedi.

— Peki, o halde neden Alyoşa'ya o kadar soğuk davran-4ın? O sevimli bir çocuktur, Zosima dedeye yaptıklarım yüzünden ona karşı suçluyum.

__Alyoşa'dan söz etme! Buna nasıl cüret edersin, uşak

(*) Fransızca 'çok hoş' anlamında.

İvan bunu söylerken yine gülmüştü. Centilmen:

— Küfrediyorsun ama, kendin gülüyorsun. Bu iyiye işa~ ret. Hem bugün, bana karşı geçen seferkinden çok daha nazik davranıyorsun, neden olduğunu da anlıyorum: Büyük bir karar verdin de ondan! dedi.

İvan deli gibi:

— Sus, karardan söz etme! diye bağırdı.

— Anlıyorum, anlıyorum, c'est noble, c'est charmant!(*). Yarın ağabeyini savunmaya gidecek ve kendini feda edeceksin... C'est chevaleresque(**).

— Sus, şimdi sana dayak atacağım.

— Buna memnun olurum. Çünkü o zaman amacıma ulaşmış olacağım. Madem dayak atacaksın, öyleyse benim gerçek bir varlık olduğuma inanıyorsun. Çünkü, hayaletlere dayak atılmaz. Şaka bir tarafa: İstersen küfret, benim için hepsi bir. Ama hiç değilse biraz daha nazik olsan daha iyi olur. Hiç olmazsa benimle olduğun zaman. Yok «aptalmış, yok

«uşak»-mış, ne biçim sözler bunlar?

İvan yine güldü:

— Sana küfrediyorum... Yani kendime küfrediyorum! Sen, benimsin. Benim özvarlığımsın, yalnız suratın başka. Söylediğin şeyler, benim daha önceden düşündüğüm şeylerdir... Bana hiçbir yeni şey söyleyecek durumda da değilsin!

Centilmen nazik ve kendine güvendiğini belli eden bir tavırla :

— Eğer, seninle düşüncelerde birleşiyorsak, bu benim için sadece bir şereftir, dedi.

— Sen yalnız benim en kötü düşüncelerimi ve asıl önemlisi en aptalca olanlarını alıyorsun. Sen aptal ve adisin. Müthiş aptalsın. Hayır, sana dayanamayacağım! Ah, ne yapmalı? Ne. yapmalı?

İvan bunu dişlerini gıcırdatarak söylemişti. Misafir tam dalkavuklara özgü ve artık herşeyi peşinen kabul ettiğini belli eden candan bir hava yaratmaya çalışarak:

— Dostum, ne olursa olsun centilmen olarak kalmak ve kendimi öyle kabul ettirmek istiyorum, dedi. Ben fakirini' ama... Çok namuslu olduğumu söyleyemem. Öyleyken...

Genel

(*) Soylu bir davranış, çok hoş, anlamında. (") Şövalyelere yakışırcasına, anlamında.

olarak toplumda, beni prensip bakımından düşmüş bir melek olarak kabul ederler.

Vallahi bir gün, nasıl olup da melek olduğuma bir türlü akıl erdiremiyorum. Eğer gerçekten melek olmuşsam, bu o kadar eskiden olmuştur ki, artık bunu unut-sam da, günah sayılmaz. Şimdi, yalnız dürüst bir adam olarak tanınmaya değer veriyorum ve hoş

görülmeye çalışarak yaşantımı sürdürüyorum. Ben insanları içten severim. Oysa ah, bana öyle çok iftiralar savurdular ki! Burada, zaman zaman aranıza yerleştiğim vakit, hayatım gerçek bir hayatmış gibi sürüp gidiyor. En çok hoşuma giden de budur. Çünkü ben de, senin gibi aşırı hayallerden, fantastik şeylerden acı çekiyorum, onun için dünyada yaşayan 'sizlerin gerçekçiliğinden hoşlanıyorum...

«Burada sizde herşey sınırlıdır. Filân şeyler formüllere bağlanmıştır, falan şeyler geometri kurallarına göredir, bizde ise hep belirsiz birtakım düzenlemeler var! Ben burada dolaşırken hayal kuruyorum. Hayal kurmaktan çok hoşlanırım. Sonra burada dünyada iken batıl inançlara da kapılıyorum. Gülme, rica ederim! Asıl batıl inançlara kapılmam hoşuma gidiyor. Burada iken sizin bütün alışkanlıklarınızı benimsiyorum: Tüccarların gittiği hamama gitmekten hoşlanmaya başladım. Düşünebiliyor musun?

Tüccarlar ve papazlarla vücudumu buhara tutmak hoşuma gidiyor. Benim en büyük hayalim, bir başka varlık olarak, ama artık bir daha asıl benliğime dönmeden, son olarak, bir başka varlık şeklinde dünyaya gelmek! Örneğin yedi pudluk, şişman bir tüccar karısı olayım ve onun inandığı herşeye inanayım yeter. Benim idealim, bir kiliseye girip temiz yüreklilikle bir mum yakmaktır. Vallahi öyle!

«O zaman işte acılarım sona ermiş olacak. Sonra sizin aranızda tedavi edilmekten de hoşlanmaya başladım: İlkbaharda çiçek salgını çıkmıştı, gittim fakirler için açılmış bir dernekte kendime çiçek aşısı yaptırdım. O gün ne kadar memnundum, bir bilsen: İslav kardeşlerimiz için on ruble bağışta bile bulundum! Ama sen dinlemiyorsun. Biliyor musun? Bugün çok rahatsız görünüyorsun...»

Centilmen bunu söyledikten sonra kısa bir süre sustu.

— Biliyorum. Dün o doktora gittin... Söyle bakalım sağlık durumun nasıl? Doktor sana ne dedi?

— Aptal diye kestirip attı.

— Sen de amma akıllısın! Yine ne küfrediyorsun? Sana bunu acıdığımdan söylemedim ki! Lâf olsun diye sordum! Madem öyle, karşılık verme. Bak şimdi yine ortalıkta romatizma başladı...

İvan yine:

— Aptal! diye tekrarladı.

— Hep aynı şeyi söylüyorsun. Ben ise geçen yıl öyle bir romatizmaya yakalandım ki, bugünedek hatırlıyorum.

— Şeytanda romatizma olur mu?

— Madem bazen insan kılığına giriyorum, neden olmasın? İnsan kılığına girince tabii tüm sonuçlarını da kabul etmiş oluyorum. İblis sum et nihil humanum a me alienum puto(*).

— Ne dedin, ne dedin? İblis sum et nihil humanum mu? Bu şeytan için hiç de aptalca bir lâf değil!

— Eninde sonunda bir sözü beğendirdiğime memnun oldum.

İvan birden şaşırmış gibi:

— İyi ama, bu sözü sen benden çaldın! dedi. Daha önceden hiç aklıma gelmemişti, garip şey...

— C'est du nouveau, n'est-ce pas?(*). Bu sefer dürüst davranacağım ve sana açıklayacağım. Dinle: Bazen insan rüyasında özellikle kâbuslarında, mide bozukluğundan mı, yoksa herhangi bir başka şeyden mi öylesine sanatkârca, öyle karışık ve insana o kadar gerçek görünen sahneler, öyle olaylar, hatta tüm bir olay zinciri görür ki! Bunlar da öyle karışık bağlarla birbirine bağlanmış öylesine beklenmedik ayrıntılar için de canlanır ki sizlerin en belirli görüntüler dediğiniz şeylerden bile daha belirlidirler. Örneğin, giysinin üstündeki son düğmeyedek hepsi görülür. Böyle sahneleri Lev Tolstoy bile uyduramaz. Oysa bu tip rüyaları bazen yazarlıkla hiç de ilgisi olmayan basit insanlar, memurlar, gazeteciler, papazlar go rürler... Bu başlıbaşına bir sorun teşkil ediyor: Hatta bakan, lardan biri bana, en güzel düşüncelerin uyurken aklına ger diğini açıkladı. İşte şimdi de öyle oluyor. Gerçi şu anda, » senin zihninde doğan bir vehimden başka bir şey değilin, öy leyken kâbusta görülen varlıklar gibi, şimdiyedek aklına (*) insana ait hiç bir şey bana yabancı değildir. (") Yeni bir şey değil mi?

gelmeyen orijinal şeyler söylüyorum. Böyle olunca, artık senin düşüncelerini tekrarlıyor sayılmam. Oysa sadece senin kâbusunum, başka hiç bir şey değilim!

_ Yalan söylüyorsun! Senin asıl amacın, beni, gerçekten bir kâbus olmadığına, kendiliğinden var olduğuna inandırmaktır. Öyleyken şimdi işte kendin de bir rüyadan başka bir şey olmadığını söylüyorsun.

_ Dostum, bugün sana karşı özel bir metod kullanıyorum. Sana sonra bunu anlatırım.

Dur, nerde kalmıştım? Haa, işte o zaman soğuk almıştım, ama sizde değil, daha orada iken...

İvan hemen hemen umutsuzluk içinde çırpınır gibi:

— Orada dediğin neresi? Söyle, daha yanımda çok mu kalacaksın? Kalkıp gidemez misin?

Odada dolaşmaktan vazgeçti, divana oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını iki eliyle sıktı. Islak havluyu üzüntü ile üzerinden fırlatıp atmıştı: Belliydi ki, havlu bir işe yaramamıştı.

Centilmen kayıtsız, aşırı derecede serbest, bununla birlikte tam anlamıyla dostça bir tavırla:

— Senin sinirlerin bozulmuş! dedi. Bana soğuk aldığım için bile kızıyorsun, öyleyken bu çok basit bir şekilde olmuştu. O sırada bakanlarda gözü olan yüksek sosyeteden Peters-"burg'lu bir hanımefendinin diplomatlar için verdiği bir sua-raya gitmek için acele ediyordum. Eh, tabiî sırtımda frak, boynumda kravat, elimde beyaz eldiven vardı.

Öyleyken hâlâ da-ha taa nerelerde idim! Dünyanıza gelebilmem için daha kos-koca bir boşluğu uçarak geçmem gerekiyordu... Tabiî, bu sa-dece bir an sürecekti, ama güneş ışığı bile tam sekiz dakika-da geliyor oradan. Benim ise sırtımda bir frak ve göğüs kıs-mı açık bir yelek vardı. Gerçi ruhlar donmaz, ama madem ben an şekline girmiştim, o halde... Sözün kısası saçma bir şey yaptım, kendimi kapıp koyuverdim. Oysa o boşluklarda, esir denilen boşlukta, yeryüzünün üstündeki o deryada... öyle bir ayaz var ki... Ayaz da neymiş? Buna ayaz bile denilmez. Dü-bilinen,bir kez sıfırdan aşağı yüz elli derece! Köylü kızlarının en bir eğlencesi vardır: Otuz derecelik bir soğukta, ace-birine baltanın demirini yalamasını teklif ederler, o dil bir an içinde donar ve o budala oğlan dilinin üze-deriyi kanata kanata sıyırmaya çalışır. Ama bu eksi284

otuz derecelik bir soğukta olur. Yüz elli derecelik bir soğukta ise, öyle sanıyorum ki insan parmağını baltanın demirine da-yasa o parmak yok oluverir. Tabiî oralarda... bir balta bulunursa...

İvan Piyodoroviç dalgın dalgın ve tiksinir gibi:

— Oralarda balta filân olur mu? diye sordu.

Kendi zihninin yarattığı evhama inanmamak ve artık büsbütün kendini cinnete kaptırmamak için vargücü ile direniyordu. Konuğu hayretle:

— Balta mı? diye sordu.

İvan Fiyodoroviç birden çileden çıkmış gibi inatçı ve ısrarla:

— Tabiî ya, orada balta ne olur?

— Boşlukta balta ne mi olur? Quelle idee!(*) Eğer oldukça uzağa fırlatılırsa, öyle sanıyorum ki, kendisi de nedenini bilmeden bir uydu gibi, dünyanın çevresinde dönmeğe başlar. O zaman Astronomlar baltanın doğuşunu ve batışını hesaplamağa başlarlar.

Gatzuk da bunu takvime yazar. O kadar işte!

îvan inatla:

— Sen aptalsın! Müthiş aptalsın! Daha akıllıca uydur! Yoksa seni dinlemem.

Beni gerçekçilikle yenmek istiyorsun, beni var olduğuna inandırmak istiyorsun, ama ben senin var olduğuna inanmak istemiyorum! İnanmayacağım.

— Canım ben yalan söylemiyorum ki! Söylediklerimin hepsi doğru. Ne yazık ki gerçek hemen hemen her zaman saçma görünür. Görüyorum ki, benden yüce, hatta belki de harikulade güzel bir şey bekliyorsun. Çok yazık! Çünkü ben elimden ne geliyorsa ancak onu verebilirim...

— Felsefe yürütme, eşek!

— Tüm sağ tarafım tutulmuşken, inleyip ah vah ettiğim bir sırada, ne felsefesi yürütebilirim? Tüm tıp bilimini denedim: Her şeyi mükemmel bir şekilde meydana çıkarabiliyorlar. Tüm hastalığını sanki avuçlarının içindeymiş gibi sana etraflı olarak anlatırlar. Gel gelelim tedavi etmesini bilmezler. Burada heyecanlı bir üniversite öğrencisine rastladım, bana: «Merak etmeyin, ölseniz bile. hiç değilse hangi hastalıktan ölmüş olduğunuzu bileceksiniz!»

285

dedi. Hep de adamı uzmanlara göndermeğe alışmışlar, «Biz ancak olanı meydana çıkarırız, siz ise falanca uzmana gidin, artık o sizi tedavi eder» derler. Sana diyeceğim, eskiden tüm -hastalıkları tedavi eden doktor tipi, artık yok oldu. Şimdi yalnız uzmanlar var, hepsi de gazetelerde kendilerini reklâm edip duruyorlar.

Burnun ağrıdı mı, seni Paris'e gönderirler. «Orada burun tedavi eden Avrupa çapında bir uzman var,» derler. Paris'e gidersin, adam burnunu muayene eder, «ben ancak burnunuzun sağ deliğini tedavi edebilirim, çünkü sol delikleri tedavi etmek benim bilgimin dışındadır. İyisi mi siz Viyana'ya gidin, orada özel bir uzman sol deliğinizi tedavi eder» der. Bu durumda ne yaparsın? Ben halkın kullandığı çarelere başvurdum. Bir Alman doktor, bana hamama gidip tahtaların üzerine uzanarak, vücudumu bal ve tuzla oğmayı öğütledi. Ben bir kez daha hamama gideyim diye yaptım dediğini: Üstümü başımı kirlettim, hiç bir yararı olmadı! Umutsuzluk içinde Milano'ya, Kont Mattei'ye yazdım.

Bana bir kitap, bir de damla gönderdi. Allah iyiliğini versin! Ama düşün bir kez, bana Hoff'un malt tozu iyi ge.ldi! Tesadüfen satın almıştım onu. Bir buçuk fincan içtim, neredeyse dans edebilecektim. Hepsi geçti. Sanki büyü yapmışım gibi.

Gazetelerde Hoff'a muhakkak bir «teşekkür» ilânı yayınlatmaya karar vermiştim. İçimde bir minnet duygusu uyanmıştı. O zaman da bambaşka bir iş geldi başıma: Hangi gazetenin yazı işlerine gitsem, hiç biri teşekkürümü kabul etmiyor. «Gerici bir havası olur, kimse inanmaz, le diable R'esiste point!>î(") dediler. «İmzanızı atmadan, anonim bir teşekkür yazın» diye öğüt verdiler. Hiç adımı bildirmeden, teşekkür» yazmak olur mu? Gazetedeki ilân memurlarına güldüm: «Sizin çağınızda Tanrıya

inanmak gericilik olur. ben Tanrı değilim ki! Ben şeytanım, bana inanılabilir,»

im. «Tabii, anlıyoruz, şeytana kim inanmaz? Ama gene de bunu yayınlayanlayız, gazetemizin yönüne aykırı olur. Ama isterseniz fıkra olarak yayınlayalım, olur mu?»

dediler. Eh, ben de düşündüm ki, fıkra olarak yayınlamak hiç de zekice bir şey olmaz.

Senin anlayacağın yayınlamadılar. İnanır mı-sın bu iş hâlâ yüreğimde derttir. En iyi duygular, örneğin

(*) Ne biçim düşünce (aklına neler de geliyor), anlamında.

(*) Şeytan diye bir şey yoktur, anlamında.286

minnet bile, sadece sosyal durumum bakımından bana yasaktır.

İvan nefretle dişlerini gıcırdattı.

— Gene mi felsefe yapıyorsun?

— Allah korusun! Ama bazen şikâyet etmeden olmuyor, Ben iftiraya uğramış bir insanım. Bak sen her an bana aptal olduğumu söyleyip duruyorsun. Bu sözünden bile genç bir adam olduğun belli. Dostum, iş yalnız akılda değil ki! Ben doğuştan iyi yürekli ve neşeliyim. «Ben de her çeşit vodviller» yazmışımdır. Sen galiba beni saçları ağarmış bir Hles-takov sanıyorsun. Oysa benim çok daha ciddî bir durumum var. Daha zamandan önce var olan, ama benim bir türlü kavrayamadığım bir kurala göre,

«herşeyi inkâr etmem» kararlaştırılmış. Oysa, ben içtenlikle iyi yürekliyim ve inkâr etmek benim yeteneklerim dışında olan bir şeydir. «Hayır, ille inkâr edeceksin! inkâr diye bir şey olmasa, eleştiri de olmaz.» Oysa, «eleştiri bölümü»

olmayan bir gazete olur mu? Eleştirici olmazsa hersey, sadece bir «hosannah»(*) olur.

Ama yaşam için sadece, «hosannah» yeterli değil. «Hosannah'ın bir yığın kuşkunun üstünden geçerek gelmesi gerekir, senin anlayacağın, bunun gibi birçok şeyler daha söylenebilir. «Bununla birlikte, tüm bunlara girmiyorum, eleştiriyi ben yaratmadım ya! Ben yaratmayınca bundan sorumlu da tutula-mam. İşte, kendilerine hırslarını alacakları bir varlık bulmuşlar,- ona zorla, «eleştiri» bölümüne yazı yazdırmaya başlamışlar. Böylece hayat meydana gelmiş. Biz bu komediyi çok iyi anlıyoruz: Örneğin ben doğrudan doğruya ve apaçık olarak yok edilmemi istiyorum!

«Hayır, sen yaşa, çünkü sen olmasan hiç bir şey olmaz!» diyorlar. Dünyada

her şey akla uygun olsaydı, hiç bir olay olmayacaktı! Sen olmazsan, • hiç bir şey olmayacaktır, oysa olayların meydana gelmesi gerekiyor. İşte ben de yüreğim sızlaya sızlaya, olaylar meydana gelsin diye, uğraşıyor ve bana verilen emre uyarak, akla ay kırı şeyler yapıyorum.

İnsanlar tüm bu komediyi, o tartışma kabul etmez akıllılıklarına rağmen, ciddî bir şey olarak kabul ediyorlar. Bütün trajedileri de bundan ileri geliyor. Tabiî acı çekiyorlar ama... Ne de olsa yaşıyorlar. Gerçekten yaşıyorlar, fantastik (*) Tanrı'yı övmek için kullanılan bir söz.

287

birer varlık olarak değil, gerçekten yaşıyorlar, çünkü zaten acı çekmek yaşamak demektir.

Eğer acı çekmek olmasaydı, hayatın ne zevki kalırdı? Hersey sonsuz bir dinî tören-halini alırdı: Dinî tören ise, kutsaldır ama, azıcık can sıkıcıdır. Peki, benim durumum ne oluyor? Ben acı çekiyorum, ama benimkisi yaşama olmuyor. Ben çözülmez bir denklemde bir «X»'im. Tüm sonuçları, tüm başlangıçları yitirmiş bir hayaletim, hatta sonunda kendi kendime nasıl bir ad vereceğimi bile unuttum. Gülüyorsun... Hayır, gülmüyorsun, gene öfkeleniyorsun. Hep de öfkelenirsin, hep de her yerde zekâ belirtisi ararsın. Oysa sana gene tekrar ediyorum, yıldızların ötesindeki tüm o hayatı, tüm rütbeleri ve unvanları tek yedi pudluk(*) bir tüccar karısı haline gelip, Tanrı'ya mum yakayım diye feda ederdin, îvan nefretle:

— Yoksa sen de mi Tanrı'ya inanıyorsun?

— Yani nasıl söyliyeyim?? Eğer gerçekten ciddî olarak soruyorsan...

İvan öfkeli bir ısrarla, gene:

— Tanrı var mı, yok mu? diye bağırdı.

— Yaa, demek ciddî olarak soruyorsun, öyle mi? Vallahi bilmiyorum yavrum. İşte, sana son sözümü söyledim!

— Bilmiyor musun? Tanrı'yı gözünle gördüğün halde bilmiyorsun, demek öyle mi?

Hayır, sen ayrı bir varlık değilsin. Sen, «ben»sin. Benden başka bir şey değilsin sen! Sen âdi bir varlıksın, hayalimin yarattığı bir varlıksın!

— Daha doğrusu, seninle aynı felsefe ekolündenim diyelim, daha doğru olur Je pense, done je suis(*"), bunu kesin olarak biliyorum. Geriye kalanlar ise, çevremde bulunan hersey, tüm o dünyalar, Tanrı, hatta iblisin kendisi bile, hepsi benim için ispat edilmemiş şeylerdir. Kendiliklerinden mi vardırlar? Yoksa sadece benim varlığımdan çıkmış, ge-Çici olarak ve tek tek meydana gelmiş şeyler midir?... Her neyse bunları burada kesiyorum. Çünkü galiba şimdi kalkıp beni döveceksin.

İvan, müthiş bir sıkıntı içinde:

— Bir fıkra anlatsan daha iyi olur! dedi.

C) Rus ağırlık ölçüsü. (") Düşünüyorum, öyleyse varım, anlamında.288

— Bir fıkra biliyorum, hem de bizim ele aldığımız bu konu hakkında. Daha doğrusu bu bir fıkra değil de, öyle bir efsane işte! Bak, sen beni inançsızlıkla suçluyorsun: «Gözünle görüyor ama, hâlâ inanmıyorsun» diyorsun. Ama dostum bir ben öyle değilim ki, bizim orada herkesin aklı karıştı, sizin bu bilimlerinizden. Sadece atomlar, beş duyumuz, bir de evrenin dört unsuru varken, herşey az çok birbirine uyuyordu. Zaten atomlar, eski çağlarda da vardı. Ama sizin, «molekülün kimyasal yapısını, üstelik «protoplaz-ma>yı ve daha bilmem neyi bulduğunuzu öğrenince, bizim orada herkes kuyruğunu kıstı. Düpedüz karıştı ortalık. Asıl önemlisi batıl inançlar, dedikodular başladı. Bizde de, sizde olduğu kadar dedikodu vardır. Hatta belki de biraz daha fazladır. Sonra bizde de ihbarlar yapılır.

Bizim de bilmen bazı «bilgileri» toplayan bir dairemiz var. İşte bu efsane acayip bir şeydir. Daha bizim ortaçağda ortaya atılmış... ama sizin ortaçağda değil, bizdeki ortaçağda... Kimse de ona inanmıyor. Bizde bile yedi pudluk tüccar karılarından başka, hiç kimse bu efsaneye inanmıyor. Ama yedi pudluk tüccar karısı derken, gene bizdeki tüccar karılarım kastediyorum, sizinkileri değil. Zaten, sizde ne varsa, bizde de vardır.

Böylece artık seninle dost olduğum için, gerçi yasaktır ama, sırlarımızdan birini açıklamış

oluyorum.

Bu efsane cennet konusudur. Bir vakitler dünyanızda büyük bir düşünür, bir filozof varmış. «Herşeyi; yasaları, vicdanı, dini, herşeyi inkâr edermiş.» Asıl önemlisi, öbür dünyayı kabul etmezmiş. Ölünce karanlığa gömüleceğini, yok olacağını sanırmış. Bir de bakmış ki, öbür dünyada bir hayat var. Derin bir şaşkınlık ve öfke içinde kalmış: «Bu benim kanılarıma tüm olarak aykırı bir şey!» demiş. İşte bu yüzden kendisini cezaya çarptırmışlar... Bak sana söyliye-yim. beni bağışla: çünkü görüyorsun ki, sadece daha önceden işittiklerimi anlatıyorum, bu sadece bir efsane... kendisine verdikleri ceza şu: Karanlıklarda bir katrilyon kilometre geçecek... (Şimdi bizim orada da kilometre kullanılıyor) an çak bu katrilyon kilometreyi geçtikten sonra, cennetin kaplı larını açacaklarmış ona, o zaman herşeyini bağışlayacaklar mış...

İvan garip bir heyecanla:

— Sizin öbür dünyada o katrilyondan başka ne gibi çileler var? diye sordu.

— Ne gibi çileler mi var? Ah hiç sorma: Eskiden, şöyle böyle idi, şimdi ise daha çok moral cezalar başladı, «vicdan azabı» gibi saçmalıklar. Bu da bize sizden bulaştı, sizdeki «ahlâk kurallarının yumuşamasından.» Peki bu işten kim kazançlı çıktı dersin? Sadece vicdansızlar. Çünkü bir adamın vicdanı yoksa, o zaman nerden vicdan azabı çekecek? Buna karşılık hâlâ vicdanları ve namusları olan dürüst insanlar zarar gördüler... İşte, hazır olmayan bir temel üzerine reformlar, üstelik yabancı kurumlardan alınmış yenilikler oturtmak, zarardan başka bir şey getirmez! Babadan kalma ateşte yakma cezası daha iyiydi. İşte o cezaya çarptırılan adam, katrilyonluk yola çıkmış, durmuş, çevresine bakınmış, sonra yolun üzerine enlemesine yatmış. «Gitmeyeceğim işte, prensip bakımından gitmeyeceğim!» demiş. Aydın bir Rus ateistinin ruhunu al, onu üç gün üç gece bir balinanın karnında kalmış olan Hazreti Yunus'un ruhu ile karıştır... İşte sana o yolun üzerine uzanmış olan bilim adamının karakteri!

— Peki, orada neyin üzerine uzanmış?

— Ne bileyim ben? Herhalde orada da uzanacak bir şey vardı. Alay etmiyorsun değil mi?

İvan gene aynı garip heyecan içinde:

— ' Aferin adama ! diye bağırdı.

Şimdi artık beklenmedik bir merakla dinliyordu.

— Peki ne oldu sonra9 Hâlâ orada mı yatıyor?

— Asıl sorun da bu işte! Yatmıyor. O şekilde hemen bin yıl kadar yatmış, sonra kalkmış yürümüş. İvan hâlâ birşeyler kavramak için kendi kendini zorlu-gibi, sinirli sinirli gülerek: Amma da eşekmiş! diye bağırdı. Sonsuzluğa dek ora-yatmakla, katrilyon verst yürümek aynı şey değil mi?

da ,

bu Mesafeyi yürümek bir milyar yıl alır, öyle değil mi? dı ~~ Hatta daha da fazla sürer.

Surda kalem kâğıt olsay-•• bunu hesaplayabilirdik. Zaten adam çoktandır yerine varmış fıkra da aslında burada başlıyor.

— Nasıl varmış? Bir milyar yılı nereden buldu ki? ~ Canım sen hep şimdiki dünyamıza göre konuşuyorsun. sizin Şimdiki dünyanız bile belki bir milyon kez tekrar mey-290

dana gelmiştir: yani üzerindeki hayat bitmiş, donmuş, çatlamış, toz haline gelmiş, kendisini meydana getiren temel unsurlarına ayrılmış, «gökyüzünü

gene sular kaplamış.» Sonra gene bir kuyruklu yıldız olmuş, gene güneş meydana gelmiş, güneşten de gene dünya olmuş... Bu bir oluşumdur. Sonsuzluğa dek tıpatıp, noktası noktasına aynı şekilde tekrarlanabilir. Senin anlayacağın çok yakışıksız, can sıkıcı bir şey işte...

— Peki, peki, adam yerine vardığı vakit ne oldu?

— Kendisine cennetin kapılarını açtıkları anda, içeriye girer girmez, aradan daha iyi saniye geçmeden... hem de bunu saat tutarak, saate göre söylemek gerektir, (gerçi bence, adamın saatinin, daha kendisi yolda giderken cebinde çoktan temel unsurlarına ayrılmış olması gerekirdi), her neyse, daha aradan iki saniye geçmeden,

«Bu iki saniye için yalnız katrilyon kilometre değil, katrilyon kere katrilyon kilometre yürünebilir, üstelik bu katrilyon kere katrilyon kilometre, katrilyonuncu bir sayı ile çarpılabilir!» demiş. Yani, senin anlayacağın bir «hosannah- çekmiş, üstelik işi o kadar abartmış ki, orada bulunan ve daha soylu düşünceleri olan kişiler, başlangıçta elini bile sıkmak istememişler: «Pek de çabuk tutuculuğa döndü»

demişler. Rus karakteri, ne yaparsın! Tekrar ediyorum. Bu bir efsane. Kaça» aldıysam, sana gene o fiyata satıyorum. İşte bizim orada tüm bu konularda böyle düşünceler dolaşıyor.

İvan sanki sonunda bir şeyi hatırlamış gibi, hemen hemen çocuksu bir sevinçle:

— Yakaladım seni! diye bağırdı. O katrilyon yıl için anlattığın hikâye var ya...

Onu ben uydurmuştum! O zaman daha on yedi yaşındaydım, gimnazyada okuyordum.-Bu hikâyeyi o zaman bir arkadaşıma anlatmıştım. Soyadı Korovkin'dir. Bu anlattığım Moskova'da olmuştu... Hikâyenin öyle bir özelliği vardı ki, onu hiç bir yerden almış olamazdım. Neredeyse aklımdan çıkmıştı... Ama şimdi elimde olmayarak hatırladım... Kendiliğimden hatırladım! Sen anlatmış değilsin!

İnsan bazen bilinçsiz olarak binlerce şeyi hatırlar, hatta idama götürülürken bile... Bu hikâyeyi rüyamda hatırladım. İşte sen o rüyasın! Sen bir rüyadan baş ka bir şey değilsin, var olan bir şey değilsin!

Centilmen güldü:

— Senin beni bu kadar ateşli bir şekilde inkâr etmenden bile şu kanıya varıyorum ki, herşeye rağmen bana inanıyorsun.

— Hiç de inanmıyorum! Yüzde bir bile inanmıyorum.

— Ama binde bir inancın var. Şunu unutma ki, home-opatikO ilâçların dozları, belki de en şiddetli etkiyi yapan dozlardır. Ne olursun, inandığını söyle, açıkla. Diyelim ki, on binde bir inanıyorsun...

İvan öfkeyle:

— Bir dakika olsun inanmadım! diye bağırdı. Sonra birden garip bir tavırla:

— Bununla birlikte şunu söyleyeyim ki, senin var olduğuna inanmak isterdim.

— Bak hele! Her neyse, bu da açıklama sayılır! Ama ben iyi yürekliyim, sana burada da yardım edebilirim. Dinle, sen beni değil, ben seni yakaladım! Ben sana gene, senin uydurduğun ve artık unuttuğun bir hikâyeyi, mahsus bana inanasın diye anlattım.

— Yalan söylüyorsun! Sen beni var olduğuna inandırmak için karşıma çıktın.

— Tabii ya, ama kararsızlık, huzursuzluk. inanmakla inanmamak arasında bocalama ve savaş, bu bazen diyelim

ı senin gibi vicdanlı bir insan için öyle bir işkencedir ki, ası-intihar etmek bile bundan iyidir. Ben asıl bana birazcık inandığını bildiğim için, sana bu hikâyeyi anlatarak, senin içinde, artık kesin olarak biraz inançsızlık uyandırdım. Ben seni inanmakla inanmamak arasında dolaştırıp duruyorum. Bunda da kendime göre bir amaç güdüyorum. Bu yeni bir metodtur: Çünkü, artık bana olan inancını tüm olarak yitirdiğin anda, hemen gözümün içine baka baka be-joı bir rüya olmadığımı, gerçekten var olduğumu ileri sür-başlayacaksın. Artık seni tanıyorum; işte bunu ileri anda amacıma ulaşmış olacağım!

Oysa, benim yüksek bir amacım var. İçine mini mini bir inanç to-humu attım mı, bu tohumdan koca bir meşe ağacı çıkar. hem de öyle bir meşe ağacı ki, üzerine tüneyip,

«çölde çile dolduran dedelerden, ya da günahsız kadınlardan» biri ol-isteğini duyarsın.

Çünkü, sen bunu gizli gizli çok, hem

(*)' Bitkilerden yapılan Haçlar.

de pek çok istiyorsun. Çekirge yiyecek, ruhunun selâmeti için çöllerde sürükleneceksin!

— Demek sen benim ruhumun kurtuluşu için uğraşıyorsun, öyle mi alçak?

— Hiç olmazsa bir gün iyilik etmek gereklidir, değil mi ya? Gene öfkeleniyorsun, görüyorum ki öfkeleniyorsun!

— Seni soyratı seni! Söyle, o çekirge yiyenleri ve çıplak çöllerde dolaşarak vücutları yosun tutanları hiç baştan çıkarmaya çalıştın mı?

— Yavrum, zaten ömrüm boyunca başka bir şey yapmadım ki! Böyle birine yapıştın mı, tüm dünyayı, tüm yıldızlan unutursun. Çünkü öyle bir ruh, artık çok kıymetli bir elmastır. Böyle bir ruh bazen tüm yıldızlara değer! Bizim kendimize göre bir hesabımız vardır. Böyle bir ruhu yenmek çok değerli bir şeydir! Ama bunlardan bazıları, gelişme bakımından, belki buna inanmazsın ama. senden hiç aşağı kalmazlar. Onların ruhuna da baktığım vakit, bazen aynı anda, öyle bir inanç ve öyle bir inançsızlık uçurumu görürüm ki, bana o insan bir kıl payı kadar daha ileri gidecek olsa, aktör Gorbunov'un dediği gibi, «tepetaklak> aşağı düşe-cekmiş gibi gelir.

— Peki, sonra ne oluyordu, burnun kırılmış olarak uzaklaşmak zorunda kalıyordun, değil mi?

Misafir, bilgiç bir tavırla:

— Dostum, daha geçenlerde hasta bir marki'ye (herhalde onu da bir uzman tedavi ediyordur) günah çıkarırken din hocası olan bir cizvit papazının söylediği gibi, «bazen büsbütün burunsuz kalmaktansa, biraz burnu kırılmış olarak çekilip gitmek daha iyidir!»

Papaz o marki'ye bunu söylerken, ben de yanında idim; Çok tatlı bir şey olmuştu. Hep göğsünü yumruklayıp duruyordu. Peder ise, bin dereden su getirerek, «oğlum, herşey Yaradanın bizim bilemeyeceğimiz iradesine göre olur ve bazen görünen bir felâket, peşinden görünmemekle birlikte, büyük bir iyilik getirir. Eğer acımak bilmeyen kader, sizi burunsuz bıraktıysa, bunda çıkarınız şu dur ki, artık ömrünüzün sonuna kadar hiç kimse sizin İçin «burnu kırıldı» diyemez.» diye karşılık veriyordu. Adamcağız umutsuzluk içinde, «kutsal pederim, bu bir teselli değ» ki!» diye bağırdı. «Ömrümün sonuna dek her gün burnum kırılsaydı, razı olurdum, yeter ki burnum yerinde kalsın !>

peder içini çekerek ona şu karşılığı verdi: «Oğlum, insan tüm iyilikleri birden istememeli, bu böyle durumlarda bile, bizi unutmayan Tanrrya karşı bir isyandır. Çünkü, şimdi ömrünüzün sonuna dek, burnunuzun kırılmasına memnun olacağınızı söylediğinize göre, istediğiniz hemen o anda yerine getirilmiş oluyor: Çünkü, burnunuz yok olunca, aynı zamanda burnunuz kırılmış gibi oluyor.» İvan:

— Tuh, amma aptalca bir şey!

— Dostum, ben sadece seni güldürmek istiyordum. Bu cisvit-lere özgü bir mantık zinciridir ve yemin ederim ki. bütün bunlar harfi harfine sana

söylediğim gibi olmuştur. Bu olay meydana geleli çok olmadı, ama beni çok uğraştırdı. Zavallı genç aynı gece eve dönünce, tabanca ile intihar etti; son dakikaya kadar yanından ayrılmadım... Hele cizvitlerin o günah çıkarma kulübeleri yok mu. onlar gerçekten hayatımın hüzünlü anlarında benim en sevimli eğlencelerimdir. Bak. sana bir olay daha anlatayım, daha geçenlerde oldu. İhtiyar bir pedere Normandiya'lı, yirmi yaşlarında sarışın bir kızcağız geliyor. Güzel mi güzel, eti budu yerinde, bir içim su! Eğilmiş, kulübedeki deliğe doğru pedere günahını fısıldıya-rak söylüyormuş.

Peder:

— Ne diyorsunuz kızım? Gene yeniden mi günaha girdiniz? diye yüksek sesle sormuştu. «Oh, Santa Maria. Neler işitiyorum. Demek aynı adamla değil, iyi ama, bu daha ne kadar devanı edecek?... Siz hiç utanmıyor musunuz?...» Günah işlemiş olan kız derin bir vicdan azabı içinde ağlıya-rak: «Ah Mon pere! Ça lui f ait tant de pîaisir et a moi si Peu de peine!»(*)

Düşün bir kez, öyle bir karşılık vermiş! Artık o zaman ben bile aradan çekildim: Çünkü, onda konuşan Doğa'nın kendi sesiydi. Artık öyle demek gerekiyor. Bu ise, günahsız olmaktan daha iyi bir şey! O zaman ona günah işletmekten hemen orada vazgeçtim, neredeyse çekilip gidecektim. Ama hemen sonra geri dönmek zorunda kaldım. İşitiyorum ki, pe-der deliğin öbür tarafından kıza o aksanı için randevu ve-riyor. Oysa ihtiyar, kaya gibi sapasağlam adamdı! O bile

C) Ah, sayın pederim, bu ona öyle büyük bir zevk, bana da o kadar zahmet veriyor ki!

anlamında.294

bir anda düştü işte! Doğa, Doğa'nın gerçeği ona baskın ti! Gene ne burun kıvırıyorsun?

Gene mi kızıyorsun? hoşuna gideyim diye, ne yapacağımı bilemiyorum!

İvan, kendi hayalinin yarattığı bu varlık karşısında da yanamıyacağını hissederek acı ile:

— Bırak beni. bir türlü kurtulamadığım bir kâbus gibi şakaklarımı zonklatıyorsun! dedi.

Canımı sıkıyorsun! Bar.â acı çektiriyorsun. Seni buradan kovmak için neler vermez. dim.

Centilmen etkili bir sesle:

— Tekrar ediyorum, isteklerinde ölçülü ol! Benden «yüce ve mükemmel» bir şey bekleme. Göreceksin ki. seninle dostça anlaşacağız, doğrusunu söylemek gerekirse, sen, karşısına kırmızı bir ışık içinde, «etrafı çınlata

çınlat a, ısıl ışıl» bir halde, kanatlarının uçları ateşten hafifçe kavrulmuş olağanüstü bir varlık olarak değil de, basit bir görüntü içinde çıktım diye bana kızıyorsun. Bir kez estetik duyguların zedelendi. İkinci olarak da gururun yaralandı, kendi kendine: «Nasıl oluyor da benim gibi yüksek bir insana, öyle adi bir şeytan görünüyor?»- diye soruyorsun. Evet, ne olursa olsun, sende Belinskiy'in bu kadar alaya aldığı romantik bir yön var.

Eh ne yapalım delikanlı? Bak. demin sana gelirken, şaka olsun diye, karşına, frakının üzerine: «Aslan ve Güneş» nişanın: takınmış bir emekli devlet müşaviri olarak çıkmak istiyordum. Ama doğrusu korktum, çünkü öyle birşey yapmış olsaydım, sen bu sefer göğsüme kutup yıldızını, ya da Sirius'u değil de, «Aslan ve Güneş;,- nişanını takt.m diye kı zacaktın. Bu yüzden vazgeçtim. Hep de benini aptal olduğumumu söylersin. Ama vallahi, kendimi seninle kıyaslamak iddi asında değilim. Faust'un karşısına çıkan Mefistofeles, kotü luk etmek istediğini belirterek kendini tanıtmıştır, öyleyken yalnız iyilik etmiştir. Ama bu yalnız onu ilgilendirir. Ben bambaşka bir şekilde davranırım.

Belki de tüm doğada gerçeği seven ve içtenlikle iyilik et mek isteyen tek insan benim!

Haç üzerinde can veren, lam» kucağında haça gerilerek idam edilmiş olan haydudun ruhunu taşıyarak, gökyüzüne uçtuğu vakit, ben

daydım. Meleklerin sevinçli çığlıklarını işittim. İlâhiler yan ve «Hosannah!» diye bağıran melekleri duydum, onlar

butun gökyüzünü ve tüm Evreni sarsan coşkun bağrışmaları kulağıma kadar geldi. Kutsal olan ne varsa, herşeyin üzerine yemin ederim ki, ben de onların korosuna katılmak ve hepsi ile birlikte, «Hosannah! diye bağırmak istiyordum! BU ses neredeyse göğsümden kopmak, dudaklarımdan dökülmek üzereydi... Biliyorsun ki, çok duygulu ve güzel şeyler karşısında çabuk etkilenen bir varlığım. Ama mantığım (yaratılışımın en mutsuz yönü de zaten odur) beni o sırada gereken ölçüler içinde tuttu. Böylece o anı kaçırdım! Çünkü, aynı anda, «Hosannah! diye bağıracak olursam sonra ne olacak?» diye düşündüm. O

zaman dünyada herşey sönecek ve artık hiç bir olay olmayacaktı.

İste ancak bu görev duygusu ve içinde bulunduğum sosyal durum yüzünden, o güzel ana katılmak isteğini içimde bastırarak, gene pislikler arasında olmak zorunda kaldım. İyilik etmek şerefini biri tüm olarak kendine alıyor. Bana ise yalnız kötülük etmek imkânı kalıyor. Ama ben, başkasının sırtından şanlara ve onurlara kavuşmayı kıskanmam! Hiç kıskanç değilim! Ama tüm evren içinde, bütün dürüst insanlar arasında neden bir ben lanetlere uğramağa, hatta bazılarının beni tekmelemelerine

mahkûm oldum? Çünkü, insan şeklinde dünyaya indiğim vakit, bazen öyle davranışlarla da karşılaşıyorum.

Biliyorum, bu işte bir sır var. Ama bu sırrı bana bir türlü açiklamak istemiyorlar. Çünkü ben o zaman neyin ne olduğunu anlayırca Hosannah!» diye avazım çıktığı kadar bağıracağım, o vakit dünyada var olması zorunlu olan olum-suzluk yok olacak ve tüm dünyada herseye aklı selim üstün geleceğiz: o zaman da. tabii her şey, hatta gazetelerle dergiler bile oradan kalkacaklar! Çünkü artık hiç kimse oniara abo-ne olmayarak. Sanki, eninde sonunda barısı kabul edece--'Ru. o hikâyedeki adam gibi kendi katrilyonumu geçtikten sonra. o sırrı öğreneceğimi bilmiyor muyum? Ama şimdilik, bu oluncaya kadar sıkıntı çekeceğim ve o güne dek istemeye istemeye görevimi yerine getireceğim: Bir tek kisi kurtul-^ diye binlerce insanı mahvedeceğim! Eyüp gibi dürüst olan bir tek insan elde etmek için. kaç ruhu mahvetmek, Kaç kişinin ününü lekelemek gerekiyor bir bilsen! Kaldı ki

Hazreti Eyüb'ü bahane ederek, bir vakitler benimle ne kadar kötü bir şekilde alay etmişlerdir!296

KARAMAZOV KARDEŞLER

Hayır, daha sır açıklanmadığına göre, benim için iki çeşit gerçek vardır: Biri, oradaki, onların ve henüz tüm olarak bilinmeyen gerçek. Öbürü de benim, kendi gerçeğim Bunlardan hangisi daha iyidir, şimdilik bilinmiyor... Ne o? Uyudun mu yoksa?

İvan öfkeyle:

— Uyumak ne demek? dedi. Şimdiye dek, yaratılışımda ne kadar saçma, çoktandır yaşıyarak denediğim ve zihnimde öğüttükten sonra çöp diye bir kenara attığım şey varsa, hepsini bana yeni birşeymiş gibi sunuyorsun.

— Demek gene beğendiremedik kendimizi! Oysa ben, senin hiç değilse edebi bir ifade şekliyle olsun, gönlünü ce-leceğimi sanıyordum. O gökyüzündeki «Hosannah-ı anlattığım vakit, hiç de fena olmadı değil mi? Sonra da hemen, a la Hcine»(") alaycı bir tavır takınmam da güzel oldu, değil mi?

— Hay Allah! Ben hiç bir vakit kimseye öyle uşak olmadım! Nasıl oldu da kendi hayalim senin gibi uşak ruhlu birini yarattı?

— Dostum ben çok sevimli, çok cana yakın bir Rus beyzadesini tanıyorum: Kendisi genç bir düşünürdür, aynı zamanda edebiyatı ve zarif şeyleri çok seven bir adamdır. İlerde ün salacak «Büyük Engizitör» isimli şiiri yazdı. Bunları söylerken, hep onu düşünüyordum.

İvan birden utancından kıpkırmızı kesilerek:

— «Büyük Engizitör»den söz etmeni yasak ediyorum! diye bağırdı.

— Peki, ya «Coğrafyada Bir İhtilâbe ne dersin? Hatırlıyor musun? Ah, işte o gerçekten bir şiirdir.

— Sus yoksa seni öldürürüm!

— Beni mi öldürürsün? Hayır, özür dilerim, artık söyleyeceğim! Zaten buraya sana bu zevki sunmak için geldim. Ah, yaşamak için içi titreyen, heyecanlı ve genç dostlarımın hayal kurmalarından o kadar hoşlanırım ki! Daha geçen bahar, buraya gelirken:

«Orada yepyeni insanlar vardır, bu insanlar herşeyi yıkmayı ve işe yeniden yamyamlıktan başlamayı düşünüyorlar» diye karar vermiştim. Aptallar, bana sormadılar! Bence hiç bir şeyi yıkmaman, sadece insanlığın (*) Alman şairi Helne'nin dediği gibi...

içinde yaşıyan Tanrı düşüncesini yok etmeli. İşte işe oradan başlamalı diyordum genç dostum! Evet oradan, oradan işe başlamalı... O insanlar, hiç bir şeyi göremeyen birer körden başka bir şey değildirler. Bir kez insanlık Tanrı'yı reddettikten sonra, (ki inanıyorum böyle bir çağ, coğrafyadaki çağlara paralel olarak muhakkak meydana gelecektir) o zaman yamyamlığa ihtiyaç kalmadan, tüm eski dünya görüşleri ve en önemlisi eski ahlâk anlayışları kendiliğinden yıkılacak ve yerine yenileri gelecektir.

İnsanlar, yalnız bu dünyada kendilerine sevinç ve mutluluk verecek olan ne varsa, yani yaşamak, bu dünyada kendilerine neleri verebilecekse, yalnız onları elde etmek için birleşeceklerdir. İnsan, ruh bakımından bir Tanrı, bir Titan gururuna ulaşacak, o zaman dünyaya bir Tanrı-insan gelecektir. İşte bu insan artık doğayı sınırsız bir şekilde, kendi iradesi ve bilimi ile yenerek, her an öyle yüksek bir zevk duyacak ki, duyacağı bu zevk yanında eskiden cennette duyacağını hayal ettiği tüm zevkler sıfıra inecektir. Her insan, ölümlü olduğunu, ölümsüzlük diye bir şey olmadığını bilecek ve ölümü gururla, sakin bir ruh hali içinde, bir Tanrı gibi heyecanlanmadan kabul edecektir. Gururlu olduğu için anlayacaktır ki, yaşamın bir an kadar kısa sürmesine isyan etmenin bir yaran yoktur. Bu yüzden de insan, kardeşlerine karşı artık içinde hiç bir intikam arzusu duymadan sevgi duyacaktır. Sevgi, hayatın yalnız bir anında, yalnız o an için insanı tatmin edecektir, ama onun bir anlık olduğunu kavramak bile, insana, eskiden, öbür dünyadaki ölümsüz sevgiyi düşünerek, geniş bir nehir gibi akan yaşantısından çok daha büyük bir heyecan verecek, tüm varlığını alevlendirecektir... diyor ve buna benzer, bunun gibi daha birçok şeyler söylüyordu. Çok hoş doğrusu!

İvan iki eliyle kulaklarını kapamış, gözlerini yere dikmiş, kımıldamadan oturuyordu, ama tepeden tırnağa tiril tiril titremeye başlamıştı. Misafir devam etti:

— Genç düşünürüm, şöyle düşünüyordu: «Asıl sorun şu-öur: Günün birinde böyle bir çağ

gelebilir, değil mi? Eğer öyle bir çağ gelirse, herşey artık çözümlenmiş ve insanlık sonunda sağlam bir temele oturmuş olacaktır. Ama insandın derinlere kök salmış

budalalığı göz önünde bulundurulursa, herhalde bu sağlam temele oturma işi daha bin yıl Gecikecektir; böyle olunca daha şimdiden gerçeği sezen bir

insanin tam anlamiyla keyfinin istedigi gibi, yeni ölçülere göre yasamaya baslamasına izin verilmeli. O halde böyle bir insanin neyi isterse yapmasi uygundur. Bu kådan da yeterli degil: O cag hic bir zaman gelmese bile, Tanri ve ölum-siizluk diye birşey bulunmadiğına göre, yeni insanin tüm evren icinde tek olarak da olsa bir Tanri - insan olmasina izin verilebilir. Böylecc kendisi tabii artik yeni bir rütbeye kavusmus olarak, gerekirse. hic yüregi sizlamadan, eski köle insani sınırlandırılan tum ahläk sınırlarını aşacaktir. Tanri icin yasa diye bir şey yoktur! Tanri nereye ayak atarsa, orasi artik Tanrıya ait bir yer olur! §imdi ben nereye ayak basar-sam, orasi ilk olarak ayak basilmis. bir yer olacaktir...» Her-şey hos görülebilir. O kadar iste! Tüm bunlar cok sevimli seyler; yalniz, madem sahtekarlık yapmak istedin, o halde neden gercegi bir ceza olarak kabul etmeli, degil mi ya? Ama ne yaparsın Bizim modern Rus'lar öyledir: Ceza ol-madan sahtekarlık yapmaya cesaret edemez. Gercege o kadar aşıktir...

Misafir, kendi sözlerinin giizelligine kapildigini belli ede-rek gittikce daha yüksek sesle ve arada bir ev sahibine alaylı bir gözle bakarak konuşuyordu; ama sözunü bitiremedi: Ivan, birden masanın üzerinden bir bardak yakaladi, kolunu kal-dirarak bardagi var gucü ile konusmacının üzerine firlatti.

Öburii divandan firlayarak cay damlaciklarını üzerinden temizlemeye calisti.

— Ah, mais c'est bete enfinl(*) diye bagirdi. Şuna bakin! lutherin hokkasını hatirladi galiba! Hem beni kendi ru-yası olarak kabul ediyor, hem de bardaklan ruyasinın iizerine firlatiyor! Tam kadinca bir iş! Zaten ben, sadece ku-laklanm kapiyormussun gibi davrandigini, aslında sözleriv mi dinledigini seziyordum...

Birden disardan pencerenin camına vuruldu. Ivan Fiyo doroviç divanin üzerinden firladi. Misafir:

— isitiyor musun? Gidip açsan daha iyi olur! diye di. Bu gelén kardeşin Alyoşa'dir, sana beklenmedik, ilgi kici bir haberi var. Bunu sana ben söyluyorum!

Ivan çilgın gibi:

(*) Iyi ama. bu aptalca bir şey!

— Sus, yalanci! diye bagirdi. Ben gelenin Alyoşa oldu-gunu senden önce biliyordum. Onun geldigini sezmiştim. Geldigine göre, tabii «bana verilecek bir haberi vardir!»

— Açsana kapiyi ona! Acsana! Disarida tipi var. Di-sardaki kardesin Mr. sait-il le temps qu'il fait? C'est a ne pas metre un chien dehors...{**) Vuruslar devam ediyordu. Ivan pencereye dogru koşa-cak oldu. ama birden ayaklarmda ve kollarında bir kesiklik hissetti. sanki kiskivrak baglanmisti. Var gücü ile baglarim koparmak istiyormus gibi geriliyordu ama, baglarim bir tiir-lii koparamiyordu.

Penceredeki vuruslar gittikce şiddetleni-yordu. Sonunda baglar birden koptu ve Ivan Fiyodorovic divanin üzerinde irkilerek sicradi.

Vahsi bakislarla cevresine bakindi. Her iki mum da ne-redeyse sönmek iizereydi. Biraz önce misafirinin üzerine firlattigi bardak karsisında, masanın uzerinde duruyordu. Karsi duvarda ise hic kimse yoktu. Biri cama israrla vur-rnaya devam ediyordu ama, artik bu vuruslar hiç de biraz önce rüyada duydugu gibi siddetli degildi. Aksine cok ölcülü vuruslardi. Ivan Fiyodoroviç:

Rüya degildi! Hayir yemin ederim ki rüya degildi! Demin olup bitenler gercekten oldu, diye bagirdi.

Pencereye dogru atilip cami acti. Avazi ciktigi kadar kardeşine:

— Alyosa, sana gelme dedim ya! diye seslendi. Bir-iki kelimeyle söyle, ne istiyorsun? Yalniz iki kelime söyleyeceksin. isitiyor musun?

Alyoşa, avludan karşilik verdi:

— Bir saat önce Smerdyakov kendini asmiş!

Ivan:

— Kapiya gel, şimdi aciyorum kapiyi sana, dedi ve ka-

pıyı Alyosa'ya agmaya gitti.

(*) Beyefendi dişarda havanın nasil oldugunu blliyorlar mi? Bu havada bile dişan atilmaz.

«BUNU O SÖYLEDİ!»

Alyoşa içeri girince İvan Fiyodoroviç'e bir saat kadar önce evine Mariya Kondratyevna'nın geldiğini ve kendisine Smerdyakov'un intihar ettiğini haber verdiğini söyledi. Kadın, «odasına semaveri alıp götürmek için girmiştim. Bir de baktım duvarda kendini çiviye asmış, öyle asılı duruyor» demişti. Alyoşa'nın: «Gerekenlere haber verdiniz mi?» sorusuna kadın, hiç kimseye haber vermediğini söylemiş, «Önce doğru size koştum, yolda koşa koşa geldim» demişti. Alyoşa'-mn anlattığına göre, kadın delirmiş gibiydi.

Tepeden tırnağa yaprak gibi titriyordu.

Alyoşa onunla birlikte, koşa koşa evlerine gittiği vakit, Smerdyakov'u hâlâ olduğu yerde asılı görmüştü. Masanın üzerinde «Kimseyi suçlamamak için hayatıma kendi elimle ve isteyerek son veriyorum» diye yazılı bir kâğıt vardı. Alyoşa kâğıdı olduğu gibi masanın üzerinde bırakmış, oradan doğru zabıta memurluğuna giderek herşeyi haber vermişti.

Sözlerini bitirdikten sonra İvan'ın yüzüne dik dik baktı:

— Oradan da doğru sana geldim! diye sözünü bitirdi. Hem zaten olup bitenleri anlattığı sürece, sanki İvan'ın

yüzündeki anlamda çok şaştığı bir şey varmış gibi, ondan hiç gözlerini ayıramamıştı. Birden:

— Ağabey, herhalde çok hastasın! diye bağırdı. Bana sanki söylediğimi anlamıyormussun gibi bakıyorsun.

İvan düşünceli bir tavırla ve Alyoşa'nın bu bağırışını işitmemiş gibi:

— İyi ki geldin! dedi. Hem ben onun kendisini astığını biliyordum.

— Kimden öğrenmiştin?

— Kimden öğrendiğimi bilmiyorum. Ama biliyordum iş" te. Sahi nereden biliyordum?

Ha, evet. O söylemişti. Demin söyledi...

İvan odanın ortasında duruyor, hâlâ aynı düşünceli tavırla yere bakıyordu. Alyoşa elinde olmayarak çevresine ba~ kındı:

— «O» dediğin kim?

İvan başını kaldırdı ve sessizce gülümsedi:

— Tüymüş! Senden korktu, senin gibi zararsız bir insandan. Sen tertemiz bir meleksin, Dimitriy sana «melek» diyor. Melek... Yedi kanatlı meleklerin

coşkun sevinç çığlıklarının uğultusu... yedi kanatlı melek nedir? Belki de tüm bir yıldız yığınıdır.

Belki de o yıldız grubu da, sadece kendine göre kimyasal yapısı olan bir molekülden başka bir şey değildir... Aslan ve Güneş yıldız grubu vardır, biliyor musun?

Alyoşa korku içinde:

— Ağabey, otur! diye söylendi. Divana otur Allah aşkına. Sayıklıyorsun, yastığın üzerine uzan, hah şöyle! Başına ıslak bir havlu koyayım mı? Belki kendini daha iyi hissedersin, ha?

— Şurada iskemlenin üzerindeki havluyu ver, demin oraya atmıştım.

Alyoşa:

— Burada öyle birşey yok. Merak etme, havluların nerede olduğunu biliyorum. İşte burada, dedi ve odanın öbür ucunda, İvan'ın tuvalet masasının bulunduğu yerde daha kullanılmamış bir havlu buldu.

İvan, garip bir tavırla havluya baktı; bir anda herşeyi hatırlamıştı. Divanda doğrularak:

— Dur! dedi. Ben bir saat önce, aynı havluyu gene oradan alıp suyla ıslattım. Onu başıma koydum, sonra da şuraya fırlattım... Peki, nasıl oluyor da şimdi kuru oluyor? Ortada başka bir havlu yoktu ki?

Alyoşa:

— Sen bu havluyu başına mı koydun? diye sordu.

— Evet, bir saat kadar önce başıma koyup, odada dolaştım... Mumlar neden öyle sönmeye yüz tutmuş? Saat kaç?

— On ikiye geliyor. İvan birden:

— Hayır, hayır, hayır... diye bağırdı. Bu rüya değildi. Buradaydı o! Şurada oturuyordu, surdaki divanın üzerinde. Sen pencereye vurduğun sırada, üzerine bardağı atmıştım... Bak, işte şu bardağı... Dur, daha önceden de uyumuştum.

bu rüya, rüya değildi. Daha önce de öyle olmuştu. Şim-rüyalar görüyorum Alyoşa. Ama bunlar jüya değil, uya-görüyorum onlan, yürüyorum, konuşuyorum, duyu-302

yorum... öyleyken uykudayım. Ama kendisi burada oturuyordu. Burada idi,

işte şu divanın üzerinde... öyle aptal şey ki Alyoşa!

İvan bunu söylerken birden güldü, sonra da odada dolaşmaya başladı. Alyoşa üzüntüyle:

— Aptal olan kim? Sen kimden söz ediyorsun Allah aşçına ağabey?

— Şeytan'dan! Bana musallat oldu. Gelip duruyor, iki kez geldi, hatta üç kez sayılır.

Sanki kendisi kanatlarının uçları kavrulmuş, gürültü patırtı ederek, ışıl ışıl karşıma çıkan bir iblis olarak değil de, bir şeytan olarak çıktığı için kendisine kızıyormuşum gibi benimle alay ediyordu. Ama zaten, iblis değil ki, yalan söylüyor! Başkasının adını kullanıyor! Kendisi adî, ufak bir şeytandan başka birşey değil. Hamama bile gidermiş, düşünsene! Kendisini soysan, herhalde altında Danimarka cinsi bir köpeğinki gibi, dümdüz, neredeyse bir arşın uzunlukta kızıl bir kuyruk görürsün... Alyoşa buz gibi olmuşsun, çay ister misin? Ne dedin? Soğuk mu? İster misin söyleyeyim yeniden ısıtsınlar? C'est â ne pas mettre un chien dehors...(*)

Alyoşa, bir koşu musluğa kadar gitti, havluyu ıslattı, İvan'ı gene yalvararak oturttu ve ıslak havluyu başına sardı. Kendisi de yanına oturdu. İvan tekrar:

-r- Bana demin Liza için ne demiştin? diye söze başladı.

Konuşmaktan hoşlanmaya başlamıştı:

— Liza hoşuma gidiyor. Onun hakkında sana kötü birşey söyledim. Ama yalandı, ondan hoşlanıyorum... Yarın Kat-ya için korkuyorum. En çok ondan korkuyorum. İlerisi için-Yarın beni terk edip, ayaklarının altında çiğneyecek. Sanıyor ki, ona olan kıskançlığımdan ötürü Mitya'yı felakete sürüklüyorum! Evet öyle düşünüyor! Oysa hiç öyle değil! Yarın haç var, darağacı değil. Hayır, kendimi asmıyacağım. Biliyor musun Alyoşa? Başıma ne gelirse gelsin, intihar edemem! Adilikten midir nedir? Ama korkak değilim, yaşamaya susamış olduğum için yapamam bunu! Smerdyakov'un kendisini asacağını nereden biliyordum? Ha evet, bunu bana «O» söylemişti.

(*) Bu havada köpek bile dışarı atılmaz.

Alyoşa:

— Demek birinin burada oturmuş olduğuna kesin olarak inanıyorsun öyle mi?

— Şuradaki divanda, köşede oturuyordu. Onu kovsaydın iyi olurdu. Ha! Zaten onu kovan da sensin ya! Sen girdiğin anda, ortadan kayboldu. Senin yüzün hoşuma gidiyor Alyoşa. Yüzünden hoşlandığımı biliyor musun? «o» dediğim var ya! İşte «O»

benim, Alyoşa! Benim öz varlığım odur işte. Bende adi, alçakça ve nefret edilecek ne varsa, odur işte! Evet, ben «romantik» bir insanım O da bunu farketti... gerçi bana romantik diyenler iftira etmiş oluyorlar. Kendisi çok aptal, ama bu aptallığı ile kazanıyor işte. Hem çok kurnazdır da. Tilki gibi kurnazdır. Beni ne ile, nasıl çileden çıkaracağını çok iyi biliyordu. Hep beni kendisine inandığımı söyleyerek kızdırıyordu.

Bu sözleri ile de, kendisini dinlemeye zorladı. Beni bir çocuk gibi kandırdı. Bununla birlikte bana kendi hakkımda gerçek olan birçok şeyler de söyledi. Ben bunları kendi kendime hiçbir zaman söyleyemezdim.

İvan sır söyler gibi çok ciddî bir tavırla:

— Biliyor musun Alyoşa? Biliyor musun? «o»nun gerçekten varolmasını, benden ayrı bir varlık olmasını çok isterdim!

Alyoşa, ağabeyinin üzüntüsünü paylaştığını belli eden bir tavırla:

— Seni üzüntüden mahvetmiş! dedi.

— Beni kızdırıyordu! Hem biliyor musun, öyle becerikli, öyle becerikli bir şekilde yapıyordu ki bunu: «Vicdanmış! Ne-dfr ki vicdan? Ben onu kendim yaratıyorum. O

halde ne diye acı çekiyorum? Alışkanlıktan. Yedi bin yıldır tüm In-sanlığın vazgeçemediği alışkanlıktan. O halde, bu alışkan-lığı bırakıp, birer Tanrı olalım.»

İşte öyle diyordu, öyle söy-yordu!

Alyoşa, dikkatle ağabeyinin yüzüne bakıyordu, elinde ol-

— Bunları sen söylemedin, sen söylemedin öyle mi? Ma-em öyle, ne söylerse söylesin, bırak onu, unut onu! Varsın

şuanda nelere lanet ediyorsan, hepsini, kendisi ile birlikte götürsün! Bir daha da gelmesin!

İvan gücendiğini belli eden bir tavırla titreyerek:

— Evet ama, o kötü bir varlıktır. Benimle alay etti, ba-a karşı küstahlık etti Alyoşa. Ama bana iftira ediyordu, bir-304

çok bakımlardan iftira etti bana. Gözlerimin içine baka bana yalan söyledi. «Ah, sen yok musun, sen iyilik ederek kahraman olmaya hazırlanıyorsun, gidip babanı öldürdüğünü, uşağın, senin öğüdün üzerine babanı öldürdüğünü söyleyeceksin» diyordu...

Alyoşa, İvan'ın sözünü kesti:

— Ağabey, kendine gel: Sen kimseyi öldürmedin. Katil olduğunu söyleyen yalan söylemiş olur.

— O öyle söylüyordu. Öyle diyordu. Ama yalan olduğunu biliyor. «Sen iyilikte bir aşama yapmaya gidiyorsun. Oysa iyiliğe inanmıyorsun. İşte seni kızdıran, sana üzüntü veren budur. Bu kadar hırslı olman bundan ileri geliyor!» Bunları beni kastederek söyledi. Ama o ne dediğini bilir...

Alyoşa, üzüntü içinde:

— Bunları sen söylüyorsun, o söylemiyor! Hem de hasta, sayıklarken, kendi kendine acı çektirerek söylüyorsun bunları!

— Hayır, o ne dediğini bilir. «Sen, gururundan bunu yapmaya gidiyorsun.

Karşılarında durup: Katil benim! Ne diye dehşet içinde büzülüyorsun? Yalandır bu yaptığınız! Düşüncelerinizden nefret ediyorum. Duyduğunuz bu dehşetten tiksiniyorum, diyeceksin» diyordu. Bunları benim için söylüyordu. Sonra birden:

«Biliyor musun, seni övmelerini istiyorsun. Gerçi kendisi katildir ama, ne kadar yüksek duyguları var, ağabeyini kurtarmak istedi ve gelip suçunu açıkladı! demelerini istiyorsun» dedi. İşte burası yalan Alyoşa!

İvan bunu birden, gözleri kıvılcımlar saçarak bağırmıştı:

— Pis heriflerin beni övmesini hiç de istemiyorum! Yalan söylüyordu Alyoşa. Sana yemin ederim ki yalandır! Üstüne bardağı attım. Bardak suratına çarpınca paramparça oldu.

Alyoşa:

— Ağabey, sakinleş, ne olursun, yeter! diye yalvarıyordu.

İvan onu dinlemeden:

— Hayır, o insana nasıl işkence edeceğini biliyor. O acıma nedir bilmez! diye devam ediyordu. Ben her zaman onun niçin bana geldiğini önceden sezmişimdir. «Diyelim ki sen gururundan bunu yapmaya hazırlanıyordun, ama gene de sözlerinde bir ip ucu bulup Smerdyakov'u suçlarlar ve kü rek cezasına çarptırırlar, Mitya'yı beraat ettirirler, seni ıs

305

sadece moral bakımından suçlarlar hatta bazıları seni överler diye bir umut var» diyordu söylerken, işitiyor musun beni, gülüp duruyordu. «Ama işte Smerdyakov kendini astı.

Şimdi mahkemede tek başına bunları söylediğin vakit sana içim inanır? Ama gene de oraya gideceksin! Gidiyorsun! Ne olursa olsun gideceksin! Bir kez karar vermişsin gitmeye. Smerdyakov intihar ettikten sonra ne diye

gidiyorsun sanki ?> Bu korkunç bir şey Alyoşa, ben böyle sorulara dayanamıyorum. Bana böyle sorular sormaya kimin hakkı vardır? Alyoşa, korkudan içi ürpererek, ama gene de bir yolunu bulup İvan'ın aklını başına getireceğini düşünerek:

— Ağabey, diye sözünü kesti. Ben gelmeden önce sana Smerdyakov'un ölümünden nasıl söz edebilirdi? Madem ki, daha hiç kimse onu bilmiyordu. Zaten kimsenin öğrenmesine henüz fırsat çıkmamıştı ki.

İvan, hiç bir itiraz kabul etmez, kesin bir tavırla:

— Söyledi, dedi. Hem doğrusunu istersen yalnız bundan söz etti. «İyiliğe inansam gene iyi» diyordu. «Ama sen, varsın bana inanmasınlar, ben yalnızca prensibime uymak için gidiyorum!» diyorsun. İşin doğrusu, sen de Fiyodor Pavlo-viç gibi domuzun birisin!

Hem iyilik senin için nedir ki? Eğer yaptığın fedakârlık hiç bir işe yaramazsa, ne diye oraya sürükleneceksin? Kaldı ki, kendin de oraya ne diye gideceğini bilmiyorsun! Ah bunu neden yapmak istediğini bil-öjek için neleri feda etmezdim! Hem sanki karar verdin mi? Henüz kararım vermiş değilsin sen! Tüm gece oturup; gideyim mi, gitmeyeyim mi, diye düşüneceksin. Ama gene de Edeceksin ve gideceğini biliyorsun. Kendin de biliyorsun ki, kararını ne kadar kesin olarak verirsen ver, bu karar artık sana bağlı değildir. Gideceksin, çünkü gitmemek cesareti- bulamazsın kendinde. Bu cesareti neden bulamayacaksın, artık bunu kendin bul. İşte sana bir bilmece!» Bunu söy-ledi, kalkıp gitti.

Sen geldin, o da gitti. Bana «korkak» demişti Alyoşa! korkağım, le mot de l'enigmei(*) «Kanat açıp dünyanın dolaşacak kartal öyle olmaz!» Sözlerine bunu da ek-bunu da söyledi! Smerdyakov da öyle demişti. Onu öl-ü Katya, benden nefret ediyor.

Bunu bir aydır se-. Hem Liza da nefret etmeye başlayacak! Bana ora-

(*) Bilmeceyi çözen gerçek bu.306

ya «Seni övsünler» diye, gidiyorsun! diyecekler. Bu korkunç bir yalan! Sen de beni adi görüyorsun Alyoşa! Şimdi senden gene nefret edeceğim! O Mitya denen canavardan da nefret ediyorum! Nefret ediyorum ondan! Canavarı kurtarmak istemiyorum, varsın Sibirya'da çürüsün! Tanrı'ya ilahiler, övgüler okuyormuş! Ah, yarın bir olsun! Gidip karşılarında duracağım ve hepsinin suratlarına tüküreceğim!

Kendinden geçerek ayağa kalktı, başından havluyu çekip fırlattı, odada dolaşmaya başladı. Alyoşa, biraz önce söylediği sözleri hatırladı: «Sanki uyanıkken rüya görüyormuş

gibi... Yürüyorum, konuşuyorum, duyuyorum, öyleyken uykudayım.»

demişti. Şimdi işte öyle oluyordu. Alyoşa yanından ayrılmıyordu. Aklından, «bir koşu gidip doktor getirsem!» diye bir düşünce geçti ama, ağabeyini yalnız bırakmaktan korkuyordu: Onu bırakacak bir kimse yoktu.

Sonunda İvan, yavaş yavaş büsbütün kendinden geçmeye başladı. Hâlâ konuşuyor, hiç durmadan birseyler söylüyordu ama, artık söylediklerinde hiç bir anlam yoktu. Sözleri bile iyice söyleyemiyordu. Sonra da birden olduğu yerde şiddetle sallandı. Ama Alyoşa, tam zamanında onu yakaladı. İvan, Alyoşa'nın kendini yatağa kadar götürmesine karşı koymadı. Alyoşa güç belâ ağabeyini soyup yatağa yatırdı. Kendisi de yanında daha iki saat kadar kaldı. Hasta derin bir uykudaydı. Hiç hareket etmeden yatıyor, düzenli ,bir şekilde yavaş yavaş nefes alarak uyuyordu.

Alyoşa bir yastık alıp, soyunmadan divanın üzerine yattı. Uykuya dalarken hem Mitya, hem de İvan için dua etti. İvan'ın hastalığını anlamaya başlıyordu. «Bu gururlu bir adamın verdiği kesin karardan doğan bir acıdan başka bir şey değil. Çok vicdanlı bir insanmış!» diye düşündü. İnanmadığı Tanrı ve gerçek, artık hâlâ direnen, hâlâ boyun eğmek istemeyen varlığına hâkim olmuştu! Alyoşa, başını yastığa koyduktan sonra zihninden «evet, madem SmerdyaKo öldü, artık İvan'ın ifadesine hiç kimse inanmaz.

Öyleyken. gene gidip açıklamada bulunacak!» diye bir düşünce geçti_ Hafifçe gülümsedi:

«Tanrı onu yenecek!? diye düşündü. * zaman İvan, ya gerçeğin ışıkları altında yeni bir hayata, vuşacak, ya da... nefret içinde kendisinden de, inanç masına yol açanlardan da intikam ala ala mahvolacak!» son düşünce ona büyük bir üzüntü vermişti. Sonra gene için dua etmeye başladı.

DÖRDÜNCÜ CİLTOn ikinci Kitap

ADLÎ HATA

KADERİN ORTAYA KONDUĞU GÜN

Anlattığım olaylardan sonra, ertesi günü saat onda. bizim bölgenin mahkemesinde.

Dimitriy Karamazov davasının ilk oturumu açıldı.

Önceden ısrarla şunu belirtmeliyim ki. kendimi, mahkemede olup biten herşeyi tam bir şekilde olmak şöyle dursun, gerektiği gibi, sırayla anlatabilecek durumda bir kimse saymıyorum. Bana öyle geliyor ki, herşeyi hatırlamak, herşeyi gerektiği gibi yansıtmak için tüm bir kitap, hatta büyük bir kitap yazmak gerekir. Bu yüzden, ancak beni şaşırtan ve özellikle aklımda kalan şeyleri bildirmekle yetinirsem beni suçlamasınlar. İkinci derecede olan şeyleri .en önemli şeyler sayabilir, hatta en keskin, en vazgeçilmez olayları gözden kaçırmış olabilirim... Bununla birlikte, görüyorum ki, özür dilememek daha iyi olacak. Elimden nasıl gelirse öyle

yapacağım. Okuyucular da ancak elimden geldiği kadarını yansıt-totıım kendiliklerinden anlasınlar.

Herşeyden önce mahkeme salonuna girmeden, beni o gün özellikle şaşırtan bir şeye değineyim. Doğru söylemek gerekirse, bu yalnız beni değil, sonradan öğrenildiğine göre herkesi şaşırtmıştı. Olan şuydu: Herkes, dava ile sayısız kilerin ilgilendiğini, herkesin

«acaba mahkeme ne zaman baş-310

layacak» diye sabırsızlıktan kıvrandığını, bizim kentin sosyetesinde bu konuda birçok şeylerin konuşulduğunu, birçok tahminlerin yürütüldüğünü, «ah, vah» edildiğini ve herkesin iki aydır birçok şeyleri hayalinden geçirdiğini biliyordu. Yine herkes biliyordu ki, bu dava tüm Rusya'da duyulmuştu. Bununla birlikte, hiç kimse, bu davanın hepimizi, herbiri-mizi, herkesi o gün mahkemede görüldüğü gibi derinden sarsacağını ve herkesin ruhunda böylesine derin, yakıcı bir iz bırakacağını tahmin etmemişti.

O gün, yalnız bizim eyalet başkentinden değil, Rusya'nın bazı başka kentlerinden, sonunda da Moskova ile Petesburg'-dan da misafirler gelmişti. Her yerden hukukçular akın etmiş, hatta birkaç ünlü kişi de gelmişti. Bu arada bazı bayanlar da görülüyordu.

Tüm davetiyeler kapışılmıştı.

Erkekler arasında özellikle saygı değer ve ünlü olan ziyaretçiler için yargıçlar heyetinin oturduğu kürsünün arkasında, hiç alışılmadığı halde bir dizi koltuk sıralanmış, bunlar da, çeşitli tanınmış kişilere ayrılmıştı. Oysa, daha önce böyle şeylere bizde hiç bir zaman izin verilmezdi. Dinleyiciler arasında, bizden olsun., dışardan olsun, özellikle pek çok bayan olduğu göze çarpıyordu; hatta bana öyle geliyor ki. dinleyicilerin yarısı onlardandı. Yalnız hukukçulardan bile gelenler o kadar çoktu ki, davetiyeler artık bin bir rica ve yalvarış

üzerine çoktandır dağıtıldığı için, tüm bu kişilerin nereye, nasıl yerleştirileceğine kimse akıl erdiremiyordu. Kendi gözümle, salonun arkasında dinleyicilere ayrılan yerin gerisinde, geçici olarak çabucak özel bir bölme yapıldığını ve gelmiş olan tüm hukukçuları oraya aldıklarını, gördüm. Bu bölmenin arka tarafında ayakta durmayı bile kendileri için bir şans sayıyorlardı. Çünkü, bölmenin arkasındaki iskemleler, yerden kazanılsın diye oradan tüm olarak kaldırılmıştı. Bu yüzden toplanmış olan tüm kalabalık: davayı, yoğun bir şekilde bir araya toplanmış olarak başından sonuna kadar, omuz omuza ayakta izledi.

Bayanlardan bazıları, özellikle dışardan gelmiş olanlar, salonun dinleyicilere ayrılan bölümüne, son derece süslenmiş olarak gelmişlerdi; ama çoğu süslenmeyi akıllarına bile getirmemişlerdi. Öyleyken yüzlerinde isteriklere özgü, bir şeyler öğrenmeye susamış, nedereyse hastalıklı bir

merak vardı-O gün, mahkeme salonundaki toplulukta, göze çarpan ve

311

belirtmeden geçemeyeceğimiz, sonradan da birçok izlenimlerle doğru olduğu anlaşılan, özelliklerden biri de şuydu; hemen hemen tüm hanımlar, hiç değilse büyük bir çoğunluğu, Mitya'nın tarafını tutuyor, beraatini istiyorlardı. Bu, belki de Mitya'yı kadınların gönlünü fetheden bir erkek saymalarından ileri geliyordu. Mahkemeye birbirlerine rakip olan iki kadının çıkacağını biliyorlardı. Bunlardan biri, yani Ka-terina İvanovna özellikle herkesi ilgilendiriyordu; onun hakkında pek çok alışılmamış şeyler anlatıyorlardı. İşlediği cinayete rağmen, Mitya'ya karşı olan tutkusunu belirten şaşılacak hikâyelerdi bunlar. Özellikle gururlu bir kadın olması üzerinde duruluyor, (kendisi bizim kentte hemen hemen hiç kimseyi ziyarete gitmemişti) «Aristokrasi çevreleri» ile olan ilişkilerinden söz ediliyordu. Kendisinin hükümet makamlarından, katilin kürek mahkûmu olarak sürüleceği yere onunla birlikte gitmesine ve toprağın altında bir madende nikâh-lanmalarına izin verilmesi için ricada bulunmağa niyetli olduğunu söylüyorlardı.

Gruşenka'nın da mahkemeye Katerina İvanovna'ya rakip olarak çıkmasını, ondan aşağı kalmayan bir heyecanla bekliyorlardı. Aristokrasiye mensup gururlu bir genç kızla,

«feleğin çemberinden geçmiş» bir kadım meraktan kıvranarak bekliyorlardı; söz gelmişken belirteyim: Bizim bayanlar Gru-şenka'yı Katerina İvanovna'yı olduğundan daha iyi tanıyorlardı çünkü, «Piyodor Pavloviç ile zavallı oğlunu felakete sürükleyen»

kadını, daha önce de görmüşlerdi ve hemen hemen hepsi, nasıl olup da baba ile oğulun böyle, «hiç bir özelliği bulunmayan, hatta hiç de güzel olmayan orta halli bir Rus kadım»na bu derece âşık olmalarına şaşıp kalıyorlardı.

Sözün kısası pekçok söylentiler vardı. Kesin olarak şunu da öğrendim ki, özellikle bizim kentte, Mitya yüzünden birkaç ciddî aile kavgası da olmuştu. Birçok bayanlar, bu korkunç dava ile ilgili herşeyde, ayrı düşünceler ileri sürdükleri için eşleri ile müthiş kavga etmişlerdi. Tabiî böyle olunca tüm bu bayanların kocaları, mahkeme salonuna artık sanık durucunda olana karşı dostça duygular beslemek şöyle dursun, içlerinde büyük bir öfke ile gelmişlerdi. Genel olarak, kesin bir şekilde denilebilir ki, kadın dinleyicilerin takındıkları tavırların tam tersine, tüm erkek dinleyiciler, sanığa kötü Duygular besliyorlardı. Dinleyiciler arasında sert, somurtkan,312

hatta açıktan açığa öfkeli yüzler göze çarpıyordu. Hem de bunlar çoğunluktaydı.

Doğrusu, Mitya bunlardan birçoğuna bizim kentte geçirdiği süre içinde şahsen hakaret etmekten kaçınmamıştı. Tabii, ziyaretçiler arasında hemen

hemen neşeli bir tavır takman ve Mitya'nın başına geleceklerle hemen hemen hiç ilgilenmeyen kişiler de vardı. Ama, onlar da davaya karşı tüm olarak kayıtsız değildiler! Herkes davanın nasıl biteceğini merak ediyor ve erkeklerin çoğu suçlunun muhakkak cezalandırılmasını istiyorlardı.

Yalnız, işin ahlâk yönü ile değil de. sadece çağdaş hukuk yönü ile ilgilenen hukukçular bunların dışında kalıyorlardı.

Ünlü Fetyukoviç'in gelişi herkesi heyecanlandırmıştı. Pet-yukoviç'in ustalığı, her yerde biliniyordu Ve bu onun taşrada çok gürültü koparan bir amme davasında sanığı savunmak için ilk gelişi değildi. Onun savunma söylevinden sonra, bu gibi davalar, her zaman tüm Rusya'da ün kazanıyor uzun bir süre unutulmuyorlardı. Bizim savcı ile yargıçlar heyeti başkanı hakkında da birkaç hikâye ağızdan ağıza dolaşıyordu.

Söylendiğine göre, bizim savcı, Petyuköviç'le karşılaşmayı heyecandan içi titreyerek bekliyordu. İkisi daha Petesburg dan meslek hayatlarının başlangıcından bu yana iki eski düşmandılar. Bu gururlu ve daha Petesburg'da iken yeteneklerini gerektiği gibi değerlendirmediği için, daima kendisini başkaları tarafından hakkı yenmiş sayan İppolit Kiriloviç. Karamazov'ların davası eline geçince, neredeyse yeniden dünyaya gelmiş gibi olmuş, bu dava ile artık sönmeye yüz tutar. ününü yeniden canlandırmak hayaline kapılmıştı; yalnız Fet-yukoviç'den korkuyordu.

• İppolit Kiriloviç'in Fetyukoviç karşısında tiril tiril titrediği konusunda anlatılanlar pek yerinde değildi. Bizim savcı, tehlike karşısında morali bozulan tiplerden değildi. Tersine asıl tehlike büyüdükçe gururu artan, cesaretlenen tiplerdendi. Genel olarak ise, onun hakkında şöyle denilebilir: Bizim savcı aşırı derecede heyecanlı ve hastalık derecesinde etki altında kalan bir insandı. Bazı davalara tüm varlığı ile sarılır, onu, sanki kendi kaderi, hatta tüm varlığı verilecek karara bağ-lıymış gibi yürütürdü. Hukukçular arasında onun bu tutumuyla oldukça alay edilirdi. Çünkü bizim savcı bu özelliği ile belki her yerde değil ama hiç değilde, bizim kentte

mahkemedeki mütevazı mevkiden beklenmeyecek derecede geniş bir ün kazanmıştı.

Özellikle psikolojiye olan tutkusu ile alay ediyorlardı. Bence herkes yanılıyordu: Bizim savcı, Karakter bakımından birçoklarının düşündüğünden de çok ciddî bir insandı. Ama bu hastalıklı adam, daha meslek hayatının başlangıcında, kendisini gerektiği gibi kabul ettire-memiş, sonra da ömrü boyunca öyle kalmıştı.

Bizim mahkeme heyeti başkanına gelince, onun hakkında yalnız bir tek şey söylenebilirdi. O da, kültürlü, insancıl, işin pratik uygulamasını çok iyi bilen, ve modern düşünceleri benimsemiş bir insan olduğuydu. Oldukça gururluydu ama, kariyer yapmak için pek o kadar uğraşmıyordu. Onun için yaşamda en önemli şey, önde gelen bir insan olmaktı. Bundan başka,

önemli ilişkileri vardı ve varlıklı adamdı. Karamazov'ların davasına heyecanla sarılmıştı ama sonradan öğrenildiğine göre onu yalnız genel anlamda, belirli bir kategoriye giren bir şey, bizim toplumun sosyal temellerinin bir meyvesi, Rus halkının karakteristik unsurlarını ve buna benzer şeyleri yansıtan bir olay olarak ele alıyordu. Davanın özel karakteri ve içindeki trajedi ile olduğu kadar, bu dava ile ilgili olan sanıktan başlıyarak, diğer kişilere varıncaya dek, herkese karşı oldukça kayıtsız ve tarafsız bir tavır takınmıştı. Belki de aslında öyle olması gerekiyordu.

Daha yargıçlar gelmeden salon iğne atılmayacak kadar dolmuştu. Bizim mahkeme salonu kentin en büyük salonudur; geniş, tavanı yüksek ve sesi çok iyi yansıtan bir salondur.

Biraz çıkıntılı olan bir yerde oturan mahkeme heyetinin sağında bir masa, onun arkasında da jüri üyeleri için iki dizi koltuk vardı. Sanık ile avukatının yeri soldaydı.

Salonun ortasında, mahkeme heyetinin oturduğu yerin yakınında, üzerinde «suç delillerinin bulunduğu masa duruyordu. Masanın üzerinde Fiyodor Pavloviç'in kan içindeki ipek beyaz robdöşambrı, cinayet âleti olduğu tahmin edilen uğursuz bakır havaneli; Mitya'nın, kolu kan içinde olan gömleği, o anda kandan sırılsıklam olmuş

mendilini soktuğu arka cebi ile sırt kısmı yer yer kanlanmış ceketi, şimdi artık büsbütün sarı bir renk almış ve kandan katılaşmış mendili. perhotin'in yanında iken intihar etmek için doldurduğu sonradan da Mokroye'de Tifon Borisoviç'in gizlice ondan alıp sakladığı tabanca, Gruşenka için hazırlanmış paraların bulunduğu, üstü yazılı zarf, paketin bağlandığı incecik, pembe314

kurdele ve hatırlamayacağım daha birçok eşya vardı.

Masanın biraz ilerisinde, salonun dip tarafında, halka ayrılan yerler başlıyordu. Ama daha parmaklığın hemen öbür tarafına, ifadeleri alındıktan sonra mahkeme salonunda kalmaları istenecek olan tanıklar için birkaç koltuk duruyordu.

Saat onda, bir başkandan, bir üyeden ve fahri bir sulh yargıcından olan yargıçlar heyeti geldi. Tabiî, savcı da hemen göründü. Başkan, sağlam yapılı, etine dolgun, boyu ortadan biraz daha aşağı, elli yaşlarında, kırmızı yüzlü bir adamdı. Yer yer ağarmış koyu renkli saçları kısa kesilmişti ve üzerinde ' artık hangisi olduğunu hatırlayamadığım bir nişanı vardı. Savcı ise bana, hatta yalnız bana değil, herkese, çok solgun, yüzü neredeyse yeşil bir renk almış olarak hatta birden zayıflamış göründü; belki de bir gece içinde bu duruma gelmişti. Çünkü onu daha üç gün önce hiç de öyle değil, normal bir halde görmüştüm.

Başkan mübaşire:

— Jüri üyelerinin hepsi geldi mi? diye sorarak işe başladı.

Ama görüyorum ki, böyle devam edemeyeceğim. Çünkü, pek çok şeyi iyice işitemedim, birçoklarını anlayamadım, birçoklarını da akılda tutamadım. Asıl önemli nokta şu: Yukarda belirttiğim gibi, orada söylenen ve olup biten herşeyi harfi harfine anlatmaya kalkışırsam, buna ne zaman, ne de yer yetecektir. Yalnız şunu söyleyebilirim ki, her iki taraf da, yani hem savunma avukatı, hem savcı, jüri üyesi olarak gösterilenler arasında pek çoğuna itiraz etmemişlerdi. On iki jüri üyesinin kimler olduğunu hatırlıyorum: Bizim kentten iki memur, iki tüccar, altı köylü ve gene bizim kent esnafından iki kişi.

Hatırlıyorum, bizim sosyetede daha mahkeme başlamadan çok önce özellikle bayanlar:

«Böyle ince, karışık ve psikolojik bir davada karar verme işi, nasıl oluyor da birtakı»

memurlara, üstelik köylülere bırakılıyor?» diye hayretle sormuş, «hem bu işten bir memur, hele bir köylü ne anlar?* demişlerdi. Gerçekten de jüri üyesi olarak heyete sokulmuş olan dört memurun, dördü de memuriyetleri önemsiz, ak saÇ' h (aralarından yalnız biri biraz daha gençti) bizim sosye tede pek tanınmamış, küçük maaşlarla geçinen, herhalde hiç bir yere götüremeyecekleri yaşlı karıları ile belki de ya

lınayak dolaşan sürü sepet çocukları olan, boş zamanlarında da bir yerde olsa olsa azıcık iskambil oynamayı büyük bir eğlence sayan adamlardı; tabiî ömürlerinde bir tek kitap okumamış kişilerdi. İki tüccara gelince: Bunlar gerçi oturaklı görünüyorlardı ama, garip denecek kadar sessiz hareketsiz insanlardı. Biri sakalsızdı ve Alman biçimi giyinmişti.

Öbürünün ağarmış küçük bir sakalı vardı ve boynuna kırmızı bir kurdele ile, hangisi olduğu bilinmeyen bir madalya takmıştı.

Esnaftan olan adamlara ve köylülere gelince, bunlar için söylenecek bir şey bile yok.

Bizim Skotoprigonyevsk'li esnaf, hemen hemen köylü gibidir. Çift bile sürerler. Arala-larından ikisi, gene Alman biçimi elbise giymişlerdi ve belki de bu yüzden öbür dördünden daha kirli, daha sevimsiz görünüyorlardı. Bu bakımdan, onları iyice gözden geçirdikten sonra, «bu adamlar böyle bir davadan ne anlarlar?» düşüncesi gerçekten akla gelebilirdi. Ben de onları iyice gözden geçirdikten sonra aynı şeyi düşündüm. Bununla birlikte, yüz-lerindeki anlam, garip, hemen hemen tehdit edici bir etki yapıyordu. Sert ve somurtkan yüzleri vardı.

Sonunda başkan, emekliye ayrılmış müşavir unvanına sahip olan Fiyodor Pavloviç Karamazov'un cinayet davasında celsenin açıldığım bildirdi. O

sırada söylediği sözleri tam olarak iyice hatırlamıyorum. Mübaşire sanığı getirmesi için emir verildi; iste o zaman Mitya göründü.

Salonda herşey derin bir sessizliğe gömülmüştü. Sinek uçsa duyulurdu. Başkaları üzerinde nasıl bir etki bıraktığını bilmiyorum ama, benim üzerime Mitya'nın görünüşü hiç de hoş olmayan bir etki yaptı. En önemlisi mahkemeye çok sık giyinmiş olarak, yepyeni bir elbise ile gelmişti. Sonradan işittiğime göre, kendisi mahsus o güne yetiştirilmek üzere ölçüsünü bilen Moskova'daki terzisine bir giysi ısmarlamış-tı•

Ellerinde siyah, yepyeni bir eldiven, sırtında da sık bir gömlek vardı. Hemen hemen uzun adımlarla, gözlerini yere Dikmiş olarak, dümdüz yürüdü ve kılı bile titremeden kendisine ayrılan yere oturdu. Hemen sonra savunma avukatı olan unlu Petyukoviç de göründü ve salonda hafif bir uğultu dola-şır gibi oldu. Fetkuyoviç uzun boylu, kupkuru bir adamdı, uzun ince bacakları, son derece uzun, ince ve solgun par-makları, traşlı bir yüzü, fazla göze çarpmayacak şekilde oldukça kısa saçları ve bazen alaylı alaylı, ya da316

gülümseyerek eğrilen ince dudakları vardı. Görünüşe bakılırsa, kırk yaşlarında kadar vardı. Eğer pek büyük olmayan, bakışları anlamsız, ancak uzun, ince burnunun ayırdığı ve şaşılacak kadar birbirlerine yakın olan gözleri böyle olmasa, belki de yüzü insana hoş

görünebilirdi. Sözün kısası, yüzünde bir sertlik ve, onu kuşa benzeten bir şey vardı. Bu da insanı şaşırtıyordu. Sırtında Irak, boynunda da beyaz bir kravat vardı.

Başkanın Mitya'ya ilk sorduğu soruları, daha doğrusu adını, unvanını ve buna benzer şeyleri soruşunu hatırlıyorum. Mitya sert bir tavırla ama garip, beklenmedik kadar yüksek sesle karşılık verdi; o kadar ki başkan bile başını sallayarak ona hayretle baktı.

Sonra, dava ile ilgili olarak getirtilen kişilerin, yani tanıklarla eksperlerin listesi okundu.

Liste uzundu; tanıkların dördü, o sırada Paris'te bulunan, ama ifadesi daha önceki soruşturmada alınmış olan Mlusov, hastalık nedeniyle bayan Hohlakova, çiftlik sahibi Maksi-mov, bir de ani ölümü nedeniyle Smerdyakov, gelmemişlerdi. Smerdyakov'un ölümü ile ilgili olarak mahkemeye polisten gelmiş bir vesika sunulmuştu.

Smerdyakov'un ölüm haberi salonda birden şiddetli bir harekete ve fısıltılara yol açtı.

Tabiî, halk arasında birçokları, bu ani intihar faslını hiç bilmiyorlardı. Ama herkesi en çok Mitya'nın beklenmedik çıkışı şaşırttı: Smerdyakov'un intihan bildirilir bildirilmez, birden oturduğu yerden bütün salona duyuracak şekilde:

— Köpeğin biriydi, köpek gibi de geberdi! diye bağırdı. Avukatın ona doğru nasıl atıldığını, başkanın nasıl ona

doğru dönerek eğer bir daha öyle bir çıkışta bulunursa, sert tedbir almak tehdidini savurduğunu hatırlıyorum. Mitya kesik kesik başım sallıyarak, ama hiç de pişman olmamış gibi birkaç kez alçak sesle avukatına:

— Bir daha yapmam, yapmam! Ağzımdan kaçtı! Bir daha yapmam! diye tekrarladı.

Tabiî bu kısacık çıkış, jürinin ve dinleyicilerin üzerinde hiç de onun lehinde bir etki yapmadı. Onlara göre karakterini açıklamış, kendi kendini belli etmişti. İşte mahkeme kâtibi iddianameyi bu izlenimin yarattığı hava içinde okudu.

iddianame kısa ama, esaslıydı. Falancanın neden

mevkiinde bulunduğunu, l kendisini neden mahkemeye vermek gerektiğini belirten en önnemli nedenler ileri sürülmüştü. Bununla birlikte iddianame, benim üzerimde şiddetli bir etki yaptı. Mahkeme kâtibi, gür bir sesle sözlerinin üzerinde ayrı ayrı, belirli bir şekilde durarak okuyordu. Bütün trajedi, sanki yeniden herkesin gözleri önünde bir kabartma olarak özetlenmiş ve kaçınılmaz bir kaderin çiğ ışıkları altında aydınlanmış

olarak yenideni oynanıyordu. Hatırlıyorum ki, iddianame okunduktan hemen sonra başkan, gür ve etkili bir sesle Mitya'ya:

— Sanık, suçlu olduğunuzu kabul ediyor musunuz? diye sordu.

Mitya birden yerindeen kalktı ve gene beklenmedik bir şekilde hemen hemen avvazı çıktığı kadar:

— Sarhoşluk, ahlâksıızlık. tembellik ve serserilik ettiğim için kendimi suç.lu olarak kabul ediyorum, dedi. Kaderin bana oyun oynadığı anda, ömrümün sonuna dek artık namuslu bir insan olmak i istiyorum! Ama ihtiyarın, düşmanımın yani babamın öldürülmesinden suçlu değilim! Onun soyulmasında da suçlu değilim.

Hayır, hayır, suçlu değilim! Zaten bu suçu işleyemezdim: Dimitriy Karamazov adi bir adam olabilir ama, hırsız değildir!

Bunları bağırarak söyledikten sonra yerine oturdu. Belliydi ki, tiril tiril titriyordu. Başkan gene ona doğru döndü ve kısaca yalnız sorulara karşılık vermesini, dava i!e ilgili olmayan davranışlarda bulunmamasını, çılgınca bağırışlarından vazgeçmesini ihtar etti. Sonra tekrar davaya bakılmasını emretti. Yemin için tüm tanıkları getirdiler. O zaman hepsini birden gördüm. Şunu da belirteyim ki, sanığın kardeş-terinin yemin etmeden

tanıklık etmelerine izin verildi. Pa-Pazla başkan öğütlerde tbulundular ve tanıklar dışarı çıkan-kp mümkün olduğu kadar ayrı yerlere oturtuldular. Ondan sonra herbirini ayrı ayrı çağırmaya başladılar-318 KARAMAZOV KARDEŞLER

TEHLİKELİ TANIKLAR

Savcının gösterdiği tanıklarla, savunmayı yapan avukatın gösterdiği tanıkların herhangi bir şekilde gruplara ayrılıp ayrılmadıklarını ve nasıl bir düzen içinde içeri çağrıldıklarını bilmiyorum. Herhalde bütün bunlar yapılmıştı. Bildiğim tek şey varsa, o da önce savcının gösterdiği tanıkların çağırtıldığıdır. Tekrar ediyorum, tüm soruşturmaları noktası noktasına anlatmak niyetinde değilim. Bundan başka, zaten bunu anlatmam bir bakıma gereksiz bir şey olacaktır. Çünkü, hukuk açısından tartışmaya girişen savcı ile sanığı savunan avukatın söylevlerinde, alınmış olan ifadelerin bütün gelişmesi, anlamı ve özellikleri parlak bir ışık altında bir noktaya toplanmış gibiydi. Bu harikulade güze! iki

.söylevi ise, hiç değilse yer yer, tam olarak yazdım; zamanı gelin linçe onları açıklayacağım. Aynı zamanda daha hukuki çatışmalar başlamadan önce, hiç beklenmedik bir anda meydana gelen ve davanın felâketli, uğursuz bir sonuca sürüklenmesinde muhakkak etkisi olan beklenmedik bir olayı da anlatacağım.

Yalnız sunu belirteyim ki, daha ilk anlarda davanın özel bir karakter taşıdığı, göz kamaştırıcı bir şekilde ortaya çıktı. Herkes bunu farketti. Bu özellik de savunmanın elinde bulunan imkânlarla kıyaslanınca, suçlamanın olağanüstü bir şiddetle yapılmasıydı. Bunu herkes, daha başlangıçla, o insana korku veren mahkeme salonunda, bütün olaylar bir araya toplanıp özetlendiği ve işlenen cinayet bütün o dehşet uyandırıcı çıplaklığı ile ortaya dökülüp de yavaş yavaş gözler önüne serilince anladı. Belki herkes daha ilk sözlerden, bu davanın hiç de tartışılacak bir dava olmadığını, şüphe götürür bir yönü bulunmadığını, hatta doğru söylemek gerekir se hukuk prosedürünün sadece âdet yerini bulsun diye ya pıldığını. sanığın da suçlu hem de apaçık su götürmez bir şekilde suçlu olduğunu kavradı.

Hatta bana öyle geliyor ki, ilgi çekici sanığın beraat etmesini bu kadar sabırsızlıkla bekleyen o bayanların h (hiç biri bunun dışında değildi) beraatini isterken, aynı 319

manda kesin olarak suçlu olduğuna inanıyorlardı. Yalnız bu kadar da değil. Eğer sanığın suçluluğu bu kadar apaçık bir şekilde belirtilmemiş olsaydı, üzüntü bile duyarlardı!

Çünkü o zaman sanık beraat edince davanın çözülmesi bu kadar gösterişli olamazdı.

Sanığın beraatine gelince, ne gariptir kadınların hepsi kesin olarak, hemen hemen son dakikaya kadar buna inandılar: «Suçludur ama, yargıçlar onu hümanist bir düşüncenin etkisi altında ve yeni akımlara uyarak, şimdi

moda olan yeni duygulara kapılarak beraat ettireceklerdir!» falan, filân diyorlardı. İşte, oraya bu kadar sabırsızlıkla koşup gelmelerinin asıl nedeni buydu.

Erkekler ise daha çok savcı ile sempatik Fetyukoviç'in arasında meydana gelecek olan çatışma ile ilgileniyorlardı. Hepsi de hayretle kendi kendilerine: «Fetyukoviç gibi yeteneği olan bir avukat bile, böyle çürük, böyle daha başında yitirilmiş bir davadan ne çıkarabilir?» diye soruyor, bu yüzden sözlerini adım adım izliyorlardı. Ama Fetyukoviç, sonuna dek, taa savunmasını açıklayıncaya kadar herkes için bir bilmece olarak kaldı.

Tecrübeli insanlar, onun kendine göre bir sistemi olduğunu, daha başlangıçta bir plan hazırladığını seziyorlardı. Bir amacı vardı ama, o amacın ne olduğunu anlamak hemen hemen imkânsızdı. Bununla birlikte. kendine olan güveni, kararlılığı hemen göze çarpıyordu. Bundan başka, herkes, memnunlukla, onun bizde geçirdiği o kısa süre içinde, (ki geleli belki ancak üç gün kadar olmuştu) davayı şaşılacak bir şekilde iyice öğrenmiş ve

«en ince noktalarına kadar incelemiş olduğunu» farketmişti. Örneğin, sonradan savcının gösterdiği tüm tanıkları, tam zamanında, nasıl «tökezlettiğini», fırsat çıkınca onları nasıl şaşırttığını ve en önemlisi ahlâk yönünden çürük taraflarını nasıl belirttiğini, böylece verdikleri ifadelerin kendiliğinden önemini yitirmesine yol açtığını zevkle anlatıyorlardı.

Bunu olsa olsa, bir söz düellosu yapılmış olsun, davaya hukuk bakımından renk katılsın da avukatların alışılmış taktiklerinden hiç biri

unutulmasın, diye yaptığını sanıyorlardı: Çünkü herkes onun bütün bu «çürüğe çıkarma» çabaları ile sonuca et-*' yapacak herhangi bir büyük yarar elde edemeyeceği, bu-nu da herkesten çok kendisinin bildiği kanısındaydı. Onlara Fetyukoviç'in daha açıklamadığı kendine göre bir dü-, henüz ortaya çıkarmadığı, zamanı gelince birden

ortaya atacağı gizli bir savunma silâhı vardı. Buna rağ-320

men, kendi gücünü idrak ederek sanki oyun yapıyor, kendi kendine eğleniyordu.

Bu yüzden, örneğin «bahçeye bakan kapının açık olduğu» konusunda davanın en önemli ifadesini vermiş olan ve Fiyodor Pavloviç'in eski uşağı Grigoriy Vasilyeviç'i sorguya çektikleri vakit, savunma avukatı soru sormak sırası kendisine gelince, onu sanki kıskaç içine aldı. Şunu belirteyim ki, Grigoriy Vasilyeviç mahkemenin karşısına, yargıçların haşmetinden de kendisini dinleyen halkın kalabahklı-ğından da hiç şaşırmamış olarak, sakin, hatta nerdeyse çok gururlu bir tavırla çıkmıştı. İfadesini sanki, Marfa İgnet-yevna ile başbaşa sohbet ediyormuş gibi güvenli bir tavırla veriyordu; yalnız belki biraz daha saygılı bir tavrı vardı. Onu şaşırtmaya imkân yoktu. Savcı, önce Karamazov'ların ailesi konusunda uzun sorular sordu. Böylece aile panoraması açıkça ortaya çıktı. Tanığın açık yürekli ve

tarafsız olduğu, sözlerinden anlaşılıyordu. Örneğin eski efendisini anarken ona karşı beslediği derin saygıya rağmen, gene de onun Mitya'ya karşı haksızlık ettiğini,

«çocuklarını gerektiği gibi büyütmediğini açıkladı. Mitya'nın çocukluk yıllarını anlatırken de, «Eğer ben olmasaydım, onu, o mini mini çocuğu bitler yerdi.» diye devam ederek:

«Hem zaten, bir babaya oğlunun, üstelik annesine ait ve oğluna, annesinin soyundan kalan bir çiftlikle, böyle hakkını yemesi yakışır şey değildi,» dedi Savcı, Grigoriy'e Fiyodor Vasilyeviç'in hesaplarda oğlunun hakkını yediğini söylerken neye dayandığını sorunca, Grigoriy Vasilyeviç herkesi hayrette bırakarak, hiç bir esaslı delil ileri süremedi. Ama yine de onun oğlu ile hesaplaşırken: «Doğru davranmadığını»

söyledi ve «Oğluna daha birkaç bin vermesi gerekirdi,» dedi. Bu arada şunu söyleyeyim ki Fiyodor Pavloviç'in gerçekten mi Mitya'ya hakkı olan parayı tam olarak ödemediği sorusunda savcı, sonradan özellikle ısrar ederek, Alyoşa ile İvan Fiyodoroviç de dahil olmak üzere, hangi tanıklara sorabilecekse hepsine sormuş, ama tanıkların hiç birinden bu konuda kesin bir bilgi edinemememiş" ti. Herkes olayın doğru olduğunu kabul ediyor, ama hiç kimse herhangi kesin bir delil gösteremiyordu.

Grigoriy, sofrada olup bitenleri, Dimitriy Fiyodoroviç zorla eve girip de, babasını dövdüğünü ve tekrar geriye dönerek onu öldüreceği tehdidini savurduğu vakit olanları anla-KARAMAZOV KARDEŞLER 321

yınca mahkeme salonunda kötü bir hava dalgalandı. kaldı ki içi, ihtiyar uşak bunları fazla dallandırıp budaklandırma dan kendine özgü bir dille anlatıyordu, öyleyken anlatıkları; müthiş bir etki yaratıyordu. Kendisisi tokatlayan ve yere düşüren Mitya'ya, ona karşı yapmış olduğu bu hakarette; ötürü, hiç kızmadığını, onu çoktandır bağışladığını söyledi Ölen Smerdyakov'dan söz ederken, haç çıkardı ve onun icin: «Yetenekleri olan bir delikanlıydı, ama aptaldı ve baskı al: tında olduğu için hastalık derecesine varan bir boyun egikliği; vardı, üstelik Tanrı'ya da inanmıyordu. Tanrı'ya ise Bunamayı isc ona Fiyodor Pavloviç ile en büyük oğlu öğretmişlerdi.» dedi. Ama Smerdyakov'un dürüstlüğü söz konusu olan, da Grjporiy neredeyse heyecanla namuslu bir adam olduğu-nu söyleyerek bir gün efendisinin yere düşürdüğü parayı: bulduğunu, uasıl kendisine saklamayıp, efendisine teslim ettiğini, onun da bu davranışı için kendisine «bir altın hediye ettiğini» ondan sonra da artık her bakımdan ona güvenmeye başladığını anlattı.

Bahçeye açılan kapıya gelince; bu konuda sözlerini büyük bir ısrarla tekrarlayıp duruyordu. Ama Grgoriy'e o kadar çok şey sordular ki, hepsini hatırlamama imkan, yok.

Sonunda, soru sorma sırası savunma avukatına geldi-:. o .da herşeyden önce, Fiyodor Pavloviç'in güya «kimliği bilinen bir bayana verilmek üzere hazırladığı üç bin rublelik paket kolsunda sorulara başladı.

— Siz ki, efendinize bunca yıldır hizmet etmiş bir yakıcısınız, bu paketi kendi gözünüzle gördünüz mü?

Grigoriy karşılık vererek, paketi görmediğini, hatta böy-le bir paranın bulunduğunu hiç kimseden işitmediğini söy-

— Şimdiye dek, yani herkes bundan söz etmeye başla-yincaya dek, bunu hiç kimseden işitmedim dedi.

Savcı, çiftliğin paylaşılması konusunda nasıl herkese ıs-ısrarla soru sormuşsa, Fetyukoviç de bu paket konusunda tanıklardan hangisine soru sorabilecekse, hepsine bunu sordu ve.herkesten hep aynı karşılığı aldı- Birçokları bu paketin varlığını işittikleri halde, hiç kimse onu kendi gözü ile gör-memişti- Herkes savunma avukatının bu soru üzerinde ısrar edişini daha başlangıçta farketmişti. petyukoviç, birden hiç beklenmedik bir şekilde: 322

— Şimdi izin verirseniz, size bir soru sormak istiyorum

dedi. Bundan önceki soruşturmada belirtiğiniz gibi, o gece uykuya yatmadan önce, ağrıyan belinize iyi geleceğini umut ederek sürdüğünüz merhem ya da karışım neydi, söyleyebilir misiniz?.

Grigoriy, donuk bir tavırla kendisine soru sorana baktı kısa bir süre sustu, sonra:

— Adaçayı sürdüler, diye mırıldandı.

— Yalnız adaçayı mı? Hatırlayın bakalım, başka bir şey yok muydu?

— Devedikeni de vardı. Petyukoviç, merakla:

— Belki biber de vardı, dedi.

— Biber de vardı ya.

— Başka şeyler de. Bunların hepsi de votkaya yatırılmıştı, öyle değil mi?

— İspirtoya.

Salonda hafif gülüşmeler dalgalandı.

— Demek öyle, ispirtoya bile yatırmışsınız onları Sırtınızı bu karışımla ovdurduktan sonra, şişedeki kalanı da, yalnız eşinizin bildiği önemli bir dua ile içmişsiniz, öyle mi?

— İçtim ya.

— Ne kadar içtiğinizi söyleyebilir misiniz? Tahminen ne kadar? Bir kadeh, iki kadeh?

— Bir bardak kadar.

— Yaa, bir bardak kadar içtiniz demek. Ama belki de içtiğiniz bir buçuk bardak ederdi, ne dersiniz?

Grigoriy sustu. Bir şeyler anlamış gibiydi.

— Bir buçuk bardak saf ispirto içmek hiç de fena şey değil, ne dersiniz? Bu kadarını içtikten sonra artık bahçeye açılan kapıyı değil, insan «cennetin kapılarını bile açık»

görebilir. Öyle değil mi?

Grigoriy hep susuyordu. Salonda gene gülüşmeler duyul" du. Başkan kımıldadı.

Fetyukoviç gittikçe daha çok sıkıştı' rarak:

— Bahçeye bakan kapının açık olduğunu gördüğünüz sırada, uykuda olup olmadığınızı kesin olarak söyleyebilir mi siniz?

— O sırada ayaktaydım.

— Ama bu uykuda olmadığınızı ispat etmez ki.

323

Salonda tekrar tekrar gülüşmeler başladı.

__O anda, diyelim ki, biri size herhangi bir şeyi, örneğin hangi yılda olduğunuzu sorsaydı, karşılık verebilir miydiniz?

_ Bilmiyorum.

— Peki, şimdi milâdi hangi yıldayız. Bunu biliyor musunuz?

Grigoriy şaşkın bir tavırla kendisine işkence eden adama dik dik bakıyordu.

Ne gariptir, gerçekten hangi yılda olduklarını bilmiyordu.

— Ama herhalde elinizde kaç parmak var, onu biliyorsunuz değil mi?

Grigoriy, birden yüksek sesle ve sözlerinin üzerinde dura dura:

— Ben... bizler boyun eğmeye alışmış insanlarız, eğer büyüklerim benimle alay etmek istiyorlarsa, buna da bir diyeceğim yoktur, dedi.

Petyukoviç biraz bozulur gibi oldu. Bunun üzerine işe başkan da karıştı ve savunma avukatına öğüt verir bir tavırla daha uygun sorular sorması gerektiğini hatırlattı.

Fetyukoviç başkanın sözlerini dinledikten sonra, ağırbaşlı bir tavırla eğilerek sorularını bitirdiğini söyledi. Tabiî, halkta da, jüri üyelerinde de

belirtilen o tedavi şeklinden sonra,

«Cen-net'in kapılarını bile açık> görebilecek hale gelen, bundan başka, o sırada hangi milâdi yılda olduklarını bile bilmeyen bir insanın verdiği ifadenin doğruluğu konusunda küçücük de olsa bir şüphe kırıntısı uyanabilirdi. Bu bakımdan savun-ma avukatı gene de amacına ulaşmış oldu. Ama Grigoriy çıkmadan önce bir olay daha meydana geldi. Başkan sanığa dönerek, biraz önce verilmiş olan ifade konusunda söy-sözü olup olmadığını sordu.

Mitya yüksek sesle:

— Kapı konusu bir tarafa, hepsini doğru söyledi, diye karşılık verdi. Bitlerimi ayıkladığı için kendisine teşekkür ederim Attığım dayağı bağışladığı için de teşekkür ederim.

ihtiyar adam., ömrü boyunca dürüst yaşamış ve babama kö-prk gibi sadık kalmıştır.

Başkan sert bir tavırla:

— Sanık, lütfen kullandığınız sözlere dikkat edin! dedi.324

Grigoriy:

•— Ben köpek değilim, diye homurdandı. Mitya:

— Eh. madem öyle o halde köpek benim! diye bağırdı Madem alındı, bunu üzerime alıyor ve ondan özür diliyorum. Ona karşı hayvanca davrandım. Ona hiç acımadım!

Ezop'a bile acımadım.

Başkan gene sert bir tavırla:

— Hangi Ezop'a? diye sordu.

— Canım, Piyero'ya işte!... Yani babama, Fiyodor Pav-loviç'e.

Başkan, etkili bir tavırla, ve çok sert bir sesle Mitya'ya kullanacağı sözleri daha iyi seçmesini tekrar tekrar söyledi.

— Böyle konuşarak yargıçlarınızın hakkınızdaki düşüncelerini etkiliyor, kendinize zarar veriyorsunuz! dedi.

Savunma avukatı tanık Rakitin'in sorgusu esnasında da, aynı şekilde işi ustaca idare etti.

Şunu da belirteyim ki, Rakitin en önemli tanıklardan biriydi. Belliydi ki, savcı ona çok değer veriyordu. Rakitin'in herşeyi bildiği, hayret edilecek

kadar çok şeyler öğrendiği, herkese uğradığı, herşeyi gördüğü, herkesle konuştuğu ve Fiyodor Pavloviç ile tüm Karamazov'ların yaşantısını ayrıntılarına varıncaya dek bildiği anlaşıldı. Gerçi içinde üç bin ruble bulunan paketi o da sadece Mitya'dan öğrenmişti. Ama buna karşılık, Mitya'nın Başkent meyhanesindeki marifetlerini tüm ayrıntıları ile an-'attı, onu kötü duruma düşürecek tüm sözlerini davranışla-/mı bir bir açıkladı, sonra yüzbaşı Snegirev ile ilgili olan -hamam lifi» hikâyesini de anlattı. Fiyodor Pavloviç'in çift lik üzerinde hesaplaşırken Mitya'ya bir miktar borçlu kalıp kalmadığı gibi özel bir konuda ise, Rakitin bile hiç bir Sey söyleyebilecek durumda değildi. Ancak genel anlamda Mitya yi küçük düşürücü bazı sözlerle yetindi.

— Karamazov'ların saçma tutumları içinde kimin haklı kimin suçlu olduğunu, kimin kime borçlu olduğunu . maya imkân var mı? Şeytan olsa bu arap saçına karışıklığın içinden çıkamaz! dedi.

Dava konusu olan cinayetin meydana getirdiği tüm tra jediyi, kölelik devrinden kalma miyadı dolmuş ahlâk ama yışları ile ihtiyaçlarına karşılık verecek kurumlardan yo olduğu için acı çeken ve karışıklık içine gömülmüş bir

va'nın eseri olarak tanımladı. Sözün kısası, bir şeyler söyle-mesine fırsat verdiler. Bay Rakitin kendini ilk olarak bu davada herkese tanıttı ve dikkati çekti. Savcı, tanığın dava konusu olan cinayetle ilgili olarak bir dergiye yazı hasırladığını biliyordu. Sonradan da iddianamesinde,' (daha aşağıda göreceğimiz gibi) bu yazıdan alınmış birkaç söz kullanacaktı, demek ki, yazıyı biliyordu.

Tanığın çizdiği tablo kaderin karanlık ve korkunç yönlerini yansıtan bir hava içindeydi ve

«savcılık makamı» için büyük bir destek oldu. Rakitin durumu özetleyen sözleri, tarafsız düşünceleri, olağanüstü denecek derecede kibar ve yüksek ifadesiyle, halkın gönlünü satın almıştı. Özellikle köylülerin köle olarak kullanıldığından ve acı çeken talihsiz Rusya'dan söz ettiği yerlerde birden iki üç kişinin, ellerinde olmayarak alkışladıkları bile işitildi. Ama Rakitin, ne de olsa genç bir adam olarak küçük bir hata işledi. Savunma avukatı da hemen bu hatadan güzelce yararlandı.

Rakitin Gruşenka ile ilgili olan bazı bilmen sorulara karşılık verirken, artık herkesçe beğenildiğini hissettiği sözlerinin heyecanına kapılarak, tırmandığı o yükseklerden Agrafena Aleksandrovna'dan, onu küçümsediğini belli eder bir Şekilde «tüccar Samsonov'un kapatması» olarak söz etmek cüretini göstermişti. Sonradan bu sözünü almak için neler vermezdi! çünkü Fetyukoviç onu işte bu söz üzerine kıstırdı. Bu da, Rakitin'in avukatın bu kadar kısa bir süre içinde davayı böylesine mahrem ayrıntılarına varıncaya dek in-celeyebileceğini hiç tahmin etmemesinden oldu.

Savunma avukatı, soru sormak sırası kendisine gelince nazik, hatta saygılı bir tavırla: İzin verirseniz şunu öğrenmek istiyorum! Piskopos-luk

makamının yayınladığı, «Tanrı'nın Rahmetine Kavuşan

zosıma Dedenin Hayatı» isimli, derin düşüncelerle dolu, aynı zamanda piskopos hazretlerine harikulade güzel bir şekilde

saygı ile ithaf edilmiş bulunan, geçenlerde büyük bir zevkle okuduğum broşürü hazırlayan Bay Rakitin, sizsiniz değil mi? Rakitin birden nedense şaşkınlığa uğramıştı, neredeyse

Ben onu yayınlamak için yazmadım... Sonradan ya-

lar onu, dedi.

Yaa, çok güzel olmuş öyleyse! Sizin gibi bir düşünür,326

toplumda meydana gelen her olayla geniş bir şekilde ilgilenebilir, hatta ilgilenmelidir.

Çok saygıdeğer piskoposun himayeleri ile, o çok yararlı olan broşürünüz, her yere yayılmış ve belirli bir oranda etkili olmuştur... Ama ben asıl sizden şunu öğrenmek istiyordum: Demin, Bayan Svetlova ile oldukça yakından tanıştığınızı bildirdiniz.

(Not: Gruşenka'nın soyadının «Svetlova» olduğu o sırada meydana çıkmıştı. Bunu ilk kez olarak, bu dava görülürken, o gün öğrendim.)

Rakitin, kıpkırmızı oldu:

— Ben, bütün ilişkilerim konusunda hesap veremem... Ben, genç bir adamım...

Hem, hayatına karışmış olan herkes için kim hesap verebilir?

Fetyukoviç sanki mahcup olmuş ve hemen özür dilemek için acele ediyormuş gibi:

— Anlıyorum, çok iyi anlıyorum! diye bağırdı. Siz de herhangi bir başka genç gibi, evinde kentin en kibar gençlerini seve seve kabul eden, genç ve güzel bir kadınla tanışmayı ilginç bulabilirsiniz. Ama... bir şey öğrenmek istiyordum: Öğrendiğimize göre Svetlova, iki ay önce Karamazov'-ların en küçüğü ile, Aleksey Piyodoroviç ile tanışmayı çok istemiş ve onu özellikle o zamanki manastır giyimi içinde evine getirirseniz, size yirmi beş ruble vereceğini vaad etmiş: siz onu getirir getirmez, bu parayı verecekmiş. Öğrendiğimize göre, dava konusu olan feci olay işte o günün gecesinde meydana gelmiş. Siz gerçekten Aleksey Karamazov'u Bayan Svetlova'ya getirdiniz mi? Onu getirdiğiniz vakit de Svetlova'dan ödül olarak yirmi beş

ruble aldınız mı?

— Ama bu şakaydı… Bununla neden ilgileniyorsunuz, anlayamadım, karayı şaka olsun diye aldım… sonradan geri vermek için…

— Demek aldınız. Ama şu ana kadar geri vermediniz. •• yoksa verdiniz mi?

Raki tin:

— Saçma, diye mırıldandı. Böyle sorulara karşılık veremem… tabiî geri vereceğim bu parayı.

Başkan araya girdi, ama savunma avukatı Bay Rakitin'e soracağı soruları bitirmiş

olduğunu bildirdi. Bay "Rakitin, tanıklık mevkiinden hafifçe lekelenmiş olarak ayrıldı. Ne de olsa o yüksekten atıp tutarak söylediği sözlerin yarattığı ha

va bozulmuştu ve Fetyukoviç onu gözleri ile izlerken halka: Bizi suçlayan o soylu hasımlarımız, böyle insanlar işte!» diyor gibiydi. Hatırlıyorum, bu soruşturma da gene Mitya'-nın yol açtığı bir olaydan yoksun kalmadı Mitva, Rakitin'in. Gruşenka'dan söz ederken takındığı tavırdan ötürü çileden çıkarak, birden oturduğu yerden:

— Dalkavuk! diye bağırdı.

Sonra da başkan Bakitin'in sorgusu bitip de sanığa söylemek istediği bir şeyi olup olmadığını surunca, etrafı çınlatan bir sesle:

— Bu adam benden sanık durumuna düştüğüm vakit de borç olarak para sızdırıp duruyordu! Namussuz, kariyer düşkünü dalkavuğun biridir o! Üstelik Tanrı'ya da inanmıyor. Piskoposu da kandırdı işte!

Mitya'yı tabiî gene olmayacak sözler kullandığı için ikaz ettiler. Ama Bay Rakitin'in işi bitmişti. Yüzbaşı Snegirev'in tanıklığı da işe yaramadı; ama bu artık bambaşka bir nedenden oldu. Snegirev mahkemeye yırtık pırtık ve pis bir giysi, ayağında da kirli çizmelerle gelmişti. Alınan bütün tedbirlere ve yapılan «incelemeye» rağmen birden zilzurna sarhoş olduğu anlaşıldı. Mitya'nın ona yapmış olduğu hakaret konusunda kendisine soru sordukları vakit ise birden karşılık vermeyi reddetti:

— Tanrı görsün halini, dedi. İlyuşeçka bu konuda konuşmamamı emretti. Tanrı öbür dünyada bana karşılığını verecektir, efendim.

— Konuşmamanızı kim emretti? Siz kimden söz ediyorsunuz?

— Oğlum ilyuşeçka, «Babacığım, babacığım, seni ne kadar küçük düşürdü!» demişti.

Taşın bulunduğu yerde söylemişti bunu. Şimdi ise kendisi ölüm döşeğinde efendim.

Yüzbaşı birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, sonra kendini yere atarak başkanın ayaklarına kapandı. Ken~ i halkın gülüşmeleri arasında, hemen dışarı çıkardılar.

Savcının hazırlamış olduğu hava, hiç de istediği gibi bir sonuç vermemişti.

Savunma avukatı ise, her fırsattan yararlanmaya de-vam ediyor ve davayı en küçük ayrıntılarına kadar incele-miş olduğunu gösteren bilgisi ile herkesi gittikçe daha çok şaşırtıyordu, örneğin, Trifon Borisoviç'In ifadesi oldukça bü-

yük bir etki yapmıştı ve tabii Mitya'nın çok aleyhinde idi Çünkü Trifon Borisoviç, ısrarla, neredeyse parmak hesabı yaparak, Mitya'nın Mokroye'ye ilk gelişinde yani o felaket meydana gelmeden bir ay önce, üç bin rubleden daha az pa. ra sarfetmiş olmasına imkân olmadığını söylemişti.

Belki birazcık daha azdı. Ama yalnız çingene kızlarına bile ne kadar para verdi? Kimbilir hele bizimkilere, bizim o bitli köylülere «sokaklarda birer buçuk ruble yağdırmak» şöyle dursun, en az kâğıt para olarak yirmi beşer ruble vermişlerdi. Daha az olamaz! Hele o vakit, ceplerinden kimbilir ne kadar para çalındı efendim! Çalan adam, çaldığının üzerinde elini bırakmaz ki! Kendileri boşuna paraları avuç avuç savururken, hırsızı nasıl yakalarsın! Bizim insanlarımız hayduttur, hiç bir şeyden çekinmez! Hele, köy kızlarına, bizim köy kızlarına neler vermedi! O günden sonra hepsi, zenginlediler. Benim bildiğim bu. Oysa eskiden fakirdiler! diyordu.

Sözün kısası yapılan her masrafı hatırladı, herşeyi sanki hesap veriyormuş gibi ortaya döktü... Böylece yalnız bin beş yüz rublenin harcandığı, geriye kalan bin beş yüz rublenin ise, bir beze sarılıp ayrı bir yere konduğu düşüncesi akıl alacak bir şey gibi görünmüyordu. Trifon Borisoviç; «Büyüklerinin» gözüne girmek için, elinden geleni yapmak isteği ile:

— O üç bini, kuruşu kuruşuna kendi gözümle beyefendinin elinde gördüm. Artık biz hesap bilmezsek, kim bilecek? diye yüksek sesle söyleniyordu.

Ama soru sorma sırası kendisine gelince, savunma avukatı, verilen ifadeyi hiç çürütmeye çalışmadan, birden arabacı Timofey ile Akim isminde bir başka köylünün, Mckroye'-de yapılan o eğlence sırasında, daha tevkiften bir ay önce, Mitya'nın sarhoş bir halde yere düşürdüğü bir yüz rubleliği, sofada, yerde bulduklarını, bu parayı alıp Trifon Bo-risoviç'e götürdüklerini, onun da buna karşılık, onlara birer ruble verdiğini söyleyerek:

— Peki, o zaman bu yüz rubleyi, Bay Karamazov'a'» geri verdiniz mi, vermediniz mi?

diye sordu.

Trifon Borisoviç, ne kadar lâfı dolandırmaya çalıştıysa da köylüler sorguya çekildikten sonra, yüz rubleliğin bulun duğunu kabul etmek zorunda kaldı, yalnız bu parayı daha» °

zaman, kuruşuna bile dokunmadan Dimitriy Fiyodoroviç'e götürüp teslim ettiğini ileri sürdü.

— Namuslu bir adamım da onun için yaptım bunu! Yalnız kendileri o sırada iyice sarhoştular. Bu bakımdan bunu herhalde hatırlamıyorlardır, dedi. Ama tanık olarak köylüler sorguya çekilinceye dek, o yüz rubleliğin bulunmuş olduğunu inkâr ettiği için, sonradan parayı sarhoş olan Mitya'ya geri verdiğine dair söylediği sözler de tabiî büyük bir şüpheyle karşılandı. Böylece, savcının ortaya çıkardığı tanıklar arasında en tehlikeli olanlardan biri, gene şüphe altında ve adı oldukça lekelenmiş olarak çekilip gitti.

Polonyalılarla da aynı şey oldu: İkisi de mahkemeye hiçbir etki altında bulunmadıklarını belirten gururlu bir tavırla gelmişlerdi. Yüksek sesle, önce «Çar'a hizmet» ettiklerini, sonra da «Pan Mitya»nın, kendilerine, namuslarını satın almak için, üç bin ruble teklif ettiğini söylediler; üstelik kendi gözleri ile Mitya'nın elinde büyük bir para gördüklerine tanıklık ettiler.

Pan Mussyaloviç, cümlelerine pek çok Lehçe sözler katıyordu. Böyle yapmakla başkan ile savcının gözünde yükseldiğini farkederek gittikçe daha ağdalı konuşmaya başladı. Artık tam anlamıyla Lehçe konuşuyordu.

Ama Fetyukoviç, onları da ağlarının içine düşürdü. Tekrar çağırılan Trifon Borisoviç, ağzında ne kadar geveledivse, Pan Vrublevski'nin oynanan iskambil destesinin yerine, gizlice kendi destesini koyduğunu, Pan Mussyaloviç'in de bankoyu tutarken, hileli bir kâğıt kullandığını açıklamak zorunda kaldı. Bunu ifade verme sırası gelince, Kalganov da belirtti. Böylece her iki Pan, oldukça utanç içinde, hatta dinleyicilerin gülüşmeleri arasında çekilip gittiler.

Ondan sonraki en tehlikeli tanıkların tümünün başına da aynı şey çeldi. Fetyukoviç her birini, ahlâk yönünden ustaca lekelemeyi ve biraz bozulmuş olarak uzaklaştırmayı başarmıştı. Meraklılar ve hukukçular yalnız olup bitenleri zevkle seyrediyor, ama gene de tüm bunların sonunda ne gibi bir büyük amaca yanyacağım bir türlü anlıyamıyorlardı.

Çünkü, tekrar ediyorum, herkes gittikçe daha trajik bir şekilde tehlikesi artan suçlamanın sonuçlarından kaçınmanın imkânsız olduğunu hissediyordu. Ama gene ele «üstat Sihirbazsın ken-330

dine olan güvenine bakarak onun çok sakin olduğunu görüyor, sonucu bekliyorlardı.

Petersburg'dan «böyle bir adam» boşuna gelmemişti ya! Hem zaten o adam eli boş olarak geriye dönecek kişilerden değildi.

III

DOKTORLARIN İNCELEMELERİ VE YARİM KiLO FİNDİK

Doktorların incelemeleri de saniğa pek vardıma olmadı. Zaten, galiba Fetyukoviç'in kendisi de bu incelemeden pek birşey beklemiyordu. Sonradan gerçekte- öyle olduğu anlaşıldı. Aslında bu inceleme, sadece Muskovadan mahsus bir doktor getirtmiş olan Katerina İvanovna'nın ısrarı üzerine yapıldı. Tabiî savunma makamı bu înlemeden bir şey yitirmiş olmıyacaktı, hatta şans yardım ederse, belki bundan kazançlı bile çıkabilirdi.

Bundan başka, iş doktorlar arasında bir anlaşmazlık çıktığı için, oldukça komik bir havaya da büründü.

Uzman olarak mahkemeye, Moskova'dan gelmiş olan o ünlü doktor, bizim doktor Hertzenstube, bir de genç doktor Varvinski çıktılar. Son iki doktor ayrıca savcı tarafından basit birer tanık olarak da ifade verdiler. Önce eksper olarak doktor Hertzenstube sorguya çekildi. Kendisi yetmiş yaşında, saçlarının bir kısmı dökülmüş, öbürleri de ağarmış, orta boylu, sağlam yapılı bir ihtiyardı. Bizim kentte herkes ona çok değer verir ve saygı beslerdi. Çok dürüst, çok iyi ve namuslu bir insandı. Ya Hernguter'lerdendi, ya da «Moravya'lı Kardeşlerden. Artık kesin olarak bilmiyorum. Çoktandır bizim kentte oturuyor ve daima ciddi davranıyordu.

İyi kalpliydi, insancıldı. Fakirlerle köylüleri bedavaya tedavi eder, kulübelerine, izbelerine gider, üstelik ilâç için para da bırakırdı. Ama bütün bu özelliklerinin yanında bir de katır gibi inatçıydı. Eğer aklına birşey koymuşsa, onu bundan vazgeçirmek imkânsızdı. Bu arada, şunu da belirteyim ki kente yeni gelen o ünlü doktorun, bizde kaldığı iki üç günlük süre içinde, doktor Hertzenstube'nin doktor olarak yetenekleri 331

Konusunda son derece gurur kırıcı bazı sözler söylediği artık hemen hemen herkesçe duyulmuştu. Mesele şuydu; Moskova'dan gelen doktor, viziteleri için yirmi beş rubleden daha az para almadığı halde, gene de bizim kentte bazı kişiler gelişine sevinmiş, paralarını sakınmıyarak, ona başvurmuşlardı. Oysa bütün bu hastaları, o doktor gelinceye dek, tabii doktor Hertzenstube tedavi etmişti. İşte ünlü doktor, bunlar kendisine başvurunca, çok sert şekilde her yerde doktor Hertzenstube'nin uyguladığı tedavileri eleştirmişti. Hatta sonunda bir hastaya geldiği vakit, doğrudan doğruya açıkça:

«Eh söyleyin bakalım, sizi ilâçlarla bu hale koyan kim, Hertzenstube mi? He, he, be!...»

diye sormuştu.

Tabiî Doktor Hertzenstube, bütün bunları işitmişti.

Her üç doktor da, arka arkaya sorguya çekilmişlerdi. Doktor Hertzenstube, doğrudan doğruya «sanığın akıl bakımından anormal bir durumda bulunduğu kendiliğinden görülmektedir», dedi. Ondan sonra, burada belirtmeyi gerekli bulmadığım bazı kendine özgü düşünceler ileri sürerek, bu anormalliğin sanığın yalnız eski davranışlarından değil, şimdiki yani o andaki davranışlarından bile belli olduğunu söyledi. «Şimdi, şu anda»

derken, ne demek istediği sorulunca da, ihtiyar doktor kendisine özgü bir içtenlikle ve özel bir söyleyişle sanığın mahkeme salonuna girdiği vakit, içinde bulunduğu durumla kıyaslanırsa kendisinden hiç beklenmiyecek garip bir tavırla, asker gibi geniş adımlarla, gözlerini yere dikmiş olarak yürüdüğünü, oysa sola, bayanların oturduğu kısma doğru bakmasının daha normal bir şey olacağını söyledi. Sözlerini bitirirden de kendisi

«Bayanlara düşkün bir erkek olduğu için şu anda bayanların kendisi için ne düşündüklerini pek çok merak ediyordur» dedi.

Şunu da burada belirtmeli ki, kendisi çoğu zaman seve seve Rusça konuşurdu ama, her söylediği cümlede bir Almanca havası vardı. Bununla birlikte böyle konuştuğu için hiç de utanç duymuyordu. Üstelik «konuştuğu Rusça'nın örnek bir Rusça olduğunu, hatta Rusların konuştuğu dilden bile «daha iyi olduğunu> ileri sürmek gibi bir zayıf tarafı vardı ve ömrünün sonuna dek bundan vazgeçmedi. Hatta Rus ata sözlerini kullanmaktan çok hoşlanır, her seferinde de Rus atasözlerinin bütün dünyadaki atasözlerinden daha iyi, daha anlamlı olduğunu belirtirdi. Bu arada şunu da söyliyeyim ki, 332

konuşurken, dalgınlıktan mıdır nedir, sık sık çok iyi bildiği ama nedense birden aklından çıkan en basit sözleri unuturdu Almanca konuştuğu vakit de, aynı şey olurdu. Böyle anlarda her zaman elini sanki yitirdiği kelimeyi arıyormuş gibi havada dolaştırırdı ve artık hiç kimse onu, o unuttuğu kelimeyi bulmadan söze devam etmeye zorlayamazdı.

Sanığın salona girince bayanlara bakması gerektiği konusunda söylediği sözler, dinleyiciler arasında neşeli fısıltılara yol açtı. Bizim kentte tüm bayanlar ihtiyar adamcağızı çok severlerdi. Aynı zamanda biliyorlardı ki, ömrü boyunca bekâr yaşamış, dindar ve hiç günaha girmemiş bir adam olarak kadınlara üstün, ideal varlıklar gözü ile bakıyordu. Bu yüzden sözleri çok garip karşılanmıştı.

Sırası gelince ifadesi alınan Moskovalı doktor da kesin ve ısrarlı bir tavırla, sanığın anormal bir durumda olduğunu, hatta bu anormalliğin «en aşırı şekli aldığını» ileri sürdü. Uzun uzun «aşın heyecan* ile «.manyaklık» tan söz etti ve toplanan bütün delillere göre, sanığın daha tevkifinden birkaç

gün önce şüphe götürmez bir şekilde hastalığa varan bir heyecan içinde bulunduğunu, eğer cinayeti bilinçli olarak işlemiş olsa bile, bunu neredeyse elinde olmayarak, kendisini sürükleyen, hattâ tüm varlığını saran hastalıklı duygularla savaşmaya hiç gücü kalmadığı için yapmış olduğunu ileri sürdü. Bu aşırı heyecandan başka doktor, manyaklığın da göz önünde tutulması gerektiğini ileri sürüyordu. Söylediğine göre, bu manyaklık, artık sonradan meydana gelecek olan «tam cinnet» durumunun bir habercisi idi. (Not: Bunları kendime göre anlatıyorum, ama doktor tam anlamıyla bir bilim adamı gibi, özel bir dil kullanarak konuşuyordu.) Söze devam ederek:

— Sanığın tüm davranışları aklı selime ve mantığa aykırıdır, dedi. Artık kendi gözümle görmediğim cinayetten ve tüm o felâketten söz etmiyorum, ama bundan üç gün önce bile burada benimle konuşurken anlaşılmaz, hareketsiz bakışı vardı. Hiç gerekmediği yerde, birden beklenmedik bir şekilde gülüyordu. Anlaşılmaz, devamlı bir sinirlilik içindeydi-«Bernard> ve «Etik» gibi daha bir çok gereksiz garip sözler söylüyordu. Ama doktor, asıl manyaklık belirtisini özellikle sanığın aldatılmış olduğunu belirterek o üç bin rubleden

edişinde buluyordu. Söylediğine göre, sanık bu paradan söz

ederken, olağanüstü bir sinirlilik göstermeden duramıyordu. Oysa uğradığı başka başarısızlıklardan, hakaretlerden oldukça rahat söz ediyor ve onları kolaylıkla hatırlıyordu. Son olarak şu da söylenebilirdi: Yapılan soruşturmalardan, eskiden de bu üç bin rubleden söz açılınca, daima neredeyse kendini kaybedecek hallere geldiği anlaşılmıştı. Oysa tanıklar onun, çıkarlarına düşkün ve para canlısı bir adam olmadığını belirtiyorlardı.

Moskovalı doktor, sözlerini bitirirken, alaylı bir tavırla şunları ekledi:

— Sayın bilim adamı ve meslek arkadaşım sanığın mahkeme salonuna girince, gözlerini yere indirerek yürüyecek yerde, bayanlara bakması gerektiğini ileri sürdü. Bu düşünce, ciddilikle ilgisi olmayan bir söz olmaktan başka, üstelik esas bakımından yanlıştır; gerçi sanığın kaderini çizecek olan mahkeme salonuna girdiği sırada gözlerini hareketsiz bir şekilde yere dikmesinin doğru olmadığını, bu davranışının o anda ruhsal bakımdan anormal bir durumda bulunduğunu gösterdiğini kabul ediyorum. Ama aynı zamanda şunu da belirtmek isterim ki, sanığın sola doğru yani bayanlara değil, aksine sağa bakması gerekirdi. Gözleri ile kendis-ini savunacak olanı, son umudunun bağlı olduğu kişiyi, kaderini tayin edecek savunmayı yapacak kişiyi aramalıydı.

Doktor, kendi düşüncesini kesin ve öğüt verir gibi bir tavırla açıklamıştı. Ama, uzman olarak başvurulan iki bilim adamının arasındaki anlaşmazlığa, asıl komik havayı veren şey, herkesten sonra sorguya çekilen doktor Varvinski'nin çıkardığı beklenmedik sonuç oldu. Ona göre, sanık şimdi de, daha önce de tam anlamıyla normal bir durumdaydı.

Belki tevkifinden önce gerçekten sinirli ve olağanüstü denecek derecede heyecanlıydı; ama bu birçok belirli nedenlerden ileri Delebilirdi: Kıskançlık, öfke, devamlı bir sarhoşluk ve İL una

er şeyler gibi. Ama onun bu sinirlilik durumunda, biraz söz edildiği gibi özel bir

«anormallik» bulunduğu i.eri sü-rülemezdi. Sanığın mahkeme salonuna girince sola »m, yoksa sağa mı bakması gerektiğine gelince, doktor «kendi acizane Düşüncesine göre»

sanığın oraya girince önüne bakması ge-rektiğini gerçekten de öyle bakmış olduğunu, belirtti. Öyle ı, çünkü kaderini çizecek olan başkan ile mahkeme334

üyeleri tam karşısında oturuyorlardı. Genç doktor, bu aci zane» ifadesini:

— Bu bakımdan, yürürken önüne bakarak tam anlamıyla normal olduğunu ispat etmiş

oldu, diye bitirdi.

Mitya, oturduğu yerden:

— Aferin sana tabip! diye bağırdı. Tam söylediğin gibi. dir!

Tabiî Mitya'yı hemen susturdular. Ama genç doktorun ileri sürdüğü düşüncelerin hem yargıçlar heyeti üzerinde, hem de dinleyiciler üzerinde kesin bir etkisi oldu. Çünkü sonradan hepsinin onun düşüncelerini kabul etmiş oldukları öğrenildi. Bu arada şunu da söyliyelim ki, Doktor Hertzenstube artık tanık olarak sorguya çekilirken, birden hiç beklenmedik bir şekilde, Mitya'nın yararına olan bazı şeyler söyledi. Daha önce kentimizde eskiden beri oturan ve Karamazov'ların ailesini yakından tanıyan bir kişi olarak «savcı için» oldukça ilgi çekici birkaç açıklamada bulunmuştu. Sonra, birden aklına birşey gelmiş gibi sözlerine şunu ekledi:

— Bununla birlikte, şunu söylemek gerekir ki, zavallı genç kendi hayatı ile kıyaslanamıyacak kadar iyi bir hayata hak kazanmıştı. Çünkü, iyi yüreklidir.

Çocukluğunda da öyleydi, sonradan da. Bunu biliyorum. Bir Rus atasözü der ki: «Eğer birinde akıl varsa, bu iyi bir şeydir, ama akıllı bir adam daha misafir gelirse, o zaman daha iyi olur, çünkü o zaman elde iki akıl olacak, bir tek akıl değil»

ihtiyar adamın, başkalarını beklettiğini bile bile, bundan hiç çekinmeyerek ağır ağır, sözleri uzata uzata hatta aksine Alman'lara özgü, katı, aynı zamanda daima kendini beğendiğini ve bundan memnunluk duyduğunu belli ederek konuştuğunu ve nükte savurma yeteneğini herşeyden üstün tuttuğunu çoktandır bilen savcı tükenerek:

— İki akıl, bir akıldan iyidir, diye fısıldadı. İhtiyar nükte yapmaya bayılırdı. İnatla:

— Evet, ya! Ben aynı şeyi söylüyordum. Bir akıl iyidir ama iki akıl çok çok daha iyi olur.

Onun yanına bir baş akıllı gelmeyince o da kendi aklını yitirdi... Nasıl oldu, nere ye bıraktı aklını? Neydi o kelime? Aklını nereye gönder Hay Allah unuttum...

Sözlerine devam ederek ellerini gözlerinin önünde bir şey arar gibi dolaştırıp duruyordu: 335

— - Haaa! Buldum! Spazîeren.(*)

— Gezmeye mi?

— Evet, ya, gezmeye, ben de aynı şeyi söylüyordum. İşte onun aklı gezmeye çıkmıştı ve geze geze öyle derin bir yere geldi ki, sonunda kendini orada yitirdi. Oysa kendisi iyilik bilir, duygulu bir delikanlıydı. Ah, onu çok iyi hatırlıyorum. Daha şu kadarcık mini mini bir çocuktu. Babası onu arka bahçeye bırakmıştı. O zamanlar toprağın üstünde yalınayak koşup' duruyordu. Ayağında sadece bir düğmesi olan kısacık bir pantolonu vardı...

Dürüst bir adam olan ihtiyarın sesinde, duygulu ve heyecanlandığını belli eden bir anlam seziliyordu. Fetyukcviç hemen sanki birşey seziyormuş gibi irkildi ve bu fırsata dört elle sarıldı.

— Evet, ya, ben kendim o zaman daha gençtim... Daha... Eh, çok çok kırk beş

yaşındaydım. Buraya daha yeni gelmiştim. O zaman çocuğa acımış ve kendi kendime

«şuna yarım kilo kadar bir şey...» Hay Allah yarım kilo kadar ne almak istiyordum?

Rusça buna ne denir? Unuttum... Yarım kilo ka-dar, çocukların o çok sevdiği şeyden, neydi... Hay Allah neydi adı...

Doktor gene ellerini sallamaya başlamıştı:

— Hani ağaçta büyür, hani sonradan toplayıp herkese hediye ederler...

— Elma mı?

— Hayır canım! yarım kilo dedim. Yarım kilo elma ol-maz, on tane olur! Hayır, o dediklerimin hepsi küçüktür,

konur ve dişlerle «çıtır, çıtır!» diye kırılır. -— Fındık mı? Doktor, sanki bu sözü hiç aramamış gibi çok sakin bir

7- Evet, evet fındık, ben de öyle diyordum ya! dedi. İşte' ona yarım kilo fındık getirmiştim. Çünkü çocuğa hiçbir za-man, hiç kimse daha yarım kilo fındık bile getirmemişti. Ben kaldırdım ve çocuğa: «Çocuk, Gott der Vater» Güldü ve «Gott der vater» dedi. «Gott der Sohn» de-O gene güldü, cıvıldar gibi: «Gott der sohn.» dedi. «Gott Geist» dedim. O zaman gene güldü ve söyliyebil-

(*) 'Gezmeye' anlamında (Almanca).336

digi kadar: «Gott der hellige Geist» dedi. Sonra ben gittim. Ertesi günü yanından geçiyordum, kendiliğinden bana: «Amca, Gott der vater, gott der Sohn> diye bağırdı.

Yalnız, «Gott der heilige Geist>;tı unutmuştu. Ama ona hatırlattın ve ço. cuga gene çok çok acıdın». Her neyse sonradan onu götürdüler. Ben de kendisini bir- daha görmedim.

İşte aradan yirmi üç yıl geçti, bir gün çalışma odamda oturuyordum. Artık saçlarım ağarmıştı. Birden içeriye arşları gibi gene bir adam girdi. Kim olduğunu bir türlü anlayamadım. Ama o parmağını kaldırdı ve gülerek: «Gott der vater, Gott der Sohn, und Gott der heilige Geist! (*) Şimdi size bana verdiğiniz yarım kilo fındık için teşekkür etmeye geldim. Çünkü hiç kimse, hiç bir zaman bana o vakitler yarım kilo fındık almamıştır. Bir tek siz bana yarım kilo fındık; aldınız,» dedi. O zaman mutlu gençliğimi, avluda yalın ayak dolaşan zavallı küçük çocuğu hatırladım ve «sen teşekkür etmesini bilen bir gençsin, çünkü bütün ömrün boyunca sana çocukluğunda getirdiğim o yarım kilo fındığı unutmamışsın!» dedim. Sonra onu kucaklıyarak kutsadım. Ağlamaya da başlamıştım. O ise hem gülüyor, hem ağlıyordu... çünkü, Rus'lar ağlanacak yerde çok zaman gülerler. Ama o ağlıyordu, bunu görüyordum. Şimdi ise, ne yazık!

Mitya, birden oturduğu yerden:

— Şimdi de ağlıyorum, Alman! Şimdi de ağlıyorum, Tanrı senden razı olsun! diye bağırdı.

Ne olursa olsun bu hikâyecik, dinleyicilerin üzerinde oldukça iyi bir etki yapmıştı. Ama Mitya'nın lehinde olan asıl etkiyi, şimdi anlatacağım Katerina îvanovna'nın ifadesi yapmıştır. Hem zaten â decharçe tanıklar, yani savunma avukatının gösterdiği tanıklar sorguya çekilmeye başlayınca, kader birden, hatta ciddî olarak Mitya'ya gülmeye başladı.

Hem de asıl şaşılacak olanı, bunun savunma makamı için bile beklenmedik bir şey olmasıydı. Ama Katerina İvanovna'dan önce Alyoşa sorguya çekildi. Onun da söyledikleri, savcının ileri sürdüğü en önemli noktalardan birine karşı, artık olumlu etki yapan bir tanıklık olmuştu.

C) Teslis denilen Hıristiyanlığın temel prensibi. Buna göre Tanrı; baba, oğul

ve Ruhülkudüs'tür. (Burada Almanca olarak söyleniyor).

IV

TAlih MİTYA'YA GÜLÜYOR

Bu, Alyoşa için bile hiç beklenmedik bîr şeydi. Tanıklık etmek için çağırtıldığı vakit, kendisine yemin ettirilmedi ve hatırlıyorum ki, daha sorgusunun başlangıcında tarafların hepsi ona karşı çok yumuşak, hatta sana yakın bir tavır takındılar. Belliydi ki, bu iyi bir genç olarak tanınmasından ileri geliyordu. Alyoşa, gösterişe başvurmadan alçak gönüllü ve ağırbaşlı bir tavırla ifade veriyordu ama, verdiği bu ifadelerde zavallı ağabeyine karşı duyduğu sıcak yakınlık açıkça belliydi. Sorulardan birine karşılık verirken, ağabeyinin karakterini tanımlayarak, onu belki de zincire vurulmaz, hırslarının tutsağı, ama aynı zamanda soylu, gururlu, yüksek bir vicdana sahip, hatta eğer kendisinden fedakârlık istenirse, kendisini bile feda etmeye hazır bir insan olarak tanıttı.

Bununla birlikte, son günlerde ağabeyinin hem Gruşen-ka'ya olan tutkusundan hem de babası ile rakip duruma düştüğü için, dayanılmaz bir durumda bulunduğunu da açıklamaktan geri kalmadı. Ama ağabeyinin babasını soymak amacı ile öldürmüş

olabileceğinin ileri sürülmesine bile müthiş bir öfke ile karşı çıktı. Buna rağmen o üç bin rublenin ağabeyinin zihninde garip bir «engel» haline geldiğini, Mitya'nın bu parayı mirastan kalan bir pay olarak kendisine ait saydığını, öyleyken babasının kendisini aldatarak bu parayı ondan saklamış blduğunu ileri sürdüğünü, hatta bu paradan söz açılınca çıkarına hiç de düşkün bir insan olmadığı halde çileden çıkarak delirecek hallere geldiğini kabul etmek zorunda kaldı. Savcının «iki hanımefendi» dediği Gruşenka ile Katya'nın rakipliği konusunda ise belirsiz karşılıklar verdi. Hatta bir ya da iki soruya hiç karşılık vermek istemedi.

Savcı:

— Ağabeyiniz hiç olmazsa size, babasını öldürmek niyetinde olduğunu söylemedi mi?

diye sordu. Bu soruya gerekli Bulursanız karşılık vermiyebilirsiniz.

Alyoşa:

— Açıktan açığa söylemedi, diye karşılık verdi.

— Peki, ne şekilde söyledi? İmalı olarak mı?338

— Bana bir çok kez, babama, karşı, içinde bir nefret duyduğunu ve...

dayanamıyacak bir duruma geldiği bir anda... nefretinin herşeyi aştığı bir sırada... onu belki de öldürebileceğini söylemiştir.

— Peki, siz, kendisinden bunu işittiğiniz vakit, buna inandınız mı?

— Korkarım ki «evet». Yalnız, her zaman üstün bir varlığın onu o uğursuz anda kurtaracağına güveniyordum. Gerçekten de kurtarmıştır. Çünkü babamı öldüren o değildir.

Alyoşa, sözünü kesin bir tavırla ve bütün salona duyuracak kadar gür bir sesle bitirmişti.

Savcı, yarışın başladığını haber veren boru sesini duyan bir savaş atı gibi irkildi.

— Şuna inanın ki, bu kanının içten geldiğine tam olarak inanıyor ve onun zavallı ağabeyinize karşı duyduğunuz sevgiden ileri geldiğini ya da bu sevgiye bağlı olduğunu ileri sürmüyorum. Ailenizde meydana gelen felâkete, kendinize göre bir açıdan baktığınız, daha önceki soruşturmadan ötürü artık bizce bilinmektedir. Sizden saklıyacak değilim; bu görüşünüz, apayrı bir görüştür ve savcılığın başkalarından almış

olduğu ifadelere tüm olarak aykırıdır. Bu yüzden size artık ısrarla şunu sormak gereğini duyuyorum: Düşüncelerinizi yönelten ve sonunda sizi, ağabeyinizin suçsuz olduğuna aynı zamanda, daha önceki soruşturmada açıkça suçluluğunu ileri sürdüğünüz kişinin gerçekten katil olduğuna inandıran hangi delillerdir?

Alyoşa, sakin bir tavırla ve alçak sesle:

— Daha önceki soruşturmada, yalnız sorulara karşılı* verdim. Doğrudan doğruya Smerdyakov'u suçlamak niyetinde değildim.

— Öyleyken suçlu olarak onu ileri sürdünüz, değil mi-

— Ağabeyim Dimitriy'in sözlerine bakarak, ondan söz ettim. Daha soruşturmadan önce bana, ağabeyimin tevkifi sı rasında olup bitenleri ve kendisinin o zaman Smerdyakov u suçlu olduğunu söylediğini anlattılar. Ağabeyimin suçsuz duğuna kesin olarak

inanıyorum.

Madem

o

öldürmedi,

o

de...

ille

— O halde Smerdyakov öldürdü, öyle mi? Peki ama. neden Smerdyakov diyorsunuz? Ve nasıl oluyor da, ağa , nizin suçsuz olduğuna bu kadar kesin karar verebiliyorsa KARAMAZOV KARDEŞLER

'339

Ağabeyime inanmamazlık edemezdim. Bana yalan söy-ni biliyordum. Yüzünden bana yalan söylemediğini Alıyordum.

_- Yalnız yüzüne bakarak mı anladınız bunu? Bütün delilleriniz bundan mı ibaret?

— Bundan başka delilim yoktur.

— Peki Smerdyakov'un suçluluğunu ileri sürdüğünüz vakit bunu, gene ağabeyinizin sözlerinden ve yüzündeki ifadeden başka bir delile dayanmadan mı söylemiştiniz?

— Evet, başka bir delilim yoktu.

Savcı sorularını burada kesti. Alyoşa'nın verdiği karşılıklar., dinleyicilerde neredeyse bir hayal kırıklığı uyandırmıştı. Smerdyakov için daha mahkeme başlamadan önce söylentiler dolaşıyordu. Birileri bir şeyler işitmişti. Birinin bir başkasını suçladığı söyleniyordu. Alyoşa'dan söz ediliyor, onun ağabeyi lehine ve uşağın suçlu olduğunu gösteren olağanüstü bir sürü deliller topladığı ileri sürülüyordu. Oysa sanığın kardeşi olarak duyması bu kadar normal olan ve ahlâk bakımından önemli sayılabilecek bir takım kanılardan başka hiçbir delili yoktu.

Ama o sırada Fetyukoviç sorulara başladı. Alyoşa'ya, sa-nığın, babasına karşı duyduğu öfkeden ve onu öldürebileceğinden ne zaman söz ettiğini sordu. Bunu felâketten önceki son görüşmelerinde işitip işitmediğini öğrenmek istedi. O vakit Alyoşa birden irkilir gibi oldu. Sanki ancak simdi aklına bir Şey gelmiş, ancak o anda düşüncelerini toparlamıştı:

— Şimdi birşey hatırlıyorum, neredeyse büsbütün unut-muştum bunu! Ama, o zaman bana öyle belirsiz olarak görünüyordu ki, şimdi ise...

Sonra Alyoşa, herhalde kendisi de ilk olarak o anda akına gelen bu düşünceye kendini kaptırarak, heyecanla, Mit-ya Ne son görüşmeyi yaptıkları akşam, manastıra giden yol , ağacın dibinde, onun göğsünü, «göğsünün üst kıs-' yumruklayarak birkaç kez namusunu temize çıkarmak için elinde bir vasıta bulunduğunu, kendisini temize çıka-racak olan şeyin, işte orada, göğsünün üzerinde olduğunu söylediğini hatırladı...

Sözüne devanı ederek:

o zaman, onun göğsünü yumruklarken, yüreğinden Atiğini sanıyordum, dedi. Onu bekleyen o utanç verici,

o korkunç, o açıklamak cesaretini bile bulamadığı durumdan kendisini kurtaracak gücü ancak yüreğinde bulabileceğinden söz ettiğini sanıyordum. İtiraf edeyim, o sırada babamdan söz ettiğini ve ona gidip kimbilir nasıl bir tecavüzde bulunacağını düşünmekten ötürü utancından tepeden tırnağa titrediğini düşündüm. Oysa ağabeyim o sırada, göğsünde bir şeyi işaret ediyordu! Hatırlıyorum ki, daha o anda zihnimden bir düşünce geçti. Kalbin, göğsün o noktasında değil de, daha aşağıda olduğunu, onun ise daha yukarda bulunan bir yeri, boynunun hemen altında olan noktayı yumruk-ladığmı düşündüm, sanki o noktada bir şeye işaret ediyormuş gibiydi. O anda bu düşünce bana saçma göründü. Oysa belki ağabeyim o anda o bin beş yüz rublenin sarılıp dikildiği bez parçasını işaret ediyordu!

Mitya oturduğu yerden:

— Evet oydu! diye bağırdı. Gerçekten öyleydi Alyoşa! O sırada işte o bez parçasını yumrukluyordum!

Fetyukoviç sakinleşmesi için yalvararak acele ile Mitya'-ya doğru atıldı. Aynı zamanda Alyoşa'nın ifadesine sarıldı. Kendi anısının heyecanına kapılmış olan Alyoşa, ateşli ateşli konuşarak tahminlerini ileri sürüyordu; ona göre, Mitya için asıl utanılacak şey, üzerinde Katerina İvanovna'ya olan borcunun yarısı, yani geri verebileceği bin beş yüz ruble varken, herşeye rağmen, borcunun bu yarısını ona vermeyip, bir başka işe kullanmaya, daha doğrusu eğer kabul ederse. Gruşenka'yı bu parayla götürmeye karar vermesindeydi.

Alyoşa birden heyecana kapılarak:

— Evet, öyle oldu, tam söylediğim gibi oldu! diye bağıra bağıra konuşuyordu.

Ağabeyim o sırada bana bağırarak, utancının yarısından, evet yarısından (bu

«.yarısından» sözünü birkaç kez tekrarlamıştı) kurtulabileceğini, ama karakter bakımından bunu yapamayacak kadar zayıf olduğunu.. bunu yapacak gücü kendinde bulamayacağını önceden bildiğini söyledi!

Fetyukoviç sabırsızlıkla:

— Kesin olarak, göğsünün gerçekten o noktasını dövdüğünü hatırlıyorsunuz, öyle mi? diye soruyordu.

— Açıkça ve kesin olarak hatırlıyorum. Çünkü, o «madem kalp daha aşağıda, o halde ne diye göğsünün o ka dar yukarısında olan bir yerine vuruyor?» diye düşündüm KARAMAZOV KARDEŞLER

Ama o zaman düşüncem bana saçma göründü... Bunu hatır-jıyorum evet, saçma göründüğünü hatırlıyorum... Bir an içinde zihnimden gelip geçti. Onun için şimdi de hatırladım işte. Hem bunu şimdiye kadar nasıl unutabildim, bilmiyorum! Ağabeyim, o bez parçasını, kendini kurtaracak bir çareye sahip olduğunu belirterek işaret ediyordu.

Ama bu bin beş yüz rubleyi geri vermeyeceğini de ima ediyordu! Mokro-ye'de tevkif edildiği zarnan da biliyorum ki, bunu (bana sonradan söylediler!) ömrü boyunca yapmış

olduğu en rezilce davranışın, Katerina İvanovna'ya olan borcunun yansını (gerçekten yarısından söz etmiş) geri verebilecek durumdayken, onun karşısında bir hırsız durumuna düşmemek elin-deyken. gene de parayı geri verip parasız kalmaktansa, onun gözünde bir hırsız olarak kalmayı tercih etmesi olduğunu bağıra bağıra söylemiş!

Alyoşa, sözlerini:

— Ah, bu borç yüzünden ne kadar üzüntü çekmiştir! Bu borç yüzünden kendine ne kadar eziyet etmiştir! diyerek bitirdi.

Tabiî işe savcı karıştı. Alyoşa'ya bütün bunların nasıl olup bittiğini anlatmasını rica etti, birkaç kez ısrarla: «Sanık göğsünü döverken gerçekten bir şeyi işaret ediyor gibi miydi?

Belki de sadece göğsünü yumrukluyordu. Ne dersiniz?» diye sordu.

Alyoşa:

— Zaten yumruklamıyordu! diye yüksek sesle karşılık verdi. Tam anlamıyla parmaklan ile işaret ediyordu. İşte şurayı, taa yukarıyı işaret ediyordu... Nasıl olup da su ana kadar aklımdan çıktı!...

Başkan, Mitya'ya dönerek verilen ifade konusunda bir şey söyleyip, söylemeyeceğini sordu. Mitya herşeyin. gerçekten herşeyin öyle olduğunu, gerçekten göğsünde boynunun hemen alt tarafında taşıdığı o bin beş yüz rubleyi işaret ettiğini ve bu işin tabiî çok rezilce bir şey olduğunu söyledi.

— İnkâr etmiyorum, rezilce bir şeydi! Bütün ömrümce yaptığım şeyler arasında, en rezilcesi buydu! diye bağırdı. O sırada bunları geri verebilirdim, öyleyken vermedim. Onun Sözünde bir hırsız kalmayı tercih ettim. Yalnız vermemek olsa gene iyi, asıl rezalet bu paraları geri vermeyeceğimi önceden bilmemde! Haklısın Alyoşa!

Teşekkür ederim!

Alyoşa'nın sorgusu böylece bitti. Üzerinde durulması gereken ve önemli

olan şuydu ki, hiç değilse bir tek olay, diyelim ki, çok küçük de olsa bir tek delil, daha doğrusu delil yerine geçecek bir ima şeklinde de olsa söylenen bu söz, sanığın daha önceki soruşturmasında, Mokroye'de «bunlar benimdi» dediği o bin beş yüz rublenin saklı olduğu bez parçasının da, o bez parçasının içindeki paranın da varlığını ileri sürerken yalan söylemediğini, bir parçacık olsun açığa vurmuş oluyordu. Alyoşa sevinerek, kıpkırmızı olmuş bir halde, işaret edilen yeri gösterdi. Ondan sonra da uzun bir süre kendi kendine:

— Bunu nasıl unutabilirdim? Nasıl unutabilirdim! Nasıl da birden aklıma geldi!

diye söylenip durdu.

Katerina İvanovna'nın sorgusu başladı. Kendisi daha görünür görünmez, salonda olağanüstü bir hava esti. Hanımlar tek saplı gözlüklerine, dürbünlerine sarıldılar.

Erkekler kımıldamaya başladılar. Hatta bazıları daha iyi görebilmek için yerlerinden kalktılar. Sonradan herkes, 'genç kadın içeri girer girmez, Mitya'nın birden mum gibi sapsarı olduğunu ileri sürmüştü. Genç kadın tepeden tırnağa siyahlar içinde, tevazu ile ve hemen hemen çekingen bir tavırla, kendisine gösterilen yere yaklaştı. Yüzünden heyecanlı olup olmadığını anlamaya imkân yoktu. Ama karanlık, somurtkan bakışında açıkça bir kararlılık seziliyordu. Şunu da belirtmeli ki, sonradan birçokları, o anda şaşılacak kadar güzel göründüğünü söyleyeceklerdi.

Genç kadın yavaşça, ama bütün salona duyuracak kadar seçik bir şekilde konuşmaya başladı. Son derece sakin konuşması vardı ya da belki sakin görünmeye çalışıyordu.

Başkan sorularına ihtiyatlı bir şekilde, sanki «yarasına» dokunmaktan korkuyormus gibi ve uğradığı felâkete saygı göstererek, büyük bir nezaketle başlamıştı. Ama Katerina İvanovna, ona sorulan bir soru üzerine kendiliğinden daha ilk sözlerde, sanıkla nişanlı olduğunu açıkladı. Sonra da alçak sesle:

— Kendisi beni terkedinceye kadar nişanlı kaldık, diye ilâve etti.

Kendisine Mitya'ya akrabalarına göndermek üzere verdiği o üç bin rubleyi sordukları zaman, kesin bir tavırla:

— Ben ona bu parayı doğru postahaneye götürmesi için

vermedim dedi. O sırada paraya çok ihtiyacı olduğunu seziyordum... Bu üç bin rubleyi ona, eğer isterse bir ay içinde göndermesi şartı ile verdim. Sonradan bu borç yüzünden kendi kendine boşuna acı çektirdi.

Genç kadına sorulan tüm soruları ve onun verdiği tüm karşılıkları kelimesi kelimesine vermiyorum, sadece sözlerindeki anlamı özetleyerek belirtmeye çalışıyorum. Sorulara karşılık vermeye devam ederek:

— Kesin olarak inanıyorum ki, nasıl olsa babasından parayı alır almaz, bu üç bini göndermeye fırsat bulacaktı. Çıkarcı olmadığına ve dürüstlüğüne... para konularında...

gösterdiği büyük dürüstlüğe daima inanmışımdır. Babasından üç bin ruble alacağına kesin olarak güveniyordu ve bunu birkaç kez bana söylemişti. Babası ile onun arasında bir anlaşmazlık olduğunu biliyordum. Her zaman da, evet bu güne dek her zaman, babasının hakkını yemiş olduğuna inanmı simdir. Kendisinin babasını tehdit eder şekilde konuştuğunu hiç hatırlamıyorum. Hiç değilse benim yanımda, hiç bir zaman hiç bir tehdit savurmamıştır. Eğer o zaman bana gelmiş olsaydı, ben hemen, bana borçlu olduğu o uğursuz üç bin ruble yüzünden duyduğu endişeyi giderirdim.

Ama artık bana uğramıyordu... Ben ise... öyle bir duruma düşürülmüştüm ki... onu çağırtamazdım.

Birden sözlerine:

— Hem bu borç yüzünden ondan herhangi bir hak isteğinde bulunamazdım, diye ekledi ve sesi kararlı bir ifade ile çınladı: «Ben de bir vakitler ondan üç bin rubleden çok daha büyük bir para yardımı görmüşümdür! Üstelik o zaman bir gün olup borcumu ödeyebileceğim bir duruma geleceğimi aklımdan bile geçirmediğim halde, bu yardımı kabul ettim...»

Sesinin tonunda garip bir meydan okuyuş seziliyordu. İşte o sırada soru sorma sırası Fetyukoviç'e geldi. Fetyuko-viç, olumlu etki yapacak bir şeyle karşılaşacağını hemen hissederek, genç kadını ürkütmeden yavaşça:

— Bu dediğiniz, daha tanışıklığınızın başında oldu, değil mi? diye sordu.

Şunu parantez içinde söyleyeyim ki, kendisi Petersburg'-dan, Katerina İvanovna tarafından çağırtıldıgı halde, gene de Mitya'nın daha o kentteyken genç kadına verdiği beş bin344

ruble ile o «yerlere kadar eğiliş» olayı konusunda hiç bir şey bilmiyordu. Katerina İvanovna, ona bunu söylememiş, olayı kendisinden gizlemişti. Şaşılacak bir şey daha vardı. Kesin olarak denilebilirdi ki, Katerina İvanovna'nın kendisi de son dakikaya kadar bu olayı mahkemede anlatıp anlatmayacağını bilemiyor, bu konuda kendisine ilham gelmesini bekliyordu.

Hayır, o dakikaları hiç bir zaman unutamam! Genç kadın anlatmaya başlamıştı. Herşeyi anlattı. Mitya'nın Alyoşa'ya anlattığı tüm olayı «o

yerlere eğilişsin nedenlerini, babasının durumunu, kendisinin Mitya'nın evine gidişini, herşeyi olduğu gibi açıkladı. Hem de bunları söylerken, Mitya'nın, kızkardeşi vasıtasıyla «parayı almak için Katerina İvanovna'-yı gönderin» diye bir teklif yapmış olduğu konusunda bir tek söz bile söylemedi. Yüksek bir cömertlik göstererek, bunu sakladı ve hiç bir etki altında kalmadan, kendiliğinden, yapmış olduğu bu fedakârlıkla, birşeyler olacağını umut ederek... ondan para istemek üzere, genç subayın evine koştuğunu açıkça söylemekten utanç duymadı.

Bu insanı sarsan bir şeydi. Onu dinlerken bütün vücudum buz gibi olmuştu. Tiril tiril titriyordum. Koca salon, her sözünü can kulağı ile dinleyerek, bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. Bu, benzeri olmayan bir şeydi; Katerina İvanovna gibi otoriter, herkese yukardan bakan, gururlu bir genç kızın böylesine açıktan açığa itiraflarda bulunarak ifade vermesi, böyle bir fedakârlıkta bulunması, kendini böylesine lekelemesi olacak şey değildi. Hem de bunu niçin, kimin için yapmıştı? Kendisine ihanet eden, ona en büyük hakareti yapan bir adamı kurtarmak, küçücük bir şey de olsa, onun yararına olabilecek iyi bir izlenim bırakabilmek için, hiç değilse, küçük bir hareketle kurtuluşuna yardım edebilmek için! Gerçekten de elinde kalan son beş bin rubleyi, sahip olduğu tüm serveti veren ve hiç bir günahı olmayan bir genç kızın karşısında saygı ile eğilen bir subayın hayali oldukça cana yakın ve çekici göründü. Ama... nedense yüreğimde oir sızı duydum!

Sonradan bu işin iftiralara yol açacağını (ki gerçekten sonra böyle oldu!) seziyordum.

Sonradan tüm kentte pis pis gülerek hikâyenin belki de noktası noktasına doğru olmadığını, özellikle subayın «güya sadece saygı ile eğilerek» genç kızın yanından ayrılmasına izin

m belirten bölümün gerçeğe aykırı olduğunu söyleyenler oldu. Bu bölümde bası şeylerin

«atlandığını» ima ediyorlardı.

Bizim bayanlar arasınla, en saygı değer olanları bile:

— Hem ona, diyelim ki atlanmadı, diyelim ki, herşey gerçekten anlatıldığı gibi oldu, gene de bir genç kızın babasını kurtarmak için de olsa, böyle davranması yakışık alır bir şey mi orası belli değil, diyorlardı.

Hem Katerina İvanovna gibi zeki ve hastalık derecesinde keskin görüşlü titiz bir kadın nasıl olup da önceden böyle söylentilerin çıkacağını tahmin etmemişti? Muhakkak tahmin etmiştir. Öyleyken, herşeyi söylemeye karar vermişti. Tabiî, hikâyenin gerçeğe uygun olup olmadığı konusunda, tüm o

kuşkular ancak sonradan ortaya çıktı. İlk anda ise herkes, ama herkes çok sarsılmıştı. Mahkeme üyelerine gelince, onlar Katerina İvanovna'yı nerdeyse utanç dolu, kutsal bir heyecan içinde susarak dinliyorlardı. Savcı bu konuda, kendisine bir tek soru olsun sormayı gereksiz saydı. Fetyukoviç genç kadının karşısında yerlere kadar eğildi. Evet, nerdeyse zafere ulaşmış gibi bir tavrı vardı. Bu ifade ile birçok şeyler kazanılmıştı. İçinden gelen soylu bir davranışla, elinde kalan son beş bin rubleyi veren bir adam, sonra aynı adamın gece vakti, üç bin ruble çalmak için babasını öldürmesi... Bunlar birbirleri il; bağdaşmayan şeylerdi. Petyuko-viç hiç değilse şimdi hırsızlık suçlamasını uzaklaştırabilirdi. «Dava> birden yepyeni bir ışık altında görünüyordu. Mitya'-nızı yararına bir hava esmişti. Kendisi ise... söylendiğine göre, Katerina İvanovna ifaie verirken, bir iki kez yerinden fırlayacak olmuş, sonra tekrar oturduğu bankın üzerine düşmüş, iki eliyle yüzünü örtmüştü. Ama genç kadın sözünü bitirince birden kolların ona doğru uzatarak hıçkıra hıç-kıra ağlamaklı bir sesle:

— Katya, beni neden mahvettin? diye bağırdı.

Sonra, bütün salonu çınlatırcasına hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ama hemen sonra kendini toparladı ve gene:

— Şimdi artık kurtulanam! diye bağırdı.

Sonra, oturduğu yerde donmuş gibi, dişlerini sıkmış, kollarını da göğsünün üzerinle haç şeklinde kavuşturmuş olarak hareketsiz kaldı. Katerina İvanovna salonda kalmış ve kendisine gösterilen iskemleye oturmuştu. Yüzü sararmıştı, 346

gözlerini yere indirmiş olarak oturuyordu. Yakınında bulunanlar, genç kadının uzun bir süre sıtmaya tutulmuş gibi titrediğini anlattılar. Sorguya çekilmek üzere Gruşenka içeriye girdi.

Şimdi, birden meydana gelen ve belki de gerçekten Mit-ya'yı mahvetmiş olan felâketi anlatmanın sırası geliyor. Çünkü, şuna inanıyorum ki (herkes ve tüm hukukçular sonradan öyle olduğunu söylemişlerdir) eğer bu olay meydana gelmeseydi, sanığa hiç değilse hafifletici bir neden tanıyacaklardı. Ama bunları sonra anlatacağım. Daha önce biraz Gruşenka'dan söz edelim.

O da salona tepeden tırnağa siyahlar içinde, üzerinde o harikulade güzel siyah şalı ile gelmişti. Bazen tombul kadınların yaptığı gibi, hafifçe salınarak, kayar gibi, sessiz adımlarla parmaklığa yaklaştı, Gözlerini başkana dikmişti, ne sağa ne sola bakıyordu.

Bana kalırsa, o anda çok güzeldi ve sonradan bayanların ileri sürdüğü gibi solgun değildi.

Yine ileri sürdüklerine göre, yüzünde dikkatini bir noktaya topladığını belli

eden kızgın bir anlam varmış. Ama ben öyle sanıyorum ki, sadece sinirliydi ve bizim skandallara susamış halkın, hakaret dolu, meraklı bakışlarını üzerinde ağır bir yük gibi hissediyordu.

Gururlu, hakarete boyun eğmeyecek bir karakteri vardı. Böyle bir karakterde olanlar, herhangi bir kişiden hakaret göreceklerini hisseder etmez, hemen karşılığını vermek için şiddetli bir istek duyarak öfke ile alevlenirler. Ayrıca, Gruşenka'nın tabiî bir çekingenliği: aynı zamanda öyle bir çekingenlik duyduğu için de, içten gelen bir utancı vardı. Bu bakımdan sözlerinin bazen öfkeli, bazen hakaret dolu ve kaba olmasına, bazen de hele kendisini suçladığı, kendisini sorumlu olarak gördüğünü belirttiği sıralarda birden sesinde bir içtenlik duyulmasına şaşmamak gerekir. Bazen de sanki kendisini bir uçuruma atıyormuş gibi «ne olursa olsun artık herşeyi söyleyeceğim» der gibi konuşuyordu...

Fiyodor Pavloviç ile olan ahbaplığı konusunda sert bir tavırla:

— Hepsi boş! Bana tutulduysa kabahat bende mi? dedi-Bir an sonra da:

— Tüm suç bende! Ben hem onunla, hem de öteki ile hem ihtiyarla, hem de bununla alay ettim, ikisini de bu du-

rurna dek sürükledim. Herşey benim yüzümden oldu, diye ekledi-Bir ara Samsonov'a değindiler. Gruşenka hemen küstah bir meydan okuyuşla:

— Ondan kime ne? dedi. O benim velinimetimdi. Akrabalarım beni evden kapı dışarı ettikleri vakit, yalınayak do-laştığnı sıralarda beni yanma almıştı.

Bu arada başkan oldukça nazik bir tavırla, Gruşenka'-ya. gereksiz ayrıntılara girişmeden doğrudan doğruya sorulara karşılık vermesi gerektiğini hatırlattı. Gruşenka kızardı, gözleri kıvılcımlar saçtı.

Paraların bulunduğu paketi kendi gözü ile görmemişti, yalnız Fiyodor Pavloviç'in elinde içinde üç bin ruble bulunan bir paket olduğunu «katilden» işitmişti.

— Yalnız, tüm bunlar saçmaydı, ben bunlara gülüyordum \e ne olursa olsun dünyada oraya gitmezdim!

Savcı:

— Demin «katil» derken kimi kasdettiniz? diye sordu.

— Uşağı, başka kimi olacak? Efendisini öldüren, dün de kendiri aşan Snıerdyakov'u kastettim.

Tabiî, ona hemen bu kadar kesin bir suçlama için elinde ne gibi deliller bulunduğunu sordular. Ama onun da hiç bir delili Dîmadığı meydana çıktı.

— Dimitriy Fiyodoroviç'in kendisi bana öyle demişti, onun sözüne inanın! dedi.

Gıuşenka, bunu söyledikten sonra, duyduğu nefretten te-Peden tırnağa titrer gibi sözlerine şunları ekledi:

— Onu mahveden, aramızdan geçen kara kedidir. Herşey onun yüzünden oldu. Ben bunu 'bilirim, diye ekledi ve sesi öfke ile çınladı.

Kendisine gene kimi ima ettiğini sordular.

— Küçük hanımı, işte bu Katerina İvanovna'yı. O zamanlar beni evine çağırdı, çikolatalar ikram etti, beni elde etmek istedi, onda bir parçacık olsun utanma diye bir şey yoktur, işte bu kadar...

Bu sırada başkan artık sert bir tavırla, kullandığı söz-daha ölçülü olmasını rica ederek sözünü kesti. Ama ç kadının yüreği bir kez alev almıştı. Artık kendini bile atmaya hazırdı... Savcı:

— Mokroye'de tevkif sırasında herkes sizin koşarak öbür

odadan çıktığınızı görmüş ve «bütün suç bende, Sibirya'ya ikimiz birlikte gideceğiz!» diye bağırdığınızı işitmiş. Demek daha o anda onun baba katili olduğuna kesin olarak inanmıştınız, diye hatırlattı. Gruşenka:

— Ben o zamanki duygularımı hatırlamıyorum! diye kar şılık verdi. Herkes o zaman

«babasını öldürdü!» diye bağı-rıp duruyordu. Ben de suçlu olduğumu, onun benim yüzümden katil olduğunu hissettim. Ama suçlu olmadığını söylediği vakit, ona hemen inandım, şimdi de inanıyorum, her zaman da inanacağım. O yalan söyleyecek adam değildir.

Soru sorma sırası Fetyukoviç'e gelmişti. Bu arada hatırlıyorum ki. Fetyukoviç Gruşenka'ya Rakitin'i ve o yirmi beş ruble konusunu sorarak: «Bunları ona Aleksey Fiyodoroviç Karamazov'u size getirmesi için vermişsiniz dedi.

Gruşenka hakaret dolu, öfkeli bir gülüşle:

— Parayı almasında şaşılacak ne var? dedi. Zaten benden para sızdırmak için hep gelirdi, dedi. Bazen bir ayda otuz ruble aldığı olurdu. Daha çok eğlence için isterdi: Ben yardım etmezsem, içki içecek para bulamazdı.

Fetyukoviç başkanın şiddetle oturduğu yerde kımıldadığını farketmesine rağmen, hemen bunun üzerinde durdu.

— Bay Rakitin'e bu kadar cömertçe davranmanızın nedenini açıklar mısınız? dedi.

— Nasıl cömert davranmam. O benim teyzemin çocuğudur. Benim annemle onun annesi özbeöz kardeştiler. Yalnız kendisi, bunu burada hiç kimseye söylememem için yalvarıp dururdu. Benimle akraba olduğu için çok utanıyormuş.

Bu yeni açıklama, herkes için beklenmedik bir şey oldu Tüm kentte, şimdiye dek bunu hiç kimse bilmiyordu. Hatta manastırda bile bunu bilen yoktu. Mitya'nın da bundan haberi yoktu. Anlattıklarına göre, Rakitin, utancından oturduğu iskemlede kıpkırmızı kesilmişti.

Gruşenka ise, daha mahke me salonuna girmeden önce, her nasılsa onun Mitya'nın za rarına ifade verdiğini işitmiş, bu yüzden de müthiş öfkelen misti. Böylece Bay Rakitin'in daha önceki bütün sözleri-sözlerindeki kibarlık, kölelik ile, Rusya'daki sosyal sizlik konusunda yaptığı bütün çıkışlar, hepsi bu sefer herkesin gözünde alçalmış, sıfıra inmiş

oldu. Fetku memnundu: Şans gene imdada yetişmişti. Zaten Gruşenka y

pek uzun süre sorguya çekmediler, hem kendisi de tabiî, yeni bir şey söyleyecek durumda değildi. Dinleyiciler arasında oldukça nahoş bir izlenim yaratmıştı. Genç kadın, ifadesini verdikten sonra, mahkeme salonunda Katerina İva-novna'dan epey uzakta bir yere oturduğu vakit, hakaret dolu yüzlerce bakış ona doğru çevrilmişti. Onu sorguya çektikleri tüm süre içinde, Mitya hep susmuş, sanki taşlaşmış gibi hareketsiz, gözlerini yere dikmiş

olarak oturmuştu. Tanık İvan Fiyodoroviç içeri girdi.

BİRDEN GELİP ÇATAN FELÂKET

Şunu belirteyim ki, îvan'ı daha Alyoşa'dan önce çağırmışlardı. Ama mübaşir, o vakit başkana tanığın birden rahatsızlanmasından mı, yoksa herhangi bir kriz geçirmesinden mi nedir, hemen mahkemeye çıkamayacağını, ancak durumu düzelir düzelmez, istendiği anda ifade vermeye hazır olduğunu bildirmişti. Ama, her nasılsa, bunu hiç kimse işitmemişti. Olup bitenleri sonradan öğrendiler.

İvan'ın gelişi ilk anda hemen hemen farkedilmedi: En önemli tanıklar, özellikle rakip olan iki kadın, artık sorguya çekilmişlerdi; dinleyicilerin merak duygusu şimdilik tatmin edilmişti. Hatta birçoklarında yorgunluk belirtileri bile hissediliyordu. Daha birkaç tanığın dinlenmesi gerekiyordu. Ama bunlar da, herhalde artık açıklanmış olanlardan fazla ve özel bir şey açıklayamazlardı. Zaman geçiyordu.

İvan Fiyodoroviç yargı makamına hayret edilecek bir şekilde ağır ağır yürüyerek, hiç kimseye bakmadan, hatta ba-Şim eğmiş olarak ve sanki somurtarak bir şeyler düşünüyormuş gibi yaklaşmıştı. Tepeden tırnağa kusursuz giyinmişti, ama yüzü hiç değilse bende, hasta olduğu izlenimi yarattı: Bu yüzde, sanki toprağa bulanmış ölüm döşeğinde olan bir insanın yüzünü andıran bir hava vardı. Gözleri bulanıktı; on-terı kaldırdı, ağır ağır salonda dolaştırdı. Alyoşa birden, oturduğu iskemleden fırlayacak oldu ve «ah!» diye inledi. Bunu hatırlıyorum. Ama bunu da pek az kimse farketmişti.350

KARAMAZOV KARDEŞLER

Başkan, ona yeminsiz bir tanık olduğunu, isterse ifade vermekte ya da susmakta serbest olduğunu, ama ifade verecekse tabiî söyleyeceklerinin doğru olması gerektiğini ve buna benzer şeyleri söyleyerek söze başlayacak oldu. İvan Fjyo-doroviç, onu dinliyor, yüzüne bulanık gözlerle bakıyordu. Ama birden yüzünde yavaş yavaş bir gülümseyiş yayılmaya başladı. Ona hayretle bakan başkan sözünü bitirir bitirmez. İvan birden gülmeye başladı.

Yüksek sesle:

— Eh, başka? diye sordu.

Salonda herşey sessizliğe gömüldü. Herkes sanki bir şeyler seziyordu. Başkan endişeye kapıldı. Gözleriyle mübaşiri arıyarak:

— Siz... belki de daha tamamen iyi olmadınız! dedi. İvan Fiyodoroviç birden çok sakin ve saygılı bir tavırla:

— Üzülmeyin efendim, sağlık durumum yeteri kadar iyidir, hatta size bazı meraklı şeyler anlatabilirim, dedi.

— Özel bir şey mi bildirmek niyetindesiniz?

Başkan bunu hep aynı güvensiz bir tavırla söylemişti. İvan Fiyodoroviç, gözlerini yere indirdi, birkaç saniye sustu, sonra basını kaldırarak kekeler gibi:

— Hayır... öyle bir niyetim yok. Özel olarak bildireceğim bir şey yok, dedi.

Kendisini sorguya çekmeye başladılar. İvan Fiyodoroviç büsbütün isteksiz bir tavırla, mahsus kestirip atıyormuş gibi. hatta gittikçe artan garip bir tiksinti ile karşılık veriyordu. Bununla birlikte söyledikleri oldukça anlaşılabiliyordu. Birçok şeylere,

«bilmiyorum» diye karşılık verdi. Dimitriy Fiyodoroviç ile babası arasındaki

hesaplardan haberi yoktu. BU konuda, «bununla hiç ilgili değildim» dedi. Babasını öldüreceği tehdidini, sanığın kendisinden işitmişti. Paketteki paraları ise, Smerdyakov'dan duymuştu...

Birden yorgun bir tavırla sözünü keserek:

— Hep aynı şeyler! dedi. Yargıçlar heyetine özel bir şey bildiremeyeceğim için üzgünüm!

Başkan:

— Görüyorum ki, rahatsızsınız, ve duygularınızı anlıyo rum... diye söze başlayacak oldu.

Çevresine, savcıya, savunma avukatına doğru döndü ve eğer gerekli bulurlarsa onları soru sormaya davet etti. o o sırada İvan Fiyodoroviç, bitkin bir sesle:

— Gitmeme izin verir misiniz, efendim? Kendimi çok rahatsız hissediyorum, diye rica etti.

Sonra, izin verilmesini beklemeden, birden kendisi arkasını döndü, salondan çıkmaya hazırlandı. Ama dört adım kadar uzaklaştıktan sonra birden iyice düşünmüş ve hemen kararını d'eğiştirmiş gibi, hafifçe gülerek gene eski yerine döndü.

— Ben tıpkı o köylü kızı gibiyim sayın başkanım, dedi. Biliyorsunuz, ne derler, kız:

«Gönlüm varsa giderim,, gönlüm yoksa... gitmem» diyormuş ya. Hani peşinden gelinlikle mi duvakla mı ne koşuyorlarmış, kızı giydirip nikâha götürmek için... O da:

«Gönlüm varsa giderim... Gönlüm yoksa gitmem> diyormuş... Bu hikâyeyi bizim kabilelerden birinde anlatırlar...

Başkan:

— Ne demek istiyorsunuz? diye sordu.

İvan Fiyodoroviç birden bir deste para çıkardı.

— İşte, dedi. Para burda... şu pakette olan para var ya, (başı ile suç delillerinin bulunduğu masayı işaret etti.) hani uğrunda babamı öldürdükleri para... İşte burada!

Nereye koyayım? Bay mübaşir, şunları verir misiniz?

Mübaşir tüm desteyi alıp başkana verdi. Başkan hayretle:

— Bu paralar elinize nasıl geçti... eğer bunlar o paralarsa? diye sordu.

— Smerdyakov verdi bana bunları! Katilin kendisi verdi. Oün akşam... kendisini asmadan önce ona uğramıştım. Babamı Mitya ağabeyim değil, o öldürdü. Smerdyakov öldürdü... nasıl öldüreceğini de ben öğrettim... babamın ölmesini istemeyen var mıydı ki?

Başkan elinde olmayarak:

— Sizin aklınız başınızda mı, değil mi? diye sordu.

-— İşin önemli yönü de bu ya, aklım başımda... Hem be-nimkisi alçakça bir akıl, tıpkı sizin aklınız gibi, bütün bu... iratsız heriflerin aklı gibi!

Birden dinleyicilere doğru dönmüştü. Müthiş bir nefret ve öfkeyle dişlerini gıcırdatarak:

— Babam öldürüldü diye, korkuyorlarmış gibi numara Diyorlar. Birbirlerine karşı rol yapıyorlar. Yalancılar! Hep-352

KARAMAZOV KARDEŞLER

si babamın ölmesini isliyorlardı. İtler birbirlerini yerler... Ortada bir babanın katli olmasa, hepsi darılır, öfke ile dağılırlardı... Eğlence istiyorlar! «Ekmek ve eğlence!> başka bir şey düşünmezler. Hoş, ben de onlardan pek iyi değilim ya! Birden elleri ile başım kavradı:

— Sizde su var mı, Tanrı aşkına bana içecek su verin! Mübaşir hemen ona yaklaştı.

Alyoşa birden ayağa fırladı ve:

— O hastadır, ona inanmayın, şu anda beyin humması

geçiriyor! diye bağırdı.

Katerina İvanovna oturduğu iskemleden ayağa fırlamış, dehşet içinde hiç kımıldamadan ivan Fiyodoro'içe bakıyordu. Mitya da kalkmış, dudaklarında yüzünü buluşturan acayip bir gülümseyişle bir tek sözünü kaçırmadan ağabeyini dinliyordu. İvan, tekrar:

— Üzülmeyin, deli değilim! Sadece katilin! diye söze başladı.

Sonra nedense birden:

— Katilden güzel bir konuşma beklenmez ki... diye ekledi ve dudaklarını bükerek güldü.

Savcı belli bir şaşkınlık içinde başkana doğn eğildi. Yargıçlar heyeti üyeleri endişe ile aralarında fısıldaşıyorlardı. Fetyukoviç kulaklarını dikmiş, söylenenleri dikkatle dinliyordu. Salondakiler bir ölüm sessizliği içinde bekliyorlardı Başkan birden aklı başına gelmiş gibi:

— Tanık, sözleriniz anlaşılmıyor. Burada öyle konuşamazsınız! Mümkünse sakinlesiniz, ondan sonra anlatınız eğer gerçekten anlatacak şeyiniz varsa. Eğer sayıklamıyorsanız... Bu açıklamanın doğruluğunu neyle ispat edebilirsiniz?

— işin kötüsü de bu ya, hiç bir tanık gösteremem. Smerd-yakov köpeği size öbür dünyadan... paket içinde ifadesini gönderemez. Siz de hep paket beklersiniz. Bir tane var ya yeter! Gösterebileceğim hiç bir tanık yok... Yahız birini gösterebilirim...

Bunu düşünceli bir tavırla, hafifçe gülerek söylemişti-

— Kimdir tanığınız?

— Benim tanığım kuyrukludur, sayın baskın! Onu tan'

göstermem usul bakımından uygun düşmez! Le duble n'erâ-te point!(*) Birden gülmekten vazgeçerek, su- söyler gibi;

— Siz ona bakmayın, adi, basit bir şeytandır, diye ekledi. Herhalde buralarda bir yerde, işte suç unsuru delillerin bulunduğu masanın altındadır. Oradan başka nerede oturabilir? Bakın, beni dinleyin: Ben ona, «Susmak istemiyorum* dedim, o ise bana, jeolojik düzenin alt üst olmasından söz etti... saçmalık! Haydi, canavarı serbest bırakmanıza... O Tan-rıya övgü söylemeye başlamış. Kendini rahat hissediyor da ondan! Onun ilâhî okuması sarhoş bir serseminin avazı çıktığı kadar «Vanka Piter'e gidince» şarkısını söylemesi gibi bir şey olur. Oysa ben iki saniyelik mutluluk için katrilyon kere katrilyon kilometreyi feda ederdim. siz banim nasıl adam olduğumu bilmezsiniz! Ah herşey sizde ne kadar saçma oluyor! Haydi onun yerine beni yakalasanıza! Buraya bir şey için geldim, değil mi ya... Neden, neden herşey, ne varsa herşey bu kadar saçma oluyor?

Bunu söyledikten sonra, derin düşünceler içindeymiş gibi, ağır ağır gözlerini salonda gezdirmeye bağladı. Artık herkes heyecana kapitalisti. Alyoşa, oturduğu yerden fırlayarak ona doğru atılacak oldu. Ama mübaşir daha çevk davranarak İvan Fiyodoroviç'i kolundan yakalamıştı. ivar, mübaşirin yüzüne dik dik bakarak:

— Bu da ne? diye bağırdı ve onu birden omuzlarından yakalayarak, müthiş bir öfkeyle yere yıktı.

Ama nöbetçiler yetişmiş, onu yakalamışlardı, işte o za-'man avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Sonra onu götürürlerken de hep çığlıklar ata ata, anlaşılmaz bir şeyler bağırdı durdu.

Ortalık karıştı. Herşeyi düzenli olarak hatırtamıyorum, kendim de heyecana kapılmıştım ve artık olanları izleyemi-yordum. Yalnız, şunu

biliyorum ki, herkes artık sakinleştikten ve olup bitenleri anladıktan sonra, mübaşir gene de azar-kndı. Oysa kendisi, tanığın tüm süre içinde sağlık bakımından iyi olduğunu, doktorun bir saat kadar önce; hafif bir Baygınlık geçirdiği sırada, onu muayene etmiş olduğunu, salona girmeden önce düzgün konuştuğunu, bu bakmadan böy-

(') Şeytan mevcut değildir, anlamında.354

le bir şeyin olacağını tahmin etmenin imkânsız olduğunu, ifade vermek için ille kendisinin ısrar etmiş olduğunu ayrıntılarıyla anlatmıştı.

Ortalık hiç değilse biraz yatışmadan ve herkes kendine gelmeden önce, bu sahnenin hemen arkasından bir başka sahne oldu, Katerina İvanovna sinir krizi geçirdi. Tiz sesle batırıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, ama gitmek istemiyor, kendini oradan oraya atıyor, onu götürmemeleri için yalvarı-yordu, sonunda da birden başkana şöyle bağırdı:

— Bir açıklamada daha bulunmalıyım... Hemen... Hemen! İşte kâğıt, mektup...

alın, okuyun, çabuk çabuk! Bu mektubu o canavar yazdı. İşte bu canavar! İşte bu yazdı!

Mitya'yı işaret ediyordu:

— Babasını o öldürdü. Şimdi göreceksiniz. Bana baba-mnı nasıl öldürmüş olduğunu yazmış! Öbürü ise hasta... hasta, beyin hummasına tutulmuş! Üç gündür farkettim humma geçirdiğini!

Kendinden geçmiş bir durumda işte böyle bağırıyordu. Mübaşir başkana uzattığı kâğıdı aldı. Katerina İvanovna ise kendini iskemlenin üzerine atıp, yüzünü elleri ile kapadı ve Balondan sesini işitirler diye, korkudan en küçük bir inilti duyurmamaya çalışarak, titreye titreye, sessiz sessiz, sarsılarak hıçtara hıçkıra ağlamaya başladı. Vermiş olduğu kâğıt, Mitya'-mn «Başkent» meyhanesinde yazdığı ve İvan Fiyodoroviç'ta «matematik bir önemi olan belge» dediği mektuptu. Ne yazık ki bu mektubu gerçekten matematik bir delil olarak saydılar. Bu mektup olmasaydı, belki de Mitya mahvolmayacaktı ya da hiç değilse mahvoluşu o kadar feci olmayacaktı. Tekrar ediyorum, tüm ayrıntıları izlemek zordu. Şimdi bile tüm bunlar bana, öyle bir karışıklık içinde görünüyor ki... Herhalde başkan, yeni vesikayı hemen orada mahkeme üyelerine, savcıya, savunma avukatına ve jüri üyelerine göstermişti. Ben yalnız, tanık kadını nasıl sorguya çektiklerini hatırlıyorum.

Başkanın kendisine doğru dönerek yumuşak bir tavırla, «sakinleştiniz mi?'' sorusu üzerine, Katerina İvanovna birden:

— Hazırım, hazırım! diye bağırdı.

Sonra herhalde herhangi bir nedenden ötürü sözlerin dinlemezler diye, hâlâ büyük bir korku içinde:

— Her bakımdan sorularınıza karşılık verebilecek dayım! diye ekledi.

Kendisinden durumu daha ayrıntılı olarak anlatmasını rica ettiler: Bu mektup neydi?

Onu hangi koşullar altında sanıktan almıştı?

Katerina İvanovna nefesi tıkanırcasına:

— Mektup bana cinayetten bir gün önce geldi. Kendisi ise onu daha bir gün önce meyhaneden yazmış. Demek ki, cinayetten iki gün önce oluyor. Bakın, bir hesap pusulasının arkasına yazılmış! diye bağıra bağıra anlatıyordu. O va-yt, benden nefret ediyordu, çünkü kendisi âdice bir davranışta bulunmuş, o yaratığın peşinden gitmişti...

Bundan başka, o üç bin rubleyi benden borç almıştı... Evet, bu üç bin ruble yüzünden, kendi yaptığı adilikten ötürü gururu incinmişti! Bu üç bin ruble meselesi de şöyle oldu: Sizden rica ediyorum, size yalvarıyorum beni dinleyin: Kendisi daha babasını öldürmeden üç hafta önce bir sabah bana geldi. Ben, paraya muhtaç olduğunu, bu parayla ne yapacağını... işte-bu yaratığı avlamak ve onu uzaklara götürmek için istediğini biliyordum. Gene de biliyordum ki, artık bana ihanet etmişti, beni bırakmak istiyordu.

Öyleyken, o vakit bu paraları kendim ona uzattım. Kendim teklif ettim ona bu parala-n.

Güya Moskova'ya kızkardeşime göndermesi için... Paraları verirken de yüzüne baktım ve ne zaman isterse, o zaman gönderebileceğini söyledim. «İstersen bir ay sonra olsun»

dedim. Bu durumda gözlerinin içine bakarak, açıkça, «o yaratıkla birlikte bana ihanet etmek için paraya ihtiyacın var, o halde al bu paralan, bunları sana kendim veriyorum, eğer bunları kabul edecek kadar namussuzsan al onları!» demek istediğimi anlamamasına imkân var mıydı? Ben suçunu yüzüne vurmak istiyordum. Peki ne oldu?

Paraları aldı, evet aldı onları, sonra da gidip bu yaratıkla birlikte orada, bir gece içinde harcadı... Ama herşeyi öğreneceğimi anlamıştı, Anlamıştı! Şuna da inanmanızı isterim ki benim bu paraları ona verirken, sadece kendisini bunları benden alacak kadar Namussuz mu, değil mi diye sınadığımı da anlamıştı. Gözleri-nin içine bakıyordum, o da benim gözlerimin içine bakıyor ve herşeyi anlıyordu. Herşeyi kavramıştı.' Öyleyken aldı. Alıp Götürdü paralarımı!

Mitya birden avazı çıktığı kadar:

—• Doğru Katya! Gözünün içine bakıyor ve bunu beni için yaptığını anlıyordum, öyleyken aldım paranı!356

Nefret edin benim gibi bir alçaktan, hepiniz nefret edin! Bunu hakettim. Başkan:

— Sanık, eğer bir söz daha söylerseniz sizi dışarı çıkarmalarını emrederim, diye ihtar etti.

Katya titreyerek acele ile devam etti.

— Bu para onu üzüyordu. Onları bana geri vermek istiyordu, burası doğru, ama o yaratık için de paraya ihtiyacı vardı. İşte babasını öldürdü, öyleyken paraları bana gene de geri vermedi, tersine onunla o köye, kendisini yakaladıkları köye gitti, öldürdüğü babasından çaldığı paraları orada gene eğlenerek har vurup, harman savurmus. Babasını öldürmeden bir gün önce ise, bana bu mektubu sarhoşken yazmış. Bunu hemen anladım. Bana kızgın olduğu için. Hem de bunu kimseye, hatta cinayeti işlese bile kimseye göstermeyeceğimi kesin bir şekilde bilerek yazmış. Başka türlü olsaydı yazmazdı. Ondan intikam almaya, onu mahvetmeye tenezzül etmeyeceğimi biliyordu! Ama okuyun, dikkatle okuyun, lütfen daha dikkatle okuyun, o zaman mektupta herşeyi anlattığını, herşeyi peşin olarak tasarladığını, babasını nasıl öldüreceğini, paraların da odasının neresinde bulunduğunu düşünmüş olduğunu anlarsınız. Bakın, rica ederim, şunu da gözden kaçırmayın; orada bir cümle var, «öldüreceğim! Yeter ki İvan buradan gitsin» diyor. Demek ki nasıl öldüreceğini artık önceden tasarlamıştı...

Katerina İvanovna zarar vermekten zevk duyarak, sinsi sinsi yargıçlar heyetine böyle söyleyerek, onları da aynı şekilde konuşmaya yöneltmek istiyordu. Evet belliydi ki, o uğursuz mektubu en ince noktalarına kadar iyice okumuş, her harfini ayrı ayrı ezberlemişti:

— Eğer sarhoş olmasaydı, bana yazmazdı. Ama bakın burada herşey önceden anlatılmış. Harfi harfine herşey! Sonradan cinayeti nasıl işleyeceği falan... Tam bir program vermiş.

Çığrından çıkmış olarak işte böyle bağırıyor ve tabii artık bunun kendisi için nasıl bir sonuç meydana getireceğini umursamıyordu. Bununla birlikte, muhakkak ki, bu sonuçları daha bir ay önce tahmin etmişti. Çünkü daha o zaman belki de öfkeden titreyerek: «Şunu mahkemede okusam mı?> diye hayal kurmuştu. Şimdi ise kendisini tepeden boşluğa bırakıvermişti. Hatırlıyorum, galiba mektup da he

men orada yüksek sesle mahkeme kâtibi tarafından okundu ve herkesin

üzerinde derin bir sarsıntı yaptı. . Mitya'ya bu mektubun kendisine ait olup olmadığını sordular.

Mitya:

— Benim, benim! diye bağırdı. Eğer sarhoş>ş olmasaydım yazmazdım! Biz birbirimizden pek çok nedenlilerden ötürü nefret etmişizdir Katya, ama yemin ederim, yemin ederim ki, nefret ederken bile seni seviyordum. Ama sen beni sevmiyordun !

Umutsuzluk içinde parmaklarını bükerek, ototurduğu yere çöktü. Savcı ile savunma avukatı karşılıklı olarak sorular sormaya başladılar. Hepsinin özet olarak asıl anlamı şuydu: «Sizi böyle bir belgeyi daha önce saklamaya ve bundan önce bambaşka bir şekilde ifade vermeye sürükleyen n şey nedir?»

Katya, deli gibi:

— Evet, evet! Demin yalan söyledim. Söylecediklerim hep yalandı. Vicdanıma, namusuma aykırı olarak ; yalan söyledim. Ama demin onu kurtarmak istiyordum.

Berenden bu kadar nefret ettiği ve beni böylesine hor gördüğü ü halde! diye bağırdı.

Evet, beni çok hor görüyordu. Her zaman da hor görmüştür. Hem biliyor musunuz, biliyor musunnuz... benden o vakit verdiği o para için ayaklarına kapandığım zaman, o anda nefret etmeye başlamıştır. Bunu farketmiştim... Hemen hissetmiştim bunu. Ama uzun bir süre kendi düşünceme inanamadım. Kaç kez gözleri ile: «Ne olursa ı olsun, o vakit sen benim ayağıma geldin!» diyordu. Evet, i anlamamıştı! Hiç. bir şey anlamamıştı. Neden o vakit koşup o ona geldiğimi anlamadı? Çünkü o yalnız herşeyde adilikten şüphe edecek adamdır! Benim hakkımda kendisinden pay biçeçerek yargıda bulunuyordu. Herkesin kendisi gibi olduğunu sanıyordu.

Katya bunları artık büsbütün kendini yitirmiş olarak ve müthiş bir öfkeyle dişlerini sıkarak söylemişti. .

— Ama benimle sadece mirasa konduğum içicin evlenmek istemedi. Evet, onun için onun için! Ben daima ı bunun böyle olduğundan şüphe etmişimdir! Ah, o ne canavardır!

Tüm ömrümce, onun karşısında, o gün evine gitmiş olduğum için utançtan tiril tiril titreyeceğimi bu yüzden daima beni hor Sorabileceğini ve bu bakımdan benden üstün durumda olaca-düşünmüştür. İşte bunun için benimle evlenmek iste-Öyle • olmuştur, hepsi öyle olmuştur! (Onu sevgiyle

sonsuz bir sevgiyle yenmeye çalıştım. Hatta ihanetine bile göz yummak istedim. Ama hiç bir şey, hiç bir şey anlamadı. Zaten o bir şey anlayabilir

mi? O bir canavardır! Bu mektubu ertesi günün akşamı aldım. Bana meyhaneden getirmişlerdi onu. Oysa, daha o sabah, daha o günün sabahı herşeyini bağışlamak istiyordum. Herşeyini hatta ihanetini bile!

Tabiî başkan ve savcı onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. Kesin olarak inanıyorum ki, hepsi belki de onun böyle kendini yitirişinden yararlandıkları ve bu çeşit açıklamalarını dinledikleri için utanç duyuyorlardı. Ona «durumunuzun ne kadar ağır olduğunu anlıyoruz. İnanın ki, biz de duygulu insanlarız» gibi sözler söylediklerini hatırlıyorum.

Öyleyken, kriz geçiren ve kendini büsbütün yitirmiş olan kadının ağzından bu ifadeyi almaktan geri kalmadılar. Genç kadın sinirlerinin bu kadar gergin olduğu anlarda bile, zaman zaman içten gelen şaşılacak bir açık yüreklilikle İvan Fiyodoroviç'in tüm o iki ay içinde ağabeyini, «o canavarı, o katili» kurtarmak için nasıl delirecek hallere geldiğini anlattı.

Yüksek sesle:

— Kendi kendine eziyet ediyordu! diye anlattı. Hep onun suçunu küçültmek istiyor, kendisinin de babasını sevmediğini açıklıyor, belki kendisinin de babasının ölümünü istediğini ileri sürüyordu. Evet, onun yüksek, çok yüksek bir vicdanı vardır! Vicdanlı olduğu için kendini perişan etti! Bana herşeyi açıklıyordu, herşeyi! Hergün bana geliyor, tek dostu olarak benimle konuşuyordu.

Birden gözleri kıvılcımlar saçarak, meydan okur gibi:

— Onun tek dostu benim, bu şeref bana aittir! dedi kendisi. Smerdyakov'a iki defa gitmiştir. Bir gün bana gelip; «Eğer ağabeyim değil de Smerdyakov öldürseydi, (çünkü burada herkes cinayeti Smerdyakov'un işlediğini ileri sürmüştür) o zaman belki ben de suçluyum. Çünkü Smerdyakov babamı sevmediğimi biliyor ve belki de benim babamın ölmesini istediğimi düşünüyordu.» dedi. O zaman bu mektubu çıkarıp ona gösterdim, o da cinayeti ağabeyinin işlediği kanısına vardı; bu kanı onu büsbütün mahvetti. Kendi öz kardeşinin bir baba katili olmasına dayanamıyordu! Daha bir hafta önce bu yüzden hastalandığını farkettim. Son günlerinde, bizde otururken hep sayıklıyordu. Zihninin bulandı?1"

nı farketmiştim. Yürürken sayıklıyordu. Bu halde sokaklarda dolaştığını bile görmüşler.

Dışardan gelen doktor, benim ricam üzerine üç gün önce onu muayene etti ve neredeyse hummaya tutulmak üzere (olduğunu söyledi. Hepsi de «Onun, o canavarın yüzünden oldu! Dün de, Smerdyakov'un öldüğünü öğrendi... bu onu o kadar sarstı ki, aklı başından gitti... Hepsi de bu canavarım yüzünden, hepsi de bu canavarı kurtarmak için oldu.

Evet, muhakkak ki, insan bu tür konuşmaları, bu tür açıklamaları ömründe ancak bir kez, öleceği dakikada, örneğin darağacına çıkarken yapabilir. Ama Katya tam gerçek benliğini açıklayacak bir tfırsatı ele geçirmişti, ömrünün en önemli anını yaşıyordu. Bır vakitler babasını kurtarmak için, ahlâksız bir genç adamın ayaklarına kapanan herşeyi göze almış

Katya, aynı Katya'ydı. Biraz önce, Mitya'yı bekleyen akıbeti hiç değilse biraz olsun hafifletmek için, onun «soylu bir insana yakışır davranıışını» anlatarak, tüm bu dinleyicilerin karşısında bir genç kız olarak haysiyetini feda eden gururlu ve iffetli Katya da gene aynı Katya'ydı. Şimdi de gene, aynı şekilde kendini feda ediyordu! Ama artık bunu bir başkası için yapıyorduı ve belki de bu «başka msanın> kendisi için ne değerli olduğunu ancak şimdi, tam o anda ilk kez olarak hissetmiş, ilk olarak bunu o anda kavramıştı! Genç kız İvan'ın cinayeti, ağabeyinin değil de, kendisinin işlemiş olduğunu acıklayarak, kendini mahvettiğini birden kavrayınca, başına bir felâket geleceğinden korkarak fedakârlık göstermişti. Omu kurtarmak, onun onurunu, namusunu korumak için kendini feda etmişti! Yalnız bir an için korkunç bir şey akla (gelebilir: acaba Mitya ile olan eski ilişkilerini anlatırken, yalan mı söylüyordu? İşte akla gelebilecek tek soru bu.

Hayır, hayır, ayaklarına kapanmış olduğu için Mitya'nın ondan nefret ettiğini bağıra bağıra söylerken, maksatlı ola-rak iftira etmiyordu! Gerçekten ta içten, belki de daha ayaklarına kapandığı anda, henüz onu taparcasına seven açık yürekli Mitya'nın, kendisi ile alay ettiğine, onu hor gördüğü-re inanıyordu. Zaten Kat,;ya sadece gururundan ötürü Mit-ya hastalığa varan, ve kendisine acı çektiren bir seviyle bağlanmıştı. Bu, yaralı gururundan ötürü olmuştu. Hem o sevgi aşka değil, daha çok intikama benziyordu. Evet, bel-360

ki de bu acı ile karışık aşk, günün birinde gerçek bir aşka çevrilebilirdi, hatta belki de bunun böyle olması Katya'nın dünyada ençok istediği şeydi! Mitya ona ihanet ederek ruhunda derin bir yara açmıştı. Genç kızın yaralı ruhu bunu hiç bir zaman bağışlamayacaktı.

Sonunda intikam anı beklenmedik bir anda gelip çatmıştı. Bu kadar uzun bir süre hakarete uğramış genç kadının içinde acı ile karışık olarak biriken ne varsa hepsi, beklenmedik bir şekilde patlak vermişti. Mitya'yı ele vermişti, ama kendisini de ele vermiş oluyordu! Tabiî daha sözlerini bitirir bitirmez, gerilen sinirleri boşaldı, hissettiği o utanç duygusu genç kızı mahvetti. Gene kriz geçirdi. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak, çığlık çığlığa yere düştü. Kendisini alıp götürdüler. Kstya'yı götürürlerken Gruşenka bir çığlık attı ve Mitya'ya doğru öyle atıldı ki, ona engel olmaya fırsat bulamadılar.

Avazı çıktığı kadar:

— Mitya! diye bağırdı! O yılan kan mahvetti seni! Yargıçlar heyetine doğru dönerek, öfkeden titreye titreye:

— İşte, o kadın ne mal olduğunu size de gösterdi diye bağırdı.

Başkanın bir işareti üzerine Gruşenka'yı yakalayıp, salondan çıkarmaya çalıştılar.

Grusenka karşı koyuyor, kendini oradan oraya atıyor, gerisin geriye Mitya'ya doğru atılıyordu. Mitya da avazı çıktığı kadar bağırarak Gruşenka'ya doğru atılmıştı. Onu hemen tuttular.

Evet, sanıyorum ki, bizim gösteri meraklısı bayanlar memnun kalmışlardı: Zengin bir gösteri olmuştu. Hatırlıyorum, sonradan Moskova'dan getirilmiş olan doktor içeriye alındı. Galiba, başkan, daha önce de mübaşiri İvan Fiyodoro-viç'e gereken yardım yapılsın diye göndermişti. Doktor, hastanın çok tehlikeli bir beyin humması krizi geçirdiğini, hemen oradan götürülmesi gerektiğini bildirdi. Savcı ile sa~ Tunma avukatının sorularına karşılık vererek, hastanın w gün önce kendisine başvurduğunu ve daha o zaman, yakın hummaya tutulacağını bildirerek, onu uyarmış olduğunu ama hastanın tedaviye başvurmak istemediğini söyledi. Sözler bitirirken:

— Kendisi akıl bakımından tam anlamıyla sarsılmış rumdaydı. Bana kendiliğinden, uyanıkken hayaller gördüg

nü, sokakta artık ölmüş olan kişilere rastladığını ve şeytanın her akşam kendisini ziyaret ettiğini söyledi, dedi.

Ünlü doktor ifade verdikten sonra, gitti. Kateriıa İva-novna'nın ibraz ettiği mektup, cinayet delilleri arasına katıldı. Yargıçlar heyeti, tartışmaya çekildi, sonra gelip kararını bildirdi: Mahkemeye devam edilecek! Beklenmedik bir anda verilmiş olan her iki ifade de (Katerina İvanovna ile İvan Piyodoroviç'in ifadeleri) zapta geçirilecektir.

Artık mahkemenin bundan sonraki akışını anlatacak de-filim. Zaten geri kalan tanıkların ifadeleri, herbirinin kendilerine göre özellikler taşımasına rağmen, daha önceki ifadelerin bir tekrarından ve onları destekliyen açıklamalardan başka bir şey değildi. Yalnız tekrar ediyorum ki, şimdi vereceğim savcının konuşmasında bunların hepsi bir noktada birleşecektir. Herkes heyecan içinde ve son meydana gelen felâketle elektriklenmiş

gibiydi ve müthiş bir sabırsızlıkla bir an önce işin bir çözüme bağlanmasını, tarafların sözlerini söylemelerini, sonra da kararın verilmesini bekliyordu. Belliydi ki Petyukoviç, Katerina İvanovna'nın ifadesinden ötürü çok sarsılmıştı. Buna karşılık, savcı zafer kazanmış bir tavır takınmıştı. Mahkemedeki soruşturmalar sona erince, celseye hemen hemen bir saat süren bir ara verildi. Sonunda başkan, savcı ile savunma avukatının hukuk çatışması yapacakları celseyi açtı. Bizim savcı İppolit Kirilloviç konuşmasına başladığı za-saat tam akşamın sekiziydi.

VI

SAVCININ KONUŞMASI, KARAKTER TAHLİLLERİ

İppolit Kirilloviç, konuşmasına sinirden tepeden tırnağa , alnında ve şakaklarında ter damlacıklarıyla ve za-zaman bütün vücudunun ateş gibi yandığını, zaman zaman üğünü hissederek başladı. Bunu sonradan kendisi anlat-Bu konuşmayı kendi, chef d'oeuvre'si, tüm ömrünün chef oeuvre'rü, ölmeden önce meslek hayatında «kuğunun ölüm şarkısı»

gibi bir son söz olarak kabul ediyordu! Gerçekten e dokuz ay sonra tez veremden öldü. Bu bakımdan eğer öle-362

ceğini önceden sezmiş olsaydı, gerçekten bu benzetmeyi yap-makta haklı olacaktı.

Yüreğinde ne kadar duygu, aklında ne kadar yetenek varsa, hepsini bu konuşmaya koymuş, beklenmedik bir şekilde, hem medenî bir cesaret sahibi olduğunu hem onun da içinde «belâlı» birtakım sorunların düğümlendiğini açığa vurmuş oldu; artık bizim zavallı İppolit Kirillo-viç'in zihni, bunlardan ne kadarını alabilirse...

Söylediği sözler asıl içten geldikleri için etkili oluyordu. Sanığın suçlu olduğuna emir üzerine değil, içten inanıyordu. Onu görevi bunu emrettiği için suçlamıyordu ve

«intikam» duygularını alevlendiririrken, gerçekten, «toplumu kurtarmak» arzusu ile titriyordu. Bu yüzden bizim İppolit Kirilloviç'e düşmanca bir tavır takınmış olan bayan dinleyicilerimiz bile, sonunda son derece büyük bir etki altında kaldıklarını açıklamak zorunda kaldılar. İppolit Kirilloviç çatlak, arada bir kesilen sesle söze başlamıştı. Ama sonradan sesi çabucak güçlendi, tüm salonda çınlamaya başladı, konuşma sona erinceye kadar da öyle devam etti. Ama İppolit Kirilloviç konuşmasını bitirdiği anda, hemen orada az kalsın bayılacaktı.

Savcı:

— Sayın jüri üyeleri, ele aldığımız dâva, tüm Rusya'da büyük bir gürültü koparmıştır.

Ama bu dâvada şaşılacak, özellikle bu kadar dehşet uyandıracak ne vardır? Bu bizim için, daha doğrusu bizler için bu kadar beklenmedik bir şey mi? Biz tüm bunlara o kadar alışmış insanlarız ki! Asıl dehşet verici olan bu kadar karanlık işlerin, artık bizde dehşet verici olmaktan çıkmış olmalarıdır! İşte, asıl dehşet duymamız gereken şey, bu gibi şeylere alışmış olmamızdır. Yoksa filancanın, ya da filan kişinin bir fert olarak yaptığı canavarlıR değil. Peki, bu gibi işlere karşı, nasıl bir çağda yaşadığım belli eden ve hiç de imrenilecek bir şey olmayan insanlarımız bulunduğunu

önceden haber veren işaretlere karşı, azıcık ılım lı bir tavır takınmamızın nedeni nedir? Herşeye soğuk, ala? bir tavırla bakmamız mı? Daha bu kadar genç olduğu halde erkenden yıpranmış olan toplumumuzun aklını, hayal gücü erkenden yitirmesi mi? Ahlâk temellerimizin sarsılmış

olması mı? Yoksa sonunda belki de artık bu ahlâk temellerini olarak yitirmemiz mi?

Bu sorunları çözmeye çalışmayacağım. Hem bunla veren şeylerdir, her yurttaş bunların üzerinde düşünme

bunlara üzülmek zorunluluğunu duymalıdır. Bununla birlikte, henüz emekleme çağında olan ürkek basınımız, bugüne dek topluma bu bakımdan bazı hizmetlerde bulunmuştur diyebilirim. Çünkü o olmasaydı, yalnız bugünkü çarlık hükümetinin bize bağışladığı yeni mahkeme salonumuza gelen olayları değil, herkese açık olan sayfalarında durmadan açıkladığı, zincirlerini koparmış iradelerin, ahlâk düşkünlüğünün yol açtığı dehşet verici olayları tam olarak öğrenmek şöyle dursun, bunlardan bir parçacık bile haberimiz olmazdı. Hemen her gün okuduğumuz nelerdir? Evet, hemen hergün öyle şeyler okuyoruz ki, şimdi söz konusu olan dâva, bunların yanında hiç kalır, hatta neredeyse olağan görülür. En önemli şey su ki: Rusya'da milletçe ilgilendiğimiz bu cinayet dâvaları, genel olarak hepimizin ortaklaşa paylaşacağı bir felâket, aynı zamanda artık güçlükle karşı koyabildiğimiz, içimize işlemiş genel bir kötülüğe işarettir.

Bakın işte, ilerisi parlak yüksek sosyeteye mensup, daha mesleğe yeni atılmış bir subay, hiç bir vicdan üzüntüsü duymadan, bir bakıma velinimeti olan küçük bir memurla hizmetçisini, tek memurdan ona borçlu olduğunu gösteren belgeyi alabilmek için alçakça, sessizce bıçaklıyor, üstelik o arada «yüksek sosyetedeki eğlencelerim ve ondan sonraki kariyerime lâzım olur» diyerek, memurun geri kalan paracıklarını da alıp götürüyor.

İkisinin boğazını kestikten sonra da, giderin her iki ölünün başları altına birer yastık koyuyor!

Öbür yanda cesareti için birçok nişanlar almış kahraman genç, ana yol üstünde velinimetinin ve komutanının an-annesini haydutçasına öldürüyor, hem de suç ortaklarını bu işe teşvik ederken onlara, «kadının kendisini öz oğlu gibi sevdiğini ve bu yüzden öğütlerine göre davranacağını, hiçbir tedbir almayacağını» söylüyor, suç ortaklarını buna inandırıyor. Diyelim ki, şu anda yargılayacağımız adam bir canavardır, ama şu anda içinde yaşadığımız çağda, yalnız onun, ülkedeki tek canavar olduğunu söyleme cesaretini artık kendimde bulamı-yorum. Bir başkası, belki kimseyi boğazlamaz, ama tıpkı bunu yapan gibi düşünür, tıpkı onun duygularını taşır, böylece için- den geçirdiği şeylerle, tıpkı bu adam gibi şerefsiz bir kişi olur. Belki de öyle bir adam kendi vicdanı ile başbaşa kalınca, kendi

kendine «canım, namus da neymiş? Kan dökmenin gü-^ olduğu düşüncesi bir ön yargı değil midir?» diye sorar.

Belki bu sözlerim yüzünden beni kınarlar, benim hastalıklı sinirleri bozuk bir adam olduğumu, korkunç iftiralar savurduğumu, sayıkladığımı, işi abarttığımı söylerler. Varsın söyle-sinler, ziyanı yok. Hem öyle birşey yaparlarsa, vallahi buna önce ben sevinirim!

Evet, bana inanmayın! Bana hasta deyin, ama gene de sözlerimi unutmayın: çünkü sözlerim onda bir oranında, yirmide bir oranında bile doğruysa, bu bile müthiş korkunç bir şeydir!

Bakın baylar, bakın: bizde gençler tabanca ile nasıl intihar ediyorlar! Hem de bunu Hamlet'e yakışır biçimde «öbür dünyada bizi ne bekliyor, acaba?» diye kendi kendilerine sormadan, hatta bu sorularla yakından uzaktan ilgisi olan en küçük bir şeyi akıllarına getirmeden yapıyorlar. Sanki ruhumuzla ve bizi öbür dünyada bekliyen şeylerle ilgili olan sorunlar, çoktandır benliklerinden silinmiş, yok olmuş, üstü tamamen külle örtülmüş.

Sonra bizdeki ahlâksızlığa, bizde kendilerini zevke kaptırmış insanlara bakınız. Şimdi meşgul olduğumuz dâvanın zavallı kurbanı Fiyodor Pavloviç bile onların yenında neredeyse hiç günahı olmayan bir yavru gibidir. Oysa hepimiz onu tanıyorduk. «O bizim aramızda yaşıyan, bizlerden biriydi.» Evet, belki günün birinde, bizde de, Avrupa'dakilerden üstün zekâlı insanlar Rusya'da işlenen cinayetlerin psikololik yönü üzerine eğileceklerdir, çünkü bu üzerinde durmaya değer bir konudur.. Ama bu, daha başka bir zamanda, artık huzura ka-vuşulduğu vakit, şimdi yaşadığımız anların trajik karışıklığı daha arka plâna geçince, böylece onu örneğin bugünkü insanların yaptığından daha akıllıca, daha tarafsız bir şekilde inceleme imkânı olunca yapılacaktır. Şimdi ise ya dehşet duyuyor, ya da dehşet duyuyormuş gibi rol yapıyoruz; oysa tersine ya içimizde herşeyi alaya alan, uyuşukluğu ve tembellıe1 gıdıklayan alışılmamış, şiddetli izlenimlere bayılan insanla1 gibi, olup bitenlerden bir gösteri zevki alıyor ya da sonunda küçük çocuklar gibi karşımıza dikilen korkunç hayali kovma için elimizi kolumuzu sallıyor, o hayal gelip geçinceye kadar başımızı yastığın altına sokuyor, sonra da onu oyunlarda, eğ

lencede unutup gidiyoruz.

İyi ama, günün birinde hayatımıza ayık insanlara yakışır şekilde, düşünerek yemden başlamak gerekmez mi? Bir toplum olarak kendimize bir göz atmak gerekli değil mi?

Toplumumu zun içinde bulunduğu durumu kavramamız, ya da hiç değ

Kavramaya başlamamız gerekmez mi? Bundan önceki çağda yaşamış yüce yazar, en büyük eserinin sonunda, tüm Rusya'yı bilinmeyen bir amaca doğru rüzgâr gibi dört nala giden bir troyka şeklinde canlandırarak, «Ah, troyka, rüzgâr gibi giden yoyka, kim icat etti seni!» diyor ve gururlu bir coşkunluk içinde o yıldırım gibi giden troykanın karsısında, tüm milletlerin saygıyla yana çekildiklerini söylüyor. Evet, baylar, varsın yol versinler. Varsın çekilsinler. Ama bunu saygıyla yapıyorlarmış ya da öyle yapmıyorlarmış, bunun önemi yok, yalnız benim mütevazı görüşüme göre, dev sanatçı ya sorumsuz bir çocuk gibi güzel sözler söylemek tutkusuna kapılarak ya da o zamanki sansürden korkarak sözlerini bu şekilde sonuçlandırmıştır. Çünkü böyle bir troykaya kendisinin yaratmış olduğu kahramanları Sabakeyeviç'leri, Nozdrev'leri ve Çîçikovları koşacak olsak, arabacı olarak kimi oturtursak oturtalım, böyle atlarla hiç bir yere gidemeyiz! Oysa onlar eski atlardı. Bugünkü atlarla boy bile ölçüşemezler. Bizimkiler daha da müthiştirler.

İppolit Kirilloviç'in sözleri bu noktada alkışlarla kesildi. Rusya'dan bir troyka olarak söz edilmesi hoşa gitmişti. Doğru söylemek gerekirse yalnız iki üç kişi el çırpmıştı. Bu bakımdan, başkan artık dinleyicilere dönerek, «Salonu boşaltırım» tehdidini savurmayı gerekli bile bulmadı, yalnız el çırpanlara sert bir tavırla baktı. Ama İppolit Kirilloviç cesaret bulmuştu. O güne dek hiç kimse onu alkışlamamıştı: Adamı bunca yıldır dinlemek istemiyorlardı, ama işte sonunda birden sesini tüm Rusya'ya duyurmak fırsatını bulmuştu.

— Gerçekten, böyle birden bütün Rusya'mızda kötü bir ün kazanan Karamazov ailesi, nedir, kimdir? Belki sözlerim aşırı derecede abartmalı, ama bana öyle geliyor ki, bu ailenin tablosunda, bizim bugünkü aydın toplumumuzda bulunan bazı ortak unsurlar belirip kayboluyor. Evet, gerçi tüm unsurlardan söz edilemez. Hem görünenler de sadece mikroskopik bir görüntü içinde, tıpkı «küçük bir su damlasında güneşin yansı-ması gibi»

belirip kayboluyorlar. Ama, gene de bir şey yansıttır, burada toplumdan yansıyan bir şey vardır.

Hayatını bu kadar üzücü bir şekilde sona erdiren şu za- sapıtmış ve ahlâksız ihtiyara, şu «aile babasına» ba- Kendisi, soylu bir aileden gelmiştir. Hayatına da onun rmn yanında karnını doyuran fakir bir adam olarak başla-366

KARAMAZOV KARDEŞLER

mıştı. Sonradan bir rastlantı sonucu olarak ve beklenmedik bir şekilde yaptığı evlilikle, eline çehiz olarak oldukça önemli bir sermaye geçirdi.

Başlangıçta adi düzenbazın dalkavuğun biriydi. Zekâ bakımından yetenekleri vardı, hatta bunlar oldukça önemli yeteneklerdi, ama herşeyden önce bir faizciydi. Görüyoruz ki yıllar geçtikçe, daha doğrusu sermayesi arttıkça, cesareti de artıyor. Boyun eğikliği, dalkavukluğu yok oluyor.

Geride yalnız herşeyi öfkeyle küçümseyen, hersevle alay eden, zevkine düşkün' biri kalıyor.. Tam anlamıyla ahlâkı bozulmuş bir adam. Oysa olağanüstü bir yasama hırsı var.

Sonunda tüm istekleri bir noktada toplanmıştır. Artık hayatta cinsel zevklerini tatmin edecek şeylerden başka gözü hiçbir şeyi görmemektedir: Çocuklarını da öyle yetiştirmektedir. Bir baba olarak herhangi bir moral sorumluluğu yoktur. Bu sorumluluklarla alay etmekte, küçük çocuklarını evinin arka bahçesinde büyütmekte, hatta onları gelip kendisinden aldıkları vakit, sevinç duymaktadır. Sonra da onları tüm olarak aklından çıkarmaktadır. İhtiyarın tüm ahlâk prensipleri bir tek sözde özetlenebilir: Apres moi le delugelC)

«Uygar bir insan anlayışına aykırı olan ne varsa ondadır! Hatta toplumdan tam anlamıyla düşmanca uzaklaşmıştır: «Varsın bütün dünya ateşler içinde yansın, yeter ki ben iyi olayım!» der. Durumu da iyidir, her bakımdan memnundur. Daha bu şekilde yirmi otuz yıl yaşamak için büyük bir istek duymaktadır. Kendi öz oğlunu bile dolandırıyor!

Annesinden oğluna kalmış olan ve ona vermek istemediği paralarla, kendi oğlunun elinden metresini alıyor. Hayır, sanığın savunmasını Petersbureg'dan gelmiş olan üstün yetenekli meslek arkadasıma Vermek istemiyorum. Doğruyu olduğu gibi söyliyeceğim.

Öldürülen adamın oğlunun yüreğinde ne büyük bir nefret uyandırdığını anlıyorum.

Ama bu kadar yeter! O zavallı ihtiyardan artık söz etmeyelim! Çünkü sonunda intikamı alınmıştır. Yalnız sunu unutmayalım ki, bu baba çağdaş babalardan biriydi. Ha toplumumuzda, onun gibi daha birçok babaların bulunduğunu söylersem, topluma hakaret etmiş olmam, değil mi? Ne yazık ki. bugünkü babalardan bir çoğu, bu baba gibi açıkça herseyi hiçe sayan alaycı bir tavırla duygularını açığa vurmaz (*) Benden sonra tufan.

Çünkü daha iyi terbiye görmüşlerdir, daha iyi yetişmişlerdir, daha kültürlü insanlardır.

Ama işin özüne bakılırsa, felsefeleri tıpkı onun felsefesi gibidir. Belki de karamsarım.

Varsın öyle olsun. Artık beni bağışlayacağınız konusunda önceden anlaşmıştık ya! Şimdi gene önceden anlaşalım: Bana inanmayın! Evet inanmayın! Ben söyliyeceğim, ama siz inanmıyacak-sınız. Öyle de olsa izin verin, söyliyeceklerimi söyliyeyim, böylece hiç değilse sözlerimden

bazılarını unutmazsınız.

Gelelim bu ihtiyarın, bu aile babasının çocuklarına: Biri sanık mevkiindedir. Bundan sonraki sözlerim hep onunla ilgili olacaktır. Öbürlerinden ise yalnız kısaca söz edeceğim.

Bunlardan biri, ortancası parlak bir tahsil görmüş, oldukça parlak bir zekâya sahip, bununla birlikte artık hiç bir şeye inanmayan, artık pek çok şeyi tıpkı babası gibi red ve inkâr etmiş, çağdaş gençlerden biridir. Hepimiz sözlerini dinlemişizdir. Sosyetemizde dostça kabul edilmiştir. Zaten düşüncelerini saklamıyordu. Hatta tersine, onları açıklıyordu. Bu da bize, şimdi onun hakkında herhangi bir kişi olarak değil de, sadece Karamazov ailesinin bir ferdi olarak oldukça açık bir şekilde konuşmak cesaretini vermektedir. Dün burada kentin öbür ucunda, görülen dava ile büyük bir ilgisi olan ve Fiyodor Pavloviç'in uşağı, hatta belki de meşru olmayan oğlu, Smerdyakov adında hasta, geri zekâlı bir adam intihar etmiştir. Bu adam, daha önceki soruşturmada, sinir krizleri içinde, gözyaşı dökerek bana tvan Fiyodoroviç'in ahlâk konusunda hiç bir sınır tanı-

mamasıyla kendisini dehşet içinde bırakmış olduğunu anlat-k «Kendilerine bakılırsa, dünyada her şey hoş görülmeli ve bundan böyle hiç bir şey yasak edilmemeliymiş. İşte bana tap böyle şeyler öğretiyorlardı!» dedi.

Bana öyle geliyor ki, o geri zekâlı adam, kendisine öğretilen bu prensibe aklını takmış, sonunda iyice kaçırmıştır. Bununla birlikte, tabiî zihninin bozulmasında sara hastalığımın ve evlerinde meydana gelen tüm o korkunç felâketin de etkisi vardır. Yalnız o geri zekâlı adamın sözleri arasında, kendisinden çok, ama çok daha zeki bir adama yakışır, ilgi çekici bir söz vardı. Bu sözü onun için belirtiyorum. Bana: Fiyodor Pavloviç'in oğullan arasında karakter bakımından kendisine benziyen biri varsa, o da İvan Fiyodoroviç'tir!» demişti. Başlamış olduğum karakter tahliline devam etmeyine nezaketsizce bir davranış saydığım için burada kesiyorum. Evet,368

bir baykuş gibi genç bir varlığa yalnız felâketini bildirmek ya da ilerisi ile ilgili başka sonuçlar çıkarmak istemiyorum.

Bugün, bu salonda gördük ki, daha genç olan o yürekte, hâlâ güçlü bir «gerçeğe bağlılık»

vardır ve aile bağları, henüz gerçekten bozulmuş olan düşüncelerinden çok soydan gelen ahlâk değerlerini küçümseme alışkanlığının ve inançsızlığın yükü altında tam olarak ezilmiş değildir. Gelelim öbür oğluna: Bu oğlu, ağabeyinin herşeye karanlık bir açıdan bakan bozulmuş dünya görüşünün tam tersine, bir şeylere dört elle sarılmağa, başka deyişle bizim düşünürleri bol aydın çevrelerimizin teoriye meraklı topluluklarında moda olan gösterişli bir sözle, «halkın özüne» dört elle sarılmağa çalışan, dinine bağlı, uysal ve henüz delikanlı denecek yaşta bir gençtir. Örneğin, bakın:

manastıra da tüm varlığı ile bağlanmıştır. O kadar ki, neredeyse rahip olmak üzere saçlarını kestire-cekti. Bana öyle geliyor ki, bu delikanlıda bizim zavallı toplumumuzda birçok insanların duyduğu o ürkek ümitsizlik, daha bu yaşta uyanmıştır; bu tip insanlar, toplumun değerlerini alaya alma eğiliminden ve ahlâksızlığından korkup, yanlışlıkla tüm kötülüklerin Avrupa'dan gelen kültürden doğduğunu sanarak, tıpkı hayaletlerden korkan ve anlarının kupkuru göğsünde, hiç değilse biraz olsun uyumak için şiddetli bir arzu duyan çocuklar gibi, kendi deyimleriyle «Anavatanın bağrına», yurdun ana kucağına atılmaktadırlar. Hatta kendilerine korku veren o müthiş olayları görmemek için, ömürlerinin sonuna dek bile uyumaya hazırdırlar. O iyi kalpli, yetenekli delikanlıya en iyi dileklerde bulunuyorum.

Dilerim ki, onun körpe, temiz yürekliliği ve halkın dayandığı temellere inme eğilimi, sonradan çok kez olduğu gibi, moral bakımından kötümser bir mistisizme ya da kaskatı bir milliyetçiliğe dönüşmesin. Çünkü bu iki özellik, belki de ağabeyine acı çektiren ye çaba sarfetmeden elde edilmiş bir Avrupa kültürünün yanlış anlaşılmasından doğan vakitsiz bir bozulmadan daha tehlikelidir.

«Milliyetçilik» ve «mistisizm» sözlerinden sonra, gene iki üç kişinin el çırptığı duyuldu.

Ondan sonra da, artık İppo Kirilloviç kendini iyice kaptırdı. Gerçi tüm bunlar görülen dava ile pek az ilgili şeylerdi. Ayrıca oldukça kolay anlaşılmayan belirsiz şeylerdi. Ama veremli ve yüreği öfke dolu adam. ömründe bir kez olsun içini boşaltmak için dayanılmaz bir

istek duyuyordu. Sonradan bizim kentte anlatıldığına göre İppo-lit Kirilloviç'in, İvan.

Fiyodoroviç'in karakterini tahlil ederken, nezaketsizce davranmasının nedenini, herkesin içinde yaptıkları tartışmalar sırasında genç adamın onu bir iki kez bozması, îppolit Kirilloviç'in de bunu hatırlayarak, şimdi intikamını almak istemesiydi. Ama böyle bir sonuç çıkarmak doğru mu, bilmiyorum. Her neyse şimdiye kadar söyledikleri sadece bir önsözdü. Sonraki konuşmasında gittikçe daha açık olarak ve daha yakından konuya değindi.

İppolit Kirilloviç:

— İşte, çağdaş aile babasının üçüncü oğlu da burada, sanık mevkiinde karşınızda oturuyor! diye devam etti. İyi davranışları, yaşantısı ve yaptığı işler hep önümüze serilmiş: Saati çalınca her şey açılmış, her şey meydana çıkmış. Kendisi kardeşlerinin

«Avrupalılaşması» ve «halkın millî ilkelerine sa-rılmasıj-mn tam tersine, Rusya'nın öz varlığını yansıtıyor gibidir. Ama tüm Rusya'yı, tüm Rusya'yı değil! Allah korusun, tüm Rusya'yı yansıtsaydı ne yapardık! Öyleyken burada ana vatanın derinliklerinden gelen bir şey var, bunu hissediyoruz, korkusunu duyuyoruz, evet, burada da kendisini yansıtan halktır, ana vatandır. Evet, hepimiz içten gelen duygularımızın esiriyiz. Hepimiz hayret edilecek bir iyilik ve kötülük karışımıyız. Kültüre de, Schiller'e de âşığız. Ama aynı zamanda meyhanelerde azıyor, birlikte içki içtiğimiz sarhoşların sakallarını yoluyoruz.

Evet, iyi kalpli, çok iyi kalpli oluruz; ama ancak kendimizi iyi ve çok rahat hissettiğimiz zaman! En yük-sekt ideallere bile kendimizi fırtına gibi kaptırırız. Tam anlamıyla bir fırtına gibi! Ama bir şartla, o idealler bize gökyüzünden kendiliklerinden yağsınlar ve en önemlisi bize bedavaya, evet bedavaya mal olsunlar! Yeter ki, onlar için bir şey ödemiyelim!

Ödemekten hiç hoşlanmıyoruz. Oysa birşeyler almaktan Çok hoşlanırız. Hem de her konuda öyledir. Evet, versinler, bize dünyanın akla gelebilecek tüm nimetlerini versinler!

Tam anlamıyla elde edilebilecek tüm nimetleri! Daha azına razı olmayız. Ayrıca keyfimize hiç bir şekilde karışmayınız. O zaman ne kadar iyi, ne kadar mükemmel insanlar olduğumuzu ispat ederiz. Aç gözlü değiliz. Hayır değiliz ama, bize para veriniz. Daha çok, daha çok, mümkün olduğu kadar çok para veriniz. O zaman nasıl cömertçe, adî bir madenden başka bir

şey olmayan parayı küçümseyerek, ondan nefret ederek, çılgınca eğlenir ve bir gece içinde nasıl har vurup, harman savurduğumuzu gösteririz! Ama bize para vermezlerse, o zaman; onu nasıl bulabileceğimizi gösteririz. Yeter ki onu almak için, içimizde büyük bir istek olsun! Her neyse tüm bunları sonradan sırayla gözden geçireceğiz.

Her şeyden önce demin, ne yazık ki, yabancı asıllı saygı değer ve sayın bir yurttaşımızın dediği gibi, «arka avluya yalınayak, başı kabak» atılmış zavallı bir çocuk var! Tekrar ediyorum, sanığı savunmayı kimseye bırakacak değilim! Suçlayan da, savunan da ben olacağım. Evet, biz de insanız. Biz de insan yüreği taşıyoruz. Biz de baba ocağında çocuklukta edinilmiş ilk izlenimlerin karakter üzerinde nasıl bir etki yapacağını tartabiliriz. Ama işte o çocuk, artık bir delikanlı, genç bir adam, bir subay olmuştur. Bu sırada kendisini, aşırı davranışları ve birini düelloya davet ettiği için, uçsuz bucaksız Rusya'mızın uzak sınır kentlerinden birine sürüyorlar. Orada görevliyken kendini eğlenceye kaptırıyor, eh artık tabiî «büyük gemiye büyük deniz ister». Bizim paraya ihtiyacımız var. Her şeyden önce paraya! Böylece uzun tartışmalardan sonra, babası ile son olarak altı bin ruble üzerinde anlaşmaya varıyorlar, paralar da kendisine gönderiliyor. Bu arada şunu belirteyim ki, kendisi bu paraya karşılık bir

belge de vermiştir. Bu altı bin rubleyi aldıktan sonra, mirasın geri kalan kısmından artık hemen hemen vazgeçtiğini, bu konuda babasına karşı mahkemelere başvurmayacağını açıklayan bir mektubu vardır. îşte bu sırada karakter bakımından çok yüksek ve iyi yetişmiş bir genç kızla karşılaşıyor. Evet, ayrıntılara tekrar girecek değilim.

Bunları biraz önce işittiniz. Bu işin içinde bir onur meselesi, bir kendini feda etme vardır!

Söyliyeceğim bu kadar I Ciddî olmayan, ahlâksız bir genç olduğu halde, gerçekten soylu bir davranışta bulunuyor. Yüksek bir ideal karşısında yerlere kadar eğiliyor. Böyle olunca da gözlerimizin önünde son derece sempatik bir hayal olarak canlanıyor. Ama ondan hemen sonra, gene bu mahkeme salonunda hiç beklenmedik bir şekilde, madalyonun ters tarafı da gözler önüne serildi. Neden öyle olmuştur? Gene tahminler yürütmek cesaretini gösteremiyeceğim ve tahliller yapmaktan kendimi alıkoyacağım. Ama böyle bir durumun meydana gel-

mesi için herhalde nedenler vardır. Aynı genç kadın bize, uzun bir süredir gizli tuttuğu bir öfkeden ileri gelen gözyaşları içinde, yapmış olduğu bu, belki de ihtiyatsız ve taşkın, ama gene de vicdanlı, aynı zamanda cömertçe davranış yüzünden, bu adamın kendisini önce hor gördüğünü açıkladı. O alaycı gülümseyiş, herkesten önce nişanlısının dudaklarında belirmişti; oysa genç kadın, asıl onun ve yalnız onun böyle gülümsemesine dayanamazdı. Kendisine ihanet edeceğini bilerek (ki nişanlısı, genç kadının kendisinden gelecek her davranışı, hatta ihanetini bile hoş karşılayacağını düşünerek ona ihanet etmiştir) evet, bunu bilerek, ona mahsus o üç bin rubleyi teklif etmiştir. Bellidir ki, bu paraları genç adama, kendisine ihanet etsin diye vermektedir. Hiçbir şey söylemeden soğuk ve karşısındakini sınayan bakışı ile sanki, «eh, bakalım kabul edecek misin?

Etmiyecek misin? Bu paraları kabul edecek kadar dünyada hiçbir şeye değer vermeyen biri olduğunu gösterecek misin?» diye soruyordu.

Nişanlısı ise ona bakıyor, düşüncelerini olduğu gibi anlıyor, (zaten kendisi de burada önünüzde herşeyi anladığını açıklamıştır) öyleyken bu üç bin rubleyi kendine mal edip yeni sevgilisiyle iki gün içinde eğlenerek har vurup harman savuruyor! Artık neye inanacağız? Yaşamak için elinde olan son imkânları da feda eden ve tertemiz bir varlık karşısında yerlere kadar eğilen adamın cömertliğine mi, yoksa bu kadar tiksindirici olan madalyonun ters tarafına mı? Genel olarak, hayatta öyle oluyor ki, iki zıt kutup arasında ortayı bulmak gerekiyor; söz ettiğimiz olayda da tam anlamıyla öyle yapmak zorundayız.

Sanık herhalde ilk anlattığımız olayda gerçekten içtenlikle soylu bir davranışta bulunmuştur, ama ikinci olayda aynı derecede içten gelen bir alçaklık göstermiştir.

Neden öyledir? Çünkü biz Karamazov'lar yaratılıştan hiçbir sınır tanımayan insanlarız.

(Bütün bu sözlerim zaten bunu göstermek içindi.) Öyle varlıklarız ki, içimizde birbirinin karşıtı olan çeşit çeşit şeyler birleşmektedir. Ruhumuzda aynı anda iki sonsuzluk vardır: Biri sayısız yüksek ideallerle doludur, öbürü ayaklarımızın altında en alçakça, en adice şeylerle dolu olan bir uçurumdur...

Biraz önce tüm Karamazov ailesini derinden ve yakından incelemiş olan genç araştırıcı bay Rakitin'in ileri sürdüğü Parlak düşünceyi hatırlayınız. Kendisi: Bu zincirlerini kopar-372

mış, hiç bir şey karşısında boyun eğmeyen varlıklar için, «alç aldıklarını hissetmek kadar, yüksek, soylu bir davranışta bulunduklarını hissetmek de vazgeçilmez bir ihtiyaçtır»

demişti. Gerçekten de bu doğrudur. Birbirine karşıt olan bu duyguları durmadan sürekli olarak hissetmek, onlar için ihtiyaçtır. Aynı anda iki uçurum içindedirler. Evet iki uçurum içinde bulunuyoruz. Öyle olmazsa biz Karamazov'lar mutsuz, doyumsuz varlıklar oluruz. Yaşantımız dolu olmaz. Bizim varlığımız geniştir, tıpkı ana vatanımız Rusya gibi.

Biz herşeyi içimize sindirir, her şeye ayak uydurarak yaşarız. Sırası gelmişken söyleyeyim, sayın jüri üyeleri, şimdi bu üç bin rubleye değindiğimiz için olayları biraz atlayarak bazı şeyler anlatacağım, hoş görünüz.

Düşünün, bu adam o zaman paraları aldıktan, hem de onları böyle, bu kadar utanılacak, bu kadar rezilce bir şekilde, bu kadar alçalarak kabul ettikten sonra, aynı gün güya bunların yarısını ayırıyor, bir bezin içine dikiyor ve bunları tam bir ay boynunda taşıyor!

Canının çektiği bunca şeylere, olağanüstü ihtiyaçlarına rağmen onlara el sürmüyor!

Sarhoş bir halde, meyhane meyhane dolaşırken de, sevgilisini rakibinden, babasından uzaklaştırabilmek amacıyla. muhtaç olduğu paralan bilmem kimden bulabilmek için, kentten bilmem nereye gitmek zorunda kaldığı zaman bile, o bez parçasındaki paralara el sürmek cesaretini göstermiyor!

Oysa hiç değilse sevgilisini, bu kadar kıskandığı ihtiyarın baştan çıkaran teklifleri karşısında bırakmaması, yanından bir an olsun ayrılmaması, genç kadının sonunda;

«Seninim» diyeceği anda, onunla birlikte o uğursuz hayattan mümkün olduğu kadar uzak bir yere fırlayıp gidebilmek için o anı beklerken, söz konusu bez parçasını açması gerekirdi! Hayır, bunu yapacak yerde,

tılsımına el bile sürmüyor! Hem de nasıl bir nedenle? İlk akla gelen neden, daha önceden de dediğimiz gibi, kendisine: «Ben seninim, al beni nereye istersen götür!» denildiği anda, yanında yol parası olarak bir şey bulundurmak isteğiydi. Ama bu ilk akla gelen neden, sanığın kendi ağzından açıkladığı ikinci neden yanında sönük kalıyor. Kendisi şunları söylemişti: Bu parayı üzerimde taşıdığım sürece, alçağın biriydim ama, hırsız değildim. Çünkü her an hakaret ettiğim nişanlıma gidip, onu aldatarak kendisinden almış olduğum paranın yarısını önüne koyabil^

«Bak, paralarının yarısını eğlenerek sarfettim ve böylece zayıf, ahlâksız (hatta istersen alçak da diyebilirsin bir insan olduğumu gösterdim. (Bunları anlatırken sanığın kendi sözlerini tekrar ediyorum.) Ama alçağın biri de olsam, hırsız değilim, çünkü hırsız olsaydım paranın elimde kalan yarısını sana getirmez, öbür yarısına yaptığım gibi ona da el koyardım» diyebilirdim.

Şaşılacak bir açıklayış! Bu kadar rezilce bir durumda üç bin rubleyi kabul etmekten kendini alamayan aynı çılgın, ama zayıf iradeli adam, birden içinde öyle güçlü bir irade hissediyor ki, boynunda bin beş yüz ruble taşıyor da onlara el dokundurmak cesaretini gösteremiyor! Bu anlattığımız, incelemeye çalıştığımız karakterle bağdaşabilir bir şey midir? Hayır, izin verirseniz gerçek Dimitriy Karamasov'un, (diyelim ki paralarını gerçekten bir bez parçasına dikmeye karar vermişti) böyle bir durumda, nasıl davranması gerektiğini söyliyeyim. Daha canı herhangi bir şeyi çektiği ilk anda, örneğin aynı paranın yarısını birlikte eğlenerek sarfettiği yeni sevgilisinin gönlünü herhangi bir şeyle hoş

etmek için, önce yüz ruble kadar bir şey almak üzere o bez parçasın: açar, içinden o yüz rubleyi ayırırdı. Neden paranın yarısını olduğu gibi götürmeliydi? Bin dört yüz ruble de yeterdi. Nasıl olsa aynı şeyi söyliyebilirdi: «Alçağın biriyim ama, hırsız değilim. Çünkü sana bin dört yüz ruble getirdim! Hırsız olsaydım, hepsini alır, hiç bir şey getirmezdim!»

diyebilirdi. Böylece aradan bir süre geçtikten sonra, bez parçasını gene açmıştır, içinden ikinci yüzlüğü, ondan sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü ve böylece ayın sonuna dek devam ederek sondan bir evvelki yüzlüğü de almıştır... Kendi kendine de hep aynı şeyi söylemiş: «Alçağın biriyim ama, hiç değilse hırsız değilim. Yirmi dokuz yüzlüğü har vurup, harman savurdum, ama hiç olmazsa bir tanesini geri getirdim, hırsız olsaydım onu da geri getirmezdim» demiştir.

Sonunda, en son yüzlüğe bakıp, kendi kendine: «Sahi bir tek yüzlüğü geri götürmeye değmez! Şunu da alıp iyice bir eğleneyim!» demiştir. İşte bizim tanıdığımız gerçek Dimitriy Karamazov öyle yapardı! O bez parçası efsanesi gerçekle öylesine bağdaşmaz bir şeydir ki, böylesini insan aklından bile geçiremez. Herşey akla gelebilir, yalnız bu olamaz!

Ama bu konuya gene döneceğiz.374

İppolit Kirilloviç, baba ile oğul arasındaki aile ilişkileri ile, aralarında meydana gelen anlaşmazlıklar konusunda mahkeme heyetine bildirilmiş olan şeyleri sırayla, tekrar tekrar belirttikten ve mirasın paylaşılması konusunda eldedeki delillere göre, kimin kime borçlu kaldığını, kimin kimin hak kını yediğini meydana çıkarmanın imkânsız olduğunu bir kez daha söyledikten sonra, Mitya'nın aklına sabit bir dü~ şünce olarak takılan o üç bin ruble konusunda doktorların uzman olarak yaptıkları açıklamaya değindi.

VII

OLAYIN TARİHÇESİ

— Doktorlar incelemelerden sonra yaptıkları açıklama larla, bize sanığın aklı başında olmayan bir insan, bir man yak olduğunu ispat etmeye çalıştılar. Ben şunu iddia ediyo rum ki, aslında aklı başındadır. Ama işin asıl kötüsü de budur: Eğer aklı başında olmasaydı, belki de çok kurnazca davranırdı. Manyak olduğuna gelince, bunu kabul edebiliriz ama yalnız bir konuda: Doktorların da belirttikleri gibi, sa nığm güya babasının kendisine borçlu kaldığı o üç bin ruble konusunda... Bununla birlikte, sanığın bu paralar söz konusu olunca, hemen çileden çıkmasını belki delilikten daha çok akla yakın bir şekilde açıklayan bir neden bulunabilir. Bana kalırsa, ben, sanığın akıl bakımından tüm yeteneklerini kul. lanabilecek ve normal bir durumda bulunduğunu ileri sü ren, yalnız sinirli ve öfkeli olduğunu söyleyen genç doktorun görüşünü paylaşırım. Bence işin asıl önemli noktası bu; sa nığm devamlı bir şekilde çılgınca bir öfke içinde bulunma sının nedeni üç bin ruble gibi bir miktar değildi, aslinda öfkesini uyandıran bambaşka bir neden vardı. Bu da kıs kanclıktı!

Sözün burasında İppolit Kirilloviç, sanığın Gruşenka'ya karşı duyduğu ve kaderini alt üst eden tutkusunun ayrıntılı olarak tüm tablosunu gözler önüne serdi. Sözüne, sanığın «genç bir kadına temiz bir dayak çekmek» için gidişindi başladı. (İppolit Kirilloviç bunları söylerken, sanığın

'mış olduğu sözleri aynen kullandığını belirtti). Ama genç adam kadını dövecek yerde, ayaklarının dibinde kalmıştı. İşte aşk böyle başlamıştı. Aynı sırada ihtiyar da, sanığın babası da, gözlerini aynı genç kadına doğru çeviriyor. Garip ve uğursuz bir rastlantı oluyor. Her iki yüreğin içinde, aynı anda, hem de her iki erkek de, genç kadını daha önceden tanıdıkları halde, hiçbir sınır tanımayan, tam anlamıyla Ka-ramazov'lara özgü bir tutku alevleniyor.

— Elimizde genç kadının kendi ağzından yaptığı bir açıklama var: «Ben, her ikisiyle de alay ediyordum.» diyor. Evet, aniden hem biriyle, hem de ötekiyle eğlenmek hevesine kapılmıştı. Eskiden böyle bir şey istemiyordu. Sonra birden içinde böyle bir heves uyandı.

Sonunda her iki erkek de ona yenilmiş olarak karşısında boyun eğdiler. Tanrıya tapar gibi paraya tapan ihtiyar, hemen, tek genç kadın evini ziyaret etsin diye, üç bin ruble hazırladı. Ama kısa bir süre sonra, genç kadına kendi ismini vermeyi, hatta ona varlığını bağışlamayı bile mutluluk sayacak bir duruma geldi. Yeter ki, genç kadın meşru eşi olmaya razı olsun. Bu konuda kesin delillerimiz vardır.

Sanığa gelince, yaşadığı trajediyi gözlerimizin önünde apaçık görüyoruz. Ama ne yapsın ki, genç kadının keyfi öyle bir «oyun» oynamak istiyordu. Kendisini baştan çıkaran kadın, zavallı genç adama en küçük bir umut bile vermiyordu. Umuda, gerçek bir umuda, ancak son dakikada kendisine işkence eden kadının önünde diz çöktüğü, artık rakibi olan babasının kanına bulanmış olan ellerini ona uzattığı sırada kavuşabildi: İşte bu durumda tevkif edildi. Tevkif edildiği sırada, kadın, artık gerçekten içten gelen bir pişmanlık içinde: «Beni de, beni de, onunla birlikte Sibirya'ya gönderin. Onu ben bu hale getirdim, herkesten önce ben suçluyum!» diye bağırıyordu.

Dava konusu olayı anlatmak görevini üzerine alan yetenekli bir genç daha önceden de değindiğim bay Rakitin, kısa ama karakteristik birkaç cümle ile olayın kahramanı olan kadını şöyle tanıtıyor: «Genç yaşta hayal kırıklığı, genç yaşta aldatılış, doğru yoldan sapma, baştan çıkaran ve kendisini bırakıp giden nişanlının ihaneti, ondan sonra fakirlik, namuslu ailelerin kendisini reddedişi, en sonunda da bugün bile, velinimet saydığı zengin bir ihtiyarın koruyuculuğu...

Belki de içinde pek çok iyi şeyler saklayan o genç yüreğe kin tohumları pek erken atılmıştı. Yavaş yavaş hesabi, sermaye biriktiren bir kadın tipi ortaya çıktı. İçinde alaycılık ve topluma karşı intikam duygulan besleyen bir tip!»

Karakterinin böylece ortaya konmasından sonra, genç kadının sadece oyun olsun diye, sadece kötülük olsun diye nasıl olup da her ikisi ile eğlendiği anlaşılıyor. İşte, umutsuz bir aşk, moral bozukluğu, nişanlıya ihanet ve kendi namusuna bırakılmış, ama başkasına ait olan bir paraya el koymakla geçen o bir aylık süre içinde sanık, bütün bunlardan başka, durmadan içini yakan bir kıskançlık yüzünden neredeyse kendini kaybedecek, kuduracak hallere geliyor! Hem de kime karşı duyuyor bu kıskançlığı? Kendi babasına karşı! Üstelik kaçık ihtiyar tutulduğu kadının gönlünü çelmeye, onu elde etmeğe çalışıyor. Hem de bunu neyle yapıyor? Oğlunun iddiasına göre kendisine annesinden, kendi soyundan miras kalan ve oğlunun kendisini suçlamasına yol açan o üç bin rubleyle! Evet kabul ediyorum bu

dayanılacak şey değildi! Bu durumda insan manyak bile olabilir! İş parada değildi, mutluluğun böylesine iğrenç bir umursamazlıkla, bu paralarla yok edilmesiydi!

Ondan sonra İppolit Kirilloviç, sanığın zihninde babasını öldürme düşüncesinin nasıl yavaş yavaş doğup geliştiğini anlatmaya koyuldu ve sözlerini olaylarla ispatlamağa çalıştı:

— Önce yalnız meyhanelerde dolaşıp bağırıyoruz. Tüm o ay bağırıp duruyoruz. Evet,

-biz insanlar arasında yaşamayı severiz, bu insanlara hemen en korkunç, en tehlikeli düşüncelerimizi bile açıklarız, insanlarla herşeyimizi paylaşmaktan zevk duyarız!

Üstelik neden olduğu bilinmez, o insanların hemen bize karşı tam bir sempati göstermelerini, tüm dertlerimizi, endişelerimizi anlamalarını, bize dalkavukluk etmelerini ve keyfimize karşı gelmemelerini isteriz. Yoksa kızar. hatta tüm meyhaneyi dağıtırız!

Sözün burasında yüzbaşı Snegirev'le ilgili gülünç küçük hikâye anlatıldı.

— Bu ay içinde sanığı gören ve sözlerini işitenler, eninde sonunda artık işin içinde yalnız bağırışlarla, tehditlerin bulunmadığım, böylesine çılgınlığa varan bir durumda, o tehditlerin de belki gerçek bir davranışa çevrileceğini hissediyorlardı.

Savcı bunu söyledikten sonra, manastırda yapılan aile toplantısını, Alyoşa ile olan konuşmaları, sanığın yemekten sonra babasının evine zorla girdiği vakit meydana gelen çirkin tecavüz sahnesini anlattı. Sonra devam etti:

— Sanığın daha bu olay meydana gelmeden önce artık soğukkanlılıkla, iyice düşünerek ve önceden beslediği bir niyetle babası ile olan anlaşmazlıklarına, onu öldürerek son vermeğe kararlı olduğunu ısrarla ileri sürecek değilim. Bununla birlikte, bu düşünce birkaç kez aklına gelmişti. Hatta bu konu üzerinde düşünmüştü. Bunu ispat etmek için olaylar, tanıklar gösterebiliriz, hatta kendi açıklamasını bile söz konusu edebiliriz. Size, şunu. belirtmek isterim ki, sayın jüri üyeleri, bugüne dek olayların zorladığı bu cinayeti işlemek için sanığın tam anlamıyla ve bilinçli olarak önceden niyet beslediğini ileri sürmek konusunda kararsızdım. Kesin olarak inanıyordum ki, ilerde meydana gelecek olan uğursuz anı. içinden çok kez geçirmiştir. Bunu yalnız şöylece aklından geçirdiğini, sadece mümkün bir şey olarak düşündüğünü, ama daha ne tarihini, ne de şartlarını tasarlamış olduğunu sanıyordum. Bu konudaki kararsızlığım yalnız bugüne dek, bayan Verhovtzeva, o uğursuz belgeyi ibraz edinceye dek sürdü. Sözlerini kendiniz de işittiniz baylar: «Bu bir plân, bu bir

cinayet programıdır!» İşte, talihsiz sanığın «sarhoş ağzıyla»

yazdığı mutsuz mektubunu böyle nitelemiştir. Gerçekten de, bu mektupta tam bir program ve önceden beslenen bir niyet bulunduğunu belirten tüm işaretler vardır..

Mektup cinayetten iki gün önce yazılmıştır: böylece simdi kesin olarak öğrenmiş

oluyoruz, ki, sanık korkunç niyetini gerçekleştirmeden iki gün önce, eğer ertesi günü para bulamazsa yastığının altında bulunan paraları almak için babasını öldüreceğini yeminle açıklamıştır. «Kırmızı kurdeleli pakette olan parayı alacağım. Yeter ki, İvan buradan gitsin» demiştir. İşitiyorsunuz ya: «Yeter ki İvan gitsin!» Demek ki, her-şey artık düşünülmüş, tüm koşullar tartışılmıştır. Sonra ne oluyor? Herşey tam yazıldığı gibi yerine getiriliyor!

İşin içinde kesin olarak önceden beslenen bir niyet, bir tasarlama vardır. Cinayet hırsızlık niyetiyle işlenecekti. Bu açıkça bildirilmiş, yazılmış, altı da imza edilmiştir. Sanık, kendi imzasını inkâr etmiyor. Diyeceklerdir ki, «Bunu bir sarhoş yazmıştır.* Ama bu hiç bir şeyi küçültmüyor. Hatta ak-378

sine işi daha da önemli bir hale sokuyor: Sanık sarhoşken ayık olduğu sırada, tasarladığı şeyleri yazmıştır. Eğer ayıkken bunu düşünmemiş olsaydı, sarhoşken de yazmazdı. «Peki, neden niyetini meyhanelerde bağıra bağıra söyledi?» diyeceklerdir. «Böyle bir işe önceden niyet besleyen insan susar, her şeyi içinde saklar» diyeceklerdir. Doğru, ama sanık daha zihninde bir plân, bir niyet yokken sadece içinden bir istek geçirdiği sırada, daha içindeki eğilim iyice gelişmeden bunu bağıra bağıra söylüyordu. Sonradan görüyoruz ki artık, bundan bağıra bağıra söz etmesi azalıyor.

Bu mektubun yazıldığı akşam sanık, «Başkent» meyhanesinde iyice içtikten sonra, alışıldığının tersine hiç konuşmamış, bilardo oynamamış, bir kenara oturmuş ve hiç kimseyle sohbet etmemiştir. Yalnız kentteki dükkânlardan birinde satış memuru olarak çalışan birini yerinden kovmuştur. Ama bunu, hernen hemen bilinçsiz olarak, sadece artık meyhaneye girerken kavga çıkarmadan edemiyeceği için yapmıştır. Gerçi sanık, son kararı verirken aklına daha önceden, kentte bu konuda artık pek çok bağırıp çağırdığım ve niyetini yerine getirdiği vakit, bunun aleyhinde bir delil olarak onu suçlamak için rahatça kullanılacağını aklından geçirmeliyiz. Ama bu konuda artık pek çok bağırıp çağırdığını ve niyetini yerine getirdiği vakit, bunun aleyhinde bir delil olarak onu suçlamak için rahatça kullanılacağını aklından geçirmeliydi. Ama ne yapmalı ki, bir kez artık bunu açıklamıştı. Ağzından çıkanı geri alamazdı. Hem sonra, daha önce talih onu kurtarmıştı ya! Şimdi de kurtarabilirdi! İnanın ki, yıldızımıza güveniyorduk baylar!

Bununla birlikte şunu da açıklamalıyım ki, sanık bu uğursuz dakikanın gelip çatmaması, kanlı bir sonucun meydana gelmemesi için, pek çok çaba göstermiştir. Bunu kendisine özgü bir dille yazmıştır: «Yarın tüm

insanlardan üç bin ruble isteyeceğim, insanlar parayı vermezlerse kan akacaktır!» diye yazmıştır. Sarhoşken yazılan bu sözler ayıkken, tıpkı yazıldığı şekilde yerine getirilmiştir!

Sözün burasında İppolit Kirilloviç, Mityanın cinayeti İŞ" lemekten kaçınmak için gösterdiği tüm çabaların ayrıntılı olarak anlatımına geçti. Samsonov'a gidişini, Lyagaviy'le gö rüşmek için yaptığı yolculuğu anlattı; hepsini de belgelerle ispatlıyordu.

Sonunda sanık, bitkin, gülünç bir duruma düş-

muş, aç bir halde ve yolculuğu yapmak için gereken parayı sağlamak üzere saatini satmış

olarak (bununla birlikte üzerinde güya bin beşyüz rubleyle, ama «güya» evet, güya diyorum), sevdiği kadını kentte bıraktığı için kıskançlıktan kendi kendini yiyip bitirerek orada bulunmadığı sırada kadının Fi-yodor Pavloviç'e gideceğini düşünerek, kente dönüyor. Çok şükür! Kadın Fiyodor Pavloviç'e gitmemiştir! Sanık, onu kendi eliyle koruyucusu Samsonov'un evine kadar götürüyor.

Ne gariptir, Samsonov'a karşı kıskançlık göstemiyoruz. Bu da dava konusu olan olayın psikolojik yönünü yansıtan oldukça karakteristik bir noktadır. Ondan sonra sanık hemen,

«arka bahçede» olan gözetleme yerine gidiyor. Ama orada Smerdyakov'un sara krizi geçirdiğini, öbür uşağın da hasta olduğunu öğreniyor. Artık meydan açıktır, işaretleri de bildiğine göre, durmasına imkân var mı? O ne kışkırtıcı bir durumdur!

Öyleyken, sanık gene de herşeye rağmen, kendini tutuyor, hepimizin saygı duyduğu ve geçici bir zaman için burada oturan bayan Hohlakova'ya gidiyor. Çoktandır durumu ile ilgilenen bu bayan, ona en akıllıca öğüdü veriyor: Bütün bu içki âlemlerini, bu iğrenç gönül macerasını, bu meyhane meyhane bos boş dolaşmayı, genç vücudunun gücünü boşuna harcamayı bırakıp, Sibirya'ya, altın madenlerine gitmek! «İçinizde fırtına gibi esen güçleri, maceralara susamış romantik karakterinizi tatmin edecek tek yer orasıdır»

diyor.

İppolit Kirilloviç, konuşmanın nasıl sonuçlandığını, Gru-şenka'nın Samsonov'a gitmediğini anlayınca, sinirleri fena bozulan mutsuz adamın, sevgilisinin kendisini aldattığını, o sırada muhakkak Fiyodor Pavloviç'in evinde bulunduğunu düşünerek, nasıl çileden çıktığını belirtti. Böylece olayın, sanığın kaderi üzerine nasıl bir rol oynadığına dikkati çekerek Şöyle

devam etti:

— Hizmetçi kadın ona, sevgilisinin «eski göz ağrısı» ve «asıl hak sahibi» olan erkeğiyle birlikte Mokroye'de olduğunu söylemek fırsatını bulsa, hiçbir'şey olmayacaktı! Ama kadın, korkudan ne söyleyeceğini şaşırmış, yeminler etmeye, haç Çıkarmaya başlamıştı ve eğer sanık onu hemen orada öldür-diyse, bunu kendisine ihanet eden sevgilisini bulmak için, rüzgâr gibi yola koyulduğundan yapmamıştı. Yalnız şuna dikitinizi çekerim: Ne kadar kendinden geçmiş olursa olsun380

gene de yanına bakır havanelini almayı ihmal etmemiştir! Neden ille o bakır havanelini almıştı? Neden başka bir silâh almamıştır, sorarım size? Eğer biz bir aydır olup biteceklerin tablosunu zihnimizde canlandırmışsak, ona hazırlanmışsak, gözümüze çarpan ve silâh olarak kullanabileceğimiz herhangi bir şeyi kapmamız normaldir. Zaten neyin bize silâh olabileceğini bir aydır tasarlamış bulunuyoruz. İste bu yüzden bir anda eşyayı görür görmez, kararsızlığa düşmeden onu silâh olarak kabul ederiz. Bu bakımdan gene diyebiliriz ki, sanık bu uğursuz bakır havanelini, bilinçsiz olarak, elinde olmayarak yakalamış değildi. İşte kendisini babasının bahçesinde görüyoruz... Alan boş, ortada hiç bir tanık yok, derin ve sessiz bir gece, karanlık... ve kıskançlık.

Sanık, kadının orada rakibi ile birlikte, rakibin kollar: arasında bulunduğunu ve belki de o anda kendisi ile alay ettiğini düşünerek, boğulur gibi oluyordu. Hem bu yalnız şüphe değil ki... Artık hangi şüpheden söz edilebilir? Aldatılış apaçık ve bellidir. Kadın şurada, penceresinden ışık sızan odada, onun yanında, perdenin arkasındadır! İşte mutsuz adam, yavaşça pencereye yaklaşıyor, saygı ile içeriye bakıyor sonra. . olanlara uslu uslu boyun eğiyor ve kazadan belâdan uzak olmak, herhangi bir şeyin, tehlikeli ve ahlâksızca bir şeyin meydana gelmemesi için akıllıca davranarak oradan çekilip gidiyor... İşte bizi buna inandırmak istiyorlar. Biz ki, sanığın karakterini biliyor, onun moral bakımdan nasıl bir durumda olduğunu anlıyor, olup bitenlerden ötürü ne halde olduğunu kavrıyoruz. Onun bu haldeyken ve en önemlisi kapıyı hemen açtırıp içeriye girmesini sağlayacak işaretleri bildiği halde, oradan uzaklaştığına inanmanızı istiyor!

Söz «işaretlere» gelince, İppolit Kirilloviç suçlamalarına bir tarafa bırakarak, cinayeti Smerdyakov'un işlediğine dair baştaki bölümde ileri sürülen şüpheleri tüm olarak ortadan kaldırmak ve bu düşünceyi artık bir daha akla getirmiyecek şekilde silmek için, ayrıntılı olarak Smerdyakov'dan söz etmeyi zorunlu saydı. Bunu oldukça esaslı bir şekilde yaptı ve herkes ileri sürülen bu tahmini olmıyacak bir şey olarak kü cümsediği halde, gene de oldukça önemli saydığını anladı.

VIII

SMERDYAKOV ÜZERİNE ETÜD

İppolit Kirilioviç: «Bir kez böyle bir şüphe nasıl akla gelebilirdi?» diye bir soruyla söze başladı. Smerdyakov tarafından cinayetin işlenmiş olduğunu, önce sanığın kendisi tevkifi sırasında bağırarak ileri sürmüştür. Böyleyken, bağırarak söylediği bu ilk sözden şu ana kadar, yaptığı bu suçlamayı destekleyebilecek bir tek olay, hatta olayı bırakalım, insanın olay olarak kabul edebileceği en küçük akla uygun bir şey gösterememiştir. Ondan sonra, bu suçlamayı yalnız üç kişi tekrarlamıştır: Sanığın iki kardeşi ile Bayan Svetlova. Ama sanığın kardeşlerinden büyüğü şüphesini ancak bugün, hasta bir halde, tam anlamıyla zihninin bulandığı, beyin humması geçirdiği bir sırada açıkladı. Oysa, daha önce tüm bu iki ay içinde, (ki bu bizce kesin olarak bilinmektedir) ağabeyinin suçlu olduğu kanısını paylaşıyor, hatta bu düşünceye karşı gelmeyi aklından bile geçirmiyordu. Ama bu konuyu etraflı olarak daha sonra tekrar inceleriz.

Sonra, sanığın kardeşlerinden küçüğü, kendiliğinden, Smerdyakov'un suçluluğunu gösteren en küçük bir delili bile bulunmadığını, bu düşünceye ancak sanığın kendi sözlerine bakarak ve «yüzündeki ifadeden» ötürü varmış olduğunu bildirdi. Evet bu muazzam delil, biraz önce iki kez kardeşi tarafından ileri sürülmüştü. Bayan Svetlova ise, belki daha da müthiş bir şey söylemişti: «Sanık size ne söylerse ona inanın, kendisi yalan söyliyecek adam değildir.» İşte, sanığın akıbeti ile aşırı derecede ilgili olan bu üç kişinin Smerdyakov'un suç-toluğu konusunda ileri sürebildikleri, elle tutulur tüm deliller bundan ibaret. Bu arada Smerdyakov'un suçluluğu ağızdan dolaştı, tutundu ve belki de hâlâ tutuluyor. Buna ina-mi? Böyle bir şey akla gelebilir mi?

Sözün burasında İppolit Kirilloviç, «hayatına hastalık yüzünden krize tutulduğu bir sırada, zihni durumu bozulmuş,, cinnete uğramış bir durumda son veren»

Smerdyakov'un ka-rakterini birkaç sözle anlatmayı gerekli buldu. Smerdyakov'u bakımından fazla gelişmemiş, belirsiz bir tahsil kırıntısı ş, aklının almıyacağı felsefelerle zihni karışmış ve pra-382

tik olarak efendisinin, hatta belki babası Fiyodor Pavloviç'ir. yaşadığı dizginsiz, sınır tanımaz hayatından, teorik olarak da efendisinin büyük oğlu ile yapmış olduğu çeşitli garip felsefe tartışmalarından edindiği çağdaş görev ve sorumluluk teorilerinden ürkmüş

bir insan olarak tanıttı; İvan Fiyodoroviç'in de onunla seve seve sohbet ettiğini, bunu herhalde can sıkıntısından ya da daha iyi bir eğlence bulamadığı için, onunla alay etmek ihtiyacından yaptığını belirtti.

— Efendisinin evinde geçirdiği son günlerdeki moral durumunu bana kendisi anlattı, diye açıkladı. Ama başkaları da aynı şeyi tanıklık ederken söylediler. Sanığın kendisi, kardeş: hatta uşağı Grigoriy bile, yani onu

oldukça yakından tanıyan herkes aynı şeyi söylemiştir. Bundan başka, sara hastalığından bitkin bir halde olan Smerdyakov,

«tavuk gibi ürkekti.» Sanığın kendisi daha henüz böyle bir açıklamanın kendi çıkarına uygun olmadığını idrak etmediği bir sırada, bize «benim ayaklarıma kapanmış, ayaklarımı öpmüştür» ve «bu saralı bir tavuktan başka bir şey değil» diyerek onu, kendisine özgü bir dille tanımlamıştır. Öyleyken, sanık işte böyle bir adamı kendisine bir sırdaş olarak seçmiş, (ki bunu bize kendisi açıklamıştır) ve onu o kadar korkutmuştur ki, sonunda öbürü ona bir casus, bir haberci olarak hizmet etmeye razı olmuştur. İşte evde gözcülük eden bir kişi olması sonucudur ki, efendisine ihanet etmekte, sanığa içinde para bulunan bir paketin varlığından ve efendisinin evine girebilmek içi" ne gibi işaretler vermesi gerektiğinden söz açmıştır. Hem bunu haber vermemesine imkân yoktu ki. Sonradan, kendisim korkutarak eziyet etmiş olan adam, artık tevkif edildiği ve onu cezalandırmak için yanma gelebilecek durumda olmadığı halde, karşımızda tiril tiril titriyerek, «beni öldürürlerdi efendim, bunu apaçık görüyorum, beni öldürürlerdi efendim» di' yordu. «Benden her an şüphe ediyorlardı efendim, tek öfke lerini yatıştırmak için, kendiliğimden hemen her sırrı ken lerine haber vermekte acele ediyordum efendim, ki böylece karşılarında suçlu olmadığımı görebilsinler ve beni sağ bırak sınlar.»

İşte Smerdyakov'un söylediği sözler bunlardır. Bunları yere yazmış ve aklımda tutmuşumdur. diz

— Bazen bana öyle bir bağırır ki, hemen karşılarında üstü yere atardım kendimi, diyordu.

Yaratılıştan çok namuslu bir genç olan ve yitirdiği parayı Kendisine geri verdiği vakit, bu davranışı ile ve dürüstlüğü sayesinde efendisinin güvenini kazanmış olan zavallı Smerdyakov, öyle sanıyorum ki, velinimeti saydığı ve sevdiği efendisine ihanet ettiğinden ötürü müthiş vicdan azabı çekiyordu. En büyük psikologlara göre, saraya tutulup hastalıkları şiddetli olanlar, daima hiç durmadan tabiî hastalıklarından ileri gelen bir ısrarla; kendi kendilerini suçlarlar. Kendi «suçluluklarından» ötürü üzüntü çekerler, birilerine, bir şeylerden ötürü vicdan azabı duyarak kendilerine eziyet ederler çoğu zaman ortada hiçbir şey yokken olup bitenleri abartırlar, hatta işlemedikleri suçlan, cinayetleri işlediklerini uydururlar. İşte, böyle bir adam, korkudan ya da korkutulmaktan ötürü kabahatli, hatta suçlu olabilir. Bundan başka, gözünün önünde hazırlanan ortamda, kötü bir şeyin meydana gelebileceğini şiddetle hissediyordu. Fiyodor Pavloviç'in ortanca oğlu İvan Fiyodoroviç, felâketten biraz önce Moskova'ya gideceği sırada, Smerdyakov kalması için yalvarmıştı. Öyleyken korkak bir adam olduğu için tüm şüphelerini apaçık ve kesin bir şekilde ona açıklamak cesaretini kendinde bulamamıştı.

Yalnız imalarla yetinmişti. Ama karşısındaki imalarını anlamadı. Bu arada şunu belirtmeli ki, Smerdyakov İvan Fiyodoroviç'i bir koruyucu, bir garanti olarak görüyordu; sanki o evdeyken hiç bir felâket olmazdı. Dimitriy Karamazov'un «sarhoş

ağzı ile» yazdığı mektupta kullandığı sözleri hatırlayınız: «İhtiyarı öldüreceğim, yeter ki İvan gitsin» demek ki, İvan Fi-yodoroviç'in orada bulunması herkese evde sakinliğin, düzenin bir garantisi olarak görünüyordu. İşte böyle sayılan bir adam. Çekilip gidiyor.

Smerdyakov ise genç efendisi gittikten hemen bir saat sonra sara krizine tutuluyor.

Bunun artık anlaşılmı-yacak bir yönü yoktur. Burada şunu hatırlatmak gerekir ki, Çektiği korkulardan ve bir bakıma umutsuzluktan bitkin bir

gelen Smerdyakov, özellikle son günlerde sara krizinin hissediyordu; zaten daha önceden bu kriz ken-moral gerginlik ve sarsıntı anlarında geliyordu. Tabii bu krizlerin gününü, saatini, önceden söylemeye imkân yok-tur Ama her saralı krize tutulabilecek bir durumda olduğunu önceden hissedebilir. Tıpkı öyle söylüyor. İşte İvan Fiyodoro-5 gider gitmez, Smerdyakov bu benzetme hoş görülürse, ken-sini «yetim» ve «koruyucusuz kalmış» hissederek, görevi ge-384

rektirdiği için bodruma gidiyor, merdivenden aşağı iniyor inerken de «kriz gelir mi, gelmez mi? Ya gelirse o zaman ne yaparım?» diye düşünüyor.

İşte bu duygulardan, bu soruların kendisinde yarattığı kuşkulardan ötürü, birden boğazında sara krizi başlamadan önce daima hissettiği spazmı duyuyor. Birden ve taa yukardan yuvarlana yuvarlana, kendinden geçmiş bir halde bodrumun dibine düşüyor.

Şimdi aslında çok tabiî bir raslantı olan bu olaydan ötürü, kurnazlık göstererek, sanki Smerdyakov mahsus hasta numarası yapmış gibi bir şüphe ileri sürüyor, durumunun öyle gösterdiğini söylüyorlar! İyi ama, bunu mahsus yaptıysa o zaman şöyle bir soru akla geliyor: Niçin yaptı? Hangi hesapla, hangi amaçla yaptı? Artık tıptan söz etmiyorum: Diyelim ki, bilim yanılıyor, doktorlar da gerçeği yapmacıktan ayırmasını bilemediler.

Öyle olsun, diyelim ki öyle oldu. Şimdi benim soruma karşılık verebilir misiniz? Böyle bir yapmacığa başvurmasının nedeni neydi? Cinayeti tasarladıktan sonra, böyle bir krize tutularak herkesin dikkatini daha önceden, mümkün olduğu kadar çabuk, evlerinde olup bitenlerin üzerine çekmek için olmasın?

Sayın jüri üyeleri cinayet gecesi Fiyodor Pavloviç'in evinde eskiden olduğu gibi beş kişi vardı: Birincisi Fiyodor Pavlo-viç'ti. Ama Fiyodor Pavloviç kendisini öldürmedi, bu belli bir şey. İkincisi uşağı Grigoriy'di. Onu da az

kalsın öldürüyorlardı. Üçüncüsü Grigoriy'in karısı Maria İgnatyevna. Artık efendisinin katili olarak bu kadını göstermek ayıp bir şey olur. Geriye iki kişi kalıyor: Sanık ile Smerdyakov! Mademki, sanık cinayeti kendisinin işlemediğini kesin olarak söylüyor, o halde katil Smerdyakov olmalı. Başka biri gösterilemez. Başka bir katil arayıp bulmağa imkân yoktur! İşte dün intihar eden zavallı geri zekâlıya «kurnazca», böylesine büyük bir iftirada bulunmak düşüncesi, buradan doğuyor! Asıl neden, sadece katil olarak ileriye sürülecek başka birini bulmak im-kânının bulunmamasıdır! Bir başkası üzerinde, altıncı bir kişi üzerinde en küçük.de olsa, herhangi bir şüphe gölgesi düşmüş olsa, şu kanıdayım ki, sanığın kendisi bile o zaman Smerdyakov'a iftira etmekten utanır, bu altıncı şahsı ileri sürerdi. Çünkü bu cinayetle Smerdyakov'u suçlamak tam a lamıyla saçma bir şeydir!

Baylar, psikolojiyi, tıbbı, hatta mantığı bile bir yana

rakalım, yalnız olayları, sadece olayları ele alalım. Bakalım bu olaylar bize neler söylüyorlar. Diyelim ki, cinayeti Smerdyakov işledi. İyi ama bu işi nasıl yaptı? Tek başına mı, yoksa sanıkla iş birliği yaparak mı? Önce birinci tahmini inceliye-lim. Yani Smerdyakov'un cinayeti tek başına islediğini kabul edelim. Tabiî eğer öldürdüyse, bunu bir nedenle, herhangi bir çıkarı olduğu için yapmıştır. Bu adamda cinayeti işlemek için sanıkta olduğu gibi, kıskançlık, nefret ve buna benzer birçok nedenler olmadığına göre, tabiî ki bu işi yalnız para için, efendisinin bir pakete doldurduğu o üç bin rubleyi almak için işleyecekti. Ama işte cinayeti tasarladıktan sonra, gelip bir başka kişiye, üstelik bu isle son derece ilgili olan birine, yani sanığa, para konusunda bildiği ne varsa hepsini ve işaretleri önceden açıklıyor. Paketin nerde bulunduğunu, üzerine ne yazıldığını, nasıl bir kâğıda sarılmış olduğunu ve en önemlisi, efendisinin evine girebilmek için hangi

«işaretlere başvurmak gerektiğini söylüyor. Peki bunları doğrudan doğruya kendini ele vermek için mi yapıyor? Yoksa karşısında tek başına içeriye girip paketi almak isteğine kapılacak bir rakip çıkarmak için mi? Evet, biliyorum diyecekler ki, bunu korkusundan haber verdi.

Ama bu nasıl olur? Böyle korkusuzca vahşice bir cinayeti gözünü kırpmadan tasarlayabildi, sonradan da onu işliyebi-ieeek karakterde olan bir insan, dünyada yalnız kendisinin bildiği, kimseye açıklamadığı takdirde dünyada hiç kimsenin aklına bile gelmiyecek böylesine önemli şeyleri başkasına açıklıyor, bu olamaz! Ne kadar korkak olursa olsun, madem ki böyle bir işi tasarlamıştır, artık ne pahasına olursa olsun bunu hiç kimseye söylememesi gerekirdi. Özellikle paketten ve işaretlerden hiç söz açmazdı.

Çünkü öyle bir şey yapmakla kendisini ele vermiş olurdu. Eğer muhakkak bir şeyler bildirisi isteniyorsa, mahsus bir şey uydurur, ya da bir yalan söyler, ama bu konuda susardı! Aksine tekrar ediyorum ki: eğer bu paralardan söz etmeyip cinayeti işlemiş, sonra da bu pahları alınış olsaydı, hiç kimse, onu hiç değilse hırsızlık et-mek amacı ile cinayet işlemiş olmakla suçlayamazdı. Çünkü bu Paralan ondan başka hiç kimse görmemişti! Bu

paraların evde bulunduğunu hiç kimse bilmiyordu! Onu cinayetle suç-

layacak olsalar bile, muhakkak bu cinayeti herhangi bir baş-ka nedenden ötürü işlediğini düşünürlerdi. Ama daha önce-386

den böyle bir şeyi yapacak nedenleri fark etmedikleri için aksine herkes efendisi tarafından sevildiğini, efendisinin ona karşı güven beslediğini, bu bakımdan gözde olduğunu bildiği için, tabiî şüphe edilecekler arasında en son ona sıra gelirdi. Ondan önce cinayeti işlemek için nedenleri olan, hatta böyle nedenleri olduğunu saklamadan, bağıra bağıra herkese açık-lıyan birinden, sözün kısası öldürülenin oğlundan. Dimitriy Fiyodoroviç'ten şüphe ederlerdi. Smerdyakov cinayeti işlemiş efendisini soymuş, öyleyken öldürülenin oğlu suçlandırılmış olurdu. Böyle bir şey katil olan Smerdyakov'un çıkarına bir şey olacaktı, değil mi? İyi ama, işte Smerdyakov cinayeti tasarladıktan sonra, gidip efendisinin bu oğluna Dimitriy'e, para paketini ve işaretleri bildiriyor. Ne kadar mantıklı, ne kadar akla uygun bir şey değil mi?

Diyelim ki, Smerdyakov'un tasarladığı cinayetin günü gelip çatıyor, kendisi de numara yaparak, güya sara krizi geçiriyormuş gibi kendini başaşağı aşağıya atıyor. Bunu neden yapıyor? Tabiî önce şunun için: Kendisini tedavi etmeyi aklına koyan Grigoriy, eve bekçilik edecek bir kimse kalmadığını görünce, tedavisini erteliyecek ve oturup bekçilik etmeye başlıyacaktı. İkincisi, muhakkak ki efendisi artık hiç kimsenin kendisine bekçilik etmediğini görünce ve oğlunun gelmesinden çok korktuğu için, (ki bu korkusunu hiç bir vakit gizlememiştir) daha da güvensiz, daha da ihtiyatlı davranacaktı. Sonunda da tabii kendisini, Smerdyakov'u geçirdiği Bizden bitkin bir halde, hemen mutfaktan, müştemilâtın taa öbür ucuna, Grigoriy'in odasına, karısıyla ikisinin yattıkları odaya, bölme ile ayrılmış yerin öbür tarafına, kendi yataklarının uç adım berisine taşıyacaklardı.

Zaten sara krizine tutulur tutulmaz efendisinin emri ve yufka yürekli Marfa İgnatyevna'nın isteği üzerine daima öyle yapılırdı. Oysa mutfakta, herkesten ayrıydı, odasının ayrı bir kapısı vardı, serbestçe girip çıkabı-liyordu. İşte orada, perde ile ayrılmış

bölmede, herhalde basta numarası yapmak için inlemeye başlıyacak, daha doğrusu iniltisi ile tüm gece onlan uyanık tutacak (ki Grigoriy karısı ifade verirken öyle olduğunu açıklamışlardır) ve bu bunları, evet bütün bunları birden yattığı yerden kalkarak gidip efendisini öldürmek daha rahat olsun diye yapacaktı

Evet, belki diyeceklerdir ki, Smerdyakov mahsus has numarası yapmıştır; hasta olduğunu sanarak kendisinden l

he etmesinler diye. Sanığa ise paraları ve işaretleri, aslında öbürü hevese kapılsın ve kendisi gelip cinayeti işlesin diye haber vermiştir. Öbürü gelip cinayeti işledikten, paraları alıp gittikten ve bu arada belki de gürültü, patırdı ederek tanıkları uyandırdıktan sonra, buraya dikkat ediyor musunuz. Smerdyakov da kalkacak, gidecek... evet, gidip ne yapacaktı? yoksa efendisini ikinci bir kez öldürecek ve zaten götürülmüş olan paralan ikinci bir kez alıp götürecekti. Baylar, siz benimle alay mı ediyorsunuz? Böyle saçma tahminleri yürütmekten bile utanç duyuyorum. Öyleyken sanık, işte tam bu söylediğim şeyleri ileri sürüyor: «Ben evden çıkıp Grigoriy'i yere devirmiş etrafı gürültüye vermiştim.

Smerdyakov ondan sonra kalkmış, gidip cinayeti işlemiş, paralan da bu arada çalmış»

diyor. Artık Smerdyakov'un sanki bunları önceden görüyormuş gibi. yani efendisinin sinirleri bozuk, çileden çıkmış oğlunun sadece pencereden saygı ile bakmakla yetineceğini ve işaretleri bildiği halde ortadan çekilip, avı olduğu gibi Smerdyakov'un eline bırakacağını nasıl tahmin edebileceğinden söz açmıyorum! Soruyu ciddî olarak soruyorum: Smerdyakov cinayeti ne zaman işlemiştir? Bana zamanım gösterin! Çünkü zamanını göstermeden onu suçlayamayız!

Diyelim ki geçirdiği şey, gerçekten bir sara krizidir. Hasta birden kendine gelmiş bir çığlık işitmiş, dışarı çıkmıştı. Peki, sonra ne oldu? Etrafına bakıp kendi kendine: «Dur, gidip «fendimi öldüreyim mi?» dedi. Peki, orada olup bitenleri, meydana gelen olayları nereden bilebilirdi? Kendisi baygın Atıyordu değil mi ya? Her neyse, bunu burada keselim, hailin de bir sınırı vardır, baylar.

Bazı ince zekâlı kişiler, «peki ya ikisi anlaştılarsa, ya ci-nayeri ikisi birlikte işlemişler, paraları da aralarında bölüş-müşlerse, o zaman ne olacak?» diyebilirler. Evet, bu gerçekten önemli bir şüphedir. Bu şüpheyi doğrulayacak çok önemli deUer de ileri sürebiliriz: Biri cinayeti işliyor, tüm çabaları i üzerine alıyor, öbürü, suç ortağı ise güya sara krizine

muş gibi yan gelip yatıyor: tek daha önceden herkeste

şüphe, efendisinde bir kuşku, Grigoriy'de de bir endişe diye! Marak edilecek bir şeydir, iki suç ortağı böyle bir plânı hangi nedenlere dayanarak akıllarına koy-«Belki de Smerdyakov bu işte hiç de doğrudan çalışmış bir suç ortağı değildi. Belki suç ortaklığı

pasifti, belki acı çektiği için buna karışmıştı» diyeceklerdir Belki de zaten korkutulmuş

olan Smerdyakov, sadece cina yete karşı koymamaya razı olmuştu ve

kendisini efendisinin öldürülmesine göz yumduğu için suçlayacaklarını önceden sezdiği halde, bağırmamış, karşı koymamıştı; belki daha önceden Dimitriy Karamazov'dan tüm bu süre içinde, güya sara krizine tutulmuş gibi yatmak için izin koparmıştı. Belki; «Sen istediğin gibi cinayeti işle, ben bu işte yokum» demişti.

İyi ama, sara krizi, ne olursa olsun gene de evde gürültü patırdı koparacaktı. Dimitriy Karamazov'un bunu tahmin ederek böyle bir anlaşmaya girmesine imkân yoktu! Ama buna da razı olayım. Diyelim ki Dimitriy buna razı oldu. Öyle de olsa, o zaman katilin de, tüm bu işi planlıyanın da Dimitriy Karamazov olduğu, Smerdyakov'un ise sadece pasif bir suç ortağı, hatta suç ortağı bile değil, sadece korkudan, elinde olmıyarak, bu ise göz yuman biri olduğu anlaşılacaktı. Mahkeme bu farkı muhakkak ortaya koyacaktı!

Oysa ne görüyoruz Sanığı tevkif ettikleri anda, kendisi hemen tüm suçu Smeryakov'un-yakov'un üzerine yüklüyor. Hatta yalnız onu, bir tek onu suçluyor! Kendisi ile suç ortağı olduğunu bile söylemiyor. Tek başına onu suçluyor: «Bu işi tek başına yaptı, cinayeti o işledi ve paraları da o çaldı, bu iş onun isi!» dedi. Bunlar ne biçim suç ortağı ki, hemen birbirlerini ele veriyorlar. Böyle şey hiçbir zaman olamaz. Hem şu noktaya dikkat edin baylar! Karamazov ne kadar büyük bir tehlikeyi göze alıyor: Asıl katil kendisidir. Cinayeti yalnız bu işe zorla göz yuman ve tüm o süre boyunca bölmenin öbür tarafında yatmış olan adam işlememiştir. Katil değildir. Öyleyken Dimitriy, hepsini o yatmış olanın üzerine yüklemektedir. Böyle olunca, yatakta olan öfkelenebilir ve belki sadece kendisini korumak amacıyla hemen asıl gerçeği açıklıyabilirdi: «İkimiz de bu işi birlikte yaptık. Yalnız asıl öldüren ben değilim. Ben sadece korkudan cinayete göz yumdum, işlenmesine ses çıkarmadım» diyebilir di. Tabiî Smerdyakov mahkemenin suçluluk derecesini men ortaya koyacağını, kendisine ceza verilse bile, bu ce zanın herhalde tüm suçu onun üzerine yüklemek is asıl katile verecekleri cezadan çok daha hafif olacağını min edebilirdi. İşte, o zaman artık kendiliğinden açıkla bulunurdu. onu Oysa hiç de öyle bir şey görmedik. Katil

suçladığı ve tüm bu süre içinde katil olarak yalnız onu gösterdiği halde, Smerdyakov suç ortaklığı konusunda en küçük bir imada bile bulunmadı. Yalnız bu kadar da değil; Smerdyakov içinde para bulunan paketle işaretleri sanığa, kendisinin bildirmiş olduğunu sorgu yargıçlığına söylediğine göre, bunu yapmamış olsaydı, sanık hiçbir zaman bir şey öğrenemiye-cekti. Eğer gerçekten suç ortağı, ya da suçlu olsaydı, bütün bunları yani biraz önce söylediklerimizin hepsini sanığa açıklamış olduğunu bu kadar rahat acıklıyabilir miydi? Aksine işi saklamağa ve olayları muhakkak olduğundan başka türlü göstermeğe, onları küçültmeye çalışırdı. Ama Smerdyakov olayları olduğundan başka türlü ya da olduklarından

daha küçük göstermeye çalışmadı. Ancak kendisini bir suç ortağı olarak suçlayacaklarından korkmayan, suçsuz bir insan öyle davranabilir. İşte bu adam tutulmuş olduğu sara hastalığının yarattığı melankoliden meydana gelen tüm bu felâketten ötürü, dün kendisini asmıştır. Bunu yapmadan önce de, kendine özgü bir tavırla yazdığı bir kâğıt bırakmıştır. Bu kâğıtta: «Hayatıma kendi elimle, seve seve ve hiç kimseyi suçlamamak için son veriyorum» diyordu. Ne olurdu bu kâğıtta «katil Karamazov değil, benim!» diye ekleseydi. Ama böyle bir şey eklemedi: birini yapmaya vicdanı yetti de. öbürüne yetmedi mi?

Peki sonra ne oldu? Biraz önce buraya mahkemeye para getirdiler, üç bin ruble getirdiler!

«Bu paralar işte o pakette suç delili olarak masanın üzerinde bulunan pakette olan paralardı. Bunları dün akşam Smerdyakov bana verdi» denildi. Zaten demin burada meydana gelen üzücü tabloyu kendiniz de hatırlıyorsunuz, sayın jüri üyeleri. Bu yüzden tekrar ayrıntılara girmiyeceğim, yalnız izin verirseniz, iki üç düşünce leri süreceğim.

Aralarında en önemsizlerini. Önemsiz olduktun söylüyorum, çünkü herkesin aklına gelmiyecek ve unutacak şeylerdir. Bir kez gene şunu söyleyeyim: diyelim ki Smerdyakov bu paraları dün akşam vicdan azabı çektiği için verdi sonra da kendi kendini astı. (Öyle diyorum çünkü vic-azabı çekmeseydi bu paraları vermezdi). Böyle olunca da, ancak dün akşam ilk kez olarak, İvan Karamazov'un açıkladığı gibi, cinayetini açıkladı. Başka türlü olsaydı, Karamazov şimdiye dek susabilir miydi? Demek ki

Smer

erdyakov suçunu da açıkladı. O halde tekrar ediyorum, öl-390

meden önce yazdığı kâğıtta hiç bir suçu olmayan sanık icin ertesi günü korkunç bir mahkemenin baslyacağını bile bile neden gerçeği olduğu gibi açıklamadı? Yalnız para bir deli! sayılmaz ki! Örneğin ben ve bu salonda bulunan iki kis; daha bir raslantı olarak daha bir hafta önce bir şey öğrendik. O da şudur: İvan Fiyodorovic Karamazov, bozdurmak için il başkentine yüz'de beş faizli beşer binlik iki banknot göndermiş. Demek ki on bin oluyor. Bunu yalnız şunun için söylemek istiyorum: Para belirli bir tarihte herkesin elinde bulunabilir. Üç bin ruble getirerek bunların falanca çekmeceden ya da falanca paketten alınmış olduğunu kesin olarak ispat etmeğe imkân yoktur.

Son olarak da şunu söyliyebilirim: İvan Karamazov dün akşam gerçek katilden bu kadar önemli bir haber alıyor da sakin sakin duruyor. Peki, bunu neden hemen bildirmemiştir?

Neden herşeyi ertesi sabaha kadar ertelemistir? Öyle sanıyorum ki, nedenini tahmin edebilirim. Bir haftadır sağlık durumu sarsılmıştır.

Doktoruna ve yakınlarına hayaller gördüğünü, sokaklarda artık ölmüş olan insanlara rastladığını kendi ağzı ile açıklayan genç adam, beyin hummasına tutulmadan bir gün önce, (ki hastalık kendisini ancak bugün yere vurmuştur) Smerdyakov'un ölümünü işitince birden zihninde şöyle bir tasarlama yapıyor: «Adam öldü, suçu onun üzerine atabilirim. Böylece ağabeyimi kurtarırım. Elimde nasıl olsa para var, bir deste alıp bunu bana Smerdyakov'un ölmeden önce vermiş olduğunu söylerim.»

Diyeceksiniz ki, ölü de olsa, kardeşini kurtarmak için de olsa iftira etmek dürüst olmayan bir davranıştır, öyle mi. Peki ama, kendisi bilinçsiz olarak yalan söylemişse, herşeyın öyle olduğunu sanmışsa, uşağın beklenmedik ölüm haberini alınca tüm olarak zihni bulanmışsa? Dünkü sahneyi ve bu adamın nasıl bir durumda bulunduğunu kendiniz de gördü nüz. Ayakta duruyor ve konuşuyordu ama, aklı nerdeydi. Beyin hummasına tutulmuş olan genç adamın deminki ifa desinden sonra, elimize bir belge, sanığın cinayetten iki gün önce Bayan Verhovtzeva'ya yazdığı ve içinde cinayetin ayrın tılı olarak önceden tasarlanmış programı bulunan mektubu geçti. O

halde daha ne plânı, daha hangi tanıkları arıyoruz Herşey tam bu plâna göre ve başka birinin eliyle degil plânı hazırlıyanın eliyle meydana getirilmiştir. Evet, s

jüri üyeleri herşey yazılmış olduğu gibi olmuştur!» Evet, babamızın penceresinden ürkek ürkek ve saygı ile koşarak uzaklaşmış değiliz! Kaldı ki kesin olarak sevgilimizin orada olduğunu biliyorduk. Evet, böyle bir şeyi düşünmek bile saçma ve gerçeğe aykırı olur.

Katil içeri girmiş ve işini bitirmişti. Herhalde kinden, öfkeden tüm varlığı tutuşmuş

olarak, nefret ettiği rakibine bakar bakmaz işlemiştir cinayeti. Ama onu öldürdükten sonra (ki bunu belki de bakır havanelini tutan elini bir savuruşta yapmıştır) etrafı iyice araştırıp da kadının orada bulunmadığı kanısına yarınca, gene de elini yastığın altından sokup paranın bulunduğu zarfı, burada masanın üzerindeki suç delili olan eşyalar arasında bulunan sarfı almayı unutmuyor.

Bunu bence çok karakteristik olan bir noktayı gözden kaçırmamanız için söylüyorum.

Eğer tecrübeli bir katil olmuş olsaydı, cinayeti sadece hırsızlık için işlemiş olsaydı, zarfın kâğıdını yerde, sonradan onu cesedin yanında buldukları yerde bırakır mıydı? Diyelim ki, bunu yapan Smerdyakov'du ve cinayeti hırsızlık amacı ile yapmıştı. Öyle bir şey olsaydı, tüm paketi olduğu gibi götürür, onu kurbanının cesedi başında açmak zahmetine katlanmazdı! Çünkü nasıl olsa, paketin içinde Para bulunduğunu kesin olarak biliyordu.

Paralar o pakete gözünün önünde konmuş ve zarf gözünün önünde

kapatılmıştı. Paketi olduğu gibi götürseydi, o zaman tabii hırsızlığın da yapılıp yapılmadığı belli olmayacaktı, öyle değil mi? Şimdi size soruyorum sayın jüri üyeleri Smerdyakov bu şekilde mi davranırdı? Zarfı yerde mi bırakırdı? Hayır, ancak kendini kay-bettmiş, artık zihni iyi işlemeyen bir katil, hırsız olmayan, ömründe o güne dek hiç bir şey çalmamış o anda da yatağın finden paraları bir hırsız gibi kapmamış, sadece kendisinden çalınmış olan paraları tekrar geri alıyormuş gibi alan bir katil, (ki Dimitriy Karamazov'un bu üç bin ruble konusunda Manyaklığa varan düşünceleri öyleydi) bu şekilde davranabilirdi!

Zaten öyle yapıyor. Daha önce hiç görmediği paketi kap-paktıktan sonra içinde paraların bulunup bulunmadığını kendi sözüyle görmek için, zarfını yırtıyor, paraları cebine koyarak arkasında yerde yırtılmış bir kâğıt şeklinde, kendisine karşı bir delil bıraktığını aklına bile getirmeden oradan ko-uzaklaşıyor. Bütün bunlar, katil Smerdyakov değil de, 392 KARAMAZOV KARDEŞLER

Karamazov olduğu için oluyor! Dimitriy Karamazov deli) bıraktığını düşünemezdi, aklına bile getiremezdi. Kerden atlına gelebilirdi ki: Oradan koşarak kaçıyor. Arkasından kendisine yetişen uşağın çığlığını işitiyor. Uşak onu yakalıyor, durduruyor ve üzerine inen bakır havanelinin vuruşu ile yere düşüyor. Sanık ona acıyarak duvardan yanına atlıyor. Düşünün bir kez! Güya ona acımış, ona üzülmüş de onun için herhangi bir şekilde yardım edebilir miyim, diye öğrenmek amacıyla aşağıya atlamış! Bizi buna inandırmak istiyor. Ama o an, böyle bir acıma gösterisinde bulunabileceği bir an mıdır? Hayır sanık yaptığı kötülüğün tek tanığı acaba sağ mı, diye öğrenmek için aşağıya atlamıştır. Başka şekilde bir duyguya kapılması, bir başka nedenle aşağıya atlaması normal olamazdı! Şu noktaya da dikkat ediniz: Kendisi Grigoriy'in başında uğraşıyor, mendili ile başını siliyor ve öldüğü kanısına vararak, kendisini yitirmiş gibi üstü başı kan içinde gene oraya, sevgilisinin evine koşuyor. Peki, kan içinde olduğunu ve kendisini hemen yakalıyacaklarım hiç düşünmedi mi? Oysa sanık üstünün başının kan içinde olduğuna hiç dikkat etmediğine bizi inandırmak istiyor. Ama böyle bir şeyi kabul etmek mümkündür.

Öyle olabilir. Zaten bu gibi anlarda katiller her zaman böyle şaşkınlık geçirirler. Bir taraftan şeytanca bir plânlanma vardır, öbür yanda ise akıl doğru dürüst çalışmaz. Ama şunu unutmamalı ki, o sırada kendisi kadının nerde olduğunu düşünüyordu. Bir an önce nerede olduğunu öğrenmeliydi! İşte kadının evine koşa koşa geliyor, orada beklenmedik ve kendisi için müthiş önemi olan bir haberle karşılıyor: Kadın: «Eski sevgilisi» ve «asıl hak sahibi ile» Mokroye'ye gitmişti!

IX

TAM BİR PSİKOLOJİ İNCELEMESİ

DÖRT NAL GİDEN TROYKA (Savcı'nın konuşmasının sonu)

İppolit Kirilloviç, sinir gerginliğinden ileri gelen heyecana kendini büsbütün kaptırmamak için, mahsus kesin sınırlarla çevrelenmiş konuşma şeklini çok seven titiz konuşmacıların yaptığı gibi, olayların belirtilmesinde tarih bakımından bir sıra izleyerek, sözün burasına geldiği vakit, özellikle «eski göz ağrısı» ve «asıl hak sahibi» olan kişiden etraflıca söz etti. Bu konuda da kendine göre ilgi çekici düşünceler ileri sürdü.

— Sevgilisini çılgın gibi herkesten kıskanan Karamazov, «eski göz ağrısı» ve «asıl hak sahibi»nin karşısında, birden boyun eğiyor ve ortadan çekiliveriyor. Beklenmedik bir rakibin kişiliği şeklinde karşısına çıkan bu yeni tehlikeye eskiden hemen hemen hiç önem vermediği düşünülürse böyle davranması daha da gariptir. Tabii eskiden bu tehlikenin daha çok uzak olduğunu düşünüyordu. Oysa kendisi her za-man yalnız yaşadığı ana önem verirdi. Herhalde rakibinin ortaya çıkmasını olmayacak bir şey sayıyordu. Kadın belki bu yeni rakibini o ana kadar kendisinden saklamıştır. Daha önce de onu aldatmıştır.

Öyleyken genç adam, o acı çeken yüreği ile yeni gelmiş olan bu rakibin, belki de sevgilisi için bir hayal ya da gerçekleşmesi imkânsız bir şey olmayıp, hayatının tek büyük aşkı olduğunu anlamış, anlayınca da hemen boyun eğmiştir!

Sayın jüri üyeleri, bizce sanığın ruhunda böyle bir duy-Surıun uyanması imkânsızdır!

Ama onun bu özelliğinden

etmeden geçemeyeceğim. Sanığın içinde birden dayanıl-bir gerçek sevgisi, kadına karşı bir saygı uyanıyor. Hem de ne zaman? Kendisi onun yüzünden hırsızlık ettiği ve el-lerini babasının kanına buladığı bir sırada! Gerçi döktüğü ka-nın intikamı kendisinden daha o anda alınmıştı! Çünkü kendi varlığını ve hayatını bir anda mahveden adam, elinde ol-394

mayarak ne duruma düştüğünü hemen hissetmiştir. Kendi kendine daha o anda: Şimdi artık onun gözünde, canından çok sevdiğim o varlığın gözünde o «eski göz ağrısı» ve «asıl hak sahibbne kıyasla ben neyim ki? O vaktiyle mahvettiği kadının yanına pişmanlık içinde dönmüştür, yepyeni bir aşkla, dürüst tekliflerle ve artık mutlu yepyeni bir hayat kurma vaadiyle gelmiştir. Oysa benini gibi mutsuz bir adam, şimdi artık o kadına ne verebilir? Ne teklif edebilir? diye sormuştur.

Karamazov bütün bunları anlamış, işlediği cinayetin kendisi için bütün yolları tıkadığını, artık cezaya çarptırılacak olan bir suçludan başka bir şey olmadığını, yeni bir hayat yaşıyacak bir insan olmadığını kavramıştır! Bu düşünce onu mahvetmiş, onu bitirmiştir.

İşte o zaman çılgınca, Karamazov'un karakterinde olan bir insanın aklına, çıkar yol olarak bundan başka bir şey gelemezdi! Bu tek çare intihardı!

Bunun üzerine rehin bıraktığı tabancaları geri almak için memur Perhotin'e koşuyor. Yolda koşarken de biraz önce uğurlarında ellerini kana buladığı tüm paraları cebinden çıkarıyor. Evet, bu paralar şimdi ona herşeyden daha gereklidir: Karamazov ölmek üzeredir! Karamazov tabanca ile intihar edecektir. Bunu da herkes hatırlıyacaktır. Boşuna şair değiliz ya! Boşuna yaşantımızı her iki ucundan yakılmış bir mum gibi eritmedik ya! Şöyle düşünüyoruz:

«Onun yanına, oraya gideceğim. Orada öyle bir ziyafet vereceğim ki, daha kimse böylesini görmemiştir. Sonradan bunu hatırlasınlar ve uzun süre anlatsınlar diye. Çılgın bağırışlar, çingenelerin coşkun şarkıları ve oyunları arasında, şerefe bir kadeh kaldırıp taparcasına sevdiğim kadının, yeni kavuştuğu mutluluğu kutlayacağım. Sonra da ayaklarının dibinde başıma bir kurşun sıkıp hayatıma son vereceğim! Belki bir gün Mitya Karamazov'u hatırlayacak, Mitya'nın onu ne kadar sevdiğini anlayacak, Mitya'ya acıyacaktır!

Bu düşüncelerde çılgın bir romantiklik ve Karamazov -lara özgü bir coşkunlukla, aşırı bir duygululuk seziliyor-Ama ruhunda bundan başka bir şey de vardı sayın jüri üyeleri! Acı içinde kıvranan zihnine rahat vermeyen, ona ölü derecesinde işkence eden bir şey. Bu vicdandır sayın juri üyeleri! Kendi vicdanının yargısı ve bu yargının korkun-çilesidir.

Ama tabanca herşeye son verecekti! Tabanca

çıkar yoldu! Ondan başka . bir çare kalmamıştı. Ölümden sonra olacaklara gelince... Artık o anda Karamazov «öbür Dünya'da» olacakları düşündü mü, bilmiyorum. Hem zaten bir Karamazov, bir Hamlet gibi orada ne olacağını düşünebilir mi? Hayır sayın jüri üyeleri.

Onların Hamlet'leri var, biz ise daha sadece Karamazov'lardayız!

SÖZÜn burasında, İppolit Kirilloviç Mitya'nın yola nasıl hazırlandığını belirten geniş bir tablo çizdi. Perhotin'in evinde ve dükkânında arabacılarla olan sahneyi anlattı. Tanıkların da doğruladığı bir sürü söz, bir sürü parlak cümle ve çeşit çeşit hareketlerle çizdiği tablo, dinleyicilerin üzerinde kandırıcı bir etki yaptı. En çok da olayların aynı anda rastlaması ve birbirini tamamlaması etkili oldu. Çılgın gibi, kendini oradan oraya atan ve artık kendini korumayan adamın suçluluğu apaçık ortaya çıkıyordu. İppolit Kirilloviç anlatmaya devam ederek:

— Artık kendisini korumayı gerekli bulmuyordu, diyordu. «İki üç kez, az kalsın tam bir açıklamada bulunacaktı. Neredeyse imalarda bulunuyordu. Yalnız sözlerini tamamlamıyordu. (Sözünün burasında tanıkların ifadeleri belirtildi) Yolda arabacıya bile:

«Biliyor musun ki, şu anda bir katil götürüyorsun!» diye bağırmıştı.

Tabiî herşeyi söyleyemezdi: Önce Mokroye köyüne gitmesi ve şairane davranışlarına orada son vermesi gerekiyordu. İyi ama, bu mutsuz adamı orada ne bekliyordu? Daha Mok-roye'ye vardığı anda, görüyor ki: «asıl hak sahibi» sandığı adam, belki de hiç de öyle bir hak sahibi değil! Sonradan öyle olmadığını da iyice anlıyor. Yeni bir mutlulukla kutlamak istediği ve onuruna kadeh kaldırdığı kadın ise, bunları kendisinden istemiyor, kabul etmiyordu. Her neyse, olay-ları zaten mahkemenin yaptığı soruşturmadan siz de biliyorsunuz. Karamazov'un rakibine üstün çıktığı, artık inkâr kabul etmez bir şekilde anlaşılmıştı. İşte, o zaman ruhunda artık bambaşka bir durum meydana geliyor. Hem de bu belki şimdiye dek bu ruhun geçirdiği ve belki de geçirebileceği en korkunç oluşumdur!

İppolit Kirilloviç sesini yükselterek:

— Kesin olarak şunu söyleyebiliriz ki, insanın kötülüğe sapmış bir varlık olduğunu kavraması ve içinde suçlu bir yürek taşıması, dünyada tüm mahkemelerin verebilecekleri396

cezalardan çok daha şiddetli bir cezadır! diye bağırdı. Yalnız bu kadar da değil: adalet cihazının verebileceği ceza, daha doğrusu bu dünyada verilebilecek tüm cezalar, insanın kendi kendine, kendi vicdanının verebileceği cezanın yanında hafif bile olur. Hatta adaletin ceza vermesi böyle zamanlarda suçlunun vicdanı için zorunlu bir şeydir. Onu umutsuzluktan kurtaracak bir şeydir. Öyle diyorum, çünkü kadının kendisini sevdiğini, kendisi uğruna «eski göz ağrısından ve «asıl hak sahibinden» vazgeçtiğini ve onu, «Mitya'yı» birlikte yeni bir hayat kurmaya çağırdığını, ona mutluluk vaadinde bulunduğunu, hem de bunu öyle bir anda yaptığını anladığı vakit, Karamazov'un düştüğü feci durum, çektiği o müthiş acı insan hayalini aşan bir şeydir; düşünün, sevgilisi bunu ne zaman yapmıştır? Artık Mitya için herşe-yin bittiği, artık hiç bir şeyin olmayacağı bir sırada! Söz gelmişken, sanığın o zamanki durumunu açıklamak için bizce önemli olan bir şeye üstün körü değineyim: O kadın, sanığın gözünde ulaşılmaz, müthiş tutku ile istenen, ama erişilmez bir varlıktı. İyi ama, neden daha o anda tabanca ile intihar etmedi? Neden aklına koyduğu niyetten vazgeçti, hatta tabancasının nerede olduğunu unuttu? İşte, bunu yapmaktan onu alıkoyan şey, aşkı yaşamak için hırs derecesine varan tutkusu ve bu tutkusunu orada tatmin etmek umuduydu. Görüyoruz ki eğlencenin insanı kendinden geçiren havası içinde sevgilisine, onunla birlikte eğlenen ve kendisine her zamandan daha güzel, daha çekici görünen sevgilisine âdeta .yapışmıştı. Ondan bir an olsun ayrılmıyor, onu hayran hayran seyrediyor, onun karsısında eriyor.

Bu yaşama hırsı, bir an için olsun tevkif edilmenin korkusunu da, hatta vicdan üzüntüsünü de bastırabilirdi! Bir an için, evet yalnız bir an için, sanığın o sırada nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu düşünüyorum. O anda üç şeyin etkisi altında, tam anlamıyla tutsak haline gelmişti:

bunlardan biri sarhoşluktu! İçerisi duman içindeydi, patırdı gürültü, oynayanların ayaklarını vuruşları; şarkı söyleyenlerin tiz sesleri, sonra da o, evet şaraptan yüzü kızarmış şarkı söyleyen, oynayan, sarhoş ve kendisine gülen kadın! İkinci olarak ona cesaret veren bir umut vardı; işin meydana çıkmasına daha epey vakit olduğunu sanıyordu; hiç değilse hemen yakında bir şey olmayacaktı, belki de ertesi günü, ancaK

sabahleyin gelip onu alacaklardı. Demek ki birkaç saati vardı. Bu az bir zaman değildir, çok uzun bir zamandır! Birkaç saat içinde insan birçok şeyler düşünebilir. Bana öyle geliyor ki, o sırada tıpkı idama, dar ağacına götürülen bir suçlu gibiydi. Daha uzun çok uzun bir yoldan geçirilecekti. Hem de adım adım yürünecekti, binlerce insanın önünden geçirilecekti, sonra köşeden başka bir sokağa sapılacaktı. O korkunç meydan işte orada, o öbür sokağın sonundaydı! Bana öyle geliyor ki, böyle bir yolculuğun başında idama mahkûm olan, o utanç verici arabanın içinde otururken, muhakkak kendisini daha uzun, hatta sonsuz bir hayatın beklediğini sanır. İşte; evler birer birer kayıp gidiyor, mahkûmu götüren araba ilerliyor... ama yine ziyanı yok. daha öbür sokağa sapan dönemece kadar epey vakit var. Bu yüzden mahkûm, daha cesaretini yitirmeden, sağa sola; gözlerini ona merakla dikmiş olan binlerce kayıtsız insana bakar. Ona öyle gelir ki, kendisi de onlar gibi bir insandır. İşte artık öbür sokağa sapan dönemeç de geliyor. Ama ziyam yok, ziyanı yok, daha geçilecek uzun bir yol var. Yanlarından ne kadar ev kayıp geçse, mahkûm hep aynı şeyi düşünecek, kendi kendine «daha oraya kadar epey ev var» diyecektir. Sonuna kadar, ta meydana varıncaya kadar öyle olacaktır.

Bana öyle geliyor ki, o sırada Karamazov'un duygulan da böyleydi işte. «Daha orada bir şey yapmaya fırsat bulamamışlardır» diye düşünmüştür. «Daha bir şeyler aranıp bulunabilir. Daha savunmak için bir plan tasarlamaya, karşı koymak için çareler bulmaya vakit var. Şimdi ise, şimdi ise, şimdi ise, sevgilim o kadar güzel ki» O anda Karamazov'un ruhunda bir bulanıklık ve müthiş bir korku var. Öyleyken, paraların yarısını ayırabiliyor ve onları bir yere saklıyabili-yor! Başka türlü babasının yastığı altından aldığı o üç bin rublenin yarısı kadar büyük bir paranın nereye kaybolduğunu açıklayabilecek durumda değilim. Kendisi Mokroye'ye ilk kez olarak gelmemiştir. Orada daha önce iki gün, iki gece âlem yapmıştı. Bu kocaman ahşap evin yerini, tüm bodrumlarını koridorlarım biliyordu.

Bana öyle geliyor ki, bu paralar daha o zaman, o evde, tevkiften biraz önce, herhangi bir aralığa, bir oyuk içine, bir tahtanın altına ya da çatının altında bir yere konulmuştur.

Neden mi? Nasıl neden? Felâket her an gelip çatabilirdi. Tabiî daha onu nasıl kar-398

şılayabileceğimizi tasarlamış değildik. Zaten buna vaktimiz yoktu. Hem başımızın her noktası zonklayıp duruyordu. Sonra o kadın gönlümüzü çeliyordu. Paraya gelince; insanın hangi durumda olursa olsun paraya ihtiyacı vardır. Paralı insan, her yerde insandır.

Belki de böyle bir anda. böylesine bir hesabîlik size anormal görünüyor, öyle mi? Ama daha bir ay önce, yine en tehlikeli, en korkunç bir anda üç bin rublenin yarısını ayırıp, bir bez parçasının içine koyduğunu, sonra da bezi diktiğini bize kendisi söyledi. Eğer tabiî bu sözü doğru değilse (ki bunun böyle olduğunu şimdi ispat edeceğiz) demek oluyor ki böyle bir düşünce Karamazov'a yabancı değildir. Bunu aklından geçirmiştir. Yalnız bu kadar da değil, belki de bunu sonradan sorgu yargıcını bin beş yüz rubleyi bir beş parçasına sarıp, diktiğini inandırmaya çalışırken (ki öyle bir bez ortada yoktur ve hiç bir zaman olmamıştır) bir anda aklına geldiği gibi söylemiş, yani 'uydurmuştur. Çünkü paraların yarısını ayırıp, iki saat önce daha gün doğmadan Mokroye'de bir yere «herhangi bir şey olursa onlara ihtiyacım olur- diye saklamıştı. Tek o paralar üzerinde bulunmasın diye.

Bunu da birden içinden gelen bir ilhamla yapmıştır. Unutmayın ki sayın jüri üyeleri içinde iki kutup vardır. Karamazov birbirine karşıt iki kutbu aynı anda ruhunda birleştirebilecek bir insandır. O evde paraları aradık, ama bulamadık. Belki hâlâ oradadırlar, ya da belki ertesi günü oradan yok olmuşlardır ve şu anda sanığın elinde bulunmaktadırlar. Her ne olursa olsun, sanığı o kadının yanında., önünde diz çöktüğü bir sırada tevkif ettiler. Kadın yatağının üzerinde yatıyordu. Kendisi de kollarını ona doğru uzatmıştı. O kadar kendinden geçmişti ki, o anda kendisini tevkif etmeye gelenlerin yaklaştığını bile duymamıştır! Hatta nasıl bir karşılık vereceğini bile tasarlayamamıştır.

Kendisi de. zekâsı da gafil avlanmıştır.

İşte şimdi, yargıçların, kaderini tayin edecek insanların karşısında bulunuyor. Sayın jüri üyeleri, bizim meslekte olan insanların yaşantısında öyle anlar olur ki, bir insanın karşısında ve o insanın akıbeti için müthiş bir korku duyarız-Bu anlar suçlunun artık herşeyin mahvolduğunu gördüğü, ama hâlâ çırpındığı, hâlâ bizimle savaşmaya niyetli olduğu ve o kapana kıstırılmış bir hayvanın korkusuna benzeyen

Korku içinde olduğunu hissettiğimiz dakikalardır. Böyle anlarda, suçlunun içinde kendisini korumak için ne kadar yaratılıştan doğan içgüdü varsa, hepsi birden ayağa kalkmıştır! Suçlu kendisini kurtarmak için çırpınırken, size içinizi okumak istiyormuş

gibi keskin bir bakışla, yalvaran, acı çeken bir bakışla bakar. Her hareketinizi izler, yüzünüzü, düşüncenizi anlamaya çalışır, hangi yönden kendisine bir darbe indireceğinizi araştırır. Sarsılan zihninde bir an içinde binlerce plan kurar, ama gene de konuşmaktan korkar, ağzından bir şey kaçırmaktan çekinir! İnsan ruhunun bu küçük düşürücü çırpınışları, bir

insanın çektiği çilelerin üzerinden yapılan bu geçiş, bu hayvanca kendini koruma tutkusu müthiş bir şeydir ve bazen suçluya karşı, savcıda bile içten gelen bir titreme, bir acıma uyandırır!

İşte biz tüm bunlara tanık olduk. Önce şaşırmıştı ve korku içinde dudaklarından kendisini feci bir şekilde ele veren birkaç söz döküldü: «Kan! Bunu hak ettim!» ama çabucak kendini toparladı. Ne söylemesi gerekirdi, nasıl bir karşılık vermeliydi? Bunlar daha henüz zihninde hazır değildi. Yalnız, pek bir şey ifade etmeyen basit bir inkâr vardı:

— Babamı öldürmedim, suçlu değilim!

İşte, geçici olarak meydana getirebildiği tek sığınacak şey, tek siper buydu. Bu siperden sonra belki de bir fırsatını bulup bir barikat kurabilirdi. Kendisini ele veren ve bağırarak söylediği o ilk sözleri daha bu konuda kardeşine soru sormamıza fırsat vermeden, sadece uşak Grigoriy'i öldürmüş olmaktan ötürü suçlu olduğunu belirterek düzeltiyor:

— Bu kanın dökülmesinden suçluyum. Ama babamı kim öldürdü, baylar? Kim öldürdü?

Onu benden başka kim öldürebilirdi?

İşitiyor musunuz? Kendisine bu soruyu sormak için gel-miş olan bizlere bunu soruyor!

Daha ortada bir şey yokken söylenen bu: «Eğer ben öldürmediysem!» sözünü işitiyor musunuz, yasamaya devam edebilmek için başvurulan bu kur-ûazlığı, bu saflığı, bu Karamazov'lara özgü sabırsızlığı gö-rüyor musunuz? Demek istiyor ki: «Ben öldürmedim, benim Sürdüğümü aklınıza bile getirmeyin!» Sonradan da hemen, acele ederek, evet, müthiş bir aceleyle:

— Öldürmek istiyordum baylar, öldürmek istedim! diye400

açıklamada bulunuyor, ama gene de suçlu değilim ben öldürmedim! diyor.

Lütfen öldürmek istemiş olduğunu kabul ediyor. Bize: «Siz ne kadar içtenlikle konuştuğumu görüyorsunuz! Bunu ne kadar çabuk görürseniz, katilin ben olmadığıma o kadar çabuk inanırsınız demek istiyor: Evet, bu gibi durumlarda suçlu, bazen inanılmayacak kadar düşüncesiz ve herşeye çabucak inanan biri oluveriyor. İşte bu sırada, sorgu makamı, birden, kendine sorulabilecek en basit suali soruyor:

— Sakın Smerdyakov öldürmüş olmasın?

O zaman tam beklediğimiz gibi oldu: kendisine önceden haber verdiğimiz için, onu hazırlıksız ve daha Smerdyakov'u ne zaman ortaya çıkarmanın kendisi için daha uygun olduğunu düşünemediği, o anı seçemediği bir

sırada yakaladığımız için kızdı. Yaratılışı bakımından inkarcı olduğu için, hemen aşırılığa düşerek vargücü ile cinayeti Smerdyakov'un işlemiş olamayacağını ileri sürdü, bizi Smerdyakov'un elinden cinayet çıkabilecek bir insan olmadığına inandırmaya çalıştı. Ama bu sözlerine inanmayın. Bu sadece bir kurnazlıktır: kendisi daha Smerdyakov'u ortaya çıkarmaktan vazgeçmemiştir.

Hiç vazgeçmemiştir. Aksine, onu sonradan ortaya çıkarmaya kararlıdır. Çünkü ondan başka kimi ortaya sürecektir. Ama bu işi başka bir zamanda yapacaktır. Çünkü şimdilik işi bozulmuştur. Smerdyakov'u belki ancak ertesi günü ya da birkaç gün sonra, münasip anını bulunca ileri sürecek ve bize: «görüyorsunuz, Smerdyakov'un cinayeti işleyebileceğine, ben, sizden daha büyük bir şiddetle itiraz etmişimdir. Bunu siz kendiniz de hatırlıyorsunuz. Ama şimdi ş" kanıya vardîm ki, «Evet cinayeti o işlemiştir. Katil ondan başkası olamaz» diyecekti. Ama o an gelmeden önce, bizimle konuşurken somurtkan ve sinirli bir inkarcılığa başvuruyor. Bununla birlikte sabırsızlığı, öfkesi, onu en beceriksizce, en gerçeğe aykırı bir açıklamayı yapmaya sürüklüyor-babasının pencereden içeriye baktığını, sonra da oradan saygıyla uzaklaştığını ileri sürüyor. İşin asıl önemlisi, bunu ileri sürerken, daha içinde bulunduğu koşullan, kendine gelmiş olan Grigoriy'in ifade verirken ne derece açıklamalarda bu lunduğunu bilmiyor. Sonra etraf gözden geçiriliyor ve arama yapılıyor. Bu aramalar sanığı öfkelendiriyor, ama aynı za manda ona cesaret de veriyor: çünkü üç bin rublenin heps

Bulamadık. Ancak yarısı bulunmuş oldu. İşte, öfke ile sustuğu ve herşeyi reddettiği o sırada, tabiî birden aklına o bez parçası hikâyesini uydurmak geliyor. Muhakkak ki, uydurduğu bu hikâyenin inanılacak bir şey olmadığını kendisi de hissetmiştir. Hatta onu daha inanılabilir bir şey haline getirmek, artık gerçeğe benzeyen, tam anlamıyla bir roman uydurabilmek için, daha ne söyleyebileceğini müthiş bir üzüntü içinde düşünüp durmuştur. Bu gibi olaylarda, soruşturma makamının ilk görevi, sanığa hazırlanmak imkânını vermemektir. Onu beklenmedik bir anda gafil avlamaktır. Öyle ki, suçlu en gizli düşüncelerini, onları ele veren tam bir içtenlikle, tüm o gerçeğe aykırılıkları ile ve birbirlerine olan karşıtlığı içinde açığa vursun.

Suçluyu konuşturmak ise önce ona sanki rastgeleymîş gibi, herhangi bir yeni olayı, dava ile ilgili herhangi bir durumu, önemi bakımından çok büyük bir rol oynayan, ama kendisinin o ana kadar hiç bir şekilde düşünmediği, aklına bile getirmediği bir şeyi dinletmekle olur. Böyle bir olay, elimizin altında bulunuyordu. Evet, çoktandır hazırlamıştık bunu: Bu kendisine gelmiş olan uşak Grigoriy'in kapının açık olduğuna dair verdiği ifadeydi: sanık işte o kapıdan çıkıp gitmişti. Ama onu büsbütün aklından çıkarmıştı. Grigoriy'in bunu görmüş olabileceği ise aklından bile geçmemişti. Olay

müthiş

bir etki yaptı. Sanık, yerinden fırladı ve birden bize:

— Smerdyakov öldürdü. Smerdyakov! diye bağırdı. Böylece asıl tasarladığı gizli düşünceyi, en gerçeğe aykırı Şekilde açıklamış oldu. Çünkü Smerdyakov cinayeti ancak Dı-mitriy, Grigoriy'i yere yakıp kaçtıktan sonra işleyebilirdi. Kendisine Grigoriy'in daha yere düşmeden önce kapıyı açık gördüğünü, yatak odasından çıkarken de bölmenin arkasında Eleyen Smerdyakov'un sesini işittiğini haber verdiğimiz vakit, Karamazov bu sözlerin ağırlığı altında gerçekten ezildi. Meslektaşım saygıdeğer ve nükte meraklısı Nikolay Par-fenoviç'imiz, sonradan bana, o anda sanığa gözleri dolacak kadar acıdığını söyledi. İşte, bu sıradadır ki, sanık durumu-mu düzeltmek için, acele ile o sözü edilen dikili bez parça-açıklıyor: «Eh ne yapalım, bari bu masala inanın» der ir. Sayın jüri üyeleri, olaydan bir ay önce paraların bez parçasına içine sarılıp dikildiği konusunda söylenen-

lerin, neden akla gelebilecek en saçma, aynı zamanda fn gerçeğe aykırı şey saydığımı, size bu husustaki düşüncelerimi açıklayarak bildirmiştim. Bir bahse tutuşsak ve: «Daha inanılmayacak ne bulunabilir?» diye sorsak, inanın bundan daha kötü bir şey uydurulamaz. Bu noktada bazı ayrıntıları, gerçek hayatta daima bol bol bulunan, ama ellerinde olmayarak, kendi uydurdukları düşünceleri ileri süren bu mutsuz kişilerin, hiç bir şey ifade etmeyen gereksiz küçük şeyler olarak küçümsedikleri, hatta akıllarına bile getirmedikleri ayrıntıları ileri sürerek, düşüncelerini çürütmek, sıfıra indirmek mümkündür. Evet, o anda böyle ayrıntıları düşünecek durumda değildirler. Akıllan sadece bir bütün meydana getirmeye uğraşır. Zihinleri böyle önemli şeylerle uğraşırken, kendilerine karşı böyle küçük şeyler ileri sürmek cesaretini gösteriyorlar! Ama işte, böyle önemsiz şeylerle tuzağa düşürürler!

Sanığa:

— Peki, o sizin sözünü ettiğiniz bez parçası için kumaşı nerden aldınız? Kim dikti size o bez parçasını? diye 'soruyorlar.

— Kendim diktim, diyor.

— Peki, bezini nereden aldınız?

O zaman sanık, güceniyor, bunu kendisi için nerdeyse hakaret anlamı taşıyan önemsiz bir şey sayıyor. Hem de bunu söylerken gerçekten içtenlikle konuşuyor! Evet hepsi öyledir.

— Gömleğimden yırttım, diyor.

— Çok güzel. Öyleyse yarın çamaşırınız arasında içinden bir parça koparılmış

gömleğinizi buluruz, diyorlar.

Şunu unutmayın ki sayın jüri üyeleri, gerçekten bu gömleği bulmuş olsaydık (gerçekten bu gömlek varsa, onu muhakkak bavulunda ya da dolabında bulacaktık.. Başka türlü olmasına imkân yoktu) bu bile artık bir delil, ifadelerin doğruluğunu gösteren elle tutulur bir delil olacaktı! Ama kendisi bunu kavrayamıyordu.

— Hatırlamıyorum, belki de gömleğimden kopardım, ev sahibinin başlığının içine dikmiştim onu, diyor.

— Hangi başlığın içine?

— Eski basma, berbat bir başlığı vardı, yerlerde sürü» yordu, onu aldım.

— Bunu kesin olarak hatırlıyor musunuz?

— Hayır, kesin olarak hatırlamıyorum.

Hem de bunu söylerken kızıyor, öfkeleniyor. Ama düşünün: Böyle bir şeyi hatırlamamaya imkân var mı? Hayatın en korkunç, anlarında, idama götürülürken bile insanın aklında asıl bu önemsiz şeyler kalır. Böyle bir insan herşeyi unutur da, yolda giderken gözünün takıldığı yeşil bir damı ya da örneğin haça konmuş bir kargayı unutmaz. Paraları o bez parçasına dikerken evdekilerden saklanıyordu, değil mi? Herhalde elinde iğne ile onu dikerken odasına girip de onu suç üstü yakalamasınlar diye, nasıl gurur yaralayıcı bir korku içinde kaldığını hatırlaması gerekirdi. Herhangi bir ses duyunca nasıl yerinden fırlayıp, bölmenin öbür tarafına kaçtığını (çünkü evinde bir bölme vardı) unutmuş

olamaz ya!

îppolit Kirillovic birden sesini yükseltti:

— Bütün bunları size ne diye bildiriyorum sayın jüri üyeleri? Neden size bütün bu küçük ayrıntılardan söz ediyorum? Çünkü sanık şu ana kadar o saçma sözlerinin üzerinde inatla duruyor! Tüm bu iki ay içinde, ta kendisi için uğursuz olan o geceden bu yana, hiç bir şey açıklamamış, eskiden ileri sürdüğü hayali aşan sözlerine hiç bir şey eklememiş, durumu açıklayacak gerçek bir olay gösterememiştir. «Hep bunlar küçük şeyler, siz namusuma inanın!» der gibidir. Doğrusu seve seve inanmak isteriz: Buna inanmak için herşeye razıyız. Sadece namusuna inanmaya hazırız! Biz, insan kanına susamış çakallar mıyız sanki? Bize sanığın lehine bir tek olay gösterin, buna hemen seviniriz. Ama bize gerçek bir olay gösterin. Öz kardeşinin sanığın yüzüne bakarak çıkardığı bir sonucu ya da onun göğsünü yumruklarken, üstelik karanlıkta muhakkak boynunda asılı bir bezi işaret ettiği-ni belirten sözleri değil, bir tek olay gösterirseniz, bizi sevindirmiş

olursunuz! Hemen suçlamamızdan vazgeçeriz. Sözlerimizi derhal geri alırız. Şimdilik ise adalet, hakkın aran-^asını istiyor, biz de sözlerimizde ısrar ediyor ve hiç bir sözümüzden vazgeçmiyoruz.

İppolit Kirillovic sözün burasında konuşmasının son bö-'ümüne geçti. Sıtmaya tutulmuş

gibiydi, dökülen kan için, hırsızlık etmek gibi adi bir amaçla» oğlu tarafından öldürü-len babanın kam için bağırdı durdu. Kesin bir tavırla olay-404

ların trajik ve birbirlerini tamamlayan gerçekliliğine işaret etti.

— Burada sanığın ustalığı ile ün salmış savunucusundan (İppolit Kirilloviç ondan söz etmekten kendini alamamıştı) neler işitirseniz işitin, burada duygululuğunuzu uyandırmak için ne kadar güzel ve dokunaklı sözler söylenirse söylensin, şunu unutmayın ki, şu anda sizler adaletimizin ışığını temsil ediyorsunuz. Unutmayın ki, siz, bizim olan gerçeği, kutsal Rusya'mızı, evlâtlarını, ailelerini, kutsal olan nesi varsa hepsini savunan kişilersiniz! Evet, sizler şu anda burada Rusya'yı temsil ediyorsunuz, kararınız yalnız bu salonda değil, tüm Rusya'da duyulacaktır! Tüm Rusya, sizi kendi savunucuları ve yargıçları olarak dinleyecek, vereceğiniz karardan cesaret bulacak, ya da karamsarlığa düşecektir. Rusya'ya acı çektirmeyiniz, bekleyişlerini boşuna çıkarmayınız. Kadere doğru giden troykamız belki de yıldırım hızıyla felâkete doğru gidiyor. Belki de çoktandır tüm Rusya'da, kollarını yukarı doğru kaldırarak, onun bu karşı durulmaz, dört nala çılgınca gidişini durdurmak için yalvaran vardır ve eğer başka milletler rüzgâr gibi dört nala giden bu troykanın önünden iki yana çekiliyorsa, belki de bunu hiç de şairin dilediği gibi saygılarından ötürü değil, doğrudan doğruya korkudan yapıyorlardır. Buna parmak basın! Korkudan, hatta belki de ona karsı bir tiksinti duydukları için çekiliyorlar. Hem iyi ki öyle yapıyorlar. Yoksa bir de bakarsınız çekilmekten vazgeçerler ve dört nala gelen hayalet karşısında sağlam bir duvar halinde dikilerek kendilerini, kültürü ve uygarlığı kurtarmak için, bizim bu doludizgin gidişimizi durdururlar! Avrupa'dan gelen bu endişeli sesleri daha önceden de işittik. Şimdi artık iyiden iyiye duyulmaya başlandı bu sesler! Onları kışkırtmayın, özbeöz babasını öldüren bir adamı beraat ettirerek, suçsuz gösterecek bir karar vererek, içlerinde her gün biraz daha artan nefreti kızıştırmayın!

Sözün kısası, İppoîit Kirilloviç, ölçüyü çok kaçırmasına rağmen, gene de sözlerini içten gelen bir seslenişle sona erdirdi ve sözleri gerçekten olağanüstü bir etki yaptı.

Konuşmasını bitirdikten sonra acele ile dışarı çıktı ve tekrar ediyorum, öbür odada neredeyse baygın düştü. Salondakiler al~ kışlamıyorlardı. Ama ciddi insanların hepsi memnundu. Yal" nız bayanlar pek o kadar hoşnut olmamışlardı. Öyleyken bu

konuşmayı onlar da güzel bulmuşlardı. Zaten bu sözlerin sonucundan hiç korkmuyor ve Fetyukoviç'lerinin söze başlamasını bekliyorlardı: «En sonunda o konuşmaya başlayacak ve tabiî herkesin sözünü sıfıra indirecek!» diyorlardı.

Herkes Mitya'ya bakıyordu; Mitya, savcının tüm konuşması boyunca ellerini yumruk yapmış, dişlerini sıkmış, .gözlerini yere indirmiş olarak hiç konuşmadan oturdu. Ancak arada bir başını kaldırıp konuşulanları dinliyordu. Özellikle Gruşenka'dan söz açılınca, öyle yapıyordu. Savcı, Raki-tin'in Gruşenka hakkında düşüncesini bildirdiği vakit dudaklarında öfkeli bir gülümseyiş belirdi ve oldukça gür bir sesle:

— Bernard'lar; diye söylendi.

İppolit Kirilloviç, onu Mokroye'de nasıl sorguya çektiğini, ona nasıl eziyet ettiğini anlatırken, Mitya, başını kaldırmış, sözlerini merakla dinlemişti. Hatta bir ara yerinden fırlayarak birşeyler bağırmak istemiş, ama kendisini tutmuş, ancak nefretle omuzlarını silkmekle yetinmişti. Sonraları, savcının konuşmasının son bölümünde,- suçlunun Mokroye'de sorguya çekilmesi sırasında kendisinin gösterdiği marifetler-lerden söz ettiğini söylerken sosyetede onunla alay ede ede «sabredemedi, marifetleri ile övünmeden duramadı» diyorlardı. Celseye ara verildi. Ama bu çok kısa süren bir ara idi.

Ancak bir çeyrek saat kadar ya da en çok yirmi dakika sürdü. Dinleyiciler arasında çeşitli konuşmalar, yüksek sesle bağırmalar duyuluyordu. Bazı konuşmaları hatırlıyorum.

Gruplardan birinde bir bay kaşlarım çatarak:

— Ciddî bir konuşma! diyordu. Bir başka ses duyuluyordu:

— Pek fazla psikoloji karıştırdı canım!

— Ama söyledikleri hep gerçek! Saklanması imkânsız gerçekler.

— Ha bakın, bu konuda ustadır.

— İşin özetini yaptı. Üçüncü bir ses araya karıştı:

— Bize de veriştirdi, bize de. Konuşmasının başlangıcında herkesin Fiyodor Pavloviç gibi olduğunu söylememiş miydi?

— Sonunda da öyle oldu. Ama burasını uydurdu.

— Evet, belirsiz kalan noktalar vardı.

— Azıcık fazla kaçırdı.

— Haksızlık etti! Haksızlık etti, doğrusu.

— Yok canım, ne de olsa ustaca lâf etti. Adamcağız konuşacağı günü uzun bir süre bekledi. Sonunda da söyledi işte. He, ne, ne!

— Bakalım savunma avukatı ne diyecek? Başka bir grupta da şöyle konuşuluyordu:

— Petersburglu'yu demin boşuna gücendirdi. Hani «duyguları etkilemeye çalışanlar»

demişti ya, hatırlıyor musunuz?

— Evet, o noktada beceriksizlik etti.

— Acele etti.

— Sinirli adam canım.

— Biz şimdi gülüyoruz, ama bakalım sanığın durumu nasıl?

— Orası öyle. Mityenka'nın durumu nasıl?

Üçüncü grupta ise şöyle demliyordu:

— O tek saplı gözlüğü olan ve kenarda oturan şişman kadın kim?

— Bir general karışıdır. Kocasından ayrıldı, kendisini iyi tanırım…

— Demek general karısı olduğu için tek saplı gözlük kullanıyor.

— Beş para etmez.

— Yok canım, hoş kadın.

— Yanında, iki koltuk ilerde bir sarışın oturuyor, o daha güzel.

— O vakit, Mitya'yı Mokroye'de nasıl da ustaca kıskıvrak yakalamışlar, değil mi?

— Ustaca olmasına belki öyledir. Savcı bunları önceden de anlatmıştı. Burada her gittiği evde neler neler anlatmadı!

— Şimdi de sabredemedi. Gururunu yenemedi.

— Ne yaparsın, gururu kırılmış adamın. He, he, he!

— Öyle de alıngan ki. Hem çok lâf etti. Nedir o uzun uzun cümleler?

— Hep de korkutup duruyordu. Dikkat edin bakın, hep bizi korkutmak istiyor.

Troykadan söz ettiği yeri hatırlıyor musunuz? «Onlarda Hamlet'ler var, bizde ise henüz yalnız Karamazov'lar Burasını çok güzel söyledi doğrusu.

— Bu lâfları liberalizmi eleştirmek için söyledi. Ondan korkuyor!

— Zaten avukattan da korkuyor.

— Orası öyle, bakalım Bay Fetyukoviç ne söyleyecek?

— Ne derse desin, bizim köylüleri kandıramaz.

— Öyle mi sanıyorsunuz?

Dördüncü grupta da şu konuşmalar duyuluyordu:

— Troykadan söz ederken güzel konuştu! Hani milletlerden söz ettiği yerde.

— Gerçekten de doğru söyledi, hatırlıyor musun, hani milletler beklemeyecek diyordu ya, gerçekten doğru.

— Ne olmuş ki?

— Canım, İngiliz parlamentosunda geçen hafta bir milletvekili nihilistler konusunda bakanlığa soru yöneltmiş. «Bu barbar milleti ele alıp uygarlığa kavuşturmanın zamanı gelmedi mi?» demiş. İppolit onu kastetti, biliyorum. Ondan söz etti. Daha geçen hafta bunu söylemişti.

— O çaylaklara burası uzak gelir.

— Hangi çaylaklara? Hem neden uzak gelir diyorsun?

— Çünkü Kronştad'ı kapatırız ve onlara ekmek vermeyiz. O zaman ekmeği nereden bulacaklar?

— Amerika yok mu? Şimdi Amerika'dan buğday alıyorlar.

— Atma!

Ama bu sırada çıngırak çaldı ve herkes yerine koştu, Kürsüye Fetyukoviç çıktı.

SAVUNMA AVUKATININ KONUŞMASI

İki ucu sivri değnek

Konuşmacının ilk sözleri duyulduğu vakit, herkes sustu. Salonda bulunanların hepsi, gözlerini ona dikmişlerdi. Kendisi söze dosdoğru, gösterişsiz ve güvenli bir tavırla, hiç züppelik taslamadan başlamıştı. Güzel lâflar etmek, sesine karşısmdakilerde acıma uyandıracak bir ton vermek, karşısındakiler! duygulandıran kelimeler kullanmak gibi şeylere408

başvurmuyordu. Sadece, yakınlık beslediği ve söylediklerine ilgi gösterecek kişilerin arasında konuşan bir insan gibiydi Sesi çok güzeldi. Gür ve cana yakındı. Tonunda bile içten gelen, candan bir anlam vardı. Ama herkes hemen şunu anladı ki, konuşmacı birden gerçekten dramatik bir yüksekliğe tırmanabilir ve oradan «beklenmeyen bir şiddetle yürekleri altüst edecek bir darbe» indirebilirdi.

Belki de İppolit Kirilloviç kadar düzgün konuşmuyordu. Ama uzun cümleler yapmıyor ve daha kesin konuşuyordu. Yalnız bir tek şey bayanların hoşuna gitmemişti: konuşur-ien, özellikle sözlerinin başlangıcında, hep iki büklüm eğilip duruyordu. Bunu selâm veriyormuş gibi değil, dinleyicilerine doğru atılıyormuş, daha doğrusu yaklaşmak istiyormuş gibi yapıyordu. Sanki ince uzun sırtının ortasında yerle tam bir dik açı meydana getirebilecek şekilde eğilmesini sağlayan bir yay vardı.

Başlangıçta, garip bir şekilde sanki hiç bir düzeni yokmuş gibi, olayları karmakarışık bir şekilde ele alarak konuşuyordu; ama sonunda sözlerinden bir bütün ortaya çıktı.

Konuşmasını iki bölüme ayırmak mümkündü: Birinci yarısı, bir eleştiriydi, savcılık makamının iddialarını çürütüyordu ve bazen öfkeli ve alaycı sözlerle doluydu. Ama konuşmasının ikinci bölümünde, birden tonunu, hatta kullandığı metodu değiştirdi ve birden dramatik yüksekliklere tırmandı. Salondakiler de bunu bekliyorlarmış gibi heyecandan titremeye başlamışlardı.

Doğrudan doğruya dava konusu olayı ele alarak söze başladı ve önce aslında Petersburg'da çalıştığı halde, sanıkları savunmak için Rusya'nın başka kentlerine gidişinin ilk olmadığını, bunu daha önceden de yaptığını, ama yalnız suçsuz olduklarına inandığı ya da suçsuzluklarım tahmin ettiği kişilerin savunmasını üzerine aldığını belirtti.

— Şimdi de aynı şey oldu, diye anlattı. Daha gazetelerde çıkan ilk röportajlarda sanığın lehine olan ve beni olağanüstü şaşırtan bir şey îarketmiştim. Sözün kısası beni herşeyden önce, hukuk prosedüründe sık sık tekrarlanan, ama bana öyle geliyor ki, hiç bir zaman şimdi üzerinde tartıştığımız davada olduğu kadar, dolgun ve böylesine karakteristik özelliklerle belirmemiş bir nokta ilgilendirdi. Bu noktayı ancak konuşmanın sonunda, sözlerimi bitirirken

malıydım. Öyleyken düşüncemi daha başlangıçta açıklayacağım. Çünkü benim âdetim, etkileyeceğim hiç bir şeyi ertelemeden, izlenimleri azar azar kullanmaya çalışmadan, doğrudan doğruya konuyu ele almaktır. Bu belki benim tarafımdan hesaplı bir davranış

olmaz, ama buna karşılık içten gelen bir şeydir. Düşüncem, daha doğrusu zihnimde tasarladığım plan şu: İleri sürülen olaylar özetlenirse, ezici bir çoğunluğu sanığın aleyhindedir. Öyleyken, bu olayları teker teker ele alıp, birbirlerinden ayrı olarak eleştirirsek, böyle bir eleştiriye dayanabilecek bir tek delil bulamayız! Söylentileri ve gazeteleri izledikçe, düşüncem gittikçe daha da kuvvetleniyordu. İşte o zaman birden sanığın akrabalarından onu savunmam için bir davet aldım. Hemen buraya hareket ettim. Buraya gelince de artık bu konuda tam olarak bir kanıya vardım. İşte, bu olaylar arasındaki korkunç bağı kırmak ve sanığı suçlayan her bir delilin, hiç bir şey ispat etmediğini, fantastik bir şey olduğunu göstermek içindir ki, bu davada savunmayı üzerime aldım.

Sözün burasında savunma avukatı, birden sesini yükseltti:

— Sayın jüri üyeleri! Ben buraya yeni gelmiş bir insanım. Bütün izlenimlerimde hiç bir ön yargı yoktur. Karakter bakımından öfkeli ve duygularında aşırı olan sanık, bu kentte belki yüzlerce insana yaptığı gibi, beni daha önceden kırmış değildir. (Oysa birçokları, onlara karşı iyi davranmadığı için, önceden ona karşı ön yargılar beslemektedirler). Tabiî şunu da kabul ederim ki, burada toplumun ahlâk duyguları haklı olarak gerçekten zedelenmiştir; sanık, azgın ve sınır tanımayan bir kişidir! Öyleyken sosyetede, hatta çok yüksek yetenekleri olan sayın savcının ailesinde bile çok iyi karşılanıyordu. (Not: Bu sözler üzerine halk arasında iki üç kişinin gülüştüğü duyuldu.

Gerçi bu gülüşmeler hemen kesildi, ama herkes onları farketmişti) Bizde herkes biliyordu ki, savcı Mitya'yı kendi isteğine aykırı olarak, sadece son derece iyiliksever ve saygıdeğer, ama olmayacak şeyler yapan, daima kendi kafasına göre hareket eden ve bazı durumlarda, özellikle önemsiz şeylerde kocasına karşı koymaktan hoşlanan karısı ilgi çekici bulduğu için, evine kabul ediyordu. Bununla birlikte Mitya, onlara pek sık gitmezdi.

Savunma avukatı:

— Ama cesaretimi hoş görün, şunu belirtmek isterim ki,

hasmım gibi hiç de etki altında kalmayan bir zekâya ve haksever bir karaktere sahip olan bir insanda bile, müvekkilim konusunda bazı yanlış ön yargılar uyanmış olabilir, diye devam etti. Evet, bu çok tabiî bir şeydir: o mutsuz adam kendisine karşı daima bir ön yargı beslemesine hak kazanmıştır. Moral bir hakaret, hatta estetik duygusunun zedelenmesi,

bazen insanları karşılarındakine hiç acımamaya yöneltir. Demin savcılık makamının o parlak konuşmasında sanığın karakterinin ve davranışlarının kesin bir tahlilini işittik. Dava konusu olayın sert bir şekilde eleştirildiğini duyduk. Asıl önemlisi, işin özünü bize anlatmak için, gözümüzün önüne öylesine psikolojik derinlikler serildi ki, sanığın kişiliğine karşı önceden birazcık olsun belirli bir niyet ile öfkeli bir ön yargı olmasa, böylesine derinliklere inmeye imkân yoktur. Ama bu gibi durumlarda, bir davaya önceden öfkeli ve önceden niyet besleyerek bakmaktan daha kötü, hatta daha kahredici şeyler vardır.

Özellikle, diyelim ki, varlığımızı sanatçıya yakışır bir oyun gösterme hevesi sararsa, içimizde bir sanatçı olarak bir şeyler yaratmak, ortaya bir roman çıkarmak ihtiyacı uyanırsa; hele bir de psikolog olarak Tanrı vergisi sahip olduğumuz zengin yeteneklerimiz de varsa... Daha Petersburg'da iken daha buraya gelirken öğrenmiştim ki, (zaten bunu öğrenmeden de biliyordum) burada hasım olarak uzun bir süredir bu özelliği ile, henüz yeni gelişen hukuk dünyamızda, belirli bir ün kazanmış olan derin görüşlü ve ince bir psikologla karşılaşacağım. Ama psikoloji, derin olmakla birlikte, gene de iki ucu sivri olan bir değnektir. (Halk arasında gülüşmeler oldu.) Evet, tabiî ki, bu basit kıyaslamamdan ötürü beni bağışlarsınız; ben çok güzel konuşmasını bilmem. Bununla birlikte, şimdi savcının konuşmasından rastgele bir örnek alayım. Sanık, gece vakti, bahçede koşarak kaçarken, duvarın üzerine tırmanıyor ve bakır bir havaneliyle, ayağına sarılan uşağını yere seriyor. Hemen sonra da gene bahçeye atlıyor ve tam beş dakika yere serilmiş olanın başında uğraşarak, onu öldürüp öldürmediğini anlamak istiyor. Sayın savcı, sanığın ihtiyar Grigoriy'in yanına, ona acıdığı için atlamış olduğunu söylerken, doğru söylemiş olduğuna bir türlü inanmak istemiyor. «Hayır, öyle bir anda insan bu kadar duygululuk gösterebilir mi, anormal bir şeydir. Aksine sanık yap-

mış oduğu kötülüğün tek sanığı sağ mı, yoksa ölü mü, bunu anlamak için yere atladı.

Böylece de o kötülüğü işlemiş olduğunu ispatlamış oldu. Çünkü bahçeye herhangi bir başka nedenle, içinden gelen bir eğilimle ya da bir duyguya kapılarak atlıyamazdı.» diyor.

İşte, psikoloji budur. Ama aynı psikolojiyi aynı olaya, bu sefer öbür ucundan tutarak uygulayalım, göreceksiniz ki, gene tam anlamıyla mantıklı bir sonuç çıkar. Katil, ihtiyatlı davranmak isteği ile olayın tek sanığı sağ mı, yoksa ölü mü diye anlamak için yere atlıyor.

Oysa öldürmüş olduğu babasının çalışma odasında (gene savcının kendi ağzı ile belirttiği gibi) üzerinde içinde üç bin ruble bulunduğu, yazılı, yırtık bir paketin kâğıdını unutarak aleyhinde müthiş bir delil bırakmış oluyordu. «Eğer bu paketi alıp götürseydi, dünyada hiç kimse böyle bir paketin bulunduğunu, içinde para olduğunu, bu paraların da sanık tarafından çalındığını bilmeyecekti.» Bu sözleri savcının kendisi söylemiştir. Demek ki,

bir tek şeye ihtiyatlığı yetmemişti. Adamcağız kendini kaybetmiş, korkmuş ve yerde bir delil bırakarak kaçıp gitmişti. Öyleyken bir de bakıyorsunuz, iki dakika sonra bir başka insanı vuruyor, onu öldürüyor ve tam bu sırada içinde en acımak bilmez, en soğukkanlı ve hesabı insana yakışacak bir ihtiyatlılık duygusu uyanıyor!

Her neyse, ziyam yok, ziyanı yok, diyelim ki öyle oldu. Zaten psikolojinin inceliği de buradadır: Bazı koşullarda insan, bir Kafkas kartalı gibi kana susamış ve keskin bakışlı iken, hemen ondan sonraki anda köstebek gibi ürkek ve kör olur. Ama eğer duvardan sadece acaba aleyhimde tanıklık yapacak tek adam sağ mı diye öğrenmek için yanı başına atlayacak kadar kana susamış ve acıma bilmez derecede so-ğukkanlıysam, o halde ne diye bu yeni kurbanımın başında belki de yeni yeni tanıkların dikkatini çekmek ihtimali varken, tam beş dakika kadar uğraşıp didineyim? Neden mendilimi ıslatıp, yerde yatan adamın başındaki kanı şileyim? Sonradan aynı mendil benim aleyhime delil olarak kullanılsın diye mi? Hayır! Eğer herşeyi hesaba katıyorsak ve acıma bilmeyecek derecede katı yürekliysek, yere atladıktan sonra baygın yatan uşağın başına bir kez daha, sonra bir kez daha aynı havanla vurup işini bitirmemiz, tanığı ortadan kaldırmamız böylece yüreğimizdeki tüm endişeleri sil-412

memiz daha doğru olmaz mıydı? Hem sonra aleyhimde tanıklık yapacak adam sağ mı, değil mi diye bakmak için yere atlıyorum, hem de aynı yerde yolun üzerinde bir başka delili, iki kadının evinden almış olduğum o bakır havane-lini bırakıyorum. Oysa, o iki kadın her zaman için sonradan bu havanelini tanıyabilir ve onu kendi evlerinden almış

olduğuma tanıklık edebilirlerdi. Hem de onu yolun üzerinde unutmuş olmam, dalgınlıktan ya da kendimi bilmeyecek bir durumda bulunduğumdan ötürü düşürmüş

olmam da söz konusu olamaz. Evet, işte silâhımızı uzağa fırlatıyoruz. Öyle olmuştur diyorum, çünkü o bakır havaneli Grigoriy'in yere serildiği noktadan on beş adım kadar ilerde bulunmuştur. O halde sorarım size: Neden öyle davrandık? Bu sorunun asıl karşılığı şudur: o havanelini fırlattık, çünkü yüreğimiz yanmıştır; çünkü bir insanı, ihtiyar bir uşağı öldürdük. Bu yüzden umutsuzluk içinde kendi kendimize lanet ederek o havanelini bir cinayet âleti olduğu için, öfkeyle fırlatıp attık. Başka türlü olmasına imkân yoktur. Onu böyle var gücümüzle uzağa fırlatmamızın başka nasıl bir nedeni olabilir?

Eğer içimizde bir insan öldürdüğümüz için pişmanlık ve acıma duyuyorsak, demek ki, babamızı öldürmüş değiliz. Eğer babamızı öldürmüş olsaydık, yere serdiğimiz insana acıyarak duvardan aşağıya atlamazdık. O zaman içimizde bambaşka bir duygu olurdu.

Acımaya vakit bile bulamazdık. Yalnız kendimizi kurtarmayı düşünürdük. Bunun tersini söylemeye imkân yoktur.

Tekrar ediyorum: daha önce cinayet işlemiş olsaydık, uşağın kafatasını iyice parçalardık.

Başında beş dakika uğraşıp durmazdık. İçimizde acıma ve temiz bir duygu uyandıy-sa, sadece daha önce vicdanımız lekelenmediği için öyle olmuştur. Demek ki, bu artık başka çeşit bir psikoloji oluyor. Sayın jüri üyeleri, şimdi karşınızda mahsus psikolojiye başvuruyorum; amacım sadece, size, psikolojinin yardımıyla her çeşit sonuca varmanın mümkün olduğunu göstermektir. Bütün sorun, o psikolojinin kimin elinde bulunduğundadır. Psikoloji en ciddî insanlarda bile bir roman yaratmak isteğini uyandırır. Hem de bu, kendiliğinden olur, yani demek istiyorum ki, aşırı derecede psikoloji yapmanın, bazı bakımlardan onu kötüye kullanmanın zararı olur.

Burada gene halk arasında savcı ile alay eden ve avü-

katı destekleyen gülüşmeler duyuldu. Savunma avukatının tüm konuşmasını ayrıntılarıyla ele almayacağım. Yalnız içinden bazı yerleri, en önemli noktaları alacağım.

XI

ORTADA PARA DA YOKTU, HIRSIZLIK DA YAPILMAMIŞTI

Savunma avukatının konuşmasında, herkesi hayrette bırakan bir nokta vardı: bu da o uğursuz üç bin rublenin varlığını kesin olarak inkâr edişi, böylece ortada hırsızlık diye bir şeyin bulunmayışını ileri sürüşüydü.

Sözlerine:

— Sayın jüri üyeleri! diye başladı. Ele aldığımız davada önceden bir yargısı olmayan ve yeni konuya değinmiş her insanı şaşırtacak karakteristik bir özellik var. O da bir hırsızlık yapıldığı ileri sürüldüğü halde çalınmış olan şeyin ne olduğunu elle tutulur bir şekilde ispat etmenin imkânsızlığıdır. Çalman şey nedir? Diyorlar ki, para çalınmış. Evet, üç bin ruble çalınmış. Ama bakalım bu paralar gerçekten var mıydı? Bunu hiç kimse bilmiyor.

Siz de düşünün: ortada üç bin ruble olduğunu nasıl öğrendiniz? Bunları gözleriyle kim gördü? Paraları gören ve üzerine yazı yazılmış bir pakete yerleştirildiğini açıklayan tek kişi Smerdyakov'dur. Bunu daha felâket meydana gelmeden önce, sanığa ve kardeşi îvan Fiyodoroviç'e bildiren de yine odur. Bayan Svetlova da bunu öğrenmiştir. Ama bunların her üçü de, bu paraları kendi gözleri ile görmemişlerdir. Paralan gene yalnız ve yalnız Smerdyakov görmüştür. Ama burada karşımıza bir soru çıkıyor: Eğer böyle bir para bulunduğu ve Smeröyakov'un onu gördüğü doğru ise, o zaman acaba onu son olarak ne zaman görmüştür? Ya efendisi bu paraları yatağının altından almış ve Smerdyakov'a haber vermeden çekmecesine

koymuşsa? Dikkat ediniz, Smerdyakov'un söylediğine göre paralar, yatağın altında, şiltenin içindeydi. Demek ki, sanık onları şiltenin altından çekip almak zorundaydı. Öyleyken yatak hiç de bozulmamıştı. Bu nokta titizlikte zapta geçirilmiştir.414

Peki, nasıl oluyor da sanık, bunu yatağı hiç bozmadan, üstelik elleri hâlâ kanlı olduğu halde, tam da o gün yatağa serilmiş olan, tertemiz, incecik çarşafları hiç kirletmeden yapabilmiştir? Ama bize: «peki ya yerdeki paket ne oluyor?» diye soracaklar. İşte, asıl bu paket üzerinde durmaya değer.

Biraz önce, sayın üstadımız bu paketten söz ederken, birden kendiliğinden, işitiyor musunuz sayın baylar, kendiliğinden, cinayetin Smerdyakov tarafından işlenmiş

olduğunu ileri sürmenin saçma bir şey olacağını söylerken: «Bu paket olmasaydı, kâğıdı bir delil olarak yerde kalmasaydı, hırsız onu birlikte götürmüş olsaydı, dünyada hiç kimsenin böyle bir paketten ve içinde para bulunduğundan haberi olmazdı, kimse bu paraların sanık tarafından çalınmış olduğunu da bilmeyecekti.» dedi, o vakit hayretler içinde kaldım.

Demek, sanığın hırsızlıkla suçlanmasına yol açan şey kendi ağzıyla bile açıklamış olduğu o üzerinde yazı bulunan bir parça kâğıttır. «Başka türlü olsaydı, kimse hırsızlık olduğunu, hatta belki de ortada bir para bulunduğunu bilemeyecekti.» diyorlar. İyi ama, o kâğıt parçasının yerlerde sürüklenmesi, daha önce içinde bir para bulunduğuna ve bu paraların çalındığına delil olabilir mi? Bana «ama paraların pakette olduğunu Smerdyakov gördü»

diyerek karşılık veriyorlar. Peki, Smerdyakov bu paraları son kez olarak ne zaman görmüştür? Ne zaman? Benim sormak istediğim şey bu işte. Ben Smerdyakov'la konuştum. Kendisi bana bu paraları felâketten iki gün önce görmüş olduğunu söyledi! İyi ama örneğin şöyle bir düşünmeme engel olacak bir şey var mı? Ya, ihtiyar Fiyodor Pavloviç. evinde kapıyı içerden kilitleyerek oturduğu sırada, sevdiği kadını sabırsızlık içinde, sinirli sinirli beklerken, yapılacak bir şey bulamayıp, birden paketi çıkararak açmaya karar verdiyse? Ya: «Belki de paketi görünce inanmaz, ama bir deste içinde otuz yüzlük görürse, herhalde daha çok etkilenir, ağzının suyu akar,» diye düşündüyse? Bir an için öyle oldu diyelim. Diyelim ki, zarfı parçalıyor, içinden paralan çıkarıyor, zarfı da, tabiî artık delil bırakmamak korkusu olmadan, serbest davranan bir ev sahibi hareketiyle yere atıyor. Söyleyin, sayın jüri üyeleri, böyle bir tahminde bulunmaktan, böyle bir olayın meydana gelmiş olduğunu ileri sürmekten daha akla yakın bir şey olabilir mi? Neden böyle bir şey imkânsız olsun? Eğer, buna

benzer herhangi bir şey olmuşsa, o zaman hırsızlık yapıldığı suçlaması kendiliğinden ortadan kalkıyor. Madem ortada para yoktu, o halde hırsızlık da yapılmamıştır. Bu paketin içinde daha önce para bulunduğunu gösteren bir delil olarak yerde kaldığı ileri sürülüyorsa, neden ben tam aksini ileri sürmeyeyim? Neden paketin artık içinde bir şey bulunmadığı için yerde olduğunu, paranın daha önceden ev sahibinin kendisi tarafından alındığını ileri sürmeyeyim?

Diyeceklerdir ki: «Peki ama, eğer parayı Fiyodor Pavlo-viç'in kendisi almışsa, o halde bu para nerde? Evet, onu evinde arama yapılırken bulamadıklarına göre, nerdedir? Bir kez, hemen söyleyeyim ki, çekmecesinde paranın bir kısmı bulunmuştur. İkincisi Fiyodor Pavloviç onları daha sabahleyin almış olabilirdi. Hatta nereye kullanacakları konusunda daha bir gün önceden emirler vermiş, onları birine teslim etmiş, birine göndermiş, sözün kısası düşüncesini, daha doğrusu hareket planını temelinden değiştirmiş olabilir ve bu konuda önceden Smerdyakov'a bilgi vermeyi gereksiz bulabilirdi. Böyle olunca yani böyle bir tahmini ileri sürebilirsek, o zaman bu kadar ısrarlı ve bu kadar kesin olarak, sanığın cinayeti hırsızlık amacıyla işlemiş olduğu ve böyle bir hırsızlığın gerçekten yapıldığı nasıl söylenebilir? Böyle tahminler ileri sürersek, romanlara konu olacak hikâyeler uydurmuş

oluruz. Bir şeyin çalınmış olduğunu iddia etmek için, her-şeyden önce o şeyi göstermek, ya da hiç olmazsa kesin olarak, daha önce var olduğunu ispatlamak gerekir. Oysa, söz konusu olan şeyi hiç kimse görmemiştir.

Geçenlerde Petersburg'da genç bir adam, hemen hemen çocuk denecek, on sekiz yaşlarında bir işportacı, güpegündüz elinde baltayla bir sarraf dükkânına girdi ve alışılmamış tipik bir cüretle dükkânın sahibini öldürerek, bin beş yüz rubleyi çaldı. Beş

saat kadar sonra, kendisini yakaladılar. Üzerinde yalnız on beş rublesi eksik olan bütün parayı buldular. Bin beş yüz rubleden ancak on beşini o arada sarfet-meye vakit bulmuştu. Ayrıca cinayetten sonra dükkâna dönen satıcı polise çaldığı paranın ne çeşit olduğunu da bildirdi. Yani aralarında kaç tane ne renk banknot olduğunu, kaç tane mavi, kaç tane kırmızı kâğıt para vardı, ne kadarı altındı, hepsini tek tek açıkladı. Tevkif edilen katilin üzerinde de aynı çeşit paralar bulunmuştu. Üstelik katil içtenlikle cinayeti kendisinin işlediğim ve bu paraları alıp götür-416

düğünü açıklamıştı. İşte, benim delil dediğim şey,, budur sayın jüri üyeleri! Bu olayda paraları görüyor, onlaıra elle dokunabiliyorum ve artık öyle bir paranın olmadığımı söyleyemiyorum. Oysa, bu davada öyle mi ya?

Ama söz konusu olan bir insanın hayat memat meselesidir. Bir insanın kaderidir.

Diyeceklerdir ki: «İyi ama, kendisi aynı gece âlem yapmış paralan har

vurup, inarman savurmuştu. Bin beş yüz rublesi olduğu meydana çıkmıştı. Bu paraları nereden aldı?» İyi ama, işte topu topu bin beş yüz ruble var ortada. Paranın öbür yarısını bulmalarıma, meydana çıkarmalarına imkân yok. Bu da gösteriyor ki, belki de sanığın üzerindeki paralar hiç bir zaman, hiç bir pakete konmamış paralardır. Zamanı hesap edersek, (ki bu da dakikası dakikasına yapıldı) daha önce yapılan soruştuırmada, anlaşıldı ki, sanık hizmetçilerin yanından koşarak çıktıktan sonra memur Perhotin'in evine gitmişti. Kendi evime uğramamıştı. Zaten başka bir yere de gitmemişti. Ondanı sonra hep göz önünde bulunmuştu. Böyle olunca, üç bin nubleden bin beş yüz rubleyi ayırıp da, kentte herhangi bir yere saklamasına imkân yoktu. İşte para bulunmadığı içindir ki, sayın savcı, sanığın bunları Mokroye köyünde herhangi bir yerde sakladığını ileri sürdü. Sakın sanık bu paraları Udolph şatosunun bodrumlarından birine saklamış elmasım? Ama bu biraz hayali aşan, oldukça romantik bir tahmini olur, değil

nü?

Şuna da dikkat etmenizi rica ederim: eğer 'bu ileri sürülen tahmin, yani paraların Mokroye'de saklanıdığı düşüncesi yanlış çıkarsa, sanığın hırsızlık ettiğine dair ileri sürülen suçlama da boşta kalmış olur. Çünkü o zaman, o bin beş yüz ruble nereye gitmiştir? diye sorulacaktır. Madem sanığın hiç bir yere uğramadığı ispat edilmiştir, o halde bu paralar nasıl bir mucizeyle ortadan yok olmuştur? işte biz böyle uydurmalarla şu anda bir insanın hayatını mahvetmeye hazırlanıyoruz! Diyeceklerdir ki: «Ne olursa olsun!! Sanık üzerinde bulunan bin beş yüz rubleyi, nereden bulmuş olduğunu söyleyemedi. Bundan başka herkes o geceye dek p>arası bulunmadığını biliyordu.» Peki öyle olduğunu kim biliyordu? Sanık, üzerinde bulunan paraları nereden almış olduğunu açıkça ve kesin olarak söyledi. Bana kalırsa sayın jüri üyeleri, bana kalırsa, söylediğinden daha akla uygun bir şey olamaz.

Hatta sanığın karakterine ve içinde bulunduğu ruh haline bundan daha çok uyan bir şey bulunamaz. Savcılık makamı, kendi uydurduğu roma.ndan çok hoşlanmıştır: ama sanığın sözlerini kabul etmemiştir: Nişanlısı tarafından kendisine bu kadar utanç verici bir1

şekilde teklif edilmiş olan paraları, kabul eden zayıf iradeli bir adam, bu paraların yarısını ala-mazmış da, onu bir bez parçasına koyup dikemezmiş de, dikmiş olsa bile o bez parçasının dikişini iki günde bir söküp açarmış da, paraları yiüzer yüzer alırmış da böylece hepsini bir ay içinde tüketirmiş de... Hatırlayınız, tüm bunlar, hiç bir itiraz kabul etmez bir sesle söylenmişti.

Peki ya herşey hiç de bu uydurduğunuz roman gibi olmamışsa, ya o uydurduğunuz romanda canlandırdığınız tip bambaşka ise? Asıl sorun

burada iste! Gözlerimizin önünde bambaşka bir tip canlandırdınız. Belki de sözlerime itiraz ederek: «Sanığın felâketten bir ay önce bayan Verhovtzeva'dan almış olduğu tüm o üç bin rubleyi Mokroye köyünde bir çırpıda, sanki elinde bir tek kuruşmuş gibi sarfettiğini belirten tanıklar var. O halde bu paraların yarısını ayıramazdı!» diyeceklerdir. Peki ama kimdir bu tanıklar? Bu tanıkların sözlerinin ne derece doğru olduğu zaten mahkemede meydana çıkmıştır. Ayrıca başkasının yuttuğu lokma, insana daima büyük görünür. Son olarak da şunu söyleyebilirim: bu tanıklardan hiç biri bu paraları kendisi saymamış, sadece göz kararı ile o kadar olduğunu sanmıştır. Tanık Maksi-mov, sanığın elinde yirmi bin ruble olduğunu belirterek ifade vermedi mi? Görüyorsunuz ki, sayın jüri üyeleri, psikoloji iki ucu sivri bir değnektir. Bu bakımdan izin verirseniz, ben bu değneğin öbür ucumu uygulayayım, bakalım ortaya ne çıkacak?

Felâketten bir ay önce sanığa postayla gönderilmesi için Bayan Verhovtzeva tarafından üç bin ruble veriliyor. Yalnız burada şunu sorabiliriz:: bu paraların burada demin açıklandığı gibi böylesine küçük düşürücü bir tavırla, böylesine rezil edici bir şekilde verildiği doğru mu acaba? Bayan Ver-hovtzeva'nın bu konudaı vermiş olduğu ilk ifade, hiç de öyle değildi. İkinci ifadesinde ise, sadece kulağımıza öfkeli sesler, intikam çığlıkları, çoktandır gizli tutulan bir nefretin çığlıkları geliyordu. Ama bayanın birinci ifadesinde doğruyu söylememiş olmasa, bize ikinci ifadesinin de belki doğ-418

ru olmadığı sonucunu çıkarmak hakkını veriyor. Sayın savcı, bu gönül macerasına

«değinmek istemiyor, buna cüret etmiyor.» (kendisi öyle dedi.) Varsın öyle olsun. Ben de ona değinmeyeyim. Yalnız izin verin şunu belirteyim ki, eğer çok sayın Bayan Verhovtzeva gibi temiz ve ahlâklı bir bayan, evet, onun gibi bir bayan, diyorum; birden mahKemede doğrudan doğruya sanığı mahvetmek amacıyla, birinci ifadesini değiştirmeyi göze alıyorsa, bellidir ki verdiği bu ifade tarafsiz değildir, serinkanlılıkla verilmiş bir ifade de sayılamaz. İntikam almak amacıyla davranan bir kadının, birçok şeyleri abartılmış olarak ileri sürebileceğini söylemek hakkını bize tanıyacaklar mı? Evet, asıl, teklif etmiş olduğu bu paralan, böylesine utanç verici, rezil edici bir tavırla verdiği konusunda durumu mahsus abartmış olabilir. Aksine bence bu paralar kabul edilebilecek bir şekilde, Özellikle sanık gibi hiç bir şeyin üzerinde ciddî olarak durmayan bir erkeğin, daha rahat kabul edebileceği bir şekilde teklif edilmiştir. Asıl önemlisi de şudur: Sanık bunları kabul ederken yaptığı hesaba göre, babasının kendisine borçlu olduğu üç bin rubleyi yakında alacağını düşünüyordu. Bu belki ciddî olmayan bir davranıştır. Ama işte asıl ciddî bir insan olmadığı içindir ki. babasının bu paraları kendisine vereceğini, onları muhakkak alacağım, böyle olunca da Bayan Verhovtzeva'nın kendisine verdiği kadar bir parayı posta ile gönderebileceğini ve böylece borcunu ödeyebileceğini düşünüyordu.

Ama sayın savcı hiç bir şekilde, sanığın suclandırıldığı gün, evet, aynı gün almış olduğu paraların yarısını ayırıp bir bez parçasına dikmiş olduğunu kabul etmek istemiyor:

«Bunu yapacak karakterde değildir, bu tür duyguları olamaz» diyorlar. Ama daha önce kendileri Karamazov'un cömert bir insan olduğunu bağıra bağıra söylemiş, birbirine karşıt iki kutuptan söz etmiştir. Oysa Karamazov gerçekten böyle iki yönlü, varlığında iki kutbu birleştiren bir varlıktır. O kadar ki, eğer başka bir yönden herhangi bir şey onu şaşırtacak olursa, çılgınca eğlenmek ihtiyacına zincir vura-mayacak bir halde olsa bile, birden kendini tutabilir. Oysa, o başka yön dediğimiz, bir aşktı. Evet, tıpkı barut gibi birden alev alan yeni bir aşktı. Bu aşk için paraya ihtiyacı vardı, Hem de sevgilisiyle eğlenmek için olduğundan çok daha fazla paraya ihtiyacı vardı. Genç kadın ona,

«seninim, Fiyatlar Pavloviç'i istemiyorum!» dediği anda, onu alıp götü-

recekti. O halde bunu yapabilmek için paracı olmalıydı. Bu eğlenmekten çok daha önemliydi: Karanıazov, bunu anlamıyor muydu sanki? Evet, onu hastalık derecesinde üzen asıl bu düşünceydi. Bu bakımdan bu paraları her ihtimale karşı yanında bulunsun diye ayırıp saklamasında şaşılacak ne var? Ama işte zaman geçiyor ve Fiyodor Pavlovic sanığa, üç bin rubleyi vermiyor. Tersine işitildiğine göre, aynı paraları sanığın sevgilisini avlamak için kullanmaya karar veriyor. Sanki: «Eğer Fiyodor Pavlovic parayı vermezse o zaman Katerina İvanovna karşısında hırsız durumuna düşeceğim!» diye düşünüyor. İste o zaman, bir bez parçasının içine dikili olarak boynunda taşımaya devam ettiği parayı gidip Bayan Ver-hovtzeva'nın önüne koyarak ona «ben alçağın biriyim ama. hırsız değilim,» demek aklına geliyor.

Demek ki. bu bin beş yüz rubleyi göz bebeği gibi saklaması, bezi söküp içinden parayı almaması, yüzer yüzer de olsa'onu sarfetmemesi için, elimizde şimdi iki neden var.

Sanığın namuslu bir insan olabileceğini neden kabul etmek istemiyorsunuz? Hayır, sanıkta namus duygusu vardır. Diyelim ki yanlış, çok defa onu hataya düşüren bir namus anlayışı vardır. Ama bu duygu kendisinde vardır, hem de isnat ettiği gibi tutku derecesindedir. Yalnız iste durum gittikçe daha karışık bir hal alıyor. Kıskançlık yüzünden çektiği üzüntüler, dayanılmayacak bir dereceyi buluyor ve sanığın ateşler içinde yanan zihninde, gittikçe daha çok acı veren, daha üzü-cü bir şekilde iki soru ortaya çıkıyor: «Parayı Katerina İva-novna'ya vereyim mi? Verirsem o zaman Gruşenka'yı hangi paralarla götüreceğim?» Eğer, tüm o ay içinde, bu kadar azgınlık etmiş, içip içip sarhoş

olmuş ve meyhanelerde gürültü patırdı çıkarmışsa, bu belki de acı

çekmesinden, çektiği bu acıya dayanamamasından ileri geliyordu! Bu iki sorun, en sonunda zihninde öyle şiddetli bir hal almıştır ki, sanık umutsuzluğa düşmüştür. Küçük kardeşini, bu üç bin rubleyi son bir kez istemek üzere babasına gönderiyor. Sonra da karşılığı beklemeden zorla kendisi eve girip, tanıkların gözü önünde ihtiyara dayak atıyor. Bu işten sonra, artık kimseden para bekleyemezdi! Dayak yiyen baba, para vermezdi. Aynı günün akşamı sanık, göğsünü dövüyor, tam göğsünün üst kısmını, o bez parçasının bulunduğu yeri yumrukluyor ve kardeşine yemin ederek, alçak olmadığını ispat eden bir çaresi olduğunu, ama bu çareden yararlanamayacağını, buna420

moral gücünün, karakter sağlamlığının yetmeyeceğini, bu vüzden gene de bir alçak olarak kalacağım söylüyor! Savcılık makamı, Aleksey Karamazov'un bu kadar temiz yüreklilikle, bu kadar içten, hazırlıksız ve mantıklı bir şekilde verdiği ifadeye neden inanmıyor?

Neden? Niçin beni, paraların, bilmem hangi tahta aralığında, Udolphe şatosunun bodrumlarının bilmem neresinde saklı olduğuna inanmaya zorluyor? Sanık aynı akşam, kardeşi ile konuştuktan sonra, o uğursuz mektubu yazıyor. İşte, sanığın hırsızlık ettiği konusunda ileri sürülen en büyük, en önemli delil budur! Mektupta «Tüm insanlardan isteyeceğim, başkaları vermezlerse, gidip babamı öldüreceğim ve yatağının altında, pembe bir kurdele ile bağlı paketteki paraları alacağım. Yeter ki İvan gitsin!» diyor. Bu da, tam bir cinayet planıymış. Cinayeti o istememişse, kim işlemiş olabilir? diye soruluyor. Savcılık makamı: «Tıpkı yazıldığı gibi oldu!> diye bağırıyor. Ama bir kez, mektup, sarhoşluk halinde ve onu yazan şiddetli bir üzüntü içindeyken yazılmıştı.

İkincisi, sanık paketten söz ederken gene de Smerdyakov'un sözlerini tekrarlamış oluyor.

Çünkü kendisi paketi görmemiştir. Üçüncüsü, mektup yazılmış olmasına yazılmıştır, ama acaba olup bitenler, yazıldığı gibi mi olmuştur? Bunu nasıl ispat edeceğiz? Sanık, yastığın altından paketi aldı mı? Paralan buldu mu? Hatta ortada gerçekten böyle bir para var mıydı? Hem sanık oraya koşarken para almaya mı gitmişti? Hatırlayın, hatırlayın! Sanık rüzgâr gibi oraya koşarken, hırsızlık etmek için gitmemişti! Sadece o kadın onu üzüntülere koyan kadın nerdedir, bunu öğrenmek için gitmişti. Demek ki, iş plana göre, yazıldığı şekle uygun olarak olmamıştı. Yani sanık hırsızlık etmeyi önceden tasarlamamıştı. Birden koşarak gitmişti, hiç bir şey düşünmeden, kıskançlıktan çılgına dönmüş bir halde! Diyecekler ki: «Evet, ama, gene de oraya koşup geldikten ve cinayeti işledikten sonra, paraları aldı!» Yalnız, sonunda şunu da belirtmek gerekir, cinayeti işledi mi, işlemedi mi? Hırsızlık etmekle suçlandırılmasına öfkeyle itiraz ediyorum: Çalman şeyin ne olduğunu kesin olarak göstermeye imkân yoksa, bir insan hırsızlık etmekle suçlan-dırılamaz! Bu bir hukuk prensibidir. Şimdi bakalım, hırsızlık etmediği halde, cinayeti işleyen gene o mudur? Bu ispat edilmiş

bir şey midir? Sakın, bu da bir uydurma olmasın?

XII HAYIR, CİNAYET DE İŞLENMEMİŞTİR!

Sayın jüri üyeleri! Rica ederim, şunu unutmayın ki, burada söz konusu olan bir insan hayatıdır. Bu bakımdan daha ihtiyatlı olmalıyız. Daha önceden işittik ki, savcılık makamı (kendilerinin de belirttikleri gibi) son güne dek, evet bugüne, mahkeme gününe dek, sanığın cinayeti tam anlamıyla önceden beslenen bir niyetle işleyip işlemediği konusunda kararsızlık içinde kalmıştır. Ta o bugün mahkemeye ibraz edilen ve «sarhoş ağzı ile»

yazılmış mektup ortaya çıkıncaya kadar buna bir türlü karar verememiştir. «Yazıldığı gibi olmuştur!» deniliyor. Ama ben gene tekrar ediyorum ki: sanık o kadının yanına, onun peşinden, sadece nerede olduğunu öğrenmek için koşmuştur! Bu olayı değiştirmeye imkân yoktur! Eğer kadın evde olsaydı, sanık hiçbir yere koşmıyacak, onun yanında kalacak ve mektupta söylediği şeyi yerine getirmiyecekti. Elinde olmıyarak, birden koşmuştu oraya! «Sarhoş ağzıyla» yazdığı mektup ise, belki o sırada aklından tüm olarak silinmişti.

«Havanelini alıp götürdü» diyorlar. Hatırlıyorsunuz ya, bu havanelinden bile söz ederken, bir sürü psikolojik tahminler ileri sürülmüştür. Bu havanelini neden silâh olarak almısmış, onu bir silâh olarak kullanmak amacı ile kaptıktan sonra, falan... filân. Şimdi aklıma çok basit bir düşünce geliyor: peki bu havaneli, göz önünde, rafın üstünde, sanığın onu aldığı rafın üstünde olmayıp, dolaba kaldırılmış olsaydı, o zaman sanığın gözlerine ilişmiyecekti değil mi? Sanık silâh almadan, elleri boş olarak koşup gidecekti, o zaman da hiç kimseyi öldürmiyecekti. O halde bu havanelinden söz ederken, sanığın silâhlandığını ve bunun önceden bir niyet beslediğini gösteren bir delil. olduğunu, nasıl ileri sürebilirim? Evet ama, meyhanelerde babasını öldüreceğini bağıra bağıra söylemişti ve iki gün önce, o sarhoş halde mektubu yazdığı akşam, sessizce oturmuş, meyhanede yalnız bir satıcı ile kavga etmişti, bunu da güya «bir Karamazov kavga etmeden duramadığı için» yapmıştı. Buna karşılık ben de şunu söyliyeceğim: eğer bir insan böyle bir cinayeti tasarlamış, üstelik plânını yapmış, yazdığı gibi ye-

rine getirmeye karar vermişse, herhalde bir satıcı ile kavga etmez, hatta belki meyhaneye bile uğramaz. Çünkü böy-Is bir şey tasarlamış olan bir varlık, sakin bir yer, gizlenecek ,bir yer arar. Kendisini görmesinler, yaptığı bir şeyi işitmesinler diye ortadan kaybolmak

.ister: «İmkân varsa beni unutun, aklınızdan çıkarın!» der gibi davranır. Hem de bir takım hesapları olduğu için değil, sadece içinden öyle geldiği

için yapar.

Sayın jüri üyeleri, psikoloji iki ucu .sivri bir değnektir. Biz de psikolojiden anlarız. Tüm bu ay içinde meyhaneler-deki o bağırıp çağırmalarına gelince: çocuklar, ya da eğlenceden çıkan sarhoşlar meyhanelerin önünde birbirleri ile kavga ederek az mı «seni öldürürüm»

diye tehditler sa-vururlar? Ama gene de öldürmezler değil mi? Hem zaten o uğursuz mektup sinirli sinirli tehditler savurarak meyhanelerden çıkar, bir adamın sarhoş ağzıyla:

«Öldürürüm! Hepinizi öldürürüm!» diye bağırması değil mi? Neden herşey dediğimiz gibi olmasın? Niçin bunun böyle olabileceğini imkânsız sayıyoruz? Neden bu mektup kaderi altüst eden bir mektup sayılıyor da, tersine gülünç bir şey olarak kabul edilmiyor?

Çünkü öldürülmüş bir babanın cesedi bulunmuştur. Çünkü bir tanık sanığın silâhlı olarak bahçeden koşarak kaçtığını görmüştür! Hatta kendisi de onun eliyle yere serilmiştir. Demek ki, her şey yazıldığı gibi olmuştur. Demek bu yüzden mektup gülünç bir şey değil, kaderi tayin edici bir şey olmuştur. Çok şükür sonunda belirli bir noktaya vardık. «Madem bahçedeydi, demek ki o öldürdü.» Şu halde bu iki söz, yani

«Bahçedeydi» sözüyle «demek ki* sözü savcılık makamının ileri sürdüğü suçlamayı özetlemiş oluyor. «Madem oradaydı, demek ki...» deniliyor. Peki ya. orada bulunduğu halde, «demek ki» diye ileri sürülen İŞi yapmadıysa? Evet, kabul ediyorum ki bu işte olaylar birbirini tamamlıyor, gerçekten birçok olaylar aynı ana rastlamıştır ve gerçekten oldukça anlamlı olaylardır. Ama tüm bu olayları bir de aynı zamanda meydana gelmelerinin etkisi altında kalmadan ayrı ayrı inceleyin. Savcılık makamı, neden sanığın babasının penceresi önünden koşarak kaçtığını açıklarken, doğru söylediğini kabul etmiyor? Hatırlayın! Bu konuda savcılık makamı «saygıdan» hatta i bîrden uyanan «iyi dürüst» duygulardan söz ederek,

bile etmişti. Peki ama, bu işin içinde gerçekten böyle bir şey olmuşsa, yani bir saygı diyemiyeceğim, ama dürüst bazı duygular rol oynamışsa, o zaman ne olacak? Sanık, soruşturma sırasında «Herhalde o anda annem benim için dua etmiştir!» diye ifade vermiştir. İşte, bu yüzden, Svet-lova'nın babasının evinde bulunmadığını öğrenir öğrenmez, oradan koşarak uzaklaşmıştır. Savcılık makamı: «Ama bunu pencereden bakarak anlayamazdı» diyor. Neden anlaya-masın? Pencere, sanığın işaret olarak kabul edilen vuruşları üzerine açılmıştı ya! Bu arada Fiyodor Pavloviç, herhangi bir söz söyleyebilir, birşeyler bağırabilirdi, sanık da bundan birden Svetlova'nın orada olmadığını anlayabilirdi. Neden ille hayalimizden geçirdiğimi?, gibi, daha doğrusu başkalarının hayalimizde uyandırdığı sahnelere göre tahminlerde bulunalım? Gerçekte en ince gözlemci olan bir

roman yasarının bile gözünden kaçan binlerce şey vardır! «Ama Grigoriy kapıyı açık görmüştü, demek ki sanık evdeydi, evde olduğuna göre de, cinayeti o işledi.» diyorlar.

Gelelim bu kapı konusuna, sayın jüri üyeleri... bakın bu kapının açık olduğuna ancak bir kişi tanıklık ediyor. Oysa bu tanıklık eden kişi, o sırada öyle bir halde bulunuyor ki... Her neyse, varsın kapı açık olsun! Diyelim ki, sanık inkâr etti, kendisini korumak için yalan söyledi. Bu onun durumunda bulunan biri için o kadar anlaşılır bir şeydir ki! Diyelim ki, kendisi evdeydi, eve girmişti... Peki, neden eve girdiğine bakarak cinayeti muhakkak onun işlemiş olduğunu ileri sürelim? Zcrla içeri girmiş olabilir. Odadan odaya koşmuş, babasını itmiş, hatta onu vurmuş bile olabilir. Ama Svetlova'nın babasının yanında olmadığını görünce, koşarak oradan uzaklaşmıştır. Kadının orada bulunmadığına, elinden bir kaza çıkıp babasını öldürmediğine sevine sevine koşa koşa uzaklaşmıştır.

Belki de bir dakika sonra, kendinden geçtiği bir sırada yere serdiği Grigoriy'in yanına, duvardan aşağı atlaması da temiz bir duygu duyabil-mesinden, başkasına acıyabilmesinden, o insan için üzüle-bilmeainden ileri gelmiştir. Babasını öldürmek istediği halde, bu işi yapmadığı, vicdanı lekesiz kaldığı, yani babasını öldürmediği için sevinç duymuştur. Bunun için atlamıştır yere!

Sayın savcı bize sanığın Mokroye'deki durumunu içimizde dehşet uyandıracak şekilde, parlak sözlerle, tüyleri-424

KARAMAZOV KARDEŞLER

mizi diken diken ederek anlatmıştır: «Aşkı yeniden tadacağı sırada, sevgilisi onu yeni bir hayat yaşamağa çağırdı-fı sırada, artık sevmek imkânından yoksun bulunduğu bir anda, arkasında babasının kan içindeki cesedini bıraktığından ötürü ve cesedin arkasından da müthiş bir ceza geleceği için, bu aşkı yaşamasına imkân kalmadığını anlamıştı.) Bununla birlikte, sayın savcı, gene de sanığın bir sevgi duyabileceğini kabul etmiştir ve bunu kendine göre bir psikoloji ile açıklamıştır: «Sarhoş bir durumdaydı!» diyor. «Bir idam mahkûmu idam yerine götürülürken, daha uzun bir süre beklemek gerektiğini düşünür...

filân... falan.» demişlerdir.

İyi ama savcı acaba karşımızda bambaşka bir tip canlandırmış olmuyorlar mı? Bunu gene soruyorum. Gerçekten, sanık elleri babasının kanına bulandığı halde, o anda aşkı ya da yargıçları atlatmayı düşünecek kadar kaba, ruhsuz bir varlık mıydı? Hayır, hayır, hayır!

Kadının onu sevdiğini, onu birlikte uzaklara gitmeğe çağırdığını, ona yeni

bir mutluluk sunduğunu anladığı anda yemin ederim ki, kendisini öldürmek için iki misli, üç misli daha şiddetli bir istek duymuştur ve eğer arkasında babasının cesedini bırakmış olsaydı, muhakkak kendini öldürürdü! Evet, tabancasının nerede olduğunu unutmazdı! Sanığı tanıyorum: sayın savcının onda bulunduğunu ileri sürdüğü vahşî, duygusuz, acımak bilmiyen katı yüreklilik, onun karakteri ile bağda-şamıyacak bir şeydir. Kendisini muhakkak öldürürdü! İn-tihar etmediyse, bunu «annesi kendisi için dua ettiğinden ötürü» ve ellerini babasının kanına bulamadığı, bu işte suçsuz olduğu için yapmamıştır.

O gece, Mokroye'de, hep yere serdiği ihtiyar Grigoriy için acı çekmiş ve ihtiyar adam kendisine gelip ayağa kalksın, vuruşu öldürücü olmasın, Grigoriy yüzünden cezaya çarptırılmasın diye Tanrı'ya dua etmiştir. Neden olayların bu tür açıklanmasını kabul etmiyoruz? Sanığın bize yalan söylediğini gösteren kesin bir delilimiz var mı? Bize hemen

«İşte, babasının cesedi!?- diyeceklerdir. «Sanık oradan koşarak çıkmıştı. Eğer o öldürmediyse, kim öldürdü ihtiyarı?» diyeceklerdir.

Tekrar ediyorum, savcılık makamının dayandığı tüm mantık budur: «O öldürmediyse, kim öldürdü?» Demek istiyorlar ki, onun yerine konacak bir sanık yoktur. Öyle de~

ğil mi sayın jüri üyeleri? Gerçekten, onun yerine bir başkasını koyamadıkları doğru mu?

Hepimiz savcılık makamının o gece, o evde bulunan kişileri tek tek saydığını işittik. Beş

kişi bulunmuştu orada! Kabul edelim ki, bunlardan üçü hiçbir şekilde suçlandırılmaz, bunlar da: öldürülen adamın kendisi, ihtiyar Grigoriy ve karışıdır. Geriye sanık ile Smerdyakov kalıyor. İşte sayın savcı, büyük bir ciddilikle, sanığın, başka birini suçlayamadığı için Smerdyakov'u suçlu olarak gösterdiğini ileri sürüyor. Eğer bir altıncı kişi hatta, altıncı bir kişinin bulunduğunu gösteren en küçük bir işaret olsa, sanık hemen Smerdyakov'u suçlamaktan vazgeçip, bu yaptığından utanarak o altıncı kişiyi suçlayacakmış!

İyi ama, sayın jüri üyeleri, bunun tam tersi bir sonuç çıkaramaz mıyız? Ortada iki kişi var: Sanık ile Smerdya-kov. O halde, müvekkilimi sadece suçlayacak başka bir insan bulamadığınız için suçladığınızı ileri süremez miyim? Daha önce Smerdyakov'u tüm şüphelerden uzak tutmaya karar verdiğiniz için başka bir şüpheli kişi bulamadığınızı ileri süremez miyim? Gerçi doğru söylemek gerekirse, Smerdyakov'u yalnız sanık, sanığın iki kardeşi, bir de Svetlova suçluyorlar. Ama ifade veren tanıklar arasında da bu şekilde konuşan bazı kişiler vardır: sözlerinde gerçi belirsiz bir şey sezilmiştir. Ama zaten çevremizde de bir şey varmış, şüpheli bir şey kalmış gibi belirsiz söylentiler dolaşıyor. Bir bekleyiş seziliyor. Sonra, kesin olmamakla birlikte oldukça dikkati çeken bir olay rastlantısı var. Önce tam felâket günü gelip çatan sara krizi, savcının nedense ger-Çek olduğunu

savunmak zorunluluğunu duyduğu bir kriz 'ar. Sonra Smerdyakov'un mahkemenin başlıyacağı gün-öen bir gün önce intiharı geliyor. Ondan sonra da en az bu söylediklerim kadar beklenmedik bir şey ortaya çıkıyor: bu da, bugüne dek ağabeyinin suçlu olduğuna inanan ortanca kardeşin ifadesidir!

Evet, sayın yargıçlarla ve savcı ile bir noktada birleşi-yorum o da şudur: İvan Karamazov hastadır, ateşler içindedir, verdiği ifade gerçekten sayıklarken tasarladığı ve suÇu intihar edenin üzerine yükleyerek ağabeyini kurtarmak için yaptığı umutsuz bir çırpınış olabilir.

Ama gene de adı geçmiştir ve gene de, ortada sanki bi-bir şey kalmıştır. Sanki son söz söylenmemiştir.426

KARAMAZOV KARDEŞLER

Bitmemiş bir şey vardır sayın jüri üyeleri! Belki de bu yarım kalan sözler, daha tamamlanacaktır. Ama bu konuyu daha sonra ele alacağız, bunlar daha sonraki şeyler Sayın yargıçlar biraz önce celseye devam etmek kararını aldılar. Ama şimdi verecekleri kararı beklerken, örneğin ölen Smerdyakov'un, savcı tarafından bu kadar ince ve bu kadar yetenekli olarak yapılan karakter tahlili konusunda bir şeyler söyliyebilirim. Sayın meslek arkadaşımın ustalığına hayran kalmakla birlikte, bu karakter tahlilini tam olarak kabul edemiyeceğim. Ben Smerdyakov'a gittim, onu gördüm ve kendisi ile konuştum.

Smerdyakov, benim üzerimde bambaşka bir etki yaptı. Sağlık bakımından zayıf bir insandı, burası doğru. Ama karakter bakımından, yürek bakımından hayır, hiç de savcının sözlerinden çıkardığı sonuçta belirttiği gibi, zayıf bir insan değildi. Özellikle onda bir çekingenlik, savcının bu kadar karakteristik bir şekilde belirttiği çekingenlikten eser görmedim, Saflığa gelince, onda hiç de öyle bir şey yoktu. Tersine, ben onu başkalarına hiç güvenmeyen sinsiliğini ve zekâsını saflık perdesi altında saklıyan ve birçok şeyleri kavrıyabilecek bir insan olarak gördüm! Evet! Savcılık makamı, onu zayıf, geri zekâlı biri sayarken, aşırı bir saflık göstermiştir. Smerdyakov benim üzerimde çok kesin bir izlenim yaratmıştır: yanından kesin olarak kötü yürekli, gözünü hırs bürümüş, kinci ve rahat vermiyecek derecede kıskanç bir varlık olduğu kanısı ile ayrıldım. Bu konuda bazı bilgiler de topladım: kendisi çıktığı aileden nefret ediyordu, ondan utanıyordu ve «pis kokulu bir kadının» oğlu olduğunu dişlerini gıcırdatarak hatırlıyordu.

Çocukken kendisine karşı bir velinimet olarak davranmış olan Grigoriy ile karısına karşı saygısızca davranıyordu. Rusya'ya lanet ediyor ve onunla alay ediyordu. Fransa'ya gitmek hayali ile yaşıyordu; orada bir Fransız haline gelmek için! Daha eskiden sık sık bu işi yapacak parası olmadığından söz etmişti. Bana öyle geliyor ki, kendinden başka hiç kimseyi sevmiyordu. Kendisini de şaşılacak kadar yüksek bir varlık sayıyordu. Onun gözünde aydın olmak, güzel giysiler, temiz gömlekler giymek ve parlatılmış çizmelerle dolaşmaktı. Kendisini Fiyodor Pavloviç in

meşru olmayan oğlu saydığı için, (ki bunu gösteren delililler vardır) efendisinin meşru çocuklarına kıyasla, içinde bulunduğu durumundan nefret edebilirdi. «Onlar için her-

şey var, benim için bir şey yok, tüm haklar onların, miras da onlara ait, ben ise sadece bir uşaktan başka bir şey değilim» diyebilirdi.

Bana paralan pakete Fiyodor Pavloviç ile birlikte koyduğunu söylüyordu. Bu paranın, kendisine bir iş sağlıya-bilecek olan bu paranın kullanılacağı amaç, tabii ona, nefret edilecek bir şey olarak görünüyordu. Bundan başka, üç bin rubleyii, pırıl pırıl, renk renk: banknotlar olarak gör-muştu. (Bu konuda kendisine mahsus soru sordum). Ah, kıskanç ve egoist bir insana hiçbir zaman büyük bir parayı bir arada göstermeyiniz.

Smerdyakov ömründe ilk kez olarak, bu kadar çok paranın bir elde toplandığını görmüştü. O renk renk destenin izlenimi, hayalinde acı bir etki yapabilirdi. Bu etki, birinci seferinde hiçbir sonuç yaratmamış olabilir.

Üstadım sayın savcı, Srnerdyakov'u bu cinayetle suçlamak ihtimalinden söz ederken, bunun leh ve aleyhinde olan tüm noktaları olağanüstü bir incelikle belirtti ve özellikle şu sorunun üzerinde durdu: «Smerdyakov neden mahsus sara krizine tutulmuş gibi rol yapsın?» Ama belki de rol yapmamıştır. Kriz, çok tabii bir şekilde gelmiş, hasta da sonradan kendine gelmiş olabilirdi. Tabii hastalıktan bir anda kurtulamazdı. Ama gene de herhangi bir anda, kendine gelebilir, ayılabilirdi. Saralılarda öyle olur. Savcılık makamı «Smerdyakov cinayeti hangi anda işlemiş olabilir?» diye soruyor. Bu anı göstermek o kadar kolaydır ki! Smer-dyakev ayılıp, derin uykusundan (çünkü o sırada kendisi uykudaydı: sara krizinden sonra insan her zaman derin bir uykuya dalar) uyandığı anda ihtiyar Grigoriy koşarak kaçan sanığı duvarın üzerinde ayağından yakalamıştır. Etrafı çınlatırcasına «baba katili!» diye bağırmaktadır. İşte sanık o sırada uyanmıştır. Zaten onu uyandıran şey de belki sessiz ve karanlık gecede duyulan bu alışılmamış çığlıktır. O sırada uykusu belki de o kadar derin değildi. Tabii ki daha bir saat öncesinden yavaş yavaş uykusu hafiflemiş olabilir. Yatağından kalkınca, hemen hemen bilinçsiz olarak ve hiç ard niyet beslemeden, bu çığlık nedir, diye bakmak için dışarı çıkmıştır. Başında hastalığın yarattığı bir karışıklık vardır. Zihni daha uyuşmuş bir haldedir. İşte bu durumda bahçeye çıkıyor, aydınlanmış pencerelere yaklaşıyor ve ta-

bu onu görünce sevinen efendisinden korkunç bir haber alı-yor. O zaman, içi birden tutuşuveriyor. Korku içinde bulunan efendisinden tüm ayrıntıları öğreniyor.

İşte o zaman bozulmuş, hasta zihninde bir düşünce, korkunç, ama çekici ve hiç de mantığa aykırı olmayan bir düşünce doğuyor: Efendisini öldürüp, üç. bin rubleyi almak, sonra da herşeyi küçük beyin üzerine yıkmak! Zaten

katil olarak küçük beyden başka kimi akla getirebilirlerdi? Küçük beyden başka kimi suçluyabilirlerdi? Bütün deliller meydandaydı. Üstelik kendisi oraya girmişti, değil mi ya? Korkunç bir para hırsı, müthiş

bir avı ele geçirmek isteği, yapacağı hareketin cezasız kalacağı düşüncesiyle birlikte, tüm varlığını sarmış olabilirdi. Ah, böyle beklenmedik, kaçınılmaz, içten gelen bir atılma ihtiyacı çoğu zaman böyle, bir fırsat çıkınca akla gelir. Asıl önemlisi, böyle bir istek bu tip katillerin içinde, daha bir dakika sonra cinayeti işlemek hevesine kapılacaklarını akıllarına bile getirmedikleri bir sırada uyanır! İşte Smerdyakov efendisinin yanına girerek plânım böylece yerine getirmiş olabilir. Kem de bunu herhalde herhangi bir silâh yerine, bahçede elinin altına ilk gelen taşla yapmıştır. Peki ama bu işi niçin, hangi amaçla yapmış olabilir? O üç bin ruble, kendisi için bir kariyer yapma imkânıydı. Evet, kendi sözlerimle çelişkiye düşüyor değilim: Belki de öyle bir para vardı. Hatta belki de nerede bulabileceğini, efendisinin odasının neresinde bulunduğunu, yalnız Smeıdyakov bilebilirdi. «Peki, ya paraların bulunduğu zarfın kâğıdı, ya yerde sürüklenen yırtık paket kâğıdı?» diyeceksiniz. Demin sayın savcı, bu paketten söz ederken, sen derece ince bir düşünce ileri sürdü: Ona göre, bu kâğıdı ancak hırsızlık etmeye alışmamış, Karama-zov gibi biri yerde bırakmış olabilirdi. Smerdyakov ise, arkasında böyle bir delili katiyen bırakmazdı. Demin bu sözleri dinlerken, bana yabancı gelemeyen bir şey işitiyormuşum gibi geldi sayın jüri üyeleri. Düşünün, aynı düşünceyi, aynı tahmini, yani Karamazov'n bu paketi nasıl açmış olabileceğini, ben daha iki gün önce Smerdyakov'un kendisinden işitmiştim. Hatta Smerdyakov'un bu sözlerine şaşırmıştım-Bana öyle geldi ki, mahsus yapmacıklı, saf bir tavır takınıyor ve olayları atlayarak bana bu düşünceyi kabul ettirmek istiyor, benim aynı sonuca varmamı bekliyor, hatta söy-KARAMAZOV KARdEŞLER

liyeceklerimi bana dikte ediyordu. Acaba bu düşünceyi aynı şekilde sorgu yargıcına da Smerdyakov fısıldamış olmasın? Aynı şeyi üstadım sayın savcıya zorla kabul ettirmesin?

Diyeceklerdir ki: ya ihtiyar kadın, ya Grigoriy'in karısı? O kadın, hastanın tüm gece yanıbaşında inlediğini duymadı mı? Doğru! Duymuştur. Ama bu ileri sürülen itiraz, çok zayıf olur. Ben bir kadın tanırdım, acı acı tüm gece avluda havlayan bir köpeğin kendisini uyutmadığından şikâyet ederdi. Oysa, zavallı kepek, sonradan öğrenildiği gibi tüm gece içinde ancak iki kere havlıyordu. Bu tabii bir şeydir; bir insan uyurken birden bir inilti duyar, bu iniltinin kendisini uyandırdığına fena halde canı sıkılarak uyanır, ama sonradan birden gene uykuya dalar. İki saat kadar sonra, gene bir inilti olur, adam gene uyanır, sonra gene uykuya dalar. Sonunda aynı inilti, aradan iki saat geçtikten sonra bir kez daha duyulur. Yani uyuyan, tüm olarak bu iniltiyi üç kez duymuş olur. Ama sabahleyin uyandı mı, gece sabaha dek birinin inleyip durduğundan, bu yüzden gözünü bile kırpmadığından şikâyet eder. Grigoriy'in karısının basına da aynı şey gelmiştir. Her biri iki saat süren uykuları olmuştur, ama bunu hatırlamaz.

Sadece uyandığı anları hatırlar. Bu yüzden de ona kendisini tüm gece uyandırmışlar gibi gelir.

Sayın savcı, «ama Smerdyakov intihar etmeden önce yazdığı kâğıtta neden bir açıklamada bulunmadı?» diye soruyor. «Birini yapmaya vicdanı elverdi de, öbürüne elvermedi mi?» diyor. Yalnız rica ederim, vicdan denildiği vakit, artık pişmanlıktan söz edilmiş olur. İntihar eden adam pişmanlık duymıyabilirdi. İçinde yalnız umutsuzluk olabilirdi. Umutsuzluk ve pişmanlık... bunlar birbirinden apayrı şeylerdir. Umutsuzluk kinle karışık ve barışmayı imkânsız hale getiren bir duygu olabilir. İntihar eden adam, hayatına son verirken, ömrünün sonuna dek kıskandığı insanlara karsı iki misli nefret duymuş olabilir. Sayın jüri üyeleri, adlî bir hata işlemekten sakının! Şimdi size söylediğim bu sözlerde ve anlattıklarımda akla uygun olmayan ne vardır? Yürüttüğüm düşünce zincirinde bir yanlış bulun, olması imkânsız saçma bir şey bulun! Ama eğer ileri sürdüğüm şeylerin bir kıl payı kadar da olsa, mümkün olabileceğini görüyorsanız, tahminlerimde bir parçacık olsun gerçeğe uy-430

KARAMAZOV KARDEŞLER

günlük varsa, suçluyu cezalandırmaktan kaçının! Hem burada söz konusu olan şeylerin doğruluğu yalnız bir kıl payı kadar mı? Tüm kutsal şeylerin üzerine yemin ederim ki, size cinayet konusunda ne söylemişsem, onu size anlatmış-sam, hepsine kesin olarak inanıyorum. En önemlisi, evet en önemlisi de şudur: savcılık makamının sanığın aleyhinde ileri sürdüğü, üst üste yığdığı o koca deliller yığını arasında, birinin olsun bir parçacık da olsa, itiraz edilemiyecek bir yönünün bulunmamasına şaşıp kalıyorum. Böyle olması beni deli ediyor. Zavallı adanı, sadece olayların aynı ana rastlamasından ötürü felâkete sürükleniyor. Evet bu rastlantılar feci bir şeydir: O kan, o parmaklardan akan kan, o kanlı iç çamaşırı, o «baba katili!» bağırışıyla çınlayan karanlık gece, o çığlık atan ve kafası kırılmış olarak yere serilen adam, ondan sonra da o yığınla söz, ifade hareket bağırış... Tüm bunlar insana öyle bir etki yapabilir, insanı öyle kandırabilir ki! Ama tüm bunlar, sizi bir kanıya yöneltebilir mi? Siz buna kanar mısınız sayın jüri üyeleri?

Hatırlayın ki. size bir yetki verilmiştir, eli kolu bağlı bir insan hakkında karar verme yetkisi! Ama bu yetki ne kadar büyükse uygulaması da o derece korkunçtur!

Şimdi söylediklerimden bir sözümü olsun geri almıyorum. Ama ziyanı yok, öyle olsun!

Bir an için savcılığın iddiasını kabul edeyim, zavallı müvekkilimin ellerini babasının kanına buladığmı kabul edeyim. Tabii bu, ancak sözde kalan bir kabul ediştir. Tekrar ediyorum: bana kalırsa suçsuz olduğundan hiç şüphe

etmiyorum. Ama gene de bir an için, sanığın babasını öldürdüğünü kabul edeyim. Bu durumda bile, böyle bir düşünceyi kabul ettiğim halde, gene de söyliye-ceğim sözü dinleyin. Vicdanımın üzerinde ağır bir yük var. Size bir şey söylemek istiyorum, çünkü hissediyorum ki, yüreklerinizde de, zihninizde de müthiş bir savaş var... Yüreklerinize ve aklınıza seslendiğim için özür dilerim, sayın jüri üyeleri. Ama sonuna dek içimden geldiği ve gerçeğin emrettiği gibi konuşmak istiyorum. Hepimiz olduğumuz gibi görünelim!

Bu sırada savunma avukatının konuşması, oldukça §i detli bir alkışla kesildi.

Gerçekten de son sözlerini öyle iç ten gelen bir sesle söylemişti ki, herkesin içinde belki de, gerçekten söyliyeceği bir şey vardır, belki de şimdi yacağı gerçekten en önemlidir diye bir his uyanmıştı. Ama başkan, alkışları duyunca, gür bir sesle: «Böyle bir olay bir daha tekrar edilirse» mahkeme salonunu boşaltmak tehdidini savurdu. Herşey sessizliğe gömüldü ve Fetyukoviç bambaşka, o zamana dek konuştuğundan apayrı, duygulu bir sesle söze başladı.

XIII

DÜŞÜNCEYE İHANET

Fetyukoviç:

— Müvekkilim! felâkete sürükleyen şey, yalnız olayların bir araya rastlaması değildi, diye söze taşladı. Hayır! Mü vekkilimi gerçekte yalnız bir tek şey felâkete sürüklüyor, o da babasının cesedidir! Eğer ortada basit bir cinayet olsaydı, delilleri aynı zamana rastlayan ve birbirine bağlı şeyler olarak değil de, ayrı ayrı olarak ele almış olsaydınız, bunların önemsizliğini, hiç bir şeyi ispat edemediklerini, fantastik şeyler olduklarını görürdünüz, o zaman hiç değilse içinizde (gerçi sanığın hak ettiği) ama gene bir ön yargıdan başka bir şey olmayan düşüncenize dayanarak bir insanın kaderini mahvetmekten çekinirdiniz!

Hem burada söz konusu olan basit bir cinayet değildir, bir babanın öldürülmesidir! Bu, insanı etkiler, hem de o kadar etkiler ki sanığı suçlamak için ileri sürülen deliller ne kadar önemsiz ne kadar hiçbir şeyi ispat edemiyen şeyler olursa olsun, en tarafsız insana bile artık pek o kadar değersiz ve bu derece hiçbir şey ispat etmeyen bir şey olarak görünmez.

Böyle bir sanık, nasıl beraat eder? Ya cinayeti işlediy-se, ya cezasını görmezse? İşte, herkesin içinde, elinde olmı-yarak duyduğu his budur. Evet, bir babanın, hayata kavuşturan, evlâdını seven, çocuğu için canını ve hayatını esirge-ttüyen, çocuğunun geçirdiği hastalıkları kendisi çekiyormuş gibi acı duyan, ömrü boyunca evlâdının mutluluğu için uğraşıp didinen, onun sevinçleri ile, onun başarıları ile yaşayan bir babanın kanına girmek, korkunç bir şeydir! Sayın Jüri üyeleri, baba, gerçek bir baba ne demektir? Bu sözde

ne yüce bir anlam ne kadar derin bir düşünce gizlidir! Biraz önce, bir babanın ne olduğunu, gerçek bir babanın nasıl yaşaması gerektiğini biraz olsun anlattık. Davası görülen ve şu anda hepimizi uğraştıran ve hepimizin içinde acı uyandıran olayda ise ölü Fiyodor Pavloviç Karamazov, hiç de biraz önce, yürekten gelen bir duygu ile ortaya döktüğümüz baba anlayışına uymuyor. Böyle bir babaya sahip olmak bir felâkettir! Evet, gerçekten bazı babalar felâkete benzerler. Şimdi bu felâketi biraz daha yakından inceliyelim. İleride verilecek kararın ne kadar önemli olduğu göz önünde bulundurulursa, artık düşünceleri açıklamaktan korkacak bir şey yok değil mi, sayın jüri üyeleri? Özellikle şu anda korkmamalı ve bazı düşünceleri sayın üstadım olan savcının, biraz önce, çok yerinde belirttikleri gibi çocukların da ya da ürkek kadınların yaptıkları şekilde, elimizi, kolumuzu sallıyarak kovmaya çalışmamalıyız! Ama sayın hasmım, o ateşli konuşmasında, (ki kendileri daha ben ilk sözümü söylemeden, bana karşı hasım bir tavır takınmışlardır) birkaç kez: «Hayır, sanığı kimsenin savunmasına izin vermem, onun savunmasını Petersburg'tan gelmiş olan savunma avukatına bırakacak değilim. Suçlayan da, savunan da ben olacağım!» diye bağırmıştı. Bunu bir kaç kez bağırarak söylemişti.

Ama şunu söylemeyi unutmuştur ki, korkunç bir adam olarak gösterilen sanık, tam yirmi üç yıl önce baba evindeyken, çocukluğunda kendine iyilik gösteren tek insanın kendisine verdiği yarım kilo fındığı unutmadıysa, daha doğrusu bunu unutamıyacak bir insansa, tüm o yirmi üç yıl boyunca, insanları seven, doktor Hertzenstube'nin deyimiyle:

«Babasının evinde, arka bahçede, yalınayak ve tek düğme ile tutturulmuş bir pantolonla»

koşuştuğunu da unutamaz! Sayın jüri üyeleri, bu «felâket» denilecek babayı daha yakından incelemeye ve artık herkesin bildiğini tekrar etmeye ne yarar var? Müvekkilim buraya, babasına geldiği vakit ne bulmuştur? Hem müvekkilimi neden, niçin duygusuz, egoist bir canavar olarak göstermeli?

Gerçi serseri yaratılışlı, sert, kavgacı bir adamdır ve şimdi onu bu yüzden muhakeme ediyoruz, .ama kaderinin bu yolu tutmuş olmasında, iyi eğilimleri varken daha minnet duyabilecek kadar duygulu bir yüreğe sahipken, böyle saçma bir terbiye görmüş

olmasında, kimin suçu vardır?

Kendisine herhangi bir kişi doğru yolu öğretmiş midir? Bilim ışıklarından

yararlandı mı?

Çocukluğunda herhangi bir kişi ona biraz olsun sevgi gösterdi mi? Müvekkilim -dağda bir ot gibi, daha doğrusu yabani bir hayvan gibi büyümüştür! Belki de uzun bir süre devam eden ayrılıktan sonra, babasını görmek için müthiş bir istek duyuyordu. Belki de buraya gelirken çocukluğunda gördüğü, tiksindirici hayalleri rüyada hatırlıyormuş gibi bin kez zihninden kovmaya çalışmış, babasını kucaklamak için can atmıştır! Peki sonra ne olmuştur? Kendisini sadece herşeyi küçümseyen, alaycı gülücüklerle, şüpheyle ve tartışma konusu paralarla dolaplar çevirerek karşılıyorlar. Hergün «konyak:»- ların içildiğini görüyor, o tiksindirici konuşmaları, o iğrenç hayat görüşlerini işitiyor. Bu da yetmezmiş gibi sonunda babasının sevgilisini almaya çalıştığını farkediyor. Evet, babası, kendi oğlunun sevgilisini hem de onun parası ile baştan çıkarmağa çalışıyor. Evet. sayın jüri üyeleri! Bu ne iğrenç bir şeydir! Ne katı yüreklilik tir! Üstelik ihtiyar, oğlunun kendisine karşı saygısızlık ettiğini, kendisine acımadığını ileri sürüyor, onu herkesin içinde lekeliyor, ona zarar veriyor, ona iftira ediyor, sonra da oğlunu cezaevine attırmak için, borç senetlerini satın alıyor!

Sayın jüri üyeleri! Müvekkilim gibi görünüşte katı yürekli, kavgacı ve kendilerini tutamıyan insanlar, çoğu zaman son derece yufka yüreklidirler. Ama bunu belli etmezler.

Sözlerime sakın gülmeyin! Üstadım, sayın savcı biraz önce hiç acımadan müvekkilimle alay ederek Schiller'i sevdiğini, «güzel olan ve iyi duygular uyandıran» her şeyden hoşlandığını ileri sürdü. Onun yerinde ben olsaydım, bununla alay etmezdim! Evet, bu tip insanlar (rica ederim, baş.-kalarının çok nadir anlayabildiği, çoğu zaman, bu derece yanlış anlaşılan insanları, savunmama izin verin) bu tipler gerçekten daha çok iyiliğe, güzele, doğruya özlem çekerler. Bilinçsiz olarak kendi azgınlıklarına, kendi katı yürekliliklerine, tam anlamıyla aykırı olan bu güzel şeylere susamıştırlar. Evet gerçekten onlara susamışlardır. Görünüşte hırslı ve katı yüreklidirler, ama aslında, örneğin bir kadını öle- • siye severler, hem de bu sevgileri üstün, ruhsal bir sevgidir. Gene söylüyorum, bu sözlerime sakın gülmeyin: Bu yaratılışta olan insanlar çoğu zaman öyledirler. Yalnız hırslarım434

ve çoğu zaman kaba olan tutkularım bir türlü gizliyemezler. İşte herkesin gözüne çarpan budur. Herkes bunu farkediyor. Ama o kabalığın altında gizlenen insanı göremiyor. Oysa tüm tutkuları çabucak tatmin olur. Ama böyle görünüşte kaba ve katı yürekli olan bir insan soylu, mükemmel birinin yanında yepyeni bir varlık olmaya çalışır. Düzeltmeye, daha iyi, daha yüksek, daha namuslu olmaya çalışır. Evet, bana ne kadar gülerseniz gülün: «Yüksek ve mükemmel olmayı» ister diyorum.

Biraz önce müvekkilimin bayan Verhovtzeva ile olan gönül macerasına değinmiyeceğimi söyledim. Ama hiç değilse bir iki söz söyleyebilirim.

Demin burada bir ifade değil, ne yapacağını şaşırmış, intikam almak için çırpınan bir kadının çığlıklarını işittik. Oysa başkasını ihanetle suçlayacak durumda değildir. Çünkü daha önce kendisi ihanet etmiştir! Düşüncelerini toparlamak için bir iki dakika olsun vakit ayırabilseydi, böyle bir ifade vermezdi. Evet, ona inanmayın! Müvekkilim onun dediği gibi «canavar» değildir!

İnsanları seven varlık çarmıha gerilirken «iyi yürekli bir çoban, sürüsü uğruna kendini feda eder, yeter ki koyunlarından biri olsun mahvolmasın!» demiştir... Biz de bu insanın ruhunu mahvetmiyelim! Biraz önce: bir baba nedir? diye sordum. Bunun yüce bir ad olduğunu söyledim. Ama sözü yerinde kullanmak, ona karşı haksızlık etmemek gerekir, sayın jüri üyeleri. Bu yüzden, izninizle, söz konusu olan şeyi gereken adıyla, ona yakışan bir adla tanımlayacağım. Öldürülen ihtiyar Karamavoz gibi bir babaya, baba denemez. O

böyle bir ada lâyık değildir. Bunu halletmiyen bir babaya karşı sevgi, saçma bir şeydir, imkânsızdır. Sevgiyi yokluktan yaratamazsınız. Yokluktan ancak Tanrı var edebilir.

Yüreği ateşli bir sevgiyle dolu havarilerden biri: «Babalar çocuklarınızı incitmeyin» diyor.

Bu kutsal sözleri yalnız şu anda müvekkilim için ileri sürüyor değilim, bunları tüm babalar için hatırlıyorum. Babalara öğüt vermek hakkını kimden aldım? Hiç kimseden.

Sadece bir insan, bir yurttaş olarak çağrıda bulunuyorum. «Vivos voco!»(*) Bu dünyada uzun bir süre kalmıyacağız. Öyleyken bir çok kötü işler yapıyor, kötü sözler söylüyoruz.

Ama işte şimdi bir ara-

(*) insanlara sesleniyorum! (Latince).

da bulunduğumuz şu uygun andan yararlanarak, hepimiz birlikte güzel bir söz söyliyelim.

Ben daima böyle davranırım, şurada durduğum sürece benim için uygun olan bir andan yararlanmak istiyorum. Bu kürsü bize, Tann'nın iradesiyle boşuna verilmiş değildir. Bu kürsüden bizi tüm Rusya dinliyor. Yalnız buradaki babalar değil, tüm babalara: «Babalar, çocuklarınızı ümitsizlik içinde bırakmayın!» diyo-rum.

Gelin, önce kendimiz İsa'nın öğüdünü yerine getirelim, ondan sonra çocuklarımızdan birşey beklemek hakkını kendimizde bulalım. Başka türlü davranırsak, baba değiliz!

Çocuklarımız için birer düşmanız. Onlar da bizim çocuklarımız değil, bize düşman olan varlıklardır. Hem de onları kendimize düşman haline yine biz getirdik! «Başkalarını hangi ölçüye vurursanız, sizlere de aynı ölçü uygulanacaktır!» Bunu artık ben söylemiyorum. Bunu İncil söylüyor: başkaları için nasıl bir ölçü kullanıyorsanız, kendiniz için de aynı ölçüyü kullanmalısınız. Çocuklar bize karşı kendileri için kullandığımız ölçüyü kullanırlarsa, onları nasıl suçlarız? Geçenlerde Finlandiya'da, bir genç kız, bir hizmetçi, gizlice bir çocuk doğurduğu şüphesi altında kalmış. Kendisim gözetlemeye başlamışlar ve evin tavan arasında, köşede, bir yığın olarak duran tuğlaların arkasında kimsenin varlığını bile bilmediği sandığını bulmuşlar. Sandığı açmışlar, içinden yeni doğmuş ve öldürülmüş bir bebeğin cesedi çıkmış. Aynı sandıkta, genç kadının daha önceden doğurduğu ve gene kendi eliyle öldürdüğü iki bebeğin daha iskeleti varmış.

Kadın, bunları öldürmüş olduğunu açıklamış. Sayın jüri üyeleri! Böyle bir kadın, artık çocuklarının anası sayılır mı? Evet, onları doğurmuştur, ama onlara ana olmuş mudur?

Aramızda kim ona o kutsal «ana» adını verebilir? Korkusuz olalım, sayın jüri üyeleri.

Hatta atılgan olalım! Şu anda, öyle olmaya ihtiyacımız var. «Akım» ya da «metal»

sözlerinden korkan Moskovalı cahil kadınlar gibi, bazı sözlerden ve düşüncelerden korkmamalıyız. Aksine, son yıllarda meydana gelen gelişmelerin bizi de etkilediğini ispat edelim ve doğrudan doğruya diyelim ki, çocuğun dünyaya gelmesini sağlayan daha baba sayılmaz. Baba hem hayat veren, hem de baba adına lâyık olandır.

Ama tabii bu söze başka bir anlam da verilebilir, baba436

sözü başka şekilde de tanımlanabilir. Böyle bir tanımlamaya göre örneğin, baba canavar da olsa, evlâtlarına işkence de etse, gene de baba sayılır, çünkü dünyaya gelmemizi sağlamıştır. Ama bu anlam, artık mistik bir şeydir. Onu sadece aklımla kavrıyamam.

Ancak inancım varsa kabul ederim. Daha doğrusu, inancıma sığınarak kabul ederim, tıpkı başka anlıyamadığım, ama dinimin buna inanmamı emrettiği şeyleri kabul ettiğim gibi. Yalnız böyle bir durum varsa, o zaman bu inanç gerçek yaşantının dışında kalmalı.

Bazı hakları veren ama, aynı zamanda yüce sorumluluklar yükleyen gerçek hayatta ise insan severliğe yakışır şekilde tam bir hıristiyan olarak davranmak istiyorsak, sadece bir mantık ve deneme süzgecinden geçmiş, üzerinde bir çok tahliller yapılmış düşünceleri ileri sürmek, sözün kısası msana zarar vermemek, on acı duyurmamak, felâketine yol açmamak için. rüyada ya da sayıklarken olduğu gibi değil de mantıklı ve akla uygun

şekilde davranmak zorundayız. İste o zaman yaptığımız gerçekten hıristıyana yakışan bir is olur... Sadece mistik bir davranış olmaz. Tabii anlamıyla insanları seven kişilere yakışan akıllı bir davranış olur.

Sözün burasında salonun bir çok yerlerinde şiddetli aî-kışlar koptu. Ama Fetyukoviç, sözünü kesmemeleri ve bitirmesine imkân vermeleri için ellerini salladı. Herşsy hemen sessizliğe gömüldü. Konuşmacı devam etti:

— Sayın jüri üyeleri! Bu sorunların, çocuklarımızdan uzak kalacağını, diyelim ki, bizim delikanlılardan, artık düşünceler yürütmeye başlıyan delikanlılarımızdan uzak kalacağını sanıyor musunuz? Hayır, böyle bir şey olamaz. Bu bakımdan, onlardan imkânsız bir şeyi, yani kendilerini baskı altına almalarını beklemiyelim! Baba denilmeye lâyık olmayan bir adamın davranışları gerçekten «baba» denilmeye lâyık insanların davranışları ile kıyaslanınca. özellikle yaşıt olan çocuklar arasında şaşkınlık yaratır. Delikanlının zihninde, elinde olmayarak acı sorunların düğümlenmesine yol açar. Sorduğu bu sorulara çoğu zaman beylik karşıklar verilir: «Senin dünyaya gelmeni o sağladı, sen onun karandansın, onun için onu sevmelisin!» derler. Delikanlı elinde olmayarak: «Peki ama, dünyaya gelmemi sağlarken beni seviyor muydu?» diye düşünür... Gittikçe daha çok hayret ederek: «Sanki dünyaya gelişimi, beni düşündüğü için mi sağladı? O ihtiras anında beni bilmiyordu ki! Hatta kız mi,

erkek mi olduğumu bile bilecek durumda değildi! Belki o sırada şarap içtiği için kafası dumanlıydı ve içimde içkiye karşı bir eğilim kazandırmaktan başka bir şey yaıpmadı.

Yaptığı iyilik işte bundan ibaret... Öyle olunca ne diiye onu, sadece dünyaya gelmemi sağladığı, sonra da ömrümün sonuna dek bana hiç sevgi göstermediği halde, sevmek zorunda olayım?»

Ah, belki bu sorular size kaba, katı yüreklillikle söylenmiş sözler olarak görünür, ama daha körpe olaın zihinden, imkânsız olan bir ağırbaşlılığı beklemeyin. «-Doğa'yi kapıdan kovsan, pencereden girer!» derler. Cahil insanlaır için «metal» ya da «akım» gibi sözlerden korkmıyalım ve bu sorunu mistik anlayışların emrettiği gibi değil de, akilimizin, insan severliğimizin emrettiği şekilde çözümliyelim. Böyle bir so-runa nasıl bir çözüm bulunabilir? Bence şöyle: Evlât babasına ciddi olarak: «Baba, bana söyle, seni niçin sevmek zorundayım? Neden seni sevmek zorunda olduğumu bana ispat et» desin.

Eğer o baba buna bir karşılık verebilecek ve bunu ispat edebilecek durumda ise, o zaman ortada gercek. normal bir aile var demektir. Yalnız mistik bir talkım anlayışlara dayanan, temelinde sadece bir ön yargı bulunamayan, akla uygun, doğrulukları ispat edilmiş, insancıl! prensiplere sık; sıkıya dayanan bir ailedir. Bunun aksi olunsa, yani baba, oğluna bunu

ispat edemezse, o zaman ailenin sonu gelmiş demektir: Böyle bir baba çocuğuna baba olamaz. Oğlu da artık özgürdür. Artık babasını kendisine yabancı bir insan, hatta bir düşman saymak hakkını kazanmıştır. Bizim kürsümüz, kusursuz gerçeğin ve aklın kürsüsü (olmalıdır sayın jüri üyeleri!

Burada konuşmacının sözleri artık açıktan açığa, ner-deyse corkun alkışlarla kesildi.

Tabii tüm salon alkışlıyor değildi. Ama hiç değilse salondakilerin yansı alkışlıyordu.

Alkışlayanlar anneler, babalardı. Hanımların olunduğu üst kısımda tiz sesler, çığlıklar duyuluyordu. Mendil sallayanlar bile vardı. Başkan var gücü ile çıngırağı çalmağa başladı.

Belliydi ki dinleyicilerin davranışlarına sinirlenmişti. Ama biraz önce yaptığı gibi «salonu boşaltmak» tehdidini savurmaya cesaret edemedi. Konuşmacıyı alkışlıyaınlar ve ona mendil sallıyanlar arasında, yargıçların arkasında özel koltuklarda oturan önemli kişiler, fraklarının üzerinde nişanlar

takınmış ihtiyarlar da vardı. Başkan bu yüzden gürültü dindikten sonra, sadece daha önce yaptığı gibi sert bir tavırla tekrar «salonu boşaltırım» tehdidini savurmakla yetindi.

Basan kazanım? olmasının heyecanı içinde olan Fetyukoviç, konuşmasına devam etti.

— Sayın jüri üyeleri! Bugün burada o kadar çok sözü edilecek o korkunç geceyi bir oğulun duvara tırmanarak babasının evine girdiği ve yalnız dünyaya gelişini sağlamış olan bir varlıkla, ama aslında düşmanı olan, gururunu kıran insanla yüz yüze geldiği geceyi hatırlıyorsunuz. Var gücümle şunu belirtmek isterim ki, oraya para çalmak için koşmamıştı. Onu hırsızlıkla suçlamak, daha önceden de be-littiğim gibi saçma bir şeydir!

Oraya öldürmek için de gitmemişti. Hayır, bu işi yapmak için gitmemişti. Gerçi babasının evine zorla girmişti, ama daha önceden öldürmeğe niyeti olsaydı, hiç değilse önceden bir silâh bulmaya çalışırdı. O havaneline gelince kesin olarak inanıyorum ki onu bir içgüdü ile, ne yaptığını bile bilmeden eline almıştır. Diyelim ki, babasını işaret vererek aldatmıştır, diyelim ki, evine plz-lice girmiştir. Öyle olsun. Daha önce de bunların bir masal olduğunu, bunlara bir an için olsun inanmadığımı belirtmiştim. Ama ziyanı yok, bir an için öyle olduğunu kabul edelim. Öyle olsa bile sayın jüri üyeleri dünyada kutsal olan ne varsa, hepsinin üzerine yemin ederim ki, eğer karşısındaki babası olmasaydı, sadece gururunu yaralamış bir yabancı olsaydı ve kendisi odaları koşarak dolaştıktan sonra, kadının evde olmadığını kesin olarak anlamış olsaydı, rakibine hiçbir zarar vermeden

oradan hemen uzaklaşırdı. Belki de ona bir darbe indirirdi, onu iterdi. Ama o kadarla yetinirdi. Çünkü o sıraca herhangi bir şey yapacak durumda değildi. Vakti yoktu.

Herşeyden önce o kadının nerede olduğunu öğrenmesi gerekiyordu. Ama karşısındaki babası, kendi babasıydı. Evet ne oldu ise, sadece karşısında babasını gördüğü için olmuştu. Çocukluğundan bu yana ondan nefret ediyordu. O adam düşmanıydı, ona hakaret etmiş olan adamdı. Şimdi de... korkunç, âdi bir rakibi olmuştu. O zaman tüm varlığını birden elinde olmayarak müthiş bir nefret sarmıştı. Bu duyguya karşı koyamazdı. Düşünemezdi bile. İçinde ne kadar nefret varsa, hepsi bir anda ortaya dökülmüştü! Bu belki çılgınlığının, deliliğinin bir eseridir. Ama aynı zamanda do-KARAMAZOV KARDEŞLER

ganin bir tepkisi olduğunu da söyliyebilirim. Doğa ölümsüz yasalar çiğnendiği için karşı konulmaz bir şekilde, bilinçsiz olarak intikamını almıştır. Zaten doğada herşey kaçınılmaz ve bilinçsizdir. Öyleyken sanık cinayeti gene de işlememiştir. Bunu iddia ediyorum, bağıra bağıra söylüyorum! Hayır, cinayet işlememiştir! Yalnız havanelini nefretle, öfkeyle sa-vurmuştur. Ama öldürmek istememiştir. Öldüreceğini bilmeden yapmıştır bunu! Eğer elinde o uğursuz havaneli olmasaydı, belki de babasına sadece dayak atar, ama öldürmezdi. Oradan kaçarken herhalde yere sermiş olduğu ihtiyar adamın ölüp ölmediğini bile bilmiyordu. Böyle bir cinayet, cinayet sayılmazdı. Böyle bir cinayet, bir babanın katli demek değildir. Hayır, bir babanın bu şekilde öldürülmesine

«bir baba katli» denilemez. Böyle bir olay ancak ön yargısı olan kişilerce «baba katil sayılabilir.

Bakalım böyle bir cinayet gerçekten olmuş mudur? Bilmiyoruz. Size varlığımın derinliklerinden sesleniyorum! Sayın jüri üyeleri, şimdi sanığı mahkûm edeceğiz. Bunu yaparsak kendi kendine şöyle diyecektir: «Bu insanlar kaderimi değiştirmek için, tahsilim için, terbiyeli bir insan olarak yetişmem için, sözün kısası insan olmam için hiçbir şey yapmamışlardır. Bu insanlar, bana bir lokma ekmek, bir yudum su vermemiş, çıplak, karanlık hücremde bulunduğum sırada beni gelip görmemişlerdir. Şimdi ise yine aynı insanlar beni kürek cezasına mahkûm ediyorlar! Onlarla ödeştik. Arak kendilerine hiç bir borcum yoktur. Zaten hiç kimseye hiçbir borcum kalmadı. Madem onlar kötü yürekli, ben de kötü yürekli olacağım. Madeni bana acımıyorlar, ben de kimseye acımıyacağım!» Evet, sanık bunları söyliyecektir sayın jüri üyeleri! Yemin ederim ki, suçlu olduğuna karar verirseniz vicdanındaki yükü hafifletmiş, onu rahatlatmış

olursunuz. O zaman döktüğü kana lanet edecektir. O kanı döktüğü için pişmanlık duymıyaktır. Bununla birlikte, daha dürüst bir insan olabileceği sırada onu mahvetmiş

olursunuz. Çünkü bu yüzden ömrü boyunca, herşeye karşı öfkeli ve kör

kalacaktır. Ama ona korkunç bir ceza vermek ister misiniz? Ona cezaların en büyüğünü, en müthişini vererek ruhunu kurtarmak, onu yeni bir insan olarak yaratmak ister misiniz? O zaman onu cömertliğinizin yükü altında bırakınız! O zaman ruhunun nasıl ürperdiğini, nasıl dehşet içinde kaldığını görürsünüz. «Bu iyiliği bana mı gösterdiler, bun-440

ca sevgi benim için mi, ben buna mı lâyıkım?» İşte, sanık böyle bağıracaktır! Ah, o yüreği, o isyan dolu, ama soylu yüreği bilirim sayın jüri üyeleri. Bu yürek gösterdiğiniz bu büyüklük karşısında ezilecektir. Zaten yüce bir sevgi gösterisinde bulunmaya susamış bir yürektir. O zaman birden alevlenecek, yepyeni, ölümsüz bir hayata kavuşmuş olacaktır.

Bazı ruhlar dar görüşlülükleri içinde tüm dünyayı suçlarlar! Ama ona öyle yapmayınız, onu cömertliğinizle eziniz! Ona sevgi gösteriniz! O zaman yapmış olduğu işe lanet edecektir. Çünkü içinde o kadar iyi eğilimler vardır ki! Bunu yaparsanız bu ruh, yücelecek ve Tann'nın ne kadar iyi, insanların da ne mükemmel, ne haksever olduğunu görecektir.

Duyacağı pişmanlık ve bundan böyle hiç bir zaman ödeyemiyece-gi bir borç duygusu, ona dehşet verecektir. O zaman «ödeştim» diyemiyecektir, aksine «tüm insanların karşısında suçluyum, tüm insanlar arasında insan olmaya en az lâyık olan benim!» diyecektir.

Pişmanlık gözyaşları dökerek, yakıcı bir acı içinde kıvranarak:

— İnsanlar benden daha iyidir, çünkü beni mahvetmek değil, beni kurtarmak istemişlerdir! diye bağıracaktır.

Bunu yapmak sizin için o kadar kolay ki! Ona acımanız o kadar kolay ki! Ortada biraz olsun gerçeğe benzeyen delililer bulunmayınca, «evet, suçludur» demeniz, çok ağır birşey olur. «Bir tek suçsuzu cezalandırmaktansa, on suçluyu serbest bırakmak daha iyidir!»

Güzel tarihimizin geçmiş yüzyılından duyulan bu haşmetli sesi işitiyor musunuz? Rus mahkemesinin yalnız ceza vermediğini, aynı zamanda felâkete uğramış bir insanı kurtaran bir mahkeme olduğunu size hatırlatmak benim gibi değersiz birine mi düşer?

Varsın, başka milletlerde yasalar şekilden ve cezadan ibaret olsun! Biz yasaların anlamına, ruhuna, felâkete uğramış insanların kurtuluşuna ve yeniden doğuşuna önem veririz. Ancak böyle olursa, ancak Rusya re Rus mahkemesi gerçekten öyle ise...

«memleketimiz ileri gidiyor» diyebiliriz.. O zaman bizi o çılgın troykalarınızla, tüm milletlerin nefret duyarak önünden kaçıştığı troykanızla korkutamazsınız. Amaca varacak olan çılgın bir troyka değil, haşmetli bir Rus zafer arabasıdır. Sakin sakin ilerleyen bir zafer arabası! Müvekkilimin kaderi sizin elinizdedir. İnanıyorum ki, gerçeği kurtaracak,

savunacak ve onu koruyacak kişilerin bulunduğu, iyi bir elde olduğunu ispat edeceksiniz.!

XIV

KÖYLÜLER KENDİ DÜŞÜNCELERİNİ SAVUNUYORLAR...

Petyukoviç sözünü böyle bitirdi. Bu sefer dinleyicilerin coşkunluğu bir fırtına gibi karşı durulmaz bir şey oldu. Artık ona engel olmaya imkân yoktu: kadınlar da erkeklerden birçoğu da ağlıyordu. Hatta önemli devlet memurlarından ikisinin gözleri yaşlanmıştı.

Başkan bu fırtınaya göz yummak zorunda kaldı, çıngırağı çalmakta bile gecikti. Sonradan bizim bayanların dediği gibi: «Böylesine bir heyecana karşı durmak, kutsal bir şeyi lekelemek olacaktı.» Konuşmacının kendisi de içtenlikle duygulanmıştı.

İşte böyle bir anda İppolit Kirilloviç: «Düşüncelerini belirtmek için» ayağa kalktı. Ayağa kalktığını görenler, ona nefretle baktılar. Bayanlar: «Nasıl? Ne oluyor? Nasıl oluyor da hâlâ itiraz etmek cesaretini gösteriyor?» diye mırıldanıyorlardı. Ama dünyanın bütün kadınları, evet başlarında savcı İppolit Kirilloviç, kendi karısı olan dünyanın bütün kadınları bir araya gelip sızlansalar bile gene de bu anın gelip çatmasını önlemeye imkân yoktu. İppolit Kirilloviç sararmıştı. Heyecandan titriyordu, söylediği ilk sözleri, ilk cümleleri anlamaya imkân yoktu. Nefesi tıkanıyordu, kelimeleri doğru dürüst söyleyemiyordu. Şaşırıp duruyordu. Bununla birlikte kısa bir süre içinde kendini toparladı. Ama bu ikinci konuşmasından ancak birkaç cümle vereceğim.

- Bizi roman uydurmakla suçluyorlar. Oysa savunmacının yaptığı nedir? O da roman üstüne roman uydurmuyor mu? Söylediklerinde yalnız bir şiir eksikti. Fiyodor Pavloviç sevgilisini beklerken, zarfı yırtıp yere atıyor. Hatta bu şaşılacak olay sırasında neler söylediği bile belirtiliyor. Bu bir şiir değil de nedir? Hem paralan zarfın içinden aldığını ispat eden delil nerede? Neler söylediğini kim işitti? Geri zekâlı budala Smerdyakov, karşımıza Byron'un kahramanlarından biri olarak, meşru olamayan bir evlât olduğu için toplumdan intikam alan biri olarak çıkarılıyor. Bu tam Byron'a yakışacak şiir değil de nedir? Ya babasının evine zorla giren, onu öldüren, öyleyken öldürmüş sayılmayan oğlu?

Bu artık bir roman, bir şiir de değil. Bu bir masal, kendisinin bile çözemeyeceği bilmeceler soran bir sfenkstir savunmacı. Eğer öldürdüy'se, cinayeti işlemiş demektir.

Öldürdüğü halde cinayeti işlememiş sayılmak ne demek? Kim anlar bunu? Ondan sonra üstelik kürsümüzün, gerçekleri, akla uygun anlayışları savunan bir kürsü olduğu ileri sürülüyor. Öyleyken yine bu kürsüden yemin edilerek bir babanın öldürülmesine cinayet denilmesinin sadece yanlış bir ön yargıdan başka bir şey olmadığı ileri sürülüyor! İyi ama, eğer bir babayı öldürmeye cinayet demek bir ön yargı ise, eğer her çocuk babasına:

«Baba neden seni sevmek zorundayım?» diye sorarsa, toplumun dayandığı temeller ne olur? Aile denen şey kalır mı? Demek oluyor ki, bir babanın katli, sadece Moskovalı cahil kadınların uğursuzluğundan başka bir şey değil. Rus yasalarının amacı, yarına yön verecek en değerli, en kutsal prensipler, burada bozulmuş olarak ve ciddilikten uzak bir şekilde gösterilmiştir! Sadece bir tek amaçla, beraat ettirilmesi imkânsız birinin beraatini sağlamak için kullanılmıştır. Savunma avukatı: «Ah, onu cömertliğinizin ağırlığı altında e ziniz!» diyor. Oysa suçlunun beklediği zaten budur. Yarından tezi yok, bu ağırlık altında nasıl ezildiği görülecektir. Savunma avukatı, suçlunun sadece beraatini isterken çok alçak gönüllü davranmış olmuyor mu acaba? Bu baba katilinin yaptığı işin, sonraki kuşaklar tarafından sonsuzluğa dek göklere çıkarılmasını sağlamak için, kendisine maaş

bağlanmasını istesek daha doğru olmaz mı? Burada İncil de, din de düzelmiş olarak ileri sürülmüştür. Deniliyor ki: «Bütün bunlar mistisizmden başka bir şey değil! Asıl Hristiyanlık bizim anlayışımızdadır. Asıl aklın ve mantığın süzgecinden geçen Hristiyanlık bizde.» İşte böylece karşımıza sahte bir İsa çıkarıyorlar!

Savunma avukatı: «Başkaları için hangi ölçüyü kullanırsanız, sizin için de aynı ölçü kullanılacaktır!» diyor ve aynı anda, sanki İsa, bizim için kullanılmış olan ölçü neyse, başkalarına da o ölçüyü kullanmak gerektiğini öğüt vermiş gibi bir sonuç çıkarıyor. Hem de bunu gerçekleri ve mantığa uygun anlayışları savunan bir kürsüde yapıyor! Demek ki, İncil'i ancak konuşma yapacağımız günlerin arifesinde, oldukça orijinal ve belki de dinleyenlere bir etki yapmak için kullanabileceğimiz bir kitabı okur gibi okuyacağız ve okuduğumuzu belirterek bilgimizle göz kamaştıracağız. Ne kadar ihtiyacımız varsa, o kadarını okumalıyız. Demek bizde hersey ihtiyaçlarımıza göre olmalı. Oysa İsa hiç de öyle yapmamızı öğüt vermiyor. Aksine, biz bağışlamalıyız, bize tokat vurulunca, öbür yanağımızı uzatmalıyız! Bizi incitmiş olan kimselerin kullandıkları ölçüyü kullanmamalıyız. İşte bizini Tanrı'mız bize bunları öğretmiştir. Çocuklara babalarını öldürmeyi yasak etmenin modası geçmiş bir ön yargı olduğunu öğ-retmemistir. Bu bakımdan, bu kürsüde Tanrı'mızın İncil'inde bulunan gerçekleri ve akla uygun prensipleri düzeltmeye çalışmayalım. O Tanrı ki, savunma avukatı burada onu, sadece:

«insanları seven haca gerilmiş varlık» olarak tanımlamıştır. Oysa tüm ortodoks Rusya, ona yalvararak: «Sen bizini Tann'mızsınız!» demektedir.

Bu sırada söze başkan karıştı ve konuşmasının heyecanına kapılmış olan savcının herşeyi büyütmemesini, gereken sınırda kalmasını ve yargıçlar heyeti başkanlarının bu gibi olaylarda söylediklerine benzer şeyleri söyledi. Zaten salonda bulunanlar da huzursuzdu.

Halk kımıldayıp duruyor, hatta öfke ile bağıranlar oluyordu. Petyukoviç bunlara itiraz bile etmedi ve kürsüye sadece elini göğsünün üzerine bastırarak gücenmiş bir tavırla, ağırbaşlılıkla birkaç söz söylemek için

çıktı. Yalnız hafifçe ve alaylı olarak gene: «Roman*

ve psikoloji» sözlerine değindi. «Jüpiter! Öfkeleniyorsun! Demek ki haksızsın!» sözünü tam yerinde kullandı. Halk arasında sözlerini destekleyen birçok gülüşmeler oldu. Çünkü İppolit Kirilloviç. hiç de Jüpiter'e benzemiyordu. Ondan sonra çok güvenli bir tavırla, güya genç kuşağa babalarını öldürmelerine izin veriyormuş diye, kendisine karşı yapılan suçlamaya itiraz bile etmeyeceğini söyledi. Sahte bir İsa ortaya çıkarmış olmasına ve İsa'yı Tanrı olarak göstermeyip de, sadece «haça gerilmiş insan sever varlık» olarak tanımlamasının «Ortodoksluğa aykırı olduğu ve gerçeklerle akla uygun prensipleri savunan bir kürsüden, bu gibi şeylerin söylenemeyeceği» iddiasına gelince, Fetyukoviç,

«İmalı» konuşarak, «Buraya gelirken hiç değilse bir yurttaş olarak ve tam anlamıyla devlete sadık bir insan olarak bu kürsünün kişiliğim için tehlikeli bazı suçlamalardan uzak olduğuna inanıyordum» dedi. Ama bu sözleri söyler söylemez, başkan onu susturdu.

Bunun üzerine Fetyukoviç eğilerek selâm verdi ve sözlerini bitirip salonda bulunanların destekleyici mırıltıları arasında kürsüden çekildi. Bizim bayanlara göre İppolit Kirilloviç:

«Bir daha baş kaldıramayacak şekilde ezilmişti.»

Ondan sonra sanığa söz verildi. Mitya ayağa kalktı, ama fazla konuşamadı. Hem moral bakımından, hem de vücutça gücünü yitirmişti. Bitkin bir haldeydi. Sabahleyin salona gelirken göze çarpan o kayıtsız ve güçlü tavrı hemen hemen yok olmuştu. Sanki o gün ömrünün sonuna dek üzerinde etki bırakacak ve kendisine eskiden kavrayamadığı çok önemli şeyleri öğreten müthiş bir acı yaşamıştı. Sesi gittikçe zayıflıyordu. Artık eskisi gibi bağırmıyordu. Sözlerinde artık kaderine boyun eğdiğini, yenildiğini, ezildiğini gösteren bambaşka bir şey seziliyordu.

— Ne söyleyebilirim sayın jüri üyeleri! Artık hesap günüm geldi. Tanrı'nın elini üzerimde hissediyorum. Artık yolunu şaşırmış olan insanın sonu geliyor! Ama Tann'ya açıklar gibi size açıklıyorum: «Ben babamın kanına girmedim! Kayır! Suçlu değilim! Son kez olarak tekrar ediyorum: ben öldürmedim! Gerçi çok serserilik ettim, ama iyilik etmeyi severdim.

Her an kendimi düzeltmeye çalışıyordum. Ama vahşî bir hayvan gibi yaşıyordum. Savcıya teşekkür ederim, bana kendi hakkımda şimdiye dek benim bile bilmediğim birçok şeyler öğretti. Ama babamı öldürdüğüm doğru değil. Savcı bu konuda yanıldı! Savunma avukatına da teşekkür ederim. Onu dinlerken ağladım. Ama babamı öldürdüğüm yalan!

Bunu bir an için olsun kabul etmemeliydi. Doktorlara ise. inanmayın. Aklım başımda.

Yalnız yüreğimde bir ağırlık var. Erer bana acırsanız, beni serbest bırakırsanız sizin için dua ederim. Daha iyi „ bir insan olurum, söz

veriyorum. Evet, Tanrı'nın karşısında söz veriyorum. Yok eğer mahkûm ederseniz, kılıcımı başımın üzerinde kendi elimle kırıp, parçalarını öperim! Ama bana acıyın, beni Tann'dan yoksun bırakmayın, nasıl bir insan olduğumu biliyorum, isyan ederim. İçimde bir ağırlık var sayın baylar... bana acıyın!

Kendini iskemlenin üzerine attı. Sesi birden kesilmişti. Son cümleyi güçlükle söylemişti.

Sonra yargıçlar heyeti, jüri heyetine sorulacak sorulan tespit etti ve tarafların son sözünü sordu. Ama ayrıntılara girmeyeceğim. En sonunda jüri üyeleri, aralarında tartışmak için kalkıp gittiler. Başkan çok yorgundu. Bu yüzden onlara çok zayıf bir etki yapan, öğüt verici birkaç söz söylemekle yetindi: «Tarafsız kalın, savunma avukatının parlak sözlerine kapılmayın, ama gene de herşeyi tartın, üzerinizde büyük bir görev bulunduğunu unutmayın» falan filân...

Jüri üyeleri dışarı çıktılar. Oturuma ara verildi. Yerinden kalkmak gezinmek, biriken izlenimleri kararlaştırmak, büfeden çöplenmek serbestti. Vakit artık çok geçti. Gecenin hemen hemen biriydi. Öyleyken hiç kimse evine gitmiyordu. Herkesin sinirleri o kadar gerilmişti ve herkes öyle bir ruh halinde bulunuyordu ki. artık eve gidip dinlenmek kimsenin aklına bile gelmiyordu. Herkes içi ürpererek bekliyordu. Bununla birlikte, herkes heyecanlı değildi. Yalnız bayanlar isteriye varan bir sabırsızlık içindeydiler. Ama yürekleri rahattı. «Muhakkak beraat eder» diyorlardı. Hepsi, herkesin dayanılmaz bir heyecana kapılacağı o son müthiş dakikaya hazırlanıyorlardı. Şunu söylemem gerekir ki, salonda erkeklerin bulunduğu bölümde de, sanığın muhakkak beraat edeceği kanısında olanların sayısı pek çoktu. Bazıları seviniyor, bazıları kaşlarını çatıyor, bazıları da üzgün tavır takınıyorlardı. Bunlar beraat etmesini istemiyorlardı; Fetyukoviç'e gelince, o başarısına kesin olarak inanıyordu. Çevresi kalabalıktı. Kendisini kutlayanlar vardı.

Bazıları da gözüne girmeye çalışıyorlardı. Sonradan anlatıldığına göre Fetyukoviç konuştuğu gruplardan birinde:

— Savunma avukatı ile jüri üyelerini bağlayan, görünmez bağlar vardır, demişti. Evet, öyle bağlar vardır. Bunlar daha savunma avukatı konuşurken meydana gelirler ve kendilerini duyururlar. İşte ben bu bağların varlığını hissettim. Bu bağlar vardır.

Hiç üzülmeyin, bu işi kazanacağız!

Çatık kaşlı, şişman, yüzü çiçek bozuğu bir bay, kentin kenarında çiftliği olan bir bay, konuşmaların bulunduğu bir gruba yaklaşarak:

— Bakalım şimdi bizim köylüler ne diyecekler? diye sordu.

— Ama orada yalnız köylüler yok ki! Dört tane de memur var.

Bölge kurulu üyelerinden biri yaklaşarak:

— Evet bakalım, memurlar da ne diyecekler?

— Siz Nazariyev'i Prohor İvanoviç'i tanıyor musunuz?

Hani göğsünde madalyası olan tüccar jüri üyesi var ya, nasıl adam olduğunu bilir misiniz?

— Neden soruyorsunuz?

— Çok kafalı adamdır da.

— İyi ama hep susuyor.

— Varsın sussun. Daha iyi ya. Petersburg'ludan ders öğrenecek değil. Kendisi tüm Petersburg'a akıl öğretebilir. On iki tane çocuğu var, düşünsenize!

Bir başka grupta genç memurlardan biri:

— Acaba gerçekten beraat ettirirler mi ne dersiniz? diye yüksek sesle soruyordu.

Kesin bir sesle:

— Muhakkak beraat ettireceklerdir! diyordu. Memur yüksek sesle:

— Beraat ettirmezlerse çok ayıp, rezilce bir şey olur! diye bağırıyordu. Öldürmüş de olsa! O baba, ne babadır! Hem zaten o kadar kendinden geçmiştir ki. Belki de gerçekten havanelini sallamış, öbürü de yere düşmüştür. Yalnız işin içine uşağı karıştırmaları kötü oldu. Gülünç bir şey. Savunma avukatının yerinde olsaydım, doğrudan doğruya: öldürdü, ama suçlu değildir. Allah kahretsin hepinizi!

— Zaten öyle yaptı. Yalnız «Allah sizi kahretsin» demedi.

Araya üçüncü bir adamın incecik sesi karıştı:

— Öyle deme Mihayıl Semyoniç! Bunu söylemiş kadar oldu.

— Rica ederim baylar! Büyük perhizden önce sevgilisinin karısının boğazını kesen tiyatro sanatçısını beraat ettirdiler ya!

— Canım tam kesmedi ki!

— Olsun, olsun, kesmeye başladı ya! Siz ona bakın!

— Hele evlâtlardan söz ederken neler söyledi? Çok güzel konuştu doğrusu.

— Çok güzel!

— Peki ya, o mistisizm için söyledikleri? Ya mistisizm için ileri sürdükleri.

Biri daha:

— Canım bırakın şimdi mistisizmi! diye bağırdı. Siz şu İppolit'i bir düşünün, bugünden sonra ne yapacak, onu düşünün! Karısı yarından tezi yok Mityenka yüzünden gözlerini oyacak!

— Karısı bur da mı ki?

— Burada olur mu? Olsaydı burada oyardı gözlerini. Evde kalmış, dişleri ağrıyormuş!

Ha, ha, ha!

— Ha, ha, ha!

Üçüncü grupta ise şöyle konuşuluyordu:

— Öyle görünüyor ki Mityenka'yı beraat ettirecekler.

— Bir de bakarsınız, yarın «Başkent» meyhanesini altüst eder, on gün durmadan içer.

— Hay, şeytan götürsün onu!

— Evet. Doğrusu şeytansız olmamıştır bu iş. Şeytan burda olmaz da, nerede olur?

— Doğru! Gerçekten güzel konuştu baylar. Ama babalarının kafalarını kantar topuzlarıyla parçalamak olur mu? Bunu hoş görürsek iş nereye varır?

— Ya arada, zafer arabası konusunda söylediklerini ha-hatırlıyor musunuz?

— Evet, taş arabasını zafer arabası yaptı!

— Yarın da zafer arabasından taş arabası yapar, «ihtiyaç» neyi gerektirirse o olmak değil mi ya, herşey ihtiyaca göre!

— Millet ne açıkgöz olmuş! Zaten bizim Rusya'da artık gerçek diye bir şey kaldı mı baylar? Yoksa gerçek diye birşey yok muydu?

Bu sırada çıngırak çaldı. Jüri üyeleri tam bir saat tartışmışlardı. Ne daha az, ne daha fazla. Dinleyiciler yerlerine oturur oturmaz, derin bir sessizlik oldu. Jüri üyelerinin salona girişlerini hatırlıyorum. Sonunda beklenen an gelip çatmıştı işte! Bütün sorulan harfi harfine belirtecek değilim. Zaten hepsini unuttum. Yalnız başkanın ilk ve en önemli sorusu yani «hırsızlık için önceden niyet besleyerek mi öldürdü> sorusu, (nasıl sorulduğu aklımda kalmadı ama) üzerine herşey bir ölüm sessizliğine gömüldü. Jüri üyelerinin başkanı hepsinden daha genç olan memur üye, mahkeme salonunun derili

sessizliği içinde gür ve kesin bir sesle:

— Evet, suçludur! dedi.

Ondan sonra ele alınan tüm noktalarda hep aynı şey söylendi: «Suçludur, evet suçludur.»

Hem de en küçük bir hafifletici neden kabul etmediler! Bunu hiç kimse beklemiyordu.

Herkes hiç değilse hafifletici bir neden tanınacağı kanısındaydı. Tüm salonun içine gömüldüğü ölüm sessizliği bozulmuyordu. Herkes taşlaşmış gibiydi. Mahkûm olmasını çılgınca istiyenler de, büyük bir istekle beraatini bekliyenler de sanki donup kalmışlardı.

Ama yalnız ilk anlarda öyle oldu. Ondan sonra müthiş bir karışıklık başladı. Erkek dinleyiciler arasında memnunluk duyan birçok kişi vardı. Hatta bazıları sevinçlerini gizlemeden, ellerini bile oluşturuyorlardı. Hoşnut olmayanlar ise ezilmiş gibiydiler.

Omuzlarını kaldırıyor, fısıl-daşıyorlardı. Sanki daha akılları başlarına gelmemiş gibiydi.

Hele bayanlar, tanrım onlar ne durumdaydı! Neredeyse, ayak-lanaca-klar sandım. Önce kendi kulaklarına inanamıyor gibiydiler. Sonra birden tüm salonu cınlatırcasına: «Canım nedir bu? BU da ne böyle?» sesleri duyuldu. Bayanlar yerlerinden fırlamışlardı. Herhalde bütün bunlar onlara hemen tekrar değiştirilebilirin.!;, düzeltilebiiirmiş gibi geliyordu. Bu sırada. Mitya birden ayağa kalktı ve garip, insanın içini parçalayan bir sesle, kollarını ileri doğru uzatarak:

— Tanrı adına ve öbür dünyada beni bekliyecek olan korkunç yargıya yemin ederim ki, babamın kanına girmedim! Seni bağışlıyorum Katya! Kardeşler, dostlar, öbürüne acıyın!

Sözünü tamamlayamadı, tüm salonu çınlatan avaz avaz bir sesle, kendisininkine benzemiyen, bambaşka, beklenmedik; tâ içinden kopan bir sesle, birden hıckıra hıçkıra ağlamaya başladı. Yukarda balkonun arka köşesinde bir kadının tiz çiğliğa duyuldu: Bu Grusenka idi. Genç kadın hukukçuların tartışmaları başlamadan önce kendisini salona almaları için yalvarmış, sonunda bunu sağlamıştı. Mitya'yı alıp götürdüler. Kararın savcı tarafından okunması ertesi güne bıra-kıld:. Bütün salon müthiş bir karışıklık içinde ayağa kalkmıştı. Ama ben artık beklemedim, söylenenleri de dinlemedim. Yalnız artık eşikte, dışarıya çıkacağım sırada, birkaç kişinin yüksek sesle konuştuklarını duydum.

— Maden ocaklarında en az yirmi yılı var!

— En az!

— İste böyle! Bizim köylüler ne mal olduklarını gösterdiler!

— Ve Mityenka'mızı mahvettiler!

BİTİŞ

MİTYA'YI KURTARMA PLÂNLARI...

Mitya'nın yargılanmasından beş gün sonra sabahleyin, erkenden, daha saat dokuzda, Alyoşa her ikisi için önemli olan bir iş için son konuşmaları yapmak ve kendisine verilen bir görevi yerine getirmek için Katerina îvanovna'ya gitti. Genç kadın Alyoşa'yi, bir vakitler Gruşenka'yı kabul ettiği odaya aldı. Onunla orada konuştu; yandaki odada ise ateşler içinde yanan İvan Fiyodoroviç kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Katerina İvanovna, mahkemedeki o sahneden sonra, hasta ve baygın İvan Fiyodoroviç'in evine getirilmesini emretmişti. Böylece ileride çıkacak söylentilerle, toplumun kendisini bu davranışından ötürü kaçınılmaz bir şekilde kötülemesine önem bile vermediğini göstermişti. Yanında oturan kadın akrabalarından biri o mahkemedeki sahneden hemen sonra Moskova'ya gitmiş, öbürü ise yanında kalmıştı. Ama ikisi de gitmiş olsaydı, Katerina İvanovna gene de kararını değiştirmiyecek, hastaya bakmaya devam edecek, gece gündüz baş ucundan ayrılmayacaktı.

İvan Fiyodoroviç'i, Varvinskiy ile Herztzenstube tedavi ediyorlardı. Petersburg'lu doktor ise hastalığın nasıl hir gelişme göstereceği konusundaki düşüncesini açıklamayı reddederek Moskova'ya dönmüştü. Kalan doktorlar ise gerçi Katerina İvanovna ile Alyoşa'yu cesaret vermeve devam ediyorlardı ama, belliydi ki. kesin bir ümit verecek durumda değildiler. Alyoşa hasta ağabeyine günde iki kez uğruyordu. Ama bu sefer özel ve zihnini çok uğraştıran bir işi vardı. Hissediyordu ki, bu konuda söze başlaması bile çok zor olacaktı. Oysa çok acele ediyordu. Bundan başka, aynı sabah, bir başka yerde, ertelenmesi imkânsız bir işi daha vardı. Onun için bir an önce davranmalıydı. Katerina İvanovna ile bir çeyrek saattir konuşuyorlardı.

Genç kadın yorgundu ve sararmıştı. Aynı zamanda hastalık derecesine varan bir sinir gerginliği içindeydi. Ayrıca Alyoşa'nın kendisine ne için geldiğini hissediyordu.

Kesin bir tavırla ısrar ederek:

— Onun vereceği karardan hiç korkmayın! dedi. Öyle de, böyle de, nasıl olursa olsun aynı sonuca varacaktır: Kaçmaktan başka çaresi yok! O zavallı, o çok dürüst, o çok vic-rianh bir adam... Öbürü değil, Dimitriy Fiyodoroviç değil, öteki... Kapının arkasında yatan ve kendisini ağabeyi için feda edenden söz ediyorum.

Katya bu sözü gözleri kıvılcımlanarak söylemişti.

— O kaçış plânını bana çoktandır bütünüyle açıklamıştı. Biliyor musunuz, birileriyle ilişkiler kurmuş bile... Zaten sise bu konuda bir şeyler söylemiştim... Sizin anlayacağınız, bu iş, herhalde burada Sibirya'ya

sürülen mahkûmlar yola çıkarılınca, üçüncü kez konakladıklarından sonra olacakmış. Ah! Daha buna epey zaman var! İvan Fiyodoroviç yolculuğun bu üçüncü bölümünü üzerine almış olan kafile komutanı ile görüştü bile! Yalnız asıl grup komutanının kim olduğu bilinmiyor. Ama bunu zaten daha önce bilmeğe imkân yokmuş. Yarın, belki size plânı tüm ayrıntılarıyla göstereceğim.

İvan Fiyodoroviç'in mahkemeden bir gün evvel, bir şey olursa... diye bana bırakmış

olduğu plânı. Bunu bana tam o akşam, bizi tartışırken gördüğünüz zaman oldu, hatırlıyor musunuz? Kendisi merdivenden aşağıya iniyordu, ben de sizi görünce onu zorla geri çevirmiştim. Hatırlıyor musunuz? O zaman neden kavga ettik biliyor musunuz?

Alyoşa:

— Hayır bilmiyorum! dedi.

— Tabiî, bilmezsiniz, o vakit bu işi sizden saklıyordu,: tşte bu kaçış plânı yüzünden tartışıyorduk, işin önemli kısmını bana daha üç gün önce açıklamıştı... O zaman kavga ettik. Çünkü İvan, bana Dimitriy'in mahkûm olursa, o yaratıkla birlikte dış ülkelere kaçacağını söylemişti. Bunu söylediği vakit birden kızdım... Neden kızdığımı söyliyemiyeceğim. Zaten kendim de bilmiyorum... Ha! Tabii o yaratığın, o kadının yüzünden öfkelendim. Evet, onun yüzünden! Onun da Dimitriy ile birlikte Avrupa'ya kaçacağına kızmıştım!

Katerina İvanovna, bunu birden sesini yükselterek, öfkeden dudakları titreye titreye bağırmıştı.

— İvan Fiyodoroviç benim o yaratık yüzünden ne kadar kızdığımı görünce, hemen Dimitriy'i kadından kıskançlığımı, kıskandığım için de Dimitriy'i sevmeye devam ettiğini sandı. İşte ilk kavgamız böyle oldu. O zaman ne demek istediğimi açıklamak istemedim. Bağışlanmamı da diliyemedim. İvan gibi bir insanın öbürünü eskisi gibi sevdiğimden şüphelenmesi bana çok ağır geliyordu... Hem de ne zaman? Yüzüne karşı Dimitriy'i sevmediğimi, yalnız onu sevdiğimi söylememden sonra! Ben, sadece içimde o yaratığa karşı müthiş bir kin duyduğum için kızmıştım! Üç gün sonra, işte sizin geldiğiniz akşam İvan bana kapalı bir zarf getirmişti. Kendisine bir şey olursa, bu zarfı açamakmışım. Evet, hastalanacağını önceden sezmişti! Bana kaçış plânının tüm ayrıntılarıyla birlikte o zarfın içinde bulunduğunu söyledi. Eğer kendisi ölürse ya da başına tehlikeli bir hastalık gelirse, ben Mitya'yı tek başıma kurtaracakmışım! Ayrıca o anda bana on bine yakın para da bıraktı. Savcının birilerinden bozdurmağa gönderdiği ve konuşmasında değindiği işte bu paraydı! İvan Fiyodoroviç'in beni hâlâ kıskandığı ve Mitya'yı sevdiğime hâlâ kesin olarak inandığı halde, ağabeyini kurtarmak düşüncesinden vazgeçmemesine, kurtuluşunu sağlamak işini bana vermesine şaştım kaldım! Fedakârlık buna denir işte! Siz öyle bir fedakârlığın ne olduğunu anlayamazsınız, Aleksey Fiyodoroviç !

İçimden hayranlık içinde ayaklarına kapanmak geliyordu! Ama o anda böyle bir şey yapacak olursam, bunu sadece Mitya'yı kurtaracaklarına sevindiğim için yaptığımı sanacağım düşündüm. (Muhakkak öyle düşünecekti!) Bunu sanmakla, bana karşı ne kadar haksızlık etmiş olacaktı; bunu düşününce gene sinirlendim ve ayaklarına kapanacak yerde, onunla kavga etmeğe başladım. Ah, bu huyumdan ötürü ne kadar mutsuzum! Ama ne yapayım, karakterim öyle benim! Kötü, berbat bir huy işte!

Göreceksiniz daha neler yapacağım. Şimdiden biliyorum, öyle şeyler yapacağım ki, eninde sonunda beni bir başkasının uğruna, birlikte daha rahat yaşı-yabileceği bir başkası uğruna bırakacak. Tıpkı Dimitriy'in yaptığı gibi. Ama o zaman... evet, o zaman artık buna dayanamam! Öldürürüm kendimi! Geldiğinizde size seslendiğim, ona da geri dönmesini söylediğim vakit, sizinle birlikte içeri girdiği anda, bana öyle bir nefretle, öyle bir kinle baktı ki, bunu görünce öfkeden deli gibi oldum! Birden bağıra bağıra katilin Dimitriy olduğuna onun beni inandırdığını söyledim. Mahsus iftira ettim! Tek onu bir daha iğnelemek için! Oysa, o hiç bir zaman bana katilin ağabeyi olduğunu' Söylememişti.

Aksine bu kanıyı onda ben uyandırmak istemişimdir! Ah, her-şey, benim bu huysuzluğumdan oluyor! Evet, mahkemedeki o uğursuz sahne de benim yüzümden oldu.

İvan bana ne kadar vicdanlı olduğunu, onun ağabeysini sevdiğim halde, gene de, ona karşı kin ve kıskançlık duyarak, Dimitriy'i mah-vetmiyeceğini göstermek istedi. İşte mahkemeye onun için çıktı... Bütün bunların nedeni benim, suçlu olan yalnız benim!

Katya o zamana dek, Alyoşa'ya bu çeşit açıklamalarda bulunmamıştı. Alyoşa onun, şimdi gururlu bir insan için gerçekten katlanması zor bir an yaşadığını, kendi gururunu çiğnediğini, yerlere kapanacak hale geldiğini ve müthiş açı çektiğini hissediyordu. Ayrıca o anda genç kadının çektiği bu acının bir nedeni daha vardı ve Alyoşa onu da biliyordu.

Katya, Mitya'nın mahkûm oluşundan sonra bu nedeni ne kadar saklamaya çalıştıysa da, Alyoşa onu gene de sezmişti. Ama nedense hissediyordu ki, genç kadın o anda kendini yere atarak ona bu nedeni açıklayacak olsa, müthiş bir üzüntü duyacaktı! Katya mahkemede Dimitriy'i ele verdiği için acı çekiyordu ve Alyoşa anlıyordu ki, duyduğu vicdan üzüntüsü o kadar şiddetliydi ki, o anda ağlaya ağlaya, bağıra bağıra, çırpına çırpına kendini suçlamak isteğini duyuyordu, içindeki duygu kendisini buna zorluyordu.

Ama Alyoşa böyle bir anın gelip çatmasından korkuyor, üzüntü içinde kendini mahveden genç kadını böyle kendini perişan etmekten korumak istiyordu. Bu yüzden oraya gelirken üzerine almış olduğu görev ona daha da ağır geliyordu. Bunun üzerine gene Mit-ya'dan söz açtı. Katya inatla ve kesin bir tavırla:

— Ziyanı yok, ziyam yok, siz onun için korkmayın! Onda herşey bir anlıktır. Ben onu bilirim! Onun nasıl bir yürek taşıdığını çok iyi bilirim ben. İnanın,

kaçmaya razı olacaktır.

Hem zaten bu şimdi olmıyacak ki, daha karar vermek için epey zamanı var! O vakte kadar İvan Fiyodoroviç iyi olacak ve işi kendisi idare edecektir. O zaman benim için yapılacak bir şey kalmaz! Üzülmeyin, kaçmaya razı olacaktır. Zaten razı olmuştur da: Hiç o yaratığı bırakabilir mi? O kadını Sibirya'ya bırakmazlar. Böyle olunca, kaçmayıp da ne yapacak?

Aslında hep siz ahlâk bakımından onun kaçışım doğru bulmazsınız diye korkuyor. Evet, bundan korkuyor, ama bu konuda sizin karar vermeniz o kadar gerekli bir şeyse büyük bir cömertlik göstererek onun bunu yapmasına izin vermelisiniz.

Katya, bunu mahsus kinle söylemişti. Bir süre sustu, sonra alaylı alaylı gülerek gene söze başladı:

— Orada söylenip duruyor! İlâhiler okuyacakmış, taşıyacağı bir hac varmış, falan filân! Artık hatırlamıyorum neler dediğini. İvan Fiyodoroviç, bana o zaman birçok şeyler söylemişti. Ah!'Ne kadar çok şey söylemişti bir bilseniz!

Katya bunu birden karşı duyulmaz bir heyecanla ve yüksek sesle söylemişti.

— Bir bilseniz! Bana bunları söylediği sırada; zavallıyı ne kadar sevdiğini: aynı zamanda ondan ne kadar nefret ettiğini bir bilseniz! Bana gelince, ah, ben o vakit anlattıklarını da, gözyaşlarını da gururlu, alaylı bir gülüşle karşıladım! Allah beni kahretsin! Asıl âdi yaratık benim! İvan benim yüzümden beyin hummasına tutuldu!

Öbürüne, mahkûm olana gelince, o da şu anda ileride çekeceği tüm acılara hazır mı sanki? Zaten öyle bir adam acı çeker mi? Onun gibi insanlar hiçbir zaman acı çekmezler.

Katya sözlerini sinirlilik içinde bitirmişti. Söylediklerinde artık bir nefret, çirkin bir küçümseyiş seziliyordu. Oysa Dimitriy'i kendisi ele vermişti. Alyoşa içinden: «Kimbilir belki de şimdi kendisini onun karşısında ne kadar suçlu hissediyordur. Belki de zaman zaman ondan nefret ediyordur» diye düşündü. İçinden bu nefretin sadece «zaman zaman» olmasını diliyordu. Katya'nın son sözlerinde bir meydan okuyuş sezmişti. Ama bu meydan okuyuşa karşılık vermedi. Katya daha da şiddetli bir şekilde çatıyormuş gibi:

— Sizi bugün buraya onu bu işe razı etmeniz için çağırttım! dedi. Yoksa siz de mi kaçmayı şerefsizce, yakışıksız ya da... insanlığa uymayan bir şey sayıyorsunuz?

Alyoşa:

— Hayır, ben bir şey demiyorum. Ona söylediklerinizin hepsini

söyliyeceğim, diye mırıldandı.

Sonra kesin bir tavırla genç kadının gözlerinin içine bakarak birden:

— Ağabeyim sizi oraya çağırıyor, dedi.

Katya birden irkilerek, oturduğu divanın üzerinde geriye çekildi. Sapsarı olmuştu:

— Beni mi?... Öyle şey olur mu? diye mırıldandı.

Alyoşa ısrarla ve sanki yeniden canlanmış gibi:

— Olur ve olmalı, dedi. Onun asıl şimdi size çok ihtiyacı var. Eğer bir zorunluk olmasaydı, sizi vakti gelmeden üzmek ve bundan söz etmek istemezdim. Ağabeyim hasta.

Neredeyse delirmiş gibi. Hep sizi istiyor. Ama barışmak için çağırmıyor sizi. Tek gelin, sadece ona kapının eşiğinden görünün, yeter Ağabeyini o günden bu yana çok şeyler geçirdi. Sizin karşınızda ne kadar suçlu olduğunu ancak şimdi anlıyor. Ama bağışlamanızı dilemiyor. «Beni bağışlaması imkânsız» diyor. Aynen öyle söyledi. Yalnız kapıda görünmeniz...

Katya:

— Beni birden... diye mırıldandı. Zaten ben tüm bu günlerde bana böyle bir şey söylemek için geleceğinizi hissediyordum... Beni çağıracağım biliyordum! Ama bu imkânsız bir şey!

— İmkânsız olsun! Siz gene bunu yapın! Düşünün ki, size ne büyük bir hakaret yapmış

olduğunu hayatında ilk kez olarak anlamış ve şaşkınlık içinde kalmıştır. Şimdi hayatında ilk kez olarak kavrıyor bunu. Bugüne kadar hiç bir zaman bunu tam olarak kavramış

değildi! «Eğer gelmeyi reddederse, o zaman ömrümün sonuna dek mutsuz kalacağım.»

diyor. İşitiyor musunuz? Sibirya'ya yirmi yıl kürek mahkûmu olarak gidecek olan bir adam, hâlâ mutlu olmaya hazırlanıyor. Bu acınacak bir şey değil de nedir? Bakın, eğer oraya giderseniz, hiç suçu yokken, mahvolan bir insanı ziyaret etmiş olursunuz !

Bu sözler Alyoşa'nın dudaklarından bir çağrı gibi dökülmüştü :

— Onun elleri temizdir. Kana bulanmış değildir! İleride çekeceği o sonsuz acılar uğruna ağabeyimi şimdi ziyaret etmelisiniz! Gelin, onu bu karanlık yolculuğa uğurlayın...

Eşikte bir an durun, yeter... Bunu yapmalısınız, yapmalısınız!

Alyoşa sözlerini bitirirken, «yapmalısınız» kelimesi üzerinde şiddetle durmuştu. Katya inler gibi:

— Yapmalıyım, ama... yapamam, dedi. Onunla göz göze geleceğiz... Bunu yapamam.

— Onunla gözgöze gelmelisiniz, eğer şimdi buna karar vermezseniz, ömrünüzün sonuna dek nasıl yaşıyacaksınız?

— Ömrümün sonuna dek acı çekeyim, daha iyi. Alyoşa gene itiraz kabul etmez bir sesle:

— Gitmelisiniz, gitmelisiniz! dedi.

— İyi ama, neden bugün, neden hemen gitmeliyim? Hastayı bırakamam ki!

— Bir dakika için bırakabilirsiniz. Bir dakikadan bir şey olmaz. Fazla değil ki. Eğer gitmezseniz, ağabeyimin bu gece ateşi yükselir, kendisi de yatağa düşer. Bilirsiniz ki, size yalan söylemem ne olur, acıyın ona!

Katya acı acı:

— Asıl siz bana acıyın, diye sitem etti ve ağlamaya baş ladı.

Alyoşa ağladığını görünce kesin bir tavırla:

— Demek gideceksiniz, dedi. O halde şimdi geleceğinizi gidip kendisine söyleyeyim.

Katya korku içinde:

— Hayır, hayır, sakın söylemeyin! diye bağırdı. Gideceğim, ama kendisine bunu önceden söylemeyin. Belki giderim, ama içeri girmem... daha karar vermedim.

Sesi kesiliverdi. Güçlükle soluk alıyordu. Alyoşa gitmek için ayağa kalktı. Genç kadın gene sarararak yavaşça:

— Peki ya orada biriyle karşılaşırsam? diye söylendi. Alyoşa ısrarla:

— İşte onun için şimdi gitmeniz gerekiyor. Hiç kimseyle karşılaşmamanız için! Merak etmeyin, gittiğiniz zaman orada kimse olmayacak! Doğru söylüyorum. Bekleriz!

diyerek kapıdan dışarı çıktı.

YALAN BİR AN İÇİN GERÇEK OLMUŞTU... '

Alyoşa aceleyle hastaneye gitti. Mitya şimdi orada yatıyordu. Mahkeme kararını bildirdikten sonra, ikinci günü sinirleri bozularak ateşi yükselmiş,

bu yüzden de bizim kent hastanesinin mahkûmlara mahsus bölümüne gönderilmişti. Ama doktor Varsinskiy, Alyoşa ile birçok başka kişilerin ricası üzerine (bu başka kişiler Hohlakova, Liza gibi kişilerdi) Mityaryı mahkûmlarla birlikte değil de, ayrı bir yere, bir vakitler Smerdyakov'un yattığı küçücük odaya yatırmıştı. Bununla birlikte koridorun sonunda bir nöbetçi vardı, pencere de parmaklıydı. Varvinskiy'in ona böyle ayrı bir muamele yaptığı için vicdanı rahat olabilirdi; gerçi bu davranışı pek yasaya uygun değildi ama, kendisi iyi yürekli ve başkalarının acısını paylasabilen bir gençti. Mitya gibi bir insan için, birden katillerin; hırsızların bulunduğu bir topluluğa girmenin ne kadar ağır olduğunu ve buna önce alışması gerektiğini anlıyordu. Akrabalarla tanıdıkların ziyaretlerine ise hem doktor, hem cezaevi müdürü, hem de emniyet amiri izin vermişlerdi; hepsi zaten oradaydı. Ama o günlerde Mitya'yı yalnız Alyoşa ile Gruşenka ziyaret etmişlerdi. Bu iki kez Rakitin de onu görmek istemişti ama; Mitya ısrarla Varvinskiy'den onu içeri bırakmamalarını rica etmişti.

Alyoşa içeriye girdiği vakit, Mitya'yı yatağının üzerinde oturmuş, sırtına hastanenin beylik sabahlıklarından birini . geçirmiş, biraz ateşi yükselmiş, basma da sirkeye batırılmış bir havlu sarmış olarak buldu. Mitya içeriye giren Alyoşa'ya gözlerinde belirsiz bir anlamla baktı. Bu bakışta korkuya benzeyen bir duygu belirip kaybolmuştu. Zaten mahkemeden ba yana çok düşünceli olmuştu. Bazen yarım saat kadar sustuğu oluyordu.

O zaman sanki zihninin tüm gücünü toplayarak müthiş bir üzüntü içinde bir şeyler düşünüyor, o sırada yanında bulunanı da unutmuş görünüyordu. Düşüncelerinden sıyrılıp konuşmaya başlayacak olsa bile, daima söze garip bir şekilde birdenbire başlıyor ve muhakkak asıl söylenmesi gereken şeyle hiç bir ilgisi bulunmayan bir konudan söz açıyordu. Bazen kardeşine üzüntüyle bakıyordu. Gruşen-ka'nm yanında iken Alyoşa ile olduğundan daha az üzüntü duyuyor gibiydi. Bununla birlikte, onunla hemen hemen hiç konuşmuyordu. Ama genç kadın içeriye girer girmez yüzü sevinçle aydınlanıyordu.

Alyoşa, hiç konuşmadan yatağın üzerine, yanına oturdu. Mitya onu bu sefer endişeyle beklemişti. Ama bir şey sormaya cesaret edemedi. Katya'nın gelmeye razı olacağını düşünmeyi bile olmayacak bir şey sayıyordu. Öyleyken hissediyordu ki, eğer Katya gelmeyecek olursa, o zaman daha da müthiş şeyler olacaktı. Alyoşa düşüncelerini anlıyordu.

Mitya önemli bir şey söylüyormuş gibi: — Baksana, diyorlar ki; Trifon Borisiç tüm hanını alt üst etmiş, diye söze başladı. Döşemeleri kaldırıyor, tahtaları söküyormuş.

Söylediklerine göre, tüm «galerisini» paramparça etmiş. Hep hazineyi arıyormuş, işte o parayı, savcının oraya sakladığını söylediği bin beş yüz rubleyi arıyormuş. Gelir gelmez hemen dört bir tarafı araştırmaya başlamış. Oh olsun keretaya! Buranın gardiyanı dün anlattı, kendisi oradan geldi de. Alyoşa:

— Bak bir şey söyleyeceğim, dedi. Katya gelecek. Yalnız ne zaman

geleceğini bilmiyorum.

Belki bugün, belki önümüzdeki günlerde. Bilmiyorum. Ama gelecek, muhakkak gelecek, bu artık kesin!

Mitya irkildi, bir şey söyleyecek oldu, ama söylemedi. Bu haber ona müthiş bir etki yapmıştı. Belliydi ki, Alyoşa'nın Katya ile yaptığı konuşmaların ayrıntılarını öğrenmek istiyordu. Ama o sırada gene ona bir şey sormaktan korkuyordu. Katya'nın acımasız, onu küçümseyen, nefretli bir karşılık verdiğini öğrenmesi o anda ona bıçak vuruşu gibi etki yapabilirdi.

— Şunu da söyleyeyim ki, Katya eğer kaçarsan vicdan üzüntüsü çekmemen için seni teselli etmemi istedi. Eğer o zamana dek İvan iyi olmazsa, bu işi kendisi üzerine alacakmış.

Mitya düşünceli bir tavırla:

— Bunu, bana zaten daha önce söylemiştin, dedi. Alyoşa:

— Sen de hemen Gruşa'ya haber verdin değil mi? dedi. Mitya:

— Evet, diye itiraf etti. Gruşa bu sabah gelmeyecek. Bunu söylerken çekingen bir tavırla kardeşine baktı:

— Ancak akşama gelecek. Ona bu iş için Katya'nın uğraştığını söylediğim vakit, bir şey söylemedi ama, dudaklarını büktü. Yalnız «varsın uğraşsın!» dedi. İşin önemli olduğunu anladı. Onu daha fazla üzmek istemedim. Herhalde şimdi artık Katya'nın beni değil de İvan'ı sevdiğini anlamıştır, değil mi?

Alyoşa elinde olmayarak:

— Acaba? dedi.

— Belki de anlamıyordur, kimbilir?

Mitya bunu söyledikten sonra tekrar acele ile:

— Ama ne olursa olsun bu sabah buraya gelmeyecek, dedi. Ona bir görev verdim... Sana bir şey söyleyeyim mi, îvan ağabeyim herkesi geride bırakacak. Asıl yaşamaya o lâyıktır, biz değil! Hastalığı geçecek, iyi olacak. Alyoşa:

— Gerçi Katya onu niçin korkudan tiril tiril titriyor ama, iyi olacağından hemen hemen hiç şüphe etmiyor.

— Öyleyse muhakkak öleceğini düşünüyordur. İyi olacağına inanmış görünmesi korkusundan ileri geliyor.

Alyoşa endişeyle:

— Ağabeyim sağlam yapılıdır! Ben de aynı şeyi umut ediyorum, inşallah iyi olur!

— Olacaktır! Göreceksin, iyi olacak. Ama ne yaparsın, Katya öleceğine inanıyor. Ne de çilesi varmış kadının...

Bir sessizlik oldu, Mitya, çok önemli bir şeye üzülüyor gibiydi. Birden neredeyse ağlamaklı, titrek bir sesle:

— Alyoşa, Gruşa'yı çok seviyorum! dedi. Alyoşa hemen:

— Gideceğin yere bırakmazlar onu! diye karşılık verdi. Mitya garip, tiz bir sesle söze devam etti.

— Bak, sana bir şey daha söyleyeceğim! Eğer yoldayken ya da orada bana dayak atmaya kalkarlarsa, kendimi dövdürmem. Dayak atmaya kalkanı öldürürüm. O zaman beni kurşuna dizerler. Düşünsene yirmi yıl bu! Daha şimdiden benimle burada senli benli olmaya başladılar. Gardiyanlar bile bana: «Sen diyorlar. Bu gece yattığım yerde hep kendimi sınadım: Hayır bu işe hazır değilim! Böyle bir şeyi yüklenmeye gücüm yok! Tanrıya «övgü»ler söylemek istiyordum, ama şimdi gardiyanların benimle senli benli oluşuna bile dayanamıyorum! Gruşa uğruna her şeye katlanabilirim, her-

şeye... Dayaktan başka herşeye. Ama onu oraya bırakmazlar ki!

Alyoşa hafifçe gülümsedi:

— Dinle ağabey, sana ilk ve son kez olarak söylüyorum: Şimdi bu konuda düşüncelerimi açıklayayım sana. Biliyorsun değil mi? Sana hiç yalan söylemem. Onun için dinle: Sen bu işe daha hazır değilsin! Zaten böylesine büyük bir çileye katlanmak sana göre değil.

Bundan başka, senin gibi bu işe hazır olmayan birinin büyük çilelere seve seve katlananlara özgü bir ceza çekmesi gerekmez! Eğer babamı öldürmüş olsaydın, o zaman cezanı kabul etmiyorsun diye üzülürdüm. Ama sen suçlu değilsin ki! Böyle bir ceza senin için aşırı bir şey olur. Biliyorum, çile doldurarak kendi içinde bambaşka bir insan yaratmak istiyordun! Ama bence, nereye kaçarsan kaç, sadece ömrünün sonuna dek içinde yaratmak istediğin o başka insanı unutmaman bile yeterli. Bu büyük çileyi kabul etmemiş olman, sadece daha da büyük bir borç hissetmene yol açacaktır... Bundan böyle ömrünün sonuna dek bu borcu hissederek kendini yeni bir insan olarak yaratmak için daha çok imkân bulacaksın; belki de oraya gitmiş olsaydın, bu kadarını yapamıyacaktım.

Çünkü oraya gidince başına gelenlere de dayanamayacak, isyan edecek, belki de sonunda

«borcumu ödedim artık!» diyecektin. Avukat, bu konuda doğru söyledi. Böyle ağır yükler herkesin harcı değil. Hatta bazılarına göre taşıması imkânsız şeylerdir. İste merak ediyorsan bu konudaki düşüncem bu.

Kaçışından ötürü başkaları sorumluluk altında kalacak, subaylardan, erlerden hesap sorulacak olsaydı, kaçmana «izin vermezdim.»

Alyoşa bunu söylerken gülümsemişti:

— Ama diyorlar ki, hem de bunu kesin olarak söylüyorlar (Hatta bunu İvan'a kafile başkanının kendisi söylemiş) pek fazla sorgu sual etmeyeceklermiş. İş ustalıkla yapılırsa, belki de ulak tefek şeylerle geciştirilebilirmis. Tabii rüşvet vermek, böyle bir durumda bile doğru olmayan bir davranıştır. Ama bu konuda bir yargıda bulunacak değilim. Çünkü İvan'la Katya bu işte senin için uğraşmak görevini bana vermiş olsalardı biliyorum ki, ben de rüşvet verirdim. Bunu sana açıkça söylemek zorundayım. Onun için davranışını yere-mem. Yalnız şunu bil ki, seni hiç bir zaman suçlamam! Hem zaten bu işte ben seni nasıl yargılayabilirim? Garip şey!

Herneyse... galiba artık bu konuda herşeyi belirtmiş oldum.

Mitya:

— Asıl cezayı kendime ben vereceğim! Ben! diye bağırdı. Kaçacağım! Zaten bu iş bana sorulmadan kararlaştırılmış. Hiç Mitya Karamazov kaçmadan durabilir mi? Ama bunu yaparsam, kendimi suçlu hissedeceğim ve orada, ömrümün sonuna dek günahlarımın kefaretini ödemeye çalışacağım! Cizvitler öyle derler değil mi? İşte şu anda ikimizin de yaptığı gibi öyle değil mi?

Alyoşa hafifçe gülümsedi:

— Öyle.

Mitya rahatlayarak güldü:

— Beni neden severim, bilir misin? Daima gerçeği olduğu gibi söylediğin, hiç bir şeyi gizlemediğin için! diye bağırdı. Demek, eninde sonunda bizim Alyoşa'yı Cizvitler gibi düşünürken yakaladım! Bunu söylediğim için yanaklarını öp-meliyim! Eh madem öyle, şimdi gerisini de dinle. Sana içimde gizlediğim diğer şeyleri de açıklayayım. Bak, neler düşündüm, nelere karar verdim: Eğer kaçarsam, yanımda para da, pasaport da olsa, hatta Amerika'ya da kaçsam; bana moral gücü verecek olan tek şey şudur; ben oraya sevinç içinde ve mutlu bir hayat yaşamak için kaçmayacağım. Orası gerçekten benim için bir başka sürgün hayatı olacak. Hatta belki oradaki hayatım öbüründen hiç de daha rahat ol-mayacak. Orası, buradan aşağı kalmaz Aleksey! Doğru söylüyorum, aşağı kalmaz! O

Amerika'dan daha şimdiden nefret ediyorum. Gruşa yanımda olsa bile, aynı şeyi duyacağım. Bir kez baksana ona: Hiç Amerikalı kadına benziyor mu? Tepeden tırnağa Rustur o! Vücudunun her bir parçacığı Rus-tur! Orada ana vatana özlem çekmeye başlayacaktır. Ben de bu özlemi benim yüzümden çektiğini, böyle bir çileye benim için katlandığını her an, her saat

göreceğim. Oysa onun bunda suçu ne? Sonra ben oradaki pis heriflere dayanabilecek miyim? Hatta hepsi benden iyi olsa bile. Evet Amerika'dan daha şimdiden nefret ediyorum! Amerikalıların hepsi her biri teknikte şaşılacak kadar ileri olsalar bile... yerin dibine batsınlar. Benimle aynı kanda, aynı ruhta olan insanlar mı?

Ben Rusya'yı seviyorum Aleksey! Benim Tanrım Rusların Tanrısıdır! Kendim alçağın biri olsam bile! Orada geberir giderim be!

Bunu gözleri birden çakmak çakmak olmuş bir halde bağırarak söylemişti. Sesi ağlamaklıydı. Duygularını bastırarak gene söze başladı.

— Onun için şu kararı verdim, Aleksey: Gruşa ile craya geldik mi, hemen toprağı sürmeye başlayacağız. Yaban ayılarının dolaştığı yerlerde çalışacağız. Mümkün olduğu kadar uzak bir yerde, yalnızlık içinde yaşıyacağız. Orada da uzak' bir yer bulunur herhalde! Diyorlar ki, oralarda hâlâ kızılderililer yaşıyormuş. Tâ cehennemin bucağında bir yere gideriz.

Oraya yerleşiriz, son Mohikan'ların yaşadığı yere. Sonra hemen dil öğrenmeye başlarız, Gruşa da ben de çalışırız. Bir taraftan iş, bir taraftan gramer. Üç yılı böylece geçiririz. Bu üç yıl içinde, İngilizceyi tıpkı İngilizler gibi öğreniriz. Öğrenir öğrenmez de elveda Amerika! Hemen buraya Amerikan vatandaşı olarak Rusya'ya koşup geliriz. Merak etme, bu küçük kente gelecek değiliz. Uzaklarda bir yerde, kuzeyde ya da güneyde saklanırız. O

zamana dek tabiî değişirim... Gruşa Amerika'da bambaşka olur. Doktorun biri yüzüme bir ben yapar. Boşuna teknikte ileri gitmediler ya. O da olmazsa, bir gözümü kör ederim, bir arşınlık sakal bırakırım. Kırlaşmış bir sakal (Rusya'nın özlemini çekerken sakalım ağaracak tabiî) Bir de bakarsın, beni burada tanımazlar. Tanırlarsa da, varsın sürgün etsinler. Ne yapayım? Demek «kısmet değilmiş!» derim. Burada da ıssız bir yerde toprağı işlerim. Ömrümün sonuna dek Amerikalıymışım gibi rol yaparım. Buna karşılık, hiç değilse ölümümüz ana vatanda olur. İşte benim planım bu! Artık bundan vazgeçmem.

Nasıl beğendin mi?

Alyoşa ona itiraz etmek istemediği için:

— Beğendim! dedi.

Mitya bir an sustu; sonra birden:

— Ama mahkemede ne dolap çevirdiler! Nasıl oyun oynadılar?

Alyoşa içini çekti:

— Böyle dolap çevirmemiş olsalardı, gene de seni mahkûm ederlerdi, dedi.

Mitya üzüntüyle:

— Evet, buranın halkı artık benden bıktı! Eh, Tanrı görsün hallerini! Ama gene de bu iş

bana öyle ağır geliyor ki! diye inledi.

Gene bir dakika kadar sustular. Sonra Mitya birden:

— Alyoşa, şöyle; indir hançeri göğsüme! diye bağırdı. Söyle Katya şimdi gelecek mi, gelmeyecek mi? Sana ne dedi? Neler söyledi?

Alyoşa çekingen bir tavırla ağabeyine baktı:

— Geleceğini söyledi, ama bugün gelir mi, bilmiyorum. Durumu kolay değil ki!

— Tabiî kolay değil. Kolay olur mu? Alyoşa, vallahi bunu düşündükçe deli olacağım.

Gruşa hep bana bakıp duruyor. O da anlıyor. Ah Tanrım, beni uysal bir hale getir.

İstediğim şey ne? Katya'nın buraya gelmesini istiyorum! Ama bunu neden istediğimi anlıyor muyum? Bu da Karamazov'lara özgü bir aşırılıktan, bir arsızlıktan başka ne ki!

Hayır, ben çile dolduracak insan değilim! Alçağın biriyim! ben! Benim için bundan başka hiç bir şey söylenemez! Alyoşa:

— İşte geldi! diye bağırdı.

O anda eşikte birden Katya göründü. Genç kadın bir an için durakladı. Garip, şaşkın bir bakışla Mitya'yı tepeden tırnağa süzüyordu. Mitya birden ayağa fırladı. Yüzünde korku belirmişti. Sarardı, ama hemen sonra dudaklarında yalvaran, çekingen bir gülümseyiş

titredi ve genç adam kendini tutamayarak her iki elini de Katya'ya doğru uzattı. Katya bunu görünce, hemen ona doğru atıldı. Mitya'nın iki elini tuttu ve onu hemen zorla yatağa oturttu. Sonra kendisi de yanına oturdu. Hâlâ ellerini bırakmıyor, onları sinirli sinirli sıkıyordu. Birkaç kez ikisi de birbirlerine bir şeyler söylemek istediler. Ama hemen sonra gene susarak sanki gözlerini birbirlerinden ayıramıyorlarmış gibi ve dudaklarında garip bir gülümseyişle bakıştılar. Böylece iki dakika kadar -bir süre geçti. Sonunda Mitya:

— Beni bağışladın mı? diye kekeledi ve aynı anda Alyo-şa'ya doğru dönerek, sevinçten yüzü kırış kırış olmuş bir halde ona: «Bak ne Koruyorum, işitiyor musun? İşitiyor musun?» diye bağırdı.

Katya birden elinde olmayarak, ta yürekten gelen bir sesle:

— Zaten seni cömert bir yüreğin olduğu için seviyordum! dedi. Sen benden

değil, ben senden özür dilemeliyim! Ama bağışlasan da, bağışlamasan da, ömrümün sonuna dek kalbimde bir yara olacak kalacaksın. Ben de senin içinde öyle kalacağım.

Zaten hakettiğimiz de bu...

Soluk almak için bir an sustu, sonra gene heyecanla ve 'acele ederek söze başladı:

— Buraya niçin geldim? Ayaklarına kapanmak, ellerini sıkmak için. Canını acıtırcasına elini sıkmak istiyorum! Hatırlıyor musun, Moskova'da nasıl sıkmıştım?

Sana gene şu-

.nu söylemek için geldim! Sen benim Tanrımsın, sen benim tek sevincirnsin! Bunu söylemeye geldim sana! Buraya, seni canım gibi sevdiğimi söylemeye geldim!

Bunu acı çekiyormuş gibi, inlercesine söylemişti. Birden müthiş bir heyecanla dudaklarını Mitya'nın eline yapıştırdı.

Gözlerinden yaşlar fışkırmıştı. Alyoşa, hiç bir şey söylemeden utanç içinde duruyordu; o anda böyle bir şeyi görmeyi hiç beklemiyordu.

Katya tekrar söze başladı:

— Artık sevgi geçti Mitya! Ama geçmişe gömülen bu duygu benim için, onu andığım vakit acı duyacak kadar değerlidir. Bunu ömrünün sonuna dek unutma! Şimdi, hiç olmazsa bir an için, vaktiyle olabilecek şeylerin olmasını istiyorum...

Bunu hüzünlü bir gülümseyişle, ama gene sevinçle gözlerinin içine bakarak kekelemişti:

— Şimdi sen bir başkasını seviyorsun. Ben de bir başkasını seviyorum. Öyleyken gene de ömrümün sonuna dek, seni seveceğim! Sen de beni seveceksin. Bunun böyle olacağını biliyor muydun? Bak dinle: Beni sev, ömrünün sonuna dek sev!

Bunu sesinde neredeyse tehdit eder gibi titreyişle söylemişti. Mitya her söylediği kelimeden sonra soluk alarak:

— Seveceğim... hem... biliyor musun, Katya... biliyor musun... ben seni beş gün önce, o akşam da seviyordum... yere düştüğüm ve seni alıp götürdükleri vakit de sevdim...

ömrümün sonuna kadar da seveceğim! Hep öyle olacak, sonuna dek öyle...

İşte böyle ikisi de birbirlerine anlamsız, heyecanlı, hatta belki de gerçekle hiç ilgisi olmayan, ama o sırada bir an için gerçekleşen sözler söylüyor,

söylediklerine de yürekten inanıyorlardı.

Mitya birden:

— Katya! Cinayeti benim işlediğime inanıyor musun? Şimdi buna inanmadığını biliyorum, ama o zaman... ifade verirken... inanıyor muydun? Söyle inanıyor muydun?

— O zaman da inanmıyordum! Hiç bir zaman da inan-mamışımdır! Senden nefret ediyordum. Bu yüzden birden kendimi öyle olduğuna inandırdım. Bir an için inandım... ifade verirken... inandırdım kendimi! Gerçekten inandırdım... ama ifademi verdikten hemen sonra buna inanmadığımı hissettim. Her şeyi olduğu gibi bilmelisin!

Oraya asıl kendimi cezalandırmak için geldiğimi unutmuştum...

Katya, bunu biraz önce sevgi kelimeleri fısıldadığı sırada olduğundan bambaşka bir tavırla söylemişti. Mitya tâ yürekten :

— Üzerine ne kadar ağır bir yük aldın! dedi. Katya:

— Şimdi izin ver gideyim, diye fısıldadı. Sonra gene gelirim. Şu anda çok acı çekiyorum!

Yerinden kalkacak oldu, sonra birden çığlık atarak geriye çekildi. Odaya sessizce Gruşenka girmişti. Hiç kimse onu beklemiyordu. Katya kapıya doğru atıldı, ama Gruşen-ka'nın yanma gelince birden durakladı. Yüzü mum gibi sapsarı olmuştu. Yavaşça, neredeyse fısıldayarak, inler gibi:

— Beni bağışlayın! dedi.

Gruşenka ona dik dik baktı, bir an sustu, sonra kin dolu öfkeli bir sesle, zehirler gibi:

— Sen de, ben de kötü yürekliyiz kızım! İkimiz de kötüyüz! Bundan sonra artık sen de ben de, kimden özür dileyebiliriz? Ama bak, onu kurtar, ömrümün sonuna dek senin için dua ederim!

Mitya Gruşenka'ya müthiş bir sitemle:

— Ama bağışlamak istemiyorsun! diye bağırdı. Katya aceleyle:

— İçin rahat etsin kurtaracağım onu! Senin olacak o! diye fısıldadı ve koşarak odadan çıktı.

Mitya acıyla:

— Sana «bağışla beni» demişti, gene de onu bağışlamadın, öyle mi? diye bağırdı.

Alyoşa heyecanla ağabeyine:

— Mitya, onu azarlama! Buna hakkın yok! diye bağırdı. Gruşenka garip bir tiksintiyle:

— O sözü sadece gururlu dudakları söylüyordu. Yürekten söylemedi onu, dedi. Ama seni kurtarsın, o zaman herşeyi bağışlarım!

Sonra sanki ruhunda gizlenen bir şeyi güçlükle bastırı-yörmüş gibi sustu. Hâlâ kendini toparlayamıyordu. Sonradan, oraya böyle şeyle karşılaşacağını düşünmeden geldiği anlaşıldı. Hiç bir şeyden kuşkulanmamış, orada o kadınla karşı karşıya geldiğini aklına bile getirmemişti.

Mitya, hemen kardeşine doğru dönerek:

— Arkasından koş Alyoşa! Ona söyle... bilmiyorum ne •söyleyeceğini... Yalnız böyle gitmesine fırsat verme!

Alyoşa:

— Akşam sana gelirim! diye bağırarak Katya'nın peşinden koştu.

Genç kadına artık hastanenin duvarı dibinde yetişti. Katya hızlı yürüyor, acele ediyordu.

Ama Alyoşa ona yetişir yetişmez hemen:

— Hayır, o kadının karşısında kendimi cezalandıramam! Ona «beni bağışla» dediysem, kendi kendime sonuna dek eziyet etmek istediğim için yaptım bunu. Ama o bağışlamadı beni... Bu yüzden seviyorum onu!

Bu sözleri öfkeli bir sesle söylemişti. Gözlerinde müthiş bir kin kıvılcımlanmıştı. Alyoşa:

— Ağabeyim onu hiç beklemiyordu! diye mırıldandı. Gelmeyeceğini sanıyordu.

Gelmeyeceğine güveniyordu.

Katya sözünü kesti:

— Tabiî öyle olmuştur. Ama şimdi bunu bırakalım. Size bir şey söyleyeceğim: Şimdi sizinle birlikte cenaze törenine gidemeyeceğim. Tabutun üzerine koymaları için çiçek gönderdim. Yanlarında daha para var galiba. Eğer daha para gerekirse söyleyin. Bundan böyle artık onları hiç bırakmayacağım... Şimdi izin verin gideyim, lütfen bırakın beni!

Zaten oraya geciktiniz, bakın, akşam ayini için çanlar çalıyor... Bırakın beni, rica ederim gideyim!

III

İLYUŞA'CIĞIN TOPRAĞA VERİLİŞİ, TAŞIN YANINDAKİ KONUŞMA...

Alyoşa gerçekten gecikmişti. Kendisini bekliyorlardı ve artık çiçeklerle süslü zarif küçük tabutu onsuz götürmeye karar vermişlerdi. Bu İlyuşa'cığın o zavallı çocuğun tabutuydu.

Uyuşa, Mitya mahkûm olduktan iki gün sonra ölmüştü. Al-yoşa'yı evin dış kapısında, çocuklar, İlyuşa'nın arkadaşları bağırışlarla karşıladılar. Hepsi onu sabırsızlıkla beklemiş, sonunda gelişine sevinmişlerdi. On iki kişi kadar toplamıştı Hepsi sırtlarında okul çantaları, omuzlarında torbacıklarıyla gelmişlerdi. İlyuşa ölürken onlara; «Babam ağlayacak, onu yalnız bırakmayın* diye vasiyet etmişti, çocuklar da bunu unutmamışlardı. Başlarında Kolya Krasotkin vardı. Alyo-şa'ya elini uzattı.

— Gelişinize o kadar sevindim ki, Karamazov! dîye bağırdı. Burası berbat. Olup bitenlere bakmak bile insana ağır geliyor. Snegirev sarhoş değil, bunu kesin olarak biliyorum. Bugün hiç bir şey içmedi. Öyleyken sarhoş gibi... Ben her zaman kendimi tartarım, ama bu feci bir şey! Karamazov, rahatsız etmezsem içeriye girmeden önce size bir soru sormak istiyorum. Sorabilir miyim?

Alyoşa durakladı:

— Nedir Kolya?

— Ağabeyiniz suçlu mu, suçsuz mu? Babanızı o mu, yoksa uşak mı öldürdü? Siz ne derseniz, ona inanırım. Bunu düşünerek dört gündür gözüme uyku girmedi.

Alyoşa:

— Babamı uşak öldürdü! Ağabeyimin hiç suçu yok, dedi. Çocuklardan Smurov birden:

— Ben de zaten öyle diyordum! diye bağırdı. Kolya yüksek sesle:

— Demek suçsuz olduğu halde gerçek uğruna kurban gidiyor! Ne mutlu ona! Gerçi mahvoluyor ama, ne mutlu ona! Neredeyse onu kıskanacağım.

Alyoşa hayretle ve yüksek sesle sordu:

— Ne diyorsunuz! Öyle şey olur mu? Neden? Kolya heyecanla:

— Keşke ben de kendimi gerçek uğruna feda edebilsem! dedi.

— İyi ama herhalde böyle bir davada değil, böyle rezil olarak, bu kadar feci bir şekilde değil!

— Tabu... Ben tüm insanlık uğruna ölmek isterdim. Rezil olmaya gelince, umurumda bite değil: Varsın adımız batsın! Ağabeyinize karsı saygı duyuyorum!

Kalabalığın arasından bir vakitler Tnıva'yı kimin kurmuş olduğunu bildiren çocuk, birden beklenmedik bir çıkış yaparak:

— Benim de saygım var ona! diye bağırdı, bağırdıktan sonra da, tıpkı o zaman olduğu gibi, ta kulaklarına kadaı gelincik gibi kızardı.

Alyoşa odaya girdi. Beyaz, kırmalı bir tulle süslü mavi tabutun içinde İlyuşa elleri kavuşturulmuş ve gözleri kapalı olarak yatıyordu. Zayıf yüzünün çizgileri hemen hemen hiç değişmemişti ve gariptir ceset hemen hemen hiç kokmuyordu. Yüzünde ciddî ve sanki derin düşünceye dalmış gibi bir anlam vardı. Özellikle haç biçiminde konmuş küçük elleri güzeldi. Sanki oyma mermerdendi. Parmaklarının arasına çiçek sıkıştırmışlardı. Zaten tabut hem içten, hem dıştan Liza Hohlakova'dan gönderilmiş

olan çiçeklerle süslüydü. Sonradan Katerina İvanovna'dan da çiçek gelmişti ve Alyoşa kapıyı açtığı anda, yüzbaşı titrek parmaklarının arasında tuttuğu çiçekleri sevgili oğlunun tabutu üzerine serpmeye uğraşıyordu. Alyoşa'ya hemen hemen hiç bakmadı.

Zaten hiç kimseye bakmak istemiyordu. Hatta hep hasta ayaklarının üzerinde doğrulmaya çalışarak ölü çocuğuna bakmak isteyen deli karısına, «anneciğine bile.

Ninoçka'yı ise çocuklar koltuğuyla birlikte kaldırmış, tabutun tâ yanına getirmişlerdi.

Genç kız başını ona dayamıştı. Herhalde sessiz sessin ağlıyordu. Snegirev'in yüzünde heyecanlı, ama aynı zamanda hemen hemen şaşkın ve çek öfkeli bir anlam vardı.

Hareketlerinde de, dudaklarından dökülen sözlerde de delice bir şey seziliyordu.

İlyusa'ya bakarak ikide bir «anam babam, sevgi-ji yavrum!» diye yüksek sesle söylenip duruyordu. Zaten daha İlyuşa sağken ona şefkatle: «Anam babam, yavrucuğum!;' derdi.

Deli, «annecik» hıçkırarak:

— Babacığım, bana da çiçek versene! Onun elinden alıver, işte şu beyazı veriver! diyordu.

İlyuşa'nın ellerinin arasında olan beyaz küçük gül mü bu kadar hoşuna gitmişti? Yoksa hatıra olarak bir çiçek mi almak istiyordu? Bunu anlamaya imkân yoktu. Yalnız oturduğu yerde çırpınmaya başladı ve ellerini çiçeği almak için uzattı.

Snegirev katı yüreklilikle:

— Hiç kimseye vermem! Hiç kimseye vermem! diye bağırdı. Bu çiçekler onun! Senin değil. Hepsi onun! Hiçbiri senin değil!

Ninoçka gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü kaldırdı:

— Baba, verin anneme çiçeği! dedi.

— Hiç bir şey vermem! Hele ona hiç vermem! Onu sevmiyordu! Topu bile ondan almıştı!

O ise, topu ona hediye etmişti,..

Yüzbaşı, İlyuşa'nın o vakit oyuncak topu annesine nasıl verdiğini hatırlayarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Zavallı deli kadın elleriyle yüzünü kapayarak sessiz sessiz ağlıyordu. Çocuklar babanın tabutu bir türlü bırakmadığını, oysa artık onu götürmek zamanının gelmiş olduğunu hissederek, birden tabutu her tarafından sarıp kaldırmaya başladılar.

Snegirev birden var gücüyle:

__Kilisenin bahçesine gömmek istemiyorum onu! diye

bağırdı. Taşın yanında toprağa vereceğim onu, bizim taşın yanında! İlyuşa öyle istedi.

Bırakmam!

Daha önce de üç gün durmaksızın İlyuşa'yı taşın yanında gömeceğini söylemişti. Araya Alyoşa. Krasotkin, ev sahibi kadın, onun kızkardeşi ve bütün çocuklar girdiler.

İhtiyar ev sahibi kadın, sert bir tavırla:

— Şuna bakın hele, pis bir taşın dibinde toprağa .verecekmiş! Sanki çocuk lanetlenmiş

ya da intihar etmiş gibi... dedi. Orada, kilisenin bahçesinde toprağın üzerinde haç vardır.

Orada herkes onun için dua eder. Kiliseden koro sesleri gelir, papaz yardımcısı tâ yürekten, öyle güzel okur ki! Her seferinde okudukları dualar, ilâhiler çocuğun yattığı yere kadar gelecek, sanki küçük mezarı başında okuyorlarmış gibi olacak.

Yüzbaşı sonunda: «Eh, ne yapalım, nereye isterseniz götürün» der gibi elini kolunu salladı. Çocuklar tabutu kaldırdılar, ama İlyuşa'nın annesinin önünden geçirirlerken bir an, kadın İlyuşa ile veda edebilsin diye durakladılar. Ama kadın tüm o üç gün ancak biraz uzaktan bakabildiği o sevgili küçük yüzü, ta yakınında görünce, birden tepeden tırnağa titredi, isterik bir hasta gibi saçlarına ak düşmüş başını tabutun üzerinde bir ileri bir geri sallamaya başladı. Ninoçka:

— Anne! Haç çıkar, kutsa onu, öp onu! diye bağırdı. Ama öbürü hâlâ robot gibi başım sallayıp duruyordu,

sonra birden hiç bir şey söylemeden yüzünde müthiş bir acıyla göğsünü yumruklamaya başladı. Tabutu ileriye doğru götürdüler. Ninoçka kardeşini yanından geçirdikleri sırada, onu son kez olarak dudaklarından öptü. Alyoşa evden çıkarken ev sahibine doğru dönerek geride kalanlara göz kulak olmasını söyleyecek oldu, ama kadın sözünü bitirmesine fırsat vermedi.

— Ben yapacağımı bilirim! Yanlarından ayrılmayacağım. Biz de Hıristiyanız!

İhtiyar kadın bunu söylerken ağlıyordu. Tabutun götürüleceği yer pek uzakta değildi.

Kiliseye kadar ancak üç yüz adım vardı. Hava aydınlık ve sakindi. Yalnız biraz ayaz vardı.

Birinin öldüğünü bildiren çan sesi hâlâ duyuluyordu. Snegirev telâş içinde, şaşkın şaşkın ve sırtında eski püskü kı-saimış ve daha çok yazlık sayılacak bir paltoyla, başı acık olarak, elinde de geniş kenarlı fört bir şapka ile tabutun arkasından koşuyordu. Garip, anlaşılmaz bir uğraşma içindeydi. Bazen birden tabutun baş tarafını tutmak için kolunu uzatıyor, ama bu davranışıyla onu taşıyanlara yardımcı olacak yerde onlara engel oluyordu. Bazen de yandan, koşarak kalabalığın içine giriyor, tabutun yanında kendine bir yer bulmaya çalışıyordu. Çiçeklerden biri karın üzerine düşünce, yüzbaşı hemen sanki bu çiçek kaybından ötürü kırabilir neler olacakmış gibi telâşla onu yerden kaldırmak için ileri doğru atıldı. Müthiş bir korkuyla bağırdı:

— Ah, ekmek kabuğunu, ekmek kabuğunu unuttuk!

Çocuklar kendisine ekmek kabuğunu daha önce almış olduğunu, cebinde bulunduğunu hatırlattılar. O zaman Snegirev onu hemen cebinden çıkardı. Kabuğu unutmayıp aldığını görür görmez rahatlamıştı.

Hemen Alyoşa'ya:

— İlyuşeçka öyle tembih etti! İlyuçeska öyle istedi! diye açıkladı. Gece yatıyordu, ben de başucunda oturuyordum. Bir-öen bana: «Babacığım, mezarımı örttükleri vakit, üzerine bir parça ekmek ufaltıp serpiver, serçeler gelip yesinler diye, onların uçup geldiklerini işitince neşelenirim, orada yalnız yatmadığıma sevinirim» demişti.

Alyoşa:

— Çok iyi, dedi. Oraya sık sık ekmek götürmeli. Yüzbaşı birden yeniden canlanmış gibi:

— Hergün, hergün! diye mırıldandı.

Sonunda kiliseye vardılar, tabutu da ortasına koydular. Tüm çocuklar etrafını çevirdiler ve cenaze töreni bitinceye kadar öyle durdular. Kilise çok

eski ve oldukça fakirdi. Birçok tasvirlerin üzerinde gümüş kapakları yoktu. Ama böyle kiliselerde nedense insan daha rahat dua eder. Ayin sırasında Snegirev zaman zaman herşeye rağmen, o bilinçsiz ve ne yanacağını şaşırmış insanlara özgü telâşa kapıldığı halde biraz sakinleşti: Bazen tabuta yaklaşıp örtüsünü, çelengini düzeltiyor, bazen de bir mum, şamdandan aşağıya düşecek olsa hemen atılıyor, onu tekrar yerine koymak için usun uzun uğraşıyordu. Ondan sonra artık sakinleşti, donuk, düşünceli tve hemen hemen şaşkın bir yüzle tabutun başucunda durdu. Havarilerle ilgili bölüm okunduktan sonra, birden yanında duran Alyoşa'ya döndü, bu bölümün gerektiği gibi okunmadığını söyledi. Ama bunu söylerken ne demek istediğini açıklamadı. Melekler ilâhisi okunurken koroya katılacak oldu, ama sonuna varmadan sustu, diz üstü çökerek kilisenin taş zeminine kapandı, böylece uzun bir süre kaldı. Sonunda artık günahların bağışlanması ilâhilerine sıra geldi. Mumlar dağıtıldı. Ne yapacağını şaşırmış olan Snegirev gene oraya buraya atılacak oldu. Ölüler için okunan o dokunaklı, o insanı sarsan ilâhiler, varlığını altüst etmişti. Birden sanki bütün vücudu süzülüyormus gibi oldu. Sık sık,, kesik kesik, hıçkıra hıckıra ağlamaya başladı. Önce sesini bastırmaya çalışıyordu, ama hıçkırıkları gittikçe yükseldi, etrafı çınlatmaya başladı.

İlyusa ile vedalaşmaya başladıkları ve tabutu kapamaya kalkıştıkları vakit ise, Snegirev ona sanki İlyuşeçka'yı örtmelerine izin vermiyormuş gibi sarıldı. Ölü küçük oğlunu, arka arkaya dudaklarından öpmeye başladı.

Sonunda Snegirev'i yatıştırdılar. Neredeyse onu merdivenden indireceklerdi. Ama yüzbaşı birden kolunu uzattı, küçük tabutun üzerinden birkaç çiçek aldı. Çiçeklere aklına yeni bir şey gelmiş gibi bakıyordu; böylece bir an için, asıl önemli olanı unutmuş gibi göründü. Sanki derin bir düşünceye dalmıştı. Bu yüzden artık tabutu kaldırıp mezara götürdükleri vakit engel olmadı. Mezar uzakta değildi. Kilisenin tâ yakınında, bahçenin içindeydi. Pahalı bir mezardı parasını Katerina İvanovna vermişti. Gereken törenden sonra mezarcılar tabutu mezarın içine indirdiler. Snegirev acık mezarın üzerinde, elinde çiçeklerle öyle bir eğilmişti ki, çocuklar korku içinde paltosuna yapıştılar ve onu geri çekmeye başladılar. Ama Snegirev artık olup bitenleri pek anlamıyor gibiydi. Mezarı toprakla örtmeye başladıkları vakit, birden telâşla çöken toprağı işaret etmeye ve bir şeyler söylemeye başladı. Ama ne söylediğini hiç kimse anlayamıyordu. Birden sustu. O

zaman kendisine ekmek kabuğunu ufaltmak gerektiğini hatırlattılar. Bunun üzerine gene heyecana kapıldı, telâşla cebinden ekmek kabuğunu çıkardı, içinden küçük ekmek parçalan kopararak onları mezarın üzerine serpmeye başladı. Düşünceli düşünceli mırıldanıyordu:

— Haydi gelin kuşlar, gelin serçecikler!

Çocuklardan biri ona elinde çiçek varken ekmeği rahatça ufalayamadığını, çiçekleri tutması için başka birine vermesini söyledi. Ama Snegirev onları vermedi. Hatta sanki, onları zorla elinden alacaklarmış gibi korktu. Sonra

mezara baktı ve artık her işin yapıldığını, ekmek parçacıklarının da gerektiği gibi serpildiğini gördükten sonra içi rahat etmiş gibi, birden beklenmedik bir şekilde, nerede ise sakin bir tanırla arkasını döndü, ağır ağır evine doğru yürümeye başladı. Adımları gittikçe sıklaşıyor, hızlanıyordu. Acele ediyor, neredeyse koşuyordu. Çocuklarla Alyoşa da ondan geri kalmıyorlardı. Snegirev:

— Anneciğe çiçek götürelim, anneciğe çiçek götürelim! Anneciği gücendirdik!

diye yüksek sesle söylenmeye başlamıştı.

Biri arkasından bağırarak şapkasını giymesini, havanın artık soğuduğunu hatırlattı.

Snegirev bunu işitince, öfkeye kapılmış gibi şapkasını karların üzerine fırlattı:

— İstemem şapkayı, istemem şapkayı! diye tekrar etmeye başladı.

Çocuklardan Smurov arkasından şapkayı yerden kaldırıp götürdü. Çocukların hepsi ağlıyorlardı. En çok da Kolya ile Truva'nın kimin tarafından kurulmuş olduğunu öğrenen çocuk ağlıyordu. Ama Smurov elinde yüzbaşının şapkası ile, öteki çocuklar gibi ağlaya ağlaya hemen hemen koşarak giderken, yolun kenarında, karların arasında, kırmızı kırmızı görünen bir parça tuğlayı kaldırdı hızla yanlarından uçup giden bir serçe sürüsüne fırlatmaktan kendini alamadı. Tabiî hiç birini vuramadı ve ağlaya ağlaya koşmaya devam etti. Yolun yarısına geldikleri vakit, Snegirev birden durakladı. Yarım dakika kadar bir şeye şaşmış gibi kımıldamadan durdu. Sonra arkasını döndü, gerisin geriye kiliseye, arkada kalan küçük mezara doğru koşmaya başladı. Ama çocuklar bir anda ona yetişip her taraftan eline koluna sarıldılar. O zaman sanki birden gücünü yitirmiş gibi, vurulmuş gibi kendini karların üzerine attı ve çırpına çırpına, çığlık ata ata, hıçkıra hıçkıra bağırmaya başladı:

— Yavrum, İlyuşeçkam, sevgili yavrucuğum!

Alyoşa ile Kolya onu yerden kaldırmaya, yatıştırmaya, sakinleştirmeye çalıştılar. Kolya:

— Yeter yüzbaşı! Erkek adam bunlara dayanmalı! diye mırıldanıyordu.

Alyoşa:

— çiçekleri ezeceksiniz, oysa «annecik» onları bekliyor. Demin ona İlyuşeçka'nın çiçeklerinden vermediniz diye oturup ağlıyordu. Orada daha İlyuşeçka'nın yatağı bile olduğu gibi duruyor...

Snegirev birden hatırlamış gibi:

— Evet evet, anneciğe gitmeli! diye söylendi. Yoksa yatağı kaldırırlar,

kaldırırlar!

Bunu sanki gerçekten yatağı kaldıracaklarından korku-yormuş gibi tekrarlıyordu. Fırladı ve gene eve doğru koşmaya başladı. Ama artık ev pek uzak değildi. Oraya hep birlikte vardılar. Snegirev kapıyı birden açarak, biraz önce bu kadar katı yüreklilikle kavga ettiği karısına:

— Anneciğim, sevgili annecik, İlyuşeçka sana çiçek gönderdi, ayacıkların hasta olduğu için! diye bağırdı, sonra biraz önce karların üstünde çırpındığı sırada saplan kırılan, donmuş çiçek demetlerini ona uzattı.

Ama aynı anda İlyuşa'nın yatağı karşısında, köşede, İl-yuşa'nın, yan yana duran ve biraz önce ev sahibi kadının toparlayıp oraya koyduğu, derisi kızıla çalan, buruşmuş, yamalı eski çizmelerini gördü. Görünce de kollarını kaldırdı ve onlara doğru atıldı, yere diz çöktü, çizmelerinden birini yakaladı, onu dudaklarına bastırarak, deli gibi öpmeye ve:

«Yavrum, İlyuşeçka'cığım, sevgili yavrum, nerede o ayacıkların şimdi?» diye söylenmeye başladı.

Deli kadın yürek parçalayan bir sesle bağırdı:

— Onu nereye götürdün! Nereye götürdün onu?

O zaman Ninoçka da hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kolya koşarak odadan çıktı.

Arkasından çocuklar da çıkmaya başladılar. Onların arkasından en son Alyoşa dışarı çıktı ve Kolya'ya:

— Varsın ağlasınlar! Artık şimdi teselli etmenin sırası değil! Bir dakika bekleyelim, sonra tekrar içeri gireriz!

— Evet, şimdi teselli etmenin sırası değil! Biliyor musunuz bu feci bir şey, Karamazov!

Birden sesini kimse işitmesin diye alçaltarak:

— Çok üzülüyorum. Onu diriltmek imkânı olsaydı, bunu yapmak için dünyada herşeyi feda ederdim.

— Ah! Ben de, dedi, Alyoşa,

— Ne dersiniz Karamazov? Bu akşam buraya gelelim mi? Herhalde kafayı çekecek.

— Belki de. Ama gelsek bile yalnız siz ve ben, ikimiz gelelim. Başka kimse gelmesin.

Anneleri ve Ninoçka ile birlikte bir saat kadar otururuz. Hepimiz birden gelecek olursak, onlara herşeyi tekrar hatırlatmış oluruz.

— Şimdi ev sahibi odalarında sofra kuruyor. Ölüleri ar.-ma yemeği verecekler galiba.

Papaz gelecekmiş. Tekrar oraya gidelim mi Karamazov? Ne dersiniz?

— Tabiî gidelim!

— Bu kadar büyük bir acı olsun da durup dururken blinl ikram etsinler, ne garip şey Karamazov! Şu bizim dinimizde ne anormal şeyler vardır:

Truva'nın nasıl kurulacağını bulmuş olan çocuk birden yüksek sesle:

— Som baliği da vereceklermiş, diye söze karıştı. Kolya ona doğru dönerek, sinirli sinirli:

— Ciddî olarak rica ediyorum Kartoşov! Artık saçmalamaktan vazgeç! Her yere burnunu sokma. Özellikle kimse seninle konuşmadığı, hatta varlığınla ilgilenmek bile istemediği zaman.

Çocuk kıpkırmızı oldu ama, hiç bir şey söylemeye cesaret edemedi. O sırada hepsi ağır ağır patikadan yürüyorlardı. Smurov birden:

— İlyuşa'yı altına gömmek istedikleri taş bu işte! dedi.

Hepsi hiç konuşmadan büyük taşın önünde durdular. Alyoşa taşa baktı ve Snegirev'in anlattıklarını hatırladı, İlyuşeçka'nm nasıl ağlaya ağlaya, babasını kucaklayarak:

«Babacığım, babacığım! Seni ne kadar küçük düşürdü!» diye bağırdığı zaman, olup bitenler hayalinde tekrar canlanmıştı. İçinde bir şey kırılıyormuş gibi oldu. Hüzünlü, ciddi bir tavırla gözlerini öğrencilerin yüzleri üzerinde, İlyuşa'nın arkadaşları olan bu çocukların aydınlık yüzleri üzerinde gezdirdi. Sonra birden:

— Arkadaşlar! Burada size bir iki söz söylemek isterim,

dedi.

Çocuklar hemen etrafını sardılar, birşeyler bekleyen gözlerini ona diktiler.

— Arkadaşlar! Yakında ayrılacağız. Şimdilik kısa bir süre iki ağabeyimin yanında kalacağım. Bunlardan biri, sürgüne gidecek, öbürü de ölüm döşeğinde yatıyor. Ama yakında bu kentten belki de bir daha uzun bir süre geri dönmemek üzere gideceğim. O

zaman birbirimizden ayrılacağız baylar! Onun için buraya, İlyuşa'nın taşı önünde, önce İlyuşecka'yı sonra birbirimizi bir daha hiç bir zaman unutmayacağımıza söz verelim! Sonradan hayatta başımıza ne gelirse gelsin, aradan yirmi yıl geçtikten sonra karşılaşsak bile, gene de vaktiyle taş yağmuruna tuttuğumuz zavallı çocuğu nasıl toprağa verdiğimizi hatırlayalım. Onu köprünün orada nasıl taş-lamıstık. hatırlıyor musunuz?

Sonra da herkes onu ne kadar çok sevdi! Sevimli, iyi yürekli, cesaretli, onurlu bir çocuktu. Babası hakarete uğradığı için ne müthiş bir acı duymuş, nasıl isyan etmişti.

Onu ömrümüzün sonuna dek hatırlayacağız arkadaşlar ve ne kadar önemli işlerle uğraşırsak uğraşalım, ne kadar büyük mevkie ulaşırsak ulaşalım, ya da başımıza ne kadar büyük bir felâket gelirse gelsin, gene de burada toplandığımız sırada, yüreklerimizin ne kadar iyi ve temiz bir duyguyla dolduğunu unutmayalım. Bu zavallı çocuğa karşı sevgi duyduğumuz süre içinde, belki de gerçekten daha iyi. birer insan haline geldiğimizi unutmayalım. Bizi daha iyi birer insan yapan duyguyu aklımızdan çıkarmayalım. Yavru güvercinlerim benim! İzin verin size öyle diyeyim, çünkü hepiniz onlara, o pırıl pırıl güzel küçük kuşlara çok benziyorsunuz. Şimdi şu anda sizin o temiz, o sevimli yüzlerinize bakıyorum da, sevgili çocıuklarım benim, düşünüyorum ki, belki şu anda söyleyeceğim sözleri anlamayacaksınız, çünkü ben çoğu zaman anlaşılmayan şeyler söylerim. Ama gene de herşeyi hatırlayacak ve belki de sonradan bu sözlerimi kabul edeceksiniz. Şunu bilin ki, bu dünyada yaşamak için iyi bir anıdan, özellikle çocuklukta yaşanmış, ana baba ocağıyla ilgili güzel bir anıdan daha yüce, daha güçlü, daha sağlam, daha yararlı bir şey yoktur. Size terbiye konusunda birçok şeyler söyleyeceklerdir. Oysa belki de çocukluktan bu yana içinizde sakladığınız güzel, kutsal bir anı, belki de terbiyenin en güze) şeklidir: Bir insan bu çeşit birçok anıları toplayarak hayata atılırsa, ömrünün sonuna dek kurtulmuş olur. Eğer yüreğimizde sadece bir tek güzel anı kalmışsa, o bile bir gün bizim için bir kurtuluş çaresi olacaktır! Belki de sonradan kötü yürekli olacağız! Belki de en kötü bir davranışta bulunmaktan kendimizi alamayacağız! İnsanların gözyaşlarıyla alay edeceğiz ve daha önce «bütün insanlar için acı çekmek istiyorum» diyen Kolya gibi konuşan insanlar bize gülünç görünecek. Belki de katı yüreklilikle onlarla alay edeceğiz.

öyleyken ne kadar kötü olursak olalım, Tanrı başımıza ne getirirse getirsin, İlyuşa'yı toprağa nasıl verdiğimizi son günlerde onu ne kadar sevdiğimizi ve işte şu anda bu taşın önünde nasıl dostça konuştuğumuzu anar anmaz, aramızda en kötü yüreklimiz, en alaycı olanımız bile (eğer bu dediğim insanlar gibi olursak) şu anda ne kadar iyi, ne kadar temiz yürekli olduğunu hatırlayarak, bu haliyle alay etmeye cesaret edemeyecektir! Yalnız bu kadar da değil. Belki de bu anı onu büyük bir kötülük yapmaktan alıkoyacaktır. Belki akh başına gelecek ve: «Evet, o zaman iyi yürekli, cesaretli ve namusluydum» diyecektir.

Varsın alay etsin! Ziyanı yok. İnsanın iyi ve güzel olanla alay ettiği olağan şeylerdendir.

Bu sadece düşüncesizliktir; ama bana inanın arkadaşlar, o insan şimdiki davranışı ile alay eder etmez, yüreğinden gelen bir ses hemen ona: «Hayır, alay etmekle kötü ettim, çünkü böyle bir şeyle alay edilmez!» diyecektir.

Kolya, gözleri kıvılcımlar saçarak:

— Tabiî öyle olacak Karamazov, sizi anlıyorum Karama-zov! diye bağırdı.

Çocuklar heyecana kapılmışlardı. Hepsi bağırarak bir-şeyler söylemek istiyorlardı. Ama kendilerini tutuyor ve duygulu bir tavırla konuşmacıya bakıyorlardı. Alyoşa:

— Bunu «eğer günün birinde kötü birer insan olursak düşüncesiyle söylüyorum, diye devam etti. Ama neden kötü olalım, değil mi arkadaşlar? Bir kez herşeyden önce iyi yürekli ve dürüst birer insan olalım. Ondan sonra da birbirimizi hiç bir zaman unutmayalım. Bunu tekrar ediyorum. Size kendiliğimden söz veriyorum, bundan böyle hiçbirinizi unutmayacağım. Şu anda bana bakan her bir yüzü aradan otuz yıl geçse de gene hatırlayacağım. Demin Kolya, Kartoşov'a sanki biz onun: «Dünyada var oluşuyla bile» ilgilenmek istemi-yormuşuz gibi bir söz söyledi. Oysa Kartoşov'un dünyada var olduğunu ve şimdi de tıpkı Truva'yı kuranların kim olduğunu bulduğu vakit olduğu gibi kızardığını, bana o sevimli, o iyi bakışlı, o neşeli küçük gözleriyle baktığını hiç unutabilir miyim? Arkadaşlar! Sevgili dostlarım benim, hepimiz İlyu-şeçka gibi cömert ve korkusuz, Kolya gibi akıllı, cesaretli ve vicdanlı, (şuna inanıyorum ki, kendisi büyüdüğü vakit, daha da akıllı olacaktır) ve Kartoşov gibi utangaç, aynı zamanda aklı başında ve sevimli insanlar olalım! İyi ama neden yalnız onlardan söz ediyorum? Bundan böyle hepiniz artık sevdiğim varlıklarsınız. Sizden rica ediyorum, yüreğinizde bana da bir yer açın. Peki bu iyi duygu içinde bizi birleştiren, ömrümüzün sonuna dek anacağımız, daha doğrusu anmaya karar verdiğimiz o iyi yürekli, o sevimli, o sonsuzluğa dek bizim için değerli bir varlık olarak kalacak olan İlyusecka değil-de kimdir? Gelin söz verelim: onu artık hiç bir zaman unutmayalım. Sonsuzluğa dek onu iyilikle analım. Bugünden sonra sonsuzluğa dek, yüreğimizde iyi bir çocuk olarak yasasın. Evet, bugünden sonra, sonsuzluğa dek, öyle olsun!

Çocuklar yüzlerinde duygulu bir anlamla etrafı çınlatan

incecik sesleriyle:

— Öyle olsun, öyle olsun, sonsuzluğa dek! Sonsuzluğa dek!

diye bağrıştılar.

— Onun yüzünü, elbisesini, eski çizmelerini, küçük tabutunu zavallı günahkâr babasını ve İlyuşa'nın hasıl korkusuzca tüm sınıfa karşı tek başına karşı koyduğunu unutmayalım.

Çocuklar gene:

— Unutmayacağız unutmayacağız! diye bağırdılar. O cesurdu, iyi yürekliydi!

Kolya:

— Ah, onu ne kadar severdim! dedi.

— Yavrularım, sevgili dostlarım! Sakın hayattan korkmayın! iyi doğru bir şey yaptığınız vakit, hayat o kadar güzel olur ki.

Çocuklar heyecanla:

— Evet, evet! diye tekrar ettiler.

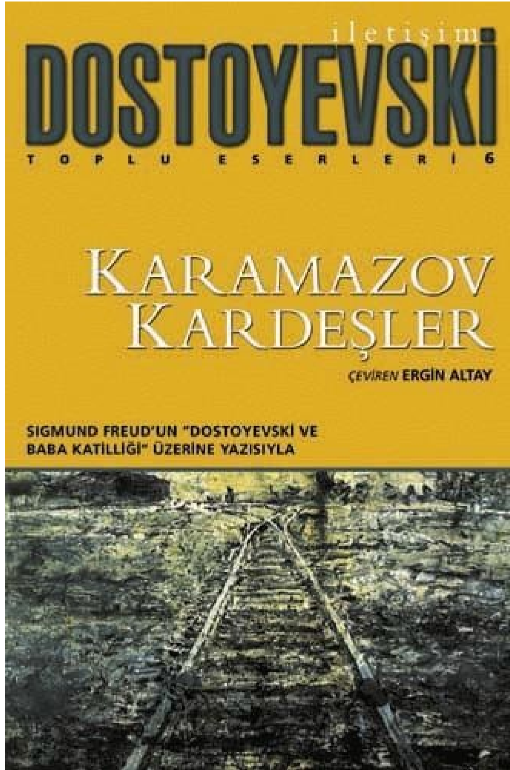
Biri (bu galiba Kartoşov idi) kendini tutamayarak:

— Sizi çok seviyoruz Karamazov! diye bağırdı.

— Evet, sizi seviyoruz, sizi seviyoruz, diye bütün çocuklar tekrar ettiler.

Birçoklarının gözlerinde yaşlar parlıyordu. Kolya heyecanla :

— Yaşasın Karamazov! diye bağırdı. Alyoşa içinden taşan bir duyguyla:

— Ölen yavrucağın anısı yüreğimizden ömrümüzün sonuna dek silinmesin! dedi.

Çocuklar gene:

— Silinmesin! diye bağırdılar. Kolya yüksek sesle:

— Karamazov, dinde söylendiği gibi gerçekten öldükten sonra dirilecek miyiz?

Yeniden birbirimizi, herkesi, hatta, İl-yuşeçka'yı da görecek miyiz? diye sordu.

Alyoşa:

— Tabiî dirileceğiz? Tabii göreceğiz birbirimizi ve o zaman neşeyle olup bitenleri birbirimize anlatacağız, dedi.

Bunu söylerken yarı gülüyor, yarı heyecan içinde konuşuyordu.

Kolya elinde olmayarak:

— Ah, o zaman ne kadar iyi olacak! dedi. Alyoşa güldü:

— Eh öyleyse, şimdi konuşmaları bitirip «anma yemeğine» gidelim. Blihi yiyeceğimiz için üzülmeyin. Bu çok eski, ölümsüz bir gelenektir, hem iyi yanları da vardır.

Haydi gidelim! İşte bakın, şimdi hepimiz el ele gidiyoruz.

Kolya bir kez daha heyecanla:

— Ömrümüzün sonuna dek! Tüm ömrümüzce el ele olalım! Yaşasın Karamazov! diye bağırdı.

Bütün çocuklar bu bağırışa bir kez daha katıldılar.